„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

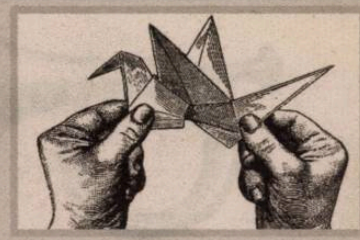

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie 8

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul **XI** ■ nr. **529** ■ 3-9 aprilie 2014 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

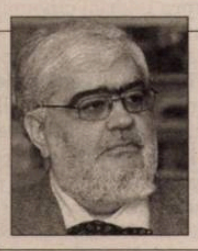

ANDREI PLEŞU

„O pagină din Caragiale“

pagina 3

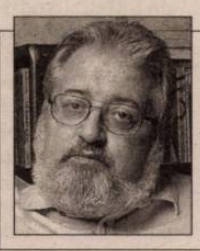

ANDREI PIPPIDI

„Folosinţa şi frumuseţea“

pagina 4

OVIDIU NAHOI

„De 10 ani în NATO“

pagina 5

Degradarea comportamentului public

„Un intelectual poate să ia şi un glonţ în cap, e pregătit să o facă, dar nu e pregătit nimeni să se toarne peste el cisterne de excremente.“

MIRCEA CĂRTĂRESCU

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

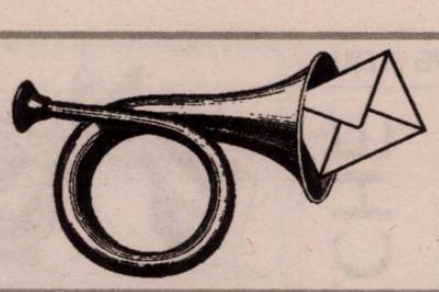

turneu de inbox

NR. 527

Articolul Selmei Iusuf, „Cum murim"

Cum mor cei de lîngă

O simt cum miroase. *Îi* percep tîrcoalele pe care le dă în jur. Îmi ascute simţurile şi-mi răceşte sîngele în vene. Nu-i văd încă chipul, dar e aici, în cameră. Rîde de încleştările mele.

Moşu' are patul de la geam. I-am tras perdeaua albastră, ca să vadă afară vîrfurile copacilor înfloriţi, în stînga turla bisericii Casa Domnului şi crucea lui Avram Iancu, în dreapta blocurile. Cîinii din curtea spitalului acompaniază motorul fiecărei maşini ce intră sau iese pe poartă sau traseul vreunui biciclist ghinionist, care s-a gîndit să o ia pe scurtătură, printre blocuri. „Ca la stînă", zice moşu'.

Lîngă patul lui moşu', în dreapta, e un moş din Tăuni, un bărbat mare, rotofei, cu păr alb, pieptănat într-o parte. Obrazul îi e proaspăt bărbierit, cu o tentă roz spre roşu aprins. Îmbrăcat în pijamale, cu o vestă groasă de lînă peste, respiră greu ca-ntr-un şuierat. Ochii îi sînt închişi. Doar la vizită, dimineaţa, cînd doctoriţa îl strigă pe nume, cel stîng i se deschide. Fata moşului din Tăuni, o doamnă de 50 de ani, stă în Mediaş. De vineri la prînz s-a mutat lîngă tatăl ei, în spital, pentru a-l îngriji la ATI. Nora ei o înlocuieşte peste zi, iar noaptea reuşeşte să aţipească cinci minute, cu capul plecat pe marginea patului, lîngă mîna tatălui ei. Nu-l lasă de mînă şi nu o lasă să plece. Cînd doamna se duce pînă la baie, mîna bătrînă se zbate şi smuceşte tăblia metalică a patului, reuşind nu o dată să scoată sonda de urină şi masca cu oxigen. Atunci, cifrele de pe monitor o iau razna, urcă pînă la 200, coboară la 50. „Gata, tată, sînt aici."

Duminica, zi de vizite. La moşul din Tăuni vin un nepot, un cumnat şi nevasta, o ţărancă îmbrăcată cu straiele cele bune: năframa, poalele, cămaşa şi pieptarul de duminică. „Hai, Vasile, zi ceva, că am venit să te văd. De ce nu vrei să vorbeşti cu mine? Deschide ochii să ne vezi, Vasile, că sîntem toţi." Cei din familie ies, rînd pe rînd, pe coridor, să-şi înghită lacrimile. Valorile de pe monitor urcă şi scad tot mai des. „Hai acasă, Vasile, că avem lemne de tăiat şi vie de dezgropat. Cin' să le facă, Vasile, dragă?" Una cîte una, rudele moşului din Tăuni îl strîng de mînă şi-şi iau la revedere. Bătrîna a rămas singură cu omul ei. „Iartă-mă dacă te-am supărat cu ceva, Vasile, dragă." Bătrîna îi aşază părul alb într-o parte, îi pupă mîna şi pleacă. Zgomotele mecanice ale monitorului o însoţesc.

Şed pe pat, la picioarele lui moşu', cu faţa scufundată în paginile ziarului pe care mă fac că-l citesc. Nu îndrăznesc să-mi ridic privirea din foile scrise cu tuş, căci nu pot privi chipul moşului meu. Cînd mă hotărăsc să-mi schimb poziţia amorţită a corpului şi să dau pagina ziarului, zăresc pe faţa lui moşu' o lacrimă rămasă în colţul ochiului drept.

O simt cum miroase: a vechi şi a pămînt reavăn. *Îi* percep tîrcoalele pe care le dă în jur: adieri reci şi umede. Îmi ascute simţurile şi-mi răceşte sîngele în vene: ţin pumnii-ncleştaţi şi ochii-mi plesnesc de concentrare. Încă nu-i văd chipul, dar e aici, în cameră: braţele şi le-a întins în jurul prăzii ce stă pe pat, în faţa mea. Rîde de încleştările mele: o pîndesc, să o strîng de gît.

E aici.

P.S. Moşul din Tăuni s-a dus să dezgroape via de pe cîmpurile verzi, după trei zile, la un sfert de ceas după ce fata lui a plecat cu maşina acasă, la Mediaş.

Moşul meu este acasă, în pat, şi visează că se va apuca în curînd de lucru prin grădină, acum, că-i primăvară.

Maria-Georgeta SABĂU

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

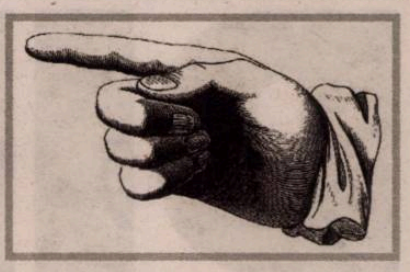

■ A venit primăvara. Încă o bună ocazie să ieşiţi în parc, să citiţi o carte (sau să citiţi o carte în parc), să faceţi o plimbare cugetînd la ceva (orice), să vă întîlniţi cu prietenii pe o terasă, să mergeţi la un concert în aer liber (sezonul începe bine), să vă jucaţi cu copiii şi nepoţii (dacă-i aveţi; dacă nu, sînt destui copii cu care nu se joacă nimeni, căutaţi-i). Pe scurt, e o bună ocazie să închideţi televizoarele. Mai întîi puţin (ca să nu faceţi un şoc), apoi de tot. (Mircea Vasilescu)

■ În perioada 2-5 aprilie, Institutul Francez din Bucureşti organizează *Marché de la poésie,* un tîrg de poezie contemporană, cu poeţi români din diferite generaţii, pentru lecturi şi dezbateri. Invitat special: poetul lyonez Jean-Baptiste Cabaud. Joi, 3 aprilie, de la ora 19, dă startul maratonului Nora Iuga. Iar dacă vă nimeriţi pe la Iaşi, mergeţi duminică la bojdeuca lui Creangă, unde se deschide expoziţia-experiment interactiv „Copilăria părinţilor noştri". Puteţi contribui cu obiecte. (Adina Popescu)

■ *Al doilea joc,* cel mai nou film semnat de Corneliu Porumboiu, e o combinaţie interesantă: un document (meciul de fotbal dintre Steaua şi Dinamo, jucat pe 3 decembrie 1988) comentat, după 25 de ani, de regizor şi de tatăl său, care a fost arbitrul acelei partide, devine, sub ochii spectatorului, documentar. Acest straniu *home movie* e deopotrivă pentru microbişti şi cinefili. O buclă temporală în care sînt prinşi tatăl şi fiul. Un dialog alb ca ninsoarea de pe teren, care pare fără sfîrşit. (Ana Maria Sandu)

■ Pe data de 19 aprilie începe tradiţionalul turneu de tenis de la Arenele BNR – Năstase Ţiriac Trophy. La această ediţie e anunţată participarea unor jucători ca Mihail Iujnîi, Gilles Simon, Gaël Monfils, Vasek Pospisil, Janko Tipsarevici şi Florian Mayer. Nu chiar din primii zece, dar din următorii 20. Şi mai presus de toate, ca de obicei, e meciul demonstrativ de pe data de 26 aprilie, la care vor participa Goran Ivanisevic, Cédric Pioline, Ilie Năstase şi Andrei Pavel. E chiar un spectacol şi e ceva mai fin decît un meci de fotbal. (Andrei Manolescu)

■ Cărţile familiei Ciocârlie, tată şi fiice, apărute la Cartea Românească: Livius Ciocârlie – *Exerciţii de imaturitate,* nou jurnal esenţial, inconfundabil şi savuros, despre lucrurile metafizice şi frivole din viaţa unui livresc cotidian; Alexandra Ciocârlie – *În dialog cu anticii,* eseuri despre vitalitatea contemporană a tragediei eline, şi Corina Ciocârlie – *Un ţărm prea îndepărtat,* eseuri despre tema frontierei în literatura din spaţiul balcanic şi diversele ei forme de seducţie. (Marius Chivu)

■ Duminică, 6 aprilie, la Sala Mică a Teatrului Naţional, de la ora 11, George Banu susţine conferinţa „Parisul personal". (Stela Giurgeanu)

■ Ouă încondeiate, icoane, obiecte din lemn, ceramică, ţesături, jucării, instrumente muzicale, podoabe, mobilier pictat şi multe altele. Le găsiţi, ca de obicei, la Tîrgul de Florii – de vineri, 11 aprilie, pînă duminică, 13 aprilie – la Muzeul Ţăranului Român. (Matei Pleşu)

■ Două concerte cu doi vrăjitori orientali: joi, 10 aprilie, de la ora 20, la Sala Radio, Dhafer Youssef, tunisianul-care-îmblînzeşte-păsările, şi sîmbătă, 12 martie, de la ora 23, în Club Eden, Omar Souleyman, sirianul-care-a-îmblînzit-o-pe-Björk. (Luiza Vasiliu)

■ Victor Ieronim Stoichiţă, *Efectul Sherlock Holmes. Trei intrigi cinematografice* (Editura Humanitas). Citiţi această carte şi-o să vă schimbaţi cu totul perspectiva asupra istoriei cinematografiei. Şi a artei. (Matei Martin)

■ Pe minuscula terasă de la Thomas Antiques – 2 în 1, şi magazin de antichităţi, şi cafenea –, m-am simţit ca-n Praga, într-o zi cu soare, savurînd un ceai de zmeură. Dacă n-aveţi loc acolo (sînt doar vreo patru măsuţe), daţi o raită şi prin saloanele din interior, unde vă puteţi aşeza la oricare dintre mese – unele sînt vechi de peste un secol. Şi, cine ştie, poate vă face cu ochiul şi vreun obiect decorativ şi vreţi să-l luaţi acasă. (Cristina Ştefan)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Divele dinainte de '89**
- **Încrederea**
- **PR şi comunicare**
- **Pensia**
- **Alegerile europene**

album dilematic

Lavinia Petrescu

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Cătălin TOLONTAN ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE: 031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Director Financiar: Florin VIERU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de Adevărul holding
Publicaţie auditată de BRAT
Tiraj: 8.600
Tipărit la Tipomedia

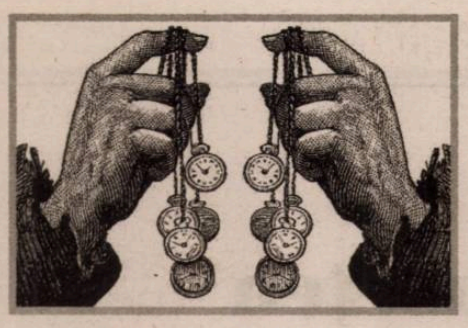

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

O pagină din Caragiale

Cînd e vorba de credință și de Biserică, ni se pare, de obicei, că umorul e interzis. E vorba de lucruri serioase, de mîntuire, de eternitate, de evlavie și smerenie, iar umorul riscă să arunce totul în derizoriu. Se recomandă, dimpotrivă, o mină severă, cuvioasă, cuminte, de natură să transforme opțiunea religioasă într-o cruciadă solemnă împotriva dreptului de a rîde. *Evanghelie* înseamnă, totuși, cum observa cineva, „veste bună“. Iar reacția firească la o veste bună nu e întristarea, crisparea astringentă, ci bucuria. Nu vreau să devin pedant, dar trebuie, totuși, să amintesc că există lucrări foarte solide teologic despre rîsul lui Dumnezeu și despre ironia hristică. Firește, nu vorbim de rîsul nerușinării, al trivialității, al deriziunii lumești, ci de rîsul „eschatologic“, cel pomenit în Evanghelia după Luca (6, 21): „Fericiți... cei ce plîngeți acum, că veți rîde.“ E rîsul cuprins în numele dat lui Isaac, rîsul aflat la limita dintre perplexitate și speranță, al părinților săi Avraam și Sara, rîsul unor bătrîni, care se intersectează cu surîsul lui Dumnezeu. E „rîsul înțelepților“, de care se ocupă Clement din Alexandria în capitolul 5 din cartea a doua a Pedagogului: un rîs „măsurat“, „educat“, mai aproape de armonia *surîsului*. La fel de îndepărtat de veselia tîmpă și zgomotoasă, ca și de acreala celui iremediabil mohorît.

...La noi, dacă vorbim de rîs, dăm, inevitabil, peste Caragiale, despre a cărui relație cu credința nu se prea vorbește. E o relație cuviincioasă, dar deloc idolatră, un agreabil amestec de simpatie decentă și realism hîtru. Iată o ilustrare din „Duminica Tomii“:

„...și așa fericit eram eu în copilărie! Și așa era toată lumea împrejurul meu! Cu adîncă pietate mi-aduc aminte de bisericuța albă din mahalaua noastră! Ce limpede suna toaca de fier subt atingerea ciocanelor măiestre ale dascălului Haralambie! Ce vuiet armonic făceau cele două clopote, pe care le trăgeam de frînghii, noi, copiii, pe cînd, de jos, de la toaca de fier, fără să se-ntrerupă, el ne striga: «Mai încet, mă! că mi le dogiți!» și ne-njura de feștila moașe-ni, după ce ne luase la fiecare cîte doi gologani de trei parale și ouă roșii, ca să ne lase sus în clopotniță... Dar venerabilul nostru preot, cuvioșiasa părintele Marinache! Îl am aci încă, dinaintea ochilor. Ce înfățișare frumoasă! Barba lui strălucește mîndră ca un fuior de borangic alb pe patrahirul roșu. Și ce glas! Îl auz încă: „Veniți de luați lumină!“ și cînd năvăleau mahalagioaicele credincioase să ia, care mai de care, lumina, cu ce ton demn de autoritate le striga: «Ho! că nu sînteți la cocină!»“

„Cam nerespectuos!“ – vor protesta rigoriștii vigilenți, nemulțumiți de hazul caragialesc, pasibil de acuza „bagatelizării“. Puțini au însă în minte o altă pagină a maestrului, în care răsună un glas cu totul diferit, grav, mîhnit, aproape de disperare. Iat-o:

„Treceți, vă rog, foști creștini ortodocși, astăzi liber-cugetători, treceți duminică dimineața pe la frumoasa catedrală catolică a Sfîntului Iosef, pe la biserica protestantă și pe la cea calvină; treceți, vă rog, foști creștini ortodocși, compatrioții mei, liber-cugetători astăzi, treceți vineri seara pe la sinagogile mozaice – și vedeți ce se petrece acolo, în acele locașuri clădite de oameni pentru adăpostirea sfintei credințe în Dumnezeu, lăsate lor de la moși strămoși. Vedeți, ce de lume! Ce de oameni, ce de femei și de copii! Priviți-i! Bogați și săraci, voinici și neputincioși, tineri și bătrîni. Sînt între ei învățați deosebiți și oameni de rînd, ființe, pe drept ori nu, mîndre și ființe umile, oameni cu griji sdrobitoare și oameni fără nici o grije; toți vin acolo să se roage împreună Lui, cum I s-au rugat și părinții lor și să-nvețe pe copii lor a se ruga cu dînșii. Sînt între ei bravii și cuminții Germani, Francezii cei subțiri la minte și nobilii Italieni, și alte neamuri strălucite ale Europei și îndrăznețiii Unguri și neînduplecații Evrei. Intrați, foști creștini ortodocși, astăzi, liber-cugetători; intrați după acești credincioși în sfîntul, pentru ei, locaș. Ascultați cum răsună, legănîndu-se-ntre-nalte bolți, acele cîntări înălțătoare în slavă. Ia uitați-vă cum, cu capetele plecate, se lasă acei oameni pătrunși de binefacerea A-tot-Țiitorului. Vedeți voi, cari sînteți totdeauna posomorîți, cum, după ce s-au împărtășit de acea binefacere, ies toți cu fețele senine și vesele. Și dacă, liber-cugetători, nu mai puteți crede în Dumnezeu, căci nu mai sînteți în stare să-L vedeți, pe El care s-arată pretutindeni, afară decît în sufletul vostru, nu puteți crede nici măcar în ce vedeți la acești semeni ai voștri? Nu înțelegeți voi, cari tot vă plîngeți de slăbiciunea «noastră» față cu ei, ce întăriți ies după ce s-au rugat și au primit binecuvîntarea? (...)

Evanghelie *înseamnă „veste bună“,*
iar reacția firească la o veste bună nu e întristarea.

Noi nu ne mai închinăm fiindcă nu mai credem. Sufletele noastre nu mai au nevoie de mîngîiere; inimile noastre nu mai au nevoie de tărie, fiindcă sînt de piatră și din piatra aceasta scăpărăm scînteile liberei-cugetări, noi românii, foști ortodocși, cari sîntem mai deștepți, mai luminați, mai mîndri, mai puternici decît toate neamurile lumii. Închină-se Asia – bătrînă înțeleaptă și nobila și ingenioasa ei fiică Europa! Închină-se Africa, cu toate negrele ei seminții! Închină-se iscusita Americă! Noi – nu ne închinăm. Închină-se nerozii! Filozofia noastră se pune mai presus de nevoia înțelepciunii! Clopotele – sgomot! Icoanele – fleacuri! Credința – moft! Închiză-se bisericile, surpe-se zidurile lor! Părinții noștri cari le-au zidit erau niște barbari, niște primitivi, fără nici o cultură serioasă; ei nu aveau spiritul de examen. Noi sîntem oameni moderni. [Am învățat] o religie mai omenească decît cea creștinească. O religie care predică nu mila sau îngăduința, nu blîndețea și omenia; o religie aspră, care predica omului: «Ești o fiară! Ghearele tale și colții tăi sînt deșteptăciunea și șiretenia. Fii perfid, crud, neîngăduitor cu semenii tăi! Nu te uita o clipă sus pe cer; aici, în jos, pe pămînt, uită-te cu ochii-n patru, ca și cum ai avea patru picioare; aci, pe pămînt, se isprăvește tot pentru tine! Ești fiară, fii fiară! Fiarele n-au biserică; fiarele nu se-nchină, fiarele n-au Dumnezeu.»“

Aud? Vă vine să credeți că aveți dinainte o pagină scrisă de Caragiale? S-ar putea ca, dacă n-ați citit această pagină niciodată, să nu le fi priceput cum trebuie nici pe celelalte pe care le-ați citit...

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Per aspera ad Astra

A fost necesară multă *aspera* pentru a ajunge la Astra, festivalul de film documentar pe care îl cunoaștem, astăzi, cu toții. Anul trecut, a ajuns însă la a zecea ediție, așezat într-o recunoaștere națională și internațională indubitabilă.

Inițial, a fost un soi de PFL. Într-un fel, a rămas pînă în ziua de astăzi, doar „familia“ s-a extins. Inițiativa, inspirația și munca au aparținut lui Dumitru Budrală și lui Csilla Kato, însoțiți de cîțiva alți entuziaști și, cu timpul, de tot mai mulți voluntari. Instituțiile statului au sprijinit cu parcimonie festivalul, de obicei pe ultima sută de metri și fără prea mare entuziasm. Uneori l-au boicotat însă, cu nedisimulată perversitate. Anul trecut, ministrul Culturii a promis că îl va sprijini, cu și mai multă parcimonie, dar, simbolic, va veni să deschidă această ediție jubiliară. Nu a făcut nici una, nici alta. Nimic surprinzător, se întîmplă frecvent în România...

Iată însă că, de data aceasta, boicotul vine de acasă, din însăși *capitala europeană a culturii:* Festivalul de Film Documentar „Astra Film“ nu a fost inclus în agenda culturală a Primăriei Sibiu pentru a primi finanțare nerambursabilă din fonduri publice – au anunțat zilele trecute agențiile de presă. Oare cel mai important eveniment de film documentar din regiune nu este suficient de „cultural“, sau Sibiul, care se prezintă ca un model în domeniu, are deja prea multă cultură pentru a se mai ocupa și de această artă „minoră“? Desigur, agenda culturală, cu bugetul aferent vor deveni oficiale de-abia după ce va fi definitivată prin hotărîrea Consiliului Local Sibiu, cel mai probabil în ședința de la finalul lunii martie. De asemenea, se poate spune, într-un senin spirit de piață, că doar cei mai buni cîștigă și, iată, un număr de 78 de proiecte culturale au întrunit punctajul necesar pentru a primi finanțare în anul 2014. Astra Film nu este printre ele. Chiar așa, după 20 de ani de existență, după ce s-a deschis tot mai mult și spre elevi, iar acum a apărut și Astra Film Junior, devenind astfel și un instrument educativ de excepție, „experții“ Primăriei au descoperit că, de fapt, festivalul nu merită atenția noastră?

Pur și simplu nu înțeleg! Indiferent de rezultatele petiției online, de eventualele gîndiri și răzgîndiri ale reprezentanților administrației locale, cum este posibil ca statul să întoarcă pur și simplu spatele unei instituții culturale care i-a fost „servită“, practic, fără efortul său și care a ajuns să facă parte din identitatea culturală a Sibiului? Și aceasta în condițiile în care festivalul a avut totdeauna și alți finanțatori, pe care organizatorii s-au străduit de fiecare dată să-i convingă, contribuția orașului fiind necesară, dar nu suficientă. Dincolo de retragerea sprijinului financiar, gestul Primăriei devine astfel un gest simbolic și mai grav: dacă propriul oraș nu te recunoaște și nu te sprijină, de ce te-aș mai spijini eu, instituție privată?

Dacă propriul tău oraș nu te recunoaște și nu te sprijină,
de ce te-aș mai spijini eu, instituție privată?

Desigur, am învățat lecția statului minimal, pe care o proclamăm, mai mult mimetic, pe toate gardurile, dar nici chiar așa ! Devenit un soi de *Deus otiosus* de rit neo-liberal, statul se retrage din tot ceea ce consideră că nu este rentabil (pentru reprezentanții săi), dar intervine imediat pentru *a distruge* și ceea ce există deja și este util (cetățenilor săi). Cazul celor peste 60 de muzee retrocedate sau în curs de retrocedare este deja notoriu; Muzeul Național al Literaturii din București, de pildă, este sortit pieirii. Dreptul proprietății? Cine a negat acest lucru? Dar ce stat serios rezolvă această problemă prin scoaterea la mezat a culturii sale pe piața imobiliară?

Iată acum și o retragere făcută „nemțește“, bine ticluită și „democratică“, într-o capitală culturală a Europei, care are suficienți turiști pentru a se mai ocupa și de festivaluri. Repet: nu înțeleg. Mai exact, refuz să înțeleg!

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuțu. Despre noua ordine domestică și criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

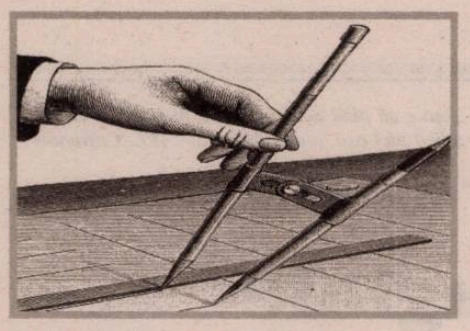

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

Folosinţa şi frumuseţea

Necontenita străduinţă a *Dilemei vechi* de a urmări pierderile suferite de oraşul nostru de-a lungul timpului, pînă la cele a căror oprire o cerem în fiecare săptămînă, s-a văzut şi prin articolul lui Andrei Pleşu „Un oraş asasinat: Bucureştiul", 16-22 ianuarie. Era vorba de albumul *Bucureşti demolat,* în care Şerban Bonciocat, Hanna Derer şi Corina Popa au editat o arhivă clandestină de fotografii, mărturie a devastării săvîrşite acum 30 de ani, cînd Ceauşescu visa o Capitală nouă (sau chiar două!). Editorialul din *Dilema veche* era prima semnalare – vor urma, desigur, şi altele – a acestei cărţi care ne îndurerează şi ne uimeşte. Un student la Istoria Artei, al cărui nume, Cristian Bonciocat, va fi amintit cu recunoştinţă, a murit la 20 de ani, în 1984, după ce a fotografiat clădiri din vechiul Bucureşti care erau condamnate la „sistematizare". Am numărat fotografiile păstrate: sînt peste 200! Această serie, curmată dramatic, reprezintă un document extraordinar. Nu e numai istorie, fiindcă asistăm astăzi la continuarea nimicirilor. Cine ia în mînă cartea îşi dă seama ce şi cît ni s-a furat, dar totodată înţelege că năzuinţa „împuşcatului" se apropie, sub ochii noştri, de realizare.

Acum cinci ani, admirabilul artist Dan Dinescu alcătuise o altă colecţie de imagini, *Farmecul discret al Bucureştilor,* unde apar, în alb-negru, unele fotografii din anii 1983-1984, adică din aceeaşi vreme, iar casele care figurează acolo, din Calea Rahovei, strada Arionoaiei şi cartierul Uranus, au dispărut şi ele, ca şi cele pe care le găsim în arhiva Bonciocat. Aici, ele sînt precedate de o introducere de Hanna Derer, un model de prezentare a istoriei oraşului, cu extinderea lui în spaţiu şi cu justificarea valorii pe care au căpătat-o zonele distruse pe măsură ce ele au rămas cele mai vechi.

A parcurge itinerariile propuse, a citi comentariile la fiecare fotografie şi planurile de la sfîrşitul volumului, descifrînd conexiunile de la un cartier la altul, este un exerciţiu în descoperirea Bucureştilor aşa cum s-au format într-a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Aşa cum sînt întreţesute imaginile, ele sugerează diverse lecturi, chiar alături de aceea a profesionistului arhitect. În primul rînd, documentează acţiunea distructivă: sînt case care au fost surprinse chiar în toiul demolării, cu ferestrele smulse sau cu tabla de pe acoperiş îngrămădită jos, în curte (pp. 83, 90, 105, 115, 129, 159 etc). Alte fotografii evocă viaţa cotidiană patriarhală, înainte de a fi atacată (pp. 52, 57, 84, 149) sau, ca la p. 102, un afiş politic

Cristian Bonciocat a murit la 20 de ani, în 1984, după ce a fotografiat clădiri din vechiul Bucureşti.

(electoral, 1946?): „Vrem socializarea mijloacelor de producţie". Pe strada Izvor, să fi fost uitat acolo cu zecile de ani, după naţionalizare? Poate un semn de indiferenţă faţă de directivele de partid. Sau ca un certificat de lealitate, pentru protecţia locatarilor. Pentru a data o clădire mai precis decît cu epoca străzii, cînd *anno Domini* n-a fost înscris deasupra uşii, ar fi posibil să se recurgă la detalii caracteristice, de pildă „grădina de iarnă", ca în str. Sapienţei nr. 4, fiindcă sera era un element frecvent în structura caselor din jurul lui 1900. De asemeni, la nr. 33 din str. Sf. Apostoli se observă o nişă situată între cele două perechi de ferestre orientate către stradă, însă rolul său a fost declarat „imposibil de identificat". O casă de pe str. Grigore Alexandrescu, la nr. 28, are faţada la fel, numai cu două ferestre, şi nişa cu fronton nu a pierdut statueta feminină pe care o adăpostea, deci vîrsta trebuie să fie aceeaşi, poate şi arhitectul. Existenţa unor adevărate palate neoclasice, uitate de atunci (Splaiul Independenţei nr. 19-21, superb; str. Izvor nr. 23, sau Sfinţii Apostoli nr. 2), ne face să regretăm că nu sîntem în stare să le identificăm. Ele ar fi revelatoare pentru biografia proprietarilor, care şi-au avut probabil locul în viaţa ţării. Cele mai atrăgătoare imagini sînt ale unor *palazzine,* de dimensiuni mai puţin impunătoare, dar a căror decoraţie era de un farmec nespus. Cititorului care va răsfoi această carte îi recomand adresele la care ele au fost odinioară: Jupiter nr. 1, Libertăţii nr. 3, Ecoului nr. 43 sau Salvatorului nr. 25. Cine se mai îndoieşte că Ceauşescu merita împuşcat? „La o casă sînt două lucruri: folosinţa şi frumuseţea. Cea dintîi îi aparţine stăpînului, cealaltă este a ta, a mea, a noastră a tuturor." Aceste cuvinte ale lui Victor Hugo, alese ca *motto* al volumului, arată că distrugerea nesocoteşte un drept public.

***Andrei Pippidi** este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti.*

Sorin Cristian SEMENIUC

SOS Provincia

La Iaşi se schimbă cu totul centrul oraşului

Zarvă au stîrnit, în ultimul timp, cîteva modificări făcute sau care urmează să fie implementate în centrul Iaşiului. Este vorba de bulevardul Ştefan cel Mare, dar şi de străzi sau zone adiacente.

Sub parcul din faţa Teatrului Naţional „Vasile Alecsandri", municipalitatea intenţionează să amenajeze o parcare subterană, cu 230 de locuri, costurile de 18,8 milioane de euro urmînd să fie suportate, în mare parte, din fonduri europene. Societatea civilă, destul de vocală pe marginea acestui subiect – dar şi a altora care privesc schimbările din centrul oraşului –, a criticat faptul că, prin aceste lucrări, 70% dintre copacii din parc vor fi înlocuiţi de arbori-pitici, betoane şi fîntîni arteziene. Iniţial, în 2012, proiectul a fost stopat după ce consilieri locali ai opoziţiei şi-au exprimat dezacordul, dar discuţiile au fost reluate cu succes în 2013, pe fondul unei majorităţi covîrşitoare a partidelor care îl sprijină pe primar, un susţinător fervent al acestei parcări.

O tăiere masivă de copaci a avut loc deja, în 2013, în imediata apropiere, pe bulevardul Ştefan cel Mare şi pe cîteva străduţe învecinate. Zecilor de tei maiestuoşi, cu o înălţime de 15-20 de metri, le-au luat locul aproape 150 de salcîmi japonezi, nişte copăcei de 2-3 metri, cu coroana pleoştită. Costul acestei operaţiuni a fost de 175.477 de lei. În principal, Primăria a justificat această schimbare prin dorinţa de a pune în valoare monumentele istorice de pe o parte şi alta a bulevardului. Criticii au adus argumentul tradiţiei – Iaşiul este faimos pentru teii plantaţi în zonele centrale, dar şi în Copou – şi cel al utilităţii: umbra acestor copaci era reconfortantă într-un spaţiu de promenadă cum este acest bulevard. Mai ales că un alt proiect al municipalităţii, din fonduri europene, a dus la înlocuirea asfaltului cu pavaj din granit şi la transformarea arterei în zonă pietonală, prin interzicerea circulaţiei maşinilor. Dispariţia teilor a dus la cele mai importante proteste, atît în spaţiul online, cît şi în stradă, dar Primăria nu a dat nici un pas înapoi, nici măcar la argumentul unor specialişti care au avertizat că ar putea exista probleme de adaptare pentru specia de salcîm plantată. Că lucrurile nu au fost tocmai în regulă în această problemă o arată şi faptul că Garda de Mediu a sancţionat ulterior Primăria cu 60.000 de lei.

Zecilor de tei maiestuoşi le-au luat locul 150 de salcîmi japonezi, nişte copăcei de 2-3 metri, cu coroana pleoştită.

Cumva ciudat, de-abia după ce a luat aceste măsuri care au transformat deja, în mod substanţial, modul în care arată zona centrală, Primăria a organizat un concurs de soluţii pentru pietonalul Ştefan cel Mare. Nici una dintre echipele participante nu a obţinut premiul I, două echipe împărţind poziţia a doua. Municipalitatea va decide ce va aplica din propunerile arhitecţilor, în perioada următoare soluţiile şi planşele urmînd să fie expuse publicului.

Prima propunere, un proiect coordonat de arhitecţii Dragoş Ciolacu, Constantin Medaru şi firma Roelevelt-Sikkes Architects International BV din Olanda prevede, printre altele, refacerea Turnului cu ceas de la Biserica Trei Ierarhi, amenajarea unui pietonal paralel, pe o stradă din spatele Catedralei Mitropolitane, desfiinţarea Teatrului Cub – clădire construită pentru spectacole, pe perioada lucrărilor de renovare a Teatrului Naţional – şi reamenajarea Esplanadei de la Cub.

A doua propunere aparţine Adrianei Gheorghiescu şi Alexandrei Berdan, şi a pus accent pe refacerea Esplanadei Cub, amenajarea de terase, a unei grădini publice şi replantarea teilor, în anumite zone.

Impresia lăsată de dezbaterile pe marginea acestor proiecte arată faptul că instituţia care are pîinea şi cuţitul, adică Primăria, nu pare să fie interesată cu adevărat de părerile ieşenilor, ale societăţii civile şi ale specialiştilor. Pe de altă parte, dorinţa de implicare a cetăţenilor obişnuiţi în astfel de dezbateri este totuşi destul de mică. Atitudinea civică este încă un deziderat la Iaşi.

***Sorin Cristian Semeniuc** este dr. al Universităţii „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi.*

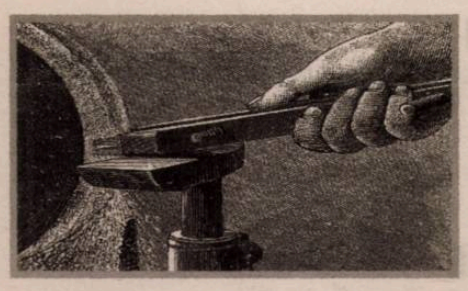

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

De 10 ani în NATO

– de 15 ani spre Vest –

S-au împlinit zece ani de la aderarea României la NATO, prilej de noi înţepături între protagoniştii marelui caft politic autohton. Acesta-i obiceiul pământului. Iar dacă tot s-au luat pe tema celui care are mai multe merite în aderarea României la NATO, atunci poate ar fi mai bine să privim puţin peste umăr, către trecutul deloc îndepărtat. Vom avea ce învăţa.

Astăzi, lucrurile ne apar simple: apartenenţa noastră la NATO şi la Uniunea Europeană pare un dat. Un dat de cînd lumea şi pămîntul – ca şi dreptul nostru de a ne mişca liber în Europa. E atît de firesc să călătoreşti doar cu cartea de identitate în buzunar! Cine să-şi mai aducă aminte că, în 2001, românii încă erau obligaţi să stea la cozi umilitoare şi să depindă de toanele unui funcţionar plictisit de pe la cine ştie ce ambasadă, pentru a putea obţine o viză de călătorie în Vestul Europei.

Şi totuşi, aderarea la NATO şi în Uniunea Europeană – „integrarea euroatlantică", aşa cum i se spunea în epocă, fiindcă NATO şi UE ne păreau cam totuna, doar erau „Vestul" – nu a fost chiar un marş triumfal. Şi nu a venit firesc, precum tramvaiul în staţie. Ba, la un moment dat, nu era deloc clar unde aveam să ajungem, în cele din urmă.

Dacă a existat cu adevărat un moment decisiv, un punct de cotitură dincolo de care lucrurile nu mai puteau fi întoarse, un gest prin care România a dovedit că merge într-adevăr cu „Vestul", asta s-a întîmplat în primăvara lui 1999. România – România preşedintelui Constantinescu şi a ministrului de Externe Andrei Pleşu – s-a situat de partea NATO în intervenţia din Kosovo. O intervenţie menită să oprească operaţiuni militare ale armatei iugoslave asupra kosovarilor.

Multe se pot spune acum, după 15 ani, despre acea acţiune în forţă a Occidentului. A fost, oricum, ultima desfăşurare militară în fosta Iugoslavie. Între timp, Slobodan Miloşevici a fost răsturnat de la putere, Serbia a apucat-o pe drumul către Uniunea Europeană (de fapt, întreaga regiune a Balcanilor de Vest are o perspectivă de aderare), avem un Kosovo independent. România nu doar că a fost, declarativ, de partea NATO, dar a refuzat să acorde Rusiei spaţiu aerian, zădărnicindu-i astfel implicarea în conflict.

Opţiunea clară pentru Occident în 1999 a fost fundamentală pentru parcursul României.

Ei bine, situarea de partea NATO nu a fost nici pe departe o opţiune uşor de luat. De fapt, a fost o decizie cu totul şi cu totul impopulară, care a generat o adevărată isterie politică şi mediatică. Lideri de opinie extrem de zgomotoşi l-au făcut atunci praf pe preşedintele Emil Constantinescu. La fel şi opoziţia de atunci, dominată de PSD.

„Ne trebuie un Miloşevici!" decreta, solemn, un vajnic reprezentant al PSD, de la tribuna Parlamentului. Popularitatea lui Emil Constantinescu – atîta cîtă era în acel moment – s-a făcut praf după acea decizie. O decizie care avea să schimbe, totuşi, fundamental destinul României.

De fapt, întreg anul 1999 a fost unul ciudat, unul în care lucrurile au luat o întorsătură neaşteptată. Începuse prost, extrem de prost. În ianuarie, minerii lui Miron Cozma erau gata-gata să invadeze Bucureştiul. Fordintre premierul Radu Vasile şi Miron Cozma – rămîne o temă pentru istorici. Poate vom afla mai multe cînd se vor deschide arhivele.

Cert este că, la acel început de an, România se afla în pragul încetării de plăţi. De fapt, în pragul haosului economic, social şi politic. Pe acest fond a venit decizia din primăvara lui 1999.

Şi iată că, în toamnă, premierul britanic de atunci, Tony Blair, a venit în Parlamentul de la Bucureşti pentru a felicita România, ca urmare a ajutorului pe care îl oferise Alianţei Nord-Atlantice. Şi a promis că la summit-ul european din decembrie, România urma să fie invitată să deschidă negocierile de aderare la Uniunea Europeană. A fost o surpriză uriaşă, chiar şi pentru opoziţia de atunci, care venise la Parlament cu ţinte prinse în dreptul inimii – semnul la modă, prin care se arăta solidaritatea cu sîrbii şi disprețul faţă de occidentali.

Dar deschiderea negocierilor de aderare şi începutul unei creşteri a economiei ce avea să dureze un deceniu nu l-au împiedicat pe preşedintele Constantinescu să plătească cu funcţia, pînă la urmă. Venit la guvernare, din 2000, PSD a menţinut direcţia spre Vest – iarăşi, istoricii ne vor spune, într-o zi, cum de s-a întîmplat asta. Şi aşa s-a scris istoria. O istorie care, cine ştie, se putea scrie şi altfel, cu consecinţe pe care astăzi greu le putem estima.

Ce s-ar fi întîmplat, de exemplu, dacă minerii chiar ar fi invadat atunci Bucureştiul? Sau dacă, în primăvara lui 1999, Rusia lui Elţîn n-ar fi fost într-atît de slabă încît să se împiedice de un refuz al României de a-i acorda cer deschis. I s-ar fi întîmplat asta Rusiei lui Putin?

Istoria contrafactuală poate fi fascinantă. Dar avem cel puţin o certitudine: opţiunea clară pentru Occident în 1999 a fost fundamentală pentru parcursul României. Iar dacă astăzi, în cadrul NATO, ne simţim mai în siguranţă în faţa ameninţării ruse, este, în bună măsură, pentru că o decizie dificilă a fost luată într-o perioadă extrem de complicată. Şi a fost luată de oameni care chiar au crezut în valorile occidentale.

Azi, într-o lume a relativismului şi într-un context intern în care totul este speculat politic şi electoral, merită să ne amintim şi să învăţăm ceva din povestea marelui pas făcut de România către Vest.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE

...îţi dă de gîndit!

Ofertă specială pentru Dilematici!

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	**18** lei	**41** lei	**68** lei	**131** lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	**49** lei	**89** lei	**149** lei

Cum te abonezi

SMS Abonament digital 1 lună – un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro
VIRAMENT BANCAR sau **MANDAT POŞTAL**: în contul **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.**, cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POŞTALE
FIRMELE DE ABONAMENTE
LIBRĂRIILE ADEVĂRUL din Bucureşti, Timişoara, Braşov, Craiova, Galaţi şi Iaşi

Informaţii şi reclamaţii: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....
Str:..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,
Localitate..... Judeţ/ Sector ....., Cod poştal .....,
Telefon..... E-mail.....
Am achitat suma de ..... lei cu mandat poştal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* ..... Semnatura .....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activităţi promoţionale şi să le dezvăluie terţilor conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări şi să solicit ştergerea datelor adresându-mă societăţii S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poştal sau ordin de plată este necesar să trimiteţi talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, Bucureşti, Şos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poştal 020331.

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

De ce aş vota pentru Parlamentul European?

Sînt tare curios dacă dumneata, cititorule, ştii cum de a ajuns domnul Barroso de două ori preşedinte al Comisiei Europene. Dacă nu ştii, nu e nici o problemă. Bine ai venit în clubul cetăţenilor din statele membre care nu au nici o idee despre cum se iau decizii de acest fel. Care au fost propunerile? Au fost şi alţi candidaţi? Ce a contat? Experienţa politică, abilitatea diplomatică sau competenţa tehnică? Care sînt criteriile? Întrebări fără un răspuns clar. Totul a fost negociat în spatele unor uşi închise. Apoi s-a plîns în cor, amar, în public, pentru că europeanul nu a mers la vot!

Dar gata! De acum încolo, Consiliul trebuie să ţină cont de configuraţia politică a Parlamentului European, după alegerile din această primăvară. Altfel zis, succesorul domnului Barroso trebuie să fie un candidat asumat de către marile familii politice europene (ah, ce-mi place expresia asta cu familia politică!), în funcţie de rezultatul votului la nivel comunitar. De acum, votul tău contează! În consecinţă, Marile Familii Politice Europene (am simţit nevoia să scriu cu majuscule de astă dată) au cîte un candidat, deja cunoscut.

Dacă va cîştiga dreapta (adica PPE), îl vom avea drept şef la Comisie pe domnul Jean-Claude Juncker. Avînd în vedere că România nu este în zona euro, domnia sa este mai puţin cunoscut pe la noi. A fost cel mai longeviv prim-ministru ales democratic. Timp de 18 ani, a condus guvernul Luxemburgului. Consacrarea la nivel european i-a fost adusă de preşedinţia Eurogrupului (adică adunarea miniştrilor de finanţe ai statelor din zona euro), timp de opt ani, dintre care cinci (2008-2013) au fost la vremuri de dificilă criză financiară. De aici vine şi relativa lui notorietate în ţările respective, utilizatoare de moneda comună. Este, pare-se, un foarte bun diplomat şi, evident, un mare cunoscător al intereselor naţionale ale statelor membre, măcar ale celor din zona euro.

Socialiştii l-au propus pe domnul Martin Schulz. Domnia sa este preşedintele în funcţie al Parlamentului European. A vrut să fie fotbalist, dar s-a lovit rău la genunchi şi a devenit librar. A pornit de jos, ca ucenic de vînzător, pentru ca, mai apoi, să îşi deschidă propria librărie. A intrat în politică, a fost primar al localităţii natale (Wurselen) timp de zece ani. E membru în Parlamentul European de două decenii. Are, aşadar, o impresionantă experienţă politică şi pare un excelent cunoscător într-ale „bruxellezei". Nu este un foarte fin diplomat, avînd la activ schimburi dure de replici cu mai mulţi politicieni ai Europei. Celebru a rămas incidentul cu Silvio Berlusconi, cînd cei doi s-au acuzat reciproc de fascism.

Guy Verhofstadt a fost premier al Belgiei timp de nouă ani. În tinereţe a fost un adept hotărît al neoliberalismului thatcherian. În timp, şi-a mai relaxat opţiunile, fiind văzut astăzi mai degrabă drept un centrist. Crede în destinul federal european şi are şi ceva experienţă într-ale afacerilor (ceea ce este mai degrabă rar printre membrii Parlamentului European), fiind director al unei firme de transport petrolier. Domnia sa este candidatul ALDE (grupul liberalilor europeni). Este greu de crezut că va cîştiga postul, deşi mulţi îl văd a fi cel mai potrivit pentru a-i succeda lui Manuel Barroso, numai că ar avea nevoie de o improbabilă coaliţie ALDE-socialişti-verzi, pentru a căpăta numărul necesar de voturi.

Cele mai spectaculoase sînt propunerile ecologiştilor: nu unul, ci doi candidaţi! Un bărbat şi o femeie, conform principiului egalităţii de gen! Numele doamnei (Ska Keller) îmi este total necunoscut. În schimb, partenerul său este José Bové. Domnia sa este duşman al cerealelor modificate genetic (a dat foc unei asemenea plantaţii în Argentina), al reţelelor de fast-food (a spart geamurile unui McDonald's) şi apărător al celor aflaţi la ananghie (a fost în grupul de europeni care s-a baricadat în bunkerul lui Yasser Arafat în timpul asaltului israelian).

Am vaga bănuială că dezbaterile electorale de la noi vor discuta despre şcoli, spitale şi drumuri sătești, aşa că m-am grăbit să vă informez cu privire la una dintre mizele finale ale votului: preşedinţia Comisiei. În sfîrşit, veţi şti (măcar parţial) de ce să ieşiţi din casă în duminica respectivă.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

PUBLICITATE

Al doilea joc
un film de Corneliu Porumboiu

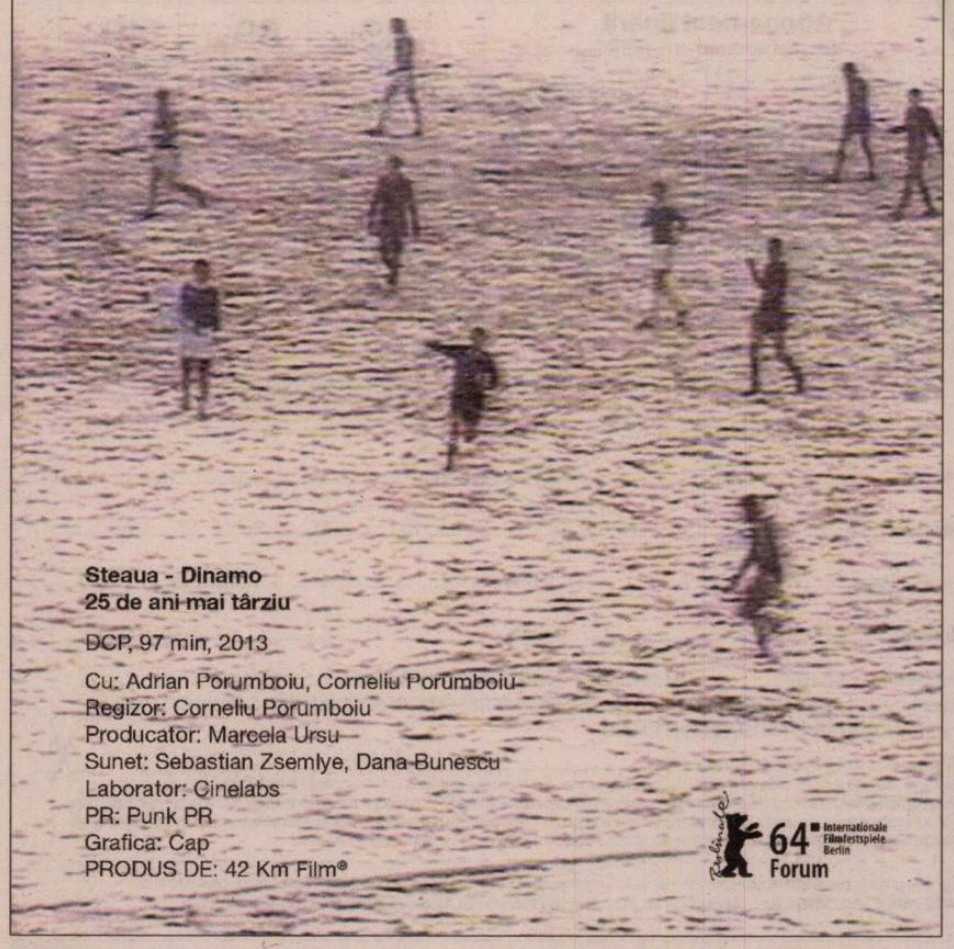

Steaua - Dinamo
25 de ani mai târziu

DCP, 97 min, 2013
Cu: Adrian Porumboiu, Corneliu Porumboiu
Regizor: Corneliu Porumboiu
Producator: Marcela Ursu
Sunet: Sebastian Zsemlye, Dana Bunescu
Laborator: Cinelabs
PR: Punk PR
Grafica: Cap
PRODUS DE: 42 Km Film®

64 Internationale Filmfestspiele Berlin
Forum

PUBLICITATE

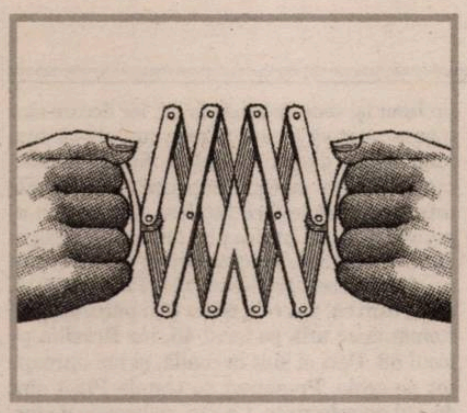

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

Nu publicul a fost marele duşman al autorilor

– interviu cu Constantin VICĂ –

E asistent la Facultatea de Filozofie a Universităţii Bucureşti şi cercetător la Centrul de Cercetări în Etică Aplicată (http://www.ccea.ro). Şi, evident, colaborator vechi al revistei noastre. ***Constantin Vică*** *vorbeşte viu şi convingător. Aşa că intru direct în subiect, cu părere de rău că spaţiul paginii nu a putut cuprinde toată discuţia.*

În ultima vreme se vorbeşte foarte mult despre etică: în afaceri, în universităţi (care îşi înfiinţează comisii de etică), în spitale... De unde provine acest interes pentru un domeniu care părea mai degrabă abstract, rezervat strict gînditorilor?

Etica aplicată a început să se dezvolte în anii '60 ai secolului trecut, în SUA, pe fondul unor tensiuni politice şi sociale. În acel moment, filozofii morali – şi nu numai – au înţeles că nu mai poţi privi lumea de la tine din fotoliu, şi-au spus că e vremea „să ne murdărim mîinile", să iasă pe teren, precum antropologii şi lingviştii. La început au privit realitatea socială prin prisma marilor curente de gîndire din etică, apoi şi-au elaborat propriile metode şi curente. Capitalismul a trecut atunci de la faza industrială la cea postindustrială, aşa încît au apărut întrebări şi concepte noi. De pildă, cum se schimbă realitatea economică, se mai poate vorbi despre „exploatare"? Şi aşa a apărut etica în afaceri. A apărut şi bioetica. Datorită evoluţiei ştiinţei, s-a ajuns la posibilitatea de a face transplant de organe ori de a clona organisme – ceea ce, iarăşi, a condus la întrebări etice. Schimbarea atitudinii faţă de mediu – consumul de resurse e tot mai mare, poluarea de asemenea – a generat întrebarea dacă avem o responsabilitate asupra mediului, dacă trebuie să lăsăm generaţiilor viitoare un mediu curat.

Realitatea se bazează uneori pe sentimente morale ori pe emoţii morale, care nu pot fi cuprinse în sfera juridicului.

Şi pentru toate acestea au apărut legi. Dar dincolo de respectarea strictă a legilor de azi, *se pune şi problema etică a zilei de mîine?*

Legile nu acoperă totul. Adesea sînt făcute „de sus în jos", de nişte comisii şi nişte experţi. Etica are legături profunde cu gîndirea juridică. Astăzi însă, gîndirea juridică a devenit foarte tehnicizată, iar realitatea se bazează uneori pe sentimente morale ori pe emoţii morale, care nu pot fi cuprinse în sfera juridicului. Dreptul rămîne mereu cu un pas în urma schimbărilor sociale. Există interacţiuni care scapă mediului juridic. Etica aplicată, fiind în parte neinstituţionalizată, poate ţine pasul cu societatea. Ce nu reuşeşte uneori sistemul juridic este buna alocare a resurselor – iar aici e nevoie de privirea eticianului. Marea problemă a bioeticii, de pildă, nu e cea teoretică despre transplant, ci *cui* anume să-i donezi un organ, după ce criterii (a şi fost un scandal recent, pentru că o vedetă a primit cu prioritate un rinichi). De aici putem merge spre biopolitică: oare nu se urmăreşte să fim transformaţi, orientaţi către un anumit tip de comportament? Toate acestea – şi altele – nu pot fi cuprinse în totalitate de sistemul juridic.

Dar, concret, cum se pot rezolva asemenea dileme etice? De pildă, cum se poate decide dacă resursele merg în primul rînd spre tratarea unei anumite boli grave, şi nu a alteia?

Eu aş lăsa asta la nivel „local". Adică ar trebui înfiinţate comisii de etică în spitale – formate din persoane cu experienţă medicală, dar şi morală şi juridică, din psihologi etc. Etica aplicată a venit cu o cazuistică puternică: avem numeroase cazuri, care au un caracter paradigmatic. Din ele se poate extrage o regulă de genul „cum să aloci un rinichi sau un vaccin". Diferenţa dintre o lege şi un asemenea caz paradigmatic se vede cînd se schimbă realitatea. De pildă, ai făcut o lege privind transplantul în vreme de pace; dar poate interveni un război: ce faci, treci prin tot procesul legislativ, sau laşi la nivelul unei comunităţi să decidă cum să-şi aloce resursele în caz de război? Mai e şi o problemă de dezbatere publică: ce facem, investim în cercetare şi mai aşteptăm doi ani pentru a avea un vaccin care va rezolva o problemă, sau investim în tratamentul bolnavilor de azi?

A început să se vorbească şi la noi despre etica afacerilor. Într-o ţară coruptă, nu riscăm să facem discuţii de dragul discuţiilor?

Noi am importat un anumit fel de capitalism. Cînd apare un asemenea import, apar şi nişte falii. Şi s-a simţit nevoia la nivelul societăţii de a pune pe tapet anumite probleme care în alte ţări au fost rezolvate de ceva vreme. Probabil că cea mai importantă problemă, azi, este o etică a muncii, a relaţiei dintre cel care munceşte şi *ce anume* munceşte, dacă este sau nu respectată munca lui ş.a.m.d. România e la începuturi şi nu va trece prin toate etapele, capitalismul se corporatizează între timp. E îngrijorător că dispare capitalismul micului antreprenor – căci capitalismul iniţial era unul al brutarului, al croitorului, al micului atelier. Discuţia despre muncă nu mai ţine doar de legiferare şi nu e doar o problemă între angajator şi angajat, căci felul în care privim munca are efect la nivelul societăţii în ansamblu. Apoi, există o discuţie dacă marile corporaţii trebuie să pună şi ele umărul, alături de cetăţean şi de stat, la binele comun al societăţii. E suficient că îşi plătesc impozitele, sau sînt responsabile de mai mult? E un teren vast de dezbatere... De aici a apărut ideea unei responsabilităţi sociale a companiilor pe termen lung. Problema noastră este însă că multe companii multinaţionale care au venit în România au învăţat foarte repede regula locului: „a da dreptul". Aşa că unele au dat şpagă, unii manageri au avut curajul să denunţe această situaţie, s-a ajuns uneori şi la procese. Corupţia poate fi privită şi din perspectivă etică, nu doar juridică. La noi, corupţia este prezentă în toate straturile societăţii; în Franţa sau în alte ţări, putem vorbi de cîţiva mari corupţi ori de un vreun consilier local care a avut bolul cu miere şi nu s-a putut abţine. Dar nu există corupţie profundă în spitale, în şcoli, în universităţi, la nivelul funcţionarilor publici. Care e explicaţia? Nişte ani de reglementări şi de legiferare? Sau permanenta capacitate de a discuta, de a dezbate pe această temă? Recunoaşterea celor din jurul tău ca avînd acea „agenţie morală", capacitatea de a judeca moral şi de a acţiona în acest sens e importantă. Căci, cînd îţi dai seama că ceilalţi fac asta, că te pot chestiona şi au dreptul să o facă, încerci să te schimbi. Sau ne putem uita la nişte obiceiuri vechi ale naţiei noastre, precum acela de a da daruri la nuntă, şi apoi să aplicăm un instrument din teoria jocurilor („de ce dai ca să primeşti") şi să vedem la ce concluzii ajungem.

Etica aplicată, fiind în parte neinstituţionalizată, poate ţine pasul cu societatea.

Să trecem la chestiunea drepturilor de autor, asupra căreia sînt mari dezbateri etice. Tehnologia de azi permite copierea şi distribuirea rapidă a conţinuturilor (texte, muzică, filme etc.). E furt, e piratare?

Cred că ar trebui să distingem între încălcarea legii drepturilor de autor şi ce fac oamenii cînd au la dispoziţie o reţea care le oferă posibilitatea de a multiplica şi transmite mai departe. Eu cred că e bine că oamenii transmit informaţia şi cunoaşterea. Orice formă de informaţie merită să circule, astfel încît oamenii să ştie şi să-şi facă propriile opinii. E corect? Din punct de vedere legal, nu. Din punct de vedere moral? Dacă, de exemplu, un om transmite mai departe ceea ce vorbim noi acum (n. red.: *interviul a avut loc într-o emisiune transmisă pe adevarul.ro),* în celălalt capăt de lume, titrat în engleză, pentru că i-a plăcut şi crede că şi alţii ar merita să vadă asta, el nu îşi însuşeşte emisiunea, nu spune că e a lui, nu ne privează de dreptul moral asupra „operei". Cel mult ne privează de un drept patrimonial. Mediul digital, prin natura lui, îi împinge pe oameni să copieze şi să transmită mai departe un conţinut care le-a plăcut.

Dar, din perspectiva producţiei culturale, autorii sînt privaţi de drepturile lor dacă oamenii, în loc să meargă să le cumpere cartea, filmul sau discul, fac mai multe copii şi le oferă prietenilor...

Autorii depun un efort pentru a crea şi, în urma acestui efort sînt îndreptăţiţi la ceva. Dar nu sînt îndreptăţiţi cu necesitate la beneficii materiale. Să nu uităm că în istoria culturală nu publicul a fost „marele duşman" al autorilor (nici măcar publicul de azi, care îşi trage cartea la copiator sau o scanează şi o dă mai departe, în loc să o cumpere), ci editorii şi tipografii. Dreptul de autor a apărut în urma conflictului dintre ghilda autorilor şi ghilda tipografilor şi editorilor, de la faptul că autorul îşi vindea cartea o dată, iar tipograful o putea vinde de sute de ori, de-a lungul întregii vieţi. O regină a Angliei a zis că nu e corect, şi aşa au apărut primele reglementări.

Astăzi însă problema multiplicării şi distribuirii cu ajutorul noilor tehnologii se pune nu atît pentru cărţi, cît pentru muzică, filme şi software – nişte industrii puternice, în care circulă foarte mulţi bani...

Industria de film are nevoie de piraterie, azi, pentru că e cel mai bun mod de a vedea ce merge şi ce nu merge pe piaţă. Cinematograful e un tip de experienţă aparte – un ecran fabulos, un sistem complex de sonorizare... Acum, cele mai „piratate" filme (termenul e impropriu) sînt cele care fac şi cele mai mari încasări. În muzică, din ce în ce mai mulţi artişti se duc la o „instituţie" precum Pirate Bay şi spun „aceasta e muzica noastră şi vrem s-o oferim gratuit, pentru că ştim că astfel va ajunge peste tot în lume". După care, dat fiind că devin cunoscuţi, pot cîştiga bani foarte mulţi din concerte. N-aş vrea să se creadă însă că acest fenomen al descărcărilor ilegale este cel care va distruge cultura. Nu. Cultura poate fi distrusă de manageri idioţi. Cultura se distruge atunci cînd îţi propui să cîştigi mai mult decît face. Sau cînd vrei neapărat să impui anumite modele şi anumite vedete.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit integral pe live.adevarul.ro)

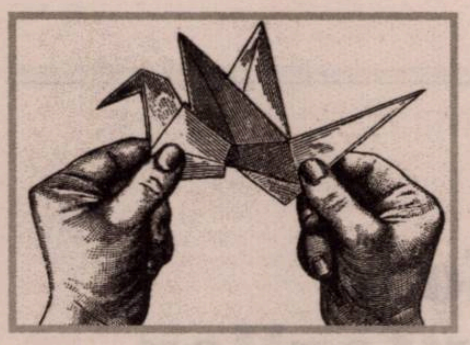

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Şcoala e de formă

În gimnaziu, în liceu şi în facultate am făcut enorm de multă matematică. La început, algebra şi mai ales geometria mi s-au părut fascinante. Apoi, a venit perioada examenelor de admitere (a treptelor, cum li se zicea pe atunci), la liceu, în clasa a XI-a şi la facultate. Matematica era regina acestor examene, cel puţin pe calea pe care voiam eu s-o urmez. Dar şi fizica, care-mi plăcea şi mai tare. Iar amintitele examene produceau în jurul lor o adevărată industrie. Toţi elevii făceau meditaţii particulare, ca şi acum, iar la meditaţii nu se învăţa, de fapt, matematică, mai ales în perioada liceului, cînd devenise mai grea. Meditatorii se specializaseră în a-i învăţa pe elevi calea cea mai directă pentru obţinerea unei note cît mai mari la acele examene. Făceau, adică, exclusiv tipurile de exerciţii şi probleme care se dădeau de obicei la examen (asta era valabil, desigur, şi pentru celelalte discipline). Se insista într-un mod foarte eficient doar asupra mecanismelor de rezolvare a lor. Aproape nimeni nu mai ştia însă la ce folosesc acele probleme, care nici măcar pure exerciţii mentale nu mai erau, fiindcă rezolvarea lor devenise un fel de rutină. Cu timpul, fascinaţia pentru fizică şi matematică s-a transformat în nevoia pragmatică de a accede la nivele tot mai înalte de învăţămînt. Prin clasele superioare de liceu, cînd am început analiza matematică, cu toţii învăţam să rezolvăm derivate şi integrale (simple, duble, triple). Dar nu înţelegeam şi nici nu ne mai interesa la ce folosesc ele şi de ce trebuia să le ştim. La fel s-a întîmplat şi cu fizica, de la nivelul la care nu mai era intuitivă. Am pierdut contactul cu esenţa, cu filozofia ei. Dar, graţie „rutinelor" îndelung exersate, am trecut cu brio toate examenele.

Odată ajuns în facultate, lucrurile s-au complicat. Intra în sala de curs o doamnă profesoară care înşira pe tablă cîte o demonstraţie matematică, timp de două ore. Tabla se umplea şi se ştergea. Trebuia să urmăreşti totul cu mare atenţie. O cît de mică pauză de gîndire, de scăpat un creion pe jos, de schimbat trei cuvinte în şoaptă cu un coleg, ducea la pierderea şirului, şi restul cursului devenea pierdere de timp. Iar dacă pierdeai un curs, de obicei nu mai era de înţeles nici următorul. În plus, legăturile dintre matematică şi alte discipline (uneori şi dintre celelalte discipline între ele) erau rupte. Majoritatea dintre noi eram complet pierduţi. Pe mine, din nu ştiu ce motiv, profesoara de matematică mă ţinea de student bun, cum s-ar spune. Eu deja priveam însă ecuaţiile şi formulele care umpleau tabla ca pe ceva scris în limba chineză. Mă temeam cumplit că la un moment dat mi se va descoperi totala idioţenie.

Mărturisindu-i tatălui meu problema, m-a pus în legătură cu un profesor care să mă lumineze. Şi a reuşit să găsească un aşa de mare matematician, că nici nu îndrăznesc să-i pronunţ numele. M-am dus într-o seară la el, la Facultatea de Matematică, mort de jenă şi de frică. Mi-a făcut onoarea să mă asculte. Nu puteam să-l întreb dintr-odată totul, dar m-am gîndit să-i dau, la întîmplare, un exemplu de lucru pe care nu-l înţelegeam. Şi i-am spus că a apărut la cursurile noastre o funcţie care se chema rotor (se scria „rot"), despre care eu nu înţelegeam nimic. „Aaa", a zis profesorul, „păi, asta e inventată de matematicieni tocmai la cererea geologilor voştri, sau mai exact, a hidrologilor. Pe voi vă interesează în mod special." „Probabil că de aceea a şi fost trecută în programă", am răspuns eu derutat, „dar nici eu şi nici alţi colegi de-ai mei nu ştim totuşi de ce o învăţăm şi ce e cu funcţia asta." „Domnule, rot ăsta e, de fapt, vîrtejul, e funcţia care descrie vîrtejul." Din momentul acela, nici n-a mai trebuit să învăţ formulele legate de acea funcţie. Mi-ajungea că ştiu la ce se referă. Eram luminat. Se pare că, uneori, trebuie să cauţi o minte strălucită pentru a afla o informaţie atît de simplă.

Recent, am citit poveştile celebrului fizician Richard Feynman despre contactul său cu universităţile din Brazilia, din anii '50. El a constatat cu stupoare că, acolo, fizica era învăţată pe dinafară, că la universitate se memorau tot felul de definiţii şi formule, dar nici un student nu pricepea legătura lor cu natura, cu lumea reală. Iar ceea ce se învăţa mecanic nu ducea, de fapt, nicăieri, în afară de trecerea testelor.

Sigur, între matematică şi fizică sînt unele deosebiri din punctul ăsta de vedere. Matematica nu se referă neapărat la fenomene naturale, dar nici ea nu poate rămîne o abstracţiune complet paralelă cu lumea reală. E pusă în slujba altor ştiinţe şi duce şi la unele lucruri foarte concrete.

În sfîrşit, observaţiile amintite reflectă o foarte adîncă problemă de sistem. Chiar dacă cei care l-au pus la cale au avut în minte unele lucruri de fond, acestea s-au pierdut pe drum şi a rămas doar partea formală. Sistemul funcţionează în virtutea unor inerţii. Fiecare profesor îşi vede de bucăţica lui, iar fiecare elev e preocupat să treacă testele cu note cît mai mari, chiar dacă nu înţelege fondul problemelor. Nimeni nu e preocupat să lege lucrurile între ele şi să le facă înţelese. La noi era aproape la fel ca în Brazilia descrisă de Feynman. Şi mă tem că nici astăzi nu e altfel. Dacă ne uităm la rezultatele testelor PISA pe 2012, observăm că, din cele 65 de ţări participante, România se află pe locul 45, iar Brazilia pe locul 58. Deci ei sînt la coadă, şi noi aproape tot pe acolo. Presupun că testele PISA sînt destul de relevante. La noi, reformele de formă din educaţie se ţin lanţ. Poate că şi în Brazilia. Rezultatele sînt o formă de educaţie, adică o educaţie formală. Aceasta scoate oameni care au auzit multe, dar care nu sînt în stare să ducă lucrurile mai departe pentru că nu le înţeleg în profunzime (sau, mai bine zis, în simplitatea lor). E şi asta ceva. Adică, e mai mult decît nimic.

ready made

„La începutul lui aprilie rolurile noastre a fiecăruia erau împărţite.

Nicu Bălcescu cu Teologu erau destinaţi a merge la Telega, unde Marin Serghiescu (Naţionalu), Telegescu şi Duca erau înţeleşi cu ciocănaşii, ca d-acolo să pornească să răscoale Ploieştii, unde aveam înţelegere cu mai mulţi dintre negustori.

Ştefan Golescu cu frate-său Radu şi cu văru-său Alecu Golescu şi Dumitru Brătianu să meargă să găsească pe Tell în tabăra de la Islaz.

Iar ceilalţi, Nicolae Golescu şi frate-său Alecu, cu C.A. Rosetti, Bolliac, Costache Bălcescu, Ion Brătianu şi Ion Ghica să rădice tabacii, mărginaşii şi tinerimea din Bucureşti, să meargă la palat, să ceară lui vodă Bibescu sancţionarea constituţiunei."

Ion Ghica, *Opere*, vol. I,
Editura pentru Literatură, 1967

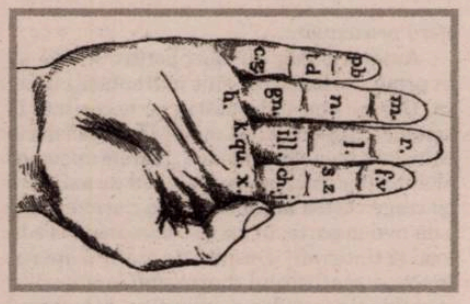

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Titluri academice

Sfîrşitul anilor '80 a adus titlurile academice în pragul derizoriului. Tovarăşa Elena Ceauşescu avusese grijă să împingă lucrurile spre o astfel de direcţie. Cine mai avea ambiţia (plăcerea, inconştienţa, umorul) să-şi etaleze „titlul", cînd incantaţia „academician doctor inginer, savant de renume mondial" invada, atît de burlesc, spaţiul audio-vizual, îndemnîndu-te la depresie? E drept că şi titlurile se obţineau infernal de greu, pentru a nu ameninţa cumva atotcuprinzătoarea potenţă intelectuală a Primei Doamne din statul român. Promovările din universităţi se blocaseră, doctoratele deveniseră adevărate experimente sisifice, iar accesul la specializări, asociaţii şi noutăţi academice funcţiona ca pură utopie. După 1990, s-a sperat la o aşezare a lucrurilor şi, implicit, la o reabilitare a scărilor de valori. Mirajul a fost de scurtă durată. Penuria de „onoruri" din ceauşism şi-a determinat reversul, creînd o stare de veritabilă inflaţie a „rangurilor" frumos sunătoare. „Profii", „confii" şi „doctorii" au apărut, abundent, pe toate hîrtiuţele, plăcuţele, CV-urile şi cărţile de vizită din instituţiile educaţionale. S-au creat complexe de inferioritate celor încă „neposesori" de titulaturi bombastice. Dacă un absolvent de Medicină căpăta un *job* în afara domeniului lui de expertiză, semna, obligatoriu, cu abrevierea iniţială „dr.". La fel profesorii (cu „prof."), inginerii (cu „ing.") şi economiştii (cu „ec."). Cel mai tare mă distrau atunci anunţurile periodice de pe uşa blocului în care stăteam: „Locatarii sînt rugaţi să participe la şedinţa din data de ..., la ora de ..., cu următoarea ordine de zi – punctul de amplasare a ghenei ecologice de gunoi. Semnat, preşedinte asociaţie, *ing. Brînză Prinţesa*." Nu neg că îmi plăceau şi afişele electorale: „Votaţi, pe lista CJ, pentru *doctor dr. Ixulescu*, reputat medic, doctor în ştiinţe medicale! Doar aşa cartierul dumneavoastră va respira sănătos." Ori: „Votează *prof. ing. ec. dr. Igreculescu!* Ai nevoie de specialişti care să te reprezinte în Parlamentul României." Mult însă m-a impresionat, la timpul respectiv, trebuie să recunosc, găselniţa prin care se „oficializa" stagiul doctoral – abrevierea „drd." (pentru calitatea de *doctorand*). Aşa s-au iţit teribilele „identităţi" universitare de *prep. univ. drd.*, *asist. univ. drd.*, *lect. univ. drd.* şi chiar simplu *drd.* (pe care jurişti, politicieni sau funcţionari intraţi în funcţii importante de conducere, administraţie şi reprezentare nu şi-o puteau refuza cînd semnau). Eram o ţară de indivizi hipereducaţi, cu obsesia atenţionării alterităţii asupra vastei noastre calificări.

Inflaţia de onoruri şi-a generat, la rîndul ei, antagonismul. Oamenii şi-au pierdut încrederea în titluri. „Lectoratele", „conferinţele", „profesoratele", „doctoratele" şi alte apelative „ştiinţifice" nu mai dau astăzi fiori nimănui. Le găseşti pretutindeni, de la Caracal la Tîrgu-Jiu, de la Mangalia la Crasna, de la Zărneşti la Bîlea Lac şi de la Săpînţa la Dorohoi. Au apărut alte curiozităţi de mai mare actualitate. Universitarii care îşi susţin *abilitarea* vor adăuga, negreşit, tulaturilor deja dobîndite şi silaba *ab.* Întrucît în mai multe instituţii de învăţămînt din ţară s-au introdus funcţiile de *asistent / lector pe perioadă determinată* (care coexistă, fatidic, cu cele de *asistent / lector pe perioadă nedeterminată*), curînd vor apărea semnături precedate de *asist. / lect. nedet.* şi, respectiv, *asist. / lect. det.*, cei aparţinători primei categorii privindu-i pe cei din urmă ca *Merţanu'* pe *Loganu'*, după cum ne spune un celebru vers pe care l-am preluat dintr-o excelentă analiză a manelismului autohton, făcută de domnul Vîntilă Mihăilescu. Ce să mai vorbim despre cei care îşi dau două doctorate şi nu vor ezita să se intituleze *dr. dr.*? N-aş vrea totuşi să se creadă că am fi unici în lume. Au şi apusenii faliţii lor, care îşi încarcă pereţii birourilor, cărţile de vizită şi conturile de e-mail cu multiple „calificări" şi „titluri". Rămîn convins că gestul trădează exact contrariul, oriunde s-ar petrece. O persoană cu sentimente de culpabilitate ascunsă faţă de propriile competenţe se va agăţa întotdeauna de „titulaturi", pentru autovalidare şi autolegitimare în grupul specialiştilor autentici. Ca atare, paradoxul recunoaşterii derivă tocmai din *nemenţionarea titlului* – compensată de *onorabilitatea numelui* în sine, nume eliberat de împopoţonări academice inadecvate. Întrebaţi-vă cum ar suna pentru dumneavoastră următoarele „construcţii": Prof. univ. dr. Andrei Pleşu, Prof. univ. dr. Gabriel Liiceanu sau Prof. univ. dr. Mircea Cărtărescu? Cei în cauză au titlurile menţionate, dar, asociate numelor lor, parcă deranjează cumva membrana protectoare a timpanului. Un vecin a cărui fiică a fost admisă la doctorat mi-a mărturisit deunăzi că evenimentul l-a întristat mai mult decît l-a bucurat. „Am fost forţat", mi-a spus, „să accept că fata s-a maturizat. Nu m-a mai lăsat să o alint ca în trecut. Zicea că *nu mai cadrează* cu statutul ei prezent. Aşadar, nu mai pot s-o numesc *pisicuţa mea, maimuţica lui tata, iepuraşă mică* şi *veveriţuşcă dragă*. S-a năruit un întreg univers în mine. Am îmbătrînit subit." Aş fi vrut să-l consolez, avertizîndu-l că există o soluţie: să-şi convingă fiica de soliditatea posturii sale socio-educaţionale, traductibile în felul următor – *Pisi. maimu. iepur. veve. drd. Priponella Coşciugă*. N-am îndrăznit. Acum regret. Indubitabil, n-ar fi fost o idee rea.

> *Ca atare, paradoxul recunoaşterii derivă tocmai din* nemenţionarea titlului.

***Codrin Liviu Cuţitaru** este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

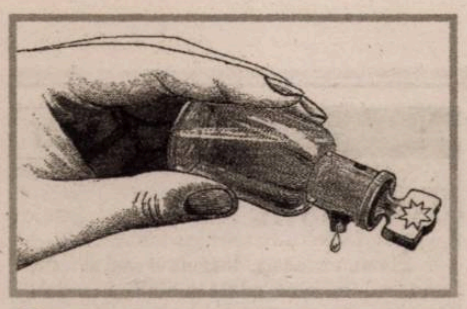

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Am înfrînt

În discursul public românesc din ultimii ani a început să circule o formulă exclamativă ironică, prin care e parodiată expresia de satisfacţie la obţinerea unei victorii: *am înfrînt!* Rostită cu autoironie sau atribuită sarcastic altora, formula a ajuns să caracterizeze o gamă destul de largă de situaţii: de la o pseudovictorie – deci o autoamăgire – la o victorie cu preţ prea mare şi riscuri care o compromit, sau chiar la o înfrîngere clară.

Specificul formulei stă în folosirea absolută (fără complement direct) a verbului *a înfrînge*, într-o construcţie care o imită pe cea a verbului *a învinge*. În formula *am învins*, complementul direct nu este necesar, identitatea adversarului sau natura situaţiei dificile fiind recuperabile din context. Spre deosebire de *a învinge*, verbul *a înfrînge* nu se foloseşte ca intranzitiv sau în construcţie absolută, fiind întotdeauna necesară prezentarea adversarului sau a obstacolului. Ciudăţenia exclamaţiei *am înfrînt* provine, aşadar, din încălcarea unei norme gramaticale care reflectă pur şi simplu uzul curent; şocul nu este totuşi foarte mare, pentru că sinonimia (parţială) dintre *a învinge* şi *a înfrînge* îl atenuează. Efectul ironic al formulei are însă şi o altă cauză: conotaţiile pozitive ale verbului *a învinge* sînt întărite de derivatul său *învingător*, fără corespondent în cazul lui *a înfrînge;* de la acesta din urmă nu s-a impus vreun derivat nume de agent, ci doar unul de acţiune, desemnînd efectul negativ: *înfrîngere*. În opoziţie cu *victoria*, care descrie situaţia din perspectiva învingătorului, *înfrîngerea* o prezintă mai ales din punctul de vedere al învinsului (în mod prototipic, cineva *suferă o înfrîngere)*. Dincolo de asimetrii, derivatele şi cuvintele din aceeaşi sferă sînt clar polarizate semantic. Declaraţia *am înfrînt!* nu e doar o abatere de la uzul gramatical, ci, mai ales, un joc de cuvinte, prin care se evocă situaţia opusă – de *înfrînt*, de subiect (pasiv) al unei *înfrîngeri*.

Internetul oferă multe exemple de folosire ironică a formulei: în politică, dar şi în sport sau în situaţii cotidiene – *„Am înfrînt!* Dorel basculează pămîntul cu tot cu basculantă“ (adevarul.ro); „Gata fraţilor! *Am înfrînt!* Am ieşit primul la triatlon. Primul din coadă!“ (spanac.eu); „Eu am fost la «vînătoare» de ghiocei ieri (în pădure la Băneasa) dar *am înfrînt*. Nu-s decît nişte moţuri verzi abia iţite“ (informal.ro). Unii autori marchează abaterea şi ironia prin ghilimele – *„«Am înfrînt»* şi la Rovinari“ (tvmures.ro, 22.02. 2010) –, dar cei mai mulţi mizează pe dezambiguizarea în context. Jocul de cuvinte ironic pare a fi destul de nou şi nu e limpede dacă a apărut ca deviere intenţionată sau prin valorificarea unei erori iniţiale. S-a răspîndit la un moment dat prin anumite polemici politice – „«Cei doi colideri (....) pot să spună veseli şi senini: *Am înfrînt»*, a conchis G.“ (cotidianul.ro, 28.11.2011) –, dar primele atestări jurnalistice par ceva mai vechi: „Comandantul G.: *«Am înfrînt!»*“ (bzb.ro, 2007).

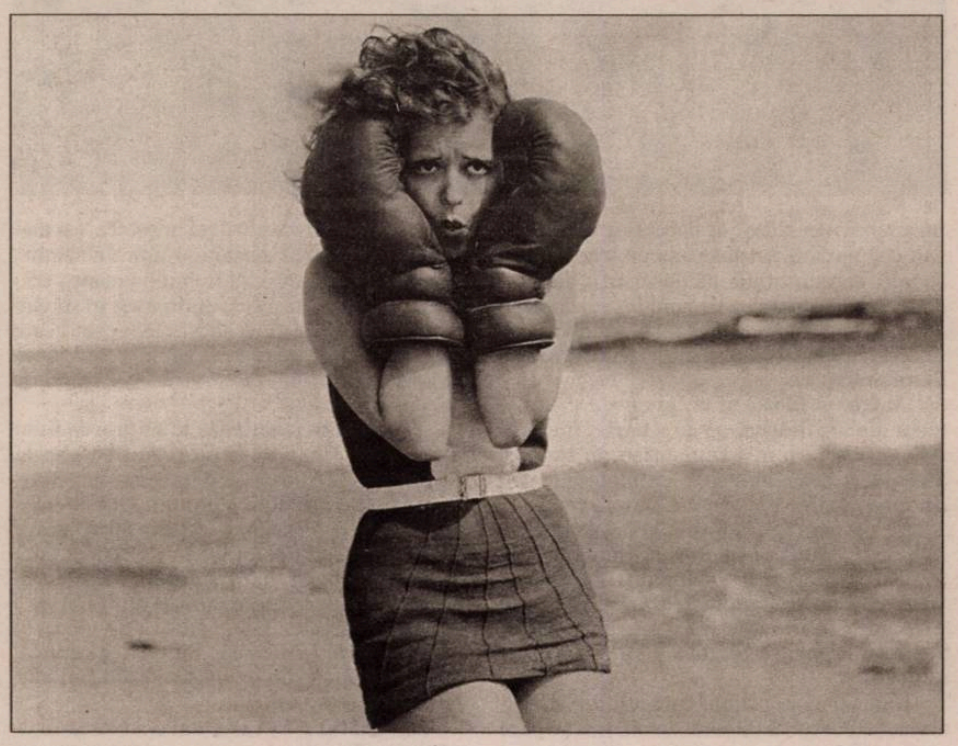

Ambele verbe sînt de origine latină: *a învinge* continuă (cu un prefix intensiv) verbul latinesc *vincere*, din familia lexicală a căruia provin mai multe împrumuturi culte tîrzii *(invincibil, victorie* etc.). *A înfrînge* (din lat. *infrangere)* diferă formal doar prin prefix de *a frînge* (lat. *frangere);* dincolo de diferenţele semantice, e posibil ca asocierea cu *a frînge* să-i confere lui *a înfrînge* mai multă concreteţe decît sinonimului *a învinge*. Şi *infrangere / infringere* se află la originea unor termeni moderni, de la *infracţiune*, împrumut cult din franceză şi latină, la recentul *infringement*, termen juridic preluat din engleză. În româna mai veche, concurenţa dintre *a învinge* şi *a înfrînge* era pusă în umbră de răspîndirea unui al treilea verb, de origine maghiară – *a birui;* între timp, acesta a ieşit din uzul curent, păstrîndu-se aproape numai în contexte arhaizante, istorice şi religioase.

Chiar dacă nu conştientizează toate diferenţele istorice, de construcţie şi de semantică, vorbitorii actuali exploatează, prin jocul de cuvinte ironic, unele dintre cele mai subtile mecanisme ale limbii.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor“, 2010).*

PUBLICITATE

PUBLICITATE

eurosfat
Consultări cetăţeneşti despre starea Uniunii

Conferința

Eurosfat 2014:
România celor două agriculturi

7 aprilie 2014, Palatul Parlamentului

Accesul se face pe bază de invitație
Pentru informații: tatiana.ditulescu@adevarulholding.ro
http://eurosfat.ro/agricultura2014/

Organizatori:
CRPE
europuls.ro
DILEMA VECHE

Cu sprijinul:
ROMÂNIA
FRIEDRICH EBERT STIFTUNG
Konrad Adenauer Stiftung
Ambasada Republicii Federale Germania București
Kingdom of the Netherlands

Partener media:
adevărul

aduse cu poșta

Dileme teologice

Cînd vine vorba de modul de a citi o carte, am împărtăşit dintotdeauna teoria lui Borges care, într-un interviu acordat către sfîrşitul vieţii, spunea: „În ce mă priveşte, declar că sînt un cititor hedonist. Am citit cărţile pentru emoţia estetică ce mi-o produc şi am lăsat pentru mai tîrziu comentariile şi studiile“, precum şi pe cea (a lui Cioran, dacă nu mă înşel) potrivit căreia, cînd abordezi o carte ce ţi se pare inaccesibilă, trebuie pur şi simplu să treci peste ceea ce nu înţelegi, pînă cînd dai peste un fragment care te face să *simţi* ceva.

Pe de altă parte, nu am pus niciodată la îndoială binefacerile studiului sistematic, consecvent, eventual sub supraveghere autorizată, al unei discipline sau alteia, în formarea unui anume mod de gîndire şi a unei perspective mai clare a individului asupra lumii şi a vieţii. Rigorile spiritului academic au, fără îndoială, rolul lor în drumul pe care apucă orice individ interesat să înţeleagă cu adevărat ce se întîmplă cu el şi cu lumea în care trăieşte. Mai ales la începutul drumului.

Nu pot însă să nu observ că de fiecare dată cînd acest spirit academic este administrat (însuşit) în doze excesive, cînd tinde (i se permite) să înlocuiască gîndirea liberă şi chiar bunul-simţ, rezultatele sînt imprevizibile. Şi este foarte trist să vezi cum oameni cu dotări intelectuale şi cunoştinţe excepţionale preferă să se închidă în cutii sau să se zidească, precum Ana lui Manole, în tot felul de teorii şi dogme, uitînd cu desăvîrşire scopul iniţial pentru care plecaseră la drum. („Unde este cunoaşterea pe care am pierdut-o informîndu-ne?“ se întreabă undeva Eliot.)

Am avut prilejul, nu de mult, să port un interesant dialog pe teme literare cu un poet şi dramaturg extrem de talentat, care (întîmplător sau nu) era şi preot. Eram amîndoi membri ai unei comunităţi literare virtuale şi nimic din ce citisem din el şi nici din ceea ce îmi spunea direct în comentarii nu aducea nici măcar de departe a habotnicie sau dogmatism, totul se axa pe trăirile personale, cu o mulţime de observaţii de bunsimţ, puse în operă cu un simţ artistic remarcabil. La un moment dat însă, Paul (aşa se numeşte preotul meu scriitor) a făcut următoarea remarcă:

„Între un filozof şi un preot nu poate exista dialog, fiindcă, pe de o parte, filozoful se consideră un mic Dumnezeu, în timp ce teologul se consideră *doar* (sublinierea mea) un intermediar între om şi Dumnezeu.“

Aşa cum mi se întîmplă ori de cîte ori mă aflu în faţa unei afirmaţii atît de categorice şi insinuante în acelaşi timp, mai întîi m-am fistîcit total. Apoi, am răspuns la fel de categoric – reuşind, fără intenţie, desigur, să blochez total şi definitiv dialogul.

I-am spus, în primul rînd, că, din cîte citisem pînă atunci (şi pînă acum), mi se pare că filozoful *nu se consideră doar pe el însuşi* un mic Dumnezeu, ci crede cu tărie în nucleul de divinitate care zace mai mult sau mai puţin adormit în fiecare individ şi că acest nucleu (în sanskrită – *Hiranya Gharba)* trebuie trezit la viaţă, şi nu anesteziat şi mai tare cu incantaţii nazale şi fum de tămîie, aşa cum se procedează în buna noastră tradiţie ortodoxă. În plus, pentru că în modul meu hedonist de a citi dădusem recent peste un fragment de upanişadă care îl contrazicea în totalitate, i l-am redat fără să mă gîndesc la consecinţe:

„...Iar cel ce meditează la zeitate ca fiind altcineva: «Alta e ea şi altul sînt eu», acela nu ştie. El este pentru zei întocmai ca o vită. Într-adevăr, aşa cum omului îi sînt de folos multe vite, la fel zeilor le este de folos fiecare om în parte. Şi dacă ţi se ia o singură vită, tot este neplăcut, dar mai multe! De aceea, zeilor nu le place ca oamenii să ştie aceasta.“ („Brhadaranyaka Upanişad“, din volumul *Cele mai vechi Upanişade,* Editura Ştiinţifică, 1993, traducere din limba sanskrită de Radu Bercea)

Rezultatul a fost că Paul s-a retras definitiv din discuţie, iar eu am pierdut un posibil prieten.

Şerban GEORGESCU

anti nostalgia

Teroriștii

„Să nu vă faceţi, dragi tovarăşi şi iubiţi cetăţeni, iluzia că, odată dobîndit guvernul de concentrare a forţelor democratice, lupta s-a terminat. Dimpotrivă, lupta în contra duşmanilor poporului, agenţii lui Hitler în ţara noastră, trebuie să fie intensificată cu şi mai mare vigoare şi să ducă la nimicirea lor definitivă. *(Mulţimea strigă: «Moarte lor!»)* Împotriva acestora trebuie să ducem o luptă necruţătoare, fără milă. Trebuie loviţi oriunde îi întîlnim. Curăţind viaţa noastră de stat de asemenea elemente dăm posibilitatea şi guvernului şi poporului să facă mari realizări. Vreau să vă aduc o mică dovadă – şi altele vor urma în curînd – pentru că opinia publică din ţara românească trebuie lămurită asupra figurii lui Iuliu Maniu, acest om nefast. *(Cei 800 de mii de cetăţeni strigă, într-un singur glas: «Jos cu el!»)* Probabil aţi auzit că în ultimul timp au fost aruncaţi cu paraşutele de către hitlerişti, trimişi de Horia Sima, anumiţi agenţi pe teritoriul ţării noastre. Prinşi de autorităţile româneşti au făcut anumite declaraţii care au fost găsite întîmplător. Îmi permit să vă citesc un pasaj pentru ca dvs. să vă daţi seama de relaţiile dlui Iuliu Maniu cu resturile Gărzii de fier din ţară şi cu conducătorii resturilor Gărzii de fier din Germania hitleristă. Este vorba de un anume Olteanu Vasile şi Gheorghe Petre, învăţători, care au fost trimişi cu anumite misiuni. Şi aceştia declară între altele că: «Misiunea noastră a fost de a lua contact cu dl Iuliu Maniu, preşedintele Partidului Naţional-Ţărănesc, pentru a-i transmite din partea dlui Horia Sima, şeful mişcării legionare, unele probleme.» *(Această ştire este primită cu mare indignare de mulţime, care manifestează plină de mînie împotriva lui Iuliu Maniu.)*“

Din cuvîntarea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej la adunarea organizată de FND la instaurarea Guvernului Petru Groza, în Scînteia, an II, nr. 161, 8 martie 1945

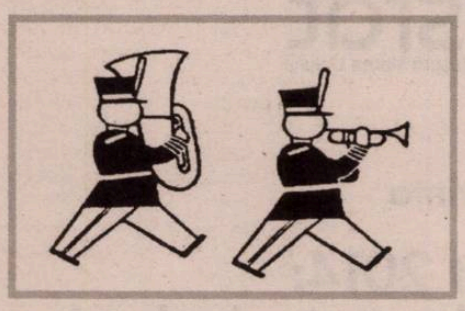

Cătălin ŞTEFĂNESCU

fără doar şi coate

Fatalitatea rămînerii în urmă

Precizez de la bun început: nu vreau să sune a deznădejde. E, mai degrabă, o tristeţe. O amăreală legată de faptul că poţi avea şansa de a fi conectat la tot ce se întîmplă pe lumea asta, să ai toate gadget-urile la modă, dar să fii cumplit de rămas în urmă. Nu e vorba aici de vreo „dorinţă“ caragialescă, din categoria „voi progresul cu orice preţ“. Evident că nu poţi şti tot ce se petrece pe Pămînt. Şi e la fel de evident că nu orice detaliu pierdut te condamnă la rămînere în urmă. Motivul tristeţii e legat de persistenţa unui mod dominant şi specific de a gîndi, o alegere de unghi din care se vede lumea, o anumită situare faţă de mersul lucrurilor. Iar amăreala vine din constatarea persistenţei îngrozitor de încăpăţînate a unei diferenţe dezarmante între subiectele dezbaterii publice de la noi şi cea care se petrece prin alte părţi. Ştiu că se va spune: „Bună dimineaţa! Te-ai trezit şi tu acum să constaţi diferenţa, prăpastia, genunea, abisul care ne separă de lumea civilizată. Păi, asta e de cînd lumea pe-aici, amice. Sîntem în urmă cu zeci de ani. Eşti copil? Mai ia o bere şi îţi explic eu imediat cum stau lucrurile...“ Cam despre asta e vorba.

În sfîrşit, să trecem la *cestiune*. Nu departe de noi, Rusia anexează Crimeea. Un fapt istoric de mari dimensiuni, un eveniment de care va ţine cont cam tot ce se va întîmpla de acum încolo, vreme de ani buni. Catalonia, deşi autonomă, se încăpăţînează să vrea o desprindere şi mai clară de Spania. În Scoţia, subiectul desprinderii de Anglia e într-o nouă fază a reîncălzirii sale. În uluirea generală, Veneţia îşi cere „libertatea“ şi „distanţa“ faţă de Italia. În România – poate şi pentru că e campanie electorală – nişte domni călare, care se îmbracă nostim, de carnaval, pretind că vorbesc despre *autonomie,* dar practică un discurs formulat într-o limbă în care cuvîntul cu pricina pare să lipsească. Tot lîngă noi, în Turcia, se întîmplă lucruri năucitoare, pe care unii de pe aici le percep în termenii bancurilor. Cenzurarea drastică a spaţiului virtual şi interzicerea dreptului de a comunica nu par să producă, la noi, mari întrebări sau vreo formă de îngrijorare.

Cu toate astea, pentru ca lucrurile să capete o dimensiune spectaculară de necrezut, în aceeaşi Turcie, în care scandalurile de corupţie la nivel înalt fac ravagii, iar cenzura se trezeşte la o nouă viaţă, trei femei cîştigă alegerile pentru postul de primar, în tot atîtea localităţi importante. E un fapt istoric de mare însemnătate, care, la noi, nu produce nici măcar ştiri timide. La Paris, o femeie cîştigă alegerile pentru postul de primar. Deşi urmărită de un scandal, Christine Lagarde este prima femeie care conduce Fondul Monetar Internaţional, după ce tot ea fusese prima femeie care devenea ministru de finanţe într-o ţară a G8. În Germania, Angela Merkel îşi continuă un parcurs politic spectaculos, ca prima femeie care conduce Uniunea Creştin-Democrată şi ocupă postul de cancelar. În Statele Unite, după atît de cunoscutele Madeleine Albright şi Condoleezza Rice – foste ocupante ale postului de secretar de stat –, încă o femeie e gata să ia cu asalt un post important. De data asta însă e vorba despre ceea ce, neoficial, se numeşte „cel mai puternic om din lume“ – Hillary Clinton se pregăteşte pentru a candida la funcţia de preşedinte al Statelor Unite ale Americii.

În lume se vorbeşte enorm despre noul model de lider contemporan şi despre beneficiile alegerii femeilor în posturi importante, cu efect la nivel global. Se vorbeşte despre *soft-power* şi despre concepte care descriu masculinizarea feminităţii şi feminizarea masculinităţii în esenţa ideii de *leadership.* Sînt cercetări consistente care descriu nevoia de echilibru între autoritate şi ideea de *soft-power,* un spaţiu pe care femeile au demonstrat că-l pot ocupa cu mare succes. Noile curente de gîndire pun în dezbatere subiecte extrem de importante, într-o cheie lipsită de patimă, dar motivată de o nevoie acută de eficienţă. Ideea de politică evoluează destul de rapid – nu de azi, de ieri – spre o dezideologizare accentuată, dar spre o umplere de conţinut dinspre zona ideii de administraţie, privită dintr-o perspectivă contemporană. Lumea se mişcă în căutarea unor soluţii noi, mai paşnice, mai civilizate, mai suportabile.

Într-o carte controversată, dar, evident, care s-a vîndut minunat – *The Better Angels Of Our Nature: Why Violence Has Declined* – Steven Pinker, un foarte cunoscut profesor de la Harvard, vorbeşte despre evoluţia spectaculoasă a ideii de violenţă. Pinker spune că, deşi trăim în contemporaneitate o nevroză a violenţei, de la conflictele armate pînă la actele de terorism, de la diferitele tipuri de exploatare pînă la evenimentele din junglele urbane ale lumii, totuşi, omenirea trăieşte în cea mai paşnică eră a existenţei sale. Important e să înţelegem felul în care vedem lumea şi modificările radicale pe care aceasta le-a suferit de-a lungul timpului. Unii rîd şi ironizează – poate, pe bună dreptate – această teză. Există oameni care îl adoră pe Steven Pinker, alţii îl ridiculizează. E firesc să fie aşa. Spaţiul dezbaterii, academic sau nu, n-are cum să fie un laborator steril. E un univers viu, în care se ciocnesc idei şi personalităţi diferite. În lumea asta se discută cu argumente, dar se mai şi rîde. O afirmaţie nu înseamnă prăbuşirea catapetesmei lumii şi înghiţirea noastră în neant. Importante sînt nivelul dezbaterii şi consistenţa subiectelor.

Amăreala pe care o aminteam în primele rînduri vine din faptul că dezbaterea publică de la noi începe la domnişoara Bianca Drăguşanu şi se încheie la domnul Fane Spoitoru. Iar nivelul dezbaterii e exact cel pe care îl stabilim noi. Primim ceea ce cerem, şi acceptăm ceea ce ni se dă. Altminteri, sîntem contemporani. Avem cam tot ce e la modă.

***Cătălin Ştefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

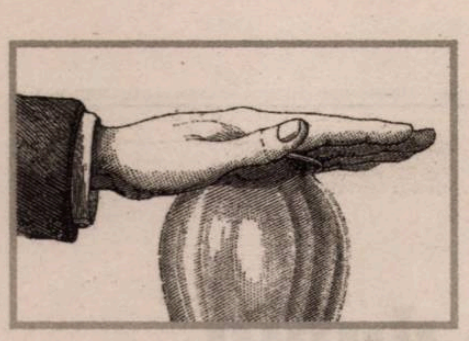

George BANU

scena lumii

Colecţii şi cabinete de curiozităţi

La muzeul din Poitiers a avut loc o expoziţie ce a reînviat cu deosebit succes un dispozitiv repertoriat, dar azi uitat, acela al „cabinetului de curiozităţi“. Acesta s-a constituit într-o figură mentală ce se defineşte prin aglomerarea dispersată de obiecte, acumularea fără aparent principiu de ordine; pe scurt, constituirea unui ansamblu general perceput ca eteroclit. La origine, primele cabinete erau asimilate unor microcosmosuri în care proprietarii ca şi vizitatorii descopereau expresia concentrată a macrocosmosului cu toată varietatea lui: insecte şi scoici, şerpi şi pietre, toate reunite în acelaşi loc şi supunîndu-se unui principiu constant, *horror vacui,* acela al ororii de vid, căci aici, pe pereţi, nimic nu rămîne neocupat şi, uneori, pînă chiar şi pe tavan sînt agăţaţi peşti, reptile, lilieci. Există însă şi cabinete intelectuale ca acelea ale ducelui de Urbino unde, într-un spaţiu complet închis şi decorat cu marchetării elegante, se disting imagini de mari savanţi sau figuri alegorice, cărţi de bibliotecă, instrumente geometrice. Cabinetul e o chilie ce reuneşte însemnele culturii, proprii unei epoci seduse de cultură. Alte cabinete ce se disting prin multiplicitatea obiectelor răspundeau şi acestei dorinţe implicite a omului de a călători, căci acolo sînt conservate mărturii ale unor expediţii exotice, semne venind din teritorii necunoscute, mesaje ajunse de dincolo de orizont. Girafe şi indieni, negri şi săgeţi înveninate. Cabinetul devine atunci un fel de *imago mundi* ce permite cuiva să facă turul lumii, într-o vastă cameră privată. Mai tîrziu, cabinetul îşi va diminua resursele imaginare, pentru a reuni suma exponatelor ce definesc o ramură şi un domeniu ştiinţific. Dimensiunea sa suprarealistă se atenuează sau chiar dispare, pentru a-l converti în laborator coerent sau, mai tîrziu, în muzeu patrimonial. Cabinetul s-a impus, dincolo de varietatea exemplelor, ca un omagiu adus spiritului uman, a cărui putere Renaşterea o recunoaşte şi o salută.

Toate aceste cabinete, pe care, la Poitiers, fascinat le vizitez, au o origine şi o identitate. Cabinete constituite în timp, fruct al unei pasiuni individuale, rezultat al unei dorinţe obsesionale ce, împreună, conduc la împlinirea unui fel de „instalaţie“ arhaică, instalaţie ce nu-şi rezumă existenţa la o viaţă de om, căci creatorul său o transmite şi familia o moşteneşte de-a lungul mai multor generaţii. Cînd linia ereditară se stinge, cabinetul sfîrşeşte în proprietatea marilor biblioteci italiene sau a unor reputate colecţii publice. De la personalizarea iniţială la anonimizarea finală: cabinetul supravieţuieşte ca o operă ce traversează timpul.

O variantă înrudită a acestui model o reprezintă „cabinetele de pictură“ pe care le-am descoperit acum cîteva decade la Madrid. Acolo, zeci de pînze sînt expuse pe toată întinderea pereţilor şi se prezintă ca un rezumat al artei plastice exersate la un anumit moment istoric: aici pictura e la apogeu şi astfel se impune celebrul motiv al „picturii în pictură“, minuţios studiat în ultimul timp. Cabinetele de pictură s-au impus ca tradiţie iconografică identificabilă graţie abilităţii unor artişti virtuozi, fără personalitate asumată, artişti înzestraţi cu o extraordinară disponibilitate mimetică. Ei execută tablouri unde plăcerea provine tocmai din posibilitatea de a explora un mic muzeu personal, redus la proporţiile unei pînze ce reuneşte portrete şi naturi moarte, cavaleri, nuduri... Dincolo de diversitatea lor ludică, ceea ce le defineşte e prezenţa umană. Cabinetele de curiozităţi se constituie în ansambluri autonome unde autorul nu se expune şi obiectelor le lipseşte referinţa la o fiinţă vie; în schimb, în cabinetele de pictură regăsim, de fiecare dată, un grup de privitori, un pictor, un colecţionar. Ca în acest tablou pe care l-am găsit şi l-am cumpărat într-un talcioc, unde, singur, izolat, cineva a cărui funcţie nu ajungem să o definim se constituie în centru, în jurul căruia sînt dispuse pînzele savant distribuite. O antologie de pictură. Cine e el? Nu contează, căci ceea resimţim e satisfacţia bucuriei sale de a se regăsi printre picturi. De a trece de la una la alta, de a se rătăci, de a călători dedicîndu-se unui antecedent al „zapping“-ului actual. Satisfacţia nevrotică de a schimba canalele e reziduul banalizat al diversităţii cabinetelor de pictură de altădată. Aici focalizarea e exclusă, ca şi fidelitatea, don juanism al privirii. Cabinetul reuneşte – pentru a-l parafraza pe Leporello – *mille tre* opere!

Mă situam la intersecţia între cabinetul de curiozităţi şi colecţia extravagantă.

Acestor modalităţi de aglutinare fără principiu selectiv explicit li se opun plicticoasele colecţii monomaniace: colecţii de linguriţe sau de maşini de scris, de cutii de chibrituri sau de maşini în miniatură, de dopuri sau de carafe. Colecţia se organizează sub autoritatea unei dorinţe obstinate şi unice, aceea a colecţionarului ce-şi afirmă astfel identitatea şi... arbitrariul. Decizia îi e explicită, el nu se rătăceşte, ci respectă o alegere iniţială, drastică şi imperturbabilă. Nici o diversiune, nici un accident: mereu, mereu „linguriţe“ sau „cuţite“. Dar, totodată, asemenea colecţii capătă un sens subversiv, căci colecţionarul îşi afirmă independenţa personală faţă de sistemul de valori instituţional, general acceptat. Colecţionarul extravagant îşi asumă astfel singurătatea, dar, totodată, şi autoritatea. El se refugiază pe o insulă al cărei autor şi proprietar este: colecţia. Ea e securizantă, cu repere precise şi opţiuni durabile, distinctă de aglomeraţia cabinetelor lipsite de ordine şi lizibilitate.

La un moment dat, m-am lăsat pradă acestei tentaţii de „colecţionar“, dar ea era impregnată de o dispoziţie cehoviană. Progresiv, am constituit un modest cabinet de curiozităţi a cărui motivaţie internă o cunoşteam şi ea mă seducea, căci ceea ce colecţionam erau obiecte vechi ieşite din uz, obiecte care şi-au pierdut rostul şi care, astfel reunite, reînvie, în intimitatea casei, o lume, o societate, un alt timp. Toate dispărute. Mici carnete de bal cu nume înscrise pe foile îngălbenite, piepteni în miniatură pentru aranjatul musteţelor, binocluri ce-mi evocau romanele teatrale, de la Balzac la Tolstoi, călimări ambulante pentru scriitorul public de iarmaroace, ceasuri minuscule... mă situam astfel la intersecţia între cabinetul de curiozităţi şi colecţia extravagantă. Între ele două...

Recent, „instalaţia“ de la Luvru propusă de Wilson, în expoziţia sa, afirmă o similară incertitudine, căci regăseam într-un imens spaţiu privat – desemnat ca atare, căci un pat gigantic domina centrul sălii! – obiecte descoperite în călătorii, urme fetişizate ale unor prieteni celebri – John Cage, Andy Warhol – dar, totodată, spaţializarea savantă a obiectelor le punea în valoare şi evita sentimentul irespirabil produs de oroarea de vid, proprie cabinetelor de curiozităţi. Wilson dispunea materia disparată a unui cabinet conform logicii stricte a unei colecţii.

Colecţia afirmă o identitate adultă, cu tot ce produce ea, uneori, ca rigiditate; cabinetul de curiozităţi, dimpotrivă, se afirmă ca fiind în căutarea unei identităţi. Dar, dincolo de diferenţe flagrante, cabinetul şi colecţia seduc, în mod distinct, e drept, prin faptul că fiecare, în felul său, se constituie în autoportet al posesorului de obiecte disparate sau strict selecţionate. La Poitiers ori la Luvru, în Spania, în faţa cabinetelor de pictură, sau, modest, în biroul meu, am sfîrşit prin a asimila aceste experienţe unui panteism cultural. Colecţionarul, ca o divinitate laică, se disemnează în colecţie. Şi totodată, discret, se semnează.

George Banu *este profesor de studii teatrale la Universitatea Sorbonne Nouvelle şi preşedinte de onoare al Asociaţiei Internaţionale a Criticilor de Teatru. A publicat, între altele,* Livada de vişini, teatrul nostru *(Editura Nemira, 2011).*

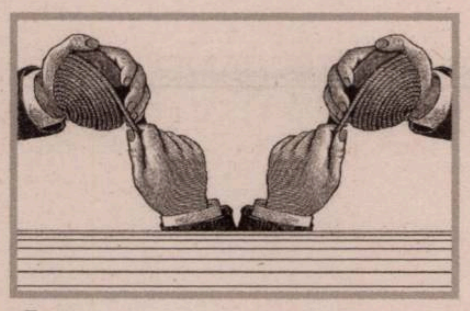

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Dumnezeu joacă la dublu, mama Gea e pe afară

– independenţii în alegerile europarlamentare –

Încheiam săptămîna trecută cu ideea că pragul de semnături pentru un independent candidat la europarlamentare e de 100.000. Partidele din România au creat, deci, sistemul perfect de închidere a uşii în nasul cetăţenilor: au ales cel mai rigid şi nedemocratic sistem de vot (lista naţională închisă), plus condiţii foarte dure de înscriere a independenţilor. Teoretic, dacă partidele au închis sistemul pe listă, ar fi trebuit să vedem candidaturi independente solide, dar au avut grijă să închidă şi această portiţă. Sebastian Bodu şi-a anunţat intenţia de a candida independent, după ce PDL nu l-a mai inclus pe listă. Numele său a revenit în atenţia publică şi pentru că dosarul transferurilor din fotbal (terminat recent cu condamnări spectaculoase) plecase de la o anchetă a Fiscului, condus atunci de actualul europarlamentar. Bodu a anunţat demararea campaniei de strîngere de semnături, dar ulterior a renunţat şi a anunţat că va candida din partea PNŢCD. Mai mulţi susţinători au îndemnat-o pe Monica Macovei să candideze ca independentă. Ar fi fost, poate, singura cu şanse să intre astfel în PE, dintre politicienii actuali. Dar ar fi fost o idee proastă în contextul dat. În primul rînd, ar fi fragmentat şi mai mult voturile dreptei şi ar fi atras reproşuri din partea grupului popular, care are nevoie de mai multe locuri de europarlamentar, nu de cruciade interne în statele membre. Legat de asta, în al doilea rînd, Macovei a reuşit să fie atît de performantă ca număr de rapoarte adoptate pentru că a fost vocea grupului popular pe teme de justiţie şi afaceri interne, o izolare a sa de grup ar fi dăunat viitoarei performanţe. O candidatură independentă Macovei ar fi fost o idee bună doar dacă şi PDL, şi PMP o abandonau, caz în care electoratul pentru care anticorupţia contează ar fi trebuit musai reprezentat cumva. Dar Vasila Blaga a fost destul de inspirat să nu ridice această mănuşă.

Deci, nu avem candidaturi *mainstream* independente. Avem însă o selecţie interesantă. Am urmărit cu interes anunţurile de intenţie pentru candidaturi. Cînd scriu acest articol, nu avem anunţul oficial de la Biroul Electoral, deci ne putem baza pe declaraţii ale candidaţilor. Fosta cîntăreaţă Mihaela Mihai a încercat şi în 2009 să candideze, dar nu a reuşit. A contestat apoi în instanţă legea care cere 100.000 de semnături, iar cazul a ajuns la Curtea Constituţională. Mihai avea argumente bune: un independent ar trebui să strîngă 100.000, iar un partid 200.000 de semnături; împărţit la cîte nume pune pe listă un partid, un candidat de partid trebuie să strîngă mai puţin, deci independentul este discriminat. Curtea nu a acceptat însă această argumentaţie. Mihai a demarat şi acum procesul de strîngere de semnături, dar nu îmi e clar dacă a reuşit, pe site-ul său nu se anunţă nimic şi nu dau de ştiri din presă cum că s-ar fi înscris oficial. S-a înscris însă fosta gimnastă Corina Ungureanu, care, în mod uimitor, a găsit peste 100.000 de cetăţeni care să o vrea în Parlamentul European. Acestea sînt însă candidaturile strict exotice, să le zicem factorul „Ion Dolănescu", care se manifestă la orice fel de alegeri.

Mai este însă o categorie de candidaţi pe care i-aş grupa în categoria „Ideologii politice marginale, dar emergente". Avem doi candidaţi din partea laicatului religios. Grupările pro-viaţă şi, în general, creştinismul activ politic sînt un fenomen mai degrabă ignorat în România. Ignorat ca un curent politic în sine, vreau să spun. Din zona ONG-urilor dedicate acestor teme avem nu una, ci chiar două candidaturi. Una este a lui Peter Costea, un româno-american care revine în ţară pentru a candida, şi a doua este a lui Iulian Capsali. Mărturisesc că nu ştiu motivul exact pentru care Costea şi Capsali au decis să candideze amîndoi şi să fragmenteze votul creştin militant. Presupun că e vorba despre o diferenţă de confesiune: Costea este neoprotestant, Capsali este ortodox. Presupun asta şi pentru că pe site-uri dur ortodoxe, Costea e făcut cu ou şi cu oţet, ca fiind schismatic.

Site-urile lor de campanie parcă au fost construite să confirme clişeele despre confesiunile fiecăruia: al lui Costea era dinamic şi pragmatic, cu detalii exacte despre cum şi unde poţi să semnezi, cu un program politic detaliat. Al lui Capsali e mai meditativ şi dezorganizat, nu era clar ce anume trebuie să faci pentru susţinere, dar emoţia era la cote maxime. De pildă, un videoclip cu Nicolae Furdui Iancu – genul cu un cîntăreţ-pironiţi-şi-plaiuri-mioritice – ilustra un text din care aflai că, dacă Capsali nu se alege în PE, chestiile din videoclip nu vor mai exista în cîţiva ani. Am pariat cu cineva că neoprotestantul va strînge semnăturile şi ortodoxul nu va reuşi, dar va medita mioritic la cum e lumea rea. Însă am pierdut pariul: şi Costea, şi Capsali anunţă pe site-urile lor că au strîns semnăturile şi vor fi candidaţi oficiali.

Din aceste anunţuri puteţi afla mai multe despre valorile pe care le aduc în politică: „În primul rînd, îi sîntem recunoscători şi îi mulţumim lui Dumnezeu pentru această izbîndă şi dorim să vă mulţumim pentru implicarea neobosită care aţi arătat-o, luptînd pentru valorile creştine şi implicit pentru viaţă. De asemenea dorim să vă mulţumim pentru prezenţa dvs. la Marşul pentru viaţă. A fost un eveniment de amploare şi un indiciu bun că generaţia tînără nu aprobă imoralitatea şi anormalitatea. Este dreptul şi datoria noastră să ne facem auziţi." (Peter Costea) „Candidatura lui Iulian Capsali la alegerile europarlamentare vine în contextul în care, în luna ianuarie, aproximativ 25 de asociaţii şi fundaţii l-au mandatat pe acesta să reprezinte şi să promoveze interesele familiei româneşti în Parlamentul European şi, în acelaşi timp, în spaţiul public românesc. Dorim promovarea, respectarea şi protejarea familiei naturale, dreptul părinţilor de a-şi educa şi creşte copiii potrivit propriilor tradiţii şi credinţe, precum şi asigurarea unui climat economic, social, cultural, educaţional şi legislativ care să protejeze familia. De asemenea, Iulian Capsali a fost delegat să contribuie la promovarea unor legi care să asigure copiilor români posibilitatea de a trăi într-o ţară suverană, cu un mediu natural curat, unde educaţia, sănătatea şi viaţa, drepturi fundamentale ale cetăţenilor, să fie respectate." (Iulian Capsali)

Implicarea lui Dumnezeu în campania electorală din Parlamentul European nu e atît de ciudată cum pare la prima vedere. În ultima vreme, Parlamentul European a devenit un loc în care se poartă dezbaterile pe valori la nivel european, un echivalent încă în faşă al războaielor culturale care devastează politica americană. Ecologismul, feminismul, eurocomunismul şi alte rămurele postmoderne ale stîngii folosesc PE pentru a trece declaraţii (un fel de indicaţii fără valoarea executivă) care le promovează valorile. Asta a dus la o contrareacţie din partea colţurilor conservatoare ale societăţii, care sînt mult mai puţin vizibile în Europa decît în America. Fiind puţin vizibile, uimesc atunci cînd se mobilizează – cum s-a văzut recent în Franţa, cînd sute de mii de oameni au protestat în stradă împotriva căsătoriilor gay (ceea ce a pus în dificultate marile ziare europene un spaţiu comun de dezbatere. Mai degrabă decît să lupte împotriva existenţei UE ca atare (în mod amuzant, fiind de acord să o distrugă, din motive complet opuse), cele două curente marginale se confruntă tot mai mult în interiorul UE. Asta e de bine. Din fericire pentru noi, confruntarea lor rămîne mai degrabă gargară gălăgioasă fără efecte practice. Rezoluţiile stîngiste din PE pe aceste teme sînt respinse de votul popularilor, dar şi dacă ar fi aprobate, ele nu obligă la nimic statele membre.

BOR se bagă în politică doar pentru a extrage rente.

Sînt puţine şanse ca vreunul dintre Capsali sau Costea să intre în PE, mai ales că divizează votul creştin. Însă acel colţ al dezbaterii trebuie băgat în seamă. Iar dacă nu îl vedeţi la dumneavoastră pe Facebook, de vină e tribalizarea la care ne supune *new media:* citim şi auzim tot mai mult dinspre oameni care gîndesc la fel ca noi. Vorbim de un altfel de mobilizare politică a religiozităţii decît sîntem obişnuiţi în România. BOR se bagă în politică doar pentru a extrage rente, corupînd şi şantajînd mediul politic. Asta duce însă la un control şi corupere reciprocă: BOR pune condiţii pe teme de nişă (predarea religiei), dar implicarea sa politică e limitată şi poate fi controlată de politicieni (cînd politicul îţi dă bani pentru catedrală, tot politicul ţi-i poate retrage). Însă curentele religioase de jos în sus sînt altfel, bazate pe valori, nu pe căutare de rente instituţionale, şi estimez o greutate mai serioasă a lor în anii ce vin.

De partea cealaltă, avem parte de două eşecuri. Remus Cernea şi Erwin Albu şi-au anunţat şi ei candidaturile. Cernea e mai cunoscut şi e un reprezentant al ecologismului şi umanismului de ultimă generaţie. Pare însă haotic ca organizator. A părăsit deja două partide ecologiste pe care le-a condus, din motive complicate, este parlamentar intrat pe lista USL şi acum s-a înscris în cursă. Sau a încercat măcar. Potrivit paginii sale de Facebook, s-a prezentat la ora 23,48 la BEC cu semnăturile necesare, dar candidatura i-a fost respinsă pentru că foile nu erau numerotate. Şi în cele zece minute nu a avut timp să le numeroteze. Cernea are dreptate cînd se plînge că BEC a aplicat regula cu rea-credinţă, putea să accepte candidatura şi să numeroteze ulterior, dar nici să apari cu zece minute înainte de termen nu e o dovadă de seriozitate. Erwin Albu este un activist împotriva gazelor de şist. A fost promovat de România Curată şi susţinut public de Nicuşor Dan. A anunţat curajos şi onest că a reuşit să strîngă doar 44.000 de semnături, dar că lupta va continua cu alte mijloace. Vom mai auzi de el.

Cu cele două eşecuri ale lui Cernea şi Albu, curentul ecologist care a scos lumea în stradă pe tema Roşia Montană se vede complet nereprezentat în această cursă, pe cînd curentul religios are doi candidaţi. Este o urmare a tacticii perdante a Pieţei „fără lideri, fără tactică, doar show". Ca urmare, oameni care ar putea fi reprezentativi se lansează în tentative individuale, fără a utiliza canalele de mobilizare deja create. Cu lideri care fug de responsabilitate şi se vor doar un fel de DJ cu portavoci, Piaţa s-a stins deja. O mişcare largă ecologistă-civică-anticorupţie (pe care am susţinut-o) a devenit doar o agitaţie de nişă, care flutură monomaniacal tema gazelor de şist – e coada minoră a şopîrlei civice care a trecut deja.

facebook.com/
Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Cînd vezi spanacul, urzica

Ştevia, ceapa, usturoiul în piaţă, verzi, pline de viaţă, îţi vine să scrii numai prostii. Nu ai ce să mai spui. Nu mai ai ce să scrii. Bucurie? Da, mă bucur. Zic verde crud? Cînt „Verde crud" cu Anda şi Bacovia.

Verde crud, verde crud / Mugur alb şi roz şi bun / Vis de albastru şi azur / Te mai văd te mai aud. / O punctează cu-al tău foc / Soare, soare / Corpul ce întreg mă doare / Sub al vremurilor joc. / Verde crud, verde crud / Mugur alb şi roz şi bun / Vis de albastru şi azur / Te mai văd te mai aud.

Cînd zic mărar, zic mîncare de mărar cu vită. Vită supă. Apoi, cu o cană de supă de la vită, pui ceapă verde tăiată, patru-cinci legături de mărar, ulei de-o lingură, două, sare, piper. Vin alb. Salată? Cu ulei şi multă lămîie – o zi ţine de foame pentru că...

Maladia ce-aveam se trăgea din amor / Şi sufeream seara destul de nasol. / Cîte am luat toate au fost în zadar, / dar m-a salvat un biet bucătar, / Tot mormăind iar şi iar... / Dragostea e o salată / cu ceva sare în plus... / Ea se ia pe farfurie / iar fetele, dragă, fetele, / ah... fetele se iau pe sus. / Dragostea e ca o supă cu pătrunjel şi mărar, / supa se pune pe masă iar fetele, dragă, fetele / ah, fetele se pun pe jar, da... fetele se pun pe jar.

– 2 ceşti de pătrunjel tocat mărunt
– 3 linguri de suc de lămîie
– 1 măr tocat mărunt
– 1 tulpină de ţelină
– 2 ceşti de castraveţi tocaţi mărunt
– 1/4 lingură de pudră de ghimbir
– 2 ceşti de apă.

Amestecă pînă devin ca un *shake*. Din aceste cantităţi iese suc cît pentru două porţii. Sucul obţinut se consumă pe parcursul unei zile.

Da, e primăvară!

Degradarea comportamentului public

Texte şi opinii de:

● Gabriel LIICEANU

„Este un lucru unic în televiziunile din Europa“

● Petre BARBU

„N-am ajuns la fundul sacului, degradarea va continua“

● Petrişor OBAE

„Lovitura la buzunar doare mai tare decît bătutul obrazului“

● Iulia BADEA-GUÉRITÉE

„Nefericit cel care cade azi în gura presei, a arenei cu lei. Pînă cînd?“

argument

De ce e aşa?

Acesta nu e un dosar ca toate celelalte. L-am făcut – vorba cuiva – „ca să rămînă“. Să rămînă în colecţie, şi după ce revista nu va mai apărea. N-am vrut decît să consemnăm un episod trist al societăţii româneşti de astăzi şi să le dăm cititorilor încă o ocazie de a reflecta asupra toxicităţii verbale şi „ideologice“ în care trăiesc. Sau în care se complac. Sau cu care luptă. Depinde, de la caz la caz.

În urmă cu cîteva săptămîni, o televiziune a produs un atac murdar la adresa fondatorului acestei reviste. N-a fost primul. Dintotdeauna, politica *Dilemei* a fost să nu poarte războaie şi să nu „dea replici“. Dar acest atac (dintr-o serie) a generat ecouri publice semnificative. În primul rînd – o mişcare de solidarizare şi de protest împotriva violenţei de limbaj practicate la televizor şi în presă, împotriva calomniilor şi a insultelor cărora le-au căzut victime şi alţi reprezentanţi de seamă ai culturii române, în anii trecuţi. S-au depăşit limitele, iar mulţi oameni de bună-credinţă ajung – din ignoranţă – să dea crezare minciunilor televizate. Scena publică e acoperită în proporţie tot mai mare de limbajul agresiv, de mitocănii, de atitudini de ţoape afectate, pentru că „asta se dă la televizor“. Presa onestă şi civilizată are spaţii de refugiu tot mai mici, înecată în marea de vorbe goale, obscene, fără logică şi fără sens.

Aşa încît am adunat la un loc cîteva dintre ecourile publice ale episodului provocat de Antena 3. Am adăugat cîteva intervenţii care încearcă să explice, din unghiuri diferite, de ce stau lucrurile aşa, de ce societatea în ansamblu înghite pe nemestecate „ce i se dă“ la televizor, de ce sistemul televiziunilor e aşa cum e (din cauza mogulilor? a publicului? a pieţei de publicitate? din cauza noastră, a tuturor?). Acest dosar nu e o „replică“ şi nici o participare la vreun război. E doar o consemnare a faptului că s-a depăşit măsura şi că oamenii decenţi care exclamă, obosiţi, că „nu se mai poate trăi în ţara asta“, încep să aibă tot mai multă dreptate. (**Mircea Vasilescu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 3 aprilie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Mircea VASILESCU

România, un reality show perpetuu

Vechea strigătură din 1990 „ați mințit poporul cu televizorul" a devenit o biată amintire naivă. Pe atunci exista doar TVR și grija „poporului" (sau a unei părți din el) era ca politicienii să nu folosească televiziunea pentru a manipula (votul, adică democrația – tînăra și fragila...). Acum, avem zeci de televiziuni cu difuzare națională (și Dumnezeu știe cîte televiziuni locale), deci pluralism. Sîntem în UE, nu? Numai că televiziunile locale – spune un studiu realizat de Active Watch – au statutul de „aspirator al banului public, trambulină pentru cariera politică și lăutar pentru politicieni". Dar televiziunile „naționale"? Situațiunea e mai complexă. Sînt și trambuline pentru politicieni, și arme de luptă, și instrumente de șantaj, și cutii miraculoase de „distrat poporul", și altele. Pentru un popor care își ia informația de la televizor în proporție de 97%, televiziunea poate fi totul. Drept pentru care, o bună parte (cea mai mare parte?...) a concetățenilor noștri nu mai trăiesc în România, ci în *reality-show*-ul numit România. Televizorul le formează opiniile (sau și le regăsesc în el, de-a gata), îi mînă la vot într-o parte sau în alta, le dă pe tavă simpatiile și idiosincraziile. Sau îi ține într-o supă chioară numită pretențios *talk-show*, din care nu se poate extrage o minimă idee, dar menține, prin vorbărie goală, atmosfera de țară-iarmaroc, în care cîțiva politicieni și „lideri de opinie" își strigă marfa.

Locul special în acest iarmaroc îl dețin televiziunile „de știri". Sînt multe, dar asta nu ne transformă în cel mai informat popor din Europa și din lume. Ele sînt tribune de lansat opinii, de organizat execuții, de spălat sau murdărit persoane publice (în funcție de interese). Se detașează la acest capitol, desigur, Antena 3 (patronată de Dan Voiculescu). Dacă ar fi pus în practică doar luptele politice ale patronului, ar fi avut o oarecare „logică" (meschină, stupidă, dar orișicît...). Numai că, la acest post, s-au produs atacuri furibunde la adresa unor distinși oameni de cultură, pe motiv că ar fi „băsiști". Dincolo de stupiditatea de a reduce mari intelectuali la statutul de simple „anexe" ale unui politician, limbajul calomnios, insultele, minciunile au coborît sub orice limită a acceptabilului. Divizarea unei bune părți a societății românești în „pro și contra Băsescu" (semn de primitivism politic, civic și mental) trebuie să contabilizeze la capitolul efecte (colaterale?) o producție însemnată de murdărie verbală și ideologică și vina morală de a fi băgat în mintea multor oameni prostii, neadevăruri, „modelul" unui limbaj trivial și al ciondănelilor peste gard. Și asta în numele „luptei politice" – care ar fi ridicolă, demnă de impulsul „revoluționar" al lui Conu' Leonida, dacă n-ar utiliza cu bună știință limbajul abject și loviturile sub centură ale propagandei fără scrupule. Și dacă n-ar susține în continuare stindardul prostesc al împărțirii obligatorii a oamenilor în pro și contra președintelui, după vechiul principiu stalinist „cine nu e cu noi e împotriva noastră". (În paranteză fie spus, încheierea mandatului prezidențial le va crea imense goluri sufleteşti și numeroase coşmaruri celor care simt nevoia zilnic să spună ceva contra lui Băsescu: își vor pierde obiectul „muncii". Dar foarte mulți vor schimba tabăra, vor cîștiga în continuare o pîine din asta și – nu-i așa? – vor avea ocazia să se dea „independenți": ce dovadă mai bună de imparțialitate poți găsi în presa românească decît aceea că o vreme l-ai înjurat irațional pe unul și apoi te-ai apucat să-l înjuri pe altul?) Desigur, se vor găsi corifei ai echidistanței care vor spune că și „ceilalți" fac la fel, că Antena 3 e anti-Băsescu, dar B1 e pro. Echidistanța însă e un cuvînt cam uzat în limbajul nostru public, de cînd tot felul de șmecheri abuzează de el, cu degetele încrucișate la spate. În plus, dincolo de tabere, există responsabilități individuale, iar aici nu mai e loc de dileme: cine insultă, calomniază ori discriminează la televizor trebuie să răspundă. Dar cum și în fața cui?

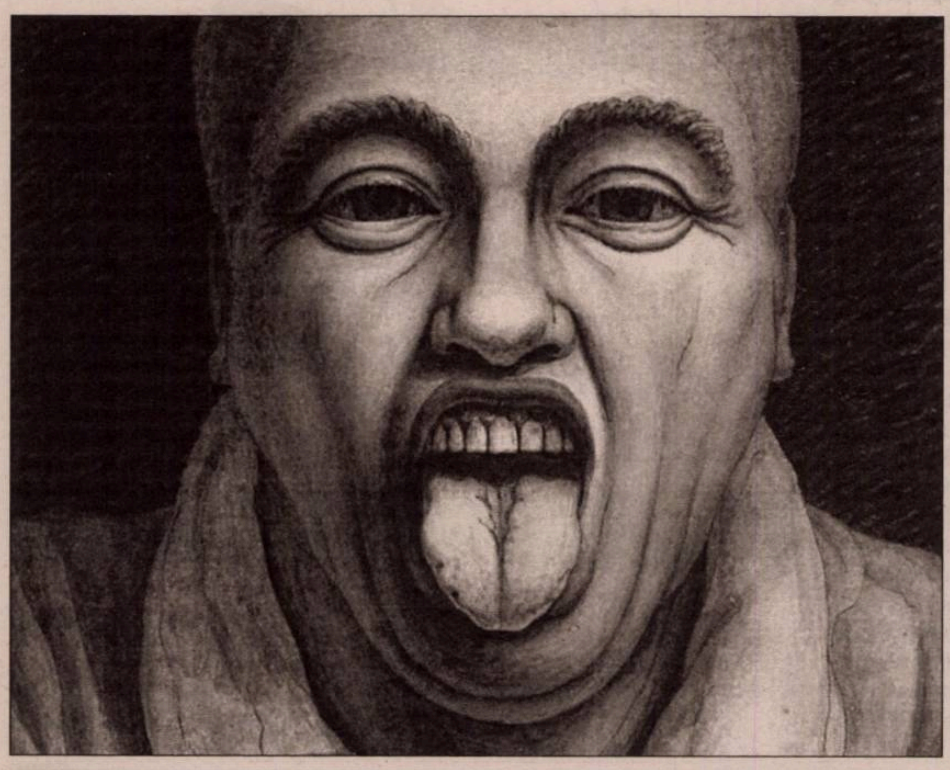

Există o instituție a statului român care reglementează audiovizualul și trebuie să vegheze la aplicarea legii: CNA. Prost croită, cu membrii numiți de partide, instituția a pierdut de fapt controlul asupra situației. Pe de o parte, pentru că n-a fost consecventă și fermă în materie de supraveghere și sancțiuni, pe de altă parte pentru că, de la o legislatură la alta, calitatea oamenilor trimiși în Consiliu a scăzut: acum cîtva timp, în CNA încă mai erau prezenți cîțiva oameni care gîndeau cu propriul cap. Treptat, partidele și-au trimis acolo (cu rare excepții) mai ales anonimi disciplinați, care să le execute ordinele și să „negocieze" cu ceilalți, într-un relativism moral și legal tot mai accentuat, sancțiunile: adică să nu sancționeze prea aspru televiziunile „prietene", ci să „ne înțelegem", căci toți sîntem români, toți facem politică și toți avem nevoie de televiziuni prietene... În zadar construiesc unii sofisme despre un CNA care „nu prea are ce face", dat fiind că „e numit politic". Ba are: să respecte legea. Sau faptul de a fi numit politic înseamnă că legea trebuie pusă pe planul al doilea, *după* politică? Dacă gîndim așa, sîntem pierduți: n-ar mai trebui decît să adaptăm la pluralism un articol din Constituția comunistă. În loc de „Partidul Comunist Român este forța conducătoare a întregii societăți", să punem „partidele sînt forțele conducătoare ale societății". Și gata.

Dacă nu CNA, atunci cine ar putea face aerul mai respirabil la televiziuni? Ele însele, desigur. Prin coduri deontologice, prin autoreglementare, „ca în țările civilizate" (cum se spune îndeobște). Numai că avem multe coduri deontologice – și nu se respectă; avem organizații de breaslă care funcționează doar pe hîrtie (ați mai auzit ceva de Clubul Român de Presă și de multele asociații ale jurnaliștilor?); și n-avem o organizație patronală în mass-media care să fixeze și să respecte regulile jocului și limitele concurenței. Avem, în schimb, patroni – fiecare cu interesele și agenda sa. Propunerea ca fiecare „organ de presă" să publice pe site numele acționarilor, datoriile, creditorii și clienții de publicitate conține o serenitate naivă demnă de o cauză mai bună. S-a mai încercat așa ceva (și s-a realizat, parțial). Fără rezultate. Dacă societatea civilă va ști cine sînt patronii și acționarii, asta nu va împedica vărsarea de dejecții pe post, nici explozia mediocrității fudule care își face un motiv de mîndrie (și un scop în sine) din „raderea" în direct a unor personaje publice importante.

Partida e pierdută dacă stăm cu ochii doar pe televiziuni și așteptăm rezolvare de la posturile TV și de la patronii lor. Sănătatea mediului social și curățenia spațiului public ar putea avea șanse de la jurnaliștii cinstiți (retrași însă, în bună parte, pe bloguri, în proiecte finanțate de ONG-uri sau activînd ca *freelancers* tocmai pentru a scăpa de/din marile trusturi). Publicul tînăr e mai aproape de mediul online decît de televiziuni, deci și de acolo ar putea veni ceva speranțe. Dar asta pe termen mediu și lung. Pe termen scurt, o bună parte a publicului tolerează ideea că, în numele „libertății de exprimare", poți insulta, calomnia, denigra sau pur și simplu poți spune porcările pe post întru distracția audienței. Mediul e prea puternic infestat pentru a spera la o îmbunătățire pe termen scurt. Iar educarea publicului durează și ea.

Dacă societatea civilă va ști cine sînt patronii și acționarii, asta nu va împedica vărsarea de dejecții pe post.

Ceea ce e și mai grav este că orice măgărie se justifică acum, cinic, recurgînd la valorile și principiile democrației: înjurătorii aduc vorba una-două de „libertatea de exprimare", dacă sînt sancționați, strigă din toți bojocii „Jos cenzura!", iar dacă sînt chemați în instanță, spun că e „justiția lui Băsescu" care – desigur – e controlată politic, că doar e dictatură, nu? Și uite-așa, înjurătorii devin adevărați disidenți...

Andrei Pleșu scria, la începuturile *Dilemei*, că revista are de luptat cu „omul fără dileme", atît cît ne stă în putere, și „atîta vreme cît omul fără dileme nu o va anula scurt, cu un dos de palmă". Ei... am luptat și-am evoluat. Oamenii fără dileme sînt mulți și „importanți" azi, iar dosurile de palmă au devenit și ele o expresie a pluralismului: nici nu știi care și de unde te va lovi mai întîi... Într-o țară care se privește pe sine la televizor – și culmea, nu îi place ce vede – se poate orice. Și tot mai mulți învață să ambaleze negrul în alb și albul în negru.

Cristina CIOABĂ

Cui îi e frică de CNA?

Nimănui. Şi cu atît mai puţin celor care încalcă sistematic, seară de seară, legea pe care această instituţie e menită să o aplice. Ei îşi fac mai departe treaba pentru care au fost tocmiţi.

Dacă cumva ai neşansa să intri în dizgraţia vreunuia dintre realizatorii posturilor cu rating (adică cu aparat de propagandă bine pus la punct), ai încurcat-o. Seară de seară se vor ocupa de tine: vei intra în zoologie printre speciile cele mai ignare, vei fi tăvălit într-un amestec de lături şi otrăvuri, vor fi traşi în mocirlă, alături de tine, toţi cei apropiaţi, soţi sau soţii, mame, taţi, fraţi, surori, fii, fiice, rude de toate gradele, prieteni. Vei fi acuzat şi declarat definitiv vinovat pentru tot ce e rău pe această lume: furturi, foamete, războaie, sărăcie, pensii mici.

Nimănui. Şi cu atît mai puţin celor care încalcă sistematic, seară de seară, legea.

Asişti paralizat la propriul proces, fără să poţi scoate vreun sunet. Ai o cumplită senzaţie de neputinţă. Instanţa e însă implacabilă, nu se încurcă în detalii. Ce dacă ai scris cărţi care au intrat deja în patrimoniul cultural, ce dacă ai înfiinţat instituţii de top în care se formează şi activează tinerii cei mai dotaţi, ce dacă ai pus, mai presus de interesul personal, pe cel public şi ţi-ai sacrificat ani buni în numele unor idealuri şi interese comunitare? Mofturi, faţadă, spoială. Eşti condamnat definitiv la oprobriu public: slugă, hoţ, porc, rîmă, lingău. Fără drept la replică sau la vreun apel.

Şi totuşi, mai este în Cetate o mînă de oameni care nu vrea să accepte şi nici să se resemneze cu acest implacabil. Ei mai cred încă în dreptate, în adevăr, în instituţii, în lege. De aceea dau fuga la CNA şi cer să se respecte legea. Nimic mai mult, doar să se respecte legea. Însă abia aici dezastrul îşi arată adevărata faţă. Se comite o crimă cu premeditare şi cerberii spaţiului audio-vizual dau o biată amendă pentru depăşirea vitezei. Se reclamă asasinarea morală, intelectuală, civică a unui om, iar ei constată mici avarii la sistemul de frînare. Şi asta cu aerul că nici nu prea merită luate în serios, în fond toţi se fac vinovaţi de astfel de defecţiuni. Dar, în sfîrşit, o amendă, acolo, mai închide gura unora...

Aşadar, nimănui nu-i e frică de CNA. Dar, oare, nici CNA-ului nu-i e teamă că, mai devreme sau mai tîrziu, va trebui să dea socoteală pentru dezastrul scăpat de sub control, pe care îl produce una dintre cele mai cumplite maladii ale epocii postcomuniste: carcinomul mediatic? S-au întrebat vreodată doamnele şi domnii care împart dreptatea în media asupra efectelor imediate, pe termen mediu şi lung, ale acestei boli? Şi nu e vorba doar de show-urile politice, ci şi de marea majoritate a aşa-ziselor emisiuni de divertisment. Tone de mizerie se produc în studiourile TV şi cu ea sînt îndopaţi zilnic oameni de toate vîrstele, de la bebeluşul aşezat înaintea televizorului ca să nu mai plîngă, pînă la străbunica pe care nimeni n-o mai bagă în seamă şi care se aşază, pierdută, să urmărească cine ştie ce *reality-show*. Cîte suflete moarte...

În faţa unei asemenea realităţi, totul pare a fi pierdut.

Există însă în istoria lumii cîteva precedente care vorbesc despre răsturnarea imposibilului. Îmi vine în minte titlul unei cărţi, *Viţelul şi stejarul*, autobiografia lui Soljeniţîn, o alegorie a omului rămas singur în lupta cu un sistem totalitar. Viţelul loveşte cu fruntea stejarul şi, cu toate că disproporţia de forţe este insurmontabilă, va reuşi în cele din urmă să-l dărîme, scoţîndu-l din rădăcini. Alegoria aceasta nu a rămas simplă ficţiune, ci s-a dovedit eficientă în realitate. Un om a învins un sistem ale cărui rădăcini se întinseseră pînă la capătul lumii.

De aceea, vă rog: dragi părinţi, nu vă uitaţi la televizor cu copiii alături. Citiţi împreună o carte, plimbaţi-vă în parc, plantaţi flori în grădină, mergeţi la teatru, la concert, la muzee!

Dragi bunici, nu vă irosiţi anii bătrîneţii între un serial şi altul. Întîlniţi-vă cu prietenii din tinereţe sau cu cei dobîndiţi acum. Plimbaţi-vă cu nepoţii în parc, învăţaţi-i să împletească, să coasă, să meşterească, spuneţi-le poveşti sau amintiri de altădată, arătaţi-le albumul de familie!

Dragi politicieni, rămîneţi în birourile voastre şi faceţi-vă treaba pentru care aţi fost aleşi. Iar seara, dedicaţi-vă familiei, prietenilor, şi refuzaţi invitaţiile posturilor TV!

Dragi jurnalişti, iubiţi-vă meseria şi respectaţi-vă demnitatea profesională!

Şi, poate, într-un viitor nu foarte îndepărtat, marţea şi joia, distinşii membrii CNA se vor întîlni doar pentru a schimba între ei reţete culinare. Şi nimeni nu le va mai cunoaşte numele. Însă pînă atunci să învăţăm, fie-care, lecţia încăpăţînării şi a neodihnei etice a viţelului!

***Cristina Cioabă** este profesoară de română şi dr. în filologie. A editat volumul* Jurnal esenţial *de Monica Lovinescu (Humanitas, 2010).*

Articol apărut pe contributors.ro, 21 martie 2014

De la cititorii dilematici

Aceste comentarii au fost postate la articolul „O dată pentru totdeauna" de Andrei Pleşu, publicat pe adevărul.ro şi preluat pe dilemaveche.ro.

Doar indiferenţa ucide

Maestre, n-are nici un rost să răspundeţi unor calomnii abjecte care nu au nici o minimă argumentaţie bazată pe probe, întrucît ar însemna să îi băgaţi în seamă şi să vă implicaţi într-o luptă inegală. Lupta cu prostia, cu mahalagismul, cu răutatea cuvintelor provocatoare poate face rău dacă dăm importanţă acestor indivizi. Ei trăiesc din aceste scandaluri şi cresc în importanţă numai dacă le răspundem, maestre. Mie personal mi se pare mult mai de efect nebăgarea lor în seamă. Dacă ne comportăm ca şi cum nu ar exista, într-o bună zi chiar vor dispărea, ucişi de indiferenţa noastră.

adăugat de Crăciun Lili la data de 18 martie 2014

Mitocănia se poate exorciza?

Domnule Andrei Pleşu,

Vă rog să găsiţi o modalitate de a exorciza mitocănia din individ şi ţara va fi recunoscătoare (ceva rapid... gen slujbă bisericească!).

Eu sînt primul care mă voi supune la un astfel de tratament deoarece cîteodată (rar de tot) iese mitocanul din mine şi nu mă simt prea bine după, dar cînd mă uit la TV parcă îmi vine să-i las pe mulţi alţii înaintea mea.

Nu e bine deoarece s-ar putea să nu mai apuc... (şi am numai 60 de ani).

adăugat de Gheorghiu Vasile la data de 18 martie 2014

Merită?

Domnule Andrei Pleşu,

cu respect îmi permit să vă întreb: faţă de cine simţiţi dvs. nevoia să vă justificaţi? faţă de cei ce vă înfierează? oricum nu sînt în stare să simtă şi să gîndească ceva. tocmai din această cauză au şi acel comportament. vorba unui proverb englezesc: porcului poţi să-i cînţi la ureche şi muzică simfonică, că el tot grohăie.

Îmi cer anticipat scuze pentru eventualele mele greşeli de gramatică. cu ajutorul unor oameni ca dvs. mai încerc şi eu să mă luminez, atît cît sînt în stare.

Cu respect, Cornel Sain

adăugat de Sain Cornel la data de 17 martie 2014

Eu nu am nevoie de justificările dvs.

„Cine e fără păcat, să arunce prima piatră", spune un proverb. Am trăit şi eu în epoca aia şi, deşi eram mai mică şi mai neînsemnată, ştiu foarte bine că nu se putea evita contactul cu partidul şi cu securitatea.

Tatăl meu a fost luat la întrebări numai pentru că, în stradă fiind, i-a dat indicaţii rutiere unui turist străin: „cine era? de unde-l cunoşti? de cînd îl cunoşti?"

Ceea ce mă întreb mereu e: de ce, domnule Pleşu, vă încăpăţînaţi să rămîneţi în ţara aia? Pentru cei 500 de manifestanţi în favoarea dvs.? În favoarea lui Becali ar fi mai mulţi, pentru că proştii ne bat mereu, au mintea mai odihnită.

Deci, de ce?!

adăugat de Mădălina Caraveteanu la data de 17 martie 2014

Gabriel LIICEANU

„Un lucru unic în televiziunile din Europa"

Buna ziua, doamnelor şi domnilor, Gabriel Liiceanu este numele meu.

E prima oară cînd intru în instituţia dumneavoastră şi aş vrea să ştiţi că am venit într-o triplă calitate – ca membru al Grupului pentru Dialog Social, care a făcut sesizarea aceasta, ca om de cultură, cel puţin aşa mă consider, asta e meseria mea, intelectual umanist, şi deopotrivă ca cetăţean al acestei ţări.

Îmi pare foarte bine că am venit de la început, că am văzut modul sever în care funcţionaţi. Partitura aceea cu videoclipurile *(de manele, de pe Mynele TV* – n.r.) pe care aţi interpelat-o serios m-a impresionat, cu manelele, pentru că este limpede că aceste variante *soft-porno* pot să dăuneze sufletelor copiilor care privesc de-a lungul zilei. Dar vă spun că aia mi se pare nimic.

Nu cred că răul pe care îl fac acele videoclipuri se poate compara cu *hard porno* pe care l-am văzut pe urmă *(fragmente din emisiunea lui Gâdea despre Andrei Pleşu* – n.r.) şi, într-adevăr, cum a spus şi doamna Cristina Guseth (director Freedom House), sînt şocat. Am venit cu o bună dispoziţie, am venit cu un spirit destins şi ludic, după ce am văzut imaginile de acolo *(videoclipurile de manele* – n.r.). Mă simt absolut tulburat.

Nu am să fiu ipocrit, ştiu că episoade de acest gen nu sînt primele care au avut loc în această emisiune, dar faptul că lucrurile au escaladat şi au ajuns pînă la acest nivel şi că în clipa de faţă sîntem unica ţară din Europa, care, avînd un Consiliu Naţional al Audiovizualului, permite ca asemenea pornografii să existe în spaţiul public al României, mi se pare absolut înspăimîntător. Nu fac retorică, nu obişnuiesc să fac, ci pur şi simplu protestez în cea de-a treia ipostază în care am venit, ca cetăţean.

Am spus *hard porno* pentru că un copil care vede aşa ceva, un adolescent care vede aşa ceva şi care a auzit de oameni ca Mircea Cărtărescu, ca Patapievici, ca Pleşu şi înţelege că lor le pot fi anexate cele mai ordinare cuvinte ale jignirii: „porc", „slugă", „bou", „linge şi scuipă" şi că lucrurile astea se petrec sub ochii dvs. de ani de zile şi că le acceptăm...

Prezenţa mea aici nu este legată de nici un post de televiziune. Acela este un prilej. Am venit aici pentru că simt nevoia, de multă vreme, să stau de vorbă cu dvs. N-am să spun „sînteţi plătiţi din banii noştri", dar am să spun că aştept să mă apăraţi de asemenea spectacole, să mă apăraţi, căci nu mai am curajul să deschid televizorul în România.

Nu ştiu cu adevărat cum se pot petrece asemenea lucruri, dar oamenii aceştia şi nu numai ei, nu numai mărimile culturale, toţi cei care sînt linşaţi acolo au dreptul, cum se spune în articolul – iată că am început să vorbesc ca avocaţii – 10 din Legea audiovizualului: protejarea demnităţii umane şi dreptul la propria imagine. Asta ar fi impus de mult timp să vă oblige la o sancţiune, alta decît – nu ştiu, nu mă pricep care este sistemul dvs. de pîrghii, de penalizări – o simplă amendă.

Ce se petrece aici nu e lucru de amendă. Garantul interesului public, înţeleg că aceasta este axa de valoare a instituţiei dvs. Vă rog să nu credeţi că am venit pur şi simplu să mă răfuiesc, dar pur şi simplu îmi cer drepturile ca să mă apăraţi, pe mine şi pe toţi cetăţenii din România, dacă nu vrem să avem o ţară care va ajunge o albie de porci cu ajutorul unor asemenea prestaţii.

Cărtărescu, cînd a păţit un asemenea lucru la unul dintre posturile de televiziune şi în mod repetat, omul care pesemne că este capitalul cel mai important de valoare al ţării ăsteia, a spus: „un intelectual poate să ia şi un glonţ în cap, e pregătit să o facă, dar nu e pregătit nimeni să se toarne peste el cisterne de excremente."

Vă spun sincer că am făcut parte din consilii ca ale dvs., am fost în consiliul televiziunii patru ani de zile, dacă asemenea lucruri se petreceau acolo, eu nu dormeam liniştit. N-aş fi plecat, dar aş fi spus în gura mare că nu pot împărtăşi non-reacţia colegilor mei. Eu aştept cu toată încrederea, din partea dvs., o reacţie la ceva care îi cutremură pe ziariştii străini.

Am vorbit recent cu un ziarist de la Frankfurt care înţelege româna şi care a văzut emisiunea şi a spus că este un lucru unic în televiziunile din Europa. Nu cred că avem interesul – şi nici dvs. – să fim asociaţi cu asemenea linşaje. Tot ce s-a spus acolo, totul, cuvînt cu cuvînt, de la cap la coadă, este calomnie, minciună, jignire.

Andrei Pleşu n-a fost plătit din banii noştri, de 24 de ani, îl cunosc ca pe buzunarul meu. A fost opt ani în slujba statului şi, aşa cum a spus Andrei Cornea, a făcut-o slujindu-ne pe noi toţi. I-am plătit puţin pentru ce a făcut. Nu cred că sînt mulţi oameni în ţara asta care pentru 3800 de lei pe lună şi-au deformat şi mutilat profilul cultural ca să se pună în slujba unei ţări întregi. Nu este sluga nici unui regim. Întîi, a făcut, într-un moment de cumpănă al istoriei noastre, formidabile servicii culturii române: a înfiinţat instituţii, a pus cultura pe un drum nou. N-a fost sluga nimănui. Ca ministru de Externe, a pus umărul la intrarea României în Uniunea Europeană. Nu este vorba de apărarea lui Andrei Pleşu, pentru că s-a apărat singur în *Adevărul*.

Securist? Securist?... În numele unor resentimente (pentru că i s-au spus cuiva nişte adevăruri dure, Petre Roman, pe care la rîndul lui l-aş fi dat în judecată, e treaba lui Andrei Pleşu şi presimt că o să o facă). Aici nu este vorba de a pleda ca un avocat, dar vă spun că tot ce s-a spus acolo sînt enormităţi. Noi nu scriam scrisori către Ceauşescu, nimeni nu avea voie, decît dacă îi făcea un memoriu. E o minciună pentru toată tinerimea să creadă că existau corespondenţe de amor între un cetăţean al României şi Ceauşescu. Erau *memorii* şi erau memoriile unui om care era pus sub o acuză de subminare a ordinii de stat, de meditaţie transcedentală.

E altceva care m-a speriat. Eu cred în demnitatea dvs. şi în valorile pe care le slujiţi. Faptul că un manipulator – pentru mine oamenii ăştia nu sînt ziarişti – poate să vorbească despre dvs. cu „ăia de la CNA"... Vă daţi seama ce înseamnă asta, că au trecut, au transgresat orice idee de regulă, de lege şi de respect? Cum adică *„ăia de la CNA"?* Eu nu accept să vă numească cineva „ăia de la CNA". La ce grad de trufie a ajuns un om care să se simtă dincolo de orice lege a acestei ţări, dincolo de orice pudoare?

Tot ce s-a spus acolo, totul, cuvînt cu cuvînt, de la cap la coadă, este calomnie, minciună, jignire.

Nu cunosc pîrghiile pe care le aveţi pentru a curma aceste lucruri, dar dacă lucrurile acestea continuă şi eu mă voi ascunde, în continuare – cu toţi prietenii mei şi cu toţi tinerii pe care îi cunosc – de televizor pentru că există asemenea posturi care pot face aşa ceva, bănuiesc că puterea se va muta de la o instituţie de stat către stradă. Iar asta nu e de dorit. Pentru că vrem să trăim într-un stat care se reglează frumos şi civilizat. Vă mulţumesc!

Acest articol este transcrierea intervenţiei lui Gabriel Liiceanu în şedinţa CNA în care s-a discutat atacul postului TV Antena 3 la adresa dlui Andrei Pleşu.

Maidanul cu politicieni

- **Anca Constantinescu** (PDL), 2005, Camera Deputaţilor, către opoziţie: „Ciocu' mic, că noi sîntem acum la putere."
- **Ion Iliescu** (PSD), 2005, într-o şedinţă a grupului senatorial PSD: „Mircea Geoană s-a purtat ca un prostănac."
- **Marian Vanghelie** (PSD), 2007: „Întrebaţi-l pe Băsescu dacă Elena Udrea e o doamnă."
- **Marius Marinescu** (PC), 2008, într-o emisiune B1TV, către Anca Constantinescu, (PDL): „Aveţi o faţă de bideu, de nu se poate."
- **Călin Popescu Tăriceanu** (fost prim-ministru), 2008: *„Mister Geoană, I fuck you!"*
- **Theodor Stolojan** (PDL), 2008: „Miron Mitrea este un cetăţean ieşit de sub camion."
- **Miron Mitrea** (PSD), 2008, despre Theodor Stolojan: „Contabil al lui Ceauşescu", „paiaţă în toată regula."
- **Victor Ponta** (premier), 2010: „Dracu-Băsescu îşi bagă coada nu doar în PDL, ci şi în PSD şi PNL, să-l pocnim pe unde-l prindem."
- **Marian Vanghelie** (PSD), 2011: „Nu poţi să conduci organizaţia de Bucureşti, decît dacă poţi şi dacă eşti bun, că altfel te ejaculează imediat. Te ejaculează!"
- **Vasile Bleotu** (PSD) către Maria Barna (UNPR), 2012, Parlament, dezbaterea bugetului: „Eşti o nulitate, eşti o curvă."
- **Sebastian Lăzăroiu** (fost consilier prezidenţial) despre Crin Antonescu, 2012, blogul personal: „Gata, dementul şi-a dat drumul."
- **Mihăiţă Calimente** (deputat PNL) despre Aurelian Pavelescu (lider PNŢCD), 2014, Realitatea TV: „Trebuie să punem capăt imposturii în această ţară. Acest domn nu reprezintă pe nimeni, reprezintă doar o ştampilă. Îmi vine să plîng cînd văd cine vine să reprezinte acest partid."
- **Aurelian Pavelescu** (lider PNŢCD) către Mihăiţă Calimente (deputat PNL), în aceeaşi emisiune de la Realitatea TV: „...m-a ameninţat în mod direct că nu mai ajung acasă. Vă aşteaptă aici, scăpaţi doar dacă fugiţi prin spate sau faceţi apel la imunitate."
- **Crin Antonescu** (PNL), delegaţia permanentă a liberalilor doljeni, 2014: „Victor Ponta începe să fie un Emil Boc mult mai înalt."
- **Corneliu Vadim Tudor,** căutare Google „Vadim Tudor înjură", aproximativ 36.200 rezultate, în 0,22 secunde. (cîteva dintre primele titluri): „Vadim Tudor se înjură cu Cristian Ţînţăreanu", „Vadim o înjură pe Anca Cârcu", „Vadim Tudor se înjură cu o nebună", „Vadim Tudor îşi înjură şoferul", „Vadim Tudor îşi iese din minţi" etc. etc).

Petrișor OBAE

Cine poate face curățenie

publicul, CNA sau clienții de publicitate?

„Arta cinematografică, din cauza importanţei ce are în public şi cererii intense, necesită capitaluri mari. (...) Din cauza însemnătăţii pe care o are capitalul, cinematograful a ajuns, degenerînd, mai mult industrie decît artă“ (M. Socianu, 1924; citat extras din volumul *Bucureştiul subteran – cerşetorie, delincvenţă, vagabondaj,* coordonat de Adrian Majuru).

Acum aproape 100 de ani, publicistul marca, practic, cele două elemente fără de care nici un produs media nu poate exista: banii şi publicul. Degeaba ai public, dacă nu există finanţare. Cum la fel de inutil este să lansezi un titlu sau o emisiune dacă ai susţinere financiară, dar publicul nu este interesat.

Linşaje mediatice pe TV, limbaj injurios, vulgaritate, prost gust. Cine poate rezolva situaţia? Publicul? Consiliul Naţional al Audiovizualului? Televiziunile? Clienţii de publicitate? Toţi ar putea, puţin cîte puţin, dar cea mai aprigă şi cu efect imediat este lovitura la buzunar. La finanţare.

Imoralitatea, carenţele de etică, moliciunea coloanei vertebrale nu figurează la nici un capitol al legii. Consiliul Naţional al Audiovizualului poate interveni doar în măsura în care legea prevede sancţiuni.

Invocarea telecomenzii nu are nici un efect. Este binecunoscut cazul *News of the World,* de acum cîteva decenii. Era pe val, dar tabloidul a fost la un pas de faliment cînd s-a relansat după un sondaj printre cititori. Declarativ, nimeni nu mai dorea scandaluri. Tabloidul a pus în practică doleanţele şi a fost în pragul dezastrului: vînzările s-au prăbuşit. S-a întors la ce ştia cel mai bine să facă. Din păcate, nu pe public trebuie să ne bazăm.

Am auzit chiar de la un membru CNA această soluţie: puneţi mîna pe telecomandă. Nimic mai comod. Explozia mocirloasă pe care o vedem scurgîndu-se pe ecran în zoaie aducătoare de rating nu ar fi fost posibilă fără decăderea CNA. Instituţie care încearcă să cureţe piaţa TV, dar care este îmbibată la rîndul ei de interese politice şi jocuri personale, CNA şi-a pierdut orice urmă de respect din partea televiziunilor. Amenzile repetate nu calmează staţiile. Dimpotrivă, le înverşunează.

Îmi aduc aminte un episod din 2000, cînd plana varianta lui Vadim Tudor preşedinte. Între cele două tururi, CNA şi posturile TV au ajuns la un acord. Mai bine cu răul mai puţin rău (recte, contracandidatul Ion Iliescu). A fost printre puţinele cazuri în care CNA şi posturile TV au văzut, împreună în aceeaşi sală, interesul public.

Ce se întîmplă acum cu televiziunea s-a întîmplat la începutul secolului trecut cu cinematograful: „alunecarea pe povîrnişul senzaţionalului stupid şi ieftin“ i-a fost reproşată tînărului, pe atunci, cinematograf, după cum scria publicistul M. Socianu, în 1924.

Ce interes au televiziunile să-şi cureţe ograda? Pentru moment, nici unul. Pe termen lung, ar avea, dar acum e vorba de supravieţuire. O analiză la rece arată că practicile care au legătură cu etica şi bunul-simţ nu prea aduc rating. Atacul la persoană hrăneşte un public care se simte răzbunat. Un alt public îşi găseşte confirmate părerile la o altă staţie. Ce pot face ziariştii şi realizatorii? „Am o familie de hrănit“, spunea un realizator TV acum cîţiva ani, într-un interviu. Dacă mai adăugăm criza din ultimii ani şi dominaţia patronatului, nici de la ziarişti şi realizatori nu vedem soluţia.

Ce mai rămîne? Capitalul. Finanţarea. Banii. Clienţii de publicitate.

În industrie se cheamă, preţios, „asociere de imagine“. În popor se spune ceva mai simplu: ruşine. Îmi place să cred că, în mod natural (şi asta vine în timp), clienţii vor realiza că asocierea cu un tip de conţinut le va împrumuta şi lor aceeaşi imagine. Bunul-gust şi bunul-simţ nu se pot impune cu măciuca. Dar revelaţia lor poate lovi la fel de năprasnic. Direct în vînzări.

Asta cere publicul, se invocă cel mai des de către televiziuni. Un argument incomplet! Asta cer şi clienţii de publicitate: audienţă! Altfel nu dau banii. Cîtă vreme nu vor fi afectate la buzunar, televiziunile vor continua pe aceeaşi linie. La fel cum, cît timp vînzările lor vor fi sus, iar publicul nu îi va arăta cu degetul, clienţii de publicitate îşi vor promova în continuare produsele lor în astfel de programe.

În loc de concluzie. Anul trecut, emisiunea *Acces direct* a pus-o în ipostaze umilitoare pe Ioana Tufaru. După ce lista clienţilor de publicitate ai emisiunii a fost publicată pe site-ul Paginademedia.ro, subsemnatul a fost acţionat în judecată. Ce i-a deranjat? Aprecierile despre conţinutul emisiunii? Nicidecum! Cîţiva clienţi de publicitate s-au retras de pe post.

Într-o industrie cinică, fără principii, lovitura la buzunar doare mai tare decît bătutul obrazului. Se poate, dar chiar se vrea? Sau mai exact, cine ar vrea?

Iulia BADEA-GUÉRITÉE

Arena cu lei

Există un aspect care îl jenează pe oricare cititor al presei din România. Al unui mare segment al presei din România: violenţa discursului. Uşurinţa cu care din pana celui care scrie curg insulte, injurii, cuvinte insuportabile pentru orice dicţionar. Este un aspect pus în valoare (ce ironie semantică!) de orice cititor al acestui produs. Presă egal cafea egal consum. Fie el român din diaspora sau cetăţean străin care a învăţat limba română în facultate, simplu jurnalist din Occident care ştie deja ce înseamnă porc, tîmpit, du-te dracului ş.a.m.d.

La început au fost remarci: presa românească nu are valoare, este lipsită de bun-gust, de obiectivitate, de imparţialitate. Apoi, exclamaţii mirate: dar chiar aţi luat-o razna? Ce v-a apucat? Erau anii, nu foarte îndepărtaţi, în care presa românească decisese subit masacrarea unui Mircea Cărtărescu, uciderea mediatică a lui Horia-Roman Patapievici. Treptat, a venit dezgustul: nu aveau ce face cu presa românească. Este imposibil de citat. Este prea provincială, prea suficientă sie înseşi. De mahala, am adăugat eu, Eric, de mahala, *chef.* Mahala? *C'est quoi?* Ei bine, este exact acest prost gust fără fond care denumeşte o mare parte a presei din România. De aia ai dat din umeri cînd ţi-am cerut un *Der Spiegel* din România? De aia, *chef.* Şi, în fine, în vara anului 2012, cînd presa românească s-a împărţit fără jenă în pro şi contra Traian Băsescu, în respingere: gata, basta.

Sînt etape ale unei transformări de imagine, imagine a presei din România în străinătate, a societăţii, dar şi a imaginii României, transformări care ar putea părea la prima vedere anodine. Însă ele reflectă decrepitudinea şi mocirla valorică în care ne scăldăm.

Evident, este inutil ceva de genul „nu toată presa este aşa!“ Străinătatea are o meteahnă deloc lăudabilă: pune în aceeaşi găleată totul. În acest moment, de fapt de mai mulţi ani încoace, plătim cu toţii oalele sparte de unii. „Sîntem în ţara din care Caragiale a fugit exasperat...“, scrie Andrei Pleşu. Şi eu am fugit exasperată. Şi alţii fug încă. Sau rămîn exasperaţi pe loc. Ce mă doare este că această exasperare rămîne la stadiul de sentiment, nu se valorifică la nivelul de sancţiune a unei radicalizări a limbajului care s-a transformat în inacceptabil. Presa este asemeni unei cafele. Acum românii beau o cafea proastă, slabă. Ce îi împiedică să respingă acest surogat, să încerce altceva? Asemeni oricărui bun de consum, ar trebui respinsă de cei care o primesc cu forţa (pardon, cu televizorul, sau cu tembelizorul). Indiferenţa nu este suficientă. Francezii au sancţionat prompt o astfel de cafea, iar ziare ca *Aujourd'hui Paris* sau *Le Parisien* au devenit amintire. În redacţiile din Franţa, din Occident în general, se sancţionează cu concedierea orice derapare sau insultă. Un amic din Bucureşti îmi spunea că asta se întîmplă din cauză că în Franţa există sindicate ale jurnaliştilor. Există. Există şi un organism care sancţionează derapajele. Ce împiedică România să se doteze cu astfel de organisme? Ce-i împiedică pe ziarişti să se delimiteze de colegii care derapează?

Sîntem, revenind la citatul din Andrei Pleşu – acel Andrei Pleşu care figurează ca nume pe podul cultural european care leagă Strasbourg de Kehl – în ţara care caută, cu disperarea unei femei care-şi prostituează corpul pentru a răzbuna cine ştie ce amant nefericit, care a şi ieşit din istorie, timpul pierdut. Este oare acesta unul dintre motivele pentru care românii sînt atît de fascinaţi de opera lui Marcel Proust? Complexaţi, de la origini, de o mulţime de tare: că sîntem români, că nimeni nu a auzit de noi, că nimeni nu ne vorbeşte limba, că nu am luat niciodată premiul Nobel (şi nici Eurovisionul), ne complacem într-un prost gust ridicat la rangul de valoare naţională. Şi ne-am transformat presa, din loc de valorificare a cuiva, ceva, etc., dintr-un mijloc de informare, simplu, bazic, eficace, primar, într-o arenă cu lei. Sîngeroasă, vulgară, lamentabilă. Nefericit cel care cade azi în gura presei, a arenei cu lei. Pînă cînd?

Iulia Badea-Guéritée *este jurnalistă la* Courrier International. *Timp de cîţiva ani, a răspuns de secţiunea în limba română a portalului de ştiri Presseurop.*

„Nu se va întîmpla nimic"

scurtă antologie de reacţii şi comentarii

Am selectat fragmente din comentariile apărute în presă în legătură cu atacurile Antenei 3 la adresa dlui Andrei Pleşu şi manifestările de solidarizare care au urmat. O asemenea scurtă antologie de texte oferă o radiografie a situaţiei şi încearcă să explice nivelul de degradare a peisajului public.

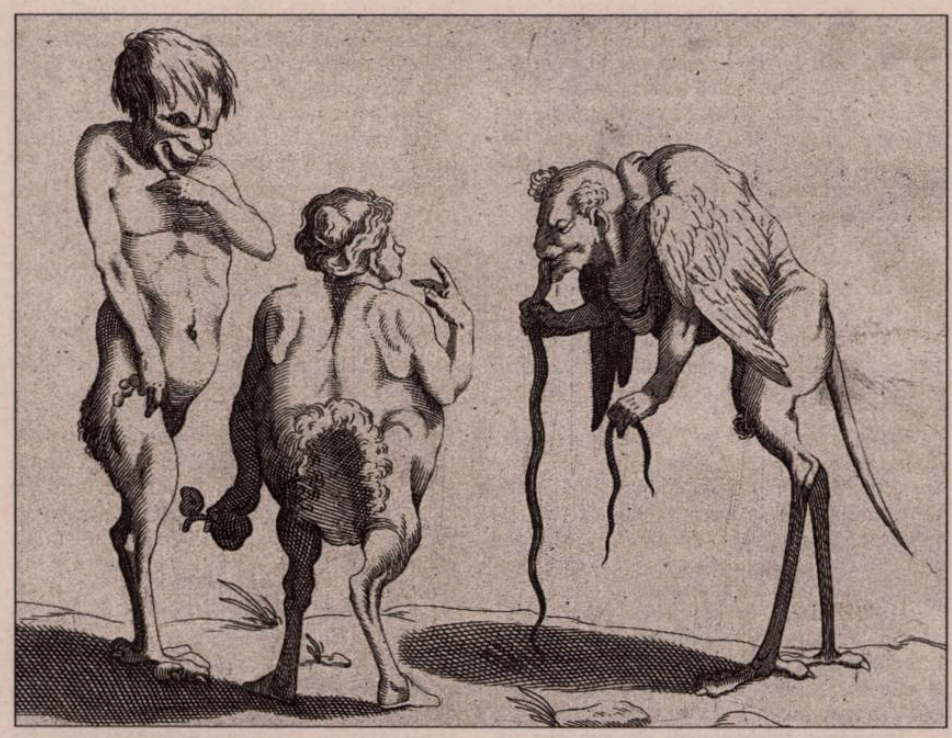

■ Dragoş Paul ALIGICĂ

Mă uit la reacţiile la apelul de solidaritate cu Andrei Pleşu şi am o observaţie generală. Dacă nu existau reacţii colective de solidarizare, de ce nu există reacţii?! Dacă există, vai dragă, de ce există?! Ce prostie să ai o reacţie colectivă de solidarizare?! Ce proşti sînt intelectualii ăştia, domnule! Cum o dai, nu e bine.

Uite aşa: opinie de dragul opiniei?! Dacă e albă, de ce e albă cînd trebuie să fie neagră. Dacă e neagră, de ce e neagră cînd trebuie să fie albă... Era să mai zic ceva despre opinii la românii cu opinie (de, „oameni cu opinie", nu?!), dar realizez că, de fapt, am o observaţie şi mai generală. Realizez că, de fapt, oamenii ăştia nu au opinii. Nu. Ei *se poziţionează*. E marketing personal. Dacă nu ştiţi ce e tehnica de poziţionare din marketing, cartea clasică e aici: http://www.how-to-branding.com/Positioning_Book.html.

Ideea e simplă: te lipeşti de ceva deja bine cunoscut, conturat, cu identitate şi reputaţie publică. Îţi faci un nume folosind reflexele reputaţiei respective. Nu substanţa a ceea ce eşti şi ceea ce ai de oferit contează în primul rînd, ci modul în care devii perceput şi perceptibil prin faptul că te aşezi în relaţie cu ţinta pe care vrei să o speculezi.

Mai precis, în cazul nostru: orice neisprăvit de literat şi tînăr aspirant la glorie literară şi intelectuală nu e preocupat să scrie sau să facă ce face un intelectual ca să-şi creeze o operă şi o reputaţie. NU. Se poziţionează. Faţă de cine? Pleşu, Liiceanu, Patapievici, Tismăneanu! Cum? Îi înjură şi critică, evident. Eventual se grupează în haite dedicate acestui scop, fac blog şi sait, mă rog, tot tacîmul. Marketing modern, *„team work"*.

(...)

În general, orice român aspirant la a avea o opinie nu se oboseşte să gîndească sau să-şi contureze un profil intelectual sau ideologic, să-şi clădească un caracter şi o personalitate din care opiniile decurg – pe motiv de imperativ de coerenţă şi logică – atent, măsurat, chibzuit şi calculat. NU. Se poziţionează. Faţă de cine? Faţă de orice îi vine la îndemînă şi nu necesită efort, în mod contrariant.

Deci toată chestia nu este despre opinii şi gîndire în şi la substanţa lucrurilor. Nu. Este despre egoul lor, despre identitatea lor incertă şi calea cea mai simplă şi lipsită de efort în a satisface o nevoie psihologică personală. Este despre o strategie personală aproape instinctuală. (...)

Simplu, nu? Putem explica multe cu această teorie. Viaţa publică, intelectuală, politică...

Fragmente din „Andrei Pleşu, secăturile lui Voiculescu şi opiniile la români", apărut în Revista 22 *(www.revista22.ro).*

■ Vladimir TISMĂNEANU

Nu există două tabere echivalente moral, intelectual, valoric. Există o tabără a demnităţii şi una a lipsei de ruşine, a insolenţei agresive, a călcării în picioare a valorilor. Cel puţin aşa privesc eu lucrurile. Citiţi lista semnatarilor Apelului şi veţi vedea că sînt persoane cu puncte de vedere diferite, uneori chiar opuse, în ceea ce priveşte bilanţul preşedinţiei Băsescu şi nu numai asupra acestei teme. Există însă un număr de valori ireductibile care i-au motivat pe toţi să semneze. Semnînd, toţi spun că agresiunea contra lui Andrei Pleşu este şi una împotriva lor. Nu e o vorbă fără noimă. Dacă nu credeau acest lucru, nu semnau. Andrei Pleşu însuşi a avut adeseori puncte de vedere critice în privinţa lui Traian Băsescu. La fel, a scris critic şi despre Emil Constantinescu, ca să nu mai vorbesc de Ion Iliescu, Victor Ponta şi Crin Antonescu. A spus lucruri care nu au făcut plăcere clasei politice. Andrei Pleşu este un moralist, iar moraliştii stingheresc, deranjează, adeseori irită. Se cunoaşte refrenul: „Cine mai e şi ăsta să ne dea nouă lecţii?" În lipsa argumentelor, se recurge la ocară, la injurie, la cuvinte gen „suflete de slugi"...

■ Andrei CORNEA

De ce se pretează Antena 3 la periodicele ei campanii de execuţie televizată, cărora ultima dată le-a căzut victimă Andrei Pleşu, aproape nu mai trebuie investigat, căci chestiunea e limpede: intimidarea tuturor vocilor critice, mai ales dacă acestea au greutate şi exercită influenţă. Într-un plan mai general, propagandiştii lui Dan Voiculescu urmăresc distrugerea oricărei autorităţi intelectuale autentice, aplatizarea şi relativizarea valorilor morale şi, în final, impunerea propriei agende valorice securistice, antidemocratice şi antieuropene.

Întrebarea care, poate, mai merită a fi pusă este cum de aceste imundicităţi televizate continuă să aibă un destul de mare succes la public, ceea ce se vădeşte prin ratingurile înalte. Oricît de abili ar fi propagandiştii Antenei (şi sînt destul de abili), mizeria tipului lor de atac ar fi trebuit să şocheze de mult o opinie publică cu valori morale normale. Faptul că ratingul unor asemenea emisiuni nu scade decisiv arată că, într-o măsură substanţială, societatea românească nu are valori morale normale. De ce? Motivul principal este, cred eu, frustrarea socială masivă cu corolarele sale, invidia şi resentimentul.

Frustrarea se naşte din convingerea personală că primeşti mult mai puţin decît consideri că meriţi şi cînd plasezi această disproporţie în responsabilitatea unora care, chipurile, te-ar împiedica. Consecinţa e invidia, ura chiar faţă de cei care reuşesc şi care se bucură de succes şi stimă. Invidioşii nu pot admite că aceştia au obţinut autoritatea, prestigiul, elogiile publice graţie meritelor, talentului, muncii; nu pot recunoaşte nici faţă de ei înşişi faptul simplu că există unii mai buni ca ei; nu, mereu trebuie să fi fost un complot, o afacere politică, o mafie de interese care i-au promovat pe unii sus şi i-au scos pe alţii din joc. Trebuie spus că, deşi nu-i o regulă, de obicei, resentimentul violent îi afectează cel mai mult pe cei mediocri, stăpîniţi de ambiţii prea mari. Or, dacă societatea – cum s-a întîmplat la noi după 1990 şi iarăşi după 2007 (intrarea în UE) – produce aşteptări disproporţionate cu posibilităţile şi ale sale, şi ale majorităţii oamenilor, ea va crea frustrări în masă, pentru că masa

Semnînd, toţi spun că agresiunea contra lui Andrei Pleşu este şi una împotriva lor.

Ceea ce este scandalos ţine de un linşaj mediatic al unei personalităţi pe drept cuvînt respectată şi admirată. Dacă acest lucru se poate petrece împotriva lui Andrei Pleşu înseamnă că nu mai există limite ale nerușinării, ale infamiei.

Fragmente din „Linşajul lui Andrei Pleşu, idioţia morală şi spaţiul libertăţii", apărut pe blogul tismaneanu.wordpress.com.

De la galerie adunate

■ La meciul România-Ungaria din septembrie 2013, de pe Arena Naţională, suporterii români au scandat: „E România / Nu-i ţara voastra / Şi ne p... pe Ungaria voastră!" La acelaşi meci s-a strigat: „Afară, afară, cu ungurii din ţară!" şi au fost afişate pancarte pe care scria „1918".

Meciul Ungaria-România de pe 22 martie 2013 s-a desfăşurat la Budapesta fără spectatori, măsura fiind luată de FIFA în urma scandărilor antisemite ale suporterilor maghiari la un meci amical anterior dintre naţionala Ungariei şi cea a Israelului. Pentru a ofensa echipa adversă, suporterii maghiari au afişat cu acea ocazie şi steagul Iranului.

■ La meciul din toamna anului 2013 din Champions League dintre Legia Varşovia şi Steaua Bucureşti suporterii echipei poloneze (recunoscuţi pentru manifestările lor violente) au scandat: „Ţiganii, ţiganii" şi „Chiar dacă v-aţi spălat, chiar dacă v-aţi dat cu parfum, sînteţi români, sînteţi rromi!"

■ În mai 2013, la un meci cu marea rivală Steaua, întreaga galerie a echipei Dinamo a cîntat în picioare: „Aeeee, aooo, / Galeria Dinamoo / Îşi bagă p... în Steauaaa / Şi-n toată istoria saaa / Să-i f... familiaaa."

■ Cîntec de pe un site al suporterilor echipei Steaua: „M-a făcut mama stelist / S-omor un rapidist... / Sînt cu Steaua pîn' la moarte / Şi cu pumnu-mi fac dreptate."

■ Cîntec de pe un site al fanilor echipei Rapid: „Cînd venim pe stadion / Noi strigăm cu toţii în cor / Hai Rapidu' dă-le gol / Noi strigăm neîncetat / Steaua este de c..."

■ Cîntec de pe un site al fanilor echipei Petrolul Ploieşti: „Sîntem beţivi, drogaţi şi răi / Puşi pe scandaluri şi bătăi / Ne doare-n p.... cine sînteţi voi / Lupii Galbeni sîntem noi."

e, prin definiţie, mediocră.

La noi sînt, de ani buni, foarte mulţi oameni frustraţi: frustrat e şi tînărul rău şcolit, dar care vrea de la prima angajare un salariu exorbitant în raport cu meritele sale; frustrat e şi cel care l-a văzut pe vecin prosperînd şi chiar apărînd la televizor, în vreme ce el, eventual, a rămas şomer; frustrată e şi domnişoara ale cărei farmece nu au reuşit să-i aducă drept soţ un milionar, aşa cum a văzut în revistele *glossy* şi în telenovele; frustrat e însă şi intelectualul care doreşte să-şi explice reuşita modestă prin faptul că, de pildă, nu aparţine „grupului Liiceanu-Pleşu-Patapievici", zis şi „al boierilor minţii". Şi bineînţeles, chiar autorii acestor emisiuni sinistre de „demascare" sînt oameni profund frustraţi, mici sufleteşte, servi ai unor patroni discreţionari, invidiind cu disperare talentul, graţia intelectuală, umorul fin, cultura, dar şi libertatea de spirit ale unui Andrei Pleşu. (...)

Fragmente din „Frustrarea piticilor", apărut în Revista 22 *(www.revista22.ro).*

■ Liviu AVRAM

Celor care speră că mitingul de susţinere a lui Andrei Pleşu şi reclamaţia de la CNA vor fi de natură să cureţe aerul ce ne înconjoară, împuţit cumplit de către cei de la Antena 3, trebuie să le dăm o veste proastă: nu se va întîmpla nimic. Antena 3 va fi tot aici, aşa cum o ştim, iar Consiliul Naţional al Audiovizualului va fi tot o glumă, aşa cum îl ştim.

Sîntem din ce în ce mai puţini cei care am făcut armata în regim obligatoriu, aşa că ţin să evoc aici un specimen care era destul de răspîndit prin cazărmi, în acele vremuri. Era individul veşnic flămînd, care îi identifica, precum un radar, pe cei mai slabi de înger sau mai ipohondri. Apoi, ca să le înşface în folos propriu gamela de fasole cu cîrnaţi, venea pe furiş din spate şi, fără somaţie, dar cu mare talent – punct ochit – punct lovit – le slobozea la fix un scuipat în mîncare. Ce să faci? Poţi mînca în continuare dacă eşti slab de înger sau ipohondru? Evident că nu, îi laşi gamela specimenului şi aştepţi următoarea masă, în speranţa că victima va fi altcineva. Scopul evident al celui care îţi scuipa în farfurie era acela de a te evacua din sala de mese, în aşa fel încît să rămînă el seniorul locului.

Ceea ce a păţit Andrei Pleşu în seara de 11 martie la Antena 3, adică deja celebra execuţie televizată, nu este doar efectul comentariului pe care l-a scris cu o zi înainte în *Adevărul*. Ci este parte a unei campanii mult mai ample, premeditate şi întinse deja pe mai mulţi ani, a grupului de presă fondat de domnul Dan Voiculescu. Nu ştiu dacă domnul Dan Voiculescu a făcut armata, dar aproape pot paria că, dacă a făcut-o, trebuie să fi fost unul dintre cei care scuipau în farfurie – aşa de bine seamănă strategia sa de evacuare a unor oameni onorabili şi credibili din sala de mese care se cheamă spaţiul public românesc.

Primul cred că a fost Mircea Cărtărescu. După ani buni în care a făcut şi literatură, şi publicstică, cînd scuipaţii Antenelor i-au umplut farfuria pe motiv că publicistica lui nu se potrivea cu grila postului, a anunţat, intempestiv, că renunţă la publicistică şi rămîne în afara Cetăţii – şi acolo a rămas. Punct ochit, punct lovit.

A urmat Horia-Roman Patapievici, uluitorul şoarece de bibliotecă ce a reuşit să facă din Institutul Cultural Român o instituţie total atipică faţă de cultura instituţională jalnică din România. Patapievici a rezistat cu tenacitate atacurilor, inclusiv infamului scandal cu poneiul roz – instrumentat tot la Antena 3 de un ins care acum combate fără apăsări etice din partea cealaltă a baricadei – pînă cînd a venit „voinţa politică" şi l-a înlocuit pe Patapievici cu stupefiantul Andrei Marga, patriarhul caloriferului românesc. S-a ales praful de ICR şi nimeni dintre demolatorii săi – Ponta & Antonescu, voinţa politică, *of course* – nu pare să dea socoteală pentru asta. Rămîne doar evidenţa că flegma şi-a atins din nou ţinta: punct ochi – punct lovit. (...)

Un caz aparte este Andrei Pleşu. Deşi e cel mai bonom şi, aparent, cel mai inofensiv dintre companionii săi de spaţiu intelectual, a fost atît cel mai implicat în activităţi publice, cît şi cel mai activ şi longeviv în publicistica de zi cu zi. Or, asta nu se iartă uşor. Trebuie să-i recunoaştem acest merit lui Andrei Pleşu: a rezistat cel mai mult în faţa celor care l-au vrut, cu scuipaţii lor, evacuat din viaţa Cetăţii. A fost punctul ochit pe care flegma, deşi l-a lovit, nu pare să-l fi atins. Nu e puţin lucru...

Dintr-un motiv birocratic, CNA a decis în primă instanţă să amîne judecarea cazului Pleşu. Prezent la şedinţă, Gabriel Liiceanu crede că s-a întîmplat asta tocmai pentru că, după vizionarea materialului ghilotinard de la Antena 3, infamia era atît de proaspătă, atît de şocantă, atît de evidentă, încît aliaţii Antenelor din CNA – care par majoritari – au simţit nevoia unui răgaz de tras sufletul sau de tras de timp.

Decizia CNA în privinţa cazului Pleşu nu va avea nici o relevanţă dacă aceasta nu va fi atît de şocantă, într-un sens sau în altul, încît să zdruncine cumva insuportabila stare de lucruri din momentul de faţă. Într-un sens ar fi să exonereze de orice responsabilitate Antena 3 pentru ce a făcut, ceea ce ar fi o invitaţie pentru toate posturile de televiziune să procedeze la fel, cu toate consecinţele previzibile. În celălalt sens, ar fi să aplice o sancţiune într-atît de descurajantă, încît toate posturile de televiziune să se gîndească de două ori înainte de a proceda la fel.

Fragmente din „Cazul Pleşu. Poveste despre cel care îţi scuipă în farfurie", apărut pe Blogurile Adevărul (www.adevarul.ro)

■ Dragoş GHIŢULETE

Atunci cînd şobolanii, infectaţi de ciumă, au ieşit din canale şi au împrăştiat epidemia, nimeni nu părea conştient de grozăvia ce va urma în oraşul Oran. Cu timpul, se vor modifica comportamentele, oamenii vor uita de umanitate. La fel ca în romanul lui Camus, o nouă epidemie a răbufnit în ultimii ani în România, o epidemie care adună seară de seară sute de mii de oameni într-un adevărat marş mortuar. Pare că un virus a intrat subtil în minţi şi subjugă conştiinţe. Oameni banali, cu o viaţă mizeră, descoperă brusc că în faţa unui ecran pot avea ceea ce nici prin gînd nu le-a trecut: satisfacţia mocirlei fără să fie văzuţi şi arătaţi cu degetul pentru această îndeletnicire, fără efort şi cu cheltuieli minime.

Seară de seară, noii şobolani dau din gheare pentru a satisface această nevoie de mocirlă, îşi dau ochii peste cap, scuipă şi maculează tot în jur, pentru ca noua ciumă să se reverse şi să infecteze tot în jur. Nu se vor opri, satisfacţia e uriaşă pentru că sînt încurajaţi. Ce contează cîteva sute sau mii de oameni care identifică această primejdie, cînd sute de mii primesc, seară de seară, cu sfinţenie, această nouă formă de împărtăşanie. După o zi jalnică, ascultă imnurile noilor şobolani. Mizeriei din viaţa de zi cu zi nu îi pot opune un film, o carte sau un concert. Veninul trebuie cultivat şi trebuie să fie la îndemînă, la butonul telecomenzii. Cu cît infecţia e mai puternică, cu atît rînjetul e mai pur. Noii şobolani sînt mulţumiţi de rating, infectaţii dorm apoi cu gîndul la seara următoare, în care vor fi şi mai satisfăcuţi.

Fragmente din „Noua ciumă. Atacul josnic la adresa lui Andrei Pleşu" e doar începutul, *apărut pe contributors.ro.*

■ Brânduşa ARMANCA

„Am senzaţia că nimeni nu mai respectă pe nimeni. Există alte tipuri de relaţii: există teamă, există iritare, există invidie, există injurie, dușmănie, dar respectul pur şi simplu pentru prestaţia de-o viaţă a cuiva, pentru experienţa cuiva, pentru prestigiul cuiva e o virtute care dispare. Ba mai mult, e culpabilizată. Noţiunea de «prestigiu» a ajuns să fie neonorabilă. A avea prestigiu înseamnă a fi, din principiu, suspect", asta afirma Andrei Pleşu într-un interviu pe care mi l-a dat în 2006, republicat în volumul recent *Din vorbă-n vorbă. 23 de ani de întrebări şi răspunsuri*. Pentru omul de cultură nu rămîne un mister de ce a fost atacat de comandoul infam al Antenei 3, Gâdea-Ciuvică-Ursu-Tudor: trebuia desfiinţat pentru că se exprimă public ca o voce critică de anvergură, are operă, autoritate morală şi se bucură de prestigiu. Deci, e suspect, dacă nu chiar periculos. Într-un interval de două luni, jurnalişti şi intelectuali au luat poziţie în mod repetat împotriva poluării morale produse în spaţiul mediatic de Antenele aflate sub comanda turnătorului Voiculescu. Din păcate, tinerii capabili să stea luni de zile în stradă pentru a bloca Roşia Montană nu sînt interesaţi de fenomenele de poluare morală, la fel de toxice. La finele lui ianuarie, 600 de jurnalişti au semnat un protest împotriva linşajului la care au fost supuşi cîţiva dintre ei; în martie a avut loc acţiunea celor cîteva mii de semnatari online şi a celor cîteva sute de oameni prezenţi în Piaţă cu o carte în mînă, la chemarea revistei *22* şi a GDS. Îndemnul lui Mihai Neamţu „Deschideţi cărţile, închideţi antenele!" a avut darul de a produce confuzie şi de a da lătrăilor antenişti un pretext de autovictimizare. În acest răstimp, CNA, autoritatea învestită prin lege să sancţioneze derapajele şi să facă respirabil audiovizualul românesc, moşmondeşte decizii ambigue care îi protejează pe vinovaţi.

Ce scop are „terorismul mediatic" practicat de Voiculescu? Discreditare, intimidare, intoxicare, mutilare a jurnalismului – toate cu ţintă politică şi profit implicit. „Trei au fost dimensiunile esenţiale ale experimentului comunist: distrugerea valorilor, distrugerea memoriei şi distrugerea libertăţii", le reaminteşte profesorul Tismăneanu celor care au uitat, adăugînd că „Antena 3 a devenit megafonul celor mai obscurantiste şi nocive forţe din societatea românească. Este urmaşa *Săptămînii* barbiste, huliganica revistă susţinută făţiş de Securitate, şi a *României Mari*, în cea mai sordidă fază a acestei publicaţii. Acţionează cu biciul verbal asemeni hingherilor ideologici ai ceauşismului." Execuţiile publice efectuate de antenişti sînt un atentat permanent la libertatea de exprimare, la critică onestă, la opinie. Ele inhibă şi reduc la tăcere.

Ce e de făcut? Nimeni nu este atît de naiv încît să creadă că protestele, mitingul şi listele de semnături îi vor face pe antenişti să devină decenţi. Mişcarea de stradă este un exerciţiu de solidaritate necesar pentru a da semn că există apărători ai unor principii, că democraţia şi libertatea înseamnă responsabilitate, reguli de convieţuire, legi. Dar mai departe, pentru a fixa limitele, trebuie apelat la justiţie.

Fragmente din articolul „Modele, nu lichele!", apărut în Revista 22 *(www.revista22.ro).*

„Uite aşa: opinie de dragul opiniei?! Dacă e albă, de ce e albă cînd trebuie să fie neagră. Dacă e neagră, de ce e neagră cînd trebuie să fie albă..."

„Există o tabără a demnităţii şi una a lipsei de ruşine, a insolenţei agresive, a călcării în picioare a valorilor."

„Frustrat e însă şi intelectualul care doreşte să-şi explice reuşita modestă prin faptul că, de pildă, nu aparţine «grupului Liiceanu-Pleşu-Patapievici», zis şi «al boierilor minţii»."

„Oameni banali, cu o viaţă mizeră, descoperă brusc că în faţa unui ecran pot avea ceea ce nici prin gînd nu le-a trecut."

„S-a ales praful de ICR şi nimeni dintre demolatorii săi – Ponta & Antonescu, voinţa politică, of course *– nu pare să dea socoteală pentru asta."*

„N-am ajuns la fundul sacului, degradarea va continua"

dialog cu Petre BARBU

Toate televiziunile se laudă cu audienţele lor. Aproape zilnic apar comunicate din partea posturilor TV în care se spune „aseară am fost nr. 1, am depăşit concurenţa" etc. etc. Cum stau lucrurile, de fapt?

După părerea mea, este un comportament comic al televiziunilor. Pentru telespectatorul obişnuit, lucrul acesta nu contează, căci nici măcar nu ştie ce înseamnă rating. Dar se induce în opinia publică faptul că televiziunea aceea e bună, din moment ce se uită atîta lume la programele sale. E o acţiune de propagandă a televiziunilor, cu care îşi sporesc imaginea. Audienţa e într-adevăr importantă pentru clienţii de publicitate, iar televiziunile sînt interesate de asta pentru că, pe baza punctului de audienţă, vînd timp de publicitate. Lăudăroşeniile din comunicatele de presă mi se par ipocrite.

Concret însă, ce înseamnă audienţele, la ce cifre ne raportăm?

În fiecare an, Kantar Media face publice cifrele de audienţă pentru 70 de posturi TV. (Mai sînt şi alte zeci de posturi TV difuzate în România care nu îşi măsoară audienţa.) Aproape 50% din cota de piaţă TV în 2013 au fost furnizate de 9 televiziuni generaliste – în principal posturile din Media Pro şi Intact. Mi se pare un fenomen îngrijorător de concentrare a puterii în televiziune. Următoarea categorie o reprezintă televiziunile de ştiri, care au o cotă de piaţă de 14,6% (Antena 3, B1 TV, Realitatea, România TV şi Digi 24). Urmează nişa desenelor animate (7%), apoi canalele de filme (5%), canalele de muzică şi altele. Canalele de documentare au 1,9% (este vorba despre media pe toată ziua). Ăsta e publicul, aşa arată consumul. Televiziunile generaliste controlează piaţa. 50 de canale dintre cele 70 măsurate au avut audienţe medii de sub 10.000 de telespectatori pe minut (în decursul unui an). Sînt şi televiziuni care au medii de sub 1000 – un fel de televiziuni de cartier. Dacă facem o analiză pe cele două mari trusturi rivale (Intact şi MediaPro), vom vedea că au o cotă de peste 40%. E un lucru prost pentru piaţa TV: avem doi jucători mari, ar fi fost nevoie de un al treilea care să echilibreze lucrurile, oferind *altceva* decît cei doi.

Al treilea mare jucător ar fi putut fi TVR...

TVR este o poveste nesfîrşită... Pe vremea lui Valentin Nicolau (apropiat de Guvernul Năstase), controlul asupra vînzărilor de publicitate şi asupra investiţiilor a fost mai bun. Valentin Nicolau a fost un bun administrator. Ulterior, acest control s-a pierdut. Acum, TVR a ajuns a noua televiziune ca audienţă. Oamenii de televiziune, cînd au rating-uri proaste, au tendinţa să dea vina pe instituţia care face măsurătorile. Dar care sînt măsurătorile „bune"? Liderii de opinie şi vedetele au dus adevărate campanii împotriva măsurătorilor de audienţă, dar acestea sînt cifrele. În Asociaţia Română de Măsurare a Audienţelor sînt vreo 40 de membri (televiziuni, agenţii de publicitate etc.) şi interesul lor este ca aceste măsurători să fie corecte.

Televiziunile de ştiri au o audienţă medie de cîteva sute de mii de persoane – cît populaţia unor oraşe precum Constanţa ori Ploieşti. Dar impactul lor în opinia publică pare să fie mult mai mare...

Dincolo de aceste cifre, televiziunile de ştiri au o mare forţă de propagandă, de influenţă: dacă într-o seară „toacă" un personaj, momentul e consumat de cele cîteva sute de mii de telespectatori, dar apoi „se duce buhul" prin ziare, pe bloguri ş.a.m.d., deci propaganda e mai puternică decît audienţa în sine.

Şi cum se explică asta? Să fie pasiunea românească pentru „tocatul unui personaj"?...

Cred că tot ce spun televiziunile de ştiri este înghiţit pe nemestecate de telespectatorii lor. Oamenii nu-şi mai pun întrebări, nu mai gîndesc. Televiziunile şi-au creat

„Propaganda e mai puternică decît audienţa în sine."

„Pînă şi buletinul meteo e prezentat tot aşa, cu mesaje panicarde şi senzaţionaliste."

„Televiziunile îşi vor urma stăpînii şi interesele stăpînilor."

nişte soldaţi credincioşi, care le urmăresc în orice împrejurări, execută mental ceea ce li se spune.

Şi li se spune în talk-show-uri. Televiziunile „de ştiri" umplu spaţiul de emisie cu nişte discuţii între trei-patru-cinci oameni prezenţi în studio, care îşi dau cu părerea despre orice. Nu cumva talk-show-ul s-a uzat?

Nu cred că s-a uzat această „practică jurnalistică", dacă ne luăm după audienţe. Dar, din punct de vedere profesional, totul este la nivel de improvizaţie. Asta ţine de calitatea producătorilor şi a oamenilor de televiziune: sînt, în multe cazuri, nişte mediocri, nu nişte inteligenţe diabolice. Şi atunci livrează un produs mediocru. Afirmaţia mea poate părea jignitoare, dar cred că ăsta e adevărul din interiorul breslei. E regretabil că nu avem, la TV, nişte oameni care să te pună pe gînduri sau în care să recunoşti competenţa, atunci

Cred că tot ce spun televiziunile de ştiri este înghiţit pe nemestecate de telespectatorii lor.

cînd vorbesc. S-ar putea să greşesc, dar Robert Turcescu, în primii ani cînd făcea emisiunea cu „bila albă, bila neagră", era bine pregătit, avea în spate o echipă şi era totdeauna cu temele făcute. De atunci, nu-mi amintesc să mai fi văzut emisiuni bine pregătite...

Dar, atîta timp cît cîteva sute de mii de oameni (sau mai mulţi) înghit emisiuni mediocre, de ce s-ar chinui producătorii şi realizatorii să facă mai mult şi mai bine?

Efortul de a învăţa şi de a te documenta presupune muncă. Şi bani. Iar piaţa de televiziune (şi presa în ansamblu) e doborîtă de sărăcie. E disperată. Nu poţi să vinzi un ziar tipărit stînd toată ziua în redacţie, cu un ochi pe ecranul TV şi cu unul pe Internet, iar a doua zi să ai pretenţia ca potenţialul cititor să-ţi cumpere ziarul în care scrii ce ai văzut pe Internet şi la televizor... De cîţiva ani, ziarele tipărite i-au dat cîte ceva cititorului: un şampon, un disc, o carte, un bilet de tombolă... Cînd piaţa s-a prăbuşit, în 2009, am ajuns la momentul adevărului: am văzut cîţi oameni cumpără ziarele *nu* pentru că li se dă ceva în plus, ci pentru conţinutul lor. Pe Internet, e aceeaşi problemă: metoda *copy & paste* – ştirile se fac din comunicate de presă. Mai e un fenomen îngrijorător: agenţiile de PR s-au dezvoltat foarte mult (şi mulţi foşti ziarişti lucrează acum în PR). Conţinutul vine de multe ori de-a gata de la agenţiile de PR, care îi pun jurnalistului pe masă articolul gata scris, interviul gata făcut...

Să nu uităm însă de influenţa politică asupra televiziunilor şi a presei. Asta nu a contribuit la degradarea peisajului?

Ba da. E foarte important. Trusturile de presă n-au ştiut, în ansamblu, să facă afaceri din vînzarea produselor de presă ca atare. Şi atunci, soluţia cea mai comodă a fost să se „lipească" de partide şi de firmele lor prietene. Cînd ai de plătit salarii, suni la partid, iar partidul sună la firmele-prietene, care mai dau un pic de publicitate... Aşa că jurnalismul aici a ajuns. Nu se mai fac anchete şi reportaje, se lucrează la minima rezistenţă. Culmea e că singurul ziar tipărit care mai publică anchete şi investigaţii – şi e un lucru de apreciat pentru el – este *Gazeta sporturilor*.

Dar emisiunile de la televiziunile de ştiri îngălbenesc ecranul cu breaking news *şi cu „dezvăluiri", arată pe ecran tot felul de documente, demască personaje publice... Astea nu sînt anchete?*

Nu, sînt făcături. Acolo, pînă şi buletinul meteo e prezentat tot aşa, cu mesaje panicarde şi senzaţionaliste. Nu este o acţiune intenţionată, provocată de oameni inteligenţi; e produsul unor mediocri pe care atît îi duce capul.

Dar aceste făcături îndeplinesc scopurile politice ale patronului...

Da, sînt instrumente de propagandă. Eu mă mir că oamenii tineri care fac asta – şi care n-au cunoscut propaganda comunistă de dinainte de 1989 – cunosc atît de bine tehnicile de propagandă şi de manipulare. Cît de bine au învăţat lecţia! Secretarii de partid de dinainte par mici copii faţă de aceşti tineri cinici şi fără scrupule. Ei sînt nişte activişti care n-au nici o treabă cu jurnalismul. Degradarea din spaţiul televiziunilor se datorează şi CNA-ului. Este o instituţie politizată de la înfiinţare. Dar în componenţa, prestaţia şi comportamentul CNA-ului de acum se vede politizarea mai mult ca niciodată. Oamenii de acolo au uitat – sau n-au ştiut niciodată – că ei trebuie să reprezinte *interesul public*. Ei reprezintă interesele partidelor care i-au numit şi ale televiziunilor cu care sînt în cîrdăşie. Lipsa de fermitate a CNA a condus la această degradare a televiziunilor. Amenzile care se dau se „negociază" şi sînt frecţii la piciorul de lemn, pentru televiziuni. În lege sînt prevăzute şi alte acţiuni – de la întreruperea emisiei, pînă la suspendarea licenţei. Dar totul se negociază şi se relativizează. Iar televiziunile au indus în opinia publică sentimentul că CNA este un cenzor. Nu este un cenzor. Televiziunile au primit o licenţă pe care o administrează şi fac bani. Pentru asta, televiziunile trebuie să respecte o singură lege – Legea audiovizualului. Nu poţi să-ţi pui poalele-n cap invocînd libertatea de expresie, atîta timp cît ai luat o licenţă de emisie, activezi în spaţiul public şi ai de respectat o lege.

Şi atunci, nu avem soluţii? CNA-ul nu rezolvă nimic, publicul înghite pe nemestecate ce i se dă... Credeam că am ajuns la fundul sacului...

N-am ajuns. Cred că degradarea va continua atîta timp cît lupta politică se va duce pe acest teren. Televiziunile îşi vor urma stăpînii şi interesele stăpînilor.

Petre Barbu *este jurnalist şi scriitor. De peste 20 de ani, se ocupă de mass-media şi publicitate. A publicat volume de proză şi teatru. Cea mai recentă carte a sa este* Primul an de publicitate, *Editura Tandem Media, 2013.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Marele povestitor I.L. Creangă

Ministrul ştie ce se întîmplă, dincolo de văicăreli?

Unui viitor candidat la funcţia de ministru al Educaţiei i-aş propune să citească, înainte de orice alt material pregătitor (statistici lămuritoare, legi, reforme sofisticate, tehnologii avansate etc.), un aşa-numit „proiect educaţional", scris de un profesor din România şi postat cu mîndrie pe site-uri de profil. Iar după ce îl citeşte, să se gîndească bine: ştie ce îl aşteaptă? Ştie ce se întîmplă, dincolo de văicărelile părinţilor, ale profesorilor sau jurnaliştilor, apărute în mass-media? Are habar unde arde cel mai rău? Îi trece prin minte care ar trebui să fie primul pas în deslușirea harababurii care există în şcoala românească?

Iată proiectul propus spre analiză: *„Amintiri din copilărie* – opera epică, narațiunea la persoana I", clasa a VI-a. Descrierea lecţiei începe cu prezentarea „obiectivelor de referinţă". Iată cîteva dintre ele: la sfîrşitul orei, elevii „vor lua o atitudine revoltătoare (sic!) faţă de năzbîtiile numeroase pe care le-a săvîrşit Nică"; pe parcursul orei, aceiaşi elevi „vor fi capabili să-şi dirijeze efortul oculomotor către centrul de interes sugerat de propunător" şi să „îşi reprime tendinţa de a practica mişcări inutile în timpul lecţiei". La fel, citind despre caprele rîioase ale Irinucăi şi despre gloabele lui Moş Luca, copilul de clasa a VI-a trebuie să fie capabil „să transfere în comunicare idei dinspre planul dezvoltat spre rezumat şi spre povestirea orală" şi „să comunice oral cu scop declarat de informare, de luare de atitudine, de opinie". Cu un foarte mic efort de imaginaţie, poţi crede că te afli, de fapt, în faza de pregătire a unei şedinţe UTC pe şcoală. Revoltă faţă de ce? Faţă de pupăza din tei sau de şfara cu motocei? Să ia atitudine faţă de piftia închegată doar cu două picioare de vacă? Mişcările inutile, care ar trebui reprimate, se referă oare la zîmbetele stîrnite de isprăvile lui Nică? (Într-un alt proiect didactic, în care este predată legenda „Soarele şi Luna", alt profesor îşi propune drept „obiectiv afectiv" ca elevii, la sfîrşitul orei, „să ia o atitudine revoltătoare faţă de incest". Adică faţă de incestul dintre sora Lună şi fratele Soare.

După „obiective", sînt prezentate secvenţele lecţiei. Adică în ce fel ajungi să îndeplineşti acele obiective generoase. Iată prima etapă descrisă în proiectul didactic: „profesorul le va prezenta (...) începutul părţii a doua a *Amintirilor din copilărie* şi se va urmări efectul creat de acestea (sic!), precizînd că acelaşi efect îl produce şi opera integrală." Cu alte cuvinte, staţi pe aproape că nici nu ştiţi ce pierdeţi. Urmează caracterizarea lui Nică, cîteva informaţii din biografia lui Creangă, un joc de rol şi concluzia, la fel de amuţitoare ca introducerea: „profesorul îi face pe elevi să conştientizeze că I.L. Creangă (sic!) este cel mai mare povestitor român care, prin operele sale, a încercat să trezească şi să scoroneasă (sic!) sufletul de copil al fiecărei persoane, indiferent de vîrsta sa biologică."

Mai adaug doar că acest proiect didactic are incluse în bibliografie nu mai puţin de 11 cărţi, de la DEX (!) şi *Istoria literaturii române* a lui Călinescu, pînă la lucrări de pedagogie, lingvistică, metodologie.

Revin, deci, şi mă întreb dacă toţi cei care, de-a lungul anilor, au obţinut funcţia de ministru al Educaţiei promiţînd reforme radicale, au citit astfel de proiecte didactice. Se pare că nu. Dacă ar fi făcut-o, şi-ar fi dat seama că nu cu introducerea unor variante electronice ale manualelor – vechi, oricum, de 12 ani – trebuie început, ci cu reevaluarea drastică a profesorilor, a modului „revoltător" în care înţeleg limba română, literatura şi pedagogia.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Iaromira POPOVICI

bazar

Ordine şi haos

Începi să te îndoieşti că binele va sosi.

În lumea fiecăruia dintre noi există o ordine mai mult sau mai puţin declarată, de care ne ţinem inconştient, sau semiconştient, în viaţa de zi cu zi. Uneori, cînd lumea respectivă e lovită de către un taifun intern, se produce o dereglare a ordinii, atît de puternică încît, evident, produce haos.

Ordinea se manifestă, printre altele, prin rutină şi tabieturi, dar şi printr-un soi de lipsă de imaginaţie, benignă şi repetitivă, în ceea ce priveşte lucrurile de fiecare zi. Fără să te gîndeşti prea mult, execuţi acelaşi balet cotidian, de la spălatul pe dinţi şi îmbrăcatul pentru o nouă zi, pînă la cititul unei cărţi, eventual în baie, ori scrisul pe computer.

Cînd, însă, în mica, liniştita şi adăpostita lume ordonată, ceva e zguduit, lipsa de imaginaţie şi rutina nu mai funcţionează. Ordinea asta semiconştientă e mult mai uşor de gestionat decît cea mai mică fărîmă de haos.

Cînd, într-o comunitate, fie ea şi familie, unul din membrii ei păţeşte ceva, e scos de pe linia de plutire a rutinei obişnuite, totul se schimbă. Mai ales dacă e vorba de un fel de patriarh al respectivei comunităţi, un soi de *trendsetter* al lumii mici, după ale cărui principii, explicite ori implicite, se ghidează şi ceilalţi.

Ordinea se prăbuşeşte, cu un zgomot insuportabil. Haosul destabilizează fiecare gest obişnuit, nici măcar o felie de pîine cu unt nu mai e la locul ei. Dacă ai pe cineva bolnav, să zicem, în mica ta comunitate, nu te mai poţi bucura de lucrurile altădată obişnuite, cum ar fi: să savurezi o supă de roşii, să te uiţi la *Sideways* a şaptea oară pe computer, să reciteşti cărţile copilăriei cu o cafea cu lapte într-o mînă şi cu adnotări; ori să admiri copacii înfloriţi şi să le faci poze pe care să le pui pe Facebook, să visezi pur şi simplu la ale tale, în momentele de uitare pe care ţi le permiţi din cînd în cînd.

Dar toate astea merg cînd în lumea ta, fie ea comunitate ori familie, se perpetuează o atmosferă benignă. Dacă există o armonie a lucrurilor care să menţină ordinea despre care vorbeam. Atunci, norişorii pufoşi, roz şi turcoaz, stau mereu după imaginarul colţ şi-ţi poţi permite oricînd o scurtă călătorie dus-întors cu ei.

Dar cînd răul se instalează în lumea asta cu *silver linings*, s-a terminat cu visarea şi cu orice pufoşenie. Dacă cineva din lumea ta e bolnav ori dispare (pleacă sau chiar moare), echilibrul se duce. Lumina aurie care învăluia lucrurile devine cenuşie şi nu mai poţi face nimic din ce făceai înainte. Sau nu le mai poţi face cu voluptate, pentru că, în ce mă priveşte, lucrurile care contează sînt cele împărtăşite, şi dacă oamenii importanţi cu care le împărtăşeai nu mai sînt alături, nici ele nu mai au aceeaşi savoare.

Tabieturile devin simple satisfaceri ale nevoilor fiziologice, îşi pierd subtilitatea: da, mănînci, te îndopi, ca să supravieţuieşti, dar asta înclină deja spre o chestiune animalică... Nu mai ai tihna lucrurilor, nu mai rîzi la glume, nu mai participi în mod real la seri în oraş, cu prietenii (toate nu te mai ating pînă-n străfunduri, ci doar în straturile superficiale). Tinzi să-ţi pierzi răbdarea, şi tot soiul de activităţi, care altădată păreau esenţiale, acum par de nimic.

În penumbra gelatinoasă, greu de străpuns, care se aşterne peste lumea ta cîndva de culoarea bezelei, începe să mai conteze doar un singur lucru: supravieţuirea. În această tendinţă spre animalizare, haosul începe să ia locul ordinii, şi răul – binelui. Începi să vezi totul în negru, să-ţi pierzi speranţa şi să te îndoieşti că binele va sosi, într-un fel sau altul, pînă la urmă.

Mă întreb cum poţi să vezi binele şi să-l păstrezi chiar cînd e foarte rău. Răspunsul îl am, şi e legat, în ce mă priveşte, de credinţă. Dar nu pot, încă (?) să-l şi pun în practică. Probabil că-ţi trebuie o iniţiere specială şi o tărie de caracter aşijderea. Însemne, posibile, ale unei alte etape din viaţa, pînă atunci, destul de inconştientă şi centrată pe diverse plăceri.

Selma IUSUF

legende urbane

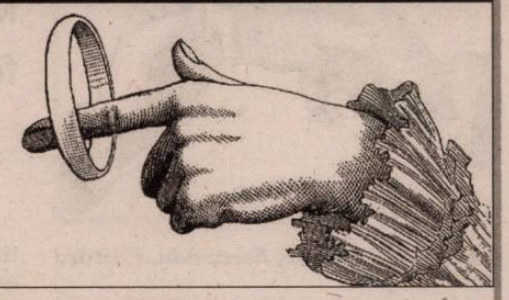

Viaţa pe trotuar

Ştiţi persoanele acelea care se scobesc îndelung în portofel, fix în faţa aparatelor de acces în metrou? Lunaticii, împrăştiaţii, uitucii, indolenţii, absenţii, căscaţii, nepăsătorii, nou-veniţii, fetele vesele de liceu care se găsesc să cotrobăie într-o geantă imensă după cartela de acces în timp ce-i blochează pe toţi ceilalţi? Probabil că sînt cam aceiaşi care stau inevitabil pe partea stîngă a scărilor rulante şi se miră cînd sînt rugaţi să facă loc grăbiţilor care urcă odată cu scara.

Pentru că ştiu că mă irită asemenea persoane, odată ajunsă la aparatele de taxat, sînt cu cartela gata în mînă. Numai că, de multe ori, mă trezesc că încerc să înghesui în fanta aia subţire cine ştie ce card de fidelitate de la vreo farmacie. Sau cardul de bancă, sau abonamentul de la sală, sau cardul ăla negru şi frumos de la Sephora, care nu foloseşte la nimic, dar arată bine în portofel. Şi iată-mă în rîndul căscaţilor care supără pe toată lumea.

Dar nu e greu să le încurci. În ţara farmaciilor, aş vrea să văd pe cineva care n-are în portofel cel puţin două carduri din astea care te fidelizează la Nurofen şi vitamina C. Dacă vă veţi uita razant, în orice cartier din oraş, o să vedeţi la parterul blocurilor un şir previzibil care arată cam aşa: farmacie, bancă, amanet, covrigărie, păcănele, optică, farmacie, farmacie, bancă, şaorma, covrigi, bancă, optică. Prin centru mai e ceva – grămezi de sex shop-uri. Habar n-am cum rezistă magazinele astea, la chiriile imense care se cer la bulevard. Bănuiesc că n-au avut niciodată vreun client care să vină să cumpere un bici de piele. Mă şi gîndesc ce coate şi-or da ăia prin magazin, i-or face bietului om şi o poză pe furiş. Nu ştiu cum stă treaba cu vibratoarele, cătuşele cu blană şi păpuşile gonflabile, dar nici vreo coadă la aşa ceva nu-mi imaginez.

În orice caz, ce şi-o închipui un străin picat în mijlocul Bucureştiului, cînd o vedea grămezile de farmacii, magazine de ochelari, filiale de bănci şi covrigării, fără variaţiune, fără imaginaţie, aşa, una după alta? „Românii ăştia" – şi-o zice – „sînt cam bolnăvicioşi, mari amatori de credite care-i sărăcesc şi d-aia se hrănesc mai degrabă cu covrigi şi îşi amanetează întruna verighetele?" Nu ştiu ce legătură o face însă văzînd grămezile de magazine de optică şi de sex shop-uri. S-o gîndi, popeşte, că păcatul malahiei orbeşte?

N-am nimic cu aranjamentul ăsta; mă pierd minute în şir în farmacii, uitîndu-mă la tot felul de nimicuri – mai multe, oricum, decît medicamentele –, iubesc covrigăriile care m-au hrănit în liceu, în studenţie şi o fac uneori şi acuma. Aş suferi enorm dacă ar dispărea merdeneaua. Nu pot să înţeleg însă cum merge economic toată afacerea asta. Că nici mari diferenţe de preţ sau de calitate nu prea sînt. (Poate la unele farmacii, dar nu ştiu cum fac că se grupează cumva în funcţie de preţurile practicate.)

Devine însă uneori iritant cînd vrei, de pildă, o cizmărie cinstită. Cu un cizmar îngropat în flecuri şi cuişoare, flancat de mormane de încălţăminte, fiecare cu mirosul şi cu forma ei. Nişte cizme lungi, pleoştite colo, o pereche de ghete care par aduse de van Gogh, nişte pantofi fini, cu tocurile ca gîtul de lebădă. Or fi fost goniţi, bieţii, de chiriile astronomice, sute şi sute de euro pentru o debara de mături în centru, or fi plecat prin cine ştie ce locuri, sau, mai degrabă s-or fi lăsat de meserie. Căci, în ciuda poveştilor cu societatea de consum, lumea îşi repară pantofii. Cu un pantof bun, ai o căsnicie prosperă. Îmbrăţişarea lui e moale şi prietenoasă. Te ştie şi îl ştii. Vă bazaţi unul pe altul. Nu-mi imaginez nici o doamnă în vîrstă, de pildă, care să renunţe fără luptă la pantofii ăia maro, cu toc jos, luaţi în urmă cu foarte mulţi ani, nici nu mai ştie cînd. Pielea lor lucioasă a devenit imună la umezeală şi praf. A pus strat peste strat din aerul oraşului. Pe dinăuntru, au devenit o a doua piele, care urmăreşte la perfecţiune fiecare mont bătrîn.

Iubesc covrigii, aş dedica un muzeu al memoriei merdenelelor, mă pierd în farmacii, dar vreau o cizmărie în cartierul meu.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

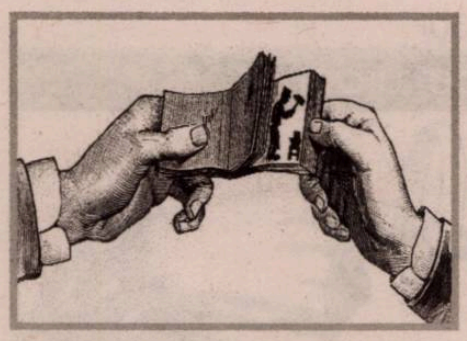

Marius CHIVU

feedbook

Viaţa la treizeci de ani

● **Lavinia Braniştе, *Escapada*, Editura Polirom, 2014.**

Cînd am recenzat, cu mult entuziasm, debutul în proză al Laviniei Braniştе, *Cinci minute pe zi* (Casa de Pariuri Literare, 2011), am scris despre cele 26 de proze scurte şi foarte scurte de acolo că sînt nu atît povestiri în sine, cît mai mult nişte secvenţe, momente, schiţe şi decupaje, unele chiar mici poeme în proză, care au drept personaj o antieroină simpatică, ce-şi joacă superficialitatea, şi numeam acele „povestiri de dietă“ un fel de *intello-chick lit* sau *chick lit* minimalist. Lucrurile s-au schimbat în acest relativ scurt timp în scrisul Laviniei Braniştе, care a trecut la alt nivel. Rareori am putut constata un astfel de salt în scrisul unui autor tînăr. Vorbesc de o scriitoare cu un stil deja inconfundabil şi pe care am apreciat-o de la început (Lavinia Braniştе şi Mihai Mateiu fiind ultimii „veniţi“ în antologia *Best of. Proza scurtă a anilor 2000),* dar a cărei nouă carte este mult mai serioasă, aş zice, mai solidă (la propriu şi la figurat), iar prozele, diversificate tematic, mai puţine la număr, dar mai consistente narativ, arată cu adevărat a povestiri şi nu mai evoluează neapărat în jurul aceluiaşi personaj narator. Dacă vreţi, diferenţa dintre cele două cărţi este aceea dintre simpatie şi admiraţie, pentru că, de data aceasta, profilul de scriitor al Laviniei Braniştе apare conturat foarte clar. Dacă aveam aşteptări, acestea au fost pe deplin confirmate.

Majoritatea prozelor la persoana întîi de data trecută aveau, de fapt, aceeaşi protagonistă, o brăileancă pe nume Lavinia, crescută fără tată, care intră în tot felul de combinaţii, relaţii de scurtă durată sau *job*-uri temporare, face vizite şi pleacă în excursii; altfel zis, are tot felul de experienţe, scurte, mărunte şi cumva fără consecinţe psihologico-emoţionale vizibile. Este ingenuă şi nesigură, vag introvertită, căci are tot felul de timidităţi şi complexe, deopotrivă fizice (ţine diete, merge la sală), psihice (uşor ipohondră, sentimental romantică) sau de ordin social (fără bani, mereu în căutarea unui *job);* vulnerabilă, dar descurcăreaţă. Personajul reapare, însă cu o identitate vagă (remarc şi apreciez în scrisul Laviniei Braniştе predilecţia, de data aceasta, pentru naraţiunea la persoana a treia – după mine, semnul maturităţii unui prozator tînăr), fără să reia ticurile şi mărcile comportamentale de altădată (mai puţin ruşinea, cel mai frecvent sentiment al personajelor Laviniei Braniştе, sau lipsa banilor şi a unui apartament proprietate personală – situaţia lor socială permanentă), cu o personalitate mai complexă, chiar dacă implicată, în povestiri precum „Albastru“ sau „Escapada“, în relativ aceleaşi scenarii office şi amoroase (ale căror laturi absurde le surprinde, în ambele cazuri, foarte bine). Am remarcat, şi de data aceasta, femeile bătrîne care, fără a mai fi rudele protagonistei, se numără printre cele mai bine conturate personaje din carte, Lavinia Braniştе avînd un ochi foarte bun pentru maniile vîrstei a treia. De altfel, frica de singurătate şi de bătrîneţe se face simţită, într-un fel sau altul, în mai toate cele 19 povestiri ale volumului. Toate bune şi foarte bune; cîteva, cam un sfert, sînt însă de-a dreptul remarcabile prin simţul detaliilor şi *insight*-ul psihologic al relaţiei dintre personajele de 30 de ani, prinse între propriile nesiguranţe şi însingurări, şi nevoia de apartenenţă. În „Tatăl meu mă aşteaptă la fîntînă“, o fată se întoarce în provincie, acasă la mama ei divorţată, cu gîndul ascuns de a-şi întîlni tatăl, cu care n-a păstrat legătura, şi a obţine de la acesta o mostră de salivă necesară unei analize genetice pentru trasarea hărţii strămoşilor. Întîlnirea dintre cei doi, nenaturală şi stînjenitoare prin context, prilejuită de un scop relativ absurd, are foarte mult dramatism în substraturile psihologice de familie. În povestirea titulară, o altă fată ajunge acasă la un bărbat, pentru prima dată, şi tot baletul ei stîngaci, într-un loc necunoscut şi printre gesturile & gusturile nefamiliare ale bărbatului (creionat, totuşi, cam grosolan), duce la ratarea „escapadei“ culinar-sexuale. „O sută opt“ este, *so far,* cea mai întunecată povestire a Laviniei Braniştе: două surori cu personalităţi diferite se îngrijesc de tatăl lor, care tocmai a avut un atac cerebral, dînd bani în stînga şi-n dreapta în spital. (Raymond Carver are un splendid text despre banii cheltuiţi de un fiu la înmormîntarea tatălui.) „Albastru“ surprinde regulile absurde şi stresul din interiorul unei corporaţii unde viaţa e calculată la minut; în „Anelide“, o fată îngrijeşte o bătrînă, cu speranţa că-i va rămîne casa; în „Duminică“, o altă fată călătoreşte cu un tren întîrziat, după ce a acceptat să facă benevol pe curiera, ducînd o sacoşă cu mîncare unui student străin şi nerăbdător.

Remarcam şi data trecută cîteva elemente comune între ceea ce numeam eu minimalismul autobiografic al Laviniei Braniştе şi realismul minimalist, dramatic pe alocuri,

practicat pentru prima dată la noua generaţie de scriitori de Sorin Stoica sau Călin Torsan (un alt scriitor care şi-a ridicat propriul scris la un alt nivel). Simţul detaliului, urechea pentru dialog şi naturaleţea cu care povesteşte sînt remarcabile la această scriitoare cu un fin simţ al (auto)ironiei şi, implicit, cu mult umor; o scriitoare al cărei scris este foarte ancorat în realul social contemporan. Rareori găseşti în literatura română o proză atît de ruptă din realitatea momentului, atît de „adusă la zi“ cu ceea ce se întîmplă în lumea şi la ora în care trăim. Personajele Laviniei Braniştе sînt oameni ai acestui timp, predau în şcoli private, lucrează în ONG-uri şi în corporaţii, prinşi în *team building*-uri sau ocupaţi cu „dezvoltarea personală“ (multe proze sînt un fel de *office stories),* merg la terapie, traduc pentru canale de televiziune, îşi dau doctorate, fac menaj în casele bătrînilor din Spania, folosesc Internetul pentru întîlniri sexuale etc. Lucrurile acestea (unele remarcate şi în romanul Adinei Rosetti, *Deadline,* sau în poezia lui M. Duţescu, de pildă), deşi pot părea lipsite de importanţă, fac legătura necesară (căci e absentă la noi) dintre literatură şi realitatea imediată. În general, scriitorii români nu se inspiră din realitate, cărţile de proză realistă de la noi doar mimează realitatea, descriu ceva ce seamănă cu lumea în care trăim, nu o reproduc întocmai cu mijloacele ficţiunii. Am spus-o şi cu altă ocazie, realitatea socială nu se regăseşte în literatura contemporană, şi e meritul cîtorva prozatori apăruţi în ultimul deceniu, de la Sorin Stoica la Adrian Schiop, că se raportează atît de fidel la realitate. Ei bine, Lavinia Braniştе (care, atunci cînd descrie o situaţie, fie că e vorba de grădinărit sau de renovat, ori de muncă într-un *call center,* descrie în detaliu activitatea respectivă – ceea ce se cheamă meşteşugul scrisului) are acest simţ al percepţiei hiperrealiste, de unde şi senzaţia de naturaleţe şi prospeţime, cu atît mai mult cu cît povestirile „cresc“ din genul de (non)evenimente, din banalităţile existenţei zilnice.

Scrisă curat şi alert, cu o stilistică deja inconfundabilă, cu personaje autentice pentru generaţia de 30 de ani şi subiecte mustind de viaţă, descriind realitatea momentului în care se reflectă condiţii şi conflicte umane actuale, *Escapada* Laviniei Braniştе este prima carte de proză cu adevărat bună a acestui an.

„Am intrat în scara blocului cu două sacoşe pline, iar din una mirosea a cartofi prăjiţi calzi şi a ciocănele la rotisor. Tanti de la casă desfăcuse punga specială, după ce-a consultat şi eticheta, ca să se asigure că sînt, într-adevăr, doar ciocănele şi n-am mai strecurat eu între timp şi altceva acolo. Blocul nostru e foarte mic. Scările sînt foarte înguste, iar apartamentele de cîte două camere sînt prost proiectate pe o suprafaţă care ar fi fost mai potrivită pentru o garsonieră onestă. Nu există bucătărie, ci doar un aragaz şi o chiuvetă în ceea ce ar trebui să fie holul în care te încalţi, iar la baie fac un pas şi, dacă mai vreau să-l fac şi pe al doilea, ajung deja în cadă. Nu există spaţii de depozitare de nici un fel, la mine, de exemplu, nici măcar sub pat nu încape nimic. Vecinii şi-au scos pe hol tot felul de dulăpioare, resturi de mobile sau cutii improvizate, închise cu lacăte, în care-şi mai ţin lucruri. Pe ele sînt ghivece de flori, iar printre ghivece, din loc în loc, cîte o pisică. Pisicile de apartament sînt sperioase. Dacă faci mişcări bruşte, fac şi ele mişcări bruşte şi răstoarnă ghivecele. Deci am intrat în scară cu mirosul de cartofi prăjiţi după mine şi jena că oricine m-ar suprinde ar gîndi despre mine că nu sînt în stare să-mi fac singură nici măcar atît. Dar sînt sigură că şi vecinii lovesc tigăile de pereţi cînd încearcă să le spele în colţul în care e îngrămădită chiuveta. Pentru mine mîncarea nu merită nici un fel de efort... Am auzit voci încă de jos, iar cînd am ajuns la doi, trecînd cu greu printre doamna Petreanu de la parter şi dulapurile care ocupau mai mult de jumătate din lăţimea blocului, am picat în mijlocul unei discuţii. Locuiam acolo de aproape un an, dar nu văzusem niciodată mai mult de doi vecini la un loc. Acum erau vreo cinci... Trebuia să mă storc printre ei, cu tot cu sacoşe, dar mai ales cu sacoşa cu cartofii şi ciocănelele rotisate. Spaţiul mic de la etajul doi se umpluse acum de mirosul de prăjeli de la Mega, cu care intrasem eu. Ştiau toţi ce am în sacoşă. M-am simţit descoperită. Mi s-a făcut ruşine...“

PUBLICITATE

„Cîntăm despre locuri, momente, senzaţii...“

– interviu cu Eugen NUŢESCU –

De ce mai era nevoie de trupa Moon Museum, „Oigăn's brand new project“?

Dat fiind că, atît în timpul meu liber, cît şi în cel „ocupat“, îmi place să cînt la chitară şi voce, iar uneori reuşesc să pun cap la cap sunetele astfel încît, mi se pare mie, să fie numite cîntece, pot să spun că singura „nevoie“ pe care o detectez este periodica mea necesitate de a face muzică. În ordine cronologică, la început au fost cîntecele. Tocmai în perioada lor de gestaţie s-a întîmplat să fiu invitat să cînt singur piese de pe primul meu album, *Sex with Onions,* şi pentru că multe dintre acestea nu sunau bine în varianta folkist-simplistă, am adăugat şi cîteva dintre piesele noi care urmau să devină albumul *Moon Museum*.

În acest moment, intră în peisaj Ami Crişan şi Mihai Grama, ale căror voci m-am gîndit eu că ar completa şi înfrumuseţa sus-numitul peisaj – pe lîngă faptul că nu mi se pare atrăgător să stau singur pe-o scenă, chiar dacă scena e doar o sufragerie. Apoi, am făcut o analogie, frapat de evidenţa faptului că acele cîntece (de pe *Sex with Onions)* sunau mult mai prost fără o trupă adevărată în spate, şi m-am gîndit că poate şi cele noi ar suna mult mai bine altfel. Aşa am început să-l bat la cap pe John Ciurea să vină un pic mai repede decît ora stabilită pentru repetiţiile Kumm, să-i pun cîte o piesă şi să-l rog să încerce cîte un ritm peste ce auzea. Fără nici o intenţie serioasă, am mai ascultat cîte o piesă cu prieteni/colegi şi Uţu Pascu – basist şi mîndru deţinător al unui autentic studio de garaj (într-un garaj!) – m-a invitat să stau o săptămînă la Timişoara ca să înregistrăm. Zis şi făcut. L-am invitat şi pe unul din idolii mei într-ale toboşăriei, Tavi Scurtu, şi ne-am pus pe treabă.

Sar peste vreo opt-nouă luni – albumul e de mult gata mixat, produs, masterizat (toate de acelaşi Uţu Pascu) –, am cîntat de cîteva ori în formula „foc de tabără“, nu fără satisfacţii, dar cu acute senzaţii de lipsă...

Dar muzica e ca mîncarea: dacă o laşi prea mult în debara, se învecheşte, îşi pierde gustul. Ne-am mişcat rapid: Mihai Grama a terminat look-ul albumului; eu căutam de zor (atît în memorie, cît şi în agenda telefonului) muzicieni care să dea viaţă acestor cîntece; un prieten bun din New York, Thomas Simon, a umplut cu imagini spaţiul sonor al piesei „Panic“; *re-enter* John Ciurea, mulţi basişti şi, nu în ultimul rînd, un om cu care îmi doream de mult să colaborez, Andrei Robin Proca, cunoscut omenirii ca *frontman* al Backstabber-ilor... Ăştia sîntem, în momentul de faţă, cu locul basistului umplut de către Uţu Pascu, de fiecare dată cînd dispoziţia şi timpul îl vor împinge a suta-mia-oară către trenul de Timişoara, locul concertului.

Ce viaţă va avea acest proiect?

Nu ştiu dacă va mai apărea un alt album, dacă îl voi compune eu sau vom încerca colaborarea ori alternarea creativă. Moon Museum nu are viaţa trasată în vreun fel, gravitează în jurul unor cîntece şi a prieteniilor care s-au format avînd această coloană sonoră în background.

„Ne-am inspirat din aproape tot“

Nu e conflict de interese şi de inspiraţie să compuneţi pentru două trupe?

Modul de lucru diferă fundamental. Piesele Kumm sînt, în marea lor majoritate, compoziţii de grup la care fiecare îşi aduce contribuţia cum poate, iar cîntecele Moon Museum au existat înainte de a exista trupa, deci nu am compus special pentru altă trupă.

Albumele Kumm au sunat foarte diferit de la unul la altul; care e povestea noului album A Mysterious Place Called Somewhere?

S-a născut (tehnic vorbind) dintr-un maldăr de peste o sută de proiecte în diferite stadii de dezvoltare. Prin luptă crîncenă, darwinism şi pseudodemocraţie, am ales acele piese care transmiteau cel mai mult şi le-am adunat sub ideea căutării lumilor mai bune – exterioare sau interioare –, care sînt (cum spune, nu tocmai pe faţă, titlul) peste tot şi nicăieri. Cîntăm despre locuri, momente, senzaţii, evadări, aşteptări şi, nu în ultimul rînd, despre dragostea, în toate felurile, cu fete frumoase. Muzical, ne-am inspirat cîte puţin din aproape tot ce există în faimoasa cultură pop-rock, de 50 şi ceva de ani. Ca de obicei, la noi predomină filonul nostalgico-psihedelic, cel puţin ca punct de pornire pentru dezbateri sonore mai violente.

Ce vi se pare că s-a schimbat în bine pe piaţă muzicală de la noi în ultimii ani şi care ar fi şi punctul nevralgic?

Cred că, pînă la un punct, lucrurile se dezvoltau încet, dar cumva în direcţia bună... A apărut un buchet proaspăt de trupe, multe locuri noi de cîntat, festivaluri – toate sub influenţa benefică a lumii virtuale care i-a lărgit orizonturile ascultătorului şi l-a „eliberat de sub jugul fascist“ al mass-media mainstream. Pe urmă – legat sau nu, dar mai degrabă da, de fenomenul numit „criză“ –, marea majoritate a artiştilor din lumea largă care vin să cînte la noi nu mai sînt tineri decît în pozele de pe afiş. Şi nu mă refer la cei care au reuşit să îmbătrînească frumos.

Cu ce trupe de azi, una de la noi şi una de afară, v-ar plăcea să colaboraţi?

Cred că am cîntat cu aproape toţi oamenii care îmi plac din România, dar, OK, i-aş ţine bîzul lui Andrieş într-o seară. Din muzica universului e un pic greu să mă decid, dar îl aleg (deşi rezist greu tentaţiei de a fi *cool* şi de a alege pe cineva de care n-a auzit mai nimeni) pe Beck, pentru că am cîţiva neuroni sufleteşti lipiţi de el şi pentru că ştie atît de bine să cînte atît muzică de party, cît şi muzică foarte introspectivă.

Din mica istorie a rock-ului românesc pe cine admiraţi cel mai mult?

Cred că muzica cea mai interesantă care s-ar putea cumva încadra sub eticheta pop-folk-rock sînt două coloane sonore semnate Dorin Liviu Zaharia şi Dan Andrei Aldea.

Ce alt tip de muzică v-ar tenta să faceţi?

Mi-aş dori foarte, foarte mult să lucrez la o coloană sonoră de film. Mi-aş dori foarte mult să fac coloana sonoră a unui film care să mă şi intereseze şi al cărui regizor să îmi placă. Dar sînt toţi foarte departe, iar Noul Val Românesc o „arde“ foarte silenţios.

Cînd nu sînteţi ocupat cu muzică, ce faceţi?

Colecţionez *aeuri* (e un graffiti cu un animăluţ cîiniform foarte simpatic, care trăieşte în zona cuprinsă între Piaţa Romană şi Hala Traian), sînt babysitter, citesc alternativ o carte nouă şi recitesc una care mi-a schimbat viaţa la un moment dat şi sînt curios cum o văd cu ochii de acum. Suspin blegmelancolic după fiecare nor şi copac, şi sînt frustrat de preponderenţa urbană a existenţei mele.

Chiar aşa, faceţi-ne cîteva recomandări de lectură!

Eu citesc dezorganizat şi de plăcere, dar nu m-am lăsat niciodată. Ca să nu mă întorc prea mult în timp, mi-ar plăcea ca cititorul român să-l cunoască pe Tom Robbins, romancier american debutat în anii '70. Dar ar trebui să-l traducă odată cineva! Într-o vreme eram dependent de prozele scurte şi încă n-am scăpat de tot. Pe insula pustie aş pleca cu povestirile lui Truman Capote, Cortázar şi Buzzati. Lectură plăcută!

***Eugen Nuţescu** aka Oigăn este vocalistul şi chitaristul trupelor Kumm şi Moon Museum, ale căror noi albume,* A Mysterious Place Called Somewhere, *respectiv* Moon Museum *(ambele produse de Fiver House Records), au fost recent lansate.*

a consemnat Marius CHIVU

„Muzica e ca mîncarea: dacă o laşi prea mult în debara, se învecheşte, îşi pierde gustul.“

craii de burta veche

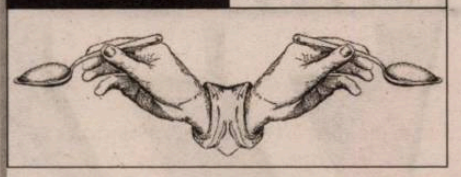

Embouligon – tartă cu buric

Verişoara a fost, fără îndoială, atracţia mesei. Maryvonne glumea întruna, jucîndu-se cu furculiţa. Nuntaşii au fost fermecaţi. Cîte a mai gătit! Trebuia să vezi, ca să crezi. Bucatele lunecau singure pe gîtlejurile bine udate. În timp ce mînca, Maryvonne nu scotea o vorbă. Problema era că nu contenea să bea. Iar Lucienne o încuraja, maliţioasă. Să mănînce. Şi să bea. Mai ales să bea. Sam începea să se îngrijoreze. S-a adus la masă iepurele. Maryvonne găsea că îi lipseşte puţin cimbru – „Ah, o idee doar, ştiţi...“ – şi că era un iepure de cîmp, deoarece avea un gust vag de lavandă. Cu legumele a fost mai îngăduitoare. „Sammy, se va tăia... pentru numele lui Dumnezeu, atenţie!“ Maryvonne mînca. Bea. Şi, mai presus de toate... vorbea... Sam era îngrozit.

E vorba de detectivul Sammy şi de zănatica lui verişoară Maryvonne, din *Mince de pince* (1958), romanul semnat de Alexandre Valletti cu pseudonimul Clarence Weff.

Procuraţi 2 rulouri de foietaj cu unt. Dezosaţi 4 pulpe de iepure şi tăiaţi carnea în bucăţele de 2-3 cm. Tocaţi gros 4 ficăţei de pasăre şi, fin, o ceapă mare. Decojiţi o roşie, îndepărtaţi sîmburii şi tăiaţi-o în cubuleţe. Tăiaţi în fîşii subţiri 100 gr de piept de porc crud. Înmuiaţi în apă 100 gr de hribi uscaţi. Preîncălziţi cuptorul la 220 de grade Celsius. Rumeniţi bucăţile de iepure 10 minute, în 2 linguri de ulei de măsline. Adăugaţi ceapa şi porcul şi mai lăsaţi 3-4 minute. Adăugaţi apoi roşiile, ciupercile bine scurse, ficăţeii, 100 gr de măsline negre fără sîmburi, tăiate în rondele, un sfert de litru de vin alb sec, sare, piper şi 2 rămurele de cimbru. Lăsaţi să scadă, la foc mic, 20 de minute. Ungeţi o formă rotundă de copt, aşterneţi-o cu foietaj, turnaţi compoziţia şi acoperiţi cu restul de foietaj. Ornaţi mijlocul tartei cu un cordon din aluat răsucit. Acesta va fi „buricul“ *(embouligon,* în dialect gavot). Ungeţi tarta cu gălbenuş şi coaceţi-o 30 de minute.

Amicul Dejun

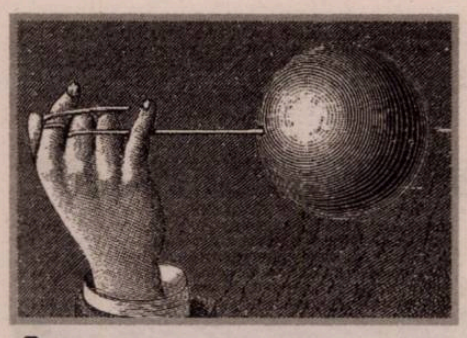

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Avignon

– mizele electorale –

În Franța, politicile culturale sînt influențate în mare măsură de coloratura guvernului de la Paris. Dar și politicienii locali intervin pe piața culturală. Adesea, contribuțiile locale sau regionale pentru susținerea evenimentelor culturale le depășesc pe cele ale guvernului. Iar festivalurile și evenimentele majore au un impact semnificativ în economia locală. Nu-i de mirare că Festivalul de la Avignon, finanțat de stat și de oraș cu aproximativ 8 milioane de euro și care aduce comunității în jur de 30 de milioane de euro anual, a ajuns o miză electorală majoră anul acesta.

Cu puțin timp înaintea celui de-al doilea tur de scrutin, directorul festivalului, Olivier Py, declarase că, în cazul în care Front National va cîștiga alegerile de la Avignon, va muta festivalul în alt oraș. I se părea „de neconceput" să întrețină relații de parteneriat cu un primar extremist, care nu înțelege rostul festivalului, i se părea „de neimaginat" să asocieze memoria părintelui fondator al acestui festival, Jean Vilar, cu imaginea publică a liderului Marine Le Pen.

Reprezentanți ai Frontului Național au reproșat Festivalului de la Avignon că nu se ocupă de „valorile autentice ale Franței" și că „promovează decadența". Ba chiar au spus că „ar trebui să încetăm să mai finanțăm toate tîmpeniile și toți impostorii". În competiția electorală locală, ei au mizat pe șovinism sau, măcar, pe un anume *état d'esprit* anticosmopolit, pe care l-au depistat, probabil, în rîndul electoratului lor, format în general din oameni în vîrstă, pensionari, șomeri sau, oricum, marginalizați social, dintre cei care-au avut de suferit de pe urma crizei economice. Sînt cei care nu merg la teatru sau, dacă merg, se simt deranjați de tot ce e diferit, de tot ce-i neconform cu propria reprezentare despre lume. Discursul antieuropean al Frontului Național, cu accentele sale xenofobe, a fost dublat și de un autohtonism care i-a sedus pe mulți alegători. Din fericire, n-au fost suficient de mulți încît Frontul Național să cîștige primăria. Socialiștii s-au mobilizat în ultimele zile dinaintea turului al doilea și au obținut un scor bun. „Apărătorii" festivalului de toate culorile politice au votat cu Partidul Socialist. Așa că Festivalul de la Avignon rămîne... la Avignon. Dar provocarea lansată de Olivier Py e în continuare actuală. Iar dezbaterea pe care a lansat-o a ajuns, între timp, și în alte orașe ale Franței. Care e rolul artei în societate? În ce măsură artiștii trebuie să reacționeze la schimbările politice? Care sînt limitele interacțiunii cu politica?

Care e rolul artei în societate?
În ce măsură artiștii trebuie să reacționeze
la schimbările politice?
Care sînt limitele interacțiunii cu politica?

Numeroși artiști i-au reproșat, de pildă, lui Olivier Py că nu ar fi avut dreptul să intervină în campania electorală cu acest șantaj. Și că, oricare ar fi fost rezultatele alegerilor, ar fi trebuit să negocieze cu oamenii politici locali, aleși în mod democratic. Nu ar trebui ca dramaturgii, regizorii, actorii să interacționeze cu societatea, să critice, să impună idei și valori noi? Misiunea festivalului ar fi tocmai aceea de a arăta clivajele, pentru a le reduce. Este, în esență, cam ceea ce a spus și Greg Germain, directorul secțiunii „Off": că festivalul trebuie să se conformeze fără să facă vreun compromis. Dar nici asta nu e atît de ușor pe cît pare.

Un festival muzical din nordul Franței riscă să se închidă după ce alegerile locale au fost cîștigate de Frontul Național. Mai mulți sponsori de tradiție ai festivalului anunțaseră încă dinaintea campaniei electorale că nu vor finanța festivalul dacă vor avea drept partener-organizator un primar al FN. Pentru multe companii private, asocierea cu acest partid extremist constituie un risc de imagine. Festivalul se va închide, probabil, din motive economice – dar soarta i-a fost pecetluită în urma unor alegeri.

Povestea Festivalului de la Avignon e cu final fericit. Cel puțin deocamdată, ea arată că prestigiul cîștigat în timp e un capital prețios, pe care oamenii îl păstrează și-l învestesc cu înțelepciune. Încă o dată, s-a demostrat că arta e deasupra politicii.

PUBLICITATE

PUBLICITATE

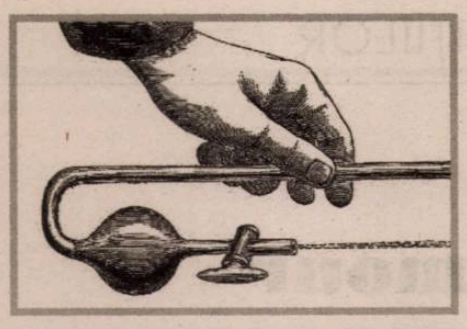

Oana STOICA

rosencrantz & co

Adolescentul Iisus

● *Martiri*, de Marius von Mayenburg, regia: Theodor Cristian Popescu, scenografia: Cosmin Ardeleanu. Cu: Vlad Bîrzanu, Cristina Toma, Elena Purea, Dan Rădulescu, Eduard Marinescu, Liviu Pancu, Cristian Ghiciuc, Laura Mihalache. Teatrul Național Tîrgu Mureș, Compania „Liviu Rebreanu".

Sînt două premise. Prima vizează modificările profunde prin care trece lumea contemporană. Criza economică, tehnologiile avansate, ritmul accelerat al vieții, șubrezirea conceptelor politice, chestionarea libertății schimbă paradigma de gîndire a omului urban. Provocările cu care se confruntă astăzi obligă la reinvestigarea reperelor și repoziționarea față de ele. A doua se referă la maturizarea personală ca proces incendiar de revoltă, de negare a ordinii lumii pentru a o reașeza după tiparul propriu, criză de identitate prin care fiecare individ își caută reperele.

Dramaturgului german Marius von Mayenburg îi plac revoltele individuale violente, restructurarea sîngeroasă a identităților. Din cele două premise de mai sus el a produs un text dur, neiertător cu spectatorul. *Martiri* pune în discuție raporturile omului contemporan cu religia.

Tînărul Benjamin, elev la liceu, devine pe neașteptate mistic și viciază viețile celor apropiați – mama, colegii, profesorii. Radicalismul credinței sale este distrugător, mistuie totul în jur. Fervoarea discursului și intransigența sa îl fac antipatic pentru început, apoi incomod, periculos, dăunător. Furios ca toți tinerii de vîrsta sa, Benjamin vede doar răul care trebuie curățat, ceea ce îi oferă o supapă pentru agresivitate, pe care o transformă într-o misiune divină și astfel îi dă sens. Se resuscitează disputa dintre interpretarea Bibliei în literă sau în spirit, căci Benjamin nu are nici un dubiu că povestea biblică ține de realitatea tangibilă. De exemplu, consideră vindecarea ologului un adevăr istoric absolut și, prin urmare, nerepetabilitatea ei în prezent nu poate fi decît consecința directă a lipsei de credință a bolnavului care, desigur, trebuie pedepsit. Exemplar. Furia lui Benjamin are proporții biblice.

Textul lui Marius von Mayenburg discută fără ipocrizie și fără menajamente despre fanatism și urmările lui sîngeroase. După ce reguli se conduce societatea astăzi? Mai sînt valabile preceptele biblice și, dacă da, care sînt lectura și măsura lor corectă? Pentru Benjamin, există doar un Dumnezeu al legii și răzbunării, fără bucurie și fără speranță. Derapajul său spre fanatism se confundă cu luarea în posesie a unui icon. Adolescentul urmează un traseu inițiatic abrupt, de la adept, discipol, apostol, judecător, soldat pînă la a deveni el însuși Iisus, a cărui biografie umană o retrăiește epigonic: un tată absent pe care îl înlocuiește cu Cel de Sus, o mamă singură, dar nu imaculată (Elena Purea face un personaj cald, ale cărui limite de înțelegere îl umanizează), o tentație – dezinhibata colegă Lydia (Laura Mihalache) –, o vindecare nereușită a ologului Georg (Cristian Ghiciuc). Pericolul apare cînd el trece de la înfăptuirea legii la a fi legea. Între a respecta cu stricteță cuvîntul biblic, chiar dacă îi lezează pe alții, și a schimba realitatea pentru a provoca intenționat suferință oponenților săi este o linie de demarcație pe care Benjamin o trece impetuos. Mai este vorba în acest caz de căutarea unor repere, sau vorbim de un delir mistic? Oricum ar fi, piesa lui Marius von Mayenburg produce dezbateri și arată cîteva direcții posibile de interpretare numai pentru a le demola, lăsînd publicul să-și pună propriile întrebări și să-și dea propriile răspunsuri. Temele se multiplică – religie, învățămînt, responsabilitate părintească, homofobie, antisemitism – și fac textul incomod, răscolitor în convingerile spectatorului.

După ce reguli se conduce societatea astăzi? Mai sînt valabile preceptele biblice și, dacă da, care sînt lectura și măsura lor corectă?

Theodor Cristian Popescu este familiarizat cu stilul incendiar al lui Marius von Mayenburg, căruia i-a regizat aproape toate piesele. Opțiunea sa de montare a acestor texte, care aruncă în aer siguranța și comoditatea convingerilor personale, se îndreaptă spre austeritate și minimalism, pentru a sublinia, prin contrast, complexitatea temelor propuse de dramaturg. Spectacolul făcut la Compania „Liviu Rebreanu" a Teatrului Național din Tîrgu Mureș (teatru participant la Proiectul „Fabulamundi – playwriting Europe", platformă de dramaturgie în care von Mayenburg este invitat) mizează pe livrarea frustă a textului ca într-un meci de ping-pong. Asta pentru că Benjamin (Vlad Bîrzanu) are un adversar – diriginta sa, profesoară de biologie și adeptă a teoriei evoluției (Cristina Toma). Meciul este „jucat" pe un podium lung, negru, străjuit într-un capăt de o Golgotă din scaune goale (instalația scenografică aparține lui Cosmin Ardeleanu). Ca și cum omul ar fi fugit de acolo. Ca un munte de absență. Imaginea lui Benjamin cățărat pe munte, propovăduind cu patima lui Ioan Botezătorul, reiterează dilema: este aici luciditatea unui vizionar inocent, sau teribilismul unui rebel? Sigur că meciul dintre un adolescent fanatic și o evreică darwinistă duce spre o execuție publică. Cine este victima și cine e călăul? Cît e manipulare și cît adevăr, cît e disperarea de a crede și cît nevoia de a ști? Von Mayenburg refuză răspunsurile categorice, el doar chestionează. Scenele sînt scurte, cinematografice, seci, cu impact, ca niște lovituri de ciocan, cu personaje care se preling dintr-unul în altul, ceea ce accentuează caracterul filmic.

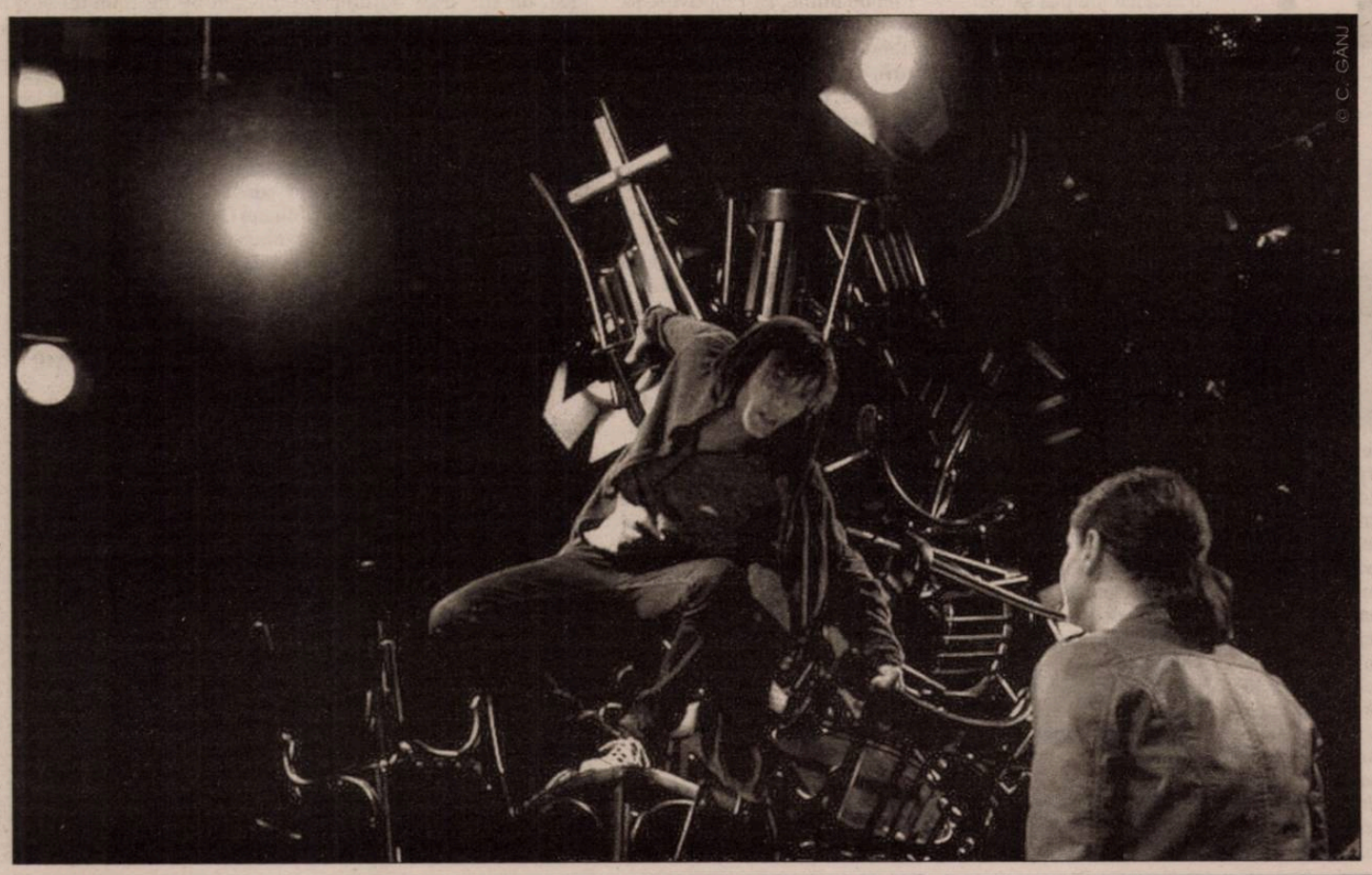

Vlad Bîrzanu, văzut de curînd în rolul copilului autist din *O întîmplare ciudată cu un cîine la miezul nopții*, joacă aici un personaj cu un alt tip de autism, social, care suferă o recluziune benevolă, o scufundare în sine, de unde aduce la suprafață cantități uriașe de furie. Actorul capătă pe parcurs ceva malefic, rîcîitor, o vulnerabilitate agresivă. Fanatismul său se lovește de încrîncenarea profesoarei de a demonta teoria biblică. Cu delicatețe și stăpînire de sine, Cristina Toma face din Erika Roth personajul echilibrat, lucid pînă cînd devine nerezonabil. Aici apare o altă întrebare, de actualitate și în sistemul de învățămînt românesc: care este rostul școlii în educația religioasă? Profesorul de religie (Eduard Marinescu) încearcă un vag prozelitism, profesorul de istorie (Dan Rădulescu) și directorul (Liviu Pancu) au poziții fluctuante, dar nu se sfiesc să devină noi farisei și să condamne pe cel vulnerabil.

Ceea ce spune von Mayenburg este că povestea biblică e oricînd repetabilă. Că o nouă răstignire este oricînd posibilă. Oamenii se confruntă cu alte probleme decît în urmă cu 2000 de ani, dar fac aceleași greșeli. Nicicînd nu va fi ușor să deosebești binele de rău.

Martiri este un spectacol incomod, care neliniștește și îl obligă pe spectator să-și chestioneze propriile îndoieli.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

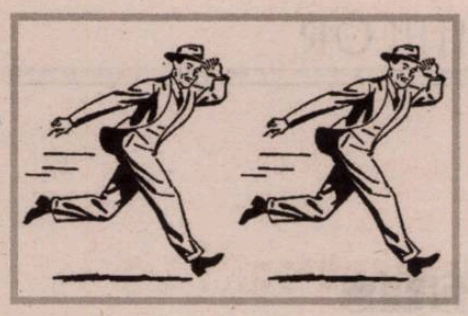

Andrei GORZO

dilematograf

Ruritania, mon amour

● ***Hotel Grand Budapest* / *The Grand Budapest Hotel* (SUA, 2014), de Wes Anderson.**

La origine o invenție a scriitorului victoriano-edwardian Anthony Hope, pentru romanul său de aventuri *Prizonierul din Zenda,* regatul slavo-germanic al Ruritaniei a devenit un topos durabil în cultura anglo-saxonă, numele său evocînd și în zilele noastre un exotic compozit central-european, Belle Époque sau cel tîrziu interbelic, cu elemente din Austria, Cehia, Rusia, Serbia ș.a.m.d. și cu ecouri desuet-școlărești, de chemări la aventuri pline de mistere și conspirații politice de cape și spade. În continuarea directă a acestei Ruritanii se plasează și „Zubrowka" interbelică a îndrăgitului regizor american Wes Anderson, din noul său capriciu postmodernist, *Hotel Grand Budapest*. Ce face Anderson, de fapt, este să combine vechi clișee ruritaniene cu un ceva mai nou clișeu nostalgic despre interbelicul central-(și est) european – cînd arta de a trăi cu grație și-ar fi atins apogeul, înainte de a fi călcată în picioare de naziști și apoi de comuniști. La un regizor american născut în 1969, nostalgia asta e una cum nu se poate mai de împrumut (cultivată mai ales – potrivit genericului – prin lecturi din Stefan Zweig), iar Anderson își marchează distanța față de Mitteleuropa interbelică, raportarea la ea ca la un spațiu imaginar preponderent infantil, punînd povestea în mai multe rînduri de rame și înscenînd-o în cheia estetică a unei „case de păpuși": cadre cu trenuri sau clădiri, în care se vede foarte bine că e vorba de miniaturi (și, în strînsă legătură cu ele, cadre cu prăjituri bijuterizate, *mise-en-abyme*-uri instant ale artei lui Anderson) și figuri de operetă – datorînd mai mult ochiului de grafician al regizorului decît vreunor compoziții actoricești – adesea puse să pozeze cu fața la cameră și în centrul cadrului, în timp ce alte personaje și obiecte de recuzită se organizează ludic-simetric la dreapta și la stînga lor. Restilizat în formele și culorile unei mitologii a copilăriei, mitteleuropenismul lui Anderson, ca și mitologiile lui din alte filme – aceea a *boy scouts*-ilor din *Moonrise Kingdom,* aceea a lui Jacques-Yves Cousteau din *The Life Aquatic with Steve Zissou* – emană o anumită prețiozitate, deoarece în nici unul dintre aceste cazuri nu e vorba despre mitologiile generației de copii americani din care face parte regizorul, ci mai degrabă despre mitologii parcă împrumutate – și ele! – de la generații precedente. Dar prețiozitatea e contrabalansată de calitatea și debitul producției de gaguri.

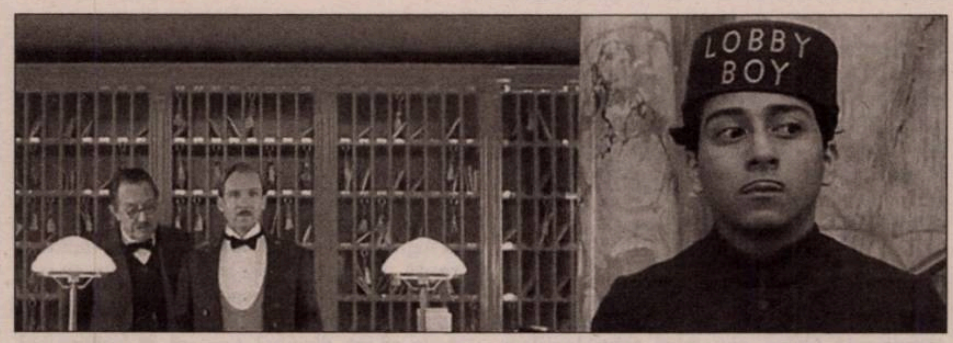

Uitata artă central-europeană de a trăi cu grație este incarnată de un *maître d'hôtel* (Ralph Fiennes) în care se combină încîntător un nume franțuzesc, afectări de gentleman englez și urme evidente de pragmatism și abrupteți plebee – de fapt, nu e un gentleman, ci mai curînd un gigolo focalizat (nu doar din interes, ci și din plăcere) pe contese trecute de 60 de ani, cliente ale hotelului. (Ca și în *Moonrise Kingdom* – unde era pe bază de sex între copii de 12 ani –, injecția de transgresivitate sexuală drăgălașă face mai picantă lăfăirea regresivă într-o puericultură parfumat-retro, obiect al unei prețios-ermetice nostalgii de gradul doi.) Personificare comică, dar nu mai puțin eroică, a tot ce era mai bun (cel puțin potrivit unei mitologii conservatoare) în vechea civilizație europeană, *maître d'hôtel*-ul (care disprețuiește brigăzile fasciste/naziste ale morții pentru gusturile lor vestimentare și le sfidează cu replica: „Jos mîinile de pe *bell-boy*-ul meu!") datorează totuși mai multe, ca personaj dramatic, mitului american al *self-made man*-ului, decît rigidei ordini sociale a atît de regretatei Europe vechi. Ce-l împiedică pe Anderson să se ridice deasupra nivelului de *bricoleur* postmodernist minor, în pofida fertilității și a versatilității lui ca inventator de gaguri scenografice, fotografice, literare etc., este lipsa oricărei curiozități de a inspecta un pic materialul cultural pe care-l bricolează – adică de a întoarce pe mai multe fețe clișeul nostalgic despre interbelic ca ultimă vîrstă de aur a civilizației europene (pierdută sub barbara ofensivă comunazistă), în loc să-l dea, pur și simplu, mai departe. În lipsa unei asemenea curiozități – a unui interes altfel decît decorativ și imitativ-nostalgic pentru temele și atitudinile care i-au parvenit odată cu partea de bricabrac, de recuzită exotică a Mitteleuropei/Ruritaniei – hiperanimația dioramei sale rămîne una de suprafață, o pop-efervescență de Coca-Cola. Astea fiind zise, efervescența e mare, ca și pop-cultura lui Anderson. Aventurile ruritaniene se succed la viteza unei povești hitchcockiene din perioada britanică *(The Lady Vanishes,* de pildă, cu ale sale decoruri și ingrediente parțial ruritaniene): abia evadați dintr-o închisoare-fortăreață, eroii sînt luați în primire de o societate secretă și puși să se îmbrace în călugări, să participe la o slujbă, să cînte, să se confeseze – ce mai, Hitchcock curat, deși suprarealismul e mult mai pe față, eroii părăsind mănăstirea într-o sanie trasă de un ren, din care mai întîi au trebuit să facă vînt unei mari statui religioase; gag la care Anderson înlănțuie o parodie idiosincratică a urmăririlor pe sănii/schiuri din James Bond-uri. Așa limitat cum e, în postmodernismul său pufos, *The Grand Budapest Hotel* s-ar putea să rămînă nedepășit în vervă și deșteptăciune printre pop-spectacolele americane din 2014.

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Vajnici trubaduri ai deșertului

● **Tinariwen, *Emmaar*, Anti-, 2014.**

Urmînd tipicul trupelor *world music* sfătuite de showbiz-ul occidental, grupul de blues tuareg Tinariwen a reprezentat Algeria la ceremonia de deschidere a Campionatului Mondial de Fotbal din 2010. Înainte să ajungă acolo însă, membrii grupului au activat ca teroriști împotriva guvernului din Mali, ca membri ai miliților legionare din subordinea răposatului Gaddafi și în diverse alte activități lucrative, de sorginte beligerantă, care prin părțile respective țin de cotidian. Au fost extrași din cotidianul cu pricina de către un hipster francez cu spirit antreprenorial și puși să cînte în fața publicului unor evenimente precum Coachella și Roskilde. Cam ceea ce s-a încercat recent și la noi, cu Romeo Fantastick, păstrînd o diferență, semnificativă, de proporții. Dacă industriei rock îi place să clădească reputații și biografii spectaculoase din abuzuri sinucigașe de droguri, din accidentele unor tineri precoce, din pocăințe heavy metal, istoria grupului Tinariwen oferă material cît Cobain, Joplin și Charles Manson puși laolaltă (și biografiați cu exces de zel de către Oliver Stone). Faptul că Hank Williams a sfîrșit izbindu-se de un copac nu poate concura cu băieții ăștia galopînd dromaderi și descărcînd Kalașnikoave spre ceruri, cu evadarea chitaristului Abdallah Ag Lamida încercînd să-și salveze chitara de fanaticii Al-Qaeda, ori cu vînarea traficanților de casete audio piratate, prin deșertul Saharei. E atît de mult zbucium în existența acestui grup, încît n-ai cum să nu fii dezamăgit de cuviosenia celui mai recent material al lor, acest *Emmaar,* cu *lick*-urile sale calde, împrumutate parcă de la Dire Straits.

Poate că punk-ul e, totuși, o măsură pentru *„first world problems"*, un moft anarhic al divertismentului occidental, lipsit de sens în alte medii. Rebelii autentici ascultă și cîntă, iată, cu totul altceva: doine, colinde, chestii care să le mai ia gîndul. Cînd sapienșii au coborît din copaci și au luat calea nordului, renunțînd la leagănul umanității, pentru a-și căuta adăpost mai primitor pe alte continente, au dus cu ei o muzică menită să dea sens zilei de mîine, să-i motiveze să se ridice de pe jos și să mai încerce. O muzică exprimînd ceea ce înțelegeau ei că natura ar fi avut să le spună, ori ceea ce ar fi avut ei de spus înapoi naturii, dacă dînsa i-ar fi ascultat. Tinariwen vin din buricul Pămîntului, la propriu, și sound-ul lor are rădăcini în arta intuitivă a berberilor, cu ceva împrumuturi din muzica arabică, dar și din sursa tuturor energiilor muzicale – blues-ul malian. Cu patru chitariști și vreo zece voci mormăite strecurîndu-se una printre silabele celeilalte, muzica grupului e un blues rock extrem de dens și reverberant. Și totuși, ceva e mult prea cuminte în muzica Tinariwen, în special acolo unde seamănă supărător de mult cu sound-ul occidental, adresîndu-se parcă unei anumite categorii de public care ar vrea experiment, dar, dacă e posibil, între frontierele unei oarecare familiarități. Fac observația prin comparație cu alți artiști trecuți prin această rubrică, ceva mai autenticii (stilistic vorbind) Farka Touré & Toumani Diabaté, localnici ai aceleiași zone central-africane din care au pornit la drum lung și omul, și muzica sa. Ce-i drept, părțile excesiv de „americane" ale materialului pot fi puse pe seama invitaților – cei mai de seamă ar fi Josh Klinghoffer (Red Hot Chili Peppers), Fats Kaplin (Jack White) și Matt Sweeney (Chavez); rămîne totuși senzația că materialul nu e atît de viril și primordial pe cît ar fi putut să fie.

Punînd la socoteală și faptul că e primul lor material care folosește un studio din California drept simulacru pentru Sahara, concluzionez că Tinariwen par sfătuiți să muncească în direcția premiilor Grammy și să respecte blazonul festivalurilor care le-au oferit șansa de a evada din tumultul celeilalte vieți. Grupul rămîne una dintre cele mai interesante prezențe pe scena world music modernă, iar albumul de față e un comod punct de contact cu catalogul acestor vajnici trubaduri.

***Aron Biro** este autorul blogului aronbiro.blogspot.com.*

trei întrebări pentru

Irina TROCAN

Opt ani de NexT

Ce ați pregătit pentru a opta ediție de Next?

E deja a opta ediție pentru competiția internațională de scurtmetraje și e în continuare prima secțiune pe care ne concentrăm atenția cînd facem selecția – secțiunea răsfățată, cum ar veni. Pentru competiție, n-avem restricții de subiect sau de stil, doar de lungime (maxim 59 de minute) și o preferință pentru narațiuni care folosesc inteligent mediul cinematografic – ce se vede și ce se aude trebuie să fie bine gîndit, pas cu pas. De anul acesta mai avem o competiție națională (așa că proiectăm 14 scurtmetraje românești în loc de patru, cîte integram de obicei, în anii trecuți, între filmele străine) și o secțiune care se numește „Arthouse Shorts", pentru filme scurte ale unor regizori renumiți în circuitul *art-house* și cu filmografii deja consistente (Mike Leigh, Apichatpong Weerasethakul, Miguel Gomes, Tsai Ming-liang etc.). Iar secțiunile tematice *off-competition* pe care le-am pregătit în 2014 sînt „NexT is Love" și „NexT Look" (ultima are două programe de cîte două ore); pentru ele am știut, în primul rînd, ce *nu* vrem – prea mult sentimentalism, respectiv filme care încearcă prea tare să ne ia ochii.

Care e situația scurtmetrajului: de la an la an primiți filme mai multe, mai bune?

Nu ne-am putut plînge niciodată că n-avem de unde alege pentru programele NexT: primim în fiecare an vreo 1000 de filme (plus sau minus) și țările din care vin sînt din ce în ce mai multe și îndepărtate. Sigur, majoritatea filmelor seamănă cu ce-am mai (tot) văzut și restrîngem destul de repede lista la vreo sută-două sute care ne interesează, ca să vedem apoi cum lucrăm cu ele.

Dacă ar fi să recomandați un titlu, ce ați alege?

Mi-e greu să aleg între filme, dar aș recomanda scurtmetrajul thailandez *Boonrerm*. Între filmele din competiție, e cel mai idiosincratic ca progresie narativă; renunță la suspans ca să ne apropie cît mai mult de sensibilitatea protagonistei, o menajeră tînără și introvertită, care are ghinion de șefe ciudate.

***Irina Trocan** este coselecționer al Festivalului Internațional de film NexT, care va avea loc în perioada 3-7 aprilie în București. Găsiți programul festivalului pe www.nextfilmfestival.ro.*

a consemnat Ana Maria SANDU

Bogdan TĂNASE

bolero de travel

Arta în spirală a corporaţiei

Pe dealul din Itaewon, profilat discret pe malul nordic, cel vechi, al fluviului seulez Han, în momentul în care străduţa ia o curbă cît se poate de banală, se află cel mai frumos muzeu pe care l-am vizitat vreodată: Muzeul de Artă Leeum, al companiei Samsung.

Muzeul e compus din trei clădiri, învecinate cu reşedinţa cu o geometrie simplă, a familiei patronului companiei, şi e construit triadic – corelativ numelui companiei, care înseamnă „trei stele" în coreeană –, după planurile elveţianului Mario Botta, ale francezului Jean Nouvel şi ale olandezului Rem Koolhaas. Cele două clădiri principale ale sale sînt rezervate una artei tradiţionale – a elveţianului –, care seamănă din exterior cu un banal, provincial castel medieval de teracotă de pe Marte, iar cealaltă – rezervată artei contemporane (a francezului), amestec de sticlă şi paradoxalul oţel ruginit, e concepută – ne asigură o prezentare a arhitectului – să inducă conceptul de infinită succesiune generaţională. Un centru Samsung dedicat copiilor şi educaţiei elitelor, orientat, aşadar, spre viitor – al olandezului – completează declarativ ansamblul. E construit, aflăm uşor redundant de la arhitect, în spiritul unei „arhitecturi care nu arată". O expoziţie a muzeului e permanentă şi e populată de colecţia privată a familiei Lee, proprietara companiei încă din 1938 (de aici şi numele, *„um"* provenind de la *„museum"*), iar o alta e temporară şi aproape mereu cu tematică identitară.

Minicomplexul se integrează Rubik unui tipic cartier asiatic de lux – minimalist, punctat la momentul oportun de culori tari, dar integrat cît mai mult naturii din jur. E atît de calm, încît simţi nevoia să îţi scoţi pantofii încă de la intrarea pe stradă. Luxul urban asiatic seamănă cu o frumoasă panglică de mătase, căzută în locuri aspre, amestec de vecinătate a contrastelor şi metalică inadecvare. Scopul muzeului, ne asigură pliantele, e să interpreteze constant tradiţia, să prezinte Coreea, lumii, să fie identitar local şi deschis global, să amestece cît mai muzical liniile între vechi şi nou, şi fireşte, să fie nelipsitul „pod" între Est şi Vest. Leeum e, în fapt, o solidă declaraţie coreeană de intenţii. E aproape un substantiv comun care desemnează simbolic reţeta succesului în Asia tigrilor economici.

Înainte de a ajunge un semizeu electronic, Samsung distribuia peşte uscat, tăiţei şi orez. Poate ar fi rămas aşa, sau nu ar mai fi rămas deloc, dacă ierarhia militară sud-coreeană la putere în anii '60-'80 nu ar fi inventat un fel de sistem al oligarhilor, înaintea postsovieticilor. Companiile mari coreene, de tipul Samsung, LG, Hyundai, fac parte din aşa-numitul sistem *chaebol*, mari şi ultraramificate sisteme de afaceri, conduse de o familie-clan, legitimat prin descendenţă strict sangvină. În anii '60, imediat după război, cînd Coreea de Sud era o imensă fotografie sepia rurală, statul asiatic a decis să dreneze resursele de materii prime care veneau, pe filieră americană mai ales, unui grup select de familii, iar acestea trebuiau să le gestioneze astfel încît să se integreze, capitalist, unui plan cincinal elaborat de stat. Deng Xiaoping, conducătorul chinez postmaoist, a avut la îndemînă acest sistem de domesticire politică a capitalismului, cînd a deschis economia Chinei.

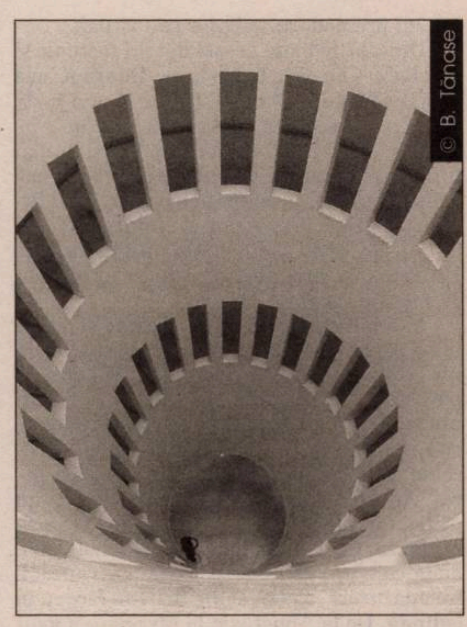

Un parteneriat destul de riscant stat/privat, cu multe sincope morale, a luat atunci naştere, un fel de legitimare asiatică a *don*-ilor locali, pecetluit de milenara tradiţie a eticii confucianiste şi a regulilor pieţei atent monitorizate. Ori de cîte ori sistemul de ajutor reciproc nu a funcţionat, statul coreean a putut etala presiunea scopurilor comunitare pe care le reprezintă, ori, mai pragmatic, să închidă robinetul împrumuturilor bancare. Spre deosebire de sistemul similar din Japonia, *keiretsu*, statul sud-coreean nu a permis companiilor *chaebol* să aibă propriile bănci şi, tot spre deosebire de japonezi, unde America e net mai influentă, nici nu a încurajat o descentralizare a managementului în afara familiilor conducătoare.

Samsung e *chaebol*-ul suprem în Coreea şi locul unde mai toţi tinerii coreeni ar lucra. Simţi asta ori de cîte ori vezi că un coreean îşi măsoară simbolic adolescenţa în telefoanele Samsung pe care le-a deţinut şi pe care le păstrează nostalgic în noptieră. Ori cînd lucrezi cu specialiştii regionali ai companiei, tineri ingineri trimişi în ţările cu economie „emergentă", pentru un an. Compania le oferă totul gratis, iar ei trebuie să înveţe foarte bine limba, pentru a putea să scrie rapoarte săptămînale, un fel de *travelog*, despre orice ar putea ajuta-o să găsească eficiente soluţii de afaceri pe plan local, de la arhitectura Bucureştiului la merele de Buzău. Dacă un raport din cîteva mii s-a tradus într-o soluţie de afaceri, compania se declară mulţumită. Testul major pe care compania îl aplică la întoarcere este lăsat profesorilor, care evaluează perfomanţele lingvistice şi culturale acumulate. Aşa am constatat că cei mai buni lingvişti coreeni sînt inginerii IT.

În Asia, totul e plan bine temperat, iar acest plan a reuşit pentru că au îmblînzit dualismul fundamental pe care o societate emergentă îl presupune: nou/vechi, tradiţional/modern, interior/exterior, familar/comunitar, stat/privat. Şi tocmai de aceea, telescopat, legătura între galeriile antagoniste ale Muzeului Leeum se face printr-o scară simplă, albă, în spirală şi cu multe ferestre.

PUBLICITATE

UN EVENIMENT CE NU TREBUIE RATAT

GRAND CINEMA&MORE

„CU ADEVĂRAT LUMINOS"
NEW YORK TIMES

ORLANDO BLOOM | CONDOLA RASHAD

DE PE BROADWAY
ROMEO ŞI JULIETA

SCRIS DE WILLIAM SHAKESPEARE
REGIZAT DE DAVID LEVEAUX

FILMAT LA TEATRUL RICHARD ROGERS, BROADWAY, NEW YORK

LA GRAND CINEMA & MORE
1 APRILIE – 20:30 6 APRILIE – 18:30
Detalii şi rezervări pe www.grandcinemaandmore.ro

Grand Cultura
www.grandentertainment.ro

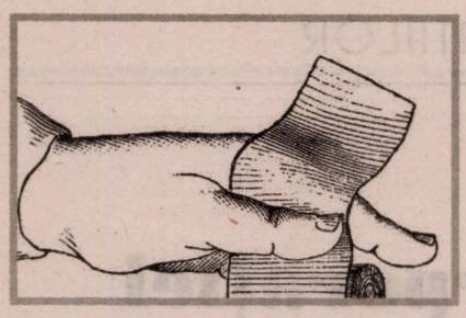

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Selfie-ul

– în Ţara din Oglindă –

De ce s-a umplut lumea de *selfies?* Întrebarea asta mă bîntuie de cîţiva ani, de cînd ştiu ce-i aia un selfie. Cuvîntul a fost trecut în dicţionarul Oxford anul trecut, în 2013, şi pentru cazul mai greu de crezut în care trăiţi cu totul, dar cu totul în afara reţelelor sociale, o să explic: e o poză pe care ţi-o faci singur, cu telefonul sau aparatul foto digital, şi pe care o pui pe Facebook. Dar de ce, Doamne, iartă-mă, ai face asta?

M-am apucat să fac săpături pe net ca să văd dacă a răspuns cineva la întrebare. Şi dacă aş putea merita dreptunghiul ăsta de hîrtie, încercînd să vă dau şi eu un răspuns al meu, diferit de ce scrie de pildă pe Wikipedia. Acolo se spune că primul autor de selfie a fost un daguerrotipist. Selfie-ul datează, previzibil, de cînd datează şi primul procedeu chimic care a popularizat strămoşul fotografiei. Un selfie şi-a făcut şi mica Mare Ducesă Anastasia, în 1914, în oglindă. Înainte de toate acestea, a existat, desigur, autoportretul. Dar acesta e un demers artistic mult mai laborios, în care, ca să zic aşa, autorul prevalează în faţa subiectului. La selfie e pe dos, cel care pozează e mai puţin decît cel care e pozat – fie ei una şi aceeaşi persoană.

Asta se vede şi din diferitele versiuni ale selfie-ului, dintre care cea mai gogonată e cea din spaţiul cosmic. Nu e vorba numai de astronauţi, ci şi de robotul Curiosity, care şi-a binemeritat acest nume pozîndu-şi singur capul, în septembrie 2012. Selfie-uri îşi fac şi politicienii (Obama, Cameron), şi celebrităţile (Inna, Ellen DeGeneres). Există un blog de *Selfies at Funerals* (selfies la înmormîntări) pe Tumblr – cu poza pre moarte călcînd –, care se leagă, curios, de ce spune Roland Barthes în *Camera lucida:* că fotografia, îngheţînd mişcarea şi timpul, conţine *in nuce* moartea, pînă la punctul la care moartea devine asimbolică, lipsită de sensul premodern, religios sau ritual.

Dincolo de toate aceste detalii factuale şi de altele – pe care le găsiţi pe Internet, aşa că am să încerc să mă abţin de la a vi le da –, cea mai frecventă etichetă care se pune pe selfie e: egoism, exhibiţionism. Fie şi numai fiindcă am stabilit că subiectul prevalează asupra autorului, selfie-ul e o formă de afirmare, e drept. Dar e pur şi simplu atît? De ce nu fac ceva asemănător utilizatorii de Facebook cu cuvinte, în loc de imagini? Sau cu mesaje voce?

M-am încurcat în toate acestea şi, ca să iau o pauză de reflecţie, m-am apucat să mă uit la Marea Ducesă Anastasia. Mă obseda povestea cu fotografia şi moartea – şi ştiţi probabil că Anastasia Nikolaevna a fost omorîtă, împreună cu toată familia ţarului Nicolae al II-lea, la patru ani după ce s-a pozat. Anastasia, apropo, se comportase ca un utilizator de MySpace, fiindcă pe vremea MySpace (şi a Anastasiei), telefoanele cu a doua cameră, pe aceeaşi parte a ecranului, nu apăruseră, aşa că selfie-urile se făceau în oglindă. De la Anastasia la MySpace a avut loc un regres tehnologic greu de imaginat, numit, în prospectele de la Metro, bliţ încorporat. Astăzi, aproape că nu există aparat – şi nici telefon – fără bliţ încorporat, mai puţin cele scumpe, pentru profesionişti. De unde aerul spectral al selfie-urilor de pe MySpace, cele de primă generaţie, în care imaginea subiectului e semisfîşiată de fasciculul bliţului care se reflectă în oglindă.

Dar, în fine, în toată poliloghia asta, cuvîntul-cheie e *oglinda.* De fapt, iPhone-ul de azi, odată ce a căpătat a doua cameră, de aceeaşi parte a ecranului, e o oglindă. Probabil nu numai eu, ci şi nenumăraţi alţii l-au folosit, literal, ca pe aşa ceva, cînd am vrut să vedem cum ne stă cutare şapcă sau haină într-un magazin şi n-am găsit o oglindă propriu-zisă.

Telefoanele din ziua de azi reuşesc să fie orice altceva decît telefoane, se ştie. Dar să ne imaginăm un savant sovietic din anii '50, care ar fi inventat ceva de felul unei oglinzi legate de un cablu electric, pentru a transmite imaginea la distanţă – un oglindofon sau un oglindofax, să zicem. Nălucirea asta absurdă ne dă o percepţie mai clară a ceea ce poate, face în mod real, banalul mobil pentru şi din noi.

Dispozitivul cu care ne luăm selfie-urile e, deci, o *oglindă-spaţiu-de-trecere.* Şi a fost inventat nu de savantul sovietic, ci de Lewis Carroll, în *Through The Looking-Glass.* A doua poveste cu Alice, cea în care eroina trece prin oglindă şi ajunge într-un fel de lume răsturnată, pentru a se trezi, la sfîrşit, ca dintr-un vis.

La fel ca oglinda lui Lewis Carroll, selfie-ul e moale ca un văl şi permite protagonistului imersia într-o altă lume. Una fermecată, în care tablourile sînt mişcătoare, ceasul – sau timpul – îţi zîmbeşte cu chip de om, iar piesele de şah sînt vii. Faptul că Internetul constă în pagini care conţin ceea ce conţin şi paginile de hîrtie, dar şi imagini mişcătoare, şi că infinitele tipuri de piese, armate şi altele sînt animate încă de pe la începuturile jocurilor de calculator ne ajută să înţelegem unde am ajuns. Autoportretul de Facebook e mai apropiat de avatarul de Second Life decît de o operă de artă, e un mod de a te comunica într-o altă lume, fermecată.

Problema e să nu începi să te crezi propriu-ţi selfie, cel care te măguleşte şi te arată aşa exact cum ai ales să vrei. Altfel, ajungi ca Alice în Ţara din Oglindă: eşti visul altcuiva şi nu poţi deveni real(ă) plîngînd. Fiindcă nici lacrimile nu sînt adevărate.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

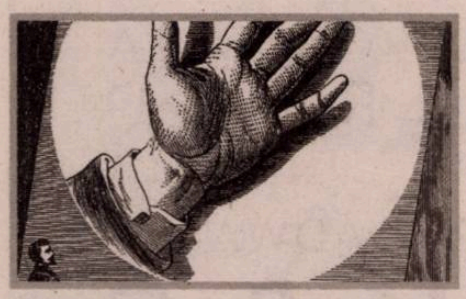

Adina POPESCU

portrete din mers

Rahat din Bangladesh

Nu mă deranjează să călătoresc singură, ba dimpotrivă, sînt mai atentă şi mai receptivă la ce se întîmplă în jurul meu, mai ales la oameni. Cu ceva timp în urmă, aveam o zi întreagă de pierdut în Bruxelles, oraş în care nu mai fusesem pînă atunci. Aşadar, m-am amestecat printre ceilalţi turişti „clasici", adică americani, japonezi şi nemţi, şi am început să mă învîrt fără vreun scop anume pe străduţele din jurul Grand Place, căscînd gura la clădiri, magazine şi cîrciumi şi trezindu-mă inevitabil în faţa aceluiaşi faimos băieţel care face pipi. În tot acest periplu de cîteva ore, am fost acostată de mai mulţi indivizi, în general puştani zîmbăreţi şi bruneţei, cu un ten uşor ciocolatiu, care, dîndu-şi seama că eram singură, îşi ofereau diferite servicii – să-mi fie ghizi, să-mi recomande un restaurant etc., sau se ţineau, pur şi simplu, după mine, sperînd că le pică ceva. De unul dintre ei am scăpat destul de greu, după ce mă tot întrebase de unde sînt, la ce hotel stau şi se declarase fan al cerceilor mei, pe care încercase să-i atingă. Nu fusese agresiv, însă suficient de obraznic cît să mă simt uşor *insecure.* Dincolo de aceste incidente, plimbarea a fost plăcută, iar jumătatea de oră petrecută în Piaţa Sainte Catherine – de-a dreptul minunată, un loc unde m-aş întoarce oricînd.

Mai pe seară, se pregătea un concert în Grand Place, aşa că mi-am luat o bere la cutie, aşa cum am văzut că făcea toată lumea, şi m-am aşezat pe o bordură, aşteptînd să înceapă. M-am nimerit lîngă un tînăr negru ca un tuci, care ar fi putut să fie de pe la noi, din comuna Lilieci să zicem, dacă n-ar fi fost curăţel îmbrăcat şi dacă n-ar fi avut, totuşi, un aer occidental. Cînd şi-a dezvelit dinţii orbitor de albi şi mi-a spus *„Hello!",* mi-am dat ochii peste cap. Altul! Eram gata să mă mut pe o altă bordură, lîngă un grup de japonezi, cînd tînărul îşi cere scuze pentru deranj, într-o engleză destul de limpede, dar e prima dată la Bruxelles şi spune că se simte un pic debusolat pentru că, din întîmplare, e singur. Ceva la tipul ăsta îmi inspira o oareşce încredere, aşa că am continuat conversaţia, e nasol să bei o bere excelentă, nefiltrată, şi să nu vorbeşti cu nimeni. De unde e? Din Londra. Cînd m-a văzut un pic suspicioasă (deşi n-aş fi avut de ce), mi-a mărturisit că, de fapt, e din Bangladesh şi că îşi face studiile la Londra, e student în anul II la ceva cu calculatoare. El şi colegii lui de cameră plănuiau de multă vreme o vacanţă în Europa, cumpăraseră bilete, rezervaseră camere la hotel, doar că cei doi se răzgîndiseră în ultima clipă. Aşa că se hotărîse să nu-şi strice vacanţa şi să plece de unul singur. Iar dacă e marţi e Belgia! Rîse, dezvelindu-şi din nou dinţii ăia de reclamă la Orbit. Ceva îmi plăcea la el – lejeritatea, optimismul, entuziasmul insuflat de vacanţa lui, pe care şi-o dorise de mult. Aşa că am devenit mai prietenoasă şi i-am povestit de peripeţiile mele cu tipii zîmbăreţi de pe străzile oraşului, apoi despre teama mea nejustificată că ar fi unul dintre ei. „Ah, magrebienii!" rîse el. „Toţi sînt la fel, şi aici, şi la Londra! De multe ori poţi să-i confunzi cu europenii... Ştii cum îi recunoşti? Au perciunii cîrlionţaţi." Cînd am rememorat feţele băieţilor de mai devreme, mi-am dat seama că avea dreptate.

Nu m-aş fi gîndit niciodată că pot exista atîtea similitudini între România şi Bangladesh!

Şi pentru că începuse concertul şi nu ne mai puteam auzi, iar trupa nu era cine ştie ce, am plecat să mîncăm ceva împreună. Ne-am nimerit pe o teresă din apropiere, unde am avut parte de cea mai proastă pizza cu fructe de mare din viaţa mea (din cauza căreia am petrecut o parte din noapte la toaletă), dar am băut vin şi ne-am simţit bine. Am povestit fiecare despre ţările noastre de origine. M-am prins repede că nu era un oarecare, era fiul unui soi de şeic din Dhaka, aşa că studiile la Londra se explică. Am vorbit despre lipsa autostrăzilor din Bangladesh... şi din România. Despre administraţiile noastre corupte. Despre populaţia care migrează spre alte ţări mai profitabile. Despre sărăcie şi despre cei îmbogăţiţi peste noapte, care se afişează cu maşini scumpe. În discuţia noastră, am folosit destul de des replica: *„The same!"* Nu m-aş fi gîndit niciodată că pot exista atîtea similitudini între România şi Bangladesh!

Vinul se terminase, era deja tîrziu, am făcut schimb de ID-uri de messenger, ne-am luat rămas bun şi am plecat fiecare spre hotelul lui. A doua zi, el urma să plece spre Luxemburg, eu – spre Paris. Nu mai ţin minte cum îl cheamă, însă l-am păstrat mult timp în lista de prieteni de pe mess: rahat_2001. Însă n-am mai vorbit niciodată de-atunci. Astfel de întîlniri întîmplătoare, de frînturi de poveste transformă, de fapt, orice călătorie într-o experienţă de viaţă.

Andrei MANOLESCU

Ce au făcut europarlamentarii români

The project Be EU 8 media outlets for one Parliament

În curînd vom alege noii parlamentari europeni şi poate că, înainte de a vota, ar fi de folos să ştim ce au făcut deputaţii din legislatura care se încheie. Măcar lucrurile mai semnificative. Cei 33 de europarlamentari români de la Strasbourg au fost aleşi în iunie 2009 (unii au mai fost înlocuiţi, între timp, cu următorii de pe liste) şi sînt împărţiţi în primele trei grupuri politice ca importanţă: 14 la Partidul Popular European (PPE sau creştin-democraţii), 11 la Alianţa Progresistă a Socialiştilor şi Democraţilor (APSD), 5 la Alianţa Liberalilor şi Democraţilor pentru Europa (ALDE). Alţi trei sînt neafiliaţi, dintre care Corneliu Vadim Tudor şi Dan Dumitru Zamfirescu provin de la Partidul România Mare iar Adrian Severin – de la PSD, partid din care a demisionat după scandalul de corupţie în care a fost implicat în 2011. Odată cu izbucnirea acelui scandal, ne amintim că Adrian Severin a fost exclus din APSD, dar a refuzat să-şi dea demisia din Parlamentul European, aşa cum au procedat ceilalţi doi europarlamentari, din Slovenia şi din Austria, implicaţi în aceeaşi poveste. Cei trei au căzut atunci în capcana întinsă de jurnaliştii de la *Sunday Times,* care, aflaţi sub acoperire, au cerut unui mare număr de europarlamentari să iniţieze şi să susţină amendamente în legislaţia europeană, contra unor importante sume de bani. Şi doar trei au acceptat. În prezent, Adrian Severin se află sub ancheta OLAF (Oficiul European de Luptă Anti-Fraudă).

Dar, dincolo de cazul Severin, să trecem în revistă prestaţia unor deputaţi europeni a căror reputaţie a crescut în urma activităţii lor de la Strasbourg.

Monica Macovei (membră a grupului PPE), deşi are mulţi adversari politici în ţară, este de departe europarlamentarul român cu cea mai importantă activitate. A fost primul europarlamentar român desemnat de revista *The Parliament* drept Europarlamentarul Anului, în 2012, la categoria „Justiţie şi Libertăţi Civile", pentru iniţiativele şi realizările sale în domeniul luptei contra corupţiei şi al respectării drepturilor civile. În Parlamentul European, a întocmit 40 de rapoarte, în calitate de raportor principal, şi 48 de rapoarte în calitate de raportor alternativ. Recent, Parlamentul European a adoptat cu mare majoritate (631 voturi pentru) directiva propusă de Monica Macovei privind confiscarea bunurilor provenite din infracţiuni de corupţie. Transpunerea acestei directive în legislaţia naţională e obligatorie pentru toate statele membre UE şi ea uşurează confiscarea averilor provenite din corupţie, chiar şi în cazul în care acestea au fost transferate altor persoane pentru a se evita confiscarea.

Pe ultimele locuri s-au clasat Corneliu Vadim Tudor şi George Becali.

De curînd, prin aceeaşi tradiţională premiere organizată de revista *The Parliament,* şi europarlamentarul Marian-Jean Marinescu (vicepreşedinte în grupul PPE) a fost desemnat Europarlamentarul Anului, la categoria „Cercetare şi Inovare". Dintre cei trei nominalizaţi, el a primit cele mai multe voturi din partea colegilor. Specialist în aeronave, Marian-Jean Marinescu a făcut o serie de rapoarte privind politica externă a UE în domeniul aviaţiei, eficienţa finanţării din partea Uniunii pentru dezafectarea centralelor nucleare, introducerea şi operarea sistemelor de navigaţie prin satelit şi unul privind Banca Europeană de Investiţii.

În 2013, Petru Constantin Luhan (membru al grupului PPE) a obţinut la rîndul său titlul de Eurodeputat al Anului, la categoria „Sănătate". În prezentarea revistei *The Parliament* se spune că „a făcut mult pentru promovarea unor chestiuni în domeniul sănătăţii". El a iniţiat o declaraţie care a avut drept obiectiv îmbunătăţirea cercetării în domeniul sclerozei multiple şi asigurarea accesului egal la tratament al pacienţilor. De asemenea, a promovat în mass-media problemele legate de cancerul de colon.

În 2011, singurul român nominalizat la titlul de Europarlamentar al Anului (la categoria „Educaţie şi Cultură") a fost liderul delegaţiei române a PSD de la Strasbourg, Cătălin Sorin Ivan (APSD). Profesor de economie la Universitatea „Al.I. Cuza" din Iaşi, el a iniţiat în Parlamentul European o importantă declaraţie scrisă, privind finanţarea sistemelor educaţionale în scopul depăşirii crizei economice. A luptat împotriva pariurilor sportive ilegale şi a evaziunii fiscale asociate.

Dincolo de acest titlu de Europarlamentar al Anului, care poate depinde şi de voturi şi, deci, de mărimea grupului din care face parte cel nominalizat, o altă măsură a activităţii europarlamentarilor a fost dată de un studiu publicat în septembrie 2011 de Institutul European pentru Democraţie Participativă. De acolo a reieşit că europarlamentarii români cei mai influenţi ar fi fost, pînă atunci, în ordine: Marian-Jean Marinescu, Adina Vălean, Renate Weber, Rovana Plumb, Adriana Ţicău şi Monica Macovei. La polul opus, cu un grad de influenţă redus în PE, au apărut Claudiu Tănăsescu (APSD), Traian Ungureanu (PPE) sau Viorica Dăncilă (APSD). Pe ultimele locuri s-au clasat Corneliu Vadim Tudor şi George Becali. Despre unii dintre cei de mai sus am pomenit cîte ceva, despre alţii vom aminti în continuare.

Adina Vălean (vicepreşedintă ALDE) a făcut în legislatura actuală patru rapoarte în calitate de raportor principal şi 20 de rapoarte ca raportor alternativ. Rapoartele principale sînt legate de infrastructura energetică europeană sau de eliminarea obstacolelor din calea drepturilor cetăţenilor Uniunii Europene (o temă extrem de importantă). De asemenea, în legislatura precedentă, Adina Vălean şi-a legat numele în special de raportul care a dus la reducerea preţurilor de roaming în Uniunea Europeană.

La rîndul ei, Renate Weber (membră a grupului ALDE) a întocmit patru rapoarte principale şi 11 în calitate de raportor alternativ. S-a preocupat de regulile şi normele introduse de Comisia Europeană privind reintroducerea controlului la frontiere în spaţiul Schengen, în situaţii excepţionale. Tot ea a făcut şi un raport despre normele standard în privinţa libertăţii mass-media în UE.

Silvia Adriana Ţicău (membră a grupului APSD) a făcut trei rapoarte şi şapte recomandări legate de transportul rutier, acorduri în domeniul aerian, siguranţa aviaţiei şi piaţa unică digitală. A avut şi peste 1300 de luări de cuvînt în plen.

Un nume cunoscut de europarlamentar român este Corina Creţu (APSD). În cei cinci ani de mandat, ea a făcut un raport (în calitate de raportor principal) legat de colaborarea dintre UE şi autorităţile locale (plus societatea civilă), în scopul reducerii decalajelor şi a sărăciei în anumite zone. A avut 45 de propuneri de rezoluţii şi peste 400 de luări de cuvînt în plenul Parlamentului, în chestiuni legate de ideea eliminării vizelor pentru Republica Moldova, situaţia din Ucraina sau instituirea corpului voluntar european de ajutor umanitar. S-a arătat preocupată de problemele legate de violenţă şi conflicte din toate colţurile globului, de drepturile omului, de sărăcie sau de discriminarea şi violenţa asupra femeilor.

Dar, desigur, e interesant de ştiut şi ce a făcut în Parlamentul European soţia premierului român, Daciana Sârbu (APSD). Ei bine, a făcut un raport în calitate de raportor principal, referitor la recunoaşterea agriculturii ca sector strategic, legat de contextul securităţii alimentare. E membră a Comisiei pentru Agricultură şi Dezvoltare Rurală şi ocupă locul al şaptelea între cei mai influenţi eurodeputaţi români, pe lista întocmită de Institutul European pentru Democraţie Participativă.

Fostul premier Theodor Stolojan a realizat patru rapoarte privind chestiuni financiare, legate de impozitare, recuperare de creanţe ori supravegherea entităţilor financiare – adică domeniile la care se pricepe.

Iuliu Winkler (UDMR-PPE) s-a remarcat prin şapte rapoarte, multe dintre ele privind comerţul (cu vin sau lemn), el fiind membru al Comisiei pentru Comerţ Internaţional.

Norica Nicolai (ALDE) s-a ocupat în mod special de situaţia femeilor în război şi de cea a femeilor migrante în UE şi care nu au acte de indentitate. Ioan Mircea Paşcu (APSD) s-a remarcat printr-un singur raport privind clauzele UE de apărare reciprocă şi solidaritate (în caz de atac extern sau de calamitate). Cristian Preda (PPE) a făcut un raport în calitate de raportor principal şi zece rapoarte ca raportor alternativ, cu referire, în general, la relaţiile externe ale UE.

În sfîrşit, nu-i vom lua aici la rînd pe toţi parlamentarii, dar mai există cîteva figuri despre care merită să vorbim. De exemplu, e de interes, probabil, ce a făcut fiica preşedintelui României în cei cinci ani. Ei bine, urmărind site-ul Parlamentului European, se constată că ea se remarcă printr-un număr record de luări de cuvînt în plen: nu mai puţin de 1377. De fapt, toate aceste luări de cuvînt nu sînt altceva decît o procedură de rutină a explicării motivelor fiecărui vot pe care l-a dat în PE. Poate că şi ce a făcut László Tökés (PPE) e interesant de aflat. A întocmit un singur raport, despre modernizarea sistemului de învăţămînt din Europa şi a avut peste 100 de intervenţii în plen, dintre care foarte multe referitoare la problemele pe care le-ar avea maghiarii din România sau la afirmaţii făcute la adresa sa de către unii politicieni români. O mulţime de răspunsuri, reacţii şi provocări în stilul binecunoscut.

În sfîrşit, ajungem şi la cei doi naţionalişti, George Becali şi Corneliu Vadim Tudor, aleşi în Parlamentul European pe listele Partidului România Mare. George Becali a demisionat din PE în 2012, pentru a-şi putea lua în primire funcţia de deputat în Parlamentul României. În prezent nu se mai află nici acolo, ci la penitenciarul Poarta Albă. Ca europarlamentar, n-a făcut nici un raport. A semnat o declaraţie scrisă privind combaterea despăduririi şi a adresat trei întrebări Comisiei Europene, referitoare la excluderea României de pe piaţa turcă a cărnii de ovine şi bovine, la situaţia monahilor români de la Muntele Athos şi la stadiul aplicării programului „Fructele în şcoli". Colegul său de listă, Corneliu Vadim Tudor, a avut 29 de luări de cuvînt în plen şi nimic mai mult. În intervenţii vorbeşte adesea despre fraude electorale care ar fi avut loc în România, cere trimiterea de observatori internaţionali şi controlarea sondajelor de opinie din ţara sa, pe care le consideră viciate. În intervenţiile mai recente, deplînge condamnarea la închisoare a lui Gigi Becali, despre care spune că este patronul echipei de fotbal Steaua Bucureşti, „fostă deţinătoare a Cupei Campionilor Europeni", condiţii în care, atrage el atenţia: „Moare fotbalul românesc. Păcat."

Între timp, preşedintele Partidului România Mare a luat decizia ca George Becali să fie înlocuit în Parlamentul European de candidatul care s-a plasat al şaptelea pe listele PRM, la alegerile din 2009. E vorba de fostul ofiţer de securitate şi apoi SRI, Dan Dumitru Zamfirescu. Jurnaliştii de la *Der Spiegel* au constatat că acesta votează în PE mereu *pentru,* chiar dacă e vorba de propuneri succesive care se bat cap în cap. Pe siteul Parlamentului European, apăsînd butonul din dreptul său pe care scrie „activităţi parlamentare", apare imediat răspunsul: „nici o activitate disponibilă".

Apariţia acestui text a fost realizată cu asistenţa Uniunii Europene, în cadrul unui grant oferit de Parlamentul European în domeniul comunicării. De conţinutul acestui articol este responsabilă doar revista *Dilema veche,* şi nu se poate considera sub nici o formă că textul reflectă punctul de vedere al Uniunii Europene.

Proiectul „BeEU – 8 organizaţii mass-media pentru un Parlament" este cofinanţat de Uniunea Europeană.

Elena STANCU

Poveste cu puşcării, copii şi melodii

Elevii ies din liceu şi mai rămîn cîteva minute în faţa clădirii să fumeze o ţigară. Deşi plouă mărunt de cîteva zile şi frigul umed îţi îndoaie oasele, băieţii sînt îmbrăcaţi subţire, în geci sport şi tricouri, iar cei mai mulţi poartă espadrile fără şosete. Rîd zgribuliţi şi pufăie bărbăteşte. Cînd termină de fumat, pleacă spre camere, în afară de doi-trei care au repetiţii la club cu educatorul Dan Buzărnescu.

Aici se întîlnesc cu restul băieţilor de la cor, care improvizează deja la darabane. Adrian poartă converşi albaştri, Aris – hanorac rap, iar Olandezu' – un tricou mulat. Ahmed şi Alin au părul ras pe lîngă urechi şi ridicat cu gel pe creştet. Cei care nu sînt căutaţi de familie au haine cenuşii, prea mari, pe care urmează să le văd în fiecare zi săptămîna aceasta. „Haide, tati, să începem" – îi strînge Buzărnescu. „Haideţi, uşor: «Au înnebunit salcîmii / De atîta primăvară»."

Mai sînt cîteva zile pînă la spectacolul de Ziua Femeii, pe care corul, format din 16 băieţi, îl va susţine la Penitenciarul de Maximă Siguranţă (PMS) din Craiova. Elevii au între 18 şi 21 de ani şi sînt închişi la Penitenciarul de Minori şi Tineri (PMT) din acelaşi oraş. Dan Buzărnescu, profesorul de muzică, lucrează cu tinerii deţinuţi din 1985, cînd actualul penitenciar era casă de corecţie, iar el – învăţător. Bărbatul de 62 de ani a alfabetizat mai bine de 600 de „urşi", băieţi care, cînd ajungeau la puşcărie, nu ştiau nici să scrie, nici să citească, şi a lucrat la cor cu sute, poate mii de copii. „Am stat aici mai mult decît un vieţaş", spune el.

Din 2007, Buzărnescu lucrează numai cu cei care au înclinaţii muzicale. Dar pe lîngă bătutul în darabane sau cîntatul la acordeon, deţinuţii învaţă să se ţină de un program, să se ajute unii pe alţii, să respecte nişte reguli de conduită. Nu e puţin lucru, avînd în vedere că trei dintre ei n-au fost niciodată la şcoală, iar majoritatea au maximum şase clase şi vin din medii defavorizate. Între melodii, băieţii fac „bîză" unii de alţii, se cocoşesc şi se vînzolesc pe scaune. „Haide, tati, că voi sînteţi 20 şi eu – unul", le spune Buzărnescu. „Şi, în funcţie de ce se-ntîmplă acum, la spectacol, sînt şanse mari să ne mai plimbăm pe-afară." Corul a cîntat în Craiova la cîteva baluri ale bobocilor şi recent tinerii au fost invitaţi cu darabanele la Bucureşti, la televiziuni.

Vali

„Nu mai forţa vocea, nu mai încerca să treci peste celălalt", îi spune Buzărnescu lui Vali, unul dintre şmecherii grupului. Băiatul poartă un tricou roz, o eşarfă cu pătrăţele şi blugi *skinny*. Are tenul închis şi faţa cu trăsături plăcute, care-l fac să pară cînd bărbat, cînd adolescent. Corpul musculos e încă firav, cu picioare subţiri şi mîini mici. Începe să cînte: „Am luat o lalea / Pentru mama mea", iar profesorul încearcă să-i scoată onduleurile din voce şi să facă melodia să sune cult. Vali o ia de la capăt: „Ham luat o lalea / Pentru mama mea." Buzărnescu îi face semn să nu mai lungească vocalele. Între timp, ceilalţi băieţi bat în darabane, iar Ţesală ţine linia melodică cu acordeonul.

Vali, care are acum 20 de ani, e închis pentru furt de cînd avea 16 ani. „Nu ajungeam la vizetă să vorbesc cu Buzărnescu cînd venea să mă scoată de pe cameră", spune el. „Pe dom' profesor îl iubesc că e ca un tată şi ne-ajută cînd avem nevoie de-un raport bun. M-a ajutat şi psihic cu activităţile, că mai văd lume. Cum sînt eu arestat de patru ani, mă mai satur de cei din cameră: aceeaşi vorbă, aceeaşi vrăjeală."

Băiatul nu şi-a cunoscut niciodată mama, care l-a părăsit cînd avea şase luni. L-a crescut bunica din partea tatălui, în timp ce părintele său ispăşea o condamnare de zece ani. „Cea mai mare dorinţă a lu' mamaie era să fiu deştept şi cînd iese tata să fie mîndru de mine", povesteşte Vali. „S-a bucurat cînd a văzut că ştiu să citesc la televizor şi mi-a zis: «Mamă, pe tine te fac băiat cuminte»."

Are o voce plăcută, guturală, însă abia îi înţeleg cuvintele. Vorbeşte încet şi, cînd rămîne singur cu noi în încăpere, pare timid. S-a maturizat în puşcărie şi singurele contacte pe care le-a avut cu lumea de afară au fost spectacolele cu corul. Nu îl „caută" nimeni din familie, pentru că bunica lui a murit cînd el avea 15 ani. „Eram foarte amărîţi", spune Vali. „Şase luni am mîncat numai pîine cu lapte, că nu aveam altceva. Cînd eram mic, a căzut casa pe noi, cum ar veni, tot acoperişul a căzut."

Mai are 11 luni de puşcărie şi activităţile de la cor îl ajută să-şi treacă timpul. Bate un ritm de manele în darabane, iar ceilalţi băieţi îi ţin isonul. „Îi las să cînte şi ce le place, pentru că aşa se simt în elementul lor", spune Buzărnescu. „Dacă m-apuc acum să-i zic lui Vali: «Ia mai du-te, mă, de-aci cu manelele tale», nu mai vine a doua oară la mine. E foarte dificil să iei de la zero un copil de 16, 17 ani. Conturul lui e deja trasat, şi pe acest contur trebuie să mă mulez cu influenţa mea educativă. Nu pot să-i dărîm valorile, pot doar să i le dirijez şi să i le şlefuiesc."

De cînd lucrează cu Buzărnescu, Vali a învăţat să cînte muzică populară clasică, melodii de-ale lui Tudor Gheorghe şi muzică uşoară, şi a înţeles că, indiferent de stil, o melodie are un registru de interpretare şi un mesaj care trebuie descifrat. Profesorul nu i-a spus niciodată vreunuia dintre elevii lui că e greşit ce-i place. „Uite, Pal, de exemplu, scrie versuri de hip-hop despre viaţa lui: cum a fost abandonat, cum s-a luat de droguri, cum l-au prins gaborii şi i-au pus cătuşele. Am ascultat cu el Puya şi B.U.G. Mafia, i-am arătat unde se pune accentul pe silabă în funcţie de ritm şi cum se pronunţă cuvintele."

Dacă ar fi „afară", planurile lui nu ar suna utopic, mai ales că vorbeşte fluent patru limbi străine.

Olandezu'

Pal, poreclit Olandezu', sare în ochi printre ceilalţi băieţi – blond, cu ochi albaştri şi ten deschis, înalt şi bine făcut, tînărul de 20 de ani poartă un tricou strîmt, care-i strangulează muşchii braţelor. Joacă rolul stomatologului într-o scenetă pe care o pregăteşte la club cu educatorul Cristi Dumitrescu. Buzărnescu şi Dumitrescu fac o repetiţie generală pentru spectacolul de 8 Martie, pe care băieţii îl vor susţine la PMS. Corul, darabanele, poeziile şi scenetele trebuie să se încadreze în 40 de minute.

Olandezu' şi Savin, care joacă rolul pacientului, îşi repetă replicile, iar educatorul Cristi Dumitrescu interpretează în paralel cu ei şi gesticulează dramatic. Cei doi băieţi au terminat 11 clase şi sînt printre puţinii deţinuţi cu atît de multă carte. Olandezu' s-a transferat la Craiova ca să-şi termine liceul – la penitenciarul din Tîrgu Mureş se făcea doar clasa a IX-a. Are planuri mari: vrea să facă Facultatea de Drept la New York, să fie pilot în Germania sau să studieze economie în Olanda şi apoi să devină om de afaceri.

Dacă ar fi „afară", planurile lui nu ar suna utopic, mai ales că vorbeşte fluent patru limbi străine: engleză, maghiară, germană şi română, care nu e limba lui nativă. Pal s-a născut la Tilburg, în Olanda, şi a locuit acolo pînă la 12 ani, la nişte prieteni de-ai părinţilor săi, împreună cu sora lui geamănă. Tatăl lor lucra la Londra, mama – la Köln, şi

trimiteau bani lunar pentru întreţinerea copiilor. Deşi vorbeau zilnic la telefon, Pal aproape că nu şi-a recunoscut părinţii cînd s-au reîntors în Olanda.

După cîteva luni petrecute cu ei, copiii s-au săturat de certuri. „Zbierau unul la altul, se înjurau, ne trezeau la 4 noaptea să le dăm dreptate, de parcă noi trebuia să învăţăm pe ei, nu ei pe noi", spune Pal. La 14 ani, băiatul a luat primul pumn de la tatăl său. „Era nervos din cauza lui mama şi s-a descărcat pe mine. Am fugit de-acasă şi am ales mai bine strada decît să stau în casa aceea în care am părinţi." Tot atunci a avut şi prima experienţă cu drogurile. „Traficantul mi-a promis că acele certuri nu vor mai exista, că nu o să mai gîndesc acolo şi-o să mă descarc." Poliţia l-a găsit şi l-a adus înapoi, dar certurile au continuat. Pal a fost bătut de tatăl său cu cureaua peste faţă şi a fugit din nou. Înainte de a împlini 15 ani, a primit o condamnare cu suspendare pentru trafic de droguri, iar părinţii l-au trimis în România, la alţi prieteni de familie, ca să-l scoată din grupul de consumatori. Aici a fost închis la 16 ani pentru omor calificat, trafic şi consum de droguri.

George

Sceneta cu stomatologul şi pacientul e spumoasă, iar Olandezu' şi Savin îşi visează replicile; Cristi Dumitrescu e mulţumit. Acum urmează poeziile. George, de 18 ani, pare cel mai mic dintre toţi şi îmi aminteşte de-un fost coleg de generală, olimpic la mate. E slab, are corp de adolescent în creştere, iar tatuajele, tăieturile de pe braţe şi semnele de la ţigările stinse pe piele nu reuşesc să-l facă să pară fioros. Îşi ţine gluba de la hanorac pe cap, deşi Buzărnescu i-o dă jos în joacă de cîteva ori şi-l strînge de umeri ca pe-un copil. „Să nu-mi stai aşa la spectacol, bine?" îi zice profesorul.

Mai are 11 luni de puşcărie şi activităţile de la cor îl ajută să-şi treacă timpul.

George recită poezia „Mi-e dor de mama", cu o voce dură, de bătăuş. Cristi Dumitrescu îl opreşte şi recită exemplificator, cu o voce gîtuită patetic: „Mi-e dor de mama, / Mi-e dor de tata!" Băiatul reia primele versuri, însă cu un ton sec. Aris, Ţesală şi Marius încep să rîdă, iar George roşeşte. „Hai, mă, gata, terminaţi cu caterinca", spune Buzărnescu. „Fii atent aici: te-ai întîlnit cu prietena ta, vorbiţi de una, de alta şi la un moment dat îi spui: «Mi-e dor de mama!»" George mai încearcă o dată, dar e timorat de hohotele de rîs din fundal. Profesorul îi trimite pe cei de la cor la o ţigară, să se liniştească. „Am o mică strategie: îi las cîteva minute să facă ce vor, să glumească cu celălalt, să fumeze, să schimbe o informaţie", spune Buzărnescu. „Dacă aş fi dur, i-aş enerva şi pe urmă ar fi mai greu de stăpînit. Aşa, îi las să-şi facă numărul şi pe urmă se potolesc, m-ascultă, că n-au de ales."

Băieţii se întorc de la ţigară, iar George recită onorabil poezia. E încă roşu în obraji şi gluga nu-i acoperă tenul aprins. Băiatul a fost închis la 17 ani pentru furt de maşini, însă prima spargere a dat-o la 16 ani. George locuieşte singur într-o garsonieră din Slatina, de cînd avea 11 ani: tatăl lui a murit, iar mama sa a plecat la muncă în Grecia şi îi trimite bani lunar. Doar mătuşa lui trece pe la el din cînd în cînd să-i aducă mîncare şi să vadă dacă mai are nevoie de ceva.

„Anturajul", pe care îl invocă toţi băieţii de aici, a fost şi în cazul lui motivul pentru care s-a apucat de furat. Banii pe care i-a cîştigat din vînzarea maşinilor i-a cheltuit cu fetele şi cu drogurile legale. Mai are cîteva luni pînă va ieşi din puşcărie, însă gîndul la viitorul său îl sperie, mai ales că se va reîntoarce în garsoniera din Slatina. „Cea mai mare frică a mea e ce-o să fac în viaţă, nu ştiu ce se-alege", spune el. „Ştiu că, dacă mă întorc acolo, o să fac din nou, la asta mă gîndesc în fiece seară." Dacă va mai fi închis, George va face cel puţin cinci ani de puşcărie, pentru că are trei condamnări cu suspendare.

Singurul lucru care-l ajută să nu se mai gîndească la asta sînt activităţile de la club. „Domnu' Buzărnescu e ca tatăl nostru, ne învaţă numai de bine. El ne mai dă ţigări în week-end, că atunci e cea mai mare criză pe puşcărie." Cînd băieţii dintr-o cameră nu mai au ţigări, organizează o „caleaşcă". Aşa au făcut şi aseară, cînd au stat treji pînă la 4 dimineaţa, iar la 6 s-au trezit la apel. Mai e o zi pînă la spectacolul de la PMS şi toţi băieţii vin adormiţi la ultima repetiţie. „Am făcut caleaşcă cu adidasul lui Aris", spune Adrian. Adică au pus ţigările într-un pantof legat cu sfoară şi l-au tras de la un geam la altul, pînă cînd a ajuns la destinaţie.

„Să nu vă prind cu feţele ăstea mîine", spune Buzărnescu. „Şi să nu îndrăzniţi să nu...", îşi mîngîie obrajii. „Părul frumos pieptănat, fără excese din ăstea. Îl daţi cu gel, dar fără exces. Aris, mîine să nu văd barba aia. În blugi, că toţi aveţi blugi. Tricouri: e ideal dacă avem negre, dar fără inscripţii.

Acu', vedeţi şi voi ce are fiecare." Profesorul dă tonul şi băieţii încep să cînte cu voci de urşi: „Soarele de dimineaţă / Ce răsare-n calea ta / Ţie, mamă, îţi urează / Mult noroc în viaţa ta." „Asta este! Haideţi, băieţi, gata, c-a reuşit", spune Buzărnescu, care se învîrte-n jurul lor şi le corectează poziţiile cu gesturi tandre.

Ţesală zîmbeşte stingherit cînd profesorul îi lipeşte capul de pieptul său. „Hoţii" – aşa cum îi numeşte personalul din penitenciar sau cum îşi spun ei singuri, fără să se simtă jigniţi – nu sînt obişnuiţi cu efuziuni. Însă pentru Buzărnescu, ei sînt doar nişte copii. „Cu fiecare elev cu care am lucrat, am încercat să scot delincventul din el şi să-mi rămînă copilul. În momentul în care a fost depus în penitenciar, el a fost pedepsit o dată şi nu am voie să-l pedepsesc a doua oară. Eu trebuie să refac drumul înapoi şi să-l ajut să iasă din penitenciar un om obişnuit. Uneori reuşesc, alteori nu." Din experienţa sa, Buzărnescu spune că numai 20% dintre tinerii de aici nu vor mai face niciodată puşcărie.

Adrian

Băieţii bat cu forţă în darabane, deşi Buzărnescu le face semn: „Uşor, uşor." Asta e partea lor preferată, mai ales că majoritatea au calităţi ritmice. „Acest instrument are şi un efect psihologic, pentru că-i ajută să se descarce de energie." Formaţia improvizează, iar Ţesală le ţine tonul la acordeon. Adrian are limba scoasă în timp ce bate concentrat. Are o mutră simpatică, de copil pus pe şotii, şi zîmbeşte tot timpul.

Este închis de la 17 ani (acum are 20) pentru furt, deşi lui nu i-a lipsit nimic. Părinţii au plecat la muncă în Germania cînd era foarte mic, iar pe el şi pe cei trei fraţi ai săi i-a crescut bunica. Primeau însă pachete şi bani în fiecare lună. „Haine, jucării, electronice, telefoane, tot ce ne trebuia", povesteşte Adrian. „Aş fi vrut să nu ne mai trimeată pachete, dar să stea cu noi." Copiii îşi vedeau părinţii de două ori pe an, cînd aveau liber de la serviciu, iar majoritatea Crăciunurilor le-au petrecut fără ei. „Cel mai urît era cînd plecau înapoi", povesteşte tînărul. „Stăteau cu noi două-trei săptămîni, ne plimbam prin parc, mergeam în Orăşelul Copiilor, apoi ei plecau."

De regulă, cei care vin în custodia penitenciarului provin din medii subculturale, cu foarte mari carenţe educative, explică Buzărnescu. „Eu nu pot să le refac cultura. Uneori nu pot să le dau nici cei şapte ani de acasă, dacă nu au avut norocul să trăiască într-o familie care să-i înveţe ceva." Aici vin băieţi care pînă la 18, 19 sau 20 de ani n-au fost niciodată la şcoală. „O parte din vină o are şi familia, dacă nu toată vina", spune profesorul. „Sînt familii care i-au abandonat, i-au neglijat, nu i-au şcolarizat. Cînd se întîmplă chestia asta, intervine anturajul, şi de aici încep toate necazurile. Am avut şi situaţii în care elevii spuneau: «La ce să mă întorc acasă, cîndăl bătrîn nu se trezeşte de dimineaţa pînă seara, o bate pe mama, o bate pe sorămea şi pe mine mă trimite la furat?»"

Petrişor

La 8 dimineaţa, cînd Buzărnescu vine să-i scoată din camere, băieţii sînt daţi cu gel şi îmbrăcaţi în cele mai bune haine ale lor. Merg la club să ia instrumentele, boxele şi mixerul, apoi trec prin scanerul de la poartă. „În puşcăria asta e un singur şmecher, şi ăla sînt eu", le spune gardianul în timp ce urcă în microbuz. „Aveţi grijă, chiar dacă nu se consemnează, se ţine minte." Băieţii rîd, bat în darabanele pe care le ţin în braţe, vorbesc tare şi agitat. „Bă, c-am mai ieşit p-afară cu spectacolele e una, că nu ne cunoştea oamenii", spune Petrişor. „Dar ăştia de pe puşcărie ne ştie, avem familie p-acolo. Nu ne putem face de rîs în faţa la hoţi."

Petrişor, zis Becali, e fericit: astăzi a primit scrisoare de la femeia lui

Petrişor, zis Becali, e fericit: astăzi a primit scrisoare de la femeia lui, după şapte luni în care n-a ştiut nimic de ea. Ca să marcheze momentul, şi-a desenat nişte buze pe gît. În drumul către PMS, îl imită pe Becali: „Dau 1000 de euro la cine ştie să-mi zică tot Crezul, da' n-am mărunt acuma la mine." Băiatul, care are 20 de ani, face puşcărie de la 15. „Mie mamă şi tată mi-e puşcăria, aia a avut grijă de mine", spune el.

Nu şi-a cunoscut niciodată tatăl natural şi a trăit cu un părinte vitreg, care îl lovea tot timpul. Cînd Petrişor avea 3 ani, bărbatul i-a spart dinţii pentru că a stricat un aparat de radio. Iar cea mai zdravănă bătaie a primit-o la 7 ani pentru că i-a scăpat armăsarul cînd se întorcea de la păscut. „M-a legat de un stîlp şi m-a bătut pe spate cu frînghia de la tractor, udă cu motorină. Plîngeam şi spuneam: «Las' că mă fac io mare.»" Cînd s-a făcut mare, Petrişor a fost condamnat de mai multe ori din cauza scandalurilor. „Cîteodată stau aşa în pat şi mă gîndesc: «Doamne, da' cu ce-am greşit de sînt înapoi aici, ce-am făcut, am omorît om? I-am dat una şi a căzut jos, nu i-am dat în cap, nu l-am omorît", spune el.

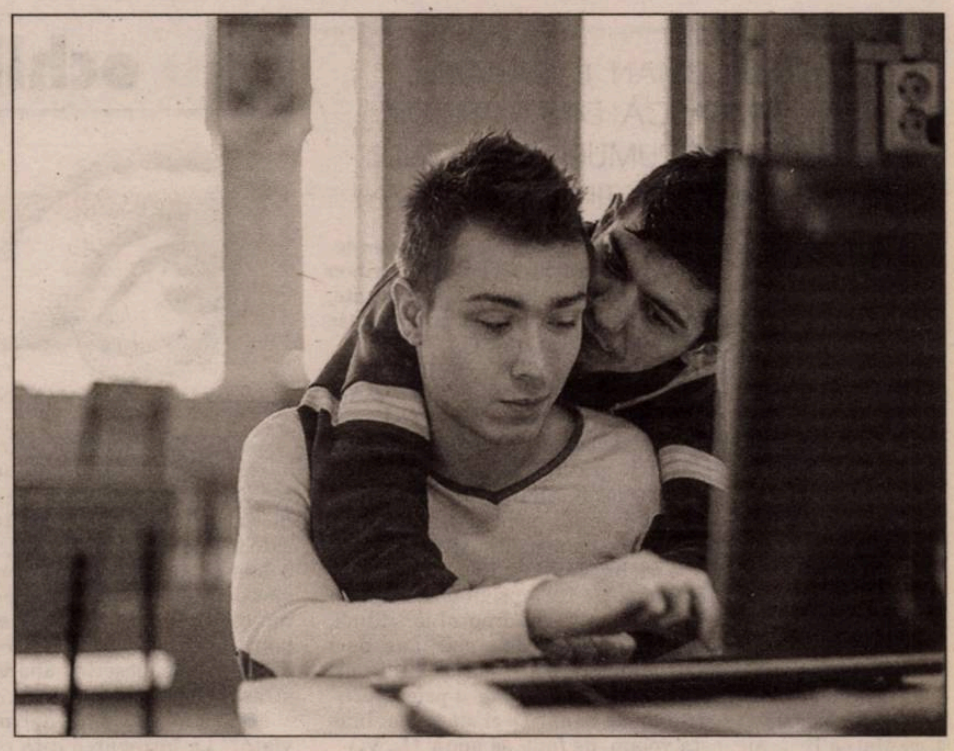

Microbuzul opreşte la Penitenciarul de Maximă Siguranţă din Craiova, iar băieţii trec printr-un control mai serios decît la cel de la minori şi tineri. Clubul de aici are scenă şi scaune ca de cinema. Buzărnescu îi organizează: unde să pună mixerul, boxele, instrumentele, cum să stea pe scenă. Spectacolul de Ziua Femeii e doar pentru deţinute, iar femeile sînt aduse pe rînd din camere. Băieţii scanează publicul în căutare de trupuri tinere. Un grup de fete de vreo 20 şi un pic de ani stau în rîndul cel mai din faţă şi-l

„M-a legat de un stîlp şi m-a bătut pe spate cu frînghia de la tractor, udă cu motorină."

filează pe Olandez. „Ce frumos e!" şuşotesc. Olandezul le ignoră, însă Aris priveşte insistent către ele. O fată şatenă îi zîmbeşte în timp ce se joacă cu părul.

„Au înnebunit salcîmii / De atîta primăvară." Băieţii cîntă pe fundal de chicoteli şi rîsete provocatoare. Alin stabileşte contact vizual cu o femeie cu 10 ani mai mare şi vreo 20 de centimentri mai înaltă. Mă gîndesc că am mai văzut privirea asta pe Discovery Channel.

„Îmi pare rău că sînt prea multe femei bătrîne la puşcărie", zice Adrian, căutînd cu privirea printre femei în vîrstă, cu baticuri şi fuste înflorate. George termină de recitat şi corul începe: „Lîngă tine, mama mea, / Stau mereu alături, / Lîngă tine fericirea mi-o găsesc." Cîteva spectatoare în vîrstă plîng înfundat şi-şi şterg lacrimile cu baticurile.

Buzărnescu schimbă registrul cu ceva mai vesel şi băieţii încep să bată în darabane. Deţinutele mai curajoase îşi scot gecile, se ridică şi încep să-şi unduiască şoldurile. Gardienii se apropie de scaune. Alin bate în darabană şi între timp îşi face semne din ochi cu femeia pe care a filat-o. Îşi citesc unul altuia de pe buze. Cele 40 de minute de spectacol se termină, însă femeile aplaudă şi cer bis. După încă o melodie, gardienii le scot din sală. Alin îi strigă ceva în romani femeii, iar ea îi răspunde în timp ce se îndreaptă către ieşire. E o hărmălaie de strigăte şi rîsete, pe care gardienii încearcă s-o organizeze.

Băieţii lui Buzărnescu ies în curte să fumeze o ţigară; spectacolul a ieşit bine, iar profesorul e mulţumit. „Bă, nu am venit degeaba aici", se umflă Alin. Aris nu ştie cum se numea fata şatenă: „Eh, ne mai uităm şi noi, să ne treacă timpul, că ce putem face? Dacă eram afară – altceva." Peste gardul din fundul curţii, acolo unde începe spaţiul de detenţie, se aude un răcnet: „Bă, îl fut în gură pe nazist." Uşile grele, din fier, se deschid, iar pe lîngă noi trece un grup de bărbaţi care ne privesc insistent. „Hai, bă, daţi-i drumul", le spune gardianul care-i însoţeşte. „Mai am trei luni pînă ies şi pe urmă vin să-i dau muie, că face rapoarte aiurea la oameni", scuipă printre dinţi un bărbat masiv, cu două capete mai înalt decît gardianul. Mergem către microbuz, iar băieţii sînt tăcuţi şi obosiţi de emoţii. „Să moară mama, pe cuvînt de pieton dacă ajung aici", îl aud pe unul dintre ei.

Material realizat în cadrul unei burse oferite de Centrul Carter şi Centrul pentru Jurnalism Independent, cu sprijinul Administraţiei Naţionale a Penitenciarelor.

Fotografii de Cosmin Bumbuţ.

***Elena Stancu** este jurnalist la Teleleu.eu, un proiect cu poveşti în texte şi imagini realizat împreună cu fotograful Cosmin Bumbuţ.*

Cu ochii-n 3,14

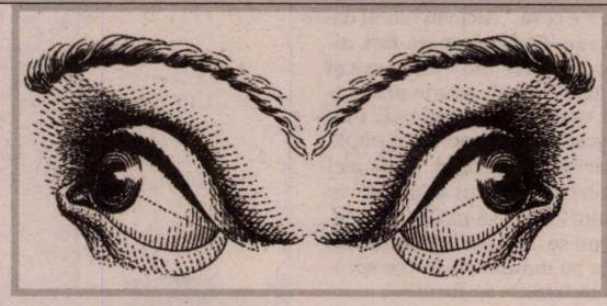

NASUL UMAN E CAPABIL SĂ PRIMEASCĂ DIN EXTERIOR VREO TREI DRUMURI (CÎTE UNUL PENTRU FIECARE TIP DE ANALIZĂ)

■ În cazul în care nu vă dădea pace precizia numerologică: nasul uman e capabil să identifice „cel puţin“ un trilion de mirosuri, arată noile cercetări din domeniu. Din păcate, circumstanţele olfactive oferite de viaţă sînt prea reduse pentru a ne exersa nasul cu adevărat. (**M. C.**)

■ Un nou regulament a intrat în vigoare în închisorile britanice: deţinuţii nu mai au voie să primească din exterior lenjerie intimă, reviste, felicitări *homemade* şi cărţi. „Nivelul educaţiei în închisorile de la noi e o ruşine naţională – 40% din cei aflaţi în spatele gratiilor au vîrsta de cititor a unui copil de 11 ani“, a declarat laburistul Sadiq Khan. Pe petition.org există deja o petiţie pentru anularea interdicţiei, semnată de 20.000 de oameni şi susţinută de nume importante ale literaturii britanice. În România, art. 17 din legea nr. 23 din 18 noiembrie 1969 privind executarea pedepselor sună aşa: „Condamnaţii au dreptul la odihnă, plimbare, asistenţă medicală, dreptul de a petiţiona, de a primi vizite, pachete cu alimente sau îmbrăcăminte ori medicamente, cărţi, ziare, reviste, ţigări, de a primi şi trimite corespondenţă şi sume de bani.“ Deci stăm mai bine ca Marea Britanie, asta voiam, de fapt, să spun. (**L. V.**)

■ Citesc în *Evenimentul zilei*, ediţia online, că şefa Autorităţii Rutiere Române (în prezent arestată) a cerut şpagă de la patronul unei firme, printre altele, un televizor LCD cu diagonala de 102 cm şi *neapărat* fără telecomandă. Patronul (din Cluj) a făcut vreo trei drumuri la Bucureşti pentru a căuta modelul cu pricina în nişte magazine specializate şi nu l-a găsit, astfel încît pînă la urmă i-a dat împricinatei banii să şi-l cumpere singură. Ba chiar soţia i-a reproşat (spirit de gospodină, deh!) că trebuia să facă aşa de la început, căci drumurile la Bucureşti au costat mai mult decît televizorul. Constat că, în zilele noastre, e tot mai greu să dai şpagă: presupune efort, deplasări, cheltuieli suplimentare (decontabile?) şi, nu în ultimul rînd, cunoştinţe despre tot ce e mai nou pe piaţă. Şi mai constat că

şpăgarii zilelor noastre nu vor să facă zapping. (**M. V.**)

■ La Spitalul Universitar din Bucureşti, lifturile funcţionează în felul următor: pe o parte, cele cu soţ, care opresc la etajele 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14 şi, pe cealaltă, cele fără soţ, care te duc la 1, 3, 5, 7, 9, 11, 13. Spun lifturile, dar, de fapt, e doar cîte unul pentru fiecare tip de cifre. Aceleaşi lifturi sînt dotate cu liftiere – nişte doamne respectabile, care, de multe ori, poartă căciuli şi stau cu picioarele întinse, împotriva varicelor. Dacă faci conversaţie cu ele, îţi descifrează din secretele meseriei: aparent, da, e uşoară, dar, de fapt, stresul emoţional şi moral... (**I. P.**)

■ „Vă simţiţi bine, dar peste cinci ani o să mai fiţi în viaţă?“ La întrebarea asta complicată se pare că se poate răspunde acum printr-o simplă analiză de sînge. „Testul morţii“ e pus la punct de oameni de ştiinţă estonieni şi finlandezi şi previziunile se fac pe baza patru biomarkere. Nu-mi dau seama dacă e rău sau e bine să ne aflăm viitorul în felul ăsta exact. Ghicitul în palmă avea nişte necunoscute mai poetice. (**A. M. S.**)

AŞADAR, METODA GIRAFEI SCUTURATE S-A DETERIORAT

■ Un viceprimar tînăr, cu viziuni moderne, şi-a făcut de rîs consătenii: a fotografiat gospodăriile mizerabile din comună şi le-a pus pe Facebook. Oamenii au aflat, s-au ruşinat că au apărut „la panou“ şi au strîns gunoaiele. Aşadar, metoda a funcţionat. Doar primarul, cu vreo 20 de ani mai în vîrstă, s-a supărat pentru că vicele nu s-a consultat cu el înainte. Sau probabil că a căutat prin sat acea remarcabilă gazetă de perete şi n-a găsit-o nicăieri. Nici pe listele de investiţii ale Primăriei. (**A. P.**)

■ Administratorii grădinii zoologice din Copenhaga, autorii eutanasierii de luna trecută a girafei Marius, pe care au disecat-o în prezenţa copiilor, tocmai au ucis patru lei, dintre care doi pui. Ceva e (încă) putred în Danemarca! (**M. C.**)

■ La capătul Pantelimonului se află Parcul Cosmos. În parc se află două spaţii îngrădite, cu iarbă pîrjolită şi tufişuri scuturate: „Loc cîini agresivi“ şi „Loc cîini neagresivi“. Nu scapi de cîini nici chiar în Cosmos. (**M. P.**)

■ Prin decembrie 2013, cineva care a cumpărat un bilet de loterie de la o agenţie din Galaţi a cîştigat premiul cel mare, la categoria I: 420.000 de euro. Omul nu s-a dus încă să-şi revendice cîştigul. Ziarele au început să speculeze. Cea mai năstruşnică poveste e a vînzătoarei de bilete din mica agenţie gălăţeană. Ea spune că bănuieşte cine ar fi ghicit cele şase numere şi crede că bărbatul respectiv şi-o fi uitat biletul prin vreun buzunar al pantalonilor. Nevastă-sa, nefericita, i-o fi spălat pantalonii cu tot cu biletul cîştigător, care s-a deteriorat iremediabil. 420.000 de euro s-au dus, cum se spune, pe apa sîmbetei (sau, mă rog, a Dunării). Cu toată compasiunea pentru această pierdere irecuperabilă nu-mi vine în minte decît comedia. Orice ai face, Caragiale e mereu actual. (**M. M.**)

DOUĂ PERSOANE, DOUĂ CUVINTE: UNUL A FOST EMILIAN, ALTUL UNIVERSAL

■ Zilele trecute, la o secţie financiară din Bucureşti s-a prăbuşit tavanul. Două persoane au fost rănite. Să înţeleg că plata taxelor şi impozitelor dăunează grav sănătăţii? (**S. G.**)

■ O autospecială masivă, superbă, impecabilă avansează încet pe Calea Dorobanţilor. Pe bena lucioasă, de un alb imaculat, sclipesc, din litere de inox şlefuit, două cuvinte: FAUN VARIOPRESS. E noua maşină de gunoi a companiei Supercom. (**M. P.**)

■ Scenă dintr-un taxi bucureştean: „Fumaţi pipă?“ „Da.“ „Sînteţi artist?“ „Nu.“ „Spuneţi-mi, domnule, cine e mai mare, Grigorescu, sau Brâncuşi?“ „Ştiţi, unul a fost pictor, altul sculptor... perioade diferite... şcoli diferite... nu se pot face astfel de comparaţii...“ „Mie-mi place Grigorescu.“ „Foarte bine, e un pictor român de referinţă.“ „Da' *Caru' cu boi* e de el?“ „Da.“ „Ştiţi, eu mă regăsesc în el.“ „(!) În care anume elemente?“ „Păi, ştiţi, e aşa, ca la ţară...“ *Secondo tempo* în numărul viitor. (**R. M.**)

■ Emilian Frîncu, primarul din Rîmnicu-Vîlcea, oraşul meu natal, a fost condamnat, în cele din urmă, la patru ani de închisoare (după ce iniţial luase cu suspendare şi revenise în funcţie) pentru mita cerută unui arhitect (colegul Cristian Ghinea a scris la vremea respectivă povestea acelui flagrant pus la cale de DNA). Ei bine, e momentul unui autodenunţ: în anul 2000 am primit un „Premiu de excelenţă acordat pentru activitate deosebită în domeniul cultural“ taman de la condamnatul de azi, pe vremea aceea „doar“ un liberal cu fundaţie, posturi de radio şi televiziune locale. (**M. C.**)

■ După Iaşi (pe drumul numelor de firme), un popas la Ploieşti: Păstrăviorul Impex SRL, Blue Bird Pasăre Albastră SRL, Hoinar Com SRL, Truism Imobiliara SRL, In Nomine Bufonis SRL, Chelios Prest SRL, Fag Lemn Uscat SRL, Egal SRL, Sprinten Infomar SRL, Farmacia Fioly SRL, Cio Grav SRL, Unic Negulescu SRL, Un Poc De Tot Import Export SRL, Onest SRL, Grădiniţa Umbreluţa Norocoasă SRL, Litera Ortodoxă SRL, Voinik Total SRL, La Brancardierul Vesel SRL, Pancuantic SRL, Imperial Cedru SRL, Punct Ochit Punct Lovit SRL, Teatrul Cu Bere SRL, Învierea Universal Trust Prodimpex SRL, Marele Secret SRL, La Carul Cu Var SRL, Borodes Gigantul SRL, Latent Impex SRL, Cofetarul Îndrăzneţ SRL, Mere Fruct Profit SRL, Parfum De Tei Impex SRL, Stresul SRL, Noroc Bun Plus SRL, Putere & Lumină Serv SRL, Veselu SRL, Micuţul Uriaş SRL, Casa De Amanet La Doi Fraţi Grande SRL, Jumi Juma SRL, Identic SRL, Sublima Dulce SRL, Noi Ne Permitem SRL, Rătăcitorii SRL, Ceas Chei Plus V.H. SRL, Bucuroşi De Oaspeţi SRL, Ştampilozaur SRL, Roata Cu Bere Serv SRL, Complicat Rău SRL, Veşnic Drum Deschis SRL, Câştigă Timp Util SRL, Patru Mâini Imobiliare SRL. (**D. S.**)

PUBLICITATE

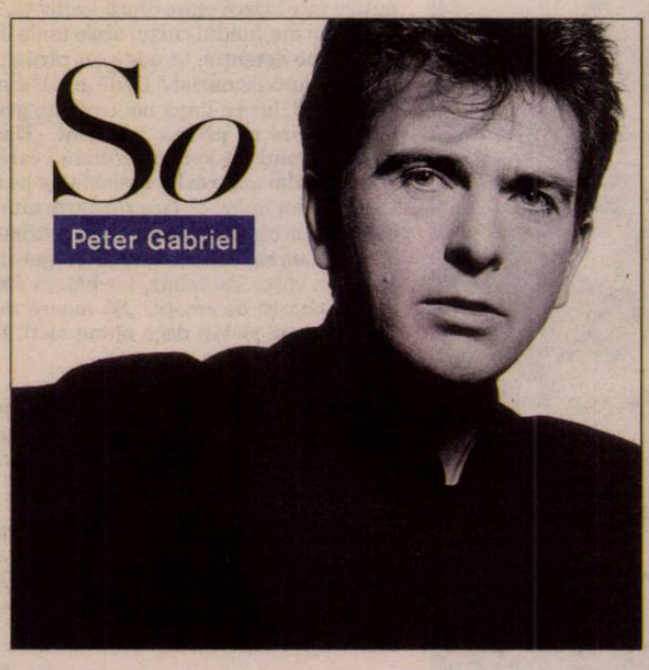

Peter Gabriel
Back to front
Toate piesele celebrului album "So" într-un concert memorabil!
8 MAI | Romexpo, Pavilionul Central
Bilete: Myticket.ro / Diverta
ROCK FM It Rocks!
PRIMA TV
ORGANIZAT DE: EMAGIC, LIVE NATION
PARTENERI MEDIA: adevărul, DILEMA, OK!, DRAGOSTE, metropotam.ro, INFO MUSIC, iConcert.ro, orașul meu, ADPM, 24-FUN, ring, CATAVENCII, BestMusic, VICTORIA, 220.ro, HotNews.ro, smilemedia.ro
So 25th Anniversary re-issues available on CD, Special Edition 3CD Set and Deluxe Box set
REALWORLD
www.petergabriel.com

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

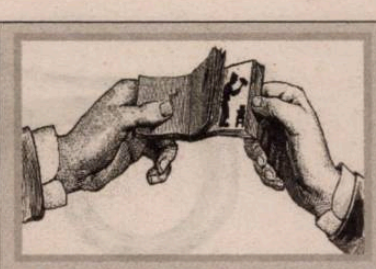

Marius CHIVU

feed**book** 14

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul XI ■ nr. 530 ■ 10-16 aprilie 2014 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

ANDREI PLEŞU

„Exerciţii de citire“

pagina 3

OVIDIU NAHOI

„La ce servesc alegerile europene“

pagina 7

CRISTIAN GHINEA

„Dinastia Iliescu se stinge“

pagina 12

Divele muzicii româneşti

„Voi cînta pentru mileniul trei / Vreau, vreau să las un semn din anii mei.“

(ANGELA SIMILEA)

5 948489 141997 14

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

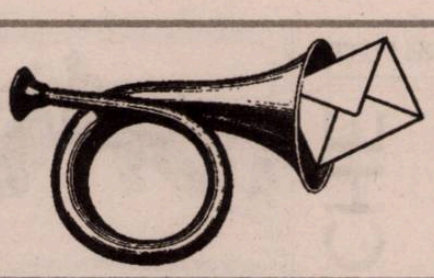

turneu de inbox

NR. 529

Articolul lui Ovidiu Nahoi, „De 10 ani în NATO – de 15 ani spre Vest"

To be or not to be (in) NATO!

Aseară, TVR 1 a difuzat în direct un interviu cu Emil Constantinescu, secondat, discret, evident, de Teodor Meleşcanu. A spus cîteva detalii mai mult decît interesante, de mine unul auzite doar aseară – de pildă, că mineriada 1999 ar fi fost dirijată de agenţi KGB din... Franţa! Curios, moderatorii aceia pierduţi nu au insistat pe detaliu. Ne-au dat, în schimb, un „documentar" prosîrbesc şi pro-Miloşevici, ce părea elaborat în timpul Tratatului de la Varşovia. A mai urmărit cineva emisiunea? Aş fi curios să aud/văd comentarii la cele dezvăluite de Emil Constantinescu.

adăugat de cattusthraex
la 4 aprilie

Cu republica în NATO
sau cu monarhia?

Ieri, 5 aprilie, grupuri de manifestanţi, în cîteva oraşe mari, au cerut reinstaurarea monarhiei. Atît monarhiştii, cît şi republicanii au argumentele lor. Prezentarea frugală a acestor argumente (la nivel de „motive") la manifestaţii nu este suficientă pentru luarea unei decizii de maximă responsabilitate. Priveşte viitorul nostru şi al copiilor noştri.

Pentru luarea unei decizii bine fundamentate, ar trebui ca, pentru început, să fie informată populaţia asupra avantajelor şi dezavantajelor celor două forme de guvernămînt, numai de către o comisie formată din experţi în materie (istorici, jurişti, economişti etc.) O asemenea comisie ar fi trebuit înfiinţată şi sub denumirea de „Comisie Constituţională", care să fi elaborat modificarea, completarea sau chiar înlocuirea actualei Constituţii, să nu se procedeze „pe picior", aşa cum au fost elaborate „cîrpelile" propuse de grupul de băgăcioşi-diletantişti condus de constituţionalistul Crinişor.

După informarea temeinică, la TV (cu obligaţie dată de CNA), după culegerea de opinii ale specialiştilor, ale societăţii civile, forma finalizată a documentului elaborat de specialiştii autentici trebue să fie supusă unui referendum. Documentul trebuie să prezinte şi situaţia actuală din alte ţări (nu numai istoria monarhiei din ţara noastră). Să se prezinte motivele (justificarea) pentru care monarhia (evident, constituţională) este menţinută în cîteva ţări, cum văd specialiştii din acele ţări problema „republică *versus* monarhie".

Oamenii să aleagă în cunoştinţă de cauză, nu „în orb". Manifestaţia de stradă este doar o manifestare de simpatie, a unor concetăţeni, pentru monarhie. Este cu totul insuficientă pentru schimbarea actualei forme de guvernămînt. Manifestanţii ar trebui să elaboreze şi să înainteze Parlamentului o propunere puternic fundamentată (un document), care să justifice oportunitatea ţinerii unui referendum, singura soluţie serioasă, de luat în seamă. Manifestanţii ar trebui să înglobeze, în rîndurile lor, şi experţi constituţionalişti. Altfel...

adăugat de Ioan Ionescu
la 6 aprilie

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

■ Începînd din 17 aprilie, timp de şase săptămîni, o nouă „Colecţie cu dichis": *Mari simfonii sub bagheta lui Sergiu Celibidache*. Împreună cu *Dilema veche*, desigur. Bruckner, Brahms, Mozart, Schubert. E adevărat, Celibidache spunea despre discuri că sînt „clătite cîntătoare". Dar ce bine – totuşi – că există înregistrări cu el, chiar dacă sînt puţine (în comparaţie cu producţia altor dirijori). Aşadar, vă recomand să nu rataţi această serie. Expresia „piese de colecţie" chiar se potriveşte cu adevărat în acest caz. (Mircea Vasilescu)

■ *Saving Mr Banks* (2013, John Lee Hancock), cu Emma Thompson şi Tom Hanks – un film care dezvăluie multe lucruri inedite despre relaţia dintre filmul şi cartea *Mary Poppins*, precum şi despre cea dintre P.L. Travers şi Disney. (Iaromira Popovici)

■ Textul lui Ştefan Mako, „Am fost smardoaică", de pe casajurnalistului.ro: pentru că Stela e genul de erou dostoievskian, pentru că autorul procedează ca un documentarist deştept şi simte că nu e cazul să intervină şi trebuie să-şi lase personajul să vorbească şi să se desfăşoare. Şi efectul e mult mai puternic aşa. (Ana Maria Sandu)

■ Dacă aţi ratat meciul Dinamo – Steaua din decembrie 1988, Corneliu Porumboiu vă oferă şansa să-l vedeţi la cinema, comentat de tatăl său, care a şi arbitrat partida. Nu vă spun care a fost scorul, dar vă asigur că filmul e mai bun decît meciul. *Al doilea joc* a intrat în cinematografe. (Matei Martin)

■ V-aţi cumpărat deja biletele pentru Teatrul Crucible din Sheffield? Acolo unde, pe data de 19 aprilie, începe să se joace nu vreo piesă de Shakespeare, ci Campionatul mondial de Snooker. Multă lume doreşte ca rolul principal să fie jucat, ca şi anul trecut şi ca şi în urmă cu doi ani, de Ronnie O'Sullivan. Să vedem dacă mai ţine figura şi de data asta. (Andrei Manolescu)

■ Alergaţi la cea mai apropiată librărie şi cumpăraţi *Moscova-Petuşki*, de Venedikt Erofeev, proaspăt reeditat la Polirom. După cum bine scria Emil Iordache, traducătorul cărţii, *„Moscova-Petuşki* nu este numai un imn dedicat băuturii, ci şi un bocet mahmur al întîlnirii cu lumea." Dacă luaţi mai multe exemplare, aţi rezolvat cadourile pentru tot restul anului. În afară de cadourile pentru minori, desigur. (Luiza Vasiliu)

■ Vineri, 11 aprilie, începe Tîrgul de Florii la Muzeul Ţăranului Român. Olari, fierari, cioplitori, lingurari, cojocari, pielari, rudari, iconari, dar şi încondeietoare, ţesătoare, cusătorese, împletitoare, din toate zonele ţării, se vor aduna în curtea muzeului de la Şosea. Cozonaci, cofeturi din Teleorman, turtă dulce de Harghita, mere din Maramureş, halviţă, miere de albine şi lăptişor de matcă, polen şi propolis, ierburi de leac, pălincă de Bihor şi dulceaţă. Prin tîrg: demonstraţii de încondeiat ouă şi muzici tradiţionale. (Adina Popescu)

■ Recentul album-catalog aniversar *UNARTE 150* ne atrage discret atenţia că sîntem contemporani cu un eveniment cultural de excepţie – un secol şi jumătate de fiinţare a Şcolii româneşti de Artă. Cercurile de vîrstă, măiastru desenate de nume prestigioase ale artei româneşti din totdeauna, începînd cu Theodor Aman (ca fondator al Şcolii de Belle Arte), apoi Brâncuşi, Victor Brauner, Dimitrie Paciurea, Ioan Andreescu, Ştefan Luchian, Ion Jalea, Nicolae Dărăscu, Corneliu Baba, Alexandru Ciucurencu sau Paul Neagu, pentru a nu aminti decît pe cîţiva, sînt completate, ca o replică în oglindă, prin susţinuta activitate din prezent a prestigioasei instituţii culturale: „Universitatea Naţională de Arte se află într-un proces de asimilare a unui model nou de comunicare" – Cătălin Bălescu, rector. Nu doar album, nici numai catalog, volumul cuprinzînd texte semnate de nume de referinţă în domeniu – Ruxandra Demetrescu, Adrian Guţă, Ioana Beldiman, Adrian-Silvan Ionescu, Vlad Bedros, Irina Cărăbuş, Ada Hadju – se constituie ca o „carte de învăţătură" (de

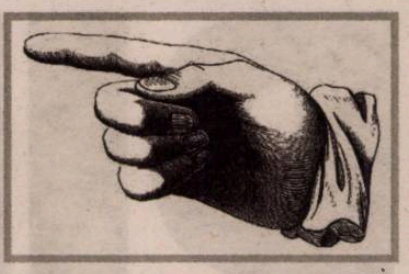

remarcat contextualizarea faptului de cultură), într-un exemplar de colecţie de o frumuseţe nu mai puţin pilduitoare. Acest eveniment editorial prefaţează practic o gală aniversară a bele-artelor româneşti de urmărit pe parcursul întregului an. (V. şi „Antinostalgia" din p. 10) (Ruxandra Mihăilă)

■ Se redeschid terasele librăriilor bucureştene. După Grădina Verona, urmează, pe 12 aprilie, şi deschiderea terasei de la Kretzulescu, a librăriei Humanitas, una dintre cele mai cochete terase bucureştene. (Stela Giurgeanu)

■ Dacă fizica vă transmite fiori reci pe şira spinării şi aveţi suficiente cunoştinţe în domeniu, probabil deja aţi citit cele patru eseuri esenţiale grupate în cartea *Teoria atomică şi descrierea naturii*, publicată pentru prima dată în 1934 de Niels Bohr (Nobel pentru fizică în 1922 şi, două decenii mai tîrziu, participant la construirea bombei atomice), carte tradusă de Maria Ţiţeica pentru Editura Humanitas într-o colecţie unde au mai apărut cărţi de Richard Feynman, George Gamow sau Leonard Mlodinow. (Marius Chivu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Încrederea**
- **PR şi comunicare**
- **Pensia**
- **Alegerile europene**

album dilematic Şerban Georgescu

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Cătălin TOLONTAN ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU
CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE: 031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro
MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Director Financiar: Florin VIERU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Publicaţie audită de BRAT
Tiraj: 8.600
Tipărit la Tipomedia

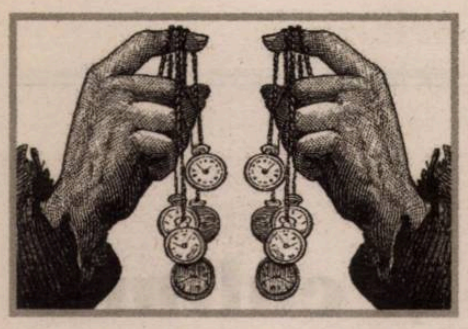

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Exerciții de citire

■ N. Steinhardt, *Jurnalul fericirii*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1994, p. 176: „(1965). Nenorocirea este că veacuri de-a rîndul – și acum mai mult decît oricînd – pînă și oamenii de bună-credință (mai ales ei) văd în creștinism un fel de vag și blînd cretinism, bun pentru bigoți, creduli și ființe pierdute cu firea. În vreme ce e clocot, e scandal, e «curată nebunie», mai îndrăzneț și mai exigent decît orice teorie extremistă de *aventură;* e *happening* – e cel mai formidabil *happening*. (...). Mai că aș spune că e supradeconectare, supra-LSD. Pe lîngă doctrina creștină, cerințele și rezultatele ei, toate stupefiantele și halucinogenele sînt leac băbesc, diluție Hanemann, roabă neolitică. Nu există mai zguduitoare terapeutică (ne cere imposibilul) și nici medicament mai eficace (ne dă libertatea și fericirea...). Un trapez la mare înălțime – și nici o plasă dedesubt.“

■ *Idem*, p. 298: (Cernica, 1970): „Părintele stareț Roman: creștinismul e riscul absolut, iar viața de călugăr e riscul dus la paroxism. Nu ți se oferă nici o certitudine. Nimic. Numai primejdii, numai riscuri. Nici certitudinea că vei muri măcar acolo, la mănăstire. Că vei rezista. Că vei avea ce mînca. Și nici, mai ales, că ai făcut bine călugărindu-te. Și nici – culmea – că ai ales calea mîntuirii. S-ar putea ca după atîtea nevoințe și mizerii să nu te mîntuiești, să arzi ca orice păcătos care s-a lăfăit în bucurii, belșuguri și confort, și s-a hrănit cu multe desfătări alese, ori spre deosebire de cutare om cuminte care și-a dus viața pe cît s-a priceput, fără a visa semeața desăvîrșire. Numai și numai incertitudini. Dai totul, nu primești nimic. Și rămîi absolut singur, și nici de tine nu poți fi sigur, mai puțin ca de ceilalți. Vei putea oare răbda fără a cîrti?“

■ Brice Parain *(apud* N. Steinhardt, *idem*, p. 352): „Singurul mijloc de a vorbi corect, pe de-a-ntregul, este, la urma urmei, de a trăi corect. Așa și cred. Cînd spun a trăi corect mă gîndesc la a face cît mai puțin rău cu putință, a minți cît mai puțin cu putință, a merge pînă la capătul făgăduințelor noastre, a fi – ce mai la deal la vale – nițeluș sfinți. Limbajul cinstit, limbajul acela care ne liberează de limbaj, e un soi de sfințenie.“

■ Paul Evdokimov, *Cunoașterea lui Dumnezeu în tradiția răsăriteană*, Humanitas, București, 2013 (trad. Pr. Vasile Răducă), pp. 17-18: „Dar ce înseamnă sfințenia în contextul istoric al lumii moderne, lume profund desacralizată? În cel mai bun caz, sfințenia este trimisă cu politețe la mănăstiri, departe de lumea oamenilor, ceea ce înseamnă că omul de azi nu se mai interesează cîtuși de puțin de ea, că o consideră un obiect care-l stînjenește, inutilizabil și bun de pus în podurile istoriei. Dar mai este ceva: chiar și în mediile conformiste ale religiei instituționalizate, numele lui Dumnezeu poate provoca, într-un suflet de altfel sincer, un reflex imediat de plictiseală. Frumoasa mediocritate a celor care «gîndesc bine» și se iau în serios impune stilul apăsător al regulilor și constrîngerilor, și mentalitatea lor exprimată prin discursuri edificatoare și predici ale căror formule goale de conținut sînt etalate în mijlocul inflației verbale universale. O viață religioasă «casnică», socializată, democratizată dă naștere celor mai puțin atrăgătoare aparențe. N-au afirmat, oare, Părinții Conciliului Vatican II, în mod clarvăzător, că cel mai mare vinovat pentru ateismul modern este creștinătatea însăși, cu teologia ei scolastică, cu predica ei arhaică, cu catehismul ei neadecvat la obiect?“

Halucinogenele sînt leac băbesc.

N. Steinhardt

A citit pentru dumneavoastră
Andrei Pleșu

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Frica

Zilele trecute am citit un excelent editorial al lui Vasile Dâncu (sociologul...) despre „România înfricoșată“, despre frica generalizată care pare să paralizeze întreaga noastră societate. O „societate fără politică“ sau cu „o politică moartă de frică, în care activează politicieni paralizați de spaime“ – particularizează Dâncu (omul politic). În aceeași perioadă, s-a întîmplat să particip la o reuniune de oameni de afaceri și bancheri, în care PDG-ul unei mari bănci a rezumat, metaforic, dar nu lipsit de realism, crizele economice ca făcînd parte dintr-un ciclu universal al societaților (cît de cît) dezvoltate, mînate deopotrivă și alternativ de *lăcomie* și *frică*. În prezent, de pildă, după subreglementarea mînată de lăcomie, ne aflăm într-o suprareglementare guvernată – și paralizată – de frică, una care exacerbează un soi de control panicat, acolo unde, pînă mai ieri, a domnit un bun plac relaxat și hulpav.

Metafore, desigur, dar metafore care traduc plastic acea „stare de spirit“ pe care încearcă să o măsoare sociologii, sau „moralul populației“ despre care se vorbea pe vremuri; pe scurt, formulări retorice, dar care exprimă „organic“ un *ce* fundamental și difuz, greu de conceptualizat, dar pe care îl trăim, *sui generis*, cu toții. Căci, să nu uităm, „starea de spirit“ a românilor – atît și cum poate fi ea evaluată sociologic – s-a prăbușit dramatic în ultimii ani și a ajuns să fie cea mai „scăzută“ din Europa (care nici ea n-o duce prea bine, de altfel...). Să vedem deci ce ne poate spune această „metaforă“ a fricii, dincolo de simpla retorică.

În primul rînd, *spiritual*, frica este o patologie a timpului, care blochează indivizi și colectivități întregi în clipă, care ține omul prizonier al momentului „înfricoșat“, ducînd la o atrofiere treptată a imaginației, a aspirațiilor și a speranțelor, a tot ceea ce îl poate orienta spre un viitor; căci *tomorrow never comes*, nu-i așa?...

Politic, Vasile Dâncu face o listă edificatoare (și imparțială) a consecințelor. Pe scurt, viziunea politică și politica însăși sînt reduse la strategii, iar acestea – la reacții conjuncturale, în căutarea celui mai mic rău pe moment, și nu a vreunui bine oarecare în viitor. Astfel, „una dintre fricile cele mai mari este frica de a guverna: se întîmplă deja de aproape un deceniu. Chiar dacă au existat majorități consistente, politicienii au guvernat minimal, dominați de frica de a nu pierde puterea – și tocmai din această cauză au pierdut-o, de fiecare dată.“ În plus, de ceva vreme, „frica de DNA sau de serviciile secrete îngheață sîngele în venele politicienilor, care vor căuta mai mult să-și găsească forme de protecție decît să încerce a acționa firesc, după planuri sau strategii necesare“: adio viziune, bine public, responsabilitate și chiar inițiativă!

Economic, lucrurile nu stau mai bine. În recenta și firava mea experiență cu diverse corporații și bănci, am fost surprins aproape de fiecare dată de „încremenirea în proiect“ a majorității managerilor, de frica aproape explicită de a inova și de a-și asuma riscul unor astfel de inovații – de care tot ei spun, altminteri, că este neapărată nevoie. Dar aproape singura „inițiativă“ de asigurare a profitului este reducerea cheltuielilor. Iar cînd există, totuși, inițiative, șefii preferă, de regulă, să vadă ce face concurența: întîi să-și asume alții riscul și, pe urmă, dacă merge, venim și noi. Uneori, blocarea în rutine, în „rețete“ magice care vin din Occident și „de sus“ cade de-a dreptul în ridicol. Într-o prezentare care mi s-a cerut de către o foarte mare și respectabilă companie, de pildă, am fost admonestat că am folosit nouă slide-uri în loc de șapte, care este – *cum de nu știți!?* – volumul optim de informații, dincolo de care memoria umană nu mai reține esențialul. Măi să fie...

Frica, o maladie antologică.

Totul se combină și se amplifică la nivel *social*. Speranța moare ultima, se zice, dar și cînd moare... Și chiar dacă frica nu o omoară, în orice caz, o paralizează. Iar cînd orizontul de așteptări se îngustează dramatic și este tot mai golit de vise de viitor, membrii societății își caută fiecare salvarea unde cred de cuviință – și unde pot: emigrare în afară sau *downshifting* înăuntru, blazare introvertă sau revoltă extravertă (la fel de sterile și una, și alta) sau, mai la îndemînă, refugiu în misticisme, de la moaște la mitul eroului salvator, trecînd prin binecuvîntarea mașinilor și descîntece. Doar în cele mai fericite cazuri, refugiul este căutat în cultură, într-o creativitate disperată, care sfidează atît economicul, cît și politicul, și care (iată o rază de speranță!...) reușește tot mai des. Dar aceștia sînt oamenii care deja și-au înfrînt frica.

Nu în ultimul rînd, frica se instalează în *biologic*, este încorporată și duce la reacții aproape biologice: mușcă și fugi sau, pur și simplu, defulare printr-o agresivitate ecumenică, generalizată și imparțială. Din trafic la televizor și de aici în rețelele de socializare, o găsim compactă și explicită pretutindeni, devenind una cu aerul pe care îl respirăm. Nu cred că mai este nevoie să insist sau să dau exemple, căci le cunoaștem cu toții.

În ultimă instanță, generalizată, frica poate deveni o maladie ontologică în măsura în care duce la o atrofiere a sensului: trăiesc pentru că sînt viu și o fac cu orice preț, chiar dacă nu mai știu de ce.

În aceste condiții, mă întreb cine va arunca primul mănușa speranței (dar și cine îl va crede primul)? În orice caz, avem cu toții o nevoie „organică“ de a ne depăși *frica*...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuțu. Despre noua ordine domestică și criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

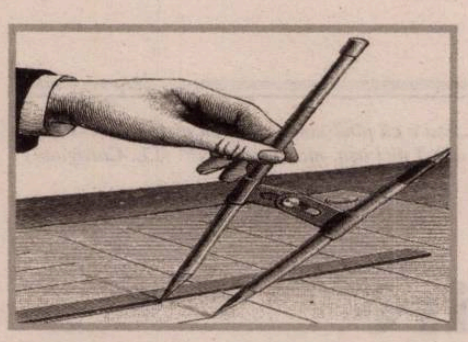

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

Prin muncă, economie şi cultură

De la Ionescu-Gion, istoricii Bucureştilor formează o familie de vreo şapte generaţii, dintre care ultimele două în activitate. S-a constituit astfel un corp de informaţii. În afară de două sinteze (N. Iorga şi C.C. Giurescu), restul s-a acumulat din întregiri punctuale, dar care precizează conturul oraşului, al cartierelor, al străzilor, cu conexiunile dintre ele, reconstituie domesticirea naturii de către om sau distrugerea ei, identifică amplasamentul unor clădiri dispărute sau biografia unor case încă prezente. Un veteran, domnul Oliver Velescu, la capătul trudei pe care a consacrat-o acestor cercetări o viaţă întreagă, a dat la tipar cartea care a ieşit zilele trecute. O vînzătoare de librărie căreia îi cerea acest volum – *Ion Kalinderu. Documente şi mărturii* – l-a întrebat: „Domnule Kalinderu, care e titlul cărţii dumneavoastră?"

E adevărat că mai sîntem doar cîţiva care mai ţinem minte numele vechiului administrator al domeniilor Coroanei, Ion Kalinderu (1840-1913), care a fost zece ani şi preşedinte al Comisiei Monumentelor Istorice. În acelaşi timp, 1904-1907, era chiar preşedinte al Academiei Române, pe care o considera ca „farul intelectual al naţiunii". În amintirile sale, scrise 40 de ani mai tîrziu, Mihail Sadoveanu povesteşte cum l-a cunoscut pe acest „academician celebru în acea epocă prin subiectele ce furniza revistelor umoristice". Şi pagina din *Anii de ucenicie* este plină de umor, deşi întîlnirea evocată acolo nu se găseşte în cartea dlui Velescu. Culegere documentară minuţioasă, această lucrare nu lasă la o parte nici un domeniu al vieţii publice în care s-a implicat Kalinderu – şi au fost multe, de la finanţe şi negocieri diplomatice, la gospodăria civilizatoare a satelor, protecţia învăţămîntului şi a literaturii, sau întemeierea unei colecţii de artă.

Totuşi, principalul interes al lucrării este în altă parte. Atrage atenţia asupra celui dintîi membru al familiei care s-a stabilit în Bucureşti, reface istoria proprietăţilor acestuia (între care Hanul Colţea) şi publică, după acte de arhivă, conţinutul muzeului Kalinderu. Toate trei capitolele reprezintă contribuţii valoroase la cunoaşterea vieţii bucureştene din secolul al XIX-lea, ca şi cum ar fi completări ale unui mozaic.

Lazăr Kalenderoglu (1792-188...), venit din Smirna în Ţara Românească pe vremea Regulamentului Organic, închiriază o magazie la Hanul Colţea şi devine arendaşul acestui han. Membru al Sfatului Orăşenesc timp de un deceniu înainte de Revoluţia de la 1848, a fost boierit de Bibescu (pitar) şi de Ştirbei (paharnic): drumul ascensiunii sociale. Arendează moşii în Ilfov şi în Teleorman, unde trei dintre ele vor ajunge în stăpînirea sa. Joacă un rol important în afacerile coloniei greceşti din Bucureşti, însuşindu-şi atitudinea de everget, caracteristică preluată şi de fiul său, Ion.

Un Bronzino şi un Goya.

Locuinţe, prăvălii şi terenuri, proprietăţile sale se adună în zona străzilor Sfinţilor, Colţei şi Doamnei, acolo unde Lazăr va ridica, în 1841, biserica Sf. Ilie, singura sa ctitorie care-i mai poartă numele, pe care, pînă de curînd, o deţinea cobunitatea bulgară.

Hanul căruia-i aparţinuse era, de la construirea sa, din 1746, al mănăstirii Colţea. Acolo erau găzduiţi negustorii turci care adunau alimente pentru Istanbul, pentru „a nu se risipi prin tîrg încoace şi încolo", ca la Veneţia – Fondaco dei Turchi. Degradarea şi avarierea celor 46 de încăperi va determina demolarea ansamblului de clădiri în 1848. Nu înseamnă însă că averea familiei Kalinderu (numele nou, de pe la 1870) a scăzut, deşi ea începuse a se dezvolta în jurul Colţei. Ion era un personaj public, cu trecere la curtea regală şi cu bogăţia neştirbită de daniile pe care le distribuia cu chibzuială. Casa din str. Renaşterii (astăzi Dr. Sion, nr. 2-4) a fost clădită de inevitabilul I.D. Berindei, în 1908, pentru a adăposti colecţia de artă acumulată în 50 de ani. Ea va trece în proprietatea statului în 1914, după negocieri influenţate benefic de I.G. Duca şi din care familia moştenitorilor, pînă la urmă, nu s-a ales cu nimic. Calitatea operelor de artă expuse publicului pînă la evacuarea lor în refugiul de la Moscova (de unde unele s-au mai întors doar în 1956) sau în 1920-1948, cu tot ce s-a pierdut şi la bombardament, a fost imediat recunoscută de Al. Tzigara-Samurcaş, dar lumea artistică bucureşteană, deschisă acum curentelor moderne din Occident, a satirizat conţinutul heteroclit al muzeului. Catalogarea acestui patrimoniu dă o idee despre inegalitatea pieselor de ceramică antică, pictură şi sculptură. A fi avut un Bronzino şi un Goya, sau tablouri de Liebermann, Klimt şi Ferdinand Hodler este de ajuns pentru a răscumpăra cantitatea de lucrări de duzină, de artişti obscuri sau de probabile copii, reunite ca la Simu. Fatalitate: deşi din 2005 se vorbeşte de reconstituirea muzeului, s-a făcut numai o semirestaurare a clădirii, care a îmbogăţit pe cineva, iar ea a rămas goală.

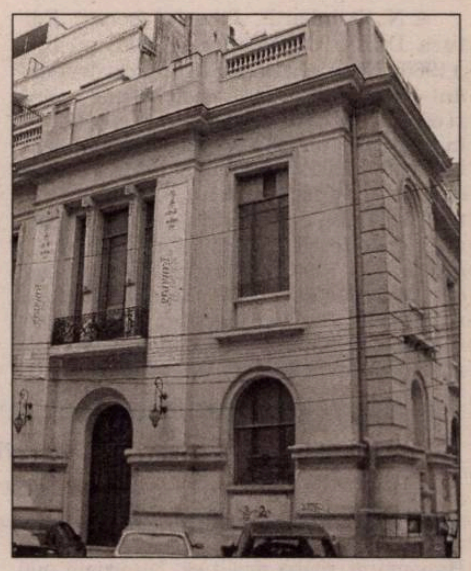

Istoria acestei familii ilustrează destinul burgheziei româneşti.

***Andrei Pippidi** este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti.*

Daniel VIGHI

SOS Provincia

Psihopatologia locuirii urbane

În devenirea întortocheată a mentalităţii publice autohtone, cel mai retrograd parcurs îmi pare a fi cel al conştiinţei locuirii. Al habitatului. De ce sîntem trăitori ca la hotel în propriile noastre oraşe, străzi, parcuri sau blocuri este o întrebare cu multe răspunsuri posibile. Unul dintre ele ar fi acela al marii migraţii dinspre rural spre urban, în vremea comunismului. Adăugaţi aici şi imposibilitatea unor coagulări comunitare la vremea de atunci. Lucrul acesta a dăunat oricărei posibile solidarităţi cu strada ta, parcul tău, blocul şi casa scărilor.

Luarea în posesie a spaţiilor publice ale vecinătăţilor locuirii este un proces care se petrece şi astăzi cu multe sincope. De cîte ori nu ne-a fost dat, iarna, să trecem prin faţa caselor fără să putem răzbi prin zăpadă, din cauză că proprietarii lor au sentimentul că nu le aparţin. Că trotuarul sau fîşia de iarbă, năpădite de buruieni, sînt ale Primăriei. La fel spaţiile dintre blocuri, unele inundate de garaje construite ilegal, din acelaşi sentiment al unei existenţe pe apucate. Trăim ca şi cum nu am aparţine unui loc anume.

Alte urmări ale acestui proces prea lent de schimbare a mentalităţii sînt legate de priorităţile locuirii oraşelor în strategiile de politici administrative ale autorităţilor urbane. Oraşul aparţine, înainte de toate, maşinilor. Dezvoltarea sa este gîndită în raport cu acestea: de la infrastructura rutieră, la spaţiile pentru parcare. Mai zilele trecute am văzut un anunţ triumfalist al unei autorităţi locale despre cutare bulevard dintr-un cartier de blocuri, care a „dobîndit" un parking modern, în dauna unui şir lung de arbori bătrîni, care au fost sacrificaţi pentru respectivul spaţiu. Cît de păguboasă este această victorie căreia îi cad victime arborii oraşului? – este o întrebare pe care nu ne-o punem pentru că nu sîntem pregătiţi să gîndim calitatea locuirii. Ce folos de clădiri, oricît de moderne, ce folos de maşinile, oricît de multe şi de scumpe, dacă locuim tot mai poluaţi? Trăim în praful unor demolări şi construcţii neprotejate prin nimic, fără folii, fără apa care să reducă praful. Construim împotriva habitatului, cu sentimentul urgenţei modernizării, în dauna omului. A bietului om, pieton terorizat chiar şi pe trecerile rezervate lui prin lege, chinuit de căldurile verii, fără umbra copacilor retezaţi din înaltele porunci ale dezvoltării urbane. Fie el biciclist socotit de mulţi şoferi o fiinţă inferioară, un ins care nu-şi are drept de fiinţare într-un habitat asemenea lui.

Construim împotriva habitatului.

Se mai înfruntă ceva aici: competiţia de status social. Ai maşină de maşină, eşti cineva. Ai bicicletă, eşti un nenorocit care încurcă traficul. Ai cel mult parte de improvizaţii cărora autorităţile le spun piste pentru biciclete, prin abuz. Foloseşti metroul, tramvaiul, troleibuzul – eşti o fiinţă urban-inferioară. Numai că felul acesta de gîndire şi de comportament este expresia unei culturi sărmane a locuirii căreia îi cădem victime. Trecem striviţi de miile de maşini, traversăm pe trecerile de pietoni ameninţaţi de bolizi care se reped spre paşnica noastră păşire, oprind dispreţuitor şi sportiv la nici un metru de aceasta. Totul în jur este stresant din cauza traficului. Acesta este rareori politicos, niciodată cooperant şi animat de o reciprocă întrajutorare în faţa năpastei pe care ne-o pricinuieşte. Dimpotrivă: circulaţia rutier-urbană la noi este mai degrabă una a competiţiei dispreţuitor-mîrlănească. La noi în trafic nimeni nu vrea să lase pe nimeni în faţă: de aici – piciorul apăsat în acceleraţie, decibelii, ţevile de eşapament şi fumul lor toxic. Această mîrlănie, căreia i se spune adrenalină, ne viciază habitatul urban. Dacă nu mă credeţi, faceţi o plimbare prin zonele istorice, cu accesul auto interzis, şi veţi vedea că vă umple dintr-odată o stare de confort interior. Doar acolo vă puteţi lăsa molcom privirea pe cutare fronton al unei clădiri. În fapt, abia acolo oraşul ţi se cuvine şi ţie, amărîtule locuitor-pieton.

***Daniel Vighi** este scriitor.*

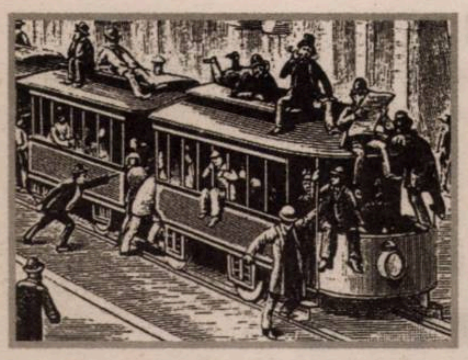

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Şi s-auzi poporul, ce melancolie...

Poporul este, totuşi, o chestie foarte complicată. Cu mulţi ani în urmă, am citit într-un ziar american un titlu care mi-a rămas în minte. Avuseseră loc alegeri prezidenţiale – e vorba despre cele din noiembrie 2000 –, şi naţiunea americană stătea cu sufletul la gură să afle cine va ieşi preşedinte: Bush Jr. sau Gore. Votul a fost aproape egal, şi decisive rămăseseră rezultatele din Florida, unde, din cauza procedurii de vot, apăruseră enorme probleme de interpretare. Buletinele de vot erau prost întocmite (în unele „judeţe" erau constituite din două foi de hîrtie cu numele candidaţilor, şi alegătorului i se cerea să voteze în dreptul fiecăruia, marcînd *da* doar la unul, şi *nu* la ceilalţi – ceea ce a generat nenumărate controverse cu privire la puzderia de situaţii apărute ca urmare a acestei complicaţiuni, vă imaginaţi cum e cu poporul, unii au pus doar un *da* şi gata, alţii mai mulţi de *da,* alţii doar un *nu,* în fine, toate variantele posibile existau în urne) sau logistica de la secţiile de votare fusese inadecvată (în unele locuri, se vota prin capsarea numelui candidatului dorit cu un fel de cleşte, cam ca cel folosit nu de mult de controlorii CFR la controlul biletelor, iar cleştii se înfundaseră de prea multă folosire şi multe buletine nu erau „găurite" corespunzător, ci doar îndoite, evident în dreptul unui nume – de aici a pornit controversa dacă aceste buletine pot fi socotite valide, cînd s-a spus că da, a început nebunia căutării urmelor pe buletinele de vot negăurite, cu scene de comedie isterică, în care membri ai comisiilor electorale se certau ca la uşa cortului cu un buletin de vot în mînă, unul pretinzînd că vede clar urma cleştelui neputincios, în dreptul unui nume, iar altul jurîndu-se că nu vede nimic sau că o vede în dreptul altuia). Ce mai, o nebunie întreagă! Numărătorile se prelungeau în renumărători, presa dădea drept cîştigător o zi pe unul, a doua zi pe celălalt, taberele politice dădeau în fiecare zi în judecată pe cîte cineva, tensiunea creştea, pericolul decredibilizării votului era foarte real, Curtea Supremă a trebuit să intervină, în sfîrşit, tevatură, nu glumă. În acele zile, încă, preşedintele Clinton transmitea naţiunii mesaje de calmare, cerea răbdare, explica de ce e important să nu existe greşeli, mai bine mai aşteptăm o zidouă, că n-o fi foc, dar să ştim sigur că cel dat cîştigător e chiar cîştigătorul, că dacă ne grăbim şi greşim, cine ştie ce mai iese de-aici etc. Urmăream de la faţa locului desfăşurarea evenimentelor, cu gura căscată – brambureala, pe care o vedeam în cea mai avansată democraţie a lumii, în cel mai important moment politic al vieţii ei (alegerea preşedintelui), mă uimea. Nu mai puţin adevărat este că şi felul în care s-a ieşit din această jenantă situaţie a fost admirabil. Politicienii decisivi şi societatea americană în ansamblul ei au tratat cu maturitate defecţiunea administrativă şi nu au lăsat ca acea controversă să umbrească autoritatea şi puterea Americii, la ea acasă şi în lume. Nu vreau să mă gîndesc ce s-ar fi întîmplat la noi într-o situaţie similară! În fine, nu vreau să mai divaghez acum, aşa că revin la ceea ce voiam să vă spun. Dintre vorbele rostite în acele zile,

de Clinton, preşedinte în exerciţiu pentru încă două luni, una, devenită titlu de gazetă imediat după rostire, mă urmăreşte şi acum. Era aşa: „Poporul a vorbit. O să ne ia cîteva zile ca să înţelegem exact ce a spus." De cîte ori vine vorba despre popor, mi se pare esenţial să nu uităm că vorbele sale, chiar dacă sînt răstite pînă la strigăt, scandare-n piaţă sau rapoarte reci ale ONG-urilor, chiar dacă sînt urlet revoluţionar înăbuşit în sînge, ori doar vot nuanţat în urne, nu sînt niciodată foarte clare. Ia un timp ca să poată fi pricepute.

Ascultarea poporului este o treabă foarte complicată. Necesită înţelepciune, răbdare şi o nesfîrşită iubire – ca să asculţi cu adevărat ce spune poporul, chiar trebuie să fii patriot. Cum patriotismul este floare rarisimă pe maidanul românesc de astăzi, mă îndoiesc că cineva chiar vrea să asculte poporul. Şi nu mă refer aici doar la politicieni – ei sînt oameni care s-au apucat de politică pentru că simt că poporul trebuie să-i asculte pe ei, şi nu invers. La noi, fiecare dintre cei 22 de milioane de români e convins că ştie mai bine decît toţi ceilalţi ce-i trebuie României. Românii înşişi nu par să fie interesaţi de ceea ce spune propriul popor. Singurii care au urechea ciulită la vocea poporului sînt scriitorii, actorii şi regizorii de film. Ei sînt în permanentă căutare de autenticitate şi, de aceea, urmăresc atent şi sensibil poporul, în mai toate manifestările lui. Aşa se face că ascultarea poporului a devenit o melancolie. Dar nu trebuie să fim trişti – şi la case mai mari e ca la noi! (Cît de bucuroşi sînt românii cînd aud asta!) Săptămîna viitoare, vă voi povesti despre felul în care urechile cele mai importante ale Planetei ascultă vocea popoarelor. Poveste deloc melancolică.

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

Mari simfonii sub bagheta lui Sergiu Celibidache

– o nouă „Colecţie cu dichis" –

„Ţăranul care cîntă dimineaţa face muzică pură. Lui nu-i pasă de nimic, nici de text, nici de note. Îi pasă doar de frumuseţea acestei dimineţi. Aici găsim adevărata profunzime a artei." (Sergiu Celibidache)

Sergiu Celibidache spunea despre discuri că sînt „clătite cîntătoare". Nu-i plăceau înregistrările: considera că ele reduc muzica la două dimensiuni şi elimină spontaneitatea. Aşa că a înregistrat foarte puţine discuri, la începutul carierei. După moartea sa, cu acordul familiei Celibidache, au fost produse cîteva serii de CD-uri şi DVD-uri cu unele dintre concertele sale mai vechi (o prezentare a lor se găseşte pe site-ul Fundaţiei „Sergiu Celibidache"). Prin urmare, înregistrările cu Sergiu Celibidache – spre deosebire de discurile altor dirijori, care au înregistrat sistematic „integrale" ale unor mari compozitori – sînt *rarităţi.* De aceea, sînt foarte preţioase – în ciuda „dispreţului" manifestat de Maestru faţă de aceste forme de a „conserva" muzica.

Sergiu Celibidache a plecat din România cînd era foarte tînăr, dar nu a încetat niciodată să se considere român. S-a stabilit în Germania şi, imediat după al Doilea Război Mondial, a repus pe picioare Filarmonica din Berlin (primele concerte avînd loc în august 1945, în plină ocupaţie a trupelor aliate). În 1954 însă, pentru conducerea orchestrei berlineze a fost preferat Herbert von Karajan (iar aceasta a fost o adevărată dramă pentru Sergiu Celibidache). A devenit, din acel moment, un fel de „dirijor călător", concertînd pe toate continentele, la pupitrul celor mai mari orchestre din lume.

A călătorit toată viaţa pe baza unei legitimaţii eliberate de autorităţile berlineze după război, pe cînd oraşul era împărţit în patru sectoare, de către forţele aliate. Aşa încît motto-ul său a fost: „Nu sînt german, sînt berlinez." A primit un paşaport german în 1992, cînd a revenit la pupitrul Filarmonicii din Berlin pentru aniversarea de 80 de ani.

Între timp, fusese director artistic al cîtorva orchestre importante – la Copenhaga, Stuttgart, Stockholm. În 1978, devine director al Filarmonicii din München, pe care o transformă într-o orchestră de talie mondială: „Cea mai frumoasă şi importantă realizare a mea, legată de membrii Filarmonicii din München, este faptul că ei au devenit iarăşi muzicieni germani." Klaus Umbach, jurnalist la *Der Spiegel* şi autorul cărţii *Sergiu Celibidache – celălalt maestru* (tradusă în română la Editura Vivaldi în 1998) explică ce însemna „german" pentru muzicianul Celibidache: „German – asta înseamnă pentru românul şi cetăţeanul universal Celibidache un ideal de a face muzică, un ideal sonor, şi nu o declaraţie de simpatie faţă de ţara care i-a fost multă vreme patrie adoptivă, şi cu atît mai puţin o profesiune de credinţă politică sau o dogmă naţională."

În legătură cu Sergiu Celibidache s-a folosit o întreagă salbă de metafore elogioase, observă acelaşi Klaus Umbach, care face o selecţie a celor mai expresive, din cronicarii germani: „o Pythia masculină înţeleaptă, cu părul alb, transpusă pe estrada de concerte" (Klaus Geitel); „un Kaspar Hauser român, un Byron la pupitrul dirijoral, un Don Juan meridional" (Karl Schuman); „un Michelangelo în postură de dirijor, o combinaţie pe care numai El Greco ar putea-o portretiza" (Horst Koegler), „leul cu coama argintie" *(Kurier am Abend),* „ultimul mare pontif al artei" *(Kölner Stadt-Anzeiger).*

Dincolo de aceste aprecieri, contează ce spunea Celibidache însuşi despre arta dirijatului: „Eu nu fac nimic. Eu creez doar condiţiile pentru ca muzicienii din orchestră să poată da expresie muzicalităţii lor. O sută de muzicieni din orchestră înseamnă o sută de oameni diferiţi, cu o sută de modalităţi de a reacţiona la aceeaşi partitură. Aceste reacţii trebuie să se armonizeze cu ideea compozitorului. Dirijorul este executorul testamentar al compozitorului şi, dacă se pricepe la meseria sa şi înţelege intenţiile autorului, el împiedică devierile." (citat din Klaus Umbach, *Sergiu Celibidache – celălalt maestru,* Editura Vivaldi, 1998, pp. 52-53)

O nouă „Colecţie cu dichis"

Începînd din 17 aprilie, *Dilema veche* vă oferă o serie de CD-uri cu cîteva dintre simfoniile cărora Sergiu Celibidache le-a dat interpretări strălucite. Timp de 6 săptămîni, puteţi cumpăra, împreună cu revista, la preţul de 19,99 lei fiecare, cele 6 discuri din noua „Colecţie cu dichis" a *Dilemei vechi.* Pe 17 aprilie primiţi cadou caseta de colecţie. Discurile au apărut iniţial la casa de discuri Deutsche Grammophon.

Proiectul este realizat în colaborare cu Universal Music România. Partener media: Radio România Muzical.

Sergiu Celibidache și Orchestra Radiodifuziunii din Stuttgart

- **17 aprilie, CD 1:** Anton Bruckner, Simfonia nr. 7 în Mi major
- **24 aprilie, CD 2:** Anton Bruckner, Simfonia nr. 3 în Re minor
- **1 mai, CD 3:** Wolfgang Amadeus Mozart, Simfonia nr. 35 KV 385 în Re major „Haffner"; Franz Schubert, Simfonia nr. 5 D 485 în Si bemol major
- **8 mai, CD 4:** Johannes Brahms, Simfonia nr. 1 op. 68 în Do minor
- **15 mai, CD 5:** Johannes Brahms, Simfonia nr. 2 op. 73 în Re major; Johannes Brahms, Simfonia nr. 3 op. 90 în Fa major
- **22 mai, CD 6:** Johannes Brahms, Simfonia nr. 4 op. 98 în Mi minor

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Politica tuturor, interesele fiecăruia

Raportul SAR pe 2014 a avut o temă care nu mă putea lăsa indiferent. Şi-a propus să descopere cît a cîştigat, cît ar fi putut cîştiga şi ce a pierdut România de cînd este membră a Uniunii Europene, ca urmare a calităţii de stat membru. Într-o ţară atît de isteric bipolară, a citi un raport scris de experţi fără evidente deviaţiuni politice partizane a fost o plăcere. Am simţit, însă, pe alocuri, nevoia unei contextualizări suplimentare. Este simplu să afirmi că România nu are o strategie naţională bine definită într-un domeniu sau altul, dar cred că ar fi fost interesant de pus acest aparent handicap în raport cu bîlbîielile la nivel general european. Simt încă lipsa unor studii care să analizeze, sector cu sector, politicile publice desenate la Bruxelles şi apoi să le compare cu interesele naţionale româneşti şi cu intenţiile guvernamentale afirmate în Piaţa Victoriei. Cîte dintre strategiile sectoriale naţionale se află pe curs de coliziune cu cele europene, cîte sînt mai degrabă mimate decît asumate şi în care dintre ele interesul naţional nu este întru totul servit prin obiectivele general comunitare? Îmi propun să dau un exemplu: agricultura. Am ales-o deoarece România are interese mari, pentru că domnul comisar Cioloş a fost la lansarea raportului şi deoarece domnia sa tocmai a parafat un program de reformă a singurei politici cu adevărat comune în Uniunea Europeană.

Citind enumerarea principiilor de reformare a PAC-ului, constat că unele decizii s-au mutat spre guvernele naţionale. Altfel spus, libertatea de mişcare între un model sau altul de finanţare este ceva mai mare. Un stat membru poate insista (între limite, desigur) pe susţinerea tînărului sau micului fermier, alt stat membru poate accentua pe reducerea poluării agricole. Dincolo de aceste marje permise, rămîn cinci obiective mari care sînt impuse ca termeni ai strategiei generale a dezvoltării agricole europene. Ele vor influenţa într-o bună măsură modul şi viteza de dezvoltare a industriei agro-alimentare româneşti.

De exemplu, Comisia îşi doreşte ca fermierii să fie mai *eco*. Adică agricultura să afecteze mai puţin echilibrul natural. Interesant pentru Vest. Acolo, îmbunătăţirile funciare sînt în bună parte rezolvate. Irigaţiile, terasările, îndiguirile (adică lucrările care afectează echilibrul natural) sînt bifate. România are însă un handicap uriaş la capitolele astea şi un volum mare de investiţii restante pentru a recupera din productivitatea la hectar. Dacă nu lucrările de îmbunătăţiri funciare ar fi problema, adică nu le consideri a afecta natura, ce ar mai rămîne? Biotehnologiile (cunoscute şi ca organisme modificate genetic). Ele dăunează mediului pentru că ar reduce biodiversitatea. Nu aş fi mare partizan al lor dacă nu aş şti că orice vacă europeană se hrăneşte masiv cu soia modificată genetic, importată din Statele Unite sau America de Sud, că respectivele soiuri nu au liber la cultură în UE şi că pe teritoriul României se găseşte una dintre puţinele zone potrivite pentru această cultură, în cele 28 de state membre. Rezultatul concret al acestei griji pentru biodiversitate este că producătorii americani vînd, iar cei români nu au voie să cultive. Evident, tot la capitolul „grijă pentru natură" ar intra descurajarea chimicalelor şi sprijinul pentru producţia de mîncare cît mai „curată" şi tradiţională. Lăsînd la o parte faptul că biotehnologiile ar reduce drastic nevoia de chimicale, mai rămîne problema preţului. Vă spun sincer: îmi place la nebunie magiunul de Topoloveni, dar nu îmi permit să îl mănînc la fiecare mic dejun. E cam scump! Iar muşchiul de vită hrănită doar cu iarbă spălată de roua dimineţii prin Alpii bavarezi sau prin munţii Dornei ar fi peste 200 de lei kilogramul. Aşa că, vrem, nu vrem, e nevoie de industrie alimentară făcută pe suprafeţe mari, de care România (spre deosebire de multe alte state membre) dispune şi care nu este deosebit încurajată în noua PAC.

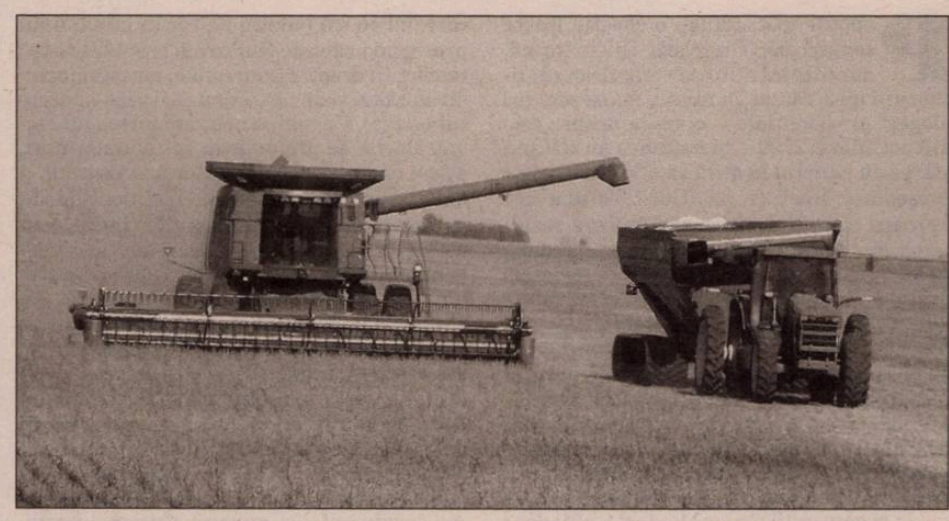

Promit, însă, că săptămîna viitoare voi scrie despre obiectivele care chiar s-ar potrivi de minune agriculturii româneşti. Să arăt că nu sînt eurocîrcotaş cu totul...

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îţi dă de gîndit!

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	**18** lei	**41** lei	**68** lei	**131** lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	**49** lei	**89** lei	**149** lei

Cum te abonezi

SMS Abonament digital 1 lună – un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro
VIRAMENT BANCAR sau **MANDAT POŞTAL**: în contul **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.**, cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POŞTALE
FIRMELE DE ABONAMENTE
LIBRĂRIILE ADEVĂRUL din Bucureşti, Timişoara, Braşov, Craiova, Galaţi şi Iaşi

Informaţii şi reclamaţii: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....
Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,
Localitate..... Judeţ/ Sector ....., Cod poştal .....,
Telefon ..... E-mail.....
Am achitat suma de ..... lei cu mandat poştal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* ..... Semnatura .....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activităţi promoţionale şi să le dezvăluie terţilor conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări şi să solicit ştergerea datelor adresându-mă societăţii S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poştal sau ordin de plată este necesar să trimiteţi talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, Bucureşti, Şos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poştal 020331.

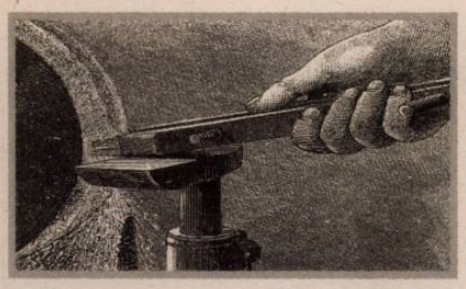

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

La ce servesc alegerile europene

Alegerile europene din 25 mai au o dublă miză. Pe de o parte, vor influenţa direct felul în care va arăta viitoarea Comisie Europeană. Pe de altă parte, viitorul Parlament European va avea un cuvînt decisiv în cadrul marii dezbateri privind viitorul construcţiei europene.

Nicicînd alegerile europene nu s-au desfăşurat într-un climat atît de dificil şi nicicînd miza lor nu a fost mai mare. Criza financiară, declanşată totuşi în afara Europei, a afectat foarte puternic economia şi sistemul financiar-bancar al Uniunii. Dezechilibre majore au fost scoase la iveală şi preţul pentru ieşirea din criză, suportat de cetăţeni, a fost şi continuă să fie unul ridicat. Din criză a sistemului financiar, aceasta s-a transformat într-una economică, apoi într-una politică, socială şi, în cele din urmă, într-o criză de încredere în „sistem".

Adevărat este că măsurile de ieşire din criză au fost pînă la urmă luate la nivelul instituţiilor europene (Comisie, Consiliu, Parlament, Banca Centrală Europeană), cu sprijinul financiar al statelor – nu se putea altfel, cîtă vreme Uniunea nu beneficia ea însăşi, la declanşarea crizei, de instrumente financiare de o asemenea mărime. Între timp, Banca Centrală Europeană s-a dotat cu pîrghii de intervenţie financiară, iar instituţiile politice au căpătat instrumentele prin care să prevină derapajele macroeconomice într-un stat sau altul.

Dar măsurile luate au costat în mod deosebit tocmai instituţiile europene, la capitolul încredere publică. Pentru cetăţenii din statele cel mai greu afectate de criză, îndeosebi statele mediteraneene, Uniunea Europeană şi „Bruxelles-ul" au devenit sinonime cu austeritatea. În timp ce, pentru germani sau pentru cetăţenii din statele nordice, din contră, Uniunea Europeană a devenit instituţia care i-a obligat să plătească pentru excesele „Sudului leneş şi dezorganizat".

O criză a construcţiei europene

Încet-încet, criza a devenit una a construcţiei europene, fiindcă la nemulţumirile generate de măsurile economico-financiare pentru depăşirea crizei s-au adăugat o sumedenie de alţi factori locali. Unii lideri naţionali, vrînd să acopere propagandistic problemele de competitivitate din propriile state, au pornit adevărate cruciade asupra imigraţiei, şubrezind astfel relaţia Est – Vest (sau dintre „vechea" şi „noua" Europă). Disensiunile s-au făcut simţite şi cu ocazia intenselor dezbateri pe marginea bugetului 2014-2020, cînd Europa s-a împărţit, din nou, între beneficiarii politicii de coeziune („Prietenii coeziunii") şi statele net contributoare la buget (Grupul *„better spending"*). Fiecare dorea să transmită un astfel de mesaj cetăţenilor din statele membre. Primii: că pot scoate cît mai mult de la Uniunea Europeană. Ceilalţi: că vor face astfel încît ţările lor să cotizeze cît mai puţin pentru Europa. Au cîştigat cei din urmă, cîtă vreme, pentru prima dată, un buget multianual al Uniunii este, în termeni reali, mai mic decît precedentul.

Cele bune sînt de acasă, cele rele de la Bruxelles

În general, liderii naţionali au căutat să arunce în spatele Europei şi al impersonalului „Bruxelles" tot ce era neconvenabil, mai ales în perspectiva alegerilor naţionale. Răul vine din afară, problema este Europa. Un fapt remarcat şi de Comisarul european pentru Relaţii interinstituţionale şi administraţie, Maros Sefcovic, într-o recentă discuţie pe care am purtat-o la Bucureşti:

„Am observat acest lucru, cînd am avut de adoptat decizii dificile în Consiliu: se întîmplă ceva între etajul unde se iau deciziile şi locul unde se comunică cu presa. Iar unii miniştri spun: *ei* au adoptat o anumită măsură. Dar cine sînt *ei*? Deciziile cele mai dificile se iau cu unanimitatea statelor membre. Trebuie să existe şi la nivel naţional curajul de a explica felul în care se iau deciziile dificile şi să nu se arunce vina pe altcineva.

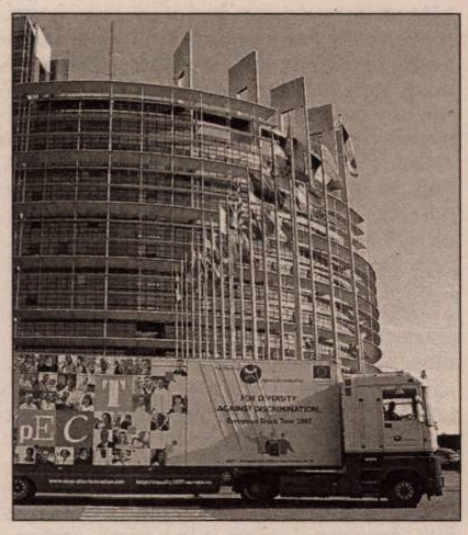

Pentru că atunci cetăţenii devin confuzi. Şi au impresia că altcineva ia deciziile, nişte anonimi birocraţi de la Bruxelles. Ceea ce nu este adevărat." După care a conchis: „Cred că ar trebui să oprim «bruxelizarea» eşecurilor şi «naţionalizarea» succeselor." Lucru dificil de făcut, cînd liderii politici au în faţă viitoarele alegeri din ţările lor.

Înapoi în Evul Mediu

Cu un discurs direct şi cu pretenţia că pot rezolva prin soluţii simple probleme complicate, grupurile politice naţionaliste şi eurosceptice au cîştigat teren, iar tabloul este întregit de mişcările secesioniste din multe regiuni ale Europei. Acestea promit ieşirea din marasm prin independenţă şi chiar printr-o izolare de tip medieval. Recent, peste 80% dintre locuitorii regiunii italiene Veneto au votat, într-un sondaj neoficial, prin Internet, pentru independenţa regiunii. Ceea ce, pentru promotorii mişcării, ar presupune nu doar desprinderea de Italia, ci şi ieşirea din Uniunea Europeană şi din zona euro – un fel de întoarcere la *„Serenissima Reppublica"*.

„«Bruxelizarea» eşecurilor şi «naţionalizarea» succeselor."

În tot acest tablou şi în faţa atîtor provocări şi stimuli negativi, bineînţeles că încrederea cetăţenilor în construcţia europeană a avut mult de suferit. Entuziasmului anilor '90 i-au luat locul scepticismul şi izolaţionismul – inclusiv sub influenţa unor lideri care promit să apere libertăţile şi prosperitatea, construind bariere şi ridicînd ziduri, ca în Evul Mediu.

Potrivit sondajelor realizate la nivel european, doar un sfert dintre europeni consideră că vocea lor este auzită în instituţiile europene şi aproape 60% tind să nu mai aibă încredere în Uniunea Europeană.

Şi totuşi se învîrte

Şi totuşi, construcţia europeană a mers înainte, în toţi aceşti ani tumultuoşi. Nu numai că măsurile anticriză au fost în direcţia întăririi guvernanţei economice europene şi a creşterii controlului instituţiilor de la Bruxelles asura guvernelor naţionale, prin Semestrul European. Nu doar că moneda euro nu s-a prăbuşit, aşa cum i se prevedea în mod solemn, ba chiar încrederea europenilor în aceasta a crescut cu un procent în 2013, ajungînd la 52%. Dar Uniunea Europeană s-a schimbat şi din punct de vedere instituţional, odată cu intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona, în decembrie 2009.

Tratatul a conferit puteri sporite Parlamentului European. Dintr-o instituţie cu rol mai degrabă consultativ, aceasta a ajuns acum să împartă în mod egal răspunderea legiferării cu Consiliul şi să investească Executivul (Comisia) întocmai ca un parlament naţional.

Alegerile de la 25 mai sînt primele care se vor desfăşura sub noul tratat european şi, potrivit acestuia, desemnarea preşedintelui Comisiei se va face de către Consiliu şi cu aprobarea Parlamentului, ţinîndu-se cont de rezultatele scrutinului. Grupurile politice şi-au prezentat deja candidaţii pentru preşedinţia Comisiei şi îşi centrează campaniile în jurul acestora. Este de aşteptat ca partidul european care obţine cele mai multe voturi la 25 mai să obţină funcţia de preşedinte al Comisiei (membrii Comisiei sînt numiţi în continuare de guvernele statelor membre), dar nici un paragraf din Tratatul de la Lisabona nu obligă la aceasta. Pur şi simplu, în urma alegerilor şi a negocierilor dintre liderii europeni, ar putea fi desemnat altcineva la preşedinţia Comisiei, deşi aceasta nu ar însemna cel mai bun semnal pentru alegătorii europeni.

Cum va arăta viitoarea Europă?

Dincolo de negocierile care vor demara – oficial – după 25 mai, Parlamentul European are în faţă propriile provocări în viitorul mandat de cinci ani. În primul rînd, trebuie să lucreze mult tocmai pentru a reduce prăpastia existentă în acest moment între instituţii şi cetăţeni, ba chiar între Europa şi statele naţionale. Aceasta, în condiţiile în care, totuşi, aproape trei sferturi din legislaţia valabilă în statele membre este, totuşi, legislaţie europeană. Care trece, evident, prin Parlamentul European.

Şi aici sînt multe de făcut, în direcţia reindustrializării şi a reducerii şomajului, a creşterii competitivităţii economiei europene. Un moment important va fi şi apropiata intrare în dezbatere a Tratatului de Liber schimb Uniunea Europeană – SUA (TTIP).

Bătăliile politice vor fi deosebit de dure în viitorul Parlament European, unde vocea formaţiunilor naţionaliste şi eurosceptice va fi una foarte viguroasă – sondajele indică un scor cumulat de 20 sau chiar 30 de procente. Apărarea valorilor europene, evitarea impunerii de noi bariere în Europa, ştergerea unor stereotipuri adînc înrădăcinate în conştiinţele europenilor şi uşor de speculat de politicienii populişti reprezintă mize importante în viitoarea dezbatere europeană.

Dar provocarea numărul unu pentru viitorul Parlament European va fi repunerea în discuţie a Tratatului European – o intenţie anunţată deja de guvernul de la Berlin, imediat după învestirea sa, în urma alegerilor din septembrie.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Candidaţii pentru preşedinţia Comisiei Europene

■ PPE
Jean-Claude JUNCKER
Prim-ministru al Luxemburgului, din 1995 pînă în 2013, este cel mai longeviv lider european aflat în această funcţie. Politicianul în vîrstă de 60 de ani a fost şi preşedinte al Eurogrupului, în perioada 2005-2013.

■ S&D
Martin SCHULZ
Om politic german, membru al Partidului Social-Democrat (SPD), 59 de ani. Lider al grupului Socialiştilor şi Democraţilor Europeni (S&D) din Parlamentul European şi preşedinte al Parlamentului European, din ianuarie 2012.

■ ALDE
Guy VERHOFSTADT
Om politic belgian, din partea Liberalilor şi Democraţilor flamanzi (PVV), 61 de ani, a fost premier al Belgiei, între 1999 şi 2008. Europarlamentar din 2009; este lider al grupului ALDE (Alianţa Liberalilor şi Democraţilor Europeni).

■ Alianţa Europeană a Verzilor
Ska KELLER / José BOVÉ
Alianţa verzilor propune două candidaturi la funcţia de preşedinte al Comisiei Europene: Ska Keller (33 de ani), reprezentant al verzilor din Germania, şi José Bové (61 de ani), membru al coaliţiei ecologiştilor francezi.

■ Stînga Unită
Alexis TSIPRAS
Lider al Coaliţiei Stîngii Unite din Grecia (SYRIZA), lider al opoziţiei de la Atena, a fost ales pentru prima dată membru în Parlamentul ţării sale, în 2009. La alegerile din 2012, formaţiunea sa a obţinut 22% din voturile exprimate.

Apariţia acestui text a fost realizată cu asistenţa Uniunii Europene, în cadrul unui grant oferit de Parlamentul European în domeniul comunicării. De conţinutul acestui articol este responsabilă doar revista Dilema veche, şi nu se poate considera sub nici o formă că textul reflectă punctul de vedere al Uniunii Europene.

Proiectul „BeEU – 8 organizaţii mass-media pentru un Parlament" este cofinanţat de Uniunea Europeană.

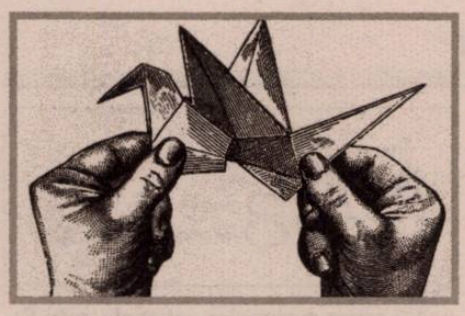

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Dopul din frunte

Mulţi dintre noi am avut de-a face în şcoală cu cîte un Sotea, mai mult sau mai puţin asemănător celui original, descris de Ion Ghica în scrisorile către Vasile Alecsandri. (Cel care îi teroriza pe elevii mai slabi şi care voia să-i ia din mînă halviţa firavului Nicolae Bălcescu.)

La liceu, m-am nimerit în clasă cu un tip mare şi voinic, cu o personalitate accentuată şi nişte opinii pe care şi le exprima foarte vehement. Mi-aduc aminte cum odată a făcut un mare scandal împotriva unui coleg cu care intrase în concurenţă la nu mai ştiu ce concurs de literatură. „A dat citate trunchiate din Eminescu!" a înştiinţat el pe toată lumea. La felul cum o denunţa el, fapta bietului coleg de 15 ani părea să fie o grozăvie inimaginabilă, ceva similar trădării de ţară. Dar, dincolo de opinii irefutabile, voinicul nostru avea şi alte bucurii. De exemplu, într-o perioadă îi căşunase pe mine, mai precis pe obrajii mei. Voia neapărat să mă apuce de ei cu degetele lui uriaşe şi să mă strîngă tare. Nu înţelegeam de ce, nu eram nici măcar bucălat, să zici că ar fi avut de unde apuca bine. La început m-am împotrivit, dar fără succes. Era mult mai puternic decît mine şi, pe deasupra, făcuse karate. Dacă nu stăteam de bunăvoie să mă apuce el de obraji cînd avea chef, mă imobiliza şi, în cele din urmă, tot îşi făcea damblaua. În timp ce-mi prindea obrajii între degete, din partea lui apărea şi un fel de afectivitate ocrotitor-scîrboasă, de genul: „Ia să vedem băieţelul, ce obrăjiori are astăzi." Mi-era o nespusă ciudă că nu puteam să-l contracarez în nici un fel pe „Animal", că aşa era poreclit. Pînă într-o zi.

Eram la laboratorul de fizică, un loc special, în care intram pe un culoar lung, ca într-un muzeu. La intrare trebuia, la fel ca într-un muzeu, să ne punem peste încălţări nişte papuci de vinilin, cu elastic, pe care-i găseam într-un dulap. Înainte de oră, cu toţii făceam asta într-o deplină disciplină, dar la ieşire, scăpaţi de sub autoritatea profesorului, îi scoteam furtunos din picioare şi se iscau adevărate papuciade, bătălii cu papuci pe care nu-i mai puneam niciodată înapoi în dulap. Profesorul era unul dintre cei mai buni pe care îi aveam şi la ore ne încînta cu poveştile şi explicaţiile lui. Era însă cocoşat, iar noi îl botezasem Lagardère. În acea zi, ne-a făcut morală că de fiecare dată cînd plecăm, pare că în urma noastră „a explodat o bombă cu papuci". Spunea că o să-i prindă el odată pe făptaşi. Noi chicoteam pe înfundate, ştiind că întotdeauna, pe acel culoar, aveam un avans faţă de el, care se deplasa greu, suficient cît să declanşăm blitzkrieg-ul cu papuci şi să şi dispărem. În acea zi, în timp ce-mi scosesem un papuc din picior, l-am văzut în faţa mea pe „amicul" meu. Aplecat să se descalţe, într-o poziţie vulnerabilă. Avea capul întors într-o parte, prezentîndu-mi, parcă intenţionat, obrazul (al lui era chiar bucălat), fix sub mîna în care eu îmi ţineam papucul lucios de vinilin. Toate frustrările mele de pînă atunci aveau să-şi găsească alinarea. Ştiam cît de nebunesc era ce-mi trecea prin cap, dar mi-era absolut imposibil să ratez ocazia. Venind de sus în jos, vinilinul a făcut plici cu toată puterea peste pielea întinsă a obrazului lui. „Animalul" a scos un răcnet cumplit iar colegii, aruncîndu-şi toţi papucii, s-au înghesuit să iasă care mai de care mai repede pe uşă, de groaza a ceea ce avea să urmeze. Abia am reuşit să parez cîte ceva din potopul de pumni şi picioare pe care plesnitul l-a dezlănţuit asupră-mi, ca represalii. În cele din urmă, am căzut lat în mijlocul culoarului, iar el a plecat înjurîndu-mă. Rămas singur, abia mă adunam de pe jos, plin de dureri, dar şi cu satisfacţia marelui plici pe care-l făcusem, cînd, tîrşa-tîrşa, fîlfiindu-şi catalogul, a apărut Lagardère. „Aaa, tu erai, Manolescu? Ia strînge toţi papucii şi pune-i frumos în dulap." Ce mai puteam spune?

Peste ani, „Animalul" a devenit scriitor şi vedetă de televiziune. A lăsat în urmă manifestările din adolescenţă (sper). Şi eu le uitasem complet. Oricum, eram convins că lucrurile astea se petrec doar în perioada şcolii. De curînd însă, un prieten mi-a povestit că are o rudă care-l terorizează. Prietenul meu e trecut binişor de 40 de ani, om în toată firea, înalt şi voinic. Ei bine, de cîte ori se vizitează, acea rubedenie (care cică e şi mai voinică) nu-şi poate reţine bucuria de a-l chinui fizic, într-un fel sau altul. De fiecare dată cînd îl vede, pare că se bucură nespus: „Ce mai face băiatu' nostru? Ia să vedem noi, aşa, ca între bărbaţi." Şi pune în aplicare cîte un program „drăgăstos", de care prietenul meu nu poate scăpa, orice ar spune sau ar face. Ultima oară, cică, l-a prins de gît, în cravaşă şi i-a învîrtit în frunte un capac de la un PET, ca şi cum ar fi vrut să i-l înşurubeze acolo. Din fericire, programul s-a întrerupt la jumătate şi rubedenia n-a reuşit să-i înscrie pe frunte, aşa cum voia, toate cele patru cercuri de la Audi. Prietenul s-a ales doar cu vreo două semne rotunde. A doua zi, şi-a schimbat frizura ca să le acopere, să nu stîrnească întrebările colegilor de serviciu.

un sport la Răsărit

Sîntem oare conştienţi că marile performanţe ale unui sportiv nu sînt neapărat o garanţie a cinstei, a caracterului sau a inteligenţei acestuia?

Întrebarea miroase a scandalul dintre un preşedinte şi un rege, Burleanu *vs* Hagi. La care se adaugă Prodan, angajat federal care şi-a ameninţat şeful. „Să nu uite că s-a pus cu băieţii din Generaţia de Aur." Asta e un fel de gaşcă de zei şi semizei care te trăsnesc dacă te apropii cu vreo critică sau contestare. Prodan era simpatic, pînă cînd s-a enervat. Gică era pîinea lui Dumnezeu, pînă cînd s-a enervat. Hagi e mai mult decît enervat, e furios, e negru de supărare. Muşcă din toţi ca o fiinţă rănită, ca un indian căruia i-a fost ucis fratele de sînge. Gică îl jeleşte pe Gică – celălalt. Noi îi jelim pe amîndoi, pentru că ei ne reprezintă, şi la bine, şi la rău. N-ar trebui să ne dezicem. Dar ar trebui să zicem. De exemplu, că nu ştim cît valorează pielea lui Burleanu (mi s-a părut dubios cum s-a făcut că nu înţelege – şi dacă nu înţelege, e chiar mai grav – nişte întrebări despre un posibil blat, după ce şi-a dat cu pumnul în piept că nu va tolera meciuri trucate). Dar şi că nu-i OK ca aceia care ar trebui să ne ţină steagul sus nu suportă să se facă altfel decît ca ei. Pentru mine, Hagi e tot ce putem avea mai bun, orice ar spune sau ar face. Să mi se taie capul pentru asta. Atît că nu poţi sparge totul în jur pentru că justiţia a dat un verdict neplăcut. Sau poţi, dar atunci mergem cu toţii la culcare. Închidem ochii, stingem lumina. Nu ştiu dacă am răspuns la întrebare. Cred că răspunsul era „nu". Dar dincolo şi dincoace de „nu" sînt, da, cîteva lumi pe care nu le putem ignora. Ce putem face e să ne luăm inima în dinţi şi să zicem.

Radu NAUM

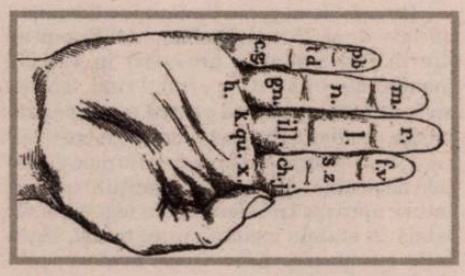

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Engrish

La început ironic, apoi tot mai serios – pînă ce termenul a devenit, practic, oficial –, lingviştii din spaţiul anglofon au numit (numesc) engleza vorbită de asiatici *Engrish*. Noţiunea s-a referit, iniţial, la engleza japonezilor (din cauza neputinţei lor de a pronunţa sunetul *l* – pe care îl înlocuiesc cu *r* –, spre deosebire de chinezi, de pildă, blocaţi, în articulare, tocmai de consoana *r*, substituită la ei cu *l!)*. Treptat însă, cuvîntul respectiv s-a aplicat întregului spaţiu oriental îndepărtat. Dincolo de orice subtext răutăcios-discriminatoriu, asiaticii se numără – ca grup – printre cei mai proşti vorbitori din lume ai graiului Marelui Will. S-au scris, în timp, studii despre motivaţiile acestei realităţi. Se pare că, pe lîngă absenţa unor sunete şi existenţa altora (complet diferite de cele ale euro-americanilor!) din/în foneticile lor specifice, orientalii au gramatici profund incongruente cu ale noastre. Le lipseşte pluralul, genul, acordul între subiect şi predicat, trecutul verbelor, articolele, prepoziţiile ş.a. Prin urmare, sînt şanse mari ca banala frază „El a mers ieri la policlinica din cartierul lui" să ajungă, în procesarea traductologică orientală: „Ea merg ieri policlinică cartier ei."

Viaţa m-a adus în preajma unor asiatici vorbitori de engleză. Am cunoscut, în Texas, un shakespearolog japonez din Tokio – Hirota pe numele său –, care, neînţeles aproape deloc de comunitatea de *Fulbrighters*, reunită, pentru o vreme, la Universitatea din Austin, comunica mai mult prin semne cu restul lumii. Gestica lui elaborată, combinată cu expresiile faciale pe care le alcătuia, dădeau conversaţiei aerul unei scene de pantomimă din *commedia dell'arte*. În ultima seară a şederii noastre în Texas, nu ştiu de ce, Hirota m-a ales pe mine să bem un pahar de *sake*, de despărţire. Am subînţeles că acela era ritualul plecării la niponi: o gură din băutura naţională japoneză şi mai multe clipe de meditaţie. Am sorbit alcoolul, după care am contemplat amîndoi podeaua, cu mîinile sprijinite pe genunchi, aidoma samurailor înainte de luptă. Am respectat totuşi şi obiceiul apusean, oferindu-ne reciproc cîte un *hug* bărbătesc. A fost amiciţia în care s-au zis cele mai puţine vorbe din toată existenţa mea de pînă acum.

Tot acolo l-am cunoscut şi pe sud-coreeanul Mr. Kim, personaj de o gentileţe exemplară. Kim îşi pierduse vederea la 5 ani, dar lupta să ducă o viaţă normală (cînta, între altele, remarcabil, la pian). Pesemne că handicapul, însă, fără îndoială, şi specificitatea limbii coreene îl determinau să vorbească engleza răstit, intercalînd între cuvinte o multitudine de *ha*-uri, *ho*-uri şi *he*-uri. Abia reuşeai să distingi sensul unor lexeme în acest amalgam fonetic. Întrucît am audiat amîndoi un curs de politici educaţionale americane, ne-am apropiat. Ne întîlneam dimineaţa, înainte de ore, şi plecam împreună la şcoală (eu avînd şi rolul de ghid). Într-o zi, Kim m-a rugat să-l duc la un *rodeo*. Ştia că solicitarea sa ar putea părea ridicolă, în condiţiile date, dar ideea îl fascinase încă din copilărie şi spera ca, măcar aşa, prin prezenţă fizică, să simtă şi el fiorii de spectator la sălbatica reprezentaţie de *cowboys* texani.

Am mers. Mr. Kim radia de fericire. Zîmbea neîncetat şi, după felul în care îşi frămînta mîinile, am dedus că avea, într-adevăr, emoţii. Rolul meu aici a fost mai complex decît cel al unui simplu ghid. A trebuit *să-i povestesc*, pas cu pas, tot ceea ce *se petrecea* în arenă. Am dezvoltat atunci nişte abilităţi de comentator de *rodeo*, pe care le-aş fi folosit şi mai tîrziu, dacă mi s-ar mai fi oferit ocazia. Ciudăţenia venea din faptul că eu vorbeam în *crescendo*, pentru a surprinde suspansul evenimentelor, iar Kim reacţiona cu interjecţii de uimire şi veselie. Engleza îi pierise de tot, fiind acoperită cu *ha*-urile, *ho*-urile şi *he*-urile atotcuprinzătoare. Colţul nostru de tribună devenise atracţia serii. Texanii mustăcioşi şi solizi, îmbrăcaţi în cămăşi colorate, pline de steluţe, ne priveau nedumeriţi, uitînd de caii şi bivolii neîmblînziţi din faţa lor. Nu înţelegeau de ce un asiatic cu ochelari fumurii zbiară ca un apucat, în vreme ce un european (da, în Texas, se observă rapid acest lucru!) îi povesteşte, palpitant şi cu lux de amănunte, ceea ce vedea toată lumea.

În sfîrşit, nu pot să nu-l amintesc aici pe Dun Chung, lectorul de limbă chineză, care ne-a vizitat facultatea pentru un an, pe la începutul deceniului trecut. Deşi în ţara lui era conferenţiar (specializat pe predarea limbii engleze!), Dun vorbea mai curînd klingoniana decît limba lui Dickens. S-a ajuns la un compromis bizar. Profesorul Chung se făcea că discută cu noi, iar noi ne prefăceam că îl înţelegem. Dialogurile noastre erau numai zîmbete şi mormăieli, fragmentate de *yes*-uri ocazionale şi politicoase. (S-ar putea să-i fi spus *da* la multe minunăţii întrebate de el, precum, de exemplu: „A fost Elena Ceauşescu o savantă de renume mondial?" „Oh, da, oh, da! Neîndoios!") Odată l-am întîlnit în piaţă. Avea multe plase în ambele mîini. Părea bucuros să mă vadă. A început să vorbească tare, cu o mimică vioaie: *„Haa guu doo naa maar hee! Gun fii mee iee too daai."* Luat pe neaşteptate, m-am pierdut complet, ratînd instrumentarul diplomatic de serviciu. N-am reuşit decît să articulez nepoliticoasa întrebare *„What?"*, rămînînd stupefiat apoi înaintea chinezului. Dun Chung m-a privit interogativ. A lăsat sacoşele jos şi a scos din una dintre ele un crap viu, pe care mi l-a împins înspre ochi: *„Fii mee iee too daai!"*

„A fost Elena Ceauşescu o savantă de renume mondial?"

Prin rotunjiri graţioase ale gurii şi un dans subtil de aripioare, bietul peşte mi-a tradus entuziasmul profesorului: în seara respectivă, Dun avea să gătească o cină pe cinste.

Codrin Liviu Cuţitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

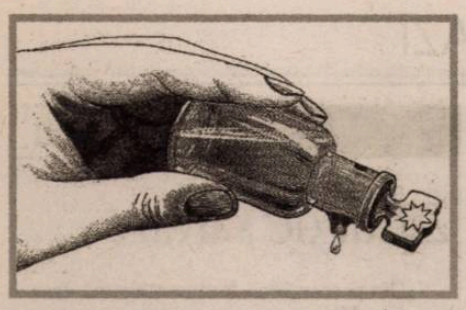

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Abecedar

Datarea argotismelor nu e un lucru simplu, pentru că de la apariţia lor izolată, printr-un act de creativitate lingvistică, pînă la răspîndirea care atrage atenţia asupra lor şi eventual la consemnarea în scris e o cale destul de lungă. Traseul care aparţinea pînă de curînd oralităţii evanescente a devenit însă destul de transparent prin intermediul Internetului, în care tendinţele şi preferinţele limbii vorbite se manifestă din plin. Frecvenţa în Internet ne confirmă, de exemplu, că termenul comun *abecedar* a căpătat un sens familiar-argotic, ca denumire glumeaţă a permisului de conducere. Citatele sînt multe şi clare, dovedind că termenul are o valoare expresivă, nu criptică: „Dacă s-ar face teste şi pentru droguri cred că mulţi artişti şi nu numai ar rămîne *fără abecedar!!!*“ (kmkz.ro, 12.06.2010); „vrei să rămîn *fără abecedar* taman acu de sărbători?“ (kudika.ro); „Nu uita să ai la dta dovada pe care ţi-au dat-o ăia cînd te-au lăsat *fără abecedar*“ (forum.softpedia.com); „Asta sigur rămîne *fără abecedar*, pentru neacordare de prioritate“ (daciaclub.ro); „la ieşirea dintr-o zonă cu restricţie de 50 chiar la limită m-au prins cu 104 şi mi-au luat *abecedarul*“ (motociclism.ro). În texte jurnalistice, caracterul nou şi marcat al termenului e indicat de punerea între ghilimele: „poliţiştii i-au pus şi fiola pentru a se convinge dacă omul a fost inconştient sau a fost beat atunci cînd a luat decizia de a se urca la volan *fără «abecedar»*“ (sansabuzoiana.ro/cotidian, 14.10.2010).

Termenul nu este atestat în dicţionarele noastre de argou (al Ninei Croitoru Bobârniche, ediţia din 2003, sau al lui G. Volceanov, din 2006) şi nici în glosarele online (123urban.ro, dictionarurban.ro), ceea ce ar părea să indice caracterul său relativ recent. E vorba, evident, de o creaţie glumeaţă, de o schimbare de sens surprinzătoare şi expresivă. Analogia este în primul moment derutantă – un simplu card nu seamănă prea mult cu un manual şcolar –, nefiind susţinută nici de vreun lanţ metaforic preexistent (în care permisul să fi avut alte denumiri argotice similare). De fapt, explicaţia sensului familiar-argotic e simplă: legătura dintre abecedar şi permisul de conducere e reprezentată de prezenţa literelor *A, B, C* atît în numele instrumentului didactic (în care materia nu mai este prezentată, de mult, în ordine alfabetică), cît şi pe feţele permisului. Categoriile A, B, C, D, E, înscrise în paginile sau pe versoul permisului, alcătuiesc, într-adevăr, un fel de miniabecedar. Astfel, mai mult prin joc de cuvinte decît prin metaforă, termenul *abecedar* este remotivat, repus în legătură cu etimologia sa (chiar dacă e un împrumut cult modern din latină şi franceză, cuvîntul e transparent în română). E drept, ar fi oricînd posibil ca, prin schimbarea condiţiilor materiale, a realităţilor contextuale, inovaţia argotică să dispară sau să devină obscură. De altfel, noul model de permis de conducere evocă mai puţin alfabetul, înşirînd simbolurile A1, A2, A, (...) BE, C1E, CE, D1E, DE. Dacă s-ar renunţa cumva la sistemul actual de indicare a categoriilor permisului de conducere, denumirea *abecedar*, păstrată în uz sau doar în texte rămase din vremea noastră, ar deveni cu totul netransparentă.

Dincolo de această explicaţie, asocierile cuvîntului *abecedar* pot crea piste false sau doar ocolitoare, în măsura în care evocă situaţii adesea prezente în spaţiul public al ştirilor şi al zvonurilor: fie scandaluri cu posesori de permis de conducere care abia ştiu să silabisească („Permis de conducere *doar cu Abecedarul*. Cîţi infractori conduc maşini ilegal pe drumurile publice“, stirileprotv.ro, 15.01.2014), fie istorioare moralizatoare despre tineri trimişi la şcoală doar pentru că, în absenţa alfabetizării, nu vor putea obţine un permis de conducere. În diferite contexte, *abecedarul* are conotaţiile negative ale limitei de jos, ale minimei instrucţii („tu *ai citit doar abecedarul?* măi nenicule, eşti varză“, mareaunire.com; „încă o dată, pentru cei care *au citit doar Abecedarul*“, computerworld.ro).

Chiar dacă e ingenioasă şi destul de amuzantă, nu cred că noua denumire argotică a permisului va intra în uzul colocvial general, în care domină clar variaţia desemnărilor (eliptice) *permis – carnet*. *Permisul de conducere* era formula oficială utilizată deja în anii '20-'40 ai secolului trecut, dar şi *carnet de conducere* pare să fi fost reglementat într-o vreme (într-un volum din 1966, *Normele legale privind circulaţia pe drumurile publice*, se consemnează înlocuirea sintagmei *carnet de conducere* prin *permis de conducere*). Cel de-al doilea termen se potrivea mai bine modelului vechi de permis, care avea chiar aspectul unui carneţel. Chiar dacă nu mai e la fel de potrivit pentru actualul card din material plastic, cuvîntul *carnet* persistă, dovedind încă o dată inerţia uzului în raport cu schimbările oficiale: „Eu *mi-am luat carnetul* de un an, dar încă mi-e îngrozitor de frică să conduc“ (perfecte.ro); „am peste un milion de kilometri conduşi de cînd *mi-am luat carnetul*“ (psihoterapie.net). Nu e neobişnuit ca, în cuprinsul aceluiaşi articol, *permis* şi *carnet* să varieze liber: „poliţistul cu *carnet fals* de conducere“ (...), „circula cu un *permis fals*“ (adevarul.ro).

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor“, 2010).*

ready made

„A fost însă un membru obscur şi mut, care a frecventat «Junimea» regulat vreo zece ani în condiţii foarte curioase. Intrarea lui la «Junimea» a fost rezultatul unei confuzii. Anecdota e nostimă, de aceea o spun. La Iaşi erau doi profesori numiţi Gheorghiu. Un Gheorghiu profesor la Institutele-Unite (a nu se confunda cu Xenofon Gheorghiu) şi un alt Gheorghiu profesor la pensionul central de fete. Cu ocazia unui banchet de aniversare a «Junimei», Gheorghiul de la şcoala de fete – mi se pare Neculai Gheorghiu – primeşte invitaţie din greşeală în locul celuilalt Gheorghiu de la Institutele-Unite.“

George Panu,
Amintiri de la „Junimea“ din Iaşi,
Editura Minerva, 1971

PUBLICITATE

PUBLICITATE

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

De la iarba-dracului la sastiseala lulelei

Ieromonahul Ilarion transcrie şi introduce, în preajma anilor 1793, într-un miscelaneu, printre vieţi de sfinţi şi glave, o istorie dedicată tutunului: *Istorie foarte de folos pentru tutun. De unde iaste tutunul şi oare pentru ce pricină îl iubesc oamenii mai vîrtos decît toate verdeţile şi legumile pămîntului. Ce folos face omului. Scoasă din Otăşnic*. În cele patru file din manuscris, ieromonahul Ilarion – fost arhiereul Theofilact pe lîngă mitropolitul Dositei Filitti, fost ieromonahul Isaiia – spune cum Sarsailă, „voievodul puternicului Satanailă", este însărcinat de „domnul întunericului" să ţeasă o „înşălăciune foarte subţire" pentru a atrage de partea răului omenirea. Secretul: iarba-dracului, tutunul care va hipnotiza omenirea. „Şi va creşte dintrînsa o buruiană mare, cu frunza lată, foarte frumoasă. Şi, întîiu o vom arăta fiilor lui Ismail, adică turcilor şi ţiganilor. Ca cum ar fi de o mare cinste şi folosul sănătăţii celor ce o vor mirosi frunza ei; şi aprinzînd-o să vor afuma cu fumul ei. Şi aşa, de la acelea toate limbile şi toate neamurile o vor căştiga şi o vor sămăna şi vor umplea toată lumea de dînsa, neguţătorindu-o ca cel mai scump şi mai cinstit şi mai trebuincios negoţiu. Şi această buruiană va fi mai iubită şi mai cinstită în lume oamenilor decît toate verdeţurile şi legumile pămîntului şi pururea întru mare pofală şi cinstelor. Frecîndu-o lămurit ca făina şi mirosindu-o, o vor suge prin nas, şi aprinzîndu-o în vas de acea treabă pururea fără saţiu vor suge ca o mare şi scumpă dulceaţă prin ţave fumul acela în gura lor. Şi aşa, toţi oamenii vor aduce noao prinos: mirosală, ardere de tot, şi fum stricurat şi lămurit prin gura lor." Crescut direct din „pămîntul" Iadului, tutunul, această „buruiană drăcească", a cucerit foarte repede omenirea. Drept pentru care ieromonahului Ilarion nu-i rămîne decît să amenințe cu judecata din faţa lui Iisus Hristos cînd trupul păcătosului va fi trădat de mirosul de „fum şi putoare rea", izgonit fiind cu vorbele: „Fugi de la mine, du-te la întunericul Iadului, cel gătit diavolului şi slujeşte lui, că lucrurile aceluia ai făcut, iar poruncile mele n-ai păzit."

Înfricoşătoarea poveste n-a trecut de paginile miscelaneului, dar şi de ar fi trecut, tutunul se află în epoca lui de glorie, cînd se crede că vindecă orice şi cînd ispiteşte pe oricine. Condici de cheltuieli, catastife de socoteli de prin case boiereşti sau chilii egumeneşti stau mărturie a acestui viciu îndelung şi aprig prizat. Boieri şi ţigani, popi şi ţărani, călugări şi negustori trag tutun din narghilele, ciubuce şi lulele. Preluat şi extins mai ales în vremea regimului fanariot, tutunul devine atît de prezent şi de indispensabil obiceiurilor cotidiene, încît marile case îşi organizează un aparat specific, după modelul otoman: ciubuci-başa fiind dregătorul cel mare peste micii ciubucii însărcinaţi cu pregătirea narghilelelor şi a ciubucelor. Or, aici printre boieri şi înalţii clerici, narghileaua face parte dintr-un ritual al sastiselii din care nu lipsesc cafeaua neagră, şerbetul şi mai ales dulceaţa siestei din vremea prînzului.

Pe la 1751, în condica de cheltuieli a marelui vistier Toader Palade se regăseşte regulat cumpărarea de tutun, tutun care se cumpără nu numai pentru boier, ci şi pentru vizitii, ţigani şi alte slugi din curte: „tiutiun pintru ficiori la Bârleşti", „tiutiun ţiganilor ci-au trierat", „tiutiun ţiganilor de la Bârleşti", „tiutiun vizăteilor ci-au mers cu cai(i)" . Din Imperiul Otoman, pînă în Moldova secolului următor, tutunul a călătorit destul de repede, după cum se vede, devenind consumabil pentru o parte a populaţiei. De aici şi pînă la băcănia de la Fundata nu mai este decît o altă călătorie, către o altă rumegare a tutunului într-o practică a sastiselii. Aici, la Fundata, judeţul Buzău, prin iulie 1817, un oarecare Ioan Buzeţel aşază în prăvălia din sat nu mai puţin de 100 de lulele şi 5 ocale de tutun. Luleaua şi tutunul cer investirea unor lichidităţi în produse colaterale, care ar putea fi judecate ca vicii. Ca atare, ţăranii ăştia de prin satele buzoiene s-au dedat deja la viciul tutunului, risipindu-şi economiile în fum mirositor şi buruieni drăceşti. Pentru ca mai apoi, un deceniu mai tîrziu, narghileaua să se piardă pe drumurile Stambulului pentru a fi înlocuită cu *cigare* şi *cigarette*, *zigare* şi *zigarette*, notate ca atare în cheltuielile lui Iancu Oteteleşanu.

Cigare *şi* cigarette,
zigare *şi* zigarette.

Blamată de către predicile clericilor, iarba-dracului ispiteşte pe toată lumea şi îmbie la trasul cu nesaţ din imameaua ciubucului.

Constanța Vintilă-Ghițulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniți, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernități românești (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

Zidul de salvare

„Din parcurgerea documentelor păstrate în arhiva UNAB se pot identifica, măcar parţial, convulsiile din viaţa Institutului anterioare momentului 1962-1964, dar putem observa, în cadrul corpului profesoral al Şcolii, prezenţa binefăcătoare a unor personalităţi de prim rang şi a unor elevi remarcabili ai acestora. Lor li se datorează, pentru acea perioadă zbuciumată, construcţia «zidului de salvare» a esenţei instituţiei, în ciuda vicisitudinilor vremii, aşa cum se întîmplase în alţi termeni şi în anii '40. «Şcoala a fost apărată din interior», apreciază profesorul Ion Stendl, protagonist al istoriei acestei instituţii vreme de cinci decenii. O privire martor ne oferă în acelaşi sens şi profesorul Mihai Mănescu, student la grafică între 1962-1968 şi care ne explică acum, la distanţă de decenii, în ce fel era «apărată» şcoala bucureşteană de arte în anii '60: «am beneficiat, studenţii epocii, de unii excelenţi profesori, cu o pregătire universală impecabilă şi de o cultură academică de nivel european. [...] distinşi profesori, cu o prestanţă atît de domnească, într-o perioadă marcată mai ales de mitocănie proletară, încît păreau anacronici dar cu atît mai impresionanţi pentru mine. Erau, aşa cum mi-a plăcut adesea să-i evoc, printre ultimii boieri pe care-i mai puteam vedea în sălile sufocate de activităţi vopsite ideologic, cu o încrîncenare încă viguroasă.» În 1957, directorul Institutului, profesorul de perspectivă Horia Teodoru încercase să aducă în şcoală şi alţi specialişti, eludînd problema dosarului politic. Astfel, pentru un timp, Barbu Slătineanu va susţine la Facultatea de arte decorative cursul de *Istoria ceramicii*. La catedra de Pictură, Corneliu Baba şi Alexandru Ciucurencu au asigurat cea mai bună formaţie cîtorva serii din care se vor ridica figuri de marcă ale perioadei următoare."

Ioana Beldiman, în *UNArte* 150, Editura Universităţii Naţionale de Artă din Bucureşti, 2014
(v. şi reco din p. 2)

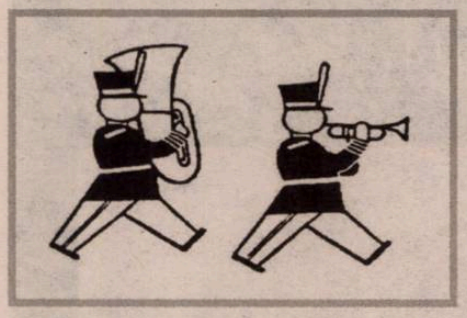

Cătălin ŞTEFĂNESCU

fără doar şi coate

Bomba cu referendum

„Referendum" este cel mai recent element radioactiv intrat în tabelul cunoscutului cercetător Vladimir Vladimirovici Putin. Ca toate marile descoperiri ale ştiinţei, pare una simplă. Se ia o noţiune de bază a democraţiei, un element constitutiv esenţial al lumii civilizate, se pune într-o cutie de conservă – preferabil, de şprot afumat sau scrumbie –, se dotează cu un fitil cît mai rudimentar, dar puternic inflamabil, şi se aruncă în spaţiul public al unei lumi sastisite de discursuri. E aproape sigur că într-un interval de timp extrem de scurt, cineva – un trecător, un cetăţean ieşit la o manifestaţie, un copil al străzii, un jandarm dintr-un detaşament de menţinere a ordinii sau, pur şi simplu, un şofer de dubă oprit la semafor – o să arunce o ţigară aprinsă în imediata apropiere a dispozitivului artizanal. Explozia care urmează nu e deloc ceea ce am văzut pînă acum în filme. Nu e bubuitura infernală care pulverizează trupuri umane şi sfîrtecă ditamai clădirile. E complet altceva. E ca o armă secretă a duşmanilor lui Batman, ca o lucrare dibace a personajului Poison Ivy, să zicem.

Pentru cine n-a trecut vreodată prin poveştile justiţiarului din Gotham City, merită amintit faptul că Poison Ivy e, dincolo de femeia superbă, exact ceea ce se numeşte un... *ecoterorist*. Lucrează doar cu plante. E apogeul gîndirii bio în terorism. Într-o lume ajunsă într-un stadiu foarte avansat al „progresului ştiinţei şi tehnicii" – într-o lume conştientă de avantajele dietelor sănătoase, al întoarcerii la natură şi cele ale alimentaţiei organice –, Poison Ivy face terorism bio, producînd ravagii cu armele ei discrete, dar fabuloase, bazate exclusiv pe plante. E suficient ca o dîră discretă de aromă – savant fabricată din ierburi toxice sau halucinogene – să ajungă pe la nasul victimei, că imediat produce leşin, tîmpire, chiar şi moarte. Însă efectele armelor diabolice pe care le plăsmuieşte Poison Ivy urmează întocmai normele ergonomice ale lumii pe care se pregătesc să o distrugă. Alunecarea în leşin, în tîmpenie sau în moarte se face lent, catifelat, însoţită de o senzaţie de plăcere profundă, producînd pe figura victimei un zîmbet larg, venit dintr-o fericire absolută. Ecoterorista Poison Ivy urmează o „etică" a lumii ideale în care trăieşte. Forma ei de agresiune e un protest la adresa acestei lumi, dar e inspirată din natura adîncă a ideologiei care o guvernează. În primul rînd, e bio, ca la carte. În al doilea rînd, e însoţită de ideea de *bine*. De *fericire*. Vor oamenii cosmeticale din vietăţi marine, alifii din pleoape de cameleon, vitamine din sprîncene de broască şi ceaiuri din perişori de pe limba cucuvelei? Poison Ivy îi serveşte cu toate astea. Ea doar schimbă un pic ordinea lucrurilor. Şi o face organic, după toate regulile păstrării unei sănătăţi de fier.

În banda desenată a realităţii noastre de la ora asta, *bomba cu referendum* e o creaţie „bio", inspirată din felul nostru de a vedea lumea şi perfect adaptată la nivelul actual al discursului contemporan, politic, despre democraţie. „Radioactivitatea" acestei arme „organice" face prăpăd în esenţa *barierei albe* a imunităţii cetăţeanului contemporan. Discursul vitaminizant despre suveranitatea voinţei populare e luat frumuşel, curentat discret – în aşa fel încît să-şi schimbe polaritatea – plasat într-un dispozitiv artizanal şi aruncat în lume. Situaţia seamănă izbitor de mult cu cea din filmele în care un soldat mai stăpîn pe sine ia grenada aruncată de inamic, numără calm, în gînd, după care o aruncă înapoi. E drept, numărătoarea asta e cea mai cruntă loterie. Dar, uneori, ea se poate dovedi cîştigătoare. Nu ştiu cît o fi numărat în gînd Vladimir Vladimirovici Putin, din momentul în care Mihail Sergheevici Gorbaciov, în urmă cu nişte ani buni, le ura sănătate şi noi succese în muncă republicilor care deveneau foste sovietice. La vremea aceea, *bomba cu referendum* era un dispozitiv ultramodern, o sculă pacificatoare şi eliberatoare, capsulată într-o carcasă impecabilă, inscripţionată cu steagul Statelor Unite. Vladimir Vladimirovici a luat-o, a examinat-o, a numărat nişte ani, a desfăcut-o cu răbdare şi i-a scos focosul. L-a desfăcut şi p-ăsta, să vadă ce e înăuntru. A luat conţinutul, l-a îmbogăţit radioactiv cu tot ce e mai la modă în discursul politic occidental de la ora asta, l-a ambalat într-o cutie de conservă şi l-a aruncat în direcţia din care venise acum 20 şi ceva de ani.

Se poate vorbi enorm despre toate ţările şi ţărişoarele care au aşteptat ceva mai mult decît un discurs frumos de la Lumea Liberă, plecată lansat într-o urare de bun venit în democraţie. Se poate vorbi despre toate *opiumurile popoarelor*, despre toate aromele căpietoare ale unor Poison Ivy, indiferent de ce parte a baricadei s-ar fi aflat ele. La fel de bine cum se poate discuta despre obsesiile democraţiei, despre lupta feroce pentru resurse naturale, despre tirania marilor civilizaţii, despre foamea ucigătoare a marilor corporaţii, despre discursurile ezitante ale celor care ar avea datoria de a duce lumea mai departe şi de a da un răspuns ferm oricărei forme de agresiune, indiferent de haina pe care aceasta o îmbracă. Da, se poate vorbi oricît despre decadenţă, minciună, corupţie deghizată în discurs moralizator, tîmpire prin exces şi consum cu orice preţ, capitalism sălbatic şi impostură costumată în factor civilizator.

Se poate vorbi oricît despre toate astea şi despre multe altele. Dar un lucru rămîne clar ca lumina zilei. Ori de cîte ori o fi plecat dinspre Răsărit vestea vreunei forme de eliberare, ce-a rămas în urma ei n-a avut absolut nici o legătură cu libertatea.

Cătălin Ştefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

COLECȚII CU DICHIS **DILEMA** VECHE

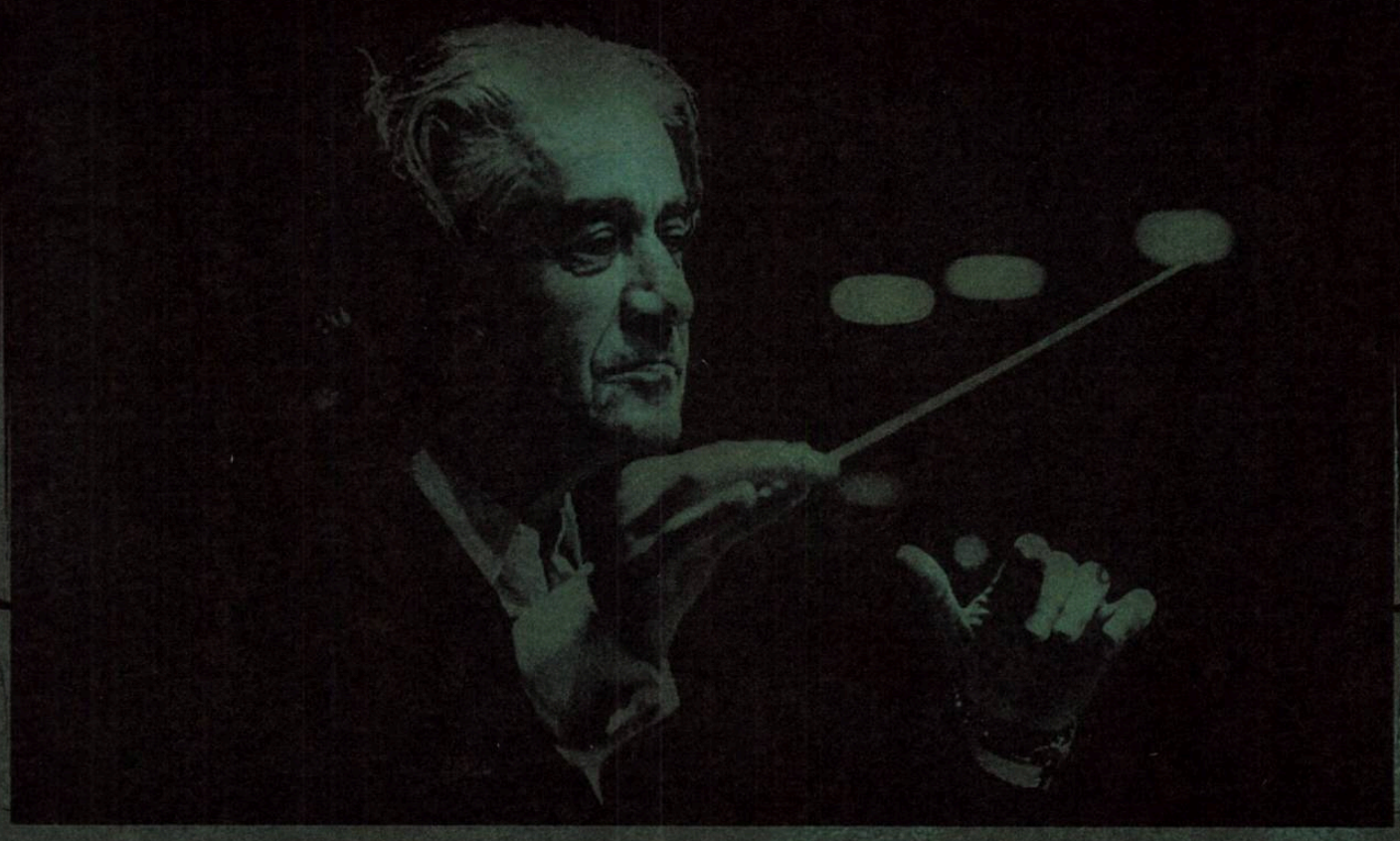

MARI SIMFONII SUB BAGHETA LUI

SERGIU CELIBIDACHE

ORCHESTRA SIMFONICĂ A RADIODIFUZIUNII DIN STUTTGART

6 CD-uri cu compoziții de Brahms, Bruckner, Mozart, Schubert

Pe 17 aprilie,

CD 1

Simfonia nr. 7 de Anton Bruckner

+ CADOU - caseta de colecție pentru cele 6 CD-uri

19,99 lei revistă + CD

UNIVERSAL

UNIVERSAL MUSIC ROMANIA

Radio România Muzical

DILEMA VECHE

PUBLICAȚIE EDITATĂ DE ADEVĂRUL HOLDING

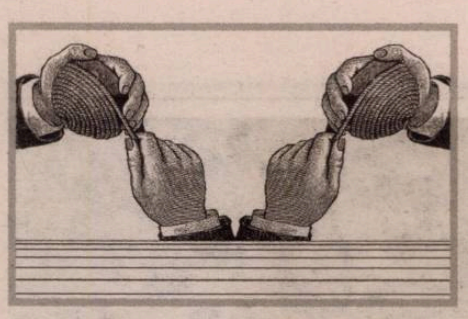

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Dinastia Iliescu se stinge

– şi nu e un lucru bun –

Victor Ponta a scris o frază pe Facebook în care flutura ideea de a se retrage după ce Traian Băsescu va pleca de la Cotroceni, deci după ce „regimul" Băsescu se termină: „În noiembrie, după ce cîştigăm această ultimă şi vitală bătălie, mă voi putea declara mulţumit de ce am realizat! Şi atunci îmi doresc să las locul în politică altora, mai tineri şi mai puţin marcaţi de regimul oribil al ultimilor ani. Iar eu îmi propun să recuperez cît voi putea de mult din timpul pe care în ultimii 13 ani NU l-am dat familiei şi celorlalte părţi bune şi frumoase din viaţa mea."

Fraza a generat multe discuţii şi analize. Cea mai simplă şi probabil adevărată explicaţie e că Ponta scria şi el pe Facebook, cum facem mulţi dintre noi, la nervi, la supărare sau doar gîndind cu voce tare. Deci nu am nici un interes în a analiza motivaţiile din spatele frazei, Victor Ponta nu a ajuns un gînditor politic atît de important încît să merite să despicăm şi să descifrăm frazele sale – dacă are ceva de zis, o va zice singur, dacă nu, să nu pierdem vremea.

Însă emoţia stîrnită de ideea că Ponta s-ar putea retrage arată în ce criză de lideri sîntem. Dacă ar pleca Ponta, cine ar prelua cel mai mare partid din România? Persoana spre care se îndreaptă privirile la această întrebare este Liviu Dragnea. Exact organizatorul maşinii de măsluit voturi, acuzat acum penal de DNA cu dovezi care umplu un camion. De fapt, Dragnea este vehiculat ca şef al partidului, nu doar dacă Ponta s-ar retrage, ci şi dacă Ponta ar fi ales preşedinte al României. Pînă acum, cel mai mare partid românesc (repet ca să accentuez) a fost condus mereu de oameni din grupurile de la Bucureşti, produse bune de scos la export. Adrian Năstase, Mircea Geoană şi Victor Ponta pot să pretindă că ei, ca persoane, sînt peste activistul mediu de partid, că au o oarecare prestanţă. Un Liviu Dragnea la conducerea PSD ar însemna finalul acestei politici de a scoate oameni spălaţi în faţă, în spatele cărora alţii fac învîrtelile. Ion Iliescu a creat acest partid prin tehnica „şeful închide ochii şi beneficiază de potlogării". Dar, la o adică, şeful e în poziţia de a nega: nu ştiam, nu pot controla totul, asta e. Exista un implicit văl al negării. Cu Dragnea, această faţadă cade: nimeni nu se îndoieşte că Dragnea însuşi este meşterul potlogăriilor. De fapt, acesta e motivul pentru care e susţinut, se pricepe la învîrteli.

Pînă acum, se putea citi istoria PSD la vîrf ca bătălia fratricidă dintre membrii unui grup restrîns de lideri care aveau premisa negării (atenţie, nu spun că negarea era credibilă, doar că putea să existe). Ion Iliescu l-a născut pe Năstase, care l-a născut pe Ponta. Mircea Geoană a fost o neobişnuită revoltă împotriva lui Iliescu şi, în cazul său, negarea a avut chiar parfum de credibilitate. Toţi aceşti lideri păreau a guverna peste reţeaua locală de politruci care fac politica locală mai primitivă şi mai atent controlată decît scena mare de la Bucureşti. Cu Dragnea se termină această linie central-dinastică – PSD intră în colaps şi se divide formal în baronate. Cel mai agil dintre baroni e uns rege, dar asta nu va garanta liniştea: ceilalţi baroni nu-l vor recunoaşte pe Dragnea ca pe superiorul lor. Şi s-ar putea ca factorul DNA să rezolve problema extrapolitic. Dosarul Dragnea este făcut de acum celebrul procuror Lucian Papici, care a mai avut succes procedînd la fel: demonstrează o reţea de complicităţi şi vizează vîrful reţelei, nu se mulţumeşte cu peşti mici. Un procuror mai puţin curajos ar fi luat zecile de plîngeri penale şi ar fi inculpat diverşi oameni care au acţionat în secţii, pentru a frauda numărătoarea voturilor. Ar fi speriat plevuşca. Dar Papici a mers pe reţea în sus, pînă la Dragnea – în ideea că sute de oameni legaţi de Dragnea nu se vor apuca de capul lor să fraudeze voturi, ci la ordin. Deci Dragnea este cel care organizează treburile murdare. Dragnea nu are prezumţia negării. Partidul lui Ion Iliescu ar fi ştiut că prezumţia asta e importantă, că face parte din jocul politic murdar, dar complex. Cu Dragnea dispare complexitatea, rămîne doar murdăria. Cum se vorbeşte acum în talk-show-urile politice de la televizor: e pe faţă.

Ei au condus România în cei mai mulţi ani de după Revoluţie.

Gîndiţi-vă puţin la cît de gravă e situaţia: Victor Ponta iese din funcţia de preşedinte PSD, prin retragere sau avansare, şi aşteptarea unanimă e că Dragnea îi va lua locul. Deja nu mai e o problemă legată de Ponta şi Dragnea personal, ci de epuizarea rezervei de cadre a PSD la nivel central. Acesta era partidul care pe vremuri putea alinia o suită de cadre pregătită în pepiniera PCR şi în institutele de la Academie, avînd intime legături cu aparatul Securităţii şi o bază ideologică la „Ştefan Gheorghiu." Aceşti oameni erau corupţi moral, dar erau inteligenţi, erau flexibili şi vorbeau limbi străine. Ei reprezentau aripa profesionistă a vechiului regim – tehnocraţii puterii, ţinuţi pe margine de iraţionalismul economic al lui Nicolae Ceauşescu, de prostia ţopească a Elenei Ceauşescu şi de ideologia socialist-naţionalistă a activiştilor de la propagandă. Odată împuşcat cîrmaciul, Iliescu i-a adus la putere. Ei au condus România în cei mai mulţi ani de după Revoluţie. În momentecheie, cum a fost 1996, vechea elită burgheză a putut să dea cîte un impuls, dar a depins mereu de ei, de fapt. Din fericire, Occidentul era puternic atunci şi Rusia era slabă, astfel încît tehnocraţii puterii au condus ţara pe pilot automat spre Vest. Mai duceau ei ţara în UE şi NATO dacă Rusia lui Putin ar fi fost atunci pe hartă? În definitiv, între regimul Văcăroiu şi regimul Ianucovici nu sînt mari diferenţe: aceeaşi obsesie a controlului, aceeaşi tactică de a refuza deschiderea economică şi privatizarea onestă pentru a vinde activele statului oamenilor „noştri", oligarhi care sînt, de fapt, bidoane pentru partid, plus retorică antioccidentală ascunsă sub masca de momentele în care Adrian Năstase făcea şedinţe cu baronii, la Bucureşti. Veneau cu capul plecat la judecata partidului. Pe vremea aceea, noi, oengiştii, încercam să batem obrazul centrului pentru ce făceau baronii. Dacă Oprişan îi alerga pe jurnalişti prin Vrancea, scriam asta în rapoarte, centrul se sesiza şi Oprişan acţiona mai cu fereală. E drept că centrul se sesiza cînd se indignau ambasadele sau Bruxelles-ul, dar era ceva, totuşi. Acest „centru" nu mai există. Oprişan nu se teme de Ponta, ci invers. S-ar putea ca alegerea preşedinţilor de consilii judeţene prin vot direct să se dovedească cea mai costisitoare greşeală de după Revoluţie (deşi concurenţa e mare). Impactul nu e dezastruos asupra administraţiei (abuzivi erau înainte, abuzivi sînt acum), impactul indirect şi pervers e asupra vieţii interne din partid: centrul a fost slăbit iremediabil. La Cotroceni sau la pensie prematură, Victor Ponta pare că va ceda cheile musai lui Dragnea. Ideea că vrea să lase locul unora „mai tineri şi mai puţin marcaţi" e haioasă cînd te gîndeşti ce e în spatele său.

Şi nu e doar problema PSD, vedem lipsă de lideri în aproape toate partidele româneşti. În sensul adevărat al liderului: om care conduce o organizaţie, care stabileşte obiective şi le urmăreşte, care îi schimbă şi organizează pe oameni. Avem preşedinţi de partide cu aer de administratori de bloc puşi pe ciupeli. Vasile Blaga s-ar putea să-i facă surpriza vieţii lui Traian Băsescu şi să ţină pe linia de plutire un PDL care se simte trădat de preşedinte. Dar el însuşi e mai degrabă administrator decît lider de partid în adevăratul înţeles al termenului. Recunoaşte asta promovîndu-l pe Cătălin Predoiu – dar acesta mai mult îi seamănă decît îl completează. Mihai Răzvan Ungureanu e un lider care ar putea să aibă anvergură, dar nu are partid. PMP este condus de un nonlider care ţine locul lui Traian Băsescu şi este umbrit de Elena Udrea (o fi vreun blestem în istoria României cu încă o „Elenă" luînd minţile unui om puternic, care îşi triază anturajul şi aliaţele în funcţie de nazurile doamnei?). Preşedintele României îşi pregăteşte febril cariera post-Cotroceni, şi acest lucru în sine e trist: foştii preşedinţi nu ar trebui să mai aibă nimic de demonstrat.

Ion Iliescu l-a născut pe Năstase, care l-a născut pe Ponta.

Revenirea lui Traian Băsescu la conducerea unui partid arată că nu a crescut lideri noi în jurul său. Nu că nu ar fi încercat. Valul de tineri aduşi de Traian Băsescu în Parlament în 2004 a fost impresionant, ca şi intelectualii aduşi de el în partid. Problema e că nu i-a lăsat niciodată să se dezvolte. Foarte mulţi dintre aceşti oameni au venit în politică pentru proiectul lui Băsescu, nu pentru persoana Băsescu. Doar că Traian Băsescu nu a reuşit niciodată să facă diferenţa între sine însuşi şi proiectul său. A considerat orice critică – trădare şi nu va realiza niciodată cît de mult a dăunat proiectului Băsescu faptul că omul Băsescu nu a pus un zid între pasiunile sale private şi acţiunile sale politice. De-asta, din uimitoarea garnitură de talente aduse de Traian Băsescu în politică s-au cernut, de-a lungul anilor, caracterele puternice şi liderii cu potenţial. Doar că s-au cernut în sens negativ: nu mai sînt acolo. PMP este mişcarea lui Traian Băsescu, dezbrăcată de aura şi conţinutul proiectului Băsescu din 2004.

facebook.com/
Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Încredere

Sînt locuri, de fapt, oameni în care am încredere. Farmacia Academiei este prima. Are de toate, de toate din universul cererii mele. Cu farmacia asta cresc de peste 20 de ani. Şi un lucru simplu: nu locuiesc în zona Universităţii. Din păcate, nu-i deschisă şi noaptea, aşa că noaptea mă duc la Doina de la Unirea. Mă sperie urletele de aurolaci şi cîini, dar, cum rar am nopţi farmaceutice, merg în spatele Unirii. Dacă vreau să-mi repar trupul ORL, merg la cabinetul Silviei Samuilă. M-a scos din toţi morţii şi merg pe mintea dumneaei. Aşa cum doctorul Forsea îmi pune pielea pe băţ, cînd o iau razna. Ciolanul de porc este regal la Caru cu Bere, iar maşina mea veche o repar cu frică în spatele blocului, la fraţii mei de suferinţă ieftină. Cînd vreau să mănînc, mănînc cu Adi Darabană, oriunde ar deschide cluburi sau cafenele. Şaorma? Dristor – din ce în ce mai scump. Non-stop? Corso, de la colţ, cu pitoresc şi taximetrie. Chef? Gigi Melody *forever*, oricît de afumat. Pentru cărţi, casc gura la Cărtureşti şi Bastilia. Ore! Radio? RockFM, că înseamnă Luca. Parcul? Herăstrău. Piaţa? Rîmnicu Sărat. Paşti? Stavropoleos. Încredere înseamnă siguranţă, pentru mine, care nu pot să spun că mă pricep la multe pe lumea asta. Ciolan şi şaorma sînt cele mai comerciale dintre alegerile mele, îmi fac şi eu, şi poate n-oi mai umbla teleleu. Dar n-o să renunţ la nimic altceva. Dintr-un moment încolo, vrei să-ngheţi timpul şi să te-nvîrţi în cercul tău vicios.

Coordonatoare: Ana Maria SANDU

Divele muzicii românești

Texte şi opinii de:

● Paul BREAZU (jurnalist)
„Invitaţie la Discotecă“

● Margareta PÂSLARU
„Porniri rebele izbucneau prin muzică“ – interviu

● Iulia RUGINĂ (regizor)
„O poveste cu Angela Similea“

● Corina CHIRIAC
„Au fost 18 ani legaţi, compacţi ca succes“ – interviu

● Andreea CHIRIAC HENTEA (critic de film)
„Cîntăreţele şi cinematograful“

argument

„Ne cunoaştem de o viaţă“

Acesta ar putea fi un motto bun pentru numărul tematic de acum. Aşa că vă propun o călătorie sentimentală şi nostalgică în lumea copilăriei, a divelor şi a şlagărelor de muzică uşoară care se auzeau la Radio şi la TV în anii '70-'80. Toţi ştiam aceleaşi cîntece, viaţa dinainte de '89 avea, în mare, un fond sonor unic. Putem să-i spunem cum vrem: evazionist, uşurel, de inimă albastră. Dar o istorie culturală a vieţii în comunism nu are cum să-l ocolească. Şi nici pe vedetele lui incontestabile.

Anul trecut am fost cîteva zile la Sulina. Sorin, patronul pensiunii, ne-a răsfăţat nu doar cu peşte bun, ci şi cu integrala muzicii româneşti. Au fost nişte seri lungi, fredonabile şi memorabile. Semn că pasiunile în această zonă au fost şi au rămas devastatoare.

N-am cum s-o uit nici pe mătuşa care ar fi făcut moarte de om pentru Angela Similea. Atît îţi trebuia, să-i spui că îţi place mai mult Corina sau Mirabela, şi puteai să-ţi iei adio definitiv de la mascotele ei cu vişine. Avea toate discurile stivuite frumos pe măsuţa de televizor. La orice oră te duceai pe la ea, se auzea vocea suavă a Angelei. De la un punct încolo, mi se părea că începuse să-i semene şi fizic. Şi îţi vorbea despre cît de stilată şi de specială e Angela. Sau despre cît de bine se îmbracă. Venea momentul în care scotea din dulap o rochie vaporoasă, făcută la croitoreasă, după ce îşi văzuse diva preferată purtînd la televizor ceva asemănător.

În ceea ce mă priveşte, lucrurile au fost simple. Angela mi se părea prea *mainstream*, aşa că am ales-o pe Corina. Era mai potrivită pentru mine. Îi ştiam toate melodiile pe dinafară şi cîntam cît mă ţinea gura „Strada Speranţei“, „Ne cunoaştem din vedere“, „Opriţi timpul“, acompaniată de aparatul radio din bucătărie. O enervam pe bunică-mea, care stătea cu masa după mine şi mă tot bătea la cap că o să întîrzii la şcoală, dar mie nu-mi păsa decît ca prestaţia mea la lingura de lemn pe post de microfon să fie exemplară. Prinsesem din zbor că mişcarea scenică era importantă, doar mă uitam cu sfinţenie la televizor la concursul *Steaua fără nume* şi la cel de la Mamaia.

Vremurile s-au schimbat şi n-am devenit cîntăreaţă, între timp am aflat şi că n-am voce, dar asta nu m-a împiedicat, cît am lucrat la acest dosar, să cînt cu aceeaşi pasiune din copilărie, acompaniată de înregistrările postate pe YouTube.

Şi, dacă în anii '80 am avut şansa să suprapun imaginile de pe ecran cu personajele acestea strălucitoare în carne şi oase, căci n-am pierdut nici un recital pe care l-au susţinut în oraşul meu de provincie, acum am înţeles maşinăria complicată care producea aceste dive. Invitatele mele speciale şi extraordinare: Margareta Pâslaru şi Corina Chiriac. Puţină nostalgie nu strică, aşa că vă doresc audiţie plăcută. (**Ana Maria Sandu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 10 aprilie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Paul BREAZU

Invitație la Discotecă

sau cum se simte muzica ușoară românească în cluburile cool

Acum doi ani, un proiect care își propunea să recupereze și să recontextualizeze muzica pop fabricată în România anilor de dinainte de 1990 își făcea loc în programul cluburilor momentului. Ca parte a acestui vehicul de entertainment (și nu numai), o să încerc să vorbesc despre asta din perspectiva celor aflați în spatele ei.

La început a fost Corina. Nu, nu neapărat în ordine cronologică. Într-o zi de sîmbătă, pe 29 iunie 2013, Discotecă și Corina Chiriac au mers împreună la *Train Delivery*, eveniment organizat pe peronul 14 al Gării de Nord. Nu era prima noastră — o să folosesc mereu acest plural, pentru că Discotecă înseamnă, de fapt, Cătălin Matei, Vlad Stoica și subsemnatul – experiență cu un star al muzicii ușoare. Sau al *RomPop*-ului, ca să folosesc sintagma cu care ne-am numit noi materia primă. Pînă în seara aceea din Gara de Nord bifaserăm deja cîteva experiențe. Au trecut prin nopțile clubiste ale Discotecii noastre Silvia Dumitrescu, Marina Florea și Marina Voica. „Momentul Corina" e important pentru că a fost prima ieșire în afara spațiului de confort. Din puț în lac. Din club, locul în care ne-am propus inițial să ne trimitem fetișul pentru muzica românească cu care am crescut, într-un loc accesibil tuturor. Acolo ne-am întîlnit la propriu cu puterea de fascinație a muzicii ușoare românești și a starului. Trecînd printre oameni – tineri care nu se născuseră încă atunci cînd Electrecordul îi fabrica ultimul album optzecist, *Și ieri, și azi, și mîine*, și gură-cască, popor în tranzit prin Gara de Nord și fani de odinioară –, Corina nu a lăsat în urmă doar parfumul, ci și emoția.

Privind lucrurile cronologic, totul a început cu Silvia Dumitrescu. Acum doi ani, pe 1 decembrie, într-un Control Club surprinzător de plin pentru ceea ce, gîndeam noi, propunea *Discotecă #1*: o noapte de DJ-ing RomPop, „întreruptă" de (micro-)recitalul unei vedete din *acei* ani. Trio Caban lîngă Loredana Groza. „Voi cînta pentru mileniul III" strîns lipită de „Amor, amor"-ul basarabean al formidabilului grup Orizont. O altă nișă în era nișelor, și nimic mai mult. Un cuib în care curiozitatea, plăcerile vinovate și nostalgia să-și vadă neperturbate de treabă. Era o experiență și un experiment. *Tag line*-ul acela de pe pagina de Facebook a Discotecii, ajuns acolo mai în glumă, mai în serios, devenea frecventabil: „Experiment neurosociologic."

Ne-am trezit și noi, și vedeta invitată, față în față cu o realitate care ne-a topit cu nonșalanță speranțele și prejudecățile: succesul acelei nopți ne-a rămas lipit de retină. Se întîmpla ceva acolo, atunci cînd, pe scena Controlului, Silvia lua microfonul în mînă. „Lumea uită prea devreme / Cît a suferit cîndva. / Astăzi, noi am ales! / Da, am ales! / Lumina, zborul, dragostea..." *Beat*-urile lui Adrian Enescu, fronda post-'86 a noului val RomPop și textele într-o limbă română care suna al naibii de straniu. Puștanii descopereau un alt cod, iar adulții, în număr mult mai mic decît cei amintiți mai devreme, redescopereau ceea ce încercaseră cu disperare să uite.

© D. Diaconu

„Fotoliul din odaie
Și o carte ce ai lăsat-o pe noptieră
O ultimă țigară,
Uitată într-un colț pe etajeră
Și floarea din fereastră,
Biletul ce-a rămas de-atunci pe masă
Toate te așteaptă să te întorci acasă. " (Mirabela Dauer)

Brusc, muzica ușoară românească devenea comestibilă, și în club, nu doar în reclamele la detergenți sau pe forumurile diasporei. Nu acesta a fost meritul complet al Discotecii, pentru că au existat și încercări anterioare. Dar formula aceasta – care implica concertul într-un club din zilele noastre al unei vedete dintr-o perioadă în care *star system*-ul funcționa diferit – a fost, cred, șocul. Silvia Dumitrescu după Matias Aguayo?! Discotecă și Rokolectiv?! Povestea aceasta a avut un public chiar în secunda în care a început să fie spusă, și pentru că venise la întîlnire la momentul potrivit. În afara nostalgiei normale a unui anumit grup de vîrstă, psihologic setat pentru lungi excursii în tinerețe, întregul spectru cultural al momentului flirta cu această stare de fapt. Cu doar un an înainte, Simon Reynolds, unul dintre cei mai importanți istorici și critici de muzică ai contemporaneității, vorbea într-o faimoasă carte despre cultul retromaniacal al muzicii de astăzi. Noul Internet, cel marcat de impactul rețelisticii sociale, scotea la iveală și disemina, cu o viteză incredibilă, trecutul, punîndu-ni-l pe tavă. Arhivele începeau să plutească la suprafață, cuvinte precum „vintage" împînzeau posterele afișate pe Facebook, Instagram-ul ne oferea gratuit filtre de învechit fotografiile. Părinții noștri erau cool din nou. Trebuia să trecem prin asta, cu atît mai mult aici, locul în care la începutul anilor '90 lumea s-a împărțit/despărțit brutal între „înainte" și „după".

A doua Discotecă mi-a adus, într-o zi de luni, la o zi și o noapte după eveniment, un telefon. Dincolo, Marina Florea: „Paul, habar nu aveam că sînt în stare de așa ceva!" Magnetismul acela al starului, cel care i-a făcut pe cei aproape 1000 de oameni adunați în noaptea de 2 spre 3 februarie 2013 la Modern Club să explodeze, se transferase și asupra ei, venit de la mulțimea din fața scenei. Discotecă a spart mereu convenția. Efectul spațiului în care am transplantat vedetele muzicii ușoare – clubul, în cazul nostru – a fost mereu impresionant pentru acești artiști, care au cîntat, în general, în săli cu locuri pe scaune, în cafenele, restaurante sau baruri, în fața unui public venit să aplaude fără să danseze, să venereze de la distanță, ca la carte. Clubul aduce un alt tip de energie și construiește un alt fel de relație între scenă și ringul de dans.

O realitate care ne-a topit cu nonșalanță speranțele și prejudecățile.

Tot Marina Florea spunea după acea Discotecă istorică, într-un interviu pentru ediția română a *Vice Magazine*, că a fost „mai nebună decît de obicei". Cred că remarca ar putea să fie foarte bine valabilă pentru toți cei care au urcat pe scenă. Și pentru toți cei care au stat în fața ei. Dacă nu mă credeți, întrebați-o pe Marina Voica, marea feblețe a Discotecii, care a trecut de două ori prin această experiență împreună cu noi.

Vineri, 11 aprilie, Dilema veche *și Discotecă o au invitată de onoare pe Corina Chiriac, cu prilejul lansării acestei ediții speciale a revistei. Evenimentul va începe la ora 21 și va avea loc în Control Club din București.*

© D. Diaconu

Mirabela DAUER

„Tot ce cînt îmi este aproape de suflet"

„Nu am făcut ușor meseria asta. Deloc. Pentru că nu am fost frumoasă, nu am fost elegantă sau spectaculoasă, de aceea munca mea a fost însutită. (...)

Din 1987 tot asta aud. Dacă la un concert sau la o petrecere eu nu cînt acest «Fotoliu», se consideră că nu am cîntat. Am încercat să mai sar peste melodia asta cîteodată, dar nu s-a putut, lumea o cere. (...) Am colaborat cu toți compozitorii: Dragomir, Nistor, Jolt Kerestely, Cornel Fugaru, Dinu Giurgiu și cu cei tineri, Cătălin Crișan, Raoul. Singura mea problemă: să-mi cînte piesa! Dacă nu-mi plăcea, eu le spuneam. Cel mai mult am colaborat cu Vasile Vasilache. Dacă nu simt o piesă, n-o cînt, pentru că n-o transmit. Preferam să o dea altcuiva care s-o cînte bine. Așa este corect, și în privința asta nu fac compromisuri. De aceea toate melodiile pe care le cînt îmi sînt aproape de suflet. Genul meu preferat este cel romantic pentru că mă caracterizează cel mai bine. Și piesele la mine sînt tot romantice. Mai important chiar decît melodia, pentru mine, este textul, pentru că pe acela îl transmit, de fapt. Din punctul ăsta de vedere, am lucrat cu textieri geniali: mulți poeți, ca Eugen Rotaru, Vadim Tudor, Radu Stanca, Aurel Storin, George Țărnea, Flavia Buref, piesele lui Marian Nistor au fost scrise de poeți. În general, textierii care mă cunosc știu ce să-mi scrie. Piesa este recepționată mai tîrziu. Ceea ce se reține este textul."

(Fragment din interviul Alinei Dragomir cu Mirabela Dauer, publicat în revista Felicia, *8 iulie 2008)*

„Porniri rebele izbucneau prin muzică"

interviu cu Margareta PÂSLARU

„Chiar nu sînt nostalgică, lucrez fără oprire", mi-a mărturisit Margareta Pâslaru în timpul acestui interviu. Eu sînt însă nostalgic după acea Margareta pe care o ştiu de mic, graţie apariţiilor de la televizor şi a vinilurilor din casă, şi nu aş fi irosit pentru nimic în lume ocazia de a reintra „în grădina bucuriilor" atunci cînd am avut plăcerea de a o cunoaşte – de unde şi acest delicat du-te vino de mai jos, între prezentul atît de strălucit şi de activ al Margaretei Pâslaru, şi trecutul în care un copilaş din provincie (alias *subsemnatul) cînta pe scena unei serbări de grădiniţă exact piesa „În grădina bucuriilor" – încurcînd, de fistîceală, bucuriile cu trandafirii...*

© Arhiva personală M. Pâslaru

Vă consideraţi o divă?

Conotaţia negativă învecinată cu ifosele acestei categorii mi-e străină. În ciuda aparenţelor, sînt introvertită, aleg esenţa, sensibilitatea creatoare. Prefer *Alergătorii de cursă lungă* ale căror perseverenţă şi dăruire sînt descrise în compoziţia cu acelaşi nume.

Care este atunci „portretul-robot" al unei dive, în viziunea dumneavoastră?

Din cîte am auzit, e vorba despre atitudine, celebre cîntăreţe de operă erau numite „dive", capriciile lor fiind acceptate, cîndva. Termenul s-a alterat peste Ocean, fiind atribuit anumitor cîntăreţe pop cu pretenţii exagerate – unele băute şi drogate, altele întîrziind la spectacole –, care afişează aventuri amoroase, alimentează scandalul – ceea ce vinde bilete şi discuri, o vreme.

Aţi vrut dintotdeauna să deveniţi cîntăreaţă? Care a fost momentul în care aţi avut certitudinea că aţi reuşit?

Certitudine? Hm... totu-i relativ, las faptele să vorbească. Evoluez, sînt un *work in progress*, ceva mai mult decît o „cîntăreaţă", diversitatea m-a adoptat. Faptul că am depăşit sfera muzicală s-a datorat maestrului Liviu Ciulei care m-a ales pentru *Opera de trei parale* de Bertold Brecht, ca partenera lui Toma Caragiu.

Apropo de actorie: de ce ulterior aţi jucat, totuşi, atît de puţin? Un asemenea început ar fi putut prefigura şi o carieră extraordinară în cinema.

Rolul dramatic Iulia – întruchipînd o vampă – în coproducţia *Tunelul* mi-a adus, în 1966, Premiul pentru debut în cinematografie, într-un festival naţional. Interpretarea şi presa elogioasă au atras atenţia regizorilor, dar partiturile actriţelor erau scrise pentru un alt tip de femeie, în acea perioadă. Îmbucurătoare a fost invitaţia lui Nell Cobar de a compune muzica pentru două episoade ale serialului *Mihaela*. Am învăţat conceptul secvenţelor scurte, cu accente expresive, de cîteva secunde. De atunci, dezvolt teme muzicale de respiraţie, care, orchestrate, pot deveni tema unor filme de lungmetraj.

Ce însemna, de fapt, să fiţi o celebritate de calibrul dvs., în acea perioadă?

Au fost 63 de compozitori care au scris pentru timbrul meu vocal. Eram dorită, lucram intens, înregistram, filmam, compuneam, ardeam. Simţeam chemarea, pasiunea care şi astăzi mă trezeşte cu idei, în zori. În rest, trăiam discret. Ce epocă? Porniri rebele izbucneau prin muzică, versurile poetului Ion Horea m-au atins: „Decît în jugul tău fictiv, decît cu aripi de şindrilă, mai bine soarta lui Sisif, cu bolovanul dus în silă." Piesa n-a „trecut" la comisie; am luat-o drept compliment. Muzica este o necesitate pentru mine, prin ea exprim ceea ce, doar în cuvinte, n-ar transmite tulburătoarea emoţie.

Cît de importantă era însă imaginea? Aveaţi stilişti sau v-aţi impus singură atît de specialul look (vestimentaţia şi, mai ales, coafura)?

Eleganţa mult admirată avea rolul de a servi piesa încredinţată, fiecare costumaţie sublinia atmosfera din text, nu era o paradă ostentativă a modei. Coordonam elementele auditive cu cele vizuale, inclusiv mişcarea scenică, într-un tot armonios. Părul, coafura liberă dansa cu mine – mă lăsam în voia domnul Puiu; înţelegea perfect ceea ce îmi doream.

Aveaţi vreo sursă de inspiraţie „din afară"? Ce personalităţi muzicale din epocă aţi admirat?

Mă impresionau micul dirijor Roberto Benzi şi Lolita Torres; colega de bancă susţinea că semăn cu ea, avea aluniţă... Între 1958 şi 1960, nu am avut surse de inspiraţie, televiziunea era la început de drum, melomanii strecurau discuri aduse din afară. Revista *Femeia* m-a invitat la o sesiune foto cu propria vestimentaţie, în 1964. Îmi foloseam imaginaţia, schiţam motive naţionale pe care le purtam în străinătate: ilic, brîu, trăistuţă, broderii, iar ia bărbătească purtată cu pantaloni devenea o tunică originală, şic. Vedetele veneau la festivaluri cu întreg staff-ul şi mă intimidau, dar numai pînă la minutul adevărului, pe scenă, cînd mă dezlănţuiam.

Admiram trupa The Beatles şi originalitatea lor, armoniile stranii magnetizau.

Era greu să plecaţi în străinătate? Care a fost turneul cel mai important în care aţi fost?

N-aş putea ierarhiza, fiecare turneu a avut farmecul său. Presa din RDG şi din Ungaria semnala faptul că vindeam 300.000 de discuri în ţările socialiste, în anii 1963 şi 1964. În primii zece ani de meserie nu am avut viză în Vest. Abia după trofeul MIDEM – Discul de Marmură, primit la Cannes în 1969 –, invitaţiile s-au ţinut lanţ, fiecare ieşire devenind o experienţă stimulatoare. Reprezentam România, cîntam pentru publicul fiecărei ţări, succesul autentic atrăgea alte contracte; noţiunea de „diaspora" era inexistentă.

Iar în ţară? Cum erau programate apariţiile la TV?

Regizorii îşi alegeau soliştii, potrivit tematicii, la fel şi compozitorii. Neavînd agent sau impresar, primeam invitaţii prin telefon. Scrisorile sosite la redacţie jucau un rol important, atît la TV cît şi la Radio.

Se cînta live, sau se făcea play-back?

A face play-back la TV oriunde în lume era o artă vecină cu filmul; nu-i simplu să frazezi şi să respiri în acelaşi loc, interpretarea te fură. Să nu uităm că zgomotele din platou şi paşii dansatorilor, comenzile coregrafului – 5, 6, 7, 8... – făceau imposibil cîntatul în direct. Calitatea sunetului fiind importantă, play-back-ul domina. Însă în turnee, concerte televizate, spectacole în aer liber se cînta în direct, fireşte, cu trupă.

Cum era viaţa de turneu? Cu ce mergeaţi, cum era publicul de atunci?

Eram elevă cînd mi s-a permis o deplasare alături de Ioana Radu şi Mia Braia, într-un spectacol cu Maria Tănase şi orchestra acordeonistului Horia Ropcea. În anii '60, după încheierea celor aproximativ patru sute de reprezentaţii la Teatrul Bulandra, efectuam turnee cu trenul, la cuşetă, ceea ce m-a inspirat să compun piesa „Turneul", cu gloria şi tristeţea ei... Am străbătut ţara cu N. Stroe, apoi cu Mircea Crişan. Teatrul Tănase m-a invitat şi am colaborat cu Fugaru şi trupa Sincron, apoi cu Dan Spătaru, trupa Savoy sau Mircea Drăgan şi Romanticii. Jucam în săli friguroase, dar aplauzele fierbinţi încălzeau şi cabina, şi camera de hotel. Miliţia călare încerca să păstreze ordinea, păzindu-ne; publicul ne aclama la scenă deschisă, făcea culoar la hotel, smulgea răsaduri, în loc de buchete. Condiţiile s-au îmbunătăţit în anii '70, călătoream cu autobuzul. Ştiind că se lucra în trei schimburi, vizitam fabricile pentru a mă întîlni şi cu cei care nu ajungeau la spectacol.

Cum vă raportaţi azi la celebritatea dobîndită în epocă?

Îmi urmez motto-ul: „În tinereţe ne străduim să ne facem un nume. La maturitate trebuie să folosim numele spre binele altora." Compun muzică, scriu texte, mă concentrez asupra lucrului care rămîne – înregistrarea. Dau curs invitaţiilor speciale de tipul Gala Crucea Roşie sau Gala Artiştii pentru Artişti – UNITER. Lansez CD-uri cu finalitate umanitar-caritabilă. Susţin tineri talentaţi prin rubrica radiofonică *Margareta prezintă pe...* Din 2010, ofer un premiu anual „pentru originalitate interpretativă". Lucrez la volumul II al cărţii *Eu şi Timpul*.

Aveţi fani care v-au urmărit de la începutul carierei şi pînă astăzi?

Da, colegi de liceu din 1958, cu copiii şi nepoţii lor, care au vizionat filmele din seria *Veronica*. Alte generaţii au început să-mi asculte muzica şi colaborez cu ele :):)

Care a fost cel mai plăcut şi neaşteptat compliment pe care l-aţi primit?

Nevăzătorii mi-au citit sufletul. Nu pot uita scrisoarea unei fete din Sibiu: „Eu aud ceea ce văzătorii nu pot, sînteţi tristă, plîng cînd vă ascult la radio." S-a dus la cinema cu prietena ei ca să mă „vadă" în *Tunelul;* ea îi descria acţiunea de pe ecran: „Acum i se dă un bilet... îl ascunde în decolteu... le cîntă nemţilor... acum se dezbracă şi rămîne în combinezon..."

În Moartea domnului Lăzărescu, *Cristi Puiu a lansat moda „şlagărului românesc" pe genericele filmelor Noului Val, cu piesele dvs. „Cum e oare?" şi „În apa mării". V-a surprins acest lucru? Cum credeţi că se integrează melodiile în contextul filmului?*

Mi-am auzit glasul rezonînd şi la Lincoln Center în New York, unde am vizionat *Moartea domnului Lăzărescu* împreună cu familia. Alegerea melodiilor a subliniat atmosfera, în special la final. Muzica susţine dinamica filmului, spectatorii ies din sală înfioraţi de sunete obsedante.

Există un concept care a „prins" foarte bine în ultima vreme, numit „Discoteca" – o tentativă lăudabilă şi, de cele mai multe ori, reuşită, de a „recupera" nostalgic celebrităţile muzicale din epocă şi de a le face accesibile publicului tînăr de azi. Ce ar trebui să se întîmple ca să vă vedem şi pe dvs., în viitorul apropiat, ca protagonistă a unui concert din seria „Discoteca"?

Un regizor de platou inspirat, trupa de tineri pe care îi susţin, repetiţii serioase cu sunet şi lumini lucrate pe text, un prezentator care să anunţe „Actorii cîntă"... şi CD-ul de vînzare la intrare, în beneficiul Fondului de Solidaritate Teatrală.

„Lasă-mi, toamnă, pomii verzi,
Uite, ochii mei ţi-i dau.
Ieri spre seară-n vîntul galben
Arborii-n genunchi plîngeau. "
(Margareta Pâslaru)

a consemnat Mihai CHIRILOV

„Melodică, fredonabilă, lipsită de conotații politice"

interviu cu Daniela CARAMAN FOTEA

Cum deveneai o divă a muzicii uşoare înainte de '89? Ce calităţi trebuia să ai?

Chiar de la început, din 1920, cînd a luat fiinţă Societatea Compozitorilor Români, grupul creatorilor de muzică uşoară s-a impus prin nume care aveau să scrie istorie. Solistica masculină predomina; pentru că genul se afirma în localuri (multe devenite celebre), în Teatrul de Revistă, unde femeile-cîntăreţe nu aveau posibilitatea afirmării imediate. Cu timpul, ele au preluat supremaţia; compozitorii le căutau, scriau pentru ele – frumuseţea lor fizică impunea fără concurenţă pe scene. Mai aveau „doamnele" muzicii uşoare româneşti o calitate care a dominat decenii: perfecţiunea interpretării îngemănată cu farmecul comunicării.

Atuurile au devenit, apoi, televiziunea, discul, radioul şi turneele. În această ordine. Fără apariţia pe micul ecran, lansarea nu era posibilă; emisiunile semnate de Titus Munteanu, Valeriu Lazarov, Alexandru Bocăneţ creau vedetele. Ţinuta decentă, eleganţa fără stridenţe erau obligatorii. Repertoriile cuprindeau şlagăre – multe dintre ele devenite *evergreen*-uri; preluate pe discuri, impuse prin radioul naţional, erau perpetuate în turneele care străbăteau ţara de la un capăt la altul. Multe organizate de instituţiile culturale importante, filarmonici, teatre, obligate la asemenea reţete pentru completarea finanţelor necesare acoperirii salariilor.

Nu ar fi fost posibil fără talentul unor protagoniste dăruite cu har... Şlagărul le era nelipsit.

Emisiunile de la radio şi de la televiziune le impuneau. Aţi realizat multe emisiuni radio. Care sînt amintirile cele mai dragi legate de cîntăreţele noastre?

Amintirea mea puternică legată de vedetele genului este fidelitatea fără derapaj

© Arhiva personală M. Păslaru

De la stânga: Margareta Pâslaru, Ginette Reno, James Last, Tunes Dizzele, Muslim Magomaev, Patty Bravo, Jaffa Jarkoni, Juan Manuel Serrat, Amalia Rodriguez, Dalida, Mireille Mathieu, Udo Jurgens, Adriano Celentano

Cannes, 1969

pentru cei care le lansau la televiziune. A nu respecta această lege nescrisă, apariţia în emisiuni, altele decît cele cărora le aparţineau, prin realizatorii lor, puteau deveni fatale! (Excluderea tacită din programele de mare audienţă.) Era mulţumirea adesată celor care le aduseseră statutul de dive. Da, erau dive... Exemplific printr-un fragment din monografia pe care i-am dedicat-o lui Marius Ţeicu, publicată de curînd: „Aflat în Germania – turneu împreună cu Angela Similea, Marius a văzut un bărbat apropiindu-se de el: avea în mînă un disc mic, single, aşa cum se editau odată; coperta era vizibil deteriorată. Dorea un autograf exact pe acel carton aproape ilizibil. Discul cuprindea melodiile lui Marius. Se numea *Flacăra nestinsei iubiri*. Sigur, dorinţa i-a fost îndeplinită. Acel personaj fugise din România, pe vremea lui Ceauşescu, trecînd Dunărea într-un cauciuc de camion! Printre puţinele lucruri luate cu el s-a numărat şi acel disc, păstrat peste ani!"

Pentru cei care s-au născut după 1989, cred că e greu de înţeles de ce ştim în continuare o grămadă de cîntece pe dinafară şi de ce sîntem atît de ataşaţi de nişte cîntăreţe. Mi se pare interesant şi că cei care n-au trăit acele vremuri încep să redescopere muzica uşoară a acelor ani. Vă aşteptaţi la acest gen de nostalgie?

Este absolut firească (re)descoperirea, plăcerea ascultării muzicii anilor de pînă în 1989. Melodică, fredonabilă, lipsită de conotaţii politice (nomenclatura nu agrea genul, preferînd folclorul, romanţele). E drept, textele erau uşurele, ocazional propagandistice, dar pe cît de reconfortantă, de prietenoasă, muzica. Şi oferită nouă de Angela Similea – personificare a eleganţei, Corina Chiriac – măiastră a cuvîntului rostit şi cîntat, Mirabela Dauer, vulcan temperamental, cu sinceritatea fără egal a transmiterii mesajului sonor, Dida Drăgan, vocea de flacără a rock-ului, dar şi a baladelor încărcate de nostalgie, Aura Urziceanu – fenomen vocal; aş mai putea exemplifica. Important: fiecare avînd unicitate, personalitate, inedit. Aşa cum sînt divele, nu?

***Daniela Caraman Fotea** este muzicolog. A fost în anii '70 şefa Redacţiei de muzică uşoară a Radioteleviziunii Române şi a publicat numeroase lucrări despre muzica românească.*

a consemnat Ana Maria SANDU

Radu GRIGORE

„Într-o zi mi-ai dăruit... o portocală!"

Conform dicţionarului, o divă înseamnă o cîntăreaţă sau o actriţă celebră, însă termenul vine din latină – *diva-ae*, unde înseamnă „zeiţă". Pentru mine, cumva, termenul de divinitate e mai potrivit pentru cea despre care urmează să scriu: Anda Miranda Călugăreanu, pe numele ei întreg, mi-a guvernat viaţa la fiecare pas şi de asta găsesc că e mai potrivit să îi spun zeiţă decît divă (mai ales că astăzi acest cuvînt are şi conotaţii negative).

Era vara lui 1992, mai precis 15 august, şi îmi petreceam vacanţa la bunici, în Mehedinţi. Îmi aduc aminte foarte bine ziua. Începea Festivalul de muzică uşoară de la Mamaia, prezentau Ştefan Bănică Jr. şi Cristina Ţopescu şi toţi eram strînşi în faţa unui televizor cu lămpi care prindea mai bine sîrbii decît TVR-ul. Cei doi au intrat solemn în scenă, şi imediat după acordurile orchestrei şi înainte să înceapă concursul, au anunţat cu tristeţe că Anda a murit la doar 45 de ani. Pentru ai mei murise o mare actriţă, un om de televiziune. Pentru mine murise Oache din *Maria Mirabela* şi cea care prezenta *Club Anda*.

Şocat de subita dispariţie a Andei, am început să îmi pun tot felul de întrebări, dintre care una rămîne valabilă pînă azi: Cît de departe ar fi putut ajunge Anda dacă se năştea într-o ţară care îşi iubeşte mai mult artiştii adevăraţi? Mă puteţi acuza că-i desconsider pe „fanii" români sau că, la fel ca majoritatea tinerilor, vorbesc doar de rău societatea noastră. Însă raţionamentul meu e bazat pe dovezi clare. Nu la mult timp după ce marea artistă a dispărut, au apărut articole de scandal despre căsătoria şi divorţul ei cu Dan Tufaru, şi tot felul de acuzaţii aduse Vasilicăi Tastaman (cea de-a doua soţie a lui Tufaru). Şi să nu uităm şi de recentele emisiuni cu Ioana Tufaru (fiica Andei) adusă la televizor doar ca „subiect exotic". După toate astea, cum aş putea să cred că Anda va rămîne, pentru generaţiile următoare, ceea ce e pentru mine?

V-am spus că Anda mi-a guvernat cumva viaţa, şi nu e o exagerare. În vara în care a murit, aveam 11 ani şi, din fericire, TVR-ul a avut grijă ca la fiecare emisiune de divertisment să ne aducă amin-te de ea. Şi cum un copil e uşor influenţabil, după ore întregi de Anda, Pittiş şi Tufaru... l-am descoperit pe Bocăneţ. M-am îndrăgostit de filmul de televiziune *Scara*, şi cum nimic nu e fără sens şi toate lucrurile duc undeva, în toamnă am început cursuri de actorie ca apoi, opt ani mai tîrziu, să intru la UNATC, la secţia regie teatru, unde pe holul de la etajul 1 era un afiş cu promoţia Andei Călugăreanu şi în centru o poză cu artista. E clar că afişul şi-a lăsat o amprentă în subconştientul meu pentru că la examenul de anul întîi am folosit ca ilustraţie muzicală melodia ei, „O portocală". Urcam treptele facultăţii şi auzeam pe holuri studenţi fredonînd melodia pe care o auziseră în timpul repetiţiilor mele. Diva mea lăsase amprente... sonore. Din păcate, era prea tîrziu. Mulţi dintre ei nici nu ştiau cine cîntă, cu toate că vocea ei groasă le părea cunoscută, asta pentru că văzuseră şi ei, ca şi mine, măcar un revelion cu Anda. Şi sper că atunci cînd desfac o portocală, aud măcar o dată refrenul ei: „Într-o zi mi-ai dăruit... o portocală!"

Deşi mă consider un mare fan, nu am în casă decît un dublu CD lansat acum ceva vreme cu cîntecele ei de la Cenaclul Flacăra şi un disc de la Electrecord care sare prea des ca să îl mai pot asculta. Am căutat mereu materiale cu ea, dar nimeni nu s-a preocupat îndeajuns. Mulţi ani mai tîrziu şi cîteva pachete de ţigări date şpagă, am reuşit să fac rost şi de o înregistrare pe un VHS din TVR cu *Scara* lui Bocăneţ, pentru că mi-am dorit să am o dovadă palpabilă a fanatismului meu. Cînd TVR-ul a aniversat 50 ani cu o serie de emisiuni evocative, a avut şi cîteva care s-au concentrat pe divertisment. Iar cum România are şi oameni bine intenţionaţi, toate momentele au ajuns pe YouTube. Aşa că vă recomand să vedeţi una dintre primele înregistrări cu Anda – „Un tren alb" şi apoi din link în link să urmăriţi momentele cu Pittiş şi Tufaru şi, dacă scăpaţi de obsesia cîntecului „Să învăţăm cuvinte", treceţi la cupletele de mai tîrziu cu Toma, ba chiar şi la emisiunea *Club Anda*. Dupa ce o să fiţi fermecaţi de prezenţa şi prospeţimea Andei, de naturaleţea şi uşurinţa cu care transmitea fiecare sentiment, de vocea ei de Edith Piaf, întrebaţi-vă unde ar fi ajuns dacă se naştea în altă ţară, care ar fi ştiut să aprecieze mai mult o adevărată divă.

***Radu Grigore** este regizor.*

„Au fost 18 ani legați, compacți ca succes"

interviu cu Corina CHIRIAC

Artist cu o carieră impresionantă, Corina Chiriac a marcat două decenii de muzică ușoară românească. De la primul ei succes, cîștigarea, în 1970, a influentului show TV Steaua fără nume, *și pînă la Trofeul Festivalului de la Mamaia, adjudecat în 1988, cu puțin timp înainte de plecarea din țară, a fost unul dintre cele mai importante staruri ale culturii pop din România acelor vremuri.*

© Arhiva personală C. Chiriac

Cum se fabrica un star în muzica românească a anilor '70-'80? Care erau instrumentele implicate în această construcție?

Ca și astăzi, la momentul debutului meu existau concursuri de interpretare destinate descoperirii unor tineri talentați și ambițioși. Filtrul era juriul, compus din compozitori, interpreți, textieri, oameni de radio și televiziune și reprezentanți ai ARIA *(n.r.* – Agenția Română de Impresariat Artistic), o instituție de stat care organiza turnee în țară și în străinătate, avînd și abilitatea de a crea contracte individuale cu artiștii.

Ce însemnau aceste contracte individuale într-o perioadă în care cuvîntul de ordine era „colectivul"?

Evident că, în mediul artistic, acolo unde conta individul, lucrurile nu puteau să funcționeze altfel. ARIA își asuma acest rol. În principiu, lucrurile funcționau ca astăzi, cu excepțiile impuse de natura regimului comunist.

Ce însemnătate a avut Steaua fără nume?

Steaua fără nume a fost un foarte important show de televiziune – așa cum sînt astăzi *Vocea României, X Factor* și *Românii au talent* – dedicat muzicii ușoare și creat de Sorin Grigorescu, unul dintre cei mai importanți realizatori români de programe TV – a mai realizat *Dialog la distanță, Floarea din grădină* și *Cu mască, fără mască* –, împreună cu Simona Patraulea.

Acest concurs televizat a fost biletul dumneavoastră de intrare în star system?

Sigur că da! În plus, voiam să mă afirm și, ca orice tînără care își dorește asta, eram o teribilistă. Pentru a sparge bariera unui concurs și a anonimatului, încercam să mă fac remarcată. Făceam parte din generația care scotea capul în '68, eram toți Titi Duru' și Gică Contra. Dar, cu toate astea, eram bine documentați. Ne pregăteam să devenim intelectuali, eram studenți la Drept, la Arhitectură, la Teatru, la Litere, la Conservator, la Arte Plastice. Citeam reviste, ascultam discuri trimise din străinătate. Pentru că nu existau discoteci, ne întîlneam sîmbăta seara la unul dintre noi acasă, la acele așanumite „ceaiuri", să ne ascultăm „zăpăcelile" – cum le numeau părinții noștri. Acestea erau The Beatles, Adamo, Gianni Morandi etc. Muzica vremii care, pentru ai noștri, părea heavy metal. La ceaiurile astea, la care fetele făceau niște senvișuri amărîte, iar băieții aducea *liqueur*-uri, dansam *twist*. Dar ce era mai important e faptul că acolo traficam informație.

Cîte vedete a produs acest show TV?

Au existat doar patru finaliști ai *Stelei fără nume* care au mers mai departe, care au avut o carieră la nivel înalt. Din cîte îmi amintesc, Cornel Constantiniu, Doina Spătaru și, în același an cu mine, 1970, Marcel Roșca, sportiv medaliat cu argint la Jocurile Olimpice în proba de tir, ajuns bariton de succes la Opera din Essen. Cu siguranță puteau fi mai mulți, pentru că show-ul a scos la suprafață multe talente, dar unii au abandonat pe parcurs, din diferite motive.

Cum a continuat relația dvs. cu muzica ușoară?

A existat un fel de cantonament, de perioadă care a pregătit-o. În 1967, am fost admisă la Institutul de Teatru. Și, începînd cu anul I, am început să fac figurație în echipa Teatrului de Comedie. Am făcut apoi parte dintr-o echipă de figurație la Televiziunea Română și alta la Studiourile Cinematografice de la Buftea. Pe lîngă faptul că am ajuns să cîștig destul de mulți bani pentru acea vreme, am învățat enorm din aceste experiențe. M-au format și m-au pregătit pentru ceea ce avea să urmeze. Ăsta a fost, dacă vrei, un alt debut, de data asta pe o scenă de teatru. Chiar și la *Steaua fără nume* am ajuns dintr-un fel de pariu cu colegii mei de acolo. Cu un an înainte de concurs, mergeam la Preoteasa. În bar, era un pian. Mi-am pregătit un program de șansonete franțuzești – eram îndrăgostită de ele –, care dura aproape o oră. Și, iată, încă un debut! Lucram cu profesioniști, pentru că la aceste case de cultură erau angajați regizori, muzicieni etc. Astfel, evoluam. Nici nu realizam atunci că pentru ei erau mai importante, de fapt, ambiția și dorința de a merge mai departe decît ceea ce aduceai tu într-un moment anume. Ei se uitau în perspectivă. Era, o dată, faptul că, pe vremea aceea, se credea că regimul comunist va dura la infinit și pregăteau oameni care să intre în mașinăria lui de entertainment. Această industrie a fost importantă pentru regimul de atunci, fiind un suport pe care își plasa mesajele. Dar, dincolo de asta, aceea chiar a fost o școală.

Și așa a ajuns Corina Chiriac un star al muzicii românești...

Nu chiar. După ce am terminat Institutul de Teatru, neavînd medie de București, am fost repartizată la Teatrul de Stat din Oradea. Dar eu voiam deja o altă carieră... în muzică. Am vorbit cu directorul de atunci al teatrului, i-am spus care erau gîndurile mele, și i-am propus să-mi dea ceea ce se numea pe vremea aceea „negație". Directorul putea să spună că nu are nevoie de un anumit actor și atunci deveneai liber să pleci. Între timp, m-am prezentat la un examen care oferea atestate de liber profesionist. Era o excepție de la normă a regimului comunist. Acel carnet îți oferea libertatea de a nu fi angajat și de a putea oferi servicii prin contracte punctuale.

Ce s-a întîmplat după ce ați obținut acest statut, de liber profesionist?

Eu și Doina Spătaru am fost contactate imediat de ARIA, care ne-a invitat să mergem într-un turneu de zece zile prin țară și să cîntăm în deschiderea concertelor vedetelor de atunci – Anda Călugăreanu, Mihaela Mihai, Aurelian Andreescu sau Dan Spătaru. Am început să mergem în turnee prin țară și străinătate.

Ce impact a avut asupra carierei dvs. participarea la Cerbul de Aur, ediția din 1971?

A fost un moment foarte important, venit la doar un an după *Steaua fără nume*. La Cerb am ajuns în finală și am luat Premiul III cu piesa „Inimă, nu fi de piatră!".

Ați vorbit despre ambiție, despre muncă, despre talent ca accesorii esențiale în construirea unui star. Cît contează calitățile fizice în această poveste?

Sigur că sînt importante, nu are sens să ascund acest lucru. Publicul și-au dorit mereu să vadă pe scenă oameni frumoși, în accepțiunea comună a termenului.

V-ați simțit favorizată pentru frumusețea dvs.?

N-o să ascund, răspunsul e da. Dar să știi că n-am fost frumoasă, ci interesantă. Și am avut un corp frumos, pe care l-am întreținut cu gimnastică, cu balet, cu alimentație și viață echilibrate.

Cine vă făcea vestimentația pentru scenă? De unde vă inspirați?

La ARIA existau niște consultanți care ne sugerau cum ar trebui să ne îmbrăcăm. Dar pentru că ei nu plăteau aceste ținute, aproape întotdeauna sarcina aceasta era preluată de noi, interpreții. Mergeam la casele de modă bucureștene, celebra Venus, printre ele. Mai era una, numită Romartizana, condusă de un român de origine armeană, Agop Kirmiziyan, care lucra pentru export. Romartizana a dus moda iilor românești la Paris. Făceau haine de inspirație tradițională, în sensul portului popular. La primele turnee în Germania de Est am făcut senzație cu ele.

„Să-i amintiți vă rog frumos
adresa mea
Cînd vă întîlniți cu fericirea
Casa cu flori, strada Speranței
la parter
O mai aștept și mai sper."
(Corina Chiriac)

© Arhiva personală C. Chiriac

A existat un „stil Corina"?

La un moment dat, am ajuns să am două croitorese care-mi făceau hainele de scenă. Mi-a luat ceva timp pînă să-mi găsesc un stil numai al meu, fără să mai țin cont de mode. Am avut această ambiție, să îmi creez un stil foarte personal. O să las puțin modestia deoparte și o să-ți spun că am fost prima interpretă de muzică ușoară care a apărut la televizor cu rochii mai scurte decît nivelul gleznelor.

În care decadă ați simțit că ați avut mai mult succes, anii '70 sau anii '80?

Nu aș putea alege. Au fost 18 ani legați, compacți ca succes, dacă mă pot lăuda, din 1970, anul *Stelei fără nume*, pînă în 1988, cînd am plecat din țară. E drept că, după 1983-1984, momentul în care lucrurile au degenerat, totul putea fi privit altfel. Pînă și succesul. Magazinele s-au golit, la televizor nu mai aveai ce să vezi, în case s-a făcut frig.

Cît de important a fost Festivalul de la Mamaia pentru industria aceasta a muzicii ușoare?

Era extrem de important în cariera tuturor artiștilor. Festivalul de la Mamaia era vîrful piramidei în muzica ușoară românească. Acolo ne mențineam statutul și noi, interpreții, și compozitorii, și orchestrele, și scenografii. Acolo, debutanții deveneau vedete.

De ce a fost și este Corina Chiriac o vedetă?

Am avut norocul să fiu foarte ambițioasă și să iubesc fiecare scenă pe care am cîntat, fie că era la Dîlga, fie că vorbesc de Tropicana Club din Havana. Și că nu am crezut niciodată în cîștiguri uriașe care te fac fericit. Viața are nevoie de motivații, iar banii nu sînt așa ceva. Ei sînt, așa cum spun americanii, un subprodus al succesului. Am o verișoară, profesoară de muzică, ieșită astăzi la pensie, care predă pianul la două grădinițe și face și lecții particulare, care are o vorbă genială: „Dragă, trebuie să am unde să-mi plimb mărgelele!" Și eu cred în asta. Trebuie să ne plimbăm mărgelele prin viața asta, cu un scop. Să-i învățăm pe copii cum să execute un Do la pian e unul dintre ele. Și astfel devine confortabil să te uiți în oglindă dimineața.

(varianta integrală a interviului pe dilemaveche.ro)

a consemnat Paul BREAZU

Codruța CREȚULESCU

Amintiri din copilărie

Corina, Angela, Mirabela. Cele trei dive absolute, în ordinea preferinţelor conturate la vîrsta de 4 ani (1982), cînd am început să le descopăr. Preferinţe ce ignorau cu îndîrjire logica bunului-simţ, aşa cum era ea percepută de bunica mea, care mi-a explicat îndelung de ce Angela vine înainte de Corina şi Mirabela: mai multă eleganţă şi, foarte important într-o epocă în care vocea conta mai mult decît abilitatea de a face tumbe pe scenă cu microfonul prins în piept, un premiu II la Cerbul de aur, ediţia 1970, care bătea Cerbul de bronz obţinut de Corina un an mai tîrziu şi absenţa totală a Mirabelei din acelaşi festival. Şi, desigur, preferinţe care luau în derîdere argumentele tatei, care tot spunea Mirabela, pentru că Rita Pavone şi pentru că Roşu şi Negru. În această poveste, atît bunicul (Vîsoţki), cît şi mama (ABBA) îşi declarau neutralitatea. Şi, invariabil, se revenea la „sfînta treime" a ecranului alb-negru.

Corina, Angela, Mirabela au fost Madonnele mele. M-au fascinat întotdeauna mai mult decît colega lor de peste Ocean pe care, oricum, o întîlneam o dată-n an, în cele patru pagini din *Almanahul copiilor* destinate muzicii pop internaţionale (între '83 şi '86 i-am văzut, în poze de 3 cm pe 4, pe Michael cu cimpanzeul Bubbles, pe Prince în ţinută *Purple Rain,* pe Cindy Lauper într-o rochie de ziar, cu explicaţie foto „sperăm că Cindy e la fel de inteligentă pe cît e de talentată şi nu va ieşi îmbrăcată aşa într-o zi cu ploaie" şi pe băieţii de la A-ha, aflaţi într-un univers paralel faţă de cel populat de Dan Spătaru şi Cornel Constantiniu). Şi care Madonna, odată ascultată şi văzută în mişcare pe casete video, mi-a părut lipsită de voce şi prea rebelă pentru aura de cuminţenie cu care mă obişnuiseră „solistele noastre".

Privind înapoi în timp, îmi dau seama de importanţa uriaşă pe care aceste trei doamne puternice – pe lîngă ele, Dida Drăgan, Marina Voica şi Stela Enache (dar, mai degrabă, de nişă), plus bărbaţii, şi mai puternici, aflaţi în umbra lor (Marius Ţeicu, Ion Cristinoiu, Cornel Fugaru, Radu Şerban, Florin Bogardo, Marcel Dragomir, Vasile Veselovski, Horia Moculescu) –, au avut-o în anii '80. În anii '80, cînd lipsa de orice era suplinită doar de orele nesfîrşite de joacă *(no electronics involved)* şi de cîteva momente săptămînale sau lunare numite *Steaua fără nume, Şlagăre în devenire, Cu mască, fără mască, Album duminical* şi, cireaşa de pe tort, odată-n an, Festivalul Naţional de Muzică uşoară de la Mamaia.

Sînt constănţeancă. Prin urmare, marea nu a fost niciodată un lux rezervat celor două săptămîni de concediu sindicalist. Din 25 aprilie, prima zi de şosete trei sferturi din an, şi pînă pe 14 septembrie, ultima zi de libertate, marea şi plaja erau acolo, ca un soi de nesfîrşit bufet suedez. Bufet la care puteam renunţa, cu mărinimie, vreme de cîteva zile, pentru a sta fie lipită de televizor, fie prezentă în sala Teatrului de Vară din Mamaia, unde se desfăşurau ostilităţile festivaliere şi unde îmi imaginam că se lasă cu sînge, căci toţi cei pomeniţi mai sus erau prinşi în două aprige competiţii numite „Creaţie" şi „Interpretare". Desigur, în mod perfect democratic, atît artistele de pe scenă, cît şi compozitorii din culise erau declaraţi, prin rotaţie, cei mai buni dintre cei mai buni. De îndată ce Festivalul se termina, scena Teatrului era înlocuită de barul Melody, unde munca artiştilor nu mai era răsplătită doar cu aplauze (deşi străinii cazaţi în Mamaia erau cel puţin la fel de receptivi la muzica noastră uşoară) ci şi cu valută, apropiindu-i, în sfîrşit, de tratamentul de care se bucurau, în paralel, colegii lor de meserie de peste-„peste hotare", adică de la Zid în partea cealaltă.

Corina, Angela, Mirabela au fost Madonnele mele.

Povestea cu Melody-ul a avut întotdeauna o aură de mister pentru constănţeni. Ţinuţi departe de barul cu pricina, căci ai noştri nu prea aveau acces, tot ce le rămînea era să fabuleze pe marginea subiectului, ajungînd la veritabile legende, de tipul: „Angela s-a căsătorit în secret cu un ambasador/om de afaceri/ceva exotic danez/suedez/ceva nordic" sau „Mirabela şi Corina au dansat pe mese; Mirabela avea fustele ridicate pînă peste genunchi, iar Corina era în picioarele goale." Nu m-au interesat niciodată nici picanteriile şi nici aventurile, mai mult sau mai puţin conforme cu realitatea, desfăşurate în culise. Astăzi, după trei decenii, cînd am ajuns la un cu totul alt nivel (muzicaliceşte vorbind), pentru mine Corina, Angela, Mirabela sînt sinonime cu inocenţa copilăriei şi muzica de suflet. Aşa să le rămînă numele.

***Codruţa Creţulescu** este coordonator de festivaluri de film.*

Octavian URSULESCU

Angela Similea: romantică și seducătoare

„Angela, într-o perioadă în care nu existau fan-cluburi, a avut primul grup compact şi coerent de admiratori. Ajungeam cu autocarul noaptea din oraşul anterior sau dimineaţa cu trenul, şi ei, nucleul de bază, erau în holul hotelului. Dormeau pe jos, pe bănci, o aşteptau. Ştiau traseele, veneau cu baloane, cu flori, cu pancarte. (...) Ea a reuşit printr-o inteligenţă, cu un farmec, cu o feminitate deosebită să impună un personaj romantic, plin de căldură. Cu ajutorul unor melodii scrise de Marcel Dragomir şi Marius Ţeicu şi-a creat un personaj. A fost întotdeauna o doamnă, o femeie elegantă, distinsă. Mirabela era piticul atomic plin de viaţă şi energie, Corina – actriţa, Marina Voica – latino-americană-temperamentală-castaniete. (...)

Angela este o artistă care a reuşit, ca şi Mirabela. Fără să vrem, facem această paralelă. Ce vedem prin ziare sau la televizor nu sînt elemente definitorii, pulsul îl dă publicul la scenă. Pe vremea aceea, în mod curent, se făceau două spectacole pe zi. În acelaşi oraş, spectacol la ora 5, spectacol la ora 8. Aproape 2500 de oameni la fiecare reprezentaţie. Nu se găseau bilete, se călca lumea-n picioare. Asta este adevărata măsură a popularităţii şi-a valorii! Fiecare cîntec al lor era fredonat de întreaga sală. Asta este forţa ei, ca şi-a Mirabelei, ca şi-a Corinei, a Marinei Voica şi-a celorlalţi mari cîntăreţi."

(Fragment publicat pe jurnalul.ro, Ediţie de colecţie: Angela Similea, 3 decembrie 2007)

Andreea CHIRIAC HENTEA

Cîntărețele și cinematograful

După ce presa tabloidă a ultimilor ani a mototolit şi a compromis în fel şi chip noţiunea de „divă“, aplicînd prea lesne această etichetă oricînd şi oricui, o scurtă evocare a ceea ce desemna termenul în România anilor '70-'80 ne readuce în minte o mulţime de momente mai mult sau mai puţin reuşite, mai mult sau mai puţin demodate, dar toate fermecător melancolizante, din vremurile în care divele noastre muzicale pătrundeau în lumea filmului.

Considerat o supapă, un minimum de divertisment creat, desigur, cu permisiune „de sus“, pentru oamenii muncii, filmul muzical românesc a avut parte de porţia sa de vedete. Debutante sau experimentate, cîntăreţele noastre de muzică uşoară aveau, toate, fascinaţia cinematografului. Voiau să facă mai mult, să se vadă pe marele ecran, să joace în filmele atrăgătoare ca un magnet, prin expunerea maximă şi prestigiul cultural pe care-l ofereau. Fenomenul exista, de altfel, dintotdeauna, în lumea muzicală, nu doar în România şi nu doar în acei ani...

Cîntecul unei zîne cinematografice

Margareta Pâslaru a fost cîntăreaţa cea mai răsfăţată de cinema. După ce, în 1964, însuşi Liviu Ciulei o distribuise în rolul lui Polly Peachum din *Opera de trei parale* şi fusese considerată revelaţia unui spectacol antologic, a avut trei melodii de succes („Marea mea iubire“, „Şi tu îmi placi“, „Unde eşti?“) şi o interpretare apreciată în coproducţia *Tunelul*, care i-a adus diploma de debut în cinematografie, la Festivalul Naţional al Filmului „Pelicanul de aur“, de la Mamaia. Tot ea a fost şi protagonista a două filme cenzurate aiuritor. În primul, *Un film cu o fată fermecătoare*, Margareta, pentru care fusese conceput rolul, a fost cuceritoare. Filmul a rulat însă mai puţin de două săptămîni, după care a fost scos de pe ecrane, nu din cauza cenzurii, ci a cronicilor „devastatoare“. Aşa cum scrie Cristian Tudor Popescu în cartea sa *Filmul surd în România mută*, a fost „poate cel mai pe nedrept interzis film românesc“. Al doilea film, *Împuşcături pe portativ*, în care Margareta cînta nevinovatul „Raţa“, primul *twist* ajuns la noi, a stîrnit, şi el, reacţii indignate. Aşa cum aflăm tot din cartea de mai sus, în cadrul uneia dintre celebrele şedinţe ale CC al PCR din 1968, dedicate cinematografiei, un tovarăş a intervenit drastic: „Filmul *Împuşcături pe portativ* îşi propune să lanseze pe scară mondială un dans «raţa», ca şi cum acesta ar fi un mesaj păsăresc al dansului din România. Aceasta face un prost serviciu ţării şi folclorului, contrazicînd sensul nobil şi poetic al dansului şi muzicii de inspiraţie naţională.“ Margareta Pâslaru a mai apărut în *Gloria nu cîntă*, într-un rol episodic pe care l-a adorat pentru ironia lui – o frizeriţă care îi dădea replici inepte personajului interpretat de Toma Caragiu. A cîntat melodia lui Ion Cristinoiu „Pe Marea Neagră“ (numită, în original... „Mediterana“) în *B.D. la munte şi la mare* şi „Melodii, melodii“ în filmul omonim, încercînd şi rolul episodic al unei ţărănci în filmul *Clipa*. Însă rolurile pentru care va rămîne în memoria publicului sînt cele din filmele *Veronica* şi *Veronica se întoarce*, în care a fost Zîna cea bună, Educatoarea şi Împărăteasa furnicilor (cine nu-şi aminteşte „Cîntecul trăistuţei“...). După 1981, cînd a plecat din ţară, orice referire la ea a fost strict interzisă, „Veronicile“ nu au mai fost difuzate, iar numele i-a fost tăiat pînă şi de pe genericul serialului de animaţie *Mihaela*, a cărui muzică o compusese...

Filmul a fost visul lor. Şi totuşi...

Anda Călugăreanu a fost unul dintre cele mai mari talente ale noastre, repertoriul ei cuprinzînd folk, cover-uri şi numeroase piese în limba franceză (pentru care a fost admonestată de Adrian Păunescu, la Cenaclul Flacăra, unde interpreta cîntece compuse de ea). A strălucit în emisiunile de televiziune ale lui Alexandru Bocăneţ şi Valeriu Lazarov – formînd un trio de excepţie cu Florian Pittiş şi Dan Tufaru, şi un duet extraordinar cu Toma Caragiu. Visul ei cel mare a fost să fie actriţă, însă, deşi publicul o adora deja, a intrat la IATC abia în 1984, după ce fusese respinsă în mod repetat, sub pretextul că era prea mică de înălţime. În cinema, a avut succes cu rolul Oachi din filmul pentru copii *Maria Mirabela*, în care cînta simpaticul „Ce bine e, ce bine“. Un rol excelent a făcut în filmul Adei Pistiner *Stopcadru la masă*, după ce jucase în *Bietul Ioanide*, alături de o distribuţie impresionantă. A apărut în comedia *Secretul lui Nemesis* şi a fost vocea unui D'Artagnan animat în *Uimitoarele aventuri ale muschetarilor*. Ultimul ei rol a fost tot Oachi, în *Maria şi Mirabela în Tranzistoria*.

Corina Chiriac, fiica profesoarei de pian Elisabeta Chiriac şi a compozitorului Mircea Chiriac, a fost o apariţie scenică întotdeauna rafinată şi o voce de mare forţă a acelor ani. A urmat IATC-ul şi a debutat la Teatrul de Comedie din Bucureşti. În film însă nu a jucat foarte mult, comparativ cu evoluţia sa muzicală şi cu succesele din televiziune. În 1971, a fost distribuită în primul serial TV românesc, *Muşatinii*, ecranizare a trilogiei lui Barbu Delavrancea. A fost cîntăreaţă în *Cu mîinile curate*, spioană în comedia *Aventuri la Marea Neagră* şi din nou cîntăreaţă în serialul TV *Domnişoara Nastasia*. A jucat un rol episodic în *Roşcovanul* şi a fost o poştăriţă în filmul muzical de televiziune *Un trio formidabil*.

Anda Călugăreanu a fost unul dintre cele mai mari talente ale noastre.

Flori, fete, filme, cîntăreţe...

Deşi fotogenia deosebită o recomanda pentru marele ecran, Angela Similea a apărut rar în cinema. A cîntat într-un film muzical care îmbina mai multe basme româneşti, *Rămăşagul*, în comedia muzicală *O zi la Bucureşti* şi a interpretat o romanţă în coproducţia româno-poloneză *Trenul de aur*. A jucat cu mare succes pe scenă, în music-hall-urile *Corina, Fratele meu, Charles* şi *Adio, femei*. Printre momentele sale cele mai reuşite rămîn duetele cu Florin Piersic în mai multe emisiuni TV din anii '80 şi apariţia în coproducţia TV româno-olandeză *Totul e posibil în joc*.

Rămăşagul

Mirabela Dauer n-a apărut în filme, dar a cîntat pe coloana sonoră a unora dintre ele – piese precum „Nu uita, vîntule“, în *Buletin de Bucureşti*, şi „Un petic de cer“ (pe genericul final al filmului omonim). „Dac-ai şti cît te iubesc“, piesa interpretată în *Rămăşagul*, în duet cu Aurelian Andreescu, a fost unul dintre marile hit-uri ale acelor ani.

Aura Urziceanu, care cînta extraordinar jazz într-o Românie în care prea puţini pricepeau ce înseamnă el, a interpretat fermecătoarea piesă „Iubirea noastră“, a lui Richard Oschanitzky, pe versurile lui Teodor Pîcă, pe coloana sonoră a filmului *Paraşutiştii*, şi o altă piesă foarte bună, „O dublă stea“, compusă de Adrian Enescu, pe coloana sonoră din *Racolarea*.

Dida Drăgan a avut o singură piesă, „Rug“ – de o sensibilitate specială –, pe coloana sonoră a filmului *Un echipaj pentru Singapore*.

După ce compusese muzica filmului *Raliul*, talentatul Florin Bogardo a fost solicitat cu piese pentru filmele *Liceenii* şi *Extemporal la dirigenţie*, pe care le-a cîntat în duet cu Stela Enache. Piesa „Ani de liceu“, devenită peste noapte un succes în rîndul adolescenţilor, a fost considerată în epocă cea mai modernă muzică realizată în România, cu ajutorul keyboard-urilor, utilizate pe vremea aceea doar de Adrian Enescu.

Tunelul

Fără să avem o tradiţie în filmul muzical, fără să putem măcar visa la un *Hello, Dolly*, la filme precum *All That Jazz, Funny Girl, Can-Can, A Star Is Born, Cabaret* sau *Sweet Charity*, fără să avem o Nancy Sinatra, o Shirley Bassey sau o Tina Turner, cîntînd pe coloana sonoră a seriei „Bond“, într-o epocă în care cinematograful se dorea epopee naţională, iar singurele cîntece admisibile erau închinate partidului, am avut, totuşi, vedete care au animat existenţa atît de monotonă a acelor ani, entuziasmînd şi bucurînd publicul. Şi chiar dacă, în cele mai multe cazuri, filmele în care au cîntat sînt astăzi desuete, cîntecele lor şi-au păstrat în mod emoţionant farmecul, prospeţimea şi armonia care le-au făcut pe atunci să fie celebre şi atît de iubite.

***Andreea Chiriac Hentea** este critic de film.*

Iulia RUGINĂ

O poveste cu Angela Similea

Ni se întîmplă milioane de lucruri mici în fiecare zi, dar doar unele se transformă în poveşti iar restul trec neobservate. Ce le face pe unele să fie poveşti şi pe altele nu, habar n-am. Atunci cînd am tastat în bara de search de la YouTube „Să mori de dragoste rănită – Angela Similea“, într-o seară, la mine acasă, părea un lucru dintre cele mai mici.

Îmi place piesa asta de cînd eram în generală. Cred că mi-am şi scris versurile pe undeva pe vreun caiet de amintiri pe la 12 ani. Dar n-am fost niciodată vreun fan Angela Similea. În generală, ascultam Boyzone. Prin liceu, cred că Alice Cooper. În facultate, Nick Cave. Dar piesa asta a supravieţuit cumva în toate playlist-urile, fără să mă gîndesc vreodată de ce. Cred că am privit-o tot timpul ca pe un *guilty pleasure* amuzant, fără legătură cu nimic.

Pe 2/11/13, la 8:51 PM, am salvat în calculator un document Word. Cu titlul: „paul stă îmbrăcat în cada plină cu apă se aude angela similea“. Pentru că n-avea titlu, s-a păstrat prima frază. Următoarele fraze erau, de fapt, cuvinte la întîmplare: *„split screen... flashback...* angela similea apare la final într-o rochie de seară... toate personajele cîntă în cor să mori de dragoste rănită.“ Cu unele nu mai ştiu ce voiam să zic.

Pe 12 februarie 2013, pe la prînz, m-am văzut cu Ana Agopian şi cu Oana Răsuceanu. Lucram la un scenariu de scurtmetraj, care nu se lega de multe săptămîni. Le-am zis povestea mea din documentul Word. „El şi ea se iubesc. Sînt cei mai mari fani ai Angelei Similea. S-au îndrăgostit pe muzica ei şi au trăit o poveste ca un cîntec cu acorduri ample. Acum s-au despărţit şi vor să se sinucidă. Ceva sau cineva îi întrerupe. Nu ştiu ce întîmplă între începutul şi sfîrşitul filmului, dar la final Angela Similea însăşi apare cîntînd în film «Să mori de dragoste rănită».“

Am decis să vedem împreună ce se întîmplă între începutul şi sfîrşitul filmului. Am renunţat la povestea veche şi am scris un scenariu cu titlu intern – „SMDDR“.

Urma să fie un film de şcoală, cu o parte din actorii din *Love Building*. Tot Actoriedefilm.ro. Tot independent. Tot *low budget*. Fără Dragoş Bucur, Dorian Boguţă şi Alexandru Papadopol, ca actori. Doar ca producători. Şi cu un *guest star* fără de care nu se putea face: însăşi Angela Similea.

Dragoş, Doru şi Papi au o chestie foarte tare, pe care am văzut-o la ei de multe ori pînă acum. Un fel de zîmbet comun, cînd le place ceva ce pare imposibil de făcut. Filmul ăsta părea foarte greu de făcut din cauza multor motive, dar unul singur îl făcea imposibil. Aşa că au zîmbit.

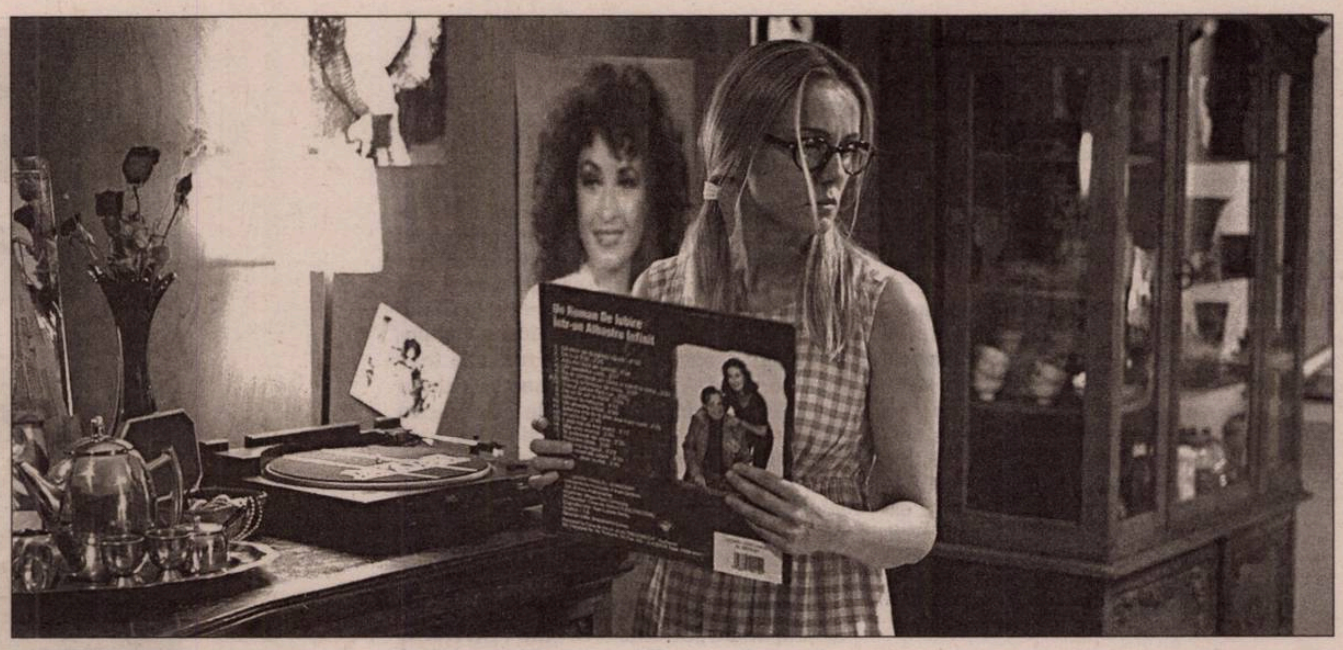

Să mori de dragoste rănită

„Mîna ce mi-a-mpreştiat
părul şi gîndurile
Îmi amestecă pe carte toate
rîndurile
Rămîn uitîndu-mă pe geam ca
după tine
Şi tot aştept pe cineva de nu
mai vine.“ (Angela Similea)

Am luat-o firesc, detectivistic, şi am făcut rost de un număr de telefon, de o adresă de mail şi de permisiunea de a-i trimite un scenariu doamnei Angela Similea. Am trimis şi am aşteptat răspuns. După două săptămîni, ne-am gîndit că poate povestea era o absurditate atît de mare, încît Angela Similea a şters probabil e-mail-ul, scenariul, adresele noastre şi amintirea că ar fi citit aşa ceva.

Pe 5 martie 2013, de ziua ei, Oana a primit un SMS. Nu de La mulţi ani! De la Angela Similea. Voia să ne întîlnim şi să vorbim. Nu ne ştia, nu aveam nici un fel de buget, povestea nu părea neapărat un elogiu la prima vedere, deci singura variantă era să fi citit scenariul şi să-i fi plăcut. Şi să vrea să joace în acest film. Pe ea însăşi.

Cînd ne-am întîlnit toate trei cu ea, ne-am dat seama că nici măcar nu-l deschisese. Voia să i-l povestim live.

Urăsc să fac un *pitch*. Aş face orice altceva decît să povestesc cuiva cu putere de decizie un film pe care vreau să-l fac. Iar în cazul ăsta, puterea de decizie însemna nu cînd se face filmul. Ci dacă se face.

Angela Similea te ascultă, cînd vorbeşti, altfel decît oricare dintre oamenii pe care i-am întîlnit. Nu ca să te testeze, nu ca să te cunoască, nu ca să-şi demonstreze nimic. Ci ca şi cum parcă ar încerca să afle o mică parte din cea mai frumoasă poveste din lume pe care doar tu o ştii. Şi în timp ce explicam pas cu pas ce se întîmplă în film, mi s-a părut, pentru prima dată, că era cea mai frumoasă poveste din lume.

După o oră, în maşină, aveam toate albumele Angelei Similea, pe CD, cu autograf, promisiunea că va juca în film şi o frază care îmi răsuna în cap: „E frumos că mai există pe lume oameni care iubesc atît de mult ceea ce fac.“ Nu noi o zisesem.

În noaptea de 30 spre 31 iunie 2013, undeva pe o stradă din Cotroceni, pe la 10, Angela Similea era într-o rulotă, îmbrăcată într-o rochie de seară. În altă rulotă, ceilalţi actori repetau în cor „Să mori de dragoste rănită“. Era ultima zi posibilă de vară în care o mai prindeam în ţară pe Angela Similea. Era singura dată cînd puteam avea aprobare în locaţie. Era singurul fel în care puteam să terminăm filmul. Şi ploua.

Începuse să plouă de la 9 dimineaţa şi nu se oprise nici măcar o oră. Dragoş aflase de la aeroport că sînt şanse să se oprească după 11. Apoi după 12. Apoi după 1 jumate. Apoi niciodată. Urma să plouă toată noaptea şi nu era nici măcar o ploaie frumoasă cinematografic. Era o picurare meschină de apă. Iar noi ascultam pe *repeat*, pentru testele de sunet, acelaşi vers de început: „Lacrimi de icoană e viaţa uneori.“

Nu mai ştiu cînd am început să plîng – înainte sau după ce am decis să filmăm aşa. Înainte sau după ce Angela Similea a ieşit din rulotă. Înainte sau după ce am filmat-o în timp ce cobora scările unui zid cu graffiti din Cotroceni, cîntînd, pentru noi, „Să mori de dragoste rănită“.

Cred că după. De cele mai multe ori plîng după filmare.

***Iulia Rugină** este regizor. Scurtmetrajul despre care povesteşte autoarea se intitulează* Să mori de dragoste rănită *şi e aproape finalizat.*

Andrei CREŢULESCU

Un buchet de melodii

Sau şlagăre, dacă preferaţi. De dragoste. Ca să nu zic „of şi inimă albastră“. Am trişat niţel. Nu sînt toate din aceeaşi epocă. Cîteva dintre ele cochetează cu alte genuri – mai departe de muzica uşoară, adică. Iar alte cîteva nu sînt cele pe care le-aţi fi aşteptat citind numele interpreţilor. Cei mai norocoşi dintre dumneavoastră le pot testa punînd mîna pe vinil. Cei mai tineri dintre dvs. (nu că tinereţea s-ar bate cap în cap cu norocul) le pot găsi pe YouTube. Sînt zece şi merg de la clasic la *guilty pleasure* şi înapoi. Locul 3 există pentru că i-am promis Iuliei Rugină. Locul 2 – pentru că mă surprinde în fiecare zi (şi o să-i surprindă şi mai şi pe fanii Stone Roses). Locul 1 e simplu – pentru că Radu Stanca.

1) „Frunza mea albastră“ (Mirabela Dauer *feat.* Marian Nistor)
2) „Şi uit de tine“ (Trio Grigoriu)
3) „Să mori de dragoste rănită“ (Angela Similea)
4) „Te-aşteaptă un om“ (Dan Spătaru)
5) „Ploaia şi noi“ (Doina Badea)
6) „Va veni o clipă“ (Corina Chiriac)
7) „Emoţie de toamnă“ (Cornel Fugaru)
8) „Ochii ploii“ (Dida Drăgan)
9) „Ca soarele, ca floarea“ (Stela Enache & Florin Bogardo)
10) „Singurătatea mea“ (Horia Moculescu)

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Smărăndițele contemporane

Citesc de ani buni proiectele didactice prezentate pe site-urile dascălilor. Reproșurile esențiale ar fi următoarele: greșeli de editare, dezacorduri, greșeli de ortografie și punctuație, deliruri verbale dulci, cu efecte de leșin hiperglicemic, falsificări ale realității, istoriei și tradițiilor, lipsa unor cunoștințe minime de pedagogie și de psihologie, folosirea unui limbaj schingiuit de clișee și formule „drăgălașe" etc.

Trec direct la subiect: semnalarea (îngrijorată) a unor noi perle din șiragul proiectelor didactice al învățămîntului românesc. Începem cu ora de literatura română, clasa a VI-a, poezia „Peste vîrfuri" de Mihai Eminescu. Între obiectivele dascălului se află și unele „motrice", pentru că poezia, nu-i așa, este un prilej perfect pentru mobilizarea articulațiilor și a mușchilor: „Pe parcursul lecției, copiii vor deveni capabili să foileteze în condiții de igienă și securitate materialul didactic și *(din nou!* – n.a) să reprime tendința de a practica mișcări inutile în timpul lecției." Altă lecție, aceeași clasă: „D-l Goe", de I.L. Caragiale. De data aceasta, creativitatea dascălului irumpe în etapa didactică numită „captarea atenției". Cum captăm atenția școlarilor ca să îi pregătim pentru întîlnirea cu personajul antipatic și mamițele lui? Simplu: „Se propune elevilor să citească poemul scris pe tablă și să creeze o definiție similară: «Sînt o oază de mister într-un spațiu de lumină.» (N. Costenco) Spuneți cine sînteți într-un mod poetic." Trecerea la „D-l Goe" pare astfel asigurată.

Din nou despre Ion Creangă: o lecție despre opera și biografia scriitorului, la clasa a IV-a. După diverse comentarii despre *Amintirile din copilărie,* copiii primesc sarcini: de exemplu, să răspundă la întrebarea stupefiantă: „Dacă ai fi urmaș al lui Creangă, ce ai schimba în conținutul operelor?" Ca și cum ar interesa pe cineva dacă pe nepotul lui Da Vinci l-a tentat să modifice fruntea prea lată a Giocondei. A doua sarcină primită de elevi, în acord cu mesajul operei literare studiate, este următoarea: „Construiți piramida succesului. Declar lumii întregi!" Nu am nici un comentariu. Fiindcă nu înțeleg nimic.

Pură enormitate proletcultistă?

Citind planurile de lecții dedicate povestitorului, mi se strînge inima la gîndul că Ion Creangă nu se mai poate apăra. Pare definitiv pierdut în brambureala și absurdul intențiilor profesorale. O serbare dedicată marelui clasic se numește „Miss Smărăndița & Mister Nică 2014" și cuprinde dansuri tematice („Smărăndițele contemporane") și scenete. Iată un fragment: „Înțelepciunea nu l-a părăsit niciciînd pe scriitor. Și știi de ce? Pentru că se trage de jos, din oamenii simpli, nu de sus, din boieri. De aceea a știut atît de bine să scrie despre oamenii muncitori, despre popor, despre boieri." Cui mai folosește astăzi o pură enormitate proletcultistă?

Alte exemple, de data aceasta din prezentarea proiectului didactic (cu precizarea că totul, dar absolut totul – topică, punctuație, acorduri gramaticale, idei – aparține autorilor-profesori): „Modul nostru de a-l comemora pe M. Eminescu... prin poezie. Poezia este scrisă de elevii mei și a trecut prin toate momentele importante a *(sic!)* vieții marelui poet.", „Moș Ion Roată, scenetă, Utilă cu prilejul Principatelor Române din 24 ianuarie, însă nu doar atunci", „Steaua este un colind care începe din prima seară a Crăciunului și se încheie la Bobotează" (după care colindătorul cade lat, probabil).

Cineva îmi spunea că exemplele mele sînt mult prea căutate. Că nu pot fi așa de multe și de definitorii. I-am răspuns că s-ar putea face un serial întreg cu gogomăniile găsite pe site-urile didactice. Și poate că ar trebui să încep unul.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

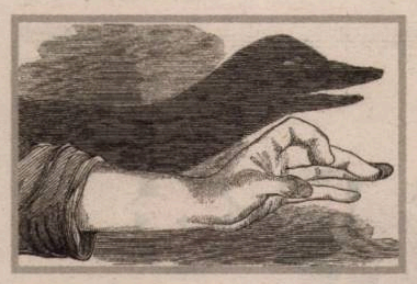

Iaromira POPOVICI

bazar

Mary Poppins, P.L. Travers, Disney

Filmul *Saving Mr Banks* (2013, în regia lui John Lee Hancock) mi-a schimbat complet percepția despre autoarea cărții mele preferate de copii (sau din toate timpurile?) – și anume Mary Poppins. P.L. Travers, din film, interpretată de Emma Thompson, nu e aproape deloc o persoană fermecătoare, optimistă, înzestrată cu simțul miraculosului. Cel puțin nu la prima vedere.

E, dimpotrivă, zugrăvită precum o englezoaică sadea, cu un simț practic superdezvoltat, și cu un simț critic și mai și. Care știe foarte bine ce vrea, disprețuiește cultura populară și pe americani, ca să nu mai vorbim de animație și de muzica facilă. Pe scurt, mai tot ce apreciază și întrupează Disney (interpretat de Tom Hanks), un alt erou al copilăriei și vieții mele.

De-a lungul timpului, între Mary Poppins și Disney, între cartea pe care o asociam involuntar cu filmul (1964, Robert Stevenson) și producțiile Disney, în general, nu făceam o prea clară diferență. E adevărat că, acum, analizîndu-le mai bine și judecîndu-le la lumina filmului recent văzut, nu pot să nu observ diferențele vădite.

Mary Poppins – cartea (mai ales cea dintîi dintr-o serie de opt, pare-mise) e de o calitate impecabilă, e rodul unei imaginații deloc siropoase și britanice în spirit: simțul practic care o temperează, împreună cu umorul, stau mărturie pentru asta.

Filmul *Mary Poppins,* de astă dată, deși mi s-a părut ecranizarea perfectă a cărții, ani de-a rîndul, revăzîndu-l acum, m-a dezamăgit ușor. Am apreciat-o, în continuare, pe Julie Andrews, pe care continui s-o găsesc o Mary Poppins perfectă. Dar nu mi-a plăcut la fel de mult implicarea ei oarecum romantică cu Bert, desenatorul pe asfalt, despre care în carte nu era vorba.

Așa cum nu mi-a plăcut nici sfîrșitul filmului, cel în care accentul e pus pe dl Banks, tatăl copiilor, care e readus la sentimente omenești față de familia lui. De altfel, filmul despre producția lui *Mary Poppins* nu degeaba se cheamă *Saving Mr Banks:* se pare că, în realitate, P.L. Travers a fost convinsă să accepte ecranizarea tocmai prin acest sfîrșit, în care dl Banks e reabilitat și salvat de la... dezumanizare.

Explicația este, pare-se, una biografică: P.L. Travers a avut un tată minunat (interpretat, în film, de Colin Farrell), dar alcoolic, care, în cele din urmă, a murit, pe cînd ea era încă destul de mică. Ea a avut o relație apropiată cu tatăl ei, dar, în același timp, în ultima perioadă, acesta nu a mai avut disponibilitate pentru produsele ei literare și ea a rămas cu regretul că nu l-a putut salva. Așa că sfîrșitul apoteotic al filmului, în care dl Banks își regăsește, fericit, familia, devenind personaj principal, își capătă, brusc, sensul.

Un sens pe care cititorii înrăiți ai cărții, ca mine, nu prea îl văd. Pentru ei, dl Banks rămîne un personaj destul de formal, ca și Bert. Mary Poppins și felul ei temperat miraculos în care poate rezolva totul rămîn punctele centrale.

Înțeleg, din filmul despre film, că și Mary Poppins are în spate un personaj real: și anume, pe mătușa ei, sora mamei, care le-a salvat familia cînd tatăl ei s-a îmbolnăvit.

P.L. Travers, așa cum o interpretează Emma Thompson, poate fi – și e – considerată o Mary Poppins... reprimată. Cu farmecul redus, dar avînd potențial, și cu accentul căzînd mai curînd pe partea pragmatică, decît pe cea miraculoasă.

Cît privește aportul Disney la întreaga poveste, am realizat, într-adevăr, că felul lui de a vedea... lumea și viața e evident diferit de al lui P.L. Travers: mai siropos, mai idilic, mai consumist... Fermecător, nimic de zis, dar și periculos: mie, una, percepîndu-l în copilărie, mi-a schimbat modul de a judeca lucrurile; m-am obișnuit să văd numai latura lor siropoasă, pozitivă, iar cea negativă m-a șocat mai mereu...

Mary Poppins, însă, cea din carte, cu imaginația ei temperată, atît cît trebuie, și cu simțul umorului, a rămas și va rămîne personajul meu preferat. Salvatoarea mea posibilă din toate timpurile.

Selma IUSUF

legende urbane

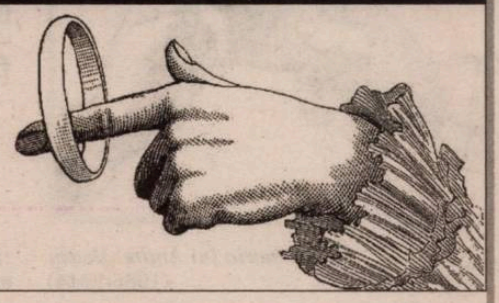

Integrarea

După mai bine de trei ani de cînd m-am mutat în cartier, abia acum simt că am început să mă integrez. Lucrurile pornesc lent, oarecum anevoios. Te simți ca un copil mutat la o școală nouă. Colegii te privesc întîi cu suspiciune, îți testează apoi rezistența la tot soiul de șicane, te împrietenești mai apoi cu cel pe care îl simți la fel, un *underdog* ca tine, ca apoi să-l părăsești fără milă, cînd ești acceptat în grupul de influență.

Prima mea prietenă din cartier a fost doamna care locuiește în clădirea de vizavi, cea care hrănește porumbeii. Ne-am studiat un pic pe tăcutelea, la început, pînă cînd mi-a strigat de la geam, într-o vară, că să am grijă, hortensiile pe care le iubesc ca pe ochii din cap pot fi otrăvitoare. De aici a început un mic dialog în stil italian, peste o curte interioară, iar apoi ne-am salutat pe stradă.

A urmat apoi domnulcareplimbăcîinelenegruînfiecaredimineață. Un domn foarte înalt, cu un aer straniu, pe care-l bănuiesc a fi frămîntat de viziuni bizare și un pic dimoviene; sau poate că doar îl doare tot timpul ceva. Iese în fiecare dimineață, la 9, însoțit de bătrînul lui cocker care are, poate, 100 de ani cîinești. Bietul animal abia merge. Își ridică greu fiecare picior și îl așază cu grijă, o artrită dureroasă îi scîrțîie în oase. Botul i-a albit complet iar ochii sînt împîcliți de cataractă. Nu-l mai emoționează nimic, nu-l sperie nici un zgomot sau vreun alt animal de pe stradă. Se mișcă aidoma unei jucării stricate, cu bateriile pe ducă. Se vede limpede cum între stăpîn și animal e o mare dragoste. Omul merge răbdător, pas cu pas, lîngă bătrînul cîine. Îl ține de lesă mai degrabă de formă, pare un mat ombilical prin care comunică ei doi. Din cînd în cînd îl mai încurajează, cînd animalul se poticnește: „Hai, hai, băiatule, ușurel", îi zice, clic, clic, clic, clic sună ghearele crescute lungi ale cîinelui pe trotuar. Îl mai întreb din cînd în cînd pe domn cum se simte companionul său. „Azi mai bine ca ieri", mi-a răspuns ultima oară. „Parcă a înviat cu primăvara asta."

I-am intrat apoi în grațiile unei bătrîne foarte mici, care stă să intre cu totul în plasa ei verde de la Mega Image. Vară-iarnă, are pe cap o căciulă împletită și iese la cumpărături în niște papuci în care-și vîră piciorușele mici, de copil. Papucioii ăia par imenși pentru doamna asta, cît un pilon din cele care te împiedică să parchezi mașina pe trotuar. Pare o gîză mică, pe schiuri. Prima oară cînd mi-a răspuns la salut, ba chiar a zîmbit un pic, a fost surprinzător. A urmat apoi doamna cochetă, îmbătrînită frumos, căreia i-au plecat copiii de acasă și i-au lăsat balconul cu un perete lateral, care se vede din stradă și pe care scrie mare, cu negru, „Slayer". Apoi doamna cu cinci pisici, și domnul T., care nu se desparte de umbrelă.

Ultima cucerire care m-a integrat de-a binelea în vecinătățuri e domnul Mihai. Domnul Mihai este omul bun la toate, din cartier. Înlocuiește robinete, garnituri, flotoare și obertainere. Mi-am făcut intrarea la el prin domnul T., cel cu umbrela. Domnul Mihai are 71 de ani, stenturi și o punguță de hîrtie vîrîtă într-o pungă de plastic, în care-și ține sculele. Sculele lui miros a igrasie. Și domnul Mihai parcă miroase puțin a igrasie. Lucrează încet, își scoate de pe nas ochelarii legați cu șnur de după gît și mai povestește cîte ceva într-o bucureșteneasă repezită. Încearcă să-ți salveze robinetul vechi așa cum încearcă dentiștii să-ți salveze un dinte stricat, de la care nu mai vrei nimic, dar absolut nimic. Nu refuză pe nimeni, ajută toate băbăciunile din cartier, deseori aproape pe gratis. De regulă, doarme după-amiaza între 4 și 6, dar, dacă îți picură apă sub chiuvetă, renunță la somn. Stă într-o casă plină cu ficuși plantați de nevastă-sa și face puțină gimnastică dimineața. Nu-ți cere niciodată mai mult decît ai da pe o pizza, dar nu se supără dacă îi dai tu mai mult. Iubește pisicile. Bine am venit în cartier.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

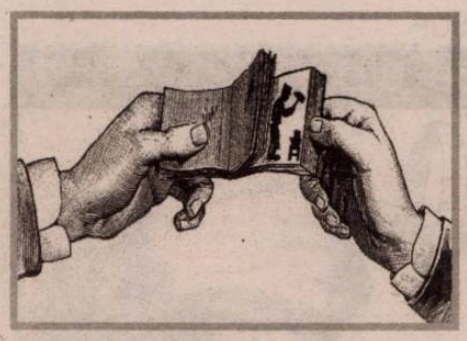

Marius CHIVU

feedbook

Anul antologiilor de poezie

În memoria lui Andrei Bodiu
(1965-2014)

Cînd, la finalul anului trecut, am spus că 2013 a fost, prin comparaţie cu ceilalţi ani, unul slab pentru poezie, mulţi s-au arătat indignaţi, ba chiar s-au şi supărat, ca şi cum cineva ar fi trebuit să se simtă vinovat pentru asta – ţine de o anume fatalitate a creaţiei, inevitabil fluctuantă. 2013 ne-a adus însă foarte multe antologii, acest trend retrospectiv fiind, în sine, un lucru cît se poate de bun. O trecere în revistă a acestor antologii, împărţite pe grupuri de criterii, voi încerca în cele ce urmează.

● ***Piper, scorţişoară, dafin, vanilie*, antologie de Marian Oprea, Editura Brumar, 2013.**

Marian Oprea nu se află la prima antologie de poezie bănăţeană, prezentul op venind în continuarea *Poeţilor din Banat – cele mai frumoase poezii* (Editura Brumar, 2011); de data aceasta însă incluzîndu-i şi pe cei care doar s-au născut ori au locuit în Banat, indiferent de genul în care au excelat (G. Călinescu sau Camil Petrescu) sau de limba în care au creat (Ady Endre, Nikolaus Lenau sau Milos Crnjanski, dar şi germanii din Grupul de Acţiune Banat: Rolf Bossert, Richard Wagner, William Totok ş.cl., ori poeţii din Banatul Sîrbesc). De la minoritarii secolului trecut la douămiişti, de la minori la metafizici, de la lirici la prozastici, selecţia lui Marian Oprea adună aproape o sută de poeţi născuţi în perioada 1802-1988, poeţi mai mult sau mai puţin cunoscuţi şi care au scris în cîteva limbi, de toate orientările, formulele şi expresiile. Impresionantă şi lăudabilă prin anvergură şi prin plaja selecţiei, antologia lui Marian Oprea este un mic eveniment editorial şi ar merita o receptare critică pe măsură. (O antologie realizată tot pe criteriu geografic, dar în proză, a alcătuit şi Ovidiu Pecican: *Antologia prozei scurte transilvane actuale*, două volume, Editura Limes, 2010.)

● ***La început a fost dialogul. Grupul de acţiune Banat şi prietenii – poezii, proză, polemici*, antologie de Corina Bernic şi Ernest Wichner, Editura Polirom, 2013.**

O antologie colectivă este şi aceasta dedicată Grupului de Acţiune Banat (selecţia poemelor celor care se regăsesc şi în *Piper, scorţişoară...* nu coincide, din fericire), care vine în continuarea şi, mai ales, în completarea reeditării volumului colectiv *Vînt potrivit pînă la tare. Tineri poeţi germani din România*, antologie de Peter Motzan, traducerea Ioan Muşlea (ediţia a doua, Tracus Arte, 2012) despre care am scris aici la momentul respectiv. Acolo, Ion Bogdan Lefter refăcea contextul socio-politico-ideologic al minorităţii germane din România postbelică, mai exact anii 1960-1980, reconstituind, în primul rînd, dinamica cîmpului literar care a condus la apariţia celebrei antologii de poezie germană din România. Alcătuită de criticul Peter Motzan în anul 1982, *Vînt potrivit pînă la tare* era subintitulată „zece tineri poeţi germani din România", aceştia fiind, în ordinea din antologie, Anemone Latzina, Franz Hodjak, Rolf Frieder Marmont, Johann Lippet, William Totok, Richard Wagner, Rolf Bossert, Hellmut Seiler, Horst Samson şi Helmut Britz. În ultimul moment, au fost scoşi din cuprinsul antologiei alţi doi poeţi, Klaus Hensel şi Werner Söllner, care, între timp, se exilaseră în RFG. În selecţia realizată de Corina Bernic şi Ernest Wichner apare, printre prieteni, alături de alţii, şi Herta Müller. „Ce a fost Grupul de Acţiune Banat? El a existat din vara anului 1972 pînă la începutul toamnei lui 1975, ca o comunitate de lectură, discuţii şi producţie de texte a unor tineri şi oarecum rebeli literaţi de limbă germană", după cum mărturiseşte în prefaţă Ernest Wichner, care expune şi intervenţia Securităţii, ce a dus, în cele din urmă, la sinuciderea a doi dintre poeţii grupului. Richard Wagner, Gerhardt Csejka, Petru Ilieşu, Daniel Vighi şi Viorel Marineasa – cu toţii evocă grupul, alături de alte texte şi dialoguri inedite. O recuperare esenţială pentru istoria literară a anilor '70 comunişti.

● ***Născut în '58* – Adrian Alui Gheorghe, Vasile Gârneţ, Liviu Georgescu, Bogdan Ghiu, Ioan Es. Pop, Nicolae Ţone, Lucian Vasilescu, Radu Voinescu şi Varujan Vosganian, Editura Cartea Românească, 2013.**

O antologie colectivă ceva mai atipică este *Născut în '58*, care, după cum o arată şi titlul, propune o selecţie din opera a nouă poeţi din promoţia unui singur an. După cum notează în prefaţă criticul Vasile Spiridon (el însuşi născut în 1958), „dorinţa celor nouă poeţi de a apărea împreună între copertele unei cărţi (după o idee avansată de Adrian Alui Gheorghe), cu poemele alese de ei înşişi, îi onorează, chiar dacă s-ar putea interpreta această «revedere» ca fiind pusă sub semnul totalizant al cifrei 5 sau trădînd doar un gest pur sentimental şi prietenesc. Acum nu i-a mai obligat contextul politic la a se recomanda în manieră «pauşală», aşa cum au făcut cînd au intrat în scena literaturii noastre. Între timp, fiecare şi-a descoperit vocea sau individualitatea proprie, părăsind, în felul acesta, printr-un proces firesc de individuaţie, umbra colectivistă a debutului. După retragerea de mult timp în matca proprie, pentru a obţine cristalizări în profunzime, ei vin să ni se ex-pună împreună." Selecţia din opera fiecăruia este de dimensiunea unei plachete, astfel că această antologie oferă suficient material pentru a da imaginea exactă a promoţiei '58. (O antologie de grup asemănătoare a fost şi *Băutorii de absint* – Traian T. Coşovei, Nichita Danilov, Ion Mureşan, Ioan

Es. Pop şi Liviu Ioan Stoiciu, Paralela 45, 2007.)

● **Mircea Ivănescu, *Versuri*, ediţie îngrijită de Al. Cistelecan, Editura Humanitas, 2014.**

După cartea-interviu *Măştile lui M.I., Gabriel Liiceanu în dialog cu Mircea Ivănescu* (2012) şi miniantologia *Cele mai frumoase poezii*, selecţie şi prefaţă de Gabriel Liiceanu (2013), tot la Editura Humanitas apare o consistentă antologie realizată de Al. Cistelecan – cea mai importantă de la cea realizată de Matei Călinescu în 2003 la Editura Polirom. Principala diferenţă dintre cele două selecţii, ambele substanţiale, vine din faptul că Al. Cistelecan se concentrează pe poezia de dinainte de '89, în timp ce Matei Călinescu era mai generos cu selecţia poemelor din deceniul anilor '90. Altfel, citite în paralel, ambele prefeţe mi s-au părut la fel de frumoase şi de bune, complementare, şi e greu să nu reţii sintagme precum cele ale lui Al. Cistelecan – „interceptări din colocviul cu umbrele" sau „suita de evanescenţe transformate într-o simfonie a absenţei" –, chit că limbajul acestuia îi va bloca pe mulţi dintre cititorii accidentali ai acestei ediţii care are toate datele să devină populară.

La capitolul antologii de autor apărute anul trecut, merită menţionate măcar mai multe titluri: Matei Albastru, *Glorie. 1968-2006* (Pandora M); George Almosnino, *Fotoliul verde. Poezii 1971-1995* (Paralela 45) – cu o foarte frumoasă şi emoţionantă postfaţă a Norei Iuga, cea care îngrijeşte şi ediţia; Virgil Mazilescu, *O precizie cu adevărat înspăimîntătoare* (ediţie îngrijită de Teodor Dună, Tracus Arte); Nichita Stănescu, *111 cele mai frumoase poezii* (ediţie îngrijită de Felix Nicolau, Nemira); Alexandru Muşina, *Lucrurile pe care le-am văzut. 1979-1986* (Tracus Arte); Liviu Antonesei, *Un taur în vitrina de piatră. Antologie lirică 1977-2012* (Adenium); Aurel Dumitraşcu, *O mie şi una de picioare verzi* (ediţie îngrijită de Adrian Alui Gheorghe, Tracus Arte); Daniel Bănulescu, *În Şerpărie* (Tracus Arte) şi George Geacăr, *Zoom. Gaura de vierme* (Casa de Pariuri Literare).

Alte antologii, alte criterii: *Cele mai frumoase poeme din 2012* (coord. Claudiu Komartin şi Radu Vancu, Tracus Arte), al patrulea volum al acestei serii de antologii anuale începute în 2010; şi, tot cu Radu Vancu în prim-plan – *Poetry is Smart* (Armanis), antologie multilingvă a Festivalului Internaţional de Poezie de la Sibiu, din care reproducem şi micul poem de mai jos.

„Am încercat să le spun
că există şi poeţi vii" zice soră-mea

„Cum doamnă nu sînt morţi toţi ca
Eminescu?"

„Nu nu" a încercat ea să le spună
a deschis o revistă a spus „uitaţi pe ăsta îl cunosc"
le-a arătat o poză „şi pe el îl cunosc iar el
el venea la noi acasă"

Clasa amuţise.

„Şi pe el îl ştiu iar el copii"
a zis ea şi a coborît printre bănci
„el e chiar fratele meu."

Clasa amuţise iar soră-mea soră-mea
în lumina de octombrie
devenise clar străvezie.

(Andrei Bodiu, „Poezia sau viaţa",
în antologia Poetry is Smart,
ediţie îngrijită de Radu Vancu,
Editura Armanis, 2013)

PUBLICITATE

Diana MARINCU

Artistul ca „antropolog zen“

– Emotional Architecture 4 –

● Călin Dan, *Emotional Architecture 4*, Jap Sam Books, 2013. Text de Judit Angel; imagini de Călin Dan; design de Arnold Estefan. Cu o conversaţie între artist şi Adela Marcu.

Pe 25 februarie, la Victoria Art Center din Bucureşti, a avut loc lansarea celui de-al patrulea volum din seria *Emotional Architecture (Arhitectura emoţională)* a artistului şi teoreticianului Călin Dan. Cu ocazia lansării, a fost deschisă şi o expoziţie care punctează cele mai importante momente ale acestui proiect, din 2003 pînă astăzi, prin cîteva fotografii, video-uri şi cea mai recentă instalaţie alcătuită din arhiva foto care a stat la baza cărţii. Readucerea în atenţia publicului a episoadelor anterioare din ciclul tematic *Emotional Architecture* reprezintă o ocazie de a identifica reţeaua de idei care leagă lucrări de altfel foarte diferite, cum sînt *Sample City* (2003), *Trip* (2006) sau *Aripi pentru cîini* (2009). Arhitectura ca instrument al puterii, oraşul postcomunist cu cicatricile şi reziduurile istoriei, scenografia spaţiului public tratată ca o permanentă negociere între autonegare şi acceptare, orizontul de gîndire pe care oraşul îl descrie atît la nivel tactil, senzorial, cît şi la nivel ideologic, precum şi locuirea ca o sumă de constrîngeri şi relaţii sînt instrumente speculative de cercetare artistică. Acest demers şi-a anunţat, cu ocazia vernisajului, continuarea – „Autorul colectiv (istorii private ale arhitecturii publice)“, o temă care aduce în discuţie arhitectura megalomană şi poveştile din jurul participanţilor direcţi la proiectarea şi realizarea Casei Poporului.

Arhitectura emoţională este pentru Călin Dan un teritoriu conceptual definit de tensiunea ontologică dintre oameni şi spaţiul geografic, psihologic şi istoric pe care îl ocupă. Ţesutul urban alcătuit din clădiri, monumente şi spaţii publice formează cadrul de reflecţie al artistului asupra metropolei moderne, cu ideologiile, eşecurile, utopiile, sensibilităţile, traumele, negările şi visele care o/ne definesc, pînă la urmă. Spaţiul mental pe care oraşul îl schiţează, dincolo de cel fizic, cuprinde o sumă de informaţii şi senzaţii date de mişcarea omului între diferite repere. Acesta a fost şi punctul de pornire al definirii conceptului de „arhitectură emoţională“, în 2003, cînd artistul a realizat filmul *Sample City*. Aici, Călin Dan tematiza experienţa lui personală de locuitor al Bucureştiului (plecat din oraşul natal, Arad) care încearcă să asimileze toate aspectele unui cotidian disfuncţional, prin propria experienţă, printr-un periplu prin oraş, cu o uşă ataşată de spate, privită fie ca un bagaj greu de lăsat în urmă, fie ca o eliberare a emoţiilor, dată de contactul direct cu spaţiul public. Fiecare proiect al seriei *Emotional Architecture* s-a materializat în cîte un volum individual, cuprinzînd imagini şi eseuri care completează cercetarea artistului, contextualizînd-o într-un sens mai larg decît o poate face un spaţiu expoziţional.

Călin Dan explica, într-un interviu din 2004, luat de Judit Angel şi publicat în revista *Idea. artă + societate*, că strategia sa este să paraziteze domeniul arhitecturii, „supunîndu-l unor proceduri de testare a rezistenţei la presiunile unui ambient social străbătut de curenţi haotici numiţi necesitate, plăcere, disconfort, agresivitate, moarte.“ Pentru proiectul *Emotional Architecture 4*, Călin Dan analizează şi documentează „miezul“ unei instituţii, format din angajaţii de acolo şi diagrama existenţială a acestora, în funcţie de clădirea în care sînt nevoiţi să trăiască zi de zi. Accentul care alunecă de la expunerea spaţiului public, prezentă în lucrările sale anterioare, spre interiorul unei instituţii (Ministerul Locuirii, Planificării Teritoriale şi Administrării Ambientale, MinVROM), determină o nouă ramificaţie a proiectului, strîns legată de microcomunităţile şi microstructurile de putere, uneori la fel de importante precum ierarhiile politice şi sociale evidente.

Cartea *Emotional Architecture 4* poate fi interpretată ca un jurnal al relaţiei dintre artist şi instituţia-gazdă, conţinînd fotografii şi note care documentează această experienţă şi, de asemenea, o parte teoretică, formată din textul istoricului de artă Judit Angel despre acest proiect, şi interviul luat artistului de Adela Marcu. Suportul vizual porneşte de la cercetarea unui „trib organizaţional“ (Bogdan Ghiu) din interiorul MinVROM, pe care artistul nu-şi propune să-l diagnosticheze sau să-l „bruscheze“, ci să-l urmărească prin ceea ce Judit Angel numeşte, în eseul publicat în volum, o „cartografiere emoţională“.

În perioada februarie – martie 2008, Călin Dan s-a „infiltrat“ ca stagiar în cadrul MinVROM de la Haga. Stagiul său a fost din start gîndit ca o documentare la faţa locului a colectivului de angajaţi, în relaţie cu imaginea publică a acestei instituţii. Realizată în perioada 1986-1992, după desenele arhitectului Jan Hoogstad, clădirea ministerului a fost încă de la început controversată, reprezentînd ultimul exemplu de arhitectură oficială din Olanda. După finalizarea acestei clădiri, guvernul a decis ca pe viitor să îşi aleagă sediile din oferta existentă pe piaţa imobiliară. Iniţiativa de a construi MinVROM face parte dintr-un program al guvernului olandez de atunci (de la sfîrşitul anilor 1980) de a aduce laolaltă toate departamentele Ministerului Locuirii, Planificării Teritoriale şi Administrării Ambientale, din Haga, Zoetermeer şi Leidschendam, într-o singură clădire, special proiectată în acest sens. Fiind vorba despre aproape trei mii de angajaţi care urmau să populeze acest spaţiu, Jan Hoogstad a încercat să înlăture pericolul senzaţiei de claustrofobie şi a sindromului numit *sick building* (o stare pronunţată de disconfort din cauza lipsei de oxigen din interiorul clădirilor sau a poluării la care sînt supuşi angajaţii din cauza proximităţii zonelor cu un trafic foarte intens), gîndind o clădire alcătuită din două straturi transparente, suficient de distanţate unul de altul, astfel încît să se creeze între ele o seră cu vegetaţie şi un microclimat optim. Datorită acestui spaţiu de protecţie care izolează interiorul, asigură nivelul necesar de oxigen în spaţiile de lucru şi lasă lumina naturală să pătrundă în birouri, MinVROM este considerat unul dintre primele exemple ale arhitecturii sustenabile din Olanda. În ciuda aprecierii de care s-a bucurat clădirea ca realizare arhitecturală, ea a fost, de-a lungul timpului, intens criticată de angajaţii care au populat-o. Proiectul lui Jan Hoogstad a rămas unul idealist, despre care funcţionarii guvernului cu care a stat de vorbă Călin Dan spuneau că niciodată nu a fost cu adevărat transparent din punct de vedere social, legătura cu exteriorul s-a creat în mod artificial, iar imaginile suprapuse prin transparenţa pereţilor au dus la o „iluzie perforată“, fiecare imagine fiind reflexia unei alte imagini într-o carcasă de tip acvariu.

Rolul etic al artistului, despre care vorbea şi Bogdan Ghiu în prezentarea cărţii, este de a lua parte activ la comunitatea sau societatea despre care arhitectura încearcă să construiască o naraţiune. Prezenţa lui Călin Dan în clădirea guvernului a însemnat o apropiere mai mare de obiectul de studiu, de oamenii din jur şi de istoria locală care îşi revendică drepturile. Călin Dan a participat în timpul rezidenţei MinVROM la şedinţele de lucru ale angajaţilor şi la toate activităţile instituţiei, încercînd să cunoască îndeaproape ierarhiile departamentelor de acolo. Fotografiile sînt mărturiile acestor activităţi, nu au nimic înscenat şi fac parte dintr-un flux de impresii şi senzaţii completate de textele din carte. Artistul fotografiază adesea, din unghiuri imposibile, compoziţii atipice, apropiindu-se uneori excesiv de cîte un obiect sau personaj, astfel încît contextul larg se pierde. Călin Dan explică în interviul care încheie volumul *Emotional Architecture 4*, acordat Adelei Marcu, faptul că ceea ce îl interesează cu adevărat în acest moment este destinul unei clădiri, şi nu clădirea în sine. Felul în care clădirile îmbătrînesc, sînt restaurate şi agresate, mor şi sînt îngropate prezintă pentru Călin Dan o fascinaţie mai mare decît semnificaţia lor vie, într-un moment de manifestare completă a puterii şi dominaţiei. Vulnerabilităţile construcţiilor şi asocierea dintre ciclul „biologic“ al unei clădiri şi cel istoric fac ca apropierea artistului de „materie“ să se petreacă în primul rînd la nivel empatic, senzorial, şi de-abia apoi cultural, analitic. Între timp, clădirea MinVROM a fost evacuată şi ministerul s-a redistribuit în alte organisme guvernamentale care i-au preluat funcţiile. În prezent, nu se cunoaşte destinaţia acestei clădiri sau semnificaţia cu care va fi reînvestită.

Spaţiul mental pe care oraşul îl schiţează, dincolo de cel fizic, cuprinde o sumă de informaţii şi senzaţii date de mişcarea omului între diferite repere.

***Diana Marincu** este doctorandă la Universitatea Naţională de Arte din Bucureşti, Istoria şi Teoria Artei, cu o cercetare despre curatoriatul contemporan şi discursul despre alteritate formulat de expoziţiile occidentale construite în jurul unor criterii politico-geografice.*

■ ■ ■

craii de burta veche

Saltimbocca La Felce

„Unul din marile avantaje din North Beach este că nu trebuie să mergi prea departe, ca să găseşti restaurante excelente. Traversam doar două străzi şi ajungeam la La Felce, unde comandam paste-*pesto*, o *saltimbocca* de viţel şi un Valpolicella foarte plăcut. Vă mai amintiţi ce spuneam, apropo de micile lucruri care îţi lipsesc la puşcărie? Pentru mine, era usturoiul. Cînd eşti sicilian, hrănit de mamă o viaţă întreagă, dacă trece o zi sau două fără usturoi, intri în sevraj. Pentru mama mea, usturoiul era un leac universal. Îl punea în orice, mai puţin în cafea. Guturai? Frecaţi-vă pieptul cu usturoi crud. Gripă? Mîncaţi usturoi crud. Hipertensiune? Mai luaţi puţin usturoi. M-am întrebat adesea ce s-ar fi întîmplat dacă tata i-ar fi spus că are hemoroizi.“

Ne vorbeşte detectivul privat Nick Polo, din *Polo Solo* (1987), de Jerry Kennealy, primul roman din seria care îl are ca protagonist.

Comandaţi la măcelărie 4 escalopuri mari de viţel de lapte. Frecaţi feliile de carne cu un căţel de usturoi. Puneţi pe jumătatea dreaptă a fiecărui escalop o frunză mică de salvie proaspătă şi, peste frunză, o felie de jambon crud (Parma sau San Daniele). Împăturiţi fiecare escalop, cu jambonul spre exterior, şi fixaţi-l cu o scobitoare. Încingeţi într-o tigaie încăpătoare o lingură de ulei şi una de unt. Frigeţi escalopurile 3 minute, pe partea cu jambon. Întoarceţi-le apoi, săraţi, piperaţi şi mai lăsaţi-le 5 minute. Adăugaţi 100 ml de Marsala şi lăsaţi la foc iute pînă cînd se evaporă sosul. Scoateţi escalopurile pe un platou şi deglasaţi tigaia cu 200 ml de smîntînă. Lăsaţi să scadă 5 minute şi turnaţi sosul peste escalopuri.

Restaurantul La Felce *(Feriga)*, din North Beach – cartierul Little Italy din San Francisco, a existat cu adevărat, pînă de curînd, vreme de cîteva decenii.

Amicul Dejun

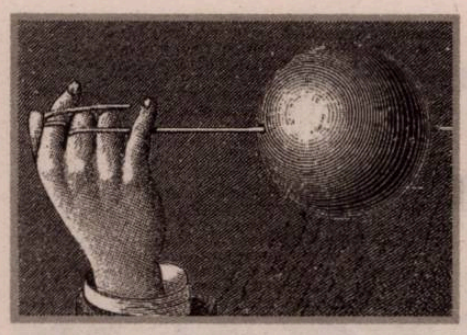

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Merkel vine de pe Venus iar Putin de pe Marte

La Harkov şi la Doneţk, comunităţile proruse cer un referendum pentru obţinerea autonomiei – iar trupele speciale (ale Rusiei?) veghează; conducătorii de la Tiraspol cer şi ei recunoaşterea statului transnistrean de către Chişinău şi retragerea de la discuţiile în format 5 plus 2. Iar Rusia a sistat mai multe înţelegeri comerciale cu Ucraina şi a ridicat vocea la ţările baltice. Situaţia nu e fără precedent, dar e îngrijorătoare. Sancţiunile economice şi politice impuse Rusiei sînt apă de ploaie. Vestul nu a reuşit să fie convingător cînd a izbucnit criza din Crimeea. Nu a fost nici persuasiv, nici disuasiv. Iar acum tace de teamă că va trebui să-şi recunoască înfrîngerea.

Singura voce europeană cît de cît audibilă e cea a Germaniei, o ţară care a întreţinut mereu relaţii bizare cu Rusia. Istoricul Gerd Koennen vorbeşte chiar de un „complex rusesc" al Germaniei, generat de istoria paralelă şi în acelaşi timp asincronă a celor două ţări, a celor două imperii multimilenare: Rusia a devenit ţara cu cea mai mare întindere de pe mapamond, iar Germania – un important nucleu de putere în centrul Europei. Fascinaţia germanilor pentru Rusia are explicaţii culturale. Dar transferul acestui „complex rusesc", apărut în prima parte a secolului XX, în relaţiile internaţionale de acum, riscă să încurce şi mai mult lucrurile.

Germania şi, pînă la un punct, chiar şi Franţa, nu au vrut să-şi folosească avantajele tehnologice şi puterea economică pentru a obţine superioritate în plan militar. Ambele state – dar în primul rînd Germania – se bazează, în relaţiile externe, pe numeroasele tratate, pe apartenenţa la Uniunea Europeană şi, mai ales, pe încrederea în voinţa declarată a celorlalte state de a participa la comunitatea internaţională. Ele nu fac uz (şi, cu atît mai puţin, abuz) de puterea de convingere impusă prin forţă, jucînd aproape totul pe o singură carte: cea a comunicării. Conflictele se previn prin negociere, divergenţele se nivelează prin compensarea revendicărilor. E, în esenţă, ilustrarea perfectă a „statului postmodern" invocat, recent, de Angela Merkel. Dar cum să aplici teoria cînd partenerul nu înţelege regulile jocului?

Problema cu „politica postmodernă" e că termenul de „putere" şi-a schimbat sensul. Noile reguli pot fi înţelese doar de cei care acceptă şi îşi însuşesc terminologia. Dar pentru ca Merkel să fie mai convingătoare cînd vorbeşte cu Putin la telefon, ar trebui ca Germania să fie *şi* o putere militară. Este exact ceea ce îi sugerează, într-un editorial din *Die Zeit*, profesorul Ulrich Speck de la Carnegie Europe, Bruxelles:

Problema cu „politica postmodernă" e că termenul de „putere" şi-a schimbat sensul.

o schimbare de ton în politica externă a Berlinului. Sau o schimbare de atitudine în ceea ce priveşte apărarea. Altminteri, Germania va fi mereu inadaptată. Într-un anume fel, va fi ca Rusia – doar că va fi perdantă.

În vîltoarea evenimentelor din Ucraina, cancelara a încercat, într-adevăr, de mai multe ori, să comunice cu Vladimir Putin. L-a sunat de cîteva ori. Una dintre discuţiile telefonice ar fi durat mai mult de o oră. Pentru oricine ştie cît de cît cum merg lucrurile în asemenea situaţii şi la acest nivel, durata convorbirii e un semn: au ajuns la o înţelegere sau, măcar, au o bază de discuţii. Însă în cazul de faţă, fiecare a înţeles altceva. „Putin trăieşte în altă lume", ar fi spus, se pare, Merkel, după discuţia cu pricina. Nu era un afront, ci o constatare întristată. Probabil că acelaşi lucru o fi gîndit şi Putin în sinea lui, după ce a închis telefonul: nemţii ăştia sînt de pe altă planetă. Fiecare are propria concepţie despre lume: Merkel crede într-o lume deschisă, Putin e de părere că prăbuşirea URSS ar fi cea mai mare catastrofă geopolitică a secolului XX; Merkel vrea o Uniune Europeană puternică şi relaţii parteneriale, Putin vrea să recîştige teritoriile pierdute; Merkel încearcă să promoveze stabilitatea promiţînd bunăstare, Putin mizează tocmai pe întreţinerea unor conflicte mocnite, ca mijloc de şantaj. Pe scurt: Merkel vine de pe Venus iar Putin de pe Marte.

PUBLICITATE

PUBLICITATE

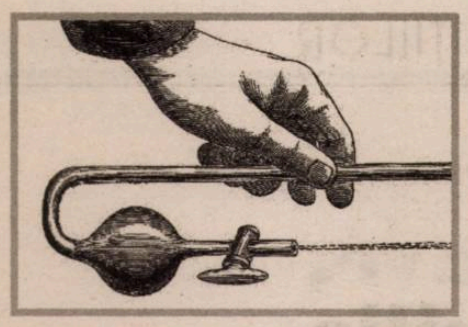

Oana STOICA

rosencrantz & co

Oameni şi sfinţi

● *Sfîntul din Sfîntu Gheorghe* – o poveste cu mingi, de Peca Ştefan, regia: Ana Mărgineanu, scenografia: Anda Pop, muzica: Éltes Áron, coregrafia: Andreea Duţă. Cu: Claudia Ardelean, Ion Fiscuteanu Jr., Fekete Zsolt, Gulácsi Zsuzsanna, Sebastian Marina, Fatma Mahomed, Camelia Paraschiv, Elena Popa, Daniel Rizea. Teatrul „Andrei Mureşanu" Sfîntu Gheorghe.

„O foarte puternică primă impresie." Aşa s-ar putea caracteriza *Sfîntul din Sfîntu Gheorghe,* al patrulea episod din Proiectul „Despre România, numai de bine", derulat de regizoarea Ana Mărgineanu şi dramaturgul Peca Ştefan în oraşe de provincie, pe care le portretizează dramaturgic pe baza unei cercetări (primele trei au avut loc în Baia Mare, Piatra Neamţ şi Tîrgovişte). Expresia aparţine Anei Mărgineanu şi exprimă destul de bine ce se doreşte şi ce se obţine în acest proiect: un spectacol cu poveşti reale ficţionalizate (primul episod se numea *Poveşti adevărate, complet inventate despre Baia Mare)* în care se concentrează spiritul locului, nu în sensul triumfalist, ci uman, aşa cum un străin îl poate percepe. La Sfîntu Gheorghe, echipa Ana – Peca a găsit un oraş multietnic, consumator de cultură, cu infracţionalitate redusă, care găseşte resurse de supravieţuire în generozitate. Căci întreg spectacolul este construit pe generozitate ca marcă a oraşului. Cercetarea este documentată printr-o expoziţie de fotografii cu oamenii locului (unele se regăsesc pe scenă) şi printr-o carte care cuprinde textul spectacolului, în română şi maghiară.

Spectacolul se construieşte în scene scurte, pe sistemul teatrului-sport. Spectatorii pot interveni în derularea poveştii, votînd cu ajutorul unor mingi continuarea acesteia într-una dintre posibilele variante şi pot decide finalul, asumîndu-şi consecinţele alegerii. Este o formă de responsabilizare civică, publicul înţelege că un gest schimbă cursul lucrurilor. Acelaşi sens îl au donaţiile, obiecte pe care spectatorii le dau în schimbul unui vot prin care pot influenţa destinul unui personaj (obiectele vor umple plicurile pe care le primesc anonim personajele, tot ca un semn de intervenţie salvatoare, un bine făcut azi are efect mai tîrziu, un obiect donat într-o reprezentaţie va ajuta un personaj la următoarea reprezentaţie). Povestea „sfîntului" care îi ajută pe ceilalţi se focusează pe prima lui intervenţie asupra unei adolescente de etnie romă căreia îi oferă un loc de muncă pentru a o ajuta să meargă la şcoală. Nevoia „sfîntului" Rareş (locuitor al oraşului Sfîntu Gheorghe, deci „sfîntgheorghian", conform terminologiei folosite de Peca, menită să marcheze desacralizarea bunătăţii ca atribut divin, pînă la nivelul omului obişnuit) de a ajuta izvorăşte iniţial dintr-un sentiment de vină (a asistat la o infracţiune fără să intervină), dar se transformă în insuportabilitatea de a vedea nefericire, neputinţă şi sărăcie, în nevoia de a ameliora suferinţa, chiar cu riscul de a se pune pe sine însuşi în stare de precaritate. Şi atunci se pune problema pînă unde este valabilă bunătatea? Are generozitatea limite? Puterea de a-i salva pe ceilalţi are ca revers incapacitatea de a se salva pe sine însuşi. Cine pe cine salvează, în mod concret – „sfîntul" pe cel în nevoie sau, metaforic, asistatul pe salvator, de sine însuşi?

Desigur, problema principală este cea etnică. Într-un oraş multicultural, relaţia româno-maghiară care, după spusele localnicilor, „nu este aşa cum ne spun politicienii la televizor" (iarăşi Peca), se configurează conflictual doar la nivel politic. În scena din Consiliul local, totul, inclusiv spectacolele de teatru, se tranşează prin prisma statisticii etnice, ceea ce duce la o convenţie generatoare de gînduri: pe scenă, româna şi maghiara sînt inversate, lucru care e mai mult decît un exerciţiu inventiv, arată că problemele celor două etnii transpar la fel din ambele perspective. Spectacolul pune însă reflectorul pe a treia etnie din oraş, neluată în considerare şi, prin urmare, nereprezentată: romii. Comasată la marginea oraşului, în Orko, comunitatea romă trăieşte în sărăcie, renegată, şi de români, şi de maghiari, şi ignorată de administraţia oraşului.

Ana Mărgineanu foloseşte o convenţie la vedere. Aşezaţi pe scaune laterale, actorii intră pe rînd în spaţiul de joc şi interpretează mai multe caractere (ca şi cum ar face nişte numere de magie). Personajele politice sînt creionate caricatural, în stereotipia lor etnică, celelalte sînt cărnoase, vii. Etnia este marcantă doar la nivel de masă, la nivel individual nu mai este importantă (la fel făcea şi Gianina Cărbunariu în *20/20,* spectacolul de la Tîrgu Mureş despre conflictele interetnice din martie 1990). Claudia Ardelean face un tur de forţă în rolul adolescentei din Orko, construind credibil un tipar etnic mix (actriţă română joacă un personaj de etnie romă şi expresie maghiară). „Sfîntul" lui Sebastian Marina este un tip complex, angoasat, dominat de pasiunea pentru fotografie, transformată într-o pasiune pentru oameni. Fatma Mohamed joacă mai multe personaje, printre care două ţigănci – diferite tipologic, una ruptă parcă din poveştile magice ale lui Mircea Eliade (şi care permite actriţei să-şi arate expresivitatea corporală cu ajutorul coregrafei Andreea Duţă), alta prototip social desprins din realitatea cotidiană – şi un personaj caricatural, administratoarea blocului. Ca soţie a „sfîntului", Elena Popa creionează un personaj în continuu declin, care pierde bucuria de a trăi, inundat de problemele practice. E o formă demonstrativă a efectului distrugător al sărăciei asupra psihicului uman. Mai multe personaje sînt jucate de doi actori de la Tîrgu Secuiesc – Fekete Zsolt (haios în rolul unui poliţist român) şi Gulácsi Zsuzsanna (excelentă în rolul unui băieţel de 7 ani, actriţă cu reale abilităţi comice şi dramatice, pe care am remarcat-o în prima variantă a *Florilor de mină* de Csaba Székely). Ion Fiscuteanu Jr. este un MC magician (Stăpînul mingilor), Daniel Rizea portretizează un afacerist local fără scrupule, iar Camelia Paraschiv trece cu rapiditate prin mai multe roluri. La saxofon, Éltes Áron dă rotunjime poveştii şi pune accentele, comice sau tragice, pe o poveste despre oameni şi sfinţi.

Imnul României cîntat în maghiară, şi cel secuiesc – în română reprezintă o mostră delicioasă de umor, care loveşte în obsesiile etnice ale unora şi altora.

Jocul este în mare parte dinamic (există doar cîteva momente care trenează, în special momentul umbrelor) şi comic într-un mod surprinzător. Imnul României cîntat în maghiară, şi cel secuiesc – în română reprezintă o mostră delicioasă de umor, care loveşte în obsesiile etnice ale unora şi altora. Dar dincolo de simboluri sînt oamenii, şi spectacolul demonstrează că există şanse ca omul să devină mai important decît etnia.

Sfîntul din Sfîntu Gheorghe este un spectacol optimist, chiar dacă spune poveşti triste. Există aici o speranţă în umanitatea care trece dincolo de orgolii şi politică. Speranţa că sfinţii se pot întîlni pe stradă.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

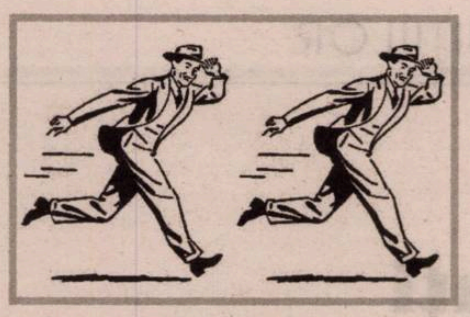

● ***Al doilea joc*** **(România, 2014), de Corneliu Porumboiu.**

Andrei GORZO

dilematograf

Video-objet trouvé, comentat în familie

Al doilea joc al lui Corneliu Porumboiu constă într-un video-obiect *ready-made* – înregistrarea TVR a unui meci Steaua – Dinamo din decembrie 1988, arbitrat de tatăl regizorului –, pentru care cei doi Porumboiu au asigurat, în 2013 (în ceea ce sună ca şi cînd ar fi fost o singură, informală şedinţă, cu telefoane sunînd şi brichete clicăind), un comentariu din *off* pe două voci (în locul celui furnizat iniţial de Cornel Pumnea). Revalorificate de Porumboiu, după 25 de ani, ca artă vizuală, imaginile de arhivă – cu jucătorii poticnindu-se timp de 90 de minute, fără să înscrie nici un gol, printr-un amestec de zăpadă şi pămînt, sub privirile unor spectatori prostraţi, cu feţele ascunse de glugi şi de umbrele, de perdeaua ninsorii şi de starea proastă a materialului filmat – se pretează perfect interpretării în cheie alegorică: vechiul telespectacol sportiv poate fi privit acum ca un dans absurd-macabru – al futilităţii (scorul rămîne 0-0), al terminalităţii (ninge ca de sfîrşitul lumii) şi, în particular, al falimentului unui regim politic (suporterii plouaţi, stadionul fără reclame – ceauşismul în faza sa de austeritate terminală). Sensibil la sugestivitatea multidirecţională a imaginilor, Corneliu Porumboiu tot încearcă (fără a insista prea tare) să deschidă discuţia din *off* într-unele dintre aceste direcţii; mai degrabă lipsit de chef, fostul arbitru tinde însă să închidă, unul după altul, subiectele deschise de fiul său. Astfel, tatăl se arată indiferent la poezia atribuită de fiu ninsorii. Din actualul lui punct de vedere, meciul, în general, nu conţine nimic „frumos" – doar îndîrjire futilă. Regizorul încearcă mici inflexiuni nostalgice: pe vremea aceea se juca mai frumos – un jucător nu cădea automat, la cea mai mică atingere, în careul advers. De obicei, fostul arbitru răspunde pragmatic şi pe un ton somnolent, dacă nu de-a dreptul plictisit: lumea trăieşte în prezent şi, după 25 de ani, nici problemele astea, nici altele ridicate de fiul său – eventualele probleme diplomatice presupuse de arbitrarea unei întîlniri între echipa Securităţii şi cea a Armatei, numărul de informatori din rîndurile arbitrilor internaţionali de cetăţenie română – nu mai interesează pe nimeni; un meci e un spectacol perisabil, a cărui capacitate de a stîrni interes larg durează fix atît cît se joacă, după care nu rămîn mult mai mult decît nişte madlene pentru uzul contemporanilor, nişte mementouri ale propriei îmbătrîniri („Ce tineri erau jucătorii!").

Regizor înclinat să dea tîrcoale, cu fler şi circumspecţie, problemelor care-i preocupă pe teoreticienii de film, Porumboiu-*fils* compară de două ori înregistrarea cu un film de cinema, precizînd a doua oară că filmul respectiv ar putea fi unul de-al lui – „lung şi nu se întîmplă nimic"; intuiţie pe care n-o explică (şi pe care Porumboiu-*père* o întîmpină indiferent, cu tot cu oferta jucăuşă a fiului de a-l transforma în erou de film), dar care se poate susţine (de altfel, e departe de a fi nouă). Printre lucrurile pe care un meci înregistrat le are în comun cu un film de cinema se numără limita de durată, caracterul de naraţiune (întărit de prezenţa unei numărători inverse) şi acela de spectacol, unele convenţii de prezentare (nu numai genericul de final, ci şi reguli stilistice mai particulare, precum aceea că, într-o transmisiune optzecist-românească de pe stadion, la cel mai mic semn de altercaţie se comuta de la vederi cu terenul la vederi cu tribunele) şi, nu în ultimul rînd, transformarea inexorabilă a spectacolului, pe măsură ce trece timpul, în documentar despre actorii săi („Ce tineri erau!") şi, pînă la urmă, în dans al umbrelor/fantomelor. De asemenea, vechiul ideal de arbitraj al lui Adrian Porumboiu – acela de a-şi face simţită autoritatea poliţienească într-o măsură cît mai mică, preferînd să păstreze fluiditatea jocului (strategie înţeleaptă în cazul unui meci Steaua – Dinamo de dinainte de 1989) – e uşor de analogizat cu idealul unei regii cinematografice „neintervenţioniste", „observaţionale", autoefasante; paralelă care nu pare să-i scape omului de film, în momentul în care îi face omului de fotbal complimentul cum că, după o jumătate de meci, nu-i mai simte intervenţiile în joc. Deşi e mîndru de ce-a realizat ca arbitru, tatăl continuă să nu se lase uşor antrenat într-o discuţie despre lucrurile astea, iar fiul nu-l presează; conversaţia e mormăit-toropită, stagnantă (ca meciul în cauză), cu multe pauze. Conceptual, *Al doilea joc* e un hibrid promiţător între două genuri perfect legitime: genul căruia îi aparţine pe partea de video este acela al filmului făcut din *found footage* (cu alte cuvinte, al filmului ca obiect găsit), iar genul căruia îi aparţine pe partea de audio este acela al *home movie*-ului. Dar la fel de legitimă e întrebarea dacă ceea ce se adună e mai mult decît o tatonare sumară a unui material ofertant, tatonare în urma căreia artistul rămîne cu mîna goală, exceptînd un şirag de sugestii vaporoase despre fotbal, cinema, ceauşism şi viaţă în general.

Paul BREAZU

audio şi n-am cuvinte

Metal/Mental

● **The Body,** ***I Shall Die Here,*** **RVNGIntl. Records, 2014.**

Cum ne mai raportăm astăzi la un gen muzical numit metal? După moartea culturii/naţiunii alternative, care a tras uşor-uşor în groapă ultima şi cea mai permisivă invenţie majoră a categoriei, nu metal-ul, a început să bată vîntul. Metallica a redevenit cel mai important *player* al acestui teren de joc. Marile trupe ale anilor '80-'90 s-au reîntîlnit cu o neaşteptată faimă. Sigur că, în zona extremă şi avangardistă, apariţia unor proiecte precum Boris sau Sun O))), cu al lor flirt între drone şi doom, părea a deschide uşa schimbărilor în metal. A fost şi n-a fost să fie, genul patentat de coliziunea dintre Black Sabbath şi aproape orice altă trupă cu chitară, bas şi tobe de la începutul anilor '70 ţinîndu-se cu o oarecare insistenţă de coarda conservatorismului. Faimoasa *NOLA scene* n-a fost capabilă să treacă dincolo de graniţa unui interes mai degrabă minor pentru o bulă sonoră care, s-o recunoaştem, n-avea cine ştie ce apetenţă comercială. Chiar şi aşa, în ultimii ani au apărut cîteva proiecte apte să viruseze mai mult sau mai puţin vizibil *establishment*-ul şi estetica genului, fie că vorbesc aici de trupe precum Mastodon şi Baroness sau, la capătul celălalt, de mai noul proiect Wrekmeister Harmonie.

The Body, trupa americană de sludge formată în 1999 şi compusă din Chip King (chitară & voce) şi Lee Buford (tobe & programare), a debutat discografic în 2004, cu un album care îi purta numele şi care o alinia curentului amintit, fără a o scoate în vreun fel în faţă. Albumul care a urmat şase ani mai tîrziu, *All the Waters of the Earth Turn to Blood,* era deja un pas înainte, iar cel de-al treilea, *Christs, Redeemers*, apărut la influenta casă de discuri Thrill Jockey, făcea ca această formaţie să devină un nume respectat în liga noise metal-ului. Ba chiar, cu noul album, unul *hype*. Există măcar două motive care să-mi dea dreptate. Lansat de RVNGIntl., un label foarte *cool* din State, al cărui portofoliu

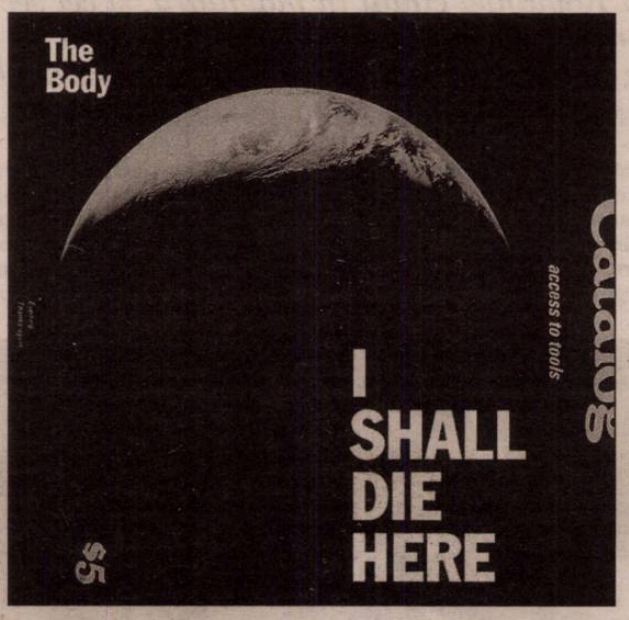

evoluează lipsit de idiosincrazii între artişti precum CFCF, Julia Holter, Maxmillion Dunbar sau Stellar OM Source – care va performa anul acesta, pe 26 aprilie, la Festivalul Rokolectiv din Bucureşti –, şi produs de Bobby Krlic *aka* The Haxan Cloak, *I Shall Die Here* e un experiment reuşit de la primul ţipăt procesat şi sinistroid de pe *opener*-ul „To Carry the Seeds of Death Within Me" pînă la *feedback*-ul terorizant al acelei chitări din finalul ultimei piese, „Darkness Surrounds Us". Krlic operează cu precizia unui chirurg al Infernului producţia lui *ISD,* construind, la fel ca în propria muzică, *layer*-e peste *layer*-e. Sîntem în interiorul unui asalt sonic neîntrerupt, care mixează colosali (sub-)başi zombificaţi, efecte de chitară duse dincolo de capacitatea de înţelegere a acestui instrument, anxioase ritmuri în *slo-mo,* rezultate dintr-un infinit dans între tobe şi *drum machines* şi *sample*-uri de voci de poetese moderniste (rusoiaca Anna Akhmatova, în cazul acesta) care îşi declamă manifestul: *„To the fact that the world is cruel and depraved. To that fact that God did not save."*

Paul Breazu *este jurnalist.*

trei întrebări pentru

Valentin RAUCA

„Stilul ne-a ales pe noi"

De ce „emergence"?

Pentru că ne-am dat seama că sîntem componente mici ale unui proiect care devine din ce în ce mai mare, pentru că muzica e mai mult decît suma unor unde sonore luate separat, pentru că albumul acesta, precum un magnet, a strîns păreri şi adepţi încă de pe vremea cînd îl ţineam în sertar şi îl prezentam numai celor apropiaţi nouă şi, nu în ultimul rînd, pentru că marchează o evoluţie şi o schimbare spre şi mai aproape de ceea ce sîntem noi cu adevărat.

Ce s-a păstrat / schimbat în muzica trupei?

S-a păstrat esenţa, modul în care am compus majoritatea pieselor, mai întîi acasă, în linişte, şi apoi la sală, în zgomot, împreună cu tot grupul. Dar s-a experimentat mai mult, am îmbinat stiluri, am folosit orice mijloace aveam la îndemînă pentru a exprima gîndurile noastre prin intermediul sunetelor. Pe *Emergence* se găsesc cîteva piese total surprinzătoare pentru ascultătorii Grimus, ceea ce cred că e un avantaj din punct de vedre al ieşirii din rutina lansării celui de-al treilea album. De asemenea, cred că textele multora dintre piese sînt făcute în aşa fel încît ascultătorul să poată rezona cu ele prin prisma propriei sale experienţe de viaţă.

V-aţi pus problema stilului, pentru a fi mai „accesibili"?

Poate că acesta e cel mai mare (dez)avantaj al nostru, faptul că niciodată nu am avut gînduri „ascunse" în ceea ce priveşte piesele noastre, nu ne-am gîndit să adoptăm un stil doar pentru că acel stil aduce bani şi niciodată nu am construit o piesă ca la carte, de genul „cum să construieşti un hit". Stilul ne-a ales pe noi, de obicei mergem unde ne duce piesa şi aproape niciodată nu ajungem să ducem piesa unde credem în momentul cînd începem să o lucrăm. Finalitatea acestui proces ne miră şi pe noi, de cele mai multe ori.

Valentin Rauca *este chitaristul ritmic al trupei Grimus, al cărei nou album,* Emergence *(Music in Space), a fost recent lansat.*

a consemnat Marius CHIVU

Cristina FOARFĂ

bolero de travel

Pe drumuri

– sau cînd traficul lor are altă logică –

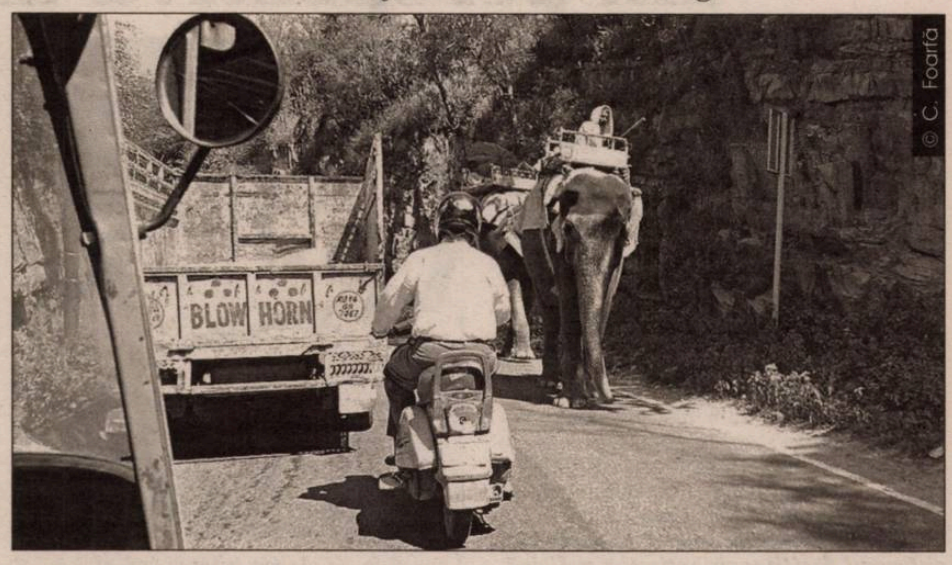

Prima dată cînd am intrat cu *tuk-tuk*-ul pe contrasens şi am mers cîţiva kilometri, am crezut că mor în primele minute. Apoi m-am liniştit. Buddhismul şi-a făcut treaba. „Ce se poate întîmpla?“ mi-am zis şi-am închis ochii. I-am deschis în jumătate de secundă, la prima curbă, cînd era să cad din cutia mergătoare.

Eram în Cambodgia şi a fost una dintre primele lecţii că traficul în Asia are o logică proprie, greu de înţeles chiar şi pentru cineva deja imun la haosul din Bucureşti. Transportul este întotdeauna o aventură, şi încă una haioasă, dacă ai nervii tari şi-un simţ al umorului mai dubios. De exemplu, e inutil să te panichezi cînd uşile maşinii („maşinii“, mai precis), cu care eşti, cad în mers, la o groapă. S-a întîmplat în Malaezia. Şoferul rîdea, am rîs şi noi cu jumătate de gură.

Uite asta înseamnă să gîndeşti în afara cutiei, de voie, de nevoie. Aşteptările se schimbă, înţelegi că acolo e o altă logică, nu te mai întrebi cine le-a dat permisul de conducere, dacă există aşa ceva sau dacă l-au luat pe şpagă, şi iei lucrurile aşa cum sînt. Entropia devine chiar simpatică.

Nu te mai sperie, de la un punct încolo, nici mulţimea de scutere care nu se opresc niciodată şi care merg fix în toate direcţiile în orice intersecţie, făcînd ridicolă orice traversare după metoda tradiţională „te uiţi în stînga, te uiţi în dreapta, treci strada“. Te ocolesc ei sau, dacă te mai ating, e OK, că nu prea au cum să prindă viteză la cîţi sînt.

După cîteva zile în Asia, să vezi trei oameni şi-un porc pe un scuter (Cambodgia) nu pare chiar o minune a ştiinţei, volumului şi inerţiei, şi nu mai regreţi atît de tare că n-ai apucat să scoţi aparatul să le faci poză.

Cît despre panică, apogeul l-am trăit într-un autobuz nepalez, noaptea. Mergeam între Kathmandu şi Pokhara pe un drum la înălţime, unde în urmă cu cîteva zile tocmai avusese loc un accident cu cîteva zeci de victime. Un autobuz căzuse în prăpastie, ocazie cu care citeam în presă cum drumul cu pricina nu respectă, de fapt, nici un fel de standard ingineresc. E făcut după ureche, lucru ce se vede cel mai bine în numărul de accidente. Autobuzul era plin şi pe dinăuntru, şi pe dinafară. Stăteau oameni agăţaţi de el, care fluturau în depăşiri, şi cîţiva chiar stăteau sus, pe el, mai confortabil decît stăteam noi jos, unii peste alţii, bucurîndu-ne de intimitate, de salturile cu capul aproape de tavan şi cu cotul în bara de metal, şi de lipsa suspensiilor.

Inutil să spun că şoferului nu i-ar fi trecut vreodată prin cap să se asigure în curbe, să semnalizeze, că mergea cu o roată la doi centimetri de prăpastie şi că a aprins farurile abia cînd era atît de beznă, încît nu mai vedeai nici măcar contururile munţilor din jur. A fost mai rău, vedeam cum vin maşinile din faţă pe contrasens. De la un punct încolo, nici măcar n-am mai ţinut socoteala de cîte ori am scăpat la milimetru de accident. Atunci mi-am dat seama că viteza e relativă – la drumurile nepaleze, 60 km/h e deja Formula 1. Peste cîteva zile am mers din nou cu autobuzul pe drumul respectiv – de data asta singurul pasager care stătea pe acoperiş era o capră care a călătorit cuminte cîteva ore, la înălţime.

Pentru că tot vorbeam – în India, pe drumul dintre Jaipur şi Taj Mahal, pe autostradă, pe banda de viteză, mergea cu peste 100 la oră un TIR pe contrasens. După cît de uimit a fost prietenul nostru indian care conducea, înţeleg că nu e totuşi o practică atît de întîlnită. În schimb, în India am mers de nenumărate ori cu ricşa pe contrasens, trotuar, şanţ, asta după ce, bineînţeles, a pornit la ciocan.

Totuşi, campionii absoluţi ai traficului sînt iranienii. Spre deosebire de hîrtoapele din Asia de Sud-Est, în Iran, asfaltul de pe şosele chiar e asfalt şi e drept, iar preţul benzinei e printre cele mai mici din lume. Asta înseamnă că toţi au maşină şi că tuturor le place să conducă foarte repede. Am aflat imediat asta – aterizaţi la 4 dimineaţa în Teheran, ne-am urcat în maşină să ajungem la hotel – după o cursă cu depăşiri ca-n filme, scrîşnet de frîne, trecut razant pe lîngă alte maşini, băgat brusc în faţa altora care se băgau şi ei la fel de brusc în faţa altora, timp în care mă făcusem una cu bancheta din spate, şoferul se întoarce spre noi cu un zîmbet satisfăcut: „Ei, vă place cum conduc?“ Dacă aş fi putut să articulez, i-aş fi spus că da. Şi tot Teheranul este locul unde am stat jumătate de oră la trecerea de pietoni, aşteptînd să oprească maşinile. S-a făcut roşu, s-a făcut verde, s-a făcut roşu, verde, a trecut maşina poliţiei – nimic, n-a oprit nimeni.

Cum traversezi? Traversezi! Pur şi simplu, nu te uiţi în stînga, nu te uiţi în dreapta, mergi constant şi nu te opreşti. Te ocolesc ei. Un prieten iranian mi-a sugerat, în cea mai aglomerată intersecţie, să încerc să trec strada cu ochii închişi, că e mai sigur. A mers!

PUBLICITATE

DON CARLO

VERDI

FESTIVALUL DE LA

SALZBURG

Dirijor
Antonio Pappano

Regizor
Peter Stein

Distribuție
Jonas Kaufmann
Anja Harteros
Matti Salminen
Thomas Hampson
Ekaterina Semenchuk

GRAND CINEMA & MORE
24 APRILIE, ORA 20:00

GRAND CINEMA&MORE

RISING ALTERNATIVE

www.grandentertainment.ro

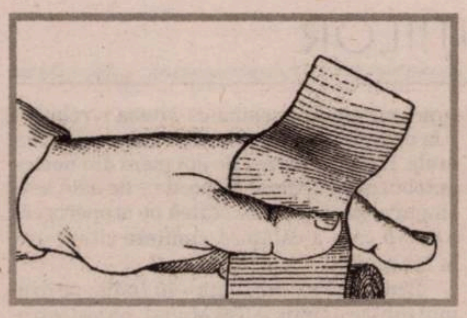

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Lumea în 2025, din perspectivă digitală

Pew Internet Project a realizat de curînd un studiu referitor la modul cum va arăta anul 2025, din perspectiva digitalizării. Studiul conţine 15 „teze" despre felul cum vor arăta lucrurile peste 11 ani, pe care am încercat să le rezum mai jos.

Studiul împarte cele 15 teze în motive de optimism şi motive de pesimism. Voi încerca să scurtez lista, în limitele spaţiului disponibil într-o publicaţie tipărită:

■ ***Dispozitivele inteligente, Internetul lucrurilor, big data.*** Primele se vor diversifica, iar capacitatea lor de a se interconecta în reţele va deveni redutabilă. De unde ideea de Internet al lucrurilor, cel în care nu numai oamenii, ci şi dispozitivele de care vorbeam vor avea identificatoare unice, cu ajutorul cărora se vor interconecta. Cu alte cuvinte, pacemaker-ul unui suferind de inimă va fi în reţea cu un dispozitiv de monitorizare de la spitalul care îl are în grijă şi cu telefonul unui apropiat, pentru cazul unor evenimente nedorite.

Dispozitivele conectate vor avea şi capacitatea de a culege date, care pînă acum au fost introduse în reţea de către oameni (prin tastatură, scanare sau alte modalităţi). De aici rezultă un mare volum de informaţie, concludent în forma aşa-numită de *big data,* colecţiile care în principiu depăşesc puterea de calcul a unei singure maşini. Pe baza acestor colecţii se pot face predicţii şi se pot evidenţia fenomene pînă acum greu de analizat.

Se întîmplă deja: Google, Facebook şi alte aplicaţii pentru mobil pot colecta singure coordonatele GPS ale locurilor prin care trece utilizatorul dispozitivului. Specialiştii construiesc modele conform cărora frecvenţa căutărilor pe Google, pentru o anumită boală, e o indicaţie despre apariţia şi răspîndirea unei epidemii. Ceva de genul ăsta puteţi vedea la google.org/flutrends.

■ ***Realitatea augmentată.*** Foarte simplu spus, e vorba de suprapunerea unor date peste o imagine reală. E cam ceea ce vede un pilot de avion militar de ultimă generaţie în casca cu afişaj, dar ideea are un număr infinit de aplicaţii, de la ghiduri virtuale pentru turişti, la jocuri gen Pacman, în care omul poate interacţiona cu inamici virtuali pe străzile oraşului sau la aplicaţii cu oferte imobiliare. Gama aplicaţiilor e, virtual, la fel de mare ca şi aceea a dispozitivelor pe care conceptul poate fi pus în aplicare.

Se întîmplă deja: În 2013, Google a lansat Google Glass, ochelarii cu cameră şi Internet. Experienţa realităţii augmentate o poţi avea şi pe mobil însă, dacă descarci o aplicaţie gen Layar. Cam disfuncţional, deocamdată, dar în zece ani ne va fi greu să ne imaginăm realitatea fără straturi de date suprapuse, aşa cum acum nu ne vine să credem că am putea umbla fără mobil la noi.

■ ***Frontierele îşi pierd importanţa, online-ul facilitează acţiunea politică.*** Neal Stephenson îşi imaginează un viitor al *republicilor distribuite,* state compuse din mici teritorii răspîndite ici-colo şi intercalate cu cele ale altor state. Ideea scriitorului de SF ne ajută să înţelegem că graniţele propriu-zise au mai puţină importanţă atunci cînd comunităţile de interese şi interacţiunile economice se produc în afara lor. Mulţi dintre noi au deja experienţa lucrului de la distanţă, cu parteneri din UE sau din afara lor. De la un punct încolo, această stare de lucruri poate căpăta şi o coloratură politică.

Se întîmplă deja: S-a spus că rolul Twitter în mişcările din Iran sau Primăvara Arabă a fost supraevaluat. Totuşi, în ziua de azi e greu să-ţi imaginezi valul de fenomene tip Occupy, inclusiv marşurile de protest de la noi, din toamna anului trecut, fără conectivitate în reţea.

■ ***Abuzurile se vor diversifica, de la simpla hărţuire online, la ciberterorism.***

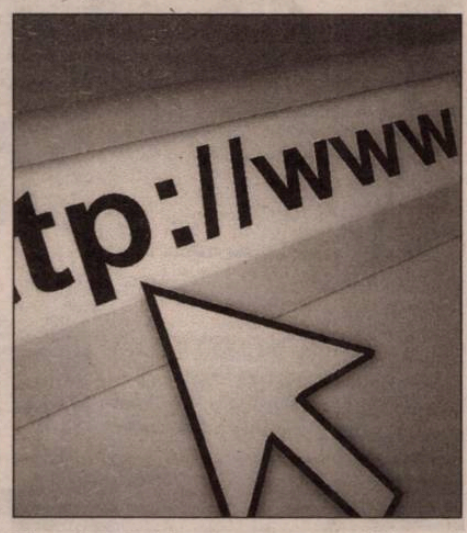

Llewellyn Kriel, comentator sud-african al fenomenului, spune: „Totul – absolut totul – va fi disponibil online, cu etichete de preţ. (...) Spaţiul privat şi confidenţialitatea datelor personale vor deveni de domeniul trecutului. «Bolile» online – psihice, sociale, dependenţe de cyberdroguri – vor afecta familii şi comunităţi şi se vor răspîndi, vrînd-nevrînd, peste graniţe."

Se întîmplă deja: Internetul e un spaţiu predilect pentru tot felul de grupuri marginale, de susţinători ai lui Ceauşescu, la Al-Qaida. Campaniile de *bombing,* prin care numele cuiva este asociat (temporar) unei insulte, pe Google, au avut loc şi în România.

■ ***Ameninţările online ar putea duce la autoritarism.*** Toate abuzurile de mai sus vor avea urmări legislative, vor apărea agenţii specializate în cibercriminalitate. La fel ca în afara Internetului, invocarea acestui gen de pericole poate constitui premisa unor puteri nerezonabil crescute din partea autorităţilor naţionale sau transnaţionale.

Se întîmplă deja: Statele cu carenţe democratice limitează sau suspendă accesul la reţele sociale, permanent sau în momentele fierbinţi. Nu e însă vorba numai de ţări precum China sau Arabia Saudită. În România, acum cîţiva ani, Lia Olguţa Vasilescu, Carmen Moldovan şi o serie întreagă de doamne deputat au avut ideea de a monitoriza întregul online românesc, în căutarea expresiilor injurioase, chiar dacă acestea, în sine, nu constituie un delict. Din fericire, ideea doamnelor deputat depăşeşte posibilităţile tehnice existente în România.

■ ***Oamenii vor renunţa la dreptul la viaţă privată pentru diferite avantaje.*** Datele personale pe care fiecare dintre noi ni le oferim în schimbul beneficiilor pe care le oferă un serviciu (aparent) gratuit ca Facebook sau Gmail sînt o mină de aur pentru marketing-ul viitorului. Nu e vorba numai de informaţii de stare civilă, studii absolvite, preferinţe culturale, ci şi de locurile în care facem check-in şi care, împreună, dau o imagine foarte concludentă despre viaţa şi traseele noastre.

Se întîmplă deja: Aşa cum spuneam mai sus, acest gen de tranzacţie e deja foarte răspîndit. Problema e că în momentul de faţă nu ştim exact ceea ce se ştie despre noi. Informaţii recente au dezvăluit, de exemplu, că Facebook are capacitatea de a păstra inclusiv mesajele pe care începem să le scriem, dar la care renunţăm din diferite motive. E mai puţin – sau mai mult – decît orice ne-am putea dori să împărtăşim public.

Iulian Comanescu *este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

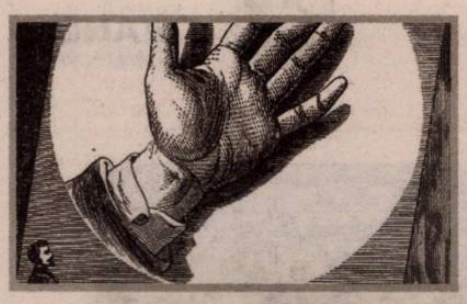

Adina POPESCU

portrete din mers

Copii de bani gata

La un moment dat, a trebuit să fac un reportaj TV la un liceu de fiţe din Bucureşti. Nu vă spun care, posibil să vă daţi şi singuri seama. Printr-o cunoştinţă, am reuşit să ajung la mama unuia dintre protagoniştii filmului. Era un băiat de vreo 17 ani, frumuşel, dezgheţat, genul tipului popular în liceu, după care suspină fetele. Voia să devină regizor de film, dar, de fapt, putea să se facă orice, chiar şi astronaut, familia l-ar fi sprijinit oricum. Mama, o persoană oarecum publică, îşi dorea să apară şi ea în reportaj – că e bine pentru „imagine". Tatăl-fantomă, pe care nu l-am cunoscut, era un om de afaceri care dăduse nişte tunuri prin anii '90.

Am stabilit să filmăm o zi „normală" din viaţa puştiului, alături de gaşca lui – fata unui mogul media şi, pe atunci, şi băiatul unui preot, care părea cel mai sărăcuţ din grup, însă s-a dovedit că nu era deloc aşa (iată cum se consolidează o frumoasă prietenie între mediul de afaceri, mass-media şi Biserică). Toţi au venit dimineaţa la şcoală cu maşinile personale, conduse de şoferii personali (pentru că nu împliniseră încă 18 ani). Asta n-am putut filma din motive de securitate, adică să nu le fie recunoscute maşinile. La liceu, protagonistul era un elev-model, bun la toate, implicat în tot soiul de proiecte, lăudat de toţi profesorii. Mă aşteptam să surprindem momente vii şi haioase cu adolescenţi, de tipul celor din serialul *Beverly Hills,* dar n-a fost deloc aşa, filmarea noastră era mai *boring* decît o şedinţă de consiliu a unei corporaţii. Puştiul fusese instruit de acasă cum să se comporte, cei din conducerea liceului îşi pregătiseră şi ei textele de PR. Nu s-a întîmplat nimic special nici la *lunch* (termen folosit de ei) – în fiecare zi, cei trei prieteni luau masa împreună la un restaurant de prin Dorobanţi, unde aveau în permanenţă o masă rezervată. Şi-au sorbit *fresh*-urile şi şi-au mîncat salatele în tăcere, puteau să fie la fel de bine şi la o terasă din Pantelimon. A urmat şedinţa de shopping, cu mama care îi alegea cu grijă hainele fiului şi vorbea duios despre planurile lui de viitor. Şi o seară într-un club *trendy,* unde cei trei s-au zbînţuit timid, în timp ce trăgeau cu ochiul spre cameră, ca să se convingă c-or să dea bine pe sticlă.

Mă tot întrebam care e miza reportajului meu, conştientă de faptul că oamenii care se vor uita la TV se vor aştepta să vadă ceva spectaculos, ieşit din comun. În fond, era vorba de viaţa de lux şi de huzur care face de regulă audienţă şi la care visează mulţi dintre cei de condiţie medie şi mai ales submedie. După ce or să ofteze fetele de 16 ani de la ţară, care fac naveta în fiecare zi la liceul industrial din cel mai apropiat oraş? Pe cine or să invidieze părinţii acelor fete? Vile cu jacuzzi şi maşini scumpe nu apăreau în reportajul meu, iar cei trei copii de bani gata, străduindu-se din greu să păstreze nişte aparenţe, nu păreau deloc fericiţi cu viaţa lor lipsită de griji, ba chiar erau ceva mai apatici decît majoritatea tinerilor de vîrsta lor.

„Ascultăm muzică, jucăm Monopoly..."

Dar iată că momentul spectaculos a sosit, dintr-un accident sau mai degrabă o gafă a puştiului-vedetă. Filmam la ei acasă, o vilă dintr-un cartier rezidenţial, mobilată standard. Părinţii erau plecaţi, nu era decît menajera, care încerca să nu deranjeze pe nimeni, aşa că era aproape invizibilă. Cei trei adolescenţi se uitau la mine: „Şi acum ce facem?" „Păi, ce faceţi de obicei... cum vă petreceţi voi timpul împreună?" „Ascultăm muzică, jucăm Monopoly..." Haideţi să jucaţi Monopoly! Puştiul se luminează la faţă, e vorba de un Monopoly special, cu care se poate lăuda, l-a primit tatăl lui cadou de la nu ştiu cine (un nume care, din anumite motive, a fost tăiat la montaj). Şi uite-aşa am filmat cum fiul unui om de afaceri, fata unui mogul media şi băiatul unui preot cu relaţii sus-puse se jucau, făcînd afaceri imobiliare cu case şi hoteluri din aur masiv. Oamenii de rînd vor căsca ochii la TV – e *wow.* Iar noi, ceilalţi, vom şti că aceasta e realitatea, ilustrată la un mod simbolic de un joc de Monopoly – copiii aceştia nu sînt nici mai buni, nici mai deştepţi decît alţii, însă nu vor părăsi niciodată lumea lor de aur, iar peste 20 ani, după ce vor moşteni averile familiilor lor, vor dispune de o tablă de joc ceva mai mare, pe care îşi vor muta piesele după bunul lor plac.

Am aflat mai tîrziu că tatăl-fantomă n-ar fi fost deloc încîntat de filmarea cu jocul de Monopoly, ba chiar că ar fi dat-o afară pe menajeră. Anumite lucruri e bine să rămînă în spatele unor uşi închise.

Octavian COMAN

Silicon Valley (III)

– mica Românie –

Partea cea mai ponosită a lungului bulevard Market Street din San Francisco îşi schimbă rapid faţa. Clădiri vechi şi abandonate, care îmi amintesc de tristul centru istoric din Bucureşti, de acum cîţiva ani, sînt dominate straniu de cele de birouri înalte de peste 20 de etaje şi de macaralele cu gîtul alungit care lucrează la unele dintre construcţiile-turn. Încurcătura de stiluri e accentuată de magazinele de la parter: salturi derutante de la cafenea de hipsteri sau cofetărie la modă, cu supradoze de zahăr frumos servite, la magazinul de tip bazar, cu electronice de mărci obscure, cocoţate unele peste altele, ce străjuiesc inclusiv intrarea în prăvălie, înaintînd pe trotuar, de parcă s-ar fi revărsat din cauza presiunii prea mari dinăuntrul spaţiului comercial.

Din timp în timp, pe şinele din mijlocul bulevardului trec tramvaie vechi, clătinîndu-se puţin, ca fundul de raţă. Cu un singur vagon, colorat fiecare cum l-a lăsat soarta, tramvaiele venite din trecut fac parte din farmecul boem al oraşului ondulat pe dealuri abrupte.

Zeci de homleşi vegetează prin zonă. Unul dintre aceştia împinge un cărucior de supermarket, plin cu toată viaţa lui. Trece strada fără a privi nici în dreapta, nici în stînga. Împinge căruciorul drept înainte, spre celălalt trotuar care îl aşteaptă. În jur sînt şiruri de americani prinşi cu munca sau în pauza de masă, după cum arată recipientele pe care le ţin în mîini.

Opresc un tînăr să-i fac o poză. E pentru prima dată cînd văd pe cineva purtînd pe stradă ochelarii Google, capabili, printre altele, să se conecteze la Internet sau să facă înregistrări video.

Această secţiune din Market Street e zona în care mai multe companii din IT au decis să îşi transfere sediile în ultimii doi-trei ani. Un important impuls a fost dat de anunţul făcut de Twitter, în aprilie 2011, că îşi va muta birourile într-o clădire istorică din cartier. Decizia – o surpriză, căci această porţiune a oraşului a fost ocolită de marile societăţi comerciale din cauza aspectului şi a problemelor sociale. Firma celor la Twitter e acum pe clădirea în stil Art Deco, ridicată în 1937, acelaşi an în care a fost inaugurat un simbol al oraşului San Francisco, podul Golden Bridge. De sub respectiva firmă, pe trotuarul din faţa sediului, cînd mă uit în dreapta, peste drum, într-un geam de la mijlocul unui bloc înalt, văd agăţat pe interior un steag al României.

Aici locuiesc Mircea Paşoi şi Cristian Strat, amîndoi manageri de dezvoltare software la Twitter.

I-am vizitat două zile mai tîrziu, într-o duminică leneşă din decembrie. Mircea are 26 de ani, Cristian – 28. Amîndoi olimpici la informatică, şi-au înfiinţat un *start-up* în România. Au avut mai mult succes însă după ce s-au mutat în Canada, unde au pornit o altă afacere: Summify – un agregator al informaţiilor de pe reţelele sociale. Utilizatorii platformei primeau în căsuţa lor de e-mail un rezumat al postărilor, relevante pentru ei, din reţelele sociale din care făceau parte (ca Facebook sau Twitter), scutindu-i astfel de nevoia de a verifica frecvent ce mai e nou pe fiecare dintre ele. După doi ani de muncă, în 2012, Summify a fost achiziţionat de Twitter, iar întreaga echipă de şase oameni s-a angajat la compania din San Francisco. Cei doi fondatori ai Summify, Mircea şi Cristian, au fost numiţi manageri de dezvoltare software. Fiecare dintre ei coordonează acum echipe de 20 şi ceva de oameni. „Ne asigurăm că muncesc la lucrurile potrivite, că le place ceea ce fac. Angajăm, dăm afară oameni, dacă e nevoie. Ne asigurăm că proiectele sînt terminate la timp", îmi explică Mircea Paşoi.

În apartamentul în care stau păstrează un banner cu Summify, rezemat de un perete. Tricolorul din fereastră a rămas acolo de la Paşti anul trecut, cînd au organizat o întîlnire cu mai mulţi români şi de atunci nu l-au mai dat jos pentru că „le aduce aminte de casă", dar şi pentru că le e lene să-l coboare.

Stăm de vorbă în jurul unei mese rotunde din living, lîngă fereastra mare ce se întinde din tavan pînă în podea, colorată parţial de drapelul pus peste ea. Cristian poartă un tricou negru cu simbolul Twitter şi *hashtag*-ul în engleză „dezvoltare". Mircea e îmbrăcat cu un tricou gri, tot cu pasărea albastră, imaginea companiei puse pe ciripit.

Cei doi tineri au naturaleţea şi relaxarea pe care le-am întîlnit adeseori în rîndul IT-iştilor mulţumiţi de alegerile făcute şi de viaţa lor aşezată pe un făgaş care înseamnă mai mereu creştere profesională.

„Dacă mergi, de exemplu, în cafeneaua de lîngă noi, sînt şanse foarte mari ca acolo cineva să discute despre un start-up" – rezumă Cristian Strat entuziasmul din Silicon Valley. E mai greu să reuşeşti cînd eşti departe de un nucleu ca acesta, în care oamenii sînt preocupaţi de inovaţie. Aşa şi explică de ce ei au avut mai mult succes în Canada decît în România, Canada fiind lipită de Statele Unite, o piaţă cu un număr uriaş de consumatori cu putere ridicată de cumpărare. Şansele sînt şi mai mari odată stabilit în Silicon Valley, căci e impresionantă aici „densitatea de oameni pentru care tehnologia e viaţa lor".

Totuşi, Mircea punctează că Silicon Valley nu e ca un film de la Hollywood. „Implică foarte mult stres şi eşecuri. Lumea nu le vede." E foarte multă muncă la mijloc, perseverenţă, dar şi noroc. Cristian îl completează: „Există tentaţia să îţi explici reuşitele prin cît de deştept eşti, dar de multe ori contează să fii la locul potrivit în momentul potrivit, să discuţi cu persoanele potrivite."

Sînt conştienţi că nu ar fi reuşit cu mica lor firmă din Canada, Summify, dacă nu ar fi avut sprijinul investitorilor şi nu ar fi fost primiţi într-un incubator de afaceri de acolo. „În domeniul de *consumer web*, orice start-up are un alt profil de dezvoltare, nu începe prin a genera profituri. Are nevoie de un timp mai lung, poate un an, în care să descopere o masă semnificativă de clienţi. Îţi trebuie oarecare suport financiar pentru asta, ca să poţi să explorezi. Dacă eşti constrîns din start să generezi venituri este foarte improbabil să reuşeşti", povesteşte Cristian Strat.

„Trebuie să găsim oameni foarte buni. Nu există bariere în a-i angaja."

Primul lucru pe care cei doi au trebuit să-l facă la Twitter, după achiziţia afacerii lor din Canada de către compania americană, a fost integrarea Summify în platforma de microblogging. Nu pot să ofere cifre, dar spun că procesul a fost unul de succes, în termeni de utilizatori cîştigaţi.

Din cînd în cînd vin şi în România pentru a face recrutări de personal. „Trebuie să găsim oameni foarte buni. Nu există bariere în a-i angaja", spune Mircea Paşoi, adăugînd că sistemele de educaţie din lume nu fac faţă cererii de pe piaţă de profesionişti în IT. România, ca şi alte ţări din Europa de Est sau China, furnizează specialişti foarte bine pregătiţi în acest domeniu, pentru că sistemele de educaţie de aici pun încă accent pe matematică, fizică, informatică. Potrivit managerului de dezvoltare software de la Twitter „deficienţa pe care o avem *(în învăţămînt* – n.r) e că nu oferă o altă mare parte, care nu ţine de ştiinţă: ce înseamnă leadership, ce înseamnă să lucrezi în echipă, ce înseamnă să comunici." Într-o companie mare, aceste calităţi sînt foarte importante. Cristian Strat e şi el de părere că programatorii pe care i-au recrutat pentru Twitter în România sînt foarte buni. Subliniază însă că aceştia au ajuns la un nivel ridicat de performanţă pentru că s-au dedicat pasiunii lor, şi în timpul liber. Nu e vorba de „lucruri pe care le-au văzut în şcoală, ci le-au făcut de capul lor. Cu siguranţă ar putea să vină mai mult şi din timpul facultăţii."

Dacă în momentul mutării lor la Twitter, acolo mai lucra doar un singur român, stabilit de multă vreme în Silicon Valley, acum sînt aproape 20, după cît estimează Cristian. Aşa s-a ajuns ca în companie să existe o zonă marcată *„Little Romania"* (Mica Românie). „Cînd vii aici, toată lumea te sprijină, vrea să te ajute şi nu aşteaptă ceva de la tine. Asta am încercat şi noi să facem."

I-am iscodit pe ce doi tineri dacă, ajunşi la acest nivel al carierei, mai au planuri să plece de la Twitter. Mircea răspunde fără ezitare: „Nu credem în modelul în care lucrezi într-un loc o viaţă întreagă şi apoi te pensionezi. Momentan, Twitter e cel mai bun loc în care am putea să fim. (...) Cu siguranţă o să mai lucrăm şi la alte proiecte, care pot să fie alte companii pornite de noi sau alte companii pornite de altcineva. Sîntem abia la început."

„Nu se pune problema să nu ai suc gratis la muncă sau un anumit discount pentru benzină ca să vii la serviciu."

În schimb, Monica Ioniţă, manager de proiecte IT la biroul din San Francisco al Ubisoft, companie de jocuri video, nu crede că va avea energia, în viitor, să înfiinţeze propriul start-up. Lucrează în corporaţii de şapte ani şi i se pare că ideea asta nebunească de a porni pe propria cale trebuie făcută „cînd eşti tînăr şi foarte energic". Monica are 29 de ani, cu patru ani mai mult decît spune că ar fi încă OK să te apuci de-un start-up. Mică de statură, cu ochi albaştri, părul castaniu şi cu puţin accent moldovenesc, româna recunoaşte că îi apreciază pe cei care au reuşit cu firmele lor. „A avea o idee bună nu e suficient. Pragmatismul care îţi trebuie ca să faci ideea să crească mi se pare admirabil."

Ca manager, Monica Ioniţă conduce la Ubisoft o echipă de aproximativ zece oameni, componenţa grupului schimbîndu-se în funcţie de fiecare proiect la care lucrează. Provocarea profesională spune că a determinat-o să plece din România. „Cît poţi să mergi cu rucsacul în spate şi ai ocazia, de ce să nu o faci? Lumea e mare."

Mai e ceva – povesteşte tînăra. În Silicon Valley există „un respect profesional pentru români. E o altă reacţie aici cînd zici că eşti român, în comparaţie cu Europa."; se explică prin impresia bună lăsată printre angajatori de către programatorii din ţara noastră. După cum apreciază Monica Ioniţă, cererea mare de pe piaţa locală a muncii face ca un IT-ist cu o temelie solidă, nu neapărat excepţională, să fie mai apreciat pentru că e o resursă rară. Din estimările ei, în sediul din San Francisco al Ubisoft lucrează vreo zece români, din cei 350 de angajaţi locali.

Competiţia pentru găsirea de buni profesionişti determină firmele ca, pe lîngă ofertele salariale consistente, să se preocupe să creeze un mediu atrăgător la locul de muncă. Din cîte am văzut, pare o condiţie obligatorie existenţa meselor de ping-pong sau de biliard. De asemenea, „nu se pune problema să nu ai suc gratis la muncă sau un anumit discount pentru benzină ca să vii la serviciu," povesteşte Monica. E de aceeaşi părere cu Mircea şi Cristian că Europa de Est are încă un avantaj prin educaţia oferită tinerilor în liceu şi facultate, în privinţa ştiinţelor exacte. Crede şi că, de exemplu, românii sînt mai flexibili: unui român, „cînd îi spui că în trei luni trebuie să înveţe un limbaj nou de programare, pune mîna pe o carte şi pe Google şi în trei luni îl ştie. Programatorul american nu e aşa obişnuit să se descurce singur. Trebuie să facă un curs, să aibă mai mult timp să se acomodeze. Românul este mai dispus să iasă din zona de confort, ca să înveţe ceva."

După atîtea vorbe de laudă despre români, nu pot să mă abţin să o întreb pe Monica dacă modelul Silicon Valley ar putea fi replicat acasă, ţinînd cont că – să zicem – am avea resursele umane necesare. Răspunsul tinerei îmi aduce aminte imediat şi de propriile noastre păcate. „Europa de Est nu plăteşte soft-ul. Nimeni nu are acasă un Windows sau un joc plătit."

Reportajul face parte dintr-o serie de articole pe tema Silicon Valley.

***Octavian Coman** este jurnalist.*

Reincriminarea calomniei şi a insultei

– interviu cu Ioana AVĂDANI, director al Centrului pentru Jurnalism Independent din România –

În ultima vreme s-a tot adus în discuţie libertatea presei în România, un subiect alimentat din plin şi de ecourile dezbaterilor despre reincriminarea insultei şi a calomniei, dar şi de recentul raport al organizaţiei Reporters sans Frontières, raport despre care presa a scris, accentuînd nu numai că România a alunecat trei poziţii în clasamentul modial al libertăţii presei, dar şi că ne-am situat „după Papua Noua Guinee". Ca să aflăm care este, de fapt, situaţia libertăţii presei în ţara noastră, am cerut opinia specialiştilor în acest domeniu, discutînd cu ***Ioana Avădani,*** *director al Centrului pentru Jurnalism Independent.*

Acum cîteva săptămîni, ziarele au „vuit" de ştirea că România a alunecat trei poziţii în clasamentul mondial al libertăţii presei, clasament realizat de către organizaţia franceză Reporters sans Frontières. Ce înseamnă acest clasament şi ce înseamnă această alunecare?

Teoretic, pot spune că există o problemă cu aceste clasamente, care pot fi, uneori, înşelătoare. În primul rînd, din simplul motiv că ţările sînt puse în ordine alfabetică, drept pentru care, chiar dacă ar avea acelaşi punctaj, România va fi, logic, după Papua Noua Guinee, şi toată lumea se va înflăcăra şi va da ochii peste cap spunînd: „Vai, unde am ajuns!" La fel, s-a spus şi că România, deşi se clasează după Papua Noua Guinee, se află înaintea Statelor Unite. Pare o situaţie paradoxală.

Nici o lege nu poate împiedica pe cineva să vorbească.

Vorbind punctual, într-adevăr, de data aceasta, Papua Noua Guinee a avut un punctaj mai bun ca noi. Dar aici intervine cea de-a doua latură discutabilă a acurateţii clasamentului: o ţară poate cădea o poziţie, dar nu neapărat pentru că s-a întîmplat ceva negativ în peisajul libertăţii de exprimare, ci pentru că altă ţară a făcut progrese mai mari, cît timp cealaltă a stagnat. Iar stagnarea nu este neapărat o vină, nu înseamnă neapărat că acea ţară a involuat, ci înseamnă, pur şi simplu, că alţii au făcut nişte paşi în plus.

Relevantă în aceste clasamente – şi ceea ce ar trebui să intereseze de fapt –, este diferenţa de punctaj de la an la an. Şi, cînd această diferenţă este în defavoarea libertăţii de expresie, atunci avem într-adevăr o problemă.

În cazul României a existat şi o diferenţă de punctaj?

De data aceasta, da, a existat. Iar asta înseamnă că, într-adevăr, în România am avut de-a face, anul trecut, cu o reală scădere a calităţii libertăţii presei. În mod evident, cauza acestei scăderi este legată de cîteva demersuri legislative care au avut loc în ultima perioadă, în ţara noastră. Vorbim, bineînţeles, despre reincrimarea insultei şi a calomniei, şi de modul în care autorităţile au reacţionat şi reacţionează la atacurile împotriva ziariştilor.

Ce înseamnă, pînă la urmă, reincrimarea insultei şi a calomniei?

Trebuie să facem un scurt rezumat. Insulta şi calomnia au fost scoase din Codul Penal în iulie 2006. Este vorba despre articolele 205 şi 206. Insulta înseamnă opinie, calomnia înseamnă a face afirmaţii care privesc faptele unei persoane. Deci, dacă îi spui cuiva că este „un bou", asta ar intra la articolul 205, iar dacă spui despre cineva că „a furat" este o afirmaţie care ar intra sub incidenţa articolului 206.

În ianuarie 2007, la trei săptămîni după ce am intrat în Uniunea Europeană, Curtea Constituţională a declarat că abrogarea acelor articole în 2006 a fost neconstituţională şi a recomandat revenirea la textele iniţiale ale articolelor. Şi de aici, lucrurile au devenit tulburi.

O şcoală de gîndire a considerat că, odată abrogate, articolele nu pot fi aduse la viaţă decît printr-un demers pozitiv al Parlamentului (Parlamentul trebuie să adopte o lege care să reintroducă cele două articole în forma sugerată de Curtea Constituţională în Codul Penal – pentru că nimeni nu are dreptul să introducă articole în lege, decît Parlamentul); altă şcoală de gîndire a susţinut că, de vreme ce abrogarea a fost ilegală, ea nici nu s-a produs – deci articolele ar fi fost încă în vigoare.

Aşa că am avut o perioadă de timp în care unii judecători au considerat că articolele 205 şi 206 sînt abrogate, alţii au considerat că ele sînt în vigoare.

În urma acestor diferenţe de opinie, Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie a emis o interpretare în baza căreia cele două articole sînt considerate, în mod evident, abrogate, aşteptîndu-se decizia Parlamentului de reincludere. Această decizie a venit la sfîrşitul anului trecut, articolele fiind reintroduse în Codul Penal, însă acest Cod Penal şi-a dat obştescul sfîrşit cîteva luni mai tîrziu, la 1 februarie 2014. Practic, aceste două articole au fost reintroduse, dar doar pentru două luni.

Cu alte cuvinte, insulta şi calomnia nu mai sînt pedepsite penal?

În momentul de faţă nu mai avem nici o discuţie în ceea ce priveşte insulta şi calomnia ca delicte penale, pentru că în noul Cod Penal nu se mai face vorbire despre aceste fapte. Dar avem încă acea decizie a Curţii Constituţionale din 2007, care spune că abrogarea iniţială a acelor articole a fost neconstituţională pentru că „demnitatea umană este o valoare mult prea înaltă în statul român ca să nu beneficieze de protecţie penală" – protecţia civilă fiind considerată insuficientă. În baza acelei decizii, cineva ar putea ataca actualul Cod Penal, pe motiv că este neconstituţional şi ar putea propune reintroducerea unor articole similare. Deci, deşi din punct de vedere legal, situaţia este foarte clară, nu mai avem pedepse penale pentru insultă şi calomnie; din punct de vedere doctrinar, pluteşte încă, precum o ceaţă, un potenţial pericol.

Presa este atît de liberă cît vrea ea să fie.

Care este situaţia în alte ţări ale Uniunii Europene în ceea ce priveşte incriminarea penală a insultei şi a calomniei?

În mod paradoxal, ţările care au tradiţia unei democraţii mai vechi au pedepse de natură penală pentru insultă şi calomnie. Dar nu interzice în principiu, ci sancţionează faptele antisociale. Avem suficiente prevederi în cadrul legislativ actual care să permită persoanelor lezate să găsească reparaţii morale şi materiale. Dar, deşi există asemenea legi, am constatat – Centrul pentru Jurnalism Independent a avut chiar un proiect cu această temă – că aceste instrumente nu sînt utilizate. Iar una dintre cele mai bizare motivări este fatalitatea de tipul „doar ştiţi cum funcţionează justiţia în România". Şi atunci stai şi te întrebi de ce mai e nevoie de o lege, dacă ele nu sînt aplicate. Noi ne tot comparăm cu Franţa, ţară cu o Lege a presei care datează de la 1870. Dacă acela este modelul nostru de democraţie, ne putem compara în continuare cu acea lege. Standardele internaţionale modernizate spun că nici o faptă relativă la declaraţiile cuiva nu ar trebui să fie pedepsită penal, adică nu ar trebui să faci puşcărie sau să ai cazier pentru că ai afirmat ceva. Intri la puşcărie pentru ceea ce faci, nu pentru ceea ce spui. Acestea au fost şi argumentele noastre în perioada în care ne luptam pentru dezincriminarea insultei şi a calomniei şi acestea sînt şi argumentele pe care încercăm să le promovăm acum, cînd vorbim despre alte articole din noul Cod Penal, care aduc o posibilă atingere libertăţii de exprimare, cum ar fi, de exemplu, influenţarea sau intimidarea judecătorului.

Totuşi, în România, majoritatea crede că presa este „prea slobodă la gură". Azi, oricine poate spune orice şi nu i se întîmplă nimic, ba, mai mult, reuşeşte să discrediteze prin calomnie. O asemenea lege penală nu ar stabili nişte limite ale decenţei?

Nu. Categoric, nu. Nici o lege nu poate împiedica pe cineva să vorbească. Poate pedepsi faptele cuiva care spune sau face ceva. Nu există o lege care să spună să nu ucizi, dar există pedepse pentru cine ucide. Legea că sînt nemulţumit de modul în care funcţionează întregul aparat de justiţie? O lege care să ceară aplicarea unei alte legi mi se pare de un absurd kafkian.

Chiar şi teoretic, nu credeţi că o înăsprire a pedepsei i-ar descuraja pe posibilii atacatori?

Mă îndoiesc că ar avea vreun efect asupra acelora care şi-au făcut un mod de lucru din încălcarea demnităţii umane. În mod paradoxal, un alt element, pe care l-am observat dintr-un studiu al CJI, este că cei mai virulenţi vectori ai acestui gen de *hate speech* nu sînt atacaţi tocmai pentru că sînt consideraţi a fi „puternici"; în schimb, reincriminarea insultei şi a calomniei ar fi utilizată împotriva jurnaliştilor sau a persoanelor care nu se bucură de protecţia unei mari companii de presă. Chiar şi instrumentarul pe care îl avem este folosit mai degrabă ca instrument de intimidare pentru libertatea de exprimare, decît pentru reparaţii ale demnităţii umane.

Vorbind despre demnitatea umană şi libertatea presei, cît de liberă este presa azi în România?

Presa este atît de liberă cît vrea ea să fie. Dacă ne uităm la efectele pe care le-au avut sancţiunile CNA-ului asupra televiziunilor, ne dăm seama că ele sînt total nesemnificative. Presa din România este liberă, dar nu şi independentă. Prin independenţă înţeleg acea stare în care deciziile editoriale sînt luate de către corpul editorial. Evident că orice companie de presă are nişte patroni care pot decide politica editorială – este perfect legitim. Pentru aplicarea acestei politici, angajezi un director, iar pentru elaborarea conţinutului, angajezi un redactor-şef, care să lucreze cu ziarişti. Însă, în momentul în care patronatul sau oricine din afara redacţiei impune un articol, mediul de independenţă nu mai este sigur. Iar ceea ce observăm foarte clar în România este înrădăcinarea ideii că „cine plăteşte comandă muzica". Şi, din păcate, nu numai patronii consideră asta, dar şi jurnaliştii, şi publicul.

a consemnat Stela GIURGEANU

Acest articol face parte din Proiectul „Safety Net for European Journalists" (http://www.balcanicaucaso.org/) şi a fost realizat cu ajutorul Uniunii Europene. Conţinutul acestui articol intră sub responsabilitatea *Osservatorio Balcani e Caucaso* şi *Dilema veche*, şi nu trebuie considerat că ar reflecta în vreun fel opiniile Uniunii Europene.

„Dans de viaţă lungă“

– interviu cu Răzvan DAMIAN, master trainer Tai Chi Chuan, membru fondator Artasia (Academia de Arte Asiatice) –

Ce este Tai Chi Chuan-ul?

Este o artă a mişcării, care a apărut ca o îmbinare a mai multor domenii, dintre care menţionez medicina tradiţională chineză, artele marţiale şi filozofia daoistă. Este o formă de mişcare lentă, armonioasă, în care se exersează cu blîndeţe corpul, punînd accentul pe redobîndirea şi păstrarea armoniei dintre minte şi trup. Poate fi practicată de oricine, la orice vîrstă, avînd efecte benefice asupra sănătăţii, recunoscute chiar de Organizaţia Mondială a Sănătăţii. Numit deseori „dans de viaţă lungă“ sau „dansul perfecţiunii“, exprimă în mişcare armonia dintre *Yin* şi *Yang*, dintre cele două aspecte contrarii şi complementare ale vieţii.

Termenul *Tai Chi Chuan* este format din trei cuvinte, trei caractere chinezeşti; în funcţie de transliteraţia folosită, mai poate fi scris şi *Tai Ji Quan* sau *T'ai Chi Ch'uan*. Recent, tot mai răspîndită este scrierea *Taijiquan*, pe care o promovează chinezii conform transliteraţiei adoptate de ei (numită *pinyin*). *Tai* înseamnă suprem, măreţ, ultim. *Ji* înseamnă limită, absolut. *Quan* se referă la pumn, box, artă marţială.

TaiJi este principiul armoniei, echilibrul, unitatea, starea de înţelegere a misterului vieţii. Este armonia contrariilor *(Yin – Yang)*, starea în care dualitatea devine unitate, este perfecţiunea.

Cum a ajuns în România?

Există mai multe stiluri de Tai Chi Chuan. Stilul Wudang, precum şi stilul Chen din şcoala maestrului Yang Song Quan au fost aduse în România de către membrii Academiei Artasia. Cine a fost prima persoană care a adus Tai Chi Chuan-ul în România, nu vă pot spune cu exactitate.

Cum v-aţi apucat dumneavoastră de Tai Chi Chuan? Care este povestea clubului pe care-l conduceţi?

În anul 1996, am întîlnit şi am practicat pentru prima dată Tai Chi Chuan-ul. Practicam de peste doi ani o altă artă marţială şi, la un moment dat, am auzit despre TaiChi – boxul umbrei, care m-a fascinat. Clubul Sportiv Taijidao, care reprezintă partea sportivă din cadrul Academiei Artasia, a fost fondat în anul 2001, în Bucureşti. Dar există sub altă formă de organizare încă din 1997 şi a fost iniţiat de primul meu profesor, Alin Zhong. Împreună cu acesta şi cu Carmen Alona Shuilian, am fondat, în 2005, Academia Artasia, al cărei preşedinte sînt.

Poate fi considerat o ideologie „salvatoare“? De ce? Care sînt principiile care îl guvernează?

Nu l-aş numi chiar o „ideologie salvatoare“, dar consider că, în societatea actuală, învăţarea şi exersarea Tai Chi Chuan-ului sînt binevenite, chiar necesare.

Argumentez cele de mai sus prin faptul că acesta se adresează tuturor categoriilor de vîrstă, indiferent de pregătirea fizică anterioară, şi are efecte asupra întăririi sănătăţii pe toate planurile: sistemele respirator, circular, osos, muscular, nervos, digestiv – toate îşi ameliorează activitatea prin exersarea Tai Chi Chuan-ului. Efectele benefice asupra sedentarismului şi stresului (ce caracterizează modul de viaţă actual!) sînt evidente şi apar după un timp relativ scurt. Un alt aspect important este aşa-numita „refacere a legăturii dintre minte şi corp“ sau regăsirea armoniei/echilibrului trup – minte. Pentru că în Tai Chi Chuan nu exersăm doar corpul, ci şi mintea. Mişcările sînt lente, relaxate şi, pe lîngă faptul că necesită un anumit tip de coordonare (un adevărat antrenament pentru creier, de altfel), atenţia trebuie să urmărească permanent detaliile mişcărilor. Însă într-un mod relaxat, care duce la eliminarea treptată a stresului.

Această atitudine interioară de orientare a atenţiei asupra gesturilor pe care le facem duce la restabilirea comunicării cu propriul corp, focalizarea asupra momentului prezent. Astfel, învăţăm, într-un mod natural, să ne bucurăm de ceea ce sîntem şi avem acum. Grijile şi problemele cotidiene vor părea mai îndepărtate şi vor lăsa loc apariţiei stării de calm şi linişte.

Funcţionează în acelaşi fel şi pentru europeni, ca pentru asiatici? Există diferenţe de execuţie, de percepţie? Pot europenii să ajungă la performanţe reale?

Se spune adesea că Tai Chi Chuan-ul a apărut în China, dar el aparţine întregii lumi!

Cu siguranţă, el funcţionează la fel pentru oricine şi nu există diferenţe majore între europeni şi asiatici. Singurele diferenţe provin, poate, din modul diferit de percepţie, de abordare a lucrurilor. În general, europenii au un spirit critic mai pronunţat şi au tendinţa de a crede că trebuie să înveţe bine

Scopul final nu este lupta.

(chiar foarte bine) fiecare mişcare/detaliu, de la început. Asiaticii percep mai bine ideea de proces de învăţare şi înţeleg că, oricum, la început nu ai cum să înveţi perfect. Perfecţiunea apare doar prin exersare, aşa că nu are rost să îţi baţi capul cu foarte multe detalii, de prima dată.

Călătorind mult în China şi intrînd în contact cu multe persoane, înclin să afirm că mintea europenilor şi modul lor de gîndire sînt diferite de cele ale asiaticilor, şi asta probabil datorită structurii limbii şi a educaţiei. Dar cînd ajungi să îi cunoşti mai bine, realizezi că, în fond, la un nivel mai profund, sîntem la fel.

Şi europenii pot atinge aceleaşi performanţe foarte înalte, la fel ca şi asiaticii. Dar drumurile şi modul de învăţare pot fi uşor diferite în anumite etape.

Dvs. personal aveţi un maestru? Cine este şi ce fel de relaţie aţi stabilit cu el?

Am cunoscut şi am învăţat de la mai mulţi maeştri chinezi. Fiecare cu propria învăţătură, propriul mod de a o preda, conform viziunii şi înţelegerii personale asupra vieţii. De la fiecare am învăţat cîte ceva, îi respect şi continui să învăţ de la toţi. Dar unul singur m-a impresionat în mod deosebit şi îl consider cel mai mare maestru pe care l-am întîlnit pînă acum. Este vorba de Yang Song Quan, maestru de Tai Chi Chuan stilul Chen. Mă bucur să afirm că sînt unul dintre elevii apropiaţi ai acestuia.

Înţeleg că Tai Chi-ul este, de fapt, o artă marţială. Scopul celui pe care îl practicaţi mai este lupta? Care este motivul pentru care oamenii, cei care vin la dvs., fac Tai Chi?

Tai Chi Chuan-ul (pe scurt Tai Chi-ul, nume sub care este cel mai cunoscut, momentan, în Occident) este, la origine, o artă marţială. A apărut din îmbinarea artelor marţiale cu practicile meditative şi de cultivare a sănătăţii. Scopul său final nu este lupta. Ci înţelegerea armoniei, păstrarea şi exprimarea ei în toate aspectele vieţii. Chiar şi într-o luptă, în care amonia înseamnă să învingi fără a lupta (dacă este posibil) sau să învingi fără să faci mult rău adversarului.

În trecut, maeştrii de Tai Chi Chuan nu căutau lupta. Dacă erau provocaţi, iar lupta nu putea fi evitată, luptau şi învingeau, fără însă a-şi distruge sau umili adversarul. Astfel, era cunoscut faptul că, în urma confruntărilor, ei îşi făceau deseori prieteni.

Este faimos cazul unuia dintre ultimii mari luptători de Tai Chi Chuan, şi anume maestrul Chen Zhao Pi, bunicul maestrului meu, Yang Song Quan, care a luptat în Beijing 17 zile la rînd, în acele faimoase lupte pe viaţă şi pe moarte *(lei tai)*, rămînînd nebiruit şi făcîndu-şi în final mulţi prieteni.

În zilele noastre, însă, cel mai adesea oamenii practică Tai Chi-ul pentru valenţele sale asupra sănătăţii şi prelungirii vieţii. El mai este denumit şi „dans de viaţă lungă“.

Un alt răspuns la întrebarea „de ce să practici Tai Chi Chuan?“, care m-a impresionat, a fost dat de un maestru francez pe care l-a cunoscut primul meu profesor, Alin Zhong. El a răspuns simplu: *Pour mourir bien!* „Pentru a muri bine!“ Cu alte cuvinte, pentru a te putea bucura de viaţă pînă în ultima clipă.

Vin multe femei la Tai Chi Chuan? Îl pot practica ele la fel de bine ca bărbaţii?

Da, pot spune că vin mai multe femei decît bărbaţi. Se pare că, cel puţin la noi în ţară, sînt mult mai interesate de acest domeniu. Şi da, pot practica la fel de bine ca şi bărbaţii.

Să înţeleg, din ce mi-aţi spus mai înainte, că Tai Chi-ul reface legătura dintre minte şi corp?

Datorită modului de viaţă şi al educaţiei în societatea actuală, sîntem nevoiţi să ne orientăm foarte mult spre exterior: avem multe lucruri de făcut, trebuie să gîndim repede, lucrăm la calculator, smartphone/tabletă, petrecem multe ore în faţa televizorului etc. Toate acestea duc la o slăbire a percepţiei asupra propriului corp. Este ca şi cum legătura dintre minte şi corp slăbeşte.

Astfel, nu mai percepem semnalele pe care corpul ni le transmite şi nici nu mai ştim ce să facem dacă apare o stare de dezechilibru în interiorul corpului (care va genera ulterior o problemă/boală). În MTC (medicina tradiţională chineză), dar şi în cea modernă, se consideră că orice boală are la bază un dezechilibru.

Refacerea acestei legături dintre minte şi corp se întîmplă de la sine în Tai Chi Chuan, prin orientarea atenţiei asupra corpului, asupra mişcărilor acestuia, totul pe un fond de calm şi de linişte. Sîntem conştienţi de fiecare gest pe care îl facem şi permanent căutăm să aprofundăm relaxarea. Se caută aşa-numita „stare meditativă.“ De altfel, Tai Chi Chuan-ul mai este numit şi „meditaţie în mişcare“.

Care este diferenţa dintre acesta şi sporturile europene de întreţinere, gen aerobic, fitness etc.?

Principala diferenţă este starea interioară. Atenţia se orientează către interior. De fapt, urmărim atît interiorul, cît şi exteriorul, cu accentul pe interior. În sporturile occidentale, atenţia este preponderent orientată spre exterior. De asemenea, starea de linişte şi calm pe care căutăm să o atingem şi care apare de la sine prin modul în care executăm mişcările.

Tai Chi Chuan-ul este o formă de cunoaştere. Ne cunoaştem mai bine pe noi înşine prin intermediul mişcărilor. Iar mişcările nu sînt orice fel de mişcări realizate lent, ci trebuie să respecte anumite principii de mişcare.

La ce performanţe pot ajunge cei care-l practică?

Nu le-aş numi pe toate chiar performanţe, dar pot enumera următoarele beneficii: o sănătate mai bună în plan fizic, dar şi psihic; un echilibru şi un tonus fizic şi psihic mult mai bune; eliminarea şi controlul stresului; o înţelegere superioară a vieţii; o viziune mai optimistă; comunicare mai bună cu tine însuţi şi cu ceilalţi; echilibru emoţional, controlul emoţiilor; întărirea imunităţii.

a consemnat Iaromira POPOVICI

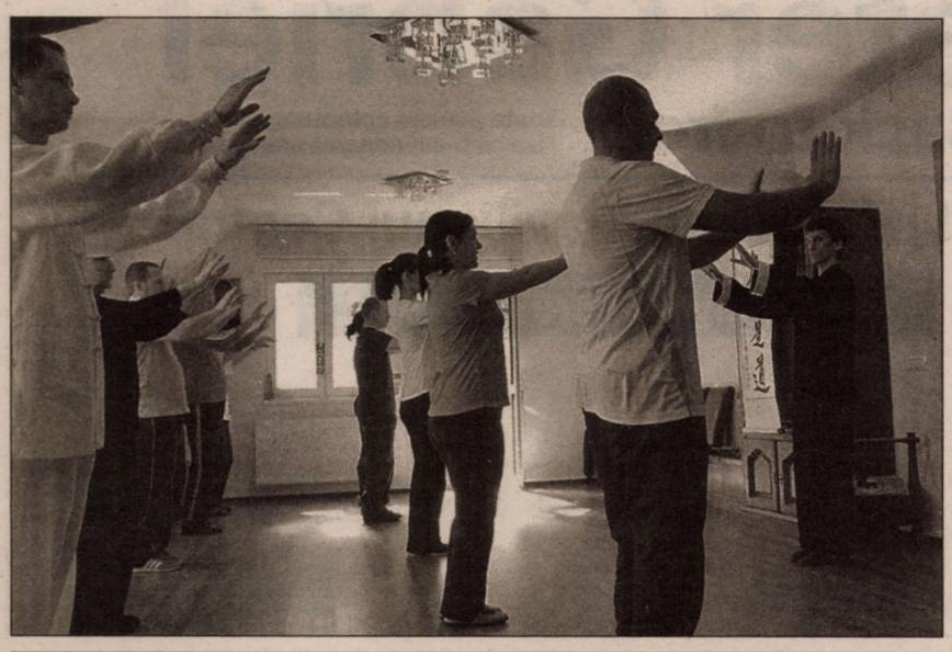

Cu ochii-n 3,14

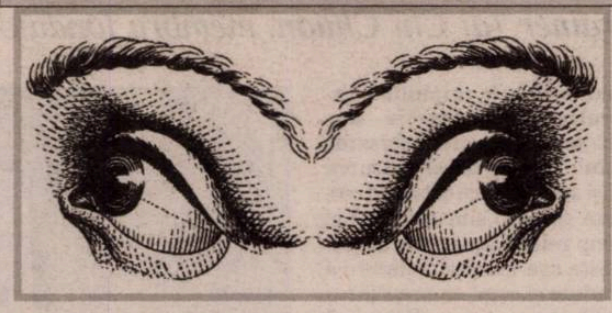

ÎN VIITORUL APROPIAT, TITLUL ONORIFIC DE „SPATE VERDE" VA FI PRODUS DEGEABA

■ Atenţie la acest cuvînt care, în viitorul cel mai apropiat, va fi pe buzele tuturor: *stipster*. S-a format în ţările scandinave, dar nu vă spun deocamdată ce înseamnă. După hipsteri, *Dilema veche* va dedica anul viitor un dosar şi *stipster*-ilor. (**M. C.**)

■ Angela Merkel a refuzat să primească titlul onorific de Doctor Honoris Causa din partea Politehnicii din Bucureşti (UPB), o universitate care oricum nu se află pe lista primelor 800 de instituţii academice apărute în clasamentul QS World University Rankings de anul trecut. Dat fiind că ministrul Educaţiei şi preşedintele Senatului UPB este Ecaterina Andronescu, adică cea responsabilă pentru faptul că titlul de doctor al plagiatorului dovedit Victor Ponta nu a fost încă retras, motivul refuzului Angelei Merkel este la mintea cocoşului. (**M. C.**)

■ Din seria celor mai aberante (sau măcar mai puţin dezirabile) numere de maşini: B 54 DIE – care poate avea sens doar dacă se adresează automobilului din spate – şi NUE. (**I. P.**)

■ Printre multe formule mai amuzante sau mai stupide scrise pe maşini, recent am văzut una pe spatele unei dube. De obicei, nici dubele şi nici şoferii lor nu au vreun strop de umor. Ei bine, pe această maşină, printre alte înscrisuri care anunţau că transportă chifle, cornuri, pîine feliată şi pîine libaneză, într-un colţ, mic, cu verde, scria aşa: „Nu claxonaţi, şoferul doarme". (**A. M.**)

■ S-a inventat săpunul Putin. Face clăbuc, este 100% natural şi va fi produs de o companie românească din Baia Mare. Este vorba de o comandă a unor firme din oraşele Cerepovet şi Uriupinsk. Sună bine, dar eu nu m-aş spăla decît cu Ponta, în cel mai rău caz cu Crin. (**A. P.**)

■ Pe 14 iulie 1847, în Braunau, Boemia, actualul Broumov cehesc, un meteorit feros de 17 kilograme loveşte o casă, spulberă tavanul unui dormitor şi acoperă cu moloz trei copii. Nimeni nu a fost, totuşi, rănit. Pe 2 mai 1890, unul dintre cele două mii de fragmente ale unei ploi de meteoriţi cade pe o căpiţă de fîn din Forest City, Iowa, care, culmea, nu se aprinde. Atîta drum bătut degeaba. (**M. P.**)

LA VREMEA EI, DIN CAUZA UNEI IUBIRI NEÎMPLINITE, INIMA A AVUT MISIUNI SPECIALE

■ Am ratat ştirea la vremea ei, dar recuperez acum: în 2008, Nils Olav, colonelul-şef onorific al Gărzii regale norvegiene, a fost ridicat la gradul de cavaler. Nils Olav e pinguin. (**L. V.**)

■ „Cum se explică transformarea lui Pol Pot dintr-un profesor de şcoală atît de iubit în omul responsabil de genocidul din Cambodgia, între anii 1975-1979, genocid în care au murit două milioane de oameni? Keng Vannasak, fostul lui mentor, mi-a spus că el crede că revoluţionarul suferea din cauza unei iubiri neîmplinite." (Peter Fröberg Idlin, *New Statesman*, 28 martie 2014) Bine c-am lămurit-o şi pe-asta. (**L. V.**)

■ Se numeşte triclosan, atacă sperma, muşchii şi inima şi se găseşte în săpunul antibacterial. Aşa că faceţi-vă comozi şi citiţi etichete pe la rafturile din supermarket-uri atunci cînd cumpăraţi săpun! (**M. C.**)

■ Scenă *live* dintr-un taxi dîmboviţean. *Secondo tempo* (vezi numărul anterior): „Da', domnule, cine a fost mai deştept – Napoleon sau Hitler?" „E o întrebare pe care, recunosc, nu mi-am pus-o niciodată, nu ştiu la ce vă raportaţi... strategi, militari, conducători de războaie... Auschwitz..." „Da', domnule, de unde a avut Hitler atîtea gaze să omoare atîţia oameni?!..." „Ştiţi, era un produs chimic..." „Bine-bine, chimic, domnule, da' de unde a avut ăla atîtea gaze, de unde, domnule... atîtea gaze!!!..." Uluială retorică – între timp ajunseserăm la destinaţie. (**R. M.**)

■ Aflu de prin presă că un ofiţer al Poliţiei Rutiere a circulat timp de 15 ani fără a avea permis auto. Respectivul a fost pe rînd preot, şofer al arhiepiscopului de Alba, după care a devenit poliţist, fiind, mai întîi, subinspector şi purtător de cuvînt al Poliţiei Judeţene Alba, apoi ofiţer al Poliţiei Rutiere, în cadrul serviciului „Misiuni speciale" (care se ocupă cu siguranţa coloanelor oficiale), poliţistul ghidînd în cîteva rînduri coloanele oficiale ale demnitarilor români şi străini. Toate acestea, fără a avea niciodată carnet de condus. O fi de rîs, o fi de plîns? (**S. G.**)

FII BUN CU UŞA UNEI TOALETE, PE FIECARE COALĂ ÎNCAPE ALINAREA SUFERINŢEI

■ Celebrul creator de pantofi Manolo Blahnik (71 de ani), într-un recent mini-interviu din *The Observer Magazine:* „Pantofii nu spun mai nimic despre persoanele care-i poartă; cînd întîlnesc pe cineva pentru prima dată îi privesc ochii, nu pantofii"; „Eu sînt extravagant în spirit, cred că shopping-ul excesiv este obscen: port aceleaşi haine de aproape 40 de ani"; „Pantofii gen platformă urîţesc chiar şi cele mai frumoase picioare; trebuie purtaţi doar cu rochii lungi de sub care să nu se vadă"; „Nu sînt un om al relaţiilor; să te trezeşti lîngă cineva care respiră alături de tine mi se pare extrem de necivilizat"; „Sfaturi de viaţă? Rămîi demn, îmbracă-te bine, fii bun cu ceilalţi şi totul va fi perfect." (**M. C.**)

■ Cînd eram în facultate, toaleta de la Litere era un fel de tribună pe care se scrijeleau toate măscările posibile şi imposibile. De curînd am citit, pe uşa unei toalete dintr-un club, acest panseu *butterfly*, care chiar părea de pe altă lume: „Noi aicea ne iubim / Şi pe lună e Gagarin". (**A. M. S.**)

■ Un elev de liceu din SUA a făcut un studiu cu privire la consumul de hîrtie şi toner în instituţiile statului. El a verificat impactul fonturilor folosite în documentele publice asupra costurilor de imprimare. A luat în calcul cele mai des întîlnite tipuri de literă: Times New Roman, Garamond, Comic Sans şi Century Gothic. Şi a ajuns la concluzia că cel mai ieftin e să se scrie cu Garamond: litera este ceva mai îngustă, stilul bold e mai puţin marcat, aşa că se economiseşte toner; în plus, pe fiecare coală încape mai mult text decît dacă s-ar folosi alte fonturi. Dacă toate şcolile din districtul său ar tipări formularele, fişele de examen şi documentele doar cu Garamond, s-ar face anual o economie de 21.000 de dolari. Dacă toate instituţiile americane ar folosi acest font, s-ar putea economisi anual pînă la 370 de milioane de dolari. Vă daţi seama? (**M. M.**) P.S. Noi, în *Dilema veche,* publicăm textele cu fontul New Century Rom Plain. Nici nu vreau să ştiu ce pagubă am făcut prin această alegere, de douăzeci şi ceva de ani încoace, de cînd există revista.

■ Încheiem încă o etapă a călătoriei printre numele de firme, oprindu-ne la Dorohoi, Vaslui şi Zalău: Calitativ SRL, Temelia SRL, Agricola Frugal SRL, Provincialii SRL, Furiosu Champ SRL, Brăzdarul SRL, Mai Bun SRL, Mai Frumos SRL, Cel Mai Bun SRL, Imagine Perfectă SRL, Treişpe SRL, Total Exploziv SRL, Armaghedon SRL, Prolific Prim SRL, Eminent SRL, Petalele Gerberei SRL, Şaua De Argint SRL, Transparent SRL, Minor Auto SRL, Toxic SRL, Planta Tămăduitoare SRL, Şic Pitic SRL, Râu Ram Impex SRL, Balzac SRL, Luceafărul Tipografic SRL, Stop Insect SRL, Volanul SRL, Maxim De Frumuseţe SRL, Agro Crocodilul SRL, Mareşal SRL, Copii Jucăuşi T & E SRL, Etica SRL, Alinarea Suferinţei SRL, Specialistul SRL, Compania De Izolaţii Pe Viaţă Prelasti Rosealeco SRL, Azaleea Dulce SRL, Scăpăriciul SRL, Arhiverde Impact SRL, Nord Nordic SRL, Casa Plăcută SRL, Hegel SRL, Senin Impex SRL, Fusul SRL, Savoarea Cafelei SRL, Automoment SRL, Doctor Satelit SRL, An Bun SRL, Ultimul Gong SRL, Colos SRL, Amor Impex SRL, Vis Şi Realitate SRL, Enigmatic Group SRL. (**D. S.**)

PUBLICITATE

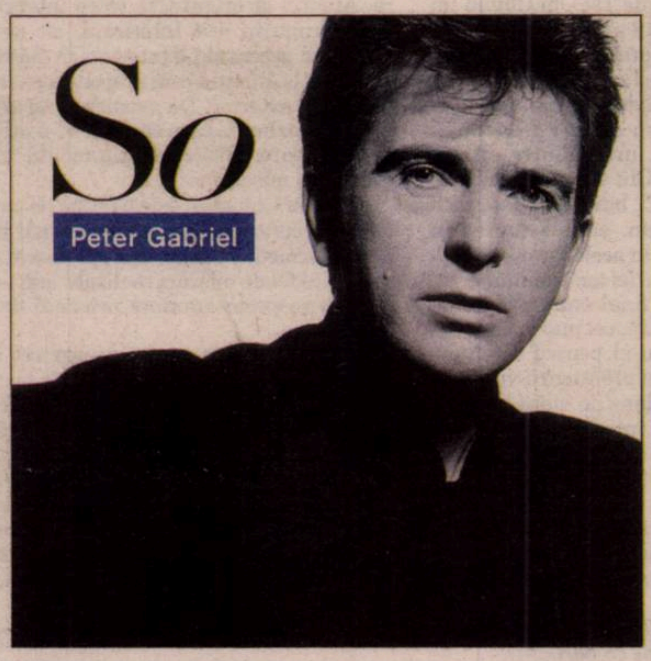

Peter Gabriel
⇌ Back to front
Toate piesele celebrului album "So" într-un concert memorabil!
8 MAI | Romexpo, Pavilionul Central
Bilete: Myticket.ro / Diverta
ROCK TM It Rocks!
PRIMA TV
ORGANIZAT DE: EMAGIC, LIVE NATION
PARTENERI MEDIA: adevărul, DILEMA, OK!, DRAGOSTE, metropolam.ro, INFO MUSIC, iConcert.ro, orașul meu, ADPM, 24-FUN, rin, CATAVENCII, BestMusic, VIXTOBLA, 220.ro, HotNews.ro, smilemedia.ro
So 25th Anniversary re-issues available on CD, Special Edition 3CD Set and Deluxe Box set
REALWORLD
www.petergabriel.com

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

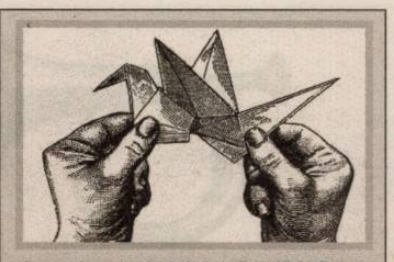

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie 8

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul XI ■ nr. 531 ■ 17-23 aprilie 2014 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

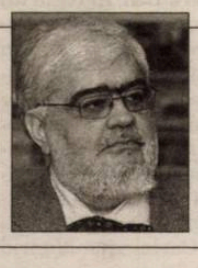

ANDREI PLEŞU

„Creştinism necreştinesc“

pagina 3

LIVIU PAPADIMA

Educaţia: o temă sensibilă

pagina 4

Interviu cu
LECH WALESA

pagina 21

Neîncrederea

© Vasile Dorolti

5 948489 141997 15

„Nu am încredere în nimeni, nici măcar în mine.“

IOSIF VISSARIONOVICI STALIN

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

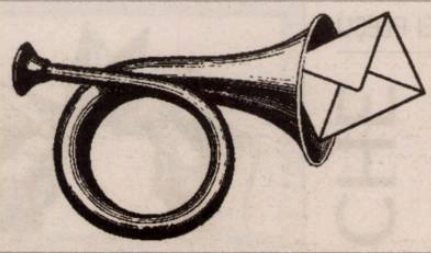

turneu de inbox

NR. 529

Articolul lui Andrei Manolescu, „Școala e de formă"

Perfect adevărat

Prea puțini dintre elevi sau chiar dintre studenți reușeau să lege „exercițiul matematic" de lumea concretă. Asta din două motive valabile atît la profesori, cît și la elevi (studenți). Probabil se întîmplă și azi ca cel care face predarea de matematică să fie el însuși unul dintre aceia care habar nu au unde face atingere formula, pe care o scrie pe tablă, cu realitatea! Alți „predatori" știu unde ar folosi, dar nu spun (din lipsă de timp sau din comoditate, sau considerînd că elevul o va afla atunci cînd va studia știința în zona căreia se aplică!).

Cel care receptează cursul de matematică este „complice" la neînțelegere pentru că tace (adică nu întreabă: la ce o fi bună asta, domnule profesor?)

Astfel, școala rămîne chiar cum spuneați: o chestiune de formă!

adăugat de pojar avram
la 3 aprilie 2014

NR. 530

Articolul lui Codrin Liviu Cuțitaru, „Engrish"

E mult mai ușor

E mult mai ușor să-i analizezi pe cei care vorbesc prost engleza ori oricare altă limbă, din simplul motiv că cei care vorbesc prost o limbă străină au fost, sînt și vor fi întotdeauna mai mulți decît cei care o vorbesc bine. Orientalii au, într-adevăr, nu numai un inventar fonetic aparte (coreeana, care îmi este cumva mai aproape, nu are sunete greu de pronunțat de un român, dar cel puțin *-i*, adică *î*, este greu de pronunțat de un sîrb ori de un ceh, să zicem), mai au însă și alt orizont cultural, iar japonezii sînt, prin definiție, xenofobi: nu vor să învețe limbi străine și fac tot ce pot pentru a-i descuraja pe turiștii străini să le viziteze țara; la asemenea prețuri, cine să vină?

În vara asta am cunoscut doi sud-coreeni care vorbeau ceha rezonabil, cel mai tînăr chiar binișor, mai ales că o și preda acolo la el, la Seul. Presupun că, dacă ar sta un an-doi în Cehia, ar putea chiar să o vorbească bine.

Acuma, nu-mi spuneți că românii vorbesc engleza bine. Ăsta e un clișeu. O vorbesc, e drept, mai bine decît alte națiuni vecine sau nevecine, deoarece româna are un inventar fonetic de invidiat, cuprinde toate fonemele dificil de pronunțat, iar de unii imposibil de pronunțat, precum acel î, are triftonguri, tot soiul de consoane palatalizate și chiar semipalatalizate (*c* din casă nu e același *c* din cheie) etc.

adăugat de cattusthraex
la 13 aprilie 2014

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

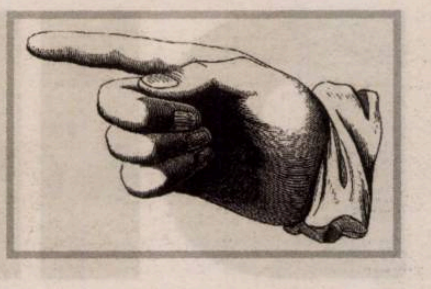

■ Campania „Salvați Marele Ecran!", realizată de Asociația Pentru Promovarea Filmului Românesc (APFR) și susținută de Festivalul Internațional de Film Transilvania (TIFF). Din cele aproximativ 450 de cinematografe existente în România în 1990, au supraviețuit vreo 30. 78% dintre orașele României nu au un cinematograf funcțional. Publicul a scăzut de 50 de ori. Așa încît urmăriți campania și vedeți ce puteți face: www.salvatimareleecran.ro. (Mircea Vasilescu)

■ Între 12 și 20 aprilie are loc HomeFest – un festival care aduce arta în spațiul domestic, transformă sufragerii și dormitoare în scene. Cele peste 20 de evenimente (spectacole de teatru, dans, muzică și expoziții) se vor întîmpla în diferite apartamente din cartierele Bucureștiului. Spațiile sînt puse la dispoziție de persoanele care vor să găzduiască piesele. *Camera 1306* de Cosmin Manolescu se va juca într-un apartament pe strada Toamnei, piesa *Acasă* de Ștefan Caraman – într-o garsonieră din Pantelimon, *Talk to the Bomb* de Rucsandra Pop – într-un bloc din zona Dorobanți, Robert Bălan își va prezenta *Sfîrșit (work in progress)* într-un apartament cu trei camere din zona Nerva Traian. Și multe altele. (Adina Popescu)

■ În caz că sînteți interesați de personajele controversate ale istoriei literare, citiți articolul Luminiței Marcu: „Zaharia Stancu, duplicitarul perfect", de pe contributors.ro (http://www.contributors.ro/cultura/zaharia-stancu-duplicitarul-perfect/).

Documentat și nuanțat, textul face puțină lumină într-o zonă încă tulbure. De urmărit și comentariile din subsolul textului, dacă vă interesează argumentele celor care au rămas, de exemplu, cu ideea că Adrian Păunescu e cel mai cunoscut și important poet român. (Ana Maria Sandu)

■ Pentru că vine Paștele și poate veți avea mai mult timp pentru citit, recomand trei mici culegeri tematice de povestiri clasice, scoase la finalul anului trecut de Editura Nemira: *Șapte povești de dragoste* (Zweig, Wilde, Poe, Dostoievski ș.a.), *Șapte povești de dragoste* (Cehov, Kipling, Caragiale, Trollope ș.a.) și *Șapte povești de călătorie* (Daudet, Baluac, Turgheniev, Chandler ș.a.). Mîncați mai puțin, citiți mai mult! (Marius Chivu)

■ Auzisem multe lucruri despre cartea lui Andrew Solomon, *Demonul amiezii. O anatomie a depresiei,* care a făcut mare vîlvă în America, așa că recenta publicare a ediției românești de la Editura Humanitas n-ar trebui ratată. Am început s-o citesc. Și pot să vă spun doar atît: cînd cobori în bolgiile infernului, nu ai niciodată parte de o călătorie confortabilă. Dar e o descindere fascinantă, revelatoare, incredibilă și salvatoare. (Ana Maria Sandu)

■ Săptămîna viitoare, la Teatrul Metropolis puteți vedea *Folia, Shakespeare & Co.,* un spectacol de teatru-dans în regia coregrafului Gigi Căciuleanu. Eu, unul, de-abia aștept să văd piesele lui Shakespeare reduse la gesturile esențiale. (Matei Martin)

■ *Niveluri de viață,* minunatul eseu al lui Julian Barnes, cu deja celebrul pasaj „Pui laolaltă două lucruri care n-au mai fost puse laolaltă pînă acum. Și lumea se schimbă", cu Nadar și Sarah Bernardt, cu baloane cu aer cald și durerea de după dispariția celui iubit, tocmai a fost tradus în română, la Editura Nemira, de către Radu Paraschivescu. În timpul lecturii, vă recomand să țineți un pachet de șervețele aproape. De fapt, mai bine țineți pe cineva de mînă și s-a rezolvat. (Luiza Vasiliu)

■ *Grudge Match* (2013), în regia lui Peter Segal, cu Sylvester Stallone și Robert de Niro – departe de a fi un film bun, e unul posibil simpatic și ironic, într-un fel de tradiție a celebrelor filme cu boxeri în care au jucat cei doi protagoniști: seria *Rocky* (dintre care primul în 1976, în regia lui John G. Avildsen) și *Raging Bull* (1980, Martin Scorsese). (Iaromira Popovici)

■ După Monte Carlo, vine Madrid și apoi Roma. Nu e vorba pur și simplu de amintitele mari orașe, ci de ordinea în care se vor desfășura marile turnee de tenis, ca în fiecare an, pînă la Roland Garros. Toate pe zgură, ca pregătire pentru Marele Șlem de la Paris. Printre ele, tot pe zgură, de mai mică anvergură, e strecurat și Open-ul de la București. Nu rataţi nici unul. (Andrei Manolescu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **PR și comunicare**
- **Pensia**
- **Alegerile europene**

album dilematic

Daniel Goace

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție) ● Marius CHIVU
Radu COSAȘU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEȘU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-șef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:

Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUȚITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Cătălin TOLONTAN ● Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE: 031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Director Financiar: Florin VIERU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producție: Ionuț MATEI
Director Distribuție: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Publicație auditată de BRAT
Tiraj: 8.000+6.900
Tipărit la Tipomedia

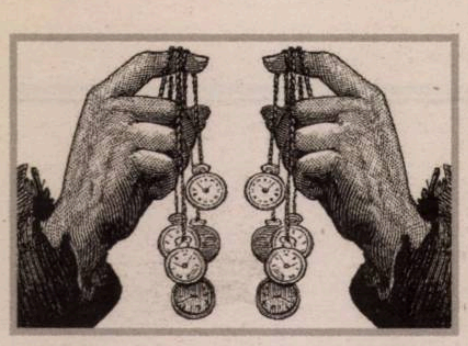

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Creştinism necreştinesc

Există, în imaginarul colectiv, modelul, unanim acceptat, al „bunului creştin“. Bunul creştin e smerit, evlavios, blînd, cu atît mai „bun“, cu cît e mai „creştin“. Dacă urăşte ceva, urăşte păcatul. Niciodată pe păcătos. Îşi iubeşte aproapele pînă-ntr-atît, încît e gata să-şi răsfrîngă iubirea şi asupra duşmanului. Nu judecă, nu aruncă cel dintîi piatra, nu se lasă inflamat de mînie, nu vrea răul nimănui şi nu face nimănui rău. Decît să riposteze vehement cînd e pălmuit, preferă să întoarcă şi celălalt obraz. E iertător, absorbit în efortul lepădării de sine, bine-voitor şi bine-făcător. De asemenea, dată fiind prezenţa fermă a Veştii Celei Bune („Evanghelia“) în inima sa, e mereu *bine-dispus,* plin de curaj şi de speranţă. Una peste alta, bunul creştin e, în comunitatea sa, o prezenţă iradiantă, un reper tonic, dătător de pace şi de înţelepciune.

Evident, sînt foarte puţini aceia care ajung să se contopească, fără rest, cu acest model, sublim, dar greu de împlinit pentru fiinţa „căzută“ care sîntem. Ni se spune, e drept, că nu sîntem lăsaţi singuri în strădania noastră, că sîntem asistaţi de îngeri, de har, de Dumnezeu însuşi. Pe de altă parte, mi s-ar părea necreştineşte să propun evaluarea acră a tuturor semenilor mei, printr-o inflexibilă confruntare a comportamentului lor cu modelul de mai sus. Nimeni nu are dreptul să dea note nimănui. Şi nu ne putem aştepta ca, de jur împrejurul nostru, să vedem înflorind o grădină de zîne. Creştinismul e mai „realist“ decît se crede îndeobşte. El ştie că locul desăvîrşirii („Împărăţia“) nu e din lumea aceasta, că lumea aceasta e doar „cale“, loc de trecere, episod tulbure al „războiului nevăzut“. „Angelismul“ poate fi un păcat, dacă încurajează ficţiunea unor vietăţi destrupate, fără dramă, fără dubii, fără evoluţie.

Mi se pare însă legitim ca, atunci cînd cineva mi se recomandă apăsat, aproape răstit, ca fiind creştin, creştin adevărat, aflat zi şi noapte în slujba Creatorului, să mă smintesc dacă vorbele şi faptele sale reuşesc nu să aspire *către,* ci, dimpotrivă, să se orînduiască *împotriva* exigenţelor impuse de idealul bunului creştin. E ceea ce constat adesea, mai cu seamă în cercurile unor militanţi riguroşi, pe care „convertirea“ la credinţă pare să-i fi radicalizat (= împutinat) pînă la schemă. Erau neliniştiţi, fragezi, întrebători, şi au devenit, brusc, autoritari, asfixiaţi de certitudini tăioase, nemiloşi, gata să mînuiască sabia judecăţii pînă la suprimarea „adversarului“, fie el ateu, insuficient „îmbisericit“, neconform politic, sau, pur şi simplu, antipatic. Întîlnesc supărător de des creştini care se răfuiesc, drapaţi în suficienţă dogmatică, cu cei care nu le cîntă în strună sau care nu le recunosc îndreptăţirea. Îi văd mobilizîndu-se, răzbunători, împotriva cîte unui „netrebnic“ care i-a dezamăgit. Au mereu la îndemînă arsenalul unei teologii „penale“: îţi numără relele, îţi exaltă vinovăţia, ba chiar se oferă să-şi asume rolul gîdelui, pentru a uşura sarcina lui Dumnezeu la Judecata de Apoi. În orice caz, te judecă aspru şi sumar, te sermonizează încruntat, te ameninţă. Au dreptate... şi îşi savurează impudic convingerea că au dreptate, că „îl au pe Dumnezeu“ de partea lor, că, la sfîrşitul vremurilor, se vor uita la tine de sus, din fotoliul de orchestră al unui Paradis rezervat cuminţeniei lor militante şi apropiaţilor lor. Inşi pe care nu-i poate, de pe scena publică, să te nimicească. Creştini plini de ură, gata să mintă, să calomnieze, să practice, stilistic, necuviinţa de periferie, să te batjocorească. Mulţi – puşi pe căpătuială (culturală sau politică, sau, măcar, financiară) – încep să se coloreze politic, să-şi caute oareşce „coledzi“, să ia cu asalt, de dragul cauzei, fireşte, eventuale poziţii publice. Alţii, nemulţumiţi de opacitatea lumii faţă de talentele lor, otrăviţi de gîndul că nu sînt apreciaţi la adevărata lor valoare, se umplu de resentimente, devin sumbri, prizonieri ai conspiraţionismelor de tot soiul, campioni ai bombănelii, ţinînd minte, clipă de clipă, răul, certăreţi, supăraţi pe mai toată lumea, neînduplecaţi.

„Angelismul“ poate fi un păcat.

Nu poţi să nu te întrebi: ce Evanghelie au citit ei? Pe ce nisipuri (luate drept stîncă) îşi construiesc casa? Cum cred că se pot salva printr-o grijulie roboteală pravoslavnică, dublată de slavă deşartă, parapon şi dispreţ faţă de aproapele. Îmi ştiu prea bine defectele, demisiile, nevrednicia, ca să îmi acord dreptul de a-i judeca. Încerc, uneori, să mă rog, neipocrit, pentru ei. Dar să mi se îngăduie, în acelaşi timp, şi această publică spovedanie: le reproşez o (cel puţin) blasfematoare lipsă de respect pentru valorile pe care pretind că le apără. Şi – vai mie! – nu pot să-i sufăr!

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Mizeria alegerilor raţionale

Zilele trecute m-am întîlnit, la un eveniment academic, cu un coleg de breaslă cu care nu mai vorbisem de mult. Sau, mai exact spus, *vorbisem,* dar nu mai *discutasem* de prin anii '90, cînd eram amîndoi la început de „drum nou“, prinşi în proiecte măreţe şi criticînd risipa de bani specifică entuziasmului acelor vremuri. „Cu banii aruncaţi pe hotel şi masă, aş fi putut face trei terenuri cu studenţii!“ – se pare că mă revoltam eu de fiecare dată. Eram însă convinşi că lucrurile se vor aranja şi va fi tot mai bine şi mai eficient. Făcînd bilanţul, am constatat că a devenit tot mai prost şi mai ineficient, şi că despre sărăcia lumii nu se poate vorbi decît tot în hoteluri de cinci stele. Doar că, precum în *Les notaires* a lui Brel, acum noi sîntem cei care iniţiem şi gestionăm tot mai multe astfel de proiecte, cu tot mai mulţi bani şi din care ne întrebăm, la sfîrşit, ce s-a ales; şi unde e toată cunoaşterea pe care, cu chiu, cu vai, am generat-o?

„Cum am ajuns aici?“ s-a întrebat la un moment dat amicul meu, cu o perplexitate pur profesională, fără urmă de patos sau de depresie cu iz de masochism, atît de la modă în ultima vreme. Tranziţia a trecut pe lîngă noi (sau noi am trecut prin tranziţie ca gîsca prin apă), fără să ne dăm seama de ce se petrece cu noi, cum devenim alţii, dar nu cei care visam să fim. Ne-am delimitat de comunism, ne-am apropiat de Occident, ne-am raportat la interbelic şi am criticat, bineînţeles, puterea, pentru că nu s-a delimitat suficient de comunism, pentru că nu s-a apropiat suficient de Occident şi nu e ca pe vremea dintre cele două războaie. Am fost astfel mereu cu gîndul în altă parte decît unde ne aflam, obsedaţi de ceea ce am ratat, dar ratînd să vedem ceea ce ni s-a întîmplat. Şi mai trist, asta ni s-a întîmplat nouă, specialişti, totuşi, în ştiinţe sociale, care deconstruim cu grijă toate mistificările care ne ies în cale şi dezvăluim mecanisme şi procese ascunse, dar am uitat să ne întrebăm cum şi de ce sîntem parte naivă a lor. Dacă vrem să ştim cine sîntem şi ce facem, trebuie să ne consultăm agenda; dar nu mai avem timp să ne întrebăm ce se ascunde în spatele ei. Am trăit în tranziţie ca să devenim obiect de studiu pentru generaţia viitoare, aşa cum comunismul a devenit o preocupare mai degrabă a tinerilor de astăzi...

Astfel s-a născut o întrebare mai îngrijorătoare: cum am ajuns, prin *alegeri libere şi raţionale,* să ne îngrădim tot mai mult într-o viaţă pe care, de fapt, nu ne-o doream?

Căci nu ne doream să trecem de la cercetare la administrarea ei şi să alergăm, liber şi raţional, după tot mai multe constrîngeri. Şi nu visam să învăţăm o altă limbă de lemn. Mai mult, pe cea veche, a comunismului, ajunsesem să o ştim cu toţii; pentru posdrugheza sau bruxeloaza actuale trebuie să plătim traducători specializaţi, care ne explică, apoi, că fără ei sîntem morţi. (Un submanager de proiect mi-a explicat chiar, la un moment dat, că, fără el, eu nici n-aş fi în stare să duc la capăt un doctorat; m-am enervat, apoi am tăcut şi am continuat să-l plătesc din banii proiectului coordonat, chipurile, de mine...) Cum, de asemenea, nu visam ca salamul cu soia să fie înlocuit cu soia fără salam şi, dacă sîntem cuminţi, să avem dreptul – şi posibilitatea – de a cumpăra „ouă de ţăran“ cu adaos de produs tradiţional. După cum nici un cetăţean nu se aştepta ca, după o viaţă de muncă, să aibă dreptul democratic la o pensie din care de-abia îşi poate plăti întreţinerea (ne-am făcut socoteala cu cît vom ieşi noi la pensie, în culmea gloriei profesionale, şi ne-am îngrozit). Şi lista neaşteptărilor împlinite a continuat tîrziu în noapte...

„Cum am ajuns aici?“

Şi toate acestea prin alegerile noastre libere şi raţionale. Căci aşa se cheamă, alegeri raţionale – *rational choice;* sau cel puţin aşa ne explică economiştii care guvernează lumea –, poate doar pentru a ne măguli orgoliul sau a masca iraţionalitatea poveştii.

Într-un fel, chiar aşa a fost: am ales, pas cu pas, să ajungem aici – adică undeva unde nu ne doream să fim şi nu ne place că sîntem, dar am luptat mult ca să ajungem. Cum este, deci, posibil ca alegerile raţionale ale fiecăruia să îngrădească viaţa tuturor? Cum este posibil ca aceste alegeri, libere fiind (căci sînt „libere“!), să conlucreze la multiplicarea constrîngerilor liber consimţite? Mai mult, în cazul nostru, cel puţin, al meu şi al colegului meu, am ales bine, se pare, adică am „reuşit“, am ajuns pe poziţii cît se poate de bune, sîntem printre *winners.*

Adică ce am cîştigat? Ne-am uitat unul la altul şi am zîmbit. Am hotărît ca primul care află răspunsul să-l treacă în agendă...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Şcoala Naţională de Ştiinţe Politice şi Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuţu. Despre noua ordine domestică şi criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

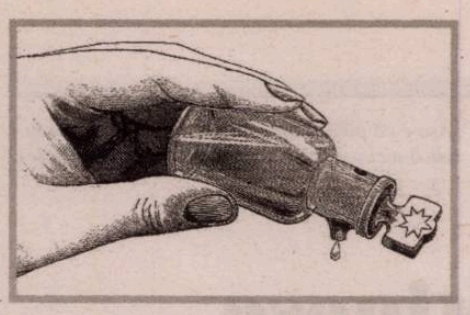

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Borcane

Un termen care ilustrează foarte bine dispariţia din uz a unor sensuri, odată cu dispariţia din realitatea înconjurătoare a obiectelor pe care le desemnau, e *borcan,* folosit – cu cîteva decenii în urmă – ca denumire colocvial-argotică şi glumeaţă pentru ghereta cilindrică a agentului de circulaţie. Desemnarea argotică îşi avea originea într-o metaforă cît se poate de clară, bazată pe imagine, pe asemănarea vizuală (cilindrul de metal şi sticlă, cu benzi orizontale, colorate alternativ în roşu şi alb, apare în fotografii mai vechi şi e posibil să se mai fi şi păstrat pe undeva). Dincolo de motivarea ei prin similitudinea parţială a formei, metafora avea şi avantajul conotaţiilor depreciative: prin continuarea analogiei (de la conţinător la conţinut), se putea vorbi de un *miliţian la borcan,* asimilînd astfel un reprezentant, în genere antipatizat al statului, cu un banal produs de consum din gospodăria personală.

Gheretele erau prezente nu numai în Bucureşti şi în alte oraşe mari, ci şi în afara localităţilor („La multe intersecţii importante din zona centrală, precum şi la bifurcaţiile de drumuri naţionale existau astfel de *borcane*", simplybucharest.ro). E greu de spus cît de răspîndită era desemnarea familiar-ironică în anii comunismului românesc: dicţionarele generale n-au înregistrat-o, dar o găsim în cele de argou (Nina Croitoru Bobârniche, 2003, G. Volceanov, 2006) şi în diverse evocări ale trecutului recent: „Pe Calea Victoriei, colţ cu 6 Martie, era *un miliţian «în borcan»* care, îşi aminteşte prof. dr. Dumitrache, i-a «ruinat» finanţele lui de student care trăia din bursă" (ziarulring.ro, 6.10.2011); „la intersecţie era *un miliţian în borcan,* noi, copiii, îi spuneam «Castravete»" (tramclub.org). O fotografie documentară de prin anii '60 e postată pe un site cu explicaţia *„Borcanul miliţianului"*, iar un comentator anonim îşi aminteşte o glumă din vremea respectivă: „Da, miliţienii erau «vărsaţi» sau *«la borcan»*" (comunitate.ziare.com). Dialogurile din Internet arată că, în mod inevitabil, obiectul e necunoscut celor mai tineri: în legătură cu o altă fotografie, cineva întreabă „La ce folosea chioşcul alb din stînga?"; din fericire, se găseşte cineva care să-i răspundă: „Era *«borcanul»* miliţianului. De acolo se pare că se putea comanda şi succesiunea fazelor semafoarelor, care la acea vreme n-ar fi dispus de automat programabil" (transira.ro). Adevărul e că inovaţiile efemere ale limbajului colocvial-argotic sînt întotdeauna greu de reconstituit; cele apărute în deceniile comuniste sînt în mod special inaccesibile pentru că, fiind percepute ca subversive, s-au păstrat mai curînd în amintirile oamenilor, decît în presa ori în literatura din epocă. Sînt şi cîteva excepţii, cîteva atestări ale colocvialismului în romane apărute înainte de căderea regimului: „La douăzeci de metri era *miliţianul în borcan,* vizavi de Miliţie şi de «Confecţia»" (Maria-Luiza Cristescu, *Aşteptare,* 1973); *„Miliţianul de la borcan* a venit, a chemat o ambulanţă, a căutat în buzunarul decedatului un buletin" (Vasile Andru, *Viaţă şi semn,* 1989).

Se pare că metafora familiar-argotică s-a păstrat pînă astăzi în unele locuri, în toponimia neoficială, al cărei conservatorism e cunoscut: „Dezvoltarea Aeroportului din Craiova ar putea fi făcută în viitor în jurul

căii ferate din zonă, în punctul denumit *Borcanul Miliţianului" (Gazeta de Sud,* 13.11.2007); „Credem că zona cea mai atractivă e cea de la *Borcanul Miliţianului"* (indiscret.ro).

Oricum, metafora spaţiului izolant din sticlă nu s-a pierdut cu totul: e (re)folosită în prezent pentru a desemna, în jargonul profesional, spaţiul de înregistrare al unor emisiuni, piese muzicale etc.: „indicaţii aparent culinare primeşte şi dacă ajunge într-un radio: trimiteri la *«borcan»* (...). Adică este trimis în studioul de înregistrări cu pereţi din sticlă" (adevarul.ro); „(într-un *borcan* OK, atunci cînd intri trebuie să-ţi ţiuie măcar un pic urechile, să simţi o uşoară presiune"; „geamul dintre *borcan* şi camera de mix e orientat greşit"; „Primul lucru la care trebuie să te gîndeşti atunci cînd îţi construieşti un *borcan* este confortul artistului", home-recording.ro). Metafora e mai abstractă, cu o analogie vizuală mai puţin motivată (forma e sugerată mai bine de *acvariu,* altă denumire din jargonul profesional: *„Borcanul, sau acvariul* sau cum vrei să-l numeşti, este acea cameră în care artiştii care înregistrează voci intră să... înregistreze", home-recording.ro), dar îşi păstrează umorul.

În fine, trecînd (pentru *a nu încurca borcanele)* peste alte expresii şi sintagme populare şi colocviale de largă circulaţie, merită să semnalăm prezenta cuvîntului în formula colocvială (auto)ironică *a cădea în borcanul cu melancolie,* descriind intrarea într-o stare de tristeţe sau chiar depresia: „pe principiul «mai bine previi, decît să tratezi», noi te învăţăm cum *să nu cazi în borcanul cu melancolie* şi să ocoleşti depresia în această iarnă" (ele.ro, 29.01.2014). Sensul de conţinător e aici cît se poate de abstract, surpriza glumeaţă provenind tocmai din reziduurile de concreteţe cotidiană ale borcanului, din contrastul între conotaţiile sale banal-gospodăreşti şi prestigiul elegiac al *melancoliei.*

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

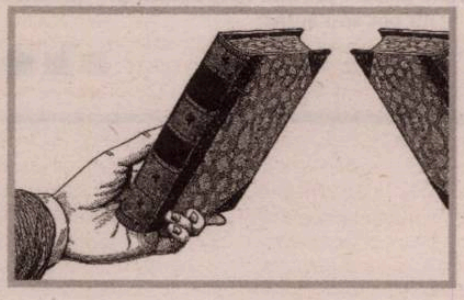

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Mai puţin despre cine şi mai mult despre ce

Care e primul lucru care vă vine instantaneu în minte cînd auziţi cuvîntul „educaţie"? Pentru mine, el se asociază spontan cu „Ceata lui Piţigoi" – un cînticel simpatic, pe care îl cîntam la grădiniţă, cu refrenul „Aoleu, ce tărăboi! / Dai într-unul, ţipă doi".

Temele educaţiei au darul de a stîrni dispute dintre cele mai ample şi mai turbulente.

Prin anul 2000, avînd – ca profesor invitat la Universitatea din Viena – de propus, pentru secţia de română, şi un curs de *Landeskunde* – la noi s-ar traduce prin „cultură şi civilizaţie" – m-am gîndit să discut, împreună cu studenţii de acolo, marile controverse mediatice din România acelor ani: luptele dintre naţionalismul cel „bun" şi cel „rău" (vă mai amintiţi?), poziţia României în războiul din Kosovo, „cazul Eminescu", declanşat de „scandalosul" număr al *Dilemei,* închinat poetului, şi noile programe de istorie şi de română, dimpreună cu primele manuale alternative. Alăturarea acestor teme – pentru care n-a fost greu să întocmesc cîte un opulent dosar bibliografic – vorbeşte de la sine despre „nevrozele" României actuale.

E firesc ca educaţia să suscite un aprins interes, situîndu-se, alături de sănătate, între domeniile de cel mai larg impact public. Toţi am avut (şi adesea încă mai avem) de a face cu educaţia, aşa cum fiecare dintre noi ştie pe propria piele ce e o durere de dinţi sau o gripă. Spre deosebire de sănătate însă, unde concedem totuşi că „doctorul ştie mai bine" ce şi de ce ne doare, pare să fie de ajuns să fi stat cîndva ceva vreme în bancă pentru a nutri convingerea că avem în buzunar cheia de la orice dilemă educaţională.

Am încercat şi eu o atare reconfortantă încredere şi mi-a fost dat – vai! – să mă dezic de ea de nenumărate ori, ca profesor, ca expert curricular, ca autor de manuale, ca membru în varii comitete şi comiţii, ca decan, ca prorector şi, *last but not least,* chiar ca părinte.

„Ce-i cu scandalul ăsta în educaţie?
Voi să fie linişte!"

Sper ca cititorii *Dilemei vechi* să împărtăşească crezul meu că, în materie de educaţie, avem cu toţii încă de aflat, de învăţat, de reflectat.

Vă propun, aşadar, o rubrică în care să reflectăm împreună, pe cît posibil fără mînie şi părtinire, asupra educaţiei – sistemului de învăţămînt şi nu numai – din România, şi nu doar de aici, că doar n-om fi singuri pe lumea asta. Iar dacă uneori calmul meu îi va scoate din sărite pe unii sau pe alţii, îmi cer scuze anticipat.

Am în vedere, pentru textele ce vor urma, un fel de „dicţionar", punînd de fiecare dată în discuţie o chestiune anume. Nu vreau să le leg neapărat de actualitatea fierbinte, şi pe dată consumabilă, a cotidianului – Cum a fost cu bacul de anul ăsta? Ce consecinţe va avea cutare OM apărut ieri în *Monitorul Oficial?* etc. –, dar mă preocupă, evident, relevanţa reflecţiilor mele pentru ceea ce se întîmplă şi ce s-ar putea întîmpla în sistemul nostru de învăţămînt, în momentul de faţă.

N-o să vă prezint, promit, disertaţii teoretice, nici pedanterii profesorale. Nu sînt acreditat pentru aceasta.

Mă voi referi în permanenţă la situaţii concrete, trăite, văzute, auzite, îndurate de către mine, de către voi, cei ce veţi avea cu-

riozitatea şi răbdarea să citiţi paginile *Dilemei vechi,* în ultimă instanţă, de către noi, cei de aici şi de aiurea, cei de azi, de ieri şi de cînd va mai fi. Mă voi abţine însă, pe cît posibil, să rostesc nume. Pentru un manual de psihoterapie colectivă, strigarea numelor ar fi de neocolit. Dar nu îmi propun să scriu aşa ceva. Şi mi-e teamă să n-o iau pe drumul anecdoticii, care e la noi atît de suculentă şi de pulsatilă, încît, vorba poetului, are darul de a schimba pe dată neînţelesurile, în neînţelesuri şi mai mari. Iată o pildă:

A fost odată un ministru al Educaţiei ambiţios, sagace şi inteligent care, privind cu tristeţe în jur, a zis: „Voi reformă, voi reformă cu orice preţ!" Şi s-a pus acel ministru pe treabă, iscînd valuri-valuri de proteste, că de ce aşa, şi nu altfel, că de ce atîta grabă, că tiranie şi satrapie şcl. Şi cu cît creştea marea de nemulţumiri, cu atît se înverşuna parcă şi zelul reformist. Pentru că avea acel ministru o temere. Ştia că guvernarea sa se va încheia curînd şi că succesorul său, mai împăciuitor şi mai grijuliu, va vrea să ia bureţele în mînă şi să şteargă cu el, ca atunci cînd începi o lecţie nouă, scrijeliturile lecţiei precedente.

Timpul a dovedit că premoniţia lui fusese corectă. Succesorul s-a uitat şi el în jur şi şi-a spus: „Ce-i cu scandalul ăsta în educaţie? Voi să fie linişte!" Şi linişte s-a făcut, măcar pentru o vreme. Iar succesorul s-a ales la rîndul său cu un succesor, tot ambiţios, sagace şi inteligent. Şi iarăşi supărare şi indignare, şi strigăte de „dictatură" şi „teroare". Numai că, între timp, se schimbase harta politică, dreapta se făcuse stîngă, mijlocul – „centru" şamd., şi, pe lîngă strigătele de „Iar scandal! Iar schimbare!" ale tandrului împăciuitorist, s-au auzit, în cea mai dodecafonică armonie, vituperările antecesorului antecesorului noului ministru reformist: „Blasfemie! Plagiat! Mi s-a copiat reforma!"

Aş vrea, aşadar, să vorbim mai puţin despre cine şi mai mult despre ce. Prefer terapiei colective mediatice liniştirea individuală a nervilor. Şi reflecţia rece, chiar dacă, pe alocuri, şi crudă.

Liviu Papadima *este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Editura Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

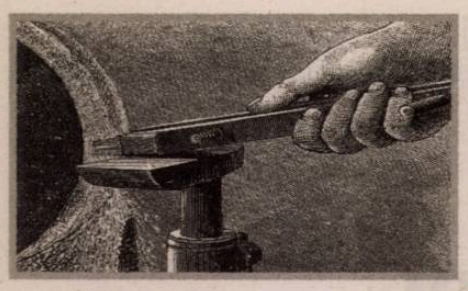

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

Cîteva adevăruri despre banii europeni

La începutul lui aprilie, România a trimis la Bruxelles ultima formă a Acordului de Parteneriat. Este documentul fără de care nu se poate accesa nici un eurocent din fondurile europene. Încheierea unui asemenea „contract" între statul beneficiar şi Comisia Europeană reprezintă o procedură nouă, o inovaţie introdusă în perspectiva Bugetului 2014-2020, în cadrul noii politici de coeziune, gîndită la cabinetul Comisarului pentru Politică Regională, Johannes Hahn.

De fapt, Comisia vrea să se asigure că banii contribuabilului european sînt cheltuiţi nu doar corect, ci şi eficient. Astfel că statele şi regiunile beneficiare trebuie să demonstreze că investiţiile duc la rezultate concrete şi măsurate în indici de dezvoltare, în proiecte de inovare, în locuri de muncă. Şi exact acesta este rolul Acordului de Parteneriat, să demonstreze că există viziunea necesară din partea autorităţilor statului beneficiar.

Vestea bună este că noua politică de coeziune este mai puternic orientată către piaţă, către investitori şi către întreprinderile mici şi mijlocii. Şi mai este o veste bună: se pare că, după îndelungi discuţii, această variantă a Acordului de Parteneriat va fi şi acceptată de Comisia Europeană. În paranteză fie spus, dincolo de polemicile din ţară, multe dintre ele alimentate de interesele bătăliei politice, România nu se află nicidecum printre ultimele state membre în procesul de aprobare a documentului-cadru. Nu sîntem nici fruntaşi, dar măcar sîntem în pluton. Iar dacă şi „Masterplanul pe Transporturi" – un alt document programatic cerut insistent de Bruxelles, şi asta de ani de zile – va fi aprobat de Comisie, undeva spre sfîrşitul verii sau începutul toamnei, atunci putem spune că sîntem pe drumul cel bun.

Există însă şi veşti proaste. Una dintre ele este că acceptarea acestor documente de către Comisia Europeană reprezintă doar un pas, şi încă unul mic, în direcţia pe care ne-o dorim.

De fapt, paşii cu adevărat importanţi se fac aici, în România. Şi nu este vorba doar despre proiecte – acestea se fac pînă la urmă. Avem deja companii de consultanţă cu o bună experienţă, iar autorităţile locale şi întreprinzătorii au învăţat deja multe lucruri din mers.

Problema este cu totul alta – şi despre ea se vorbeşte, din păcate, foarte puţin. Aproape toată lumea ştie că putem primi de la Uniunea Europeană aproape 40 de miliarde de euro în următorii şapte ani. Aşa este prevăzut în Bugetul 2014-2020, în dreptul României. Foarte bine.

Doar că bugetul european nu funcţionează precum un buget naţional, care finanţează direct proiectele agreate, prin decizii politice şi administrative. E ceva mai complicat. Uniunea Europeană nu finanţează direct statele beneficiare. Uniunea Europeană decontează.

Aşadar, pentru a primi banii europeni, mai întîi trebuie să-i cheltuieşti pe ai tăi, şi aceasta conform normelor europene. Şi banii ţi se vor deconta după aceea, în baza documentelor trimise la Bruxelles. Desigur, aici nu intră plăţile directe pentru agricultori – acestea se dau pur şi simplu.

Altfel, pentru a lua de la Uniunea Europeană restul de bani, adică aproape 30 de miliarde de euro, mai întîi trebuie să avem noi, în ţară, această sumă – de fapt, ne trebuie ceva mai mult, dacă socotim şi obligaţia de a cofinanţa proiectele. Ar trebui să avem, cu aproximaţie, vreo 5 miliarde de euro în fiecare dintre următorii şapte ani, pentru a atrage mult doriţii bani europeni.

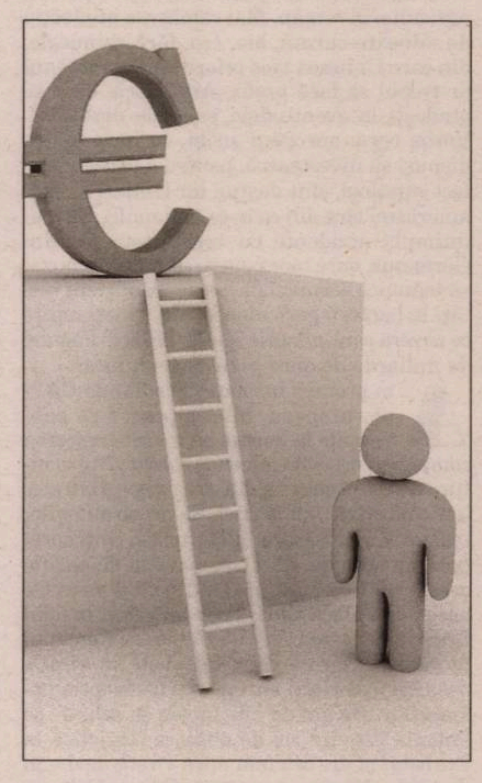

Pot fi asiguraţi aceşti bani din bugetul statului? Cu greu. Mai curînd ar trebui puse la lucru băncile, fondurile de investiţii, resursele investitorilor. Bineînţeles, se pot obţine împrumuturi la dobînzi avantajoase, din partea creditorilor internaţionali, cum ar fi Banca Europeană de Investiţii sau Banca Mondială. Iar pentru ca băncile să se implice, statul trebuie să pună la punct mecanisme de garantare. În plus, banii trebuie să ajungă repede la beneficiari, fără tot felul de blocaje de ordin birocratic.

Misiunea este posibilă. Totul este să avem un proiect pentru următorii şapte ani. Un proiect care să fie asumat de toate forţele politice, astfel încît să nu se modifice fundamental, odată cu schimbările de guvern care vor putea interveni.

Dacă reuşim să aducem în administraţie şi în economie 30 de miliarde de euro în următorii şapte ani, ne putem recupera această sumă de la Bruxelles, iar cîştigul, pe termen scurt, mediu şi lung, ne va rămîne nouă, fie că este vorba despre proiecte de inovare, dezvoltarea infrastructurii sau apariţia de noi locuri de muncă.

Problema este că nu am auzit să existe la noi o asemenea dezbatere. Stăm cu ochii pe Acordul de Parteneriat, dar nimeni nu pare a se gîndi serios la modul în care vom finanţa aducerea de bani europeni. Pentru că despre asta este vorba, pînă la urmă. Şi mai există o problemă: că după felul în care au debutat dezbaterile politice în anul electoral 2014, nici nu putem trage speranţe că lucrurile se vor schimba în bine.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

A fost poporul sau nu?

Săptămîna trecută, vorbeam aici despre cît e de dificil să pricepi ce vrea poporul. Poporul vorbeşte întotdeauna, se exprimă ceas de ceas, doar că ceea ce se aude este cacofonic, imprecis, fără sens, ca şi cum ai capta un mesaj extraterestru. E nevoie de timp ca să poţi discerne, exact, conţinutul voinţei căreia i se dă glas. Dificultatea, însă, nu constă doar în faptul că e nevoie de un timp ca să înţelegi exact ce vrea poporul, ci şi din realitatea că poporul e schimbător ca meteorologia. E posibil ca, în timpul în care cineva ar face efortul să desluşească sensul unei glăsuiri populare, acelaşi popor să glăsuiască din nou, dar invers. Chiar zilele acestea evocăm intens un episod elocvent: într-o zi, poporul din Ierusalim îl primeşte pe Isus Cristos cu flori şi osanale pentru ca, şase zile mai tîrziu, să-l conducă pe drumul Golgotei, în huiduieli şi ghionturi. Sigur, explicaţii există mereu. Istoricii ne spun, în acest caz, că schimbarea de atitudine ar exprima o dezamăgire politică: evreii din Ierusalim se aşteptau ca Mesia să elimine, cu puterea Sa infinită, stăpînirea romană, ca pe o măsea stricată, şi să se aşeze El pe tron, însă, văzînd că nu se întîmplă, ba, mai mult, văzînd că se întîmplă exact invers (Mesia e judecat de romani şi acceptă judecata lor), poporul s-a înfuriat. Dacă tot pretinzi că eşti Mesia, alungă-i pe romani! – era, de fapt, mesajul entuziasmului popular de la intrarea în Ierusalim. Cînd a văzut că nu e cazul, că planul lui Dumnezeu nu era acela de a-i alunga pe romani, în acel moment, din Ierusalim, poporul şi-a schimbat cu totul atitudinea. Astăzi, cînd ne referim la El ca la Dumnezeu, e greu să pricepem cum de acei oameni s-au sucit cu totul în sentimentele lor faţă de un om, într-o singură săptămînă, fără ca acel om să le fi făcut, de fapt, ceva. Ei bine, tocmai de aceea oamenii ovaţionau răstignirea Lui, pentru că nu le făcuse nimic, nu le făcuse ceea ce ei aşteptau să le facă, nu-i eliberase de romani. Evreii Ierusalimului ratau întîlnirea cu Cel pe care îl aşteptau în veac, pentru că aşteptau pe altcineva în acel moment. Erau ei pregătiţi de secole să-L aştepte pe Mesia, dar în acel moment, mai mult îşi doreau un eliberator. O aşteptare mai urgentă umbrise aşteptarea cea mare. În orice caz, complicată treabă poporul. De aceea, cînd văd siguranţa cu care politicieni de la noi sau de aiurea spun că ştiu ce vrea poporul, că-i ştiu „năzuinţele" şi „nevoile", mă cuprinde, în funcţie de politicianul care spune asta, fie rîsul, fie panica.

Isprava ucraineană a aparţinut poporului care a vrut cu Vestul, şi nu cu Estul.

Revenind la vecinătatea noastră de azi, este de adăugat că incertitudinea – să-i zicem „obiectivă" – pe care orice exprimare populară o presupune este, în plus, tulburată de manipulare. Iar cea mai parşivă manipulare este exact aceasta: cînd ţi se pare că auzi poporul, vine cineva şi-ţi spune că ceea ce se aude nu este poporul, ci altcineva... Spioni ai unor puteri străine, de pildă. Ce să mai crezi?

De pildă, evaluarea occidentală a evenimentelor din Ucraina a fost aşa: pentru că regimul Ianucovici a refuzat parteneriatul cu Uniunea Europeană şi a preferat Rusia, poporul s-a revoltat, a protestat, a perseverat în protest, a ajuns să se confrunte sîngeros cu forţele de represiune ale regimului şi a reuşit, în cele din urmă, să îl înlăture. Pentru Occident, isprava ucraineană a aparţinut poporului care a vrut cu Vestul, şi nu cu Estul. Aceleaşi evenimente au fost citite la Kremlin astfel: pentru că Ianucovici a refuzat oferta UE şi a acceptat-o pe cea a Rusiei, serviciile speciale occidentale au acţionat prin agenţi, au manipulat şi au dezinformat, au provocat şi au înscenat, pînă cînd Ianucovici a căzut de la putere şi au pus mîna pe Ucraina. Totul, evident, fiind parte a unui amplu proiect antirus. Aşadar, Vestul era de părere că poporul l-a dat jos pe Ianucovici, Rusia e convinsă că nu poporul, ci spionii Vestului. Mai departe, Crimeea s-a rupt de Ucraina. Rusia a spus că poporul din peninsulă a vrut-o. Dovadă: referendumul. Vestul a spus că e opera Kremlinului, care prin acţiunea forţelor speciale a rupt teritoriul Ucrainei suverane. Iarăşi, o parte crede că e opera poporului, cealaltă – că e opera Serviciilor secrete. Doar că, de data asta, e viceversa. Mă aştept ca, în viitor, asemenea diferenţe de înţelegere să mai apară. Chiar în orele cînd scriu aceste rînduri, forţele speciale ucrainene luptă într-un oraş din Estul ţării împotriva unor grupări proruse care au ocupat sedii ale unor instituţii locale şi cer alipirea la Rusia. Kievul şi Occidentul sînt sigure că e vorba de oamenii Kremlinului. Putin tocmai a dat o declaraţie în care, supărat, cere Ucrainei să înceteze războiul cu... propriul popor. Cînd unei părţi îi convine ce se întîmplă – e aspiraţia poporului; cînd nu – e mîna ocultei externe. Fenomenul mi se pare interesant. Nu atît pentru a analiza ce şi cum fac Serviciile secrete, nu e treaba mea, ci pentru a discuta puţin despre felul în care politicienii se raportează la popor. Tot mai puţin fac efortul să-l înţeleagă şi tot mai mulţi spun că ştiu sigur ce vrea.

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

CAP-ul e şi bun

Ziceam săptămîna trecută că nu fieşce politică europeană este neapărat bună (în toate aspectele) pentru interesele naţionale româneşti. Măcar pentru că avem oarece deficite de dezvoltare, pe ici, pe colo, şi nu ne potrivim în griji şi nevoi cu Vestul Europei. Ce exemplu să găsesc, întru simpla exemplificare, dacă nu agricultura? Căci doar la dînsa şi la fotbal se pricepe tot românul! Mai ziceam că unul dintre pilonii de reformă ai CAP-ului (prescurtarea lui *Common Agricultural Policy,* nu ceea ce gîndeaţi în primă fază) este cestiunea cu agricultura cît mai prietenoasă cu natura. Să vă traduc: Europa se consideră campion mondial întru apărarea ursuleţului polar, a cărui banchiză se tot reduce din pricina încălzirii globale. Care încălzire, nefiind întru totul dovedită, şi-a schimbat numele în „schimbări climatice" şi dă în continuare tonul politicilor orizontale (adică un fel de linii directoare) ale Uniunii. Dă bine la cadru, deşi nu ajută competitivitatea. Americanii, mult mai pragmatici, şi-au văzut de dezvoltarea economică, au ignorat cu graţie multiple runde de negocieri internaţionale şi şi-au mărit constant avantajul economic pe terţe pieţe, în faţa Bătrînului Continent.

Mai ziceam că grija pentru natură a fermierilor se poate traduce fie prin descurajarea unor eventuale lucrări de îmbunătăţiri funciare (irigaţii, îndiguiri, terasări), ceea ce nu serveşte prea bine unei Românii cu handicap sever în domeniu, fie prin interzicerea culturii „oribilelor" organisme modificate genetic, care se potrivesc structurii de sol şi meteo româneşti, dar sînt interzise culturii europene, fiind importate de peste Ocean. Pînă aici, nici un avantaj din noul CAP, pentru agricultorul român. Mai rămăsese producţia de mîncare curată, bio, eco, fără chimicale, din care Uniunea face prioritate iar românul ar trebui să facă profit. Are logică, dacă te gîndeşti la eventualele pieţe de desfacere. Vorba ceea: europeni snobi, cu bani mulţi, dispuşi să investească, pentru a deceda perfect sănătoşi, sînt destui, iar chinezi şi sud-americani sînt din ce în ce mai mulţi. Se mai întîmplă accidente cu vegetarieni bio din Germania, care mor pentru că au vrut musai să mănînce germeni de fasole insuficient testaţi la bacterii periculoase. Mai ţineţi minte ce zaveră continentală a ieşit atunci? Pagube de miliarde de euro la nivel comunitar...

Am promis, însă, că voi şi lăuda CAP-ul european. Măcar pentru că subvenţiile la hectar au ajutat creşterea competitivităţii fermierilor români. Agricultura a scos economia din zona roşie a cifrelor indicînd criza, ani la rînd. Să nu ne amăgim, însă: e vorba despre 12-14 uriaşi antreprenori, cu sute de mii de hectare la dispoziţie şi care plătesc impozite cînd şi cît doresc. De aceea, îmi place alt obiectiv prevăzut în noul CAP: încurajarea tinerilor fermieri. Românul lucrător la fermă este îndeobşte în vîrstă, asemeni celorlalţi europeni, cu excepţia polonezilor. De ani de zile încerc să aflu de ce Polonia este un soi de abatere statistică la Eurostat şi are cea mai mică vîrstă medie în domeniu. Nu am reuşit încă. Ofer premiu celui care îmi poate furniza o explicaţie. Consider că, la acest pilon de dezvoltare, România are un avantaj comparativ: sutele de mii de „căpşunari" care se (mai) întorc din Spania sau din Italia. Acolo au aflat cum se face. Au cîştigat şi banii necesari pentru a face. Mai rămîne să şi facă. Asta încearcă măsura de încurajare a tinerilor fermieri care doresc să înceapă o afacere pe cont propriu. Care linie de finanţare se arată a fi legată de cea favorizînd fermele mici. Aici, părerea mi-este împărţită. În statistici, arătăm a ţară cu multe proprietăţi fărîmiţate, mici, dispersate. La bursele de cereale, România arată însă a fi aprovizionată de cei cîţiva mari latifundiari care oferă ţării cam 95% din ceea ce îi trebuie de mîncare. Aşadar, ce e de încurajat? Ferma de 20-50 de hectare, cu o duzină de văcuţe păscînd într-un decor idilic, total bio-eco, sau megaexploatarea de zeci de mii de hectare, aducînd a agroindustrie, capabilă să se bată pe piaţă cu americanii?

Un eventual răspuns valid încă mai aştept. Tare mi-e că el nu ar trebui să vină neapărat de la Bruxelles.

Gabriel Giurgiu *este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

PUBLICITATE

rfi ROMÂNIA

PARTENERIAT PENTRU
ACTUALITATEA EUROPEANĂ

Andreea Pietroşel şi Andreea Orosz
Miercuri – 13:30

Tânăr în Europa

PARLAMENTUL EUROPEAN

PUBLICITATE

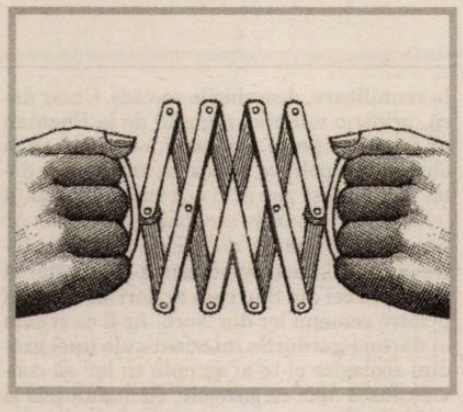

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

„Nu stăm rău în raport cu alte ţări europene“

– interviu cu Graţiela VĂDUVA –

Din cînd în cînd, apar ştiri despre violenţa în şcoli ori despre infracţiuni care îi afectează pe minori. Se dezbat cîteva zile „cazurile“ cu pricina, se exprimă opinii... şi cam atît. Există însă oameni care, zi de zi, se ocupă de prevenirea criminalităţii şi pornesc „de la bază“, de la educaţia copiilor. ***Graţiela Văduva*** *este dr. în sociologie, comisar-şef la Poliţia Capitalei, şefa Serviciului de Analiză şi Prevenire a Criminalităţii. A coordonat un manual de educaţie juridică pentru elevi* – Unde-i lege, nu-i tocmeală – *care a fost premiat de Radio România Cultural în 2014.*

De ce educaţie juridică pentru elevi?

Lucrez în prevenire de 17 ani. Ne-am dat seama, de-a lungul anilor, că minorii sînt puţin informaţi – nu ştiu că răspund în faţa legii, nu ştiu că unele fapte sînt infracţiuni (eventual le consideră simple jocuri). De multe ori, ajung în situaţii nefericite din cauza neştiinţei. În şcoală nu există lecţii de educaţie juridică. Nici părinţii nu sînt, de multe ori, informaţi. Aşa că ne-am decis să preluăm noi această responsabilitate. În urmă cu patru ani, am hotărît să creăm un Cod Penal pe înţelesul copiilor, scris pentru ei şi împreună cu ei. Au fost copii din grupul-ţintă – de 13 ani, din clasa a VII-a – care au citit Codul Penal împreună cu noi. De fapt, noi l-am citit, iar ei l-au „tradus“ în limbajul lor. Apoi a venit rîndul psihologilor, care au adaptat limbajul şi ilustraţia, astfel încît copiii să înţeleagă, dar să nu fie denaturat sensul.

Şi la manualul Unde-i lege, nu-i tocmeală *cum aţi ajuns?*

Au fost două etape. Prima a avut loc în 2010. La 1 februarie în acest an s-a schimbat Codul Penal, aşa încît a trebuit să adaptăm şi noi manualul. Iar între timp au venit lîngă noi oameni care au vrut să dezvolte proiectul. Deocamdată, nu sînt ore de educaţie juridică în şcoli, nici măcar ca materie opţională, astfel încît noi am putut intra doar la orele de dirigenţie. Dar Prea Sfinţitul Ciprian, Episcop de Buzău şi Vrancea, ne-a invitat să intrăm şi la orele de religie, astfel încît să facem legătura între morală şi educaţia civică. Pe de altă parte, ni s-au alăturat jurişti, avocaţi, procurori. Proiectul a fost preluat şi dezvoltat şi de Asociaţia „Viaţa fără violenţă“, şi mă bucur că ideea a fost dezvoltată de societatea civilă. Noi trebuie să fim şi pedagogi – să ştim să vorbim cu copiii –, să avem cunoştinţe din zona juridică. Mulţi dintre noi sîntem sociologi şi psihologi. Am făcut sondaje de opinie şi am constatat că, înainte de orele noastre de educaţie juridică, 27-30% dintre copii aveau cunoştinţe despre legislaţie. După ore, am ajuns la peste 90%. E important că elevii au conştientizat responsabilitatea lor faţă de lege. Dar îi învăţăm nu doar legislaţie, ci îi învăţăm şi cum să comunice cu ceilalţi, pentru a-i face să înţeleagă că prin comunicare poţi rezolva lucrurile mai uşor şi mai bine decît prin violenţă.

Ce anume conţine manualul?

O parte din Codul Penal, partea generală, prin care îi învăţăm pe copii, în primul rînd, care e vîrsta răspunderii penale, şi anume 14 ani (nici mulţi dintre adulţi nu ştiu asta). Îi învăţăm şi care sînt sancţiunile prevăzute de lege pentru minori, cea dintîi nemaifiind – cum era în vechiul Cod Penal – mustrarea, ci un stadiu de formare civică. Asta presupune că, pentru o perioadă de timp, copiii care săvîrşesc o faptă penală trebuie învăţaţi ce au greşit şi cum să nu mai greşească în viitor. Îi învăţăm apoi care sînt principalele fapte penale. Pentru cei mici, facem desene animate în Power Point, cu pilde din literatura română şi universală. Manualul prezintă şi cîteva legi: Legea împotriva violenţei în familie, Legea pentru protecţia drepturilor copilului, Legea antidrog, Legea privind traficul de persoane. Dar include şi prezentarea legii 544, privind accesul la informaţiile de interes public, şi legea 677, care se referă la protecţia datelor personale. La final, am adăugat părţi ale legislaţiei cu privire la minori din alte state europene. Am simţit nevoia să le explicăm care e diferenţa dintre rolul poliţistului, al procurorului şi al judecătorului. În programa şcolară există o singură oră de educaţie juridică, la clasa a VIII-a (în care se predau generalităţi despre dreptul penal şi dreptul civil). Noi am depus, de doi ani, o solicitare la Ministerul Educaţiei ca educaţia juridică să devină o materie opţională. Dar nu am primit nici un răspuns.

> *Îi învăţăm nu doar legislaţie, ci îi învăţăm şi cum să comunice cu ceilalţi.*

Dacă ne uităm la ştiri – unde apar multe cazuri de violenţă în şcoli sau de infracţiuni legate de minori – putem avea senzaţia că stăm prost la acest capitol. Cum stăm, de fapt?

Aş fi tentată să spun că nici rău, nici bine. Practic, faptele constatate cu autori minori sînt foarte puţine şi tendinţa e descendentă. Dacă luăm cazurile de violenţă în şcoli, am putea spune că există o uşoară creştere. Este vorba în special de loviri şi furturi (mai ales furturi de telefoane mobile, pentru că sînt scumpe şi tentante). Trebuie să-i învăţăm pe copii să nu devină hoţi, dar nici să nu devină victime.

Se vorbeşte mult despre prevenire, dar mulţi oameni au senzaţia că, totuşi, e o fatalitate: cine-i hoţ, hoţ rămîne. E adevărat?

Din păcate, prevenirea nu are încă suficiente instrumente de analiză pentru a afla cîte vieţi au fost salvate prin prevenire. În acest moment se fac demersuri la Bruxelles, pentru că nici la nivel european nu există instrumente pentru a măsura eficienţa prevenirii. Structura de prevenire din poliţia noastră are 20 de ani. La Bucureşti, există cîte un ofiţer de prevenire în fiecare sector – adică are cam 100-120 de şcoli în care trebuie să intre şi, pe lîngă asta, trebuie să prevină diverse tipuri de infracţionalitate. Mergem în diverse zone şi stăm de vorbă cu asociaţii de locatari, cu responsabilii de la case de schimb şi încercăm să-i învăţăm pe oameni cum să prevină anumite infracţiuni. Pe ansamblu, anul trecut am reuşit să avem aproximativ 1600 de activităţi şi 40.000 de beneficiari elevi.

> *Nu am văzut în nici o ţară europeană un Cod Penal pe înţelesul copiilor, aşa cum am editat noi.*

Adulţii sînt cooperanţi, sînt interesaţi de aceste activităţi?

Am încercat să convingem, să ne facem vizibili. Dacă sîntem într-un loc înseamnă că acolo e nevoie de noi – pentru că în acea şcoală au apărut probleme ori pentru că e o zonă cu risc criminogen. Aceste zone se schimbă tot timpul. În centru sînt mai multe infracţiuni economice şi mai multe furturi decît la periferie.

Care este reacţia copiilor faţă de cunoştinţele juridice?

Sînt curioşi, sînt interesaţi, discută şi cu părinţii despre ele, dar nu acceptă să li se spună „nu“, „nu faceţi“, „nu e voie“. Vor să ştie *ce să facă,* nu *ce să nu facă.* Aşa încît le spunem să sune la 112, dacă sînt în pericol, să aibă curajul să le spună profesorilor ce probleme au, să discute totul cu părinţii. Profesorilor le spunem să respecte regulamentul şcolar, dacă nu vor să fie umiliţi. Iar părinţilor am vrea să le lansăm o chemare, din septembrie: să-şi ia o pauză mare şi să vină la şcoală, să vadă ce fac copiii lor acolo. Căci nu prea vin. Dar încercăm să lansăm o mare campanie de chemare a părinţilor la şcoală. În Bucureşti, în 2011, am creat o strategie locală de prevenire a infracţionalităţii. (România nu are aşa ceva la nivel naţional; 17 ţări din UE au). Toate instituţiile din Bucureşti, toţi primarii au semnat strategia de prevenire. S-au făcut paşi mari, avem un site dedicat adolescenţilor – gandirefresh.ro. E singura strategie născută din dorinţa de a face ceva şi care n-a fost bugetată. Cu sprijinul psihologilor şi al medicilor, am reuşit să intrăm simultan în 102 şcoli. În liceele în care s-au comis mai multe infracţiuni, creăm cluburi de activităţi sportive, societatea civilă ne sprijină. Pentru adulţi, avem un program de prevenire a furturilor din locuinţe – îi învăţăm pe oameni, de pildă, să ţină uşile încuiate (căci foarte mulţi le ţin descuiate). Avem şi un proiect de siguranţă stradală – vine vara, smulgerile vor fi mai dese, am vrea să le prevenim într-un fel oarecare. Avem şi un proiect pe zona privind înşelăciunile la telefon: e vorba de cei care sună, în special la persoane în vîrstă, pretinzînd că cineva apropiat a suferit un accident şi solicitîndu-le să trimită bani. Asemenea înşelăciuni au loc zilnic. Cea mai mare sumă dată în acest sistem, din cîte cunosc, a fost de 9000 de euro. M-aş adresa nu atît persoanelor vîrstnice, cît celor mai tineri, care ar trebui să aibă grijă ca părinţii lor să nu cadă în asemenea capcane. Majoritatea victimelor acestui tip de înşelăciuni sînt persoane vîrstnice, care au trăit în alte vremuri, nu mai au capacitatea de a asimila informaţia de tip nou.

Cum stăm, în materie de prevenire, în raport cu alte ţări europene?

Marea Britanie are o structură de prevenire dinainte să mă nasc eu, şi tot de atunci datează şi strategia de prevenire. Încercăm să realizăm o colaborare cu Marea Britanie. Deocamdată, avem un acord cu un ONG de acolo, cu ajutorul căruia învăţăm limbajul gestual: vom merge în şcolile unde copiii au deficienţe şi vom comunica prin limbajul semnelor. Am fost de curînd în Elveţia la un schimb de experienţă. Ofiţerii de acolo au două milioane de franci elveţieni pe an pentru activităţile de prevenire, lucrează cu organizaţii calificate şi dau bani în deplină transparenţă, în urma unor licitaţii publice. Dar nu au materiale precum cele realizate de noi, aşa că le-am tradus în germană şi franceză şi le-am oferit şi lor. Colegii din Germania ne povestesc că au multe proiecte în direcţia consumului de droguri şi de alcool în şcoli (pentru că, la ei, e o problemă). Noi avem doar cazuri izolate de acest tip. Încă nu e un fenomen consumul de alcool şi de droguri în şcoli. Nu avem nici atacuri armate, cum se întîmplă în SUA. Nu stăm rău în raport cu alte ţări europene. Şi nu am văzut în nici o ţară europeană un Cod Penal pe înţelesul copiilor, aşa cum am editat noi.

Care sînt cele mai mari dificultăţi ale serviciului de prevenire, ce ar trebui făcut pentru ca lucrurile să meargă mai bine?

Să fie pusă în aplicare strategia aşa cum a fost gîndită. Există şi o hotărîre a Consiliului General al Capitalei care spune că primăriile trebuie să aloce, anual, un buget acestei activităţi. Dar acest lucru nu se întîmplă. Aşa încît nu putem asigura o continuitate, fără buget. În Germania, activitatea de prevenire se autofinanţează: broşurile şi alte materiale se vînd. Şi noi am putea să ne autofinanţăm, dar nu există o legislaţie care să ne permită asta.

Fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit integral pe live.adevarul.ro.

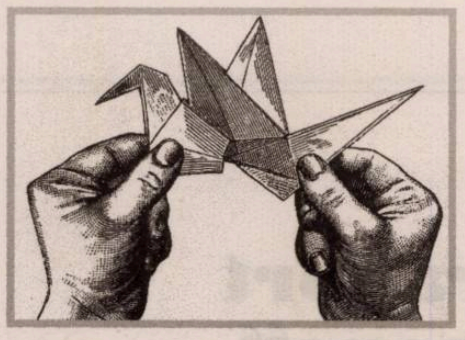

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Experimentul nord-corean continuă

Se spune că, în urmă cu ceva timp, pentru a obţine un tub de pastă de dinţi plin, nord-coreenii trebuiau să se prezinte la magazin cu tubul anterior gol, ca să facă dovada că l-au consumat. Dar asta era în vremurile bune, cînd se mai găsea pastă de dinţi. Nu ştiu cît de adevărată o fi povestea asta, dar sînt toate şansele să fie chiar aşa. Din ţara aceea răzbat rareori informaţii. Unii dintre noi cred că îşi pot imagina cam ce se întîmplă acolo, avînd în vedere experienţa prin care noi înşine am trecut pe vremea lui Ceauşescu. E de ajuns să priveşti Casa Poporului. De fapt, unele lucruri pe care le aflăm, mai degrabă întîmplător, despre Coreea de Nord, sugerează că noi n-am trăit în România nici pe departe aşa ceva. Ne amintim că eram duplicitari, că una vorbeam acasă şi alta în public. Credem că şi coreenii ar fi duplicitari, că există o adevărată tradiţie a duplicităţii asiatice. Ei bine, citind în *Adevărul* povestea unei tinere care a reuşit să scape din Coreea de Nord, rezultă că acolo nu prea poate fi vorba nici măcar de duplicitate.

Pentru populaţie, conducătorul ţării este Dumnezeu, aşa au fost cu toţii învăţaţi la şcoală. Probabil că foarte puţini înţeleg ce li se întîmplă cu adevărat. Unii poate că pricep parţial. Cei care au mai apucat şi alte vremuri nu mai pot nici măcar să-şi amintească de ele. Fuga tinerei în Coreea de Sud, prin China, s-a datorat constatării concrete, a părinţilor ei, că nu mai aveau cum să trăiască în Coreea de Nord. Era o chestiune de supravieţuire, nu de disidenţă. După cum povesteşte fata, nu se punea problema să gîndeşti împotriva regimului: „În tot acest timp încă aveam creierul spălat şi credeam că Kim Jong-il îmi poate citi gîndurile chiar şi atît de departe. Chiar dacă scăpasem, nu îmi permiteam să gîndesc nimic rău despre regim." Ce-i drept, spălaţi pe creier, de bună voie, dacă se poate spune aşa, există destui şi în lumea liberă (a se vedea baschetbalistul Dennis Rodman, care se crede mare prieten al lui Kim Jong-un).

Din povestea tinerei nord-coreene aflăm că în Coreea de Sud există „centre de educare" pentru refugiaţi. Locuri în care norocoşii evadaţi învaţă cum e lumea cea adevărată, adică ce e dincolo de regimul instaurat de preşedintele „etern" Kim Ir Sen şi continuat de urmaşii săi Kim Jong-il şi Kim Jong-un cel recent „reales". Fără trecerea printr-un asemenea centru, probabil că viaţa într-o ţară liberă pentru un nord-coreean ar fi de neconceput. „Ne-a luat trei ani să ne recuperăm după spălarea pe creier la care fusesem supuşi în Coreea de Nord", povesteşte fata. Ea spune şi că înainte nu-şi putea imagina viaţa „în afara regimului". Iar utopia asta în care şi-a petrecut primii ani din viaţă nu era doar aşa, o universală mizerie frăţească. Uneori, se întîmplau diverse lucruri, ca, de pildă: „Mama unui coleg de clasă a avut parte de o execuţie publică, la care a trebuit să asist."

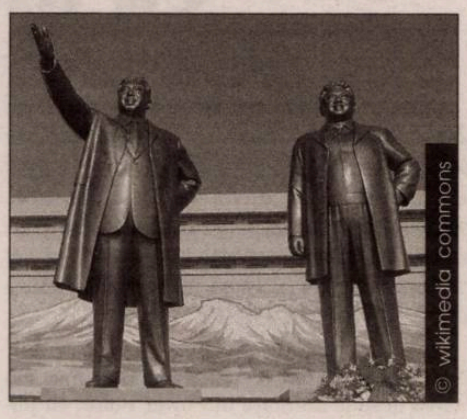

Ce continuă să fie de-a dreptul fascinant în cazul coreenilor este că acelaşi popor, pus sub regimuri diferite, a ajuns la rezultate diametral opuse. Coreea de Sud, cea salvată de americani (din nou – americanii cei huliţi) în urma războiului din anii '50, a devenit una dintre puterile economice de primă mărime din lume, în vreme ce Coreea de Nord, apărată de URSS şi China comunistă, a ajuns statul cel mai închis şi mai totalitar de pe glob, fără termen de comparaţie. A existat o ruptură şi între cele două Germanii, dar diferenţele n-au ajuns nici pe departe la acelaşi nivel (şi cu toate astea, şi după 24 de ani de la reunificare, deosebirile se văd). Chiar dacă, printr-o minune, regimul de la Phenian ar dispărea peste noapte şi, odată cu el, şi obstacolele politice din calea unirii celor două state, acest pas ar fi oricum de-a dreptul imposibil, din motive economice şi sociale. Ar fi nevoie de „centre de educare" pentru întreaga populaţie nord-coreeană şi probabil că şi pentru cei din Sud care ar dori să trăiască printre semenii lor din Nord. Ar fi ca şi cum ai dărîma gardurile interioare ale unei grădini zoologice şi te-ai aştepta ca leii să conviеţuiască apoi cu gazelele, cu maimuţele şi cu elefanţii.

Sînt convins că există locuri unde se fac asemenea scenarii de reunificare, dar astea sînt deocamdată poveşti. În schimb, în mod straniu, realitatea de necontestat continuă să fie experimentul uman nord-coreean. De peste 65 de ani, ţara continuă să existe sub forma unei grozăvii utopice, un imens lagăr de concentrare sub forma unui stat, în care oamenii se închină, la propriu, comandantului şi statuilor acestuia. Şi sîntem cu exact 30 de ani după 1984, momentul imaginat de Orwell pentru o asemenea drăcovenie. Oamenii aceia trăiesc pe aceeaşi planetă cu noi, dar e ca şi cum ar fi în altă lume. Şi dacă noi abia ştim cîte ceva despre ei, se pare că ei nu ştiu nici măcar atît despre noi, ceilalţi, care nu ne închinăm dinastiei Kim.

Conducătorul ţării este Dumnezeu.

ready made

„Ajuns, în cele din urmă, la frontiera Franţei, *ţara libertăţilor*, coborîm la vamă. Trebuii să mă supun tuturor cercetărilor. Mi se caută în cufăr, în sacul de noapte, în cartuşieră, în buzunare!

[...]

Mă căutară pînă şi-n pălărie; căci era într-o cutie. Cizmele îmi fură respectate."

I. Heliade Rădulescu,
Suvenire şi impresii ale unui proscris,
Editura Dacia, 1975

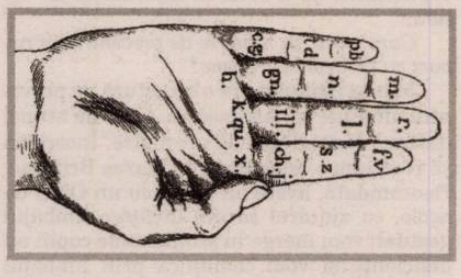

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Un mizil(ic) plin de semnificaţii

Ne-am obişnuit să-l luăm pe Caragiale drept reper al „răului" românesc. Spunem frecvent: „Ce chestie grotescă, domn'le! Exact ca-n Caragiale." Sau: „Nici măcar Caragiale n-ar fi putut inventa o situaţie mai ridicolă ca asta!" În majoritatea cazurilor, stupoarea noastră pare legitimă. Multe dintre reprezentările răului actual sînt neîndoios mai rele ca însuşi răul lumii lui Caragiale. „Simţămîntul" *enorm* şi „văzul" *monstruos* al autorului *Scrisorii pierdute* pălesc, prin urmare, şi au chiar un aer de benignitate în faţa malignităţii desăvîrşite a contemporaneităţii. Nu cred că o asemenea ipoteză se află departe de adevăr şi, pentru confirmare, vă propun astăzi un mic experiment: aşezarea unui crîmpei din intervalul caragialesc pe segmente din existenţa prezentului. Se va vedea uşor că, proiectat pe butaforia actualităţii, „răul" lui Caragiale poate fi citit, necondiţionat, ca „bine". Înainte de revelarea paradoxului, permiteţi-mi doar un scurt excurs în tableta *O zi solemnă*, publicată de scriitor în *Universul* (21 aprilie 1900). Titlul trimite la ziua de 1 mai (1900), zi în care primarul Mizilului obţine o victorie importantă pentru vizibilitatea urbei sale. După eforturi colosale, edilul primeşte permisiunea ca expresul Bucureşti – Berlin (şi cel opus, Berlin – Bucureşti) să oprească în gara lui, timp de un minut. Evenimentul are rădăcini în trecutul compulsiv al lui Leonida. Întrebat, în postură de elev, „care e capitala judeţului Buzău?", Condeescu răspundea netulburat: „Mizilul, domnule!" La fel se oţăra şi în cazul „capitalei judeţului Prahova" şi în cel al „capitalei judeţului Ialomiţa", exasperîndu-şi, ultimativ, dascălul (deja) siderat. Pentru tînărul politician, Mizilul devine *axis mundi*, propăşirea sa istorică fiind, ca atare, o chestiune de viaţă şi de moarte. Ajuns primarul localităţii, domnul Condeescu solicită statutul de capitală de judeţ, dar se loveşte de refuzul oficialităţilor centrale („era peste putinţă a se degrada, fără nici un motiv plauzibil, Ploieştii, Buzăul ori Călăraşii"). Leonida nu disperă. Iniţial, acuză Ploieştiul de „trădare" (din cauza „antevrăjmaşi", primarul merge la Rege, unde „îşi aşterne tot programul său de dezvoltare (...), arătînd în culori vii suveranului perspectiva unui măreţ oraş, care să fie, cu vremea, fala Regatului." Condeescu vorbeşte pătimaş: „Sire, tot s-a făcut pentru alte oraşe; pentru Mizil, nimic! Noi n-avem reşedinţă de judeţ, n-avem tribunal, n-avem Episcopie, n-avem Regimentul 32, n-avem liceu, n-avem Facultate de Medicină, n-avem Teatru Naţional, n-avem pod peste Dunăre – n-avem nimic, nimic, Sire!... Rugăm pe Maiestatea Voastră să ni se dea şi nouă ceva din toate astea. (...) Este păcat, Sire, ca Mizilul să fie astfel persecutat! Căci nu putem pentru ca să zicem alt decît că este o persecuţiune!" Suveranul, generos, recomandă de aceea Consiliului de Miniştri o atenţie sporită la proiectele energicului edil, însă preşedintele observă, mefient, că Leonida nu are „cusururi", ci „un exces de calitate": „Ţine să facă, cu orice preţ şi cît se poate mai iute, din urbea sa măcar un port la mare..." Ironie lipsită de efect! Domnul Condeescu îşi va continua, neobosit, avîntul mesianic. Aflînd de introducerea expresului Bucureşti – Berlin *via* Breslau, omul se zbate să repare ceea ce i se pare o eroare istorică regretabilă – neincluderea Mizilului pe lista de opriri a trenului. Scrie memorii la CFR, telegrame primarului din Breslau (cerîndu-i solidaritatea) şi notificări către diverse autorităţi. La 1 mai, 1900, visul său, iată, se împlineşte triumfător! Expresul de Berlin va opri, pentru un minut, în gara din Mizil! Marele edil se află în al nouălea cer şi deja articulează planuri de viitor, *i.e.* – „să stăruiască la CFR ca, pe tăbliţa albă cu litere roşii, care indică direcţia celor două exprese, să se scrie de acum: *Berlin – Bucarest* via *Breslau – Midil* şi, viceversa, *Bucarest – Berlin* via *Midil – Breslau*." Sarcasmul lui Caragiale, să recunoaştem, în ciuda „eficienţei" lui tehnice, aşa-zicînd impecabile, pare, în contextul dat, cumva diluat, prin „inactualitatea" sa, cum ar veni. Într-un moment al istoriei noastre, cînd administratorii-politicieni (de orice provenienţă) pun mai presus de „obiectul" managementului lor chiar şi interesele propriilor pisici, un entuziast de felul primarului Condeescu, plasat în fruntea fie şi a unui oraş neimpozant, precum Mizilul, ar fi, desigur, un personaj providenţial. Admit, însuşi Caragiale s-ar tulbura, probabil, să afle aşa ceva. L-ar minuna forţa „imaginaţiei" realităţii în contrapondere cu fragilitatea „imaginaţiei" textului. În ce mă priveşte, afirm răspicat: dacă Leonida ar intra mîine în competiţia electorală dîmboviţeană, eu unul aş scăpa, finalmente, de retorica obosită a Cetăţeanului Turmentat, retorică ce mă macină, sumbru, de vreo două decenii.

Berlin – Bucarest *via* Breslau – Midil

Codrin Liviu Cuţitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

Valeriu NICOLAE

Ţiganizări, înmormîntări, cireşe şi Winnetou

– Costinele, vrei, mă, să faci nişte bani?

– Mama mi-a zis să nu vorbesc cu ţiganii.

E vară, am aproape 9 ani, trec în clasa a II-a şi ne-am mutat de vreo doi ani în Craiova. Sînt decis să îmi fac prieteni la bloc, că în ţigănia de peste calea ferată nu mă mai lasă mama. Îmi învineţise curul cu un tuberman – încă nu puteam să stau bine pe scaun, deşi trecuseră cîteva zile. Motivul: venisem murdar, cu hainele rupte şi cu păduchi. În ţigănie mă simţeam superbine – mergeam la furat de cireşe şi zarzăre, eram îmbrăcat cel mai bine şi eram cel mai bun la fotbal. Era însă cam departe şi trebuia să trec şinele de cale ferată – lucru interzis. Mama era clar hotărîtă, fie mă includ social, fie îmi tăbăceşte curul.

Costinel e cu un an mai mare decît mine. E un puşti tare popular în bloc, blonduţ, cu ochi albaştri şi ţinta mea pentru prietenie – o şansă să ies din căcatul în care sînt, ca singurul puşti ţigan, în bloc de români. Am o metodă de făcut bani, pe care am învăţat-o în ţigănie, dar se pare că şi Costinel e sub ameninţarea unui cur vînăt. Mă-sa e cam scorpie şi banii – un concept destul de abstract.

Trec vreo două ore.

Cristi, un puşti de 8 ani, vine cu o îngheţată pe care o linge cu sadism în faţa ochilor beliţi ai unui grup de alţi puşti cam de aceeaşi vîrstă, care băloşesc de poftă.

– Vreţi, mă?

– Daaaaaaaa!

Cristi scuipă pe îngheţată, zîmbeşte răutăcios şi zice: „Na, mă, luaţi!“

În mod firesc, o mănîncă singur.

Înţeleg brusc că incluziunea socială pe călduri poate fi rezolvată altfel. Mă duc şi iau îngheţată.

– Costinele, vrei, mă, îngheţată?

Costinel e plin de bale. Am cheltuit 3 lei sau 12 eugenii, dar sînt satisfăcut împărţind îngheţata cu el.

Îl învăţ cum e cu înmormîntările şi cum, dacă stăm la intersecţii cînd trece mortul, lumea aruncă cu bani pe care putem să îi adunăm. Îi spun şi cum putem să folosim în mod deştept ziarul la care are abonament tac-su şi pe care îl şparleam eu, din cînd în cînd, pentru a afla toată logistica necesară spre a face bani eficient la înmormîntări. Chestia cu cititul anunţurilor mortuare din ziar, în mintea mea dovedeşte indubitabil că merită investiţia de a mă duce la şcoală. Frica de bătaia mamei, în caz de chiul, funcţionează şi ea.

Luna următoare de vacanţă e cea mai bogată lună din viaţă. Facem cam 50 de lei pe săptămînă şi mă mut, aristocratic, de pe eugenii pe îngheţata vafe de la chioşcul din gară. Continui să sar gardul la ştrand şi îi învăţ schema şi pe cei din gaşca de la bloc, care sînt ascultători – dependenţi fiind de îngheţată.

Cumpăr o minge de 35 de lei, cea mai pricopsită minge la acea vreme –, mamei îi spun că e mingea lui Costinel, cînd mă întreabă. Mingea mă ajută să îmi fac intrarea în grupul de puşti care joacă fotbal şi rezolvă şi ultima parte din procesul meu de integrare socială în grupul de băieţi.

O investiţie la fel de inspirată – într-un elastic – se dovedeşte a fi intrarea în gaşca de puştoaice – lucru care echivalează pentru mine cu intrarea în Rai, datorită unei puştoaice creţe şi blonde care îmi place mult mai tare decît orice altceva, incluzînd cireşele.

Bătaia cruntă pe care o iau de la mama la sfîrşitul lui august, cînd ghionoaia deghizată ca mama lui Costinel mă pîrăşte şi divulgă secretul bunăstării noastre, păleşte în comparaţie cu multiplele beneficii.

Între timp, mi-am făcut o grămadă de prieteni, sînt ales întotdeauna primul la fotbal, citesc ziarul cu plăcere, am o minge care o să mă mai ţină încă vreo două luni, joc elastic în aceeaşi echipă cu Zîna Zînelor şi am început să gîndesc pragmatic.

Anul următor descopăr cerşitul la trenul internaţional care vine de la Berlin şi staţionează zece minute în gara care e la două minute de bloc. Puştii sînt fericiţi – avem acces la ciocolată şi bomboane străine. Tatăl lui Cristi spumegă şi îi spune mamei că „ţiganizez“ gaşca de puşti de la bloc. Mă simt mîndru. E la cîteva zile după sfîrşitul şcolii.

Nu mai iau bătaie, mama promisese că nu mă trosneşte dacă iau premiul întîi – motivaţie belea, ţinînd cont de faptul că fundul meu este deosebit de sensibil, fiind frăgezit în mod constant.

Mă simt satisfăcut, zîna blondă se joacă cu mine de fiecare dată cînd mă-sa, doctoriţă, nu e prin preajmă, şi mi-am făcut cîţiva prieteni din puştii mai mari, „donînd“ o bună parte din bomboanele cerşite de la trenul internaţional, care nu îmi plac, lui Grasu', tipul cel mai mare de la bloc. „Donaţiile“ scad dramatic numărul de şuturi şi palme pe care mi le luam făcînd pe deşteptul, puştimea ştiind că sînt protejatul lui Grasu'.

Învăţ gaşca la furat de cireşe şi ne ducem în „aventuri“ zilnice, la vreo 3 km, unde sînt livezile. Descoperim un ştrand nou. Sînt cel mai negru din grup, dar asta nu este pentru nimeni o problemă. Îi învăţ cîteva înjurături în ţigăneşte, pe care le învăţasem la rîndul meu de la unchiu-miu Nini, fără ca mama să ştie. Înjurăturile sînt de mare succes.

Ca orice lucru bun, se termină odată ce află mama – se lasă cu bătaie şi cu o interdicţie. Citesc *Cireşarii* şi *Winnetou*, iar capul îmi bubuie de idei...

***Valeriu Nicolae** este activist pentru drepturile omului şi fondator al Policy Center for Roma and Minorities.*

PUBLICITATE

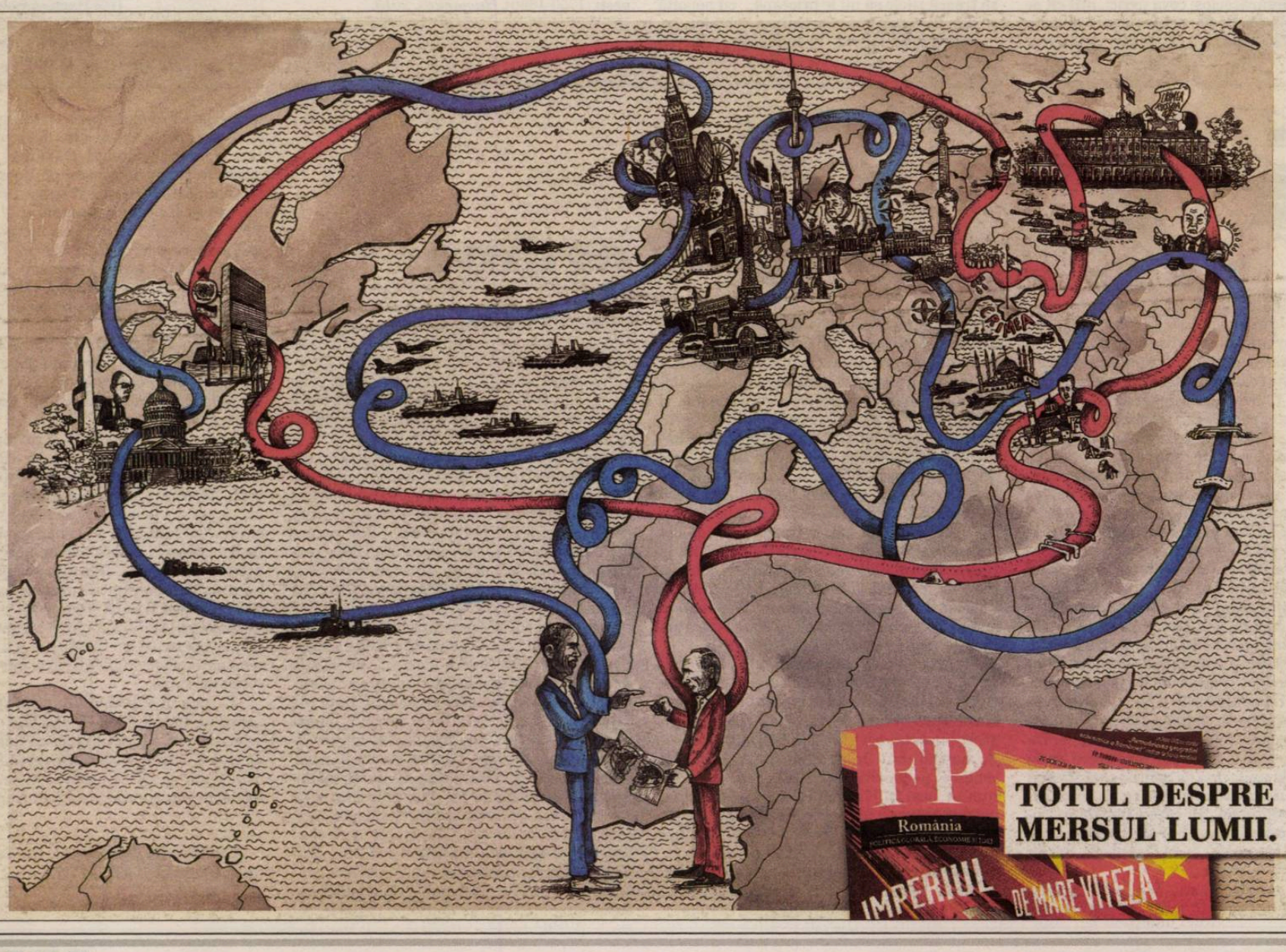

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Păresimi și Cîșlegi

Țăranul român mănîncă destul de prost, după cum v-am mai povestit prin paginile acestei reviste. Trebuie menționat însă că acest regim al precarității se asociază multelor posturi de peste an, cînd românii, creștini ortodocși, urmează o dietă sărăcăcioasă și severă. În Postul mare al Paștilor, regăsit în documente sub numele de Păresimi, nu se consumă nici pește, nici undelemn și nu se bea vin. Dincolo de posturile din jurul marilor sărbători, se află și zilele de miercuri și vineri ale fiecărei săptămîni, uneori și lunea, cînd creștinul este îndemnat la post. „Nici undelemn în gură nu punea", își amintește Ion Ghica atunci cînd îl desenează pe marele boier Teodor Văcărescu Furtună. Vă ofer portretul complet pentru a observa integrarea trupească a unui comportament specific: „Era om cu frica lui Dumnezeu, nu-i lipsea nici duminică, nici sărbătoare să nu meargă să asculte sfînta liturghie; se închina dimineața și seara dinaintea icoanelor cîte un ceas, făcînd la metanii; postea vinerea și miercurea, iar în ajunul Bobotezii, la Vinerea mare, la Tăierea capului sfîntului Ioan, la ziua Crucii, nu punea nici untdelemn în gură, și nu strica nici unul din cele patru posturi de peste an." În timp ce autorul *Genealogiei Cantacuzinilor*, banul Mihai Cantacuzino, reține portretul marelui vornic de Tîrgoviște, Iordache Crețulescu, alt bărbat supus rînduielilor pravoslavnicei credințe.

Acest post strict prevede eliminarea oricăror grăsimi animale și uneori și vegetale, renunțarea la ouă sau produse din lapte. Frupturile, cum apar în documente, sînt interzise creștinului aflat în Păresimi. Ceea ce îi rămîne pînă la urmă este destul de puțin și destul de sărăcăcios: ceva urzici, atît cît se poate, fasolea de peste iarnă, curechi murați, mulți curechi, ceva linte, și multă, multă mămăligă; dar de sus în jos și de jos în sus, perioada de post alimentar este o regulă de la care foarte puțini se abat. „Ci socotiți-vă că toți creștinii au datoria să-și păzească posturile curate și nici la boală să nu le spurce", sună o circulară a mitropolitului Grigore din decembrie 1765, prin care arată rigoare ortodoxă peste care nu se poate trece.

Perioadele de post, perioadele de abstinență prelungită nasc fără îndoială rumoare și suspiciune mai ales în zonele locuite de etnii diverse, așadar cu obiceiuri și ritmuri de viață diferite. Chemat în miez de noapte de către Costandin cîrciumarul, să acorde împărtășanie tatălui acestuia, aflat pe patul de moarte, diaconul Dragnea din satul Poienari îl apostrofează în public pe unul dintre clienții cîrciumii: „Fătul mieu, de ce mănînci carne și brînză, că iaste postul Crăciunului?" Ianoș, căci acesta este numele clientului păcătos, deja amețit de băutura vinului, sare la bătaie și-l rănește cu un cuțit. Rana provocată are nevoie de îngrijirea unui doftor timp de trei luni de zile.

De altminteri, aceste zile lungi de post par a fi foarte istovitoare. Nu este vorba numai de o abstinență alimentară, ci și de una sexuală, de una comportamentală. În predicile sale de la începutul secolului al XVIII-lea, mitropolitul Antim Ivireanul critică „chipul posomorît" și acreala creștinului postitor, care se îndreaptă cu „silă" către nesațioasele legume. Iată predica atît de concludentă: „Mă rușinez a spune de posomorîrea celor mîncăcioși, în ce chip se tînguiesc în zilele céle de post: cască adése, să culcă puțin și iară să scoală: dorm în silă și silesc să treacă zilele să nu le priceapă... cu nepoftă se duc la masă; răpșesc asupra verzelor, înjură legumele zicînd «în zadar s-au adus în lume»." Or, predica mitropolitului se adresează norodului, mulțimii, așa cum și pitacele lui Nicolae vodă Mavrogheni (1786-1790) sînt tot pentru cei mulți, prin care li se cere să se „grijească" în așteptarea marii sărbători a Învierii, cînd ar trebui să se ispovidească și să se împărtășească.

Exemplele individuale sînt cutremurătoare. Ele sînt destul de numeroase și acoperă diferite aspecte ale trăirilor de pe vremea abstinenței prelungite. Bineînțeles că înțelegerea postului pare alta decît cea oficială, cea din canoane și prescripții, este una simplă, care trebuie să aducă izbăvirea. Mai ales pentru femei, păstrarea postului pare să aibă o însemnătate deosebită: „Însă zice că precum el vinerea și miercurea mănîncă carne, să urmez și eu asemenea. Că ce este Dumnezeu și legea creștinească?" – se plînge Smaranda din Ploiești, la 26 februarie 1814, de soțul ei Nițul, care se opune cu vehemență oricărei reguli de pe vremea postului. Pentru femei se construiește apoi o serie de „posturi" speciale, urmate mai ales în perioada de sarcină și de lăuzie. De data asta, interdicțiile se leagă de cusururile anumitor alimente care ar influența sarcina, zămislirea pruncului, viața de după.

Dar, mai mult ca orice, femeile norodului se supun, așteptînd frupturile din vremea Cîșlegilor.

Constanța Vintilă-Ghițulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniți, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernități românești (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

Bucurați-vă!

„...sentimentul bucuriei, alături de acela al iubirii, face parte din însăși esența istoriei și trăirii creștine. Mai mult, bucuria în sine, bucuria elementară de a trăi este un dar pe care Dumnezeu i l-a dat și omului, și viermelui, și păsării, și firului de iarbă. A nu mai fi în stare să te bucuri înseamnă să existi fără să și trăiești. Trebuie să credem că, după ce Dumnezeu l-a plăsmuit pe Adam din lut, prima reacție a omului înzestrat cu suflet viu a fost aceea de a se bucura de viață. Bucuria este fiorul sfînt al vieții creștine. (...) Îngerul Gavriil i s-a închinat Sfintei Fecioare din Nazaret, la Bunavestire, cu salutarea: «Bucură-te!» Magii de la răsărit, cînd au văzut steaua oprită deasupra locului unde se afla dumnezeiescul prunc, «s-au bucurat cu bucurie mare foarte». Bucuria este mîngîierea cerească a tuturor celor năpăstuiți aici, pe pămînt: «Bucurați-vă și vă veseliți, că plata voastră multă este în ceruri.» Cînd păstorul își găsește oaia rătăcită și o aduce în staul, «se bucură de ea mai mult decît de cele nouăzeci și nouă care nu s-au rătăcit.» La întoarcerea fiului risipitor, tatăl ține să-l convingă pe fratele acestuia că acum, în acest moment de răscruce din viața unui om, «trebuie să ne veselim și să ne bucurăm». La rîndul său, Zaheu vameșul I-a deschis lui Iisus ușa casei sale «și L-a primit bucurîndu-se». Servul care și-a folosit bine talanții sfîrșește prin a intra «întru bucuria Domnului său». (...) Bucuria Învierii Domnului a fost cu atît mai mare cu cît nimeni – absolut nimeni – dintre apropiații Domnului nu crezuse că El se va scula din morți. Așadar, ea era sporită prin contrast. Duminică dis-de-dimineață, femeile mironosițe au venit la mormînt să tămîieze. Ce poate fi mai trist decît să jelești un mort? Iată însă că un înger le-a arătat că mormîntul era gol prin aceea că Iisus înviase din morți."

IPS Bartolomeu Anania,
„Pastorala de Paști", 2005
groups.yahoo.com/neo/groups/credinta_ortodoxa

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Lege și ordine

Ziarele și emisiunile de știri de la televizor au tot amintit în ultima vreme povestea domnului Augustin Căpâlnaș, polițistul care conducea, de ani buni, fără permis. E drept, istoria personajului central al acestei povești culminează cu momentul în care se descoperă că omul nu avea permis de conducere. Dar înainte de asta se dovedește că stau la rînd multe alte povestioare nostime și exemplare. Asupra unora dintre ele, versiunile din diferite publicații nu prea cad de acord. Cum ar fi, bunăoară, faptul că în unele locuri se spune că a fost exmatriculat de la Facultatea de Teologie, deși, două rînduri mai jos, scrie că a absolvit-o binemersi. În alt articol se reproduce declarația unui coleg care nu și-a dezvăluit identitatea, dar își amintește că dl Căpâlnaș nu prea le avea cu scrisul sau cu cititul, și că ar fi absolvit Seminarul Teologic de la Alba Iulia după ce și-ar fi falsificat niște note. Desigur, această informație e complet neverificată, ea fiind doar relatarea unei surse anonime. Însă grosul poveștii unui om care trece de la cele sfinte la uniforma de polițist e verificabil în datele lui importante. Și e ca un scenariu de film excepțional, pe care Comisia națională l-ar respinge sau i-ar da cu greu notă de trecere, iar juriile de la Cannes și Berlin l-ar aplauda în extaz.

Vreme de vreo 13 ani, domnul Augustin Căpâlnaș a fost șoferul Înalt Preasfințitului Andrei – actualul mitropolit de Cluj –, la Arhiepiscopia Ortodoxă de la Alba Iulia. Evident, de reținut faptul că, în tot timpul ăsta, șoferul nu avea carnet de conducere. În timpul ăsta, a fost, pentru o lungă perioadă, și arhidiacon la Catedrala Reîntregirii de la Alba Iulia. Pe urmă, a avut o strălucire laică și s-a îndreptat cu pași repezi spre cariera de polițist. În scurt timp, a ajuns ofițer de relații cu publicul la Școala de Agenți de Poliție de la Cluj. Rock'n'roll! Nu școala. Povestea. Situația. La un moment dat, a fost transferat pe poziția de purtător de cuvînt la Inspectoratul Județean de Poliție Alba. Cariera a continuat la București, fix la Direcția Poliției Rutiere. Acolo, domnul Căpâlnaș a fost însărcinat cu atribuții în zona educației rutiere. Tare de tot!

Sigur că pare rezultatul unui exercițiu de fabulație, dar raționamentul din dosul faptelor e unul absolut corect pentru cultura în care se trăiește la noi. E puțin probabil ca un agent de circulație să oprească mașina unui Înalt Preasfințit, pentru a verifica permisul șoferului. Imaginați-vă cum se lasă în jos geamul fumuriu al unei mașini negre și, îndărătul lui, se vede figura blajin-dojenitoare a Înalt Preasfințitului. Puneți-vă în locul agentului de circulație, fără să bravați. Cei mai mulți ar spune un „Săru'mîna, Părinte!" și s-ar retrage, ușor roșinați. Poate că unii le-ar povesti la bere prietenilor, care ar hohoti de rîs, cum l-au oprit ei, fără să știe, pe „Înaltu'", și cum l-au repus, urgent, în mișcare. Dar, oricît ai fi de „tupeist" sau de „scrofulos" la datorie, nu-ți prea dă mîna să fii dezinvolt la întîlnirea cu o înaltă față bisericească. Mai ales cînd știi bine că nu ai de a face doar cu un prelat, ci și cu un om foarte puternic. La fel, după ce a trecut la cele lumești și polițienești, odată cu îmbrăcarea uniformei, e greu să te gîndești că la volanul unei mașini se află un polițist de la Direcția Poliției Rutiere... fără carnet de conducere. Sau, mă rog, cu unul fals, pentru că, pînă la urmă, omul și-a încropit ceva de arătat la un control dacă, prin absurd, ar fi cazul.

Plasarea socială a domnului Căpâlnaș e, pur și simplu, fără cusur. E o lecție excepțională de poziționare personală, în funcție de valorile și cutumele lumii în care trăiește. Domnia sa a intuit perfect fisurile largi ale arhitecturii etice pe care se sprijină lumea noastră. În cîteva spații de acest fel, cu dimensiuni de crevase, alături de mulți alții, s-a adăpostit și domnul Căpâlnaș. E, poate, mai mult o formă de răspuns la invitația pe care ți-o face universul în care trăiești, decît o asumare personală. Personajul central al acestei povești este un arhetip al adecvării tipului de răspuns individual la oferta contextului. Teoretic, parcursul social al demersului său putea merge mult mai departe. Sigur, poate fi o exagerare, de dragul ducerii pînă la capăt a unui raționament. Dar, din nou, teoretic, domnul Căpâlnaș se putea gîndi liniștit să ia cu asalt o funcție de înaltă demnitate în stat. Mă opresc, nu mă gîndesc că ar fi putut deveni chiar și ministru. Vă las, stimate cititor, să mergeți singur, mai departe, cu raționamentul. O greșeală elementară l-a oprit pe domnul Căpâlnaș din parcursul său spectaculos. A vrut să pătrundă în Serviciul Misiuni Speciale al Poliției Rutiere. A și pătruns. E serviciul care se ocupă cu însoțirea coloanelor oficiale. Dar aici s-a și oprit drumul fulminant al personajului nostru. O verificare mai serioasă a scos la iveală faptul că domnul polițist Căpâlnaș se folosea de un permis fals.

Cu sau fără ironie, nici nu mai are rost să trecem prin locurile comune ale culturii tipurilor noastre de devenire întru căpătuire și viață comodă, din categoria „popă sau polițist". Însă e la fel de valabil și reversul medaliei. Nu sînt culpabile și suspecte categorii întregi de oameni care sînt polițiști sau preoți. Discuția se poartă în zona unei dominante culturale, a portretului unui fel de a fi care creionează o proiecție, nu adevărul fiecărui polițist în parte, sau al fiecărui preot. Generalizarea ca tic, aruncarea anatemei pe lumi întregi e, pur și simplu, condamnabilă.

Fascinant e și finalul declarației mitropolitului Andrei, de la Cluj: „Dacă e adevărat de ce a făcut, atunci să știți că îmi este milă de el și îl sfătuiesc să recunoască fapta și cu asta gata." Las tot cititorului bucuria sau tristețea interpretării acestui fragment.

Cătălin Ștefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Cristina COMANDAŞU

Patru poveşti şi un dirijor

– Bruckner, Mozart, Schubert, Brahms sub bagheta lui Celibidache –

Bruckner

Dacă ar fi trăit în timpurile noastre, probabil s-ar fi spus despre el că este unul dintre cei mai plicticoşi oameni, o antivedetă totală: a dus o viaţă de semipustnic, preocupat doar de religie şi muzică. Şi totuşi, nu a fost ferit de scandaluri (da, se întîmpla şi în secolul al XIX-lea): în Viena acelor ani, viaţa muzicală se împărţea între adepţii lui Wagner şi ai lui Brahms, două tabere total antagonice; presa era dominată de brahmsieni care nu au pierdut nici o ocazie să-l defăimeze pe acest ciudat Anton Bruckner care, deşi scria mai ales muzică simfonică, atît de dispreţuită de Wagner, era un fan înfocat al lui Wagner – se spune că, la întîlnirea celor doi din 1865, Bruckner ar fi căzut în genunchi şi i-ar fi spus lui Wagner, sărutîndu-i mîna: „Maestre, vă divinizez!"

Nu-mi pot imagina două spirite mai deosebite decît cele ale lui Bruckner şi Wagner: unul, extrem de credincios, cu o creaţie ce reflectă această credinţă creştină foarte profundă, sesizabilă nu doar în lucrările religioase, ci în şi cele simfonice, fără text, care i-au adus recunoaşterea (mai ales postumă); altul, cu o viaţă personală extrem de frămîntată şi pasională, recreator al unor mituri germane precreştine, consacrat drept creatorul dramei muzicale – o reinterpretare în stil personal a spectacolului de operă. Şi totuşi, o legătură atît de profundă între ei, mai ales dinspre Bruckner spre Wagner.

În anul 1883, Bruckner finaliza Simfonia a 7-a, aceea care avea să-l consacre definitiv ca mare simfonist al secolului al XIX-lea; în 13 februarie 1883 se stingea din viaţă Richard Wagner. Nu întîmplător, partea lentă a celei de-a şaptea simfonii bruckneriene sună ca un *requiem,* iar partitura include acele tube wagneriene atît de impresionante în sonoritate. Simfonia i-a fost dedicată lui Ludovic al II-lea al Bavariei, regele care fusese şi protectorul lui Wagner (el este şi cel care a construit impresionantul castel de la Neuschwanstein). Simfonia a 7-a rămîne una dintre cele mai cunoscute simfonii bruckneriene; o continuare directă a simfonismului de tip de beethovenian, cu un pronunţat caracter romantic: melomanii o numesc deseori „Lirica", deşi Bruckner nu i-a dat acest subtitlu.

Însă Simfonia a 7-a nu este singurul omagiu adus de Bruckner lui Wagner: zece ani mai devreme, în 1873, Bruckner scria Simfonia a 3-a, şi astăzi recunoscută drept „Wagneriana" pentru că în versiunea originală fuseseră citate teme din dramele wagneriene. Bruckner a revenit însă de două ori asupra partiturii Simfoniei a 3-a, prima dată în 1877, şi a doua oară între anii 1889-1890, eliminînd acele citări *ad litteram,* însă păstrînd caracterul evocator al acestei muzici dedicate idolului său.

Mozart

Sîntem în secolul al XVIII-lea: în 1782, viaţa muzicală a Vienei îl consacrase pe Wolfgang Amadeus Mozart drept cel mai important interpret la forte-piano, aceasta după ce Mozart decisese să devină ceea ce am numi astăzi un *freelancer* – după ce îşi dăduse demisia din funcţia de capelmaistru al arhiepiscopului de Colloredo, care-l trata drept un slujitor oarecare.

Aşa că orice comandă de compoziţie era binevenită pentru Mozart care, de altfel, ducea o viaţă profesională plină în acel an, printre cei mai fericiţi din viaţa sa atît de scurtă: terminase partitura operei *Răpirea din serai,* care se bucurase de foarte mare succes la premieră, şi se pregătea pentru nunta cu iubita sa Constanze, celebrată în 4 august 1782.

Aşa că o nouă comandă, venită în 20 iulie 1782, l-a prins pe Mozart într-o perioadă foarte aglomerată: prin tatăl său, i se cerea să scrie o muzică potrivită pentru a acompania înnobilarea lui Sigmund Haffner, al cărui părinte fusese primar la Salzburg şi protector al familiei Mozart. Aşa s-a născut iniţial o serenadă, transformată apoi de Wolfgang Amadeus în Simfonia nr. 35 – „Haffner", prezentată la Viena în premieră pe 23 martie 1783. Lucrarea s-a bucurat de un succes imediat, neştirbit de trecerea anilor.

Schubert

Viena – 1816. În jurnalul unui tînăr compozitor de 19 ani, găsim următoarea notaţie: „O, Mozart, nemuritorule Mozart! Ce impresie puternică a unei vieţi mai bune şi mai strălucitoare ai lăsat asupra sufletelor noastre!" Compozitorul se numea Franz Schubert, era practic un necunoscut în Viena începutului de secol XIX, însă posteritatea avea să-l consacre drept unul dintre marii romantici. Nu întîmplător, în septembrie 1816, Schubert scria o simfonie gîndită ca un omagiu adus lui Mozart; era cea de-a cincea simfonie a sa, o partitură pe care Schubert nu avea s-o asculte vreodată interpretată de o orchestră – el s-a stins din viaţă în 1828, iar această simfonie urma să fie interpretată în premieră abia în anul 1841.

Brahms

Din nou, Viena. În 1854, un compozitor de 21 ani aşternea pe hîrtie primele schiţe ale primei sale simfonii: va dura încă 14 ani pînă cînd această simfonie, consacrată drept „a zecea simfonie beethoveniană", să dobîndească forma finală. În 1885, Brahms avea să pună punct ultimei sale simfonii, a patra: între prima şi această a patra simfonie se scrie istorie, 30 de ani dintre cei mai importanţi ai romantismului german, crearea acelor două tabere – brahmsieni *vs* wagnerieni –, redefinirea statutului artistului. Ce departe sîntem de acea perioadă cînd, la Viena, Mozart şi Schubert se stingeau în mizerie!

Brahms reprezintă punctul terminus al unei glorioase tradiţii, venite de la Beethoven *via* Mendelssohn şi Schumann. Este un clasic printre romantici; în epoca sa a fost privit de wagnerieni ca fiind „retrograd", însă acest retrograd s-a bucurat de un remarcabil succes, atît în viaţă, cît şi postum; şi astăzi cea mai mare parte a lucrărilor sale se regăsesc frecvent pe afişele de recital şi concert. Brahms închide o epocă; simbolic, în ultima sa simfonie, a patra, ultima parte realizează o sinteză a tuturor tehnicilor de compoziţie utilizate de precedesorii săi – Bach şi Beethoven, alături de care formează celebrul grup al „celor 3B" din istoria muzicii, uniţi mai ales de ideile exprimate de muzica lor, nu numai de similitudinea iniaţialei. De aceea, simfoniile lui Brahms sînt un reper de neocolit; sigur cunoaşteţi tema din partea a treia a Simfoniei a 3-a, făcută celebră de filmul *Vă place Brahms?* cu Ingrid Bergman în rolul principal.

Un dirijor

Aceste poveşti creează cadrul pentru audiţia cîtorva dintre înregistrările magistrale pe care le-a lăsat unul dintre marii dirijori ai secolului al XX-lea, românul Sergiu Celibidache. Sînt înregistrări realizate în intervalul 1971-1977, cînd Celibidache conducea Orchestra Radiodifuziunii din Stuttgart: la 60 ani, dirijorul se afla la apogeu, iar ideile sale erau clare, limpezite în urma anilor lungi de experienţă pe scenă, cît şi de studiu personal, inclusiv spiritual (e cunoscută apropierea sa de budismul zen).

Orchestra sună magistral şi, cum toate înregistrările sînt din concert, păstrează acea tensiune specifică, inclusiv zgomotele din sală: este ca şi cum am deschide o uşă direct în sufletul lui Celibidache, acest român devenit un brand pentru ţara lui, dirijorul care s-a încăpăţînat să nu înregistreze, deşi astăzi din Celibidache au mai rămas doar legenda şi aceste discuri.

Cred că *Dilema veche* face un act cultural de mare impact editînd aceste şase discuri care conţin nişte capodopere ale muzicii numite generic clasică, în interpretarea lui Sergiu Celibidache; iar momentul ales mi se pare de asemenea foarte potrivit. Nu-mi pot imagina o experienţă spirituală mai intensă decît să asculţi, în singurătatea căminului tău, Simfoniile a 7-a şi a 3-a de Bruckner, unul dintre cei mai religioşi compozitori din istoria muzicii, în prejma Sfintelor Paşti; o aventură continuată cu o incursiune senină, de 1 mai, în partituri de Mozart şi Schubert, şi finalizată cu audiţia uneia dintre marile integrale simfonice ale tuturor timpurilor – aceea semnată de Brahms.

Cred că, (re)descoperind aceste înregistrări care practic nu au circulat pînă acum în România, strecurăm în sufletul nostru ceva din geniul lui Celibidache şi al muzicii pe care el ştia să o interpreteze în modul său unic. Şi a fi măcar pentru o oră (cît durează aproximativ audiţia fiecărui CD) alături de unul dintre marile spirite ale secolului al XX-lea, un român, este o experienţă care nu trebuie ratată.

***Cristina Comandaşu** este critic muzical, redactor-şef la Radio România Muzical.*

Mari simfonii sub bagheta lui Sergiu Celibidache

O nouă „Colecţie cu dichis", împreună cu Dilema veche

- **17 aprilie, CD 1:** Anton Bruckner, Simfonia nr. 7 în Mi major
- **24 aprilie, CD 2:** Anton Bruckner, Simfonia nr. 3 în Re minor
- **1 mai, CD 3:** Wolfgang Amadeus Mozart, Simfonia nr. 35 KV 385 în Re major „Haffner"; Franz Schubert, Simfonia nr. 5 D 485 în Si bemol major
- **8 mai, CD 4:** Johannes Brahms, Simfonia nr. 1 op. 68 în Do minor
- **15 mai, CD 5:** Johannes Brahms, Simfonia nr. 2 op. 73 în Re major; Johannes Brahms, Simfonia nr. 3 op. 90 în Fa major
- **22 mai, CD 6:** Johannes Brahms, Simfonia nr. 4 op. 98 în Mi minor

PUBLICITATE

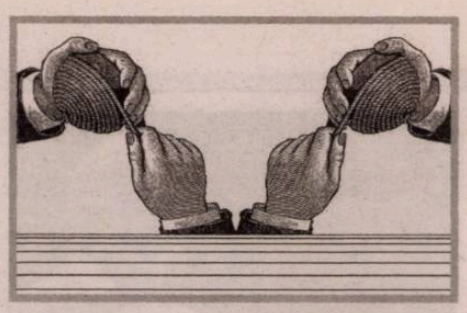

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Şpaga între raţiune şi simţire

– sau de ce nu se poate abţine Mazăre să ia de la săraci? –

Gîndiţi-vă puţin la întrebarea asta şi veţi vedea că răspunsul nu este simplu. Este chiar iraţional. Radu Mazăre şi-a făcut un titlu de glorie din construcţia acelui cartier pentru săraci. S-a lăudat pe la televizor că a găsit el o soluţie minune prin care rezolvă problema cu săracii din Constanţa, le dă case ieftine construite de Primărie. De fapt, soluţia de a izola săracii în locuinţe ieftine este dezastruoasă pe termen lung şi acolo este un viitor ghetou. Dacă aduci oameni cu resurse puţine în acelaşi loc, în locuinţe proaste, creezi un cerc vicios al sărăciei: cei cu potenţial vor căuta să scape şi vor reuşi, alţii cu mai puţin potenţial vor veni în loc şi media va scădea continuu. Exact aşa s-a format ghetoul Ferentari din Bucureşti: cînd m-am născut eu, acolo era un loc de intrare în Bucureşti, din care oamenii căutau să scape, părinţii mei au scăpat la timp, în următoarele generaţii s-a creat autoselecţia negativă care a dus la ce e azi acolo. Dar pentru primari grandomani şi primitivi e mai sexy să taie panglica la un viitor ghetou compact, decît să achiziţioneze apartamente prin oraş şi să asigure asistenţă individualizată pentru fiecare familie, pentru integrare în fibra socială a oraşului. E diferenţa între pomana de Ev Mediu şi politica socială modernă.

Dar să admitem că, deşi această filozofie de intervenţie socială îi e străină lui Mazăre, asta nu îl face un primar corupt, doar un primar prost. Pe scara sa de valori, făcea un lucru bun: îi ajuta pe săraci. Apărea la televizor lăudîndu-se cu asta. A inaugurat cartierul, invitîndu-l pe şeful Guvernului să taie panglica. A atras deci atenţia asupra proiectului. Atunci de ce a luat şpaga? Nu ne-am aştepta ca un om care vrea să facă un bacşiş să fie mai discret? Sau invers, la cîţi bani are Mazăre, nu putea lăsa măcar cartierul săracilor nevămuit?

Mai gîndiţi-vă la cazul celuilalt baron, cel din Mehedinţi, Adrian Duicu. Omul se laudă cu un spital – nu am înţeles foarte clar dacă l-a făcut sau doar l-a renovat, cert e că avea motiv de laudă cu spitalul, cum avea Mazăre cu cartierul săracilor. Şi totuşi nu se abţine să facă un mişmaş cu o firmă de analize care beneficiază suspect de aparatura din spital. Ca şi la Mazăre, te întrebi: dom'ne, chiar nu se poate abţine să vămuiască nici măcar acolo unde e vorba de proiecte sociale şi foarte vizibile?

Sau să luăm cazul primarului de la Rîmnicu Vîlcea – am publicat aici, acum ceva vreme, un interviu cu arhitectul Şerban Marinescu, cel care l-a denunţat. Decizia primarului de a cere şpagă rămîne uimitoare dacă ne luăm după o logică raţională. Omul avea deja bani, nu era sărac. Primăria chiar avea nevoie de acel proiect al arhitecţilor, pentru a atrage fonduri europene de reconstrucţie, deci îl putea ajuta oricum în carieră. Şi, cel mai uimitor, cere şpagă de la nişte oameni pe care nu îi cunoaşte, cu care nu avea nici un contact social sau de altă natură, care să-l facă să creadă că ei marşează. Deci, raţional vorbind, un risc cu totul exagerat, pentru nişte sume mici. Şi totuşi, a cerut şpaga.

Ţin minte toamna trecută cazul unui director APIA, şeful instituţiei care se ocupă de subvenţii agricole pe un întreg judeţ. Omul ceruse şpagă de la un fermier, ca să nu îl controleze. Probabil că fermierul s-a simţit hărţuit sau nu avea banii, pentru că, în loc să dea şpaga, s-a dus la DNA. Directorul era arestat. Şi stăteam să mă gîndesc la tărăşenie. Deci cum venea asta? Stătea omul nostru în birou şi se uita pe nişte hîrtii. Şi s-a gîndit: băi, ăsta ar trebui să-mi dea şpagă. De ce? Aş înţelege dacă omul avea ceva nereguli şi trebuia să scape de control (dar nu părea să fie cazul). Atunci de ce să-i ceri şpagă şi să te expui unui risc?

Sînt cîteva explicaţii facile. Prima este lipsa de frică. Oamenii ăştia nu cred că li se poate întîmpla şi lor. Şi totuşi, ar trebui să trecem peste acest moment. Deja de cîţiva ani fiecare raport anual al DNA se laudă cu peste o mie de oficiali condamnaţi definitiv pentru corupţie. Am remarcat acest prag în 2011 şi el s-a menţinut. Asta înseamnă că, doar în ultimii trei ani, există peste 3000 de oficiali români condamnaţi definitiv, cei mai mulţi dintre ei cu închisoare. E o cifră remarcabilă, dacă ne gîndim că avem cu totul cîteva mii de primari, la fel, cîteva mii de magistraţi, iar dacă urcăm mai sus, parlamentarii se numără cu sutele, şefii de Consilii Judeţene – cu zecile. Cînd ai şapte şefi de Consilii Judeneţe, din 41, sub anchetă penală la DNA, asta înseamnă o proporţie mare. Predecesorul lui Emilian Frîncu în funcţie a fost şi el condamnat pentru corupţie – deci omul nostru ştia direct că se poate să ajungi la

Dom'ne, chiar nu se poate abţine să vămuiască?

puşcărie din postura de primar la Rîmnicu Vîlcea, nu avea nici un motiv să se creadă infailibil. Cu cîteva mii de oficiali deja în puşcărie pentru corupţie, în fiecare categorie, oamenii ştiu colegi care au păţit-o: generalii ştiu generali în puşcărie, miniştrii ştiu foşti miniştri în puşcărie, primarii ştiu foşti şi foarte probabil viitori primari în puşcărie. Şi totuşi, de ce o fac?

Din sărăcie? Nu. Oficialii români pot deja trăi din salariu. Evident, trai decent, tip clasă de mijloc. Dacă vrei mai mult, atunci intri în logica tunurilor date la risc mare. Într-un fel, mă bucur cînd aud de şpăgi foarte mari, cum a fost la judecătoarele care l-au eliberat pe Dinel Staicu – acolo e o logică de film cu gansteri: rişti, dar dai lovitura, tu şi copiii tăi veţi trăi ca oameni bogaţi. Asta înseamnă că preţul corupţiei creşte, calculul de risc e raţional.

Totuşi, Frîncu a luat puţin de la arhitecţi, după insistenţe şi asumînd riscuri mari. Duicu nu se poate abţine de la un furtişag vizibil pentru toată lumea din spitalul cu care tot el se lăuda. Omul de la APIA hărţuieşte un om pentru o sumă cît salariul său pe o lună, nu se îmbogăţea de acolo. De ce o fac?

Din lăcomie e un răspuns facil. Da şi nu. Permiteţi-mi să încerc o explicaţie mai sofisticată, care pleacă de la ideea de lăcomie, însă face un pas înainte. Am făcut legătura asta acum cîţiva ani, cînd am citit cartea lui Dan Ariely, *Iraţionalitatea predictibilă*. Ariely descrie acolo, prin experimente, diverse moduri în care oamenii judecă iraţional. Pattern-uri de iraţionalitate, adică. Un asemenea pattern: cu toţii tindem să evaluăm proprietatea pe care o avem, mai mult decît face. Gîndiţi-vă ce exasperant e să dai peste vînzători de case care au aerul că nu au auzit că a venit o criză economică şi îţi tot repetă că cineva le-a oferit, acum cîţiva ani, 100.000 de euro pe apartamentul pe care tu nu le dai nici 60.000 acum. Pentru că oamenii gîndesc mereu deciziile economice în funcţie de anumite aşteptări – acesta e un alt pattern iraţional. Dacă în capul tău 100.000 s-a fixat ca preţ pentru casa ta, atunci negociezi de acolo, chiar dacă înseamnă că nu îţi vezi interesul. Şi de aici decurge un alt pattern: aversiunea faţă de pierdere. Creierul uman, spune Ariely, nu suportă să piardă. Luăm decizii economice astfel încît să limităm pierderile, în primul rînd. Dacă cineva ţi-a oferit 100.000 de euro pe casa ta, vei percepe ca o pierdere orice scădere sub 100.000 – pur şi simplu, vei suferi. E cu totul iraţional, dat fiind că asta se întîmpla cînd toată lumea avea bani (împrumutaţi) să dea mult pe case, iar a vinde cu 60.000 este o decizie bună în sine, atît face casa ta acum. Chiar dacă înţelege raţional ideea, omul ga înainte chiar de a şti exact ce fel de case vrea să construiască. El ştia două lucruri, în mod limpede: că va construi casele şi că va lua o şpagă din asta. Restul erau detalii. Frîncu nu a stat să calculeze că avea nevoie de proiectul arhitecţilor pentru a dezvolta oraşul mai departe – pentru el, chestia consta în nişte hîrtii din care unii primeau bani din semnătura sa. Dacă nu primea şpagă din asta însemna că degeaba e primar, ar fi ca cum i s-ar fi luat ceva al lui. Odată ce un om ştie că are dreptul la ceva, o eventuală decizie ulterioară de renunţare e greu de luat. Intervine aversiunea faţă de pierdere. Dom'ne, sînt banii mei, mi se cuvin, de ce să nu îi iau? Cam asta par a spune Mazăre sau omul de la APIA. Cum să semnez eu actele de subvenţie fără să primesc partea mea? De asta oamenii obişnuiţi cu şpaga se adaptează greu la noua realitate. Pentru ei e o pierdere. Este iraţional, dar e predictibil.

Asta e singura explicaţie pentru decizia atîtor oameni de a risca, deşi ştiu că epoca în care erau intangibili s-a terminat. Am vorbit în cartea *Eu votez DNA!* despre termenul cu care este desemnată mita: *drept*. Dai „dreptul" la agentul rutier şi nu îţi ia carnetul. Dar „dreptul" la primar şi îţi dă autorizaţie. Cuvintele creează substanţă – cînd şpaga e un *drept*, omul va renunţa greu la ea, pentru că intervine aversiunea faţă de pierdere. Oamenii se comportă deci iraţional.

Cu ce ne ajută să ştim asta? Aştept să văd rezultatele unui nou sistem ce va fi implementat de ANI. Poate fi un experiment de economie comportamentală în sine, chiar mă gîndesc să-i scriu lui Ariely despre el. România a pierdut bani serioşi din fondurile europene pentru că diverşi oficiali au semnat contracte fiind în conflicte de interese. Problema e că proiectele încep cu bani de la buget, iar conflictele sînt depistate ulterior. Comisia Europeană blochează decontarea banilor şi paguba rămîne la bugetul nostru. Pînă aici sîntem în paradigma „şpaga ca drept" – ne întrebăm cu toţii cît de proşti trebuie să fie oamenii ăştia să meargă înainte dacă ştiu că se vor face verificări ulterioare şi banii vor fi blocaţi. De ce o fac? Acesta e răspunsul: nu se pot abţine, ei consideră că e dreptul lor, nu sînt proşti, sînt iraţionali în mod predictibil. Preşedintele ANI, Horia Georgescu, a propus o soluţie, pentru care a şi obţinut finanţare europeană: o bază de date în care se introduc organizatorii şi participanţii (acţionari, administratori) ai achiziţiilor publice din bani europeni. Sistemul ăsta va urma să anunţe, înainte de a fi luată decizia de atribuire, dacă există un potenţial conflict de interese. Va funcţiona? S-ar putea să limiteze comportamentul iraţional. Dat fiind că decizia nu depinde de el, oficialul nostru generic nu va mai considera că are un drept la banii respectivi, nu apucă să se împroprietărească în capul său, deci va renunţa mai lesne să pună mîna? Nu ştiu, urmează să vedem. Evident, dacă va funcţiona la fondurile europene, ar trebui extins la toate achiziţiile publice din România, la cele din bani naţionali. Există riscul doar să îngreunăm procedurile de atribuire pentru cei cinstiţi, în timp ce corupţii să găsească metode de ocolire, mereu există acest risc. Totuşi, ceva îmi spune că sistemul ar putea să funcţioneze ca un zid psihologic între omul nostru şi „dreptul" lui. Nu pentru asta a fost gîndit, dar ar putea funcţiona tocmai din acest motiv. Ar fi la fel de iraţional, dar în sens invers.

facebook.com/Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Omul este relaţii

Dacă tu nu stabileşti o relaţie, nu eşti om. Oricît mi s-ar bate capul că nu stabileşti relaţii în mall-uri, ori supermarketuri, ştiu că nu este adevărat. Nu vorbesc despre faptul simplu că mall-ul şi supermarketul sînt în cădere liberă şi că ultima invenţie a lor este produsul cică neaoş îmbrăcat în etichete cît mai tradiţionale. Nu vorbesc despre trişul făcut prin buticăreaşla mică de cartier, de adusul mărfurilor acasă, toate astea ţin de presiunea pe care nevoia noastră de relaţii individuale o impune. Avem sentimente. Am văzut ieri o supermaşină cu o superfemeie în ea. Ultimii ochelari din ultima modă şi un adevăr fundamental: se juca în aşteptarea ei cu marţafoiul de la cheie. Se juca. Avea nevoie să relaţioneze în carcasa ei uimitoare, uluitoare. Într-un Mega din ăsta, un bărbat dur, marfă, piept, antricot, 3000 de euro pantofii, alegea un măr verde. Veţi spune: şi ce dacă? Alegea din nenumăratele mere verzi la fel, din Tanzania, Nenumita sau Franţa, alegea un măr verde. Ideea în sine de alegere înseamnă că omul stabilea în mintea lui relaţia cu merele verzi de altădată, cu tabieturile rosului de mere, cu vreo plăcintă de mere verzi, cu vreo mamă-femeie de măr verde. Alegea! Şi trebuie să vă spun că, după ce a tot rotit merele la fel, a ales trei mere verzi la fel şi un măr roşu, din ăla ieftin! Sinapsele nu l-au lăsat în pace. A ales! Să vorbesc şi de alte astfel de scene în care contemporanul vrea să personalizeze ce-şi doreşte? V-aţi tras copil, imposibil să n-o fi făcut pînă acum, dar nu e timpul pierdut. Cînd vrei pentru copil totul, vrei, de fapt, o serie de experienţe verificate de alţii. Asta vrei. Pamperşi, doctori, grădiniţe. Asta vrei. Cînd vrei o maşină, nu te duci ca boul: vreau maşina asta. Mergi pe pile, recomandări, interese, bani, tot tacîmul. O dată că nu vrei să eşuezi lamentabil şi doi pentru că vrei să te lauzi. Tu intri într-o gaşcă prin alegerea ta, nu fugi în pădure cu un Lexus, nu, intri în categoria lexusiştilor. Asta-i viaţa! Am descoperit asta ieri cînd o gagică se juca cu marţafoiul de la cheie. Îl motolea, îl iubea, îl trosnea.

Coordonator: Andrei MANOLESCU

Neîncrederea

Texte şi opinii de:

● Ioana Popescu (etnolog)
„Mă mir şi mă întreb“

● Mircea Kivu (sociolog)
„Asigurările şi lipsa încrederii“

● Dorel Dumitru Chiriţescu (profesor de economie, Universitatea „Constantin Brâncuşi“)
„Nebunească exuberanţă“

● Adrian STĂNICĂ (jurnalist de ştiinţă şi cercetător la Institutul Naţional de Geologie şi Geoecologie Marină)
„Cine mai are încredere în ştiinţă?“

argument

Ce pierdem

Încrederea e o noţiune pe marginea căreia se pot scrie întregi tomuri de religie, filozofie, politică, sociologie, economie, psihologie, dacă nu chiar şi sport. Noi am pornit doar de la observaţia că una din problemele actuale ale societăţii noastre e lipsa de încredere, că foarte mulţi încearcă să-şi facă rosturile aşa încît să depindă cît mai puţin de cei din jur, în care, evident, nu au încredere; că statul şi instituţiile de toate felurile nu prea reuşesc (nici dacă încearcă) să cîştige încrederea cetăţenilor (care scade continuu); că extrem de puţini politicieni învaţă cîte ceva din căderile în dizgraţia opiniei publice, suferite de predecesorii lor; că firme de prestigiu, în alte ţări, la noi reuşesc să-şi strice imaginea; în sfîrşit, că pînă şi cei care fac lucrurile aşa cum trebuie şi se poartă ireproşabil sînt foarte adesea priviţi cu suspiciune. E un adevărat cerc vicios al neîncrederii şi paşii pentru eliminarea lui trebuie făcuţi cu grijă, din toate părţile.

Lipsa de încredere nu este, cum ar putea considera unii, doar ceva de ordin imaterial, spiritual. Lipsa de încredere poate fi echivalentă cu lipsa de credite (deci, direct cu lipsa de bani disponibili), cu lipsa de investiţii, cu lipsa unui sistem bun de asigurări, cu lipsa unui comerţ plăcut, ba chiar şi cu lipsa unor echipe de fotbal bune, după cum veţi citi în paginile acestui Dosar. În schimb, pe lipsa de încredere şi pe prezumţia de vinovăţie se întemeiază birocraţia.

Civilizaţia, libertatea, capitalismul, pacea, bunăstarea generală sînt toate bazate pe încredere în semeni, pe încredere în instituţii, pe încrederea fiecăruia în propriile puteri, pe încredere în viitor.

Evident, comunismul a săpat zeci de ani întru şubrezirea acestui liant indispensabil al unei societăţi normale. În anii aceia, încrederea te putea costa amarnic iar oamenii au învăţat să nu se încreadă în semeni, şi cu atît mai puţin în ceea ce venea din partea statului. Nu întîmplător, unul care spunea că nu are încredere în nimeni, nici măcar în el însuşi, se numea Iosif Visarionovici Stalin. Aşa se explică poate şi faptul că mai nimeni nu a avut şi nu are încredere în rublă. În întreaga lume, euro şi dolarul (bancnota pe care scrie *„In God we trust“*) sînt simboluri ale încrederii.

Pentru noi, au trecut destui ani de la vremurile suspiciunii generalizate în societate. Cu toate astea, sîntem încă departe de a fi încrezători. Cît ar mai trebui să treacă sau ce ar trebui să se întîmple ca să ne schimbăm? (**Andrei Manolescu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 17 aprilie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Dorel Dumitru CHIRIŢESCU

Nebuneasca exuberanță

Sînt mai multe mii de ani de cînd banii se află în viaţa noastră, dar numai cîteva zeci de cînd îi folosim sub formă de monedă din hîrtie, bancnote care nu mai au nici un fel de legătură cu aurul şi funcţiile sale monetare. Începînd cu deceniul 8 al secolului trecut, fiecare ţară tipăreşte monedă nu în funcţie de depozitele de aur sau valute pe care le deţine, ci în funcţie de propriile nevoi economice, urmărindu-şi, prin punerea în circulaţie a monedei, realizarea propriilor echilibre economice. Folosinţa monedei din hîrtie are o istorie care începe după descoperirea Americii. Era nevoie de un suport monetar cu o flexibilitate maximă care să poată finanţa şi susţine imensele circuite comerciale dezvoltate pe planetă odată cu începuturile globalizării. Dincolo, însă, de avantajele sale, moneda din hîrtie are şi un mare dezavantaj. Nu are o valoare în sine, fiind doar un semn al valorii, o convenţie. Tocmai de aceea moneda din hîrtie mai poartă şi denumirea de monedă fiduciară *(fiducia* „încredere", în limba latină), care circulă pe bază de încredere.

Moneda din hîrtie a permis expansiunea economică de azi, de cele mai multe ori banii mergînd înaintea lumii mărfurilor. Expansiunea monetară a determinat, în anumite condiţii, expansiunea economiei reale. Care sînt aceste condiţii? Le enumerăm: competitivitatea economiei care pune moneda în circulaţie; deschiderea economiei respective; faza ciclului economic în care se află economia respectivă; nivelul de cristalizare al ţării emitente, în raport cu diviziunea internaţională a muncii; absenţa problemelor de proprietate şi poziţia statului în raport cu viaţa economică; statutul geopolitic şi geoeconomic al ţării respective; orientarea economiei respective spre comerţ şi schimb comercial; calitatea resurselor naturale şi a resursei umane, măsura în care resursa umană deţine sau poate deprinde spiritul antreprenorial.

După cum se vede, încrederea în banii din hîrtie este mai greu de cîştigat decît încrederea în banii din metale preţioase, care, avînd valoare proprie, asigurau prin sine relativa stabilitate, în raport cu circulaţia şi cu economia reală. Banii din hîrtie sînt ca un drog, nu fac bine oricui, iar cantitatea în care îi tipăreşti este esenţială. Sînt două fenomene care trebuie evitate în acoperirea economiei cu monedă din hîrtie – este vorba de submonetizare şi supramonetizare. Submonetizarea înseamnă calcul greşit şi punerea în circulaţie a unei cantităţi mai mici de monedă decît nevoile circulaţiei. Este un fenomen de „foame de bani" care implică deflaţia, adică reducerea preţurilor, dar şi scăderea activităţii economice. Supramonetizarea presupune o punere în circulaţie a unei cantităţi de monedă peste nevoile economiei. Fenomenul însoţitor este „fuga de bani" sau inflaţia. Asigurarea circulaţiei economice cu bani de hîrtie este o activitate extrem de sensibilă, care poate să pună economia în mişcare într-un optim atent calculat şi urmărit. Dacă poate provoca economia în sensul creşterii, folosinţa banilor în mod neatent poate prăbuşi o economie. De aceea, bani din hîrtie puternici deţin doar statele puternice. Dintotdeauna moneda puternică a fost semnul existenţei un stat puternic. Imperiul Roman e emis, tocmai pentru a-şi susţine puterea, o monedă metalică din aur ce se chema *Solidus*. Mecanismul economic al punerii banilor în circulaţie, în funcţie de criteriile enumerate, permite o comparare permanentă între naţiuni şi economiile lor. Azi ştim cu exactitate ce înseamnă fiecare corp economic naţional, în comparaţie, posibilă în orice moment, cu oricare alt corp economic al oricărei alte naţiuni. Încrederea în banii din hîrtie este foarte greu de cîştigat şi foarte uşor de pierdut. Spun asta deoarece ei stau permanent sub tentaţia tipăririi sau al folosinţei în exces.

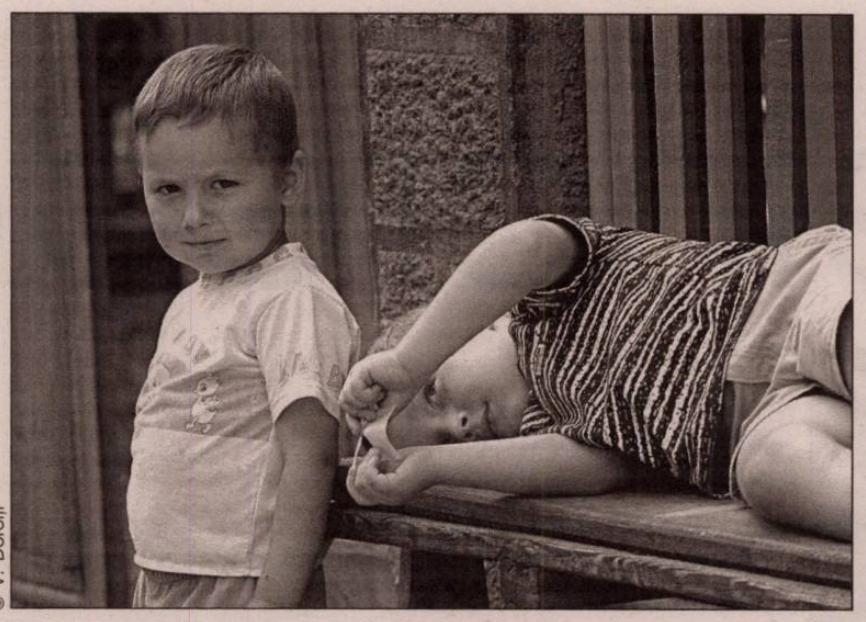
© V. Dorolți

„Niciodată nu mi-am pierdut încrederea în oameni. "

CORNELIU COPOSU

„O tiranie nu poate fi răsturnată atîta timp cît oamenii nu au încredere unul în altul."

PLATON

© V. Dorolți

Spuneam că marele avantaj al folosinţei monedei din hîrtie îl reprezintă flexibilitatea sa, capacitatea de a crea atitudine pozitivă în economie, exuberanţă. Oamenii care folosesc banii au nevoie să creadă în reuşita lor, ei fiind cei care mişcă lumea înainte, stăpîniţi de iluzia că banii înseamnă sau pot însemna multe. Şi nici nu sînt departe de adevăr, dacă ne gîndim că însuşi Bertrand Russell a aşezat averea şi deţinerea de bani în cantitate satisfăcătoare la baza discuţiei despre fericirea omului occidental. (cf. *În căutarea fericirii,* Humanitas, 2011) Moneda metalică se afla mereu în cantităţi mici, funcţionînd, prin submonetizare, ca un veritabil corset care limita posibilităţile de expansiune. Expansiune, exuberanţă, încredere – acestea ar fi cuvintele care pot caracteriza folosinţa în mod corect a monedei din hîrtie. Neutralitatea banilor este un concept pur teoretic. Banii trebuie să susţină tendinţa naturală spre expansiune a sistemului economic şi social. Este o tendinţă ce copiază în întregime comportamentul lumii fizice şi biologice. Din acest punct de vedere, capitalismul este un sistem de organizare care valorifică cel mai bine această tendinţă spre expansiune. Făcînd o distincţie între omul civilizat şi omul cultivat, Oswald Spengler arată: „Imperialism şi civilizaţie pură. Destinul Occidentului se închide în acest fenomen irevocabil. Omul cultivat îşi dirijează energia spre înăuntru, omul civilizat spre în afară. (...) Cuvîntul lui de ordine, *expansiunea este totul,* închide în forma sa napoleoniană tendinţa pură a oricărei civilizaţii mature. (...) Tendinţa expansivă este o fatalitate, ceva demonic şi fantastic. (...) A trăi înseamnă a realiza posibilul, mintea umană nu cunoaşte decît posibilităţi extensive." (cf. *Declinul Occidentului,* Editura Beladi, Craiova, 1996, vol. I, p. 62).

Moneda din hîrtie ca monedă a încrederii nu numai că susţine aceste procese, dar le şi multiplică. Efectul pacificator al comerţului şi al economiei este unul extrem de vizibil. Aşa se face, de exemplu, că Germania se abţine să vorbească foarte serios despre sancţiuni economice împotriva Rusiei, chiar în condiţiile în care aceasta din urmă încalcă orice normă de drept internaţional. Marele război, adevăratul război rămîne cel economic. În timp ce oligarhia rusă simte nevoia unei relegitimări pentru a-şi vedea în continuare de alimentarea conturilor şi iluziilor de grandoare, peste 80% din circuitele financiare şi monetare internaţionale se desfăşoară în euro şi dolar. Lumea occidentală îşi vede în continuare de dimensiunea sa de „putere fundamentată pe capacitatea sa de a produce şi de a schimba bunuri în relaţie cu afirmarea dreptului de proprietate" (Ioan Jude, *Paradigmele şi mecanismele puterii. Kratologia – o posibilă ştiinţă despre putere.* Editura Didactică şi Pedagogică, 2003, p. 16)

Dacă planeta are încredere în bucăţile de hîrtie puse în circulaţie de SUA şi UE înseamnă că planeta are încredere în competitivitatea modelului economic şi politic occidental. Rușii nu ştiu economie. Dacă ar şti economie, ar fi mult mai mult preocupaţi de cercetare ştiinţifică, tehnologii şi părăsirea rapidă a statutului de mare exportator de energie şi materii prime. Rusia nu este nici măcar o putere regională, aşa cum o gratula preşedintele Barack Obama cu ocazia invadării Peninsulei Crimeea. Va fi o putere regională atunci cînd va avea o deschidere economică şi monetară care să facă regulile într-o regiune. Pînă atunci are în dulap arma mortală a folosinţei monedei adversarului. Dacă rușii vor continua în aceeaşi paradigmă, a oligarhiei politico-militare, atunci putem spune că următorul „Maidan" va fi Piaţa Roşie din centrul Moscovei. Este o chestiune de timp. Istoria are răbdare şi operează întotdeauna cu cifre care nouă ni se par mari.

Moneda din hîrtie ca monedă a încrederii nu numai că susţine aceste procese, dar le şi multiplică.

Este ceva contagios în modul în care lumea liberă foloseşte moneda din hîrtie. Nu e vorba neapărat de creştere, cît de expansiune. Excedentul şi folosinţa sa nu reprezintă atît ţinta finală a existenţei, cît o regulă, o lege naturală. George Bataille, discutînd despre lume şi viaţă în general, afirmă: „Insist asupra faptului că nu există în plan general creştere, ci numai, sub toate formele posibile, o luxoasă risipă de energie. Istoria vieţii pe pămînt este înainte de toate efectul unei nebuneşti exuberanţe; evenimentul predominant îl constituie dezvoltarea luxului, producerea unor forme de viaţă din ce în ce mai costisitoare." (cf. *Partea blestemată,* Editura Institutul European, 1994, p. 35)

Dorel Dumitru Chiriţescu *este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuşi" din Tîrgu-Jiu. În 2010 a publicat cartea* A treia Romă. Despre capitalism, America şi criza din 2007, *Editura Academică „Brâncuşi".*

Ioana POPESCU

Mă mir și mă întreb

Aşa s-a potrivit, ca în ziua de 1 aprilie, să încep să mă gîndesc la încredere. La români, 1 aprilie e Ziua Nebunilor, la alţii, se confundă cu Ziua Inocenţilor, dar oricum s-ar numi, luna debutează cu un timp al jocului, al păcălelii, e un fragment de lume pe dos, în care lucrurile nu sînt aşa cum par şi în care nu e bine să te superi pe ce ţi se întîmplă, ca să nu se petreacă de-adevăratelea. Aşadar, s-ar părea că înţelepciunea populară recomandă să nu te încrezi în ce ţi se spune sau face şi să nu reacţionezi, dacă vrei ca lucrurile să nu devină realitate, altfel spus, neîncrederea te protejează.

Mă mir, aşa cum de altfel nu încetez să o fac de decenii, de cînd meseria de etnolog mă confruntă cu realităţile contradictorii ale vieţii rurale româneşti. Păi, dacă mentalitatea colectivă tradiţională prescrie neîncrederea, cum se face că în satul vechi relaţiile între oameni se construiau exclusiv pe încredere? Cum de puteai avea încredere în vecin într-atît încît să îl ajuţi cu munca şi cu timpul tău, la nevoie, avînd garanţia (neverbalizată vreodată) că, la prima chemare, ajutorul îţi va fi oricînd întors? Cum se petreceau lucrurile în interiorul familiei extinse, al neamului, în aşa fel încît să poţi fi încredinţat că nici un copil sărman sau orfan nu va rămîne pe drumuri, pentru că întotdeauna li se va fi găsit un cămin într-o gospodărie mai înstărită care să-i înfieze? Cum se legau fraţi sau surori de cruce prietenii între ei, doar printr-un simplu ritual simbolic, cu credinţa că legătura se va prelungi şi dincolo de moarte, în lumea cealaltă, unde se vor întîlni şi se vor sprijini în continuare? Cum de se încheiau afaceri şi înţelegeri importante prin exclusiva pecetluire cu aldămaşul (în treacăt menţionez că, adesea, acest pahar de vin sau ţuică era numit „cinste“ sau „cinstire“)? Şi – dacă tot am ajuns la cuvinte – nu pot să nu amintesc că inelele de logodnă în satul vechi se numeau inele de credinţă. La aromâni, existau cuvinte misterioase, al căror înţeles încă nu a fost unanim decodat de către lingvişti, cum ar fi jurămîntul *Besa-besa:* în fapt, puteai avea încredere absolută în orice înţelegere care se încheia cu o strîngere de antebraţ şi cu vorbele *besa-besa;* prin ele, rămîneai sub jurămînt pînă la sfîrşitul vieţii. Toate aceste forme de încredere necondiţionată constituiau norme morale care puteau fi subsumate unui cod *sui generis* al onoarei, în care vorba, gestul sau obiectul simbolic însemnau mai mult decît un jurămînt sau o semnătură pe un contract. De fapt, cred că cel mai important element în acest joc al încrederii şi al onoarei, în lumea satului vechi, rămîne totuşi grupul social. Înţelegerile de orice fel se pecetluiau sub ochii celorlalţi, întreg satul putea depune mărturie la o adică, dacă contractul nescris nu va fi fost respectat. Mărturia devine astfel garanţia respectării normei. Şi cît de importantă este în acest caz responsabilitatea martorului!

Aşa funcţiona satul vechi. Satul nou în România funcţionează „folcloric“, mai precis – cum consemnează o zicere de pe la noi – „astăzi lumea-i cum o vezi, la nimeni să nu te-ncrezi“. De aceea, printre altele, meşteşugarii ţărani excepţionali nu reuşesc să mai propăşească prin meserie. De curînd, am aflat de ce olarii cunoscuţi dintr-un sat de lîngă Bucureşti nu reuşesc să se unească într-o asociaţie profesională, pentru a profita de posibile contracte de vînzare cu magazine de profil din Capitală: pentru că nu au încredere, nici unii în ceilalţi, nici într-un contract care presupune munca în avans şi apoi primirea banilor exclusiv pe măsura vînzărilor, nici în posibilii cumpărători de la oraş. Şi atunci, preferă să aibă încredere doar în ei înşişi şi în căile bătute; încă-

© V. Dorolti

Zilnic aflăm de pe toate canalele de comunicare că a scăzut nivelul de încredere în ceva.

„Nu există progres fără încredere în viitor.“

JOHN F. KENNEDY

că carul de două ori pe an şi pleacă la drum ca pe vremuri, pe drumul oalelor, un soi de drum al oaselor, către satele fără olari, care au nevoie de vase pentru posturi şi pomeni. Doar că, acolo, oamenii nu se mai încred nici măcar în obiceiurile moştenite şi preferă să cumpere vasele chinezeşti din plastic, colorate, ieftine şi rezistente. „Chinezii sînt de vină“, spun olarii români, iar fiii lor preferă să lucreze cu ziua pe unde apucă.

La oraş, promisiunea şi cuvîntul de onoare mai funcţionau încă pe la începutul secolului trecut, ca garanţie a sincerităţii sau a respectării unei înţelegeri. Ba chiar şi aldămaşul, sau jurămîntul la icoană. Astăzi, în schimb, spre deosebire de uzanţele actuale din ţările vecine, la noi nu sînt suficiente semnăturile olografe la încheierea unui contract, e nevoie musai şi de o ştampilă oficială. Adaug că, din cîte ştiu, ştampila unei instituţii poate fi comandată de oricine, la orice atelier de profil şi în oricîte exemplare... Zilnic aflăm de pe toate canalele de comunicare că a scăzut nivelul de încredere în ceva, în politicienii români şi în soluţiile lor, în bănci, în şcoala şi medicina din România, în UE şi în viitorul ţării. Şi ca să închei fără să mă mai mir şi fără să mă supăr, citez dintr-o inscripţie descoperită de curînd pe uşa unui birou de contabilitate *(in good English, of course) „In God we trust. All others must pay cash.“*

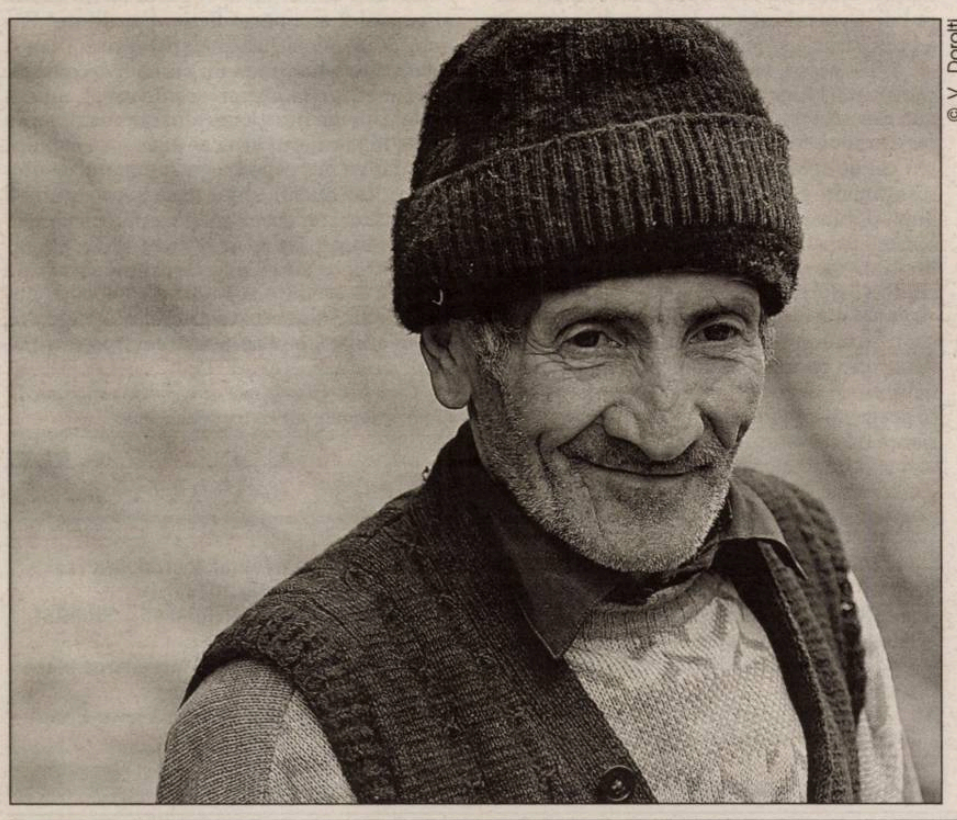
© V. Dorolti

***Ioana Popescu** este etnolog.*

Potrivit unui sondaj INSCOP dat publicităţii la sfîrşitul lunii martie, încrederea populaţiei în instituţiile din România este, în general, în scădere faţă de cotele înregistrate cu o doar lună în urmă. Procentele celor care declară că au multă şi foarte multă încredere în următoarele instituţii au variat astfel:

	În martie	În februarie
Armata	65%	65,8%
Jandarmerie	59%	57,6%
BNR	47,3%	50,7%
Poliţia	47%	47,7%
SRI	46,4%	47,5%
DNA	45,3%	43,8%
SIE	42,7%	44,6%
Primării	42,1%	44%
Consilii Judeţene	32,1%	32,1%
Guvern	30,6%	32,4%
Curtea Constituţională	28,7%	31,6%
Preşedinţie	22,6%	23,8%
Parlament	19,5%	21%
Partide Politice	11,7%	13,2%

Se constată că dintre toate instituţiile de mai sus, doar DNA şi Jandarmeria au înregistrat o cotă de încredere mai mare în luna martie faţă de luna februarie, iar gradul de încredere (sau de neîncredere) în Consiliile Judeţene a rămas constant.

Cirpian CIUCU

Despre birocrație și absurdități

Moto 1: *Hîrtiile te bagă în puşcărie, hîrtiile te scot din puşcărie.*
(fost coleg, mai experimentat)

Moto 2: *Oamenii deştepti au încredere, oamenii foarte deştepţi controlează.*
(neverificat, i se atribuie lui Stalin)

Trebuie să mă credeţi pe cuvînt, ceea ce vă povestesc aici sînt lucruri adevărate, le-am întîlnit de cînd lucrez cu administaţia publică din România şi din regiune... să se fi tot adunat 15 ani.

Sîntem o cultură legalistă, cu un sistem public copiat de la francezi. Peste acesta am adăugat şi experienţa birocraţiei statului maximalist comunist, la care s-a adăugat birocraţia europeană, de asemenea de concepţie legalistă, continentală. Birocraţie, peste proceduri, peste reguli, peste legi pentru care avem norme de aplicare. (Ca fapt divers – un minister a scos anul trecut la licitaţie un pachet prin care cerea consultanţă pentru eleborarea a patru ghiduri de proceduri la care se adăuga ceva formare profesională; pentru asta ofereau 800.000 de euro!!! Dacă vi se pare incredibil, pot dovedi, am documentaţia în calculator, e şi pe SEAP.)

La cele de mai sus se mai adaugă un fenomen care ţine de democraţia noastră negativ-selectivă ce promovează cu mare precizie imbecili în fruntea instituţiilor. Da, aţi citit bine, mulţi, prea mulţi sfertodocţi, dar cu mare dorinţă de putere se aventurează în politică, pentru a parveni mai uşor, şi se trezesc pe ditamai funcţiile de miniştri, secretari de stat, feluriţi preşedinţi de autorităţi şi directori de agenţii, servicii, consilii şi birouri. Şi ce întîlneşte un astfel de aventurier şi cei aduşi de el/ea acolo (căci niciodată nu vine singur, are datorii de plătit)? Găseşte alţi oameni, funcţionari publici sau personal public (nu toţi sînt funcţionari publici, aici e o nuanţă pentru cunoscători), destul de diverşi sau uniformi: unii mai bătrîni şi cu experienţă (care au schimbat şi 15 miniştri), alţii mai tineri, dar dornici de afirmare, unii apatici, alţii implicaţi etc. Toţi oamenii aceştia au, de cele mai multe ori, două caracteristici perene: 1. sînt mai bine pregătiţi decît şefii vremelnici şi 2. au învăţat să-şi (scuzaţi expresia) apere fundul.

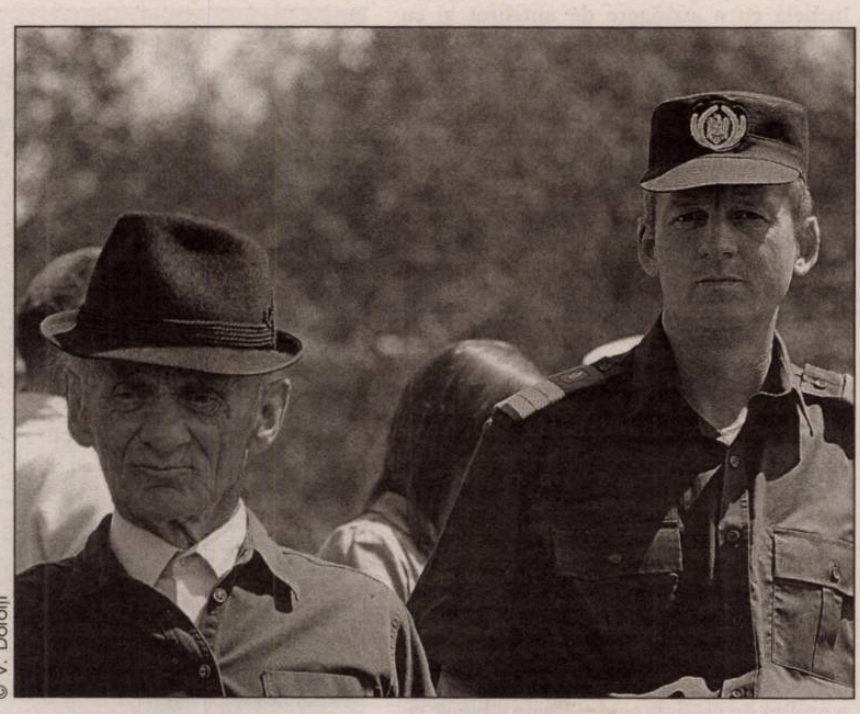
© V. Dorolți

„La baza celor mai multe argumente împotriva pieţei libere, este o lipsă de încredere în libertatea însăşi.“

MILTON FRIEDMAN

1. Faptul că sînt mai bine pregătiţi decît politicienii generează frustrări formidabile de ambele părţi. Politicenii se simt nepregătiţi şi simt că le curge puterea printre degete, incapabili să-şi promoveze agenda şi propriile măsuri (de cele mai multe ori populiste, pentru a fi realeaşi, extrem de rar strategice), pentru că altcineva le face temele: instituţiile europene, agenda mai veche a ministerului etc. În această situaţie, se comportă, mai pe faţă sau mai pe ascuns, cu adversitate şi ranchiună cu funcţionarii (publici sau ceilalţi). Îi marginalizează, nu-i ascultă, le trasează măsuri marginale sau absurde. Iar dacă aceştia *au avut intrare* la fostul şef, le trimite, da, le trimite Corpul de Control pe cap, cu acelaşi scop dintotdeauna, de a le căuta nod în papură. Corpul de Control este o instituţie anacronică, specifică statelor foste comuniste, fără echivalent în administraţiile moderne. Dar după cum se ştie, Corpul de Control este un loc bun de a intra în administraţie şi politică.

2. De aceea, cei mai longevivi, versaţi şi prevăzători funcţionari (publici şi nepublici, dar din sectorul public) au învăţat să-şi apere fundul. Şi de superiori, şi de colegi, pentru că, de cele mai multe ori, cultura organizaţională este la pămînt iar mîncătoria, după părerea mea, este peste cea din multinaţionale sau din televiziuni. Şi se apără cu hîrtii. O fac mecanic, neadaptat, minimalizîndu-şi efortul.

Cei din sistemul public au ajuns deja la o maturitate profesională, dar pe care, din păcate, nu şi-o pot folosi în beneficiul lor şi al nostru. Au avut parte de multe programe de formare, schimburi de experienţă, vizite de studiu plătite de UE, au dezvoltat şi implementat proiecte care să-i ajute să ofere date şi evidenţe liderilor politici, pentru ca aceştia să-şi poată fundamenta deciziile. Dar ei preferă în continuare să decidă ad-hoc, după ureche sau după urechea plecată la gurile finanţatorilor lor sau ale altor potentaţi. Ceilalţi vin cu experinţa lor de la partid sau de pe te miri unde.

Ei, politicienii, nu au voie să participe la cursuri plătite de UE, Comisia nu crede că e bine, căci ei sînt politicieni. Nici parlamentarii, nici fundaţiile partidelor, nici măcar ăia mici de la tineret nu sînt eligibili pentru a participa la cursuri de planificare strategică şi bugetară, politici publice, guvernare comparată şi cîte şi mai cîte, care costă, dar care sînt foarte utile. Iar ei, dacă au bani, îi bagă în campanii sau în altceva, nu în educaţia lor sau a tinerilor, pentru momentul în care vor ajunge la butoane. Am ajuns în poziţia în care să pot face recomandări scrise Comisiei Europene pentru ca şi aceste categorii de decidenţi să poată participa ca beneficiari ai proiectelor finanţate de UE... dar slabe speranţe (nu ei să implementeze proiecte, ci doar să beneficieze de cursuri sau de alte forme moderne de educaţie). Nu, nu se poate: ei sînt politicieni, să se formeze singuri. Sperăm ca măcar cabinetele demnitarilor (alea nepopulate cu amante şi rude de la ţară) să poată participa la astfel de programe, căci cabinetele au – sau măcar în teorie ar trebui să aibă – un rol crucial în fundamentarea deciziei.

Şi închei cu o absurditate de anul trecut, un design defectuos rezultat din neîncrederea UE în România, neîncrederea instituţiilor statului în alte instituţii, neîncrederea instituţiilor statului în partenerii ale căror proiecte le susţin din fonduri europene. Într-un astfel de proiect am fost pus de ei să cumpăr un banner de promovare a proiectului. Am dat vreo 200 de lei pe el. La evaluarea proiectului, mi s-a cerut şi am prezentat nota de comandă(!?), factura, documentul de efecturare a plăţii (ordinul bancar), extrasul de cont şi să arăt poze cu bannerul pus pe la evenimente. Nu a fost suficient: nu exista procesul-verbal de predare-primire a bannerului, deci bannerul ar fi putut să nu existe şi eu să-l fi cumpărat fictiv. Fatalitate! Căsuţa de pe foaia funcţionarului nu putea fi bifată, deci cheltuiala nu putea fi decontată, pentru că hîrtia aia, procesul-verbal, nu era acolo! Dilema funcţionarului era maximă: se holba la bannerul atîrnat deasupra capului său, dar eu nu respectasem manualul de proceduri. Iar dînsul, chiar dacă avea raţiunea la purtător, nu dorea să-şi asume nici o responsabilitate. De ce ar fi făcut-o? La un supracontrol ce putea pica de oriunde (corp de control, autoritate de audit etc.) i s-ar fi putut imputa nesemnarea neregularităţii (că aşa se numeşte nerespectarea procedurii).

Mîncătoria, după părerea mea, este peste cea din multinaţionale sau din televiziuni.

***Ciprian Ciucu** este director de programe la Centrul Român de Politici Europene.*

© V. Dorolți

Institutul de Sondaje INSCOP a măsurat felul în care a evoluat încrederea populaţiei în personalităţile politice din februarie 2013 pînă în martie 2014.

Cea mai semnificativă creştere a fost înregistrată în dreptul primarului Sibiului, Klaus Johannis, care a cîştigat în această perioadă 6,3 procente.

La rîndul său, Mircea Geoană a cîştigat 4,7 procente în ce priveşte încrederea electoratului.

Cele mai mari scăderi s-au înregistrat pentru Sorin Oprescu (6,3%), Victor Ponta (5,0%) şi Crin Antonescu (4,1%).

Mircea KIVU

Asigurările și lipsa încrederii

Încrederea stă la baza funcţionării multor instituţii fundamentale ale societăţii noastre. Una dintre acestea este (ar trebui să fie) cea a asigurărilor. De fapt, „a asigura" înseamnă, între altele, „a încredința". Principiul societăţii de asigurare este cel al împărţirii riscului.

Sînt evenimente (rare, din fericire) ale căror efecte ar fi de-a dreptul dezastruoase pentru mine: să-mi ia casa foc, să am nevoie de un tratament medical foarte scump, să mi se fure maşina pentru care am muncit ani buni, să ajung atît de bătrîn încît să nu mai pot munci... Vestea bună e că există o teorie a probabilităţilor care spune că, dacă există o probabilitate (mică) să mi se întîmple mie un asemenea necaz, este exponenţial mai puţin probabil să se întîmple simultan unei

N-avem nici un motiv să credem că instituţiile statului acţionează în interesul nostru.

mulţimi finite de oameni. Şi-atunci, cînd păţim necazul, ce facem? Cerem ajutorul cunoscuţilor care n-au păţit-o. Ei mi-l vor acorda, pentru că mă cunosc şi fiecare din ei se poate aştepta ca, la rîndul meu, cînd se va afla la ananghie, să îi sar în ajutor. În felul acesta, fiecare dintre vecinii mei pierde cîte ceva, dar mult mai puţin decît ar fi pierdut dacă ar fi fost victima nenorocirii. Cheia acestui mecanism e încrederea reciprocă.

Ca mai toate procesele care în societăţile tradiţionale funcţionează în mod spontan, şi în cazul împărţirii riscului s-au găsit unii care să-l instituţionalizeze, adică să creeze o afacere care să îl organizeze şi din care, evident, să obţină un ce profit. Astea sînt societăţile de asigurări. Problema este că, la pachet cu instituţionalizarea, vine şi depersonalizarea. Adică, nu mai sînt vecinii mei, pe care-i ştiu de cînd ne jucam în ţărînă, despre care ştiu că mă vor ajuta la ananghie, şi care ştiu şi ei că eu îi voi ajuta. Cînd asigurarea a devenit o afacere, încrederea trebuie să vină din afară.

În economiile de piaţă mai vechi, în care etica afacerilor a devenit tradiţie, încrederea reciprocă a fost înlocuită cu prestigiul instituţiei. Despre marile societăţi de asigurare din Occident se ştie de generaţii că nu-şi vor permite să nu-ţi satisfacă aşteptările, că nu-şi vor permite să nu-şi respecte contractul, adică să nu te ajute atunci cînd vei avea nevoie de ele. Pentru că, de îndată ce se va şti că au făcut o coţcărie, nimeni nu va mai apela la serviciile lor, deci vor intra în faliment. Şi tocmai faptul că ele funcţionează de secole şi au milioane de clienţi constituie elementul care le investeşte cu încredere.

În plus, potenţialul client ştie că, la o adică, există un arbitru care va interveni în favoarea ta ori de cîte ori îţi vor fi încălcate drepturile. Acesta este statul, întruchipat fie în instanţele de judecată, fie în organisme de supraveghere specializate. Acesta intervine promt cînd e cazul, nu doar din dragoste pentru cel mai slab, ci pentru că, dacă n-ar face-o, întregul sistem s-ar prăbuşi, şi el (statul) ar pierde uriaşele sume pe care le încasează drept impozit pe uriaşele profituri înregistrate de societăţile de asigurări.

Asta a fost teoria. Acum, să vedem cum e cu practica. În România, tradiţia efectivă (adică cea despre care îşi aduce aminte cineva) a asigurărilor echivalează cu unica societate, de stat, care a funcţionat pînă în 1989 şi chiar cîţiva ani după aceea (ADAS, vă aduceţi aminte: „Am plecat la vînătoare / cu o puşcă şi-un ogar. / Poliţa de-asigurare / este-aici, în buzunar."). Ca tot ce ţinea de statul comunist, era privită cu suspiciune. Au apărut apoi nenumărate societăţi, unele ca rezultat al privatizării firmei de stat (proces prin definiţie dubios); altele, ţinînd de firme occidentale de prestigiu, dar prea puţin cunoscute la noi; cele mai multe, apărute pur şi simplu din neant.

Deci, încrederea în societăţile de asigurare ar trebui asigurată prin garantarea de către stat. Prin justiţie? Greu, toată lumea ştie cît durează un proces în România, cît costă şi cît de aleatorie este sentinţa finală, dată fiind frecvenţa cu care instanţa de fond, cea de recurs şi cea de apel pronunţă verdicte contradictorii. Agenţia specializată în supravegherea asigurărilor? Adică Agenţia de Supraveghere Financiară? Aia cu şeful în arest? Glumiţi?

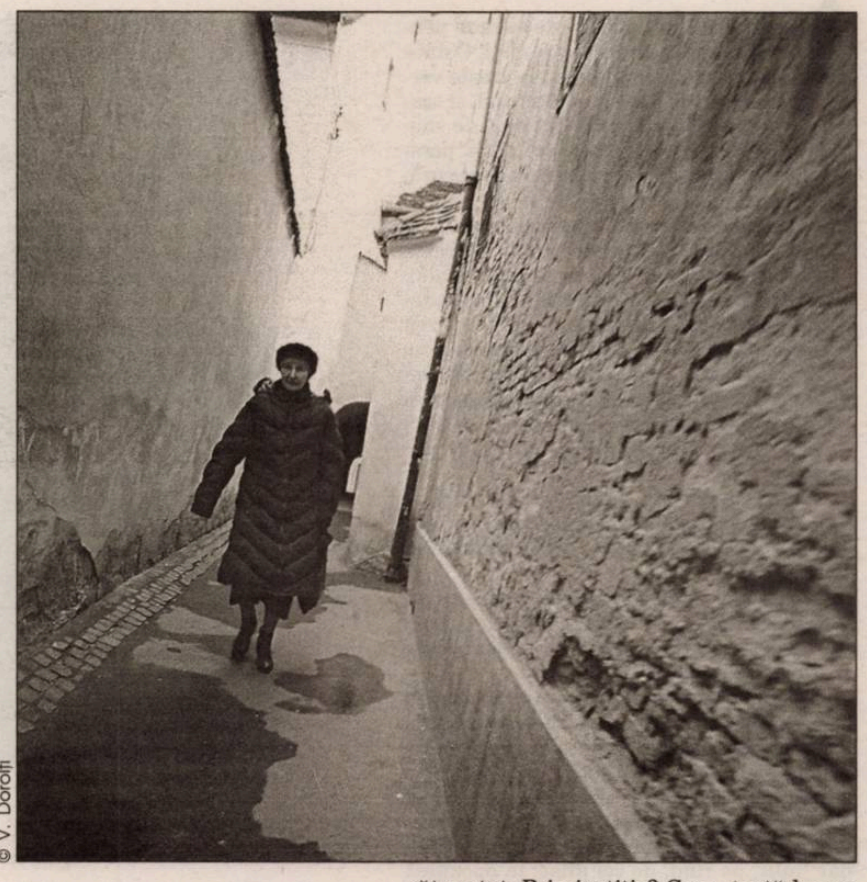
© V. Dorolti

„Ai încredere, dar verifică."

RONALD REAGAN

Statul a avut grijă să ne oblige să ne facem anumite asigurări. De exemplu, să ne asigurăm locuinţa împotriva inundaţiilor, indiferent că e situată în albia rîului sau pe vîrful dealului. Să asigurăm maşina pentru eventualele daune pe care le-am produce altora, asigurare pentru care plătim an de an mai mult, indiferent de numărul de kilometri pe care-l parcurgem şi de faptul că, în ultimii cinci sau zece ani, nu am produs nici un accident. Cu alte cuvinte, n-avem nici un motiv să credem că instituţiile statului acţionează în interesul nostru, şi nu exclusiv în favoarea asiguratorilor. În condiţiile astea, nu e de mirare că media cheltuielilor cu asigurările făcute de români este de trei ori mai mică decît cea a cetăţenilor Uniunii Europene.

În afara evidentelor abuzuri din partea unor agenţi economici şi a unor reprezentanţi ai statului, starea jalnică a asigurărilor din România se datorează şi unei boli de creştere. În Occident, asigurările s-au dezvoltat mai întîi ca societăţi mutuale şi cooperative. Acestea sînt asocieri voluntare între clienţi, care au ca obiectiv principal satisfacerea propriilor nevoi, şi nu obţinerea de profit, şi funcţionează pe principiul solidarităţii şi prin mecanisme reale de control ale asiguraţilor asupra deciziilor manageriale (în genul caselor de ajutor reciproc). Acest tip de organizaţii deţine mai mult de un sfert din piaţa de asigurări din Uniunea Europeană.

Nu spun că societăţile mutuale de asigurări sînt neapărat mai bune decît cele bazate pe profit. Dar, pentru a se forma încrederea în mecanismul asigurărilor, pentru a putea să apară o cultură a asigurărilor, ele sînt un pas necesar.

Legislaţia română nu permite funcţionarea societăţilor mutuale de asigurări.

***Mircea Kivu** este sociolog.*

© V. Dorolti

George VULCĂNESCU

Încrederea este pentru săraci

Încrederea este moneda de schimb pentru speranţa românului de rînd. O dată la patru ani, cursul acesteia creşte vertiginos, înainte de scrutinul electoral, şi scade abrupt, odată cu îndepărtarea de momentul desemnării guvernului. Din perspectiva evoluţiei încrederii de care se bucură, Guvernul Ponta face excepţie de la regulă. Pentru mine nu există Guvernul Ponta 1, 2, 3 sau cîte or mai fi (dacă or mai fi, de vreme ce titularul se pregăteşte de prezidenţiale). Există doar un singur Guvern Ponta, beneficiarul unei imunităţi crescute la atenuarea încrederii votanţilor. Alegerile din decembrie 2012 au prins Guvernul Ponta în funcţie, deja de opt luni, iar alegerile prezidenţiale din 2014 îl găsesc în poziţia de invidiat (politic) de a-şi conserva procentul de încredere cîştigător.

Cum reuşeşte această performanţă? Simplu. Dînd din ceea ce nu are! Adică ceea ce face de la momentul învestirii, în luna mai 2012.

Pentru cine nu îşi pune problema că un guvern nu produce bani şi, ca să-i dea trebuie să ia de la cineva (sau de undeva), încrederea nu poate fi erodată.

Adăugînd amnezia funciară a românului la reţeta succesului politic, Guvernul Ponta a marşat fără reţinere la varianta de creştere rapidă şi facilă a veniturilor statului prin majorarea accizelor la carburanţi (cu acordul FMI-ului, acest paravan ideal pentru lăcomia guvernanţilor, indiferent de titulatură, dar hulit, pe rînd, de cei aflaţi în opoziţie). Teoria spune că, dacă ai suficientă putere de a da, ai şi suficientă putere pentru a lua. Iar guvernul aşa procedează. Faptul că ia discreţionar şi dă la fel nu se vede în nici un sondaj de opinie. Se regăseşte într-un indicator de performanţă al ANAF pe care premierul se tot străduie să-l bage sub preş: veniturile statului. La încasări de 32% din PIB, deficitul bugetar se încăpăţînează să fie, anual, cu două miliarde de euro mai mic decît cheltuielile antamate la fiecare nouă proiecţie bugetară.

Reîntregiri de salarii la stat şi pensii, plus indexări, premianţi întîi la creştrea PIB în Europa, explozie a exporturilor şi a producţiei agricole, dublarea sumelor atrase din fondurile europene, inflaţie minimă record, presiune pe scăderea dobînzilor bancare etc. Prea multe lucruri bune li se întîmplă României şi românilor, pentru a mai discuta despre contradicţii – cum ar fi scăderea consumului. Darămite să mai fie readuse pe tapet subiectele: clientelism, corupţie, furt, risipă şi altele din categoria celor ce periclitează ţintele de deficit bugetar şi diluează ponderea veniturilor colectate în PIB.

© V. Dorolti

„E destul să te uiţi la ceilalţi, ca să poţi regăsi încrederea în tine.“

CONSTANTIN NOICA

Se mai întîmplă, însă, ca mici accidente să mai deturneze opinia publică de la imaginea pe care i-o proiectează guvernul. Din cînd în cînd, apare un neofit în chestiuni de gospodărire bugetară şi face greşeli de exprimare traduse, ulterior, de premier. Un exemplu a fost dat de consiliera ajunsă ministrul Finanţelor, după ce aceasta s-a confruntat cu incapacitatea românilor de a-şi plăti taxele. A publicat chiar şi un text moralizator despre evaziunea din piaţa imobiliară, la care a fost martor involuntar. Povestea specialistei care a găsit explicaţia găurilor negre din Buget abia după ce Guvernul i-a promis că îi decontează chiria a stîrnit deopotrivă admiraţie şi dezaprobare. Cei ce au admirat-o au şi promovat-o. Dar butada „Românii nu scapă de moarte, dar cu siguranţă scapă de impozite“ va face în mod cert o carieră mai lungă decît a absolventei de Harvard hotărîtă să seducă evazionistul român cu lecţii pilduitoare.

Prea uşor, românii sînt consideraţi evazionişti. Prea uşor, sînt catalogaţi drept leneşi şi neproductivi. Prea uşor, românii vorbesc despre români ca despre o subspecie: „Românii fac aia, românii dreg ailaltă...“

Românii au făcut ceea ce au (mai) avut de făcut! Şi-au dezvoltat capacitatea de a se adapta condiţiilor. Neîncrederea în administrarea banului public de către aleşi este „taxată“ prin neplata dărilor către stat. De undeva trebuie recuperată „atenţia“ dată doctorului, profesorului, poliţistului, inspectorului fiscal sau oricărui bugetar ce se consideră, la rîndul său, îndreptăţit să ceară sau să accepte şpagă!

Cînd evaziunea fiscală va fi privită şi ca un indicator al încrederii omului de rînd în clasa politică este posibil să se restructureze şi actul de guvernare. Atunci vor putea fi dezvoltate şi politici fiscale de tipul *„carrot and stick“*.

România evoluează în afara teoriilor economice, fie ele şi de la jumătatea veacului trecut. Deocamdată, principiul după care funcţionează Guvernul Ponta (fără a reprezenta vreo particularitate în materie de guvernare, din 1990 încoace) este cel enunţat cu mai bine de un secol în urmă, de un scriitor, şi nu de un economist. Mark Twain spunea: *„We have the best government that money can buy.“* Iar asta o ştiu cel mai bine cei ce nu îşi permit să aibă „încredere“ pentru că ei trăiesc din „certitudini“. Încrederea este pentru săraci!

***George Vulcănescu** este jurnalist economic.*

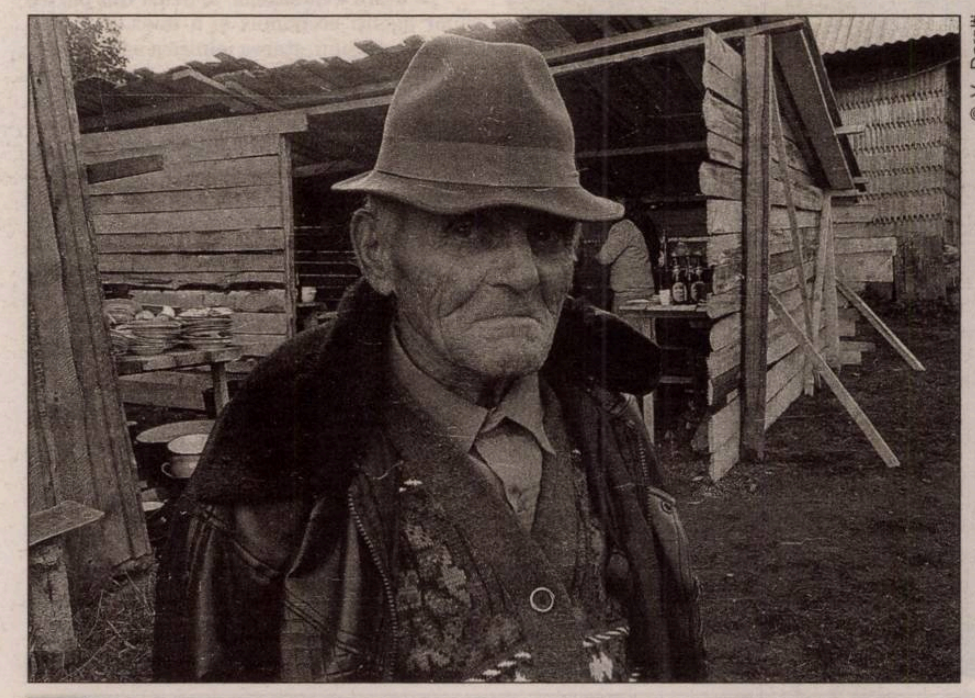

© V. Dorolti

Adrian STĂNICĂ

Cine mai are încredere în știință?

În cine au românii cea mai puţină încredere? Nu, nu cred că ar putea fi vorba despre politicieni, poliţişti, funcţionari din administraţie, judecători sau alte categorii atît de mult vehiculate prin sondaje.

După părerea mea, românii au cea mai puţină încredere în profesionişti. Nu, nu în acei aşa-zişi experţi care apar zilnic la televizor şi se pricep la orice, de la situaţia în Asia de Sud-Est la preţul ridichilor de lună. Este vorba despre adevăraţii profesionişti, care şi-au dedicat viaţa studierii unor probleme deosebit de complexe.

Exemple? Nenumărate. Cînd se vorbeşte despre cutremure, adevăraţii specialişti au o audienţă redusă, pe lîngă şarlatanii care oferă soluţii miraculoase sau care vorbesc despre predicţii gen Nostradamus. Cînd se discută posibilele resurse de hidrocarburi, ultimii crezuţi sînt geologii care, în lipsa oricăror informaţii, sînt foarte reticenţi. Încredere prezintă atunci tot soiul de voci publice care se pricep la orice şi la nimic. Cînd se discută despre gazele de şist, nu inginerii de zăcămînt sau de foraj contează, ci oricine altcineva. Iar exemplele nu se opresc la cele legate de geoştiinţe (pe care însă le cunosc cel mai bine). La fel putem vorbi despre alte subiecte – pe cît de delicate, pe atît de mult aruncate în ridicol: de la schimbarea climei, la probleme de evoluţie, biologie, genetică la inginerie, comunicaţii şi astronomie.

De ce această lipsă de încredere? Nu cred că putem da vina doar pe istoria noastră recentă, în care aşa-zişii „experţi oficiali" stabileau linia trasată de Partid. După părerea mea, cauza fundamentală este prăbuşirea sistemului de educaţie, mai ales în domeniul ştiinţelor exacte şi naturale. Orele foarte puţine, programele şi manualele încîlcite şi indigeste fac ca generaţii întregi să confunde astronomia cu astrologia, istoria cu miturile, realitatea cu dorinţele, raţiunea cu vrăjitoria. Iar revenirea în forţă a conceptelor medievale e sprijinită şi de o mass-media din ce în ce mai neprofesionistă, lovită grav de marea criză a trecerii în era digitală.

„Ignoranţa este solul în care creşte încrederea în miracole."

ROBERT G. INGERSOLL

© V. Doroltl

Efectele acestui fenomen se văd, se aud şi se citesc în mass-media, în fiecare zi. Dacii comunicau probabil prin sisteme wireless, borcanele sînt sisteme de prevenire a cutremurelor, Marea Neagră stă să explodeze – în cazul în care nu devine un Triunghi al Bermudelor. Toate aceste legende suburbane sînt, fiecare, semne ale profundei lipse de educaţie din societate şi a totalei neîncrederi în experţi.

Soluţia? Putem vorbi despre modele de succes în societate, dar esenţială este lansarea unui real program de educaţie ştiinţifică la toate nivelurile. O educaţie care să fie făcută folosind programe de învăţămînt logice, clare şi dedicate nivelului mediu al masei elevilor. Programele ar trebui reflectate de manuale simple şi clare, nu prin cursuri universitare copiate fără nici un fel de discernămînt.

Dar cine are încredere în adevăraţii pedagogi?

***Adrian Stănică** este jurnalist de ştiinţă şi cercetător ştiinţific la Institutul Naţional de Geologie şi Geoecologie Marină – GeoEcoMar.*

Andrei MANOLESCU

Ochii Londrei

Am scris textul de mai jos în 2005, pe cînd mă aflam la Londra, la cîteva săptămîni după atentatele asupra mijloacelor de transport în comun care au avut loc în capitala Marii Britanii. Mai precis, după cea de-a doua serie de atentate, inspirată de prima. Această a doua serie nu a reuşit, bombele nu au explodat şi atentatorii au fost prinşi, dar efectul psihologic asupra londonezilor, care abia începuseră să se mai liniştească după prima serie, a fost foarte puternic. Actele teroriste au reuşit să submineze brusc toată încrederea pe care locuitorii Londrei (vestiţi pentru calmul lor) o aveau în siguranţa şi în felul lor de viaţă. Pe moment, liantul comunitar s-a spulberat lăsînd locul groazei că oricînd, de oriunde şi din partea oricui poate veni ceva neobişnuit de rău.

Mă văd obligat de împrejurări să scriu din nou despre atentate. Dacă prima serie a făcut victime la propriu, cea de-a doua, nereuşită fizic, a avut, mi se pare, un efect psihologic mai mare. „Sîntem încă aici, poliţia voastră nu e în stare de nimic, avem situaţia sub control şi putem oricînd să mai punem bombe cînd şi unde nici nu vă aşteptaţi. Primele atentate nu au fost un caz izolat ca-n Spania sau Statele Unite, teroarea abia acum se instaurează", a părut să fie mesajul acestei a doua serii. Şi, în consecinţă, Londra a devenit numai ochi. Ochii celor care merg cu metroul sau autobuzul şi aruncă priviri îngrijorate, pe sub sprîncene sau pe deasupra ochelarilor, celor cu pielea mai închisă la culoare şi mai tineri (care sînt peste tot în Londra). Dacă se întîmplă să mai aibă şi un rucsac (şi se întîmplă, cam cîte unul în fiecare vagon de metrou), privirile sînt însoţite de cîte o pauză de respiraţie. Apoi ochii se îndreaptă scurt către alţi ochi care par la fel de neliniştiţi, pentru confirmare: „Ai văzut şi tu? Crezi că e OK?" „Am văzut, nu ştiu ce să cred" poate fi răspunsul celeilalte priviri. La urcarea în metrou oamenii au început să facă manevre ciudate. Nu se mai urcă pe uşa cea mai apropiată. Intră în vagon numai după o scurtă evaluare de ansamblu a situaţiei. Sînt persoane care par brusc să prefere o uşă mai îndepărtată. În autobuze lumea se înghesuie la parter şi cît mai aproape de uşă. Uneori nici intervenţia şoferului, care le spune că sînt locuri la etaj, nu-i convinge să se mişte de acolo. După cele două experienţe anterioare, se crede că locurile de sus sînt cele preferate de plasatorii de bombe. Ochi neliniştiţi sînt şi prin magazine: cei ai oamenilor de pază, din privirea cărora a dispărut orice urmă de plictiseală. Studiază clienţii discret, dar atent. La fel şi poliţiştii de pe stradă, care-şi scrutează sectorul. A apărut şi o formulă pe care ţi-o adresează vînzătorii sau chelnerii cînd ieşi din magazin sau din restaurant şi care cred că e foarte nouă: *take care* (aveţi grijă). Copiii se joacă, bineînţeles, de-a bombele. Regina a spus că atentatele au întărit comunitatea. Au mărit solidaritatea dintre locuitorii Londrei, dar i-au umplut în acelaşi timp de suspiciune. Atît de tare, încît poliţia a început, cum am văzut, să împuşte oameni nevinovaţi. Se vorbeşte despre introducerea unor aparate care să controleze bagajele tuturor celor care se urcă în metrouri sau autobuze. Tehnologii sofisticate, bani mulţi. Să nu uităm însă că în ultimul atentat din Egipt au fost folosite maşini capcană. Nu poţi păzi o ţară întreagă, mai ales cînd ai de-a face cu sinucigaşi. Pe ăştia nu poţi decît să-i descoperi din timp. Lumea spune că pe lîngă descreieraţii de acum, teroriştii de la IRA păreau nişte gentlemeni. Oamenii se uitau atunci după genţi lăsate fără stăpîn, acum se uită după indivizi suspecţi. Diavolul are o caracteristică: tocmai atunci cînd crezi că l-ai învins sau măcar l-ai descoperit, el ia un alt chip. Trebuie să-l cauţi mereu în altă parte. Şi ochii londonezilor îl caută neîncetat. El pare a fi însă acum chiar dirijorul acestui joc de priviri.

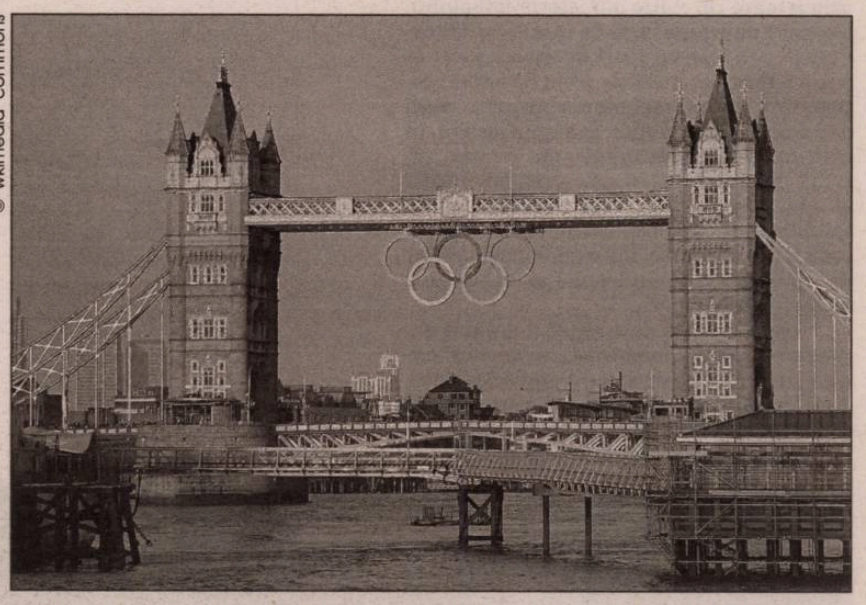

© wkimedia commons

„Firea bănuitoare a unuia zdruncină încrederea tuturora."

PUBLILIUS SYRUS

Ciprian RUS

Pasa ca metaforă a încrederii

Pare de necrezut, nu găseşti asta decît în istoriile apocrife, dar pasa a fost inventată la cîteva zeci de ani după ce „frumosul sport" – *the beautiful game,* cum a fost alintat fotbalul – se desprinsese definitiv de rugby şi îşi cîştigase, la graniţa secolelor XIX şi XX, nu doar identitatea proprie, ci şi popularitatea care a făcut din el fenomenul planetar de azi. Zeci de ani, „football"-ul a fost ceea ce, generaţie după generaţie, fiecare puştan reinventează şi retrăieşte el însuşi pe maidanul copilăriei sau în curtea şcolii: mai întîi piciorul şi abia apoi mingea. O luptă oarbă într-un meleu, în care procedeul de bază e lovirea balonului prin aşchiere şi, cînd asta nu reuşeşte, şi cel mai adesea nu reuşeşte, raşchetarea, fără discriminare, a tibiilor adversarilor sau ale coechipierilor, cum vine pe voleu. Dacă şi cînd mingea iese, cumva, ca prin minune, din grămada dezordonată, primul care o prinde o zbugheşte, orbeşte, spre poarta adversă, care e formată, după caz, din doi bolovani, doi rucsaci, trei lemne înnodate naiv sau ceva mai modernul bătător de covoare. Iluzia golului şi a gloriei durează, fatalmente, infinitezimal. Mingea dă într-un smoc de iarbă, într-o tufă de trandafiri, într-un adversar sau într-un coleg bezmetic, şi, pînă să pui din nou stăpînire pe ea, grămada e la loc. În curtea şcolii, golul e prima mare necunoscută dinaintea ecuaţiei de gradul I de la matematică. Ţi se întîmplă, uneori, să dai gol, dar habar nu ai cum ai făcut-o. Urmează ora de română şi profesoara, lată cît un zid de fotbal pe marginea careului de „şaişpe", te întreabă, zîmbind larg: „Ce a vrut să zică autorul?"

Aşa era în copilăria noastră, aşa a fost şi în copilăria fotbalului. Invenţia pasei de către scoţieni a însemnat prima mare revoluţie din istoria fotbalului. Un sport de echipă jucat de egoişti s-a transformat, azi, într-un sport de egoişti jucat în echipă. Poate că invenţia şcolii de fotbal scoţiene ar fi fost azi mai mult o bizarerie, dacă ea nu ar fi dat rezultate. Dar noul sistem, în care coechipierii avansau spre poarta adversă pasîndu-şi mingea, spărgînd blocul advers, cesionîndu-şi, unul celuilalt, responsabilitatea şi rolul de coordonator, s-a dovedit a fi veriga lipsă dintre maidanul prăfuit de odinioară şi dintotdeauna şi stadioanele monumentale de azi.

Pasa inventată de scoţieni a devenit garanţia succesului împotriva „inamicilor" englezi, înainte de a deveni o metaforă a încrederii în sport. Cînd pasezi, îţi asumi faptul că măcar unul dintre coechipierii tăi poate face mai mult decît tine, în acel moment al jocului. Pasa înseamnă încredere, iar pe această încredere s-au construit mari fenomene fotbalistice precum Ajax-ul anilor '70, Steaua anilor '90 sau Barcelona ultimului deceniu, cu această „tiki-taka" căutînd, mereu, perfecţiunea. Îţi pasez întrucît cred că poţi duce faza de joc mai bine decît mine, îţi pasez pentru că eşti mai bine plasat, îţi pasez pentru că ai un unghi mai bun de şut la poartă, îţi pasez pentru că eu, un fundaş limitat tehnic, nu pot filtra mingea mai departe, aşa cum o poţi face tu, un mijlocaş genial, îţi pasez pentru că eu, mijlocaş genial, nu am nici poziţia şi nici oportunismul tău de atacant. Îţi pasez pentru că sînt între patru adversari, iar tu eşti liber. Îţi pasez pentru că am încredere în tine. Îţi pasez – iar asta o ştie oricine a jucat un pic de fotbal în copilărie – pentru că am încrederea că şi tu mi-ai pasa dacă ai fi în locul meu...

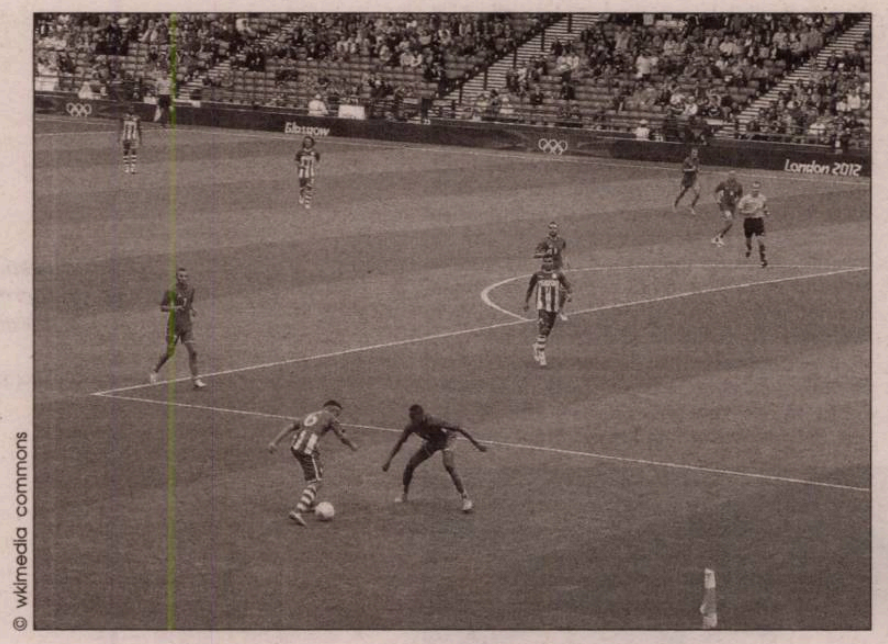

© wikimedia commons

„Am mare încredere în fraieri; prietenii mei numesc asta încredere în sine. "

EDGAR ALLAN POE

Suprimarea egoismului şi încrederea în celălalt au schimbat fundamental fotbalul. Nebunia aceasta de a da mai departe, altuia, mingea, pe care abia ai recuperat-o, a rescris istoria sistemelor tactice de joc, a făcut din fotbal – din ceea ce, maliţios, unii definesc şi azi ca fiind o alergătură fără sens a 22 de bărbaţi în jurul unei mingi – un sport al minţii. „Clasicul" şi rizibilul sistem 1-10 al copilăriei fotbalului (un portar şi zece atacanţi!) a devenit, cu timpul, 1-7-2-1 (un portar, şapte jucători defensivi şi trei oameni în atac), celebrul „lacăt italian", pînă să se ajungă la sistemele moderne, binecunoscutul 1-4-4-2 (un portar, patru apărători, patru mijlocaşi şi doi atacanţi) sau mai sofisticatul 1-4-3-3. Pasa a dat şarm şi profunzime fotbalului. Pare complicat, dar e atît de simplu: e vorba despre încredere. Eşti capabil să delegi responsabilitatea, sau mergi bezmetic, de unul singur, înainte? Prin strategii şi artiştii săi, fotbalul şi-a pus, acum 100 de ani, problemele managementului corporatist din ziua de azi.

*

Umbla o vorbă pe vremea Generaţiei de Aur a fotbalului nostru – o recunosc toţi cei care au făcut parte din ea. „De fiecare dată cînd intram în criză de idei, cînd tactica stabilită cu antrenorii înainte de meci era infirmată de condiţiile de joc şi de replica adversarilor, cînd chiar nu mai ştiam ce să facem cu mingea, atunci, fiecare dintre noi, îl căuta pe Gică Hagi. Îi pasam lui, aveam încredere că el va găsi cea mai bună soluţie..." Gică Hagi, golgheterul furibund din anii tinereţii, omul cu explozie, cu tehnică, viziune şi şut, omul capabil să rezolve de unul singur cele mai complicate faze de meci, a ajuns cu adevărat mare abia cînd s-a încoronat ca maestru al pasei, cînd a învăţat să renunţe la orgoliul de golgheter, pentru a se pune în serviciul echipei. Va fi sacrificat, poate, multe goluri din palmaresul personal, dar a cîştigat încrederea unei întregi generaţii, coechipierii săi şi noi, suporterii Naţionalei, deopotrivă.

Ciprian Rus *este jurnalist, scrie despre leadership pe www.manager.ro şi este autorul cărţii de publicistică sportivă* Vestiarul campionilor.

Iată cum arată topul încrederii populaţiei în personalităţile politice, conform unui sondaj INSCOP, realizat în perioada 27 februarie – 4 martie 2014, la comanda ziarului *Adevărul.*

(Procentele înregistrează răspunsurile celor care au multă şi foarte multă încredere în personalităţile enumerate.)

Mugur Isărescu	42,9 %
Klaus Johannis	37,1%
Victor Ponta	36,4%
Sorin Oprescu	32,3%
Călin Popescu Tăriceanu	30,9%
Crin Antonescu	26,0%
Mihai Răzvan Ungureanu	24,8%
Mircea Geoană	24,8%
Traian Băsescu	22,3%
George Maior	22,1%
Teodor Meleşcanu	21,2%
Ion Iliescu	17,4%

Potrivit sondajului, nici în cazul primului clasat – Mugur Isărescu – numărul celor care declară că au multă şi foarte multă încredere nu e mai mare decît al celor care declară că au puţină şi foarte puţină încredere (care în cazul amintit sînt în procent de 50,6).

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

De ce aşa nu

În urma publicării articolelor despre neregulile găsite în proiectele didactice, am primit două tipuri de răspunsuri: 1. Multe dintre obiectivele ironizate de mine se regăsesc în programele create de Ministerul Educaţiei şi 2. Este firesc ca în construcţia unui plan didactic să existe un limbaj specializat, limbaj care conţine, deci, termeni mai puţin accesibili publicului larg.

Pe marginea acestora am de făcut următoarele comentarii:

1. Am citit programele şcolare şi, într-adevăr, multe dintre indicaţiile şi formulările de acolo sînt mai mult decît discutabile. Dar programa şcolară este doar un instrument, unul care trebuie folosit cu discernămînt. Nu cred că Ministerul Educaţiei obligă dascălii să îşi propună cînd predau, la clasa a VI-a, o poezie eminesciană, un obiectiv „motric" de genul „cum să pliem materialul didactic". Mai departe, nu îţi poţi propune ca obiectiv, la ora despre Creangă, la gimnaziu, ca elevii să te urmărească cu privirea. Fiindcă e prea puţin. Şi inadecvat. Şi comic. Contactul cu literatura de cea mai bună calitate, dar şi cu biologia, geografia, istoria, matematica, oferă elevului, din plin, standarde de formare superioare celui referitor la „efortul oculomotor".

2. Este de aşteptat ca un material emis de o instituţie pentru profesioniştii aflaţi în subordine să fie scris într-un limbaj specific, standardizat, specializat. Şi totuşi, formulări de genul: „să acţioneze în vederea creşterii indicilor de manifestare a calităţilor motrice proprii" sau „să valorifice ipostazele liniei în reprezentări grafice intenţionate" sau „foiletarea materialului didactic în condiţii de igienă şi securitate" mi se par ridicole şi preţioase. Mai apoi, să nu se uite că programa, obiectivele nu sînt numai pentru dascăli: ele ar trebui să fie utile şi părinţilor interesaţi să completeze acasă ceea ce se face la şcoală. Un obiectiv ca cel formulat mai sus, într-o păsărească cu pretenţii ştiinţifice, dezarmează pînă şi pe cel mai încăpăţînat şi conştiincios părinte.

3. Am studiat, după cum spuneam, programele şcolare. N-am întîlnit nicăieri, dar absolut nicăieri, sugestii de teme precum „Piticei ecologei"(!), dansuri moderne dedicate lui Creangă, care se numesc „Smărăndiţele contemporane", formulări păşuniste de tipul „Iarna, lumea satului românesc se transformă în Rai" (cînd toată lumea ştie că iarna, lumea satului, cu troiene de doi metri, drumuri îngropate în noroi, cu oameni înzăpeziţi şi îngheţaţi, se transformă în Iad), sau dulcegării eroice de tipul „Românii au stat de veghe, sute de ani, la graniţa cu duşmanii" etc.

4. Nu am văzut, citit, auzit pînă acum indignările dascălilor în faţa formulărilor nefericite din materialele editate de Ministerul Educaţiei. Ci, mai curînd, preluări cuminţi, în propriile materiale de la clasă.

„Cum să pliem materialul didactic."

Trebuie să spun că, în cercetările făcute pe acest subiect, am întîlnit şi „profesori fericiţi": care ştiu să articuleze un proiect didactic, să îşi formuleze nişte scopuri simple, directe, verosimile, profesioniste, onorabile, să angajeze un set de metode pedagogice eficiente, care să îi slujească cu adevărat. Poate că şi ei ar merita menţionaţi. Într-unul dintre numerele viitoare.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Iaromira POPOVICI

bazar

Adevărata lume a lui Mary Poppins

Am scris, în numărul precedent, despre felul în care personajul P.L. Travers e văzut în filmul lui John Lee Hancock, *Saving Mr Banks* (2013). Dar nu am scris mai nimic despre sursa tuturor filmelor şi speculaţiilor: cărţile cu Mary Poppins.

Cărţi care, tot recitindu-le din copilărie, mi-au oferit o altă percepţie a realităţii. O percepţie care m-a ajutat să supravieţuiesc pînă în ziua de azi, e drept că alegînd şi preferînd, de multe ori, soluţii fantastice, celor mai realiste, în situaţiile nefericite ale vieţii.

Pentru Mary Poppins, cea din carte, situaţiile fantastice sînt normale. Sînt tratate ca normale, nu se face caz şi nu se comentează pe seama lor, nu sînt niciodată puse la îndoială. Toate pot fi probate cu dovezi palpabile, obiecte concrete provenite din respectivele situaţii. Mary Poppins, personajul din carte, nu impune un fantastic dulce şi kitsch, ci unul sobru şi... luat ca atare. Fantasticul, pentru Mary Poppins, e doar o realitate incontestabilă, o a doua realitate: „Negreşit, o urmă pe doamna Banks pe scară, dar nu aşa cum face toată lumea. Ţinîndu-şi valijoara în mînă, alunecă graţios pe balustradă şi ajunse sus odată cu doamna Banks."

În capitolul cu unchiul lui Mary Poppins, dl Wigg, care, de cîte ori rîdea, se ridica pe tavan, Mary Poppins e singura care rezistă rîsului contagios. Dar, pentru că toţi erau suspendaţi pe tavan, ca să-şi poată lua ceaiul acolo, Mary Poppins face şi ea un efort: „...cu braţele strîns lipite de corp şi fără să rîdă deloc, fără nici cea mai mică urmă de zîmbet, străbătu aerul şi se aşeză lîngă Jane."

Mama lui Mary Poppins era prietenă cu o vacă dansatoare. Sau, mai bine zis, fostă dansatoare, pentru că i se prinsese o stea în corn. Ca să scape de stea şi să-şi recapete rutina cotidiană, sărise peste lună şi-şi pierduse steaua. Dar după toată perioada dansatoare, rutina asta începuse să i se pară plicticoasă. Aşa că plecase din nou în lume, în căutarea unei noi stele care s-o facă să danseze.

Tot stele lipeau pe cer Mary Poppins, doamna Cory şi uriaşele ei fete, Annie şi Fannie. Cu ocazia acestui fermecător capitol, aflăm explicaţia despre stelele de pe cer: ele nu provin din altă parte decît din cele de poleială de pe turta dulce: „de îndată ce domnişoara Fannie şi domnişoara Annie fixară scările aşa încît păreau că stau cu un capăt înfipt în pămînt şi cu celălalt rezemat în cer, doamna Cory îşi ridică rochia şi luă într-o mînă bidineaua, iar în cealaltă găleata cu clei, apoi puse piciorul pe treapta cea mai de jos a uneia dintre scări şi începu să urce. Mary Poppins se urcă pe cealaltă scară, cu coşul în mînă. (...) De îndată ce ajunse în vîrful scării, doamna Cory îşi muie bidineaua în clei şi începu să întindă substanţa lipicioasă pe cer. Cînd termină, Mary Poppins luă din coş ceva strălucitor şi lipi lucrul acela pe cer. Iar cînd îşi dădu mîna la o parte, copiii văzură că lipea pe cer stelele de la turta dulce. După ce fură aşezate fiecare la locul ei, stelele începură să scînteieze cu putere, răspîndind în jurul lor raze de lumină aurie, sclipitoare."

Pentru Mary Poppins, distanţa dintre pămînt şi cer, precum se vede, nu e decît o simplă scară, dar capitolul meu preferat e cel intitulat „Lună plină". În care, la grădina zoologică, în sfîrşit se face dreptate: oamenii care au „tîndălit" (cuvînt marypoppinsian...) acolo după vremea închiderii au fost puşi în cuşti, în timp ce animalele făceau, în respectiva seară, ceea ce fac oamenii de obicei: „Într-o cuşcă se învîrteau de colo pînă colo doi domni voinici, de vîrstă mijlocie, cu jobenuri înalte şi pantaloni vărgaţi, privind neliniştiţi printre gratii, ca şi cum ar fi aşteptat ceva. (...) În a treia cuşcă erau închise trei doamne în vîrstă, îmbrăcate cu haine de piele şi încălţate cu galoşi. Una dintre le împletea cu andrelele, dar celelalte două, în picioare lîngă gratii, strigau la animale şi le ameninţau cu umbrelele: «Sînteţi nişte brute, plecaţi de aici, vreau ceaiul!»"

Orice se poate întîmpla, roata se poate mereu întoarce, căci, aşa cum spune şarpele, un soi de rege al animalelor: „sîntem făcuţi cu toţii din acelaşi lut, nu uitaţi asta – noi cei, din junglă, şi voi cei din Oraş. Aceeaşi substanţă ne compune pe toţi – copacul de deasupra capului, piatra de sub noi, pasărea, steaua, fiara, una sîntem cu toţii şi cu toţii ne îndreptăm spre aceeaşi ţintă."

Lumea lui Mary Poppins se dovedeşte, pînă la urmă, nu doar fantastică, ci şi filozofică, profundă şi... dreaptă. Mi-am dorit mereu să pot trăi într-o asemenea lume.

Selma IUSUF

legende urbane

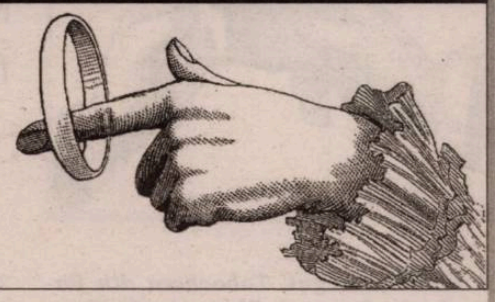

Planeta IT

Mă autodenunţ aici. Am un MacBook Air din pur snobism. Nu folosesc nici măcar un sfert din ce ştie să facă. L-am vrut că e subţirel, argintiu şi uşor. L-am vrut pentru că îmi place cum străluceşte în întuneric mărul ăla muşcat de o gură perfectă, fără dinţi. L-am vrut pentru că avea şi prietena mea unul. Fac cu el cam ce se face pe un PC normal, numai că pare un pic mai complicat. Scriu în Word, stau pe Facebook, descarc şi încarc poze iar iCloudul mi-a ridicat probleme filozofice.

***

„Nu mai salvaţi toate bruturile alea lungi în partiţia C de la Sys on Contact pentru că o să se blocheze la un moment dat tot sistemul şi n-o să mai cînte absolut nici un clip. Toată lumea varsă acolo o grămadă de chestii necomprimate şi-mi crăşuiţi totu' cu porcăriile astea." Mi-am putut aduce aminte acest semimonolog al tipului de la IT, tocmai pentru că am priceput cam ce vrea să spună. Are altele de-a drepul extraterestre, pe care le recită ca şi cum toată lumea înţelege perfect păsărească lui. De fapt, expresia corectă ar fi: ca şi cum toată lumea ar fi obligată să înţeleagă păsărească lui. Băieţii ăştia de la IT sînt altă rasă de oameni. Cu ei, totul e un pic mai complicat. Le spui că ai o problemă – nu merge nu ştiu ce program. O reacţie normală ar fi ca acel cineva specialist în programe să se aşeze şi să-l ajute pe nevolnicul blocat în faţa unui computer care pare că are o viaţă proprie şi ceva personalităţi multiple. Dar nu. Acel cineva specialist în programe şi în computere va coborî, ceva mai tîrziu, din birourile misterioase în care locuieşte, poate peste o oră, poate peste două, poate a doua zi. Cînd va ajunge la tine, posesor al acelui calculator cu personalitate, va începe prin a-ţi ţine o lungă predică. Că-ţi dă desktop-ul pe afară la cîte fişiere fără folos ai adunat acolo, că rulezi simultan şapte mii de programe care normal că-l încetinesc, că una, că alta.

Dar tu vrei doar să meargă programul cutare. Nu-i simplu. Urmează un proces lung de nu-ştiu-ce formatări şi reformatări, pe fondul unor bodogăneli fără de sfîrşit. Tu stai cuminte, spăsit şi-ţi frămînţi mîinile, ca la doctor. Omul de la IT şterge cu tine pe jos. Sau, în cel mai bun caz, face mişto. Tipii ăştia au un umor bizar, pe care nu-l pricep neam. Ei spun, ei înţeleg, ei rîd. Tu nu. Sînt convinsă, pe de altă parte, că o glumă bună despre partiţii, VNC-uri şi RFB-uri se poate aşeza perfect peste nişte situaţii din viaţa reală, dar încă nu mă prind eu.

În general, nu ştii cum să te comporţi cu băieţii ăştia. Or mînca şi ei o şaorma, ca oamenii normali? Or ieşi la bere şi, dacă da, ce naiba discută acolo? Or citi poezie? Or fi auzit de Dimov? Or şti cine e preşedintele Consiliului Concurenţei? Îmi dau seama că sună teribil de discriminatoriu şirul ăsta de întrebări stupide pe care mi le pun, dar e singura formă de răzbunare pentru ignoranţa nămoloasă în care stau încleiată în preajma acestor oameni.

Nu-i plac. Chestia asta se simte, şi nici ei nu mă plac pe mine. Treaba e, aşadar, reciprocă, iar relaţiile noastre vor fi întotdeauna reci spre tensionate. O discuţie între ei te pune în faţa unui spectacol la care ai nevoie de subtitrare. Aşa o fi, nu mă îndoiesc, şi într-o discuţie între filologi, dar, la naiba, măcar ăştia au sentimente! Asta mă duce la singura concluzie extrem de plauzibilă: băieţii de la IT sînt nişte androizi. Roboţi. N-are cum altfel. Cred că dacă-i ridici un pic tricoul primit de la cei care fac căştile Skullcandy de pe spatele unuia, dai de circuite micuţe, care licăresc intermitent şi bipăie stins. Dacă băiatul ăsta se înţeapă la deget, nu curge sînge. Curg pixeli şi abstracţiuni. Curg circuite şi biţi şi se adună toate într-un iCloud din astea folositoare, necum o băltoacă de fluide vitale omeneşti. În fine, sper din tot sufletul ca nici un IT-ist dintre cei pe care îi cunosc să nu citească acest text. Căci altfel, am încurcat-o. Partiţie definitivă scrie pe relaţia noastră.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

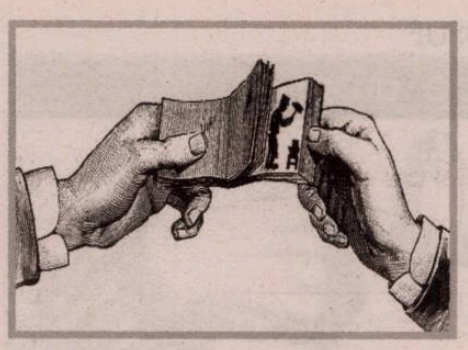

Marius CHIVU

feedbook

Tinereţea lui Vonnegut

● **Kurt Vonnegut, *Tabachera din Bagombo*, traducere de Alexandra Coliban, Editura Humanitas Fiction, 2014.**

Tradus pentru prima dată la noi în anii '70 cu celebrele sale miniromane în colecţia „Globus", Kurt Vonnegut – de la moartea căruia s-au făcut şapte ani săptămîna trecută – continuă să fie publicat de aproape toate marile edituri: Univers, RAO, Polirom şi Humanitas Fiction. Aceasta din urmă s-a ocupat în ultimii ani inclusiv de partea mai puţin cunoscută a operei sale, mai exact de povestirile pe care Kurt Vonnegut le-a publicat în anii '50-'60, la începutul carierei sale. *Bun venit printre maimuţe* (traducere de Alexandra Coliban, 2008) şi prezentul volum, *Tabachera din Bagombo,* adună împreună aproape 50 de povestiri pe care Kurt Vonnegut le-a scris pentru reviste precum *Cosmopolitan, Collier's, The Saturday Evening Post* sau *Argosy*. De fapt, toată generaţia de scriitori americani lansată în primul deceniu de după cel de-al Doilea Război Mondial şi-a cîştigat existenţa şi, în cele din urmă, s-a consacrat scriind proze scurte pentru reviste, şi numai apariţia televiziunii a pus capăt celei mai frumoase perioade, literar vorbind, din presa periodică nord-americană. Mărturiseşte Kurt Vonnegut, cu dezinvoltura şi umoru-i binecunoscute, în foarte interesanta introducere a acestui volum: „Există măreţie în proză scurtă, oricît de scurtă ar fi ea. Cîteva mi-au luat piuitul pe cînd eram încă în liceu... Povestirile mele însă pot fi interesante doar ca relicve ale unor vremuri în care, înainte de a exista televizorul, un autor îşi putea întreţine familia scriind povestiri care satisfăceau publicul indulgent al revistelor, cîştigînd astfel timp liber în care să scrie romane serioase. Cînd am devenit scriitor cu normă întreagă, în 1950, mă aşteptam să fac acest lucru tot restul vieţii mele. Aveam aşa o companie aleasă în acest plan! Hemingway scrisese pentru *Esquire,* F. Scott Fitzgerald pentru *The Saturday Evening Post,* William Faulkner pentru *Collier's*, John Steinbeck pentru *The Woman's Home Companion*. Puteţi spune ce vreţi despre mine, dar n-am scris niciodată pentru o revistă care se numeşte *The Woman's Home Companion,* deşi a fost o vreme în care aş fi fost foarte încîntat să o fac. Şi aş mai adăuga ceva aici: Faptul că o femeie stă singură acasă, cînd bărbatul ei e la război, iar copiii la şcoală, nu o face să fie imbecilă."

Pe la începutul anilor '50, Kurt Vonnegut, care luptase în cel de-al Doilea Război Mondial unde, ca prizonier, prinsese şi bombardamentul aerian al oraşului Dresda (episod central în romanul *Abatorul cinci),* ratase deja o carieră academică de antropolog şi încercase să-şi cîştige existenţa în mai multe feluri, predînd engleza, făcînd reportaje, încercînd să devină dealer de autoturisme sau lucrînd, alături de Ronald Reagan, în departamentul de publicitate al companiei General Electric: „Pe cînd cel care avea să-mi fie preşedinte timp de două mandate trăncănea pe la tot felul de adunări politice, am început să scriu povestiri, noaptea şi la sfîrşit de săptămînă. Jane şi cu mine aveam deja doi copii. Aveam nevoie de mai mulţi bani decît erau dispuşi cei de la GE să mă plătească. Şi mai voiam, dacă era posibil, mai mult respect de sine. În 1950, cererea pentru povestiri era mai mare decît oferta. Existau patru reviste săptămînale care publicau cîte trei – sau mai multe – povestiri în fiecare număr. Şase reviste lunare făceau la fel. Mi-am luat un agent. Dacă îi trimiteam cîte o povestire care nu prea mergea, care n-ar fi reuşit să convingă cititorul, el îmi spunea cum s-o repar. Agenţii şi editorii, pe vremea aceea, îi puteau spune unui scriitor cum să facă reglajul fin al unei povestiri, de parcă ar fi fost mecanici profesionişti, iar povestirea ar fi fost o maşină de curse..."

Am insistat pe contextul în care au fost scrise şi publicate aceste povestiri pentru că explică foarte bine subiectele şi starea lor. Cîteva dintre povestiri spun poveşti comice din război (precum „Suvenirul" sau „Der Arme Dolmetscher"), cele mai multe însă au drept protagonişti oameni obişnuiţi, mai degrabă săraci, trăind monoton şi la cheremul unor neîmpliniri sentimentale mai mari sau mai mici, încercînd deopotrivă să-şi găsească locul în viaţă şi să-şi cîştige existenţa în slujbe mărunte (sînt funcţionari, vînzători, agenţi, consultanţi, uneori chiar mici industriaşi), surprinşi în momente de criză, vag încrezători în posibilitatea de a-şi (mai) îndeplini visul într-o societate încă marcată de război. Deşi subiectele nu sînt tocmai fericite şi întotdeauna există, dacă nu de-a dreptul o parte întunecată a poveştii, atunci măcar o nuanţă amară şi absurdă în descrierea destinului sau existenţei unor personaje, Kurt Vonnegut reuşeşte întotdeauna să strecoare şi umor în povestirile sale. În cea mai bună povestire, cea care dă şi titlul volumului, un tip ajunge în oraşul fostei sale soţii, acum căsătorită şi cu copii, căreia îi face o vizită, pozînd într-un aventurier, călător prin locuri exotice din toată lumea, punînd la cale afaceri de succes. Tabachera, obiectul pe care îl oferă drept cadou, dar mai ales dovadă a existenţei sale opulente şi fascinante, aproape îl deconspiră, şi tipul se retrage precipitat din propria fantezie în trista lui existenţă de familist ocupat cu vînzarea cartofilor prăjiţi. În „Îndrăgostiţii anonimi", admiratorii unei fete foarte frumoase, rămaşi neconsolaţi după căsătoria acesteia, se organizează, frăţeşte, într-o asociaţie nostalgică, povestea luînd însă o cu totul altă (comică) turnură, odată cu emanciparea femeii. În „O noapte pentru iubire", părinţii care au, în sfîrşit, revelaţia consolatoare a faptului că nu şi-au ratat viaţa din cauza unei alegeri din trecut, pe care o crezuseră greşită, îşi văd copiii în aceeaşi postură. În „Fugarii", doi adolescenţi rebeli, cu statut social diferit, fug de acasă, spre indignarea părinţilor şi a presei, doar pentru a constata că nu sînt pregătiţi să trăiască împreună. În „Dragonul azuriu", un tînăr îşi cheltuieşte toate economiile pentru a-şi cumpăra o maşină scumpă despre care crede că-i va schimba statutul şi norocul, că-i va aduce fericirea, numai pentru a constata că nu poate sări peste propria umbră. Cîteva dintre povestiri imaginează scenarii sci-fi: în „Thanasfera" (povestire scrisă înainte de aselenizare), spaţiul cosmic apare populat de vocile celor morţi; iar în „AFIXANUFI", pe o planetă cu populaţie stabilizată ca număr, unde nu mai există bătrîneţe şi nici moarte din cauze naturale, un Birou Federal de Lichidare se asigură că, pentru fiecare naştere acceptată de autorităţi, există cineva care se oferă voluntar să moară.

Dincolo de situaţiile şi întîmplările relatate cu multă înţelegere pentru dramele celor nerealizaţi în viaţă sau nefericiţi în dragoste, e multă ironie în felul în care Kurt Vonnegut prezintă zbaterea umană, marile aspiraţii ale unor destine prea mărunte, micile eforturi ale celor confruntaţi cu limitele propriei condiţii. Căci, fundamental, Kurt Vonnegut este un fantezist şi un satiric, un scriitor care surprinde foarte bine tristeţea şi derizoriul condiţiei umane.

„Hal Irwin şi-a fabricat lampa fermecată în subsolul lui din Indianapolis, în vara lui 1929. O făcuse să semene cu lampa lui Aladin. Folosise un ceainic vechi de tablă, cu o bucată de vată înfiptă în cioc, pe post de fitil. Apoi făcuse în el o gaură şi-i pusese un buton, pe care îl conectase la două baterii şi la o sonerie, băgate înăuntru. Ideea fusese că era o modalitate nostimă de a chema servitorii. Frecai ceainicul ca pe o lampă fermecată, şi apăsai pe butonul lateral. Pornea soneria şi atunci servitorul, dacă aveai aşa ceva, venea la tine şi te întreba ce doreşti. Hal nu avea servitor, dar urma să împrumute unul de la un prieten. Hal era consilier la o firmă de curtaj şi îşi cunoştea slujba la perfecţie. Făcuse jumătate de milion de dolari la bursa de valori şi nimeni nu ştia asta. Nici măcar soţia lui. Făcuse lampa fermecată în chip de surpriză pentru soţia lui. Avea de gînd să-i spună că e o lampă fermecată. Şi apoi avea să o frece între mîini şi să-şi dorească o casă mare şi nouă. Şi apoi avea de gînd să-i arate că era într-adevăr o lampă fermecată, pentru că toate dorinţele aveau să se împlinească. În timp ce făcea el lampa, un decorator de interioare tocmai finisa o vilă imensă, model franţuzesc, pe care Hal o construise, la comandă, pe strada North Meridian. Cînd a făcut el lampa, Hal şi cu Mary trăiau într-o casă-vagon, în zona amărîtă de la intersecţia străzilor Seventeenth şi Illinois. Erau căsătoriţi de doi ani şi Hal nu o scosese în oraş decît de vreo cinci sau şase ori. Nu era zgîrcit. Punea bani deoparte ca să-i cumpere toată fericirea pe care şi-o putea dori vreodată o fată şi avea de gînd să i-o dea pe toată dintr-un singur foc. Har era cu zece ani mai mare decît Mary, aşa că îi era uşor să o ducă de nas cu o mulţime de chestii, una din ele fiind banii. Nu discuta cu ea despre bani, n-o lăsa niciodată să vadă vreo factură sau vreun extras de cont, nu-i spunea niciodată cît cîştiga sau ce făcea cu banii. Mary trebuia să se descurce cu o alocaţie neînsemnată pe care i-o dădea ca să ţină casa, aşa că ea presupunea că sînt săraci lipiţi..."

(din povestirea „Lampa fermecată a lui Hal Irwin")

PUBLICITATE

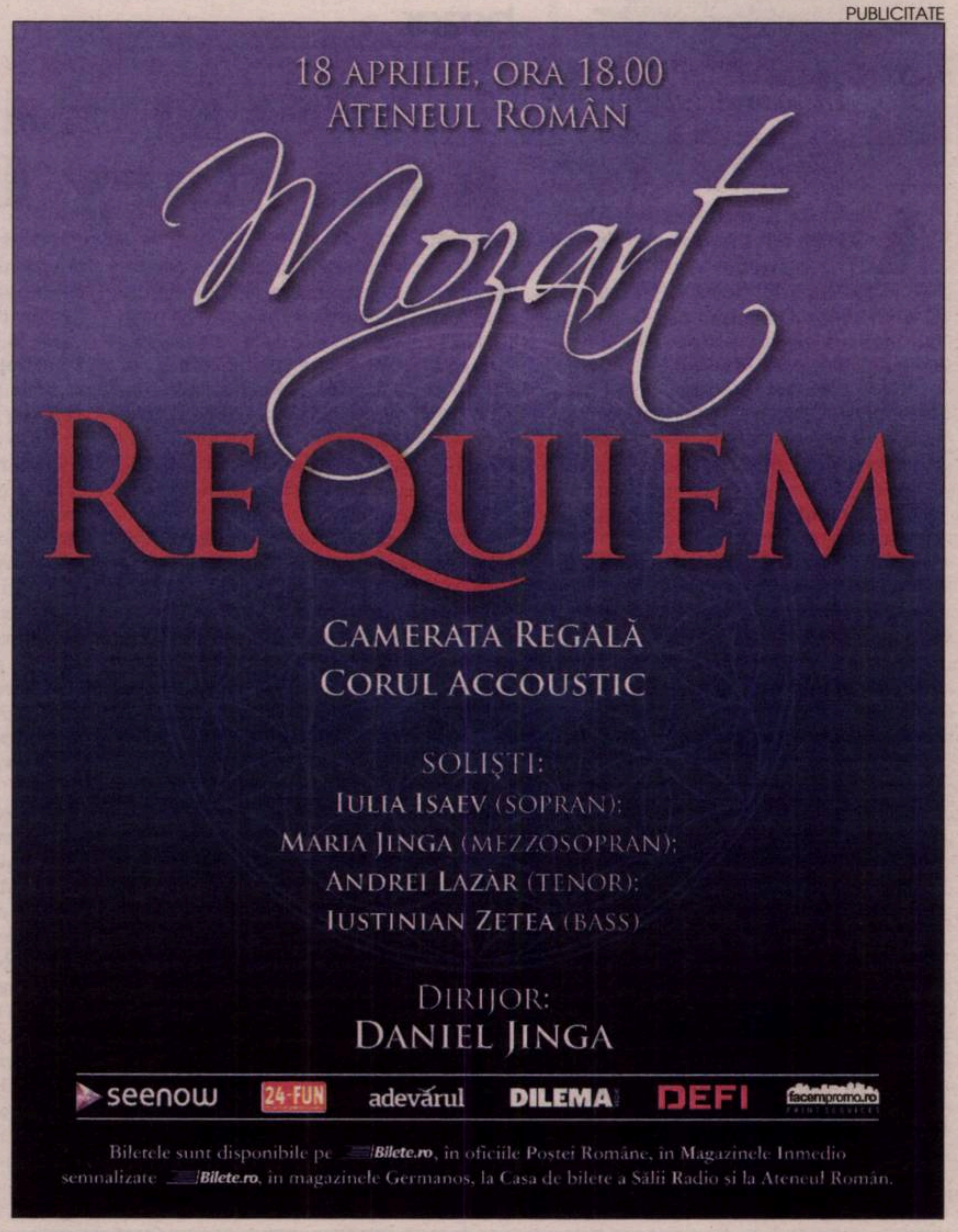

„E foarte multă poezie acolo...“

– interviu cu regizorul Corneliu PORUMBOIU –

Bucureşti 1988. Ninge de zici că eşti în Laponia. Dinamo joacă cu Steaua, pe teren propriu. De-abia se văd porţile. Marcajele de pe terenul plin de noroi şi de zăpadă doar se ghicesc. Se aşteaptă un meci fierbinte: e Miliţia vs *Armata. Ambele echipe au făcut presiuni asupra arbitrului – Adrian Porumboiu. La ani buni de la acea partidă foarte disputată, regizorul* ***Corneliu Porumboiu*** *se uită din nou la meci, împreună cu tatăl său. A arbitrat bine?* Al doilea joc *e un film despre un meci de fotbal şi despre o epocă. Nu e tocmai un documentar, dar nici film de ficţiune nu e. E o specie ciudată, greu de definit. „E despre mine şi despre tatăl meu, despre amîndoi, despre pasiunile fiecăruia – a lui e fotbalul, a mea e cinema-ul. Filmul ăsta e ca un soi de întîlnire între noi. Pentru că scriu foarte mult, pentru că fac film de ficţiune, am vrut să-i dau o anume lejeritate“, spune Corneliu Porumboiu.*

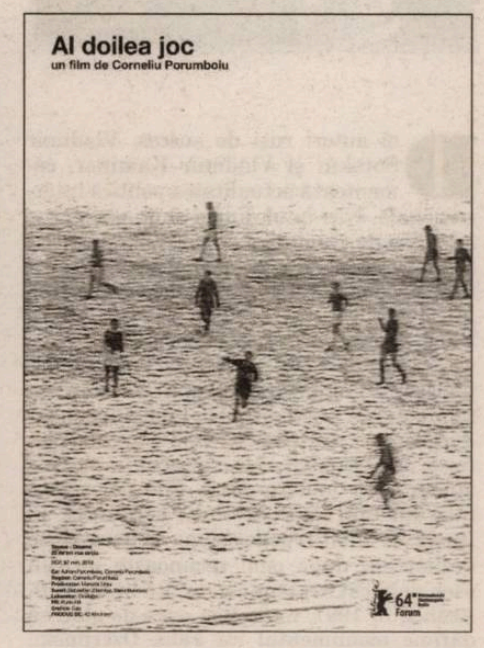

Cum de v-a venit ideea acestui scenariu?

La emisiunea *Replay* de la TVR am revăzut cinci minute din această partidă. Mi-am adus imediat aminte de acest meci, pe care îl urmărisem în copilărie. Eu, cînd eram mic, eram un soi de arbitru, cînd urmăream partidele de fotbal la televizor. Mama mea nu ştie nici acum ce e ăla un ofsaid, fratele meu mai mic se pricepea cît de cît, dar nu prea îl interesa fotbalul, iar cînd ne uitam la un meci, le explicam dacă tata arbitrează bine sau nu. Din meciul acesta n-am înţeles nimic – mi-am amintit asta şi cînd am văzut cele cinci minute redifuzate, recent, la *Replay*. O lună mai tîrziu, m-am întîlnit cu realizatorul emisiunii, Marian Olaianos, ca să-mi dea pe DVD întreaga înregistrare a meciului. Cu timpul, mi-am dat seama că vreau să-mi clarific şi eu unele lucruri din trecut. Meciul a fost un pretext. Anul trecut, de Crăciun, am fost la Vaslui şi am revăzut meciul împreună cu tata.

Cum pregătiţi un interviu cu tatăl dumneavoastră?

Nu au fost cine ştie ce pregătiri. Cumva, totul a curs de la sine. Iniţial am vrut să filmez interviul la Bucureşti, într-o sală de cinema. Planul era să-l aduc pe tata aici, să revedem meciul pe ecran mare şi să filmez discuţia din timpul meciului. Dar tata n-a avut timp de aşa ceva. Soluţia de compromis a fost să înregistrez discuţia noastră pe un reportofon, acasă, la Vaslui. Am luat un reportofon profesionist, dar care consuma foarte multă energie. Aşa că, după primele 20 de minute de dialog, s-au consumat bateriile şi a trebuit să întrerupem discuţia. Pînă la urmă, am făcut interviul în vreo patru reprize.

V-aţi stabilit nişte obiective pentru interviu? Ştiaţi cam ce vreţi să-l întrebaţi?

La început, mă gîndeam mai degrabă la un soi de anchetă, voiam să aflu ce s-a întîmplat exact la acel meci. Dar discuţia a luat nişte turnuri neaşteptate. M-am adaptat din mers, dar am rămas la dialogul spontan.

Cum a fost pentru tatăl dvs. să rememoreze acel moment?

Tatăl meu e un tip care trăieşte în prezent – şi din film se vede destul de clar lucrul ăsta. El a fost destul de sceptic chiar şi cu privire la sensurile demersului meu. În timpul vizionării meciului şi în timpul discuţiilor, a fost mai mereu detaşat. Dar, pînă la urmă, spre finalul meciului, se simte că retrăieşte cu intensitate acele momente.

Ce-a spus Adrian Porumboiu cînd a văzut filmul?

Mai în glumă, mai în serios, mi-a spus: „Dragă, trebuia să-mi spui şi mie că o să faci un film, că mă străduiam şi eu să fac mai multe poante.“ Altminteri, cred că i-a plăcut.

La premieră au fost şi cîţiva dintre protagoniştii meciului de atunci. Ce-au zis despre film?

Nu prea îmi place să stau în sală să-mi revăd filmele, aşa că nu le-am urmărit reacţiile la cinema. Dar, din cîte mi s-a povestit, s-au amuzat. Nu ştiu dacă le-a plăcut filmul. Dar le-a plăcut meciul. Doar au jucat în acel meci. Probabil că şi-au adus aminte de unele faze. E ca şi cum noi am descoperi în laviţa bunicii cine ştie ce poze din copilărie.

De ce aţi ales să nu apăreţi decît cu vocile? De ce aţi lăsat să ruleze doar imaginile cu meciul, aşa cum au fost captate de camerele televiziunii, iar vocile voastre doar însoţesc imaginile?

După cum spuneam, iniţial am vrut să ne filmăm şi pe noi. Însă după aceea mi s-a părut inutil. Spectatorul vede un meci de fotbal, partida are o dinamică a ei, foarte specială. Şi e oarecum dramatic ce se petrece pe ecran. Întîmplător, spectacolul din teren are durata unui lungmetraj standard, adică 90 de minute. Mi se pare că e oricum un gest subtil, căci filmul nu e doar despre fotbal, ci şi despre cinema. Dacă aş fi introdus şi imagini cu noi în acest spectacol, s-ar fi întrerupt – vorba lui tata – „cursivitatea meciului“. Sau, mă rog, s-ar fi întrerupt cursivitatea filmului.

Dar ce e relevant, într-un meci de fotbal, pentru cinema?

În filmul acesta sînt mai multe niveluri. Cred că există şi un schimb de energii între mine şi tata. Unul dintre motivele pentru care am ales să nu mai fac alte interviuri, să nu mai continui investigaţia şi în alte direcţii, e faptul că există, cam de la minutul 60 al meciului, un moment de tăcere prelungită. E momentul în care jocul din teren îşi pierde sensul, devine parcă absurd; în sfîrşit, ce se întîmplă în teren spune multe despre condiţia noastră. Văzînd tot materialul montat, mi-am dat seama de toate astea şi am fost convins că n-am greşit alegînd această formulă.

Filmul a fost deja prezentat la Berlinală. Ce-au înţeles spectatorii de acolo din meci şi din film?

Fotbalul e un sport extrem de popular, şi atunci e perceput drept ceva mai mult decît un joc. Discutînd cu prietenii mei din Germania, mi-am dat seama că e văzut şi într-o cheie politică. O echipă reprezintă un cartier, un oraş, un grup etnic. Dincolo de ce se întîmplă în teren, există şi un mic-mare război modern în tribune. Fotbalul a depăşit, astfel, miza lui „cine cîştigă“.

În ce măsură acest film e un document al unei epoci?

Chiar şi felul în care jucăm fotbal la un moment dat spune ceva despre noi. Mai ales că în discuţia cu tata încercăm să decodăm tocmai anumite reguli şi decizii de arbitraj. Dar filmul e şi o mărturie despre felul în care se filma fotbalul în acea perioadă. De pildă, meciul a fost filmat cu foarte puţine primplanuri, în cadre largi şi lungi, cu o cameră bine situată pe la jumătatea tribunei. E ca un fel de fals „unghi subiectiv“ al unui spectator. Tribuna în sine e filmată doar ca o soluţie de a masca eventualele conflicte din teren. Prin demersul meu de a aduce acest meci pe ecran mare, tocmai asta intenţionez: să arăt anumite detalii şi profunzimi care nu se văd la televizor. Dincolo de ceaţa şi de ninsoarea care nu încetează, poţi simţi o atmosferă de sfîrşit de lume. E foarte multă poezie acolo...

Cît de mult fotbal se vedea atunci, cu mijloace puţine, şi cît fotbal vedem azi, cînd transmisiile se fac cu echipament sofisticat?

Ce pot să vă spun e că acum, la un meci din Champions League, vedem doar 70% dintr-un meci. Căci transmisia conţine tot felul de reluări, filmări din tribune, prim-planuri etc. Montajul e foarte dinamic, se filmează cu multe camere şi pe ecran ni se arată doar ceea ce regizorul transmisiei consideră că e spectaculos. Dacă pe teren nu sînt faze spectaculoase, ni se arată altceva – deci, pînă la urmă, vedem mai puţin fotbal. Pe de altă parte, chiar şi dacă meciul e plictisitor, tot vedem spectacol – deci ni se pare că vedem mai mult fotbal. Televiziunea implică un soi de ficţionalizare a meciului. Iată de ce eu cred că fotbalul trebuie văzut pe stadion, nu la televizor.

E mai multă ficţiune acum decît era atunci?

E alt tip de ficţiune. Acum, din cauza televiziunii, fotbalul e un soi de *star system*. Jucătorii apar mereu în prim-plan, par că ştiu exact cînd sînt filmaţi şi din ce direcţie, au reacţii bine controlate – sînt ca nişte actori de cinema care vin la cadru. Unii dintre ei parcă nici nu se mai bucură că au dat gol, ci par să-şi caute o mimică adecvată pentru cameră. Ca regizor, mă fascinează să-i urmăresc.

interviu realizat de Adela GRECEANU şi Matei MARTIN
difuzat la emisiunea Timpul prezent *la Radio România Cultural*

> *E ca şi cum noi am descoperi în laviţa bunicii cine ştie ce poze din copilărie.*

> *Televiziunea implică un soi de ficţionalizare a meciului. Iată de ce eu cred că fotbalul trebuie văzut pe stadion, nu la televizor.*

craii de burta veche

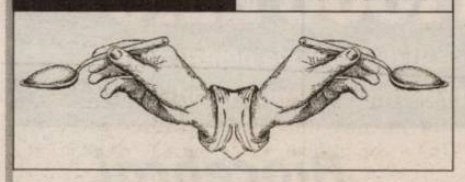

Cornişonul uman

Mă privea serios, muşcîndu-şi buza: „Îmi imaginez că vă trîntesc pe o masă şi că vă mănînc, bucată cu bucată.“ „Bucată cu bucată?“ „Fuduliile dumneavoastră, fiind deasupra, sînt pe post de garnitură, de condimente, să spunem aşa. Iar fundul reprezintă felul principal.“ „Şi coada mea?“ „E pusă deoparte, în loc de murătură.“ Am încuviinţat din cap, luînd un aer cvasiprofesionist, şi m-am uitat la ea. A surîs nervos, cu o sclipire provocatoare în priviri. „Am o întrebare pentru dumneavoastră“ – am spus eu. „Care anume?“ „Murătura asta... E vorba despre una dintre acele rondele micuţe, neglijabile, care se pun în hamburgerii de la *coffee shop* sau de castraveţii mari, buni, cu mărar, care se găsesc la băcăniile fine?“

Pisaţi două batoane de scorţişoară şi doi ardei iuţi roşii, uscaţi. Tocaţi mărunt două lamele de ghimbir proaspăt. Amestecaţi mirodeniile cu două linguri de seminţe de coriandru, două linguri de boabe de muştar, o linguriţă de piper negru boabe, una de *quatre-épices*, una de nucşoară măcinată şi patru cuişoare. Puneţi la fiert 600 ml de apă, cu 50 gr de sare de mare grunjoasă. Adăugaţi două linguriţe din amestecul de mirodenii, o linguriţă de seminţe de mărar, una de boabe de piper negru şi un litru de oţet alb. Fierbeţi trei minute şi filtraţi apoi lichidul, după ce s-a răcit. Umpleţi un borcan de doi litri cu doisprezece cornişoni cît mai mari, cu căţei de usturoi şi cu o legătură de mărar. Turnaţi deasupra zeama filtrată, închideţi ermetic borcanul şi lăsaţi să se mureze trei săptămîni, la rece.

Dialogul canibal are loc între protagonistul Eddie Black – din romanul omonim, apărut în 1987, al lui Walter F. Shapiro –, un actor care îşi cîştigă traiul lucrînd pentru o măcelărie, şi tînăra Charlotte. Actul canibal nu se va consuma. Charlotte se dovedeşte a fi lesbiană.

Amicul Dejun

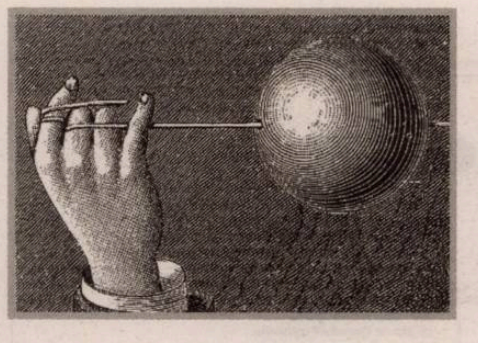

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Tancuri şi statui

– Sorokin şi Kaminer despre Putin –

Doi autori ruşi de succes, Vladimir Sorokin şi Vladimir Kaminer, comentează actualitatea politică internaţională. Nici unul dintre ei nu pare prea surprins de evenimentele recente din Rusia şi din Ucraina. Au scris, pe înţelesul occidentalilor, două poveşti cu tîlc despre ambiţiile lui Vladimir Putin. Amîndoi vorbesc despre Rusia ca despre Uniunea Sovietică.

■ În august 1991, în timpul puciului împotriva lui Gorbaciov, Vladimir Sorokin era împreună cu prietenii săi la Lubianka, la sediul central al KGB. Scriitor marginal, refuzat de comunişti, dar cunoscut în mediile studenţeşti, underground, Sorokin spera, încă din 1991, la o „revoluţie adevărată" în Rusia. Şi-a dat repede seama că avea să fie dezamăgit, după cum recunoaşte într-un eseu publicat săptămîna trecută în *Die Zeit*. Atunci, în 1991, mulţimea avea de gînd să dărîme monumentul lui Felix Dzerjinski, unul dintre fondatorii KGB. Oamenii legaseră funii în jurul statuii şi trăgeau, înverşunaţi, de ele. Dar de la un megafon s-au auzit apoi vocile liderilor pucişti care-i îndemnau pe protestatari să se liniştească. Boris Elţîn însuşi s-ar fi adresat mulţimii susţinînd că, în cădere, capul lui Dzerjinski ar distruge asfaltul şi că ar putea deteriora nişte ţevi care treceau pe-acolo, pe sub caldarîm. Mai bine să aşteptăm să vină o macara – ar fi spus, cu înţelepciune, Elţîn. Revoluţionarii au aşteptat vreo două ore să vină macaraua, strigînd, pentru încurajare, lozinci anti-KGB. În cele din urmă, macaraua a sosit şi statuia a fost demontată cu grijă şi apoi transportată într-un parc ce avea să găzduiască, mai tîrziu, multe alte figuri ale bolşevismului şi ale comunismului totalitar.

> *„Uniunea Sovietică s-a prăbuşit.*
> *Dar ea supravieţuieşte în continuare,*
> *prin monumente,*
> *în inimile a milioane de* homines *sovietici."*

Elţîn s-a instalat la putere şi lumea a uitat de zecile de statui rămase în picioare. Cam asta a fost revoluţia antisovietică, îşi aminteşte Sorokin.

Revoluţia de acum, din Ucraina, a produs, printre altele, căderea multor monumente ale foştilor lideri sovietici. Zeci de chipuri ale lui Lenin, statui, busturi, basoreliefuri au fost distruse de gloată, nimeni n-a mai aşteptat, ca atunci, în 1991, la Moscova, să vină vreo macara şi să le demonteze regulamentar. Monumentele comuniste înlăturate în Ucraina, în 2013-2014, au fost demolate de-a dreptul, nu doar înlăturate şi puse la păstrare. Aici s-a întîmplat, de-adevăratelea, o „a doua cădere a lui Lenin". Şi acesta ar fi un indiciu clar că revolta anti-Ianucovici s-a transformat într-o autentică revoluţie antisovietică, spune Sorokin.

Rusia n-a avut încă parte de o revoluţie antisovietică. Lenin, Stalin şi fraţii lor de sînge tronează bine-mersi în Piaţa Roşie. „Din punct de vedere geopolitic şi economic, Uniunea Sovietică s-a prăbuşit. Dar ea supravieţuieşte în continuare, prin monumente, în inimile a milioane de *homines* sovietici", crede Sorokin. Discursul oficial al Moscovei despre statuile liderilor sovietici distruse de revoluţionarii ucraineni de acum – cum că asta ar fi expresia unei atitudini antiruseşti – nu face decît să confirme această convingere: pentru Vladimir Putin, Rusia înseamnă (sau ar trebui să fie) Uniunea Sovietică.

Recent, un membru al dumei ruseşti a avut iniţiativa să ceară reamplasarea statuii lui Dzerjinski pe fostul ei soclu. În lumina evenimentelor recente, nu e exclus ca acest lucru să se şi întîmple.

■ Scriitor german de origine rusă, autor de proză scurtă, de sketch-uri umoristice şi de editoriale spumoase, animator de cluburi disco-literare, uneori actor de stand-up comedy, Vladimir Kaminer este unul dintre puţinii germani care a înţeles ce se petrece acum în Rusia şi reuşeşte să mai şi explice totul pe înţelesul publicului larg. Într-un articol publicat pe pagina sa de Facebook, care, între timp, a ajuns viral, Kaminer încearcă să explice situaţia de acum a Rusiei. Ţara ar fi ca un vechi tanc sovietic, rămas, din 1991, fără carburant. Ca să-l pună în mişcare, ruşii au încercat deja de toate: modernizare, liberalizare, drepturile omului etc. – n-a funcţionat nimic. Apoi au luat-o altfel: au pus un pic de mîndrie naţională, ceva patriotism, nişte şovinism. „Noi nu sîntem Europa, noi avem lumea noastră, Rusia noastră." Tancul s-a mişcat brusc – o sută de metri în trei secunde. Poate că acest cocktail de substanţe nu ţine pe termen lung, spune Kaminer, dar uite că pe distanţe mici e imbatabil. Din păcate, nu prea poate fi manevrat cu precizie cînd face salturi din astea, iar drumurile sînt proaste. Aşa că nu e exclus să nimerească te miri pe unde. Dar asta nu e o problemă pentru ruşi, lor le place să meargă repede, ei trăiesc acolo, în lumea lor. „Noi nu sîntem Europa", repetă ei – iar acest refren, repetat mecanic, pare să fi fost însuşit şi de ruşii din afara Rusiei. La Harkov sau la Donеţk, acolo unde tancurile ruseşti chiar stau la pîndă, de-adevăratelea, se pare că ucrainenii pro-ruşi ar fi încercat să cînte imnul Rusiei mari, dar n-au putut, căci uitaseră textul. Dar nici asta nu contează – spune Kaminer –, important e că „noi nu sîntem Europa". Bine că nu încep să cînte „hai la lupta cea mare..."

PUBLICITATE

adevărul te meditează și te premiază!

După succesul din 2013, Adevărul revine cu **40 lecții video** pentru BAC și Capacitate 2014.
Lecții de consiliere și **lecții video live** pentru toate materiile de examen, oral și scris.
Accesează Adevărul Live online pe **adevarul.ro** pentru a adresa întrebări profesorilor!

bac & capacitate 2014

Concurs pentru elevi silitori!

Câștigă 1000 Euro

și premii Biocebral ce îți dau energie pentru minte, trup și suflet pe toată perioada examenelor!

Biocebral

Înscrie-te acum în secțiunea Bacalaureat 2014 pe **adevarul.ro** cu un eseu motivațional pe tema "Care este visul tău?", strânge cât mai multe like-uri și share-uri și poți câștiga unul din cele 33 de premii Biocebral. În plus, poți intra în cursa pentru cei 1000 Euro! Noi te motivăm! Tu cât de silitor ești?

Perioada campaniei: 14.04.2014 - 21.07.2014. Valoarea totală a premiilor: 6,164 lei Brut.
Regulamentul complet al campaniei este disponibil pe www.adevarul.ro.

PUBLICITATE

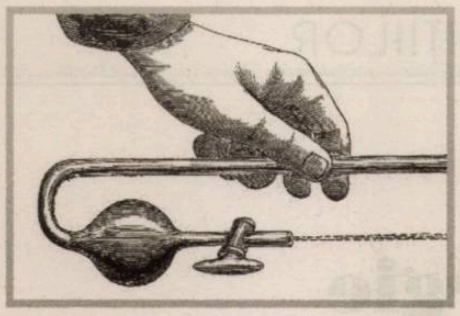

Oana STOICA

rosencrantz & co

Omul şi ura sa

● *Clasa noastră (XIV Lecţii despre Credinţă, Frică şi Iubire)* de Tadeusz Slobodzianek, regia: Simona Măicănescu, scenografie: Ruxandra Manolovici, muzica originală: Marius Sireteanu, cu: Ilona Brezoianu/Ioana Chiţu, Mădălina Craiu, Alexandra Buză/Gabriela Sandu, Ionuţ Niculae, Alin Stan, Andrei Cătălin, Costin Dogioiu, Dragoş Olaru, Iany Panait/Rareş Andrici, Alecsandru Dunaev. Teatrul Foarte Mic.

Jan Klata, unul dintre regizorii polonezi în vogă astăzi, vorbea la un moment dat despre cuvîntul care a provocat „moartea inocenţei în Polonia". Acest cuvînt este *Jedwabne* şi desemnează un orăşel în care, în 1941, au murit 1600 de evrei. Vina a fost aruncată asupra nemţilor, dar cercetările au scos la iveală ceea ce memoria colectivă ascunsese cu multă grijă. Jumătate din populaţia oraşului (polonezii) a ucis cealaltă jumătate (evreii), dîndu-i foc într-un hambar. Adevărul istoric, negat la nivel de conştiinţă publică, deşi recunoscut oficial, apare documentat în cartea lui Jan T. Gross – *Vecini. Suprimarea comunităţii evreieşti din Jedwabne* (Polirom, 2001), care a stîrnit numeroase controverse în Polonia şi a provocat un proces de chestionare a identităţii naţionale şi de repoziţionare faţă de trecut. Populaţia s-a divizat în raport cu acest incident istoric, şocant pentru polonezii de astăzi, care fie au încercat să-l accepte ca o vină istorică şi să cerceteze efectele sale asupra prezentului, fie au refuzat să-şi asume responsabilitatea morală, acuzînd influenţa nazismului. Dramaturgii şi regizorii au integrat dezbaterea despre acest moment istoric într-un demers mai amplu, o investigaţie a noţiunii de polonez, identitate erodată de trecut – al Doilea Război Mondial şi perioada comunistă – şi de transformările prezentului – integrarea în Uniunea Europeană, văzută ca o anulare a identităţii. A fi polonez astăzi pare o necunoscută. Teatrul participă la acest proces de definire naţională şi experimentează multiple schimbări de optică şi estetică în abordarea temelor tabu, precum cazul Jedwabne. Unul dintre cele mai cunoscute texte cu acest subiect este piesa lui Tadeusz Slobodzianek – *Clasa noastră*, o ficţionalizare a faptului istoric şi o posibilă evoluţie în timp a protagoniştilor. Slobodzianek reconstruieşte, în scene scurte, tăioase, povestea din 1941, cu elemente de biografie reală ale unora dintre personaje, cu reconstituirea masacrului în detaliile lui sinistre (plivitul ierbii cu linguriţele, de către evrei, şi arderea lor, de vii, în hambar) peste care suprapune ficţiune. La Slobodzianek, povestea se petrece într-un microunivers. Personajele – victime şi călăi deopotrivă – descind din aceeaşi şcoală. Cum ajung colegii de clasă de la amiciţie la ură, de la iubire la asasinat, cum se poate parcurge acest proces monstruos de dezumanizare în care omul îşi torturează prietenul sau iubita, cum poate fi răul posibil – asta demonstrează piesa lui Slobodzianek. Ceea ce şochează nu este că într-o comunitate atît de mică, populaţia s-a polarizat în victime şi călăi (asta dovedea şi Lars von Trier în *Dogville),* ci că acest lucru s-a petrecut în realitate. Mai mult, Jedwabne nu este un caz izolat sau un accident istoric. Sînt zeci de poveşti despre cruzimea oamenilor asupra cunoscuţilor, în timpul războaielor, cînd umanitatea este vulnerabilă la ură. Ceea ce este oribil în această poveste – şi o demonstrează Slobodzianek – e că răul nu încetează odată cu războiul. Odată intraţi în malaxorul istoriei, personajelor le sînt anulate identităţile. După ce istoria a luat o pauză de la marele conflict, crimele au continuat – şantaj, ameninţări, teroare. Ca şi cum, odată ce ai învăţat să torturezi, să ucizi, să trădezi, o vei face mereu. Ca şi cum ţi-ar fi intrat în piele. Ca o a doua natură.

Scene seci, dure, ascuţite,
care scrijelesc în minte şi înfioară carnea.

Sau ca adevărata natură. Ce face războiul, îi modifică pe oameni sau scoate la iveală adevăratul caracter? Asta este şi disputa în societatea poloneză, între asumarea răspunderii şi refuzul ei, sub pretextul influenţei factorilor externi. Într-o altă abordare a acestui subiect (piesa în două părţi *Primarul),* Malgorzata Sikorska-Miszczuk descrie un personaj real, primarul oraşului Jedwabne, care, în 2001, a organizat comemorarea evreilor ucişi în localitate, dar comunitatea l-a respins: a pierdut alegerile, a rămas şomer şi a emigrat în Statele Unite, unde şi-a schimbat numele.

Revenind la *Clasa noastră,* text de referinţă în dramaturgia contemporană, prima montare în România (din datele pe care le deţin) s-a produs la UNATC anul trecut, în regia Simonei Măicănescu (care semnează şi traducerea, în colaborare cu Delia Herman şi Diana Herman), spectacol care a constituit lucrarea de licenţă a actorilor din anul III de la Actorie, clasa profesorului Adrian Titieni, şi care este preluat acum de Teatrul Foarte Mic. Regizoarea a mers pe ideea livrării textului fără încărcături inutile, reliefîndu-i construcţia filmică, duritatea şi complexitatea naraţiunii. Şocul poveştii este suficient pentru spectator, cel puţin acum, cînd textul este abia descoperit, astfel încît opţiunea pentru austeritatea spectaculară este pe deplin justificată. Spectacolul este rotund, are „coperţi": la început, personajele sînt aşezate cu faţa spre public, în prim-plan, ca nişte fetuşi; la final, ele sînt în fundal, întoarse cu spatele. Între naştere şi moarte se derulează toată acea serie de derapaje umanitare numită viaţă. Pe parcursul spectacolului, moartea fiecărui personaj este marcată printr-o piatră funerară înfiptă în nisip. În rest – scene seci, dure, ascuţite, care scrijelesc în minte şi înfioară carnea. Tinerii actori configurează cu acurateţe universul convulsiv din Jedwabne, înainte, în timpul şi după al Doilea Război Mondial, o lume din care umanitatea pare să fi evadat, un microunivers cu toate reperele comunitare – un preot catolic, un rabin, fermieri, afacerişti, emigranţi – alterate. Personajele se creionează din cîteva gesturi, mimică sau ticuri verbale, cu o anume parcimonie a instrumentelor dramatice. Actorii funcţionează bine ca grup compact, în care individualităţile se desenează discret, fără tuşe groase. Nu sînt rateuri actoriceşti, nici sclipiri, ci o sumă de individualităţi care formează un corp comun, un organism care respiră unitar, într-o poveste despre răul nostru cel de toate zilele. *Clasa noastră* este un spectacol auster, care permite textului să lovească, să zguduie atît cît să trezească în spectator teama pentru uşurinţa cu care se poate pierde umanitatea. Este o temă neliniştitoare astăzi, cînd libertatea pare tot mai fragilă şi derapajele extremiste se înregistrează tot mai des. Un spectacol ca un zgomot bizar, care te trezeşte dimineaţa şi îţi lasă o strîngere de inimă pentru toată ziua. Un spectacol care merită văzut.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Andrei GORZO

dilematograf

Urgie şi demiurgie

● ***Noe / Noah* (SUA, 2014), de Darren Aronofsky.**

Aşa cum e scenografiat în „bibliockbuster"-ul *Noe,* trecutul antediluvian ar putea foarte bine să fie viitorul postapocaliptic dintr-un alt film *made in* Hollywood: sterpitudine şi lumină mornă (s-a filmat în Islanda), cîini cu solzi şi bande de canibali. Noe (Russell Crowe) cu soţia sa (Jennifer Connelly), cu bunicul Matusalem (Anthony Hopkins) şi cu fiii Şem, Ham şi Iafet, dintre care primul are şi o tovarăşă de joacă (Emma Watson), sînt ultimii oameni buni de pe planetă, recomandaţi ca atare inclusiv de veganismul şi de ecologismul lor – Matusalem are chiar un fix de moş gaga (sau cel puţin aşa îl joacă Hopkins), cu fructele de pădure, iar unul dintre primele lucruri pe care le face Noe este să-şi certe unul dintre fii pentru ruperea unei flori de care n-avea nevoie. După toate aparenţele, puritatea lor, în comparaţie cu restul lumii, se explică prin sînge – se trag din Set, în timp ce restul lumii e aşa cum e (în frunte cu un *warlord* fioros, jucat de Ray Winstone) pentru că se trage din Cain. Sub aparentul efect (halucinogen?) al unui ceai preparat de Matusalem (aşa zaharisit cum pare, acesta din urmă vădeşte înzestrări de druid şi de cavaler Jedi, fiind capabil chiar şi să-i redea fertilitatea unei femei sterpe), Noe află de la Creator (doar aşa i se spune în filmul lui Darren Aronofsky) care e misiunea sa. În construirea arcei (şi apoi în stăvilirea nechemaţilor urmaşi ai lui Cain, disperaţi să se refugieze la bordul ei), Noe e ajutat de nişte bolovani cu braţe contorsionate şi voci groase. Fără ca prezenţa lor să fie complet lipsită de alibi biblic, aceştia fac parte din evidenta umplutură de *fantasy* hollywoodian de secol XXI (adică de după *Stăpînul inelelor),* pentru care filmul a fost persiflat copios, deşi e neclar de ce-ar fi ilegitim ca un mit străvechi ca al lui Noe să circule tradus în limbi moderne, inclusiv în limba blockbustereză.

De fapt, reinterpretarea lui Aronofsky devine mult mai insipidă odată ce dă bătăliile sub-tolkieniene pe zbuciumuri psihologice – cu alte cuvinte, odată ce arca pe valuri pluteşte uşor, iar *rain-man*-ul Noe, convins de la o vreme că nici propriul neam nu e destul de pur pentru a merita lăsat să se perpetueze, devine un pericol pentru familia sa. Ursuzul Noe necîştigînd în magnetism pe măsură ce devine tot mai posedat de închipuita sa misiune sacrificială *à la* Avraam şi Isaac, iar porumbeii lui de copii nedînd suficiente semne de corupţie încît să înceapă măcar a-i confirma convingerea că nu trebuie lăsaţi să se reproducă, acest studiu al înrăirii unui om bun, sub povara unei misiuni enorme, e monoton (ca stilul de masculinitate inflexibilă, dar cu ochi trişti, practicat de Crowe) şi neprovocator. În punctul culminant, convulsiile unei naşteri sînt montate în paralel cu acelea ale unei trînte pentru posesia unui cuţit – ca modalitate de a-l asalta emoţional pe spectator, ceva mai rudimentar cu greu se putea găsi. Toate astea în cadre (cel mai adesea) strînse şi deficitar iluminate (cu atît mai tulburi în 3D), în care fauna de pe arcă – o potenţială sursă de diversiuni de la posomoreala fără nuanţe a portretului de patriarh în criză – abia dacă se simte. Prezenţa

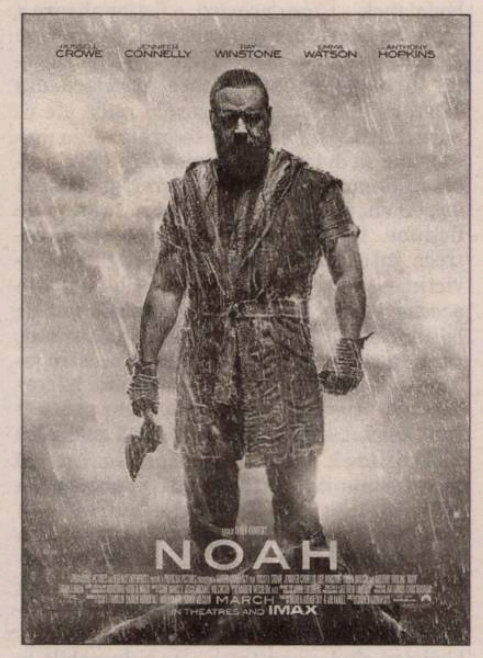

pe arcă a unui pasager clandestin, care întinde mîna după cîte un animal de fiecare dată cînd i se face foame, conţine un element de umor (e de presupus că din cauza acestui individ au dispărut căţeii cu solzi), ca şi secvenţa de mai devreme, în care venea rîndul reptilelor să se se îmbarce pe arcă, sub privirile dezgustate ale familiei Noe. Dar, una peste alta, umorul e aproape absent din film: aspectele practice ale călătoriei, care ar putea să facă sarea şi piperul unei dramatizări a poveştii lui Noe, sînt fie abordate fuşerit (de pildă, problema sedării animalelor), fie ignorate (problema igienei), la fel cum e ignorată inevitabilitatea incestului în viitorul acestei familii. Pe de altă parte, în dramatizarea lui Aronofsky s-a găsit loc pentru detalii mult mai puţin centrale (dar consemnate biblic), precum acela al unei beţii trase de Noe după coborîrea din arcă. (În film, beţia e motivată psihologic – este descărcarea lui Noe, după încercarea teribilă prin care a trecut – şi nu se mai lasă, ca în Carte, cu blesteme aruncate, fără motive foarte clare, pe capul copilului lui Ham; altminteri, Ham are şi în film, ca şi în unele surse exegetice, ceva dintr-o oaie neagră a familiei, ceea ce sugerează că Aronofsky, în pofida dispreţului şi a nemulţumirilor pe care i le-au atras unele dintre îmbunătăţirile mai pop aduse de el poveştii, şi-a făcut mai întîi documentarea.) *Noah* e mai puţin megalomanic-bombastic decît alte filme de Aronofsky – în frunte cu *The Fountain* (2006), în care un el şi o ea, avataruri ale cuplului Adam-Eva, se tot reîntîlnesc în diverse epoci –, dar regizorul tot nu se mulţumeşte să pună în scenă (expeditiv) îmbarcarea animalelor şi (oarecum boschian) colcăiala păcătoşilor surprinşi de potop, ci, profitînd de un moment de acalmie, se mai şi întoarce cu povestea pînă la facerea lumii, concurînd astfel cu Terrence Malick (de fapt, la fel ca Malick, concurînd cu însuşi Creatorul) şi eşuînd (tot la fel ca Malick, numai că la încă şi mai mare distanţă de propriile ambiţii vizionariste) în mediocră imagerie de tip National Geographic.

Aron BIRO

audio şi n-am cuvinte

Folk psihedelic

● **Current 93, *I Am the Last Of All the Field That Fell,* The Spheres, 2014.**

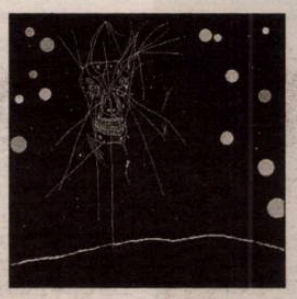

Pentru buna înţelegere a recomandării de faţă, trebuie să lăsăm puţin la o parte percepţia promovată de presa muzicală modernă cu privire la semnificaţia termenului „psihedelic" (adică diverse imitaţii de Beatles, cu ceva suport vizual în culorile curcubeului). Rădăcinile acestei interpretări au de-a face cu obiceiul psihedelic al muzicienilor şaptezecişti, eventual cu teme lirice făcînd referire la acel obicei, mai degrabă decît cu sound-ul, cu experienţa auditivă resimţită de ascultător ori cu cea vizuală stimulată descriptiv prin versuri. Acest al doilea mod de a fi psihedelic s-a născut pe tărîmul muzicii electronice şi al performance-ului multimedia, avînd un reprezentant de referinţă, pe partea europeană, în şaptezeciştii Throbbing Gristle şi în descendenţii direcţi ai acestora: Psychic TV, Coil, Chris & Cosey, Nurse with Wound.

Current 93 sînt, la rîndul lor, nepoţi (desprinşi din Psychic TV) ai acestei tulpini din care a derivat o întreagă mişcare psihedelică cu sensibilităţi ocultе, abia recent recuperată cultural, după 30 de ani de mocnit în obscuritate şi după răposarea aducătoare de notorietate a cîtorva dintre protagonişti. În timp ce celelalte trupe sînt astăzi asociate cu precădere spaţiului electro-queer şi, în consecinţă, sînt ascultate ceva mai „la grămadă", Current 93 au apucat pe un drum propriu, influenţat de scena gotică şi de romantismul ocult al începutului de secol XX, remixat în plan liric cu niţel misticism panreligios. Omologii britanici ai mult mai celebrilor Poe şi Lovecraft au scris, au trăit şi au sfîrşit într-un anonimat de pionierat similar cu al trupelor sus-menţionate. Current 93 încearcă să le perpetueze tradiţia prin muzică, de aceea referinţele la opera unor Aleister Crowley sau Arthur Machen reprezintă chei de decodare în titlurile, versurile şi chiar numele proiectului. Thomas Ligotti, cel mai de seamă epigon literar al sus-numiţilor, a compus şi a cîntat cu Current 93 pe cîteva materiale, începînd cu finele anilor '90.

Cu excepţia cîtorva participanţi prezenţi cu oarecare regularitate (Stapleton de la Nurse with Wound, Michael Cashmore), Current 93 se prezintă drept o orchestraţie a diverşi invitaţi acompaniindu-l pe creierul conceptului, David Tibet, în recitarea cu patos şi intonaţie cvasimelodică a poemelor sale crowleyene. Consecinţa e că stilul practicat variază în funcţie de cine sînt acompaniatorii – de-a lungul anilor, am avut manifestări folk, electro, metal sau gotic ale „canalului" Current 93. Cu albumul de faţă, Tibet se întoarce, după recentele escapade rock sau minimaliste, la sound-ul său cel mai accesibil şi mai popular, un folk psihedelic atît în teme, cît şi în ingineria sunetului, beneficiind de contribuţii de la cîteva nume sonore: dintre colegii de generaţie şi mai vechii colaboratori se remarcă Ossian Brown (Coil) şi Nick Cave (al cărui recent album poartă semne ale acestei colaborări); dintre antemergători se remarcă prezenţa unor membri ai recent resuscitatului colectiv Comus; dintre epigonii păstoriţi chiar la casa de discuri a lui Tibet îl avem din nou pe Antony (...and the Johnsons); iar din afara acestei paradigme culturale, avem saxofonul de coloratură al lui John Zorn. Versurile au căpătat puţină contemporaneitate (se pomeneşte şi despre hipsteri, la un moment dat) şi sînt oferite publicului separat, în cadrul volumului de poezii *Sing Omega,* care acumulează toată lirica lui Tibet, plus o postfaţă-eseu semnată Ligotti – un eveniment editorial major în literatura gotică recentă.

Ultimii ani au arătat un Current 93 dispus la a reduce densitatea muzicală în beneficiul celei lirice, strategie nefastă comercial, dar facilă sub aspect tehnic (ceea ce explică discografia imensă, chiar şi raportată la 30 de ani de carieră). *I Am the Last of All the Field That Fell* nu mai lasă impresia unui proiect solo şi nici nu bruiază cu disonanţele noise/metal ale experimentelor recente, fiind astfel un excelent punct de intrare în catalogul acestui grup autoexilat în spaţiile mai sinistre şi mai găunoase ale culturii alternative.

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

trei întrebări pentru

Diana GEORGESCU

„Nu e uşor să scrii pentru copii"

Ce este Trofeul Arthur?

În urmă cu cîţiva ani, am hotărît să luăm foarte în serios literatura pentru copii şi am început să construim colecţii. Încercînd să facem o colecţie de literatură română, ne-am dat seama că nu avem prea multe variante. Aşa s-a născut ideea de a organiza un concurs de literatură pentru copii. Chiar dacă persistă prejudecata că un scriitor serios scrie pentru adulţi, şi nu pentru copii, credem că, încet-încet, această percepţie se va schimba. Nu e uşor să scrii pentru copii, am văzut asta din textele primite la ediţiile anterioare ale Trofeului Arthur. Mulţi dintre cei care scriu literatură pentru adulţi nu-şi pot adapta stilul la publicul „mic", cei care acum au început să scrie pentru copii nu găsesc nici ei tonul. Nici cei care au încercat să aplice o reţetă nu s-au descurcat prea bine. Însă am primit şi multe texte bune şi credem că la ediţiile următoare va fi tot mai greu să alegem. La concurs poate participa oricine are peste 18 ani şi scrie proză, romane sau poezie. Singura condiţie e ca textul trimis la concurs să nu fi fost tipărit anterior.

Tocmai s-a lansat a treia ediţie a concursului. Ce aduce nou concursul din acest an?

Spre deosebire de ediţiile anterioare, în care secţiunile de concurs erau împărţite pe genuri (proză scurtă, roman, poezie), la ediţia 2014, cele trei secţiuni sînt organizate pe grupe de vîrstă (0 – 7, 8 – 14 şi 14 +). O altă noutate este faptul că se acceptă în concurs romane grafice şi benzi desenate. Chiar dacă nu e ceva nou, trebuie amintit că textul care va obţine Trofeul Arthur va fi publicat la Editura Arthur, iar premiul oferit este de 3000 de euro. Pentru fiecare secţiune va fi desemnat un cîştigător, care va primi un premiu în valoare de 500 de euro.

Ce cărţi pentru copii scrise de autori români aveţi în pregătire?

Pregătim mai multe volume ale unor tineri autori. Una dintre cărţile pe care urmează să o publicăm este *O istorie recentă a Ţării Vampirilor. Cartea pricoliciului,* semnată de Adina Popescu, cîştigătoarea Trofeului Arthur de anul trecut.

***Diana Georgescu** este redactor-şef al Editurii Arthur.*

a consemnat Ana Maria SANDU

Bogdan TĂNASE

bolero de **travel**

Love Motel Cinema

În *Bin jip* („casa goală"), filmul regizorului coreean Kim Ki Duk, un tînăr, Tae Suk, brevetează ficțional o formă bizară de călătorie: voiajul în interiorul casele unor oameni plecați, la rîndul lor, în călătorii.

Intrat fraudulos, încearcă să trăiască *exact* viața din interiorul invadat: să mănînce mîncarea lor, să poarte hainele lor, să se uite de pe fereastra lor, să se întindă pe canapeaua lor cît vede în monitorul LG al familiei ultimul *reality show* local, să frunzărească prin amintirile fotografice ale proprietarilor, ba chiar să le facă un pic menajul. Cum e un spirit binecrescut, la sfîrșit nu lasă nici un semn, face curat, așază la locul lor farfuriile și netezește așternuturile. Se mulțumește cu exersarea invizibilului, vampirizare jarmuschiană a interioarelor, și cu o fotografie pe care și-o face la sfîrșit cu neobișnuitul „trofeu". Intră în tot felul de case – realizînd, din mers și ascundere, o geologie în tăcere a diferitelor tipuri de locuințe coreene – pînă cînd ajunge în casa unui potentat local. Aici lucrurile se inversează, el este cel observat acum din penumbră, de către soția abuzată a proprietarului. Odată intersectați, trec – de acum în cuplu – prin mai multe case și ritualuri, urmînd, în jocul lor de v-ați ascunselea cu vizibilul și normativul, o tipică poveste asiatică a transgresării.

Pentru un seulez contemporan, povestea transgresării nu e nouă și nici nu trebuie să ia forme ușor suprarealiste. Pentru aceasta au inventat o altă formă de ficțiune urbană: motelurile.

Spre deosebire de japonezi, ba chiar, în pofida lor, coreenii preferă apartamentele cît mai spațioase, mai confortabile și mai luminoase. Poți spune că prețul urcă proporțional nu numai cu suprafața, ci și cu generozitatea ferestrelor. În general, apartamentul tipic al unei familii are patru camere, decupate american spre un living mare și deschis către toate celelalte încăperi. Această deschidere este paradoxală pentru că, de fapt, închide pluș o ierarhie familială foarte strictă, unde familiarul joacă tare. Rar – spre niciodată – invită alogeni acasă. Rar – spre inexistent – „merg în vizită", altundeva decît la rude de gradul unu accentuat. Faptul că în general locuiesc în cartiere închise, uneori complet rupte de oraș, nu poate decît să accentueze claustrarea pe care o cultivă. Dar ei adoră să iasă. Motelurile, economic și antropologic, sînt formele cele mai accesibile de evadare, cosmopolit controlată, din ierarhie. Acestea sînt literalmente peste tot, fiecare stradă mai răsărită avînd un număr consistent, de par mai dese decît bancomatele. La început, am crezut că toate au o unică funcție, banale ascunzișuri sexuale, *love moteluri*. Într-o societate cu coduri și ierarhii atît de ferme, cu căsătorii încă aranjate prin agenții ori convenințe sociale, nu e nimic extraordinar în asta. Numărul lor face, însă, diferența (concurate poate doar de numărul bisericilor și al saunelor, cu funcții sociale *aparent* diferite), încît ai senzația că, într-o țară atît de obsedată de sport, chiar e un sport național.

Rare sînt însă motelurile care corespund logistic unuia cu funcție amintită: oglindă deasupra patului, rozul violaceu, neoane în trepte, suport media adecvat (cu cele mai „Cîntarea Romîniei" filme porno *ever*). Toate motelurile sînt construite după o etichetă a ascunsului: recepționeri aproape mascați de un ghișeu, care nu ți se uită niciodată în ochi, nu se acceptă card, mașinile Hyundai alunecă argintiu în parcări subterane pe sub o perdea de cauciuc franjurat, ca la o banală spălătorie, iar ferestrele – o micronarațiune în sine: de la trei la cinci rînduri, culisante, în culori diferite, cu geam mat, iar la exterior – o formă de gratii, indiferent de etaj, uneori luînd de-a dreptul forma unui zid de fier. Pe cît de deschisă, de largă e fereastra unui apartament, pe atît de închise sînt aceastea. Înăuntru însă, confortul primează: culori calde, chiar atinse de eleganță, băi impresionante pentru un atare loc, cît mai multă aparatură media – de la instalații karaoke la plasme conectate la computere și la sistem de lumini, parfumuri de mai multe feluri, cărți (de citit) și jocuri. Dacă vrei să ai un weekend de turism de „interior", urban, la un buget rezonabil și unde nu ți se cere o identitate, acesta e spațiul.

În țara *media*, în țara unde a fi vedetă, a avea un hipernume și un ultrachip e aproape regula de aur și unde „a-ți pierde fața" într-o situație tensionată e umilința supremă, în țara unde *social media* a avut climaxul înainte să ia forme globale, a nu avea un nume, a nu avea voit un chip social, prins în toate regulile, ierarhiile posibile, a evada într-un motel anonim e aproape o declarație de independență, transgresiunea supremă. Coreeanul e astfel un modern *Gwishin,* stafia fără chip, figură mitologică locală *(Nopperabo,* un *yokai,* corespondentul japonezilor, sau un *hundun,* în China). Un *Gwishin* (cineva care a murit fără să se răzbune – veche obsesie coreeană –, sau fără să stea atît cît ar fi vrut cu familia sa) poate apărea în vis, ca o reflecție, sau pe o peliculă. Dacă în filmul lui Kim Ki Duk, lui Tae Suk, un *Gwishin,* îi plac tare mult *selfie*-urile, camerele motelurilor seuleze închid ferestrele ferm, la timp, pentru clarobscurul unei transgresiuni bine executate. *Click!*

PUBLICITATE

DON CARLO
VERDI
FESTIVALUL DE LA
SALZBURG
GRAND CINEMA & MORE
24 APRILIE, ORA 20:00

Dirijor
Antonio Pappano
Regizor
Peter Stein
Distribuție
Jonas Kaufmann
Anja Harteros
Matti Salminen
Thomas Hampson
Ekaterina Semenchuk

GRAND CINEMA&MORE
RISING ALTERNATIVE
www.grandentertainment.ro

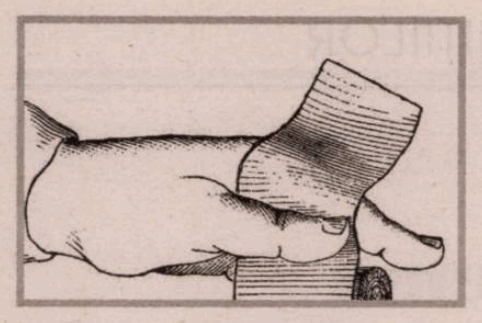

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Banii CNC şi regulamentele de finanţare

Săptămîna trecută, Centrul Naţional al Cinematografiei (CNC) a publicat rezultatele concursului de proiecte de filme depuse în 2013. Am fost în juriu la secţiunea „Documentar“ şi cred că o serie de probleme legate de felul cum se desfăşoară lucrurile merită adusă în discuţie.

La fel ca toţi ceilalţi membri ai juriului, am semnat un acord de confidenţialitate legat de participarea la întreaga operaţiune. Chiar dacă nu l-aş fi semnat, n-ar fi fost onest să dau detalii concrete despre modul cum am jurizat. Dar, cum e vorba de finanţări în valoare de 30 de milioane de lei (sau 6,7 milioane de euro) din bani publici, deci de interesul public, cred că e binevenită o serie de consideraţii generale, bazate pe informaţii – şi ele – publice.

Nu am văzut contestaţii violente.

Pînă acum, spre deosebire de alţi ani, nu am văzut contestaţii violente referitoare la modul cum s-a desfăşurat concursul, aşa că sper că ne-am făcut treaba măcar acceptabil. Comentariile la adresa rezultatelor au fost vag pozitive: „fără dinozauri“ – sau menţiuni despre proiectele lui Mungiu, Puiu sau Porumboiu care au obţinut finanţări. Regulamentul de organizare a concursului poate fi însă ameliorat, iar unul din cele mai importante reproşuri care circulă în cercurile realizatorilor şi producătorilor de film se leagă de secretizarea proiectelor în concurs.

În regulament există un paragraf foarte sever, aşa-numitul articol 28, alineat 4, care spune că comunicarea, „prin orice mijloace“, a „oricăror informaţii“ care ar putea dezvălui autorii proiectului duce la descalificarea acestuia. Dacă informaţiile mele sînt corecte, acest gen de secretizare, care duce la depunerea şi jurizarea unor proiecte anonime, este o excepţie în legislaţia din ţările europene. Din cauza alineatului 4, Mungiu, Puiu, Porumboiu sau alţii ar trebui să lucreze la filmele noi ca ilegaliştii, fără să vorbească nici cu presa, nici cu alţi realizatori – deşi depunerea unui proiect înseamnă implicarea unui număr destul de mare de persoane din start. De fapt, cu teancul de dosare în braţe, orice membru al juriului nu ar avea nevoie decît de Google pentru a descoperi, într-un mare număr de cazuri, că de subiectul cutare sau cutare se ocupă un anume realizator. Iar membrii juriului sînt desemnaţi tocmai fiindcă au legătură cu industria, deci sînt la curent cu multe din intenţiile realizatorilor din piaţă.

Mai mult, la concursul CNC există o aşa-numită secţiune de dezvoltare, în care sume mai mici de bani, de ordinul zecilor de mii de lei (lungmetrajele de ficţiune sînt finanţate cu milioane) sînt alocate unor proiecte aflate în stadiul de idee. Aceste proiecte pot şi e normal să participe şi la sesiunile ulterioare de finanţări CNC, dar cum rezultatele concursului de la sesiunea curentă se anunţă public, ar fi aproape descalificate din start.

Teoretic, secretizarea face ca membrii juriului să poată judeca proiectele indiferent de reputaţia realizatorilor. Practic însă, cînd ştii că trebuie să aloci cuiva cîteva sute de mii de lei pornind de la un simplu dosar de cîteva zeci de pagini, la care eventual este ataşat un DVD cu imagini preliminare, ai o răspundere destul de mare. Probabil că se poate imagina o *formulistică* mai bună pentru depunerea proiectelor, dar, precum se ştie, nici măcar regulile stricte ale Hollywood-ului nu garantează calitatea şi succesul unui proiect.

După etapa în care juriul dă note pro-

iectelor secretizate, felul cum sînt acestea puse în aplicare ar trebui garantat, tot teoretic, prin punctele adiţionale care se acordă pentru activitatea anterioară a producătorului, a regizorului sau a scenaristului. Aceasta este însă a doua zonă din regulament care stîrneşte dezbateri în industrie. Punctele finale sînt obţinute înmulţind nota juriului cu cinci şi adăugîndu-le pe cele adiţionale. Să zicem, de exemplu, că juriul notează foarte sus – cu media 9 – un proiect foarte bun al unor realizatori cu portofoliu mai mic. Asta înseamnă că proiectul respectiv strînge 45 de puncte din jurizare, la care se adaugă, să zicem, alte 5 adiţionale. Reiese un total de 50 de puncte. Să ne imaginăm însă un proiect mult mai slab, aflat în jumătatea inferioară a listei, care ia nota 6, deci strînge 30 de puncte de la juriu. Presupunînd că producătorul/realizatorul/scenaristul are un portofoliu bogat, asta îi poate aduce 20 de puncte adiţionale, deci totalul ar fi tot de 50. Din aceste exemple teoretice, concluzia e că banii CNC se concentrează la cineaştii deja omologaţi. Acum cîţiva ani, fiecare concurs de finanţare producea cîte un scandal referitor la *dinozaurii* gen Sergiu Nicolaescu, abonaţi din cauza acestui sistem la finanţări. Acum, noul val al cinematografiei a reuşit să-şi creeze un portofoliu nu doar prestigios, ci şi suficient pentru a putea accesa fondurile. Cum însă o mare parte din ceea ce se produce în România depinde de banii CNC, problema e ca acelaşi nou val să nu se transforme într-o nouă generaţie de dinozauri, care să blocheze accesul nou-veniţilor la resurse.

Dincolo de problema secretizării şi cea a punctajului pentru portofoliu, lucrurile ar funcţiona mult mai bine dacă, după alocarea fondurilor, CNC ar avea o structură care să urmărească punerea în aplicare a proiectului. E vorba de aşa-numitul sistem *commissioned*, folosit şi la instituţii private, ca BBC sau Discovery, în care standardele de realizare a unui proiect independent sînt supravegheate minuţios de un editor desemnat de instituţia care finanţează, pe tot parcursul producţiei, pînă la produsul final.

Bineînţeles că toate cele de mai sus nu invalidează integral „sistemul“. Aşa imperfect cum e, modul de alocare a fondurilor CNC e unul dintre motivele care au dus la apariţia multipremiatului nou val al cinematografiei româneşti, unul dintre puţinele lucruri indubitabil bune care s-au întîmplat în cultura românească în ultimii 25 de ani. Bineînţeles, celălalt motiv, mai important, pentru care ne putem lăuda cu un Palme d'Or sau un Urs de Aur este talentul unui Mungiu sau Netzer, şi nu numai. Dar, tocmai fiindcă premisele sînt bune, ar trebui să fim atenţi la ceea ce putem construi mai departe.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

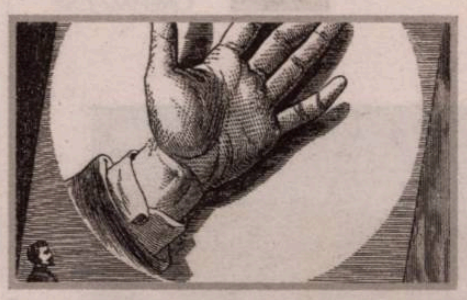

Adina POPESCU

portrete din mers

O familie, de Paşti

O singură dată mi-am petrecut Paştile la ţară, iar aşteptările mele erau mari, în condiţiile în care spiritul (şi farmecul) unei sărbători, oricare ar fi fost ea, începuse să se piardă la oraş. Mă gîndeam că voi găsi în satul acela din Moldova, de pe malul Siretului, ceva cu totul special şi autentic care să mă încarce pozitiv. Şi, într-un fel, am găsit.

Am stat la o familie cu doi copii care ne erau un soi de rude prin alianţă şi care ne invitaseră cu inima deschisă, le plăcea să aibă musafiri, mai ales oameni străini de la care să afle ce se petrece în lumea largă, dincolo de satul lor izolat. El era pădurar, ea se ocupa de gospodărie şi creştea copiii – băiatul, în jur de 12 ani, începuse să aibă ceva din şmechereala tipică adolescenţilor de la ţară, care se combină oarecum cu naivitatea, fetiţa de 10 ani îşi păstra inocenţa, un copil pur, din cărţi cu sate idilice. Copiii au început să ne arate şi să ne înveţe cum stau treburile pe la ei. Fetiţa ne-a prezentat păpuşile moştenite de la o verişoară mai mare, le-am făcut împreună haine şi le-am împletit cozi. Băiatul ne-a dus la birtul satului, unde şi-a dat aere de om mare, a băut chiar şi o bere, iar muşteriii obişnuiţi nu i-au aruncat priviri ciudate (se pare că în Moldova e o practică destul de comună, la copii) şi a fumat şi ţigară „pe ascuns“, după ce i-am promis „că nu-l spunem“. Nu aveam de gînd să-i ţinem lecţii şi să intervenim în viaţa lor, nu avea nici un rost. Eram doar nişte oaspeţi de la Bucureşti şi aşa trebuia să rămînem. Fiecare cu lumea lui.

Pădurarul avea grijă ca mereu paharele să ne fie pline şi ne îndemna să povestim ceva, orice. Că aşa se întîmplă la ţară, de sărbători – oamenii vorbesc, comunică, iar întrebarea „ce mai faci?“ nu e doar de complezenţă, chiar sînt interesaţi „ce fac“ alţii, cum e viaţa lor. Pe soţia lui n-am văzut-o prea mult în cele patru zile, era prinsă mereu cu pregătirile, cu treburile casei, nu înţelegeam cum putea să fie în mai multe locuri deodată. Obsesia principală, înainte de Paşti, era curăţenia – totul în casă trebuia să fie primenit. După ce a sfîrşit cu asta, ocupaţia ei a devenit cea de a ne umple burţile.

Mama pădurarului locuia în căsuţa „din spate“, casa bătrînească, se pare. Singura ei sarcină de Paşti era să coacă cozonacii, în număr de 40. N-o lăsa pe noră să o ajute – la 82 de ani, ea era cea care frămînta munţi de aluat, aştepta să dospească, jongla cu tăvile, aproxima timpul de coacere, învîrtindu-se un pic îngrijorată în jurul cuptorului, să nu se ardă vreunul. Cînd am intrat în bucătăria ei, am rămas uluită – am văzut o bătrînă de un metru 50, înconjurată de zeci de cozonaci pe care nu mai avea unde să-i aşeze, şi erau împrăştiaţi peste tot, pe mese, sub mese, pe sobă, pe scaune. O împărăţie a cozonacilor, ce mai! „Şi... puteţi să-i mîncaţi pe toţi?“ „Îi mîncăm, mai dăm pe la oameni...“ Cu precizarea că orice cozonac dăruit era înlocuit de un altul „la schimb“, aşa că numărul lor nu se diminua niciodată.

În Sîmbăta mare, le-am întrebat pe gazde cu ce-i putem ajuta. Cu nimic, desigur, doar sîntem musafiri. Totuşi, am insistat să participăm măcar la vopsirea ouălor, spre bucuria fetiţei care astfel avea şi ea voie să vopsească şi să se joace fixînd frunze mici pe ouă, „ca să aibă modele“. Cînd totul a fost gata, n-a mai rămas decît aşteptarea... „să vină Paştile!“ O aşteptare dulce, obosită. „Şi... nu mergem la Înviere?“, am întrebat pentru că era momentul pe care îl aşteptam cel mai mult, imaginîndu-mi-l cu totul altfel decît în Bucureşti. Pădurarul şi soţia lui au spus că rareori merg la biserică în noaptea de Paşti, de obicei se odihnesc după atîtea treburi şi pregătiri. Poate merge bunica? Însă bunica sforăia deja uşurel lîngă cozonacii ei. Pînă la urmă, am mers cu copiii la biserica de pe deal. Aproape de miezul nopţii, aproape tot satul dormea extenuat după coacerea cozonacilor, curăţenie, tăiat de miei, vopsit de ouă, băute începute mai devreme. La biserică nu erau decît cîteva babe care n-aveau somn. Pînă şi preotul a întîrziat, amintindu-mi de bancul cu amînarea Învierii pentru a doua zi, din motiv de stare de ebrietate a parohului. S-a cîntat „Hristos a înviat!“, cu voci subţirele şi miorlăite, s-au aprins lumînări, dar puţine, că era vînt. Am fost uşor dezamăgită.

Însă a doua zi, am organizat un picnic. Era o zi caldă, cu soare şi copaci înfloriţi. Am plecat cu copiii spre malul Siretului. Bunica ne-a pus în bocceluţă un cozonac, mama – ouă roşii şi pîine, tatăl – o sticlă cu vin. Ne-am simţit ca într-o poveste în care Făt-Frumos pleacă spre Tărîmul Celălalt, iar Sfînta Vineri îl petrece pînă la poartă şi-i dă de mîncat şi de băut ca să aibă pe drum. Am aruncat cojile roşii de ouă în apa Siretului – să vină şi Paştele Blajinilor!

„Să vedem cît valorează NATO“

– interviu cu Lech WALESA –

„Dacă «Lege şi Dreptate» (partid polonez naţional-conservator, întemeiat în 2001 de fraţii Kaczyński) cîştigă alegerile europarlamentare, de fapt, va pierde“, a declarat fostul preşedinte al Poloniei.

Rzeczopospolita *a scris că Europa va fi despărţită de o nouă Cortină de fier. Polonia se va afla de partea bună, Ucraina – de partea greşită.*

O Polonie sigură şi liberă nu poate exista fără o Ucrainină liberă. Politicienii, mai ales americanii, nu învaţă din greşeli şi continuă să le repete. Pentru o primă eroare gravă a Occidentului, Polonia a plătit cu 50 de ani de comunism. Acum, Europa Occidentală şi SUA repetă aceeaşi greşeală cu Ucraina. Dacă sistemul de apărare antirachetă ar fi fost instalat şi în Polonia, situaţia ar fi fost cu totul alta. Trebuie să vorbim clar şi deschis despre greşelile lui Barack Obama. SUA nu au fost în stare să organizeze lumea, iar noi continuăm, din cauza asta, să pierdem. În sfîrşit, politicienii SUA sînt cum sînt. Eu, unul, sînt nemulţumit de ei. Solidaritatea globală nu pare să reuşească. Nu putem fi de acord cu o nouă Cortină de fier. Am putea să nu cedăm Ucraina lui Putin sau să nu permitem ca ţara să fie divizată. Dar nu trebuie nici să ajungem la război. Trebuie ca, împreună, ţările vest-europene să i se opună lui Putin. Aici, în Europa, trebuie să ne organizăm mai bine, să fim mai solidari. Nu ne putem baza pe SUA; altfel, vom continua să pierdem.

În curînd, Ucraina îşi va alege noul preşedinte...

Iulia Timoşenko nu are nici o şansă să cîştige şi nu ar trebui să candideze. Ucraina de azi nu are nici un lider care să reprezinte schimbările şi care să fie un punct de plecare solid pentru construirea unei noi ordini. Haosul din Ucraina ar putea face ca Maidanul să pară o provocare a lui Putin.

Ar trebui atunci ca Ucraina să intre cît mai curînd în NATO?

Dacă NATO cedează Ucraina în faţa lui Putin, despre ce fel de NATO mai vorbim atunci? Să vedem cît valorează NATO. Se pare că, atunci cînd lucrurile merg bine, este bine; dar, cînd situaţia se agravează, într-un moment de confruntare, sîntem lăsaţi pe cont propriu. Dacă trupele militare NATO staţionează în Polonia, ar trebui să semnăm cu ei un acord cum că nu se vor retrage, în caz că situaţia devine periculoasă.

Lumea pare să fi acceptat anexarea Crimeii de către Rusia.

Aştept ca lumea să-i răspundă lui Putin bărbăteşte. Pînă acum, toată lumea pare doar să ezite şi să tărăgăneze.

Ce soluţie aţi propune?

Ar trebui să întemeiem o „Solidaritate“ globală, într-o formulă modernizată. Fiecare naţiune ar trebui întrebată în secret: cît de mult puteţi face realmente pentru Ucraina? Atunci am şti cum putem lupta şi cine este de partea noastră.

Ar trebui ca lumea să fie de acord cu divizarea Ucrainei?

În nici un caz. Lumea ar trebui să găsească, în unanimitate, puterea de a-l obliga pe Putin să se comporte aşa cum se cuvine în secolul XXI.

Există sancţiuni, Rusia ar putea fi exclusă din G8, iar conturile din străinătate ale oligarhilor ruşi au fost blocate. Dar lui Putin nu pare să-i pese.

Este prea puţin. Ar trebui să ne îndreptăm atenţia spre gazul şi spre comerţul rusesc, să vedem în ce măsură ne permitem să excludem Rusia din tratatele economice. Ar trebui înfiinţată o Comisie „Solidaritatea“ care să centralizeze angajamentele fiecărei ţări de pe mapamond şi să supravegheze punerea lor în practică.

Ar trebui ca toate ţările să renunţe la importul de gaze din Rusia?

În felul acesta nu putem cîştiga.

Doar că, acum, Putin e cel care cîştigă. O sută de victime în Maidan, şi Ucrania pierde porţiuni din teritoriu.

E greu să cîştigi la box şi la şah, pe acelaşi teren de joc. Unii joacă şah, ceilalţi boxează. Lumea nu trebuie să-l lase pe Putin să se sustragă consecinţelor propriilor acţiuni; ar fi dezavantajos pentru noi toţi.

Dar cum îl putem opri pe Putin?

În afara comisiei de care vorbeam, oameni ca Putin ar trebui aduşi în faţa justiţiei, la Tribunalul Internaţional de la Haga sau la un alt tribunal internaţional. Legile, acordurile nu pot fi încălcate pur şi simplu, iar securitatea unei naţiuni nu poate fi amenințată. Trebuie luate măsuri, astfel încît oricine să ştie, de la bun început, că vor exista urmări în justiţie.

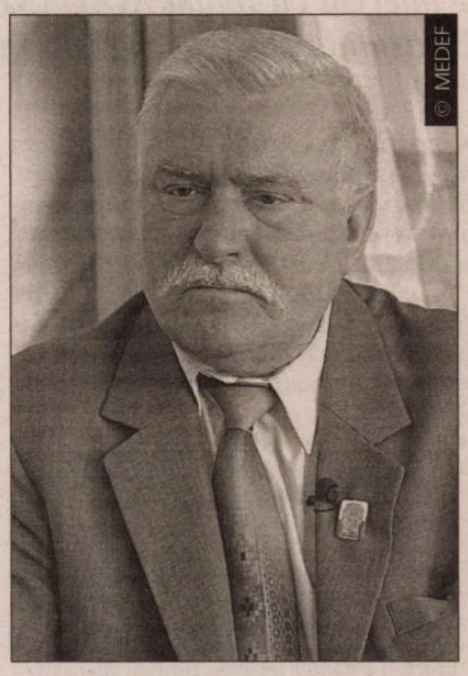

Nu credeţi că, egoistă, UE nu trece proba de foc, în aceste vremuri de cumpănă?

Tocmai de aceea trebuie înfiinţată o comisie globală, care să se confrunte cu Rusia. SUA nu conduce lumea, deşi ar trebui să o facă.

Trebuie ca, împreună, ţările vest-europene să i se opună lui Putin.

Vă temeţi de un conflict militar?

Conflictul e real, cîtă vreme există nebuni. Dar este atît de dezavantajos, încît, curînd, va fi abandonat. Ne-am putea alege, totuşi, cu cîteva vînătăi. Putin a amintit că a fost în KGB, unde obişnuiau să fie duri.

Ce părere aveţi despre armata obligatorie, în contextul situaţiei din Ucraina?

Sînt cu totul pentru, dar faceţi-o mai performantă şi mai scurtă. Abolirea armatei obligatorii a fost o greşeală.

Ar trebui să investim mai mulţi bani pentru armament?

Da, ar trebui, dar nu sîntem pregătiţi să o facem.

Cum vedeţi implicarea Poloniei în problema ucraineană?

Îmi imaginez Polonia mai degrabă ca organizator al proiectelor despre care vorbeam.

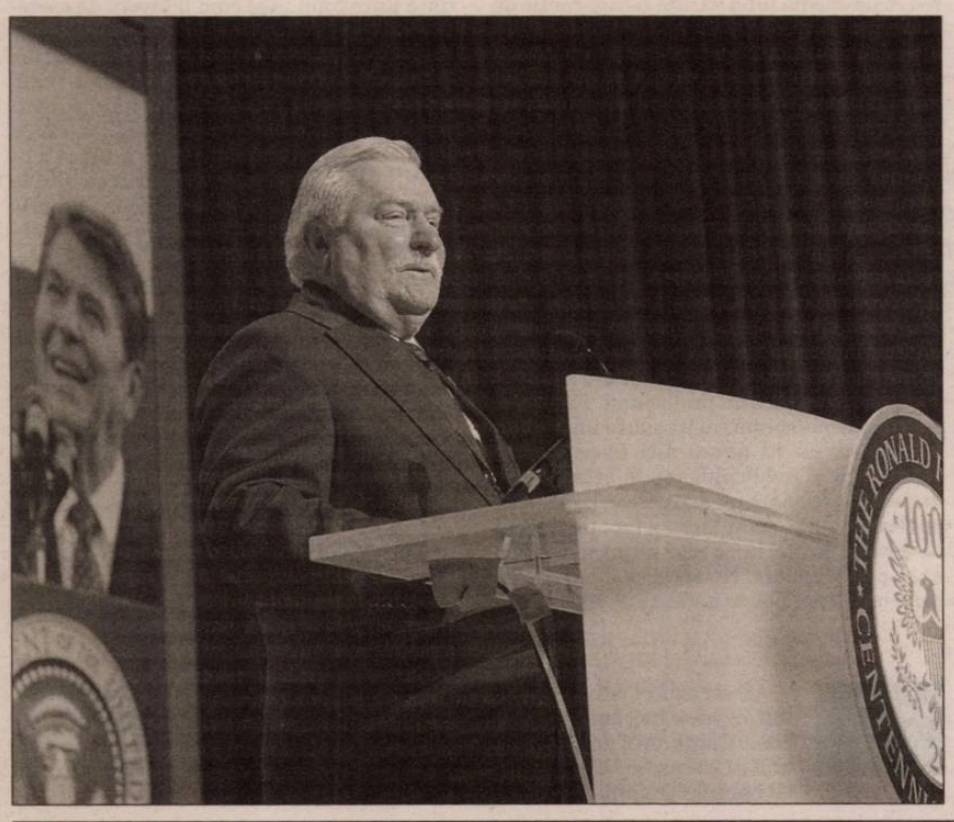

Oameni ca Putin ar trebui aduşi în faţa justiţiei.

Este Radoslaw Sikorski un lider european în devenire?

Asta încearcă să devină, dar s-au făcut multe greşeli în lupta pentru Ucraina. Sikorski este un om talentat şi inteligent, care învaţă rapid şi are imaginaţie. Îi lipseşte doar experienţa. Dacă îşi va păstra calităţile, are o şansă să devină un viitor preşedinte.

Îl numiţi pe dl Sikorski viitorul preşedinte?

Nu este cu totul exclus.

Are Donald Tusk vreo şansă să-şi recîştige poziţia, mulţumită conflictului ucrainean?

Nu numai datorită acestui conflict. În linii mari, este un politician destul de bun. Cu toate acestea, începe să facă greşeli, ceea ce-mi displace. Începe să-şi piardă simţul realităţii.

Barack Obama vizitează Polonia pe 4 iunie. Ce ar trebui să aşteptăm din partea preşedintelui SUA, cu privire la Ucraina şi la garantarea securităţii Poloniei?

Ar trebui să-i spunem lui Obama că e vinovat de toate acestea, deoarece, dacă nu ar fi renunţat la amplasarea unui Sistem de apărare antirachetă în Polonia, realitatea ar fi fost acum diferită. Preşedintele SUA a făcut o greşeală care trebuie remediată rapid; numai Sistemul de apărare antirachetă poate garanta o securitate adecvată. Altfel, în viitor, preţul pe care îl vom plăti ar putea fi chiar mai mare.

Veţi sărbători aniversarea „Solidarităţii“ pe 4 iunie?

Nu, deoarece nu a fost o victorie.

Ar trebui ca „Solidaritatea“ să-i combată pe candidaţii „Platformei Civice“ la alegerile europarlamentare?

Voi încerca acum să le urez tuturor bun venit în „Solidaritatea“, fiindcă se află într-o situaţie dificilă şi mi-ar plăcea să-i ajut. Dar nu îmi voi schimba atitudinea cu privire la reforme şi la Polonia. Nu voi trece la demagogie şi populism.

Îl susţineţi pe Piotr Duda cu privire la ajutorarea mamelor de copii cu deficienţe?

Nici eu şi nici alţii, înaintea mea, nu am făcut mare lucru pentru acest grup. Dar nu îmi place cînd aceşti oameni sînt folosiţi în luptele politice. Această problemă nu este de astăzi, a apărut în timp. Polonia de azi e dezorganizată.

Trebuia ca prim-ministrul să le întîlnească pe mamele din Sejm?

Da, dar ar fi trebuit să le întrebe: spuneţi-mi de la cine să iau banii, şi voi face asta de îndată, fiindcă îi meritaţi realmente. Arătaţi-mi doar de la cine să-i iau şi o să fiu de acord. Dar va trebui să-i luăm de undeva; altfel, eu nu am de unde să-i scot. Bugetul public polonez este ca o pătură prea scurtă – dacă îţi acoperi capul, picioarele rămîn dezvelite şi invers.

Ce părere aveţi despre listele de candidaţi pentru alegerile europarlamentare ale partidelor?

Sportivi pentru Parlamentul European?! Este de neimaginat. Ce fel de experienţă politică au aceştia? Ce fel de cunoştinţe? Nu-mi plac alegerile şi politica, şi m-am tot întrebat pentru ce am luptat atîţia ani. Cu douăzeci de ani în urmă, am spus că epoca spre care ne îndreptăm va presupune o organizare mai bună. Cetăţenii trebuie să ştie unde se situează politic fiecare politician. Oricine vrea să fie politician ar trebui să poarte un cip, în care să fie înregistrat totul – ce avere au, cu cine au dormit, ca să ştiu cu cine am de a face. Apoi vin alegerile şi, dacă mă dezamăgesc o singură dată, nu li se va mai permite să candideze, lor şi întregilor lor familii, vreme de 50 de ani. Este posibil să oprim tot acest nonsens şi să alegem chibzuit, e nevoie doar de o organizare mai bună. Cu vechiul stil, nu o să ajungem prea departe. Sînt un susţinător al partidelor mari, dar nu şi al sportivilor sau celebrităţilor, sau al celor care nu ştiu nici o iotă în engleză.

Ce şanse are Partidul „Lege şi Dreptate“ la alegerile europarlamentare?

Dacă va cîştiga, de fapt, va pierde. Fiindcă nu a fost capabil să-şi respecte promisiunile şi s-a pus rău cu toată lumea; aceasta va fi înfrîngerea lui definitivă.

Interviu realizat
de Jacek NIZINKIEWICZ şi apărut în
Rzeczopospolita, 4 aprilie 2014.

traducere de Matei PLEŞU

Vrem o presă tabloid?

– interviu cu Ioana AVĂDANI,
director al Centrului pentru Jurnalism Independent –

Săptămîna trecută am publicat prima parte a interviului în care discutam cu ***Ioana Avădani,*** *director al Centrului pentru Jurnalism Independent, despre problema libertăţii presei în România. Concluzia era una tranşantă: „presa", spunea Ioana Avădani, „este atît de liberă pe cît îşi doreşte, de fapt, să fie". Reluăm, săptămîna aceasta, tot în cadrul proiectului european „Safety Net for Journalists", partea a doua a interviului, în care discuţia, derivată din această afirmaţie, s-a concentrat în jurul întrebărilor: cît atîrnă în balanţă deontologia şi cît dependenţa economică, şi cît de mult îşi doreşte, de fapt, publicul, o presă profesionistă?*

Presa din România este din ce în ce mai mult acuzată că tinde să devină tabloid. Subiectele sociale, problemele politice şi economice – toate par a pierde teren în faţa ţopăiturilor de cancan... Cînd a început, de fapt, marea tabloidizare?

În România există mai multe surse de tabloidizare. Prima rădăcină este sustragerea din sfera politică şi abordarea acestor *soft news,* care te ţin la distanţă de bătăi de cap.

Modelul extrem de vizibil a fost PRO TV-ul din perioada anilor 2000-2004, PRO TV-ul care pornise ca un post cu multă implicare în politic şi care promova liberalismul, nu în manieră ideologică, ci mai degrabă ca antreprenoriat şi spirit de aventură economică, adresîndu-se părţii mobile, creatoare, constructive, acelui segment care avea potenţialul real să împingă România înainte. Dar, în urma acumulărilor de datorii faţă de stat, nu numai că şi-a îndulcit tonul, dar a eliminat pur şi simplu subiectul politic din jurnal. În mod paradoxal, acest lucru nu i-a atras nici o scădere de popularitate. În 2004, PRO TV-ul a fost cumpărat de Central Media Enterprises care, ca primă măsură, a achitat toate datoriile către stat. Deşi, prin stingerea datoriilor a dispărut condiţionalitatea financiară, americanii n-au schimbat reţeta de succes, mergînd pe principiul „de ce să mă leg la cap dacă nu mă doare?". Astfel am ajuns în situaţia paradoxală în care probabil cea mai puternică reţea de televiziune din România să aibă momente în care nu acoperea campania electorală – vorbim despre o campanie electorală importantă.

Or, dacă scoţi partea politică dintr-un jurnal de ştiri, rămîi cu o bucată de timp foarte mare, un segment pe care trebuie să-l „umpli" cu ceva. Aşa au apărut acele ştiri despre aniversarea în parc a zilei de naştere a căţelului vreunei vedete autohtone. Pe scurt, acesta este primul model de tabloidizare a unui post TV care pornise, de fapt, pe un cu totul alt drum.

Dar avem şi momentul Evenimentul zilei....

Aici vorbim despre a doua rădăcină a tabloidizării. *Evenimentul zilei* s-a născut tabloid, a pornit de la bun început ca tabloid pe o piaţă imatură şi virgină, care nu cunoştea acest gen de presă şi care i-a conferit *Evenimentului zilei* un succes fulminant. La începutul anilor '90, consumatorul de presă nu era deloc vigilent. Cumpăram orice şi tratam toate ziarele cu acelaşi respect şi interes. Şi acest succes al *Evenimentului zilei* a fost exemplificat în tiparul „dacă vinzi găina cu pui vii, vinzi bine".

O a treia sursă de tabloidizare este fenomenul de *dumbing down:* coborîrea nivelului conţinutului jurnalistic atît încît publicul să fie satisfăcut de ceea ce primeşte. Iar această manevră nu o faci doar ca să atragi mai mult public, ci şi pentru că îţi consideri publicul însetat de aşa ceva.

Trebuie să vă întreb: publicul chiar cere?

Da, publicul chiar cere. Dacă ne uităm la cifrele de audienţă, pe lista cu primele zece emisiuni de talk-show din România, ne vom da seama că spirala *dumbing down* chiar funcţionează. De pomană îşi dă „publicul" ochii peste cap cînd este intervievat şi deplînge scăderea calităţii presei, cînd „publicul" este cel care creşte audienţa unor emisiuni precum *Un show păcătos, Sinteza zilei* sau *În gura presei.* Nu vorbim despre audienţe sfîşietoare, dar sînt cele mai mari din cîte există. Chiar dacă în ceea ce priveşte cifrele de audienţă există unele contestaţii, trebuie să privim realitatea în faţă – aceasta este tendinţa. Tabloidele sînt cele mai vîndute.

Dar problema nu este că există acest gen de presă, problema este că nu există alt gen de presă şi că pînă şi presa cu pretenţii de seriozitate şi credibilitate tinde să împrumute elemente din formatul tabloid.

Degeaba suspinăm
că „tinerii de azi nu mai sînt serioşi".

Vorbim despre o dependenţă economică?

Ar fi prea simplu dacă am reduce rolul presei la funcţia ei economică, la funcţia ei de business. Conform Constituţiei României, mass-media este singura industrie care are protecţie constituţională, este recunoscută ca avînd un caracter de serviciu social, serviciu care întrupează un drept fundamental. De vreme ce ai această înaltă protecţie constituţională, ar trebui să pui un dram de responsabilitate în ceea ce faci. Şi, pentru că vorbim de această responsabilitate, este „amuzant" cum marile companii de presă resping orice presiune de responsabilizare, pe motiv că ele sînt „afaceri", dar îşi flutură steagul „serviciului public" de fiecare dată cînd se află sub presiuni din partea statului.

Credeţi că această cerere a publicului de a consuma presă tabloidă influenţează şi profesionalizarea presei, a jurnaliştilor din România?

Cu siguranţă că o influenţează. În primul rînd, acestea sînt modelele cu care jurnaliştii de mîine vor creşte şi cu care cei de azi au crescut – să nu uităm că vîrsta medie a jurnaliştilor în mass-media din România este undeva înspre 25 de ani; sînt, deci, nişte copii născuţi şi educaţi în această cultură. Degeaba suspinăm că „tinerii de azi nu mai sînt serioşi"; vorbim despre copiii pe care i-am crescut şi i-am educat noi, inclusiv prin mass-media pe care o consumăm. Durerea mare este că aceşti copii sînt cei care vor gestiona viitorul României, şi îl vor gestiona după aceste standarde.

În acest context, ce înseamnă Centrul pentru Jurnalism Independent?

O mare parte din activitatea CJI se axează pe activităţi de advocacy. Rezultatul este, în mod paradoxal, ceea ce nu se vede. Sarcina pe care ne-am asumat-o este să menţinem cadrul legal în ceea ce priveşte libertatea de exprimare, buna guvernare, transparenţa, accesul la informaţie, într-o zonă de decenţă. Măcar să nu îl lăsăm să se degradeze, dacă nu putem să îl îmbunătăţim. Sînt mai multe legile sau proiectele de lege pe care le-am „omorît", decît cele pe care am reuşit să le promovăm. Au fost mai multe proiecte de lege care au încercat să „tundă" din libertatea de exprimare, decît cele menite să îmbunătăţească cadrul. Este foarte greu să faci o listă de poveşti de succes sau să îţi faci un portofoliu din ideile proaste pe care le-ai omorît. Acesta este paradoxul muncii de advocacy: trăieşti în umbra succeselor tale şi nu te poţi lăuda cu ele.

Nu am considerat niciodată că avem o misiune uşoară. Am prins însă perioade în care sarcina noastră era mai uşoară decît este acum. Chiar şi cînd relaţia cu autorităţile era mai tensionată, lucrurile erau mai clare. Într-o parte exista cenzura, în cealaltă – mass-media, iar problemele puteau fi gestionate şi ţinute în echilibru, profesionalizarea mass-media fiind văzută ca o garanţie de succes, inclusiv economic.

Aţi avut, la un moment dat, programe pentru educarea jurnaliştilor...

Avem în continuare cursuri destinate jurnaliştilor, cursuri care devin însă o parte din ce în ce mai mică din activitatea CJI. Printre motive este şi acela că, în timp, calitatea profesională şi-a pierdut din relevanţă chiar din interiorul profesiunii. Faptul că eşti un jurnalist bun nu îţi aduce un salariu mai mare, nu îţi aduce nici respectul colegilor sau al publicului sau al şefului. Calitatea profesională nu mai este valorizată şi, pe termen lung, acest lucru îi face pe ziarişti să devină din ce în ce mai puţin interesaţi să se perfecţioneze. Nu spun că nu avem oameni care aşteaptă cu nerăbdare să participe la cursuri, dar am întîlnit oameni care au fost nevoiţi să îşi ia zile libere de la slujbă ca să poată participa la cursuri, pentru că şefii lor au considerat că această extrapregătire profesională nu este relevantă.

Cînd vezi la televizor oameni „importanţi",
care îţi dau dreptate, te simţi şi tu deştept.

Îi educaţi pe jurnalişti; cum educaţi publicul?

Am luat-o de la firul ierbii, de la elevi, căci am considerat că cel mai bun moment pentru o asemenea intervenţie de *„media literacy",* competenţe mass-media, este vîrsta adolescenţei, cînd copiii îşi formează atît obiceiurile de consum mediatic, fiind activi în acest domeniu (Internetul este plin de adolescenţi!), cît şi comportamentele democratice. În opinia noastră, atîta timp cît toată lumea are acces la instrumentele jurnalistice, ar trebui să îţi asume şi valorile comunicărilor publice.

Am lucrat foarte mult timp în ultimii ani, şi vom mai lucra şi în următoarea perioadă (un an şi jumătate), cu elevi de liceu, încercînd să dezvoltăm gîndirea critică. Ceea ce pentru noi înseamnă, de fapt, însumarea valorilor codului deontologic (să îţi verifici informaţia, să declari sursa, să protejezi demnitatea umană, să nu minţi), toate acestea sînt valori pe care le poţi transmite cu uşurinţă unui copil. Aşa cum îl înveţi, de exemplu, să traverseze strada, îl poţi învăţa să îşi verifice din mai multe surse informaţiile luate, bunăoară, de pe Internet. Există studii care demonstrează că sîntem mai înclinaţi să dăm crezare informaţiilor care coincid cu opinia noastră preformată. Iar acestea sînt lucruri uşor de observat: oamenii se uită la acele emisiuni care le consolidează propria credinţă, pentru că se simt bio-chimic confortabil, şi emoţional relaxaţi. Cînd vezi la televizor oameni „importanţi", cu mare putere în stat, care îţi dau dreptate, te simţi şi tu deştept. Ne dorim să-i învăţăm pe copii ca, măcar în ceea ce priveşte informaţiile preluate din surse mass-media, să le verifice înainte să dea crezare primului vorbitor.

Pentru că, atunci cînd oamenii îşi vor pune suficient de multe întrebări şi vor aştepta răspunsuri pertinente, lucrurile vor sta mai bine, şi abia atunci se va face un pas înainte.

a consemnat Stela GIURGEANU

Acest articol face parte din Proiectul „Safety Net for European Journalists" (http://www.balcanicaucaso.org/) şi a fost realizat cu ajutorul Uniunii Europene. Conţinutul acestui articol intră sub responsabilitatea *Osservatorio Balcani e Caucaso* şi *Dilema veche,* şi nu trebuie considerat că ar reflecta în vreun fel opiniile Uniunii Europene.

Andrei GORGAN

Album de vacanţă

Să ne facem fotografii în concediu e un lucru normal. Cine nu-şi face fotografii în concediu intră în sfera patologicului social, chiar dacă individul este, altfel, în regulă. Să te întorci din vacanţă şi să nu aduci cu tine un set substanţial de poze este ca şi cum te-ai întoarce de la Saturn nebronzat. Prinzi o aură de ciudat, cel puţin în ochii familiei, dar şi ai prietenilor crescuţi în tradiţia arătatului de albume tuturor celor care nu sînt interesaţi. Singura scuză – greu de acceptat – pe care ai mai avea-o e că ţi-ai uitat aparatul de fotografiat acasă, dar azi nu ieşi din casă fără mobil, şi dacă n-ai un telefon care să facă fotografii acceptabile, mai bine nu recunoşti că ai fost în Turcia. Eu, de exemplu, am avut o uşoară senzaţie de disconfort trezindu-mă, acum cîţiva ani, fără aparat foto la Madrid. Îmi dădeam seama că telefonul destul de pauper, pe care-l foloseam, nu se ridica la standardele înaltelor lucruri de care mă loveam la tot pasul. Motiv pentru care n-am făcut poze la care să nu mă mai uit mai tîrziu, aşa cum am făcut-o în alte deplasări.

Bătălia dintre obiectivele foto şi cele turistice

„Hello, can you take a photo of me? I saw you are a professional!“ Şi-mi dă un Canon uriaş, ca să-i fac poză cum îl bate soarele în cap lîngă o placă de granit pe care scrie „Kuala Lumpur“. Să nu zică cei de acasă că n-a fost în Kuala Lumpur, ci a stat ascuns într-o mansardă de pensiune la Voineasa. Treaba asta mi s-a întîmplat oriunde filmam vreun obiectiv turistic a cărui imagine se replică de mii de ori pe Internet. Nu-i poţi refuza, oamenii sînt în vacanţă şi se simt bine. Nici pe mine nu m-ar refuza echipajul unei ambulanţe care culege de pe stradă resturile unui pieton lovit de jeep, dacă l-aş ruga să mă consulte puţin în gît, căci în ultimele zile parcă mă zgîrie ceva pe partea dreaptă. Unii dintre posesorii de tunuri fotografice nu se pot abţine şi cer, ca bonus, o poză alături de prezentatorul emisiunii, întrebîndu-ne exuberant de la ce televiziune sîntem. Ceea ce urmează e clasic: o întrebare legată de situarea geografică a României, urmată de răspunsul învăţat de noi, într-o lungă serie de încercări şi erori: „În Europa. Nu, nu în Rusia, e lîngă Rusia.“ Prin inducţie, se cere o fotografie alături de prezentatorul necunoscut. Să fie şi el acolo, poate croim o poveste drăguţă cînd vom sta la un vin fiert, la gura sobei, terorizîndu-ne naşii: „L-am cunoscut şi pe acest prezentator de la *Russia Today!* Aşa de bine ne-am înţeles, că la final ne-a rugat să ne facem o poză împreună!“

Partea mai proastă e că nu puţini sînt cei care îmi cer, uşor încruntaţi, să repet fotografia, care n-a ieşit cum trebuie. În asemenea momente mă simt descurajat, încep să cred că abilităţile mele vizuale nu se ridică la standardele audienţei. În general, protagonistul vrea să se vadă întreg la poalele unor construcţii mai înalte de zibil în vecinătatea parcărilor de autocare, acolo unde grupurile de turişti au început să ia forma unor entităţi de sine stătătoare. Dacă un turist mai simplu la minte apucă de nuri o dansatoare sculptată în piatra templului Angkor Wat, pentru o poză pe care să o arate mai tîrziu bunicii, o sută de oameni normali vor considera imperios necesar să-i imite comportamentul, fără să-şi dorească neapărat să arate poza bunicii. Motiv pentru care jumătate dintre ei o pun pe Facebook în aceeaşi seară. Dacă o sculptură fără cap din cetatea Bodrum-ului stă prea stingheră, se va găsi în fiecare moment un cap viu şi inteligent, care să ocupe spaţiul dintre umerii defunctului. Gestul va atrage sute de alte capete, ţuguiate sau teşite, care vor completa, atît timp cît se mai vînd bilete de intrare, biblioteca digitală a umanităţii. Dacă o rusoaică se asortează cu apele curgînde ale cascadei din jungla thailandeză, se vor asorta cu forţa şi celelalte rusoaice din grup. Dacă soţia lui Demostene îşi face poză lîngă indicatorul care arată că mai e un kilometru pînă la cascadă, tot asta vor dori să facă şi soţiile lui Nistorescu, Pop şi Retegan, chiar dacă îşi dau seama că e total irelevant.

Am un aparat de fotografiat, deci exist!

Fotografia de vacanţă se asociază cu relaxarea totală a creierului. Pe o plajă din Thailanda, nişte tineri americani euforici m-au rugat să le fac o poză de grup. Toate bune, pînă în momentul în care m-am trezit cu zece telefoane şi şapte aparate de fotografiat în braţe. Şedinţa foto a durat aproximativ 15 minute, cu 14 minute mai mult decît i-ar fi luat unuia dintre ei să trimită celorlalţi o singură poză. Nu le-am atras atenţia asupra acestei evidenţe, curios fiind unui om aflat în vacanţă merită să i se satisfacă orice dorinţă tîmpită. Din acelaşi motiv, este socialmente tolerat ca turistul să considere orice, sau pe oricine, eligibil pentru o fotografie. Pizza din farfurie acceptă uşor treaba asta, dar ce vină are domnul Matteo, în afară de faptul că şade pe scaun în faţa porţiei sale, tocmai pe strada unde defilează zilnic hoardele descălecate din vasele de croazieră? Turiştii îi văd mustaţa aia de Don Corleone şi îşi închipuie că singura raţiune de a exista a moşului e statul la poză.

Acceptînd că obiceiuri precum cele de mai sus sînt normale, deoarece aceasta este starea de spirit a omului liber, acceptînd şi că fotografia e o condiţie necesară oricărei călătorii, este totuşi greu de înţeles cum pot unii să o considere o condiţie suficientă. Vorbesc de cei pentru care propoziţia „Am un aparat de fotografiat“ este un temei suficient pentru propoziţia „Merg în vacanţă“. Sînt cei care, de la plecarea de acasă şi pînă la cazarea în camera de hotel au deja cardul plin. Cei a căror faţă nu o cunoşti, pentru că e tot timpul acoperită de o tabletă. Cei care se fotografiază aşteptînd taxiul care-i duce la aeroport, stînd la coadă la check-in, ştampilîndu-li-se paşaportul, mîncînd în avion cu ariapa în fundal, citind instrucţiunile de siguranţă ale avionului, conversînd cu vecinul de scaun din avion, mirosind florile din vaza de pe tejgheaua recepţiei hotelului, oferindu-i o monedă de 50 de cenţi hamalului, servindu-se din minibarul din care nu vor consuma, în realitate, nimic, citind instrucţiunile de evacuare a hotelului în caz de incendiu. Sînt cei care nu pot începe să mănînce în tihnă din pricină că n-au fotografiat tot ce e pe bufet, sau nu pot sta aşezaţi mai mult de un minut pe şezlong, deoarece n-au găsit încă unghiul perfect din care să imortalizeze peştele care scuipă apă în piscină. Sînt cei care nu se pot bucura de un apus de soare, deoarece fiecare secundă a lui merită un Instagram, cei care se învîrt nervoşi prin British Museum, încercînd să găsească o metodă eficientă de a pune la album fiecare piesă, cei care n-au reacţie cînd năvăleşte spre ei un tsunami, fiind absorbiţi de frumuseţea valului pe care-l văd pe ecran. Într-un fel, îi înţeleg: cînd îţi cheltui în două săptămîni aproape toată agoniseala unui an de zile, ţii să te asiguri că a meritat. Fotografiile şi filmele sînt cea mai bună dovadă – pentru liniştea ta şi în ciuda duşmanilor tăi – că te-ai distrat, că cele o sută de ore petrecute în autocar n-au fost degeaba.

Am avut cîteva filmări împreună cu grupuri care stăteau cîte o săptămînă la *all inclusive* şi îşi luau ture de o zi cu autocarul. Douăsprezece ore în care se făceau patru sute de kilometri şi se vedeau zece „atracţii turistice“. Oamenii ajungeau pe o plajă cu nisip negru vulcanic, ştiau că într-un sfert de oră trebuie să se întoarcă la autocar, că timpul era prea scurt ca să înţeleagă o iotă din ce li se întîmplă. Motiv pentru care majoritatea îşi făceau cît mai multe poze, mimînd că au stat acolo toată ziua: se întindeau pe nisip, trăgeau o bălăceală de trei minute, se urcau pe stînci, se băgau sub umbrelele altora, ţineau în palmă soarele, îmbrăţişau palmierul.

Ca operator de imagine al unei emisiuni de călătorii, mă înclin în faţa lor şi mă consider nevrednic.

Şi-mi dă un Canon uriaş,
ca să-i fac poză cum îl bate soarele în cap.

Turistul teleportat pe alte meleaguri se simte,
cu aparatul la gît, ca în propria curte.

300 de metri, cu riscul evident ca eu să mă deplasez 300 de metri mai în spate, iar el să ocupe trei pixeli din imagine. Dar consolarea vine repede: omul pleacă, eu mă trezesc înconjurat de o duzină de obiective îndreptate spre coşul de gunoi spre care stă fixat şi ochiul camerei mele, lăsată de izbelişte din pricina atîtor solicitări. Dacă un cameraman profesionist consideră un coş de gunoi mai interesant decît Burj Khalifa, nu strică să-i faci o poză, poate că într-o zi îi vei descifra misterul, precum protagonistul din *Blow up*-ul lui Michelangelo Antonioni.

Acest comportament mimetic e mai vicînd vor realiza absurdul situaţiei. Însă n-am avut în vedere faptul că, în vacanţă, individul e despuiat de orice inhibiţii, aici fiind incluse şi cele dobîndite în lungul şi dificilul proces de educaţie.

Turistul teleportat pe alte meleaguri se simte, cu aparatul la gît, ca în propria curte. Dacă eu mă îndrept timid spre un cetăţean şi îl rog, în limba română, să-mi facă o poză de grup cu haita de maidanezi care m-a fugărit pe Lipscani, credeţi că o să mă ia în serios? Bineînţeles că nu. Înclin să cred că, dacă îi voi cere acelaşi lucru într-o engleză impecabilă, mă va poza încîntat, gîndindu-se că

Andrei Gorgan *este editor de film. A făcut parte din echipa emisiunii* Bazar *(TVR 2), împreună cu care a călătorit în peste 40 de ţări.*

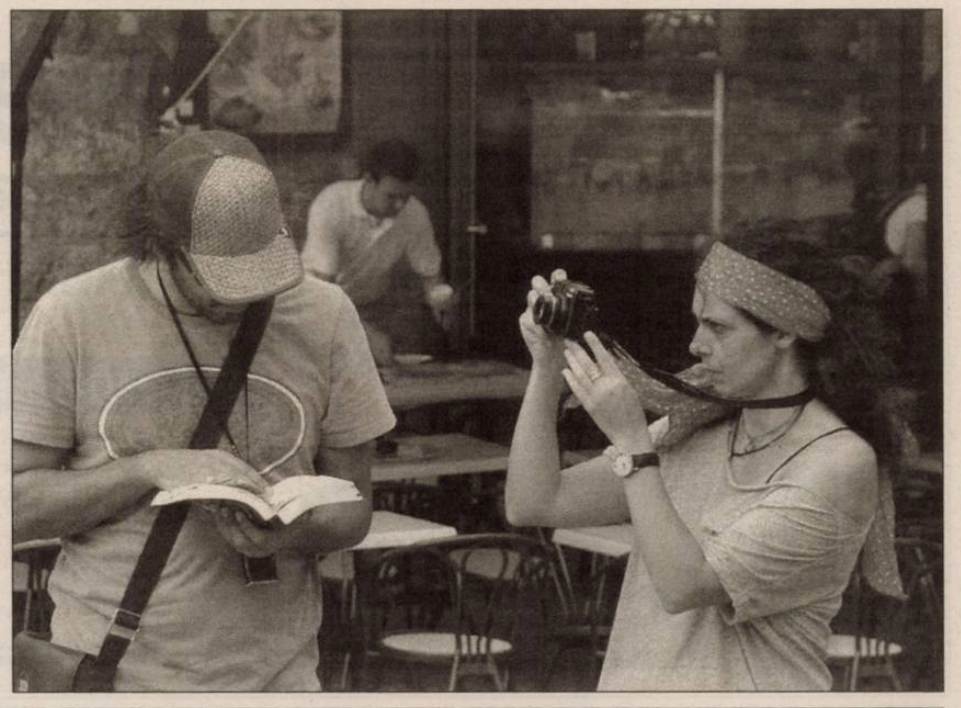

3 CUVINTE NOI, DE TOATE MĂRIMILE, TRANSFORMĂ FORŢA ÎN APĂ

■ Titlu de „ştire“: „Ponta felicită Antena 3 pentru premiile pe care le-a luat la New York.“ E ca şi cum Antena 3 l-ar felicita pentru teza de doctorat plagiată. (**M. V.**)

■ E primăvară, creativitatea înfloreşte, cuvinte noi se iţesc din mintea dezmorţită a demiurgilor publicităţii. Ca în reclama unui depozit Brico, unde ne cheamă „depocraţia preţurilor mici“. (**D. S.**)

■ Ce se mai vinde în oficiile Poştei Române: brăţări magnetice cu o putere de minimum 2000 gauss, însoţite de certificat pe viaţă la magneţii naturali Neodim folosiţi în terapia magnetică naturistă încă din China antică. Plicuri n-aveau de toate mărimile. (**M. C.**)

■ Într-un magazin cu jucării am găsit un kit care se numeşte „Mîzga magică“. Kit-ul conţine un pliculeţ, „creatorul de mîzgă“ – care se pune în cada plină cu apă ca să „mîzgoşească“ baia – şi un alt pliculeţ, „dizolvatorul de mîzgă“ – cel ce transformă mîzga din nou în apă. Pe cutie mai era menţionat faptul că „mîzga magică nu păteză baia, covoarele sau copiii“. (**S. G.**)

■ Văzînd marile meciuri din Champions League, pe terenurile nemţeşti ale lui Bayern München şi Borussia Dortmund, nu poţi să nu remarci uriaşele reclame electronice care fac înconjurul terenului, pe care scrie, albastru pe alb, Gazprom. Forţa terestrelor echipe germane împinse către gol pe fondul bănosului abur rusesc îţi poate aminti de lucruri cam neplăcute. (**A. M.**)

„AM ÎNVINS GURA!“, A ZIS OMOLOGUL MASCULULUI TEMPORAR

■ „Am învins sistemul!“, a zis Mircea Diaconu după ce Curtea de Apel a decis că, deşi declarat incompatibil de către ANI, poate să candideze la europarlamentare, pentru că legea privind incompatibilităţile are lacune. Cînd cineva din sistem se laudă că a învins sistemul e ceva în neregulă: e un fel de luptă cu sine însuşi, din care nu cîştigă nimeni. (**M. V.**)

■ Într-o parcare, înaintînd cu greu, prin rafale de vînt şi de praf, un tată grijuliu îşi striveşte fiul plăpînd: „Gura vreau s-o ţii închisă! Închisă ermetic!“ (**M. P.**)

■ Şefa diplomaţiei suedeze, dna Birgitta Ohlsson, s-a declarat „furioasă şi dezamăgită“ că România a refuzat propunerea de ajutor extern pentru cheltuirea fondurilor europene destinate integrării romilor. Omologul său român, Titus Corlăţean, a zis că dna Ohlsson are un profil „uşor cam nervos“ şi că „face parte dintr-un partid liberal micuţ, la limita intrării în Parlament“. Aha. Ministrul nostru e calm şi face parte dintr-un partid mare. Deci sîntem mai buni. (**M. V.**)

■ Din denumirile diverselor lăcaşuri de consum la ieşirea din Bucureşti spre Afumaţi – La Cheliosul Non-stop, Popas Haplea – se întreţese o minischiţă de portret al masculului de periferie: chelios şi pofticios, predispus la burtă. (**I. P.**)

■ O fabrică de produse lactate din Siberia s-a închis

Cu ochii-n 3,14

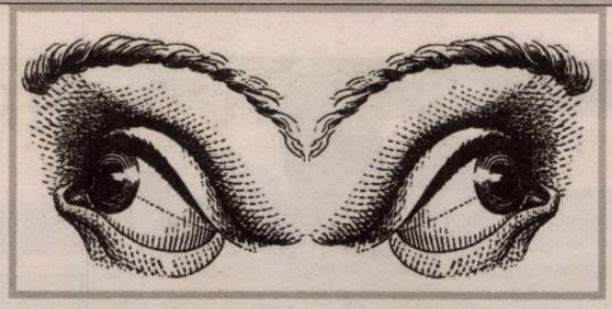

temporar după ce angajaţii s-au pozat îmbăindu-se în laptele care urma să fie îmbuteliat. Explicaţia care însoţea fotografia, postată pe un site de socializare rusesc, suna aşa: „Dar în realitate munca noastră e foarte plictisitoare.“ Aproape că mi se face milă. (**L. V.**)

CUNOAŞTEŢI MITUL CONFORM CĂRUIA DOAR UNUL DIN ŞASE OAMENI BINEVOITORI POATE ADAPTA ETICHETA LA GÎT?

■ Cunoaşteţi mitul conform căruia, dacă vă scapă mîncarea pe jos, aveţi cinci secunde la dispoziţie pentru a o recupera înainte de a fi infestată de bacterii!? Ei bine, e pe bune. Cercetătorii spun că e demonstrabil, iar dacă suprafaţa pe care cade mîncarea e uscată, timpul de recuperare se poate întinde pînă la 30 de secunde. Altfel spus, aveţi o jumătate de minut ca să mîncaţi direct de pe mochetă. (**M. C.**)

■ Doar unul din şase americani poate localiza Ucraina pe hartă. Cinci din şase habar nu au unde se află sau ştiu doar cu aproximaţie. Exact ăştia sînt şi cei care vor o intervenţie militară americană. Uite-aşa s-a scris istoria. (**M. M.**)

■ Îl ştiu de ani de zile pe bărbatul cu barbă albă şi fără picioare care cerşeşte în Piaţa Romană. Are o faţă de om blînd şi a găsit întotdeauna oameni binevoitori care să-i pună nişte bani în căciulă. Numai că, acum cîteva zile, picioarele îi crescuseră la loc şi manşoanele de cauciuc dispăruseră. A trecut val-vîrtej pe lîngă mine cu o cafea în mînă. Părea un om grăbit, care a întîrziat la job. Ce meserii ciudate mai au unii... (**A. M. S.**)

■ La mai multe terase din Bruxelles era următorul anunţ: *„Frites sont permis!“*. Adică puteai să-ţi cumperi faimoşii cartofi prăjiţi la pungă de hîrtie de la cel mai apropiat chioşc stradal şi să-i mănînci la terasă, cu o bere. Mă întreb cum s-ar putea adapta o astfel de iniţiativă pentru terasele din România. „Aveţi voie cu mici din afara unităţii“? Sau „Vă primim cu seminţe“? (**A. P.**)

■ Două titluri din presa naţională a ultimelor zile: „Anchetă internă la Teoden-Băileşti: Cine a scris *bullshit* pe eticheta de cozonac?“ şi „Peste 200 de tineri s-au spălat pe dinţi în Piaţa Mare“. Parcă se leagă. (**L. V.**)

■ *Gândul* a (re)publicat un interviu mai vechi cu primarul Constanţei, Radu Mazăre: „Ador soarele, lumina, nisipul, plaja, apa, viaţa. N-aş mai putea de multă vreme să trăiesc undeva să nu am apa lîngă mine“, spunea Mazăre prin anul 2000. Acum este inculpat într-un proces pentru luare de mită. Nu prea e în apele lui. Ba chiar i-a ajuns apa la gît: toată agoniseala ilicită riscă să se ducă pe apa sîmbetei. (**M. M.**)

PUBLICITATE

VOLKSBANK PREZINTĂ

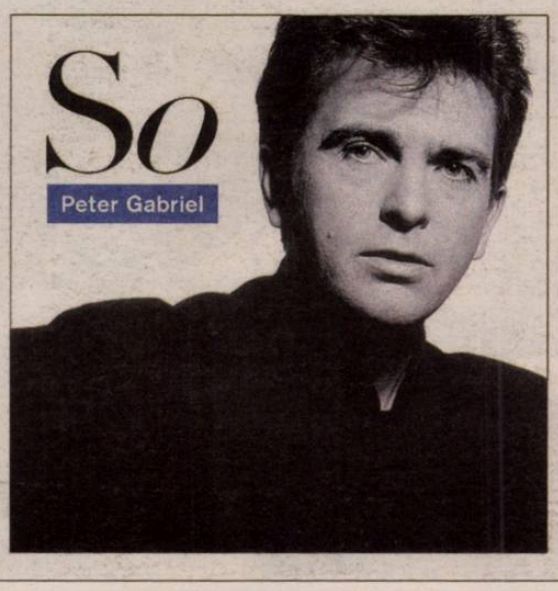

Peter Gabriel
Back to front
Toate piesele celebrului album "So" într-un concert memorabil!
8 MAI | Romexpo, Pavilionul Central
Bilete: Myticket.ro / Diverta
ROCK FM It Rocks! PRIMA TV
ORGANIZAT DE: EMAGIC LIVE NATION
PARTENERI MEDIA: adevărul DILEMA OK! BRAGOSTE metroyotam.ro INFO MUSIC iConcert.ro orașul meu URBAN ADPM 24-FUN ring CATAVENCII SCHEETS BestMusic 220.ro HotNews.ro smilemedia.ro
So 25th Anniversary re-issues available on CD, Special Edition 3CD Set and Deluxe Box set
REALWORLD
www.petergabriel.com

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul XI ■ nr. 532 ■ 24-30 aprilie 2014 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

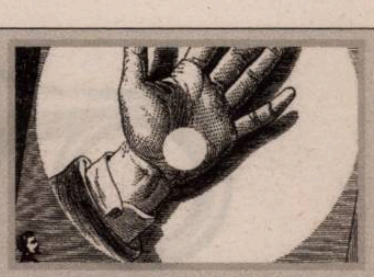

Adina POPESCU

portrete din mers 20

ANDREI PLEŞU

„Cinci momente din *Pateric*“

pagina 3

SEVER VOINESCU

„Certitudinea lui Celibidache“

pagina 5

CRISTIAN GHINEA

„Putin şi poporul rus“

pagina 12

Comunicarea ca profesie

„Peştii se prind cu undiţa, iar oamenii cu vorba.“

WILLIAM SHAKESPEARE

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

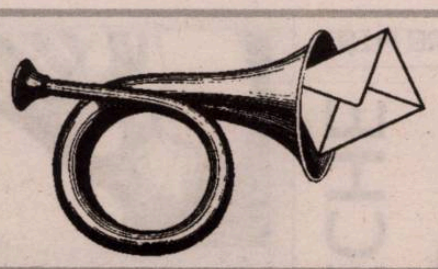

turneu de inbox

Stahanovismul fotografic

Posibilitatea de a fotografia a devenit fascinantă şi eliberatoare pentru omul postmodern de astăzi, căci o poate face cît de mult are el chef, fără restricţii, nelimitat. Dezvoltarea fără precedent a tehnologiei i-a permis şi i-a adus (şi) această împlinire fenomenală şi transcedentală, în acelaşi timp: capacitatea de a atinge de la distanţă eternitatea. De a se păstra. La nivel de masă, căci pînă în secolul trecut, după trecerea pe acest pămînt a milioane şi milioane de destine umane, nu rămînea mare lucru, poate cîteva fotografii de carton, înrămate, fotografii standard, căci familia se încolona şi se îndrepta către *instituţia fotografului* doar cu prilejul unor evenimente speciale (naşterea unui nou copil, căsătoria etc.), neavînd posibilitatea tehnică de a se fotografia de mii şi zeci de mii de ori, în toate ipostazele comune şi atît de banale ale vieţii. Oamenii erau foarte serioşi şi rigizi cînd erau prinşi în cadru, nu-şi permiteau giumbuşlucurile de astăzi.

Dar de ce o facem, totuşi? *À quoi bon?* Celebri au rămas turiştii japonezi de acum trei-patru decenii, care, avînd şi posibilităţi tehnologice avansate, au reprezentat primii exponenţi ai fenomenului. Fotografiem totul pentru că, instinctual, ştim că fotografia iniţială şi primordială avea acea *putere fantastică de a ne supravieţui*. Erau semnale, ancore pe care le aruncam în fundul oceanului uitării. De aceea şi furia actuală de a fotografia totul şi de a nu lăsa necaptat/capturat nimic, nici cel mai mic eveniment personal sau profesional. Din altă perspectivă, cu cît fotografiem mai mult, avînd iluzia că lăsam mai multe semne ale trecerii noastre pe acest pămînt, cu atît contribuim la inflaţia fantastică de clişee. Vom avea atîtea foldere, încît ne vor trebui trei-patru bătrîneţi tihnite pentru a le trece în revistă. Şi apoi, oare de ce păstrăm aceste zeci de mii de fotografii? Pentru că omului îi este atît de caracteristică nostalgia după şi pentru trecut. Liberalizarea fotografiei face parte din războiul *aparenţei* pe care rasa umană îl duce, înverşunată. Dacă înainte vreme se putea vorbi despre o reală artă fotografică, noile tehnologii au permis întregului popor, care-şi permite un aparat de fotografiat la un preţ rezonabil, să aibă acces la ea şi să-şi aroge calitatea de mare fotograf. Cine dintre noi nu ar putea organiza în următorul minut o expoziţie foto?

O remarcă: Facebook, dar şi celelalte reţele de socializare ar muri probabil a doua zi dacă s-ar interzice postarea fotografiilor – care au, de departe, cel mai mare succes. Nici un text scris nu poate avea forţa de propagare a fotografiei. Textul presupune elaborare, rigoare, corectură, reflecţie – de care prea puţine persoane mai sînt capabile în această lume grăbită şi stresată, în timp ce absolut oricine poate să-şi facă o poză, pe care o poate posta rapid. În plus, poza trebuie arătată întregii comunităţi virtuale pentru că dovedeşte fără putinţă de tăgadă că am fost acolo *(Et in Arcadia ego!)*, fiind un instrument de stîrnire a geloziilor (ah, eu nu am fost –încă – acolo, dar trebuie neapărat să-mi îndrept roţile maşinii către acel loc). Pentru că fotografierea incumbă şi *un aspect narcisist* clar, de unde şi moda *selfie*-urilor, adoptată chiar şi de Barack Obama.

Codruţ CONSTANTINESCU
codrut77@yahoo.com

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

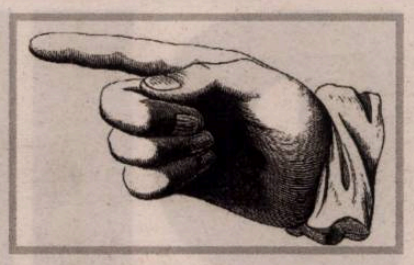

■ Tarabele de la Romană, de astă dată de Paşti, chiar pe ploaie. De acolo am putut cumpăra, minimalist şi ieftin: cinci urşi de cauciuc, fosforescenţi, cu fundiţe (de ce urşi, de Paşti – habar n-am), trei pietre cu desene, constînd în diverse păsări din ogradă, un buchet de ouă din plastic, cu sclipici, şi un pui pufos şi jumulit. Un mic derizoriu sărbătoresc care mi-a făcut plăcere. (Iaromira Popovici)

■ Vreme de patru ani, pe soclul fostei statui a lui Lenin din faţa Casei Scînteii (astăzi – Casa Presei Libere) au apărut vreo 20 de lucrări – să le spunem artă urbană efemeră – care i-au provocat pe bucureşteni să se gîndească la propria relaţie cu oraşul şi cu trecutul. *Proiect 1990* s-a încheiat. Dar găsiţi o arhivă a intervenţiilor pe www.modernism.ro. (Matei Martin)

■ Blankonblank.org – un proiect marca PBS, care scoate din negura uitării interviuri cu personaje faimoase din muzică, literatură, cinema, le croieşte o animaţie simpatică şi le urcă pe YouTube, ca să le vadă toată lumea. Pe site-ul proiectului găsiţi interviuri de cîteva minute cu Stan Getz, Jim Morrison, Heath Ledger, Louis Armstrong, Maurice Sendak, John Updike, Kurt Cobain, Grace Kelly etc. Proiectul e în plină derulare, aşa că *there's more to come*. (Luiza Vasiliu)

■ Joi, 24 aprilie, la ora 18,30, la ceainăria Cărtureşti Verona se lansează cartea *Drumul spre casă. Filip-Lucian Iorga în dialog cu Principele Nicolae al României*, apărută la Editura Curtea Veche. Pornind de la amintiri şi apelînd la documente, fotografii, obiecte personale, dar şi lucruri ce fac parte din Colecţia Regală, volumul vorbeşte despre copilăria şi adolescenţa Principelui Nicolae, care va fi prezent la lansare şi va da autografe. (Adina Popescu)

■ *The Last Ship* – albumul lui Sting apărut anul trecut (iar anul acesta va fi transpus într-un musical pe Broadway). E inspirat din copilăria artistului în Wallsend, e melancolic şi reflexiv. La Wallsend a existat un important şantier naval (unde s-a construit, între altele, vasul RMS Carpathia, care i-a salvat pe supravieţuitorii de pe Titanic). Şantierul naval a fost închis în 2007 (de unde şi titlul *The Last Ship*). Dar nu asta voiam să spun, de fapt, ci doar că albumul merită ascultat. (Mircea Vasilescu)

■ Începînd cu 19 aprilie şi pînă pe 5 mai, are loc în Sheffield, Marea Britanie, Campionatul Mondial de Snooker, campionat transmis şi de Eurosport. (Stela Giurgeanu)

■ Cereţi la magazinele secuieşti din noul Obor sau de oriunde brînza *Tekerö* (după numele localităţii hunedorene Techereu). Este o excelentă versiune locală a *Gruyère*-ului franco-helvet, la o fracţiune din preţ. (Matei Pleşu)

■ De curînd, a fost acordat Premiul Pulitzer pentru jurnalism. Cîştigătoare sînt două publicaţii prestigioase: *The Guardian* şi *The Washington Post*, pentru publicarea dezvăluirilor lui Edward Snowden despre amploarea programelor americane de supraveghere. Dezvăluirile făcute de către fostul consultant al Agenţiei Americane pentru Securitate Naţională au deranjat administraţia americană. În cazul în care aţi ratat subiectul, aceasta ar putea fi o ocazie să-l recuperaţi. (Ana Maria Sandu)

■ Despre cartea tradusă la Editura Publica – *Papa Francisc: Convorbiri cu Jorge Bergoglio* – au mai apărut cîteva informaţii pe site-ul nostru. Lungul interviu acordat de cardinalul Jorge Bergoglio, pe vremea cînd încă nu era papă, Francescăi Ambrogetti şi lui Sergio Rubin merită citit pentru a descoperi ceva din personalitatea celui care a fermecat întreaga lume cu apariţia şi felul său de a fi. Dincolo de asta, din carte reiese cîte ceva despre ţara sa natală – Argentina. Unele descrieri legate de politicile şi mentalităţile de pe acolo ne cam seamănă. (Andrei Manolescu)

■ Fascinanta poveste a descoperirii, de către un detector amator, pe dealul din Budeşti-Vîlcea, a celui mai mare tezaur monetar de la noi: 55 de kg de aspri otomani, monede de argint bătute în anul 1430 al calendarului gregorian – poveste spusă de Oana Sandu şi foto-documentată de Mircea Reştea în *Decît o Revistă*, numărul curent. (Marius Chivu)

■ „Persoana care-şi descrie, fie şi în rîndurile inflamate dintr-o scrisoare particulară, una dintre creaţiile epice drept *the Grandest Poem that this World Contains* este menită să suscite admiraţie sau dispreţ, compasiune sau iritare, dar niciodată indiferenţă. Fiindcă publicul român cunoaşte încă foarte puţin despre opera marelui romantic englez (sabotată sistematic în perioada comunistă) şi, mai ales, pentru că vizionarul excentric nu a beneficiat decît rar de un tratament exegetic sistematic în străinătate şi foarte rar la noi în ţară, am decis să vă ofer, în rîndurile ce compun volumul pe care tocmai l-aţi deschis, o introducere în poetica lui William Blake" – mărturiseşte Cătălin Ghiţă în preambulul recentului său volum – *Demiurgul din Londra. Introducere în poetica lui William Blake*, Institutul European, 2014, Colecţia „Academica". Dincolo de demonstraţia riguroasă şi riguros documentată a analizei unui sistem nesistematic pe care vizionaristul Blake îl construieşte şi îl distruge sistematic, cartea lui Cătălin Ghiţă, beneficiind şi de o bibliografie exhaustivă pe domeniu, propune, atît pentru specialist, cît şi pentru cititorul pasager de versuri din Blake, o cheie de acces într-un univers pe cît de fascinant, pe atît de tulburător. (Ruxandra Mihăilă)

album dilematic — Adrian Damian

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Cătălin TOLONTAN ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE: 031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Director Financiar: Florin VIERU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de Adevărul holding
Publicaţie auditată de BRAT
Tiraj: 6.950+6.900
Tipărit la Tipomedia

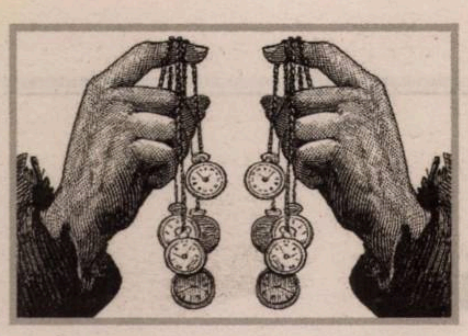

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Cinci momente din Pateric

Cîndva, *Patericul*, o culegere de „apoftegme“, adică de sentințe, trăiri și pilde duhovnicești, datorate unor mari îndrumători spirituali din răsărit, era o lectură foarte răspîndită printre drept-credincioși. Azi, cititorii acestui text s-au împuținat. Dacă mă înșel, cu atît mai bine. Dacă nu, atunci profit de răgazul sărbătorii pascale pentru a încerca să recîștig atenția celor încă aflați în căutarea unei bune așezări interioare, pentru o carte plină de înțelepciune, mister și umor. Iată cinci pasaje caracteristice, capabile, sper, să stîrnească interesul și reflecția oricărui cititor contemporan:

1. „Avva [Părintele] Sisoe l-a întrebat pe un frate: «Ce faci?» El a răspuns: «Îmi pierd timpul, părinte.» Bătrînul zice: «Eu îi mulțumesc lui Dumnezeu chiar și cînd îmi pierd timpul.»“ (Sisoe, 54) În tensiunea ascetică a vieții din pustie, e greu de închipuit cum arată pierderea timpului. Iar astăzi, cînd toți sîntem „ocupați“ pînă la asfixie, „a pierde timpul“ e, aproape, o blasfemie. Dar e important ca pînă și timpul pierdut să se convertească în cîștig spiritual. Să fie restituit lui Dumnezeu, adică Celui care a instituit timpul lumii. Nu se știe ce cîștig providențial stă ascuns în pierderea omenească a timpului. Nu se știe ce poți găsi în schimbul timpului pierdut. În însemnările tîrzii ale lui Constantin Noica, am găsit ceva asemănător: „Mulțumește și zilei care nu ți-a dat nimic.“

2. „Cîțiva bătrîni s-au dus la avva Pimen și l-au întrebat: «Dacă-i vedem pe frați adormind la liturghie, să-i scuturăm ca să-i ținem treji?» El le zice: «Eu cînd văd un frate adormind, îi pun capul pe genunchii mei și-l odihnesc.»“ (Pimen, 92) Bunătatea inimii e deasupra oricărei nevoințe. În dulceața odihnei nevinovate, sub protecția unui frate iubitor, liturghia nu se pierde, ci se împlinește. Și cel care doarme, și cel care-i ocrotește somnul participă lin la același mister. Nu e loc pentru exigențe de cazarmă, pentru disciplină formală, pentru mustrări pedante. Totul e ocupat de firea necomplicată a credinței.

3. „Mai spuneau despre dînsul că tîrziu, în nopțile de sîmbătă spre duminică, lăsa soarele în spatele lui și întindea mîinile spre cer, în rugăciune, pînă cînd soarele strălucea în fața lui. Atunci se așeza.“ (Arsenie, 30) În această postură, avva Arsenie rezumă amplasamentul „arhetipal“ al credinciosului: răstignit între răsărit și apus, cu fața spre întuneric, așteptînd ziua. Seara (și toamna) constituie „fenomenul originar“ al credinței. (De aceea, anul bisericesc începe toamna, către sfîrșitul anului calendaristic.) Primul gest e o imersiune în marea umbră a lumii și în supraluminoasele tenebre dumnezeiești. Stai și așteptă, rugîndu-te. Faci din faptul de a aștepta receptiv „așezarea“ vieții tale.

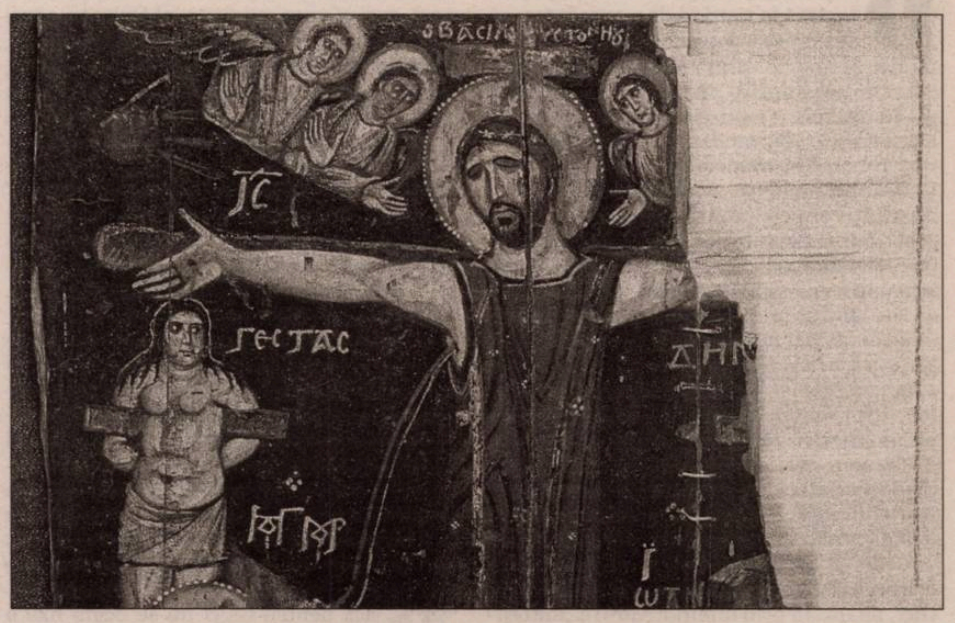

Stai și așteptă, rugîndu-te.

4. „A mai zis (Avva Theodotos): «Nu-l judeca pe curvar numai fiindcă tu te înfrînezi. Și tu calci legea, doar altfel». Într-adevăr, Cel care a zis «Nu preacurvi!» a zis și «Nu judeca pe alții!»“ (Theodotos, 2) E tipică pentru *Pateric* această condamnare simultană a păcatului și a judecării lui. Se regăsește în nenumărate locuri, cu o consecvență semnificativă. Corelativul duhovnicesc al păcatului nu este sentința pedepsitoare, ci iertarea. Cel care îi judecă pe alții se face vinovat de disprețuirea semenilor, de excesul prețuirii de sine și de uzurparea singurei judecăți îndreptățite, aceea a Creatorului. A judeca pe alții e, în ultimă instanță, a atenta la autoritatea și la libertatea lui Dumnezeu.

5. Finalul de la Macarie Egipteanul, 39: „Un cuvînt rău îi face răi chiar și pe cei buni, iar un cuvînt bun îi face buni chiar și pe cei răi.“ Fără comentarii.

A recitit pentru dumneavoastră
Andrei Pleșu

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Onoare muncii...

Vă mai aduceți aminte (mă rog, cei care au ce să-și amintească)? Toate cererile și alte hîrtii similare se încheiau, maiestuos, cu „onoare muncii“. Munca era foarte „onorată“, era un fel de zeiță războinică a unei lupte revoluționare fără preget. Cu toții eram oameni ai muncii, fruntașii în întrecerea socialistă ajungeau la gazeta de perete, la „cinste lor“, iar cei mai vajnici deveneau eroi ai muncii. N-am mai prins lagărele de muncă, dar am prins munca voluntară. N-am mai apucat stahanovismul în forma sa eroică, dar am fost la Rovinari, Motru și Mătăsari, de unde oamenii muncii se luptau zilnic pentru a da patriei mai mult cărbune. Se lupta și nu prea, căci, cu timpul, stahanovismul și „onoarea muncii“ se mutaseră tot mai mult de pe șantierele patriei, în paginile *Scînteii*. Pe cîmpul de luptă al zeiței Muncă nu mai rămăseseră prea mulți eroi...

Și totuși, ceva din caracterul *eroic* al muncii fusese transmis. Mulți mergeau pe noile șantiere ale patriei pur și simplu pentru că, de obicei, se cîștiga mai bine. Alteori, de fapt, nu aveau încotro. Pentru unii muncitori calificați, maiștri sau ingineri, faptul că au lăsat în urmă un baraj, de pildă, era însă – și a rămas – un motiv de mîndrie profesională. Îmi aduc aminte, de exemplu, de un moldovean de la Rovinari, care își așeza experiența șantierului într-o genealogie eroică, avîndu-l ca strămoș pe Ștefan cel Mare (era și un mod de a le da peste nas oltenilor, care se uitau de sus la veniturile moldovene din marele Combinat Minier Oltenia...). În tipologia pe care o făcusem împreună cu colega mea, Viorica Nicolau, după sute de interviuri, exista astfel și categoria „muncitorului eroic“.

Pe de altă parte, niciodată nu a existat un folclor atît de bogat pe seama muncii. Ironia privată era pe măsura eroizării publice. Prototipul trist a rămas însă faimoasa formulă „ei se fac că ne plătesc, noi ne facem că muncim“. Trist, pentru că nu prea era ironie, ci doar, eventual, o constatare hîtră, un fel de haz de necaz: eroismul muncii se dovedise a fi găunos.

Ceea ce nu am putut să înțeleg însă, în toți acești peste 20 de ani, este modul în care – și motivul pentru care – munca a fost dezonorată imediat după căderea comunismului. Prea mult pusă la gazeta de perete, probabil, a fost asimilată cu însuși comunismul și a fost aruncată, simbolic, la lada de gunoi, dimpreună cu acesta. Îmi aduc aminte că, pe la începutul anilor '90, am invitat un faimos sociolog canadian, mare specialist în sociologia muncii, să țină un curs. La pauză, studenții mi-au spus, revoltați, că, dacă nu-l trimit la plimbare pe nenorocitul ăsta de comunist, ei îl iau la bătaie. Și bietul om a trebuit să-și schimbe, subit, subiectul cursului, pentru a nu-și pierde audiența. *„Dar nu comuniștii au inventat munca!“* a mai apucat el să spună, într-o totală stare de perplexitate. Între timp, sociologia muncii a dispărut cu desăvîrșire din facultățile de profil.

După căderea comunismului, „muncă“ a devenit, astfel, unul dintre acele cuvinte deochiate, pe care, dacă le pronunți, trebuie să mergi la descîntat, ca să te vindeci. Ca și „muncitor“, de altfel, perceput ca exponent al unei categorii de profitori de ieri și de nostalgici de azi.

Există însă cel puțin două sintagme în care „munca“ mai poate fi rostită. Prima este „piața muncii“: ei da, cîtă vreme a intrat pe „piață“, putem să vorbim și despre „muncă“. E ca și cum *munca* s-ar fi lepădat de comunism și s-a convertit la capitalism, mîntuindu-se astfel de păcatul bolșevic. Cealaltă formulă alătură *munca* și *lenea*, subiectul în propoziție fiind, evident, românul. Este lumea lui Dorel, personaj care pare să-l fi înlocuit pe Bulă la acest capitol. Ironia e mai groasă în acest caz, căci e pe seama *prostului* care muncește, noi, cei *deștepți*, fiind de partea lenei care privește.

Dar oare chiar așa să fie?

În primul rînd, românii muncesc, în medie, 2095 de ore pe an, cu 425 de ore mai mult decît finlandezii, de pildă, și cu 416 ore în plus comparativ cu angajații francezi (Eurofound); 1 din 3 români lucrează peste 9 ore pe zi, 1 din 2 lucrează ore suplimentare des și foarte des, 35% lucrează în zilele de sîmbătă, iar 28% și duminica; mai mult, în 1 caz din 3, munca românilor este nenormată. Pe de altă parte, un recent studiu IRES arată că, deși 80% consideră munca lor ca solicitantă și stresantă, 82% se declară mulțumiți de volumul de muncă și 93% – de serviciu în general. Mulțumiți, mulțumiți, dar 56% sînt în căutarea unui loc de muncă. Unul mai bun – veți zice. Ei bine, nu: dintre cei în căutarea unui loc de muncă, 87% ar accepta un serviciu cu ore suplimentare frecvente; 76% dintre salariații români acceptă un loc de muncă sub pregătirea lor, iar 56% acceptă un salariu sub așteptări.

Și pentru că tot se apropie 1 Mai, studiul IRES ne mai spune că doar pentru 1 român din 3 aceasta mai înseamnă „Ziua Muncii“. Am o vagă bănuială că această treime din populație este percepută de celelalte două treimi ca o mînă de muncitori nostalgici.

Mă întreb însă cîți își aduc aminte cam despre ce e vorba cu Ziua asta a Muncii sau, măcar, că nu e nimic de rușine cu ea. Cîndva, prin 1872, niște „eroi ai muncii“ (capitaliste) chiar au murit pentru reducerea normei zilnice de muncă. Dar se pare că nouă ne place să muncim mai mult și să fim plătiți mai prost, așezați confortabil pe ultimul loc din Europa în clasamentul statelor cu condiții decente la locul de muncă (Eurofound).

În bancuri, ne amuzăm pe seama lui Dorel, singurul român care muncește ca prostu'. Tare mi-e însă că, de fapt, *Dorel, c'est nous...*

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuțu. Despre noua ordine domestică și criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

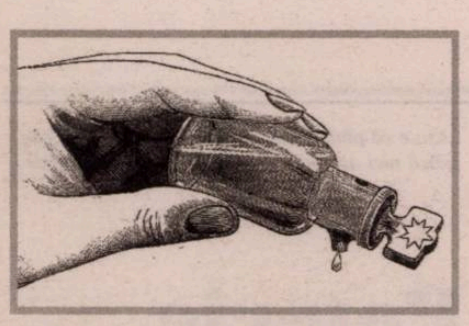

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Stan Păpuşă

Denumirea „insului oarecare“ e reprezentată în română de o serie întreagă de nume de persoană devenite emblematice şi tinzînd (prin metonimie) spre statutul de substantive comune. Cum românul mediu trebuia – statistic vorbind – să fie de extracţie rurală, candidaţii ideali pentru acest rol au fost numele cele mai răspîndite în mediile populare. Atribuite din afara comunităţii etnice (pentru a o desemna integral), dar şi din interior, cu o privire ironică (vizînd totalitatea sau doar ipostazele sale mai puţin prestigioase social), numele tipice au fost şi sînt în continuare *Ion* şi *Gheorghe* (folosite astăzi mai ales în construcţii de tipul *nea Ion, nea Gheorghe);* în texte mai vechi apăreau însă şi destule hipocoristice de la *Ion – chir Ioniţă, Onea* etc. – şi mai ales alte nume „rurale“: *Bucur* şi *Oprea, Stan* şi *Bran*.

În momentul de faţă, valoarea emblematic-depreciativă e asociată destul de stabil numelui *Gigel,* folosit tot mai des fără iniţială majusculă. Dacă *nea Gheorghe* e omul simplu, de la ţară, *Gigel* (hipocoristic de la *Gheorghe / George,* în forma împrumutată *Gigi,* adaptată prin diminutivare) e „mitocanul“, cel mutat la oraş, cu pretenţii de ascensiune socială. Conotaţiile ironic-depreciative ale numelui sînt accentuate de statutul său de diminutiv, nu altfel decît se întîmpla, în vremea lui Caragiale, cu numele *Mitică, Mache, Tache* sau *Lache*. Cu cîteva luni în urmă, tulburătoarea potrivire de nume cu un real, deşi efemer, ministru al Culturii a trezit destule glume şi ironii în spaţiul public. Faţă de alte nume dintre cele mai sus citate, *Gigel* are marele avantaj de a-şi putea ataşa cu uşurinţă un articol („Îl sun pe *gigelul* care e pe zona mea“, zoso.ro) şi desinenţă de plural, ceea ce desăvîrşeşte antonomaza (transformarea în nume comun): „ţara *Gigeilor*“ *(Dilema veche,* nr. 515, 2013); „toţi *gigeii* de la guvernare“ (academiacatavencu.info). Tot din numele *Gheorghe* provin (pe filieră balcanică) hipocoristicele *Goga* şi *Gogu* (cf. N.A. Constantinescu, *Dicţionar onomastic românesc,* 1963, p. 66); sensul generic şi depreciativ al lui *Gogu* a fost înregistrat în teatrul lui Alecsandri, explicat de Dicţionarul Academiei („cuvînt batjocoritor pentru băieţii prostuţi şi tonţi“), comentat de Leo Spitzer şi Carlo Tagliavini. Prezent şi astăzi în dicţionare (de exemplu în DEX), s-a păstrat în uzul colocvial, cu un sens clar negativ: „Hai să numim *un gog* competent şef“ *(zoso.ro)*; „m-am plictisit de *toţi gogii* care postează pe aici“ (garajul.ro).

Dacă pentru *Gigel* nu se poate fixa o dată de naştere (descendenţa sa indirectă şi mai tîrzie din Gheorghe fiind singura certitudine), *Dorel* e perfect identificabil: seria de clipuri publicitare pentru coniacul Unirea, de acum cîţiva ani, l-a transformat în nume comun al muncitorului stîngaci şi ghinionist: „*«Dorel»* din Constanţa a lăsat jumătate de oraş fără apă, după ce a tăiat conducta magistrală. Reparaţia este estimată la 800.000 de lei“ *(Gîndul,* 23.10. 2013); „*Un Dorel* lasă fără apă un oraş din România“ (realitatea.net); „Primele amenzi pentru *Doreii* de pe şantierele Iaşului“ (ziarulevenimentul.ro) „Şi Franţa are *Doreii* săi: stîlpi de telefonie, în mijlocul drumului“ (ziaruldeiasi.ro).

> Dorel *e perfect identificabil.*

Unul dintre numele emblematice mai vechi care supravieţuiesc şi azi e *Stan Păpuşă:* folosit de Ion Heliade Rădulescu, în *Vot universal şi resvot universal* – „trimiseră să cheme pe *Stan Păpuşă,* care fusese odată la tîrg şi de două ori la moară şi ştia de toate“ –, probabil prin preluare din snoavele vremii; reluat de Anton Bacalbaşa, în *Moş Teacă* („Să facem puţin psihologia lui *Stan Păpuşă,* vîrît în cazarmă“), dar şi de comentatorii din Internet ai zilelor noastre: „şi mie mi se pare aiurea că vine *Stan Păpuşă* şi îmi zice că el a descoperit Teoria Big-Bangului“ (crestinortodox.ro). *Stan Păpuşă,* în care se poate bănui, ca şi în cazul lui *Stan Păţitul,* dezvoltarea expresivă a numelui emblematic *Stan,* frecvent în expresii populare („azi Stan, mîine căpitan“, „ce mi-e Stan, ce mi-e Bran“), oscilează între un sens neutru, de desemnare a unei persoane oarecare – „Persoana Stan PĂPUŞĂ nu are calitatea de angajat al Stan PĂPUŞĂ Persoană Fizică Autorizată şi are încheiat contract de muncă pe durată nedeterminată la un alt angajator“ (pensia-facultativa.com) – şi unul depreciativ. Desigur, toate numele „insului oarecare“ tind să devină depreciative, pentru că lipsa de individualizare e un handicap („marea majoritate a numelor de pe listă sînt de genul *Stan Păpuşă,* total necunoscute şi insignifiante“, jurnalul.ro). În cazul dat, chiar termenul *păpuşă* contribuie la accentuarea conotaţiilor negative, pentru că evocă lipsa de personalitate şi de voinţă.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor“, 2010).*

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Criză

Vreme de mai bine de două decenii, cuvîntul de ordine pentru tot ce mişca în societatea românească a fost „tranziţie“. (La un moment dat, un lider politic, încercînd să ne consoleze, a lansat chiar conceptul de „posttranziţie“, postmodern în felul lui, dar, din motive lesne de înţeles, ideea n-a prins.) Spre norocul meu, cu „tranziţia“ mă înţelegeam destul de bine. Studiind mijlocul de secol al XIX-lea la noi, m-am întîlnit adesea cu ea, urmărindu-i meandrele. Înţelesesem că asemenea formule sînt ca un năvod aruncat în mijlocul oceanului, în speranţa de a prinde peştele cel gras. În cazul în speţă, el chiar a fost prins, de un priceput cercetător al „veacului romantic“, Şt. Cazimir, într-o delectabilă carte – *Alfabetul de tranziţie.* Cînd elanul de modernizare a culturii noastre a făcut necesară înlocuirea alfabetului chirilic cu cel latin, editorii de cărţi şi de gazete, temîndu-se să nu-şi piardă cititorii cu deprinderile lor de lectură, au ales o cale mai prudentă decît substituirea de la o zi la alta, înlocuind treptat cîte un semn, cîte mai multe, după curajul şi priceperea fiecăruia. Nu se poate, cred, găsi o metaforă mai sugestivă pentru o epocă clocotind de dorinţa schimbării, care descoperă însă că-i cam lipsesc mijloacele şi, adesea, chiar şi intuirea direcţiei în care ar urma s-o apuce.

Din nefericire pentru mine, şi nu numai, sloganul „tranziţiei“ a fost dislocat de o altă vocabulă, cu mult mai întunecoasă: criza! La „criză“ mă pricep mai puţin, mai degrabă în termenii Republicii de la Ploieşti a memorabilului Candiano Popescu, de la Caragiale cetire, din *Boborul!,* din furorile Miţei Baston – „*(formidabilă)* ai uitat că sînt ploieşteancă – da, ploieşteancă!“ – , din elanurile conului Leonida – „s-a săturat poporul de tiranie, trebuie republică!“ –, sau din aprehensiunile amicului Nae – „Este o criză, mă-nţelegi, care poţi pentru ca să zici că nu se poate mai oribilă... S-a isprăvit...“ *(Situaţiunea)* – şi cîte altele.

Acum însă nu mai sîntem în Caragiale. M-a pus Necuratul, la lansarea unui concurs de debut literar sponsorizat de o bancă, să glumesc ca netotul, spunînd că pentru mine, ca literat, e un semn îmbucurător că instituţiile financiare au început să investească şi în... ficţiuni. Peste nici un an, s-a dovedit că gluma nu era glumă, şi nu aici, în România noastră cea de toate zilelor, ci în buricul finanţelor mondiale.

Buuun, înapoi la educaţie! Acum cîţiva ani, am fost invitat să particip la un forum vienez al cercetătorilor interesaţi de problematica românească. Tema? Criza – financiară, economică, socială, politică... Eu aş fi urmat să spun cîteva vorbe despre criza în educaţie. Şi, socotindu-mă eu cam ce aş avea de spus, am început să mă întreb: criză? Care criză? În învăţămînt, „criza“ pare să nu fi debutat nici în 2008, nici în 2009, sau, vorba lui Creangă, nici anul ăsta, nici cel trecut şi nici de cînd mă ştiu. „Criza“ în educaţia românească pare a fi starea naturală a unei *never ending story* – ceea ce, trebuie să recunoaşteţi, se abate de la orice definiţie de dicţionar a termenului. Stă în firea „crizei“ să vină pe nepusă masă, dar tot aşa de firesc este să mai şi treacă...

> *„Criza“ în educaţia românească pare a fi starea naturală a unei* never ending story .

Pare iarăşi că sentimentul crizei perpetue în educaţie – cu varianta sa catastrofală, a „prăbuşirii“ inexorabile a sistemului – îşi află sorgintea în opinia publică şi este pus în cuvinte (şi imagini) de vajnica ei avangardă – mass-media.

Mă opresc puţin asupra celei dintîi, celeilalte urmînd să-i dedic cîteva rînduri în numărul viitor. Pentru opinia publică, instrumentele cele mai creditabile de investigare în stare genuină rămîn, *faute de mieux,* sondajele. Or, ele ne spun adesea lucruri deconcertante.

Un sondaj de opinie de acum cîţiva ani indica, la întrebarea referitoare la aportul educaţiei pentru succesul în carieră, un scepticism dezarmant. În schimb, respondenţii aceluiaşi chestionar declarau, într-o proporţie covîrşitoare, că şi-ar îndemna copiii să meargă la facultate, şi la licenţă, şi la master, şi chiar şi la doctorat. Ce să înţelegi de aici? Că învăţătura e socotită a fi lipsită de valoare pentru viaţă şi totuşi recomandabilă (şi-ncă cum!). La ce bun? Poate pentru prestigiu social (,,să fii în rîndul lumii“), poate de dragul convenienţei („c-aşa se face“), poate ca un eventual colac de salvare („că nu se ştie niciodată“). Aici, sondajele tac, dar e observabil, pe scară largă, faimosul „sindrom al diplomelor“.

Vă amintiţi proverbul „Ai carte, ai parte“? La origine, se crede că ar fi însemnat altceva: „carte“ se referea la „înscris“, „certificat“, „act“ (de proprietate, de pildă). Ulterior, „carte“ a fost interpretat drept „învăţătură“. Azi tindem să revenim, pesemne, la sensul originar, în care „carte“ = diplomă de studii. Îmi aduc aminte cum un absolvent al unei universităţi cu imaginea publică greu pusă la încercare pleda înfocat în presă pentru instituţia cu pricina, povestind cum ea i-a oferit şansa de a colecţiona nici mai mult, nici mai puţin decît 12 diplome de licenţă! O atare pledoarie ar fi cu totul de neînţeles într-o societate imună la „sindromul diplomelor“.

Un alt exemplu frapant. Am citit cu o mare strîngere de inimă, acum ceva vreme, comentariile din presă la un sondaj privind starea morală a universităţilor din România. Reieşea, din acel sondaj, că o proporţie întrutotul alarmantă dintre respondenţi (în jur de 70%, dacă îmi amintesc corect) consideră universităţile de stat corupte sau foarte corupte. Referitor la universităţile private se mai adăugau nişte procente bune. Am îngheţat. Predau la Literele bucureştene de două decenii şi jumătate şi n-am avut niciodată senzaţia că peste două treimi dintre studenţii din amfiteatru se uită la noi ca fiind stîlpii unei instituţii măcinate de corupţie.

Au fost foarte puţine ziarele care nu s-au oprit doar la această ştire „bubuitoare“, rezultată din sondajul cu pricina. Din păcate. Pentru că din alte răspunsuri reieşeau lucruri care, coroborate, ar fi pus pe oricine pe gînduri. Procentajul respondenţilor care acuzau corupţia din chiar universităţile la care studiau cobora pe la 30%, iar la nivel de facultate – sub 25%! Aşa mai vii de acasă! Iarăşi, ce anume ar explica acest decalaj enorm de imagine nu aflam din sondajul cu pricina. Un lucru e cert: cu cît respondenţii aveau mai puţine informaţii directe, personale, asupra temei de investigaţie, cu atît imaginea lor era mai puternic marcată negativ. Care sînt, aşadar, sursele informării indirecte care produc, în cele din urmă, un tablou atît de sumbru? Să fie rumoarea inepuizabilelor naraţiuni orale („Să vezi, dragă, ce-a păţit fiu-meu ieri la facultate...“) care structurează mentalul colectiv? Să fie presa autorul principal?

Şi, pînă la urmă, revenind la Caragiale – *Cum stăm...?* Despre asta, în numărul viitor, cînd va ieşi de sub tipar.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Editura Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Nesiguranţa lui Bruckner întîlneşte certitudinea lui Celibidache

– în vremuri postmoderne –

La un moment dat, Sergiu Celibidache a spus că sonoritatea Bruckner nu poate fi redată decît de o orchestră germană sub bagheta lui. A avut grijă să spună asta într-o repetiţie filmată. Este doar una dintre zecile de afirmaţii care l-au făcut să fie atît de controversat. Cînd a murit, în 1996, unii îl considerau un geniu, alţii – un bufon; unii credeau că omul a inaugurat o nouă manieră de a face muzică, ba chiar o nouă filozofie a muzicii, alţii erau de părere că verbiajul său n-are sens, că îi plăcea să se audă vorbind, mai mult decît orice, că era un tiran muzical, abuziv şi, de fapt, obtuz. Dincolo de controverse (sau poate tocmai datorită lor), Celibidache a devenit un dirijor legendar. Celibidache şi-a marcat timpul, şi nu se poate imagina o istorie a baghetei în secolul XX fără un capitol dedicat lui, şi doar lui.

Pe de o parte, refuza tradiţia – însuşi cuvîntul „tradiţie“ i se părea o invenţie-alibi a celor care nu sînt în stare de nimic. Pe de altă parte, se plasa singur în linia Furtwängler – „singurul care mi-a dat sentimentul că muzica înseamnă cu adevărat ceva“. Pe de o parte, refuza înregistrările de studio şi voia să fie un fel de anahoret al sunetului natural, spontan, proaspăt, „tridimensional“ – cum îi zicea chiar el, din sala de concert. Pe de altă parte, adora să se lase filmat în timpul repetiţiilor sau al orelor de masterclass şi era oricînd dispus că ţină ample conferinţe oricăror mijloace de înregistrare.

Moştenirea sa este, în orice caz, complexă. Mulţi, foarte mulţi dirijori au încercat să-l imite. Absolut toţi cei porniţi pe drumul acesta, încercînd să fie „celibidachieni“, moşmondind vorbele „fenomenologiei muzicale“, au eşuat – carierele lor nu au dus nicăieri. Celibidache a fost cu adevărat unic, cum spun englezii – *one of a kind*. Doar el a putut fi Celibidache! Interpretările sale rămîn cel puţin tulburătoare.

Marca sa a fost tempoul lent. A încercat mereu să găsească articulaţiile interioare ale muzicii pe care o interpreta, fiind convins că sonorităţile zac într-o profunzime care se poate descoperi numai printr-un efort spiritual îndelungat. A adus virtutea răbdării în muzică. Iar ceea ce descoperim ca muzică în universul tempilor lui Celibidache este uluitor. E ca şi cum ai vedea un oraş fabulos, mergînd pe jos, agale, în comparaţie cu ceea ce poţi vedea din goana autocarului.

Celibidache a fost un imens artist, avînd cele două ingrediente care produc aşa ceva: o cunoaştere totală a meşteşugurilor artei sale şi un curaj estetic formidabil. Tempii lenţi sînt dovada celui din urmă, iar echilibrul sonor al orchestrelor sale este dovada celui dintîi. Într-un documentar dedicat artei dirijorale, D. Barenboim spune: „Îl consider pe Celibidache unul dintre cei mai mari muzicieni ai secolului. Pentru mine, a fost un amestec incredibil de om de ştiinţă, lăutar-virtuoz boem *(gipsy)* şi filozof. Avea, împreună, toate calităţile şi toate defectele acestor trei ipostaze... Cunoştinţele sale despre tehnica orchestrei erau extraordinare. Cunoştea ca nimeni altul posibilităţile tehnice ale instrumentelor de corzi şi avea o ureche absolut extraordinară pentru intonaţii.“ De altfel, într-una dintre cărţile sale, Barenboim spune despre Celibidache că avea „ureche absolută“ şi o memorie muzicală cu totul ieşită din comun. Celibidache a dovedit peste tot pe unde a lucrat – la Berlin, la Stockholm, la Stuttgart, la Paris ori la München – că ştie cum se face o mare orchestră. Printre moştenirile sale certe, probabil că redescoperirea lui Bruckner este una dintre cele mai însemnate. Simfonismul brucknerian este maiestuos, aparent wagnerian (structuri muzicale ample, se mişcă lent, tectonic, masiv, misterios), dar imediat ce această impresie se impune, o nuanţă de sensibilitate sufletească şi de onestitate sau o probă de splendidă imaginaţie muzicală salvează totul de aroganţa patetică a wagnerianismului. Lipsită de charismă, intensitatea bruckneriană nu este deloc nevrotică (ca la Mahler), ci are un inenegabil farmec sobru şi lasă o urmă de catifea grea, ca un parfum regal.

Sergiu Celibidache

Aducerea acestei muzici – care, pe alocuri, e pur şi simplu mistică, dar şi monumental-romantică, plină de tensiuni abisale şi de deschideri aurorale – în spaţiul sensibilităţii occidentale din a doua parte a secolului XX a fost una dintre cele mai frumoase contribuţii pe care breasla dirijorilor le-a avut la cultura Europei de azi. Şi, dintre ei, aşa cum am spus, Sergiu Celibidache se profilează magnific.

În această săptămînă, împreună cu *Dilema veche,* se distribuie şi discul cu Simfonia a 3-a de Bruckner, cîntată de Orchestra Radiodifuziunii din Stuttgart, dirijată de Celibidache. Dirijorul aprecia mult această a treia simfonie brucknerianã (să facem dreptate, nu e primul – înaintea sa cu o generaţie, Knappertsbusch atrăsese atenţia asupra genialităţii acestei simfonii), pe care o considera începutul unui fel cu totul nou de a compune simfonii. În orice caz, faptul că Bruckner îşi expune aici pentru prima dată propria gîndire simfonică este, astăzi, o informaţie de manual. Interesant de ştiut este că, în general, Bruckner era o natură nesigură: modifica la nesfîrşit lucrările pe care le compunea. Uneori, era de ajuns ca un prieten să-i spună, chiar şi aluziv, că i se pare că în momentul cutare simfonia cutare ar fi fost mai bine să sune altfel, ca Bruckner să fie imediat cuprins de incertitudini. Dar, de cele mai multe ori, el însuşi, mînat de demonul perfecţiunii, revenea mereu şi mereu asupra compoziţiilor sale. Această obişnuinţă a compozitorului a creat dificultăţi serioase posterităţii, aşa cum se poate lesne bănui, în a stabili care este varianta dezirabilă de cîntat, din perspectiva compozitorului, fireşte. Am scris despre această interesantă situaţie cu alt prilej, nu mai revin – spun doar că Simfonia a 3-a a fost şi ea revăzută de Bruckner de cel puţin trei ori, între 1873 (cînd a scris „originalul“) şi 1889. În 1890, partitura ei a fost pentru prima dată publicată, dar s-a dovedit, în timp, că aceasta este doar ultima variantă şi cu cîteva adăugiri ale editorului. Ulterior, au început să se publice diferite variante intermediare. Dirijorii mai vechi cîntau, aproape exclusiv, ultima variantă, cea din 1890, pe considerentul că, fiind cea mai tîrzie, exprimă în formă definitivă intenţia compozitorului, care trăia în momentul publicării ei şi nu a dat vreodată de înţeles că o repudiază. E logic, dar, în cazul lui Bruckner, e posibil să nu fie chiar aşa pentru că, ziceam mai sus, compozitorul manifesta o neobişnuită relativitate faţă de propriile creaţii. Spiritul (post)modern, deschis spre ideea de creaţie care se construieşte la nesfîrşit, apreciază altfel stadiile intermediare ale unui asemenea demers creativ. Modernitatea finalului de secol XX propune, insolent poate, revizitarea creaţiilor trecute în toate stadiile lor pentru că mai relevant decît rezultatul este procesul. Spiritul vremii! Autoritatea definitivă a ultimului episod creativ este pusă sub semnul întrebării începînd cu anii '60 ai secolului trecut şi în cazul lui Bruckner – de ce ultima versiune ar exprima mai bine pe compozitor decît, să zicem, a treia, ori a cincea, ori prima? Generaţia de dirijori din care şi Celibidache făcea parte a început să lucreze cu această întrebare şi să exploreze mai amplu lucrările lui Bruckner, spre beneficiul evident al nostru, dar şi al posterităţii marelui austriac. Aşa se face că Böhm şi Haitink, de pildă, preferau variante intermediare ale Simfoniei a treia, iar un brucknerian de elită, precum Tintner, cerea revenirea la prima versiune, considerîndu-le pe toate celelalte „mutilate“. Totul a culminat cu opţiunea unor dirijori de a dirija toate cele trei versiuni majore ale simfoniei pe un singur disc, pentru a putea fi comparate de ascultători, cu menţiunea că avem de-a face cu versiuni perfect închegate, şi nu cu schiţe ori ciorne. Această particularitate a moştenirii pe care ne-a lăsat-o Bruckner îl face încă şi mai interesant.

Celibidache avea „ureche absolută“ şi o memorie muzicală cu totul ieşită din comun.

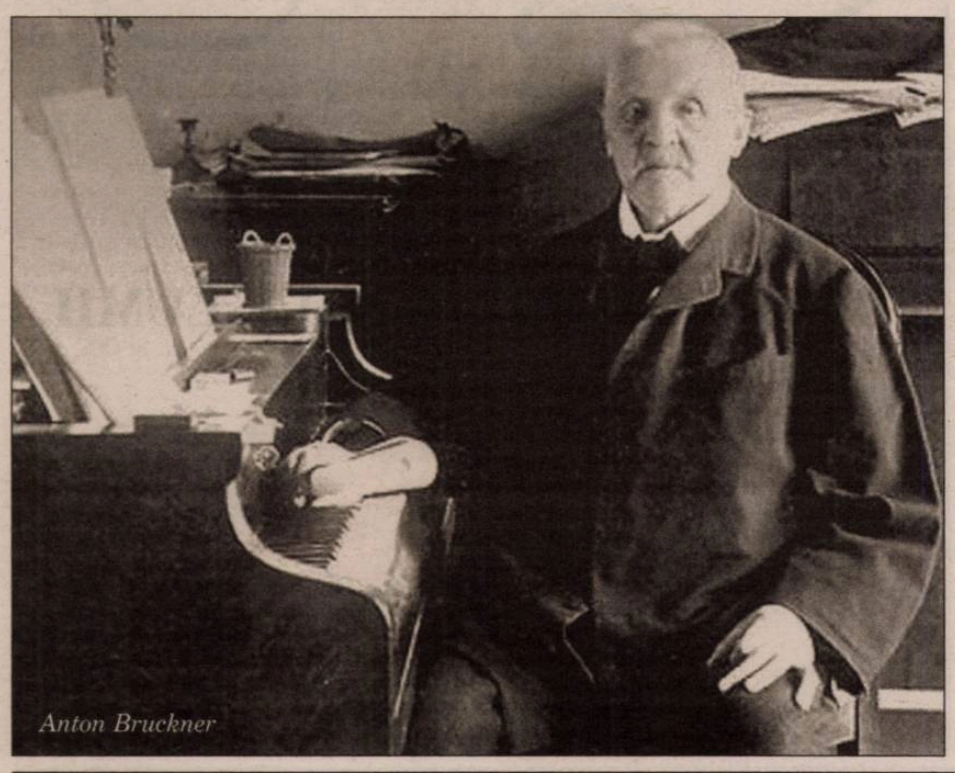

Anton Bruckner

Pentru cei care mai au timp şi disponibilitate să guste savoarea de coniac rafinat a unor fineţuri, sugerez ca după audiţia acestei înregistrări să asculte aceeaşi lucrare, cu acelaşi dirijor, de data aceasta dirijînd Filarmonica din München, în martie 1987. Diferenţele dintre cele două înregistrări pot fi, ele însele, tema unui eseu. Fie şi de „fenomenologie muzicală“, *whatever that means!*

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Fermierul român laolaltă

Dacă tot m-am apucat să bombăn politica agricolă comună, considerînd că, pe alocuri, nu merge întocmai în direcţia cea mai potrivită fermierului român, nu am pregetat să şi laud, pe ici, pe colo, ceea ce e de lăudat: pînă la urmă, subvenţiile la hectar şi banii pentru dezvoltarea socială a satului nu au stricat. Luate rînd pe rînd, obiectivele afişate de comisarul Cioloş ca piloni ai planului său de reformă comunitară aduc în bătătura producătorului rural român belele, dar şi oarecari oportunităţi. Tare mi-e teamă că el (fermierul, adică) va fi mai degrabă în pericol să nu vadă avantajele şi să tragă, în schimb, din plin, ponoasele. De unde atîta scepticism pe mine? Să mă explic.

Urgenţele agricole europene pe termen scurt şi mediu ar fi (în linii mari): protecţia mediului, producţia bio, încurajarea fermierilor tineri, reducerea graduală a subvenţiei directe pentru suprafeţele foarte mari, sume suplimentare pentru zonele defavorizate, definirea fermierului activ. În plus, statele membre vor avea ceva mai multe atribuţii în dirijarea unor fonduri (între limite bine stabilite) sau în reglementarea unor detalii de normare. Mai precis, Comisia stabileşte un set minim de criterii, iar statele membre sînt libere să adauge „suplimente de reglementare", în funcţie de interesele locale. Fie vorba între noi, din această „naţionalizare", fie ea şi relativ limitată, a unor părţi din PAC, eu bănuiesc cît de dificile au fost negocierile purtate cu Parlamentul şi Consiliul.

Parcă nu aş pierde multă vreme plîngînd de mila celor cîţiva latifundiari multimilionari (în euro) care domină piaţa agricolă autohtonă. Cînd propunerile de reformă au fost supuse dezbaterii publice, domniile lor nu au observat. Nu şi-au spus părerea, nu au comentat şi au stat să aştepte de la Guvern reprezentarea intereselor proprii. Pentru ei, Bruxelles-ul pare a fi pe Marte. Niculae, Tăriţă, Porumboiu sau Rădulescu par a nu fi băgat de seamă că plafonarea subvenţiilor directe le va reduce veniturile. Să fie sănătoşi.

La fel de tristă-mi pare situaţiunea celorlalţi: a celor mulţi şi mărunţi, a fermierilor iubiţi de Comisie, adică a proprietarilor de terenuri sub 500 de hectare, apţi să producă bio, eco, tradiţional. E destul de clar că şansa lor este musai asocierea. Unul cîte unul, nu se pot lupta în preţuri sau strategii de marketing, nici cu supermarketurile, nici cu furnizorii de folie, îngrăşămînt, seminţe, tractoare sau irigaţii. Pot avea o şansă doar dacă formează (da, nu voi evita denumirea) Cooperative Agricole de Producţie. Pe care nu prea doresc să le înfiinţeze. Pentru că ideea de cooperativă le trezeşte amintiri neplăcute, pentru că nu au încredere unul în altul, pentru că privesc cu invidie la prosperitatea vecinului, pentru că sînt conservatori, dar, mai ales, pentru că ar trebui să plătească impozite. Aşa se face că lumea asociaţiilor de fermieri din România este populată mai degrabă de personaje pitoreşti, precum Constantin Crăciun din Vrancea (https://www.youtube.com/watch?v=_HEBf4olBPs). Înfiinţarea unor asemenea organizaţii cu ordin de la minister ar fi mai degrabă ridicolă, decît eficientă. Orientarea

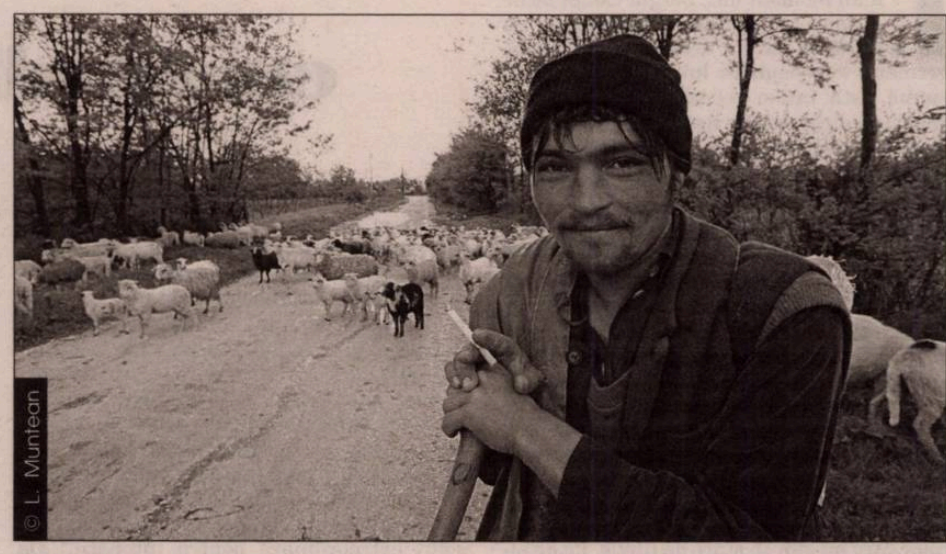

unor subvenţii cu bonificaţie, prioritar către asociaţiile de fermieri, poate da rezultate numai dacă respectivii trec dincolo de mimarea formală, pe hîrtie, a generoasei idei cooperatiste.

Pînă atunci, multinaţionalele care procesează laptele sau carnea vor continua să îi ciuruiască, unul cîte unul, pe micii producători individuali. Lipsa unor standarde serioase din definiţia produselor tradiţionale le va permite în continuare corporaţiilor să utilizeze (imoral, nu ilegal) denumirile, pînă la demolarea definitivă a valorii de brand, iar consumatorii vor deveni din ce în ce mai sceptici.

Aducerea laolaltă a micilor producători din România nu poate fi responsabilitatea Comisiei sau a comisarului Cioloş. Fie vorba între noi, nici Guvernul, prin ministerul de resort, nu poate să dea ucaz de cooperativizare. Politicile publice din domeniu au nevoie de fermieri interesaţi, timp şi fonduri. De ultimele se ocupă Bruxelles-ul. Pentru celelalte, cred ca ar fi nevoie de repopularea poienilor lui Iocan, pe oriunde ar fi ele.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

PUBLICITATE

PUBLICITATE

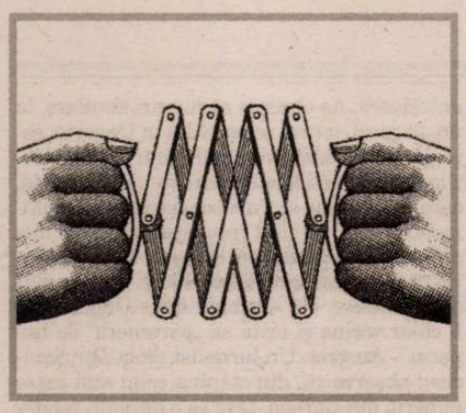

Mircea VASILESCU

oameni de treabă

„Meseria de profesor e pentru cei care apreciază libertatea“

– dialog cu Liviu PAPADIMA –

*Profesor de literatură la Facultatea de Litere şi prorector al Universităţii Bucureşti, autor de manuale şcolare, **Liviu Papadima** cunoaşte foarte bine problemele educaţiei din România. De zeci de ani se vorbeşte despre „reforma sistemului“, dar deocamdată schimbările par să provoace mai degrabă nemulţumiri. Cum stăm, de fapt? Care mai este statutul meseriei de profesor? Şi care sînt problemele concrete ale oamenilor „din sistem“?*

De cîţiva ani, tema educaţiei pare să intereseze publicul, măcar atunci cînd au loc examene de bacalaureat sau testări naţionale: cu aceste ocazii, se creează discuţii animate, se exprimă păreri şi emoţii. Cît de interesantă este însă tema educaţiei în afara acestor momente?

Primim zilnic la Universitate o revistă a presei. Sînt vreo 30-40 de informaţii, note, comentarii în fiecare zi cu privire la educaţie. Cantitativ, s-ar părea că există un anumit interes. Dar marea majoritate a articolelor sînt luate *tale quale* de pe agenţiile de ştiri şi se referă la cotidianul strict. Mai sînt şi cîteva ştiri de senzaţie – vreun incident la o şcoală, o profesoară filmată cu telefonul mobil etc. În rest, din cînd în cînd, se inflamează spiritele, dar pe un caz concret şi cu un orizont de înţelegere foarte îngust. De exemplu, tema bacalaureatului. La primul bacalaureat care s-a ţinut cu o supraveghere mai strictă şi la care rezultatele au fost mai aproape de realitate, a apărut şi enervarea. Singura chestiune importantă, după părerea mea, era următoarea: bacalaureatul intrase în normalitate; de ce trebuise să se aştepte 20 de ani pentru asta?

Ce înseamnă „normalitate“ în acest caz?

Prima condiţie a unui examen este să fie corect. Dacă examenul nu este corect, tot restul nu-şi mai are rostul: rezultatele sînt viciate, niciodată nu ştii ce se întîmplă, de fapt, ce ştiu elevii cu adevărat. Un examen la care frauda e masivă este un balon de săpun. Apar situaţii de fraudă la bacalaureat peste tot, dar sînt cazuri cu totul izolate. Cînd eram profesor la Universitatea din Viena, apăruse un scandal din cauza unor diplome falsificate. Dar era vorba de cîteva zeci, descoperite după cîţiva ani. E cu totul altceva decît atunci cînd vorbim de mii sau zeci de mii de încercări de fraudă. Observ, în discuţiile despre educaţie, o dezarticulare a polemicilor. Polemicile sînt fireşti pentru că problemele educaţiei sînt înrădăcinate în modul în care noi toţi ne imaginăm viitorul. E firesc să apară puncte de vedere divergente.

De ce sînt dezarticulate polemicile?

Mass-media are o parte din vină, din cauza unei porniri justiţiare – care aduce rating, ce-i drept, dar pînă să judecăm, trebuie să înţelegem. Dacă sărim peste această etapă, ajungem la o cacofonie, la un cor al vociferărilor. Peste tot, educaţia este supusă unor interogaţii, inclusiv în Marea Britanie ori în alte ţări la care noi ne uităm cu admiraţie. În Germania, acum există un cîmp de tensiuni foarte puternice pe tema educaţiei. Aş putea face o analogie cu experienţa mea austriacă – unde am petrecut mai mulţi ani, ca profesor invitat la Universitatea din Viena. Am prins o perioadă cînd s-a făcut o reformă de amploare a învăţămîntului superior, care schimba „girueta“. Pentru austrieci, învăţămîntul superior fusese multă vreme puternic marcat social: ideea principală era că e mai bine ca tinerii să stea în universităţi, indiferent ce performanţe au, decît să fie şomeri sau să creeze alte probleme sociale. Erau specializări la care durata medie de absolvire ajungea la opt-nouă ani. Sistemul acesta n-a mai mers cînd Austria a aderat la UE, din cauza presiunii concurenţiale. Şi atunci s-a făcut o reformă extrem de disputată: doi ani au fost scandaluri peste scandaluri. Dar existau două tabere clare: unii care susţineau ideea că ar trebui continuat un învăţămînt axat pe accesibilitate, care să creeze tineri armonioşi ş.a.m.d, şi alţii mai pragmatici, „neoliberali“, care considerau că învăţămîntul trebuie axat pe performanţe şi rezultate. Poziţiile erau clare, astfel încît disputa avea coerenţă. La noi, discuţiile asupra Legii educaţiei au fost cu totul dezarticulate. Cel mai adesea, dezbaterile erau condiţionate de interese personale sau de grup. Şi multă politizare. La noi în Universitate, de pildă, s-a discutat pînă la saţiu despre modalitatea de alegere a conducerii. Eu m-am făcut foarte impopular atunci, spunînd, în Senat, că nu prea înţeleg rostul acestei discuţii: pentru noi, indiferent după ce reguli mergeam în alegerea conducerii, rezultatul era cam acelaşi, căci sîntem o instituţie stabilă.

S-a vorbit mult şi despre „sistem“ şi „reforma sistemului“. Dar sistemul nu e alcătuit din oameni şi din probleme concrete?

Cred că există un viciu de optică. Modul în care e privit sistemul de educaţie şi în care sînt discutate performanţele este de ordin statistic. Se ignoră faptul că în spatele cifrelor sînt profesori şi elevi concreţi, care au interese diferite. În loc să ne gîndim să construim un cadru în care aceste atitudini şi interese diferite să se poată manifesta cu un randament optim, noi vrem să impunem nişte direcţii care, de cele mai multe ori, nu sînt urmate. Asta se întîmplă frecvent în aceste „reforme pe hîrtie“: au fost reformatori care au dus aceste lucruri pînă în pînzele albe. Cînd făceam parte dintr-o comisie care trebuia să reformeze programa de limba şi literatura română pentru liceu, una dintre marile întrebări era aceasta: poţi să schimbi viziunea unei programe, dar cînd o pui pe masă, cine-şi închipuie că profesorii vor spune „gata, începînd de mîine, aşa facem“? E imposibil. Există o vulnerabilitate enormă în aceste reforme: n-am avut prea puţine reforme, ci prea multe, dar total incoerente. S-a făcut „reforma reformei reformei reformei“. Asta este absolut distructiv. Educaţia lucrează cu termene lungi. Îmi aduc aminte de o anecdotă de succes. La noi, cînd se vorbeşte despre reforme de succes în materie de educaţie, se oferă exemplul Finlandei. E adevărat, ce se întîmplă acolo pare *science fiction* pentru noi. La un moment dat, un ministru finlandez al educaţiei a fost întrebat dacă, în aplicarea reformei, a întîmpinat rezistenţă din partea profesorilor. A răspuns: „N-am avut probleme cu profesorii, m-am înţeles foarte bine cu ei, pe cei mai mulţi îi cunosc personal.“ Corpul profesoral e format din 15.000 de persoane. În România sînt peste 300.000. Aşa că, dacă le spui „de mîine faceţi asta“, iar apoi revii şi spui „de poimîine faceţi cealaltă“, se creează o mare dezorientare.

Despre meseria de profesor se vorbeşte, de asemenea, foarte mult, mai ales despre dezavantajele ei: salariile sînt mici, perspectivele de carieră nu sînt prea ademenitoare, statutul social al dascălului nu mai e aşa cum citim în proza de acum o sută de ani despre figurile emblematice de învăţători din sat. De ce ar mai face astăzi cineva această meserie?

Nu mă pot obiectiva pentru a răspunde la această întrebare. Răspunsul meu personal e foarte ferm: îmi place această meserie pentru că îmi place să lucrez cu oameni. Ai tot felul de satisfacţii pe care nu le întîlneşti dacă lucrezi – aşa cum fac foarte mulţi în ziua de azi – cu hîrtii. Am fost la un moment dat la o lansare de carte; era o antologie colectivă de poezie. Unul dintre autori a venit şi mi-a spus: „Nu cred că vă mai amintiţi de mine; am participat la un seminar ţinut de dumneavoastră acum mai mulţi ani, eram un student mediocru, iar dvs. – care sînteţi foarte exigent – mi-aţi dat 10; nota asta m-a marcat.“ Cînd simţi că ceea ce faci are impact uman, ai o mare bucurie. Mai sînt şi alte avantaje ale meseriei de profesor. De pildă, îţi permite să-ţi reglezi relaţia cu timpul. Poţi să decizi tu dacă îţi pregăteşti orele noaptea sau ziua: pe mine m-ar termina un program cu prezenţa între ore fixe. Şi apoi, este o meserie pentru oamenii care apreciază libertatea: ai un grad foarte mare de libertate din momentul cînd apeşi pe clanţa sălii de curs şi intri în faţa elevilor şi studenţilor. Devii stăpîn absolut pe ceea ce faci. În ceea ce priveşte alegerea carierei profesorale, sînt un pic derutat. Există ideea că tinerii de azi nu mai vor să meargă în învăţămînt; dar, pe de altă parte, un procent covîrşitor de studenţi absolvă şi modulul psiho-pedagogic, care le permite ulterior să predea în şcoală. Impresia mea este că problema cea mai serioasă nu este absenţa tinerilor din învăţămînt – asta e o realitate, învăţămîntul nostru îmbătrîneşte pe zi ce trece –, ci faptul că tinerii merg în învăţămînt şi apoi renunţă destul de rapid. Deci problema este ce se întîmplă concret în şcoli.

Cariera didactică s-a birocratizat foarte mult: profesorilor li se cer situaţii, raportări, hîrtii de tot felul, rezultate la examene ş.a.m.d. „Gradul de libertate“ despre care vorbeaţi pare sugrumat de asemenea activităţi...

Un profesor nu trebuie să se limiteze la orele de curs. Într-o clasă contează fiecare elev. Noi avem tipul ăsta de „excepţionalism“, ne interesează mai mult vîrfurile, olimpicii... Nu e sănătos. Observ, mai nou, din partea părinţilor, preocupări majore pe tema „unde-mi dau copilul la grădiniţă?“, cu ideea că, dacă nu reuşesc să-l dea de la început la o grădiniţă sau la o şcoală de elită, i-au ratat tot viitorul. Nu e bine. E legitim să-şi pună problema, îngrijorarea lor e justificată. Dar aşa e alcătuit la noi „sistemul“, cu diferenţe mari de la o şcoală la alta, ceea ce nu e normal. Sistemul ar trebui să fie mai echilibrat. Cuvîntul „performanţă“ mă face adesea să mă crispez. Cum se vede la noi performanţa? Înseamnă că îi dopăm pe elevi şi le fixăm nişte ţinte adesea lipsite de sens. E foarte important ca un tînăr să se descopere şi să-şi valorifice potenţialul. De exemplu, clasele de matematică-fizică sînt în continuare considerate elita educaţiei de la noi: la intrarea în liceu, toată lumea dă buzna la mate-fizică. Dar la intrarea în facultate, cei mai mulţi se îndreaptă spre ştiinţele umane şi sociale, în timp ce la ştiinţele exacte bate vîntul. E clar că avem o ruptură aici, dar nimeni nu-şi bate capul cu ea.

Dar studiul literaturii? Într-un sistem axat pe „performanţă“ şi pe „pregătirea pentru piaţa muncii“, studiul literaturii în şcoală are vreo utilitate?

Eu am convingerea că „cetitul cărţilor“ îi face pe oameni mai umani. E o miză importantă. Îi face mai deschişi, mai capabili de empatie – care e un lucru vital pentru funcţionarea unei societăţi. Vorbim adesea despre toleranţă, dar o înţelegem, cred, în felul următor: „Nu-mi place asta, dar o tolerez şi mă fac că-mi place.“ Nu-i vorba despre asta, ci despre capacitatea de a te pune în situaţia şi în sufletul celuilalt. Contactul cu cărţile de literatură oferă din belşug aşa ceva.

Eu am convingerea că „cetitul cărţilor“ îi face pe oameni mai umani.

Fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit integral pe live.adevarul.ro.

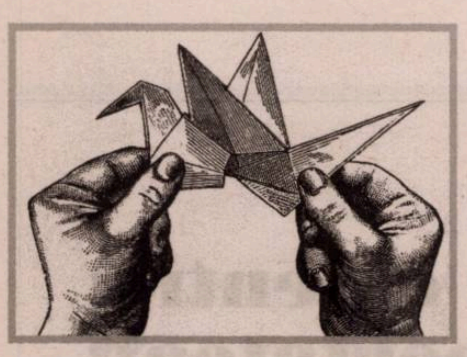

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Lumea întoarsă pe dos

În urmă cu 31 de ani, Ronald Reagan a numit Uniunea Sovietică – „imperiul răului". Adică i-a spus pe nume. La opt ani după această „marcare", imperiul s-a dezmembrat. Dar răul nu a fost exorcizat pînă la capăt şi, iată, a început să se refacă. Semne existau de multă vreme. Asemeni URSS-ului, Rusia a continuat să fie prietenă şi să susţină tot felul de regimuri nedemocratice din lume, de la islamica republică a Iranului, pînă la regimul autoritar socialist din Venezuela, trecînd prin Siria lui Bashar al-Asaad şi jamahiria libiană a detronatului Gaddafi. S-a solidarizat cu toţi proscrişii internaţionali şi s-a opus oricăror încercări ale Occidentului de a-i sancţiona. Pe plan intern, a părăsit de mult drumul care putea duce către valorile democratice. Lumea civilizată a privit fără reacţie acest traseu. Dar, adesea, în politică măsurile nu pot fi eficiente decît dacă sînt luate după ce răul devine evident pentru toată lumea, aşa cum bine ştia Cicero cînd rostea faimoasele *catilinare* („Pînă cînd, în sfîrşit, Catilina, vei abuza de răbdarea noastră? Cît timp nebunia asta a ta îşi va mai bate joc de noi? Pînă unde se va dezlănţui îndrăzneala ta neînfrînată?"), anunţînd că nu-l va pedepsi pe complotist decît atunci cînd nimeni (oricît de ticălos) nu se va mai putea îndoi de justeţea pedepsei.

Cam aşa e şi cu Rusia de azi. Occidentul a trebuit să aştepte pînă cînd conducerea acesteia şi-a dat arama pe faţă. Nu că reacţia ar fi fost pe măsură, dar anumite mecanisme de sancţionare tot au fost declanşate, iar lumea e deja în alertă.

Dar de unde vine agresivitatea Rusiei actuale? Şi de ce, în timpul Războiului Rece, pe cînd erau două supraputeri, asemeni feţelor aceleiaşi monede, era justificat să crezi că Uniunea Sovietică era faţa întunecată a lumii, iar Statele Unite partea luminoasă? Sigur, ştiu că lumea nu poate fi judecată doar în alb şi negru, dar mai ştiu şi că nenumăraţi sînt cei oricînd gata să facă din negru – alb. Şi aici e, cred, chiar răspunsul: întoarcerea realităţii pe dos. Sovieticii erau maeştri în asta. Ei încercau mereu să se compare cu americanii, pe care probabil că îi invidiau mai mult sau mai puţin conştient şi din cauza cărora aveau frustrări. De fiecare dată cînd li se reproşau relele făcute, ei aveau pregătit un răspuns în oglindă (şi americanii au exterminat pieile roşii). În încercarea de a-şi asuma o legitimitate pe care o simţea lipsă, lumea comunistă a copiat întotdeauna formal instituţiile capitaliste, cărora le-a deturnat însă, menirea. Uniunea Sovietică însăşi a fost un fel de copie formală, o umbră a Statelor Unite. Noi, cei din Estul Europei, am simţit direct şi încă resimţim efectele politicii brevetate de ea. Un sistem care ne-a întors societatea pe dos, în timp ce avea pretenţia că aduce omenirii un viitor luminos (de la acel sistem moştenim încă şi astăzi o bună parte din duplicitatea şi minciuna asociate cu politica, laolaltă cu impresia că asta e ceva inevitabil).

Conducerea Rusiei de azi a revenit în forţă la acest fel de a pune problemele: e o ţară condusă autoritar, care se pretinde democratică; invadează mascat Crimeea, dar neagă că soldaţii ei ar fi făcut asta, şi susţine că se deosebeşte de Statele Unite, care-şi trimit mereu trupele peste mări şi ţări; ulterior, anexează oficial peninsula, pretinzînd că o face pentru binele majorităţii etnicilor ruşi de acolo; tulbură apele în estul Ucrainei şi, în acelaşi timp, spune că ar dori să evite o intervenţie militară. Politica sa e bazată pe mistificarea realităţii. De voie, de nevoie, cetăţenii ruşi s-au obişnuit să creadă în falsuri, fie ele şi cusute cu aţă albă, ajutaţi, bineînţeles, din plin şi de propaganda care a fost mereu una dintre cele mai redutabile arme ale Kremlinului. URSS a fost un imperiu al vorbelor şi al promisiunilor. Acestea aveau, uneori, o logică proprie, dar care sfida realitatea.

O întrebare naivă ar fi de ce ţara cu cea mai mare suprafaţă din lume are nevoie să mai anexeze şi alte teritorii. Pentru că în mentalul colectiv al ruşilor persistă vechea idee că ţării îi merge bine cînd cucereşte alte teritorii şi că puterea unui conducător stă în capacitatea de a trimite armata să invadeze ţări străine. Altfel spus, fie traiul cît de rău, dacă îi putem bate pe ucraineni, noi ne simţim grozav. Şi vom justifica asta spunînd că ei sînt de vină. O atitudine generată de frustrările istorice. Fost ofiţer KGB, Vladimir Putin s-a format lucrînd într-o atmosferă de planuri şi uneltiri contra Occidentului, în spiritul unei veşnice confruntări. Oricît de inteligent să fi fost, n-ar fi avut şansa să iasă din categoria celor frustraţi (din punct de vedere politic) că au pierdut Războiul Rece (ştim cam cum gîndeau şi se manifestau după Revoluţie şi securiştii de pe la noi). Iar a te simţi frustrat înseamnă a fi întors spre ceva din trecut, a nu-ţi putea organiza prezentul şi viitorul pentru că nu poţi trece peste probleme anterioare. Aş observa că lucruri similare, la un alt nivel, totuşi, se petrec şi în Ungaria, care, şi ea, mizează prea mult pe trecut. Nu întîmplător, partidele extremiste din Ungaria, care au obţinut scoruri considerabile la ultimele alegeri, se simt încurajate de orice modificare a graniţelor în Europa. Nu mai contează că performanţele economiei interne sînt dezastruoase. Un exemplu opus Ungariei ar fi chiar vecina şi fosta sa „parteneră" de imperiu – Austria. Un jurnalist de la *Der Standard* observa că, din stăpîna celui mai mare imperiu din Europa, ţara sa a devenit, relativ peste noapte, una mai degrabă mică, ceea ce nu i-a împiedicat pe austrieci să se preocupe de propria fericire, dezvoltîndu-şi şi modernizîndu-şi economia şi societatea în noile hotare, adaptîndu-se la provocările lumii moderne şi debarasîndu-se de orice fel de complexe istorice. Sigur că şi Rusiei (care numai mică n-a rămas după destrămarea URSS) i-ar fi de folos să se apuce de rezolvarea nenumăratelor probleme interne, fără să mai invadeze noi teritorii, să-şi valorifice corect uriaşele resurse naturale, fără să mai apeleze şi la nesecatele resurse de agresivitate. Se pare însă că drumul spre un viitor civilizat îi este încă obturat de logica sucită cu care s-a obişnuit de prea mult timp. Acea logică ce transformă albul în negru şi negrul în alb, în scopul întoarcerii lumii pe dos.

ready made

Joi, 4 februarie 1943

„După-amiaza, am stat acasă, ca să-mi fac corespondenţa, iar Duduia a fost să lucreze la Crucea Roşie, unde a bătut toate recordurile, făcând 105 bandaje în două ore."

Carol al II-lea, *Între datorie şi pasiune. Însemnări zilnice*, vol. IV (1943-1945), Editura Curtea Veche, 2000

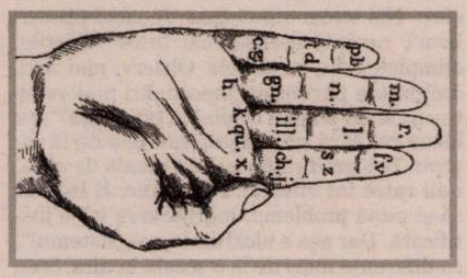

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Provincia

– alte măşti, aceeaşi piesă –

Nimic nu-i enervează mai tare pe concitadinii mei ieşeni decît uşurinţa cu care bucureştenii numesc restul ţării „provincie". Acum, dacă îmi este permis să încep cu o digresiune, aş observa că termenul în sine rămîne totuşi destul de inadecvat, prin originea sa clar depreciativă: „teritoriu cucerit de romani, în afara Italiei, supus ulterior administraţiei centrale". De aceea, ar trebui înţeleasă iritarea generată de auzul apelativului „provincial". Pe acest fond de antagonism semantic şi funcţional, existent între capitală şi provincie, multe ţări civilizate şi-au descentralizat, în ultimul secol, competenţele administrative la nivelul întregului lor teritoriu. Centrul politic al unui stat modern nu mai este, automat, şi centrul său economic, medical, educaţional ş.a.m.d. „Calităţile" respective sînt preluate, de obicei, în compensaţie, de alte zone. Cum spuneam, pe ieşeni, cu precădere, eticheta provincială îi deranjează. Fostă capitală el însuşi – devenit provincie din raţiuni strategice şi istorice –, Iaşiul are ambiţia de a fi furnizat, în ultimii două sute de ani, majoritatea proceselor de emancipare a societăţii româneşti, acceptînd, prin urmare, să fie orice – mai puţin provincie.

Meditînd eu deunăzi la creşterea şi descreşterea oraşului meu natal, mi-am amintit un text interesant, pe care, mărturisesc, nu l-am mai (re)citit din studenţie. E vorba despre satira scrisă de Mihail Kogălniceanu în 1844 – *Fiziologia provinţialului în Iaşi*. Fondatorul *Daciei literare* adaptează, de fapt, aici o analiză de moravuri a francezului Pierre Durand: *Physiologie du Provincial à Paris / Fiziologia provincialului la Paris*. Surprinzător în schiţa lui Kogălniceanu este că investigaţia mentalitară ironică se face din perspectiva ieşeanului (trăitor, iată, pe atunci, în capitală!) şi se aplică vizitatorului naiv. Ultimul poartă „numele" de *provinţial* sau *ţinutaş*, iar, după spusele autorului, „împărăţia" lui ar trebui să fie „foarte mare", întinzîndu-se „în Moldova, de la barierele Iaşilor (...) pînă la marginile principatului; această împărăţie a provinţialului este hotărîtă la nord prin Bucovina, la sud prin Valahia şi Turcia, la est prin Basarabia şi la vest prin Transilvania; ea cuprinde, deci, toată populaţia ţării, afară de Iaşi, unde sînt iaşeni, locuitorii capitaliei." O reprezentare falnică, să recunoaştem, unde paşnicul Tîrg al Ieşilor devine centrul lumii.

„O sută şaptezeci şi nouă de lei pentru o masă şi un pat!"

Urmărind însă atent explorarea ulterioară a paşoptistului, realizez că asocierea dintre Iaşi şi epitetul „paşnic" nu e poate cea mai adecvată. Se pare că sosirea ţinutaşului în oraş declanşează un adevărat război. Notează Kogălniceanu: „Ce ne pasă de unde vine *(ţinutaşul* – n.m), să fie de departe sau de aproape, de la miazănoapte sau de la miazăzi, dintr-un tîrguşor sau dintr-un oraş, de la Adjud sau de la Focşeni, de la Galaţi sau de la Cotnar, de la Herţa sau de la Bîrlad? (...) Îndată ce harabagiul sau surugiul i-a spus că se zăresc turnurile, întocmai ca patru fesuri, ale Mitropoliei, provinţialul îşi freacă ochii, îşi întinde vederea, (...) îşi scoate capul afară (...) şi se înalţă, dîndu-se cu totul priveliştii ce aşteaptă să se destindă dinaintea privirii sale." Cu inima zvîcnind de emoţie, bietul om îşi zice: „Iată-mă în cel mai frumos oraş al Principatului Moldaviei!" Bucuria îi este de scurtă durată. Cînd se apropie de bariera intrării în Cetate, vameşul („un fel de amfibie îmbrăcată jumătate turceşte, jumătate căzăceşte") opreşte trăsura şi-l întreabă pe provincial „cine-i, de unde-i şi unde trage?". Intimidat de întîlnire, „voinicul nostru (...) răspunde că-l cheamă Oboroc sau Poloboc, că vine de la Herţa sau de la Bacău şi că trage la hanul cutare, că acolo l-a trimis protopopul ţinutului." Dă să-şi continue voiajul, dar experienţa „capitaliei" abia a început.

„O altă amfibie vine şi-l întreabă de n-are marfă cu dînsul." Fără să mai aştepte o clarificare, acest al doilea „lucrător vamal" îi ia bagajul la o verificare amănunţită. „Îi scormoneşte prin ladă şi (...) dă peste cîteva lucruri ce seamănă a (...) potcoave de cal, învelite cu cea mai mare sîrguinţă în hîrtie vînătă. Ce-s aieste? întreabă el. Aieste, răspunde provinţialul, cu nevinovăţia sa obicinuită, îs nişte cîrnaţi uscaţi (...) cu usturoi, care la noi se fac tare buni şi i-am cumpărat înadins să-i duc prezent unui prieten ce am în Iaşi. Prieteşugul, răspunde amfibia, este un simtiment ce-l preţuiesc ca om, dar, ca cinovnic al Eforiei, nu trebuie (...) să uit că *(sic!)* cîrnaţii nu pot avea slobodă intrare în capitalie, ca unii ce sînt făcuţi din carne; şi carnea, precum ştii (...) este dată în otcup. Deci cîrnaţii se opresc la barieră şi se vor predstavisli locurilor mai înalte." Ţinutaşul – care „nu înţelege nimic din otcupuri şi monopoluri" şi care „ştie atîta că *(sic!)* carnea îi lăsată de Dumnezeu să fie mîncată" – îşi iese din minţi şi ajunge la un schimb de ghionturi cu „amfibiile". În fine, jefuit şi îmbrîncit, eroul merge la un han, unde, slavă Domnului, va fi tratat regeşte. Luxul şi slujitorul personal oferit aici îi dau senzaţia de „capitalie". După prima noapte, soseşte însă şi nota de plată: „o sută şaptezeci şi nouă de lei pentru o masă şi un pat!" Provincialului i se smulge, ziua în amiaza mare, punga cu bani, la fel cum i s-ar fi putut întîmpla noaptea în codru. Realizează că, dacă o ţine aşa, va sfîrşi ca datornic, în „temniţa statului", pe care o zărise de altfel, la sosire, dar o trecuse cu vederea, fascinat fiind de „uliţa aristocratică a Copoului, cu frumoasele sale palaturi."

Ştim cu toţii că păcatele părinţilor cad asupra copiilor pînă la a treia spiţă. Să ne amintim aşadar acest principiu, dragi ieşeni, ori de cîte ori rememorăm trecutul nostru de locuitori de capitală!

Codrin Liviu Cuţitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

aduse cu poșta

Talent de magistru

Am trecut, pînă acum, asemenea majorității dintre noi, prin mîinile multor educatori, de calibre diferite. Pe unii i-am admirat, altora nu le-am putut oferi decît respectul meu formal. Pe toți, însă, i-am priceput întrucîtva numai cînd am ajuns să privesc și eu, din spatele catedrei, oameni în formare. Traversînd cele mai tumultuoase perioade ale vieții – copilăria și adolescența – constați că, după terminarea școlii convenționale (sau, oricum, dincolo de latura ei formală), poți descoperi, în ce te privește, runele discipolatului autentic. Nu poate fi decît o intervenție divină, indescifrabilă pe moment, dar revelatoare în final, întîlnirea cu oameni care îți vor transforma decisiv chimia sufletească. Cert este că, oricît de înaintat în vîrstă și în știință ai fi, tot aștepți acea revelație umană care să rezoneze deplin cu datele adînci ale propriei firi. Cauți și aștepți acel om care să te vadă așa cum ești, nu cum ar vrea alții să fii, și care să aibă intuiția genială a devenirii tale. Convingerea pe care o am, acum, cu gîndul la cîteva astfel de persoane excepționale, este că esența ultimă a pedagogiei își transcende infinit toate normele explicite. Am întîlnit oameni care își doreau să-i „modeleze" cu orice preț pe ceilalți, aplicînd metode care, tocmai prin radicalismul lor motivațional, nu puteau evita falimentul. Pe aceștia nu i-am uitat, dar nici nu pot spune că figura lor se află în cel mai luminos compartiment al memoriei. În fond, un singur principiu educativ se reconfirmă mereu: oamenii se formează prin oameni (speciali). Cu mintea-mi purificată de prejudecățile pe care, din păcate, școala noastră le mai cultivă, la toate nivelele ei, am acum reprezentarea omului cu adevărat inspirator. A celui care, cum se spune, te zidește cu adevărat. Este posesorul unei eleganțe ludice detașate de orice crispare didacticistă sau zel moralizator. Fascinantul paradox este că de la un asemenea om înveți fără ca el să te învețe într-un fel anume. El însuși devine metoda ideală. Firescul cu care-ți împrumută frumusețile lui interioare vine tocmai din absența oricărei forme de obsesie paideică, în raport cu alteritatea. Acest gen de neîncrîncenare și subțirime formativă este semnul unui spirit într-adevăr distins. Ceea ce îi face pe unii – mulți – să-i amendeze o lipsă de rigoare, o clemență incompatibilă cu „adevăratul spirit de școală".

Îl prefer fără rest pe acest gen de mentor, celui preocupat maladiv să te îndrume la tot pasul, să-ți corijeze o atitudine sau să-ți „explice" infailibil ceva. Primul are *charisma* reconfortantă de a ști cînd și de ce să se oprească, așteptîndu-te răbdător să crești dinlăuntrul tău. Celălalt și-a găsit a doua natură în dăscăleala indigestă. Primul te înseninează, al doilea te înghesuie spiritual. Adevăratul profesor este capabil să-și refuze permanent automăgulirea subtilă a propriei omnipotențe pedagogice. Își poate, deci, trata reflexele profesionale, frecventînd, rafinat și cu o consecvență firească, dușul rece al autoironiei. Izbutește să se retragă (aparent) din circuitul tău formativ, cînd flerul său de magistru *născut, nu făcut* i-o dictează, pentru a te lăsa să „respiri". Privîndu-te, pentru un timp mai lung sau mai scurt, de influența lui tutelară, te lasă singur cu propriile-ți umbre, nu înainte însă de a-ți fi transmis știința și puterea cu care să le transformi în lumini. Acest lucru te nedumerește pe moment, dar ulterior îți dezvăluie genialitatea indicibilă a celui care te părăsește doar pentru a te regăsi. Sau pentru a te determina să-l cauți în continuare. Experiența *cumineçării* (în sensul atribuit de Noica acestui cuvînt) cu un asemenea om este într-adevăr memorabilă.

Marius CIOBOTĂ

un sport la Răsărit

Se tot vorbește în ultima vreme de „întoarcerea" unor rezultate grele, în meciuri retur sau chiar în cursul aceleiași partide. Echipele noastre rareori reușesc asta. Ce le lipsește pentru a reuși așa ceva mai des?

Bun, nu cred că trebuie să ne stigmatizăm. Nimeni nu-i chiar specialist în treburile astea. Dacă s-a întîmplat acum, în Europa League, e pentru că rezultatele inițiale au fost surprinzătoare, ca în cazul Valencia contra Basel – 0-3, apoi 5-0. Dar a fost nevoie de prelungiri, deci nu e simplu. Dinamo a întors rezultatul la Liberec. Steaua a făcut-o, mai aproape de noi, cu Ajax. Deci, se poate. Dar nu poate fi o regulă, prin însăși natura situației. E nevoie de cîteva condiții ca să răstorni un rezultat după o bătaie grea. Nu stă totul în minte, cum s-ar crede. Trebuie valoare și o perfectă înțelegere a ceea ce a produs înfrîngerea. Dinamo vorbea înainte de Steaua, după 2-5 în Cupă, de „o minune". Asta înseamnă că din analiza situației rezultă o calitate net superioară a adversarei. Cînd faci apel la miracole e o problemă cu mijloacele pămîntești. Și, sigur, trebuie să „îneci" opoziția într-un ocean de voință, astfel încît cei din față să se simtă pierduți, să piardă siguranța și adăpostul scorului de la care pleacă înfruntarea. Să-i panichezi. Să nu mai vadă orizontul. În sumă, să crezi atît de tare, încît ceilalți să-și piardă credința. S-au întîmplat meciuri în care, în ciuda rezultatului liniștitor pentru una dintre combatante, întoarcerea destinului să apară plauzibilă, palpabilă. Cum a fost, din păcate, cu Steaua la Middlesborough. Chestiile astea îți rămîn pe creier. Ajungi să crezi în vreo slăbiciune națională. Nu e așa, oricît ar fi fost de traumatizant. E doar o capcană. În care cad cei incapabili să-și imagineze scenariul cel mai rău posibil. Or, în treaba asta sîntem specialiști.

Radu NAUM

PUBLICITATE

FIICA REGIMENTULUI DE DONIZETTI

WIENER STAATSOPER

GRAND CINEMA&MORE

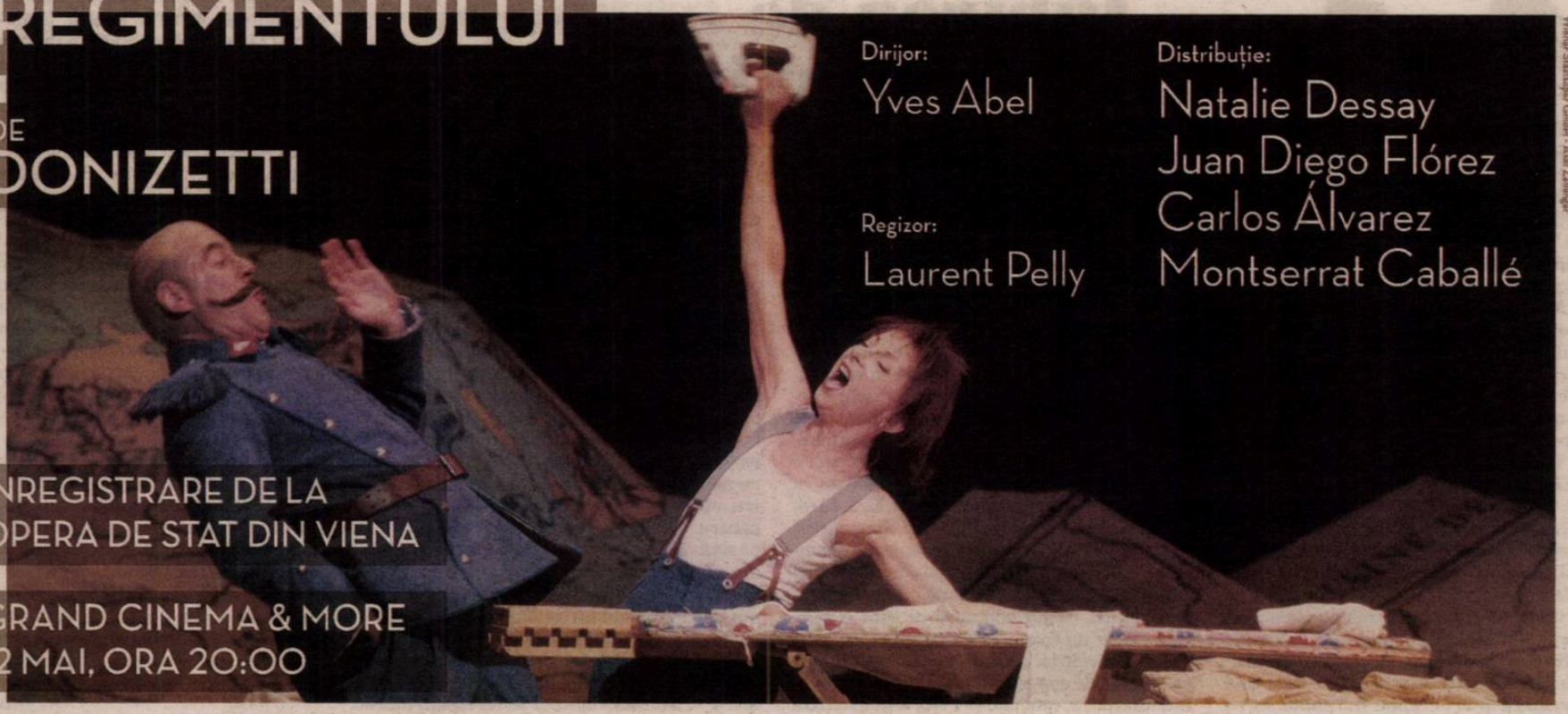

Dirijor: Yves Abel

Regizor: Laurent Pelly

Distribuție: Natalie Dessay, Juan Diego Flórez, Carlos Álvarez, Montserrat Caballé

Wiener Staatsoper GmbH - Axel Zeininger

ÎNREGISTRARE DE LA OPERA DE STAT DIN VIENA

GRAND CINEMA & MORE
12 MAI, ORA 20:00

RISING ALTERNATIVE · major · UNITEL CLASSICA

www.grandentertainment.ro

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Pentru bucate, care și în ce lună, și cînd să să mănînce

Cînd lumea se învîrtea în jurul unor reguli, mîncarea, trupul, timpul se orînduiau cu grijă și teamă de spiritele libere ale naturii. De aceea, oamenii au înregistrat toate aceste temeri care ar fi putut să-i molipsească prin ignorarea lor. De pildă, posesorul unui miscelaneu din secolul al XVIII-lea consideră oportun să rețină bucatele „care și în ce lună, și cînd să se mănînce". Sînt notate, astfel, superstițiile legate de consumul alimentar și nu numai. Iată-le: „Septembrie: gustă lapte dulce pînă mănînci și-ți va fi bine preste an. Octombrie: să te păzești de spălare la cap pentru ca să nu se scornească întru tine năjitu și tuse și să vie la tine la anu. Noiembrie: să te păzești de usturoiu că la al treilea an să vor scorni la tine boale. Decembrie: să te păzești de varză ca să nu dobîndești la vară boală grea și friguri. Ghenarie: să te păzești de apă și să bei vin pă nemîncate ca să nu te stăpînească vîntul cel rău peste an. Februarie: să mănînci toate bucatele cu oțetu și-ți va fi bine. Martie: să te păzești a nu spune visul ce-l vei visa în această lună nimănui, căci va fi bine. Aprilie: să te păzești de napi, să nu guști ca să nu se scornească răutăți întru tine. Și al cincilea an să va arăta la tine. Mai: să te ferești de piftie și de căpățînile să nu se scornească întru tine boala inimii. Și pînă la anul al doilea te vei afla cu mare durere și rău. Iunie: Să te păzești să bei apă pă nemîncate în toată vremea, și vin cu apă amestecat ca să nu se afle tusea. Iulie: să te păzești de bucate calde și să mănînci tîrziu, că să nu ți să scornească lingoare. Avgust: să nu mănînci dimineața poame, nici alt nimic, ci să mănînci în diseară bucate calde că să va dăpărta de la tine tot răul. Acestea păzindu-se nu mai veți pătimi de sminteală."

Dincolo de acestea, pe care nu prea le-am mai întîlnit, există o serie de interdicții igienico-medicale curente (regăsite și în cartea lui I.A. Candrea – *Folclorul medical român comparat),* dat fiind că ne trec și astăzi prin minte cînd, instantaneu, ne înfruptăm dintr-o varie „specie" supusă opreliștilor. Și voi pleca de la una dintre ele: „Dacă mănînci pîine spurcată (pișcată) de șoareci, capeți bășici pe limbă." Port încă pe limbă toate bășicile copilăriei mele, căpătate de la șoareci imaginari pe care doar bunica era capabilă să-i vadă. Așa cum tot ea dregea gălețile de apă cu aghiazmă, bine parfumată cu busuioc, după ce poposise, prin ele, pe vremea nopții, vreun șoricel rătăcit și însetat. Aghiazma avea darul de a anula spurcăciunea și de a face reutilizabil recipientul. Credeam. Așa cum știam deja că Lina a Floarei avea un copil nătîng, că se hrănise numai cu ceapă pe vremea sarcinii; că Petrică era bîlbîit pentru că măsa mîncase cu linguroiul direct din oala de pe foc; că Lenuța adusese pe lume gemeni că mîncase prune îngemănate; că Marilena pierduse sarcina după ce trecuse pe lîngă cuptorul vecinei, unde se coceau cozonacii. Și pofta nesatisfăcută se răzbunase... Mai erau, apoi, altele care te scoteau la munca cîmpului dis-de-dimineață: cîntecul cucului sau al pupezei trebuia să te găsească cu stomacul plin, altminteri halena îți era alterată; bucata scăpată jos aparținea mortului, așa cum băutul apei din urcior îți provoca un mare urcior... Și mai țin minte toate paharele pline și strachinile cu pomană, oferite prin vecini ca ofrandă morților, la fiecare sărbătoare. Că era păcat, mare păcat să mănînci înainte de a fi împărțit hrană pentru sufletele celor plecați, așa cum era păcat, mare păcat de a te așeza la masa de Paști înainte de a fi hrănit și îngrijit animalele din grajd și de prin curte, de a fi udat florile din grădină.

Aprilie: să te păzești de napi, să nu guști ca să nu se scornească răutăți întru tine.

Astăzi, înghesuiți în cutiile modernității urbane, ne-am cam rătăcit. Vor fi avînd toate astea un rost în bunul mers al vieții și le va fi îmblînzit omul timpului trecut spiritele rătăcite cu fel de fel de „farmece", de care iarăși nu prea ne mai pasă... Vom fi oare capabili să creem altele?

Constanța Vintilă-Ghițulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniți, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernități românești (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

Decizia luată de autoritățile de la București de a-mi interzice intrarea în țară este de o extremă gravitate. Poporul român și opinia publică mondială vor putea vedea că responsabilitatea pentru acest act aparține exclusiv celor care au luat-o. Doresc să repet că am ales să mă reîntorc în România după 42 de ani de exil pentru ca, în sînul românilor, să împărtășesc cu ei Sfintele Sărbători de Paști, care au pentru noi toți o atît de adîncă importanță religioasă. În anul acesta ele sînt și un puternic simbol al speranțelor de renaștere spirituală și morală a națiunii noastre, după atîția ani de suferințe. Speram bineînțeles, cu această ocazie, să mă înclin în reculegere memoriei tuturor românilor căzuți în lupta pentru făurirea unei adevărate democrații în țara noastră. Acestea erau deci țelurile vizitei mele, vizită căreia autoritățile de la București au ales să i se opună în ultimul moment, întrebuințînd ca justificare argumente pur politice. În ciuda acestor împrejurări, țin să subliniez din nou dorința de a-mi servi patria cu toată energia în eforturile sale de a crea o democrație în sensul plin adevărat al acestui cuvînt. Amenințat cu execuția unei mii de studenți-ostatici și forțat să abdic la 30 Decembrie 1947, mi-am păstrat cetățenia română și nici unul din guvernele comuniste, timp de 42 de ani, nu a încercat să mi-o retragă. În ciuda acestui fapt, actualul prim-ministru al Guvernului Provizoriu de la București [Petre Roman, *n.R.M.]* a ales, în mod public, să pună la îndoială cetățenia mea română. Mă simt deci obligat să reiterez că posed încă pașaportul meu român pe care, însă, nu l-am reînnoit niciodată, refuzînd astfel să accord orice legitimitate regimului care a urmat. În ceea ce mă privește, această problemă nu numai că nu se pune, dar nici nu există. Cum de altfel nu există nici pentru toți ceilalți români care prin forța circumstanțelor au trebuit să-și aleagă o altă cetățenie.

MIHAI I AL ROMÂNIEI
Geneva, 13 aprilie 1990

În Mircea Ciobanu, *Convorbiri cu Mihai I al României,* Humanitas, 1991

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Iubirea de aproape face minuni

Cîteva zile înainte de Paști. Tristețea începe odată cu stricarea vremii. Într-o primăvară curajoasă, totul se prăbușește, brusc, în ploaie și frig. Chipurile compatrioților, adineaori luminoase, se încruntă și se schimonosesc. Traficul de pe străzile Capitalei explodează ca un covor de bombe cu noroi. Se claxonează, se urlă, se urăște. Mulți locuitori ai Capitalei au sărbătorit venirea zilelor cu soare, scoțîndu-și mașinile. Lumea iese la soare în mașini. Dacă plouă, aceiași locuitori își iau mașinile pe post de umbrelă. Orice-ai face, străzile sînt sugrumate. Fiecare român îl urăște pe celălalt pentru că a ieșit cu mașina și aglomerează locul. Dacă ai număr de Suceava, Arad, Galați, orice altă localitate în afara Capitalei, ești urît de două ori mai mult. Ce cauți aici, să îngroși și tu înghesuiala noastră? Cei care, printr-o minune, au scăpat de virusul urii sînt – în cel mai bun caz – extrem de nervoși.

Pe vremea asta cruntă, mă duc la o „Alimentară" din centru, să-mi iau ceva de-ale gurii. De fiecare dată, doamnele care vînd acolo, cu rare excepții, se uită la tine ca și cînd te-ar pocni că le-ai deranjat în timpul serviciului. Te-ar scalpa. Cere-le ceva feliat, nu din grămada oxidată pe care au aranjat-o în scîrbă alaltăieri. Se vor uita la tine și, cu privirile lor, te vor terciui cu roata, mai rău decît au pățit-o eroii martiri ai neamului. Ca răzbunare, îți vor tăia niște felii groase, cît ușile adăposturilor antiatomice. Tu, deși crăpi de nervi, cu zîmbetul pe buze, politicos, le vei ruga să păstreze lespezile alea pentru excentrici, și le vei sugera să mai taie jambonul ăla încă o dată, dar nu cu topoarele. Dacă în clipa următoare ai un pic de reflux, urmat de o criză de ulcer perforat, să știi că e de la blestemele pe care doamnele vînzătoare le deapănă în minte, ca pe un cîntec de șezătoare învățat din străbuni. În timp ce tai feliile alea, ar scuipa în ele, din adîncul sufletului, dacă ai întoarce privirea măcar o secundă. Ori de cîte ori le-ai spune, la intrare, un „Bună ziua!", îți vor răspunde, invariabil, cu... „Poftiți!" sau „Spuneți!". Tu mai zici o dată: „Bună ziua!" Cu o privire înecată în sînge, care spune ceva de tipul „Ești surd, boule?", îți vor răspunde: „Daaa! Spuneeeți!"

La celălalt raion mai deranjezi o doamnă, care încă nu-ți rupe o mînă pentru că ai salutat politicos. „Bună ziua!" mai zici tu, ca un bou surd ce ești. Nimic. Nici măcar nu se mai întoarce spre tine. Vorbește cu o colegă. Ai deranjat-o. Nu-i nimic, ea-și vede de conversație. Ailaltă sesizează, într-un tîrziu, mojicia, și-i zice ăsteia că are un client. Parcă a șoptit ceva la urechea lui Beethoven, înainte ca marele compozitor să se stingă. Dincolo de timpan, e o liniște mai profundă ca-n Groapa Marianelor. Pe o pleoapă cu rimel brînzit, adunat în granule mici, ca de smoală, citești un mesaj care s-ar putea să-ți fie adresat: „Da' mai uită-te-n creierii mă-tii și la alte rafturi, pînă termin eu de vorbit aicea! Ești handicapat? Nu vezi că discut cu cineva?" Într-un tîrziu, ailaltă se simte și pleacă. Ai rămas cu adversarul. Privirile au scăpărări de cuțite care zboară prin tot magazinul. N-o privești, de teamă să nu-ți arzi ochii, ca de la sudură.

Ceri un păstrăv afumat. O vezi că moșmondește ceva p-acolo, și treaba asta-ți atrage atenția. Umblă de nebună prin hîrtiile de împachetat, de parcă ar avea de învelit un pian cu coadă. Oare ce dracu o fi făcînd? Aha! Camuflează ceva. E clar ca lumina zilei. Nervoasa ascunde ceva sub kilele de hîrtie. Pune marfa pe cîntar, după care scoate vreo patru etichete autocolante, cu care sigilează pentru eternitate pachețoiul rezultat. Iau păstrăvul hiperîmpachetat, fac doi pași, mă-ntorc cu spatele la ea și-l desfac. Trece o vreme pînă cînd dau la o parte cele cinci mii de rînduri de hîrtie. Peștele e plin, pe-o parte, din cap pînă-n coadă, de mucegai alb, pufos, ca o păpădie. Brusc, am intrat în ordinea războiului personal cu doamna vînzătoare. Vreau răzbunare! Fac un stînga-mprejur, desenîndu-mi în cap succesiunea de mișcări la relanti, coregrafia momentului în care, după un salt cu dublu șurub, ținînd păstrăvul afumat de cap, o plesnesc peste gură, din zbor, cu partea mucegăită. (Rog ONG-urile să nu se autosesizeze, ci să interpreteze finalul frazei anterioare ca pe un fragment dintr-un scenariu ficțional.)

Noroc că nu-mi iau elan să fac saltul de shaolin, pentru că n-aș fi calculat bine distanța pînă la țintă. Pentru cîteva secunde, n-o mai văd. Intru în panică. Unde e adversarul? O descopăr, prăvălită în vitrină, răschirîndu-și mîinile și căutînd ceva la care nu prea poate ajunge. Înțeleg într-o clipă că pot cîștiga inițiativa atacului și mă repliez în unghiul mort al inamicului, la capătul vitrinei, ținînd-o sub observație, ca un lunetist răbdător. E evident ce face. Și-a dat seama că păstrăvii sînt mucegăiți ca dracu. Încearcă să-i scoată de la vedere pe ăia învechiți evident, pe ambele părți, și să-i întoarcă în sus, cu fața sănătoasă, pe ăia mucegăiți doar pe-o parte. Aș filma-o cu telefonul, dar nu se văd detaliile. Cum să probez în fața opiniei publice internaționale nenorocirea pe care o face în fața mea?

La un moment dat, cu mîinile încărcate de păstrăvi mucegăiți, dă să plece, dar ridică privirea și mă vede. Nu-i dau timp să reacționeze și mă reped la ea, arătîndu-i mizeria pe care mi-o împachetase. Nu mai am vreme de nici un discurs, și-i spun dintr-o suflare: „Cum e posibil așa ceva? E foarte urît ceea ce faceți!" Se uită la mine, prin mine, dincolo de mine, trece fără să zică nimic, afișînd pe față un soi de încrîncenare amestecată cu o vagă îngrijorare. Înainte de a intra în depozit, o aud pronunțînd următoarea tranșă lingvistică, pe care o reproduc întocmai: „Eee... acuma... căcat!"

(va urma)

Cătălin Ștefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Dana FODOR MATEESCU

Cum să te angajezi la erotic-line

Racolarea persoanelor care lucrează la linia erotică, chat, video-chat se face de obicei prin intermediul anunţurilor de la mica publicitate sau pe Internet. Posibilele angajate sînt ademenite cu un salariu avantajos şi o muncă destul de liniştită. Ce e mai departe, nimeni nu mai ştie.

M-am dus şi eu, în urmă cu cîţiva ani, trimisă cam forţat de un fost şef de la un ziar. Am sunat la un număr de telefon descoperit într-un minunat cotidian central şi mi-a răspuns o voce caldă, masculină. I-am explicat că vreau să mă angajez. „Programul este în trei schimburi şi trebuie să aveţi între 18 şi 45 de ani. Nu uitaţi să veniţi cu o copie după buletinul de identitate, ca să ştim şi noi cu cine discutăm." Cînd am întrebat de salariu, tipul s-a făcut că are o muscă în ureche şi m-a invitat politicos să vin „la firmă, să ne vedem *face to face*". Mi-a dat adresa, dar nimic mai mult. Era bine şi atît.

Am ajuns într-o dimineaţă călduroasă la sediul firmei, care era situată într-un bloc din zona fostului cinematograf Lira. Uşa blocului era deschisă. Am urcat. M-a ajuns din urmă o femeie grăsună, cam la vreo 35 de ani, gospodină în toată regula, cu o paporniţă de la Carrefour într-o mînă. Se vedea că şi-a vopsit recent părul acasă, în baie, pentru că era mînjită pe frunte şi pe urechi. Năduşită, abia respirînd, zice: „Donşoară, nu ştii matale unde e ăia dă angajează fete să vorbească măscări la telefon pă bani? Pă mine mă cheamă Elena în buletin, da' poţi să-mi zici Nuţi, că aşa mă strigă toţi."

Am urcat amîndouă, eu din ce în ce mai debusolată, ea din ce în ce mai voioasă, de parcă se ducea la cules de muşeţel cu nişte colege de clasă. Pe la etajul unu am dat de trei zîne frumuşele, care fumau în draci. Aveau o ţinută standard: blugi cu talie joasă, ombilicul la răcoare, tricouaşe şi bluziţe colorate. Una dintre ele era revoltată: „Ce vreţi, să muncesc ca tîmpita în trei şchimburi, *fultaim?* Mie nu-mi convine! Şi ăştia nici nu ne dă bonuri dă masă!"

Cînd a auzit aşa ceva, „prietena mea", Nuţi, odată s-a sufocat, şi-a bulbucat ochii şi-a răcnit ca Xena Războinica înainte de atac: „Ceee? Nu ne dă bonuri dă masă? Asta nu e bine! Pă mine nu mă primeşte bărbatu' fără bonuri dă masă! Am copii dă crescut!"

Între timp, au mai urcat pe lîngă noi două femei care sperau să se angajeze la aceeaşi firmă. Am conversat în şoaptă cu una dintre potenţialele operatoare care staţionau pe hol. O chema Cris şi era dulce foc. Făcea gropiţe cînd rîdea. Avea doar nouă clase de liceu şi un iubit „cam enervant", pentru că nu era de acord cu ea să se angajeze ca operatoare erotică.

Într-una din camere a sunat telefonul. Un bărbat nevăzut a răspuns. „Discutăm despre asta la sediu", a zis. „Nu, nu vă cerem nici o diplomă de studii. Puteţi să aveţi şi zece clase, nu ne interesează decît să ştiţi limba italiană sau engleză."

Lîngă Cris, cea cu gropiţe, a mai apărut o tipă de vreo 45 de ani. Lată, sănătoasă, uşor mustăcioasă şi cu o palmă cît tigaia. Aprigă muiere, pun pariu că ridica aragazul cu toate oalele pe el, pline cu mîncare. Locuia în Bucureşti şi tocmai divorţase. A povestit fetelor că ea a mai fost angajată la sexy-line, ştia cu ce se mănîncă asta, era obişnuită cu „operaţiunile digitale". A ieşit la pensie în 2004 „pă caz dă boală" şi muncea pe unde apuca, pentru bani. „Bărbatu' meu m-a lăsat cu trei copii, a plecat în Spania, la căpşuni, şi s-a încurcat p-acolo cu una din Titu, dusă şi ea acolo, tot la muncă. M-am răzbunat. M-am angajat la o firmă de telefonie erotică. Aveam un salariu mişto, 300 dă euro, plus pensia şi alocăţiili copiilor. Lucram dă noapte. Mă, la început, mi-a fost greu, zău! Nu ştiam că se zic, o bunghesc pă engleză niţel, ştiu ceva spaniolă, că şase luni am cules şi io căpşuni. Dup-aia m-am obişnuit. Ce era la gura mea, să te ţii! Pentru bani ziceam numai porcării! Erea unii care îmi cerea să-i înjur, să-i spurc. Aaa, ce le mai făceam. Mă uitam la poza lu' Fane, bărbatu-meu, o ţiu cu mine la muncă, şi dă-i – *«Fuck You»* şi *«Dă puta madre, figlio dă putana»*, le mergea fulgii! Dă multe ori, atunci cînd discutam cu un client, mă gîndeam ce fel de mîncare să fac în ziua aia cînd mă întorc acasă: ostropel sau macaroane?! Ăla gemea la telefon, iar eu mă perpeleam în adîncurile sufletului că fiică-mea, Geta, are nevoie dă başcheţi noi sau mă gîndeam că lu' Titi, băiatu' mijlociu, tre' să-i fac buletin în iulie, că împlineşte paişpe ani. Acu' am venit la ăştia să mă angajez. Voi ce ştiţi, plăteşte bine? Că trebuie să-i fac paşaport lu' Geta. Are 19 ani şi vrea să plece în Spania, tot la căpşuni, ca ta-su."

Le-am lăsat să sporovăie, pentru că mi-a venit rîndul la „audiţie". „Ai mai lugrat la erotig-line?", m-a întrebat şeful, fără să mă privească. Posibil să fi fost turc. „Nu." „Unde-ai mai vost bînă agum?" „Păi am vîndut treniguri la magazinul Unirea, pantofi la un butic, fulare tricotate de mamaia, în piaţa Moghioroş, pastă de dinţi..." „Bine, bine, da la galgulatoare de bricepi, jtii să desghizi unu, să intri be Internet? În limba engleză jdii să vorbejti? Gîte glase ai?" „Deci liceul..." „Bine, bine. Ejti măritată?" „Da." „Şi bărbat de lasă noabtea să blegi dîn bat?" „Mă lasă, are încredere..." „Băi, adunci du o ză vii noabtea. Da' ma îndîi vreau ză de brobez, să văd dagă jdii engleză. Ză vii la noabte!" Şi a rînjit la mine „fermecător", cu toată mustaţa lui neagră, ca să înţeleg.

N-am semnat nimic, mi-a făcut o copie după buletin, mi-a luat numărul de telefon şi atît. Am ieşit rapid. Îl înjuram în gînd pe şeful care m-a trimis aici. Pe hol, m-am lovit de Nuţica. Era toată roşie de nerăbdare. „Ei, ce ţi-a zis ăla?" „Nu cred că mă mai cheamă", i-am răspuns făcînd pe trista. „Fată, nu fi amărîtă, las că s-o găsi şi pentru tine ceva, pă undeva. Nu dispera! Dă-i în mă-sa dă *tînpiţi*. Hai că intru io. Zi-mi baftă!"

***Dana Fodor Mateescu** este jurnalistă.*

PUBLICITATE

ZOLI TOTH PROJECT

Raiffeisen BANK
Reuşim împreună.

BACH IN SHOWBIZ TOUR APRILIE-IUNIE 2014
J. S. BACH reinventat în cel mai ritmat spectacol multimedia

MUZICĂ
ADRIAN ENESCU

ARTIŞTI
MARIMBA / VIBRAFON ZOLI TOTH
VOCEA AMALIA GÎSCĂ
VIOLONCEL FLAMINIA NASTAI
PERCUŢIE BOGDAN POP

PROIECŢII 3D
LES ATELIERS NOMAD

30 APRILIE - 5 IUNIE / INFORMAŢII SUPLIMENTARE PE WWW.ZOLITOTH.RO

PLOIEŞTI, 30 APRILIE, FILARMONICA "PAUL CONSTANTINESCU", ORA 19.00

ORGANIZATOR · DESIGN VESTIMENTAR · CO-PRODUCĂTOR · EVENIMENT PREZENTAT DE · PARTENER MEDIA PRINCIPAL · PARTENERI MEDIA NAŢIONALI

PUBLICITATE

CLUBUL DILEMA VECHE

Miercuri, 30 aprilie 2014, ora 18
Colegiul „Noua Europă", str. Plantelor nr. 21

CUM VORBIM DESPRE TRECUT

Invitaţi: Ana Blandiana şi Romulus Rusan

Moderator: Matei Martin

BURSA BINELUI
Un proiect BCR

vodafone

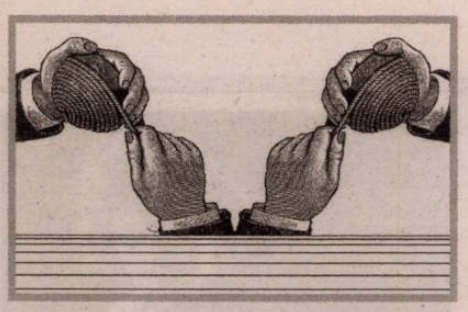

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Putin şi poporul rus

– faţa televizată a nazismului rusesc –

Atmosfera seamănă cu mitingurile de la Nuremberg, în care poporul german îi mulţumea lui Hitler pentru Austria şi pentru noul Reich. Doar că acum se întîmplă la televizor şi este regizat pentru ca poporul rus să-i mulţumească lui Vladimir Putin pentru Crimeea. Moderatori slugarnici anunţă entuziaşti la început că poporul a inundat televiziunea cu mesaje şi că cele mai multe dintre ele încep cu „Mulţumim pentru Crimeea". Este emisiunea anuală în care Vladimir Putin răspunde întrebărilor de la telespectatori, se transmite pe trei canale de televiziune şi pe trei de radio. Spectacolul televizat din 17 aprilie merită analizat atent – o traducere oficială găsiţi pe site-ul Kremlinului (eng. kremlin.ru/news/7034).

Simbioza între Putin şi poporul rus, întru glorie imperială, este o provocare încă subestimată. Nu se vor opri la Crimeea, nici măcar la Ucraina. Emisiunea nu este o dezbatere, ci un exerciţiu de adulaţie – doar pe alocuri s-a lăsat impresia de pluralism, pentru ca opoziţia şi intelectualii liberali să nască furia poporului. Moderatorii nu moderează, ci ling orgoliul şefului, publicul nu cere socoteală, ci îl laudă pe Führer, cerşindu-i mici favoruri. Se începe cu o vizită la Sevastopol, „oraş-erou" – zice o moderatoare înfierbîntată. Acolo, mulţimea s-a adunat să-l salute pe conducător – „studenţi, pensionari, veterani, muncitori, doctori, reprezentanţi ai unităţilor de autoapărare" – prezintă un alt moderator. Poporul, cum ar veni.

Întrebările sînt puse la modul „domnule preşedinte, unii zic...", *unii* fiind occidentalii haini sau slugile lor din Rusia. Servit astfel de moderatori isterizaţi şi isterizanţi, Putin e calm şi calmant: sîntem puternici, staţi liniştiţi. Cînd nu sînt isterici, sînt linguşitori: domnule preşedinte, dar cum aţi luat decizia legată de Crimeea, ne-aţi făcut o surpriză... Putin zice că nu a fost plănuit, pur şi simplu ruşii de acolo erau în pericol să fie supuşi unui genocid şi atunci a fost nevoit să intervină. Totuşi, cum se măsoară pericolul de genocid, cîţi ruşi din Crimeea au păţit ceva înainte de a ajunge Putin la concluzia că trebuie salvaţi? – dacă vă trece chestia asta prin cap, aveţi instincte bune. Dar nu acolo, nu în spectacolul de slăvire a conducătorului. Un alt moderator ia cuvîntul şi începe aşa: „Aş zice că modul în care planul a fost executat a fost unic şi fără precedent în istorie."

Nici mai mult, nici mai puţin decît unic în istorie – dar care plan, domnule, că tocmai a zis că nu fusese planificat? Da, Vladimir Putin observă scăparea: „Nu. Nu a fost planificat sau pregătit, a fost executat pe moment, dar a fost executat cu profesionalism, aici aveţi dreptate."

Ai senzaţia aceea că pînă şi Putin însuşi e jenat, ca în bancul acela vechi cu Brejnev care stă întins pe plajă şi un cîine îl linge în locurile intime, la care el zice plictisit: „Ei, tovarăşi, exageraţi!"

Şi apoi începe fluviul de întrebări de la popor: domnule preşedinte, dar cum e cu salariile şi pensiile? Conducătorul le ia pe toate la rînd şi cu răbdare: pensiile din Crimeea vor fi dublate, să fie cît în Rusia, salariile – mărite. „Dar industria?" întreabă alt entuziast. Şi industria, o refacem, sigur că da. Dar turismul? Normal, cum să nu. Are cifre, statistici – ori conducătorul ştie tot anuarul statistic pe dinafară, ori întrebările de la popor erau cunoscute dinainte. Cîteva zeci de minute continuă să inunde poporul cu daruri.

E veselie, e sărbătoare. La un moment dat, o moderatoare se plictiseşte de atmosfera asta cu Moş Crăciun şi aruncă o bombiţă – reproduc ca atare dialogul între doi moderatori şi Putin:

„Maria Sittel: Avem un mesaj de pe site: «Cine erau tinerii aceia, totuşi? Semănau cu nişte ruşi.»

Vladimir Putin: Care tineri?

M.S.: Acei tineri politicoşi.

Kirill Kleymenov: Acei «omuleţi verzi».

V.P.: (...) Bineînţeles, cadre din Rusia au asistat forţele de autoapărare din Crimeea. Au acţionat într-o manieră civilizată, dar decisă şi profesionistă."

A doua zi, presa internaţională avea să reţină asta ca ştire: Putin recunoaşte că au fost militari ruşi în Crimeea, unele ziare au relatat greşit că i-ar fi numit „omuleţi verzi". Nu el, ci moderatorul le-a zis aşa. Dar observaţi atmosfera de glumă, de voie bună. Oamenii ăştia se hăhăie. După ce Rusia a trimis în altă ţară oameni înarmaţi fără însemne militare (= terorişti, din punct de vedere al legii internaţionale), preşedintele ţării şi ziarişti de seamă, pe trei canale TV şi pe trei de radio, vorbesc despre asta la modul şi deschis, şi mistocăresc: omuleţii noştri verzi, hihi, profesionişti, au ajutat pe cei din Crimeea să prevină genocidul, hihi. Nu există fereală, nu există ruşine. Sîntem în logica „punem nişte morţi în uniformă germană şi zicem că Polonia a început războiul". Va fi credibil? Nu. Dar ce pot să ne facă? E bine, e corect? Cui îi pasă? Sîntem şmecheri, facem ce vor muşchii noştri. Hihi.

Acelaşi moderator cu omuleţii verzi redevine serios: un telespectator îl ceartă pe Ianucovici că a fugit, ar fi trebuit să moară ca Allende din Chile. Apoi îl scrutează pe conducător: domnule preşedinte Putin, aţi lupta pînă la capăt pentru independenţa ţării noastre? Domnul preşedinte dă un răspuns lung şi complicat (adevărul e că tipul nu e briliant ca vorbitor, mai degrabă plictiseşte – are doar avantajul că pare sigur pe sine), îl apără pe Ianucovici (nu a fugit, s-a dus pînă la Doneţk, unde avea nişte treabă, şi fasciştii, pac, au luat Kievul) şi apoi zice ritos: ştiţi doar că am lucrat în KGB, am fost educat pentru loialitate absolută pentru popor şi ţară. Ferice de popor!

Un scriitor de frunte deplînge lipsa de patriotism a tineretului, ce e de făcut, domnule preşedinte?... Staţi fără teamă, avem noi grijă şi de tineri. Şi tot aşa o ţin.

Totuşi, există unii ruşi care par că nu sînt de acord. Ce facem cu ăştia? Ca să nu mai zică lumea că e dictatură în Rusia, există în studio nişte opozanţi. Moderatorii au o oarecare jenă să îi bage în discuţie. Introducerea e sfioasă, sună aşa: „Probabil că ştiţi că unii nu sînt de acord cu dumneavoastră şi vorbesc cu voce tare de pe anumite platforme, sînt agresivi, ba chiar cer ca să se tragă în soldaţii noştri sau publică liste cu oameni care să fie sancţionaţi de Statele Unite." Se simte furia crescîndă în vocea moderatorului. Se înţelege ideea: cum e posibil să existe asemenea oameni? Putin zice cu tristeţe: „E adevărat." Simţi aşa un oftat în public: Nzt-ntz-ntz! Tatyana Stolyarova, moderatoarea care stă lîngă cineva din opoziţie, îi va da cuvîntul, dar înainte ca trădătorii să poată vorbi, ţine să liniştească poporul: „Vreau să reamintesc că cei care au vorbit împotriva poziţiei Rusiei în Crimeea sînt o minoritate absolută. Se vede clar din sondaje. Totuşi, sînt oameni cu profil public, politicieni, muzicieni şi actori, vocile lor se aud. O avem cu noi pe Irina Hakamada. Care e opinia dvs.? Întrebarea este..." Dar Putin intervine şi întrerupe întrebarea: „Ira, chiar eşti împotriva noastră în Crimeea? Cum ţi s-a pus această etichetă?" Audienţa este încremenită. Hakamada a candidat împotriva lui Putin, la un moment dat, este o liberală şi a fost, odată, speranţa democraţiei în Rusia. Ce va spune acum? După o asemenea introducere, va fi contra anexării Crimeei? Mai ales că Putin a ajutat-o: e o etichetă, nu-i aşa, Ira, nu ai cum să fii împotrivă, nu-i aşa, Ira?

Ira răspunde: „Domnule Putin, nu e prima dată cînd sînt etichetată, nu vă fie teamă. (...) Rezidenţii din Crimeea au vrut mereu să fie parte din Rusia. Ce s-a întîmplat s-a întîmplat. În orice caz, sînteţi un învingător. Aţi condus o operaţiune uimitoare, fără să trageţi un singur foc. Vreau să vă felicit pentru onestitatea de a recunoaşte că «oamenii verzi» erau militari ruşi care i-au protejat pe ruşii de acolo într-o manieră paşnică. E important să spunem aceste lucruri în mod public, ca să nu existe speculaţii." Şi Ira continuă să pună o întrebare lungă şi complicată, în care avertizează că e pericol de război, că totul depinde de Putin şi de Statele Unite, şi că ar trebui găsit un compromis în Ucraina, pentru regionalizare, înainte de alegerile din 25 mai, şi apoi recunoaşterea acestor alegeri atît de Rusia, cît şi de Occident. Săraca Hakamada, mă uit la ea – fragilă, izolată în adunarea de adulatori. Prezentată de jurnalişti lingăi la modul: „Şefu', există unii infami care vă critică, ia pune, fă, o întrebare, ai dracu' de vipere ce sînteţi..."

Nu are curajul să-l critice pe Putin şi îl felicită amar, la modul „sînteţi un învingător". Îl felicită (ironic?) că i-a recunoscut pe omuleţii verzi, fără hăhăieli, de data asta. Apoi trasează un plan de pace pentru Ucraina, de înţelegere. „Oameni simpli vor suferi, domnule preşedinte." Aproape îl imploră pe conducător să facă pace. Eşti învingător, ai Crimeea, poţi opri asta. Pentru asta a participat Hakamada la mascaradă? E curajoasă, sau face parte din scenariu, joacă rolul opoziţiei loiale a maiestăţii sale, ţarul? Ce ai vrut să faci, Ira? Pentru ce?

Putin răspunde cu dispreţ, dă lecţii. Ucrainenii să facă pace între ei, noi vrem să-i apărăm pe ruşii de acolo. Şi peste două fraze condescendente, aruncă bomba: apropo, tot estul Ucrainei e, de fapt, Noua Rusie – Doneţk, Harkov, Odesa erau ale noastre, ale ţarilor, le-au dat sovieticii ucrainenilor. Şi fraza asta va face ştire a doua zi. Practic, Putin a spus că logica din Crimeea se aplică acum la toată Ucraina de Est. Săraca Ira! I-a spus să se gîndească la oameni, i-a spus că e învingător, a mîngîiat orgoliul brutei, dar nu, mai e ceva de luat, vrea totul.

Spectacolul continuă aşa ore în şir. O realitate paralelă este aruncată în capul poporului rus. Transnistria, domnule preşedinte, ce facem cu oamenii noştri din Transnistria? Îi avertizează pe moldoveni şi pe ucraineni, aşa ceva e inacceptabil. Dacă nu aş şti ce e cu Transnistria, m-aş gîndi că o fi ceva, totuşi, la mijloc. Nu e nimic. Nu există blocadă asupra Transnistriei. Dar preşedintele Rusiei şi jurnaliştii săi îşi conving poporul, pe trei posturi TV şi trei de Radio, că ruşii din Transnistria sînt atacaţi şi bruscaţi. Dacă mîine va da ordin de invazie în Moldova, îl vor iubi şi pentru asta. Şeful Agenţiei de Stat de Ştiri zice că NATO sufocă Rusia ca o „tumoare canceroasă". Ce e de făcut, domnule preşedinte? O să-i sufocăm şi noi pe toţi, de ce ţi-e frică? – răspunde conducătorul. Publicul aplaudă.

Întrebările curg de la oameni. Unii ies din delirul cu Crimeea, alţii întreabă, totuşi, de unde bani dacă băgăm atîta în Crimeea, vom mai avea bani pentru pensii? Putin e uşor iritat, tocmai le zisese că se gîndeşte dacă să facă pod peste strîmtoare, sau tunel pe sub mare, spre Crimeea. El e grandios, iar ei întreabă despre bani de pensii. Poate că poporul nu îl merită, totuşi? Nici o grijă, vom plăti pentru toate din fondul de rezervă, staţi liniştiţi. Deci aveţi şi Crimeea, şi băgaţi o grămadă de bani în ea, dar nu vă costă nimic. Şi poporul crede, poporul îl iubeşte. O fetiţă transmite un mesaj: aş vrea să donăm cu toţii bani pentru podul spre Crimeea, visez ca atunci cînd voi fi mare, să merg pe el. Publicul aplaudă, Putin zîmbeşte.

Şi totuşi, multe întrebări uită de Crimeea şi de măreţie. Ne trece o conductă de gaze pe lîngă sat, dar noi nu avem gaze. Sînt în scaun cu rotile, dar nu am casă. Conducătorul ascultă, empatic, dar şi plictisit. Tuturor le promite că-i rezolvă. Unii îşi încep întrebările la modul: „Bună ziua. Bineînţeles, vă mulţumesc pentru Crimeea. Vreau să vă întreb despre preţul la utilităţi..." Poporul ăsta uită prea repede de Crimeea...

Spectacolul include şi numere cu papagali – nişte experţi de la Berlin, dintr-un club de discuţii cu Rusia, întreabă cum am putea face noi, europenii, să scăpăm de americani, care ne împiedică să ne înţelegem bine cu ruşii. Apoi Putin e anunţat că Edward Snowden are o întrebare – cum e cu interceptările în Rusia? –, la care conducătorul spune că în Rusia totul e legal, nu ca la americanii ăia abuzivi.

Delirul continuă ore bune. Adevărul trist e că lumea ştie puţin din ce se întîmplă, de fapt, în Rusia. Tot tratăm Rusia în logică de interese, sancţiuni, bugete, comerţ. E prea tîrziu: atmosfera din Rusia este de nazism timpuriu. „Sper să nu fiu nevoit să folosesc forţa în Ucraina", zice Putin, şi publicul îl adoră. Lumea nu l-a luat în serios pe Hitler, deşi el a spus permanent ce vrea să facă – încă de cînd a scris *Mein Kampf*, totul era acolo, spaţiul vital în Est, exterminarea evreilor, cu detalii. Părea prea nebunesc ca să fie adevărat. Lumea a încercat să se acomodeze cu el, poporul său l-a iubit la început, pentru că îi mîngîia orgoliul şi îi oblojea frustrările. Nu e adevărat că Hitler a venit la putere prin alegeri (cine spune asta e semidoct), dar e adevărat că a fost imens de popular în anii de dinainte de război şi nu a mai organizat niciodată alegeri democratice (ca şi Putin). Hitler a pierdut, şi Germania a fost denazificată. URSS a pierdut, dar Rusia nu a fost niciodată schimbată în esenţa sa. Lucrurile sînt mai grave decît par, nu e despre Crimeea sau despre individul Putin. E despre un stat puternic şi frustrat, condus de un adversar al libertăţii, iubit de poporul său. Euro-asianismul, forma rusească de nazism, va fi duşmanul lumii libere în acest secol. Pregătiţi-vă!

facebook.com/
Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Marţi a venit mielul

Cu cuţit mic, cum poţi să-l faci mic? Pentru congelatorul tău? Pentru mai tîrziu. Pentru tine. Mielul era mai mare decît masa. Era mai mare decît pofta mea. Niciînd n-am mîncat destul miel. Fraged. Niciînd nu mi-am dorit să-mi astîmpăr pofta de miel. Anul acesta era mai mare, cel mai mare. Cred că, întins întreg pe frigiderul congelator, pe uşa lui, depăşea orice dimensiune a frigiderului congelator. Mă depăşea, şi m-am apucat, cu cuţit mare, să fac mielul mic, tot mai mic. Întîi gîtul şi capul într-o pungă. Să fie de ciorbă. Am tăiat pulpă mare şi am tăiat pulpă mică, şi le-am pus împreună. De o friptură. Şi nu se termina. Mai era pulpă mică şi pulpă mare, şi împreună cereau o nouă pungă, şi nu mai aveam pungi de la Mega, am trecut la punga Angst. Şi rămăsesem cu acordeonul. Şi în acordeon – maţe şi tot ce-i de drob. Acordeonul tăiat în două şi iar lipsă de pungi. Priviţi deşertăciune mare, de casă nepregătită cu pungi pentru miel mare. Şi atunci, am găsit pungă de gunoi, mare şi neagră, şi am tăiat punga, dacă o lăsam, era mai mare decît acordeonul, nu intra în congelator dacă se umfla neagră. Şi am închis congelatorul. Sînge pe cuţit, grăsime pe mîini. Sînge pe gresie, grăsime pe mîini. Dacă mă spăl pe mîini, o să trebuiască să mă spăl iar, că trebuie să spăl gresia. Aşa că mîinile pline de grăsime au aruncat cuţitul şi au şters gresia, apoi masa, apoi tocătorul, apoi m-am spălat. Şi de Paşti am mîncat miel. Mai mult zeamă. Miel friptură. Mult. Ce-i de făcut? Limba, gustul meu mi-au rămas în congelator. Total: 300 lei.

Coordonatoare: Adina POPESCU

Comunicarea ca profesie

Texte şi opinii de:

- Dumitru BORŢUN (conf. univ. la Şcoala Naţională de Ştiinţe Politice şi Administrative)

„Este PR-ul o modă?“

- Oana BOCA STĂNESCU (manager cultural)

„Comunicatori pentru «mirosul de carte proaspăt tipărită»“

- Liviu IOLU (jurnalist)

„Excesul de vorbe în vînt“

- George MOISESCU (freelancer în PR, branding şi comunicare de marketing)

„Piarist la oi m-aş duce...“

argument

Românul s-a născut PR?

Observaţia, mai în glumă, mai în serios, din titlu, îmi dă tîrcoale aproape de fiecare dată cînd intru pe Facebook şi mi se pare că am în faţă un soi de gazetă de perete online (aşa cum era în şcolile şi în întreprinderile dintr-un alt timp), unde toată lumea se autopromovează, într-un fel sau altul. Şi nu e vorba doar de realizările personale notabile (o carte, un film etc.), pe principiul că „dacă nu te lauzi singur, nu te laudă nimeni“, ceea ce ar fi oarecum firesc, (căci, uneori, „campania“ realizată de un autor poate fi mai eficientă decît cea a unei edituri, case de producţii etc.), ci de promovarea propriilor vieţi. Utilizatorii de Facebook devin „piariştii“ propriilor familii, postează fotografii cu noua casă sau maşină, pentru a crea senzaţia, la fel ca într-o companie, „că le merge bine“, dar mai ales cu copiii lor, pentru a demonstra, tot ca într-o companie, că şi „viitorul sună bine“, perpetuarea speciei e asigurată. La oamenii de rînd, aceste mecanisme funcţionează inconştient – a le arăta celorlalţi ce produc, ce au în posesie, a aştepta feedback şi a interacţiona, adică „a socializa“. Totuşi, a fi un profesionist în domeniu, adică un specialist în Relaţii Publice, este o meserie care se învaţă, ca oricare alta. Nu este cu totul nouă în România, căci în timpul regimului comunist exista un aparat de propagandă ale cărui tehnici nu erau cu mult diferite de cele ale departamentelor de PR din marile companii de astăzi. Însă, în anumite medii, problema comunicării publice este tratată superficial – e o „meserie“ uşor neserioasă, un moft, trebuie doar să arăţi bine (de aceea există mai multe femei în branşă, cu rol pur decorativ) şi/sau să ai papagal. Sau: tot ce trebuie să facă un PR este să conceapă şi să trimită comunicate de presă. Care, de obicei, sînt stereotipe şi scrise cu picioarele, aşa că nu atrag atenţia nimănui, doar agasează, în momentul în care se aglomerează în *inbox*, aşa că, de multe ori, „a face curat în e-mail“ înseamnă a da *delete* muncii depuse de „piariştii“ autohtoni.

Nu, românul nu s-a născut PR, nu are abilităţi de comunicare ieşite din comun; uneori, nu ştie să le gestioneze nici cînd e vorba de viaţa personală şi de familie, iar Internetul nu-l ajută în mod deosebit să şi le dezvolte. De multe ori, nu face altceva decît să imite prost ceea ce funcţionează prin alte părţi ale lumii. Desigur, există şi excepţii printre „comunicatorii“ de profesie de la noi, care îşi dau seama că, printre altele, comunicarea presupune şi creativitate sau inovaţie. Mai ales acum, cînd a face PR nu mai înseamnă să inviţi trei oameni la un eveniment pe care să-l anunţi printr-un comunicat de presă şi să bifezi această activitate pentru a primi un salariu, căci mediul online, jucăuş şi versatil, îţi deschide nenumărate alte posibilităţi de a vinde un produs, de a crea un brand. **(Adina Popescu)**

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 24 aprilie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Dumitru BORŢUN

Este PR-ul o modă?

„Lucrez în PR. *Olé!*“ Partea a doua nu se aude, dar de cele mai multe ori se subînţelege. După felul în care o spune cel sau cea care se prezintă drept PR-ist sau PR-istă, rezultă că a lucra în PR este *cool*, este cît se poate de bine, este un privilegiu; iar PR-istul ar fi un om creativ, responsabil, bine plătit, care se ocupă de lucruri complexe şi cunoaşte oameni interesanţi – pe scurt, ar fi *un om de succes*.

Cei mai mulţi oameni, cînd aud sintagma „Relaţii Publice“ se gîndesc la relaţiile cu publicul. Alţii, mai avizaţi, ştiu că este vorba de ceva „legat de comunicare“, dar cine nu ştie să comunice? „Ce, acasă nu comunicăm?“ Aşa s-a ajuns ca, în multe instituţii, să fie angajaţi oameni fără nici o pregătire de specialitate, pe care nu ştii cum să-i foloseşti, dar nu vrei să-i dai afară (deşi facultăţile noastre pregătesc specialişti de două decenii); oamenii politici angajează pe posturi de PR ziarişti („au condei, deci ştiu să comunice“); managerii din multe firme apelează la agenţii de publicitate, deşi nu au nevoie de reclamă, ci de campanie de imagine. Ignoranţa legată de lumea profesiilor se împleteşte atît de armonios cu „capitalismul de cumetrie“, încît nu mai ştiu ce să cred: ignoranţa favorizează cumetria, sau cumetria alimentează ignoranţa?

În cele ce urmează sper să-i conving pe cititori de un lucru: comunicarea publică seamănă prea puţin cu comunicarea domestică, pe care o ştim de-acasă, din sufragerie. Iar Relaţiile Publice, ca variantă inginerească a acesteia, cu atît mai puţin!

„PR“ este abrevierea expresiei englezeşti *Public Relations*, care se traduce prin „Relaţii Publice“ (în nici un caz prin „relaţii cu publicul“). Definiţia cea mai răspîndită a Relaţiilor Publice este cea a Asociaţiei Internaţionale de Relaţii Publice *(International Public Relations Association – IPRA)*: „O funcţie principală a conducerii, bazată pe o activitate continuă şi sistematică, prin care instituţiile caută să obţină înţelegerea, simpatia şi sprijinul celor cu care au relaţii în prezent sau vor avea în viitor.“ Aşadar, o activitate pusă în slujba managementului unei organizaţii. Oare să fie doar atît? Este adevărat că ea s-a născut în organizaţii – mai precis, în firmele americane, preocupate să contracareze deciziile guvernamentale care le afectau interesele şi să se ferească de curiozitatea prea mare a presei, care le scotocea prin rufele murdare. Accepţiunea asta, care mi se pare meschină şi reducţionistă, a supravieţuit pînă în anii '70 ai secolului trecut, cînd unul dintre clasicii Relaţiilor Publice americane scria: „Activitatea de Relaţii Publice reprezintă o funcţie de-sine-stătătoare a conducerii; un mijloc de realizare a înţelegerii, acceptării şi cooperării; o cale de gestionare a problemelor şi controverselor; o formă de stimulare a responsabilităţii conducerii de a sluji interesul public; un sistem de avertizare timpurie; o activitate obiectivă şi onestă.“ (Rex Harlow, *Building a Public Relations Definition*, 1976) Cei care mai promovează şi astăzi această accepţiune a termenului sînt ori depăşiţi, ori ipocriţi: o fac pentru a eluda cele mai importante funcţii ale Relaţiilor Publice, care se exercită la nivel societal – vezi Relaţiile Publice guvernamentale *(governmental public relations)*.

În viziunea mea, Relaţiile Publice au părăsit de mult „cuibul natal“, devenind o tehnică aplicabilă în orice organizaţie, apoi o adevărată inginerie socială, ca să ajungă, în zilele noastre, aproape o politică (atunci cînd ele nu înlocuiesc, pur şi simplu, politica). Într-o lucrare pe care am publicat-o pentru prima dată în 2005 la Editura Tritonic *(Relaţiile Publice şi noua societate*, reedidată de aceeaşi editură în 2012), degajam trei sensuri ale termenului „Relaţii Publice“: 1) *tehnică de legitimare*, 2) *inginerie a consensului* şi 3) *management al reprezentărilor sociale*.

„Cine roagă pe cineva cu sfială îl învaţă să refuze.“

SENECA

„Concizia este virtutea înţelepţilor.“

LOPE DE VEGA

„Forţa stilului o dă intensa profunzime a cuvîntului.“

GRACIAN

„Este firesc ca unor păreri şi gînduri alese să le corespundă vorbe alese.“

ARISTOFAN

În ţara noastră, Relaţiile Publice au pătruns imediat după Revoluţia din 1989, cu peste un secol de la naşterea lor în SUA şi cu patru decenii şi jumătate mai tîrziu decît în Europa Occidentală. „Vîrful de lance“ l-au reprezentat universităţile: SNSPA, cu Departamentul de Ştiinţe ale Comunicării (1991), care va deveni Facultatea de Comunicare şi Relaţii Publice (1988), Facultatea de Jurnalism şi Ştiinţele Comunicării a Universităţii din Bucureşti (1993) şi Secţia Comunicare şi Relaţii Publice de la Facultatea de Litere a aceleiaşi universităţi (1994). În acest caz avem o situaţie atipică pentru ţara noastră: învăţămîntul a fost mai „pe faţă“ decît alte domenii (de obicei, el este cel rămas în urmă). Se poate spune că învăţămîntul românesc oferă o pregătire a specialiştilor competitivă în plan internaţional. Celebrul autor american, Dennis Wilcox, profesor emerit la Universitatea de Stat din San Jose, care în septembrie 2009 s-a întîlnit cu studenţi de la toate cele trei facultăţi, a afirmat că nivelul lor de pregătire este similar cu cel din SUA. Celor de la SNSPA le-a spus textual: „Dacă aş putea, v-aş lua cu mine în America, să fiţi studenţii mei!“ Aşadar, la începutul anilor '90, universităţile au fost „locomotivele progresului“, devansînd practica.

Următorul domeniu care a intrat pe orbită a fost sectorul instituţional, dar nu tot (există şi acum instituţii rămase în urmă). Un bun exemplu a fost Ministerul Apărării Naţionale, care era angajat în procesul de pregătire pentru admiterea României în NATO. Un alt exemplu de bune practici l-a reprezentat, pînă în 2007, Delegaţia Comisiei Europene în România (directoarea de comunicare de atunci, Angela Filote, era chiar Şefa Reprezentanţei Comisiei Europene de astăzi). În prezent, sistemul Administraţiei Publice cuprinde aproximativ 15.000 de funcţionari cu atribuţii de comunicatori. În 2004, Agenţia pentru Strategii Guvernamentale raporta existenţa în România a unui număr de 12.930 de comunicatori numai în sistemul administraţiei publice.

Au urmat agenţiile de PR, care au explodat după 1995. La ora actuală, se dezvoltă tot mai multe departamente de Relaţii Publice în interiorul companiilor – mă refer la firmele străine, dar şi la cele româneşti. Dacă un *Work Book* editat de *The Business Review* în 2001 inventaria doar 20 de agenţii care operau pe piaţa de Relaţii Publice din România, ediţia românească a revistei *Campaign* din iunie 2005 înregistra 29 de astfel de operatori, care aveau, împreună, 358 de angajaţi – ceea ce înseamnă, în medie, aproximativ 12 angajaţi (conform IPRA, în plan mondial aproape 80% din companiile de PR sînt firme mici, cu cîte 10-15 angajaţi). Dar lista nu este completă; în realitate există un număr aproape dublu de agenţii, la care trebuie să adăugăm departamentele de Relaţii Publice din marile corporaţii prezente pe piaţa românească. Mai rămîn consultanţii independenţi, care sînt greu de inventariat, deoarece foarte puţini pot fi găsiţi în Registrul Comerţului, iar cei înregistraţi se prezintă sub diferite denumiri care nu trimit întotdeauna la Relaţii Publice. Nici în firme şi instituţii nu vom găsi peste tot sintagma „Relaţii Publice“; multe departamente se numesc „Corporate Affairs“ sau „Public Affairs“ sau, pur şi simplu, „Comunicare“; în multe firme, Relaţiile Publice sînt integrate în departamentul de Marketing.

La o masă atît de mare de lucrători care au nevoie de cunoştinţe şi abilităţi într-un domeniu nou pentru lumea profesiilor din România – comunicarea strategică –, era necesară o organizaţie profesională. Nu se poate vorbi de profesionalizarea ocupaţiilor într-un domeniu, fără existenţa unei autorităţi la nivel naţional care să promoveze principiile, valorile şi standardele specifice profesiei. Din 1995 fiinţează Asociaţia Română de Relaţii Publice (ARRP), care reuneşte principalii actori ai industriei de profil din ţara noastră. Asociaţia nu cuprinde agenţii de Relaţii Publice, dar reuneşte reprezentanţi ai acestora. Ea numără peste 100 de membri, persoane fizice, specialişti în Relaţii Publice din sectorul privat, din instituţiile publice şi din învăţămîntul superior.

Asociaţia Română a Profesioniştilor în Relaţii Publice este membru al Confederaţiei Europene de Relaţii Publice (CERP) şi membru fondator al celei mai mari organizaţii de profil din lume – *Global Alliance for Public Relations and Communication Management* – pe scurt, *Global Alliance (GA)*. Principala realizare a Asociaţiei este recunoaşterea oficială, în 1997, a profesiei de *specialist în relaţii publice*, aşa cum este definită în *Clasificarea Ocupaţiilor din România*.

Aşadar, activitatea de Relaţii Publice este mult mai mult decît o modă. Ca orice lucru nou, ea a suscitat multe reflexe de prestigiu, a trezit mult snobism şi a ajuns să aibă o mare forţă de atracţie pentru tînăra generaţie. Este un lucru comun tuturor industriilor creative: IT, Mass-media, Advertising, Arhitectură, Artă urbană etc. Dar dincolo de acest aspect, Relaţiile Publice reprezintă un domeniu vital pentru societăţile postmoderne. Pur şi simplu, ele preiau funcţia de legitimare a „marilor poveşti“, cum le-a numit Jean-François Lyotard, ocupînd locul gol rămas după ieşirea creştinismului din spaţiul public şi după epuizarea forţei de legitimare a marilor ideologii: naţionalismul, liberalismul, socialismul sau comunismul. În zilele noastre, înlocuirea legitimării *„de sus în jos“* cu legitimarea *„de jos în sus“* s-a generalizat: persoane, organizaţii şi state se legitimează prin intermediul gestionării propriei imagini. S-a dezvoltat un întreg sistem de inginerie socială, cu toată tehnologia aferentă: Relaţii Publice. Astăzi, legitimitatea se construieşte şi se vinde: „trăim în epoca marketingului valorilor şi a legitimităţilor promoţionale, stadiu ultim al secularizării postmoraliste.“ (Gilles Lipovetsky, *Amurgul datoriei*, Editura Babel, 1996, p. 292) Aşadar, marketizarea este completă: ea vizează valorile şi credinţele noastre!

În *Omul recent*, H.-R. Patapievici lega acest lucru de dispariţia datoriei creştine: „Ideea de datorie creştină a murit. (...) Ceea ce ne lipseşte este sentimentul împlinirii personale, iar acesta nu se poate obţine decît făcîndu-ţi datoria. (...) Faptul că azi totul pare a nu fi *decît* «construit», *doar* «imaginat» (...), se explică prin absurda lipsă de legitimitate la care ne-a condus eliminarea lui Dumnezeu din orice referinţă *rezonabilă* a vieţii pe care o împărtăşim cu semenii noştri.“ (H.-R. Patapievici, *Omul recent. O critică a modernităţii din perspectiva întrebării „Ce se pierde atunci cînd ceva se cîştigă?“*, Humanitas, 2001, p. 91)

Văduvite de boltele simbolice pe care le asigurau religia şi marile ideologii, societăţile postmoderne s-ar destrăma în absenţa unei inginerii a comunicării strategice. Comunicarea eficientă a devenit liantul social pe care îl propune o lume secularizată a doua oară. Ceea ce spun aici se poate vedea cu ochiul liber: *eficienţa comunicării este invers proporţională cu violenţa*. Iar acest lucru este valabil şi în viaţa cotidiană (în cuplu, în familie, în grupul de muncă), şi în viaţa politică (în relaţia dintre partide, dintre instituţiile statului sau dintre guvernanţi şi guvernaţi), şi în viaţa internaţională: cîtă lipsă de comunicare, atîta violenţă!

***Dumitru Borţun** este conf. univ. dr. la Facultatea de Comunicare şi Relaţii Publice – SNSPA, din Bucureşti, şi preşedintele juriului de onoare al Asociaţiei Române de Relaţii Publice.*

Elită, lider, performant, optimizare, global

un dialog cu Iulian COMANESCU

Românul s-a născut PR?

Dacă ne gîndim la războaiele daco-romane, nu, nu cred. În materie de PR, după ele n-a rămas decît *Columna lui Traian*, dar ea, *Columna*, ar putea fi încadrată mai degrabă la marketing politic. Ar mai fi stereotipul sclavului dac – beţiv, afemeiat şi puturos – din comediile lui Terenţiu, dar nu cred că s-a ocupat nimeni cu promovarea acestei imagini, mai ales că şi azi o ascundem pios sub cimilitura din Herodot cu „cei mai viteji şi mai drepţi".

Cum stăm cu comunicarea noi, românii, în general?

În loc de răspuns o să vă povestesc că un cunoscut de-al meu, ziarist neamţ de televiziune, cu care am lucrat pentru ARD, spunea că nu există ţară în care oamenii să vorbească mai aiurea, în faţa camerei, decît în România. Omul fusese în Serbia, Bulgaria, Armenia, nu mai ştiu pe unde – şi pe cînd îmi spunea acestea, traduceam pentru el sincroane la Chişinău, deci fusese expus şi la culturi mai marginale decît cele vest-europene. Evaluarea lui Dirk – aşa îl chema – e cu siguranţă mai interesantă decît a mea.

PR-ul clasic migrează spre online.

Comunicarea e o meserie? Se învaţă la şcoală? Din cărţi?

În relaţii publice, există un ABC al meseriei, care se învaţă din cărţi. Restul e însă multă practică şi, mai ales în timpuri ca ale noastre, adaptarea la o lume nouă, în care PR-ul clasic migrează spre online şi alte modalităţi de comunicare. Ştiţi poate că, recent, Coca-Cola a luat decizia de a diminua la 50% numărul comunicatelor de presă, pentru ca din 2015 să renunţe cu totul la ele. Sînt convins că la FSJC şi alte şcoli de profil se va învăţa despre comunicate multă vreme după ce Coca-Cola va fi renunţat cu totul la ele.

Ce înseamnă să fii un bun „comunicator"?

Eşti bunicel atunci cînd reuşeşti să te pui în pantofii jurnalistului sau ai bloggerului şi să-ţi imaginezi ce îl interesează pe acesta, mai degrabă decît ce îl interesează pe client. Şi dacă reuşeşti să vezi puţin mai departe de jurnalist şi să-ţi dai seama ce l-ar putea interesa pe public, direct, eşti cu adevărat bun.

Unii cred că pentru a fi PR ai nevoie doar de un papagal bun. Alţii cred că ar fi vorba doar de o prezenţă scenică (tradusă de obicei, mai ales cînd e vorba de femei, prin „un aspect fizic plăcut"). Cum comentaţi?

Aici văd lucrurile din două unghiuri. În primul rînd, ca victimă sau obiect al PR-ului, îl primesc/încasez mai curînd la modul extracorporal, prin e-mail-uri plicticoase şi telefoane insistente, dar stîngace şi stereotipe. Deci aspectul şi prezenţa fizică sînt mai puţin importante, deşi, dacă ne gîndim la felul cum arată scrisorica pe mail şi la modul cum eşti abordat telefonic, da, anumite aptitudini de prezentare contează. În al doilea rînd, dacă mă gîndesc la ceea ce mi-a reuşit atunci cînd eu am făcut PR – pentru emisiuni pe care le-am lansat cu Indie Studio, de exemplu –, am avut grijă mai întîi să am o informaţie validă, atrăgătoare, pentru cei pe care îi ţin-team, ceea ce a însemnat să împart emisiunea respectivă în mai multe ştiri, în funcţie de profilul şi interesele fiecăruia. Apoi, m-am bazat pe *attention span*-ul unor oameni pe care-i cunoşteam de multă vreme, cu care lucrasem ani de zile, în vremea în care eram angajat în redacţii, şi care m-au ascultat şi au publicat în consecinţă. Da, mă duc bărbierit şi îmbrăcat OK la întîlniri de felul ăsta, dar de fiecare dată m-am gîndit la ce mesaj eficient pot da şi la persoana pe care o abordez.

Am împrumutat ceva de la alţii în ceea ce priveşte comunicarea? Reţetele „de afară" se pot aplica la noi?

Grosso modo, se aplică. Avem însă şi specific balcano-mioritic, de pildă mulţimea de cadouri şi cadouţe care însoţesc tot felul de nonştiri, pseudoştiri şi paraştiri, doar-doar le-o publica cineva. Dar, oare, de ce se chinuieşte atîta PR-ul să mituiască presa? Ei bine, fiindcă funcţionează.

Cum comunică instituţiile statului? Au evoluat din acest punct de vedere?

Acum cîţiva ani am fost consultant pentru un proiect finanţat de Banca Mondială, pentru implementarea unor reţete de comunicare moderne într-un anumit minister, şi am văzut cu ochii mei cum se schimbă lucrurile, chiar dacă mai încet decît ne doream noi, cei cu schimbarea. Deci, da, e clar că e evoluţie, mai ales pentru noi, cei care ne amintim cum erau conferinţele de presă ale oficialităţilor în anii '90. Însă, ca să comunici bine, trebuie să ai şi ce comunica – or, problema e că instituţiile statului, în România, nu fac nimic.

Cum comunică angajata de la ghişeu din administraţia publică, să zicem? Cine o educă? Bunul-simţ?

Românul e, în continuare, într-o relaţie masochistă şi temătoare cu statul. Doamna sau domnul de la ghişeu e o metonimie pentru atotputernicul stat. Ştiţi că sectoristul, atunci cînd bate la uşă, spune „Poliţia", ca Regele-Soare. Funcţionăreasa de la ANAF se prezintă drept „Administraţia financiară" ş.a.m.d. Pe dos decît invocatul Ludovic al XIV-lea, noi, cei aflaţi de ceastălaltă parte a ghişeului, nu putem spune decît „Statul e orice altceva decît eu".

Cum se comunică „în privat"? Inovaţie sau copy/ paste?

Din cîte văd, în ultima vreme e din ce în ce mai uşor să comunici, fiindcă presa are tot mai mult loc pentru comunicate, care umplu spaţiul lăsat gol de ziariştii concediaţi din motive de criză, care ziarişti s-au făcut între timp PR. Totul se conservă, cu alte cuvinte, mai puţin interesul publicului.

Cum se scrie un comunicat de presă?

Păi – mai întîi, trebuie să conţină de cel puţin cinci ori cuvîntul „primul" sau „prima". Nu contează care „primul", trebuie doar să arăţi că nu mai e, pe lumea asta, produs sau serviciu ca al tău. În al doilea rînd, trebuie cel puţin un citat pompos din CEO-ul companiei, care obligatoriu va spune ceva despre dăruire şi faptul că se consideră în serviciul consumatorilor. În sfîrşit, se mai adaugă nişte epitete gen „elită", „lider", „performant", „optimizare", „global"... Nu, nu vorbesc serios.

Ce ar trebui să facă un purtător de cuvînt? „Cuvîntul" cui, de fapt?

În România, e o specie jerpelită, pe cale de dispariţie, fiindcă politicienii locuiesc în studiourile TV şi îşi poartă singuri cuvîntul. Presupun că purtătorii lor de cuvînt sînt ori la cîrciumă, unde-şi plîng amarul, ori la Guvern şi în Parlament, unde guvernează/votează pe şest, în locul şefilor.

Facebook este „o gazetă de perete" unde toată lumea se autopromovează, chiar şi cînd e vorba de propriii copii, de casa sau maşina personală... cum comentaţi?

I pak, există nu ştiu cîte zeci de mii de bloguri, din care cîteva sute sînt citite, nu ştiu cîte zeci de mii de conturi de Twitter, din care mult mai puţine postează ceva măcar o dată pe săptămînă ş.a.m.d. Clasicii gen Shannon şi Weaver ne-au învăţat că pentru comunicare trebuie doi, un emiţător şi un receptor. Restul e lălăială în baie.

Un guru într-ale comunicării?

N-au legătură cu PR-ul: Baudrillard, Roland Barthes, McLuhan, Wim Wenders – cel din *Alice in the Cities* sau *The State of Things*. Mai aproape de ceea ce vorbim, îmi plac oameni ca Trent Reznor, Mark Burnett sau Steve Jobs, pentru modul aparte cum au ştiut să-şi vîndă propria marfă.

Şi un exemplu autohton de „aşa nu!".

Gigi Becali. A avut o prezenţă colosală în media şi s-a ales, de pe urma ei, cu puşcărie. A fost în stare să vorbească mii de ore despre orice, numai de propriul partid politic şi propria poveste de succes, nu – fiindcă, presupun, şi-a adunat sutele de milioane şi altfel decît furînd în fiecare zi sau clipă. Omul ăsta e un exemplu de manual cu privire la modul cum comunicarea se poate întoarce împotriva ta.

„Principala problemă în ce priveşte comunicarea este iluzia că ea a avut loc."

ALBERT EINSTEIN

„Mare pacoste să nu ai destul duh ca să vorbeşti frumos, nici destulă judecată ca să taci."

LA BRUYÈRE

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

Alice ENE

De ce PR?

De fiecare dată cînd sînt întrebată unde lucrez, sau mai degrabă care este profesia mea, reacţiile la auzul titulaturii PR de editură sînt dintre cele mai diverse. De la surpriza că o editură are un departament de Relaţii Publice – ca în orice companie, şi într-o editură este nevoie de un departament care asigură interfaţa între editură şi public –, pînă la uimirea uşor umbrită de invidie, pentru privilegiul de a petrece orele de program în compania cărţilor, de a fi printre primii care răsfoiesc paginile unei cărţi mult aşteptate. Dar mai ales de a fi în preajma autorilor preferaţi şi de a fi parte din organizarea evenimentelor editurii.

Simt de fiecare dată nevoia de a explica că, deşi din exterior poate părea cea mai plăcută profesie, deloc complicată, lipsită de stres şi cu un oarecare aer boem, lucrurile stau cu totul altfel. Pentru ca o carte să-şi găsească cititorul, pentru ca fiecare autor să-şi cunoască publicul, pentru ca fiecare eveniment din lumea cărţilor să aibă ecou, este nevoie de multă muncă, seriozitate şi pasiunea unei întregi echipe de PR.

Sper ca primele două condiţii să nu fi speriat prea tare pe cei care visează ca într-o zi să lucreze într-o editură. Şi aici nu mă refer doar la cei care urmează sau au absolvit deja cursurile unei facultăţi de profil sau ale uneia cu profil umanist. Şi că următoarele cinci motive pentru care am ales această profesie se regăsesc pe lista multora dintre ei.

Pentru că iubesc cărţile. Cartea este cel mai important motiv pentru care sînt în branşă. După cum bine se ştie, iubirea nu poate fi explicată sau măsurată. Prin urmare, iubesc cartea sub orice formă: tipărită, ebook sau audiobook, este „produsul" pentru prezentul şi viitorul căruia PR-ii din domeniul editorial creează, îşi fac griji. Căutăm mereu forme de a o face cunoscută şi iubită mai departe.

Pentru că îmi place să lucrez în echipă. O echipă eterogenă: atît de diferiţi şi de multe ori contradictorii, încît se pare că aceasta este reţeta celor mai bune proiecte. Formăm o mică agenţie de PR într-o mare uzină numită editură.

Pentru entuziasmul pe care mi-l dă fiecare carte nouă. Şi aici mă refer inclusiv la cărţile intrate pe nedrept într-un con de umbră. De dragul cărora, nu de puţine ori pornim într-un adevărat turnir, pentru a le face descoperite de cititori.

Pentru că doresc să fiu la curent cu tot ce este nou în domeniu şi nu numai. Cărţi de specialitate, cursuri, călătorii şi, nu în ultimul rînd, multe alte cărţi. De altfel, este cunoscut faptul că mai toţi colegii mei au două liste de lectură: obligatorii, de serviciu, şi de vacanţă – acea stivă de pe birou sau de la capul patului care creşte cu fiecare tîrg de carte sau incursiune într-o librărie.

Pentru că ne place să organizăm fiecare eveniment pînă în cel mai mic detaliu. Convingerea că totul pare uşor din exterior se datorează faptului că nimic nu ne scapă. Sau aproape nimic. Şi atunci cînd se întîmplă, învăţăm din greşeli.

P.S. Mi-ar plăcea să cred că, după publicarea acestor rînduri, o avalanşă de cereri de internship, pe timp de vară, s-ar aduna în căsuţa noastră de e-mail şi că titulatura de PR de editură, odată pronunţată, va stîrni în continuare aceeaşi uimire uşor umbrită de invidie, pentru privilegiul de a fi în compania cărţilor şi a autorilor.

***Alice Ene** este PR la Editura Humanitas.*

George MOISESCU

Piarist la oi m-aș duce...

Relaţiile publice încă sînt pentru mulţi una din măscările apărute după '89. Cînd respectabila academie de înalţi activişti de partid comunist „Ştefan Gheorghiu" a reînviat precum pasărea Pheonix şi, molcuţ, tîrînd ghiulelele (cu chip de om) legate de picioare, şi-a luat zborul sub denumirea de Şcoala Naţională de Studii Politice şi Administrative. Pe scurt, SNSPA.

Începuturile au fost de poveste. 1996. Intram, în urma unui examen în toată regula, la o facultate (studii postuniversitare!) a SNSPA-ului care, pe atunci, se numea, ca în Ilf şi Petrov, Facultatea de Creare de Imagine. După un an, am abandonat şi am revenit după încă un an la insistenţele lui Meri (sau Mary?) Păsăilă, secretara de atunci a facultăţii. La revenire, facultatea se numea Relaţii Publice. Eventualilor cîrcotaşi le spun că, uitate într-un colţ, mai am carnetele de student. Examenul de licenţă am refuzat să-l susţin.

Primul profesor de relaţii publice din învăţămîntul civil a fost un distins militar de carieră, un domn pe nume Stancu. Care ne spunea că la Academia Militară lucrurile astea cu crearea de imagine se studiază de mai demult. Tras de limbă de noi, studenţii mai curioşi, ne-a mărturisit că, pentru prima oară, a aflat despre aceste lucruri la nişte cursuri organizate sub egida NATO *(Nota Bene,* la începutul anilor '90!), comunicarea fiind primul lucru pe care onor militarii occidentali au considerat că trebuie să îl împărtăşească viitorilor lor parteneri din Est. Distinsul profesor Stancu ne-a ţinut nişte cursuri superbe de PR organizaţional sau instituţional (cum preferaţi). De mare clasă. Dar cînd l-am întrebat cum se face imagine (adică PR) pentru un detergent, a dat, sărac, din colţ în colţ.

Pentru o imagine cît mai corectă a ceea ce au însemnat începuturile PR-ului în România, menţionez că, în primul an din cei doi de studiu, un semestru am aprofundat dactilografia (pe maşini de scris – în 1996) ca materie de studiu, cu examen în toată regula şi notă în carnet!

Lucrurile s-au precipitat ca în nici un alt domeniu. Peste noapte, a apărut învăţămîntul de relaţii publice pendinte de facultăţi de juralism, litere şi chiar filozofie, atît ca specializare, cît şi de sine stătător, în învăţămîntul public, cît mai ales în cel privat. Ţara s-a umplut de experţi în comunicare. Dacă aveai un copil cu probleme la învăţătură sau rebel fără cauză, greu de înregimentat într-o facultate cu criterii de admitere bine definite, şi dacă nu voiai să-l dai la jurnalism, îl dădeai la relaţii publice. Cu atît mai mult cu cît, la începutul anilor 2000, SNSPA-ul a introdus Relaţiile Publice ca secţie a învăţămîntului la distanţă. Contra cost! Criterii de admitere – mai laxe. Cele de absolvire – aşijderea. Rezultatul? Cohorte de „specialişti" cu patalamale de „piarişti" care au asaltat piaţa. PR pentru un detergent ştiau să facă, însă, cu rare excepţii, doar angajaţii multinaţionalelor, cei care serveau cursuri şi/sau trainiguri punctuale organizate de companii.

„Pe cît de puternică este sabia în luptă, pe atît cuvîntul bun în treburile cetăţii."

SOLON

„Fii sincer; fii concis; fii consecvent."

FRANKLIN ROOSEVELT

Asta nu înseamnă că România nu are şi nu a avut profesionişti adevăraţi în domeniul relaţiilor publice. Doamne fereşte, ruşine cui aşa gîndeşte! Dar una este să vorbeşti despre vîrfuri, şi alta – despre Relaţiile Publice ca fenomen. Ca să fiu mai exact, dacă Ismail Kadare ar lua Premiul Nobel pentru Literatură, asta nu înseamnă că literatura albaneză este o literatură de frunte. La fel cum cîţiva olimpici internaţionali la fizică şi matematică nu sînt cei care dau măsura învăţămîntului românesc. Problema de nerezolvat, cel puţin deocamdată, este că, în mediul de afaceri românesc, lucrurile stau, în genere, cam aşa: „Bă, noi, bărbaţii, facem afaceri, bani, bem, ne distrăm şi mergem la gagici! Alea cu marketingu' şi piaru' sînt prostioare pentru femei!" Aşa se face că, de multe ori, în posturile de relaţii publice sînt angajate amante, neveste, nurori, cumnate, verişoare, sau sînt parcate obligaţii pentru care se solicită o sinecură în chip de şpagă. Iar profesioniştii riscă să contemple meciul de pe tuşă.

Dacă nebunia învăţămîntului la distanţă, la SNSPA şi în alte părţi, a luat sfîrşit, cercul mediocrităţii se închide cu jurnaliştii (auto)reciclaţi în postură de experţi în relaţii publice. La început, au fost cei care au avut fler. Apoi au venit galopînd contingentele celor disponibilizaţi odată cu restrîngerea presei scrise. Mecanismul era simplu. Dacă a fi „piarist" însemna să scrii comunicate de presă, atunci cine ar fi putut, oare, s-o facă mai bine decît unul venit din tabăra vizată?

Corect? Nu. Este un punct de vedere care defineşte amatorismul din domeniul relaţiilor publice din România (repet! excepţiile nu fac decît să confirme regula). Relaţiile publice nu înseamnă grafomanie sub forma comunicatelor de presă şi/sau a drepturilor la replică. Relaţiile publice înseamnă, în primul rînd, o abordare strategică. Crizele vin şi trec, unele se rezolvă de la sine, altele nu. Dar dacă nu ai obiective clare, poţi să lansezi fluvii de comunicate de presă sau să te isterizezi dînd drepturi la replică. Nu ieşi din mediocritate.

Chestiunea este că se întîmplă un fenomen care încă scapă celor mai mulţi. S-a schimbat paradigma. Relaţiile publice funcţionează într-un alt referenţial. Dacă pînă acum principala ţintă a comunicatorilor erau mass-media, apusul presei scrise şi înregimentarea televiziunilor din România, toate dublate de ascensiunea implacabilă a comunicării virtuale, fac ca relaţiile publice să se schimbe structural. Oricît te-ai chinui să faci carieră cu un comunicat de presă pe Facebook sau să dai un drept la replică *à la carte* pe Twitter, nu poţi stîrni decît hohote de rîs. Latura conexă jurnalismului dispare, creşte importanţa abordării de nişă, a celei strategice şi, cel mai important, relaţiile publice devin o componentă a mixului de marketing. Sau marketingul, odată cu declinul publicităţii clasice, se apropie de PR. Discuţiile sînt libere.

Cum stăm noi în noua paradigmă? Păi, la SNSPA, spre exemplu, s-a schimbat garnitura. Vechii „comunicatori" PCR-işti au fost parcaţi pe socluri, iar înnoirea a fost profundă. Atît de profundă, încît cel care a venit decan al Facultăţii de Comunicare şi Relaţii Publice este absolvent al ei şi, ulterior, a ajuns chiar rector, iar actualmente este ministrul Învăţămîntului. Rezultatele se văd în comunicarea din domeniu... Alte facultăţi de relaţii publice din ţară rămîn legate de jurnalism, litere şi filozofie. Academia de Studii Economice nu excelează în producţia de experţi în relaţii publice. Facultăţile de relaţii publice stau şi mai prost în ce priveşte cursurile de marketing. Convergenţa celor două domenii se produce pe viu, în piaţa dezlănţuită, în cel mai bun caz mediată de training-urile multinaţionalelor sau de experienţa acumulată de unul singur. Şi, mai presus de toate, cel mai important zid în calea comunicării eficiente îl reprezintă majoritatea patronilor/antreprenorilor/directorilor români, gata să declare oricînd, cu fruntea imbrobodită şi ochii uşor injectaţi, că toate astea sînt prostii fără sens şi fără miză. Şocul poate fi cumplit pentru un debutant în relaţii publice care chiar vrea să facă carieră. Iar rezultatele nu sînt întotdeauna îmbucurătoare. Mai puţin excepţiile, după cum spuneam.

Rămîne un domeniu suculent (din punct de vedere financiar doar, din păcate...) al relaţiilor publice în România: PR-ul politic. Aici lucrurile stau cu totul altfel. În primul rînd, sînt agreate firmele străine, în pofida faptului că, de cele mai multe ori, nu au habar nici măcar de existenţa României profunde, darămite să îşi pună problema să comunice acolo. Dacă eşti autohton, trebuie să ai o ascendenţă bună. Spre exemplu, tu, tatăl sau ceva pe aproape, să fi fost securist notabil înainte de '89. Sau să ai un girant sigur similar. Sau să pună capul jos pentru tine o somitate din partid. Sau să ai o personalitate profund levantină – să fii învăţat cu plecăciunile şi cu odele de preamărire, cîntate între patru ochi. Spiritul critic şi demnitatea sînt handicapuri insurmontabile. V-o spune unul care, acum vreo 15 ani, după ce şi-a terminat contractul, a fost somat de gealaţi să dea înapoi onorariul. Şi căruia i-a fost de ajuns. Despre calitatea comunicării politice, orice comentariu este de prisos – concluzie pe care oricine o poate trage după cîteva zile de vizionare a posturilor dedicate de televiziune. Iar în provincie, situaţia este mult mai dramatică.

Cam asta ar fi jumătatea goală a paharului, aşa cum se vede ea după 15 ani de practicare a acestei mult rîvnite (de alţii) meserii. Stai şi te gîndeşti (de multe ori cu amar), şi parcă auzi o voce: „Încă o formă fără fond!" Şi atunci te înviorezi şi îi răspunzi: lasă, coane Titule, că s-au văzut şi alte forme care şi-au creat fondul.

George Moisescu *este freelancer în PR, branding şi comunicare de marketing. A cîştigat Golden Award for Excelence in Romanian PR – 2006 pentru cea mai bună campanie comercială; Special Award for Creativity in Romanian PR – 2007.*

Liviu IOLU

Excesul de vorbe în vînt

Comunicarea publică la nivel instituţional s-a transformat, în ultimii ani, radical. Ministerele, agenţiile guvernamentale, primăriile şi alte instituţii se personalizează excesiv la nivelul transmiterii mesajelor de interes public. Şefii acestor instituţii preiau, de multe ori voit, rolul de comunicatori unici, şi nu mai lasă loc aparatelor de comunicare să livreze informaţiile relevante.

Din cauza acestei transformări, instituţiile sînt asociate aproape în integralitatea lor cu personajele care le conduc, un derapaj de la mecanismul normal de comunicare. Ieşirile dese ale şefilor de instituţii în emisiuni televizate, interviurile pe scări, din uşă, la portiera maşinii, declaraţiile din fugă şi în viteză aduc, într-adevăr, notorietate persoanelor din funcţiile de conducere. Dar acelaşi mecanism reduce impactul mesajelor importante – cînd acestea există şi trebuie comunicate.

Înalţii funcţionari şi demnitari publici deţin departamente de comunicare, dar le folosesc puţin spre deloc. Ei au devenit purtători de cuvînt ai acestor instituţii şi au făcut, în cîţiva ani, ca această funcţie să-şi piardă complet substanţa, rolul şi scopul. Au redus funcţia departamentelor de profil la maşinării de trimis comunicate, doar atunci cînd ei – şefii – se află în imposibilitatea de a se prezenta la televizor sau de a organiza o conferinţă de presă. Reducînd această funcţie a purtătorului de cuvînt la un buton de trimis comunicate, politicienii aflaţi în funcţii de conducere îşi subminează zilnic, de fapt, propria autoritate şi greutatea vorbelor pe care le rostesc. Ieşirea unui politician, aflat într-o funcţie de autoritate publică, zilnic la televiziune uzează, în timp, puterea discursului său. Iar cînd într-adevăr are ceva important de comunicat, se miră că mesajele sale nu mai ajung la public. Că nu mai sînt luate în seamă pe măsura importanţei şi nu mai sînt crezute de public.

Am lucrat o lună în funcţia de purtător de cuvînt al unui minister şi am văzut cum departamentele de comunicare au ajuns, în instituţiile publice, să se ocupe mai mult de răspunsurile la petiţiile cetăţenilor decît de comunicarea şi punerea în dezbatere a programelor şi proiectelor viitoare ale instituţiilor respective – de altfel, de mare interes public. În unele ministere şi chiar în Guvern s-a ajuns în situaţia ca nimic „să nu iasă" fără cunoştinţa ministrului sau a prim-ministrului. La această centralizare a mesajelor s-a ajuns din frica decidenţilor politici de presă, dar şi pentru că aceştia s-au înconjurat de consilieri politici care îi sfătuiesc în sensul deţinerii controlului absolut asupra mesajelor publice.

Nu ştiu cînd aţi urmărit ultima conferinţă de presă cînd la întrebări nu a răspuns preşedintele, premierul sau vreun ministru, ci purtătorii lor de cuvînt. Eu nu-mi aduc aminte, cel puţin în ultimii trei-patru ani, ca să se fi întîmplat aşa ceva. Este o demonstraţie a incapacităţii acestor decidenţi de a delega din atribuţii, de a investi încredere în aparatele de lucru pe care le-au format. Au încredere doar în ei şi în ce declară singuri, de-aici şi „porumbeii" care le scapă din ce în ce mai des.

„Toată lumea aude doar ceea ce înţelege."

JOHANN WOLFGANG VON GOETHE

„Vorbeşte ca şi cum va trebui să dai socoteală."

PLATON

Se mai întîmplă ceva şi în afară de comunicarea dinspre instituţie către public. Există şi funcţionează o comunicare instituţională – cu pacte de coabitare, acorduri instituţionale şi o mişcare normală a deciziilor între o instituţie şi alta. Doar că, de cînd avem un preşedinte de o culoare şi un Guvern de alta, între comunicarea instituţională şi cea publică dintre aceleaşi entităţi s-a căscat o prăpastie. Comunicarea publică este un dezastru şi ea aduce o stare de nervozitate permanentă în societate, o neîncredere generalizată şi suspiciune asupra oricăror decizii. În climatul public premisa e scandalul, un nou gen vicios de comunicare politică. S-a creat impresia că dezbaterea publică trebuie marcată de atac la persoană, invective, şi nu dezbatere argumentativă în care nu exemplul personal e argumentul principal. Dar această spirală a violenţei de limbaj se vede şi se aude zilnic, nu mai trebuie demonstrată. Din păcate, odată cu identificarea instituţiilor cu personajele care le conduc, violenţa de limbaj duce la scăderea încrederii populaţiei nu doar în personajele politice din funcţii, ci şi în instituţii. Cam la asta duce preluarea excesivă a comunicării instituţiilor de către şefii acestora, lipsa purtătorilor de cuvînt şi limitarea departamentelor de comunicare într-o funcţie minoră de sortat petiţii.

***Liviu Iolu** este jurnalist.*

Ana Maria CAIA

Ce le spunem turiştilor despre România?

În primăvara lui 2012, Oficiul de Turism al Franţei a început o campanie de promovare a plajelor din nord, dedicată vecinilor englezi. Sloganul era zglobiu, „Franţa. Vino să te joci!", montat pe o poză care înfăţişa o familie alergînd pe o plajă frumoasă. N-a „trăit" prea mult campania, pentru că un fotograf a dezvăluit că poza nu era din Normandia, ci din Africa de Sud. Nu e prima dată cînd se întîmplă un asemenea fapt. Acum cîţiva ani, spaniolii au promovat Costa Brava cu poze din vestul Australiei şi din Bahamas. Şi unii, şi ceilalţi şi-au cerut iertare şi au susţinut probabil sincer că habar nu aveau că pozele sînt dintr-o altă emisferă. De fapt, marea lor greşeală de promovare nu a fost că au arătat, în loc de o apă albastră franceză, una sud-africană, ci că au vrut să-şi vîndă produsul cu o imagine foarte frumoasă şi foarte obişnuită, la care consumatorul contemporan, supraalimentat pe toate noile canale de comunicare cu „peisaje de vis", reacţionează mai greu.

Statisticile Organizaţiei Mondiale a Turismului spun că, în 2012, peste un miliard de oameni au călătorit. 83 de milioane au fost în Franţa, 22 – în Thailanda, 35 au ales Turcia. SUA au cîştigat, de pe urma străinilor, 126 de miliarde de dolari, adică cu vreo 30 de miliarde mai puţin decît PIB-ul României. Avem de-a face, aşadar, cu o piaţă serioasă, la care noi încercăm să ne abonăm fără succes, de ceva vreme. Cifrele noastre sînt de grădiniţă: 1,6 milioane de vizitatori, în 2013, dintre care două treimi vin cu treabă (afaceri, vizite la rude), nicidecum în călătorii de plăcere. Ceea ce ne poate duce la o concluzie simplă: comunicarea noastră în domeniu este, în mare, catastrofală.

Mult hulita poveste cu definirea brandului de ţară, care a inclus episodul „frunza-logo" cumpărată de pe Internet cu cîţiva dolari, ne-a oferit totuşi ceva de valoare. Un manual de brand de ţară care ne explică ce turişti să vînăm şi ce să le vindem lor. Conform acestui manual, în România ar putea veni călătorii experimentaţi, tineri, aventuroşi, cu bani în buzunar şi educaţi. România le-ar putea oferi natură, sate tradiţionale, monumente UNESCO, spiritualitate. Teoria sună minunat şi tot ce-ar trebui noi să facem ar fi să îi informăm pe aceşti potenţiali consumatori că avem ceva care li se potriveşte. Şi chiar facem asta, într-o manieră optimă pentru anii '80, cu indulgenţă '90. Mai exact, le arătăm în spoturi şi filme documentare imagini frumoase din România. Care ar putea fi imagini frumoase din Anglia, Franţa sau, la limită, din Gabon.

Ultima noastră mică ieşire în lume (nu se poate numi campanie) este difuzarea pe Travel Channel a trei documentare, sub titlul *Wild Carpathia*. Ele au fost completate de nişte spoturi în aceeaşi cheie vizuală. Filmări aeriene, cadre estetice, personalităţi scorţoase sau mai puţin scorţoase (apare şi Loredana într-un episod) descriu o Românie aşa cum şi-o închipuie şi autorii de manuale şcolare: cu păduri de brad, ape cristaline, pajişti cu flori etc. Totul are un puternic iz de film de promovare de corporaţie, unde firma trebuie să lucească în soare şi angajaţii să poarte haine călcate şi curate. Prezentatorul e englez, Charlie Ottley, mai cunoscut în Marea Britanie ca poet de nunţi, menestrel şi comentator umorist, decît ca prezentator de televiziune ori expert în turism. Sigur, pentru noi, e încîntător să ne vedem ţara pusă într-o lumină bună la o televiziune străină, dar publicul pe care documentarul îl ţinteşte nu sîntem noi, ci acei tineri cu bani şi simţ al aventurii din manualul de brand, care consumă produse media contemporane, pline de nerv, ritm, umor, viaţă şi poveşti. Cu ei trebuie să începem o conversaţie şi, ei bine, conversaţie nu începi dacă eşti plicticos ca un pliant şi sforăitor ca un politician mediocru.

„Cuvintele sînt, desigur, cel mai puternic drog."

RUDYARD KIPLING

„Cuvintele dezvăluie starea de spirit, caracterul şi dispoziţia vorbitorului."

PLUTARH

Un exemplu de campanie contemporană de succes vine din Australia. În 2009, Oficiul de Turism din Queensland a anunţat că angajează un om pentru cel mai bun job din lume. Cîştigătorul urma să primească un salariu consistent, ca să locuiască în insulele din zona Marii Bariere de Corali. Zeci de mii de aplicaţii au venit pe adresa oficiului de turism, ştirea a ajuns pe canale TV din toată lumea, milioane de oameni au intrat pe site-ul destinaţiei. La finalul campaniei, cu o investiţie de 1,2 milioane de dolari, s-a obţinut acoperire media în valoare de 500 de milioane. Publicul estimat la care a ajuns mesajul australienilor: 3 miliarde.

Călătoriile par a deveni scrînteala cea mai mare a noilor cetăţeni globali. Liniile aeriene ne duc mai ieftin şi mai repede ca oricînd, pretutindeni în lume. Sîntem dornici să explorăm, să vedem, să ne ciocnim de lucruri mereu proaspete. Avem poftă de experienţe inedite şi sîntem, noi, consumatorii, generatori de poveşti, nu numai ascultători. E drept că e din ce în ce mai complicat să promovezi o plajă cu nisip galben lîngă o mare albastră, dacă nu cumva din mare iese o sirenă. Apropo, asta s-a inventat deja. Primarul micului oraş israelian Kiryat Yam a reuşit să îşi promoveze modesta urbe, în media din toată lumea, susţinînd că o sirenă a fost văzută de localnici la ceas de seară pe nişte stînci. Ba mai mult, a pus un premiu de un milion de shekeli pe capul creaturii. Din păcate, sirena n-a fost găsită. Din fericire, nişte turişti chiar au venit s-o caute.

***Ana Maria Caia** este producător TV şi consultant de comunicare pentru piaţa de turism. Scrie despre călătorii la www.caia.ro.*

Oana BOCA STĂNESCU

Comunicatori pentru „mirosul de carte proaspăt tipărită"

Presupun că, parcurgînd titlul, aţi bănuit despre ce voi scrie în acest articol, aşa că vă propun să începem direct cu o sumă de date „tehnice" referitoare la piaţa de carte autohtonă şi la specialiştii săi în comunicare:

■ Ştiaţi că, în acest moment, grupul editorial clasat pe locul I în recentul top al celor mai profitabile edituri româneşti nu are un specialist în comunicare (nici măcar un amator), acest post din organigramă rămînînd neocupat de peste un an? Pentru că este vorba despre o situaţie care durează de mult timp, putem bănui că nu avem de-a face cu un proces mai complicat de selecţie a unui potenţial angajat, ci pur şi simplu cu decizia managerului general al companiei de a face economie la plata salariilor, convins de faptul că, cel puţin în acest moment, editura poate funcţiona liniştită şi fără un specialist în comunicare. Vă invit să contraziceţi un contabil-şef! (Topul la care fac referire a fost publicat de portalul business24.ro, pe data de 3 decembrie 2013, în baza unui clasament întocmit de Consiliul Naţional pentru IMM.)

■ Ştiaţi că, astăzi, mai puţin de un sfert (aproximativ 15%) dintre editurile autohtone active au angajat un specialist în comunicare? Iar cînd spun „edituri active", mă refer la cele 150-200 de case editoriale care publică titluri noi, cu o anumită ritmicitate, care participă constant la cele două mari tîrguri de carte autohtone din capitală, Bookfest şi Gaudeamus, şi care produc evenimente sau chiar campanii mai sofisticate de promovare a lecturii. Dacă e să raportăm numărul specialiştilor în comunicare angajaţi în edituri la numărul şi mai mare, de aproape 1000, al firmelor care au ca obiect declarat de activitate editarea de carte, procentul devine şi mai trist, de sub 5% – dar, sigur, acesta este doar un exerciţiu de dragul exerciţiului...

O situaţie aproape bizară, dacă e să ne gîndim la faptul că cele mai multe dintre editurile autohtone sînt, totuşi, societăţi comerciale apărute după '89, iar lipsa departamentului de comunicare nu ţine de nu ştiu ce structuri istorice deficitare moştenite, ci pur şi simplu de decizia managerului general de a nu mai plăti nişte oameni în plus.

■ Ştiaţi că lumea publishing-ului de carte autohton operează cu foooarte mulţi directori? Există, după cum am menţionat şi mai înainte, doar cîteva zeci de angajaţi în departamentele de comunicare ale editurilor, iar mai mult de jumătate dintre aceştia sînt directori. Au fost angajaţi direct pe acest post şi, în consecinţă, îşi desfăşoară activitatea ca manageri de departament, deşi, în mod paradoxal, nu au pe nimeni în subordine – asta, ca un soi de completare în planul respectului de sine la recompensele salariale lunare ce-i despart pe aceştia de colegii lor consultanţi în comunicare, care au ales să facă performanţă în cadrul unor industrii mai bănoase.

„Vorbeşti totdeauna prost cînd n-ai nimic de spus."

VOLTAIRE

„Fii stăpîn pe subiect; cuvintele vor urma de la sine."

CATO

■ Ştiaţi că această sumă de directori/redactori de comunicare din editurile autohtone interrelaţionează extrem de prost? Foarte puţini se cunosc între ei, deşi măcar două evenimente îi reunesc anual sub acelaşi acoperiş, la Romexpo.

■ Ştiaţi că, deşi dinspre mediul academic vin semne de interes, nici una dintre edituri autohtone nu oferă studenţilor care urmează Ştiinţele Comunicării posibilitatea de a face practică? Sînt tineri care ar putea să înţeleagă din vreme care este specificul muncii de promovare în lumea publishing-ului de carte, aşa cum aceşti studenţi reuşesc, de exemplu, să priceapă ce se întîmplă în agenţiile de PR, prin internship-urile puse la dispoziţie. Aşa se face că zeci de absolvenţi ai Facultăţii de Ştiinţe ale Comunicării vin încrezători către edituri, la terminarea facultăţii, dar abandonează lupta după doar cîteva luni, deoarece munca în editură nu se dovedeşte a fi ceea ce îşi imaginaseră ei – anume: un mediu „curat", unde ai şansa să socializezi cu mulţi scriitori importanţi şi ocazia să fii arhitectul multor campanii extrem de creative.

Ştiaţi că, astăzi, mai puţin de un sfert dintre editurile autohtone active au angajat un specialist în comunicare?

Pornind de la aceste date, cred că putem încerca o cartografiere a spaţiului populat de specialiştii în comunicare din editurile româneşti: o comunitate, precum se vede, cu oameni puţini, despre care se vorbeşte foarte rar, împărţită identitar între cele două lumi la care se raportează – cea a oamenilor de cultură şi cea a consultanţilor în comunicare –, fără să simtă, însă, că aparţin cu acte în regulă vreuneia dintre ele. O comunitate mică, de cîteva zeci de oameni, care au venit în departamentele de comunicare din edituri dinspre cele mai variate specializări universitare, dînd piept, odată ajunşi aici, cu fişe de post care, în 2014, încă păstrează prea puţine elemente comune de la o instituţie la alta. Aşa se face că, după caz, abilităţi şi urgenţele companiei, specialistului de comunicare dintr-o editură i se întîmplă să bifeze şi sarcini din fişa redactorilor de carte, din cea a specialistului în vînzări ş.a.m.d. – dacă tipologiile ar avea un spectru, am vedea toate culorile!

În general, „comunicatorii" din edituri sînt invidiaţi de omologii lor din alte industrii, pentru imaginea aceea idilică ce conţine şi „mirosul de carte proaspăt tipărită". Li se reproşează, în schimb, că nu încheie parteneriate strategice, că le place *awareness*-ul individual, că nu produc întîmplări cu impact semnificativ, ci acţiuni timide. Mulţi uită, însă, că cele mai multe dintre campaniile imaginate de oamenii de comunicare din edituri se învîrt în jurul unui buget simbolic şi, cîteodată, chiar inexistent, iar în România „bătălia" pentru cucerirea cititorului e dură şi haotică, fiindcă a început înainte ca acesta să fi fost format.

Viteza cu care se produc schimbări de personal în departamentele de comunicare din edituri e destul de ridicată, iar motivele pot fi selectate din tot ceea ce am povestit pînă acum. Cu toate acestea, există, în ediurile importante, cîţiva colegi care au peste cinci ani de experienţă, oameni de la care ar putea începe un efort de cunoaştere şi de înţelegere a specificului muncii noastre. Poate că nu le ştiţi numele şi nici rezultatele, punct cu punct, dar nu se poate să nu fi auzit de vreuna dintre campaniile iniţiate şi coordonate de ei: campania „Săptămîna PSI pentru părinţi" a celor de la Editura Trei, dedicată promovării cărţilor de *parenting* şi psihologia copilului, campania „Clubul de lectură Nemira", care îşi propune să readucă în viaţa iubitorului de carte din acest Bucureşti grăbit formula, atît de sănătoasă, a cluburilor de lectură, Concursul „Humanitas în licee", o admirabilă idee a celor de la Humanitas Multimedia, campania „Te aşteptăm în librărie!" a Editurii Herald, dusă mai departe, an de an, doar dintr-o frumoasă încăpăţînare, campania „vALLuntar" a Grupului Editorial All, o iniţiativă care deja seamănă cu filozofia din manualele de marketing 3.0, întîlnirile lunare cu scriitorii români din cadrul CDPL Fest sau excelenta campanie de popularizare a cărţilor de tip mass-market din colecţia Top 10+ de la Polirom, plus multe astfel de întîmplări. Nu sînt iniţiative care ar lua neapărat premii pentru inovaţie la competiţiile internaţionale dedicate consultanţilor în comunicare, însă sînt mult mai de impact decît multe dintre campaniile creative, dar fără fond, care au explodat recent pe Internet, sau decît concursurile cu premii în cărţi din cadrul emisiunii de mare audienţă a lui Dan Capatos.

Zilele acestea, specialiştii români în PR, pe care îi urmăresc constant pe portalul pr-romania.ro, dezbat despre felul în care/şi dacă s-au modificat standardele în cadrul acestei specializări, odată cu schimbările tehnologice şi cu avalanşa campaniilor din social media. Am citit toate materialele pe această temă, cu un soi de zîmbet nostalgic, mi s-au părut aşa, un soi de răsfăţ, ceva aproape ireal: mă gîndeam că oamenii de comunicare din edituri n-au apucat să aibă nici măcar o primă discuţie despre standardele meseriei de comunicator în domeniul cărţii, darămite să ajungă să proiecteze schimbări adaptate epocii 2.0.

Bookfestul care se apropie ar putea fi, cred, un bun moment pentru o astfel de primă dezbatere.

Oana Boca Stănescu *este manager cultural şi consultant în comunicare, fondatoarea Headsome Communication. A fost, timp de 9 ani, director de imagine al Editurilor Polirom şi Cartea Românească.*

Ionuț OPREA

Atenție! Conținut publicitar

Atenţie, da? Asta căutăm cu toţii pe Internet. Şi noi, cei care comunicăm, şi ei, cei cărora li se comunică, şi li se comunică din prea plin, din toţi pixelii ecranului pe care-l folosesc. Pe Internet, atenţia este multidirecţională, toţi cei care interacţionează caută atenţie. Aici ambele părţi căutăm atenţia în mod activ, dinamic, şi nu întotdeauna, nici nu neapărat, unul pe a celuilalt. Cu cît cele două sînt mai convergente, cu atît mai bine, şi pentru noi, şi pentru ei. Însă asta nu se întîmplă în mod natural. Dar cum? În toate celelalte medii, conţinutul şi publicitatea sînt elemente separate, printr-o asumare a unei presupuse antiteze dintre interesele publicitarului şi cele ale spectatorului sau cititorului. Respectiv, între publicitate (în serviciul celui dintîi) şi conţinutul în care aceasta e plasată (şi care mănîncă interesul celui de-al doilea). Internetul însă permite şi o specie hibridă: conţinutul publicitar.

Ascultaţi-l pe Alex: „În loc să mă enervezi trîntindu-mi un spot TV peste un videoclip pe care tocmai voiam să-l văd, nu mai bine mă inviţi să văd un alt clip, produs de tine, clip cel puţin la fel de interesant pentru mine, şi care transmite, fie, hai, doar de data asta, şi mesajele tale? Ba mai mult, dacă e suficient de interesant, s-ar putea să mă laud şi prietenilor mei cu ultima mea descoperire mişto de pe Internet."

Trebuie să învăţăm să producem conţinut, nu doar reclame, şi chiar conţinut multimedia, nu doar să scriem. Iar conţinutul adevărat are doi vectori: utilitate şi divertisment. Asta e tot ce ne interesează pe Internet, asta căutăm pe Google, Facebook, bloguri şi Twitter. Iar cine poate împacheta una din acestea două într-un stil adecvat şi o poate programa într-un plan editorial adaptat fiecărui grup-ţintă va reuşi să iasă în evidenţă cel mai mult, va reuşi să atragă, să cîştige cea mai multă atenţie.

Evident, orice conţinut publicitar trebuie semnalizat, vizibil, dar, spre deosebire de (o) reclamă, unde semnalizarea are o semnificaţie ruşinoasă, ca şi cum ar fi o recunoaştere a vreunei minciuni, conţinutul publicitar de calitate poate folosi semnalizarea pentru a se lăuda. E în avantajul producătorului de conţinut să se laude cu performanţele acestuia, atît pe întreaga lungime a conţinutului, cît şi în afara lui. E şi în avantajul lui Alex care, dacă descoperă data viitoare un element de conţinut cu acelaşi producător, îl va recunoaşte şi-l va selecta singur din playlist, iar dacă e din nou surprins plăcut, se va abona singur la el şi se va lăuda din nou prietenilor lui cu noul canal de conţinut mişto la care s-a abonat.

Trebuie să învăţăm să producem conţinut, nu doar reclame.

Nu fac o pledoarie pentru YouTube, nu-l căutaţi neapărat pe Alex acolo, acelaşi model de a te „abona" e printre noi de cînd a apărut e-mail-ul, şi aceeaşi prăpastie între comunicarea bazată pe întrerupere şi cea bazată pe integrare.

Iar abonarea se regăseşte ca model în toate canalele cuprinse sub sintagma „social media". Însă simpla abonare nu mai e suficientă, sîntem cu toţii deja mult prea abonaţi la mult prea multe şi sîntem deja asaltaţi de peste tot cu noutăţi şi notificări şi alerte, chiar şi acolo unde am vrut să ne abonăm doar la ce ne interesează. Toate astea ne fac atenţia cioburi.

Aşa că nu mai e suficientă o simplă abonare, trebuie să creezi un mecanism psihologic care să te păstreze în memoria şi atenţia a cît mai mulţi. Conţinutul de calitate, cel care reuşeşte să exploateze toate cele de mai sus, e unul pe care ar trebui să-l aştepţi în fiecare săptămînă, ca pe un serial bun.

„A vorbi fără a gîndi înseamnă a trage fără a ţinti."

MIGUEL DE CERVANTES

„Cînd vorbeşti mult, aproape întotdeauna spui şi ce n-ar trebui spus."

CONFUCIUS

„Frumoasă farsă e şi vorbirea; cu ea omul dansează peste toate lucrurile."

FRIEDRICH NIETZSCHE

Mai trebuie să învăţăm şi să facilităm producerea conţinutului. Uneori, cei mai buni producători ai conţinutului, de care avem nevoie, sînt deja pe Internet, produc în voie conţinut pentru audienţe mereu în creştere. Trebuie să învăţăm să lucrăm cu aceştia şi să vedem cum îi putem integra. Alteori, trebuie să învăţăm doar să filtrăm conţinutul potrivit, să ajutăm diverse grupuri de utilizatori să se descurce în jungla de informaţii a Internetului. Să ne transformăm astfel în puncte de reper pentru cei care vor să afle doar ce e important, să filtreze informaţiile reale de păcăleli, semnalul de zgomot.

Cîteva lucruri pot face diferenţa în această situaţie: abilitatea de a afla, cu ajutorul instrumentelor specializate, ce atrage atenţia, însă nu la modul general, că nu mai există reţete universale, dacă au existat vreodată. Ci trebuie să explorezi exclusiv grupul-ţintă care te interesează într-un punct fix în spaţiu şi timp. Apoi abilitatea de a găsi puncte comune între mesajele pe care le ai de comunicat şi ceea ce poate atrage fix atenţia, aici şi acum, utilizatorilor care te interesează. Şi apoi, abilitatea de a produce sau de a gestiona acest conţinut.

Şi mai e ceva – conţinutul nu e tot, Internetul are ca mecanism intern (şi) interacţiunea. Atît interacţiunea dintre un utilizator şi aplicaţii, cît şi cea dintre utilizatori. Şi dacă vrei să foloseşti la maxim Internetul, trebuie să le foloseşti pe amîndouă. Trebuie să învăţăm să comunicăm prin aplicaţii, dar acesta e deja un subiect în sine pentru o discuţie separată, cu multe alte idei.

Reţineţi doar că, în momentul acesta, doar zgîriem cu unghia suprafaţa a ceea ce e posibil prin exploatarea celor două tipuri de interacţiune. Şi la fel în ce priveşte exploatarea conţinutului publicitar. Atenţie, însă! A se manevra cu grijă, ambele.

Ionuț Oprea *conduce STANDOUT, agenție de comunicare specializată în social media, precum și Facebrands, serviciul de monitorizare și analiză a activităților comerciale pe Facebook, în România.*

Laura GRÜNBERG

„Vorbele" orașului meu

Exerciţiu de imaginaţie: merg prin Bucureşti alături de cineva din altă ţară. Ne oprim la semafor. E roşu. Mă uit în stînga, în dreapta, nu văd nici o maşină, aşa că mă pregătesc să traversez grăbită alături de alţii. Străinul de lîngă mine mă priveşte mirat şi mă trage de mînecă, să aştept să se facă verde. Lui, semaforul îi spune altceva. De fapt, îi spune acelaşi lucru ca şi mie, doar că eu ştiu că trăiesc în ţara unde legile sînt făcute pentru a nu fi respectate. Mai mergem un pic şi dăm peste nişte lăzi goale puse pe marginea drumului. Străinul zice: „Cam mizerie în oraşul ăsta." Eu însă ştiu că acolo este un posibil preţios loc de parcare care se obţine cu şpaga aferentă. Lada goală ne spune lucruri diferite. Mai hoinărim prin oraş şi străinul se uită intrigat cum lumea aruncă diverse lucruri pe jos, ignorînd (puţinele) coşuri de gunoi. Lui, coşul de gunoi îi spune altceva. Tot el se mai miră şi de fluieratul după fetele tinere, în timp ce mie fluierăturile „nevinovate" nu îmi spun mare lucru.

„Nu prea îţi înţeleg oraşul", zice el. Sînt şi eu mai atentă la oraşul meu. Realizez că am mers pe Ferdinand (fost Dimitrov), pînă la Kogălniceanu, trecînd pe la Universitate prin faţa statuilor lui Mihai Viteazul, Gheorghe Lazăr, Spiru Haret şi Heliade Rădulescu, şi că iau des metroul de la Mihai Bravu la Constantin Brâncoveanu. Încep să mă simt oarecum stingheră, ca femeie, printre atîţia bărbaţi faimoşi. Noroc că mai văd pe stradă cîte un afiş enorm cu o Loredana de 20 de ani alături de o cremă cosmetică... Magică cremă, încep să mă gîndesc cu speranţă...!

Încep să înţeleg că locuirea într-un anume loc creează, deci comunică, o identitate colectivă – uneori puternică, alteori disipată, necoagulată. Practicile cotidiene, planificările neprietenoase ale spaţiului urban (de exemplu, lipsa trotuarelor sau a rampelor pentru persoane în vîrstă sau cu dizabilităţi), naraţiunile istorice şi culturale promovate de un spaţiu public (materializate, de exemplu, în denumirile străzilor, ale monumentelor şi clădirilor unui oraş) pun în valoare, marginalizează sau ignoră pe unii sau pe alţii. Arhitectura sau signalectica urbană, limbajul şi comportamentul urban acceptat, identitatea vizuală, publicitatea stradală sînt doar cîteva dintre mecanismele prin care oraşul reglementează relaţiile de putere şi comunică, în fel şi chip, modul în care acel spaţiu tratează probleme legate de diversitate, incluziune, violenţă, toleranţă, respectarea drepturilor omului.

Revin la exerciţiul meu de imaginaţie şi îi răspund străinului imaginar de lîngă mine. „Nu prea înţelegi oraşul meu. Nici eu, dar îl iubesc cu tot cu bîlbîielile lui."

Laura Grünberg *este sociolog la Universitatea Bucureşti şi autoare de cărţi pentru copii.*

Cristina CĂLĂRĂȘANU

Cum comunici cu copilul tău?

Este o provocare să vorbim despre comunicare. Aparent, de vorbit vorbim tot timpul. Zi de zi, oră de oră, minut de minut. Dar întrebarea care se naşte este: despre ce şi cu cine vorbim? Cunosc foarte multe familii, cu copii de toate vîrstele. Încă de la început, întreb despre cum îşi petrec timpul împreună, ce fac acasă, care este rutina lor, ce le place etc. Încerc să îmi dau seama cum se comunică în familie. Nu dacă, ci cum, căci comunicarea există chiar dacă poate lua forme neadecvate sau puţin constructive pentru eventuale legături.

Primul lucru asupra căruia mă voi opri este un clişeu. Comunicarea părinte – copil este o sintagmă depăşită. Sînt cuvinte goale de conţinut, care mai poartă un ecou slab, dar rămăşit de viteza în care trăim şi decăzut prin ambiguitate. Dacă a comunica înseamnă a purta discuţii filozofice despre păsări şi iarbă, despre diferenţele anatomice dintre băieţi şi fete şi despre moralitate, atunci nu mai există o comunicare de felul acesta. Cunoaşterea este atît de rapidă astăzi, încît copiii nu doar că nu le mai pun întrebări părinţilor, dar îi şi corectează, sancţionîndu-le naivitatea cu care păstrează metafore, acolo unde realitatea pare greu de abordat. O fetiţă de 6 ani îmi spunea că este îngrijorată de cît fumează părinţii ei şi că le-a spus lucrul acesta, dar ei nu au băgat-o în seamă. De asemenea, îmi spunea că atunci cînd ei se ceartă, ea îi aude şi „se tulburează" pentru că nu ştie ce se întîmplă. Dacă întreabă, nu i se răspunde, dacă vorbeşte, nu este luată în seamă, dacă tace – atunci totul ar deveni înspăimîntător.

Un alt clişeu este acela că într-o familie „nu există comunicare". Este foarte probabil ca, dacă avem ocazia să observăm acea familie, să vedem că membrii familiei se ceartă, tac, sînt bolnavi, au anumite ritualuri, sînt trişti etc. Comunicarea nu se referă doar la acele cuvinte armonioase care circulă în mod respectuos de la unul la celălalt. Se referă în primul rînd la emoţii, care atunci cînd nu pot fi exprimate şi nu pot circula între membrii unei familii, iau alte forme care le permit existenţa. A pune în cuvinte ceea ce simţim înseamnă a comunica ceva despre noi înşine, despre lumea noastră interioară. Cînd părinţii întreabă ce ai făcut astăzi la şcoală, de multe ori pun accentul pe

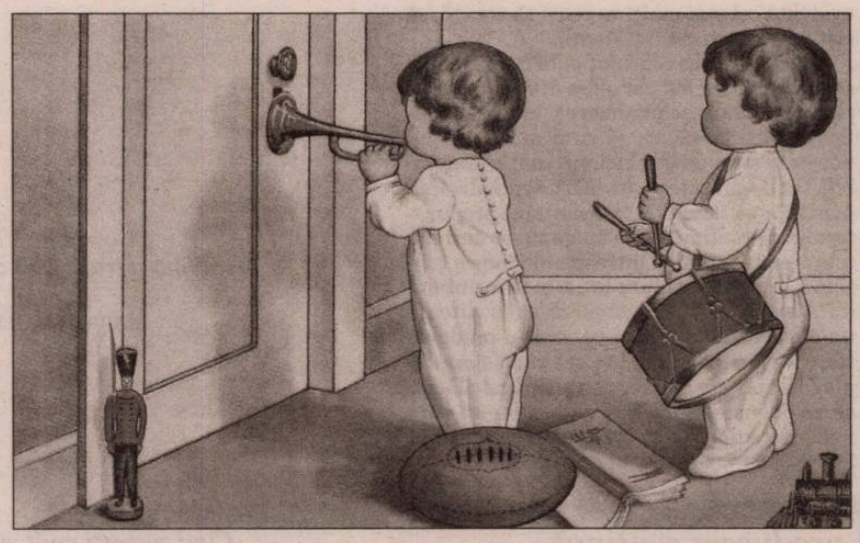

„Copiii au nevoie de modele, mai degrabă decît de critici."

JOSEPH JOUBERT

„Nu spune puţin în vorbe multe, ci mult în vorbe puţine."

PITAGORA

acţiuni şi omit să sublinieze importanţa întrebării – cum anume te-ai simţit? Ceea ce simţim devine secundar în faţa cauzalităţii directe. Ai făcut bine sau ai făcut ceva rău, ai luat notă mare sau notă mică, ai făcut vreo prostie sau nu.

Al doilea lucru asupra căruia mă voi opri este însăşi realitatea în care trăim. Ea nu mai lasă loc de ascunzişuri pentru că ea nu îşi mai permite luxul de a ascunde ceva. Propune o transparenţă, pe alocuri dură şi chiar violentă. Părinţii sînt copleşiţi de ideea de a comunica despre ceea ce mintea lor consideră că încă nu este momentul. O mămică a unei adolescente îmi spunea că ar putea vorbi cu fata ei anumite lucruri legate de sexualitate, dar nu concepe să aducă vorba

Comunicarea părinte – copil este o sintagmă depăşită.

încă despre sex. Nu este nicidecum momentul, şi nici vîrsta. Avem impresia că, dacă vom opri cuvintele, atunci şi actele vor păli în faţa tabu-ului, lăsînd loc unei reflecţii sfioase. Dar nu e aşa. Copiii sînt foarte activi din punct de vedere intelectual. Această precocitate îi împinge inerent şi spre dorinţa de a experimenta, de a pune în act. Ceea ce părinţii încurajează pînă la un punct, şi anume a performa intelectual, încep să blameze ulterior, cînd copilul doreşte să încerce cîte ceva din ceea ce a aflat.

Al treilea lucru se referă la adolescenţi. Ei sînt oglinda comunicării şi reziduul clişeului de mai sus. Ei sînt în derută şi comunicarea lor este alcătuită din conflicte, vorbe grele şi dureroase, şi din uitare. Cei mai mulţi dintre ei preferă să considere că sînt singuri pe lume, decît să conceapă ideea că le-ar putea împărtăşi părinţilor din ceea ce trăiesc. Pare insuportabil, inabordabil, inacceptabil că lumea lor este coruptă de gînduri, de idei, de dorinţe. Ei ar avea cel mai mult nevoie să reînveţe să comunice. Să poată schimba cuvinte, să poata schimba emoţii. Ei sînt imaginea eşecului parental, pentru că performanţele lor scad drastic şi pentru că pare că nu ştiu ce înseamnă respectul. O mămică m-a căutat spunîndu-mi: ajutaţi-mă, nu îmi mai recunosc copilul. Nu mai ştiu cum să vorbesc cu el, ce să-i spun.

Cum se produce această înstrăinare? Prin faptul că nu ne mai recunoaştem. Ceea ce simţim ne face indezirabili sau ne îndepărtează de la idealul spre care tindem. Părinţii au anumite vise pregătite pentru copiii lor. Viaţa însă are propriul scenariu şi de multe ori îi abate pe copii de la aceste vise, dezamăgindu-i şi derutîndu-i pe părinţi. A comunica nu înseamnă a porunci, ci înseamnă a asculta. Dacă reuşim să ascultăm ceea ce vine de la celălalt, atunci îl putem cunoaşte şi îi putem vorbi. O societate puternic asaltată de schimbări are nevoie de o profundă înţelegere psihologică a efectelor acestora. Aceşti copii care nu mai pot comunica pentru că nu cunosc limba au nevoie de „un traducător" şi de răbdare. Această tristeţe de a nu se mai regăsi nicăieri îi împinge să rătăcească. Au nevoie să poată rătăci în siguranţă. Au nevoie să se caute şi să se descopere. Dar nu în mijlocul unor dezbateri publice. Ci în privatul vieţii lor.

Sigur că nu pot să trec cu vederea un al patrulea aspect foarte important, şi anume comunicarea virtuală. Facebook, tablete, iPad-uri – şi orice alt dispozitiv care devine un avatar al vorbirii noastre. Ce s-a schimbat radical este faptul că relaţiile noastre se petrec în permanenţă live, „se întîmplă" tot timpul, nu mai există absenţă. Sîntem permanent conectaţi. Ne face lucrul acesta să comunicăm mai bine? Este acest lucru dăunător? Mai degrabă ne-am putea întreba de ce am vrea să fim permanent în legătură cu celălalt, să ştim tot timpul ce face, cum este, unde este.

Serge Tisseron, psihanalist şi psihiatru francez, autor al cărţii *Virtual, mon amour* (Albin Michel, 2008), tradusă şi la noi cu titlul *Lumea virtuală: avaturi şi fantome* (Editura Trei, 2013), atrage atenţia asupra unei confuzii între spaţiul virtual şi cel imaginar. Virtualul este ca un spaţiu de trecere între imaginar (lumea noastră interioară) şi rea-

Sîntem permanent conectaţi. Ne face lucrul acesta să comunicăm mai bine?

la dispoziţia tuturor informaţii personale. Virtualul poate fi o dovadă foarte clară că există o confuzie între ceea ce înseamnă interior şi exterior, că limitele sînt foarte fragile şi că ceea ce este intim poate deveni cu uşurinţă public. Părinţii pot folosi aceste informaţii pentru a construi împreună cu copiii aceste limite şi un înveliş care să îi protejeze din punct de vedere psihic.

Nu putem comunica astăzi cu cuvintele de ieri. Este nevoie să redescoperim cuvinte noi, să recunoaştem ceea ce simţim, să ne regăsim împreună cu celălalt acolo unde ne-am pierdut tocmai prin prea multe cuvinte goale.

***Cristina Călărăşanu** este psiholog / psihopedagog specializat în terapie familială psihanalitică, membru fondator al Asociaţiei Române de Psihanaliză a Legăturilor de Grup şi Familie.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

O regulă prea curînd uitată

O binecunoscută cutumă a educației de la noi este: „Nu vorbi dacă nu ești întrebat!“ O regulă care, în principiu, inhibă orice impuls, altfel firesc, de a dialoga cu pedagogul, de a cere lămurirea neclarităților, de a solicita explicații suplimentare, de a inițiа dezbateri, de a pune la îndoială formule gata făcute. Încasezi zilnic, în postură de învățăcel, lecții-șablon, care transformă curiozitățile, întrebările colaterale, notele de subsol, tentațiile sau înclinațiile, într-o afacere strict privată. Dezbaterile vii, înfierbîntate, în care se reglează inexactitățile, prejudecățile, și se nasc căutările pe cont propriu sînt rezervate mai curînd cercurilor de prieteni. În clasă sau acasă, dialogul este mai curînd plat pedagogic.

Adulții de astăzi nu par, însă, a fi crescut sub acest imperativ. Au împînzit televizoarele, ziarele, Parlamentul, instituțiile cu rol important în viața națiunii și mă minunez de fiecare dată cînd îi văd cît de nonșalant poartă haina imposturii: vorbesc mult și neghiob despre subiecte aflate în afara sferei lor de competență, dau verdicte și legi în absența unor cunoștințe minime de specialitate, folosesc un limbaj neadecvat și incorect, au opinii prompte, vehemente, despre orice le vine la îndemînă. Adulții de azi vorbesc în lipsa oricăror îndoieli, melancolii, incertitudini, dileme, curiozități, recunoașteri ale propriilor limite. Adulții de azi *știu*, pur și simplu, și spun tot, dar absolut tot ce le trece prin minte. Pe scurt, vorbesc neîntrebați. Fără să fie „vizitați“ de vreo interogație proprie. (Sigur, există un moderator, un reporter care îi atîță. Care-i irită sau îi lingușește. Dar care, de fapt, nu vrea să afle nimic.)

Așa că am început să reconsider valoarea regulii enunțate la începutul articolului, în educația copilului de azi. Cît de mult îl ajuți pe cel mic lăsîndu-l să vorbească fără întrebări? Cît de bine îi faci încurajîndu-l să aibă opinii ferme, în afara experienței lui de viață, doar de dragul „libertății de exprimare“? Eu cred că nu-i rău să-ți îndemni copilul ca, înainte de a avea răspunsuri, să aibă mai întîi întrebările proprii. Înainte de a-l obliga să știe lecția pe de rost, să-i dai voie să se îndoiască, să verifice, să analizeze. Să-i stîrnești curiozitatea, înainte de a-i oferi rețete. Să-i oferi ocazii să reflecteze în fața literei scrise sau a cuvîntului rostit, cu autoritate profesională sau nu. Sau prilejuri de a-și verifica părerile, înainte de a le livra pe piață.

A nu vorbi în afara întrebărilor nu mi se mai pare, deci, în vremurile noastre, o regulă chiar atît de nepotrivită. Dimpotrivă: e o regulă care l-ar putea scuti pe copil, pe viitorul adult, de impostură, ridicol, lipsă de discernămînt, lîncezeală intelectuală.

Acest experiment poate eșua într-un singur fel: cînd întrebările adultului întîrzie să apară. Sau cînd întrebările lui au doar menirea de a verifica, de a cenzura, de a corecta, de a chestiona. Cu alte cuvinte, cînd copilul devine dependent de interogațiile adultului și nu mai are prilejul să le nască pe ale lui. Astfel, adultul se transformă într-un reporter care atîță, irită sau lingușește, iar elevul – într-o vedetă de talk-show care vorbește brambura.

„Nu vorbi neîntrebat!“ ar trebui, cu alte cuvinte, să subînțeleagă nu doar restricția de a avansa, pripit și încăpățînat, răspunsuri gata făcute, ci și pe aceea de a acorda reflecției asupra întrebării mai multă atenție decît răspunsului însuși.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Iaromira POPOVICI

bazar

Starea de boală

Cînd e cineva bolnav în jurul tău, dintre apropiați, trăiești într-o lume paralelă cu cea a majorității semenilor tăi. Între tine și ei se țese o uriașă prăpastie, un ocean tot mai tulbure și mai greu de trecut. Lumea bolii cu care trebuie să te lupți, asemenea unei găuri negre ori a unui vortex, trage de tine (cel bolnav ori cel aflat alături de persoana bolnavă) și încearcă să te smulgă lumii celeilalte, aparent normale, echilibrate și, uneori, chiar fericite, în care trăiesc semenii tăi.

Ceea ce devine tot mai clar e rutina de boală.

De multe ori, chiar reușește. Lumea de zi cu zi începe să pară ceva minunat și îndepărtat, la care nu mai poți avea acces: ea se îndepărtează încet, dar sigur, ca într-un coșmar în care vrei să prinzi ceva, dar nu reușești... Dacă ai oameni apropiați și devotați în jurul tău, o veste bună: ei se prăbușesc împreună cu tine, vortexul bolii îi ia și pe ei și-i aruncă în același neant. Distracții, mese, băute, haine frumoase, chiar cîștigarea zilnică a existenței – toate devin, brusc, insignifiante.

În schimb, ceea ce devine tot mai clar e rutina de boală. Cea a unui alt tip de viață, extrasă din timpul cotidian. O viață în care alte amănunte contează, în care trebuie să te porți tot timpul cu mănuși, și fizic, și psihic. În care exteriorul se reduce la un peisaj atîrnat pe perete, doar că i se spune geam. Iar interiorul devine cu atît mai important, cu cît e mai apăsător.

Interiorul e mobilat cu sticluțe, pastile, tampoane, comprese, căni, șervețele, termometre, cearșafuri, prosoape, castroane și cărți de rugăciuni. Îngrămădeala cotidiană de obiecte se schimbă. Predomină cele „specializate“ de boală. Telefonul, de asemenea, devine un instrument obligatoriu. Într-o țară ca România, în care nimic nu merge dacă „nu cunoști“ pe cineva, care, la rîndul lui, cunoaște pe altcineva (lanțul slăbiciunilor), fără telefon (și, evident, fără cîteva numere „utile“ în agendă) ești mort. Dacă ești o persoană puțin capabilă de contacte omenești, mai retrasă, mai timidă, iarăși, ai puține șanse de supraviețuire. La telefon, oricît ești de căzut, trebuie să poți, măcar un pic, să „te dai mare“; să vorbești ca și cum mereu ești *cool*...

Așa mai obții cîteva contacte ale unor doctori despre care ți se spune că sînt buni. Îmi aduc aminte că, atunci cînd era copilul meu mic și nu lua în greutate suficient (știu, problema multor mame...), iar eu stăteam prost cu laptele, am tot chemat diverși doctori să mă ajute. De la persoane indiferente, care n-au catadicsit să-mi spună proporția corectă de dezinfectant cu iod, așa că mi-am pătat ireversibil verigheta de atunci, pînă la un fel vrăciță care vorbeau, ca și cum ar fi fost ceva de la sine înțeles, despre inducerea lactației, inclusiv psihologică...

Alăptarea s-a sfîrșit prost și repede (copilul luînd bine-mersi în greutate cu Milumil). Dar îmi amintesc foarte viu, pînă azi, camera lui, care semăna mai curînd cu un laborator, în care intram într-un halat alb sinistru, special pentru alăptat, cu papuci și dezinfectant. Precum și perioada primului an, cea mai grea (de pînă acum) din viața mea, în care totul era nou și venea buluc peste mine, o ființă ușor iresponsabilă, obișnuită cu o viață poetică...

Starea de boală nu-ți permite așa ceva. Singura dimensiune, de altfel foarte importantă, pe care ți-o permite, în afara celei apăsătoare, strict practice, este cea transcendentală. Cînd ai momente aparent fără ieșire, nu-ți mai rămîne decît să faci sau să citești o rugăciune. Moment mai puternic, dacă îl faci cu tot sufletul, decît cel cînd citești o carte profană, de altfel. Dimensiunea spirituală se profilează într-un fel, la apogeu aici: în disperările bolii, te lași pe mîna Celui de Sus, în anumite clipe, și asta e mare lucru...

În afară de asta, e o chestiune de exactitate, perseverență, stoicism și infinită răbdare. Dacă nu ai răbdare, nu te poți vindeca. Sau măcar ameliora. Sau stagna. Vindecări miraculoase poate se produc, dar nu așa, deodată. Trebuie să ai răbdarea să uiți, pentru un timp, colorata lume de zi cu zi și să trăiești, trup și suflet, cel puțin o perioadă, în derizoriul, dar și înălțătorul univers fiziologic.

Selma IUSUF

legende urbane

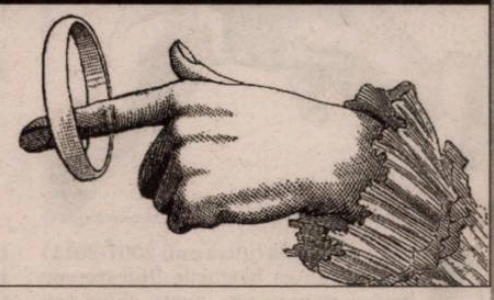

Simplitate, frumusețe și alte asemenea

Sînt cîte unii care stau la oraș, dar tînjesc după sat. Ajunși la sat, strîmbă din nas la casele cu etaj și balustrade din inox, trofeul portocaliu al celor plecați să-și rupă spinările prin cealaltă Europă. Un curent pășunist-naționalist-religios bîntuie peste unii care nu mai contenesc cu laudele pentru „oamenii frumoși și simpli“. Ca să intri în categoria asta de „oameni frumoși“, de pildă, ar trebui să-ți faci o casă de chirpici, cu două camere, și să te muți cu trei copii mici în ea, în fundul unui sat. Zilele trecute a bîntuit pe Facebook o asemenea poveste exasperantă, care a adunat sute de oftaturi de admirație din partea locuitorilor de blocuri, care habar n-au să taie o surcică de foc.

Casa – parte a unui proiect imobiliar din care proprietarul vrea să cîștige bani (nimic anormal în asta) – e prezentată însă ca rodul unei epifanii trăite de un cuplu care stătea înainte „la vilă“ – alt vis suprem al multora. Locuință de chirpici – un talmeș-balmeș de stiluri și IKEA. Interesante sînt, însă, comentariile lăcrămoase care au curs după aia. Ah, varul simplu dat pe pereți, și nu o lavabilă nemțească. Ah, puțul din curte, de unde scoți vara apa rece ca gheața! Ah, lemnele care trosnesc iarna în sobele nu-știu-cum! Greierii, busuiocul, florile. Și multe aplauze pentru un panseu răscitat și răsmorfolit din Brâncuși, care zice: „Simplitatea nu este un scop în sine, dar ajungi la ea fără să vrei, pe măsură ce te apropii de sensul real al lucrurilor.“ Dovadă că n-au înțeles nimic din ce-a vrut să zică omul ăsta, care visa o *Coloană a Infinitului* din oțel inoxidabil. Tot printre cititorii și admiratorii locuinței de *hobbit* românesc mai era unul care se întreba serios dacă se poate face și cu etaj! (Aici mi-a venit să pun un emoticon din acelea cu omuleți care rîd în hohote.)

Ai zice că poporul ăsta nu s-a urbanizat niciodată. Vezi din ce în ce mai mulți tineri răscoliți de fibra autentică românească, care vorbesc de reîntoarceri la tradiții și rădăcini și trai simplu. Păi, nu știu dacă s-a plecat vreodată de acolo, iar dacă s-a plecat, nu v-a plăcut ce-a ieșit. Păi, au ieșit casele din Certeze, de pildă. N-a fost bine – căci așa-numitele monstruozități ridicate de bieții oameni care nu știu ceva mai presus în eleganță decît o sticlă de lichior sub formă de turn Eiffel au stricat, cică, satul autentic. Păi, de ce au plecat, atunci? Să se mai ducă la latrina puturoasă din curte? Să-și rupă spatele tăind iarna la lemne pentru foc? Să care apă cu cobilițele? Ăștia care și-au făcut după capetele lor case în care cred din toată inima, fala satului și a neamurilor, nu-s niște oameni frumoși? Cum naiba să-i ceri lui Ion, care-și zice acuma Gioni, să reinterpreteze moderno-eclectic-eco chirpiciul? De unde să știe Gioni, care muncește de-i iese tîrnoseala pe nas, care n-a învățat boabă din limba țării unde s-a autoexilat, că frumoasă nu-i mașina cu care ridică praful de pe ulițele satului unde s-a născut, frumoasă nu-i casa portocalie de o mie de metri pătrați, cu cascade artificiale prin curte, și că frumoasă nu-i intrarea în curte, sprijinită pe patru piloni colosali, georgieni? De unde să știe el că frumoasă e, de fapt, casa în care a crescut, din care a vrut cu disperare să scape, rămasă acum mititică și mizeră, în umbra mîndrului său palat? Că nici n-a venit nimeni să-i învețe pe oamenii ăștia ceva noțiuni de conservare, de integrare arhitectonică și alte asemenea. Și nici vreo autoritate n-a făcut nici o regulă de construit. În București e haos, dărămite la țară. Și atunci, vin oamenii ăștia „frumoși“ să laude chirpiciul, ia, vatra, lîna, doina.

Simplu e frumusețe. Ba nu e. Și simplitatea asta devine și mai nasoală cînd își ia un aer profetic, așa. Ia uitați-vă în jur. E complicat, e mișto. Asfaltul e frumos. Fata de azi-dimineață din metrou, cu rimelul curs și cu tricoul atîrnînd aiurea pe ea e frumoasă. Un oval albicios, al unei fețe indistincte, îndepărtîndu-se încetișor într-un Apolodor cu parasolare Hello Kitty, prinse în ventuze, e frumos de asemenea.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

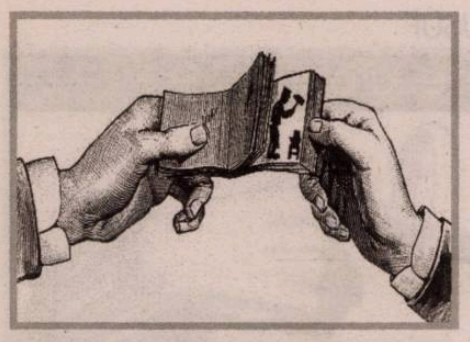

Marius CHIVU

feedbook

Blogeri, critici şi colecţii noi

A fost o perioadă (între anii 2007-2011) cînd părea că blogurile literare vor deveni importante, poate chiar vor marca viitorul pieţei de carte, mai ales pe fondul dispariţiei suplimentelor culturale ale ziarelor. Apăruseră cîteva semnături pasionate de cărţi, cu gusturi mai mult sau mai puţin educate, scriind mai bine sau mai rău, dar cald şi personal (multe aşa-zise recenzii fiind adevărate declaraţii de dragoste), şi care creaseră o oarecare emulaţie, cîteva chiar deveniseră populare, inclusiv printre scriitori. Dintre toate blogurile, cel numit „Terorism de Cititoare" devenise cel mai popular, parte datorită gustului şi calităţii scrisului bloggeriţei, parte datorită faptului că reuşise să-şi păstreze anonimatul, sursă inepuizabilă de fascinaţie şi curiozitate. În 2009, în urma unui scandal mai degrabă ridicol, cînd în blogosferă au început să circule cîteva nume reale care s-ar fi aflat în spatele pseudonimului, Lucia T. şi-a închis blogul şi n-a durat mult pînă cînd tot fenomenul s-a cam stins. Asta şi pe fondul apariţiei crizei care a afectat profund piaţa de carte, dar şi al creşterii reţelei Facebook, care a luat faţa blogurilor.

În nr. 49 din 2010 al *Dilematecii,* am iniţiat o anchetă în care am invitat bloggerii literari să aleagă cartea lor românească favorită dintre cele apărute în anul precedent. Au răspuns invitaţiei noastre 12 bloggeri dintre aproximativ 20 invitaţi (revistele literare erau deja privite de sus din blogosferă, ca fiind compromise şi revolute) şi fiecare a răspuns conform propriilor gusturi şi convingeri. Scriam atunci în şapoul anchetei: „Cum nu avem date prea amănunţite despre profilul şi preferinţele cititorului român de carte contemporană, opţiunile bloggerilor pot fi semnificative. Ancheta din acest număr le-o dedicăm lor, invitîndu-i să ne scrie despre cartea românească preferată din cele apărute anul trecut. Unii n-au răspuns invitaţiei noastre, alţii au trebuit rugaţi de mai multe ori pînă să scrie. Nu cunosc (toate) motivaţiile acestei relative reţineri. Sper doar că nu sînt singurul care crede că revistele şi blogurile literare (mai ales cele colective) merg bine împreună şi nu se află în cine ştie ce opoziţie. Şi mai sper că această anchetă va fi începutul unei frumoase colaborări." N-a fost să fie, căci astăzi, doar patru ani mai tîrziu, *Dilemateca* nu mai apare, iar dintre cei 12 bloggeri de atunci, doar patru mai există sau mai scriu constant. Ceea ce arată că atunci am avut dreptate: blogurile şi revistele nu se aflau în opoziţie, ci împărţeau acelaşi ideal. Din fericire, au rămas şi s-au reformat blogurile colective (Bookaholic, Bookblog, Bookmag ş.a.), unde scriu o bună parte dintre jurnaliştii culturali de altădată şi chiar cîţiva critici literari, printre care mă număr şi eu.

Am făcut acest preambul pentru că, de curînd, Lucia T. şi-a reluat blogul, odată cu preluarea, din postura de coordonator, a celebrei Colecţii „Globus" a Editurii Univers. Într-un interviu acordat recent Cristinei Foarfă pentru Bookaholic.ro, Lucia T. spune: „Am acceptat să coordonez eu colecţia asta minunată şi vreau să-i dau toate şansele, să pun umărul, atît cît pot, şi la promovarea ei. Editura Univers nu are prea multe resurse în momentul de faţă, de aceea, pînă şi însemnările mele de pe blog le-ar prinde bine, cred, cărţilor din «Globus». Şi, cum eu nu mă pricep la promovarea profesionistă, îmi rămîne un singur lucru de făcut: să scriu aşa cum am scris mereu despre cărţile care-mi plac. De altfel, nici nu m-am transformat peste noapte în vreo formă bizară de cititor profesionist, n-am criterii ştiinţifice sau comerciale de alegere a cărţilor, aşa că blogul, zic eu, mi se potriveşte la fel de bine în continuare. Doar că, în loc să mă limitez să scriu pe blog despre o carte excelentă, o şi iau în colecţia mea, în «Globus». (...) Vor fi o carte sau două pe lună. Romane, mai rar proză scurtă sau altceva. Cărţi în care eu pot să depistez un om care vorbeşte-scrie, nu o paiaţă, sau un robot, sau o statuie, un om a cărui voce o recunosc şi o aud cu adevărat, pe care vreau să cred că şi alţi cititori o vor depista, o vor recunoaşte, o vor auzi... [Pe blog] o să scriu destul de mult şi despre cărţi de la alte edituri, cu care n-am nici o legătură. Într-un fel, o să le «promovez» şi pe alea, dacă or să-mi placă, desigur."

Editura Univers a supravieţuit datorită colecţiei de cărţi distribuite cu ziarul *Cotidianul* şi se află, de ani buni, într-o profundă criză de identitate. Faţă de ce reprezenta în anii '90, Univers a fost, în ultima vreme, o editură-fantomă, deprofesionalizată (sînt celebre cazurile cu numele scriitorilor tipărite greşit pe copertă), (re)publicînd sporadic şi fără vreun program anume. Cooptarea Luciei T. este, în fond, un experiment şi rămîne de văzut dacă, fără resurse şi *know-how* editorial, pe o piaţă de traduceri dominată de megacolecţii precum „Biblioteca Polirom" şi „Raftul Denisei" de la Humanitas Fiction sau chiar mai micile „Premium" de la Litera, „Byblos" de la Curtea Veche şi „Literary Fiction" de la Pandora M, va fi soluţia potrivită pentru revitalizarea legendarei „Globus".

O colecţie dinamică şi variată de literatură universală, intitulată „Strada Ficţiunii", care conţine patru secţiuni – Clasic, Contemporan, Crime şi Bestseller – s-a conturat în ultima vreme la Editura ALLFA, unde s-a lansat recent şi „Lista lui Alex. Ştefănescu", un nou proiect editorial care-şi propune, în formularea comunicatului de presă, „promovarea scriitorilor români contemporani în galeria de onoare a unei colecţii cu o vastă panoplie de autori contemporani, proveniţi de pe toate continentele lumii." Aşadar după „Lista lui Manolescu" şi „Lista lui Cistelecan", avem acum şi „Lista lui Ştefănescu", ale cărui vorbe le reproduc tot din comunicatul de presă: „Mi-e dor de vremea cînd nu eram critic literar şi citeam literatură din plăcere, nu din obligaţie profesională. Cu gîndul la acea vreme, am acceptat cu entuziasm invitaţia pe care mi-a adresat-o editura. Voi include în colecţie numai cărţi care îmi plac, indiferent dacă sînt scrise de celebrităţi sau necunoscuţi, de tineri sau bătrîni, de oameni cu studii universitare sau autodidacţi, de prieteni sau duşmani. Nu mă interesează biografiile autorilor, pentru mine contează doar opera lor. Nuferii dintr-o mlaştină nu sînt mai prejos decît trandafirii dintr-o grădină."

Aşadar, ca şi în cazul Luciei T., şi Alex. Ştefănescu tot pe propriul gust se va baza în construirea colecţiei. Vom avea două colecţii de gust personal. Dar nu despre asta vreau să vorbesc, ci despre faptul că, deşi este un critic, strict tehnic vorbind, deprofesionalizat, care nu mai face critică literară de mai bine de un deceniu, Alex. Ştefănescu întreţine paranoia veleitarilor încă de la început, afirmînd că, la noi, scriitorii sînt publicaţi de edituri doar pe fond de şpagă, valoarea nefiind selectată şi promovată, ci doar marginalizată: „Voi da toată atenţia acelor autori pe care nu-i susţine nimeni, nefiind abili sau influenţi. La noi s-a creat în timp, de la sine, fără să fi existat vreun plan diabolic în acest sens, un sindicat al succesului, care funcţionează cu o precizie nefastă. Dacă nu eşti bine plasat în societate, dacă nu poţi să oferi vreun serviciu în schimb sau dacă nu eşti agresiv, nu ai nici o şansă să fii publicat, ceea ce înseamnă că textele tale, fie şi admirabile, nu vor ajunge niciodată la cititori. În colecţia mea voi primi oaspeţi de seamă, dar le voi acorda azil literar şi unor autori marginalizaţi. Deviza acestei colecţii este aceea pe care am adoptat-o încă de la începutul carierei mele de critic literar: *Hai să ne bucurăm împreună de frumuseţea literaturii!*"

Fost cronicar literar, ocupat în ultimii ani exclusiv de cărţile proaste („ceva care seamănă cu literatura", conform propriei formulări), Alex. Ştefănescu îi jigneşte, pur şi simplu, pe toţi scriitorii români publicaţi la celelalte edituri, pînă acum, scriitori care, conform spuselor sale acuzatoare, nu ar fi fost publicaţi decît exclusiv datorită „abilităţii", „influenţei", „agresivităţii", „serviciilor oferite", şi nu datorită valorii cărţilor. Este o afirmaţie nu doar tristă, proastă sau şocantă, ci de-a dreptul descalificantă pentru Alex. Ştefănescu, care aruncă la coş practic toată literatura contemporană, pozînd ridicol într-un fel de cavaler pe cal alb, menit să salveze de unul singur literatura bună din mîinile mîrşave ale editorilor corupţi care nu dau „nici o şansă" adevăraţilor scriitori. Cum spuneam, nu face decît să dea apă la moară veleitarilor. Dar să zicem că Alex. Ştefănescu (pe care-l ştiam afabil şi plin de umor, cu un bun-simţ al autoironiei, nicidecum atît de încrîncenat) a exagerat în virtutea entuziasmului începutului de drum şi să-i dăm credit, aşteptînd ca „Lista lui Alex. Ştefănescu" să se umple de capodopere şi să ne facă pe toţi să redescoperim şi să ne bucurăm de frumuseţea literaturii. Primele cărţi publicate în această colecţie, trei romane şi un volum de proză scurtă, sînt acestea: Freddy Gîrbaci – *Paraclet;* Silvian Floarea – *Premiul;* Cornel George Popa – *Salonul de masaj* şi Vlad. A Popescu – *Viaţa face toţi banii.*

PUBLICITATE

Christian FERENCZ-FLATZ

Planul unei deturnări

În dicţionarul de termeni al situaţionismului, apărut în primul număr al revistei *Internationale situationniste,* organul oficial al mişcării, procedeul „deturnării" este definit în felul următor: „Deturnare = prescurtare a formulei: deturnare a unor elemente estetice prefabricate. Integrarea unor produse actuale sau trecute ale artelor într-o construcţie superioară." Ultimul film al lui Corneliu Porumboiu se lasă înţeles ca o încercare în acest registru, chiar dacă, de bună seamă, materialul său de pornire nu e tocmai un produs estetic.

Filmul se numeşte *Al doilea joc,* iar ceea ce vedem pe ecran este înregistrarea – redată întocmai după filmările televiziunii de atunci – unei partide de fotbal din iarna anului 1988: derby-ul Steaua – Dinamo, arbitrat chiar de tatăl regizorului. Pe deasupra imaginilor, neînsoţite de sunetul original, auzim dialogul dintre Corneliu şi Adrian Porumboiu, despre care înţelegem că revăd, în zilele noastre, meciul. Titlul însuşi ne invită din start să nu ne lăsăm absorbiţi de meciul de primă instanţă, ci, dimpotrivă, să ne mutăm atenţia pe un alt plan. Spectatorul se va întreba îndată care anume e acesta şi va descoperi numaidecît că filmul îi pune la dispoziţie nu una, ci patru variante de răspuns. El va remarca, *în primul rînd,* trimiterile vădite ale filmului la o perspectivă politică/istorică, şi va căuta, drept urmare, să îl privească cu un ochi axat tocmai pe calitatea sa de document: ce ne spun aceste imagini despre România, aşa cum era ea în ultima iarnă dinaintea Revoluţiei? Premonitorii sînt în acest sens îndeosebi frecventele deflecţii ale camerei de filmat înspre tribune, întreprinse, după cum ni se explică, din gestul reflex al televiziunii comuniste de a evita orice imagine a altercaţiilor din teren. Printr-o revelatorie corespondenţă, acelaşi reflex se regăseşte întocmai şi într-o secvenţă a *Videogramelor* lui Andrei Ujică, cînd operatorii televiziunii naţionale întorc în chip similar camera spre cer, pentru a evita să surprindă primele zvîcniri ale revoltei populare. Ce-i drept, la meciul lui Porumboiu, camera merge încă, mai inofensiv, spre tribune, dar fapt este că şi mulţimile pe care le vedem aici, adunate inert sub umbrele, ca la înmormîntare, ne întîmpină deja privirea cu o duşmănie surdă, greu de ignorat. Concludentă fără doar şi poate în privinţa tribunelor, această grilă de lectură se dovedeşte însă, în ciuda premiselor (echipa Armatei *vs* echipa Securităţii etc.) mai greu de susţinut prin raport cu meciul însuşi, în condiţiile în care comentariul celor doi interlocutori nu alimentează decît rareori şi sub puţine aspecte o atare abordare. *În al doilea rînd,* spectatorul va remarca, fără îndoială, că Porumboiu-fiul – aflat aici în ingenioasa postură a regizorului care îşi comentează „propriile" imagini – încearcă frecvent să inducă ceva precum o perspectivă estetică asupra a ceea ce se vede pe ecran, atrăgînd necontenit atenţia asupra ninsorii, a stratului de zăpadă ori a urmelor lăsate de jucători pe teren, ce formează toate, împreună, un spectacol vizual despre care cineva spunea foarte nimerit că te uiţi la el întocmai ca într-un acvariu. De bună seamă, şi această perspectivă se lasă asumată doar într-un chip pasager, căci – la fel ca orice alt acvariu de impresii vizuale – şi acesta devine curînd monoton, dacă nu e organizat cu sens, să ţină spectatorul. *În al treilea rînd,* dialogurile caută să sugereze adesea şi o altă posibilitate: aceea de a privi filmul meciului nu din perspectiva protagoniştilor săi obişnuiţi, care sînt jucătorii, ci a unuia care rămîne îndeobşte în umbră: arbitrul. Cum ar arăta un meci privit cap-coadă cu ochii numai la arbitru? Este, fără îndoială, o întrebare provocatoare, dar fapt este că nici ea nu îşi găseşte pînă la capăt răspunsul în film, căci, în pofida cîtorva sugestii interesante, regizorul însuşi se vede curînd nevoit să admită că şi-a pierdut din vedere personajul, care lasă prea adesea, retras, jocul să curgă. *În al patrulea rînd,* filmul pare să se concentreze totodată, aşa cum o sugerează chiar micul insert autobiografic de la început, pe amănuntele relaţiei dintre tată şi fiu. Ce-i drept, perspectiva aceasta pare mai curînd inhibată de prea marea discreţie a conversaţiei, dar ea conduce cel puţin, în cîteva rînduri, la o interesantă contrapunere de principiu a două perspective, deopotrivă de nefamiliare spectatorului de meci obişnuit: cea estetică, a regizorului, şi cea tehnică, a arbitrului. Sînt, de bună seamă, două perspective care se bat adesea cap în cap, dar îşi găsesc deopotrivă, cu cîteva ocazii, o certă corespondenţă în chestiunea „opticii", căci ambii, atît regizorul, cît şi arbitrul, sînt deopotrivă preocupaţi de problema vizibilităţii. În lumina surprinzătoarei analogii pe care acest punct o creează, un concept curios precum cel de „diagonală flexibilă", folosit la un moment dat de fostul arbitru, tinde să fie înţeles, de asemenea, ca o inedită reflecţie asupra observaţiei cinematografice, în vreme ce „legea avantajului" apare deopotrivă ca principiu director al planului-secvenţă.

Cum ar arăta un meci privit cap-coadă cu ochii numai la arbitru?

În schimb, fiindcă nici una dintre aceste perspective şi nici variile lor puncte de sutură nu reuşesc propriu-zis să confişte atenţia spectatorului în dauna meciului de primă instanţă, ele nu edifică, pînă la urmă, pentru spectator ceea ce îi promite, de fapt, titlul: un „al doilea joc", în locul celui dintîi. Din contră, spectatorul urmăreşte cel mai adesea meciul într-o perspectivă normală, fiind dislocat din cînd în cînd într-un alt registru, doar pentru a reveni curînd la perspectiva sa obişnuită. Poate că la acest fapt contribuie deopotrivă şi poziţia mai degrabă convenţională pe care o ocupă în film vocile celor doi interlocutori, prin raport cu meciul, căci – eliminînd comentariul iniţial – ei par adesea să se substituie ei înşişi tocmai comentatorilor sportivi. Ca atare, ei dau, desigur, nişte comentatori mai aparte, dar nicidecum o instanţă de alt ordin, capabilă să disloce în mod durabil atenţia spectatorului din reflexele pe care i le impune formatul habitual al unei partide. Tocmai din acest motiv, însă, pauzele dintre dialoguri nu au nicidecum aerul firesc pe care l-ar avea îndeobşte tăcerile dintre doi simpli spectatori, ci ele stînjenesc mai curînd, întocmai ca atunci cînd crainicii de pe fundal nu au nimic să-şi spună. Fapt este că, aşa cum e el, filmul evocă, rînd pe rînd, varii posibilităţi pentru o deturnare cinematografică a meciului, dar nu o realizează propriu-zis pe nici una, oferind, în cele din urmă – mai curînd decît o nouă construcţie clădită pe bazele sale – doar ceva precum mustăţile desenate de Dalí peste *Mona Lisa:* o eventualitate. Planul unor intenţii cinematografice schiţate peste un meci de fotbal.

***Christian Ferencz-Flatz** este cercetător la Institutul de Filozofie „Alexandru Dragomir", Societatea Română de Fenomenologie. Cea mai recentă carte publicată:* Retro. Amorse pentru o fenomenologie a trecutului *(Humanitas, 2014).*

ERATĂ

Dintr-o eroare, articolul „Artistul ca «antropolog zen». *Emotional Architecture 4*" al Dianei Marincu, publicat în *Dilema veche,* nr. 530 (10-16 aprilie a.c.) a apărut fără nota de final, în care autoarea indica sursa sintagmei artistului ca antropolog zen, într-un discurs susţinut de Bogdan Ghiu la lansarea cărţii *Emotional Architecture 4.* Despre carte, cît şi despre expoziţiile ce stau la baza volumului, Bogdan Ghiu a scris în articolul „Artistul ca antropolog «zen» şi (contra)expert emoţional" apărut în *Observator cultural,* nr. 717/4 aprilie. Ne cerem scuze pentru această omisiune.

craii de burta veche

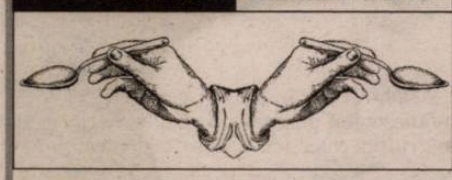

Gibelotte de iepure

I-am întins mîna mai întîi lui Simon, care, bucuros să mă vadă, mi-a zîmbit franc. „Miroase bine la tine" i-am spus, inspirînd adînc. „Azi avem iepure *gibelotte*... îţi aduc o porţie?" Iepurele parfuma toată încăperea, un motiv suficient pentru a-l încerca, iar faptul că mă aşezasem în faţa unui mic *mâchon* (gustare tradiţională lyoneză, din măruntaie de porc sau vită, brînză frecată, burtă, jumări, caltaboş etc.) nu dăuna defel poftei mele de mîncare. „Ai dreptate – i-am spus – o să-l încerc; dar te avertizez... sînt aşteptat la ieşire." „Sticleţi?" „Spune-le cum vrei!" „Ieşirea din spate mai poate fi folosită? „Dacă tu crezi că e necesar, Max, înseamnă că ai motivele tale... fă-mi un semn cînd vrei să o ştergi."

Fugarul Max este un golan îmbătrînit în rele şi eroul romanului *Grisbi or not grisbi* (1955), de Albert Simonin, ultimul din trilogia „Max cel mincinos", ecranizat de Georges Lautner în 1963, cu titlul *Les Tontons flingueurs.*

Tranşaţi un iepure de 1,5 kg în opt bucăţi egale. Tăiaţi în patru 250 gr de ciuperci albe. Tăiaţi în bastonaşe 200 gr de slănină afumată, fierbeţi-le 5 minute într-un litru de apă şi aruncaţi apoi lichidul. Curăţaţi douăzeci de cepe arpagic. Rumeniţi într-o lingură de unt arpagicul şi slănina. Scoateţi-le cu o spumieră şi puneţi-le deoparte. Prăjiţi în restul de unt bucăţile de iepure. Puneţi într-o oală bucăţile de iepure, cerneţi-le cu o lingură de făină, cu sare şi piper, adăugaţi un sfert de litru de vin alb sec, 300 ml de supă de pasăre, acoperiţi cu un capac şi lăsaţi să fiarbă lent 15 minute. Adăugaţi apoi arpagicul, slănina, doi căţei de usturoi şi puţin bulion de roşii. Puneţi capacul şi fierbeţi încă 15 minute. Adăugaţi apoi ciupercile şi mai lăsaţi oala 15 minute pe foc. Amestecaţi tocana, la sfîrşit, cu o lingură de muştar de Dijon şi mîncaţi-o cu mămăligă.

Amicul Dejun

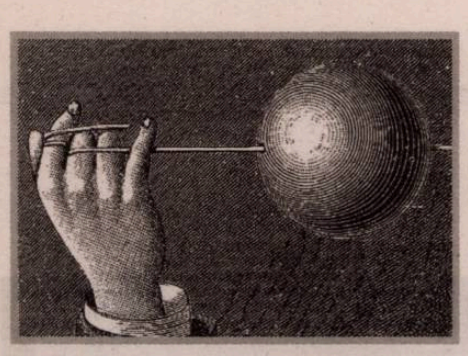

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Cinema-ul de acasă nu e cinema

Filmul lui Abel Ferrara – *Welcome to New York* – ar fi avut toate şansele să fie un hit la Festivalul de la Cannes. Însă acest docu-fiction despre afacerea DSK, cu Gérard Depardieu în rolul lui Dominique Strauss-Kahn, n-a fost selectat, pînă la urmă, în secţiunile competitive principale. El va fi prezentat doar într-o proiecţie specială, la *Marché du film*. Nici regizorul Abel Ferrara, nici cei doi producători, Vincent Maraval şi Brahim Chioua, nu sînt prea dezamăgiţi. Pentru ei, filmul e un test. Un test pentru o nouă formulă de a promova cinema-ul şi de a vinde filme: pe Internet. *Le Monde* a publicat recent un amplu interviu cu producătorii. E vorba despre marketing într-o nouă logică a relaţiei dintre public şi cinema.

Welcome to New York va ieşi, deci, simultan cu prezentarea de la Cannes, pe diferite site-uri *pay-per-view* şi platforme video *on-demand*, fără să mai treacă şi prin cinematografe. Şi va fi distribuit concomitent, şi nu în etape succesive, pentru un public global. Decizia celor doi producători pune, din nou, problema cronologiei media, mai precis a reglementărilor ce presupun ca distribuitorii de film (europeni) să aştepte patru luni de la data premierei în sala de cinema pînă la difuzarea la televiziuni şi încă cel puţin patru luni pînă la lansarea în format video. Pentru Maraval, aceste reglementări sînt absurde: şi în SUA, spune el, există aceste cutume, dar există şi numeroase excepţii, negociate între producători şi distribuitori. Multe filme ies simultan în toate formatele şi pe toate mediile posibile, şi nimeni nu se mai întreabă de ce. De ce ar exista – ca în Franţa – o lege care să interzică producătorilor cum să-şi valorifice filmul, cînd mult mai convenabil pentru toţi e să se negocieze cu distribuitorii?

Multă vreme s-a considerat că Internetul este duşmanul cinema-ului. Producătorii pornesc însă de la premisa că există două tipuri diferite de public şi că ele nu sînt concurenţiale: cei care preferă să vadă filmul pe net, în regim de *pay-per-view*, nu vor merge la cinema. Şi invers. Evident, calculul în cazul concret de acum se bazează pe faptul că cei dintîi sînt mai mulţi. Alegînd să-l distribuie direct în regim *video-on-demand*, producătorii au ales ca *Welcome to New York* să nu mai fie difuzat şi la cinema. Cel puţin pentru Franţa şi o bună parte a Europei.

De ce experimentează cei doi producători noua formulă de vînzare tocmai cu acest film? Pentru că, după cum spune Maraval, filmul a fost produs în SUA. „Dacă France 2 sau Canal Plus ar fi investit în film, atunci am fi fost obligaţi să-l distribuim în cinematografe, căci legea franceză nu recunoaşte drept operă cinematografică decît filmele proiectate pe marele ecran. Or, o difuzare în săli de cinema, după reţeta clasică, ar fi fost un deserviciu pentru film. Am fi pierdut public" – subliniază Brahim Chioua.

Într-adevăr, pentru o difuzare la cinema, producătorii ar trebui mai întîi să asigure între 200 şi 250 de copii, pentru a atinge 300.000 de bilete vîndute, în cel mai bun caz. Plus cheltuieli considerabile de marketing. O investiţie importantă, fără prea mari perspective. În schimb, cu un milion de euro pentru promovare, cei doi producători speră să atingă, în regim *pay-per-view*, cîteva milioane de spectatori.

Alegînd să-l distribuie direct în regim video-on-demand, *producătorii au ales ca* Welcome to New York *să nu mai fie văzut şi la cinema.*

Dacă şmecheria va reuşi, o să fie o mare lovitură, pentru că producătorii îşi vor asigura, probabil, încasări mari, cu o investiţie (relativ) mică. Şi vor evita să mai plătească taxe distribuitorilor. În materie de business, se poate numi un hit. Dar nu e clar dacă modelul ăsta e bun şi pentru cinematografie. Pentru că filmele ar trebui văzute pe ecranul de cinema. E o problemă pe care nici producătorii şi nici regizorul nu şi-au pus-o.

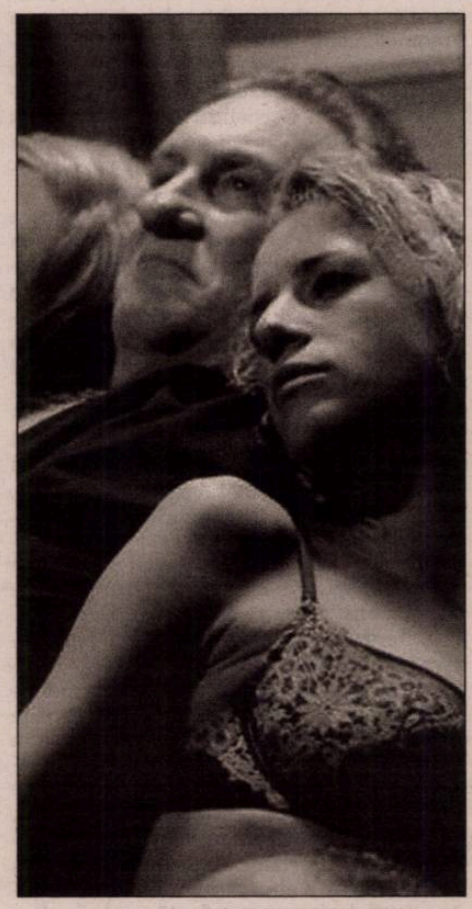

PUBLICITATE

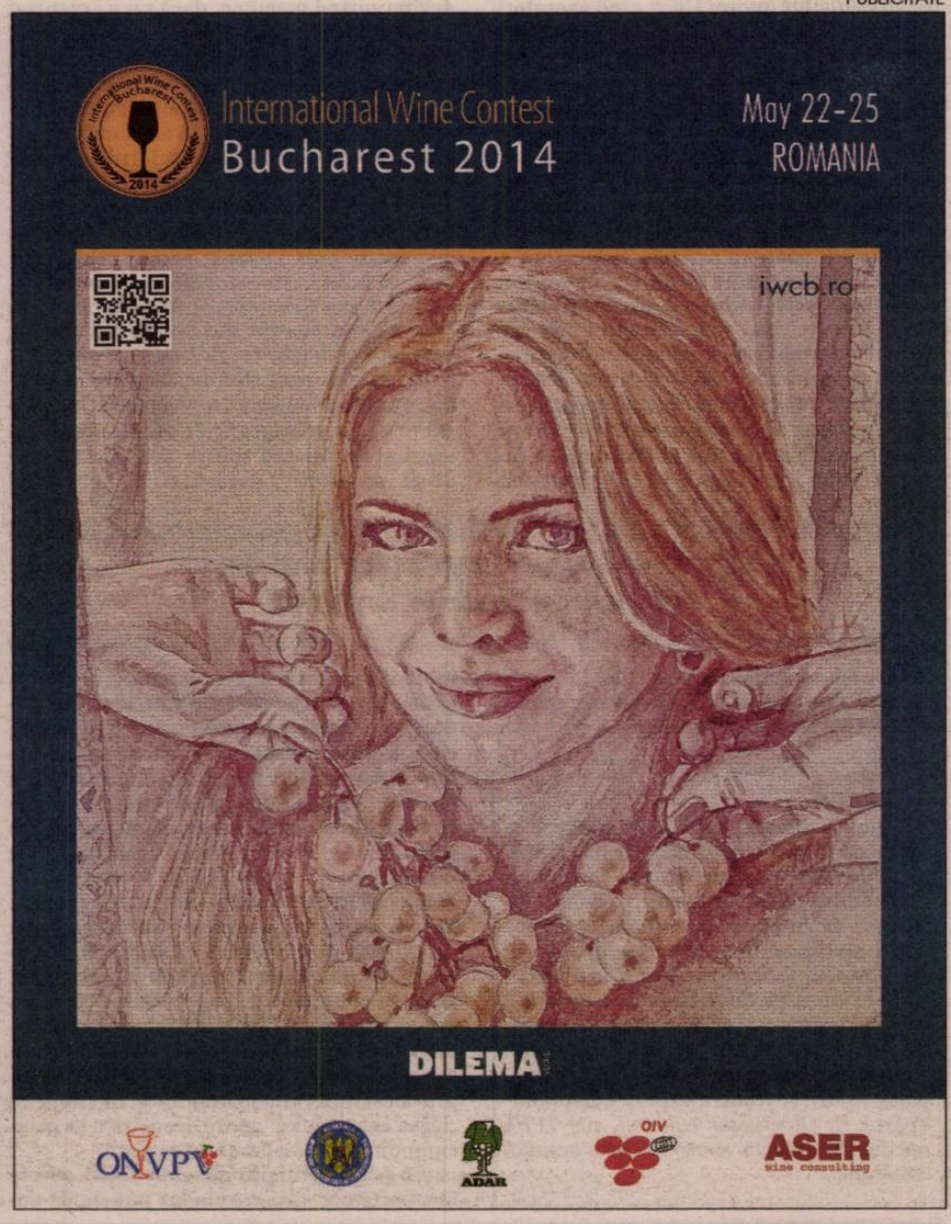

PUBLICITATE

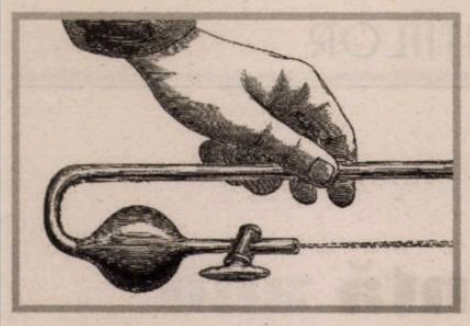

Oana STOICA

rosencrantz & co

Polonia, Polonia

● „dans//pl – Ieri. Mîine. Azi – Zilele dansului polonez la Bucureşti". *RE//MIX Henryk Tomaszewski* de şi cu Mikolaj Mikolajczyk; Nijinsky. *Sărbătoarea viselor*, coregrafie Anna Godowska, cu Tomasz Wygoda.

Întîlnirile din ultimii ani cu dramaturgia şi performance-urile poloneze (teatru şi dans contemporan) au relevat o preocupare constantă pentru identitate ca proces complex de definire individuală şi colectivă. De la identitatea naţională, la cea artistică, de la reevaluarea necurtenitoare a trecutului, la chestionarea prezentului, de la reinterpretarea unor estetici, la revendicarea noilor viziuni, spectacolele poloneze oferă o imagine efervescentă, eterogenă, adesea cu abordări contradictorii ale aceluiaşi subiect. Acest peisaj performativ incitant a fost vizibil şi la evenimentul organizat de Institutul Polonez în colaborare cu Centrul Naţional al Dansului Bucureşti – „dans//pl – Ieri. Mîine. Azi – Zilele dansului polonez la Bucureşti" (30 martie – 11 aprilie), care a cuprins spectacole, ateliere de dans, filme şi dezbateri.

Cele cinci spectacole prezentate la Bucureşti au oferit o istorie sublimată a dansului polonez, datorită, pe de o parte, limbajelor coregrafice diferite abordate şi, pe de altă parte, unora dintre teme, care au vizat raportarea la maeştrii artei dansului. *RE//MIX Henryk Tomaszewski* (dramaturgie: Malgorzata Dziewulska, muzică: Zbigniew Kozub) face parte dintr-un proiect amplu şi de anduranţă, iniţiat de Komuna Warszawa – o formă nonierarhică de asociaţie culturală, care reuneşte artişti rebeli faţă de instituţiile oficiale şi esteticile clasice, înfiinţată iniţial lîngă Varşovia, în timp relocată în capitala polonă. Mutarea a însemnat şi atenuarea revoltei, proces firesc, căci mişcările underground devin, în multe cazuri, mainstream. Proiectul *RE//MIX* cuprinde o serie de spectacole care reevaluează maeştri ai teatrului şi ai dansului, polonezi şi străini, din punctul de vedere subiectiv al unui artist actual. Remixul realizat de dansatorul şi coregraful Mikolaj Mikolajczyk îl vizează pe Henryk Tomaszewski, legendă a scenei poloneze, fondator şi director al Teatrului de Pantomimă din Wroclaw. Tomaszewski a inovat mişcarea scenică, eliminînd cuvîntul, a concentrat totul pe mimică şi expresie corporală, care au devenit astfel bogate, superexpuse. Mikolajczyk, care i-a fost ucenic (nu neapărat discipol, căci în cariera sa a folosit diverse limbaje coregrafice, inclusiv cel clasic) a abordat relaţia cu fostul său maestru din perspectiva creaţiei. Într-o înregistrare audio, Tomaszewski vorbeşte despre relaţia omului-„marionetă" cu „maşinistul" lui invizibil, una abstractă, metaforică, dar şi una concretă, făcînd aluzie la influenţa altor artişti asupra sa. Mikolajczyk, la rîndul său, afirmă că a fost „creat" profesional şi uman de către Tomaszewski. Acest dublu proces de creaţie este vizibil în spectacolul lui Mikolajczyk, care face un *reenactment* al primei zile de lucru cu maestrul său, folosind în propriul rol un spectator pe care îl iniţiază aproape erotic în dans, pentru ca, mai tîrziu, acest moment filmat să se deruleze pe ecran pe cînd scena se reia în timp real, cu alt spectator care îl conduce pe performerul gol (omul-marionetă). Este aici un remix pe multiple planuri şi cu multiple funcţii: este remixat timpul – cel trecut, al primei întîlniri maestru – ucenic, cel prezent, al lui Mikolajczyk, şi cel imediat, al spectatorilor, filmaţi înainte de spectacol şi în timpul acestuia, înregistrări suprapuse în performance. Este remixat binomul creaţie – creator, din perspectiva lui Tomaszewski, inspirat de alţi artişti şi sursă de inspiraţie pentru Mikolajczyk, dar şi a acestuia din urmă, creaţie a maestrului şi creator la rîndul său. Se produce o inversare de roluri, obiectul creat îşi „creează" creatorul, căci Mikolajczyk îl recreează, de fapt, pe Tomaszewski, din perspectiva sa. Performance-ul este în egală măsură portretul lui Tomaszewski şi autoportretul lui Mikolajczyk, reliefate din înregistrări audio şi video, discurs live, reproduceri subiective din spectacolele maestrului, toate într-un spaţiu intim şi neceremonios, o adîncire în amintirile care se trezesc în corp (sînt pasaje în care se dansează cu ochii acoperiţi).

În performance, maladia şi mişcarea aflate în conflict se echilibrează în corp, care devine un cîmp de luptă.

Tot pe reluarea subiectivă a unor fragmente performative se bazează şi *Nijinsky. Sărbătoarea viselor* (coregrafie Anna Godowska, scenariu şi regie Slawomir Krawczynski), în care dansatorul Tomasz Wygoda reface prăbuşirea mentală a geniului coregrafiei moderne. Wygoda, actor, dansator, colaborator al lui Krystian Lupa şi Krzysztof Warlikowski, şi coregraf la Opera Naţională din Varşovia, construieşte un portret picassian a lui Nijinski, din celebra coregrafie a acestuia pentru *Sărbătoarea primăverii* de Igor Stravinski, fragmente din *După-amiaza unui faun*, replici din jurnalul dansatorului şi mişcări inspirate de desenele şi fotografiile acestuia. Tot acest puzzle coregrafic este ridicat pe sistemul psihologiei orientate spre proces a lui Arnold Mindell (aportul major fiind al lui Slawomir Krawczynski, autor al proiectului *Dansul corpului visător*, în care aplică teoria lui Mindell în coregrafie). Psihologia orientată spre proces face legătura între vise şi expresiile corpului (ca în practicile şamanice, unde se consideră că boala reflectă condiţia spirituală). Visele preced realitatea, se prelungesc în realitate, o prefigurează. Aşa face şi Wygoda, care strecoară în acest *reenactment* al *Sărbătorii primăverii* simptome ale degradării mentale a lui Nijinski: o efervescenţă creatoare, care atinge patologicul, reprimarea sexuală, sub presiunea mentalităţii burgheze, obsesia grandorii, automartirizarea cristică etc. Se produce o parazitare treptată a mişcării, simptomele schizofreniei se amplifică pînă cînd acaparează dansul, îl anihilează. Asta în ciuda faptului că singura terapie funcţională pentru Nijinski era chiar dansul (boala i s-a agravat cînd nu a mai putut dansa). În performance, maladia şi mişcarea aflate în conflict se echilibrează în corp, care devine un cîmp de luptă. Într-un auster costum negru, Wygoda reuşeşte să inducă imaginea luxuriantă din *Sărbătoarea primăverii* (la care face o elegantă trimitere, cînd revine la aplauze îmbrăcat cu o cămaşă lungă, brodată, care aminteşte de costumele cu motive populare din scenografia originală a lui Nicholas Roerich) sau pe cea a faunului, pe care îl ilustrează prin simpla eliminare a costumului, păstrînd slipul şi ciorapii negri, pete care, în contrast cu lumina pielii, recreează costumul original. Wygoda reconstituie căderea în abis a lui Nijinski, într-o formulă în care genialitatea şi schizofrenia acestuia se întrepătrund, se potenţează reciproc şi arată torturanta singurătate a artistului care îşi intuieşte prăbuşirea.

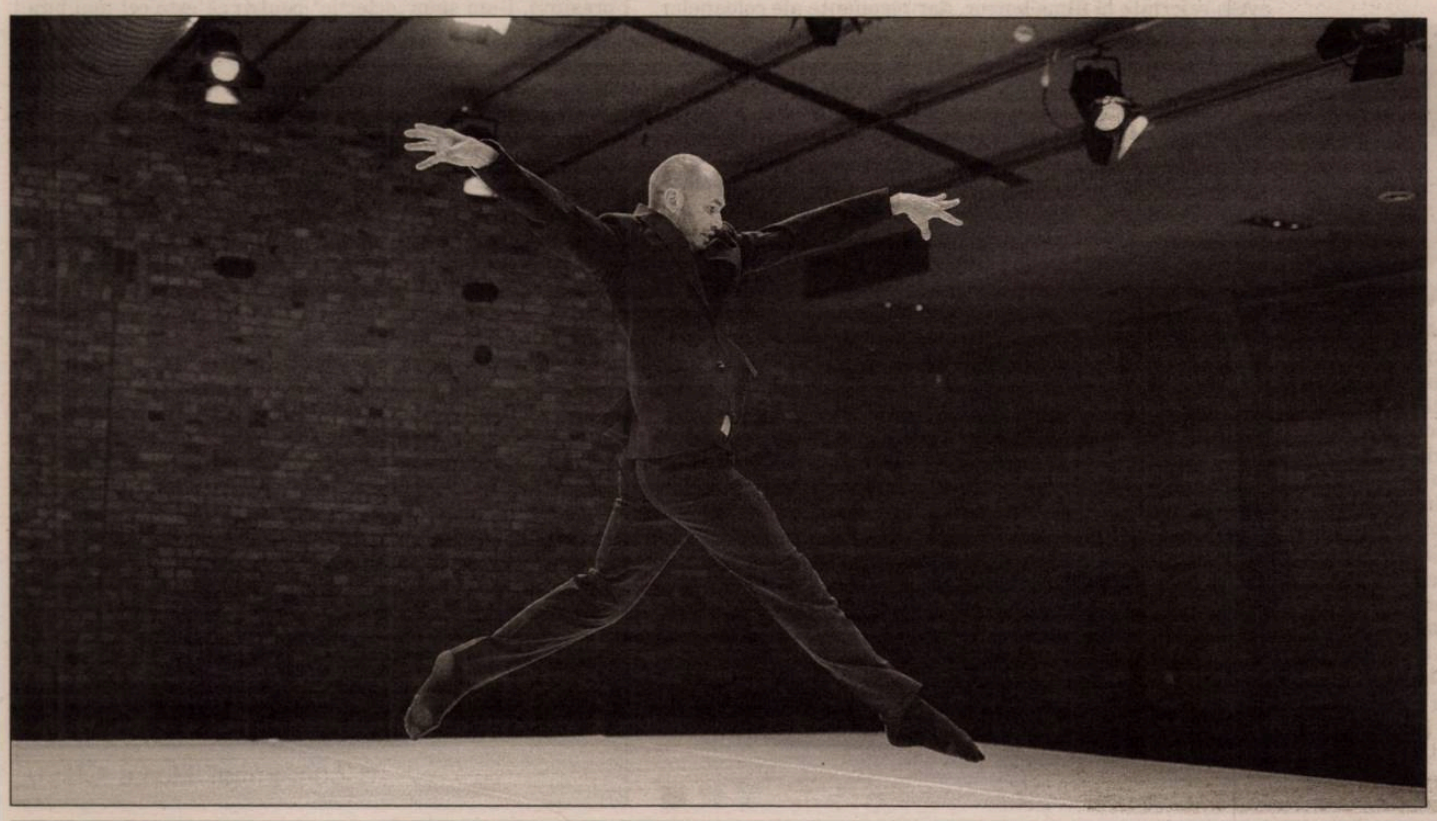

Cele două spectacole denotă nevoia de referenţialitate a performance-ului polonez, din care se desprinde imaginea artistului contemporan, care se poziţionează critic, dar nu distructiv faţă de predecesorii săi. Şi ambele spectacole arată păstrarea, încă, a coregrafiilor fixate, complexe, care includ corpul dansator şi performanţa fizică. Nu este însă singura faţă a Poloniei dansatoare văzută în acest festival.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Andrei GORZO

dilematograf

Belle de jour, variantă ado

● ***Tînără şi frumoasă* / *Jeune & jolie* (Franţa, 2013), de François Ozon.**

Jeune & jolie al lui François Ozon e o tachinărie de film despre o elevă de liceu din Paris (Marine Vacth), care, la scurt timp după împlinirea vîrstei de 17 ani, se apucă de făcut sex pe bani cu bărbaţi agăţaţi pe Internet. Tachinăria practicată de Ozon constă într-o naraţie behavioristă care, coroborată cu alegerea unei actriţe (de 23 de ani) botosmanechinoase, deci nu foarte expresive, refuză să le explice spectatorilor comportamentul eroinei. În afara faptului că tinerei nu-i trebuie neapărat banii, nimic nu e clar. De pildă, e neclar cîtă plăcere reală îi procură activităţile ei de *belle de jour,* şi de ce natură e aceasta – dacă e plăcere senzuală sau mai mult plăcerea de a-şi testa puterea asupra clienţilor, sau dacă, de fapt, nu e nici una, nici alta, ci indiferenţă ori (după cum ar putea să indice duşurile ei compulsive) dezgust. Tot aşa, e neclar cîtă şi ce fel de greutate s-ar cuveni acordată faptului că protagonista merge la întîlnirile ei din hoteluri îmbrăcată în costumele business ale mamei; faptului că, la un moment dat, o surprinde pe aceasta din urmă atingîndu-se ambiguu cu un prieten de familie; faptului că tatăl ei adevărat nu se manifestă în viaţa ei decît prin viramente bancare; sau faptului că tatăl ei vitreg acceptă totul cu genul de toleranţă luminat-burgheză care invită să i se testeze limitele. Sexualitatea acestei liceene este oare (aşa cum ar vrea clişeul terapeutic) una dată peste cap (de dezertarea tatălui, de infidelitatea mamei)? Sau să fie vorba (mult mai provocator) de un fel mai liber de a explora teritoriul abia descoperit al sexualităţii, înainte ca societatea burgheză să-şi impună morala ipocrită?

Evident că, dintre cele două sugestii, a doua este cea care se asortează atît la profilul de *bad boy* fassbinderian cultivat de Ozon (n. 1967) în tinereţe, cît şi la mai recentul lui profil de *entertainer* finuţ-subversiv al unui public burghez mai larg. Nu degeaba incorporează el în noul film un montaj cu liceeni, colegi de-ai eroinei, încercînd să comenteze poezia rimbaldiană care începe cu versul: „La ani şaptesprezece, nu eşti defel serios.“ Dar cheia e prezentă încă din prima secvenţă, unde Ozon ne invită iniţial s-o privim pe eroină, la plajă, prin binoclul unui voyeur invizibil, pentru ca apoi să ne dezvăluie că însuşi fratele ei mai mic era voyeurul. Interogînd sexualitatea în scurtul interval dintre momentul în care aceasta se trezeşte şi momentul în care e luată ca lumea în primire de ceea ce Louis Althusser numea „aparatele ideologice de stat“, care o toarnă în tipare general acceptate, filmul îi relevă, pe furiş, substanţa anarhică şi amorală. Lumea întreagă apare ca un magazin de jucării sexuale în ochii pe care eroina îi întoarce asupra tatălui ei vitreg, cînd îi spune că o duce cu gîndul la unul dintre clienţii ei. Şi ea însăşi apare ca o jucărie în ochii unui cuplu de vîrsta a treia, soţ şi soţie, unul mai melancolic-lucid decît celălalt: soţul e un client loial, care se distinge de ceilalţi prin tandreţea lui tristă (poate nu lipsită de legătură cu faptul că are o fiică de vîrsta ei) şi care moare în timp ce e cu ea într-o cameră de hotel; iar mai tîrziu, văduva lui (Charlotte Rampling)

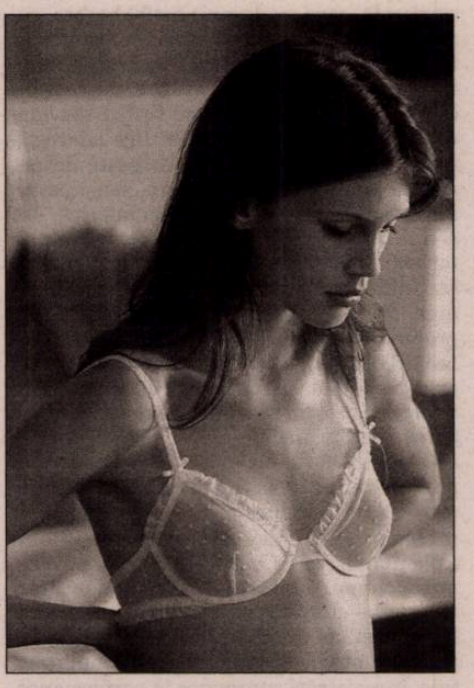

se cere condusă în aceeaşi cameră, contra bani, dar nu pentru sex cu adolescenta (deşi aceasta e docil-dispusă, ca de obicei), ci pentru a-i împărtăşi din înţelepciunea ei – cum s-a împăcat, pînă la urmă, pe parcursul unei căsnicii lungi, cu infidelităţile soţului, rămînînd în schimb cu regretul de a nu fi experimentat şi ea prostituţia la vîrsta adolescenţei, aşa cum fantaza pe atunci. Anul trecut la Cannes, unde *Jeune & jolie* a debutat în competiţia principală, Ozon a stîrnit un pic de enervare printre jurnalişti (cu precădere printre americani), pentru ceea ce, dintr-o perspectivă feministă, poate să apară din partea lui (indiferent cît de binecunoscută i-ar fi apartenenţa la minoritatea gay) ca o prezumţiozitate de mascul majoritar: e vorba despre uşurinţa cu care le atribuie personajelor sale feminine această fantezie a prostituării – şi punînd-o nu într-un cadru de porno-parodie, ca al lui Buñuel din *Belle de jour,* ci într-unul de realism cosmetizat, în care accederea unei neofite la prostituţia *upmarket* se petrece fără conflicte teritoriale şi fără ingerinţele vreunui proxenet, iar ocazionalele abuzuri din partea clienţilor sînt lipsite de gravitate. Oricum, fie ea o figură genuin destabilizantă – căci locuită de o energie sexuală încă neîncorsetată – sau o banală fantezie pornografică masculină, eroina nu lasă o impresie prea puternică. Mizanscena enigmei ei este prea subţire, prea lipsită de relief: există patru capitole care corespund celor patru anotimpuri şi care se încheie cu patru cîntece de Françoise Hardy, iar după secvenţa de la început, cu fratele uitîndu-se prin binoclu la sînii surorii, membrii familiei continuă să se spioneze sau să se surprindă unii pe alţii – din nou fratele pe soră, apoi sora pe frate, apoi tatăl pe frate ş.a.m.d. –, în secvenţe care, de cum se achită de îndatoririle astea permutaţionale, tind să se şi termine. Bref, aşa inteligent cum e, filmul e mai mult schelet (adică schemă) decît carne (inclusiv în sensul că nu e nici din cale afară de senzual). Îl ia vîntul uşor.

Aron BIRO

audio şi n-am cuvinte

Plictis solemn

● **Bohren & Der Club of Gore, *Piano Nights*, Ipecac, 2014.**

Creat mai degrabă ca o glumă (din rămăşiţe de trupe metal încercînd să maimuţărească jazzul), conceptul grupului german Bohren & Der Club of Gore a evoluat insidios – o vreme, gluma s-a tot îngroşat, apoi a început să fie luată în serios de public, iar într-un tîrziu chiar de trupă. Prin asta, nemţii se alătură unui val relativ recent de trupe care atacă prin învăluire, spiralînd prin diverse scene, bătînd la mai multe uşi, fără a găsi însă găzduire pentru mai mult de cîteva nopţi în acelaşi loc. Sunn O))), Ulver, Kayo Dot sînt alte nume ce au orbitat o vreme după această strategie, iar soluţia la care au recurs în cele din urmă a fost să-şi ia soarta în propriile mîini, mergînd pînă la înfiinţarea propriilor case de discuri sau a propriilor minifestivaluri. Bohren & Der Club of Gore au decis, în schimb, să-şi pună soarta în braţele lui Mike Patton, reuşind cu ajutorul acestuia să conserve legăturile cu spaţiul rock şi, în acelaşi timp, să fie băgaţi pe uşa laterală la festivaluri jazz sau electro. Se ştie că cine lucrează cu Patton are uşile deschise în vreo trei-patru scene care n-au mare lucru în comun (poate chiar împotrivă), aşa că nemţii ăştia au reuşit să escaladeze piscurile modeste ale pieţei de muzică sinistră ceva mai rapid decît alţi eclectici mai independenţi. În acelaşi timp, s-au şi plafonat mai repede, dar au făcut-o cu atîta ostentaţie încît, în loc să fie ţinuţi minte drept o trupă monotonă, sînt adesea asemănaţi cu scriitorii despre care se zice că au rescris aceeaşi carte toată viaţa. Există cinema de artă în care nu se întîmplă nimic, avem literatură spectaculoasă despre nimic, cam asta fac şi Bohren & Der Club of Gore, cu aplicaţie pe muzică.

La începuturi, trupa a inovat cu noţiunea paradoxală de doom jazz, mixînd ritmul elefantin *à la* Black Sabbath (în momentele lor extreme) cu o formă de jazz încetinit pînă la solemnitate. Acceptarea grupului în lumea jazz a început odată cu recrutarea saxofonistului Christoph Clöser în locul chitaristului Reiner Henseleit. Fără chitară, trupa a mai rămas doar cu bass (Robin Rodenberg), tobe (Thorsten Benning) şi sintetizator (Morten Gass), iar frecvenţa sonică a materialelor a coborît cu o notă. Saxofonul mai ridică muzica germanilor în zone mai luminoase şi mai calde, iar pianul (mă rog, sintetizatorul) ce ocupă poziţie centrală în *Piano Nights* stimulează emoţii ceva mai calde şi propune teme (ori măcar titluri) mai sobre decît materialele precedente. Nu mai avem referinţe la filme horror, dar rezonanţe ale coloanelor sonore din giallo-ul italian continuă să amintească de grupuri din acelaşi aluat estetic precum Mount Fuji Doomjazz Corporation, ori de clasici ca Angelo Badalamenti.

În ciuda titlului, avem un album de saxofon mai mult decît unul de pian. În sprijinul titlului, avem un album de noapte groasă şi ceţoasă, ideal pentru prezentări live în buncăre cu public psihedelic-nihilist. Muzica musteşte de atmosferă şi stimulează stări de spirit din care rişti să nu-ţi mai revii decît cu medicaţie. Trupa rîcîie undeva la marginile sentimentului deşertăciunii şi mizează pe un cu totul alt ton decît cel cu care îi stătea bine muzicii ambientale pe vremea lui Brian Eno. Cei care se plîng că toate filmele cu zombie sînt la fel, ori că e plictisitor să mergi la biserică pentru că se întîmplă de fiecare dată acelaşi lucru, nu vor reuşi să treacă de jumătatea albumului. Pe de altă parte, solemnitatea sound-ului e suficient de somptuoasă încît să confere justificări estetice relativului plictis. Este însă dificil de recomandat catalogul trupei în ansamblul său – materialul de faţă e la fel (de bun, dar şi de şablonard) ca oricare dintre celelalte, poate cu excepţia albumului precedent care a beneficiat de singura lor piesă cu voce (Mike Patton). Trăsăturile distinctive ale albumelor rămîn importante doar pentru cei care resimt fiecare liturghie drept un miracol de sine stătător; şi fiecare film cu zombie drept un comentariu critic la adresa celui precedent.

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

trei întrebări pentru

Mihai DINU

„Multă muzică nouă“

De ce Radio Eclecticfm.ro?

Am trecut, în decursul timpului, de la un gen la altul, uneori cu o prea mare uşurinţă. Perioada electronică, new wave, apoi una psihedelică, apoi alta de rock clasic, urmînd să mă îndrept către metal, de acolo către mainstream şi s-au tot schimbat, din fiecare gen rămînînd ceva lipit de mine. Nu pot spune clar „îmi place asta“, dar ştiu clar ce nu-mi place. Aşa că EclecticFM este o sumă de plăceri muzicale, de stiluri care m-au acaparat şi care, iată, mă reprezintă. I-am spus „eclectic“ pentru că este cel mai bun cuvînt pe care l-am găsit şi care a putut reprezenta suma tuturor de mai sus. În plus, el este şi continuarea unei mici schiţe pe care o începusem la RFI, prin 2007, o pastilă muzicală preluată şi de LiterNet.ro.

Ce urmează în viitorul apropiat?

Sînt destule în plan. Încercăm să nu ne abatem de la promisiunea făcută – adică multă muzică nouă – şi să nu cădem în tentaţia de a ne întinde mai mult decît putem. Limita este fragilă. Pentru început, pregătim o serie de interviuri cu diverşi artişti (prietenul nostru Andrei Bucureci se ocupă de asta), interviuri pe care, culmea, nu le vom difuza la radio, ci le vom urca pe YouTube şi pe blog. Asta e partea noastră vizuală. Apoi, vom încerca să avem nişte invitaţi săptămînali, primul fiind Marius Vintilă (cu care comentăm „pariurile“ noastre muzicale pe 2014). Sînt pregătite şi o serie de show-uri tematice de seară, cu Marius-Christian Burcea (după părerea noastră, cea mai expertă voce de new age din România), Călin Crişan, Liar, Cristi Busuioc *aka* Funky, Vlad Tănase şi din nou Andrei Bucureci.

Difuzaţi şi muzică românească de dinainte de '89?

Subţire, dar difuzăm. Aici este o problemă: cea a suportului de pe care difuzezi. Muzica apărută pe vremea lui Ceaşcă trebuie recuperată pe un suport digital. Aşa că, trebuie întîi să găseşti un vinil corespunzător. Am încercat să recuperez cîteva dintre discurile din perioada aceea, dar nu sînt mulţumit de rezultat. Trebuie să mai lucrez la asta.

***Mihai Dinu** este fondatorul postului de radio online Eclecticfm.ro.*

a consemnat Marius CHIVU

Marcel CREMENE

efectul de **ecou**

Educaţia orientată pe motivaţie

„Educaţia orientată pe student“ este un concept vehiculat des în ultima vreme. Paradigma profesorului-enciclopedie, în a cărui misterioasă mapă stă închisă cunoaşterea, este deja de mult depăşită. Acest lucru se întîmplă mai ales datorită Internetului, care facilitează accesul la un volum imens de informaţii. Pentru orice temă dată, vom găsi o mulţime de pagini web, cărţi, cursuri şi tutoriale video cu mult peste capacitatea noastră de procesare, limitată drastic de timpul scurt pe care îl avem la dispoziţie. Iată de ce azi vorbim despre profesorul-antrenor, profesorul care ar trebui în primul rînd să ne înveţe: cum să învăţăm, cum să navigăm prin oceanul informaţional, cum să filtrăm informaţiile, cum să le integrăm, cum să le interconectăm şi, mai ales, cum să le aplicăm practic. Tehnicile de gîndire critică şi creativă devin, astfel, instrumente indispensabile în asimilarea şi producerea de cunoştinţe. Toate bune şi frumoase, însă din acest tablou lipseşte un element esenţial.

Diferiţi experţi în pedagogie afirmă la unison acelaşi lucru: „Învăţarea trebuie să se facă *cu bucurie,* elevul/studentul trebuie să meargă *cu plăcere* la şcoală.“ Pe de altă parte, ca profesor, mă confrunt de multe ori tocmai cu lipsa de motivaţie din partea studenţilor. Foarte bine că „trebuie“ ca învăţarea să se facă cu plăcere, dar acest „trebuie“ nu rezolvă singur problema! Un lucru este însă cert: *motivaţia* – acest motor afectiv necesar pentru orice acţiune – este cheia problemei. Nu doar şcoala, ci şi companiile private sînt preocupate tot mai mult de acest aspect de care depinde direct productivitatea muncii şi succesul. Este celebră deja comparaţia dintre culturile organizaţionale Enron *vs* Google: prima bazată pe rigiditate, teroarea de a fi concediat, stimularea egoismului şi reducerea individului la un obiect, iar cea de-a doua – bazată pe respect faţă de angajat şi nevoile sale, flexibilitate, atmosferă destinsă şi stimularea creativităţii. Este cea mai bună dovadă că „sistemul“ – cultura organizaţională – poate scoate ceea ce e mai rău într-un individ sau, din contră, ceea ce e mai bun.

Revenind la chestiunea educaţiei, o problemă esenţială este cum gestionăm motivaţia – atît a elevului/studentului cît şi a profesorului. Se nasc astfel o serie de întrebări: din ce cauză nivelul de motivaţie al elevilor/studenţilor este atît de scăzut (conform testelor PISA)? Care sînt factorii ce influenţează motivaţia? Cum poate influenţa profesorul motivaţia studenţilor? Ce anume din comportamentul acestuia demotivează elevii/studenţii? Care aspecte ale culturii organizaţionale actuale sînt de natură să motiveze/demotiveze profesorii? De exemplu, în mediul privat au fost identificate următoarele surse de demotivare: „Prime egale pentru toţi angajaţii, indiferent de performanţă, erori în procesul de recrutare a echipelor de management, promovări nejustificate ale unor colegi, mutarea pe poziţii inferioare în urma deciziilor de restructurare, fără motive întemeiate, lipsa de coerenţă a deciziilor de management, lipsa comunicării“ (sursa: Delia Oniga, „Topul deciziilor de management care demotivează angajaţii“, *Ziarul Financiar,* 2009). Cîte dintre aceste probleme există şi în cultura organizaţională a sistemului de educaţie? Într-un interviu recent, fostul ministru Mircea Miclea spunea: „Lehamitea profesorilor de a-şi preda materia la clasă contaminează elevul, care are aceeaşi lehamite în a învăţa.“ Adică ar trebui să rezolvăm întîi problema lipsei de motivare a profesorilor. Dar aceasta depinde de cultura organizaţională a sistemului. Însă sistemul nu poate fi schimbat deoarece schimbarea ar afecta relaţiile de putere existente şi echilibrul reţelelor informale. Astfel, cercul vicios se închide.

Pentru a nu încheia cu o concluzie pe cît de pesimistă, pe atît de banală, să facem un efort de conturare a ceea ce ar putea fi, totuşi, fezabil. Există o soluţie de principiu care se poate aplica la orice nivel: a identifica ceea ce se află în *sfera proprie de influenţă* şi a ne focaliza efortul doar pe acea zonă, avînd în minte principiile pozitive pe care vrem să le promovăm. Ce poate face elevul/studentul? Ideal ar fi să se poată automotiva şi să îşi asume propria educaţie. Nu am auzit ca un autodidact să nu fi reuşit în viaţă. Ce pot face părinţii elevilor/studenţilor? Cred că, în primul rînd, pot să se intereseze ce se întîmplă cu copiii lor la şcoală. De asemenea, părinţii s-ar putea organiza mai bine şi ar putea aplica presiuni asupra sistemului în sensul creşterii calităţii procesului educaţional. Ce pot face profesorii? Un prieten profesor îmi spunea odată: „Maximul pe care îl poţi aştepta de la acest sistem este să te lase în pace.“ Ca şi elevul/studentul, profesorul trebuie să se automotiveze în pofida sistemului (sau, dacă nu poate, să îşi găsească un alt job). Pentru a-şi putea face bine treaba, profesorul trebuie să nu îşi risipească energia pe lucruri pur formale, fără miză. Faptul că îi pasă de elevi/studenţi şi că îşi iubeşte meseria va conta cel mai mult.

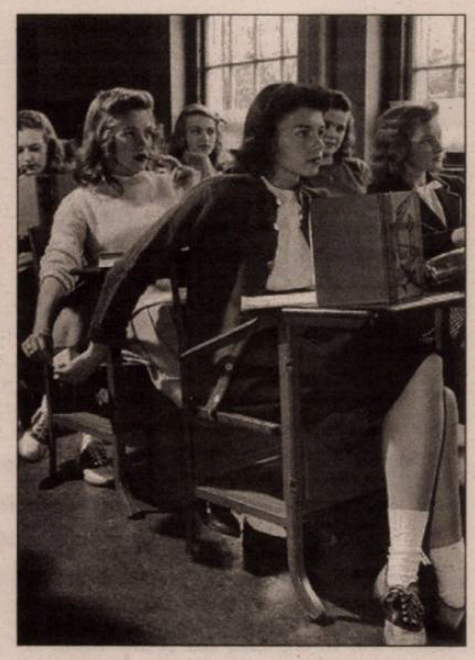

În sfîrşit, sper ca această nouă paradigmă propusă – „educaţia orientată pe motivaţie“ – să atragă atenţia mediului educaţional asupra primei condiţii, fără de care nimic nu se poate face: *motivaţia*.

N. red.: *Acest comentariu a fost postat pe dilemaveche.ro, la articolul „Mai puţin despre cine şi mai mult despre ce“ de Liviu Papadima, apărut în* Dilema veche, *nr. 531, 17 aprilie 2014.*

PUBLICITATE

www.citroen.ro
www.citroencarstore.ro

CITROËN C-ELYSÉE

De la 8.490 €
TVA și prima de casare incluse

TESTAT PE CIRCUIT CONDUS ÎN LUMEA REALĂ

FINISH

CITROËN preferă TOTAL

Consum mixt între 4,3 – 7,3 l/100 km și emisii CO_2 între 112–168 g/km. Mașina din imagine este cu titlu de prezentare.

CITROËN C-ELYSÉE.
Spațios și confortabil, Citroën C-Elysée beneficiază de cele mai bune tehnologii Citroën, cu succes dovedit deja în competițiile auto de înaltă performanță. Testat pe circuitele WTCC pentru a vă oferi o fiabilitate sporită în fiecare zi.

Ofertă supusă unor termene și condiții, valabilă în limita stocului disponibil, pentru Citroën C-Elysee Seduction 1,2i 72 CP. Preț cu TVA prin PSIPAN 2014 (1€ = 4,5455 lei). Detalii în rețeaua autorizată de concesionari Citroën sau pe www.citroen.ro, www.citroencarstore.ro.

CRÉATIVE TECHNOLOGIE

CITROËN

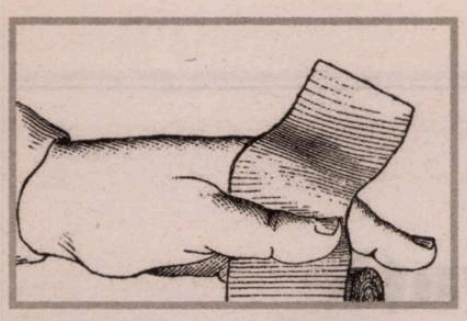

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete**

Cultură pe gratis

Plin de tentații ușoare și locuri în care îți pierzi vremea, Internetul are și o zonă în același timp instructivă și delectabilă: aceea a culturii gratuite, legale. Online poți găsi aproape orice, de la cărți, la filme și soft-uri educaționale care nu costă nimic. Ca să le consumi pe toate, ți-ar trebui un număr nedeterminat de secole. Am făcut pentru dumneavoastră o listă de site-uri de acest tip.

■ Gutenberg.org. Dacă nu îl știți, ați intrat probabil de puțină vreme pe Internet. Nu e cel mai mare, dar este printre cele mai vechi site-uri din clasa lui. Conține edițiile clasicilor în formate care pot fi citite pe ecran, pe tabletă sau Kindle. Majoritatea titlurilor sînt în engleză, dar și alte limbi de circulație sînt bine reprezentate. În momentul de față, site-ul are peste 45.000 de cărți electronice. Cărți gratuite mai găsiți pe Amazon.com, Feedbooks.com sau Manybooks.net. Titlurile *public domain* sînt cam aceleași peste tot.

■ Ebooks.adelaide.edu.au. Site-ul Universității din Adelaide, unde există și cărți pe care nu le găsești în altă parte, de exemplu numeroase volume de Orwell.

■ YouTube: „British Pathe" (căutare). O arhivă cu peste 80.000 de jurnale de actualități, de la înmormîntarea Reginei Victoria (1901), la Schwarzenegger cîștigînd titlul de Mister Universe (1969). Conține mai mult decît ți-ai putea imagina, de la dezastre surprinse pe viu, la biciclete zburătoare, Beatleși, abdicarea țarului Nicolae al II-lea și cîte și mai cîte.

■ YouTube: „Mosfilm" (căutare). Cîteva sute de filme rusești de pe vremea cinematografiei sovietice. Dacă nu știți rusește, vă veți descurca un pic mai greu printre ele. Merită însă, fiindcă multe au subtitrări în engleză (căutați butonul *„captions"* în baza ferestrei în care rulează filmul). Calitatea video este foarte bună.

■ Ina.fr. Este Institutul Național al Audiovizualului din Franța, care oferă o arhivă de emisiuni TV de pe vremuri. Talk-show-urile culturale franțuzești – cu un Bukowski afumat sau un Serge Gainsbourg pus pe rele – sînt amuzante și te conving că scorțoșenia nu se prea poartă în țara care are o predilecție pentru intelectualii publici.

E un stomac de struț pentru materiale de toate tipurile, de la filme, la cărți.

■ Archive.org. E un stomac de struț pentru materiale de toate tipurile, de la filme, la cărți și înregistrări audio. Archive.org are și o zonă în care oferă versiunile anterioare ale site-urilor, folosită de profesioniști în diferite scopuri. Calitatea materialelor de pe Archive.org este variabilă, dar e un gen de site care oferă surprize plăcute mai degrabă dacă-l răsfoiești decît dacă te-apuci să cauți prin el.

■ Google: „Google Cultural Institute" (căutare). În jur de 350 de colecții de imagini, de la vestigii romane, la artă contemporană din Brazilia. O modalitate de prezentare puțin greoaie, dar interesantă; poți să îți alcătuiești și propriile colecții din ceea ce te interesează, iar imaginile pot fi mărite foarte mult, pentru detalii.

British Museum

■ Britishmuseum.org. Prin butonul *„explore"* puteți ajunge la secțiunea site-ului care oferă un fel de expoziții sau trasee interactive pe diferite teme, de la istoria scrisului, la pelerinaje la Mecca.

■ NGA.gov. Un site asemănător, dar de peste Ocean, al National Art Gallery din Washington. Conține în jur de 35.000 de imagini, care pot fi nu numai studiate, ci și descărcate la rezoluție foarte bună.

■ Openculture.com. O parte dintre site-urile de mai sus le-am găsit – sau regăsit – chiar aici. Openculture.com antologhează și propune, de mai multe ori pe zi, diferite filme, cărți sau cursuri gratuite. Există și directoare tematice, de la conferințe ale lui Foucault, la cursuri de navigație autonomă pentru roboți zburători *(sic!)*.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

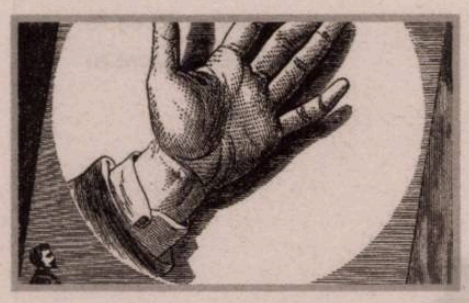

Adina POPESCU

portrete din mers

Bicicliștii

– o nouă specie urbană –

Într-o intersecție aglomerată din centru, mă întîlnesc cu un fost coleg de liceu. Eu dau să traversez, el se proțăpește în fața mea, cocoțat pe bicicleta lui ultimul tip (așa mi se pare, nu mă pricep la biciclete din astea noi), de unde n-are de gînd să se dea jos. Se pare că îi place să mă privească de sus, cu un ușor dispreț față de statutul meu de pieton. Are și cască, și bidon cu apă, tot ce-i trebuie, parcă ar pleca în Turul Franței. În liceu era rocker, acum și-a tăiat pletele și e biciclist. Oamenii au simțit mereu nevoia de apartenență la o modă, la un grup. Bicicleta a devenit viața lui, sau cel puțin așa îmi dă el de înțeles. Merge pe bicicletă oriunde, fie că e soare, fie că plouă, pedalează și în somn. Are doi copii, tot bicicliști, fiecare cu bicla sa. Duminica, o pornesc toți patru (o include și pe soție în mica lor gașcă, desigur) spre Băneasa, Snagov sau mai departe, spre munte. Odată, i-au furat-o „din față de la job – mama lor de cretini!" A făcut plîngere la Poliție. O pus-o și pe Facebook, dacă o vede careva prin oraș, dar n-a dat de hoț. L-a blestemat să-l calce mașina sau să moară într-un accident cumplit, pe DN1. Dup-aia și-a luat alta. A fost și la miting de bicicliști. Tot pe bicicletă. Să le facă ăștia piste, ca-n orice oraș civilizat „de afară". „Dar n-ai cu cine, în România se trăiește ca-n Evu' Mediu! Degeaba dăm noi cu #unițisalvăm!" Un timp, mă privește lung, cu ochii lui care par ca de insectă, sub cască: oi fi de-a lor sau din gașca cealaltă? Începe să-mi vorbească, pe un ton monoton, despre responsabilitatea civică, despre oamenii care vor o schimbare. Nu-i rău ce zice, dar parcă citește din organigrama de la firma lui. Încerc să zic și eu ceva – nu mă ascultă, e opac. În liceu, se isteriza pe la concerte, bea votcă cu litra, făcea pogo și zicea că anarhia e *cool*. Acum e pașnic, e biciclist. O mașină claxonează prelung: „În măta de bou, că blochezi intersecția!" Da, o blocase. „Morții mă-tii cu SUV-ul tău... Ce, n-ai loc de mine?" Îmi flutură grăbit din mînă în semn de rămas bun – „ne auzim pe Facebook!" – și o ia din loc, pedalează cu îndîrjire, ca într-un soi de competiție cu sine însuși.

Nu mă înțelegeți greșit, n-am nimic cu bicicletele, ba dimpotrivă. Aveam 8 ani cînd m-am urcat pe prima mea biclă, un Pegas verde second-hand. Timp de trei zile, mi-au învinețit părinții ceafa de care mă țineau ca să-mi păstrez echilibrul și să învăț să merg. Și am învățat. Apoi, eram grozav de mîndră pe Pegas-ul meu, cînd dădeam ture pe Moșilor – din șa, orașul se vedea altfel. Pe atunci, pe stradă nu prea erau bicicliști, deși traficul aproape inexistent le-ar fi permis să se desfășoare în voie și chiar să se bucure de pedalat. Pur și simplu, nu era la modă, toată lumea își dorea mașină. Și în afară de povestea cu Mița Bicicliștа, nu aveam nici o „tradiție" în ceea ce privește acest sport, n-a fost niciodată un stil de viață. Nu am avut mari competiții, mari campioni, mari filme (cum ar fi *Hoți de biciclete,* nu?) sau cărți scrise din șa. Doar în filmele comuniste ale vremii mai vedeai cîte un inginer agronom sau doctor de țară, care mergeau cu bicicleta prin sat, ca să demonstreze că renunțaseră la traiul comod de la oraș și că se împrietenesc cu natura. Însă în viața reală, totdeauna am avut senzația că românilor le era prea lene să se deplaseze pedalînd.

Atunci, de ce i-aș crede pe acești bicicliști moderni, apăruți peste noapte? Doar pentru că sînt *antimainstream?* Pentru că au renunțat la rockereală, hipioteală, emo sau mai știu eu ce și, la 30 și ceva de ani, cînd au fost nevoiți să se înregimenteze într-un fel sau altul, au devenit bicicliști? Se declară responsabili din punct de vedere civic, vor să protejeze mediul înconjurător și să „salveze" orașul, însă nu realizează că orașul însuși a devenit dușmanul lor. Îi urăsc pe șoferi, însă adevărul este că, da, încurcă traficul, pentru că nu știi ce să faci cînd îți apare un biciclist cu capul în nori în față, mai ales pe o trecere de pietoni pe care o traversează „regulamentar" pe bicicletă. Îi urăsc pe pietoni pentru că se plimbă prin parcuri pe pistele lor, pentru că nu au unde în altă parte. Îi urăsc pe edili pentru că n-au proiectat, în urmă cu o sută de ani, un oraș pentru ei, bicicliștii. Iar pentru ei, a merge la job sau oriunde în altă parte cu bicicleta a devenit o ambiție pur personală, o cursă cu obstacole, o sursă de adrenalină, dar și de constantă enervare, o formă de protest. Aventura lor.

La Bruxelles – ultima capitală europeană în care am fost – am văzut bicicliști, dar puțini. În general, studenți care economisesc banii pe transportul în comun. Fără cască pe cap, unii pe niște rable de biciclete împrumutate, însă cu o atitudine normală, o „minoritate" perfect integrată. Doar la noi se pedalează cu încrîncenare.

Iuliana ALEXA

În căutarea lui Gardel

Am plecat la Buenos Aires după trei ani de dansat tango la Bucureşti, ca să înţeleg de unde vine farmecul acestui dans. Sau mod de agregare socială – cum vreţi să îi spuneţi. Pentru că tangoul nu e doar un dans, ci un întreg aparat social de întîlnire, interacţiuni între sexe, comportament, modă, muzică. Evident, e un stil de viaţă, la fel cum e şi cel al metaliştilor sau al hipioţilor, o subcultură. Muzica, oamenii cu aceleaşi preferinţe, un aer comun. Şi? Nu e nimic mai mult?

Ba da, e mai mult, cel puţin aşa îmi place să cred. Adică poţi să ieşi din perioada rock sau hippie şi să-ţi ascunzi tatuajele devenite cam jenante, dar tangoul îl poţi accesa pînă la vîrste înaintate. Poate de aceea vezi *tangueros* de peste 70 de ani încă în centrul societăţii, la fel de iubiţi, de populari, de aureolaţi de legenda pe care le-o atribuie cei-lalţi (în vreme ce un Mick Jagger cîntînd, la vîrsta lui, despre amor sau sex e puţin – cum să spun – *age inappropriate,* aici vezi un Carlos Copello sau Flaco Dany ca nişte mătci înconjurate de discipoli obedienţi). L-am intervievat pe Carlos Copello, dansator cu multă experienţă internaţională, o legendă deja. Analizîndu-i discursul (plin de afirmaţii de genul „azi oamenii se concentrează pe spectacol, nu pe tango, pe pasiune", „tangoul este prietenie, se dansează cu inima"), mă gîndeam că ar fi similitudini cu nişte ritualuri de iniţiere. De obicei, aşa îi auzi pe cei care iniţiază în arte marţiale, cuvinte criptice, definiţii circulare *(„el tango es el tango"...),* care te lasă frustrat, dar şi cumva inhibat că tu, profanul, încă nu pricepi despre ce e vorba şi e posibil să treacă ceva vreme pînă cînd înţelegi şi tu ceva despre tango... Îl auzeam vorbind despre răbdare şi nevoia de a nu recurge la artificiile în dans, aşa cum maeştrii de arte marţiale le vorbesc despre răbdare şi umilitate ciracilor lor... În tango trebuie să te iniţiezi şi să rabzi. Sincer, nu sînt de acord cu asta. Am învăţat să dansez la Bucureşti, unde, apropo, se predă chiar bine de către „iniţiaţi" la locul faptei, Argentina. Şi se dansează bine. Maeştrii (majoritatea peste 60 de ani) strîmbă din nas la auzul ritmurilor Bajos Fondos sau Gotan Project, adică tango nuevo, blasfemie şi pucioasă. Pînă la Piazzola, ce Dumnezeu... Conflictul între generaţii e vizibil, tinerii au succes în SUA, cu figuri noi. Dar dacă te consideri *connaiseur,* nu iei în serios spectacolul lor, ci cultivi societatea maeştrilor vîrstnici şi repeţi mai departe filozofia lor exclusivistă. Tango salon e tango salon. Basta.

Dar tot de la cei vîrstnici înţelegi de ce are tangoul atîta succes şi de unde îi vine farmecul. Nici o treabă cu clişeul senzualităţii (deşi, din exterior, pare realmente un dans senzual, adevărul este că trebuie să fii foarte bun tehnic ca să poţi transmite emoţie şi senzualitate în mişcări, altfel e... orice altceva). Elba şi Nito Sottile sînt un cuplu de maeştri care dansează de mai bine de 50 de ani şi mi-au povestit că la *milonga,* pe vremuri, se venea în cea mai bună formă, că doamnele se coafau impecabil înainte de dans şi domnii nu erau admişi fără smoching şi cravată. Nici vorbă de dansul democratizat de azi, cu adidaşi şi cămaşă transpirată...

Pentru că tangoul nu e doar un dans, ci un întreg aparat social de întîlnire.

Dar ce e atît de emoţionant în Buenos Aires? Eu am plecat pentru trei săptămîni acolo, departe, unde nu mai fusesem, de una singură, ca să mă pun la încercare (dacă vreţi şi voi să veniţi, zburaţi cu Air France şi KLM, au cele mai bune legături. Şi cele mai frumoase stewardese, lucru important cînd tremură avionul din cauza turbulenţelor de la Ecuator. Eu am avut de transportat şi un cîine (viu) pînă acolo. Şi pentru căţei au servicii grozave, zău... Unul dintre scopurile acestei vacanţe a fost să îmi studiez reacţiile, percepţiile în faţa noului, avînd eu curiozitatea pe care o aveau pe vremuri medicii care încercau remedii pe pielea lor, ca să îi creadă lumea că au descoperit ceva. Aşadar, refuzînd să am o experienţă turistică clasică, m-am cazat în *barrio* (şi nu în centru), am mers kilometri întregi pe jos ca să reţin locurile (mi-am dat seama, cu ocazia asta, că realmente creierul feminin nu e cablat prea bine pentru orientare în spaţiu; e şi asta o informaţie utilă, mai ales dacă reflectez la cîte ocoliri inutile am recurs numai ca să fiu sigură că ajung unde trebuie). Am aflat că harta nu e teritoriul, şi că e mult, mult mai bine să întrebi localnicii pe unde, ce şi cum. Şi te vor ajuta, politicoşi şi serviabili. Viaţa de noapte e mai intensă şi mai diversă decît în orice oraş în care am ajuns eu pînă acum. Mereu ai ceva de făcut pînă la 4-5 dimineaţa. *Milonga* (petrecerea de tango) o găseşti peste tot, dar e bine să întrebi cunoscătorii unde experienţa e mai autentică.

Turismul face să apară spectacole de tango peste tot, unele doar aşa, de film...

Turismul face să apară spectacole de tango peste tot, unele doar aşa, de film... *Porteños* privesc condescendent naivitatea turiştilor americani, care dau bani grei pe un spectacol de ceva care numai tango nu e.

S-a deschis o *milonga* chiar şi într-o biserică ucraineană, ceea ce mie mi se pare dovada supremă de şic şi inventivitate în materie de ştiinţă a ambientului de aici. Argentinienii citesc mult, au unele dintre cele mai frumoase librării din lume, au acces permanent la evenimente culturale pe care guvernul oraşului Buenos Aires le sprijină generos. Sînt mîndri de oraşul lor şi sînt în stare să îţi spună din orice colţ al acestuia dacă e deschis în cutare sau cutare loc. Arhitectura mi se pare a fi personajul principal al filmului turistic, cu toate ale sale *esquinas* variate, bogate, din diverse epoci, colţuri splendide, întreţinute perfect sau, dimpotrivă, lăsate pradă decăderii şi foamei sălbatice de dezvoltare urbană, care face să apară lîngă o clădire romantică o monstruozitate de plastic şi termopan. În Recoleta sau Palermo, cartierele şic, m-am plimbat zile în şir fotografiind intrările în scările blocurilor. S-ar putea scrie un tratat de arhitectură urbană (la intersecţie cu antropologia) despre aceste locşoare: cochete, de o eleganţă încîntătoare, scările blocurilor sînt la Buenos Aires tot ceea ce nu sînt ele aici, în România: spaţiu de conversaţie între vecini, salonaş, loc public important.

Carlos Gardel

Şi pentru că orice experienţă interculturală e interesantă în ambele sensuri, l-am întrebat pe prietenul Gabriel Puente, care a fost timp de cinci ani ataşat cultural la Ambasada Argentinei din Bucureşti, cum a receptat el România: „Românii cunosc destul bine azi cultura tangoului argentinian. Pentru că în perioada interbelică, tangoul era de succes în Bucureşti, aşadar, există o oarecare afinitate istorică pentru acest tip de muzică şi de dans, ce s-a dezvoltat în ultimii ani, iarăşi. La fel, mi se pare că românii ştiu multe şi despre fotbalul nostru, pentru că e un sport popular şi avem mulţi jucători de renume internaţional. Dar văd că se ştiu lucruri şi despre mîncarea argentiniană (cine nu a auzit de carnea noastră de vită?). Argentinienii mei ştiu însă despre România doar lucruri fragmentate, legate mai mult de Nadia Comăneci, Ion Ţiriac şi Ilie Năstase... Dacă mă întrebi ce mi se pare simpatic la români, pot să îţi spun că mi s-a părut agreabil să văd că există similitudini între noi şi voi. Temperamentale, culturale, pentru că sîntem latini şi asta e vizibil. Românii sînt deschişi la schimburi interpersonale, asta e mereu plăcut. Sînteţi spontani în faţa străinilor şi flexibili."

***Iuliana Alexa** este redactor-şef al revistei* Psychologies.

Richard N. HAASS

dezbateri politice

Sursele conduitei ruseşti

Nu e stabilit un anume timp care ar trebui să treacă înainte ca jurnalismul să lase cale liberă istoriei, dar, în mod normal, istoricii scriu cu avantajul perspectivei pe care o oferă trecerea anilor, a deceniilor sau chiar a secolelor. Timpul e necesar pentru ieşirea unor informaţii la lumină, pentru scrierea unor memorii şi pentru relevarea importanţei evenimentelor în sine.

Dar, de bine, de rău, Occidentul nu are luxul de a aştepta ca recentele evenimente din Ucraina să capete contur, pentru că, pur şi simplu, nu există siguranţa că ceea ce s-a întîmplat în Crimeea este un caz izolat. Mii de soldaţi ruşi rămîn la graniţa de est a Ucrainei, în fiecare zi se relatează despre noi tulburări care au loc în interiorul Ucrainei, multe fiind puse pe seama instigărilor din Rusia. Aşa că avem nevoie să înţelegem repede implicaţiile recentelor evenimente privind Rusia, preşedintele Putin şi ordinea internaţională. Nu mai puţin important este să aplicăm cît mai rapid lecţia învăţată.

Putin vrea să readucă Rusia acolo unde crede el că i-ar fi locul meritat în lume. El e într-adevăr supărat pentru ceea ce consideră drept o umilire suferită de la încheierea Războiului Rece, incluzînd destrămarea Uniunii Sovietice şi lărgirea NATO – chiar dacă nu va admite niciodată că Rusia a pierdut, de fapt, Războiul Rece. În acelaşi timp, Putin e preocupat de perpetuarea puterii sale şi vrea să se asigure că nu va avea aceeaşi soartă cu fostul preşedinte ucrainean Viktor Ianucovici, care a fost mandatatul său la Kiev. Aşa cum el recunoaşte în mod clar, restaurarea fostei grandori a Rusiei este un obiectiv împărtăşit de mulţi dintre compatrioţii săi. Politica externă poate produce beneficii pentru politica internă. Drept rezultat, e de aşteptat ca Putin să continue să se amestece în Ucraina atît timp cît va putea şi atît timp cît asta îi va sluji la consolidarea puterii în propria ţară. Occidentul ar trebui să încerce să împiedice această strategie.

Combaterea amestecului Rusiei în Ucraina nu justifică şi includerea Ucrainei în NATO. Aşa ceva ar însemna venirea în apărarea militară a Ucrainei, ceea ce ar implica riscuri enorme şi dificultăţi, iar a nu îndeplini cum trebuie un asemenea angajament ar duce la creşterea dubiilor pe plan global asupra credibilităţii Statelor Unite. Preşedintele SUA, Barack Obama, a descris corect Rusia ca fiind mai degrabă o putere regională decît una globală – la periferiile ei, este puternică şi are un rol substanţial în viitorul Ucrainei.

Putin vrea să readucă Rusia acolo unde crede el că i-ar fi locul meritat în lume.

Totuşi, Occidentul are cîteva posibilităţi. Una este consolidarea Ucrainei din punct de vedere politic (ajutor pentru alegeri şi instaurarea unui nou guvern funcţional) şi economic. Recentul acord privind un pachet financiar de 27 de miliarde de dolari pe doi ani, susţinut de UE şi FMI, va fi de ajutor. Asistenţa în chestiuni de securitate ar putea întări Serviciile secrete şi Poliţia, aşa încît Ucraina să fie mai puţin vulnerabilă la încercările Rusiei de a semăna discordie şi de a provoca tulburări. O altă opţiune este aceea de a pregăti o nouă serie de sancţiuni la adresa Rusiei – mult mai puternice decît cele introduse ca urmare a invaziei şi anexării Crimeei. Noile măsuri ar trebui să ţintească instituţiile financiare ale Rusiei şi să limiteze ce poate fi exportat în Rusia, iar SUA şi UE ar trebui să-i comunice lui Putin acordul lor asupra acestor sancţiuni, aşa încît el să înţeleagă preţul complet pe care îl va plăti pentru destabilizarea Ucrainei.

O dimensiune de diplomaţie publică a Occidentului e, de asemenea, necesară. Ruşii ar putea să se gîndească de două ori la sprijinul pe care-l dau politicii externe a guvernului lor, dacă ar ajunge să aprecieze corect impactul acesteia asupra standardului lor de viaţă. Şi ar putea fi surprinşi să afle dimensiunile complete ale averii personale a lui Vladimir Putin, o chestiune care ar trebui documentată şi publicată.

Paşi pot fi făcuţi şi în direcţia slăbirii dominaţiei energetice pe care Rusia o are în Ucraina şi în mare parte din Vestul Europei. Statele Unite pot, pe de o parte, să înceapă să exporte petrol şi să-şi mărească propriile capacităţi de exportare a gazului natural. Europenii pot lua măsuri de introducere a tehnologiilor care au condus la marea expansiune a producţiei de gaz din Statele Unite, iar Germania şi-ar putea revizui poziţia faţă de energia nucleară.

Recentele evenimente pot servi, de asemenea, ca o deşteptare pentru NATO. Poporele şi guvernele trebuie să scape de iluzia reconfortantă că folosirea forţei militare pentru cucerirea de teritorii ar fi ceva anacronic. Capacităţile şi cheltuielile de apărare din Europa trebuie mărite, la fel ca şi prezenţa Americii în anumite ţări NATO – ceva ce poate fi realizat chiar dacă Statele Unite îşi măresc prezenţa şi în Asia.

Strategia necesară pentru a rezista eforturilor lui Putin de a extinde influenţa Rusiei dincolo de graniţele ei – şi pentru a induce schimbări în interiorul acestor graniţe – nu seamănă cu altceva decît cu doctrina „îngrădirii", care a condus politica Occidentului pe parcursul celor patru decenii ale Războiului Rece. Rusiei – o ţară cu numai 143 de milioane de locuitori, căreia îi lipseşte o economie modernă – trebuie să i se ofere ocazia de a se bucura de beneficiile integrării internaţionale, dar numai dacă îşi reţine pornirile.

Aceasta nu e o sugestie că ar fi apărut un al doilea Război Rece. Dar e un caz important pentru a adopta o politică a cărei eficienţă a fost deja dovedită în confruntarea cu o ţară care are pretenţii imperiale peste graniţe şi picioare de lut la ea acasă.

***Richard N. Haass** este preşedintele Consiliului pentru Relaţii Externe şi autor al cărţii* Foreign Policy Begins at Home: The Case for Putting America's House in Order.

©Project Syndicate, 2014
www.project-syndicate.org

traducere de Andrei MANOLESCU

PUBLICITATE

adevărul te meditează şi te premiază!

După succesul din 2013, Adevărul revine cu **40 lecţii video** pentru BAC şi Capacitate 2014.
Lecţii de consiliere şi **lecţii video live** pentru toate materiile de examen, oral şi scris.
Accesează Adevărul Live online pe **adevarul.ro** pentru a adresa întrebări profesorilor!

bac & capacitate 2014

Concurs pentru elevi silitori!

Câştigă 1000 Euro

şi premii Biocebral ce îţi dau energie pentru minte, trup şi suflet pe toată perioada examenelor!

Biocebral

Înscrie-te acum în secţiunea Bacalaureat 2014 pe **adevarul.ro** cu un eseu motivaţional pe tema "Care este visul tău?", strânge cât mai multe like-uri şi share-uri şi poţi câştiga unul din cele 33 de premii Biocebral. În plus, poţi intra în cursa pentru cei 1000 Euro! Noi te motivăm! Tu cât de silitor eşti?

Perioada campaniei: 14.04.2014 - 21.07.2014. Valoarea totală a premiilor: 6,164 lei Brut.
Regulamentul complet al campaniei este disponibil pe www.adevarul.ro.

PUBLICITATE

rfi ROMÂNIA

PARTENERIAT PENTRU
ACTUALITATEA EUROPEANĂ

Andreea Pietroşel şi Andreea Orosz
Miercuri – 13:30

Tânăr în Europa

PARLAMENTUL EUROPEAN

Joseph S. NYE

despre **putere** şi **dreptate**

Calculul lui Putin

După cele mai multe calcule, preşedintele Rusiei, Vladimir Putin, a fost cîştigătorul crizei din Ucraina, cel puţin pînă acum. Anexarea Crimeei – pe care Nikita Hruşciov a transferat-o arbitrar Ucrainei în 1954 – a fost mult aplaudată acasă şi lui nu i-a păsat de reacţia Occidentului. Dar dintr-o perspectivă pe termen mai lung, victoria lui Putin nu mai este aşa de sigură.

Actuala criză din Ucraina a început cînd preşedintele Ianucovici a decis să refuze un Acord de Asociere cu Uniunea Europeană, optînd în schimb pentru o înţelegere cu Rusia, care includea o finanţare de care Ucraina are disperată nevoie. Indignaţi, ucrainenii din regiunile vestice pro-UE au pornit proteste prelungite, care în cele din urmă au dus la căderea guvernului ales democratic, dar corupt, al lui Ianucovici.

Rusia a plătit un preţ mare pentru acţiunile sale, în termeni de statut internaţional.

Nu toţi ucrainenii au fost însă împotriva continuării unor legături strînse cu Rusia. Într-adevăr, decizia lui Ianucovici i-a mulţumit pe mulţi vorbitori de limbă rusă din regiunile estice şi sudice ale ţării. Şi Rusia a fost cea care, după luni de demonstraţii paşnice la Kiev, cînd au izbucnit violenţele şi demonstranţi au fost ucişi, l-a stimulat pe Ianucovici să părăsească Ucraina.

Putin nu doar că a oferit adăpost pentru Ianucovici şi a refuzat să recunoască noul guvern de la Kiev; el a început să ajute la organizarea şi incitarea rezistenţei printre etnicii majoritar ruşi din Crimeea. Prin desfăşurarea de trupe ruseşti (adesea mascate şi fără însemne) de la baza militară navală de la Marea Neagră, din Sevastopol, pe care Rusia a închiriat-o de la Ucraina, Putin a reuşit să ia sub control peninsula, fără pierderi de vieţi omeneşti. Cînd liderii occidentali şi-au exprimat indignarea în legătură cu modificarea prin forţă a graniţelor în Europa, Putin a rămas impasibil, invocînd folosirea forţei de către NATO în Kosovo, în urmă cu 15 ani, şi sprijinul pe care Alianţa l-a dat ulterior pentru separarea formală a acestei provincii de Serbia, ca pe un exemplu al ipocriziei politicienilor din Vest. Puterile occidentale au replicat prin sancţiuni ţintite împotriva cîtorva oficiali ruşi de nivel înalt, la care Putin a răspuns cu sancţiuni proprii, de restricţionare la intrarea în Rusia a unor politicieni occidentali.

Una peste alta, cîtorva bănci din Rusia li s-au blocat conturile, unele transporturi de mărfuri sensibile au fost oprite iar rubla şi pieţele de capital din Rusia au suferit pierderi. Dar impactul general al sancţiunilor occidentale a fost moderat. Reticenţa occidentului de a întări sancţiunile provine, în mare parte, din ţările europene care păstrează relaţii economice puternice cu Rusia. Deşi Statele Unite (care au un comerţ mic cu Rusia) şi UE au promis să dezvolte un cadru pentru sancţiuni adiţionale, care să fie activate în cazul în care Putin trimite trupe în estul Ucrainei, planificarea lor într-un mod care să nu afecteze UE nu va fi uşoară.

Fără îndoială, Rusia a plătit un preţ mare pentru acţiunile sale, în termeni de statut internaţional. Rezervele de bunăvoinţă şi putere *soft*, generate de Jocurile Olimpice de la Soci, au fost imediat epuizate iar Rusia a fost eliminată din G8. În Adunarea Generală a ONU, Rusia a trebuit să se confrunte cu jenantul vot în care 100 de ţări au condamnat acţiunile sale. Şi, în încheierea summit-ului pentru securitate nucleară de la Haga, preşedintele Statelor Unite, Barack Obama, a calificat Rusia drept o putere regională ale cărei politici agresive împotriva vecinilor denotă slăbiciune.

Dincolo de toate, Putin, un fost agent KGB din Germania de Est.

A contat ceva din asta pentru Putin? Răspunsul depinde de obiectivele pe care le are. Dacă, aşa cum unii observatori susţin, acţiunile agresive ale lui Putin provin dintr-un sentiment de insecuritate, succesul său este amestecat. Socotind astfel, Putin se temea de diminuarea influenţei pe care o avea într-o ţară vecină, cu care Rusia împărtăşeşte adînci legături istorice. Dar, în ciuda evidentei influenţe a Rusiei printre rusofonii din estul Ucrainei, impactul general provocat de anexarea Crimeei a dus la reducerea influenţei ruse în Ucraina şi, în plus, a revigorat „bestia neagră" care, pentru Putin, este NATO. Putin a fost probabil îngrijorat şi că un succes al revoluţiei din Ucraina ar putea încuraja reînvierea protestelor din propria ţară, care i-au cauzat atîtea necazuri în 2012, cînd şi-a reluat fotoliul prezidenţial de la Dimitri Medvedev. În urma anexării Crimeei, popularitatea sa internă a crescut, iar şansele ca vreun protest să poată reuşi cu adevărat să-i detroneze administraţia sînt foarte mici.

Alţi analişti spun că prima motivaţie a lui Putin ar fi refacerea statutului global de „mare putere" al Rusiei. Dincolo de toate, Putin, un fost agent KGB din Germania de Est, a deplîns disoluţia Uniunii Sovietice, spunînd că ar fi fost „cel mai mare dezastru geopolitic al secolului XX".

De fapt, Putin a fost adesea descris ca fiind supărat pe Occident, cuprins de un sentiment de trădare şi de umilire din cauza a ceea ce el percepe a fi un tratament inechitabil aplicat Rusiei. Pentru Putin, gesturi cum ar fi includerea ţării sale în G8, G20 şi Organizaţia Mondială a Comerţului sau invitarea unui ambasador al Rusiei la discuţiile NATO de la Bruxelles nu pot compensa expansiunea NATO pînă la graniţele Rusiei, plasarea de sisteme antibalistice în Europa de Est sau dezmembrarea Serbiei. Detronarea colonelului Muammar al-Gaddafi din Libia şi eforturile de a-l submina pe clientul Kremlinului, preşedintele Siriei Bashar al-Assad, nu au făcut decît să înrăutăţească lucrurile.

Dacă statutul a fost un motiv important pentru acţiunile lui Putin în Crimeea, răspunsul Occidentului ar putea avea un impact mai mare decît ceea ce cred mulţi în prezent. Înaintea Jocurilor Olimpice de la Soci (unde şi G8 trebuia să se reunească, în iunie), Putin a numit creşterea puterii *soft* drept un obiectiv important pentru Rusia – un obiectiv pe care folosirea puterii *hard* din Ucraina l-a făcut însă mult mai dificil de atins. În acest sens, declaraţia lui Obama că Rusia este o putere regională care acţionează din slăbiciune, plus suspendarea Rusiei din G8 poate că l-au lovit pe Putin exact acolo unde e mai vulnerabil. Acţiunile lui din Ucraina au adus, fără dubii, cîştiguri tangibile pe termen scurt. Dar ele au implicat, de asemenea, costuri evidente. Rămîne de văzut dacă îndrăzneaţa mişcare a lui Putin a meritat.

***Joseph S. Nye** este profesor la Harvard şi autor al cărţii* The Future of Power.

©Project Syndicate 2014
www.project-syndicate.org

traducere de Andrei MANOLESCU

DATE FIIND VIRTUŢILE RECUNOSCUTE ALE DEDESUBTURILOR FĂRĂ FRONTIERE, ENERGIA LIDERULUI ZDRUNCINAT ESTE AMPLIFICATĂ

■ Într-un mall, pe geamul unui magazin, un anunţ: „Angajăm consilier de frumuseţe“. Date fiind virtuţile recunoscute ale somnului de frumuseţe, cred că noaptea ar fi cel mai bun sfetnic. (**D. S.**)

■ Scriitorul Pavel Coruţ declară, ca un fin cunoscător al dedesubturilor acestei lumi, că actualul conflict ruso-ucrainean nu este unul spontan, ci „unul pregătit pe îndelete de către profesionişti“. Sînt convins că marele scriitor ştie şi cum se va termina acest conflict, dar nu vrea să ne spună. (**A. M.**)

■ Joseph Daul, preşedintele Partidului Popular European, într-un interviu pentru presa franceză: „Europa unită înseamnă filme porno fără frontiere!“ Explicaţia: „Atunci cînd primesc grupuri de vizitatori tineri la Parlamentul European le spun că la vîrsta lor, la 18 ani, mergeam în Germania ca să văd filmele porno, interzise în Franţa. Îmi lua uneori două ore şi jumătate să trec prin vamă! Ajungeam la cinema şi filmul era terminat! Iar o dată din două îmi uitam portofelul cu mărci! Cînd le spui asemenea lucruri tinerilor, înţeleg imediat la ce serveşte Europa.“ Simpatic tipul. (**L. V.**)

Cu ochii-n 3,14

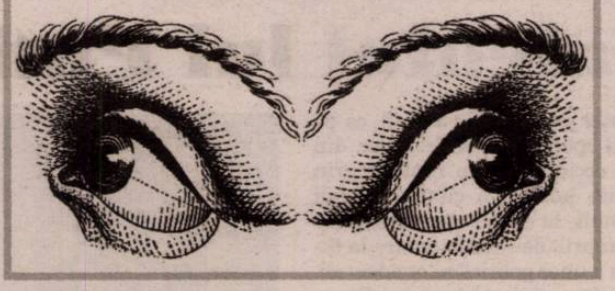

■ Dacă sînteţi bătrîni, bolnavi, trişti, săraci, ghinionişti şi nefericiţi în dragoste e suficient să purtaţi una din brăţările sau talismanele create la centrul de terapii Rudraksha Ratna Science Therapy (R.R.S.T.). Brăţările şi talismanele Rudraksha by Cozy, „făcute cu dragoste, credinţă şi suflet“, folosesc „energia Rudrakshelor care este amplificată devenind una cu Universul prin faptul că au fost purificate timp de 90 de zile într-un templu sacru de către şamanii colaboratori.“ Dacă nu credeţi ce vă citez eu din fluturaşul primit pe bulevardul Magheru, intraţi pe site-ul www.vrudraksha.ro unde Cătălin Botezatu, fotbaliştii Ionel Dănciulescu şi Adi sau Denisa de la Bambi vă spun cum li s-a schimbat lor viaţa de cînd cu brăţările astea. (**M. C.**)

■ După ce-a aflat că la Phenian bărbaţii sînt obligaţi să se tundă, cu toţii, ca liderul Kim Jong Un, un frizer din Londra a vrut să-şi facă reclamă lipind pe vitrină afişe mari cu figura liderului nord-coreean şi cu următorul slogan: „O zi proastă pentru părul dvs.?“ Cine se tundea ca Kim Jong Un, avea 15% reducere. N-a trecut mult şi-au venit reprezentanţii ambasadei, care-au început să-l ameninţe pe frizer. Şi frizerul, şi ambasada au făcut plîngere la Poliţie. Care a stabilit, evident, că frizerul n-a încălcat nici o lege. Povestea a ajuns în presă şi zeci de oameni au venit să-l felicite pe frizer pentru îndrăzneala de a-i fi înfruntat pe nord-coreeni. Unii s-au şi tuns acolo. Dar nimeni n-a vrut freza lui Kim Jong Un. (**M. M.**)

■ Primarul sectorul 4 din Bucureşti, Cristian Popescu-Piedone, a povestit într-o emisiune TV (după care vestea a fost preluată de majoritatea presei) cum, într-o seară de Paşti, ateismul i-a fost serios zdruncinat datorită unui ciur. În ciur, care era mai degrabă o strecurătoare, apăruse chipul lui Iisus (o imagine creată de smalţul sărit al sitei). De atunci, povesteşte primarul, credinţa i-a schimbat pentru totdeauna viaţa. Poţi să te pui cu pareidolia omului? (**S. G.**)

CICĂ OFICIALII IUBESC TRADIŢIA UNDE NU LOCUIEŞTE NIMENI

■ Premierul Victor Ponta şi-a mutat biroul la Ministerul Apărării. Cică e mai bine păzit acolo de „înscenările lui Băsescu“. Tot ce se poate. Problema este însă cine îl păzeşte de el însuşi, de gafele şi caraghioslîcurile proprii? Pentru asta, mutarea biroului (în Congo?) nu e suficientă. (**M. V.**)

■ Ştirea asta m-a lăsat cu gura căscată: „Bustul Arethiei Tătărescu, amplasat în Tîrgu-Jiu, va fi demontat şi modificat pentru că a primit aviz negativ din partea Ministerului Culturii deoarece nu corespunde din punct de vedere estetic cu imaginea reală a personalităţii.“ Sculptorul Paul Popescu, cel care a realizat statuia, spune ca s-a luat această decizie deoarece oficialii consideră statuia prea „sexoasă“. Se pare că problema e cît se poate de serioasă: statuia are sînii prea mari. (**A. M. S.**)

■ Poeta Nina Cassian, plecată dintre noi săptămîna trecută la vîrsta de 89 de ani, a răspuns o singură dată unei anchete din *Dilemateca*. „Ce cuvinte vă plac?“ era întrebarea la care Nina Cassian a răspuns foarte scurt: „Le iubesc pe toate cu condiţia să fie bine «potrivite»“. (**M. C.**)

■ S-a terminat şi cu tradiţia. Într-un test recent, violoniştii legaţi la ochi n-au mai putut face diferenţa între originalele Stradivarius şi Guarneri şi instrumentele create de tehnologia modernă. (**M. C.**)

■ Mă uit pe geam şi văd un puşti de vreo 6 ani, cocoţat pe gardul care desparte curtea mea de aceea a unei case unde nu locuieşte nimeni. Ce faci aici? Puştiul, serios: „Îmi fac antrenamentele. M-a înscris tata la un curs de căţărare şi mă antrenez!“ Bine, dar vezi să nu cazi! „Eu nu cad niciodată… am văzut casa asta bîntuită şi e bună să mă caţăr pe ea!“ Da, dar vezi să nu te ţii de ţeava aia, că e de gaze şi s-ar putea s-o rupi. Exact asta avea de gînd să facă. Mirat: „Ce, nu e rezistibilă?“ Aşadar, copiii din ziua de azi văd prea multe filme şi se cred Spiderman-i. Să nu spuneţi că nu v-am zis! Şi să nu vă miraţi cînd o să apară şi pe gardurile sau pe blocurile voastre. (**A. P.**)

ANUNŢ ÎN FOLOSUL COMUNITĂŢII: UN METEORIT DE DIMENSIUNI ÎNSPĂIMÎNTĂTOARE A LOVIT NON-DISTRUCTIV

■ Anunţ în talciocul din Chişinău: „Vînd mîţişori.“ Mioţ, miorlăuţ… (**R. M.**)

■ Mai ţineţi minte cînd Adrian Năstase era premierul României şi Silvio Berlusconi premierul Italiei? Cînd cei doi s-au întîlnit la Roma şi au mîncat îngheţată pe stradă? Legenda spune că, atunci, abilul politician italian l-ar fi învăţat pe proaspătul prim-ministru al României cum se pot obţine avantaje personale din guvernarea unei ţări. Ei bine, Năstase se pare că a învăţat lecţia şi ştim cu toţii unde se află acum. Cu ceva întîrziere, iată că şi „maestrul“ său a ajuns într-o situaţie similară, adică a fost condamnat să presteze muncă în folosul comunităţii la un azil de bătrîni. Poate că acum îi serveşte cu îngheţată pe venerabilii anonimi. (**A. M.**)

■ Pe 10 decembrie 1984, un meteorit a lovit o cutie poştală din Claxton, Georgia, în Statele Unite. Un caz clasic de mesaj extraterestru. (**M. P.**)

■ Mic scenariu horror pentru vacanţa de Paşte, *via* Digi 24: „Cu 35.000 de euro, primăria Iaşiului a vrut să înfrumuseţeze oraşul, dar i-a oripilat pe localnici. Ornamentele de Paşte gigantice şi în culori stridente au fost instalate în centru şi pe marile bulevarde. Ouă mari cît un om, iepuri de dimensiuni înspăimîntătoare şi buchete uriaşe de flori dau fiori trecătorilor. Viceprimarul pare singurul încîntat.“ (**L. V.**)

■ *Mystrium Labyrinth*, *Mystrium Mirror* şi *Mystrium Shadow* se numesc cele trei noi specii de furnici-Dracula descoperite în Madagascar. Se numesc aşa pentru că sug sîngele propriilor odrasle într-un proces numit de specialişti „canibalism non-distructiv“. (**M. C.**)

PUBLICITATE

VOLKSBANK PREZINTĂ

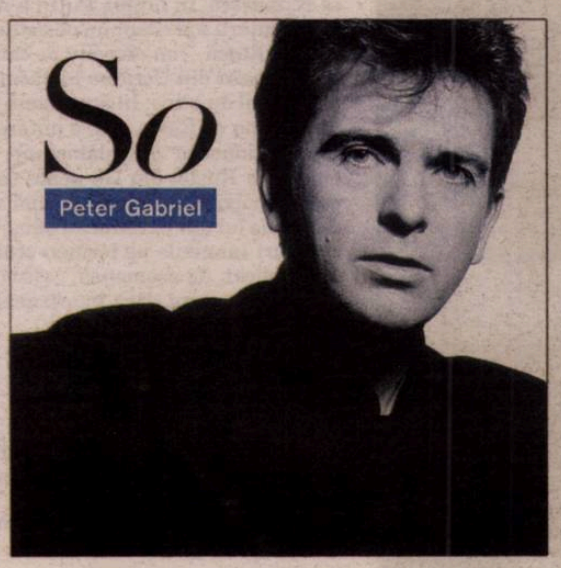

Peter Gabriel
Back to front
Toate piesele celebrului album "So" într-un concert memorabil!
8 MAI | Romexpo, Pavilionul Central
Bilete: Myticket.ro / Diverta
ROCK It Rocks! PRIMA TV
ORGANIZAT DE: EMAGIC LIVE NATION
PARTENERI MEDIA: adevărul DILEMA OK! DRAGOSTE metropolam.ro INFO MUSIC NEWS iConcert.ro cropulmeu URBAN ADPM 24-FUN rinf CATAVENCII SCIENTIA BestMusic 220.ro HotNews.ro smilemedia.ro
So 25th Anniversary re-issues available on CD, Special Edition 3CD Set and Deluxe Box set
REALWORLD
www.petergabriel.com

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul XI ■ nr. 533 ■ 1-7 mai 2014 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

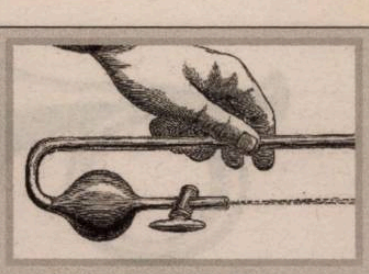

Oana STOICA

rosencrantz & co 17

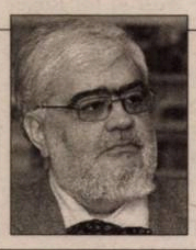

ANDREI PLEŞU

„Alegeri europene“

pagina 3

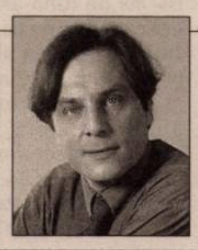

GABRIEL GIURGIU

„Noroc la ghinion“

pagina 6

STELA GIURGEANU

„Rapoartele FreeEx“

pagina 21

Pensia

„Poţi fi tînăr fără bani, dar nu poţi fi bătrîn fără bani.“

TENNESSEE WILLIAMS

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

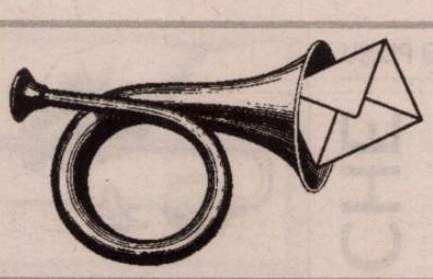

turneu de inbox

NR. 531

Articolul lui Gabriel Giurgiu, „CAP-ul e şi bun"

Stimate domnule Gabriel Giurgiu,

La întrebarea dumneavoastră legată de media populaţiei din agricultura Poloniei, vă pot oferi mai multe date pentru a vă putea contura o imagine completă şi corectă. Menţionez că am vizitat Polonia în repetare rînduri, în ultimii trei ani, am văzut ferme şi am discutat cu fermieri.

1. Zona rurală a Poloniei nu este îmbătrînită ca în România. Există nenumărate oportunităţi locale, iar tinerii rămîn, într-o măsură mult mai mare ca în România, în localităţile de origine.

2. Fermele poloneze nu sînt practic ferme, în înţelesul pe care noi, românii, îl dăm. Adică avem de-a face mai mult cu un sector agroindustrial, şi nu monoindustrial, ca în România.

3. Fiecare firmă deţine, pe lîngă facilităţile agricole, şi dotări complexe de integrare legate de producţia animală şi de facilităţile de prelucrare. Practic, fermele poloneze sînt alcătuite din cultură, creşterea animalelor, unde e folosită producţia din cultură, şi secţia de microproducţie unde se prelucrează ceea ce creşterea animalelor oferă. Avem un complex agroindustrial, şi nu doar producţie agricolă.

4. Fermele sînt în general construite pe structura familială. Ca urmare, este un grad mare de transfer de proprietate de la părinţi la copii.

5. Fermele sînt finanţate prin programe speciale guvernamentale de dezvoltare. Primăriile locale, dar şi la nivel de voievodate (judeţe) au departamente (de multe ori doar un singur om, dar au) care îi ajută pe fermieri în scrierea şi accesarea de fonduri, prin proiecte naţionale, locale sau europene. S-au accesat foarte mulţi bani, care au dus la o automatizare ridicată şi la o productivitate de invidiat pentru agricultura românească.

6. Mulţi fermieri sînt înscrişi ca fermieri pentru că, pentru familie, aceasta e principala sursă de venit, dar am văzut şi fermieri care deţineau restaurante, pensiuni sau mici fabrici de mobilă, de materiale de construcţii etc. Practic, activitatea de fermier e doar obiectul principal de trai, dar nu unicul.

7. Există puternice asociaţii ale fermierilor, care au ca scop colectarea de produse, de stocare şi de vindere.

8. Structura şcolară este adaptată mediului rural prin educarea de specialişti.

9. Fermele private au o continuitate mult mai mare în timp decît în România, iar meseria de fermier nu e una de batjocoră. E multă muncă, dar şi veniturile sînt frumoase.

10. Dimensiunea fermelor poloneze este în jurul a 1000 ha. Acest fapt asigură subzistenţa familiei şi posibilităţi de comerţ.

11. Fermierii aflaţi în pensie ies din statistici, iar fermele, după pensionarea titularilor, sînt preluate de fiul cel mare sau de fii. Important e aspectul legat de mărimea familiilor din mediul rural unde trei-patru copii sînt un fapt normal.

12. Există şi situaţii în care tatăl munceşte în cel mai apropiat oraş, iar soţia cu copiii ţin ferma. Practic, capul familiei aduce un venit suplimentar, fiind fermier doar parţial, dar familia e una de fermieri. Acest lucru e normal pentru familiile cu mai puţin pămînt.

În speranţa că explicaţiile de mai sus v-au ajutat la conturarea imaginii agriculturii poloneze de astăzi.

Cu stimă,
Mihai Vintilă, Brăila
vintilamihai@yahoo.co.uk

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

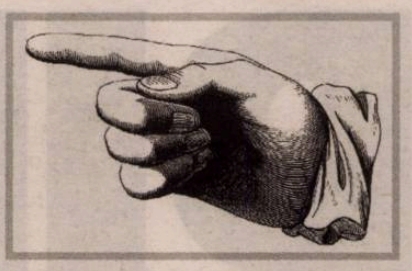

■ Dacă nu plecaţi la mare de 1 Mai şi nici nu vreţi să luaţi parte la manifestări distractiv-socialiste, atunci vă recomand un concert de jazz rock elveţian – Sha's Feckel, joi, 1 mai, de la ora 21, în Club Control. Banii obţinuţi din vînzarea biletelor vor merge direct în bugetul lungmetrajului *100 de movile*, un documentar realizat de o echipă de tineri din Republica Moldova, despre folclorul văzut cu ochii generaţiei tinere. Vor apărea în film: Anatol Ştefăneţ (Trigon), Alex Calancea, Alexandru Arcuş, Subcarpaţi, Argatu' ş.a. (Luiza Vasiliu)

■ „Vînzătorul de chibrituri" este doar unul dintre numeroşii mutilaţi de război pe care Otto Dix (1891-1969) îi readuce în mentalul colectiv, ca simbol al unei experienţe personale – deopotrivă biografice şi artistice. „O lume în ruine" – expoziţia deschisă pînă pe 25 mai la MNAR – reuneşte lucrări de grafică din perioada 1920-1924, semnate de renumitul artist german; seria *Der Krieg*, cuprinzînd 50 de gravuri pe tema războiului, înscrie practic acest eveniment cultural, organizat în colaborare cu Institut für Auslandsbeziehungen (IFA), în amplul Proiect „1914-2014", ce-şi propune să rememoreze un secol de la Primul Război Mondial. (Ruxandra Mihăilă)

■ Dacă de 1 Mai nu plecaţi într-o călătorie reală, vă propun călătoria fantastică şi imaginară din *Vama fantomă* de Norton Juster (Editura Arthur, cu ilustraţiile orginale ale lui Jules Feiffer). De unde vin cuvintele? Cui folosesc numerele? Unde este realitatea? Ce sînt aşteptările? Ce faci dacă ai nimerit în bucluri? Sînt întrebări pe care de multe ori şi le pun copii, dar la care nici cei mai mulţi dintre adulţi nu ştiu ce să răspundă. *Vama fantomă* e o carte clasică pentru copiii, puţin cunoscută la noi, absolut fermecătoare. (Adina Popescu)

■ Dacă v-aţi întrebat dacă banii pot cumpăra chiar orice, atunci nu rataţi *BoOks* de luna asta. Tema numărului are ca punct de pornire dezbaterea lansată de un eseu al lui Michael Sandel, profesor la Harvard, despre limitele morale ale pieţei. Din extrasele publicate deja pe http://bibliobs.nouvelobs.com/en-partenariat-avec-books/20140424.OBS5152/l-argent-peut-il-tout-acheter.html se anunţă un număr interesant şi actual. (Ana Maria Sandu)

■ British Pathé şi-a publicat întreaga arhivă de filme pe YouTube. 85.000 de înregistrări vechi sînt acum disponibile gratuit, pe cel mai popular canal. Pierdeţi cît mai mult timp scotocind pe-acolo, şi-o să fiţi foarte cîştigaţi! (Matei Martin)

■ *Grand Hotel Budapest* (2014, în regia lui Wes Anderson, inspirat din scrierile lui Stefan Zweig) – un film plăcut pe toate liniile: cu umor, fineţe, principii, intrigă poliţistă, scenografie fabuloasă şi, nu în ultimul rînd, Ralph Fiennes. (Iaromira Popovici)

■ Concertul lui Peter Gabriel de pe 8 mai de la Romexpo, care aniversează 25 de ani de la apariţia albumului *So*, unanim considerat cel mai bun album solo al său, celebrat live prin cel mai conceptual şi spectaculos show din punct de vedere al tehnicilor de sunet & lumină, de la *The Wall* al lui Roger Waters încoace. Dacă nu mergeţi pentru inteligenţa, vizionarismul şi perfecţionismul celui care a cîntat cu Genesis în anii de glorie ai rockului progresiv şi apoi a pus umărul la propăşirea curentului world music, mergeţi să ascultaţi live hit-uri ca „Sledgehammer", „Don't Give Up" şi „Big Time" sau, favorita mea, „This Is The Picture (Excellent Birds)". (Marius Chivu)

■ Cred că e tocmai momentul de căutat şi de ascultat CD-ul *Abbà Pater* al Papei Ioan Paul al II-lea. Un album înregistrat de faimosul papă polonez în 1999, înaintea Marelui Jubileu, în care acesta cîntă şi recită vocal. Era vocea unui papă, azi e vocea unui sfînt. E interesant de descoperit cum sună. Se poate găsi şi pe Internet. (Andrei Manolescu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Alegerile europene**

album dilematic Ernö Farkas

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Cătălin TOLONTAN ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU
CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE: 031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro
MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Director Financiar: Florin VIERU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Publicaţie audită de BRAT
Tiraj: 6.650+5.950
Tipărit la Tipomedia

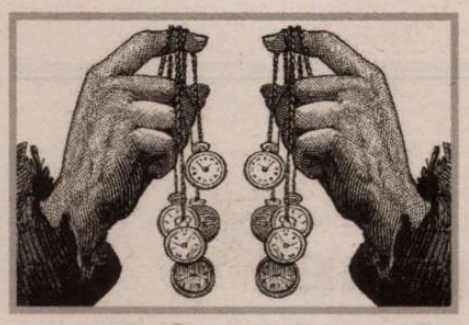

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Alegeri europene

Aș vrea să-i pot convinge pe concetățenii mei să nu lipsească de la apropiatele alegeri pentru Parlamentul European. Știu că, pentru mulți, ele nu sînt importante. Importante sînt alegerile interne, cele care ne livrează conducătorii direcți, soluțiile economice optime, șansele imediate de îmbunătățire a vieții. Europenele au, în ochii alegătorului istovit, mai curînd ceva „simbolic“, coregrafic, ceva care nu ne privește direct. E fals. Participarea la alegerile europene înseamnă, mai întîi, participarea la un proiect politic la care am aderat nu fără dificultăți, pentru a ne situa convenabil în plan geopolitic. Depindem de UE din punct de vedere economic (investiții, acces la finanțări și cofinanțări), și politic (așa cum am mai spus, UE este singura forță eficientă a „opoziției“ față de derapajele guvernelor autohtone). Apartenența la UE ține de identitatea noastră tradițională și ne situează în afara unor zone de influență nefaste sau gri. A merge la vot nu este, în aceste condiții, un gest de aliniere cuminte la o autoritate suprastatală, ci un mod de a asuma un rol comunitar, de a sluji interesul național, de a influența, în beneficiu propriu, politicile continentale.

Evident, pentru ca ponderea publică a acestor alegeri să fie garantată, este esențial ca listele de candidați oferite de formațiunile politice eligibile să fie nu doar credibile, ci, dacă se poate, atrăgătoare. Idealmente, un candidat dezirabil este un ins cu experiență politică verificată, bine instruit în materie de practici comunitare, competent pe domeniul său la nivel european, vorbitor a cel puțin două limbi de circulație internațională, în afara celei materne. El trebuie, de asemenea, să fie „reprezentativ“. Cu alte cuvinte – să nu facă de rîs, prin stil, maniere și idei, țara în numele căreia vorbește. Luați acum listele propuse de partidele autohtone și reflectați asupra compatibilității dintre criteriile de mai sus și candidații înscriși în cursă. Eu unul am, în majoritatea cazurilor, dezamăgiri și stupori, de natură să mă demobilizeze. Unii îmi sînt, pur și simplu, necunoscuți. N-am auzit niciodată de isprăvile lor, nu le țin minte numele, nu-i pot lega de nici o împrejurare cît de cît semnificativă. Alții sînt, dimpotrivă, foarte activi, dar preocupați în mult mai mare măsură de lupta politică din țară, decît de problematica europeană (dl Cătălin Ivan, de pildă). Nici dna Ecaterina Andronescu, ubicuă pe multiple canale de televiziune pentru a combate vajnic, sau cu un zîmbet mîhnit, în numele partidului – zelul dînsei îmi amintește, uneori, de Lina Ciobanu și Aneta Spornic – nu mi se pare pregătită pentru rolul la care aspiră. Am avut ocazia să-i apreciez unele calități, dar după atitudinea acomodantă în cazul plagiatului Ponta, mi-am pierdut încrederea în buna ei credință. Nu știu exact de ce m-aș simți reprezentat de dna Corina Crețu. (Deși, după ce am fost prezenți la Bruxelles prin Vadim și Gigi Becali, prezența dînsei e aproape alinătoare.) Nu cred că doamna Grapini, încă nelămurită cu limba română,

va putea comunica normal cu eventualii săi colegi din Parlamentul European. Alți candidați sînt, pur și simplu, neveste. Fără comentarii. Nu îmi dau seama ce anume o califică pe doamna Ramona Mănescu pentru o răspundere de anvergură comunitară, în afara unei înfățișări agreabile. Unele nominalizări par strict inerțiale (mă refer și la oameni pe care, în mare, îi apreciez, cum sînt Theodor Stolojan sau Traian Ungureanu). Frapante sînt cîteva absențe (Theodor Paleologu), sau unele nemeritate amplasamente marginale (Teodor Baconschi). În rest, e plin de prieteni și prietene, tovarăși de drum care trebuie recompensați sau membri de partid cărora li se caută o „cazare“ de natură să simplifice convulsiile intrapartinice din țară. Greu de înțeles pentru mine este tenacitatea unor personaje ca Mircea Diaconu: omul e gata să renunțe la un loc pe care nu i-l poate lua nimeni (cel al marelui actor care este), de dragul unui rol pentru care nu are nici o calificare. Ambiție? Sărăcie? Nu putem ști. E plină, de altfel, scena publică de inși care par să nu-și fi iubit niciodată meseriile: chirurgi care se fac primari, militari care devin adjuncți la Cultură, teologi care fac politică de partid la vîrf etc.

În aceste condiții, am o dilemă. Știu că trebuie să merg la vot, dar nu știu unde să pun ștampila. (Aceasta va fi, de altfel, dilema anului...) Deocamdată, înclin să votez pentru cel cu șansele cele mai mici, dar care, după mine, are toate calitățile ca să facă o figură mai mult decît onorabilă la Bruxelles. Voi vota cu Mihai-Răzvan Ungureanu. Sau îi socotiți mai potriviți pe D. Drăghici, pe C. Bușoi, pe M-J. Marinescu, sau pe altul? Cum credeți. Dar eu prefer să mă știu reprezentat de un domn care știe bine o meserie (aceea de istoric), vorbește frumos englezește, a condus un minister, un guvern și un serviciu de informații. N-o să facă gafe, n-o să doarmă în post și n-o să mă facă de rușine. Părerea mea!

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Maladiile proprietății

Într-un număr anterior, Cristian Ghinea făcea o excelentă analiză a (i)raționalității șpăgii în spațiul românesc. Generic vorbind, „cu toții tindem să evaluăm proprietatea pe care o avem mai mult decît face.“ Un exemplu la îndemînă îl constituie proprietarii de case, care continuă să ceară prețul la care se așteptau ei cînd s-au hotărît să vîndă casa, deși între timp, știu și ei, prețurile au căzut peste tot. De ce? „Pentru că oamenii gîndesc mereu deciziile economice în funcție de anumite așteptări“, drept care tot ce se află sub așteptări este perceput ca pierdere; iar oamenilor, pretutindeni, nu le place să piardă. Soluția? Să aibă așteptări cît de cît realiste. (În treacăt fie spus, în România postsocialistă, „așteptările“ au luat direct forma „dorințelor“: a avut loc, astfel, o acumulare primitivă a dorințelor, ca să spun așa – la dorințele mele am adăugat și dorințele vecinului, pe cele ale cumnatului, ba chiar și pe cele ale dușmanului –, și s-a creat o „piață a dorinței“ în care principiul realității a fost anesteziat, pînă relativ de curînd, de principiul plăcerii.)

Bine, bine, dar ce are asta cu șpaga? Păi, are, căci șpăgarii se consideră cei mai îndreptățiți în așteptările lor, iar șpaga intră constitutiv în aceste așteptări: lipsa șpăgii nu înseamnă *a nu primi,* ci *a pierde*. Iar ei chiar nu acceptă să piardă!

Toate acestea au însă, cred, și un substrat mai profund, care ține de o adevărată *patologie a proprietății,* care s-a instituit în România postsocialistă odată cu „reîmproprietăririle“ și privatizările – și datorită modului în care s-au realizat acestea.

Pe de o parte, 97% dintre români sînt proprietarii caselor în care locuiesc (față de 46% în Germania, de pildă), România fiind, astfel, într-un ciudat top european. La țară, oamenii au rămas, practic, tot timpul proprietarii gospodăriilor lor, chiar dacă au pierdut pămîntul; la oraș, vechii și noii locuitori au ajuns, în marea lor majoritate, la bloc, iar după căderea comunismului au putut deveni (aproape forțat) proprietarii apartamentelor în care fuseseră, de regulă, chiriași. Sînt însă proprietari doar legal; majoritatea nu sînt proprietari și din punct de vedere economic, social și, aș îndrăzni să spun, cultural. Nu sînt o *middle class* cu un anumit status economic sau cu mentalitate de proprietar. Este suficient să vă gîndiți la ședințele „asociațiilor de proprietari“ din fostele blocuri comuniste și veți înțelege ușor la ce mă refer. Sau să vă uitați la fațadele blocurilor, amenajate după gustul și posibilitățile fiecărui „proprietar“. Pe scurt, avem de a face cu o primă maladie a proprietății, care ar putea fi numită *proprități fără propritari:* legal, proprietatea există; real, proprietarul se mai lasă așteptat...

Același lucru s-a întîmplat și la țară cu pămînturile. Oamenii au fost „reîmproprietăriți“. După cum am avut ocazia să mai menționez, legile au fost însă agrare, și nu agricole, adică au redat proprietatea (chiar și celor care nu prea și-o doreau...), dar au uitat (sau au neglijat sistematic) productivitatea: v-am dat pămînt, mai departe descurcați-vă. Iar majoritatea oamenilor nu s-au descurcat, căci nu au avut cu ce (iar cei puțini care au avut cu ce – foști președinți de CAP, ingineri etc. – au format mici monopoluri ale mijloacelor de producție, obligîndu-i pe cei mulți să depindă de ei pentru muncile sezoniere ale cîmpului și, astfel, să se lipsească tot mai mult de atașamentul față de „proprietatea“ lor). În scurt timp, pentru cei mai tineri (tot mai mulți, datorită dezindustrializării, și nu tot mai puțini, cum încă mai credem), această „proprietate“ și-a pierdut semnificația, a devenit indiferentă sau chiar o povară. Au plecat la muncă în străinătate și i-au lăsat pe cei rămași să arendeze pămînturile; iar cînd au apărut și subvențiile europene, monopolurile locale (sau regionale) i-au constrîns pe cei nehotărîți să o facă și mai rapid. Țăranii au, mai toți, *proprietăți,* dar nu mai sînt – și nici nu mai vor să fie – *proprietari* de pămînt, pentru simplul motiv că nu prea mai au „așteptări“ de la acesta. Vizionarele soluții de redresare occidentalo-americană a agriculturii din România ar trebui să se gîndească, astfel, că o fi ea țara bogată, dar e și locuită, iar jumătatea de populație proprietară de pămînt are propriile așteptări față de acesta.

Legile au fost însă agrare, și nu agricole.

Și ajungem, astfel, la cealaltă categorie, a *proprietarilor fără proprietăți*. Dacă rămînem la țară, aici a apărut o categorie răspîndită de „moșieri“, cu primarii în frunte, care nu sînt neapărat proprietari cu acte în regulă, dar controlează uzufructul majorității proprietăților funciare. Cu timpul, și le pot însuși. După monopolurile comuniste ale CAP-urilor și IAS-urilor, România a trecut la... latifundiile feudale.

Iar în acest feudalism de piață au fost unși noii nobili: baronii locali. Ei nu au neapărat proprietăți personale și cu acte în regulă, dar se consideră proprietari de drept a tot ce mișcă pe moșia lor și trăiesc din dijmuirea tuturor activităților de pe respectiva moșie. Și aici intervine „iraționalitatea predictibilă“ despre care vorbea Cristian Ghinea: este „irațional“, dar total „predictibil“ ca aceștia să se poarte „ca pe moșia lu' tat'su“ – mai ales că, *de facto,* este a lor. Și le-a devenit din ce în ce mai greu să-și imagineze măcar că ar putea fi altfel. Dacă în marile orașe putem să ne mai considerăm „oameni liberi“, în provincie sîntem „vasali“ cu toții, visînd, eventual, la cîte un „baron luminat“.

Proprietatea este, fără îndoială, un lucru bun; cu o condiție: să existe relația organică dintre proprietate și proprietar. La noi, ea este sublimă, dar lipsește pe ici, pe colo, prin locurile esențiale...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuțu. Despre noua ordine domestică și criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

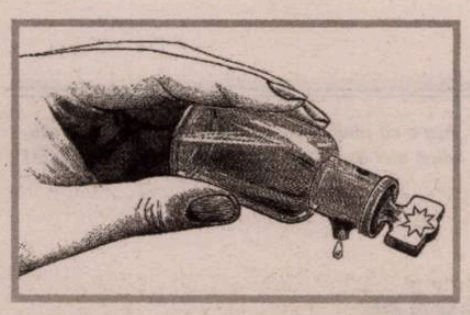

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Vlaşca şi Teleormanul

Nu a dispărut cu totul din uz o veche expresie cu origine neclară, dar cu sens surprinzător de actual, formată din numele (corespunzînd vechilor împărţiri administrative) a două judeţe alăturate din sudul ţării: *Vlaşca şi Teleormanul*. Formula colocvială şi glumeaţă era introdusă în limba mai veche prin adverbele folosite prepoziţional *bez* sau *başca* şi indica aluziv „foloasele necuvenite", veniturile de sursă ilegală, mai ales mita. Expresia trebuie să fi fost la modă în registrul familiar şi în stilul publicistic din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea şi pe la începutul secolului XX, pentru că o găsim în revistele vremii, mai ales în cele umoristice, în pamflete: „adorator înfocat al necumulului *bez Vlaşca şi Teleormanul*" *(Ciulinul,* nr. 86, 1885, p. 1); „Se creează în România încă zece posturi de miniştri, cari vor avea salariul obicinuit plus cîte trei gardişti la poartă, plus cîte un automobil gratis pentru ei şi rubedeniile şi amicii lor, *plus Vlaşca şi Teleormanul*" *(Furnica,* nr. 126, 1907, p. 2); „În adevăr, de cînd e ministru, nu cred ca d. Arion să fi mîncat de cincizeci de ori acasă. Şi coşniţa merge! Leafa, *bez Vlaşca şi Teleormanul,* continuă!" *(Furnica,* nr. 17, 1911, p. 2); „i se plăteşte lui o chirie enormă, sub formă de listă civilă, plus *«Vlaşca şi Teleormanul»*" *(Facla,* 1912) etc. Cum se vede din exemplele de mai sus, sensul „în afară de, pe lîngă", indicînd uneori excluderea, excepţia, iar în acest context adaosul, cumulul, era exprimat iniţial prin termenul de origine slavă *bez*, caracteristic documentelor juridice; în locul său s-a folosit şi *başca,* un turcism care avea avantajul rimei: *başca Vlaşca!* Cu timpul, formula s-a actualizat prin înlocuirea cuvintelor vechi şi populare cu modernul *plus*.

Expresia este atestată în volumul al VI-lea (din 1901) al *Proverbelor româneşti* culese de Iuliu Zanne; pe baza unor surse orale, se oferă un exemplu – „Are leafă bună *bez Vlaşca şi Teleorman*" –, cu explicaţia „şi alte foloase pe deasupra". E înregistrată în Dicţionarul Academiei *(Dicţionarul limbii române,* sub conducerea lui Sextil Puşcariu, Literele A-B, 1913), la cuvîntul *bez:* „şi alte foloase (mai ales ilicite) pe deasupra", şi e preluată apoi de alte dicţionare (Scriban, 1939).

Atestările recente, pe Internet, sînt destul de puţine, dar dovedesc că expresia şi-a păstrat o oarecare circulaţie, fie şi limitată şi însoţită de precizări („vorbă din bătrîni", „de la bunica", „o veche vorbă românească"). Nu am găsit în uz formula introdusă prin *bez...,* dar cea cu *başca...* e destul de bine reprezentată: „adică, sînt joburi unde, dacă nu curge, pică. *Başca, Vlaşca şi Teleormanul*" (comentariu la un articol, hotnews.ro, 2.11.2012); „la salariile ei, cîte o avea de la Stat, *başca Vlaşca şi Teleormanul,* sigur că îi convine să strîngă nea Gheorghe cureaua" (gorjeanul.ro, 15.09.2011); o descoperim chiar în discursul unui parlamentar, în stenogramele şedinţei Camerei Deputaţilor din 26.06.2002: „într-un final ajunge la un executor judecătoresc care îi ia 10%, *başca Vlaşca şi Teleormanul,* ca să facă evaziune fiscală" (cdep.ro). Unii exagerează în privinţa circulaţiei formulei – „este *arhicunoscuta* zicală «plus Vlaşca si Teleormanul», adică «atenţiile» substanţiale oferite unor magistraţi

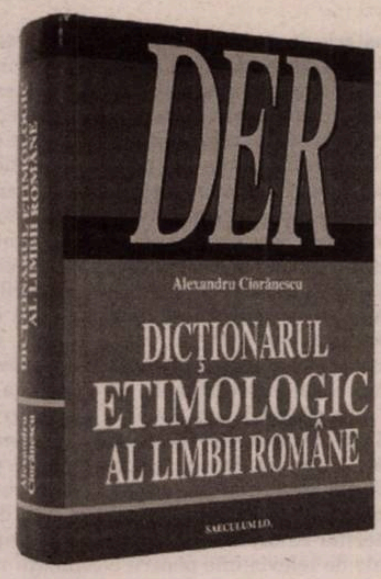

pentru a scăpa indivizii certaţi cu legea" (observatordebacau.ro), alţii îi atribuie o utilizare regională: „Era o vorbă *prin Bucureşti* atuncea cînd se făcea un aranjament oneros «au făcut Vlaşca şi Teleormanul»" (comentariu, curentul.ro, 17.11.2013).

Cum se întîmplă adesea, expresia veche şi netransparentă ajunge să fie folosită cu un sens schimbat, fie prin agravare – *„Vlaşca şi Teleormanul* este principala lor grijă (o expresie veche, care înseamnă jaf deschis" (comentariu, hotnews, 26.01.2012), fie prin reinterpretare liberă: „nazuri şi ifose *cît Vlaşca şi Teleormanul!*" (Rodica Ojog-Braşoveanu, *Grasă şi proastă,* 2011). Se pare că pentru unii vorbitori expresia glumeaţă a devenit o simplă formulă rimată a adaosului, potrivită în orice situaţie: „Am devenit ipohondri. Nu vreau să mă leg de postura adesea lipsită de demnitate, meschină, laşă, plîngăcioasă şi suspicioasă în care ne pune această ipohondrie; asta este doar *«başca, Vlaşca şi Teleorman»,* cum spunea cîndva un bun prieten." (reteteleluiradu.ro)

Rămîne nelămurită originea expresiei. În *Dicţionarul etimologic* al lui Al. Ciorănescu e formulată, cu prudenţă, o posibilă explicaţie: „Pare a fi o aluzie la vechiul trafic ilegal cu cele două oraşe turceşti de la Dunăre." Mi se pare însă preferabilă soluţia sugerată de un pasaj din Constantin V. Obedeanu, *Grecii în Ţara Românească,* 1900: „Boierii dregători aveau lefuri grase fixe, cîteodată însă Domnul le mai dădea şi din veniturile indirecte, de pildă de la vămi, ocne şi din venitul unui întreg judeţ. Numele de Vlaşca şi Teleormanul ajunsese proverbial în documente." (p. 943) Ar trebui identificate acele documente în care se atribuiau avantaje suplimentare prin formula (oficială, la origine) *bez Vlaşca şi Teleormanul*.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

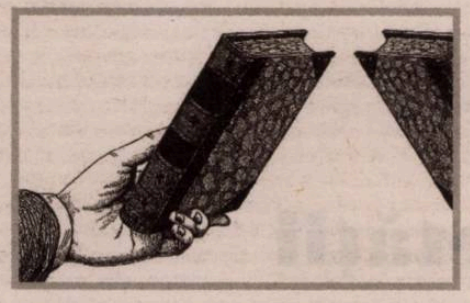

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

„Mă duc la presă!"

Pe vremuri, acum vreo zece ani, cînd admiterea la facultate era încă prilej de multă încrîncenare, mă conversam adesea, ca decan, cu părinţi supăraţi foc pentru absenţa copilului lor din lista celor clasaţi pe locuri bugetare. Cînd argumentele erau epuizate, se trecea, nu o dată, în alt registru. Vreun an-doi a funcţionat cu prioritate sloganul „Am să merg la Minister" (sau, după caz, la Guvern). Treptat, el a lăsat loc altei formule de ameninţare, considerate, de cei în cauză, mai contondentă: „Mă duc la presă!" Ca să scutesc cheltuiala de timp şi de nervi, aveam deja pregătită, la dispoziţia doritorilor, o listă cu contactele celor mai importante cotidiene şi posturi radio sau TV.

Îmi aduc iarăşi aminte cum, venind într-o zi de prin luna iulie la Facultatea de Litere, dau peste mare agitaţie. Ce se întîmplase? Un săptămînal umoristic şi de investigaţii descoperise, în subsolul facultăţii, un vraf de teze de admitere din anul precedent. Ştirea făcuse cît ai clipi senzaţie: „grave abateri...", „încălcarea flagrantă a legislaţiei..." ş.a.m.d. Şi cînd spun „senzaţie", am în minte sensul cel mai propriu al cuvîntului. În facultate era un vacarm de telefoane zbîrnîind nonstop: Rectoratul, Ministerul, corpul de control al premierului, care îşi anunţa vizita iminentă... Picat din lună, încerc să iau urma făptaşilor. Şi aflu următoarele: vrînd să elibereze fişetele pentru dosarele de admitere care urmau să sosească în cîteva zile, secretara comisiei de admitere scosese tezele candidaţilor picaţi în anul precedent ca să le dea la casat, aşa cum se întîmpla de fiecare dată, potrivit reglementărilor în vigoare. Numai că, de această dată, din motive pentru mine greu de elucidat, „crematoriul" folosit de regulă pentru această operaţie nu funcţiona, aşa că vraful de teze fusese încredinţat spre distrugere unei femei de serviciu, care găsise de cuviinţă că e mai prudent să le rupă manual, bucată cu bucată, înainte de a le încredinţa pubelei. Şi, ostenind de atîta muncă peste program, mersese să se culce, abandonînd un maldăr de hîrtii în casa scării, jos, în subsol. Iar şi iar, zborul planat al realităţii noastre cotidiene din „Millenium" în nepieritorul Caragiale. Nu m-am putut totuşi abţine să nu-l sun pe directorul publicaţiei ca să-l întreb de ce, dacă chiar le vînduse cineva un pont aşa de fierbinte, nu s-a achitat şi redacţia de elementara datorie de a da un telefon la facultate, să întrebe ce-i cu hîrtiile din catacombe. Chestia cu *audiatur et altera pars* ar trebui să fie, din cîte ştiu, valabilă nu numai în justiţie, ci şi în presă.

Un grup de iniţiativă din care am făcut parte, „Focus Educaţia", a lansat către mass-media, pe la început de veac, oferta de a organiza nişte cursuri de formare – training-uri, cum li se mai spune – pentru jurnaliştii abilitaţi pe domeniul educaţional. Răspunsul venit din partea conducerii organizaţiilor media a fost prompt şi fără drept la replică: cum adică, să ne învăţaţi voi pe noi cum stă treaba?

De cîţiva ani, îmi arunc în fiecare zi o privire pe o „revistă a presei" pe care ne-o pune la dispoziţie departamentul de Relaţii Publice al Universităţii Bucureşti. Este, pentru mine, un instrument util pentru a lua pulsul modului în care problemele învăţămîntului nostru respiră în spaţiul public. EKG-ul presei pe teme educaţionale indică, întîi de toate, frecvente aritmii, care se datorează, din păcate, mai mult aparatului de măsură, decît stării pacientului. La capitolul educaţie, atît publicaţiile, cît şi audiovizualul se orientează, într-o proporţie covîrşitoare, către „subiectul zilei", livrat de către agenţiile de ştiri: bac, admitere, vreun nou plagiat, clasa pregătitoare, rating-uri şi ranking-uri, rezultatele testărilor naţionale şi internaţionale, declaraţii ale unui ministru sau ale altuia despre ce ne (mai) aşteaptă, şi altele asemenea. „Greii" presei nu intră, de regulă, pe subiecte educaţionale. Sînt mult prea multe alte chestiuni care ard.

Ce vreau să spun cu toate astea? Mai nimic. Că avem o presă „latină", poftitoare de senzaţional şi debitoare de fierbinţeli – ştie tot omul. Că această presă nărăvaşă îşi apropriază, de mai mulţi ani, cu tot mai mare aplomb, rolul de agent electoral – nu cred că mai e un secret. Dar, despre educaţie şi politichie, la noi şi aiurea, va fi vorba mai pe îndelete în numărul viitor.

Deocamdată mă mărginesc la următoarele constatări. Cu siguranţă, presa noastră, ardentă şi justiţiară, are un cuvînt greu de spus – adesea însoţit şi de imagini grăitoare – în acreditarea ideii că învăţămîntul nostru e în cădere liberă. Cînd vezi pe la vreun post TV instantanee filmate cu mobilul, în care elevii îşi umilesc un profesor vădit depăşit de situaţie, cum să nu-ţi vină să spui: „Se duce totul de rîpă!"? Şi de aici pînă la privirea aruncată nostalgic îndărăt mai e doar un pas.

Noroc că cei din generaţia mea, care şi-au făcut stagiul de trei ani la catedră prin toate cotloanele ţării, în postură de eroi civilizatori, sînt imunizaţi împotriva reveriilor paseiste. Mă întreb uneori, cu titlu de amuzament, cum ar fi fost descrisă şcoala comunistă de provincie în spaţiul public din anii '80, dacă, prin absurd, am fi avut şi atunci o presă liberă? O şcoală în care stagiarilor le erau destinate „clasele de sacrificiu", cu cîte peste 40 de elevi, dintre care abia cîţiva ajungeau să citească cursiv, la 18 ani, un text de orice fel, dar profesorul trebuia să le lumineze, potrivit programei, tîlcul ascuns din „Oul dogmatic"? O deconcertantă combinaţie de formalism găunos şi cruzime, de şedinţe triumfaliste şi administrare cronică a bătăii, ca singur remediu de a ţine în frîu impertinenţa unor adolescenţi ţinuţi cu silnicie în bancă. Cum zice o vorbă: „Mulţumesc, am servit." Nu mai vreau. Şi nu doresc nimănui – nici elev, nici profesor – o atare experienţă.

Şi-atunci, *cum stăm...?* Cred că scenariul biblic al „căderii" învăţămîntului nu are sens, măcar pentru simplul motiv că acesta n-a locuit niciodată în Rai, cu atît mai puţin în anii din urmă ai comunismului. Ce văd în jur, de aproape un sfert de secol, e un noian de eforturi sterile de adaptare la schimbarea „regulii jocului" în societatea românească. Cum stăm, deci? Stăm. Stăm într-o neîntreruptă agitaţie.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

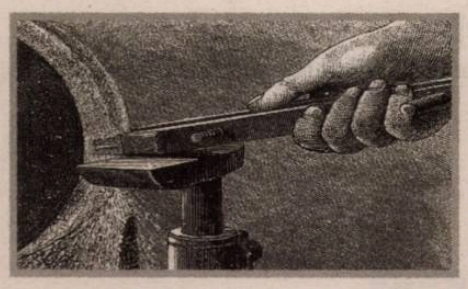

Ovidiu NAHOI

EU şi **UE**

Războiul politic din România

– inventarul pagubelor în Europa –

Să nu ne facem iluzii. Valul de injurii dintre primii doi oameni ai statului român – preşedintele şi prim-ministrul – nu s-a potolit. A fost doar un scurt armistiţiu pentru perioada de Paşti, cînd fiecare ştie că ridicarea tonului dă rău. Acum, că am intrat în Săptămîna Luminată – gata. Şuvoiul de mizerii se va revărsa, doar o ocazie să se ivească. Şi, mai mult ca sigur, se va ivi. Cine va cîştiga contează mai puţin – mai grav este inventarul pagubelor înregistrate deja de către România, cel puţin în plan european. Mai întîi de toate, cînd preşedintele şi premierul se acuză unul pe altul de corupţie şi de apartenenţă la mafie, este afectat grav interesul României de a obţine un portofoliu cît mai bun în Comisia Europeană.

La Bucureşti se fac deja calcule ambiţioase, prin diferite cabinete oficiale sau think-thank-uri. Se vorbeşte despre portofolii importante care ar putea reveni României – Energia, poate Extinderea, poate din nou Agricultura.

Noua Comisie Europeană va fi instalată la toamnă, iar numele preşedintelui acesteia, precum şi configuraţia politică vor depinde direct de rezultatele alegerilor de la 25 mai. Cert este că propunerea pentru Comisarul European o face guvernul fiecărui stat membru. Dar candidatul ar trebui susţinut puternic printre şefii de state şi de guverne, în interiorul Consiliului European. Acolo unde, cu rare excepţii, merge preşedintele. Consiliul este cel care adoptă lista celor propuşi ca membri ai Comisiei.

Ei bine, îi vedeţi pe cei doi protagonişti – preşedintele şi premierul României –, după toate vorbele grele pe care şi le-au aruncat, susţinîndu-se unul pe celălalt în instituţiile europene, măcar aşa, de dragul salvării aparenţelor? Iar dacă asta s-ar întîmpla – ceea ce e puţin probabil –, întrebarea este: cine-i va crede pe acolo?

Într-un interviu acordat, săptămîna trecută, pentru presa din Republica Moldova, preşedintele Traian Băsescu a avansat deja o propunere pentru viitorul Comisar European: actualul Comisar pentru Agricultură, Dacian Cioloş, care ar urma, aşadar, să-şi continue activitatea pentru încă un mandat de cinci ani. Evident, Dacian Cioloş nu poate lipsi de pe nici o listă scurtă a propunerilor româneşti pentru viitorul Comisar European. Dar este aceasta şi opţiunea fermă a Guvernului, care, pînă una-alta, trebuie să facă propunerea? Oficial, nu există încă o opţiune la Palatul Victoria, cu atît mai puţin nu pare a exista o înţelegere, în această privinţă, cu Palatul Cotroceni.

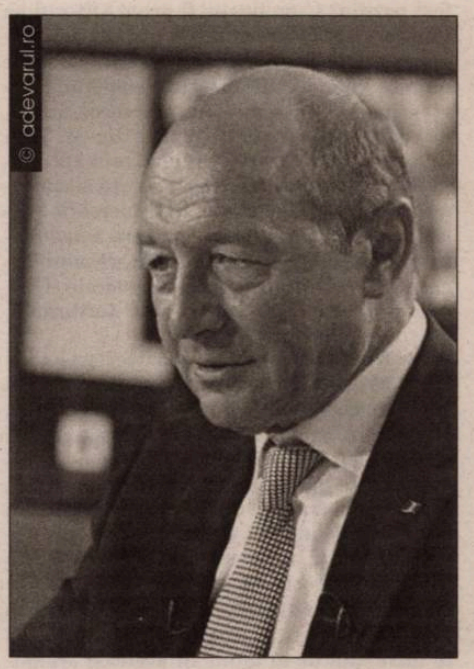

Deocamdată, declaraţia preşedintelui Băsescu a trecut neobservată, într-o Românie atentă la cu totul alte lucruri, dar se întrevăd zorii unei confruntări între preşedinte şi premier, pe tema Comisarului European. Poate şi ai unui conflict constituţional. Mai ales că perioada de maxim a negocierilor pentru noua Comisie se va suprapune cu debutul campaniei electorale pentru prezidenţialele din România.

Numirea noii Comisii pregăteşte, de fapt, terenul pentru o negociere cu mult mai amplă şi mai importantă pentru viitorul Europei: rescrierea Tratatului Uniunii, opţiune avansată de guvernul german instalat la finele anului trecut. Din nou, un război intern va afecta poziţia de negociere a României. Şi mai sînt interesele financiare. Ar trebui să pregătim cum se cuvine perspectiva bugetară 2014-2020. Trebuia să o fi pregătit noi pînă acum, dar măcar să ne mişcăm în ceasul al treisprezecelea, aşa cum ne-am obişnuit. România are nevoie de un program asumat, în liniile sale esenţiale, de toate partidele. Nu poţi, de exemplu, să schimbi traseele viitoarelor autostrăzi, la fiecare schimbare de guvern. E o chestiune de credibilitate, la urma urmelor. Cu greu este posibilă însă o înţelegere transpartinică, în această atmosferă tensionată parcă anume, chiar de la vîrful politicii.

Apropo de credibilitate. Să nu ne imaginăm ca ambasadorii statelor europene n-au trimis deja, în capitalele lor, rapoarte amănunţite despre schimbul de vorbe grele din politica de la Bucureşti. Imaginaţi-vă doar cum sînt privite aceste rapoarte. Ce înţeleg partenerii noştri cînd văd că, într-o ţară a Uniunii Europene, şeful guvernului şi preşedintele nu au altceva mai bun de făcut decît să iasă zi de zi şi seară de seară la televizor pentru a-şi arunca acuzaţii? În mod normal, şefii de state şi de guverne apar destul de rar, de obicei la televiziunea publică, pentru a transmite naţiunii lucruri importante, şi nu pentru a-şi ataca rivalii. Liderii naţiunilor nu sînt vedete TV. La un moment dat, pe cancelarul Angela Merkel şi pe fostul preşedinte francez Nicolas Sarkozy i-au pufnit rîsul cînd au fost întrebaţi de jurnalişti despre şansele premierului italian Silvio Berlusconi de a duce la bun sfîrşit reformele economice.

Oare cum ar reacţiona acum liderii europeni, întrebaţi despre liderii români care se fac unii pe altii mafioţi şi securişti, care se acuză reciproc de afaceri ilegale cu terenuri?

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

O campanie electorală ratată din vina presei

De mult timp nu mă mai uit la emisiunile politice. Iau informaţii, atît cît simt că am nevoie, foarte rapid, din presa online. De obicei, mă mulţumesc să citesc titlurile. Rar, mai citesc cîte un editorial. Uneori, zăbovesc asupra cîte unui interviu. Deşi zilnic, contactul meu cu presa politică este redus la minim. Fac aceste precizări nu pentru că aş crede că e important pentru cititori să afle cum mă mai simt eu în raport cu politica. Nu e! Mi se pare important, însă, să ştie cei care au bunăvoinţa de a pierde un minut ori două cu acest text din ce perspectivă vorbesc, cum mă situez, ca să înţeleagă mai clar de ce spun ceea ce spun. Iar principalul motiv pentru care nu mai frecventez canalele de ştiri este plictisul – sînt atît de previzibile toate! Formatul este acelaşi de dimineaţă pînă seara, peste tot: un moderator stă la masă cu alţi trei sau patru oameni şi trăncănesc despre aceleaşi lucruri. La fiecare oră, se schimbă doar moderatorul şi trăncănitorii. Nu se schimbă nici subiectele, nici maniera de abordare. Care, la rîndul ei, e perfect predictibilă – ştii de la început cum se poziţionează postul în ansamblul său faţă de Băsescu, aşa că ştii ce va urma la fiecare show.

Este uşor de observat că, între presa politică şi politica pe care o comentează, legătura este directă, de reciprocă determinare chiar. Sărăcia mentală a politicienilor s-a tradus direct într-o mediocritate sfîşietoare a presei noastre. Aşa se face că presa nu mai „cere“ astăzi politicienilor altceva decît înjurătura adversarului şi arestarea. De cîteva luni, subiectul suveran în presa noastră este puşcăria. Ritualul e frenetic. Dimineaţa, la prima oră, avem descinderile. Pînă în prînz, se merge la DNA pentru audieri. Pe la 17-18, vine ştirea despre reţinerile pentru 24 de ore. A doua zi, ne vedem la instanţă pentru propunerea de arestare. Dar nici pe asta nu avem timp să o urmărim atent, pentru că între reţinere şi instanţă vine iar dimineaţa, cu noi descinderi. Nu vreau să fiu înţeles greşit: aplaud în picioare dezinvoltura DNA şi DIICOT, aceste veritabile forţe ale binelui în România de azi. Mă bucură nespus independenţa magistraţilor, fie că sînt procurori sau judecători. Se strîng tot mai multe decizii care arată că judecătorii examinează serios şi critic actele procurorilor, dar şi că nu se lasă timoraţi de izbucnirile agresive ale inculpaţilor. E bine! Sînt dintre cei care cred că justiţia e pe drumul cel bun şi că, de fapt, asta e singura veste bună despre România, în ultimii ani. Poate alături de aceea că, în 2010-2011, România nu a ajuns ca Grecia – dar asta e o veste pe care puţini o apreciază. Aşadar, tema acestui text critic nu este justiţia, ci presa. Anemică, debilizată, pusă sub obrocul stăpînilor politici, vulnerabilă la orice ameninţare posibilă, presa se ţine după descinderi ca un cîine jigărit după trecătorul cu sacoşa plină. E penibil!

Aşa stînd lucrurile, cred că ar fi o greşeală să aşteptăm o campanie electorală din care să înţelegem ceva util pentru alegerile europarlamentare. Nu daţi vina pe politicieni că nu discută teme europene! Sînt convins că ei, aşa cum pot, ar face-o. Însă presa nu-i lasă să discute teme europene. Cum? Simplu: dacă le discută, presa nu-şi pierde vremea cu ei. Politicianul în campanie vrea să fie prezent în presă – firesc. I se dă spaţiu dacă prestează pe temele presei, nu pe temele sale, sau, cu atît mai puţin, pe teme europene. Dacă discută despre arestări, despre candidaţii la prezidenţiale, despre Băsescu (oho!), despre Ponta sau despre baroni – da, se transmite imediat, „face ştire“. Altfel – nu. Îi numeri pe degetele de la o mînă pe jurnaliştii care pun întrebări inteligente despre afaceri europene. Pe de altă parte, lamentaţia neparticipării oamenilor la vot este generală. O ipocrită grijă pentru democraţie îi apucă taman pe cei care fac tot ce pot ca oamenii să nu înţeleagă nimic din aceste alegeri.

Jurnalismul se practică astăzi la limita de jos a efortului intelectual.

Văd trei motive pentru care presa acţionează aşa. Primul, cel livrat cel mai adesea drept scuză, este ratingul/audienţa. Ni se zice că poporul se înghesuie mai abitir să vadă cum petrece Becali sărbătoarea de Paşti în puşcărie, decît să afle ce cred primii trei candidaţi de pe listele partidelor la euroalegeri despre tratatul fiscal ori despre rezultatele politicii agricole, dusă vreme de cinci ani de domnul Cioloş. Este un motiv real, dar nu e fatal. Spaţiul de exprimare al presei este suficient de larg să poată cuprinde ambele opţiuni. De ce o cuprinde doar pe prima? Cred că exact din al doilea motiv pentru care presa noastră nu va reda o campanie electorală utilă cetăţeanului: jurnaliştii nu sînt pregătiţi pentru meseria pe care o fac. Meseria s-a deprofesionalizat dramatic. Se vede în calitatea generală a scrisului, în întrebările pe care jurnaliştii le pun oamenilor politici şi, mai ales, în disponibilitatea pe care jurnaliştii o au de a urma ordine superioare. În fine, al treilea motiv ţine de lene. Pur şi simplu, lene. Sînt, în general, atît de prost plătiţi, încît, vorba românului, „îşi bagă picioarele“. Iar cei, extrem de puţini, plătiţi regeşte, sînt atît de suficienţi, încît nu mai au nevoie să facă eforturi intelectuale. Sînt vedete şi asta e de-ajuns, de ce ar mai fi şi informaţi? Jurnalismul se practică astăzi la limita de jos a efortului intelectual. Despre efortul moral de a fi corect nu mai vorbesc, nimănui nu-i mai pasă de asta, nici măcar poporului spectator. Şansa obiectivă a subiectelor cu puşcărie şi arestări este că tratarea lor mediatică nu necesită nici un efort intelectual; pe cît sînt de savuroase, pe atît sînt de simple!

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Noroc la ghinion

Aşa cred eu: că românul a avut noroc la ghinion. Carevasăzică, a avut ghinionul de a nu fi găsit nici un lider de opinie (cu adevărat) eurosceptic. Dacă am fi avut, am fi fost, zic eu, ceva mai bine pregătiţi pentru zilele postaderare trăite acum: adică negocieri în Consiliu, Comisie sau Parlament, ceva mai aplicate şi mult mai bine pregătite. Avînd în vedere că toată lumea pre-2007 se întrecea întru lauda Uniunii Europene, zugrăvind-o în culori cît mai roz, pare firesc ca, acum, românul să fie mai degrabă dezarmat cînd vine vorba de a-şi apăra interesele. Păi, atunci de unde norocul? Zic şi eu noroc, privind la necazul care a căzut pe capul vecinilor ucraineni. În zavera iscată, aud la televiziunile autohtone suficiente „capete vorbitoare" dînd glas poziţiilor Kremlinului. Nu zic, varietatea de opinii este binevenită, numai că mă înfior la gîndul că am fi experimentat un euroscepticism ceva mai solid pre la noi pe plaiuri.

Dacă am fi avut scepticism matur, nu era nici un bai. A critica aşa-zisa activitate a doamnei Ashton şi motivele instituţionale pentru care Serviciul de (In)acţiune Externă este mai degrabă o glumă, ar fi fost ceva. Mă tem însă că ne-am fi trezit cu mult mai mulţi admiratori ai virilităţii putiniene şi cu profunda înţelegere a destinului istoric al mămicii Rusia în context regional, pînă spre gurile Dunării.

S-ar fi putut ca în România să se fi dezvoltat mişcări anti-NATO şi împotriva integrării în UE şi ca respectivii (prin varii metode specifice societăţii civile, de altminteri) să oprească, o vreme, semnarea celor două tratate de aderare. Am fi putut fi, acum, în afara celor două organizaţii. Care ne-ar fi fost poziţia? Cum ne-am fi privit viitorul pe termen scurt? Care ar fi fost perspectiva economică şi de dezvoltare? Printre ghinioanele numite „comunistul" Iliescu, „oengistul" Constantinescu şi „vaporeanul" Băsescu, românul contemporan a avut noroc, zic eu. Ţara lui se găseşte (părere destul de rar exprimată în plan public) în cea mai sigură situaţiune din întreaga sa istorie. Este membră a celei mai puternice alianţe militare a momentului (NATO) şi a celei mai interesante organizaţii politico-economice mondiale (UE). Are asigurate atît securitatea teritorială, cît şi premisele prosperităţii.

Să ai timp de-o bere, să citeşti gazeta şi să-njuri guvernul reprezintă definiţia democraţiei – vorba lui Mircea Dinescu. Pînă la un punct, este chiar recomandat să îţi consideri politicienii „toţi o apă şi-un pămînt, nişte hoţi, dom'le, toţi fură de sting". Este o bună tradiţie democratică, de găsit în orice ţară a lumii, cu excepţia Cubei şi a Coreei de Nord. Îmi pare însă păgubos să nu îţi accepţi norocul, atunci cînd te loveşte. Nu de alta, dar în atare caz, nu eşti în stare să îl şi foloseşti la maximum. Dacă tot stai şi te miri cum de-ai ajuns în aceleaşi organizaţii cu cele mai puternice şi prospere ţări ale lumii, nu s-ar putea spune că ai fi în stare să şi foloseşti oportunitatea.

De-aia zic: am avut noroc şi ne-am pricopsit. Sper să nu avem şi ghinionul de a nu fi în stare să recunoaştem această plăcută situaţie.

Post-scriptum: fără nici o legătură cu articolul de mai sus, nu înţeleg de unde a apărut moda de a căra „Lumina Sfîntă" *par avion,* de la Ierusalim. Ajunsă la Bucureşti, „Lumina Învierii" este judicios distribuită tot *par avion,* în mai multe oraşe ale ţării, de unde este preluată, probabil pe lanţ ierarhic, spre parohii „norocoase". Din ceea ce-mi aduc aminte, primul care a organizat asemenea transporturi de „Lumină din Lumină" a fost Gheorghe Flutur. Apoi i-a făcut concurenţă domn' primar Pandele din Voluntari. Cred că, văzînd atare emulaţie, prin Dealul Patriarhiei s-a născut ideea preluării competiţiei. Cam cum s-a procedat şi cu monopolul asupra pelerinajelor sau tipăririi manualelor de religie. Dacă aş fi un oengist ateu şi ferm întru secularizare, aş întreba cîţi orfani ar putea căpăta haine mai bune sau jucării mai multe cu banii cheltuiţi pe acest *ersatz* de flacără olimpică? Noroc că nu sînt acel tip de activist. Eu doar mă întreb care o fi rostul canonic al acestei cheltuieli imense...

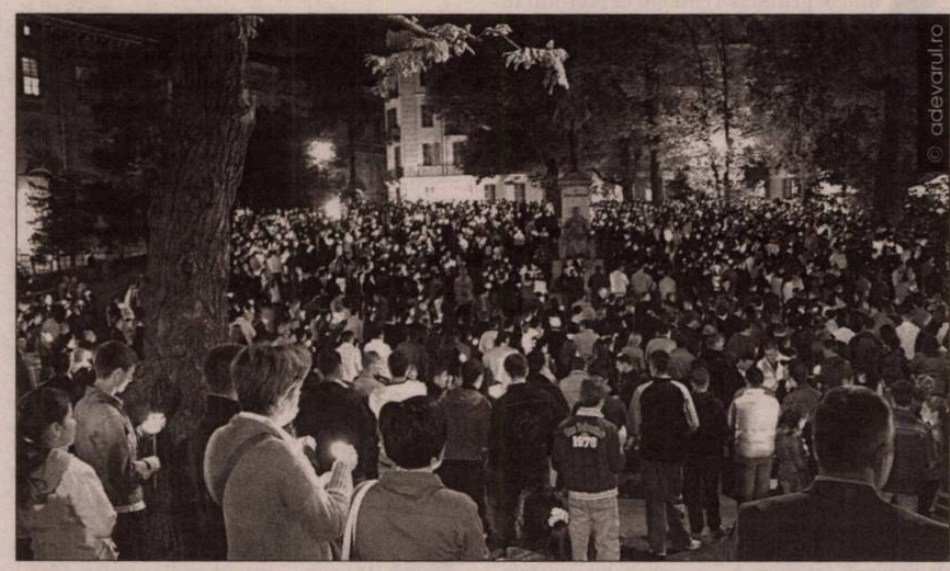

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

PUBLICITATE

PUBLICITATE

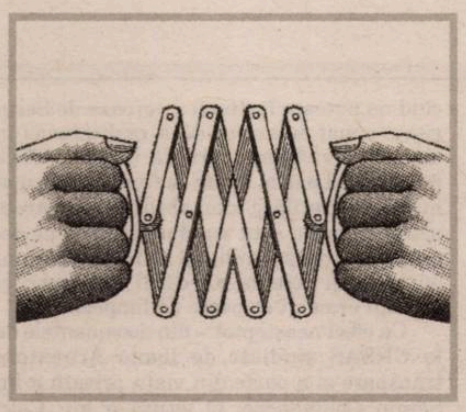

Marius CHIVU

oameni de treabă

„Sîntem nişte oameni destul de hăituiţi în branşa asta“

– dialog cu Bogdan-Alexandru STĂNESCU –

Editura Polirom împlineşte 20 de ani. Un bun prilej pentru a discuta despre piaţa de carte şi problemele ei cu scriitorul ***Bogdan-Alexandru Stănescu,*** *directorul editorial şi coordonatorul colecţiei „Biblioteca Polirom“. S-a întors recent de la Tîrgul de carte de la Londra, unde, printre lansări şi evenimente, a revenit în discuţie „conflictul“ între cartea tipărită şi cea electronică.*

Ce s-a discutat la Londra?

Eu sînt cumpărător de drepturi de autor: la tîrgurile internaţionale, umblu pe la standurile editorilor, mă uit în cataloage, fac un fel de *shopping*, am puţin timp să particip la dezbateri. Nu văd o opoziţie între cartea tipărită şi cartea digitală – pentru mine, drepturile digitale sînt o anexă la contractul pentru drepturi de autor. Polirom a ajuns la peste 800 de titluri publicate în format digital. Ediţiile digitale sprijină lectura, iar eu sînt un maniac al cărţilor electronice: am descoperit această plăcere de a avea cartea imediat, pe loc, cumpărînd-o în format digital. Cred că a crescut numărul cititorilor pe dispozitive electronice.

De ce diferenţa de preţ între cartea tipărită şi cea electronică nu este atît de mare, în România, cum este în alte ţări?

Dacă ne referim la traduceri, există o clauză în contract: nu avem voie să punem un preţ mai mic de 70% din preţul ediţiei tipărite. Apoi, drepturile autorului pentru ediţia digitală sînt cel puţin 25% din preţul final, faţă de 8-9-10% în cazul ediţiei tipărite. Dar numărul de descărcări ale cărţilor electronice, la noi, este foarte mic. America stă cel mai bine la acest capitol. Am avut o discuţie cu un mare editor din Olanda, care îmi spunea că, la un bestseller care vinde cîteva sute de mii de exemplare, numărul de descărcări este de 2-300. Şi vorbim despre Olanda. Dar Olanda are un număr impresionant de librării.

În dinamica actuală a pieţei de carte, cine are cel mai mult de cîştigat?

„Caracatiţele media“, cred. De exemplu, grupul Bertelsmann are Random House, care a fuzionat recent cu Penguin, care a fuzionat cu Das Letras din Brazilia, unde urmează să scoată ediţii Penguin din clasici... Grupurile mari înghit din ce în ce mai mult şi cred că a acapara cît mai mult devine singura lor metodă de supravieţuire. Sînt asemenea Imperiului Otoman, care trebuia să cucerească tot timpul, pentru a exista.

Scriitorii au mai mult de cîştigat?

Scriitorii consacraţi, da: cei care au în spate un agent puternic şi o editură puternică. Cînd negociez cu un agent literar important, îmi dau seama că încearcă să scoată cît mai mult pentru un autor, nu doar să „bifeze“ apariţia lui într-o altă ţară. Se simte o grijă pentru autor. Un editor adevărat trebuie să aibă grijă de autorii lui.

Cu ce ai venit de la Londra?

Mîndria mea este că am reuşit să reînnoim contractul pentru Vladimir Nabokov, aşa încît vom edita toată opera lui în variantă *paperback*. În varianta *hard cover* mai avem de scos două cărţi. Una va conţine scrisorile lui către Vera, aştept manuscrisul la sfîrşitul lunii, cartea încă nu a apărut nici în SUA. Cealaltă este *Pale Fire*, celebra lui carte aşa-zis intraductibilă, care va apărea la Bookfest. S-a dovedit că nu e intraductibilă: e foarte bine tradusă de Veronica D. Niculescu, iar ediţia este îngrijită de Anca Băicoianu.

Să revenim la piaţa românească. A suferit de pe urma crizei, dar am senzaţia că în ultima vreme situaţia nu mai e chiar disperată...

Nu stăm ca în 2008, cînd duduia economia, dar marii jucători de pe piaţă şi-au recăpătat suflul.

Ce ştim despre românii care cumpără cărţi?

Sînt femei, în proporţie de 75%. Au studii superioare. Dar vezi şi o mulţime de liceeni la lansările de carte, cînd e vorba despre o vedetă. Sînt preferate în general numele mari şi cunoscute, nu anumite teme. Eventual numele cunoscute şi înainte de 1989. De exemplu, cu Umberto Eco mergi întotdeauna la sigur... S-ar părea că generaţia vîrstnică a „predat ştafeta“ celor tineri, care au crescut cu Eco în casă.

E un raport direct între succesul unei cărţi în străinătate şi destinul ei pe piaţa de la noi?

Nu neapărat. Am numeroase contraexemple. De pildă, Martin Amis: de cîte ori scoate o carte, ajunge pe primul loc în topurile de vînzări de pe Amazon, în UK. La noi nu are succes.

În zona literaturii comerciale, ce anume se bucură de succes?

De cînd lucrez în branşă, am văzut foarte multe mode. În 2006, cînd am venit la Polirom, erau la modă templierii. Apoi s-a trecut prin zombi, vîrcolaci, acum sînt încă la modă vampirii. A venit şi moda romanelor poliţiste scandinave, cred că a trecut deja.

În ce măsură cartea beneficiază de industria cinematografică? Pentru că multe cărţi au fost ecranizate cu succes...

În unele cazuri, această relaţie funcţionează bine. De exemplu, *Marele Gatsby:* îl publicaserăm în mai multe ediţii pînă la apariţia filmului. Dar ediţia publicată cu afişul filmului s-a vîndut foarte bine. Filmul m-a dezamăgit, dar important e că oamenii cumpără cartea şi o citesc. Iar în cazul de faţă, nu e o carte cu vampiri...

Relaţia aceasta între film şi carte funcţionează şi la noi? Avem, de pildă, cazul lui Dan Lungu: Sînt o babă comunistă *a fost ecranizată în regia lui Stere Gulea.*

Funcţionează. Sînt însă şi cazuri cînd acest binom nu merge: de obicei, filmele sînt bune cînd se apropie de artă. Sînt foarte multe filme bune făcute după povestiri, nu după romane. Romanul nu lasă „spaţii goale“, trebuie să fie circular, „închide“ şi „deschide“, pe cînd povestirea lasă spaţii goale care îl pot stimula pe cititor, dar şi pe regizor. Trecerea romanului în film e o „traducere“, iar trecerea povestirii în film e o continuare, o colaborare, e ca un joc.

Dacă o editură mică nu este creativă, rămîne necunoscută.

Ce avantaje au editurile noastre, care funcţionează pe o piaţă mai mică, faţă de marii jucători de pe piaţa mondială?

Piaţa noastră e foarte concurenţială, în ciuda dificultăţilor cu care ne confruntăm. Cel puţin piaţa de traduceri. Se traduce la zi cam tot ce apare în străinătate şi are un anume succes. Nu prea rămîn netraduse, în ultimii ani, cărţile şi autorii care au luat Premiul Nobel, Booker Prize ori Prix Goncourt. Se traduc foarte repede. Urmăresc însă editurile mici şi ştiu cît de greu le este. Încearcă să lanseze autori necunoscuţi pe o piaţă mică. Fiind mică, devine sufocantă, la un moment dat. Aşa că ele trebuie să fie creative: dacă o editură mică nu este creativă, rămîne necunoscută.

Distribuţie şi promovare mai bune, vizibilitate mai mare, accesul la un public pe care o editură mică nu îl are.

Asta s-a întîmplat recent şi cu un autor consacrat: poetul Mircea Ivănescu, apreciat mai degrabă în cercul cunoscătorilor de poezie, a devenit cunoscut pe un plan mai larg în momentul cînd Editura Humanitas a publicat un volum masiv din poezia lui.

Relaţia e reciprocă: autorul preia din capitalul simbolic al editurii, iar editura beneficiază de valoarea autorului. Dacă nu există acest „traseu al simbolului“ între cei doi, vor avea de suferit cu toţii. În cadrul negocierilor pentru cumpărarea drepturilor de autor, o editură precum Gallimard, de exemplu, e avantajată: îşi permite să dea nişte avansuri mai mici decît Hachette, pentru că are capital simbolic, autorului îi va face bine să apară într-o colecţie de la Gallimard.

Care ar fi minusurile muncii editorilor de la noi? Ce nu fac destul de bine?

Unul dintre minusuri ar fi că le facem pe toate. Sîntem nişte oameni destul de hăituiţi în branşa asta – hăituiţi de presă, de cititori, de toată lumea. Ar fi foarte bine să existe mai mulţi bani în domeniu, să putem investi mai mult în promovare, să avem mai mult timp pentru a pregăti mai bine colecţiile. Ca să existăm, trebuie să producem. „Biblioteca Polirom“ a avut, în 2013, 78 de titluri noi. Şi fiecare titlu are în spate o negociere de copyright, o traducere, o revizuire, apoi redactarea, corectura ş.a.m.d. E o muncă enormă pentru fiecare titlu, în condiţiile în care oamenii care lucrează nu s-au înmulţit. E foarte greu să găseşti un redactor de carte bun. Poate sună a clişeu, dar asta e. Nu pentru că ar fi slab pregătiţi, ci pentru că nu sînt interesaţi de zona editorială, unde nu se plăteşte foarte bine. Redactorii sînt plătiţi la nivelul domeniului, care e mai mic decît altele. Şi, apoi, e munca propriu-zisă: redactorul stă la birou şi face, să zicem, 40 de şpalţi pe zi. E o muncă migăloasă, cere pasiune şi constanţă. Or, un om la 25-30 de ani nu prea vrea să facă aşa ceva.

Sînt pline birourile de oameni care stau în faţa calculatorului...

Un redactor nu stă în faţa calculatorului, nu stă pe Facebook, nu joacă Tetris, ci munceşte efectiv. Căci, dacă nu îşi face numărul de şpalţi pe zi, nu apare cartea la timp. E o cursă contra cronometru.

Am senzaţia că au cam dispărut ediţiile de chioşc: mai apar foarte puţine cărţi împreună cu ziarele. Cum ai privit acest fenomen, ca editor?

La început, în 2007-2008, ne-a îngrijorat. Ediţia de chioşc presupune un contract separat pentru drepturile de autor, faţă de contractul pentru ediţia de librărie. Editorii de ziare făceau un contract separat, care stipula ca acele volume să stea fix şapte zile pe piaţă, după care să se vîndă în anumite condiţii, foarte strict controlate. Or, pe piaţa românească nu ai parte de o asemenea strictеţe. De pildă, cărţile nu trebuiau vîndute în librării. Dar ele se găseau totuşi. Ediţiile de chioşc ne-au afectat într-o oarecare măsură, căci aceiaşi autori se găseau la preţuri mai mici. La un moment dat, a existat însă o inflaţie de astfel de produse, o explozie de produse de *entertainment*.

Fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit integral pe live.adevarul.ro.

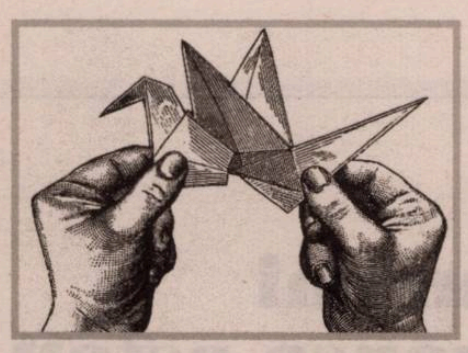

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Sergiu Celibidache urmărit de Securitate

Celebrul dirijor român, ale cărui înregistrări le difuzăm săptămînile acestea pe CD-uri alături de *Dilema veche* nu putea scăpa de braţul lung al Securităţii. Deşi a plecat din ţară înainte de instaurarea comunismului, deci nu putea fi încadrat la categoria „fugarilor", agenţii regimului comunist l-au avut mereu în atenţie, date fiind cariera sa de excepţie şi legăturile pe care le avea în „cercurile cele mai înalte capitaliste" (aşa cum sesiza un document strict secret al Direcţiei I). Autorităţile comuniste doreau (cum au dorit şi în cazul lui George Enescu) să-l transforme pe dirijor într-un om al regimului, cu care să se laude şi pe care, eventual, să-l folosească.

Ioana Raluca Voicu-Arnăuţoiu, ea însăşi muziciană şi având în spate o istorie de familie cu totul specială (este fiica lui Toma Arnăuţoiu, celebrul comandant al grupului de rezistenţă anticomunistă din zona Nucşoara) a studiat în arhivele CNSAS dosarele care-l priveau pe Sergiu Celibidache, rezultatul fiind cartea intitulată *Sergiu Celibidache privit prin Cortina de Fier* (Editura Ars Docendi, 2012).

Aflăm, din această carte, cum membrii numeroasei familii a dirijorului, fie că plecaseră din ţară, fie că rămăseseră, au fost cu toţii luaţi în vizorul Securităţii, în scopul de a afla informaţii utile în cazul „Kolb", cum fusese „botezat" Sergiu Celibidache în documentele instituţiei. N-au scăpat nici prietenii, nici vechii lui colegi de şcoală şi, în general, nimeni dintre cei cu care avea corespondenţă. Scrisorile dirijorului cu cei din ţară erau interceptate şi analizate, dacă nu chiar oprite. A fost o perioadă în care „s-a lucrat" pentru cîştigarea bunăvoinţei dirijorului, dar autorităţile comuniste îşi dădeau cu stîngul în dreptul. Reiese din documentele studiate de Ioana Raluca Voicu-Arnăuţoiu că peste interesele politice ale vremii se suprapuneau interesele dirijorilor mediocri aflaţi la conducerea Filarmonicii din Bucureşti, care se temeau că eventuale concerte ţinute de Celibidache în ţară le-ar putea dezvălui adevărata statură. În 1970, minunea se întîmplă, totuşi. Celibidache vine la Bucureşti cu orchestra RTV din Stockholm, pe care o dirijează în cinci concerte. Succesul este extraordinar. Muzicienii din Filarmonica bucureşteană încep a-şi dori să lucreze cu maestrul. Apar tensiuni între aceştia şi cei care-i conduceau, tensiuni înregistrate şi în documentele Securităţii.

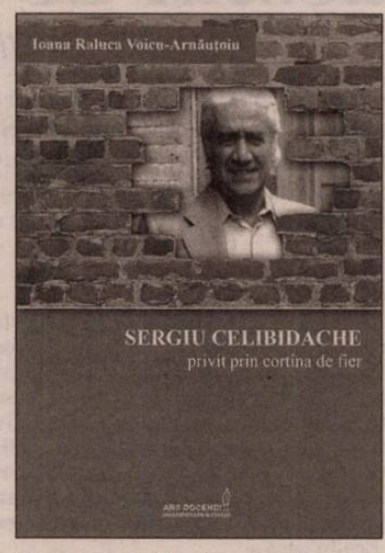

Prieten de-o viaţă cu Celibidache, rămas în ţară însă, avocatul Eugen Trancu-Iaşi surprinde perfect această stare de lucruri într-o scrisoare adresată directorului de atunci al revistei *Săptămîna*, I. Dumitrescu, scrisoare înregistrată, la rîndul ei, în arhivele Securităţi: „Parafrazez titlul piesei *Cui i-e frică de Virginia Wolf?* Şi vă întreb: *Cui i-e frică de Sergiu Celibidache?* Un vag ecou îmi spune că de el se tem doar cei convinşi că ştiu toate tainele muzicii, cei care cred că nu mai au nimic de învăţat. Ei formează un zid de nepătruns pentru adevăratele talente, pentru cei care au dus faima ţării noastre peste hotare."

În ciuda acestui gen de piedici, Celibidache mai revine de două ori în ţară, în 1978 şi 1979, cînd ţine repetiţii cu public şi dirijează într-o serie de concerte chiar Filarmonica „George Enescu" din Bucureşti. Aceste vizite apar ca evenimente excepţionale în viaţa culturală bucureşteană a vremii. Paradoxal, în ciuda perseverenţei cu care Securitatea monitoriza tot ce era legat de marele dirijor, despre felul în care au putut avea loc aceste vizite la Bucureşti, după cum constată Ioana Arnăuţoiu, în arhivele CNSAS nu se găseşte nici un document.

Cartea scrisă de ea confirmă o senzaţie care reiese şi din alte volume recente, bazate pe documente ale Securităţii, şi anume că această instituţie acţiona cu foarte multă rîvnă (mai multă decît am fi crezut în epocă, cînd ne puteam închipui că groaza de Securitate e mai puternică decît realitatea ei în sine), o rîvnă care, privită dinspre zilele noastre, cel puţin, apare ca fiind de cele mai multe ori inutilă şi total absurdă. Te întrebi astăzi ce rost a avut toată urmărirea, de decenii, împotriva familiei şi a prietenilor unui om mare şi deschis, ale cărui convingeri şi intenţii erau cît se poate de limpezi.

Ca efect neaşteptat – din documentele de la CNSAS studiate de Ioana Arnăuţoiu transpare şi o parte din viaţa privată a lui Sergiu Celibidache. O latură a lui „Celi" (cum îi spuneau instrumentiştii de la Bucureşti) despre care, altfel, poate n-am fi aflat niciodată. Ca de exemplu, într-o scrisoare a dirijorului către prietenului său Eugen Trancu-Iaşi, de la sfîrşitul anilor '60:

„Băiatul meu este o minune de personalitate. Îmi pare foarte rău că-s prea bătrîn pentru el, mă pot juca zile întregi, dar viaţa nu-mi lasă nici măcar o jumătate de oră pe zi. Îl iau peste tot cu noi şi doica. Are un an şi jumătate şi înţelege tot. I-am telefonat de la Madrid la Paris şi Ioana l-a pus la telefon şi mi-a zis: «Lalo, lalo, papa!» M-am lichefiat complect, îţi închipui. (...) Sergiu Junior mi-a deschis şi arătat noi perspective în viaţă. Aş sta tot timpul cu el, dar nu pot. În orice caz, de cînd a sosit, ştiu foarte bine ce-mi lipseşte. Este cea mai amuzantă persoană pe care am întîlnit-o în viaţa mea."

Scene de viaţă, înduioşătoare, captate de temuta Securitate.

ready made

„În timpii cei vechi impozitele erau dese. Ţara striga, se revolta cînd ele se puneau. [...] De mulţi ani ţara plătea pentru şosele, poduri, şi nu avea nimic. Se mînca mulţi bani cu fonctionari şi contracte stricate."

Dimitrie Bolintineanu, *Opere*, vol. IX, Editura Minerva, 1987

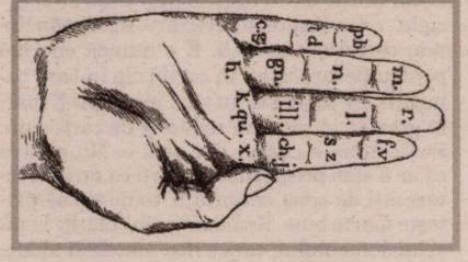

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Despre starea de urgenţă

Sînt uşor stingherit să fac o mărturisire în debutul articolului de faţă. Textul meu recent din *Dilema veche* – „Aventuri ecologice" – a avut ecou în lumea academică. Mai ales episodul ultim narat acolo, cu păţania decanului strivit de necesităţi, pe aeroportul Ciampino din Roma, a declanşat, se pare, un val de solidaritate printre universitari. Mulţi colegi din ţară m-au sunat şi mi-au împărtăşit nu amuzamentul, ci compasiunea lor pentru bietul *scholar* lovit brusc de o criză intestinală. Concluzia unanimă a fost că noi – profesorii din universităţi – am ajuns la performanţa nedorită a unui program de lucru atît de absurd, încît nevoile noastre fiziologice devin, cu adevărat, „aventuri". M-a impresionat semnificativ telefonul amicului meu, Hamlet Morbiţoiu, profesor la o instituţie de învăţămînt superior din sudul României, care a furnizat nişte exemple elocvente, complementare nefericitei situaţii descrise de mine în urmă cu cîteva săptămîni. Le reiau mai jos aşa cum mi-au fost povestite, adresînd totuşi, din raţiuni obiective, acelora dintre dumneavoastră cu naturi sensibilicoase, rugămintea să nu meargă pînă la capăt cu lectura *prezentului discontinuu* de astăzi!

„Prietene", mi-a zis Hamlet, la telefon, cu voce sonoră, „e o realitate, universitarii actuali sînt dezintegraţi de munci şi responsabilităţi. S-a terminat cu boieria interbelică şi, pînă la un nivel, chiar cu tihna comunistă, cînd ţineai două-trei prelegeri pe săptămînă şi, după aceea, huzureai ca un belfer. Acum, trage-i cu granturile, cu cercetarea indexată, cu doctoratele, orele şi călătoriile, cu funcţionarismul academic ş.a.m.d. Se întîmplă, da, să nu mai ai vreme să te duci la toaletă. Ai toate şansele să treci prin infernul decanului ficţionalizat de tine. Uite, eu însumi, aflat la o abilitare prin zona voastră de ţară, am simţit, la un moment dat, nişte convulsii stomacal-intestinale. Lucrul s-a petrecut încă de la începutul conferinţei candidatei la postura de îndrumător doctoral. Ştii bine, regulamentul prevede ca expunerea să dureze între patruzeci şi cinci de minute şi o oră. Îmi era peste putinţă să rezist atît! Cu toate că aveam calitatea de preşedinte al comisiei, mi-am declanşat alarma celularului din buzunar şi am zbughit-o pe uşă afară, ca şi cum aş fi avut de răspuns la un apel pe viaţă şi pe moarte. Cînd trăiam clipa de fericire supremă, ce să vezi? Realizez că în toaleta facultăţii nu exista nici măcar un capăt de hîrtie igienică! Ameţeală, panică, respiraţie agitată, pantaloni pe vine!

Am recurs la soluţia urgenţei absolute!" strigă profesorul Morbiţoiu în telefon. „Am scos singurul obiect flexibil pe care îl deţineam asupra mea – biletul de tren, un cartonaş meschin, dar salvator, cel puţin în condiţii de avarie... igienică. Am desprins, desigur, partea de *venire* din alcătuirea lui, păstrînd-o, grijuliu, pe cea de *întoarcere*. Crezi că mi-a folosit însă la ceva? Aş, la revenirea acasă, controlorul mi-a spus că nu am biletul în regulă şi că trebuie să plătesc o amendă exorbitantă. Am plătit, nu vedeam loc de tocmeală, dar nenorocire! Îmi lipseau 10 lei (cheltuisem toţi banii) şi, ca atare, m-a dat jos la staţia următoare. Am sunat-o pe nevastă-mea să-mi telegrafieze, express, cîteva sute de lei şi, în aşteptarea lor, nu ştiu de ce, de spaimă sau din cauza enterovirusului, am mai mers de şapte ori la baie. Descins finalmente în sînul familiei, am descoperit că eram deshidratat precum atleţii kenyeni la proba de maraton... A fost totuşi mai bine decît în cazul colegului meu, Vicenţiu Plesneală care, într-un context aproape identic (el se afla la un doctorat!), s-a văzut obligat să-şi sacrifice batista de mătase, cu iniţialele sale brodate şi marginile aurii, dăruită de soţia lui la aniversarea a 25 de ani de mariaj. Ulterior, s-a produs o veritabilă tragedie, mai intensă decît cea a bravului Othello. Nici consoarta şi nici, cu precădere, soacra nu i-au crezut prietenului meu burlesca istorisire. S-a ajuns la divorţ... În prezent, Vicenţiu este agent publicitar voluntar al medicamentelor smecta, saprosan şi imodium. Le caracterizează pretutindeni drept coordonatele fundamentale ale existenţei – SSI: Sănătate – smecta, Salvare – saprosan, Inspiraţie – imodium!

A fost, după cum îmi zicea apoi, cea mai scumpă taxă de WC plătită de el vreodată.

În sfîrşit", continuă Hamlet în aceeaşi notă shakespeariană, „totul e bine cînd se termină cu bine. Un alt frate de-al nostru universitar, care a venit la mine, la o comisie de concurs, a trecut, şi el, printr-o experienţă-limită, chiar în toaleta facultăţii nostre. Din neaşteptate, un nostalgic ceauşist, deşi în anii '90 petrecuse, ca student, zile întregi în Piaţa Universităţii. Spunea că bancnotele de hîrtie, albastre, de 100 de lei, cu figura lui Bălcescu pe ele, de pe timpul lui Ceaşcă, erau net superioare celor contemporane, de plastic, de 500 de lei, personalizate cu chipul lui Eminescu. În general, tipul nu oferă explicaţii pentru transformarea sa ideologică intempestivă, dar luptătorii din toaletele româneşti şi le imaginează singuri."

***Codrin Liviu Cuţitaru** este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

Daniel I. IANCU

SOS Provincia

Gara din Brad

Ţara Zarandului, deşi e ţară, nu-i prea mare. Cel puţin zona care se întinde pe teritoriul judeţului Hunedoara, căci există şi teritoriul alocat acum judeţului Arad. Termenul încearcă să cuprindă mai mult o entitate etnografică, chiar dacă de-a lungul timpului, din punct de vedere administrativ, Zarandul a fost şi comitat de sine stătător. Iar acum, după decăderea Băii de Criş, Bradul e buricul locùlui. Iar centrul acestui ombilic ar trebui să fie gara. Nu doar ca punct de legătură cu restul lumii, ci şi ca monument istoric şi, în opinia mea, cea mai reprezentativă clădire a oraşului. Însă lăsată în paragină...

Cum treci de oraş, în drum spre Ţebea, pe strada Avram Iancu *(sic!)*, dai de-o dungă de cale ferată ce pune piedică şoselei. Nu mai mergi mult şi, pe dreapta, la numărul 52, o clădire cu un fel de turn la mijloc îţi sare-n ochi, şi fără să vrei. Pe turn e un acoperiş ca un bulb de ceapă, deasupra căruia nu filfîie, ci stă încremenit un steag tăiat în tablă, înălţat pe-un paratrăsnet. E o giruetă pe care e încrustat anul zidirii: 1896. De-o parte şi de alta, două aripi ce s-ar vrea identice ar trebui să aducă aminte de un model tirolian, se spune, de mult uitat. Căci Gara din Brad – vorbeşte lumea prin cărţi şi articole – e copia fidelă a uneia din Tirolul austriac. Am încercat să identific care, dar cercetarea fiind prea superficială, am rămas la nivelul informaţiilor pe care le ştie tot poporul locului...

Construită la sfîrşit de secol XIX şi inaugurată la 6 decembrie 1896, e trecută în listele oficiale ca monument de arhitectură de importanţă locală, înscris la poziţia 201 din lista monumentelor istorice (codul LMIHD-II-m-B-03-265). Stilul e vienez, tirolian de-a dreptul spun unii, şi cică seamănă foarte mult cu impozanta gara din Milano. Am stat zile întregi să caut gări pe Google. Asemănări am găsit, dar modele nu. De atunci, de cînd a fost ridicată, gara nu a beneficiat de lucrări de consolidare şi renovare. Sînt acte care susţin faptul că staţia reprezenta punctul terminus al liniei de cale ferată Sîntana (AR) – Brad (HD), dată în folosinţă în anul 1896. Cîndva în secolul XX, după ridicarea prin elan muncitoresc a liniei Deva – Brad, Gara Brad nu mai era punct terminus, ci doar o staţie pe traseul Deva – Arad... După alte cîteva zeci de ani, din Deva – Brad n-a mai rămas decît terasamentul şi construcţiile părăsite de „halte" şi „puncte oprire", aşa că azi Gara din Brad e iarăşi un capăt de lume, în loc să fie mijlocul ei!

Cînd ajungi în faţa gării – de fapt, în spatele ei, dacă mergi cu maşina –, un prim lucru te face să regreţi că te-ai încumetat. O fi gara frumoasă, chiar dacă are tencuiala scorojită şi igrasia urcată parcă pe pereţi ca o iederă, dar zona de parcare nu cred să fi fost asfaltată vreodată. Nici betonată. Nici pavată cu cuburi de bazalt chinezesc. Să nu mergeţi acolo cînd plouă, că sigur n-aveţi cizme de cauciuc. În faţă – cîteva maşini. O Dacie 1310 turcoaz. O Dacie Break roşie. O Solenza albastră. Şi un Renault vechi, roşu spre portocaliu, habar n-am ce model. Una dintre ele e a şefului de gară. Restul, probabil – ale unor angajaţi care circulă cu trenul. Că în toată gara nu-i decît şeful de gară. Care m-a luat la întrebări – de ce fac poze la mersul trenurilor? Şi la sala de aşeptare? La data cînd am pozat eu, şase trenuri pe zi plecau spre Arad. Şi tot şase se întorceau. Primul pleca din Brad la 6,45. Ăl din urmă ajungea înapoi la 21,59. Chestia asta am aflat-o de pe o foaie A4 lipită peste panoul ăla mare, cum vezi în toate gările, cu plecări – sosiri „din staţia Brad, valabil de la 10.12.2010"! Unde, pe panoul respectiv, informaţiile erau asamblate dintr-un fel de piese de Remy, băgate pe nişte „şine" de aluminiu şi lipite cu scoci, ca să nu le ducă vîntul. Şi se vorbea acolo doar de Personale. Nici gînd de Rapide sau Accelerate! Şi cu atît mai puţin de Regio, Interregio sau Intercity.

Am plecat repede spre casa de bilete. Un panou mare, albastru, ce odată avea şi neoane înăuntru, m-a atenţionat să păstrez curăţenia. Printre crengile unui pom am reuşit să deslusesc şi „Informaţii", exact vizavi de alt panou, pe care scria „Şef Staţie". „Poliţia TF" mă aştepta după un colţ. Normal, nu era nimeni, doar panoul. Cînd am ajuns în faţa a ceva ce aducea a casă de bilete, pe geam am văzut altceva ce m-a blocat: un afiş cu Vadim Tudor, decolorat, de la alegerile din 2008. Am dat să plec. Am deschis o uşă. Dincolo de uşă se vedea cerul albastru şi pomii verzi. Din nefericire, cîţiva metri din podea se prăbuşiseră, iar tavanul stătea şi el să cadă, în subsolul care îşi deschidea gura ca un hău...

...Trecînd printr-un coridor insalubru, am ajuns la lumină, în spatele gării. În timp ce-mi ştergeam obiectivele aparatului de fotografiat de praf, un nene – care mi s-a părut că aduce cu şeful gării, dar nu cred că era el – m-a îmbiat la taifas. L-am refuzat. Am auzit doar cum, în urma mea, vorbea mai tare, să-l aud: „Ştiai că prin anii '30-'40 şeful gării ăsteia a fost Nicolae Beligan? Tata lu' actoru' de-o jucat în *Cuibul Salamandrelor*..."

Daniel I. Iancu *este muzeograf la Muzeul de Etnografie şi Artă Populară din Oraştie şi doctorand la Universitatea „1 Decembrie 1918" din Alba Iulia.*

PUBLICITATE

rfi ROMÂNIA

PARTENERIAT PENTRU
ACTUALITATEA EUROPEANĂ

Andreea Pietroşel şi Andreea Orosz
Miercuri – 13:30

Tânăr în Europa

PARLAMENTUL EUROPEAN

PUBLICITATE

WORLD PRESS PHOTO
14
8-29 mai
Piaţa Universităţii
Bucureşti
www.wppromania.ro
facebook.com/WorldPressPhotoRomania
EIDOS FOUNDATION
Canon Enel Microsoft McCANN PR Beautiful SPECTACULAR adevărul DILEMA

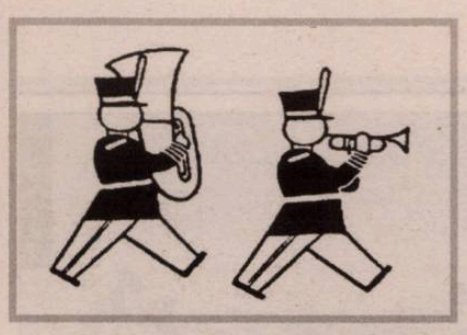

Cătălin ŞTEFĂNESCU

fără doar şi coate

Curs practic de arta fugii

La o zi după povestea de săptămîna trecută – pentru cei care au dat peste ea, cea cu vînzătoare cumplit de antipatice şi păstrăvi mucegăiţi –, tot aşa, cam pe la ora prînzului, mă duc să-mi încerc norocul la unii care vînd mîncare gătită. Şi tot în buricul Capitalei noastre. Stradă circulată, spaţiu de legendă pentru oraşul călăuzitor al acestei ţări. La vremea prînzului, în dreptul locurilor ăstora cu geam la stradă se fac nişte cozi lungi, la care, dacă ai un pic de noroc, auzi poveşti dintre cele mai faine. Cei mai mulţi dintre compatrioţii care vin pe-acolo să ia de-ale gurii sînt oameni care muncesc în apropiere. Din poveştile lor, afli ce mai e pe la birou, cine s-a mai combinat cu cine, şi auzi, pentru a mia oară, una dintre cele mai vehiculate ziceri de pe la noi: „Dă-i pe sub birou? Talent, Pisi. Talent…“

Alteori, poţi să prinzi unul dintre cele mai amuzante momente din repertoriul cozii la mîncare, cel în care cineva, odată ajuns la rînd să cumpere, dă un telefon la birou să-i întrebe pe cîţiva colegi ce şi-ar dori la prînz. Colegii de birou se perindă la telefon, fiecare dintre ei întrebînd ce e expus în vitrină sau ce scrie pe lista de meniu. Cel care trebuie să cumpere pentru toată lumea înşiră meniul ăla de vreo trei-patru ori, spre disperarea celorlalţi cetăţeni, prăbuşiţi în valuri înspumate de nervi şi priviri asasine. Unii dintre colegii de birou sînt nehotărîţi şi se răzgîndesc. Nu mai vor piept de pui cu legume la tigaie. „Este spanac? Păi… atunci… mai bine cu spanac. Dar pieptul de pui e cam sec. N-au pulpe de-alea cu sos? Mai bine o pulpă

„Dă-mi, dragă, 90 de bani, că domnu' vrea restu'. Deh… Sărăcim din banii ăştia!“

omului o funcţie, şi afli cine e de fapt…“ Altminteri, poţi să prinzi continuarea unor poveşti care au început ieri, tot la coadă, la prînz. Cum ar fi povestea blondei ăleia, de ziceai că e pîinea lui Dumnezeu, după care a început să-şi facă numărul. „Şi nu m-ai ascultat cînd ţi-am zis că asta se combină cu Fantoma şi-l face ca la Nufăru' pînă la urmă. În limbă e prostu' după ea. Zici că e cu capu'. El, care se dădea marele insensibil. Dacă n-ajunge asta să-ţi dea ordine, să nu-mi zici mie pe nume. Vezi ce-nseamnă să ştii să stai de-aia. Dar nu, nu închideţi cutia, puneţi şi un pic de sos. Hai, mă, Adiţa… Cum să fie gogonelele? Verzi! Hai, că eşti culmea şi tu! Scuzaţi, n-aveţi gogonele mai… roşii? Acelea mai moi… Dani e vege, mă! Nu mă zăpăci la cap! Cum să-i iau şniţel? Fiţi drăguţă, vă rog, înlocuiţi şniţelul din pachetul ăla, al doilea, cu o porţie de fasole bătută. Mai este supă cremă de ciuperci? Patru porţii, vă rog. Cum, măi? Vrea şi Bogdan? Fiţi drăguţă, vă rog, mai puneţi o supă cremă de ciuperci… Alo, m-auzi? Pîine vrea cineva? Cum adică?! Băi, sînteţi ceva… Pîine de secară aveţi? N-au, dragă. Iau de care au? Bun. Şi pîine, vă rog. Nu ştiu… Puneţi… acolo… zece felii…“ Discuţia asta poate dura enorm. Lumea de la coadă stă să explodeze. Dar distracţia nu s-a terminat. Următorul la rînd scoate şi el telefonul: „Alo! Salut, salut! Hai c-a fost cineva înainte care… În fine. Hai. Ziceţi. Ce vă iau?“

Se dau ochii peste cap. Se ţîţîie. Se înjură în barbă. Dacă eşti nervos din cale-afară, trebuie să ştii că, odată ajuns să cumperi ce ţi-ai fi dorit, ai toate şansele să dai în apoplexie. Evident că ce-ţi făcea cu ochiul şi aburea în vitrină s-a terminat exact la tine. Cel dinaintea ta a luat, cu sadism, ultima urmă din ce te-ar fi făcut fericit. Asta-i viaţa! În sfîrşit, ajung la rînd, după o doamnă distrusă că nu mai erau pulpe dezosate la grătar. A trîntit, a bufnit şi cred că, în mintea dînsei, a spălat pe jos cu ăia care au fost înainte la coadă. Cer şi eu, repede, ceva de mîncare, şi întreb cît costă. Degeaba. Domnul care serveşte e angrenat într-o discuţie la telefon, cu fi-sa. Aşa deduc – dacă o întreabă de nota la test şi dacă s-a spălat pe mîini. Domnul ridică din sprîncene, chestie din care înţeleg, relativ rapid, că trebuie să mai zic o dată. Zic. Dar în timp ce zic, omul se întoarce cu spatele şi se duce, vorbind la telefon, să-şi facă ceva de lucru, spre locul în care se găteşte. Din aceeaşi direcţie vine colega domnului. Pare hotărîtă să ajungă la geam şi să preia rolul pe care domnul l-a abandonat atît de dezinvolt. Doar pare. Pe drum, se opreşte. „Cît a luat, mă, aia mică la test? Cîîît? Dă-o-ncoa să-i zic cît a luat al meu!“ Evident, urmează o lungă convorbire cu *aia mică*. Domnul nu revine la geam. Stă să asculte şi să se distreze copios. Unii dintre cetăţenii de la coadă ar sparge nişte capete.

Într-un tîrziu, domnul apare la geam şi mă-ntreabă ce vreau, dar e întors pe jumătate spre colega lui care vorbeşte, în continuare, cu *aia mică*. Din cînd în cînd, domnul mai chibiţează cîte ceva la conversaţia cu pricina, aşa că n-aude ce zic. Calm, aştept să-şi întoarcă privirea spre mine şi, resemnat, mai spun încă o dată ce vreau să cumpăr. Victorie! Mă aude! Împachetează. Plătesc cu o bancnotă de 50. N-are rest. Se uită la mine mustrător, cu o figură din care trebuie să înţeleg: „Nu poţi, mă, să vii cu bani potriviţi?“ Dă ochii peste cap şi trînteşte cutia în care zornăie nişte mărunţiş. Cu o greaţă în care încap toţi vulcanii noroioşi, îmi spune: „Mă duc *eu* să schimb…“ Iese şi se îndreaptă spre nişte florărese care stau pe trotuar. N-au să schimbe. Pleacă, tîrşîindu-şi papucii albi, spre alte dughene din apropiere. Revine după o eternitate. Îmi dă 5 lei, cu aerul că tranzacţia s-a încheiat. Trebuia să-mi dea 26. Îi zic: „Mai trebuie să-mi daţi 21 de lei.“ Mă scuipă din priviri. Spera să-i iasă faza, iar acum e cătrănit. Îmi aruncă 20 de lei pe vitrină, privind în altă direcţie. Şi, pentru impresia artistică, să audă toată coada, îi spune colegei, care abia terminase conversaţia de la telefon: „Dă-mi, dragă, 90 de bani, că domnu' vrea restu'. Deh… Sărăcim din banii ăştia!“

Cătălin Ştefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îţi dă de gîndit!

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	**18** lei	**41** lei	**68** lei	**131** lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	**49** lei	**89** lei	**149** lei

Cum te abonezi

SMS Abonament digital 1 lună – un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro
VIRAMENT BANCAR sau **MANDAT POŞTAL**: în contul **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.**, cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POŞTALE
FIRMELE DE ABONAMENTE
LIBRĂRIILE ADEVĂRUL din Bucureşti, Timişoara, Braşov, Craiova, Galaţi şi Iaşi

Informaţii şi reclamaţii: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....
Str. ..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,
Localitate..... Judeţ/ Sector ....., Cod poştal .....,
Telefon ..... E-mail.....
Am achitat suma de ..... lei cu mandat poştal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* ..... Semnatura .....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activităţi promoţionale şi să le dezvăluie terţilor conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări şi să solicit ştergerea datelor adresându-mă societăţii S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poştal sau ordin de plată este necesar să trimiteţi talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, Bucureşti, Şos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poştal 020331.

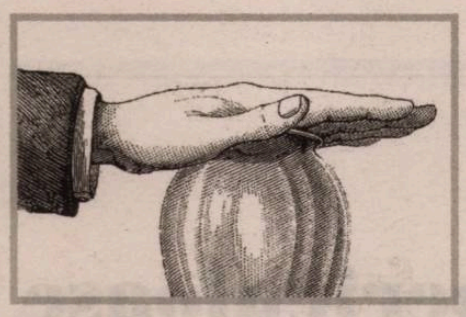

George BANU

scena lumii

Graffiti-uri şi plăci memoriale

Semnături rebele/elocvenţa zidurilor

Cu toţii am fost martorii acestui martir al zidurilor pe care l-au impus autorii de graffiti, a căror pasiune se afirmă prin agresiunea vizuală, ca şi prin dificultatea ascensiunilor pe margini de poduri sau acoperişuri de blocuri. Ei aplicau la scara oraşului proiectul expresionismului american formulat de Jackson Pollock: ceea ce era la el *all over* de atelier, toată pînza pictată, acum se extindea şi generaliza la scară urbană. Ne-au agasat aceste intervenţii sistematice „dincolo de sens", cum spunea celebrul psihanalist Daniel Sibony, această deflagrare vizuală ce ezita între gest de revoltă şi expresie plastică. Prezenţa ilicită, ilegală şi absurdă a graffiti-urilor s-a impus ca o practică anonimă, ca o expresie generaţională comună, motivată prin acelaşi apetit de prezenţă polemică, dar totodată de manifestare estetică. Îndeosebi în formatele mari, pe suprafeţe extinse, autorii de graffiti atestau, adesea, o evidentă vocaţie artistică. Culori intense, contururi precise, organizare sigură a planurilor... Există genii, şi printre piraţii zidurilor.

Gestul polemic al graffiti-urilor, practica rebelă care a marcat reţeaua urbană afirmînd o pulsiune agresivă a cunoscut o deplorabilă recuperare „oficială", ca şi cum, astfel, primarii descopereau o posibilitate de a decora oraşul. Ceea ce iniţial deranja se convertea în recuperare şi, astfel, instituţional asumate, s-au multiplicat securizante imagini în *trompe l'oeil:* gospodine ce deschid fereastra, pensionari comod instalaţi, copii fugind după o minge. Ele propun idile urbane acolo unde graffiti-urile se afirmau ca gesturi de opoziţie, dezvăluiau răni sau formulau ameninţări. Ca şi teatrul de stradă, odinioară disident, dar redus azi la manifestări şi animaţii culturale strict programate, s-a impus tentativa de a recupera şi de a domestici gestul anarhic al autorilor de graffiti.

Mai pasionantă e însă apariţia recentă a unor tineri artişti clandestini care abandonează anonimatul şi devin figuri emblematice ale artei urbane, ca azi celebrul Basquiat. Ei au impus *Art Street* şi sînt expuşi chiar în mari muzee, iar, de curînd, colecţionari fanatici au decupat bucăţi de zid pentru a recupera operele ce, legal, aparţin nu artistului, ci celui care e proprietar al imobilului. Scandal explicabil prin faptul că pictura murală în spaţiul public rămîne interzisă, deci autorul nu-şi poate revendica opera decît cu riscul unei sancţiuni financiare sau chiar a unei mai drastice penalizari judiciare. Oficial, el poate fi deposedat de operă fără a i se acorda nici o recompensă. Numele doar i se păstrează... consolare onomastică.

În aceste intervenţii grafice explozive, descoperim o altă pratică, de mult utilizată de pictori, căreia Michel Butor i-a consacrat o carte celebră: *Cuvintele în pictură*. Autorii de graffiti, de astă dată, nu se mai reduc la abstracţia cromatică şi introduc sloganuri şi personaje. Opera le devine enunţiativă sau, uneori, chiar figurativă. Pe un zid identificăm portretul unui cîntăreţ adulat sau caricatura unui om politic detestat. Altă dată mute, graffiti-urile vorbesc acum... debut de dialog. Citesc undeva o primă propoziţie: „Poliţia e peste tot", şi, mai jos, un răspuns: „Dinţii scrîşnesc." Pe alt perete descopăr: „Viaţa e altundeva", titlu al unui celebru roman de Milan Kundera. Altundeva: „Tutunul ucide încet" şi replica comică intervine: „Ne bucurăm, nu ne grăbim." Graffiti-urile instaurează astfel o socialitate urbană, cu autori şi cititori, o socialitate nu doar simplu ludică, ci dinamică, expresie a unor poziţii cenzurate pe care presa nu le poate formula: „Basarabia e a noastră" citim pe zidurile bucureştene. Discurs difuz, diseminat, discurs al zidurilor devenite elocvente. Fără semnătură, ele difuzează public o idee politică, o convingere socială sau, ca pe alte vremuri, o iubire personală. Ignorăm autorul, dar îi sesizăm enunţul! Cine sînt aceşti soldaţi ai umbrei, aceşti mesageri ai revoltei? Anonimi sau la marginea anonimatului, ei îşi pun amprenta pe faţada oraşului şi, mai ales, înscriu semnătura plastică a unei generaţii rebele. Perspectivă subterană.

Semnături culturale/muzeul urban

La Paris, pe Quai Bourbon mă opresc de fiecare dată în faţa unei plăci aproape anonime, care desemnează casa unde a locuit Camille Claudel, personaj recent descoperit şi reabilitat, artistă de geniu, trădată de doi bărbaţi care, împreună, au distrus-o şi au exilat-o în propria-i ţară – Auguste Rodin, maestrul, şi Paul Claudel, fratele. Dincolo de marcajul identitar al locului, mă atrage o frază extrasă din scrisoarea tinerei artiste: *Il y aura toujours quelque chose d'absent* – „Ne va lipsi întotdeauna ceva." Îmi invit prietenii să descopere placa şi citesc textul ca echivalentul unui respectabil graffiti cultural. De ce însă mă opresc des în faţa acestei plăci devenite canonice pentru mine? Nu atît pentru Camille Claudel, cît pentru cuvintele ei: *Il y aura toujours quelque chose d'absent,* aceasta-i fraza de care placa rămîne indisociabilă. Fraza luptelor creaţiei care nu se pacifică nicicînd, ci îşi reactivează efortul pe fond de permanentă decepţie.

Dintotdeauna am iubit plăcile memoriale, în faţa cărora mă opresc, şi apoi, firesc, le asociez oraşului unde le-am descoperit. La Florenţa, şi azi, îmi rememorez inscripţia din faţa Palatului Pitti, care-mi permitea să aflu, acum 30 de ani, că acolo Dostoievski a scris *Idiotul;* la Paris, ştiu casa, de pe rue Richelieu, unde Stendhal, în optsprezece zile, şi-a redactat precipitat *Roşu şi negru;* la Baden-Baden, unde Cehov a murit, iar la Nisa – hotelul unde a scris actul III din *Trei surori*... Ştiu unde au stat, la Paris, Balzac şi Hugo, unde s-a refugiat Verlaine şi s-a sinucis Gérard de Nerval, ştiu rue des Beaux-Arts, Borges şi Oscar Wilde, unde a locuit Mickiewicz, unde a murit Voltaire şi unde, vizavi de Luvru, Racine îşi compunea operele; nu-mi e străin palatul secret, rue François Miron, unde Mozart şi-a petrecut vizita nefericită la Paris, iar la Veneţia mă opresc în faţa altuia, unde Wagner, însoţit de Cosima, şi-a desăvîrşit o parte din *Tetralogie,* la Bucureşti ştiu unde au stat Barbu şi Minulescu, la Sibiu – unde a învăţat Cioran şi unde s-a adăpostit Eminescu, sufleur în trupa nomadă a lui Mihai Pallady, la Bucureşti – unde îşi redacta editorialele pentru *Timpul,* la Moscova – unde a fost arestat Meyerhold şi unde i-a adăpostit Eisenstein arhivele, la Sankt Petersburg – unde s-a refugiat Dostoievski după moartea fiului, cartierul unde a scris *Crimă şi pedeapsă,* sau parcul unde Puşkin a compus ultimele versuri, la Praga – unde stătea Kafka... sau unde îi e piatra de mormînt; ştiu, de asemenea, unde se află apartamentul lui D'Artagnan, care a existat, vecin cu atelierul lui Picasso, unde e casa lui Eliade la Lisabona – un prieten a fotografiat-o pentru mine –, sau cafeneaua lui Pessoa, mărginită de o statuie discretă. Ştiu unde tineri voluntari au murit pentru eliberarea Parisului, unde revoluţionari au fost împuşcaţi... Ştiu... ştiu... unde copii evrei au fost arestaţi şi masacraţi.

Plăcile memoriale sînt echivalentul unor graffiti nu de rebeliune, ci de memorie, însemne ce fixează pe tapiseria oraşelor amintirea artiştilor şi a eroilor. Cînd le traversăm, descoperim, graţie lor, nume sau drame, cu protagonişti respectabili, dar, uneori, şi figuranţi vanitoşi, al căror nume nu mai spune nimic nimănui, iar actele le-au fost de mult uitate – prezenţa lor e grotească în acest panteon dispersat! Graţie plăcilor bătute în cuie pe ziduri, retrăim pe viu aventurile exemplare ale creatorilor sau retrăim războiul şi îi identificăm ravagiile. Graffiti-urile culturale schiţează episoade ale memoriei urbane. În faţa casei mele citesc, pe o placă: „Aici a stat ducesa de Lamballe, ucisă la Revoluţie" – înainte, i s-au tăiat sînii –, iar cîteva zeci de metri mai departe, mă opresc regulat în faţa plăcii ce aminteşte că acolo au fost arestaţi 60 de copii evrei. Plăcile înscriu mîndriile şi rănile oraşului. Ca la Iaşi, unde descopăr, graţie unei plăci, faptul că acolo s-a creat primul teatru evreiesc din Europa şi, în vecinătate, o altă inscripţie ce indică locul pogromului. Oraşul, cu eroii, reuşitele şi tragediile sale, îşi înscrie astfel pe pereţii „patrimoniali" o parte din istorie.

Semnături de proximitate/probe de identitate

Există însă şi semnături discrete, modeste, ce umanizează locurile, fără a cultiva prestigiul unor prezenţe sau tragedia unor evenimente, semnături de proximitate. În parcurile americane le descoperim des, căci o familie îşi înscrie numele pe banca oferită grădinii sau pe marginea unei fîntîni pe care a construit-o. La Buzău, era caligrafiat stîngaci numele celui care a donat o sumă pentru a înconjura cu un mic trotuar Biserica Banului. Şi aceste semnături au sensul lor: ele atestă dorinţa unor personaje fără aură, nici renume, de a ameliora viaţa urbană şi, totodată, de a-şi depune amprenta onomastică. Plăcile de proximitate, între aceste două extreme, prezervă şoapta discretă a unor modeşti şi binevoitori localnici.

De ce oare, mă întreb, oficialităţile române nu se străduiesc să pună plăci memoriale pentru a indica, la Paris, locuinţele lui Cioran, Ionescu sau Eliade. Exista doar una, consacrată Annei de Noailles, dar a dispărut. Îmi lipseşte. Românii sînt absenţi pe zidurile Capitalei.

P.S. Acest text l-am scris la invitaţia unui prieten, pentru o revistă culturală care niciodată nu mi-a confirmat nici primirea, nici editarea. De aceea, modificat, îmi permit să îl reiau azi, în numele unei pasiuni.

***George Banu** este critic de teatru.*

PUBLICITATE

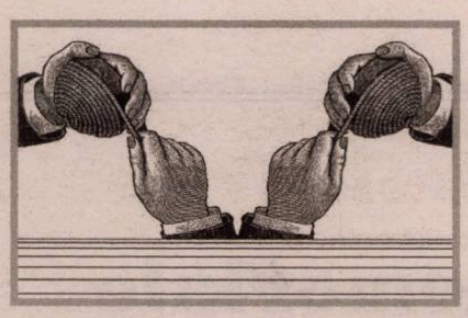

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

De ce sancţiunile sînt periculoase

– şi de ce Occidentul trebuie să negocieze noile hărţi, doar după ce falimentează Rusia –

Două fluxuri de ştiri domină acum ecranele: evenimentele din Estul Ucrainei şi discuţiile despre sancţiunile occidentale asupra Rusiei. Există în fundal o aşteptare că cele două sînt legate. Cumva, cumva, aşteaptă jurnalistul mediu, care urmăreşte în paralel evenimentele, dacă Occidentul apasă butonul X, Rusia va acţiona în modul Y şi vom vedea deznodămîntul Z. Şi gata, ne calmăm, ne liniştim şi trece criza. Indiferent de cum defineşte fiecare variabilele X, Y şi Z, schema asta mentală domină acum modul în care este interpretată situaţia. Este un mod naiv de a privi problema, cu un rol doar terapeutic – oamenii încă se mai cred în lumea de dinainte de invazia în Crimeea. Au nevoie să creadă asta. Le alină frica de necunoscut.

În lumea trecută, Rusia era un partener ca oricare altul în jocul mondial, se mai enerva pe noi, ne mai enervam pe ea, negociam, ne împăcam etc. Schema X – Y – Z corespunde acelei lumi. Nu vreau să sune mai dramatic decît e cazul (nu, nu vom avea un război fierbinte între americani şi ruşi, de pildă), dar cred că trebuie să ajustăm cadrul mental la o altă lume, o lume în care *ordinea* a fost dată peste cap şi acum se refac regulile ei. E foarte important, cel mai important, să refacem regulile astfel încît Rusia să regrete.

Acum o lună, cele două fluxuri de ştiri erau tot cam aceleaşi, doar cu un element schimbat: nu era Estul Ucrainei, era Crimeea. Doar acest gînd ar trebui să ne dea fiori: Rusia nu doar că nu se mişcă în direcţia aşteptată de Occident, ci face exact invers, iar ţinta atenţiei se mişcă. Gîndiţi-vă puţin la valul de mulţumiri pentru Crimeea, regizate de aparatul de manipulare al Kremlinului – am descris asta săptămîna trecută: poporul rus îi mulţumeşte isteric lui Vladimir Putin pentru că i-a dat Crimeea înapoi. O fetiţă spune că visul ei, de acum înainte, e ca atunci cînd va fi mare, să meargă pe Podul spre Crimeea, peste strîmtoare. Propaganda a făcut din Crimeea ceva indispensabil pentru poporul rus – rusul de rînd simte acum că are ceva în plus, fără de care nu ar putea trăi – are Crimeea. La finalul show-ului televizat, Vladimir Putin a ales o întrebare dintre cele adresate din public: „Cu ce sînt diferiţi ruşii faţă de alte popoare din lume?“ „A fi rus înseamnă să ai o inimă caldă şi să fii gata să mori pentru patrie“, a răspuns conducătorul, după ce asigurase mai devreme că el e gata de sacrificiul suprem. Iar acum, Crimeea este patria.

Ţin minte o istorie dintr-o carte foarte bună despre istoria Balcanilor *(The Balkans,* de Misha Glenny), despre oraşul Fiume. Un oraş de la Adriatica, acum în Croaţia, pe care Italia de după Primul Război Mondial l-a vrut musai. Fiume avea doar o minoritate de italieni, importanţă strategică minoră faţă de consecinţele stricării relaţiilor Italiei cu toţi vecinii săi şi nici nu fusese pe lista de revendicări cu care ţara intrase în război – dar un premier în cădere de popularitate l-a vrut neapărat şi a declanşat o campanie isterică. Brusc, poporul italian, care habar nu avea pînă atunci că există oraşul Fiume, a simţit că e o chestie vitală pentru el, a simţit că nu mai poate trăi fără Fiume – oraşul a fost cucerit de bande de rezervişti, condus o vreme de un poet exaltat (o combinaţie de Adrian Păunescu şi Zelea Codreanu) şi evacuat cu greu de guvernul legitim al Italiei. De unde o fervoare naţionalistă şi vînt în pupă pentru fascismul care tocmai se năştea. Şi toate astea pentru că cineva a vrut să convingă poporul italian că nu se poate trăi fără Fiume – iar popoarele sînt uşor de convins de chestii de acest gen.

Deci, după ce a organizat o mare festivitate de primire a Crimeei în Federaţia Rusă, după ce a spus poporului rus că i-a salvat pe fraţii din Crimeea de la moarte sigură, de mîna bandelor fasciste de la Kiev, după ce poporul rus însuşi i-a mulţumit atît de slugarnic pentru Crimeea – cum ar fi ca peste o lună să iasă Putin la TV şi să zică: băi, fraţilor, ne-am gîndit mai bine, ne-au dat ăştia nişte sancţiuni economice, hai să dăm Crimeea înapoi!

Chiar se aşteaptă cineva la aşa ceva? Prin anexarea rapidă a Crimeei, Vladimir Putin a răsturnat masa de şah şi a împins rapid lucrurile mult dincolo de logica lui X – Y – Z. Deci nu are rost să mai jucăm cu strategia anterioară, să ne gîndim cum să luăm calul şi să apărăm turnul – piesele sînt pe jos, în noroi. Mărturisesc că nu am crezut că o va face – după ce invazia bizară a peninsulei începuse, am şi zis într-un interviu la radio care e cel mai probabil scenariu: Crimeea va fi încă o regiune separatistă controlată de Moscova, pe modelul Abhaziei (recunoscută independentă de Rusia) sau al Transnistriei (nerecunoscută). A ţine o regiune în suspans înseamnă să joci murdar şi dur, dar în limitele unui joc de putere comprehensibil. Este ceea ce face Rusia cu Transnistria de cînd a rupt-o de Moldova: negociem, vorbim, daţi ceva; dacă nu daţi, apăsăm pe butoane în Transnistria şi aveţi nişte probleme, mai negociem o tură. Şi tot aşa – este frustrant, este nedrept, este strigător la cer, dar este în limitele subînţelese ale jocului. Noi înţelegeam ce face Rusia, Rusia înţelegea că noi înţelegeam. Putea să facă la fel cu Crimeea. Dar nu a făcut-o. A anexat-o, a răsturnat masa. Pragul a fost trecut rapid – un prag unde înţelegerea e imposibilă, unde nu există soluţie din care fiecare parte să nu piardă.

Putin nu poate da înapoi fără să piardă puterea – cum ar putea să vîndă poporului rus ideea că îi ia Crimeea, după ce l-a isterizat atîta pentru că i-a dat-o? Pe de altă parte, discuţia despre sancţiuni este dusă între opţiuni cu relevanţă minoră. Punem pe lista neagră companii (cum vor europenii), sau punem indivizi (cum zic americanii)? Bun, dar nu ne-am lămurit care e scopul: ce anume vrem să obţinem? Ce anume aşteptăm să (nu) facă Rusia?

Pare că se subînţelege – Rusia trebuie să se oprească. Dar mă tem că am început să subînţelegem lucruri diferite: unde trebuie să se oprească Rusia? Să dea înapoi Crimeea? Să dea înapoi Donеţk-ul? Să nu cumva să ajungă la Kiev? Sau toată Ucraina e dispensabilă şi tragem o nouă linie roşie în Letonia? Şi dacă Letonia nu e pe listă, că tot e membră NATO, dar Putin va dori să „salveze“ cele cîteva milioane de ruşi din Kazahstan, cu tot cu teritoriul de la graniţă, unde sînt majoritari? Şi apoi are grijă şi de Letonia, că pînă la urmă ce e NATO, în afară de o hîrtie semnată de unii care conduc nişte popoare care se tem să moară pentru patrie?

Avînd în faţă toate aceste posibilităţi, nu-i aşa că vă gîndiţi, în mintea dumneavoastră, cu oarecare uşurare la scenariul în care Putin rămîne cu Crimeea? Dă-o naibii de Crimeea, oricum fusese a Rusiei! În ritmul acesta, vom ajunge să-i dăm premiul Nobel pentru pace lui Putin pentru că se mulţumeşte doar cu Crimeea. Poate şi cu Donеţk-ul – că oricum consumă mult cărbune, să-l ţină ruşii! Ce vreau să zic este că Putin conduce jocul aşteptărilor – o parte a fluxului de ştiri se modifică constant, funcţie de unde mai are chef Putin să trimită „omuleţii verzi“, săptămîna asta.

Discuţia despre sancţiuni este mereu în urma evenimentelor. E drept, liderii occidentali trebuie să arate că se preocupă şi că vor să facă ceva. Problema de fond este că butoanele avute la dispoziţie nu prea îl sensibilizează pe Putin. Citeam zilele trecute o comparaţie între organismele de decizie în materie de securitate ale Americii şi ale Rusiei. Consiliul de Securitate al Rusiei este compus din foşti ofiţeri KGB, care au în jur de 60 de ani. Consiliul Naţional de Securitate al SUA are în componenţă toţi factorii de decizie în materie de economie. Cu alte cuvinte, SUA mizează pe economie cînd e vorba de securitate, decidenţii ruşi nu prea pricep economie – doar se ştie cum erau priviţi economiştii în spaţiul sovietic, un fel de contabili care ţin registrul la Alimentară.

Rusia va suferi economic enorm, dacă Occidentul e serios în povestea asta – am tot citit analize pe tema asta şi concluzia generală nu sună bine pentru Rusia. Doar că, aşa cum e organizată şi controlată, dezbaterea în Rusia face ca această raţionalitate economică să conteze doar marginal – OK, poate nişte tipi de la Harvard zic că ne va scădea PIB-ul cu 5%, dar avem Crimeea şi Donеţk-ul, şi fasciştii de la Kiev tremură, sîntem tari, nu?

Şi cîtă vreme situaţia nu se stabilizează în teren, nu e nici măcar clar ce anume cere Occidentul Rusiei – adică ce anume aşteptăm să facă Putin pentru a nu fi aplicate sancţiunile. De pildă, în cazul Iranului, sancţiunile par a funcţiona pentru că obiectivul este clar şi măsurabil: încetarea programului de îmbogăţire a uraniului, care poate fi deturnat spre bomba nucleară. Iranul a fost mult mai uşor de izolat economic decît Rusia, cu costuri mult mai mici pentru cei care impun sancţiunile. Chiar şi în aceste condiţii, dezgheţul s-a produs abia după ce fostul preşedinte iranian a pierdut puterea – tipul care convinsese poporul iranian că nu poate trăi fără îmbogăţirea uraniului. Sancţiunile economice au afectat nivelul de trai, iar poporul a ales un preşedinte mai calm şi mai de înţeles, dispus acum la negocieri. Comparaţia asta e tristă pentru cei care gîndesc în schema X – Y – Z: Rusia e mai greu de sancţionat decît Iranul, scopul sancţiunilor nu e clar pentru că ţinta e încontinuu mişcată de Putin, iar politica internă a Rusiei l-a întărit pe tipul rău care trebuie sancţionat, în loc să-l slăbească. Deci, nu aşteptaţi prea mult de la sancţiuni.

Există chiar un risc major ca liderii occidentali să se înţeleagă pe nişte sancţiuni prea blînde şi pe un scop prea limitat. Ceva de genul: tovarăşe Putin, hai să facem pace, noi punem trei bănci şi 25 de oficiali pe o listă neagră, ca să nu zică lumea că nu am făcut ceva, tu nu cucereşti Kievul, rămîi cu Crimeea, şi facem din Ucraina o ţară federală controlată de tine. Şi lumea va răsufla uşurată, la modul stupid: e pace, e pace. De fapt, va fi începutul sfîrşitului păcii.

Bine, dar ce propun? Noi ăştia care sîntem tranşanţi în ce priveşte Rusia sîntem mereu suspectaţi că am vrea război. Ahaaa, strigă cîte un realist-pacifist: voi vreţi război! Apropo, „realismul“ şi pacifismul sînt cele două moduri clasice de a fi stupid cînd ai de-a face cu asemenea cazuri. Deci, nimeni nu se poate gîndi la război împotriva Rusiei, înainte de linia roşie formală – atacarea unui membru NATO. Inversul trebuie să fie valabil: Rusia trebuie să ştie foarte limpede că atacarea unui membru NATO (chiar şi cu trupe fără însemne militare) înseamnă război. Asta trebuie să fie limpede, altfel putem desfiinţa NATO.

Apoi, în ce priveşte schimbarea regulilor de comportament, Rusia trebuie să plătească. Nu doar imediat, nu doar cu sancţiuni limitate şi nu doar cu vizarea decidenţilor. Deci nu mai priviţi cu speranţă la ideea de sancţiuni – ar putea fi o petardă care să permită acomodarea cu noua lume creată de Putin.

Realitatea tristă este că anexarea unui teritoriu al unui alt stat este o măsură populară în Rusia. De aici trebuie să plecăm. Numai cînd electoratul lui Putin va simţi personal că a avea Crimeea înseamnă să nu mai ai pensie sigură, vacanţă la mare, credit la casă şi rublă stabilă, numai atunci trebuie reluate negocierile pentru o soluţie pe termen lung. Pentru Rusia, exportul de energie înseamnă 52% din buget. Pentru NATO, economia Rusiei înseamnă 6% din PIB-ul ţărilor membre. UE este cel mai important partener comercial al Rusiei – de patru ori mai mare decît următorul clasat, China. Rusia e pe locul 11 în comerţul extern al UE. Pentru SUA şi UE, un război economic cu Rusia înseamnă o problemă pe termen scurt. Putin nu e sensibil la problemele economice pe termen scurt, dar Rusia şi poporul lui Putin sînt vulnerabile la un război economic pe termen mediu şi lung. De aceea, soluţia nu e pe termen scurt şi scopul nu trebuie să fie încheierea unui acord punctual, acum. Occidentul are nevoie nu de sancţiuni punctuale. Pentru că există acolo riscul ca Putin să ofere o momeală la schimb. Sancţiunile sînt bune numai ca prim pas. Occidentul are nevoie de o strategie pe zece ani, de falimentare a Rusiei. Şi abia apoi renegociate regulile şi hărţile. Altfel, odată acomodată lumea cu harta făcută de el, Putin va dori să o mai schimbe un pic. Apoi alt pic.

Cel mai important pas pe care Europa îl poate face e să marşeze la Uniunea Energetică propusă săptămîna trecută de către premierul polonez Donald Tusk (dar asta merită un articol separat).

facebook.com/
Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

1 Mai mititeluim

Mieluim de Paşti, porcim de Crăciun, de 1 Mai – nici o masă fără mici. Scump este la Cocoşatul, dar tot acolo e mama micilor. Tragedia patronului Oiţă n-a stricat reţeta Cocoşatului. Ce are Cocoşatul? Are gustul! Are moliciunea! Scoate Haplea din mine şi-l aruncă la mult. Căci mersul la Cocoşatul presupune şapte mici, bătaie ca la gura cortului. Castravete, pîine, muştarul ăla lung. Am mîncat pe plajă – nu merge. Şi ştiţi de ce? Acolo este instantul. Nu merge mititelul dacă nu are şi el viaţă aşezată. Nu ştiu dacă cineva pe lumea asta se gîndeşte la mîncarea de dinainte de facere. Carnea aia, munte, adunată hipopotamic pe masă, venită din mînzat şi oaie, mîinile chiar nespălate, care frămîntă lumea aceea măcelărească, fără tărie, fără caracter. Informul care are doar gust pe limba ta, otrava aceea dulce, amestecată, necunoscută. Adică, oricît mi s-ar bătea capul, uite necunoscutul de la Cocoşatul, reţeta lui otrăvitoare şi memorabilă, îmi dă aripi. Dar ce, nu la fel fac şi ăia de la KFC, cu înnebunitoarele lor aripi? Apropo, o dată la an îmi vine să mor după cinci picante cu sos de usturoi. Răspunde vreodată colonelul? Să nu ne răspundă nici Cocoşatul! Mai e un loc bun de miticărie, pe Călăraşilor, la fostul poliţist, în mîntuleasa lui Eliade! Amestecul lui de mînzat cu oaie – un deliciu, doar că micii ăia nu merg decît, după gustul meu, cu iaurt şi mentă, îi trag arăbeşte. Şi mai este o sursă serioasă, pe reţetă verificată, de data asta, la Angst – Sorin de la Angst nu se încurcă cu poezii, ca mai sus, preferă lucrurile clare, fără anxietate. Micii de la Angst însă n-au companion. N-am găsit nici pînă astăzi muştarul potrivit, castraveciorul murat, pîinea gustoasă. Micii anxioşi vor să umble singuri, nu primesc nici un prieten alături. Micii trăiesc doar pe buza mea, doar pe gîtlejul meu mă bucură sfîrîitul lor. Micii, ca şi filozofia, trăiesc subiectiv. Micii, spre deosebire de filozofie, însă, nu-mi călăresc decît clipa. Şi cum altfel decît din uitare şi dezmăţ este făcută lumea noastră mică. Buni sînt micii, mititică filozofie!

Coordonatoare: Stela GIURGEANU

Pensia

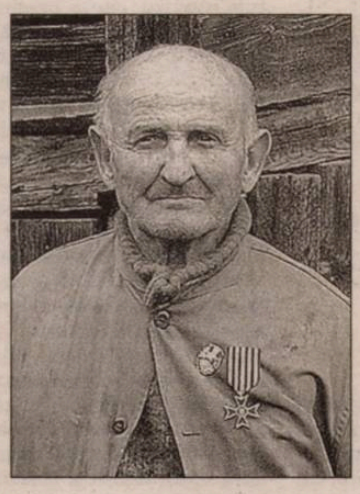

Texte şi opinii de:

● Vasile GHEŢĂU (director al Centrului de Cercetări Demografice „Vladimir Trebici", Academia Română)

„Pensionari şi demografie"

● Dorel Dumitru CHIRIŢESCU (profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuşi", Tîrgu Jiu)

„Marea înşelătorie"

● Ştefan LIICEANU (analist financiar)

„Pensia privată: luminiţa sau capătul tunelului?" – interviu

● Ciprian CIUCU (director de programe al Centrului Român de Politici Europene)

„Dilema sistemului nostru de pensii"

● Florina PRESADA (coordonator de proiecte la Centrul de Resurse pentru Participare Publică)

„Un deficit de încredere"

argument

Unde vor fi banii dumneavoastră?

În marea lor parte, pensionarii de azi, din România, nu au un trai prea bun. Pensiile sînt, de cele mai multe ori, atît de mici încît îţi permit doar să te odihneşti pe prima treaptă a piramidei lui Maslow. Supravieţuire şi cam atît. Pensia înseamnă azi plata pentru întreţinerea locuinţei, pentru medicamente şi pentru mîncare (mulţi dintre pensionari fac plăţile chiar în această ordine). Cînd vorbeşti despre pensie în ţara noastră vorbeşti, de fapt, despre o ieşire din circuit. Prea puţini îşi permit excursii sau măcar o ieşire, cînd şi cînd, la un restaurant. Majoritatea oamenilor pensionari sînt obligaţi să îşi încropească fericirea cum pot – televizorul fiind principala sursă de distracţie.

Cu toate acestea, se spune că încă (ne) este bine. Că statul, oricît de văicărit ar fi el, nu are cum să „dea faliment", adică să fie pus în incapacitatea de a mai plăti pensiile. Este un sistem care deocamdată funcţionează şi reuşeşte să asigure veniturile pensionarilor. Însă pentru cît timp?

Ce se va întîmpla în viitor? Există statistici din ce în ce mai alarmante – vorbim despre declinul demografic, care este, de fapt, un prim pas al problemei sustenabilităţii sistemului de pensii asigurate de stat. Profesorul Vasile Gheţău – directorul Centrului de Cercetări Demografice „Vladimir Trebici" al Academiei Române – publică în Dosarul de faţă un articol despre problema demografică şi despre cum guvernanţii nu dau încă atenţia cuvenită cifrelor şi statisticilor care confirmă declinul demografic ce va conduce în viitor la colapsul sistemului de stat – dacă acesta nu va suferi între timp o reformă drastică.

Pînă la reformă însă, avem de-a face, în prezent, cu un sistem prost gîndit, „măsluit", un sistem inechitabil – după cum reiese şi din articolul semnat de Dorel Dumitru Chiriţescu, profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuşi" din Tîrgu Jiu, care vorbeşte despre „marea înşelătorie" din sistem.

În acest context, rămîne totuşi o speranţă: sistemul de pensii private. Deşi alfabetizarea economică din România lasă de dorit, mai toată lumea a auzit despre pensiile private ca despre o soluţie, o alternativă la sistemul de stat. Ce înseamnă însă acest sistem, cît este el de valabil şi care este, pînă la urmă, garanţia că un asemenea sistem va putea exista şi în viitor – sînt doar cîteva întrebări dintr-un amplu interviu acordat revistei noastre de către Ştefan Liiceanu, analist financiar. **(Stela Giurgeanu)**

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 1 mai, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Vasile GHEŢĂU

Pensionari şi demografie

Pentru un nespecialist în domeniul pensiilor, nu e uşor să înţeleagă şi să sistematizeze datele publicate de Casa Naţională de Pensii şi alte Drepturi de Asigurări Sociale (CNPAS) şi de Institutul Naţional de Statistică (INS) asupra sistemelor de pensionare şi a categoriilor de pensii. Informaţiile disponibile au momente diferite de referinţă şi nu acoperă arii avînd conţinut identic, iar dificultăţile de comparabilitate a termenilor şi indicatorilor nu pot fi subestimate.

Din cele două surse de date şi informaţii am reţinut pe cele care au relevanţă pentru subiectul acestui articol – felul cum demograficul îşi poate pune amprenta pe evoluţia numărului de pensionari.

Numărul total de pensionari în România este de 5,4 milioane, cei de asigurări sociale de stat reprezentînd aproape 90%, diferenţa revenind pensionarilor agricultori („beneficiari proveniţi din fostul sistem de pensii al agricultorilor"). Mai adaug că, în prima categorie, predomină cei cu pensie pentru limită de vîrstă (3,3 milioane), dar un număr important găsim şi la pensionarii de invaliditate (715 mii) şi la cei care au pensie de urmaş (aproape 540 de mii). Din comunicatele INS rezultă o scădere a numărului total de pensionari după anul 2011, scădere cauzată, în principal, de regresul numeric al pensionarilor agricultori şi al celor de invaliditate. În prima categorie avem o populaţie cu un grad de îmbătrînire demografică considerabil peste media întregii populaţii şi cu intrări anuale nesemnificative, iar reducerea naturală a numărului nu e surprinzătoare. Instalarea bruscă, în anul 2011, a scăderii numărului de pensionari de invaliditate nu poate proveni dintr-o ameliorare la fel de subită a stării de sănătate a populaţiei şi e rezultatul unei aplicări mai riguroase a prevederilor legale într-un domeniu în care dezordinea şi corupţia erau, de multă vreme, la ele acasă.

Pensionarii pentru limită de vîrstă reprezintă două treimi din numărul total de pensionari, această pondere aflîndu-se în ascensiune constantă şi fermă. Obţinerea acestei categorii de pensie implică îndeplinirea a două condiţii, cumulativ: atingerea vîrstei standard de pensionare şi stagiul minim de cotizare (sau în specialitate). Vîrsta standard de pensionare pentru luna mai 2014 e de 59 de ani şi 10 luni, la femei, şi de 64 de ani şi 10 luni, la bărbaţi. Prin recenta hotărîre a Guvernului, vîrsta standard de pensionare la femei va creşte mai rapid decît prevedea pînă acum Legea pensiilor astfel ca, în anul 2035, şi la femei vîrsta standard să ajungă la 65 de ani, vîrsta la care se vor pensiona bărbaţii începînd din ianuarie 2015.

Celelalte lucruri fiind egale, numărul persoanelor care ies la pensie de limită de vîrstă, în fiecare an, e direct proporţional cu numărul populaţiei care atinge vîrsta de pensionare, iar acest număr este expresia mărimii generaţiei din care provine populaţia pensionabilă. Cu alte cuvinte, variaţii bruşte şi de amploare ale natalităţii îşi transmit în timp, peste multe decenii, efectele asupra distribuţiei populaţiei pe vîrste şi, automat, asupra numărului celor pensionaţi (relaţia este valabilă şi în cazul pensiei anticipate).

Natalitatea a avut în ţara noastră, în anii 1950 şi 1960, evoluţii unice în context european şi ele îşi vor pune cu forţă amprenta pe numărul populaţiei ajunse la vîrstele de pensionare. Populaţia în vîrstă de 60-65 de ani se va apropia de 1,2 milioane, în jurul anului 2025, fiind compusă din generaţiile mici venite pe lume în anii 1960-1966, cînd natalitatea şi-a amplificat declinul instalat la mijlocul anilor 1950. În prima jumătate a anilor 2030, odată cu atingerea acestor vîrste de către generaţiile mari din primii ani ai politicii pronataliste forţate şi brutale a vechiului regim, la vîrstele de 60-65 de ani se va afla o populaţie de 1,7-1,8 milioane de persoane („valurile" sînt sugestiv ilustrate în figura 1). O majorare bruscă cu aproape 50% a numărului de persoane care vor ajunge la vîrsta de pensionare e de aşteptat să pună o presiune dramatică pe un sistem de pensii aflat deja în dezechilibre flagrante între resurse şi nevoi de alocare, cu origini în decizii iresponsabile de pensionare luate în anii 1990.

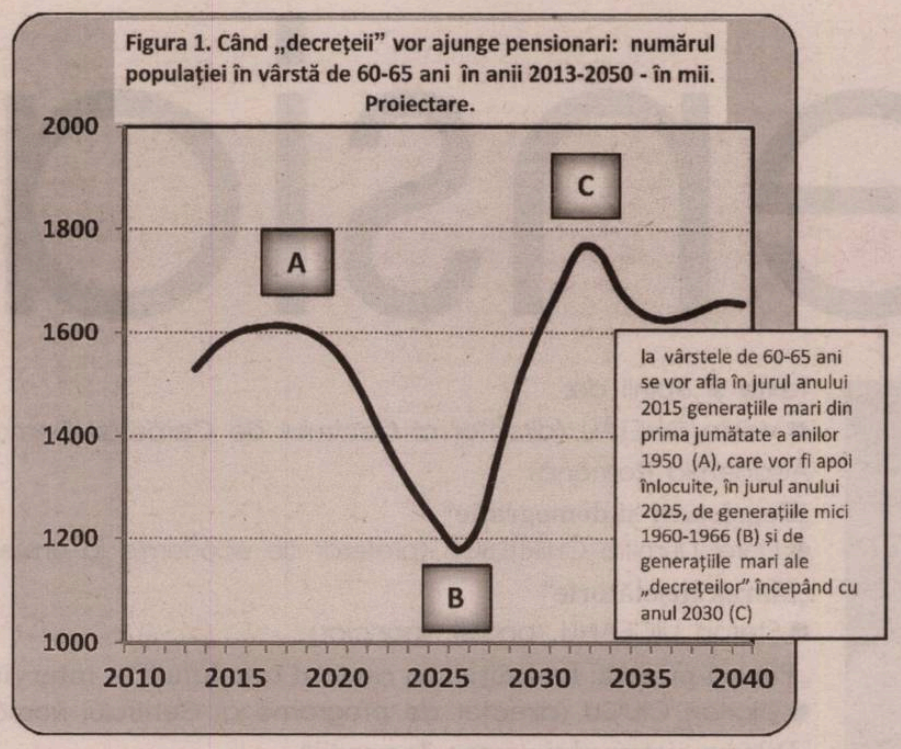

„Ca toată lumea şi eu vroiesc
Din pensioară
să mă hrănesc."

VASILE ALECSANDRI

Dimensiunea populaţiei care va ajunge la vîrste de pensionare odată cu atingerea acelor vîrste de către generaţiile mari, născute după mijlocul anilor 1960, va determina automat o ascensiune a numărului de pensionari. Populaţia la vîrstele de pensionare face însă parte din ansamblul populaţiei ţării, o construcţie de mare coerenţă, şi evoluţiile segmentului de la vîrste avansate nu pot fi separate de cele de la vîrstele adulte, unde se află populaţia activă economic şi care alimentează bugetul de asigurări sociale. Fenomenele demografice au dezvoltări caracterizate prin stabilitate, chiar rigiditate, iar gradul de predictibilitate e incomparabil mai ridicat în marea arie a fenomenelor şi proceselor sociale, ceea ce conferă consistenţă şi comparabilitate remarcabilă abordărilor prospective. Setul de proiectări pe care le-am elaborat pornind de la datele nu demult publicate de Institutul Naţional de Statistică asupra populaţiei ţării arată o populaţie a României de 16 milioane de locuitori la mijlocul secolului, dacă numărul mediu de copii pe care îi aduce pe lume o femeie rămîne la nivelul înregistrat în ultimii 20 de ani – doar 1,3 copii. O populaţie de mărime similară găsim, cu aceeaşi ipoteză, în ultima serie de prognoze (2012) elaborate de Divizia de Populaţie a Naţiunilor Unite. Populaţia de 65 de ani şi peste, unde se vor afla în proporţia cea mai mare şi în majorare pensionarii de limită de vîrstă şi cei cu pensie anticipată, ar urma să crească de la 3,2 milioane, azi, la 4 milioane după 2030 şi să depăşească moderat 4,5 milioane, după anul 2045. La o populaţie totală în declin dramatic, acestor valori le corespund proporţii ale populaţiei de 65 de ani şi peste şi mai dramatice: 24 şi aproape 29%, plecînd de la doar 16%, astăzi. Iar pentru a realiza mai bine implicaţiile economice ale schimbărilor majore din structura pe vîrste a întregii populaţii, evoluţia raportului dintre persoanele vîrstnice şi cele adulte, care le asigură suportul economic, ar trebui să producă un înfiorător disconfort întregii societăţi, dar mai ales guvernanţilor: la 100 de adulţi avem 25 de vîrstnici, vor fi 40 – în anul 2040 şi nu departe de 55 – la mijlocul secolului. Ar putea părea un paradox felul cum se împletesc în timp şi au efecte negative convergente evoluţii ale natalităţii în epoci diferite şi cu determinare complet diferită: numeroasa populaţie vîrstnică va proveni din explozia natalităţii, după anul 1966, în urma unor măsuri definitorii pentru o dictatură; regresul populaţiei în vîrstă de muncă va fi rezultatul natalităţii scăzute de după 1989, în contextul atitudinii de *laissez-faire* din partea clasei politice şi a societăţii.

Există însă şi o altă variabilă care acţionează şi va acţiona în măsură şi mai mare în viitor asupra dimensiunii populaţiei de pensionari: creşterea speranţei de viaţă. Indicatorul e cea mai sintetică expresie a stării de sănătate a populaţiei şi, implicit, a dezvoltării economice şi sociale, a nivelului cultural şi a calităţii asistenţei medicale. Cum se fac destule confuzii, cîteva precizări ar trebui să le elimine. Speranţa de viaţă la naştere era, în anul 2012, în ţara noastră, de 71 de ani, la bărbaţi, şi de 78 de ani, la femei. Cel două valori nu se confundă cu vîrsta medie a populaţiei şi nici cu vîrsta medie a celor care au decedat în anul 2012. Semnificaţia e una ipotetică: atîţi ani ar trăi, în medie, un născut dintr-o generaţie care ar avea pe tot parcursul existenţei sale (aproximativ 100 de ani) intensitatea mortalităţii pe vîrste din anul 2012. Accepţiunea e identică pentru speranţa de viaţă de la oricare altă vîrstă, cu luarea în considerare a mortalităţii în tot restul vieţii. Ca informaţie generală, cu cele două valori ţara-mostră se află la nivelul cel mai scăzut în ţările UE 28, la bărbaţi, alături de Bulgaria, şi nu departe de o poziţie similară la femei, alături de Lituania, Letonia şi aceeaşi vecină din sud. La cealaltă extremitate a clasamentului, iată valorile: la bărbaţi, 81 de ani – în Elveţia şi 80 – în Suedia, Italia, Norvegia şi Spania; la femei, 86 de ani – în Spania şi 85 – în Franţa, Elveţia şi Italia (date Eurostat). Trebuie menţionat că speranţa de viaţă la naştere a progresat cu 4,3 ani, la bărbaţi, şi cu 5,3 ani, la femei, faţă de 1989, creştere care a avut loc după 1996, şi, contrar a ceea ce se crede, e de aşteptat ca ascensiunea să nu se oprească. Pentru a reveni la pensionari, speranţa de viaţă la vîrsta de 65 de ani a fost, în anul 2012, de 14,4 ani, la bărbaţi, şi de 17,6 ani, la femei. Valorile cele mai ridicate în Europa sînt de 19 ani, la bărbaţi, şi 23 de ani, la femei, şi se poate observa că decalajul existent între aceste valori şi cele din ţara noastră e considerabil inferior celui de 8-10 ani de la speranţa de viaţă la naştere. Explicaţia nu e una complicată: la 65 de ani ajung, şi în celelalte ţări, şi la noi, persoane care au rezistat riscului de îmbolnăvire şi deces pe întinderea a 65 de ani, avînd, deci, un organism mai viguros. Şi speranţa de viaţă la 65 de ani a fost în progres după mijlocul anilor '90, dar creşterea este net inferioară celei a speranţei de viaţă la naştere, pentru că rezervele cele mai consistente de reducere a mortalităţii în ţara noastră au fost şi au rămas cele de la vîrstele tinere şi adulte, cu efecte benefice asupra speranţei de viaţă la naştere, dar nu şi asupra speranţei de viaţă la 65 de ani. În schemă 4 am plasat şi valorile speranţei de viaţă la vîrsta de 65 de ani, deduse din ipotezele adoptate de Divizia de Populaţie a Naţiunilor Unite în proiectarea populaţiei României pînă la mijlocul secolului. Ascensiunea rezultată e remarcabilă şi nu poate fi omisă în orice analiză prospectivă a numărului de pensionari. Există două mecanisme prin care progresul speranţei de viaţă majorează populaţia de pensionari: prin creşterea numărului celor care ajung la vîrsta de pensionare şi devin pensionari şi prin majorarea numărului de ani trăiţi după pensionare, deci a pensionarilor, prin acumulare şi efect de retenţie.

Vasile Gheţău *este profesor asociat la Facultatea de Sociologie şi Asistenţă Socială a Universităţii Bucureşti şi director al Centrului de Cercetări Demografice „Vladimir Trebici" al Academiei Române. Cea mai recentă carte publicată:* Drama noastră demografică, *Editura Compania, 2012.*

Dorel Dumitru CHIRIȚESCU

Marea înșelătorie

Întotdeauna discuţiile despre pensii şi pensionari îmi evocă amintiri ale copilăriei, în care am cunoscut oameni ce mergeau „la serviciu“ doar pentru a avea, mai tîrziu, o pensie. Toată povestea legată de locul lor de muncă, efortul zilnic, salariul foarte prost şi naveta infernală erau suportate cu stoicism, gîndindu-se că, într-o zi, vor ajunge la pensie. Mergeau la lucru, de cele mai multe ori, în trei schimburi, purtaţi de nişte autobuze IRTA care, obosite, abia se strecurau printre dealuri şi hîrtoape înspre o aşezare pe care numai imaginaţia debordantă a vreunui secretar de partid putuse s-o numească oraş. Unii se lăudau că au un „servici“ uşor, că nu prea muncesc, şi zîmbeau în colţul gurii gîndindu-se ce uşor puteau înşela statul pentru că, iată, „anii trec şi pensia va veni“. Alţii munceau din greu, în zone ale fabricii cu mult praf, noxe şi temperaturi foarte ridicate. Nu se gîndeau la sănătatea lor, ci la faptul că erau nişte privilegiaţi. Aceştia erau cei care „aveau grupă“ – asta însemnînd că, din cauza condiţiilor vitrege, primeau pentru fiecare an de muncă un surplus la vechime. Puteau ieşi la pensie mai devreme şi cu un venit mai mare. Şansa lor, cel puţin teoretică, era aceea de „a mînca“ pensie de la stat pentru o perioadă de timp mult mai mare. De fapt, acesta era mobilul principal al vieţii lor, visul de aur. Să stea acasă ca pensionari şi să vină poştaşul să-i strige, să-i cheme la drum şi să le numere banii în palmă. De fiecare dată de sărbători, fie că era Crăciun sau Paşti, se adunau la cîrciumă, în jurul unui pahar de vin, şi povesteau. Discuţia de bază era cea legată de pensii. Îşi calculau vechimea în muncă şi făceau socoteli în legătură cu mărimea viitoarei pensii. De cele mai multe ori, dezbaterea degenera şi începeau să se contrazică şi să se certe. Mergeau acasă şi aduceau dovezi scrise în legătură cu vechimea şi condiţiile de muncă. Pariau pe statutul lor de viitori pensionari, ca şi cum cineva, vreodată, îşi va mai aminti de ele. Cei mai vîrstnici stăteau liniştiţi pe margine. Erau respectaţi ca atare, dar şi pentru vechimea lor în muncă. Li se citea pe faţă oboseala determinată de anii îndelungaţi de navetă, sau de miile de pachete de ţigări fără filtru fumate sau de miile de sticle de alcool prost, băute. Cei mai mulţi dintre cei bătrîni erau liniştiţi şi dintr-un alt motiv. Aflaseră cu timpul un secret. Pensia era, de fapt, o himeră, o mare înşelăciune pusă la cale de stat. Puţini sau foarte puţini dintre ei ajungeau să „mănînce“ pensie. Mureau înainte de vreme, copleşiţi de dublul lor statut de ţărani şi muncitori. Munceau cîte 20-30 de ani, se pensionau, dacă aveau noroc, în jurul vîrstei de 60 de ani şi mureau cîţiva ani mai tîrziu, lăsînd în urma lor văduve care primeau drept compensaţie, după munca lor, nişte sume insignifiante, de ordinul, să zicem, a cîteva sute de lei.

Am început discuţia despre pensii cu această amintire, deoarece în mintea mea a rămas, de atunci, ideea că pensia e ceva neserios, un fel de înşelătorie în care tu plăteşti foarte mult şi nu primeşti nimic sau aproape nimic. Nu s-au schimbat foarte multe de atunci. Bancul cu acel „ceva“ pus de „cineva“ în pensie, care îi omoară pe pensionari, la noi este încă foarte adevărat. Singura diferenţă, tot în defavoarea pensionarului, este că se munceşte mai mult, mult mai mult. Pensia funcţionează şi azi ca ceva magic, îndepărtat, un tărîm al minunilor în care primeşti bani fără să munceşti şi de care pot beneficia numai cei cu adevărat norocoşi. Sistemul de pensii din România a devenit şi mai nedrept decît era, iar pensiile se calculează, parcă, după formule şi mai complexe, halucinante. Aşa se face că un miliţian „de ţară“ poate avea o pensie, şi chiar o are, mai mare decît a unui profesor universitar. Cînd constataţi asta, te întrebi pe ce lume trăieşti şi dacă nu cumva cineva a dorit să-şi bată joc de tine. Din această cauză, bătrîneţea poate deveni o perioadă foarte grea, în care celor mai mulţi dintre noi, de bună credinţă, ajung să le tremure mîna pe ultimul leu. Sistemul de pensii a fost puternic grevat de pensionările sub toate formele – vechimea variată şi stagii posibile de cotizare. „Socialiştii“ de la putere, despre care acum mai aud pe unii că îi şi laudă, au folosit pensionarea ca pe o măsură antişomaj. Nu le plăcea lor cum sună. Cum adică să ai şomaj în ţară? S-a întîmplat aşa pentru că, nedorind „să ne vindem ţara“, aproape toată industria şi ramuri întregi ale economiei s-au prăbuşit sub ochii lor vigilenţi, „plini de patriotism“. Dintr-un fond de pensii naţional excedentar, păstrat astfel prin înşelătorie, s-a ajuns în numai cîţiva ani la unul deficitar.

Pensia nu este un venit ca oricare altul. Este venitul unui om bătrîn, sau aproape bătrîn, care, de cele mai multe ori, nu mai poate munci. Cel mai demoralizator zvon cu care se tot joacă televiziunile, pentru a face rating, este acela că nu mai sînt bani de pensii. Nu spune nimeni, odată pentru totdeauna, că sistemul nostru de pensii este unul de stat şi că nu poate falimenta odată cu statul. De aceea a nu-i plăti la timp sau a-i tăia pensia unui asemenea om este echivalent cu a-l ucide. Guvernarea „de dreapta“, care a produs un asemenea gest, va rămîne în istoria economiei noastre ca un exemplu de cinism şi indiferenţă. Cînd eşti tînăr, mai fugi de cinismul şi de prostia lor. Îţi mai cauţi un job, dormi mai puţin, mănînci mai puţin sau fugi din ţară şi îi laşi pe toţi cu nebunia lor. Problema este ce faci cînd eşti prea bătrîn pentru a te mai gîndi la toate astea?

Pensia era, de fapt, o himeră, o mare înşelăciune pusă la cale de stat.

Rămînem în zona problemelor şi mai semnalăm una. Taxarea la cote foarte mari a muncii duce deja la situaţii paradoxale în care angajatul nu se mai gîndeşte la viitor. Fiecare negociază cu angajatorul un venit pe care îl împart, de comun acord, în două. Suma oficială, trecută în documente, şi pentru care se plătesc acele dări foarte mari, şi suma neoficială, care se plăteşte la negru. În acest fel, şi angajatorul, şi angajatul sînt mulţumiţi, numai că înţelegerea se face prin sacrificarea veniturilor de pensionar ale celui care munceşte. Există un fel de disperare în această înţelegere şi în acest tip de renunţare. Angajatul nu mai are încredere în statutul său de viitor pensionar şi sacrifică viitorul de dragul prezentului. O impozitare relaxată a veniturilor din salarii, cel puţin pînă la o cotă, se impune, numai că nu are cine să se gîndească la ea. Chiar dacă s-ar pierde iniţial, pe termen mediu şi lung se cîştigă prin intrarea în sistem a noi cotizanţi. Se impune să facem un calcul. Azi România are a opta cea mai înaltă rată legală de taxare a muncii, însă sumele încasate ne situează pe poziţia a patra, în rîndul ratelor mici (vezi www.capital.ro). Evaziunea în zona plăţilor muncii este foarte mare – 1,8 milioane de persoane lucrează la negru. Pentru a compensa pierderea pe termen scurt propun readucerea în bugetul statului a sutelor de milioane de euro pe care le pierdem anual la Loteria Română. Ştie cineva ceva?

Un lucru bun în legătură cu pensiile a fost că nu s-a privatizat sistemul. Spun asta nu pentru că aş fi etatist sau că m-aş gîndi la pensia mea, ci pentru că îmi imaginez ce jaf ar fi fost şi aici. Vi-i imaginaţi pe hoţii

© V. Dorolti

„Cel care controlează rezerva de bani a naţiunii controlează naţiunea.“

JAMES ABRAM GARFIELD

ăştia care încep, în sfîrşit, să umple puşcăriile că ar fi fost managerii bine intenţionaţi ai sumelor cotizate? Ar fi sifonat totul prin *offshore*-uri, iar a doua zi ar fi apărut la televizor să ne explice că asta e, în afaceri nu există morală. Ar fi fost o bătălie uriaşă în care soţiile şi amantele politicienilor ar fi avut un cuvînt greu de spus, aşa cum au de fiecare dată cînd se ia cîte o decizie importantă care implică „expertiză“ înaltă. Pilonul II de pensii deţine o pondere redusă în total sume şi pare bine administrat. Plasamentele sale pot fi catalogate ca prudente şi sigure, dacă observăm că aproape 70% din sume sînt investite în titluri de stat. Următoarele forme sînt reprezentate de acţiuni – 9%; depozite bancare, aproape 9%; obligaţiuni corporative, o sumă mică reprezentînd aproape 5%;. Pilonul II al pensiilor private obligatorii deţine, la finalul lui 2013, un procent de 4% din totalul fondurilor de pensii, iar randamentul său a fost în medie de 11,5% pe an, pînă la finalul lui 2012. Pilonul III al pensiilor facultative a avut un randament mediu, în aceeaşi perioadă, de 7,7%. Se observă că ambii piloni au randamente peste rata inflaţiei, ceea ce înseamnă uşoare acumulări în favoarea cotizanţilor. Pilonul II şi III deţin peste 6 milioane de clienţi şi active de peste 10 miliarde de lei (www.wall-street.ro). Un alt punct cîştigat este că, după anul 200, pensia se calculează în funcţie de contribuţia fiecăruia la fondul naţional. Indexarea cu rata inflaţiei se face chiar mai de curînd.

În rest, totul este bine. Marea înşelătorie continuă. La noi, durata medie de viaţă este în jur de 70 de ani, iar pensionarea se va face la 65 de ani. Aşa cum spuneam, cotizăm 30-40 de ani, şi doar cîţiva dintre noi „le mîncăm“ pensia. Nu recomand nimănui să se bazeze, însă, chiar şi pe această situaţie. Spun asta pentru că, nu se ştie, poate mai vine vreunul şi, imaginîndu-şi că poate rămîne în istoria noastră economică, sau dintr-un calcul electoral, sau cine mai ştie din ce motiv, mai taie încă o dată pensiile.

Dorel Dumitru Chiriţescu *este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuşi“ din Tîrgu Jiu. În 2010, a publicat cartea* A treia Romă. Despre capitalism, America şi criza din 2007, *Editura Academică „Brâncuşi“.*

Pensia privată: luminița sau capătul tunelului?

interviu cu Ștefan LIICEANU, analist financiar

***Ştefan Liiceanu** a studiat domeniul economic şi a lucrat ca analist financiar la filiala băncii Barclays din Tokyo, Japonia, ţară care, deşi se confruntă cu probleme demografice grave (îmbătrînirea accentuată a unei populaţii de peste 120 de milioane de oameni, o îmbătrînire care vine pe fondul creşterii speranţei de viaţă), aderă la un sistem de pensii centrat în jurul sistemului de stat. Deşi nu există comparaţii punctuale între cele două ţări, România traversează probleme demografice similare, reforma sistemului de pensii devenind o necesitate reală şi acută. Însă cît de multe cunoaştem despre acest sistem? În contextul în care se vorbeşte din ce în ce mai des despre un posibil colaps al sistemului de pensii de stat, este pensia privată o soluţie valabilă? Este luminiţa sau capătul tunelului?*

Aş dori să vă întreb, în primul rînd, cum funcţionează un sistem de pensii?

În majoritatea ţărilor dezvoltate, sistemul de pensii rămîne, cu preponderenţă, public, adică guvernul îşi asumă responsabilitatea de a plăti beneficii monetare pensionarilor, în prezent, din contribuţiile colectate, tot în prezent, de la populaţia activă, într-o formulă clară de solidaritate între generaţii (acest sistem se numeşte *„pay as you go"*). Cu alte cuvinte, tinerii care muncesc acum susţin financiar, în mod direct, populaţia pensionată, după cum şi ei se aşteaptă ca, atunci cînd se retrag din piaţa de muncă, să fie susţinuţi de forţa de muncă din viitor. Schimbările demografice din ultimii 30-40 de ani, în speţă creşterea speranţei de viaţă şi scăderea ratei natalităţii, arată însă, matematic, că, dacă trendul acesta continuă, va fi tot mai greu ca pensionarii să fie susţinuţi financiar de către populaţia activă.

Care ar fi alternativele?

O primă soluţie la această problemă, implementată în tot mai multe state după anii 1990, are trei aspecte, şi anume: 1) creşterea contribuţiilor la sistemul de pensii a populaţiei active, 2) scăderea primelor plătibile populaţiei pensionate şi 3) creşterea vîrstei de pensionare. Altfel spus, tinerii plătesc mai mult pentru populaţia de pensionari care creşte, dar care primeşte, la rîndul ei, mai puţini bani pe persoană decît în trecut, iar aceşti tineri din prezent se vor pensiona mai tîrziu decît părinţii lor. Însă, pînă şi cu aceste demersuri guvernele consideră, pe bună dreptate, că sistemul de pensii publice devine nesustenabil pe termen lung. De exemplu, în Japonia, s-a estimat că, dacă tendinţele demografice continuă, în pofida acestor măsuri, sistemul de pensii public devine falit la finalul acestui secol. Aceste temeri l-au determinat, în 2007, pe ministrul japonez de atunci al sănătăţii să le numească pe femei „maşini de făcut copii" şi le-a cerut să „producă" mai mult – afirmaţie care ulterior nu i-a priit.

O a doua soluţie pentru a răspunde acestui fenomen nou în istoria omenirii a fost crearea fondurilor de pensii private, care, fundamental, transferă responsabilitatea siguranţei financiare a bătrîneţilor de la stat la individ. Explicaţiile oferite pe site-ul Autorităţii de Supraveghere Financiară (ASF), în acest sens, sînt foarte clare: „Pensia de stat nu va mai fi suficientă la vîrsta pensionării. De aceea, fiecare va trebui să economisească pentru propria bătrîneţe." În sistemul pensiilor private, cel care munceşte plăteşte regulat un procent din salariul său brut (uneori, şi angajatorul contribuie, în funcţie de natura contractului dintre el şi angajat) către o entitate privată care administrează acest capital prin investiţii pe termen lung pe piaţa de capital. Entitatea privată responsabilă de gestionarea fondurilor este, în majoritatea cazurilor, fie o bancă, fie o firmă de asigurări, sau un fond de pensii *per se*, iar angajatul care contribuie la această schemă are dreptul de a alege în ce mod îi sînt investiţi banii.

Iar avantajul unei pensii private este...

Din punctul de vedere al contribuabilului, teoretic, avantajul acestei scheme este că valoarea pensiei, la momentul retragerii din activitate, nu mai depinde de numărul de contribuabili din acea perioadă şi, în plus, fondul de pensii privat poate fi lăsat moştenire. Din punctul de vedere al statului, avantajul e că nu îşi mai asumă integral responsabilitatea siguranţei financiare a individului, cînd acesta din urmă iese din piaţa de muncă. În această formulă însă, se presupune în mod nerealist că participantul la pensia privată ştie ce alegeri de instrumente financiare să facă, cînd în realitate piaţa financiară, în toată complexitatea ei, presupune cunoştinţe care depăşesc competenţele persoanei medii şi, în plus, se presupune că salariul contribuabilului e suficient de mare pentru a acoperi cheltuielile aferente perioadei de după pensionare. În România, există 8 fonduri de pensii private, dintre care un participant poate să aleagă în decurs de patru luni de la aderarea la sistem, însă, pe-

Degeaba îmi creşte salariul cu 5%, dacă preţurile bunurilor de consum cresc cu 10%!

semne datorită lipsei de educaţie financiară, 97% dintre participanţi nu fac nici o alegere între aceste fonduri, urmînd ca banii lor să fie repartizaţi aleatoriu în aceste fonduri.

Ce garanţie ar avea cineva, un tînăr, de exemplu, care astăzi aderează obligatoriu la o pensie privată, ca, pînă să ajungă la vîrsta pensionării, fondul de investiţii, bunăoară banca în care şi-a investit pensia privată va mai exista?

Există două probleme fundamentale legate de pensiile private, una de suprafaţă şi una de conţinut. În primul rînd, aşa cum aţi sugerat prin întrebare, nu există nici o garanţie că, după 30-40 de ani, tînărul nostru îşi va ridica pensia în întregime. Evident, guvernele ne dau asigurări că acest lucru nu se poate întîmpla, însă este un fapt ştiut că la ananghie guvernele rescriu legea, fără prea multe reţineri. Un exemplu recent este cazul Argentinei, care a îngheţat depozitele în valută ale populaţiei şi le-a dat, în schimb, cetăţenilor bani în moneda naţională, mult devalorizată. Şi, mai recent, în Cipru, o parte din banii deponenţilor în bănci a fost confiscată şi aceştia au fost plătiţi, în schimb, cu acţiuni ale acelor bănci tehnic falimentare. Sau, chiar la noi în ţară, să nu uităm că atunci cînd a fost nevoie de bani urgent, guvernul a majorat TVA-ul peste noapte, împingînd rata TVA aproape de cel mai înalt nivel din UE.

O lecţie importantă a istoriei financiare este că orice promisiune – mai ales pe termen lung – făcută de guvern (care nici el nu este imuabil, ci se schimbă frecvent) trebuie percepută cu o doză de scepticism sănătos. Evident, exemplele de mai sus sînt extreme, însă putem vedea că nu există niciodată garanţii cu adevărat. În plus, chiar dacă guvernul ar garanta acele fonduri de pensii private, şi entitatea care gestionează fondurile devine insolventă, atunci banii garantaţi (şi astfel plătibili de către guvern) ar proveni din taxe mai mari, ceea ce, în esenţă, ar însemna tot o contribuţie a populaţiei active pentru pensionari. După cum putem citi chiar pe site-ul ASF – „Potrivit legii, fondurile de pensii private nu pot da faliment, doar administratorii lor putînd intra în această situaţie... Compensaţiile vor fi plătite numai în condiţiile în care administratorii de fonduri şi furnizorii de pensii nu vor avea capacitatea de a-şi onora obligaţiile." Cu alte cuvinte, nu se exclude ideea falimentului administratorilor de pensii private, dar în caz că aceasta se întîmplă, contribuabilii sînt recompensaţi cu bani... de unde?

© V. Dorolti

Deci nu există garanţii reale?

Nu. Acestă problemă de „garanţie" este o problemă de suprafaţă, întrucît, cum am sugerat, nu ne putem calcula viaţa pe baza evenimentelor extreme. Problema de conţinut însă ţine de următoarea întrebare: cîţi bani poate aştepta un tînăr să primească din pensia privată, presupunînd că banii sînt garantaţi de stat? Valoarea viitoare a acestor bani depinde de trei variabile, necunoscute nimănui, nici măcar guvernului. În primul rînd, creşterea anuală în salariul brut, o cifră care ţine de creşterea macroeconomică şi, bineînţeles, de flexibilitatea cu care angajatorul plăteşte mai mult pentru a reflecta această creştere economică. În al doilea rînd, banii acumulaţi la entitatea care gestionează pensia au un randament pe investiţie care depinde de evoluţia pieţei de capital şi, mult mai puţin, de abilitatea managerilor de fonduri. Şi, în al treilea rînd, nu trebuie să uităm rata inflaţiei. Degeaba îmi creşte salariul cu 5%, dacă preţurile bunurilor de consum cresc cu 10%!

În termeni concreţi, la cîţi bani din pensiile private s-ar putea aştepta o persoană cu salariu mediu pe economie, din România?

În România, ţară în care sistemul de pensii private a apărut din anul 2007, contribuţia la această schemă (ea se numeşte Pilonul II, faţă de Pilonul I care este pensia publică) este obligatorie pentru cei de pînă în 35 de ani, şi opţională pentru cei între 35-45 de ani. Nivelul contribuţiei este, în prezent, de 4,5% din salariul brut, procent care va creşte la 6% în anul 2016. Salariul mediu brut lunar pe economie a fost de aproximativ 2240 de lei în anul 2013. Presupunem că salariul mediu brut creşte cu 6% pe an, o cifră generoasă. De asemenea, presupunem că inflaţia anuală e de 2% – iarăşi, o ipoteză mai degrabă optimistă, avînd în vedere trecutul inflaţionist al României. Aceste cifre înseamnă o creştere reală în salarii de 4% (media anuală din ultimii 13 ani e de aproximativ 6%, o creştere robustă, dar greu de menţinut pe termen lung). Dacă participantul la pensia privată primeşte numai suma pe care a depus-o, lună de lună, la entitatea gestionară (cu alte cuvinte, banii au zero randament de investiţie) şi iese din piaţa de muncă la 67 de ani, trăind încă 20 de ani, atunci el va primi aproape 1160 de lei lunar. Dacă banii gestionaţi de fondul de pensii privat au un randament anual de 6%, atunci suma primită lunar, ajustată pentru inflaţie, este de apro-

ximativ 1230 de lei. Nu este o mare diferenţă între cele două rezultate, cum este de aşteptat, şi aceasta pentru că mai mult contează o creştere compusă de 6% la o bază de 2240 de lei, decît un randament din investiţii de 6% pe contribuţia din salariul brut către pensia privată (în prezent, 4,5%, după cum am spus). Dacă salariul brut ar creşte cu doar 3%, dar randamentul anual al pensiei private ar fi de 15%, o performanţă pe care şi fondurile speculative profesioniste ar invidia-o, atunci suma lunară primită la pensionare ar fi de doar 620 de lei.

Care este, aşadar, factorul determinant al pensiei private?

Putem vedea că, pentru a obţine o pensie privată mai mare, mai importantă e creşterea în salariul de bază, decît randamentul obţinut de entitatea care gestionează pensia, cu atît mai mult cu cît aceasta percepe şi comisioane de administrare de fonduri neluate în consideraţie în acest calcul simplu. Ceea ce ar conferi linişte şi bunăstare participanţilor la pensia privată este combinaţia de creştere semnificativă şi susţinută în salarii, inflaţie mică, şi un randament solid pe investiţie, obţinut de entitatea gestionară a pensiilor, însă nici una din aceste trei necunoscute nu poate fi garantată de guvern, darămite toate trei, şi mai ales pe termen lung.

Fondurile de pensii private din România nu oferă strategii de investiţii originale.

Referitor la această problemă a nivelului pensiilor private, există o broşură pe site-ul ASF din anul 2011 (cea mai recentă), intitulată „Avantajele sistemului de pensii private", unde găsim tot felul de imagini cu vîrstnici care se îmbrăţişează fericiţi, acasă sau în parc, puşculiţe în formă de porc în care intră monede de euro, oameni tineri în costum, curaţi şi proaspeţi, relaxaţi în jurul unei mese (pesemne administratorii de fonduri luînd decizii de investiţie?!), o poză cu alergători de maraton cu imaginea voalată pentru a sugera dinamismul, lîngă care scrie „maratonul pensionării," un ochi albastru (?), o găleată din care curg bani, un seif, ici şi colo cîte o mînă întinsă ferm, dar prietenească, un stilou elegant şi, evident, un calculator cu o pereche de ochelari pe el. Către final, apare întrebarea mult aşteptată: „Ce pensie voi primi la bătrîneţe?" Răspunsul oferit: „Pensia privată viitoare nu poate fi calculată doar în funcţie de contribuţiile din perioada vieţii active. Multe alte variabile intervin la calcularea acesteia, printre care cel mai important este randamentul obţinut de societăţile de administrare. Banii acumulaţi sînt investiţi, fără ca administratorii sau altcineva să poată calcula ce randamente vor fi obţinute peste 10, 20 sau 30 de ani. Experienţa arată însă că administrarea privată a avut rezultate bune şi că fondurile private plătesc pensii mai mari decît contribuţiile acumulate." O simplă traducere a acestui paragraf ar fi: „Contribuţiile din salariile dvs. sînt importante, însă există multe alte necunoscute (care?), dintre care cel mai important e randamentul pe investiţie obţinut de administratorii de pensii, în funcţie de abilitatea lor. Însă nu se ştie niciodată cît ar putea fi acest randament, nici măcar administratorii nu ştiu, nimeni nu ştie de fapt; poate va fi mare, poate mic, dar trecutul (care?) ne arată că trebuie să fim optimişti şi deci acest sistem de pensii private vă aduce bucuria siguranţei financiare."

Avem, în România, un sistem de pensii private valabil?

După cum am menţionat, în România există, în prezent, 8 fonduri de pensii private, unele cu nume idealizate, precum „Aripi" sau „Viitorul Tău", şi ele sînt gestionate de bănci, firme de asigurări şi fonduri de pensii (e.g. BCR, BRD, Allianz-Ţiriac, Generali etc.), avînd active totale de 3,2 miliarde de euro. Aproximativ 70% din aceste fonduri sînt investite în titluri de stat româneşti, 16% – în acţiuni, majoritar emise de firme româneşti, 6% – în banale depozite bancare şi aproape 4,5% – în obligaţiuni emise de firme private. Cu alte cuvinte, aceste fonduri de pensii finanţează în principal deficitul bugetar al României (titlurile de stat deţinute de pensiile private reprezintă aproximativ 8% din datoria publică internă a ţării), şi nu maximizează randamentul contribuabililor, cum ar trebui, prin investiţii mai diversificate sau mai ingenioase. Este foarte simplu să aduni fonduri de la oameni şi să cumperi titluri de stat, iar pentru această operaţiune să percepi comisioane de investiţie. Oricine poate să-şi facă economii şi să cumpere direct titluri de stat prin banca proprie, fără a apela la un gestionar de fonduri. În acest sens, cel puţin în prezent, fondurile de pensii private din România nu oferă strategii de investiţii originale care să maximizeze randamentul activelor în beneficiul contribuabililor. Aceasta este însă o problemă care se observă şi în alte ţări din Europa de Est (de exemplu, în Bulgaria, 58% din activele pensiilor private sînt titluri de stat, 11% acţiuni şi 19% depozite bancare). În contrast, în SUA fondurile de pensii au doar 16,3% din capital investit în titluri de stat, aproape 40% – în acţiuni, doar 0,8% – în depozite bancare, 22% – în fonduri mutuale şi 17% – în alte instrumente financiare menite să sporească randamentul total.

Investiţiile într-un fond mutual nu ar fi mai „sigure", în sensul în care investitorul are libertatea de a-şi alege direcţiile de investiţie?

Teoretic, fondurile mutuale oferă o gamă mai largă de opţiuni în ceea ce priveşte riscul acceptat de investitori şi instrumentele financiare în care investesc. În ţări cu pieţe financiare dezvoltate, există fonduri de investiţii în multiple instrumente financiare, de la metale preţioase, la resurse de energie, la valute şi acţiuni din diverse pieţe internaţionale, dar în România aceste alternative sînt foarte limitate, majoritatea fondurilor fiind axate pe obligaţiuni sau acţiuni româneşti, sau o combinaţie dintre aceste două instrumente. Istoric vorbind, acţiunile au avut mereu o performanţă mai mare decît obligaţiunile, deşi cu o volatilitate mai mare pe termen scurt. Preţul unei obligaţiuni fluctuează mai puţin decît preţul unei acţiuni, dar, pe termen lung, acţiunile au fost întotdeauna mai performante decît obligaţiunile. Aşadar, este mai logic să investeşti într-un fond de acţiuni pe termen lung decît într-un fond de obligaţiuni, iar faptul că majoritatea pensiilor private din România sînt concentrate pe obligaţiuni reflectă o pasivitate în atitudinea de investiţie. Un fond mutual de acţiuni nu e mai „sigur" decît un fond de obligaţiuni pe termen scurt, dar pe termen lung este o afacere, istoric vorbind, mai profitabilă (de aproximativ 2,5 ori mai profitabilă în cazul pieţei SUA, în ultimii 34 de ani).

Obligativitatea pensiei private este o soluţie pentru a relaxa sistemul de pensii de stat?

Cred că pensiile private sînt o măsură binevenită, în raport cu problema demografică, însă doar atît timp cît opţiunile participantului la schema de pensii private sînt variate (nu doar 8 fonduri majoritar de titluri de stat, cum este cazul la noi) şi, atît timp cît educaţia lui financiară este una matură. Este exagerat să pretinzi cuiva neinteresat în finanţe şi fără experienţă să înţeleagă complexităţile ciclului economic, politica monetară, inflaţia, cursul valutar, diferenţa dintre diverse instrumente financiare, legătura dintre randamentul obligaţiunilor de stat şi deficitul bugetar etc., în mare, întregul sistem financiar. Deseori nu există un consens între specialişti cu privire la strategia de investiţie optimă, darămite între oameni care sînt în afara finanţelor şi care, poate justificat, pur şi simplu nu sînt interesaţi, dorindu-şi doar liniştea bătrîneţilor. În acest sens, pensiile private obligatorii sînt o formă de responsabilizare oarecum nedreaptă, avînd în vedere contractul social dintre stat şi individ. Este ca şi cum un părinte şi-ar pune copilul de 7 ani la volan, spunîndu-i: „Dacă conduci bine, ajungi acasă teafăr şi, pe deasupra, acolo te aşteaptă şi o acadea, dar nu pot să-ţi spun cît va fi de mare."

© V. Dorolti

„Noua economie este probabil cel mai mare miraj care a fost proiectat vreodată pe planetă: o piaţă inexistentă, pentru necesităţi inexistente."

GIORGIO BOCCA

Sistemul de pensii private împlineşte anul acesta 34 de ani. Este o perioadă suficient de lungă pentru a valida eficienţa unui sistem?

Pensiile private investesc fondurile acumulate de la contribuabili în diverse instrumente financiare, cu preponderenţă acţiuni şi obligaţiuni. Statistic vorbind, 34 de ani este o perioadă îndelungată de timp care permite comparaţia obiectivă a performanţei diferitelor fonduri de pensii. Luînd cazul SUA, putem spune că un dolar investit în anul 1980 într-o pensie concentrată numai pe obligaţiuni ar fi devenit 5,3 dolari la finalul anului 2013, după ajustarea pentru rata inflaţiei. Un dolar investit, pe aceeaşi perioadă, în acţiuni ar fi devenit 12,1 dolari. Astfel, fondurile de pensii care au investit în obligaţiuni şi acţiuni SUA, în aceşti ultimi 34 de ani, au oferit beneficiarilor un randament pozitiv, mai ales fondurile de acţiuni. Din această perspectivă se poate spune că sistemul de pensii private a contribuit la bunăstarea contribuabililor.

Problema de fond rămîne însă faptul că nu putem niciodată extrapola trecutul cu încredere totală, şi faptul că un dolar a devenit 5,3 dolari prin investiţia într-un fond de obligaţiuni, în ultimii 30 şi ceva de ani, nu prezintă nici o garanţie că un dolar investit acum va avea acelaşi randament în următorele trei decade. Acesta este un avertisment obiectiv repetat de-a lungul timpului, de la marele matematician Leibniz, în secolul al XVII-lea, şi pînă la economiştii zilelor noastre. Privind către viaţa de după pensionare, oamenii au o nevoie psihologică de siguranţă şi certitudine, nu de probabilităţi date de experienţa trecutului, trecut care poate se repetă, sau poate nu, sau poate se repetă, dar nu la fel.

a consemnat Stela GIURGEANU

Pensiile private, încotro?

„Peste 6 milioane de români contribuie în prezent la un fond de pensii private obligatorii (pilon II). Dintre aceştia, aproape 300.000 au aderat în ultimul an (februarie 2013 – februarie 2014), potrivit statisticilor oficiale emise de Autoritatea de Supraveghere Financiară. Cum pilonul II este obligatoriu, un tînăr angajat, un şomer sau un muncitor care «a trecut pe carte de muncă», cu vîrsta de pînă la 35 de ani, sînt automat înscrişi în sistem. Aceştia au la dispoziţie patru luni în care să aleagă unul dintre cele nouă fonduri de pensii obligatorii de pe piaţă, în care să le fie virată contribuţia obligatorie de 4% din salariu. Din luna mai, contribuţia creşte la 4,5%. Majoritatea românilor însă nu aleg în mod activ fondul, ci preferă să fie distribuiţi aleatoriu de sistem. De exemplu, în luna februarie au aderat la pilonul II un număr de 27.900 de persoane, din care doar 911 au semnat actele de aderare, majoritatea de 27.000 au fost repartizaţi aleatoriu. Altfel spus, fiecare din cele nouă fonduri au primit cîte 3000 de participanţi noi în luna februarie."

(Roxana Pricop, articol publicat în ediţia tipărită a *Ziarului Financiar*, 09.04.2014)

Ciprian CIUCU

Dilema sistemului nostru de pensii

să economisim împreună sau fiecare după cum se pricepe

Se pare că, pe termen scurt, România a îndepărtat pericolul colapsului sistemului de pensii. Pensionarii de azi pot sta liniştiţi. Pe termen mediu şi lung, sustenabilitatea acestuia este pusă în discuţie, pensionarii de mîine trebuie să fie atenţi. Pe fondul unei rate de ocupare a forţei staţionare, pe fondul îmbătrînirii rapide a populaţiei şi a unei involuţii demografice ce se anunţă dezastruoasă (INS ne spune că populaţia va scădea pînă în anul 2060 cu aproximativ şapte milioane), sistemul de pensii nu va mai reuşi să ofere protecţia socială necesară viitorilor pensionari şi va deveni o piatră de moară de gîtul economiei (afectînd investiţiile în sectoare productive şi crescînd fiscalitatea).

Perspectiva demografică a României este proastă. Pierdem masiv populaţie activă prin migraţie. Din anul 1990, am pierdut aproximativ două milioane de oameni activi. Dacă acest ritm se va menţine, *contributorii* se vor reduce disproporţionat cu *beneficiarii,* iar sustenabilitatea va fi afectată. Mecanic (excluzînd migraţia), sistemul de pensii se prefigurează sustenabil pînă la nivelul anului 2030. Una dintre cauze este că speranţa de viaţă în România este încă mică – numărul de ieşiri (decese) este mare. Efectul migrator e greu de estimat pe termen lung/mediu, fiind foarte dependent de factori exogeni: conflicte, calamităţi, tendinţe globale. În orice caz, dacă România se va transforma din ţară de tranzit în ţară de destinaţie (ceea ce pare improbabil, chiar şi pe termen mediu), forţa de muncă va veni, cel mai probabil, din Asia sau din Africa.

Pe piaţa muncii, situaţia este staţionară: de ani buni, rata de ocupare se înscrie în aceiaşi parametri; nu generăm locuri de muncă şi sîntem încă departe de ţintele din strategia UE 2020.

Sistemele de pensii sînt rezultanta tensiunii dintre echitate şi sustenabilitate şi reflectă opţiunile politice ale guvernanţilor. Cînd echitatea socială este favorizată, bugetele statelor sînt afectate (procentul mare de cheltuieli din PIB poate inhiba creşterea economică), iar cînd sustenabilitatea este pusă pe prim-plan, acest fapt poate avea consecinţe sociale grave.

Cu toate acestea, în jurul anului 2030, sistemul de pensii, în forma sa actuală, îşi va atinge limitele şi este posibil ca, în lipsa unor schimbări care să intervină în dinamica demografică şi economică curentă, să nu fie suficient pentru ca statul să poată asigura pensii adecvate aşteptărilor populaţiei. Dacă procentul contribuţiilor va rămîne constant şi piramida demografică – inversată (baza formată din beneficiari fiind sus, iar vîrful reprezentat de contributori fiind în jos), fondul de pensii de tip *pay as you go* (PAYG – bazat pe solidaritatea între generaţii) va intra automat în deficit.

În acest moment, sistemul de pensii nu se autosusţine complet. Transferăm de la bugetul de stat aproximativ 2,5% din PIB. De curînd, Guvernul Ponta se lăuda că a împrumutat bani cu o dobîndă mică, pentru a acoperi tocmai acest deficit care s-a permanentizat deja. Dacă procentul s-ar ridica spre 3%, pot apărea probleme serioase de echilibru (cu efecte ce vor fi resimţite în economie – creşterea fiscalităţii, reducerea investiţiilor etc.), iar dacă ar ajunge spre 4%, echilibrul ar fi pierdut, iar economia ar imploda.

© V. Dorolti

Schimbările necesare sînt structurale şi depăşesc instrumentele de gestiune propriu-zisă a unui sistem de pensii: pentru a asigura un sistem de pensii adecvat, pe termen lung, avem nevoie de (1) avansuri în productivitatea muncii, (2) creşterea ratei de ocupare/a populaţiei active, (3) politici de imigraţie atractive (aceasta din urmă nu este o măsură populară, mai ales dacă presupune atragerea unor populaţii cu origini îndepărtate geografic).

Decidenţii şi experţii în sisteme de pensii pariază pe *efectul de cohortă:* practic, se aşteaptă de la generaţia tînără să fie mai productivă decît cea vîrstnică. Nu neapărat să muncească mai mult, dar să fie mai productivă: cohortele noastre sînt diferite de cohortele părinţilor noştri. În prezent, proactivitatea este mai mare, iar generaţiile active de astăzi sînt nevoite să rămînă în activitate mai mult timp.

Economisirea – *economisirea din timp* – este o componentă extrem de importantă a sistemelor de pensii, pentru ca acestea să nu devină majoritar dependente de transferuri de la bugetul de stat şi să afecteze, astfel, buna funcţionare a altor sisteme (sănătate, mediul economic etc.). Pe termen mediu, trebuie să facem simulări şi să găsim răspunsuri la următoarele întrebări: Care este limita suportabilităţii transferurilor? Care sînt principalele tendinţe pe piaţa ocupării? Ce putem face pentru a corecta tendinţele demografice dezastruoase? Ce soluţii mai avem la dispoziţie?

Dar cum să economisim? Să avem în continuare încredere în stat (economisire colectivă, forţată) sau să ne luam soarta în propriile mîini? Aici am o mare dilemă: dacă transmitem mesajul că nu trebuie să ne mai punem speranţa în stat (influenţîndu-i pe unii să plătească contribuţii minime sau să se eschiveze de la plăţile către sistemul de pensii), atunci contribuim noi înşine la subminarea sistemului de pensii de stat. Dacă nu-i avertizăm pe oameni din timp că s-ar putea ca pensia să nu le ajungă la bătrîneţe, atunci nu vor căuta soluţii individuale de economisire (investiţii în proprietăţi, sisteme facultative de pensii, conturi bancare proprii etc.) şi e posibil ca generaţia mea, generaţia decreţeilor – cei aflaţi acum în jurul vîrstei de 35-40 de ani – să aibă probleme serioase după anul 2030, cînd vor ieşi la pensie.

Victor Giosan (expert afiliat CRPE), vorbea în studiul publicat anul acesta „Alternative şi compromisuri în sistemul românesc de pensii pentru următorii 20 de ani" despre un acord implicit de neabuzare şi raţionalitate a sistemului (această abordare este funcţională în sistemele puternic protective, cum sînt cele din ţările nordice): generaţia activă de astăzi este de acord să plătească pentru sistemul de protecţie, în măsura în care generaţia nonactivă de azi nu abuzează de acest fapt, astfel încît să nu se creeze dezechilibre majore care să împiedice generaţia viitoare activă să poată susţine financiar sistemul, şi generaţia activă de astăzi să se trezească în afara consensului social iniţial – cu alte cuvinte, păcălită.

La început, mi s-a părut o abordare prea raţională, crezînd că generaţiile din România sînt incapabile de altruism şi îşi văd doar propriul interes imedit. Am greşit. După ce le-am explicat oamenilor în cadrul unui exerciţiu deliberativ (juriu cetăţenesc, organizat de CeRe), făcut după toate reţetele sociologice de reprezentativitate, am fost uimit să constat că oamenii de toate vîrstele înţeleg constrîngerile de toate felurile (bugetare, demografice etc.), iar recomandările lor se îndreptau către o abordare prudentă, apropiată de cea impusă de guvernele PDL şi continuată de guvernele USL şi USD. (Mai multe detalii despre subiect găsiţi pe http://www.crpe.ro/sistemul-de-pensii-alternative-si-compromisuri.)

Tot ce trebuie să faci este să îţi iei timp şi să le explici, pe înţeles, oamenilor dispuşi să te asculte.

Se aşteaptă de la generaţia tînără să fie mai productivă decît cea vîrstnică.

***Ciprian Ciucu** este director de programe al Centrului Român de Politici Europene.*

Punctul de pensie

„Valoarea punctului de pensie a crescut cu aproape 30 de lei de la începutul lui 2014, după cum a anunţat Casa Naţională de Pensii Publice, într-un document publicat pe pagina sa de Internet. Potrivit documentului, valoarea unui punct de pensie, în 2014, este de 790,7 lei, comparativ cu 762,1 lei, cît a fost anul trecut. Majorarea punctului de pensie a fost anunţată încă din luna noiembrie, cînd Ministerul de Finanţe a publicat în proiect bugetul pe 2014. Creşterea ia în calcul 3,33% rata medie anuală a inflaţiei şi 0,43%, care reprezintă 50% din creşterea reală a cîştigului salarial mediu brut. Casa Naţională de Pensii mai precizează că indicele de corecţie acordat persoanelor care îşi deschid drepturile de pensie începînd cu data de 1 ianuarie 2014 este de 1,07. În ceea ce priveşte ajutorul pentru însoţitor, acesta se calculează ca 80% din valoarea unui punct de pensie. Potrivit CNPP, începînd cu data de 1 ianuarie 2014, cuantumul indemnizaţiei pentru însoţitor în cazul pensionarilor de invaliditate încadraţi în gradul I de invaliditate este de 633 de lei."

(www.realitatea.net)

Banii la ciorap

„Cu cît începem mai devreme, cu atît suma economisită lunar va fi mai mică. Astfel, dacă depunerea începe la 20 de ani, trebuie economisiţi cîte 90 de euro. Pentru o persoană care începe să pună bani la ciorap la 30 de ani, suma creşte la 162 de euro pe lună. Un român de 40 de ani care vrea o pensie de 1000 de euro trebuie să pună deoparte 307 euro, iar unul de 50 de ani – 679 de euro. Pînă la vîrsta de 65 de ani se strîng, aşadar, 180.000 de euro, bani care asigură pensia pentru o perioadă de 15 ani. În România, persoanele care ajung la vîrsta pensionării au o speranţă de viaţă de 14 ani în cazul bărbaţilor, respectiv peste 17 ani în cazul femeilor."

(analiză realizată de *Ziarul Financiar,* preluată de www.digi24.ro)

Matei MARTIN

Alternativa la pensiile alternative

Cînd eşuează şi sistemul de stat, şi sistemele private, apartamentele şi terenurile rămîn singura sursă de venit: din chirii, din vînzare, din rente. Se poate face un plan viabil de viaţă după pensionare, bazat pe investiţiile imobiliare anterioare? În SUA şi, tot mai des, în Europa, băncile şi societăţile de asigurări promit planuri de pensii fără contribuţii băneşti din partea viitorului „pensionar": acesta contribuie, în schimbul rentei, cu propria locuinţă ce va intra în posesia băncii după deces. E un instrument financiar în care capitalul îl reprezintă imobilul.

Cei care au locuinţă proprie pot s-o dea băncii în schimbul unei rente.

România este ţara europeană cu cel mai mare procent de proprietari de locuinţe: aproximativ 95% dintre români trăiesc în locuinţe proprii. Acest fapt se datorează legislaţiei adoptate rapid, după 1990, prin care oamenii şi-au putut achiziţiona, la preţuri rezonabile, sau, oricum, permisive, apartamentele sau casele în care locuiseră pînă atunci cu chirie, la stat. Situaţia din România e asemănătoare cu cea a altor ţări din fostul lagăr socialist şi opusă celei din Europa Occidentală: în Est, oamenii consideră proprietatea o valoare, în vreme ce occidentalii nu sînt atît de ataşaţi de ideea de proprietate imobiliară. În medie, în Uniunea Europeană cam 71% din populaţie are locuinţă proprie. Însă valoarea reală a locuinţelor nu prea are de-a face cu ataşamentul oamenilor la ideea de proprietate.

Deficitul de locuinţe – mai ales în Bucureşti – a scăzut încetul cu încetul. Boom-ul imobiliar, care a apărut prin 2000, s-a dezumflat, şi el, repede. Din cauza crizei economice, dar şi pentru că oferta este deja aproape egală cu cererea, apartamentele costă acum mai puţin decît costau în urmă cu cinci ani. Dezvoltatorii imobiliari promit o redresare a pieţei – dar care sînt şansele ca acest lucru să se întîmple? Pînă una-alta, preţurile – şi piaţa – stagnează. Pînă şi apartamente bune, în imobile noi, rămîn, luni în şir, nevîndute.

Conform unui studiu realizat de Eurostat şi citat de *Le Figaro*, în Spania s-au construit anual, între 2005 şi 2007, peste 800.000 de locuinţe. Mai mult decît în Germania, în Franţa şi în Italia la un loc. E o cifră enormă: oferta a depăşit cu mult cererea. În acest moment, în Spania există 700.000 de locuinţe goale, iar rata proprietarilor e în scădere. La fel şi valoarea imobilelor.

Dacă situaţia aceasta se cronicizează, atunci vînzarea unui apartament cu două camere ar putea asigura o „pensie" decentă pentru vreo 10-12 ani: drămuind cei 70.000 de euro, cît primeşti, să spunem, pentru un apartament de două-trei camere, poţi să cheltuieşti cam 480 de euro pe lună în următorii zece ani. Dar la cheltuieli intră şi chiria – de vreme ce apartamentul a fost vîndut...

„Pensiile: adecă plăţile carele cineva le capătă din milă."

Rînduiala judecătorească de obşte,
Iosif de Curţbec, 1783

Nu e însă deloc sigur că preţurile vor stagna. Există şi posibilitatea să scadă. Impozitul pe locuinţe e încă foarte scăzut în România şi nu e exclus să crească în următorii ani. Şi taxele pe succesiune sînt foarte mici în comparaţie cu Europa Occidentală. În Germania, ele pot ajunge şi la 50% (vă daţi seama: o jumătate din apartamentul moştenit e al statului). Probabil că şi acestea vor creşte pentru a compensa deficitele bugetare. La fel cum vor creşte, probabil, şi taxele pe vînzare/cumpărare de proprietăţi. Locuinţa va deveni un bun tot mai scump de întreţinut şi tot mai greu de transferat. Ceea ce îi va scădea valoarea de piaţă.

Cei care au locuinţă proprie pot s-o dea băncii în schimbul unei rente – păstrîndu-şi dreptul de a locui în continuare acolo. În acest caz, suma netă plătită de bancă va fi evident mult mai mică decît valoarea de piaţă a locuinţei. Dar, pentru cei fără alte venituri şi care au drept activ unic apartamentul propriu, această „ipotecă inversă" poate fi o soluţie. În acest scenariu, cei care au cumpărat locuinţe în primul deceniu al anilor 2000 prin credit ipotecar şi vor să încaseze o rentă în schimbul locuinţei fac cea mai proastă afacere: au plătit (vor plăti), datorită dobînzilor şi comisioanelor, de două ori mai mult pe locuinţă şi vor obţine de două ori mai puţin decît preţul de vînzare la momentul încheierii contractului pentru rentă. La cum arată lucrurile în acest moment, locuinţa e un bun valoros, dar o investiţie proastă.

Florina PRESADA

Un deficit de încredere

Odată cu generaţia mamei mele, e posibil să se stingă şi ultimii oameni care mai au încredere în sistemul public de pensii. Şi e posibil ca, în acel moment, sistemul public de pensii să nici nu mai existe în forma pe care o ştim azi. Şi nu pentru că o calamitate de genul deficitului din ce în ce mai mare al fondului de pensii i-ar da lovitura de graţie, ci pentru că, de fapt, nu vom mai dori un sistem public de pensii. Cel mai mare inamic al oricărui sistem public de protecţie socială sau care furnizează un serviciu public – educaţia, sănătatea – este neîncrederea în stat, în ceea ce înseamnă public în general.

Sistemul românesc de pensii nu e alimentat suficient cu încredere şi, implicit, nici cu fonduri. Rata de colectare a CAS este de 39% – spunea Doina Pârcălabu, preşedinta Casei Naţionale de Pensii şi alte Contribuţii Sociale, la dezbaterea organizată de CeRe, pe 30 ianuarie. Asta înseamnă că există angajatori care nu plătesc contribuţiile sociale (unul dintre motivele invocate frecvent pentru această situaţie fiind procentul ridicat al acestora).

Această rată de colectare mică – mai puţin de jumătate! – contribuie, în acest moment, la un deficit de 2,5% din PIB, conform studiului efectuat în proiectul „Reforma pensiilor – de la experţi la public", coordonat de Centrul de Resurse pentru participare publică în parteneriat cu Centrul Român de Politici Europene. Sistemul nostru de pensii nu e încă în pericol, dar, dacă se confirmă previziunile Institutului Naţional de Statistică privind evoluţia noastră demografică sau previziunile privind rata de ocupare, începînd cu 2030 vom avea probleme.

Dacă, iniţial, în cadrul proiectului nostru, ne doream să vedem cum facem această reformă, astfel încît să avem un sistem public de pensii peste 20 de ani, cred că principala întrebare este dacă vrem un sistem public de pensii şi, dacă da, care ar trebui să fie menirea lui.

Să ne întoarcem la filozofia lui, a ceea ce înseamnă public şi protecţie socială. Este o discuţie care (nu) se poartă numai în România, ci peste tot în lume, odată cu criza semnalată de căderea Lehman Brothers, în 2008.

În urma recesiunii, mai toate statele membre ale UE au operat astfel de reforme – înăsprind condiţiile de pensionare, mărind vîrsta de pensionare şi tăind din beneficii. Există o preocupare la nivel european pentru acest subiect, în 2012 Comisia Europeană publicînd „Cartea Albă a Pensiilor", document fundamentat pe o serie de consultări şi cercetări ample la nivelul întregii Uniuni. În acest moment, la Bruxelles se discută despre sistemele de pensii ocupaţionale şi despre noi reglementări pentru fondurile de pensii private.

Confruntată şi ea cu venituri din ce în ce mai scăzute la buget, România a efectuat deja o reformă în 2010, iar sistemul actual nu e chiar atît de aproape de colaps pe cît ne anunţă de obicei burtierele televiziunilor. Cu toate acestea, actualul sistem are limitele lui, şi nu e un sistem pe care să-l poţi schimba de pe o zi pe alta sau să-l laşi la voia întîmplării, ci necesită o privire atentă, constant îndreptată asupra lui, dar şi asupra altor factori ce l-ar putea ameninţa: speranţa de viaţă, rata ocupării, rata de colectare, tendinţele demografice de îmbătrînire, natalitatea scăzută etc. În timpul proiectului nostru, ne-am dat seama că există un factor cu mult mai mare şi o insidioasă influenţă asupra sistemului public de pensii: gradul de încredere cu care investim acest sistem.

De aceea, orice demers de reformă pentru sistemul public de pensii este oportun şi necesar. Ce aşteptări avem de la sistemul de pensii? Cum acoperim deficitul fondului de pensii? Cum creştem acea rată de colectare? – toate acestea sînt întrebări pe care le adresăm în cadrul proiectului „Reforma pensiilor – de la experţi la public". Ne-am dorit să arătăm că reforma unui astfel de sistem e mai fezabilă, mai onestă şi chiar mai justă dacă ea se face împreună cu cei afectaţi de această reformă. Ne-am propus să facem asta cu mijloacele pe care le avem la îndemînă, utilizînd cîteva instrumente de consultare publică (dezbateri, forum deliberativ) şi adresîndu-ne unor categorii de factori interesaţi. Nu avem pretenţia că, în materie de consultare în ceea ce priveşte sistemul de pensii, ceea ce facem noi e suficient. Sarcina acestor consultări publice, care trebuie să fie mult mai ample şi care ar trebui să ofere mult mai multe informaţii publicului, cade, de fapt, în sarcina Guvernului şi chiar a parlamentarilor.

„În tinereţe, credeam că banii sînt lucrul cel mai important din viaţă. Acum, la bătrîneţe, m-am convins de asta."

Oscar Wilde

Aşteptăm ca decidenţii – după ce noi ne vom fi terminat treaba şi ne vom fi consultat cu cetăţenii, experţii, organizaţiile neguvernamentale, sindicatele şi mediul de afaceri – să ia în considerare concluziile acestor dezbateri. Proiectul nostru se termină în octombrie 2014, şi am vrea ca, ulterior, decidenţii să reflecteze la ceea ce am descoperit în cadrul proiectului, mai ales la lipsa de încredere în sistemul public de pensii şi la lipsa de încredere în ceea ce înseamnă sistem public în general.

Tema pentru politicieni – dincolo de cine e ministrul Muncii sau ministrul Finanţelor – este cum creşti încrederea într-un sistem care este perceput că fiind şubred şi corupt? Cum alimentăm cu încredere statul român şi, implicit, bugetul public de pensii, pe fondul unei aversiuni faţă de ceea ce înseamnă stat în general?

***Florina Presadă** este coordonator de proiecte la Centrul de Resurse pentru participare publică – CeRe, din 2007.*

Stela GIURGEANU

Oamenii din afara timpului

Acum cîţiva ani, am avut ocazia să petrec cîteva ore la bordul unui vas de croazieră austriac, în compania unui grup de pensionari americani. Erau, în acest grup, şi pensionari bogaţi, foşti corporatişti, directori, manageri, dar şi dintre cei cu venit mediu, profesori de liceu, ingineri sau farmacişti. Vasul era unul de lux şi, din cîte am înţeles, o asemenea croazieră pe Rin costa în jur de 10 mii de euro de persoană. La intrarea pe vas, în hol, erai întîmpinat de cîteva magazinaşe de bijuterii şi de haine. Toate de firmă şi toate foarte scumpe. De altfel, totul – de la cabinele pasagerilor, care arătau „ca în filme“, şi pînă la restaurantul plutitor, cu pian, covoare în care te afundai şi mobilă vintage – îţi dădea o senzaţie de viaţă „pe picior mare“.

Pensionarii americani nu arătau a fi deloc pensionari, ci oameni care îşi trăiesc o viaţă eliberată de toate angoasele – căci fiecare etapă, fie ea copilărie, adolescenţă, maturitate (cu tot ce înseamnă ea, de la familie la carieră) are parte de porţia ei de anxietăţi. Păreau desprinşi dintr-o reclamă făcută unui fond privat de pensii. Păreau nişte oameni care, în sfîrşit, au ajuns la acel stadiu al existenţei, singurul în care primeşti, sau ar trebui să primeşti întreaga bucurie de a trăi, fără a plăti însă cu moneda stresului zilei următoare.

Imaginea perfectă a bătrîneţii în Occident mi s-a părut a fi o doamnă, despre care am aflat că fusese pe vremuri directoarea unei companii internaţionale. Ieşise la pensie de trei ani. Programul ei zilnic începea cu o oră de fitness, saună, masaj, jumătate de oră de bazin, după care lua prînzul cu cîţiva prieteni şi seara, după caz, mergeau ori la cîte un film sau teatru, ori la vreo expoziţie nouă sau la vreo petrecere. Viaţa îi era atît de plină, încît, îmi povestea, avea agendă ca să nu uite cu cine trebuie să se vadă în ziua următoare. Îmi amintesc, cînd am vorbit, că stătea într-un şezlong, pe puntea vasului, înconjurată de multe gheme de lînă, tricotînd cu o bucurie şi cu o frenezie care debordau precum un cozonac crescut peste marginile tăvii – mi-a mărturisit că era pentru prima oară în viaţa ei cînd simţea libertatea deplină, fără nici o îngrădire. Făcea doar ce voia să facă – şi voia să facă o sumedenie de lucruri. Mi-a mai spus că, după acea croaziera pe Rin, avea o săptămînă pauză, după care îşi făcea din nou bagajele şi pleca în Turcia. Singura ei preocupare era că, timp de o lună, nu s-a ţinut cum trebuie de orele de fitness.

Bineînţeles, nu am cum să fac o tranziţie uşoară de la acel episod, spre imaginea vieţii pensionarilor din România. Dar, nedorind să

© V. Dorolţi

„Există un fel de snobism spiritual care îi face pe oameni să gîndească că pot fi fericiţi fără bani.“

ALBERT CAMUS

© V. Dorolţi

readuc discuţia despre greutăţile pe care le cunoaştem cu toţii, am încercat să dibuiesc, prin pălăvrăgeală cu mai mulţi pensionari (pe unii i-am agăţat chiar pe la cozi prin supermarket sau în staţii la autobuz), cum îşi petrec, de fapt, ei timpul liber.

„De dimineaţă“ – îmi spune o doamnă, fostă învăţătoare – „îmi fac o cană mare de cafea. Din aceea fără cofeină şi foarte diluată, că altfel mă apucă palpitaţiile. Îmi fac duş, mă aranjez şi dau drumul la televizor, pînă se trezeşte şi soţul. Fac mai apoi micul dejun şi ne uităm împreună pe la emisiunile de dimineaţă şi la ştirile de la ora 10, după care stingem televizorul, soţul se apucă să citească, eu fac ceva de mîncare, mai strîng prin casă, şi se face ora prînzului. Mîncăm iarăşi, eu mă uit la un serial, el se culcă pentru o oră, pe urmă se trezeşte, ne uităm pe la ştiri, mîncăm ceva de seară, ne mai uităm la un film... după care ne culcăm. Dimineaţa o luăm de la capăt.“

Variaţiile programului zilnic sînt ieşirile la cumpărături – de fiecare dată cumpără cîte puţin, căci nici nu pot cără, dar nici nu vor să irosească „scuzele“ pentru a face o ieşire din casă; la fel se întîmplă şi cu plăţile utilitare.

Soţul învăţătoarei este medic veterinar. Pensionar şi el. Are o grămadă de poveşti de spus, din păcate nu prea mai are cui să le spună. Prietenii, cîţi i-au mai rămas, sînt mai mult vecinii de la bloc, care îi ştiu toate istorioarele pe dinafară.

Îi întreb cînd au ieşit ultima oară în oraş. Se uită unul la altul şi dau din umeri. Au fost o dată la Vitan, la Mall Vitan, la Casa de Pensii. De fapt, au fost doar la Casa de Pensii, căci la Mall n-au intrat. Îmi spun că n-aveau ce să caute ei la Mall, deşi eu bănuiesc că altul a fost motivul.

Îi mai întreb dacă nu se plictisesc. Îmi răspund că s-au obişnuit.

„Ce fac eu în timpul meu liber?“ – mă îngînă o doamnă alături de care aştept, de 15 minute, autobuzul într-o staţie. De cînd a ieşit la pensie, nu are decît timp liber. „Eveniment“ este cînd are ceva de făcut. Aşa că mai bine o întreb despre ce are de făcut, în afara statului la televizor. Îi place să iasă la cumpărături, chiar dacă nu cumpără mai nimic, de cînd s-a deschis un supermarket în faţa blocului, toată ziua se plimbă printre rafturi, citeşte etichete, se uită la oameni, aşteaptă promoţiile. În rest, stă acasă, căci nu prea are unde să meargă.

Mai există însă o categorie diferită de pensionari. Cu aceleaşi probleme financiare, dar cărora le-a intrat în sînge activitatea şi care nu se pot opri, orice le-ai face.

Dorina, de exemplu, este coafeză. A ieşit la pensie de vreo zece ani, dar cum încă o ajută ochii, şi mîinile îi sînt la fel de sigure, continuă să tundă şi să coafeze la ea acasă. Are cliente, îmi spune, mai ceva ca pe vremea cînd lucra la salon. Cîştigă şi mai bine. Nu mai are şefa care să-i spună că nu şi-a făcut norma sau care să-i atragă atenţia că „iese prea des la ţigară“ sau că „a întîrziat a doua oară“ pe luna respectivă şi că „îi taie din salariu“. Acum îşi este propriul stăpîn. Îşi face singură programul, îşi alege clientela şi „iese la ţigară“ de cîte ori pofteşte. Ca să nu mai spună de avantajul financiar. Nu cîştigă averi, dar a reuşit să-şi schimbe frigiderul, să-şi cumpere canapea nouă, ba acum, de sărbători, a strîns îndeajuns de mulţi bani şi şi-a luat un televizor cu plasmă care abia îi încape în sufragerie, dar, de cînd cu plasma, pare că are şi ea pe cineva în casă. Rîde, trage din ţigară şi îmi povesteşte că nu are copii, că soţul i-a murit şi că alte rude nu mai are. Dar este „leoaică“ (adică zodia leului), şi trece peste orice.

O poveste similară are şi domnul Stănică. Cînd îl întreb pe fostul instalator la o firmă, acum pensionat, ce face în timpul liber, îmi zîmbeşte: „Care timp liber?“ Pentru că toată lumea îl consideră un instalator excelent (şi toată lumea ştie că un instalator bun este aur la casa omului), telefonul lui circulă din om în om mai ceva ca o reclamă la TV. Este chemat peste tot, are atîtea urgenţe de rezolvat, încît abia îşi trage sufletul. Trebuie să-şi programeze clienţii cu săptămîni înainte, soţia lui chiar ţine contabilitatea, altfel nu s-ar descurca. Nici nu mai ţine minte de cînd nu a mai avut o sîmbătă sau o duminică liberă. Soţia lui îl şi tachinează, îl bănuieşte că are vreo amantă. Îl întreb dacă nu oboseşte. Îmi răspunde: „Dacă mă opresc din activitate, mă opresc de tot.“ Soţia – îmi spune – „ea este fericită că nu-i stau toată ziua pe cap.“

Îmi mai povesteşte despre soţia lui că este şi ea pensionară. Profesoară de spaniolă. A ieşit la pensie, în urmă cu şapte ani, dar pentru că este o profesoară atît de bună (orice copil pe care îl meditează, fie el repetent, devine elev de nota 10), dă în continuare meditaţii. Şi ea este foarte căutată, oamenii o sună cu luni în avans, să se programeze. Şi meditează mai mult din plăcere, ceea ce, uneori, pe el îl enervează. „Îi spun că azi meditaţiile se dau pe bani grei, iar ea, care este o profesoară atît de talentată, se mulţumeşte mai cu nimic.“ Dar nu o ceartă, pentru că înţelege pasiunea ei de a preda, iar faptul că are activitate şi că nu cade în depresia de a nu avea ce face contează mai mult decît orice. Şi, bineînţeles, veniturile suplimentare, chiar dacă sînt mici, îi ajută enorm. Altfel nu şi-ar permite mai nimic, din pensia lor cumulată (de vreo două mii de lei pe lună, ambele pensii), şi-ar permite doar să stea în casă şi să se uite la TV.

Acestea sînt cîteva din mărturiile pensionarilor pe care i-am cunoscut. Cît îi ţin puterile, „pensionarii verzi“ se încăpăţînează să nu se oprească. Pentru ei, viaţa de după pensie înseamnă, în continuare, muncă. Alternativă, de fapt, nu există. Pentru ceilalţi, cei care nu mai pot profesa după pensie, există doar televizorul. Există singurătatea care ţiuie în urechi şi care te face să te uiţi pe vizorul uşii de la intrare, ori de cîte ori auzi un zgomot, ca să vezi „ce se mai întîmplă“. Acea izolare care te împinge să stai în uşa blocului, să clămpăneşti cu vecinii, să-l bîrfeşti pe unul sau pe altul, să devii, uneori fără voia ta, un clişeu.

Căci pensia, în România, te obligă la o existenţă de tipar. Nu oferă alte perspective, nu oferă speranţe sau dorinţe. Nu este o perioadă de relaxare, cum ar trebui să fie. Nu scapi de stresuri, şi ai parte de bucurii doar dacă te încăpăţînezi să ţi le faci. Să recurgi la micile trucuri care nu costă, doar ca să eviţi TV-ul: plimbări la supermarket, plata utilităţilor, descurcatul integramelor, Sudoku, croşetat, gătit, făcut curat. Şi cam atît.

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

O carte pentru un reînceput

„Eşecul sistemului şcolar se află în centrul crizei societăţii noastre. El o şi reflectă, de altfel. Cum ar putea să rezolve şcoala problemele care vin din afară? (...) Cum să le ceri elevilor preţuirea efortului, simţul disciplinei şi respectul celuilalt, dacă aceste valori sînt ignorate sau ridiculizate, în anturajul lor? Eul este detestabil, spunea morala tradiţională. Epoca noastră a aşezat individul în centrul a tot. Pentru a scăpa de acest lucru, va trebui să-i învăţăm pe copii să nu spună «eu şi numai eu».“

Citatul face parte din cartea istoricului şi jurnalistului francez Jean Sévillia, *Corectitudinea morală. Căutăm cu disperare valori,* apărută la Editura Humanitas. Ar fi putut fi, însă, foarte bine, cuvintele unui istoric, jurnalist sau analist român: ele par a descrie cu precizie realitatea autohtonă în privinţa educaţiei.

Este o carte care spune adevăruri teribile, curajoase, despre efectele pe care le au, în educaţia generaţiilor actuale, obsesiile *politically correct,* transformate în dictatură, libertăţile îngăduite fără discernămînt, normele frînte sub povara fricii de cenzură. O carte care vorbeşte despre înfrîngerea autorităţii parentale sau profesorale, despre modele tulburătoare propuse tinerilor, despre părinţi şi aşteptările lor de la şcoală şi de la dascăli, şi despre copii şi absenţele lor nemotivate din bănci.

Am să dau cîteva exemple:

■ Un profesor de liceu din Paris îi invită pe francezi să asiste la o recreaţie a elevilor: „Ceea ce i-ar suprinde, ne asigură el, este masiva renunţare a adulţilor la aplicarea regulilor şi la civilizarea spaţiului public. Cînd nici un ordin nu mai e respectat de multă vreme, de ce să fiu eu cel care interzice fumatul, cel care cere ca şepcile să fie date jos de pe cap, cel care pedepseşte o îmbulzeală sau o încăierare?“

■ „Profesorul este derutat nu pentru că elevii săi se bat, ci pentru că ei nu mai percep autoritatea lui ca fiind mai îndreptăţită decît a lor. Ca şi cum n-ar mai înţelege nici cel mai mic raport de autoritate. (...) Cum să reprezinţi autoritatea într-o societate unde autoritatea pare să dispară?“

■ „Mulţi părinţi, mărturiseşte un psiholog, nu mai reuşesc să facă faţă tulburărilor de comportament, de eşec şcolar. Îşi închipuie că odrasla lor suferă de tulburări psihice. Dar, în nouă cazuri din zece, ei sînt cei cu care trebuie să lucrăm: sînt pur şi simplu pierduţi şi nu mai ştiu să-şi educe copiii.“

■ „În marea majoritate a căminelor, ambii părinţi lucrează. Cînd copilul se întoarce de la şcoală, e singur. În sfîrşit, nu tocmai singur: prietenii lui sînt televizorul, calculatorul, consola video, iPodul. Nici un contact uman, doar imagini şi sunete, pe care le manevrează cum vrea. Ce autoritate întîlneşte el care să îl ajute să se formeze şi nu să aleagă doar ce-i place?“

■ „Echipa pedagogică le-a pus întrebări adolescenţilor: de ce au ei impresia că nu sînt respectaţi? Răspuns: a le cere să tacă sau să-şi dea jos şapca este un «atac la persoană».“

Corectitudinea morală este o carte care îşi propune să destrame prejudecăţi, să încalce tabuuri, să întrerupă monotonia clişeelor comode. O carte care ar trebui să stîrnească dezbateri, să însufleţească orice sistem de învăţămînt obosit de reforme heirupiste, aşa cum credeam că este doar cel românesc, dar cum tinde să fie, pare-se, cel planetar. S-ar zice că, din acest punct de vedere, „integrarea europeană“ ne-a ieşit mai bine decît speram.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

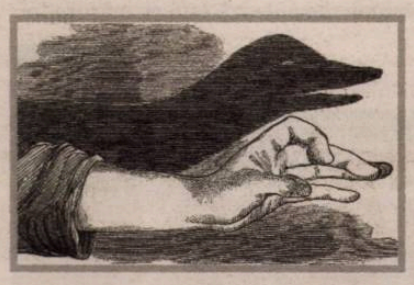

Iaromira POPOVICI

bazar

Planuri

Am descoperit, cu vîrsta, că fac parte din categoria celor cărora mai mult le place să facă planuri, decît să performeze acţiunile plănuite în sine. Cred că povestea asta i se datorează tatălui meu, care construia utopii în familie: trăiam cu toţii într-o lume imaginară, în paralel cu oribila lume comunistă – pe care, datorită tocmai acestor utopii, nu o percepeam ca atare.

De fapt, ne străduiam să o percepem cît de puţin (chiar deloc nu se putea, ar fi o exagerare). Utopia în care trăiam presupunea, în mare, următoarele: toţi oamenii sînt egali, nimeni nu are dreptul să-i impună altuia ceva ce lui însuşi nu-i place, toţi trebuie să se tolereze între ei cu bune şi rele; toată bună samariteană – la ea veneau tot soiul de persoane cu dizabilităţi, în special psihice (în limbaj politic incorect, aş spune nebune – prietene de familie şi chiar din familie), pe care le omenea, le hrănea, stătea de vorbă cu ele. Ele erau ciudate, uneori vorbeau urît (de acolo am auzit primele „porcării“), dar erau oameni, ca şi noi, şi trebuiau tratate ca atare. Singura diferenţă era boala, care nu era vina lor.

Cu o asemenea educaţie, pe de o parte utopică, pe de alta hipertolerantă, lumea din jur a fost destul de greu de acceptat. Nu toate feţele ei, ci cele utilitare, de fapt esenţiale: cîştigarea pîinii celei de toate zilele şi alegerea partenerului de viaţă. Altfel, faţetele mai plăcute şi mai uşoare – precum socializarea – le acopeream perfect, cu soluţii ingenioase.

Soluţii... nonprofit, ca să nu spun falimentare.

lumea se iubeşte şi e fericită; iar banii vin, printr-o rentă, pe geam, o dată pe lună (evident că exact suma de care ai nevoie).

Vă puteţi imagina că, posesoare a unei asemenea educaţii, a fost destul de greu să-i găsesc vreun echivalent în lumea reală, sau să mă adaptez la „aspectele“ acesteia mai... colţuroase. Mai ales că restul copilăriei l-am petrecut la bunici, de unde am înţeles că oamenii de vîrsta a treia nu sînt în nici un fel mai prejos ca cei de alte vîrste – în ciuda modului agresiv şi nepoliticos în care erau trataţi în viaţa publică de atunci (de genul „Te caută moartea peacasă...“). În plus, bunica mea era şi o

În ce priveşte cîştigarea pîinii, am ales mereu soluţii... nonprofit, ca să nu spun falimentare. În ce priveşte partenerul – am ales unul care se potrivea cu mine cel puţin într-o privinţă: şi anume, desigur, facerea planurilor. Zona utopică...

Am ales pe cineva care m-a „luat“ (cel puţin în perioada de început) la aprecierea lumii nu în imediat, ci în viitorul ei posibil. Astfel, trăiam nu o realitate, ci o multitudine de realităţi, toate posibile, fără a fi obligaţi să optăm pentru una anume. Pentru partenerul de atunci, nimic nu părea imposibil. Orice voiam părea posibil. Îmi oferea luna de pe cer, în versiunea feliată şi bine porţionată pe zile.

Am plecat de-acasă cu respectivul partener, într-o cameră minusculă, *cu* şi *cît* un mare pat, cu toate suprapuse peste el, unde am continuat să facem planuri. Vorbeam şi visam ore întregi, imaginîndu-ne soluţii alternative şi depănînd poveşti (aşa cum numai cu colega mea Paula, din liceu, mai făceam după ore, zilnic, la cofetăria Casata de atunci).

Perioada planurilor a fost cea mai frumoasă din viaţa mea. Nici una din cele reale, care i-au urmat, nu s-a comparat cu ea. A venit, din păcate, un moment în care, alături de acelaşi partener, a trebuit să facem ca planurile să devină realitate. El credea că aşa vreau eu; eu, de fapt, voiam doar să visez şi să fac planuri...

Aşa ne-am trezit în lumea reală, căreia i-am făcut faţă cum am putut, nu întotdeauna fericit.

Mi-am adus aminte de asta pentru că, acum fiind din nou într-o perioadă dificilă, ne-am apucat, iarăşi, să facem planuri. Am descoperit, iarăşi, voluptatea de a face planuri. „Sport“ la care acelaşi partener se dovedeşte, în continuare, mai bun decît mine. Fiind mai utopic şi crezînd într-un soi de bine... absolut, în care eu una, uneori, cu cinism, uit să mai cred...

Dar mergem înainte, trăind şi plănuind... Bucurîndu-ne, adeseori, de imagini şi realităţi posibile şi fantastice...

Selma IUSUF

legende urbane

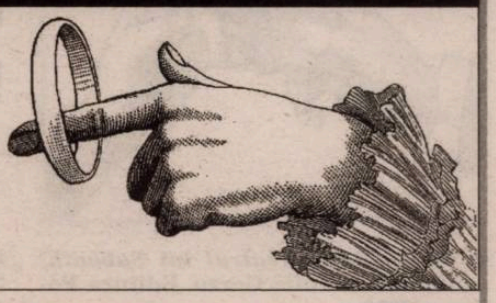

Două întîmplări

În duminica de Paşti, puţin înainte de prînzişor, oraşul era gol. Prin Romană, terasele de la McDonald's şi de la KFC erau însă aproape pline de adolescenţii scăpaţi în soare, zburdînd liberi printre chiftele şi aripioare, după corvoada drobului şi a fripturii de miel la care strîmbaseră din nas. Rare maşinile, taxiuri – ioc. Nimic. Colţurile de stradă, galbene de atîtea maşini în aşteptare într-o zi normală, respirau aerisite. La telefon n-aveai şansă să găseşti o maşină, aplicaţiile mobile se împotmoleau leneşe.

În colţul din Amzei, unde am ajuns, după o lungă căutare, s-a ivit licărind a speranţă o pată galbenă. Un taxi. Gol. I-am făcut semn, omul a oprit, iar alături de noi a apărut fachireşte, de niciunde, o doamnă trecută bine de tinereţi. N-aveam absolut nici un chef să mă îmbrîncesc cu o cucoană respectabilă pentru un Pelican, dar nici să-i cedez locul parcă nu-mi venea. Noroc că doamna, care văzuse prea bine că taxiul a oprit la semnele noastre disperate, întreabă dacă nu cumva sîntem atît de drăguţi încît să împărţim drumul. Ea mergea undeva în Rosetti, noi mai departe, pe acelaşi drum – de ce nu?

Ne-am urcat în maşină. Doamna în faţă, lîngă şofer, noi în spate. „Mulţumesc“, zice, întorcînd jumătate de figură ridată, cu jumătate de nas rasat, o ureche lungită de un cercel greu, de agată sau onix, prins în marcasite, şi un ochi puternic rimelat şi încercuit cu khol. „Nu aveţi pentru ce“, zic, încercînd să-mi imaginez ambele jumătăţi ale feţei lipite cum se cuvine, exerciţiu din care mi-a ieşit o figură de care probabil că s-ar fi îndrăgostit Man Ray. „Azi sîntem cu toţii mai buni“, risc eu cu seriozitate. Întoarce jumătatea aia fabuloasă de faţă spre mine, zîmbeşte amabil, ascultă la fel de amabil remarca taximetristului, care a pomenit cum a cărat toată noaptea de Paşti „tineri care şi-au rupt capul prin cluburi“, şi, cu toată condescendenţa, participă de nevoie şi din bună creştere la conversaţie: „A ieşit scandal în noaptea de Înviere la Biserica Amzei“, zice. „Se pare că unii au furat din buzunarele oamenilor. Au ţipat, au strigat, a venit Poliţia, s-au înjurat. Iar apoi cineva, ştiţi cum e – insulta supremă – a ţipat «Comuniştilor!»“, încheie doamna povestirea, fix cînd şoferul frîna în rondul de la Rosetti. „Da, mulţumesc încă o dată“, spune şi îmi întinde o hîrtie de 10 lei. Nu ştiu cum se face că pe doamna de o eleganţă desăvîrşită şi manierе aşijderea n-a ajutat-o contextul, sau poate felul în care a întins hîrtia prinsă între arătătorul şi mijlociul încununate cu bonete roşu carmin de ojă lucioasă. Simţeam – poate exagerat – că-mi face o favoare. Mă numeam Suzzette şi aveam joia liberă să ies la plimbare în Cişmigiu, la întîlnire cu ordonanţele ofiţerilor. „Nu, nu“, am zis, „nici vorbă, vă rog.“ Doamna a insistat şi pînă la urmă a lăsat banii lîngă piciorul taximetristului, bucuria omului, să fie primit.

Cîteva ore mai tîrziu, dădeam a ieşi din casă şi moşmondeam ceva la uşa din stradă. Aud un mormăit, întorc capul – era homelesul nostru. Un domn înalt, cu părul alb, dar îngălbenit, nu-i cunosc încă istoria, dar o să-l întreb odată şi odată. Lumea îl ajută cu ceva bani şi mîncare, iar el caută în gunoaie. O face fără grabă, aşezat, pune toate secretele ascunse şi nefolosurile altora pe căprării, în plase, iar apoi, ce nu-i trebuie ajunge din nou la coş. A mormăit ceva neinteligibil, ziceam. Era prima oară cînd mi se adresa. „Poftim?“ Îl întreb încercînd să ghicesc ce l-o fi făcut să-mi spună ceva pentru prima oară. Tace puţin, se uită la mine şi mă întreabă şovăitor: „... A înviat... sau?“ „Aaaaa“, zic, şi aproape că urlu, deşi omul nu-i surd: „Adevărat a înviat!!“ El, bietul, îmi oferise o scăpare. De unde să ştie, poate eram atee, o agnostică neliniştită, o musulmană, o nebună. Mi-a dat răgaz să răsuflu şi mi-a urat în acelaşi timp. Aşa, el s-a liniştit că eu cred, iar eu cred că mă crede. Un soi de *win-win,* de data asta, cum ar veni.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

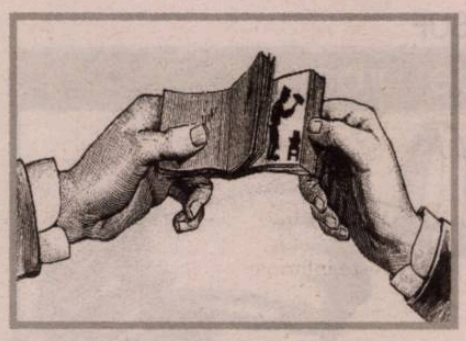

Marius CHIVU

feedbook

Indecenţa umană

● **Philip Roth, *Teatrul lui Sabbath*, traducere de Iulia Gorzo, Editura Polirom, 2013.**

Am citit suficient din/despre opera lui Roth încît să (aveţi încredere în mine cînd) spun că *Teatrul lui Sabbath* este una dintre cele două-trei capodopere pe care le-a scris în lunga şi prodigioasa-i carieră. Aş fi putut umple această pagină numai cu frazele pline de entuziasm ale criticilor americani, scoase din recenziile de întîmpinare de la momentul apariţiei cărţii, în 1995, cînd romanul a primit şi National Book Award (al doilea din cariera scriitorului), sau din volumele de eseuri critice, fraze pe care le-aş fi putut chiar grupa după zonele de interes hermeneutic sau după asemănările descrierilor (*„hilariously serious about life and death“* – Frank Kermode *vs „hysterical humorous about sex and death“* – John Freeman). În schimb, mă voi rezuma, pentru început, la încercarea de a descrie scenele pe care Mickey Sabbath îşi joacă propria existenţă, dar şi a celorlalţi din distribuţia vieţii sale, cu toate dramele vizibile şi ascunse, acceptate sau ignorate, din prezent şi din trecut – romanul fiind expunerea & zbaterea plină de adevăr, de-a lungul a peste 500 de pagini şi cu laitmotive din Shakespeare, Flaubert şi din jazz, a mai multor destine făcute praf.

Morris „Mickey“ Sabbath este un fost păpuşar sexagenar, suferind de osteoartrită progresivă, care s-a bucurat de o relativă faimă în mediile artistice undergound din anii '50, dar care, în urma unui scandal sexual petrecut în mediul universitar, s-a văzut nevoit să-şi încheie cariera prematur şi deloc onorabil. Retras undeva în nord, într-un orăşel de munte, alături de Roseanne, cea de-a doua lui soţie, o alcoolică înscrisă într-un program de reabilitare, cinicul şi virilul Sabbath îşi construieşte o viaţă sexuală paralelă, alături de Drenka, soţia croată a unui patron de pensiune, care descoperă, graţie lui Sabbath, dar şi alături de alţi bărbaţi, deliciile explorării sexuale extraconjugale la vîrsta a doua. Moartea pe neaşteptate a Drenkăi, în urma unui cancer evoluat rapid, îl lasă pe Sabbath neconsolat şi debusolat; mai mult, îl umple de furie şi disperare şi-l aruncă în ceea ce pare a fi un moment de criză, în care-şi reevaluează propria existenţă, dar mai ales morţile celor din jurul lui, care-i anunţă şi cheamă propria moarte. Una după alta, înaintînd în trecut, aflăm toate poveştile celor implicaţi în viaţa lui Sabbath, un adevărat carusel de morţi premature, absurde, voluntare sau doar inevitabile, învîrtit în jurul figurii paterne a amantului păpuşar. Ignorată de Sabbath şi, în cele din urmă, internată într-o clinică de dezalcoolizare, Roseanne trebuie să-şi confrunte pînă la capăt relaţia cu tatăl sinucigaş, asupra căruia planează suspiciunile unei presiuni incestuoase. Prima soţie a lui Sabbath, Nikki, dispărută fără a i se găsi cadavrul, în urmă cu 30 de ani, pe cînd Sabbath îşi începea în secret aventura extraconjugală cu Roseanne, crescuse fără tată şi nu depăşise cu adevărat niciodată moartea mamei sale – episodul în care Nikki prelungeşte momentul incinerării mamei, pe care o îmbălsămează, sfîrşind prin a-i nega moartea şi a-i vorbi ca unei fiinţe vii, este unul dintre cele mai frisonante episoade din acest roman care, altfel, abundă în scene grotesc-morbide. Un alt personaj care refuză dispariţia cuiva drag este chiar mama lui Sabbath, complet destabilizată de moartea, în războiul contra Japoniei, a fiului cel mare, Morty (fericit beneficiul involuntar al traducerii româneşti, căci numele lui e folosit şi menţionat peste tot în forma prescurtată Mort). De altfel, moartea fratelui său cel mare ni-l dezvăluie pe Sabbath însuşi neconsolat, plin de resentimente profunde – ura fiind, în cele din urmă, raţiunea existenţei sale. Printre aceste morţi se strecoară şi episoade sexuale, mai mult sau mai puţin perverse, dar niciodată lipsite de latura comică. Mai întîi, arestarea şi condamnarea pentru huliganism şi obscenitate a tînărului Sabbath, care dezvelise, în mijlocul unui act artistic stradal, sînul unei fete; apoi şi scandalul provocat de găsirea unei casete cu înregistrarea unei partide de sex telefonic dintre Sabbath şi una din studentele lui. În fine, morţii Drenkăi îi urmează moartea lui Lincoln, fostul său impresar, prilej pentru vizita lui Sabbath, după foarte mulţi ani, la New York, iar de acolo – în orăşelul de pe malul mării unde se afla îngropată familia sa şi unde Sabbath îşi plănuieşte sinuciderea, cumpărîndu-şi un loc de veci cît mai aproape de ai lui. (De altfel, Roth a mărturisit, într-un interviu, că impulsul de a scrie acest roman i-a venit pe vremea cînd îşi căuta el însuşi un loc de veci, la puţin timp după moartea, în urma unui cancer, a amantei sale, Janet Honhouse; multe dintre elementele biografice ale acestui roman putînd fi aflate din excelenta monografie *Roth Unbound. A Writer and his Books*, publicată anul trecut de Claudia Roth Pierpont – doar coincidenţă de nume.) Acestei suite de morţi din trecut şi din prezent viaţa îi opune întîlnirea neaşteptată cu un verişor centagenar, despre care Sabbath nu ştia că mai trăieşte şi la care descoperă... Dar am povestit şi-aşa prea mult.

Nu doar existenţialismul elegiac sau comicul enorm al morbidului, inclusiv în latura lui sexuală, sînt prezente aici în cea mai bună exprimare stilistică posibilă, dar toate temele şi obsesiile lui Roth – legate de arbitrariul şi inconturnabilul morţii sau de incoerenţa şi absurditatea vieţii, lipsa lui Dumnezeu, precaritatea condiţiei şi indecenţa naturii umane – toate apar în sute de formulări memorabile în această carte din pulpana căreia, ca să mă exprim aşa, s-au ivit toate micile sale romane din anii 2000: *Indignare, Umilire, Fantoma iese din scenă* sau *Povestea lui Orişicine* (toate traduse şi în curs de reeditare la Polirom). Aş putea spune la fiecare ce anume a luat din *Teatrul lui Sabbath*, dar mă opresc asupra constatării că Roth se ia aici la trîntă, prin vocea lui Sabbath, cu toţi şi cu toate: religia şi evreitatea (deşi mai puţin decît în altele), modernitatea, războiul, politica şi corectitudinea politică, presa, monogamia, consumerismul ş.a. Scandalosul şi insaţiabilul, aventurierul şi primitivul, amoralul şi mizantropul, „realistul feroce“ lipsit de scrupule, Sabbath este vocea plină de dispreţ faţă de toţi şi toate, este un strigăt împotriva lumii, a vieţii şi a morţii, cărora le opune supravieţuirea prin sex („cea mai însemnată din extravaganţele noastre“), singurul instinct ce poate face suportabilă viaţa şi poate înfrunta moartea. După cum l-a definit Kundera, *„Roth is a great historian of modern eroticism... He speaks of sexuality that questions itself; it is still hedonism, but it is problematic, wounded, ironic hedonism. His is the uncommon union of confession and irony. Infinitely vulnerable in his sincerity and infinitely elusive in his irony.“* Am dat citatul în engleză făcînd astfel trecerea înspre cealaltă mare calitate a acestei cărţi, şi anume traducerea excelentă a Iuliei Gorzo. Am citit romanul şi în original, şi pot spune că această versiune românească este pe măsura lui.

„...Frenezia orgasmului lui Nikki, zbaterea, scîncetele, gemetele sonore, privirea opacă fixată în tavan, unghiile înfipte adînc în scalpul lui, totul părea o experienţă la limita suportabilului, din care risca să nu-şi mai revină niciodată. Orgasmul lui Nikki era convulsiv, de parc-ar fi jupuit-o cineva. Pe de altă parte, cel al Roseannei trebuia fugărit aşa cum fugăresc hăitaşii vulpea, cu ea însăşi în rolul vînătorului de vulpi însetat de sînge. Orgasmul Roseannei cerea un mare efort din partea ei, o năvală spectaculoasă la vedere. Roseanna trebuia să înfrîngă ceva care-i opunea rezistenţă şi care lupta pentru o cauză complet diferită – orgasmul nu era un eveniment natural, ci o ciudăţenie atît de rară, încît se cerea moşită îndelung. La ea juisarea avea o dimensiune eroică, plină de suspans. Niciodată nu puteai fi sigur pînă-n ultima clipă dacă avea să reuşească sau dacă tu, personal, aveai să te poţi ţine tare fără să faci infarct. Începuse să se întrebe dacă nu cumva efortul ei era pe undeva exagerat şi prefăcut, ca atunci cînd un adult joacă şah cu un copil şi se preface că stă în cumpănă la fiecare mutare a copilului. Ceva era putred, foarte putred. Apoi însă, cînd aproape că nu mai sperai, reuşea, termina, îşi prindea prada, călărindu-l, cu întreaga fiinţă condensată înăuntrul sexului ei. Pînă la urmă ajunsese să aibă senzaţia că nici nu era nevoie de el acolo. Ar fi putut fi una dintre marionetele alea de pe vremuri, cu un penis lung de lemn. Nu era nevoie să fie acolo – aşa că nici n-a mai fost. Cu Drenka era ca şi cum ai fi aruncat o pietricică într-un lac. Intrai în el, iar undele se desfăşurau sinuos dinspre punctul central spre margini, pînă cînd întregul lac se unduia şi palpita de lumină. De fiecare dată cînd se opreau în ziua sau în seara respectivă, se opreau pentru că Sabbath nu doar că-şi atinsese limitele rezistenţei, ci le şi depăşise riscant de mult pentru un grăsan de peste cincizeci de ani. «La tine orgasmul e o industrie», îi spusese el. «Eşti o fabrică.» «Ştii ce vreau data viitoare cînd ţi se scoală? Vreau să mi-o bagi adînc de tot» îi spusese ea. «Şi dup-aia?» «Dup-aia să mă întorci pe dos în jurul pulii. Aşa cum scoţi o mănuşă trăgînd-o de margine.»“

PUBLICITATE

Claudia TOIA

Marketingul digital, viitorul cărţii

La începutul lunii aprilie, a avut loc a 43-a ediţie a renumitului tîrg de carte London Book Fair. Cum tîrgul nu este deschis publicului larg, nu m-am ciocnit de familii plictisite, păşind agale printre standuri, ochind cărţi la superofertă; m-am lovit mai degrabă de un amalgam de editori şi agenţi, cu jachete pestriţe şi ochelari cu ramă groasă. Îi vezi sorbind vin şi discutînd afaceri, încercînd să-şi promoveze oferta, vorbindu-ţi, într-o limbă de lemn, despre listele de noi achiziţii. În spatele lor, strălucesc panouri LED ce înfăţişează noile bestseller-uri şi apariţii editoriale semnate de Sheryl Sandberg, Terry Pratchett sau Neil Gaiman. La etaj, la cîteva sute de mese, mai ceva ca la *speed-dating*, agenţii literari stau de vorbă cu oameni de afaceri străini – chinezi, arabi, indieni –, în încercarea de a vinde şi de a cumpăra drepturi de autor.

Cum fiecare ediţie este dedicată unei naţiuni, anul acesta marea sărbătorită a fost Coreea şi literatura sa tînără. Ca piaţă editorială, Coreea nu este foarte dezvoltată, are alte forme de entertainment, în special digitale, care depăşesc cu mult cititul ca formă de petrecere a timpului liber. Într-o ţară în care populaţia are wi-fi gratis la metrou, telefoane Samsung şi K-pop, întrebarea se pune cum poate cititul să facă competiţie unei oferte atît de variate de divertisment digital.

Desigur, aceasta a fost, ca şi în alţi ani, întrebarea centrală a tîrgului de carte, care, printr-o serie de conferinţe şi seminare, a încercat să aducă în centrul atenţiei o problemă mai veche, şi anume moartea printului şi impunerea digitalului. Deşi poate fi considerat un subiect deja arhidezbătut, lupta nu se poartă, cum multă lume ar crede, între ePub (format digital) şi cartea fizică. Toate editurile au abordat formatul audio sau eBook, avînd echipe întregi de oameni ce lucrează exclusiv pe platforme digitale – şi totuşi, vînzările sînt cu mult în urma altor industrii creative. Din păcate, cititul, ca experienţă individuală, duce o luptă multiplă, aflîndu-se în competiţie directă cu alte forme de divertisment colectiv: muzică, Internet, filme şi jocuri video.

Pentru a reuşi în această lume, calitatea şi creativitatea campaniilor de marketing sînt esenţiale. Ca orice altă formă de divertisment, şi cărţile reprezintă o afacere, şi pentru a vinde este necesar un efort suplimentar din partea editurilor. Avînd în vedere competiţia acerbă pe scena culturală, nu este îndeajuns ca, odată publicată o carte, să se organizeze o lansare şi eventual să se printeze şi un poster. Editurile încep să recunoască importanţa promovării unui produs cultural ce necesită o strategie de promovare susţinută în cadrul reţelelor online, pentru a atrage noi segmente de cititori. De exemplu, angrenarea comunităţilor de pe YouTube, Facebook şi Twitter, dezvoltarea campaniilor de marketing şi PR-ul alternativ, investirea într-un design interesant, contactarea liderilor cu influenţă în anumite comunităţi – toate sînt metode relativ noi şi cumva necompatibile cu cercurile elitiste în care se învîrt agenţii şi editorii literari. Marile edituri din lume, Penguin Random House, HarperCollins, Pearson şi altele, au îmbrăţişat deja aceste forme de promovare a brandului şi a produselor proprii şi s-au bucurat de rezultate foarte bune. Cu toate acestea, o mare parte din lumea editorială este încă în perioada de negare, ignorînd furtuna digitală din jurul său şi refuzînd să accepte schimbarea.

Poate şi de aceea, *self-publishing*-ul, acţiunea de a-ţi publica singur cartea, ca autor, de obicei în format digital, a căpătat deja amploare. Avantajele sînt nenumărate: autorii primesc pînă la 70% din preţul de pe Amazon al cărţilor, au libertate totală cînd vine vorba de marketing, publicitate şi evenimente, şi nu trebuie să accepte designuri clişeice pentru postere şi coperte. Succesul acestui model nou a ajutat lumea editorială să se schimbe încet, luînd exemplul caselor de discuri ce publică trupe care deja s-au afirmat prin eforturi proprii, în loc să caute, să formeze şi să promoveze talente încă necunoscute. Avantajul reţelelor de *social media* constă în exprimarea democratică şi în metodele de captivare virale, care se pot pune în practică fără a accesa fonduri şi resurse astronomice. Creativitatea şi curajul stau la baza noilor metode creative de marketing şi PR cultural, care, odată înţelese şi bine aplicate, depăşesc cu mult rezultatele metodelor de promovare tradiţionale. La London Book Fair s-a insistat pe dezvoltarea abilităţilor digitale şi a recrutării tinerilor cu pontenţial creativ, precum şi a restructurării lumii editoriale pentru a introduce mai multă flexibilitate şi cunoştinţe de *social media*. Într-un final, pentru a supravieţui, editurile trebuie să investească timp şi efort în crearea unei identităţi de brand şi a unei conexiuni cu cititorii; un rezultat care nu se poate obţine decît printr-o coborîre voită de pe piedestalul cultural şi o implicare activă în universul pestriţ al platformelor digitale.

În ceea ce priveşte prezenţa şi eforturile de promovare a României la acest tîrg, activităţile ICR Londra au avut drept tematică reafirmarea figurii istorice a lui Constantin Brâncoveanu. Invitatul de onoare din acest an a fost Nicolae Manolescu care, alături de Varujan Vosganian, a analizat importanţa iniţiativei de succes a Editurii Plymouth University Press de a traduce 20 de opere canonice româneşti, în limba engleză. Un alt eveniment central a fost introducerea pentru prima dată a cărţilor scrise în limba română pe piaţa din Londra. Lansarea acestei iniţiative a avut loc în cadrul librăriei European Bookshop, o mică enclavă internaţională plasată în centrul urbei, la două minute de faimosul Piccadilly Circus. De acum, românii din Marea Britanie, precum şi cei interesaţi de limba şi literatura română vor avea ocazia să cumpere cărţi şcolare şi de literatură, în cadrul acestei librării europene.

Un alt eveniment notabil din agenda ICR a fost discuţia dintre Ioana Pârvulescu, Marica Bodrozic (Germania) şi Katri Lipson (Finlanda), trei scriitoare care se numără printre cîştigătorii prestigiosului Premiu pentru Literatură al Uniunii Europene, acordat anul trecut. Autoarele au fost însoţite de jurnalista BBC Rosie Goldsmith, cunoscută pentru sprijinul oferit literaturii contemporane şi pentru eforturile sale de a promova scriitori cît mai diverşi, nu doar englezi. Aceasta s-a arătat în mod special interesată de experienţa şi expresia unei vieţi artistice trăite în timpuri potrivnice.

Printre invitaţii ICR din acest an s-au mai numărat Alistair Ian Blyth, unul dintre cei mai prolifici traducători de carte românească în limba engleză, şi Mihai Mitrică, directorul Asociaţiei Editorilor din România. Cum totul e bine cînd se termină cu muzică, discuţiile despre piaţa de carte românească şi eforturile de promovare a literaturii noastre au fost încheiate cu un recital de caval şi cobză al grupului Trei Parale.

Ca orice altă formă de divertisment, şi cărţile reprezintă o afacere.

***Claudia Toia** a studiat literatura engleză la University College din Londra, iar în prezent face un internship la BBC.*

anti nostalgia

Confiscarea tradiţiei

„Din aceste informaţii s-a evidenţiat în cursul săptămînii programul partidului comunist pentru sărbătorirea zilei de 1 Mai din care s-au interceptat următoarele acţiuni: a) Comuniştii să se introducă în sala de întrunire convocată de instituţia Muncă şi voie bună, pentru a striga lozincile în spiritul comunist şi a face propagandă contra social-democraţilor înscrişi în Frontul Renaşterii Naţionale, demascîndu-i că au trădat interesele muncitorilor. b) Să formeze grupuri de muncitori textilişti şi metalurgişti din fabricile existente în Capitală, în special de la CFR, Pirotehnica armatei, Arsenalul armatei, STB şi regia CAM, care să meargă în după-amiaza zilei de 1 Mai pentru serbare cîmpenească în pădurea Băneasa, Pantelimon, Grădiştea, în comuna Militari şi prin grădinile din Bucureştii Noi unde oratorii să ţină cuvîntări ocazionale în spiritul comunist. c) Grupuri de comunişti să fie răspîndite în cartierele muncitoreşti pentru şablonarea pe zidurile clădirilor şi gardurile fabricilor prin afişarea bileţelelor gumate cu următoarele lozinci comuniste: Jos războiul imperialist, Jos dictatura română, Vrem pace, Vrem sindicate libere, Vrem front unic, Jos munca forţată, Vrem amnistie politică pentru muncitori, Trăiască Uniunea Sovietică, Vrem desfiinţarea averilor mănăstireşti şi boiereşti ş.a. d) S-a hotărît ca revista *Scînteia*, organul central al Partidului Comunist, să apară în număr festiv pentru ziua de 1 Mai, împreună cu un manifest adresat către muncitorime consacrat acestei zile. În revista *Scînteia* se vor scrie nemulţumirile existente în fabrici culese prin ancheta făcută de comunişti în rîndurile muncitorilor din aceste întreprinderi. e) Grupuri mici de comunişti vor fi postate pe străzi în diferitele puncte pe unde se vor scurge reprezentanţii breslelor la sala de întrunire şi la grădina unde se va face serbarea cîmpenească pentru a striga lozincile comuniste în vederea acestei zile."

21 aprilie 1940, din Raportul Prefecturii Poliţiei Capitalei, în *23 August 1944*, vol. I, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1985

craii de burta veche

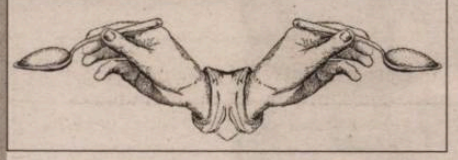

Sote de miel Félicia

Félicia gătea foarte bine. Specialitatea ei erau mîncărurile înăbuşite, ca soteul de miel, tocana de vită sau viţelul Berry. Pentru Jévard şi Bruno a ales prima variantă. Aşteptau să fie serviţi, aşezaţi unul în faţa celuilalt, şi îşi făceau poftă cu un roze de Var. „Cred că acum nu mai eziţi: te bagi?" „Mi-ar plăcea să ştiu în ce!" „O să afli..." Félicia a apărut, purtînd o oală masivă din fontă. O mireasmă plăcută, condimentată şi grea, a umplut încăperea. Jévard a holbat ochii de plăcere: „Félicia, eşti menită să faci fericit un bărbat sau chiar doi!" Şi-a pus primul în farfurie, cu generozitate. A anunţat că amînă discuţia pentru mai tîrziu şi a început să înfulece, fără nici o jenă. Bruno l-a imitat. Soteul de miel părea că-l face pe Jévard să viseze. După ce a golit farfuria, şi-a trîntit coatele pe masă, şi-a sprijinit faţa în mîini, l-a privit pe Bruno şi a spus: „Ştii ce însemna un seif pentru tatăl tău? Graalul. Fiecare cu religia care i se potriveşte. Cea a lui *père* Lortail era casa de bani."

Comisarul gurmand Jévard este eroul romanului *Sa Majesté le Flic* (1976), scris de Jean Laborde sub pseudonimul Raf Vallet.

Degresaţi şi tăiaţi în bucăţi 1,5 kg de miel: spată şi gît, părţi egale. Rumeniţi carnea în 30 gr de unt, săraţi şi piperaţi. Puneţi apoi bucăţile de miel într-un vas încăpător din fontă, presăraţi deasupra o lingură de făină, adăugaţi 100 ml de Madera, 300 ml de supă, 2 rămurele de cimbru, 1 frunză de dafin, 2 frunze de ţelină şi 5 fire de pătrunjel. Acoperiţi şi lăsaţi la foc mic 30 de minute. Adăugaţi 300 gr de momiţe de miel şi 250 gr de ciuperci, trase mai înainte în unt, şi fierbeţi încă 20 de minute. Îngroşaţi sosul cu o ceaşcă de smîntînă şi un gălbenuş de ou.

Amicul Dejun

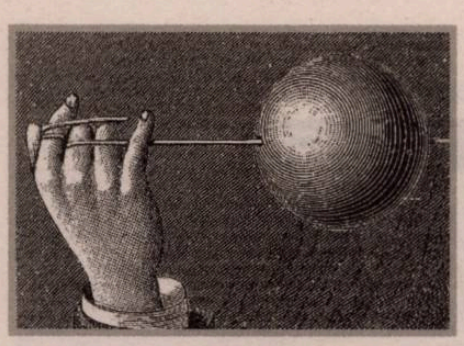

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Cuvinte (şi idei) naşpa

■ După o lege care interzice folosirea limbajului vulgar în presă, Rusia adoptă acum o lege care sancţionează folosirea cuvintelor indecente în cadrul manifestărilor publice. Legea vizează spectacolele de teatru şi operă, filmele şi orice formă de performance. *The Guardian* anunţă că, după ce legea va intra în vigoare, numeroase spectacole după piese clasice nu vor mai putea fi jucate decît dacă pe afiş apare avertizarea „limbaj explicit". Şi DVD-urile cu filme, cărţile şi CD-urile vor trebui să aibă aceste avertismente marcate pe copertă, dacă în înregistrări apar cuvinte vulgare. Dar ce impact real ar putea avea această lege în ţara lui Dostoievski, cel care susţinea că ruşii pot să exprime toată gama de sentimente printr-un sigur cuvînt: cel care desemnează organul sexual masculin?

Oare dacă sute de artişti, scriitori, muzicieni s-ar întîlni, într-o bună dimineaţă, într-o piaţă publică, şi ar arăta puterii de la Moscova degetul mijlociu, autorii legii vor pricepe?

Una dintre problemele legii constă în faptul că nu e explicat clar ce anume înseamnă limbaj indecent. Legea nu conţine un şir de cuvinte vulgare care să fie interzise. În schimb, se precizează că sînt sancţionate, după consultarea unui grup de experţi independenţi, „cuvintele şi frazele" care „nu respectă normele limbii literare moderne". Nu e clar nici dacă, în înţelesul legii, o operă în care eventualele cuvinte obscene sînt cenzurate printr-un *beep* e acceptabilă. Legea impune amenzi între 2500 de ruble pentru persoane fizice (50 de euro), pînă la 100.000 de ruble (2000 de euro) pentru companii, dar sancţiunea poate merge pînă la suspendarea dreptului de a difuza opera respectivă.

Înduioşătoare grija asta a guvernului de la Moscova pentru morala publică. E un fel de ochi pentru ochi, dinte pentru dinte, aplicat la nivelul comunităţii: criticilor regimului, prigoniţi, oricum, căci mai mereu sînt săltaţi de la mitingurile anti-Putin, le este luat acum şi dreptul la liberă exprimare, garantat (chiar şi) de Constituţia Federaţiei Ruse. Pentru putere, această nouă lege care instituie cenzura e un instrument util pentru a mai tempera vocile critice: într-adevăr, pe scenă, în săli de concerte, pe stadioane sau în cărţi au apărut, pînă acum, tot felul de referiri critice întărite de cîte-o formulare explicită. N-o să se mai poată. Probabil că „rusa literară modernă" o să semene cu limba literară din era sovietică: aluzivă şi plină de şopîrle. Din fericire, cititorii şi spectatorii mai vîrstnici au deja exerciţiul decriptării, iar artiştii vor trebui doar să-şi amintească

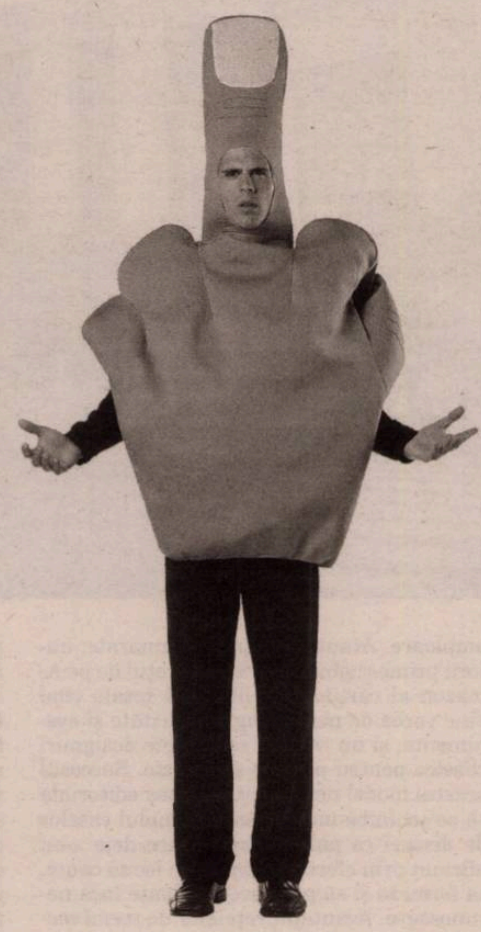

cum funcţionează gimnastica asta a cuvintelor. Cei mai tineri, care n-au apucat vremurile cenzurii explicite, vor învăţa arta de a spune multe cu un singur cuvînt.

Altminteri, probabil că singurul răspuns la această lege ar fi un protest mut. Oare dacă sute de artişti, scriitori, muzicieni s-ar întîlni, într-o bună dimineaţă, într-o piaţă publică, şi ar arăta puterii de la Moscova degetul mijlociu, autorii legii vor pricepe?

■ Andrei Kurkov s-a născut în Rusia, dar trăieşte, din copilărie, la Kiev, în Ucraina. Cărţile sale nu sînt publicate la editurile ruseşti, dar ele apar, totuşi, în librării, fiind preluate de marile lanţuri de difuzare. Recent, cartea sa *Ultima iubire a preşedintelui*, apărută în 2008, a fost interzisă în Rusia. Compania care îi difuzează cărţile pe teritoriul Rusiei a fost notificată că, pentru a primi aprobarea de difuzare, trebuie să se adreseze Oficiului Naţional pentru Carte şi Comunicare în Masă şi să solicite o expertiză cu privire la prezenţa unor eventuale forme de extremism sau alte ameninţări la adresa securităţii naţionale. În carte e vorba, printre altele, despre Ucraina din timpul URSS, despre relaţia cu puterea, despre raporturile centru & periferie. Povestea de iubire nici nu mai contează pentru cenzori – fundalul e mult mai relevant. Mai mult ca sigur, vor considera că autorul are cine ştie ce gînduri dubioase. Şi vor confirma interzicerea cărţii în Rusia. Într-o ţară care-şi pune la bătaie securitatea naţională prin fel de fel de şicane şi intervenţii militare în statele vecine, cărţile sînt considerate periculoase. ■ ■ ■

PUBLICITATE

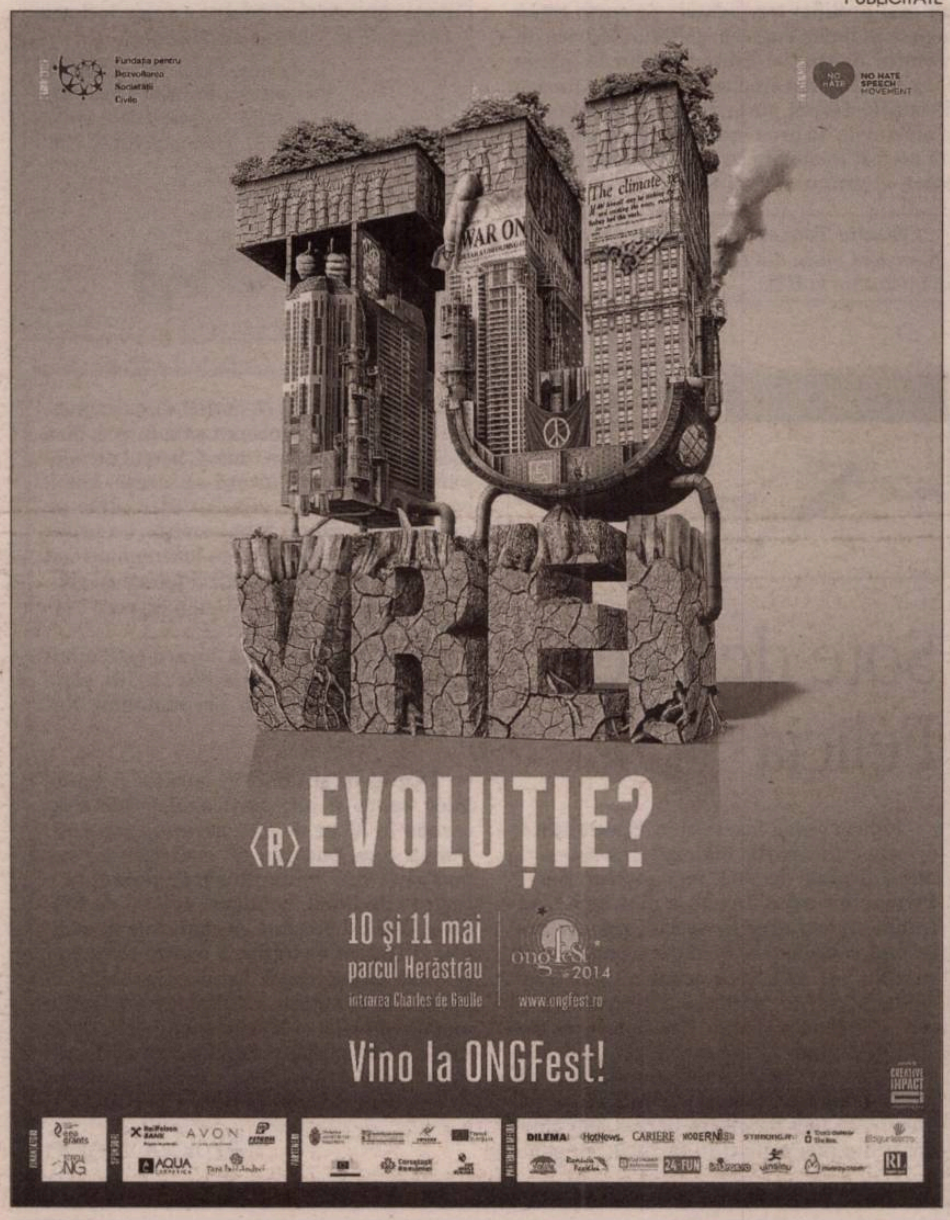

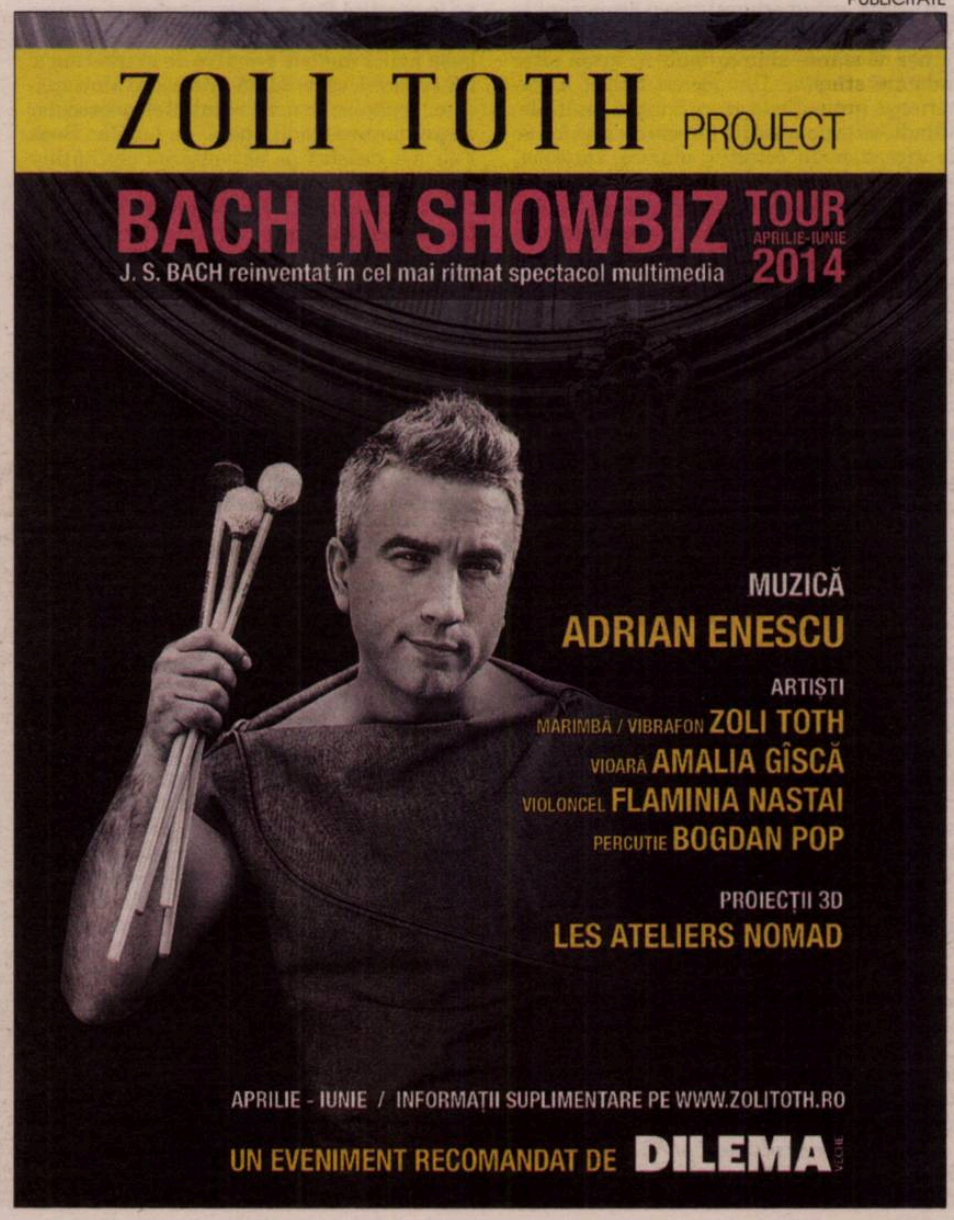

PUBLICITATE

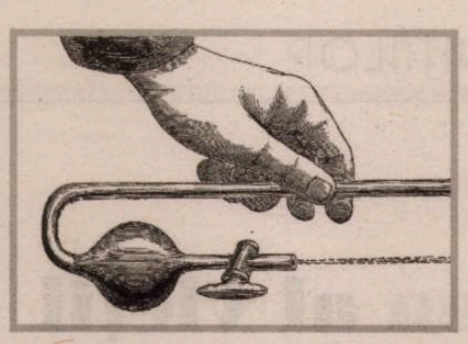

Oana STOICA

rosencrantz & co

Singurătăţi şi solo-uri

● „dans//pl – Ieri. Mîine. Azi – Zilele dansului polonez la Bucureşti". *Polska*, cu: Agata Maszkiewicz. *Moartea în 24 de cadre pe secundă sau fă-mi la fel ca într-un film adevărat*, cu: Agata Sinarska. Duete Inexistente, cu: Leszek Bzdyl şi Katarzyna Chmielewska. Institutul polonez, CNDB.

Preocuparea pentru identitate, remarcată pe scena poloneză de dans, se transferă ca tendinţă dintr-o estetică în alta. După performance-uri în care dansatorii chestionează critic-emoţional artiştii de la care se revendică – Henryk Tomaszewski şi Vaslav Nijinski –, cu păstrarea mişcării ca performanţă fizică în coregrafie fixă, „Zilele dansului polonez" au oferit şi o imagine asupra limbajelor coregrafice postmoderne, formule hibride, abstracte, hiperconceptualizate, în care mişcarea este reconvertită la concept, supusă ideii, şi nu esteticului. Unele teme au atins, din nou, problema identităţii, de această dată cea naţională.

În *Polska*, Agata Maszkiewicz proclamă dreptul la eşec. Repetat în preajma Olimpiadei de Vară de la Londra, performance-ul este puternic influenţat de sport, de imaginea sportivului ca erou naţional şi de victorie ca aspiraţie colectivă. În prolog sînt proiectate secvenţe din competiţii, momentele ratărilor penibile, ale înfrîngerilor categorice. Agata Maszkiewicz în costum de sprinter – „uniformă-cult" –, răsturnată, cu fundul în sus, pe covorul de dans oferă imaginea live a acestor eşecuri. Spectatorul priveşte îndelung corpul ei longilin şi flexibil, dar ceea ce se oferă privirii este în primul rînd posterior. Performera provoacă un exerciţiu al inconfortabilului, pe care îl continuă cu un număr de stand-up în care umorul este eminamente stînjenitor, uneori obscen *(trash comedy)*, urmat de un video în care devine eroină de benzi desenate. Construcţia piesei atinge explicit sentimentul naţional, într-un pasaj persiflant de dansuri populare, continuat cu un altul în care sportul şi sexul sînt strîns conectate. Ceea ce face Agata Maszkiewicz este să chestioneze ironic mîndria naţională ca un sentiment artificial, chiar represiv pentru individ, căruia i se trasează standarde de atins – perfecţiunea sportivului (mai ales fotbalist) învingător. Agata Maszkiewicz îşi asumă ironic imperfecţiunea ca manifestare lucidă a umanului.

Un alt solo şi o altă Agată aduc un personaj cu biografie ficţională. Agata Siniarska a lucrat cu Tarkovski şi Antonioni, a creat filme sub numele Jean Luc Godard etc. Este o identitate performativă imaginară, care aminteşte de personajul autohton Farid Fairuz, cel care bîntuie locurile şi timpurile în trupul lui Mihai Mihalcea. Siniarska este pasionată de film, şi călătoriile sale ficţionale sînt legate indestructibil de lumea şi conceptele cinematografice. În *Moartea în 24 de cadre pe secundă sau fă-mi la fel ca într-un film adevărat*, ea redă un film cadru cu cadru, surprinzînd ipostaze-standard ale femeii în cinematografie. Redate mecanic, lung, lent, imaginile celebre, care evocă dive ca Monica Vitti, Audrey Hepburn sau Anna Karina, servesc ideii stereotipe de femeie-obiect (al plăcerii). Punctul forte al performance-ului este coregrafia vocii. Căci dacă Agata Maszkiewicz „dansează" cu fundul, într-un mod inedit, Agata Siniarska „dansează" cu vocea. Performera emite un sunet pe care îl manipulează pentru a crea vocea interioară a femeii în diferitele ipostaze ilustrate. Imaginea – senzuală şi sexuală – capătă gînduri, atitudine, se umanizează. Astfel, femeia-prototip, construită exclusiv din perspectivă masculină („distribuţia" filmului performat conţine numai bărbaţi) capătă individualitate şi expresie. Performera reclamă artificialitatea vieţii, reproducerea atitudinilor generate de media care instituie tipare de imagine şi de judecată, fascinaţia cinematativitatea politică. *Duete inexistente* este produs de Dada von Bzdülöw, una dintre cele mai puternice companii independente de dans din Polonia, fondată de Leszek Bzdyl şi Katarzyna Chmielewska în 1992, la Gdansk. Cei doi coregrafi şi dansatori au creat anul trecut acest performance prin care scanează relaţia femeie – bărbat pînă dincolo de măduvă, acolo unde intimitatea este torturantă. Este un spectacol contorsionat, frumos şi incomod deopotrivă, care reface dramaturgia cuplului pornind de la iubire şi dorinţă, dar insistînd pe perioada de convieţuire, traumatizantă prin lupta pentru păstrarea individualităţii şi prin abandonul eului în favoarea relaţiei. Viaţa în comun produce o contopire care duce la reidentificarea în celălalt, adică la anihilarea individualităţii. Cartografierea evoluţiei în timp a cuplului relevă detaliile sordide, monotonia, însingurarea, respingerea, furia, suportarea corpului celuilalt, confundarea cu el. Cei doi îşi proiectează reciproc gîndurile pe un ecran, uneori cuvintele scrise – care aparţin tînărului scriitor Grzegorz Kwiatkowski – sînt ascuţite ca nişte ţipete, alteori muzica jazzmanului Mikolaj Trzaska sună mecanic, înfundat, ameninţător, ca un utilaj într-o uzină. Este o atmosferă sufocantă, apăsătoare, ca într-o închisoare. Şi este o mare sinceritate în acest spectacol creat din experienţa personală (Leszek şi Katarzyna au fost căsătoriţi, au divorţat şi continuă să lucreze împreună), care aminteşte de durerea furioasă afişată de Andriy Zholdak în spectacolul sibian *Viaţa cu un idiot*, creat imediat după divorţul său. Dacă Zholdak îşi exhiba suferinţa tumultuos, printr-o hemoragie vizuală cu îngeri drogaţi, Leszek Bzdyl şi Katarzyna Chmielewska optează pentru o analiză de laborator a modului în care omul iubit se transformă în străinul insuportabil de lîngă tine. Este experienţa durerii pulsatile, intime, a neputinţei de a-l mai tolera pe celălalt. De la „am tăcut ca oamenii umiliţi", la „am ieşit din noi înşine, am vrut să ne devenim străini" este un drum lung, monoton, care ucide prin rutină, în care gesturile repetate sînt golite de emoţie şi semnificaţie. A trăi împreună este superlativul absolut al singurătăţii. Spectacolul este centrat pe un diptic, o serie de fraze coregrafice care compun dramaturgia relaţiei, repetate din perspective diferite, o relaţie degradată şi parazitată de rutină. După un parcurs dureros, conflictual, apoi mecanic, Leszek şi Katarzyna se aşază tăcuţi unul lîngă altul. Şi nu este singurătate mai mare decît asta.

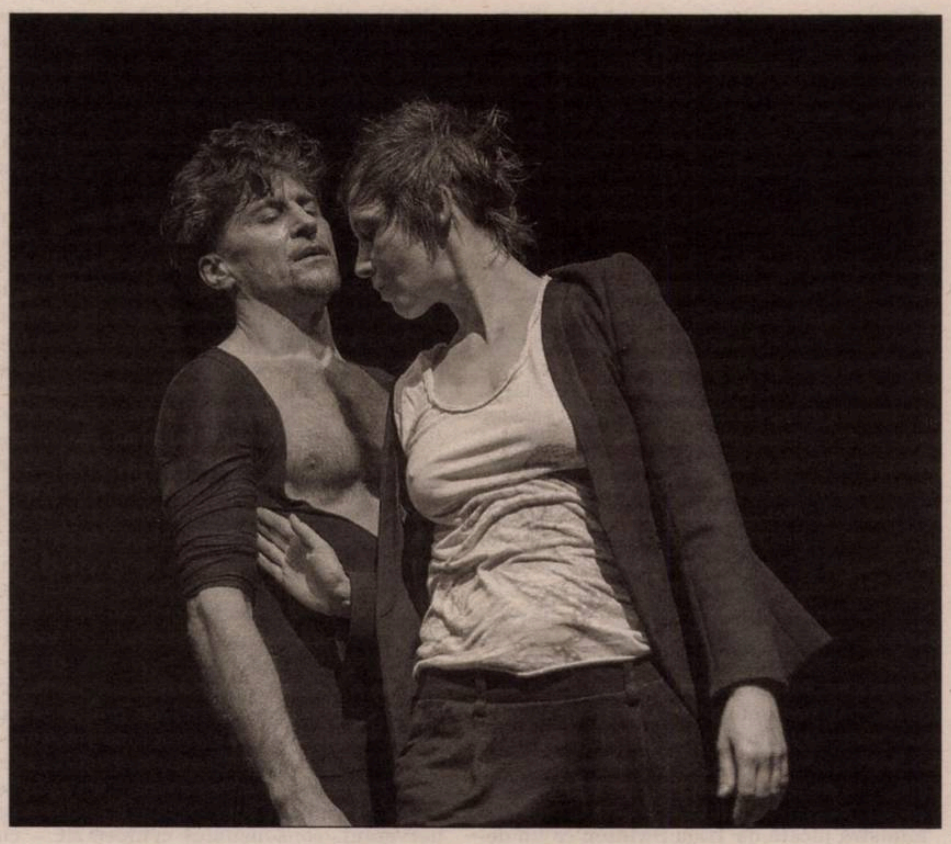

A trăi împreună este superlativul absolut al singurătăţii.

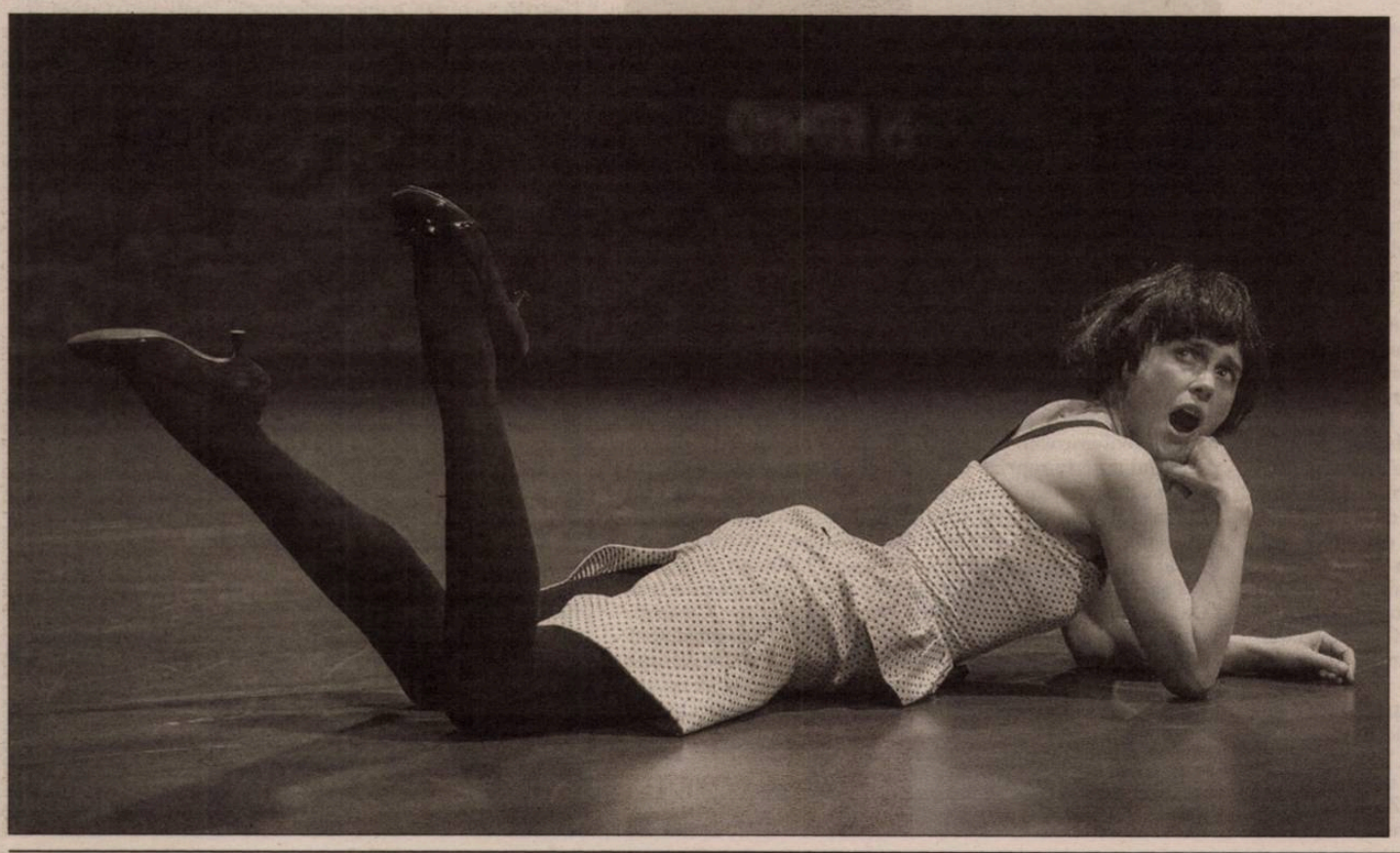

Efervescenţa şi diversitatea de pe scena poloneză de dans, vizibile în „Zilele dansului polonez la Bucureşti", au trezit nu numai curiozitate şi apreciere, ci şi invidie. Cel puţin a mea, ca spectator.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

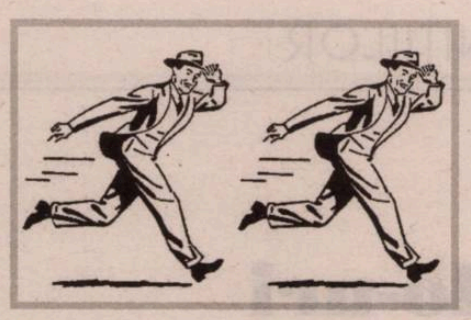

Andrei GORZO

dilematograf

Alt motor sfînt, alt tren al vieţii

● ***Snowpiercer*** **(Coreea de Sud – SUA – Franţa, 2013), de Joon-ho Bong.**

Bazat pe o bandă desenată franceză şi vorbit în engleză, filmat de un regizor sud-coreean în afara ţării lui natale, dar şi în afara sistemului hollywoodian, SF-*actioner*-ul postapocaliptic *Snowpiercer* (proiectat în martie la DaKINO) se distinge prin comparaţie cu produsul hollywoodian standard, dar rămîne mai degrabă comun, în comparaţie cu minunatele filme sud-coreene ale lui Joon-ho Bong. Acţiunea se petrece la bordul unui tren al viitorului, care, prevăzut cu un motor garantat cu viaţă veşnică, face iar şi iar, pe şine instalate de acelaşi clarvăzător care a inventat motorul, ocolul unui Pămînt intrat într-o nouă epocă de gheaţă. Refugiaţii din acest tren al vieţii alcătuiesc o societate divizată cît se poate de brutal în două clase: în vagoanele de la coada trenului se înghesuie o umanitate-şeptel, terorizată de forţe miliţieneşti şi hrănită cu dubioase proteine la tabletă, în timp ce în apropierea sfîntului motor, sub protecţia mai multor uşi securizate şi a mai multor vagoane de mascaţi, huzuresc cei unu la sută, în frunte cu inventatorul motorului, atotputernic şi invizibil precum vrăjitorul din Oz. Printre executanţii ordinelor sale poate fi recunoscut Vlad Ivanov, în rolul unui bodyguard greu de distrus, dar mai multă culoare au trei figuri feminine: o ministră jucată de Tilda Swinton ca un desen animat în toată regula – cu dantură falsă, ochelari-borcane şi parodic accent regional-englezesc –, combinaţie de vrăjitoare, inspector şcolar scîrbos şi oficial orwellian; o altă funcţionară, care descinde în vagoanele de la coada trenului (aducînd o hitchcockian-frapantă pată de galben – părul, geaca – într-o lume de gri-fier şi albastru-antitero), cu misiunea sinistră de a măsura şi de a ridica nişte copii; şi o educatoare de grădiniţă, a cărei feţişoară insipid-drăgălaşă (de robot din Disneyland, programat să iradieze prospeţime) începe să strălucească de fanatism în timp ce-şi conduce copiii într-o cîntare despre sfîntul motor. Desfăşurarea acţiunii, printre decoraţiunile astea orwelliene BD-izate, e una ca de joc video: fiecare vagon e un nivel pe care revoluţia trebuie să-l parcurgă în înaintarea ei către locomotivă, înlăturînd obstacolele care i se pun în cale.

În filmele lui sud-coreene – precum *policier*-ul intitulat în engleză *Memories of Murder*, „godzillier"-ul distribuit la noi sub titlul *Monstrul* (în engleză *The Host)* sau varianta mai *fun* la *Poziţia copilului,* intitulată *Mama* (şi anterioară filmului românesc) –, Bong e un maestru al schimbărilor de ton: solemnitatea unei înmormîntări poate bascula în busculadă bufă (atît *Monstrul,* cît şi *Mama* conţin cîte o asemenea scenă), demnitatea unui studiu de personaj cu viaţă interioară substanţială (şi tot tacîmul realist) se poate ciocni inconfortabil de clovneria cu ochi cît mai bulbucaţi (atît *Mama,* cît şi *Monstrul* numără printre personajele lor cîte un măscărici suspect de retard), burlescul se ciocneşte cu horroribilul, înduioşătorul – cu perversul, consensualul conformist – cu anarhicul. Bong face filme în genuri populare (şi fără parfumul de estetism şi depravare care le învăluie pe ale compatriotului Chan-wook Park), deşi, în Europa, invitarea

spectatorului să ţină pasul cu atîtea fluctuaţii tonale idiosincratice, fără să i se semnalizeze cînd e sigur de rîs, cînd e liber la înduioşare etc., este asociată unor forme de cinema mai degrabă rarefiate decît pop; la performanţele comerciale realizate de filmele lui Bong la ele în ţară se adaugă performanţe internaţionale de *crowd-pleasing* festivalier. Evaluat la standardele acelor filme, *Snowpiercer* nu e destul de dens: n-are atîtea registre tonale, iar alea pe care le are – seriosul de tip *action movie* (laconic, încleştător de dinţi etc.), orwellianul grotesc *cartoon*-izat, poeticul zăpădos, *surreal*-ul din vagoanele celor unu la sută – se ciocnesc şi se îmbină mai rar şi în moduri mai puţin imaginative decît se obişnuieşte la Bong. E drăguţ ca o bătălie cu topoare să se oprească pentru ca una dintre tabere să strige în cor „la mulţi ani", după cum e drăguţ ca, în toiul aceleiaşi încăierări, un personaj să aibă o epifanie cu un fulg de nea, printre stropi de sînge în *slow-motion,* dar la standardele lui Bong e prea la îndemînă; ca să nu mai vorbim de momentul în care disneyana educatoare scoate o mitralieră – asemenea gaguri n-ar fi fost de neconceput nici într-un film hollywoodian. Ce-i drept, acolo e mai greu de conceput un erou care să se confeseze că ar fi mîncat copii, după cum e mai uşor de prezis ce personaje vor rămîne în picioare după bătălia finală, dar nici acest mod de a fi *tough* (şi, de fapt, sentimental pe dedesubt) nu iese din tiparele BD-urilor mai punkist-supărate. Filmele sud-coreene ale lui Bong sînt mult mai dens-imprevizibile şi în nici un caz nu lasă în urma lor vagoane întregi de resurse nefolosite – spaţiile vagoanelor de lux, care mai de care mai făţos scenografiate, sînt explorate doar în fugă. (Huzurul se practică în stiluri retro – să fie oare la mijloc vreun vis de-al atotputernicului Oz, vizînd reînvierea vreunei romanţe desuete a voiajurilor cu Orient Express sau Transsiberianul? Indiferent care o fi fost ideea, rămîne nedezvoltată.) În fine, cinismul întorsăturii de situaţie din final – în care se dovedeşte că tiranul a integrat în planurile sale însăşi revoluţia – e pe atît de mărginit şi de conformist, pe cît de genuin-antiautoritate e tonul anarhic-schimbător al filmelor coreene.

Paul BREAZU

audio şi n-am cuvinte

O menajerie pop

● **Les Elephants Bizarres,** ***Zoologic,*** **Universal Music, 2014.**

Există (prea) puţine proiecte pop în zona trupelor cu chitare din muzica românească. Nesusţinute de o industrie articulată, nepromovate de media comerciale, interesate aproape exclusiv de genuri de proximitate EDM-istă, nefiinţînd pe o scenă coerentă de cluburi, săli de concerte şi festivaluri pe care să se producă altfel decît accidental, neavînd cum să funcţioneze exclusiv pe Planeta WWW, nereuşind, cu siguranţă şi din aceste motive, să treacă dincolo de manierisme muzicale de import sau de o perpetuă adolescenţă sonoră, aceste proiecte nu trăiesc foarte mult astăzi. Iar dacă o fac, totuşi, o fac dintr-un soi de ambiţie personală.

Les Elephants Bizarres e una dintre trupele care a supravieţuit. Apărută într-un moment în care underground-ul local s-a trezit faţă în faţă cu o generaţie interesantă de formaţii circumscrise garajului indie pop/rock, LEB ar putea să îşi aniverseze anul acesta cel de-al şaptelea an de existenţă, o performanţă rară într-un mediu care a rămas pînă şi fără chestionabilul bastion FM numit Guerrilla. Asta după ce i s-a stins destul de brusc *hype*-ul perpetuat de o blogosferă cîndva din cale-afară de excitată. Pe lîngă cei şapte ani, CV-ul trupei bucureştene mai bifează cîteva schimbări de componenţă – inventat de patru oameni, band-ul are astăzi şapte membri, după ce a trecut şi printr-un model care presupunea opt instrumentişti –, o schimbare stilistică şi două albume, cel mai nou, numit *Zoologic,* fiind lansat în martie anul acesta.

Cu acest proaspăt LP, Les Elephants Bizarres face o declaraţie de intenţie, poziţionîndu-se – strategic, dacă ar fi să mă întrebaţi pe mine – într-o zonă de (indie) pop comercial care vrea să ajungă totuşi pe FM, chiar şi în absenţa Guerrillei. Cele trei piese, „Nu mă opri", eponima „Zoologic" şi „În culori", cîntate integral în limba română, o premieră pentru

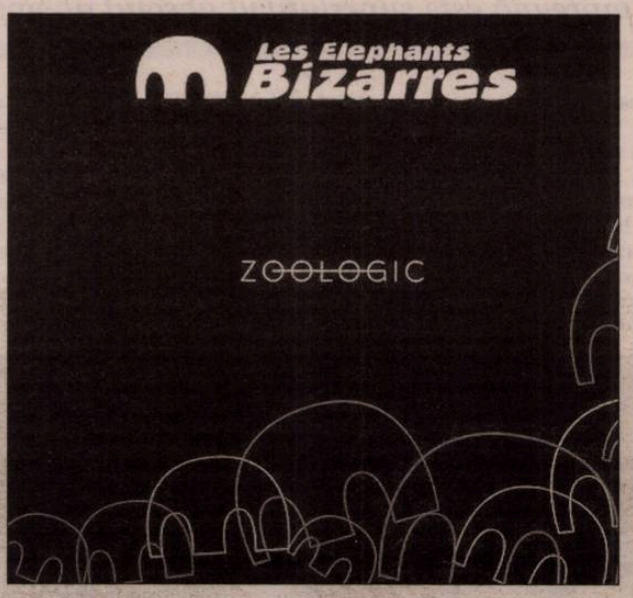

LEB, şi colaborarea cu fostul CTC-ist Deliric (aceeaşi „În culori") par a-mi da dreptate. Dincolo de aceste amănunte, sound-ul formaţiei s-a „updatat" (ghilimelele nu au ajuns întîmplător aici), asta şi datorită producţiei lui Bogdan Popoiag, membru al proiectului UNU'. Aşa se face că piese precum „Paper Puppets", „Jokers" joacă într-o ligă imaginară în care Daft Punk cîntă ceva punk-funk, în timp ce deja faimoasa colaborare cu rapper-ul Deliric, o discutabilă, dar cu potenţial adictiv repriză de latino-funk-reggae-dubstep, s-a setat pe evazionism adolescentin cu alcool şi iarbă („Eu sînt beat iar / Şi praf par / Şi vine Marcel / Cu înc-un pahar / Şi-aduce marfă / Ca un marfar / Cară plante / Ca un Plafar / Şi mai bag încă una / Şi de mîine mă las / Lasă-mă să plutesc / De parcă-s pe vas / Şi lasă-mă-n vis / Nu vreau să fiu tras / De toţi sînt împins / Doar să fiu tras / Stau întins / Cu ochii-nchişi / Să scap de stres / Să uit de griji...") şi a devenit aptă să intre în competiţie pentru imnul verii 2014 în localitatea Vama Veche, în descendenţa vreunei oarecare piese de anticariat muzical („Calul din Marlboro", de exemplu) a trupei Vama Veche.

Paul Breazu *este jurnalist.*

trei întrebări pentru

Robert BĂLAN

The best you can get

Ce v-a atras la această piesă despre experienţa maternităţii?

Habemus bebe nu-i o piesă. N-avem personaje, conflict, poveste. Este o colecţie de texte care au în comun tema maternităţii. Cum zicem noi în comunicatul de presă: „Ar fi putut să fie următorul volum de poezie al Elenei Vlădăreanu." Numai că e un volum care va ajunge la cititor (scuze, dar nu găsesc alt termen) în altă formă. Nu e o carte tipărită pe hîrtie, e una performată. Poate va fi şi tipărită, habar nu am. Dar, să fie clar, Elena nu s-a apucat de scris teatru. Cel puţin nu în forma clasică. Din 2009, de cînd a publicat volumul *spaţiu privat,* ne tot gîndeam la o formă de performance plecînd de la textele din volum. Dar n-am ajuns niciodată la un concept de spectacol agreat de ambele părţi. La un moment dat, voiam să facem un eveniment de strîngere de fonduri pentru viitorul performance *spaţiu privat,* la care Elena urma să citească/să performeze noile texte. După ce am citit şi eu o parte din noile texte, i-am propus să dezvolte tema, să facem spectacol din astea noi. Mai ales că ea vedea textele puse în diverse contexte care ţin mai degrabă de spectacol, decît de literatură. Strînsese diverse materiale audio-video, link-uri, fragmente din cărţi, studii.

Ce-aţi înţeles, din piesă, despre rolul de mamă?

Spre norocul meu (sau ghinionul, dacă priveşti din punct de vedere financiar), n-am mai fost angajat cu program şi salariu fix din ziua în care s-a născut fiică-mea. Ce am înţeles din rolul de mamă, am înţeles deja de acasă. Ce n-am înţeles probabil că va rămîne veşnic neînţeles. Eu am încercat să mă apropii de texte prin experienţa de tată. E un pic altceva, dar e *the best you can get.*

Cum e, ca regizor, să lucraţi pe un text scris de soţia dvs.?

E un text scris de Elena, dar e un spectacol pe care l-am făcut împreună. Mai greu a fost cu treburile casnice, pe parcursul repetiţiilor. La un moment dat, ajunsesem să comunicăm pe Internet. Eu îi scriam mesaje noaptea, cînd ea dormea, ea le citea dimineaţa, cînd dormeam eu.

Robert Bălan *este regizor. A montat spectacolul* Habemus bebe *pe texte de Elena Vlădăreanu.*

a consemnat Matei MARTIN

Bogdan TĂNASE

bolero de **travel**

Ultrachipul

Primăvara coreeană începe în China, în deșertul Gobi, printr-un vînticel. Abia după ce pulberea gălbuie, adusă anual de acolo prin aprilie, începe să capete un luciu fosforescent peste mobilele din apartamentele coreene, poți spune că a început cu adevărat primăvara. Coreenii numesc aderea, gonflat, „furtuna de praf galben". Nici magnoliile, nici cireșii înfloriți și nici tufele violete de azalee nu sînt, cu adevărat, primele semne. Nemaivorbind de cocori, care – știam din filmele nord-coreene – se întorc primăvara. Cum n-am văzut picior de cocor în toți anii coreeni, cred sincer că se întorc toți, din motive de judicioasă figurație, doar în nordul peninsulei.

Mai știi că a venit primăvara pentru că vezi mulțimea de largi cozoroace de plastic, aplicate direct pe frunte cu o cordeluță reglabilă, măști chirurgicale, de unică folosință sau din bumbac variat colorat, asortabil, ori umbreluțe multicolore ieșind la plimbare. Odată cu soarele, apare și un întreg arsenal de protecție împotriva razelor sale și realizezi astfel că idealul de piele sidefată, gheișată nu a părăsit nici un moment cultura est-asiatică. Apoi, afluența din fața nenumăratelor magazine de cosmetice *skin care,* ce-și invită clienții prin largi boxe din care bubuie un pop *glossy* local și de care nici o stradă nu duce lipsă. Încă de pe trotuar, așezate îngrămădit în caserole colorate, cosmeticele coreene fac cu ochiul ambigen tuturor și sînt, alături de restaurantele familiale, saune, biserici, karaoke, săli PC și patiserii, o sursă sigură de venit mic-afacerist local. Vezi asta de cînd cobori în subsolul megareței de metrou seulez. Te întîmpină oglinzi mari, în care nu e nici o surpriză să observi oameni în toată firea așezîndu-și cochet o șuviță rebelă sau doamne retușîndu-și machiajul. Trei obiecte poți vedea în fața ochilor unui navetist urban coreean (în această ordine): o oglindă, un ecran (toată gama *smart)* sau o carte. Niciodată călătorul de pe scaunul de vizavi. Metroul e un spațiu suspendat în Asia, un pseudolimb al intimității. Nu e nici o surpriză să constați naturaleța cu care fetele își scot, imediat după ce s-au așezat, trusa de machiaj și încep să retencuiască *persona,* masca zilnică. Totul, însă, cît mai proporționat. Dacă tinerii japonezi, prin excentric vestimentar și de machiaj, sînt mai degrabă *gaultierieni,* coreenii sînt integral *cocochanelieni.* (Chinezii sînt încă în faza *botezabilă* a imitației.) Anii '70-'80, rock glam *vs* swing, anii '50.

Știi că a venit primăvara pentru că vezi schimbările de pe fața colegilor, a studenților. Un cadou de majorat frecvent, banal, în Coreea, este operația estetică. Cabinetele de acest tip sînt, iar, o certitudine locală: fetele își fac, în primul rînd, o curbură occidentală a pleoapei, pentru machiaj. Dar gama e mult mai complexă, de la un pomet alungit, la o gingie ajustată. Băieții sînt un pic mai conservatori, își ondulează uneori părul. De altfel, oglinjoara și bigudiul sînt parte a instrumentarului identitar la purtător local. Știam că a venit primăvara și pentru că studentele din primii ani aveau, dintr-odată, o figură mai matură, mai sofisticată, mai luminoasă, iar băieții plecau în armată, pentru doi ani, de unde se întorceau cu o figură pentru care și zîmbetul – ipostaza tipică a expresivității locale – devenea o sursă a gravului.

Așezarea într-o imagine a sedus dintotdeauna un om al locului. De la stampe și pînă la turismul fotografic, de la obsesia de nou-ajunși pentru „imaginea Coreei în lume" (acolo, ca și aici, sub imperiosul *lifting*-ului permanent), și pînă la cabinetul de chirurgie plastică. Nu e nefiresc cu totul, pentru un occidental, ca în Coreea să ți se lipească fețe, asemănări. Trebuie, obligatoriu, să semeni cu cineva faimos. „L-ai văzut pe proful din Austria? Nu-i așa că seamănă cu Jude Law? Dar pe cel din Italia? Orlando Bloom curat, ca să nu mai zic de cea din Brazilia, Mariah toată!" chicotesc studenții prin pauze, nu fără un pic de acid, tipic estic. (Pe un profesor de greacă, înalt prelat ortodox educat la Princeton, care-și asortase cochet la regulamentara barbă o pereche de *johnlennoni* fumurii, îl porecliseră iconoclast și gureș Bin Laden.)

Pentru o națiune pe jumătate creștină, au un adevărat cult al chipului prelucrat. Cu cît e mai îndepărtat de locul lor, mai intangibil, mai impersonal, cu atît mai rîvnit, veche măsură a succesului marketat. Teama de „a-și pierde chipul", de a fi pus într-o situație imposibilă, fără răspuns, e atît de mare pentru mentalul est-asiatic, încît nu pun în mișcare doar coduri lingvistice ori comportamentale, ci oferă și escapismul unui chip la purtător, fie acesta făcut dintr-o banală trusă de machiaj.

În sfîrșit, știam că a venit primăvara, pentru că puteam să gonesc nestingherit – fără masca cu care poți respira normal în tăișul iernii peninsulare – pe lungii kilometri amenajați special lîngă fluviul Han, puteam să simt mirosul inconfundabil de mîl proaspăt, cînd cădeam lat de oboseală, cu fața în soare, pe iarba de la picioarele mestecenilor

plantați la stația de metrou Ttukseom. Știam că a venit primăvara, pentru că peste tot în Coreea, în perioada aceasta, apăreau lampioanele colorate care anunțau că în a opta zi din luna a patra a calendarului lunar chinezesc se sărbătorește, cu lumini artificiale și vesele care alegorice cu măști, elefanți și dragoni de hîrtie creponată, ziua lui Buddha. Ultrachipul său rotunjor se uita, de acolo, de sub iluminarea electrică a paradei, la neliniștiții săi supuși, și înapoi în Gobi, cu un bonom zîmbet, *blowin' in the wind.*

PUBLICITATE

FIICA REGIMENTULUI DE DONIZETTI

WIENER STAATSOPER

GRAND CINEMA&MORE

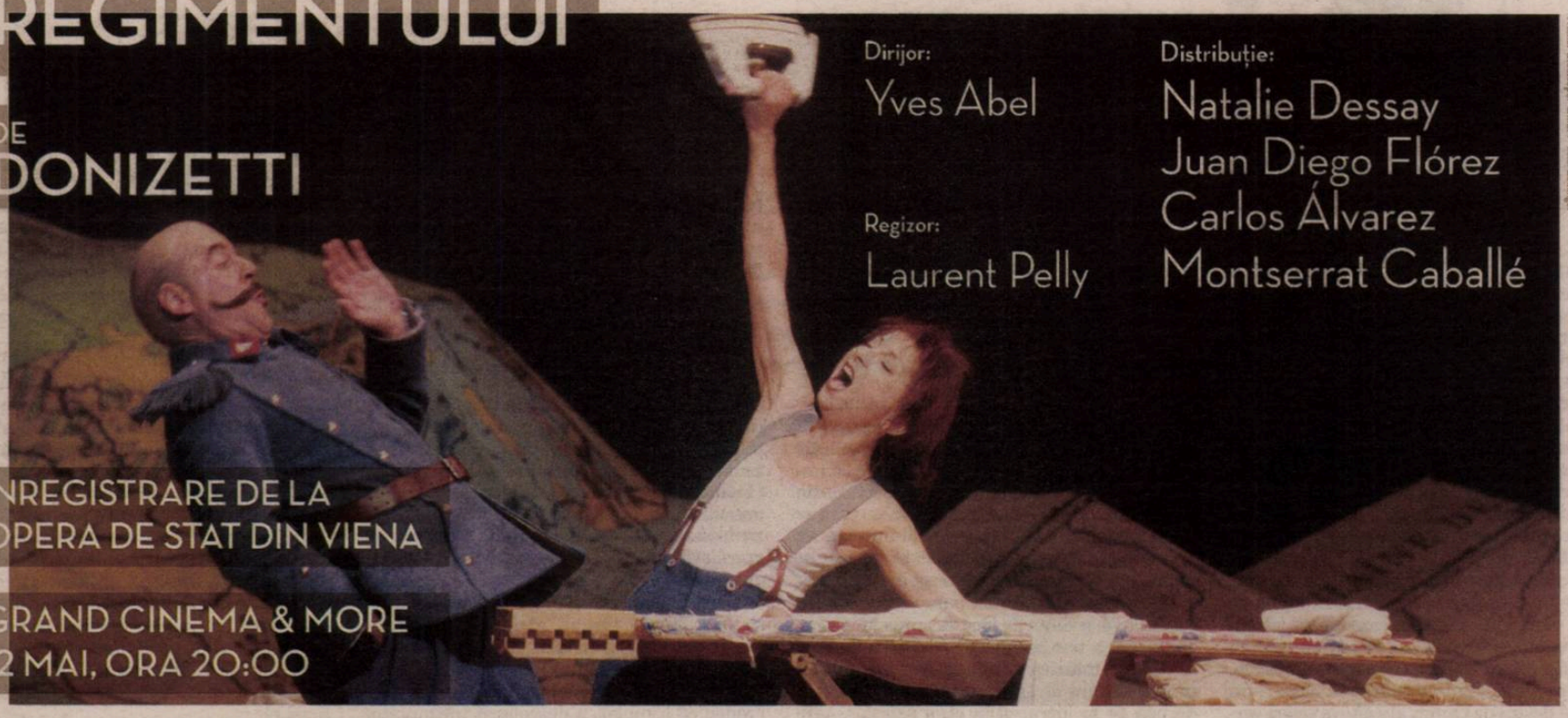

RISING ALTERNATIVE major UNITEL CLASSICA

www.grandentertainment.ro

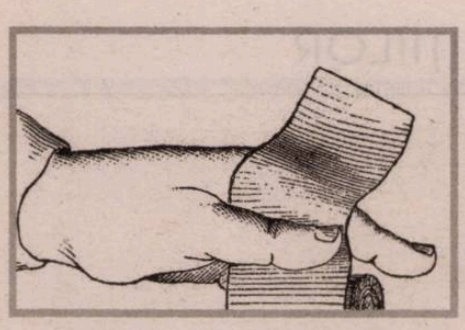

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Cum m-am îmbogăţit pe seama lui Eminescu, fără să vreau

În ianuarie, la vreo săptămînă după ziua lui Eminescu, am postat la mine pe blog şi în alte locuri o carte electronică cu *Poesiile*, ediţia antumă a lui Maiorescu. Şi eBook-urile au soarta lor, iar ceea ce s-a întîmplat cu al meu (sau, mai degrabă, al lui Eminescu) este instructiv.

Deşi textele poetului sînt *public domain* şi se găsesc în numeroase locuri pe Internet, nu exista nicăieri o ediţie cumsecade electronică, pentru dispozitivele contemporane pe care se citesc cărţi – tabletă, mobil sau Kindle. Pe gutenberg.org am dat peste un fişier care provine din Republica Moldova, o antologie cronologică, alcătuită şi prefaţată de Mihai Cimpoi. Lipsită şi de diacritice, aceasta are o adresare diferită de ceea ce aveam eu în cap: un volumaş pentru toată lumea, relevant, accesibil şi cît mai aproape de perfecţiune, în sensul electronic, care să se citească pe orice dispozitiv fără disfuncţionalităţi şi diferiţi *purcei* în pagină. Ediţia lui Maiorescu mi s-a părut punctul optim de pornire.

A fost destul de migălos să realizez ceea ce-mi propusesem, motiv pentru care am şi întîrziat cu vreo săptămînă publicarea *Poesiilor*, faţă de data de 15 ianuarie. Am postat fişierele pentru Kindle şi alte platforme pe blog, după care m-am apucat să le răspîndesc şi în alte locuri, ca archive.org sau iBooks Store de la Apple. Pe Amazon, sistemul de publicare nu m-a lăsat să distribui cartea gratuit, aşa că am pus-o la preţul minim, 0,99 dolari, în ideea că există o modalitate mai complicată prin care să-i poţi scădea ulterior preţul la zero. Ceea ce nu am mai încercat, fiindcă m-am luat cu altele.

Pe la începutul lui martie, amicul Paul Balogh m-a anunţat, pe Facebook, că Eminescul meu e pe locul 1 la cărţi gratuite în magazinul Apple. Mă aşteptasem ca *Poesiile* să aibă o oarecare căutare, dar m-am bucurat. M-am mai uitat, de cîteva ori, în statisticile blogului şi am dat peste zeci de accesări ale fişierelor în care şade Eminescu. Acum cîteva zile, Amazon mi-a trimis un update despre sistemul de publishing şi am intrat, într-o doară, în interfaţă. Am descoperit cu mirare că *Poesiile* se vînduseră în vreo 17 exemplare, în magazinele Amazon din SUA, Italia, Franţa şi Marea Britanie. Pe amazon.com, cartea e pe locul al cincilea în topul literatură est-europeană, prima poziţie în română.

Toată povestea are o dublă morală. Cărţile electronice au căutare şi în România, iar cei care le caută sînt şi altceva decît cititori de *chick lit* sau *fantasy*. Eminescu nu e cel mai comercial poet, în momentul de faţă – diferitele tipuri de sacralizare prin care a trecut poetul au provocat un anumit gen de respingere. Totuşi, dacă faci o carte funcţională, se caută.

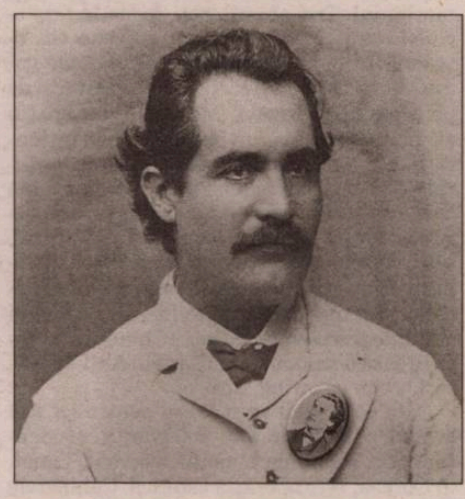

Unele din eBook-urile publicate în română sînt mai neglijent alcătuite decît *Poesiile* mele. Altele au un sistem de protecţie perimat, DRM, care creează probleme, de pildă cînd vrei să le citeşti în programul standard pe dispozitivele Apple – iBooks. Editurile autohtone sînt încă uşor paralele cu concepte ca *usability* sau *copyleft*, la fel cum, uneori, produc şi carte de hîrtie de o calitate execrabilă. Dar, cînd pui pe Internet un lucru făcut civilizat, cititori există – şi, spre surpriza mea, sînt dispuşi chiar să dea bani pentru un text *public domain*. Ceea ce ar însemna, oarecum, că eu sau alţii am putea să ne îmbogăţim pe seama lui Eminescu.

Revoluţia cărţii electronice înseamnă, în primul rînd, alternative pentru cititor.

Statistici referitoare la numărul de eBook-uri vîndute sau distribuite gratis în România nu prea există. eMAG estima, prin 2012, că, cu un an înainte, la noi se vînduseră în jur de 10.000 de eBook readere. De atunci, nu au mai apărut cifre, dar cu siguranţă, în ton cu ceea ce se întîmplă pe alte pieţe, eBook-urile devin din ce în ce mai populare. Un studiu din SUA, realizat de Princeton Survey Research Associates şi publicat în luna ianuarie a acestui an, spune că, în 2013, 28% dintre adulţii americani citiseră cel puţin un eBook. În 2012, era vorba de 23%, iar în 2011 – de 17%. În acelaşi studiu, procentul de americani care citiseră în 2013 o carte de hîrtie era de 69%. Iar posesorii de tabletă sau eBook reader erau nu mai puţin de 50% din total. 32% pentru eBook reader, 42% pentru mai puţin specializata tabletă. Cele două procente dau mai mult de 50% pentru că există posesori ai ambelor dispozitive.

În România, cifrele sînt probabil minuscule, prin comparaţie, dar tendinţa e asemănătoare: creştere spectaculoasă. *The Guardian* relata acum cîteva zile despre un studiu UNESCO care atestă o „revoluţie a lecturii pe dispozitive mobile" în ţările în curs de dezvoltare. În locuri ca Ghana, Kenya sau India, prinde viteză mai ales cititul pe telefoane mobile, mai ieftine şi comparativ indispensabile faţă de eBook readerele specializate. UNESCO, care a lansat studiul pe 23 aprilie, de Ziua Mondială a Cărţii şi Drepturilor de Autor, pune tendinţa în relaţie cu gradul de alfabetizare şi arată că noile tehnologii sînt benefice din acest punct de vedere.

În anii '90, pe cînd cochetam cu filozofia, mi-am spart de mai multe ori capul cu ediţii româneşti – celebrate, de altfel –, care provocau dificultăţi în jurul unui cuvînt sau concept. Cînd am ajuns la Kant, am dat peste un site franţuzesc, webdeleuze.com, care există în forma de atunci şi azi, şi care conţine patru prelegeri din anii '70, despre *Critica raţiunii pure*. Îmi amintesc de senzaţia pe care am avut-o – că mi s-a făcut lumină în cap.

Revoluţia cărţii electronice înseamnă, în primul rînd, alternative pentru cititor, iar alternativele se leagă în ecosisteme culturale diferite de ceea ce e instituţional. Garantează ceva, în sine, instituţiile culturale? De multe ori da, dar pe lîngă cei 17 oameni care mi-au făcut plăcerea de a-şi cheltui banii pe o ediţie Eminescu pe care nu o făcusem cu scopuri lucrative, există cu siguranţă şi cîteva edituri care au fost mai puţin mulţumite fiindcă am umplut Internetul de un text din care ar fi putut scoate ceva bani. Evident, cîştigaţi sînt cititorii.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

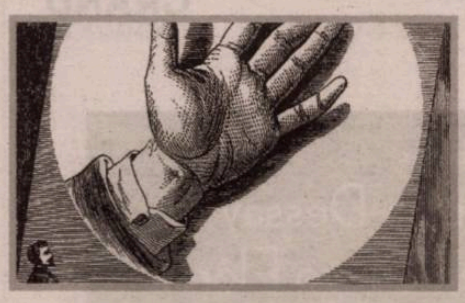

Adina POPESCU

portrete din mers

Preşedintele de bloc

A fi preşedinte de bloc (a se înţelege bloc comunist, construit prin anii '80, reabilitat termic de curînd) e mai mult decît o funcţie. Eşti un fel de Dumnezeu al blocului. Dispui (aproape) după bunul tău plac de cele opt etaje, de casa scărilor şi de paliere, de lift şi de ghene, ba chiar şi de terasa blocului, unde n-are voie nimeni să calce fără acordul tău. Ai drept de semnătură supremă şi o grămadă de chei, mai puţin pe cele de la apartamente, deşi ţi le-ai dori, pe undeva. Vin oamenii la tine cu jalbe, petiţii şi reclamaţii. Nimic nu mişcă în bloc fără ştirea ta, la orice problemă care se cere dezbătută „spre binele blocului", locatarii ridică din umeri: „Să-l întrebăm pe domn' preşedinte!"

Domn' Petrescu e preşedinte de bloc din cele mai vechi timpuri, adică de cînd i-au demolat casa de pe malul Dîmboviţei, de care nu-şi aduce aminte cu vreo plăcere deosebită, „era o cocioabă acolo, pe malul gîrlei", şi l-au mutat la bloc. E un bătrînel destul de ciufut, are cîteva ticuri verbale şi vagi nostalgii după regimul comunist, înjură cu perseverenţă toate regimurile care s-au perindat la putere, din '90 încoace: „Mama lor de nenorociţi! Ce, mi-a băgat vreunul mie în traistă?" Timp de aproape 40 de ani cadru activ al armatei, apoi căpitan în rezervă, în momentul în care şi-a preluat funcţia de „mai-mare" al blocului, a hotărît că va da el şi aici milităria jos din pod, va face „ordine şi disciplină". Astfel, mai întîi a purces la o acţiune de exterminare a gîndacilor de bucătărie, care s-a soldat cu un eşec, căci majoritatea pensionarilor au declarat că nu-şi permit achiziţionarea otrăvii respective, din motive financiare sau din alte motive, cum ar fi efectele negative ale insecticidului asupra animalelor de casă (cîini, pisici etc.) care „se manifestă prin vărsături, diaree, irascibilitate şi stări de apatie" (după cum a declarat, în cadrul unei şedinţe de bloc, doamna Mariana, posesoare a trei pechinezi).

„...sigur îşi trage şi el ceva din fondul de rulment."

O altă măsură adoptată de Petrescu, în primii săi ani de „guvernare", a fost legată de uşa de la intrarea în casa scărilor, care ar fi bine să fie în permanenţă încuiată cu o cheie, dar „fără interfon!", căci „orice interfon are un cod secret, care se poate afla, şi dupaia ne pomenim cu casele sparte şi cu obiectele pe care, din lipsă de spaţiu, le mai depozităm pe palier, furate..." Această decizie a stîrnit protestele băieţilor cu firma de computere de la III, care trebuiau, astfel, să coboare după fiecare client pînă jos, la o oră stabilită în prealabil. Pînă la urmă, patronul firmei, un băiat ras în cap, Ionuţ, zis şi Sistem, l-a ameninţat pe Petrescu că va da chei, cu preţ inclus în costul serviciilor, tuturor clienţilor şi potenţialilor clienţi, dar, de data aceasta, administratorul a rămas tare pe poziţii; de atunci, periodic, geamul uşii de la intrare este spart peste noapte, iar broasca e veşnic stricată.

Domn' Petrescu a încercat din răsputeri să transforme blocul, al cărui preşedinte este, într-un „bloc model", fără ghene înfundate, fără datorii la întreţinere, fără „paranghelii pînă la 5 dimineaţa" şi, tocmai cînd credea că a reuşit, a descoperit întîmplător că este blamat, criticat, bîrfit, luat la mişto, înjurat printre dinţi. Într-o dimineaţă, a tras cu urechea, fără să fie văzut, la o discuţie între vecine de vîrste diferite, care-şi scoseseră la aer şi la pipi căţeii, şi-i supravegheau stînd pe gărduleţul de lîngă spaţiul verde, amenajat tot la propunerea preşedintelui. „Petrescu ăsta s-a boşorogit de tot: mi-a dat restul la întreţinere în monede de 10 şi 50 de bani"; „...sigur îşi trage şi el ceva din fondul de rulment, că tot timpu' e pus pe reparaţii, renovări, recondiţionări"; „...auzi la el, să schimbe cablurile de la lift! Io una n-am auzit niciodată ca liftul nostru să scîrţîie"; „...bărbată-miu vrea să-l dea în judecată că foloseşte spălătoria în scopuri personale; are acolo un dulap, 50 de borcane şi un butoi pentru varză!"; „Ie un escroc, vă zic io! Umflă costurile la întreţinere!" ş.a.m.d.

A doua zi, Petrescu a pus un afiş la avizier prin care anunţa oficial demisionarea sa, care „va avea loc luni, orele 18, în cadrul şedinţei de bloc trimestriale, din spălătoria de la etajul XI". Apoi a început, oftînd, şi cu ochelarii aburiţi de lacrimi, să-şi care, rînd pe rînd, borcanele din spălătorie, în garsoniera sa de la X. „Dacă nu mă vreţi, eu nu pot să vă fac bine cu forţa!" – ar fi zis el.

La şedinţa de bloc, l-au reales. În unanimitate. Totul pare veşnic în blocurile noastre comuniste, chiar dacă sînt reabilitate termic.

Stela GIURGEANU

Rapoartele FreeEx

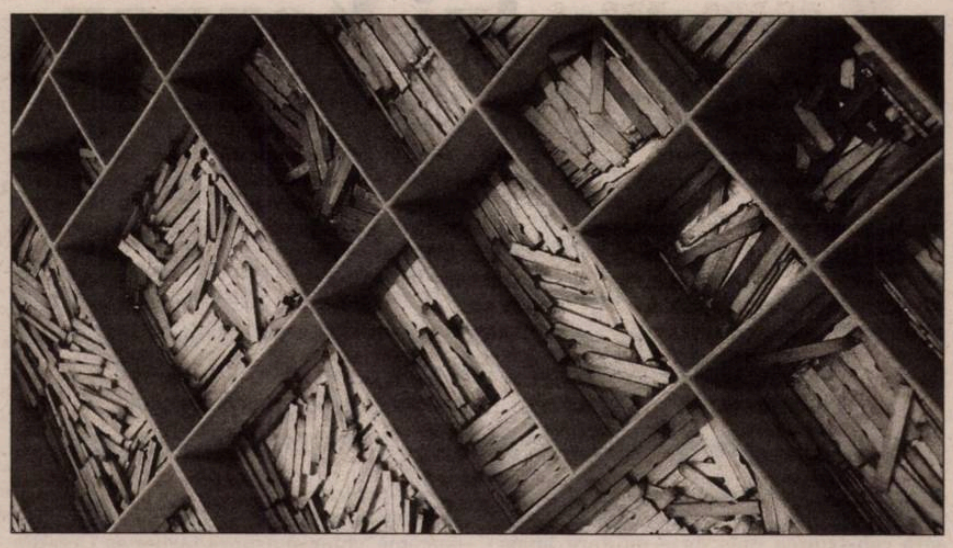

Începuturi

Primul pas, cînd vorbeşti despre libertatea presei în România, e să consulţi Rapoartele FreeEx, rapoarte anuale care consemnează un fel de istorie a devenirii presei libere în România de după Revoluţie, acoperind cu minuţiozitate monitorizarea domeniului mass-mediei româneşti, din 1999 pînă în prezent. Rapoartele fac parte dintr-un program al Agenţiei de Monitorizare a Presei, ActiveWatch, dezvoltat din necesitatea existenţei unui instrument de monitorizare documentată şi precisă a stării presei din ţara noastră.

Despre perioada de început a Rapoartelor FreeEx, Liana Ganea, coordonator de program, îmi povesteşte că, spre sfîrşitul anilor '90, libertatea de expresie în România nu se bucura deloc de un statut onorabil. Codul Penal prevedea încă sancţiuni pentru calomnie şi insultă, abuzurile contra jurnaliştilor erau la ordinea zilei, abundau iniţiative absurde de articole de lege privind statutul jurnalistului, iar delegaţiile europene criticau lipsa de libertate din mass-media, considerînd mai mult decît necesară continuarea monitorizării acestui sector.

„La acel moment nici nu prea existau platforme pe care jurnaliştii să se poată coaliza pentru a-şi apăra drepturile. Exista doar Clubul Român de Presă. Aşa a apărut ideea creării unui program în cadrul Agenţiei, prin care să convingem jurnalişti de investigaţie să «strîngă» rîndurile. Totul a început, de fapt, cu un fax, cu o scrisoare pe care am trimis-o către redacţiile din ţară, prin care anunţam apariţia acestei iniţiative şi încurajam jurnaliştii din redacţii să ia legătura cu noi. Pe scurt, mesajul nostru de atunci era: Vreţi să fiţi cu noi?" Drept răspuns, faxul a funcţionat o noapte întreagă, aducînd ecouri din toată ţara, iniţiindu-se primul pas spre comunicarea dintre redacţiile de presă. După cîteva luni, mai precis în ianuarie 2000, a fost organizată prima conferinţă a celor care intraseră în acest grup, moment care a confirmat naşterea „reţelei FreeEx".

A urmat, pe 3 mai 2000, un prim eveniment în România, prin care se semnala Ziua Internaţională a Libertăţii Presei – aducîndu-se astfel în atenţia publică importanţa garantării libertăţii de exprimare. „După un an şi jumătate, în decembrie 2001, am semnat şi Convenţia Organizaţiilor de Media, una dintre discuţiile de atunci fiind centrată în jurul întrebării dacă e bine sau nu să sprijinim o lege a presei." Pornind de la această Convenţie a Organizaţiilor de Media, în 2002 s-a încercat şi o primă promovare a unui cod etic al jurnalistului.

Între timp, Rapoartele FreeEx căpătau consistenţă şi în afara consemnărilor abuzurilor libertăţii presei. „Ne-am luptat, de-a lungul vremii, cu tot felul de iniţiative de legi ale presei, unele de-a dreptul ilare (ca, de exemplu, cea care propunea ca jurnaliştii să treacă prin nişte examene psihologice anuale), şi îndeajuns de multe încît să avem un raport întreg constituit doar din aceste iniţiative."

Cum se realizează un raport FreeEx?

Un raport FreeEx înseamnă mai mult decît monitorizarea de zi cu zi a presei din România. „Cînd ne e semnalat un caz de obstrucţionare a libertăţii presei, înainte să-l includem în raport sau să facem vreo declaraţie oficială, anchetăm toate detaliile, vorbim cu toate părţile implicate. Trebuie să fim şi foarte atenţi la detalii, şi foarte rapizi în reacţii (iar aici vorbesc despre intervenţia noastră pentru a opri anumite situaţii periculoase)", îmi spune Răzvan Martin, coordonator de proiect.

Documentaţia pentru aceste rapoarte începe cu „sursele deschise în media", urmărindu-se cam tot ce apare în presă. Urmează sesizările care vin pe adresa Agenţiei, sesizări făcute de cele mai multe ori de către jurnalişti care au probleme, ori în interiorul redacţiei, ori pe teren. „După o asemenea sesizare, vorbim cu toate părţile implicate într-un posibil conflict, anchetăm cazul şi abia după ce avem toate informaţiile, luăm o poziţie. De multe ori am fost acuzaţi că nu reacţionăm prompt la un caz prezent în presă, însă noi urmăm o metodologie, şi nu ne aruncăm cu comunicatele de presă, căci nu poţi sări la orice caz de intoxicare mass-media. Aici e vorba despre o responsabilitate enormă. În funcţie de gravitatea cazului, ne gîndim ce trebuie adus în dezbaterea publică. Pentru asta avem şi un fel de grilă de evaluare a gravităţii, cea mai gravă situaţie fiind lezarea libertăţii de exprimare, actul de cenzură în sine."

O mass-media politizată

Întrebîndu-i pe cei intervievaţi dacă există schimbări sesizabile din '99 pînă în prezent, şi care a fost „cea mai neagră perioadă", mi se răspunde ferm şi paradoxal: „Nici acum zece ani" – îmi spun cei doi – „mass-media nu era atît de politizată cum este astăzi, deşi atunci presiunile guvernamentale erau mult mai puternice."

Liana Ganea povesteşte că, deşi în urmă cu zece ani vorbeam despre o anumită divizare pe tabere şi chiar dacă jurnalismul era unul de tip activist, totuşi, atunci vorbeai despre „un jurnalism axat în jurul unor valori, al unor idei sau principii. Or, azi, activismul din mass-media e centrat mai degrabă în jurul unor personaje politice. Şi în străinătate există presă de stînga şi de dreapta, dar acolo discuţia se poartă în jurul unor valori şi principii de dreapta sau de stînga. La noi se schimbă şi opiniile presei, după cum bate vîntul politicii."

În ceea ce priveşte opiniile politice vehiculate în presa din România, un lucru a rămas neschimbat: nu avem încă o veritabilă cultură politică şi nici dezbateri publice autentice. „Acapararea instituţiilor media de către politicieni a început în 2000, cînd obsesia Guvernului Năstase de a controla mass-media s-a făcut la un nivel fără precedent. PSD-ul a avut o politică pe faţă de a controla presa de la nivel local, pînă la nivel central, prin toate mijloacele posibile. Rapoartele noastre de monitorizare erau şocante: prezenţa lui Năstase şi a PSD-ului, de la ştirile TVR pînă la ştirile televiziunilor private, era majoritară, iar Traian Băsescu abia dacă apărea, şi numai în ştiri negative", spune Liana Ganea.

Nici în prezent, lucrurile nu stau mai bine. În ultimii doi ani, există din ce în ce mai multe iniţiative legislative care riscă să afecteze libertatea de exprimare. „Poate cea mai gravă, în regimul Traian Băsescu, e faptul că presa a fost considerată o «vulnerabilitate» a siguranţei naţionale. Să spui asta într-o declaraţie oficială este un lucru extrem de grav, într-un stat democratic." Mi se povesteşte despre lansarea raportului FreeEx pentru 2012, care a avut loc în faţa oficialilor SRI-ului. „În vara lui 2012, au apărut documente confirmate de SRI, conform cărora în redacţia *Jurnalului Naţional* au existat infiltrări de agenţi sub acoperire. Acest lucru este mai mult decît inacceptabil. Gîndiţi-vă ce înseamnă infiltrarea unui agent sub acoperire în redacţia unui ziar şi gîndiţi-vă, mai apoi, cine face agenda publică."

Politizarea presei a dus, în timp, la decredibilizarea sa. „Sînt oameni care merg pînă în pînzele albe cu anumite forţe politice, şi din cauza asta şi audienţa anumitor televiziuni e constantă şi semnificativă – Antena 3, de exemplu –, pentru că sînt oameni cu convingeri politice clare, care nu vor să se informeze, ci caută să li se confirme ideile." Răzvan Martin îmi mai spune că azi majoritatea românilor „nu mai consumă decît produse TV", care sînt orice, „numai presă nu". „Talk-show-urile nu sînt ştiri, sînt doar cadre pentru o sumedenie de părerologi care îşi dau cu presupusul asupra oricărui subiect. În grila de programe a televiziunilor de ştiri predomină dezbaterile. Anchete, reportaje, documentare nu mai face nimeni, căci talk-show-ul este ieftin. Din perspectiva sănătăţii unei democraţii, acest lucru este tragic. Pînă la urmă, presa reprezintă controlul public asupra structurilor de putere. Cînd presa este atît de controlată de structurile politice şi economice, agenda publică este sigur viciată, iar interesul public trece pe locuri secundare."

Influenţa patronală

Conform Rapoartelor FreeEx, perioada cuprinsă între 2000 şi 2004 a fost perioada obsesiei controlului cu orice preţ al mass-media. În timp, noile contexte nu mai permiteau manifestări de agresiune. Aşa s-a ajuns la concluzia că, pentru a controla presa, mai bine cumperi ziarul sau trustul respectiv. „Totul a devenit, astfel, cu atît mai pervers, cu cît era mai greu detectabil. După 2005, crescînd salariile în anumite trusturi de presă, asigurîndu-se jurnaliştilor un anumit confort material, mulţi dintre ei n-au mai vrut să riste, au făcut credite etc. etc. şi n-au mai fost dispuşi să spună că li se încalcă independenţa editorială."

În paralel, Liana Ganea îmi povesteşte despre un studiu realizat de o comisie parlamentară britanică asupra independenţei editoriale. Exista o „colecţie de soluţii", de la contracte de management între editor, redactor-şef şi patron, şi clauze care garantau independenţa, ca, de pildă, faptul că jurnaliştii pot ataca aliaţii politici sau afacerile patronului lor, fără să sufere consecinţe.

Safety net for European Journalists

În România, lucrurile nu stau deloc aşa, deşi există puţine excepţii fericite. „Vezi ce se întîmplă în grupul Media Intact", îmi povesteşte Răzvan Martin. „Am avut două situaţii în care au ieşit la iveală clauze contractuale ale angajaţilor familiei Voiculescu, care interziceau angajaţilor să atace celelalte afaceri ale familiei Voiculescu sau ale prietenilor familiei. Cu toate acestea, *Gazeta Sporturilor* nu se află în această situaţie. Depinde foarte mult de calitatea jurnaliştilor de acolo. Este vorba şi despre un alt tip de atitudine, despre un prestigiu pe care şi l-au cîştigat singuri. Este probabil singurul ziar care mai produce investigaţii, şi nu doar pe zona sportivă."

Cum patronii de presă se înconjoară de oameni obedienţi, iar selecţia se face pe acest criteriu, e clar că jurnalistul „pălmaş", care vrea să respecte deontologia, e complet lipsit de apărare. Care sînt metodele prin care acesta îşi poate apăra totuşi integritatea profesională?

„Sînt foarte mulţi jurnalişti care au probleme, dar nu apelează la nimeni", îmi povesteşte Liana Ganea. „Se mai plîng pe la prieteni, dar atît. Nici noi nu le facem publice, dacă respectivul nu vrea. Cînd un jurnalist vine aici, pentru noi primează interesul său, nu dorinţa de a expune o situaţie. Îl îndrumăm spre avocaţi specializaţi. Însă, din păcate, la noi sînt puţini avocaţi competenţi în domeniul libertăţii de exprimare. Am vrea să vedem mai mulţi tineri absolvenţi de drept care să se îndrepte în direcţia asta şi chiar încurajăm studenţii la drept să vină să lucreze cu noi. Este un domeniu vast, fascinant şi ar putea fi şi financiar recompensator pentru ei."

Încerc, pe finalul interviului, să relaxez uşor atmosfera deloc optimistă, în care mi se dezvăluie realitatea mass-media din România. „Dar pe voi", întreb, „pe voi cine vă plăteşte?" Mi se spune, mai întîi, cam cît costă o singură investigaţie pentru o singură reacţie publică (cîteva sute de euro); mi se mai aminteşte şi despre sumedenia de idei pe care le au (reactualizarea ghidurilor juridice deja publicate pentru jurnalişti sau ale ghidurilor pentru drepturile salariaţilor din presă) şi, revenind la întrebarea iniţială, mi se răspunde că activitatea de monitorizare a libertăţii presei este susţinută mai degrabă prin proiecte adiacente. Căci azi, proiectele de acest tip nu îşi mai găsesc finanţatori. (Principalii finanţatori ai programului, în ultimii 15 ani, au fost Fundaţia Soros, Ambasada SUA şi fondurile PHARE ale UE.)

„Un lucru bun" – precizează Liana Ganea – „este că începem un proiect susţinut prin Fondul ONG. Se numeşte «Harta Interactivă a Libertăţii de Exprimare». Vrem să replicăm reţeaua de la începutul programului FreeEx şi să atragem jurnalişti, activişti, studenţi din toată ţara, care să contribuie la monitorizarea modului în care sînt respectate drepturile la libertatea de exprimare, libertatea presei şi accesul la informaţiile de interes public. Vom încerca, astfel, să creştem capacitatea breslei şi a celor interesaţi de apărarea acestor drepturi fundamentale, de a face acest lucru independent de existenţa unui program tip FreeEx."

Acest articol face parte din Proiectul „Safety Net for European Journalists" (http://www.balcanicaucaso.org/) şi a fost realizat cu ajutorul Uniunii Europene. Conţinutul acestui articol intră sub responsabilitatea *Osservatorio Balcani e Caucaso* şi *Dilema veche*, şi nu trebuie considerat că ar reflecta în vreun fel opiniile Uniunii Europene.

Robert SKIDELSKY

împotriva curentului

Revanşa lui Kennan

Luna trecută, preşedintele Vladimir Putin a anunţat că gigantul Gazprom va începe să ceară plata cu o lună în avans, la livrările de gaze pentru Ucraina. Ziarul britanic *The Observer* a publicat în replică o caricatură arătîndu-l pe Putin aşezat pe un tron din care intră şi ies o mulţime de pumnale, cu mîna pe robinetul ce închide conducta de gaze către Ucraina, în timp ce spune: „Vine iarna." Fundalul caricaturii este roşu aprins, iar pe pieptul lui Putin sînt puse o seceră şi un ciocan. Pentru unii, cel puţin, Războiul Rece a revenit.

Dar înainte de a aluneca într-un al doilea Război Rece, am face bine să ne întrebăm de ce l-am avut pe primul. Sfîrşitul comunismului a eliminat un motiv important: tendinţele expansioniste ale Uniunii Sovietice şi hotărîrea democraţiilor occidentale de a le rezista. Dar celelalte motive au rămas.

Diplomatul american George F. Kennan le-a identificat drept nesiguranţa nevrotică şi secretomania orientală de partea Rusiei, şi legalismul şi moralismul de partea Occidentului. Terenul de mijloc al calculelor reci privind interesele, posibilităţile şi riscurile rămîne pînă astăzi lunecos.

Kennan este socotit a fi cel care a pus bazele Războiului Rece, din punct de vedere intelectual – cel puţin în Occident –, cu a sa „telegramă lungă" de la Moscova, în februarie 1946, după care a scris celebrul său articol din *Foreign Affairs,* semnat „X", în iulie 1947. Kennan a explicat că pacea pe termen lung între Occidentul capitalist şi Rusia comunistă era imposibilă, din cauza amestecului dintre tradiţionala nesiguranţă rusească, nevoia lui Stalin de duşmani externi, şi mesianismul comunist. Rusia, spunea Kennan, ar urmări să producă un colaps al capitalismului, nu printr-un atac armat, ci printr-un amestec de agresivitate şi subversiune. Răspunsul corect, spunea Kennan, ar fi îngrădirea agresivităţii sovietice printr-o „aplicare iscusită şi vigilentă a unei forţe de răspuns".

În timpul administraţiei preşedintelui Harry Truman, oficialii Statelor Unite interpretau viziunea lui Kennan ca făcînd necesară construirea unei forţe militare împotriva unei potenţiale invazii a Europei de Vest. Asta a dat naştere *doctrinei Truman,* din care a izvorît logica unei confruntări militare, NATO şi cursa înarmărilor. Această evoluţie l-a dezamăgit pe Kennan, care a susţinut că îngrădirea trebuia să fie pe plan economic şi politic, nu militar. El a fost unul dintre principalii arhitecţi ai planului Marshall de după cel de-al Doilea Război Mondial. El s-a opus formării NATO.

Extinderea în fostul spaţiu al Uniunii Sovietice e o „gafă strategică de proporţii potenţial epice".

În retrospectivă, unii s-ar putea întreba dacă prevenirea instalării comunismului în Europa de Vest a fost datorată NATO sau sprijinului economic şi politic al Statelor Unite. În orice caz, fiecare tabără s-a convins că cealaltă reprezintă o ameninţare existenţială, şi ambele au construit arsenale colosale pentru a-şi garanta securitatea.

Pînă la colapsul Uniunii Sovietice, fiecare scurtă perioadă de „destindere" a fost urmată de o nouă înarmare. A fost ceva nebunesc în toată această afacere şi a rămas gîndul neliniştitor că NATO a prelungit viaţa Uniunii Sovietice, oferindu-i un duşman gata făcut, care să înlocuiască Germania nazistă. Pentru a înţelege cum Rusia priveşte astăzi Ucraina, e nevoie să vezi evenimentele de acolo în această cheie. După victoria în Războiul Rece, Occidentul a făcut o serioasă greşeală refuzînd să acorde Rusiei orice formă de hegemonie, chiar şi asupra ţărilor ca Ucraina sau Georgia, care, odată, făceau parte din statul rus istoric. Sub steagul democraţiei şi al drepturilor omului, Occidentul a acţionat mai degrabă pentru scoaterea ţărilor ex-sovietice de pe orbita Rusiei. Multe dintre ele erau dornice să scape de sub gravitaţia Kremlinului, iar NATO s-a extins către est în fostul bloc sovietic din Europa Centrală, şi chiar către fostele republici sovietice, integrînd Estonia, Letonia şi Lituania. În 1996, la vîrsta de 92 de ani, Kennan a avertizat NATO că extinderea în fostul spaţiu al Uniunii Sovietice e o „gafă strategică de proporţii potenţial epice". Aceste lovituri ale Occidentului au inspirat, fără dubii, paranoia rusească reflectată astăzi în alimentarea, de către Kremlin, a teoriilor conspiraţiei legate de Ucraina. Şi întocmai ca avertismentul lui Kennan împotriva unei politici externe care a fost „utopică în aşteptări, legalistă în concept... moralistă... şi autojustificativă", scopul politicii Occidentului de astăzi ar trebui să fie găsirea mijloacelor de lucru cu Rusia pentru a opri sfîşierea Ucrainei. Asta înseamnă a discuta şi a asculta Rusia. Rusii au prezentat propriile idei de rezolvare a crizei. În mare, ei au propus o Ucrainã „neutră", pe modelul Finlandei, şi un stat federal pe modelul Elveţiei. Primul ar exclude apartenenţa la NATO, dar nu şi admiterea în Uniunea Europeană. Al doilea ar avea ca scop să asigure regiuni semiautonome. Asemenea propuneri pot fi cinice; ele pot, de asemenea, să fie inoperabile. Dar Occidentul ar trebui de urgenţă să testeze, să exploreze şi să caute să le rafineze, mai degrabă decît să recadă în indignarea moralistă la acţiunile Rusiei.

Atîrnată între paranoia şi moralism, sensibila diplomaţie are o sarcină grea. Dar poate că nu e nevoie de aniversarea a o sută de ani de la începutul războiului aflat pe locul doi ca număr de victime din istorie, pentru a reaminti oamenilor noştri de stat că evenimente aparent minore pot scăpa ireversibil de sub control.

Robert Skidelsky *este membru al Camerei Lorzilor din Marea Britanie şi profesor emerit de economie politică la Universitatea Warwick.*

© Project Syndicate, 2014
www.project-syndicate-org

traducere de Andrei MANOLESCU

PUBLICITATE

Alexandru-Radu SĂVULESCU

Cum să judeci o societate după gunoaiele ei

– sau viaţa unui sociolog-activist alături de scormonitorii de gunoaie din Ciudad de México –

Dr. Héctor Francisco Castillo Berthier este un personaj descins direct din proza fantastică sud-americană. Cînd l-am văzut pentru prima dată la Napoli, la sfîrşitul anului trecut, la conferinţa „Un viitor fără deşeuri", organizată de asociaţia italiană de inspiraţie creştină Greenaccord, n-am crezut nici o clipă că ar putea fi un conferenţiar. În locul obişnuitului costum cu cravată, purta o vestă de pînză, cu multe buzunare, iar mustaţa sa rebelă şi părul uşor grizonant, legat în coadă de cal, îl recomandau mai degrabă drept revoluţionar, decît conferenţiar.

Născut într-o familie burgheză din Ciudad de México, Castillo Berthier a vrut iniţial să devină jurnalist, dar a studiat, pînă la urmă, sociologia. Spune glumind: „Am ales sociologia pentru că un jurnalist nu poate să facă sociologie, dar un sociolog poate face jurnalism."

„Deşeurile" au fost prima temă care l-a preocupat, poate şi pentru că, în 1977, acestea reprezentau un subiect tabu în societatea mexicană. Dîndu-şi seama de lipsa completă a informaţiilor din acest domeniu, a hotărît să-şi obţină singur datele necesare. S-a angajat pentru trei luni ca gunoier, fără ca cineva din familie ori dintre profesorii săi să fie la curent cu această decizie. A strîns, în acest fel, date despre tipul şi cantitatea de gunoi care se genera în acel moment în Ciudad de México. Apoi s-a angajat ca şofer pe o autogunoieră, ca să vadă unde anume ajunge gunoiul colectat şi ce se întîmplă cu el. Intrat cu autogunoiera la depozitul de deşeuri, a avut revelaţia unei lumi paralele, cea a scormonitorilor de gunoaie (aşa-numiţii *pepenadores* sau *resoqueadores*, cum sînt denumiţi în Mexic).

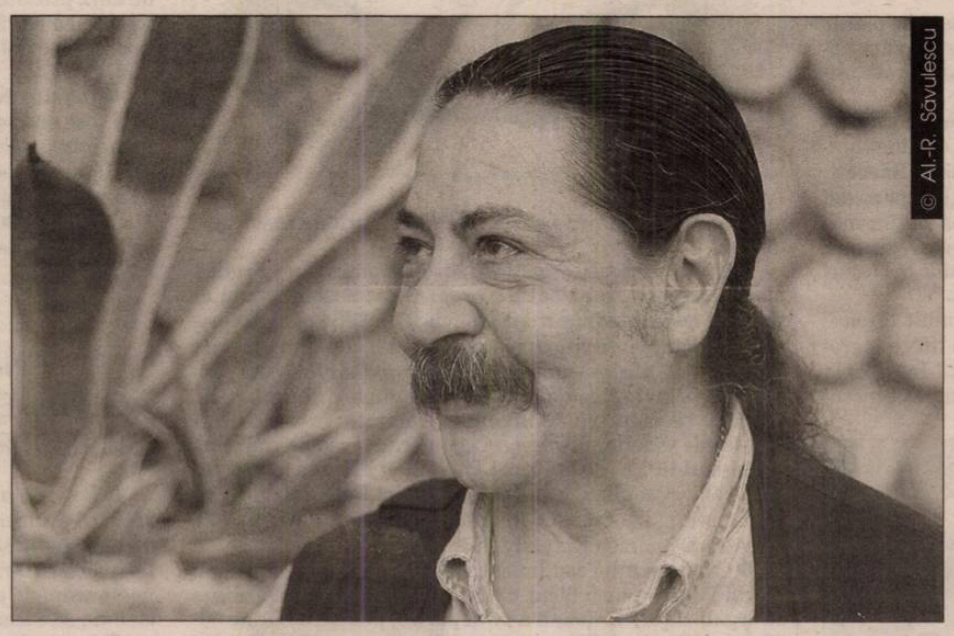

Deşeuri + Forţă de muncă = Afacere

Din acel moment, lucrarea sa de licenţă, iniţial orientată spre tipurile şi cantităţile de deşeuri menajere generate în capitala Mexicului, s-a reorientat viguros spre aspectul social, spre oamenii care trăiau de pe urma deşeurilor. Lumea pe care Castillo Berthier o descoperise părea să aibă o organizare perfectă, cu un lider care împărţea sarcini, dădea zile libere etc., şi mai ales gestiona cu abilitate ceea ce societatea considera gunoi (public) fără valoare, transformîndu-l într-o uriaşă sursă de venit (privat).

Ca să pătrundă în această societate clandestină, s-a împrietenit cu membrii unei familii de scormonitori. Aceştia, ca şi alţii asemenea lor, ajunseseră la depozitul de deşeuri pentru că n-aveau unde să se ducă, nu erau acceptaţi nicăieri. De bine, de rău, aici li se asigura supravieţuirea, în schimbul supunerii lor necondiţionate. L-au primit pe Castillo Berthier alături de ei. Studentul la sociologie avea să trăiască zi de zi, timp de patru luni, alături de aceşti oameni, dormind într-o cutie de carton. A învăţat să-şi depăşească frica de boli şi a rezistat fără să se spele, curăţîndu-se doar cu ţărînă. Socializa cu scormonitorii, participa la serbările lor, primise chiar şi o poreclă – „Curcanul", pentru că dansa caraghios, bălăngănindu-se de pe un picior pe altul. Seara îşi nota, într-un carneţel, la lumina unei lumînări, informaţiile culese peste zi. A rezultat o lucrare de 180 de pagini, pe care el însuşi o rezumă astfel: „Deşeuri + Forţă de muncă = Afacere."

„Ai prima statistică din Ciudad de México despre deşeuri. Dar nu e sociologie."

Cînd i-a prezentat lucrarea profesorului îndrumător, acesta i-a spus: „E o lucrare prea literară, nu e sociologică." Castillo Berthier s-a reapucat de lucru, căutînd să obţină date, cifre, cantităţi, sume de bani, să deceleze influenţe politice etc. Munca sa a mai durat încă un an şi jumătate. „Felicitări!" i-a spus profesorul. „Ai prima statistică din Ciudad de México despre deşeuri. Dar nu e sociologie. Ce lipseşte? Partea teoretică. Şi ar trebui să începi să vorbeşti ca un sociolog, să faci în aşa fel încît totul să devină mai obscur, mai greu de înţeles", îşi aminteşte cu umor Castillo Berthier.

Radiografia societăţii mexicane după gunoaiele ei: „Clientelism, corupţie, mafie"

De fapt, ceea ce realizase Castillo Berthier în cei trei ani de documentare era o radiografie a societăţii mexicane, pe care o rezumă în trei cuvinte: „Clientelism, corupţie, mafie." Imaginea este aceeaşi şi astăzi – susţine autorul. Şi adaugă: „Probabil că orice societate trebuie judecată după gunoaiele ei."

După absolvire, Castillo Berthier a fost angajat ca cercetător la Institutul de Investigaţii Sociale al Universităţii Naţionale Autonome a Mexicului, deşi unii colegi au considerat că munca sa este prea puţin ştiinţifică, prea puţin sociologică.

Cum Castillo Berthier era un cercetător-activist, n-avea de gînd să-şi lase lucrarea să zacă într-o bibliotecă. A publicat-o mai întîi la editura universităţii, cu titlul *Societatea gunoiului – baronii locali din Ciudad de México*. Apoi a vrut să-şi lărgească publicul şi s-a dus cu ea la o editură generalistă. Bineînţeles că ceea ce fusese „prea puţin ştiinţific" pentru mediul academic era mult prea ştiinţific pentru publicul larg, astfel încît a trebuit să o rescrie. Un an mai tîrziu, cartea a apărut în librării sub titlul *Groapa – Antropologia mizeriei*.

De bine, de rău, aici li se asigura supravieţuirea, în schimbul supunerii lor necondiţionate.

Desigur că dezvăluirea inechităţii sociale, a îmbogăţirii baronilor locali *(caciques* – în spaniolă) prin exploatarea nemiloasă a unei pături marginalizate de defavorizaţi ai soartei – inclusiv prin exploatarea copiilor prin muncă – nu a plăcut celor demascaţi. „Regele deşeurilor", care dispunea de suficienţi bani, le-a ordonat oamenilor săi să cumpere cărţile din librării şi să le ardă. Editura a suplimentat însă tirajul, alimentînd librăriile cu cărţi. „Regele deşeurilor" şi-a schimbat atunci tactica. A încetat să mai cumpere şi să ardă cărţile, dar şi-a trimis „gorilele" să-l răpească şi să-l intimideze pe Castillo Berthier. Bătut cu sălbăticie, acesta a ajuns la spital cu capul spart şi cu mai multe coaste rupte. A ieşit însă de acolo cu o şi mai mare determinare.

Şi-a extins cercetările sociologice studiind mai întîi dedesubturile comerţului din marile pieţe agro-alimentare, apoi delicvenţa juvenilă. Şi nu a încetat să-i demaşte viguros pe profitori, aşa cum s-a întîmplat şi în anul 2012, cînd a protestat public împotriva platformei electorale demogagice şi extremiste cu care candida la preşedinţia Mexicului chiar fiul fostului „rege al deşeurilor" din Ciudad de México. În ciuda puternicelor semnale de alarmă trase de Castillo Berthier şi de alţii ca el, cariera politică a acestui baron local nu s-a încheiat decît pe 2 aprilie 2014, cînd politicianul-baron local a fost destituit în urma acuzaţiilor de control al unei reţele clandestine de prostituţie...

De un număr de ani, în paralel cu activitatea de cercetare, Castillo Berthier conduce Centrul social „Circul zburător", pe care l-a organizat în chiar cartierul unde a copilărit, Merced. Acest centru îşi propune să-i „îmblînzească" prin artă pe tinerii delicvenţi din cele nu mai puţin de 1500 de grupuri rivale existente în Districtul Federal, cum mai este cunoscut Ciudad de México.

Sociologul-revoluţionar poartă părul cu coadă de cal tocmai ca să semene cît mai mult cu tinerii de care se ocupă, deşi nu mai are chiar vîrsta lor. Îl ajută însă optimismul său iremediabil, precum şi talentul său de om de spectacol. Într-adevăr, nu pierde nici o ocazie de a cînta la chitară sau vocal. L-am auzit cîntînd oriunde i se oferea ocazia, în autocar, în pauzele de cafea sau la sfîrşitul mesei. Crezusem că ştiu totul despre el, dar într-o seară m-a surprins cu adevărat. Ascultam muzică populară napolitană, interpretată de doi muzicieni locali. În momentul în care cei doi s-au pregătit să facă o pauză, Castillo Berthier s-a dus decis spre scaunul gol al chitaristului, a luat chitara, s-a aşezat şi a început să cînte melodie după melodie. Al doilea muzician a ezitat la început, nedumerit. A intrat apoi repede în joc şi l-a acompaniat la percuţie. Imediat a revenit şi interpretul principal, care a tot încercat să-şi reia locul. A durat ceva pînă ce Castillo Berthier s-a lăsat convins să-i dea înapoi chitara, şi să-i lase pe napolitani să-şi continue concertul... L-am întrebat mirat cum de cîntă atît de bine. Mi-a răspuns cu modestie că aşa ceva nu se uită. M-am documentat şi am aflat că, în urmă cu aproximativ 25 de ani, cam pe cînd îşi obţinea şi titlul de doctor în sociologie, a fost bateristul unui grup legendar de rock mexican, Arpía (Harpia).

Alexandru-Radu Săvulescu *este jurnalist.*

www.greenaccord.org
www.circovolador.org

SE PARE CĂ 3% DIN UMBRA PRODUSĂ LA MARGINEA ŞOSELEI SE PIERDE PENTRU OCROTIREA UNUI PARTID PREA BRONZAT

■ Se pare că 3% din brînza produsă şi vîndută se pierde sau „dispare“ în urma erorilor de distribuţie de pe piaţa alimentară, ceea ce o plasează în topul celor mai furate alimente din lume. (**M. C.**)

■ Newyorkezii protestează împotriva noilor zgîrie-nori construiţi pe lîngă Central Park, care aruncă ditamai umbra peste aleile lor de plimbare şi jogging. Gary Barnett, preşedintele Extell Development, dezvoltatorul responsabil de una dintre clădiri, spune: „Umbra durează puţin, maximum zece minute, şi nu are nici un efect negativ asupra florei şi faunei din parc.“ În plus, noile clădiri aduc noi locuri de muncă. Nici nu ştii de partea cui să fii. (**L. V.**)

■ La marginea şoselei, cineva şi-a împrejmuit terenul şi a agăţat de gard o plăcuţă pe care scrie, cu litere îngroşate, cam aşa: „Proprietate privată. Nu treceţi! Interzis la curve!! Prostituţia interzisă!!!“ Cine ştie ce-o fi păţit bietul

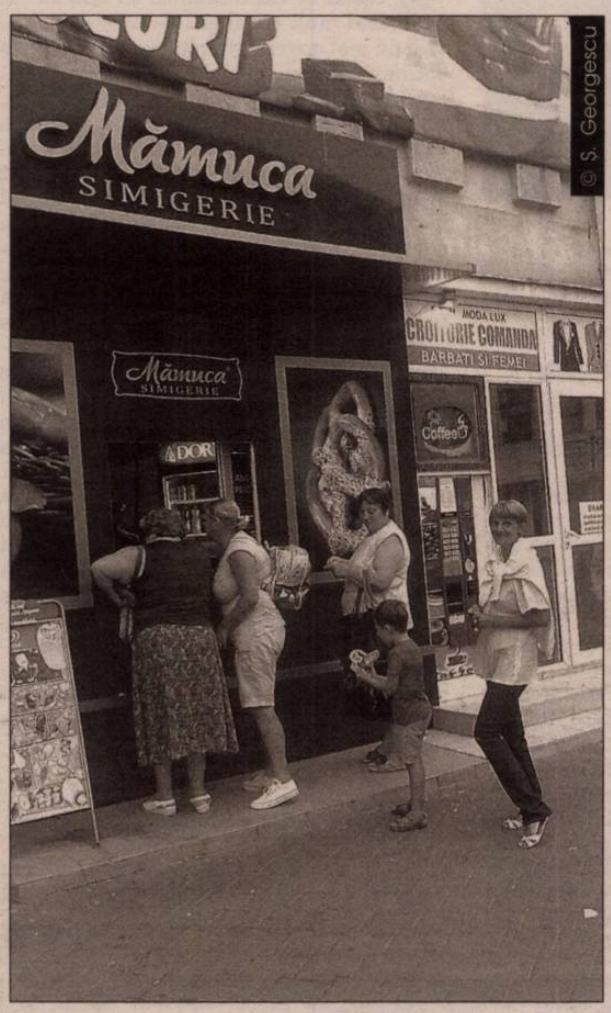

proprietar de-a simţit nevoia să exclame atît de răspicat... (**M. M.**)

■ Cîteva curioase organizaţii gastronomice: Les Francs-Mâchons (www.francmachon.org) („francmaşonii“, cum ar veni) – o societate filantropică fondată în 1964 pentru ocrotirea şi încurajarea tradiţiei lyoneze a *mâchon*-ului (gustare consistentă, din măruntaie, jumări, *andouillette* etc., însoţită de vinuri Beaujolais sau Maconnais); Società della Polenta (Societatea Mămăligii), fondată în secolul al XIX-lea de veneţianul Jacopo Caponi, care avea pe emblemă acronimul PPPP, de la Prima Patria Poi Polenta („Întîi patria, apoi mămăliga“); şi Accademia dei Polentofagi (Academia Mămăligofagilor), întemeiată în jurul anului 1700, de către Domenico Batocchi. (**M. P.**)

■ Conform unui comunicat al DNA, deputatul Aurelian Florin Popescu ar fi făcut uz de influenţa sa ca preşedinte de organizaţie judeţeană a unui partid, pentru a obţine 50-60 de mii de pui grill, pe care să-i distribuie cetăţenilor din judeţ, în scop electoral, înaintea alegerilor din iunie 2012. Cu alte cuvinte, omul e acuzat de o imensă găinărie, pe lîngă care caltaboşul lui Decebal Traian Remeş apare ca o mică porcărie. (**A. M.**)

■ Compania H&M a fost ţinta unui scandal pentru că a folosit fotografiile unui manechin „prea bronzat“. Problema, spun acuzatorii, este că, promovînd „pielea prea bronzată“, promovezi, de fapt, cancerul de piele (efectul expunerii îndelungate la soare fiind unul dintre factorii de risc pentru acest tip de cancer). Compania s-a scuzat, explicînd că manechinul în cauză o este braziliancă, deci are tenul „bronzat de la natură“. Deocamdată activiştii antidiscriminare din Brazilia nu au intrat pe fir. (**S. G.**)

DACĂ PE INTERNET SCĂRILE TE OMOARĂ, ÎN PREAJMA VIEŢII ELE NU EXISTĂ

■ Dacă la spitalele de stat scările te omoară, la cele private ele nu există. Nu poţi urca nici dacă vrei, din motive de securitate. Doar cu liftul, cu cartelă. Să fie posibilă o cale de mijloc? (**I. P.**)

■ Mai multe site-uri, pe Internet, au propus anul acesta o masă de Paşti vegană. Astfel, cu trei căni de granule de soia, doi morcovi, verdeţuri şi condimente, poţi avea un minunat drob de soia lîngă care să adaugi o delicioasă friptură de şeitan (adică un amestec pe bază de făină bogată în gluten) şi nelipsitul stufat de şeitan. La desert, o pască (cu umplutură pe bază de tofu) şi un cozonac, toate vegane

Cu ochii-n 3,14

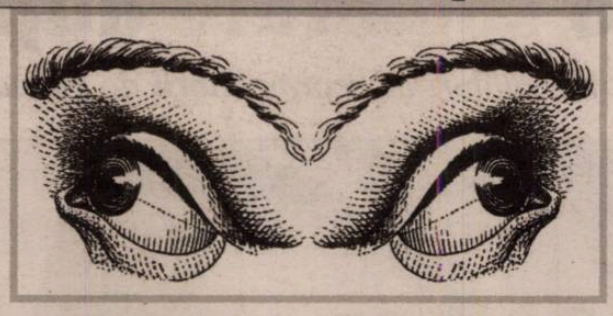

(cozonacul se va face cu margarină, lapte de soia, fără ouă). Cu asemenea festin, cine mai are nevoie de viaţă veşnică? (**S. G.**)

■ În preajma acestui Paşti au dispărut dintre noi mai mulţi scriitori şi muzicieni, majoritatea nonagenari: istoricul Jacques Le Goff (90 de ani), poeta Nina Cassian (90 de ani), prozatorul Gabriel García Márquez (87 de ani) sau folkistul Pete Seeger (95 de ani), dar şi mai „tinerii“ chitarişti José Feliciano şi Romeo Vanica de la formaţia Mondial. (**M. C.**)

■ Înainte de Paşti, cercetătorii de la NASA au anunţat că a fost descoperită prima planetă similară Terrei ca dimensiune şi alcătuire de materiale: fier, piatră, gheaţă şi apă. Planeta, potenţial benefică apariţiei şi întreţinerii vieţii aşa cum o ştim, a fost numită Kepler186f, se află la o distanţă de 490 de ani-lumină de noi şi este, conform cercetătorilor, „mai mult verişoara Terrei decît sora ei geamănă“. (**M. C.**)

POTRIVIT UNEI ANALIZE BUIMĂCITOARE, AGENŢII EDUCAŢIEI AR FI PROPAGAT STEREOTIPURILE LEGATE DE GRĂDINI

■ Potrivit unei analize făcute de *Ziarul financiar*, dacă vrem să avem o „bătrîneţe liniştită“ (adică o pensie de 1000 de euro pe lună), trebuie să punem deoparte de pe-acum între 90 şi 700 de euro pe lună (în funcţie de cît de repede ne-apucăm de economisit). Şi pentru o tinereţe liniştită ce trebuie să facem? (**L. V.**)

■ La o sală de sport. Antrenorul, medic, vorbind, cît se poate de serios, despre un pacient cu discopatie: „Domnul discopat...“. Sau, corectînd posturile corporale şi folosind, în funcţie de vîrsta, sexul şi respectabilitatea pacientului, termenii „posterior“, „şezut“, „şezută“ sau „fund“ (pentru unul şi acelaşi lucru). Şi, în glumă, mai ales pentru pacienţii mai tineri, instrucţiunea buimăcitoare: „Pe burtă, cu faţa în sus!“ Ca în *Exorcistul*. (**M. P.**)

■ A apărut lista cu piesele folosite de agenţii CIA ca să-i tortureze pe deţinuţii de la Guantanamo, puşi să asculte săptămîni în şir acelaşi cîntec: Eminem – „The Real Slim Shady“, Christina Aguilera – „Dirrty“, Bee Gees – „Saturday Night Fever“, Marilyn Manson – „The Beautiful People“ sau Queen – „We Are the Champions“. În mod normal, ar ieşi o petrecere pe cinste cu piesele astea. (**M. C.**)

■ Pe vremuri, la Casa Scînteii (azi, a Presei), în faţa intrării din partea dreaptă a corpului central, era o placă pe care scria: *Consiliul Culturii şi Educaţiei Socialiste*. Acum, placa s-a schimbat şi poartă un nume ceva mai scurt: *Consiliul Concurenţei*. (**D. S.**)

■ „Cu un Happy Meal, vreţi o jucărie pentru băieţi sau pentru fete?“ Aceasta este întrebarea care a făcut-o pe o fetiţă de 11 ani din SUA să înceapă bătălia împotriva sexismului celor de la Mac Donald's, care ar fi propagat, în acest fel, stereotipurile legate de gen. Se pare că fetiţa a şi cîştigat acest război. Avînd în vedere că se vînd cam un miliard de meniuri pe an, pare o victorie absurdă, dar interesantă. (**A. M. S.**)

■ „Un oraş întreg din SUA a slăbit datorită acestui om“ – zice o reclamă. Cum aşa? Tot oraşul? Cu graşi şi slabi? Cu case, străzi şi grădini? Păi, în acest caz, ar trebui declarată starea de necesitate. (**M. V.**)

PUBLICITATE

VOLKSBANK PREZINTĂ

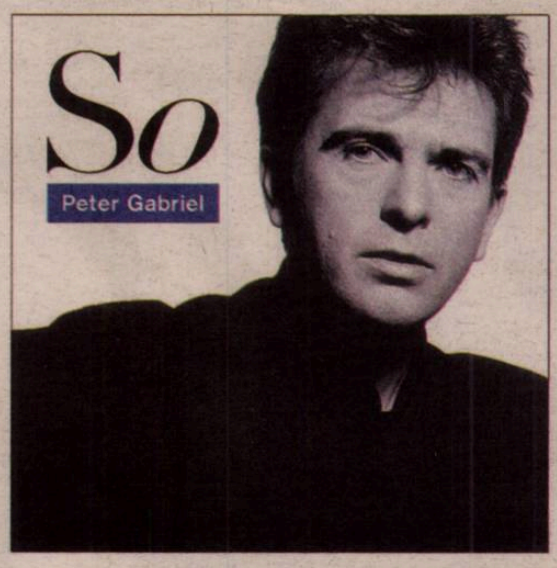

Peter Gabriel
Back to front
Toate piesele celebrului album "So" într-un concert memorabil!
8 MAI | Romexpo, Pavilionul Central
Bilete: Myticket.ro / Diverta
ROCK FM It Rocks! PRIMA TV
ORGANIZAT DE: EMAGIC LIVE NATION
PARTENERI MEDIA: adevărul DILEMA! OK! DRAGOSTE metropolam.ro INFO MUZICA ZiConcert.ro orașul meu URBAN ADPM 24-FUN rin CATAVENCII SECRETE BestMusic VIRTUOSI 220.ro HotNews.ro smilemedia.ro
So 25th Anniversary re-issues available on CD, Special Edition 3CD Set and Deluxe Box set
REALWORLD
www.petergabriel.com

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul XI ■ nr. 534 ■ 8-14 mai 2014 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU

ceaslov story 10

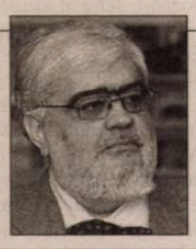

ANDREI PLEŞU

„Mîndria de a fi român“

pagina 3

ANDREI MANOLESCU

„Urbanizarea bicicletei“

pagina 8

OANA STOICA

„Dragostea în vremea nebunilor“

pagina 17

Cei şapte ani de UE

„Doar astăzi a căzut cu adevărat Zidul Berlinului.“ (2003)

JAN PETER BALKENENDE

(la acea oră premier al Olandei, vorbind despre decizia de extindere a Uniunii Europene spre Est)

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

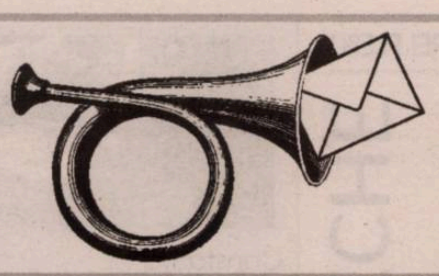

turneu de inbox

NR. 533

Articolul Adinei Popescu, „Bicicliştii – o nouă specie urbană"

E drept, ajungi să treci drept nonconformist dacă scrii contra unui curent (fost nonconformist) în susul căruia pedalează mai toată lumea. Înţeleg că e stupid să pedalezi „cu înverşunare" pe nişte străzi (pline cu maşini folosite drept umbrele, vorba lui Cătălin Ştefănescu) aglomerate, care suferă de lipsa marcajelor pentru biciclete, aici cădem de acord. La fel de stupid e să pedalezi numai în virtutea unei mode (pentru că toată lumea o face).

Adina Popescu scrie, însă, tocmai cu frustrarea unuia dintre intangibilii „blindaţi" în spatele volanului, sau ca o persoană comodă, pe care prietenii o sîcîie încontinuu să iasă la o mişcare. Adina Popescu scrie cu înverşunarea pe care le-o impută altora, „minorităţii", cum etichetează domnia sa. Pe o temă care nu e, totuşi, legată de vreun flagel, o ciumă, o pandemie.

Modă sau nu, snobism sau nu, a pedala prin oraş nu poate fi un act mai agresiv decît a parca pe trecerea de pietoni, pe trotuar sau pe pistă, a conduce cu 100/h şi a accelera în gol motocicleta prin zonele centrale, ca să se emoţioneze fetele, a şterge cu oglinda retrovizoare fundul pietonilor ce traversează regulamentar. Rutierii noştri ar fi mai uşor de ignorat de-ar avea parte, ca-n lumea civilizată, de cărările lor marcate.

Un „mic" exemplu: Primăria Parisului avea în plan 700 km de piste de dat în folosinţă pînă în 2010! În 2009, existau deja 440 km! Şi asta într-un oraş care, de asemenea, nu a fost iniţial construit ca să includă şi ciclismul (apropo de bulversantele afirmaţii ale Adinei Popescu: „Îi urăsc pe edili pentru că n-au proiectat, în urmă cu o sută de ani, un oraş pentru ei, bicicliştii"). Exagerări de pamflet... Mă îndoiesc că bugetul de călătorii al jurnalistei nu a prevăzut vreodată şi un drum (mai multe) la Paris. Alt oraş ai cărui fondatori moderni au omis să prevadă apariţia bicicletei ar fi Viena: 1200 km de piste, incluzînd şi suburbiile, 110 staţii de închiriat. Aşadar?

Dar în articolul citat se ilustrează cu un exemplu lipsit de bună intenţie, nu ştiu cît a căutat Adina Popescu ca să-l găsească, în ajutorul „argumentaţiei" dumisale precare: şi anume că în Bruxelles sînt, pasămite, foarte rari bicicliştii. Trebuie să o cred pe cuvînt. N-am fost. Dar nici nu trebuie să mergi mai departe de Budapesta, unde pistele sînt în expansiune, bine trasate, respectate – toată Ungaria e pe cale să devină o pistă de bicicletă, pînă şi-n zonele rurale, sărace, din est. Iar biciclişti – din belşug. Adina Popescu a identificat pe hartă, însă, oraşul Bruxelles! Dintre toate celelalte. Fără pic de tendenţiozitate, fireşte. Articolul săptămînal să fie predat la timp, în rest, ce mai contează, cine se uită la conţinut!?

Cristian SÎRB,
abonat la *Dilema veche*

Prin acest articol, doamna Adina Popescu încurajează ura şi agresiunea şoferilor asupra bicicliştilor. Peste tot în lume, biciclişti sînt ucişi din cauza acestei uri şi agresiuni a şoferilor. Da, oameni mor din cauza tipului de ură care este încurajată de doamna Adina Popescu. Este ceva cît se poate de serios.

Dacă s-ar fi luat de şoferi, cum sugera dînsa într-un comentariu „haios" pe Facebook, ar fi fost cu totul altceva, pentru că bicicliştii sau pietonii nu pot omorî un conducător auto atunci cînd se înfurie.

Îi recomand doamnei Adina Popescu cartea *Fighting Traffic: The Dawn of the Motor Age in the American City*. Se găseşte şi în format electronic pe Amazon.

Răzvan RUSU

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

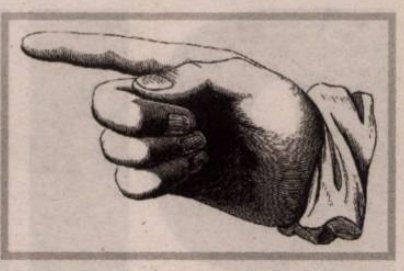

■ Am văzut o filmare cu el, de acum 11 ani, din 2003. Marea surpriză e că arăta exact ca astăzi, parcă anii n-ar fi trecut deloc. Nu mai are nevoie de vreo recomandare, dar e o bucurie să-i pronunţi numele din cînd în cînd: Ronnie O'Sullivan. Dacă cineva nu a aflat pînă acum despre cine e vorba, probabil că nici nu e cazul să-şi mai bată capul să descopere. (Andrei Manolescu)

■ „Am cîntat în spiritul a ceea ce vreau să fie orice apariţie a mea pe scenă, pur şi simplu am dăruit celor care au venit să mă asculte, o parte din mine."

Sub semnul acestei mărturisiri de credinţă, înainte de ultima escală (Chişinău, 14 mai) a celei de-a patra ediţii a turneului extraordinar, „Pianul călător" va poposi în Parcul Herăstrău (10 mai, Foişor, ora 17) şi în Cişmigiu (11 mai, *idem*), într-un recital de excepţie 100% Mozart. Nu ne rămîne decît să urmăm pilda Poetului: „Veniţi, privighetoarea cîntă şi liliacul e-nflorit!" Venim... chiar dacă plouă... să ascultăm „sunetul" muzicii... va fi, fără tăgadă, un regal 100% Horia Mihail. (Ruxandra Mihăilă)

■ Între 22 şi 25 mai, în Piaţa „George Enescu" va avea loc Art Safari – „primul pavilion profesional şi public de artă, destinat deopotrivă artei de patrimoniu şi artei contemporane din România", care va reuni peste 100 de galerii şi dealeri de artă, muzee, institute culturale, din ţară şi străinătate. (Stela Giurgeanu)

■ *Divergent* (2014), în regia lui Neil Burger, cu Shailene Woodley şi Theo James, după romanul Veronicăi Roth – încă o antiutopie cu adolescenţi, în care nu există erou, ci o eroină care-şi găseşte resurse nebănuite de a salva lumea şi pe ea însăşi, ca şi în *Jocurile foamei*. Ideală pentru persoanele de sex feminin cu vederi feministe şi rămase, psihologic, la vîrsta adolescenţei. (Iaromira Popovici)

■ Am recitit *Sonata Kreutzer* a lui Tolstoi (o puteţi găsi şi într-un volum recent publicat de Polirom, alături de alte povestiri) şi am descoperit o disecţie fascinantă a relaţiei de cuplu. Spusă simplu, crud şi necruţător cu personajele ei. Nu-mi mai aminteam decît rama. Dar ea nici nu contează. Adevărul atît de intim al acestei istorii de amor stă în detalii. Şi în pliurile sufletului. (Ana Maria Sandu)

■ Vineri, 9 mai, la WASP (Work Art Space and Production), la 19,30 are loc *Habemus Bebe*, un spectacol de Elena Vlădăreanu şi Robert Bălan. Este vorba de un performance despre experienţa maternităţii, despre condiţia femeii-artist, despre confuzie şi crize, despre identitate şi panică, despre limite, corp şi... nutriţie. Un spectacol scris de o mamă şi interpretat de trei actriţe care sînt, la rîndul lor, mame. (Adina Popescu)

■ Pe 14 mai începe, la Timişoara, Festivalul Dramaturgiei Româneşti. Sînt invitaţi cîţiva autori extraordinari, printre care Gianina Cărbunariu, David Schwartz & Alice Monica Marinescu, Peter Kerek, Peca Ştefan. Merită urmăriţi! (Matei Martin)

■ Două cărţi – bestsellers în toată lumea, proaspăt traduse la Editura Litera – care pot aduce multe servicii inteligenţei dvs.: Tim Weiner – *FBI. O istorie secretă* şi Michael Bar-Zohar & Nissim Mishal – *Mossad. Istoria sîngeroasă a spionajului israelian*. Citiţi-le noaptea! (Marius Chivu)

■ Pentru toţi colegii mei de suferinţă, cei cărora li s-a furat de curînd telefonul sau l-au pierdut în condiţii misterioase, textul „Viaţa unui telefon furat: pentru industria smartphone-urilor, hoţia e parte din modelul de afaceri", de citit online, pe site-ul *San Francisco Weekly:* http://www.sfweekly.com/2014-04-23/news/smartphone-theft-apple-at-t-iphone. (Luiza Vasiliu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Pîinea**
- **Dileme morale vechi şi noi**
- **Despărţiri, separări**
- **Superstiţii**

album dilematic

Mirel Bănică

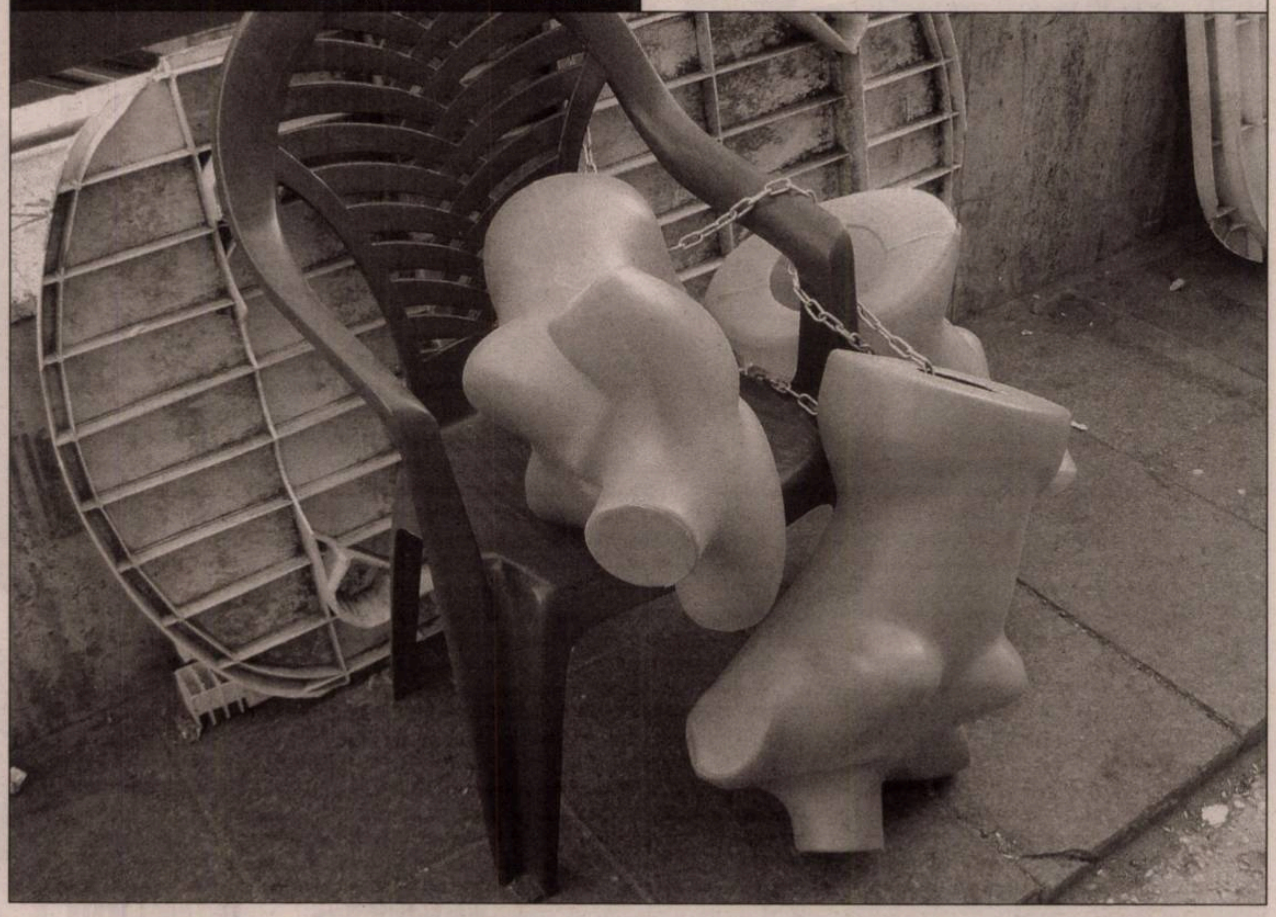

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Cătălin TOLONTAN ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE: 031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Director Financiar: Florin VIERU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Publicaţie auditată de BRAT
Tiraj: 6.800+6.950
Tipărit la Tipomedia

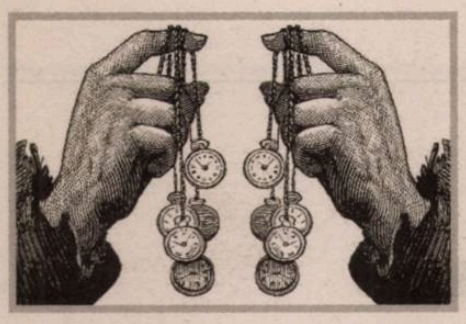

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Mîndria de a fi român

Campania electorală care a început de curînd nu se distinge nici prin prea multă imaginație, nici prin bun gust. Ea face apel la cele mai rudimentare și previzibile afecte, manipulează vulgar „sensibilitățile“ massei, vrea să păcălească proclamînd poncife, sentințe ieftine, promisiuni de doi bani. O vorbă (mereu) la modă este „mîndria de a fi român“. Drept pentru care mă simt îndemnat să reiau un text scris pe această temă acum vreo zece ani.

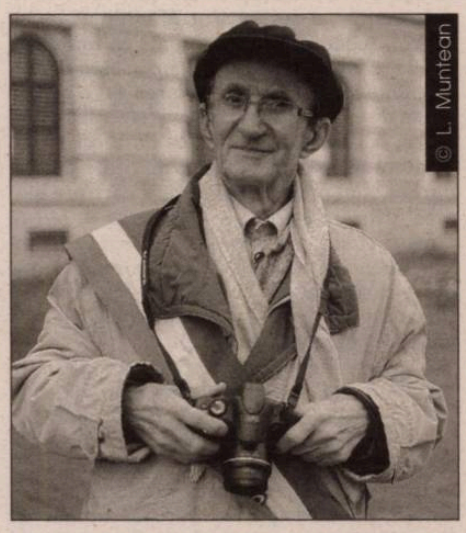

„Mîndria de a fi român“ – iată o vorbă sublimă și fără sens. Simetrică, în lipsa ei de sens, cu „rușinea de a fi român“. Nu poți fi mîndru (sau rușinat) de o calitate pe care n-ai obținut-o prin merit, sau prin opțiune. Nu te-a întrebat nimeni dacă vrei să te naști român, și n-ai fost declarat român de un juriu care ți-a evaluat, în prealabil, virtuțile. *Te-ai trezit* român, așa cum te-ai trezit bărbat sau femeie, brunet sau blond, înalt sau scund. A spune, așadar, „sînt mîndru că sînt român“ e totuna cu a spune „sînt mîndru că am nasul cîrn“, sau „sînt mîndru că am ochi albaștri“. Întrucît a fi român nu e o alegere personală și nici un premiu acordat prin concurs, ci o determinare înnăscută; nici mîndria, nici jena, nici recunoștința, nici insatisfacția n-au ce căuta aici. Mai departe: nu poți fi mîndru de a aparține unei categorii atît de largi, încît ea conține, inevitabil, elemente contradictorii. Nu poți spune „sînt mîndru că sînt om“. Există oameni care justifică, eventual, mîndria de a fi om, dar există și căzături, ticăloși, rebuturi, care fac specia de rîs. La fel, există români de a căror concetățenie poți fi flatat, și există alții care ne strică firma. Poți fi mîndru de Eminescu, dar nu poți fi mîndru de Alexandru Drăghici, sau de Rîmaru. În cel mai bun caz, ai putea fi, deci, îndreptățit să fii mîndru că ești om cumsecade (nu om în general), sau român de ispravă (nu român în general), deși a fi „mîndru“ de o calitate proprie, chiar reală, e, oricum, un comportament discutabil. Pe de altă parte, e cu totul nedrept ca românii nereușiți să se simtă mîndri că fac parte din aceeași categorie cu românii reușiți. E scandalos ca un hoț de buzunare sau un politician ignar și corupt să fie mîndri că sînt din neamul lui Ștefan cel Mare. Dacă românii sînt P.P. Carp, Brătienii, Maniu, Elisabeta Rizea, Mircea Vulcănescu, Enescu și Brâncuși, mă bucur să fac parte din aceeași comunitate cu ei. Dar dacă românii sînt Ionescu-Caion, Horia Sima, Emil Bobu, Aurelian Bondrea și alții ca ei, nu sînt prea încîntat de vecinătate. Românii de anvergură, românii de bună calitate slujesc frecvent de paravan sau de instanță legitimatoare pentru tot soiul de derbedei, grăbiți să-și asume merite cu care n-au nimic în comun. Unii se comportă ca și cum meciul cîștigat de o echipă românească e o victorie personală, o ispravă a mușchilor proprii. Copiii care se disting la olimpiade, gimnastele, campionii, muzicienii, scriitorii care ajung la o notorietate transnațională sînt resimțiți ca alibiuri ale valorii proprii. Chibițul e mîndru de talentul celui din teren și ajunge să se identifice cu el. Au cîștigat „ai noștri“, i-au bătut „românii noștri“, „sîntem cei mai buni“ sînt expresiile candide, dincolo de care se ascunde convingerea absurdă că cel care le profesează e el însuși subiectul succesului. Nea Ghiță îl aplaudă pe Ilie Năstase, ca pe un delegat al competenței proprii. Ilie nu e decît prelungirea pe teren a lui nea Ghiță, instrumentul lui de luptă, mîna lui dreaptă. Românul e cînd Hagi, cînd Nadia Comăneci, cînd Țiriac, cînd Brâncuși, cînd Mircea Eliade. Epuizat de atîtea performanțe, el adoarme, în cele din urmă, obosit, dar mîndru. A învins pe toate fronturile. În dimineața următoare, lucrurile reintră, pentru o vreme, în normal: mici chiuluri și trișerii cotidiene, străzi cu gropi, prețuri mari, politicieni mincinoși etc. („Treabă românească...“). Întrebat, în particular, ce mai face, românul răspunde cu obidă: „Fac pe dracu! Nu vezi în ce hal sîntem? Ce țară e asta?“ Dar întrebat de un reporter, în fața camerei de luat vederi, el se recompune, își aduce aminte de strămoși și zice, fără să clipească: „Sînt mîndru că sînt român!“

„Sînt mîndru că am nasul cîrn.“

Cîtă vreme vom trăi de pe urma meritelor *altor* români, ale *marilor* români, nu vom face din România o țară de care să fim mîndri. Fiecare român ar trebui, dimpotrivă, să-și pună problema meritelor personale, a succeselor lui, a efortului lui. Mîndria de a fi român e ceva care trebuie luat nu ca punct de plecare, ci ca scop de atins. Altfel, în loc să fie un combustibil energizant, ea va rămîne ceea ce este de multă vreme: un drog, un somnifer, o fudulie.

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Despre fericire, cu abnegație

Chiar înainte de Paști, o tînără jurnalistă mi-a pus o întrebare care făcea parte, probabil, din meniul de sărbători: „Puteți să-mi spuneți, vă rog, trei lucruri care vă fac fericit?“ Trei *lucruri* care mă fac fericit!? Păi, dacă ar exista asemenea lucruri, aș face o colecție pe care aș ține-o în birou sau într-o servietă sau în vreun alt loc ascuns și m-aș considera stăpînul fericirii. Probabil că era vorba însă de „lucruri“ într-un sens mai larg, adică și ființe, evenimente, ce știu eu, vreun colț de natură sau vreo melodie... Oricum ar fi, dacă așa ar sta lucrurile, cine n-ar încerca măcar să devină un colecționar de fericire? S-ar institui probabil și o bursă a obiectelor aducătoare de fericire, fiecare cu cota sa de piață. După o clipă de ezitare, i-am răspuns, așadar, tinerei jurnaliste că nu există așa ceva. „Cum adică, nu ați fost niciodată fericit?“ m-a întrebat ea de-a dreptul speriată. „Dimpotrivă, am fost mai tot timpul“, i-am zîmbit eu. Și am hotărît să-i spun următoarea poveste, ca să încerc să mă fac înțeles:

Era pe la începutul anilor '80. Echipa noastră de la Laboratorul de Antropologie primise o comandă să facă o cercetare sociologică în nou înființatul Centru Industrial-Agrar Rovinari. Pînă atunci lucrasem numai prin sate, nu-mi plăceau orașele și cu atît mai puțin acest amărît centru minier, înecat în praf de cărbune și cu oameni de adunătură din toată țara, care se întrebau, ca și mine, ce naiba caută ei acolo. Aveam fiecare o garsonieră în Hotel Rovinari, dotată cu șobolanul propriu, pe care unul dintre colegi, mai sensibil, l-a vînat trei zile la rînd pînă cînd a reușit să-l prindă în spatele dulapului și să-l strivească acolo. Pentru „ședințele de lucru“ aveam însă la dispoziție „apartamentul de protocol“, care avea și o sufragerie cu masă, vitrină și răcitor. Aveam la dispoziție o lună pentru a ne termina treaba – sau, din altă perspectivă, trebuia să rămînem o lună la Rovinari.

Diurna era infimă. Cînd lucram la Novaci, trebuind să acoperim o zonă mai largă de sate, vînam prin coșurile de gunoi bilete de rată, care se decontau și ne permiteau astfel să ne rotunjim veniturile. Cînd găseam cîte un bilet de Tîrgu Jiu – Novaci, mai scump, sărbătoream cu o bere (iată, deci, un „obiect de fericire“...). La Rovinari, unde nu aveam motiv de deplasare, asemenea bilete nu ne foloseau însă la nimic, eram condamnați să ne descurcăm doar din diurnă. În plus, nu era nici bere, căci conducerea locală de partid hotărîse să scoată din magazine orice băutură alcoolică, muncitorii avînd obiceiul anticomunist să se îmbete rău de tot la fiecare salariu. Nu mai rămăseseră în galantare decît sticlele de „vin spumant“, care nu erau pe gustul nostru – și oricum erau prea scumpe. Am recurs, așadar, la planul B: ospitalitatea românului. Mergeam la interviuri, așa, mai pe la ora mesei, în speranța că mai pică ceva, acolo.

Trei zile la rînd nu a „picat“ însă nimic. Colegii mei mai prinseseră cîte o ceapă sau o bucată de brînză prin bucătărie, dar eu, „șeful“, eram tratat, în cel mai bun caz, cu lichiorul de banane din vitrină, care, mai ales pe burta goală, a devenit singurul aliment din lume care mă face să vărs numai cînd îi pronunț numele. Era îngrozitor de cald, iar orașul industrial nu avea încă vreun colț de verdeață unde să te retragi la umbră. Eram ca o haită de maidanezi părăsiți în soare.

În a treia zi de post negru, întorcîndu-ne acasă, am avut o pornire bruscă și m-am dus direct în „apartamentul de protocol“. Am pus apă în formele de gheață din răcitorul gol, l-am pus în priză și am așteptat o oră în liniște. Mi-am chemat apoi colegii, am scos scaunele din sufragerie pe balconul prăfuit, am scos gheața din răcitor și paharele de „cristal“ din vitrină și le-am umplut cu apă de la robinet. Le-am pus apoi frumos pe o tavă și mi-am servit, elegant, colegii cu acest *cocktail Rovinari*. Ne-am așezat cu toții pe balcon, fiecare cu cîte un pahar de cristal în mînă. Îl roteam agale, făcînd să cînte cuburile de gheață și privind peste oraș la dealurile din zare. De sus, ne uitam olimpici la lumea mică de jos, care se agita fără rost. A fost, poate, una dintre cele mai fericite clipe din viața mea.

„Vedeți, doamnă“ – am privit eu spre jurnalistă – „nu există «obiecte» care să te facă fericit, există doar fericire care să-și caute obiectele.“ Iar cîtă vreme mai curge încă apă la robinet, există șanse să fii fericit...

P.S. Mă simt obligat să fac o precizare pentru justițiarii care știu totul despre ce e bine și ce e rău în viață, în general, și despre comunism, în particular. Contrar convingerii lor, nu despre nostalgie „cripto-comunistă“ este vorba aici. De asemenea, cînd bunicul meu, de pildă (despre care am povestit cu alte ocazii), își aștepta, prin anii '50, destinul, cu valijoara sub birou și compunea (cu două degete, căci habar n-avea să cînte la pian) opera *Conu' Leonida față cu reacțiunea*, nu însemna că avea un cult pentru Stalin sau că acesta era obiectul fericirii sale, ci că se bucura pur și simplu de viață, așa, cum și cît este.

Vedeți, domnilor, cînd Romain Gary a scris *Groapa bunei speranțe*, nu a vrut să spună că războiul e fericirea. Dar nu cred că veți înțelege vreodată acest lucru, căci aceasta v-ar priva de privilegiul mulțumirii de sine. Or, ce ar mai rămîne din viața voastră dacă nu ați mai putea da lecții de viață altora?...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuțu. Despre noua ordine domestică și criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

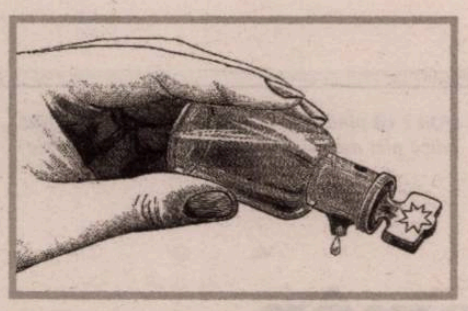

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Fluturi în stomac

Expresia *(a avea* sau *a simți) fluturaşi în stomac,* calchiată după engleză, s-a răspîndit cu o mare rapiditate în româna contemporană. Cu totul necunoscută cu cîteva decenii în urmă, expresia a ajuns azi un clişeu pe care probabil că mulţi vorbitori îl consideră ca perfect natural şi ca aparţinînd de drept limbii române. Din zecile de mii de atestări de pe Internet, foarte puţine sînt critice sau îşi pun problema originii formulei; între excepţii se numără condamnarea ei ca ridicolă, pe un forum foarte serios şi profesionist al traducătorilor, sau atitudinea atribuită unui personaj literar masculin („Nu-mi plăcea deloc expresia asta, o consideram aproape idioată, mi-ar fi fost ruşine s-o folosesc", Lucian Dan Teodorovici, *Celelalte poveşti de dragoste,* 2009). Pe de altă parte, Google Books oferă zeci de exemple de folosire a expresiei în traduceri contemporane. Expresia e adesea folosită în emisiuni de televiziune, în tabloide, pe bloguri sau forumuri, în texte care par adesea a avea o identitate marcat feminină: „De ce nu-ţi poţi părăsi iubitul, deşi nu mai simţi *fluturi în stomac?*" (acasatv.ro); „S-a demonstrat ştiinţific faptul că senzaţia de *fluturi în stomac* şi cea de fericire în cuplu durează nici mai mult, nici mai puţin de doi ani" (realitatea.net); „au profitat de ocazie să-şi amintească de vremurile cînd au simţit pentru prima dată *fluturi în stomac*" (cancan.ro). De fapt, sînt două variante principale ale expresiei: cea care traduce literal secvenţa englezească *butterflies in the stomach* prin *„fluturi* în stomac", şi cea care o adaptează diminutival, prin *fluturaşi:* „«Am *fluturaşi în stomac,* ca orice adolescentă», a recunoscut Mădălina" (stiri.rol.ro), „Cînd dansam i-am zis că îmi place de el şi că am *fluturaşi în stomac* cînd îl văd" (apolloniatv.ro). Diminutivarea nu e doar o sursă de credibilitate în descrierea senzaţiei fizice, ci mai ales un adaos de afectivitate pozitivă. Există şi o altă posibilitate de traducere, mai puţin răspîndită şi care are mai ales utilizări medicale – *fluturaşi în burtă.* Uneori şi aceasta apare în contexte romanţios-publicitare: „Sînt dornică să mă îndrăgostesc, să simt din nou *fluturaşi în burtă,* să fiu cu capul în nori, însă nu mi-am găsit încă sufletul pereche" (sport.ro).

Pare limpede că expresia circulă în română cu o specializare pentru domeniul relaţiilor erotice. Restrîngerea apare în diferite pseudodefiniţii cu exces sentimental – *„Fluturi în stomac* înseamnă să fii îndrăgostit, să freamăţi de nerăbdare, să ai emoţii, să anticipezi o bucurie numai de tine ştiută, să ai aripi" (clatitefermecate.ro) şi a fost înregistrată în dicţionarul de argou al lui G. Volceanov (2006): *„a avea fluturi în stomac (expr.)* – a fi îndrăgostit" – deşi, evident, nu aparţine argoului, ci cel mult stilului colocvial. În engleză, expresia se referă la o stare mult mai generală, la o emoţie nu neapărat pozitivă şi care poate fi produsă şi de apropierea unui examen, a unei conferinţe etc.: definiţia de dicţionar e „a se simţi foarte agitat, neliniştit" *(„have butterflies (in your stomach) = to feel very nervous, usually about something you are going to do", Cambridge Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus).* Apariţia lui *butterflies* cu sensul „uşoare spasme stomacale cauzate de anxietate" e atestată în 1908, dar se pare că expresia ca atare s-a răspîndit mai tîrziu, în a doua jumătate a secolului al XX-lea.

În română actuală, expresia e folosită în mod clar cu sens pozitiv, ba chiar superlativ, iar conotaţia erotică poate fi concurată cel mult de cea gastronomică (probabil pentru că e vorba de *stomac).* Exemplul perfect provine dintr-un extrem de stupid mesaj publicitar televizat: „Dragele mele, fluturaşii în stomac nu se simt de la prea mult amor, fluturaşii în stomac se simt de la mîncărica bună gătită în Dry Cooker."

Şi în alte limbi expresia englezească a fost tradusă şi a intrat în circulaţie mai ales cu aplicare la emoţiile erotice. În franceză, există cel puţin două versiuni: *papillons à l'estomac* şi *papillons dans le ventre: „Ahhhh les papillons à l'estomac"* (forumaufeminin.com); *„avoir des papillons dans le ventre: une belle expression pour la sensation renversante d'être amoureux"* (famillesuisse.ch); şi în italiană, expresia calchiată e foarte folosită – *„L'euforia dell'amore romantico (le cosiddette farfalle nello stomaco)"* (focus.it) – şi lista poate continua.

Traductibilitatea şi succesul expresiei se explică prin caracterul transparent al metaforei şi prin universalitatea experienţelor fizice. Folosirea în exces în jurnale adolescentine, reviste pentru femei şi reclame stupide nu ne-o face, însă, tocmai simpatică.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

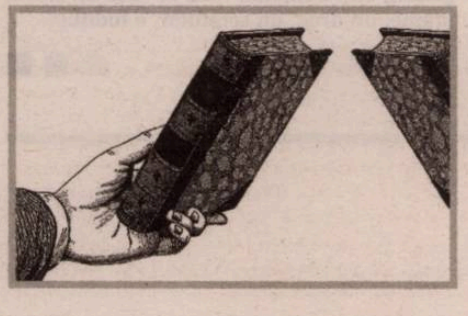

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

...Şi (puţină) politică

Vrem, nu vrem, ajungem şi aici. Şi încă destul de repede.

Am participat, în 2005, la un colocviu internaţional organizat la Sinaia de Centrul „Educaţia 2000+", care a rămas, pentru mine, un reper inconturnabil. Era vorba despre dezvoltarea curriculară şi politici educaţionale – mai pe scurt, despre reformele din educaţie – în ţările foste comuniste din Europa Centrală şi de Sud-Est, şi din Asia Centrală: Polonia, Cehia, Slovacia, Ungaria, Bulgaria, Albania, Serbia şi Muntenegru, Croaţia, Bosnia şi Herţegovina, Moldova, Estonia, Letonia, Lituania, Ucraina, Kazahstan, Tadjikistan, Kirgizstan... şi, bineînţeles, România.

Programul colocviului era, într-o primă instanţă, clar şi informativ. Reprezentanţii fiecărei ţări – de regulă, experţi care făcuseră parte din „echipele tehnice" ale diverselor reforme – prezentau, cam într-un sfert de oră, cum decurseseră lucrurile la ei. Neaşteptat de repede s-a instaurat un sentiment de *déjà-vu,* ce avea să se întărească, imperturbabil, cu fiecare nouă prezentare, pînă în final: aceleaşi principii generale – punerea în acord a educaţiei cu democratizarea societăţii, cum altfel? –, aceleaşi obiective şi finalităţi – responsabilizarea profesorilor, formarea elevilor în spiritul valorilor democratice etc. –, aceleaşi pîrghii didactice şi instituţionale – flexibilizarea curriculumului, „centrarea pe elev" a actului educaţional, descentralizarea sistemului şi sporirea autonomiei şcolare etc. –, chiar şi aceleaşi hibe – precaritatea resurselor pentru formarea profesorilor în linia noilor cerinţe curriculare, inerţia sistemului, deficienţele de coordonare şi de comunicare etc. – şi, *last but not least,* acelaşi „scenariu narativ". Diferenţele notabile apăreau doar în cronologie, altminteri părea că fiecare ţară trecuse, la intervale diferite, prin aceeaşi „poveste": un guvern sau un ministru mai îndrăzneţ a ridicat, la un moment dat, steagul reformei, sub care a adunat o falangă de specialişti, pentru a porni, precum spuneam, cam în aceeaşi bătălie. Iar după ce a îndurat vreme de un mandat sau, după caz, maximum două, vicisitudinile campaniei, cei nouveniţi la frîiele puterii politice au decis să lase oştirea la vatră, pentru a începe, la rîndul lor, ceea ce s-ar putea numi – şi chiar s-a numit – „reforma reformei": la noi, cel puţin, rigidizarea curriculumului (reducerea marjei şi a ofertei de opţionalitate, reorientarea către o abordare strict disciplinară, în detrimentul celei inter- sau transdisciplinare), stoparea descentralizării şi restrîngerea autonomiei şcolare, standardizarea probelor la evaluările naţionale (testele-grilă care se doreau aplicate la toate materiile, faimoasa „democratizare a fraudei" şi victorie a învăţării mecanice prin postarea prealabilă pe net a subiectelor de bac) şi cîte altele.

În finalul colocviului, am stat şi ne-am bătut capul, în discuţii libere, cum pot fi explicate atîtea similitudini. Despre partea de concepţie, mai treacă-meargă: globalizarea, circulaţia tot mai rapidă a ideilor, aportul Băncii Mondiale, care se iţise cam peste tot în reformele educaţiei... Dar „povestea"? De ce, în ciuda decalajelor temporale – Ungaria, de pildă, se lăuda că a pus lucrurile în mişcare încă din comunism, România îşi începuse treaba în 1995, în ministeriatul lui Liviu Maior, al cărui nume merită pomenit tocmai pentru că e legat de „reforma tăcută", operată la nivelul articulării ideatice, şi de aceea trecută sub tăcere, alţii se urniseră abia la sfîrşit de mileniu – fiecare ţară părea să repete, ca un *fatum,* aceleaşi cicluri de manevră? Era clar că nu putea fi vorba de un fenomen transfrontalier, acţionînd cumva pe „principiul dominoului". Şi atunci?

Partea nostimă e că majoritatea participanţilor, lipsiţi totuşi de o cunoaştere internaţională detaliată a situaţiei – mă număram printre aceştia –, veniseră la colocviu cu convingerea că „reforma reformei" se petrecuse doar la ei, din motive pur subiective, puse de regulă în seama unui personaj politic sau a altuia. Se vede însă treaba că nu era aşa şi că aveam de-a face mai degrabă cu o relaţionare stereotipă între educaţie şi politică, generată de condiţii interne în esenţă asemănătoare.

Acum, partea tristă e că o reformă amplă şi profundă are nevoie, ca să dea roade, de – spun specialiştii – cel puţin 10-15 ani de aplicare consecventă, cu toate retuşurile care îşi dovedesc necesitatea pe parcurs. Cum de au reuşit, de pildă, finlandezii cei atît de mult lăudaţi, iar ţările postcomuniste ba, în ciuda tuturor „pacturilor pentru educaţie", agreate declarativ sau chiar semnate şi parafate?

Explicaţia stă, cred eu, într-o serie de factori conjugaţi. În primul rînd, precaritatea politicilor publice din arealul postcomunist, construite conjunctural, sub presiunea luptelor pentru putere şi orientate prioritar către capital de imagine şi mult mai puţin către un beneficiu real la nivelul societăţii. În al doilea rînd, receptivitatea scăzută în rîndul cetăţenilor faţă de ideile reformiste vehiculate şi puse în aplicare. Cît despre subestimarea rolului pe care îl joacă, într-un scenariu reformist, buna comunicare administrativă – altceva, iarăşi, decît „campaniile de imagine" cu ţintă electorală – ce să mai vorbesc? În plină „bătălie canonică", la sfîrşitul anilor '90, am purtat zeci de ore de conversaţii, mai molcome sau mai focoase, cu elevi, părinţi sau chiar profesori de specialitate, pe tema noilor programe de liceu pentru limba şi literatura română, pentru care eram ţinut drept cap al răutăţilor. Mi-am făcut treptat obişnuinţa să strecor timid, după ce ascultam opiniile interlocutorului: „Nu vă supăraţi, le-aţi citit?" „Să citesc... ce?" – venea adesea cu nedumerire întrebarea la întrebare. „Păi... programele!" „Trebuie? Nu-i de ajuns că ştiu ce face profesorul şi ce scrie în manual?"

Aş mai adăuga, între motivele erodării reformelor educaţionale din ţările ex-comuniste, graba cu care acestea au fost puse pe şine, folosind, de regulă, ca principal mecanism de aducere în faptă „dușul legislativ". Nu e de mirare că mulţi s-au zbîrlit.

Sînt, probabil, şi alte motive ce ar putea fi invocate. Adresaţi-vă mai bine, în continuare, unui expert în politici educaţionale. Am şi eu cîţiva prieteni care chiar se pricep la asta. Nici unul nu mai lucrează în România, de multă vreme.

Văd că, oricît am încercat să mă restrîng, au mai rămas o sumedenie de lucruri de spus la chestiune. Aşa că, data viitoare, vrînd-nevrînd, tot despre politicale va fi vorba, sub sloganul „Nu ştie dreapta ce face stînga. Iar stînga, nici atît!"

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Editura Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

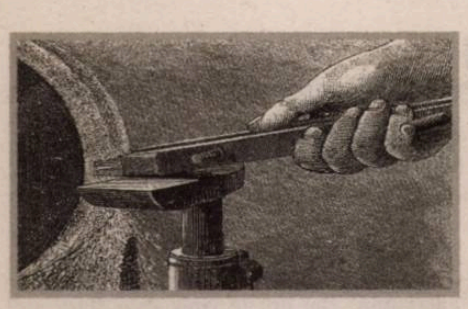

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Liber la vize pentru Republica Moldova: cine cîștigă?

Lunea trecuta a fost o zi importantă pentru cetățenii din Republica Moldova. Ba chiar o zi istorică, așa cum o caracteriza premierul Iurie Leancă: a fost prima zi în care au putut circula fără vize, în statele Uniunii Europene. Bineînțeles, nu se pune problema libertății de a munci sau de a se stabili în străinătate (deși, conform sondajelor, peste 80% dintre moldoveni cred în mod greșit că aceste drepturi vin la pachet). Reglementările permit doar călătorii în scop personal, pentru o perioadă de cel mult trei luni.

Am fi tentați să comparăm acest moment cu cel de la începutul anului 2002, cînd și noi, românii, am obținut dreptul de a circula liber în Uniunea Europeană, pe bază de pașaport. Pașaport simplu, fiindcă pașapoartele biometrice, obligatorii astăzi pentru libera circulație a moldovenilor, nu apăruseră încă acum 12 ani.

Paralela între situația României din 2002 și cea a Moldovei de astăzi poate fi valabilă, dar numai pînă la un moment dat. Pentru cetățenii României, liberalizarea vizelor a însemnat momentul mult așteptat al unei recunoașteri – în fapte, nu în vorbe! – a apartenenței la Europa.

Fuseseră ani ciudați. Tocmai se prăbușea un zid pe care Europa îl ridicase în fața românilor, imediat după prăbușirea altui zid, cel ridicat de regimurile comuniste, după finalul celui de-al Doilea Război Mondial.

Iar sentimentele erau amestecate, în anii '90. Evident că românii erau animați de o puternică dorință de integrare în NATO și în Uniunea Europeană. Sondajele dădeau cifre uluitoare, care nu se mai întîlneau în celelalte state candidate.

În același timp, românii trăiau frustrarea de a se vedea respinși tocmai de lumea în care doreau să se integreze, după prăbușirea comunismului. Regimul de vize era văzut ca un stigmat. Abolirea lui a fost semnul că România merge în direcția bună și că este acceptată în familia occidentală.

Cu Republica Moldova, lucrurile nu stau chiar așa. În primul rînd, pentru că orice lucru bun, dar făcut cu întîrziere, nu mai este la fel de bun. Poate că, în cazul României, eliminarea vizelor a venit la timpul potrivit pentru ca nemulțumirile să nu dea naștere la adevărate resentimente față de un Occident care „nu ne dorea". Dar în cazul Moldovei?

În lungii ani de izolare, cetățenii moldoveni care au vrut să treacă această nouă cortină de catifea s-au descurcat cumva, luîndu-și pașapoarte românești sau apelînd la alte soluții. (Noi n-am avut o altă Românie de unde să putem lua pașapoarte pentru a circula liber în Europa.) În principiu, cei care au vrut să meargă în Europa au găsit o cale.

Restul sînt fie prea săraci pentru a pleca undeva, chiar și în condițiile eliminării vizelor, fie sînt interesați mai degrabă de direcția cealaltă, înspre Est. Potrivit Barometrului de Opinie publicat la Chișinău cu cîteva zile înainte de liberalizarea vizelor, mai bine de jumătate dintre moldoveni nu cred că vor merge mai des în Europa după liberalizarea vizelor.

Vorbim despre moldovenii plecați la muncă în Europa, dar numărul celor care s-au dus să lucreze în Rusia sau Ucraina este cam același. Nu existau nici vize și nici bariere lingvistice. Mai mult: liberalizarea vizelor spre Vest alimentează temerile celor legați de Est: dacă Moldova o va lua hotărît spre Uniunea Europeană, măsura de răspuns a Rusiei ar putea fi tocmai introducerea de vize pentru moldoveni. Și, se știe, Moscova se pricepe de minune să exploateze temerile oamenilor. Deja, în Republica Moldova se lansează tot felul de zvonuri, cum că, odată semnat Acordul de asociere și liber schimb, țăranii nu-și vor mai putea tăia porcii și nu-și vor mai putea vinde produsele în piețe. Conform aceluiași Barometru, puțin peste 40% dintre moldoveni cred că o vor duce mai bine după intrarea în vigoare a Acordului, dar o treime se tem că vor trăi mai prost. Teren de acțiune pentru propaganda rusească există.

Paradoxal, tocmai moldovenii rusofoni, care nu au avut cum să-și ia pașapoarte românești, ar putea ieși acum cei mai avantajați din povestea liberalizării vizelor. Ei trăiesc mai mult în orașe și mulți dintre ei dispun de banii necesari pentru a vizita statele Uniunii Europene, măcar cele mai apropiate, cum ar fi și România. Buni și aceștia pentru sectorul turistic european!

Însă dacă vorbim despre consecințele politice ale acestei măsuri, să nu ne facem mari iluzii. Opțiunile Est – Vest în Republica Moldova sînt în continuare echilibrate (aproximativ 40% se pronunță pentru aderarea la Uniunea Europeană și cam tot atîția pentru Uniunea Vamală. Iar cifrele care arată o împărțire aproape egală a populației între cele două opțiuni strategice nu se opresc aici. Pentru aproximativ 45% dintre moldoveni, ridicarea vizelor este importantă, și pentru tot cam atîția nu este. Potrivit sondajelor, obțiunile în perspectiva alegerilor parlamentare din noiembrie stau tot sub semnul echilibrului. Evident însă că revenirea la guvernare a comuniștilor, în detrimentul alianței proeuropene, ar însemna un dezastru pentru viitorul european al Republicii Moldova.

Liberalizarea vizelor va ajuta, desigur, partida proeuropeană, dar este departe de a însemna o lovitură decisivă. Bătălia europeană a Moldovei rămîne una cu final deschis.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Deșirarea României

Ați văzut vreodată cum distrug moliile țesătura împăturită și neaerisită? Ei bine, această imagine mi-a venit în minte cînd am văzut rezultatele unei recente dezbateri publice, lansate de un cotidian central. Să vă spun. Nu sînt alarmist, nu cred că vom avea război cu Rusia. Chiar dacă, așa cum am zis în altă parte, trebuie să le arătăm clar că, dacă ei vor război, sîntem gata să-l facem. „Ce e scris și pentru noi, bucuroși le-om duce toate..." Punerea României în această situație, însă, arată vulnerabilități alarmante. Și nu mă refer la cele militare – știm bine ce și cît poate armata noastră. Securitatea pe care ne-o permitem este direct proporțională cu cît am investit în ea. De ce nu putem mai mult? Din aceleași motive pentru care nu putem mai multe autostrăzi, mai multă sănătate publică, mai mult învățămînt etc. Apărarea este, și ea, un serviciu public ca oricare altul și, poate mai mult decît altele, depinde necruțător de nivelul de dezvoltare tehnologică a țării. În acest text, mă refer la felul în care inima românilor răspunde acestor vremuri, și nu la putința țării de a suporta o atare încercare.

Sub vremi, ca întotdeauna, administrația noastră și-a dat seama că în ultimele decenii a cam neglijat ceea ce art. 40, al. 2 din Legea nr. 446/2006 privind pregătirea populației pentru apărare numește „evidența militară a cetățenilor încorporabili și a rezerviștilor". Legea stabilește un sistem complicat, ilogic și nefuncțional, birocratic vorbind, al acestor evidențe, dînd responsabilități în această privință tuturor: de la Statul Major General, la centrele militare, de la Serviciul de Evidență a Populației, la judecători și procurori, de la medicii de familie, la Ministerul Educației, dar și angajatorilor, tuturor angajatorilor. Firesc, cînd toată lumea este chemată să facă ceva, nu face nimeni. În temeiul acestei legi, statul trebuia să știe pe unde sînt și în ce stare medicală se află bărbații români cu vîrste cuprinse între 18 și 35 de ani. La modul foarte teoretic, ar fi trebuit să știe și cît sînt de pregătiți din punct de vedere militar acești tineri. Orice țară a lumii civilizate (inclusiv pașnica Elveție) actualizează periodic situația rezerviștilor, ba chiar îi mai și cheamă, din cînd în cînd, la cîte o concentrare. De asemenea, orice țară civilizată se îngrijește de planurile unei mobilizări generale. În mare, statele euro-atlantice cam știu unde să-i anunțe și unde să-i trimită pe cei încorporabili, în caz de război, cînd sună alarma generală. La noi, am impresia că, de cînd am intrat în NATO și de cînd Constituția a eliminat obligativitatea serviciului militar, aceste chestiuni au rămas de izbeliște. O zic fără nervi și fără frustrare: e tipic românesc, e firesc pentru țara lui „lasămă să te las". Acum, de cînd cu agitația ucraineană, urmare a unei decizii luate de toate țările din Alianța Nord-Atlantică, România a fost nevoită să deschidă iar registrele prăfuite, în care doar Dumnezeu din ceruri mai înțelege ce s-a scris. Statul român reîncepe efortul de a vedea ce rezerviști mai are, care e starea lor de sănătate, pe unde mai sînt și cam care e nivelul lor de pregătire militară. După cum era de așteptat, foarte mulți bărbați din eșantionul despre care vorbește legea (18-35 de ani) sînt în străinătate. Iar mulți dintre cei care mai sînt pe aici manifestă o mobilitate accentuată în ceea ce privește domiciliul *de facto*, starea civilă (importantă și ea, după lege, în stabilirea statutului în caz de război) sau locul de muncă. În orice caz, observ că primul efect real al conflictului din Ucraina asupra României a fost aducerea la lumină a unui naufragiu administrativ de proporții, la care, altfel, nu ne-am fi gîndit. Sper să ne alegem doar cu atît din toată nebunia incendiară care a cuprins țara vecină.

Dar nu despre faptul că statul nu face ceea ce trebuie să facă vreau să vorbesc aici – în România, așa ceva nu ar mai putea fi subiectul unui articol de presă, pentru că ar aduce zero informație nouă. După bîlbîielile referitoare la amploarea corpului electoral românesc de la trecutele exerciții electorale, de era să ne dăm unii altora în cap pe stradă pentru că statul nu era în stare să ne spună cîți sîntem cei cu drept de vot, nu cred că se aștepta cineva să avem o evidență militară cît de cît utilizabilă. Altceva mă sperie, însă, cu totul! Un cotidian central a lansat o dezbatere printre cititorii săi, pornind de la temerile publice legate de un război cu Rusia. Întrebarea pusă, mai ales bărbaților între 20 și 35 de ani, a fost: „Dacă te cheamă la încorporare, te prezinți să servești patria?" Lăsăm, firește, la o parte faptul că e vorba despre o obligație legală. Ceea ce testa întrebarea aceasta era substanța morală a obligației legale. Simt românii, la vremuri grele, că trebuie să-și apere țara? Răspunsurile sînt năucitoare. În imensa lor majoritate, oamenii vizați spun „Nu!". Răspunsul este motivat brutal: „După ce ați furat țara asta de-ați făcut-o praf, să vă apăr cu viața mea?" Iar cei din străinătate spun: „Am plecat din țara aia pentru că ați sufocat-o cu hoția și impostura – cum să vin să apăr țara în care mi-ați făcut viața imposibilă?" Intuiția celor foarte mulți care răspund e corectă: cînd ești chemat să aperi țara, îi aperi, de fapt, pe oamenii din țară. Nu aperi munții și apele, copacii și holdele, îi aperi pe conaționalii tăi, îți aperi poporul. Ei bine, pe mai toți îi oripilează ideea că ar fi chemați să-i apere pe Ponta, pe Dragnea, pe Mazăre, pe Voiculescu. Și invers, pe Băsescu, pe Udrea, pe Blaga. Pentru mulți, țara sînt acești politicieni care, prin conduita lor, i-au dezvățat definitiv pe tineri de patriotism. Țara sînt ei, nimic altceva. Mutația este îngrozitoare: nu cred că românii care mergeau la război în 1877 credeau că își riscă viața pentru Carol I sau pentru Kogălniceanu, sau că cei care mureau la Mărășești aveau percepția că își dau viața pentru Ferdinand sau pentru Ionel Brătianu. Țara însemna altceva pentru ei. Un ideal. O onoare. O datorie.

După patru decenii de comunism și două de postcomunism (două generații), țara înseamnă cu totul altceva pentru tinerii bărbați români. Trei generații despart pe cei care luptau pentru țară în Primul Război Mondial de cei care, teoretic, ar trebui să lupte pentru țară acum. Trei generații de degenerescență a sentimentului patriotic! Dezbaterea pe care o evoc, precum și notele din mediul online, în general, oferă probe certe ale efectului coroziv al politicii dîmbovițene (nu de ieri, de azi, de mai bine de 60 de ani) asupra țesutului național al românilor. Încet, România se deșiră. Dacă îi vine cuiva ideea să și tragă puțin de ea, doar o minune o mai poate salva. Să sperăm că nimeni nu ne va supune acestei încercări, dar și că, dacă se va întîmpla, minunea se va petrece!

***Sever Voinescu** este avocat și publicist.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Preţul prosperităţii

Ies din casă şi mă înfior. Coloanele de maşini pe Calea Călăraşilor sînt cît vezi cu ochii: înspre Traian şi spre Unirea. Claxoane peste claxoane, tramvaie oprite de cîte un şofer care a blocat linia, un coşmar. În plus, mai şi burniţează. După cum a observat orice bucureştean, dacă trage o ploicică, străzile oraşului se transformă într-o uriaşă parcare. Viteza medie stă binemersi sub 10 kilometri pe oră. Să merg spre „carfurul" de la Unirea sau spre „megaimajul" de la Traian? Aleg prima variantă, deşi este un pic mai departe. Din mers, văd coada de mai mult de 30 de persoane de la măcelăria lui nea Mari. La „carfur" – nenorocire: la case – cozi infernale. Prin magazin nu ai loc să împingi căruciorul. Spaţiul dintre rafturi pare brusc subdimensionat pentru mulţimea de cumpărători. Este ajun de week-end lung de 1 Mai, astfel încît toată lumea a luat-o razna. Ştiu că voi vedea la ştiri numai reportaje despre buluceala din supermarket-uri, aşa că mă fac că nu o observ.

Încerc să nu mă enervez prea tare. În fond, în ciuda tonului maximal catastrofic de la aceleaşi televiziuni de ştiri care văd numai sărăcie, criză şi moarte prin inaniţie, mă gîndesc că traficul, lipsa locurilor de parcare, aglomeraţia ocazională din magazine şi, în general, majoritatea stresului cotidian prin Bucureşti reprezintă un preţ plătit prosperităţii. Prosperităţii de primă generaţie: banii cîştigaţi sînt investiţi într-o maşină, în voiaje de plăcere pe Valea Prahovei, într-o „primă casă" la curte, în televizoare cît mai mari, frigidere cît mai încăpătoare. Încă în 1992, un studiu comandat de Coca-Cola pentru pieţele emergente arăta că principalul pericol pentru clasa de mijloc în curs de formare o reprezintă aşa-zisul *sindrom Mercedes:* proaspătul mic patron cumpără o maşină cît mai făţoasă (chiar dacă second-hand), în care îşi investeşte toate economiile, şi nu mai are din ce să se autosusţină la cel mai mic cutremur al pieţei.

Snobismul poate fi văzut (şi) ca motor al progresului.

Îmi place să cred că această primă generaţie a prosperităţii este înlocuită de propriul său *upgrade*. Criza din 2008 a contribuit şi ea din plin, serios, la transformarea cu pricina. Parcă văd mai multă prudenţă, chibzuinţă, planificare. În plus, constat apariţia calculelor de genul: „Cît mă costă şi cît durează să ajung la întîlnirea din centru cu maşina, unde voi găsi loc de parcare? N-o fi oare mai ieftin şi mai rapid să ajung cu metroul?" Cred că Primăria va avea, în curînd, răgazul necesar pentru recuperarea măcar parţială a decalajului de infrastructură (străzi reparate, parcări, transport public, utilităţi suprasolicitate pe alocuri). În comparaţie cu prima generaţie a prosperităţii (motivată mai degrabă de nevoia de bunuri îndelung dorite), cea de azi este parţial snobă. A văzut prin Occident „aia", „aia", vrea şi ea. Nu e nimic rău. În fond, snobismul poate fi văzut (şi) ca motor al progresului. Această a doua generaţie a prosperităţii nu vrea neapărat „mai mult", ci „mai bun". Pare a căuta calitatea traiului. Cred că primarul Oprescu a simţit, întrucîtva, direcţia. De ani buni, investeşte (şi) în timpul liber al bucureşteanului. Conform propriei declaraţii, vrea ca oraşul să fie „şi pentru trăit, nu doar pentru locuit". E drept, mai are o uriaşă restanţă: cîinii vagabonzi, pentru care nu are încă o soluţie.

Aştept a treia generaţie a prosperităţii. Una ceva mai pragmatică, atentă la cele ce se întîmplă împrejur (în propriul oraş, dar şi aiurea în lume), cu voce puternică în consultarea publică, dar fără exagerări nerezonabile (de exemplu, nu orice maidan uitat se poate chema „rezervaţie naturală"), cu interese civice mature.

Îmi permit să anticipez că vom rămîne cu un trafic greoi, cu mult prea puţine vehicule pentru transportul public, cu demolări pripite de clădiri valoroase, cu parcări fie prea scumpe, fie prea mici, cu spaţiu verde insuficient şi, probabil, cu o poluare din ce în ce mai greu de stăvilit.

Toate vor fi preţuri pe care le vom plăti prosperităţii, consumului, creşterii. Oricum, va fi mai bine decît pe vremea lui Ceauşescu, cînd (vorba acelui puşti de clasă primară): „Toate megaimajurile erau goale."

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

un sport la Răsărit

A înnebunit Madridul?

Au înnebunit cei care aşteptau o finală Real – Barcelona. Dumnezeule, cum o mai aşteptau! Doi ani la rînd, cele două au ajuns în semifinalele Champions League şi promoterii aveau deja pregătit „Războiul lumilor" scris cu foc pe cer. Coroana contra republicanilor. Genialul gelat contra fabulosului pitic, un număr de circ unic în lume, doamnelor şi domnilor, ochii la ei! Şi, pînă la urmă, nu. În loc de viciosul Mourinho contra vicleanului Pep, am căpătat un *signore* mic burghez, la care doar guma mestecată cu înverşunare sare din tablou, împotriva unui *desperado* care dă senzaţia că dacă îşi pune în cap să se apuce de mîncat lumea întreagă la micul dejun, pînă seara o dă gata. Întîmplător, cei doi antrenează la Madrid. Nu întîmplător, Real şi Atletico au ajuns în finală, după decenii de salivat pe margine. Real e încăpăţînarea în a fasona un fotbal deloc revoluţionar, dar care atinge nivelul nuclear cînd vedetele lui sînt disciplinate. Atletico e ca o trupă de haiduci care a reuşit să pătrundă în castel. E succesul unui fotbal harnic, însufleţit de discursul şi exemplul lui Simeone. Madrid contra Madrid putea fi Milan contra Milano sau Londra contra Londra. Şi probabil că se va întîmpla. E ca un club select, din ce în ce mai select; pînă la urmă trebuia să se întîmple. Ştiţi cum e, cam ca la bloc, dacă nu te întîlneşti cu vecinul, pînă la urmă dai peste soţia lui...

Radu NAUM

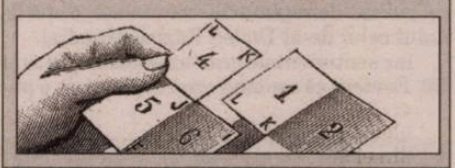

PUBLICITATE

PUBLICITATE

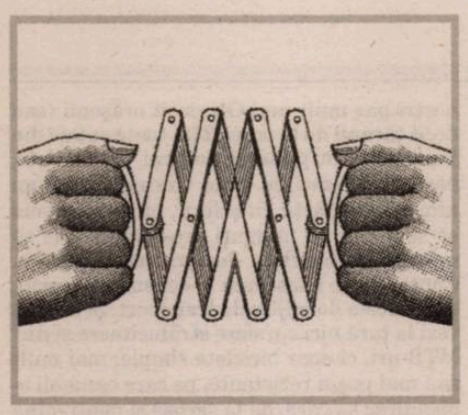

Mircea VASILESCU

oameni de treabă

Doctorul, pacientul, încrederea şi dimensiunea umană

– dialog cu dr. Alexandru CORNEA –

A făcut medicina la Tîrgu Mureş, înainte de 1989, iar apoi a venit în Bucureşti prin concurs şi a parcurs etapele succesive ale profesiei. ***Dr. Alexandru Cornea*** *este medic primar, specializat în chirurgie cardiovasculară la Institutul de Boli Cardiovasculare „C.C. Iliescu“, şi asistent universitar la Universitatea de Medicină şi Farmacie „Carol Davila“. A vrut să devină chirurg de cînd a început facultatea. Aşa că de acolo am pornit discuţia.*

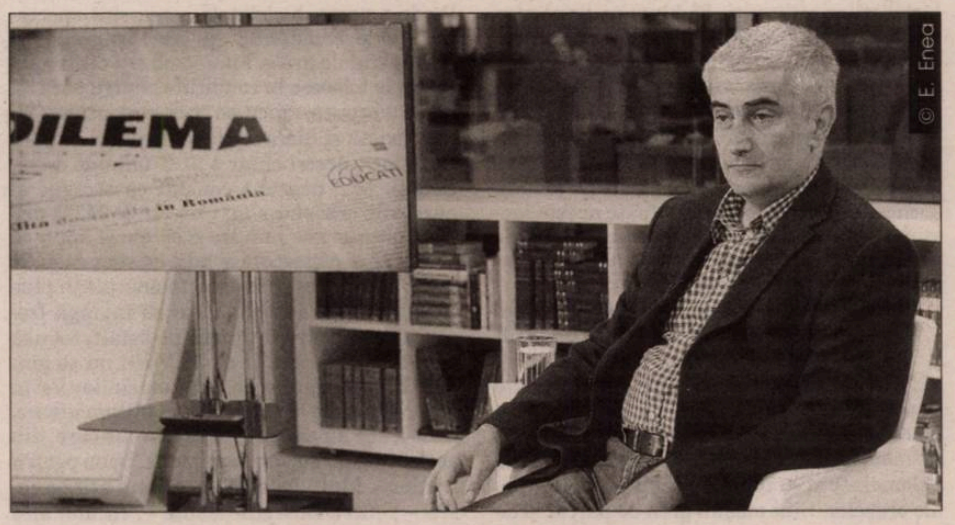

Cum era viaţa de student la medicină, la Tîrgu Mureş, înainte de 1989?

Era una obişnuită, cu puţine diferenţe faţă de cea de acum. Eram studenţi români şi străini, participam la cursuri şi la lucrări practice, era un entuziasm în a studia medicina (care, ca şi Dreptul, avea atunci o mare căutare). Se intra greu, printr-un concurs de admitere cu mai mulţi candidaţi pe un loc, iar examenul se susţinea la trei materii. Încercam să obţinem rezultate cît mai bune, căci perspectivele nu erau aşa luminoase. La sfîrşit trebuia să faci un stagiu obligatoriu de trei ani, după care aproape inevitabil ajungeai medic de medicină generală la ţară, în dispensarele rurale.

Şi astăzi e o problemă: nu sînt medici la ţară. Am bătut pasul pe loc?

Într-un fel, da. Dar astăzi nu se mai pune problema lipsei specializărilor: în fiecare an, mulţi medici tineri intră în specialitate. Problema e că, după aceea, o parte semnificativă din ei aleg să continue specializarea în străinătate, din cauza lipsei perspectivei de a avea un post conform calificării şi dorinţei fiecăruia.

V-aţi specializat în chirurgie cardiovasculară. Cum arată viaţa de toate zilele a unui medic cu specializarea şi profilul dvs.?

Această specializare presupune o dedicare totală, pentru că, în afara operaţiei propriu-zise, care ţine cîteva ore, trebuie să supraveghezi pacientul încă o oră sau două în sala de terapie intensivă. Trebuie să fii disponibil 24 de ore din 24. De cîţiva ani, noi asigurăm şi urgenţele în domeniul chirurgiei cardiovasculare pentru tot sudul ţării. Practic, avem o activitate foarte solicitantă. Facem gărzi şi la spital, şi la domiciliu (căci putem fi solicitaţi pentru o intervenţie de urgenţă). Aşa că timpul liber tinde către zero. Dar activitatea nu e stresantă dacă o faci cu pasiune şi dacă îţi cunoşti foarte bine meseria. În domeniul chirurgiei cardiovasculare s-a ajuns la un anume grad de standardizare a actului operator. Evident că nu se limitează totul la protocolul operator. Tratăm un pacient, pot apărea probleme...

În ce măsură contează felul în care medicul comunică cu pacientul?

Relaţia între medic şi pacient e esenţială. Cînd tratezi un pacient planificat cu o boală cronică, ai timp mai mult să relaţionezi, îl cunoşti mai bine. Se stabileşte o comuniune bazată pe încredere, astfel încît pacientul vine mai liniştit la operaţie. Niciodată nu am forţat un pacient să-l operez. E o mare eroare să faci aşa ceva, pacientul trebuie să fie convins că medicul respectiv e capabil să îi rezolve problema. Cînd vin pacienţi în urgenţă, o asemenea relaţie nu se poate stabili, căci timpul e foarte scurt: uneori, e vorba de minute în care trebuie să iei o decizie. E un alt tip de raport, caut să explic lucrurile esenţiale şi să obţin acordul pacientului. Sînt minute importante...

De ce e atît de important ca pacientul să intre liniştit în operaţie?

Am observat, de-a lungul timpului, că un pacient care nu a fost liniştit în adîncul sufletului că operaţia îi face bine a avut o evoluţie postoperatorie dificilă.

Despre relaţia cu pacientul se învaţă la facultate?

Nu se învaţă. Pe vremuri, în clinicile de chirurgie existau psihologi, care ajutau pacientul. Acum, psihologii sîntem tot noi, dacă avem timpul necesar să comunicăm cu pacientul. Dar în situaţii de urgenţă, trebuie să acţionăm foarte rapid şi la obiect. În străinătate, colegii noştri chirurgi stau mult mai mult timp cu pacienţii pentru a le da explicaţii despre boala lor. Există şi minibroşuri pentru fiecare boală, în care sînt date explicaţii. Pacientul găseşte asemenea broşuri în spital şi înţelege mai bine.

În opinia publică, sentimentul general este că şcoala românească de medicină e bună, are tradiţie. E adevărată această percepţie?

Şcoala românească de medicină a fost şi este marcată de personalităţi de prestigiu, aceasta este realitatea. În trecut, poate că aceste personalităţi erau mai vizibile ca astăzi. Cînd eram eu student, existau nişte adevăraţi „monştri sacri“, care au creat şcoli în domeniul chirurgiei, la Bucureşti, Tîrgu Mureş, Cluj, Iaşi. Toată lumea îi cunoştea. De exemplu, profesorul Dan Gavriliu, care a avut un procedeu acceptat astăzi în tratatele mondiale de chirurgie. La Tîrgu Mureş era profesorul Marcu – practic, toţi chirurgii de acolo au fost elevii lui. Şcoala românească produce şi astăzi medici de mare valoare, dar mulţi dintre ei sînt deja plecaţi.

Calitatea studenţilor s-a schimbat în ultimii 20 de ani?

Imediat după Revoluţie au apărut, ca ciupercile după ploaie, facultăţi de medicină. La început, acest fenomen a dus la o scădere a procesului de învăţămînt medical. Dar după 10-15 ani, lucrurile s-au cristalizat, unele facultăţi n-au mai fost acreditate, au rămas cîteva care au reuşit. La urma urmei, contează foarte mult materialul uman: dacă studenţii sînt interesaţi să înveţe, atunci lucrurile merg bine. Numărul absolvenţilor a crescut, dar resorbţia în sistem e foarte scăzută. Au plecat mii de medici din ţară. Şi pleacă în continuare.

De ce pleacă? Sigur, toată lumea ştie – salarii mai bune, condiţii de lucru mai bune. Totuşi, din experienţa dvs., care e marea problemă care provoacă migraţia medicilor?

Dacă aş fi acum un medic tînăr, poate că şi eu aş fi tentat să plec. Sînt diferenţe enorme între sistemul medical românesc şi cel din Anglia, de pildă. (Poate că nu vom ajunge niciodată din urmă ţările dezvoltate.) Cred că, pentru medicii tineri de astăzi, nu reuşim – noi, cei care sîntem cadre universitare, şi mai ales cei care conduc clinicile universitare – să-i fidelizăm şi să le promitem că îi vom opri în clinici. Ei practic nu au loc să lucreze în timpul specializării. De altfel, unii pleacă pe o perioadă determinată, pentru specializare, dar apoi rămîn acolo, pentru că nu mai au motivaţie să se întoarcă. Acolo sînt lăsaţi să facă mult mai multe lucruri, li se acordă mai multă încredere. Dacă am reuşi să le arătăm că sînt importanţi, să-i lăsăm să lucreze, am face un pas mare.

Dar de ce rămîn unii în România?

Cei care rămîn se gîndesc că, în România, există o masă mare de pacienţi. Cu serviciile medicale sîntem într-o etapă medievală – mai avem multe de rezolvat, şi în sistemul de stat, şi în cel privat. Dar avem ceea ce se cheamă „obiectul muncii“, avem pacienţi. Ar trebui, de exemplu, să avem cel puţin o clinică de chirurgie cardiacă la un milion de locuitori, adică vreo 17-20. Nu avem nici 10. Operăm vreo 3-4000 de pacienţi pe an, ceea ce e foarte puţin. Apoi, avem o patologie foarte diversificată. Dacă te duci în Franţa, de pildă, într-un mic orăşel de provincie, ai toate condiţiile, dar nu ai o atît de mare diversitate ca în România. La noi, sistemul trebuie schimbat, mai ales din punctul de vedere al mentalităţii. Prima problemă este că avem datoria să-i învăţăm pe cei mai tineri. Chirurgia cardiacă se practică în echipă, aşa că dacă nu ai grijă să-i formezi pe tineri, nu vei mai avea cu cine lucra. Trebuie să-i lăsăm pe tineri să lucreze. Nu putem să-i operăm noi pe toţi pacienţii. S-a transmis şi la pacienţi ideea că trebuie să meargă neapărat la profesori, căci numai ei sînt buni. Ceea ce nu este adevărat. Există mulţi medici foarte buni, şi la clinicile de stat, şi la cele particulare, unii cu specializări în străinătate. Sistemul însă nu face faţă solicitărilor, aşa încît actul medical se concentrează în cîteva oraşe mari, ceea ce nu e cel mai bun lucru. Sînt multe cazuri care nu pot fi rezolvate în oraşele mai mici nu din cauza factorului uman, ci din cauza dotării materiale proaste. Şi atunci, pacienţii sînt transportaţi la spitalele din oraşele mari, se ajunge la un fel de centralizare. E o mare pierdere de energie. Şi este şi riscant pentru pacienţi.

„Niciodată nu am forţat un pacient să-l operez. E o mare eroare să faci aşa ceva.“

Cît de departe putem merge cu ideea că factorul uman e determinant?

Foarte departe. De pildă, cînd n-am putut rezolva un caz, am discutat cu colegi din străinătate, pe care i-am chemat să opereze aici, sau am trimis pacienţii la ei. Important este ca pacientul să găsească locul în care poate fi tratat în cele mai bune condiţii. Am realizat şi o colaborare cu Academia din Belgia, în domeniul chirurgiei cardiace pentru copii, care la noi e slab dezvoltată (există doar o secţie la Tîrgu Mureş, iar acum se naşte cea de la Budimex, din Bucureşti). Lipseşte însă factorul uman.

Domeniul în care lucraţi avea o anume aură legendară în deceniile de dinainte de 1989, datorată doctorului Christian Barnard, care a făcut primul transplant de inimă şi a venit de cîteva ori şi în România. Mai există azi asemenea figuri legendare?

Primul transplant a fost cu adevărat o chestiune de mare senzaţie – să nu uităm că asta s-a întîmplat în 1967. În România, şi astăzi un transplant de cord ar fi de mare senzaţie, ceea ce nu cred că ar trebui să mai fie normal. Ar trebui să avem deja un număr de asemenea operaţii, astfel încît să nu ne mai „minuneze“ un transplant de cord. Pentru România, a-l aduce în anii '70 pe Christian Barnard a fost o performanţă extraordinară. El a fost întîi la Tîrgu Mureş, apoi la Bucureşti, s-a reîntors apoi şi a operat, alături de fratele său Marius Barnard, şi el chirurg. Astăzi există o altă „senzaţie“ de acest fel, cordul artificial realizat de profesorul Carpentier: practic, o „maşinărie“ artificială total implantată în corpul uman. Aportul fraţilor Barnard la dezvoltarea chirurgiei cardiace la noi a fost foarte important. Dar, astăzi, oamenii providenţiali sînt puţini. Noi trebuie să ştim să beneficiem de libertatea de mişcare şi de comunicare. Fiecare, astăzi, în specialitatea lui, comunică şi circulă. Vin mulţi medici străini în spitalele noastre, mulţi medici români merg la congrese în străinătate. Problema este că trebuie să schimbăm legea salarizării medicilor, astfel încît ei să poată trăi decent şi să nu mai aibă tentaţia de a pleca.

Şi de ce nu se schimbă salarizarea medicilor? Cînd vine vorba despre banii pentru sănătate (sau educaţie, sau cultură), auzim refrenul „ţara e săracă, nu ne permitem mai mult“...

E un mod de a acoperi ceea ce se întîmplă de zeci de ani. Nu este posibil ca un medic rezident să trăiască cu 250 de euro pe lună. Să nu uităm că un medic rezident munceşte uneori mai mult decît un medic primar, căci el trebuie să stea mai mult în spital, şi are şi de învăţat. Această ţară săracă plăteşte foarte bine anumite categorii de profesii, ceea ce e foarte bine, căci dacă le-ar plăti mai puţin, ar apărea corupţia. Dar ca să eradicăm corupţia din medicină, trebuie să rezolvăm şi salarizarea medicilor. Dacă îi plătim foarte bine, putem să schimbăm situaţia. Inclusiv relaţia cu pacientul, care trebuie să se bazeze pe încredere şi care e esenţială în actul medical.

Relaţia aceasta constituie latura umană a meseriei, despre care am senzaţia că se vorbeşte cam puţin. Cît mai contează dimensiunea umană?

Pentru noi, doctorii, contează mult, ca şi pentru pacienţi. Iar pentru cei din jur, care înţeleg ce înseamnă medicina şi actul medical, rămîne importantă, dincolo de legislaţie, sistem şi toate celelalte.

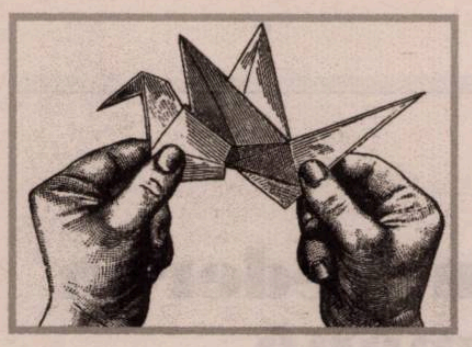

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Urbanizarea bicicletei

Ne plîngem de multă vreme de manierele şoferilor. Mai nou, unii se plîng că ar fi probleme şi cu agresivitatea bicicliştilor militanţi. Ei bine, ca unul care am fost destul de inconştient să merg prin Bucureşti şi cu maşina (că şi asta poate fi o inconştienţă), dar şi cu bicicleta (asta e o inconştienţă certă), pot să observ că aşa cum sînt unii şoferii care le fac viaţa grea bicicliştilor şi pietonilor, sînt şi unii biciclişti care îi supun adesea la mari încercări pe pietoni şi chiar pe automobilişti. În toate aceste ipostaze mă includ şi pe mine însumi. Cred că, în esenţă, e vorba de faptul că ne aflăm deabia la începutul „urbanizării".

Aş face un ocol cu exemple oarecum tehnice. De pildă, s-a comentat mult despre maşinile cu tracţiune 4 x 4, SUV-urile care au invadat Bucureştiul şi alte oraşe. Aceste automobile potrivite pentru mers pe drumuri grele, neasfaltate sau chiar *off-road,* sînt folosite cu precădere pe străzile aglomerate şi cu tot mai puţine gropi (totuşi) ale oraşelor. Sînt maşini greu de parcat şi de manevrat prin oraş şi puţini dintre proprietari au cu adevărat nevoie de performanţele de teren ale acestora. Preferinţa pentru asemenea maşini are însă şi destule explicaţii. Pe de-o parte, avînd în minte tradiţia drumurilor proaste de la noi, mulţi vor să aibă o maşină cu care să fie cît mai siguri, să nu aibă surprize, să nu rămînă înnoroiţi, înzăpeziţi sau să dea cu fundul de pămînt la orice denivelare ş.a.m.d. Pe de altă parte, e adevărat şi că într-o societate ca a noastră, maşina mare, 4 x 4, creează prestigiu, omul se mîndreşte cu ea. Pînă aici nu spun nimic nou. În continuare însă, aş îndrăzni să observ că moda bicicletelor MTB *(mountain bike)* pare să aibă resorturi asemănătoare. Pe de-o parte, bicicletele astea sînt spectaculoase şi rezistente, dar au roţi groase şi sînt destul de grele. Mă întreb cîţi dintre posesori le folosesc în condiţiile pentru care au fost concepute, adică pe trasee montane. Sigur, există şi din aceştia, dar nu mi se pare că munţii noştri chiar s-ar fi umplut de biciclişti. Mai degrabă constat că străzile şi parcurile oraşelor s-au umplut de MTB-uri. Unii posesori se mîndresc cu ele şi spun că e bine să ai o bicicletă solidă, cu suspensii cît mai bune. Nu se gîndesc cîtă energie în plus consumă dînd la pedale, ca să învingă frecarea cauciucurilor groase pe asfalt, tot aşa cum nici proprietarii de SUV-uri nu se gîndesc la consumul excesiv al maşinilor lor în oraş. Sigur, de observat că, în ultima vreme, prin oraşe au apărut şi destule cursiere, din acelea sub 10 kg, care merg uns, bune pentru „rutieri". Mulţi le folosesc însă nu atît pe şosea – pentru care sînt făcute –, cît mai ales prin oraş, pentru care nu sînt, nici ele, chiar proprii. Poziţia e sport şi, dacă foloseşti o cursieră pentru a merge la serviciu, vei ajunge acolo transpirat. Jenţile sînt sensibile la borduri, iar în Bucureşti, cel puţin, ştim bine cum e cu bordurile. Dar, asemeni MTB-urilor, cursierele pot stîrni admiraţia. Sînt *cool,* sînt echivalentul cu ghidon al maşinilor sport.

În schimb, bicicletele cu adevărat potrivite pentru oraş îşi fac cu greu loc pe piaţă, nu au ajuns încă să fie la modă. Asta pentru că par umile, dacă nu chiar nişte rable, seamănă cu Tohanul bunicului, de pe vremuri. Nu ne plac, deşi ele sînt făcute să fie comode, stabile şi eficiente pe asfalt, cu coş în care se pot transporta bagaje uşoare, cu jenţi care mai suportă şi cîte o bordură. Unele sînt chiar foarte scumpe şi elegante, fără să sară în ochi. De fapt, în oraşele din Occident, ele sînt peste tot, fiindcă acolo lumea pune interesele practice mai presus de imagine (care la noi a devenit o adevărată obsesie). Evident, fiecare îşi alege bicicleta sau maşina pe care şi-o doreşte, tot aşa cum îşi alege şi hainele. Dar pînă cînd societatea nu se va aşeza în rosturile ei, vom continua să asistăm la tot felul de inadecvări. E o chestiune de cultură urbană şi, bineînţeles, şi de infrastructură urbană, dar cele două se leagă între ele.

Apropo, cel puţin la acest capitol, ţăranii noştri par mult mai OK decît orăşenii (sau decît ţăranii de la oraş). Mai toate satele din România sînt pline de oameni pe biciclete, bărbaţi şi femei de toate vîrstele. Ei nu au nimic de împărţit cu şoferii, nu simt nevoia să se adune în marşuri pro-piste şi nici să meargă cu bicicleta doar ca să slăbească. Continuă s-o folosească în sensul ei propriu, adică acela de mijloc de transport. Şi n-ai să vezi la ţară nici cursiere strălucitoare şi nici MTB-uri, ci doar biciclete simple, mai mult sau mai puţin rezistente, pe care oamenii obişnuiesc să care, de la sacoşe şi genţi, pînă la butelii şi chiar mănunchiuri întregi de lemne de foc, adunate din pădure. Le repară singuri şi merg pe ele chiar şi iarna. Sigur, veţi spune, satul e sat şi oraşul e oraş, fiecare cu sărăcia, cu nevoile şi cu aspiraţiile proprii. De acord. Iar bicicliştii militanţi sînt indispensabili în această fază pentru că se luptă cu primăriile pentru oraşe mai civilizate. Asta întăreşte totuşi ideea că la acest capitol orăşenii au ceva de învăţat sau de recuperat, spre deosebire de ţărani, care par să nu fi uitat nişte rosturi. Urbanizarea e problema noastră.

ready made

„Un copil de 8 ani, ce va intra într-un institut, cînd va fi de ani 15, va fi destoinic să dea răspuns la întrebarea măcar orcăruia profesor, asupra grămăticii, ritoricii, poesiii, arithmeticii, istoriii în parte, gheografiii, învăţăturii credinţii; din filosofie, asupra loghicii, metafisicii, moralului; algebrii, gheometriii, istoriii a toată lumea, istoriii fireşti, fisicii, astronomiii, antichitatele şi esteticii, mai rămîindu-i destui cinci ani pînă la 20, de va voi să să facă un bun praviliaş, sau ostaş, sau doftor sau mathematic, sau politicos, sau neguţetor."

Dinicu Golescu,
Însemnare a călătoriii mele,
Editura Minerva, 1977

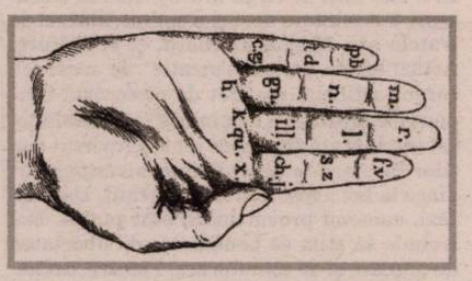

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Morbiditate politicoasă

Colegul meu, Martinel Pletuţ, universitar filolog cu mare putere de cuprindere intelectuală, s-a născut – după cum mi-a mărturisit el însuşi recent – cu o virtute care, practicată excesiv şi aproape compulsiv, în viaţa de zi cu zi, s-a transformat în viciu. O calitate, cu alte cuvinte, devenită, prin suprasolicitare, un veritabil defect. Recunosc faptul că, ascultîndu-l pe nefericitul Martinel, am ajuns să-mi revizuiesc păreri mai vechi. Scriam aici, în urmă cu ceva timp, că rapiditatea cu care noi, românii, trecem, în discursul comunitar, de la normele politeţii la cele ale familiarităţii ne situează, ca exerciţiu al civilităţii, în spatele unor naţiuni apusene. Ne asumăm, observam eu, prea uşor şi fără o convenţie mutuală prealabilă cu interlocutorii noştri, renunţarea la instrumentarul lingvistic afabil şi, mai ales, la forma de plural a verbelor la persoana a II-a (formă experimentată, uneori, în spaţiul civilizat, ca unică opţiune în limbă!). Ei bine, calitatea ori virtutea aşa-zicînd „excesivă" a profesorului Pletuţ ar fi tocmai politeţea absolută, dublată, se înţelege, de o delicateţe pe măsură. Cazul lui se manifestă, de aceea, ca un contraexemplu la teoriile mele anterioare. „Nu reuşesc deloc să trec de la *dumneavoastră* la *tu,* în relaţia cu ceilalţi, nici măcar cînd ei insistă asupra acestui detaliu. Nu-i pot tutui nici pe cei mai tineri, precum studenţii mei, bunăoară", mi s-a confesat omul, cu o înfăţişare descompusă de frică. Era alb ca varul şi încerca, fără succes, să-şi mascheze o vînătaie din jurul ochiului stîng. Mi-am dat seama că se întîmplase un lucru mult mai grav decît simpla vieţuire sub presiunea obsesională a politeţii şi, prin urmare, am stat să-l ascult cu atenţie. „Dacă un ins cu care am vorbit o perioadă mai lungă sau mai scurtă de vreme cu *dumneavoastră* îmi cere subit să-i spun pe numele mic, se prăbuşeşte cerul pe mine, sînt cuprins de frămîntări apocaliptice. Am senzaţia că nu mai discutăm normal din cauza acestei minore, practic, modificări de limbaj, că nu mai existăm *de facto* noi, cei doi interlocutori de pînă atunci. Conversaţia capătă o notă de falsitate, nu mă mai pot concentra pe subiectul real al discuţiei."

„Nu reuşesc deloc să trec de la dumneavoastră *la* tu, *în relaţia cu ceilalţi."*

Martinel oftă din adîncul sufletului, adăugînd: „Bun, admit, am fost întotdeauna un om ruşinos, cu un surplus bolnăvicios de delicateţe, preschimbată, iată, aşa cum constatam deja, paradoxal, în defect structural, în viciu de fond al personalităţii mele. Am trăit multe experienţe stranii din cauza bolii politeţii. Am părut stupid în diverse contexte, am creat confuzii şi am stîrnit hazul, pur şi simplu, în altele, pentru că – forţat de situaţie – recurgeam la discursuri ambigue, din care eliminam, înfricoşat, toate verbele şi pronumele cu adresabilitate directă. Ca atare, în interacţiunile cu cei care insistau foarte hărţuitor să ne tutuim, atingeam grade de paroxism, similare delabrării. De pildă, dacă participam la vreun doctorat în ţară, iar îndrumătorul (care convenise să ne apelăm la *per tu)* mă întreba cum găsesc noul lui cabinet făcut cu fonduri extrabugetare, eu intram într-o vrie stilistică, demnă de scenetele bufe – «Realizarea unui astfel de cabinet are ceva remarcabil în ea, denotă preocupare profesorală şi spirit administrativ. Cred că universitarii autohtoni ar trebui să urmeze exemplul de faţă. Multiplicarea iniţiativei ar îmbunătăţi dinamica noastră educaţională.» Sau, dacă mă aflam la o masă cu profesori din diverse zone şi cineva (tot un insistent pe ideea tutuielii) îmi adresa o remarcă de genul «Tu, Martinelule, eşti astăzi foarte tăcut. Un cîrcotaş ar putea susţine că nu prea agreezi compania», eu izbucneam neverosimil: «Oh, nu, dimpotrivă, ador întîlnirea prezentă. Oamenii serioşi îmi dau o neostoită încredere în valorile vieţii.»" Colegul meu se opri trist. „Pînă într-o zi", reluă el ezitant, „cînd mi s-a înfundat. Domnul Aristotel Mîrţoescu – îl ştii, conferenţiarul ăla de la Studiul materialelor, recunoscut pentru impulsivitatea sa! –, netam-nesam, mi-a propus amiciţia şi, implicit, adresarea reciprocă pe numele mic. Crezînd că o să-mi meargă şmecheria ca de obicei, am început să-i vorbesc cu înfloriturişi zorzonele, pînă cînd l-am băgat total în ceaţă." Martinel făcu iarăşi o pauză încărcată de suspinuri şi mă privi abătut.

„Am văzut că se întunecă la faţă", reveni Martinel cu dificultate, „şi că mă priveşte tot mai chiorîş, dar mi-am continuat *speech*-ul defazat. Odată îl aud răstindu-se: «Aha, mata provii dintre sicofanţii umanişti, care nu se coboară la nivelul unui inginer prăpădit şi, cum aveţi voi grijă să precizaţi cu superioritate, semianalfabet! Eşti un telectual cu gusturi rafinate, lipsit de organ pentru muncitorime. Un musiu academic, cu degetuţe de demoazelă. Păi, atunci să reţii, maimuţoiule, că n-om fi noi, inginerii, mari eruditi, ca să putem să ne tutuim cu savanţii filologi, dar lovim straşnic cu ciocanul!» Pînă să mă dezmeticesc, mi-a ars un pumn cumplit în ochiul stîng şi... vezi singur urmările..." Am neglijat „urmările" respective, întrucît, brusc, mi-a năvălit sîngele în cap. Adică Pletuţ ăsta nu reuşea să-i zică lui Aristotel de la Materiale pe nume (invitat fiind chiar de mardeiaşul în chestiune să o facă), însă pe mine, şeful lui direct, mă tutuia, cu obrăznicie, de decenii bune! I-am fixat, aşadar, atent, ochiul drept – sănătos încă – şi am eliberat înspre el un croşeu formidabil, cum nu mai executasem din tinereţe.

Codrin Liviu Cuţitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

Christopher R. HILL

America într-o lume nouă

Ţinînd seama de Rusia

Oricine crede că alegerile în politica externă se reduc la unele maniheiste între bine şi rău nu trebuie decît să privească la criza ucraineană. Este cu adevărat, aşa cum fostul secretar de stat Warren Christopher a spus despre Balcani, „o problemă din iad". Mai rău, rezolvarea acesteia va presupune un temperament şi o claritate a gîndirii care au devenit foarte rare într-un timp cînd liderii e bine să fie văzuţi că cedează emoţiilor, mai curînd decît să-şi aleagă în mod raţional calea deciziilor înţelepte. Există multe vinovăţii în această criză cărora li se dă tîrcoale, dar asta nu înseamnă că e vreo ambiguitate morală. Cea mai directă responsabilitate îi aparţine Kremlinului, care, din nefericire, este mai interesat să manipuleze sentimentul naţionalist pentru a păstra capitalismul tovărăşesc al Rusiei, decît să opteze ferm pentru a se alătura capitalismului global.

Din punct de vedere istoric, preşedintele Vladimir Putin este, fără îndoială, primul conducător rus care se confruntă cu o asemenea opţiune. Dar el pare să-şi îndrepte preferinţele către populismul superficial – o înclinaţie pentru a căuta simboluri gata făcute ale legitimităţii de a se impune unei populaţii neascultătoare. Ceea ce îl face în mod special nepotrivit pentru a conduce o mare putere în timpuri dificile.

Rusia de azi combină cele mai rele trăsături ale capitalismului şi etatismului – condiţii pe care Putin a avut mai mult decît suficient timp să le identifice, să le analizeze, să le corecteze. Felul în care acesta înţelege faptele, şi conştiinţa sa despre rău arată că îi lipseşte tocmai înţelepciunea necesară pentru a răspunde potrivit.

Resursele energetice ale Rusiei, de pildă, se schimbă rapid dintr-o oportunitate într-un blestem familiar, în timp ce ţara nu reuşeşte să facă schimbările structurale necesare pentru a-şi diversifica economia sfărîmicioasă. Drept rezultat, Rusia e lider în exportul de capital, în timp ce stilul politic autoritar al lui Putin alienează clasele antreprenoriale şi intelectuale, cruciale pentru crearea oportunităţilor de investiţii acasă.

Dar asta nu înseamnă că Rusia poate fi transformată într-un stat occidental, înrudit, să zicem, cu ţările din Benelux ori din nord-vestul Europei. Rusia nu are nevoie să-şi rezolve propriile tensiuni de secole privind relaţiile ei cu Vestul – tensiuni ce continuă să definească concepţia liderilor ei asupra identităţii şi interesului naţional. Eşecul ruşilor de a înţelege ce înseamnă ţara lor va face ca, în final, alţii să ia deciziile în locul lor. În mod ironic, o Rusie care vrea să determine viitorul Ucrainei poate afla că, de fapt, Ucraina – sau cel puţin criza ei – este cea care defineşte viitorul Rusiei.

Dar conducerea ucraineană poartă propria sa vină pentru criză. Suveranitatea necesită protecţia asigurată de guverne eficiente şi sisteme politice. În cei 23 de ani de independenţă postsovietică, Ucraina s-a împleticit de la o criză politică la alta, sub o succesiune de guverne corupte, inepte, sau, în cazul fostului preşedinte ucrainean Viktor Ianucovici, ambele.

Ucraina are resurse naturale bogate şi o populaţie înzestrată. Şi, cu toate acestea, este unul dintre cei mai proşti performeri economici. Ucrainenii se pot plînge că sînt sortiţi să fie vecinii Rusiei, mai curînd decît ai Canadei. Dar ei trebuie să facă faţă acestei vecinătăţi şi să managerieze relaţia, oricît de dificilă.

În loc de asta, politica Ucrainei a alternat între corupţie şi ignorare arogantă a intereselor Rusiei. Proeminenţa forţelor de extremă dreaptă în Maidanul anti-Ianucovici i-a oferit lui Putin o armă politică eficientă.

Da, premierul sovietic Nikita Hruşciov a cedat Crimeea Ucrainei în 1954 (pentru a comemora trei secole de la Tratatul de la Pereislav, care a unificat Ucraina şi Rusia); şi da, Boris Elţin a confirmat statutul Crimeii într-o perioadă de negocieri tensionate, de a dizolva Uniunea Sovietică şi de a asigura statalitatea Rusiei. Dar ucrainenii ştiu bine complexitatea istoriei şi nevoia de a menaja sensibilităţile Rusiei.

Politica Ucrainei a alternat între corupţie şi ignorare arogantă a intereselor Rusiei.

Şi, ca să nu fie vreun dubiu în această privinţă, nici Occidentul nu s-a prea acoperit de glorie. Uniunea Europeană a avut, cu siguranţă, cele mai bune intenţii în negocierea Acordului de Asociere cu Ucraina; dar acea perspectivă a avut şi efectul nedorit de a declanşa alarmele în Kremlin, ceea ce l-a pus imediat pe Ianucovici în impas. Destul avea Ianucovici greutăţi cu deciziile uşoare ale vieţii; asta însă îl depăşea cu mult.

În cele din urmă, şi politicienii, şi cărturarii SUA merită un buchet de flori moarte. Nici o chestiune care intră în groapa cu lei a politicii americane nu poate scăpa fără să fie încadrată în termenii partizanatului intern.

Dar viitorul Ucrainei – sau al Rusiei – nu este un joc pe care vreun conducător SUA să-l joace. Vestul nu are altă opţiune decît să impună sancţiuni asupra Rusiei lui Putin, şi acestea vor veni repede şi cu furie. Dar e puţin probabil să fie altfel decît punitive, fără o putere coercitivă care să schimbe lucrurile pe teritoriul Crimeii.

O Rusie sancţionată – şi o Rusie care-şi menţine propriul set de sancţiuni – va fi noua realitate. Dar marea sarcină istorică va rămîne ca Rusia să fie convinsă să se întoarcă în direcţia apartenenţei la comunitatea internaţională. Asta înseamnă menţinerea dialogului între secretarul de stat John Kerry şi ministrul Serghei Lavrov, şi căutarea oportunităţilor – Siria? Coreea de Nord – pentru cooperare într-un context multilateral.

Într-o vreme cînd instinctul îţi spune, şi e de înţeles să fie aşa, să aduci toate acuzaţiile Rusiei, va fi nevoie de o guvernare inteligentă. Ca să folosim clişeul lunii, de la Washington, toată lumea are nevoie de o rampă de ieşire. Întrebarea e dacă sînt suficienţi şoferi buni.

Christopher R. Hill, *fost secretar de stat adjunct al SUA pentru Asia de Est, este decan al Korbel School of International Studies, Universitatea din Denver.*

©Project Syndicate, 2014 – www.project-syndicate.org

traducere de Iaromira POPOVICI

PUBLICITATE

FIICA REGIMENTULUI DE DONIZETTI

WIENER STAATSOPER

GRAND CINEMA&MORE

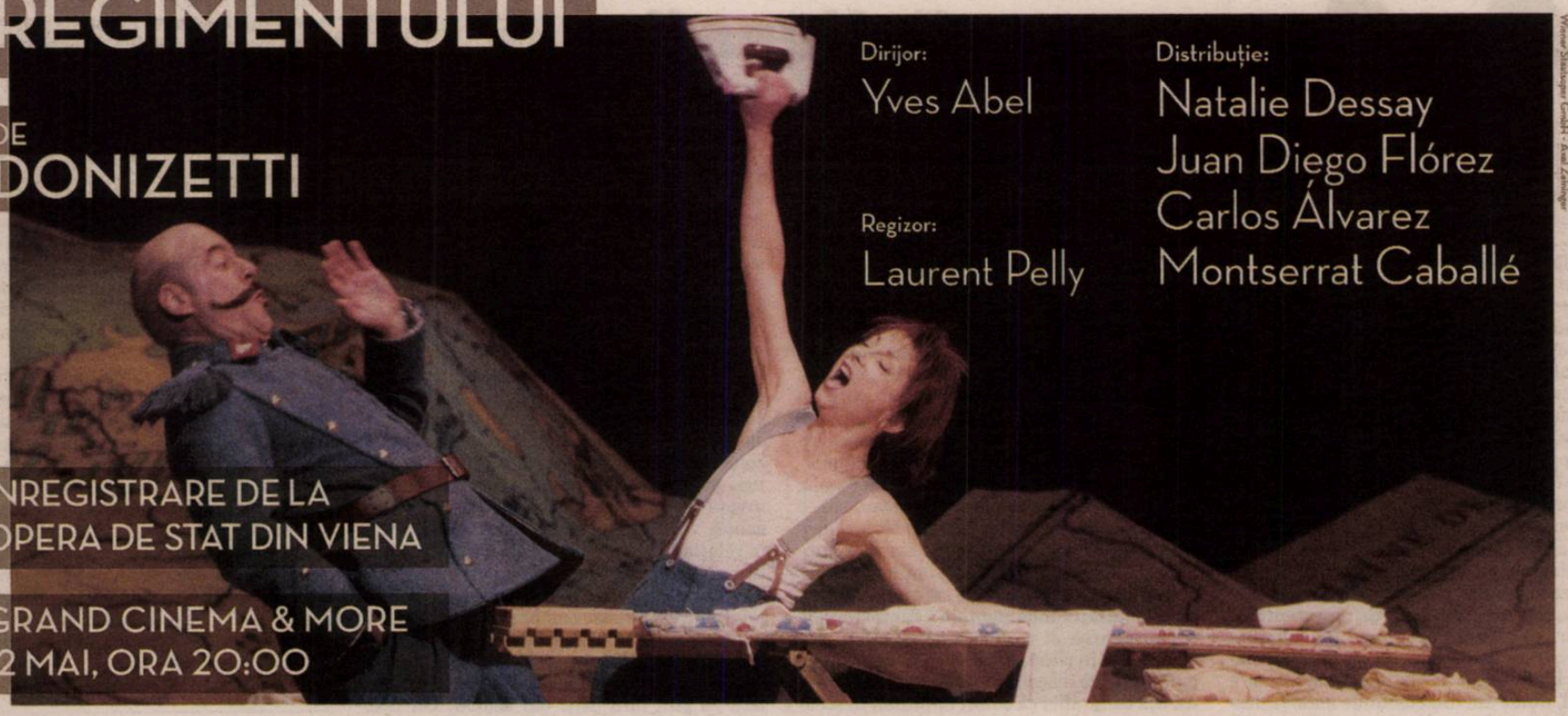

RISING ALTERNATIVE major UNITEL CLASSICA

www.grandentertainment.ro

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Dileme electorale

Răsfoind gazetele timpului trecut, am descoperit un text scris de Pantazi Ghica, în preajma alegerilor din iarna anului 1859. Deşi redactat acum două secole (în gazeta *Dîmboviţa,* din 31 decembrie 1858), dilemele electorale rămîn eterne şi de nerezolvat pentru bietul alegător român. Ieri – Convenţia de la Paris, astăzi – Uniunea Europeană veghează la respectarea unor principii universal valabile, dar oare vor fi învăţat românii din lecţiile istoriei? Greu de spus. Citiţi!

„Lumea toată este'n mişcare, poştiile numai au cai de ajunsu ca să transporte prin districte pe acei carii se ducu, se'ntorcu, scriu şi facu totul ca să ajungă a fi aleşi sau a face să se aleagă candidatul principiilor sale, sau al partidului său ce îi plăteşte. Care va fi rezultatul acestor mişcări, acestor lupte morale mai obositoare şi mai importante decît campania unei armii întregi după asaltul unei cetăţi? – Mulţi pretindenţi, puţini aleşi! – Prea puţini poate, dar aceii puţini fi-voru oameni de treabă? – Avea-vor simţăminte, probe de iubire a ţărei? – Fi-voru oameni de legalitate, de capacitate, de bunăcredinţă? – Renunţa-voru la patimi, la interese personale, la ambiţiuni, invidii şi chiverniseli? – Alege-voru un domnitoru care să reprezinte un principiu de reforme, de progresu, de legalitate; sau alege-voru un domnitor care să le dea posturi, gratificaţiuni, onoari şi favoari? – Eată cuestiunea importantă, cuestiunea de vitalitate, de viitoru pentru naţiunea întreagă.

Ţara noastră seamănă cu o femeie junâ, frumoasă, melancolică, plăcută, pe care însă o durere profundă, o boală rea au doborît-o atît cît nu i-a mai rămas decît o respirare obosită, o viaţă slăbită, cu desăvîrşire; ea au văzutu moartea de atîtea ori, d'aşa aproape încît celu mai micu lucru acum îi poate fi fatalu. – Convenţia (este vorba de Convenţia de la Paris din august 1858 – *n.r.)* au fost pentru dînsa medicul salutariu care a cercat o medicină potrivită, a reuşit a o scula şi a o aduce [în] covalescenţă: *Camera Domnitorului* îi pot produce din aceste două efecte unul, o poate întrema cu totul [şi] readuce la starea ei de sănătate fizică şi morală, la re'nflorirea tuturoru cugetăriloru şi senzaţiuniloru ei; sau îi poate da lovitura cea din urmă, şi auzi ultimul ei răcnetu de durere, de blestemu şi de viaţă; o poate învia sau omorî. – Dacă *deputaţii* viitori vor pricepe datoria loru şi vor alege un *Domnitor* care se reprezinte un principiu, să aibă instrucţiune, talente administrative, ecsperinţă guvernamentală, cunoştinţe vaste şi necesare, un domnitoriu probu, învăţatu, înţeleptu, moderatu, fără cugetu de răpire, şi de nepotismu, fără idei ruginite şi simpatii de oameni putreziţi în era noastră politică, dacă deputaţii voru fi progresişti, luminaţi, neambiţioşi, neinteresaţi, ţara va trăi. Dacă, din contră, vom păşi tot pe calea ilegalităţilor, a părtinirei, a interesului, a ambiţiunei, a patimilor, daca şi domnitoru şi camera nu voru fi decît rezultatul unor coterii, ţara va muri, blestemîndu infamia călăilor ei şi, blestemul ei, la ora ecspirării, va cădea pe capul copiiloru gîziloru ce ar fi ucis-o.

Nu putem aştepta legalitatea, progresu, libertate individuală decît de la oameni luminaţi, învăţaţi, moderaţi, probi în simţămintele loru patriotice, nepărtinitori în cugetările loru, decît de la talente, capacitate instrucţiune[i], onoare şi neinteresare. Deputaţii trebuie să fie totdeauna oameni cu averi ca să fie independenţi, ca să fie nesupuşi la necesităţile vieţuirei, trebuie să aibă cu ce trăi aşa încît să nu alerge la favoarele altora.

Dacă deputaţii, dacă *Domnitorulu* nu vor împlini aceste condiţiuni, ţara va fi nefericită, Convenţiunea va deveni un steagu pe care toţi voru cîta să-l sfişie, ca să nu mai rămîie nici un peticel din ea."

„Mulţi pretindenţi, puţini aleşi! – Prea puţini poate, dar aceii puţini fi-voru oameni de treabă?"

Cam aceleaşi dileme ne bîntuie şi astăzi: votăm, dar cu cine, probi sau şmecheri, morali sau imorali, europeni sau naţionalişti, buni administratori sau doar „talentaţi"? Europa a rămas tot un steag, util doar în fişii? Sper ca textul lui Pantazi Ghica să ne fi lămurit spre ce ar trebui să ne îndreptăm. Doar un îndemn: să votaţi bine!

Constanţa Vintilă-Ghiţulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniţi, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernităţi româneşti (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

Maeştrii şi opera după gratii

„Artele au suferit aceleaşi restricţii şi represiuni ca şi literatura, iar creatorii lor au fost urmăriţi, arestaţi, condamnaţi ori de cîte ori se opuneau regimului, fie în calitate de cetăţeni, fie prin operele lor. Constantin Tănase şi Mărioara Voiculescu, în teatru, Dimitrie Cuclin sau Erich Bergel, în muzică, Corneliu Baba sau Nicolae David, în artele plastice, sînt doar cîţiva din maeştrii artelor care au fost interzişi, suprimaţi ori închişi, mai ales în perioada sumbră a anilor 1945-1964. În lista celor deţinuţi veţi întîlni şi multe nume necunoscute. Este vorba de tinerii arestaţi de pe băncile universităţii şi care – murind sau nemaifiind admişi la studii – şi-au ratat cariera, rămînînd nişte simplii necunoscuţi. Un panou din această sală arată monumentele clasice distruse de comunişti, precum şi cîntecele tradiţionale interzise, pentru intonarea cărora puteai să faci închisoare. Filmul – fiind o artă subvenţionată de stat, era cel mai vulnerabil la efectele cenzurii. Numeroase filme au fost interzise, după ce fuseseră măcelărite de cenzura diferitelor comisii. *Reconstituirea,* o capodoperă a regizorului Lucian Pintilie, a rulat doar patru săptămîni, la un singur cinematograf, înainte de a fi interzisă în ţară şi la export, ceea ce a împiedicat-o să participe la marile festivaluri internaţionale. Filmul *Faleze de nisip* de Dan Piţa şi Bujor Nedelcovici a fost interzis personal de N. Ceauşescu în cadrul celebrei conferinţe de la Mangalia, din august 1983. Ieşită din comun a fost şi interzicerea, în septembrie 1972, a spectacolului de la Teatrul Bulandra din Bucureşti cu piesa *Revizorul* de Gogol, după care regizorul Lucian Pintilie n-a mai putut lucra în ţară ani îndelungaţi, autoexilîndu-se în Occident."

În *Memorialul victimelor omunismului şi al rezistenţei, Introducere şi Ghid,* Sighet 1993-2013; Sala 42.

Cătălin ŞTEFĂNESCU

fără doar şi coate

Caligrafia
– un soi de lumînare –

Zilele trecute. La o discuţie cu prieteni dragi. Subiect: caligrafia, ca disciplină de studiu în şcoala elementară. Replica din care ne-am luat: „Cînd a intrat în clasa I, fiica noastră ştia deja să scrie şi să citească. Am vorbit cu învăţătoarea şi am decis să sărim peste linioare şi bastonaşe. N-avea nici un rost, erau un efort inutil şi o pierdere de vreme..." Evident, s-a vorbit şi despre faptul că astăzi aproape nimeni nu mai scrie de mînă, că tastatura egalizează democratic abilităţile *caligrafice* ale tuturor, şi că importantă e substanţa, conţinutul a ceea ce scrii, nu tortura linioarelor şi a bastonaşelor.

Există o euforie sănătoasă a progresului tehnologic; un elan al cercetării, al descoperirii, al punerii sub semnul întrebării, al chestionării resorturilor care ne fac să fim aşa cum sîntem. „Cercetătorii britanici" sau cei americani, alături de confraţii lor de pe toată planeta, nu sînt doar personaje de bancuri contemporane, ci şi o veritabilă avangardă a gîndirii umane, un soi de reprezentanţi ai noştri, ai tuturor, în prima linie a împingerii frontierei cunoaşterii spre spaţii nebănuite chiar şi cu o zi înainte. După cum e normal, nimic din dimensiunile acestor descoperiri nu rămîne fără efect în felul nostru de a vedea lumea. Dar, în acelaşi timp, ştim deja că există şi efecte perverse, că relativismul joacă un rol important în felul în care stabilim ordinea lucrurilor, că *dezvrăjirea* e o urmare firească a ritmului descoperirilor. Evident, nu introducem în discuţie indivizi care le spun copiilor că-i aduce barza, alţii care le spun că Dumnezeu îi pedepseşte pe rockeri şi-i trimite în Iad, rătăciţi care mutilează fiinţe umane în spiritul unei tradiţii, sau cetăţeni împătimiţi clinic de ideea că epilarea inghinală şi lucrul pe computer sînt uneltirile de căpătîi ale Necuratului.

Dar euforia progresului, ca o maşină de recoltat foarte eficientă, adună uneori doar un anumit fel de grăunţă, aruncînd în balotul de paie lucruri care nu sînt deloc lipsite de utilitate. Da, sigur, lumea se îndreaptă, pentru moment, spre exprimarea prin intermediul tastaturii. A pierde vremea cu bastonaşe şi linioare, la şcoală, pare, la prima vedere, în cel mai bun caz, o naivitate. Însă lucrurile nu stau tocmai aşa. *Formarea* scrisului e un act de mare profunzime. E cultivarea primară a noţiunii de *proces,* de evoluţie, pas cu pas, spre desăvîrşirea unei facultăţi fundamentale a fiinţei umane – exprimarea şi transfigurarea lumii. Nu competiţia în clasă, nu concursul depăşit, pe care îl cîştigă cei care scriu foarte frumos sînt esenţa caligrafiei ca obiect de studiu în şcoala primară. Ci procesul în sine al *naşterii* scrisului, învăţarea în trepte a ajungerii la un rezultat, care exprimă o formă a manifestării eului fiecăruia. Dacă bastonaşele şi linioarele sînt predate ca o corvoadă, ca o plictiseală, ca un chin prin care trebuie să treacă toţi copiii, caligrafia sigur că va fi privită ca o tîmpenie inutilă. Dar dacă ea va fi văzută ca un dans pe hîrtie, ca un proces al învăţării unor paşi care ne poartă spre o altfel de întîlnire cu noi înşine, lucrurile se schimbă radical.

Sigur că există tentaţia de a aduce în discuţie orice, de la *shodo,* arta caligrafiei japoneze, pînă la măreţia pictogramelor încifrate, de la magia cuvîntului scris de mînă, pînă la efemeritatea cosmică a mandalei desenate în nisip. Dar bastonaşele şi linioarele de la şcoală, deşi se înrudesc cu marile exemple spectaculare de mai sus, se situează într-o zonă de nevoie elementară a fiinţei, pregătind paşii spre zonele mai spectaculoase. A învăţa faptul că scrisul e un proces, nu o mecanică venită de nicăieri, joacă un rol vital în relaţia fiecăruia cu sine şi cu ceilalţi. Pînă la banalizarea scrisului şi transformarea lui într-un instrument de comunicare, ceea ce internalizezi pe parcusul procesului învăţării e ceva vital pentru fiinţa umană. E un prim pas al procesului autoreferenţialităţii. Un proces complicat, care se desfăşoară în timp, fără să ştii, fără să-ţi dai seama. Un text scris de mînă e un obiect care e contemplat, mai întîi, de către cel care l-a scris. Dar contemplarea nu are o singură direcţie. Şi textul scris se uită la cel care l-a produs. Acest joc esenţial pentru fiinţa umană nu se poate juca pe computer.

Nu vreau, sub nici o formă, să intru în rolul retrogradului care cere întoarcerea la pana muiată în călimară. Vreau doar să amintesc faptul că un computer folosit de către o fiinţă fără însuşiri e doar un obiect, ca oricare altul. Însă unul folosit de către o fiinţă care a evoluat – învăţînd, în primul rînd, cine este şi de unde vine – devine un instrument sublim al cunoaşterii. Exemplele din categoria „Lasă-mă, nene, cu scrisu' de mînă! Nimeni nu mai scrie aşa. Contează ce scrii, nu cum scrii cu pixu'. Sînt atîţia mari scriitori care scriau ilizibil..." sînt doar mici teribilisme ale unei copilării pe care, de fapt, am pierdut-o. Toată povestea lumii noastre tehnologizate de la ora asta vine din învăţarea şi asumarea jocului cu noţiunile elementare. Numai că tehnologizarea descurajează, paradoxal, interioritatea. Există o frică de interioritate pe care o mascăm cu maratoanele exteriorităţii.

Caligrafia, ca disciplină de studiu la şcoala elementară, e ca o lumînare. Fără să ştim, exact aşa e. Rezultatul ei final, scrisul de mînă, e unul dintre foarte puţinele lucruri cu care rămîne fiinţa umană din contemporaneitate, cînd i se ia curentul electric. Nu panica ridicolă a faptului că rămînem fără curent e cheia de gîndire în acest caz, ci megadependenţa noastră faţă de obiectele care se bagă în priză. Deprinderea scrisului de mînă este o parte a esenţei ideii de proces. O idee pe care am uitat-o. Cine are curiozitatea de a se uita în jur va vedea imediat efectele acestei uitări.

Cătălin Ştefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Marina ILIESCU

SOS Provincia

Braşov: zona „După Ziduri“

– pîrîul Graft, în pericol –

Intrată în tradiţia manifestărilor culturale ale oraşului, Zilele Braşovului debutează în ultima săptămînă din aprilie sub sloganul „cel mai frumos şi cel mai verde oraş din România“. Oraş turistic cu tradiţie, Braşovul înconjurat de înălţimi împădurite este, într-adevăr, un oraş frumos, vizitat anual de un număr impresionant de turişti atraşi în special de Centrul istoric, care şi-a păstrat nealterată configuraţia reţelei stradale şi fortificaţiile medievale. Acestea din urmă dăinuie pînă în zilele noastre, datorită obstacolelor naturale de relief pe laturile de nord şi sud-est (respectiv, dealul Warthe şi dealul Tîmpa), constituind o deosebită atracţie. Braşovul e însă din ce în ce mai deficitar în ceea ce priveşte norma de spaţiu verde/locuitor, şi cu un procent de plantaţii, dispărute în zona centrală, de 30%, în ultimii 60 de ani.

Zona situată în partea de nord a oraşului, zona pîrîului Graft – sau „După Ziduri“ – păstrează configuraţia sistemului defensiv construit pe parcursul secolelor XV-XVIII.

Constituind un peisaj definitoriu, unic în relaţia care se creează între vestigiile medievale şi peisajul înconjurător, latura fortificaţiilor de nord-est ale Cetăţii Braşov – flancate de Bastionul Fierarilor spre vest şi Bastionul Curelarilor spre est – era adiacentă pîrîului Graft. E vorba de un pîrîu artificial, săpat în stîncă, cu rolul de a colecta o parte din apele ce veneau din Schei şi totodată de a constitui un obstacol natural împotriva atacatorilor. Prima centură de ziduri de fortificaţie, ridicată în secolul al XV-lea, prevăzută cu opt turnuri de pulbere, a fost ulterior dublată spre exterior de o a doua incintă de ziduri, fără turnuri, prevăzută doar cu drum de straje. Spaţiul dintre ziduri era delimitat în ţarcuri denumite *„zwingere“*, repartizate diferitelor bresle pentru apărare în caz de atac. Actualul drum de-a lungul zidului a fost amenajat tîrziu, prin umplerea cu pămînt a albiei pîrîului. Din asamblul fortificaţiilor acestei laturi făceau parte şi turnurile exterioare de observaţie şi apărare avansată, Turnul Negru şi Turnul Alb, situate pe versantul dealului Warthe, în directă legătură cu latura nordică a Cetăţii.

În prezent, întreaga zonă delimitată de pîrîul Graft şi Calea Poienii constituie un parc natural. Terenul este împădurit, cuprinde alei şi amenajări de agrement în relaţie cu traseele de vizitare a monumentelor respective, care au fost de curînd restaurate şi integrate în circuitul turistic cultural-istoric, împreună cu Bastionul Graft şi Zidul Cetăţii.

Între 1887-1888, *Kronstadter Verschonerungs Verein* (Asociaţia pentru Înfrumuseţarea Braşovului, înfiinţată în 1880), care a avut un rol predominant în amenajarea şi întreţinerea locurilor pitoreşti şi a spaţiilor verzi ale oraşului, realizează în partea de sus a Livezii Poştei o alee de promenadă denumită Promenada Regală, în relaţie cu posibilitatea de vizitare a turnurilor medievale. Versantul spre oraş al dealului a fost amenajat în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, ca loc de recreere şi promenadă, urmărindu-se integrarea vestigiilor istorice într-un circuit de vizitare, în relaţie cu puncte de perspectivă asupra oraşului şi păstrarea caracterului peisager în cadrul parcului natural.

În a doua jumătate a secolului al XX-lea, din necesitatea rezolvării unor probleme tehnice sau de trafic, au fost făcute unele intervenţii de construcţie care nu au ţinut cont de potenţialul peisager al zonei. Executarea noii şosele spre Poiana Braşov, în 1960, a distrus parţial Promenada Regală. Actualmente, zona în care se găsesc cîteva dotări culturale de primă importanţă pentru oraş este aglomerată de circulaţia auto, prin capul de linie al transportului în comun şi

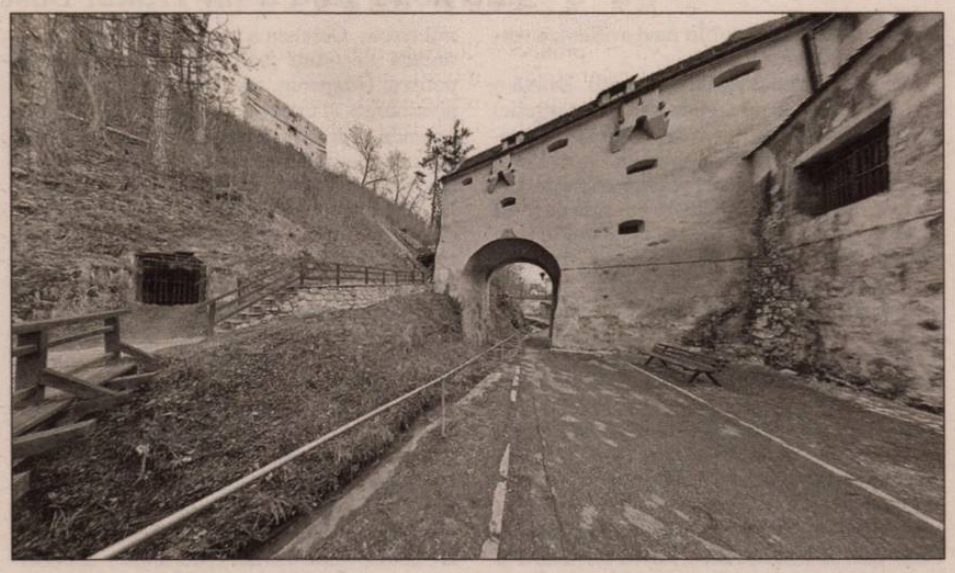

parcajul din apropierea Bibliotecii Judeţene, realizat prin acoperirea canalului Graft pe porţiunea din dreptul Liceului „Aprilly Lajos“, desfiinţarea vegetaţiei şi asfaltarea pe toată suprafaţa, pînă la panta dealului.

De curînd, municipalitatea oraşului promovează cu insistenţă un proiect de transformare a străzii Mureşenilor într-una pietonală. Se doreşte devierea traficului auto prin zona „După Ziduri“, prin crearea, pe o distanţă de 600 de metri, a unei artere – tunel cu două fire de circulaţie de-a lungul traseului pîrîului Graft, care va face legătura între Bd. Eroilor (zona Bibliotecii Judeţene) şi str. Gh. Barițiu. Tunelul ar avea debuşeul în dreptul bastionului Fierarilor – actualul sediu al Direcţiei judeţene a Arhivelor Naţionale. De asemenea, se prevede amplasarea, pe versantul împădurit din spatele Bibliotecii Judeţene, a unei clădiri pentru parcări pe patru niveluri – subterană şi supraterană –, cu 348 de locuri.

Motivaţia acestei iniţiative este transformarea străzii Mureşenilor într-una pietonală. Actualmente, ea e principala arteră comercială, cu trei fire de circulaţie, care, în comparaţie cu străzile Castelului şi Bălcescu (situate tot intramuros), asigură mai fluent traversarea Centrului istoric. Ideea contravine evoluţiei istorice a oraşului, avînd în vedere că strada Mureşenilor – care se chema strada Vămii – constituia principalul drum de circulaţie a mărfurilor în Cetate şi de traversare a oraşului medieval pe direcţia est-vest, dinspre cîmpie spre cartierul Schei.

Execuţia lucrărilor propuse prin proiect pentru realizarea parcajului şi a tunelului (săpături, excavări) presupune *dispariţia parcului natural prin distrugerea vegetaţiei existente* pe o suprafaţă de 12.000 mp. Prin intervenţiile asupra reliefului, organizarea acceselor în tunel şi astuparea, chiar şi parţială, a cursului de apă, se modifică complet aspectul peisajului cultural constituit istoric. Turnul Negru, bastionul Graft şi celelalte monumente de importanţă naţională la care s-au întreprins recent lucrări de restaurare din fondurile Consiliului judeţean sînt direct afectate de traseul propus pentru tunel, *lucrările de excavare punînd în pericol stabilitatea acestora.*

Constituind un element de unicitate în cadrul oraşului, care contribuie la personalitatea Braşovului, zona „După Ziduri“ impune o tratare specifică, ţinînd cont de prevederile documentelor de urbanism în vigoare.

În regulamentul de urbanism al PUZ, zona este încadrată în subdiviziunea ZIR 7, ca zonă „cu potenţial de rezervaţie peisagistică, ce flanchează zona de rezervaţie de arhitectură «Cetate», relaţionînd organic cu aria cu ţesut preponderent medieval cu reperele naturale ale Braşovului: Dealul Warthe şi Muntele Tîmpa. Prezenţa la limită a fragmentelor de fortificaţii (zidul Cetăţii, turnuri, bastioane) integrate organic în spaţii verzi naturale (masiv plantat) sau amenajate susţine necesitatea menţinerii sau creării unor noi trasee de parcurs/percepţie a unui peisaj cultural de excepţie. Orice intervenţie trebuie să fie prudentă, urmărind protejarea maximă a patrimoniului natural şi construit existent“, iar ca intervenţii sînt interzise „orice construcţii în afara celor strict necesare întreţinerii spaţiilor verzi publice sau private protejate şi amenajate.“ Proiectul întocmit de firma SC KXL SRL Bucureşti este promovat de municipalitate şi a primit avizul Ministerului Culturii pentru faza Plan urbanistic de detaliu (PUD).

Datorită valorii deosebite a sitului şi prin faptul că el reprezintă o zonă de un pitoresc aparte, care a constituit motiv de inspiraţie pentru o serie de artişti plastici renumiţi, acest loc, intrat în tradiţia oraşului, este foarte apreciat şi iubit de braşoveni şi de turiştii care vizitează oraşul.

Îngrijoraţi de pierderea unui element de identitate intrat în memoria locului, de efectul pe care execuţia tunelului îl poate avea asupra integrităţii vestigiilor istorice, dar şi de rapiditatea cu care o serie de măsuri de creare de noi locuri de parcare distrug tot mai mult spaţiile verzi ale oraşului (vezi proiectul avut în vedere pe terenul aparţinînd fostului Spital de Dermatologie, care desfiinţează în totalitate parcul spitalului şi clădirile existente, anularea caracterului peisager al aleii Brediceanu, care a început cu tăierea arborilor seculari ce bordau aleea şi continuă prin desfiinţarea spaţiului verde de pe latura construită, în vederea creării de locuri de parcare), cetăţenii interesaţi de calitatea locuirii în oraş au iniţiat o petiţie online adresată Primăriei Municipiului Braşov. Se încearcă informarea publicului şi instituirea unei dezbateri publice privind proiectul, ţinînd cont de distrugerile ireversibile pe care le-ar produce şi mai ales de costurile pe care le implică şi care ar putea fi dirijate pentru alte priorităţi.

Dezavantajele soluţiilor sînt atît de evidente, încît perseverenţa cu care se insistă în promovarea lor nu poate da naştere decît unor suspiciuni.

În speranţa unui dialog constructiv între edili şi cetăţenii interesaţi de soarta oraşului, dar şi cu arhitecţii urbanişti, se pot găsi împreună soluţii mai viabile, care să ofere soluţii mai funcţionale şi mai economice.

***Marina Iliescu** este arhitect.*

PUBLICITATE

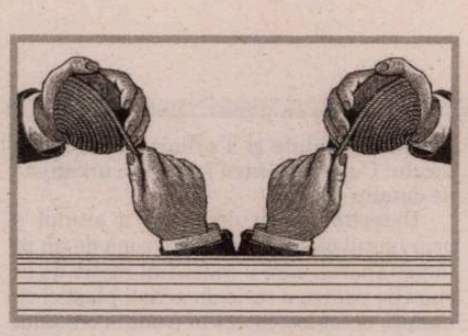

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Despre Uniunea Energetică

– şi o nouă gafă a lui Traian Băsescu –

Spuneam săptămîna trecută că lumea s-a schimbat după decizia lui Putin de a anexa o bucată din altă ţară şi că regulile au fost aruncate în aer. Mai spuneam că pînă cînd Rusia nu va fi afectată economic cu adevărat, renegocierea regulilor i-ar conveni lui Putin. Şi încheiam spunînd că cel mai bun lucru pe care îl pot face europenii e să marşeze la ideea unei Uniuni Energetice, care tocmai fusese lansată de premierul polonez Donald Tusk.

Energia reprezintă şi principalul atu al Rusiei în relaţia cu Europa, dar şi călcîiul lui Ahile. Uniunea Europeană importă din Rusia o treime din gazul pe care îl foloseşte. Acest procent în sine nu sună dramatic, însă există diferenţe mari între ţările UE. Cehia şi Estonia sînt, teoretic, dependente de gazul rusesc, ca şi Bulgaria – însă, în realitate, cehii şi estonienii au avut strategii de diversificare a surselor de energie (cărbune; energie nucleară la cehi; regenerabile la estonieni). La fel au făcut şi polonezii, care importă din Rusia 60% din gazul consumat, dar cota gazului în mixul energetic e mică, Polonia bazîndu-se pe cărbune mai mult. Alte ţări europene (Ungaria) au investit în capacităţi subterane de depozitare, deci în caz de întrerupere, pot consuma luni bune din rezerve. În schimb, Bulgaria nici nu a diversificat, nici nu a construit depozite; drept urmare, a avut de suferit în 2009, la precedenta criză a gazului dintre Rusia şi Ucraina. Deci, există diferenţe semnificative între ţările chiar foste comuniste, şi cele care au vrut să iasă de sub spectrul dependenţei de Rusia au făcut paşi concreţi. România este un caz special, avînd resurse interne de gaz – cele convenţionale mai acoperă necesarul pe 10-15 ani, dar avem rezerve importante confirmate în Marea Neagră şi estimate din surse neconvenţionale (şist).

De cealaltă parte, 52% din bugetul de stat al Rusiei provine din exportul de energie, cea mai mare parte spre Europa. John McCain a spus că Rusia este o pompă de benzină cu pretenţii de ţară şi a exagerat doar puţin. Rusia este captivă unei elite de pradă – pentru care e uşor să prăduiască o economie bazată pe extracţie. Acesta este blestemul ţărilor care descoperă energie prea devreme: gîndiţi-vă la cine exportă energie în lume – Arabia Saudită, Irak, Rusia, Iran, Nigeria. Cum se face că nu vă doriţi să emigraţi în aceste ţări bogate în resurse? Explicaţia e simplă: aceste state nu au nevoie de cetăţeni-contribuabili, ci de supuşi uşor de cumpărat. Regele saudit e proprietarul ţării – de fapt, ţara respectivă este un domeniu feudal preluat şi guvernat ca atare de dinastia saudită. În celelalte ţări de acest tip, sistemul feudal e mai puţin stabil şi mai puţin clar, dar sensul puterii este acelaşi: conducătorii nu au nevoie de votul cetăţenilor şi banul contribuabilului, pentru că fac bani din exportul de energie produsă cvasigratis. Acest sindrom este numit blestemul resurselor. Singurele state care au scăpat de el sînt cele care au găsit energie cînd deja aveau o democraţie funcţională (SUA, Norvegia). Şi interesant este că Rusia e afectată de blestemul resurselor mai mult decît URSS. Ca nivel de sofisticare a economiei, Rusia reuşeşte, în 2014, să fie în urma URSS de acum 25 de ani. Sovieticii mai exportau şi altele în afară de gaze, petrol, arme şi marxism – Rusia lui Putin a crescut rata de dependenţă faţă de exportul de energie.

Avem, deci, de o parte, o Uniune Europeană care are nevoie de energie din afară, de cealaltă parte, o Rusie care are nevoie să exporte energie. Ar trebui să se înţeleagă. Dar din motive de abuz de poziţie al Rusiei, UE îşi propune în mod oficial şi explicit să reducă dependenţa de Rusia. Cum anume vrea să facă asta? Povestea e mai veche şi nu ţine de criza actuală din Ucraina. În mai anul trecut, şefii de state din UE s-au întrunit la Consiliul European special dedicat energiei şi în declaraţia finală se spune că e nevoie de diversificarea surselor de aprovizionare. Diversificare faţă de cine? În mod evident, e vorba despre Rusia.

Şi nu e vorba doar de declaraţii. Există o serie de directive (al treilea pachet energetic) care sînt menite a crea o piaţă unică europeană a energiei. Şi aici ajungem la miezul problemei. Adevărul este că statele membre UE au fost reticente să considere energia ca fiind o marfă, pretabilă creării unei pieţe unice. Deşi nucleul actualei UE a plecat din industriile de cărbune (deci energie) şi oţel, cînd a fost vorba despre petrol şi gaze, au existat mereu dubii. Energia a fost tratată mereu ca ceva special şi intim legat de suveranitatea naţională – ba din considerente militare, ba din considerente de siguranţă a populaţiei, ba din orgoliu şi egoism naţional. Tratatul de la Lisabona are un articol special dedicat energiei (art. 194), dar dacă încercaţi să-l citiţi, veţi ajunge la concluzia că e o varză. Pe de o parte, UE ar trebui să asigure o bună funcţionare a unei pieţe energetice, să asigure securitatea furnizării şi interconectarea reţelelor energetice. Pe de altă parte, zice alineatul următor, condiţiile de exploatare şi mixul energetic constituie prerogativa suverană a statelor membre, şi nici o măsură de tip fiscal nu poate fi decisă la nivel de UE decît în unanimitate. Cu alte cuvinte, e ceva de genul: noi, statele membre, vrem să controlăm cum şi ce energie se exploatează şi ce taxe se pun, dar UE trebuie să asigure o piaţă energetică şi securitatea furnizării de energie. Cum să facă UE asta? Nu e clar. Acest articol exprimă ambiguitatea mereu prezentă în acest sector: statele europene ar vrea şi nu prea ar vrea să pună la comun deciziile care privesc sectorul sensibil al energiei.

Al treilea pachet energetic ar trebui să pună la punct această piaţă unică a energiei. Potrivit acestor directive, statele membre trebuie să oblige companiile energetice să spargă distribuţia de producţie (reţelele urmînd a putea fi folosite contra cost, şi de alte companii). Tot statele membre au obligaţia de a construi conducte de interconectare; în cazul României – cu Ungaria şi Bulgaria. Ideea este ca gazul să devină, de-a lungul şi de-a latul Uniunii Europene, o marfă ca oricare alta, lesne de transportat şi de vîndut, în funcţie de preţ.

Ideea asta e un coşmar pentru Rusia, care face tot ce poate pentru a sabota construcţia acestei pieţe. În primul rînd, Gazprom încălca aproape toate directivele respective, deţinea, în unele ţări europene, şi conducte, şi producţia. Rusia afirmă că directivele nu se pot aplica retroactiv – ceea ce este un nonsens: tocmai de aceea sînt făcute legile antimonopol peste tot în lume, pentru a sparge monopoluri deja create. Alternativa ar fi ca UE să creeze o piaţă liberalizată a energiei, de la care să excepteze doar Gazprom, care este principalul beneficiar şi promotor al practicilor antiliberale, pe motiv că dacă îl avem, ne-am pricopsit cu el pe veci.

Bătălia asta se duce deja de cîţiva ani, pe teren juridic, între Comisia Europeană şi Gazprom – nu are legătură cu criza din Ucraina, dar probabil va căpăta noi dimensiuni acum. În Germania, conducta OPAL continuă pe continent gazoductul maritim North Stream, construit ca să livreze gaze Germaniei, ocolind Ucraina. Gazprom şi compania germană care îl operează au susţinut că, fiind o continuare a unei conducte externe UE, OPAL ar trebui să nu se supună directivelor UE. Comisia Europeană nu a acceptat acest argument şi a pornit o dispută cu Gazprom – operatorul OPAL va fi obligat să folosească doar 50% din capacitatea de transport a OPAL, lăsînd restul liber pentru alţi potenţial doritori. Este un exemplu doar de cum se duc luptele – chiar şi împotriva unei alianţe comerciale ruso-germane aparent puternice.

În ceea ce priveşte apoi preţul – acesta este condiţionat politic de relaţia dintre Rusia şi guvernul din fiecare ţară. Comisia a atacat acest principiu la cererea Lituaniei şi a Poloniei. Anul trecut, Comisia a anunţat preliminar o amendă de (staţi jos!) 10 miliarde de euro pentru Gazprom, pentru abuz de putere dominantă, şi urma ca în acest an să confirme amenda şi să anunţe că Gazprom e obligată să schimbe clauzele contractuale. Jocurile politice ale Gazprom ar fi imposibil de făcut într-o Uniune Europeană în care ţările membre ar fi conectate între ele, iar preţul stabilit prin contracte pe bursă, pe termen scurt (preţurile fixe pe termen lung sînt alt motiv pentru care a pornit investigaţia contra Gazprom).

Toate acestea sînt posibile pentru că energia a început să fie tratată ca o piaţă – iar Comisia Europeană este supervizorul pieţelor integrate între ţările europene. Dar vorbim doar de cîţiva ani de cînd a pornit acest proces. Problema e că aproape toate statele UE au întîrziat aplicarea celui de-al treilea pachet energetic, iar conductele interconectoare sînt programate să fie terminate în anii ce vin. Europa are la dispoziţie o armă redutabilă – cea energetică –, trebuie doar să se folosească de ea.

Prin Uniunea sa Energetică, Donald Tusk propune doar o recunoaştere politică a acestei realităţi economice care se află în construcţie. Dintre elementele propuse de şeful guvernului polonez, se remarcă ideea unui organism european care să negocieze cu furnizorii externi, în numele tuturor ţărilor europene şi un mecanism de solidaritate (dacă un stat membru rămîne fără energie, să fie ajutat de alte state). Pentru noi, e foarte importantă şi ideea de a ajuta vecinii UE – România face asta pentru Republica Moldova, prin gazoductul Iaşi – Ungheni; continuarea acestuia ar trebui făcută cu fonduri europene, prinsă explicit în lista de proiecte de interes comun ale UE.

Din păcate pentru noi, preşedintele Traian Băsescu a ratat din nou un prilej de a-şi ţine frustrările în frîu, zicînd la o emisiune: „Păi, pentru mine este o glumă ce spune domnul Tusk! Păi, cînd tu, Tusk, ai tăcut cînd a fost schimbat traseul [gazoductului] Nabucco, (...) vii acum să-mi vorbeşti despre Piaţa Energetică Comună a Uniunii Europene? Cînd eu nu sînt dependent de gazul rusesc?“ Încerc să urmăresc logica lui Traian Băsescu şi nu reuşesc. În primul rînd, că Polonia a susţinut Nabucco – există declaraţii publice ale lui Tusk şi Sikorski în acest sens, şi încă din 2010 apare în strategia energetică poloneză ideea construirii unui interconector prin care să beneficieze de gazele ce urmau să vină pe Nabucco. Apoi, nu e clar ce anume ar fi trebuit să facă Tusk pentru Nabucco. Băsescu a ajuns să fie obsedat de acest eşec. Nu e de vină Polonia şi nici măcar nu e de vină UE – cum tot zice preşedintele. Din punctul de vedere al Uniunii, obiectivul era de a aduce gaz din Azerbaidjan, ocolind Rusia. Azerii au decis să construiască o conductă prin Turcia, care venea pînă la graniţa UE. De acolo, a existat o concurenţă între Nabucco (varianta scurtă) şi TAP (conducta Trans-Adriatică). TAP a cîştigat contractul acordat de Azerbaidjan. Din punctul de vedere al Comisiei Europene, şi Nabucco, şi TAP îndeplineau obiectivul gaz-azer-fără-Rusia. Nu a fost nici o conspiraţie împotriva Nabucco.

Oricum, ce legătură are Polonia cu povestea asta? Şi dacă e dependentă mai puţin faţă de alte ţări, România nu e interesată de instrumente comune europene? Traian Băsescu ar trebui să se limiteze cu hăhăiala la politica internă şi la hîrjoanele cu Ponta. Trist este că România are un parteneriat strategic cu Polonia şi a lansat şi o trilaterală România – Polonia – Turcia. Nici unul dintre aceste instrumente nu funcţionează. Iar Băsescu îi tot pişcă pe polonezi în ultima vreme – despre Sikorski (ministrul de externe polonez, care e o forţă în diplomaţia regională) spunea că s-a dus să se pupe cu unii pe Maidan. Hă, hă, hă. Duminică seara făcea mişto de „mentorii Ucrainei“ – iar o referire la polonezi. Poate o fi frustrant să vezi că alţii fac jocurile, dar nu e musai să o zici la televizor mereu. În Traian Băsescu urlă frustrarea unui om vechi la Consiliile Europene, dar care e spectator în cea mai mare criză regională din mandatul său. Traian Băsescu vorbeşte ca un analist care află de la televizor şi propune, tot la televizor, ce ar trebui să afle şi să propună direct omologilor săi. L-au adus aici o politică autistă şi consilieri prost aleşi – genul de consilieri care se ceartă pe Facebook cu premierii altor ţări sau care îi anunţă ritos pe diplomaţii din UE că cutare premier moldovean susţinut de UE pentru că ţine ţara pe traseul european este agent KGB. Apoi, Traian Băsescu e frustrat că nu îi mai răspunde lumea la telefon prin Moldova. Din păcate, Preşedinţia României a ajuns subiect de bancuri în cercurile diplomatice, politica noastră spre Est are la Cotroceni o piatră de moară – o spun cu responsabilitate şi cu tristeţe.

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Armă de luptă

Priviţi lîngă voi cine se strecoară, cine face opturi? Da, maşinile de mare viteză. În Bucureşti ţîşnesc de la stop zeci, sute de astfel de maşini zilnic, automobile de la treizeci de mii de euro în sus, exclusiviste de la suta de mii în sus. Bucureştiul gropilor din pavaj, înghesuit, plin de şantiere, de reparaţii nesfîrşite este plin ochi de trăsuri puternice. Audi, Mercedes? Mici copii ai unei lumi depăşite la un stop din Prunişor de Mehedinţi. Maserati-ul, maibachul, porşele arată că ţara are bani la Bucureşti. Cumpără. Maşinile astea dovedesc că, încet-încet, cuceritorii acestei lumi s-au schimbat. Ei demarează de la stop cu 60 la oră pentru a frîna brusc peste zece metri. Ei te depăşesc stînga-dreapta pentru că tu mergi cu adevărat prea încet, mult prea încet şi nu încet pentru gustul lor, ci încet pentru pedala de acceleraţie. Dacă pînă acum vreo şase-şapte ani, o asemenea maşină era o armă de luptă în faţa unui Bucureşti în haos edilitar, acum, aceste ninsori, lapoviţe, trăsnete, fulgere ale şoselelor Bucureştiului sînt o stare de normalitate, sînt firescul. Ele altădată au făcut legea, ele sînt firescul acum. Nu, nimeni nu se mai gîndeşte la specificul străzilor Bucureştiului. La greutatea de a parca o asemenea dementă de maşină. Chiar sînt detalii nesemnificative. Tiptil, exclusivismul şi luxul sînt normale în Bucureşti. Ele parchează cu nonşalanţă pe bordura oricît de înaltă, pe trotuarul bătut prea încet şi mărunt de trecătorii prin viaţa asta. Maşinile astea dau un pic de eternitate. Păi, este exclusivistă, numai şi numai pentru tine, creată pentru tine. Eternitatea exclusivistă trece pe roşu fiindcă vine cu viteză şi nu mai poate opri la banalul roşu. Eternitatea exclusivistă are cedează trecerea, dar ea taie regula, urcă în strada principală înaintea ta, doar pentru că demarează de pe loc mai tare decît tine. Te taie şi intră în drum cu prioritate. Este, adică, legal. Care poliţist contestă? Exclusivismul este pe drum de prioritate.

The project Be EU 8 media outlets for one Parliament

dosar DILEMA VECHE

Coordonatori: Cristian GHINEA
și Bianca TOMA

Cei șapte ani de UE

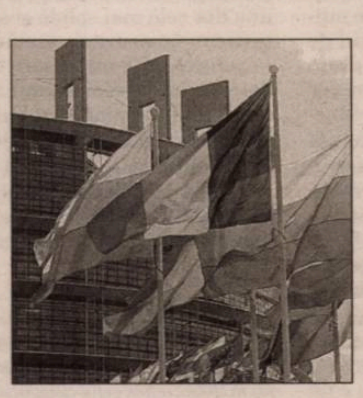

Texte și opinii de:

- Angela FILOTE (diplomat european)

„Există un discurs în care «ei» sînt întotdeauna mai buni decît «noi»“ – interviu

- Jonathan SCHEELE (diplomat european)

„România este un loc mai bun“ – interviu

- Alin Cristian MITUȚĂ, (director Europuls)

„Frustrarea de a fi pe hîrtie a şaptea putere în UE, dar, în realitate...“

- Otilia NUȚU, Sorin IONIȚĂ (membri Expert Forum)

„Costurile opţiunii non-Occident“

argument

Cum ar fi fost fără...

În 1999, un Occident unit ca niciodată de atunci a decis intervenţia militară împotriva Serbiei, pentru a stopa un nou masacru etnic în Kosovo, după ce ratase această misiune în Bosnia. După trei ani de reforme haotice ale unor coaliţii de centru-dreapta fragmentate, România se orientase spre Vest, dar rămăsese în urma ţărilor pentru care era programată extinderea. Cererea NATO de sprijin a fost susţinută la limită de puţine persoane din elita politică şi a fost vehement contestată de presă – preşedintele Emil Constantinescu a plătit cu popularitatea sa. Criza din Serbia şi loialitatea României şi a Bulgariei au făcut ca negocierile de aderare să fie deschise, şi cu aceste două ţări, în decembrie acel an. A urmat apoi un ritm alert al negocierilor, conduse în cea mai mare parte de Guvernul Adrian Năstase, care a închis negocierile în alt decembrie, 2004. Schimbarea de putere care a urmat imediat a făcut ca integrarea efectivă să se producă în 2007. Dacă ne gîndim numai la cariera echivocă ulterioară a acestor doi oameni – Emil Constantinescu şi Adrian Năstase –, ne dăm seama că nimic nu era predestinat sau programat în această poveste. Sîntem, pe hartă, noi şi Bulgaria, o prelungire a blocului politic şi economic occidental între două zone care devin pe rînd instabile: Balcanii şi vecinătatea europeană imediată a Rusiei.

Dacă am fi înapoi în 1999, un scenariu de perpetuă candidatură la aderare ar fi mai probabil decît cel care chiar s-a întîmplat. Albania, Bosnia, Serbia sînt ţări candidate la aderare, dar deja vorbim despre o criză internă a UE şi despre crize naţionale în aceste ţări, care pun sub semnul întrebării extinderea propriu-zisă. În cealaltă vecinătate, Ucraina a devenit teatrul unui nou război deocamdată rece, cu mici erupţii calde, iar Moldova se chinuie brav să se integreze pe sub radar, dar fără perspectivă certă.

Sîntem la şapte ani de la momentul aderării şi avem genul de angoase banale: fonduri UE, cum ne folosim influenţa în UE, cum performează europarlamentarii noştri, ce facem cu directiva privind raportarea non-financiară, cum contribuim la uniunea bancară. Teme interesante, dar angoase de ţară aşezată, pînă la urmă. Ce am făcut cu aderarea la UE? Am discutat asta în două evenimente recente, de unde am extras idei şi contribuţii pentru această temă. Primul a fost Eurosfat – un eveniment anual organizat în Casa Republicii foste Socialiste, acum sediul Parlamentului democratic. Eurosfat a plecat ca o iniţiativă a unui grup de tineri români care lucrează la Bruxelles – strînşi în organizaţia Europuls. Unii lucrează la Parlamentul European, alţii la Consiliu, alţii predau la universităţi de acolo. Ei sînt generaţia postaderare – români care se mişcă natural în a doua capitală a României – Bruxelles. Anul acesta, Eurosfat a fost organizat împreună cu Centrul Român de Politici Europene. Al doilea eveniment a fost organizat pe 16 aprilie de către Reprezentanţa Comisiei Europene în România pentru a marca zece ani de la marea extindere. S-a vorbit despre bilanţul polonez, despre bilanţul bulgar, dar mai ales despre bilanţul României.

După ce veţi citi aceste analize şi gînduri în jurul unor angoase aşezate, vă invit să vă gîndiţi la cum ar fi dacă nu s-ar fi întîmplat. Bilanţul scenariului real trebuie pus în contrapartidă cu scenariile alternative, reale în sud-vestul şi în nord-estul României. (**Cristian Ghinea**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 8 mai, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

„România este un loc mai bun"

interviu cu Jonathan SCHEELE

În cei şapte ani de la aderarea României la Uniunea Europeană au mai apărut, uneori destul de apăsat, întrebări legate de cît de pregătit a fost Bucureştiul pentru acest proces. Sînteţi în cea mai bună poziţie să evaluaţi dubiile legate de meritul României de a fi membru cu drepturi depline al UE.

Eu cred că România a meritat întotdeauna să fie parte a Uniunii Europene. Întrebarea este mai curînd dacă 2007 a fost momentul potrivit, dacă ar fi trebuit să se întîmple mai tîrziu sau tot ce trebuia îndeplinit înainte de aderare a fost făcut. Răspunsul la această a doua întrebare este clar, nu, nu s-a întîmplat aşa şi de aceea există Mecanismul de Cooperare şi Verificare. Dacă ne uităm înapoi la 2007 şi la lucrurile care au fost făcute de Guvernul României şi de alţi actori europeni în acest proces, poate că multe chestiuni ar fi trebuit rezolvate în 2007. Dar întrebarea cea mai importantă este dacă, aderînd în 2007, România a fost în poziţia de a fi folosit oportunitatea pe care aderarea i-a oferit-o, aceea de a dezvolta România sub toate aspectele. Iar răspunsul la această întrebare este că România nu a folosit oportunitatea aderării în măsura în care ar fi fost de dorit să o facă.

În 2012, cînd aţi vorbit despre România, la cinci ani după integrare, aveaţi un ton foarte optimist. Cîteva luni mai tîrziu, Comisia Europeană a pus serios la îndoială angajamentul României faţă de valorile europene şi statul de drept, urmare a acţiunilor Guvernului de atunci. Apoi au fost evenimentele din Ungaria, şi ele criticate de Comisia Europeană. Întrebarea este dacă nu cumva şi UE are nevoie de noi şi instrumente pentru a preveni derapaje precum cele ale Bucureştiului în 2012, ori ale Ungariei.

Ar fi fost de dorit ca UE să fi avut instrumente. Există însă o balanţă între suveranitatea naţională şi cît de departe sînt pregătite statele membre să accepte decizii ale instituţiilor europene. Există aceeaşi problemă şi în chestiunile economice. Este o situaţie complicată. Sîntem în faţa unor guverne care au dreptul de a formula politici şi a lua decizii. Şi aici mai vine şi întrebarea cîtă legitimitate pot avea instituţiile europene. Dacă ne uităm la situaţia din Ungaria, fie că ne place sau nu ce face Viktor Orbán în Ungaria, el este produsul unui proces democratic. Şi mai trebuie să ne uităm şi la echilibrul politic. Acţiunile lui Viktor Orbán nu au fost condamnate de unii membri ai grupului său politic, din cadrul Partidului Popular European din Parlamentul European. În timp ce alte acţiuni au fost condamnate. Dar acest lucru reflectă o judecată a partidelor politice. Este aşadar un echilibru extrem de complicat de care trebuie ţinut cont. Este însă la fel de clar că ce s-a întîmplat în vara lui 2012 în România nu a fost cu siguranţă un semnal bun transmis pentru Guvernul de la Bucureşti şi pentru angajamentul democratic al acestuia.

V-aţi gîndit că Mecanismul de Cooperare şi Verificare se va dovedi cel mai eficient instrument de presiune pentru România şi că încă mai este nevoie de el, după şapte ani de la aderare?

Aş fi sperat să nu-l mai aveţi. Şi este dezamăgitor... MCV a fost, dacă vreţi, partea a doua a mecanismului de salvgardare iniţial gîndit pentru a preveni fenomene de derapaj, a fost o chestiune mai largă, care a mers mai departe de domeniul justiţiei şi al administraţiei publice. A fost o modalitate prin care am dorit ca reformele administraţiei şi justiţiei să fie păstrate.

Analişti şi diplomaţi străini, în special din statele membre vechi ale UE, încă întreabă cîtă vreme va mai trebui să existe mecanisme de presiune (tehnice sau politice), astfel încît lucrurile să evolueze sau să nu derapeze la Bucureşti. Şi acesta este un răspuns greu de dat... Cum aţi răspunde dumneavoastră?

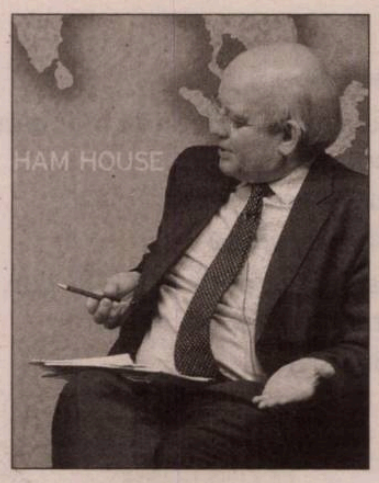

Depinde de cît de puternică este societatea civilă, dar societatea civilă într-un sens mult mai larg, şi, prin urmare, de cît de eficientă este presiunea internă. Credeţi că aveţi o coaliţie de interese suficient de puternică printre reprezentanţii clasei de mijloc ai societăţii, printre organizaţiile neguvernamentale, inclusiv printre reprezentanţii partidelor politice, care să apere şi să susţină foarte puternic statul de drept? Întotdeauna am susţinut că un aspect-cheie pentru a avea un stat de drept puternic este o clasă de mijloc puternică. Dacă eşti bogat, dar statul de drept nu funcţionează, există riscul ca dreptatea să poată fi cumpărată. Clasa de mijloc este prima interesată în menţinerea şi funcţionarea statului de drept. Aşadar, România nu va mai avea nevoie de presiune externă ori presiunea externă nu va mai determina nici o schimbare atunci cînd presiunea internă, de care este foarte mare nevoie, va fi suficient de puternică. Însă acest proces ia mult timp. În Europa de Vest, avem de-a face cu societăţi care au sisteme şi instituţii relativ stabile din 1945, iar în unele cazuri există organizaţii care funcţionează de 100 de ani sau chiar mai bine. Astfel că, nu e de mirare că, la numai 25 de ani de la căderea comunismului în România (nici atît încă) nu este coagulată această coaliţie de interese care să susţină puternic statul de drept şi care, din interiorul societăţii, să fie suficient de puternică astfel încît să prevină interese ascunse, care vor exista întotdeauna, fie că este vorba despre oameni de afaceri ori politicieni. Aveţi în continuare un sistem politic în România mult prea personalizat, şi se vede acest lucru din mişcarea continuă a membrilor politici de la un partid la altul.

Un bilanţ nu e întotdeauna un moment în care listezi doar ce nu ai făcut. Care sînt cele mai bune lucruri pe care România le-a făcut ca membru al UE?

Cetăţenii României au libertatea de a călători şi de a munci oriunde, poate că standardul de viaţă nu este cu mult mai bun faţă de aşteptările cetăţenilor de dinainte de aderare, însă din multe puncte de vedere România este o ţară mai bună faţă de cea de dinainte de 2007. România mai trebuie să lucreze însă pentru a crea o tradiţie în exercitarea influenţei sale la nivel european şi să exerseze continuu această influenţă. Aşadar, România este un loc mai bun şi va continua să fie un loc mai bun. Aveţi instituţii eficiente şi independente, cum ar fi Banca Naţională, una din cele mai solide şi stabile. Alte instituţii funcţionează de asemenea fără influenţă politică, într-un fel care era de neconceput dacă ne întoarcem la anii '90. Mai este însă un drum lung pînă ca administraţia publică şi structurile administrative să funcţioneze la nivelul la care cetăţenii României ar merita, însă calitatea de membru a UE e un factor pentru menţinerea acestor instituţii independente, ceea ce este parte a statului de drept.

***Jonathan Scheele** a lucrat în cadrul Comisiei Europene din 1974 pînă în 2012. Din 2001 pînă în 2006, a fost şeful delegaţiei Uniunii Europene în România. A avut un rol important de-a lungul negocierilor de aderare cu UE, fiind foarte prezent în spaţiul public şi mediatic românesc şi o figură foarte populară în România – a ales să fie un diplomat activ şi implicat, folosind bine poziţia sa oficială şi influenţa funcţiei. Ulterior, între 2007 şi 2010, a fost director pentru politici de transport în cadrul Comisiei Europene. Ultima sa poziţie ca funcţionar european, înainte de a se pensiona, a fost cea de şef al Reprezentanţei Comisiei Europene în Marea Britanie. În prezent, este cercetător asociat la South East European Studies Oxford (SEESOX).*

a consemnat Bianca TOMA

Ce-am avut și... ce-am putea avea

Dezvoltare economică. La conferinţa organizată de Reprezentanţa Comisiei Europene în România – „După 10 ani..." – Dragoş Pîslaru (Grupul de Economie Aplicată) a făcut o sinteză a cîştigurilor care au dus la dezvoltarea României după aderarea la Uniunea Europeană: creşterea PIB, a salariului minim pe economie, a evoluţiei exporturilor, a mediului privat în economie, creşterea consumului – în mare parte şi datorită accesului la servicii. „Toţi aceşti indicatori compun o imagine a unei opţiuni, în care datele arată că există dezvoltare, progres, chiar dacă există o permanentă dezbatere că nu beneficiem de ele pe cît am putea să o facem" – a explicat Pîslaru.

Macroeconomic. Criza financiară din zona euro a arătat defectele de funcţionare şi de raportare a statelor UE care au aderat la moneda unică. A fost un moment decisiv în care regulile, raportările, limitele deficitelor şi ale datoriei publice au fost renegociate. O serie de instrumente de coordonare, verificare şi control au fost impuse statelor membre, pentru disciplină fiscală. Cu toate că nu este parte a zonei euro, România participă activ la mecanismele economice de coordonare ale Uniunii Europene şi este parte a procesului de negociere a Uniunii bancare, în special din cauza expunerii băncilor din ţară la turbulenţele din zona euro. România a ieşit din procedura de deficit excesiv, este bine poziţionată pentru îndeplinirea obiectivelor bugetare asumate. „Totuşi, România trebuie să se concentreze pe combaterea şomajului. Atractivitatea pieţei române pentru investiţii străine a crescut în ultimul timp şi se poate observa o prezenţă dinamică a investiţiilor în România" – a explicat George Ciambă, secretar de stat în Ministerul Afacerilor Externe.

Obiectivele politice ale României ca membru al Uniunii Europene. Ce a făcut România cu cele 14 voturi ale sale, în Consiliul UE? „România este o promotoare activă a politicilor europene de vecinătate, avînd un interes comun ca la toate frontierele să aibă ţări stabile economic, cu acelaşi sistem de valori" – a explicat George Ciambă. El a indicat şi obiective naţionale prioritare: dezvoltarea de proiecte regionale cu valoare adăugată din perspectivă europeană, consolidarea profilului european, obţinerea unei convergenţe economice. Cît despre ce va face cu cele 14 voturi pe care le are în cadrul Consiliului, cel mai important test pentru puterea de negociere a Bucureştiului se va da în 2019, cînd România va deţine preşedinţia rotativă a UE, an în care obiectivul formulat de acum este obţinerea unui nou buget european: 2020 – 2027.

Bugetul UE – spulberarea unui mit. România este un beneficiar net al bugetului Uniunii Europene, atît în perioada 2007 – 2013, cît şi în următorul exerciţiu financiar multianual, 2014 – 2020. De la aderare, România a contribuit la bugetul Uniunii Europene cu 9 miliarde de euro. Cît a primit de la bugetul comun? Nu e uşor de calculat, dat fiind că perioada de absorbţie nu s-a încheiat. Unele voci spun că România contribuie mai mult la bugetul UE decît primeşte, dată fiind rata scăzută de absorbţie. Acesta este un mit. Chiar şi cu rata mică de absorbţie, în România au intrat efectiv mai mulţi bani europeni decît contribuţia naţională la bugetul comun. Cea mai simplă estimare a fost făcută recent de Societatea Academică din România („Raport anual de analiză şi prognoză 2014 – Cum facem din integrarea europeană un succes") şi poate fi rezumată astfel: România a contribuit cu 9 miliarde la bugetul UE 2014 – 2020 şi, în schimb, a avut alocate 32,9 miliarde pe toate instrumentele financiare (fonduri de coeziune, subvenţii agricole, dezvoltare rurală, pregătirea pentru Schengen). Pînă în acest moment, au fost efectiv plătite 15 miliarde – deci jumătate din sumele alocate şi oricum mult peste contribuţia ţării noastre la bugetul comun. Pentru a ajuta România să absoarbă banii, UE a fost de acord cu cererea României de a extinde cu trei ani perioada maximă în care proiectele pot fi finanţate. Ministerul Fondurilor Europene din România a fixat ca ţintă absorbţia a 80% din fondurile structurale, la încheierea celor trei ani suplimentari. (**B.T.**)

„Există un discurs în care «ei» sînt întotdeauna mai buni decît «noi»"

interviu cu Angela FILOTE, şefa Reprezentanţei Comisiei Europene în România

A fost şefa Departamentului de Comunicare al Delegaţiei Comisiei Europene, în vremea lui Jonathan Scheele. Apoi a lucrat, vreme de cîţiva ani, în delegaţiile UE din Turcia şi Egipt, a fost la Bruxelles purtător de cuvînt al Comisarului pentru Extindere şi, recent, Angela Filote a preluat conducerea Reprezentanţei Comisiei din România.

Aţi lucrat mult în zona de integrare, chiar înainte de aderarea României acum, uitîndu-ne înapoi, este cum v-o imaginaţi?

Cred că visele mele, atunci, nu mergeau atît de departe, în 2014, ci se opreau undeva la 1 ianuarie 2007. La fel ca şi ceilalţi cetăţeni ai României, care vedeau aderarea ca pe un sfîrşit al aventurii, al poveştii integrării europene a României. Este adevărat însă că, după aceea, am văzut că povestea abia începe, era doar o închidere de capitol şi o deschidere a altuia. Venită în ţară după opt ani de absenţă, am găsit o Românie diferită, în sensul că, pe anumite planuri, s-au schimbat foarte multe, chiar neaşteptat de multe; pe alte planuri, a rămas, mai mult sau mai puţin, situaţia pe care o lăsasem în urmă cu opt ani. În cîteva, s-au făcut paşi înainte, la altele, paşi înapoi. Cred că diferenţa au făcut-o oamenii – „omul sfinţeşte locul."

Au plecat foarte mulţi la Bruxelles. Este acesta unul dintre paşii pe care i-am făcut, în urmă? Se plîng mereu oamenii din ministere, de pildă, că cei care au pregătit aderarea au plecat în masă la Bruxelles, în instituţiile europene. Este acesta un brain drain *nedorit?*

S-ar putea ca eu să fiu subiectivă, întrucît sînt unul dintre oamenii care au plecat din ţară. Eu cred că e un pas înainte, pentru că este foarte important să avem români buni în instituţii europene. Am să vă dau un singur exemplu. Ultima secretară pe care am avut-o cînd am lucrat la Bruxelles era o daneză. Noi avem un exerciţiu anual de evaluare, în care fiecare şef stă cu fiecare angajat şi îi dă un *feedback*. În acest exerciţiu, această daneză, de vîrsta mamei mele, mi-a spus un lucru care m-a bucurat foarte mult, ca româncă. Ea mi-a spus: „De cînd ai venit tu aici, mi s-a schimbat părerea foarte mult despre români, în bine", pentru că, înainte de a ajunge eu în unitatea respectivă din Comisia Europeană, nu avuseseră nici un român, deşi era o unitate mare, de 40 de oameni. Impresia pe care o fac românii, peste tot, în Comisie cel puţin, este excelentă. Oameni serioşi, profesionişti, muncitori, pe care te poţi baza. Iar înainte, impresia pe care o aveau colegii despre români, inclusiv din Comisie, era cea proiectată de media – nu era o imagine bună. Atunci eu am întrebat-o: „Bun, din cele două imagini, totuşi care prevalează?" Ea mi-a răspuns: „Bineînţeles că ultima, întrucît a fost experienţa mea directă şi am văzut cum sînt românii, de fapt." De asta eu percep acest lucru ca un pas înainte, pentru că fiecare român care îşi face treaba bine în instituţiile europene, devine un ambasador al României în Uniunea Europeană.

Ce a reuşit să pună România pe agenda comună? Aţi simţit că am avut un impact, că au adus ceva reprezentanţii României pe această zonă?

Mă feresc, din actuala poziţie, să vorbesc despre ce au făcut reprezentanţii României, pentru că eu, totuşi, reprezint Comisia. Ce pot spune este că sînt unele teme prioritare pentru România, precum, de exemplu, şi tema extinderii UE, şi că România îşi joacă rolul destul de bine, în instituţii pe aceste teme, pentru a le pune pe agendă. Aşa cum alte state îşi pun propriile teme pe agendă. În cazul României, cu siguranţă Parteneriatul Estic şi, în special, perspectiva europeană a Moldovei reprezintă o prioritate, cooperarea la Marea Neagră – o altă prioritate, apoi cooperarea energetică. Sînt domenii în care România este destul de activă şi i se cunosc poziţiile. Şi în Parlamentul European există români care au pus pe agenda europeană subiecte extrem de importante, şi pentru România, şi pentru Europa. Un alt subiect în care România este prezentă priveşte situaţia integrării minorităţii romilor în Uniunea Europeană. De altfel, aici a fost o dezamăgire a mea, cînd am venit după opt ani, impresia mea este că s-au făcut paşi înapoi în această problemă, am încercat să aflu de ce. Primele semnale ar fi că aceşti paşi înapoi au fost legaţi de criză, de tăierile bugetare, şi ştim că, în momentul în care trebuie să tai, minorităţile au deja o poziţie vulnerabilă.

Urma să vă întreb care au fost paşii înapoi. Numărăm aici minoritatea romă în sine, sau cadrul instituţional pentru minoritatea romă?

Eu aş spune situaţia minorităţii romilor şi capacitatea acestei minorităţi de a influenţa politici publice la nivel local şi central. Aici constat eu regres.

În ce alte domenii au fost făcuţi paşi înapoi?

O altă surpriză neplăcută a fost stagnarea pe anumite teme care continuă să fie probleme nerezolvate ale României, precum reforma administraţiei publice. Iar pentru Comisia Europeană este extrem de important să ai o administraţie publică stabilă, profesionistă, pentru că o mare parte din povara acţiunii ca stat membru cade pe umerii administraţiei publice, toată partea de aplicare a legislaţiei care se decide în Uniune. Iarăşi un laitmotiv care exista înainte de aderare şi pe care l-am regăsit este: implementare, implementare, implementare. Există o absorbţie a legislaţiei europene destul de bună în România, dar nu întotdeauna legea se şi aplică. Trebuie să ne asigurăm că nu există lege numai pe hîrtie, ci ea produce efecte concrete în viaţa de zi cu zi.

Care este viziunea pentru viitor privind prezenţa Comisiei în România? A fost foarte proeminentă înainte de aderare, iar acum sîntem în perioada în care se amestecă rolul din trecut cu prezenţa într-un stat membru nou şi cu probleme. Ce vă propuneţi ca instituţie?

Mandatul nostru postaderare este unul aproape pur de comunicare şi de reprezentare. Reprezentăm Comisia Europeană aici şi, în acelaşi timp, nu mai sîntem singura punte de comunicare cu Comisia Europeană. România fiind stat membru, are legăturile directe cu colegii de la Bruxelles. Pentru noi, este foarte important să înţelegem ce se întîmplă în România, care sînt preocupările, care sînt priorităţile, şi să ne asigurăm că şi colegii de la Bruxelles le înţeleg. Sigur că există o linie oficială de comunicare între statul membru şi instituţiile de la Bruxelles, dar este important să obţii din mai multe surse informaţii, ca să ai o imagine cît mai completă. A doua parte a mandatului este de consiliere, în special faţă de colegii de la Bruxelles. Aproape pentru fiecare iniţiativă legislativă de politici europene care se ia la Bruxelles, ni se cere, înainte de a se lansa această iniţiativă birourilor Comisiei Europene din fiecare stat membru, să le spunem: este sau nu un subiect de dezbatere în ţara respectivă, şi dacă da, care sînt opiniile exprimate public. Trebuie să luăm temperatura înainte de a se porni maşinăria de produs legislaţie şi apoi în momentele-cheie. În acelaşi timp, avem un rol de consiliere şi vizavi de partenerii noştri din România. Sînt foarte mulţi parteneri activi, organizaţii neguvernamentale, instituţii publice, care vor să îşi asume cît mai mult rolul de actori în societatea europeană. Şi atunci ne întreabă, din cînd în cînd: Cum să facem asta mai bine? Care sînt cele mai bune canale de comunicare? Şi facem şi acest lucru. Şi în al treilea rînd, partea care poate reprezintă cel mai mult mandatul nostru este cea de comunicare, unde priorităţile de comunicare se stabilesc la Bruxelles, pentru întreaga Uniune, şi sînt completate apoi cu priorităţi locale, în fiecare stat membru.

„Va trebui un act de onestitate în comunicarea Uniunii Europene ca un loc nu perfect, ci imperfect, perfectibil."

ANGELA FILOTE

România nu are o forţă politică puternică explicit eurosceptică, spre deosebire de multe alte state membre. Credeţi că se va menţine această situaţie?

Cred că da, din mai multe motive: oricît de critici am fi, orice persoană de bună credinţă, cînd trage linia, chiar după aceşti şapte ani în care nu s-a mers poate tot timpul încolonat în aceeaşi direcţie, vede că bilanţul este mai degrabă pozitiv. Sigur, totul este perfectibil. Pe de altă parte, într-o mare măsură, sprijinul pentru o guvernanţă europeană poate veni şi dintr-o dezamăgire faţă de guvernanţa naţională. Există acest trend pe care îl vedem în toată Europa şi în lume: votul negativ. Oamenii sînt din ce în ce mai nesatisfăcuţi de serviciile politice pe care le primesc de la clasa politică. Şi atunci îşi pun speranţele în alţi actori importanţi, şi Uniunea Europeană, desigur, este un actor important.

Marin Lessenski este un expert bulgar, invitat la conferinţa organizată de dumneavoastră, la zece ani de la extinderea din 2004. El spunea că, în medie, bulgarii au mai mare încredere în instituţiile europene decît ceilalţi europeni, în schimb, se simt mai puţin europeni. Credeţi că sîntem în aceeaşi situaţie?

Cred că sentimentul mai slab de apartenenţă europeană se leagă mai degrabă de campania media antimigranţi din unele state membre, unde românii şi bulgarii au fost pe nedrept vizaţi. Pe de altă parte, contează şi ce au gîndit cei care au răspuns la această întrebare, dacă ei s-au referit la ei ca persoană sau ca naţie. De exemplu, românii nu se simt europeni, dacă se uită la vecin, care nu se comportă european, chiar dacă cel care răspunde se consideră o minoritate proeuropeană, într-o majoritate care nu se comportă european. Există însă un discurs în România despre „noi" (românii) şi „ei" (europenii), în care „ei" sînt întotdeauna mai buni decît „noi" – de unde apare un complex de inferioritate. Şi mă întorc la provocările Reprezentanţei: va trebui un act de onestitate în comunicarea Uniunii Europene ca un loc nu perfect, ci imperfect, perfectibil. Am auzit, de mai multe ori, expresia: „aşa ceva în altă ţară nu s-ar fi întîmplat" şi am şansa de a fi lucrat şi în Bruxelles, şi în alte ţări, şi de a avea acces la informaţii care veneau din alte ţări. Astfel de lucruri se întîmplă şi în alte ţări. Asta nu înseamnă că e OK, dar şi acolo Comisia are o reacţie promptă.

Aş vrea să închidem cercul, revenind la dialogul cu secretara dvs. Modul în care s-a raportat la dvs. ca etnic român arată că, pentru ea, aveaţi ceva de demonstrat.

Cu asta se confruntă toţi românii care muncesc în străinătate, nu numai în instituţii – începînd de la vînzătoare, zidar şi *babysitter*, pînă la comisarul român. Fiecare român trebuie să demonstreze că este altfel decît „portretul robot" creat de mass-media. Dar, încetul cu încetul, se schimbă şi acest portret, contează foarte mult experienţa personală.

a consemnat Cristian GHINEA

Alin Cristian MITUŢĂ

„Frustrarea de a fi pe hîrtie a şaptea putere în UE, dar, în realitate...“

de ce este nevoie de Eurosfat

Prin 2010, în grupul nostru de tineri profesionişti, pasionaţi de Uniunea Europeană, aveam o dilemă constantă legată de România în UE: ne întrebam cum este posibil ca subiectele legate de politicile europene să fie atît de inexact prezentate sau, pur şi simplu, cu totul absente din mass-media românească, fie ea presă scrisă, online, televiziuni sau radio. De ce chiar şi media de calitate era mai interesată să prezinte, spre exemplu, ultimele gafe ale unor europarlamentari cu totul marginali, decît să vorbească despre lucrurile cu adevărat importante care aveau loc la Bruxelles şi cu care se întîmpla ca noi să avem un contact cît se poate de direct? Nu era vorba doar de nişte preocupări intelectuale care îi afectau doar pe pasionaţii din nişa afacerilor europene, ci de lucruri concrete şi foarte importante: regulamente şi directive care constituie aproximativ 70% din legislaţia aplicabilă în România, alocare de fonduri, negocieri pe subiecte complexe, care afectează nu doar statul, ci viaţa de zi cu zi a românilor, în mod direct. După ce ne aruncasem în proiectul de integrare europeană cu un record de aproape 90 de procente cotă de aprobare faţă de UE, 1 ianuarie 2007 ne găsea încremeniţi în proiect: „şi acum ce-o să facem?“

Răspunsul la dilemă nu putea fi redus doar la a-i învinovăţi pe jurnalişti pentru că sînt interesaţi mai mult de poveştile care vînd sau la a reitera eterna poveste cu depărtarea „birocraţiei bruxelleze“ de viaţa de zi cu zi a simplilor cetăţeni. Fireşte că există o doză de adevăr în cele două argumente, însă acestea sînt doar vîrful aisbergului. Realitatea este că aderarea la Uniunea Europeană fusese partea uşoară. Învăţarea UE era mult mai grea, iar lipsa ei ar fi fost cu siguranţă periculoasă, ducînd invariabil către dezamăgire, resemnare şi necombativitate. Or, la Bruxelles, să fii combativ, să fii original, să vii cu idei inovatoare este fundamental, altfel riscînd să stai degeaba la masa celor 28 şi apoi să te plîngi că eşti ţară de mîna a doua. Probabil că scenariul pare familiar multora.

Ideea creării organizaţiei Europuls şi, mai tîrziu, a forumului Eurosfat a venit pe acest fond în care integrarea în Uniunea Europeană stagna, în care interesul faţă de politicile europene era apropiat de zero şi în care cetăţenii se dezangajau, din ce în ce mai mult, faţă de Europa, în condiţiile în care nu doar că nu curgea lapte şi miere, aşa cum se aştepta, dar o criză economică tocmai începea. Riscurile dezumflării bulei euroentuziasmului erau extrem de mari şi puteau duce nu doar la euroscepticism, ci, şi mai grav, la respingerea modelului occidental, adevărata miză la nivelul societăţii româneşti.

Ideea Europuls era simplă: vom aduce aportul nostru la a nu mai fi „noi şi Europa“, ci „noi în Europa“, prin crearea unei platforme de expertiză care să funcţioneze ca un liant între Bruxelles şi România şi care să contribuie la o mai bună înţelegere a Uniunii Europene.

Organizaţia a manageriat evenimentul numit Eurosfat, încadrat tocmai în acest proiect, pe termen lung, de înţelegere şi de apropiere între români şi Europa. Mai concret, ideea la baza Eurosfat a fost şi este aceea de a avea un forum anual bine stabilit, în care toţi cei care trăiesc şi fac să trăiască cetăţenia europeană participă activ la dezbatere, contribuind astfel la diseminarea nu doar a ceea ce numim, în termeni generici, „spirit european“ – de fapt, setul de valori pe care este clădită lumea liberă occidentală –, ci şi a înţelegerii practice a politicilor europene.

Prima ediţie a forumului Eurosfat a avut loc pe 15 martie 2013 şi putem spune că am fost surprinşi de interesul pe care l-a suscitat. Peste 600 de experţi, politicieni, antreprenori, oameni de afaceri şi studenţi au participat, atunci, la cele zece dezbateri care au avut loc pe durata unei zile întregi, în cadrul cărora s-au abordat subiecte esenţiale, de actualitate pentru România şi pentru Uniune, precum criza economică, aderarea la zona euro, agricultura, politicile energetice, protecţia datelor personale.

„Deşi Uniunea Europeană a fost creată de elite, ea nu poate fi un proiect durabil decît cu implicarea raţională şi emoţională a cetăţenilor.“

Convingerea noastră este că, deşi Uniunea Europeană a fost creată de elite, ea nu poate fi un proiect durabil decît cu implicarea raţională şi emoţională a cetăţenilor. Tocmai de aceea, abordarea noastră a favorizat un tip de dezbatere participativă, în care cetăţenii să fie cît mai mult ascultaţi şi implicaţi în cadrul discuţiilor, astfel încît să poată avea un aport cît mai consistent la derularea dialogului. Deşi exerciţiul dezbaterii are o valoare în sine, potenţarea lui vine din aplicarea sa în poziţiile şi politicile promovate de reprezentanţii români în instituţiile europene. De aceea, după Eurosfat a urmat un exerciţiu de sintetizare a principalelor concluzii din cadrul dezbaterilor, care au fost puse împreună într-un raport şi prezentate eurodeputaţilor români şi reprezentanţilor guvernamentali de la Bruxelles şi Bucureşti, în cadrul unei conferinţe organizate la Parlamentul European.

„Ce ni se pare că domină în tabloul României europene este frustrarea.“

Valoarea Eurosfat vine şi din mesajul pe care simpla sa existenţă îl transmite către public. Acela că există un loc unde oricine poate veni în fiecare an să îşi spună opiniile despre România europeană, să-şi exprime frustrările, să explice problemele pe care le întîlneşte, cît şi să dezbată soluţii. Probabil că nimic nu poate legitima mai mult o construcţie politică decît încrederea pe care un cetăţean i-o acordă, iar acest lucru devine posibil cînd vocea sa este ascultată şi opiniile sale sînt luate în considerare. Noi vrem să credem că sîntem unii dintre cei care facilitează acest proces de formare a unui spaţiu public european, a unui sfat european care să construiască treptat încrederea într-o nouă Europă a cetăţenilor. Însă pentru aceasta este nevoie de consistenţă şi de continuitate, ceea ce duce la nevoia de a dezvolta Eurosfatul şi de a-i imprima o existenţă perenă..

Ediţia a doua Eurosfat, care a avut loc pe 7 aprilie 2014 şi la care Centrul Român de Politici Europene s-a raliat în calitate de coorganizator, a fost centrată, în mod natural, pe alegerile europene din 25 mai. Spunem „în mod natural“, din mai multe motive. Primul este acela că alegerile reprezintă unul din rarele momente în care cetăţenii au pîrghia influenţării directe a cursului Uniunii Europene. Din păcate însă, prea puţini aleg să facă uz de acest drept, din cauza faptului că nu îi înţeleg miza. Al doilea motiv este că, încă din 1979, data primelor alegeri directe pentru Parlamentul European, agenda de campanie a candidaţilor avea prea puţin a face cu Uniunea Europeană şi prea mult – cu treburi interne ale fiecărui stat membru, prea puţin relevante pentru ce urma să se întîmple la nivelul instituţiilor europene. În sfîrşit, al treilea motiv este şi cel mai inovator şi ţine de posibilitatea acordată cetăţenilor europeni de a decide compoziţia Comisiei Europene prin alegerea pe care o vor face pentru Parlamentul European. De altfel, această apropiere de cetăţeni şi democratizarea instituţiilor reprezintă marele pariu strategic al Uniunii Europene, din ultimii ani. Cum fiecare mare familie politică europeană şi-a desemnat candidatul pentru şefia Comisiei, cetăţenii nu vor vota doar pentru lista închisă a partidelor naţionale, ci, indirect, şi pentru candidatul acestora la şefia Executivului european, ceea ce reprezintă un pas istoric pentru Uniunea Europeană, în direcţia democraţiei reprezentative.

Riscurile dezumflării bulei euroentuziasmului.

Eurosfat 2014 a încercat să răspundă acestor provocări şi de aceea a adus faţă în faţă candidaţi din toate partidele naţionale, pentru a dezbate împreună cu cetăţenii şi societatea civilă despre teme europene de interes pentru România – precum agricultura, economia, aderarea la Schengen, protejarea democraţiei şi a statului de drept sau mobilitatea românilor pe piaţa europeană a muncii. În plus, am încercat să mergem şi mai departe şi să dăm forumului o anvergură europeană, prin organizarea unei dezbateri între liderii principalelor partide politice europene, printre care s-a aflat şi Guy Verhofstadt, candidatul desemnat al liberalilor europeni la preşedinţia Comisiei Europene şi unul dintre cei mai importanţi lideri politici europeni ai ultimilor ani.

Cetăţenia europeană şi sentimentul apartenenţei la familia europeană se formează în timp, iar condiţia *sine qua non* pentru a avea succes în acest demers este de a promova, pe scară cît mai largă, valorile lumii la care aspirăm, adică o cultură a dialogului, respectul pentru reguli, ideea de libertate şi de societate deschisă, cultura meritocraţiei şi nevoia cunoaşterii. Deocamdată însă, ce ni se pare că domină în tabloul României europene este frustrarea. Frustrarea de a fi pe hîrtie a şaptea putere în Uniunea Europeană, dar, în realitate, de a fi printre ultimele la absorbţia fondurilor europene, de a nu avea încă dreptul deplin de a călători sau lucra liber, de a avea constant cetăţeni români trimişi înapoi în ţară, din marile capitale europene. Deşi aceste frustrări sînt cît se poate de justificate, ar fi o greşeală să le considerăm nişte pietre agăţate iremediabil de gîtul românilor sau sculptate în frunte de birocraţii de la Bruxelles ori de partenerii din cele 27 de state membre. Ele sînt rezultatul unor probleme specifice, pe care, cu siguranţă, ne stă la îndemînă să le remediem. La Eurosfat, încercăm tocmai ca, prin dialog şi dezbatere, să transformăm aceste frustrări în şantiere de lucru pe care reprezentanţii români din instituţiile europene, inclusiv viitorii europarlamentari, să lucreze, în următorii cinci ani, alături de societatea civilă, de experţi şi, nu în ultimul rînd, de cetăţeni.

Pariul pe care îl avem este unul care necesită dedicare, răbdare şi multă muncă, dar România europeană, pe care o întrevedem la orizont, ne motivează să continuăm eforturile, astfel că sperăm ca Eurosfat să devină, cu fiecare an, un forum de discuţii recunoscut, unde românii să îşi poată exprima opiniile, frustrările şi soluţiile faţă de Uniune şi să participe astfel la construcţia Europei de mîine.

Alin Cristian Mituţă *este directorul Europuls. A studiat afacerile europene la Sciences Po – Institutul de Studii Politice din Paris şi a lucrat la Consiliul UE şi la Parlamentul European.*

Bianca TOMA

Candidaţii faţă cu statul de drept

Cînd vrei să faci bilanţul ultimilor şapte ani şi să pui pe hîrtie ce-a făcut UE în România sau cum s-a schimbat România de cînd a intrat în UE, găseşti o listă lungă de teme, mize, legi, reforme, politici. Sînt importante fiecare în parte, însă două mari teme au dominat ultimul deceniu al celei mai tinere democraţii europene – cum mai încercăm să scuzăm România în discuţiile cu criticile Occidentului: banii de la UE şi dreptatea! Cum să cîntăreşti care din cele două e mai importantă? Economia, nivelul de trai, satul românesc şi agricultura depind de banii UE. Da, dar fără instituţii care să funcţioneze corect, independent şi eficient, banii UE sînt folosiţi electoral, prost şi/sau fraudulos.

Justiţia, independenţa plus reformarea ei, ca şi lupta împotriva corupţiei rămîn, aşadar, cele mai grele probleme încă de rezolvat pentru România. Şi mai e ceva. În curînd, banii de la UE vor veni doar dacă valorile fundamentale ale clubului în care am intrat vor fi respectate. Vremea celor care gîndesc în cheia „Vrem de la UE doar bani de autostrăzi, mai lăsaţi-ne cu statul de drept" se va termina.

România intră, aşadar, în 2007, în Uniunea Europeană, cu rezerve pe capitolul justiţie şi anticorupţie şi este acceptată cu condiţia vestitului instrument – Mecanismul de Cooperare şi Verificare (MCV). A fost asumat, a fost meritat, a fost eficient şi a ajutat România. Şi da, evenimentele din vara lui 2012 au demonstrat că încă mai este nevoie de el. Într-o prezentare făcută la evenimentul organizat de Reprezentanţa Comisiei Europene în România, la mijlocul lunii aprilie – „După zece ani...", Laura Ştefan, expert anticorupţie, a făcut o sinteză a ceea ce a schimbat UE în România, cu instrumentele ei pe justiţie şi stat de drept. „În ceea ce priveşte reforma justiţiei şi lupta împotriva corupţiei, se poate vedea că s-au întîmplat lucruri măreţe şi că există diferenţe majore faţă de perioada anterioară aderării la Uniunea Europeană", a spus Ştefan.

O altă concluzie importantă: sînt puţine state membre UE care să-şi pună încrederea în instituţiile anticorupţie aşa cum o face România. De altfel, un apropiat – apolitic şi cu o meserie tehnică – îmi spune, zilele trecute, după ce m-a bombardat toată dimineaţa cu link-uri despre un caz de corupţie pe care îl urmărea în presă: „Auzi, fată, dacă DNA ăsta şi-ar face partid, io l-aş vota!" Şi nu e vorba doar de încredere. E vorba de construcţia unor instituţii eficiente, precum DNA şi ANI, care au făcut din anticorupţie o performanţă.

„Auzi, fată, dacă DNA ăsta şi-ar face partid, io l-aş vota!"

Şi a mai făcut ceva UE, cu legile şi MCV-ul ei. Şefi de instituţii, baroni locali sau naţionali, miniştri şi adjuncţii lor dau socoteală şi trebuie să explice (uneori, în anchete penale) despre folosirea banului public. „În această perioadă, ne aflăm în situaţia de a inventa un mod de a funcţiona normal, în interiorul unui stat de drept. Este important să reuşim să coagulăm, în interiorul ţării, o rezistenţă la schimbarea neadecvată şi la anularea progreselor făcute pînă acum, progrese care sînt extraordinare în cei zece ani de la aderarea la Uniunea Europeană" – a mai spus Laura Ştefan.

Cît mai aveţi nevoie de presiune externă?

Rezistenţa din interiorul ţării – cheia soluţiei problemei. Din zbaterile şi isteriile tetate. Este, evident, un instrument util. Justiţia din România are nevoie de un astfel de mecanism, însă el a fost mai curînd un instrument de verificare şi mai puţin de cooperare." Adaugă şi faptul că nu e corect că îl avem doar noi, că de ce nu e în toate statele membre, iar ca să nu fie discriminare dacă tot se încăpăţînează UE să-l păstreze, atunci să-l pună la toate statele membre.

Monica Macovei (candidat PDL): „MCV a susţinut şi a păstrat instituţii în România. Dacă nu exista MCV, astăzi nu mai aveam nici DNA, nici ANI, nici anchete cu politicieni. Nu e nici o discriminare. Cînd au intrat în UE, atît Bulgaria, cît şi România şi-au asumat acest lucru." Macovei le răspunde şi celor care vor „să scăpăm de MCV": „E simplu. Scăpăm numai atunci cînd tot ce scrie acolo e ireversibil."

Norica Nicolai (candidat PNL): „MCV-ul ne-a creat o vulnerabilitate de ordin politic: aderarea la Schengen. Trebuie să existe standarde comune pentru administrarea justiţiei." Pledează pentru încetarea acestui mecanism.

Cristian Preda (candidat PMP): „I-am mai auzit pe alţii spunînd că este un mecanism discreţionar. Nu e adevărat. Este un instrument necesar şi a fost util. MCV trebuie înţeles în termeni de angajament, şi nu de autoritate. Preda explică şi faptul că, recent, acest mecanism a fost îmbogăţit (Comisia Europeană a adoptat, în martie anul acesta, un cadru nou pentru abordarea ameninţărilor sistemice la adresa statului de drept, în oricare dintre cele 28 de state membre ale UE – *n.n.*)." „MCV ar trebui să fie şi mai riguros, şi mai sever" – a mai spus Preda.

Concluzia: MCV – încotro? 2-2

Provocarea merge mai departe. Este suficient şi eficient acest nou instrument al Bruxelles-ului ca răspuns la ameninţările privind statul de drept? Candidaţii din partidele aflate la putere au reproşuri de făcut acestui nou instrument al Comisiei Europene. „Intervenţiile de la Bruxelles ţin de culoarea politică. Nu cred că cei de acolo deţin adevărul absolut. Există un cadru transparent şi obiectiv? Mecanismul prin care Comisia Europeană îşi culege informaţiile nu este transparent" – apreciază Cătălin Ivan.

Monica Macovei spune că acest mecanism e necesar, există un cadru clar în care Comisia poate acţiona. Iar apoi explică publicului ce înseamnă statul de drept. „Ce s-a întîmplat în vara lui 2012, de exemplu, a fost o lovitură dată statului de drept. Iar acestea au fost fapte, nu opinii. Statul de drept înseamnă lege egală pentru toţi (bogaţi şi săraci), înseamnă să nu schimbi legea cînd nu-ţi convine, înseamnă lege egală pentru cetăţeni şi politicieni."

„Statul de drept înseamnă lege egală pentru toţi (bogaţi şi săraci), înseamnă să nu schimbi legea cînd nu-ţi convine, înseamnă lege egală pentru cetăţeni şi politicieni."

MONICA MACOVEI

„MCV-ul ne-a creat o vulnerabilitate de ordin politic: aderarea la Schengen."

NORICA NICOLAI

„Partidele politice şi autorităţie guvernamentale să respecte independenţa sistemului judiciar; asumarea angajamentului de a impune sancţiuni disciplinare tuturor membrilor de guvern sau de partid care subminează credibilitatea judecătorilor."

„Lista lui Barroso", 12 iulie 2012

***Bianca Toma** este cercetătoare în cadrul Centrului Român de Politici Europene (www.crpe.ro).*

Otilia NUŢU Sorin IONIŢĂ

Costurile opțiunii non-Occident

În vreme ce entuziasmul integrării în UE s-a cam spulberat din cauza crizei care a acoperit aproape toată perioada postaderare, politicienii populişti oferă publicului gură-cască un nou „model" social şi economic: abandonarea tăcută a Occidentului şi găsirea unor soluţii „alternative", precum relaţiile mai strînse cu China sau Rusia, care să aducă investiţii şi să umple miraculos buzunarele unei populaţii sărăcite, în caz că Occidentul ne părăseşte, exasperat. Că nu e un scenariu fantezist, o arată evoluţiile schiţate de guvernul Orbán în Ungaria vecină. În realitate, avem aici de-a face cu o falsă dilemă: UE şi SUA nu ne împiedică nici acum să atragem investiţii din Rusia sau China, în aceleaşi condiţii în care joacă pe piaţă şi companiile europene sau americane. Opţiunea pe care o prezintă politicienii – „dacă nu ne vrea Occidentul, atunci ne vrea Orientul" şi „n-avem nevoie să ne vindem ţara UE sau SUA" – e doar o escamotare pentru public a consecinţelor dezastruoase pe care le-ar avea încălcarea regulilor statului de drept, explozia corupţiei şi eliminarea anticorpilor din justiţie, un risc real anul acesta din cauza marilor dosare de corupţie ajunse la scadenţă. Regulile pe care le impun UE şi SUA, ţinînd de continuarea luptei anticorupţie, sînt în beneficiul nostru, nu al lor. Renunţarea la direcţia occidentală cu tot ce presupune ea – adică nu în viziunea „meniu" pe care o înţeleg unii: noi alegem doar ce vrem din UE, anume fondurile, şi lăsăm în farfurie statul de drept – ar avea consecinţe grave, atît economice, printr-un posibil boicot, cît şi prin faptul că, din abandonarea anticorupţiei „impuse din afară", principalii pierzători sîntem noi, „cei 99%".

■ ***Ce ne dorim noi, de fapt?*** Un sondaj recent arată că aproape jumătate din români (45%) regretă comunismul. Un asemenea rezultat pare să sugereze că românii s-au săturat de o tranziţie care nu se mai sfîrşeşte şi ar dori mai curînd întoarcerea la un regim autoritar şi o economie centralizată, pe care şi le amintesc romanţat din tinereţe. De fapt, oamenii sînt parţial dezamăgiţi că România nu avansează pe măsura aşteptărilor de la începutul unei tranziţii dureroase: am ajuns, cu chiu, cu vai, în UE de şapte ani, dar tot nu trăim ca în Germania. Cu toate acestea, este esenţial să nu uităm de unde am pornit în 1989, realmente: de la binecuvîntările nesfîrşitului stat la coadă, ale frigului şi ale tăierii de curent; şi, că, de fapt, noi ne-am dori ca, în anii aceştia, să ardem etape de modernizare, prin care alte ţări au trecut în cîteva decenii, un lucru dificil şi ambiţios, şi care va mai dura mulţi ani de acum încolo, dar care nu e imposibil.

Lăsînd la o parte percepţia subiectivă a lui „înainte era mai bine", realitatea e că, în ciuda unei tranziţii dureroase în anii '90, standardul nostru de viaţă s-a îmbunătăţit substanţial. De pildă, PIB-ul pe cap de locuitor s-a dublat între 1992 şi 2008, iar numărul de autoturisme a crescut de 3,6 ori din 1990 pînă azi (după o analiză a Consiliului Concurenţei). În Bucureşti, ne apropiem de media europeană la ambii indicatori. Ar fi nedrept să spunem că nu o ducem mai bine decît înainte, cînd, în propriul apartament, cu greu se mai poate găsi vreun obiect dinainte de 1989 care să nu fi fost înlocuit între timp cu unul mai modern, mai puţin urît şi mai funcţional. Bunurile noastre sînt cumpărate dintr-o piaţă liberă; înainte de '89, un televizor color cu 100 de canale sau o mobilă de culoarea dorită nu s-ar fi găsit, nici cu bani, nici cu pile, nici cu stat la coadă. Dar n-am fi ajuns la nivelul relativ de azi de bunăstare dacă n-am fi preluat modelul capitalist liberal al economiilor occidentale, care ne-a dat alegere, economică şi politică, a deschis o piaţă, a atras investiţii. La fel, creşterea economică şi atingerea unor standarde democratice (cum ar fi libertatea de exprimare sau pluralismul politic, chiar aşa distorsionate şi abuzate cum sînt ele la noi) n-ar fi fost posibile dacă ne-am fi izolat şi nici dacă ne-am fi îndreptat spre modele autoritare tip Rusia sau China. Că există o legătură directă între modelul capitalist şi democratic occidental, pe de o parte, şi dezvoltare economică, pe de altă parte, o putem observa uitîndu-ne la ţările din jur. Între vecinii noştri, cu cît s-a mers mai repede spre Occident şi valorile sale, şi cu cît desprinderea de influenţa estică a fost mai rapidă, cu atît şi evoluţia economică şi democratică a ţării respective a fost mai spectaculoasă. Polonia, Cehia, Slovacia, Ungaria, statele baltice, Slovenia, mai angajate pe drumul reformelor şi pe tranziţia rapidă spre economia de piaţă, nu au irosit primii şapte ani ai tranziţiei ca România, Bulgaria sau Albania şi au intrat în UE cu trei ani mai devreme decît noi, rămînînd şi azi cu un avans economic consistent faţă de noii intraţi.

Opţiunea Occident vs *Rusia e deseori alegerea dintre libertate şi şantaj, mai brutal sau mai cu fereală.*

În acest timp, Ucraina, Moldova, Caucazul de Sud, Serbia, Albania etc. rămîn cu decalaje importante faţă de statele dezvoltate şi cu probleme majore de funcţionare atît a economiei, cît şi a statului de drept. Mai mult, pentru cine a simţit-o pe pielea lui, în regiunea noastră, opţiunea Occident *vs* Rusia e deseori alegerea dintre libertate şi şantaj, mai brutal sau mai cu fereală. Occidentul niciodată nu şantajează, nu forţează o ţară să-şi schimbe priorităţile, prin ameninţări; Rusia însă ameninţă cu sancţiuni economice de fiecare dată cînd cineva din zona pe care o percepe ca fiind „sub influenţa sa" vrea să-şi sporească legăturile cu Occidentul, fără permisiune prealabilă (a se vedea povestea Moldovei cu vinurile, a Lituaniei cu laptele, a Ucrainei şi a altor ţări din Estul Europei cu gazul). Cu Occidentul, opţiunea de a avea relaţii economice şi politice e consensuală. Vrei să intri în rîndul ţărilor dezvoltate şi democratice şi să faci afaceri cu ele, trebuie doar să îndeplineşti nişte principii, aceleaşi pentru toată lumea, şi care nu se schimbă în timp (de pildă, respectarea drepturilor omului, minime standarde economice, reciprocitate în relaţiile comerciale). Cînd am negociat să intrăm în UE, a fost că am vrut noi şi a fost în beneficiul nostru să aderăm la un set de principii democratice şi la economie şi circulaţie liberă; nu ne-a strîns nimeni cu uşa, ameninţîndu-ne că altminteri ne ţine în frig. „Condiţionalităţile" negociate cu UE înainte de aderare nu sînt în „beneficiul Uniunii" şi în „detrimentul nostru", ci, dimpotrivă, sînt angajamente de respectare a unor reguli elementare, democratice, de piaţă liberă, de stat de drept, din care, în primul rînd, publicul iese în cîştig. Tocmai din cauză că este consensuală, liberă, orientarea către Occident nu înseamnă exclusivitate: numai Rusia, în regiunea asta, gîndeşte în termeni de „cine nu este cu mine este împotriva mea". În calitate de membru UE, nu forţează nimeni Guvernul României să nu încheie acorduri, înţelegeri, afaceri, şi cu state ca Rusia şi China, sau cu firme de acolo. Doar că aceste înţelegeri trebuie să fie complementare, nu alternative, şi trebuie să respecte regulile la care ne-am angajat, adică, de pildă, fără distorsionarea concurenţei care să dezavantajeze firmele europene în piaţa unică. Nu putem da ajutor de stat unei firme din China, şi nici nu putem construi vreun monopol Gazprom în vreun colţ din piaţa unică de energie. Este evident că am ieşit în cîştig din orientarea către Occident, şi am fi ieşit şi mai bine, dacă n-am fi şovăit, pînă spre sfîrşitul anilor '90, cu reforme la jumătate.

Azi, România este foarte integrată economic cu Occidentul şi economia românească

■ **Studiu de caz: dl X din Finlanda.** Dl X este reprezentantul unei firme finlandeze care analizează dacă să facă investiţii în România, într-un domeniu în care există cerere şi oportunităţi bune de afaceri. Observă piaţa locală de aproximativ şapte ani, imediat după aderarea României, fără a se hotărî să facă investiţia. Motivul pentru care nu riscă este că reglementările i se par haotice: se schimbă mult prea des Codul Fiscal, legislaţia muncii, dar şi reglementările din sectorul în care e interesat, iar corupţia din sectorul public e incompatibilă cu modul în care concepe el lumea. În vara lui 2012, a urmărit cu stupoare puciul parlamentar din România şi, ca atare, în septembrie s-a hotărît să renunţe la România (şi Ungaria) dintre pieţele potenţiale pentru afacerea sa, din motive legate de nesiguranţa privind sistemul de justiţie/democraţie/risc de derapaj populist-naţionalist din cele două ţări.

■ **Studiu de caz: mitul investiţiilor chinezeşti.** Chiar presupunînd că toate proiectele anunţate pentru Europa Centrală şi de Est de guvernul chinez s-ar putea realiza, nu ne putem permite abandonarea Occidentului în baza acestor promisiuni. De pildă, în energie, necesarul de investiţii estimat este de 30-35 miliarde de euro pînă în 2020, din care chinezii au venit cu propuneri pentru proiecte de 5 miliarde. Statul nu are bani să facă restul. Aşadar, ar trebui să ne bazăm tot pe investitori privaţi, care vor accepta să intre în piaţă doar dacă percep regulile jocului ca fiind corecte şi nediscriminatorii. Dar aceştia nu vor veni să investească în proiecte de producţie de energie dacă altcineva beneficiază, odată cu proiectul „Tarniţa", de controversatul acces preferenţial la informaţii confidenţiale privind alte proiecte hidro. La fel, nu vor fi interesaţi să participe la construcţia unei centrale dacă reactoarele 3 şi 4 beneficiază de ajutor de stat neverificat de Comisia Europeană, pentru a confirma că nu este excesiv şi nu va distorsiona major piaţa. Desigur, ei ar avea încredere şi mai mare dacă, între timp, ar fi anchetaţi şi cei care au beneficiat pînă acum de relaţii preferenţiale cu statul în sector, împreună cu partenerii politici ai acestora, deoarece pur şi simplu nu pot concura de pe aceeaşi bază cu ei (contracte de „băieţi deştepţi", scutiri de taxe, contracte avantajoase cu statul etc.).

pur şi simplu nu ar putea funcţiona dacă relaţiile comerciale cu ţările occidentale ar fi perturbate. Aproximativ 80% din relaţiile comerciale internaţionale (importuri şi exporturi) sînt cu ţări din Occident (UE, SUA, alte ţări europene nonmembre, cu excepţia Rusiei) şi, în ciuda impresiei generalizate de „invazie de produse din China", datele statistice oficiale arată că doar 13% din importuri (şi 7% din exporturi) sînt cu Asia. Mai mult decît atît, e importantă şi structura exporturilor: cel al României către UE este mai sofisticat industrial decît exporturile noastre în general. Asta, că tot se plîngea publicul că exportăm prea multe minerale şi materii prime neprelucrate, cu valoare adăugată mică; dacă aşa o fi, nu cu UE ieşim în pierdere la acest capitol. Dacă în medie (conform Eurostat) aproximativ 50% din exporturile noastre totale sînt produse manufacturate, echipamente, utilaje, maşini de transport, în relaţia cu UE ponderea acestor bunuri variază între 70-74%. Cu alte cuvinte, cazul României infirmă spectaculos ideile naiv-spontane sau pe cele mai elaborate, bazate pe teoriile dependenţei (tip hegemon/periferie) cum că integrarea comercială cu state sau regiuni avansate economic te „încuie" într-o structură defavorabilă de producţie ieftină, adică în subdezvoltare. În realitate, s-a întîmplat exact opusul. Deschiderea graniţelor Occidentului pentru libera circulaţie a forţei de muncă a contribuit şi ea enorm la creşterea nivelului cu statul, devine în interesul lor să se întărească şi reglementatorii, pentru reguli egale pentru toată lumea, şi sectorul începe să funcţioneze sustenabil, ca în cazul sectorului bancar după anii 2000. Nu în ultimul rînd, aderarea la UE ne-a adus şi bani europeni pentru infrastructură, şi recuperarea decalajelor, granturi UE sau împrumuturi avantajoase de la BERD şi BEI – chiar dacă nu i-am cheltuit cum trebuie. Din cei 500 de kilometri de autostradă pe care, de bine, de rău, îi avem în sfîrşit, peste 90% s-au (re)construit din aceşti bani, nu de la bugetul nostru, lucrîndu-se cît de cît după reguli europene. La fel, faptul că am respectat nişte proceduri de bună guvernare fiscală şi de minime reforme administrative, în acord cu donori internaţionali (UE, FMI, Banca Mondială), a ţinut banii băncilor în ţară şi a dat şansa Guvernului să se împrumute ieftin şi pentru un deficit mai mic, evitîndu-se derapaje macroeconomice majore în timpul crizei; pe scurt, s-a evitat falimentul sistemic.

■ ***Ce ni se cere?*** Pe scurt, partenerii noştri occidentali cer lucruri care sînt, fără excepţie, în primul rînd în beneficiul nostru: corupţii să nu ne fure banii, nici pe ai noştri, nici pe ai donorilor occidentali; echilibrele macro să respecte aritmetica, adică să nu explodeze vreun deficit, inflaţie, şomaj mai încolo; pieţele să funcţioneze după reguli obiective, nediscriminatorii, transparente; iar statul să-şi întărească instituţiile care asigură că regulile acestea se respectă şi după ce nu mai stă Vestul cu nuiaua pe noi. Absolut toate aceste reguli sînt în beneficiul cetăţeanului român, nu al „Vestului"; prin asta nu ne vindem ţara unor interese obscure antinaţionale.

Cazul României infirmă spectaculos ideile naiv-spontane sau pe cele mai elaborate, bazate pe teoriile dependenţei.

de bunăstare şi la deschiderea ţării către valorile occidentale. Se estimează că există aproape 3 milioane de români care lucrează în Occident, păstrează legătura cu familia şi trimit bani acasă: înainte de criză, în 2008, sumele din astfel de transferuri depăşeau 5 miliarde de euro pe an, din care 70% numai din Spania şi Italia (criza a înjumătăţit sumele, dar ele reprezintă în continuare o sursă importantă de acoperire a deficitului de cont curent). Aceşti oameni aduc în ţară nu doar bani, ci şi idei şi atitudini noi. În ceea ce priveşte investiţiile străine directe, din soldul de aproximativ 60 de miliarde de euro de la sfîrşitul lui 2012, peste 98% (!) sînt investiţii din ţări occidentale. Nici Rusia, nici China nu se găsesc în primele 30 de ţări de origine pentru investiţiile străine în România, deşi nu le-a oprit nimeni să investească pînă acum, dacă doreau. În loc de asta, plutonul e condus detaşat de Olanda, care, culmea, se întîmplă să fie principalul adversar al intrării României în Schengen. Ceea ce spune multe: cu siguranţă că, economic, Olanda (cu aproape un sfert din totalul investiţiilor străine directe din România) ar avea tot interesul pentru propriile firme să intrăm odată în Schengen; dar îndeplinirea standardelor de stat de drept este o chestiune atît de importantă pentru clubul select al statelor membre, încît merită costurile non-integrării în Schengen, pe care le suportă propriile firme. La fel, Germania şi Franţa, alte două oponente ale integrării României în Schengen, sînt şi ele în top 5 investitori străini.

Cu alte cuvinte, viziunea mercantilist-îngustă, conform căreia lumea occidentală se conduce doar după interese materiale meschine, se infirmă şi în această privinţă. Companiile occidentale serioase (fie ele mari sau IMM-uri) vin însă nu doar cu bani, ci şi cu o practică diferită de a face afaceri, cu reguli de guvernanţă corporativă; în calitate de *outsider*-i, de noi intraţi în piaţă şi mai puţin conectaţi, pot chiar strica regulile jocului pentru şmecherii locali, cărora le fac concurenţă şi contribuie la curăţarea mediului de afaceri autohton. Astfel, în anumite sectoare, de pildă, sectoarele avansate tehnologic sau sectorul financiar bancar, în structura acţionariatului, majoritari sînt investitorii străini; dacă aceştia funcţionează în condiţii concurenţiale, fără relaţii speciale Sînt în interesul nostru şi lovesc uneori dur în interesele personale sau de grup ale politicienilor. Ca urmare, aceştia vor să ne convingă, de fapt, că protejarea propriilor clienţi şi promovarea a tot felul de idei heterodoxe sînt acte de patriotism şi demnitate naţională.

■ ***Adevăratele opţiuni nucleare.*** Ca urmare, costurile luptei anti-anticorupţie, chiar în spatele pretextului de a prefera Rusia şi China, Occidentului, pot fi uriaşe. Pe de o parte, România nu poate fi abandonată uşor, din cauza intereselor strategice americane şi a riscului de contagiune în ţări crezute pînă de curînd democratice, dar care se dovedesc vulnerabile (Ungaria, Bulgaria, Grecia). Există riscul ca derapajele politice majore – tendinţe autoritariste şi iresponsabilitate fiscală – să se extindă în toată regiunea. Chiar în condiţiile în care Occidentul are şi alte probleme decît România (Siria, Ucraina, alegeri europene, alunecarea Ungariei pe panta dictaturii, deteriorarea democraţiei în Bulgaria etc.), nu va trece cu vederea abaterile din România atît de uşor, tocmai din cauza instabilităţii din zonă, pentru care nimeni nu are nevoie de o problemă în plus. Există multe sancţiuni şi instrumente pe care UE le-ar putea folosi, la o adică, deşi ele nu sînt formalizate în documente, dincolo de greu-aplicabila „opţiune nucleară" a suspendării votului României din Consiliu, despre care puţină lume ştie exact ce înseamnă şi ce efecte are. Oricum, nici aceasta n-ar conta prea mult în campaniile electorale naţionale şi nici nu-i va intimida pe politicienii hotărîţi să scape de puşcărie cu orice preţ. Există, însă, alte arme pe care le-ar putea folosi UE: de pildă, tăierea banilor europeni pe motiv de corupţie, ca banul contribuabilului european să nu fie irosit, o palmă teribilă în an electoral, dar justificată inclusiv prin slaba calitate a Acordului de Parteneriat respins a treia oară de Comisie. Fondurile de la UE pentru 2014 – 2020 nu sînt mici: 22 miliarde de euro în fonduri structurale plus 17,5 miliarde de euro în Politica Agricolă Comună. Apoi, în cazul în care derapajele se agravează şi Guvernul nu se ţine de promisiuni privind reforma administraţiei, nu este exclus ca acordul FMI / UE / Banca Mondială să fie rupt, ceea ce ar afecta încrederea cam zdruncinată a investitorilor străini. Acordul, o garanţie de două miliarde

euro de la FMI şi două miliarde de la UE, contează mai mult pentru credibilitatea pe care o oferă în stabilitatea economică din România: de pildă, băncile străine nu-şi retrag finanţarea sucursalelor de aici, principalul sprijin al sistemului bancar, tocmai din cauza acestei încrederi. În cel mai rău caz, UE sau statele membre ar putea recurge chiar la închiderea graniţelor şi restricţii pentru lucrătorii români afară, o chestiune cu adevărat devastatoare şi care s-ar resimţi public instantaneu: dacă Spania şi Italia ar aplica o asemenea măsură drastică, am pierde imediat peste 3 miliarde de euro pe an, iar cei 3 milioane de români trimişi acasă, plus familiile lor, şi-ar exprima din plin furia la vot (sau cine ştie cum altfel). Asemenea sancţiuni ar lovi, din păcate, pe moment, foarte puternic în economia şi societatea României, însă ar putea fi adevărata „opţiune nucleară" din mîneca Occidentului, capabilă să ne aducă pe linia de plutire dacă derapajele depăşesc orice măsură. De la un asemenea dezastru nu ne-ar putea scăpa nici măcar cele 8,5 miliarde de euro promise (neangajant) de chinezi pentru următorii ani, care ar reprezenta abia 14% din totalul investiţiilor occidentale sau transferurile de la lucrătorii din străinătate pe doi-trei ani. Pe de altă parte, vestea îmbucurătoare este şi aceea că, în ultimii ani, în România s-au mai şi consolidat nişte instituţii şi au apărut *stakeholders* care, deşi şi-ar dori să evite să se implice sau să iasă public cu critici la adresa Guvernului, nu mai au alternative. Este în principal situaţia mediului de afaceri, care începe să-şi dea seama că negocierile individuale şi şpaga, caz cu caz, sînt periculoase şi nerentabile într-un mediu politic instabil, în care alţii sînt marii rechini şi joacă în altă ligă. Cu cît derapajele sînt mai grave, cu atît jucătorii cinstiţi din mediul de afaceri vor fi mai afectaţi, pentru că ei produc, de fapt, ceea ce se fură: bani publici. Anul trecut, a fost pentru prima dată cînd mediul de afaceri s-a manifestat public şi tranşant împotriva deciziilor politice care lovesc în instituţiile statului de drept. În decembrie, Camera de Comerţ Româno-Americană a ieşit cu un protest împotriva mai multor acte normative ce încalcă principiile transparenţei şi consultării, inclusiv modificările la Codul Penal din „marţea neagră". Pentru a controla abaterile de la buna guvernare cu eforturi externe şi interne cît mai mici este esenţial ca astfel de actori să sancţioneze public derapajele, forţîndu-i pe politicieni să se comporte cît de cît responsabil şi ajutînd şi Occidentul să blocheze iniţiativele distructive. Pe scurt, nu avem alternativă reală la opţiunea Vest şi, oricît de greu şi contraproductiv ar fi pentru o parte din clasa politică, trebuie să abandonăm exotismele şi să ne punem pe treabă în cadrele pe care le-am promis Europei.

Sorin Ioniţă *şi* ***Otilia Nuţu*** *sînt membri ai Expert Forum (www.expertforum.ro).* *Textul de mai sus este o formă uşor adaptată a unui capitol din raportul anual al Expert Forum, intitulat „Costurile desprinderii de Occident. O evaluare pe stat de drept şi economie". Întregul raport poate fi accesat la adresa: http://expertforum.ro/raportul-anual-2014.*

■ **Studiu de caz: dl Y din Germania.** Dl Y este cetăţean german. A venit în România în 2006, cu misiunea, din partea companiei la care lucra, să închidă sucursala din România, singura sucursală care mergea pe pierdere în anii dinaintea crizei. Ajuns în Bucureşti, dl Y suferă un adevărat „şoc cultural" în primele cîteva zile: salariaţii nu lucrează, chiulesc şi îşi fac treaba prost, sînt toţi angajaţi pe pile, rude, vecini, naşi, fini, prieteni, amante, parteneri de alte afaceri, într-un cuvînt, căpuşe pe firmă. Dl Y defineşte situaţia drept „corupţie" şi e pur şi simplu şocat de amploarea fenomenului; analizează situaţia şi, în cîteva zile, îi concediază pe toţi angajaţii. Caută şi găseşte oameni competenţi în piaţă, îi formează, le spune că stilul lui de conducere e altul decît cel cu care sînt ei obişnuiţi, vrea oameni cu iniţiativă şi idei de afaceri. În cei cîţiva ani de cînd este aici, dl Y a reuşit să pună pe picioare mai multe afaceri (IMM-uri) în diverse domenii. A învăţat româneşte, i-a învăţat pe alţii un nou stil de management. Refuză să dea şpagă şi le spune şi celorlalţi din jur, colegi, angajaţi, funcţionari publici, că n-o va face; îi ia ceva mai mult timp să-şi rezolve treburile cu statul, dar are răbdare şi se rezolvă. Nu şi-ar fi imaginat niciodată, acum opt ani, că va ajunge în România; primul contact cu oraşele cenuşii, în construcţie, prăfuite şi noroioase l-a deprimat; dar azi nu ar mai pleca înapoi. Dl Y consideră că România este o ţară cu un uriaş potenţial de afaceri, dar cinstite.

Alexandra TODERIŢĂ

Cap pentru PAC

discutînd despre agricultură la Parlamentul României

România a fost şi a rămas astăzi cea mai mare societate rurală şi agricolă din Europa. Anii de comunism l-au împins pe ţăranul român către oraşe şi uzine, prin industrializarea forţată, iar apoi tranziţia (în special ultimii zece ani) a venit cu o tendinţă de sens opus. Ţăranii au fost reîmproprietăriţi cu mici sau foarte mici parcele de pămînt, dar cam aici s-a oprit reforma după 1989. Timp de 18 ani, pînă la integrarea în Uniunea Europeană, România nu a avut adevărate politici agricole. Noii ţărani-fermieri-gospodari au primit pămînt, dar fără să fie ajutaţi în mod coerent pe partea economică şi logistică, nu s-a propus nici un fel de model – fiecare s-a descurcat cum a putut şi după propria înţelegere a economiei de piaţă.

În 2007, România a intrat în Uniunea Europeană şi lucrurile au început să se schimbe. Banii europeni pentru agricultură (în afară de subvenţia pe suprafaţă) vin doar pe baza unei viziuni închegate a direcţiei în care vrem să ne îndreptăm, iar această viziune trebuie să devină o strategie – „Programul Naţional de Dezvoltare Rurală“ (PNDR). A trebuit să ne facem, în sfîrşit, politici agricole. Au schimbat acestea ceva din faţa agriculturii româneşti?

Cred că răspunsul cel mai elocvent l-a dat Vasile Bumacov, ministrul Agriculturii din Republica Moldova, în cadrul unei recente conferinţe la care a participat alături de omologul său român. La un moment dat, ministrul român Daniel Constantin deplîngea anumite probleme procedural-tehnice întîmpinate în implementarea unor măsuri din PNDR, la care Bumacov a suspinat şi a spus cu toată francheţea de care era capabil: „Sincer, aş dori să am şi eu problemele dumneavoastră.“

Este nevoie doar de o privire limpede din exterior, pentru a ne da seama că, cel puţin din punct de vedere cantitativ, evoluţia este evidentă. Agricultura a însemnat, anul trecut, 6% din PIB şi ţinteşte, în anii ce vor urma, către un meritoriu 10%. De asemenea, pentru prima dată, după Revoluţie, am echilibrat balanţa comercială şi am exportat mai multe produse agricole şi alimentare decît am importat.

Desigur, au existat scandaluri de genul aeroportului care a primit subvenţii destinate păşunilor, sau blocaje la Bruxelles, generate de faptul că banii destinaţi construcţiei de drumuri în zona rurală au fost cheltuiţi pe tractoare, iar PNDR-ul a fost modificat de nu mai puţin de 12 ori. Trăgînd linie, totuşi, realitatea este că integrarea europeană a generat, pînă în momentul de faţă, o infuzie de peste 5 miliarde de euro în dezvoltarea agriculturii româneşti (o absorbţie de aproximativ 70%).

Luînd la cunoştinţă toate acestea, este obligatoriu să ne uităm în continuare la calitatea viziunii din spatele indicatorilor macroeconomici. A devenit un truism faptul că agricultura românească are nevoie de politici publice care să ţintească creşterea competitivităţii, eficientizarea exploataţiilor prin ajustări ale suprafeţei lucrate, care să diminueze prăpastia existentă între marile ferme de sute şi mii de hectare şi micile ferme (le tot zicem aşa, dar subînţelegem cu toţii gospodării ţărăneşti), care se chinuie să scoată capul pe piaţă. Cifrele rezultate în urma ultimului recensămînt agricol din 2010 sînt grăitoare: în 31.000 de exploataţii, cu o suprafaţă medie puţin peste 190 ha, lucrează 111.000 de persoane, în timp ce, în peste 3.800.000 de exploataţii cu suprafaţa medie de 3,45 ha, lucrează peste 7 milioane. Iar acest tablou este întregit de proporţia imensă (30%) a terenurilor lăsate pîrloagă (nelucrate) din totalul suprafeţei arabile. În mod paradoxal, avem extrem de mulţi agricultori care lucrează suprafeţe atît de mici, încît nu le permit obţinerea unor randamente satisfăcătoare, dar, în acelaşi timp, terenuri nefolosite, care chiar pun în pericol culturile din împrejurimi.

Agricultorii şi pămînturile

45% dintre români trăiesc în mediul rural; 28% din populaţia ocupată activează în sectorul agricol. În 31.000 de exploataţii, cu o suprafaţă medie puţin peste 190 ha, lucrează 111.000 de persoane; în peste 3.800.000 de exploataţii, cu suprafaţa medie de 3,45 ha, lucrează peste 7.000.000 de persoane. În prezent, aproximativ 30% din suprafaţa agricolă a României este nelucrată.

Politica Agricolă Comună în România

În cadrul noului exerciţiu financiar (2014 – 2020), România are alocate 17,5 miliarde de euro pentru agricultură (o creştere cu 27% faţă de bugetul curent). S-au absorbit 70% din fondurile dedicate perioadei 2007 – 2013. Nivelul creditării din agricultură a crescut cu aproape 50% de la intrarea României în UE. Subvenţia pe hectar a mers către aproximativ 1 milion de fermieri şi a crescut cu 5% în fiecare an. Va ajunge la 196 euro/hectar, în 2020. Aproximativ 3 miliarde de euro vor intra în agricultura din România, în fiecare an din următorii şapte (socotind şi banii din fondurile naţionale).

Apariţia acestui Dosar a beneficiat de asistenţa Uniunii Europene, în cadrul unui grant oferit de Parlamentul European în domeniul comunicării. De conţinutul acestui Dosar este responsabilă doar revista *Dilema veche*, şi nu se poate considera sub nici o formă că textul reflectă punctul de vedere al Uniunii Europene.

Proiectul „BeEU – 8 organizaţii mass-media pentru un Parlament“ este cofinanţat de Uniunea Europeană.

Actualul PNDR nu a ajutat prea mult în acest sens. Nu vorbim aici despre celebra subvenţie pe hectar, aceea se dă separat. PNDR este un instrument ce vine cu un fel de meniu – încurajăm anumite tendinţe şi dăm bani doar acelora care urmează tendinţa pe care vrem să o încurajăm. Vrem să intre tineri fermieri în agricultură – dăm bani celor care fac un dosar de tînăr fermier. Aţi înţeles ideea. Să vedem cum am gîndit măsurile pentru PNDR 2007 – 2014 şi cît de eficiente au fost. Am vrut să scoatem gospodării din zona de sărăcie şi să le dăm o şansă de intrare pe piaţă. Am avut deci o măsură adresată fermelor de semisubzistenţă (măsura 141, pe numele ei din acte): a fost considerată mai mult o formă de ajutor social, care nu a reuşit să consolideze acel segment de mijloc, al fermelor comerciale. Modalitatea alternativă de a rezolva această polarizare – asocierea micilor producători – nu şi-a găsit răspunsul corect în croiala unei alte măsuri, cea destinată grupurilor de producători (nu s-au constituit nici 20% din ţinta asumată de Ministerul Agriculturii în 2006, de 750 de grupuri). De ce nu s-a întîmplat asta? Simplu: statul român a promis să dea nişte bani fermierilor care se asociază, un procent din vînzările la comun. Problema e că asocierea nu se face natural, deci oamenii trebuie ajutaţi să se asocieze, să poată vinde pe piaţă (mai greu decît pare) şi abia apoi ar ajuta subvenţia pe vînzare.

A reuşit să vîndă aproximativ 350 tone de varză.

În ultimii doi ani, am făcut deci lobby pentru ca, în viitorul PNDR, banii europeni să fie folosiţi mai pe profilul realităţii: asocierea trebuie stimulată cu măsuri de facilitare comunitară, dialog, legalizarea cooperativei, asigurarea unor servicii comune (contabilitate, marketing), investiţii. Am făcut asta punînd pe masa decidenţilor studii de impact şi analiză, privitoare la unele cooperative care deja există cu succes, finanţate de către Fundaţia Româno-Americană. Am reuşit (găsind urechi deschise şi înţelegere la Ministerul Agriculturii) ca, în proiectul curent privind PNDR (pentru 2014 – 2020), să schimbăm aceste măsuri care îi vizează pe micii producători şi asociaţiile lor.

Din fericire, reforma Politicii Agricole Comune (PAC), promovată de Dacian Cioloş, a venit în întîmpinarea acestor lecţii învăţate de România. Am organizat, în cadrul Eurosfat, o serie de consultări cetăţeneşti privind agricultura: consolidarea agriculturii de mijloc prin facilitarea exit-ului celor care doresc şi prin asocierea celor care rămîn. Reprezentantul DG Agri, din cadrul Comisiei Europene, Mihail Dumitru, a explicat schimbarea de paradigmă agricolă care s-a produs pe parcursul ultimelor două exerciţii financiare ale UE: în ultimii douăzeci de ani, Europa şi-a dat seama că fermele ei mici şi multe – care nu produc hrană la volumele intensive din Statele Unite ale Americii, dar aceasta este mai gustoasă şi mai sănătoasă – sînt asul din mînecă în vremuri în care, la nivel global, „securitate alimentară“ a început să se scrie cu litere stacojii şi a urcat sus de tot în priorităţile legiuitorilor. Paradigma s-a schimbat simţitor: agricultura mare trebuia să coexiste paşnic cu cea mică. Dumitru a demonstrat că noua PAC, prin prioritatea sa de bază – dezvoltarea rurală durabilă – se adresează ţărilor cu o structură a exploataţiilor similare României, care trebuie să îşi definească, de data aceasta mult mai precis, „micul fermier“ şi „fermierul activ“ şi să îl sprijine în a ajunge pe piaţă, prin intermediul unor măsuri mult mai flexibile şi adaptate nevoilor individuale.

Unul dintre documentele care a stat la baza dezbaterilor este raportul CRPE – „Cum valorifică România reforma PAC“, în care am analizat principalele noutăţi propuse în proiectul Programului Naţional de Dezvoltare Rurală 2014 – 2020. În viziunea noastră, actuala formă a noului PNDR denotă o viziune mai conectată la necesităţile agriculturii româneşti: fermele familiale sînt ajutate să devină competitive pe piaţă, se constituie un subprogram tematic pentru sectorul pomiculturii, se oferă stimulente mai clare tinerilor, pentru a intra în agricultură.

Am atras atenţia, însă, asupra faptului că instrumentul-cheie prin care se poate stimula ajustarea structurii fermelor lipseşte, deocamdată, din meniul ales de România: stimulul pentru ieşirea din agricultură. Încă din 2011, CRPE propunea continuarea cu bani europeni a politicii rentei viagere care, în perioada în care a funcţionat, a condus la o diminuare a numărului exploataţiilor între 1 şi 10 ha, producînd şi alte efecte benefice colaterale. Noua Politică Agricolă Comună deschide oportunitatea adoptării unei noi politici – Schema Fermelor Mici – care, printre altele, ar urmări aceleaşi obiective ca renta viageră, şi chiar mai mult decît atît – i-ar stimula pe micii proprietari de terenuri agricole (indiferent de vîrstă), care nu le exploatează la potenţialul economic, să îşi vîndă sau să arendeze pămîntul pentru următorii şapte ani, primind, în schimb, 120% din subvenţia pe care ar primi-o dacă ar rămîne cu pămîntul. Practic, am reuşit ca propunerea noastră din 2011 să ajungă în meniul propus de Dacian Cioloş pentru toate ţările europene. Acum, trebuie să convingem Guvernul român să aplice măsura asta în România. E ironic, dar asta e situaţia. În cadrul Eurosfat, oficialii şi reprezentanţii agricultorilor au discutat această idee şi ce urmează în finalizarea viitorului PNDR. Dacă, în următorii şapte ani, veţi auzi prin familie, vecini sau cunoştinţe de ţărani români care nu mai ţin pămîntul degeaba, doar pentru a încasa subvenţia, ci, dimpotrivă, au un stimulent să-l vîndă (pentru că vor lua astfel 120% subvenţie), atunci să ştiţi că am avut şi noi o contribuţie la acest fapt.

Am continuat apoi să discutăm despre asociaţii şi cooperative agricole. Ajungem în zona bubei celei mari în agricultura românească: lipsa de organizare a fermierilor, care îi menţine pe aceştia în afara pieţei. În continuare România nu are destule tractoare pe agricultor, sistemul de irigaţii este deficitar, cadastrul nu este finalizat. Toate acestea s-ar rezolva însă mai uşor dacă ar exista lipiciul social: încrederea şi dorinţa de a lucra împreună. Aşa că, la marele eveniment de la Bucureşti, l-am invitat pe Sorin Bob, preşedintele Cooperativei „Lunca Someşului Mic“, sprijinită prin intermediul programului Fundaţiei Româno-Americane. Bob a povestit cît de anevoios a fost tot procesul de constituire a cooperativei şi cîtă muncă de facilitare comunitară şi consultanţă a depus Fundaţia Civitas pentru a-i determina pe legumicultorii din comunele Apahida şi Jucu să se înhame la un proiect economic comun şi apoi să găsească şi debuşeul de vînzare. În anul agricol 2013 – 2014, Cooperativa „Lunca Someşului Mic“ a reuşit să vîndă aproximativ 350 tone de varză către un mare lanţ de hipermarket-uri şi către magazine din municipiul Cluj-Napoca. La început, Sorin Bob avea probleme în a-i convinge pe oameni să intre în asociaţie, acum are o problemă inversă: cei rămaşi pe afară vor şi ei, dar membrii sînt greu de convins să mai primească şi pe alţii, care nu s-au băgat de la bun început.

***Alexandra Toderiţă** este cercetător la Centrul Român de Politici Europene, unde implementează un proiect privitor la agricultura de mijloc şi asociaţiile agricole; a scris rapoarte despre fiscalizarea, accesul la piaţă şi politicile publice care îi vizează pe fermierii mici.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

O lecție isterică de istorie

Emisiune de (falsă) dezbatere la una dintre televiziuni. Subiectul: cartea istoricului Lucian Boia – *Primul Război Mondial. Controverse, paradoxuri, reinterpretări,* apărută recent la Editura Humanitas. Invitați sînt un gazetar (ardelean), trei istorici, dintre care doi ardeleni, doi preoți, de confesiuni diferite. Titlurile de pe burtieră anunță cu precizie că va urma nu un schimb de idei, argumente, interpretări, controverse. Ci scandal. Scandal cu orice preț: „Noi vrem România Mare!" ne avertizează jurnalistul imparțial. „Lucian Boia șochează din nou!" țipă otevist ecranul. De o parte avem cartea istoricului și argumentele profesorului Adrian Niculescu. De cealaltă parte – chemări la luptă pentru unitate, false îngrijorări în fața unor false amenințări, isterie, ură, întrebări retorice lăcrimoase despre țară și popor, răstălmăciri pline de rea-voință. Din cînd în cînd, jurnalistul privește exoftalmic spre spectatori, cerîndu-le să rămînă strîns uniți în fața dușmanului: faptele istorice descrise nepatriotic în carte de istoricul Boia.

În realitate, nu există nici o dezbatere. Încercările firave ale profesorului Niculescu de a opune date și documente, emoțiilor revărsate decerebrat în platou sînt sortite eșecului. Emisiunea însăși este un eșec din punctul de vedere al scopului ei declarat: acela de a pune în dialog opinii științifice cu privire la ideea de unitate națională a românilor din țară și din afara granițelor României la început de secol XX. Dar la sfîrșitul emisiunii, jurnalistul, scriitorul, preoții sînt cu toții satisfăcuți: au reușit să bălăcărească, eficient, numele oricărui cîrtitor cu privire la unirea în cuget și-n simțiri, de veacuri, a tuturor românilor.

Tipul acesta de eșec, care nu este singurul, te duce cu gîndul la trei consecințe.

1. Istoria României poartă pe umeri povara unor decenii întregi în care a fost măsluită grosolan prin falsuri, acomodări la scopuri ideologice sau, de-a dreptul, ignoranță. Istoria predată copiilor noștri astăzi, este, cu mici modificări conjuncturale, aceeași cu cea predată înainte de '89, plină de lozinci, de idealizări strepezitoare ale faptelor istorice. Avem nevoie de istorici curajoși, care să curețe manualele de mistificări, dar avem nevoie și de dialoguri serioase, de opinii argumentate corect, de mai puține replici „deștepte" sau furioase, și mai multă reflecție.

2. Moderatorul a sfîrșit emisiunea cu pricina convins fiind că a livrat, ca la carte, o lecție de patriotism. Ceea ce ar fi adevărat, dacă patriotismul ar însemna ignoranță, delir naționalist, clișee scuipate cu răsuflarea tăiată, emoții expuse fără discernămînt. Unul dintre motivele pentru care copiii asimilează greu istoria și rămîn fără palpit patriotic este acela că, la orele cu pricina, li se servește mîncare gata mestecată: nu au nevoie să facă un minim efort, mintea le este încețoșată cu lozinci, concluzii gata făcute, portrete fără fisură, legende inatacabile. N-au de rumegat nici o dilemă, nici o îndoială, nici o contradicție. Or, patriotismul autentic are mai curînd de-a face cu „a înțelege", „a crede" și „a face", decît cu „a simți".

3. Lipsa dezbaterilor veritabile este una dintre sursele bramburelilor ivite în învățămîntul românesc. Reforma școlii, în loc să fie rezultatul unui dialog eficient, pragmatic, realist, profesionist, între specialiști și guvernanți, între părinți și dascăli, pare a fi doar un prilej de țîfnă politică, de iritări ministeriale, de demagogie patriotardă.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Iaromira POPOVICI

bazar

Atîta sărbătoare...

Îmi plac sărbătorile și mi le doresc. Am făcut, mult timp, parte dintre cei ce vor să fie Crăciun în fiecare zi. Dar nu orice fel de sărbători. Cele care au o semnificație reală, care chiar celebrează ceva esențial, din perspectivă religioasă și tradițională.

Dar există și sărbători care nu-mi spun nimic. Printre ele se numără și ziua de 1 Mai. Am înțeles că e Ziua Internațională a Muncii, că a fost aleasă în memoria victimelor grevei generale din Chicago, din 1886, care au și reglementat ziua de lucru de 8 ore (fapt ultranecesar, de care ne bucurăm cu toții). Pentru generația mea, pe jumătate comunistă, memoria zilei de 1 Mai se leagă, însă, strict de demonstrațiile comuniste care se organizau atunci, urmate de un derizoriu festin cu mici și bere. Cred că scena lui Pintilie din *Balanța* e revelatorie în acest sens.

Desigur, am și amintiri plăcute din perioada aceea. Mai ales în privința ultimului 1 Mai comunist, din 1989, cînd am urmat „schema de acțiune" a tineretului utecist de atunci (care s-a păstrat pînă acum), și anume: m-am dus la mare de 1 Mai. Cred că în anul acela (nu sînt sigură dacă era '88 sau '89.), Paștile și 1 Mai cădeau în aceeași zi. Ca atare, nebunia din trenuri era mai mare ca oricînd, mai ales că, pe vremea aceea, numărul de mașini era infim... Țin minte că am intrat în Acceleratul de mare pe geam. A fost o experiență, mai ales pentru o ființă ultraprudentă ca mine.

Apoi, la mare, cu iubitul de atunci, a trebuit să mituim recepționera ca să ne lase împreună în aceeași cameră: nu aveai voie dacă nu arătai certificatul de căsătorie... La hotelul de prin Eforie, pare-mi-se, personalul de acolo găsise o soluție genială să serbeze, fără să fie acuzat de ceva, cumva, și Paștile: vopsise cartofii prăjiți în culorile tricolorului: ne așteptau în uriașe maldăre, pe bufet – roșii, galbeni și albaștri.

În afară de acel 1 Mai, nu prea îmi aduc aminte de vreunul pe care să-l mai fi petrecut cu plăcere. Sau măcar semnificativ. În general, zilele libere de felul ăsta, în care nu simțeam nici un... fior sacru mă cam lăsau rece. Erau precum duminicile din copilărie, în care nu știam ce să fac și mă plictiseam îngrozitor. Nu știam de mersul la biserică, pe atunci. Nu eram destul de mare încît să am găștile mele, cu care să ies în oraș. Și țin minte că mă sculam dimineața și mă întrebam, fix ca vulturii din *Cartea junglei:* ce să fac?.

De 1 Mai s-a inventat, totuși, o tradiție: cea a grătarelor.

Recunosc, nu mă omoram după mersul în parc, care mi se părea un soi de obligație în toate zilele frumoase de sărbătoare. Să te îmbraci frumos – sau sport – și să ieși cu familia la promenadă, ca să te vadă lumea. Într-un soi de paradă ori defilare neoficială. Sau să mergi în trombă cu bicicleta (asta, oricum, măcar e sănătos), într-o cohortă de alți bicicliști, pentru că atunci e momentul cînd... trebuie.

Ori, și mai tipic – să faci grătare. De 1 Mai s-a inventat, totuși, o tradiție: cea a grătarelor. Tradiția folosirii naturii ca fundal al plăcerilor pantagruelice. Ce mai mare plăcere poți să ai în mijlocul naturii decît pe cea gastronomică? O pajiște frumoasă, cu cîțiva copaci înverziți pe de lături, e ca un tablou agățat pe perete pe care poți, însă, să-l percepi cu toate simțurile. La care adaugi încă unul, cel mai pregnant, în jurul căruia te axezi: gustul.

Tabloul e invadat de pachete și pachețele, de la saci de cărbuni, la pachete de mici, cîrnați, legume și pîine feliată. Apoi de binecunoscutul fum, semn al victoriei omului asupra naturii (noroc cu bietul Prometeu). Și așa, natura se domesticește, devenind precum propria bucătărie (fără hotă), iar noi socializăm gargantuesc.

Să nu mă înțelegeți greșit, îmi plac și mie grătarele. Dar nu am fost niciodată inițiatoarea lor, doar am participat, lăsîndu-mă de bună voie în seama unui dezmăț culinar... Aș prefera însă oricînd o masă într-un restaurant șic și, separat, o plimbare în natură, prin aceeași pădure și pajiște neafumate. Precum și o sărbătoare mai puțin *terre à terre*...

Selma IUSUF

legende urbane

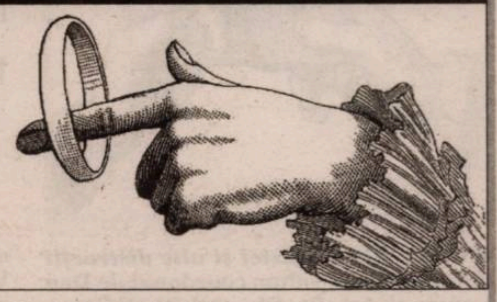

Momente de cumpănă

N-aș putea să spun – și nici nu mi-aș dori să pot zice – că am trecut pînă acum în vreun fel pe lîngă moarte. Mi s-a părut însă că am trecut printr-o situație înspăimîntătoare într-un zbor cu avionul, cînd pilotul a ratat aterizarea, pe o furtună oribilă.

Nu țin minte ca la începuturi să-mi fi fost frică, măcar o clipă, de zbor. În inconștiența începătorului, probabil, mă distrau teribil golurile de aer și hîțînările turbulențelor. Apoi, habar n-am cum, teama a început să rîcîie din ce în ce mai adînc. M-oi fi uitat prea mult la documentarele acelea de pe Discovery care disecă pe îndelete zboruri definitiv și tragic ratate – mi-am zis. Dar pînă la aterizarea asta nefericită, n-am realizat că, de fapt, mă sperie pînă la mutenie momentele teribile de dinaintea finalului. Minutele, clipele, secundele de dinaintea dezastrului. Ce naiba faci atunci? Țipi, leșini, îl sugrumi p-ăla de lîngă tine, te agăți de stewardesă, te rogi, rîzi, cînți, cam ce faci? Eu una mi-am dat seama că aș face orice să-mi păstrez măcar o aparență de, cum să-i zic, de persoană compusă, dacă vreți. Așa că, nu rîdeți, m-am prefăcut că dorm. Am închis ochii și atît.

Avionul trebuia să aterizeze în jur de 12 noaptea, pe un cer drăcesc, străluminat cînd și cînd de fulgere spectaculoase. Vînt din lateral și ploaie cu nemiluita. Oricum, minute bune pînă la aterizare, toată lumea a fost zguduită bine, în avionul care părea că trosnește din toate încheieturile. În burțile tuturor se clătina temeinic sandvișul auster al Lufthansa. Apoi avionul a părut că o ia otova cu botul în jos, viteza părea grozavă, ploaia biciuia cu furie, unghiul de înclinație nu părea deloc în regulă, iar aripile – o născocire origami. Picajul ăsta a fost îngrozitor. Cineva s-a speriat cu voce tare, altcineva a început să povestească cu haioșenie ostentativă o întîmplare oarecare, multă lume a tăcut brusc, iar eu, cum vă spuneam, cică dormeam. Mi-aș fi dorit enorm ca, dacă e să se întîmple totuși ceva, să se întîmple repede, în fracțiuni de secundă și fără dureri. Nu știu de ce simțeam nevoia să împart cu ceilalți o moarte demnă, habar n-am, eventual să mă găsească la final stînd dreaptă pe scaunul ăla, cu centura de siguranță încă prinsă, dacă se poate cu gura închisă, vă rog. Gîndul ăsta, în toată grozăvenia lui, m-a făcut să zîmbesc. Am rîs un pic de mine: dar n-ai vrea tu mai bine să te găsească direct pe un piedestal, eventual călare, fluturînd o sabie glorioasă spre orizont? Sau așezată picior peste picior pe scaunul ăsta și cu un deget la frunte – semn suprem al concentrării intelectuale? Gîndul unui cap sucit la spate, sau al mîinilor și picioarelor răspîndite în lanul de jos nu-mi dădea însă pace.

După picajul care a părut fără sfîrșit, avionul a luat-o la fel de brusc în sus, căpitanul ne-a anunțat că s-a ratat aterizarea; pînă la urmă, după o a doua încercare, am ajuns-evident-cu bine.

Ce-i face pe oameni să se gîndească la cele mai năstrușnice chestii cînd se află în pericol? Îți faci manichiura înainte de a merge la spital. Te fardezi înainte de o operație grea. Doar nu crezi că anestezistul are timp să observe că te-ai dat cu rimel. Sau poate că da, habar n-am. O fi și asta o măsură de protecție. Te asiguri că e totul în regulă, că lucrurile n-au cum să se schimbe din rău în mai rău, că ești compus și de pe lumea asta. Că dai bine, așa vulnerabil cum ești.

Sînt oameni îngroziți că i-ar putea călca mașina în ziua în care au ieșit din casă în tricoul ăla ponosit. În ziua în care au pe ei chiloții cu elasticul lărgit. Sînt oameni care pățesc ceva îngrozitor și nu se pot gîndi decît la țeava care picură în bucătărie sau la factura de telefon rămasă neplătită. Circula pe vremuri o legendă urbană cu o femeie care se duce la ortoped pentru că nu știu ce probleme avea la un picior. Cînd medicul îi cere să i-l vadă și pe celălalt, femeia cică i-ar fi răspuns îngrozită: „Domnule doctor, la celălalt nu m-am pregătit." Plauzibil, așa-i?

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

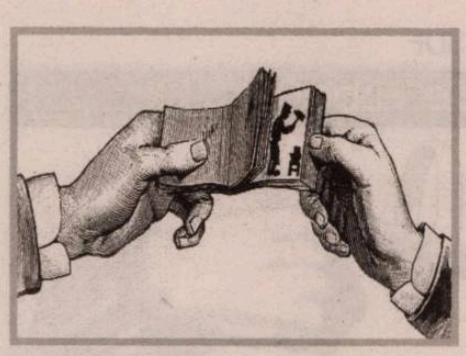

Marius CHIVU

feedbook

Tot înapoi spre comunism

● ***Cărţi, filme, muzici şi alte distracţii din comunism*, volum coordonat de Dan Lungu şi Amelia Gheorghiţă, Editura Polirom, 2014.**

Primul volum colectiv de istorii personale dedicat perioadei antedecembriste a fost *În căutarea comunismului pierdut* (Paralela 45, 2000); urmat de *O lume dispărută* (Polirom, 2004) şi reeditarea adăugită din *Explorări în comunismul românesc*, vol. I & II (Polirom, 2004-2006), cărţi în care patru tineri universitari – Paul Cernat, Ion Manolescu, Angelo Mitchievici şi Ioan Stanomir (dintre care – ca fapt divers – primul a ajuns, între timp, un eseist de stînga, iar ultimii doi, de dreapta) – mixau amintirile cu eseuri dedicate simbolurilor, instituţiilor de învăţămînt (manuale), produselor culturii (scriitori, genuri de consum, cărţi şi filme de succes) şi diverselor aspecte ale vieţii sociale din comunism (tabere, coada la alimente, programul TV etc.).

Între timp, acest gen de volume colective s-au înmulţit, fiecare decupîndu-şi propria zonă de interes: *Arca lui Noe, de la neolitic la Coca-Cola* (coord. Irina Nicolau, Muzeul Ţăranului Român, 2002), volum subintitulat „materiale care destabilizează", unde zeci de studenţi, etnologi, antropologi etc. inventau la noi un tip nou de sociologie prin istorii orale şi paratexte (liste, bileţele, scrisori, etichete); demers continuat, tot sub îngrijirea regretatei Irina Nicolau, cu *Anii '80 şi bucureştenii* (Paideia, 2003), construit nu sub forma unei arce, dar al unui dicţionar (la litera A: Aro, Alimentară etc.; la litera C: Cenaclul Flacăra, carne, CEC, Cîntarea României etc.), poate primul volum de istorie orală de la noi, în care oameni de rînd şi cercetători ai MŢR spuneau tot felul de istorii din sfera privată şi publică. În *Cartea roz a comunismului* (coord. Gabriel H. Decuble, Versus, 2004), tinerii scriitori ieşeni din Club 8 povesteau întîmplări şi alcătuiau lexicoane din comunism, acesta fiind, poate, primul volum cu accente nostalgice. *Cum era? Cam aşa... Amintiri din anii comunismului românesc* (coord. Călin Andrei Mihăilescu, Curtea Veche, 2006) a venit, indirect, ca o replică munteano-bănăţeană, cu eseuri şi confesiuni – întinzîndu-se pe o paletă ceva mai largă tematic, de la navetă şi cotele apelor Dunării, la poliţia politică –, dar tot ale scriitorilor, mai celebri şi din generaţii ceva mai mari: de la Răzvan Petrescu şi Ioan Groşan, la Mihai Şora şi Mircea Horia Simionescu.

Tot la capitolul recuperării memoriei vieţii private, dar mai mult a *loisir*-ului din perioada comunistă mai pot fi menţionate şi volumele: *Joacă, jocuri, jucării* (coord. Cosmin Manolache, Martor, 2007), în care tineri scriitori şi etnologi de la Muzeul Ţăranului Român scriau despre jocurile propriei copilării din comunism *(Poveşti cu Pegas* fiind o carte dedicată bicicletei autohtone); cîteva din cărţile seriei „Prima dată" apărute la Editura ART – *Primii mei blugi* (2010) şi *Primul meu porno* (2011), unde pornografia era abordată din unghiul culturii populare occidentale, interzise în comunismul moralist; şi *De la Waters la Similea* (coord. Radu Paraschivescu, Humanitas, 2014), volum dedicat muzicilor. (Măcar în paranteză fie zis, *Dilema veche* a dedicat, de-a lungul ultimilor ani, mai multe dosare unor astfel de subiecte: „Distracţia în comunism", nr. 266/2009, „ROCKîntarea României", nr. 411/2011 sau „Succese în comunism", nr. 431/2012, acesta din urmă despre cultura de masă din „epocă".)

Am făcut tot acest preambul-inventar pentru că prezentul volum colectiv, care adună istorii personale despre „distracţiile din comunism", încercînd „să scruteze consumul cultural al epocii comuniste din perspectiva firului ierbii", se adaugă perfect, chiar şi fără a aduce contribuţii majore, seriei de cărţi cu valoare documentară enumerate mai sus, cărţi cu care are foarte multe în comun, nu doar în ceea ce priveşte conceptul şi tematica, dar şi tonul sau natura textelor. Dan Lungu, unul din coordonatorii cărţii, explică în *Cuvîntul înainte* procesul în urma căruia s-a alcătuit volumul. Pe pagina de Facebook creată special în acest scop s-a iniţiat un apel formulat astfel: „Aţi trăit cumva pe vremea comunismului? Dacă da, atunci cu siguranţă aveţi o poveste, o întîmplare legată de o carte, un film, o melodie, un disc de vinil, o preferinţă, în fine, orice fel de bun cultural sau pasiune, una care merită povestită... Poate aţi fost un cititor împătimit şi aţi stat la coadă pentru cărţi? Aţi cumpărat bilete la cinema la supraprеţ sau romane pe sub mînă? Aţi recurs la o nebunie pentru a pune mîna pe un disc sau pe o casetă video? Eraţi înnebunit după un actor, o emisiune TV, radio sau un desen animat? Aţi fost la Cenaclul Flacăra? Aţi participat la Cîntarea României? Poate aţi lucrat ca librar sau la un cinema, un teatru ori o casă de cultură?"

În cele din urmă, au fost selectate pentru publicare ceva mai mult de treizeci de texte, majoritatea de la anonimi (dar semnate şi de Andreea Răsuceanu, Luminiţa Corneanu, Dan Doboş, Dumitru Ungureanu ş.a.), care răspund apelului, în general parţial, cu istorii comune, dar şi cîteva inedite, cu mai mult sau mai puţin talent narativ, cu umor sau sentimentalism. Se derulează, astfel, tot felul de poveşti cu cărţi şi filme, discuri şi reviste *(Bravo* sau *Pif)*, jocurile (inclusiv cele de pe şantiere) şi activităţile extraşcolare ale pionierilor; întîmplări de la Cîntarea României, de la Cenaclul Flacăra sau de la vizionări de filme pe casete VHS (inevitabil, apare invocată Irina Margareta Nistor); iar Bogdan Munteanu scrie un text în care povesteşte despre cum a fost sechestrat în casă în timpul dezastrului de la Cernobîl, moment de care cei din generaţia mea îşi aduc bine aminte.

Pagina de Facebook unde s-a născut acest volum există în continuare: facebook.com/distractiicomunism, alături de alte grupuri asemănătoare, precum „Nostalgia copilăriei noastre din Epoca de Aur" sau facebook.com/alimentara, un cont de fotografie de epocă dedicat celuilalt tip de consum.

„...Maxim zece procente din cărţi se scoteau la raft, restul fiind procurate «pe sub mînă» prin metoda «serviciu contra serviciu». De exemplu, profesorul primea două lăzi de mere de la inginerul agronom care avea odrasla în clasă la el, păstra una pentru dînsul şi una o dădea contabilului de la cooperativa meşteşugărească cu care juca şah sîmbăta, iar acesta îi făcea rost de cartea respectivă de la o cumătră, care avea cafea braziliană în casă, adusă de mătuşa unui cumnat, căsătorită cu un vaporean, şi avea plăcerea să o servească cu o ceaşcă de două ori pe săptămînă şi pe buna ei vecină, vînzătoare la librărie. Din acest sistem alambicat nu făceau parte protipendada comunistă, miliţienii, securiştii şi alte persoane influente din oraş, care erau informaţi primii asupra mărfii primite şi îşi trimiteau imediat nevestele sau copiii să procure tot ce le dorea inima. Fetele de liceu se duceau după *Pînza de păianjen*, băieţii mai mici după *Toate pînzele sus!* sau *Cireşarii*, iar nevestele după *Arta conversaţiei*. Unele cărţi ajungeau direct pe piaţa neagră, aflîndu-se la discreţia cîtorva persoane din oraş, la care puteai să ajungi prin intermediari de încredere. Preţul era unul corespunzător mărfii de contrabandă. Tata făcea altfel, evitînd acest lanţ odios de pile şi relaţii. O lua la talpă sau cu bicicleta prin satele limitrofe. La Deleni, gestionar la magazinul sătesc era un fost elev de-al lui. «Mişule», îi zicea, «tu o să ajungi mare! Am ştiut asta de cînd te-am scos la tablă prima oară, chiar dacă ţi-am pus patru.» Apoi îşi arunca ochii roată prin magazin, unde se găseau de cumpărat pe aceeaşi tejghea marmeladă, halva, cîrlige de rufe şi burlane pentru godinuri: «Cărţi nu aveţi?» «Nu, nu avem, dom' profesor, că nu se vinde.» «Se poate? Am şi eu relaţiile mele.» După ce-i zgîndîra orgoliul, tata îi dădea lui Mişu un bilet pe care erau cîteva cuvinte, cum ar fi *«Delirul* de Marin Preda», precum şi banii necesari, plus cîţiva lei de-o horoşpincă. «Cred că la valoarea ta nu-ţi ia mai mult de două săptămîni.» Cam într-o săptămînă, Mişu îi trimitea cartea acasă, printr-unul din feciorii săi. La Văleni, schema era de altă natură. Gestionarul era un vechi prieten din copilărie. După ce jucau un poker mic, tata, care nu pierdea niciodată, dar nici nu jecmănea pe nimeni, zicea: «Mirceo, ai pierdut, tre' să-mi faci un serviciu». Mircea mai văzuse filmul. «Zi ce vrei! Nu trebuie să mă baţi la cărţi ca să-ţi fac rost de ceva.» Tata îi dădea biletul: «Constantin Noica – *Cuvînt împreună despre rostirea românească*». De data asta dura mai mult, dar cartea venea negreşit..."

(fragment din textul „Shogun (de George Călinescu)" de Laurian Marian – *Cărţi, filme, muzici şi alte distracţii din comunism)*

PUBLICITATE

„Povestea mea se întîmplă în comunism“

– interviu cu regizorul Andrei GRUZSNICZKI –

Cel de-al doilea film semnat de ***Andrei Gruzsniczki,*** Quod Erat Demonstrandum, *va concura anul acesta la TIFF pentru Trofeul Transilvania. L-am întrebat pe regizor dacă e vorba despre o poveste de amor sau una despre comunism, despre opţiunile estetice şi aşteptările pe care le are de la publicul românesc.*

Quod Erat Demonstrandum *a fost selectat în competiţia TIFF de anul acesta. Ce înseamnă Festivalul de la Cluj pentru dumneavoastră?*

Festivalul de la Cluj este „acel“ moment din an aşteptat atît de industria locală, cît şi de cea internaţională, pentru a se întîlni cu producţii cinematografice de cele mai multe ori de referinţă pentru evoluţia fenomenului cinematografic.

În fiecare an, finalul de mai înseamnă, pentru cinefilii români, Festivalul de Film Transilvania. Dar nu numai pentru români. În zona festivalurilor de film, cam toată lumea de „afară“ ştie, a auzit sau a fost la Cluj măcar o dată. Ceea ce vorbeşte de la sine despre importanţa acestui festival. Care este şi un *clin d'oeil* asupra producţiei româneşti de film „la zi“. Şi pentru că filmul românesc este foarte bine cotat în acest moment în Europa, mulţi vor să vadă ce se mai produce la noi. Ceea ce e mai mult decît măgulitor.

În plus, Clujul a devenit un loc important de *networking*. Care este unul dintre cele mai importante lucruri pe care le face un festival de film: să adune creativi şi filme, şi să-i pună în contact. Cunoaşterea este putere, nu? Cunoscînd ceea ce fac ceilalţi, asta îţi poate da inspiraţie şi putere. De multe ori, poate fi un stimulent.

Mergeţi de obicei la TIFF? Regizorii români au spus de multe ori că la Cluj au avut parte de un public ideal pentru filmele lor.

Sigur. Merg atît pentru public, cît şi pentru atmosfera festivalului. Şi, evident, pentru filmele pe care TIFF-ul le propune în diferitele lui secţiuni.

În altă ordine de idei, TIFF-ul este important pentru mine, ţinînd cont că aici a avut loc prima întîlnire a filmului meu de debut *(Cealaltă Irina)* cu publicul românesc. Iar acum, coincidenţă sau nu, cel de-al doilea film al meu va fi văzut pentru prima dată în ţară tot la Cluj. După experienţele pe care le-am avut pînă acum la festivaluri din afara ţării, va fi interesant de văzut reacţia şi poziţia publicului nostru faţă de acest film.

Quod Erat Demonstrandum *e o poveste despre comunism sau una de amor?*

Nu este o poveste despre comunism, ci se întîmplă în perioada comunismului. Sigur că filmul are elemente specifice perioadei, dar vreau să cred că este o poveste despre iubire, despre prietenie, trădare, înşelare şi alegere, poveste care poate fi plasată oriunde şi oricînd. Nu cred că este un film documentar despre comunism, deşi există multe secvenţe care funcţionează ca nişte vederi din epocă, secvenţe care nu duc neapărat povestea mai departe, dar ne fac să înţelegem mai bine personajele. De exemplu, momentul în care protagonistul merge şi vinde sticle goale.

Pe de altă parte, este o poveste despre „graniţe“. Poveste care, astăzi, este la fel de actuală. Dificultatea cu care circulam noi, din România socialistă, în Occident, nu diferă de constrîngerile pe care le au astăzi mulţi oameni din afara Uniunii Europene în a pune piciorul pe acest nou „tărîm al făgăduinţei“. Din acest punct de vedere, consider că este o poveste care transgresează graniţele temporale. Sigur, filmul meu este indisolubil legat de comunism. Dar să nu uităm că întotdeauna au existat constrîngeri, iar oamenii vor fi mereu obligaţi să facă alegeri. De aceea mi-aş dori să fi ieşit o poveste universal valabilă. Întotdeauna trecutul e important pentru că, dacă ne uităm cu atenţie, el se repetă. *Recte,* trecutul nostru sub comunism este important tocmai ca să nu repetăm greşelile din acea perioadă.

„Este o poveste despre «graniţe». Poveste care, astăzi, este la fel de actuală.“

Acţiunea filmului se petrece în anul 1984, iar protagonistul e un tînăr matematician, care decide să publice o lucrare ştiinţifică, într-o revistă americană. Cum aţi ajuns la acest story?

Istoria din spatele acestui film e mult mai lungă, căci perioada lui de gestaţie şi de realizare a durat destul de mult. Am pornit de la o poveste pe care o ştiam din anii '80, a unui personaj care pleacă în străinătate, într-o ţară din Vest, rămîne acolo şi încearcă să-şi aducă apoi şi familia. Cine nu ştie va afla acum că acest lucru era greu. Foarte

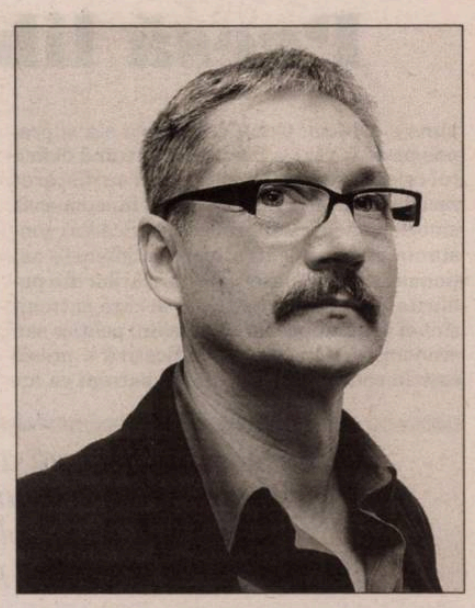

greu. Cine ştie îşi va reaminti că reunificarea familiei în acea epocă putea să dureze şi ani întregi. Timp în care fie cel plecat, fie cei de acasă îşi făceau alte vieţi. Uneori se regăseau, dar nu era uşor după o despărţire atît de lungă. De aici am plecat. Apoi, săpînd şi discutînd cu cei de la producţie, am ajuns la o poveste care se întîmplă în ţară şi e spusă din perspectiva celor rămaşi acasă şi care trebuie să se descurce singuri să ajungă în străinătate, la cel plecat.

Aveţi vreo legătură cu zona asta a matematicii (vă întreb pentru că personajul jucat de Sorin Leoveanu e un as în domeniul său)?

În anii aceia, eu eram student la Facultatea de Electronică. Aşa că ce ţine de matematică în film vine din experienţa mea. Iniţial, personajul meu era inginer electronist. Dar studiind epoca şi citind foarte mult despre această perioadă, am ajuns la o carte – *Nae Ionescu şi discipolii săi în arhiva securităţii,* volumul despre matematicianul Octav Onicescu, care a fost în vizorul securităţii pînă în 1979, cu patru ani înainte de a muri. Şi exista acolo, în toate acele rapoarte şi note care îl vizează, un fel de fascinaţie a detaliului insignifiant. Sigur, erau lucruri pe care azi le găsim pe Facebook despre aproape fiecare dintre noi. Dar atunci păreau lucruri fundamentale: reţetele de mîncare, dioptriile ochelarilor şi tot ce mai discuta maică-sa la telefon. Însă întrebarea supremă a oamenilor care îl ascultau, dar care nu se pricepeau la matematică, era: omul ăsta e sau nu valoros în domeniul său? Pentru că ei evident nu aveau de unde să ştie ce urmăresc sau ce ascultă, de fapt. Şi atunci, trebuiau să apeleze la alţi matematicieni care să le spună ce şi cum.

De aici ideea să-l redefinesc ca matematician pe Sorin Leoveanu. Pentru ca supravegherea lui să aibă acest aer absurd.

Bănuiesc că reconstituirea epocii n-a fost deloc uşoară. Cum aţi reuşit să găsiţi toate elementele de scenografie?

N-a fost uşor deloc, aşa că o să-i mulţumesc lui Cristi Niculescu, scenograful filmului. E adevărat că şi noi, cei de la regie sau cei din echipa de producţie a filmului am căutat imagini reprezentative prin albume, arhive, care să redea atmosfera epocii. A fost dificil, nu de puţine ori. De exemplu, calculatorul Coral, care în anii '80 era în toate fabricile româneşti. Acum a fost imposibil să găsim unul funcţional, aşa că am combinat două altfel de aparate ca să putem să le avem în film.

Pentru un efect de autenticitate şi mai mare, aţi optat să filmaţi în alb-negru. Imaginea e semnată de Vivi Drăgan Vasile. Aţi luat această decizie de la început?

Ideea a fost a producătoarei Velvet Moraru, care mi-a sugerat să avem o imagine alb-negru. Ideea se plia foarte bine pe amintirile mele despre acele vremuri: griul de pe străzi, cenuşiul caselor, lipsa de culoare în costumele oamenilor, alb-negrul fotografiilor. Propunerea aceea a devenit filmul de azi.

La sfîrşitul anului trecut, Quod Erat Demonstrandum *a fost prezentat în competiţia oficială a Festivalului de Film de la Roma şi a obţinut Premiul Special al Juriului. Ce gen de reacţii a stîrnit şi cum credeţi că va fi receptat aici?*

La Roma a fost marketat ca un film despre comunism. A fost uimitor, sala era plină de oameni tineri, de 20-30 de ani. Apoi, au fost oameni care veneau din foste ţări comuniste, care ziceau: „La noi a fost la fel.“ Aici, cei care nu ştiu despre ce a fost vorba vor veni să vadă ce e cu comunismul ăsta, iar cei care ştiu vor veni ori să-şi aducă aminte, sau or să zică n-a fost aşa, a fost altfel.

a consemnat Ana Maria SANDU

Quod Erat Demonstrandum

craii de burta veche

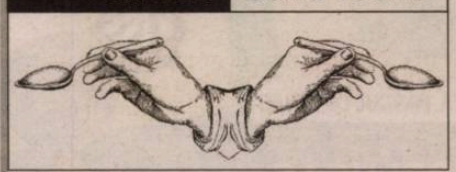

Porc *chipotle* pre-vegan

Hotelul El Conquistador era cel mai frumos din Tijuana. Fusese construit în jurul unui patio, în stilul vechilor haciende. Petrecerea Iglesias-Morales avea loc în sala „Don Quijote“. Muzica de fond, foarte ritmată, era cîntată de o orchestră *mariachi* destul de mediocră. Muzicanţii purtau costume de velutină cafenie, veste scurte şi *sombrero*-uri ornate, de jur împrejur, cu biluţe negre care se bălăngăneau întruna. Cînd am ajuns, recepţia era în toi şi trebuie că începuse chiar înainte ca ultimul taur să fie sacrificat. Iglesias, amfitrionul, stătea în capul unei mese lungi sau, mai degrabă, al mai multor mese puse cap la cap, supraîncărcate cu sticle de vin, *sangria,* carafe aburite de *margarita,* fructe proaspete, bucăţi de *tortilla,* coaste de vită, *puerco en salsa chipotle* şi o varietate de sosuri roşii, verzi şi galbene, numai bune să distrugă papilele oricărui neiniţiat. Eu eram, bineînţeles, imunizat de mîncărurile thai şi sichuan, care făceau ca bucătăria hispanică să pară, prin comparaţie, la fel de inofensivă ca laptele matern.

Rumeniţi la foc mic, într-o oală masivă, fără grăsime, 350 gr de carne tocată de vită şi 250 gr de porc tocat, timp de 10 minute. Tocaţi fin 2 cepe, 3 căţei de usturoi, un morcov mare şi un ardei *chipotle* (ardei iute *jalapeño* afumat şi uscat). Puneţi legumele tocate în oală şi lăsaţi să fiarbă 5 minute. Tăiaţi în cubuleţe 3 roşii mari, decojite, fără sîmburi şi adăugaţi-le în oală, împreună cu 2 linguri de bulion, 90 gr de strafide, 100 ml de vin roşu, o lingură de oţet, o linguriţă de chimion, o jumătate de linguriţă de scorţişoară pisată, 60 gr de fulgi de migdale, sare şi piper. Fierbeţi cu capac încă 20 de minute. Ornaţi cu frunze de coriandru verde.

Povestitorul e detectivul Saxon, eroul lui Les Roberts din *A Carrot For The Donkey* (1989), roman scris cu 23 de ani înainte ca autorul să devină vegan.

Amicul Dejun

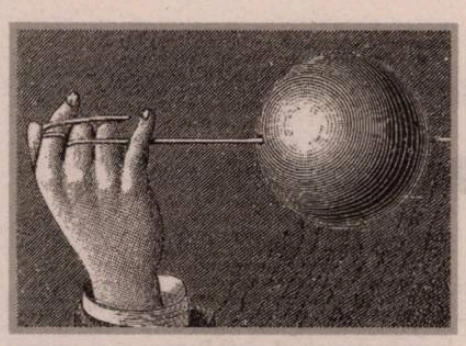

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Presă liberă, jurnaliști slabi?

E lucru știut că există o relație de determinare între libertatea presei și bunăstare. Această relație funcționează în ambele sensuri: cu cît o țară e mai înstărită, cu atît presa este mai liberă; și invers: cu cît presa e mai liberă, cu atît țara e mai bogată. Sigur, există exemple care contrazic teoria. Dar, una peste alta, „legea“ are aplicabilitate. Clasamentele mondiale arată că țările din nordul Europei au presa cea mai liberă, în vreme ce în Coreea de Nord sau Eritreea nu se respectă deloc libertatea informației. Acestea ar fi însă și singurele puncte stabile ale ierarhiilor, căci, în fiecare an, cei care analizează situația presei în lume constată tot felul de schimbări în top. Factorii economici nu joacă neapărat, și nu întotdeauna, un rol decisiv, dar el trebuie totuși luat în calcul.

România s-a situat anul trecut pe locul 45 în clasamentul general al libertății presei realizat de Reporteri fără Frontiere (RFF). Am putea spune că stăm bine, presa românească fiind considerată mai liberă decît cea din SUA (poziția 46), sau decît cea din Ungaria (locul 64); sîntem, însă, în urma Poloniei (locul 19) sau al Franței (locul 39). Anul trecut, România a coborît trei poziții în indexul libertății presei.

Cel mai recent raport FreeEx realizat de organizația ActiveWatch descrie o situație și mai sumbră decît o face simpla comparare a datelor culese de RFF. Faptul că presa a devenit o armă politică e, poate, cea mai gravă și cea mai tristă dintre constatări.

Cum s-a ajuns aici? Cel mai evident răspuns e sărăcia. Criza economică s-a suprapus peste o criză a presei, accentuînd deficitul celei din urmă. În ultimii ani au dispărut zeci de publicații. Cele care încă funcționează sînt departe de a fi profitabile. Scăderi constante de tiraj pentru toate cotidienele naționale, scăderi masive ale încasărilor din publicitate au generat situații în care patronii sînt ei înșiși supuși unor presiuni politice sau economice. „O parte semnificativă a presei este în continuare folosită de patroni ca armă în vederea obținerii unor avantaje politice și economice, sau pentru a pune presiune pe justiție.“ Foarte adesea, redacțiile au cedat presiunilor, au făcut compromisuri, au devenit instrumente pentru a sprijini interesele patronilor.

„O parte semnificativă a presei este în continuare folosită de patroni ca armă în vederea obținerii unor avantaje politice și economice, sau pentru a pune presiune pe justiție.“

Problemele economice au accentuat dependența de clienții de publicitate. Consecința: sacrificarea interesului public și a libertății editoriale în favoarea promovării unui mesaj favorabil unor entități private, se arată în raport. Cazul cel mai grav e „cumpărarea“ bunăvoinței presei prin achiziționarea de spațiu publicitar de către Roșia Montană Gold Corporation. Pentru a crea un curent de opinie favorabil obținerii, pe cale politică, a avizelor necesare exploatării miniere, compania a pus la bătaie sume substanțiale – și a reușit să oprească apariția unor eventuale articole critice.

Pe de altă parte, criza politică din ultimii doi ani a adîncit clivajele deja existente. Împărțite în două tabere, pro/contra Victor Ponta sau pro/contra Traian Băsescu, instituțiile de presă concurente s-au întrecut în atacuri la adresa adversarilor. Raportul FreeEx vorbește despre „politizarea discursului mediatic“, evidențiată prin „decizia unor jurnaliști de a migra în mediul politic și de atacurile tot mai frecvente între oamenii din presă, în care predomină amenințările, injuriile și limbajul vulgar“. Libertate a fost destulă, ceea ce a lipsit a fost tocmai controlul. CNA a sancționat unele abateri, dar nivelul amenzilor este prea mic pentru a descuraja asemenea practici – se arată în raport.

Dincolo de starea precară a industriei media, cea mai mare amenințare la adresa libertății de exprimare e însăși precaritatea statutului de jurnalist. Cu contracte de muncă dubioase, plătiți adesea la limita subzistenței, împovărați cu sarcini excedante, deprofesionalizați și fără un cod deontologic acceptat în unanimitate de breaslă, ei sînt niște victime sigure ale sistemului. Ca să fie mai multă libertate a presei – și, mai ales, diversitate a informației – ar trebui ca jurnaliștii să fie mai puternici.

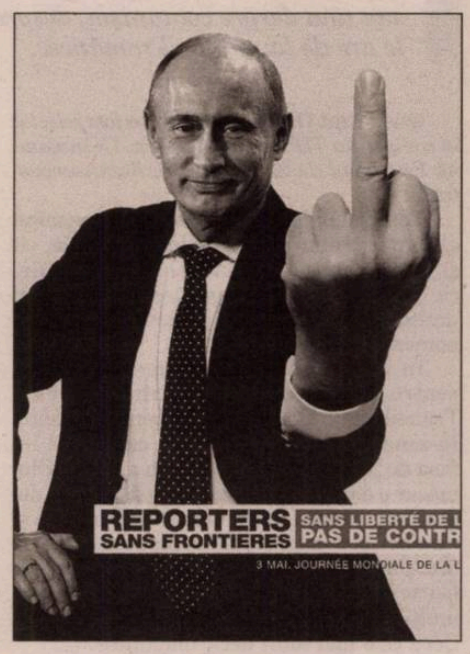

PUBLICITATE

PUBLICITATE

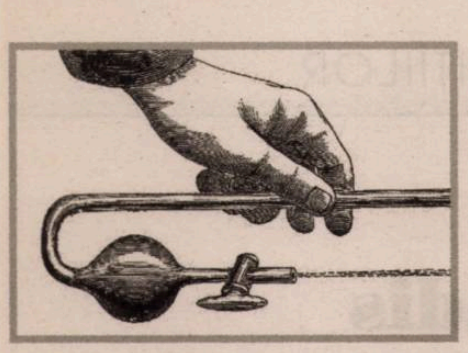

Oana STOICA

rosencrantz & co

Dragostea în vremea nebunilor

● ***Folia, Shakespeare & Co*, coregrafia: Gigi Căciuleanu, scenografia: Corina Grămoșteanu, muzica: Paul Ilea. Teatrul Metropolis & Fundația Art Production.**

● ***Hail Love*, un spectacol de Galea Bobeicu, scenografie: Andrada Chiriac.**

Întîmplarea face ca la o lună distanță să văd două spectacole diferite conceptual, dar care mizează pe mișcare ca performanță fizică, în coregrafie fixă. Fenomenul este important din punctul de vedere al polarizării existente pe scena românească de dans. Esențializînd tendințele coregrafice autohtone, se constată o fractură între constanta baletului clasic și eclectismul performance-ului hiperconceptualizat (în cadrul căruia limbajele coregrafice sînt diverse). Între cele două direcții este o zonă rarefiată, cu puține spectacole în coregrafii moderne, ample ca dramaturgie și distribuție, focalizate pe mișcare ca expresie a frumuseții. Lipsa acestei zone de mijloc a avut consecințe și asupra publicului de dans, căruia i-a lipsit o tranziție între cele două limbaje coregrafice, clasic și postmodern.

Gigi Căciuleanu este un maestru al mișcării, pe care o gîndește geometric, în „volume și vectori" (și o teoretizează la fel, într-o matematică poetică în care vizualizează corpul în mișcare ca pe o structură geometrică în spațiu, intuindu-i evoluția și influențîndu-i traiectoria, după cum se deduce din cartea sa – *Vînt, volume, vectori).* Căciuleanu leagă indestructibil corpul dansator de muzică și literatură, sisteme complexe ale inteligenței și emoției umane, care se pot exprima și descifra prin dans. Această asociere este definitorie pentru coregraf, care a practicat-o în mai multe spectacole *(Mozart Steps, Carmina Burana, Noche Bach).* Recenta premieră de la Teatrul Metropolis – care marchează și înființarea oficială a trupei sale de dans „Gigi Căciuleanu România Dance Company" –, *Folia, Shakespeare & Co* alcătuiește, împreună cu *D'ale noastre* (spectacol al Teatrului Național București), un diptic – cu care se va face un turneu național – în care universuri literare diferite sînt explorate prin intermediul corpului. Căciuleanu captează specificul unui scriitor și îl redimensionează la scară cosmică. Lumea oamenilor este transpusă într-o lume a ideilor prin intermediul corpului. Universul caragialian din *D'ale noastre* oferă imaginea spumoasă a românismului, a unei anume autoironii naționale, sănătoasă, atinsă însă de o tușă de tragism. În *Folia...*, subiectul analizei coregrafice este Shakespeare, al cărui portret literar se traduce coregrafic printr-o colorată lume a bufonilor. Căciuleanu face teoria bufonului shakespearian în multiplele sale ipostaze: provocator al zîmbetului, autor al încurcăturilor, vocea adevărului, luciditatea melancolică a înțelepciunii, candoarea lumii și demența puterii. Dar ipostaza supremă este cea de Cupidon-bufon, exponentul nebuniei iubirii, dulcea iluzie care face viața frumoasă și lumea suportabilă. Sînt în spectacol și alte elemente shakespeariene: maleabilitatea genurilor, deghizarea ca mască a lumii, geografii (dansul cu meridianele făcute din jumătăți de cerc) și timpuri, rescrise

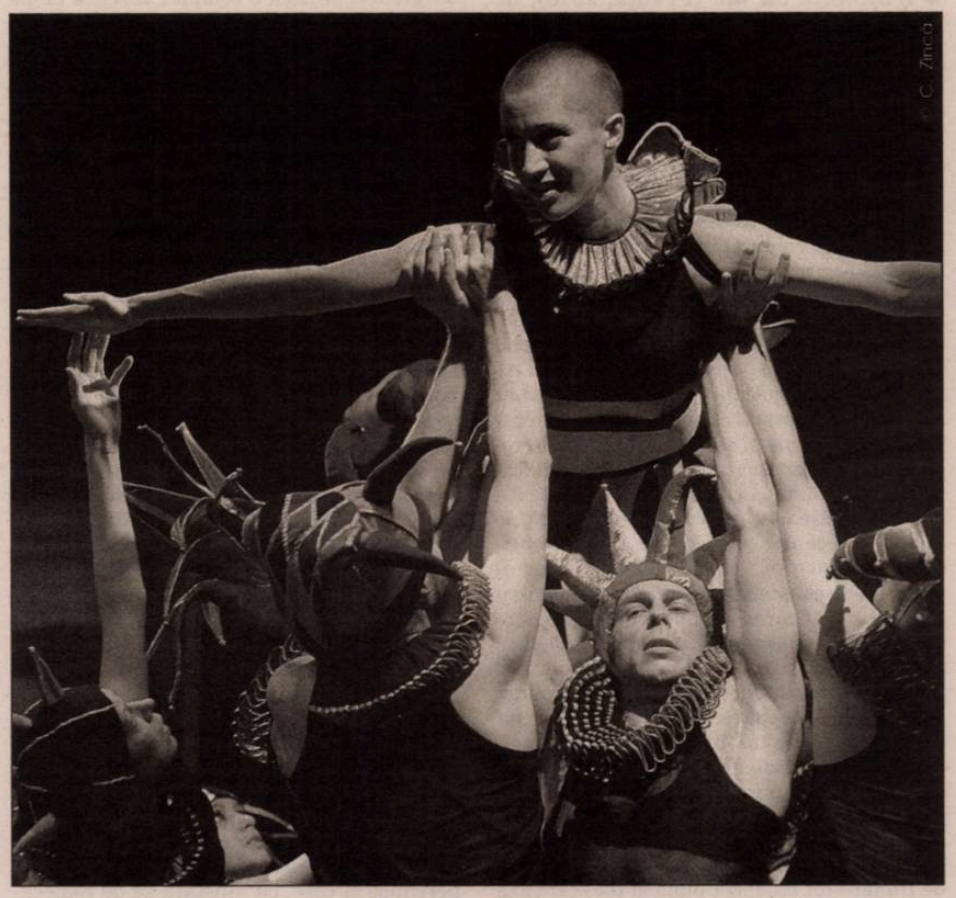

coregrafic în duete și grupuri care se însăilează din individualități nesincrone, dar armonice pe variații ale Foliei – dans portughez din secolul al XV-lea, prelucrat de muzicianul Paul Ilea în formule diverse (de la jazz la musical). Costumele Corinei Grămoșteanu, în special tichiile – diferite, dar unitare stilistic –, sugerează esențializat individualitățile în grup. Dansul este străbătut de texte în varianta originală (în engleză), poate cam multe și teatral rostite, ceea ce atenuează, din păcate, umorul coregrafiei.

Dansactorii – termen excelent folosit de Căciuleanu – sînt cei cu care a mai lucrat în România, mai vechi sau mai noi. Printre ei, sînt cîțiva remarcați de-a lungul timpului în spectacolele sale: Ioana Marchidan, Ștefan Lupu, Lari Georgescu, Arcadie Rusu (aici cameleonic și ghiduș, pus pe joacă). Dar, cu o dublă distribuție, ansamblul funcționează bine, energic și precis și ar fi nedrept să nu se remarce exact această calitate, a identității de grup construită din individualități.

Pe Ștefan Lupu l-am regăsit în *Hail Love* (lucrare de disertație a coregrafei Galea Bobeicu, realizată în urmă cu doi ani și reluată de curînd la Centrul Național al Dansului București), un construct coregrafic narativ care spune o poveste de dragoste din timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Este vorba, de fapt, de un triunghi amoros cu o evreică și doi bărbați, un evreu și un nazist, în relația cărora, complicată, pasională, torturantă, se poate citi o dramaturgie a războiului. În spectacol apar o serie de teme: seducția răului, capcanele războiului, fluctuația raportului de putere, paradigma bine – rău, retorica senzualității pe fundalul terorii. Galea Bobeicu lucrează narațiunea cu trupuri care se conectează convulsiv unul la celălalt, în geometrii fluide care produc o sublimare a corpurilor. Coregrafa-dansatoare posedă o imaginație de tip arhitectural a mișcării. Actul iubirii dansat cu gambele (restul corpului nevizibil, întins pe covor), relația atracție – respingere dintre Nazist și Ea, ori un sentiment liniștitor de abandonare în iubire în relația cu Evreul – toate sînt pasaje de coregrafie inteligentă și imaginativă în spațiu. Bucuria pe care o oferă spectacolul este tocmai această corporalitate geometrică, seducătoare prin fluiditatea ei. Galea Bobeicu este o prezență, la rîndul său, fermecătoare, cu un corp longilin și flexibil și cu grația unei dansatoare clasice. Bogdan Iacob (Evreul) susține expresiv traseul unui personaj echilibrat, care refuză statutul de victimă. Partea cea mai complicată îi revine lui Ștefan Lupu, actor care, prin plasticitatea corporală și precizia mișcării, construiește un personaj *charismatic,* deși este vorba despre un farmec al răului. Imaginea lui în rolul Nazistului, în costumul de piele neagră, cu privirea tăioasă, este puternică, rece, care se transformă într-una a senzualității, a iubirii sublimate în dorință și care deraiază în malefic. Poate că spectacolul acuză o oarecare desuetudine a limbajului prin prea explicita narativitate, dar nu puține pasaje coregrafice oferă plăcerea dansului ca frumusețe și mișcare inteligentă.

Căciuleanu leagă indestructibil corpul dansator de muzică și literatură, sisteme complexe ale inteligenței și emoției umane, care se pot exprima și descifra prin dans.

Întărirea acestei zone de spectacol coregrafic contemporan este benefică deopotrivă pentru comunitatea dansului și pentru public, și asta pentru că prima își diversifică esteticile și se mărește prin adeziunea actorilor la coregrafie, iar cel de-al doilea pentru că este beneficiarul direct al unui tip de performance accesibil ca limbaj și seducător ca imagine.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

PUBLICITATE

Andrei GORZO

dilematograf

Străini în paradis

● ***L'inconnu du lac*** **(Franţa, 2013), de Alain Guiraudie.**

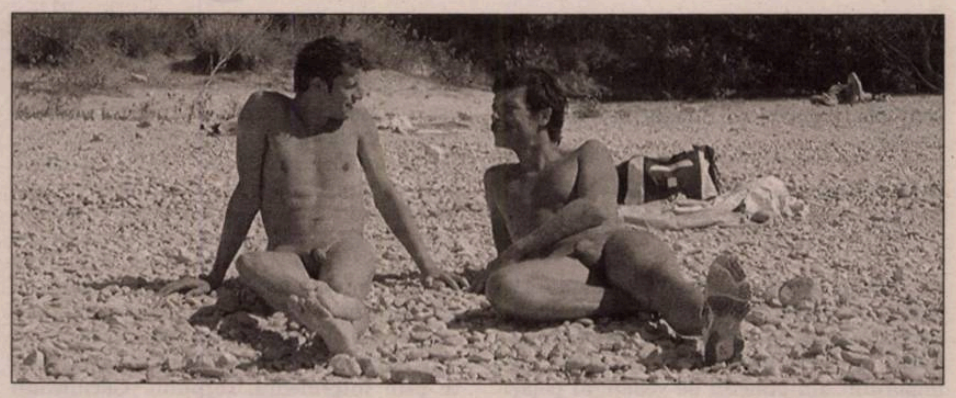

Cînd declara că nu suportă să privească „nici măcar o secundă întreagă o imagine de amor între bărbaţi", cinefilul cu pretenţii de specialist Cristian Tudor Popescu nu părea să se fi întrebat ce s-ar alege de pretenţiile sale într-o situaţie în care hipersensibilitatea sa la imagini cu un atare conţinut reprezentaţional l-ar împiedica să observe că organizarea imaginilor respective (adică exact lucrul la care se presupune că e atent un specialist) este cinema de cea mai bună calitate. E cazul celui de-al patrulea lungmetraj al regizorului francez Alain Guiraudie, *L'inconnu du lac* (distins anul trecut la Cannes cu premiul pentru regie al secţiunii „Un certain regard" şi neprezentat public la noi decît în cadrul Festivalului „Les films de Cannes à Bucarest"). Întreaga acţiune se desfăşoară pe durata a zece zile consecutive, în împrejurimile unui lac din Franţa rurală – loc de agăţat (şi de consumat agaţamentele) pentru bărbaţi gay. Starea vremii e una de pastorală erotică renoiriană sau rohmeriană, deşi *L'inconnu du lac* e, într-o măsură mult mai mare, un film hitchcockian sau chabrolian. Încă de dinainte ca tranchilitatea acestui colţ de paradis să fie tulburată de o crimă, regizorul o tensionează. Obişnuiţii locului sînt şi nu sînt o comunitate – majoritatea rămîn străini unii de alţii. Substituindu-se insistent privirii protagonistului – care sfîrşeşte prin a surprinde crima respectivă –, camera de filmare tot baleiază plaja şi tot scanează crîngul din preajmă, tot întîlnind, cel mai adesea în tăcere, priviri la fel de insistent-măsurătoare. Muzica e complet absentă de pe banda sonoră, dar aceasta din urmă nu e mai puţin compusă – din clipocit de apă, freamăt de frunze şi zumzet de insecte, a căror perceptibilitate e sporită de durata lunguţă a cadrelor. Sumă de autoconstrîngeri formale riguroase, regia se bazează pe repetarea aceloraşi discrete şi puţine efecte dramatice – de pildă, intrarea neaşteptată în cadru a unui personaj care nu-şi făcuse simţită apropierea prin nimic sau, din contră, trecerea de la un cadru relativ strîns pe protagonist, la unul filmat de la distanţă, care-l face să pară singur şi vulnerabil. O altă acţiune repetată – parcarea unei maşini, filmată mereu din acelaşi unghi şi anunţînd că s-a trecut într-o nouă zi – produce nu atît suspans, cît *pattern;* coroborată cu timpii destul de lungi ai cadrelor, conferă filmului materialitate, „obiectualitate", în felul revendicat vizionar de neorealismul italian, prin vocea scenaristului Cesare Zavattini (care, discutînd un ipotetic film de război, cerea să vadă avionul trecînd pe cer, nu de trei, ci de douăzeci de ori), şi demonstrat mai tîrziu, în anii '60, de aşa-numita aripă „structurală" a cinema-ului experimental american. Iar în punerea în scenă a corpurilor bărbăteşti goale (şi implicate ocazional în acuplări), Guiraudie, care este un artist declarat gay, păstrează un echilibru delicat între valori geometrice şi valori senzuale, între ostentare şi normalizare, între cumpătare şi luxură.

Povestea e bazică: protagonistul, Franck (Pierre Deladonchamps), e atras irezistibil de un bărbat (Christophe Paou) pe care-l ştie periculos şi care, cu mustaţa sa de Selleck-Mercury, e un adevărat porno-ideal de anii '70. Mustaţa nu e singurul detaliu care trimite către acea perioadă de *gay liberation* irepresibil-festivă, căreia SIDA i-a pus capăt: deşi personajele sale sînt conştiente de SIDA la modul contemporan, Guiraudie cultivă o atmosferă atemporală – pe lîngă faptul că nu le vedem decît în aer liber şi îmbrăcate cel mult în haine de plajă, personajele nici nu folosesc telefoane mobile. Deşi spiritul ei rămîne ambiguu, întoarcerea spre trecut – spre vremurile revoluţiei sexuale – poate fi lesne percepută ca fiind motivată mai puţin de nostalgie şi mai mult de ostilitate surdă: un poliţist heterosexual îi ceartă pe obişnuiţii locului pentru insensibilitatea de a continua să vină la agăţat, ca şi cînd nu s-ar fi întîmplat nimic, la trei zile după moartea unuia de-al lor, iar cuvintele acelui poliţist sînt aparent întărite de experienţa protagonistului – n-are cum să fie întîmplător faptul că singurul bărbat de-acolo cu care Franck poate lega o prietenie este unul neinteresat de sex. Ce să se înţeleagă de aici – că dorinţa sexuală neutralizează orice altă simţire? Că e aşa în general sau doar într-un mediu exclusiv masculin precum cel de-aici? Tema vecinătăţii dintre atracţia sexuală şi atracţia morţii a avut parte de nenumărate ilustrări hetero, dar, atunci cînd e exemplificată cu homosexuali, oare nu riscă să dea de înţeles că dorinţele lor şi numai ale lor sînt thanatofile? Cu mediul său homosexual reprezentat ca periculos şi nesimţitor de promiscuu, acest film aclamat nu e chiar atît de departe de copios huiduitul *Cruising* (1980), deşi acel safari sociologic hollywoodian (cu Al Pacino în rol de poliţist sub acoperire, investigînd o serie de crime prin cluburi gay) nu numai că e mult mai mainstream-senzaţionalist (ceea ce nu e de mirare), dar e şi mai *arthouse*-enigmatic (ceea ce are de ce să mire un pic). Pe cînd *L'inconnu du lac* combină o maximă claritate a prezentării cu o maximă elementaritate a conţinutului – e tot numai apă, nisip, soare, umbră, piele goală, priviri iscoditoare, sex şi moarte.

Aron BIRO

audio şi n-am cuvinte

Clasicism & acurateţe

● **Joey DeFrancesco,** ***One For Rudy*****, HighNote Records, 2013.**

Joey DeFrancesco vine din familia care ni i-a mai dat pe John (tată), Joseph (bunic) şi Johnny (frate) DeFrancesco, o dinastie de jazzeri care dăinuie de la începuturile secolului trecut şi care, prin urmare, pune mare preţ pe tradiţie. Rudy, cel din titlu, dăinuie tot de pe la începutul secolului şi şi-a pus amprenta pe ultimii 70 de ani de istorie a jazzului, în calitate de producător. Încă o mai face. Absolut nimic nou, inovator sau îndrăzneţ nu se poate auzi pe *One for Rudy,* dar precizia chirurgicală şi sound-ul aparte al formatului organ trio, cu un Hammond intimidant în centrul atenţiei, vor fi pe placul ascultătorilor de jazz care acordă întîietate clasicismului şi acurateţei. DeFrancesco vine din modelul american standard, în care copilăreşti în umbra unor instrumente mai mari decît tine, deţinute de membrii familiei, apoi eşti trimis ucenic prin cafenele să-ţi cîştigi pîinea cum poţi, eşti remarcat de vreun nume mare în căutare de mînă de lucru ieftină (în cazul de faţă, Miles Davis), îţi lipeşti numele de acesta şi, într-un final, îţi iei zborul pe propriul curent de aer. Identitatea lui DeFrancesco e dată de sus-pomenitul format organ trio, care în anii '60 a popularizat prin cafenele faţeta soul a jazzului. În zilele noastre, formatul a produs proiecte care depăşesc mult ambiţiile de cafenea (am mai povestit aici despre Medeski, Martin & Wood) şi care dobîndesc dimensiuni fusion/prog dezvoltate din moştenirea unor grupuri ca Emerson, Lake & Palmer. DeFrancesco se străduieşte să blocheze astfel de tendinţe, să reteze orice conexiuni cu spaţiul rock şi fusion, şi să întoarcă stilul înapoi în cafenele, unde poate fi folosit cu succes drept substitut pentru lounge jazz, în serile în care divele sînt răguşite.

Dincolo de aceste considerente strategice, albumul lui DeFrancesco sună plăcut şi terapeutic, textura sonoră a orgii sale curge foarte prietenos în duet cu o chitară timidă, dar perfect acordată pe aceleaşi tonuri calde (Steve Cotter). E şi un toboşar pe undeva (Ramon Banda), însă pare să cînte dintr-o altă sală, o opţiune interesantă de producţie. Fantomele clasicilor Miles Davis şi Thelonious Monk bîntuie albumul – titlurile „I don't wanna be kissed" şi „Monk's dream" dau referinţe directe în acest sens. Prin titlu, materialul anunţă cu afecţiune că este închinat producătorului său şi al unei bune părţi din istoria jazzului contemporan, Rudy Van Gelder. Faptul că primeşte astfel de ofrande e semn că, în lumea jazzului, Van Gelder e un zeu al ingineriei sonore – de fapt, le tot primeşte începînd de prin anii '50, culminînd cu cîteva medalii în ultimii ani. Producătorul întoarce serviciul cum se pricepe mai bine, ceea ce spune multe, căci nu există sound mai curat şi mai cald decît cel ieşit din studiourile sale. Şi nu doar din studiouri – la cei 90 de ani ai săi, se pare că a contribuit cît se poate de activ la mixarea acestui material, deşi apariţiile sale sînt rare din anii '90 încoace. Asta face ca albumul să fie un veritabil duet DeFrancesco – Van Gelder, ceea ce explică funcţia marginală a acompaniatorilor. Nu este, totuşi, un sound pe placul tuturor audiofililor. Cum ziceam mai sus, m-aş fi simţit neglijat dacă eram toboşarul acestui album. E de notorietate faptul că jazzeri celebri (Charlie Mingus) au refuzat să înregistreze cu Van Gelder, considerînd că le modifică prea mult sound-ul natural al instrumentelor, cu precădere pe-al celor analogice. Hammond-ul lui DeFrancesco este însă o reptilă aparte, apărută la momentul revoluţiei electronice în industria instrumentelor. I-a indignat pe pianişti la vremea lor, iar acum e considerat un instrument pentru muzică bisericească de către DJ şi laptopişti. Mixajul încearcă să facă din acest material albumul esenţial al Hammond-ului, dar, în acelaşi timp, şi DeFrancesco se străduie să facă din el albumul esenţial al lui Rudy.

Joey DeFrancesco va concerta în cadrul Festivalului Internaţional de Jazz de la Gărîna, 10-13 iulie. Mai multe la www.garana-jazz.ro.

Aron Biro *este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

trei întrebări pentru

Roxana CĂLINESCU

„În 18 ani s-a format un public"

Care sînt noutăţile acestei ediţii a Festivalului Filmului European?

Festivalul Filmului European şi-a păstrat conceptul întrucît aproape toate cele 42 de titluri din acest an sînt propuse de ambasadele şi centrele culturale la Bucureşti. Faţă de ediţia din 2012, ICR, sub egida EUNIC şi împreună cu Reprezentanţa Comisiei Europene în România, îi invită pe cinefilii bucureşteni la Cinema Studio şi, pentru prima dată, la „Elvira Popescu".

La Tîrgu-Mureş, între 16 şi 18 mai, la cinema Arta vor fi reluate cele mai bune filme proiecate în Capitală. În 2014, cinema-ul grec contemporan este excelent reprezentat prin trei filme de referinţă: *Miss Violence* (r. Alexandros Avranas), *Eterna întoarcere a lui Antonis Paraschevas* (r. Elina Psykou) şi *September* (r. Penny Panayotopoulou).

Avem şi evenimente conexe: Anim'est Pick şi spectacole de dans contemporan, muzică electronică şi videografică marca Wasp Studios.

O informaţie importantă: intrarea la toate proiecţiile din festival este gratuită.

De ce un festival de film european la Bucureşti?

Pentru că este dintre puţinele ocazii pentru bucureşteni de a vedea şi un alt gen de film şi de a se întîlni cu regizorii invitaţi. Pentru că în 18 ani s-a format deja un public care aşteaptă să vadă documentare care nu sînt difuzate pe posturile de televiziune, animaţii şi lungmetraje de ficţiune premiate la festivaluri de film de clasă A, care pătrund extrem de greu – sau deloc – în sălile de cinema de la noi.

Ce titluri sînt de neratat anul acesta?

Cele două filme ale patriarhului cinematografului european, Manoel de Oliveira, un thriller danez intitulat *Lunetistul,* lungmetrajul biografic polonez *Păpuşa,* thrillerul suedez *Noua Call Girl,* comedia neagră ungurească *Tura divina,* în regia lui Márk Bodzsár, filmul britanic *Shell* şi multe altele.

Roxana Călinescu *este coordonatorul Festivalului Filmului European care va avea loc în perioada 9-15 mai în Bucureşti. Programul îl găsiţi pe www.festivalulfilmuluieuropean.ro.*

a consemnat Ana Maria SANDU

Cristina FOARFĂ

bolero de **travel**

Un zbor ratat şi-un autocar inundat

Am ajuns în micul aeroport thailandez din Udon Thani un pic înainte de 6 dimineaţa, cu ochii lipiţi de somn, cu o cafea *to go* în mînă şi cu amintirea Laos-ului, din care tocmai veneam, foarte prezentă în minte. „De ce nu ne-am gîndit noi de la început să stăm mai mult în Laos? Măcar o zi să mai fi stat!" – ne tot întrebam şi ne enervam, frustraţi că n-am apucat să facem tot ce-am fi vrut în contrastanta şi foarte frumoasa ţară vecină. În aeroport nu era nimeni. Un paznic proaspăt trezit şi el din somn se uita la noi, curios. Curios ne uitam şi noi în jur, pentru că, teoretic, erau mai puţin de două ore pînă la decolarea spre Bangkok. Oare o să fim singuri în avion? Frica mea de zbor nu putea accepta ipoteza. Ceva nu se lega însă. Pe panou nu era nici un zbor. Paznicul ne explică: *„No flight, ma friends, no flight."* Ne uităm pe bilet. Zborul era, evident, a doua zi.

După ce-am trecut de „Nu se poate!", de „Ce proşti sîntem!" şi de „Dacă ne trecea prin cap să ne uităm mai devreme pe bilet, mai stăteam o zi în Laos!" şi de clasicul „E vina ta, ba a ta, de fapt e a lui Alin" (un amic cu care fusesem în Laos şi care plecase spre Vietnam printr-o complicată reală de zboruri şi autobuze care ne ameţise complet pe toţi şi cu care urma să ne revedem în cîteva zile în Bali), am stat şi-am cugetat ce facem. În Udon Thani n-aveam chef să mai stăm o zi, aşa că am venit cu soluţia salvatoare: mergem cu autocarul la Bangkok! Măcar stăm seara în Khao San, bem o bere, mîncăm ceva bun. Şi aşa stăteam puţin, o scurtă oprire în drum spre Bali. Frica de zbor a găsit motivul perfect să scape de avionul de-a doua zi. Teoretic, ştiam că sînt inundaţii în Thailanda; practic, cum nu înotasem încă prin ele, eram în stadiul acela de uimire combinată cu compasiune, cînd stai în faţa TV-ului şi te uiţi la ştiri. În autogară, ne-am asigurat de mai multe ori că autobuzul ajunge la Bangkok. Ni s-a spus zîmbind (doar Thailanda e *land of smiles,* nu?) că în partea asta nu e atît de rău, că autobuzele au rutele lor şi că, na, nu vom face opt ore, cît e normal, ci maxim zece, hai 11. Cu plecare la 7 dimineaţa, ne-am făcut noi calculul că după-amiază sîntem la Bangkok, ba chiar că recuperăm şi orele de somn pierdute în ultimele zile în Laos.

Începutul a fost promiţător. Autocarul mergea repede, era confortabil, ne-am oprit pe la 11 să mîncăm ceva, să luăm nişte apă, să ne dezmorţim picioarele. I-am dat şi un SMS lui Alin să-l informăm că e doar vina lui că ne-am zăpăcit, am dormit, am citit şi ne-am băgat în vorbă cu cei cîţiva colegi de drum. După-amiază însă, ni s-au tulburat apele, ca să zic aşa. De la cîteva băltoace ici şi colo, am ajuns să vedem doar apă în jur. Mă uitam pe geam şi nu înţelegeam cum poate merge autocarul prin apă de aproape un metru în anumite zone. Nu se mai vedea şoseaua deloc, doar cîteva semne de circulaţie rătăcite ieşeau din apă. Mă uitam la oameni care mergeau prin apa pînă la brîu, cărîndu-şi copiii mici sau proviziile în spate, în aranjamente înălţate şi improvizate, pe alţii – vîslind pe lîngă autocar şi case din care ieşeau plutind lucruri. Autocarul înainta ca melcul, se formase o coloană lentă de autobuze şi camioane. S-a întunecat. Ne era foame, sete şi regretam că băusem atîta apă la prînz. Următoarea oprire a fost, într-adevăr, în Bangkok, doar că la 12 noaptea, după un drum de 17 ore, pe care nu l-aş fi crezut posibil.

N-a fost chiar uşor să găsim un taxi să ne ducă în Khao San, cartierul vesel de *backpackers,* unde petrecerea nu se opreşte niciodată. Sau aproape niciodată. În seara aia, erau atenţionări că se pot rupe digurile şi că Bangkok-ul va fi inundat, în special partea aia. Toate magazinele, hotelurile şi barurile aveau saci de nisip la intrare, să oprească apa. Cumva, în spatele lor, lucrurile continuau firesc – muzică, mîncare, discuţii, bere şi cocktail-uri la găletuşă *(bucket*-uri). Doar că era suprarealist de gol. Khao San-ul pe care îl ştiam era plin de viaţă, cu turişti mişunînd de colo-colo, cu toate terasele pline şi cu muzica dată tare. Acum nu era aproape nimeni, muzica era în surdină şi toată atmosfera era încărcată de aşteptare. Se vor rupe digurile? Va fi Bangkok-ul complet inundat? Recepţionistul hotelului, un travestit simpatic, glumea că are barcă să ne ducă la aeroport dacă e nevoie. A doua zi, situaţia rămăsese la fel. Erau zone inundate, mai ales pe lîngă Palatul Regal, în altele ai fi zis că n-a plouat de cîteva luni.

Inundaţiile din 2011 au fost cele mai mari din istoria Thailandei, un dezastru natural care a costat ţara 45 de miliarde de dolari, economia naţională a avut foarte mult de suferit, a oprit producţia în multe zone şi, mai ales, a afectat peste 3 milioane de oameni.

PUBLICITATE

www.citroen.ro
www.citroencarstore.ro

CITROËN C-ELYSÉE

De la **8.490 €**
TVA şi prima de casare incluse

TESTAT PE CIRCUIT CONDUS ÎN LUMEA REALĂ

FINISH

CITROËN preferă TOTAL

Consum mixt între 4,3 – 7,3 l/100 km şi emisii CO_2 între 112–168 g/km. Maşina din imagine este cu titlu de prezentare.

CITROËN C-ELYSÉE.
Spaţios şi confortabil, Citroën C-Elysée beneficiază de cele mai bune tehnologii Citroën, cu succes dovedit deja în competiţiile auto de înaltă performanţă. Testat pe circuitele WTCC pentru a vă oferi o fiabilitate sporită în fiecare zi.

Ofertă supusă unor termene şi condiţii, valabilă în limita stocului disponibil, pentru Citroën C-Elysee Seduction 1,2i 72 CP. Preţ cu TVA prin PSIPAN 2014 (1€ = 4,5455 lei). Detalii în reţeaua autorizată de concesionari Citroën sau pe www.citroen.ro, www.citroencarstore.ro.

CRÉATIVE TECHNOLOGIE

CITROËN

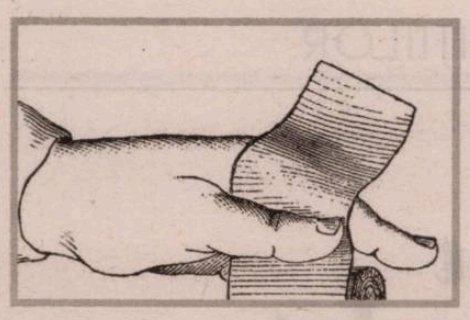

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Cum se reconfigurează piaţa TV

Plecările din PRO TV, de după demisia lui Adrian Sîrbu, au fost discutate şi relatate pe larg de presă. Totuşi, ele nu au schimbat ceva esenţial, pînă în momentul demisiei Monei Segall, cea mai cunoscută producătoare a postului, care realiza *Românii au talent, Vocea României, Dansez pentru tine* şi *Master Chef*. Acum, însă, putem vorbi de o reconfigurare a pieţei TV. Ce ne aşteaptă în următoarele topuri de audienţă?

Plecarea la Antenă a Monei Segall, împreună cu o echipă despre care s-a spus că numără în jur de 40 de oameni, înseamnă că televiziunea-lider rămîne fără show-urile-locomotivă. Bineînţeles, PRO TV deţine în continuare formatele de succes şi poate achiziţiona, oricînd, altele, dar cei care le făceau sînt acum la concurenţă. Cît contează oamenii din spatele unui format internaţional de succes? La această întrebare putem răspunde dacă ne uităm la megashow-urile concurente puse în grilă de Antena 1, în anii trecuţi. În 2013, *X-Factor* de la Antena 1 a făcut o medie de 8,2 puncte de rating pe publicul urban, faţă de 11,8 – *Vocea României*, formatul asemănător de la PRO TV. *Vocea* e pe locul doi în topul celor mai populare show-uri de divertisment, după *Românii au talent*, care a realizat un uriaş 20,8 puncte în medie, în timp ce *X-Factor* e pe locul al nouălea, după formate mai puţin somptuoase ca *Next Star*-ul de la Antenă, al lui Dan Negru. În materie de *cooking talent* show-uri, *Master Chef* de la PRO a făcut, în 2013, o medie de 10,2 puncte, în timp ce *Top Chef* de la Antena a realizat 4,5 puncte.

Toate aceste diferenţe au două cauze. Prima e *know-how*-ul producătorilor, iar a doua – însăşi televiziunea pe care sînt difuzate programele. PRO TV are un rating mediu ceva mai mare decît al Antenei (4,3 faţă de 3,3 puncte, în martie 2013), dar nu e vorba numai de cantitate. Un show ca *X-Factor* realizează performanţe mai proaste pe Antena 1 nu numai fiindcă *Vocea României* e mai bine realizată, ci şi fiindcă pleacă dintr-un rating mai mic, moştenit de la *Observator*. Acesta a avut, în 2013, o medie de 6,2 puncte, faţă de 9,2 puncte – *Ştirile PRO TV*.

Cifrele seci spun o poveste surprinzătoare: *X-Factor* a funcţionat mai bine, raportat la publicul moştenit de la programul anterior, decît *Vocea României*. Creşterea procentuală de la ştiri la *talent show* este de 32%, în cazul Antenei, şi de 28%, în cazul PRO TV. Însă problema nu se pune numai cantitativ. Genul de program despre care vorbim este caracterizat prin aspiraţii pozitive şi glamour, lucruri care sînt mai greu de găsit, statistic, în programele Antenei 1 decît la PRO TV. Postul fondat de Dan Voiculescu moşteneşte ceva din imaginea proastă a fondatorului implicat în politică şi ajuns la DNA din cauza unor acuzaţii de şantaj care îl privesc şi, sau mai ales, pe directorul executiv al Antena Group, Sorin Alexandrescu. Acest gen de context se reflectă mai ales asupra jurnalelor de ştiri, iar *Observatorul* are, independent de asta, şi o problemă de calitate, care se vede în diferenţa foarte mare faţă de *Ştirile PRO TV*. Singurul atu al Antenei 1, la ora 19, este Andreea Berecleanu, care reuşeşte să supravieţuiască surprinzător, fără pierderi de imagine, într-un format care i-a eliminat pe Lucian Mîndruţă şi Alessandra Stoicescu, iar mai apoi pe Alina Petrescu.

De fapt, Antena 1 are probleme nu atît cu show-urile de divertisment din primetime, ci cu programul de la începutul aceluiaşi prime-time, acelaşi *Observator*. În momentul de faţă, cifrele de mai sus ar trebui

să fie atît pe masa Monei Segall, cît şi pe cea a managerilor din Antena 1. Că este aşa arată şi ceea ce s-a petrecut cu formate realizate de alţi ex-protevişti.

Serviciul Român de Comedie, reinventat de Antenă sub numele de *Happy Show*, a realizat la prima ediţie 6,5 puncte de rating, deşi producţia coordonată de Toni Grecu, ex-Divertis, a fost bine pusă la punct. Media din 2013, a formatului, pe PRO TV, este de 7,8 puncte. Pe Prima TV, Andrei Boncea, ex-PRO TV, a relansat *Mondenii*, probabil cel mai îngrijit format de divertisment original, românesc, la ora actuală, dar nu realizează decît în jur de 1,5 puncte.

Toate cele de mai sus arată că producătorii buni contează, dar o grilă concepută logic este şi ea foarte importantă. Altfel spus, PRO TV va pierde prin plecarea echipei care realiza show-urile-locomotivă, dar nu atît de mult pe cît pare, fiindcă rămîne, pînă la proba contrarie, cu un început de primetime *(Ştirile PRO TV)* foarte puternic şi o grilă foarte bună, cu show-uri puţine, dar bine aşezate. Probabil, Mona Segall va face pe Antena 1 mai puţin decît se aşteaptă managementul acestei televiziuni, dar suficient încît piaţa TV să redevină dinamică. Un prim simptom e faptul că, după ce anunţase renunţarea la *Vocea României* şi lansarea formatului derivat *Voice Kids*, PRO TV a revenit şi a comunicat că va face în continuare *Vocea*. Decizia pare una ciudată, dar capătă sens dacă ne gîndim ce s-ar fi întîmplat dacă Antena 1 ar fi putut achiziţiona *Vocea* rămasă vacantă, pentru a o face cu echipa plecată de la PRO TV.

Într-un fel sau altul, pînă în 2014, singurele televiziuni care şi-au gîndit grila coerent au fost PRO TV şi, într-o oarecare măsură, Kanal D, după modelul turcesc. Plecările din televiziunea-lider înseamnă, în ultimă instanţă, curios, că orice post cu ambiţii de top trebuie să vadă lucrurile în ansamblu şi să investească mult, într-o grilă cu sens.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

Adina POPESCU

portrete din mers

Pionierii de azi, activiştii de mîine

Sloganul din titlu îl auzeam mai în glumă, mai în serios, în vremurile comuniste. Eram comandantă de detaşament şi-mi purtam cu destulă mîndrie şnurul auriu, iar acţiunile noastre pionereşti, care „ne pregăteau" pentru viaţă, conţineau, de fapt, o doză mare de activism, „pe înţelesul copiilor" – „Clasa noastră ca o floare", reciclarea sticlelor şi a borcanelor, colectarea de fier vechi şi castane, concursul de desene pe asfalt „Toţi copiii lumii doresc pacea", plantatul de puieţi în curtea şcolii etc. În mare, e cam ceea ce fac şi copiii de astăzi, doar că acum nu mai sînt obligaţii pioniereşti, o fac „de plăcere" şi pentru că „aşa e bine", în cadrul unor acţiuni de voluntariat sau al unor workshop-uri creative. Desigur, mesajul socialist a dispărut.

Din cauza celor 11 ani pe care i-am trăit în comunism (importanţi, pentru că aţi fost „de formare"), sînt în continuare destul de sceptică şi de derutată în ceea ce priveşte termenul de activism. Şi în privinţa oamenilor care aderă la o cauză şi care acţionează strict conform principiilor ei, care vor să schimbe lumea. Poate că încă mi-e frică de a nu reveni la ceea ce a fost, la lumea Uniform, dintr-o carte excelentă pentru copii (şi nu numai) a lui Lois Lowry – *Darul lui Jonas* (nu e vorba de o societate comunistă, ci de una capitalistă, perfect reglementată). Nu putem fi toţi la fel, nu putem avea cu toţii aceleaşi opinii, nu putem lupta cu toţii pentru *cauză*, indiferent de natura ei. De aceea, mi-a plăcut mereu în redacţia *Dilemei vechi*, unde a fost „nici aşa, nici altminteri".

În anii '90, am asistat la diferite forme anarhice şi hibride de activism, cum a fost cel din Piaţa Universităţii. A fi anticomunist era atunci mainstream. Paradoxal este că tocmai unul dintre cei care transmiteau mesajele şi se arăta cel mai înfocat adept al cauzei, Marian Munteanu de la Liga Studenţilor, s-a dovedit a fi un farseur. Asta m-a dezamăgit şi m-a făcut să mă îndoiesc de utilitatea şi autenticitatea activismului de la noi. Sau ce o fi fost el.

Lucrurile s-au schimbat, însă nu în esenţa lor. De curînd, au apărut „noii activişti", oamenii care „s-au trezit" peste noapte că ceva e în continuare putred în societatea noastră. Şi ei vor să schimbe lumea şi, mai ales, ţara în care trăim; nu mă îndoiesc că intenţiile lor sînt bune. Din nou, e un lucru bun că aderă, comunică, se organizează (între timp s-a inventat şi Facebook). Asta demonstrează că sîntem o societate vie şi „în mişcare", şi nu una abulică, cum s-a întîmplat în anii 2000, înainte de criză, cînd activismul în orice formă a lui era aproape inexistent, adeziunea la orice partid sau la organizaţie – privită cu indiferenţă sau luată la mişto („Tu chiar ai timp de aşa ceva?! E pierdere de vreme!"), mitingurile sindicaliştilor din Piaţa Victoriei, la care se dansa dansul Pinguinului – penibile, absenteismul la vot – la cote maxime. O să-i întreb pe noii activişti: de ce nu luau atitudine şi în acei ani 2000? Sau atunci chiar nu era nimic de salvat? Nu exista nici o cauză? Am un posibil răspuns – economia mergea cît de cît, erau mai mulţi bani, oamenii erau preocupaţi să-şi facă credite, uneori şi cu buletinul, să-şi ia case, să-şi caute job-uri ca să-şi plătească ratele, să avanseze în funcţie, să-şi „asigure un viitor", iar cei mai tineri să-şi termine studiile, pe banii părinţilor, căci şi părinţii aveau mai mulţi bani. Aşadar, erau vremuri mai bune „de trăit", nu de luptat, nu de ieşit în stradă, nu de dat adunarea pe Facebook.

Dacă îndrăzneşti să critici ceva, orice, te încolţesc ca hienele.

Ceea ce mă întristează la unii dintre activiştii de azi (din nou, nu ştiu dacă termenul de activist nu e impropriu în acest text) este agresivitatea lor, în numele „schimbării". Lipsa lor de dileme. Şi, uneori, opacitatea lor. Dacă nu te alături *cauzei* sau nu arăţi cît de cît o mică simpatie faţă de ea, eşti împotriva lor, eşti „duşmanul de clasă" (şi asta îmi aminteşte de pionierii de ieri). Nu ai dreptul la opinii, ce cred şi spun ei este fundamental *bine*. Dacă îndrăzneşti să critici firmei, se aplică organigrama, deşi nu pricepem o iotă din ea, împrumutăm modele, ne pretindem culţi şi umblaţi pentru că am fost la workshop-uri şi am văzut că alţii ca noi, în alte capitale europene, acţionează la fel, gîndim în clişee pentru că funcţionează, sîntem uniţi şi ne comportăm ca un Mare Animal, nu ne întrebăm dacă eul nostru interior este cu adevărat fericit, dar da, cu siguranţă că este, pentru că facem ceea ce trebuie. Iar această atitudine se aseamănă mult cu cea din anii mei pionereşti (fără propagandă, fără cenzură, fără multe altele, desigur). Mi-e teamă că ne întoarcem din nou la *uniform*.

Vera ULARU Andrei POP

Festivalul implicării

– un tîrg al asociaţiilor şi fundaţiilor –

Sîmbătă şi duminică, pe 10 şi, respectiv 11 mai, în Parcul Herăstrău are loc ONGFest – Tîrgul Naţional al Asociaţiilor şi Fundaţiilor, organizat de Fundaţia pentru Dezvoltarea Societăţii Civile. Acest festival se desfăşoară pentru a cincea oară sub acest nume şi aduce la Bucureşti organizaţii din toată ţara. În cele două zile, la intrarea dinspre Piaţa „Charles de Gaulle" a parcului, mai bine de o sută treizeci de organizaţii nonguvernamentale îşi susţin cauzele, prezintă proiectele şi îi cheamă pe oameni să fie alături de ele. ONGFest este un festival al implicării.

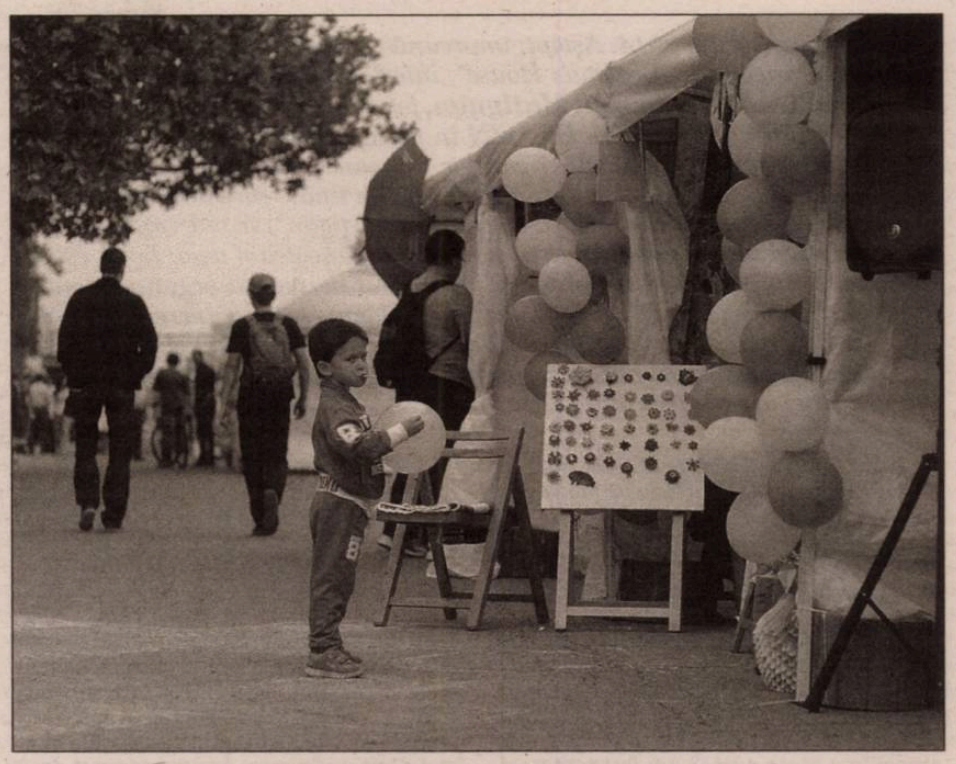

Implicarea este un cuvînt care poate fi „greu de dus" pentru unii. Pentru că poate să însemne mai multe responsabilităţi, într-o lume prea solicitantă. Înseamnă timp şi energie investite într-o direcţie în plus faţă de lucrurile pe care vrem sau le avem deja de făcut. Familie, casă, prieteni, serviciu, cumpărături, curăţenie, călătorii, hobby-uri, ieşiri în oraş, liste şi priorităţi. În acelaşi timp, însă, există cel puţin un lucru pe care îl doreşti altfel. Ceva care te deranjează, în faţa căruia te enervezi, care te împiedică să faci ceva sau care, pur şi simplu, te întristează.

Fie că este vorba despre copaci tăiaţi în neştire, păduri şi străzi pline de gunoaie, legi incoerente, lideri corupţi, oameni care dorm pe stradă, există o realitate a unor idei şi a unor comportamente în faţa cărora ajungi să renunţi la o parte din felul tău de a fi. Ideea este că lucrurile se schimbă uneori de la sine, însă este posibil să nu fie în modul şi direcţia în care îţi doreşti sau de care ai nevoie. Pentru că fiecare ştie cel mai bine ce vrea şi ce nevoi are.

Cu toate acestea, nu vom spune că „schimbarea eşti tu". În faţa străzilor cu gropi şi gunoaie, a legilor încălcate, a nedreptăţilor, nimeni nu are vreo şansă reală, dacă este de unul singur. Şansele cresc alături de alţii şi important pentru o schimbare este ca oamenii să aibă aceleaşi scopuri şi să lucreze împreună, să ştie ce şi cum trebuie făcut.

La ONGFest se găsesc astfel de oameni. Oameni care cunosc problemele reale şi care vor şi pot face ca lucrurile să se schimbe. Găseşti, la acest festival, organizaţii care militează pentru democraţie, oameni care ştiu, de exemplu, că o petiţie susţinută de mai multe persoane poate fi un argument pentru schimbarea unei legi. Există organizaţii care luptă pentru protecţia mediului şi care sînt de părere că atunci cînd cumperi produse româneşti, susţii şi economia românească, şi consumi şi mai puţin combustibil pentru transportarea lor – deci mediul înconjurător e fericit. Se vor găsi, cu siguranţă, ONG-uri care protejează grupurile vulnerabile şi pe reprezentanţii lor, care ştiu cum să explice altora de ce o persoană cu dizabilităţi are mai mare nevoie de independenţă decît de protecţie.

Nelipsite sînt organizaţiile de tineret sau de educaţie, care susţin faptul că educaţia înseamnă mai mult decît învăţatul din cărţi şi manuale, e un proces ce durează toată viaţa. Ele organizează tot felul de activităţi nonformale prin care se dezvoltă abilităţi noi şi complementare celor dezvoltate la şcoală. În total, peste o sută treizeci de organizaţii vor fi prezente în cadrul ONGFest pentru a arăta publicului larg cum ştiu şi cum vor ele să ajute. Însă, indiferent de cît de multe ştie să facă fiecare în parte, un lucru este clar: au nevoie de cît mai mulţi oameni care să îi susţină.

ONGFest este şi festivalul lui „împreună". Momentul în care tu, cel care vrei să faci ceva, te întîlneşti cu alţii ca tine. Iar cînd există implicare, are loc şi schimbarea, evoluţia către mai bine.

Tu vrei (r)evoluţie, vino la ONGFest!

Anul acesta, ONGFest face apel la (r)evoluţie. O luptă pentru putere, puterea bunului-simţ, a corectitudinii, a înţelegerii, a curiozităţii şi a cunoaşterii. Indiferent de tipul de instituţie, culoarea pielii, etnie, apartenenţă religioasă, clasa socială, orientarea sexuală sau orice alt criteriu ce ne diferenţiază, toată lumea este binevenită, într-un periplu al posibilităţilor de a schimba şi de a face ca „lucrurile să se întîmple". (Un prim pas este să cauţi, pe pagina noastră de Facebook, ONGFest, aplicaţia pentru (r)evoluţie. Şi să îţi alegi de acolo cel puţin un mesaj în care crezi şi să îl postezi pe *wall*-ul tău de Facebook.)

De cinci ani încoace, ONGFest vorbeşte despre realităţi şi mobilizează resurse pentru a acţiona.

Sub semnele urii

De cinci ani încoace, ONGFest vorbeşte despre realităţi şi mobilizează resurse pentru a acţiona.

În 2009 şi 2010, festivalul a fost organizat tocmai pentru a întări sectorul nonguvernamental, a face ONG-urile vizibile unor noi categorii de oameni şi a creşte numărul celor care beneficiază de serviciile lor. Ediţiile din 2011 şi 2013 sînt dedicate economiei sociale. Plecînd de la nevoia de a apropia cît mai mult serviciile sociale de specificul comunităţilor, ONGFest a marcat rolul important pe care actorii nonguvernamentali îl pot juca în furnizarea de servicii sociale de calitate.

În 2014, realitatea asumată a fost cea a urii. Semnele urii sînt din ce în ce mai frecvente în spaţiul public. Discursul instigator la ură se naşte, se intensifică şi se multiplică. Vine atît din direcţia personalităţilor intens mediatizate, cît şi dinspre simplii cetăţeni care activează tot mai mult în mediile de socializare online. Există emisiuni în *prime time* în care s-au făcut ameninţări cu moartea. Pe un foarte mare site de ştiri, am citit o mulţime de comentarii în care cititorii umileau o mamă care povestea că a adoptat o fetiţă de etnie romă. Există deja analize care arată că principalele ţinte ale acestui tip de discurs sînt exact grupurile deja discriminate, şi din alte puncte de vedere: minorităţi etnice, religioase şi sexuale.

Unii ar zice că, pînă la urmă, sînt doar vorbe. Dincolo de lezarea demnităţii umane adusă de aceste vorbe, gravitatea este dată de faptul că vorbele duc la fapte. În Danemarca, în 2010, de pildă, autorităţile înregistrau 139 de fapte criminale cu posibile motivaţii extremiste. În România, în 2012, după o piesă de teatru despre homosexualitate, unul dintre spectatori a sfîrşit cu capul dat de trotuar de către persoane care i-au imputat participarea la un asemenea eveniment. Problema faptelor criminale motivate de ură este însă cu atît mai serioasă cu cît deocamdată nu le poate număra nimeni în ţara noastră, persoanelor responsabile din sistemul punitiv lipsindu-le pregătirea necesară.

Alţii vor zice că, deşi consecinţele sînt grave, nu poţi acuza pe nimeni pentru că se exprimă liber. Într-adevăr, cînd le ceri autorităţilor să pedepsească din ce în ce mai multe forme de exprimare, se pot crea precedente periculoase şi se poate face loc unui alt tip de abuzuri. Pentru actori nonguvernamentali însă, căile de acţiune pentru reducerea urii din spaţiul public sînt clare şi nu implică nici un compromis. Educaţia antidiscriminare, campaniile de contracarare a discursului instigator la ură, asistenţa acordată victimelor, promovarea bunelor practici în integrarea diversităţii sînt doar cîteva dintre răspunsurile eficiente. Unele ONG-uri le dau deja, altele încep să le dea. Ele se întîlnesc la ONGFest.

Dincolo de semnalul foarte clar de acţiune împotriva urii, sub care stă ONGFest 2014, vizitatorii din Parcul Herăstrău se vor putea implica în activităţi nonformale, dar educative, care îi ilustrează consecinţele. Cei mai răbdători vor putea participa şi la dezbaterile structurate, pregătite de expozanţi pe această temă.

Alături de corturile ONG-urilor, Google Romania invită tinerii la o dezbatere despre libertatea de postare pe Internet a materialelor agresive sau instigatoare la ură. Tot pentru tineri, dar nu numai, organizăm un traseu cu indicii din care vor afla ce se întîmplă în lume cînd dispare iubirea şi ce pot face ca să o aducă înapoi. Poţi să donezi sînge, să direcţionezi 2% din impozitul pe profit, să te înscrii voluntar, sau orice altceva ţi se pare potrivit pentru cauza în care crezi. O mulţime de evenimente culturale se vor derula la scenă deschisă: teatru de păpuşi, dansuri ale copiilor, demonstraţie de karate, cîntece şi alte momente simpatice pentru trecătorii din parc. Ansambluri ale minorităţilor etnice, precum sîrbi, croaţi, ucraineni, germani, sîrbi şi ruşi lipoveni susţin şi ei reprezentaţii. Sîmbătă seara, începînd cu ora 18,30, trupa de improvizaţie FREEZE va susţine o reprezentaţie cu mare haz. În continuarea lor cîntă trupele Les Elephants Bizarres şi Bere Gratis.

Standurile sînt deschise sîmbătă între 10-19 şi duminică între 10-18. Iar mai multe detalii despre program şi organizaţiile care participă se găsesc pe www.ongfest.ro. Evenimentul este finanţat prin granturile Spaţiului Economic European 2009-2014, programul Fondul ONG în România, gestionat de Fundaţia pentru Dezvoltarea Societăţii Civile şi partenerii săi.

***Vera Ularu** este coordonator comunicare FDSC.*

***Andrei Pop** este editor publicaţii FDSC.*

Iulia BADEA-GUÉRITÉE Mihai LEONTESCU

Aristocratul-ţigan şi Partidul European

– interviu cu Louis de Gouyon MATIGNON –

Sorbona, aprilie 2014. Aştept, împreună cu Mihai Leontescu, coordonatorul Proiectului „Erasmus House", interlocutorul nostru pentru un interviu: ***Louis de Gouyon Matignon,*** *fondator, preşedinte şi cap de listă al Partidului European. Un OZN în peisajul politic francez, apărut de curînd, apărînd drepturile ţiganilor francezi* (gens du voyage), *dar nu numai, ci şi al romilor, gitanilor etc. Atît de tînăr – are doar 22 de ani –, Louis (supranumit în hexagon „aristocratul-ţigan") se îndreaptă spre noi cu nonşalanţa şi determinarea pe care i le cunoşteam deja: fie că este pe scena unui teatru din Bordeaux, în timpul dezbaterii organizate nu de mult de asociaţia Gironde-Roumanie, „Romii, între neîncredere şi integrare", sau la Foire du trône – bîlciul parizian care a fost gazda lansării oficiale a campaniei pentru scrutinul european, Louis convinge. Poate pentru că el are o adevărată cauză europeană? (**I. B.-G.**)*

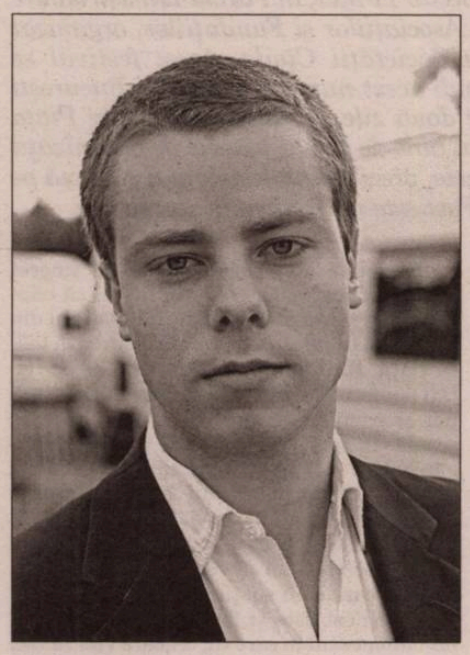

Iulia Badea-Guéritée: *De ce, deci, un Partid European? Cunoscîndu-vă militantismul în apărarea cauzei ţiganilor francezi (sînt nomazi, au carte de identitate), dorinţa dvs. de federalizare a Europei, nu ar fi fost mai simplu să vă alăturaţi unei forţe politice deja existente?*

Louis de Gouyon Matignon: Am citit din întîmplare un articol publicat de *Le Monde,* în 2012, care se intitula „Pentru un partid european". Mi-am dat ulterior seama că acest partid nu exista. De ce să mă lansez atunci în a căuta nume? Am fost tentat, citind articolul, să creez un asemenea partid. Este un nume simplu, uşor de tradus în toate limbile. De ce tocmai un Partid European? Pentru că este pentru Europa.

L.G.M.: Pentru că a vorbi despre ei astăzi „deserveşte" oarecum imaginea Partidului European. Dar cauza lor apare în program, la capitolul *Europa socială.* Avem trei tematici în acest capitol: crearea statutului de cetăţean european itinerant, pentru ca gitanii nomazi să fie protejaţi, dar şi pentru ca gitanii din Germania, care nu mai au dreptul de a circula dintr-un loc într-altul, schimbîndu-şi domiciliul, să o poată face din nou. Mulţi gitani din Vestul european, nomazi la origine, nu mai au dreptul de a circula în alt stat decît cel francez. Aş vrea ca acest drept francez să devină comunitar, european.

Apoi, sînt pentru o Europă care să protejeze din punct de vedere cultural bîlciurile. În Franţa, bîlciul este văzut ca un eveniment comercial, în timp ce circul este considerat o activitate culturală! Bîlciurile sînt, de aceea, pe cale să dispară.

„Romii care mă văd în fruntea listei Partidului European ştiu că sînt aici pentru ei."

Scopul meu în următorii ani este să mă impun ca o nouă forţă politică. În mare, astăzi există trei forţe politice în Franţa – stînga, dreapta, Frontul Naţional. Ele contează în dezbateri. Verzii sau frontul de stînga nu contează atît de mult. Este, deci, loc pentru un al patrulea partid, unul care vorbeşte despre Europa, şi care devansează astfel celelalte partide, care vor vorbi şi ele, la un moment dat, despre acest subiect, dar nu imediat, ci peste 15 ani poate. Astăzi, ele sînt mult prea concentrate pe dezbaterea naţională.

I.B.-G.: *Dar cum îi veţi convinge pe alegători să vă asculte vorbind despre Europa?*

L.G.M.: Am un avantaj pe care celelalte partide politice nu îl au, am o identitate politică. Cînd sînt prezent în presă, sînt identificat rapid ca fiind „cel care vorbeşte mereu despre ţigani, despre gitani etc."; cînd alţi politicieni sînt citaţi sau intervievaţi, ei sînt văzuţi ca fiind oamenii partidelor, de stînga, de dreapta, nu au o veritabilă identitate, şi nici o cauză care să le fi fost proprie înainte de a intra în politică. Îmi place, de exemplu, de cineva ca Daniel Cohn-Bendit, pentru că se identifică foarte mult cu revoltele din mai '68. De ce respect un Harlem Désir [actual ministru francez al Afacerilor Europene]? Pentru că se identifică puternic cu „SOS Racisme". În politică îi respect pe cei care sosesc cu o adevărată cauză la purtător, un scop, o luptă, o identitate pe care au avut-o şi anterior. De aceea îmi plac mişcări politice ca Europe Écologie, un alt exemplu. Un José Bové care a apărut în peisajul politic francez după ce a luptat ani buni de zile împotriva mondializării. Pentru mine este exact la fel, duc o luptă pe care am început-o anterior, cauza şi drepturile gitanilor, şi în paralel mă lansez în politică. Dacă voi fi vreodată caricaturat la *Les Guignols de l'info* [emisiune franceză în care oamenii politici sînt reprezentaţi prin marionete], sînt sigur că marioneta mea va fi urmată de un gitan cu o chitară în mînă sau ceva similar.

I.B.-G.: *Întocmai, nu-i regăsesc pe aceşti gitani în programul dvs., pe afişe...*

Mihai Leontescu: *O cetăţenie europeană itinerantă nu înseamnă, de fapt, a introduce din start o discriminare între un cetăţean european itinerant şi un cetăţean european, pe scurt?*

L.G.M.: Diferenţa este că cetăţeanul european itinerant nu are o reşedinţă fixă, în timp ce cetăţenii europeni au. Eu am o reşedinţă fixă şi pot deveni nomad mîine fără ca statutul meu să se schimbe. Gitanii francezi, aşa-numiţii *gens du voyage,* sînt cetăţeni francezi, dar nu au o reşedinţă fixă. Pot vota, totuşi, pentru că au o localitate de care aparţin. Cetăţenia europeană itinerantă ar permite să fie protejaţi prin lege şi nemţii, italienii, olandezii nomazi, care nu pot circula decît în timpul vacanţelor şcolare. În timp ce în Franţa pot circula liber, tot anul, datorită ariilor de primire care le sînt destinate în fiecare localitate. Franţa este singura ţară care le recunoaşte itineranţa, iar eu aş dori ca aceasta să devină o regulă europeană.

Situaţia este diferită în cazul romilor. Şi mai simplă. Două posibilităţi. Fie sînt integraţi în ţara lor de origine, din punct de vedere educaţional, medical şi al locurilor de muncă; fie le creăm, dacă au migrat spre alte state, spaţii tranzitorii (locuinţe sociale care le sînt dedicate, în interiorul localităţilor, atît timp cît este necesar pentru a le permite să-şi găsească un loc de muncă, să-şi trimită copiii la şcoală, pînă se obişnuiesc cu cutumele societăţii), urmînd ca ulterior să fie integraţi în societatea tradiţională clasică (locuinţe cu chirie modestă etc.).

Apoi, ar trebui ca între populaţia franceză şi populaţia romă să existe mai multe legături culturale. Mai mulţi actori romi, militanţi, cîntăreţi – au nevoie de persoane care să îi inspire. Care să fie pentru ei o sursă de inspiraţie, un model de reuşită, care a ieşit din rîndurile lor, care să le insufle dorinţa de altceva.

Şi, nu în ultimul rînd, ar trebui să existe o Poliţie europeană, după modelul FBI în Statele Unite ale Americii, care să poată destrăma reţelele criminale de romi. Europol şi Interpol centralizează date, nu au nici o capacitate executivă. În realitate, avem o Europă a capitalurilor şi a finanţelor, dar nu am avut niciodată o Europă politică şi socială.

Vrei să facem un tur al meselor şi să-i întrebăm pe cei din jur cine este preşedintele Comisiei Europene? Ai fi dezamăgită. Nu există Europa, astăzi. Nu – o Europă socială, şi ce e tragic este că extrema dreaptă este pe cale să distrugă şi puţinul pe care-l avem. Extremiştii au astăzi un impact mai mare decît restul partidelor, mai multe voci, şi chiar dăunează Europei.

I.B.-G.: *Cum veţi face pentru a avea filiale în mai multe state membre?*

L.G.M.: Voi vedea, în funcţie de rezultatul obţinut la scrutinul european. Va trebui să călătoresc mult, să cunosc alţi europeni. N-aş putea, de exemplu, să spun acum cu exactitate cîţi membri avem. Existăm doar în regiunea pariziană. Ştiu însă că voi fi urmat de comunitatea gitanilor, de cei dezamăgiţi de stînga, de dreapta, de verzi, de cei care cred în Europa. Sîntem 30 de inşi pe listă. Nu vom atinge niciodată pragul de 6%, dar dacă facem 1% e bine. Cred că vom atinge doar 0,4%. Însă scopul este să facem lumea să vorbească despre noi, despre Europa. Sînt încrezător în ceea ce afirm.

I.B.-G.: *Sînteţi mai degrabă un Don Quijote sau un Robin Hood, ca atitudine?*

M.L.: *Cred că e mai degrabă un Robin Hood: Louis luptă pentru un scop în care crede şi doreşte ca prin ceea ce realizează să schimbe starea de fapt...*

L.G.M.: Dar sînt conştient că oamenii nu au chef să se schimbe! O să afirm, deci, că sînt un amestec din ambele personaje, aş prefera să fiu Robin Hood, dar mă văd mai degrabă ca un Don Quijote! Oamenilor nu le pasă nici de Europa, şi nici de gitani. Ceea ce îi interesează este să cîştige bani şi să aibă cu ce să-şi hrănească familia. Să vadă o emisiune interesantă la televizor. Vor circ şi pîine. *Panem et circenses.*

M.L.: *Dar partidul dvs. nu a fost creat doar pentru mănuşi şi romi...*

A fost creat pentru toţi cei care cred în Europa. Pentru toţi cei care se simt europeni. Ai dreptate, Mihai, cînd spui că e nevoie de o viziune pentru Europa. Pentru mine este la fel. Pentru mine clivajul nu este între de stînga sau de dreapta, ci eurofil sau eurosceptic. Adevărul este că astăzi nu există dreapta sau stînga. Astăzi clivajul este între cei care sînt pentru şi cei care sînt contra Europei. Marine Le Pen şi Nicolas Sarkozy au înţeles foarte bine acest lucru. Frontul Naţional este contra, dreapta este mai mult sau mai puţin contra; de fapt, în afara centriştilor şi ai celor de la Europe Écologie, în Franţa toată lumea este contra.

M.L.: *Nu credeţi că mai există o categorie, cea a celor care încă nu s-au decis?*

L.G.M.: Ba da, dar sînt cei care s-au orientat deja spre Frontul Naţional. Dezamăgiţii. Nu cred, de altfel, că cei din Frontul Naţional sînt rasişti, ei sînt mai degrabă persoane dezamăgite atît de stînga, cît şi de dreapta.

Iulia Badea-Guéritée *este jurnalistă la* Courrier International.

Mihai Leontescu *este coordonator al Proiectului „Erasmus House".*

„Politeţea are ca fundament empatia“

– interviu cu Dana GONŢ –

Este realizatoarea emisiunii Bonton, *difuzată duminica, de la 17,30, la Digi24.* ***Dana Gonţ*** *vorbeşte despre bune maniere, într-o Românie în care acestea sînt pe cale de dispariţie. Nu pretinde că ar civiliza România, ci doar încearcă să îi arate un chip mai frumos.*

Emisiunea dumneavoastră este singura despre bun-gust, bune maniere, de pe micile ecrane neaoşe?

La început, nu am crezut că o s-o pot face, proiectul ăsta era în mintea mea de multă vreme. Am fost întrebată ce aş vrea să fac, la ce emisiune aş vrea eu să mă uit. Am avut o ezitare, pentru că m-am gîndit ca aş fi ţinta ironiilor. Faptul că ideea a fost bine primită a fost pentru mine un imbold extraordinar. La orice altă televiziune comercială m-aş fi dus, nu ar fi acceptat ideea. Pentru că nu ar fi scos bani din ea. Într-o lume în care nu exişti dacă nu eşti scandalos, şocant, nu ar fi acceptat-o. Norocul meu a fost şi că postul are un target mai elitist.

De ce aţi ales acest subiect?

Nu e atît de greu să-l alegi, dacă trăieşti în România. Pînă la urmă, te defineşte ceea ce te preocupă. Am evitat latura direct didactică, am evitat să dăm lecţii, pentru că oamenii au tendinţa să le respingă. Emisiunile au, totuşi, o componentă didactică, dar indirectă, prin tot ceea ce spunem noi.

Şi totuşi, manualul Aureliei Marinescu, Codul bunelor maniere astăzi, *a fost bestseller...*

Aici e un paradox. Deşi această carte a fost bestseller, românii nu prea par să fi avansat în vreun fel în privinţa bunelor maniere. Cred că mulţi au cumpărat-o doar ca s-o ţină în biblioteci. Pe a mea am tot făcut-o cadou, încît am ajuns ca eu să n-o mai am.

De atunci, alte cărţi asemănătoare nu prea au mai apărut...

Cred că ţinta trebuie să fie alta. Cred că trebuie să ne adresăm unei generaţii un pic mai mici şi s-o creştem într-un fel. La 50 de ani, chiar dacă citeşti o carte de bune maniere, chiar dacă reţii cîteva lucruri, tot nu te mai poţi schimba radical. Educaţia nu se face la 45-50 de ani. Sînt multe cursuri de bune maniere pentru copii, chiar pe la grădiniţe, cred că e un bun început. Şi noi ne-am implicat într-un asemenea proiect. Cu un profesor din Cîmpulung, Gheorghe Bănuţă: la Clubul Elevilor de acolo, care e departe de a fi cea mai arătoasă clădire din oraş, acesta făcea, de 15 ani, cursuri de bune maniere, el nefiind plătit. Era ca un cerc de bune maniere. L-a structurat ca pe un manual pentru copiii lui, numai că nu a avut bani să-l tipărească. Am editat acel curs şi l-am tipărit, în 2000. I-am dăruit lui mare parte din exemplare, pentru generaţiile de tineri care se vor duce la acest cerc. Simplul fapt că există adolescenţi preocupaţi de lucrul ăsta mi s-a părut mare lucru. Acesta a fost, într-adevăr, unul dintre subiectele pe care le-am dus pînă la capăt, implicîndu-ne.

Ce înseamnă, de fapt, bunele maniere, pentru dvs.?

Nu e vorba doar de bune maniere. Pentru că tot ce înseamnă politeţe are ca fundament nu aristocraţia, ci empatia, să-ţi pese de celălalt. Sinceritatea – eu una pun mai mult preţ pe o discuţie cu înţeleptul satului de nu ştiu unde, care dovedeşte sinceritate şi ospitalitate, venite nu dintr-o educaţie care l-a forţat să fie aşa, ci din sufletul lui, decît pe un dialog cu cineva care face lucrurile astea mecanic.

Care vi se par zonele cu cele mai proaste maniere?

Relaţia tineri – bătrîni mi se pare cea mai dificilă. S-a creat o prăpastie între ei. Eu am o empatie deosebită pentru oamenii vîrstnici, sînt ataşată de ei. Probabil că şi de aceea majoritatea reportajelor pe care le fac sînt cu oameni în vîrstă.

În ce priveşte relaţia bărbaţi – femei, nu cred că egalitatea de şanse exclude curtoazia. Nu sînt de acord nici cu influenţa anglo-saxonă: femeia care refuză orice gest galant, numai pentru a demonstra că ea poate. La noi, cred ca s-a păstrat, totuşi, o mentalitate patriarhală. Dacă nu mă înşel, există o statistică în care 7% dintre români consideră că femeia e proprietatea bărbatului. Că decid ei şi pot dispune asupra a ceea ce ea poate sau nu să facă. Asta e o mentalitate de secol XIX.

Ideea nu e să nu mai existe mediere, colaborare, ori să zici nu, ca femeie, la orice îţi propune bărbatul. Nu e o luptă în care trebuie să demonstrezi că, dacă ţi se spune să faci ceva, trebuie obligatoriu să refuzi. Trebuie găsit un dialog. Nu văd nimic rău dacă bărbatul este cel care sugerează deciziile importante într-o familie, atîta timp cît nu le impune.

Cum vedeţi deteriorarea relaţiilor între oameni în marile oraşe, inclusiv în Bucureşti? Există vreo legătură între acest fenomen şi migraţiile din mediul rural înspre mediul urban?

Nu pot vorbi despre efect, fără să mă gîndesc la cauză. Convingerea mea e că ni se trage din perioada comunistă. Atunci a fost un exod de la ţară către oraş, oameni care nu erau deloc adaptaţi pentru modul urban de viaţă. S-a creat o situaţie neplăcută. La ţară, oamenii aceia aveau un bun-simţ învăţat din bătrîni şi o rînduială. Au fost aduşi aici, unde nici nu s-au putut adapta unei vieţi citadine, şi au pierdut şi buna-cuviinţă pe care o aveau acasă.

Cum vi se par moravurile generaţiilor de după '90?

Generaţiile de după '90 au suferit de o lipsă de conexiune cu părinţii. Aceştia au fost preocupaţi de cîştigarea banilor, au fost influenţele societăţii capitaliste, consumeriste. Ei au uitat de copiii lor şi au crezut că le oferă totul, dacă îi asigură din punct de vedere material. Majoritatea sînt nişte copii neglijaţi, care au fost învăţaţi că reuşeşti doar fiind tupeist. E o diferenţă mare între îndrăzneală şi tupeu: trebuie să ai îndrăzneala să crezi în visele tale, să-ţi susţii puncte de vedere, dar nu şi tupeul să faci lucrurile astea lovindu-i pe alţii. La care se adaugă lipsa de modele, care mi se pare esenţială. În media, banii s-au făcut cu vedete de alt gen, care nu pot fi modele reale. Nu ne putem mira că lucrurile stau aşa cum stau.

> *„E greu pentru copii să înveţe bunele maniere, cînd nu le mai văd la nimeni...“*

E greu pentru copii să înveţe bunele maniere, cînd nu le mai văd la nimeni... Nu putem să ne aşteptăm ca aceştia să fie educaţi, generoşi, virtuoşi, să creadă în anumite valori, cînd ceea ce lor li se prezintă ca valoare este banul, obţinut oricum.

Care sînt, după dvs., valorile importante?

Cel mai important nu e cum ţii în mînă cuţitul şi furculiţa sau dacă ştii ordinea lor. Chiar în cazul celor mai serioase protocoale, lumea e mai sensibilă la cum vorbeşti, cum te uiţi, cum zîmbeşti, ce spui, cît eşti de binevoitor. Chiar şi Principesa Margareta mi-a confirmat aceste lucruri. Nu deranjează că omul nu respectă strict protocolul, dacă vine cu bun-simţ, cu o atitudine de respect.

În emisiunile dvs., cum vă alegeţi personajele, care au fost cele mai interesante?

Alegerea subiectelor e partea cea mai grea. Nu e o emisiune legată de eveniment. Trebuie să cauţi oameni, poveşti, imagini. Căutăm întotdeauna oameni-model, care ne pot inspira. Nu am rămas la zona aristocraţie, boieri, bune maniere. E o zonă pe care o acoperim în continuare, este nucleul nostru. Dar am trecut dincolo de ea. A fi un om politicos înseamnă să-ţi pese inclusiv de generaţiile care vin. Şi dacă faci ceva pentru ţara în care trăieşti, pentru comunitatea în care trăieşti, poţi fi un model. E vorba de implicarea în societate, de generozitate, chiar şi de păstrarea tradiţiilor.

Mihai şi Domnica Ghica m-au impresionat, Alexandru Scarlat Rosetti, extrem de bonom, gentil şi elegant. Am avut chiar de curînd o poveste cu doi bătrîni de 80 de ani, care fac bundiţe – Dragoş şi Ileana Nicolăica, fac bundiţe de 60 de ani. Şi stau alături de 60 de ani şi au, cu siguranţă, un respect special unul faţă de altul, şi o trăinicie... Virgil Ogăşanu a apărut la rubrica „Cu respect“, unde noi alegem personalităţi despre care credem că au ceva de spus în legătură cu cei şapte ani de acasă. M-a impresionat povestea lui cu un ofiţer sovietic care l-a prins închinîndu-se în faţa unei biserici, în uniformă de pionier. El nu şi-a pierdut credinţa, de atunci încolo s-a închinat cu limba în cerul gurii.

Trataţi şi subiecte mai actuale, precum speed dating-ul...

Oamenii trăiesc într-un secol al vitezei. Dacă s-ar putea să-şi găsească jumătatea în şapte minute... La emisiunea despre *speed dating* am întins şi o capcană unor fete de 20 de ani. L-am pus pe un băiat să joace rolul... bărbatului perfect. El le-a dat, la toate întrebările, răspunsurile aşteptate... Fetele l-au preferat pe el. Au fost dezamăgite cînd au descoperit realitatea. Le-am arătat, astfel, că ştim cum funcţionează pentru ei lucrurile astea şi am încercat să le arătăm unde pot greşi, unde sînt pericolele.

Ne-am ocupat şi de dragostea online, am găsit chiar şi un cuplu care s-a cunoscut pe Facebook. Nu aveam o poziţie clară faţă de toate astea. Am încercat să păstrăm un echilibru şi oamenii să tragă singuri concluzii.

Există nişte reguli pentru relaţiile de serviciu?

O atitudine politicoasă, zîmbitoare e aducătoare de cîştig. A fi politicos la nivel de bază e obligatoriu pentru toată lumea. Dar nu să ajungem la ipocrizie. Trebuie să saluţi pe oricine, dar dacă nu-l placi, nu e cazul să-i spui ce bine arată....

Aţi avut şi străini invitaţi în emisiuni. Au ei o altă percepţie asupra bunelor maniere, decît noi?

Depinde din ce zonă sînt. Majoritatea invitaţilor pe care i-am avut din Europa de Vest au spus că sîntem foarte ospitalieri şi prietenoşi, iar asta îi ajută să treacă peste alte probleme ale societăţii, cum ar fi infrastructura. Pe cînd, invitaţii din America Latină, de pildă, au spus că noi sîntem mai reci. La ei nu se încuie uşile; în sat, dacă ai un copil, toată lumea se ocupă de el. Depinde la ce te raportezi...

Ce feedback aţi avut la emisiune?

Am fost oarecum surprinsă cînd am intrat în anul al treilea de *Bonton*. A făcut audienţă mult peste aşteptările noastre. Am avut feedback pozitiv. Ceea ce-mi dă o motivaţie s-o continui mai mult decît orice.

a consemnat Iaromira POPOVICI

VOM SCĂPA OARE VREODATĂ DE CEI CARE FAC ALERGII LA NUCI & CAUCIUC & SACOŞE CU AROMĂ ETANŞĂ?

■ Sub Negoiţă Întîiul al sectorului 3 din Bucureşti, bulevardele s-au umplut de borduri noi. Tot sub Negoiţă Întîiul, într-o a doua fază, peste bordurile noi s-a adăugat şi un al doilea rînd de borduri. Sub Negoiţă al Doilea, în acelaşi sector 3 al Bucureştiului, bordurile suprapuse de ciment gri, instalate în vremea predecesorului, tocmai au început să fie înlocuite cu borduri mari de culoare cărămizie. Vom scăpa oare vreodată de genul ăsta de căcănărie? (**A. M.**)

■ Cofetarii japonezi au lansat îngheţata cu gust de fructe şi legume: cireşe & tomate, portocale & morcov, dar şi alte combinaţii de piureuri la care se adaugă lapte cu un conţinut scăzut de grăsime. Şi apropo de lapte, o doamnă din China fabrică, la ea acasă, săpun din lapte matern pe care-l colectează de la mamele din comunitate cu spirit practic şi sensibile la cei care fac alergii de la compuşii chimici. (**M. C.**)

■ Inspirat de creativitatea japonezilor, visez la o pastă de dinţi cu aromă de nuci & sfeclă; sau la o îngheţată cu gust de raci ori de scoarţă de mesteacăn; sau – oh! – la un lubrifiant din lapte matern. (**M. C.**)

■ S-au inventat vacile cu hublou. În Elveţia, la Grangeneuve. O trapă din cauciuc, care le permite oamenilor de ştiinţă să analizeze cu mai mare uşurinţă bolul alimentar. Sper să se inventeze şi oamenii de ştiinţă cu hublou, ca să vedem şi noi exact ce au în cap. (**L. V.**)

■ În septembrie 2012, un newyorkez în vîrstă de 28 de ani, în momentul în care îşi căuta un bon în sacoşă, a dat peste un bilet scris de mînă: „Mă numesc Tohnain Emma-

Cu ochii-n 3,14

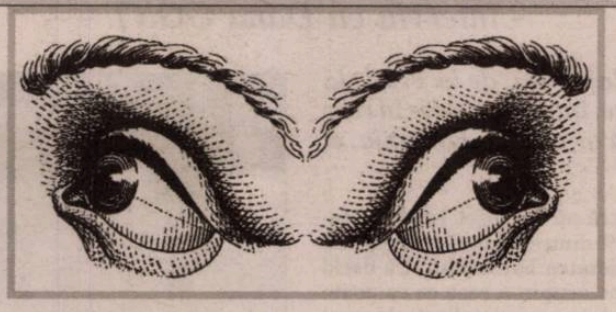

nuel Njong, sînt camerunez şi ispăşesc în prezent o pedeapsă de doi ani în China. Am fost închis pe 11 mai 2011. Sîntem maltrataţi şi muncim 13 ore pe zi ca nişte sclavi pentru a fabrica aceste sacoşe." Scrisoarea era însoţită şi de o fotografie. O anchetă a Departamentului de securitate internă a SUA a fost demarată pentru a afla în ce condiţii au fost fabricate sacoşele respective. Prizonierul, eliberat în decembrie 2013, a reuşit să-şi găsească apoi de lucru în Dubai. El a povestit că a trimis cinci scrisori identice din închisoare şi că cele mai multe erau scrise în franceză. Vă daţi seama că multe dintre lucrurile pe care le folosim într-o zi duc cu ele asemenea bilete disperate şi invizibile? (**A. M. S.**)

■ Japonezii au lansat o serie de paste de dinţi cu extract din testicule de caracatiţă, dar şi din cărbune de bambus, cu aromă de vinete, dar şi de... gorilă. Să nu-mi spuneţi că nu v-aţi trezit niciodată dimineaţa cu nevoia de a vă împrospăta respiraţia cu arome luate direct din natură! (**M. C.**)

■ Designerii japonezi au lansat mănuşa masculină pentru masturbare: uşor de purtat în buzunar, formă ergonomică (şi de diferite mărimi), cu adaos de lubrifiant, cu închidere etanşă şi, bineînţeles, de unică folosinţă. Igienică, practică şi economică – pentru oricînd ai putea avea nevoie de o mînă de ajutor! (**M. C.**)

SPRE DEOSEBIRE DE SUSPECŢII ALBI, TRADIŢIA OCOLEŞTE, NĂVALNIC, UMFLAREA

■ Germania ar fi al doilea mare producător de falsuri din lume, după China. A detronat Turcia, care e specializată mai mult pe textile. Spre deosebire de chinezării sau turcisme, falsurile nemţeşti sînt de o calitate mult mai bună, potrivit *Deutsche Welle*. Uneori, atît de bună, încît nu le poţi deosebi de cele originale. Atenţie cînd vă luaţi o maşină: să nu fie cumva un BMW sau un Volkswagen. Deşi, la cum îi ştiu eu pe nemţi, s-ar putea să aveţi noroc şi să fie chiar mai bune. (**A. P.**)

■ Senatul american a aprobat declasificarea unui document ce conţine procedurile folosite de agenţiile americane pentru a interoga suspecţii de terorism. Printre alte mijloace de tortură: privarea de somn şi muzica proastă. Deţinuţii erau băgaţi într-o celulă unde se auzea, în buclă, timp de 24 de ore, aceeaşi piesă muzicală. E, într-adevăr, diabolic. Mai ales că una dintre piesele favorite ale torţionarilor era „The Real Slim Shady" de Eminem. (**M. M.**)

■ În 1998, la deschiderea Jocurilor Olimpice din Seul, porumbeii albi au fost eliberaţi prea devreme. Cînd s-a aprins flacăra olimpică, bietele creaturi încă mai zăboveau în preajma torţei, cu rezultate fatale. Un titlu necruţător din presa vremii a înconjurat lumea: *When Doves Fry (Cînd se frig porumbeii)*. (**M. P.**)

■ Tradiţia, azi, înseamnă tot mai multe lucruri decît altădată. Grătarul de 1 Mai a devenit, brusc, tradiţional. La toate emisiunile de ştiri se discută despre tradiţiile de 1 Mai. Pînă şi la restaurantul nemţesc din colţ se fac mici, de 1 Mai, conform aceloraşi tradiţii. Să mai zică cineva că nu trăim într-o societate tradiţională... (**I. P.**)

■ Veganismul de sărbători (am scris săptămîna trecută despre meniurile vegane de Paşti, cu drob şi stufat din frunze şi ierburi) nu ocoleşte nici ziua de 1 Mai. Astfel, site-ul dietetik.ro recomandă o reţetă de „mititei vegani": ciuperci, ceapă, fasole, roşii, drojdie, orez, gumă xathan, condimente. Nimic mai apetisant. (**S. G.**)

■ Odată cu primăvara, şi minunaţii trandafiri pesedişti au reînviat într-o neţărmurit de mişcătoare osmoză naţională. Pîlcuri-pîlcuri de cîte trei roşii trandafiri zîmbăreţi străjuiesc la capete lozinca „Mîndru că sînt român" ce spînzură transversal deasupra drumurilor noastre europene, jalonate de gropile şi hîrtoapele autohtone, într-o explozie de superbie naţională pe termen lung, căci primăriile locale anunţă „marea asfaltare" cîndva prin 2017. Pînă atunci, pesedişti şi nonpesedişti vom da în gropi, năvalnic, în căutare de mîndrie, naţie şi vocaţie, orbiţi de ţelul călăuzitor „Să nu uităm nicicînd să iubim trandafirii..." (**R. M.**)

■ Dacă nu ştiaţi (şi probabil că nu ştiaţi), balenele explodează. După ce mor şi eşuează pe vreun ţărm, metanul şi alte gaze se acumulează în procesul de descompunere în corpul balenei, provocînd umflarea lui şi, în cele din urmă, explozia. Mai multe puteţi afla pe site-ul http://hasthewhaleexplodedyet.com (aexplodatdejabalena.com). (**L. V.**)

CEVA MAI DEPARTE, O RECLAMĂ A STRĂPUNS O RACLĂ

■ În staţia de autobuz, un individ îşi bea cafeaua dimineţii, dintr-un pahar de plastic. Soarbe ultimul strop, apoi se uită, indecis, la paharul gol din mîna lui: parcă nu l-ar arunca pe stradă. Ceva mai departe, la vreo zece paşi, se vede un coş de gunoi, fixat pe un gard. Omul porneşte, cu hotărîre, într-acolo. Ajuns în dreptul coşului, se mai uită o dată la paharul gol (părînd că-i vine greu să se despartă de el) şi îl azvîrle peste gard, în iarbă. (**D. S.**)

■ Am auzit săptămîna trecută, la radio, o reclamă care zicea că, la nu ştiu ce magazin, „Black Friday începe de 1 Mai". 1 Mai a fost joi. Deduc că, dacă marketingu' vrea şi consumatoru' consimte, vinerea poate să înceapă joia. Iată avantajele comerţului modern! (**M. V.**)

■ Pe 12 iunie 2004, într-o suburbie din Auckland, Noua Zeelandă, un meteorit de 1,3 kg a străpuns acoperişul unei clădiri, apoi tavanul unei încăperi şi s-a oprit, în cele din urmă, după ce-a mai sărit de cîteva ori, pe o canapea cu arcuri. (**M. P.**)

■ Cică de Sfinţii Constantin şi Elena vor să-l dezgroape pe Constantin Brâncoveanu şi să-l plimbe prin oraş ca să-l vadă poporul. Ori BOR nu are ce face, ori e o nouă strategie de PR, ori ne-am întors în Evul Mediu. Aştept şi: Ştefan cel Mare şi Sfînt, purtat cu bărcuţa, dincoace şi dincolo de Prut şi, desigur, o raclă cu osemintele lui Vlad Ţepeş expusă la Castelul Bran, doar pentru turişti străini, 10 lei intrarea. (**A. P.**)

PUBLICITATE

EDIŢIA A IX-A

28 MAI - 01 IUNIE 2014

Bookfest

SALON INTERNAŢIONAL DE CARTE

ROMEXPO PAVILIOANELE C1, C2, C4, C5

INVITAT DE ONOARE

Quo vadis Polonia

Spre următorul Nobel

prin INSTITUTUL POLONEZ BUCUREŞTI

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

Andrei GORZO

dilematograf 18

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul XI ■ nr. 535 ■ 15-21 mai 2014 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

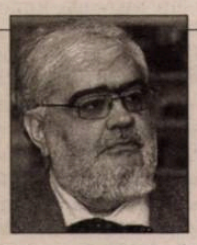

ANDREI PLEŞU

„Serviciile americane despre români“

pagina 3

LIVIU PAPADIMA

„Cu paie, cu fîn“

pagina 4

IULIA BADEA-GUÉRITÉE

„Portul lui Milan Kundera“

pagina 11

Pîinea noastră cea de toate zilele

„Pîine la foame udată e cea mai dulce bucată.“

ANTON PANN

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

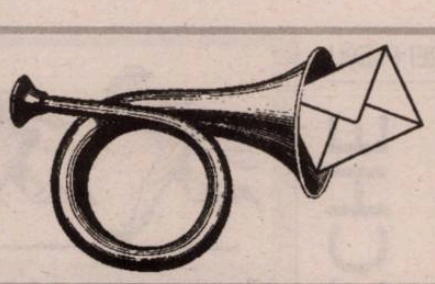

turneu de inbox

NR. 533

Articolul lui Andrei Pleşu „Alegeri europene"

Se ştie, sînt multe nereguli în spitale.

Verificările se vor efectua din dispoziţii politice, cu scopul de „a da bine" la alegători, acum, în preajma alegerilor, să le dea acestora iluzia că PSD face „dreptate pînă la capăt".

De fapt, este o farsă derulată în grabă, să apuce să facă rapid impresie la public. O asemenea inspecţie este extrem de complicată, trebuie făcută riguros, de către cei care pot să distingă corect situaţiile vînate de comisii. Pot rezulta gafe de mari proporţii, care să revolte personalul medical, să îl umilească pe nedrept, să îl terfelească în ochii celor care ar trebui să îl respecte pentru aportul enorm pe care acest formidabil personal îl aduce spre binele întregii societăţi. Sănătatea noastră este în grija profesionalismului acestor oameni. Este puţin?

Intransigentul ministru al Sănătăţii, premierul plagiator şi mitoman, membrii comisiei de control, care se pot arunca la acuzaţii nefondate ca să îndeplinească planul de învinovăţiri dictat de Ponta, învinovăţiri ce vor fi înaintate justiţiei, toti aceşti „implacabili", atunci cînd este vorba de soarta „altuia" – de prestigiul personalului medical, aceşti luptători neînfricaţi cu corupţia din spitale au cu totul altă faţă, alt comportament cînd se îmbolnăvesc ei sau cineva din familiile lor (nevasta, copiii, părinţii etc.): dau fuga la doctorul căruia îi aplică acum rigoarea legii, intră în cabinetul acestuia, cu capul plecat, se tînguiesc, se milogesc, îi promit orice răsplată ilegală.

În cazurile grave, cînd viaţa unuia din familie este într-un pericol iminent, intransigentul îi promite doctorului: vă dau orice, oricîţi euro vreţi, vă dau şi una dintre casele mele, numai să îmi salvaţi copilul, nevasta, mama; aveţi milă de mine, domnule doctor, dumnezeul meu...

Ioan IONESCU

NR. 532

Articolul Adinei Popescu „Bicicliştii, o nouă specie urbană"

Deja există ceva *awareness* despre cît de ridicolă este o frază precum „Nu sînt rasist, dar..." Aş vrea să beneficieze şi fraza „Nu urăsc bicicliştii, dar..." de aceeaşi premisă de ridicol. Denotă o lene intelectuală asemănătoare şi construieşte premisele unui *hate-speech* periculos. Violenţa şoferilor faţă de biciclişti e în general alimentată de ură pură, gratuită. De unde vine această ură, ce o încurajează? Tocmai faptul că şi *hate-speech*-ul faţă de biciclişti e acceptabil social.

Merg zilnic cu bicicleta prin Bucureşti de trei ani, nouă luni pe an. Nu sînt o mimoză, nu mă victimizez ca să par mai interesantă, ci văd cum această ură îmi pune viaţa în pericol, zi de zi. Ce îi uneşte cu adevărat pe bicicliştii din Bucureşti nu este vreo ficţională identitate de grup – cum crede autoarea –, ci faptul că le este ameninţată permanent siguranţa şi integritatea fizică.

Cred că bicicliştii din Bucureşti sînt o categorie vulnerabilă, iar faptul că nişte subculturi stigmatizate aleatoriu au şi biciclitul urban în fişa postului nu e un motiv de stigmatizare pentru activitatea în sine. Nu cred că sîntem un grup, ci o categorie de participanţi la trafic, care, din cînd în cînd, se agregă strategic pentru a se legitima şi a cere nişte drepturi fireşti. Şoferii violenţi nu se controlează pentru că nu îi stigmatizează nimeni pentru violenţa lor. Violenţa lor e normalitatea. Cu acest articol, *Dilema veche* a legitimat şi a cultivat în mod iresponsabil ura şi dispreţul ca forme de normalitate.

Monica STROE

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

■ Pentru că iar este primăvară şi cald afară a revenit şi „Noaptea muzeelor". Astfel, toată noaptea zilei de 17 mai, în 25 de oraşe din România, muzeele vor avea uşile deschise pentru vizitatori. (Stela Giurgeanu)

■ *Borgman,* filmul lui Alex van Warmerdam, a fost anul trecut în competiţie la Cannes. Mi-a atras atenţia ce am citit despre el. Acum intră şi pe ecranele de la noi. E un thriller despre un vagabond care intră în viaţa unei familii din lumea bună şi le aruncă viaţa în aer. E timpul să vedem de ce a fost considerat una dintre surprizele competiţiei, în 2013. (Ana Maria Sandu)

■ Emisiunea cu dor de ducă *Călătorii* cu Ana Maria Caia (producătoarea emisiunii *Bazar* de la TVR2 şi o călătoare înnăscută), la RFI România, în fiecare duminică, de la 12,10 – un invitat-vedetă povesteşte despre peripeţiile sale în diferite ţări ale lumii şi despre locurile care l-au marcat. De pildă, în prima ediţie, cea din 11 mai, Andrei Gheorghe a vorbit despre Istanbul şi despre cum, printre altele, a vîndut jucării chinezeşti în Grand Bazaar. (Adina Popescu)

■ „Ziua Timpului" – la Photo Romania Festival. Găzduită de Muzeul Naţional de Istorie a Transilvaniei, expoziţia – reunind 800 de piese rare perfect funcţionale, produse în 14 ţări de pe trei continente, printre care şi o parte din colecţia de ceasuri a familiei clujene Gaşpar – va fi vernisată pe 16 mai, la ora 18; fizicieni, psihologi şi teologi se vor raporta la Timp, prin prisma specificului propriilor profesii. Acest inedit eveniment cultural va fi dublat de atelierul susţinut de cunoscutul fotograf britanic Drew Gardner, figurînd ca noutăţi de excepţie a celei de-a patra ediţii a Photo Romania Festival, ce se va desfăşura la Cluj-Napoca, în perioada 16-25 mai, în parteneriat cu F64 – lider pe piaţa echipamentelor foto-video din România, care deţine cel mai mare magazin online de profil din sud-estul Europei. „Noi, cei de la F64, iubim fotografia şi nu uităm nici o clipă că aceasta ne face viaţa mai frumoasă." – Marian Alecsiu, director general F64. (Ruxandra Mihăilă)

■ *Adio, dar mai stai puţin (A long way down,* 2014), în regia lui Pascal Chaumeil, cu Pierce Brosnan, Toni Colette, Imogen Poots – o comedie destul de neagră, dar cu happy-end, care tratează un subiect mai puţin obişnuit: cum se pot salva reciproc patru oameni care vor să se sinucidă, din întîmplare, în acelaşi loc... (Iaromira Popovici)

■ Albumul „Interioare", ediţie aniversară la 30 de ani. Apărut în 1984 la Electrecord, primul disc al lui Alexandru Andrieş a fost reînregistrat de curînd într-o formulă nouă: cu Maria Ioana Mîntulescu, Berti Barbera, Sorin Romanescu. Ascultaţi şi/sau reascultaţi. CD-ul e însoţit de un DVD pe care se află un material filmat în timpul înregistrărilor la Real Sound Studio. (Mircea Vasilescu)

■ Compoziţia lui Felix Mendelssohn din 1842 *Des Menschen Herz ist ein Schacht* („Inima omului e o subterană"), despre care se credea că s-a pierdut, a fost găsită într-o colecţie privată din SUA. Christopher Glynn şi Amy Williamson, de la Royal College of Music, o interpretează în exclusivitate pentru BBC, prima oară după 140 de ani. O puteţi asculta aici: http://www.bbc.com/news/entertainment-arts-27253932. (Matei Pleşu)

■ În Piaţa Universităţii din Bucureşti s-a deschis World Press Photo. E un eveniment anual mondial cu fotografii-eveniment din întreaga lume. Nu rataţi! (Matei Martin)

■ Colecţia „Biblioteca Polirom" *goes exotic,* ca să mă exprim astfel: o poveste de dragoste din Pakistan *(Kartografie* de Kamila Shamsie), o incursiune în Japonia celui de-al Doilea Război Mondial şi apoi în Malaezia postbelică *(Grădina ceţurilor din amurg* de Tan Twan Eng), două romane plasate în Coreea de Nord *(Prinţesa Bari* de Hwang Sok-yong şi *Povestea lui Jun Do* de Adam Johnson) sau istoria unor misionari creştini în comunităţile unor triburi africane *(Rîul care ne desparte* de Ngugi wa Thiong'o). Aveţi ce descoperi! (Marius Chivu)

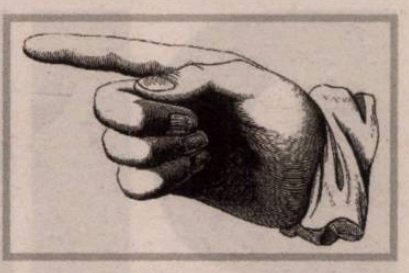

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Dileme morale vechi şi noi**
- **Despărţiri, separări**
- **Superstiţii**

album dilematic

Adrian Damian

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Cătălin TOLONTAN ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE: 031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Director Financiar: Florin VIERU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de Adevărul holding
Publicaţie audită de BRAT
Tiraj: 6.950+5.950
Tipărit la Tipomedia

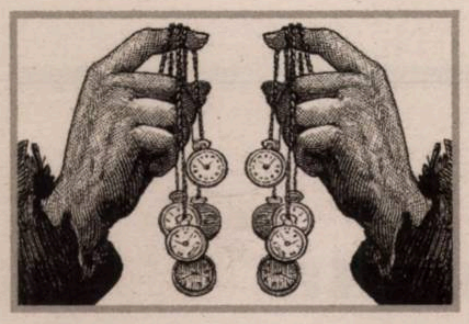

Andrei PLEȘU

nici **așa**, nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Serviciile americane despre români

Fundația „Academia Civică“ a publicat anul trecut un raport al serviciilor secrete americane (CIA) despre România. Raportul a fost întocmit în 1949, pentru uzul președintelui de atunci al Statelor Unite, Harry S. Truman, și a fost pus la dispoziția publicului de către istoricul și jurnalistul Thomas S. Blanton. Textul conține ample informații despre situația politică, militară, economică a României postbelice, precum și date concrete despre topografie și climă, despre căile de comunicare, demografie, politică externă etc. La paginile 30-31, găsim o succintă, dar pătrunzătoare descriere a locuitorilor țării, pe care o transcriem mai jos pentru interesul ei istoric, dar și pentru a arăta cititorului de azi cum ne reflectam, la sfîrșitul deceniului 5 al secolului trecut, în ochii unor observatori străini capabili să surprindă – cu mare finețe, credem – note ale unui portret psihologic în care, schimbînd contextul, ne încadrăm, poate, și astăzi. Citez:

„În general, românii sînt considerați a fi un amestec de element latin și oriental. Ceea ce se invocă în explicarea caracterului lor național multifațetat. *Instabili și emotivi în momente de stres,* ei sînt capabili, pentru scopurile mari, să susțină *stratageme răbdătoare de disimulare și viclenie.* Au un grad de *adaptabilitate sinuoasă* și *oportunism politic,* care explică în parte supraviețuirea lor ca entitate etnică și ca națiune, factori care joacă probabil un rol important în reacția lor față de dominația Uniunii Sovietice.

Cei mai mulți români trăiesc cu speranța zilei în care vor scăpa de ruși și în care vor fi lichidați actualii conducători ai României. Ei sînt totuși incapabili de a face mișcările necesare pentru a răsturna regimul actual, atitudinea lor în prezent fiind aceea de *inerție ostilă*. Românii nu văd speranța eliberării decît printr-un război în care puterile occidentale să înfrîngă Uniunea Sovietică. Astfel că românii se bucură de fiecare nou incident care marchează deteriorarea relației dintre URSS și Occident.

Cei mai mulți români trăiesc cu speranța zilei în care vor scăpa de ruși.

Dacă majoritatea românilor îi urăsc pe actualii lor stăpîni, sperînd că vor fi eliberați, instalarea fermă a guvernului actual și efortul viguros, neabătut, al acestuia de a suprima și eradica toate ideile și tradițiile occidentale vor eroda probabil voința de rezistență pînă la proporții neglijabile, odată cu trecerea anilor. Ura poate face loc unei toleranțe neajutorate și românii pot ajunge la *acceptarea resemnată* a noii ordini, așa cum au fost siliți să facă frații lor de sînge în Moldova sovietică de trei decenii. Doar dacă în fața lor se va menține o speranță luminoasă de eliberare, vor mai resimți românii impulsul de a imagina obstacole eficiente și de a rezista la subjugarea comunistă a națiunii. Istoria demonstrează că românii au un talent rar de a-și înlătura opresorii, atunci cînd independența sau eliberarea de tiranie devin obiective tangibile.“ (sublinierile ne aparțin – *n.r.)*

Harry S. Truman

Deocamdată, doar două comentarii: 1. S-ar zice că românii nu lucrează cu binomul speranță – disperare. Cînd n-au speranță, preferă resemnarea. Așteaptă o eventuală deschidere de orizont, care să merite efortul. Cînd această deschidere de orizont nu se produce, reacția e de tipul: „Asta-i situația!“; „Or veni și vremuri mai bune, dar asta nu depinde de noi.“ 2. În 1949, CIA avea o vechime de doar doi ani! Trebuie să recunoaștem că, pentru o instituție abia înființată, lucra destul de bine...

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Noapte bună, România!*

„Ea scoase prin somn un geamăt slab. Apoi spuse, liniștită:

Carlo, ce se întîmplă în grădină?

În grădină?

Carlo, te rog, dacă tot te-ai ridicat, te rog, uită-te puțin afară, că mi se pare că...

Că ar fi cineva? Ce idee!

El se ridică, deschise geamurile și obloanele, privi afară și rămase surprins. După-masă fusese furtună și acum, într-o atmosferă de-o puritate neverosimilă, o lună aproape plină lumina extraordinar grădina, neclintită, pustie și tăcută, fiindcă greierii și broaștele fac parte integrantă din tăcere.“

Mesajul lui Bratislav Zivcovici, șeful grupului, este foarte clar: „Scopul nostru principal este să împiedicăm războiul și vărsarea de sînge și să împiedicăm ca această zonă să ajungă sub minciuna Americii și Uniunii Europene... Acesta este ajutorul nostru către frații noștri ruși ortodocși... Rușii au venit ca voluntari în războiul din Serbia atunci cînd ne confruntam cu momente grele și acum am venit să vedem cum îi putem ajuta noi pe ei.“

„– Nu-i nimeni, draga mea. E o lună uimitoare. Niciodată n-am mai pomenit o asemenea liniște.

Chiar în clipa aceea, la extremitatea de sud-est a grădinii, în umbra proiectată de carpeni, capacul unui chepeng disimulat printre ierburi începu să se ridice treptat, dînd la iveală deschizătura unei galerii ce se pierdea sub pămînt. Dintr-odată, o făptură îndesată și negricioasă ieși de-acolo și se porni să alerge cu o repeziciune frenetică în zigzag.

Prins de o tulpină, un pui de cosaș se odihnea, fericit, tînărul lui abdomen verde palpita cu grație în ritmul respirației. Ghearele păianjenului de pămînt i se înfipseră cu furie în torace, sfîșiindu-l. Trupșorul se zbătu, făcînd să zvîcnească lungile picioare posterioare, însă numai o singură dată. Oribilii clești apucaseră să desprindă capul și acum se afundau în burtă.

Absorbit de demonica voluptate a înfruntării, păianjenul de pămînt nu băgă de seamă la timp o gigantică făptură neagră care se apropia de el pe la spate. Haț. Strîngîndu-și încă victima în gheare, păianjenul dispăru pentru totdeauna în gîtlejul broaștei rîioase.“

De-abia atunci războiul civil va intra în faza sa cea mai cumplită...

The Christian Science Monitor anunța prezența unor luptători georgieni cu experiență din zona separatistă Abhazia, alte relatări semnalînd și sosirea în teren a unor unități paramilitare formate din luptători din Nagorno-Karabakh și Transnistria. Vor avea în față pe cei din Batalionul Donbas, o unitate pro-Kiev de aproximativ 100 de persoane care are baza de antrenament la aproximativ 10 km de Krasnoyarsk, cu recruți aleși dintre voluntarii din zona Donețk și Luhansk. Și ei au lansat un apel de tip recrutare de luptători străini, așa cum relatează cotidianul suedez *Fria Tider,* care identifică un cetățean suedez, Mikael Skillt, făcînd de gardă în fața Parlamentului ucrainean, alături de noii săi colegi din organizația C 14, de extremă dreaptă, naționalistă și de inspirație nazistă.

„În vremea aceea se petrecu o sălbatică agitație la o distanță nu mai mare de o jumătate de metru. Dar fu o chestiune de secunde. De sus căzu fulgerător ceva enorm și moale. Broasca rîioasă de adineaori simți o fatală zvîrcolire în spinare, încercă să se întoarcă. Dar se înălța în aer în ghearele unei bătrîne cucuvele.“

Ne aflăm în momentul în care aceste forțe par să fi scăpat de sub control, odată cu disoluția reală a forțelor ucrainene de poliție, fie trecute de partea separatiștilor, fie întratît de înspăimîntate de apariția noului tip de luptători, încît au dezertat în masă. Este o analiză pe care au făcut-o publică și rușii, acum cîteva zile, ieri venind un mesaj similar și de la Frank-Walter Steinmeier, ministrul german de Externe care spunea, la rîndul său, că „sînt convins că ne luptăm cu o situație care a căpătat o dinamică proprie. Există grupuri în estul Ucrainei care nu mai ascultă nici de Kiev... și nici de Moscova.“ De aici dilema uriașă a celor care trebuie să dea ordinul de luptă pentru forțele militare regulate, puse în situația absolut dramatică de a trebui să tragă împotriva propriului popor și cu certitudinea că, în cazul unei evoluții ciudate a lucrurilor, conducătorii militari vor putea fi acuzați de crime de război și genocid, după modelul deja aplicat șefilor militari antrenați în războiul fratricid din fosta Iugoslavie (sau din Libia, Irak, Egipt etc). Sau, acum, din Siria.

„Această *kermesse* a morții începuse la căderea serii. Acum era în culmea freneziei. Și avea să continue pînă în zori.“

Acestea sînt noile dimensiuni, mai puțin știute, mai puțin comentate, dar care pot explica exacerbarea acestui conflict care poate pune foarte ușor în primejdie pacea continentului și a lumii. Aceștia sînt, de fiecare parte a conflictului, noii „cîini ai războiului“, a căror zgardă a fost dezlegată din raționamente complexe politico-militare și care, la fel de sigur, la un moment dat, se vor întoarce împotriva propriilor comanditari, sponsori sau sfătuitori. Deabia atunci războiul civil va intra în faza sa cea mai cumplită...

Dormi liniștită, draga mea, nu e nici țipenie, n-am văzut niciodată atîta pace...

* Au colaborat Dino Buzzati și Cristian Unteanu.

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuțu. Despre noua ordine domestică și criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

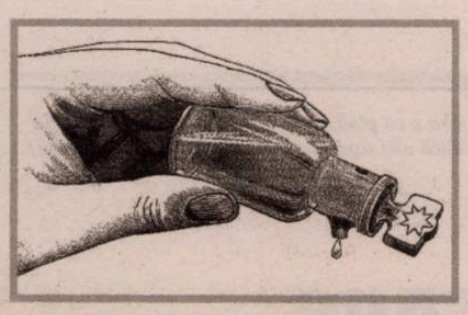

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Călătorie sprîncenată

Urarea *Călătorie sprîncenată!* face parte din largul inventar de formule şi cuvinte ironice dezvoltate de comunicarea populară şi familiară. Dicţionarele noastre o înregistrează şi o explică („urare care arată lipsa de regret la plecarea cuiva"), iar Marica Pietreanu, în monografia sa din 1984 *(Salutul în limba română)* o trece în categoria „nonsaluturilor", admiţînd totuşi că, spre deosebire de alte formule mai agresive, poate fi şi un salut pur şi simplu glumeţ. Aceeaşi autoare constata, în urma unui sondaj, că vorbitorii erau cam nelămuriţi asupra sensului şi originii expresiei şi observa că aceasta nu fusese încă suficient explicată de specialişti. Se presupunea că e vorba de o „deraiere lexicală", deci de o continuare voit absurdă a unui început firesc de salut. Explicaţia ar fi mai convingătoare dacă s-ar găsi o formulă anume pe care s-ar fi grefat deraierea: un suport fonetic, un început similar (de exemplu, *Dumnezeu să-l iepure* provine din *Dumnezeu să-l ierte*, „deraierea" producîndu-se după prima silabă a cuvîntului *ierte).*

Faţă de definiţia de dicţionar, uzul formulei arată destule diferenţe de nuanţă şi atitudine. Uneori, nu e vorba doar de indiferenţă faţă de plecarea cuiva, ci chiar de ostilitate şi intenţie de alungare; alteori, salutul e o simplă glumă amicală. De fapt, formula *călătorie sprîncenată* are trăsăturile esenţiale ale ironiei, care poate fi percepută gradual, în funcţie de context şi de presupusele intenţii ale autorului: de la o agresivă exprimare a dorinţei de a-l vedea pe celălalt plecat cît mai repede, pînă la urarea sinceră, dar informală (astfel, echivalarea cu engl. *Good riddance* şi fr. *Bon débarras* nu pare valabilă în toate contextele).

Expresia e atestată la Alecsandri, în *Sînziana şi Pepelea,* ca urare rostită de personajul Papură, la Creangă, în *Ivan Turbincă* („Călătorie sprîncenată, zise boierul; de rămîneai, îmi erai ca un frate; iar de nu, îmi eşti ca doi), la Mateiu Caragiale („Iepure si călătorie sprîncenată, îi strigă Pirgu") etc. În replica lui Pirgu, formula e asociată cu *iepure,* probabil o expresie argotică metonimică, conţinînd un îndemn la dispariţia rapidă: „pleacă rapid!, fugi! (ca iepurele)!". În comunicarea actuală, formula de salut nu şi-a pierdut din popularitate *(„Călătorie sprîncenată,* Frunzăverde!", *România liberă,* 27.03.2012; „încă un derapaj şi-ţi doresc *călătorie sprîncenată,* adică nu îţi mai dau drumul pe forumul ăsta în vecii vecilor", culinar.ro, etc.). În plus, sintagma s-a desprins din structura fixă a urării pentru a deveni o formulă descriptivă chiar în aserţiuni: *Călătorie sprîncenată* e titlul unei cărţi din 1988 a criticului literar Marian Popa (în care tonul ironic era dominant); în prezent, o regăsim în titluri jurnalistice: *„Călătorie sprîncenată* – Un băimărean transporta călători în Spania fără permis şi într-un autobuz cu numere false" (emaramures.ro).

Rămîne deschisă chestiunea etimologică: chiar dacă e vorba de o glumă sau un joc de cuvinte, expresia tot ar trebui să aibă o justificare, un mecanism anume al asocierii. Cred că formula a devenit mai obscură şi mai amuzantă odată cu schimbarea conotaţiilor adjectivului *sprîncenat*. Acesta apare în dicţionarele noastre istorice, cu două sensuri principale: „care are

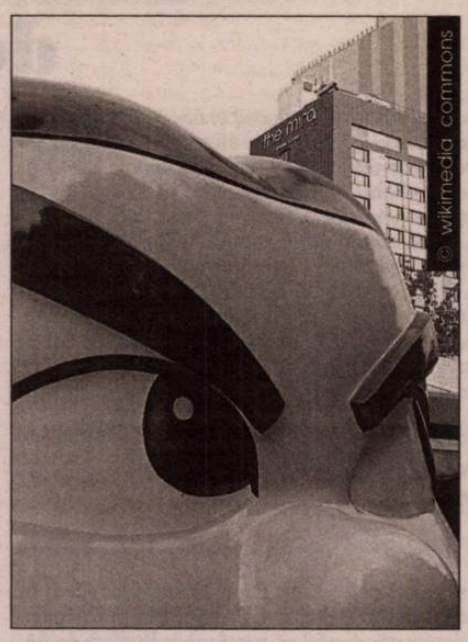

sprîncene mari, dese, stufoase" şi „ridicat, înălţat de la pămînt" (DLR – *Dicţionarul limbii române,* Litera S), provenind din sensurile diferite ale cuvîntului de bază *sprînceană*: cel primar, de detaliu anatomic (în DLR: „linie arcuită formată din fire de păr scurte şi dese, care se întinde deasupra orbitei ochiului") şi cel produs prin metaforă, sinonim cu *coamă* sau *creastă* („partea cea mai înaltă, alungită, a unui munte, a unui deal", DLR). Ambele pot avea conotaţii pozitive; *sprîncenat* „cu sprîncene groase şi eventual îmbinate" era un calificativ superlativ în poezia populară, corespunzînd unui anume ideal al frumuseţii feminine, mai puţin popular azi. Schimbarea radicală a criteriilor estetice se poate vedea într-un distih satiric din colecţia de poezii populare a lui Alecsandri – „Mîndră eşti şi sprîncenată, / Dar la buze cam umflată" –, din care se vede că, în secolul al XIX-lea, sprîncenele dese şi îmbinate erau semn de frumuseţe, iar buzele umflate – nu. Expresia a alege *pe sprînceană* presupune criterii severe şi elitiste („a alege ce este mai bun, mai preţios etc.", DLR). În acelaşi timp, *sprînceană* cu sensul „ridicătură" ar fi putut deveni o metaforă a superiorităţii, un etalon al valorii.

Toate acestea ar conduce la ideea că *sprîncenat* putea fi, cu un secol în urmă, un calificativ cu sens apreciativ, extrem de pozitiv: „frumos, minunat". Combinaţia *călătorie sprîncenată* poate fi văzută ca o variantă la urarea *Călătorie frumoasă,* faţă de care e surprinzătoare doar prin contrastul între un epitet cu sens destul de concret şi specific uman şi mai abstractul *călătorie*. În secolul al XIX-lea sînt atestate şi alte combinaţii astăzi surprinzătoare, de exemplu: „un pretext mai sprîncenat" (Bariţiu).

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

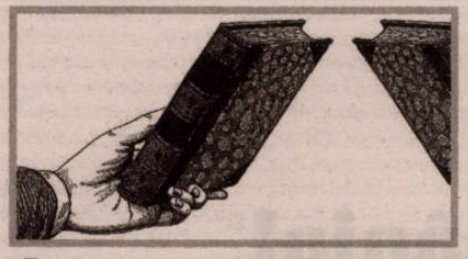

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Cu paie, cu fîn

În armată, recruţii învaţă să bată pas de defilare. Dar nu toţi sînt capabili să-şi amintească de fiecare dată care e piciorul drept şi care cel stîng. Aşa că – spune povestea – caporalii au inventat o metodă mnemotehnică ingenioasă: să le prindă recruţilor de încălţări cîte un şomoiog de paie la un picior, şi unul de fîn la celălalt. Comenzile de „stîngul, stîngul, stîng, drept, stîngul" se preschimbă astfel în „cu paie, cu paie, paie, fîn, paie".

Uneori, îmi doresc ca şi clasa noastră politică să fi scornit ceva asemănător.

Volatilitatea scenei noastre politice a făcut ca reperele tradiţionale de „stînga" şi „dreapta" să nu mai valoreze nimic nici în bătălia ofertelor electorale, şi nici în practica guvernării. Păcat. Eu mă încăpăţînez totuşi să mă agăţ de ele, pentru că mi se par utile pentru a vedea cum sînt înţelese şi practicate la noi politicile publice – în speţă, în educaţie.

Vorbeam săptămîna trecută despre avatarurile reformelor în învăţămînt, induse, în ultimă instanţă, de succesiunea ciclurilor de guvernare. Multă vreme am fost revoltat pe incapacitatea forţelor politice de la noi de a cădea de acord pe o linie de continuitate în educaţie, care să asigure implementarea stabilă a măsurilor de restructurare a sistemului. Am fost chiar unul dintre naivii care s-au bucurat, plini de speranţă, la semnarea celebrului „Pact pentru educaţie". Care n-a avut, pînă la urmă, nici un rezultat.

Stăteam odată de vorbă pe tema asta cu un prieten, expert în educaţie la British Council. Mi-a spus: „Te indignezi degeaba. E normal ca fiecare partid să vină cu viziunea proprie, să aibă propriile-i teme. Numai că la noi nici măcar asta nu se întîmplă. Tony Blair a cîştigat primele alegeri în bună măsură prin proiectul pentru educaţie. Care putea fi rezumat pe jumătate de coală A4, cu repere concrete şi măsurabile, aşa încît în final să reiasă limpede ce şi cît a făcut din ce a promis. Uită-te la programele noastre..."

„Vom face totul!"

Şi m-am uitat... La un moment dat, un mare, foarte mare partid publicase o „Strategie pentru educaţie" pe vreo zece ani înainte. După lectura întregului document, de mai bine de o sută de pagini, am rămas cu o singură idee: „Vom face totul!"

Principalele hibe ale politicilor educaţionale dîmboviţene sînt incoerenţa şi mistificarea, ambele trăgîndu-şi seva din acelaşi venerabil izvor: populismul.

Una dintre temele centrale ale „stîngii" este accesul la învăţătură. Statisticile care compară studenţii români după mediul de provenienţă – urban *vs* rural sau în raport cu starea materială a părinţilor – arată o segregare socială endemică în accesul la nivelul de sus al educaţiei. Lipsa de flexibilitate a parcursului de instruire, decalajele calitative uneori enorme între şcoli ca şi segregarea, aceeaşi şcoală, a efectivelor de la clasă – am avut parte din plin, precum am mai povestit, de gustul amar al „claselor de sacrificiu" în anii '80 – fac şi ele ravagii, în special în rîndul elevilor fără posibilităţi complementare de studiu (instituţia prolifică a „meditaţiilor", concursul dat de părinţi la rezolvarea temelor, biblioteca sau computerul conectat la net de acasă etc.).

După ştiinţa mea, guvernările „de stînga" n-au făcut mai nimic în această chestiune extrem de dureroasă. Au folosit, în schimb, din plin, abureala. Ba au inventat un „acar Păun" – la un moment dat, conducerea ministerului anunţa triumfalist intenţia de a scoate meditaţiile în afara legii, uitînd că o atare măsură contravine dreptului constituţional la educaţie. Principiul egalitarist invocat era: aceleaşi posibilităţi pentru toţi, cît mai puţine! O strategie similară a fost folosită şi în „criza manualelor", din care se pare că nu am ieşit nici pînă în ziua de azi, cînd ministerul, pentru a-şi acoperi deficienţele de finanţare şi de selecţie, a introdus mecanismul licitaţiilor la *dumping,* de data asta pe principiul „cu cît mai ieftin, cu atît mai bun!" Sau cînd Legea educaţiei, care prevedea învăţămînt obligatoriu la fel pentru toţi, la sfîrşitul celei de a V-a clase de gimnaziu a fost modificată, reintroducîndu-se formula falimentară a liceului „în trepte" – jumătate obligatoriu, jumătate facultativ – compensat prin alternativa şcolilor de arte şi meserii. Culmea e că la această Lege, votată fără nici o obiecţie parlamentară, în miez de vară, s-au găsit şi jurnalişti care să aplaude modul în care Guvernul dă şanse tinerilor să studieze mai mult! Ciudată confuzie între *o obligaţie* – pe deasupra, şi inechitabilă: pentru unii, mumă, pentru alţii, ciumă – cu *o oportunitate*. Şi uite-aşa sîntem şi azi una dintre ţările Europei cu cele mai ridicate cote de abandon şcolar.

Dar au existat, să nu fiu nedrept, şi iniţiative de mare succes. Una dintre ele, binecunoscută, încă în derulare, din cîte ştiu: „Cornul şi laptele." România nu-i nici Franţa, nici Germania, cu atît mai puţin Elveţia, cu un venit minim de peste 3000 de euro. Este enormă nevoie de sprijin financiar pentru copiii săraci, pentru ca şi aceştia să-şi poată face studiile. N-am înţeles însă din capul locului, cum nu înţeleg nici acum, de ce parte din sumele alocate trebuie risipite pentru elevi ale căror familii nu o duc (deloc) rău financiar, în loc să fie direcţionate explicit către cei nevoiaşi. Nu ar fi fost mai echitabil? Singurul răspuns bombănit al purtătorilor de cuvînt ai „stîngii" a fost că o atare „discriminare" *(sic!)* i-ar fi pus într-o situaţie jenantă pe copiii săraci. Altfel spus, pentru „stînga" românească sărăcia nu e o injustiţie socială şi un handicap în calea dezvoltării personale, ci mai curînd o „ruşine". Populismul, dragul de el!

Mă opresc aici cu şirul exemplelor, conştient că deja mulţi cititori mă vor fi acuzat de părtinire. Data viitoare, „pe fineaţă".

Pînă atunci, însă, o scurtă confesiune. Avem cu toţii înclinaţii către un taler sau celălalt al balanţei, în funcţie de valorile faţă de care ne simţim mai mult ataşati. Pentru viaţa adulţilor, am, cred, mai degrabă opţiuni „de dreapta". În privinţa copiilor însă, lucrurile se schimbă. Încerc să-mi închipui cum ar fi arătat viaţa mea dacă aş fi copilărit într-un *bidonville,* cum mai sînt încă destule pe la noi, fără măcar o toaletă sau un bec electric. Şi, deşi n-am dus-o deloc pe roze în copilărie, e un exerciţiu de imaginaţie la care clachez.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

De ce trebuie să intrăm în zona euro

– şi asta cît mai repede –

Cel puţin cu asta sîntem cu toţii de acord, indiferent de convingerile politice. Este vorba despre lipsa de interes a liderilor şi a candidaţilor români faţă de adevăratele subiecte europene şi româno-europene, în această campanie care pregăteşte, totuşi, alegerile pentru Parlamentul European. Iată însă că, parcă pentru a spori confuzia generală, un gest cu adevărat important, chiar crucial pentru România, a trecut aproape neobservat.

Este vorba despre stabilirea, în mod oficial, de către România, a ţintei pentru aderarea la moneda euro: 1 ianuarie 2019. Anunţul a fost făcut de ministrul Bugetului, Liviu Voinea, la Consiliul ECOFIN. Un asemenea gest, cu numeroase semnificaţii, ar fi trebuit să genereze o dezbatere intensă în societate – se pare însă că protagoniştii campaniei, dar şi cam mulţi jurnalişti şi lideri de opinie rămîn preocupaţi de importanţa tricourilor electorale.

Alegerea datei-ţintă coincide cu momentul preluării de către România, pentru prima dată, a preşedinţiei rotative a Uniunii Europene. Dar nu acest simbol este cel mai important în discuţie.

Mai important este altceva: la orizont se află rediscutarea Tratatului European. Pe culoarele de la Bruxelles se vorbeşte deja despre asta. Iar pe firul scurt dintre marile capitale, consultările neoficiale se pare că au şi început. Este adevărat că discuţiile importante vor porni după alegerile din 25 mai şi cu precădere după instalarea noii Comisii, în toamna acestui an. Însă din ceea ce a putut să transpară pînă acum, pare să se profileze ideea unei Europe în trepte sau, dacă vreţi, a unei Europe a cercurilor concentrice.

Există în Vestul Europei opinii tot mai numeroase potrivit cărora „adevărata" Uniune Europeană ar trebui să se reducă la statele fondatoare, eventual plus Spania – un organism redus şi suplu, pe care Franţa şi Germania l-ar putea gestiona mai uşor. Probabil că nu se va ajunge chiar aici, dar este de imaginat o Europă avînd ca nucleu dur zona euro, urmînd ca restul statelor să facă parte din această structură, în anumite proporţii. Iar în noua Uniune Europeană, chiar aderarea la euro s-ar putea să devină cu mult mai dificilă decît în actualele condiţii.

Este de asemenea de aşteptat ca noul Tratat European să intre în vigoare prin cea de-a doua parte a anului 2019, ca un fel de încununare a mandatelor viitoarei Comisii, ale viitorului Parlament European şi ale viitorului preşedinte al Consiliului European. Bine ar fi ca, pînă atunci, România să fie deja parte a nucleului dur al Uniunii, pur şi simplu fiindcă nu-şi permite să rămînă aruncată într-o periferie. Poate că state precum Danemarca, Suedia sau Marea Britanie îşi pot permite o apartenenţă – să-i zicem selectivă – la viitorul proiect. Chiar şi Cehia, de ce nu?

Va fi România mai bine pregătită dacă va rămîne mai mult timp pe dinafară?

Cu România, lucrurile stau altfel. Aderarea la euro, dincolo de aspectele sale tehnice, este un proiect politic. Mai mult: încărcătura politică a crescut enorm după deteriorarea situaţiei din Estul Europei şi tot mai evidentele ambiţii expansioniste ale Rusiei. Situată în proximitatea celei mai fierbinţi zone a Europei – şi care va rămîne aşa ceva vreme, pînă la o nouă reaşezare a sistemului european de securitate –, România pur şi simplu nu-şi poate permite un statut marginal.

România trebuie să fie parte a viitorului nucleu dur al Uniunii Europene, în primul rînd din considerente de securitate. Avem nevoie să fim în zona euro şi în spaţiul Schengen, iar pentru asta trebuie să scăpăm cît mai repede de MCV. Altfel, vom fi cu mult mai vulnerabili în faţa provocărilor dinspre răsărit – una este să provoci o ţară marginală a Uniunii şi alta e să loveşti în „inima" ei, adică în zona euro.

Mulţi se vor întreba – ca şi în cazul aderării la Uniunea Europeană, de exemplu – dacă vom fi pregătiţi pentru a intra în eurozonă. Şi aceasta dincolo de criteriile tehnice, de ordin economic şi juridic, pe care România poate să le îndeplinească în anii ce vin (condiţii legate de deficit, inflaţie, fluctuaţia cursului şi altele). Se vorbeşte însă şi de o „convergenţă reală", adică despre măsura în care economia, dar şi societatea în ansamblu sînt pregătite pentru un asemenea pas.

Dar va fi România mai bine pregătită dacă va rămîne mai mult timp pe dinafară? Mai curînd nu, într-o societate pentru care, de un secol şi jumătate, modernizarea a însemnat umplerea, într-o anumită măsură, a unor forme iniţial fără fond. Dacă nu ni se dă forma, nu producem nici conţinutul. Aşa a fost şi cu aderarea la UE. Nu am fi fost mai pregătiţi dacă am fi rămas afară, ba chiar am fi stat cu mult mai rău.

Sigur că aderarea la euro va însemna un preţ. Mai ales în condiţiile unei aderări în marş forţat. Dar în actualele condiţii, este un preţ pe care ar merita să-l plătim. Cine nu crede să privească spre statele baltice, acolo unde răsuflarea tăioasă a ursului rusesc se simte mai ceva decît în România. Şi unde şi amintirile de dată recentă sînt mai dureroase. Estonia şi Letonia sînt deja în eurozonă. Iar Lituania se pregăteşte pentru a adera anul viitor.

Mai mult, aderarea la euro poate fi pusă în centrul acelui nou proiect naţional, de care România a dus lipsă în anii care au trecut de la aderarea la NATO şi la Uniunea Europeană.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Vis livresc

Şedeam amîndoi la o masă din bambus, pe scaune din bambus şi gleznele goale ne erau mîngîiate de valurile domoale şi azurii ale mării albe, aşezate în căuşul enorm al cerului inversat, convertit la convexitate. Deasupra noastră, stelele luceau obraznice printre căluţi de mare gigantici care vînau, într-o joacă sîngeroasă, rechini speriaţi. Vînătoarea lor mă binedispunea. Simţeam pe obrazul înfierbîntat cum briza răcoroasă venea direct spre noi. Încîntat de răceala timidă a acestui *venticello,* o priveam. Chipul ei apărea şi dispărea după cum vîntul lăsa ori dădea la o parte părul castaniu cu sclipiri de un albastru electric. „Maria. Maria Álvarez...", ziceam, „vîntul îţi acoperă faţa cu părul, nu vezi? Prinde-ţi-l cumva, cu o bentiţă sau cu agrafe, ai părul lung şi dezordonat, bucuria vîntului..." Îmi răspundea să-l las încolo de păr, vrea să-mi spună ceva, ceva important, ceva ce i s-a întîmplat.

„M-am trezit de dimineaţă în cu totul altă stare. Deodată, singurătatea mi s-a părut plăcută şi calmă. Mă obişnuisem singură în Barcelona. Oraş mare, suficient de mare să mă pot simţi bine în el fiind singură. După mult timp, am ieşit din casă, cu gîndul să merg la piaţă să cumpăr ceva pentru casă. Poate nişte fructe. Am mers pe străduţele cartierului gotic şi, cum am ieşit pe o stradă mai lată, ce ducea spre Boqueria, ceva bizar mi s-a întîmplat. În mare viteză, un porumbel alb a trecut milimetric pe lîngă mine, mi-a atins umărul cu aripa şi m-a speriat foarte tare. Am revenit tremurînd acasă, fără să mai cumpăr nimic. A doua zi, a plouat. Nu am ieşit deloc. În ziua următoare, am simţit nevoia să mă plimb pe malul mării. Era soare şi străzile se umpluseră de turişti. Nu mai aveai unde să arunci un ac. Am coborît pe *via* Laietana şi, imediat ce strada s-a terminat într-o imensă deschidere la intersecţia cu Paseo de Colon şi marea s-a deschis privirii mele, un porumbel alb a zburat direct spre mine, fără nici o ezitare, şi abia am apucat să mişc capul într-o parte ca să evit o ciocnire ce ne-ar fi putut răni pe amîndoi. M-am întors imediat acasă, am încuiat cele trei iale de la uşă şi am început să plîng. Mă întrebam: ce-o fi cu porumbeii în oraşul acesta? O fi acelaşi porumbel? Are ceva cu mine? Am adormit greu şi tîrziu. În ziua următoare a fost soare din nou, oraşul s-a umplut de oameni în sandale şi pantaloni scurţi din nou. Nu am ieşit. Dar peste alte două zile, am vrut să merg să-mi cumpăr o carte. Oricare. Am mers prin cartierul gotic, să ajung pe Carrer de Roger de Llúria, la magazinul acela de cărţi aflat nici la subsol, nici la etaj, dar nici la parter. Îl ştii? Primul nivel al magazinului este sub nivelul trotuarului, dar nu atît de jos cît să fie un subsol veritabil, iar nivelul al doilea al magazinului este deasupra nivelului trotuarului, dar nu atît de sus cît să poată fi socotit primul etaj. Un magazin splendid de cărţi, aşezat intermediar. Doar că nu am ajuns acolo. Abia am dat colţul prin spatele marelui magazin El Corte Inglés şi un porumbel alb, într-un picaj oblic, mi-a apărut în faţă şi apoi a cotit-o în viteză direct spre mine. De data asta a trebuit să sar într-o parte pe trotuar ca să nu mă lovească. Am început din nou să tremur, mi-au venit lacrimi în ochi. Am privit în jur şi am constatat cu stupoare că nimeni nu băgase în seamă întîmplarea aceasta, deşi, cum spuneam, sărisem pur şi simplu pe trotuar. Trecătorii nici măcar nu întorseseră capul spre mine. Atunci, am simţit un nod în gît şi am luat-o la fugă înapoi spre casă. Bănuiam ceva, dar nu voiam să accept. Nimeni nu mă băga în seamă, nici măcar un om din puzderia de oameni care forfotesc în fiecare zi prin zona aceea nu m-a privit măcar, deşi alergam plîngînd printre ei. Am intrat în casă cuprinsă de disperare. Am închis cele trei iale şi a trebuit să accept adevărul: eu nu mai eram. Murisem de cîteva zile. Din ziua în care singurătatea la Barcelona mi s-a părut, deodată, plăcută şi calmă."

„Am închis cele trei iale şi a trebuit să accept adevărul: eu nu mai eram."

„Maria", i-am spus, „Maria Álvarez, ce-i asta ce mi-ai povestit acum?"

„Un vis", mi-a spus ea, „un vis uşor ca aripa în zbor planat."

„Şi eu, Maria Alvarez, cum de-l ştiu? Căci tot ce mi-ai povestit a stîrnit în mine o nesfîrşită milă şi curiozitate deloc. Semn că ştiam deja. De unde?"

„Poate că ţi s-a întîmplat şi ţie deja... Poate că de-aia stai cu mine aici... Poate că porumbeii s-or fi lovit şi de tine..."

P.S. Pentru că, aşa cum mi s-a mai întîmplat, sînt convins că vor exista unii în stare să mă acuze de plagiat, spun: *El aviso de la paloma* de Maria Álvarez.

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

The project
Be EU 8 media outlets for one Parliament

Simplu ca-n Europa

Presupunem că nu aveţi un Powerpoint în faţă. Vă voi explica modul în care ajunge pînă la noi, la cetăţenii unui stat membru (refuz în continuare titulatura „cetăţean european“), o decizie luată la Bruxelles. Carevasăzică – o directivă, un regulament, o recomandare. Care înseamnă aproape trei sferturi din legislaţia naţională a oricărui stat membru. Urmăriţi cu atenţie! S-ar putea să pricepeţi cîte ceva.

În primul rînd, drept de iniţiativă legislativă are, în primul rînd, Comisia Europeană. Reprezentanţii ei fac un proiect pe baza unui studiu de impact care doreşte să crească gradul de integrare a economiilor naţionale, să protejeze mediul, să apere consumatorul, să asigure solidaritatea socială a Europei şi să reducă din decalajele dintre zonele mai bogate şi cele mai sărace ale continentului. Pînă aici, e simplu!

Ideea cu pricina este, în principiu, supusă unei consultări publice. Se postează, aşadar, pe site-ul Comisiei, la rubrica „Your Voice“. Acolo, oricare dintre părţile implicate (organizaţii nonguvernamentale, sindicate, patronate, autorităţi locale, cetăţeni) îşi spune părerea. Totul se adună şi se introduce, sau nu, (după caz) în propunerea pe care Comisia o avansează Consiliului. Este firesc. Pînă la urmă, în felul în care arată acum aranjamentul de putere comunitar, Consiliul este garantul reprezentării intereselor naţionale, iar Comisia (apărător al binelui comun) are 28 de membri ale căror poziţii şi funcţii depind de şefii de stat, astfel încît uşoara poziţie dominantă a Consiliului este, oarecum, de înţeles.

La acest moment, se formează şi clasamente informale (pe naţiuni), în funcţie de viteza cu care sînt „sifonate“ informaţiile (teoretic) confidenţiale de la secretariatul general al domnului Barroso către reprezentanţele naţionale, cu sediul în capitala Belgiei. Pare-se că locul întîi este ocupat de britanici, cu o medie de sub zece minute. Totul este *off the record*, bineînţeles. Propunerea astfel desenată este pusă în dezbaterea şi negocierea statelor membre, în discretele şedinţe COREPER. Acolo, la nivel de experţi pe capitole, se discută punct cu punct, în toate detaliile posibile, documentul cu pricina. Exemplele pot fi halucinant de diverse, de la „Norme privind instrumentele sanitare tăioase“, pînă la „Speciile faunei şi florei care pot fi considerate invazive şi dăunătoare biodiversităţii“. Oricare dintre aceste teme poate declanşa pasiuni nebănuite şi poate cere „apărarea interesului naţional“ din partea reprezentanţilor din COREPER. Pînă la urmă, în principiu, se ajunge la un consens pe aproximativ 90% din text. Restul – adică detaliile spinoase – este lăsat spre rezolvare miniştrilor „de linie“, care se întîlnesc în Consiliu. Această etapă nu este deschisă publicului. Presa are embargo.

Tot prin această perioadă, documentul este trimis spre consultare celor două organizaţii cu rol relativ incert şi cu bugete consistente: Comitetul economic şi social şi Comitetul regiunilor. Cu alte cuvinte, este cerută părerea patronatelor, a ONG-urilor şi a sindicatelor, precum şi a reprezentanţilor multor regiuni din statele membre ale Uniunii. În principiu, în acest stadiu, publicul are acces la dezbateri. Pur consultative, altminteri.

În sfîrşit, propunerea ajunge la Parlamentul European în ceea ce se numeşte Prima Lectură (scuzaţi majusculele, veţi vedea că au importanţă). Se constituie un grup de lucru condus de un raportor (europarlamentar) şi supravegheat de un *shadow*-raportor (raportor din umbră – europarlamentar, de asemenea). Aceştia se vor întîlni în cadrul lucrărilor comisiilor parlamentare de specialitate, unde ai zice că dezbaterile sînt publice şi observate atent de cetăţeanul elector şi contribuabil din statele membre. Aşa sună teoria. Numai că, în comisii, reprezentanţii diverselor partide politice europene vin cu... lecţiile la pachet. Altfel spus, votul pentru sau contra numitei propuneri este decis în cadrul şedinţelor de grup (politic, evident). Acolo se hotărăşte poziţia partidului (pro sau contra, setul de obiecţiuni şi amendamente). Acea şedinţă este cu uşile închise. Cu alte cuvinte, ceea ce vede publicul la întîlnirile Comisiei reprezintă simpla enunţare a concluziilor trase în spatele unor uşi închise. Exerciţii de retorică, balet de imagine spre ziarişti, pretext de vizibilitate pentru electoratul „de acasă“, dacă situaţiunea permite. Cu voia dumneavoastră, voi trece această fază a Primei Lecturi la categoria „etapă procedurală semitransparentă“. Durează cam trei luni.

De obicei, Parlamentul are obiecţii şi aduce amendamente variantei înaintate de Consiliu. Dacă ei, şefii de stat sau de guvern, cad de acord, totul e în regulă, actul este adoptat. Dacă nu, el se întoarce spre Parlament, cu observaţiile de rigoare. Intră în a Doua Lectură. Ea durează tot cam un trimestru. Dacă trece nemodificată, se duce la *Monitorul oficial*. Dacă Parlamentul consideră că varianta Consiliului este inacceptabilă, actul cade. Dacă avem de-a face doar cu diferenţe de nuanţă, ajungem la rediscutare între cele trei instituţii. Asta înseamnă că textul revizuit se duce înapoi la Consiliu, cu notele de rigoare. După încă trei luni, există două variante: Consiliul zice *da* şi documentul intră în vigoare (Comisia fiind abilitată să îl pună în aplicare şi să urmărească introducerea, după caz, în legislaţiile naţionale). Consiliul, însă, poate să nu fie întru totul de acord, să mai cîrcotească pe anume prevederi.

Intrăm de acum în faza celei de-a Treia Lecturi, numită şi „a Trialogului“. Acum este momentul încercării finale. Comisia participă la lucrări de pe poziţia unui soi de moderator. De negociat, negociază Consiliul (reprezentanţii intereselor Naţiunilor) şi Parlamentul (care îşi vede de Fericirea Cetăţenilor). Toată afacerea durează cam două luni de la demararea lucrărilor. În cazul în care oricare dintre părţi nu este mulţumită de rezultatul final, propunerea cade (în teorie). În practică, aşa ceva nu prea se întîmplă. Comisia are grijă să retragă actul legislativ, în cazul în care se dovedeşte mult prea controversat. Nici această fază a Trialogului nu este transparentă pentru presă sau public, cu excepţia unor insipide comunicate de presă, arareori preluate ca atare de media.

Aţi înţeles mecanismul? Fie vorba între noi, e de-a dreptul imposibil de înţeles, de urmărit, de povestit publicului. În plus, cu excepţia unor şedinţe ale comisiilor Parlamentului şi ale plenului aceleiaşi instituţii, totul este transmis alegătorilor prin intermediul unor abili purtători de cuvînt şi al unor solide departamente de comunicare. Tensiunea negocierilor – sarea şi piperul politicii cu care sîntem obişnuiţi în fiecare dintre ţările noastre – este ascunsă cu mare grijă, de dragul păstrării unei aparenţe a consensului general. Toată lumea ştie că există interese divergente (naţionale sau ideologice), dar acest fapt banal pentru o societate liberă este pudic ascuns printre rîndurile unor alambicate comunicări, scrise parcă în ciuda pasiunii şi a interesului publicului.

Vin alegerile pentru Parlamentul European. Oamenii din Bruxelles vor deplînge iarăşi o (previzibilă) slabă participare la vot. Vor spune că nu înţeleg dezinteresul pentru Marele Proiect European. Noi, în România, avem o vorbă: drumul spre iad este pavat cu bune intenţii. Parafrazînd, aş zice că Onorabilele Instituţii, (re)definite prin Tratatul de la Lisabona, pot avea cele mai bune idei privind pacea şi prosperitatea noastră, a cetăţenilor din statele membre. Necazul este că „ei“ au grijă de „noi“ într-un mod mult prea discret. Mult prea multe etape din mult prea complicatul proces decizional sînt mult prea confidenţiale. Rezultatul este ceea ce unii numesc „deficit de democraţie“. Adică o prea mică participare şi implicare a europenilor în ceea li se întîmplă, *via* Bruxelles. În viaţa politică cu care sîntem obişnuiţi, dacă un guvern face prostii sau are ghinion de-o criză economică globală, este schimbat. Vine o moţiune de cenzură sau apar nişte alegeri anticipate. Executivul naţional poate fi schimbat în totalitate sau doar remaniat, în funcţie de performanţă.

De acum, noi, electoratul, îl vom alege (chiar şi indirect) pe preşedintele Comisiei. Ce se va întîmpla, însă, dacă nu vom fi satisfăcuţi de performanţa lui sau a unuia dintre comisari? Cum vor putea fi ei schimbaţi? Cît de posibilă este o remaniere? Întrebările astea nu au un răspuns procedural. Ele nasc, însă, o reacţie civică previzibilă: o absenţă cam mare de la urne.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

Apariţia acestui text a beneficiat de asistenţa Uniunii Europene, în cadrul unui grant oferit de Parlamentul European în domeniul comunicării. De conţinutul acestui articol este responsabilă doar revista *Dilema veche* şi nu se poate considera sub nici o formă că textul reflectă punctul de vedere al Uniunii Europene.

Proiectul *BeEU 8 organizaţii mass-media pentru un Parlament* (www.balcanicaucaso.org/BeEU) este cofinanţat de Uniunea Europeană.

PUBLICITATE

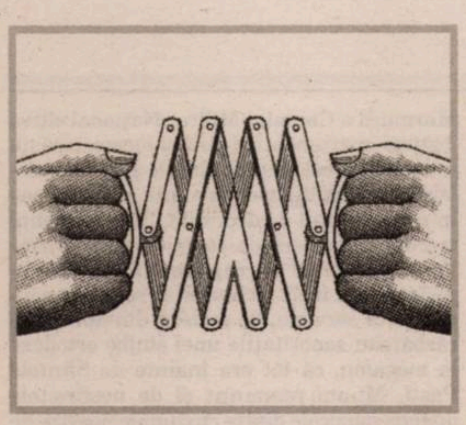

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

Cum ne locuim oraşele

– dialog cu Bogdan IANCU –

A studiat la Facultatea de Litere, apoi a făcut un master în antropologie culturală. Este lector dr. la Şcoala Naţională de Studii Politice şi Administrative. ***Bogdan Iancu*** *face cercetări de antropologie urbană şi rurală. Va publica în curînd (împreună cu studenţii masteranzi) un volum care explică de ce meseria de bodyguard (sau agent de pază, ori cum vreţi) este aşa de bine reprezentată în Bucureşti (68.000 de angajaţi). Se pricepe la culturi urbane şi are un fel foarte plăcut şi viu de a explica şi de a interpreta lucruri pe lîngă care noi, „ceilalţi", trecem nepăsători. Sau – mai rău – avem impresia greşită că le-am înţeles.*

Am moştenit de la socialism nişte oraşe de care părem mai degrabă nemulţumiţi. Ce ne facem?

Oraşele pe care le-am moştenit nu arată peste tot la fel. În Transilvania, oraşele şi-au păstrat, chiar şi în comunism, structura bazată pe catedrala din centru şi străzile radiare, intervenţiile s-au făcut atunci mai ales pe inelul periferic. Cele mai multe transformări le-au suferit oraşele din Vechiul Regat, mai ales cele care s-au industrializat puternic. Să nu uităm că noi am intrat în socialism aproape fără industrie, în partea aceasta (cele mai multe fabrici, cînd s-a instaurat socialismul, erau în Banat). Dar aş adăuga nişte paradoxuri la ceea ce se spune în general despre oraşele socialiste (blocuri, industrie etc.). De exemplu, în Rîmnicu Vîlcea, oraşul unde am copilărit eu, în perioada comunistă era o primăriţă care a închis bulevardul principal şi a făcut acolo loc de promenadă, ceea ce nu se mai întîmplă astăzi. Erau trei kilometri de promenadă. Aşa încît putem spune că şi atunci lucrurile erau destul de amestecate. Se construia şi bine, şi prost. Astăzi are loc un fel de „revanşă a materialităţilor": sticla ia locul cărămizii – dintr-un accesoriu, devine material de construcţie. Vedem aluminiu şi inox peste tot. Într-un fel, pierdem ce era mai bun – mă gîndesc la cărămidă, care avea un fel de căldură – şi punem în loc materiale reci, care au însă o anume eficacitate a confortului de tip nou. Ideea de confort se schimbă. Fac acum o cercetare în Bucureşti despre izolarea termică şi observ că termenul „confort" revine des, surprinde toată dinamica acestui proces. Am discutat cu diriginţi de şantier, cu oamenii care stau la coadă la primării – acolo observi, de fapt, că fenomenul a ieşit un pic altfel decît a fost proiectat. Nu toate clădirile ar trebui reabilitate termic: unii dintre cei care fac acum reabilitări sînt chiar cei care au lucrat la construcţia blocurilor şi ei spun că au datele tehnice de atunci, care le arată că nu ar trebui făcută reabilitarea. Dar acest proces tehnic e contextualizat cultural. În Polonia şi Ungaria, reabilitarea se face cu polistiren sau cu lînă, care se adaugă la interior, faţada nu e modificată. La noi se adaugă la exterior, pentru că e şi o luptă cu cenuşiul blocurilor comuniste, aşa că zugrăveala se face în culori vii – uneori năstruşnice, alteori hepatice. Un lucru interesant în Bucureşti: în sectorul 1, care e cel mai bogat, reabilitările s-au făcut gratuit, în timp ce în sectoarele periferice, unde sînt multe probleme sociale, oamenii au trebuit să plătească (parţial). Ceea ce ne dă de gîndit despre cum s-a structurat oraşul postsocialist.

O marcă a oraşelor socialiste o reprezintă cartierele de blocuri. Sînt cu adevărat un produs al socialismului?

Dacă au ceva de-a face cu sistemul socialist şi cu ideologia lui e legătura cu industrializarea. În cartierele de blocuri, de cele mai multe ori, locuiau oamenii care lucrau la aceeaşi fabrică. Asta s-a întîmplat însă şi în unele oraşe din Occident. La noi, la Departamentul de Sociologie, s-a făcut o cercetare, acum cîţiva ani, pe tema cartierelor. Întrebaţi unde îşi petrec timpul liber, cei mai mulţi oameni răspundeau „în centru". Aşa încît apare întrebarea dacă mai putem vorbi de cartiere la nivelul percepţiei. Pe stradă, vedem nişte indicatoare către anumite cartiere, dar nu e clar dacă oamenii mai percep locul acela – să zicem, Dămăroaia – drept un cartier. Sînt semne ale modernizării postsocialiste: există o anumită mobilitate. Pe bulevardul Ion Mihalache din Bucureşti, de pildă, între Piaţa Victoriei şi Piaţa Domenii, am numărat, la un moment dat, 37 de filiale de bănci, peste 40 de farmacii, cîteva supermarketuri, două restaurante şi o bodegă „de cartier". Dar dinamica lor e incredibilă: magazinele şi-au schimbat profilul în cîţiva ani, în locul restaurantelor a apărut altceva. De fapt, cartierul înseamnă nişte rutine pe care şi le fac oamenii în timp. Au apărut mici cafenele sau terase, dar numai pe străzile principale. Acum, timpul liber se petrece la mall. Iar mall-ul a început să mimeze natura – cu plante, cu ape curgătoare ş.a.m.d.

În unele mari oraşe din Occident se discută, de multă vreme, despre „cartierele-dormitor", în care oamenii nu au posibilităţi de a-şi petrece timpul liber (tocmai de aceea merg în centru). N-ar fi bine ca în Drumul Taberei sau în Pantelimon, de pildă, să existe măcar un cinematograf?

Ar trebui redeschise uşile cinematografelor. Dar timpul liber înseamnă şi altceva. Am văzut zone din Bucureşti unde primarii au făcut pârculeţ aproape la fiecare bloc. Or, dacă un copil se întîlneşte cu aceiaşi trei-patru copii de pe scară nu se cheamă că socializează. Mă întreb însă de ce nu sînt terenuri de sport în aceste cartiere, unde să nu fie nevoie să plăteşti ca să joci fotbal sau baschet? Primarii dau banii pe altceva. Sînt pergole puse pe asfalt în care nu creşte nimic. La Piaţa Romană sînt nişte căldări mari în care s-a pus tuia, iar tuia s-a uscat. În locuri în care s-ar putea planta pomii direct în pămînt, se pun în căldări. Şi, din cînd în cînd, se înlocuiesc căldările.

Modernizarea postsocialistă a oraşelor a făcut să apară şi la noi grupuri sociale noi. Vorbim şi la noi, de cîtva timp, despre „culturi urbane", „culturi alternative", unele dintre comunităţile nou formate – de pildă, bicicliştii – îşi cer drepturile. Dar mulţi nu înţeleg, de fapt, ce e cu aceste grupuri şi „subculturi"...

Grupurile de la noi seamănă cu cele din oraşele din care se inspiră. Bicicliştii, de pildă, sînt văzuţi uneori ca un fel de „gaşcă" uniformă, dar identitatea e dată de tipul de bicicletă spre care se orientează. A apărut şi un grup urît de toată lumea – hipsterii, care reprezintă o identitate destul de alunecoasă, căci înşişi membrii grupului reciclează cu abilitate identităţi anterioare. Cei care desenează graffiti au fost complet domesticiţi – li s-a acordat spaţiu de exprimare şi au intrat în *mainstream*. Rap-ul a pierdut terenul, căci, dacă totul s-a orientat spre consum, muzica a rămas fără mesaj social.

Bicicliştii par a forma, în ultima vreme, comunitatea cea mai activă. Apare însă conflictul între biciclişti şi şoferi. E inevitabil?

Conflictul nu putea fi evitat, dat fiind modul cum a fost proiectată infrastructura. Sorin Oprescu a desenat nişte piste pe trotuare, pe unde circulă şi pietonii, iar tot acolo se parchează şi maşini. În momentul cînd ţi se pune la dispoziţie un traseu, ai senzaţia că e al tău şi că îl poţi folosi. Dar pietonii erau nelămuriţi (mai ales că, pe unele străzi, pistele au fost desenate chiar prin mijlocul trotuarelor). A apărut „lupta" pentru spaţii diferite pe acelaşi trotuar. Aşa încît, la un moment dat, chiar ONG-urile care militează pentru drepturile bicicliştilor au cerut desfiinţarea acestor piste. Eu, cînd sînt cu bicicleta, mă simt mai în siguranţă pe stradă, unde am de-a face cu o singură categorie – şoferi –, decît pe trotuar, unde am de-a face şi cu pietonii, şi cu maşinile parcate.

S-a demolat mai mult în ultimii 20 de ani decît în vremea comunismului.

Dar e logic şi raţional să apară conflicte între aceste categorii, atîta timp cît toate se plîng de lipsa de eficienţă a administraţiei publice? Maşinile parcate pe trotuar sînt acolo pentru că nu există locuri de parcare...

Nu prea e timp pentru procese raţionale. Dinamica asta se negociază „din mers", în secunde, aşa încît „ceilalţi" par a fi totdeauna vinovaţi. Iar oraşul s-a umplut de maşini enorme: antropologi care au făcut cercetări în România socialistă şi postsocialistă spun că numai la New York şi Londra au mai văzut atîtea maşini mari şi luxoase. Ar trebui să ne gîndim însă şi la transportul public.

Probabil că viaţa tuturor ar fi mai uşoară dacă am avea un transport public eficient...

Cred că aici intrăm în chestiuni de economie politică: traficul generează foarte mulţi bani. Faptul că stăm mult în maşini, în trafic, generează multă benzină consumată – adică bani care merg şi la firme private, dar şi la stat, sub formă de accize, impozite, taxe. Cînd s-au suspendat finanţările pentru prelungirea metroului către Drumul Taberei (un cartier cu o populaţie cît a unui oraş mare de provincie), s-au acordat finanţări pentru pasaje suspendate şi lărgiri de străzi. Adică *trafic*. Cred că aici putem citi noua cetăţenie urbană: dacă nu „eşti în trafic" (adică în maşină), ai mai puţine drepturi. E doar o interpretare. Există 1.800.000 de maşini în Bucureşti.

Pînă la urmă, se poate spune că inevitabil: Bucureştiul e un oraş vechi, care n-a fost proiectat pentru traficul modern, pentru combinaţia „maşini, biciclete şi pietoni". Nu e o fatalitate, n-ar trebui să fim mai puţin încrîncenaţi?

E o fatalitate, poate, doar la Roma. Acolo sînt cîteva axe alimentate de trafic, dar şi zone uitate de Dumnezeu. Aşa e şi în Bucureşti. Sînt zone total uitate de stat: dispare ideea de curăţenie, de servicii publice, de spaţii verzi – adică dispar toate semnele modernităţii. Infrastructura ne poate ajuta să vedem pe cine mizează primarii: intră Pompierii şi Salvarea pe stradă? Şi nu trebuie să mergem pînă la capătul oraşului ca să vedem asta. De exemplu, în reprezentările noastre, Ferentari pare ceva foarte depărtat. De fapt, e foarte aproape de centru.

Mai există un conflict în Bucureşti: între clădirile noi şi cele vechi. Se demolează case vechi şi frumoase (eventual de patrimoniu) şi se construiesc clădiri moderne, de sticlă, uneori nepotrivite cu împrejurimile, alteori pur şi simplu urîte. Cum interpretaţi acest conflict?

Ideologia patrimoniului a devenit una foarte puternică, mulţi reprezentanţi ai societăţii civile i-au mobilizat pe oameni cînd s-a aflat de unele demolări (Hala Matache, Moara lui Assan şi altele). Dar aceiaşi oameni află astăzi că n-au protestat la timp atunci cînd s-au închis cinematografe. Întrebarea e de ce lumea nu se strînge pentru aceleaşi cauze. Aderenţa la ideologia patrimoniului nu o are oricine. Şi e explicabil. Îmi e greu să-i explic tatălui meu, de pildă, că nu trebuie să protesteze dacă se demolează fabrica în care a muncit 40 de ani; în schimb, trebuie să apere cinematograful, iar în partea cealaltă, cineva apără o casă. Oamenii care protestează pentru apărarea patrimoniului au început, în ultima vreme, să regîndească logicile de acţiune. Între timp însă, nu prea mai e patrimoniu de apărat. S-a demolat mai mult în ultimii 20 de ani decît în vremea comunismului. Ar trebui să ne întrebăm de ce.

Fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit integral pe live.adevarul.ro.

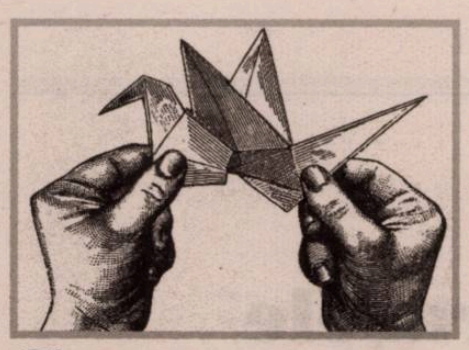

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Audiţia

Şcoala de muzică era de curînd redată în folosinţă, după o renovare care a durat vreo şapte ani, timp în care elevii au făcut cursuri prin tot felul de alte locuri nu foarte proprii. Puţini mai crezuseră, după aşa o aventură, că vechea clădire, prin care începuseră să crească buruienile, va reveni vreodată la menirea sa de bază. Se vorbise de tot felul de interese imobiliare care ar fi dus la tărăgănarea fără sfîrşit a renovării, pînă la un moment propice pentru venirea unui „investitor" care să trîntească în locul vechii clădiri vreun bloc de sticlă pentru birouri. În ciuda zvonurilor, şcoala a rămas în picioare, renovată, nu ştiu cît de bine sau de complet, dar gata de folosinţă.

În sala de festivităţi urma să înceapă audiţia anuală. Copiii aşteptau fremătînd de emoţii, bine dăscăliţi de grijulii părinţi şi bunici, să le vină rîndul să-şi cînte fiecare, la pian, piesele pentru care se pregătiseră timp de cîteva luni. Elevi de gimnaziu, de la clasa a V-a pînă la a VIII-a, copii nu foarte obişnuiţi să cînte în faţa unei săli cu mulţi spectatori, timizi şi mîndri, în acelaşi timp, îmbrăcaţi frumos, fetele cu rochii cu voaluri şi dantele, unele cu flori în păr, băieţii cu cămăşi frumoase, unii cu vestă şi chiar papion, au pornit a se desfăşura la clapele somptuosului instrument de pe scenă. O sonatină de Hayden, valsuri de Chopin, sonate de Beethoven, „Ardelenele" lui Tiberiu Brădiceanu, Mozart, Bach şi multe alte asemenea minuni ieşite din mîinile încă mici ale copiilor au început a se revărsa în sală. Elevii cîntau fiecare după nivelul şi temperamentul său. Din cînd în cînd, se mai încurcau şi se înroşeau la faţă. Unii reluau pasajul strîngînd

din buze, alţii treceau peste problemă, cu multă abilitate, ca şi cînd nimic nu s-ar fi întîmplat. Mici personalităţi şi mici reacţii foarte interesant de urmărit, în afara muzicii propriu-zise. Un băieţel rotunjor şi tuns scurt îşi fraza piesa tacticos, asemeni bătrînilor maeştri, părînd că ştie el foarte bine ce face acolo, nu cumva să-i sufle cineva în ciorbă (a mărturisit, totuşi, ulterior, că avusese multe emoţii). Audiţia întrunea toate datele, pentru a-i umple de încîntare pe ascultători.

La un moment dat, printre înălţătoarele acorduri ale lui Bach, de afară se aude o voce familiară: „Costele, adă bă, şi tu, flexul ăla, să tăiem asta." Vorba cîntecului, „Şi strigă: «Veta! Mi-ai stricat chiuveta»." Muncitorul nu vorbise atît de tare, încît să-l deranjeze pe pianist, nici măcar cît să-i perturbe serios pe ascultători, ci doar cît să aducă aminte de conjunctura generală social-istorică. Geamurile dădeau într-o curte aflată în plin şantier, cu barăci, betoniere, bancuri de lucru şi o camionetă plină de saltele puse unele peste altele. După cîteva zeci de secunde de suspans, a început şi sunetul binecunoscut al numitului instrument, care, alături de cel al bormaşinei sau al picamărului, e în stare să acompanieze absolut orice, de-a lungul şi de-a latul ţării noastre. Mai mult, în fundal a început a se produce şi percuţia joasă şi ritmică a unui baros. Trebuie să recunosc totuşi că acompaniamentul era pe cît de autentic pe atît de discret. Mi-am adus aminte cum, în urmă cu cîţiva ani, la un concert al Festivalului Sonoro, în Sala de Marmură a Cercului Militar Naţional cîţiva distinşi instrumentişti străini încercau să nu se lase impresionaţi de sîrbele şi geamparalele care răzbăteau de la nunta care se ţinea în restaurantul de dedesubt. Sau cum anul trecut, la turneul de tenis Năstase Ţiriac Trophy, cînd pe întreaga arenă se făcea linişte, astfel încît jucătorul să se poată concentra la serviciu, de undeva din apropiere răzbăteau sonorităţile unei slujbe ortodoxe la megafon, că tot era înainte de Sfintele Paşti. Mi-am reamintit şi de nesfîrşitele dueluri muzicale dintre cîrciumile noastre de pe litoral, şi nu numai. (Aud şi că anul acesta, la Mamaia, va fi un concert de utilaje, pe cinste, pentru pasarele şi parcări.) Dar cum putem să ne mai aşteptăm la puritate sonoră, la muzică rafinată şi neperturbată, într-o ţară în care mai toate lucrurile sînt amestecate?! Ba, mă gîndesc că am putea să luăm partea bună. Să mizăm adică tocmai pe amestecuri, să le transformăm în brand de ţară. De exemplu, să facem un concert pentru bormaşină şi orchestră ori un festival de lieduri pe şantier, să punem în scenă „Flautul fermecat şi flexul de diamant", să ascultăm concertele Brandenburgice pe fond de sudură sau *Simfonia Destinului* în sirene de ambulanţe. *„La donna e mobile"* cu Florin Salam ar fi chiar ceva clasic.

ready made

Cine vede vântul

„Dacă o femeie care n-a mâncat ceapă şi usturoi toată viaţa ei naşte o fată care nici ea nu mănâncă ceapă şi usturoi toată viaţa, *copilul* acestei fete ar putea vedea vântul."

Vlad Manoliu, *Mic dicţionar de astronomie şi meteorologie ţărănească,* Editura Mentor, 1999

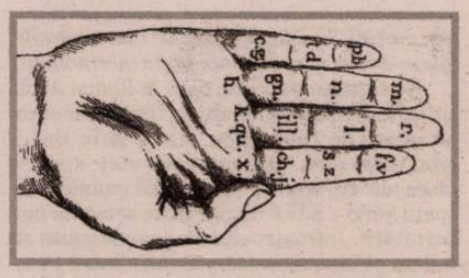

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Identitate şi putere

S-au făcut, în critica românească, de mai multe ori, apropieri între drama lui B.P. Hasdeu – *Răzvan şi Vidra,* şi „tragedia scoţiană" a lui Shakespeare – *Macbeth*. Motivul este evident: similaritatea existentă între protagoniste – doamna Macbeth şi, respectiv, Vidra –, femei cu impuls obsesional pentru putere, dar forţate de propriul gen – aşa-zicînd „secund" – să acţioneze, în mecanismul politic, prin intermediari (soţii lor – împinşi, compulsiv, către postura de conducători). Nu neg, desigur, validitatea unei astfel de comparaţii. Cred însă că piesa lui Hasdeu are un punct de referinţă mult mai solid într-o altă tragedie shakesperiană de prim rang, cea a maurului Othello. Personajele cu afinităţi în acest caz sînt bărbaţi: controversatul domnitor al Moldovei, Răzvan, şi controversatul general al armatei Ducatului Veneţian, Othello. Vreau să fiu bine înţeles. Nu urmăresc aici articularea unui comentariu literar, fie el şi comparatist, ci analiza unui caz mentalitar, care poate transforma, iată, nişte *indivizi onorabili* în *personalităţi controversate,* situaţie intuită de Shakespeare şi, ulterior, de Hasdeu. Aş spune că anomalia în cauză aparţine, paradoxal, mai mult istoriei, decît literaturii.

Despre ambii eroi lumea ştie cîte ceva, măcar generalităţi de manuale. Othello vine din Egipt şi pare a fi, în ciuda originii lui nobile (descinde dintr-o familie regală), ceea ce se numeşte astăzi un mercenar. Îşi oferă serviciile militare diverselor armate europene, aflate în interminabile conflicte teritoriale. În Veneţia, el găseşte, aparent, înţelegere şi apreciere. Devine comandantul oştii şi se mişcă în cercuri aristocratice. Aşa o şi cunoaşte, de altfel, pe frumoasa Desdemona, fiica nobilului Brabantio, femeie cu care se căsătoreşte, de altfel, în secret. Cînd mariajul ajunge să fie cunoscut public, tatăl fetei, Brabantio, îşi pierde practic minţile. Aleargă disperat la duce pentru a cere ajutor. Îi explică acestuia că fiica i-a fost sedusă, negreşit, cu ajutorul magiei negre, de către perfidul maur şi că ea nu ar fi putut niciodată să se însoţească, de bunăvoie, cu „un lucru" de care mai curînd „te sperii" decît „te îndrăgosteşti". Caracterizarea teratologică a lui Othello e amplificată şi de o imagine violentă, repetată pătimaş de Brabantio: „Buze Groase." Nobilul veneţian regretă amarnic faptul că l-a invitat pe Buze Groase în casa lui şi că l-a tratat ca pe un prinţ.

Prin natura funcţiei sale, ducele are o atitudine mai raţională. Întîi, subliniază meritele generalului său, prezentîndu-l ca pe un ins de calitate, „calificat", la rigoare, să-i fie soţ chiar şi frumoasei Desdemona. Ulterior, observînd exasperarea lui Brabantio, dă totuşi ordin să fie adusă presupusa victimă a practicilor oculte pentru a-şi explica pasul conjugal. Deşi trezită în miez de noapte, Desdemona îşi descrie iubirea pentru Othello în cuvinte patetice, imposibil de combătut. Brabantio se vede nevoit să plece acasă doborît şi să-şi trăiască durerea parentală în singurătate. Ducele, rămas doar cu primul lui consilier, face o remarcă absolut surprinzătoare. Deplînge destinul nefast al bătrînului nobil veneţian, adăugînd că nu ştie cum ar fi supravieţuit el însuşi, dacă fiica sa l-ar fi ales drept soţ pe *unul ca Othello*. Scena are în ea o doză de oximoron, sugerînd că adevărurile fundamentale şi, în acelaşi timp, murdare ale unei societăţi trebuie căutate mereu în spatele aparenţelor fals strălucitoare. Asistăm, aşadar, la o deturnare a contextului, foarte asemănătoare celei pe care o trăieşte, mai tîrziu, personajul lui Hasdeu, ţiganul Răzvan. Viteaz, corect şi educat, el reuşeşte, prin virtute (chiar dacă presat de ambiţioasa Vidra), să se ridice la rangul de voievod al Moldovei. Ei bine, în momentul în care eroul se află pe punctul de a primi laurii puterii absolute, înşişi prietenii şi tovarăşii lui de luptă, care l-au urmat, cu admiraţie şi credinţă, în toate confruntările (precum înţeleptul Tănase, bunăoară), dezvoltă subite ezitări şi îndoieli. Întreabă ei, nedumeriţi, dacă se cade „să apuce" tronul ţării „orice neam"?

Anomalia în cauză aparţine, paradoxal, mai mult istoriei, decît literaturii.

Să recunoaştem, în interiorul idiosincraziilor societăţilor civilizate rezistă dintotdeauna – uneori, în variantă sublimată – convingerea că identitatea individuală nu va trece niciodată peste cea colectivă. Într-o lume sofisticată (de tipul celei europene), cu xenofobii mai mult sau mai puţin ascunse, un unor atavisme necruţător-discriminatorii, să le atribuie oamenilor prinşi în acest blocaj profiluri de învinşi şi tipologii de periferici. Nu întîmplător, cînd realizează că a căzut în capcana lui Iago, ucigînd-o pe nevinovata Desdemona într-un mod bestial, Othello înţelege că acesta fusese oricum drumul prestabilit (de ceilalţi) pentru el. Se compară singur cu indianul primitiv care „a aruncat o perlă mai valoroasă decît întregul lui trib". Dintr-o asemenea dilemă identitară, *seppuku* pare, într-adevăr, singura ieşire onorabilă.

Codrin Liviu Cuţitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

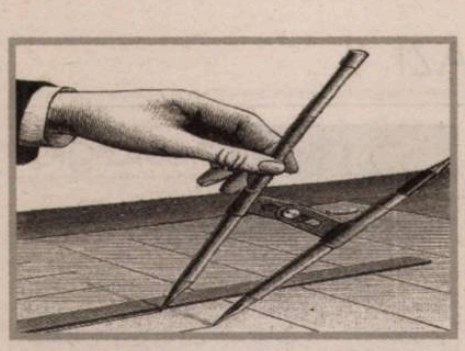

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

Drumuri printr-o capitală uitată

Ce noroc au Bucureştii ăştia! E adevărat că sînt făcuţi praf, dar s-a format, în ultimii ani, o bibliotecă întreagă despre istoria oraşului. Ea lipsea, deşi ar fi trebuit să existe de mult. A apărut acum o adevărată întrecere în exhumarea oraşului vechi, care era aproape necunoscut, şi au ieşit la iveală oameni care aveau această simpatică pasiune, fără să fi auzit unii de alţii. Informaţiile, pînă acum doar schimbate între ei, ajung să se răspîndească şi cîştigă pe alţii, din ce în ce mai numeroşi, pentru cauza nobilă a apărării patrimoniului. Cum spune un distins istoric şi filozof francez: „Începem să iubim ceea ce nu mai este."

Sînt, dacă ţin bine minte, vreo patru ani de cînd l-am cunoscut pe domnul Dan Roşca. În 2012 i-a apărut prima carte, *Prin Bucureştii lui Caragiale*. Anul trecut a ieşit de sub tipar încă un volum: *Locuri şi oameni din Bucureştii de ieri*. Nu poate trece neobservată o asemenea descărcare de amintiri despre acea vîrstă a Capitalei, cam de la mijlocul secolului al XIX-lea pînă prin anii '30, care este, de fapt, singura epocă de păstrat – dacă a mai rămas ceva din ea. Ilustraţiile pe care le cercetez acum sînt fotografii superbe pe care le recunoaşte numai un expert, dar care ne restituie (pe hîrtie!) o arhitectură originală, ca şi cum am fi inventat-o noi... Rareori mi-a fost dat să văd o documentaţie aşa de completă şi de variată: pe lîngă fotografii – hărţi, anuare, cărţi de telefon. A recunoaşte străzile, a-i identifica pe locatari şi chiar a-i urmări de la o casă la alta, fiindcă aveau obiceiul să se mute, sînt performanţe.

Reconstituirea atmosferei mai foloseşte un procedeu neobişnuit şi foarte atrăgător: lista bunătăţilor care se găseau la băcănii. O reproduc pentru a-i ademeni pe cititori să cumpere... cartea: „icre negre moi proaspete, untdelemn de Toscana, caş de Ementhal, penteleu de iarnă, parmezan olandez, galatină de raţă şi potîrniche, salam de Lyon, salam de Verona şi Sibiu, mortadela de Bologna." Desigur, pe vremea aceea, salamul de Sibiu venea din străinătate. Galantină? Un pateu cu aspic – se explică la sfîrşit, în glosar.

Fiindcă autorul a simţit nevoia de a traduce cuvintele arhaice şi uitate. De pildă, „mîncătorie" (astăzi spunem, şi spunem des: fraudă). „Untdelemn" – e adevărat că se zice mai ales ulei, nici nu mai e obişnuit „zăbală", dacă nu mai călăresc oamenii, dar „calcan" pentru un dos de casă fără ferestre se vede mai des decît peştele cu acest nume. Iar „frapieră" cred că face parte dintr-un vocabular foarte banal.

Două scăpări mărunte. Pe Pake Protopopescu nu-l chema Emilian (nume care apare după 1900, nu ştiu de ce), ci Emanoil! Au şi numele epoca lor. La p. 57 e vorba de colonelul Gigurtu, „pesemne vreun unchi" al viitorului prim-ministru, însă acelaşi, mai tîrziu general, după ce înăbuşise crunt răscoala din 1907 în Oltenia, este la p. 71 „tatăl ministrului".

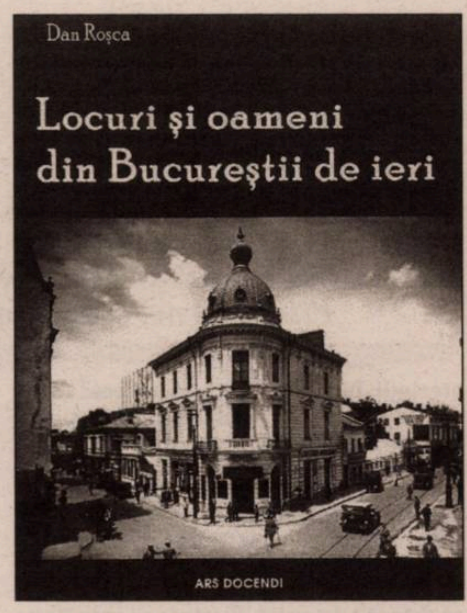

Cuprinsul e ca o plimbare printr-un oraş necunoscut.

Cuprinsul e ca o plimbare printr-un oraş necunoscut, dar unde am vrut mereu să pătrundem. Se perindă străzi întregi, ca Smîrdan, sau Halelor, sau Modei (se numea N. Grigorescu, cînd îmi amintesc acolo de o vitrină cu ceasuri; în spatele lui Nestor, în clădirea care s-a prăbuşit la cutremur în 1977 a pierit doctorul Vătămanu, alt istoric al Bucureştilor, şi s-a îngropat cu el frumoasa lui bibliotecă). Capitole dintre cele mai bogate sînt acela despre Legaţia Rusiei imperiale şi cel despre doctorul Al. Vitzu, care a murit în 1902, iar eleganta lui casă, a cărei fotografie există la Damé, avea să se dărîme după 1907, la prelungirea străzii Colţei. O mare plăcere la răsfoirea cărţii este descoperirea adreselor, chiar dacă au dispărut de mult, ca la Al. Orăscu, arhitectul. Nu departe de Biserica Albă, la gimnaziul Cantemir, înainte de 1880 era printre profesori Mihail Zenide, procuror la Curtea de Apel; eu ştiu unde locuia, familia sa n-a plecat încă din vechea casă de pe strada Căderea Bastiliei. Undeva menţionat, marele negustor de coloniale Eraclie Duro avea o casă la colţul străzilor Visarion şi Dr. Daniel, pe lîngă alte opt: a fost socrul unui unchi al mamei mele. Dar unde o fi locuit, „în Dealul Spirii", Grigore Serurie (1821-1893)? Pot să adaug că, paşoptist, fusese exilat opt ani la Brusa, unde a scris versuri în greceşte, a fost deputat liberal şi îşi are mormîntul la Bellu, pe aleea centrală. O surpriză a fost fotografia de la p. 173, a unei case de la colţul străzii Domniţa Anastasia cu Brezoianu 11: „Imobilul cu etaj din centrul imaginii aparţinea acum un veac avocatului Dissescu. A locuit vreodată juristul în această casă? Din cîte ştim, nu." Exact, a fost închiriată. Era redacţia, după război, a *Neamului Românesc*.

Pagină cu pagină, această carte este o delectare.

***Andrei Pippidi** este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti.*

PUBLICITATE

PUBLICITATE

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Bucătăria temniței

Pînă la Regulamentele Organice și la constituirea unei administrații, se știu destul de puține lucruri despre bucătăria unei temnițe. Arestații de prin pușcării și grosuri trebuie hrăniți, în ciuda culpabilităților de tot felul. Regulamentele Organice inaugurează un departament special – Vornicia Temnițelor –, însărcinat cu toate atribuțiile specifice problemelor legate de delicte și infracțiuni. Și cum puzderia de temnițe se strîng într-o temniță centrală, întreținută din bugetul statului, noii funcționari sînt obligați să dea seamă de fiecare leu cheltuit. Iar banii pentru hrana arestaților trebuie justificați prin rapoarte adresate marelui dregător: vornicul temnițelor. La 1 septembrie 1831, vornicul temnițelor adresează către vodă un raport detaliat cu privire la cheltuirea banilor pentru hrana și întreținerea arestaților de la ocna Telega. Vornicul temnițelor utilizează un termen destul de pretențios „îndestularea hranei arestaților", punîndu-l pe cercetătorul contemporan în fața unei dileme culinare grele. Enumerarea cheltuielilor pe fiecare zi ne va îngădui să aflăm hrana „îndestulătoare" repartizată celor din marginea societății, ajunși în spatele zidurilor din motive grave, dacă ar fi să socotim după temnița în care se află.

Vornicul ocnei Telega este îndemnat să chiverniséască bine suma: „Și atît pentru unii, cît și pentru alții să ții catastih curat, cu toate de slujire, pînă la un ban." Început la 1 septembrie 1831, catastihul reține, pe fiecare zi, hrana administrată arestaților, la care se adaugă alte lucruri indispensabile vieții comune: lumînări și lemne. Or, de luni pînă duminică, de la 1 septembrie pînă la 30 septembrie, meniul arată o monotonie consecventă, din care lipsește cu desăvîrșire îndestularea: pîine, carne, ceapă, oțet – în zilele de dulce; pîine, fasole, ceapă, oțet – în zilele de miercuri și vineri. Valoarea fiecărui produs este aceasta: o pîine = 8 parale, o oca de carne = 20 de parale, o oca de fasole = 20 de parale, o oca de ceapă = 12 parale, o oca de oțet = 35 de parale. Dar din cele 20 de parale destinate fiecărui deținut se mai cumpără și lemne (de 4 lei în fiecare zi) și lumînări (de 2 lei în fiecare zi). Dacă ar fi să socotim în funcție de valoarea fiecărui produs, pîinea este înlocuită cu mămăligă. În noiembrie, numărul celor osîndiți se reduce la 43, pîinea dispare, fiind înlocuită cu mălai pentru eterna mămăligă, oțetul dispare pentru ca rația să se diminueze considerabil. Îndestularea lunii septembrie se pierde pe cărările toamnei care se anunță flămîndă, dar darnică în fasole. Aceasta din urmă începe să înlocuiască carnea, chiar și atunci cînd nu

Pîine, carne, ceapă, oțet – în zilele de dulce.

arestații, în număr de 41, își risipesc „diurna" pe pîine, lemne și lumînări. De fapt, hrana care asigură supraviețuirea, la prînz și seara, este dată de această pîine, de calitatea cea mai proastă, dat fiind prețul atît de mic. La această pîine, bucătarul temniței mai prepară o fiertură din carne și ceapă, dreasă cu oțet. Miercurea și vinerea, meniul se schimbă, fiertura se prepară din fasole și ceapă, și ea dreasă tot cu oțet. Fiertura se pregătește dintr-o oca de ceapă și zece ocale de carne (sau zece ocale de fasole) la care se adaugă apă, multă apă. Nu este îmbogățită cu nimic, fără grăsime, fără sare, fără „dresuri", nici măcar pătrunjel sau leuștean. Spre sfîrșitul lunii, în hrană se strecoară un pic de varză sau morcovi, în timp ce la fasole se adaugă praz. Mai concret, un arestat consumă în fiecare zi: o pîine, o litră de carne sau o litră de fasole, plutind în apă cu oțet. În octombrie, arestații ajung în număr de 48, dar hrana se învîrte în jurul aceleiași fierturi de apă, carne, fasole, uneori linte, cu ceva varză, morcovi, praz, ardei. Sarea începe și ea să fie cumpărată regulat. Prețul pîinii a sărit la 12 parale, carnea s-a ridicat și ea la 24 de parale ocaua. Din acest motiv, ori de cîte ori se este post. Zile și săptămîni în care fasolea și pîinea se succed în aceeași veșnică fiertură. Cînd se instaurează iarna, se termină și fasolea, iar lintea îi ia locul; urmează zile și săptămîni de fierturi de linte, prefăcute cu ceva ardei și iarăși multă mămăligă. Sîntem în Postul Mare. Abia pe 25 decembrie 1831, în ziua sărbătorii Crăciunului, întemnițații de la ocna Telega primesc iarăși carne.

Nu prea știu ce-or mînca arestații de astăzi, dar, din moment ce se grăbesc să recidiveze, aș fi îndemnată să cred că bucătăria temniței nu-i atît de rea ca odinioară.

Fragment din cartea Zăbava fandacsiei: Despre lucrurile mărunte ale cotidianității la început de epocă modernă, 1750-1860 *(în pregătire la Editura Humanitas)*

***Constanța Vintilă-Ghițulescu** este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniți, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernități românești (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

Competență tripartită

„...Credem că regina exagerează în temerea ei, crezînd că rușii ar putea să o predea comuniștilor. Avînd în vedere declarația lui Molotov din 2 aprilie 1944 că guvernul sovietic nu urmărește scopul «de a schimba structura socială existentă în România» și semnătura sovietică pe Declarația din Crimeea, Departamentul nu se poate situa pe o anumită poziție în problema instituțiilor, ceea ce ar putea împiedica posibilitatea ca guvernul sovietic să se îndepărteze de la acele principii. Noi considerăm că dacă comuniștii români vor face într-adevăr o încercare de a lua puterea, problemă care ar trebui să preocupe cele trei guverne aliate, și dacă securitatea personală a regelui și a mamei sale este amenințată, responsabilitatea pentru garantarea securității lor prin acordarea oricărei protecții sau a mijloacelor de plecare din țară trebuie să revină Comisiei Aliate de Control. Chiar dacă autoritățile sovietice îndeplinesc în mod obișnuit funcțiile administrativă și executivă în Comisia Aliată de Control este admisibil să presupunem că reprezentanții celor trei guverne ar acționa acum în probleme de acest fel cu o competență trilaterală. (...) guvernul nostru recunoaște importanța regelui în evenimentele de la 23 August și sprijinul său loial acordat cauzei aliate de atunci încoace; și nu avem nici un motiv să credem că Aliații noștri nu ne împărtășesc opinia că regele a jucat un rol important și este un factor stabilizator în politica românească. El trebuie să-și aprecieze singur răspunderea față de poporul său. Dacă evenimentele iau o întorsătură care să-i permită să se aștepte la violență, guvernul nostru ar prefera ca măsurile ce vor trebui adoptate să fie puse de acord cu guvernele britanic și sovietic, potrivit principiilor stabilite de declarația tripartită."

Washington, 23 februarie 1945 – „Instrucțiuni ale Departamentului de stat către reprezentanța americană din România", în *23 August 1944*, vol. IV, Editura Științifică și Enciclopedică, 1985

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Platonic

– și, totuși, neverosimil de concret –

Nici nu știu de unde să-ncep. Tocmai am ieșit de la un concert. Unii ar spune că entuziasmele astea nelăsate la decantare, tentația de a da drumul la robinetul cu superlative sînt semne de superficialitate și neașezare în idei. Așa o fi, dacă ești construit din table galvanizate mai mult sau mai puțin „intelectual", și nu-ți permiți „slăbiciunea" de a te bucura. Ei bine, îmi asum riscul, cu seninătatea venită din ceea ce am văzut și am ascultat, încercînd să povestesc ceva ce nu se poate povesti, ceva care trebuie trăit pe viu. La urma urmei, e doar un punct de vedere, un fel de a împacheta în cuvinte nevoia autentică de a mulțumi pentru momentul la care am fost martor.

Lumea muzicală de la noi nu poate fi diferită de felul în care trăim și înțelegem viața de fiecare zi. Cu toate bunele și relele noastre, trăim într-o cultură zdruncinată nervos, muncită de mari complexe, dar încălzită cumva de eterna speranță venită din faptul că... „avem un mare potențial". Dincolo de constatările astea banale și de nuanțele în care pot fi exprimate, stă o realitate pe care fiecare dintre noi are dreptul de a o vedea exact așa cum are chef. Însă, de cele mai multe ori, deși constatăm cu amabilitate – fie ea, uneori, simulată, fie venită dintr-o onestitate limpede – că e loc sub soare pentru toată lumea, cu greu reușim să ne bucurăm de ceea ce avem. Mult, puțin, cît o fi. Și mai greu ne e să găsim drumul simplu al spiritului critic, iar cînd e vorba să dezbatem toate astea, deseori sfîrșim în zgomot, în cacofonie, în resentiment sau într-o bășcălie aparent jucăușă, dar venită dintr-o mare și complicată tristețe.

Ca tot omul de la noi, încep povestea asta spunînd că simt nevoia de a mulțumi, dar înainte de a face concret lucrul ăsta, trec prin contorsiuni discursive și prin situări teoretice care, chipurile, mi-ar asigura fundamentul punctului de vedere. În cea mai mare parte, un furt al propriei căciuli. Dar, fatalmente, trebuie să fac asta pentru a putea explica, într-un fel, dacă s-o putea, nu doar bucuria imensă a întîlnirii cu calitatea și valoarea, ci și motivul pentru care am covingerea că am asistat la ceva extrem de rar pe la noi. La un moment de performanță foarte înaltă, obținută în ciuda tuturor evidențelor de zi cu zi.

Patru muzicieni de mare clasă – Nicu Patoi (chitară), Adrian Ciuplea (chitară bas și violoncel), Răzvan „Lapi" Lupu (tobe) și Berti Barbera (percuție) – duc mai departe, într-un fel neverosimil, un proiect început în urmă cu niște ani – Platonic Band. Nu situarea în jazz-rock, progresiv, fusion sau în alte sertare terminologice ar avea vreo relevanță în discuția despre ei. Performanța artistică a celor patru muzicieni se situează uluitor de firesc într-o zonă a excelenței pe care, pur și simplu, o plasezi în spațiul *utopiilor* din discuțiile de la o bere, cînd se psalmodiază la nesfîrșit că, pe-aici, pe la noi, nu se poate ca pe la alții, și basta.

De-aici încolo, e liber la delir în serie, cu discuțiile noastre vesele și triste despre valori nerecunoscute, fatalitate, resemnare, imitație ieftină, impostură, ridicol, condamnare la mediocritate. Nicu, Adrian, Lapi și Berti au părăsit bulversant zona acestui tip de colcăială. Platonic Band e o formulă de muzicieni care cîntă, spre stupefacția marelui juriu trist – cel ce „veghează" actul artistic de la noi – o muzică scăpată din chingile gurii satului, din condamnarea la uniformizare și imitație împleticită. La ei, imitația devine ceea ce e aceasta în mod ideal – circulație naturală a temelor și a motivelor. Piesele oferite spre ascultare în sala de concert au arhitecturi muzical-narative studiate adînc, coloraturi surprinzătoare și superb așezate în aranjamente elaborate cu mare finețe, o ritmică năucitoare, toate adunate într-un arsenal tehnic șlefuit impecabil, dar exprimat cu bucuria pe care ți-o dă privilegiul de a fi părtaș la un lucru de valoare.

Cei rămași în urmă, în gura satului, vor spune, ca întotdeauna, că matematica muzicală a acestui grup poate fi convingătoare pe moment, dar e „doar" exercițiu extrem și migală de chinez, aerul rarefiat al „valorii" fiind, în continuare, departe. De fapt, felul ăsta de constatare e doar tristețea celui rămas dincoace de gard, contemplînd urmele *evadatului*. Muzicienii care alcătuiesc acest grup au ieșit din lamentare și văicăreală, din condiționarea la peticeală și negoț mic, construind un discurs muzical articulat după criterii pe care mulți le considerăm imposibile pe aici. Ceea ce fac ei merită tratat cu profund respect, indiferent dacă-ți place sau nu. E o ridicare admirabilă deasupra unei condiții care îndeamnă, în toate chipurile, la autocompătimire și eternă *încremenire în proiect*.

Dar performanța celor patru muzicieni – și a micii echipe care îi asistă și susține – are și o altă dimensiune, dincolo de ceea ce asculți în sala de concert. E o mînă întinsă generos, spre toți cei care încă mai cred în aspirații, în puterea de a oferi lumină în jur, prin plăcerea pură de a cînta împreună și de a descoperi bucuria căutării. Această reușită incredibilă e, prin natura ei, și un gest de solidaritate față de alți muzicieni. E un fel autentic de a demonstra că virtuozitatea și exercițiul continuu, improvizația inspirată, dar și cunoașterea academică a propriului univers de exprimare nu sînt doar motive de oftat și de nostalgie înlăcrimată, în bețiile tîrzii, spre dimineață. Fără exagerare, am asistat la un moment istoric pentru lumea muzicală de la noi, indiferent cît de intens ar lucra instinctul local de a-l trage înapoi pe cel care se desprinde.

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Iulia BADEA-GUÉRITÉE

Portul lui Milan Kundera

● **Milan Kundera, *La Fête de l'insignifiance*, Editura Gallimard, 2014.**

Parisul este portul multor mari scriitori contemporani. Parisul este un port, pur şi simplu. Poate că de aceea pe stema oraşului se află vapoare, ancore. Parisul a fost dintotdeauna un port al inspiraţiei, şi dacă pentru secolul trecut aş reţine un singur nume, Ernest Hemingway, pentru acest secol l-aş reţine pe Milan Kundera. Să fie vorba doar despre bune alegeri sau bune opţiuni, de bune decizii sau bune fugi? Kundera nu este Gabriel García Márquez, nu este nici Julia Kristeva sau Douglas Kennedy, Nedim Gürsel, Julio Cortázar, dar Kundera este o sărbătoare. Asemeni Parisului.

Noul său roman, *La Fête de l'insignifiance*, apărut în urmă cu cîteva săptămîni, a avut, la lansare, efectul unei veşti foarte bune: a dat înconjurul urbei, al platourilor de televiziune, librarii şi-l comandau de urgenţă, trecătorii îl devorau în metrou. Pentru că scriitorul ceh, deşi parizian şi francez prin adopţie (a emigrat în 1975), apare rar. Ultima sa carte, *Ignoranţa*, a văzut lumina tiparului în urmă cu 11 ani.

O viaţă de om – aproape. A lui – ca emigrant ceh la Paris, a mea – ca emigrant român tot la Paris. Scriitorul ceh mi-a marcat – mi-am adus aminte, în momentul în care am decis să intru în prima librărie întîlnită în cale – episodul Franţa. Penultimul său roman a fost imposibil de atins, atunci, imediat: nu aveam banii necesari pentru a-l cumpăra. L-am primit ulterior cadou, înainte să părăsesc un prim job, şi am experimentat atunci un fel de a citi cu totul nou pentru mine. L-am citit o dată, pe nerăsuflate, şi imediat după, încă o dată, calm. Apoi am început să-l împrumut prietenilor. Gestul, instantaneu, nu era datorat – aveam să-mi dau seama acum – neînţelegerii, ci dorinţei de a mai gusta o dată absolutul. De a-mi prelungi starea de plăcere. Astăzi, după 11 ani, am procedat la fel: am devorat *L'insignifiance*, 144 de pagini, cu bucuria celui care regăseşte ceva, şi apoi l-am recitit, alături de un prieten, pentru unele fragmente, pentru a nu pierde încă clipa. Momentul de insignifianţă care declanşează mecanismul amintirilor. Găsesc că între cele două romane sînt multe legături: în *Ignoranţa*, Kundera încearcă să înţeleagă de ce se simte în continuare un străin cînd se întoarce în Cehia. În *La Fête de l'insignifiance*, încearcă să înţeleagă de ce Parisul pentru care şi-a părăsit ţara s-a înstrăinat de el. Un sumum? Poate.

Kaliningrad a avut totul de cîştigat de pe urma insignifianţei ca semn al unei doze de umanitate şi haz.

Să fie din cauza nombrilismului care a acaparat Parisul, aşa cum ne-a acaparat secolul, cu noi cu tot? Acel nombrilism care începe din banalul colţ de piele descoperit imediat deasupra centurii şi care se termină acolo unde se termină, de fapt, dorinţa noastră de absolut? Egoismul nostru? Incapacitatea de a pricepe că viaţa nu este în altă parte, ci acolo unde interacţionăm cu cei care ne definesc, dar şi cu cei cărora nu le sîntem inextricabili? Într-un foarte frumos fragment din roman, Kundera scrie astfel: „Dragostea era cîndva sărbătoarea individualului, a inimitabilului, gloria a ceea ce este unic, a ceea ce nu suportă nici o repetiţie. Însă buricul nu numai că nu se revoltă împotriva repetiţiei, ci este o chemare spre repetiţii! Iar noi vom trăi, în mileniul nostru, sub semnul buricului, al nombrilismului. În acest semn sîntem cu toţii, şi unul, şi altul, soldaţi ai sexului, cu aceeaşi privire ţintită nu asupra femeii iubite, ci asupra acelui mic orificiu din mijlocul burţii care reprezintă, el singur, un singur sens, acela al viitorului oricărei dorinţe erotice!“

Kundera, la cei 85 de ani ai săi, etern turist într-un Paris care-i aparţine, descrie cu detaşare un cartier, al VI-lea, cel care adăposteşte, de altfel, şi Jardin de Luxembourg. I-am regăsit paşii citind pagini din romanul său, în Jardin de Luxembourg, întocmai. Acel spaţiu care îi plăcea atît de mult şi lui Anatole France. Kundera descrie, într-un roman atemporal, acel Paris al tinereţii fără bătrîneţe şi al vieţii fără de moarte, în care un *alter ego*, d'Ardelo, se complace în a se juca, insignifiant, cu un cancer de care a scăpat, aşa cum scriitorul ceh se joacă, detaşat, cu timpul care trece. Ne-ar face oare insignifianţa mai universali decît cărţile? Trecerea noastră mai lină şi durerea celor apropiaţi – mai uşor de suportat?

Un oraş numit Kaliningrad a avut totul de cîştigat de pe urma insignifianţei ca semn al unei bune doze de umanitate şi haz, atribuite unui Stalin. Este una dintre paginile memorabile ale romanului, povestea botezului acestui oraş al lui Immanuel Kant. La fel este şi capitolul dedicat celor care îşi cer scuze în permanenţă, chiar înainte ca acest lucru să le fi fost cerut. Sau cel în care face apologia seducţiei feminine, deplasate de la sîni şi fese, la prozaicul buric.

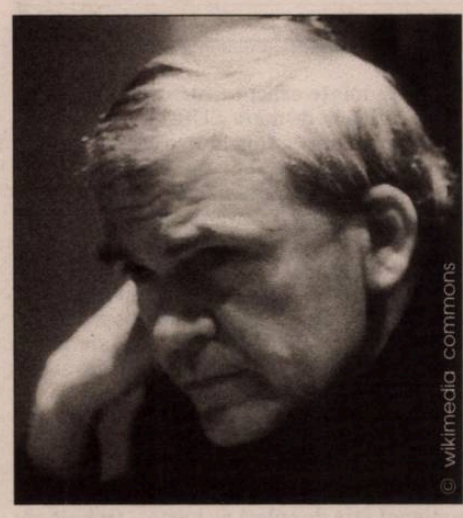

Un roman despre o apoteoză a umorului şi a capacităţii de a lua totul, absolut totul, în derîdere, poate fi el considerat serios? Poate.

Realizez, pînă la urmă, că această lume atît de nombrilistă mă obligă să practic cinismul. Să practic detestînd cinismul. Kundera are dreptate: în dragoste sau în politică, în viaţă sau în moarte, mica moarte, nombrilismul ne ucide. Ucide în noi orice sentiment, orice speranţă, orice dorinţă de a fi altfel şi de a fi diferiţi.

***Iulia Badea-Guéritée** este jurnalistă la* Courrier International.

PUBLICITATE

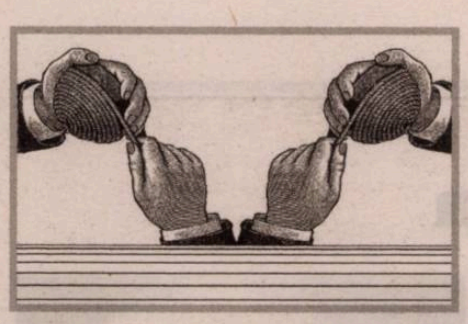

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Dorul după o pată mare pe hartă

– 9 Mai la Chişinău –

Ţin minte exact momentul în care am aflat cît de mare e URSS. Pînă atunci credeam că România e cea mai mare ţară de pe pămînt. De fapt, ştiam doar vag că există şi alte ţări pe pămînt, dar eram sigur că România şi Tovarăşul sînt cei mai tari. La noi, la Şoimii Patriei, nu mai aflai altceva decît de Tovarăşul care ne dă mîncare şi face România mare. Apoi, am primit cadou o puşculiţă sub formă de glob pămîntesc. Şi mi s-a explicat că România e chestia aia mică roşie. „Şi asta ce e?" am întrebat mirat. E URSS. Asta era o pată imensă, portocalie, şi trebuia să învîrţi globul ca să vezi unde se termină. Am căpătat o ciudă serioasă pe URSS.

Deci înţeleg, empatic, ataşamentul emoţional faţă de culori pe hartă – trebuie să fi fost plăcut să fii în pata mare de pe puşculiţă. Mă uitam, de 9 Mai, la Chişinău, la lumea care se scurgea pe străzi, după ceremonia de Ziua Victoriei, venind dinspre Memorialul „Eternitatea". Bărbaţi în uniforme cu multe medalii, prea tineri pentru a fi fost din Marele Război, mai degrabă veterani din Afganistan. Doamne frumos îmbrăcate, evident cu hainele cele bune. Adolescenţi cu coşuri şi tricouri punk, domnişoare cu tricou cu „CCCP" (URSS-ul meu), cu bonetă de soldat sovietic cu stemă roşie, purtată şic într-o parte. Şi aproape toţi cu panglica Sfîntului Gheorghe, portocaliu cu negru – ca gîndacul de Colorado, cum le place să sublinieze amicii mei, pe care îi enervează aceste panglici. „Pe mine mă enervează ăştia, de-asta nici nu am stat acasă de ziua liberă 9 Mai, am venit la serviciu" – îmi zice cineva care protestează prin muncă.

De 9 Mai, panglicile Sf. Gheorghe domină străzile – în Chişinău, oraş mare, condus de un primar liberal proromân, ales de populaţie, simbolurile oficiale sînt cele moldave şi europene. Troleibuzele au panglici care combină tricolorul cu stemă şi steagul UE. Marele bulevard Ştefan cel Mare şi Sfînt (fosta stradă Lenin) este tapetat de la un capăt la altul cu trei steaguri: al Moldovei, al Chişinăului şi al UE. Dar azi, de 9 Mai, Ziua Victoriei, este un divorţ între drapelele de pe stîlpi şi panglicile de la pieptul oamenilor: ei sînt nostalgicii petei portocalii de pe puşculiţa mea.

Cine sînt oamenii ăştia? Puţini vorbesc altfel decît rusă – o treime din populaţia Chişinăului sînt ruşi, mai mulţi ruşi trăiesc în Moldova propriu-zisă decît în Transnistria. Şi apoi – moldoveni care votează cu PCRM sau cu Partidul Socialiştilor (o formaţiune nouă, condusă din dezertori comunişti, care are fonduri multe pentru reclamă şi e chiar mai deschis prorusă decît PCRM). Şi foarte mulţi tineri – cu care nu te înţelegi în română. Zic asta nu cu ciudă, ci pentru că e un fapt: s-au născut după desfiinţarea petei portocalii, în statul Republica Moldova, dar nu au învăţat limba celorlalţi. Nu au simţit nevoia. Vorbeam cu cineva din Estonia, recent – acolo, tinerii ruşi vorbesc estoniana, altfel nu se pot angaja. În Moldova, rusa domină economia, deci nu e nevoie de română. Moldovenii consumă multă televiziune din Rusia (se estimează că 80% din consumul TV e în limba rusă), ruşii din Moldova nu consumă presa celorlalţi. Trăiesc mental în Rusia. Află ce se întîmplă în Moldova doar dacă dau ceva televiziunile de la Moscova. Portarul de la blocul meu din Chişinău, deşi ne ştim de cîteva luni, încă nu poate concepe că nu vorbesc rusă. Probabil crede că refuz să o fac, de-al dracu'. Deci continuă să vorbească cu mine în rusă. Sînt mulţi aşa, oameni care nu au mai întîlnit pe cineva care nu vorbeşte rusa, li se pare incredibil să nu vorbeşti rusa.

Cum o fi să trăieşti într-un stat pe care alegi să îl ignori? Aceşti oameni se simt pierduţi, lăsaţi în urmă de imperiul care s-a retras. Nu înţeleg de ce nu sînt iubiţi şi de ce nu iubeşte toată lumea Rusia. Putin e omul lor, promisiunea recuperării – pata portocalie poate să revină. Cu cîteva zile înainte de 9 Mai, o organizaţie a tineretului rusesc a desfăşurat la Chişinău cea mai mare panglică a Sf. Gheorghe din lume. Ziarele de limbă română au fost scandalizate, şi de panglică, şi de manifestările de la 9 Mai. *Timpul* pune pe prima pagină o fotografie de la desfăşurarea panglicii-mamut, cu titlul: „Panglica Sf. Gheorghe, un juvăţ de gîtul R. Moldova". *Jurnal de Chişinău* ilustrează o fotografie cu tineri îmbrăcaţi în uniforme sovietice, cu titlul „Încremeniţi în 1945". Alte ziare se joacă cu veşnica dilemă: Ziua Victoriei *vs* Ziua Europei. *Adevărul* zice: „Tributari URSS, în drum spre UE", iar *Ziarul de Gardă:* „Victorie de Ziua Europei".

Editorialele sînt mai nervoase decît în alţi ani. Se aminteşte că în acest an, dictatorul Belarusului a cerut ambasadei ruse să nu folosească panglica în manifestaţii, iar Kazahstanul a interzis-o în mod oficial. E drept că dictatorul kazah a cerut, în schimb, arborarea steagurilor roşii, sovietice – panglica a devenit acum simbol oficial al naţionalismului rus. „Panglicile respective s-au compromis la Donetk şi s-au pătat cu sînge la Odesa, gestul mi se pare mai degrabă ostentativ. El denotă o acceptare a expansionismului rusesc şi o validare a politicii lui Putin. Lukaşenka şi Nazarbayev s-au decis să le interzică. Noi, mai democraţi şi mai gentilomi, le tolerăm" – scrie Sorin Hadîrcă, un bloger respectat şi moderat.

„Sînt român şi limba mea-i română."

Panglica Sf. Gheorghe este semnul de recunoaştere al prorusilor din Estul Ucrainei şi, în acest an, simbolistica e mai încărcată. În jurul McDonald's din centrul Chişinăului, pe o rază de 50 de metri şi în decurs de trei minute, observ următoarele simboluri: o fetiţă adorabilă se joacă cu nişte baloane, are nişte codiţe împletite în sus, rîde la mine, ne jucăm cu balonul. Codiţele sale sînt făcute din panglici ale Sf. Gheorghe. Trei domni foarte serioşi beau bere şi mănîncă cîrnaţi, au panglici în piept şi steaguri mari negru-portocalii. O femeie în vîrstă cerşeşte în faţa restaurantului, cu panglici în piept şi multe medalii – sînt aproape sigur că e o făcătură, medaliile se pot cumpăra la talciocul de peste bulevard, cam cu 1-2 euro bucata. Puţin mai încolo, pe bănci, nişte tineri cîntă folk în rusă, cu panglici agăţate de gîtul chitarelor. Prin mulţime trec trei tineri cu tricouri care au desenată o cravată stilizată. Cravata este roşu-galben-albastru, iar tinerii poartă un carton pe care scrie: „Sînt ..... şi punctum. (M. Eminescu)" Îţi arată cartonul şi dacă răspunzi „român", îl întorc pe cealaltă faţă, pe care scrie „Bravoooo!!!". Primeşti cadou o broşură care se cheamă „Sînt român şi limba mea-i română". Tinerii sînt din echipele de voluntari ale campaniei care vrea să convingă lumea să se declare români la recensămînt – va avea loc peste cîteva zile. Acum zece ani, doar puţin peste 2% s-au declarat români, restul – moldoveni. Scopul acum e să crească procentajul de români. Citesc într-un ziar că se va acorda un premiu primăriei unde se declară cel mai mare procentaj de români: o Dacie Duster.

Merg spre concertul organizat de Partidul Democrat din Moldova (formaţiune din guvernul actual proeuropean), care a organizat un mare concert ceva mai încolo. Lume multă şi amestecată, cei mai mulţi, cu panglici, merg spre concert. Multe formaţii, dar şi doi artişti celebri din Rusia: Filip Kirkorov şi Veaceslav Dobrînin. Muzică oribilă, gen Mamaia '86. Se dă gratis terci ostăşesc şi 100 de grame de votcă, cîţiva veterani sînt urcaţi pe scenă să dănţuiască cu fetele. Urmează cîntăreaţa Antonia, din România, de care nu am auzit, dar tinerii ruşi din jur par că o ştiu.

Peste drum de concert, cortul tinerilor cu „Sînt român şi punctum" şi ceva mai încolo un mare steag al UE. Pe bulevard trece un Jeep din care ies steaguri tricolore, cu muzică tare. Cîntă „Noi sîntem români", dar fără versuri. Mă aştept să se enerveze careva, dar nu se întîmplă. Oamenii au aerul că se ignoră. Fiecare consideră că ceilalţi sînt un fenomen istoric trecător.

Ceva mai încolo, în Piaţa Marii Adunări Naţionale, Primăria Chişinăului organizează Ziua Europei. Fanfare, muzică populară, orchestra prezidenţială a Republicii Moldova, cîntînd „Ioane, Ioane...". O inscripţie mare domină piaţa: „28 aprilie fără vize în Europa. Un viitor european pentru Republica Moldova". În lumea care s-a strîns aici, foarte puţini au panglici ale Sf. Gheorghe. „Decît tancurile bolşevice, mai bine muzică europeană" – strigă un om ceva mai nervos. Lumea se uită la el, se dă deoparte, ca la un fenomen ciudat. „Aplauze pentru aceşti copii minunaţi, aplauze pentru aceşti europeni talentaţi!" strigă crainicul. Un cîntăreţ popular zice o horă despre Barasabia: „N-o lăsaţi pradă la unii / Că în veci ne plîng strămunii." E clar cine sînt acei „unii". Dacă ieşi din mulţimea de la Ziua Europei, spre parc, întîlneşti mulţi „unii" cu panglici la piept. Pe bănci, pe iarbă, se relaxează la soare. Tineri cu tricou cu „CCCP" cîntă folk rusesc. Muzica europeană se aude difuz.

Primarul Chirtoacă a ţinut ca Ziua Europei făcută de el să fie tot de 9 Mai. Dar delegaţia UE la Chişinău a vrut să evite controversele şi a organizat altă zi a Europei, pe 10 mai. Corturi naţionale organizate de ambasade, mîncare din fiecare ţară: fripturi spaniole pe grătar mare, rotund, cîrnaţi nemţeşti, bere belgiană, mici româneşti. Dezbatere în stradă despre integrarea europeană. Un neamţ care se ocupă cu comunicarea la delegaţie spune că, dacă ar fi fost în vigoare acordul comercial cu UE, licitaţia trucată prin care a fost concesionat aeroportul unei firme din Rusia (un scandal aici) nu ar fi fost posibilă. Lumea îl aplaudă. Un ONG-ist moldovean dă exemplul României: UE ne ajută să luptăm cu corupţia, aţi văzut cum au făcut cu Adrian Năstase. Pe 17 mai, delegaţia UE va organiza ceva similar la Comrat, în Găgăuzia.

La Andy's Pizza se dă la TV un concert de muzică militară sovietică. Citesc ziarul *Comunistul*, care publică o poezie a Elenei Donu, din raionul Rezina: „O zi frumoasă luna mai / Cu flori de primăvară / Bunicii noştri ne-au adus / Victoria în ţară." Un blogger se indignează pe chestia asta cu buneii eroi, pe al lui l-au luat ruşii forţat la oaste şi a murit în Austria, a fost carne de tun, nu a dorit să meargă. Mai trăiesc 1800 de veterani de război în Moldova, primesc în fiecare an 1000 de lei moldoveneşti (60 de euro) cu ocazia zilei de 9 Mai. Dar banii nu contează, oamenii declară la TV că se simt respectaţi, că asta e ziua lor. Lanţul cu nume americănesc Andy's Pizza are şi brandul La Plăcinte, mîncare tradiţională moldovenească. Are restaurante la Chişinău, la Bucureşti şi la Tiraspol. Globalizare, cum ar veni.

facebook.com/
Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Teoria financiară

Eu sînt cel care am zis ultima replică din *Ultima emisiune* a lui Caragiale.

Ia citeşte!

„– Aţi văzut banii cei noi?

– Sărăciile de tinichea?... Uite-le, zice cucoana.

– Coană Zamfiro, să nu zici vorba asta... Dumneata nu-nţelegi cum e chestia...

– Cum e?

– Peste cîteva zile scoate visteria tot d-ăştia de cîte douăzeci de parale. Care va să zică...

– Care va să zică... zice d. Iancu.

– Care va să zică... zice coana Zamfira.

– Care va să zică – zice d. Tomiţa – din cîţi ne dă cîte un ban pe zi, dacă doi-trei s-or întîmpla să n-aibă alte mărunţele decît d-ăi de cîte douăzeci, atunci asta face un condei de cîţiva frăncuţi pe lună... Aţi înţeles?...

N-apucă să răspunză camarazii dacă au înţeles sau nu teoria financiară a lui d. Tomiţa, şi s-aude dincolo în cîrciumă înjurînd cineva, foarte supărat cine ştie de ce; apoi, îndată, uşa odăiţii se deschide de perete, şi intră părintele Matache, urmat de paracliserul lui, urmat de băiat, care aduce pe tavă o jumătate de pelin tulburel cu două pahare curate... Coana Zamfira, care de vreo cîteva momente s-a încălzit bine, zice:

– Părinte Matache, săru' mîna, sfinţiata ai văzut pe ăştia noii? Şi merge şontîc-şontîc la masa părintelui să-i arate bănuţii de nichel.

– I-am văzut!... răspunde părintele cu humor.

– Da... părinte Matache, săru' mîna, o să scoată şi de douăzeci de parale?... Dom' Tomiţa zice... Barabanciu...

– O să scoată!... O să vedeţi voi ce-o să scoată!

– Ce!

– Pe dracu' o să-l scoată, vai de capul vostru!

– Ce-o să scoată, părinte? întreabă d. Iancu.

– Ce?... lasă că o să vedeţi voi, pîrliţilor, ce!

– Ce-o să scoată, părinte Matache, săru' mîna?

– O să scoată de cîte două parale...

– Ce?!

– Şi de cîte-o para!

– Cînd?!

– Acu, zilele astea...

– De cîte două parale?

– Şi de cîte-o para!

– De cîte-o para!!

– Trăsni-i-ar maica domnului!!!"

Coordonatoare: Iaromira POPOVICI

Pîinea noastră cea de toate zilele

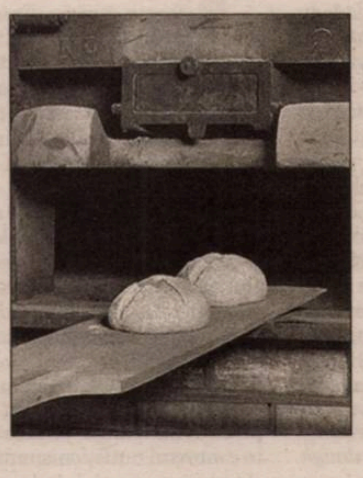

Texte şi opinii de:

● Şerban ANGHELESCU (etnolog)
„Patimile şi gloria grîului“

● Silvia CHIŢIMIA (scriitoare şi dr. în etnologie)
„Gustul pîinii şi treptele Tainei“

● Mircea GROZA (expert în turism)
„Ptita de casă“

● Anca MANOLESCU (cercetător în domeniul antropologiei religioase)
„Limbajul pîinii“

● Monica STROE (antropolog)
„Răfuiala urbanului cu pîinea“

argument

Nu doar un aliment

De ce tocmai pîinea? E evident că răspunsuri se pot da nenumărate, de la cele simbolice, la unele strict utilitare. Nu degeaba este ea a „noastră cea de toate zilele“, în toate felurile.

Să luăm posibilele răspunsuri într-o oarecare ordine. Mai întîi, s-a schimbat, în ultimul timp, percepţia pîinii ca aliment. Pînă nu de mult, mai la orice masă, pîinea albă era nelipsită de lîngă farfurie: fie ea de ciorbă sau de felul doi. Ba chiar, precum în cazul bunicului meu, nici la desert nu era exclusă: el o mînca şi cu măr. Prima generaţie încălţată, venită de la ţară în mediul urban, înlocuise mămăliga cu pîinea, în general albă. Aproape nimic nu putea fi conceput că ar merge fără pîine. La cuptoarele „de aur“ de pe vremea lui Ceauşescu era coadă mereu. Oamenii care plecau de acolo rupeau ori chiar muşcau, mai de fiecare dată, din pîinile rumenite pe care le cumpărau.

Acum, puţină lume mai mănîncă multă pîine, în special albă. S-a aflat, pe diverse căi, că face rău. Ori oamenii nu prea mai mănîncă pîine deloc, ori le aleg pe cele de graham, de secară, sau chiar neagră, în ciuda poveştilor „cu cioara vopsită“...

Nu mai e suficient nici atît. Nu mai contează aşa de mult sortimentul de pîine, ci felul în care aceasta e făcută. Pîinea industrială nu mai e iubită: oamenii vor pîine făcută în casă sau în mici stabilimente, eventual fără drojdie, cu maia naturală, cu efort, timp şi dedicaţie. O întoarcere la modul în care bunicii noştri îşi coceau propria pîine în gospodării.

O astfel de pîine, în care ştii ce pui şi pentru care alegi singur, cu grijă, ingredientele, nu mai este exclusă din alimentaţie. Ea tinde – dacă nu să recîştige rolul pe care l-a avut cîndva – măcar să dobîndească unul nou: cel de... aliment posibil în sine.

Dar pîinea, se ştie, a fost şi este mai mult decît un simplu aliment. Semnificaţiile ei etnografice şi religioase, analogia cu trupul Mîntuitorului sînt cunoscute şi nu pot fi ignorate. De aceea, multe articole din prezentul Dosar le-au discutat şi au comentat. Semnificaţiile ritualice şi transcendentale o vor salva mereu de la a fi un simplu ingredient ce poate fi tăiat, cu uşurinţă, de pe o listă de alimente cu puţine calorii.

Mulţumesc Danei Călinescu pentru ideea temei. (**Iaromira Popovici**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 15 mai, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Monica STROE

Răfuiala urbanului cu pîinea

Pîinea-emblemă din prima jumătate a vieţii mele a fost pîinea ardelenească, cu cartofi, bătută de coajă: grea, densă, umedă. Şocul cultural al mutării la Bucureşti a fost franzela de Bucureşti, uşoară ca un burete şi efemeră ca un norişor. Era accesibilă buzunarelor studenţeşti şi disponibilă la toate magazinele de colţ din proximitatea căminelor. În compania unei cutii de pateu, forma fix două mese boeme. Apoi a venit epoca pîinii de mîncat la birou, cu cea mai comodă şi indiferentă alegere: cea feliată, la pungă. Desigur că tehnologia complicată şi intimidantă a pîinii industriale, aseptică, neperisabilă, închisă într-o pungă standardizează şi practicile de consum: îţi zădărniceşte tentaţia spontană şi barbară de a-ţi lua trofeul din pîine muşcîndu-i direct colţul în drum spre casă sau aceea de a rupe un coltuc bolovănos cu care să sapi într-un borcan de zacuscă. Cu pîinea asta nu te mai joci...

■ ***Peisajul contemporan al panificaţiei.*** Brutăria ca loc al experienţei multisenzoriale cu pîinea mi s-a estompat mult timp din memorie, pînă cînd am reîntîlnit fantoma brutăriilor în supermarket. Aici baghetele pre-congelate, tocmai scoase din cuptorul prezent la faţa locului, îşi plimbă ostentativ aura de cocă coaptă pe sub nasul cumpărătorilor şi formează un peisaj olfactiv deja predictibil al supermarketurilor, creat să mai domesticească orizontul intimidant, format de abundenţa de ambalaje vidate şi foşnitoare.

Totuşi, să recunoaştem, nu sîntem nici pe departe prizonierii unei pîini standard. Dimpotrivă, orizontul de posibilităţi e în continuă reaşezare şi pendulează de la o renaştere a artizanatului domestic – pîinea dospită, frămîntată şi coaptă de cel care o consumă, la specialităţile cu diverse combinaţii de cereale, seminţe, umpluturi sau alternativa orientală a lipiilor. Apetenţa pentru pîinea specială, *altfel,* îşi are barometrul în explozia de brutării şi patiserii sofisticate în peisajul urban. Multe sînt francize, unele vînd produse decongelate dintr-o pungă, dar toate afişează decoruri liniştitoare, de mică provincie, abundă de lemn natur şi coşuri de nuiele şi hrănesc fantezii artizanale şi francofile.

Prezenţa aparatelor de făcut pîine prin bucătăriile urbane joacă şi ele rol de barometru

(A fi) bun ca pîinea (cea) caldă (sau *bună)* = (a fi) foarte bun.

(www.dexonline.ro)

al poftei de pîine bună, dar achiziţia lor entuziastă a fost urmată, în multe bucătării, de abandonarea maşinăriei la statutul de mobilă. Valoarea de semn se păstrează chiar şi atunci.

■ ***Artizanatul brutăresc.*** Şi totuşi, ce alimentează nostalgia pentru artizanat, în această sferă? Mamele noastre, ale generaţiei de urbani care aleargă acum pe la atelierele de făcut pîine, au cumpărat-o de la magazin şi, în multe cazuri, la fel au făcut şi bunicile. Puţini mai au motive să-şi amintească de pîinea dospită cu turtiţe de must sau de mălai fermentat, uscate şi păstrate peste an în săculeţi, despre care vorbesc specialiştii în folclor din secolul trecut şi rare bunici rurale.

Poate fiind un produs atît de intim, care păstrează încă acea aură de sacru pe care i-au ataşat-o bunica sau mama, care nu ne dădeau voie să ne jucăm cu pîinea sau să o aruncăm, „că e păcat", pîinea are un potenţial mare pentru singularizarea prin artizanat.

■ ***Pîinea alternativă: minimalism şi autonomie.*** Pîinea artizanală hrăneşte mai multe căutări. Una dintre calităţile vizate este minimalismul, încercarea de a înlătura din pîine adaosurile modernităţii şi de a-i recupera esenţa: credinţa că nu există nici un motiv ca pîinea să conţină mai mult decît ingredientele necesare pentru ca chimia organică să-şi ducă la îndeplinire misiunea: apă, făină, sare şi drojdie. O parte dintre apostolii pîinii artizanale elimină din ecuaţie chiar şi drojdia. Apă, făină, sare – după cum asumă chiar din titlu un blog de profil – pentru că drojdia este şi ea un intrus, dospirea se poate face folosind doar maia *(levain* sau *sourdough* pe numele sale cosmopolite).

Un detaliu aparent minor – agentul de dospire folosit – îmbogăţeşte portofoliul de sensuri al artizanatului brutăresc cu încă unul: crearea de viaţă. Pîinea cu maia pare a reuni apogeul valorilor care animă această mişcare. În primul rînd, maiaua nu se ia de undeva, ci se creează din mai nimic – apă şi făină. Nu întîmplător, făina trebuie să fie integrală, nu rafinată – pentru că tărîţa este vie şi poate hrăni bacteriile. Fermentarea ei produce drojdii sălbatice (deci naturale), nu de *cultură,* precum drojdia de bere. Cei care fac pîine cu maia descriu – uneori cu metafore asociate miracolelor – cum, din făină şi apă, maiaua *prinde viaţă* şi apoi îşi transferă suflul de viaţă pîinii. Timpul este un ingredient principal: maiaua lucrează pe îndelete şi prepararea se întinde pe două-trei zile. Este aproape un titlu de glorie faptul ca pîinea cu maia nu se poate face în maşina automată de pîine, deci nu se poate trişa de la idealul artizanal.

Iată deci un produs care încorporează cumpătare, minimalism, purism (reducerea ingredientelor la minimumul cerut de natură), autonomia faţă de hrana comercială, o revalorizare a răbdării şi a lentorii şi o recuperare a lucrului cu mîinile în viaţa unei persoane ale cărei degete staţionează, mai toată ziua, pe o tastatură de plastic.

Am primit prima ciupercă de maia de la un prieten, cu instrucţiuni de *îngrijire* foarte stricte. Aproape ca un pui de om, la intervale regulate, ea trebuie *hrănită* cu cantităţi precise de făină şi apă caldă, calculate în proporţii matematice. Am omorît-o prin imprecizie în două săptămîni, intimidată de statutul ei de fiinţă şi convinsă, de atunci, că nu ar trebui să mi se încredinţeze o pisică sau un cîine.

■ ***Pîinea în politicile nutriţiei.*** Prezenţă încă subînţeleasă pe mesele româneşti, pîinea e singura garanţie a îndestulării, în înţelepciunea locală. Nimic nu poate fi săţios, în lipsa ei (cîteodată, nici chiar cartoful), iar refrenul „ia cu pîine" a însoţit copilăria multora dintre noi. Locul pîinii – mai ales a celei albe –, în politicile nutriţiei, a oscilat însă de la acela de semn de belşug şi confort al emancipării de precara mămăligă, pînă la cel de calorie goală în contextul nutriţionismului contemporan. Ba chiar are potenţial de inamic, odată cu revelaţia răspîndirii intoleranţei la gluten. Pîinea se aşază din ce în ce mai confortabil în ipostaza de opţiune individuală şi individualizatoare – poziţionarea faţă de pîine, în general, şi opţiunile legate de ea definesc o fracţiune din ce în ce mai consistentă din cine sîntem, ce încărcătură de cunoaştere şi de valori avem în cuptor...

Monica Stroe *este antropolog, cadru didactic asociat la SNSPA Bucureşti.*

Sorina SĂVULESCU

Pîinea surogat

Aluat un castron plin de ciorbă. Din punga burduşită, rezemată de piciorul mesei, scoate o pîine, o rupe în două. Jumătatea păstrată în mînă o fărîmă bucăţi în zeama fierbinte şi apoi, aplecat peste blid, începe să mănînce. Pîine cu... ciorbă cu pîine. Încerc să-mi mut privirea şi parcă nu pot, fac ce fac şi mă întorc din nou spre el. Acum ştiu că nu mă vede, e doar flămînd. Termină pîinea. Omul se opreşte din mîncat, se ridică şi merge cu pas iute spre chioşcul de alături. Se întoarce cu încă o pîine. Iar o rupe – jumătate în ciorbă, jumătate în mînă şi o ia de la capăt, de parcă ar fi ajunat o săptămînă.

A plecat. A mai luat două pîini – l-o fi aşteptînd cineva acasă? –, a aprins o ţigară şi, liniştit, fără grabă, s-a strecurat printre oamenii din staţia de tramvai. Nu îl mai văd.

Îmi e destul. Şi simt în gură un gust amar, de pîine amară. Semn de sărăcie, pentru vremurile cînd lipsea, ori pentru acum, cînd e prea multă, prea scumpă, prea proastă.

Da, ştiu, astăzi există pîine bio, eco, multicereale, cu E-uri, seminţe, conservanţi, pîine ambalată, feliată, dietetică şi nesărată. Pîine la 1 leu şi la 10, de export şi din producţie proprie, altfel spus – opţiunea aparţine clientului. Nu mai e ca pe vremea „ailaltă", cînd, de fapt, nu era. Sau era?

Se caută (sau *se vinde) ca pîinea (cea) caldă* = se spune despre o marfă foarte căutată şi care se vinde foarte uşor.

(www.dexonline.ro)

Am rămas de atunci, din copilăria mea, cu o nedumerire căreia nici acum nu i-am găsit răspuns. Oare cum se făcea că, dacă mergeai la nuntă, la pomană sau, pur şi simplu, în vizită, aveai pîine pe masă?

Şi-apoi – de ce era pîinea bună? Şi de ce mirosea atît de frumos? Poate pentru că era pîine adevărată, cu apă, drojdie şi făină, destul de urîţică, dar gustoasă. Poate pentru că devenise o grijă zilnică.

S-a schimbat ceva? N-aş şti să spun. Dar e pîine.

Şi aceeaşi mentalitate a descurcăreţului, în care o mînă spală pe alta, iar mîine mai vedem.

Ca într-o continuare firească, la nivel de discurs, lucrurile s-au complicat. Scumpirile la grîu, porumb, secară, cartofi... uh!... combustibili, reducerea TVA la pîine şi, totuşi, evaziunea fiscală, evoluţia preţurilor, parametrii tehnologici, mîna de lucru, producţia redusă, compromisă, ploaia, seceta şi iniţiativele declarat inovative – altfel lipsite de suport, invaziile de boli şi dăunători, directivele europene şi strategiile în agricultură sînt doar cîteva argumente în faţa cărora eu, micul, foarte micul consumator, mă declar neputincios. Deci e normal să cumpăr pîine la supraţ.

Şi să nu mă mir că plătesc o pîine întreagă la restaurant, chiar dacă am mîncat o singură felie, aşa cum, de multe ori, pe nota de plată se adaugă şi linguriţa de muştar consumat. Numai că, data viitoare, o să mă gîndesc de două ori dacă vreau ceva „bun" sau „mult", cu riscul de a intra în colimatorul vreunui nutriţionist înfuriat.

Sau poate ar fi mai bine să cumpăr pîine de la colţul străzii, fără bon fiscal, fără fiţe şi fasoane, să prăjesc doi cartofi şi să mă bucur că o lună pot să o ţin tot aşa, cu cîte o bere bonus, din aceiaşi bani, cît pentru o seară la cîrciumă.

Dacă stau să mă gîndesc, sînt un client cu comportament defensiv, îmi păzesc buzunarul şi, de regulă, echilibrul alimentar rămîne o chestie cu expresie grafică elaborată. M-am cam săturat.

S-ar zice că, dacă nu îmi place un anume fel de pîine, pot cumpăra de la un alt vînzător, dintr-un alt magazin, dar calitatea, adaosurile şi pîinea în sine vor fi mereu aceleaşi, cu un ambalaj uşor modificat şi etichetă cu text colorat. Mi se va spune mereu că pîinea e mai ieftină la noi decît oriunde, ca şi cum marile afaceri din panificaţie au dispărut demult şi n-au mai rămas pe piaţă decît vreo doi brutari cu zîmbet blînd.

Între timp, am învăţat să mănînc şi pîine turcească, nemţească, franţuzească, plină de aer, afînată pînă peste poate, dar eu nu ştiu de ce nu mai găsesc pîinea aia bună, pe care o rupeam în mîini cînd eram copil, făcută din făină, la brutăria din capu' tîrgului.

Sorina Săvulescu *este avocat.*

Silvia CHIȚIMIA

Gustul pîinii și treptele Tainei

Mi s-a întîmplat uneori, atunci cînd am dăruit o chiflă, un corn sau o pîine, unui cerşetor, să fiu privită cu nemulţumire, ba chiar apostrofată: „Ce-mi dai pîine, că eu am nevoie de bani!" Pîinea era privită cu dispreţ, aşa cum remarcase şi Nicolae Steinhardt: „Mulţi privesc de sus şi defaimă pîinea cea de toate zilele" (cf. *Cartea împărtăşirii)*. Nici orăşeanul nu pare să acorde mai multă atenţie acestui aliment esenţial şi nobil. Cumpără pîinea grăbit, automat, nepăsător, opac la sensurile sale tainice şi insensibil la aura sa de putere sacră, întremătoare. Odinioară, consumarea pîinii, mai ales în cadre rituale, întindea curcubeiele sărbătorilor peste sate. Şi dacă din alimentaţie, în anumite cazuri, pîinea putea lipsi, prezenţa ei era o normă inclusă în modelul cultural al sărbătorescului arhaic (cf. Ofelia Văduva, *Civilizaţia pîinii)*. Hrană esenţială, necesară traiului zilnic, dar nepreţuit al cerului, şi materializare a energiilor creatoare divine, pîinea a ajuns să însemne existenţă şi viaţă. A-i asigura cuiva o pîine echivala cu a-i asigura existenţa. În fiecare zi, creştinul o invocă la masa familiei, prin rugăciunea domnească adresată Tatălui ceresc. Cele două variante ale rugăciunii „Tatăl nostru" sînt consemnate în Evangheliile lui Matei şi Luca: „Tatăl nostru, Care eşti în ceruri, sfinţească-se numele Tău, Vie împărăţia Ta, facă-se voia Ta, precum în cer aşa şi pe pămînt. Pîinea noastră cea spre fiinţă dă-ne-o nouă astăzi, şi ne iartă nouă greşelile..." (Matei 6, 9-13)

Tăierea pîinii reprezenta un act ritual, pe care îl oficia stăpînul casei. Înainte de a fi tăiată, i se făcea semnul crucii, gest care actualiza ipostaza ei creştină de pîine „întru fiinţă" *(epiousios)* – hrană duhovnicească, aducînd sufletului sănătate şi vigoare, în chip de simbol al lui Hristos, cel care spunea despre sine: „Eu sînt pîinea vieţii" (Ioan 6, 35). Încă din secolul al II-lea, în explicarea rugăciunii domneşti, Origen amintea să-I cerem Tatălui nu pîinea obişnuită, ci pîinea cea spre fiinţă, de teamă ca sufletele noastre, lipsite de hrană spirituală, să nu se îmbolnăvească şi să moară (Origen, *Despre rugăciune)*. Tot Origen afirmă că „adevărata pîine este cea care îl hrăneşte pe omul adevărat creat după chipul lui Dumnezeu şi care îl ridică pe cel ce se hrăneşte cu ea, pînă la asemănarea cu creatorul său" *(ibidem)*.

În comunitatea tradiţională românească, în calitatea lor de elemente rituale şi ceremoniale, grîul şi produsul prelucrării sale, pîinea, au oferit o vastă tematică etnologiei alimentare pe care o putem evoca aici doar în treacăt. În primul rînd, faţă de pîine se manifestă o atitudine de respect şi pietate. Ea nu se aruncă la gunoi, nu se calcă în picioare, nu este batjocorită (fapte considerate ca mare păcat). Se ştia că: „pîinea pe care o mănîncă omul este puterea şi norocul lui." Nu se lăsau bucăţele de pîine în farfurie pentru că îţi rămînea norocul acolo. În cadrul practicilor magice, pîinea deţinea o mare varietate de semnificaţii şi roluri. Putea funcţiona ca element apotropaic, de protecţie: „Pîinea şi sarea sînt de mare ajutor. Ele alungă tot răul din casă"; „Cînd ştii că îţi trimite cineva farmece, nimica altă să nu-i dai decît pîine şi sare." De Crai Nou, pîinea era folosită la invocarea sănătăţii: „Luna nouă / Taie pîinea în două / Ţie jumătate / Mie sănătate." Tot prin intermediul pîinii se capta şi se dirija energia magică, în descîntecele de leac făcute la apa curgătoare: „Apă lină curgătoare / Eu îţi dau pîine cu sare / Iar tu să-mi dai mie cinste / Noroc şi dragoste mare." (cf. Varvara Buzilă, *Pîinea: aliment şi simbol)*

În gîndirea şi cateheza creştină, muncile agricole şi cele care implică pregătirea aluatului erau învestite cu funcţie de pildă sau simbol. Grîul semănat în ţarină şi etapele lucrărilor agricole exprimau, în parabolele evanghelice, momente şi repere tainice, în laboriosul drum spre mîntuire al creştinului. Trupul mort şi înviat era asemănat cu grăuntele de grîu îngropat în pămînt şi renăscut la viaţă. Comparaţia folosită de Hristos pune în corespondenţă grîul cu însuşi Trupul său supus jertfei, care murind pe cruce a înviat, aducînd „multă roadă de mîntuire". Adresîndu-se lui Andrei şi Filip, dar şi elinilor care doreau să-L vadă, Iisus le spune: „Adevărat zic vouă că, dacă grăuntele de grîu, cînd cade în pămînt, nu va muri, rămîne singur, iar dacă va muri, aduce multă roadă." (Ioan 12, 24) Practica muncilor agricole (de la bobul de grîu pînă la obţinerea pîinii) reprezenta, în sens figurat, lucrarea (duhovnicească) a omului pentru a putea avea acces la cuvîntul Domnului, căci „Nu numai cu pîine va trăi omul, ci cu tot cuvîntul care iese din gura lui Dumnezeu" – cum îi răspunde Hristos ispititorului (Matei 4, 4).

Într-un imn al Sf. Ioan Damaschin închinat Sf. Fecioare, găsim o descriere metaforică a întrupării, în care Sf. Fecioară este comparată cu o arie, iar Hristos este asemuit cu „grîul de viaţă făcător".

A ieşi înaintea cuiva sau *a întîmpina* (pe cineva) *cu pîine şi sare* = a întîmpina (pe cineva) cu deosebită cinste.

(www.dexonline.ro)

Povestea colacului

Un loc special în categoria pîinilor rituale tradiţionale (alături de prescură, anafură, mucenici etc.) îl deţine colacul. El îndeplineşte funcţii esenţiale în cadrul obiceiurilor din ciclul familial (naştere, căsătorie, înmormîntare) sau calendaristic (Crăciun, Paşti). „Pîinea rituală este, în culturile creştine, pîinea vieţii, pîinea vie care coboară din cer, trupul lui Hristos însuşi, descoperit ucenicilor ca pîine euharistică." (cf. Sabina Ispas, *Cultură orală şi informaţie transculturală)* Urările colacului (rostite la încheierea colindării de Crăciun) şi textele de „Pluguşor" (obicei performat în ziua de Sf. Vasile) relatează despre un colac mare şi frumos ca şi faţa lui Hristos. Într-o Urare a colacului din Ardeal, acesta este neobişnuit de mare: „Ne-a dăruit cest domn bun (...) / Cu-n colac de grîu frumos, / Peliţă lui Hristos! / Pe tălpi stăm, pe palmi îl ţinem / De după el abia ne vedem! (...) de la semănat pînă la secerat, / multe ploiţe l-au plouat (...) / Vîntul a bătut de l-o scuturat" etc. Urarea citează cuvîntul „peliţă", care, pînă în secolul al XVI-lea, desemna trupul.

Textele de „Pluguşor" reiau şi ele Povestea colacului, descriind întreg procesul agricol (aratul, semănatul, seceratul, treieratul, măcinatul grîului), pînă la obţinerea pîinii. Aflăm că „babele cele bătrîne, care ştiu rîndul la pîine" se ocupau de pregătirea şi coacerea aluatului. În final, se obţine un colac luminînd întreaga gospodărie şi hrănind toată suflarea din sat: „Mi l-a pus pe masă / Şi s-a luminat în casă (...) / Şi l-a rupt în patru / Şi-a hrănit tot satu." Trecerea grîului prin diferite stări pînă să ajungă pîine a fost asociată, de mentalitatea populară, cu o moarte-regenerare treptată, înţeleasă ca un chin al grîului Hristic. Prin chinul la care acesta este supus, va prelua vinovăţia omului (să ne amintim că, în rugăciunea domnească, după cererea Pîinii celei spre fiinţă, se cere iertarea păcatelor). Recitit în spirit creştin, textul povesteşte despre „salvarea omului" de către pîine, prin transfer simbolic, sacrificial.

***Silvia Chiţimia** este scriitoare şi dr. în etnologie.*

Carmina DRACE-FRANCIS

Pîinea la britanici

Am numărat 40 de tipuri de pîine ambalată şi feliată, la vînzare în marele supermarket britanic Sainsbury. Albă, albă fără calorii, integrală, 50% albă şi 50% integrală, tăiată subţire, mediu sau gros, albă moale, de prăjit *(toastie)*, cu seminţe de floarea-soarelui sau in, soia, integrală moale, cu coajă sau fără, cu cinci tipuri de seminţe, bio, fără conservanţi artificiali...; toate varietăţile la pachet mic sau mare, produse similare ale unor mari fabrici de pîine: Hovis, Warburtons, Kingsmill, plus marca proprie a supermarketului. Pîinea produsă industrial, feliată şi ambalată în plastic, conţine diferite substanţe chimice: aditive/E-uri, emulsificatori, grăsimi vegetale, plus o cantitate dublă de drojdie, ca să iasă cît mai pufoasă într-un timp cît mai rapid. Este ieftină şi populară, utilizată în sandvişuri la prînz, prăjită la micul dejun, aruncată la gunoi, fără regrete, dacă este în surplus. Este produsă din 1961 conform metodei *Chorleywood*, o invenţie a brutarilor britanici care a fost rapid preluată şi dezvoltată de marii producători industriali de pîine. Problema este că nu e prea gustoasă, parcă e din vată, şi poate crea şi probleme de digestie din cauza substanţelor chimice şi a metodei de creştere rapidă a drojdiei. În ultimii 40 de ani, conţinutul de sare din pîinea produsă industrial a scăzut aproape la jumătate, ca urmare a intervenţiilor guvernamentale. Zilnic sînt vîndute 9 milioane de asemenea pîini la pachet (favorita fiind pîinea albă), iar piaţa brutăriilor industriale valorează 3,4 miliarde de lire sterline. Majoritatea supermarketurilor au însă şi propriile brutării care produc pe loc pîine proaspătă: am numărat 25 de feluri diferite, cu măsline, rozmarin, cartofi, seminţe, mac, portocale, susan, nuci, de orz, bagheta franţuzească, *foccaccia* italiană, albă simplă în variate forme, bio, fără drojdie...

Ca o reacţie împotriva exceselor industriale şi a supermarketurilor, se observă extinderea micilor brutării artizanale, care produc pîine scumpă, dar foarte gustoasă, făcută cu făină fără chimicale, cumpărată de la morarii localnici. Walk Mill, din zona Cheshire, încă foloseşte tradiţionalele pietre de moară de acum cîteva secole, pentru obţinerea făinii de grîu crescut pe cîmpiile din împrejurimi; două tone de asemenea făină sînt vîndute săptămînal clienţilor locali (inclusiv ferme cu brutării particulare), dar supermarketurile nu sînt interesate în achiziţionarea de făină fără conservanţi şi fără viaţă îndelungată pe raft. Brutăria Baltic Bakehouse din Liverpool este creaţia aproape artistică a unui brutar autodidact perfecţionist, care a citit tot ce este posibil despre cum se face pîinea de casă. Aluatul lui de pîine fără drojdie este, de exemplu, lăsat să fermenteze între 18 şi 36 de ore, iar pîinea rezultată – vîndută de patru ori mai scump decît cea din supermarket – este incredibil de gustoasă şi sănătoasă.

A avea (sau *ţine, a fi cu) pîinea şi cuţitul în mînă* sau *a pune mîna pe pîine şi cuţit* = a avea la îndemînă toată puterea, toate mijloacele.

(www.dexonline.ro)

Sînt însă şi unii britanici care aleg calea de mijloc: cumpărarea unei maşini de făcut pîine acasă. Pregătirea pîinii devine pentru ei un eveniment în sine, pe care se bucură să-l împărtăşească săptămînal cu familia şi prietenii. Emisiunea TV *The Great British Bake Off*, o competiţie între 13 brutari amatori, a avut efectul de a populariza variate reţete de pîine şi prăjituri şi a reînviat masiv interesul britanicilor în gătirea pîinii de casă.

***Carmina Drace-Francis** este cercetătoare şi traducătoare la Liverpool.*

Anca MANOLESCU

Limbajul pîinii

Mă uit cîteodată la o emisiune difuzată pe Viasat History, *Diete uitate de vreme*. Cîţiva planturoşi, simpatic de binedispuşi, se strîng într-un elegant conac englezesc unde intră în hainele, programul de viaţă şi, desigur, regimul de slăbire din alte vîrste moderne: vremea reginei Victoria, a regelui Eduard VII, anii '20 ai secolului trecut. Una dintre concurente – căci e vorba despre o întrecere de sobrietate alimentară – a spus ceva uimitor. Pînă să participe la acest program, habar n-avea cum se face pîinea şi nici din ce e făcută. O lua pur şi simplu din *supermarket*, consumînd-o fără reţinere şi fără întrebări. Aşa stînd lucrurile, pentru acea tînără, de altfel zgomotos de *funny*, toată simbolica pe care societăţile vechi europene au frămîntat-o secole la rînd în albia pîinii nu exista. Nu numai că nu avea sens. N-avea suport concret. Nu exista „solul informaţional" pe care ar fi putut răsări înţelegerea pentru o întreagă reţea de semnificaţii suprapuse, de metafore, de analogii şi coduri culturale din care Europa s-a hrănit şi se hrăneşte încă.

Ce i-ar fi putut spune parabola evanghelică a semănătorului, pilda bobului de grîu care trebuie să moară ca să aducă multă roadă – în sfîrşit, pîinea care se face Trup în Euharistie? Ce înţeles ar fi avut pentru ea jalea Demetrei şi darul pe care zeiţa i l-a făcut lui Triptolem? Dar Misterele eleusine, prezidate de Demetra, în care sufletul intră într-un spaţiu tainic, asemenea bobului de grîu şi Persefonei, pentru a renaşte la o viaţă mai luminoasă, mai înaltă? Ce sens ar fi avut pîinea pe care, izgonit din Paradis, Adam o va mînca de aici înainte în sudoarea feţei? Dar mana cerească, cu care evreii sînt hrăniţi în pustie? Din timpuri foarte vechi, oamenii şi-au spus condiţia omenească, speranţa unei vieţi desăvîrşite şi raportul cu divinul în limbajul pîinii. Pe toate trei le-au gîndit simbolic şi le-au practicat ritual în acest limbaj.

Noroc că emisiuni BBC – inventiv concepute – ne prezintă, bine studiat şi viu, fapte de civilizaţie ale vechii Europe. De altfel, ele intră într-un fenomen mai larg de recuperare: expoziţii, literatură istorică, etnologică şi antropologică, scrisă cu vervă, documentare narative şi chiar emisiuni de *lifestyle* (călătorii, bucătărie, obiceiuri) încearcă să ofere publicului larg informaţie despre ceea ce a devenit străin vieţii noastre de fiecare zi, dar care ne-a modelat în timpul lung al istoriei şi al culturii.

Omul pîine

As I live by bread – ca să păstrăm reperele tinerei puse la regim victorian – înseamnă ceva de tipul „pe legea mea": omul este fiinţa care trăieşte cu pîine, care se defineşte prin facerea, consumul şi împărtăşirea pîinii. Mai mult decît atît, el este asemuit – în creşterile lui biologice, psihice ori spirituale – cu alimentul fabricat de brutar. Limba de fiecare zi păstrează acest paralelism. Un exemplu: în engleză, a spune că „nu toţi oamenii sînt la fel" revine la a spune că „nu toţi sînt copţi în acelaşi cuptor" *(all bread is not baked in one oven)*, iar în românește că „nu toţi oamenii sînt făcuţi din acelaşi aluat" („din aceeaşi făină" în franceză, traducere a latinei *ejusdem farinae)*. Pentru culturile agricole vechi şi pentru gîndirea simbolică europeană, modelată de creştinism, creşterea pruncului în pîntecele mamei are analogii în facerea pîinii; i se asociază metaforele grînelor care răsar din pîntecele pămîntului, ale aluatului care creşte în albie, ale cuptorului care îl coace.

Cînd Adam iese din condiţia grădinii paradisiace, autodislocarea cuplului omenesc e spusă într-o formulă care îmbină trei trude: chinul în care femeia va naşte prunci, truda prin care omul îşi va dobîndi pîinea, blestemul pămîntului agresat de muncile agricole (Facerea, 3, 16-19). Prin triada copil – pîine – pămînt, gîndirea religioasă concepe şi condiţia descentrată a omului şi bunăvoinţa divină care continuă să-l susţină în fiinţă. În „regimul lumii", trupul omenesc, ieşit din părinţi, nu poate dăinui fără a-şi adăuga, zi de zi, un trup al pîinii ieşite din pămînt. E un proces care trebuie reluat fără încetare şi peste fiecare dintre etapele acestui întreit proces – facerea grînelor, facerea pîinii, facerea copilului – omul religios cheamă asistenţa lui Dumnezeu. În fiecare etapă, omul religios semnifică, simbolic şi ritual, atît efortul riscant ce îi revine, cît şi darul divin care dă putere roditoare.

A lua (cuiva) *pîinea de la gură* = a lăsa pe cineva fără mijloace de trai, a lua (cuiva) toate posibilităţile de existenţă.

(www.dexonline.ro)

A fi în pîine (sau *a mînca o pîine)* = a avea o slujbă.

(www.dexonline.ro)

Alimentul Învierii şi al unei mirabile convergenţe în Christos.

Însă dincolo de condiţia curentă, a pîinii care trebuie mereu smulsă pămîntului pentru a hrăni un trup înfometat, există o hrană dăruită din zenit, pe verticală, o „pîine cerească". Ea se coboară peste orizontala noastră pentru a infuza în om o viaţă nesupusă morţii, pentru a recupera circulaţia între fiinţa limitată a omului şi viaţa nelimitată a lui Dumnezeu. Pîinea, hrana – cu conotaţiile ei de înghiţire, asimilare, interiorizare, transmutaţie, creştere – poate semnifica bine această intimitate recuperatoare. În capitolul 6 din Evanghelia după Ioan, Christos se califică pe sine drept „Pîinea Vieţii": „Pîinea care se coboară din cer pentru ca acel care mănîncă din ea să nu moară... Iar pîinea pe care Eu o voi da pentru viaţa lumii este trupul Meu." (6, 48-51) În limbajul pîinii se spune şi se realizează aşadar trecerea omului de la regimul vieţii finite la viaţa densă, fără limite, a intimităţii cu Principiul vieţii.

Pîinea comunitate

Creştinismul a exaltat simbolismul pîinii pînă la realitatea paradoxală a Întrupării, a Învierii, a Euharistiei. Dar el preia teme puternice şi vechi, prezente în culturile Mediteranei, în iudaism ca şi lumea elenă.

În toate, pîinea este elementul emblematic care hrăneşte nu numai viaţa individului, ci şi unitatea familiei în jurul mesei împărtăşite, a bucăţilor de pîine împărţite din acelaşi rotund. Mai mult decît atît, pîinea – cu traseele facerii, ale consumului şi împărtăşirii ei – semnifică Cetatea, ţine laolaltă simbolic o comunitate, e obiectul unui cult comun. În Grecia veche, Tesmoforiile, sărbători ale Demetrei reuneau sobru şi oficial, în spaţiul public, femeile căsătorite, soţii legiuite ale cetăţenilor, mîndrie a Cetăţii virtuoase, pe cînd, în gălăgioase spaţii private, marginalii îşi urcau pe acoperişuri miniaturalele „grădini ale lui Adonis". Marcel Detienne a făcut savuroase analize referitoare la contrastul între creşterea lentă şi substanţială a grîului/pîinii – emblemă şi garanţie pentru sănătatea rodnică a Cetăţii – şi exaltarea repede fanată a înmiresmatelor plante care fac semn către extreme, dezechilibre, transgresiuni.

În Vechiul Israel, relaţia cu Iahve şi unitatea poporului călăuzit de El erau, şi ele, ritmate de simbolica pîinii. De la „snopul legănat" al sărbătorii secerişului la „pîinile punerii înainte" în sanctuar, un Israel sedentar, agricol îi aducea lui Dumnezeu darul roadelor sale. Dar, înăuntrul acestei vieţi stabile, dependente de pămînt, azima care însoţeşte mielul şi ierburile amare ale Paştilor făcea prezentă condiţia de itinerant. Ea infuza în existenţa „aşezată" experienţa pustiei şi a intimităţii cu Iahve, cînd El dăduse poporului eliberat o pîine care se cobora din cer.

Pentru creştini, Pîinea euharistică e alimentul Învierii şi totodată al unei mirabile convergenţe în Christos. În plămădirea pîinii, a pîinii de fiecare zi, ca şi a pîinii sacrificiale, se poate citi un principiu care unifică şi desăvîrşeşte, fără a desfiinţa, singularitatea fiecărei persoane. Aşa au citit-o primii creştini. „Pîinea, deşi alcătuită din multe boabe, este în aşa fel unită că boabele, în mulţimea lor, nu se mai arată. Cu toate că rămîn ele însele, unirea lor face nevăzute deosebirile. Tot aşa ne unim şi noi unii cu alţii şi toţi în Hristos." Iată ce găsim într-un text de la cumpăna secolelor I şi II, unul dintre primele ale literaturii creştine – *Didahia celor doisprezece apostoli*.

Pe arii largi de civilizaţie, pîinea e simbol şi vehicul al comuniunii. Pîinea împărtăşită în mesele de sărbătoare ale viilor, în mesele de pomenire ale morţilor, pîinea dăruită vecinului, oaspetelui, străinului, sărmanului este – prin excelenţă – acea „hrană care leagă", cum sună titlul unei frumoase secţiuni din expunerea de la Muzeul Ţăranului Român.

Asimilare, interioritate, preschimbare

În metafora mai sus amintită a alcătuirii pîinii, rotunjimea proprie fiecărei persoane nu dispare, nu e desfiinţată. Însă unitatea are preeminenţă asupra singularităţilor. Le include în economia ei, fără a le leza libertatea şi profilul. Christos, Pîinea Vieţii modelează singularităţile potrivit propriei sale, unice altitudini. Cum se întîmplă asta?

În actul sensibil, concret al împărtăşaniei, pîinea euharistică nu include, ci, dimpotrivă, se împarte, se fragmentează, se dăruieşte tuturor. Fiecare credincios primeşte partea sa din Pîinea unică. Însă e vorba despre un act care cere schimbarea perspectivei, cere alt regim de interpretare, de înţelegere, de experienţă decît cel curent. Cere regimul interiorităţii. Or, prin hrană, prin pîine, se poate cel mai bine concepe şi experimenta regimul interiorizării, al interiorităţii, în care lucrurile se răstoarnă faţă de regimul din afară. E ceea ce a formulat cu obişnuita-i strălucire Augustin în *Confesiuni* VII, X, 16. Chemat să intre în regimul interiorităţii, el a auzit spunîndu-i-se: „creşte şi vei ajunge să Mă mănînci; dar nu tu Mă vei schimba întru tine, aşa cum schimbi hrana trupului tău, ci tu te vei schimba întru Mine."

În măsura în care persoana – sprijinindu-se pe identitatea, aptitudinile, tăietura ei proprie – avansează în regimul interiorităţii, ea întîlneşte acolo prezenţa Celui care o va transforma. În adîncul persoanei se poate petrece acea „transubstanţiere personală" în care sensul asimilării se schimbă: Pîinea Vieţii asimilează „grăuntele" inimii umane, îl include în viaţa şi în unitatea ei.

În sfîrşit, hrana, pîinea au un asemenea potenţial simbolic încît tot în limbajul lor poate fi concepută cunoaşterea salvatoare, relaţia de cunoaştere cu Logosul divin. Înţelepciunea lui Dumnezeu e „savuroasă", e *sapientia*. Ea trebuie gustată, mestecată, interiorizată. A recita, a interpreta, a medita şi a asimila cuvîntul divin se află în continuitate cu a te hrăni din acest cuvînt, a-l mînca, a-l „mesteca" *(ruminatio)*. E atitudinea faţă de Cuvînt pe care au avut-o spiritualii de-a lungul vremii pînă astăzi.

***Anca Manolescu** este cercetător în domeniul antropologiei religioase. Cele mai recente cărţi publicate:* Nicolas de Cues ou l'autre modernité *(L'Harmattan, 2010) şi* Stilul religiei în modernitatea tîrzie, *Polirom, 2011.*

Mircea GROZA

„Ptita de casă"

„Şi, luînd pîinea, mulţumind, a frînt şi le-a dat lor, zicînd: «Acesta este Trupul Meu, care se dă pentru voi, aceasta să faceţi spre pomenirea Mea!»"

(LUCA: 22,19)

„Pîinea noastră cea de toate zilele dă-ne-o nouă astăzi..." Din rugăciunea zilnică a creştinului nu lipsesc niciodată aceste cuvinte. Cei care au avut fericirea de a trăi o vreme la sat nu pot uita momentele facerii pîinii; zilele cînd mama sau bunica se trezeau cu noaptea-n cap pentru a pregăti acest eveniment au rămas vii în memoria mea. Pentru mine, acele zile erau o sărbătoare. Cînd, noi, copiii ne trezeam, forfota era mare în gospodărie. Aluatul era deja dospit, pîinea *asogată*, gata de băgat în cuptor. De obicei, la noi în casă pîinea se făcea sîmbăta, să fie proaspătă pentru duminică, şi ajungea pentru toată săptămîna următoare. Se coceau patru-cinci pîini – eram şapte guri în casă, dacă o socotim şi pe bunica, Florica li Hilimon. Dar nu se făcea numai pîine. Din acelaşi aluat se pregăteau *cocuţii*, *pupezele*, uneori *cocorada*, şi întotdeauna se făcea şi *lîngalăul*, un fel de... *piadina* italienească, dar mult mai bună, mult mai aromată. Lîngalăul se cocea în gura cuptorului, în faţa pîinilor, şi vara se punea pe frunze de *cureti* – varză proaspătă. Bunica sau mama ni-l rupea, nouă copiilor, cînd era călduţ încă, iar dacă aveam pe aproape *badocu cu oloi de floare*, făcut la oloirea din sat, nu ne dădeam p-un *jeb de cuie*. Luam pana de gîscă ori un şomoştoc de cimbru verde şi ungeam lîngalăul. Era un adevărat festin! Cocorada era tot un fel de lîngalău, da' mai domnesc. Era umplut cu brînză de oaie frămîntată cu *morar* şi coade de ceapă verde. *Aista era deja altăce!* Era o mîncare de bază *la împreunişul* oilor – un alt prilej de sărbătoare – cînd nu lipsea din straiţă. Da' tăt acolo era şi friptura de miel cu tarhon, o *uăiagă* de pălincă *ş-on pticuţ* de vin.

Cine nu a trăit la sat şi nu a simţit niciodată mirosul de pîine proaspăt coaptă mare lucru a pierdut!

De sărbători se făceau şi alte *coptături: moşocoarne cu brînză dulce de diboliţă* ori *cu silvoiţă amestecată cu nucă răzălită, vărzare, palaneţe, cozonaci de tăt felu*. Toate femeile de pe uliţă se organizau mai multe la un cuptor, foloseau acelaşi foc şi umpleau vatra: „...mno, tu Lodovică, amu hai să băgăm moşocoarnele!" Cuptoare de copt erau în aproape toate *ocoalele*, dar şi pentru economie, şi pentru socializare se grupau trei-patru socăciţe la un cuptor. Era şi o *fală*, o concurenţă în a prezenta diferite reţete, noutăţi, iar femeile comunicau foarte bine şi nu ţineau secrete reţetele.

Merg destul de des prin satele din Sălaj, dar şi din alte judeţe, să vorbesc cu socăciţele cele mai vestite, cu bunicile şi mătuşile care mai fac *ptită de casă* coaptă pe vatra cuptorului din *ocol*.

Zilele trecute, am fost la Hida, satul meu natal, situat pe Valea Almaşului. *Florica li Cozmuţa Beşichii* (Cozmuţa Sînpetrean, ultimul dintre vestiţii morari de la moara veche din Hida) face pîine de peste 50 de ani, săptămînă de săptămînă. „Amu nu mai facem decît ptită albă, din fărină nulaşe, măcinată pă sîte. Mă mai pun cîteodată pruncii să le fac şi ptită bărnace *(neagră,* da la asta mi-aduce Cozmuţa fărină măcinată pă ptiatră, din tăt grău nu să ţîpă nimnică! Io fac joia ptita, cîteodată sîmbăta. Din 7-8 kile de fărină îmi ies cinci ptite faine. Am on badoc de plev de 2 kile, aceie mi-i măsura, aşe ştiu cîtă fărină să pui. Dacă fac şi cocuţ şi lîngalauă şi oarece vărzare nu-mi ies numai patru ptite. Fac ptita cu drojdie cumpărată, da nainte am făcut şi cu spuma ce să rădica păstă prunele din tocitoarele pregătite pentru pălincă. Da numa toamna. Făceam şi cu aluat din ceie săptămînă *(plămădeală)*. Îl moiem înt-on pticuţ de apă călduţă, lăsam să dospească o ţîră, cerneam făina să hie mai puhabă, să nu hie tosonită. Sarea o pui cam cum gîndesc io, d-amu cam ştiu cît trebe. Io tătdeauna pui şi cam un deţ *(100 ml)* de uăţăt. Atunci nu să strîcă defel ptita, nu face mucegai. Atăta frămînţi şi adauji apă pînă nu mai să prinde aluatu de mînuri. Aici trebe să te ţînă şelele! Dupaceie pui păstă covată o pînză curată şi o las să crească. După prima creştere, o bat on ptic cu pînza ceie. Iar o las să crească. Mno, amu cînd iar o crescut îl strîg pă Cozmuţa s-aprindă focu – cam on braţ de lemne uscate, arde on ceas şi jumătate pontoş! Ieu drîgla, trag jaru roată-roată pă lîngă vatra cuptorului şi las să să hodinească on ptic. Ptita-i gata asogată, ori pă şterguri ori în coşuri de nuiele. O-ntorc pă lopată păstă frunzăle de cureti, ori le pui în tăpşia rotundă de plev. Le bag pă rînd în cuptor şi în faţă pui alelalte coptături mînînţele. Cînd le scot, le scot pă rînd, pă cît îs de mari. Ptita-i ultima, că o las on ceas şi jumătate. Io n-o las mai mult, să nu să ardă, că noi n-o batem de coaje ca-n alte sate.

Bătrînii mîncau lîngalauăle cu mujdei, cu uăţăt de mere ori cu moare de cureti. În zilele de dulce le unjeu cu groştior sau cu lapte prins."

Am urmărit-o pe Florica cum îşi făcea cruce cînd începea munca. Făcea semnul crucii şi peste aluatul frămîntat, cînd asoga pîinea, dar şi cînd o băga în cuptor. Acelaşi semn al crucii îl făceau bărbaţii cînd intrau cu secera în lanul de grîu. Ţin bine minte că, prin anii '60, cînd au apărut *combainele* (combinele trase de tractor), noi, copii fiind, mergeam organizat cu şcoala „la spice"! Era o activitate serioasă, entuziastă, cu o responsabilitate asumată de fiecare copilaş. Mergeam pe tarla, după ce combina trecuse, şi culegeam de pe jos spicele căzute la pămînt. Unele le luam din noroi. Cu multă atenţie puneam în pungi pregătite, şi boabele risipite printre buruieni! Cîtă grijă pentru bobul de grîu! Grîul – „arborele de pîine al românilor"...

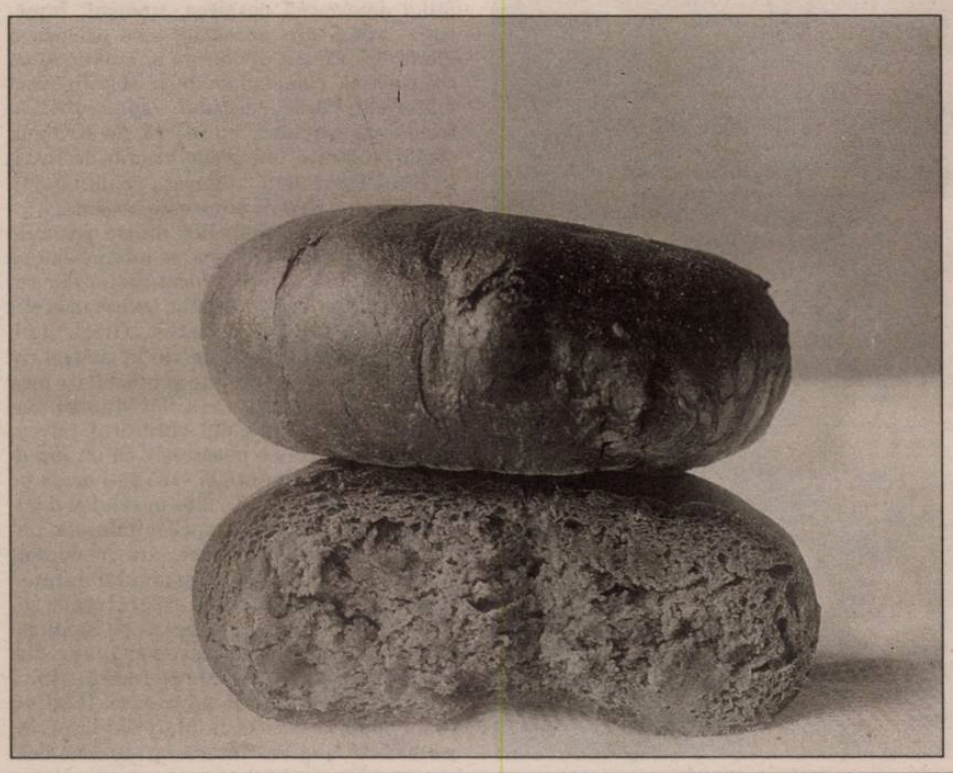

Am trecut, la Hida, şi pe la *Vica li Heteş*, aşa cum i se spune în sat Ludovicăi Blaga, verişoara bunicii mele. Am băut, la insistenţele ei, cîte un păhărel de pălincă, de ziua ei. Tocmai împlinise 101 ani! Am vorbit multe, inclusiv despre pîine. „Amu umblă tăţi numa după ptită de asta umflată cu hie-ce! Noi am crescut numa cu mămăligă şi cu mălai copt, şi nu ne-o durut mnică în veci! Făcem noi pruncii, c-am fo şasă fraţi ş-am rămas fără mamă de cînd io avem on an şi oarice, făcem zîc, mălai coşit. Îi zîcem aşe, mălai coşit, că-l făcem din fărină de mălai cam verde, atunci toamna după cules, cînd n-apuca să să ugte grăunţăle. Da era tare bun, că să rupe cînd era în cuptor. Două ceasuri stăte în cuptor, să rupe, crepa aşe de să rădica p-o parte şi înlontru era moale. Mălaiul ista îl făcem din fărina de care v-am zîs, da cernem şi o ţîră de tărîţă, dac-avem. Dospe on ptic cu aluatul lăsat di la celălalt copt, cu o săptămînă înainte, pînă crepa aluatu tăt, tăt, tăt pă deasupra. Luam bruji de aluat în mînă, îi tomnem on ptic şi-i punem pă lopată. Da pă lopată aşezam foi de pănuşe, di la cucuruz, apoi puneam mălaiu, îl murluiem cu apă. La cuptor stăteu două ceasuri, după foc bun. Api, ala era mălai! Dacă avem clisă, îl mîncam cu clisă, dacă avem brînză, îl mîncam cu brînză. Asta mai rar. Mîncam tătă zua mălai cu zamă de chimin, ori cu zamă de creangă. Asta, zama de creangă, o făceam de sara din poame uscate. Mere, pere, prune. O hierbem bine, punem ş-on ptic de mniere crigtai, dac-avem, da era dulce şi fără mniere. Cea mai slabă zeamă era cînd n-avem nimnica şi punem numa apă, on ptic de uăţăt şi două-tri coşte de mniere! Noa, dă-le amu la prunci de-aeste!"

Îmi spunea tuşa Vica li Heteş că se făcea pîine bună, şi din secară. Secara se secera pe uscat, nu pe rouă. Peste iarnă, se ţinea în lăzi din lemn şi, periodic, se vîntura cu ciurul. Astfel cădea *colbu cela cenuşiu*, iar boabele se măcinau primăvara. „Din fărina asta se făcea un aluat care se frămînta de două ori, înainte şi după dospire. Api ieşe o ptită puhabă, albă ca uămătu, nu să întăre aşe repede."

Cine nu a trăit la sat şi nu a simţit niciodată mirosul de pîine proaspăt coaptă mare lucru a pierdut! Am citit undeva că marile patiserii şi brutării din Franţa, dar şi din alte ţări dezvoltate, îşi montează pe clădiri „tunuri" care răspîndesc acest miros inconfundabil. Bineînţeles că sînt mirosuri artificiale. Oare asta ne aşteaptă şi pe noi?

***Mircea Groza** este expert în turism, director la Complexul Severus din Zalău.*

Şerban ANGHELESCU

Patimile şi gloria grîului

Pîinea noastră urbană, industrială, de toate zilele e un aliment profan. Cumpărată de la colţul străzii, cu uşurinţă extremă, pîinea a devenit un obiect străin, la a cărui facere mîncătorul citadin nu participă în nici un fel. Tăvălită în sos şi abandonată în farfurie, pietrificată sau mucedă în vreun despărţămînt al bucătăriei, bucata de pîine ajunge de multe ori la gunoi, murind fără glorie şi fără speranţa învierii.

Adam e blestemat să se hrănească din truda lui, să-şi cîştige pîinea cu sudoarea frunţii. Hrana se naşte din durerea bărbatului, aşa cum copilul se naşte din durerea femeii. Există o legătură organică între agricultor şi roadele pămîntului cultivat. Prin suferinţa unui corp viu apare grîul. Într-o colindă românească, grîul apare din sudoarea divină a Mîntuitorului răstignit pe cruce sau din lacrimile Domnului încoronat cu spini: „Ş-unde mă strîngea / Sudoarea-mi curgea, / Tot grîu se făcea." Ar putea fi un ecou îndepărtat al sudorii primului om. În timpul Cinei din urmă, Isus frînge pîinea şi o numeşte trupul Lui. Colindul amintit pronunţă apariţia primului grîu al lumii din corpul Domnului, răsturnînd textul Evangheliei. Isus preface pîinea pascală în propriul său corp. Prin inversiune, cîntecul ţărănesc transformă corpul în grîu, prin durerea răstignirii.

Lacrima psalmistului se preface, figurat vorbind, în pîine a durerii perpetue. Suferindul se hrăneşte din sine însuşi: „Făcutu-mi-s-au lacrimile pîine ziua şi noaptea [...]." Policarp, episcop al Smirnei, este martirizat prin ardere pe rug. Relatarea anulează supliciul, care devine un triumf miraculos: „Căci focul, luînd forma unei cămăşi, ca o pînză de corabie umflată de vînt, înconjura ca un cerc trupul mucenicului. Iar el stătea în mijloc, nu ca un trup care arde, ci ca o pîine care se coace, sau ca aurul şi argintul, care se încearcă în cuptor." Trecerea prin foc este concepută aici în calitatea ei de sacrificiu şi iniţiere, iar efectul este desăvîrşirea. Corpul nu suferă calcinarea, cum ar fi de aşteptat, dimpotrivă, se rumeneşte asemeni pîinii coapte şi va fi incoruptibil precum aurul şi argintul. Cuptorul alchimic nu este departe.

Johannes von Krolewitz scrie în secolul al XIII-lea un *Pater noster*. Existenţa corporală a lui Cristos e desfăcută aici în actele la care e supus grîul pentru a deveni pîine. Cristos a fost *semănat* de Dumnezeu, a *încolţit*, s-a *copt*, a fost *secerat*, *legat într-un snop*, *dus la arie*, *treierat*, *cernut*, *măcinat*, *închis într-un cuptor*, *scos afară* după trei zile şi mîncat ca o pîine. Mormîntul devine cuptor în care se coace pîinea Învierii creştine. Mîntuitorul este pîinea cerească a vieţii, opusă manei din deşert, scrie Ioan: „Eu sînt pîinea vieţii. / Părinţii voştri au mîncat mană în pustie şi au murit. / Pîinea care se coboară din cer este aceea din care, dacă mănîncă cineva, nu moare. / Eu sînt pîinea cea vie, care s-a pogorît din cer. Cine mănîncă din pîinea aceasta viu va fi în veci. Iar pîinea pe care Eu o voi da pentru viaţa lumii este trupul Meu."

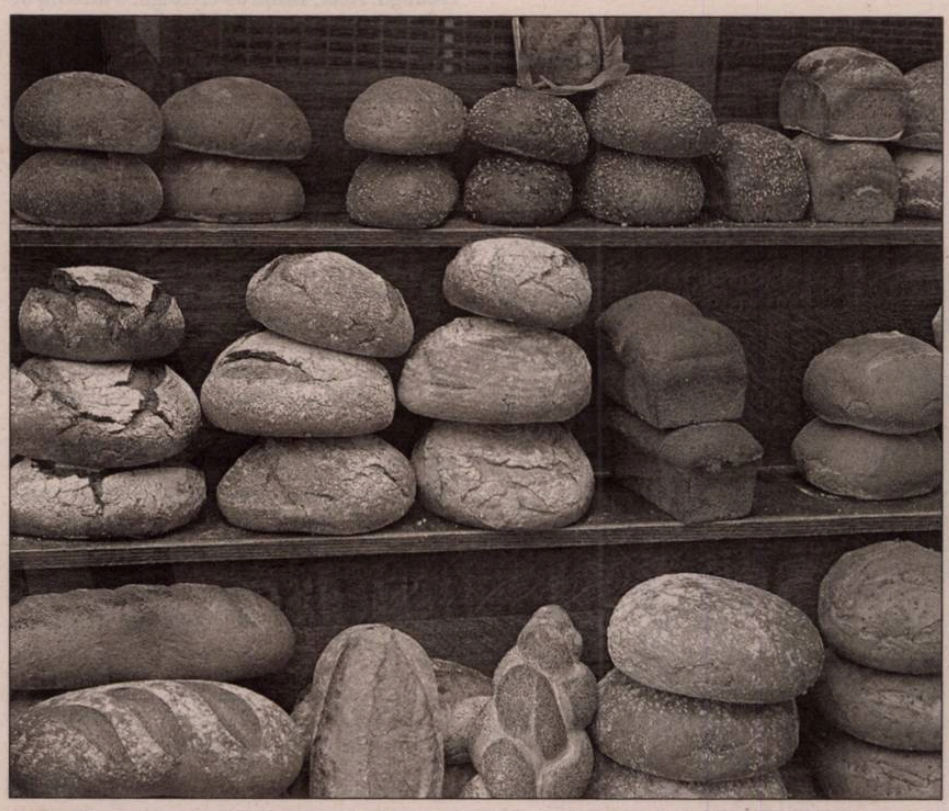

Corp cristic îndurător al chinului, pîinea astăzi pierdută ca orizont simbolic îi unea pe toţi membrii unei comunităţi ţărăneşti.

Grîul şi pîinea de grîu sînt substanţele bune de gîndit, materie simbolică prin excelenţă în Evanghelii. Grîul îngropat moare şi renaşte multiplicat. Aluatul ascuns în făină determină dospirea, urcuşul. Împărăţia, aflăm din parabolă, este asemenea aluatului. Pîinea divină nu se confundă cu cea profană, obiect al trudei şi al grijii strict materiale. Păsările cerului – spune Învăţătorul – nu seamănă, nu seceră, nu strîng în cămări şi jitniţe, totuşi sînt hrănite de Tatăl. În Noul Testament, suferinţa grîului torturat pentru a deveni pîine este absentă.

Solidaritatea simbolică dintre patimile cristice şi patimile grîului se întemeiază pe un tratament mental aplicat materiilor vegetale cu precădere. Acestea suferă operaţii asimilabile torturii iniţiatice. Grîul, inul, cînepa, porumbul, viţa-de-vie în spaţiul românesc rural sînt chinuite şi înnobilate prin suferinţă. Istorisirea torturilor vindecă magic buba neagră, junghiul, obrintitul, salvează de la moarte. Se povesteşte că un lup apare la masa de nuntă şi vrea să-l ucidă pe mire. Colacii aşezaţi în faţa mirelui şi a miresei pronunţă istoria muncilor îndurate. Îmblătit, măcinat, frămîntat, ars în cuptor, grîul transferă asupra duşmanului durerea îndurată. În cele din urmă, colacul crapă superficial în cuptor şi-l somează pe lupul ascultător să crape şi el. Adversarul este distrus tocmai prin actele transformării grîului în pîine, sursa puterii salvatoare. Răul nu poate suporta martiriul. Materia naturală, „sălbatică", suportă intervenţii umane destructive, alterări radicale ale formei iniţiale, obligatorii în compunerea unui obiect cultural: pîinea. Corp cristic îndurător al chinului, umană şi divină, pîinea astăzi pierdută ca orizont simbolic îi unea pe toţi membrii unei comunităţi ţărăneşti. Colacul de grîu, uns cu miere şi „zăhărit" cu zahăr, „frumos ca şi faţa lui Cristos", luminează casa colindată cu „Pluguşorul". Rupt în patru, hrăneşte tot satul.

Împărţirea pîinii creează un grup de egali, fiindcă bucăţile de pîine sînt identice, nu se organizează ierarhic. Carnea se poate împărţi urmînd analogiile dintre segmentele corpului animal şi comeseni. De pildă, spune o poveste, capul unei păsări se cuvine tatălui, aripile – fetelor care-şi iau zborul prin căsătorie etc. Pîinea, în schimb, e omogenă, ca şi vinul.

Torţionarii boabelor de grîu produc o suferinţă bună, creatoare a unui corp sacru al tuturor, pîinea. Dublul chin al grîului şi al cultivatorilor lui e un drum spre desăvîrşire. Lucrarea cînepii, concepută ca scară a durerii vindecătoare în descîntece, îndepărtează junghiul prin rostirea solemnă a chinurilor îndurate de plantă. Se produce o iniţiere dublă şi simultană, a cînepii torturate şi a femeii care se chinuieşte chinuind: „Cînepa e mare lucru. Ea e sfîntă, căci îl îmbracă pe om şi e aşa de chinuită! La cînepă, cîtă muncă e! Femeii care lucrează la cînepă îi iartă Dumnezeu din păcate."

„Pluguşorul" narează de Anul Nou facerea exemplară a pîinii şi intră ca atare în categoria mitului, în mod surprinzător, fiindcă povestirea conţine acte de banalitate absolută, dar istoria pîinii, declamată ritual, înfăţişează o comunitate ideală, angajată în cultivarea fericită a grîului şi unită simbolic în rotundul colacului împărţit tuturor. Nu e nici urmă în urarea „Pluguşorului" de suferinţele grîului. Aceleaşi acte pot fi interpretate ca patimi sau celebrate ca glorie. Moara fabuloasă a „Pluguşorului" macină argint şi mărgăritar. Există şi un „Plugușor" „negru" – cum îl numesc eu –, al vindecării magice de obrinteală: cîmpul negru, arat de boi negri, însămînţat cu mei negru, secerat cu seceri negre, măcinat într-o moară neagră, pus într-un car negru, vîndut în sate negre. Negrul absolut, instaurat prin repetiţie obsedantă, pare să ţină de o terapie homeopatică. La fel, împărţirea şi ingerarea unei pîini mari negre duc la vindecarea răului prin rău.

Cîntecul liric ţărănesc tratează corpul bărbatului iubit ca pe un aluat al iubirii care satură inima: „Şi te-aş măcina mărunt / La morişcă de argint / Şi te-aş cerne prin sprîncene / Şi te-aş frămînta-n inele / Şi te-aş da inimii mele / Doar s-a stîmpăra de jele." De la masa ursitoarelor pînă la pomenirea morţilor, pîinea însoţeşte ceremoniile trecerii, ea însăşi trecută prin patimi spre glorie. Oamenii Europei creştine au proiectat asupra grîului suferinţa, moartea şi renaşterea, amintind de operaţiile alchimice prin care Materia devine aur: „Transmutaţia alchimică echivalează deci cu desăvîrşirea materiei şi pentru alchimist cu desăvîrşirea *iniţierii* sale", spune Mircea Eliade. Puritatea celui vindecat prin descîntec are drept termen de comparaţie aurul şi grîul: „Curat, luminat, / Ca aurul suflat, / Ca firul de grîu semănat, / Ca Maica Precista ce l-a lăsat."

***Şerban Anghelescu** este etnolog.*

Tiberiu CAZACIOC

Pîinea cu seminție

Pîine de subzistenţă, pîine de consum, pîine de lux, pîine ritualică, pîine festivă. Aş începe cu o abordare tehnică: cîtă pîine se poate prepara dintr-un kilogram de făină de grîu? Am fi uimiţi să aflăm că putem primi mai multe răspunsuri, în funcţie de producător şi de instalaţie. Răspunsul se află în preţul de vînzare şi în greutatea de referinţă, care poate fi de la 0,85 lei pentru *a loaf of bread* pînă la 5-6 lei pentru o pîine de calitate. De fapt, ce este pîinea? Este cea de la supermarket, ieftină şi aerisită, este cea ţărănească apărută de cîţiva ani? Dacă am privi din mai multe unghiuri, am vedea pîinea de subzistenţă, pîinea de consum, pîinea de lux, pîinea ritualică, pîinea festivă. De unde ai apuca-o, poţi observa democratizarea producţiei, nu numai a consumului. Cultura alternativă propune, faţă de pîinea industrială, pîinea artizanală, cea în serie mică. O tragedie este că făina din magazine suferă de industrializarea consumului, este o făină de grîu cu substanţe adăugate. Tot ceea ce pare o comoditate pentru brutarul de „casă" înseamnă, de fapt, o alterare, o impurificare. Astfel că, pentru puriști, orice încercare de a realiza artizanal, cu forţe proprii, adică prin frămîntare manuală, o pîine din făină curată, este sortită eşecului: pentru că nu se comercializează în România făină direct de la moară. Doar unei făini curate, brutarul artizan îi poate adăuga ceea ce vrea el, ca de exemplu drojdie sau maia, arome naturale, coloranţi naturali. Am asistat, în ultimii ani, pe fondul unei creşteri a preocupării consumatorilor pentru structura, conţinutul şi felul consumului lor de hrană, la un fel de *rise of the bread machine*. Producţia de pîine artizanală în serie mică, de casă, tip *hobby*, are deja, de cîţiva ani, propriul sistem de producţie: maşini de copt pîine de uz casnic şi făină gata-de-folosit-cu-de-toate, pentru leneşi şi temători de eşecuri. Pentru a prepara făină după preferinţă, amatorii de sfărîmături de cereale *handmade* au nişte mici mori austriece de piatră, de la producători cu tradiţie peste 70 de ani. Merită deci să încercaţi. Pîinea industrială este, alături de benzină şi carne, instrumentul ideal de manipulare a maselor. „Se scumpeşte pîinea!" se clamează adesea de către presă, deşi un astfel de anunţ apocaliptic nu este susţinut de studii, ci doar de dorinţa de a crea panică. Pentru că nu există un singur fel de pîine, ci există zeci de feluri de pîine, care pîine se scumpeşte? Pîinea industrială, aerisită, cu termen de valabilitate scăzut, pîinea pe care o cumpărăm cu sub 1 leu bucata? Pîinea sofisticată şi complexă, cu diverse adaosuri? Şi îi mai pasă cuiva că un *breaking news* anunţă scumpirea pîinii? Este o abordare anacronică, specifică unor vremuri cînd aveam doar trei-patru feluri de pîine la îndemînă. Sau este o panică lansată în scopul de a schimba raporturile din piaţă. Pentru o ţară ca România, pîinea, ca o hîrtie de turnesol, exprimă o stare a naţiunii. Aflînd răspunsul la întrebarea despre cîtă făină, apă şi drojdie sînt necesare pentru o pîine şi socotind numărul de pîini produse şi vîndute într-o prăvălie, am fi uimiţi să vedem pe factură cît de puţine ies la tarabă. Producţia de pîine industrială (sau producţia industrială) este semnul unei competiţii economice alterate, pentru că producerea pîinii este şi un domeniu al fraudei, o luptă între producătorii care respectă cadrul legal şi cei care introduc în circuitul de producţie făină şi scot din el cîte pîini vor, fără număr. Puţini dintre noi cunosc asta. Constatăm cu indiferenţă că şi producţia de pîine nelegală este un domeniu din care taxele şi impozitele curg prea puţin către serviciile de interes public. În 1979, ca şi azi, pîinea era un element de bază în alimentaţie. Sortimentele, simple, ale vremii, erau pîinea intermediară, pîinea albă sau franzelă şi pîinea neagră. Cred că am avut parte şi de pîinea „Dîmboviţa". Însă vînzarea pîinii pe buletin a fost una din rupturile dramatice între urban şi rural, între realitatea şi „ficţiunea" politică de la sfîrşitul anilor '80. Istoria pîinii în comunism a înregistrat şi aşa ceva. Dacă nu erai rezident în oraş, dovedit cu actul de identitate, nici nu era cazul să intri în magazinul de la oraş. „Non-orăşenii" trebuiau să stea la „pîinea de acasă". În primul rînd, pentru că nu ajungea pentru toată lumea din oraş. În al doilea rînd, pentru că propaganda neoficială susţinea că non-orăşenii foloseau pîinea noastră de la oraş, ca să-şi crească porcii lor ţărăneşti. Pîinea de ieri este alimentul care şi azi ne arată falia dintre tradiţie şi contemporaneitate. Pîinea este alimentul distribuit în situaţii de calamităţi naturale, de către prefectură şi de forţele de intervenţie. Vă aduceţi aminte de bătrîna care apărea în jurnalele de ştiri, acum trei ani parcă, lamentîndu-se că este înzăpezită, că nu are apă şi pîine. Eu sînt prima generaţie de orăşeni, din familia noastră, cele patru-cinci dinainte (documentate) au fost generaţii de ţărani. Cum adică – m-am întrebat –, un ţăran nu are pîine, adică nişte făină în casă pentru a face o pîine? Sau nişte mălai de o mămăligă? Răspunsul se află în jurul nostru şi este dat de o situaţie relativ artificială: ţăranii au ajuns să cumpere pîinea de la magazin. Dacă pîinea de la oraş nu ajunge la magazinul de la ţară, cînd are loc o calamitate, avem parte de o tragedie. Aici am ajuns după un glorios parcurs postcomunist: ţăranii disperaţi şi nefericiţi care nu au acces la magazine de pîine. Ne rămîne totuşi o speranţă. Mişcarea Slow Food a inclus pe lista Arca Gustului a alimentelor pe cale dispariţie din România, pîinea pe vatră. Este şi reţetă de patrimoniu cultural imaterial, dar şi tehnologie de preparare. Pîinea revine la ţară, prin noii tineri, în locuri în care nu te aştepţi. Poftă bună!

„Dacă n-au pîine, să mănînce cozonac!"

MARIA ANTOANETA

***Tiberiu Cazacioc** este membru al Grupului de Iniţiativă „Radu Anton Roman", activist al mişcării Slow Food în România, consultant în comunicare al DC Communication.*

Alcor C. CRIŞAN

Pîinea neagră de acasă

În copilărie, la Cîmpia Turzii, mergeam cu bunica să cumpărăm pîine. De obicei de la magazinul de pîine din apropiere sau de la aşa-zisul „complex", dar, uneori, mai rar, direct de la fabrică. Acolo erau mai mari şansele să găsim pîine caldă, al cărei miros îmbietor îl simţeam de departe. Eram printre puţinii clienţi care cumpăram pîine neagră, simplă sau cu cartofi, ca să o mîncăm noi. Ceilalţi o cumpărau ca hrană pentru porci. Era prin anii '70.

Nouă nu ne era ruşine să mîncăm pîine neagră, şi nu ascundeam lucrul ăsta. Era mai gustoasă, mai savuroasă, mai săţioasă. O mîncam cu slănină şi ceapă sau cu untură şi usturoi. Pe locul doi în ordinea preferinţelor venea pîinea „semi", cu coaja aurie-arămie, şi care îmi plăcea foarte mult unsă cu unt şi gem de caise. Pîinea albă venea ultima, în lipsă de altceva mai bun, fără vreo asociere deosebită în amintirea mea de copil. După cum spuneam, ne plăcea pîinea neagră. Străbunica mea din partea tatălui o prăjea uneori în tigaie, în ulei încins, o freca apoi cu puţin usturoi şi o mînca alături de o cană de ceai, în dimineţile în care avea grijă de mine.

Nu ne era ruşine nici să mîncăm mămăligă, goală sau cu brînză şi supă rece de salată, cu tocană sau cu magiun de prune. Cunoştinţele noastre clătinau din cap a dezaprobare, spunînd că doar ţăranii mai mănîncă aşa ceva.

Uneori, mergeam în vizită la rude, la Cluj. Acolo era un alt fel de pîine, făcută dintr-un aluat aparte şi coaptă în forme cu mult mai mari. Un sfert de pîine cîntărea cam un kilogram. Avea un gust mai exotic pentru mine, pe care îl asociam cu trenurile trase de locomotive cu aburi şi taxiurile negre foarte încăpătoare din anii '50.

A urmat apoi criza cruntă de alimente din anii '80, cînd de-abia mai găseam cu greu o pîine mizerabilă, uneori fiind nevoiţi să facem autostopul pînă la Tîrgu-Mureş şi înapoi. Avea un gust acru şi era prost coaptă.

Ajuns la facultate, la Bucureşti, am descoperit franzela coaptă pe vatră, crocantă şi cosmopolită, pe care o mîncam uneori goală, ca să am după ce bea apă, iar alteori cu brînză cu mucegai albastru sau *camembert*, în zilele înfrigurate din amurgul regimului comunist.

După Revoluţie, o perioadă oarecum romantică a capitalismului românesc a fost marcată, pentru mine, de pîinea neagră cu seminţe de la brutăria Deutschland, care între timp a şi dat faliment. Pîinea nemţească şi gogoşile cu gem sau cremă de vanilie pe care le-am regăsit după vreo zece ani în exilul belgian, sub denumirea franţuzească de *boules de Berlin*.

Aici tocmai a făcut valuri un reportaj de la televiziune, care a dezvăluit că peste 80% din pîinea vîndută în supermarketuri sub denumirea înşelătoare de *frais du jour* (adică „prospătura zilei", cu o uşoară licenţă de limbaj...) este, de fapt, precoaptă – tot în proporţie de 80% – la mii de kilometri distanţă, în Polonia, cu luni în urmă, apoi e congelată la minus 24 de grade Celsius şi adusă în Occident unde, la faţa locului, e recoaptă pentru celelalte 20 de procente şi vîndută după cum spuneam. E valabil şi pentru minunatele baghete, şi pentru celelalte specialităţi. Doar în Franţa există o lege în vigoare conform căreia orice stabiliment care vrea să se cheme *boulangerie* (mai pe româneşte „brutărie") trebuie să frămînte şi să coacă pîinea la faţa locului. Doar pîinea, nu şi cornurile şi alte fineţuri, care pot veni congelate din îndepărtatul Răsărit, precum lumina lui Ilici, în vremurile de demult.

Panem et circenses (lat.) = *Pîine şi circ*

(Iuvenal)

În Belgia, singura pîine cît de cît naturală şi cu gust sănătos e cea de la reţeaua *Le pain quotidien* (adică „Pîinea cea de toate zilele"). E o combinaţie de magazine şi restaurante cu un aer cultivat rustic, cu mese mai mici, individuale, şi unele mari, primitoare, la care să faci cunoştinţă cu necunoscuţii de lîngă tine. Ceea ce nu se prea întîmplă în practică, dar ideea în sine e lăudabilă. Iar pîinea e mare cît roata carului – cum se spune. Cea neagră, din grîu, secară sau alac. Simplă ori cu nuci, stafide sau măsline. Bună şi proaspătă, dar la fel de bună, şi a doua sau a treia zi...

Destul de bună e pe aici şi pîinea flamandă, simplă sau cu sîmburi de dovleac, din magazinele „Paul", despre care am auzit că ar fi ajuns şi în România. Mai de fiţe, dar acceptabilă.

O surpriză plăcută am avut recent într-o prăvălie a unor italieni din nord, unde am dat peste o pîine de secară care mi-a adus aminte, prin gustul şi consistenţa elastică a miezului, de pîinea de Cluj de odinioară. Iar coaja aspră mi-a adus aminte de pîinea neagră de acasă... Numai bună de mîncat cu salată de vinete, roşii proaspete şi cîteva fire de mărar sau coriandru verde!

***Alcor C. Crişan** este traducător şi profesor.*

„Orice persoană din România are acces la pîine adevărată"

interviu cu Nastasia BELC

Mai există grîu netrucat pe o „Arcă a lui Noe" de astăzi? Puteţi să povestiţi istoria unui bob de grîu netrucat?

Nu ştiu ce înseamnă grîu trucat, dar ştiu că există o „Arcă a lui Noe" construită în Danemarca, fiecare ţară trimiţînd seminţe din plantele pe care vrea să le protejeze. Nu ştiu dacă România a participat la această „construcţie". În România avem bănci de gene (la Suceava, de exemplu) unde sînt conservate seminţe valoroase ale mai multor plante.

Orice specie evoluează şi, dacă nu evoluează suficient, se pierde, adică degenerează, pentru că apar boli noi, cărora specia nu este pregătită să le facă faţă. Un alt exemplu îl reprezintă schimbările climatice faţă de care trebuie să ne adaptăm atît noi, oamenii, cît şi celelalte organisme, cum ar fi plantele sau animalele. Astfel, cercetările de „ameliorare", pe care le realizează institute agronomice de cercetări, se ocupă de aceste adaptări, prin construcţii de hibrizi mai rezistenţi.

Putem vedea un final al lumii dacă nu folosim produse bio, dacă nu avem grijă eco de pămînt?

Probabil că trebuie să existe o nouă „ordine mondială", în modul de a trăi pe pămînt, ţinînd cont de faptul că vom fi tot mai mulţi care trebuie să împărţim nişte resurse limitate (pămînt, apă şi energie), şi în condiţii de schimbări climatice.

Trebuie să se elaboreze scenarii care să ne asigure că agricultura „eco" poate hrăni lumea. Eu nu sînt agronom, dar am înţeles că productivitatea în cazul „eco" este mult mai mică.

Chiar dacă alimentele ar fi ceva mai scumpe, dacă sistemul de producţie „ecologic" sau sistemul de producţie cu „*input*-uri reduse" poate asigura hrană oamenilor din România, ar merita să îl încercăm, la nivel de ţară, bineînţeles.

Ce înseamnă pîine? Din ce este făcută? Cum este făcută? De ce este făcută?

„Din bucata mea de pîine
Am crescut un om şi-un cîine.
Omul azi m-a părăsit
S-a dus şi n-a mai venit.
Cîinele mă recunoaşte
Omul nu mă mai cunoaşte."

(cîntec lăutăresc)

Pîinea are la bază făină de cereale (grîu, secară, orz, ovăz). Pîinea trebuie să aibă, în mod normal, nici mai mult, nici mai puţin de patru ingrediente: făină, drojdie, apă şi sare. Ştim că se mai adaugă seminţe, fructe sau alte ingrediente, dar acestea sînt specialităţi de panificaţie.

Tehnologia de fabricare a pîinii este o biotehnologie, utilizînd drojdia de panificaţie că afînător biologic. Adică, drojdia ajută să fermenteze (dospească) aluatul şi astfel acesta să se transforme, după coacere, în pîine.

Cerealele sînt productive şi se pot cultiva şi recolta pe suprafeţe mari, fiind, prin produsele alimentare care se obţin din ele, o sursă sigură de proteine pentru alimentaţia umană.

Pîinea, ca aliment cu gust neutru, plăcută din punct de vedere al aromei, al structurii şi al altor atribute senzoriale, poate însoţi celelalte alimente ca suport. Pe de altă parte, pîinea are un conţinut mic de grăsimi, un conţinut de proteine şi glucide adecvat (glucide complexe care nu afectează concentraţia de zahăr din sînge) şi un conţinut semnificativ de fibre alimentare, dacă este obţinută din făină închisă la culoare – ceea ce îi conferă proprietăţi nutritive valoroase. Pîinea, în special cea închisă la culoare, mai conţine vitamine şi minerale, în condiţiile folosirii unei tehnologii adecvate.

Pîinea adevărată este cu TVA sau nu? Ce a însemnat actuala reducere a TVA-ului?

Nu ştiu ce să vă răspund la această întrebare. Eu consider pîinea adevărată cea pe care v-am descris-o mai sus.

Cred totuşi că reducerea TVA-ului la produsele alimentare este un lucru bun. Alimentele nu sînt o „marfă" ca orice altă marfă, ci de ele depinde sănătatea noastră fizică şi mentală. Securitatea alimentară a unei populaţii se asigură prin politici de stimulare a producţiei de alimente de bună calitate, alimente care să constituie hrană pentru toate categoriile de consumatori (bătrîni, copii, persoane cu diverse afecţiuni etc.) şi la care să aibă acces toţi oamenii. O politică fiscală de genul acesta este binevenită.

Toată gama fitness nu este o prelucrare sintetică? Este ea mîncare adevărată, reală? Pe cine hrăneşte?

Care este acea gamă? Cerealele de mic dejun? Batoanele proteice? Nu este vorba de nici o prelucrare sintetică aici, ci, pur şi simplu, sînt alte produse alimentare. În orice caz, nu au legătură cu pîinea.

Cînd pîinea neagră nu este o făcătură?

Pîinea neagră trebuie să fie făcută din făină neagră, nu din făină albă cu adaos de tărîţe, sau caramel, sau malţ – care toate sînt, de altfel, ingrediente acceptate.

Pîinea adevărată e mîncată numai de cei cu bani? Există o discriminare a pîinii adevărate, printre consumatori?

Orice persoană în România are acces la pîine adevărată, cum spuneţi dvs., numai să ştie să o aleagă. Culmea e că aceasta nu este cea mai scumpă dintre alte sortimente.

Cui îi foloseşte ţăranul de astăzi, neconectat la filozofia bio?

Ţăranii noştri îşi produc singuri alimentele. Ei sînt cei care trăiesc din agricultura de subzistenţă. Putem spune că sînt conectaţi încă la filozofia „eco". Pe noi ne hrănesc mai mult fermierii.

Cu ce se combină o pîine bio?

Foarte bine se combină cu nişte nuci, puţin must sau vin (după preferinţă) şi bună dispoziţie. Am mai putea adăuga brînză şi roşii româneşti.

***Nastasia Belc** este director general al Institutului Naţional de Cercetare-Dezvoltare pentru Bioresurse Alimentare Bucureşti.*

a consemnat Eugen ISTODOR

Mălina AMORTOAIE

Pîin-eri, pîin-işi, pîin-ui

şi fructul periculos bine copt

„M-am îngrăşat!" spune nemulţumită colega din a doua bancă din rîndul de pe mijloc, scoţîndu-şi tacticos sandvişul din ghiozdan. Despachetează cu ochii sclipind folia de aluminiu turtită care, odată sfîşiată, lasă loc unor biscuiţi imenşi despărţiţi de vreo două-trei-patru felii de şuncă.

„De azi nu mai mănînc pîine!", şi începe să-şi ia masa vizibil dezamăgită.

La chioşc, iar coadă de 20 de oameni, pauza mică, foamea mare. Bineînţeles că mintea lucrează şi stomacul cere, dar nu e o regulă asta. Abordînd din nou contextul favorabil al sandvişurilor, îmi atrage atenţia un grup de vreo patru boboci, nemulţumiţi de cei 5 lei investiţi în nişte „submarine" cu şniţele, le decapitează şi aruncă la/lîngă primul coş purtătoarele pufoase de susan.

Pîinea creşte în copaci pe la 14-15-16-17 ani – o zic fără să critic cumva, fără să dramatizez, fără să ironizez, fără să mă refer prin „pîine" la un cîmp mai mare de idei, concepte etc. Mai e posibil însă, din cînd în cînd, să vină iarna, pe la copacii aceştia, şi, într-o zi, să te trezeşti că nu e, că uită mama să cumpere. Concluzia, demnă de tragediile greceşti: „nici pîine nu e măcar în casa asta..."!

Pîinea creşte în copaci, nu se face din făină şi apă. Nu e vorba de urbanisme, am citit recent că, într-un sat izolat de zăpadă, oamenii se plîngeau că nu mai au pîine şi sînt nevoiţi să o facă. Iată deci, şi iarnă, şi tragedie grecească, în alt cadru, ceva mai rustic.

Pîinea creşte în copaci, dar nu e updatată la nevoi: pîinea noastră cea de toate zilele nu e *raw vegan*. E învechită, nu e la modă, e tabu! E de-a dreptul ruşinos să recunoşti tu, ca domnişoară, în faţa prietenului tău: „iubitule, şi ieri, după ce am ieşit de la cafea, m-am oprit la brutăria aia de pe la colţ, cu pîine caldă, şi am halit o franzelă pînă să intru în bloc!" Pîinea e ca ceapa şi usturoiul, ne place tuturor, dar „eu nu mănînc ceapă!".

Haideţi să ne imaginăm o tînără domnişoară, frumos aranjată, scoasă ca din vitrină. Din categoria ălora cu vreo patru-cinci *selfies* pe zi. Fetele care zic că-s grase şi că „trebuie să slăbesc, trebuie să slăbesc, trebuie să slăbesc", de vreo 15 ori pe zi, ale căror lamentări nu le suportă nici profa de sport (dura durilor), mai ales că au un fizic din categoria *nu te supăra, ai un foc?*. Pîinea la ele e ca mărul la Adam, pîinea la ele e ca ambrozia la muritori (nici vorbă să fie vreun Tantalus să le aducă de la magazin pîine). Aşa-i de interzisă.

Mai sînt şi tinerii care merg la sală, băieţi frumoşi, care vor să facă muşchi, să fie şi mai frumoşi, că masculi *alfa* devin dacă au cu ce. Pîinea n-are proteine, alţii aşadar care-i zic pa-pa!

La tinerii care aleg stilul de viaţă ceva mai... clasic, care admit consumul pîinii şi îl recunosc, există desigur fluctuaţii ale apetitului pentru acest produs. Prietena mea, D., nu prea mai mănîncă pîine de cînd s-a cuplat cu T.: „Trebuie să arăt bine, mănînc mai puţină că îngraşă." Am întrebat-o dacă îi place pîinea, mi-a zis că nu. I-am întrebat cînd i-am prins pe amîndoi în oraş, la suc. El îmi zice că mai mănîncă, dar rar, că unele mîncăruri fără pîine nu merg! I-am întrebat dacă s-ar simţi cumva inconfortabil să recunoască că mănîncă multă pîine. Amîndoi se uită la mine cu ochi mari. „Nu! *Omg* de ce s-ar jena cineva că mănîncă pîine?!" După... D. îmi dă mesaj şi-mi spune „Băi, ce-aş mînca acum nişte bruschete imense!" Altă colegă, A., pe care am întrebat-o dacă îi place pîinea, mi-a zis că o adoră: „Dă-le încolo de kile şi calorii, cum să nu mănînci o pîine aburindă de la magazinul X? E una din bucuriile vieţii! Dar fac sport." L-am mai întrebat pe un coleg, care îşi savura sandvişul „submarin" nedecapitat, dacă îi place pîinea. „Sînt gras de mic şi aşa rămîn, că nu fac sacrificii să renunţ la ea!"

Aşadar, pîinea, ca atare, fără să folosim metafore, fără să analizăm expresia „a-ţi cîştiga pîinea", şi luînd produsul cum îl vezi la brutărie, pierde teren în faţa noii generaţii. Oare se poate aplica principiul suprasaturaţiei în cazul pîinii? Se pot oamenii despărţi, în viitor, de pîinea „cea de toate zilele", s-au săturat de ea, oare, după cei 30.000 de ani de cînd este prezentă pe masa (înainte să fie masa masă, chiar... piatra) lor? În orice caz, în societatea modernă, tinerii cresc şi găsesc cu uşurinţă alternative după alternative la acest produs. Generaţia fără lipsuri, care cunoaşte termenul de „foamete" doar din cărţi – dacă le mai deschid!, din cînd în cînd – nu a simţit gustul pîinii într-un stomac gol mai mereu. Stomacul ne e gol în cazuri nefericite, ori în curele de slăbire care-i fac pe nutriţionişti să-şi pună mîinile în cap.

Generaţia mea nu a stat la coadă pentru pîine. „Dar ce le trebuia aşa tare pîine, să stea atîta la coadă? Pîinea îngraşă." Noi sîntem nemulţumiţi cînd *ciabatta* cu măsline n-are multe măsline.

***Mălina Amortoaie** are 17 ani şi e elevă la Colegiul Naţional „Sf. Sava".*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

O altfel de copilărie

Sînt rare şi cu atît mai impresionante perseverenţa, dîrzenia cu care Fundaţia Academiei Civice continuă să editeze mărturii din anii crînceni ai comunismului românesc. Cea mai recentă dintre ele: *Copilăria ca luptă de clasă,* apărută în 2013.

Este o carte despre vieţile copiilor de deţinuţi politici din anii '50. Vieţi care se schimbă dramatic atunci cînd o ideologie criminală şi activiştii ei devotaţi pun stăpînire pe ţară, pe oameni, pe destine.

Copiii celor arestaţi în anii cei mai grei ai comunismului au văzut, au simţit, au auzit orori. Au văzut cum părinţii lor sînt luaţi cu dubele negre, în miez de noapte, şi duşi în închisori. Au asistat la scene demente, în care casele le erau devastate, bibliotecile arse, rudele deportate, mamele bătute, surorile şi fraţii prigoniţi. Şi-au trăit copilăria sub nume false, ca să nu fie descoperiţi ca fii şi fiice de „duşmani ai poporului" şi eliminaţi din şcoli. Şi-au trăit adolescenţa cu teama că oricînd ar fi putut veni clipa să îşi urmeze rudele în puşcării. Au auzit poveşti sinistre despre părinţii lor, ca „trădători de ţară", poveşti spuse de colegi de clasă neştiutori sau de profesori fervenţi susţinători ai noului regim. Şi-au văzut taţii schimonosiţi de torturile suferite în închisori şi mamele vlăguite de eforturile făcute pentru supravieţuire. Pentru toţi, fiecare zi era trăită sub semnul incertitudinii, al fricii, al durerii, al foamei, al izolării.

Iată cîteva dintre mărturiile lor, ale copiilor de atunci, pentru copiii de azi:

„Miliţia descinde acasă la noi, cu puşti şi mitraliere... Mama şi cu mine sîntem scoase din pat cu lovituri de pat de puşcă; (...) ne pun să ne îmbrăcăm în faţa lor, cu comentariile de rigoare, cu privire la corpurile noastre. Este începutul unei săptămîni de coşmar, în care echipa din casă aştepta eventuala reîntoarcere a fratelui meu. În tot acest timp, am stat claie peste grămadă, împreună cu miliţienii, şase persoane în aceeaşi încăpere. Ne-au insultat, au distrus puţinele mobile rămase, au tăiat salteaua cu cuţitul, căutînd arme, şi ne-au însoţit cu regularitate la WC, cu puşca în coastă."

„Ce aş putea face la vîrsta de 15 ani, cu şcoala neterminată? Sugestiile variau de la a mă angaja într-o uzină şi a-mi renega familia pentru a-mi construi o «origine socială sănătoasă», pînă la a pleca la ţară la munca cîmpului."

„Au intrat în casă nişte necunoscuţi. Mama tocmai punea masa şi i-a spus surorii mele: «Du-te, Ştefi, sus şi adu-mi o faţă de masă curată.» Sora mea s-a dus sus şi, cînd a coborît, mama dispăruse din casă..."

„Cînd a apărut tata, noi, ca nişte copii ce eram, ne-am bucurat să îl vedem. Dar atunci s-a întîmplat ceva foarte ciudat: apropiindu-se de gratii, tata a început să mimeze un leu în cuşcă... Pentru noi mai voia să joace teatru ca să nu ne speriem? Sau ideea de a fi văzut după gratii de propriii săi copii era atît de dureroasă, încît, în felul lui, a încercat s-o minimalizeze?" (tatăl din acest pasaj nu e altul decît Mircea Vulcănescu)

Copilăria ca luptă de clasă este o carte care ar merita să fie inclusă în bibliografia şcolară. La urma urmei, înainte de a şti pe de rost domniile fanariote sau şirul de regi ai Franţei, poate că tinerii de azi ar trebui să ştie mai întîi felul în care şi-au petrecut copilăria părinţii şi bunicii lor. Şi să cîntărească mai atent beneficiile libertăţii, preţul şi răspunderile ei.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

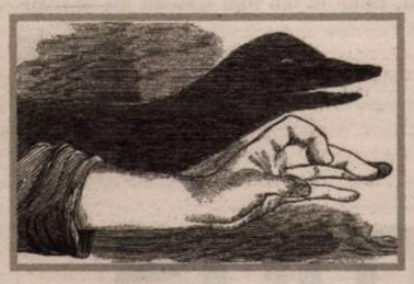

Iaromira POPOVICI

bazar

Distracţii şi evadări

Mania distracţiei cu orice preţ.

Nu ştiu cum şi de ce, dar constat, uneori cu amuzament şi alteori cu dispreţ, că sîntem „crescuţi" într-o cultură a distracţiei. Mai ales generaţia noastră, care a „prins" primele manifestări ale culturii populare după '90, şi a înţeles cît a putut din ele, mi se pare că dovedeşte o sete uneori absurdă de consum şi *entertainment*.

Desigur, veţi spune, e justificată după atîţia ani de comunism şi de frustrări acumulate. De fapt, justificată în mod real doar pentru momentul de atunci. Peste ani, perpetuată ca o filozofie de viaţă facilă, una care dă o „strălucire", chiar de tinichea, vieţii, la care recurgi instinctiv, pentru că... e mai simplu. Evident, nimic nu se poate generaliza. Aşa că, iarăşi, de fapt, despre această manie a distracţiei la îndemînă cu orice preţ vorbesc nu în numele unei generaţii, ci în al meu personal. De cîte ori sînt la ananghie, trec prin momente dificile, dar nu numai atunci, încă mai am nevoie de o supradoză de „distracţii" ieftine ca să-mi treacă. Deşi nu mai sînt de mult o adolescentă, îmi vine să mă duc la mall, să mănînc mîncare chinezească şi să văd filme proaste.

Deşi mă cred, într-o infimă măsură, oarecum un studios al culturii populare, altceva mai bun nu ştiu. Degeaba ştiu interpretările baudrillardiene şi barthiene ale culturii populare, teoriile manipulării legate de societatea de consum, tot îmi vine să mă duc la mall cînd sînt depresivă. Ştiu, tot din aceleaşi teorii, ce înseamnă mall-ul, cum e, şi el, un simulacru călduţ şi protejat al lumii reale exterioare. Şi, cu toate acestea, mă întorc de fiecare dată sub cupola lui artificială, mimînd că mă „distrez".

Pînă la urmă, chiar mă „distrez". Dacă distracţie înseamnă senzaţia călduţă de plin condimentat în stomac, amestecată cu cea de evadare mică şi facilă în comedii romantice sau, eventual, thriller-uri.

În familia ta e un dezastru total, oamenii sînt grav bolnavi şi nu ştii ce se va întîmpla? Vezi un film cu Cameron Diaz, care se răzbună, împreună cu nevasta şi o altă amantă, împotriva bărbatului trădător, într-un mod semigrotesc, semicomic şi, deodată, lumea capătă o altă faţetă. Una mai intens colorată şi... atît de simplă.

În filmul respectiv, amanta şi nevasta se pot împrieteni şi apoi se pot răzbuna punîndu-i laxativ ticălosului trădător în sucul de fructe, sau administrîndu-i o soluţie de cădere a părului. Lumea pare, prin această lentilă restrictivă, un carnaval la îndemîna aproape oricui.

Simţi în jur aripa îngheţată a morţii? Vezi un film cu Pierce Brosnan şi Imogen Poots, în care patru oameni încearcă să se sinucidă, dar, întîlnindu-se cu toţii pe acelaşi acoperiş de unde voiau să sară, se ajută reciproc să-şi rezolve problemele şi se salvează.

Alternanţa asta viaţă – film, pentru mine, una, încă funcţionează. E, probabil, tot ceva patologic, o dependenţă severă de realităţi paralele, ca să poţi duce realitatea... reală sumbră. Amestecată cu gustul sărăţel, dar liniştitor al cartofilor prăjiţi ori al mîncării chinezeşti europenizate converge spre un univers artificial în care poţi să plonjezi în situaţii extreme. Dacă mai e şi o cupă de bomboane dintr-un fel de plastic dulce, întregii poveşti i se adaugă şi picătura de dulceaţă necesară.

Bineînţeles că există şi alte posibilităţi de evadare, mult mai deştepte: fie mai spirituale, fie mai sănătoase, fie o combinaţie dintre cele două. Pot aminti doar sportul – de pildă mersul pe bicicletă şi mersul la bibliotecă ori/şi la biserică. Dar toate acestea presupun concentrare, seriozitate, efort şi, de ce nu, cel puţin într-unele din situaţii, lucru cu tine însuţi.

Pe cînd să te laşi pradă amalgamului de jeleuri în culori fosforescente din paharul de plastic de la intrarea într-un Multiplex nu presupune decît un soi de pauză în gîndire. Un consumator superficial care se bucură de desantul în nimic. (Nu degeaba numea Ritzer „nimic" produsele globale fără identitate locală.)

Unii dintre noi ne complacem în a rămîne victime ale unor iluzii consumiste la care tînjeam în perioada comunistă. Sper să fie doar o chestiune temporară – şi rară.

Selma IUSUF

legende urbane

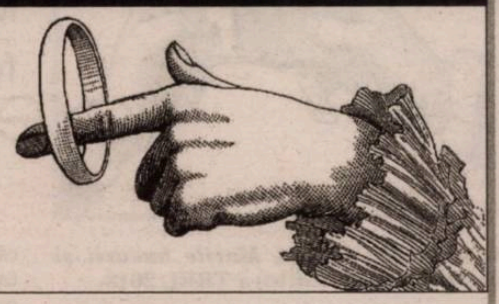

O ţară aproximativă

„Aceasta nu este un exerciţiu. Vă rugăm să părăsiţi clădirea." O sirenă taie creierii tuturor. Mulţi îşi culeg în lehamite cafeaua, ţigările şi se pregătesc să evacueze. E un exerciţiu de incendiu la Bucureşti. Ăia care chiar au chef de o pauză şi de chicoteli pe afară, la soare, se bucură. Alţii, care nu-şi vad capul de Excel-uri, îl dau în mă-sa de incendiu, se ascund de administrator şi rămîn în birouri. Oricum, în caz de foc, să ieşi pe scările înguste, de incendiu, tocmai de la etajul 7, de pildă, înseamnă că ai toate şansele să mori sufocat, aşa că, Dumnezeu cu mila, să ne mai scutească ăştia cu procedurile lor.

Sirena sună îngrozitor. E un soi de sonerie roşie, de tablă, mare cît un tuci de mămăligă, pusă fix deasupra patului. E 10 dimineaţa, sînt la Londra şi dorm după o tură de noapte la radio. Îi înjur pe englezi, înjur fixaţia psihanalizabilă pe exerciţiile astea de incendiu şi mă întorc pe partea cealaltă, în urletele interminabile ale tuciului. Dar la uşă bate cineva, n-am cum să nu deschid, deschid, şi doamna de jos, de la recepţie, mă îndeamnă cu politeţe scrîşnită să ies (naibii) din clădire. „Da, în pijamale, sau ce numiţi dumneavoastră pijamale, *miss, please.*" Şi ies, că n-am loc de întors. Vrei, nu vrei, aici pare că lumea are grijă de tine cu forţa. Mă rog, are grijă să facă exact cam ce ar trebui să facă, pentru că ăsta-i job-ul. Fără discuţii. Ar fi trebuit să-mi intre chestia asta în cap chiar la interviul de angajare, acum mulţi ani, la biroul din Bucureşti al BBC. În *panel*-ul de intervievatori – români şi englezi. După o serie de întrebări despre ştiri, interviuri, relatări şi mai ştiu eu ce, unul dintre ei mă întreabă ce fac dacă sînt, de pildă, responsabilă cu emisiunea care trebuie să iasă în aer şi nu mă înţeleg cu unul dintre redactori asupra unui subiect. „Păi, încerc să-l lămuresc", zic. *Panel*-ul se strîmbă. „Omul e convins că el are dreptate", zice intervievatorul. „Am o discuţie cu el, îi dau argumente", încerc eu în continuare. „Nu ai timp de discuţii", mi se zice. „Ce faci?" insistă oamenii. Mi-am dat ochii peste cap, am oftat, ce naiba vor ăştia de la mine? Mi-a venit să le zic, foarte românește, ceva de genul: „Hai, dom'ne, că ne înţelegem, oameni sîntem!" Ştiţi, cu tot tacîmul de gesturi complementare, frămîntat de mîini, ochi umezi, puţină compasiune, ce Dumnezeu. Bănuiţi care era răspunsul? Eu n-am avut habar. „Îţi suni superiorul", a venit sec soluţia. Posibil ca faţa să mi se fi luminat prosteşte şi un „aha" adînc să-mi fi ieşit din străfundurile pieptului. Aha, procedurile.

De unde era să ştiu, venită dintr-o instituţie de stat românească, unde totul se lămurea prin tîrguială, unde veri, cuscri, soţi şi cumetri împînzeau toate departamentele şi unde totul era aproximativ? Ceea ce unor suflete duioase şi maleabile ca alor noastre li s-ar fi putut părea o pîră era o procedură seacă, eficientă şi rapidă. De unde să ştiu că nişte oameni gîndiseră aproape toate situaţiile posibile şi că făcuseră şi nişte proceduri de rezolvare a lor? Că dacă se taie bandele de albanezi prin nordul Londrei, primeşti o circulară în instituţie, cu sfaturi şi numere de taxi agreate? Că se poate face un mic manual de jurnalism pe o cartolină de mărimea unei cărţi de vizită, trasă în ţiplă, numai bună de ţinut la piept? Că, pe lîngă reguli de redactare a diverselor formate de radio, se găseşte acolo loc să ţi se spună să-ţi verifici bateriile reportofonului înainte de a porni la drum?

Păi, n-aveam de unde să ştiu. La mine în ţară se semnalizează un canal fără capac cu o creangă ruptă din pom, în vîrful căreia se înfige un PET. La mine în ţară, de capetele unor ţevi care depăşesc cu mult lungimea camionului se atîrnă un maiou vechi al şoferului. La mine sînt Logan-uri cu banchetele din spate scoase, pline cu verze proaspete, peste care se pune şi un copil mic. La mine respectăm legile din cînd în cînd şi-i pedepsim pe vinovaţi la fel. N-om avea noi proceduri, dar avem imaginaţie. Improvizăm, aproximăm. La mine e cu „văzînd şi făcînd", domnilor.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

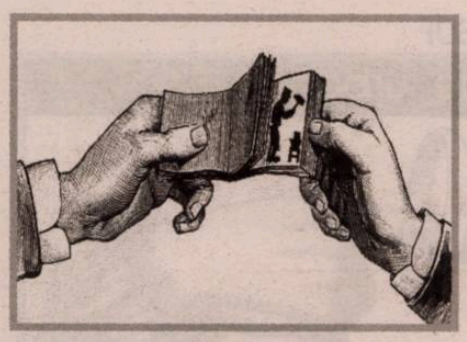

Marius CHIVU

feedbook

Oameni călduți

● **Augustin Cupșa, *Marile bucurii și marile tristeți*, Editura TREI, 2013.**

Cînd am recenzat precedentul volum de proză scurtă al lui Augustin Cupșa – *Profesorul Bumb și macii suedezi* (Cartea Românească, 2011), n-am fost deloc impresionat. Din fericire, cu această a doua colecție de povestiri, Augustin Cupșa își schimbă optica, nu-l mai interesează zona fantastică, ci realismul psihologic și, în general, face un salt calitativ semnificativ, care mă convinge să-i reevaluez scrisul. Cele 11 povestiri sînt inegale, unele n-au scăpat cu totul de acele neglijențe stilistice care mă iritaseră în precedenta carte, dar oferă, fără îndoială, multe lucruri bune de citit, și cei foarte puțini recenzenți de pînă acum ai cărții au avut dreptate să se arate entuziaști.

Cum s-a remarcat deja, personajele acestor povestiri au pășit în vîrsta a doua, cîțiva sînt chiar ceva mai în vîrstă, și se găsesc în momente care le oferă oportunitatea ruperii ritmului banal al vieții în care continuă să se complacă ori din care nu pot evada. Sînt comozi, paseiști, blazați sau cu instinctele tocite. Păcatul tuturor e mediocritatea, propria limitare – ceva, cîndva, le-a deraiat destinele de pe linia principală, pe trasee nu compromise, dar lipsite de satisfacții interioare majore. Sînt, cu toții, niște oameni călduți, dar li se întîmplă ceva, o posibilă breșă apare la orizont, dar nu pot sări peste propriul destin.

Prima povestire, „Răceala“, nu deschide foarte bine volumul, fiind scrisă cam poticnit, pe alocuri chiar rău, acolo unde autorul insistă pe stilul indirect liber, pe care, dacă aș avea pîrghiile necesare, l-aș interzice cu desăvîrșire scriitorilor români: „Taică-su i-a propus să rămînă la el peste noapte. El și-a sunat soția și a întrebat-o dacă se supără că mai întîrzie o zi. Ea i-a spus să facă ce trebuie să facă. A întrebat din nou de băieți și a aflat din nou că sînt bine. Soția a închis telefonul fără să-i mai spună că-l iubește. Nici el nu i-a mai spus că o iubește. Taică-su i-a spus...“ Dar nici măcar acesta nu este marele defect al povestirii. Personajul tatălui, confruntat cu propriul dosar de urmărire de la Securitate, prinde o răceală: metaforă a Răului din jur, care-l afectează fizic – numai că această găselniță metaforică e împrumutată cu totul de la Raymond Carver (al cărui nume chiar e citat, la un moment dat, de un personaj dintr-o altă proză) și apare în povestirea intitulată chiar „Fever“ din volumul *Cathedral* (1983), unde un bărbat părăsit de soție încearcă din greu să se descurce singur cu cei doi copii mici, timp în care îl cuprinde o inexplicabilă febră. Nu e singurul omagiu (involuntar?) pe care Augustin Cupșa îl aduce unui maestru nord-american: titlul povestirii „Ochi căprui, sprîncene subțiri“ este perfect salingerian. Această proză, în care un etolog, aflat la un congres de specialitate, profită de indispoziția soției, pentru a rata, din vanitate, o aventură cu o tînără cameristă, care în cele din urmă își consolează singurătatea cu un coleg de-al lui, este însă una dintre cele mai bune proze din volum – ca ritm, atmosferă și *insight* psihologic. Asta dacă luăm, totuși, în calcul corectura tacită a timpilor narațiunii (perfectul compus nu poate sta niciodată în aceeași frază cu perfectul simplu narativ: „Cînd a deschis ușa (...) o recunoscu“), precum și scoaterea pasajului de la pagina 87, în care precocitatea insistentă a etologului deconspiră comportamentul cameristei de la pagina 96, văduvită astfel de orice urmă de imprevizibil și a cărei predispoziție sexuală, ce poate ține, pînă la urmă, de o circumstanță emoțională, devine astfel o fatalitate (în fond, nu toate cameristele sînt potențiale amante, acesta e doar un clișeu porno).

Nu toate cameristele sînt potențiale amante.

În „Toți avem nevoie de o îmbrățișare“, Augustin Cupșa ne oferă imaginea unui colț de lume văzut din ghereta unei vînzătoare de bilete de autobuz care, pe fondul dezintegrării propriei familii, (crede că-și) recunoaște un fost coleg, poate chiar iubit secret, în persoana unui vagabond cu comportament ciudat. Mai reușită este „Ce-o să se întîmple cînd mor“, povestea unei poștărițe care, nesatisfăcută în postura de amantă a unui bărbat însurat, se răzbună – beneficiind de complicitatea unei vecine bătrîne și îndrăznețe, cu care se împrietenește întîmplător – pe adresanta de vizavi, cu activitate sexuală zgomotoasă, violîndu-i corespondența. În „De două ori două periuțe de dinți“, un bărbat își înșală soția, sub același acoperiș, de Revelion, din nou și după mai mulți ani, cu o prietenă a acesteia. Plimbarea de a doua zi prin grădina zoologică, mahmur, cu o indispoziție digestivă și alături de soție, construiește străveziu simbolistica animalității încarcerate în propriile corpuri sau captive după gratiile propriei existențe. În povestirea „Turnul“ (ecranizabilă în stil psi-horror), o actriță în criză artistică locuiește împreună cu soțul ei afacerist, într-un complex rezidențial (unde sînt, deocamdată, singurii locatari), timp în care are vedenii cu bătrînă de care se teme că va deveni. Ultimele două povestiri ale cărții au relativ un aer comun. În „Pe repede înapoi, acasă“, protagonistul, întors în orașul natal pentru a vinde casa părintească, e tentat să-și retrăiască în fantezie o aventură sexuală ratată din copilărie. Din păcate, și această proză suferă, la un moment dat, din cauza timpilor narativi prost folosiți: perfectul compus nu poate fi folosit niciodată pentru a marca un raport de posterioritate față de prezentul narativ (la pagina 153). Favorita mea este însă povestirea titulară, în care doi frați vitregi se întîlnesc în casa bunicii, care-i crescuse pentru a-i dezmembra mobila veche, șansă – ratată, în cele din urmă – de a se conecta sufletește după un moment de apropiere și deschidere în care păruse posibil ca cei doi să recupereze ceea ce-i desparte. Dialogul fraților vitregi e foarte natural și surprinde bine psihologia personajelor și relația dintre ei – mă întreb de ce autorul n-a procedat la fel în toate povestirile.

Acest al doilea set de povestiri al lui Augustin Cupșa excelează prin situații foarte bune, cu ezitări, frustrări și percepții bine surprinse în notații, dar păcătuiește, pe alocuri, prin unele intervenții auctoriale inutile, prin cîteva scăpări stilistice și alte cîteva stîngăcii narative pe care prefer să le pun pe seama neglijenței. Altfel, o carte de proză scurtă bună și, mai ales, situată într-o zonă a tentațiilor, a tensiunilor și a conflictelor de relații, unde la noi mai nimeni nu se încumetă.

„Ne-am dus în curte și ne-am pus pe trepte. Salcîmii făceau umbră deasupra scării și pe jumătate din zidul de la bucătărie. A fost o idee bună să bem berile înainte să ne apucăm de bufet pentru că nu mai aveam frigider și dacă mai stăteau, berile s-ar fi încălzit. În plus, ni se făcuse foarte sete. Am data gata primul rînd și am mai adus unu. (...)

Am încercat să duc discuția mai departe, dar fără un mare succes, la fiecare întrebare primeam un răspuns exact și închis. Frate-meu avea mici efuziuni, apoi imediat se retrăgea în carapacea lui de parcă s-ar fi simțit vinovat de fiecare dată.

Cînd venise de dimineață să mă ia cu papucul, aproape că nu-l mai recunoscusem. Fața i se buhăise, își lăsase barbă și arăta mult mai bătrîn decît mi-l imaginasem eu cînd îl așteptam în fața blocului. Nu ne mai văzuserăm de cîțiva ani, deși stăteam practic în același oraș.

Nu știu cum, cînd eram puști ajunsesem la concluzia că-l secam pentru că mama divorțase de taică-su ca să se mărite cu taică-meu. Mi s-a părut și atunci aiurea, mai ales că eu nu aveam nici o vină în treaba asta, pe atunci nici măcar nu mă născuse și, mai mult, după ce mama a divorțat și de taică-meu și a plecat cu cel de-al treilea soț la Montréal, situația mi s-a părut echilibrată.

Totuși, unele gînduri nu pot fi scoase din cap și fiecare e liber să creadă ce vrea. Pe drum spre Sibiu, am evitat subiectul și tot ce avea legătură cu mama. Am discutat despre bani, despre criză, Robert era îngrijorat că service-ul la care lucra putea să dea faliment. Foarte mulți își pierduseră mașinile la bănci sau dacă încă le mai aveau, preferau să le țină în garaj și în nici un caz nu dădeau banii pe reparații. Nevastă-sa aștepta al doilea copil și indemnizația de maternitate nu-i ajuta prea mult. M-a întrebat fără mare interes ce mai fac eu. I-am zis că lucram la doctorat și după aproape doi ani ajunsesem într-un punct mort. Nu era singurul. Mă simțeam împotmolit pe toate planurile. Frate-meu nu pricepea lumea în care mă zbăteam și probabil de-aia nici nu m-a întrebat de ce mă simt împotmolit și dacă asta era ceva cu adevărat nasol sau nu. Sau pur și simplu nu i-a păsat.

Înainte să termine a doua bere, Robert și-a aprins o țigară. Eu stăteam lîngă el pe trepte, aplecat deasupra pantofilor și mă chinuiam să rup o ață care ieșise din cusătură, așa că nu mi-am dat seama că se uita la mine: «Tu mai ești cu fata aia?»“

(fragment din povestirea „Marile bucurii și marile tristeți“)

PUBLICITATE

Mirella PATUREAU

Un Shakespeare al tuturor

La Craiova s-a desfăşurat, între 23 aprilie şi 4 mai, cel de-al nouălea Festival Internaţional Shakespeare, ediţie care a marcat, de asemenea, 20 de ani de la înfiinţarea sa. Subtitlul actualei ediţii a fost „Un Shakespeare al tuturor" – program şi criteriu eclectic, care au permis întîlniri şi descoperiri multiple.

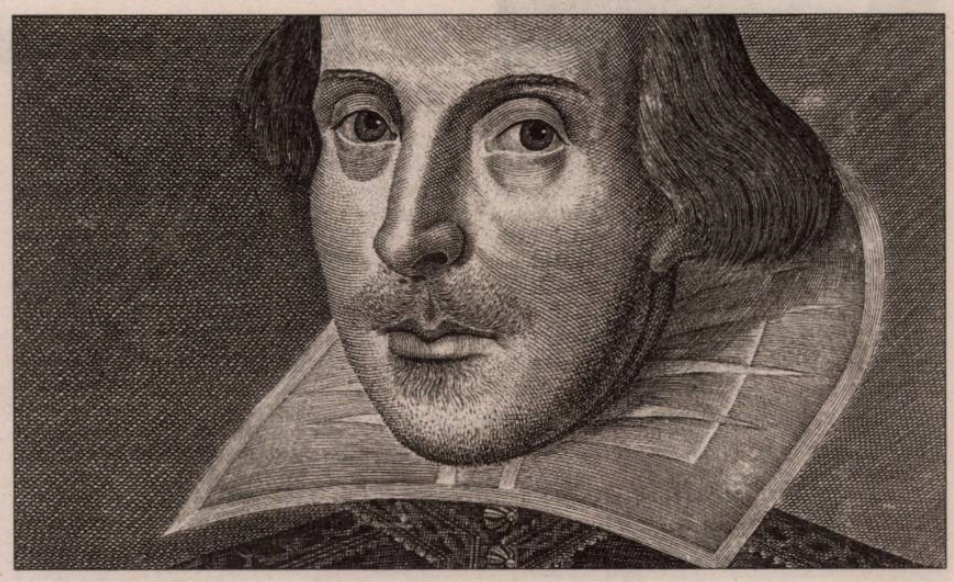

Zile de ploaie, zile cu soare timid, dar zile de teatru şi de intensă bucurie. Festivalul de la Craiova nu ne-a dezamăgit nici de data aceasta. O expoziţie de fotografii în foaierul teatrului, semnată de Maria Ştefănescu şi Sorin Radu, ne-a reamintit că marile spectacole shakespeariene din ultimii ani nu au lipsit de pe scena craioveană, că pe aici au trecut mari regizori. Şi o parte dintre ei au revenit şi anul acesta, aduşi de bagheta magică a neobositului său director, Emil Boroghină, a cărui energie se hrăneşte fără îndoială din stofa viselor shakespeariene.

Vînătoarea rituală a cerbului dincolo de oglindă

Festinul a fost deschis de „rudele" apropiate ale marelui Will, trupa Globe din Londra, cu *Mult zgomot pentru nimic,* spectacol jucat în scuarul din faţa teatrului, unde s-a inaugurat statuia dramaturgului, semnată de sculptorul Rodion Gheorghiţă. Spectacolul englezilor era spumos, plin de verva zîmbitoare a acestei comedii renascentiste. Gonit de ploaie pe treptele ample ale foaierului teatrului, spectacolul de a doua zi a cîştigat în limpezime: versurile se înălţau cristaline, subliniate de dicţia perfectă a actorilor londonezi. În aceeaşi seară am revenit la Silviu Purcărete: în sala mare se juca *Cum vă place,* realizat cu actorii Teatrului Naţional din Budapesta. Un spectacol de o mare bogăţie de sensuri, de imagini şi în acelaşi timp de o mare subtilitate, întunecat şi surîzător, de un umor disperat, dar păstrînd undeva o oază de lumină. Pădurea Ardenilor a dispărut aproape, e un spaţiu mental, în spatele unui perete transparent, unde apar o pianistă cu părul cărunt, un cîntăreţ din flaut şi cîteva trestii pe marginea unei ape pe care o bănuim molcome... (decor de Helmuth Stürmer, costume: Dragoş Buhagiar, muzica: Vasile Şirli). O realitate dincolo de oglindă, instabilă şi fragilă. Dar cheia aceasta de lectură nu intervine imediat; mai întîi sîntem pe o scenă, actorii îşi încearcă costumele, intră în personaje. La o oglindă de machiaj, doi tineri actori vor deveni treptat, în faţa noastră, Rosalinda şi Celia, după principiul elizabethan al rolurilor feminine jucate în travesti. Aici însă feminitatea e marcată prin cîteva semne exterioare, fără să vrea să creeze iluzia sa perfectă. Ar putea fi grotesc, dar Rosalinda, băiat sau fată travestită în bărbat, îl tulbură pe junele Orlando, fără să-şi piardă caracterul masculin evident. Tulburarea vine tocmai din această ambiguitate asumată. Jocul cu inversarea sexului continuă cu Jacques melancolicul, rol care e preluat aici de o actriţă. Celebrul monolog al celor şapte vîrste ale omului este un recital al solistei, vibrant, puternic, căreia îi răspunde un cor ce reia şi amplifică replicile, şi totul se stinge treptat pe cea de-a şaptea treaptă. Actorii vin şi revin între cele două planuri, spaţiul mental al iluziei şi podeaua prăfuită a unei realităţi, ce se afirmă la rîndul ei teatrală. Natura însăşi e umanizată şi teatralizată – un cerb mitic sau o mască integrală traversează pădurea, motivul vînătorii e frecvent la Shakespeare, elegant şi complice, o turmă de oi sau de căpriţe, de fapt cîteva fete cu plete blonde, pe care le dezmiardă protector un baci cu un cojoc mocănesc, un soi de pastorală carpatină, binevenită pe această scenă, unde hotarele între lumi şi genuri nu sînt bine definite. Un *Cum vă place* plin de culoare, dar şi de neguri, de invenţie, dar fără iluzii... În cele din urmă, un soi de *mariage pour tous* reuneşte această lume dezabuzată, unde trestiile de baltă au înlocuit pădurea de altădată... În spatele măştii împăciuitoare din final se ascunde un rictus scrîşnit cu eleganţă...

When the day was ours...

Într-o singură seară, doi Richard ne-au confruntat cu problema transferului cultural, tematică postcolonială introdusă de scrierile despre orientalism ale unui Edward Said, printre alţii. Adică Occidentul e obligat să inverseze perspectiva, să nu se mai vadă ca centru al lumii, ci aşa cum e văzut el din cealaltă parte „periferică" a globului. Tematică ilustrată de spectacolul Teatrului Naţional din Beijing, China, un spectacol Shakespeare „sinologizat", asimilat după moda şi sensibilitatea chineză, sau a unui teatru vechi de cîteva secole şi care a descoperit teatrul occidental la începutul secolului trecut. Fascinaţia, dar şi repulsia între Occident şi Orient e evidentă. Deja prin anii '30 Mei Lanfang, actor chinez tradiţional, îi fascinase pe Meyerhold, Brecht, Stanislavski, Eisenstein. Mai aproape de noi, Ariane Mnouchkine a propus un ciclu Shakespeare influenţat de teatrul asiatic, japonezul *noh* şi dansurile *kathakali*. Fără să poată să fie identificat cu nici unul din aceste genuri, doar un teatru asiatic văzut de Mnouchkine, acest *Richard al III-lea* jucat de chinezii din Beijing a surprins multă lume, căci se situa între două lumi, mai degrabă cea a tradiţiei teatrului chinez: scena aproape goală, cu cîteva elemente de decor, costume somptuoase, machiaje viu colorate, elemente muzicale şi de mişcare tipice. Teribila istorie a sîngerosului rege britanic a devenit o poveste despre şefi războinici tumultuoşi, ca în filmele istorice japoneze sau chineze, pe care ochiul nostru european le contopeşte în aceeaşi aură exotică. Un spectacol îngrijit în detalii, dar nu destul de straniu ca să ne tulbure. Dimpotrivă, venită din Africa de Sud, Cape Town, din aria culturală engleză, aşadar, o *Tragedie a lui Richard III-lea* (regia Fred Abrahamse), jucată de trei actori, ne-a ţintuit pe scaune fără răsuflare. Un spectacol minimalist, un spaţiu obscur, cu un podium în fundal, pentru cîteva intervenţii (se juca în sala Studio), de o violenţă calculată, un joc calibrat la milimetru: trei actori jucau toate personajele, cu măşti şi cîteva elemente de costum. Un fabulos Richard al III-lea (Marcel Meyer), într-un costum negru, vag militar, stil „Cămăşile negre", atletic, doar cu un braţ imobilizat (în vreme ce Richard-ul chinez era cînd şchiop, cînd ghebos) şi care putea să dispară, absolut de neidentificat, în spatele măştii unei nefericite regine. Fără nici o modernizare ostentativă, ultima replică răsuna teribil în întunericul sălii: *„The day is ours. The bloody dog is dead..."* Cu aceste cuvinte s-a anunţat la BBC, în 1945, moartea lui Hitler.

Cele două feţe ale puterii şi arta de a manipula mulţimea

Două alte spectacole cu ceea ce shakespearologii numesc o *problem play* ne-au deplasat, în mod evident, în sfera politicului. *Măsură pentru măsură,* adus de Teatrul Vahtangov din Moscova, în regia lui Yuri Butusov, era un spectacol amplu, în tente de alb-negru spre cenuşiu, care se deschidea pe imaginea unei scene năpădite de deşeuri, sticle goale şi gunoaie. Oraşul e pradă desfrîului şi viciilor. Odată cu instalarea lui Angelo, de către Ducele cel bun, care i-a cedat frîiele puterii pentru o vreme, oraşul va fi purificat. Într-un spectacol montat de Ostermeier cu aceeaşi piesă, pe care l-am văzut la Paris în 2012, scena era curăţată radical, nemţeşte, cu un furtun cu apă. La ruşi, scena e curăţată cu mături uriaşe, lopeţi vîrtoase. Acelaşi actor joacă cele două personaje: în alb – Ducele cel bun, şi în negru, costum modern, cravată – Angelo, tiranul puritan. Dar amîndoi o rîvnesc pe frumoasa Isabella şi totul sfîrşeşte, de fiecare dată, cu o tentativă de viol şi rîsul isteric al victimei. Ideea e clară: tiranul şi ducele permisiv nu sînt decît cele două feţe ale puterii. Vezi Hannah Arendt, care explica, în studiul său despre sistemul totalitar, că dictatura şi propaganda sînt cele două feţe ale aceleiaşi medalii. *Iuliu Cezar,* jucat în festival de Teatrul Dramatic din Erevan, în regia lui A. Khandikyan, este un text politic prin excelenţă: vorbeşte despre tiranie, asasinat politic, revoluţie, război civil. Nu cunosc un alt exemplu de manipulare a maselor mai aproape de perfecţiune ca discursul lui Marc Antoniu în faţa cadavrului lui Cezar, amintind binefacerile celui răpus şi refrenul său obsesiv: „...dar Brutus spune că iubea puterea şi Brutus e un bărbat cinstit." Bineînţeles, mulţimea se întoarce războinătoare contra lui Brutus... Am văzut, prin 2009, un spectacol montat de American Repertory la Cambidge, SUA, de un regizor francez, Arthur Nauzyciel, un *Iuliu Cezar* în costume moderne. Fără nici un alt semn de actualizare ostentativă, piesa părea că se desfăşura la Casa Albă. Nimic din toate acestea în spectacolul venit de la Erevan: un decor prăfuit, cu tot soiul de busturi, garduri din plasă de sîrmă, misterioase personaje deghizate în Pierrot, un felinar fatal sub care se săvîrşeau toate crimele şi un Brutus blajin şi obosit sub povara anilor... fără îndoială, cinstit şi el.

Am părăsit festivalul lăsînd în urmă, cu regret, cîteva alte spectacole, cu o ultimă amintire din fantezia onirică a lui Korsunovas după *Furtuna, Miranda*. Mai puţin delirant barocă decît visul lui Purcărete – Prospero din spectacolul său de acum doi ani, *Miranda* e o ipoteză despre un exil şi magia neputincioasă a unui bătrîn tată. Spectacolul e jucat în două personaje: un Prospero afabulator şi proteic, şi o fiică, Miranda, handicapată, contaminată de un spirit monstruos, Caliban şi Ariel în acelaşi timp. Cîteva vagi aluzii politice, mantia de ofiţer sovietic ce o vîntură bătrînul profesor, închis în bilioteca sa, frînturi dintr-un discurs demagogic ne trimit deja cîteva indicii despre acest exil misterios. E o lume puţin ca la Bulgakov, dar... organele-s sfărmate şi maestrul e nebun. Şi ne întoarcem la ipoteza lui Purcărete, la o furtună sub un craniu, sau despre puterea subversivă a visului...

***Mirella Patureau** este critic de teatru şi traducătoare, cercetătoare la Atelier de recherche sur l'intermédialité et les arts du spectacle, CNRS, Paris.*

craii de burta veche

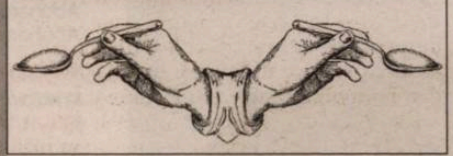

Hopping John – *ciolan sudist*

„«Nu uit ce mi-ai făcut – a mormăit Jackson, risipind fumul cu mîna – eu îţi cer ajutorul şi tu mă faci praf cu *Mickey Finn* (băutură 'dreasă' cu cloralhidrat, un sedativ puternic).» «Hai, băiete, bea supa şi ţine-ţi gura.» Jackson a ridicat capacul cratiţei. Era pe jumătate plină, cu fasole roşie, orez şi o pereche de picioare de porc. *'Hopping John* – asta-i tot ce avem' spuse Goldy, după care, ochind sticla de whisky de lîngă pat, a luat-o şi i-a oferit lui Jackson un pahar plin ochi. Jackson l-a privit bănuitor. Goldy i-a răspuns cu o privire aspră. «N-ai încredere în propria ta mamă, ai?» – spuse el, după ce a băut, demonstrativ, o duşcă. Jackson a luat şi el o gură şi s-a schimonosit: «Tu ai fabricat trascăul ăsta?!»"

Este o scenă din *For Love of Imabelle* (1957) – republicat şi cu titlurile *The Five Cornered Square* sau *A Rage in Harlem* – semnat de Chester Himes, în care Jackson, dator vîndut şi îndrăgostit fără speranţă de Imabelle, este ajutat, matern, dar autoritar, de Goldy, fratele său geamăn, mai chibzuit şi mai chivernisit.

Puneţi la înmuiat de cu seară, într-un litru de apă, 2 căni de fasole uscată. A doua zi, scurgeţi fasolea într-o sită. Tocaţi o ceapă mare, un căţel de usturoi şi pisaţi doi ardei chili uscaţi. Fierbeţi într-o oală încăpătoare 2 l de apă sărată, cu ceapa, usturoiul, ardeiul iute şi cu 2 picioare de porc. Lăsaţi să fiarbă 15 minute. Adăugaţi fasolea şi fierbeţi încă o oră şi jumătate. Cînd carnea se desprinde cu uşurinţă de pe oase, adăugaţi o linguriţă de sare, o ceaşcă de orez cu bob rotund şi mai fierbeţi un sfert de oră.

„Hopping John" e o mîncare tradiţională de Anul Nou, din Carolina de Sud. Fiecare bob de fasole reprezintă un soldat – alb sau negru, după cum e soiul – mort în Războiul de secesiune.

Amicul Dejun

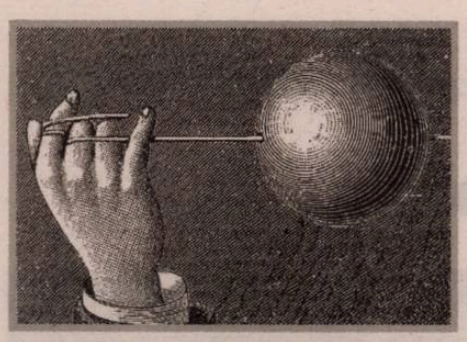

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Referendum pentru aeroport

Acum un an, cînd am aflat pentru prima dată de acest subiect, m-am amuzat copios, apoi am devenit, brusc, serios. Delta Văcărești – de fapt, un imens teren viran, inundat și infestat de tot felul de gunoaie, dar populat, se pare, cu niște specii rare de păsări – ar trebui declarată zonă protejată și transformată în „rezervație urbană", au susținut, atunci, cîțiva activiști ecologiști. Un proiect măreț și utopic, contrazis rapid de mulți cetățeni care au spus că mai bine s-ar asana terenul mîlos, și spațiul s-ar amenaja drept parc. În sfîrșit, au existat și alții care susțin că odată ce vor fi rezolvate litigiile cu privire la terenul respectiv, acolo ar putea fi construită o nouă zonă rezidențială. Pînă una-alta, întreaga zonă bălțește în continuare și nimeni – nici primăria, nici vreo ONG de mediu – nu reușește să-i dea o întrebuințare viabilă. 180 de hectare de teren nefolosit, împrejmuit de garduri ruginite își caută (încă) rostul.

Dar nu doar binomul centru-periferie s-a inversat la Berlin. Și clivajele politice par să se fi răsturnat. Progresiștii sînt, acum, conservatorii.

O dispută asemănătoare, dar mult mai substanțială și, se pare, decisivă, are loc zilele acestea la Berlin. Pe 25 mai, locuitorii capitalei Germaniei vor vota nu doar la alegerile europarlamentare, ci și în cadrul unui referendum local cu privire la viitorul vechiului aeroport Tempelhof. E un subiect sensibil care pare să-i intereseze pe berlinezi mai mult chiar decît alegerile pentru Parlamentul European. Tempelhof are într-adevăr o istorie încărcată. A fost un aerodrom important petru Luftwaffe, dar și unul dintre primele lagăre de concentrare naziste. Sute de deținuți politici au fos obligați să lucreze în atelierele de la marginea pistei, pentru a asambla avioane și armament. După încheierea războiului și împărțirea Germaniei (și a Berlinului), Tempelholf a rămas singurul aeroport berlinez din zona Aliaților. În anii 1948-1949, cînd sovieticii au tăiat toate căile de acces către partea de Vest a orașului, pe aeroportul Tempelhof au aterizat toate avioanele care aprovizionau populația izolată. Ambele istorii au rămas în conștiința publică iar aeroportul însuși, astăzi nefolosit, e considerat un spațiu memorial.

Unii cetățeni – cei care au și inițiat procedurile pentru referendum – consideră că aeroportul ar trebui să fie conservat în starea actuală: cu cele două piste deschise pentru plimbări cu bicicleta sau rolele, cu spațiile verzi dintre benzile de asfalt, dar fără intervenții comerciale (de genul chioșcurilor cu înghețată și băuturi). Autoritățile locale vor să desființeze o parte din anexele aeroportului pentru a construi acolo blocuri de locuințe, și să transforme centrul aeroportului, adică zona pistelor, într-un parc.

Prioritatea nu e să construiască acele clădiri noi, căci la Berlin încă există spații de locuit în exces, ci să dea un sens acelui spațiu imens și nefolosit, din centrul orașului. Cei care se opun văd în aeroport un ceea ce era „Zona" în filmul lui Tarkovski: un spațiu în care legile din lumea „normală" se suspendă. Urbanistul Hildebrand Machleidt descrie aeroportul Tempelhof ca pe o „periferie interioară": în centrul orașului Berlin, această „stepă" de 300 de hectare ar trebui investită cu un rol și un rost – susține el într-un articol din *Frankfurter Allgemeine Zeitung*.

Dar nu doar binomul centru-periferie s-a inversat la Berlin. Și clivajele politice par să se fi răsturnat. Progresiștii sînt, acum, conservatorii. Oricare ar fi rezultatul referendumului, berlinezii vor fi cîștigați. Căci au supus dezbaterii publice un proiect mare și important pentru orașul lor. „Periferia" devine importantă pentru că ocupă un loc central în interesele cetățenilor.

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Ofertă specială pentru Dilematici!

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

Cum te abonezi

■ SMS Abonament digital 1 lună – un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

■ ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro
■ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

■ LA TOATE OFICIILE POȘTALE
■ FIRMELE DE ABONAMENTE
■ LIBRĂRIILE ADEVĂRUL din București, Timișoara, Brașov, Craiova, Galați și Iași

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....
Str. ..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,
Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,
Telefon ..... E-mail.....
Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* ..... Semnatura .....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare.
Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L. să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

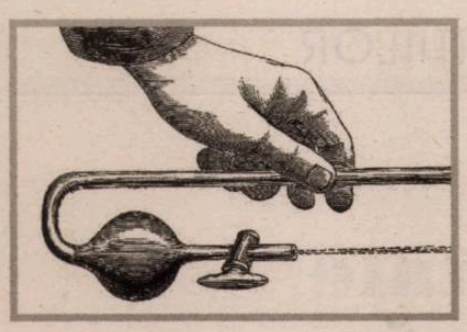

Oana STOICA

rosencrantz & co

Dans. Identitate. Concept

● ***Romanian Dance Showcase*** **(28 aprilie – 4 mai), Centrul Naţional al Dansului Bucureşti**

După ce a scăpat – a cîta oară? – de pericolul dispariţiei (prin comasarea cu instituţii de spectacole copleşitoare ca anvergură, formulă instituţională în care era previzibil că-şi va pierde identitatea, prin urmare şi capacitatea de reprezentre a dansului contemporan), Centrul Naţional al Dansului Bucureşti are o activitate de-a dreptul frenetică. Nevoia de a demonstra, sieşi, comunităţii dansului, autorităţilor finanţatoare (care încă nu au rezolvat situaţia sediului, CNDB activînd într-un spaţiu închiriat, frumos, dar mic), că e viu şi mişcă, a produs, de la începutul acestui an, trei evenimente de anvergură: prima ediţie a Festivalului „Like CNDB", Zilele Dansului Polonez (ca partener al Institutului Polonez) şi Romanian Dance Showcase. Despre cel din urmă, curatorul său, Iulia Popovici, afirmă că este o celebrare a solidarităţii (comunităţii dansului), care a dus, anul trecut, la salvarea CNDB din comasarea cu Opera Naţională şi Opereta.

Cu şapte zile pline de spectacole, Showcase-ul a oferit invitaţilor străini (critici şi curatori ai unor festivaluri din centrul şi estul european) imaginea eclectismului din performance-ul şi dansul contemporan românesc, fără intenţia unui *best of*. S-au adunat hituri mai vechi *(Realia (Bucureşti – Beirut), Cvartet pentru lavalieră, After All, Pretend We Make You Happy, Dance a Playful Body* sau *O istorie fizică* – spectacolul rezidenţilor de la Căminul „Moses Rosen"), mai noi (revelaţia absolută a anului trecut – *Parallel,* care a obţinut un premiu UNITER pentru debut, *ex aequo* Lucia Mărneanu şi Leta Popescu, şi care, datorită afluenţei de public, a oferit o a doua reprezentaţie în Showcase sau *Lay(ers)* al Cristinei Lilienfeld) şi premiere. Imaginea desprinsă este eterogenă, cu formule performative şi limbaje coregrafice diverse şi cu o preocupare declarată pentru identitate (artistică, sexuală, socială, revelată şi recuperată prin memorie). Se observă, de asemenea, dominarea temei asupra dramaturgiei (tema refuză de multe ori dramaturgia, se afirmă exploziv). Performance-ul, ca estetică, a fost introdus în Showcase nu numai datorită afinităţilor de limbaj şi a coabitării simbiotice cu dansul contemporan (situaţie valabilă şi pe plan internaţional), dar şi a imposibilităţii de a discerne între ele pe scena românească. Privaţi mulţi ani de informaţii despre noile estetici şi de posibilitatea de a le exersa, artiştii români au asimilat, după 1989, cu aviditate, noile limbaje coregrafice şi performative, pe care le-au dezvoltat împreună, chiar abstractizat şi hiperconceptualizat (nondans, postdans).

Cum despre parte importantă din spectacolele prezentate am scris deja la vremea lor (spectacolul biografiei performative a lui Fairid Fairuz, *Realia (Bucureşti – Beirut), Cvartet pentru lavalieră* – o instalaţie a sufocării individualităţii sub presiunea globalului, *After All, Pretend We Make You Happy* – o analiză a modalităţilor de expresie performativă, *Dance a Playful Body* – o serie de stări ale corpului pur, dansul ca reactivare a memoriei în *O istorie fizică* şi *Parallel* – noul psalm al fiicelor dezmoştenite pentru părinţii fără de corp), mă voi referi strict asupra noilor producţii, unele în premieră.

Lay(ers) este o dezidentificare. Cristina Lilienfeld se dezbracă de straturi succesive de piele, în căutarea eului genuin. Corpul gol al dansatoarei suferă un proces de purificare abrazivă, pielea este spălată, frecată, răzuită cu nisip, pînă la sîngerarea *ego*-ului. În singurătatea lui, corpul se autoanalizează, simţurile se ascut şi înregistrează, ca un seismograf, fiecare pulsaţie. *Lay(ers)* este un spectacol despre căutarea de sine, convulsivă, torturantă, care lasă în urmă răni şi gînduri noi, despre pielea care filtrează emoţiile, le catalizează, despre limitele fiinţei, care coincid cu cele ale senzitivităţii.

Ce identifică femeile, ce defineşte bărbaţii? În ce mod schimbarea identităţii sexuale produce o mutaţie esenţială în personalitate?

Tot în zona identităţii, *Piesa cu responsabilitate limitată* se constituie într-o explorare reciprocă a universurilor creative ale celor doi performeri (Cosmin Manolescu şi Mihaela Dancs,) într-o cheie ludică, ironică şi autoironică, sub pretextul unei audiţii pentru un coregraf imaginar (tot despre explorarea biografiei performative a altuia este vorba şi în mai vechiul *After All,* în care Carmen Coţofană anlizează universul coregrafic al Vavei Ştefănescu). Elemente de biografie profesională se transferă de la unul la altul, oferind teren pentru reinterpretări şi avînd ca rezultat evoluţia personală într-un context performativ nou. Costume şi recuzită folosite de Cosmin Manolescu în spectacolele sale sînt reutilizate de Mihaela Dancs cu instrumentarul performativ propriu. Utilizarea biografiei celuilalt în estetica personală se dezvoltă în rama aşa-numitei „metode Fieroiu" (formulă de construcţie coregrafică a coregrafului Florin Fieroiu), ceea ce permite o permanentă distanţare ironică faţă de propria biografie, dar şi faţă de demersul coregrafic în sine, şi asta oferă spectacolului dezinvoltura lipsei unei mize „înalte". A te juca cu tine şi cu altul fără să ţinteşti un mesaj puternic pare un lux în performance-ul contemporan pe care Manolescu şi Dancs şi-l permit.

Mult mai implicată social este premiera *Institute of Change/carte blanche,* care pune problema relevanţei identităţii de gen în societatea contemporană (tematică similară cu cea din *Parallel).* Performance-ul dinamitează concepţiile rigide, promovează eliberarea eului de rigorile convenţiilor sociale şi de prejudecăţi. Ce identifică femeile, ce defineşte bărbaţii? În ce mod schimbarea identităţii sexuale produce o mutaţie esenţială în personalitate? Imaginînd un laborator în care sexul se schimbă la fel de simplu ca frizura, Paul Dunca şi colegii săi (figuri şi corpuri uluitoare – Carmen Coţofană, Maria Mora, Ada Muşat, Cristian Neagoe, Dionisie Lupu) aruncă o provocare: cîţi dintre noi am fi tentaţi să ne reinventăm, dacă schimbarea de sex ar fi facilă? Explorarea celuilalt sex şi a altor tipuri de sexualitate flexibilizează graniţa între feminin şi masculin, dar şi între reticenţă şi aventură, între prejudecată şi eliberare, între *ego* şi convenţie socială. Publicul este luat ostatic pentru a fi eliberat de limitele autoimpuse. Răpitorii eliberatori sînt corpuri androginizate şi chipuri depersonalizate, pigmentate cu mustaţa protestară care a cuprins lumea în urmă cu cîteva luni. Încă *work in progress, Institute of Change/carte blanche* se încheie, deocamdată, cu altă distracţie mondială – *quiz*-ul, unul real, care provoacă, cel puţin la nivel de intenţie, un schimb de energie sexuală.

Ce se vede clar pe scena românească de dans şi performance este o acută nevoie de identificare (valabilă şi pentru CNDB), de poziţionare personală în raport cu o masă supusă convenţiei, amorfă şi apatică, închisă în propriile prejudecăţi, mai mult din comoditate decît din convingere.

Oana Stoica *este critic de teatru.*

● **Mircea Deaca, *Cinematograful postfilmic: Note şi lecturi despre filmul contemporan*, Editura Brumar, 2013.**

Andrei GORZO

dilematograf

Idei nemaidiscutate în limba română

În introducerea la recenta sa carte – *Cinematograful postfilmic,* Mircea Deaca deplînge, pe bună dreptate, pauperitatea studiilor academice româneşti avînd de-a face cu teoria filmului şi a audiovizualului (domeniu în care Deaca deţine titlul de dr. al Universităţii Paris III – Sorbonne Nouvelle). După cum dezvoltă autorul (care predă la Centrul de Excelenţă în Studiul Imaginii al Universităţii Bucureşti), „reperele şi studiile academice de la care orice discuţie ar trebui să pornească nu sînt asimilate şi nu reprezintă un teren comun de la care porneşte dezbaterea." Ca adept al aşa-numitei abordări „cognitive" (sau „post-Teorie-cu-*t*-mare") a cinema-ului – abordare consolidată, începînd din anii '80, în catedrele (pentru început) americane de Film Studies, pe fondul unei reclamate epuizări a abordărilor de import francez, marxisto-semiologico-psihanalitice, dominante pentru multă vreme după anul 1968 –, Deaca simte că duce lipsă, în România, de colegi care l-ar putea provoca să apere şcoala de gîndire pentru care a optat; asta, desigur, din cauză că tradiţia şaizecioptistă la care curentul „cognitiv" se raportează polemic a lăsat, la rîndul ei, foarte puţine urme în reflecţia locală despre cinema. (De pildă, lectura critică din perspectivă marxistă devine, post-1989, „un tabu epistemologic", după ce că nici pre-'89 nu fusese practicată cu adevărat.) Înapoierea dialogului academic contribuie, pînă la urmă, la înapoierea dialogului pur şi simplu cinefil, printre constantele căruia Deaca numără slaba aptitudine de a recunoaşte drept artă cinema-ul clasic-hollywoodian de *entertainment,* supraevaluarea cinema-ului „de artă" de tip Cannes şi lipsa aproape totală de contact cu tradiţiile celuilalt cinema „de artă" – nonnarativ, difuzat mai mult în muzee şi galerii etc. (Într-adevăr, din selecţia de la Bucharest International Experimental Film Festival fac parte, în fiecare an, filme care nu sînt „experimentale" în nici o accepţiune validă a termenului, iar recenta premiere a lui Florin Piersic Jr., de către Uniunea Cineaştilor, ca autor al „filmului experimental" *Killing Time,* atestă aceeaşi confuzie.)

Ca modestă contribuţie la remedierea situaţiei, *Cinematograful postfilmic* oferă, pe mai bine de 200 de pagini aglomerate, un montaj de fişe de lectură ale unor cărţi recente, scrise de teoreticieni importanţi (majoritatea anglo-saxoni), iar apoi, pe încă aproximativ 100 de pagini, patru studii despre tot atîţia regizori. Fişele de lectură ale lui Deaca nu pretind a se organiza într-o sinteză cuprinzătoare a marilor curente din ultimele decenii de reflecţie despre cinema (şi despre mai noile medii înrudite cu cinema-ul), dar, puse cap la cap, urmăresc să evoce (dincolo de preocupările şcolii „cognitive" de care Deaca se simte apropiat) bogăţia pieţei contemporane de idei relevante pentru domeniu. Din păcate, lui Deaca pare să-i lipsească simţul sau exerciţiul limbii române, bricolajul lui de conspecte are un pronunţat caracter de încropeală, iar editarea şi corectura cărţii sînt execrabile – lucruri care, desigur, nu fac

nimic pentru a facilita accesul cititorului la ideile respective. Rezumatele altminteri inteligente pe care Deaca le face diferitelor cărţi conţin ocazionale fraze obscur-împiedicate: „Rolul nu priveşte persoana ca individ, ci ca un rol special pe care îl joacă." Uneori, legăturile pe care le face sînt fie greu de urmărit, fie de un eclectism suspect – de pildă, amestecarea conceptelor de „montaj de atracţii" (Eisenstein) şi „cinema de atracţii" (istoricul Tom Gunning); sau suprapunerea tranziţiei de la „imaginea-mişcare" la „imaginea-timp" (evenimentul-cheie în istoria cinema-ului după Deleuze), cu tranziţia de la cinematograful analog(ic) la cinematograful digital (ori „postfilmic"); sau (cea mai suspectă de incompatibilitate) amestecarea noţiunii de „real" a psihanalistului Jacques Lacan, aşa cum o foloseşte un Zizek în textele lui de hermeneutică a cinema-ului, cu noţiunea de „hierofanie" a lui Eliade. Impresia de încropeală provine, de pildă, din existenţa, la numai şapte pagini distanţă unul de celălalt, a două subcapitole despre situaţia din România, o frază întreagă din primul subcapitol repetîndu-se aproape identic în cel de-al doilea; de asemenea, contribuie faptul că, dintre termenii de jargon, „diegeză" e definit de două ori (în subsolurile paginilor 11 şi 166), în timp ce alţii („indexicalitate", de pildă) rămîn nedefiniţi. Cît despre studiile dedicate unor filme de Spielberg, Mungiu şi Puiu, acestea se bazează nu doar pe bogatul şi ultramodernul arsenal teoretic prezentat de Deaca pînă în acel punct, ci şi – într-o măsură poate chiar mai mare – pe manevre hermeneutice dezamăgitor de *old-fashioned:* astfel, felul în care e introdus în scenă Tintin, prin amînarea planului întreg în favoarea unei serii de vederi fragmentare, e interpretat, în cel mai banal mod cu putinţă, ca metaforă a identităţii lui încă necoagulate, în timp ce protagonistul lui Puiu din *Aurora* e caracterizat, alături de protagonista lui Chantal Akerman din *Jeanne Dielman* (1975), în termeni psihiatrico-metafizico-mustrători („psihotic", „Rău", „nonuman", „personaje lipsite de conştiinţa efectelor actelor lor"), care transformă două filme provocatoare în două filme conformiste.

Paul BREAZU

audio şi n-am cuvinte

O stafie bîntuie Europa

– din nou –

● **Laibach, *Spectre*, Mute Records, 2014.**

În 1980, anul în care trupa belgiană Telex se urca pe scena celui mai extravagant concurs muzical al Europei cu o piesă numită, cum altfel?!, „Euro-Vision", în oraşul Trbovlje din fosta Republică Socialistă Federativă Iugoslavia, pe teritoriul Sloveniei de astăzi, se năştea proiectul Laibach. Dacă nimic nu e întîmplător pe lumea asta, probabil că nici coincidenţa despre care vorbeam mai sus nu e. *„Les frontières sont ouvertes / Que déclarer si ce soir c'est la fête?"* Cuvintele lui Michel Moers, vocalistul formaţiei din Bruxelles, spuse acum 34 de ani pe scena Nederlands Congres Centrum din Haga, îşi găsesc un ecou surprinzător în muzica Laibach de astăzi: *„There are crowds in the streets / There are crying to be heard (...) I see millions of hands / They are raised to the sky (...) I see visions of outrage (...) Europe is falling apart."* Pe „Eurovision", a şasea piesă de pe *Spectre,* Laibach găseşte spotul perfect lîngă ironicul hit al belgienilor (rebotezat la scurt timp după momentul Haga „Neurovision"). Ba parcă miroase acolo un pic şi a „Out in the Streets" – dacă noul album împrumută ceva firimituri din ethosul muzicii electronice de dans, piesa aceasta cochetează cu dubstep-ul –, din 2011, al proiectului britanic Africa Hitech.

Spectre nu e o capodoperă. Dar nu te lasă, în acelaşi timp, să ai vreun dubiu că trupa pe care o asculţi nu ar fi Laibach – aroganţa aceea marţială stă bine mersi la locul ei, riff-urile metalice ale sintetizatoarelor dau tonul muzicii, orchestraţiile grele, invazive apar în arhitecturile pieselor atunci cînd te aştepţi mai puţin, vocea stentorială a lui Milan Fras scuipă sloganuri peste sloganuri, ca o infernală mitralieră.

Fiind o trupă la fel de afirmativ şi clar politică precum SPECTRE, organizaţia teroristă apolitică (sic!) din *Thunderbolt* şi *Dr. No,* flirtînd la infinit cu *pop culture*-ul, pop-ul şi actualitatea politică (NSA-ul, Barack Obama, Chelsea Manning, Julian Assange şi Edward Snowden, primăverile arabe, protestele europene şi dictatura corporaţiilor etc.), balansînd constant între întuneric şi lumină, jucîndu-se inteligent cu imageria naţional-comunisto-fascistă („Pop-ul – spun ei – conţine o mulţime de elemente fasciste"), lăsîndu-se influenţaţi de orice, de la chant-urile gregoriene la eurotrash, inspirîndu-se, după cum singuri o spun, din „Tito, Toto şi Tati", jucînd inteligent cartea umorului – *„In the absence of war / We are questioning peace / In the absence of God / We all pray to police"* –, Laibach rămîne acelaşi moment foarte particular al muzicii europene chiar şi atunci cînd, muzical, lucrurile nu stau tocmai pe roze.

Formaţia Laibach va performa pentru a doua oară la Bucureşti pe 22 mai 2014. Evenimentul va avea loc în clubul Silver Church şi este inclus în turneul Spectre Tour, *prin care trupa slovenă îşi promovează noul album.*

***Paul Breazu** este jurnalist.*

trei întrebări pentru

Oana BOCA STĂNESCU

Gala „Bun de Tipar"

Care sînt principalele secţiuni ale Galei „Bun de Tipar"?

„Principalele" secţiuni sînt, de fapt, toate cele zece categorii de premii de excelenţă, în sensul că nu există o secţiune mai importantă decît alta. Am gîndit cîte un premiu pentru cărţile frumoase (concepţie grafică şi carte ilustrată), avem un premiu pentru cartea anului (beletristică, nonficţiune, carte de ştiinţă, carte pentru copii şi tineret, carte de popularizare), cîte un premiu pentru cărţile netipărite (e-book şi audiobook), un premiu pentru cea mai bună traducere, unul pentru cea mai bună colecţie, premii pentru librăria/biblioteca/tipografia anului, premii pentru „începători" *(best new entry)* – edituri şi librării –, bestseller-ul anului şi două premii speciale ale ediţiei din acest an (cea mai bună campanie de comunicare şi cel mai bun redactor/îngrijitor de ediţie). Îmi permit să le recomand tuturor celor care vor să afle mai multe despre acest proiect să viziteze site-ul competiţiei – www.galabundetipar.ro.

Noi, organizatorii (Headsome şi AER), am avut grijă să aşezăm în listă cîte un premiu pentru fiecare bucată din puzzle-ul complicat care e industria de carte autohtonă.

Cum a evoluat, în ultimul an, industria cărţii?

Faptul că avem cinci edituri şi patru librării finaliste la secţiunea „Best New Entry", plus faptul că am descoperit multe biblioteci comunale care fac proiecte minunate trebuie să fie semnele unei dezmorţiri palpabile, după lunga perioadă de criză financiară.

Avem ce sărbători?

Bineînţeles! Dar, ca să sărbătorim, nu ajunge să avem ce, trebuie să mai şi vrem să o facem. Sau să învăţăm să o facem. În România, breasla cărţii este profund divizată. Or, Gala „Bun de Tipar" oferă tocmai această oportunitate: ieşirea la rampă a celor mai reuşite proiecte din zona de carte, un exerciţiu de solidaritate de breaslă şi de bucurie comună. Se poate să sune utopic sau propagandistic, dar jur că nu am avut alt gînd, nici eu, nici Ioana Gruenwald, atunci, în 2012, cînd ne-am hotărît să rostogolim la vale acest proiect.

***Oana Boca Stănescu** este manager cultural şi consultant în comunicare, coorganizator al Galei Industriei de Carte din România.*

a consemnat Matei MARTIN

Bogdan TĂNASE

bolero de travel

Cu accent englezesc

Mă hotărîsem brusc, din şaua bicicletei închiriate de la pensiunea olandezului unde eram cazaţi, să nu mai parcurg în ziua aceea cei cîţiva kilometri care despart centrul oraşului Siem Reap de complexul de temple de la Angkor, ci să fac la dreapta, peste podeţul destul de instabil ţinut deasupra rîului care dădea şi numele oraşului, şi pe care-l ochisem cu o zi mai devreme.

Nici măcar cînd cauciucul uzat a început să scîrţîie a picaj, peste lemnele deloc stabile, nu am regretat decizia de a sacrifica o zi din biletul de patru zile pe care îl aveam pentru complexul cambodgian. Văzusem o parte din misterioasele temple, bifasem deja apusul instagramic de soare, recomandat de pliante (la răsărit nu aveam să mai ajung deloc). Nu găsisem încă vremea, nici solitudinea să descopăr locul altfel decît din fuga unor imagini de turist onest. (Aveam să mă pierd, tipic pentru aiurismul meu, prin labirintul unui templu, la ora închiderii, abia o zi mai tîrziu, o experienţă ale cărei spaime şi irealisme încă nu le-am interiorizat cu totul, şi care merită, cu certitudine terapeutică, povestită). În plus, mă şi certasem cu S. – deja cu o oră în faţa mea, spre temple – şi cu toată vastitatea complexului, în sine un oraş, era genul de situaţie în care spaţiul, oricît de nou, de mare ori de exotic ar fi fost, pur şi simplu nu ne-ar fi cuprins pe amîndoi. Ca să fie totul lin, o ceartă în vacanţă cere un spaţiu de amortizare mult mai mare decît ambientul familiar.

Angkor Wat, cu dantelăria extraterestră în piatră şi cu arborii săi contorsionaţi peste toate, asigură (cu tot cu efectul Lara Croft adus de Angelina) cam tot PIB-ul ţării. Guvernul cambodgian a avut grijă – şi timpul interior, după sîngeroasa dictatură a khmerilor roşii – să deseneze din oraş şi pînă acolo o geografie îngrjită, cu un traseu turistic domol, care nu ţi-ar zdruncina nicicum susceptibilităţile, ba chiar îţi îngăduie, tacit şi generos, nevoia de exotism: palmieri dotaţi cu briză idilică, arhitectură indochineză-neocolonială neted renovată, hoteluri şi galerii de artă moderniste, ricşe pline ochi cu coreeni şi japonezi la pensie, drum cu bicicleta printre călugări care-şi strigă desculţi binecuvîntările prin magazinele locale, vînzători ambulanţi, cete impredictibile de maimuţe, la marginea pădurilor care jalonează drumul din oraş la temple, elefanţi de protocol fotografic, sacagii (instituţie foarte profitabilă a locului), gură-cască, zîmbitori.

Pe pod încă – şi atent să nu alunec, cu privirea fixată gheară pe lemnul alunecos –, observ cum, în stînga, agăţată mai convingător de pod decît bicicleta mea, se lasă o plasă metalică ce taie efectiv rîul în două. Mă opresc şi abia acum îi văd în dreapta mea pe cei doi muncitori, echipaţi regulamentar, cu uniforme albastre şi aşezaţi comod într-o barcă, cum curăţă metodic rîul de fiecare firimitură de gunoi urban. De partea cealaltă a plasei, ape statice adună, în perfectă aglomerare, toată mizeria lumii, la picioarele de lemn ale unor foarte sărăcioase lacustre, ascunse de privirea turistului de un cot de mal şi cîţiva copaci. O fată, cu spate lat şi gol, îşi piaptănă părul lung înspre apă, lîngă un veceu cu vidare la rîul de sub picioarele noastre, iar la o altă casă, o casnică spală nişte ligheane de plastic. În ceea ce pare un birt înjghebat din tablă ruginită, sfîrîie un grătar, iar lîngă apă patronul curăţă nişte legume. Mă uit cum plasa filtrează delicat apa de pungi de plastic şi o duce spre barca metodicilor curăţători, iar de acolo, mai departe spre malurile cu parfum ale centrului. Ezit, totuşi, să trec de cealaltă parte a rîului. Uneori, am învăţat asta mai ales în Asia, e bine să stai locului, să te mulţumeşti cu doza de turism de pliant şi să nu faci prea mult pe interesantul cu zîmbetul localnicilor, mai ales la ei în bătătură.

Trec, fireşte, şi o iau dintr-odată într-o altă lume, cu drum de ţară şi praf, prin care ajung cu greu pînă la un templu. Spre deosebire de Coreea, unde templele sînt mai degrabă în afara oraşului, în munţi şi recluziune, în Asia de Sud-Vest templele stau fix în mijlocul comunităţii. Adeseori cu o şcoală laică lîngă, de cele mai multe ori cu una găzduită în chiliile sale pentru tinerii călugări. Cobor de pe bicicletă lîngă un copac mare, populat cu imagini în mărime naturală ale unui Buddha tînăr, şi încep să mă plimb pe lîngă un şir modest de chilii, pînă cînd un călugăr, ieşit de niciunde, mă poftеşte, după scurte zîmbete introductive şi într-o engleză cîntată, subţire, la el în chilie. Cum afară era deja cald şi cum nu puteam rezista curiozităţii, intru. Interiorul e sobru şi uşor bizar. Lîngă un pat simplu, de campanie – un altar cu un Buddha de piatră destul de mare cît să ocupe poziţia unui colocatar cu toate drepturile, flori artificiale, scaune Coca-Cola de plastic, iar un mic altar, un PC vechi şi cărţi, multe cărţi în engleză. Îl întreb dacă pot să mă uit la ele, şi nu mică îmi e mirarea cînd văd ce fel de cărţi avea călugărul meu: management, marketing, ultimele răcnete motivaţionale în afaceri. Lîngă ele, aşezate în contrapunct vesel, cîteva caiete cu Hello Kitty. Zîmbim amîndoi, iar eu îmi aduc aminte brusc de călugării întîlniţi seara, la coborîrea de pe dealul Phu Si, în Luang Prabang, şi de manualul lor, *handmade*, de engleză. Povestea lui şi a multor altor călugări din acea Asie – data viitoare.

PUBLICITATE

adevărul te meditează
Biocebral te premiază!

După succesul din 2013, Adevărul revine cu peste **40 lecţii video** pentru BAC şi Capacitate 2014. **Lecţii de consiliere** şi **lecţii video live** pentru toate materiile de examen, oral şi scris. Accesează Adevărul Live online pe **adevarul.ro** pentru a adresa întrebări profesorilor!

bac & capacitate 2014

Concurs pentru elevi silitori!
Câştigă 1000 Euro
şi premii ce îţi dau energie pentru minte, trup şi suflet pe toată perioada examenelor!

Înscrie-te acum în secţiunea Bacalaureat 2014 pe **adevarul.ro** cu un eseu motivaţional pe tema "Care este visul tău?", strânge cât mai multe like-uri şi share-uri şi poţi câştiga unul din cele 33 de premii Biocebral. În plus, poţi intra în cursa pentru cei 1000 Euro! Noi te motivăm! Tu cât de silitor eşti?

Perioada campaniei: 14.04.2014 – 21.07.2014. Valoarea totală a premiilor: 6.164 lei Brut. Regulamentul complet al campaniei este disponibil pe www.adevarul.ro.

PUBLICITATE

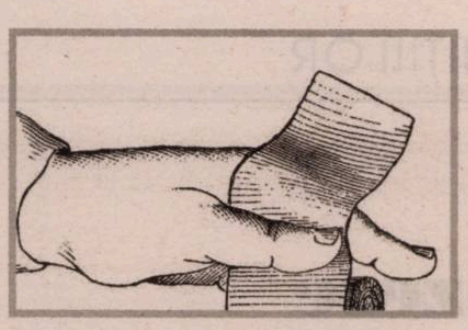

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Cu România-n gură

„România“ şi „român“ sînt prezente în majoritatea sloganurilor de la europarlamentarele din acest an. Judecînd după formulele-descînt, 12 din cele 15 campanii ale partidelor şi ale independenţilor cît de cît vizibili sînt tot atîtea accese de naţionalism sau localism, într-o Uniune Europeană care scîrţîie, dar mai ales într-o ţară în care Europa a venit la pachet cu criza şi cu discordia din România anti-PSD, iar euroentuziasmul din sondaje s-a topit ca gheaţa pe nisipul fierbinte.

9 din cele 12 formule naţionalist-localiste conţin numele ţării sau derivate. PSD-UNPR-PC defilează cu „Mîndri că sîntem români“, PMP – cu „Ridicăm România“, ortodoxul Capsali – cu „Candidatul familiei româneşti“; PPDD, PNŢCD şi PRM nici nu mai merită să fie amintite, din motive care nici ele nu mai merită să fie amintite. Singurele formaţiuni din buletinele de vot care vin cu formule de alt fel sînt PNL, Forţa Civică şi Noua Republică. Dacă primul alege cosmopolitul şi demagogicul „Eurocampioni la fapte“, celelalte două partide flutură îndemnuri radicale: „Schimbă-i cu Forţa“ şi „Furatul ucide“, ultimul – după tipicul pachetelor de ţigări. Ar fi cazul să ne înspăimîntăm puţin, dacă nu ne-ar fi uşor să ni-i imaginăm pe Mihai Răzvan Ungureanu şi Mihail Neamţu fîlfîind cîte-un steag cu aceste cimilituri.

O situare oarecum intermediară, dar tot naţionalistă, o au partide ca PDL sau UDMR şi Mircea Diaconu. PDL vinde „Europa în fiecare casă“, fără „român(ia)“, dar cu „casă“, deci tot localist. Mircea Diaconu nu propune foarte clar un slogan, dar etalează „Spun adevărul despre ţara noastră“ (tipărit), cu corolarul „M-am săturat să se vorbească urît despre noi la Bruxelles“ etc., la începutul unui spot. UDMR-ul e şi el de-al locului, dar, în cazul lui, nu era nici o socoteală să spună „român“ sau „România“ pe afişe, prin urmare clamează: „Ardealul în Europa!“/*„Erdelyt Europaba“*. Şi cu puţină Europă, dar şi cu puţin local.

Pe buletinele de vot ar mai fi cetăţeni precum Constantin Filip Tiţian, dar acesta posedă, în loc de slogan şi brizbrizuri electorale, un birou de mediator. Sau cel puţin aşa spune Google, care ar trebui să ştie. Corina Ungureanu, gimnasta medaliată şi ulterior dezbrăcată în *Playboy* – ceilalţi candidaţi sînt ocupaţi să se ascundă, s-ar putea s-o votez din cauza asta, vorbesc serios –, îi dă cu „performanţa“. S-ar putea ca pînă la restul de independenţi şi formaţiuni acceptate de Biroul Electoral Central (BEC) să existe şi alte pulsiuni UE, dar eu, unul, vă jur că nu contează. Nu ştiu cum admişii de BEC din clasa asta şi-au strîns semnăturile necesare, dar în *Zeitgeist*-ul cu scumpa noastră ţărişoară – România, *Erdelyt*, casă – nu sînt. Şi *Zeitgeist*-ul cu ţărişoara e cam peste tot.

Dacă, cumva, sînteţi sceptici şi vă închipuiţi că aşa se fac campaniile, cu România-n gură, aflaţi că mi-a trecut şi mie prin cap. Trec peste poezeaua cu Zdreanţă şi „se jură că nu fură“, fiindcă e adus din condei, şi vă spun că am scotocit după sloganurile de la europarlamentarele din 2009 şi am obţinut ceva de genul: „La bine şi la greu“, „Alege bine!“, „Bani pentru români, bani europeni!“, „Hoţilor, bandiţilor, ce-aţi făcut cu ţara noastră? Puşcăria va mănînca!“ Mai puţin ultima strigare, pe care s-ar putea s-o identificaţi ca fiind de la PRM, restul nu aveţi cum şti de unde sînt, şi nici nu contează de unde vin. E foarte greu să rezumi ideologia în trei cuvinte, iar cînd ea nu există, ca la partidele româneşti, e chiar imposibil.

Între 2006 şi 2009, România a trecut prin cea mai profundă transformare de după

1990. Lucrurile s-au întors cu susu-n jos încă o dată. Am intrat în Uniunea Europeană, atunci cînd Uniunea era cel mai puţin unită şi, probabil, nu tocmai ca un liant. Încă nu înţelegem, chiar dacă simţim, că timpurile s-au răsturnat din nou, iar consecinţele situaţiei sînt greu de identificat, fiindcă nu putem preciza nici măcar situaţia. Ironic, tămbălăul naţionalist, făcut anul trecut de răposatul USL, s-a generalizat într-o serie întreagă de bombăneli, încă relativ timide, cu cuvîntul „român“ sau „România“ în ele. Undeva, puţin mai în urmă în timp, sînt acrobaţiile neaoşe ale lui Viktor Orbán şi FIDESZ, din ţara vecină. Toate acestea nu sînt semnul vreunei opţiuni ideologice clare, conştiente, dar tocmai inconştienţa şi limitele politicienilor ne arată încotro merg lucrurile. Spiritul Universal al lui Hegel se plimbă uneori printre noi în zdrenţe, măcar în sensul ideii.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

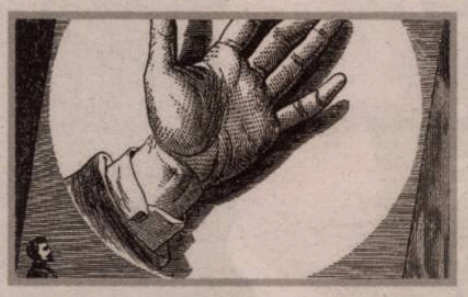

Adina POPESCU

portrete din mers

Autostopista

Am descoperit de curînd un site şi ideea m-a amuzat: 4inmasina.ro – un soi de autostop virtual. Ai un drum de făcut cu maşina prin ţară sau în afara ei, eşti de acord să iei cu tine pe cineva sau mai mulţi, fie ca să nu te plictiseşti de unul singur, fie ca să împarţi costul benzinei, postezi un anunţ şi aştepţi să-ţi pice „muşterii“. Sînt şi şoferi care fac zilnic naveta şi caută „colaboratori“. Alţii merg la diferite festivaluri, cum ar fi la TIFF, şi aici funcţionează un soi de solidaritate „de festival“. E bine să precizezi tipul maşinii, data la care ai luat carnetul, kilometrii parcurşi, dacă eşti sau nu fumător, dacă accepţi copii, animale de companie, biciclete etc.

Alegînd un mod mai puţin convenţional de a călători, pînă la urmă te expui la o mică aventură socială. Din proprie experienţă (scurtă şi adolescentină, e adevărat), ştiu că autostopul e o „meserie“ grea şi uneori prea puţin amuzantă, nu cum vezi prin *road movies* (unde totul pare o joacă sau e un ingredient necesar al unei călătorii iniţiatice, care îţi va schimba viaţa, mai puţin în cele în care şoferul e psihopat sau criminal în serie). Să te bată soarele în cap, ore în şir, în mijlocul unui drum care pare al nimănui, şi să treacă cîte o maşină burduşită cu saci cu cartofi, o dată la o jumătate de oră, sau să aştepţi în ploaie pe o şosea naţională, cu mîna întinsă, privind cu jind la maşinile goale, şi să nu te ia nimeni, sau să nimereşti peste un şofer care vrea să-ţi arate că are muşchi şi cai putere şi care să conducă cu 200 la oră pe serpentine, cu muzica dată la maximum, rînjind cînd îţi surprinde în oglinda retrovizoare faţa lividă… toate acestea sînt experienţe care fac parte din „aventură“, însă nu ţi-ai dori să se repete.

Am cunoscut, însă, o autostopistă „de profesie“. Era o doamnă în jur de 50 de ani, sportivă, voluntară. Purta mereu o borsetă în care îşi ţinea cu grijă actele şi banii, în spate avea un rucsăcel cu laptopul şi un rînd de haine de schimb. Şi uiteaşa, străbătea ţara în lung şi-n lat, azi era la Tecuci, mîine la Baia Mare. Cu autostopul. Din cînd în cînd, se mai urca şi în tren, dar atunci cînd pierdea legăturile, nu aştepta prin gări, ieşea la şosea. Ajunsese să cunoască drumurile mai bine decît şoferii, ştia toate gropile, toate barierele şi variantele, dar mai ales ştia locurile perfecte de „ia-mă nene!“. Te pîndea după o curbă unde erai nevoit să încetineşti şi-ţi făcea semne, calmă, relaxată, de parcă ţi-ar fi urat bun venit în localitatea din vecinătate; o găseai la capătul unui pod, culegînd leurdă şi muşeţel de pe marginea drumului, îndreptîndu-şi spatele alene, fără grabă, ca să-ţi zîmbească şi să-ţi arate direcţia în care voia să meargă; ţîşnea agil din spatele unei căruţe, nu aveai cum să o ocoleşti, să nu opreşti, să o refuzi. Toate acestea erau scheme învăţate în ani întregi „de exerciţiu“. Nu avea niciodată vreun carton pe care să scrie Constanţa sau Bucureşti, însă ajungea de fiecare dată acolo unde trebuia, într-un timp record. Dacă era în întîrziere, îl zorea pe şofer, îl ambiţiona: „Hai, ce faci? De ce nu-l depăşeşti pe ăsta? De ce mergi cu 60? A, e localitate? Poţi să mergi şi cu 80, nu sînt radare, îţi zic eu că ştiu!“ Dacă avea chef să bea o cafea, se întindea leneş, ca o pisică: „Eu zic să ne oprim un pic… oricum la ora asta e mereu blocaj la ieşirea din oraş. Şi te văd cam obosit, doar n-o să-mi adormi pe drum!“

„Ce faci? Nu vezi că-ţi moare motorul!?“

Deşi nu strîmba din nas la nici un tip de maşină, nici chiar la hîrburile de Dacii 1300 pe care le oprea prin sate, prefera camioanele şi TIR-urile. Şi pe şoferii profesionişti, plictisiţi, hîrşîiţi. Se aşeza în dreapta lor şi începea conversaţia. De fapt, la asta se pricepea cel mai bine, de aceea mulţi dintre şoferi nici nu-i acceptau banii, la final. Ştia ce să vorbească cu ei, ca să treacă timpul. Nu era nici vreo feşticană care să-i aţîţe, era o doamnă serioasă, respectabilă, care se arăta interesată de viaţa lor, îi întreba de satul natal, de copii, de agricultură. Şi după ce apăsa supapele sentimentale, îi lăsa să vorbească, să-şi spună păsurile şi uite-aşa, după cîteva ore, apăreau în zare luminile Marelui Oraş, iar şoferul exclama: „Ce repede am ajuns!“ „Da, a fost drumul liber!“ spunea ea modest, cu politeţe. Uneori, se întîmpla să oprească aceiaşi şoferi, la drumuri diferite, şi atunci se comporta ca şi cum ar fi întîlnit un prieten vechi. „Ah, ce mai faceţi? Tot dumneavoastră!“ „Tot eu!“, rîdea şoferul şi se simţea privilegiat.

În schimb, o enervau şoferii începători, „lămîile“, şi la ce experienţă avea ea pe şoselele patriei, se simţea în măsură să le dea sfaturi. „Aici, pe panta asta, bagă a-ntîia! Ce faci? Nu vezi că-ţi moare motorul!?“, sau „Depăşeşte acum, bagă-te! Cu tine, ajungem poimîine!“ De precizat că această doamnă – care ar merita o diplomă „de autostopist“ pe care să şi-o pună înrămată deasupra biroului – nu avea carnet de conducere.

Dorel Dumitru CHIRIȚESCU

Miei şi păsări de pradă

Ultima dispută – din jurul deciziei unei comisii a Senatului României care instituie privilegiul băncilor comerciale de a nu fi atacate în justiție decît în București – mi se pare absolut îndreptățită (pentru o analiză completă şi profesionistă, vezi www.economica.net). Dincolo de nervii de moment, declanşaţi de imensa nedreptate care ni se pune la cale, mi-am amintit de o mai veche temă de dezbatere, şi anume aceea legată de capitalism, ca lume a banului şi a folosinţei sale, şi legătura sa cu morala ca set de reguli scrise sau nescrise care ne ajută ca indivizi şi colectivitate să mergem înainte. Întrebările sînt legate de măsura în care capitalismul consumă morală; dacă numai capitalismul consumă morală; dacă aceste procese sînt naturale sau, în cele din urmă, depind şi de voinţa umană.

Procesele de creaţie şi consum ale moralei nu ţin de organizarea socială. Sînt specifice tuturor formelor şi formulelor de existenţă şi organizare umană. Dacă vreţi, sînt procese naturale, obiective, mai puţin sofisticate – pe primele trepte de dezvoltare a omului, şi mai complexe, mult mai complexe – în cazul omului modern. Morala ne apără de dispariţie şi ne întăreşte sentimentul de siguranţă ca fiinţă. Tot ea ne ţine departe de frica de întuneric sau de frica de foame, date omului dintotdeauna. Omul modern se asociază şi azi în familie şi caută comunitatea pentru că aici se simte protejat, şi nu din generozitatea de a oferi celorlalţi mai mult decît primeşte. Socializarea nu este un ritual pe care l-am inventat acum, ci este o descoperire dintotdeauna. Ştim că numai împreună putem reuşi în lupta cu zgîrcenia naturii şi de aceea comunicăm, oferim şi primim căldura cuvîntului. Comunicarea este dimensiunea fundamentală şi permanentă care ne-a ajutat să devenim ceea ce sîntem. Exerciţiul moral este, pînă la urmă, unul de echilibru interior şi sănătate fizică şi psihică. Oricît am fugi de oameni, considerîndu-i răi de la natură, revenim de fiecare dată în mijlocul lor obosiţi şi înstrăinaţi de prea mult individualism şi egoism. Bunătatea ne apare ca singura alegere în legătură directă cu sănătatea noastră fizică şi mentală. Ne căutăm cu disperare echilibrul şi sănătatea, respectînd norme şi legi care aparent nu ar conta foarte mult. Pentru că despre asta este vorba, pînă la urmă. Mergem la biserică pentru a aprinde o lumînare nu neapărat pentru cei morţi, ci pentru liniştea noastră sufletească. Respectăm regulile de circulaţie nu neapărat gîndindu-ne la colegii din trafic, ci în primul rînd la viaţa şi sănătatea noastră. Respectăm un contract economic sau de altă natură gîndindu-ne la cîştigul ce rezultă de aici, şi nu la avantajele altora. Respectul faţă de lege, pe care îl impunem şi celor puternici, ne asigură protecţia şi cînd sîntem bogaţi, dar şi cînd sîntem săraci. Cînd votează o lege şi cere aplicarea sa, un legiuitor se gîndeşte că într-o zi va fi un simplu cetăţean, şi nu un demnitar. Sîntem morali şi din egoism – sau poate în primul rînd din egoism, deşi Kant nu consideră gesturile făcute din interes ca fiind unele morale. Morala kantiană se situează dincolo de interes şi egoism.

Să luăm ca exemplu de discuţie televiziunea. Multă lume se plînge de influenţa negativă pe care o are acest instrument în viaţa omului. Moraliştii de ocazie nu mai contenesc să ne ofere exemple rele în care pornografia, proasta creştere sau, mai grav, crimele şi alte catastrofe ne sînt aduse zilnic în casă, într-o proporţie asupra căreia nu avem nici un control. Se mai spune că televizorul ne ţine ocupaţi şi că a distrus ceea ce noi numim educaţia clasică, prin intermediul contactului nemijlocit cu cartea. Toate acestea sînt adevărate, numai că ele reprezintă o jumătate de adevăr. După cum aduce în casă exemplul rău (accidentul medicilor din Apuseni şi imposibilitatea statului de a se organiza eficient în căutarea lor), tot televizorul aduce în casă şi exemplul de înaltă moralitate (eroismul sătenilor care au plecat noaptea prin munţi, în mijlocul iernii, pentru a-i căuta). Este adevărat că dimensiunile la care se consumă azi morala sînt foarte mari, numai că şi cele la care se cultivă morala sînt cel puţin la acelaşi nivel. Modernitatea a potenţat procesul de creaţie/consum de morală, dar nu l-a oprit în nici una dintre cele două laturi ale sale.

Revenind la legea despre care discutam, trebuie să spunem clar că este în afara moralei, deoarece instituie privilegii pentru cei puternici. Un asemenea mod de a gîndi nu este specific modernităţii. În modernitate, chiar dacă sîntem cetăţeni

O bancă este un magazin cu bani. Dacă nu mai ai încredere într-un magazin, nu-i mai eşti client.

umili ai unui stat care ne este duşmănos, ne-am cîştigat dreptul, după mii de ani de căutări, de a fi egali în faţa legii. Cum să putem ataca multinaţionalele bancare doar la instanţe superioare care îşi desfăşoară activitatea doar în Bucureşti? Doreşte cineva să inducă ideea că un om care este înşelat de către bănci şi locuieşte în Tîrgu Jiu este inferior în drepturile sale de cetăţean unuia care locuieşte în Bucureşti? Acum două mii de ani, cu cetăţenii Imperiului Roman nu se întîmpla la fel. Este ceva absurd şi profund nedrept doar să ne gîndim că ni s-ar putea întîmpla aşa ceva. Cum să explici asta? Adică orice proces cu oricine, persoană fizică sau juridică, îl putem derula la instanţele de pe teritoriul unde locuim, numai pentru a ne judeca cu băncile trebuie să mergem la Bucureşti!? Pe de altă parte, este ştiut faptul că băncile deţin structuri organizatorice pînă în cele mai îndepărtate colţuri ale ţării. Nu este rău că se întîmplă aşa, pentru că accesul la credit trebuie să fie unul facil, într-o economie în dinamică, cum este economia noastră. Numai că este de minim bun-simţ să poţi să te judeci cu ei acolo unde se iniţiază şi se produce relaţia contractuală, şi nu doar în Capitala ţării. Pentru simetrie şi, în glumă, le propun băncilor să nu mai ofere credite decît din sediile centrale din Capitală. Ar proceda aşa vreodată? Se urmăreşte a se lua o asemenea măsură nu pentru că băncilor le-ar fi teamă de procesele cu noi, ci pur şi simplu pentru a opri accesul la justiţie al unei părţi însemnate din clienţii lor. În condiţiile pe care le doresc, şi care, iată, au fost aprobate de oameni din Senatul României, un proces cu o bancă ar fi un gen de aventură pe care nu şi-ar mai permite-o decît foarte puţine entităţi, persoane fizice sau juridice.

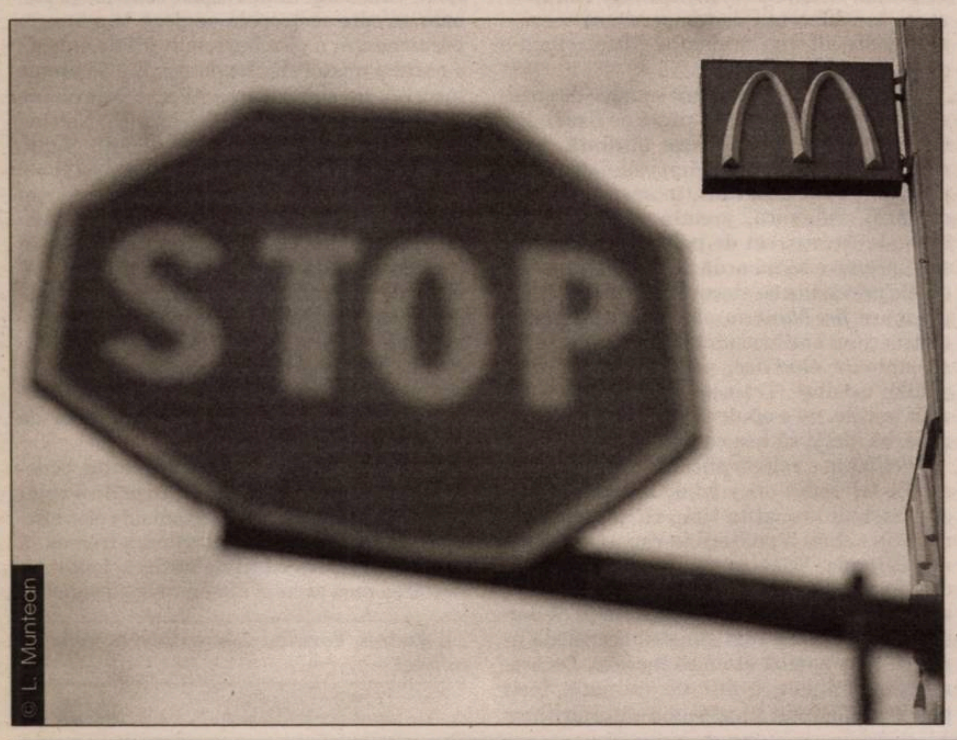

Elementul intenţional agresiv este dovedit şi de introducerea în ecuaţie a unei instituţii obscure, care nu apără pe nimeni, deşi are în chiar denumirea sa această sarcină – este vorba despre Autoritatea Naţională pentru Protecţia Consumatorilor. Este, probabil, o glumă sinistră pe care cineva o face cu noi, încercînd să ne convingă de faptul că putem fi apăraţi de această instituţie în cazul abuzurilor la care sîntem supuşi de către bănci. În contextul noii iniţiative despre care vorbim, se oferă un rol-cheie unui preşedinte de instituţie, care va fi pus în mod evident în funcţie de către lobby-ştii băncilor. Nu mai vorbim că relaţia dintre client şi bancă este privită drept una de tip furnizor de produse – client. Or, contextul nu este aşa de simplu. Băncile nu sînt buticuri de colţ de stradă, banul nu este orice marfă, iar un om jefuit de miliarde de lei nu este echivalentul celui căruia i s-a vîndut un ciorap rupt. Asta cu ciorapul o poţi reclama funcţionarului mărunt şi politic din ANPC, iar cealaltă, cu jaful, trebuie să rămînă de competenţa justiţiei, şi nu la Bucureşti, ci la noi acasă, adică acolo unde s-a iniţiat şi s-a finalizat relaţia contractuală.

Cazul despre care discutăm este unul de manual, un exemplu cum reprezentanţii noştri, parlamentarii, cedează în faţa reprezentanţilor băncilor. Ei nu mai ştiu pentru ce au fost trimişi acolo şi pe cine reprezintă. Spun asta pentru că nu am auzit pînă acum ca băncile din România să deţină un număr alocat de locuri în Parlament, unde să-şi pună oamenii proprii. Aş invoca şi experienţa europeană. Acolo tot aşa se întîmplă? Adică un cetăţean francez dintr-un alt oraş decît capitala, care se simte nedreptăţit în relaţia cu banca, trebuie să meargă la Paris pentru a-i da în judecată? Este absurd!

Un alt argument este acela că asemenea încercări dăunează în primul rînd prestigiului băncilor. Chiar presupunînd că vor fi adoptate, pînă la urmă, ele nu vor rezista în contactul cu realitatea economică şi juridică. Oricît ar crede ei că este România de primitivă şi înapoiată, va ieşi un scandal uriaş, care va duce, în mod sigur, la refacerea legii în discuţie. Băncile ar ieşi grav şifonate, şi încrederea în ele – mult diminuată. Toate acestea în contextul în care există deja destule dovezi ale unor practici abuzive, îndreptate clar împotriva clienţilor. O bancă este un magazin cu bani. Dacă nu mai ai încredere într-un magazin, nu-i mai eşti client, pur şi simplu.

Revenind la contextul iniţial invocat al dezbaterii despre morală, trebuie să spunem că ne aflăm în mod clar în faţa unui atac pe care l-aş califica drept amoral, şi nu imoral. Spun asta pentru că imoralitatea presupune o anumită conştienţă a situaţiei în care te afli, o asumare a distincţiei dintre bine şi rău, pe cînd amoralitatea este o stare, o fiinţare, în afara binelui şi răului, nespecifică ca dimensiune culturii iudeocreştine, căreia îi aparţinem. Dacă nu sîntem nihilişti şi „obosiţi de om" (asemenea lui Nietzsche – *Genealogia moralei*, Humanitas, 2006, p. 42), trebuie să ne strigăm dreptul nostru de „miei", de a fi apăraţi şi a ne apăra de agresiunile „vulturilor". Sigur, nu putem fi supăraţi pe ei că există. Numai că asemenea încercări trebuie să ne supere şi trebuie să ne pună în situaţia de a ne apăra. Azi ştim că atunci cînd intri într-un sens giratoriu şi nu respecţi regulile de circulaţie, poţi fi lovit chiar dacă conduci un bolid scump sau o amărîtă de Dacie. Amărîta de Dacie şi-a cîştigat dreptul de participant cu drepturi depline la trafic.

Dorel Dumitru Chiriţescu *este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuşi" din Tîrgu Jiu. În 2010, a publicat cartea* A treia Romă. Despre capitalism, America şi criza din 2007, *Editura Academică „Brâncuşi".*

Andrei VORNICU

Londra caleidoscopică

Probabil că nici un oraş atît de mare şi de important la nivel global nu e perceput atît de distorsionat precum capitala Marii Britanii. Londra a reuşit performanţa de a fi o metropolă discutată, dezbătută, povestită, luată ca reper al performanţei la toate nivelele, etalon cultural şi simbol al unui imperiu care nu şi-a diminuat resursele, ci le-a reconvertit, Londra este, conform statisticilor, cel mai vizitat oraş din lume după numărul de curse aeriene, Londra are o mie de feţe şi tot atîtea personalităţi şi, cu toate acestea, e un fenomen care se sustrage tuturor definiţiilor şi clasificărilor. Axiologii şi taxonomii îşi masează în continuare tîmplele cînd sînt puşi în faţa unui oraş care, aparent, le conţine pe toate, dar care pare a dinamita constant toate prejudecăţile şi presupoziţiile. Londra nu s-a lăsat îmblînzită, branduită şi încadrată vreodată. E un organism stabil, aflat mereu în expansiune, avatarul propriei deveniri, aşezat comod în jilţul timpului care nu îl degradează, ci îl înnobilează, e un spectator al spectatorilor uimiţi.

Am venit aici la finele anului 2013, aşteptînd să se ridice restricţiile de muncă pentru români şi să îmi încep o nouă viaţă, într-o nouă societate, avînd la activ cîteva experienţe de viaţă şi profesionale, o valiză de mînă şi un vagon de planuri. Ştiam din auzite că Londra cultivă alteritatea, că are o deschidere maximă faţă de nou şi străini şi că e locul ideal în care să îmi manifest potenţialul artistic şi cultural. Ştiam, tot din auzite, că începutul e greu şi că intervalul de acomodare poate varia între jumătate de an şi un an sau chiar mai mult. Firește, nu puteam penetra deplin sensul afirmaţiei, dar am plecat de la premisa că ambiţia, încrederea, munca şi competenţele personale mă vor ridica treptat deasupra condiţiei mizere a emigrantului est-european care speră şi îndură. Aveam în minte, uşor paseist, imaginea românilor iluştri care şi-au părăsit ţara natală şi s-au afirmat peste hotare: Ionesco, Brâncuşi, Eliade, Cioran, Culianu, Celibidache, Enescu şi, mai recent, Andrei Şerban, Silviu Purcărete, Matei Vişniec, Norman Manea şi alţii. Eram conştient că e o diferenţă uriaşă între contextul afirmării lor şi contextul propriei plecări şi mă simţeam mai apropiat de Henry Miller, care a părăsit America natală în perioada interbelică, s-a stabilit la Paris şi şi-a asumat statutul boem de scriitor în devenire, ştergîndu-şi trecutul cu buretele şi îmbrăţişînd libertatea de a fi autentic şi sărac, voluptatea de a fi denudat de orice idealuri şi, tocmai de aceea, de a aspira la tot. În opoziţie cu marele scriitor de peste Ocean, eu am venit să mă afirm în direcţii bine stabilite şi, în egală măsură, să obţin tot ce nu am reuşit sau intuiam că nu voi reuşi în România: stabilitate financiară, sprijin, echilibru, normalitate şi civilitate. Proaspăt instalat în locul făgăduinţei mele, mi-am dat seama că situaţia e diametral opusă celei la care mă aşteptam. Locuiesc într-o casă împreună cu alte 25 de persoane, într-o zonă echivalentă cu Rahova bucureşteană, iar camera mea e atît de spaţioasă, încît dacă aş intra în ea împreună cu o femeie, aş lăsa-o gravidă fără intenţie. Locuiesc în zona 4 (din cele nouă care alcătuiesc, concentric, City of London şi Greater London), în Ilford, orăşel care a păstrat aspectul urban dezvoltat al Londrei şi a asimilat tradiţiile şi obiceiurile populaţiei locale. În Ilford, la fel ca în multe alte zone londoneze, n-ai să găseşti englezi nici dacă i-ai căuta cu binoclul. Estul Londrei e un ţinut exotic, gălăgios, frecvent insalubru şi oarecum fascinant, populat de asiatici, africani şi est-europeni. Unitatea administrativă Redbridge (London Borough of Redbridge), din care face parte şi Ilford Town, e locuită de indieni, filipinezi, srilankezi, pakistanezi, bangladeşieni, negri, polonezi, români şi nu numai. O simplă plimbare pe stradă devine o adevărată aventură cînd întîmpini bărbi de diverse forme, turbane de diferite mărimi şi aspecte, văluri (şi celebrele femei „ninja“ musulmane), rochii indiene, halate, chipuri cumva familiare, dar imposibil de situat într-o zonă geografică anume, engleză locală sau stîlcită şi altoită cu expresii de origine îndepărtată, limbi străine şi deconcertante, atitudini şi comportamente imposibil de asociat cu insula lui Shakespeare. Pe măsură ce te apropii de zona centrală, simţi palpabil cum atmosfera şi aspectul se schimbă, ca şi cînd ai pătrunde în dimensiuni diferite, separate de pelicule de protoplasmă care îţi reconfigurează realitatea. Laşi în urmă interminabilul şir de fast-food-uri cu produse *halal* şi magazinele cu articole vestimentare indiene, gunoaiele de pe străzi, casele deteriorate şi supraaglomerate, izul pregnant de *ganja* şi

În Ilford, la fel ca în multe alte zone londoneze, n-ai să găseşti englezi nici dacă i-ai căuta cu binoclul.

populaţia care, în proporţie de trei sferturi, pare a trăi din ajutoare sociale, şi începi să vezi fizionomii englezeşti, localuri care servesc *British breakfast, ale* şi *cider,* simţi aerul britanic şi începi să recunoşti străzi, sau străzi care duc înspre străzi cunoscute, clădiri şi pieţe şi parcuri de care ai tot auzit şi care sînt parcă altfel decît te aşteptai. Londra e un macrounivers compus din nenumărate microuniversuri, fiecare cu specificul şi ADN-ul său, un uriaş plămîn ale cărui alveole irigă metropola cu valuri de aer diferite într-un ansamblu alert şi uneori asfixiant. În nordul salubru şi înverzit, ai să vezi evrei, turci şi englezi, în vest ai să vezi polonezi, în sud ai să găseşti afro-caraibieni, iar aiurea: chinezi, lituanieni, slovaci, cehi, bulgari, irlandezi, australieni, scoţieni, albanezi, unguri şi, mai ales, români, care par omniprezenţi. Pe aceştia îi poţi vedea boschetînd în parcuri în aşteptarea primelor zile de muncă la negru care să le aducă un acoperiş, fie şi provizoriu, deasupra capului, ai să îi vezi pe şantier, în gospodăriile celor care nu îşi permit muncitori mai scumpi, ai să îi vezi umplînd cozile la National Insurance Number şi la agenţiile de recrutare, pe Westminster Bridge, jucînd alba-neagra şi cîştigînd în două zile cît cîştig eu într-o lună în momentul de faţă, ai să îi vezi în magazinele Lidl şi ai să le recunoşti urmele după cojile de seminţe care îi însoţesc în drumul spre înavuţire. 9 din 10 vor fi inşi cu trecuturi marcate de privaţiuni, violenţă domestică, alcoolism, munci de jos şi infracţiuni. Ei vor fi cei pe care în România i-ai fi evitat, iar acum nu te poţi dezlipi de asocierea asta fortuită şi incomodă. Ei nu vor şti prea multă engleză, dar te vor întîmpina cu *„boss“*, „mîncaţ'aş“, „combinaţii“ şi trimiteri la prezumtive decese ale propriilor familii. Aproape întotdeauna vor avea o părere impecabilă despre ei înşişi şi îi vor desconsidera pe toţi ceilalţi, inclusiv pe tine.

Englezul, în Londra, e o specie aflată în stadiu de conservare. Începînd cu anii '50, indienii au început să colonizeze imperiul care i-a colonizat înainte. Împreună cu zecile de etnii care au asaltat Londra de-a lungul timpului s-a format o populaţie eteroclită care, în măsura în care a crescut şi s-a dezvoltat aici, a preluat de la britanici background-ul şi a ataşat propriul patrimoniu cultural. Din acest motiv vei fi întîmpinat la aeroport, în bănci, în industria serviciilor, în mass-media, turism şi celelalte ramuri, de oameni care, aparent, nu au nici o legătură cu Marea Britanie, dar de îndată ce deschid gura, îţi dai seama că s-au născut aici şi nu sînt nici măcar la a doua generaţie. În Londra au fuzionat toate contrastele şi opoziţiile posibile, de unde şi impresia de Babilon inscrutabil care îl frapează pe noul-venit. Aici coexistă opulenţa şi mizeria, disperarea şi optimismul exuberant, succesul răsunător şi eşecul sfîşietor. Aici lumina îşi refractă curcubeiele din torentele de lacrimi vărsate şi îşi răsfrînge razele în curbura buzelor ce compun zîmbete largi.

În Londra e cel puţin o maşină pe cap de locuitor. Automobilele sînt la discreţie şi la cele mai diverse preţuri. Variază între cîteva sute de lire şi 1,4 milioane de euro, precum Bugatti-ul expus în vitrina unui magazin din Mayfair. Potentanţii financiar achiziţionează maşini scumpe, noi, pe care le schimbă după un an, scăzînd din preţ considerabil. Astfel, un Mercedes sau un BMW (mărci predominante în zona londoneză) ajung să coste cîteva mii de lire, pe care şi un indian zdrenţăros ajunge să le economisească, cu puţin efort. De aceea ai să vezi inşi cu aspect de sinistraţi coborînd din maşini care în România sînt apanajul celor ce au dat lovitura.

Engleza londoneză e o limbă străină şi pentru englezi. Ai să întîlneşti atîtea tipuri de accente (dincolo de accentul londonez, care e în sine un fenomen), variante, forme şi nuanţe, încît vei avea impresia că nu vei reuşi să comunici la acelaşi nivel cu băştinaşii nici după zece ani de antrenament grefat pe

Engleza londoneză e o limbă străină şi pentru englezi.

un fond poliglot care, în România, ţi-ar fi atras stima şi invidia majorităţii. Dacă adaug şi faptul că localnicii înghit copios silabe şi ajung să pronunţe Leicester Square – L*e*ster Square sau Greenwich – Green*ici*, nu e de mirare că primele conversaţii stau sub semnul întrebării, la propriu şi la figurat.

Londra nu e oraşul în care, dacă nu ai umbrelă, mori înecat şi nu îţi vezi vîrful nasului din cauza ceţii. Am prins pînă acum ceaţă o singură dată, în variantă diluată, şi au trecut şi cîte trei săptămîni fără un strop de ploaie. Norii, însă, sînt aproape omniprezenţi, iar diferenţa de temperatură soare – nori poate alterna dramatic. Altfel, clima e cît se poate de plăcută.

Englezul nu e o creatură snoabă, desprinsă de univers, glacială şi plină de fixuri. E o formă de viaţă destul de rar întîlnită, securizată de joburi aproape imposibil de conceput pentru un emigrant (în special de-alde români), relaxată, jovială, toleranţă şi, într-adevăr, extrem de politicoasă. Spaima sa supremă e să nu ardă de viu într-una din casele prevăzute cu stocuri industriale de extinctoare, *fire blankets,* alarme antiincendiu, instrucţiuni antiincendiu fosforescente, plite şi cuptoare electrice, precum şi asigurări pentru locuinţe. Trăieşte viaţa fără complicaţii inutile, nu e opulent şi preferă să fumeze iarbă, decît să bea ca porcul.

Politeţea e religia oficială a Marii Britanii. Se tolerează orice fel de individualitate şi personalitate, atîta timp cît respectă demarcaţia clară a politeţii în raport cu semenul britanic. Dacă te paşte gîndul de a te comporta grosolan cu un britanic, ai şanse mai mari să fii linşat decît dacă susţii că ceaiul cu lapte e cea mai sinistră scorneală umană de la bomba atomică încoace. De asemenea, politeţea e atît de rafinată, încît poţi sta îndelung în preajma unui britanic care să te considere un rebut cu paşaport şi să ai impresia că eşti la un pas de a fi trecut de acesta în testamentul său.

Britanicii au un cult pentru tot ce e britanic. Aici totul e *British: British beef, British potatoes, British milk, British rail, shoes, food, drink, air, wind, rain, sun, sky* etc. Conservarea valorilor naţionale şi a patrimoniului britanic e politică de stat. În primă fază, poate părea iritant, dar ulterior e de înţeles. Şi de regretat că nu se aplică principiul şi în România, chiar dacă la o scară mult mai restrînsă.

Londra e împînzită de aproape tot atîtea camere de luat vederi precum de maşini. Pe stradă, în taxiuri, autobuze, metrou, printre clădiri, în faţa clădirilor, înăuntrul clădirilor, în casa în care locuiesc, în fiecare colţ eşti pîndit de cîte o cameră care te imortalizează în fiecare clipă. Conceptul de *Big Brother* enunţat de britanicul Orwell s-a împlinit în ţara lui de origine. Ca fapt divers, deja legendarii maidanezi din România şi-au găsit în Londra replicile, sub forma vulpilor care survolează străzile, nestingherite şi fără să li se perceapă *congestion charge*. Iar la capitolul survolării oraşului în interese personale

Dincolo de influenţa financiară, inovaţiile muzicale, literare, teatrale, ale modei şi numeroasele contribuţii globale pe care metropola engleză le aduce în permanenţă, o plimbare solitară ar elucida o parte a misterului londonez. Fie pe vreme însorită, fie sub căderea ploii, o incursiune în faimoasele parcuri, în Greenwich, Notting Hill, Camden Market, Soho, South Bank, Kensington, Canary Wharf sau Abbey Road (unde se află celebrele studiouri Abbey – vezi Pink Floyd şi The Beatles), pe şoselele înguste, aproape claustrofobice, în intersecţiile în care converg şase-şapte străzi, printre clădirile de cărămidă sau sticlă, vechi sau moderne, variate şi fascinante, peisajele urbane aproape suprareale şi atmosfera ieşită din comun lămuresc treptat magia pe care Londra o exercită în continuare. Nu e un oraş posomorît şi gri, ci un delir întrerupt doar de somn şi de orele de muncă.

Londra e binecuvîntarea turistului, beneficiul emigrantului disperat, coşmarul celui care vrea să se afirme şi paradisul celor afirmaţi. Cum fiecare erou adevărat a trebuit să coboare în infern ca rit de iniţiere, Londra e iniţierea mea şi raiul din spatele pleoapelor.

***Andrei Vornicu** este scriitor şi jurnalist cultural.*

Anda DOCEA

Unde se termină asfaltul

Într-un nomenclator neconvenţional al profesiilor, în dreptul lui Alexandru Dumitru ar trebui scris doar atît: călător. Cu pasul, cu bicicleta, cu trenul de noapte, pe munte, spre est sau spre sud. Din Iran şi Afganistan, pînă în Republica Centrafricană şi Uganda. Din Irak şi Siria, pînă în Mongolia. Din India sau Bhutan, pînă în Ecuador sau Chile.

Drumurile lui Alex nu sînt planificate în amănunt, iar unele nu sînt nici măcar bătătorite. Civilizaţia, pentru el, nu înseamnă doar progres tehnologic. Ţine mai mult de bogăţia spiritului uman, pe care spune că o găseşte mai uşor prin deşerturile lumii, decît într-o Europă obsedată de timp, aflată într-o goană disperată după o perfecţiune care oricum nu există.

Totul a început cu muntele, locul unde se simte cel mai bine, indiferent de vreme sau de condiţii. După ce a colindat ani în şir prin Carpaţii româneşti, tot muntele avea să-i arate drumul spre străinătăţuri. Mai întîi a fost o escapadă în Munţii Tatra, iar apoi Demavend-ul l-a chemat spre Iran şi, deşi vremea l-a împiedicat să ajungă atunci pe vîrf (avea să revină), a folosit zilele rămase pînă la autocarul de întoarcere acasă pentru a vizita cîte ceva din ţară. Astfel i s-a deschis ireversibil calea către Est.

Alegînd destinaţii la care turistul obişnuit nici nu s-ar gîndi, Alex Dumitru a constatat că oamenii sînt mai dispuşi la interacţiune în zonele mai dificile. „Prin întinderile aparent fără sfîrşit ale Mongoliei, prin Sahara sau Atacama, puţinii oameni peste care am dat erau de o căldură şi manifestau o disponibilitate de întrajutorare cum ne este aproape imposibil să realizăm acolo unde avem la dispoziţie un telefon, apă curentă şi un acoperiş stabil deasupra capului. Desigur, există şi aspecte de altă sorginte, în raport la străini, acolo unde, bunăoară, un sistem politic opresiv şi-a spus sau încă îşi mai spune cuvîntul. Am întîlnit şi reticenţa sau de-a dreptul frica de a fi văzut, de a comunica în public cu un *mounjou* sau *ferenji*, după caz, în anumite zone din Africa sau Asia Centrală. La polul opus, am dat de oameni extrem de deschişi şi dornici să dezbată cu mine despre precepte religioase, aspecte culturale sau tradiţionale în Iran. Cît despre India şi Nepal, cine a călcat afară din aeroport la New Delhi, Trivandrum sau Kathmandu, ştie că poţi cere o mîncare mai puţin iute – ceea ce nu înseamnă neapărat că o vei şi primi –, dar nu poţi ignora strada cu a sa muzică, cu ale sale miresme extreme, cu ai săi oameni pe care nu îi vei uita prea curînd."

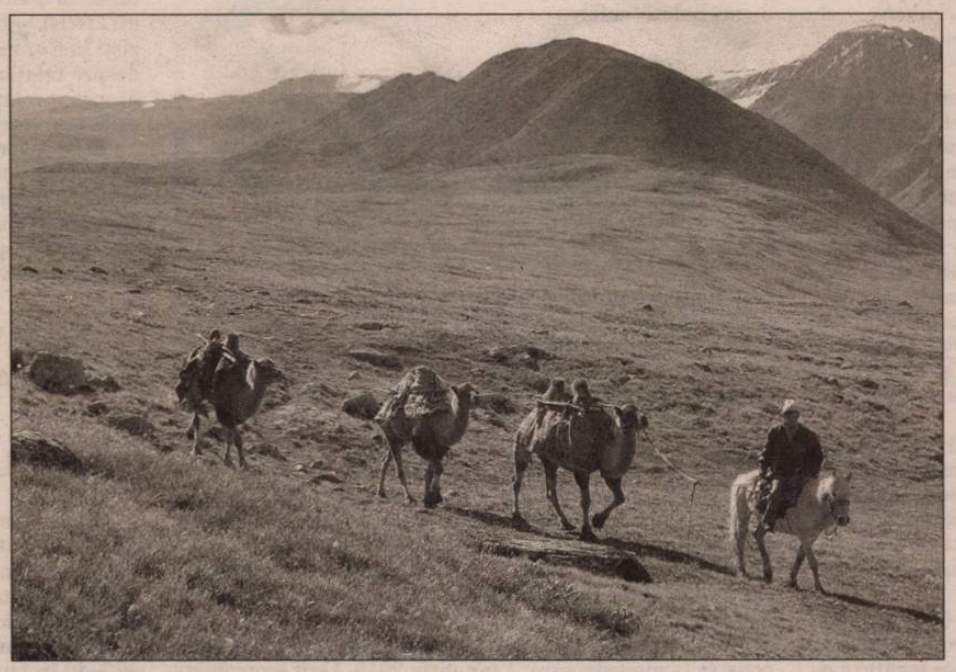

Ecurios ce ar putea căuta cineva în ţări cum sînt Afganistanul sau Irakul, dincolo de zonele lor mai liniştite, precum Coridorul Wakhan sau Kurdistanul irakian. Pe Alex l-au atras localnicii, atitudinea lor faţă de tot ce îi înconjoară, cu bune şi rele: „Departe de localităţi de orice fel, pe drumul greu spre Jam am dat peste un şofer ce stătea rezemat de Kamazul său, care se defectase şi pe care nu îl putea repara fără o piesă ce trebuia adusă de departe, de la oraş. Omul spera că va veni cineva să îl ajute într-o zi-două, însă nu voia nici în ruptul capului să abandoneze camionul; resemnarea şi seninătatea cu care vorbea, zîmbetul care nu îl părăsea, acestea sînt lucruri pe care le-am găsit în Afganistan. Irakul, pe de altă parte, a fost împlinirea unui vis: acela de a vedea Babilonul, chiar şi cu o replică a Porţii Ishtar, cum originalul a fost dus la Berlin după excavaţiile lui Koldewey de la începutul secolului XX. A fost un automatism ca, la o lună după întoarcerea din Irak, să ajung la Pergamonmuseum, speriindu-i pe turişti cu vechiul meu aparat cu film care bobina destul de zgomotos după fiecare clişeu."

Acordă o mare importanţă curgerii fireşti a lucrurilor, întîmplării, aşa că în călătoriile sale nu-şi rezervă, în general, decît biletul de avion ori de tren şi, mai rar, prima noapte de cazare, traseul fiind modelat la faţa locului. Obiceiul i se trage din studenţie, cînd dăduse peste o găselniţă, un abonament pe căile ferate din Balcani, la un preţ convenabil pentru tinerii de pînă la 26 de ani: „Joi seara sau vineri dimineaţa mă hotăram unde să plec vineri seara: la Belgrad cu *acel* tren plin de contrabandişti între Timişoara şi Pancevo, la Sofia spre vreun munte, la Istanbul într-un vagon unde o dată am aprins primusul pentru că era binişor sub temperatura de îngheţ... Şi astăzi oamenii care ştiu că plec aproape sîmbătă de sîmbătă la munte se miră cum de nu hotărăsc de acasă decît rareori ce traseu voi parcurge. La ce bun să ştii totul dinainte?"

În grup organizat a călătorit o singură dată, pentru că altfel nu putea obţine viza respectivă şi nici nu putea trece de desele controale ale armatei. În cîteva rînduri, a apelat la o agenţie de turism, tot din raţiuni ce ţin de formalităţi. Din punctul lui de vedere, chiar dacă grupul îţi conferă un oarecare confort, organizarea pe cont propriu este cea care îi dă călătoriei acea doză de neaşteptat care o poate transforma în poveste şi te poate aduce pe tine, călătorul, mai aproape de oameni: „Am dat de oameni extraordinar de primitori şi dornici, ba mai mult, avizi de a-şi ajuta semenii, musafirii, în Afganistan, unde jumătate din negustorii de covoare din bazarul unde se afla hotelul nostru din Herat s-au strîns seara în încercarea de a găsi o soluţie pentru dorinţa noastră de a ajunge la Minaretul din Jam, în condiţiile în care cu cîteva zile înainte fuseseră împuşcaţi nişte oameni pe drumul într-acolo. Am fost întîmpinat cu o politeţe de-a dreptul captivantă prin firescul ei, în America de Sud, acolo unde conversaţia începe fără să îţi dai seama, bunăoară în Ecuador, unde deseori oamenii se referă unii la alţii cu *socio*, şi nu cu un tern *otro/a* sau *senor/a*. Da, este un apelativ şi aparent atît, dar îţi poţi dori oare mai mult decît ca un om pe care nu l-ai mai văzut, nu îl cunoşti, să se refere la tine ca la un partener social, un membru al grupului din care face parte acolo şi atunci?"

Găseşte încurcăturile inerente sau vede dificultăţile de a îndeplini formalităţile necesare, pentru a ajunge într-o anumită ţară, ca pe nişte experienţe ce duc, inevitabil, la întîmplări şi oameni în faţa cărora altfel nu ar fi ajuns. „Convorbirile amicale cu consulul Bangladesh-ului la Bruxelles, scrisoarea de intenţie pentru Ambasada Afganistanului la Paris, refuzul firmei de curierat de a ridica paşaportul cu viza de acolo, datorită faptului că nu lucra cu statul afgan, sau plimbatul actelor înainte şi înapoi la reprezentanţa indiană la Bucureşti (devenisem suspect datorită faptului că mai fusesem în India de cîteva ori), cît şi prietenii puşi pe drumuri prin capitalele Europei, acolo unde nu aveam cum obţine vize, permise sau alte formalităţi în ţară, toate acestea intră în bagajul de drum."

Tot în bagajul de drum intră şi potenţialele probleme cu autorităţile. Acestea i se par mai dificil de rezolvat în România – unde un conductor i-a cerut şpagă pentru că a urcat cu bicicleta într-un tren, deşi exista spaţiu special de depozitare, şi s-a arătat şocat de faptul că ulterior a fost reclamat –, decît în unele ţări în care noţiunea de turism e ca şi inexistentă, cum este Republica Centrafricană, unde Alex Dumitru a ajuns la sfîrşitul anului 2012. „Călătorind prin această ţară, trebuie să ai un scop clar, altul decît turismul, iar aparatul foto este un *faut pas* strict, atît prin prisma credinţelor înrădăcinate, ce ţin de cutume tabuiste sau religioase, cît şi a statului aparent autoritar, alcătuit în fapt dintr-o sumedenie de şefi locali. În fiecare localitate trebuie să înregistrezi documentul care menţionează scopul deplasării, al existenţei tale, în general, la Poliţie, însă cîteodată afli că la Jandarmerie, alteori, unii se supără că te-ai înregistrat şi la ceilalţi, cerîndu-şi dreptul la supremaţie. Însă, spre deosebire de conductorul nostru, în Centrafricană există discuţie, lucrurile încep cu un *«Bonjour, comment ça va?«* şi nu treci niciodată direct la subiect, care de multe ori este – sau, dacă nu este, are toate şansele să devină pe parcurs – accesoriu, şi nu principal."

> *„Călătorind prin această ţară, trebuie să ai un scop clar, altul decît turismul."*

Probleme au existat şi prin alte părţi, specifice fiecărei ţări. Despre ele, Alex vorbeşte acum ca şi cînd au devenit de mult o parte necesară în povestea locului: „Prin Macedonia m-a furat oficialul poliţiei de frontieră, într-un tren de la Skopje la Niş, la N'Djamena am făcut turul ministerelor pentru a obţine hîrtii care să ajute la obţinerea altor hîrtii, apoi, la Faya-Largeau, am băut ceai cu oficialităţile locale, discutînd preţul pentru călăuza din deşertul minat, plecînd şi revenind într-un lent şi captivant proces de negociere. Prin iarna lui 2004, am intrat în Mănăstirea Deeani din Kosovo cu un transportor auto blindat al unui contingent italian al KFOR. La Deir ez-Zor, în sudul Siriei, am petrecut o jumătate de noapte în biroul sărăcăcios al şefului de gară, comunicarea verbală reducîndu-se la cîteva cuvinte, restul constînd în mimică şi o deschidere extraordinară către străin a celui care mă privea drept în ochi peste lampa cu gaz ce pîlpîia alene."

Prin ţările mai puţin dezvoltate economic sau cu infrastructură deficitară, a găsit mereu soluţii adaptate de transport: o *boda-boda*, adică o motocicletă-taxi, în orice intersecţie din Uganda, o ricşă cu motor sau una cu pedale în India ori Bangladesh. Alex îşi aminteşte însă mai puţin detaliile organizatorice sau atracţiile turistice şi mai mult localnicii, reacţiile lor, comunicarea cu ei. „Îmi rămîne întipărită în memorie imaginea ricşarului insistent, care, văzînd că nu reuşeşte să iasă în evidenţă din marea de ricşe ce aşteptau în faţa gării din Jaipur şi nu ne convinge nicicum să îl angajăm pînă în centru, a început să strige vesel: *«Helicopter, sir, I've got a helicopter!»* Sau zîmbetul deschis, curat, omniprezent pe străzile sau pe coclaurii Bhutanului, expresie directă a acelui aparent utopic indice al fericirii interne brute. Şi de cîte ori, stînd la o masă într-un local modest, într-o atmosferă caldă şi umedă tipică Bangladesh-ului, ţi se întîmplă să intre un necunoscut, să te salute, să îţi spună un scurt *«I wish you happiness!»*, după care să se facă nevăzut fără a cere sau a aştepta ceva, chiar şi un răspuns?"

Ţara în care nu a reuşit încă să ajungă, deşi încearcă de cîţiva ani să obţină viza, este Arabia Saudită, punctul de plecare al călătoriei sale fiind situl arheologic de la Mada'in Saleh. După cîteva încercări de scurtă durată ale guvernului de a le introduce, acolo nu există în prezent vize de turism, ci doar de pelerinaj, afaceri, lucru şi vizită a unor rude ori prieteni, singura portiţă pe care mizează Alex fiind participarea la un proiect de cercetare sau la un voiaj cu caracter ştiinţific. Între timp, citeşte o carte de-a lui Wilfred Thesiger despre oamenii locului, pentru inspiraţie.

În partea mai puţin rătăcitoare a vieţii, după ce a lucrat în agenţii de turism şi a fost autor al unor ghiduri turistice despre România şi Bulgaria, Alex Dumitru lucrează în prezent la o firmă care organizează evenimente, conferinţe şi – partea care îl interesează cel mai mult – trasee pentru turiştii străini veniţi în România. Pe aceştia îi duce în primul rînd să cunoască oamenii: olari, meşteri de clopuri, muzicanţi, pescari sau localnici fără un talent anume, dar cu poveşti de spus. „Îi mai duc prin oraşe vechi, le arăt străduţele ascunse ale Bucureştiului evreiesc, povestim despre Horia Creangă, le pun mai mereu pe lista de recomandări o seară la Ateneu, un covrig cald cu mac, un şuberec, un *kürtöskalács* sau ceva poale-n brîu, în funcţie de zona unde ne aflăm. Dincolo de toate, le sînt recunoscător că de la ei am învăţat să nu cred că le ştiu eu pe toate sau să iau lucrurile personal cînd nu este cazul. La urmă, părerea lor diferă, depinde de ce găsesc pe drum: apreciază aproape întotdeauna natura, tradiţiile, deschiderea localnicilor, diversitatea culturală şi moştenirea acesteia din urmă. Am constatat că oamenii sînt dispuşi să înţeleagă lipsa unei dezvoltări omogene sau a unor autostrăzi, însă refuză să înţeleagă lipsa de voinţă, delăsarea sau dispreţul. Un lucru cu care sînt de acord."

N-am mai reuşit să vorbesc cu Alex Dumitru nici despre Bucureşti, nici despre munţii de la noi, de unde i-au pornit toate drumurile. De fapt, nici n-a fost nevoie să-l întreb foarte multe, ca să mă plimbe prin toate părţile mai puţin ştiute ale lumii. Ascultîndu-l, am simţit, pe rînd, curiozitate, uimire, duioşie, încîntare, un chef de viaţă şi de ducă aproape copilăresc. În locul unui ghid turistic cu sfaturi, pe care ar fi putut să-l pună cap la cap rapid, Alex mi-a povestit despre oameni, despre atmosfera unor ţinuturi aflate cumva în alte lumi şi despre bucuria drumului. În finalul discuţiei, a fost ca şi cînd un străin m-ar fi salutat, mi-ar fi urat scurt fericire şi s-ar fi făcut nevăzut, fără a mai aştepta un răspuns.

***Anda Docea** este jurnalistă la TVR.*

ÎNTR-O CUTIE DE CARTON, TÎNĂRUL LIDER VIOLET S-A ÎMBRĂCAT ÎN UNIFORMĂ DE CETĂŢEAN PREA SCURT

■ A apărut comerţul de autobuz: o doamnă mică şi îndesată îţi oferă, la 1 leu sau 2 lei, o lume de fleacuri într-o cutie de carton – ace, elastice, brichete, pixuri, aţe... Poţi fi mîndru cumpărător ambulant, cu aproape nimic. (**I. P.**)

■ Pliant electoral PMP, organizaţia sector 1 Bucureşti: „Tînărul lider PMP (...) mai are un atuu important: a acumulat o experienţă internă mixtă“, bla-bla. Oricîtă experienţă internă mixtă ar avea tînărul lider, atu o să se scrie cu doi de *u* doar cînd Udrea o să se scrie Uudrea. (**L. V.**)

■ Undeva în vestul Australiei a fost descoperit un nou mineral. A fost numit putnisită, este violet şi conţine stronţiu, calciu, crom, sulf, carbon, oxigen şi hidrogen, o combinaţie neobişnuită. Încă nu se ştie la ce poate fi utilă putnisita asta. (**M. C.**)

■ Victor Ponta e un admirator înfocat al lui Che Guevara. În guvernul său există un ministru pe nume Dan Şova care neagă Holocaustul. Un primar din partidul lui Ponta, pe nume Radu Mazăre, s-a îmbrăcat în uniformă de ofiţer nazist. Victor Ponta spune despre H.-R. Patapievici şi despre Mircea Mihăieş că sînt fascişti. Vi se pare amuzant? (**M. M.**)

■ Tot despre „drumurile noastre toate...“ (vezi şi numărul anterior). „Drumul ruşinii“ a intrat de-acum în legenda locală şi nu numai... Cum segmentul care face legătura cu localitatea Perşani (DJ 130 B) e eludat „deocamdată“ din schemă (viitorul „apropiat“ bate la poarta lui 2020), propunem înlocuirea terminologiei cu sintagma „Magistrala ruşinii“. Tronsonul Şercaia-Părău-Grid-Perşani (cu „denivelările“ devenite de-acum uriaşe malaxoare hămesite şi hulpave) este impracticabil nu doar pentru maşini şi biciclete (îl contrazic pe Andrei Manolescu, v. art. din p. 8, nr. anterior), ci chiar pentru bietele vite de povară (şchiopătînde şi sîngerînde) şi pentru drumaşi – fie ei în gumari sau pantofi de firmă, pe care-i distrug iremediabil în pietroaiele unghiulare şi agresive, aruncate în duşmănie de edilii locali, semn că drumul spre *Rai* e pavat cu cele mai rele intenţii. Cum „drumul“ nu mai există, a rămas numai ruşinea. Cinste *ei* şi cinste *lor*, cinste lor edililor... Subscriu la sugestia unui cetăţean care semnează „drumeţ/drumar“ un comentariu postat pe 25.11.2013: „Mutaţi indicatorul de sat în dealul Şercăii şi în celălalt an ştii că o să asfalteze mai mult.“ (**R. M.**)

Cu ochii-n 3,14

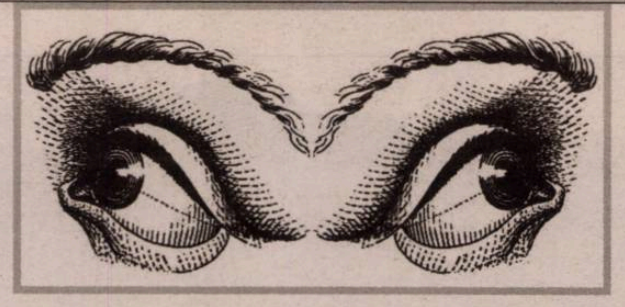

■ S-a mai dat un *deadline* pentru trecerea ţărişoarei noastre la moneda euro: 1 ianuarie 2019. Unii economişti zic că timpul e prea scurt. Dacă îmi aduc bine aminte, acum cîţiva ani se anunţase ca termen de aderare la zona euro 2013 sau 2014. S-a zis şi atunci că timpul e prea scurt – şi uite că a şi trecut. Ce înseamnă, domnule, un popor vechi de 2000 de ani, obişnuit să lucreze cu secolele şi mileniile... (**M. V.**)

MAI PE ROMÂNEŞTE, SĂ ÎNŢELEGEM CĂ EXISTĂ ÎNTREBĂRI ŞI ÎN ROMÂNIA DEZORIENTATĂ?

■ Aflat în vizită la fabrica de avioane de la Craiova, premierul Victor Ponta a declarat hîtru, într-un stil pseudobăsescian, că „deşi ne paşte un război“, vestea „bună“ este că cei de la fabrică vor avea comenzi. Am citit că în plan psihoterapeutic există şi o denumire pentru acest tip de mimetism. I se spune „oglindire“. Mai pe româneşte, „cine se aseamănă se adună“. (**S. G.**)

■ Trei judecători din judeţul Bihor l-au scăpat de închisoare pe un violator, ginerele unei avocate, primind ca mită bani, whisky şi un ceas cu cuc. Acum sînt puşi sub urmărire penală de către procurorii DNA. Să înţelegem că le-a sunat ceasul? (**A. P.**)

■ Dacă nu ştiţi cu cine să votaţi la alegerile europarlamentare, Uniunea Europeană pune la dispoziţia electoratului un test cu 30 de întrebări, al cărui rezultat ar trebui să „dezvăluie“ înclinaţiile politice pe care le-am avea, dar, probabil, nu le ştim. Testul (http://www.euprofiler.eu/) este disponibil şi pentru România. L-am făcut şi m-am îngrozit. (**S. G.**)

■ Curtea cu miracole: capitolul Ponta se întoarce. Şi nu oricum, ci cu o declaraţie halucinantă: „Erau acolo persoane care au făcut deseori declaraţii şi au exprimat opinii antiromâneşti, chiar fasciste. Nu exagerez, pentru că dacă vă uitaţi la domnul Mihăieş, care e de extremă dreaptă, este un fascist bătrîn, aşa, că nu credeam că mai există neonazişti în Europa, uite, există şi în România“. Nu e vorba aici despre relaţia în care se află premierul cu preşedintele, ci despre o relaţie contondentă în care acesta intră cu proprietatea termenilor. (**A. M. S.**)

■ Pe înserat, în Piaţa Victoriei, o ţărancă bătrînă, dezorientată, mă apucă de braţ: „Stai să te întreb ceva!“ Mă întreabă de un spital, privind spre bulevardul Iancu de Hunedoara. Îi spun de „Grigore Alexandrescu“, spitalul de copii. „Nu de copii caut, pentru mai ca noi, aşa!“, îmi răspunde. Şi eu care credeam că mă ţin bine... (**M. P.**)

NICI VORBĂ, MI SE PARE MIE: AM AJUNS (DE CEVA VREME) O ŢARĂ ALERGICĂ LA EXISTENŢA SIMPLĂ

■ Crin Antonescu: „Victor Ponta a început să semene cu Adrian Năstase. E perfect arogant.“ Nici vorbă. Năstase era un arogant cu oarecare clasă, Ponta e un arogănţel mic care se hlizeşte tot timpul. Iar Adrian Năstase şi-a scris singur teza de doctorat, ceea ce nu-i de colea... (**M. V.**)

■ Mi se pare mie sau ultima modă nu mai e *selfie*-ul, ci *selfie*-ul în lanul de rapiţă? (**A. P.**)

■ Un taximetrist înfuriat: „Nu se mai poate aşa, am ajuns o ţară de morcovi!“ (**L. V.**)

■ Antropologii au căzut de acord în ceea ce era numită de ceva vreme dilema obstetrică: femeile cu şolduri mari NU sînt mai promiscue. Shakira s-a înşelat: *„Hips do lie.“* (**M. C.**)

■ Sînt alergică la schimbat borduri. Mi se pare că au devenit un fel de ciorapi urbani. (**A. M. S.**)

■ Afli lucruri noi de unde nu te-ai aştepta. Dintr-un pliant OBI (intitulat euforic „Liber la imaginaţie pentru o grădină de vis!“) am aflat de existenţa factorului plimbare, precum şi despre găurile din stratul de gazon: „De ce trebuie efectuată aerisirea gazonului? În timp solul pe care a fost plantat gazonul devine compactat din cauza mai multor factori: sport, plimbare, intrarea/parcarea maşinii. Această compactare are efecte negative asupra gazonului: rădăcinile de gazon nu primesc cantitatea necesară de aer şi apă rezultînd o creştere redusă a firelor de iarbă la început, după care apar găuri în gazon, unde se vede numai pămînt compactat. Nivelul scăzut de apă şi limitarea circulaţiei aerului în sol duce la lipsa de oxigen la rădăcini şi totodată lipsa de nutrienţi care ajung la rădăcină (şi la dezacorduri între subiect şi predicat – *n.m.).* Pămîntul compactat opune o rezistenţă rădăcinii de gazon astfel încît aceasta nu poate să se dezvolte corespunzător şi nu ajunge destul de adînc“. Soluţia? O găseşti la OBI: un aerator electric CMI 2 în 1 de 1.400 W, care aerisește gazonul şi are 2 tipuri de cilindri, unul cu 18 lame şi unul cu 18 ace. (**D. S.**)

■ Deşi modul lor de formare este încă subiect de dezbateri, savanţii au recunoscut un nou tip de nori, prezenţi în zone cu climă tropicală şi cu multe tornade: *mammatocumulus* sau nori-mamari. O simplă căutare cu Google vă va lămuri de ce se numesc astfel. (**M. C.**)

PUBLICITATE

BURSA DE VALORI BUCUREŞTI
KREDYT INKASO
xtb online trading

VĂ PREZINTĂ:

EDIŢIA A IX-A
28 MAI - 01 IUNIE 2014

Bookfest
SALON INTERNAŢIONAL DE CARTE

ROMEXPO PAVILIOANELE C1, C2, C4, C5

INVITAT DE ONOARE
Quo vadis Polonia?
Spre următorul Nobel
prin INSTITUTUL POLONEZ BUCUREŞTI

Organizat de: aer
Sub egida:
Parteneri:
Sponsori:
Parteneri media:
TVR, Europa FM, adevărul, DILEMA, HotNews.ro, Observator Cultural, Agenda de Carte, roportal, gratuitor

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul XI ■ nr. 536 ■ 22-28 mai 2014 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

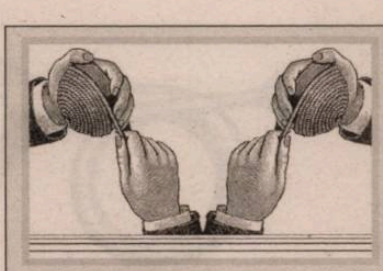

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze 12

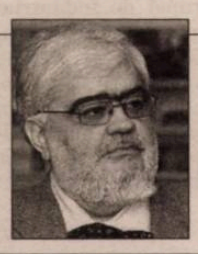

ANDREI PLEŞU

„Note, stări, zile“

pagina 3

LUIZA VASILIU

„Nu vă supăraţi, unde-i Europa?“

pagina 11

RUXANDRA MIHĂILĂ

„Pîine şi circ“

pagina 22

Vechi şi noi dileme morale

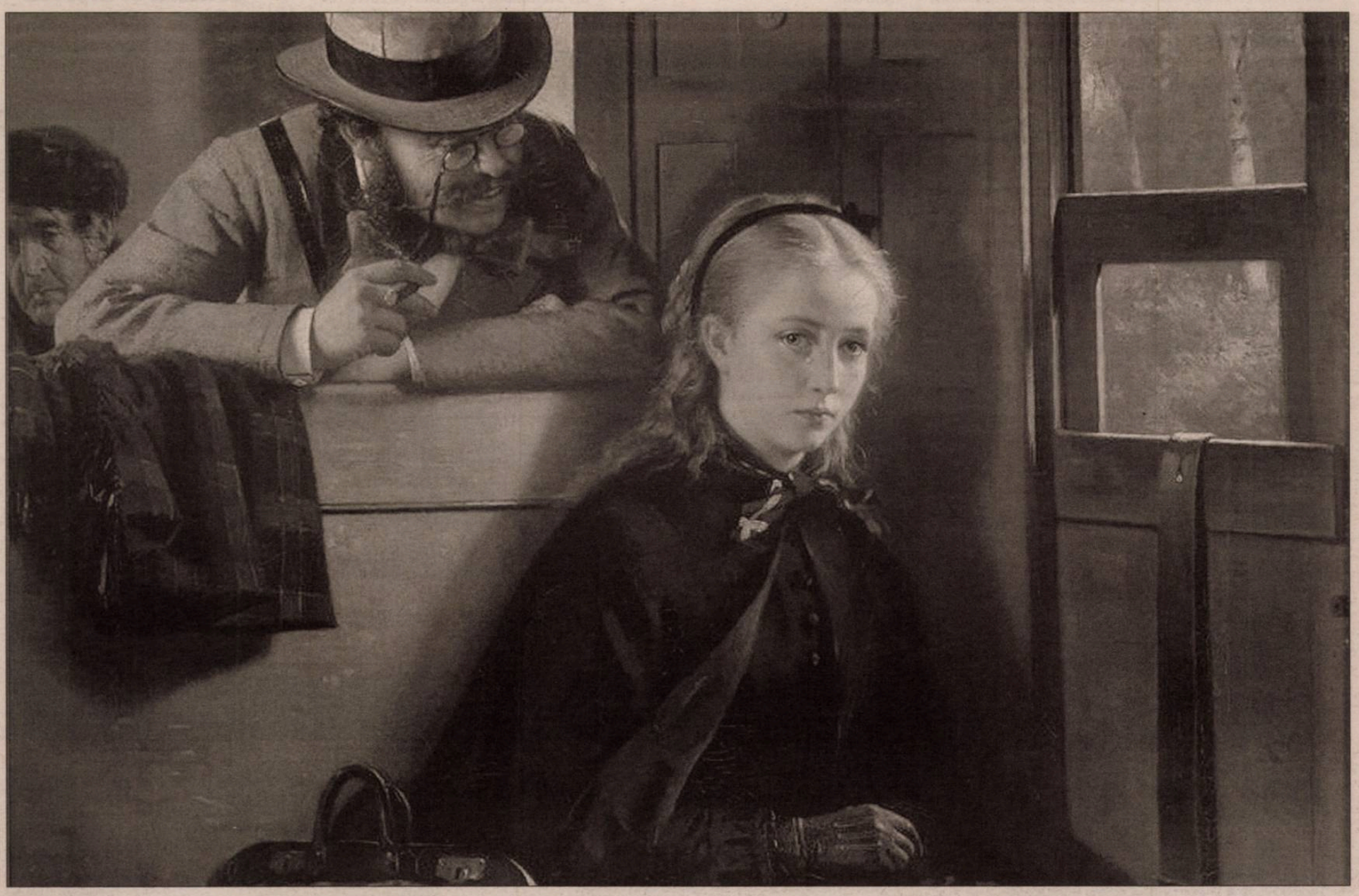

„Binele este cel spre care aspiră toate.“

ARISTOTEL – „ETICA NICOMAHICĂ“

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

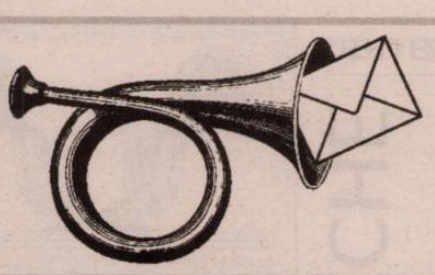

turneu de inbox

NR. 532

Articolul lui Cristian Ghinea, „Putin şi poporul rus – faţa televizată a nazismului rusesc"

Mi-a venit să zîmbesc citind titlul articolului. Mi-am adus aminte de copilărie, cînd auzeam lozinca „Stalin şi poporul rus/ libertate ne-au adus!".

Nu trebuie să ne mire reacţia poporului rus faţă de politica lui Putin vizavi de Ucraina şi nu numai. Au fost obişnuiţi, mai bine de 200 de ani, să trăiască într-o ţară extinsă în cele patru zări. Imnul sovietic a fost păstrat de Rusia postcomunistă: *„Şiroca strana moia rodnaia"* – nesfîrşită e patria mea.

Ce este ciudat e faptul că populiştii occidentali, de dreapta sau de stînga, aşteaptă şi ei ca Putin şi poporul rus să-i „elibereze" de sub tutela UE şi a SUA. Habar n-am ce înseamnă „libertatea" rusească. Europa occidentală este fleşcăită de prosperitatea dobîndită pînă în anii '80. De aceea, reacţia ei faţă de tendinţele expansioniste ale lui Putin este aşa de palidă.

De Gaulle propunea o Europă unită de la Atlantic la Urali, Brejnev fiind de acord cu aceasta, numai că el o vedea unită de la Urali la Atlantic!

Cu stimă,
M. Costea

NR. 534

Articolul lui Andrei Pleşu, „Mîndria de a fi român"

Citeam într-un articol din *The Economist* o critică la adresa grecilor care se comportă ca nişte copii de neam mare, care în prezent nu fac mare lucru, dar se umflă în pene cu originea şi valoarea părinţilor. Cam aşa ceva facem şi noi, cred. Spun asta observînd o popularizare generală a unei idei răsărite de nicăieri, cum că dacii erau mari şi tari, şi că, de fapt, leagănul civilizaţiei era exact pe-aici pe undeva. Desigur, argumentele sînt puerile, mai cu seamă argumentul unor tăbliţe care, vorba vine, sînt ba de la Sinaia, ba de la Tîrgovişte, ba de Sarmizegetusa. Auzind asemenea inepţii, mă crucesc aşa, agnostic. Amintesc de prima lecţie de istorie din clasa a V-a – „Izvoarele istorice"; cînd o să văd tăbliţele alea, le voi acorda importanţă, pînă atunci nu. Desigur că masoneria şi Illuminati nu au altă treabă mai importantă decît să depună efort comun în tăinuirea marilor origini ale ţăranului romîn. Chiar dacă a fost aici leagănul civilizaţiei, noi am căzut de mult din el şi încă plîngem cu dinţii sparţi, ca acei copii care nu mai au lacrimi, dar jelesc, doar-doar îi va vedea cineva. Ar trebui să ne gîndim la motivele de mîndrie pe care ni le dau strămoşii, concentrîndu-ne la a oferi noi motive de mîndrie urmaşilor. A fi un om harnic şi cinstit e un mare motiv de mîndrie, de exemplu, la îndemîna oricui. Susţin în continuare exact această idee, nu poţi fi mîndru de ceea ce eşti, poţi doar să te bucuri de asta, şi e chiar indicat. Mîndru poţi fi doar de ceea ce faci bine şi frumos, oricît de puţin ar fi.

adăugat de jazzmoke
la data de 16 mai 2014

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

■ Prin vecina Bulgarie, la vreo 150 de kilometri sud de Ruse, există un orăşel pe nume Tryavna. Acolo s-au păstrat case negustoreşti cu arhitectură tradiţională, cu etajul mai ieşit în afară decît parterul. Din acest motiv, orăşelul dintre dealuri a devenit un loc de atracţie turistică. E plin de magazine cu suveniruri şi are restaurante simple şi ieftine. Merită vizitat. (Andrei Manolescu)

■ Între 23 şi 25 mai are loc HipTrip Travel Film Festival, primul festival din România dedicat filmelor de călătorie, la Cinema Union şi Cinema Eforie. În cadrul festivalului vor fi proiecţii de filme artistice şi documentare tematice, de la *Buena Vista Social Club* la *The Motorcycle Diaries,* workshop-uri susţinute de profesionişti din domeniile: travel, cinematografie şi blogging de călătorie. (Adina Popescu)

■ Un articol excelent, de Timothy Snyder, pe eurozine.com – „Europe and Ukraine: Past and future". Se încheie aşa: „Ucraina nu are viitor fără Europa, dar nici Europa nu are viitor fără Ucraina. De-a lungul secolelor, Ucraina a scos în evidenţă punctele de cumpănă din istoria Europei. Pare să fie adevărat şi astăzi. Desigur, în ce direcţie o vor lua lucrurile depinde, cel puţin pentru următoarele săptămîni, de europeni." (Mircea Vasilescu)

■ Vineri, 23 mai, se deschide la Palatul Ştirbei din Bucureşti expoziţia „Milk. Honey. Blood" a lui Roman Tolici. Pictură pe pînză fotosensibilă. Un *must* la Noaptea Galeriilor! (Matei Martin)

■ *Labour Day* (2013, Jason Reitman), cu Kate Winslet şi Josh Brolin, după romanul lui Joyce Maynard – povestea de dragoste ideală, cu un Zburător – aici puşcăriaş evadat, şi cu o Kate Winslet în formă bună, într-unul din rolurile care i se potrivesc: de persoană fermecătoare şi nu prea confortabilă în locul pe care societatea i l-a conferit. (Iaromira Popovici)

■ A apărut în română, la Editura Herald, *Cosmos,* cea mai frumoasă poveste a Universului pusă vreodată pe hîrtie (şi pe micile ecrane, sub forma unui celebru documentar de televiziune din anii '80). Poetică, fascinantă, ameţitoare, cartea lui Carl Sagan ar trebui citită copiilor seara, înainte de culcare, ba chiar şi dimineaţa, la cafea, de către adulţii grăbiţi, pentru o mai bună împrietenire cu atomii, cometele şi galaxiile. (Luiza Vasiliu)

■ La Antena 3, în aproape fiecare seară, se transmite emisiunea *Sinteza zilei.* Vă recomandăm călduros să nu vă uitaţi. (Matei Pleşu)

■ Pentru o după-amiază însorită, terasa Casei Oamenilor de Ştiinţă e locul perfect. Verde, umbroasă, cu chelneri *old school,* mîncare simplă şi corectă. O lume suspendată în mijlocul Bucureştiului. O menţiune specială pentru caşcavalul la capac, apa minerală mare şi ciora care îşi învăţa puiul să zboare. (Ana Maria Sandu)

■ Pentru cei care vor să descopere cîte ceva din cultura Indiei, între 23 şi 25 mai, la Muzeul Satului din Bucureşti are loc festivalul Namaste India, un eveniment organizat de către Centrul Cultural „Rabindranath Tagore" şi

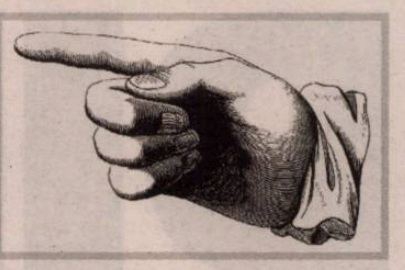

Muzeul Naţional al Satului „Dimitrie Gusti" din Bucureşti. (Stela Giurgeanu)

■ Concertul trupei de industrial /dark wave/avangarde & experimental Laibach, care are loc joi, 22 mai, în The Silver Church Club (Str. Calea Plevnei, nr. 61). Concertul face parte din turneul de promovare a noului lor album, *Spectre,* un comeback de succes după nu mai puţin de nouă ani. (Marius Chivu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Despărţiri, separări**
- **Superstiţii**
- **Capitala culturală europeană**
- **Corneliu Coposu – politică şi morală**

album dilematic Camelia Tudor

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Cătălin TOLONTAN ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU
CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE: 031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro
MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Director Financiar: Florin VIERU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Publicaţie auditată de BRAT
Tiraj: 7.050+5.950
Tipărit la Tipomedia

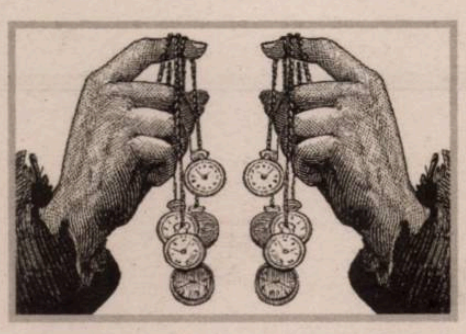

Andrei PLEȘU

nici **așa**, nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Note, stări, zile

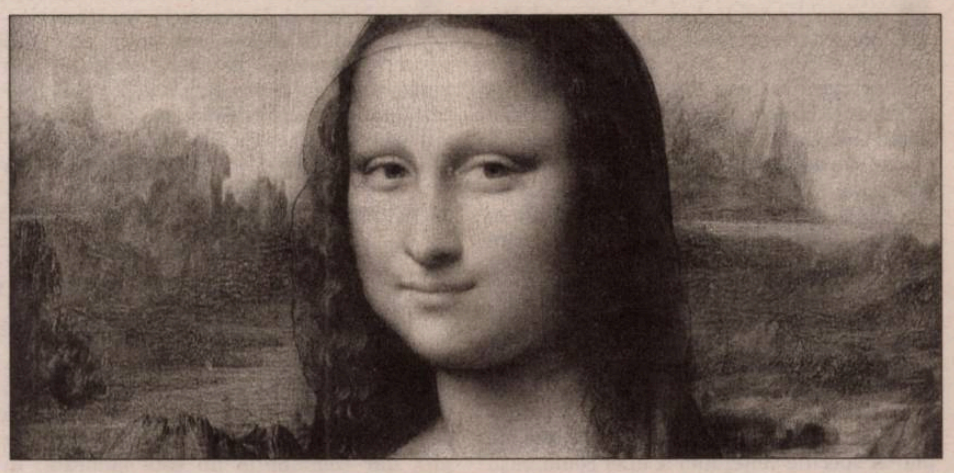

Spectacolul vieții zilnice provoacă o sumedenie de „crampe“ vizuale, al căror inventar poate deveni documentația unui amplu studiu antropologic. Iată, de pildă, blugii care se disting prin cîteva suprafețe decolorate și prin cîteva tăieturi bine plasate, cu marginile zdrențuite. Știm că blugii sînt o piesă de vestimentație preluată de moda „de avangardă“ din repertoriul umil al îmbrăcămintii de lucru. Purtați, inițial, de *cowboys* și mineri, blugii au devenit *trendy,* fie pe linia unui îngrijit stil *povero,* fie pe linia unui anumit tip de lux, camuflat „pop“ în nonșalanță de stradă. Pînă aici, lucrurile sînt deja clasate. Blugii s-au impus ca fiind practici, comozi, amuzanți, adoptabili la orice vîrstă. Continui totuși să mă minunez ca de o deșuchere benignă, dar semnificativă, cînd văd (mai ales domnișoare) care cultivă blugul „sfîșiat“. Adică ce vrem să spunem? Că disprețuim nou-nouțul? Că ne place să mimăm mizeria? Că, sub blugi, există agreabile bucăți de piele catifelată, de natură să inflameze imaginația? E limpede că avem de-a face cu o *estetică a șleampătului,* așa cum, în secolul al XVIII-lea, cîștigase teren o „estetică a drăgălașului“. E șic să arăți ușor delabrat. Să te declari solidar cu dezmoșteniții soartei, să te dai *clochard*. E o minciună tandră, cu un subton de stînga... A umbla rupt, a refuza să afișezi prea multă cuviință „burgheză“ e, în fond, un soi de *political correctness*. Cu inevitabila componentă de ipocrizie a tuturor gesturilor de acest fel: de fapt, *nu* ești un *clochard!* De fapt, o duci binișor! De fapt, vrei să epatezi! Nu știm însă ce ne rezervă viitorul. Mîine-poimîine (uneori, s-ar zice că încă de azi) va fi *fancy* să umbli în izmene sau în furou, să tîrăști un picior și, eventual, să puți nițel...

Altă stupoare vizuală: văd tot mai des, mai ales în emisiuni de divertisment nocturn, o mulțime de fete cu buze exorbitante, baroce, turgescente, prelucrate cosmetic în așa fel încît să pară doi crenvurști aplicați samavolnic pe vechea gură a purtătoarei. Adesea, îmi dau seama că duduile cu pricina sînt, la bază, frumușele. Botox-ul a dat însă totul peste cap. Chipul se reorganizează în jurul unui exces, în jurul unei excrescențe invadatoare. Aspectul tumoral al noilor buze e gîndit, probabil, să ducă *sex-appeal*-ul pînă la urlet. În realitate, eu unul rămîn perplex și inapt de orice divagație erotică: contemplu siderat o vietate din lumea ciudățeniilor de la moșii de pe vremuri. (Îmi aduc și acum aminte de Drăgaica de la Buzău, unde vizitatorii erau invitați să intre într-un mic circ improvizat, în care urmau să vadă „Feemeia, feeeemeia, Efeeea, Pompeeea, care se culcă c-un jaguaaar!“.) Nu reușesc să deslușesc „ideologia“ ascunsă în spatele acestei decizii anatomice. E vorba oare de un accent pus pe o inavuabilă „funcționalitate“? E un fel de a atrage atenția privitorului că persoana pe care o vede constă, strict, în buze, sîni și popou? Problema este că, în mod evident, buzele supradimensionate sînt invalidante: posesoarele lor au dificultăți să vorbească articulat, să zîmbească, să mănînce! Par corcite cu o altă ființă, care le parazitează, agresiv, chipul. Oricum, e limpede că folcloricul canon al „guriței“ (cu ale sale „buze dulci“) e depășit. Se preferă „guroiul“, ventuza cosmică, ochiul vulcanic al unui balaur. Nu poți să nu te întrebi, candid, cum se sărută o asemenea „instalație“? De unde să începi? Nu riști să te îneci, să te prăvălești în abisul interlabial? Sau să te sufoci, cu nasul prins în faldurile unui angrenaj imprevizibil? Fapt e că doamnele despre care vorbesc par fericite. Reușesc să rîdă mai tot timpul, expandînd lateral, cu oarecare îndemînare, depozitul de carne dintre maxilare, afișează o feciorelnică mîndrie în legătură cu adaosul creator pe care l-au impus portretului dat de Dumnezeu și au mare succes în emisiunile de gang ale cîtorva moderatori fără prejudecăți, sau în dormitorul lui Leo din Strehaia. În ce mă privește, bombăn senil, mă simt defazat și recapitulez, visător, buzele mult mai elocvente pentru gustul meu ale cîtorva vedete de pe vremuri... Pînă și bunicile mi se par mai sexy.

E șic să arăți ușor delabrat. Să te declari solidar cu dezmoșteniții soartei, să te dai clochard.

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Povestea de succes a celor 60 de biserici de lemn

60 de biserici de lemn din Transilvania și Oltenia au fost incluse de organizația Europa Nostra pe lista celor mai periclitate șapte monumente ale Europei, în 2014. Anunțul a fost făcut duminică, 4 mai, la Viena.

Anunțul sună sec, dar fiind un top european în care intră și România, poate trezi măcar o ridicare de sprînceană: cele mai periclitate șapte monumente din Europa – despre ce e vorba?

Este vorba despre o pilduitoare „poveste de succes“, cum le place ONG-iștilor să spună, dar un succes de altă natură decît s-ar putea crede la prima vedere. „Cîte biserici ați salvat pînă acum?“ – a sunat prima întrebare a presei, la anunțarea listei. „Și cîte veți putea salva acum, dacă cele 60 de biserici au fost incluse în această listă?“ – a venit, imediat, a doua întrebare. Firesc, oarecum, doar că nu de „salvat“ în sensul curent e vorba aici, nu se referă la un obiect sau o clădire, cum ar fi clopotele Palatului Național Mafra din Portugalia, de pildă, și ele pe lista Europa Nostra. „60 de biserici“ nu este o cifră, ci mai degrabă o metaforă, care trimite nu la „n“ clădiri, ci la un spațiu, un teritoriu aparte, mai exact un peisaj cultural care se cere patrimonializat. „Această listă este un instrument important pentru ridicarea nivelului de conștientizare asupra patrimoniului periclitat din Europa. Lista este, înainte de orice, o chemare la acțiune“ – a declarat cu această ocazie Denis de Kergorlay, președintele executiv al Europa Nostra. Cuvîntul-cheie aici este, deci, *conștientizare,* nu *salvare*.

Pentru a înțelege mai bine miza întregii povești, trebuie să revedem mai întîi ce înseamnă, de fapt, patrimoniu. Sună pedant, dar este util, pentru că imaginea publică a patrimoniului a rămas la noi mai degrabă una statică, „naturalistă“, ca și cum „patrimoniul“ ar fi dat ca atare, existent acolo, undeva, în lumea înconjurătoare, cu eticheta de „patrimoniu“ pusă pe el de o mînă transcendentă. Or, patrimoniu nu este un substantiv, este un verb, este o antologie a trecutului făcută în prezent, care presupune mai întîi o *conștientizare* a valorii elective a acestui trecut, urmată de o *opțiune* de apartenență: este sau nu este patrimoniul *nostru?* Pe scurt, este un efort sistematic de *patrimonializare,* legiferat prin efortul instituțional de *clasificare*. Fiecare comunitate, societate, națiune au, deci, patrimoniul pe care și-l *doresc* în mod *legitim*.

Prima problemă pe care a ridicat-o acest proiect inițiat de Ordinul Arhitecților cu un minunat grup de colaboratori a fost, astfel, dacă această patrimonializare este *dorită*. Formal, răspunsul era da, căci toate bisericile cu pricina erau clasate ca monument istoric în categoria A și B. Real, răspunsul era însă unul negativ, căci toate se aflau într-o stare avansată de degradare, părăsite atît de comunitățile sătești, cît și de preoții parohi. Povestea de succes nu constă doar în restaurarea bisericilor (operațiune care a vizat, de fapt, doar una-două biserici), ci în conștientizarea valorii de patrimoniu a modestelor biserici de lemn din sudul Transilvaniei și nordul Olteniei. Lupta nu a fost doar cu materia perisabilă a lemnului, ci mai degrabă cu memoria fragilă a oamenilor: de ce să readucem la viață ceva ce a murit pentru noi, nu ne mai trebuie și nu ne mai reprezintă? În fiecare caz, echipele de proiect s-au luptat, în primul rînd, pentru a anima comunitatea, pentru a găsi mijloacele locale potrivite prin care fiecare biserică în parte să recapete un sens comunitar. *Un* sens, nu neapărat *acel* sens inițial, strict sacru, pe care altă biserică, mai „făloasă“, îl ocupase între timp. Un sens care să nu se opună dorinței la fel de legitime de dezvoltare, ci să poată fi integrat acesteia. Soluția cea mai adecvată a fost una profană, de dezvoltare comunitară prin turism cultural. Doar așa se puteau justifica intervențiile de urgență la un mare număr de astfel de biserici. Și în această perspectivă trebuie interpretate și acțiunile concertate de conștientizare, care au început cu specialiștii, au continuat cu antrenarea unui număr impresionant de voluntari, motivarea localnicilor, sensibilizarea unui public larg prin evenimente culturale și albume, și pînă la aducerea poveștii bisericilor de lemn în atenția Europei.

Cealaltă întrebare nu a fost mai puțin delicată. Bisericile de lemn din Maramureș s-au impus de mult ca imagine patrimonială, dar aceste mici bisericuțe de cimitir, risipite prin natură, merită ele cu adevărat să fie „patrimonializate“? Este un astfel de efort „legitim“? Puțini consideră că da. Dincolo de valoare arhitecturală și/sau artistică punctuală a unora sau a altora (profund necunoscută și ea), aceste biserici, în ansamblul lor, constituie însă un peisaj cultural identitar puternic și de excepție. Gorjul, de pildă, pe care îl cunosc bine, nu ar mai fi Gorj fără ele, ar deveni un spațiu subcarpatic printre altele. Ceea ce se încearcă a fi astfel patrimonializat nu este un „obiectiv“, ci un peisaj cultural, ceva ce românii conștientizează mult mai greu – dincolo de patriotismul festivist al României pitorești.

Desigur, unii vor spune că bisericile vor fi oricum pierdute, deoarece este puțin probabil că se va mai sluji vreodată în ele. Să nu uităm însă că o biserică nu a fost niciodată „patrimoniu“, ci lăcaș sacru; iar cînd a fost patrimonializată, a devenit implicit profană – fără a fi însă profanată! Ca peisaj cultural, ea a putut să rămînă, în acest fel, o icoană identitară. *Această* „restaurare“ este adevărata reușită a „poveștii de succes“ a celor 60 de biserici de lemn.

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuțu. Despre noua ordine domestică și criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

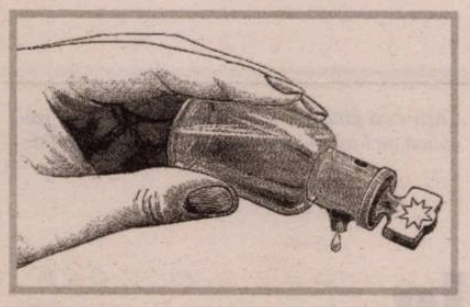

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Şpriţ şi spritz

Într-un blog de observaţii şi comentarii asupra limbii italiene, profesorul Michele Cortelazzo relatează plăcuta surpriză pe care a avut-o de curînd, cu ocazia unei călătorii în Germania, descoperind – ca o dovadă în plus pentru răspîndirea internaţională a lexicului culinar italienesc – un produs de consum pe care îl considera tipic zonei veneţiene (Veneţia – Friuli): amestecul de vin alb şi apă minerală (cu alte posibile adaosuri alcoolice), numit *spritz* (dar pe care l-a întîlnit şi în varianta grafică *sprizz).* Evident, lingvistul observă că e vorba de un cuvînt de origine germană, din categoria celor care se întorc, într-o formă sau cu un sens schimbat, în limba de origine. Articolul *spritz* din versiunea italiană a Wikipediei recunoaşte sursa germană (austriacă) a cuvîntului, dar scoate în evidenţă calitatea de marcă specific veneţiană a unei combinaţii specifice, o variantă de reţetă cu adaos de bitter, înregistrată oficial şi care a fost în anii trecuţi obiectul unor susţinute campanii publicitare. Paginile echivalente din alte limbi ale Wikipediei recunosc în *spritz (Spritz Veneziano)* un produs italian, un cocktail aperitiv; versiunea engleză consacră însă un articol separat şi termenului *Spritzer*, precizînd că acesta (amestecul originar de vin şi apă carbogazoasă) e specific germanei, din Austria, şi stă la originea răspîndirii produsului şi a numelui în alte ţări şi zone.

Informaţiile din Internet confirmă ceea ce indică şi dicţionarele noastre în legătură cu românescul *şpriţ:* etimonul său este germanul *Spritzer* („stropire", din verbul *spritzen* „a stropi, a uda"). Primele atestări înregistrate de dicţionare sînt din jurul lui 1900 (dintr-un *Vocabular* al lui V. Săghinescu, din 1901); se presupune deci că a venit odată cu chelnerii (în fond, tot un germanism, din *Kellner)* şi restaurantele de tip austriac. La Caragiale, termenul nu apare (ar fi putut intra în aceeaşi serie cu *şvarţ* sau *ţal),* dar combinaţia nu este ignorată: în schiţe se comandă şi se consumă „trei cinzeacuri cu sifon", „două baterii cu sifon mare" („La Moşi"), „o semibaterie cu sifon" („Boris Sarafoff"). În revista umoristică *Furnica,* la începutul secolului, *şpriţul* era deja foarte prezent: „Dumneata ai bea un şpriţ" (nr. 193, 1908); „să vii colea la Gambrinus să-ţi ofer un mic şpriţ de plecare" (nr. 147, 1907, articol de G. Ranetti), permiţînd extinderi şi substituiri glumeţe: „sîngele nu se face niciodată nici apă, nici şpriţ" *(ibidem).*

Amestecul de vin şi sifon e răspîndit în tot spaţiul central-european.

În momentul de faţă, *şpriţul* românesc e adesea invocat ca termen generic pentru actul de a bea colocvial, de a petrece cu prietenii – „În rest, se ceartă cu nevasta din lipsa banilor, se dă pe net, iese *la şpriţ* cu prietenii şi joacă şah" (vice.com) – , dar şi pentru a evoca beţia populară, conotată negativ şi asociată agravant cu alte promiscuităţi estetice sau morale: „chef *cu şpriţ* şi manele pînă la 7 dimineaţa" (click.ro); „L-a adus fiindcă erau prieteni *de şpriţ!*" (libertatea.ro); „Poliţia *la şpriţ* cu interlopii" (*România liberă,* 29 aprilie 2010). Imaginea negativă a şpriţului, decretată de pe poziţii absolutiste, de elitism al gustului, este uneori evocată ironic („să întrebi un specialist în vinuri despre şpriţ este ca şi cum ai întreba un chef *cuisinier* despre hamburger", *Esquire*, mai 2008), scuzată şi apărată stîngaci, prin invocarea genealogiei nobile („şpriţul nu este o greşeală – îşi are originea de la austrieci", foodstory.ro), respinsă cu oarece enervare („şi alţii beau şpriţ – şi nu se mai vaită atîta", vinul.ro). Cea mai hotărîtă luare de poziţie în apărarea şpriţului, transformat hiperbolic, pe jumătate în glumă, pe jumătate serios, cu o avalanşă de argumente spectaculoase şi analogii surprinzătoare, într-un simbol al spiritului Europei Centrale, îi aparţine lui Andrei Pleşu (text publicat în 2000, reluat în *Obscenitatea publică,* p. 250-253).

Amestecul de vin şi sifon e răspîndit în tot spaţiul central-european, dar se pare că numai în română şi italiană s-a impus forma scurtată *şpriţ/spritz*. Asemănarea de formă dintre cuvîntul românesc şi cel italian, din zone puternic influenţate de modul de viaţă al Imperiului Austro-Ungar, nu trebuie să ne ducă neapărat cu gîndul la o filieră specială, la un intermediar italienesc în spaţiul românesc; e foarte probabil să fi existat o scurtare chiar în germana vorbită sau ca ambele limbi romanice să fi preluat şi adaptat termenul la fel. Mai instructivă e diferenţa de statut: în vreme ce *şpriţul* românesc e o băutură populară, privită de mulţi cu indignare sau dispreţ (dar şi bine apărată, cum am văzut!), *spritzul* italienesc e o marcă identitară prezentată cu toată mîndria.

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

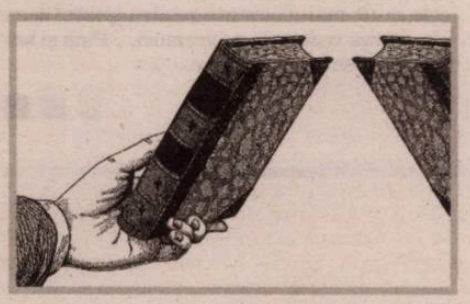

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Performaţi! Performaţi!! Performaţi!!!

Vorba preferată a dreptei („vorba cea dreaptă") în educaţie este *May the best one win!* Uneori, îţi vine să te întrebi cine e, la urma urmei, „cel mai bun", deşi răspunsul e la îndemînă: cel care cîştigă.

Iar cuvîntul care exprimă adevărul e, din aceeaşi perspectivă – „performanţă", care se prezintă la apel dimpreună cu mama ei născătoare – „competiţia".

Rareori e un cuvînt mai abuzat decît i se întîmplă „performanţei" în zilele noastre.

Ziceam săptămîna trecută că incoerenţa şi mistificarea, emblemele politicilor educaţionale autohtone, derivă, după părerea mea, din aceeaşi sursă: populismul. Ar fi păcat să se fi înţeles că acesta ar fi monopolul stîngii. După cum există un populism plebeu, genul „corn şi lapte la toată lumea, ca să nu ambetăm săracii", e şi unul elitar: „performanţă la tot poporul", căci, după cum se ştie, în raniţa fiecărui elev stă pitită, încă neaprinsă, flacăra olimpică.

An de an sînt comentate copios rezultatele româneşti la testările internaţionale ale elevilor, unde pare că avem locul nostru rezervat, iar noi continuăm să vorbim, imperturbabil, despre performanţă. A cui? Ce fel de...? Întrebări pentru pedanţi. Rezultatul? Acelaşi mix de incoerenţă şi mistificare.

Decenii bune ne-am complăcut în ceea ce se poate numi „sindromul olimpicilor". Se pare că n-am scăpat nici azi de el, doar că am trecut de la varianta euforică la cea acuzatoare. Prima spunea că avem (sau, după caz, în subvarianta euforic-paseistă, „am avut") un învăţămînt pe cinste, uite ce olimpici minunaţi „producem" (respectiv, „am produs"). În valea plîngerii educaţionale din prezent, girueta argumentativă pare să se fi rotit: uite ce învăţămînt de pomină avem, nu e în stare să „producă" decît o mînă de olimpici pe an.

Degeaba unul sau altul s-au rostit privitor la eroarea de raţionament bătătoare la ochi: olimpicii noştri, care merită toată cinstirea, nu-s defel un „produs" al „sistemului". Iritat de persistenţa modului ăstuia de a gîndi, Andrei Pleşu scria la un moment dat că olimpicii noştri, cu care ne tot fălim, sînt, de fapt, o „producţie" a lui Dumnezeu. Era, evident, o metaforă, ce sînt convins că a stîrnit vexaţii pentru cei care au luat-o literal. Nu putem scoate din ecuaţie mîna lui Dumnezeu în formarea unui olimpic, dar contribuie la aceasta, cu siguranţă, o sumedenie de factori mai „tereştri": şansa găsirii unui mentor, calitatea antrenamentului şi priceperea antrenorului, intensitatea motivaţiei, gradul de implicare a părinţilor etc. Nimic însă din toate acestea – decît, cel mult, formarea bazei de recrutare – nu are de-a face cu „sistemul", cel care, în mod normal, ar trebui să se ocupe de instrucţia cîtorva milioane de tineri.

Mania „performanţei" nu e lipsită de efecte – adeseori hilare, dar, totodată, şi triste.

Am primit, de pildă, acum o vreme, pe e-mail, din partea unei asociaţii de profesori, un proiect de metodologie pentru acordarea gradaţiei de merit. Pentru cine nu ştie, e vorba despre o indemnizaţie care se acordă la 1/6 din personalul didactic. Habar n-am de ce figuram şi eu ca destinatar al unei astfel de consultări, dar, mînat de curiozitate şi împins de conştiinciozitate, am deschis documentul ataşat şi l-am citit cu atenţie. Era un foarte detaliat mecanism de cuantificare a „performanţei" cadrului didactic, pe cîteva zeci bune de rubrici, fiecare cu un punctaj aferent. Nimic nu fusese uitat. Începînd cu producţia de olimpici – evident, generos bonificată – pînă la participarea la acţiuni în interes obştesc, precum curăţirea spaţiilor verzi şi altele asemenea. Spre stupefacţia mea, am constatat că, în alcătuirea generosului evantai de (posibile) reuşite ale cadrului didactic evaluat se strecurase o mică lacună: lipsea complet activitatea la clasă!

Am răspuns mesajului cu pricina cu o iritare de care acum mă jenez, deşi continui să cred că reacţia mea era îndreptăţită. Acordarea unei bonificaţii pecuniare pentru o şesime dintre profesori e, totuşi, altceva decît o competiţie pentru Oscar. Şi, dacă tot ne batem capul cum să răsplătim mai judicios munca unui cadru didactic, eu cred că ar fi mai bine să ne întoarcem privirile spre cel care „a luat" (mai corect, căruia „i s-a dat") o clasă deplorabilă şi a reuşit să o ridice la un nivel măcar (sub)mediocru. Practicienii oneşti ai meseriei ştiu cît de greu e aşa ceva. Decidenţii educaţionali ar trebui să ştie cît e de necesar.

Dar, dacă e să fim corecţi, trebuie să recunoaştem că tentativele reformiste, cîte au fost şi cu hibele pe care le-au avut, au aparţinut, la noi, în primul rînd „dreptei". Ea este cea care, în 1998 şi în 2011, a abătut asupra sistemului „duşul legislativ".

Mă opresc un pic asupra acestei modalităţi de a practica managementul schimbării. De bună seamă, legiferarea e un instrument forte în orientarea politicilor publice. Nu însă şi singurul.

Am citit, într-o carte coordonată de François Furet – *Omul romantic,* o poveste cu tîlc despre mersul educaţiei în Europa în secolul al XIX-lea. La început de veac, farul călăuzitor al naţiunilor era, precum se ştie, Franţa. Iar Franţa, ca mare putere, avea ambiţia de a realiza ceea ce pe atunci părea un ideal demn de invidiat: anume ca *toţi* cetăţenii săi, începînd cu cei tineri, să fi petrecut cel puţin patru ani pe băncile şcolii. O primă încercare de a legifera învăţămîntul *obligatoriu* de patru clase s-a soldat cu eşec – nu existau profesori disponibili, părinţii nu prea se bucurau să-şi piardă un ajutor în gospodărie ca să-l predea statului ş.a.m.d. Şi a doua tentativă a eşuat. Cel care a împlinit, în cele din urmă, dezideratul, a fost un ministru liberal, Guizot, căruia i-a dat prin minte că predecesorii săi se uitaseră probabil la situaţie cum nu trebuie. Guizot şi-a propus să încerce mai întîi să-i aducă pe copii la şcoală, creînd condiţiile pentru a o face atractivă – să cîştige bunăvoinţa părinţilor, a comunităţilor locale etc. – şi abia apoi, cînd se va fi creat „masa critică" necesară, să decreteze obligativitatea celor patru ani de studiu. Şi a reuşit.

Revenim pe plaiurile dîmboviţene, pe un nivel un pic mai sus decît ciclul primar: universitatea.

Legea din 1998 a avut menirea de a împinge universităţile româneşti către performanţe superioare. A fost, prin urmare, invocate genitorul acesteia: competiţia. Cum poţi face instituţiile „competitive"? Dîndu-le o miză pentru care să se bată. De pildă, banii.

Asta a fost, în esenţă, pîrghia forte a schimbării ambientului academic în 1998: trecerea la finanţarea „pe student". În ideea că universităţile mai puternice (era să scriu „mai performante") vor atrage mai mulţi studenţi şi vor capitaliza, în detrimentul celor mai slabe.

Performanţa obţinută, cel puţin într-o primă instanţă, a fost demnă de *Guiness Book:* o universitate cu peste 300.000 de înscrişi! Uneori, competiţia naşte monştri chiar şi cînd e trează. Mai multe detalii – în numărul viitor.

Liviu Papadima *este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

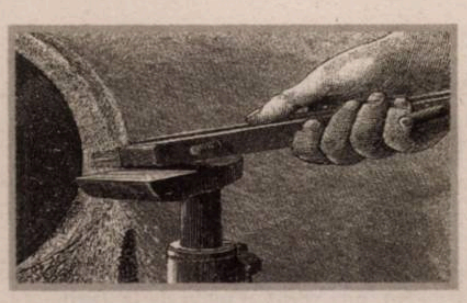

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

O Europă care a pierdut direcţia

A luat-o Europa razna? Sau măcar dă semne?

Să ne oprim puţin asupra recentei declaraţii a liderului partidului antieuropean UKIP, din Marea Britanie, Nigel Farage – o declaraţie care a făcut ceva vîlvă prin presa britanică, dar cam atît: politicianul britanic a declarat, într-un interviu, că nu şi-ar dori să aibă vecini români.

Desigur, ştim cine e Nigel Farage: un politician gălăgios, cunoscut pentru accentele lui xenofobe, îndreptate cu precădere împotriva est-europenilor. Nu ar trebui să-l privim ca pe altceva decît ca pe o ciudăţenie a naturii – asta dacă am trăi într-o Europă normală.

Antieuropeni, xenofobi şi neofascişti au existat dintotdeauna în Europa. Democraţia îi tolerează.

Într-o asemenea Europă, poate că o asemenea declaraţie nici nu ar merita discutată, pe considerentul că autorul trebuie să fie puţin dus de-acasă. Sau respectivul ar fi izolat şi ostracizat, dacă el ar reprezenta ceva în spaţiul public. În definitiv, n-ai decît să te muţi unde vrei şi să-ţi alegi ce fel de vecini vrei – există pe lumea asta o sumedenie de agenţii imobiliare care chiar asta îţi oferă, o lume „ideală", cu vecini pe care poţi să ţi-i alegi. A face însă o declaraţie politică din asta nu mai ţine deloc de civilizaţie.

Problema nu este însă Nigel Farage. Problema este Marea Britanie, acolo unde respectivul nu este nici izolat şi nici ostracizat. Dimpotrivă, UKIP se afla în fruntea intenţiilor de vot la apropiatele alegeri europarlamentare, cu aproape 40%! Şi să nu ne facem iluzii: o asemenea declaraţie nu-i va aduce prejudicii electorale lui Nigel Farage. Mai degrabă îi va mai adăuga nişte procente.

Antieuropeni, xenofobi şi neofascişti au existat dintotdeauna în Europa. Democraţia îi tolerează. Alta este noutatea: că societăţile în care trăiesc nu-i mai tratează ca pe nişte exaltaţi marginali, ci îi votează cu entuziasm. Văd în ei o soluţie.

Vestea bună este că nu deţin majoritatea şi nici nu o vor obţine în viitorul Parlament European. Vestea proastă este că sînt suficient de puternici pentru a se ţine, totuşi, cont de ei.

Iar asta e o veste cît se poate de proastă dacă nu neapărat în perspectiva alegerilor, atunci cu siguranţă în ce priveşte viitorul Uniunii Europene. Şi ne putem întreba dacă nu cumva antieuropenilor li se vor face ceva concesii pe seama românilor, a bulgarilor şi, eventual, a altor est-europeni.

Că nu merităm să ni se întîmple asta o dovedesc multe, dar poate că ar merita să ne oprim asupra unui recent fapt divers petrecut nu în Marea Britanie, ci în Italia.

O crimă abominabilă a avut ca victimă o tînără româncă stabilită în Italia. Autorităţile italiene s-au mişcat repede şi l-au identificat pe suspect. Cazul a făcut carieră la televiziunile româneşti şi este evident că românii au manifestat compasiune pentru victimă şi solidaritate cu familia lovită de această nenorocire.

Dar, spre lauda lor, nu au mers mai departe. Nimeni nu s-a repezit să acuze un popor întreg pentru această crimă oribilă. Cu toate păcatele ei, mass-media din România nu s-a aruncat într-o campanie deşănţată şi populistă. Deşi s-ar fi putut inspira foarte bine din campaniile unor medii europene, inclusiv din Italia.

Să încercăm doar să ne imaginăm ce s-ar fi întîmplat dacă lucrurile ar fi stat invers, adică dacă un psihopat român ar fi făcut o victimă italiană. Cum ar fi reacţionat presa din Peninsulă, mai ales cea din aria de influenţă a lui Berlusconi? Şi ne putem uşor imagina, fiindcă am văzut cu ochii noştri campaniile împotriva românilor, punerea la zid a unei întregi naţiuni.

Cu siguranţă, dreapta italiană (cea extremă şi nu numai) ar fi stors un asemenea subiect pînă la ultima picătură, acum, în pragul alegerilor europene. Adversarii unei Europe deschise, a unei Europe a libertăţilor pentru toţi cetăţenii ei, nu ar fi lăsat să le scape o asemenea mană cerească.

Şi iată că românii aceştia de la marginea Europei au tratat subiectul ca pe un simplu fapt divers – o dramă la nivel individual, dar fără relevanţă la nivelul celor două societăţi. Şi cu atît mai puţin relevantă pentru relaţiile dintre cele două ţări şi naţiuni.

Se spune că un deviaţionist este acela care o ţine tot înainte, în timp ce partidul schimbă direcţia. Nu de alta, dar pare că noi devenim o ameninţare într-o Europă care o ia razna.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

PUBLICITATE

PUBLICITATE

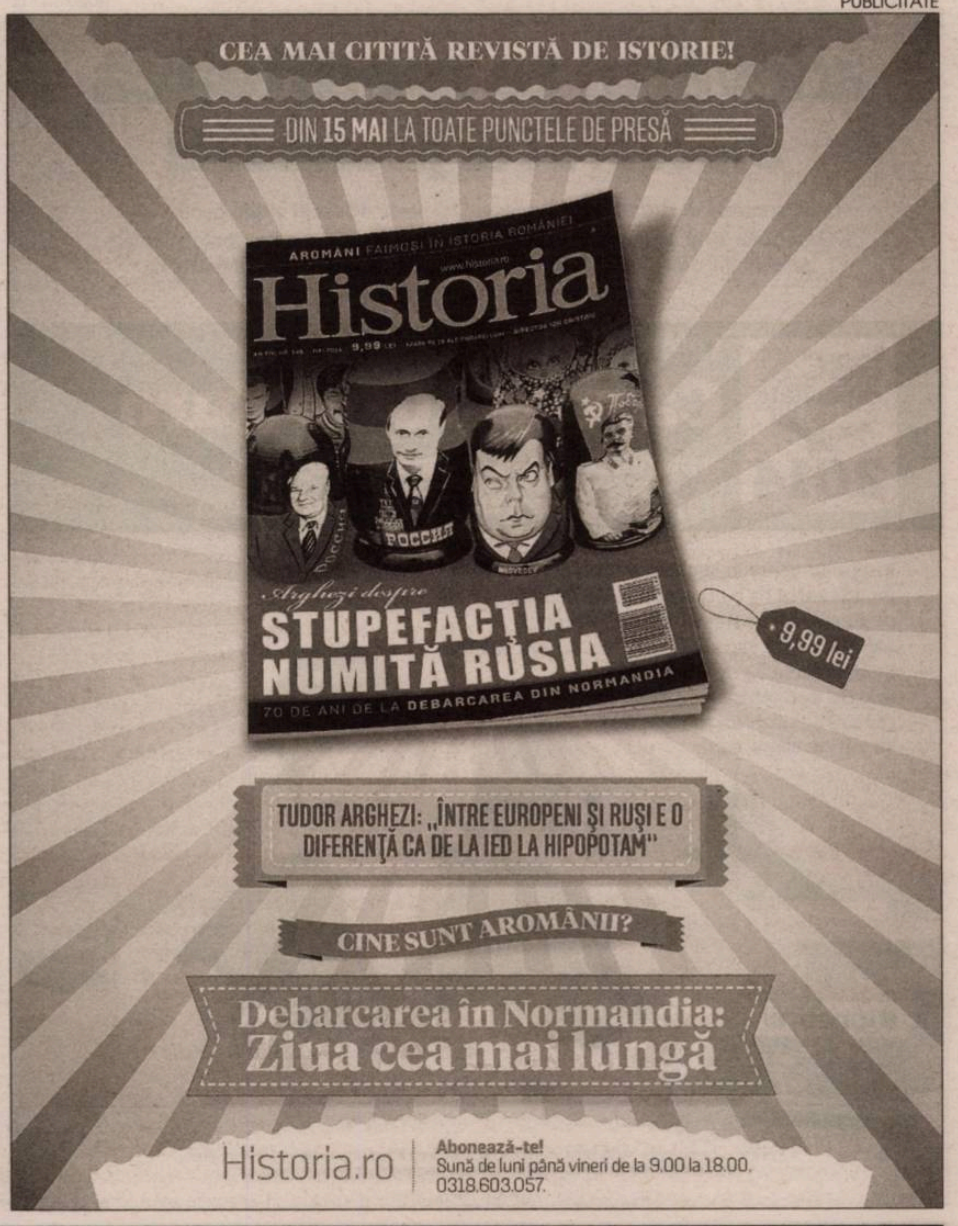

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Oferte de partid

Au apărut, aşadar, ofertele electorale pentru Parlamentul European. Cetăţeanul care ar dori să voteze, în cunoştinţă de cauză, cea mai bună variantă pentru România şi cea mai apropiată de gusturile sale ideologice, are la dispoziţie, în scop de informare şi conturare a opţiunii, oarecare prezenţe în talk-show-urile de la televiziunile de ştiri, dezbaterile organizate de televiziunea publică în acord cu legea electorală şi afişele de prin oraşele şi satele patriei. M-am uitat pe site-urile de Internet ale partidelor, dar mare brînză nu am aflat. Doream să găsesc măcar lista candidaţilor. Poate nu am căutat cum trebuie. Mă gîndeam că lista supusă votului cetăţenilor ar fi trebuit să fie pe prima pagină, dar nici vorbă.

Astfel, sursa de informare cea mai la îndemînă rămîne banner-ul stradal. Pe el, PSD-ul ne informează că „USL trăieşte“, că ar trebui să fim mîndri de faptul că sîntem români şi că la Bruxelles vor ajunge oameni care vor „apăra România“. Astfel, PSD-ul doreşte să reamintească electoratului că: nu ei au dorit ruptura de PNL (ştiindu-se faptul că publicul nu apreciază partidele care rup alianţe) şi că timiditatea şi complexele de inferioritate ale românilor la Bruxelles ar trebui depăşite. Pînă aici, nimic grozav. Am o mare problemă, însă, cu „a apăra România la Bruxelles“. Cuvîntul „apăra“ nu are ce să caute în acest mesaj, în opinia mea. În schimb, ar fi putut fi utilizat oricare dintre „a susţine“/„a promova“/„a consolida“, combinat cu „interesele României“. Apelul la orgoliul naţional era suficient subliniat de „mîndria de a fi român“. Invocarea unei poziţii, vezi Doamne, defensive, în tranşeele din Parlamentul European îmi pare deplasată, excesivă, fără noimă. Astfel, PSD-ul apare ca un partid eurosceptic (ceea ce nu este defel), adresîndu-se celor care se cred atacaţi de UE în fibra naţională, socială, economică. Interesant este că exact cu acelaşi mesaj al Defensivei Naţionale a venit şi PNŢ-CD, un partid care, ideologic, nu ar trebui să aibă nimic în comun cu socialiştii.

PNL-ul vine cu ideea „Eurocampionilor“ şi se foloseşte de imaginea unei cupe care seamănă întrucîtva cu trofeul Ligii Campionilor. Îmi pare un concept de campanie uşor neserios şi ciudat pentru un partid liberal. Face legătura cu fotbalul, sport care, în România, nu mai oferă performanţă internaţională, de multă vreme, şi care mai trece şi printr-o perioadă de profundă criză morală. Acest slogan s-ar potrivi unui electorat tip Dorel, degrabă mîncător de seminţe şi ascultătoriu de manele, nu categoriei care (îmi închipui eu) ar fi bazinul electoral al PNL: intelectualitatea urbană şi rurală sau întreprinzătorii mici şi mari. Fotografiile de pe bannere îi arată pe primii şase candidaţi ai listei, ceea ce e bine. Prilejul acestei campanii este folosit şi pentru afişarea cuplului Antonescu – Iohannes. Am mai întîlnit această tactică de utilizare a „vectorilor naţionali de imagine“ şi în cazul altor campanii electorale. De altfel, aşa sînt concepute şi afişele PSD-ului. În Piaţa Unirii, de exemplu, îl avem pe primarul Negoiţă ca promotor (local) al candidaţilor (naţionali) pentru un Parlament (european).

La PDL nu a fost cazul utilizării unui „vector naţional“. Probabil că domnul Blaga nu a fost considerat un atu. În schimb, sînt

utilizaţi Monica Macovei şi Theodor Stolojan. În cazul doamnei, există şi un mesaj personal, bine ales, în opinia mea: „Împotriva sărăciei. Împotriva corupţiei.“ Merge pe ideea „ăştia fură de rup, de-aia sîntem noi săraci“ şi este foarte corect legată de agenda anticorupţie pe care doamna Macovei o promovează şi la Bruxelles. Pentru domnul Stolojan nu s-a găsit un mesaj de identificare, astfel încît dînsul a fost lăsat doar cu sloganul general al partidului: „Europa în fiecare casă.“ Banal.

În rest, campania este orientată spre temele locale, de uz naţional sau chiar comunal. Promisiunile sînt de tip „şcoală, stradă, spital“, ceea ce era previzibil. În premieră, însă, la Bruxelles sînt organizate Mari Dezbateri Televizate între candidaţii la preşedinţia Comisiei Europene. Acolo se vor discuta Marile Teme. Noi, aici, vom apăra România, ca nişte eurocampioni, aducînd Europa în fiecare casă.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

un sport la Răsărit

E justificată senzaţia că Europa League a ajuns o competiţie cam prăfuită, de consolare?

Nu, nici vorbă! Finala de la Torino a fost minunată, cu blesteme şi tot tacîmul. C2 devine o supapă necesară pentru fotbalul care nu s-a intoxicat încă de la prea mulţi bani, în care poţi fi vizitat de o fericire care nu e instituţionalizată pînă la măduvă şi poţi plînge cu lacrimi adevărate. Benfica, mai ales, şi Sevilla asta au fost, două formaţii care au trăit fără rest aventura, şi noi alături de ele. Chelsea, anul trecut, a părut un monstru rătăcit într-un magazin de jucării. Iată despre ce e vorba: Europa League e cea mai aproape de fotbalul care ne provoacă amintiri, pe care îl putem înţelege. Pe celălalt, din Champions, îl putem doar admira, e jucat de extratereştrii – galactici, alfacentaurieni. Fotbal de *Alien 1, 2, 3* şi *4*. E atît de strălucitor, încît pare înspăimîntător. Aici, jos, oamenii se aruncă spre porţi ca înecaţii, ridicîndu-ne din fotolii. La final, după loviturile de departajare ale finalei, mi-a venit să-i îmbrăţişez pe toţi şi să-i invit la o bere. Doamne fereşte să le propun o astfel de grozăvie lui Ronaldo sau Diego Costa! Hai că Bale poate ar accepta, pare mai de comitet. Dar cu un galez nu faci o gaşcă simpatică şi neconstipată. Avem nevoie de cupe mai mici pentru mese mai lungi şi mai *smart casual*...

Radu NAUM

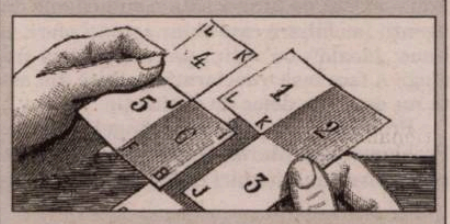

PUBLICITATE

adevărul te meditează
Biocebral® te premiază!

După succesul din 2013, Adevărul revine cu peste **40 lecţii video** pentru BAC şi Capacitate 2014. **Lecţii de consiliere** şi **lecţii video live** pentru toate materiile de examen, oral şi scris. Accesează Adevărul Live online pe **adevarul.ro** pentru a adresa întrebări profesorilor!

bac & capacitate 2014

Concurs pentru elevi silitori!
Câştigă 1000 Euro
şi premii ce îţi dau energie pentru minte, trup şi suflet pe toată perioada examenelor!

Înscrie-te acum în secţiunea Bacalaureat 2014 pe **adevarul.ro** cu un eseu motivaţional pe tema "Care este visul tău?", strânge cât mai multe like-uri şi share-uri şi poţi câştiga unul din cele 33 de premii Biocebral. În plus, poţi intra în cursa pentru cei 1000 Euro! Noi te motivăm! Tu cât de silitor eşti?

Perioada campaniei: 14.04.2014 – 21.07.2014. Valoarea totală a premiilor: 6,164 lei Brut.
Regulamentul complet al campaniei este disponibil pe www.adevarul.ro.

PUBLICITATE

Cristina HERMEZIU

Portretul programatorului... feminin la tinereţe

O fabrică de programatori solidară

Intri într-un fel de *loft* împărţit în alveole atipice, asimetrice. Vreo cîteva spinări aplecate peste tastatura calculatoarelor şi un du-te-vino decomplexat, de cămin studenţesc: e atmosfera zilnică de la Simplon.co, o „fabrică solidară" de programatori informaticieni, care a fost în toate paginile presei franceze şi pe toate ecranele jurnalelor de ştiri. *Loft*-ul e, în cultura de habitat a francezului, un fost spaţiu industrial, la început nelocuibil, o carcasă goală numai bună de transformat, după bunul plac, într-un spaţiu convivial, cu sens: casă particulară, atelier, sediu de întreprindere. Simplon e toate la un loc: sediu de întreprindere – atelier – casă particulară – loc de petreceri, cu adresa în Montreuil, pe linia metroului 9, în estul Parisului, un cartier popular, puternic de stînga. E cartierul, între altele, al zidarilor români – îmi strecoară Roxana Rugină.

Cu cîteva zile în urmă, tînăra a gătit un imens cazan de mămăligă pentru cei 30 de colegi de la Simplon, ca să-şi serbeze plecarea. În ultimii patru ani, Franţa a dezamăgit-o de o mie de ori şi, cînd în sfîrşit a fermecat-o, tînăra îşi ia zborul spre România. Roxana face parte din prima generaţie de cursanţi Simplon din Franţa şi e prima care ia conceptul în braţe ca să-l transplanteze în altă parte, la Cluj. Ro.simplon.co, filială a Simplon.co, e un *start-up* cu vocaţie educaţională şi socială: dacă ai o idee de aplicaţie mobilă, pe telefon sau pe web, dar nu ştii cu ce se mănîncă limbajul de programare HTLM5 sau Ruby on Rails, în schimb vrei să înveţi ca să-ţi pui în practică ideea ta de afacere, Simplon te ajută să o faci, prin cursuri intensive de şase luni, gratuit. Frédéric Bardeau, cofondatorul Simplon Franţa, spune că e aproape spectaculos: „Acum cîteva luni nu ştiam dacă o să funcţioneze aici, în Franţa. Iar acum sîntem mîndri că un elev din prima promoţie va implanta Simplon în România." Şi adaugă, cu orgoliu benign: „Ca să creăm o astfel de şcoală alternativă, în premieră în Franţa, noi aici am fost cu totul singuri. Roxana, în România, nu e singură, ne are deja pe noi."

Noua alfabetizare: (a citi, a scrie, a socoti) a coda

Simplon Franţa s-a născut fiindcă doi tineri, studenţi ai lui Frédéric, au realizat, într-o bună zi, că oamenii, unii supercalificaţi, alţii cu mai puţină pregătire, sînt pe cale să devină toţi complet analfabeţi: revoluţia numerică a făcut să răsară o clasă privilegiată de deţinători ai codului IT, iar progresele, cu viteza luminii, din domeniu îi lasă pe outsideri cu handicapuri serioase. Ideea lor a fost aceea de a naşte o mişcare, un curent favorabil „democratizării codului" şi crearea concretă a unei structuri în care oamenii să aibă şanse egale de a fi „alfabetizaţi" în limbajul interconexiunilor, al programării pe calculator, fie că sînt femei, tineri, seniori, cu sau fără diplome, emigranţi sau autohtoni. Frédéric Bardeau povesteşte: „Doi studenţi din clasa mea de la CELSA (Centre d'Etudes Littéraires et Scientifiques Appliquées – prestigioasă şcoală de jurnalism şi ştiinţele comunicării) au descoperit conceptul de *camp d'entrainement* sau *boot camp* – din SUA (formare intensivă) şi au vrut să-l exporte în Franţa. Ne-am regăsit complet în ideea lor care reunea universul Internetului, acţiunea de a transmite, şi posibilitatea de a da putere unor oameni care au nevoie de ea, fie pentru că sînt defavorizaţi social, fie că au idei excepţionale, fie că parcursul lor nu se încadrează într-o şcolarizare de tip clasic. Egalitatea Internetului, universul numeric e la îndemîna tuturor, fără barieră de bani, de origine sau de naţionalitate" – rezumă profesorul devenit antreprenor. Diferenţa faţă de proiectul din SUA este însă uriaşă: Simplon Franţa permite această alfabetizare în limbajul de programare, în mod gratuit. „Gratuitatea a fost ingredientul cel mai motivant pentru a porni la drum", afirmă Frédéric Bardeau. Unul dintre cei doi studenţi, care sînt la originea afacerii, şi mai apoi cofondator el însuşi al Simplon Franţa este românul Andrei Vlădescu-Olt. „Un programator redutabil, literat la bază, autodidact, dar şi un vizionar pe tărîmul tehnologiilor" îl portretizează Roxana, cu asumată admiraţie, pe tînărul care ne zîmbeşte modest, preţ de o clipă, ca să se aplece apoi din nou, sobru, spre tastatură şi ecran.

Tehnic = bărbat

Roxana e încredinţată că experienţa ei de cursant în prima promoţie Simplon, pe cale să extindă afacerea mai departe în România, este simbolică şi dintr-o perspectivă care face să mai cadă nişte prejudecăţi, nişte tabuuri: se crede cu tărie că domeniul IT şi programarea nu rimează decît cu minţile masculine. „La Simplon învăţăm programare, e un exerciţiu complex de gîndire şi de imaginaţie. Simţeam la cursuri cum neuronii mi se întind, creierul se dilată." În IT lipsesc femeile: doar 5% dintre managerii IT sînt femei, de unde o viziune machistă în industria IT. „Şi în capul meu era la fel. Tehnic egal bărbat" – recunoaşte Roxana. Simplon m-a făcut să depăşesc complexul acesta. Erau şi alte fete printre cursanţi (7 din 30) şi în plus foarte mulţi sînt începători în programare." Se spune că, perfecţioniste, femeile-programator ar fi mai înclinate să imagineze aplicaţii care să răspundă la o nevoie precisă.

Pentru a sensibiliza publicul şi potenţialii cursanţi asupra acestei probleme a egalităţii de şanse în industria IT, Roxana Rugină, împreună cu Rails Girls, Girls Who Code in Romania şi Girls in Tech Romania pregătesc o serie de evenimente. Training-urile sînt gratuite iar prima ediţie se va ţine în weekendul din 30-31 mai la Bucureşti, Cluj şi Timişoara, urmînd să ajungă şi în Iaşi, şi în alte oraşe din România.

Iubire şi trădare la Paris

În colţul „salon" al întreprinderii Simplon din Montreuil, în faţa canapelei unde cei care locuiesc la alt capăt al Parisului dorm, eventual, după o petrecere a casei, o structură metalică îşi întinde braţele pînă la tavanul înalt, cît pentru două nivele. Pare o bizară operă de artă contemporană, dar e, de fapt, soba casei. Alături, pe un raft, Roxana îmi arată, nu mai mare decît un cuptor cu microunde, imprimanta 3D pe care copiii care vin în weekend la cursurile de programare învaţă să o folosească pentru a-şi înlocui piesa unei jucării stricate, rotiţa unei maşini sau braţul unei păpuşi Barbie. „Facem şi design de calculatoare. Unul din colegi ia bidoane din plastic, le pune mîini şi picioare: un calculator nu e doar o cutie neagră în care nu ştim ce e înăuntru, ci e un instrument care are o viaţă şi o personalitate aleasă împreună cu copiii şi cu tinerii care participă la cursuri." Ghicesc, în explicaţiile tinerei, pasiunea ei pentru design şi stilistică vizuală. Înainte de a pleca din România, cu patru ani în urmă, Roxana Rugină a fost PR manager într-o agenţie de publicitate, iar în Franţa a făcut un master de industrii creative, web şi arte multimedia, la Universitatea Paris VIII. Cu privirea ei albastră şi independentă, de copil pus pe şotii, cu tunsoarea haioasă, nonconformistă, Roxana a făcut experienţa amară a zeci de interviuri de angajare, cu examinatori care nu treceau mai departe de franceza ei condimentată cu accente – englezeşti şi româneşti –, şi nici mai departe de ţara ei de origine. Cînd însă şi-a trimis ideea de proiect de aplicaţie web *„bike friendly"* la Simplon, a găsit imediat acolo oameni capabili să nu-i judece pe alţii după aparenţe, ci după ce ştiu şi vor să facă.

Roxana străbate, de ani de zile, Parisul doar pe două roţi: din goana blîndă a bicicletei, dantelăriile clădirilor hausmanniene sînt şi mai seducătoare. „Ideea mea este să fac o platformă pentru pasionaţii de biciclete, să cartografiez care sînt comunităţile de *bike friendly* din Paris, mai apoi din Europa, locurile care încurajează bicicleta ca mijloc de transport, barurile, cafenele care au atelier de reparaţii sau o simplă pompă de umflat roţi. Încercăm să-i convingem pe patroni să acorde reduceri şi avantaje celor care vin cu bicicleta", descrie tînăra (www.bicyclink .com)

Simplon România îşi va deschide porţile în toamnă.

Simplon a împăcat-o, deci, cu o Franţă care pentru ea a fost uneori arogantă, prea puţin europeană, dar pe care Roxana Rugină s-a dus, pînă la urmă, să o „reprezinte" în Seattle, alături de cofondatorul Frédéric Bardeau, la un seminar despre utilizarea tehnologiei ca metodă de educaţie alternativă, organizat la început de mai de către Microsoft.

Simplon România: fabrica solidară de programatori de la Cluj

Lîngă fibra ei de creator, de designer cu o mie de idei, Roxana simte că ceea ce o face să fie dinamică şi să reuşească este, pînă la urmă, vocaţia de implicare socială. Pe la 14 ani, făcea, la Brăila, voluntariat şi accesa fonduri Phare ca să înfiinţeze prin şcoli cluburi de informatică. La 26 de ani, înfiinţează la Cluj Simplon România, după ce a cîştigat un concurs de accesare de fonduri europene pentru înfiinţare de firme. Simplon România îşi va deschide porţile în toamnă pentru primii cursanţi, cu acest mesaj: există la Cluj un centru unde poţi să înveţi gratuit programare, poţi să faci aplicaţii mobile, să înveţi să dezvolţi o afacere cu ajutorul unor specialişti care te vor îndruma şase luni intensiv. E suficient să ai motivaţie, o idee de afacere şi să n-ai mijloace ca să aduci o soluţie la o problemă pe care tu vrei s-o rezolvi. Sediul este oferit pentru început de Cluj Cowork & Ruby Tribe, primul partener. „A fost un start rapid, primim deja aplicaţii de la tineri din România. Mulţi ne întreabă de ce n-am venit în Bucureşti. Pentru că la Cluj există această comunitate «Ruby» dezvoltată, noi facem aplicaţii mobile în Ruby on Rails, apoi există un ecosistem IT foarte dezvoltat în zona Transilvaniei şi un mediu multicultural. Ideea este să încurajăm dezvoltarea regiunilor, prin crearea de oportunităţi de formare alternativă şi de angajare a tinerilor care nu-şi găsesc de lucru. Problema e mai acută în provincie, nu în Capitală", sintetizează Roxana. Filozofia care a stat la baza creării acestui *start-up* în România s-a inspirat şi din ideea că, dacă România nu are cum opri hemoragia de informaticieni, măcar să-şi acorde şansa de a-şi crea alţii şi, odată cu ei, să autogenereze un mediu de afaceri IT, sustenabile, în România.

Simplon România are nevoie de parteneri financiari, de mecena, de logistică. În Franţa, de exemplu, calculatoarele la care lucrează cei 30 de cursanţi, fiecare şi toţi împreună la ideile lor de aplicaţii şi platforme pe web, au fost primite ca donaţie din partea unor firme franceze: „Se întîmplă în mod curent ca firmele care îşi reînnoiesc parcul informatic să doneze vechile calculatoare unor asociaţii, şcoli, celor care au nevoie. Aş vrea ca şi în România să devină un reflex acest lucru. Pentru programare nu e nevoie de supercalculatoare", ne asigură Roxana. Ce o sperie în noua aventură? Nu ceva anume, îi va lipsi poate spiritul de voluntariat cu care s-a obişnuit în Franţa, dar, optimistă, va şti să-l dibuiască şi la Cluj.

Biciclete franco-române, în cuplu

Optimismul îi vine, la 26 de ani, din nişte convingeri pe care experienţa ei între două lumi, uneori în răspăr, n-a făcut decît să le cimenteze. Fata proaspătă şi nonşalantă, cu părul tăiat asimetric, colanţi verzi şi fustă albastră din tweed, merge zilnic pe bicicletă pentru ca pămîntul să respire un pic mai uşor peste cîteva generaţii, ştie că accentul pe care-l porţi cu tine peste tot în lume e o etichetă falsă, că insipidul calculator poate fi o cutie design, iar limbajul IT nu e doar un cod exclusivist masculin.

După ce, acum patru ani, ea a fost cea care şi-a făcut bagajele spre Franţa şi iubitul ei, acum e rîndul lui Nicolas Freiss, fotograf francez, să-şi strîngă „obiectivele" şi s-o urmeze la Cluj, în noua ei aventură. Roxana şi Nico au făcut loc în portbagaj pentru cuplul lor de biciclete. Există oare „piste de velo" la Cluj? Dacă nu, cineva cu acelaşi spirit ca al Roxanei o să le facă. Iar ea o să cartografieze şi România pe aplicaţia *bike friendly*. Iar lumea o să se lase cartografiată pe aplicaţii, la fel de prietenoase, *made în Romania*.

Bonne route, Simplon.ro!

***Cristina Hermeziu** este jurnalistă, stabilită din 2004 în Franţa.*

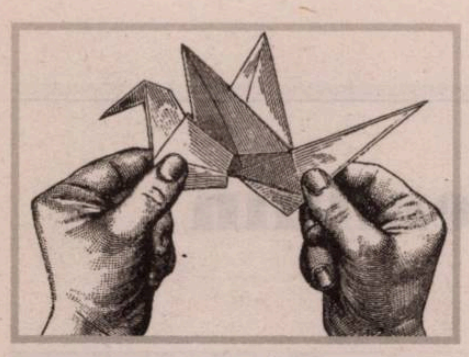

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Puia şi Orbuleţ

Dacă stau astăzi să mă gîndesc, mi se pare tot mai mult că cei doi erau un fel de Stan şi Bran ai afacerilor româneşti. Şi cîte personaje de acest gen n-au intrat în afaceri după Revoluţie... Nu că în zilele noastre n-ar exista destule asemenea figuri, dar parcă apele s-au mai selectat un pic. Orbuleţ era desigur Bran, cu faţa lui rotundă şi albă, doar că n-avea mustaţă. Mustaţă avea slabul Puia, una neagră, ce-i venea peste gură ca o perie.

Orbuleţ fusese şoferul unui mare securist. După Revoluţie rămăsese tot un fel de şofer şi om bun la toate într-o firmă. La un moment dat însă, a aflat că fostul lui şef (şi stăpîn) ajunsese preşedinte de bancă. S-a dus la el şi i-a cerut un credit enorm. Mărinimos, proaspătul bancher i-a dat banii imediat, că aşa erau vremurile. Orbuleţ fusese pus la cale de un individ uns cu toate alifiile, să plece din firma prin care ardea gazul. Individul acela l-a ajutat să ia cu el şi nişte clienţi şi nişte furnizori, aşa încît să-şi poată deschide propria afacere, urmînd ca ulterior să primească un comision din profit. Furnizorii aduceau pulpe americane de pui, congelate (dacă vă mai amintiţi de ele), provenite, se spunea, din reîmprospătarea stocurilor armatei americane. Adică nu erau ele chiar expirate, dar zăcuseră un timp prin nişte depozite. În orice caz, la acea vreme se bucurau de mult succes în România. Din nu se mai ştie ce motive, Orbuleţ s-a asociat cu prietenul său Puia, despre care nu se poate spune cu exactitate ce fusese înainte. Nici nu prea era de crezut că ar fi putut să fi fost ceva. Aproape că nu ştia să scrie (deşi el credea ştie), iar de vorbit, vorbea cam la fel de prost ca Orbuleţ – dar ce conta pe atunci exprimarea oamenilor de afaceri? Banii vorbeau în locul lor. Iar cei doi deveniseră peste noapte patronii unei firme care vindea pulpe de pui în neştire.

În noua şi incredibila sa situaţie, prima mişcare a lui Puia a fost să-şi schimbe nevasta. Cea veche nu i se mai părea în regulă, chiar dacă avea doi copii cu ea. Şi-a luat una mai bună, cu liceul terminat. Nici maşina nu mai era bună. Avusese un Fiat vechi pe care-l cumpărase pe nimic, la mîna a treia, imediat după Revoluţie şi în care, între două pene, îşi plimba întreg familionul. După ce a plecat de acasă, la noua femeie, a încercat s-o vîndă, dar n-a mai găsit cumpărător. A dat-o la fier vechi şi şi-a luat un Ford, de data aceasta la mîna a doua. Era mîndru foc de noua achiziţie şi se lăuda că are şi aer condiţionat, care la vremea aceea era o raritate. Cel care îi vînduse maşina îl convinsese că ventilatorul, mai puternic decît cel cu care se obişnuise Puia, ar fi fost aer condiţionat. Nu era adevărat, iar Orbuleţ rîdea de el. Puia nu voia să recunoască că s-a păcălit. Dar cu noua maşină a început să treacă pe roşu, la stopuri. Şofer de meserie, Orbuleţ îi spunea că-i nebun. „Ce vrei, sînt în misiune", răspundea Puia mustăcind. Deşi n-avusese vreodată treabă cu „serviciile", dar părea că se contaminase de „securism" de la Orbuleţ, care, cum ziceam, nici el nu fusese mai mult decît un simplu şofer (chiar dacă începuse să povestească că el însuşi ar fi fost, la un moment dat, anchetat, ba chiar torturat de colegi). În orice caz, din succesul vînzării de pulpe, celor doi parcă le crescuseră aripi. Îşi imaginau că sînt deja foarte bogaţi şi că afacerea lor va merge veşnic. Orbuleţ dădea mulţi bani bisericii din satul lui natal, dorind să-şi capete un cît mai mare respect din partea consătenilor. Şi el, şi Puia afişau o morgă teribilă. Cînd credeau că nu-i mai vede nimeni, chicoteau ca proştii şi-şi făceau tot felul de glume idioate.

Orbuleţ şi-a cumpărat pistol. A reuşit să obţină autorizaţie de port-armă, spunînd că lucra cu bani mulţi. La un moment dat, şi-a vîndut şi el vechiul Cielo şi a luat un Nissan Patrol. Credea că făcuse o mare afacere, dar era vorba de un contract de leasing prin care urma ca, în total, în cîţiva ani, să dea aproape 170.000 de dolari, adică de vreo trei ori mai mult decît preţul normal al maşinii. Pentru el, Ford-ul lui Puia devenise o rablă, ceva la care nici nu se mai putea uita. Nici nu voia să se suie în el. Spre deosebire de Puia însă, mai credincios sau poate doar superstiţios, Orbuleţ şi-a păstrat soţia. Aceasta venea şi ea la lucru, în biroul comun, unde pe toţi pereţii era afişat un motto, ceva cu credinţa în Dumnezeu. Tot cu credinţă – în propriul destin şi în siguranţa zilei de mîine –, Orbuleţ a început să-şi amenajeze casa, fără să-i pese că nu era a lui. Era revendicată de foştii proprietari. A cheltuit milioane pe renovare, că acum avea de unde. Vapoare întregi de pulpe congelate se vindeau ca pîinea caldă. Singura mare problemă era comisionul către cel ce-i ajutase să pornească afacerea, care se tot mărea. În plus, trebuia mereu să-l cinstească pe la cîrciumi scumpe, să-i facă tot felul de cadouri, tot mai costisitoare. Depindeau în continuare de el şi-l tratau ca pe un fel de naş.

Afacerea a mers vreun an şi ceva. După care n-a mai mers. Dintr-odată, nimeni nu mai voia pulpe congelate. Cei doi nu se aşteptau la aşa ceva. În plus, s-au trezit cu tot felul de controale. La un moment dat, Orbuleţ a descoperit uluit că firma lui era înglodată în datorii pe care nu avea cum să le achite. Cum emisese şi nişte cecuri fără acoperire, a ajuns pe mîna Poliţiei şi, în cele din urmă, la puşcărie. Asta deşi, prin anii '90, cu greu putea cineva să ajungă la puşcărie pentru afaceri necurate. Automobilul de teren i-a fost luat de bancă, firma a intrat în faliment, iar familia i-a fost dată afară din casă de foştii proprietari. Puia s-a pierdut pe undeva prin marele Bucureşti. Pe el nu-l căuta nimeni, nu făcuse nimic grav.

ready made

„Acestea au fost în Vinerea Paştelui, anul 1881 şi în ziua de Paşti m-am pomenit cu un inginer că vine de la un vapor pe la 4 ore dupe 12 pe jos şi trăgînd la mine la cîrciumă m-a întrebat de cantonierii şoşelei portului că unde i-ar găsi. Eu i-am zis că pănă va lua puţină repauzare trimit pe frate-meu să-i găsească şi să-i aducă cît mai curînd la d-lui. Mulţumindu-se cu acest servici, au şezut pe scaun şi a cerut o ţuică să bea, dar fiindcă eu aveam nişte pisici ce juca gimnastică frumos, îi tot încorajam cu o hîrtie legată de o nueluşă, care d-l inginer văzînd, avu mult haz de acei pisici şi ceru acea nuia spre a se distra cu pisicii şi a-şi potoli afrontul ce-l primise din partea serviciului pentru neglijenţă, căci înjura şi scrîşnea din dinţi contra cantonerilor, zicînd că să-i dea afar din serviciu căci nu i-au telegrafiat lui, ci la Craiova, de la Craiova la Bucureşti, de unde i-au venit lui peste nas la Calafat ca neglijent."

Gheorghe Nicola Stoian-Ogrineanu, *Cronica din Bechet*, Editura Dacia, 1974

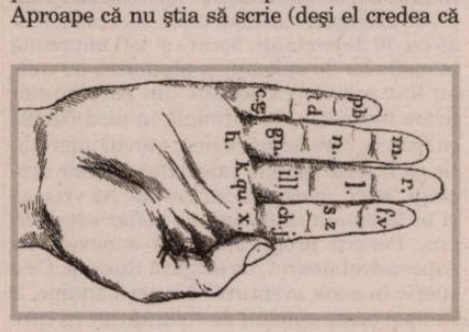

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Încrederea publică

Conotaţiile unui film american destul de recent – *Flight / Zborul* (2012) – în regia lui Robert Zemeckis, cu Denzel Washington în rolul principal, m-au pus serios pe gînduri. Foarte pe scurt, căpitanul Whip Whitaker (Washington), om cu o viaţă dezordonată, dar excelent pilot, se urcă la manşa avionului de pasageri al unei importante companii americane, pentru un zbor, în principiu, de rutină. Ceea ce foarte puţină lume ştie este alcoolismul avansat al căpitanului. Divorţat, cu o existenţă personală haotică, el şi-a cultivat frecvent această slăbiciune, pînă în punctul dependenţei totale de licorile tari. Pilotul nostru apelează la o formulă insolită de a scăpa, instantaneu, de mahmureală. După o noapte de beţie zdravănă, dimineaţa, înainte de a intra în *cockpit*, prizează o linie de cocaină, devenind imediat, cel puţin în aparenţă, mai *fresh* decît după cel mai profund somn cu putinţă.

Exact aşa decurg lucrurile şi înaintea zborului amintit. Whitaker vine la „lucru" într-o formă de invidiat (deşi băuse crunt în seara precendentă), glumind cu echipajul şi oferind încredere deplină pasagerilor (oamenii au nevoie de un imbold optimist, întrucît vremea nu se arată tocmai propice pentru zbor: furtuna strecoară anxietăţi în inimile tuturor). Deloc intimidat însă, căpitanul Whip porneşte decis la drum, alături de copilotul său, imediat ce permisiunea de zbor îi este acordată de către controlorii traficului. După decolare, situaţia se dezvăluie a fi mult mai periculoasă decît s-ar fi putut intui la sol. Norii grei-cenuşii împresoară imensul aparat, iar curenţii de aer îl zgîlţîie, malign, din toate încheieturile. Lumea intră în panică. Însuşi copilotul aruncă priviri terifiate comandantului. Netulburat, acesta controlează manual aparatul, ridicîndu-l bărbăteşte prin ceaţa deasă. Într-un tîrziu, pasărea metalică se aşază, maiestuos, deasupra furtunii. Pasagerii aplaudă eliberaţi, iar echipajul îl priveşte cu admiraţie pe destoinicul Whip. Nici el nu ratează momentul de triumf, făcînd poante inspirate la microfon şi, într-o clipă de destindere generală, sorbind, în viteză, două sticle mici de votcă.

„E un înger al Domnului, dar îngerul trebuie spînzurat!"

Problemele nu se opresc totuşi aici. Cu puţin timp înaintea aterizării, sistemele sofisticate de navigaţie ale avionului sucombă brusc. Aparatul nu mai reuşeşte să-şi menţină starea firească de zbor şi, cu botul lăsat în jos, pierde din altitudine, apropiindu-se vertiginos de pămînt. Whitaker preia, din nou, comanda manuală a aparatului şi execută o manevră stupefiantă. Răsuceşte avionul de linie cu susul în jos, ca şi cum ar fi un aeroplan sportiv, destinat acrobaţiilor. Oamenii stau nemişcaţi, într-o stupoare sumbră. Inimaginabila poziţie de zbor reuşeşte să aisgure o plutire adecvată, evitînd impactul catastrofal cu pămîntul. La cîteva sute de metri de pămînt, căpitanul repune aparatul în poziţie normală şi, ocolind zonele populate, aterizează forţat pe un cîmp. Avionul va fi avariat grav, dar primele estimări ale accidentului sînt, paradoxal, nesperat de pozitive. Din 102 de indivizi aflaţi la bord, doar şase şi-au pierdut viaţa. Restul au doar răni de o mai mică ori mai mare seriozitate.

Nu vreau să intru aici în amănunte etice, disecate, de altfel, de peliculă pe diverse paliere. Un lucru m-a impresionat, în mod deosebit, în film, dîndu-mi, cum spuneam, mult de gîndit. Investigaţiile tehnice şi poliţieneşti ale prăbuşirii pun în evidenţă, fără echivoc, două aspecte. Primul: avionul avea o defecţiune majoră, eroarea umană în pilotaj fiind absolut exclusă. Al doilea: manevra neobişnuită făcută de Whip Whitaker a salvat 96 de vieţi din 102, în condiţiile în care, din 100 de piloţi americani (testaţi pe simulator în exact aceleaşi condiţii de zbor), nici unul nu a reuşit să aducă aeronava la sol, „producînd" o catastrofă aviatică.

Concluzia anchetei se impune de la sine: Whip Whitaker este erou naţional şi rămîne, probabil, unul dintre cei mai buni piloţi din istorie. Lumea aplaudă, presa abundă în elogii. O mică întrebare persistă însă pe buzele investigatorilor: cine a băut cele două sticle de votcă descoperite în zona restricţionată a avionului, unde numai echipajul avea acces? Deşi ar fi putut să dea vina pe una dintre stewardese (decedată, dar care salvase un copil de la moarte cu preţul vieţii ei!), Whitaker se confesează, spunînd, în sfîrşit, adevărul. El le-a băut. Este alcoolic de mulţi ani, era băut în timpul acelui zbor, e beat chiar acum, la audieri. Toţi sînt cuprinşi de o uimire dezamăgită. „Atunci, domnule Whitaker", spune cu tristeţe şefa comisiei de anchetă, „sînteţi vinovat de trădarea încrederii publice" (va primi cinci ani de închisoare). Fie şi în postura celui mai bun pilot din lume, fie şi în variantă de erou naţional – sîntem noi invitaţi să acceptăm –, nu poţi să bei şi apoi să urci la manşa unei aeronave în care 102 oameni şi-au pus existenţa în mîinile tale. Aceasta reprezintă *o trădare a încrederii publice*. O lege de oţel care stă, justificat, deasupra profesionalismului exemplar şi chiar a eroismului legendar.

Văzînd acest film, mi-am amintit de căpitanul Vere al lui Mellvile care, înaintea execuţiei singularului Billy Budd, spune cu regret: „E un înger al Domnului, dar îngerul trebuie spînzurat!" O lecţie pe care aş vrea să o învăţăm şi noi: nimeni nu se află deasupra legii. Nici măcar îngerii. Ce să mai vorbim despre eroi?

Codrin Liviu Cuţitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

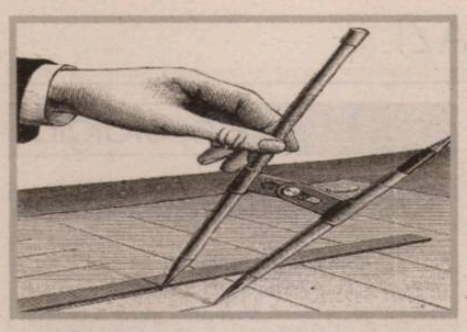

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

Terminaţi odată cu circul!

Spuneam odată, acum şapte ani, că reclamele au devenit o boală a oraşului. De atunci, situaţia a devenit incomparabil mai gravă. Bănuiesc că expunerea panourilor care desfigurează Bucureştii se face doar cu aprobarea autorităţilor edilitare, a arhitectului-şef al oraşului, desigur, sau, dacă e încălcată această indispensabilă condiţie, este necesară aplicarea unor amenzi substanţiale. Numai aşa s-ar dezvăţa cei care căptuşesc arterele centrului cu panouri uriaşe sau postere.

În primul rînd, poate cineva să mă convingă că publicitatea serveşte la ceva? O formă de comunicare utilă pentru comerţ sînt firmele. Ele atrag atenţia trecătorului că, din întîmplare, se găseşte în faţa unei băcănii (citeşte: minimarket!) de unde se poate aproviziona, sau în faţa unei frizerii, dacă are nevoie să se tundă. Asemenea semnalări existau din Antichitate, după cum ştim de la Pompei, unde erau chiar firme obscene, care îmbiau cu satisfacerea unor nevoi fizice mai intime sau cu stimularea lor (acum se cheamă sex-shop sau „masaj erotic"). Cine a văzut Muzeul Carnavalet n-a uitat frumoasa colecţie de firme care împodobeau, în secolul al XVIII-lea, prăvăliile pariziene. La Bucureşti, în ziua de azi, fie că sînt sau nu izbutite estetic, sînt mai puţin vizibile decît reclamele, aşa că treacă-meargă. Prezenţa lor e firească. Pentru micile ateliere de lăcătuşerie sau tocilărie, care au ajuns aşa de rare, este chiar o condiţie de supravieţuire. Dar cui – văzînd publicitatea de mari dimensiuni, care acoperă etaje întregi – îi vine în minte că nu şi-a cumpărat încă o saltea confortabilă, că s-ar spăla mai bine într-o cadă şi cu un duş pe care i le recomandă fabricantul sau vînzătorul, că ar trebui să-şi castreze cîinele de apartament, operaţie pentru care i se dă adresa veterinarului? Omul ştie, cînd a ieşit din casă, ce are de făcut, nu are nevoie ca reclama să-i propună o cheltuială la care nu se gîndise. De fapt, viitorul client scoate mai puţin din buzunar decît întreprinderea comercială care a lansat campania publicitară. Un afiş vă asigură că, prin achiziţia unor termopane nemţeşti, nu vă aruncaţi banii pe fereastră! Totuşi, costul punerii în circulaţie a panourilor ademenitoare este probabil foarte mare şi nu e răscumpărat. Gîndiţi-vă cum ar fi să nu existe reclame. Ar pierde executanţii (nu pot să spun: artiştii), dar nu cred că ar scădea profitul marilor afaceri cu care sînteţi ispitiţi. Altădată, în România erau gazete specializate, ca *Realitatea ilustrată*, din care nu lipsea imaginea cu care aveau curajul să recomande un produs. Puteai să bagi reclama în buzunar, păstrînd-o pentru uz propriu, sau să nu cumperi ziarul.

De ce trăiesc cu convingerea că reclamele sînt o nenorocire? Fiindcă ele intoxică prin nerozia textelor şi prin prostul gust al realizării. Tot ce e public se poate imita – ceea ce se şi întîmplă de obicei. Imaginaţia textierilor este surprinzătoare. Pe faţada decrepită a unui bloc se lăfăie un panou cît toate zilele, pe care vezi o pisicuţă şi un căţeluş tandru, îmbrăţişaţi – pentru ce? Ca să simţi gustul proaspăt şi răcoritor al unei ape minerale! Tencuiala scorojită indică dificultăţile financiare ale locatarilor, care speră să le facă faţă închiriindu-şi zidul şi astupîndu-şi lumina ferestrelor pentru reclamă. Din acelaşi motiv apare peste noapte un

suport imens, într-o curticică strîmtă, dar expusă la stradă; acolo se vor lipi afişe care au să deterioreze perspectiva către un monument istoric. Altă pereche, dar umană, te îndeamnă să te bucuri de noile sticle de un sfert de litru. Strada noastră este cucerită pas cu pas de expoziţii de modă, aşa că se „focusează" pe eleganţă. *„Luxury evening dresses"* se identifică cu siluete feminine pictate pe zidul văruit, *„Men's fashion"* – cu nişte momîi bine îmbrăcate, în dulapurile de sticlă de pe balcon. Păcat de casa de acum un secol, care era un exemplu de restaurare. Aşa se transformă, în zonele aşa-zis protejate, caracterul tradiţional al unei străzi. Cea mai agresivă este invazia restaurantelor de lux. Pentru că bucureştenii vor să fie contemporanii epocii lor, era soluţia de a aduna aceste noutăţi în mall-uri. Asemenea centre de animaţie şi comerţ se numeau galerii, cînd au apărut în Occident, pe la 1840. La Paris, Milano, Napoli sau Bruxelles, conţinutul lor s-a modernizat, dar au păstrat arhitectura şi chiar decoraţia originală. În anii din urmă, mall-urile din Bucureşti fuseseră introduse în cartiere periferice, însă încep să pătrundă spre centru.

Cu stridenţă şi vulgaritate, reclamele sînt concurate zilele astea de afişele electorale. „Apărăm România ta" ori „Mîndri că sîntem români" aparţin aceleiaşi specii ca „Săptămîni româneşti la McDonald's". Poate că unii le găsesc apetisante. Încă mai puţin atrăgătoare sînt figurile de europarlamentari pe care le propun partidele.

Bărbaţii n-au de ce să atragă bunăvoinţa alegătorilor prin aspectul fizic, dar doamnele ...uitaţi-vă!

***Andrei Pippidi** este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti.*

PUBLICITATE

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Mămăligă vs pîine

Popor de mămăligari, românii nu au o cultură a pîinii, şi n-au avut-o niciodată. Sau asta cred eu, mai întîi de toate ca istoric prins în cercetarea arhivelor de prin 1700 pînă tîrziu spre sfîrşit de secol XIX, şi mai apoi ca simplu gurmand, căutător de pîine bună prin tîrgurile patriei şi pe cărările Europei. Să mă explic: românul epocii moderne nu prea cunoaşte pîinea, dintr-un motiv cît se poate de simplu: producerea pîinii cere timp şi ingrediente de toate felurile. Pe lîngă făină, apă şi sare, gospodina are nevoie de un cuptor şi lemne, dar mai ales de timp pentru coacere. Or, mămăliga, din mei sau porumb (mai ales începînd cu secolul al XVIII-lea) se prepară mult mai uşor. Mai trebuie spus că porumbul, nesupus dajdiei, într-o primă etapă, este mult mai rezistent la secetă, şi mai productiv decît grîul sau secara. Astfel, făina de păpuşoi s-a strecurat, încet-încet, în tuciurile săracilor.

În tîrguri şi oraşe, pîinea se frămîntă, dospeşte şi, mai apoi, se coace în cuptoarele brutarilor şi pitarilor. Cercetătorul trebuie însă să fie foarte atent, pentru că termenul „pitar" este un mare, mare prieten „fals". Cu alte cuvinte, nu toţi pitarii sînt brutari, în timp ce nu toţi brutarii sînt pitari. Pitarul este, mai întîi de toate, un mic dregător, un rang ca oricare altul pe care, în prima noastră modernitate, toţi parveniţii îl cumpără. De aici şi zicala reţinută de Iordache Golescu: pitarii ca măgarii. Ca atare, nu toţi pitarii plămădesc pîinea. Ba mai mult, unii dintre ei nu au nici o legătură cu acest aliment important în hrana norodului.

Brutarii plămădesc, frămîntă şi coc două feluri de aluat: pîine şi jimblă. Pîinea aparţine norodului, aşadar, calitatea este ceva mai puţin îngrijită şi intră în seria reglementărilor puterii, în ceea ce privesc greutatea şi preţul. „Să scoată şi pîne de cîte o jumătate oca de cîte opt şi de cîte patru parale, ca să fie spre înlesnirea săracilor", şi nu numai pîine de „şaisprezece parale ocaua" – se porunceşte la 1810, într-o vreme destul de grea, cînd armata rusă se află în Bucureşti, şi în Principate. Reclamaţia se extinde şi asupra calităţii acesteia, calificată drept „rea" şi proastă". Şi cum oraşul are nevoie de linişte, vodă intervine deseori spre a cere „îmbelşugarea de pîine". Pentru cei cu dare de bani, se scoate caldă şi aromată, *jimbla,* înlocuită mai tîrziu de *franzelă,* adică pîine „franceză". Diferenţele calitative sînt evidente într-un catastif de cheltuieli de la 1848, cînd pentru conaşul se cumpără *franzelă,* în timp ce servitorii, şi inclusiv cîinele conacului, se hrănesc cu pîine.

Producerea pîinii cere timp.

Visul acestor tîrgoveţi şi orăşeni este să consume „pîine albă, curată şi coaptă bine". Se mai găsesc apoi, în tîrguri, o serie de simigii, plăcintari şi beceri, care coc şi vînd simiţi, plăcinte, colaci, covrigi. Prin sate, pîinea este o raritate. Un amestec de făină de grîu, cu secară, frămîntată fără maia; turta coaptă în ţest sau direct în cenuşă ţine de foame, dar doar atît. Iată şi o mărturie: „hrana obişnuită a poporului e foarte proastă; ea se compune exclusiv din usturoi, pepeni verzi, fructe nu tocmai coapte... pîine incruzită." Efectul: „o alimentaţie indigestă care produce friguri" – mărturiseşte Christine Reinhard la 1806.

Modernizarea va generaliza folosirea pîinii prin introducerea ei pe lista de hrană a soldaţilor, a orfanilor, a elevilor, arestaţilor, bolnavilor. Şi pentru că nu sînt suficienţi brutari, soldaţii sînt obligaţi, prin anii 1840, să urmeze şi cursurile de panificaţii, ducînd cu ei o meserie utilă comunităţilor. Mămăliga va ţine loc de pîine, multă vreme, şi, deseori, va fi singura sursă de hrană pentru comunităţile rurale sărace. De aici, valurile chinuitoare de pelagră care au bîntuit toată modernitatea românească. Mîncînd mămăligă, şi necunoscînd decît rareori gustul pîinii, ţările române nu prea cunosc revoltele „frumentare" specifice Franţei revoluţionare, despre care a scris Steven L. Kaplan, acolo unde pîinea rămîne şi astăzi un meşteşug cu artă.

Pe vremea comunismului, termenul generic de franzelă ascundea o pîine urîtă, nedospită, uneori acră şi prea adesea raţionalizată. De vreo douăzeci de ani, cumpăr, miros, ronţăi, mestec diferite soiuri de pîine, cu speranţa că voi găsi una care să-mi placă, dar... Am încercat să mă las „vrăjită" de sloganul „magie cu har / de la Vel Pitar". Dar, cum vel pitarul de odinioară avea alte îndeletniciri mai importante decît pîinea, nici vel pitarul de astăzi nu excelează în „har" şi „magie", atunci cînd aruncă în galantar o nefericită de pîine, menită să sature, fără să cucerească. Am regăsit-o, îndesată de-a valma în saci de rafie, pe drumurile Olteniei, vîndută ca hrană porcilor. Şi, cînd am vreo poftă de pîine caldă, mirosind îmbietor... îmi fac o mămăligă...

Constanţa Vintilă-Ghiţulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniţi, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernităţi româneşti (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

Speranța moare ultima

„De peste 2 ani, românii îşi varsă sîngele şi supun exploatării germane terenurile lor petrolifere. În marea parte a acestei perioade ei şi-au dat seama că, indiferent care ar fi rezultatul luptei lor, ei au puţine perspective sau chiar deloc de a-şi recîştiga poziţia de dinainte de război. Atunci cînd, în iunie 1941, armatele germană şi română şi-au unit forţele, românii sperau numai să izgonească trupele sovietice din Basarabia şi Bucovina de Nord, provincii române pe care ruşii le ocupaseră cu consimţămîntul Berlinului cu un an în urmă. Astfel, la izbucnirea războiului, românii s-au văzut într-un fel de alianţă ridicolă cu un duşman tradiţional care, de fapt, aprobase anexarea de către Rusia a unui teritoriu românesc şi care, de asemenea, forţase România să cedeze porţiuni din teritoriul ei Bulgariei şi Ungariei. Odată ce fusese realizată redobîndirea provinciilor estice, germanii au constrîns armata română să treacă Nistrul şi să înainteze împreună cu ei mult în spatele vechilor frontiere ruse. Cu toate acestea, regimul de la Bucureşti a fost forţat mai tîrziu, împotriva voinţei lui, să declare război Marii Britanii şi Statelor Unite, ambele mult respectate de majoritatea românilor. Cît timp speranţa în înfrîngerea Uniunii Sovietice rămînea preocuparea dominantă a românilor, perspectiva unei subjugări viitoare faţă de Germania era considerată ca răul cel mai mic. Astăzi a dispărut pînă şi această slabă mîngîiere, iar românii se află într-o stingheritor de ascuţită dilemă; să capituleze în faţa Aliaţilor şi să riste o ocupaţie militară germană imediată şi posibila pierdere a suveranităţii României, sau să rămînă pe orbita germană, riscînd o invazie generală rusească cu consecinţe incomensurabile?"

Washington, 17 decembrie 1943, Analiză întocmită de Biroul pentru Informaţii Strategice din Departamentul de Război, în *23 August 1944,* vol. I, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1985

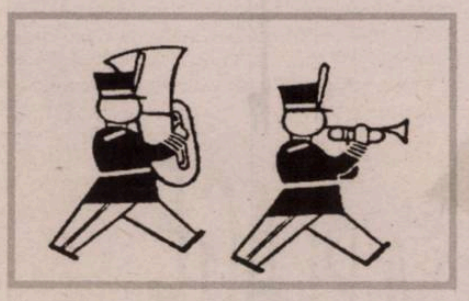

Cătălin ŞTEFĂNESCU

fără doar şi coate

Oameni cu credinţă în Dumnezeu

Acum cîţiva ani, undeva, prin sudul insulei Creta, am cunoscut un preot ortox român. Plecase din ţară, aşa cum pleacă orice om obişnuit, la muncă, în căutarea unei vieţi mai bune. Părintele era o persoană extrem de deschisă, dornic să povestească de toate, bucuros că se întîlnea cu un compatriot. Mi-a mărturisit, din prima clipă, că a plecat din România pentru că nu-şi putea găsi o parohie unde să trăiască decent. Ca orice om, învăţase o „meserie" şi trebuia să cîştige din treaba asta. Acasă nu se putea. Inflaţia de preoţi nu e o noutate, iar parohiile bunicele se obţin foarte greu. Aşa că a plecat să-şi caute norocul în lume, la muncă, aşa cum au făcut milioane de români. Trebuie spus de la bun început: în felul lui, părintele era un om foarte cinstit cu sinele său, dar şi cu ceilalţi. Un om dintr-o bucată, harnic, avînd convingerea că-şi făcea meseria cu onestitate şi că îşi găsise drumul în viaţă.

Părintele se gîndise că n-avea nici un rost să caute de lucru în Italia sau în Spania. Acolo, concurenţa era foarte mare, el n-avea nici o relaţie, deci ar fi pornit fără prea mare speranţă. După o lungă perioadă de chibzuinţă, părintele a ales Grecia. Şi nu orice loc, ci tocmai sudul celei mai mari insule din arhipelagul grecesc. La prima vedere, oricine ar spune că a greşit cumplit. S-a dus într-o ţară ortodoxă, unde concurenţa era mai cruntă decît oriunde. E drept, planul părintelui s-a dovedit a fi unul extrem de curajos. Dar, în cele din urmă, curajul ăsta a fost răsplătit din plin. Proaspăt ajuns la faţa locului, părintele a constatat, după cum se aşteptase, că încă nu mişunau pe-acolo românii plecaţi la muncă. Erau cîţiva, dar nu cine ştie ce, şi locuiau la distanţe mari unii de alţii. Oricum, nu erau suficienţi pentru a închega o comunitate, cît de mică. Dar preotul nostru era un tip pragmatic, cu viziune. Şi-a spus că locurile erau frumoase, fenomenul migraţiei economice era departe de a se fi încheiat, deci existau toate şansele ca, pe viitor, numărul românilor să crească. Din nou, calculul s-a dovedit a fi corect. În cîţiva ani, românii ajunşi pe-acolo reuşeau să formeze o comunitate frumuşică.

Însă, pînă atunci, părintele trebuia să trăiască din ceva şi să-şi aducă şi familia. Aşa că şi-a luat inima în dinţi şi a început temeinic să înveţe greceşte. A studiat toate micile detalii ale slujbelor pe care trebuia să le facă în limba ţării de adopţie, şi s-a apucat, încet, de treabă. A umblat prin locuri în care preoţii greci – puţini la număr în zona pe care o alesese el – nu prea se duceau. Şi-a făcut de fiecare dată treaba cu asupra de măsură. A fost prietenos, gata să sară în ajutorul oricui, a pătruns, cum a putut, în lumea nouă în care se hotărîse să trăiască. Şi, în timp, felul ăsta de a pune problema a dat rezultate. Părintele a devenit un tip foarte apreciat. Grecii îl chemau la evenimente la care nimeni nu-şi închipuise pînă atunci că poate oficia un străin. Ajunsese preotul favorit al unei comunităţi greceşti. Era o performanţă cu totul remarcabilă. În timp, după cum prezisese părintele, au apărut mai mulţi români la muncă, iar comunitatea a crescut frumos.

În momentul în care l-am cunoscut, părintele era la apogeul carierei sale. Se bucura de roadele unei munci susţinute şi demonstra că, dacă eşti răbdător, cinstit şi harnic, poţi reuşi oriunde pe lumea asta. Însă a ţinut să-mi mai povestească ceva. O supărare. Comunitatea începuse, parcă, să nu-l mai aibă la suflet de ceva vreme. Părintele nu înţelesese imediat despre ce era vorba. Pe urmă, s-a prins. Invidia. Asta îi rodea pe toţi. Şi toată treaba venea de la pizma, de la invidia colegilor de meserie, greci, care pierduseră competiţia. L-am întrebat ce-l făcea să creadă aşa ceva. Şi mi-a povestit. „Domnule, ştii cum e pe la noi. Românu' e gospodar. Nouă ne place să muncim, nu ne dăm la o parte, da' ne place să vedem şi pentru ce-am muncit. Eu mi-am făcut cea mai frumoasă casă de aici. Cea mai mare. Ştii cum e la noi. Ai muncit, vrei să vezi, să fie frumos, deosebit. Ăstora pe-aici nu le prea place aşa. Se uită chiorîş. Ei nu sînt obişnuiţi cu case ca pe la noi. Îşi fac toţi cam la fel. Eu mi-am făcut cum mi-a plăcut mie. Pe urmă, mi-am luat un Audi, mai... limuzină... aşa... mai de lux, nou-nouţ. Parc' a dat strechea-n ei de-atunci. De invidie. De pizmă că românu' are şi o duce bine... Ce-or zice-n mintea lor? Ştiu eu ce zic. Că uite la românu' ăsta cum a venit s-o ducă bine aici la noi..."

Am încercat să-i explic ce credeam. Că nu succesul lui îi deranja pe membrii comunităţii, ci spectacolul casei şi al maşinii. Pe urmă am aflat că erau, de fapt, vreo două maşini tari în faţa casei lui. Biserica Ortodoxă din Grecia seamănă în bună măsură cu sora ei din România. Dar sînt şi deosebiri notabile. Imaginea de „gospodar" a părintelui nu se potrivea cu felul enoriaşilor de a vedea pe cineva care, e drept, oferă un tip de servicii, dar e vorba despre servicii... spirituale. Nimeni nu interzice un anumit nivel de prosperitate al celui care îşi face bine treaba. Dar de aici şi pînă la dezvoltarea unui anumit tip de spectacol al bunăstării e un drum pe care enoriaşii părintelui nu aveau chef să-l străbată.

Zilele astea mi-am adus aminte de amărăciunea părintelui şi de discuţia cu el. Am dat peste cîteva articole şi am văzut o ştire despre un alt preot, părintele Robertino Oprea, din judeţul Giurgiu. Omul, gospodar, şi-a luat un Maserati şi un BMW de mare angajament. Nici părintele Robertino nu înţelege ce are lumea cu el. Zice că e un om cinstit, că soţia e farmacistă, că au afaceri care merg bine. Şi că amîndoi cred în Dumnezeu. Nu-i suspectează nimeni de necinste, dar nici nu le spune cineva că nu e deloc suficient „să crezi în Dumnezeu" pentru a fi preot.

Cătălin Ştefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Luiza VASILIU

Nu vă supăraţi, unde-i Europa?

The project Be EU 8 media outlets for one Parliament

Zilele astea se încheie campania electorală pentru alegerile europene de pe 25 mai. Sloganuri nefericite (printre care şi pasiv-agresivul „Mîndri că sîntem români“, inutil-defensivul „Apărăm România Ta“, naiv-ridicolul „Ridicăm România“), scandaluri de furt minor (fotografii luate de pe Shutterstock, sloganuri luate din alte campanii, tricouri cu „*Keep calm and vote for X*“ folosite de vreo două partide) şi inadecvare majoră (campioana acestei campanii va rămîne, probabil, fotografia din albumul de pe Facebook al Elenei Udrea – „Traian Băsescu cu tinerii şi femeile din PMP“, în care Cristian Preda e îngenunchiat pe plajă şi-i pune coarne doamnei Udrea, ca un şcolar bucuros că se poate trage în poză cu vedeta şcolii), PNŢCD „renaşte“, USL „trăieşte“ – păsări Phoenix fără termen de expirare, ale politicii româneşti, premierul şi preşedintele sînt incapabili să iasă din nesfîrşitul lor schimb de replici agresive. Impresia generală e că nimeni nu şi-a dorit o tură nouă de alegeri pentru Parlamentul European, în afară, poate, de candidaţii de pe primele poziţii, care sînt motivaţi cel puţin financiar de perspectiva unui post la Bruxelles. În contextul valului de euroscepticism care a luat Europa pe sus în ultimii ani, încrederea în instituţiile europene a scăzut masiv, odată cu preocuparea pentru felul în care sîntem reprezentaţi în Parlamentul European. Deşi matematica e simplă: trei sferturi din legislaţia statelor membre se votează în PE – ceea ce înseamnă că trei sferturi din legile care ne afectează viaţa de zi cu zi şi care dau cadrul activităţilor noastre sociale, economice, culturale etc. se dezbat şi se decid în PE.

De-aici ar fi trebuit să înceapă campania electorală, de la livrarea unei informaţii simple către alegători: Europa, aşa cum apare ea concentrată în instituţiile europene, nu reprezintă o ameninţare la adresa cetăţenilor, de care cineva ar trebui să-i „apere“, ci un spaţiu pe care pur şi simplu trebuie să îl locuim împreună. Desigur, mecanismul cooperării europene scîrţîie, reglajele s-au făcut deseori în grabă şi destul de prost, birocraţia şi complicata structură instituţională adîncesc prăpastia dintre cetăţean şi organismele reprezentării lui la nivel european. Consecinţa e că un procent considerabil din populaţia României nici măcar nu ştie de alegerile de pe 25 mai. Principalele partide şi-au folosit evenimentele de lansare a candidaţilor pentru europene drept prilej de cîştigat capital prezidenţial, transformînd întreaga campanie într-o încălzire pentru prezidenţialele din toamnă. Pe Calea Rahova, peretele unui bloc a fost tapetat cu două afişe uriaşe, reprezentîndu-l pe Victor Ponta şi mîndria lui. Acelaşi afiş – ca şi cum ar fi tipărit prea multe şi n-aveau unde să le pună. Victor Ponta nu candidează la europarlamentare.

Cînd ai un partid care propune să trecem „la ora Europei“ (adică pe fusul orar al Germaniei, Italiei, Spaniei, Franţei, Poloniei, Cehiei, Ungariei, Belgiei şi Olandei), motivîndu-şi propunerea prin fraza „Schimbarea orei este un manifest simbolic prin care vrem să transmitem că împărtăşim toate valorile Europei de Vest şi urmărim sporirea eficienţei pe plan economic şi social“, nu-ţi rămîne altceva de făcut decît să te urci pe acoperişul Observatorului Astronomic şi să nu mai cobori de-acolo pînă nu trec alegerile. Pentru clarificare, Adrian Şonka, astronom la acelaşi Observator, explică: „Asta ar însemna practic să decupezi România de pe glob şi să o muţi mai la stînga. Dacă eşti bulgar şi ai o întîlnire la ora 14 la Giurgiu, trebuie să pleci de la Ruse la ora 15 ca să ajungi la timp. Dacă eşti la Giurgiu şi ai întîlnire la Ruse la ora 16, nu pleca la ora 15, căci acolo e deja 17.“ Cam aşa s-a vorbit despre Europa în campania pentru europarlamentare. Simbolic, vag, stîngaci, fără nici un fel de dezbatere autentică a temelor europene. Asta exclude, desigur, cîţiva candidaţi care, în pustiul general, au fost activi şi convinşi de importanţa propriei misiuni în PE.

Încercînd să stimuleze interesul pentru alegeri şi să trimită un semnal care să le indice candidaţilor că cineva stă, totuşi, cu ochii pe ei, Fundaţia pentru o Societate Deschisă a lansat programul „Watchdog volunteers – alegeri europene 2014“, a cărui prezentare a sunat aşa: „A început numărătoarea inversă pentru alegerile europarlamentare. Pentru că votul tău înseamnă reprezentarea intereselor tale timp de 5 ani în Parlamentul European, pentru că un cetăţean nu e doar un alegător din 5 în 5 ani, îţi propunem un exerciţiu de cetăţenie activă pe durata campaniei electorale.“ S-au înscris 79 de voluntari, dintre care au fost selectaţi 20. Fiecăruia i-au fost repartizaţi cîţiva candidaţi şi sarcina de a le urmări activitatea pe reţelele de socializare şi site-urile proprii şi de a sancţiona afirmaţiile xenofobe, „contribuind pe termen lung la îmbunătăţirea discursurilor politice ale parlamentarilor care ne reprezintă în Uniunea Europeană.“ Doar că discursul a fost, în mare parte, inexistent. I-am întrebat pe cîţiva dintre voluntari cum a decurs monitorizarea şi ce-au aflat stînd cu ochii pe candidaţi. Răspunsurile lor dau o imagine destul de clară a campaniei, făcută, ca de obicei, „în teritoriu“, cu muzică populară şi pupături pe obraz.

„Mare parte din discurs lipseşte cu desăvârşire, deoarece Klaus Johannis nu a considerat necesară o pagină ori un profil de Facebook, iar Mihai Voicu este extrem de secretos, ascunzînd orice postare/imagine publicului, fiind nevoit să fii unul dintre cei 5000 de oameni din lista lui, de parcă doar 5000 de alegători ar avea. În privinţa lui Crin Antonescu şi a lui Theodor Stolojan, pot spune că discursurile sînt perfect conforme şabloanelor discursurilor socialiste predecembriste. Totul se rezuma la «Vă invit să mă urmăriţi la ora X, la canalul X», ori «Votaţi-ne». În concluzie, pot spune că sînt 100% toleranţi, tocmai prin lipsa interesului faţă de interacţionarea cu cetăţenii, fiindcă paginile lor sînt cam la fel, dacă nu chiar identice uneori, cu afişele electorale de pe orice stradă.“ (Alexandru, 20 de ani, student)

„Am constatat o deteriorare a limbajului la nivelul clasei politice în ultimii ani. Stilul de exprimare este nerafinat, uneori ostil, mesajul este lipsit de claritate, cu tendinţe populiste şi discriminatorii, în general comunicarea acestora în spaţiul public este defectuoasă.“ (Andreea, 23 de ani, masterandă)

„La nivel general, în discursul candidaţilor există un mare grad de populism politic, temele serioase sau elocvente pentru societate lipsind cu desăvîrşire. În mod particular, ca o excepţie, vreau să subliniez prestaţia pozitivă a candidatei Monica Macovei, unul dintre cei trei candidaţi pe care îi monitorizez, pentru care problema justiţiei reprezintă o prioritate şi pe care o promovează constant atît în mediul virtual, cît şi în cel real.“ (Laurenţiu, 28 de ani, jurist)

„Cele mai multe declaraţii şi luări de poziţie reprezintă atacuri asupra contracandidaţilor, unele legate de activitatea profesională sau politică, iar altele legate strict de aspecte personale. Observ cum candidaţii se duc în teritoriu, fac băi de mulţime şi împart promisiuni ce ţin de politica internă sau invective la adresa adversarilor politici. Am mai observat cum temele de interes la nivel european nu sînt populare în discursurile candidaţilor, ci tot problematica internă, care este dezbătută zilnic.“ (Andra, 23 de ani, masterandă)

La fel de pierduţi în agenda internă par şi cei care susţin ideea boicotului şi a „grevei cetăţeneşti“, cu scopul de a „delegitima acest simulacru democratic prin neprezentarea la vot sau anularea votului“. Într-adevăr, tot ce mai lipseşte spaţiului nostru democratic, şi-aşa alarmant de fragil, e refuzul unei categorii informate a populaţiei de a merge la vot. Mai ales că de data asta e vorba de reprezentarea noastră la nivel european pentru următorii 5 ani. N-aş lăsa pe alţii să decidă cine va dezbate în numele meu chestiuni cum ar fi exploatarea prin fracturare hidraulică, Carta drepturilor digitale, legislaţia antidiscriminare, evacuările forţate, accesul la informaţie ş.a.m.d. Chiar dacă, în discursul public de la noi, Europa pare o insulă din ce în ce mai îndepărtată.

Apariţia acestui text a beneficiat de asistenţa Uniunii Europene, în cadrul unui grant oferit de Parlamentul European în domeniul comunicării. De conţinutul acestui articol este responsabilă doar revista Dilema veche, *şi nu se poate considera sub nici o formă că textul reflectă punctul de vedere al Uniunii Europene.*

Proiectul „BeEU – 8 organizaţii mass-media pentru un Parlament“ este cofinanţat de Uniunea Europeană.

PUBLICITATE

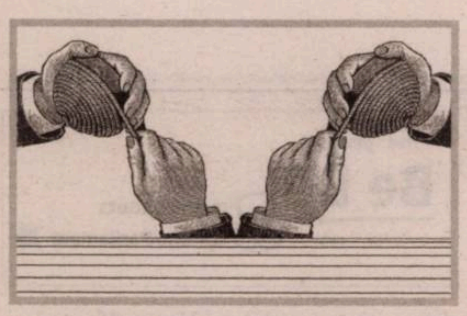

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Naşterea unei naţiuni

– poveşti din Kiev –

Am fost săptămîna trecută şase zile în Ucraina pentru două evenimente. Primul a fost o vizită organizată de Institute of World Politics (partenerul ucrainean al Forumului nostru România – Ucraina) – au fost invitaţi experţi pe spaţiul estic de la cele mai importante think-tank-uri europene, din Bruxelles, Londra, Paris, Stockholm etc. Au fost trei zile în care am avut acces la mai mulţi membri ai guvernului, la ziarişti, experţi şi reprezentanţi, inclusiv din oraşele estice. Discuţiile au fost în cea mai mare parte off the record *şi voi reproduce idei din conversaţii ca atare. Al doilea eveniment a fost de amploare – „Ukraine: Thinking together" –, organizat la iniţiativa lui Timothy Snyder a reunit la Kiev cîteva zeci de reprezentanţi ai unor publicaţii culturale, intelectuali, experţi din toată Europa, între care nume ca Bernard-Henri Lévy, Adam Michnik, Bernard Kouchner sau Slavenka Drakulic. Am reprezentat* Dilema veche *acolo. Cele ce urmează sînt fragmente editate din notiţele strînse pe parcursul acelei săptămîni.*

„Am pus pozele lor în birou, ca să ne aducă aminte de ce sîntem aici. Cînd mă enervez şi îmi vine să plec, mă uit la ei. Şi mai e ceva: îmi aduc aminte că noi urmăm, dacă eşuăm." Am rămas cu pixul în aer. Tipul este un ministru-cheie în guvernul nou al Ucrainei şi vorbeşte despre fotografiile morţilor de pe Maidan: şi le-a pus în birou. Nu e nici patetic, nici fanfaron, iar mărturisirea asta a venit brusc şi fără legătură cu subiectele anterioare. Vorbise o oră degajat, într-o engleză impecabilă, despre proiecte economice. Tocmai ce venea de la o întîlnire a Băncii Europene de Dezvoltare (BERD), unde obţinuse dublarea portofoliului în Ucraina. Ne-a pus pe hîrtie cîteva idei simple – trebuie aduşi bani în ţară, şi rapid. Trebuie dereglementare pentru că economia e sufocată. Se arăta mai optimist decît prognozele care dau o cădere economică de 7% anul acesta. Nu are de unde – zice calm –, pe primul trimestru avem doar 1%. Ar putea fi ministru în orice altă ţară, de fapt – vine din economia privată şi a lucrat drept consultant prin toată lumea. A sfătuit guvernul malaezian cum să aducă ţara în primele zece poziţii în clasamentul „Doing Business". „Asta trebuie făcut şi pentru Ucraina, se poate prin reforme rapide – acum, ţara e pe locul 112. Vedeţi, am început cu legea achiziţiilor, am desfiinţat 150 de permise, nu puteai să faci business în ţara asta fără diverse permise. Au înfiinţat un avocat al companiilor – un fel de avocat al poporului, dar pentru firme. Înainte, toţi afaceriştii fugeau de interviuri – dacă te vedeau oamenii lui Ianucovici la TV, îţi confiscau afacerea. Ar trebui ca avocatul companiilor să-i apere de aşa ceva pe viitor."

Cam aşa a vorbit ministrul. Apoi, brusc, ne-a spus că se uită de cîteva ori pe zi la fotografiile oamenilor morţi, în biroul său. Cu sentimentul că urmează la rînd dacă eşuează. Avem întîlniri paralele cu diverşi oficiali din zona economică şi cu alţii din zona militar-securitate. „Ştiu că vă uitaţi la problemele cu războiul, dar se întîmplă chestii interesante şi aici", ne spune o doamnă cu nişte incredibile lentile de contact albastre. Anul trecut era pe o poziţie joasă la Ministerul de Externe, acum e în conducerea unui nou creat Centru pentru Reforme – o iniţiativă făcută cu ONG-urile de aici. Ideea e să treacă rapid multe reforme – se subînţelege că pînă nu se dezmeticeşte reacţiunea. Doamna cu lentilele e mult mai tînără decît toţi din grupul nostru, dar e pusă pe muncă – are o listă cu 20 de puncte (de genul „reforma justiţiei" sau „e-guvernare") şi ne întreabă unde putem contribui. Se aruncă priviri crucişe – aveam senzaţia că am venit să cercetăm, nu să fim puşi la muncă. Totuşi, aranjez o întîlnire ulterioară cu ea, tot lucrăm în Moldova pe reforma justiţiei – de ce nu? Se bucură că aude asta, îmi zice că au venit polonezi cu reforma administraţiei locale, estonieni cu guvernarea electronică, poate nişte români cu justiţia? Ştiu genul acesta de oficiali din Moldova – i-am văzut prin ministerele de la Chişinău după 2009: se mişcă cu senzaţia că au un mandat limitat, cu nerăbdarea de a face acum totul, etalează frustrarea că Uniunea Europeană se mişcă mereu ca şi cum ar avea tot timpul din lume, cînd aici, în Est, timpul nu are niciodată răbdare. Ne spune despre noua lege a achiziţiilor, susţinută de Banca Mondială, UE, Transparency International, e mîndră de ea. Ştiu însă că a trecut prin Parlament doar la a doua încercare şi cu o majoritate de un vot. Parlamentul rămas de pe vremea lui Ianucovici, parlamentul legitim, parlamentul retrograd. Fereastra asta de oportunitate pentru reforme se va închide repede.

Sîntem un cabinet de kamikaze – ne spune alt ministru. Sau de fascişti – spune domnul Putin. „Cînd am fost la Doneţk să vorbesc cu locuitorii despre reforme, se uitau la mine ca la un extraterestru, s-au lămurit cu greu că nu sînt fascist" – continuă ministrul. „La Doneţk a fost uşor, dar să vedeţi la Liov, au sărit pe mine că de ce nu am reformat sistemul de taxe. Eram de o lună la minister. Şi adevărul e că dacă nu aş fi fost ministru, eram pe Maidan să cer reforme mai rapide. Disperarea de a face totul repede. E imposibil ce vor ei. Reforme economice. Organizarea unor alegeri corecte. Recucerirea unor localităţi şi izolarea celor deja căzute. Pace politică cu cei care nu folosesc armele şi au doar cereri politice. Nu vezi Ucraina asta în fluxurile de ştiri. Presa se concentrează pe evenimentele fierbinţi, e normal aşa. Iar fierbinte e Donetkul, fierbinte e Luhanskul, nu e-guvernarea, nu locurile în clasamentul «Doing Business»".

Se schimbă ceva profund în Ucraina? În week-end-ul care urmează vor fi alegeri prezidenţiale. Parlamentul va rămîne acelaşi, nu e clar dacă guvernul se va schimba. Nu e clar care constituţie se aplică, nu e clar dacă aceşti oameni cu care ne vedem vor mai fi în funcţie. S-ar putea ca totul să se repete, Ucraina a mai trecut printr-o revoluţie ratată. Sau s-ar putea şi ca agresiunea lui Putin să furnizeze presiunea necesară sub care se forjează identitatea de grup. Ucraina trece rapid printr-un proces de *nation building*. Lumea tot repetă o declaraţie a lui Putin: ne-a spus că sîntem stat sezonier. Cum adică sezonier? Adică temporar, adică o să dispărem. Tensiunea asta pluteşte în aer. Experţii din grupul nostru tot întreabă cît va mai dura Maidanul, de ce nu îi trimiteţi acasă? „Dar de ce să-i trimitem?" se miră ucrainenii. Ideea ajunge greu la noi: nu s-a terminat; dacă vin ruşii pînă la Kiev?

Armata ucraineană este într-o stare jalnică, deja nu mai e un secret. În acelaşi timp, 40.000 de voluntari au cerut să lupte. Luptătorii de pe Maidan cer să plece în Est. Guvernul e reticent să le dea arme. E greu să-i refuzi, se uită cu ură la noi, ne consideră trădători – ne zice alt oficial. Mă gîndesc ce dezastru ar fi, civili înfierbîntaţi, trimişi de Kiev peste militarii cinici ai lui Putin, care scot în faţă alţi civili înfierbîntaţi. Deci, există o strategie de regularizare a voluntarilor, de disciplinare a patriotismului. Întîi îi încadrează în detaşamente regulate, fie la Armată, fie la Miliţie. Împrăştiaţi în detaşamente mici, la diverse arme. Îi antrenează şi îi disciplinează. Apoi vor constitui detaşamentele de izolare a localităţilor ocupate de separatişti. Cei din guvern îţi lasă senzaţia că, în acelaşi timp, se tem de voluntari, dar şi speră ca măcar ei să reziste. Asta după ce militarii şi miliţienii au cedat aproape peste tot. Ucraina se forjează din înfrîngere. Armata şi Miliţia au arme, dar nu au disciplină şi nici moral. Voluntarii nu au disciplină, nu au arme, dar au moral. Mulţi dintre ei încă freacă menta pe Maidan, îmbrăcaţi în noile uniforme primite, de mai multe soiuri. Nişte tehnocraţi disperaţi să facă reforme într-un guvern care stă să pice, nişte foşti revoluţionari care aşteaptă arme ca să plece în Est – cei care cred în Ucraina, poate singurii.

Ucraina are nevoie de naţionalism – zice Anne Applebaum într-un text recent, care a circulat intens. Adică acel sentiment că împărtăşim ceva, că avem eroi, că avem poveşti, că merităm să fim împreună. Surprinzător, Europa descoperă că are nevoie în Ucraina de un sentiment pe care l-a repudiat acasă. Martirii Maidanului din biroul ministrului ucrainean – ei sînt eroii care fondează un nou mit, al revoluţiei. Fotografiile lor umplu centrul Kievului – oamenii aduc flori proaspete. Li se ştiu biografiile. „Slavă Ucrainei!" scrie pe ziduri, „Slavă Ucrainei!" strigă tinere blonde înfăşurate în steag, plimbîndu-se acolo cu nici o altă aparentă preocupare decît să dea o aură sexy revoluţiei. Unele dintre ele poartă hăinuţe scurte, din material de camuflaj. Războiul intră în modă. O fervoare patriotică fierbe Kievul. Putin nu ştie ce a trezit.

Uitaţi-vă aici pe hartă – ne zice un înalt oficial care se ocupă de probleme militare. „Ştim sigur că planul era să înceapă din Harkov, să continue în jos la Luhansk, Mariupol, Odesa. Au crezut că vor fi primiţi cu flori. Ştiu că arată prost ce se întîmplă la Doneţk şi Luhansk, dar planul a eşuat. Harkovul nu s-a răsculat, Odesa a rezistat. Oamenii s-au organizat pe Facebook ca să reziste şi ne cer arme. Nu ştim cum să facem. Miliţia a cedat peste tot, dacă nu chiar s-a alăturat separatiştilor. Dar populaţia, chiar acolo unde votase cu Ianucovici, a organizat rezistenţa. Dacă le dăm arme, va fi măcel. Separatiştii ştiu că nu au sprijin popular, am avut convorbiri cu ei, nu sînt atît de radicali. Au numai un sentiment că au fost învinşi şi că nu vor să fie umiliţi. Dar cei veniţi din Rusia radicalizează agenda. Am pregătit un memorandum, în care ziceam că vom delega puterea la nivel local, ziceam asta împreună. Cînd am ajuns în acest punct, cei din Rusia au intervenit şi au rupt negocierile."

Opt milioane de oameni trăiesc în bazinului Donului. La Harkov nu contează limba, oricum toţi vorbim rusă – ne spune o activistă de acolo. „Contează mediul social – unul din trei locuitori din Harkov e student sau lucrează la universităţi. Asta e diferenţa faţă de Doneţk, acolo sînt numai muncitori. Planul lui Ianucovici era să facă un guvern paralel la noi, la Harkov, dar a eşuat şi a fugit de frică" – ne spune femeia micuţă, umflîndu-şi pieptul. Pensionarii ţin cu Rusia, de fapt, nu cu Rusia, cu URSS, ei vor să fie iar URSS. La Odesa – ne spune un profesor universitar de acolo –, două treimi au votat cu Ianucovici la alegeri. Dar acum foarte puţini vor să se separe de Ucraina, au adus pe unii din Transnistria să protesteze pro-Rusia. Am fost acolo la incendiul acela, nu părea serios, s-a întins brusc. Oamenii i-au salvat, i-au scos pe geamuri.

Ucraina se deşiră pe margini, dar nu atît de rău pe cît a vrut Putin. Centrul rezistă şi fierbe. Contrareacţia e un amestec de ură, frustrare creată de neputinţă şi fervoare. „La noi, la Harkov, lumea e mai patriotă, aici văd puţine steaguri pe maşini şi la balcoane, noi avem mai multe" – zice femeia micuţă, cu dispreţ faţă de kieveni. „Noi vorbim rusă, dar sîntem ucraineni, vrem să conducem toată Ucraina, au greşit că au mutat capitala la Kiev." Mai multe steaguri decît la Kiev – mi se pare imposibil, pentru că sînt foarte multe. S-ar putea ca Ucraina care scapă, dacă scapă, din povestea asta, să fie o naţiune adevărată.

Săptămîna viitoare voi continua poveştile din Kiev, cu alte personaje, veţi cunoaşte nişte evrei foşti sovietici, actuali ucraineni, vom da o tură prin Maidan, vom vorbi despre politică, şi despre aerele de superioritate care apar faţă de o Europă acuzată că îşi pierde sufletul, dinspre o Ucrainăcare tocmai îşi găseşte un suflet.

facebook.com / Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Dicţionarul literaturii române de la origini pînă la 1900

Terfeloaga asta am găsit-o la 15 lei, online. O ştiam de la bibliotecă, dar acum, într-o dambla, o fantezie, mi-am spus să o iau. Era 15 lei. Are peste o mie de articole cu vieţi zbuciumate, de artişti. Vreau să număr scriitori, de-o statistică. Vreau să am lista cu necunoscuţii care au scris aiurea, majoritatea, într-un avînt, chef de a fi artişti şi de a umbla fantomă cu versuri şchioape. Este cartea cu cele mai multe lucruri neterminate. Oamenii aveau proiecte de te cruceşti, dar le abandonau pentru te miri ce iluzie, dar se murea din te miri ce, că nu erau antibiotice, iar coada de şoarece înmuiată în baligă de taur virgin nu făcea întotdeauna minuni. 15 lei. Acum, cînd privesc cît de mult ocupă în casă, mă întreb dacă nu ar fi fost mai bine să-mi iau o şaorma. La Dristor, s-a scumpit al dracului şi n-am chef, uite, azi n-am chef decît să număr trecuţii în *Dicţionar*. Să-mi fi luat o sticlă de vin, sau două kile de vin de Recaş. Dar cum să faci? Cititul *Dicţionarului* merge cu băutul. Mă ţin aşa şi zîmbesc şi-mi închipui vieţile ălora. Şi mă mai gîndesc la nişte vieţi, cele ale cercetătorilor. Să stai să urmăreşti vieţi de-astea. Să stai prin arhive, prin biblioteci, să prindeşti o şoaptă din ziar despre căutatul tău. Oare scriitorul dus simte că e căutat, din timp în timp? De cercetător, de mine numărat? Osul lui, că doar oale şi ulcele mai este, simte cînd e rostit numele pe o margine de minte, că acum nu mi-oi ocupa toată mintea cu un nume. *Dicţionarul literaturii române de la origini pînă la 1900,* căci nu avem dicţionar pînă în 1950 şi nici după. Să iei fără discriminare un prolecultism şi un postmodernist să-i pui în dicţionar. Fără discernămînt radical de valori că atunci strici calimera. Blînda aşezare a lor împreună. Da, ştiu, criteriile, critica, noi cu toţii am ales, e de-o toană, cum ar fi să fie aproape toţi, ca la un nou început de lume. Eu fac pariu că am alege la fel, doar plimbarea asta merită, cu caleaşca, cu tramcarul, cu troleibuzul, cu tramvaiul 26, cu metroul şi, în sfîrşit, cu avionul şi porschele, acum cînd e mai la îndemînă ca niciodată povestea. Povestea poveştilor. Nu pentru neam, neamul niciodată nu vrea nimic, uite, nişte cercetători din Iaşi au vrut ceva şi au făcut-o pentru mine. Cu terfeloaga să aiurez. M-a costat 15 lei, este prima oară cînd cumpăr online. Şi nu a fost uşor. Dom'le, vii la anticariat, dar nu ţi-o dă dacă nu te autentifici online. Dacă nu-i ştii numele exact, sigur o beleşti, că e treabă serioasă unde nu poţi să visezi nume. Aşa că am fost la anticariat, m-am dus acasă, am găsit numele exact şi m-am autentificat, după care, iar la anticariat. 15 lei, nu? Dar benzina n-o pui?

dosar DILEMA VECHE

Coordonatoare: Luiza VASILIU
în colaborare cu
Centrul de Cercetare în Etică Aplicată

Vechi și noi dileme morale

Texte și opinii de:

● Julian SAVULESCU (profesor de etică aplicată, Universitatea Oxford)
„Nu sîntem pregătiţi moral pentru viitor" – interviu

● Mircea FLONTA (profesor la Facultatea de Filozofie, Universitatea București)
„Etica, alternativă la predarea religiei în școli?"

● Emilian MIHAILOV (doctor în filozofie)
„Sînt animalele non-umane persoane?"

● Daniela CUTAȘ (conferențiar în filozofie practică, Universitatea Göteborg)
„Etica reproducerii umane"

● Emanuel SOCACIU (lector, Facultatea de Filozofie, București)
„Pictori *vs* anatomiști"

● Constantin VICĂ (asistent universitar, Facultatea de Filozofie, București)
„Visează androizii graduri electrice?"

● Dan PANAET (jurnalist)
„Cît de moral este umorul?"

argument

Mașinăria morală

DILEMA VECHE
Vechi și noi dileme morale

În ultimele decenii, tehnologia a avansat atît de mult, încît ne-a luat-o înainte. Noile descoperiri ale științei oferă posibilități pentru propriul corp și propria minte care erau de neînchipuit cu un secol în urmă. În fața lor, sîntem uneori depășiți, iar instrumentele noastre de lucru par c-au stat prea mult la soare. Întrebarea generală e „Cît de departe se poate merge? Care e limita dincolo de care binele devine rău?", după care urmează o sumedenie de alte întrebări, cum ar fi, să zicem: „E o persoană în moarte clinică cu adevărat moartă?" sau „Ce înseamnă să-ți alegi o carieră morală?" Din fericire, în timp ce cercetătorii sînt ocupați în laboratoarele lor să împingă limitele științei, spre beneficiul întregii umanități, eticienii reflectează asupra felului în care ne plasăm față de vechile și de noile noastre provocări morale. În România, un grup efervescent de tineri eticieni a pus bazele Centrului de Cercetare în Etică Aplicată, la Facultatea de Filozofie, Universitatea din București, sub conducerea profesorului Valentin Mureșan. Acest dosar apare în colaborare cu Centrul de Cercetare în Etică Aplicată, stîrnit de Constantin Vică, vechi colaborator al *Dilemei vechi* și membru al Centrului. În paginile următoare, vă propunem cîteva exerciții de gîndire care vă vor permite, sperăm, să trasați harta propriilor dumneavoastră dileme morale: de la manipulare genetică (știați că s-a născut deja primul șoarece cu doi tați?) la educație religioasă *vs* educație morală, trecînd prin atitudinea față de animale, pericolele Marelui Internet, solidaritatea în piraterie, umor *vs* corectitudine politică, adulter și roboți, și terminînd cu propunerile bioeticianului Julian Savulescu, ale cărui scenarii par uneori luate din romanele distopice: „Marele Proiect Moral a fost dus la bun sfîrșit în 2045. Aceasta a presupus construirea celui mai puternic, mai capabil de auto-învățare și de auto-dezvoltare computer construit vreodată, botezat *The God Machine*. The God Machine urma să monitorizeze gîndurile, credințele, dorințele și intențiile fiecărei ființe umane. Era capabil să le modifice în cîteva nanosecunde, fără ca vreunul dintre subiecții umani să-și dea seama de asta." (din „Moral Enhancement, Freedom and the God Machine", de Julian Savulescu și Ingmar Persson) Pînă apare The God Machine și ne ia responsabilitatea de pe umeri, nu ne rămîne decît să încercăm să fim niște oameni mai buni, orice-ar însemna asta.

P.S: La capitolul lecturi suplimentare, vă recomand Normev (www.normev.ro), un proiect de cercetare asupra emergenței și evoluției normelor sociale și morale, dezvoltat de același Centru de Etică Aplicată, și cursurile de etică aplicată de pe coursera.org, ținute de Peter Singer și Paul Bloom. (**Luiza Vasiliu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 22 mai, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu și Laurențiu Diaconu-Colintineanu.

Emanuel SOCACIU

Pictori vs anatomiști

despre redescoperirea recentă a „științei morale"

În mai multe locuri, David Hume face apel la o metaforă, pentru a distinge între două maniere radical diferite de a aborda moralitatea. Spre exemplu, într-o scrisoare către Francis Hutcheson, din 1739, Hume spune că filozoful moral poate proceda „fie ca un anatomist, fie ca un pictor: fie pentru a-i descoperi cele mai ascunse resorturi și principii, fie pentru a descrie frumusețea și grația acțiunilor ei." Preferința lui Hume însuși pentru cea dintîi variantă este evidentă: pentru a putea reda frumusețea Afroditei sau a Elenei din Troia, pictorul are nevoie de anatomie. El trebuie să țină seama de structura și proporțiile corpului uman.

În privința eticii, cultura filozofică europeană este dominată însă de „pictori" – pentru a rămîne în spațiul aceleiași metafore. Regulile morale sînt prezentate cel mai adesea ca atemporale și universale (porunci ale divinității sau dictate ale rațiunii), ori ca fiind menite să sporească fericirea unui număr cît mai mare de semeni ai noștri. Există prezumția a ceva intrinsec bun în spatele tuturor acestor lucruri. Mai mult, legătura eticii cu estetica este adesea explicită: Kant conectează acțiunea morală cu sublimul, în timp ce, pentru John Stuart Mill, „estetica" este domeniul dezvoltării caracterului frumos. De unde ar putea să provină însă o astfel de dominație?

O ipoteză plauzibilă este aceea că, dacă optăm pentru abordarea anatomistului, s-ar putea să nu ne placă foarte tare ceea ce descoperim. Disecțiile, chiar și metaforice, tind să fie neplăcute. „Anatomistul înfățișează vederii cele mai hidoase și respingătoare obiecte" – ne previne Hume. Ce se întîmplă dacă aflăm, prin acest demers, lucruri neplăcute despre natura umană? Cum vom reacționa la ipoteza că altruismul uman poate fi reconstruit ca, pur și simplu, o formă rafinată a iubirii de sine? Că regulile morale sînt convenții selectate evolutiv printr-un proces asemănător (deși nu identic) cu cel al selecției caracterelor biologice? Că nu e nevoie să presupunem nimic universal și imuabil în privința lor? Sau că Rațiunea, probabil nava amiral a tuturor marilor construcții în istoria filozofiei occidentale, este de fapt o micuță barcă de pescari, ancorată în partea mai puțin adîncă a portului? Pentru această din urmă constatare, să dăm, încă o dată, cuvîntul maestrului: „Rațiunea este, și nu trebuie să fie altceva decît roaba pasiunilor; și nu poate pretinde vreodată un alt rol decît acela de a le servi și a le da ascultare." Deci emoțiile ar fi cele care stau în centrul vieții noastre morale, iar etica, cel puțin dacă vrea să devină „știință morală", nu ar trebui să ignore acest lucru.

„Morala nu e nimic mai mult decît regularizarea egoismului."

JEREMY BENTHAM

Proiectul lui Hume, aproape uitat timp de două secole, a cunoscut o revitalizare accentuată în ultimele decenii. Într-un fel sau altul, ceea ce unește modelările matematice ale evoluției normelor morale, folosind importuri din teoria jocurilor (Ken Binmore, Brian Skyrms), de programele de cercetare din neuroetică (felul în care anumite intuiții morale pot fi corelate cu „aprinderea" unor zone diferite ale creierului, atunci cînd ne confruntăm cu o dilemă) sau de studiile unor primatologi sau psihologi evoluționiști ca Frans de Waal sau Michael Tomasello, cu privire la capacitățile morale ale primatelor este preferința pentru „anatomia" moralității. Nu voi continua cu o discuție a rezultatelor obținute de acești autori, ele încă sînt departe de a fi validate sau acceptate unanim, deși tot mai mulți aderă la acest program. Cred însă că merită menționată în final o diferență interesantă la nivelul implicațiilor.

Pentru versiunea „picturală" a eticii, principiile și normele morale sînt obiect al descoperirii: nu produse ale (inter)acțiunii umane, ci fiecare dintre ele un soi de *terra australis nondum cognita*, așteptînd cuminte să se găsească în calea unui explorator conceptual temerar. În esență, imoralitatea este întotdeauna rezultatul unui deficit (de cunoaștere sau de voință). Explicabile pînă la descoperirea principiului sau a normei relevante, acțiunile imorale devin misterioase după aceea. Cum pot oamenii – ființe raționale cărora le stă relativ ușor în putere să afle *ce trebuie să facă* – eșua în a face ceea ce trebuie? Lipsesc, cu alte cuvinte, resorturile.

„Anatomiștii", în schimb, văd povara demonstrației în altă parte. Misterios nu este că unii oameni, sau majoritatea lor (în unele momente), încalcă reguli morale, chiar dacă le sînt cunoscute. Miracolul este tocmai cel opus. Structura complexă și bogată a experienței morale în societățile noastre, faptul că reușim să ne coordonăm și să evităm adesea conflictele între noi – deși ceea ce ne motivează poate fi mai curînd gîndul la propria cămașă decît preocuparea pentru bine comun – este misterul de explicat. Cum se face că reușim să producem ordine morală, chiar și atunci cînd nu ne propunem acest lucru? Orice răspuns la această întrebare conține însă și un avertisment implicit cu privire la fragilitatea acestei ordini: lucrurile pot oricînd să o ia razna.

Discuția între tabere e departe de a se fi încheiat. Un astfel de verdict e, de altfel, riscant în filozofie: nenumărate dezbateri, declarate ritos ca încheiate, au revenit în forță, în anul sau în secolul următor. Mai prudent ar fi poate să constatăm că gîndirea morală are nevoie, în egală măsură, și de unii, și de ceilalți. Va fi greu să revizuim moralitatea dacă nu o înțelegem, dar ar fi trist să depunem efortul laborios de a înțelege fără să pricepem *de ce* o facem.

Emanuel-Mihail Socaciu *este lector la Facultatea de Filozofie, Universitatea București. A coordonat un proiect de cercetare despre abordările evoluționiste ale normelor morale (www.normev.ro). Este autorul, alături de Radu Uszkai, al capitolului „Why You Should Never, Never Love Thy Neighbor", apărut în* How I Met You Mother and Philosophy: Being and Awesomeness *(editor: Lorenzo von Matterhorn), Open Court, Chicago, 2013.*

Cristina VOINEA

Rețeaua globală a tuturor lucrurilor și oamenilor

Internetul Lucrurilor *(the Internet of Things – IoT)* este o viziune, actualizată deja, conform căreia Internetul se va întinde asupra lumii fizice, sfîrșind prin a integra, într-o mare rețea, fiecare obiect, lucru, animal sau om. Mai precis, Internetul Lucrurilor este următoarea fază în dezvoltarea Internetului. Dacă prima etapă a acestei tehnologii, cea semantică – a paginilor hypertext – a avut o rată globală de penetrare de 34,3% în 2012, *IoT* pare să prefigureze o mai bună acoperire și integrare ale fiecărui aspect al vieților noastre, în mediul digital. Internetul Lucrurilor este un termen umbrelă pentru o nouă paradigmă a Internetului, una în care obiectele ori lucrurile *inteligente* comunică atît între ele, cît și cu ființele umane, prin intermediul unei rețele. Deși există o sumedenie de definiții ale *IoT*, toate acestea au în comun o caracteristică: integrarea lumii fizice într-o lume virtual-digitală. Acest avans tehnologic deschide multe oportunități, atît la nivel economic și social, cît și la cel individual. Însă, pe măsură ce Internetul Lucrurilor se va extinde, provocările de natură morală și socială vor fi din ce în ce mai mari.

Pericolul este ca, vrăjiți de capacitățile Internetului Lucrurilor, să-l folosim fără a lua în considerație toate consecințele pe care acesta l-ar putea avea asupra vieților noastre. Printre ariile afectate în mod direct de către *IoT* se află securitatea informațională, sfera privată, autonomia, controlul asupra datelor personale, dar și dizolvarea distincției public – privat, egalitatea, echitatea sau încrederea.

Etica aplicată ar trebui să se aplece cu preponderență asupra problemelor care vizează sfera privată și caracterul său personal. Obiectele inteligente și, implicit, întreg Internetul Lucrurilor acumulează cantități masive de date personale, cu simplul scop de a ne servi cît mai bine posibil. Bineînțeles, acest proces este unul discret, de fundal, și, mai ales, greu accesibil utilizatorilor neexperimentați. Aceste date ar putea fi ușor instrumentalizate de către alte persoane sau companii, recontextualizate, folosite în scopuri comerciale, pierdute, furate ori scăpate de sub control. Toată această acumulare masivă, dar graduală, de date personale pe diverse *device*-uri, *server*-e ori în *cloud*-uri pune în pericol autonomia umană, siguranța și păstrarea unui loc propriu, neconectat la rețeaua globală. De asemenea, încrederea în acest tip de tehnologie este și ea periclitată de conștientizarea numeroaselor riscuri inerente *IoT*.

Cercetătorii în etică aplicată vor avea mîinile pline, atunci cînd, fără măcar să observăm, Internetul Lucrurilor va îngloba întreaga realitate. Dacă utilizatorii *IoT* sînt amenințați de maleabilitatea și vulnerabilitatea unei rețele globale, se pare că, în țările mai puțin dezvoltate, acolo unde tehnologia nu este principalul stîlp al dezvoltării economice, fractura digitală se va adînci, creînd astfel două emisfere tehnologice, a căror modalitate de a interacționa cu tot ceea ce le înconjoară este radical diferită.

Cristina Voinea *este editorul platformei ccea.ro și studentă în anul I la masterul de Etică aplicată în societate, afaceri și organizații, Facultatea de Filozofie, Universitatea București.*

Mircea FLONTA

Etica, alternativă la predarea religiei în şcoli?

Principii şi reguli

Într-o discuţie despre propunerea ca predarea religiei în şcoli să fie înlocuită cu predarea eticii în şcoli trebuie să distingem principiile şi reglementările legislative, inclusiv pe cele care ţin de Constituţie. Principiile sînt cele care ne permit să judecăm reglementările legislative. Care ar fi, în cazul acesta, principiul fundamental? Este cel al libertăţii de gîndire, drept fundamental al omului, formulat ca atare în Declaraţia Universală a Drepturilor Omului. Ce înseamnă asta în cazul problemei noastre? Este vorba de libertatea părinţilor, care doresc ca elevii, copiii lor, să primească instrucţie şi educaţie religioasă, de a cere ca în şcolile de stat să se acorde asemenea educaţie şi instrucţie; şi este vorba de libertatea părinţilor care nu doresc ca propriii copii să primească educaţie şi instrucţie religioasă, pentru că nu le dau deloc educaţie religioasă în familie. Astfel trebuie să vedem în ce măsură reglementările juridice sînt în acord cu asemenea cerinţe, cu exercitarea nestingherită şi nelimitată a acestui drept fundamental: de a beneficia de educaţie religioasă pentru copii sau de a nu avea o educaţie religioasă, respectiv în cazul tinerilor care pot să opteze singuri – dreptul lor de a opta pentru una sau cealaltă.

Care sînt reglementările? Sînt reglementări ale Uniunii Europene. În ţările Uniunii Europene şi în alte ţări cu regimuri politice democratice, se asigură, pe baza deciziei părinţilor, dreptul copiilor de a primi o instrucţie şi o educaţie religioasă în şcolile de stat, dar şi dreptul, împreună cu posibilitatea practică, de a avea o alternativă la predarea religiei. Care sînt reglementările româneşti? Ele spun că se asigură educaţie şi instrucţie religioasă în şcolile de stat, dar ea nu este obligatorie, iar părinţii, sau eventual tinerii, ar putea să decidă. Aşa stau lucrurile pe hîrtie. În lumina principiilor, aceste reglementări româneşti sînt criticabile. În primul rînd, trebuie să existe o alternativă. Problema nu trebuie pusă în sensul de „da sau nu", adică primeşte sau nu copilul o educaţie religioasă, ci în termeni de „sau... sau...", adică primeşte o educaţie de felul acesta sau o altfel de instrucţie şi educaţie (care are acelaşi rol formativ). Or, din punctul acesta de vedere, o dată – lipseşte alternativa şi, în al doilea rînd, procedura practică slăbeşte posibilitatea opţiunii. În ce sens? În sensul că părinţii copiilor care nu doresc ca ei să primească o educaţie religioasă trebuie să facă o cerere. Iar asta face bineînţeles ca lucrurile să nu fie în echilibru, pentru că, în mod normal, dacă există o alternativă, atunci decizi într-un sens sau în celălalt, nu mai trebuie să faci nici o cerere şi în felul acesta să creezi un motiv pentru care intervine o anumită ezitare.

Predarea religiei trebuie să fie în acord cu spiritul cunoaşterii ştiinţifice moderne.

Predarea religiei contravine principiului laicităţii?

Această propunere legislativă presupune înlocuirea religiei, ca disciplină obligatorie, cu etica şi cu educaţia civică, şi predarea religiei în şcoală ca disciplină facultativă. Motivaţia propunerii este că principiul laicităţii şi al despărţirii religiei de stat ar fi în contradicţie cu predarea religiei în şcolile de stat. Această interpretare este discutabilă. Dacă aşa stau lucrurile, atunci înseamnă că principiul laicităţii şi cel al despărţirii religiei de stat nu sînt respectate nici în ţările Uniunii Europene, şi nici în alte ţări unde se predă religia în şcolile de stat. Atunci ne întrebăm cum au judecat aceşti oameni? Răspunsul meu este următorul: majoritatea, sau o parte importantă a părinţilor care au copii la şcoală, le dau în familie o educaţie religioasă. Ei ar dori ca această educaţie să fie continuată în şcoală. Ca cetăţeni ai statului, ar dori ca statul să le ofere această posibilitate. Statul este dispus să le ofere această posibilitate, în condiţiile predării religiei într-un anumit spirit, adică în spiritul respectului pentru toate fiinţele umane şi al toleranţei pentru cei care nu au convingeri religioase.

Predată în acest spirit, educaţia religioasă poate contribui, în primul rînd, la o întărire a discernămîntului moral, în al doilea rînd, la o mai bună înţelegere a culturii şi a civilizaţiei omenirii (în particular, a culturii naţionale), şi, în sfîrşit, la cultivarea identităţii culturale, în spiritul anumitor tradiţii care, bineînţeles, sînt strîns împletite cu convingerile religioase. În lumina acestor consideraţii, predarea religiei în şcolile de stat poate fi justificată şi nu se poate spune că intră în contradicţie cu principiul laicităţii.

Dacă acestea sînt obiectivele predării religiei, atunci nu cred că religia ar trebui predată în primii ani de şcoală, pentru că este nevoie ca acel copil să atingă o anumită vîrstă. Din acest punct de vedere, este discutabilă practica actuală în care religia se predă de-a lungul tuturor anilor de şcoală.

Spiritul cunoaşterii ştiinţifice moderne

Ajung la ceea ce mi se pare cel mai important, şi anume la felul în care se predă, de fapt, religia în şcolile din România. Nu am făcut cercetări în această privinţă, ca să cunosc fenomenul. De aceea, pot doar să fac unele consideraţii. Recomandările europene asupra cărora aş dori să atrag atenţia în mod deosebit sînt următoarele: să se prezinte cu imparţialitate, în orele de religie din şcolile de stat, şi celelalte religii şi confesiuni religioase şi să se prezinte cu înţelegere punctul de vedere al oamenilor care nu au o convingere religioasă. Scopul nu este „de a inocula o credinţă anume", ci cunoaşterea şi înţelegerea tradiţiilor şi convingerilor religioase şi rolul pe care ele pot să îl aibă în viaţa oamenilor. Există semne de întrebare care se referă la faptul dacă predarea sprijină valorile toleranţei sau, dimpotrivă, tinde să formeze convingeri exclusiviste. Se pune, apoi, problema dacă ele evidenţiază filonul umanist propriu tuturor marilor religii sau subliniază superioritatea unei anumite religii şi a unei anumite confesiuni. Cei care cunosc mai bine practica predării religiei pot să reflecteze asupra acestor consideraţii.

În general – şi lucrul acesta mi se pare cel mai important –, tot ceea ce se predă în şcoală trebuie să fie predat în unul şi acelaşi spirit despre care am vorbit. Cu alte cuvinte, în spiritul unor valori universal recunoscute. De pildă, ştiinţele sînt valori universal recunoscute; nu există nici o deosebire în predarea lor, în funcţie de meridiane ale globului şi de culturile comunităţilor. Spun în treacăt faptul că în America nu se predă religia în şcolile de stat pe următorul considerent: în şcoală se predă ceea ce îi uneşte pe toţi, şi nu ceea ce îi desparte. Or, confesiunile religioase îi despart. Sigur că la asta se mai poate pune o întrebare: nu ar trebui să se predea religia într-un mod supraconfesional, adică un fel de religie a raţiunii, cum o prezenta Kant în scrierea lui despre religie? Cred că asta nu se poate, dar predînd confesional religia trebuie să o predai în acord cu aceste valori. Mesajul pe care îl transmite religia în şcolile de stat trebuie să fie convergent cu mesajul pe care îl transmit toate disciplinele umaniste care se predau în învăţămîntul de stat. Trebuie să fie deci în acord cu valorile unei societăţi deschise şi, mai mult, trebuie să fie în acord cu anumite standarde de bază ale gîndirii raţionale. Altfel, predăm ceva la anumite discipline, iar în alte discipline ne întoarcem împotriva lor sau le întoarcem spatele şi le ignorăm. Predarea religiei trebuie să fie în acord cu spiritul cunoaşterii ştiinţifice moderne şi cu rezultatele fundamentale ale cunoaşterii ştiinţifice, pentru că, altfel, pe de o parte, acordăm o educaţie ştiinţifică în şcoală şi, pe de altă parte, contestăm şi spiritul ştiinţei, şi rezultatele fundamentale ale cunoaşterii ştiinţifice. Nu există o metodă mai bună de a submina învăţămîntul decît de a spune într-un loc una, şi de celelalte dăţi, alta.

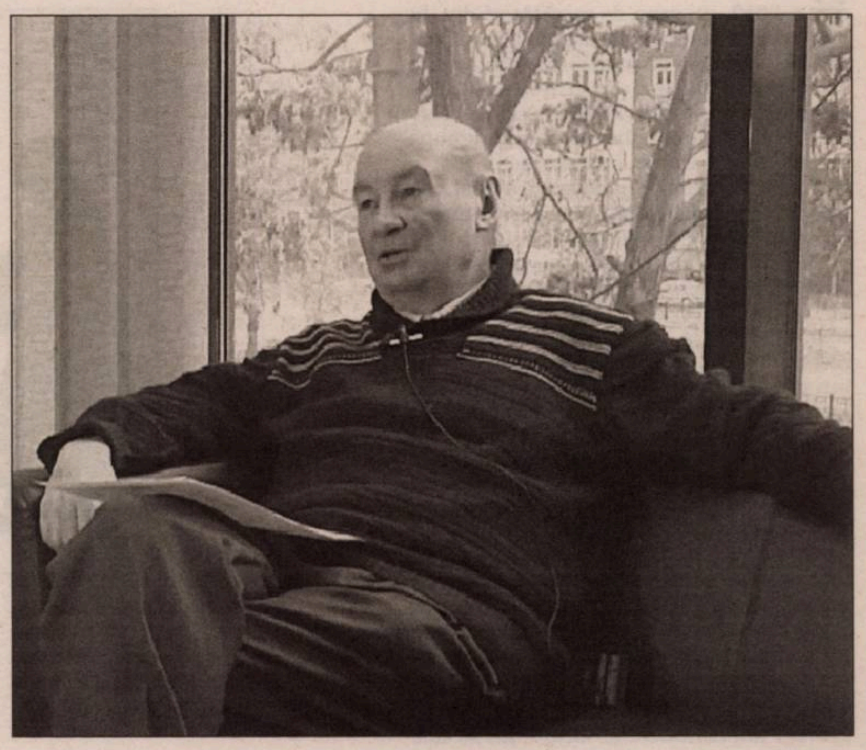

„Religia fără conştiinţă morală nu e altceva decît un cult superstiţios."

IMMANUEL KANT

Lipsa moderaţiei

Am urmărit unele dintre discuţiile care au fost prilejuite de această iniţiativă legislativă. Este normal să existe polemici şi controverse, dar tonul în care se poartă asemenea discuţii este îngrijorător, arătînd o polarizare nesănătoasă şi faptul că puncte de vedere mai echilibrate au puţină audienţă, lucru foarte regretabil. Unii spun că toate relele vin de la religie, nefăcînd o distincţie fundamentală între spiritul religiei şi modul cum a fost, poate fi şi este folosită religia de anumite grupuri interesate; iar ceilalţi, pe de altă parte, consideră o anumită tradiţie religioasă, cu tot ce are ea bun şi cu tot ce are ea depăşit în raport cu valorile societăţii moderne, standardul suprem al adevărului şi al moralităţii. Cred că ambele poziţii sînt inacceptabile.

(varianta video a acestei analize o puteţi găsi pe canalul YouTube ETiX: https://www.youtube.com/watch?v=8ZaGLUcf-C8)

***Mircea Flonta** este membru corespondent al Academiei Române şi profesor la Facultatea de Filozofie, Universitatea Bucureşti. Cea mai recentă carte publicată:* 20 de întrebări şi răspunsuri despre Immanuel Kant *(Humanitas, 2012).*

Daniela CUTAŞ

Etica reproducerii umane

cu gameţi creaţi în laborator

În 2012, un grup de cercetători din Japonia a publicat un raport în care detalia obţinerea de şoareci din celule reproductive rezultate prin convertirea unor celule somatice. Cercetătorii au reprogramat celule ale pielii şi le-au readus la un stadiu pluripotent. Aceste celule, implantate în şoareci sterili, atît femele cît şi masculi, au dat naştere la ovule şi la spermatozoizi, care au fost apoi extraşi de către cercetători şi fertilizaţi in vitro, ducînd la crearea de noi şoareci, care au trăit bine mersi şi s-au reprodus la rîndul lor, în mod natural. Cu un an înainte, cercetătorii din SUA au raportat crearea de şoareci cu doi taţi. În 2006, un grup de cercetători din Marea Britanie şi Germania raportase deja crearea de şoareci cu ajutorul gameţilor obţinuţi în laborator. Acestea sînt doar cîteva exemple celebre privind progresele în obţinerea de celule reproductive în laborator.

O bună parte din oamenii de ştiinţă implicaţi în aceste cercetări susţin că scopul lor este avansarea cunoaşterii. Se ştie foarte puţin despre felul în care se formează celulele reproductive. Pe măsură ce vom şti mai multe, vom putea să îmbunătăţim tratamentul infertilităţii, să reparăm celulele reproductive şi să înţelegem mai bine cum putem preveni infertilitatea, şi nicidecum să folosim, în reproducerea umană, gameţi creaţi în laborator. Alţii, însă, susţin explicit că unul dintre beneficiile urmărite este de a crea gameţi umani pentru reproducere. De asemenea, majoritatea cercetătorilor se îndoiesc că va fi vreodată posibil să creăm spermatozoizi viabili din celule prelevate de la femei: pentru aceasta, ar trebui să poată fi adăugat cromozomul Y, ceea ce nu este posibil. O minoritate, însă, nu crede că acest lucru este irealizabil şi, mai mult decît atît, consideră că nu doar obţinerea de ovule din celule prelevate de la persoane de sex masculin şi de spermatozoizi de la persoane de sex feminin e posibilă, ci şi fertilizarea lor cu gameţi prelevaţi de la aceeaşi persoană. În acest fel s-ar obţine urmaşi cu un singur părinte genetic.

O soluţie împotriva infertilităţii

Dacă aceste tehnologii vor progresa astfel încît, tehnic, gameţii creaţi în laborator să poată fi folosiţi în reproducerea umană, unele persoane ar putea fi interesate. Ar putea fi creaţi gameţi pentru partenerul infertil dintr-un cuplu şi fertilizaţi cu gameţi de la celălalt partener; sau chiar din celulele fiecărui partener infertil. Femeile trecute de vîrsta menopauzei ar redeveni fertile, în principiu, odată ce va exista posibilitatea de a crea gameţi viabili din celulele lor. Nimeni

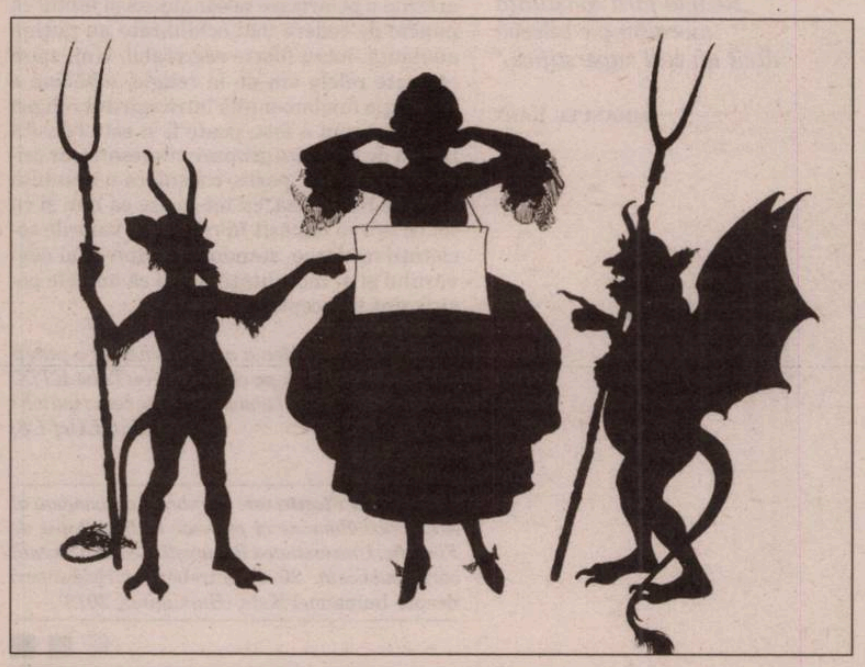

nu ar mai fi infertil în sensul în care înţelegem astăzi infertilitatea, chiar dacă nu are şi nu a avut niciodată gameţi viabili.

Dacă va fi posibil să fie creaţi gameţi de alt sex decît persoana de la care provine materialul genetic, cuplurile în care partenerii sînt de acelaşi sex şi pentru prima dată s-ar putea reproduce împreună ar putea fi interesate. Aceştia pot deveni părinţi (în societăţile în care li se permite), crescînd împreună copiii pe care îi au din relaţii precedente, sau adoptînd, de exemplu. Dar nu pot avea copii ai căror părinţi genetici să fie împreună ei doi, şi nimeni altcineva (două femei pot împărţi procesul de reproducere, creînd un copil din ovulul uneia dintre ele, fertilizat in vitro şi transferat în uterul celeilalte, ambele devenind astfel mame biologice ale copiilor lor – dar, deocamdată, au nevoie şi de spermatozoizi de la o a treia persoană). O astfel de inovaţie ar face posibil acest lucru. Foarte mulţi oameni, cînd decid să devină părinţi, speră să aibă copii înrudiţi genetic cu ei – o preferinţă discutabilă, şi nu neapărat raţională. Însă această legătură genetică este puternic valorizată în multe culturi, şi este o realitate de care se bucură mulţi părinţi. Mai mult decît atît, faptul că partenerii de acelaşi sex nu se pot reproduce împreună reprezintă unul din motivele invocate de oponenţii care permit crearea de familii în care părinţii sînt de acelaşi sex; iar pentru mulţi, părinţii *adevăraţi* ai copiilor sînt părinţii lor genetici, indiferent cine le sînt părinţii legali, pe cine recunosc ei drept părinţi, cine îşi asumă responsabilităţile aferente creşterii şi educării lor. În astfel de condiţii, prin această metodă, cuplurile în care partenerii sînt de acelaşi sex ar putea dori să devină părinţi.

„Ce greu e să fii bun! Sper că n-o să reuşesc niciodată.“

JULES RENARD

S-a raportat crearea de şoareci cu doi taţi.

Alţi posibili beneficiari sînt persoanele care nu au partener împreună cu care să devină părinţi. Şi aceste persoane ar putea avea o serie de motive pentru a prefera o astfel de metodă în locul adopţiei, cît şi al reproducerii cu gameţi donaţi. Atît adopţia, cît şi reproducerea cu gameţi donaţi creează o situaţie în care copilul are o legătură genetică, considerată de mulţi foarte semnificativă, cu cineva din afara familiei. Părintele copilului adoptat, sau care are şi un alt părinte, genetic, trebuie să poarte discuţii dificile cu copilul său, iar copilul, la rîndul său, trebuie să decidă cum se va raporta la părinţii săi genetici. Dacă doreşte să-i cunoască, s-ar putea să nu fie posibil, în caz că sînt decedaţi, de exemplu; copilul poate fi dezamăgit de aşteptări, şi deci îi poate respinge. Se poate, de asemenea, să nu dorească să-i cunoască, iar această decizie să fie nesfîrşit subiect de discuţie pentru oamenii din jurul său. Sînt atît de multe necunoscute într-o situaţie atît de intimă şi sensibilă, încît un părinte ar putea dori să le evite cu totul, dacă este posibil.

Părinţii „adevăraţi“

Este greu de prezis dacă gameţii creaţi în laborator vor putea vreodată fi folosiţi în reproducerea umană. Nu ajută nici faptul că cercetătorii implicaţi nu sînt în acord în această privinţă. Avînd în vedere progresele făcute în cercetarea pe animale, nu este prea devreme să reflectăm asupra acestor posibilităţi şi a implicaţiilor lor etice şi legale. Infertilitatea, indiferent de cauzele ei, este sursa a foarte multă suferinţă, iar metodele curente de combatere a efectelor ei vin cu propriile neajunsuri. În principiu, introducerea de noi opţiuni este binevenită şi cu siguranţă este dorită de multe persoane care încearcă să devină părinţi. Inovaţiile tehnologice în reproducerea umană creează situaţii noi şi schimbă distribuţia diferitelor căi urmate pentru a deveni părinţi. Astăzi, un copil poate fi conceput cu material genetic de la trei persoane (a treia fiind sursă de ADN mitocondrial), sau poate avea două mame biologice (una de la care provine ovulul şi o alta care a purtat sarcina) şi să o recunoască pe o a treia femeie drept mamă (cea care îl creşte).

Dintotdeauna unii copii au fost crescuţi de oameni cu care nu au fost înrudiţi genetic – iar tehnologiile de reproducere asistată au multiplicat semnificativ numărul acestor situaţii. Se estimează că peste cinci milioane de copii au fost concepuţi cu ajutorul acestor tehnologii. Aceşti copii şi părinţii lor trăiesc printre noi, iar aceste tehnologii sînt din ce în ce mai sofisticate. Este important cum ne raportăm cu toţii la ele. Cine sînt părinţii *adevăraţi* ai copiilor, în virtutea căror proprietăţi, şi cine decide în această privinţă? Ce riscuri sînt permisibile în efortul oamenilor de a deveni părinţi? Care sînt situaţiile în care am fi iresponsabili, ca societate, să permitem să fie creaţi şi crescuţi copiii, şi de ce? Cum se întrepătrund obligaţiile părinţilor cu drepturile copiilor şi cînd este justificat sau necesar să intervenim? Cum putem să creştem probabilitatea de a fi corecţi în evaluările noastre şi de a ţine cont de factorii relevanţi, într-un mod cît mai corect cu putinţă? Toate acestea sînt întrebări legitime şi necesare, care nu se reduc la o anumită inovaţie tehnologică sau la reproducerea asistată medical, în general, şi ne privesc pe toţi, indiferent dacă sîntem sau nu părinţi. Un exemplu prospectiv, cum este cel al gameţilor creaţi în laborator, poate fi o bună ocazie pentru a discuta toate aceste elemente şi a ne reevalua propriile convingeri în lumina posibilităţilor viitoare. Oricît ne-am dori ca lucrurile să fie simple, ele nu sînt aşa, şi cei mai mulţi dintre noi nu ne-am dori să trăim într-o lume lipsită de sprijinul tehnologiei. Inovaţiile tehnologice nu dispar şi reprezintă o parte inseparabilă din viaţa noastră. Orice ocazie reprezintă un bun prilej de a reflecta asupra schimbărilor pe care acestea le generează în existenţa noastră şi a semenilor noştri.

***Daniela Cutaş** este conferenţiar în filozofie practică la Universitatea din Umeå şi Universitatea din Göteborg, Suedia.* *Elaborarea acestui articol a beneficiat de grantul „Relaţiile personale apropiate, copiii şi familia: analiză etică şi politică“, finanţat de Consiliul Suedez al Cercetării.* *Mai multe informaţii despre autoare puteţi găsi la adresa http://umu.academia.edu/DanielaCutas.*

Emilian MIHAILOV

Sînt animalele non-umane persoane?

Recent, un parlamentar român a propus declararea delfinilor drept persoane, obiectivul fiind acela de a crea un cadru legislativ prin care se asigură protejarea bunăstării animalelor. Din păcate, unele dintre elitele noastre locale s-au grăbit, sub imperiul autosuficienței, să afirme că propunerea este o trăsnaie. Nu s-au chinuit să contribuie la crearea unui teren fertil pentru progresul moral. În schimb, alții au făcut eforturi să promoveze idei contracurent în vremuri trecute, idei care acum sînt de la sine înțelese. Astăzi, cu toții acceptăm că animalele nu trebuie maltratate, dar nu tot timpul a fost așa. În 1821, Richard Martin, proprietar de pămînt și membru în parlamentul englez, a propus o lege prin care se interzicea maltratarea cailor. În cadrul dezbaterilor parlamentare, toată lumea a răbufnit în hohote cînd cei mai mulți dintre colegii lui Martin au sugerat că și măgarii trebuie protejați, și că legea va genera cereri ulterioare de a proteja și cîinii. Iar cînd cineva a strigat „și pisicile", toți parlamentarii au intrat în convulsii de rîs. Idei de avangardă, care azi reprezintă normalitatea, sînt acceptate cu greu. Legea nu a trecut, dar cu insistență, Richard Martin a reușit, peste cîțiva ani, să treacă o altă lege prin care se pedepsea maltratarea animalelor aflate în proprietatea altora. Desigur, aplicarea legii trebuia monitorizată deoarece mentalitatea vremii nu era favorabilă. Așa a luat naștere prima organizație care lupta împotriva cruzimii față de animale. Dacă ceva poate părea la început o trăsnaie pentru oameni „de frunte", asta nu înseamnă că nu se găsește cel puțin ceva interesant în spatele ei.

Persoane și obiecte

Distincția dintre persoane și obiecte, trasată de Kant, încă face carieră în încercarea noastră de a decide ce statut au animalele. Kant susține că sînt două genuri de existență: persoane și obiecte. Persoanele sînt prin excelență ființele care posedă rațiune. Prin rațiune nu trebuie să înțelegem aici simpla capacitate de a face calcule sau simpla inteligență. Kant avea în vedere ceva mai complex, anume capacitatea de fi autonom. Ființa autonomă este cea care nu este ghidată în acțiune doar de impulsuri, ci și de deliberare rațională, proces cognitiv prin care înseși motivele acțiunii sînt examinate în lumina unor standarde raționale. Dar trăsătura de bază care permite exercitarea autonomiei este capacitatea de a fi conștient de propriul sine. Kant credea că doar oamenii au capacitatea de a fi conștienți de propriile stări mentale. Animalele, pur și simplu, nu posedă conștiință de sine. Din acest motiv, ele nu pot fi considerate persoane, ci doar obiecte. În ciuda elaborărilor conceptuale ale lui Kant, credem în continuare că nu este plauzibil să atribuim animalelor statutul de obiecte, din moment ce dețin capacitatea de a simți durere și plăcere. Recent, cotidianul *Le Figaro* titra „O pisică nu este o lampă", francezii tocmai schimbînd, în codul civil, statutul juridic al animalelor, din obiecte, în ființe vii, dotate cu sensibilitate. Este important să ne debarasăm cît mai repede de prejudecățile care atribuie animalelor o existență simplistă.

Testul oglinzii

Putem numi persoane și alte viețuitoare decît oamenii? În principiu, da. Să ne amintim cîteva personaje din filme bine cunoscute. Extraterestrul E.T. și cimpanzeul Cezar din *The Planet of the Apes* ne creează impresia că sînt persoane. Faptul că este imaginabil să considerăm persoane anumite viețuitoare care nu sînt ființe umane înseamnă că atributul de persoană nu aparține exclusiv speciei umane. Posibilitatea de a distinge, în principiu, între persoane și ființe umane arată că semnificativ nu este omul, ci ideea unei complexități psihologice care poate fi găsită la mai multe viețuitoare (fie ele și imaginate), cum ar fi conștiința de sine, sociabilitatea, raționalitatea. Putem găsi asemenea trăsături și în rîndul viețuitoarelor existente, nu doar imaginate? Un corp consistent de date contrazice credința lui Kant, cum că animalele nu au o conștiință a propriei existențe. Se pare că marile maimuțe antropoide (cimpanzeul și bonoboul) și delfinii posedă o conștiință de sine, dovedită de testul oglinzii. Testul măsoară conștiința de sine prin constatarea dacă un animal poate recunoaște propria reflexie în oglindă ca o imagine a sinelui. Asta se face prin marcarea pe furiș a unui animal cu o pată colorată inodoră, fie pe față, fie pe o parte laterală a corpului, greu accesibilă vederii. Apoi se observă dacă reacționează consistent cu asumpția că acea pată se află pe propriul corp. Reacțiile specifice includ întoarcerea corpului pentru a vedea mai bine pata, așa cum fac bărbații cînd se uită în oglindă să vadă cum le stă costumul, sau investigarea petei cu degetul, așa cum fac femeile cînd analizează propriul machiaj. Printre animalele care au trecut testul oglinzii se mai numără și elefanții.

„Toate argumentele care dovedesc superioritatea noastră nu pot nega acest fapt: în suferință, animalele sînt semenii noștri."

PETER SINGER

Poate că asemenea date nu arată că delfinii, elefanții și marile maimuțe antropoide pot fi considerate pe deplin persoane, așa cum sînt ființele umane mature, dar cel puțin ne dezvăluie că ideea nu este atît de trăsnită precum pare la prima vedere. Progresul se cîștigă peste generații, dar uneori numai cu prețul înfruntării raționale a celor mai înrădăcinate credințe.

***Emilian Mihailov** este dr. în filozofie și director executiv al Centrului de Cercetare în Etică Aplicată, Universitatea București. A fost visting researcher la Centrul Uehiro de Etică Practică, Universitatea din Oxford.*

Toni GIBEA

Există situații în care adulterul poate să nu fie imoral?

V-ați întrebat vreodată dacă relația de căsătorie care nu interzice adulterul, de tipul celei dintre Claire și Frank, din cunoscutul serial *House of Cards*, este neapărat imorală? De cele mai multe ori ne justificăm aversiunea pe care o avem față de adulter pe baza unor sentimente, de repulsie sau frică, pe baza faptului că textele de autoritate, precum *Noul Testament*, îl interzic explicit, sau pentru că, în viziunea noastră, adulterul înseamnă o încălcare a unei anumite orînduiri.

Miza unei discuții pe această temă este de a testa dacă viziunea tradițională asupra căsătoriei mai poate fi valabilă și în zilele noastre. Cu „instrumentele" specifice eticii aplicate, printre care formularea de argumente și distincții, putem să ne formăm o opinie argumentată, fără a recurge la texte de autoritate sau la intuiții. Este foarte important să distingem între două viziuni diferite asupra căsătoriei și să vedem cam ce loc ar ocupa adulterul în fiecare. Potrivit viziunii *contractualiste*, căsătoria este un fel de întocmire a unui contract între două sau mai multe persoane, iar adulterul reprezintă o încălcare a unui termen al contractului. Din perspectiva viziunii *instituționale*, căsătoria este o instituție care are în componența sa o mulțime de obligații, scopul lor fiind acela de a soluționa diferite probleme.

Din perspectiva contractualistă, imoralitatea acțiunii lui Frank sau Claire, cînd întrețin relații sexuale cu alte persoane, ține de faptul că se încalcă un termen al contractului. Înainte de a judeca în acest fel o atare situație, să nu uităm că, în general, aceste contracte diferă de la o cultură la alta. De exemplu, în cazul culturilor unde poligamia este acceptată, femeile pot avea mai mulți soți, respectiv – bărbații mai multe soții, ceea ce înseamnă că și termenii contractelor diferă față de cei ai unei căsătorii dintr-o cultură unde monogamia este acceptată. Pot acești termeni să varieze și în funcție de preferințele pe care le au persoanele care *semnează* contractul, sau acest lucru variază doar pe baza unor considerente culturale? Potrivit viziunii contractualiste, căsătoria este un contract ca oricare altul, prin urmare, termenii acesteia pot să difere în funcție de preferințele persoanelor care cad de acord asupra lui. Așadar, am putea să considerăm că relația dintre Frank și Claire are la bază un contract în care se renunță la obligația de a nu întreține relații sexuale cu alte persoane. Dat fiind acest lucru, nu mai putem să considerăm că adulterul este ceva imoral, deoarece nu se mai încalcă un termen al contractului.

„Căsătoria e moartea morală a oricărei independențe."

DOSTOIEVSKI

Având în vedere viziunea instituțională a căsătoriei, putem să ajungem la o definiție mult mai rigidă a căsătoriei. Să considerăm că, deși există variații ale căsătoriei ca instituție, de la o cultură la alta, putem totuși să conchidem că ea trebuie să conțină, în mod necesar, o mulțime de *obligații esențiale*. Cea de a nu comite adulter ar putea fi una dintre aceste obligații esențiale. Una dintre consecințele unei astfel de definiții este că nu mai putem susține că relația dintre Frank și Claire ar fi una de *căsătorie*.

Este important să vorbim despre cum apar și ce sînt aceste obligații esențiale. În viziunea contractualistă, obligațiile sînt extrase din termenii stabiliți de *comun acord* de către soți, în timp ce, în cazul viziunii instituționale, aceste obligații reprezintă *soluții pentru anumite probleme*. În momentul cînd obligațiile nu sînt respectate, în căsnicia respectivă apar imediat tensiuni și conflicte, în final cei doi soți divorțînd. Pentru ca adulterul să nu fie imoral, trebuie să arătăm că, odată ce am renunța la obligația de a nu întreține relații sexuale cu alte persoane, nu apar probleme care să pună capăt relației de căsătorie.

În acest punct, părerile sînt împărțite; există, de exemplu, cupluri care susțin că renunțarea la această obligație și transformarea relației într-o relație deschisă le-a salvat căsnicia. Alte voci spun că renunțarea la această obligație este o greșeală, relația dintre soți se va agrava din ce în ce mai mult, adulterul fiind astfel numai o amînare a momentului în care cei doi soți vor divorța.

***Toni Gibea** este masterand în anul II la Facultatea de Filozofie, Universitatea București, la masteratul de Etică aplicată în societate, afaceri și organizații.*

Radu USZKAI

Piraţii 2.0

proprietate intelectuală şi cooperare în mediul online

Dacă nu eşti un locuitor al Somaliei cu îndeletniciri mai puţin ortodoxe (iar asta nu doar pentru că majoritatea covîrşitoare a statului african este de orientare musulmană), precum tîlhăriile sau sechestrarea de persoane pe mare, atunci să fii pirat în prezent nu mai are nimic de-a face cu întregul cîmp de semnificaţii cu care termenul a fost încărcat de-a lungul timpului. Mai degrabă, a fi pirat în anul 2014 se reduce la a încălca un set de norme legale, din ce în ce mai important într-o societate şi economie în care informaţia joacă un rol crucial: cel al proprietăţii intelectuale, în particular al drepturilor de autor, în mediul online. Astfel, putem defini cel puţin minimal, în acest punct, pirateria online în România drept acea activitate practicată de indivizi care se angajează, pe web, să intre în relaţii de cooperare şi să facă schimb, între ei, de materiale aflate sub protecţia legii drepturilor de autor 8/1996, precum filme, muzică sau cărţi. Spre deosebire de celebrul raid din 2006 din Suedia, împotriva celor de la Pirate Bay, care a avut drept efect şi crearea Partidului Piraţilor, la noi în ţară persoanele arestate pentru încălcarea drepturilor de autor pe Internet pot fi numărate pe degete.

Este pirateria imorală?

Unii eticieni (dar cu precădere avocaţii specializaţi în proprietate intelectuală) îi acuză pe cei care descarcă fişiere utilizînd popularul protocol BitTorrent că ar fi, într-un sens metaforic, piraţi, deoarece prin acţiunile lor, ei „fură" proprietatea intelectuală a creatorilor. Ghilimelele termenului „a fura" nu sînt însă deloc întîmplătoare, deoarece a spune despre creaţiile noastre intelectuale că sînt proprietatea noastră e o forţare a conceptului de proprietate privată. Dacă cineva îmi ia acum laptopul pe care scriu aceste rînduri şi nu mi-l înapoiază, mă va lăsa, evident, fără obiectul meu fizic. În schimb, dacă cineva îmi va cumpăra o carte pe care o voi scrie, o va transforma într-un PDF şi o va pune la dispoziţie pe Internet, el nu mă va lăsa nici fără copia mea fizică, nici fără şirul de idei sau formulările care au stat în spatele cărţii.

„Fiecare are responsabilitatea morală de a încălca legile nedrepte."

MARTIN LUTHER KING

Norme legale vs *norme sociale*

Dacă are sens să vorbim despre proprietate privată în cazul bunurilor fizice precum laptopurile sau maşinile, pentru că acestea sînt rare şi există posibilitatea conflictului asupra utilizării lor, bunurile imateriale precum ideile devin rare tocmai datorită legislaţiei în vigoare. Deşi nu putem să conducem amîndoi aceeaşi maşină în acelaşi timp, putem să citim, fiecare, copia noastră dintr-o carte, fără nici o problemă. Diferitele forme de *file sharing* (partajare de fişiere, pe românește) – între care protocolul BitTorrent este, de departe, cel mai popular (avînd sute de milioane de utilizatori) – sînt un răspuns natural al societăţii la această problemă a raritătii artificiale din domeniul ideilor. Cultura este greu de ţinut în frîu prin mecanisme sociale de tipul drepturilor de autor, deoarece normele implicate în producţia şi consumul ei vizează tocmai transmiterea mai departe a ideilor. Ca un mic exerciţiu de imaginaţie, gîndiţi-vă că românii nu ar mai avea voie, de acum înainte, să spună un banc, fără acordul autorului său. În mod evident, o asemenea normă legală ar intra în contradicţie cu o practică socială uzuală.

Nu avem – dacă ne costă atît de puţin – chiar o datorie morală să cooperăm cu ceilalţi piraţi?

Mediul online în care interacţionează însă piraţii este unul fructuos pentru verificarea unor ipoteze din domeniul eticii, prin studierea normelor morale care au apărut şi au evoluat din interacţiunile acestora. Dacă descărcarea de fişiere de tip *torrent*, dintr-o comunitate privată, se aseamănă izbitor cu accesul într-un club privat (la fel cum trebuie să te conformezi la o vestimentaţie obligatorie, pe *trackerele* private trebuie să-ţi menţii raţia, adică diferenţa dintre ce ai descărcat şi ce ai pus la dispoziţie celorlalţi, la un anumit nivel), comunităţile deschise de tipul Pirate Bay îl pun însă pe etician într-o situaţie interesantă. Deşi ar putea, pur şi simplu, să-şi descarce un film şi apoi să şteargă torrentul, cei mai mulţi oameni aleg să intre în relaţii de cooperare cu ceilalţi şi să lase fişierul disponibil, adică să fie *seederi*. La fel ca în multe alte interacţiuni sociale, e posibil ca stimulentul pentru a nu fi un blatist să fie reprezentat de reciprocitate în interacţiuni repetate. Cu alte cuvinte, ne putem gîndi că, dacă utilizatorii ar fi blatişti ca noi, mîine n-am mai putea să ne descărcăm serialul preferat. Doar că preferăm, totuşi, să vedem serialul, iar costurile cooperării sînt, în esenţă, foarte mici: factura la curent nu ne creşte simţitor, abonamentele la Internet de mare viteză devin din ce în ce mai disponibile, iar spaţiul de stocare pe computere – din ce în ce mai mare. Într-un asemenea context, nu avem – dacă ne costă atît de puţin – chiar o datorie morală să cooperăm cu ceilalţi piraţi?

***Radu Uszkai** este doctorand la Facultatea de Filozofie şi cercetător în cadrul Centrului de Cercetare în Etică Aplicată, Universitatea Bucureşti. Publică articole în* Academia Caţavencu.

Dan PANAET

Cît de moral este umorul?

Umorul nu s-a bucurat dintotdeauna de imaginea favorabilă pe care o are azi. E ştiut că Platon nu-i stima în mod deosebit pe poeţi şi nu vedea un loc pentru ei în Cetate, însă faţă de umorişti avea şi mai puţin respect. Nu-i plăcea, în primul rînd, felul în care rîsul pune stăpînire pe oameni şi-i face să-şi piardă controlul de sine. Apoi, considera că umorul tinde să fie maliţios, bazîndu-se prea mult pe ignoranţa celorlalţi, care nu-şi dau seama cît de inadecvaţi sînt. Vedem, deci, că nici măcar nu se punea problema umorului negru. Pentru Platon, lucrurile depăşeau orice limită atunci cînd ajungeai să rîzi de ridicolul altuia.

În concepţia lui Hobbes, rîsul e strîns legat de caracterul competitiv al relaţiilor dintre oameni şi apare cînd ne dăm seama brusc că le sîntem superiori altora. După standardele din zilele noastre, neajunsul care decurge de aici ar fi că umorul este nedemocratic şi agresiv. Hobbes avea însă alte motive să i se pară că rîsul nu-i în regulă. Mai exact, el considera că oamenii care rîd des sînt cam laşi, pentru că stau prea mult în preajma celor slabi şi preferă să se compare numai cu ei.

Într-o societate pentru care libertatea de exprimare este foarte importantă, aproape fetişizată, umorul nu mai are problemele amintite mai sus. Dimpotrivă, uneori comicul e acceptat, chiar binevenit, pînă şi în formele lui mai riscante, mai ofensatoare, pentru a sublinia că, în privinţa exprimării, orice este permis. Publicaţia satirică franceză *Charlie Hebdo* a făcut cunoscută o serie de caricaturi cu profetul Mahomed, tocmai ca reacţie la protestele pe care le stîrnise, în lumea islamică, un gest similar al unui cotidian danez.

„Adevărata morală îşi bate joc de morală."

BLAISE PASCAL

Să însemne toate astea că umorul nu mai pune nici o problemă de ordin moral? Cel mai mare duşman pare să fie acum corectitudinea politică. Şi pe bună dreptate. Umorul tinde să fie misogin, homofob şi rasist, iar dacă ne uităm la resorturile lui interne, la mecanismul de funcţionare a unei glume, înţelegem de ce, de multe ori, rîsul nu e deloc nevinovat.

Într-o lucrare publicată în urmă cu trei ani, Matthew Hurley, Daniel Dennett şi Reginald Adams susţin că umorul are, în primul rînd, o funcţie epistemică, ajutîndu-ne să eliminăm erorile dintr-un spaţiu mental. Potrivit lor, senzaţia de veselie a fost selectată de-a lungul evoluţiei, deoarece funcţionează ca o recompensă pe care o primim atunci cînd identificăm brusc o eroare strecurată în sistemul nostru de credinţe. În lipsa unei asemenea senzaţii plăcute, oamenii ar păstra, din inerţie, asumpţiile greşite, şi ar înţelege mai greu ce se întîmplă cu ei. Cînd ne căutăm o după-amiază întreagă ochelarii şi descoperim brusc că-i avem pe nas (sau, dacă sînt de soare, ridicaţi pe frunte), întîmpinăm descoperirea cu amuzament. Hurley, Dennett şi Adams susţin că funcţia veseliei e de a ne face să acceptăm cu uşurinţă erorile, mai ales dacă ele sînt lipsite de orice valenţă negativă.

Asumpţiile greşite sînt însă identificate ca atare numai în raport cu un limbaj comun care nu este, la rîndul lui, pus sub semnul întrebării. Iar dacă acest limbaj comun conţine stereotipuri şi urme ale unor forme de oprimare, umorul ajunge să funcţioneze ca un redutabil mecanism de perpetuare a lor. Funcţia epistemică a umorului depinde deci de un limbaj contingent care nu este întotdeauna cel mai bun reper.

Desigur, într-un stat totalitar, utilitatea politică a umorului e diferită. Dacă într-o democraţie liberală simţul comun definit de limbaj se opune extinderii libertăţilor individuale, pentru a cuprinde categorii pînă atunci marginalizate, într-o dictatură el furnizează fundalul în raport cu care ies în evidenţă pretenţiile exagerate ale conducătorilor. Aşa s-ar explica, de exemplu, abundenţa de glume cu Ceauşescu „în epocă". Umorul politic a cunoscut un succes la fel de mare şi, imediat după Revoluţia din '89, cînd spectrul comunismului nu dispăruse complet şi direcţia în care urma să se îndrepte ţara era încă incertă. Între timp, însă, România a ieşit de pe orbita Moscovei şi a devenit parte a Occidentului. Clasa de mijloc a scăpat de frica întoarcerii comunismului şi a ajuns să aibă, în mare, liderii politici pe care îi merită. Acum, pericolul politic cel mai important îl reprezintă faptul că nu percepem ca atare, din cauza limbajului contingent pe care l-am internalizat, formele de opresiune care încă mai sînt prezente în jurul nostru. Şi, după cum am văzut, umorul nu e foarte util în această privinţă. Dacă ar mai trăi şi ar fi un adept al cauzelor progresiste, Platon ar spune probabil că umoriştii ar trebui alungaţi din Cetatea liberală ideală.

***Dan Panaet** este doctorand la Facultatea de Filozofie, Universitatea Bucureşti, şi jurnalist la săptămînalul* Caţavencii.

Constantin VICĂ

Visează androizii garduri electrice?

Tehnologiile au fost la început ficţiune, iar roboţii nu fac excepţie. De la filmul-cult *Metropolis,* trecînd prin romanele lui Isaac Asimov şi Philip K. Dick şi ajungînd la roboţii omnipotenţi şi atotcunoscători Data (din *Start Trek)* şi Marvin (robotul hiperinteligent, drept urmare tot timpul deprimat, din *Ghidul autostopistului galactic),* am trăit un secol plin de pasiune. O pasiune umanistă, oricît de paradoxal ar părea. Roboţii ficţionali nu numai că sînt mai inteligenţi decît oamenii, dar deţin capacităţi de analiză morală superioare, au simţul datoriei şi al sacrificiului, au umor şi nu obosesc niciodată. Aceşti roboţi sînt împlinirea unui vis filozofic al îmbunătăţirii şi perfecţionării umane: prin ei umanitatea îşi atinge ultimul său stadiu. Unii, deloc convinşi de faptul că cogniţia ar fi totuna cu computaţia, l-ar numi coşmarul automatizării care duce la dispariţia autenticităţii; alţii, pentru care orice simulare e realizare a unei stări mentale, ar vedea în roboţi şansa noastră de progres ştiinţific şi moral. Roboţii, între timp, sînt aici, în scenarii mai puţin elaborate decît cele ficţionale, cu funcţii şi roluri specifice, dar încă departe de ceea ce numim inteligenţă artificială.

Dacă aceste creaturi l-ar enerva pe Descartes şi i-ar surîde tandru lui Alan Turing, nu am avea de ce să ne mirăm. Pe cît de mare este rezistenţa la înţelegerea automatelor ca entităţi autonome, echivalente agenţilor umani, pe atît de puternică este dorinţa de a utiliza, în folosul propriu, puterile lor. Să ne închipuim o lume populată cu roboţii zilei de azi: maşini care se conduc singure (dezvoltate de Google), roboţi-companioni atît pentru copii (cum e francezul Nao, prezent deja în sălile de clasă din lumea largă), cît şi pentru seniori, roboţi sexuali, roboţi medicali (uneori sub forma unor sisteme-expert), roboţi spaţiali (precum Kirobo, companionul comandantului Staţiei Spaţiale Internaţionale) etc. Alături de aceştia, umanoizi în înfăţişare, lumea e plină de roboţi industriali, de elemente robotice componente ale unor tehnologii utilizate pe scară largă, de *chatterbots* (care te pot păcăli adesea că sînt psihologi pe Internet) şi de drone care distrug, cu aceeaşi precizie, celule teroriste şi şcoli în Orientul Mijlociu. Această lume nu mai e deloc ficţională, ci pune o serie întreagă de probleme morale care se cer rezolvate cît mai curînd. Un scenariu este adesea vehiculat: în viitorul deloc îndepărtat (în jur de 2045), Inteligenţa Artificială va fi deplină, iar noi, oamenii, vom pierde supremaţia pe Planetă. Ce e de făcut? Să oprim acum expansiunea tehnologică şi cercetarea? Să ne unim într-o nouă specie cu aceste entităţi, spre a crea cyborgul? Sau să ne acceptăm destinul de a deveni sclavii sclavilor noştri de acum? Sînt roboţii ultimul proletariat şi vor definitiva ei revoluţia ştiinţifico-industrială?

Riscul existenţial

Mulţi refuză acest scenariu, şi au motive foarte întemeiate. Argumentele lor graviteaza în jurul unor poziţii de genul: roboţii nu vor avea conştiinţă sau intenţionalitate, roboţii nu vor putea să-şi dea singuri regulile morale, roboţii nu pot duplica şi nu se pot adapta complexităţii vieţii, atît în sens biologic, cît şi social. Dar respingerea scenariului nu elimină deloc riscul existenţial. Pentru că, deja prezenţi, roboţii alterează atît interacţiunea dintre oameni, cît şi înţelegerea umanităţii din noi. Copiii actuali sînt mai apropiaţi de asemenea entităţi, ajungînd la o empatie deplină, decît sînt de alţi copii din jurul lor sau de alte forme de viaţă. Seniorii sînt daţi în grija roboţilor şi acest lucru este privit cu suspiciune, dar acceptat, pentru că e mult mai eficient economic. Medicii, dar şi profesorii sau judecătorii, cer sfatul şi ajutorul acestor automate în decizii de o importanţă majoră. Şi zi de zi milioane de oameni tranzitează oraşe, ţări şi întreaga Planetă, purtaţi în mîinile dibace ale unor roboţi (invizibili nouă) instalaţi în trenuri, metrouri şi avioane. Cît de curînd o vor face în maşini automate. În această artificializare şi automatizare complexe, cine va mai fi responsabil, în caz de eroare şi accident? Pe lîngă problema clasică a responsabilităţii, se nasc întrebări legate de preferinţe şi prioritizare, dar şi de discriminare.

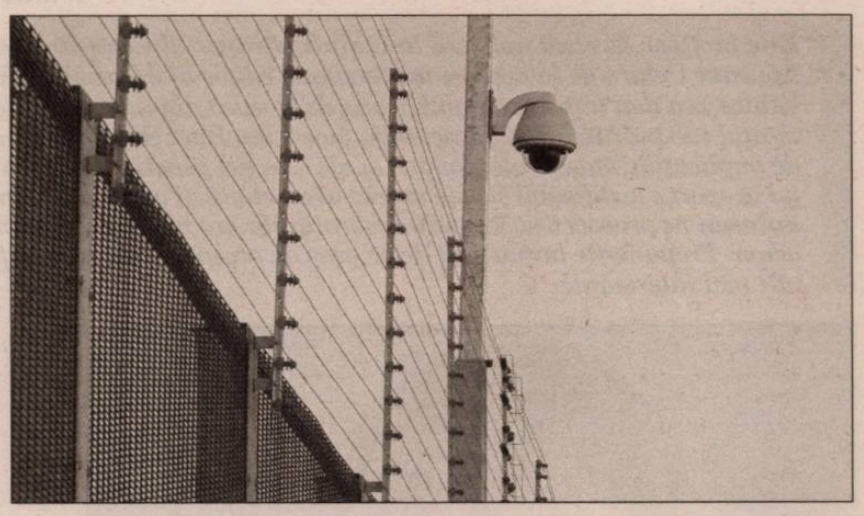

„Morala nu înseamnă doar să fii bun, ci şi să fii bun la ceva."

HENRY DAVID THOREAU

Ce ştim pînă acum nu ne va ajuta foarte mult în evaluarea morală a roboţilor. Asumăm de la început (aşa cum am făcut-o şi eu aici) o viziune antropocentrică. Dar dacă aceşti roboţi, încă primitivi, vor deveni cu adevărat mai inteligenţi decît noi, putem să mai susţinem poziţia actuală? Chiar şi astăzi, a trata un robot precum un frigider, o Dacie sau un vibrator, adică drept instrumente pure, pare imoral. De ce imoral? Răspunsul la această întrebare, diferit de la caz la caz, spune ceva mult mai important despre noi şi umanitatea noastră decît despre roboţi.

***Constantin Vică** este asistent universitar la Facultatea de Filozofie şi cercetător la Centrul de Cercetare în Etică Aplicată, Universitatea Bucureşti.*

Mihaela CONSTANTINESCU

Etica în organizaţii

De douăzeci şi ceva de ani încoace, ne-am obişnuit să auzim de tot felul de cazuri de corupţie şi disfuncţionalităţi ale sistemului public, de la învăţămînt şi sănătate la primării şi fotbal. Deja ultimul exemplu de la Spitalul de Arşi nu ne mai miră, e parte a normalităţii anormale cu care am învăţat să convieţuim. Se fac *deal*-uri între instituţii publice şi companii private, se „dau" şi se „iau" contracte pe bani grei cu statul. Ne-am desensibilizat inclusiv faţă de limbajul asociat corupţiei, nu mai tresărim cînd auzim de mită, termenii au devenit parte dintr-o limbă de lemn care nu mai trezeşte nici o emoţie. Mai e ceva de făcut?

Mă hazardez să răspund afirmativ şi să spun că (încă) nu e prea tîrziu să schimbăm ceva. Şi că, pe lîngă critici, există şi soluţii. Trebuie doar să avem curajul să le aplicăm. Unde? În organizaţii. Să ne imaginăm un manager de instituţie publică sau privată care vrea cu adevărat să schimbe lucrurile în ograda pe care o gospodăreşte. I-ar putea sancţiona prin tăieri de salarii sau chiar prin concediere pe angajaţii care calcă strîmb. Mărul stricat e îndepărtat din lădiţa cu mere bune. Se mai strică un măr, mai facem curat, mai punem un alt măr proaspăt în schimb. Incidente punctuale cer măsuri punctuale. Să ne imaginăm mai departe că managerul nostru de bună-credinţă constată că angajaţii calcă strîmb pentru că „toţi ceilalţi fac aşa". Poate că lădiţa în sine e putredă şi de acolo prind mucegai şi merele.

Din anii '80 încoace, cercetări empirice şi teoretice de etică organizaţională arată că mediul sau contextul organizaţional influenţează în mod direct comportamentul (i)moral al angajaţilor. Lădiţa de mere devine poate chiar mai relevantă decît merele individuale pentru a explica de ce angajaţii (nu) acţionează etic. Atunci cînd le sînt impuse, de exemplu, *target*-uri de performanţă exagerat de înalte (traduse în cifre de vînzări, număr de pacienţi trataţi, număr de ore facturabile etc.) în vederea unei promovări sau chiar pentru a-şi putea păstra locul de muncă, angajaţii vor avea tendinţa să folosească orice mijloace au la îndemînă ca să livreze rezultatele dorite de organizaţie. Specialiştii în etica organizaţională le spun astfel managerilor că trebuie să vadă pădurea dincolo de copaci, că măsurile centrate pe incidente individuale nu dau rezultate pe termen lung şi că e necesar să creeze un mediu etic, pentru a pretinde comportamente etice.

Pînă în prezent, nu dispunem de cercetări care să evidenţieze dacă şi cum integrează organizaţiile din România diverse calităţi morale în propria cultura organizaţională. Avem însă cercetări (puţine, dar să ne bucurăm că măcar există) despre modul în care sînt implementate diferite instrumente etice în structura organizaţională, iar acestea (vezi cercetările derulate de Centrul de Cercetare în Etică Aplicată al Universităţii din Bucureşti, Transparency International sau Centrul de Resurse Juridice privind mecanismele şi instrumentele de instituţionalizare a eticii în România) ne spun, în linii mari, acelaşi lucru. Că organizaţiile din România nu ştiu sau nu vor să vadă pădurea de copaci. Se concentrează aproape exclusiv pe coduri de etică, dar nu se preocupă să le integreze într-un sistem de management al eticii, altfel spus – să implementeze şi să pună în relaţie mai multe instrumente de instituţionalizare a eticii. Codul de etică e un pas important, dar rămîne o acţiune punctuală, atîta timp cît managementul nu se preocupă să facă şi paşii următori pentru a putea vorbi de integritate organizaţională.

„Totul are o morală dacă cercetezi cu atenţie."

LEWIS CARROLL

Un sistem de management al eticii ne ajută se vedem pădurea în ansamblu şi să o păstrăm curată. Instituţionalizarea normelor morale ar trebui, cel puţin în teorie, să pună în mişcare acele mecanisme care înlătură automat copacii putreziţi. Cu teoria, ca de obicei, stăm bine. Avem însă şi voinţa să o aplicăm?

***Mihaela Constantinescu,** dr. în filozofie, este cercetător la Centrul de Cercetare în Etică Aplicată, Universitatea Bucureşti. Semnează, împreună cu Valentin Mureşan, lucrarea* Instituţionalizarea eticii. Mecanisme şi instrumente *(Editura Universităţii din Bucureşti, 2014) şi publică articole de specialitate în reviste prestigioase, printre care şi* Journal of Business Ethics.

„Nu sîntem pregătiţi moral pentru viitor"

interviu cu Julian SAVULESCU

Este profesor de etică aplicată la Oxford, director al Centrului de Etică Aplicată Uehiro de la aceeaşi universitate, editor al Journal of Medical Ethics, *cea mai importantă publicaţie de bioetică din lume. Şi-a dat doctoratul sub îndrumarea cunoscutului bioetician Peter Singer. E preocupat de implicaţiile morale ale clonării şi ale selecţiei genetice, crede că dopajul în sport e justificabil şi e un avocat al ameliorării morale.* ***Julian Savulescu*** *ne provoacă să regîndim moralitatea aşa cum (nu) o ştiam pînă acum. Propunerile lui nu sînt deloc uşor de acceptat, dar asta le face cu atît mai interesante.*

© Adevărul

Spuneţi că „avem nevoie de ameliorare morală". De unde vine această nevoie? A devenit ea mai presantă în ultimii ani?

Nevoia de ameliorare morală se naşte din limitările moralităţilor şi ale dispoziţiilor morale actuale, într-o lume globalizată şi avansată din punct de vedere tehnologic. La oameni, moralitatea a evoluat ca un mecanism de promovare a „adaptării incluzive", sau ca o abilitate a unor mici grupuri de a supravieţui suficient de mult pentru a se reproduce. Trăsăturile sale esenţiale sînt prevenirea vătămării altor membri ai grupului şi promovarea cooperării la scară mică. Dar cum nu am fost creaţi de vreun dumnezeu ori inginer suprem, pornirile noastre morale sînt limitate. Avem predispoziţii puternice către violenţă, rasism, egoism, excluderea altor grupuri şi obţinerea de foloase fără efort. Sîntem virtuoşi – generoşi, binevoitori, oneşti, curajoşi –, dar şi plini de vicii. Aceste limitări, sau trăsături vicioase, au condus la genocid, Holocaust şi războaie mondiale. Şi a fost îndeajuns de rău. Însă astăzi lumea este foarte diferită, e mult mai avansată din punct de vedere tehnologic. Peste vreo zece ani, sute de mii de oameni vor putea să-şi construiască arme biologice la scară mică, în laboratoarele lor din curte. Mulţi oameni vor avea acces la arme de distrugere în masă. Ne aflăm în faţa unui risc fără precedent. În plus, globalizarea şi expansiunea populaţiei creează probleme pentru exploatarea resurselor globale, cum ar fi schimbările climaterice. Rezolvarea acestui lucru cere sacrificiu de sine şi cooperare la nivel global cu cei străini nouă. Oamenii nu sînt configuraţi, din punct de vedere psihologic, pentru sacrificiu şi cooperare. Din acest motiv, nu reuşim să rezolvăm problema schimbării climatice. Nu sîntem pregătiţi moral pentru viitorul pe care l-am construit pentru noi înşine.

Una dintre modalităţile de ameliorare morală este administrarea de medicamente. Organizaţia Mondială a Sănătăţii a publicat, în această lună, un raport în care avertizează asupra abuzului de antibiotice, şi ştim deja de „generaţia Prozac". Nu am sfîrşi prin a avea, încă din copilărie, o viaţă sub influenţa medicamentelor?

Medicamentele sînt doar nişte substanţe chimice pure, produse de obicei de industria farmaceutică. Cîteodată, ele sînt chiar derivate din substanţe naturale, cum ar fi degetariţa sau penicilina. Fiinţele umane sînt, dintr-un anumit punct de vedere, un amestec de chimicale, care ingerează alte chimicale, pentru a supravieţui. Nu este nimic diferit în natura medicamentelor, a plantelor ori a substanţelor produse în natură. Ceea ce contează sînt riscurile şi beneficiile. Cît despre Prozac, cu toţii sîntem diferiţi în privinţa „gradului de hedonism" sau a standardului de bună dispoziţie şi a cantităţii de serotonină din creierele noastre. Dacă putem modifica acest lucru, ar trebui să ne întrebăm ce nivel susţine cît mai eficient starea-de-bine, sau orice altă valoare. Este puţin probabil să fie un nivel standard natural pentru toată lumea, deoarece există variaţii. Aşadar, întrebarea nu e dacă sîntem sau nu sub influenţa medicaţiei – mai degrabă, aceasta ar fi „ce fel de viaţă ducem?". Eu am luat medicamente încă din copilărie şi continui să iau pentru a-mi trata astmul. Acestea au fost foarte benefice pentru mine. Ceea ce contează este dacă aceste medicamente au sau nu un efect benefic per total. S-a dovedit că Ritalin-ul reduce cu 30% infracţiunile violente la persoanele cu deficit de atenţie. Desigur, una dintre explicaţiile pentru scăderea ratei de violenţă este utilizarea din ce în ce mai răspîndită a medicamentaţiei psihiatrice. În prezent, în jur de 10% din copii iau medicamente precum Ritalin. Dacă este bine sau nu, se poate afla întrebînd nu „este Ritalin un medicament?", ci dacă are un efect benefic asupra fiecărui utilizator în parte şi, în general, asupra societăţii. Există inconveniente ale acestui medicament, şi, dacă răspunsul este pozitiv, atunci care este echilibrul între aspectele pozitive şi cele negative?

Oricum, majoritatea societăţii este deja sub influenţa drogurilor: indivizii funcţionează pe baza combustibililor numiţi alcool şi cafeină.

În acest caz, nu devine moralitatea mai degrabă un soi de formulă medicamentoasă?

Tot ceea ce contează în viaţa noastră îşi găseşte originea în activitatea electrică din creierele noastre – calea finală comună tuturor. Într-un anumit sens, sîntem doar o serie de celule care se activează. Asta include şi moralitatea. Comportamentul şi experienţa morală se nasc din activitatea electrică a creierului. La rîndul ei, aceasta din urmă apare datorită reacţiilor chimice. Se poate spune, deci, că moralitatea e doar o reacţie chimică.

Medicamentele pot schimba reacţiile chimice, dar nu modifică natura lor fundamentală. Multe lucruri pot schimba aceste reacţii şi activităţi electrice – de exemplu, a vedea anumite lucruri, a fi iubit sau urît, a consuma alcool sau a lua medicamente pentru boli psihice ori de altă natură. Medicamentele ar funcţiona în mod similar, afectînd anumite porţiuni ale căilor neuronale implicate în deliberarea şi acţiunea morală. Pentru a lua un exemplu la îndemînă, oxitocina întăreşte sentimentul de apartenenţă la propriul grup. Acesta este un efect relevant din punct de vedere moral. Oxitocina poate fi eliberată cînd o persoană alăptează, face sex sau cînd cineva îi face un masaj. Poate fi administrată intern ca medicament. De ce ar fi moralmente relevantă modalitatea în care nivelul de oxitocină creşte? Oxitocina nu este în mod direct un ameliorator moral, dar ilustrează felul în care comportamentul moral poate fi modificat de medicamente, fără ca moralitatea să devină o formulă, nu mai mult decît în cazul în care am fi iubiţi şi ne-am comporta diferit.

Susţineţi că părinţii au „o obligaţie morală" să folosească informaţia genetică asupra fetusului. Susţineţi ideea perfecţiunii prin selecţie genetică şi ameliorare morală. Nu seamănă acestea cu operaţiile estetice făcute de adolescentele care vor să arate ca Barbie, un fel de standardizare a umanităţii?

Ameliorarea morală (în engleză: moral enhancement*) presupune folosirea medicamentelor, a ingineriei genetice, a stimulării cerebrale etc. cu scopul de a controla sentimentele, raţionamentele şi comportamentele imorale şi de a ameliora / spori sentimentele, raţionamentele şi comportamentele morale ale unei persoane.*

Ar putea fi, dacă ar fi folosite pentru a selecta sau a promova o singură trăsătură finală, cum e culoarea părului. Totuşi, nici măcar acest lucru nu este în mod necesar rău. 1% din oameni sînt psihopaţi. Dacă i-am putea ameliora pe oameni, astfel încît să eliminăm predispoziţiile psihopatice, aceasta ar duce la un soi de standardizare, dar ar fi una de dorit. Nu orice fel de variaţie e un lucru bun.

Dar şi mai important – nu cred că ameliorarea morală, în forma în care este posibil să emeargă, poate duce la standardizare. Mai degrabă, ameliorarea morală ar implica creşterea capacităţilor şi a abilităţilor morale ale oamenilor sau a virtuţilor acestora. Este ca şi cum i-am face mai inteligenţi. Făcîndu-i mai inteligenţi, creştem variaţia în modul în care aceştia trăiesc, deoarece se deschid noi posibilităţi. Luaţi primele 1% persoane dintre cele cu IQ-ul cel mai ridicat şi împărţiţi-le în sferturi. Apoi comparaţi cîte brevete sînt produse de sfertul de sus faţă de cîte sînt produse din sfertul de jos din acel 1%. Sfertul din partea de sus produce aproximativ de opt ori mai multe brevete decît o persoană obişnuită, iar sfertul inferior – de aproximativ trei ori mai multe. Brevetul este o expresie a creaţiei originale utile. Oamenii cei mai deştepţi sînt şi cei mai originali. Acest lucru s-ar aplica, cel mai probabil, şi în cazul alegerilor de viaţă. Astfel încît ne putem aştepta la o diversitate din ce în ce mai mare a modurilor de a-ţi trăi viaţa, pe măsură ce creşte IQ-ul.

Acelaşi lucru cred că s-ar aplica şi în privinţa ameliorării caracterului moral şi a virtuţii. Oamenii ar găsi noi şi noi moduri de a fi morali. Gîndiţi-vă la virtuţile cumpătării, ale onestităţii, ale umilinţei, ale înţelepciunii etc. Sporirea acestora nu prescrie nici un fel anume de viaţă, ci doar variante mai bune. Acest lucru nu ne transformă pe toţi în nişte păpuşi Barbie cu ochi albaştri şi părul blond. Chiar dimpotrivă.

Multe scenarii despre ameliorare sună ca nişte pasaje din romane distopice. De ce ne sperie atît de mult ameliorarea morală?

Pentru că oamenii sînt malefici şi răi şi au abuzat de ameliorarea morală, de exemplu, prin psihochirurgie sau recondiţionare comportamentală, aşa cum se arată în cartea şi filmul *Portocala Mecanică*, cu scopul de a reduce violenţa, sau chiar pentru a încerca, în mod eronat, vindecarea homosexualităţii. Acestea sînt temeri legitime. Dar nu tehnologia poartă vina, ci modul în care este ea utilizată. De exemplu, sterilizarea a fost folosită, de-a lungul istoriei, în scopuri malefice, de către cei care doreau să împiedice anumite părţi ale societăţii să se reproducă, împotriva voinţei lor. Asta a fost utilizarea imorală şi malefică a acestei tehnologii. Dar acesta nu este un motiv de a interzice sterilizarea în sine, care, desigur, reprezintă un instrument util pentru cei care decid că familia lor este completă. Acesta este un motiv pentru a ne asigura că astfel de tehnologii nu vor fi din nou folosite în mod abuziv. Ameliorarea morală este la fel ca oricare tehnologie puternică: ea ar putea fi folosită pentru un bine mai mare, dar, de asemenea, şi pentru un rău mai mare. Însă acelaşi lucru este valabil şi pentru Internet şi *computing*.

Simţiţi că forţaţi, într-un anumit fel, limitele moralităţii, a ceea ce este bine şi rău?

Da, e necesar să progresăm din punct de vedere moral.

Julian Savulescu *va primi titlul de Doctor Honoris Causa al Universităţii Bucureşti marţi, 27 mai, ora 11, la Palatul Facultăţii de Drept (Bdul Mihail Kogălniceanu nr. 36-46).*

(varianta integrală a interviului o puteţi citi pe www.dilemaveche.ro)

a consemnat Luiza VASILIU

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Să luptăm precum luşcuţele

O nouă direcţie în spaţiul activităţilor didactice cuprinse în programul „Şcoala altfel“: din descrierile lor aflate pe site-urile de profil, te bucuri să vezi că s-au rărit subiectele obosite sau supralicitate, precum dragostea de voievozi sau de munţii patriei, şi că apar încercări îndrăzneţe ale dascălilor de a propune teme practice, verosimile, atractive: spre exemplu, cunoaşterea unor meserii neobişnuite, preocupări pentru lucrul comunitar, educaţie civică, descoperirea arborelui genealogic etc.

Pe de altă parte, însă, intenţiile bune sucombă nu o dată sub povara unor prezentări stupide, patetice, pe alocuri agramate, cu fraze şi cuvinte care se revarsă bezmetic, sufocant, peste orice minte cît de cît organizată. Spre exemplu: „Complementară activităţilor enumerate a fost redactarea scrisorilor-eseu «Vive les vacances de Pâques», ale cărei obiective sînt: comunicarea, la nivel internaţional, a specificului naţional, a obiceiurilor locale, prin intermediul acestei competiţii online, cu ajutorul structurilor lexicale, morfo-sintactice şi stilistice asimilate în cursul procesului instructiv-educativ, cît şi valorificarea ocurenţelor generate de compararea folclorului zonal cu manifestări ale cutumelor din alte regiuni, accentuînd particularităţile geografice, social-culturale şi religioase.“ Un text mîlos, cu informaţii redundante şi ornamente stilistice lipsite de noimă.

Altă activitate, altă descriere. Este vorba de o acţiune de voluntariat într-o comunitate de bătrîni. De data aceasta, registrul e unul literar-melodramatic, cu emoţii greu încercate şi idei puţine şi fixe. Dascălul pare că a scăpat hăţurile vorbirii şi ale rezonabilităţii (virgula dintre subiect şi predicat şi celelalte virgule aşezate defectuos aparţin autoarei): „Încreţiturile de pe faţa bătrînilor, poartă întreaga istorie şi întregul destin al comunităţii şi în străfundurile lor se află toate visele şi toate speranţele existenţei. În cinstea bătrînilor, care au clădit comunitatea în care trăim să ridicăm, împreună, paharul recunoştinţei, faţă de înţelepciunea, onoarea şi demnitatea umană, întruchipată în imaginea semănătorului de bine şi frumos. Prin acest proiect dorim să exprimăm respectul suprem pentru acest simbol şi întruchipare a imaginii omului care a muncit şi a clădit.“

Alţi bătrîni, alt voluntariat, de data aceasta ceva mai complex. Copiii învaţă mai întîi să mănînce sănătos şi mai apoi să dăruiască resturile celor înfometaţi: „În ziua intitulată «Să mîncăm sănătos» elevii au realizat alimente ecologice cu care au aşezat o masă bogată la şcoală de unde au servit *(sic!)* împreună. Din surplusul rămas ne-am dus *(sic!)* la bătrîni şi nevoiaşi şi le-am dăruit şi lor cîte ceva, făcîndu-le ziua mai luminată pentru o clipă.“

Prezentări stupide, patetice, pe alocuri agramate.

O lecţie de educaţie civică are consemnat următorul obiectiv: „Realizarea ciorchinelui cu nevoile oamenilor din comunitate.“

Pentru final, am păstrat un revigorant îndemn: să fim luptători, precum sînt plantele: „GHIOCEII ŞI LUŞCUŢELE sînt flori ce ne inundă cu frumuseţea trăirii lor şi vrem să ne asemănăm, prin tot ce întreprindem, să fim asemeni lor, prin dragostea faţă de ceilalţi, munca, lupta, trăirea pozitivă şi admirarea vieţii reale şi cotidiene.“

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

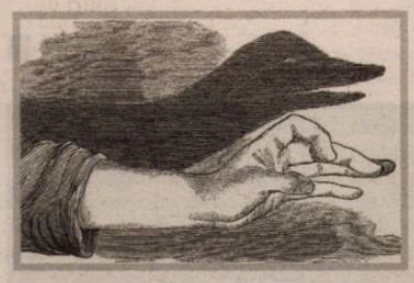

Iaromira POPOVICI

bazar

Cuplul middle-aged şi normalitatea

Există nişte imagini standard, pe care le percepem în jurul nostru, pe care mai toată lumea le îmbrăţişează şi despre care tindem să credem că reprezintă realitatea, că ce vedem în ele e un mod de viaţă pe care trebuie să-l urmăm, pentru că cei mai mulţi din jurul nostru tot aşa fac.

Una dintre ele este imaginea pragmatic-idilică a cuplului de vîrstă mijlocie şi aparţinînd clasei de mijloc (dacă s-o fi constituit şi aceasta între timp în România), care se preumblă vesel prin supermarket-uri şi achiziţionează, achiziţionează, achiziţionează... Pentru că acei oameni reprezintă acel „segment de populaţie“ activ, dar în sensul aşezat, gospodăresc: membrii săi cîştigă, se presupune, nişte sume frumuşele de bani, pe care le utilizează în special pentru confortul şi buna funcţionare a căminului lor. (Spun „se presupune“, pentru că, evident, nu e aşa în toate cazurile, nu se poate generaliza, doar un soi de înţelepciune populară şi populistă standard consideră că aşa trebuie să fie.)

Membrii săi sînt „stîlpii“ societăţii. Sînt încă activi, bine înfipţi (cei mai mulţi dintre ei) în posturile lor, unde lucrează pentru binele lor, dar şi al comunităţii în care trăiesc. Părinţi, în general, a unul ori doi copii, dar şi susţinători ai părinţilor lor, aceşti cetăţeni au un rol social important. Deţinători ai unor sume constante de bani – şi obligaţi la un consum oarecum fix şi repetat –, ei reprezintă *target*-ul a nenumărate produse şi servicii. Au, într-un fel, pîinea şi cuţitul în mînă, dar-sînt şi principala ţintă a vînătorilor de consumatori constanţi.

De aici – imaginile despre care vorbeam, la începutul articolului, din filme ori reclame. Cuplul mediu din multe puncte de vedere, de mult timp constituit, fericit în siguranţa lui domestică, al cărui unic vis este să o îmbunătăţească... Soţia mai „plinuţă“, dar totuşi sexy, într-un stil iarăşi domestic, şi bărbatul grizonat, cu puţină „burtică“, eventual şi chelie, semne de respectabilitate şi... greutate. Într-o casă curată şi aranjată, eventual cu curte, căţel etc. Cuplul care lucrează într-un birou cu computer, îşi face cumpărăturile de la supermarket (umplînd coşul) şi pleacă în vacanţe „de vis“ cu Jeep-ul şi rulota. Ba, uneori, cei doi, cînd au timp, ies în oraş la un vin sau la o bere, sau la un grătar...

Plasa tinichelelor strălucitoare.

Imaginile de mai sus ar trebui să mă revolte, pentru că sînt vădit convenţionale şi limitate. Mă revoltă, ce-i drept, doar într-o oarecare măsură. Într-o alta, reuşesc să mă atragă. Asta, probabil, pentru că am stofă de consumator şi cad uşor în plasa tinichelelor strălucitoare cu care sîntem momiţi în diverse situaţii.

Cert e că, într-un cuplu fiind şi eu, am descoperit – e adevărat că altfel, într-o perioadă complicată şi apăsătoare – bucuria micilor chestii convenţionale. Mersul la supermarket, de pildă, cu „partenerul“ (mă distrează cuvîntul, cu doza lui de ambiguitate asupra relaţiei, lăsînd loc de interpretări). La supermarket (chiar hipermarket) mergem cu coşul, bifînd o listă de cumpărături reală, dar şi una imaginară, de lucruri nu neapărat utile, dar care ar da bine în reprezentările cuplului, precum: veselă, obiecte de... casă, produse de curăţat de ultimă oră, chestii naturiste, cîte un vin mai şmecher....

Jocul de-a suprapunerea cu imaginea – care poate liniştit continua atunci cînd te duci să bei o cafea, undeva după, sau te plimbi prin mall-ul din care face parte supermarket-ul – îţi dă, dacă depăşeşti senzaţia de fals, şi o alta, mai liniştitoare: de simplitate a vieţii: ai cumpărat, te-ai dus acasă, unde ai gătit, ai băut un pahar de vin, ai văzut un film. Dacă eşti, aşa cum spuneam, în cuplu, lucrurile se fac împreună...

Totul alb, fără nuanţe. Jucîndu-te la suprafaţă, cu obiecte diverse şi strălucitoare, eviţi ameninţarea de negru sau de cenuşiu. Desigur, ceva e şi real în toate astea: chiar te poţi bucura de o ieşire – destinsă şi costisitoare – la supermarket şi la mall cu „partenerul“. Fără să-ţi pui prea multe întrebări.

Selma IUSUF

legende urbane

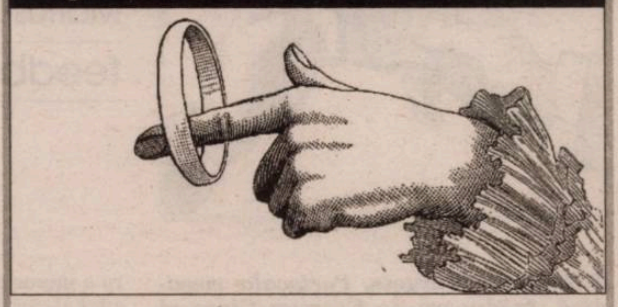

Mici nedumeriri

Nu ştiu exact ce se întîmplă zilele astea, că văd din ce în ce mai mulţi băieţi cu genţi imense de oraş. Caraghioslîcul prinsese acum mai bine de doi ani pe podiumurile de modă şi se revărsase pe străzile altor oraşe, dar văd că aici continuă în forţă. Ştiţi despre ce vorbesc, nu? O sumedenie de băieţi, care nu se duc la gară şi nici la sala de sport, umblă prin oraş cărînd nişte genţi imense de piele. Genul de geantă cu care pleci pentru cîteva zile undeva. În care ai cele necesare de toaletă, ceva schimburi, poate un laptop şi ceva cărţi. Numai că cei pe care-i văd nu pleacă nicăieri. Ies la o bere sau la cafele, cu geamantanele după ei. Aş da orice să aflu ce cară acolo.

Pentru că ştiu ce au fetele în genţile lor imense: majoritatea – lucruri inutile, cu excepţia fardurilor de împrospătat figura, fireşte. Pe lîngă triada portofel-telefon-chei, fetele pot avea în geantă minilanterne, bricege elveţiene, ochelari de soare cînd nu are cum să fie soare, soluţii de curăţat lentilele, încărcător de telefon, o păsucă din material textil, un tricou – că cine ştie, soluţie antibacteriană pentru mîini, şerveţele, chei de la boxa din bloc în care nu umblă niciodată, o agendă inutilă pentru că au deja un smartphone, medicamente de tot soiul, deodorant şi parfum, gumă de mestecat. Şurubelniţe, rulete, forfecuţe. Cu o geantă din asta de zi cu zi poţi supravieţui liniştit o săptămînă şi mai bine, în caz de dezastru, ba chiar cu uneltele din ea poţi construi o maşinărie mică.

Doar că fenomenul s-a inversat. Fetele au început să revină la plicuri, la nişte dreptunghiuri un pic mai mari decît un portofel, în care n-ai ce să bagi decît strictul necesar unui safari urban de cîteva ore, iar băieţii au trecut la geamantane. Nimic de zis, unele sînt chiar extrem de frumoase şi bine lucrate, mai mult ca sigur şi foarte scumpe. Nu au curea de umăr, se ţin de regulă în mînă, de două mînere scurte. Nu pe cotul îndoit, cum le poartă fetele, genţile astea se cară exact cum ai căra un geamantan. Dar, repet, aş da orice să ştiu ce poţi vîrî într-un asemenea gentoi cînd ieşi la terasă la un ceai. Cu ce te poate surprinde o ieşire în oraş iar tu să fii complet nepregătit? Se strică masa la terasă şi scoţi din traista aia o bormaşină? Sau un flex să-i egalezi picioarele, că se clatină şi-ţi varsă berea? Ai vreo trei cărţi acolo, în caz că te plictiseşti preţ de cîteva staţii de metrou cînd oricum eşti cu ochii în telefon? Ce poţi să ai acolo, o trusă de mică chirurgie, un Monopoly, converşi de schimb, un televizor cu ecran plat?

Sigur că gentoiul e o hipstereală băieţească, un accesoriu precum barba, ochelarii retro de baga, pantalonii strîmţi şi sacoul aşijderea, purtat cu un fulărel moale. Dar măcar astea-s la vedere, nu ascund mari secrete. În valiză nu înţeleg ce este.

Le tot povesteam amicilor cum urmăresc un asemenea băiat pe care-l văd în aproape fiecare dimineaţă la metrou. „Hipsterelul“ – l-am poreclit, într-un puseu de mare imaginaţie. Omul are tot ce-i trebuie să stea bine în categorisirea asta. O bărbuţă moale, fragedă şi castanie precum puful puilor de păianjen abia ieşiţi din ou. Ochelari cu rame groase peste o privire care flanează şi nu priveşte. O freză ca un coif cu bretonul lung şi înfoiat dat peste cap. Sacou strîmt. Pantaloni tubulari care se opresc ceva mai mult deasupra pantofilor, numai bine să-i remarci şosetele colorate roşu-carmin, galben-canar, roz-somon. Căşti ale căror fire albe îi atîrnă melancolic din urechi. O colecţie remarcabilă de eşarfe. Un trupuşor firav, androgin, cu umeri ascuţiţi şi înguşti. Una peste alta, omul e chiar drăguţ, iar în afară de şosetele zbanghii, nu-l remarci cine ştie ce. Sigur, doar dacă n-ai un acut simţ al ridicolului, dar chiar şi aşa. Omul are însă şi un gentoi care-i chinuie vizibil statura fină. Mai că-mi vine să-i propun să-l ajut să-l care, prietenește, ca la gară – „Hai să ţin şi eu de-o toartă.“ Poate abia atunci aş putea să-mi lămuresc misterul, să-mi iau inima în dinţi şi să-l întreb: „Dar ce cari în ea, domnule?“

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

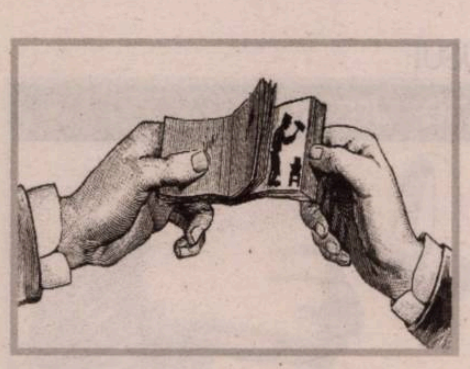

Marius CHIVU

feedbook

„Şi tot rahatul de rigoare“

● Anthony Burgess, *Portocala mecanică*, traducere de Carmen Ciora şi Domnica Drumea după ediţia revizuită de Andrew Biswell, Editura Humanitas Fiction, 2014.

Săptămîna trecută s-au împlinit 52 de ani de la publicarea *Portocalei mecanice*. Primul tiraj al romanului a fost doar de şase mii de exemplare şi, în ciuda aprecierii unor critici, a fost nevoie de cîţiva ani pentru a se vinde tot tirajul. Cartea şi-a făcut însă cîţiva fani notorii: Kingsley Amis, William S. Burroughs, Malcolm Bradbury şi chiar Andy Warhol, care a filmat un mediu-metraj inspirat de roman şi intitulat *Vinyl*, film care a rulat, în 1966, pe fundalul concertelor din New York ale trupei Velvet Underground. (Azi, 50 de ani mai tîrziu, la ediţia jubiliară a romanului, nici Anthony Burgess, nici Andy Warhol, nici Lou Reed, nici Stanley Kubrick nu mai trăiesc.) Romanul începea astfel să capete un prestigiu, şi regizorul Brian Hutton i-a cerut lui Cristopher Isherwood să scrie un scenariu după cartea lui Burgess. Scenariul a fost însă scris de altcineva şi Mick Jagger fusese chiar propus pentru rolul principal, dar scenariul a fost respins de cenzori, aşa că Burgess însuşi a fost rugat să scrie un altul. În cele din urmă însă, Stanley Kubrick a intrat pe fir şi adaptarea acestuia, care a făcut din *Portocala mecanică* un roman cult, a intrat în cinematografe la începutul lui 1972, aşadar la aproape zece ani de la publicarea cărţii.

E foarte interesantă această relaţie dintre romanul lui Burgess şi filmul lui Kubrick (pe care l-am revăzut cu această ocazie) şi ediţia jubiliară a *Portocalei mecanice*, care reproduce un text esenţial pentru înţelegerea diferenţelor fundamentale dintre cele două creaţii. La apariţia filmului, Christopher Ricks analiza filmul atît de aproape de carte, încît nu mai lăsa loc echivocurilor privind „radicala remodelare a cărţii mele“, după cum politicos se exprimase Burgess, care ulterior avea să-şi mărturisească chiar regretul de a fi scris cartea, ajunsă atît de celebră şi greşit înţeleasă din cauza filmului „prea didactic“. Şi, într-adevăr, e straniu cum astăzi stilatul film al lui Kubrick, cel care a impus probabil definitiv imaginarul vizual al cărţii, pare relativ convenţional şi nu rezistă la fel de bine precum romanul. Kubrick nu avea cum reproduce limbajul cărţii, pe care s-a străduit şi a şi reuşit, într-o bună măsură, să-l compenseze vizual, dar problema principală a fost că n-a dus filmul la nivelul violent din carte. După cum spune Christopher Ricks – „adevărata critică ce i se aduce acestui film este, cu siguranţă, nu că ar fi prea violent, ci că nu este suficient de violent; mai exact că, printr-o ingenioasă selectivitate, reuşeşte atît să minimalizeze violenţa lui Alex, cît şi să se delecteze cu ea.“ Lipsesc, astfel, scene violente importante în economia cărţii (cum ar fi crima homosexualului din închisoare), iar altele sînt deturnate (fetele violate, episod redat în extrasul de mai jos, sînt, în film, majore, iar soţia scriitorului nu moare în film din cauza violului şi a bătăii aplicate de gaşca lui Alex, moare mai tîrziu de „pneumonie“). Altfel spus, Kubrick a încercat să-l facă pe Alex un personaj, în cele din urmă, demn chiar de simpatie; oricum, care stîrneşte compasiunea în a doua parte a filmului. După cum spune tot Ricks, „filmul nu-l lasă pe Alex să se mînjească cu atîta sînge“, scenele de violenţă sînt mai degrabă enumerate decît explicite, iar Alex apare în final „mai mult o victimă a păcatului decît un păcătos“.

Întorcîndu-ne la această ediţie jubiliară a romanului (elegantă şi cu o grafică a copertei inspirată de Lucio Fontana), Andrew Biswell face o treabă remarcabilă revizuind cartea după manuscrisul original, dar şi adăugînd „Prologul“ şi „Epilogul“ scrise de Burgess pentru versiunea dramatică din anii ’80, precum şi alte eseuri, articole şi fragmente inedite din interviuri, privind geneza, ecranizarea şi dramatizarea romanului, ca şi recenziile semnate de marii autori amintiţi mai sus. În foarte utila introducere, Biswell abordează pe larg preocuparea lui Burgess pentru distopie, precum şi pentru limbaj: „Burgess era un lingvist talentat, care studiase limba malaeză la nivel standard şi care făcuse traduceri din opere literare scrise în franceză, rusă şi greacă veche. Interesul pentru limba şi literatura rusă, mai degrabă decît politica, îl duce la Leningrad, cunoscut azi ca Sankt-Petersburg, într-o vacanţă de lucru în iunie şi iulie 1961. Fusese trimis acolo de editorul său, care spera că poate va scrie o carte de călătorii despre Rusia sovietică. Învăţase singur noţiunile de bază ale limbii ruse... Dar proiectul de non-ficţiune preconizat este pus deoparte, în momentul în care un alt tip de carte începe să prindă contur. Înainte de a pleca din Anglia, Burgess se gîndea să-şi scrie romanul despre derbedeii săi adolescenţi folosind argoul britanic de la începutul anilor ’60, dar se temea că acesta va fi deja demodat înainte de publicarea cărţii. În faţa hotelului din Leningrad, Burgess şi soţia lui văzuseră găşti violente de tineri bine îmbrăcaţi care îi aminteau de *Teddy-boys*, de acasă, din Anglia. În memoriile sale, scrie că acesta a fost momentul în care s-a hotărît să inventeze o nouă limbă pentru romanul său, pe baza limbii ruse, care se va numi *nadsat* (acesta fiind sufixul rusesc pentru «sprezece»). Locaţia urbană a romanului «poate fi oriunde», a scris mai tîrziu, «dar mi-am imaginat-o ca un amestec între Manchesterul meu natal, Leningrad şi New York». Pentru Burgess, ideea importantă era că tinerii aceia infami, cu înfăţişare de dandy, erau la fel de vizibili de ambele părţi ale Cortinei de Fier.“

La fel de utile sînt şi glosarul limbajului *nadsat*, precum şi notele din care aflăm, printre altele, că Burgess, compozitor amator de muzică clasică, îi detesta pe Elvis şi pe The Beatles; iar tatăl său cîntase la pian pentru Charlie Chaplin, într-un spectacol de teatru de dinaintea Primului Război Mondial. În sfîrşit, iată şi explicaţia titlului, dată de Burgess însuşi: „O portocală mecanică este o veche expresie *cockney* care se aplică la orice presupune deviere, aici «deviere» neavînd neapărat o conotaţie homosexuală. Nimic, de altfel, nu poate fi mai nefiresc decît o portocală mecanică. În perioada în care lucram în Malaezia ca profesor, elevii mei, cînd li se cerea să scrie un eseu despre o zi în junglă, adesea spuneau că luau cu ei o sticlă de «suc de *orang*». *Orang* e un cuvînt obişnuit în Malaezia şi înseamnă «fiinţă umană». *Cockney* şi limba malaeză s-au contopit în mintea mea şi au generat imaginea unor oameni suculenţi şi dulci precum portocalele, forţaţi să intre în forma unor obiecte mecanice.“

„Ce s-a întîmplat de fapt în după-amiaza aia nu e nevoie să vă descriu, Fra, căci vă puteţi imagina şi singuri. Alea două puiance s-au destzolit, tăvălindu-se de rîs, căci credeau că este cea mai balşoi distracţie să-l vadă pe bătrînul unchi Alex stînd în picioare, gol nagoi, cu o mînă în şold şi cu cealaltă mînuind seringa precum un doctor în curul gol, şi întepîndu-se apoi la modul clasic în a lui ruka pentru a primi infuzia de pisică feroce a junglei. Am scos apoi preafrumoasa A IX-a din coperta sa, aşa încît Ludwig era şi el gol nagoi acum, şi am potrivit acul pe ultima parte, care era toată o binecuvîntare. Şi-au început contrabaşii să găvărească de sub patul meu către restul orchestrei, şi apoi golosurile de masculi intervenind şi spunîndu-le tuturor să fie veseli şi apoi aria binecuvîntată şi încîntătoare despre Bucurie, strălucire glorioasă a cerurilor, iar apoi i-am simţit pe bătrînii tigri înhăţîndu-mă şi ca atare le-am înhăţat şi eu pe cele două tinere puiance. De data asta nu li s-a mai părut nimic distractiv şi s-au oprit din răknetele de bucurie, şi au trebuit să se supună bizarelor dorinţe ale lui Alexandru cel Mare pe care A IX-a şi înţepătura hipo l-a făcut ciudesnîi şi zameceat de minunat şi foarte pretenţios, o, Fra. Dar amîndouă erau foarte, foarte bete şi cu greu mai simţeau ceva.

Cînd ultima parte s-a terminat pentru a doua oară, cu toate talgerele şi răknetele despre Bucurie Bucurie Bucurie Bucurie, cele două tinere puiance deja nu mai făceau pe marile doamne sofisticate. Parcă se treziseră dîndu-şi seama ce li se făcuse persoanelor lor malenki, spunînd că vor să meargă acasă şi că eu eram o bestie turbată. Arătau ca după o bitkafteală zdravănă, ceea ce chiar primiseră, şi erau pline de vînătăi şi umflături. Păi, dacă n-au vrut să se ducă la şcoală, tot au trebuit să-şi primească porţia de educaţie. Şi educaţie au primit. Skînceau şi îi tot dădeau cu oh oh oh-urile, în timp ce-şi puneau tzoalele pe ele şi încercau să mă înghioldito-împungă cu pumnişorii lor mici, aşa cum stăteam acolo gol nagoi şi murdar, rupt, căzut lat pe pat. Sonietta cea mică skîncea: «Bestie şi animal scîrbos. Jeg de om.» Aşa că le-am lăsat să-şi strîngă boarfele şi să se care, ceea ce au şi făcut, zicînd ceva despre cum vor chema patrocii să mă prindă şi tot rahatul de rigoare. Au coborît apoi pe scări, iar eu m-am prăbuşit în somn, cu Bucuria Bucuria Bucuria Bucuria urlînd tot mai tare şi izbindu-se de toţi pereţii.“

PUBLICITATE

„Nu îngroşăm rîndul evenimentelor în nocturnă“

– interviu cu Suzana DAN –

Ca în fiecare primăvară, de opt ani încoace, pe 23 mai va avea loc, în Bucureşti, Noaptea albă a Galeriilor. Nu seamănă cu populara Noapte a Muzeelor. E mai degrabă genul de eveniment trendy, aşa cum sînt peste tot în marile oraşe ale lumii, şi la care se ia pulsul scenei de artă contemporană. Am întrebat-o pe ***Suzana Dan,*** *artist vizual şi membră a Asociaţiei Ephemair – iniţiatorul proiectului NAG, cum se văd lucrurile din interior.*

Vă pregătiţi să organizaţi cea de-a opta Noapte a Galeriilor. Ce se va întîmpla anul acesta?

Pe 23 mai, Bucureştiul va petrece încă o noapte albă – peste 70 de galerii şi spaţii alternative vor oferi publicului deja tradiţionalul meniu de artă contemporană.

Este o ediţie în care continuăm să producem noi proiecte expoziţionale, pe lîngă prezentarea programului realizat de către participanţi, aşa că am inserat două noi expoziţii: „Pasaj“ a artiştilor Larisa Sitar, Lea Rasovszky şi Michele Bressan, curatoare Diana Marincu, şi expoziţia artistului Mircea Pop, cel care a creat identitatea vizuală a NAG #8. În plus, vom oferi un *teaser* al unui proiect pe care intenţionăm să îl extindem în viitor, independent de programul NAG, intitulat „Art on Display“, a cărui prezenţă va fi semnalată într-una dintre vitrinele spaţiului Magheru One, prin intervenţia artistei Ioana Ciocan.

Noaptea Muzeelor s-a bucurat de la început de un mare succes de public; a fost la fel cu Noaptea voastră Albă?

Crearea unor proiecte speciale care prezintă tineri artişti emergenţi din România şi nu numai, selecţionate de curatori invitaţi, a fost scopul iniţial al Nopţii Albe a Galeriilor, eveniment dedicat promovării artelor contemporane. Acest lucru a fost posibil, din păcate, doar la prima ediţie a NAG, cînd cele 12 locaţii prezentau, în 2007, 12 noi proiecte şi artişti care la vremea respectivă erau la începutul carierei lor şi de care sîntem mîndri că, în ultimii opt ani, au devenit nume importante pe scena culturală: Olivia Mihălţianu, Dan Raul Pintea, Irina Popa şi Alina Gheorghe, Szilard Miklos, Ovidiu Fenes, George Drimbau, Oana Lohan, Marina Albu, Anca Benera, Alexandru Ciubotariu etc.

Aceasta era marea diferenţă între Noaptea Muzeelor şi Noaptea Galeriilor, asta doream să facem de la bun început, să nu îngroşăm neapărat rîndul evenimentelor în nocturnă, fără a aduce un beneficiu real artelor vizuale contemporane. Ar fi fost inutil şi ar fi dus la o „înmulţire“ de hîrtii de la o ediţie la alta, ceea ce ar fi însemnat la final doar o creştere în cifre.

Din păcate, s-a întîmplat şi asta. La început, din cauza reticenţei participanţilor de a colabora cu grupul de curatori ales de NAG, care selectau proiectele artiştilor. Apoi, din cauza problemelor legate de bugetul NAG, care, nefiind prea mare pentru a avea fonduri destinate producţiei, a fost concentrat exclusiv pe promovarea evenimentului.

Dar cei opt ani se pare că au schimbat multe lucruri. Atît în viziunea participanţilor, cît şi în cea a companiilor interesate să susţină arta contemporană.

Ce înseamnă acest eveniment pentru artişti, galerişti şi amatorii de artă contemporană?

Pentru care dintre ei e mai important?

Cred că NAG e important pentru toată lumea. Şi ne dorim ca NAG să aducă beneficii adevărate scenei culturale. Este uşor să ai doar un spectacol de o noapte, care să fie doar un foc de artificii peste un cîmp de glod. Este lucrul pe care mulţi l-au remarcat şi ni l-au reproşat: în timpul NAG apar un număr spectaculos de locaţii, galerii şi spaţii alternative care, apoi, în restul anului, dispar în anonimatul inactivităţii. Ar fi minunat să avem atîta putere financiară şi logistică încît să ne putem asuma un proiect extins pe toată durata anului, a tuturor participanţilor la NAG.

Am crescut un eveniment în condiţii deloc prielnice pentru cultura din România, un eveniment pentru care există o dorinţă de participare atît din partea publicului, cît şi a locaţiilor implicate în NAG.

Ne bucurăm că am colaborat de la bun început cu un grup de curatori, a căror valoare profesională este confirmată şi că am investit în producerea expoziţiilor unor artişti care contează. Sîntem mîndri că spaţii alternative sau galerii care s-au deschis în timpul NAG au devenit ulterior repere pe harta artei contemporane din Bucureşti. Şi, de asemenea, că există un public în creştere, din ce în ce mai interesat de arta contemporană. Şi căruia îi mulţumim.

Sînteţi artistă. E mai uşor sau mai greu din postura asta să construieşti un astfel de proiect?

Fără Silvia Rogozea, nu ştiu dacă reuşeam acest lucru. De multe ori, nu este suficient să ai o idee bună, trebuie să ai lîngă tine pe cineva cu mintea lucidă, care să îţi toarne o găleată de apă rece în cap, dacă e cazul. Iar Silvia are această mare calitate – de bun organizator. Cu alte cuvinte, NAG este o idee frumoasă, care a avut marea şansă ca, de la bun început, să aibă un concept bun aplicat pe o structură funcţională. În cazul NAG, nu mai este vorba doar despre mine ca artist, pentru că am reuşit în toţi anii ăştia să devin o struţocămilă, datorită experienţelor şi colaborărilor profesionale diverse. Şi pe lîngă Silvia, în acest proiect ni s-a alăturat şi al treilea membru, Şerban Jipa, fără de care probabil că şi astăzi am fi avut tot doar un blog dedicat evenimentului. Împreună sîntem Asociaţia Ephemair.

Criza bănuiesc că şi-a arătat colţii, şi în această zonă. Cum reuşiţi să mobilizaţi resurse?

Fac parte din categoria de oameni bolnavi de optimism. Nu îmi curge roz pe lentile de dimineaţa pînă seara, ca personajelor pompate cu valium, dar sînt conştientă că, indiferent de dificultatea situaţiei în care te afli, dacă nu vezi şi partea luminoasă a problemei, rişti să compromiţi totul.

Da, a venit criza peste noi. Da, statul alocă culturii surse financiare aproape inexistente. Da, corporaţiile vor să li te oferi necondiţionat şi fără rezerve pe tavă, ca o odaliscă răsturnată în petale de trandafiri. În aceste condiţii minunate, ce facem? Noi am ales (dar nu neg că am avut şi noroc) să consolidăm parteneriate stabile, atît pentru obţinerea fondurilor, cît şi pentru structura logistică a NAG. Şi am reuşit să facem acest lucru fără compromisuri, ceea ce este minunat. Raiffeisen Bank a devenit sponsorul nostru stabil, iar MNAC este partenerul nostru, încă de la prima ediţie a NAG.

Parteneriatul cu Raiffeisen Bank va face, de altfel, ca programul NAG să nu mai fie o recenzare a galeriilor şi spaţiilor alternative, ci, aşa cum ne-am propus de la început, să producă proiecte de artă contemporană.

Pe 23 mai va avea loc, în Bucureşti, Noaptea albă a Galeriilor.

Care a fost cea mai mare victorie pe care aţi simţit-o, legată de NAG?

Cea mai mare bucurie a fost să primesc reacţii pozitive din partea celor implicaţi în acest eveniment, fie că erau parteneri, participanţi sau public. O mare surpriză am avut în 2011 şi 2012, cînd, în ciuda unor ploi incredibile, oamenii continuau să parcurgă traseul NAG în timpul nopţii. Mi s-a părut extraordinar! Dar cea mai mare bucurie a mea (pe lîngă cea de a produce cît mai multe proiecte ale artiştilor) ar fi însă ca, în timpul NAG, să se umple străzile de oameni pe biciclete. A fost lucrul pe care l-am promovat încă de la bun început, aşa că vă invităm şi de data asta să parcurgeţi acest traseu nocturn pe biciclete.

Informaţii legate de NAG găsiţi pe www.noapteagaleriilor.ro.

a consemnat Ana Maria SANDU

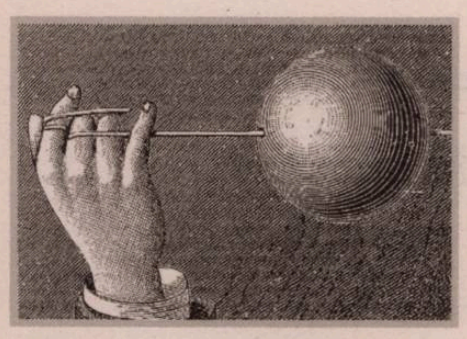

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Cu faţa la vedere

Dezbaterea cu privire la interdicţia vălului islamic din Franţa, Germania, Danemarca sau Italia a generat reacţii paradoxale. În Franţa, femeilor originare din ţări cu tradiţie islamică le este interzis să-şi acopere faţa în şcoli şi universităţi, iar interdicţia vălului ar putea fi extinsă pentru toate spaţiile publice. Stat secular? Sigur că da. Dar dezbaterea e mult mai subtilă. În ţara lui mai 1968 şi a lui *„il est interdit d'interdire"*, era şi normal ca legea să stîrnească alte controverse. Pe de o parte, sînt cei care consideră că islamul e o religie şi o ideologie ale cărei principii antidemocratice sînt periculoase pentru societate. Pe de altă parte, sînt cei care cred că purtarea vălului islamic e un mod de afirmare a identităţii culturale, şi că o asemenea interdicţie ar fi, din principiu, antidemocratică. Democraţia e prea tolerantă cu inamicii potenţiali – spun unii. Intoleranţa e moartea democraţiei – răspund ceilalţi. Cum rezolvăm problema?

În Germania – ţara din Europa occidentală cu cea mai numeroasă comunitate de musulmani – dezbaterile despre o posibilă interdicţie a voalului islamic au produs o reacţie neaşteptată în rîndul tinerilor. Scriam aici, acum trei ani, că vălul a ajuns un accesoriu *trendy* printre adolescente. În licee şi universităţi, nemţoaice sadea începuseră să poarte voal, cot la cot cu turcoaicele. Gestul s-ar fi putut interpreta ca un semn de solidaritate, cu o manifestare a simpatiei prin imitaţia unui cod vestimentar. Dar, de fapt, nu spiritul democratic a transformat vălul într-un obiect *cool*. Ci atracţia adolescentină pentru ceea ce este – sau ar putea fi – interzis. Vălul e o formă de afirmare a libertăţii şi a independenţei: în raport cu statul care îl interzice, în raport cu celelalte femei, care sînt *comme il faut* (adică poartă blugi sau fustă şi se machiază), în raport cu sexul opus etc. Dacă în cultura islamică vălul e un semn al supunerii şi al obedienţei, el devine, odată translatat în cultura occidentală, un semn al diferenţei.

Uneori, mă întreb însă dacă nu cumva s-a mers prea departe cu aceste revendicări; mai precis, dacă nu cumva imperativul secular n-a devenit între timp el însuşi o religie.

Germania este ţara occidentală unde despărţirea dintre şcoală şi religie e cea mai puţin evidentă. Iar interdicţiile sînt greu de impus, de vreme ce nu există o legislaţie unitară. Universităţile şi şcolile au dreptul să decidă singure asupra interzicerii sau nu a vălului islamic sau asupra afişării simbolurilor religioase. Fiecare comunitate, fiecare instituţie procedează altfel. Recent, o studentă musulmană din Giessen a fost înştiinţată că nu are dreptul să poarte *burka* (veşmînt care îmbracă întregul corp, lăsînd doar ochii neacoperiţi) în sălile de curs. Motivul interdicţiei, aşa cum a fost explicat de conducerea universităţii, nu avea nimic de-a face cu religia; studentei i s-a transmis că *burka* e „incompatibilă cu discursul ştiinţific interactiv". O altă femeie musulmană care obişnuia să poarte văl la serviciu (lucra într-o companie privată) a fost concediată. După mai bine de un an, fosta angajată a cîştigat procesul împotriva patronului, invocînd că a fost discriminată. Firma a trebuit s-o angajeze din nou şi să-i plătească daune – dar i-a găsit un post în care nu lucra direct cu publicul. O angajată care poartă văl nu poate comunica eficient cu clienţii şi este, prin urmare, inutilă – au explicat angajatorii.

În serviciul public, unde angajaţilor le este impus, prin lege, un comportament „neutru din punct de vedere politic şi religios", *burka* şi vălul sînt, evident, interzise. Dar cum poate o femeie să predea la o şcoală publică educaţie islamică, dacă îi e interzis să poarte văl? – iată o excepţie care testează limitele toleranţei în ambele tabere.

Una peste alta, nici în Germania, nici în Franţa nu există vreun fenomen de masă legat de portul vălului sau interdicţia lui. Însă în ambele ţări apar, din cînd în cînd, cazuri care fac societatea să vibreze. Cum cei care solicită interdicţia vălului şi cei susţin portul tradiţional sînt, în egală măsură, vehemenţi, e greu să se ajungă la un compromis rezonabil. Uneori, mă întreb însă dacă nu cumva s-a mers prea departe cu aceste revendicări; mai precis, dacă nu cumva imperativul secular n-a devenit între timp el însuşi o religie. Atunci cînd susţin cu atîta vehemenţă interdicţia afişării însemnelor religioase, ateii, agnosticii etc. devin fundamentalişti.

PUBLICITATE

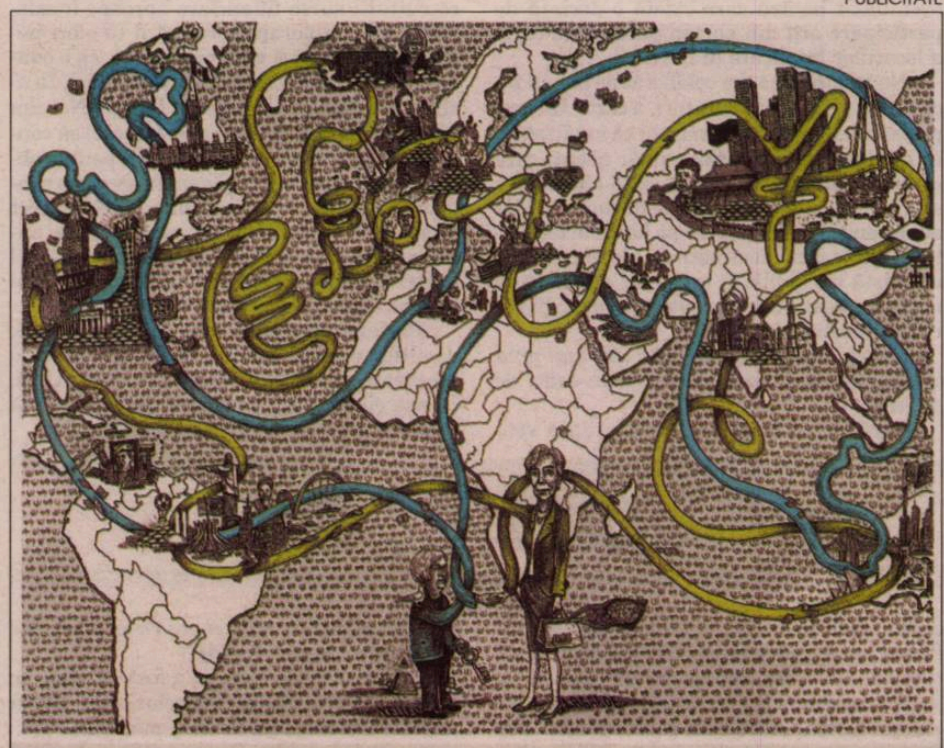

TOTUL DESPRE MERSUL LUMII.

FOREIGN POLICY. Politică globală, economie şi idei

PUBLICITATE

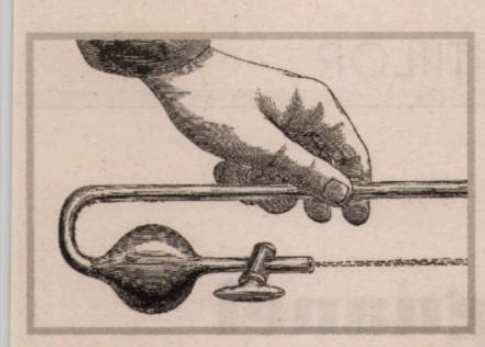

Oana STOICA

rosencrantz & co

Imaginea frîntă a sinelui

● ***Romanian Dance Showcase*, 28 aprilie – 4 mai, Centrul Naţional al Dansului.**

Aflat în plină ofensivă a afirmării identităţii, Centrul Naţional al Dansului – singura instituţie naţională din estul european dedicată dansului contemporan – a organizat Romanian Dance Showcase, o „vitrină" necosmetizată a scenei autohtone de performance şi dans contemporan la care au privit, timp de o săptămînă, critici şi curatori din centrul şi estul Europei (una dintre dezbaterile evenimentului a vizat rolul şi misiunea unei Case a Dansului – aşa cum este CNDB – în Europa). Fragilitatea dansului contemporan în contextul socio-politic postrevoluţionar – cu referire la continua luptă a dansatorilor pentru fonduri, spaţii, instituţii – a fost tema instalaţiei video *Increasing Romanian Dance* (prezentată la festivalul de dans contemporan *Moving Romania* de la Fabrik Potsdam, Berlin, în septembrie 2011), creată de realizatoarea TV Bogdana Pascal, producătoarea unor emisiuni despre artele contemporane, inclusiv dans, la Televiziunea Română. Ecrane pe care curg fragmente din aceste înregistrări sînt amplasate într-un spaţiu minuscul, decorat cu baloane albe. Publicul poate sta oriunde, astfel încît „accidentele" sînt posibile oricînd. Este o sugestie a efemerităţii care a marcat statutul dansului contemporan pînă acolo încît i-a influenţat esteticile şi tematicile (acel „băi, efemerule!", sloganul sub care s-a desfăşurat una dintre platformele de dans românesc). Precaritatea financiară şi incertitudinea instituţională, adică fonduri şi spaţii, au determinat pe scena românească de dans nu numai hiperminimalismul, ci şi revolta ca performance.

O expresie a acestei austerităţi hiperconceptualizate este propunerea de studiu asupra publicului făcută de Vlad Basalici. Performance-ul *Este ceea ce este* testează reacţiile – diferite sau nu – în prezenţa performerului şi a imaginii sale înregistrate. Un subiect real schimbă atitudinea spectatorilor faţă de unul intermediat prin video? Imaginea statică a artistului vizual Vlad Basalici, filmat şi expus pînă cînd publicul cere express, în orice fel, schimbarea este înlocuită cu prezenţa, statică şi ea, a aceluiaşi performer. Se modifică în vreun fel comunicarea cu publicul? Cum spectatorul român este de regulă, nonludic, nu îi place să interacţioneze (sau este prea inhibat ca să o facă, reminiscenţă a unei pioase şi nesănătoase atitudini faţă de cultură şi a carenţei cronice din învăţămîntul românesc, care nu dezvoltă individualităţi şi nu încurajează atitudini), şi cum invitaţii străini au fost politicoşi, mulţumindu-se să şuşotească între ei, cineva trebuia să intre în jocul lui Basalici. O sugestie a fost să se facă un *selfie* (cred că a venit din partea Bogdanei Pascal), dar cum autoarea a abandonat-o, am decis împreună cu managerul cultural Ştefania Ferchedău să o punem în practică. Am răspuns astfel chestionării lui Vlad Basalici cu un stereotip, recent intrat în obiceiurile sociale, care cutumizează o formă accesibilă de expresie personală prin care refulează frustrarea anonimatului. Este aceasta o reacţie? Faptul că s-a răspuns unei provocări cu un gest standard reprezintă indiciul unei mase amorfe, al unui public amorţit, nonreactiv? În partea a doua, cu performerul *live* pe scenă, am repetat *selfie*-ul. Şi totuşi, nu era acelaşi gest, deşi contextul era neschimbat, cu un public care murmura, dar nu reacţiona (s-a ridicat, totuşi, un spectator nemulţumit, care l-a chestionat, fără succes, pe performer). Două elemente au influenţat *selfie*-ul: reticenţa noastră de a repeta gestul şi imaginea în sine, care ne arată mai rezervate decît în prezenţa video-ului. Nu ştiu dacă asta îi va fi de folos lui Vlad Basalici în vreun fel, dar mă tem că este una dintre acele puţine reacţii pe care le va primi la propunerea sa.

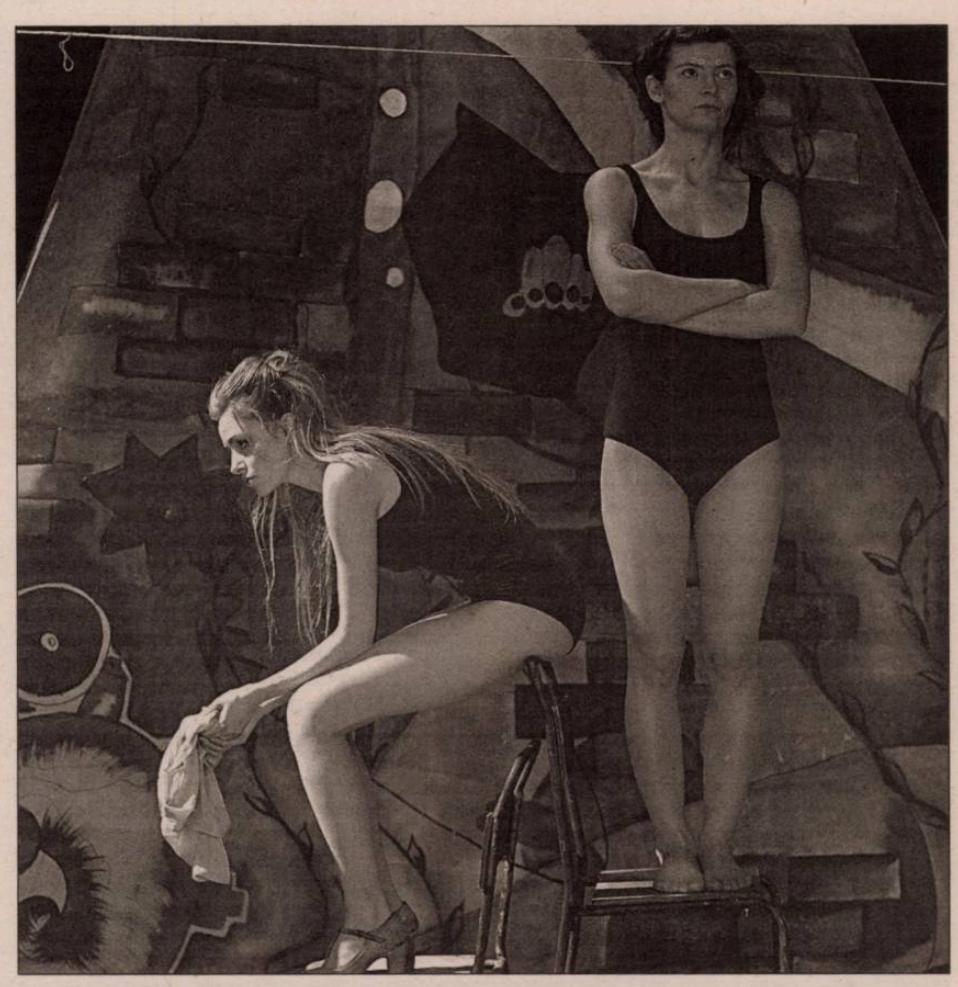

Probabil cea mai amplă propunere coregrafică din Romanian Dance Showcase îi aparţine lui Florin Fieroiu, care a creat un spectacol de autor la Teatrul German de Stat din Timişoara, unde se află una dintre cele mai bune trupe din ţară, cu actori români şi germani, individualităţi care pot funcţiona impecabil ca grup. *Derdiedans* este un tablou abstract al feminităţii şi al masculinităţii. Ceea ce face Fieroiu e să deseneze, cu linii, triunghiuri, dreptunghiuri şi vise, fizionomia interioară a femeilor şi bărbaţilor, indivizi cu personalitate, blocaţi în stereotipuri sociale. Fetele (Ioana Iacob, Daniela Török, Olga Török, Silvia Török, Anne-Marie Waldeck) se construiesc şi deconstruiesc în linii, cu răbdare, sondînd, în elementele definitorii ale feminităţii lor, senzualitate sau maternitate. Personalităţile lor se devoalează în raport cu standardele sociale, asumate ca o uniformă, nu ca o epidermă, prin urmare – contestabile, susceptibile de falsitate. Corpurile se individualizează, se „trezesc" din solitudine într-un concert corporal. Băieţii (Franz Kattesch, Konstantin Keidel, Georg Peetz, Horia Săvescu şi Radu Vulpe) preferă un moment de improvizaţie, în care jonglează cu limbaje diferite – cifrele şi săruturile sînt cuvinte, un „cimpanzeu" ţine un discurs (excelent Georg Peetz), iar moartea este o formă de afirmare a teatralităţii. *Derdiedans* este un spectacol despre corpul care se dezidentifică – finalul aparţine unor costume golite de trup, în timp ce corpurile se anonimizează prin costume neutre. Cine pe cine personalizează, corpul pe costum, sau invers?

Un subiect real schimbă atitudinea spectatorilor faţă de unul intermediat prin video?

În *Derdiedans,* Florin Fieroiu explorează, fără reguli, omul în raport cu standardele şi convenţiile sociale, care nu îl definesc, ci îl anulează. Aneantizarea sinelui. Afirmarea corpului. Asumarea costumului ca identitate socială. Această instalaţie cu actori şi obiecte casnice (scenografia: Cristina Milea), înăbuşită într-un univers sonor straniu, ca o inimă care bate în ureche (muzica orginală: Vlaicu Golcea), este un mixaj între om şi angoasele sale, o negociere performativă între sinele depersonalizat, forţat să încapă în tipare şi sarcinile sociale. Un performance ca un sistem de pîrghii, în căutarea echilibrului între ceea ce sîntem şi ceea ce societatea pretinde să fim.

Romanian Dance Showcase a fost un succes. Sala „Stere Popescu" a fost plină pînă la refuz *(Parallel* a avut o a doua reprezentaţie, neprevăzută, la cererea spectatorilor rămaşi pe-afară la primul spectacol). Publicul a umplut sala la toate spectacolele din Showcase, inclusiv la *Derdiedans,* prezentat la Teatrul Odeon, într-o seară în care ploaia curgea prin tavan între scenă şi primul rînd, fără ca asta să alunge spectatorii. E semn de sănătate, a dansului contemporan, a CNDB, a artelor performative în general şi a publicului. Centrul continuă ofensiva evenimentelor cu proiectul „Mai CNDB" (18-29 mai), care conţine o serie de spectacole, inclusiv premiera *The Institute of Change*.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Andrei GORZO

dilematograf

O lungă noapte a iguanei

● ***Godzilla* (SUA-Japonia, 2014), de Gareth Edwards.**

Dacă civilizaţia noastră prezintă un echivalent al catedralelor medievale – scrie Lev Manovich, teoretician al cinema-ului digital –, spectacolele hollywoodiene pe bază de efecte speciale sînt cele ce constituie acest echivalent: „Ele sînt făcute pentru a impresiona atît prin mărime, cît şi prin lucrătura meticuloasă a detaliilor. Asamblat de mii de meşteşugari hipercalificaţi şi luîndu-le acestora ani buni de muncă, fiecare astfel de film reprezintă suprema demonstraţie de artizanat colectiv a timpurilor noastre. Dacă meşterii medievali au lăsat după ei minuni materiale de piatră şi sticlă, inspirate de credinţă religioasă, meşterii de azi lasă seturi de pixeli proiectabili pe ecrane cinematografice sau *play*-abili pe monitoare – catedrale imateriale, făcute din lumină, continuînd în multe cazuri să aspire la rezonanţă religioasă.“ Cel de-al 29-lea film cu Godzilla (conform numărătorii lui Cristi Mărculescu, deţinător al blogului marculescu.ro), care e totodată cel de-al doilea *Godzilla* hollywoodian (după eşecul comercial din 1998), este un bun exemplu. Imageria lui cu rezonanţă religioasă ori mitologică include: paraşutişti căzînd din cer ca nişte meteoriţi, pentru războiul sfîrşitului lumii; un *kaiju* insectoid-înaripat, oprit să se odihnească pe acoperişul unei clădiri şi astfel devenit indistinctibil, preţ de cîteva secunde, de un diavol de piatră – un gargui; şi, bineînţeles, spinarea şopîrlianului Godzilla ieşind la suprafaţa înspumată a oceanului şi trăgînd ca-n ţeapă din tamai vapoarele pe crestele ei iguanice. Poezia acestor imagini este una impersonală: nu exprimă subiectivitatea regizorului Gareth Edwards (sau a oricui altcuiva din armata de realizatori ai filmului), nu păstrează urmele nici unei cute particulare a personalităţii sale; paradigma în care se cere apreciată se învecinează mai degrabă cu aceea – medievală – a ctitoritului colectiv despre care vorbeşte Manovich, decît cu aceea – romantică – a cinema-ului „de autor“ care se bucură de mare trecere în festivaluri. Şi, tot ca o catedrală, un *blockbuster* ca *Godzilla* se întemeiază pe un maximum de consens, pe minimumul posibil de zgîndărire a lucrurilor care ne despart – cum ar fi, de pildă, unele chestii politice.

Pe cînd, cel puţin la vremea primei sale apariţii (în urmă cu fix 60 de ani), vechiul şopîrloi japonez (anunţat de distribuitorii săi americani drept *king of the monsters)* era, în mod inconfundabil, un animal politic: cine zicea Godzilla zicea Hiroshima şi Nagasaki, zicea teste nucleare americane în Pacific (Atolul Bikini, 1946-1958); şi nici măcar nu era vorba de un subtext – înseşi dialogurile filmului îl caracterizau pe solzos drept „un produs al bombei atomice care încă ne mai bîntuie pe noi, japonezii“. Pe lîngă partea de blocuri şi trenuri miniaturale, călcate în picioare de un *wrestler* costumat în şopîrlă (ceea ce se cheamă *suitmation),* filmul lui Ishirô Honda mai conţine şi o parte de cripto-film-de-război tratat în manieră italo-neorealistă, iar juxtapunerea asta aduce azi – bineînţeles, fără ca problema să se fi pus vreo clipă în asemenea termeni, în studiourile Toho din Tokyo-ul anului 1954 – a cinema de avangardă. Nici el asimilabil poeziei înţelese romantic, ca expresie a subiectivităţii unui individ, *Godzilla*-'54 e, pe de altă parte, pură psihodramă naţională. (Şi, pe lîngă arta industrială reprezentată de *Godzilla*-2014, e în mod mult mai clar un obiect artizanal, produs al unei relativ micuţe cooperative, mult mai vizibil amprentat de mîini umane.) În *blockbuster*-ul din 2014, marele G. şi ceilalţi japomonştri *(kaiju,* cum li se spune în japoneză) rămîn sinonimi cu activitatea nucleară, dar această sinonimie a fost ingenios depolitizată: de data asta, nu testele nucleare de la apogeul Războiului Rece l-au produs pe reptilian (făcînd dintr-un supravieţuitor al Jurasicului, ascuns pe fundul oceanului, un mutant cu răsuflare radioactivă); din contră, testele (atît cele americane, cît şi cele sovietice) serveau aici drept camuflaj al unor tentative de a-l omorî pe el, care însă chiar cu radiaţii se hrăneşte, deşi le preferă pe ale Pămîntului – spre deosebire de cuplul de insectoizi, mascul şi femelă, care preferă să paraziteze activitatea nucleară a omului. Aşadar, radioactivitatea e aici doar un „MacGuffin“ (cum ar fi zis Hitchcock) în ceea ce, privit ca *story,* se reduce la consumarea inamiciţiei naturale pe care aceste creaturi şi-o poartă din preistorie (cu alte cuvinte, *a blast from the past),* în timp ce, privit ca *show,* se configurează ca o partidă de *wrestling* (combinat cu demolări de oraşe) între desene animate hiperrealiste, fără nici o semnificaţie dincolo de spectacolul-în-sine (sugestiile picturale de apocalipsă şi pandemoniu sînt doar decorative). Indicator cu tradiţie al orientării politice a unui film de acest gen, bătălia de imagine şi de dominare dintre militarism şi scientism e rezolvată aici în cel mai necontroversabil mod cu putinţă – prin reconcilierea unui fiu (militar) cu tatăl său (om de ştiinţă). Desigur, lipsa de conţinut nu e doar o consecinţă a US-blockbusterizării (destule filme japoneze cu Godzilla sînt şi ele partide de *wrestling*-plus-*demolition* între monştri, fără nici o semnificaţie dincolo de acest spectacol), după cum nu împiedică spectacolul să fie consistent-spectaculos.

Aron BIRO

audio şi n-am cuvinte

Romantism slav

● **Adam Baldych & The Baltic Gang, *Imaginary Room*, ACT, 2012.**

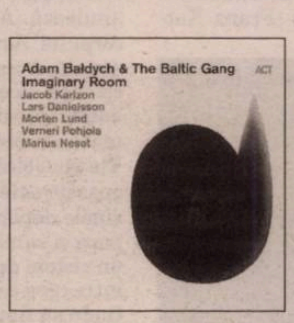

Deşi cei de la ACT sînt mai cunoscuţi pentru promovarea avangardei jazz scandinave, avem aici un caz în care au coborît puţin latitudinea – nu mult, pînă în zona baltică a Poloniei, de unde vine violonistul Adam Baldych. Însoţitorii săi, prezentaţi drept The Baltic Gang, sînt următorii: cel mai important nume e basistul suedez Lars Danielsson, despre care am mai povestit în cîteva rînduri; urmează toboşarul danez Morten Lund, saxofonistul norvegian Marius Neset, pianistul (Viktoriei Tolstoy) Jacob Karlzon, trompetistul finlandez Verneri Pohjola şi trombonistul suedez Nils Landgren, prezent şi ca producător al albumului. Ansamblul propune un jazz violonistic, gen popularizat de francezi prin staruri precum Grappelli şi Ponty, dar relativ rar întîlnit (şi tolerat) în restul Europei, cu excepţia Poloniei. Pianul/orga, basul sau chitara sînt instrumentele ce ocupă în mod preferenţial poziţia de lider în jazz. Adam Baldych mizează pe colegii săi în pariul de a nu aluneca prea mult în zona muzicii clasice, o sferă de atracţie gravitaţională puternică pentru instrumentul său. Mixul rezultat face cinste catalogului avangardist de la ACT, însă îl pune pe protagonist într-o postură mai puţin centrală decît în cazul altor configuraţii de ansambluri jazz. Saxofonul şi trompeta, îndeosebi, ies în evidenţă şi contribuie cu dinamica de context necesară jazzificării viorii. O altă consecinţă este că toată lumea are la dispoziţie spaţiu larg pentru solouri.

După oarecare activitate locală în fruntea grupului polonez Damage Control, Adam Baldych se lansează prin acest material pe scena internaţională, trecînd între timp şi printr-o intensă şcolire la New York, care l-a pus în contact cu tradiţionalismul american. Vioara sa pare să se inspire mai degrabă din zona folk şi world music (de factură est-europeană), decît din muzica clasică, un aspect care facilitează mularea sa pe regulile jazzului. Pe de altă parte, reuşeşte cu succes să evite încadrarea în gypsy jazzul lui Grappelli şi Reinhardt, construind un sound propriu, pe scheletul jazzului scandinav. Cu Damage Control, violonistul şi-a propus să promoveze romantismul slav într-o cheie dramatică, alături de talentele mai mult sau mai puţine apuse ale unor înaintaşi din underground-ul jazzului socialist. Cu The Baltic Gang, el se adresează globalităţii şi încearcă să le demonstreze ceva celor care l-au format în SUA, bazîndu-se, stilistic, pe rădăcini europene adînci.

Printre piesele care ies în evidenţă se numără dueturile de contraste cu Danielsson în „Million Miles Away“ şi cu pianul lui Karlzon în „Time Traveler“. Sound-ul scandinav grav şi criogenic promovat de cei de la ACT e dezamorsat de stridenţa caldă şi epică a viorii în „Mirrors“, ori în piesa centrală a albumului, „Room of Imagination“, în timp ce „Cubism“ şi prietenoasa „For Zbiggy“ mizează pe voioşie. Mijlocul materialului e puţin sufocat de virtuozităţi şi derapaje înspre vioara clasică, astfel că momentele calme lasă urmele cele mai puternice în ascultător. Piesa „For Zbiggy“ e dedicată prodigiosului Zbigniew Seifert, unul dintre cei cărora se datorează prezenţa Poloniei, alături de Franţa, în avangarda jazzului violonistic. Materialul este meritoriu prin îndrăzneala de a poziţiona vioara în centrul unei lucrări jazz şi de a conferi o mai largă vizibilitate şcolii poloneze. Experimentul sună matur, coerent, departe de a fi o obrăznicie curajoasă. Adam Baldych reuşeşte astfel să se infiltreze într-una din cele mai elitiste comunităţi jazz, însă rămîne de văzut cît de mult o poate întinde cu acest tip de experiment. Şi dacă experimentul are şanse să stimuleze mai larga îmbrăţişare a acestui subgen, faţă de care comunitatea e în mod tradiţional reticentă, acuzînd adesea contaminarea excesivă cu folkul sau muzica clasică.

Adam Baldych Quartet va concerta în cadrul Festivalului Internaţional de Jazz de la Gărîna, 10-13 iulie. Mai multe la www.garana-jazz.ro.

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

trei întrebări pentru

Dan COMAN

„Un mod de a privi“

De ce această antologie Mihai Ursachi (făcută împreună cu Marin Mălaicu Hondrari)?

În primul rînd, pentru că Marin e directorul Editurii Charmides din Bistriţa, editură care a iniţiat, odată cu *Magistrul Ursachi pe cînd se credea Pelican,* seria „Antologii“. E vorba de încercarea de a readuce în atenţie cîţiva poeţi importanţi, aflaţi într-un oarecare con de umbră, aşa cum e cazul lui Mihai Ursachi. În al doilea rînd, pentru că eu şi Marin ne bem foarte des cafeaua la Class – locul unde se vehiculează cele mai clare idei. La jumătatea primei cafele, mereu se întîmplă cîte ceva şi într-o zi s-a întîmplat că, amintindu-ne de domnişoara Gabriela Şerban şi de o expoziţie suedeză de pictură, ne-a venit ideea acestei cărţi. Am lucrat împreună – cîteva nopţi de relecturi şi discuţii, de spaimă (văzînd cît de hulpav e timpul cu textul, cum înghite el mult, tot mai mult text, definitiv) şi bucurie, recitind încîntaţi piese memorabile.

Ce vă leagă de poetul ieşean?

Un mod specific, aproape absent, de a privi, dimineaţa foarte devreme, sfertul de soare răsărit peste Valea Vinului. O aşteptare de-o noapte în gara din Iaşi. Poemul „Parcul“ al Angelei Marinescu şi cîteva texte din Turcea şi Mazilescu. O vizită de trei zile la Sîngeorz-Băi. Cîteva focuri aprinse împreună, o ţeavă legînd două maluri, o femeie şi-un vis.

Pe ce criterii aţi ales ce să păstraţi şi la ce să renunţaţi din opera sa?

O să reiau aici micul argument care însoţeşte *Magistrul Urscahi pe cînd se credea Pelican*: „Prezenta antologie nu este o ediţie critică, ci reprezintă o selecţie subiectivă din opera poetică a lui Mihai Ursachi. Ordonată invers cronologic, ea ilustrează cele două mari direcţii din poezia Magistrului: neoromantismul şi ludicul (postmodern).Selecţia de faţă demonstrează, credem, locul de prim-plan pe care poezia lui Mihai Ursachi l-a avut şi, în ciuda umbrei prezentului, continuă să-l aibă în poezia română.“

***Dan Coman** este scriitor. Antologia* Magistrul Ursachi pe cînd se credea Pelican, *pe care a coordonat-o împreună cu Marin Mălaicu Hondrari, a apărut la Editura Charmides.*

a consemnat Ana Maria SANDU

Cristina FOARFĂ

bolero de **travel**

Istanbul, straturile celui mai frumos oraş

Mi-am înnebunit prietenii. De fiecare dată, fără excepţie, cînd trec pe Podul Galata (şi se întîmplă des), mă opresc şi exclam: „Cît de frumos este oraşul ăsta!“ Uneori, reformulez un pic, spun „vai, ce frumos“, „nu-mi vine să cred cît e de frumos“, însă sentimentul de uimire sinceră şi entuziasm în faţa congruenţei arhitecturale şi a zumzetului străzii este mereu acelaşi. De pe Galata – inima oraşului, cum îi spunea Pamuk –, moscheile din Istanbulul vechi par „crescute“ parcă acolo de cînd lumea, o continuare atît de naturală a dealurilor, iar vapoarele ce merg în toate părţile îi dau un farmec aparte. De fapt, cel mai frumos Istanbul e cel de pe Bosfor, cînd stai pe puntea unui vapor mare şi prin faţa ochilor ţi se perindă pe un mal şi pe altul secole de istorie.

Pamuk vedea un Istanbul în alb-negru, cu un spirit introvertit şi o melancolie care-l face misterios, bîntuit de sentimentul pierderii şi-al unei istorii încărcate, acum în declin, şi de o frumuseţe a aglomerărilor.

Frumuseţea Istanbulului nu e una tipică, de oraş aşezat, ordonat, îngrijit pînă la detalii. Poezia lui stă în dezordine, în structura sinuoasă, în unduiri, în contrast, în alăturarea unor straturi opuse, se construieşte pe bucăţi, ca un puzzle care, deşi piesele sînt atît de diferite, formează un întreg cu o coerenţă organică şi-o armonie vibrantă. Straturile Istanbulului se întrepătrund, de sus cuprinzi cu privirea atît casele vechi, cît şi clădirile noi, vezi istorie, cultură tradiţională sau nouă, religie, dar şi comerţ, distracţie, relaxare. Iar în Hagia Sofia, biserica ortodoxă ridicată de împăratul bizantin Iustinian în secolul al VI-lea, şi transformată în moschee în secolul al XV-lea, vezi cum sub straturile musulmane se ascund picturi creştine şi înţelegi dintr-o privire schimbările de atunci ale oraşului.

L-am văzut mereu în culori şterse, pastelate, un pic neclar, un pic retro, cu contururile volatile, într-o lumină stranie, caldă, cu praf pe obiectiv sau poate prin fum de narghilea, ca trecut printr-un filtru. E un Istanbul pe care vrei să-l vezi tot, să-i colinzi străzile frenetic, dar în care te apucă lenea, cheful să stai cu orele la o terasă-n Ortakoy, pe malul Bosforului, şi să citeşti *Muzeul Inocenţei* al lui Pamuk, apoi să mergi să-l vezi în *Çukurcuma*. Da, există, e singurul muzeu făcut după o carte, Pamuk a adus acolo toate obiectele reale ale poveştii de dragoste dintre Füsun şi Kemal, obiecte mici, care, pe de-o parte, spun minunat o istorie fictivă şi fac literatura palpabilă şi, pe de altă parte, spun istoria Istanbulului de zi cu zi, a anilor '70-'80 (www.bookaholic.ro/muzeul-inocenteipe-urmele-lui-kemal-si-fusun-in-istanbul.html).

E frumos şi atunci cînd colinzi străzile prăfuite, cu locuinţele de lemn în paragină din Küçükpazar – Fatih, cu ziduri scorojite, care ascund atîtea poveşti sub straturile lor, cu copii desculţi, care se joacă fotbal pe pămînt, şi cu femei acoperite, ce-ţi zîmbesc de pe trepte, e frumos şi cînd te pierzi complet în forfota de zi şi noapte de pe Istiklal, gîndindu-te unde merg şi ce fac toţi acei oameni, şi cînd te opreşti la o cafea turcească, cu mult zaţ, în Cihangir, cartierul artiştilor şi-al scriitorilor, cînd te uiţi la coloanele reflectate în apa din Basilica Cistern, e şi mai frumos cînd eşti pe malul Bosforului sau într-o barcă pe el, înconjurat de pescăruşi care ţipă, privind cum se reflectă oraşul în apă. Te opreşti şi-n Nisantaşi, cartierul cu blocuri elegante şi magazine de lux, după ce-ai trecut parcul dinspre Hilton cu telecabina.

Apoi treci în Asia, preferabil cu vaporul, te plimbi prin Kadikoy, stai la o bere la barul ascuns „cu cioara“, mai ales prin zonele prea îndepărate să fie populate de prea mulţi turişti, faci *shopping* extrem pe Bagdat, o stradă de cîţiva kilometri buni, plină de magazine, pentru ca apoi să te opreşti pentru mai mult timp la o terasă şi să admiri apusul pe malul Mării Marmara.

E viu, Istanbulul respiră prin vînzătorul de scoici umplute, ce strigă la colţ, prin băiatul care împinge cîntînd un căruţ imens cu baloţi, prin femeia robustă şi hotărîtă, care îţi face masaj cu spumă la *hamam*, prin dansul dervişilor rotitori în transă, cînd îţi dai seama că nu se învîrt acolo doar ca să dea bine pentru turiştii care – oroare! – aplaudă şi fluieră ca la concert, respiră prin pisicile ce se plimbă agale chiar şi prin cele mai aglomerate locuri, prin pescarul fericit c-a prins un peşte mare, respiră prin chemarea melodioasă a muezinului la rugăciune, prin muzica ce se aude seara din barurile aglomerate sau prin feţele pofticioase şi indecise dintr-un magazin cu dulciuri.

E un oraş aparte Istanbulul, diferit de toate în care-am fost, e Europa, e Asia, e Orient, e un oraş care spune milioane de poveşti triste şi vesele, cu un aer care, odată respirat, e ca un drog din care vrei mereu mai mult.

PUBLICITATE

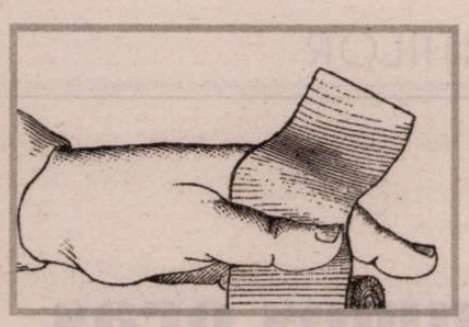

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete**

Facebook ca sursă de știri

De cîteva luni, newsfeed-ul meu de Facebook s-a umplut de linkuri către tot felul de site-uri de care n-am auzit în viața mea. Publicații locale (ca Telegrama.ro), blogo-ziare (Robintel.ro), ortodocși (Neclintit.com), supărați (Manifestulromanuluiscuipat.blogspot.ro), dacopați (Lupuldacic.wordpress.com) și nenumărați alții îmi dansează, prin fața ochilor obosiți, aiuritor, tulburîndu-mi prejudecățile despre lume. De unde vine și cum ne schimbă acest balet?

E adevărat, am aproape 5000 de prieteni pe Facebook. Oricare-ar fi conotațiile cuvîntului pe o rețea socială, îmi place să cred că cei aproape 5000 au, fără excepție, un nivel de inteligență normal, un psihic sănătos și o reprezentare corectă despre lume. Dar atunci, de unde apar toate linkurile despre care vă povestesc?

Ca să îmi dau seama, m-am apucat să le colecționez într-un fișier. Mă tot gîndeam cum se pot clasifica și cum aș putea scrie despre toate. Pe măsură ce le adunam, în loc să mă edific, am devenit tot mai confuz; pe la 60 și ceva de site-uri, am renunțat. Ce legătură poate exista între o minune despre daci gen Art-historia.blogspot.com și exasperatul de români Vaide.ro? Dar Ozzy.ro, „despre copii, părinți și câței", unde se încadrează? Lista îmi dă cu tifla dintr-o pagină de Notes, unde o mai deschid ca să mă uit mirat la ea.

De fapt, toate aceste linkuri s-au prăvălit, brusc, peste mine, după ce o bună bucată de vreme am refuzat, pur și simplu, să le dau atenție. Mă ocup de comunicare, de peste 20 de ani, și am învățat să-mi selectez cu grijă sursele, în funcție de credibilitate. Am folosit și folosesc diferite mașinării de agregare a informației, așa-numitele *ziare personale,* cum a fost Google Reader și cum încearcă să fie, mai nou, Feedly. Ele și alte agregatoare gen Flipboard sau Pulse, pe tabletă, îți permit să te abonezi la site-urile favorite, pentru ca să-ți faci din ele sumarul propriu. Sînt abonat la în jur de 150 de surse pe Feedly și, de la un punct încolo, a fost mult mai greu să scad numărul lor, decît să adaug, pentru ca să pot ține cît de cît pasul cu ele.

V-am povestit atît despre mine, fiindcă un astfel de comportament e mai degrabă atipic în ziua de azi. E o tentativă de a face ordine în *information overload*-ul în care trăim, în funcție de niște criterii precise. Însă tot eu, consumatorul de ziar personal, sînt cel care postează pe Facebook linkuri la ceea ce scriu pe Comanescu.ro, iar de pe urma fiecărui link mă aleg cu cîteva sute de cititori.

Toate aceste linkuri s-au prăvălit, brusc, peste mine.

În lumea bloggerilor și a micilor site-uri independente *dot ro,* se știe că Facebook este cel mai bun generator de trafic. Cu alte cuvinte, dacă postezi acolo un link către ce ai scris, se găsesc cel puțin cîteva zeci de cititori pentru tine. Comanescu.ro are opt ani de cînd există, deci s-ar putea să fie o sursă familiară – și, sper, credibilă – pentru destui dintre cei care intră pe el. Însă, recent, am ajutat o prietenă să își pună codul de Google Analytics (statistici de trafic) pe blogul ei, lansat acum cîteva săptămîni, și desigur că, și la ea, cititorii au venit cu sutele. E drept, prietena are state vechi în comunicare și blogul ei nu se încadrează în categoria ciudățeniilor pe care le-am enumerat mai sus. Însă din toate acestea reiese clar că Facebook democratizează comunicarea, aplatizează diferențele între surse cu vechime/credibilitate și altele, noi – mai demne de crezare sau nu.

În februarie, compania fondată de Mark Zuckerberg a lansat o aplicație numită Paper, prezentată drept *cititor de știri vizual (curated visual newsreader).* Adică echivalentul contemporan al bătrînului ziar de hîrtie. Paper e teoretic disponibil numai pe iPhone, în America, dar ți-l poți descărca și în România cu o șmecherie simplă, legîndu-te la Apple App Store din SUA, în loc de România. Ca interfață, e spectaculos, dar, dacă te uiți un pic mai atent, vezi că nu ai la dispoziție decît propriul newsfeed de Facebook, la care se adaugă o serie de categorii prestabilite. În termenii lui Karissa Bell de la Mashable, e mai degrabă un curator decît un agregator de știri, adică îți oferă posibilitatea să retrimiți pe Facebook conținut din niște categorii prestabilite, și nu să îți creezi propriile categorii și să adaugi în ele conținut. Comentatoarea de pe Mashable mai remarcă faptul că, prin comparație cu Flipboard, de exemplu, Paper pune accentul pe acțiuni sociale (like, share), mai curînd decît pe conținut.

Filmul cu care Facebook face reclamă aplicației spune că aceasta propune „de la surse familiare, la puncte de vedere proaspete". Ni se arată *The New York Times,* dar și o pisică mieunătoare postată de un prieten.

„Punctele de vedere proaspete" sînt, cu alte cuvinte, exact ghiveciul de surse despre care vă spuneam la început că mă nedumerește. Sau, altfel spus, lucrul despre care vorbește Neal Stephenson, cînd afirmă: „Aproximația de consens intelectual pe care o trăiam la jumătatea secolului al XX-lea face loc unei Noi Superstiții ale cărei victime găsesc pe Internet dovezi pentru orice și-ar dori să creadă."

Motivul pentru care Facebook amestecă astfel lucrurile e ușor de intuit. Obține trafic și interacțiune socială, chiar dacă în termeni de conținut asta înseamnă aiureli despre daci sau religie.

Un studiu Pew Research Center dă și o evaluare cantitativă a modului cum se comportă utilizatorii de Facebook, în legătură cu știrile, chiar dacă e vorba doar de americani. Rețeaua nu e în general percepută ca o sursă de știri *per se,* dar 47% dintre utilizatori citesc știri și pe acest canal. Dintre aceștia, 73% sînt interesați de divertisment, 65% – de informații locale, 57% – de sport și numai 55% – de politică. Iar autoritatea sau profesionalismul sursei contează prea puțin: numai 20% dintre utilizatori dau clic pe știre, din acest motiv; 50% invocă faptele surprinzătoare prezentate, 51% caută povești amuzante și 70% vorbesc despre faptul că sînt interesați de un anume subiect.

Dar dacă sursa, care ne e indiferentă, spune prostii – sau minciuni – despre subiectul care ne interesează? Sună teribil în cazul în care e vorba de politică, macroeconomie, investigații. De fapt însă, utilizatorii americani sînt interesați de divertisment, unde dihotomia adevărat/fals nu prea contează. Iar cei români nu au cum fi o specie diferită: pînă la urmă, cui îi pasă dacă cutare cancan despre Bianca Drăgușanu e real sau nu?

Foarte prietenoase din punctul de vedere al utilizării și luxuriante ca posibilități, noile canale media funcționează uneori ca niște aparate de masaj dubios, cu pseudoinformație. Supa încropită de *faze, cancanuri, chestii* cu care ne hrănim pe rețele ne mută încet-încet pe tărîmul virtual al simulacrului, iar acest tărîm capătă consistență, pe măsură ce ne diluează pe noi înșine. Adevărul și relevanța devin concepte inoperante pentru tot acest continuu verbaloimagistic, iar newsfeed-ul Facebook aduce din ce în ce mai puțin *news* cu din ce în ce mai mult *feed.*

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

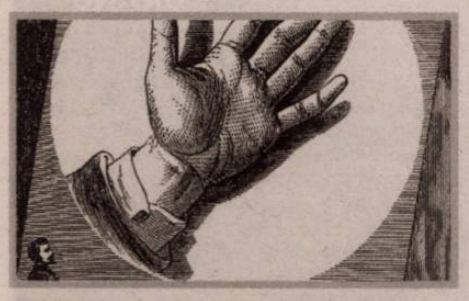

Adina POPESCU

portrete din mers

Leii tineri din corporații

Într-o vineri seara, pe o terasă din Centrul vechi, în timp ce așteptam un amic, am tras cu urechea la ce se vorbea la masa zgomotoasă de lîngă mine. Erau cinci bărbați în jur de 30 de ani, puteai să juri că-s frați sau oricum semănau între ei, aveau un aer comun. M-am prins destul de repede că erau „colegi de birou", angajați ai aceleiași firme și tocmai asistam la momentul de relaxare supremă, așteptat o săptămînă întreagă și care se numește „berea de vineri cu băieții". Cunoșteam schema mai de mult, de la alți prieteni care munceau 8-10 ore pe zi, cu „condică": vineri se iese în oraș, cu beția obligatorie, sîmbătă e zi de refacere, duminica e zi dedicată treburilor gospodărești, cumpărăturilor la hipermarket, soției, iubitei, copiilor, dacă există.

Cei cinci se comportau ca niște lei tineri care tocmai au scăpat din cușcă. La început, nici nu înțelegeam ce vorbeau, articulau doar începuturi de fraze, se acopereau unul pe altul, adulmecau, hăhăiau, gîlgîiau berea cu sete. Nu prea știau ei ce să facă cu cele cîteva ore de libertate programate vineri seara. Treptat, se închega însă o conversație. Era vorba despre o tipă nouă, de la nuștiuce departament, care le făcea mizerii la toți. Înțepată, ambițioasă, carieristă, în plus, pila lui cutare, așa că nu putea nimeni s-o dea în gît, în mod „oficial". Iar de săpat pe la spate, mai greu, la treaba asta se pricep de obicei femeile, iar colegele lor nu se aflau aici. Băieții nu-și pierdeau timpul cu intrigi și strategii, abordarea lor era mult mai directă – trebuia „să i-o tragă" careva, respectiv unul dintre ei, ca să se potolească. Își aruncară unul, altuia priviri conspirative, ca între cotoi. Care se bagă? Desigur, toți se simțeau în stare să o facă, mai ales că tipa nu arăta rău, „nu prea are țîțe", însă nici unul nu s-ar fi împiedicat, la o adică, de acest mic amănunt. „Bă, dar nu-i măritată?", îndrăznește unul mai timid, care se preface că are probleme de moralitate. „Și ce-i cu asta? Cu atît mai mult!", sar ceilalți. Cu sensul de „să se învețe minte!" „Pe Facebook zice că e într-o relație!", face unul despre care am senzația, din conversație, că o cam place pe fată, pe bune. „Aha! Puteam să pun pariu că nu-i măritată! Păi, cine s-o ia pe aia... să facă instrucție cu el în pat? Să-i aplice organigrama! Și metodele de implementare..." Toți rîd. Concluzia: dacă nu e măritată, e clar curvă și „și-o pune" cu oricine. Așadar, care se bagă? Băieții cad pe gînduri, dacă ar fi fost un pic mai beți, era rost și de un pariu. „Bă, dar nu i-o trage X?" X era pila tipei, un șef, se pare. Mda, aici e o problema – dacă i-o trage X (care e un cretin, dar e șef și e în relații bune cu Y, care e un mare manager al firmei), ei, cei cinci masculi feroce, nu pot să se bage peste X. Să-i strice lipeala, are și X socotelile lui. Însă nimeni nu știe dacă X i-o trage sau nu cu adevărat, sînt doar zvonuri. Dintr-odată, tipa devine intangibilă ca posibilă amantă a lui X, iar băieții devin frustrați, după ce se imaginaseră deja în diferite ipostaze cu noua lor colegă. Cel mai tupeist, care venise inițial cu propunerea, sparge tăcerea: „Bă, poate că nu i-o trage! Poate că doar îi dă... Pe sub birou!" Rîsete. „Ce, se pune?" „Da bă, se pune!", replică altul, ușor melancolic. Pentru că se află într-un impas, băieții mai comandă un rînd de bere, dau noroc, ciocnesc sticle, gîlgîie și brusc se simt din nou plini de curaj. În fond, e doar un exercițiu de imaginație, e vineri seară, au cîteva ore de libertate și li se dă voie să fantazeze orice. Tupeistul, care e cel mai amețit, ia cuvîntul: „Bă, eu mă bag și peste X, la o adică! Mi se rupe, că tot vreau să mă car din firmă! Acuma, dacă tot am vorbit, se impune să i-o trag lu' aia mică! Așa, de plecare." Ceilalți îl aprobă, mai că nu-l aplaudă, ca la partid. Și începe să facă un scenariu. Nu pot să redau aici nici detaliile, nici limbajul (pe care, și pînă acum, l-am modificat, pe alocuri). Pentru că imaginația e pe gratis, intervin și ceilalți cu sugestii. După ce o seduc, își fac toate poftele și o violează în grup, la modul ficțional, pe colega lor, o abandonează ca pe o femeie gonflabilă care tocmai s-a fisîit. E deja tîrziu, au băut fiecare cîte cinci beri, e timpul să meargă în club, unde e posibil să întîlnească femei reale. Și e posibil să încerce să le agațe, dacă nu se fac prea repede pulbere. Haita lor va migra din club în club pînă spre dimineață, cînd colega lor va fi de mult dată uitării. A doua zi, le va fi rău, se vor drege cu o ciorbă și se vor ciondăni cu iubitele sau soțiile care nu acceptă ritualul lor de vineri seară. Duminica va trece greu și într-o îmbufnare totală, își vor spăla hainele și vor face curat prin casă. Iar luni vor fi din nou la birou, micii roboței ai marilor firme, colega carieristă le va zîmbi acru și va continua să le facă mizerii, iar ei vor coborî rușinați privirile. Da, e posibil să fie totuși amanta lui X, dar care e treaba lor? Vor ridica din umeri – important e ca job-ul să fie *safe,* să-și plătească ratele, să-și permită o vacanță. Unde sînt leii tineri de vineri seară?

Corina GOLOGOŢ Anca SCUTELNICU

Bocitoarele – pe cale de dispariţie

Satele Bucovinei poartă în ele un fel de poveste. Şi Creangă, şi Sadoveanu s-ar bucura să audă povestitorii, dar mai ales povestitoarele de-acolo, de unde încep munţii Bucovinei. Aerul tare şi oamenii cu priviri moi te fac să laşi la vedere tot ce e mai frumos în tine. Chiar şi cînd e vorba de tristeţe. Acolo am aflat, o dată în plus, că tristeţea poate fi tratată cu frumosul – frumosul din cuvinte. Povestitoarele pe care le-am căutat în Stulpicani şi Stamate au fost bocitoare. Le-am căutat pe ultimele bocitoare despre care se mai auzea că ar exista prin acele părţi sucevene. Ceea ce numeau meserie, în urmă cu vreo douăzeci de ani, astăzi mai este doar prilej de a povesti nepoţilor sau jurnaliştilor care le iscodesc. Pentru bocetele pe care le „cîntau" la înmormîntări, bocitoarele îşi construiau, de fapt, o lume a lor, o lume în care durerea trebuia tratată cu versuri frumoase, în care ultima zi a unui om pe pămînt trebuia să fie însoţită de cele mai bune gînduri şi de cele mai merituoase cuvinte în versuri. Una dintre ele ne-a spus că nu se mai boceşte mortul cum se făcea înainte. De ani buni nu le-a mai chemat nici un sătean la înmormîntare.

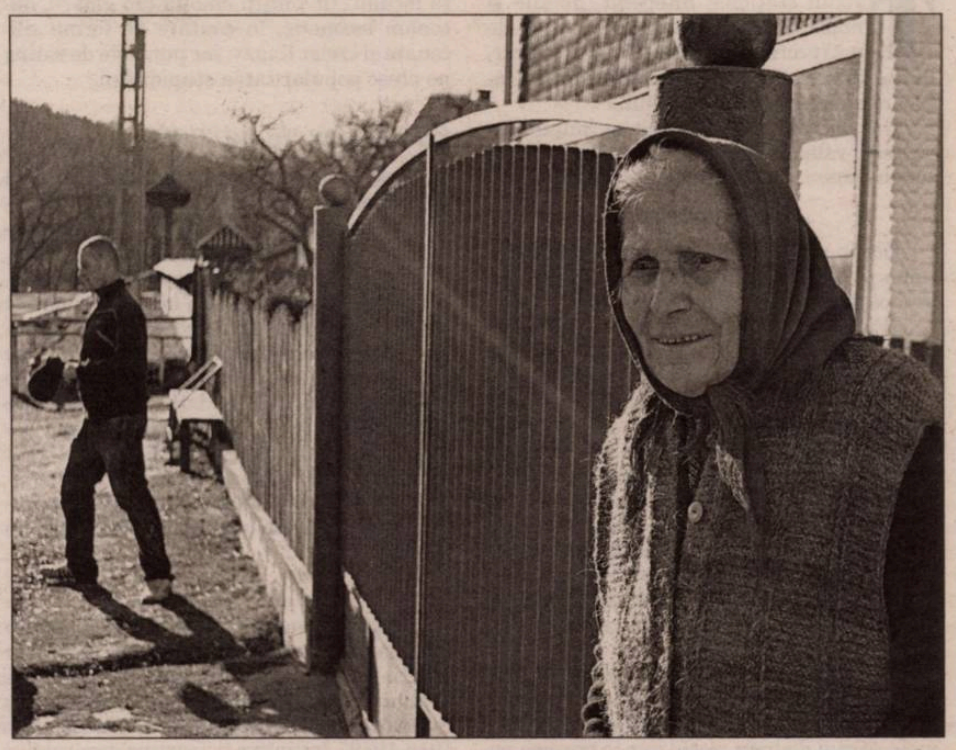

Bocitoarea fără nume

Am întîlnit-o la o vecină, în satul Stamate. Aflase că vine cineva de la Iaşi să o întrebe despre bocet. N-a vrut să fie vizitată acasă, pentru că locuieşte cu nora şi băiatul, care nu prea o lasă să vorbească despre asta. Nu-i place să ştie lumea despre ea prea multe: nici numele nu şi-l spune prea des străinilor. A preferat să îi spunem „bătrîna" sau „bunica", pentru că îi este frică să nu cumva să îi apară numele în ziar. De fapt, este vorba despre o superstiţie în care crede: răul te recunoaşte mai repede dacă ştie prea multă lume cum te cheamă.

„Bătrîna" are 73 de ani şi mult mai puţine riduri. Este veselă şi se ţine de glume, chiar şi cînd vorbeşte despre moarte. Nu se teme de acest moment, odată ce a plîns atîta lumea care a părăsit lumea asta. Se tot gîndeşte la sufletul omului, care, după moarte, dacă a făcut prea multe rele în timpul vieţii, trece mai greu de „vămile Cerului". Nu poate sta locului cît vorbeşte: îşi tot freacă mîinile, îşi aşază basmaua şi verifică nasturii bluzei. Mătuşa se îmbrăcase cu haine noi, pregătită parcă pentru o întîlnire importantă. Scoate din buzunarul drept o bucată de material, numai bună pentru ştersul lacrimilor. N-a plîns, ba chiar şi-a ascuns pornirile prin glume şi amintiri din tinereţe. Bătrîna crede că veselia sufletului o va ajuta să treacă mai uşor peste cei mai grei ani ai bătrîneţii. Acum îşi cară cu greu plasa cu medicamente care-i ţin „motoraşul" treaz. Şi-a plîns, pe rînd, părinţii, fraţii, surorile şi bărbatul, vecinii, sătenii, duşmanii chiar. (...)

Îşi aminteşte că unii veneau la înmormîntări fără să-l cunoască pe răposat, special s-o audă pe „solistă": „De parcă aş fi avut nu ştiu ce voce extraordinară, mă lăuda lumea şi spunea că îi unge pe suflet vocea mea." Bocetele ei sînt frumoase, însă acum le mai păstrează doar ca „poezii" scrise pe nişte hîrtii îngălbenite, uitate printre fotografii vechi. Boceşte la înmormîntări de cînd nici nu împlinise 40 de ani. I se dusese vestea glasului şi a bocetelor „frumoase". Nu există manuale pentru aşa ceva, durerea i-a fost singurul dascăl. Crede că atunci cînd dorul şi necazul dau năvală peste tine, spui ce-ţi vine la gură. Mai întîi, şi-a plîns oamenii dragi, dintr-o datorie de suflet. După ce a trecut de prima tinereţe, a mai bocit „doar pe la cîteva case prin sat", aşa credea că-şi mai răscumpără din păcate, petrecîndu-i şi pe alţii, pe lumea cealaltă, aşa cum socotea că trebuie. Îşi aminteşte că ultima dată a bocit la o rudă, cu versuri vechi, care cer imposibilul: „Eu te-aş ruga să mai vii şi pe la mine / Sara, prin fundu' grădinii, ca să nu te vadă nimeni. / Eu înainte ţi-oi ieşi, cărăruşa ţi-oi pligi." Specialiştii etnografi spun că aceste versuri se nasc din starea de paroxism a omului.

Nu există manuale pentru aşa ceva, durerea i-a fost singurul dascăl.

Pe bătrînă o necăjeşte faptul că oamenii nu mai ştiu să-şi plîngă morţii cum s-ar cuveni. Bun sau rău, cînd pleacă în cealaltă lume, omul trebuie să fie bocit cu seriozitate de familie. „Cînd trebuie să bocească, nu au cuvinte, dar atunci cînd se iau la ceartă, te fac în toate felurile", spune bătrîna. Nu contează dacă a fost sărac, bogat, dacă şi-a bătut sau nu nevasta, ori dacă era sau nu om cinstit. Pe lumea cealaltă trebuie să-l „conduci" cu maxim respect. Prin bocet, oamenii îşi eliberează şi sufletele încărcate de durere. Acum, de gura lumii, nu jeleşte decît la căpătîiul morţilor apropiaţi. E convinsă că aşa, prin bocet, ajută sufletul celui decedat să ajungă în ceruri mai repede, mai împăcat.

Nu încearcă să se ascundă de moarte. Ştie că o poate găsi oriunde. „Pot să mă ascund şi la grădiniţă, printre copii, tot mă găseşte dacă vre sî mă ieie", spune femeia zîmbind. Are în mînă o legătură de chei şi se tot uită la ele. Tresare şi ne pune să ghicim de la ce e cheia cea mai mare. Era o cheie ciudată, lungă, de un argintiu şters şi murdar. A răspuns ea, fără să aştepte să intrăm în joc: „E cheia de la cimitir şi pot să cer oricînd Morţii permisiunea de a mai amîna plecarea", ne spune femeia, mai mult aşa, într-o glumă. Mai vrea timp aici, pe pămînt. Vrea să aibă grijă de sufletele pribege. Pentru că, susţine ea cu tărie, timp de 40 de zile după moarte, sufletul omului umblă pe lîngă casă. „C-o fi aşa sau nu, nu ştiu, că nu s-o-ntors nimeni de-acolo să ne spună." N-a vrut cu nici un chip să ne spună cine este. Îşi strînge bine basmaua la gît, pune cheile în buzunar şi se pregăteşte să ne ureze drum bun; pesemne că discuţia s-a terminat.

Un bocet cît o viaţă

Casa Aureliei Cozan este modernă – pe ici-colo cîte un tablou-imitaţie a unor picturi celebre, pahare colorate, pături moi şi pufoase, covoare persane. Cu excepţia unei singure camere, acolo unde doarme bătrîna. N-a acceptat să-i umble nepoţii pe acolo cu gresie, faianţă, perdele de organza sau alte minuni. Spune că astea nu se potrivesc cu pioşenia. Nici cu icoanele păstrate cu sfinţenie pe pereţii casei. Cum să mai pună ea busuioc la unghere şi cum să mai lase candela aprinsă printre obiecte care-ţi fură ochiul? Ne lămureşte că ea cînd se roagă trebuie să fie înconjurată de strictul necesar, cît mai puţin lumesc în juru-i, cu atît mai mult simte sfinţenia. Restul camerelor sînt modernizate de nepoţii săi, cu bani aduşi din Italia. Nu-i plac schimbările făcute de nepoţi, dar nu spune asta de faţă cu dînşii, să nu-i supere. Pe patul mic, sub pernă, îşi păstrează averea: cîteva cărţi de rugăciune, Biblia, fotografii din tinereţe şi o sticluţă cu mir. Tot sub pernă mai păstrează nişte foi vechi, îngălbenite şi rufoase, pe care a scris versuri de bocete. Cînd au dat nepoţii peste ele, era cît pe ce să le arunce. Acelea sînt cele mai „frumoase" bocete din Bucovina. „Un bocet este cît o viaţă", spune mătuşa Aurelia. Ne repetă că un bocet trebuie neapărat să spună despre faptele bune ale omului care nu mai este. Astfel, se pune pe plîns şi îşi aminteşte de oamenii tineri, care au plecat prea devreme. Cu lacrimile ajungîndu-i pînă la nodul broboadei, începe să bocească. Nepoţii rîd pe sub mustăţi, însă mătuşa e obişnuită cu reacţiile lor. Cînd unul dintre ei pleacă, ne povesteşte cum i-a crescut; se plînge că acum n-o mai ascultă. „Ei au alt mod de viaţă, dar încerc să le amintesc şi de Dumnezeu, din cînd în cînd", se justifică. Bocetul l-a învăţat de la unele bătrîne din sat. Mergea la înmormîntări de tînără şi prindea repede vorbele. Spune că e un har primit de la Dumnezeu şi că se simte şi un pic „artistă". N-a mai auzit ca cineva din sat să vrea la mort bocitoare. Ea are „grijă" doar de morţii familiei. Crede că omul adună prea multe pentru o singură viaţă şi că prea repede uită că vine o zi cînd va pleca fără să ia nimic cu el: „Tu cît ai mai trăit, vai, multe ai mai adunat / Şi nimic nu ţi-ai luat. / Omul cît trăieşte, multe adună şi strînge / Cînd vine moartea, le lasă pe toate şi se duce/ Şi nimic nu ia, numai patru scînduri de brad / Şi-acelea prinse-n cui, / Asta-i averea lui." Totodată, prin bocetele sale, femeia îi cere socoteală morţii: „Mîncate-ar pustia, Moarte, / Cum nu ştii să faci dreptate, / Tu umbli prin multe sate / Şi-ai venit la noi în prag / Şi mi-ai luat ce mi-a fost drag." „Sufletele morţilor nu pleacă de tot din lumea asta. Cei care au plecat fără vreme, mai vin, dar nu se arată la oricine", încearcă să ne convingă mătuşa Aurelia. Crede cu tărie că cei care au făcut bine ajung în Rai. Mătuşa îşi pune şalul pe umeri, îşi şterge obrajii şi ochii şi iese ca o săgeată, afară. Trebuia să stea în drum pentru că venea o maşină cu pîine. De cînd a rămas singură, nici pîine nu mai coace. A ieşit la poartă, şi-a şters lacrimile, şi obrajii i se uscau de la vînt. În zare, numai munţi şi nişte nori negri de ninsoare. Un bunic făcea urme dincolo de şosea, pe zăpada proaspăt aşezată pe pămînt, apoi se opri s-o salute pe mătuşă. Pesemne că nu s-au văzut de mult – s-au pus la vorbă. Cînd a întrebat-o bătrînul cine sîntem, i s-a luminat faţa şi a zîmbit urîndu-ne drum bun.

***Corina Gologoţ** şi **Anca Scutelnicu** sînt jurnaliste.*

Ruxandra MIHĂILĂ

Pîine şi circ

Trenul staţiona, înţepenit, de zile şi nopţi. Într-un întuneric de tunel de netrecere. Întunericul de fus orar, dar şi de calendar – sfîrşit de decembrie, într-o noapte siberiană a anului...

Dar nu, mai bine să nu tăiem timpul, povestea e valabilă oricînd şi oriunde, la fel. E tot cu pîine... dar în varianta fără circ...

*

Era în plin război... pe front. Trenul staţiona pe o cale ferată din Odesa. Nimeni nu ştia ce şi mai ales cînd va urma ceva... Orice... Fie să se mişte imensul monstru metalifer, fie să se aprindă sau să se zărească în vreun ungher dosit o luminiţă – semn de viaţă dintr-o altă lume –, fie chiar să primească vreun ordin, să facă ceva, să se mişte ceva, să se schimbe ceva. Asta le-ar mai fi putut distrage atenţia de la foamea care le scormonea în maţele îmbîrligate de disperare, în căutare de hrană. Măcar să uite o fracţiune de secundă, exact cît ar fi durat mestecatul unui dumicat, dacă l-ar fi avut. Dar aşa, mecanismul mergea în gol, şi Pavlov, cîinele, se metamorfoza şi colecta infinite secreţii psihice.

Geamurile vagoanelor erau lăsate, frigul de afară cu cel dinăuntru convieţuiau osmotic, dar, cel puţin, miasmele se mai disipau, aerul dur te trosnea pe obrajii înghioldiţi de seva abundentă, care se tot rostogolea în hăurile pometilor, creînd singura imagine încă vie a unor muribunzi care-şi aşteptau ultima împărtăşanie. Braţe golite de sevă îşi abandonau palmele cu degetele înţepenite, răşchirate în forme hidoase, care pipăiau întunericul, căutîndu-şi punctul de sprijin într-o lume paralelă cu infernul în care erau definitiv captivi. Era un joc al palmelor cu golul de aer din jur, un joc de-a foamea, ai fi fost înclinat să „teoretizezi“, dacă tigvele care atîrnau peste barele înfăşurate în manşoane de gheaţă nu te-ar fi asigurat că nu asişti cîtuşi de puţin la o „interpretare scenică“. Era un crîmpei de viaţă reală.

De care nu sîntem, însă, dispuşi, astăzi, să mai aflăm cîte ceva. Nu e *cool*... Nu ni se predă la ora de istorie. Are iz de rînced, e demodat... istoria trăită nu ne mai poate da pilde, noi ştim oricum totul. Cine să mai fi fost şi „Eroina de la Olt“ (originară din comuna Părău, judeţ Braşov), care a spart frontul, fapt pentru care a fost decorată de Regele Ferdinand?

Cînd excelentul Adelin Petrişor ne mai aduce date din „teatrul de operaţiuni“ (i-aţi privit vreodată, măcar, cu atenţie, ochii, ori de cîte ori se întoarce din astfel de expediţii?!), sau cînd Liviu Iura relatează „de la faţa locului“ (îi simţiţi emoţia din glas?!), butonăm bezmetic, în căutare de forme siliconate şi creier lingav, iar punctele de rating ne cresc popularitatea stupidităţii.

Patriotism de paradă

Trecem frumoşi şi inconştienţi pe lîngă monumentele înălţate în memoria celor căzuţi la datorie... Care datorie? Ce mai înseamnă pentru noi, astăzi, „geniu“, decît, eventual, cuvîntul care ne autodefineşte, vezi bine, întru totul... La ora de gramatică trecem în goană peste acord, dezacord, nuanţe, valenţe, polisemantism... Protestăm, cu încrîncenare, cum că în *Dilema veche* se vorbeşte prea mult în latineşte (cele zece microfoiletoane de la „Antinostalgia“, dedicate Limbii române, tocmai asta au avut în intenţie, un disperat proces de „autoevaluare“ – şi la nivel lingvistic –, căci comportamental...). Să ne mai amintim de unde ne tragem.

*

„Spuneţi generaţiilor viitoare că noi am făcut suprema jertfă pe cîmpurile de bătaie pentru reîntregirea neamului“ – ne aminteşte *in aeternum* (ah, din nou, lat.!) Leul, ridicat în onoarea „Eroilor din arma geniu 1913; 1916-1919“. Iniţiativa îi aparţine generalului Constantin Ştefănescu-Amza, iar monumentul, realizat de sculptorul Spiridon Georgescu, a fost dezvelit la 29 iunie 1929 de către Alteţa Sa Regală Nicolae, Principe al României. În acest an, cînd aniversăm/comemorăm un secol de la Primul Război Mondial, măcar să stăm un minut în faţa „statuilor neamului“, să încercăm să refacem mental crîmpeie de viaţă reală, din Primul, din al Doilea, de la Revoluţie... Care Revoluţie?

Iar municipalitatea să se învrednicească cel puţin să le cureţe de găinaţul secular.

Spasivo, celovek

Părea că se zărea conturul unei umbre care se înălţa, timid, spre geamul vagonului şi le întindea o bucată de pîine. Şi încă una... Pîinea din care tăia molcom cu brişca scoasă din chimir îi rotunjea imensul pîntec, sub mantaua rufoasă care-i dezvelea uniforma de soldat român. Miracolul se întrupa.

Figurile înţepenite înhăţau bucata de pîine cu ambele mîini şi muşcau din ea cu neîncredere. Ochii le rămîneau pironiţi pe anafura dăruită. Dar umerii obrajilor, reînviaţi, sporeau ritmul masticaţiei. *Spasivo, spasivo...* articulează cîte unii. La un moment dat, omul cu pîinea s-a simţit tras de pulpana mantalei. S-a întors şi, într-o fracţiune de secundă, a simţit o bucată de gheaţă care-i strecura în sîn, în locul pîinii pe sfîrşite, un dreptunghi din material lemnos. Şi l-a văzut pe omul din faţa lui închinîndu-se, în timp ce-i şoptea, în ropote, *spasivo, ocen bolşoe spasivo, celovek...*

Era o icoană. O icoană rusească cu sfîntul Nicolae.

Evident, coincidenţa cu personaje şi fapte reale, din această relatare, nu e cîtuşi de puţin întîmplătoare. Oamenii nu mai sînt. Dar icoana străjuie în amintire pentru o poveste adevărată.

Tocmai acum Putin îşi admiră trupele desfăşurate, triumfal, la Moscova. De Ziua Victoriei...

*

„«Voi cînd veţi ajunge în ţară veţi fi dezbrăcaţi de hainele astea militare, veţi fi îmbrăcaţi cu haine vărgate şi veţi ajunge în închisori...» Sînt sigur că maiorul ştia din politica dusă de nemţi – comunismul se făcea din urmă. Nu conta că am luptat noi alături de ei, că la urmă, totuşi, cum a zis maiorul aşa s-a întîmplat: ne-au luat pămîntul, ne-au luat caii...“ – Andrei Boeriu (1921-2008), ţăran din comuna Grid, judeţul Braşov (iar consăteanul cu pîinea e a lui Lascu Stanii – 1913-2001); v. şi „Anti“ din p. 10.

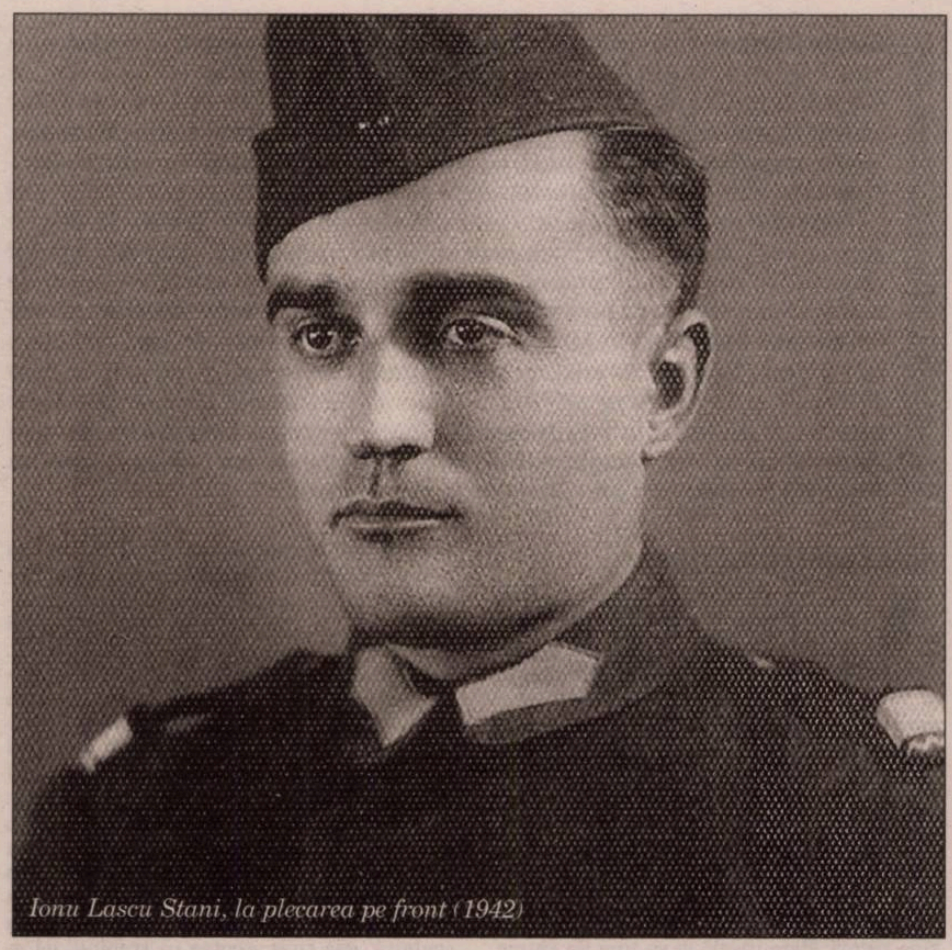

Ionu Lascu Stani, la plecarea pe front (1942)

Geamurile vagoanelor erau lăsate, frigul de afară cu cel dinăuntru convieţuiau osmotic.

Andrei Boeriu, la întoarcerea de pe front, Letcani, Iaşi, 10. V. 944

ROMÂNIA

Brevet

Prin decretul nr. 371/1995 *se conferă*

Medalia

"Crucea Comemorativă a celui de-al doilea război mondial. 1941-1945"

D-lui MIHAILA GHE ION

pentru serviciile militare aduse statului român în timpul celui de-al doilea război mondial.

Preşedintele României

Corneliu CAZACU

Odesa în flăcări, calm la Kiev

La Kiev e primăvară. Cerul e albastru, iar soarele se revarsă generos peste Maidan, denumire cu care Piaţa Independenţei din Kiev a intrat deja în vocabularul universal. La prima mea vizită, la sfîrşitul lui ianuarie – începutul lui februarie, domnea un ger năprasnic, de pînă la –20°C, iar strada Hrushevskii, locul în care demonstranţii şi forţele speciale Berkut se găseau faţă în faţă, era traversată de baricade din saci plini cu zăpadă, autobuze arse, colaci de sîrmă şi mormane de cauciucuri. Acum totul e calm, un calm trist, văzînd strada presărată de fotografiile celor ucişi în urma asaltului trupelor guvernamentale.

Un cort alb-azuriu adăposteşte o capelă improvizată a ritului greco-catolic, iar credincioasele de la intrare oferă tuturor celor interesaţi cruci albe de plastic, cu şiraguri de mărgele din acelaşi material, spre a fi folosite drept rozariu. Înăuntru, un preot citeşte Biblia şi, de fiecare dată cînd este solicitat, discută cu credincioşii.

Majoritatea corturilor cu demonstranţi au rămas în continuare în piaţă şi pe artera principală a Kievului – Khreshchiatik, însă e cît se poate de vizibil că numărul demonstranţilor s-a împuţinat sensibil. Unii s-au întors la casele lor, alţii au intrat în Garda naţională. Acum, Piaţa e mai mult un loc de peregrinare pentru turiştii veniţi din toate colţurile Ucrainei.

Au dispărut şi munţii de flori care împodobeau întreg centrul, acum o lună, iar scena însufleţită în fiecare seară de discursuri e acum goală, chiar şi la sfîrşit de săptămînă. Se pare că problemele cu care se confruntă acum guvernanţii ucraineni – mişcarea de secesiune din Est – le dau mai multe bătăi de cap decît lupta cu mîinile goale împotriva regimului Ianucovici.

În presa rusă – şi în măsură destul de limitată în cea occidentală – se încearcă echivalarea celor două mişcări: cea anti-Ianucovici şi cea separatistă, ceea ce nu este decît o manipulare propagandistică. Dacă în cazul demonstranţilor Maidanului s-au văzut cel mult cîteva pistoale, marea majoritate fiind lipsită de arme de foc, separatiştii proruşi sînt foarte bine înarmaţi, printre altele cu arme automate şi lansatoare de rachete.

În Piaţă văd în două locuri fluturînd steagul israelian, alb-albastru, cu steaua lui David. Curios, mă îndrept spre unul dintre corturi şi-l întreb pe un bărbat micuţ, brunet, între două vîrste, îmbrăcat într-o haină de camuflaj, ce semnificaţie are steagul israelian. Acesta, un georgian hîtru din

Tbilisi, îmi răspunde: „Păi, creştinismul nu se trage de la evrei? Sînt doar fraţii noştri.“ Îl întreb ce crede despre opiniile vehiculate în presa rusă despre antisemitismul Maidanului şi rîde scuturînd din cap: „Aici am avut şi o sotnie evreiască. Trei evrei au murit împreună cu ceilalţi eroi.“ Ni se alătură un bărbat blond, cu mîinile tatuate şi cu o tunsoare tipic căzăcească. Îmi spune că şi el are sînge evreiesc în vine, bunicul său fiind evreu, şi că acuzaţiile aduse de Kremlin sînt o prostie.

Piaţa e mai mult un loc de peregrinare pentru turiştii veniţi din toate colţurile Ucrainei.

Că lucrurile nu stau aşa cum ar vrea să le picteze propaganda de la Kremlin se poate afla citind articolul lui Josh Cohen din *Foreign Policy* şi mai ales scrisoarea deschisă adresată – pe data de 5 mai anul acesta – de cele mai reprezentative figuri ale evreilor ucraineni lui Vladimir Putin. Reiese clar că evreii ucraineni se tem mai mult de „apărătorii“ lor ruşi decît de „fasciştii“ ucraineni: „Ştim cu siguranţă că foarte puţinii noştri naţionalişti sînt bine controlaţi de societatea civilă şi de noul guvern ucrainean – ceea ce e mai mult decît se poate spune despre neo-naziştii ruşi, care sînt încurajaţi de serviciile dumneavoastră de securitate. (...) Din nefericire, trebuie să recunoaştem că în ultimele zile stabilitatea ţării noastre a fost ameninţată. Şi această ameninţare vine de la guvernul rus, în speţă de la dumneavoastră personal. Ceea ce ne ameninţă pe noi şi pe tot poporul ucrainean, inclusiv pe cei ce trăiesc în Crimeea şi în sudestul ucrainean, e politica dumneavoastră de instigare a separatismului şi de presiune brută. Ucrainenii din sud-est vor vedea aceasta ei înşişi.“

Şi zilele acestea se vede cîtă dreptate au avut!

De fapt, dacă de la Kremlin ucrainenii sînt descrişi ca o gloată antisemită, la Kiev, Putin însuşi e văzut de unii ca un „Adolf Putin“ ori „Putler“.

În diverse locuri din Piaţă, panouri cu fotografii menţin vie amintirea „Sotniei cereşti“, a celor peste 100 de demonstranţi ucişi în timpul represiunii. Bărbaţi, cîteva femei, tineri, pensionari, evrei, armeni, gruzini, muncitori, studenţi din Kiev, nord, sud, est şi vest – lista celor morţi se citeşte ca o hartă a întregii Ucraine. Sînt oameni care au luptat împotriva unui regim profund corupt şi au murit pentru dreptul de a aparţine Europei.

Opulenţa reşedinţei lui Ianucovici, Mezhygirya, poate fi admirată îndeaproape în cadrul Muzeului Naţional de Artă al Ucrainei, sub numele de *Codex Mezhyhirya*. Alături de biblia Dalí – un folio de 900 de pagini cu litografii după Dalí, cu coperţi de piele, acoperite cu aur, diamante, rubine, ametiste şi malahit –, de prima carte rusă tipărită – *Apostolos*, de Ivan Fyodorov, din 1574 –, se pot vedea, printre altele, două vaze de Picasso, tablouri de Aivazovski şi Polenov, o sală întreagă dedicată icoanelor, care acoperă un perete înalt, de sus pînă jos, o sală dedicată vînătorii, în care cărţi despre vînătoare, în latină, stau alături de o piele de crocodil, de cai şi rinoceri de bronz şi de arme de vînătoare.

Sala cea mai interesantă, fiindcă aruncă o lumină asupra psihologiei proprietarilor, a fost cea a portretelor potentaţilor, cuprinzînd printre altele 20 de portrete ale lui Ianucovici. Un tablou înfăţişîndu-l pe fostul preşedinte în costum de pilot de curse (iată că şi Ucraina are un politician cu patima curselor de automobile şi, după cum am văzut mai sus, şi cu cea a colecţionării de cărţi şi icoane!), în spatele unei păpuşi bizare, într-un costum de sport, alături de două premii. Păpuşa se vrea probabil o figură de ceară reprezentîndu-l pe Ianucovici, însă nu reuşeşte să fie mai mult decît o paiaţă.

Pe peretele opus, trei tablouri îi înfăţişează pe rînd pe fostul ministru de justiţie Pshonka, într-un tablou de epocă, în rol de Kutuzov înconjurat de generalii săi (procurorii din cadrul ministerului), apoi pe soţia lui, Pshonka, în poză de împărăteasa Elisabeta a Rusiei, şi, în final, pe Pshonka alături de Ianucovici.

Mă întorc pe Maidan, văd steagul mare, pe care scrie în ucraineană „Ucraina e Europa“, şi sper din tot sufletul ca suferinţele poporului ucrainean să se termine cît mai curînd, doar că viitorul apropiat nu vesteşte nimic bun. Să se repete oare scenariul iugoslav?

***Corneliu Cazacu** este fotograf profesionist, membru al Presscom Agency. Locuieşte la München, în Germania.*

Cu ochii-n 3,14

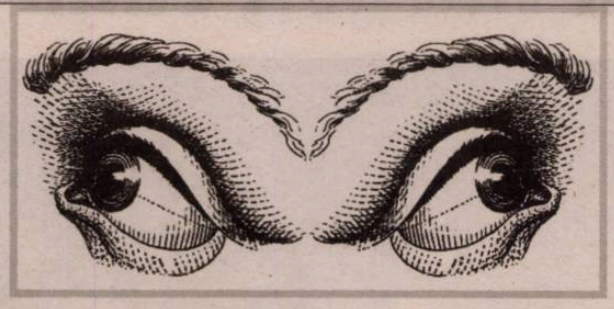

SINGURELE ORGANISME DESPRE CARE SE SPUNE CĂ AR PUTEA SUPRAVIEŢUI UNEI GLUME PROASTE SÎNT ROMÂNII CARE IMITĂ NECHEZATUL ECRANIZAT

■ Diavolii tasmanieni, o specie pe cale de dispariţie, sînt foarte violenţi cînd vine vorba de sex. În schimb, în procesul de reproducere a gîndacilor, singurele organisme despre care se spune că ar putea supravieţui unei apocalipse nucleare, masculii tandri sînt preferaţi celor războinici. Asta la animale. **(M. C.)**

■ Mihai Trăistariu vrea să dea în judecată site-ul *Times New Roman* care a publicat mai multe articole satirice cu/despre el. Cică „pentru glume proaste". Dacă spun că asta chiar e o glumă proastă, o să mă dea şi pe mine în judecată? **(M. M.)**

■ Pe un pliant electoral al europarlamentarului PSD Cătălin Ivan găsit în cutia poştală, citesc, printre altele, că în mandatul său a acordat „sprijin pentru românii care au votat la referendumul din 2012". Obiceiul prost de a aburi lumea cu lăudăroşenii (şi proasta folosire a limbii române) îi joacă o festă parlamentarului. Căci nu e clar căror români le-a acordat sprijin: celor care au votat pentru suspendarea preşedintelui, sau tuturor celor care au votat? **(M. V.)**

■ La ce mai pot rîde oamenii în toată firea într-un autobuz plin, peste capetele celorlalţi călători? La sunetul unui telefon care imită nechezatul unui cal. Nu şi-au pierdut cu toţii inocenţa... **(I. P.)**

■ Actriţa Scarlett Johansson l-a dat în judecată pe scriitorul francez Grégoire Delacourt pentru că, în romanul *La première chose qu'on regarde,* îndrăzneşte să aibă un personaj feminin pe care alte personaje din carte îl confundă cu Scarlett Johansson. Actriţa nu vrea ca romanul să fie tradus sau ecranizat. Autorul spune că i se pare un gest „mai degrabă trist. Mă sperie teribil gîndul că judecătorii pot avea un cuvînt de spus atunci cînd vine vorba de un personaj literar." Pînă cînd se va lămuri chestiunea, puteţi citi, de acelaşi Delacourt, romanul *Lista dorinţelor mele,* a cărui traducere în română n-a reuşit nimeni s-o împiedice. **(L. V.)**

PE DE O PARTE, E BINE CĂ O REALITATE INVIZIBILĂ ÎŞI ETALEAZĂ HARTA. PE DE ALTĂ PARTE, E O PERFORMANŢĂ ULUITOARE SĂ STAI AICI (MAI EXACT, ÎN ZONA ACASĂ)

■ Ca să facă economie, agenţii din Ilfov vor fi trimişi în misiune cu autobuzul sau cu trenul. Şeful Inspectoratului de Poliţie a emis ordinul, iar subordonaţii trebuie să-l pună în aplicare. Mi se pare un experiment cel puţin interesant. Pe de o parte, e bine ca infractorii să vadă dacă rezistă psihic la condiţiile de transport în comun. Pe de altă parte, mă gîndesc că, dacă s-ar extinde această practică, CFR-ul ar putea deveni, în sfîrşit, rentabil. **(A. M. S.)**

■ Studiile arată că 1) sîntem cu adevărat conştienţi de ceea ce spunem abia după ce rostim cuvintele; şi 2) comunicarea cu cei aflaţi în comă este deja o realitate pusă în practică de către cercetătorii de la Cambridge. Nu ştiu exact ce spune asta despre viitorul comunicării interumane. **(M. C.)**

■ Pentru a nu ştiu cîta oară, un grup de cercetători a descoperit că primele galaxii s-au format în jurul unor aglomeraţii de materie misterioasă, invizibilă, numită „materie neagră". O reprezentare devenită obsesivă, o imagine indiscretă, obscenă, de budoar: nebuloasa, „negreala" din spatele strălucitoarelor, explozivelor, expansivelor galaxii. Încep să mă întreb în ce măsură mai contează culisele. **(M. P.)**

■ În prag de alegeri europarlamentare, pe ziduri, pe stîlpi sau deasupra străzilor atîrnă chipuri ieşite parcă la chetă de voturi: unii promit să „ridice România", adăugînd o undă de fitness: „mişcarea face schimbarea"; alţii sugerează că vor aduce „Europa în casa ta"; mai sînt şi dintre cei care îşi etalează atuurile, fără perdea: „demnitate şi competenţă" sau „experienţă şi continuitate". Cea mai la obiect este imaginea unui grup de politicieni care încearcă din răsputeri să fie fermecători sub sloganul „Eurocampionii" (le mai lipsea o costumaţie de tip Superman). Un singur anunţ nu se vede pe nicăieri: „Circul a venit în oraş". **(S. G.)**

■ Liga Anti-Defăimare din SUA (ADL) a dat publicităţii un studiu referitor la atitudinea faţă de evrei în 100 de ţări. Printre ele, şi România, unde 35% din populaţie are opinii antisemite (sîntem cu un singur punct peste media est-europeană). Din ce văd eu pe harta celor de la ADL, zilele astea cel mai bine e să fii evreu în Oceania, unde doar 14% din populaţie e antisemită. **(L. V.)**

■ Săptămîna trecută, cea mai scurtă şedinţă din istoria Parlamentului României a durat 23 de secunde. Pe ceas. E o performanţă uluitoare, demnă de *Cartea Recordurilor.* Merita să fie consemnată. **(A. P.)**

■ În tramvaiul 1 dau locul unui băieţaş de vreo 4 ani, cu bunica. Puştiul s-a prelins leneşoi pe spătar. „Ţi-am spus de acasă să stai în picioare, ai înţeles?" Încerc o vorbă bună. Nu era cîtuşi de puţin un Goe. Şi dacă ar fi fost? Ar fi ajuns celebru... N-a fost chip. Am vrut să-l ţin în poală. Interzis. „Dacă nu te scoli de pe scaun, te las la spital." Într-adevăr, au coborît la „Grigore Alexandrescu", după ce, preţ de vreo şase staţii, copilul a stat în picioare, bălăngănindu-se în toate părţile, cu fruntea lipită de drugii de metal. Dar odată ajunşi la spital, lupul a fost dovedit, iar Scufiţa Roşie şi Dl Goe şi-au dat mîna într-un proiect de spus poveşti, pe monitoarele din tramvaiul 1, pentru bunici rătutite. În parteneriat cu Primăria Capitalei. Aşa-i că sună bine?! „Noapte bună, băieţaş! Să asculţi de bunica." **(R. M.)**

■ Cine moare ajunge la cimitir. Iar cine o mierleşte ajunge, s-ar putea crede, la Cimitirul Mierlari. Cimitirul Mierlari din Jilava are şi pagină de Facebook. Este înscris la rubrica „Reşedinţă & altele", cu parametrii: „2 persoane au fost aici" (cimitir nou, se pare) şi „0 persoane apreciază asta" (de înţeles). **(M. P.)**

■ Urmele de polen şi sporii fosilizaţi descoperiţi în sedimentele de pe fundul oceanului arată că în Antarctica au existat cîndva (mai exact, în eocen) păduri tropicale. Pe atunci, în Antarctica temperaturile erau asemănătoare cu cele de azi de la ecuator, creşteau palmieri, iernile erau blînde, în mare parte fără îngheţ. Prin urmare, ce atîta agitaţie cu încălzirea globală!? Ni s-a mai întîmplat o dată, doar că eram prea mici ca să ne amintim. **(M. C.)**

■ Un anunţ afişat într-un hypermarket Cora ne pune la curent cu ultimele evoluţii din zona implementării: „Stimaţi clienţi, vă informăm că raionul Grădină a fost implementat lîngă raionul Legume-Fructe". **(D. S.)**

■ Cică Gigi (mai nou, George) Becali ar fi încălcat toate regulile pe care ar fi trebuit să le respecte un deţinut într-o permisie de 24 de ore, se plîng oficialii de la penitenciarul Poarta Albă, care vor să demareze o anchetă. El trebuia să meargă cuminte acasă, să-şi vadă familia în linişte şi să se întoarcă înapoi la ora stabilită, nu să dea declaraţii cu iz politic presei şi nici să intre la telefon, în direct, în emisiuni televizate. Păi, nu tot ei l-au eliberat pentru bună purtare? **(A. P.)**

© D. Purgaru

PUBLICITATE

BURSA DE VALORI BUCUREŞTI
KREDYT INKASO
xtb online trading

VĂ PREZINTĂ:

EDIŢIA A IX-A
28 MAI - 01 IUNIE 2014

Bookfest
SALON INTERNAŢIONAL DE CARTE

ROMEXPO PAVILIOANELE C1, C2, C4, C5

INVITAT DE ONOARE
Quo vadis Polonia?
Spre următorul Nobel
prin INSTITUTUL POLONEZ BUCUREŞTI

Organizat de: aer
Sub egida:
Parteneri:
Sponsori: GO&FUN eMAG
Parteneri media: TVR Europa FM adevărul DILEMA HotNews.ro Observator Cultural Agenda de Arte roportal gratuitor

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

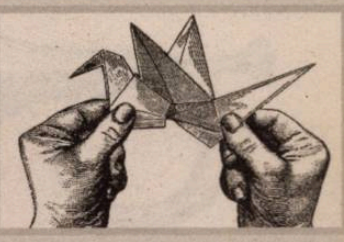

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie 8

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul **XI** ■ nr. **537** ■ 29 mai – 4 iunie 2014 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

ANDREI PLEŞU

„Independentul român“

pagina 3

Interviu cu

MIHAI CHIRILOV

pagina 15

Interviu cu

LAURENŢIU DIACONU-COLINTINEANU

pagina 23

La despărţire

„Dacă pleci, pleacă din toată inima.“

CONFUCIUS

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

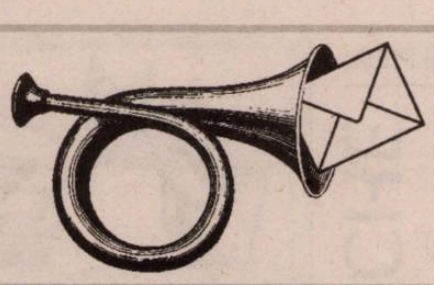

turneu de inbox

NR. 536

Articolul lui Mircea Flonta, „Etica, alternativă la predarea religiei în şcoli?"

Dezacorduri

Stimate domnule Flonta, nu sînt de acord cu dvs. cînd spuneţi că principiile sînt libertatea părinţilor de a alege sau nu educaţie religioasă pentru copii în şcolile de stat. Părinţii nu au libertatea de a alege sau nu predarea matematicii, chimiei, literaturii, limbilor străine etc. Includerea mai sus menţionatelor materii îşi are originea într-o viziune a societăţii despre ce ar fi benefic viitorului membru adult al societăţii, sau societăţii înseşi. Eu consider că despre acest principiu este vorba mai degrabă.

Nu sînt de acord nici cu argumentul cu care susţineţi că educaţia religioasă nu contravine principiului separării bisericii de stat, şi anume prezenţa educaţiei religioase în unele ţări democratice. Contraargumentul meu este că cele două educaţii religioase, anume cea din România şi cea din democraţiile mai vechi, nu se compară. A lor nu este făcută de membri ai clerului. Obiectul nu este de a învăţa rugăciuni. Este eventual de a cunoaşte dogmele, şi anume dogmele diverselor religii, nu de a şi le însuşi. Mă întreb dacă la ei orele de religie sînt separate pe confesiuni, fapt care, în opinia mea, ar decredibiliza complet ipoteza neimixtiunii Bisericii în stat.

Personal, nici etica nu mi se pare c-ar fi cel mai potrivit substitut. Mi se pare normal ca religia să fie studiată ca fenomen cultural. O văd mai degrabă ca ramură a istoriei culturii, eventual predată la istorie.

adăugat de Sorin Manolache la 25 mai 2014

NR. 536

Articolul lui Liviu Papadima, „Performaţi! Performaţi!! Performaţi!!!"

„Nimic însă din toate acestea"

„Nimic însă din toate acestea – decît, cel mult, formarea bazei de recrutare – nu are de-a face cu *sistemul*, cel care, în mod normal, ar trebui să se ocupe de instrucţia cîtorva milioane de tineri."

În domeniul meu exista un sistem bine pus la punct, cu olimpiade locale, judeţene şi naţionale, concursuri interjudeţene, tabere de vară, tabere de pregătire, de selecţie şi pregătire a lotului olimpic, cercuri de elevi, reviste, culegeri de probleme etc. Profesorii erau motivaţi de pasiune, de prestigiu şi de indemnizaţia suplimentară. În ţările din Vest nu exista un astfel de sistem, dar cele care şi l-au dorit l-au importat din ţările blocului estic (la fel ca în gimnastică). Sistemul a funcţionat mult timp şi poate mai supravieţuieşte o vreme (dacă nu în România, atunci în ţările din Vest).

România este o ţară săracă şi nu-şi mai permite performanţe, care, de altfel, nu-i folosesc la nimic – un motiv echivoc de mîndrie, care nu aduce bani. Altfel spus, este o sărăcie a spiritului, provocată de sărăcia materială.

Consecinţa va fi privatizarea sistemului de educaţie din România. Dacă misiunea sistemului este să se ocupe în mod mediocru de elevii (sub)mediocri, atunci ceilalţi se vor duce la şcoli particulare, fie pe banii părinţilor, fie cu burse academice. Politica reformistă va duce sistemul de învăţămînt de stat la faliment.

adăugat de mb la 24 mai 2014

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

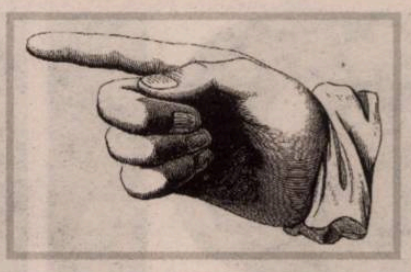

■ Primul Bookfest Junior: 28 mai – 1 iunie, la iniţiativa Editurii Humanitas, în colaborare cu mai multe edituri, printre care Arthur, Corint Junior, Curtea Veche, Rao. Programul este special conceput pentru copii şi adolescenţi, şi este un prilej pentru ei de a cunoaşte autori şi ilustratori. Timp de patru zile, editurile participante vor organiza lansări de carte, întîlniri cu autori, ateliere de desenat şi de teatru. Vor fi şi premii – cărţi, rechizite şi marele premiu: o bicicletă. Aşadar, aduceţi-vă copiii la Bookfest! (Adina Popescu)

■ *Bucureşti. Praf şi sînge* de Malgorzata Rejmer, în traducerea foarte expresivă şi precisă a Luizei Săvescu (Editura Polirom). O carte lansată la Bookfest, unde Polonia e ţară invitată. Un Bucureşti altfel decît îl vedem noi, o umanitate pe lîngă care noi trecem adesea indiferenţi, o culoare socială pe care mulţi dintre noi au uitat-o. Citiţi cu încredere, e un foarte bun exerciţiu de a ne privi prin ochii unei „străine". Dar o „străină" care ne cunoaşte foarte bine. De exemplu: „Cunosc periferiile, unde totul este vremelnic şi folosit pînă se uzează complet. Mă las pe vine pe bordura trotuarului şi mă întreb dacă printr-o minune aş putea înţelege haosul acesta, structura aceasta dezordonată care mă aruncă la margine. Există sigur reguli ale jocului, pe care nu le ştiu. Simt enormitatea oraşului şi forţa lui şubrezită dublată de nebunie." (Mircea Vasilescu)

■ Sintagma „cultură managerială" mi se pare cea mai potrivită pentru demersul lui Dorin Bodea din lucrarea *Manager, lider sau antreprenor?*, apărută recent la Editura Result din Bucureşti. Cheia cărţii este construirea unui sistem filozofic coerent, în domeniul culturii manageriale, cu cele trei axe principale – manager, lider sau antreprenor – care toate converg într-un singur punct de referinţă pentru trasarea întregului. Este un „alt fel" de a preda o lecţie de filozofie financiară generaţiilor viitoare, dar şi celor interesaţi în a-şi eficientiza munca, în a relaţiona mai firesc şi pe termen lung cu colegii lor şi, ceea ce e mai important, în a-şi găsi mobilul interior care să-i justifice într-o existenţă zilnică firească, normală, fără stres şi alte ingrediente pernicioase pe termen lung. Lectură plăcută! (Ruxandra Mihăilă)

■ O nouă emisiune difuzată de Nat Geo Wild şi intitulată *Cînd animalele o iau razna*. E despre ce ne place mai mult: imprevizibil, excepţii de la regulă şi horror-comicării cu animale. (Marius Chivu)

■ În cadrul Festivalului Super, de filme făcute de adolescenţi – în special cele realizate de Asociaţia Vira, din Bîrlad: documentare despre viaţa comunităţii de acolo, cu personaje inedite şi un „ochi" antropologic atent şi inovator. Printre ele, menţionăm: *Un Bîrlad-Carne* (Alexandra Diaconu – cîştigătoarea premiului festivalului), *Familia mea, pe scurt* (Elena Borcea, Dragoş Musteaţă, Lucian Ibănescu), *Bîrlad FM* (Răzvan Ifrim, Andrei Sălăvastru, Vlad Poenescu), *Un Bîrlad-Rulment* (Alexandra Diaconu). (Iaromira Popovici)

■ George Banu, *Monologurile neîmplinirii* (Editura Polirom, 2014). Din care aflăm cum un actor nefericit devine un spectator exaltat. (Matei Martin)

■ În acest an, clubul Green Hours din Bucureşti sărbătoreşte 20 de ani de la naşterea clubului de jazz şi teatru cu acelaşi nume şi vă invită la cea de-a 6-a ediţie a festivalului de jazz iniţiat în 2008. Green Hours City Jazz Fest #6 se va desfăşura în perioada 29 mai – 1 iunie, iar toate detaliile legate de programul festivalului le găsiţi pe site-ul greenjazzfest.ro (Stela Giurgeanu)

■ Dacă nu reuşiţi să ajungeţi anul acesta la Cluj, nu fiţi trişti, filmele de la TIFF vin între 10 şi 19 iunie şi la Bucureşti. 50 de titluri vor fi proiectate la Cinema Studio, Cinema „Elvira Popescu" şi J'ai Bistrot. Noutatea este că cinefilii din Bucureşti vor avea ocazia să vadă şi cele 12 filme care concurează anul acesta pentru Trofeul Transilvania. (Ana Maria Sandu)

■ O recomandare „în alb", din pricină de entuziasm: vineri, 30 mai, se deschide terasa Monteoru, în curtea fostului sediu al Uniunii Scriitorilor din Bucureşti (Calea Victoriei, nr. 155). Pentru că m-am plimbat suficient de mult prin sălile ei, aştept acum să mă plimb şi pe terasă. Sau să stau, pur şi simplu, şi să aştept să treacă vremea. (Luiza Vasiliu)

■ Romanele poliţiste ale Agathei Christie rămîn recomandabile, cred, oricînd şi oricui. După cum se spune, valoarea lor depăşeşte genul. Editura Rao publică o întreagă serie a acestor romane. Ele pot fi găsite prin toate librăriile. Unele au însă probleme de tipărire: pagini dublate, pagini ilizibile din cauza cernelii tipografice... Poate că cineva sabotează această serie, din motive încă necunoscute. Ar fi nevoie de un detectiv care să găsească făptaşul. Poirot sau Miss Marple? (Andrei Manolescu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Superstiţii**
- **Capitala culturală europeană**

album dilematic Alix Vrana

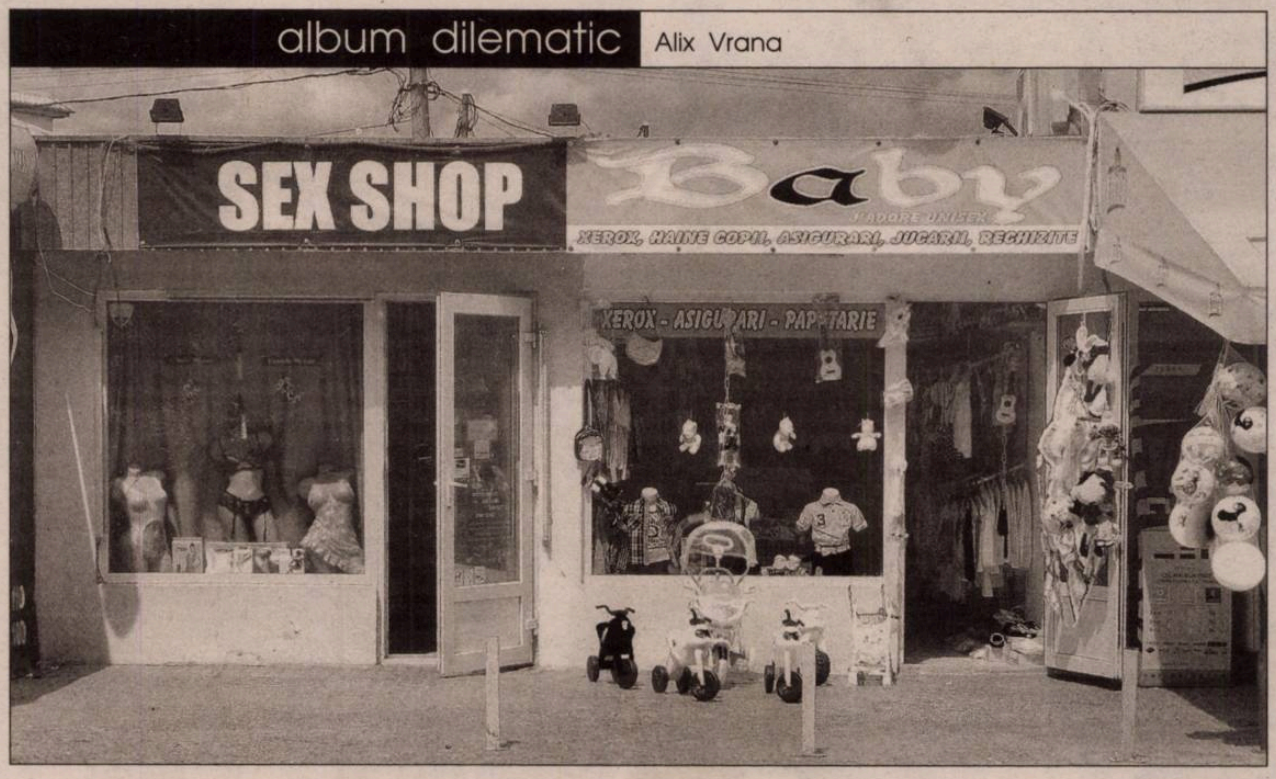

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Cătălin TOLONTAN ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE: 031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Director Financiar: Florin VIERU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Publicaţie audită de BRAT
Tiraj: 9.500
Tipărit la Tipomedia

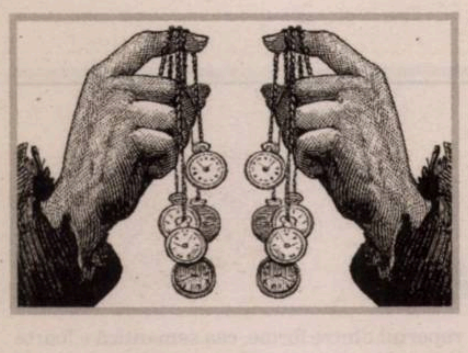

Andrei PLEȘU

nici **așa**, nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Independentul român

Ultimele alegeri europarlamentare au dovedit, pe neașteptate, atașamentul național pentru candidatul independent. Domnul Mircea Diaconu a dat lovitura! Cu un sacrificiu imens: renunțarea la o meserie care l-a făcut celebru și la o carieră aflată la apogeu. Nu putem ști din ce motive a optat pentru o asemenea lepădare de sine. Exclus să fie vorba de bani! Pentru a măsura dimensiunile jertfei sale, să ne gîndim cum ar fi să auzim că Robert de Niro, sau Victor Rebengiuc au abandonat scena și ecranul pentru a îmbrățișa, la bătrînețe, un destin parlamentar. Dacă nici ăsta nu e „spirit civic“, ce altceva poate fi numit astfel? Pe de altă parte, românii par să aibă solide tradiții în materie de „independentă“. Textul de mai jos, scris acum zece ani, o dovedește!

În tradiția României moderne, un bărbat adevărat, adică un ins copt să se arunce în lupta conjugală și parlamentară, e, înainte de orice, „un bărbat independent“. Adică un bărbat pe picioarele lui, cu venituri autonome, cu idei proprii, cu situație. A fi „independent“ e o virtute civică. Ziarele se mîndresc a fi independente, iar membrii de partid mai acătării declară, uneori, cu panaș, că înțeleg să-și păstreze o anumită independență de gîndire. Justiția vrea și ea să fie independentă (dar nu poate), iar la nivel de țară, independența e un „ideal de veacuri“, un vis strămoșesc. Pe vremuri, idealul acesta se chema „neatîrnare“, ceea ce ar lăsa să se înțeleagă că independența e un soi de levitație, un fel de a pluti, dezlegat de orice atașamente și angajamente constrîngătoare. Independența e, din acest punct de vedere, expresia deplinei libertăți, refuzul de a admite altă autoritate în afara celei proprii.

Cu un asemenea portret, independența e un foarte eficient ornament retoric. Cațavencu e „prezidentul grupului independent“, „un bărbat independent“, activ în „Comitetul grupului independent“, adică al grupului „tînăr, inteligent, independent“ (și „impertinent“ – adaugă cu năduf Farfuridi, pentru care independența e „trădare“ și „nifilism“). Dar și Tipătescu e, cel puțin pentru Trahanache, „un om endepandent“, calitate apreciată, de altfel, și de independenta Joițica. Odată ce s-a consfințit ca merit, independența e pusă la treabă: virtutea civică se orientează pragmatic. Cu ce se ocupă, după eterna doctrină Trahanache, un bărbat independent? Face servicii „partidului, județului, țării... și mie, ca amic...“. Prin urmare, independentul român e captiv într-o rețea de hatîruri. El nu-și dobîndește independența decît pentru a o sacrifica în chip oportun: partidului, patriei, prietenilor (și nevestelor lor). De ce? „Pentru că de la partidul întreg atîrnă binele țării și de la binele țării atîrnă binele nostru...“ De unde însemna „neatîrnare“, independența ajunge să fie deci, potrivit înțelepciunii autohtone, *abilitatea de a atîrna de cine trebuie*, fără prosteși probleme de conștiință, fără false consecvențe și loialități. Pe scurt, a fi independent e a-ți permite luxul de a fi infidel.

În materie de politică externă (dar și internă), independentul român e pentru descentralizare. E, cu alte cuvinte, un fervent anti-european. „Să-și vază de trebile ei Europa. Noi ne amestecăm în trebile ei? Nu... N-are prin urmare dreptul să se amestece într- ale noastre...“ Neamestecul în trebile interne, știaful dîrz al băștinașului ofensat – iată chipuri mioritice ale spiritului independent. Animat de acest spirit, Cațavencu fondează în orașul său de provincie „Aurora Economică Română“, „soțietate enciclopedică-cooperativă, independentă de cea din București...“. „Noi... eu... nu recunosc, nu voi să recunosc epitropia bucureștenilor, capitaliștilor, asupra noastră; căci în districtul nostru putem face și noi ce fac dînșii într-al lor.“ Acesta este, în viziune locală, apogeul spiritului independent: să faci ce vrei în districtul tău. Evident, cînd prea mulți independenți se strîng laolaltă, interesele lor intră în conflict. Nu întîmplător, Costăchel Gudurău e „atacat palme picioare“ tocmai în „piața endepandenți“. Dar bătălia e scurtă. Tot „piața endepandenți“ e spațiul unei universale reconcilieri. „Pupat toți“. Căci independentul român nu e dogmatic. La o adică, știe să lase de la el. E realist, maleabil, fără idei fixe. Justiția independentă fiind absentă, el se refugiază filozofic în singurătate, pentru a căuta dreptatea transcendentă: „Procoror lipsește oraș, mănăstire maici chef.“

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Datorii și sentimente

Doi din trei români au în prezent o datorie, jumătate din aceste datorii fiind de peste 5000 lei. Majoritatea (peste 60%) sînt la bănci, dar aproximativ 20% au datorii (și) la rude sau prieteni. E mult, e puțin?

Românii sînt printre cei mai îndatorați dintre europeni – sună titlurile prin presă. Depinde însă dincotro privești. Dacă ne uităm la datoria gospodăriei, stăm chiar bine, comparativ cu altă țări europene. Aceasta este, în medie, pe undeva la 2400 de dolari. Comparați asta cu 54.000 lire, în cazul Angliei, campioana absolută în materie. Nici la gradul de îndatorare al persoanelor fizice nu stăm prost, acesta fiind în prezent sub 20% din produsul intern brut – ultimul loc din Europa, în 2010. Dacă ne uităm însă cum am ajuns aici, ne cam ia cu ameteală, căci, din 2000 pînă în prezent, datoriile persoanelor fizice la bănci au crescut vertiginos – și nimeni nu știe cum stăm la împrumuturile „de la rude și prieteni“. Adevărata dramă apare însă cînd ne întrebăm cum plătim aceste datorii? În medie, stăm deja cam prost: aproximativ 20% din venitul gospodăriei se duce pe plata datoriilor. Dar procentul crește pe măsură ce scade venitul, fiind mult mai mare în cazul familiilor mai sărace. Astfel, persoanele cu venituri de sub 1500 de lei cumulează aproape 70% din valoarea împrumuturilor neperformante ale populației – și Dumnezeu știe ce alte datorii or mai avea.

De ce? Criza, desigur. Dar mai sînt și multe alte motive. Pe de o parte, românii au unul dintre cele mai scăzute niveluri de cultură financiară din Europa, fapt explicabil, parțial, cel puțin, prin cel mai mare procent de populație rurală din Europa. Pe de altă parte, elegant spus, serviciul datoriei (adică toată povestea aceea cu plata dobînzii plus rambursările la bancă) este unul dintre cele mai împovărătoare din Europa. Mai puțin elegant spus, băncile au profitat din plin și de această „naivitate“ financiară a românilor, care s-au văzut astfel prinși în spirala datoriilor. Trebuiau să știe! Da, așa este, dar nu știau, iar băncile știau că ei nu știu și că mulți nu știu nici să citească un contract, așa că l-au mai „îmbogățit“, pe ici, pe colo, printr-o notă de subsol.

Nu uzul, ci abuzul este problema.

Pe scurt, nivelul datoriilor nu este mare. Mai mult, datoriile sînt parte integrantă a unei economii de piață, așa că este firesc ca acest nivel să crească, nu să scadă pe viitor. Nu uzul, ci abuzul datoriilor este problema. Iar băncile au abuzat în cunoștință de cauză; dar și mulți oameni au abuzat, la rîndul lor, în necunoaștere de cauză și mînați, adesea, de porniri emoționale de moment, nu totdeauna foarte „raționale“ (ca, de pildă, atunci cînd faci datorii pentru... o călătorie *di granda* în străinătate). Dar nu o să mă apuc eu să-i judec. Mai interesant este cum se judecă ei înșiși. Astfel, de pildă, 44% consideră că oamenii intră în datorii din vina lor, iar aproape la fel de mulți afirmă că asta e ceva normal, oricine poate ajunge datornic – deci o acceptare destul de mare a fenomenului; doar 13% atribuie datoriile unor cauze externe nefavorabile (accidente, boală, șomaj etc.). Da, dar dacă sînt întrebați cum au ajuns *ei* în situația de datornic, procentul cauzelor „exterioare“ se triplează și ajunge la 42% – ghinion și lume rea... De aici și din alte cîteva întrebări conexe se pare că și în această privință sîntem cu un picior în rural și unul în globalizare, adică între atracția cheltuielii capitaliste și remușcarea țărănească a datoriei; lipsește încă chibzuiala planificării.

Și mai interesante sînt „emoțiile“ care însoțesc datoriile. Pentru toți, sentimentul cel mai frecvent este astfel cel de presiune, evocat de peste jumătate dintre cei anchetați. La tineri (sub 40 de ani), singurul sentiment mai frecvent decît printre vîrstnici (peste 50 de ani) este cel de calm sau indiferență (18%), practic inexistent printre vîrstnici. În rest, aceștia din urmă înregistrează frecvențe semnificativ mai ridicate la toate emoțiile și cumulează mai multe emoții decît tinerii: frică (25% *vs* 18%), anxietate (44% *vs* 30%), frustrare (44% *vs* 26%/), umilință (33% *vs* 24%), neajutorare (41% *vs* 18%), rușine (42% *vs* 24%), nesiguranță (41% *vs* 30%) etc. La extrema cealaltă, ieșirea din datorii stîrnește practic un singur sentiment dominant: ușurare. Doar tinerii se simt și „epuizați“ (35%), într-o măsură considerabil mai mare decît vîrstnicii. S-ar zice astfel că, simplificînd lucrurile, tinerii sînt mai degrabă tensionați, în timp ce vîrstnicii sînt mai degrabă speriați și neajutorați: imaginile asociate cel mai frecvent de către aceștia cu „datoria“ au fost cea a unui om în pușcărie și cea a unui soi de căpcăun care înghite case...

Dar cea mai surprinzătoare a fost altă întrebare. Rugați să compare situația lor financiară cu aceea a părinților lor la aceeași vîrstă, aproape jumătate dintre respondenți au considerat că aceasta a fost mai bună (doar pentru 22% aceasta a fost mai proastă). De asemenea, au fost de părere că părinții lor își permiteau mai mult (52%), aveau mai puține datorii (57%) și erau mai puțin preocupați de bani (40%).

Nu este vorba aici, evident, despre adevăr sau fals, despre faptul că au sau nu dreptate, ci despre „sentimente“, despre o proiecție strict subiectivă, dar extrem de semnificativă – și deci „obiectivă“ social. Ea nu ne spune mare lucru despre trecut, dar sugerează ceva destul de trist despre prezent: o stare de deziluzie destul de profundă, de pesimism, de sentiment că *acum* este rău și nu neapărat de convingere că *atunci* era bine. Și, atenție, nu vîrstnicii, pe care ne-am obișnuit să-i tratăm ca protagoniști privilegiați ai „nostalgiei“ comuniste, au fost, comparativ, cei mai porniți să idealizeze generația părinților, ci tinerii...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuțu. Despre noua ordine domestică și criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

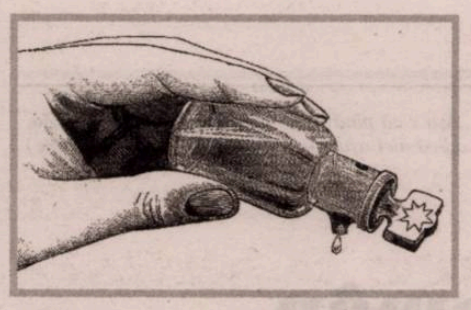

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Alegeri electorale

Nu toate pleonasmele sînt la fel de supărătoare. Unele au o oarecare justificare: repetarea semantică poate produce, mai ales în oralitatea mai puţin supravegheată, un efect de insistenţă retorică sau emoţională, sau poate preciza sensul unui cuvînt polisemantic, ambiguu. Uneori considerarea unei formule drept pleonasm e mai mult o preţiozitate culturală, pentru că aşazisa repetiţie ia în calcul sensuri etimologice ale unor cuvinte devenite netransparente pentru majoritatea vorbitorilor. Aşadar, nu toate etichetările ca pleonasm mi se par la fel de grave, chiar dacă ele circulă prin manuale şi sînt folosite de unii vorbitori pentru a critica exprimarea altora. Cu toate aceste rezerve şi precizări, cred că putem considera sintagma *alegeri electorale* ca aparţinînd categoriei intolerabile, meritînd pe deplin să fie criticată sau ironizată. Dacă ar fi foarte rară, am putea bănui că e un simplu rezultat al neatenţiei, o contaminare accidentală – de exemplu, între *alegeri (locale, parlamentare, prezidenţiale)* şi *(campanii, competiţii, rezultate) electorale*. Surprinzător, pleonasmul (care a fost deja semnalat în unele articole şi studii lingvistice) apare destul de des în scris, chiar în cărţi de istorie şi politologie – şi nu numai din ultimii ani. Despre „semnificaţia unor *alegeri electorale*“ se scria, de exemplu, în *Partide şi organizaţii din ţările lumii: agendă* (Editura Politică, 1983). Evident, numeroase sînt apariţiile formulei în scrisul adesea neglijent din Internet, mai ales din paginile online ale unor ziare locale, în informaţii şi comentarii actuale: „Patru *alegeri electorale* în Timiş pe 25 mai“ (voceatimisului.ro); „Alegeri electorale în judeţul Neamţ“ (alegerielectorale.neamt.ro); „*Alegeri electorale* în cimitir“ (9am.ro); „În primul episod vom analiza primele *alegeri electorale* din România Mare“ (historia.ro); „Votul tău nu a fost niciodată aşa de important ca şi la aceste *alegeri electorale*“ (ziarulromanesc.net); „Cele mai importante *alegeri electorale* la Universitatea «Cuza»“ (bzi.ro); „am decis să vorbim despre cele mai mari *alegeri electorale* din anul 2014“ (ziarulviitor.ro). În cîteva cazuri, e vorba de traduceri, în care însă vina nu poate fi a originalului; foarte probabil, *alegeri electorale* echivalează pur şi simplu englezescul *elections* sau corespondentul său francez, *élections:* „primul-ministru ar putea cere guvernatorului general să organizeze *alegeri electorale* în orice moment“ (ro.wikipedia.org); „Miza acestor alegeri nu e mică. Ea va hotărî *alegeri electorale* care vor fi, fără tăgadă, grele şi delicate“ (criticatac.ro). Spre cinstea utilizatorilor Internetului, sînt şi site-uri (destepti.ro, totusilectura.blogspot.com) care citează formula doar pentru a o critica, descriind-o ca pleonasm inacceptabil.

Sintagma tinde să se răspîndească, lucru întîmplat de obicei cu acele greşeli apărute în spaţiul public şi pe care şcoala încă nu a apucat să le înregistreze şi să le includă în inventarul ei de exerciţii de corectare. Evident, pleonasmul în cauză nu are rol de insistenţă, ci, cel mult, de dezambiguizare – inutilă însă, pentru că termenul *alegeri* nu poate produce confuzii, în contextele în care apare. Ceea ce îi agravează situaţia e faptul că termenul *electoral* nu este deloc netransparent; dimpotrivă, sensul său este ţinut treaz în mintea tuturor tocmai prin existenţa unor cultisme (elector, electiv etc.) din familia lexicală cu răspîndire internaţională, provenind din latinescul *electio*. Subiect de dispută filologică a putut fi doar legătura formei latineşti *allegere*, etimonului românescului a *alege*, cu lat. *eligere*. Dacă legătura etimologică mai are puncte neclare în raportul dintre forme, cea semantică e foarte limpede: *alegătorul* nu e altceva decît *electorul*.

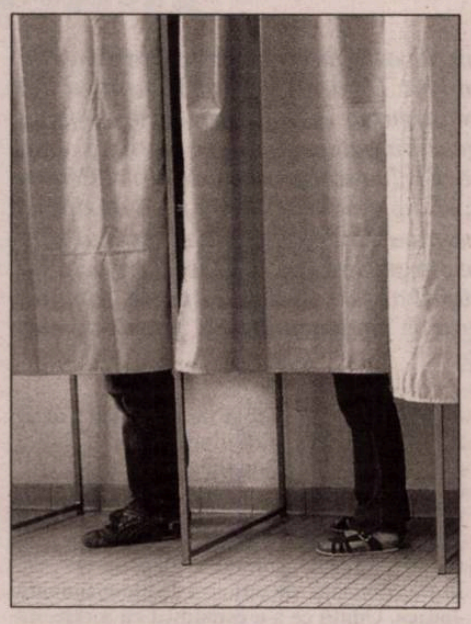

Echiar de mirare (dar îmbucurător!) că nu apare mai des în uzul actual, sub influenţa limbilor de circulaţie internaţională, un cuvînt ca *electie:* îl găsim doar ca termen specializat, mai ales în texte medicale – „tratamentul chirurgical de *electie* al artrozei de gleznă“ (amtsibiu.ro), chiar în contexte cu repetiţii supărătoare: „Zirconiul este materialul de *electie ales* pentru realizarea coroanelor dentare“ (smile-dent.ro) – sau în traduceri nefericite: „Nici una dintre *electii* nu a fost recunoscută de către împăratul Frederic I Barbarossa“ (ro.wikipedia.org); „a devenit membru parlamentar în cadrul primelor *electii* democratice de la 1936 şi pînă atunci“ (dcnews.ro). În dicţionarele actuale s-a păstrat, ca raritate, *electiune*, sinonim cu *alegere*; în dicţionarul lui Laurian şi Massim (din 1871), forma *electione* (pronunţată *electiune*), propusă uzului general, era ilustrată prin citate destul de pitoreşti, de exemplu (în ortografia latinistă a originalului): „electionile deputationiloru se facu mai totu de-a-una prin intrige“.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor“, 2010).*

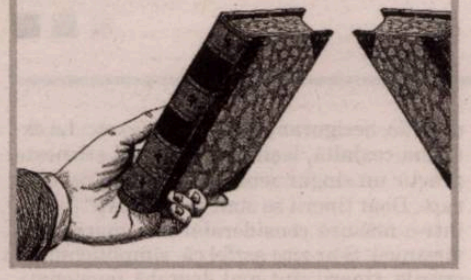

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Piaţa sau viaţa

Non scholae, sed vitae discimus – citeam acum vreo patru decenii în cartea de limba latină. Frumoasă vorbă. Şi cît de actuală!

Altminteri, pe cît se aşază vremea peste ea, pe atît o înţeleg mai puţin. Că nu de dragul şcolii ar trebui să învăţăm e clar. N-o să rămînem în bancă pînă la pensie. Dar „pentru viaţă“? Care „viaţă“?

Pe cînd eram profesor stagiar în Breaza de Prahova, stăteam, într-o după-amiază ca în multe altele, la marginea şoselei, doar-doar s-ar îndura vreun camionagiu să mă ia, să mă ducă spre casă, măcar pînă la Ploieşti. Aflat în această poziţiune ingrată, mi-a fost peste mînă să văd apropiindu-se un elev de la una dintre clasele mele. Iar el, în loc să-mi dea bună ziua şi să treacă mai departe, se mai şi opreşte să-mi facă un pic de conversaţie! Şi ascult – vai! – aceeaşi veche poveste: că lui îi place să citească şi ar vrea să meargă la „filo“, dar părinţii spun că nu e o alegere de viitor. Iar eu ce părere am? Da' chiar, ce să-i zic? Că am ratat vreo patru-cinci camioane din pricina lui? Că timpul le rezolvă pe toate? Să-i zic şi eu aceeaşi veche poveste cu pasiunea care răzbeşte în cele din urmă, ca uleiul încins din tigaie?

Pentru un adolescent, „viaţă“ înseamnă cam ce înseamnă pentru un septuagenar semicredincios „viaţă de apoi“.

Peste ani, cînd eram decan la Literele bucureştene, am făcut o campanie de promovare a facultăţii, publicînd, în reviste congenere – *România literară, Observator cultural, Dilema veche* ş.a. – o serie de testimoniale ale unor absolvenţi care îşi făcuseră o carieră de invidiat. Şi, ca să mai atenuăm impresia că am fi doar o „fabrică de profesori“, aşa cum începuse să se creadă prin anii '80, odată cu introducerea stagiului obligatoriu în învăţămînt – trei ani care se lungeau rapid într-o eternitate –, i-am rugat să mărturisească şi pe foşti studenţi care ajunseseră la notorietate şi în poziţii frumoase, în domenii dintre cele mai felurite: mass-media, publicitate, relaţii publice, ba chiar şi afaceri! Rezultatele au fost două. Cel dintîi, previzibil, a fost că o serie de colegi s-au burzuluit: voiam cumva să sugerăm că meseria de „dascăl“ ar fi una derizorie sau infamantă? Al doilea a fost, în schimb, surprinzător. M-am trezit cu un telefon de la secretarul de redacţie al *Dilemei vechi,* anunţîndu-mă că se aflau la sediu două eleve de a XII-a, care ar fi vrut să dea la Litere, dar... N-aş putea eu să dau cîte un telefon la părinţi, poate îi conving?

Sînt pus, văd, pe poveşti. Nu mă pot abţine de la încă una, deşi simt că în curînd îmi voi epuiza spaţiul dăruit de revistă.

Eram în comisia de admitere, prin primii ani de după '90. Au fost concursuri epuizante atît pentru candidaţi, cît şi pentru organizatori. Încheiasem cu totului-tot, pusesem lacăte şi sigilii pe toate dulapurile şi deschisesem sticla de wisky care ne aştepta, ca trofeu, de aproape o lună. Se aude un ciocănit la uşă şi intră, sfios, o domnişoară. Preventor, preşedintele de comisie o anunţă că examenul s-a sfîrşit, nu se mai pot depune contestaţii. Nu, nu – ne explică domnişoara – ea a intrat, anume la Birotică (o specializare de scurtă durată, inventată atunci, care ulterior s-a transformat în... nu mai ştiu ce, iar apoi a devenit Asistenţă Managerială şi Secretariat). Ar fi vrut să întrebe doar: ei ce ies cînd termină? Păi – spune preşedintele răsuflînd uşurat – secretare. Şi unde? Unde e nevoie, de la buticul din colţ, la Guvern. „Şi la ambasade se poate?“ a fost replica finală. Şi a plecat acasă fericită.

Gata! Cert e că „viaţa“ din vechiul dicton latin, cu năucitoarea ei ambiguitate, a fost înlocuită treptat de un alt cuvînt, aproape identic, dar, pare-se, mai exact: „piaţa“. Dar mie unul tot îmi vine să întreb: care piaţă?

Într-un reportaj BBC, directoarea unui foarte elitist colegiu britanic de fete, întrebată despre misiunea instituţiei pe care o conducea, în locul cuvintelor grandilocvente care se rostesc de regulă la o astfel de provocare, a răspuns că ei îşi propun să formeze studente capabile să-şi schimbe de cel puţin cinci ori profesiunea – nu locul de muncă! – în 20 de ani după absolvire. Cum se zice: fără comentarii.

Acuma, nu orice şcoală sau universitate e făcută pe calapodul unui colegiu englez de fete, de rangul întîi. Pe de altă parte, însă, fie în Marea Britanie, fie în România, un parcurs educaţional complet – de la grădiniţă la master, eventual şi doctorat – cam tot atît durează: între 20 şi 25 de ani. Cine se mai încumetă azi să spună că ştie cum va arăta peste vreo două-trei decenii nu piaţa muncii ca atare, ci măcar nomenclatorul de meserii oficial recunoscute?

Totuşi, sistemul de învăţămînt e adesea imaginat, în special pe verigile lui finale, ca locul în care ar trebui să se întîlnească şi să se armonizeze două pieţe: cea educaţională şi cea profesională.

Cum se pot *de facto* armoniza cele două într-o ţară ca a noastră, s-a văzut din exemplul evocat data trecută. Achiziţionarea unor platforme educaţionale performante, capabile să susţină examene la distanţă cu mii de candidaţi, fără să mai fie nevoie de profesori care să-şi bată capul cu corectura şi notarea, şi-a găsit o piaţă de desfacere fabuloasă pentru produsele aferente: diplome! Atît Ministerul, cît şi ARACIS-ul – pe numele întreg: Agenţia Română de Asigurare a Calităţii în Învăţămîntul Superior – s-au dovedit ani buni incapabili să stăvilească inflaţia. Îmi amintesc cum, întrebat într-o emisiune dacă a autorizat tipărirea a vreo 45.000 de diplome pentru o singură promoţie, ministrul de resort a dat un răspuns de neuitat: el nu, probabil s-a dat comandă direct la tipografie!

Într-o logică economică marxistă, oferta modelează cererea. Într-una capitalistă, lucrurile stau mai degrabă invers. Întrebarea este, atunci, ce anume a putut genera o cerere atît de viguroasă pe piaţa educaţională, căreia unii au ştiut să-i găsească oferta cea mai atractivă? Căutaţi explicaţiile pe cealaltă piaţă, cea a muncii, cu un sector public în care achiziţionarea unei diplome îţi conferă (aproape) automat o încadrare pe o treaptă superioară de salarizare şi cu un sector privat care a perceput şi încă mai percepe în bună măsură studiile academice doar ca pe o condiţie formală de angajabilitate, angajatorii fiind de părere că nu prea contează unde a fost obţinută diploma şi, adesea, nici măcar în ce specializare.

Nu e de mirare că succesul competiţiei interuniversitare lansate prin modificarea pîrghiilor financiare în legea din 1998 a fost, într-o primă instanţă, cel puţin discutabil. Şi că, pentru remedierea evidentelor distorsiuni de parcurs, a fost nevoie de punerea reflectoarelor pe un alt cuvînt *passe-partout:* „calitate“. Despre el – ceva mai încolo. După un scurt interludiu.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

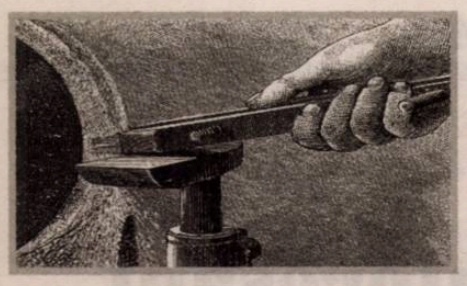

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Și totuși, Europa mai are o șansă

Toată lumea a vorbit în ultimele zile despre ascensiunea antieuropenilor. Absolut normal, dacă privim rezultatele alegerilor pentru Parlamentul European. Dar semnalele din Europa sînt amestecate. Nu este vorba doar despre extremiști.

Un altfel de mesaj vine din Est. Ucraina s-a exprimat clar, opțiunea ei proeuropeană este acum evidentă. S-a votat și în Republica Moldova! Deținătorii cetățeniei române s-au înghesuit la cabinele de vot – din nou, un mesaj răspicat pro-Europa. Chiar și în România, oricîte discuții în contradictoriu s-ar putea purta în urma alegerilor de duminică, măcar atîta lucru e de acceptat de către toată lumea: partidele antisistem, PRM și PPDD, nu au intrat în Parlamentul European. Nu este tocmai o întîmplare: un sondaj Gallup, realizat la nivel european și ale cărui rezultate au fost publicate la începutul acestui an, arată că încrederea românilor în leadership-ul Uniunii Europene crescuse cu 7% în 2013, în comparație cu 2012. Circa 46% dintre români își declarau totala încredere în leadership-ul Uniunii Europene. Un nivel cu mult peste cel înregistrat de leadership-ul autohton.

Cînd s-au anunțat primele rezultate din România, mă aflam la Berlin, într-un grup de jurnaliști din mai multe state europene, la invitația Cancelariei Federale. Evident, discuția în grup era despre eurosceptici și despre partidele antisistem. Cu toții m-au privit ca pe o arătare de pe o altă planetă atunci cînd le-am spus că în țara mea, tocmai partidele antisistem au ratat intrarea în Parlamentul European. Iarăși nu am fost în pas cu Occidentul – de data aceasta, în sensul bun.

Să mergem mai departe, în Polonia. Este adevărat că șocul alegerilor de duminică a fost rezultatul de peste 7% obținut de formațiunea antieuropeană „Noua Dreaptă". Totuși, Platforma Civică, partidul premierului Donald Tusk, sub a cărui guvernare Polonia și-a cîștigat un loc de frunte în interiorul Uniunii Europene, a obținut aproape 33 de procente și a menținut un avans minim față de Partidul Justiție și Dezvoltare, conservator, aflat în opoziție.

Să privim și spre Italia – Italia comedianului Beppe Grillo, a cărui Mișcare Cinci Stele a depășit pragul de 20%. Doar că Partidul Democrat, de centru-stînga, al premierului Matteo Renzi, a cîștigat detașat scrutinul, cu aproape 41 de procente.

Ascensiunea partidelor antieuropene este, desigur, o realitate. Dar tot atît de adevărat este că grupul antieuropean (de va fi să se formeze) va conta, în cel mai bun caz, pe circa 20% din voturi. Ce vor putea face aceste partide, la Bruxelles și Strasbourg? Nimic – o spun foarte relaxați experții germani cu care am discutat la Berlin. Nu vor putea bloca procesul de decizie. În cel mai nefericit caz, îl vor putea întîrzia, asta în eventualitatea în care vor avea raportori pentru diferite dosare. Majoritatea va avea însă grijă să nu le distribuie rapoarte importante. Și mai e ceva, spun aceleași surse: acești antieuropeni sînt leneși. Nu prea se implică în comitete, au cele mai puține rapoarte, vorbesc mult cu presa, dar lucrează puțin în Parlamentul European.

Antieuropenii au 20% din Parlament, dar sînt inexistenți în cadrul Comisiei, la fel în Consiliul European, unde doar premierul britanic David Cameron și premierul ungar Viktor Orbán pot pune probleme. Imaginați-vă însă un conclav, la Bruxelles, într-un moment de criză majoră în Europa, cu Marine Le Pen, Beppe Grillo, Geert Wilders (apropos, cu rezultate sub așteptări în Olanda), cu Vona Gabor, președintele Jobbik. Este, desigur, doar un scenariu...

În realitate, situația se află deocamdată tot în mîinile liderilor și formațiunilor de centru. Cu o condiție: să fie capabili să dea Europei un proiect. Eșecul Uniunii Europene, dacă va fi să fie, nu va fi din cauza partidelor „anti", ci din cauza celor „pro".

Situația de acum se aseamănă, într-un anumit fel și respectînd proporțiile, cu cea a Germaniei din perioada premergătoare preluării puterii de către Adolf Hitler: o adunare legislativă fragmentată și o grupare antisistem încă minoritară, dar extrem de motivată. Tocmai lipsa de proiect și compromisurile majorității au dus atunci la deznodămîntul știut de toată lumea.

Vor merge liderii europeni de acum tot pe mîna compromisului? Vor schimba regulile jocului pentru a le da anumite motive de satisfacție antieuropenilor, cu gîndul că aceștia se vor liniști și se vor face băieți buni? Se va forța schimbarea regulilor jocului în Uniunea Europeană pentru a-i transforma, de exemplu, pe estici în cetățeni de categoria a doua, așa cum de altfel îi și văd antieuropenii din Occident?

Vor schimba regulile jocului?

Un mesaj hotărît și în sensul bun a venit în timpul discuției purtate la Berlin cu Gunther Krichbaum (CDU), președintele Comisiei pentru Afaceri Europene din Bundestag. „Nu e nici o șansă ca regulile să fie schimbate. Avem tratate și ele ar trebui renegociate. Toate tratatele sînt rezultatele unor compromisuri obținute în ani de negocieri. Tratatul Lisabona, de exemplu, a venit după zece ani de discuții. Va mai fi nevoie de încă zece ani de acum înainte pentru eventuale alte negocieri. Dar, între timp, Uniunea Europeană trebuie guvernată. Iar provocările le cunoaștem cu toții", a spus parlamentarul german.

Uniunea Europeană trebuie să livreze în următorii ani locuri de muncă, o politică energetică și una industrială, un viitor pentru vecinătatea estică. Altfel, drumul către fragmentarea Europei și către conflict va fi deschis.

Cu două zile înainte de alegeri, la Berlin, am asistat la o acțiune electorală a formațiunii conservatoare și eurosceptice Alternative für Deutschland (Alternativa pentru Germania), care avea să obțină 7 procente. Liderii partidului, în frunte cu președintele său, Bernd Lucke, profesor de economie la Universitatea din Hamburg, au străbătut bulevardele capitalei germane într-o coloană de mașini, cu tot arsenalul electoral. Cel puțin trei dintre ele erau Dacia Logan. Cînd Alternativa pentru Germania, care vrea revenirea la marcă și întărirea protecționismului național, conduce mașini *made in Romania*, atunci înseamnă că, pragmatic vorbind, Europa mai are, totuși, o șansă.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

O nouă oră astrală a României

Vă amintiți vremea în care priveam cu invidie spre Ungaria? Ei erau mereu favoriți la orice fel de integrare euroatlantică și noi eram codași. Ei făceau reforme și noi – nu. Ei mergeau în zbor spre capitalism și noi stăteam, băltit, în neo-socialism. Ei erau exemplari și noi eram (aproape) paria. Două decenii mai tîrziu, situația e total schimbată. Ungaria devine din ce în ce mai puțin frecventabilă în organizațiile democrațiilor, iar România, șontîc-șontîc, doi pași înainte, unul înapoi, mai de voie, mai de nevoie, a devenit un partener preferabil pentru europeni și pentru americani, cînd ceasul nebuniei a cuprins, din nou, Kremlinul, și lumii i-a stat, o clipă, inima de frică. Bulgaria este și ea într-un dramatic deficit de credibilitate. Ucraina este un vulcan, iar Moldova este fragilă. Din regiunea noastră, doar România poate parteneria cu Polonia și cu micii, dar curajoșii baltici, în constituirea liniei de graniță între Occident și Rusia.

Fostul secretar de stat american Condoleezza Rice vorbea, prin 2008, despre o centură de securitate a Occidentului democratic, formată din democrații consolidate și integrate, de la Baltica la Marea Neagră. Pe atunci, europenii dormeau fericiți, într-un concubinaj iluzoriu cu ursul și abia așteptau să se schimbe administrația la Washington, socotind că Bush Jr. este un texan limitat, care vrea război ca nebunu' și nu înțelege rafinatele efecte benefice ale diplomației și comerțului. Cînd Condoleezza Rice descria acest plan strategic, o grămadă de europeni credeau că rușii trebuie băgați în NATO. Războiul georgiano-rus din 2008 nu i-a trezit. Îi auzeam pe la reuniuni internaționale bombănind Georgia, cum că agresase Rusia și asta e, cine i-a pus să zgîndăre ursul. Sigur, nu conta că ursul adormise cu o labă grea lăsată dincolo de graniță, taman pe teritoriul georgian. Fiind Rusia, i se permitea. Rice nu făcea decît să admită că de-acum înainte trebuie să jucăm după logica rusă, cea a vechii școli geo-politice. Vor sfere de influență, vor joc de sumă nulă, vor „centuri" de securitate alcătuite din state vasale, să le dăm ce vor! Să le punem la graniță centura noastră de securitate, făcîndu-le clar că țările toate, inclusiv cele din apropierea Rusiei, trebuie lăsate să decidă singure unde își așază viitorul. Dar Europa de atunci nu a priceput nimic. Iluzia unei Rusii îmblînzite de afacerile cu Vestul, a unei Rusii care a devenit, brusc, o țară a comerțului și nu mai e o țară a dominației și a războiului, domnea în mintea celor care se credeau înțelepți. A trebuit să vină 2014, anexarea Crimeei și nebunia ucraineană ca să priceapă și europenii, dar și americanii care se lăudau că știu ei cum să reseteze relațiile cu Moscova, că Rusia este eternă în felul ei.

În acest context, România are o șansă imensă. Sîntem un caz de manual pentru cursul care predă despre oportunitățile colosale pe care le conține o criză. Vizita și vorbele lui Joe Biden – episod al unui veritabil desant politico-militar al americanilor la București – pot inaugura o perioadă excelentă pentru România. Interesul euro-atlantic pentru România nu a fost, sînt sigur, niciodată atît de mare, de la al Doilea Război Mondial încoace. Îndemnul vicepreședintelui american pentru consolidarea statului de drept și lupta împotriva corupției nu mai este doar o chestiune de principiu, ci una de interes strategic american. Ne așteptăm la investiții americane de natură strategică în România, la transfer de tehnologie, la sporirea sensibilă a prezenței americane. Pentru ceea ce pot face Statele Unite în România, au nevoie de o singură precondiție: o democrație puternică aici. Nu o tiranie de circ, nu o democrație mimată, nu o democrație slabă. O democrație cu instituții solide, care nu pot fi schimbate în două ore, de un Parlament care urmează ca o turmă doi inconștienți și un post de televiziune ieșit din minți, de pildă. Mizele sînt extrem de importante pentru noi. Un pachet de mari obiective, care cuprinde: lupta anticorupție, statul de drept, independența energetică, consolidarea țării ca pilon strategic de apărare a democrațiilor occidentale în fața oricăror amenințări din Răsărit, asigurarea stabilității și a predictibilității acțiunilor statului român și dobîndirea unui echilibru social care să garanteze stabilitatea țării – este nu doar în interesul americanilor, ci direct în interesul românilor. Sigur că, pentru a atinge aceste obiective, românii au de luptat cu ei înșiși, înainte de toate. Baroni și partide, mafioți de toată mîna, de la interlopii cu bîte și pistoale, la rafinații stăpîni de media, doctori corupți și profesori șpăgari, funcționari cu ochii după pradă și magistrați deocheați, la care adaug și blestemate obișnuințe învechite ale poporului – vor fi obstacole active. Sînt obstacole atît de mari și de multe, încît mă întreb cine mai rămîne de partea bună, civilizată și proatlantică a baricadei. Dar, nu mă îndoiesc, națiunea are resurse să se mobilizeze în propriul interes. Întrebarea cît se poate de directă, în miezul anului electoral 2014, este cine va conduce țara pe acest drum? România are, iarăși, norocul unei conjuncturi favorabile. Și are, iarăși, ghinionul unei clase politice catastrofale. Cum ni se va alcătui destinul din acestea două – nu știu.

Ucraina este un vulcan, iar Moldova este fragilă.

***Sever Voinescu** este avocat și publicist.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Un Parlament mai interesant

Ani de zile, dacă aveai de scris de la sau despre Bruxelles, aveai de povestit chestiuni ale Comisiei, tehnice şi oribil de greu de tradus pe înţelesul publicului, sau puteai să te înghesui la porţile Consiliului, sperînd într-o declaraţie de 20 de secunde a vreunui şef de stat, laolaltă cu alţi 80-100 de jurnalişti. Apoi, aveai de făcut o ştire interesantă despre UE. Grea misie, complicată viaţă!

Numai că, încet-încet, Parlamentul European şi-a cîştigat muşchi şi influenţă, astfel încît a început să devină din ce în ce mai interesant. De exemplu, recentele dezbateri televizate de la Bruxelles. Una dintre teme a fost integrarea pieţei energetice la nivel comunitar. Pînă acum, ar fi fost strict competenţa Comisiei. De acum, se vorbeşte deschis, în termeni polemici, pe înţelesul tuturor şi, pare-se, pe linia unui interes european general, dincolo de evidentele diferenţe de viziune naţională. Altfel zis, este urmărită tranziţia de la 28 de pieţe diferite la o zonă energetică europeană, comună. Asta presupune interconectarea reţelelor de gaz şi electricitate, crearea unei burse şi a unei autorităţi comune de reglementare. Dar asta mai înseamnă încă un transfer de suveranitate dinspre capitale înspre Comisie. Pas pe care multe dintre statele membre nu prea sînt dispuse să îl facă prea uşor.

O piaţă comună pentru energie a devenit necesară mai ales după invazia Crimeei. Care a adus la lumină (a cîta oară?) problema veche a lipsei de coerenţă a Uniunii în materie de politică externă şi de apărare. Bugetele armatelor naţionale au fost mai mult sau mai puţin neglijate, considerîndu-se că fratele mai mare, american, de peste Ocean, va avea el grijă şi de noi, europenii, la o adică. În fond, pentru nişte bombardamente bine ţintite pe undeva prin Orientul Mijlociu, urmate de deplasarea unor batalioane de „menţinere a păcii" pe teren, era mai comod (şi ieftin) să îi laşi pe US Marine Corps să îşi facă treaba şi tu să îi susţii de la distanţă, fără a risca vieţile propriilor soldaţi. Tare mă tem că recentele mişcări ale lui Putin vor obliga la extinderea bugetelor dedicate apărării, dar şi la o mai bună coordonare între investiţiile naţionale din domeniu. Ceea ce înseamnă alt transfer din suveranitatea naţională spre un organism comunitar.

Această mişcare nu s-a petrecut pînă acum pentru că aveam pe cap criza economică şi orice cheltuieli pe armament, în dauna celor dedicate sistemelor de protecţie socială, ar fi fost dramatic de nepopulare. De aceea, trei dintre cei patru piloni ai Strategiei Comune pînă în 2020 sînt de resortul ministerelor muncii şi protecţiei sociale ale statele membre. Principiul solidarităţii, temei al celor mai multe politici UE, s-a înţeles aproape exclusiv prin prisma luptei împotriva sărăciei şi a reducerii decalajelor Nord – Sud. României i-a (cam) convenit, ţara fiind printre cele mai sărace state membre şi avînd de cîştigat sume importante pentru coeziune sau dezvoltare regională. Tare mă tem că va fi necesară o realocare bugetară şi o redesenare a Strategiei 2020, aducerea ei la zi. Aş zice că există şi premisele procedurale. Noua Strategie Industrială a Europei, propusă de comisarul Tajani, are prevăzute ca priorităţi cercetarea

tehnologică avansată şi creşterea capacităţilor de producţie în domeniul „industriei de menţinere a păcii". Este de aşteptat să fie încurajate proiectele complexe, derulate de mai multe state membre, în cooperare, cu finanţare parţială de la bugetul comun. Există mai multe precedente (Eurocopter, Eurofighter ş.a.m.d.), există experienţă acumulată, cred că va urma un impuls suplimentar în viitorul destul de apropiat. Aşa că vom vorbi de o mai mare integrare şi în domeniul industriei de armament (creator, altminteri, de locuri de muncă şi dezvoltare tehnologică). Alt transfer parţial de suveranitate dinspre capitale spre Bruxelles.

Piaţă comună a energiei pentru că... Putin, pentru că... deficit de apărare, pentru că... a fost criză economică, pentru că... avem nevoie de o nouă strategie industrială şi de dezvoltare. Toate fi-vor dezbătute în Parlamentul European. Vă zic eu: a devenit o instituţie al naibii de interesantă!

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

PUBLICITATE

PUBLICITATE

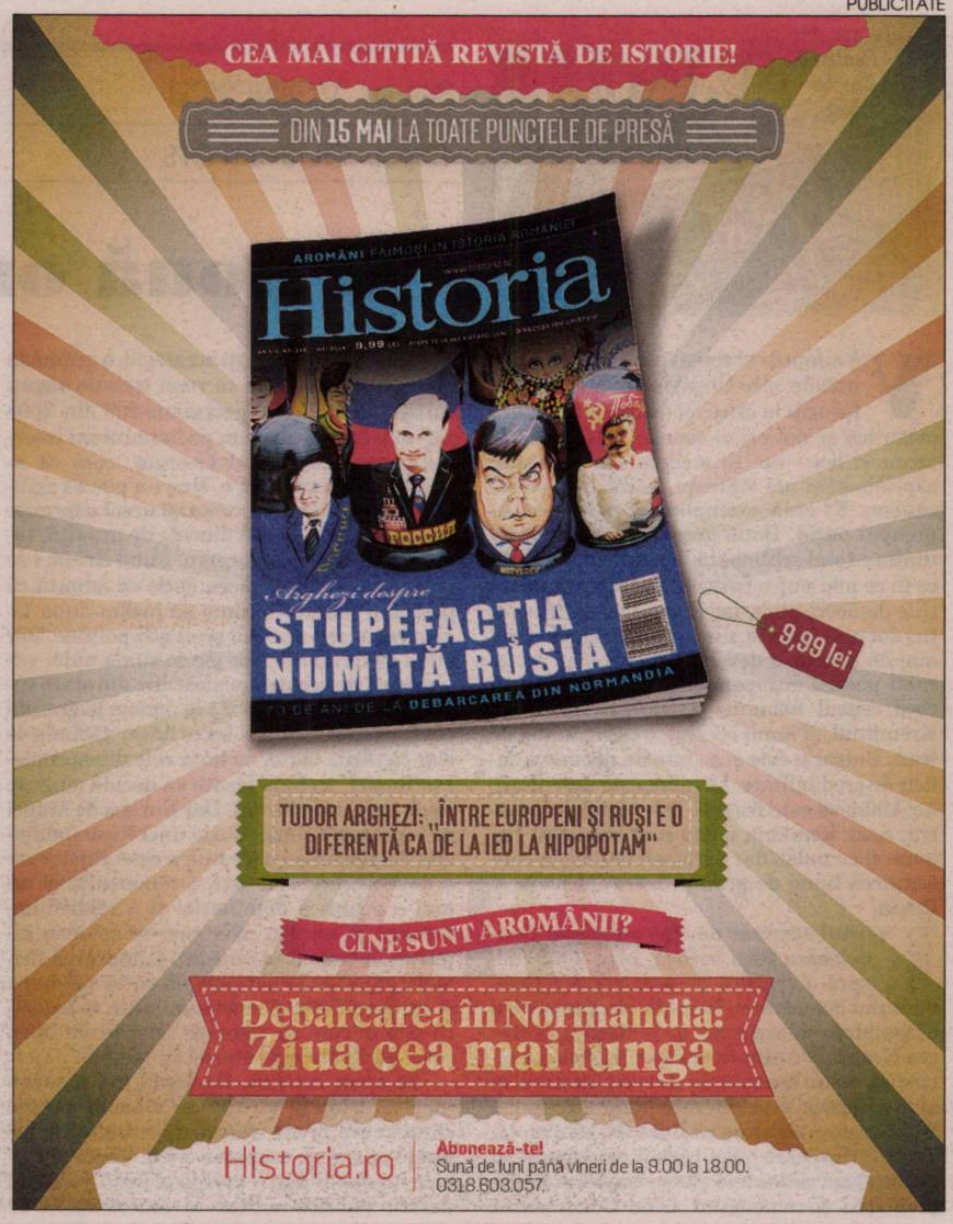

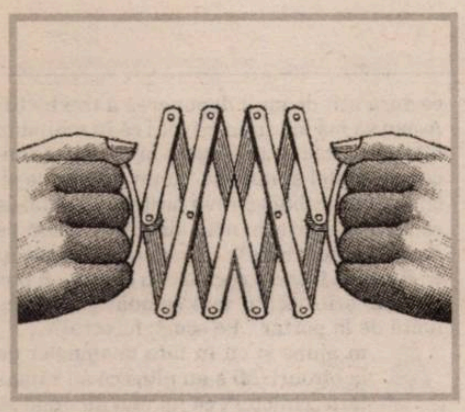

Mircea VASILESCU

oameni de treabă

„Omul de comunicare nu poate face minuni“

– dialog cu Oana BOCA STĂNESCU –

De mai bine de zece ani, se ocupă de comunicare, de promovarea cărţilor şi a lecturii. A lucrat la Editura Polirom, apoi a înfiinţat Headsome Communications, prima agenţie de la noi dedicată exclusiv cărţilor. ***Oana Boca Stănescu*** *a primit în 2009 Silver Award for Excellence, în cadrul PR Award România, pentru Campania „Întreabă-mă despre FIRMIN“ şi este membră a Asociaţiei Române a Profesioniştilor în Relaţii Publice. E, cu alte cuvinte, „piaristă“ – persoana cea mai potrivită pentru a discuta cum stăm cu promovarea cărţilor.*

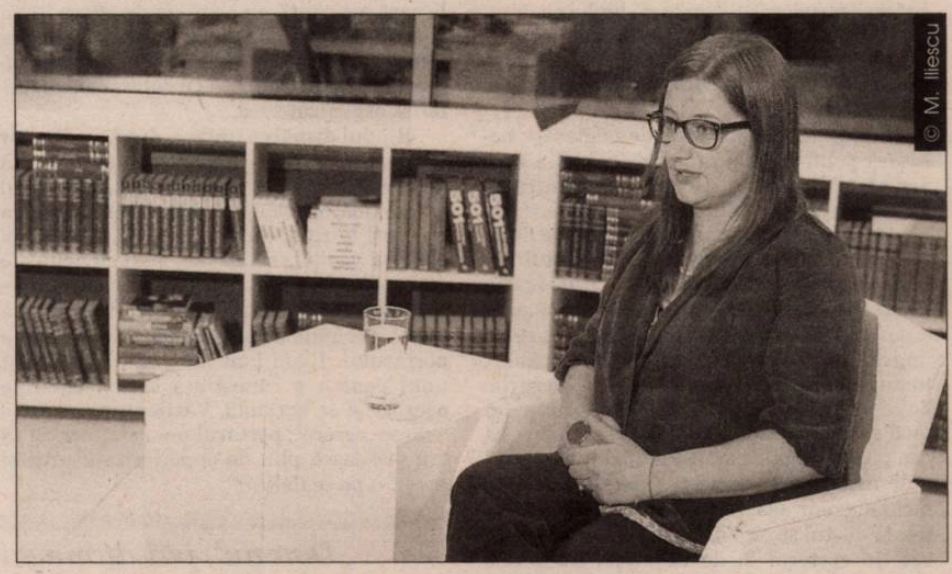

S-ar părea că nimic nu se poate, în ziua de azi, fără marketing, comunicare, PR. Cum stăm cu PR-ul în edituri?

Stăm normal, dacă ne raportăm la faptul că domeniul acesta al comunicării este nou în România. Oamenii care se ocupă de comunicare s-au format după 1989. Extrem de puţini au venit spre edituri. Iar unii dintre ei nu sînt oameni de comunicare, ci absolvenţi de Litere sau ai altor facultăţi. Din păcate, unii vin, stau puţin şi pleacă foarte repede, ceea ce nu înseamnă că au înţeles ce se întîmplă pe piaţa de carte. Căci şi piaţa e într-o continuă transformare.

De ce pleacă?

Mai întîi, din motive financiare. Apoi, pentru că simt că nu au cum să se dezvolte. În agenţiile de comunicare, începi de jos şi apoi eşti trimis la tot felul de training-uri. În edituri, dacă nu încerci tu însuţi să faci ceva şi să fii mai bun, te plafonezi. Puţine edituri au departamente de comunicare. La Polirom – editura care publică cel mai mare număr de titluri pe an – sînt doi oameni. La Humanitas sînt mai mulţi, dar acolo vorbim de un trust, care are mai multe edituri, are şi librării...

Pentru a comunica despre cărţi, ai nevoie de alte însuşiri decît dacă te ocupi de bunuri de larg consum sau de alte produse?

Nu-ţi trebuie nimic altceva, trebuie să înţelegi foarte bine domeniul, să înţelegi locul tău în acest puzzle reprezentat de piaţa noastră de carte, trebuie să te aşezi un pic în context. Faci acelaşi lucru cînd promovezi săpun sau altceva. Sigur, nu vii din neant, ai nişte lecturi, nişte cunoştinţe... Dacă ne referim la cele 150-200 de edituri active, probabil că doar vreo 30 au un departament sau un om care se ocupă de comunicare.

Fac pe avocatul diavolului şi întreb, în numele celorlalte edituri: de ce ar avea un om de comunicare dacă reuşesc să funcţioneze şi fără?

Omul de comunicare nu poate face minuni. Dacă am nişte volume prost traduse, prost redactate, cu o copertă urîtă, pot să am o mie de cunoştinţe despre comunicare, dar nu pot promova acel produs. Promovarea începe din momentul cînd un volum – să zicem o traducere din literatura universală – este preluat de o editură. Nu e acelaşi lucru dacă apare, să zicem, la Humanitas Fiction sau la o editură anodină. Nu e acelaşi lucru dacă apare într-o colecţie sau în afara ei, dacă e tradusă de un traducător bun sau de unul mai puţin inspirat ş.a.m.d. E sănătos ca omul de comunicare să participe la toate momentele de pe traseul realizării cărţii şi să aibă o opinie. Promovarea nu începe din momentul în care ai volumul pe masă.

Domeniul comunicării e nou, cum spuneaţi. Poate că nici publicul nu e obişnuit cu asta, în domeniul editorial, nu e atent la mesaje...

E foarte important rolul distribuitorului. Eu pot să-mi fac bine treaba, pot să promovez o carte excelentă, mesajele ajung la cititori, dar dacă unde locuiesc ei nu există o librărie, e inutil. Cît am lucrat în editură, am întîlnit tot felul de situaţii. De pildă, un lanţ de distribuţie îmi cerea bani în plus pentru a-mi da voie să pun un afiş în magazine, ceea ce e inadmisibil – căci doar cîştigăm împreună, nu? În Bucureşti sîntem „în filmul nostru“, mergem pe Magheru şi avem impresia că lucrurile sînt în regulă. Dar nu peste tot e aşa, cititori sînt în toată România. În alte locuri găsim magazine care sînt pe sfert librărie şi restul papetărie; dacă angajaţii pot fi plătiţi din activitatea de papetărie, vînzarea de carte e doar o „completare“.

Foarte multe edituri – chiar şi cele mici, fără departament de comunicare – trimit newsletters. *E eficient?*

Depinde cum arată baza de date. O bucată din piaţa de carte (care duce în spate vînzările) e formată din cursuri universitare, manuale, ghiduri etc. Pentru acestea, trebuie să ai baze de date distincte, astfel încît să nu trimiţi un *newsletter* către oameni pe care nu îi interesează acest tip de cărţi. Cînd eram la Editura Polirom, au venit la mine studenţi la Comunicare, plini de speranţa că vor face ceva creativ, că vor întîlni scriitori etc. Eu îi puneam să facă baze de date şi erau foarte dezamăgiţi.

Ce facem cu cărţile de literatură? La ce ajută comunicarea cînd e vorba despre un roman sau o carte de poezie?

Trebuie să vezi exact despre ce carte e vorba. Am întîlnit autori ale căror cărţi aveau un potenţial de a vinde sub 1000 de exemplare, dar care s-au ambiţionat să-şi facă turneu de promovare în ţară. L-au făcut, iar la întîlnirile respective au venit cinci sau zece persoane. E bine să ai măsură, să-ţi dai seama dacă merită să faci asemenea turnee. Cărţile se trimit la critici, la revistele culturale, dar nu trebuie trimise la întîmplare: trebuie să ştii foarte bine ce trimiţi, cui trimiţi. Acum există şi toată zona de *social media,* unde au explodat campaniile în ultima vreme.

Dar tîrgurile de carte? În perioada desfăşurării lor, se vorbeşte mult despre cărţi şi lectură...

Sînt două evenimente importante în România: Bookfest şi Gaudeamus. Şi mai sînt tîrgurile de carte din alte oraşe. Primele două merg bine în continuare, pe cînd celelalte abia îşi trag sufletul: nu prea sînt vizitatori, aşa încît editorii nu mai găsesc motivele pentru a participa la ele, pentru că nu vînd destul.

Dar de aceea sînt făcute tîrgurile de carte, doar pentru a vinde cărţi?

În România, da. Dacă e să fim corecţi, Gaudeamus e un tîrg de carte, pe cînd Bookfest este un salon internaţional de carte, care în ultimii ani a reuşit să dezvolte ideea ţării invitate. E o bucurie, în fiecare an ne întrebăm: „Care va fi următoarea ţară invitată?“ Sănătos ar fi să ne bucurăm de evenimente şi să nu mergem la tîrgul de carte doar ca la un fel de hypermarket cu reduceri. Dar dacă ne punem în pielea cititorilor, ne dăm seama că lumea e bucuroasă că găseşte cărţi cu preţ redus. Iar dacă lumea e bucuroasă... Să nu uităm însă că Bookfest şi Gaudeamus sînt două momente într-un an, iar editurile au de plătit facturi 12 luni pe an. Sînt două momente în care ne revedem cu toţii, ne bucurăm, dar nimic mai mult. Dacă vrem ca lucrurile să meargă bine, problema distribuitorilor ar trebui rezolvată, căci ei sînt cei care susţin mecanismul acesta al afacerii cu cartea.

Internetul oferă mari posibilităţi de vînzare directă a cărţilor, fără să mai fie nevoie de lanţul de distribuţie...

Cred că, la editurile care şi-au făcut bine site-ul, au crescut vînzările. Noi nu trebuie să inventăm nimic, e suficient să vedem ce au făcut alţii bine şi să adaptăm. E suficient să te uiţi pe Amazon.com pentru a vedea cum se face un site pentru vînzarea cărţilor. Internetul este foarte bun pentru promovare – poţi să stai în faţa computerului şi să produci campanii. Dar Internetul înseamnă, pe de altă parte, o avalanşă de informaţii care vin peste tine, nu le poţi controla, nu le ţii minte aşa cum ţii minte, de exemplu, o cronică dintr-o revistă literară. Mergi din click în click şi nu mai ştii ce ai reţinut...

Premiile sînt un mod de a promova un autor şi de a creşte vînzările cărţii. Premiul Nobel, de pildă, creşte considerabil vînzările în toată lumea. În România există vreun premiu care să aibă o asemenea influenţă?

Da. Nobelul. Sigur, dacă o carte ia premiul unei reviste literare, al Uniunii Scriitorilor sau al altei instituţii, sînt oameni care merg imediat în librărie pentru a căuta acea carte. Dar dacă ceva schimbă esenţial datele de vînzări, e Premiul Nobel. Cînd a luat premiul Hertha Müller, sunau oamenii la Editura Polirom şi mă întrebau: „Cum e posibil să nu avem cartea ei în librării, e româncă de-a noastră...“ Or, cărţile ei apăruseră deja la Polirom de mulţi ani... Dintre premiile româneşti, nici unul nu reuşeşte să crească sensibil vînzările. La noi există însă o atracţie faţă de literatura universală.

Promovarea nu începe din momentul în care ai volumul pe masă.

Am auzit mulţi editori spunînd că niciodată nu se vor putea da spoturi pentru promovarea cărţii la TV, căci costă foarte mult. Iar în România publicul se uită mult la televizor, deci un canal important de comunicare nu e accesibil editurilor. Ce e de făcut, care e alternativa?

Ziarele tipărite şi Internetul. Cîteva edituri – foarte puţine – îşi permit luxul afişajului stradal. Şi cam atît.

Dar spoturile la radio? În alte ţări, radioul e un canal foarte bun pentru reclama la cărţi.

Sîntem într-un cerc din care nu reuşim să ieşim. Dacă merg la un post de radio şi îi propun să difuzeze un spot în regim de parteneriat sau *barter,* omul de la radio ştie că are de încasat o sumă anuală din reclame. Iar cu editurile nu merge, el nu obţine bani. La radio, costurile sînt mai mici decît la TV, dar tot e mult pentru bugetele editurilor. Banii pe care o editură îi poate cheltui pentru promovare sînt foarte puţini – abia ajung pentru exemplarele gratuite trimise presei, pentru tipărirea cataloagelor, pentru participarea la tîrguri...

Aţi inventat, acum cîţiva ani, Festivalul Internaţional de Literatură, împreună cu Bogdan Alexandru Stănescu şi cu Vasile Ernu. Aţi făcut-o tot din preocuparea pentru promovarea cărţii?

N-am avut un plan. În colecţia „Biblioteca Polirom“ fuseseră traduşi mai mulţi autori din ţări apropiate nouă. Ne-am gîndit că ar fi interesant să-i aducem la Bucureşti şi să-i punem faţă în faţă cu scriitorii tineri de la noi. I-am spus Festivalul Internaţional de Literatură şi în 2008 am realizat prima ediţie, ceea ce ne-a obligat să mergem mai departe. Festivalul a crescut, dar atît cît se poate în Bucureşti: ştiam de la început că nu va fi posibil să adunăm toate energiile din Bucureşti în slujba acestui festival, ci că o să rămînă un „festival de buzunar“, cum bine a zis Mircea Cărtărescu. După şase ediţii, ne ştim între noi, publicul vine după festival oriunde l-am muta. În urma lui, rămînem cu trei festivaluri. Apar legături care duc mai departe un scriitor român la un festival din străinătate sau vreunul dintre autorii străini este tradus apoi în România.

Cu Headsome Communications, organizaţi Gala „Bun de Tipar“. Unii spun „încă nişte premii pentru cărţi şi atît“. Ce le-aţi răspunde?

Premiile se acordă *industriei* de carte. Cred că sîntem în acord cu ce se întîmplă acum în plan european, unde se vorbeşte despre „industrii creative“. Nu acordăm premiile pentru „artă“ sau pentru „scriitori“, ci acordăm premii pentru *toţi* actorii din industrie. De pildă, cea mai bună bibliotecă a anului, cea mai bună librărie, cea mai bună tipografie. Sînt zece premii de excelenţă, în coorganizare cu Asociaţia Editorilor din România.

Se spune că stăm prost, că nu se mai citeşte... Dacă ne uităm în viitor, avem motive să fim optimişti?

Sînt o optimistă incurabilă. Dacă după zece ani nu am fugit către o industrie mai bănoasă, înseamnă că am încredere. Vreau să cred că cele 20.000 de volume din casa mea au un sens, vor citi şi copiii mei. Nu cred că o persoană optimistă e cea mai potrivită pentru a face previziuni...

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit integral pe live.adevarul.ro.)

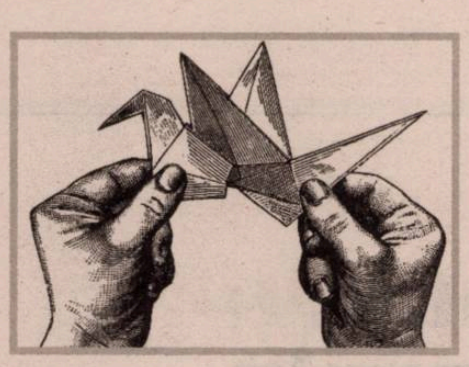

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Coadă la limba engleză

N-am mai văzut de multă vreme o coadă aşa de mare ca aceea din curtea Liceului „Iulia Hasdeu“, pentru înscrierea elevilor la testarea de limba engleză, premergătoare evaluării naţionale (adică a capacităţii, cum se numea pînă nu de mult, sau, ca să fie şi mai clar, a examenului de admitere la liceu).

Testarea cunoştinţelor de engleză e necesară pentru elevii din clasa a VIII-a care vor să aibă acces şi la opţiunea pentru aşa-numitele clase bilingve, cu predare în română şi engleză, pe care le oferă unele licee. Nu neapărat toţi elevii care trec testul vor ajunge într-o astfel de clasă. Dar foarte mulţi vor ca în momentul admiterii să aibă şi şansa repartiţiei într-un loc cu predare bilingvă. Aşa că doresc să dea testul. Pînă aici, toate bune şi frumoase. Numai că lucrurile bune şi frumoase pot fi complicate într-un mod specific naţional. Copilul nu se duce să dea pur şi simplu examenul. Mai întîi, el trebuie înscris, iar înscrierea asta nu se face nici ea, chiar aşa, bătînd din palme. În Capitală, testul se organizează la doar cîteva licee (în sectorul 3, de exemplu, nu e nici unul). Trebuie să ai la tine copia certificatului de naştere şi o fişă eliberată de şcoala generală la care învaţă copilul (ce ne-am face fără hîrtii?).

Ei bine, înarmat cu aceste acte, am ajuns la liceul cu pricina, acolo unde, cum spuneam, am dat peste coada aceea la care stăteau încolonaţi pe trei sau patru rînduri (ca la brînză, pe vremuri) bieţi părinţi învoiţi de la serviciu sau chiar elevi care la acea oră nu aveau şcoală. Cu atît mai uimitoare mi s-a părut coada, cu cît ştiu că elevii de astăzi dau o mulţime de concursuri şi olimpiade mai mult sau mai puţin oficiale la care niciodată nu e nevoie de atîtea hîrtii şi totul merge uns. Nu ştiu cum a fost pe la alte licee, dar presupun că procedura e aceeaşi peste tot, făurită cu deplină incompetenţă organizatorică.

Rîndul dispărea undeva după clădire iar dacă voiai să te duci să vezi ce te aşteaptă după colţ, riscai apostrofări clasice, în stilul de odinioară: „Domnu', păi dumneavoastră nu staţi la rînd, coada e aici, vă rog!“ Ca şi alţi nou-veniţi la coadă, am aflat cu nelinişte că, bineînţeles, mai trebuia completată o cerere (altă bucată de pădure doborîtă – mi-am spus). Formularul se dobîndea de la cabina portarului. L-am luat şi apoi am mai vrut unul pentru o cunoştinţă care tocmai se aşezase şi ea la coadă. Văzîndu-mă că iau o a doua „cerere“, portarul n-a ratat ocazia să mă privească plin de superioritate: „Aţi şi greşit-o pe cealaltă!?“

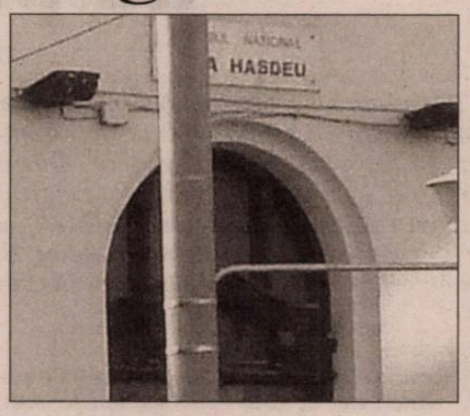

„Domnu', păi dumneavoastră nu staţi la rînd?“

În curtea prăfoasă a liceului aflat în plină renovare, soarele ardea a ploaie. Coada nu se mişca deloc. Ultimii din rînd, printre care şi eu, aveam să descoperim după un timp că înaintarea se făcea în salturi, ca la telecabină. Intrau zece oameni în sala de sport şi abia după ce toate actele acestora erau depuse la nişte birouri improvizate, unde lucrau cîteva doamne, se dădea drumul înăuntru unei alte tranşe de zece. Se lucra organizat, cum ar veni. După mai bine de o jumătate de oră, am dat colţul – adică am murit de nervi văzînd cît mai avem în faţă. Şi de acolo nici nu ne mai puteam delecta cu imaginea celor tot mai mulţi adunaţi în urma noastră, care treceau prin ce trecusem şi noi, îngrijoraţi ba că nu au şi formularul de cerere, ba că nu se înaintează. Unii comentau amar pe seama cuiva care o luase peste rînd: „Aşa se înaintează şi în viaţă.“ Pe alţii i-am auzit întrebînd speriaţi, săracii de ei, dacă nu cumva copia după certificatul de naştere al copilului trebuia legalizată la notar. Pe mine mă frămînta altă întrebare: de ce dura atît de mult depunerea a trei hîrtii? Aveau să mă lămurească alţii că în schimbul hîrtiilor urma să primeşti o hîrtiuţă mai mică, un bileţel ştampilat, cu un număr pe el, cu care va trebui să revii peste cîteva zile ca să iei înapoi fişa cu nota de la test scrisă pe ea (altă coadă, oare?); că, la birou, numele îţi va fi trecut într-un registru în care vei fi pus să semnezi (deşi ai mai semnat şi cererea luată de la portar). Pe scurt: birocraţie.

Am ajuns şi eu în faţa doamnelor de la birouri. Mi s-au plîns că au rămas fără „chiloţei“; că nu mai au unde să ţină toate actele aduse de părinţi. M-am oferit să le las „chiloţelul“ meu. Mi-au mulţumit şi mi-au spus că, de fapt, aşa ar fi şi normal: părinţii să le dea „chiloţeii“. Am semnat şi am plecat. O ploaie de vară cu stropi imenşi a început exact cînd m-am urcat în maşină. M-am gîndit la părinţii rămaşi în curtea liceului.

ready made

„Ceea ce a fost cert însă, a fost că cocoana Marghioliţa, nemaiputînd suferi nici vorbele lumei, nici poziţiunea sa de *zăloagă*, aflînd apoi că în curînd era să se declare războiul între ruşi şi turci, după care ar fi trebuit să fie încarcerată în cele şapte turnuri, într-o bună dimineaţă a dezertat de la casa beizadelei şi, suindu-se pe o corabie ce pleca spre Galaţi, s-a întors la Moldova, doritoare de a vedea armatele ruseşti, despre care auzise multe lucruri frumoase. Dorinţa aceasta n-a întîrziat d-a se realiza. Ruşii viind într-o seară fără veste, au călcat palatul domnesc şi au rădicat pe vodă, spre a-l trimite cu onoare căzăceaşcă ca prizonier în Rusia. Cocoana Marghioliţa, cu modul acesta scăpînd şi de socru precum scăpase de bărbat, s-a pus să cucerească pe muscali pe calea diplomatică a ochilor ei.“

George Sion, *Suvenire contimpurane*, Editura Minerva, 1973

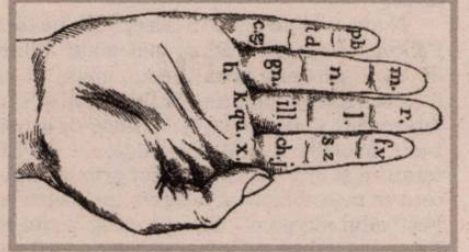

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Cenuşăreasa domeniilor

Îl pomeneam, la această rubrică, şi cu altă ocazie, pe romanticul (transcendentalist) american Ralph Waldo Emerson, care observa, la un moment dat, un lucru foarte interesant. Deşi aprecia rigoarea şi, deopotrivă, vigoarea intelectual-cognitivă a unor domenii precum teologia, filozofia, ştiinţele exacte şi medicina, el credea că, ultimativ, singura formă de cunoaştere autentică rămîne experimentul poetic. Explicaţia e simplă. În timp ce majoritatea ştiinţelor şi disciplinelor se bazează, fundamental, pe raţiune, funcţionînd în virtutea unui determinism practic ireductibil, poezia – arta, în general – se raportează la imaginaţie, mişcîndu-se pe un teren flexibil, apt de a se reinventa. Raţionalul, oricît de convingător pe planul demonstraţiei precise, sucumbă, inevitabil, în viciul limitării (complexitatea existenţei nu poate fi cuprinsă într-o formulă fixă, unică şi inexpugnabilă). Imaginarul, dimpotrivă, trece de barierele fireşti, ale condiţiei umane, supralicitînd sugestia şi speculaţia care se pot reactiva *ad infinitum*. Cunoaşterea poetică, bănuia, legitim, Emerson, devine o cunoaştere absolută, chiar dacă ea exclude simetria ştiinţifică. Gîndirea artistică are capacitatea de a articula concluzii, fie ele şi de extracţie speculativă, lucru ce defineşte, pînă la urmă, natura oricărui gest cognitiv. Gîndirea ştiinţifică, dacă ar fi să ne amintim o celebră formulare noiciană, se opreşte în silogism, arătîndu-se incapabilă de ruperea nivelului şi de intrarea în aria conceptului.

În pofida subiectivităţii sale de – esenţialmente – poet, Emerson avea, din perspectiva tabloului epistemologic amplu, dreptate. Literatura, ca să rămîn în cîmpul estetic, dezvăluie, dincolo de aparenta sa „fragilitate“ logic-raţională, o dimensiune hermeneutică incontestabilă. Într-o manieră cumva simbolică, ea iradiază către celelalte domenii, pentru a le elasticiza instrumentarul cognitiv şi a le facilita efortul explicativ. Istoriografia, de exemplu, nu poate recompune trecutul pînă cînd istoricul nu glisează, benevol, spre speculaţia epică. Austeritatea arhivelor şi monotonia datelor încep să comunice, să fie umplute cu viaţă, abia atunci cînd imaginaţia istoricului pătrunde în mentalitarul omului arhaic şi construieşte scenarii existenţiale. Adică atunci cînd „realului“ i se atribuie valenţe „ficţionale“.

Gîndirea artistică are capacitatea de a articula concluzii.

Dreptul însuşi capătă culoare intelectuală pe parcursul inserţiilor imaginative ale juristului, de-a lungul „ieşirilor“ lui aşa-zicînd artistice, interpretative, din norma anostă şi, pînă la un punct, imuabilă. Teologia – care ilustrează, la rîndul său, o disciplină a rupturii de nivel, operînd, după o expresie plastică a lui Andrei Pleşu, cu „de-neconceputul“ – nu poate să-şi expună cunoaşterea decît în reperele structurilor narative (ca şi istoria de altfel). Medicina, sociologia, psihologia, economia şi geografia recurg, în analizele lor de detaliu, la nuanţa estetizantă, care trece dincolo de rigoarea determinismului ştiinţific. Pînă şi în matematică, fizică ori chimie, speculativul din imaginaţia artistică joacă un rol semnificativ. Coerenţa unei demonstraţii exacte se regăseşte frecvent într-o digresiune imaginară, unde formula „să presupunem că“ reprezintă nodul gordian. Geometria în spaţiu, cu precădere, propune scenarii complementare: deslușirea misterelor unei figuri date implică prelungirea ei „ficţională“ în figuri adiţionale, care conferă sens unghiurilor şi dreptelor din modelul iniţial.

Literatura ascunde, prin urmare, într-un fel straniu, o disponibilitate de a se substitui existenţei, vieţii în ansamblul său. Ea pare să izvorască, în ultimă instanţă, din ascunzişurile clar-obscure ale lumii înseşi, surprinse în dinamică istorică. Nimic nu m-a fascinat mai mult în estetica postmodernităţii – am spus-o de nenumărate ori – ca relaţia stabilită de către noii teoreticieni între text şi existenţă. Cele două fenomenalităţi sînt structuri în sine, inteligibile doar prin medierea sistemelor de coduri. Fiecare *cifru* disimulează un *fapt*, *semnele textului* şi cele ale *existenţei* impunînd, în egală măsură, exerciţii şi, pînă la urmă, eforturi hermeneutice. De aici şi validitatea unui vechi principiu filozofic – reprezentarea constituie singura formă de „realitate“ palpabilă, vizibilă. Sensurile, adevărurile se află dincolo de ea şi pot fi relevate numai prin interpretare. Atît literatura, cît şi lumea devin, implicit, forme de reprezentare şi, în măsura în care acceptăm că reprezentarea poate fi asumată, în primul rînd, prin imaginaţie şi foarte puţin prin raţiune, vom recunoaşte drept valabilă şi ipoteza că istoria se suprapune experimentului estetic: protagoniştii lui (ai experimentului estetic) nu mimează fiinţarea, ci o exercită pur şi simplu. Nu întîmplător, personajele istoriei trec, fără mutaţii majore, în universul literaturii. Foarte des, paradoxal, semnificaţia lor e mult mai lizibilă în contextul artistic. Scriitorul, asemenea istoricului, îşi aşază eroii în unghiul cel mai potrivit de percepţie (în text, desigur: viaţa şi literatura se îmbină acolo pînă la indistinct!). William Shakespeare şi-a extras, revelator, cîteva dintre marile lui figuri tragice din cronica istorică.

În concluzie, din Cenuşăreasa domeniilor, literatura ar putea fi oricînd prezentată – cu argumente credibile – ca un domeniu al domeniilor.

Codrin Liviu Cuţitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

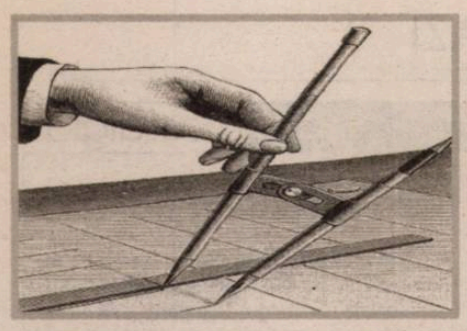

Andrei PIPPIDI

SOS București

„Prea multe vreți să știți!“

Strada Pietății nu mai există. De la 1970, cînd Henri Coandă, întors acasă, era răsfățat de Ceaușescu, așa că, la întrebarea ce mai dorește, oaspetele a răspuns, ca un bun fiu, că i-ar plăcea să vadă o stradă din București purtînd numele generalului Constantin Coandă. Henri a avut muzeul invențiilor sale și chiar, de la moartea sa, în 1972, strada proprie, în locul lui I.C. Frimu, bătrîn militant socialist. Pentru tată-său, fost prim-ministru și președinte al Senatului, s-a căutat o stradă cu un nume desuet, care, atunci, avea deja 70 de ani. Ultima casă din cele vechi, aceea de la colțul cu Vasile Alecsandri, este din 1900 (acolo a trăit Titus Popovici, romancierul).

Deci, cînd era strada Pietății, pornind de la Clopotarii Vechi, se aliniau locuințe de tîrgoveți, doar cu parter și pivniță, sau, ceva mai tîrziu, cu demisol și un parter înalt sau un singur etaj. Curtea sau grădina, în spate sau alături, au servit pentru cîte un bloc. Unul se supraînălțează acum. Totuși, e o plăcere să vezi, aproape neatinse, cele două șiruri de case care aveau ambiția să imite stilul franțuzesc, cu stucaturi, dar, din cauza mijloacelor mai modeste decît la boieri, nu se remarcă prin dimensiuni. Străzile din jur au crescut în același timp. De pildă, pe strada Povernei – nume care arată că odinioară se vindea acolo rachiu –, puține case vechi și-au păstrat înfățișarea, dar una, nr. 9, ascunsă de un minimarket înjghebat la intrarea pe care a blocat-o de cîțiva ani, mai poartă pe fronton data 1896 și inițialele cui o avea pe atunci. Peste drum a fost, altădată, la nr. 8, casa lui Theodor Rosetti, fratele Doamnei Elena Cuza, pe care în zadar am încercat să o feresc de demolare. Înaltul magistrat, care, pe lîngă prim-ministru în 1888-1889, a fost și între întemeietorii Junimii, își clădise cam în aceeași vreme o căsuță neoclasică pe care o înnobila numai blazonul de pe frunte cu cei trei trandafiri. Nici faptul că o locuise – drept chiriaș, desigur – Luchian n-a putut împiedica să se înalțe în locul ei un bloc greoi.

Întîlnirea străzii Povernei cu str. General C. Coandă se face între numerele 4 și 6 din a doua. Dublată cu nr. 37 din str. Povernei este, după colț, nr. 4, cu grădina de trandafiri prin care se plimbau acum 60 de ani doamna Elise Florescu și sora ei. Le rămăseseră casa și biblioteca de la profesorul de latină G. Florescu, traducătorul lui Ovidiu. Tatăl meu îi fusese elev. De partea cealaltă a aceluiași trotuar, str. Coandă continuă cu nr. 6, ale cărei trei ferestre sînt împodobite cu cadre înflorite de stuc. Înghesuită în spatele acestei case și al numărului 32 de pe Povernei, cu ieșiri în ambele direcții, se găsește o casă cu parter înalt, al cărei vestibul încadrat de patru coloane se închide cu un vitraj, probabil adăugat. Fără să mă fi putut apropia, mi se pare că sînt două corpuri de clădire îmbucate unul într-altul. Deasupra vechii intrări care privește spre Povernei, o frumoasă inscripție precizează data și proprietarul: 1897, Preotul Măldărescu. Văzînd o doamnă care stropea mușcatele de pe treptele din fața ușii la nr. 8 (Coandă), am îndrăznit să întreb cine a fost preotul. Răspunsul a fost: „Prea multe vreți să știți!“

Neîncrederea în oricine ți se oprește la poartă a crescut în ultima vreme. De aceea, gardurile de fier forjat au fost astupate cu

plăci de plastic. Oamenii se ascund. Să nu vadă alții ce au ei. Vor să trăiască de parcă ar fi singuri pe lume.

Am trecut mai departe. Alături, la nr. 11, latura e la stradă și intrarea între două coloane are în față calcanul clădirii vecine peste o curte strîmtă ca un culoar. A fost casa generalului Porumbaru, unde a locuit și fiica sa, sculptorița Olga Porumbaru, soția lui Constantin Baraschi. Înainte de a se sfîrși strada, apare intrarea Blaj. În fund – vila N. Mavrocordat, construită englezește în cărămidă aparentă. Arhitectul ei a fost, pe la 1931, G.M. Cantacuzino. În copilăria mea, nu te puteai apropia de ea, de cîte mașini erau în față. O ocoleam, fiindcă se spunea că e a Securității. Acum o păzește un cîine de rasă, vigilent.

Cît mai supraviețuiesc, asemenea enclave sînt mărturiile unei vîrste a orașului, de-a lungul căreia, din ultimele zile ale secolului al XIX-lea pînă adînc în perioada interbelică, s-au schimbat și categoriile sociale, și gusturile locuitorilor. Dispariția acestor insule ne-ar face să nu venim din nimic.

***Andrei Pippidi** este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea București.*

PUBLICITATE

*16 ani e vîrsta la care, în România, apare primul incident în relațiile de cuplu, incident pe care cel mai adesea adolescenții nu îl recunosc ca fiind formă de abuz. Am discutat deschis despre acest lucru în cadrul proiectului **Licee Albastre**, împreună cu ambasadorul Avon Cornel Ilie (Vunk) și psihologul Simona Burduja, și la final, am inversat rolurile, provocîndu-i pe tineri să ne scrie ce e violența, cum îi schimbă pe oameni și care ar fi un posibil plan prin care putem lupta împotriva violenței în cuplurile de adolescenți.*

Povestea Antoniei a fost, în primul rînd, un exercițiu pentru noi, căci din încercarea de a da lecții tinerilor, am primit noi înșine una, o lecție despre luciditatea unui adolescent și responsabilitatea pe care noi toți o avem dacă ne dorim „tinerețe fără violențe“ în România.

Violența NU trebuie să se vîndă!

Basmele ne învață că binele învinge întotdeauna răul, dar, pentru a obține mîna fetei împăratului, Făt-Frumos trebuie să se lupte cu zmeul și să-l învingă. Oare de ce nu participă la un concurs de... ghicitori?

Desenele animate ne transmit cam același mesaj, dar prin imagini. Personajele se amenință, se înfruntă și se confruntă, se bat, iar deznodămîntul are învingători și învinși, așa cum e normal. N-ar fi mai bine dacă s-ar întrece în... probleme de matematică?

Ne uităm la televizor, iar pe canalul ales aleatoriu se transmit întîmplările din realitatea cotidiană: crime, violuri, abuzuri asupra copiilor, împușcături în stradă, bătăi în trafic etc. Pentru a ne atrage suplimentar atenția, prezentatoarea ne avertizează suav: „Scenele următoare pot avea un puternic impact emoțional.“

De ce atît de multă agresivitate în jurul nostru?

Explicația oficială a profesioniștilor din televiziune face trimiteri la deontologia profesională.

Realitatea este însă aceasta: VIOLENȚA SE VINDE!

Cum ar trebui să ne comportăm noi, adolescenții, dacă de-a lungul copilăriei am primit zilnic astfel de stimuli de la mediul înconjurător? Am fost noi învățați să promovăm iubirea, respectul, generozitatea? M-ați putea întreba: unde e familia? Unde e școala? De ce prezența lor nu își pune mai puternic amprenta asupra educației? Cred că ambele instituții sînt depășite de evoluția fenomenului.

Părinții sînt prea ocupați să cîștige banii care asigură ziua de mîine a familiei, sînt prea obosiți, prea dezamăgiți de propria viață. Școala e înecată în programe prea încărcate, e supraaglomerată de multele sarcini extracurriculare, e disperată să-i învețe pe elevi limba română și matematică pentru a face față examenelor.

Așadar, noi ne trezim la vîrsta marilor întrebări că avem drept surse de informație grupul de prieteni, strada sau televiziunea.

Acceptăm și afirmația că agresivitatea e promovată pretutindeni pentru că „se vinde“. Sîntem conștienți însă că violența nu s-ar vinde dacă nu ar exista cumpărători. Voi, adulții responsabili, vă asumați statutul de „cumpărători“?

Madeleine Antonia Furău
Colegiul Agricol nr. 1 Valea lui Mihai, Bihor

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Prin Oltenia europeană

Am votat spre seară, într-un sat din Oltenia profundă. Domn' vice, într-o cămașă roșie, de păliseră macii de pe marginea drumului, ne-a îndemnat să „votăm pe stînga", că pe „dreapta" era doar pentru ai „lor". Satul s-a mobilizat destul de greu și n-a ieșit din case decît la lăsarea serii, cînd, îmbrăcat de sărbătoare, s-a dus să vadă ce mai e pe la Primărie. De altminteri, nimic nu-i prea îndemna la vot. Două afișe, unul roșu, altul albastru-galben, în Piața Sfatului, vorbeau vag de Europa... Pentru acest sat, Europa este atît de departe... Sătenii au reținut doar că vor pleca cîțiva români, cu salarii mari, undeva, nu se știe unde, iar ei nu vor primi nimic. Ideea de reprezentare nu prea are nici o căutare. „Păi, mie ce-mi iese dacă mă duc să votez? Ăla de-l votez eu pleacă acolo în străinătate, iar io rămîn tot pe acilea", îmi zise țaica Lica. „De ce nu veni, să clipești... Că domn' primar a îngustat șoseaua cu răsaduri de flori... Adică a avut dumnealui niște bani și s-a gîndit la binele obștei, a tăiat șoseaua comunală pe mijloc, înghesuind răsaduri de flori și felinare. Nu tot satu' – Doamne-ajută! – că nu-i mai ajunseră banii, ci doar așa, pe primul kilometru, la intrare... Seara se aprind felinarele mai ceva ca în Las Vegas... Cît despre flori... Prin satul ăsta, am uitat să vă spun, sînt și vaci, care se întorc seara de la păscut și atentează la buna creștere a florilor de prin straturile șoselei...

Europa asta nu înseamnă mare lucru nici pentru restul Olteniei. Pînă la București faci cam trei ore de drum întins. Șoselele naționale și europene sînt bombardate de ineficiență. Găuri și cratere, lucrări de asfaltare lăsate neterminate, grășosea blocată, trafic infernal, Jandarmeria, Poliția privesc prostește de pe margine... Claxoane, nervi, fierbințeala unei zile de vară, circ... Măreț se plimbă pe șoseaua europeană moartea... Gigi Făinaru', din clanu' lu' Făină, dăduse ortu' popii... Așa scrie pe poza afișată pe toate gardurile... Și, cum fusese cineva în viața cetății, trebuie, fără doar și poate, să fie îngropat cu onoruri... Cinci cai albi, frumoși, deschid cortegiul... Călărețiipoartă steaguri și sînt urmați de cîteva mașini tari, dintre cele mai bune, mai apoi fanfara, improvizată într-o mașină de teren, cu boxele pe geam, ce intonează o manea compusă adhoc. Aflarăm cu toții, prinși în ritmul morții, despre faptele de vitejie ale lui nea Gigi, apoi lume, lume, lume multă... ca la mort... Și alte mașini cu claxoanele lor, intonînd în ritm de manele „frumoasa" moarte a lui dom' Gigi... Cum vă spusesem, Poliția și Jandarmeria privesc și se minunează de atîta lume „bună", strînsă de un domn Gigi... Dacă i-ar dirija pe ăștia, pe toți, spre urne... ce-ar mai ieși...

Și trecurăm lent și împăcați cu noi, cu România noastră, mulțumind lui Dumnezeu că, pînă la urmă, nu fu decît nea Gigi, care se duse într-o lume mai bună...

Acu', Europa cu ale ei, noi cu ale noastre...

„A reparat școala și Primăria, a pus flori și becuri..."

maică, cu ceva acilea la noi? Cum făcură pînă acu'. C-o găleată, c-o brichetă, cu ceva..." Mai tîrziu, țaica Lica își puse țol festiv și porni către școală, la vot... să mai vadă lumea... În satul ăsta, primarul e un fel de factotum... Unii spun că a făcut de toate pentru sat... Cîrcotașii, destul de puțini, acuză că a risipit banii aiurea... „A reparat școala și Primăria, a pus flori și becuri... E frumos satul nostru... Alții n-a făcut nici atît", spun apărătorii domnului primar. Acum, eu ce să zic, satul are două sensuri giratorii, inutile și chiar periculoase, pe o rază de 50 de metri. Dacă nu ești atent, poți interacționa cu o căruță fără mezi de gunoaie aruncate la voia întîmplării. Pînă intri în țara lu' nea Liviu Dragnea faci adevărat slalom pe drumurile lăsate de izbeliște... Europa pare însă să se ivească atunci cînd Oltul pică și Teleormanul se ridică... Aici, nea Liviu Dragnea a muncit din greu să ridice șosele pentru oltenii din Teleorman, frații vitregi ai oltenilor din Romanați. Acu', dacă tot se umplu țara de roșu, poate nea Liviu Dragnea se duce cu șoseaua aia pînă la Craiova, că l-or mai vota și alții la celelalte alegeri... Dar nici Teleormanul nu-i cu totul prin Europa... La Bragadiru, aci, lîngă București – lume multă, ca la circ...

Constanța Vintilă-Ghițulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniți, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernități românești (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

Ilie Pintilie

„În disprețul legilor care interziceau activitatea P.C.R., Ilie Pintilie, condamnat de Consiliul de război din Iași pentru că a condus greva muncitorilor de la Atelierele C.F.R. Nicolina din Iași, martor al apărării în procesul luptătorilor de la Grivița, declara: „«Dacă însă comuniștii sînt aceia care au deschis ochii muncitorilor, arătîndu-le calea de urmat și ce trebuie să facă, dacă comuniștii au învățat pe muncitori cum trebuie să conducă greva, cum trebuie s-o organizeze, dacă ei sînt aceia care au venit să lumineze calea noastră, a ceferiștilor, și să arate drumul luptei, care singura ne-a dat cîștigul grevei de la 2 februarie 1933, apoi, dle președinte, și noi subscriem în totul la ceea ce au făcut comuniștii, și eu sînt comunist!...» Sute de martori reprezentînd cele mai diverse categorii sociale, muncitori, țărani, intelectuali de diverse profesii și-au unit glasul lor cu cel al acuzaților din boxă, cerînd eliberarea lor și demascînd regimul odios burghezo-moșieresc. Reprezentanți ai muncitorilor din alte țări delegați de către tovarășii lor să participe la proces s-au declarat și ei de acord cu acțiunile muncitorilor ceferiști și petroliști, cerînd stingerea procesului și eliberarea celor arestați. «Reprezint aici oficial 450.000 de muncitori feroviari francezi – a declarat unul dintre acești reprezentanți. Muncitorii Uniunii noastre de transporturi și întregul proletariat francez au urmărit cu viu interes cele petrecute în februarie 1933 și au socotit că aceleași nevoi care au determinat de atîtea ori în Franța pe muncitori să lupte pentru revendicările lor, au determinat în grevele lor și pe lucrătorii de căi ferate români. Proletariatul francez socotește de un interes vital pentru el luptele muncitorești ce se desfășoară în România, dat fiind legătura dintre burghezia franceză și cea română...»"

Institutul de Istorie a Partidului de pe lîngă CC al PMR, *Lecții în ajutorul celor care studiază Istoria PRM*, Editura Politică, București, 1961

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Medici care nu iau șpagă

În zilele astea, cînd poveștile sinistre despre medici ticăloși îți ridică părul măciucă, ar trebui să amintim, măcar din cînd în cînd, că există și oameni care fac meseria asta cinstit și bine. Aici, la noi, atunci cînd descoperim gunoiul pe care noi înșine l-am băgat sub preș, se pornește un tăvălug vindicativ generalizat. Arătînd cu degetul categorii întregi, trăim, pentru scurtă vreme, cu senzația că ne-am răcorit. În momentele astea de răbufnire a rîcii că „N-ai ce să faci, domnule! Aici nimeni nu mai drege lucrurile vreodată!", pentru mulți dintre noi, toți romii fură, toți profesorii sînt slab pregătiți, toți polițiștii sînt pe mînă cu bandiții și toți medicii sînt șpăgari. Tristețea și disperarea sînt înrădăcinate adînc, și există o sumedenie de motive să fie așa. Dar condamnarea publică, în masă, nu slujește la absolut nimic. Ea nu face decît să aducă, pe moment, „răcorirea". E ca un calmant care își face efectul o vreme, lăsînd cauza durerii la locul ei, netulburată.

Oamenii care și-au pierdut rude și prieteni, cei care au suferit umilințe cumplite și au trecut prin chinurile unora dintre spitalele de la noi vor reacționa vehement la cuvintele de mai sus. Sau, pur și simplu, le vor ignora, cu zîmbetul trist al celui care știe că nimeni nu poate înțelege suferința trăită de cineva pe propria piele. E inimaginabil de greu să te trezești în atmosfera de război a unui spital de la noi. Să fii tratat ca un obiect, să se strige la tine, să nu fii băgat în seamă sau, dacă ai depășit o anumită vîrstă, să te pomenești numit „buni" sau „mamaie", sau să ți se sugereze, mai mult sau mai puțin voalat, că ai trăit destul. Unii folosesc cuvintele astea cu cele mai bune intenții. Vor să creeze un soi de apropiere umană. Dar există oameni care se îngrozesc la auzul lor. Nimeni nu li s-a adresat așa vreodată. Nu se îmbătoșează din orgoliu că cineva îi numește în felul ăsta. E o reacție profundă la un alt fel de înțelegere a noțiunii de *demnitate*. S-ar putea spune că acest ultim amănunt, o formulă de adresare, e un moft, ceva profund nesemnificativ în fața altor orori. E posibil să fie așa. Dar e un detaliu care spune enorm despre felul nostru de a vedea lumea, despre puterea de a găsi elemente limpezi, repere clare ale modului de a trăi împreună într-o comunitate civilizată.

Dincolo de spitalele exemplare, cele care arată contemporan, sau de cele care au rămas în alte secole – cu haite de cîini hălăduind prin curți și pe holurile întunecate –, dincolo de competența medicilor și a personalului sanitar, de dotarea tehnică și de tot ceea ce se vede cu ochiul liber, rămîne un singur lucru – calitatea umană a celor care practică această meserie. Sigur, oricine ar putea spune că sărăcia și corupția fac ravagii, că spitalele, ca orice instituții publice din țara asta, arată și lucrează exact așa cum sîntem noi, și că orice discuție despre așa ceva e ca un zid de care te izbești în beznă. S-ar mai putea spune că orice formă de coerciție, justa urmărire a banilor, ordinea și disciplina sînt cele care asigură starea de normalitate. Cum ar veni, să n-o dăm în patetisme despre calitatea umană, ci să respectăm legea, și totul se rezolvă de la sine. Regulile respectate cu strictețe corectează caracterele. Se poate și așa.

Ideea de *vocație* stîrnește azi, deseori, rîsul în hohote. A deschide o discuție despre așa ceva – despre puterea de compasiune, despre solidaritate, despre demnitate – înseamnă a te autodeclara fraier. De cele mai multe ori, răspunsul primit „la vedere" va fi unul care sună aprobator. Însă, în dosul cuvintelor de circumstanță stă un gînd dominant: „Aiurea. Dacă n-ai bani, te-ai dus pe copcă. Ești nimeni..." În realitate, chiar și asta e o iluzie. Banii nu umplu eventuala incompetență a medicului, lipsa lui de scupule, fondul brut al celor care sînt plătiți – e drept, prost! – să te aibă în grijă și observație. Se schimbă doar scara aparențelor, nivelul de simulare a interesului și a competenței. Uneori, nu ajută nici măcar bafta chioară de a avea un medic bun în familie, un om dedicat, care face tot ce-i stă în putere să fii tratat cum se cuvine. În cazul unor afecțiuni grave, cu complicații multiple, sînt enorm de multe detalii pe care un singur om, indiferent cît ar fi de bun, nu le poate supraveghea și rezolva. Sînt sigur că aproape oricine citește rîndurile astea își amintește o experiență dură pe propria piele.

În cele din urmă, discuția ajunge tot la frica fiecăruia dintre noi. Teama groaznică de boală, de spital – de faptul că ești purtat prin diagnostice incerte și prin angoasa continuă a faptului că ai „intrat pe mîna lor" paralizează orice alt gînd și resorturile elementare ale demnității. Însă, în ultima vreme, unii au început să mai ridice privirea din pămînt și să ceară socoteală. Nu mă refer la cusurgiii de profesie, la oamenii imposibili, la cei care își fac un scop în viață din găsirea unei hibe. Mă gîndesc la oamenii absolut obișnuiți, care își descoperă calitatea de contribuabil. Iar calitatea asta nu se regăsește în puterea de a bețeli un medic, ci în puterea de a vedea dincolo de interesul imediat, de a percepe problema în dimensiunile ei mari, de a deprinde calitatea de *cetățean*.

Scandalurile din ultima vreme și arestările unor tipi siniștri și cinici nu trebuie să rămînă doar mici ridicări ale colțului de covor sub care se vede gunoiul. Dacă totul va fi doar o „răcorire", un soi de răzbunare prostească, în fața televizorului, efectul va fi la fel de crunt ca pînă acum. Orice instituție publică se construiește și pe energia care vine dinspre comunitate, nu doar pe politicile unui guvern. Iar în țara asta există și medici buni, care nu iau șpagă, și oameni care doresc să fie cetățeni. Lucrul ăsta contează.

Cătălin Ștefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

„Am naufragiat în America şi am avut noroc“

– interviu cu Norman MANEA –

Norman Manea şi-a lansat recent a doua ediţie, revăzută şi adăugită, a volumului Plicuri şi portrete *(Editura Polirom).*

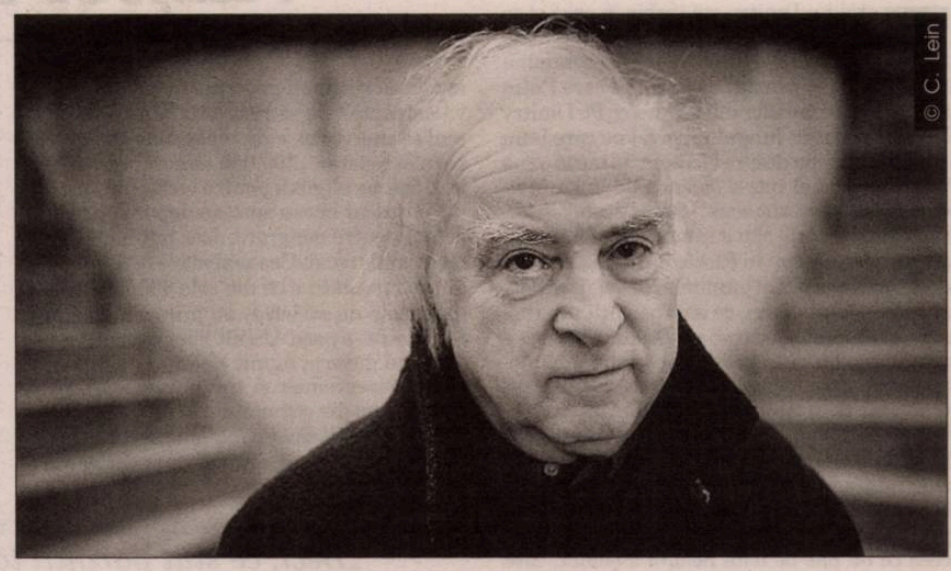

În ultimii ani, v-aţi aflat printre favoriţii la Premiul Nobel, alături de alte nume mari ale literaturii. Ce sentimente aveţi faţă de acest subiect?

Nu prea ştiu ce sentimente am, este vorba despre o potenţialitate, nu despre o realitate. Deci discutăm despre ceva de tipul „Dacă şi cu parcă se plimbă într-o barcă“. Poate că ar deveni, cîndva, mai mult decît o potenţialitate, pentru mine sau pentru un alt scriitor român.

Pentru a vorbi strict pe real, mi se pare că pentru un scriitor este important dacă este vizat în această categorie, nu neapărat dacă ia Premiul Nobel. Şi asta pentru că Premiul Nobel este un soi de loterie, nu chiar o loterie, dar este o confluenţă de opinii şi interese într-un anumit moment; uneori, cum ştim bine, nimereşte ce trebuie, alteori nimereşte pe de lături şi aşa sînt toate premiile dintotdeauna. Dar eu m-am simţit flatat că am fost propus, deja de cîţiva ani, şi nu de România; acum, pentru prima dată, a venit şi din partea Uniunii Scriitorilor, ca un soi de compromis, evident.

De ce compromis?

Un compromis între ceea ce este afară şi ceea ce este înăuntru, un compromis între ce se gîndeşte de fapt şi ce poate fi util să se gîndească. Un soi de recuperare, în sensul că „da, ăsta este lăudat, nu putem să-l ignorăm la nesfîrşit, pentru că ne vom scula lumea în cap.“ Am înţeles, am acceptat, mi-am zis că, dacă ei au făcut un compromis, să fac şi eu unul. Amicul meu, Paul Georgescu, îmi spunea, pe vremea cînd încă mă aflam în ţară: „Domnule Norman, există oameni care trebuie să plătească dublu biletul la circ. Dumneata eşti printre aceştia. Nu trebuie să te necăjeşti, principalul este să ai banii să plăteşti. Şi am impresia că ai să-i ai pînă la urmă.“ Mi-am adus aminte de chestia asta şi mi-am zis că am plătit intrarea la circ dublu, aşa că, pînă la urmă, mi-au dat drumul la circ. Şi-am zis: „OK, fain.“

Sînteţi un scriitor incomod, aveţi obiceiul de a spune lucrurilor pe nume. Nu părăsim Nobelul, este un subiect prea arzător. Nominalizaţi de USR, anul acesta, alături de dumneavoastră, sînt Varujan Vosganian, Nicolae Breban şi Mircea Cărtărescu. Ce părere aveţi despre scrierile lor? I-aţi citit? Pe cine aţi paria?

Nu-l ştiu bine pe Varujan Vosganian, el a venit mai tîrziu, ca să zic aşa, dinspre poezie, şi n-am apucat să citesc cartea lui. Înţeleg însă că este foarte interesantă, tema este de mare acuitate – istoria zbuciumată a genocidului şi a destinului armenesc. Cred că recenziile care au apărut despre carte, foarte elogioase, sînt obiective, şi l-au propulsat pe autor în linia întîi. Nicolae Breban este un scriitor deja foarte productiv, după părerea mea de mare talent – poate excesiv talent, greu de stăpînit, de controlat. Din nou, nu-i ştiu ultimele cărţi, cele de după '89, dar cele de pînă atunci au fost cărţi extrem de interesante şi importante, fără îndoială. Cărtărescu este un idol mai juvenil – cînd am plecat din ţară era chiar juvenil – şi-l consideram capul „generaţiei în blugi“, un poet de mare originalitate. A evoluat şi el spre proză, pe care nu o cunosc destul de bine şi n-aş putea să mă pronunţ. Este, fără îndoială, extrem de talentat.

Pariatul Nobel este legat, inevitabil, şi de cît de mult este cunoscut şi apreciat scriitorul în afară, ce alte premii internaţionale a primit – asta legitimează, într-un fel; sigur, nu este decisiv, dar influenţează, contează, cred eu.

Cărtărescu a fost elogiat recent şi în America.

Da, şi în America, dar, cu părere de rău, ce s-a scris în România despre asta este deformat. A existat o singură cronică pozitivă şi aceea scrisă de un român. Regretabil, firește, dar aceasta este realitatea. Acolo lucrurile stau altfel, iar scrisul lui Cărtărescu, parţial poate şi al meu, este prea complicat pentru realitatea literară americană.

Şi, în general, marca literaturii Europei Centrale este greu transmisibilă Americii. Kafka este singurul care a spart definitiv zidurile, a devenit un autor de manual. Nu cred că lumea se îmbulzeşte să-l ia pe Kafka pentru lectură în concediu. America este o ţară pragmatică, la fel şi editurile, care focalizează pe ceea ce poate avea un imediat impact public. Scriitorii americani, spre deosebire de noi, au reuşit să înveţe această lecţie, chiar cînd sînt talentaţi. Şi nu spun pentru că nu sînt talentaţi, ci în pofida faptului că sînt talentaţi. Încearcă să-şi păstreze originalitatea, dar se gîndesc şi la cititor. E tipul de democraţie populară, să zic aşa.

Mare parte din literatura dvs. este impregnată de problematizarea identităţii. Unde este acasă: în România sau în America?

Acasă este limba română. M-am resemnat într-un mod pueril, dar aş zice de înţeles, crezînd multă vreme că trăiesc într-o limbă, şi nu într-o ţară. Pînă la urmă, mi-am dat seama că este o tîmpenie, că trăiesc şi într-o ţară, şi-atunci, pentru că ţara involuase dramatic, a trebuit să plec, în ciuda dorinţei mele de a sta. Deci, casa mea este limba română, am luat-o cu mine, acolo sînt, acolo e refugiul meu. Româna a rămas limba scrisului meu şi a interiorităţii mele.

Domiciliul meu este în America, *for better and for worse,* cum se spune. Aşa a fost să fie. N-am vrut America, de altfel, dar am naufragiat acolo şi am avut noroc, în pofida aprehensiunii mele că va fi un dezastru contrastul între tipul meu de sensibilitate şi educaţie, şi acea lume nouă. Au fost, firește, contraste şi conflicte între mine şi exterior, dar am avut, cred, noroc.

Aşadar, casa mea este limba noastră comună, româna, domiciliul este în America – pe care am definit-o drept cel mai bun hotel, locul diversităţii şi al emigranţilor; am ajuns unul dintre ei, nici mai grozav ca alţii, nici mai puţin ca alţii, ci între ei.

Poate suna cinic, dar dacă nu aţi fi plecat, literatura dvs. nu ar mai fi avut parte de noua încărcătură, nu mai discuta identitatea, exilul ş.a.m.d. Să fie biografia dvs. răspunzătoare pentru succes?

Nu este răspunzătoare pentru succes, ci pentru operă. Faptul că opera a avut un anume succes trebuie analizat în contextul social şi politic. Exilul a potenţat, în cazul meu, premisele care existau: o anumită solitudine, o anumită înstrăinare şi, dacă vreţi, un anumit exil interior sau interiorizat; acestea se aflau în mine dinainte de exilul concret, şi aş zice dramatic. Dintr-odată, exilul propriu-zis a strîns toate aceste potenţialităţi, le-a dat valenţe noi, mai puternice.

Cum probabil ştiţi, eu am fost exilat încă de la cinci ani. Acestui exil timpuriu i-am spus *iniţiere* în existenţă: un copil este luat din coconul fericit al familiei şi zvîrlit într-un vagon de vite. Un şoc pe care el nu-l înţelege. Dar, retrospectiv, el poate să considere acest prim şoc o iniţiere, într-un fel comparabil cu şocul scoaterii din placenta mamei. Nu avea nevoie să fie zvîrlit din placentă în lume, în exilul care este existenţa umană.

Aşadar, exilul a potenţat literatura mea, strîngînd şi dînd coerenţă unor tendinţe, unor posibilităţi care existau. A devenit, într-un fel, tema centrală a scrisului meu, cu respectivele ramificaţii şi conexiuni. Exilul este o temă extrem de actuală. Am intrat, vrînd-nevrînd, în focul secolului şi al noului secol, unde exilul se extinde, iar migraţia se accelerează. Aşa a scris scenariul cel care se joacă cu mine fără să ştiu cine e.

De ce, în ultimii ani, v-aţi preocupat mai mult de memorialistică decît de ficţiune?

Scrisul mi-a fost blocat în momentul în care m-am exilat. Greu am revenit şi spre eseu, şi spre memorialistică. Însă memorialistica la care vă referiţi e, şi ea, impură. Nu este cu totul corespunzătoare genului. Cum probabil ştiţi, în cartea care mi s-a lipit ca pecete literară pe frunte, *Întoarcerea huliganului,* cel mai amplu capitol se numeşte „Trecutul ca ficţiune“. Asta deja spune ceva despre amestecul ficţiunii în memorialistică.

Dacă descriem, azi după-masă, întîlnirea noastră, aceea va fi memorialistică. Dacă o descriem după o săptămînă, vom avea tot memorialistică, dar puţin diferită. Şi tot aşa. Memorialistica nu este un reportaj la faţa locului, în momentul în care se produce evenimentul, ci este o retrospectivă, mai mult sau mai puţin exactă, în care intră şi alte elemente. Este, pînă la urmă, un fel de hibrid, cu tot soiul de adaosuri.

Întoarcerea huliganului, de exemplu, a fost prezentată, în România, la cererea mea, fără subtitlu; în America a apărut ca *Memorii;* în Italia – cu subtitlul *O viaţă;* în Germania – ca *Autoportret* şi în Spania – ca *Roman.* Descurcaţi-vă, dacă puteţi, şi spuneţi-mi ce este. Aş vrea să mai am răgaz să revin la proză, cît de pură pot eu s-o fac, dar intervine şi aici incertitudinea existenţei.

Mărturisiţi, în repetate rînduri, că aţi amînat plecarea din ţară. Aveaţi, pînă la urmă, vîrsta de 50 de ani. Motivul principal spuneţi că era limba – voiaţi să scrieţi în continuare în limba română. În acest caz, de ce nu v-aţi întors după '89?

N-am vrut să plec din cauza limbii şi a formării mele culturale. Dar ţara m-a înghiontit afară. Ar fi fost frumos să mă întorc, dar, din nou, veştile din ţară m-au tot avertizat că am procedat bine, că puteam să scriu şi într-o peşteră, dacă aveam limba cu mine.

Eu am vrut să mă întorc, dar ceea ce se întîmpla pe aici nu era prea atrăgător. Aveam senzaţia, poate nu greşită, că ar fi un nou exil. Eu mă schimbasem, ţara şi oamenii, aş zice, la fel. Era o nouă aventură, incomparabil mai dureroasă, pentru că era vorba de ţara mea. Aşa că am evitat o nouă aventură, deşi am avut tot timpul nostalgii, întrebări şi tendinţe legate de întoarcere. Din fericire, vîrsta nu-mi mai permite să le am.

Mi-a plăcut mult, în mare parte, volumul Plicuri şi portrete, *pretextul turneului dvs. de acum în România. Citind, am simţit că mi se permite să iau parte la scene intime, mai ales prin scrisorile care vă erau adresate. Însă nu v-a fost teamă că publicarea unora dintre acele scrisori poate fi considerată un act de indiscreţie? Dvs., de exemplu, nu v-a picat bine – spuneţi în acelaşi volum – cînd Mircea Zaciu a publicat un fragment din scrisoarea dvs. Spuneaţi: „Scrisoarea fusese totuşi una particulară!“*

Ar putea fi o culpă pentru că nu am cerut aprobare, acolo unde se mai putea cere. Dar impresia mea a fost şi este că aceste scrisori, în cadrul unor portrete foarte amicale, nu fac nici un rău, dimpotrivă. Scrisorile sînt prieteneşti, nu sînt în dispută şi nu animă contradicţii, controverse şi aşa mai departe. Din punctul meu de vedere, sînt scrisori normale, prieteneşti. Sper că nu am greşit prea mult, dar îmi fac *mea culpa* şi spun că este o vină fericită, căci nu dezavuez sau pătez memoria prietenilor mei. Aş vrea să sper ca această dereglare să fie privită cu îngăduinţă.

Ficţiune, critică literară, eseuri, portrete memorialistice, greu de încadrat într-o formulă, atît în limba română, cît şi în peste alte 20 de limbi, multe premii naţionale şi internaţionale. Aşa s-ar traduce succint activitatea dvs. literară. Este ceva ce aţi fi vrut să scrieţi, dar n-aţi găsit momentul oportun?

Da. Un mare roman de dragoste, pe care nu ştiu dacă îl voi scrie vreodată.

Care credeţi că este cel mai mare eşec al dvs., atît în literatură, cît şi în afara ei?

E o întrebare grea... aţi venit cu toate armele pregătite.

Cred că aş putea să consider un eşec, atît în literatură, cît şi în viaţa mea, faptul că mi-am dorit dintotdeauna libertatea şi că nu am avut puterea sau curajul s-o adopt în totalitate. Am avut traume timpurii, s-a dezvoltat în mine o anumită prudenţă faţă de risc şi m-a marcat multă vreme obsesia incertitudinii – pentru că *iniţierea* la care m-am referit m-a pus în faţa unei realităţi mişcătoare, imprevizibile, fluide, spaima care a rezultat îmi spunea că se poate întîmpla orice, în orice moment. Cînd am citit „Povestea porcului“ de Creangă şi am văzut că prinţul se poate transforma într-o vietate respingătoare şi invers, poate reveni, prin iubire, la ceea ce a fost, mi-am spus: „Deci orice poate deveni orice.“ De aici şi spaima şi lipsa unor repere ferme, solide.

Ce aveţi în sertar acum?

Am în sertar programul cursului meu din toamnă la Bard College. Am şi ciornele unei cărţi cu care mă lupt de foarte multă vreme şi nu ştiu dacă o pot face, dar voi încerca tot posibilul nu atît să închei, cît să scap de ea, pentru că mă simt înlănţuit şi incapabil de a merge mai departe. Poate mai am timp pentru romanul de dragoste despre care am vorbit.

a consemnat Eli BĂDICĂ

„Exilul a potenţat literatura mea.“

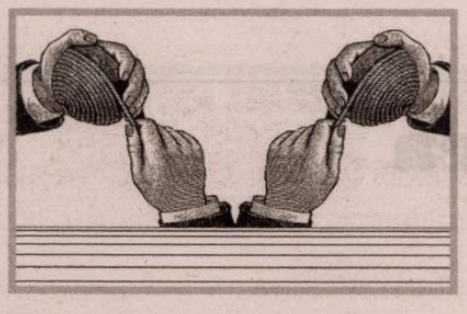

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Naşterea unei naţiuni (II)

– aşteptînd pensia în Crimeea –

Tatăl lui Dmitry stă închis în casă şi se întreabă dacă Ucraina îi va mai trimite pensia. Este decis să refuze cetăţenia rusă şi, deci, şi pensia rusească, pe care Putin a promis-o oamenilor din Crimeea. Pe Dmitry l-aţi cunoscut în lungul reportaj pe care l-am publicat în tema despre Ucraina, în iarnă – mă întîlnisem cu el într-o cafenea de lîngă Maidan. Ne-am revăzut acum. Dmitry este din Sevastopol, iar tatăl său a rămas acolo. Amîndoi părinţi sînt născuţi în Rusia, într-o regiune unde se întîlnesc acum graniţele Rusiei, Ucrainei şi Belarusului. „Deci, ce sînt părinţii tăi, ruşi sau ucraineni?“ îl întreb pe Dmitry. Zice că e complicat. La ei în sat se vorbea o limbă despre care ruşii spun că e un dialect rusesc, ucrainenii că e un dialect ucrainean, iar belaruşii că e un dialect belarus. Au vorbit rusă în casă, iar Dmitry a învăţat ucraineană tîrziu. Tatăl său a fost ofiţer în marina sovietică, la Sevastopol. La lovitura de stat din 1991, împotriva lui Gorbaciov, a fost de partea acestuia, ceea ce l-a pus pe lista neagră a şefilor, care ţineau cu puciştii. Asta l-a făcut ca, atunci cînd Ucraina şi-a declarat independenţa, să treacă în nou-creata flotă a Ucrainei. Şi de atunci a devenit ucrainean – zice Dmitry, ca şi cum asta e o chestie care se învaţă, ca şi cum ai lua carnetul de şofer. Omul a învăţat limba, şi-a învăţat copilul şi nevasta limba ucraineană şi a devenit activist politic pro-Kiev în Sevastopol. Chestie nu tocmai uşoară, în oraşul-bază navală închiriată de Rusia. Acum, de cînd Rusia a invadat şi a anexat Crimeea, stă în casă. Băncile ucrainene s-au închis în Crimeea, iar cele ruseşti nu au apărut încă. Banii încep să lipsească, nu e clar dacă băncile vor da înapoi banii economisiţi de oamenii din Crimeea, dar cei care au credite se bucură că nu vor mai plăti ratele. Mici victorii.

În nebunia geopolitică sînt oameni care îşi văd oraşele şi vieţile ameninţate de anarhie. Într-un filmuleţ de pe YouTube, devenit viral, se văd două femei grase, în capot de casă, chinezesc, cum iau la rost nişte mascaţi dintr-o dubiţă. Se întîmplă într-un orăşel din estul Ucrainei. Mătuşicile îşi pun mîna în şold şi îi ceartă pe golanii cu mitraliere, la modul: nu vrem război, valea, ce e chestia asta, toate maimuţele au pus mîna pe arme?! Mascaţii le ameninţă cu mitraliera, dar ele sînt cu gura tot mai mare şi dubiţa pleacă de acolo. Acest act de bravură e însă excepţional, reportajele din est descriu aceeaşi apatie înfricoşată: grupuri mici de tipi înarmaţi ocupă drumuri şi clădiri oficiale, miliţia îi ignoră, armata blochează drumurile pentru a izola localităţile astfel ocupate, civilii îi ignoră pe toţi şi stochează alimente. Presa din Kiev publică reportaje cu grupuri de civili pro-Ucraina, care se antrenează prin pădurile din Donetk. Şi ei tot mascaţi. Organizează raiduri în care dau jos de pe clădiri steagurile separatiste şi le pun pe cele cu galben-albastru. Într-o fază absurdă, invadează o secţie de Miliţie, îi culcă la pămînt pe miliţieni şi, cu arma la cap, le fac morală patriotică: de ce nu se bat cu separatiştii, nu le e ruşine? Apoi pleacă, se retrag în pădure.

Acest război este atipic pentru că, la cîte arme sînt în mîinile civililor, confruntările sînt puţine totuşi. Lumea din Kiev simte că trebuie să facă ceva, deci voluntariază pentru un război de contra-propagandă. Comunitatea evreiască organizează întîlniri şi conferinţe de presă pentru ziariştii străini, aduc lideri ai comunităţii din est şi aceia vorbesc emoţionaţi despre dorinţa lor de a rămîne în Ucraina. Toate aceste eforturi sînt menite a contracara televiziunile ruseşti, oamenii se pregătesc temeinic, cu cifre şi cu date, fără să ştie că noi nu vedem ce au văzut ei la TV.

„Au fost doar 27 de incidente antisemite în Ucraina, anul trecut“ – spune unul dintre ei. „Ştiţi cîte au fost în Franţa? 500. În Marea Britanie – 600. Am urmărit cu atenţie mii de discursuri de pe Maidan, unde era un microfon liber, unul singur a fost antisemit. Ni se iau interviuri de la televiziunile ruseşti şi se pun întrebări agresive, la modul: cum puteţi voi, evreii, să susţineţi guvernul fascist, nu ştiţi ce vă aşteaptă? Ce să răspunzi la aşa ceva?“ Omul se enervează, a tot repetat chestiile astea, pare exasperat. „300.000 de evrei mai trăiesc în Ucraina, eligibili pentru cetăţenia israeliană, dar doar cîteva sute au depus cereri anul acesta pentru emigrare, doar puţin mai mulţi decît anul trecut. Cea mai mare problemă reală a comunităţii e că din cele 800 de sinagogi confiscate de sovietici, au primit înapoi doar 60. În rest, e pace. Un alt lider numără evreii din noul guvern, numit «fascist» de presa rusă: un vicepremier şi trei guvernatori. Şi pe ăştia îi ştim din comunitate în mod cert, or mai fi şi alţii. Parcă sîntem într-un banc, Rusia zice că vrea să ne apere, dar noi nu vrem să fim apăraţi.“

„Deci, ce sînt părinţii tăi, ruşi sau ucraineni?“

Adevărul e că ataşamentul acestor oameni pentru Ucraina e remarcabil. Contra-propaganda evreiască e o acţiune serioasă: videoconferinţe cu organizaţii evreieşti din toată lumea, manifeste, portal web în limba rusă, cu ştiri despre toate comunităţile din Ucraina. Cînd presa rusă a scris că evreii din Odesa se pregătesc de emigrare în masă (ştire preluată şi în presa românească), au contracarat imediat cu interviuri ale rabinilor din Odesa: nici vorbă de planuri de emigrare.

„Ştiţi care e paradoxul?“ zice un lider evreu care ţine musai să ia cuvîntul, întîlnirea se prelungeşte peste ora programată pentru că toţi au cîte ceva de spus. „Toată nebunia asta ne consolidează identitatea de evrei ucraineni, ne simţim fraţi cu ucrainenii. Acum 25 de ani, nu era nici o diferenţă între noi şi evreii din Rusia, eram toţi evrei sovietici. Limba noastră maternă e rusa, dar cei mai mulţi am învăţat şi ucraineana.“

Cel mai mult îi irită, paradoxal, relaţia cu evreii din Rusia: „Sîntem în contact cu ei, dar nu ne putem înţelege. Ne-au propus să menţinem o neutralitate constructivă, dar nu putem face asta, cum să fim neutri cînd Rusia ne agresează?“ Remarcă totuşi că cele mai mari organizaţii evreieşti din Rusia nu l-au susţinut pe Putin, doar organizaţii mai mici au semnat manifeste de adeziune. „Ei sînt evrei ruşi, noi sîntem ucraineni, fiecare cu ţara lui. Noi vrem să trăim într-o ţară democratică şi europeană, asta ne oferă nouă Ucraina.“

Nu este singurul care spune asta. Cu toată democraţia sa defectă, Ucraina poate spera la un viitor normal, pe cînd în Rusia, dictatura se normalizează. Timothy Snyder spunea, la conferinţa revistelor culturale de la Kiev, că dacă Ucraina devine o democraţie funcţională, mediul său bilingv ar fi o atracţie pentru publicul rus şi un pericol pentru Kremlin. Ucraina a descoperit prieteni la nivel înalt în mediul intelectual din Europa. Bernard-Henri Lévy a făcut un tur electoral în estul Ucrainei, împreună cu Petro Poroşenko. Ţine, la conferinţă, un discurs înflăcărat, care adună aplauze entuziaste din sală. Pe scurt, zice: „Am fost la mitinguri, oamenii veneau la noi să ne spună că vor să voteze, dar sînt ameninţaţi, ne spuneau să nu credem propaganda, că e vorba despre diferenţele de limbă care fracturează ţara, ei vorbesc rusă, dar se cred ucrainieni şi vor să rămînă în Ucraina, refuză federalizarea. Ar fi un dezastru moral pentru Occident să accepte federalizarea Ucrainei, ar fi o nouă Bosnie.“ Lévy se ceartă cu Bernard Kouchner, care tocmai propusese o soluţie politică federală pentru Ucraina. Sala ţine în mod evident cu Lévy.

La o săptămînă după discuţia asta, Poroşenko, cel susţinut de Lévy, cîştigă detaşat alegerile prezidenţiale, din primul tur. Fără să promită nimic concret. În multe interviuri, la întrebările ziariştilor, Poroşenko a evitat să răspundă, spunea doar că va fi bine şi pace, că el ştie cum să facă asta. Are un mandat clar şi o legitimitate imensă, dar nimeni nu ştie exact pentru ce. Poroşenko e un miliardar cunoscut pentru afacerile cu ciocolată, dar, de fapt, grosul averii provine din industria de maşini. Un aventurier complicat, ca toată politica din Ucraina, a susţinut Revoluţia Oranj, a fost ministru de Externe, dar a colaborat bine politic şi cu Ianucovici. Victoria sa e o victorie a moderaţiei placide, după o perioadă de agitaţii exaltate. De altfel, cei doi lideri radicali, de la Partidul Zvoboda şi de la Sectorul de Dreapta, au candidat şi au luat procente insignifiante. E ironic că liderii de extremă dreapta au rezultate jalnice în Ucraina, chiar în ziua în care Frontul Naţional cîştiga primul loc la alegerile din Franţa, iar comuniştii – la cele din Grecia. Poroşenko, ajutat de boxerul inteligent Klitschko (care a cîştigat Primăria din Kiev) a rupt voturi de la toate taberele şi a delegitimat spectrul tradiţional de împărţire a partidelor din Ucraina: est *vs* vest. Partidul Regiunilor a avut un candidat oficial, dar şi alţi doi baroni locali desprinşi din partid au candidat – toţi trei au obţinut mult sub 10%. Poroşenko a ocupat agresiv centrul politic. Şi a creat aşteptări imense tuturor taberelor. Este totuşi un pas simbolic: o ţară care părea ruptă găseşte resursele să voteze din primul tur un tip care e susţinut din toate părţile. Unitate înainte de toate – acesta e mesajul.

Centrul Kievului – oraş mare, frumos, demn de descoperit – se întrerupe acolo unde începe fosta Republică Liberă Maidan. Corturile sînt încă acolo, cu mult mai puţini oameni. A apărut o întreagă industrie a suvenirurilor, amestecată indecent cu pozele morţilor-eroi. Revoluţionarii, acum îmbrăcaţi în uniforme diverse, îşi fac de lucru pe lîngă corturi. Va avea Poroşenko curaj să trimită oamenii acasă şi să cureţe zona? Poate fi Maidanul îmblînzit? Pot fi trimişi acasă aceşti ultimi revoluţionari care par a se fi obişnuit cu viaţa la cort, mîncarea la comun, ţigări sudate cît e ziua de lungă şi toalete din plastic? Maidanul va fi un test pentru noul preşedinte, Rusia şi Donetkul vor fi al doilea test. „În trei luni fac pace cu Rusia“, a spus în campanie, fără să intre în detalii. În discursul victoriei a spus şi că niciodată, dar niciodată nu va recunoaşte pierderea Crimeei. Născut în Odesa, vorbitor de rusă, ucraineană şi română, Poroşenko trebuie să refacă statul, construind pe nou-regăsita identitate a unei naţiuni care l-a ales. Maidanul, Rusia, dar apoi şi oligarhii. Dnipropetrovsk, oraş mare din est, a rezistat pentru că noul guvern a numit acolo un oligarh ca guvernator, iar omul şi-a organizat un fel de armată privată cu care a luptat cu succes împotriva separatiştilor. Ahmetov, cel mai bogat om din Ucraina, a scos minerii în stradă şi a curăţat Mariupol de separatişti. Probabil va încerca să facă la fel şi la Donetk, fieful său. Războiul ciudat început de Rusia capătă aspecte şi mai ciudate – armate private şi gărzi de voluntari de pe Maidan suplinesc statul care s-a prăbuşit în acele zone. Şi totuşi, acest stat a organizat alegeri fără incidente majore, evaluate ca fiind corecte şi cîştigate de moderaţi.

Volodimir Yermolenko, care se prezintă ca „filozof şi blogger“, e unul dintre cei care a chemat oamenii pe Maidan după Vilnius. I-a chemat pentru Europa. Dar spune că îl enervează Europa asta birocratică: „Sînt două Europe, una e Europa regulilor şi alta e Europa credinţei. Prima Europă nu mai crede în ideea de Europă, doar urmează regulile, din inerţie. A doua Europă crede în ideea de Europă, dar nu vrea să urmeze regulile. Oamenii de pe Maidan au luptat pentru ideea de Europă, dar nu pentru Europa birocratică. Cele două nu pot exista una fără cealaltă. Pentru intelectualii occidentali, Rusia este în mod tradiţional alternativa emoţională. Dostoievski, sufletul rus, toată discuţia asta arăta nevoia de alteritate: Rusia era varianta emoţională a Occidentului. Acum, Rusia a fost golită de această aură, acum Rusia e doar o chestie din care luăm gaz. Acum, Maidanul a devenit alternativa sentimentală. Pentru Europa, aici este pasiunea, emoţia, pe Maidan.“ Yermolenko vorbeşte cu patimă şi cu un aer bizar de superioritate, ai zice că dă lecţii de europenitate acestor cîteva zeci de intelectuali europeni adunaţi la Kiev. Noi sîntem adevărata Europă, pentru că noi încă avem credinţă în Europa. Mai că îţi vine să glumeşti şi să zici că Uniunea Europeană ar trebui să facă cerere de aderare la Ucraina.

facebook.com/Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Căpşuna

E vremea ei. Scumpă încă, încurcată rău cu inventii din zone exotice. E vremea ei. Aspră, la 10 lei kilu' încă. Puterea ei de seducţie pe tarabe este precum a curcubeului. Casc gura. Îmi lasă gura apă. Căpşuna e aspră, puful de pe ea te trage îndărăt, pielea cu mii de ochi te face praştie şi mişti cu voluptate, înfrunţi căpşuna! Rupi cu colţii dintr-o respingere de frupt. 10 lei nu merită acum toată filozofia asta, dar umblă peste o săptămînă-două, cînd va fi invazie! Atunci jonglează cu ea. Muşcă din căpşună. Zdrobeşte-o! Fă-o sluga plăcerilor tale. Coboar-o spre buric. Ia căpşuna tot mai imperfectă, de la mîini murdare de căpşună, de la mîini pline de pămînt negru şi carne roşie de căpşună. Ia căpşuna de la cei care luptă pentru căpşună. Le vezi ochii căpşuniţi de nesomn. Da, căpşuna are *human touch*, cea de supermarket n-are sens. E crudacă. Uite-o pe aia din unduirea lopeţii cu mîna roşie. Uite-o alergată de lopată sau de unghiile vînzătorului. Căpşuna lasă urme pe unde merge. Şi cere o tonticăială continuă. Rupe sînge de căpşună de plăcere. Fă prăjitură! Unge o tavă cu unt şi tapeteaz-o cu zahăr pudră. Spală şi curăţă de frunze căpşunele. Cu voluptate. Taie căpşuna. Cu curiozitate. Separă albuşurile de gălbenuşuri. Mixează albuşurile să ajungă ferme şi pufoase şi dă-le cu scîrbă deoparte. Bate sătul ricotta cu mierea. Adaugă pe rînd fiecare gălbenuş, coaja de lămîie, seminţele de la păstaia de vanilie şi făina. Amestecă bine, pînă la omogenizarea ta. Eşti întreg, eşti totuna cu prăjitura? Adaugă 1/3 din albuşuri amestecînd uşor, apoi încă o treime şi apoi ultima parte. Toarnă apoi compoziţia în tava pregătită, aşază uşor căpşunele deasupra şi dă la cuptor pentru 40-45 de minute. Aşteaptă cu candoare în faţa uşii cuptorului. În ciorăpei. Apoi, fă spumă. Totul se amestecă, căpşunele cu iaurtul, cu albuşul, lichiorul şi se toarnă în pahare, se lasă cel puţin 5 ore la frigider. Se decorează cu felii subţiri de căpşune şi frunzuliţe de mentă. Cînd mănînci, bîrfeşte! Nu bea decît şampanie primăvara asta.

La despărțire

Texte și opinii de:
● Matei FLORIAN (scriitor)
„Omul din oglindă"
● Radu JUDE (regizor)
„Viața are întotdeauna ceva ridicol" – interviu
● Raluca BUGNAR (jurnalistă)
„Scurtmetraj, lungmetraj, sitcom sau telenovelă?"
● Cecilia ȘTEFĂNESCU (scriitoare)
„Adio în multe cuvinte"
● Svetlana CÂRSTEAN (scriitoare)
„Dezalcătuirea"

argument

Mai ești la fel?

DILEMA VECHE
La despărțire

Despărțirile sînt niște morți cu personaje vii. Mi-a fost frică de ele de cînd mă știu. Numai gîndul că e posibil să ajung în acel punct al poveștii cînd omul cel mai apropiat de pe pămînt începe – ușor, ușor – să se îndepărteze, să-și piardă consistența, mi-a dat fiori. M-am întrebat de nenumărate ori unde se duce toată acea intimitate care-i învăluie ca o pilotă pe doi iubiți care au parcurs un drum împreună. Ce rămîne și ce se schimbă? Mai ești la fel? Poți să te trezești într-o dimineață și să-ți iei pur și simplu rămas bun de la tine? Cît durează să te reinventezi, să iei în posesie spațiile și să nu mai tresari la gîndul că celălalt are o viață independentă de a ta?

Nu există răspunsuri satisfăcătoare. Doar senzații, zile mai bune și mai proaste, o liniște suspectă care pune stăpînire pe casele din care cineva pleacă. Îl ajuți să-și strîngă bagajele. Nu prea știe de unde să înceapă. Încă te amuză că nu-și găsește hainele. Apoi începi să arunci tot felul de lucruri inutile care habar n-ai de ce s-au îngrămădit prin sertare. Le triezi, faci ordine cum n-ai făcut niciodată pînă atunci. „Astea sînt ale mele, pe astea poți să le iei, sînt ale tale." Îți vine să-l întrebi: cum arată o viață nouă? Dar parcă nu se face.

Primele care pleacă sînt cutiile. Ele n-au sentimente. Și nu le pasă ce punem în ele. Obiecte, cărți, mărunțișuri. După aceea dispare perna și patul devine brusc mai mare. De fapt, toate suprafețele încep să se dilate. Speli mai rar și uiți să cumperi de mîncare. Zilele se fac niște saci mari pe care ai senzația că n-o să-i mai poți umple niciodată. Oamenii care au trecut pe acolo îți spun că te înșeli amarnic: „Ai răbdare, rănile au nevoie doar de timp să prindă coajă."

Nu știi cum dracu' ai ajuns tocmai voi aici. Pare o glumă proastă. Cînd cei din jur te întreabă ce mai face, le spui sec: s-a mutat. Se uită la tine cu ochii beliți. Le poți arăta, la o adică, și niște rafturi goale. Dar nu e de ajuns. Vor dovada crimei. O să ai cadavrul doar atunci cînd înstrăinarea s-a lăsat ca un praf gros peste fricile tale.

O să vină și ziua în care o să vezi un nume pe ecranul telefonului. Răspunzi, recunoști vocea, dar nu-ți mai vine să întrebi nimic. Pierzi semnalul. Ceva te bruiază. E distanța. De cînd n-ați mai vorbit? De o săptămînă, de un an, de nouă?

Cele mai multe povești de dragoste vin la pachet și cu o despărțire. Dar ne purtăm ca și cînd noi am fi cumva la adăpost. De asta poate, cînd le trăim, ne trebuie mult curaj să ne uităm în oglindă. Le sînt extrem de recunoscătoare autorilor care semnează în acest dosar. Să scrii despre despărțiri nu e o experiență ușoară. **(Ana Maria Sandu)**

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 29 mai, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu și Laurențiu Diaconu-Colintineanu.

Matei FLORIAN

Omul din oglindă

Cel mai rău e cînd te uiți în oglindă. Te uiți în oglindă după douăsutepatruşaptedemiideani şi te sperii. Acolo, în locul ăla unde ar trebui să fii tu, locul ăla în care vreme de douăsutepatruşaptedemiideani nu mai era nimic, te priveşte un mort care clipeşte rar. Te uiți la el şi nu recunoşti pe nimeni. „Cine eşti tu, bă?“ îți vine să-i zici, iar el, de acolo, din oglindă, te îngînă tăcut, cu faţa lui de mort care clipeşte. Încerci să-ți dai seama cine naiba e arătarea aia de la tine din oglindă, îți atingi nasul, iar el îşi atinge nasul, clipeşti, clipeşte şi el, îi scoți limba, îți scoate limba. „Cînd a mai apărut şi ăsta?“ te gîndeşti şi numeri încet douăsutepatruşaptedemiideani în care n-ai mai văzut pe nimeni în oglindă, douăsutepatruşaptedemiideani în care nici n-ai ştiut că, acolo, în faţa ta, stă un mort care te priveşte. Sute de mii de ani în care ai făcut cîțiva paşi prin casă, cîțiva paşi pe afară, te-a uitat Dumnezeu la geam, iar la geam a plouat, a nins, a bătut vîntul şi au înverzit nişte frunze, doar ca să te acopere cu umbra unui copac sau mai bine, sau mai bine cu umbra ta. Iar umbra asta, mama ei de umbră, a ajuns să se zgîiască la tine din oglindă şi să-ți spună că ăla de acolo, chestia aia bărboasă, cenuşie şi mută eşti tu. Pe urmă, după ce te sperii, ți se face ruşine. Ruşine că trebuie să cari un mort care clipeşte după tine, că trebuie să-l prezinți oamenilor şi să-l faci să vorbească, că trebuie să-ți aminteşti cum se rîde, ca să-l faci şi pe el să zîmbească. E tare nasol să umbli cu un mort după tine şi e şi mai nasol să ştii că mortul ăla eşti tu. Un mort e inutil. Poți să-l plimbi, să-l duci la pescuit, să-i dai cu muzică pe la urechi, să-l scoți în ploaie să se ude, să-l duci să miroasă şaorma, să-i arăți fete în fustă scurtă – e fix degeaba. Un mort nu se clinteşte din îndatoririle lui de mort, nu face altceva decît să clipească şi să scoată limba la tine, atunci cînd scoți tu limba la el. Te sperii, ți se face ruşine şi ştii că n-o să ai altă cale decît să-l îngropi creştineşte, de viu. Ştii că va trebui să-ți faci curaj, să te duci în faţa nenorocitei ăleia de oglinzi, să-l priveşti în ochi, să nu-l bagi în seamă cînd îşi va bate joc de tine, cînd te va privi cu ochii lui de broască rîioasă şi îți va imita perfect fiecare gest eroic, pur şi simplu să te uiți la el şi să-i spui în faţă: „Bă, tu nu eşti eu, tu n-ai ce să cauți aici, cară-te, dispari, marş!“ Şi ştii că el o să facă iar pe mortul, că n-o să dea doi bani pe ce spui tu, ştii că o să iasă o bătaie cruntă, ca-n filme, ştii că va trebui să te desparți. Nu doar de el, ci şi de cealaltă umbră din casă, umbra omului pe care l-ai iubit atît. Pentru că mortul tău a apărut tiptil, pe cînd mai erai în viaţă, s-a strecurat pe furiş în inima iubirii tale şi a început să ronțăie din ea încet, puțin cîte puțin, în fiecare zi altă părticică, te-a anesteziat şi nu ți-a lăsat timp să doară, te-a înlocuit forță de nestăvilit în tine, care tot creşte, pe care n-o poți stăpîni în nici un fel. Te ia pe sus, te plimbă pe străzi, îți arată tot ce ai pierdut în ultimii douăsutepatruşaptedemiideani, te face să scrii, să te simți invincibil şi ridicol, să plîngi şi să rîzi, să torni vorbe uriaşe, grele, grave, fără noimă, de parcă aşa ai putea recupera ceva din tot ce ai pierdut. Descoperi că lumea a continuat să se învîrtă fără tine, că lucrurile s-au tot schimbat în absenţa ta, că îți trebuie o altă oglindă, oglinda altcuiva, care să te arate puternic, viu şi luminos. Şi, pe cuvîntul meu, e al naibii de greu să găseşti o oglindă care să te mintă, care să-ți spună: da, băi, bezmeticule, buimacule, pierdutule, eşti puternic, eşti frumos, eşti viu. Pentru că, orice ai face, seara, vei ajunge într-o casă pustie, unde altădată locuiau doi oameni vii, care se iubeau, îl vei căuta pe celălalt printre lucruri, îl vei striga şi nu-ți va răspunde decît o singurătate lucie, vocea aia din oglindă, oglinda în care ştii deja că nu trebuie să mai priveşti. Încet, îți spui. Va fi bine încet. Nimeni nu s-a născut să fie oglindă şi nimeni n-are chef să fie oglinda pesonală a altcuiva. Va fi bine. Abia acum, după ce a trecut vria aia sălbatică şi începi să te obişnuieşti cu lucrurile care nu mai sînt, începe adevărata despărțire. Pustiul, părăsirea, golul. Toată acea mîzgă în care trebuie să scormoneşti ca să te scoți la iveală cu adevărat, ca să te mai poți privi iar în oglindă. Abia acum începi să înțelegi lucrurile, ce n-a mers, unde ai greşit, cînd s-a întîmplat ca mortul să înceapă să ronțăie din iubirea ta. De ce l-ai lăsat, unde

„Bă, tu nu eşti eu, tu n-ai ce să cauți aici, cară-te, dispari, marş!“

chinuitor de greu, pe tine şi pe celălalt care locuia în tine, pînă cînd din tine n-a mai rămas decît un gol în oglindă care să-ți rînjească trufaş, să te arate cu degetul şi să-ți spună „sînt eu“. Iar cel mai rău, după ce te priveşti în oglindă, e să te uiți în ochii omului pe care l-ai iubit. Să te uiți, după douăsutepatruşaptedemiideani, în ochii omului pe care l-ai iubit şi să te sperii. Să te uiți şi să vezi că, acolo, în locul ăla unde ar trebui să fie el, te priveşte un mort care clipeşte rar.

Despărțirile, odată ce te hotărăşti să-ți îngropi morții, sînt simple. Cîteva lucruri care se mută de colo-colo, cîteva cuvinte frumoase despre răposați, nişte lumînări aprinse într-o colivă, parastasul de 40 de zile. Şi apoi, vîrtejul, furia, vria cu care vrei să-ți recuperezi viaţa pierdută. Moaca aia din oglindă care te nemulțumeşte. Pe care trebuie s-o iei din nou în stăpînire. O derută cumplită, bezmetică, buimacă. Şi o trebuie să te întorci ca să te iei de la capăt. Sînt zilele alea, alte sute de mii de ani, în care iar nu mai poți ieşi din casă, în care tristeţea se aşază încet, tăcută, ca un doliu. Trebuie s-o respecți, să-i înţelegi rostul, să-i laşi timp ca să-şi jelească morții, să nu i te mai împotriveşti, s-o laşi pur şi simplu să fie, pentru că doar aşa te va lăsa în pace, te va împăca cu lucrurile, te va vindeca.

Într-o zi oarecare, te vei uita în oglindă. Probabil că de acolo, dinăuntru, te va privi un individ bărbos, tăcut, albit, îmbătrînit. Vei clipi, va clipi şi el. Îi vei număra ridurile şi le va număra şi el. Îi vei scoate limba. Va scoate şi el limba la tine. „Salut, bă, nu te-am mai văzut de mult“, îi vei spune, îi vei zîmbi puțin şi vei ieşi afară.

***Matei Florian** este scriitor.*

„Planuri de plecare. Există cineva care să nu-şi facă asemenea planuri? Avansează la fel de anevoios ca testamentele celor cu stare, rescrise şi revizuite din şase în şase luni. O să stau la cutare, ba nu, o să stau la cutare, la cutare sau cutare hotel, la cutare sau cutare femeie, două femei diferite, *nici o* femeie, gata cu femeile pentru totdeauna! O să deschid un cont secret, o să amanetez verigheta, o să vînd obligațiunile... Apoi omul ajunge la şaizeci, la şaizeci şi cinci, la şaptezeci de ani – şi atunci ce rost mai are? De plecat tot pleacă, dar de data asta pleacă *pe bune*.

Pentru unii asta-i marea calitate a morții: te scapă în sfîrşit de căsătorie. Şi fără să eşuezi într-un hotel. Fără să fii nevoit să suporți duminicile alea mizerabile singur, într-un hotel. Duminicile, ele ţin multe cupluri împreună. De parcă duminicile de unul singur ar putea fi mult mai nesuferite.

Nu, nu era o căsnicie reuşită. Era ceva ce puteai specula, fără a greşi prea mult, indiferent la masa cui te nimereai să mănînci, dar Sabbath îşi dădea seama după rîsul ei – dacă nu după faptul că-l lăsase să se frece de picioarele ei la doar zece minute după ce se aşezaseră la masă – că ceva nu ieşise aşa cum trebuia. În rîsul ei se ghicea recunoaşterea faptului că nu mai controla forţele puse în mişcare. În rîsul ei se ghicea acceptarea captivității: faţă de Norman, de menopauză, de muncă, de vîrstă, de tot ce nu putea merge decît din ce în ce mai prost. Puțin probabil ca neprevăzutul care o mai aştepta de-acum încolo să fie de bun augur.

În plus, Moartea se pregăteşte în colțul ei, făcînd genuflexiuni ample, iar într-o bună zi va sări la ea în ring la fel de necruțătoare cum sărise la Drenka... Rîsul acela spunea că schimbarea venise peste ea cînd stătea cu spatele, cînd era întoarsă în cealaltă parte, în partea *bună*, cu braţele larg deschise către combinaţia variată de pretenții şi plăceri, care fusese pîinea ei cea de toate zilele la treizeci şi la patruzeci de ani, către toată acea activitate asiduă, acel stil de viaţă extravagant, de vacanţă, inepuizabil de *activ*... Astfel că nici n-apucaseră bine Cowanii să traverseze oceanul într-un Concorde, pentru un weekend prelungit la Paris, că ea se şi pomenise ajunsă la cincizeci şi cinci de ani, încinsă de bufeuri, iar forma feminină care emana curenții magnetici era acum fiică-sa. Rîsul acela spunea că se săturase să stea, se săturase să-şi facă planuri de plecare, se săturase de visuri împlinite, se săturase de visuri neîmplinite, se săturase să se adapteze, se săturase să nu se adapteze, se săturase de aproape orice în afară de faptul că exista.

Bucuria de a exista, chiar şi sătulă de toate – *asta* spunea rîsul ei! Un rîs semiînvins, semiamuzat, semisuferind, semiuluit, seminegativ, foarte vesel şi foarte sonor. I-a plăcut de ea, i-a plăcut enorm de mult. Probabil că era o parteneră la fel de insuportabilă ca el. De fiecare dată cînd soțul ei vorbea, simțea la ea impulsul de a fi puțin crudă cu Norman, o vedea cum îşi bate joc de tot ce avea el mai bun şi mai ales. Dacă viciile soțului nu te scot din minți, atunci te scot din minți virtuțile lui.“

(Fragment din Philip Roth, *Teatrul lui Sabbath*, Editura Polirom, 2013)

Raluca BUGNAR

Scurtmetraj, lungmetraj, sitcom sau telenovelă?

Nuca de cocos e borcanul meu de mărături. Adică e chestia aia pe care i-aș da-o lui să o facă, dar, pentru că el nu există, trebuie să mă descurc singură. Ca să punctez povestea asta cu despărțiri, tocmai am spart o nucă de cocos – cu o șurubelniță, un cuțit, un șurub imens și multe opinteli. Prima nucă de cocos pe care am mîncat-o a spart-o fostul meu prieten. Mă rog, e impropriu spus „fost prieten", fiindcă prieteni am rămas. Iubiți nu mai sîntem. Pe de altă parte, de la avalanșa altor „iubi", cuvîntul iubit s-a perimat precum „amorul". Dacă o ținem tot așa, nu vom mai avea cuvinte cu care să putem să ne exprimăm pur. Pur și simplu. Fără vreun bagaj de mistocăreală și condescendență.

Imediat după ce te desparți, îți vine – instinctual – să te ferești și să te ascunzi de tot ce îți amintește de persoana pe care ai iubit-o și cu care povestea s-a terminat. De îndată ce începe să răzbată simțul rațiunii, îți dai seama că – la naiba! – nu vei renunța la nuci de cocos. Și, oricum, degeaba doi neuroni care se apucă să îți recreeze, ca într-o hologamă intracraniană, pe repede-înainte, o sumedenie de momente pe care te-ai chinuit îndelung să le uiți.

E o vorbă veche, care spune să „nu arunci și copilul cu apa din covată" și ea mă duce întotdeauna cu gîndul la dementul film maghiar *Taxidermia*, pe care l-am văzut de vreo cinci ori și în care scena cu covata e absolut fabuloasă. Proverbul cu copilul și covata e de pe vremea cînd toată familia se spăla în aceeași apă, în ordine ierarhică, iar bebelușul era ultimul la rînd. Pe cînd ajungea în apă cel mic, zoaiele întregii familii tulburaseră apa și o făcuseră opacă, așa că puteai pierde în ea un copil. Pentru mine, proverbul e un bun ghid în relații. După ce atracția se spălăcește și cuplul se dizolvă în apele tulburi ale diverselor conflicte și idealuri divergente, rămîne copilul în covată. Copilul inocent, plămădit din toate gîndurile și întîmplările bune, simțite și trăite în doi. Copilul ăsta metaforic nu e rodul iubirii trupești, ci e ca și cum s-ar fi întrupat din *brainstorming*,

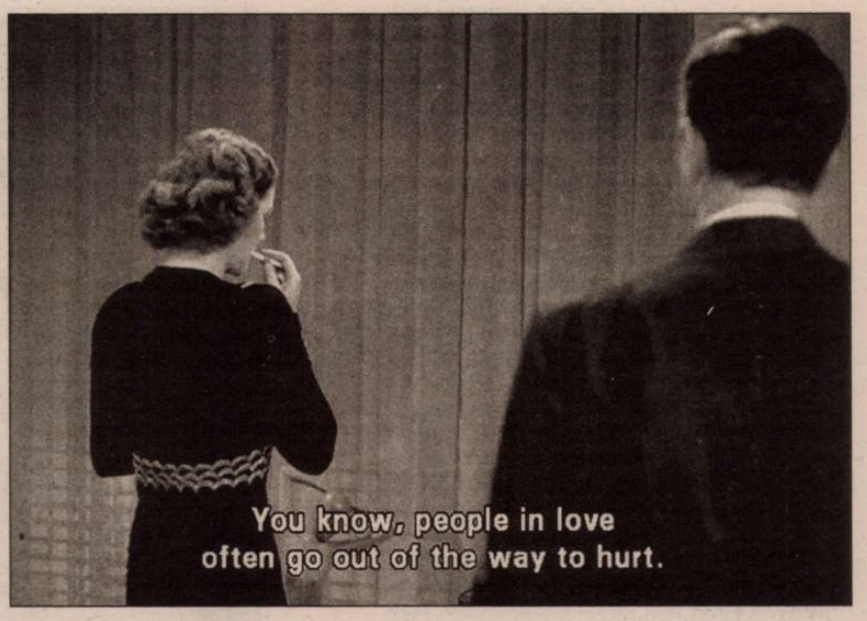

Să „nu arunci și copilul cu apa din covată".

renunți la ele și la toate celelalte lucruri care îți aduc aminte de iubirea arsă, fiindcă mai rămîi tu. Și tu îți vei aminti oricum și într-o cameră septică, doar privindu-ți un genunchi pe care ți l-a pupat mai nu știu cum, într-o după-masă tîrzie din liceu, cînd ați chiulit de la ultima oră și ați fugit împreună pînă la etajul patru din apartamentul mamei lui. (Desigur, am început deja să amestec despărțiri și amintiri, dar toți sîntem amalgamul experiențelor noastre de viață, bine frămîntate și condimentate cu mai mult sau mai puțin bun gust.) *Eternal Sunshine of The Spotless Mind* e o poveste frumoasă, însă pun pariu că nimeni n-ar vrea cu adevărat astfel de lobotomii emoționale succesive. Ca să nu mai vorbim de faptul că nici măcar nu funcționează. *„Oh, my darling, oh, my darling Clementine!"* și – pac! – face clic sinapsa dintre din bucățile de suflet puse în relație și de unul, și de celălalt. Coloana vertebrală a copilului e prietenia care a stat la baza relației, iar inima lui bate în ritmul muzicii pe care am ascultat-o împreună. Eu nu arunc niciodată și copilul cînd arunc apa din covată. De-aia despărțirile mele sînt un fel de „Adio, dar rămîn cu tine". E drept că nu toate relațiile fac și pui. Unele sînt de-a dreptul sterile, dar după alea nici nu suferi. Uiți repede de covată, faci un duș, că doar sîntem în Europa secolului XXI, și îți vezi de ale tale.

Cînd Gwyneth Paltrow a scris cam pretențios, pe blogul ei – de altfel culinar –, despre *conscious uncoupling*, după ce s-a separat de soțul solist în Coldplay, am simțit că la copilul din covată se referă. Adică, OK, am ajuns să avem o covată de apă murdară, trebuie să facem ceva, nu se mai poate să stăm cu ea așa, pînă se împute. Aruncăm apa, dar luăm copilul și avem grijă de el. De altfel, Gwyneth și Chris Martin au fost văzuți după despărțire luînd cina împreună, conversînd voioși. Cred că pentru mulți dintre noi instinctul primar nu e *Basic Instinct*, ci e comunicarea. Altfel, de ce s-ar mai fi chinuit atîtea sute de generații de oameni să conceapă zeci de limbi cu mii și mii de cuvinte care să ne exprime sentimentele și ideile? Dacă nevoile de bază ar fi fost într-adevăr numai cele de hrănit-dormit-reprodus, ne-am fi descurcat și cu onomatopee. Dar nu, noi avem sinonime! Eschimoșii au zeci de cuvinte numai pentru zăpadă! Nouă ne trebuie mult mai multe cuvinte pentru a denumi relațiile. „Fost prieten" nu-mi ajunge cîtuși de puțin pentru a vorbi despre oamenii pe care i-am iubit într-un fel, iar acum îi iubesc în altul.

***Raluca Bugnar** este jurnalistă.*

Elvira LUPȘA

Bye Bye Love

Am trăit multe despărțiri pînă acum. M-am mutat de multe ori și am lăsat în spate nu numai oameni iubiți, dar și locuri, mirosuri, obiceiuri dragi și toate particularitățile care construiesc o viață familiară. Această acumulare de lucruri foarte apropiate care nu îmi mai sînt accesibile m-a făcut să realizez că, fără a lua în considerare motivele, cînd ne despărțim de ceva important trebuie să încercăm să trăim asta cu aceeași lejeritate cu care trăim despărțirea de fiecare zi pe care o lăsăm în urmă cînd mergem la culcare. Ziua aceea n-o vom mai trăi, dar știm că vin și alte zile, chiar dacă nu vor fi niciodată la fel. Cum acceptăm să mergem să ne culcăm, seară de seară, și să lăsăm în urmă ce a fost, așa trebuie să acceptăm să lăsăm și lucruri mai importante și esențiale pentru noi. Aceasta este balanța vieții: ne despărțim de ceva ca să trăim ceva nou, facem curat ca să eliberăm locul pentru alții și altele. Despărțirea este, de fapt, un gest de vitalitate, o acceptare că viața înseamnă schimbare.

Dar cei mai mulți dintre noi nu sîntem călugări budiști.

Sînt fascinată de tradiția tibetană a mandalelor din nisip: ore în șir se construiește un motiv minuțios din nisip colorat. Apoi, cînd imaginea este completă, se șterge în cîteva secunde. Dar cei mai mulți dintre noi nu sîntem călugări budiști și exercițiul despărțirii este unul mult mai dificil. Chiar dacă posibilitatea rupturii ne face să trăim mai intens orice relație, cînd aceasta se întîmplă, acceptarea ei pare la început imposibilă. Efortul depus și timpul scurs ne face să nu vrem să lăsăm trecutului ceva care ne e atît de prețios nouă, pe care l-am construit sau l-am obținut consumînd atîta viață. Nu vrem să avem impresia că efortul și timpul nostru au fost în zadar. Nu vrem ca timpul, efortul, viața să fie risipite prin despărțiri. Și mai ales nu vrem ca iubirea să se piardă. Dar ea nu se pierde niciodată.

În ultimul an, m-am despărțit de două mari iubiri din viața mea. Prima este un om și a doua este un oraș. M-am mutat din New York, un loc pe care îl iubesc ca pe cineva din familia mea și la care mă gîndesc zilnic. Această mutare m-a obligat să mă despart și de iubitul meu. Eram bine toți trei: eu, el și New York-ul. Era frumos, un tot plin de plăceri și de posibilități. Pînă cînd lucrurile s-au schimbat, și nici iubitul meu, nici New York-ul nu îmi mai dădeau încrederea că pot să fiu în continuare bine cu ei. Momentele noastre împreună au țesut o pînză în sufletul meu și ele vor fi acolo cît timp o să mă lase memoria. Chiar dacă ar fi să mi-o pierd, știu că momentele acelea tot vor continua să existe undeva în infinitatea timpului. Odată ce ai simțit iubirea, ea nu mai poate trece în neant. Eu, una, nu am spus niciodată adio iubire, ci doar *bye bye* iubire.

„Te desparți de mai multe ori pînă te desparți. După o hotărîre de despărțire apare tandrețea, după ce o greutate ți s-a ridicat de pe suflet. Seamănă cu iubirea anterioară, dar așa cum seamănă o floare vie cu o floare presată: viața s-a scurs din ea."

MARIN PREDA, *Jurnal intim*

A fost o despărțire pe care aș fi putut să o evit, însă cu un pachet de sacrificii. Aș fi putut să rămîn cu New York-ul de un braț și cu el de celălalt. Dar am ales diferit. Despărțirile sînt adesea motivate de o nevoie de noutate. În cazul meu, nu un alt bărbat sau un alt oraș m-au făcut să iau această decizie, ci o dorință mai profundă de schimbare: să-mi construiesc o viață nouă, căreia să-i simt încă mirosul de folie pe ea. Fiindcă prima mea mare despărțire a fost de România, care a trăit în mine în toți acești ani și mi-a adîncit curiozitatea legată de țara mea natală, numai o mutare aici putea să o satisfacă.

Dar nu motivațiile sau scuzele contează. La capătul procesului de despărțire, ceea ce contează este că ea s-a întîmplat și că a lăsat un gol, pe care acum noi trei trebuie să îl umplem. Cred că New York-ului îi va fi cel mai ușor.

***Elvira Lupșa** este cofondatorul magazinului online de artă contemporană solgallery.eu.*

Svetlana CÂRSTEAN

Dezalcătuirea

„Unii au murit şi nu mai sînt.
Alţii nu au murit şi nu mai sînt.“

Nu mai ştiu de cîte ori m-am despărţit în ultimul deceniu. Am pierdut şirul. E ca un soi de portofoliu, un antrenament imbatabil pentru neataşare. M-am despărţit de iubiţi, de prieteni şi prietene, de oameni care au murit, de case în care am stat, de instituţii în care am lucrat, de proiecte pe care le-am creat eu şi le-au continuat alţii, de obiecte pe care le-am pierdut sau le-am stricat. Nu cu foarte mult timp în urmă, un prieten priceput mă învăţa că, bineînţeles, cu cît te desparţi mai mult şi mai des, cu atît suferi mai puţin. L-am admirat pentru înţelepciunea lui, dar nu l-am crezut pînă la capăt. Odată, într-unul din jurnalele mele de demult, scriam cam aşa, fericită că m-am dat jos, fără nici un regret, în ultimul moment înainte de plecare, dintr-un tren care mergea spre Moldova, în ajunul Paştilor, şi din care oamenii se revărsau pe geamuri, atît de aglomerat era: „Există însă «trenuri» din care nu te poţi da cu adevărat jos, fără să porţi în suflet o durere mai mare decît ţi-ai putea imagina. Şi el a fost un asemenea tren din care am visat mereu să cobor fără să simt nici cea mai mică durere.“ Cred că cel mai mare obiectiv şi al celor care se despart des, şi al celor care amînă să se despartă e cum să păcălească durerea, cum să iasă sau să nu intre niciodată în zona de maximă fragilitate, atunci cînd pot plînge în hohote pe bancheta taxiului în care se urcă, într-o complicitate bizară cu taximetristul care nu întreabă nimic. Şi asta nu o dată şi nu într-un singur taxi. Zona asta de fragilitate trebuie mereu evitată sau fentată cumva. Şi totuşi, deşi n-am făcut excepţie de la regula asta, am descoperit că, dintre toate buzduganele care te ating cu viteză după diversele despărţiri, nu cel al durerii e cel mai periculos, ci cel al urii celuilalt, care nu oboseşte cu trecerea timpului.

* * *

DESPĂRŢÍRE s. 1. desprindere, detaşare, izolare, separare, separaţie. (*A lui de grup.*) 2. v. *divorţ*. 3. separare, (înv.) dezunire. (*A celor doi bătăuşi.*) 4. izolare, separare, separaţie, (rar) segregare, segregaţie. (*A femeilor de bărbaţi.*) 5. descompunere, desfacere, divizare, fracţionare, împărţire, scindare, separare, (rar) dezalcătuire. (*A în particule a unui corp în urma dezintegrării.*) 6. v. *compartiment*. 7. v. *împărţire*.

Sînt multe sinonime în *DEX* pentru despărţire. Dintre toate, cel mai mult îmi place „dezalcătuire“. Am înţeles pentru prima dată, abia la ieşirea dintr-o relaţie foarte lungă, că a fi împreună cu cineva înseamnă nu numai un ataşament emoţional, ci şi o transformare lentă a chimiei organismului. Am înţeles că modelul după care se rearanjaseră celulele mele timp de atîţia ani urma să devină treptat invalid şi că tulburarea acestui model era sinonimă cu un cataclism inevitabil, la o scară foarte intimă a fiinţei mele. Mi-am imaginat că un aparat medical performant ar putea surprinde tot acest proces în nişte fotografii, un fel de caleidoscop fin prin care s-ar putea vedea cum pietricelele fine, colorate, celule aparent inconştiente, se aranjează diferit *before and after*. Dacă ani de zile dormi în pat alături de cineva, corpul tău se obişnuieşte să aibă o limită protectoare la stînga sau la dreapta lui. În momentul în care acea limită dispare şi aerul se răceşte în jurul tău, corpul trebuie reobişnuit să trăiască doar între propriile lui limite, să extragă din memoria lui, pentru totdeauna sau pentru o vreme, obişnuinţa de a regăsi o prezenţă intimă în proximitatea marginilor lui. Despărţirea vine să dezalcătuiască tot ce a fost alcătuit înainte în prezenţa unui alt corp, să desfacă un LEGO, cu preţul unor preschimbări interioare, unele violente, altele abia sesizabile.

* * *

Există doi oameni în viaţa mea de care mi-am dorit să nu mă despart niciodată. Mama – bunica mea maternă –, şi Tudor, băiatul meu. Cum şi unul, şi altul sînt de departe mult mai înţelepţi decît mine, mi-au dat, fiecare la timpul lui, lecţii de despărţire, nu lipsite de o anumită cruzime. Adolescenţa e întotdeauna crudă. Cît despre Mama, ea m-a obişnuit foarte devreme cu spectrul separării. Astăzi, ea nu mai e de mult timp cu mine, de altfel, Mama şi Tudor nu s-au cunoscut niciodată, ba mai mult, cînd ea a murit, eu eram însărcinată. Îmi amintesc mereu o amiază cam călduroasă de iulie, din anii '70, undeva pe malul Jijiei, în nordul Moldovei. În tot satul se luase masa de prînz şi se lăsase liniştea, aproape deplină, ca şi cum ar fi venit deja noaptea. La ora aia, fiecare se ascundea pe unde putea, căuta umbra deasă, trăgea un pui de somn de cel puţin un sfert de oră, în răcoarea caselor de chirpici sau a duzilor plini de omizi. Omizi erau, de altfel, peste tot, se tîrîiau mai lent ca oricînd, pe zidurile albe, fără tragere de inimă şi fără destinaţie. Tata – bunicul meu – era pe prispă. Calm, desfăcînd o grămadă mare de porumb aşezată în faţa lui. Era aproape absent. Şi deodată, în toată liniştea aia, am realizat că nu e Mama prin preajmă. Am început s-o caut, fără să o găsesc, l-am întrebat pe el, dar nu ştia nimic şi eu nu înţelegeam cum poate fi atît de liniştit, cînd în mine creştea cu viteză sentimentul unei nenorociri iminente. Am plecat pînă în capătul celălalt al satului, la mătuşa mea, să o caut. Am fost întîmpinată cu zîmbete ironice, nimeni nu înţelegea graba şi disperarea mea. Am fost la cea mai bună prietenă a ei, pe o uliţă lăturalnică – nu era nicăieri, parcă o înghiţise pămîntul, parcă nici n-ar fi existat vreodată şi toţi ceilalţi ar fi uitat-o deja. Numai în mintea mea, ea continua să existe şi de aceea pentru mine dispariţia ei era o certitudine. Mama avea o plăcere ascunsă, un fel de sadism straniu, pentru un om atît de blînd ca ea, un sadism pentru care nici azi nu mă pot supăra: se întindea deodată pe pat, închidea ochii şi rămînea aşa minute în şir, eram de fiecare dată convinsă că gata, s-a terminat, că asta e moartea şi că în următoarele clipe va dispărea din faţa ochilor mei, evaporîndu-se ireversibil. Se ridica doar atunci cînd simţea că nu mai rezist. Eram convinsă că tot acest proces se întîmplase deja şi că de-asta n-o mai găseam. S-a întors într-un tîrziu – fusese la o rudă pe care n-o cunoşteam eu, dar nu mai conta. Eram deja epuizată de lupta pe care o dădusem ca să mă obişnuiesc cu ideea despărţirii de ea, obosită de convulsiile separării definitive de cea mai dragă fiinţă de pe faţa pămîntului. De atunci, am păstrat o aversiune faţă de amiezile excesiv de însorite şi frumoase, am rămas cu impresia că ele chiar te pot despărţi de oamenii pe care-i iubeşti cel mai tare.

Deşi Mama nu mai e aici şi Tudor îşi trăieşte adolescenţa, ştiu acum că există şi alcătuiri pe care nimic nu le mai „dezalcătuieşte“ şi oameni de care nimic nu te desparte vreodată.

„Despărţirea face
să se stingă pasiunile slabe
şi să se întărească
cele puternice,
aşa cum vîntul
stinge lumînarea,
dar înteţeşte focul.“

FRANÇOIS DE LA ROCHEFOUCAULD

„A fi împreună cu cineva înseamnă şi o transformare lentă a chimiei organismului.“

Svetlana Cârstean *este scriitoare.*

Şapte întrebări pentru Andrei Robin Proca

Dacă ar fi să alegi trei piese care vorbesc despre despărţire, care ar fi?

„Girlfriend In A Coma“ de Smiths (ştiu, ştiu), „50 Ways To Leave Your Lover“ de Paul Simon, „Somewhat Damaged“ de Nine Inch Nails, „No Distance Left To Run“ de Blur & „Cea mai frumoasă zi“, de Andrieş.

Dar cel mai sfîşietor vers?

„I've seen this happen in other people's lives and now it's happening in mine.“ Pentru că poate fi despre orice, dar dacă alegi varianta sentimental necîştigătoare, e mai emoţionant decît dacă te referi la răul de mare sau statul la coadă la Administraţia Financiară.

Cîte despărţiri ai pus în cîntecele tale?

Nu ştiu să fi fost vreuna care să-mi facă acum semn cu mîna din prima bancă. Desigur, au fost cîteva monumentale, dar despărţirile sînt oricum infinit mai anoste decît momentele (zilele? orele? anii?) exact de dinaintea lor.

Ce să nu asculţi după o ruptură?

Coldplay, că rîde lumea. Şi nimic mînios & nimic din ce ţi-ar putea da apă la moară. Nimic din ce spune a) că viaţa ta s-a sfîrşit, sau b) că viaţa merge înainte.

Compui mai bine cînd suferi după o despărţire sau cînd eşti îndrăgostit?

Compun prost în ambele situaţii, dar aleg oricînd a doua variantă.

Regreţi felul în care te-ai despărţit de cineva?

Nu. Orice întîmplare, eveniment, greşeală sau măgărie este singura posibilitate de a articula situaţia care a creat-o.

Care ţi se pare forma maximă de cruzime în sfîrşitul unei poveşti de amor?

„All is fair in love and interviews.“ Orice este făcut cu răutate sau sadism. Sau plictis.

Andrei Robin Proca *este vocalist şi chitarist în formaţia Robin and the Backstabbers.*

a consemnat
Ana Maria SANDU

Laura POPESCU

Trei despărțiri din cinema

Dacă stai să te gîndești, cele mai bune filme de dragoste sînt filmele despre despărțiri. Eșafodajul complex al despărțirii include de obicei mai mult sex, mai multă atracție, mai multe scene iconice și mai multe replici memorabile decît orice film cu happy-end. Fatalitatea ei corozivă e ca o substanță de contrast care îți aruncă în față toate reliefurile unei relații, redimensionîndu-i semnificațiile, reevaluînd-o, remodelînd amintirile. Iubirile damnate trec, pînă la urmă, cel mai bine testul timpului. Relația despărțirii cu memoria e la fel de strînsă ca relația cinema-ului cu memoria și, suprapuse cele două, cinema-ul despre despărțiri poate crea acele adîncimi amețitoare de pe celuloid. O călătorie printre despărțiri e profund ofertantă cinematografic. Iată trei dintre cele mai semnificative.

Annie Hall e cronica anunțată a unei despărțiri. În primele cadre, filmate ca un număr de stand-up, Alvy Singer, în maximă vervă a umorului negru allenian, anunță că s-a despărțit de Annie. Annie e una dintre femeile cu care a dat-o în bară, amintirea ei e mai dureroasă pentru că e cronologic ultima, eșecul cel mai proaspăt. Filmul însă nu e o simplă relatare a unei despărțiri. Odată leazâ între efluvii, vulnerabilități și episoade de pură țăcăneală, e prinsă în universul egomaniac și nevralgic al unui Woody Allen în zilele lui cele mai bune și mai negre. Despărțirile sînt multe, se produc cu ușurință, „ca la carte", însă una singură contează: ultima. E singura reală, foarte departe de prima, departe de comedie, afară din orice zonă de confort. Cînd se produce, Annie se va fi eliberat deja de mult din lumea lui Alvy, iar el, fără nici o putere asupra ei, va retrăi în buclă tot ce noi am văzut deja cu alți ochi decît ai lui pe ecran, mulțumită geniului allenian. Într-un studiu speculativ asupra relațiilor, povestea lui Annie Hall va fi devenit atunci o mare iubire și o traumă.

Protagoniștii din *Eternal Sunshine of the Spotless Mind* încearcă o despărțire absolută. Recurg la un dispozitiv de ștergere a amintirilor legate de celălalt. Prima o face Clementine – Kate Winslet. Joel – Jim Carrey, o face și el apoi, din răzbunare. Ceea ce urmează e un labirint halucinatoriu – iar scenaristul Charlie Kaufman și regizorul Michel Gondry sînt la ei acasă în această lume fracturată, plină de trasee care se întorc la ele însele. În acest labirint există un fir al Ariadnei complet neașteptat: odată șterse amintirile, rămîne atracția, chimia neîntinată dintre două minți neprihănite de amintiri. Odată surpate toate motivele de suferință, rămîn să strălucească toate motivele care i-au adus împreună. De fiecare dată cînd se văd „pentru prima oară", cei doi simt undeva, în fundal, o senzație nedeslușită de *déjà-vu*, o legătură irațională. Pînă la urmă, nu e ceva foarte diferit de ceea ce simt orice doi oameni din lumea asta cînd se întîlnesc pentru prima oară și chimia dintre ei funcționează. Retezînd complet structura și rațiunea, Gondry și Kaufman deschid o meditație neașteptată asupra începutului și sfîrșitului iubirilor, și despre tot spațiul ambiguu pe care iubirea îl acaparează în creier, dincolo de rațiune și chiar dincolo de memorie.

Broken Circle Breakdown, filmul belgianului Felix van Groeningen, despre care spunea cineva că e probabil cea mai tristă poveste spusă pe pămînt, și că, dacă cineva a văzut un film mai trist decît ăsta, probabil n-a mai supraviețuit ca să-l povestească, e construit din împletirea necronologică între fragmente de agonie și fragmente de extaz erotic și muzical. Probabil cel mai frumos film despre muzica bluegrass a trebuit să vină din Belgia. Explicația ar putea fi faptul că, deloc timid, van Groeningen nu se ferește de melodramă, dimpotrivă, o îmbrățișează pînă dincolo de limita suportabilului. O poveste despre un cuplu tînăr de muzicieni bluegrass, a căror fetiță bolnavă de leucemie e pe moarte, pare să bifeze cu zel și fără nici o subtilitate toate mecanismele de stors lacrimi din cinema. Puține filme sînt însă mai subtile în a analiza fatalitatea. „Viața *nu* e generoasă. Îți ia tot ce iubești." Asta îi spune ea lui. Suferința erodează totul, așa cum moartea stă cu precizie la capătul vieții. Speranța moare ultima, dar chiar moare, și atunci cercul se rupe. Odată despărțiți, cei doi sînt pe cont propriu. Fiecare face față fatalității în felul lui. Există multă magie primitivă în filmul lui van Groeningen, de la felul cum te absoarbe în suferință, prin episoade de infinită plăcere și pînă la schimbări de identitate, ca soluție de supraviețuire. Catharsisul muzical din *Broken Circle Breakdown* trebuie pus într-o categorie numai a lui. Spunînd povestea unei despărțiri devastatoare, Felix van Groeningen construiește 111 minute de cinema pur.

Relația lor
e un tren în plină deraiere.

filtrul inițial aplicat, prima întîlnire dintre cei doi, la meciul de tenis, avansurile ei, fîstîceala, nevrozele lui, elanurile ei emoționale bruște, eterna lui inadecvare, tensiunea palpabilă, obsesiile sînt toate parte dintr-un spectacol copios al unei atracții neîntrerupte. Annie și Alvy se iubesc și se tot despart, se regăsesc și poartă discuțiile cele mai savuroase din tot cinema-ul (discuțiile dintre Ethan Hawke și Julie Delpy din trilogia lui Linklater sînt aproape la fel de bune), se calcă pe nervi. Relația lor e un tren în plină deraiere în care ai timp berechet să observi toate detaliile, asperitățile, micile potriviri perfecte și marile incompatibilități. Prin cadru intră și ies iubirile trecute, ședințele fiecăruia de terapie, flirturile secundare. Sexul dintre ei e „cel mai distractiv lucru pe care-l poți face fără să rîzi", iar momentul în care Alvy îi declară lucrul ăsta unei Annie torpilate cu iarbă e de o suavitate greu de egalat. Cearta lor de la cinema – cu reducțiile lui misogine la „supărările femeilor egal ciclu", în timp ce pe fundal un profesor bate cîmpii cu grație despre cinema – e o lovitură de maestru. O Diane Keaton magistrală, ce oscilează între efluvii, vulnerabilități și episoade de pură țăcăneală, e prinsă în universul egomaniac și nevralgic al unui Woody Allen în zilele lui cele mai bune și mai negre. Despărțirile sînt multe, se produc cu ușurință, „ca la carte", însă una singură contează: ultima. E singura reală, foarte departe de prima, departe de comedie, afară din orice zonă de confort. Cînd se produce, Annie se va fi eliberat deja de mult din lumea lui Alvy, iar el, fără nici o putere asupra ei, va retrăi în buclă tot ce noi am văzut deja cu alți ochi decît ai lui pe ecran, mulțumită geniului allenian. Într-un studiu speculativ asupra relațiilor, povestea lui Annie Hall va fi devenit atunci o mare iubire și o traumă.

Annie Hall

***Laura Popescu** este jurnalistă și traducătoare.*

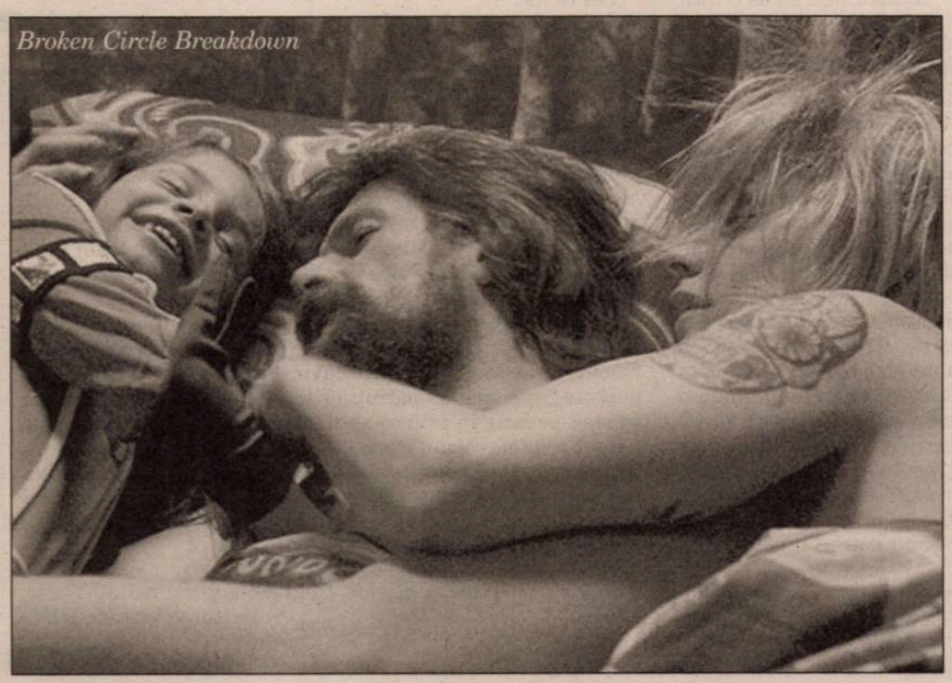
Broken Circle Breakdown

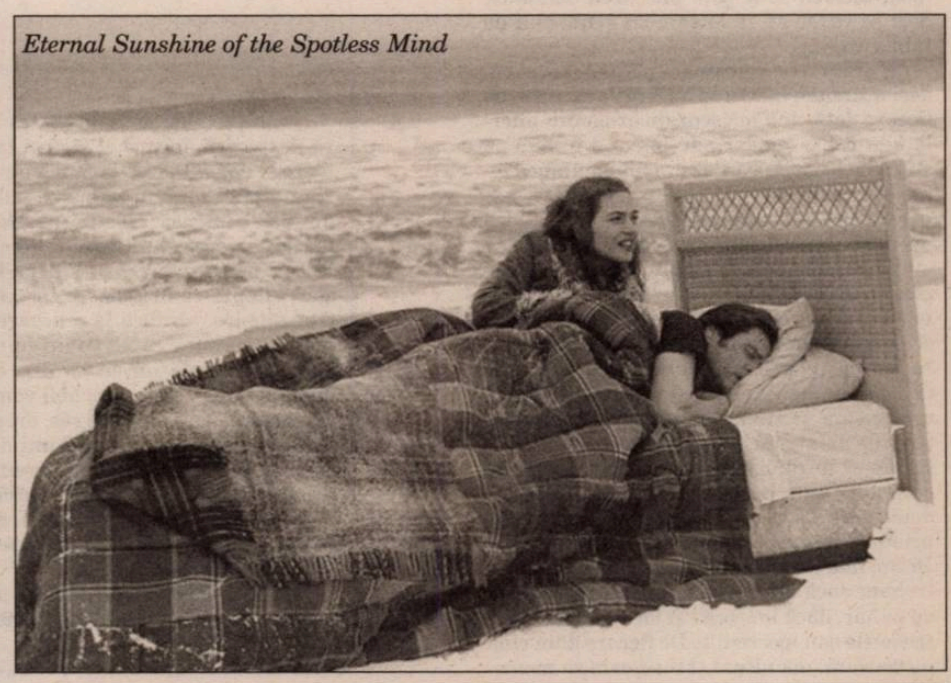
Eternal Sunshine of the Spotless Mind

Cecilia ŞTEFĂNESCU

Adio în multe cuvinte

o moarte mică

Nu m-am priceput niciodată la despărţiri. Întotdeauna mi s-au părut o moarte mică. Dacă ar fi să aleg, şi acum prefer să se despartă alţii de mine, să taie ei membrul beteag, eu nu pot să mă separ de nici un centimetru din ceva care a fost odată viu.

Am ieşit afară, m-am oprit puţin şi am închis ochii. Nu mai era cald, şi nici lumina nu mai era atît de puternică. Stătusem toată ziua în casă, şi o uşoară oboseală, plăcută, mă amorţea. Îmi pusesem şlapii ăia imposibili, hawaieni, care-mi săreau în permanenţă din picioare şi erau îngrozitor de urîţi. Nici un picior nu arăta bine în asemenea încălţări, dar aproape toţi bucureştenii care începuseră să se întoarcă din vacanţe se încăpăţînau să le poarte, ca un fel de semn al nepăsării. Probabil că, dacă cineva ar fi dat tonul, haita asta mică, întoarsă cu o săptămînă înainte de septembrie de pe plaje scăldate-n soare şi măturate de brize, oamenii ăştia cu feţe caramelizate şi cu firicelele de nisip încă atîrnîndu-le în păr ar fi renunţat pe loc la haine şi ar fi ocupat, pentru un timp scurt, pînă la întoarcerea mulţimilor, oraşul, îmbrăcaţi eventual în nişte costume de baie minuscule. Îmi pusesem o rochie lungă ca un clopot. M-am uitat la ceas şi mi-am dat seama că întîrziasem. Greta venise la timp, dar, ca de fiecare dată, cînd o vedeam intrînd pe uşă, simţeam nevoia să mai stau de vorbă cu ea, s-o întreb de băiatul ei şi de viaţa ei. Aş fi vrut să-i spun într-o zi: „Greta, nu am un serviciu şi nu mă presează nici o grijă, dar uneori simt nevoia subită să plec, să dispar, să mă înghită lumea, nu mult, uneori chiar pentru foarte scurt timp, după care să mă întorc acasă şi să-mi continuu treaba ca şi cînd nu aş fi fost plecată, ca şi cînd aş fi aţipit un pic cu capul pe masa din bucătărie". Într-o zi mi-am promis că o să-i spun exact cu vorbele astea. Sau, şi mai bine, într-o zi, o să-mi iau inima-n dinţi şi, de îndată ce Greta avea să intre pe uşă, o să-i spun brusc la revedere şi o s-o zbughesc pe uşă înainte ca femeia să deschidă gura. Mă auzeam clămpănind pe asfalt, încercam să-mi ridic armonios piciorul încălţat în papucii de plajă, mă încurcam în poalele rochiei şi mă dezechilibram uşor, apoi mă redresam şi avansam prin aerul călduţ, uşor umed.

Strada Benjamin Franklin era acoperită de o boltă de copaci. Din capătul ei, de unde veneam, am văzut pînă în celălalt capăt mesele mici aşezate pe marginea trotuarului. Îl zărisem de departe, stătea cu faţa la bulevard, avea umerii uşor adunaţi în faţă, se ghemuise, înalt cum era, pe scaunul acela micuţ, din fier forjat, incomod, încerca să-şi ţină picioarele adunate, deşi se vedea că se loveşte cu genunchii de tăblia mesei.

Îi eram recunoscătoare pentru faptul că, deşi întîrziam mereu la întîlnirile noastre, de fiecare dată cînd mă scuzam exagerat, miorlăindu-mă şi lamentîndu-mă că a trebuit să stau cu Greta de vorbă, cum îmi mănîncă femeia asta tot timpul, deşi o plătesc tocmai pentru ca eu să am timp liber, se uita la ceas mirat şi amuzat, ca şi cînd atunci observa că eu ajunsesem cu o jumătate de oră mai tîrziu. M-am aşezat în faţa lui şi am cerut chelnerului o bere caldă. O bere Leffe. A cerut şi el una şi am rămas, ca de fiecare dată cînd se scurgeau primele minute ale întîlnirii noastre, stingheri. Ne cunoşteam de cîţiva ani, aveam prieteni comuni şi, dintr-un motiv pînă azi străin, în perioada aceea începuserăm să ne dăm întîlniri des. Nu ţin minte cum a început, dar ştiu că trăiam între cele două întîlniri cu el. Era greu să ne numim prieteni, dar nu eram nici pe departe iubiţi. Eram, mai degrabă, nişte promisiuni. Mă întrebam dacă era tolerant şi cu prietenii lui de pahar, dacă le trecea şi lor cu vederea întîrzierile sau ipocriziile. De fiecare dată cînd ne vedeam, mă uitam şi încercam să memorez faţa lui lungă, care nu mai era frumoasă ca-n tinereţe, dar păstra trăsăturile încă adunate la locul lor, cu aerul lui aparent plictisit, care spunea că le-a văzut pe toate, în parte fiind adevărul, văzuse multe, dar trecuse prin puţine, fusese răsfăţat, protejat de o armură, îmi plăcea să cred că era armura bunătăţii, înconjurat de un soare invizibil – dar ce ştiam eu? –, putea fi la fel de bine o chestiune de noroc, iar gîndul ăsta mă tulbura, pentru că era prea curios şi prea neliniştit ca să nu i se întîmple ceva, călătorea prea mult, în timp ce eu stăteam închisă în casă, la adăpost, şi faptul că siguranţa lui ţinea de linia subţire care separă întîmplarea de accident mă făcea să icnesc de teamă.

Îl zărisem de departe,
stătea cu faţa la bulevard.

„Rol dificil, dar frumos: femeia care suportă cu eleganţă o despărţire."

SIMONE DE BEAUVOIR

Am vorbit în după-amiaza aceea de berile belgiene – m-a întrebat dacă fusesem la Bruxelles şi l-am minţit, i-am spus că nu, tocmai pentru că îmi plăcea atît de mult să-l ascult povestind, eram curioasă să văd dacă văzuserăm aceleaşi lucruri amîndoi, deşi în timpi diferiţi, cu gînduri diferite –, de o cunoştinţă comună din barul de la Litere, pe care, pe vremuri, se părea că-l frecventaserăm amîndoi, concomitent, fără să ne fi întîlnit – ceea ce nici nu era greu, pentru că barul acela era cea mai întunecoasă văgăună în care intrasem vreodată –, un beţivan sclipitor care la un moment dat dispăruse, la fel ca Monciu-Sudinski. M-am mirat cînd am auzit numele. Mi-a promis, aşa cum fac doi prieteni, că o să-mi dea cartea de debut a lui Monciu-Sudinski, *Rebarbor*, şi s-a mirat că nu auzisem de el. În schimb, eu i-am promis că fac rost de filmul unei cunoştinţe comune, care încă nu intrase în cinematografe. Lumina începuse să scadă şi ca de fiecare dată, spre sfîrşitul lui august, seara pielea se strîngea de la curenţii discreţi de aer răcoros. Totul era atît de plăcut şi liniştit, stăteam pe loc, deşi a doua zi el avea o treabă importantă, iar eu trebuia în seara aceea să mă întorc acasă, să o eliberez pe Greta. Dar nu voiam să plec şi cred că nici el nu voia. În cele din urmă, ne-am despărţit. Nu mi-a mai dat cartea, am găsit singură în seara aceea, căutînd pe Internet fragmente din *Rebarbor*, şi le-am citit şi m-am grăbit să-i scriu un mesaj înflăcărat, spunîndu-i cît de mult mi-a plăcut. Mă întreb dacă îmi plăcuse cu adevărat sau îmi plăcuse doar pentru că îmi vorbise el despre carte. După aceea, am scotocit şi în viaţa lui Monciu-Sudinski, şi ideea ca un om să decidă brusc că dispare şi chiar să dispară m-a făcut să mă zgribulesc. Eu, în schimb, i-am făcut rost de film. Cred că, dacă lucrurile ar fi stat invers, dacă eu în seara aceea nu l-aş fi căutat pe Monciu-Sudinski, dacă el mi-ar fi adus, aşa cum îmi promisese, cartea, iar eu nu i-aş fi dat peste un timp DVD-ul acela, textul de acum ar fi fost scris altfel sau nu ar mai fi fost scris deloc. Dar asta e doar o presupunere. În după-amiaza aceea, după ce ne-am strîns în braţe mai lung ca de obicei şi am plecat, eu – acasă, iar el – cine ştie unde, ne-am despărţit. Nu o ştiam atunci, mi-am dat seama mult mai tîrziu, la distanţă de doi ani. Şi, deşi începînd cu acea după-amiază, am continuat să ne vedem din ce în ce mai des, liniştea şi siguranţa au dispărut. Din momentul acela în care ne-am promis, el – cartea scriitorului dispărut, eu – filmul cunoştinţei noastre comune, am ştiut foarte clar ce nu mai sîntem. Nu mai eram prieteni. Dar, în timp ce el a plecat atunci de pe strada Benjamin Franklin, cred că o parte din mintea mea a rămas şi acum acolo, la masa aceea mică, incomodă, aşteptînd continuarea.

***Cecila Ştefănescu** este scriitoare.*

■ „Înţeleg de la mama ta că tu şi Amnon intenţionaţi să vă despărţiţi, începe el şi apoi tace imediat, vocea îi e tunătoare şi dojenitoare, de parcă nu numai eu, unica lui fiică, aş sta în faţa lui, ci un numeros public feminin, o mişcare revoluţionară imensă, ameninţătoare, care îi primejduieşte liniştea sufletească şi pe care trebuie s-o oprească prin toate mijloacele de care dispune. E deja definitiv? Întreabă ca şi cînd s-ar aştepta ca întrebarea însăşi, pusă cu o voce atît de pătrunzătoare, să ducă la o negare instantanee, care să-i permită să termine rapid cu întîlnirea noastră şi să se întoarcă la treburile sale, iar eu confirm cu un glas moale, dar adaug imediat cu reţinere, probabil vom încerca să trăim despărţiţi cîteva luni, iar el tuşeşte sec, dregîndu-şi glasul, pot să întreb de ce sau întrebarea e prea intimă, cuvîntul intim îl face deja să-şi legene nervos piciorul desculţ, iar eu spun, pur şi simplu nu ne potrivim, nu sîntem fericiţi împreună, am hotărît că n-are sens să continuăm astfel, pluralul mincinos îndulceşte lucrurile, de parcă Amnon în persoană s-ar afla acum aici, lîngă mine, susţinîndu-mă.

Nu mai vedem lucrurile la fel, urmez încercînd, ca întotdeauna în prezenţa lui, să vorbesc cît mai elevat, ca să nu-l aud zicînd: mi se pare că limbajul tău decade, ce-ai mai citit în ultimul timp? Şi tac imediat, nu sînt dispusă să contribui la discuţie cu mai mult de trei propoziţii, fiindcă oricum nu e o discuţie, n-am avut niciodată aşa ceva, privesc pendulul piciorului său care se mişcă, puternic şi subţire ca un palmier, se apropie tot mai mult de mine, acuşi îmi va atinge ca din greşeală genunchii, cu o mişcare rapidă şi bine ţintită, ca să-mi îngreuneze libertatea de mişcare, ca să-mi dea planurile peste cap."

■ „Am fost împreună zece ani şi parcă de la an la an cuvintele s-au împuţinat, aşa cum se întîmplă cu un copil cu deficienţe, care în loc să înveţe cuvinte noi, le uită şi pe cele cunoscute, spre spaima părinţilor săi, iar cuvintele care ne mai veneau pe buze în primul an au dispărut în al treilea şi cînd a venit pe lume copilul, parcă i-am dat lui toate cuvintele bune, toate cuvintele de dragoste şi admiraţie s-au mutat în pătuţul lui, iar patul nostru s-a golit şi regimente de cuvinte amare s-au grăbit să umple golul, înarmate ca piticii care pleacă la luptă. Pentru ce ne luptam?"

(Zeruya Shalev, fragmente din romanul *Thera*, Editura Polirom, 2010)

Cum se despart adolescenții?

o anchetă

Mie mi-e relativ imposibil să mă compar sau să mă încadrez în tema anchetei, pentru că, din fericire sau din păcate, nu prea am avut parte de despărțiri. Da, i-am răspuns unui tip din Club A, după ce ne-am pupat puțin dansînd, cînd m-a întrebat dacă vreau să ținem legătura: „poate, da, mai bine nu, vedem", și am scăpat de primul meu prieten (era neamț) pentru că avea gagică, da' nu-i nimic demn de povestit sau care să mă fi apăsat prea tare. Pînă una-alta, cred că e de bine, mă simt destul de norocoasă că nu prea am ce depăna, pentru că eu am așteptat mult timp pînă să mă înamorez de-a binelea și bine-mi pare că nu m-am luat după alții care-mi spuneau că sînt prea pretențioasă și că ar trebui să mă las pe mîna diverșilor vînători plictisiți; eu am pus ochii într-a X-a pe cineva și pîn' la urmă tot eu am ajuns cea mai fericită și lipsită de zile de bocit și de refuzat de coborît din pat. (Bine, am avut, dar pentru că încă nu pusesem gheara pe cine trebuia.) Iar pentru polul opus, al elevilor de liceu care au ce povesti, am adunat cîteva personalități relativ diferite, în ordine cronologică a vîrstei, ca să își poată face tot omul o impresie despre cum probabil nu s-a schimbat mare brînză în domeniul separărilor. O să găsiți aici poveștile colegilor mei. ***(I. Z.)***

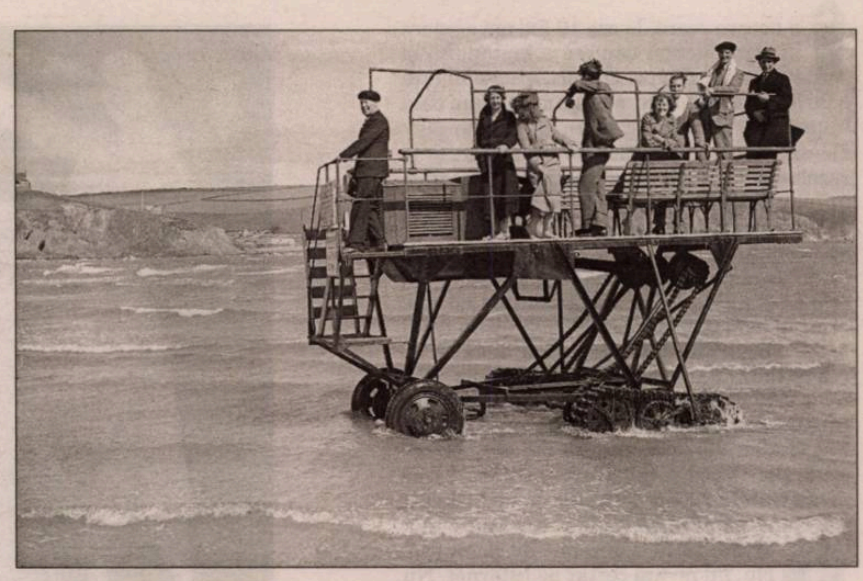

„În orice mare despărțire este un dram de nebunie."

GOETHE

Alexandru IVĂNOIU, clasa a X-a

Pe parcursul a 16 ani de viață, fetele s-au despărțit de mine sub multe forme: de la bilețele pînă la papuci. Da, am primit papucii pe bune, erau roz cu sclipici și aveau puțin toc, țin minte că i-am primit pe fundalul sonor al unei melodii de prin 2009, la o petrecere la care nu voiam să merg oricum. Nu cred că am avut parte de o despărțire decentă vreodată. Este de asemenea adevărat că nu am un concept de *bine* stabilit, dar știu că nici una de pînă acum nu s-a încadrat.

În funcție de faptele unui individ după despărțire, se pot diferenția mai multe categorii. Menționez în prealabil că am trecut prin toate. În primul rînd, există *Nepăsătoru'*, tipul care își fixează în cap că nu e deranjat de situație, dar tot este prins că se mai uita după fosta; *Disperatul* este tipul care ține neapărat să mai salveze ceva, distrugînd inconștient și ce a mai rămas; *Alergătorul la maraton* e genul de tip care urmărește tot ce face fosta lui iubită și se străduiește să fie înaintea ei: de exemplu, dacă fata – printr-o decizie de a-și refula sentimentele prin postarea unei melodii pe Facebook – va fi – după o perioadă de timp bine cîntărită – surprinsă de o melodie a fostului, cu un mesaj ce se crede subtil și înțeles numai de cei doi. Tratamentul perfect și într-un timp scurt pentru „a trece peste" nu cred că există. Dar dacă privim toată treaba cu dragostea ca pe un drog, „tot ce trebuie să faci este să găsești un drog mai puțin nociv". Citatul ăsta era într-un alt serial cu discuții cu subînțeles de neînțeles.

Teona GALGOȚIU, clasa a X-a

Primăvară, *chat* lejer pe Facebook. Glumițe, link-uri cu melodii, emoticoane și – surpriză: aflu că sîntem vecini. Apoi aflu că ambii avem cîini. Apoi, că amîndurora ne e poftă rău, dar rău de tot, de Sprite. Plimbatul cîinilor și ostoitul poftei de suc au devenit rapid pretexte pentru întîlniri nocturne prin cartier.

Ce-a urmat a fost lung și tumultuos (pentru mine, că el era destul de relaxat), problema cea mai acaparatoare fiind incertitudinea dintre următoarele variante: a) e fratele meu mai mare; b) e un fel de tată prea tînăr; c) sîntem prieteni foarte buni și, ca orice prieteni foarte buni, ne vedem zilnic, facem totul împreună și simt ceva ciudat în stomac (nu fluturi, că e vorba de o senzație mai dureroasă decît un simplu fîlfîit) de fiecare dată cînd îl văd; d) e iubitul/prietenul/gagicul meu. Ciudat e că nici eu nu eram sigură pe care dintre variante o preferam, dar să zicem că d) tindea spre locul 1 în top.

În ultima dimineață de B'est Fest, ne-am pupat într-un cort, soarele răsărea, lumea dormea, Teona se îndrăgostea, *ah*, ce frumos era, iar apoi băiatul acesta a plecat o lună în Vamă. Iar eu, în aceeași lună nenorocită, am plecat la prietenele mele, în Timișoara. Ce să mai, distracție, „sîc-sîc, eu am iubit", un pic suspect că e așa monosilabic pe mess și la telefon, dar e în regulă, că doar nu sînt genul ăla de iubită agasantă. Sînt o iubită *cool*.

Sărim în timp o lună mai tîrziu: stau la o masă de lemn plină de beri, într-un bar cu nume care nici nu merită menționat, cu băiatul acesta în față și cu fosta iubită lîngă el. Chicotesc, se țin de mînă, el îi plesnește bretelele de la sutien de umeri, la fel cum îmi plesnesc și mie toate venele posibile la tîmple, berea din pahare pare că o să țîșnească în sus în orice moment pentru că eu o fixez cu privirea ca o obsedată, ca să nu mă uit la acești Romeo și Julieta care, din păcate, nu mor, și brusc devin nesigură că într-adevăr s-a întîmplat tot ce îmi amintesc eu că s-a întîmplat între noi doi. Dacă am avut halucinații, dacă am înnebunit, nu prea mai pot să respir, hei, Teona nu mai exagera, cred că m-am amețit dintr-o bere, îmi vine să vomit. Stop. Mă ridic de la masă, mă clatin pînă la mine în cameră, mă trîntesc în pat și bocesc pentru următoarele cîteva luni. Nici nu mai contează care dintre variante era corectă, măcar era ceva. Și oricît de confuză eram, zîmbeam ca o tîmpă majoritatea timpului, nu zbieram în pernă și molfăiam ciocolată pînă uitam cum mă cheamă.

În luna aia nenorocită a uitat de mine și de bătăile cu ciorbă și de maratonul *Game of Thrones*. Așa că huă Vama Veche, care e un fel de Valea Plîngerii pervertită rău de tot, huă bretele de sutien, huă mese de lemn în baruri cu nume penibile și huă absolut orice care îmi aduce aminte de primăvara aia care a început cu ceva atît de benign ca o poftă de Sprite.

Claudia VĂDUVESCU, clasa a XI-a

Nu mai vorbise de vreo două zile cu mine, sau, dacă a făcut-o, a fost foarte distant – mă rog, el fiind așa mai tot timpul, nici nu am băgat de seamă. Apoi, fără nici un „hai să ne vedem, trebuie să vorbim", ne-am văzut la liceu: eu – normal, superîncîntată să îl văd, aproape am sărit de gîtul lui, iar el și-a luat fața serioasă și a început monologul clișeic pentru despărțiri, pe acela cu „nu ești tu de vină, hai să rămînem prieteni", tot tacîmul.

A durut. Ceva mai mult decît ar putea lăsa impresia sensul de fațadă. Fizic vorbind, a venit ca un pumn în stomac, apoi, după multe șervețele și ore întregi de discuții pierdute pentru a face o analiză complexă despre ce a fost, de ce a fost, ce va fi și multe alte întrebări fără răspuns ori fără rost, a rămas un gol în stomac pe care nu poți să îl umpli nici măcar cu toată înghețata sau ciocolata din lume. Mai ales după vechiul și groaznicul „rămînem prieteni". Iar toate ieșirile amicale forțate de conjunctură, de după „marea-lovitură", nu ajută absolut deloc.

„Așadar, poți să fii cu o persoană absolut minunată, dar din cauza problemelor tale, nu poți s-o iubești așa cum merită. Pentru mine s-au schimbat următoarele – nu vreau să trec prin viață și să-mi fie frică de ea, să-mi fie frică de iubire, să-mi fie frică să fiu respins, să-mi fie frică de eșec."

CHRIS MARTIN, COLDPLAY

Ștefan BUMBEA, clasa a XII-a

Despărțirile sînt un lucru prin care orice om trebuie să treacă. Acestea, uneori, pot fi acceptate de amîndoi partenerii, astfel ca tristețea de după să nu mai fie așa puternică, însă nu am avut noroc de o astfel de despărțire.

Aveam vreo 15 ani, aproape 16, și eram deja timp de aproape cinci luni cu o fată. Relația era destul de fericită, vorbeam o grămadă, ne vedeam ori de cîte ori aveam timp etc. Pînă cînd, încet, fără să-mi dau seama, relația s-a răcit, nu prea mai aveam chef să vorbim, nici nu ne mai văzusem de destul de mult timp, așa că m-am gîndit că poate e vina mea și ar trebui să repar asta. Așa că m-am gîndit să o sun și să stabilesc să ne vedem a doua zi. O sun, dar nu răspunde. Mă gîndesc că poate nu aude telefonul sau ceva, așa că am zis să aștept, poate vede apelul și mă caută ea. Aștept, dar degeaba. Deja trecuseră două zile, cînd mă sună cea mai bună prietenă a ei, spunîndu-mi că prietena mea (în momentul ăsta cred că pot să-i spun fosta) vrea să se despartă de mine. Nu m-a durut despărțirea în sine, ci faptul că nu a avut curajul să-mi spună asta în față. Îmi dădusem deja seama că relația nu ducea nicăieri, se afla într-un impas și aș fi acceptat o despărțire, dar nu în felul ăsta, deși probabil a stat și egoul meu la mijloc, supărat fiind că ea s-a despărțit de mine și nu viceversa. Probabil că singurul efect pe care această despărțire l-a avut asupra mea a fost faptul că după o săptămînă m-am lăsat de baschet (sport pe care îl practicasem de cinci ani), dîndu-mi seama că singurul lucru care mă mai lega de acest sport era ea.

Anisia PETCU, clasa a XII-a

Eu, una, nu am avut parte de experiențe de acest fel. Fie că existau sentimente măcar de-o parte, fie că eram amîndoi hotărîți că e cazul să punem punct, au fost, mai mereu, episoade calme și, îmi place să cred, destul de mature. Și scurte chiar. Cel puțin momentul în sine. Perioada anterioară de conflicte variază în lungime și e, ocazional, chiar mai grea. Am încercat, pe cît posibil, să se întîmple în cadrul unei discuții, pentru că o despărțire prin SMS mi se pare destul de lipsită de respect. Atît față de celălalt, cît și față de mine însămi. Nu pretind că ar fi fost plăcut, o conversație amicală urmată de o strîngere de mînă. Rupturile nu sînt niciodată ușoare și e de înțeles dacă, spre exemplu, doi oameni care împart așa o experiență nu doresc să-și mai vorbească un timp. Dar cred că e de preferat ca momentul în sine să fie cît se poate de calm, pentru a nu știrbi demnitatea cuiva sau a nu încuraja regretele.

a consemnat Ileana ZIRRA

Özgür ÖZLÜC

Totul a început de la Skype

În fiecare seară, la ora 19 fix, mă așezam în fața micuței camere a laptopului și intram pe Skype. Uneori, aveam în față o farfurie de mîncare, simulam că luăm cina împreună. Uneori, scoteam cartea de puzzle-uri, fiecare avea cîte un exemplar, și le rezolvam. E plăcut să ai o rutină. O bucățică infimă din zi ne includea pe amîndoi. Îmi făcea bine să-i văd fața, ochii, zîmbetul, și să-l ascult.

Primul lucru care m-a scos din sărite la tehnologia asta a fost incapacitatea de a te privi în ochi. Cînd voiam să mă uit în ochii aceia albaștri, trebuia fie să îmi fixez privirea pe facsimilul chipului său, transmis peste continentul nord-american, fie la micuța cameră din partea de sus a laptopului meu. Era ciudat, dar încercam să mă obișnuiesc. Mi-a zis: „Bucură-te că avem Skype!“ Dar m-am întrebat și dacă nu cumva, fără Skype, ne-am fi străduit mai mult să fim împreună.

Dar da, totul a început de la Skype. Nu, nu ne-am certat pe Internet. Nu ne-am apucat să aruncăm cu diverse obiecte înspre camerele laptopurilor, pentru că a respins întotdeauna orice urmă de conflict din discuțiile pe Internet sau din viața reală. Așa că tot ce puteam să fac, seară de seară, săptămînă de săptămînă, era să plîng încetișor și să-i spun cît de mult sufeream că era departe. În locul nostru, Skype-ul cel de încredere, pe care îl folosisem ani la rînd cu ai mei, cu prietenii și, mai ales, pe care îl foloseam de un an în relația mea de la distanță, a început să ne facă probleme. Mai întîi, a început să ne deranjeze calitatea imaginii, pixelarea era de-a dreptul grosolană. În loc să văd un chip, mă uitam la zeci de pătrate care aduceau prea puțin cu chipul pe care îl adoram. Ce dacă conexiunea de Internet nu era bună și refuza să îmi transmită lucirea de vulpe a părului său argintiu? Aveam o poză cu noi, așezată lîngă laptop, strîns îmbrățișați pe o culme, într-o stațiune de vis. Cînd tehnologiile avansate ne lasă la greu, recurgem recunoscători la cele vechi. O poză nu e în stare să surprindă schimbările de moment de pe chipul cuiva, dar se pricepe atît de bine să redea acele rare momente de fericire care te cuprind la un moment dat. În plus, n-am rămas cu nici o înregistrare a apelurilor noastre video, dar am fotografiile, ascunse într-o mapă, cît mai departe, pierzîndu-și încet culoarea, cu marginile tot mai îndoite, așteptînd să fie scoase cînd nu-mi va mai fi atît de greu să le privesc.

Apoi, sunetul s-a tot pierdut și imaginea s-a tot blocat. Spunea ceva, iar gesturile veneau cu cîteva secunde mai tîrziu. Făceam o glumă și îi auzeam în boxe rîsul, dar, pe ecran, fața îi era încă în faza de ascultare atentă. Defazarea asta nu era chiar atît de gravă. Restartam rapid Skype-ul și problema se rezolva, măcar pe moment.

A urmat apoi ceva de și mai rău augur. În mijlocul conversației despre ce-a făcut fiecare în ziua care tocmai se încheia în sîngurătate, brusc se întrerupea convorbirea. Mă făcea să mă simt și mai singur, privind la un ecran gol, în loc să-l văd pe celălalt. Dacă mă gîndesc bine, Skype-ul parcă ceda sub presiunea efortului de a ne susține relația. Punctul culminant al problemelor de funcționare a Skype-ului au coincis cu momentul final al poveștii. După cîteva săptămîni de agonie deznădăjduită, fizică și emoțională, m-am hotărît să pun capăt suferinței în care ne zbăteam, într-o încercare disperată de a păstra ce mai rămăsese din relația noastră, după un an de erodare. Am intrat pe Skype. El nu era. Am pus imediat mîna pe telefon și am sunat, cu stomacul în gît. Cînd am zis „Salut“, parcă știa deja ce va urma. După ce am schimbat cîteva vorbe, a zis: „Stai! Sînt în drum spre casă. Hai pe Skype!“ Deci așa avea să fie. Așa-numitul „mic ajutor“ pentru relația noastră la distanță avea să fie și scena, și martorul sfîrșitului ei.

Mai întîi,
a început să ne deranjeze calitatea imaginii.

De data asta, calitatea imaginii era mult mai bună decît ce simțeam noi. Nu existau nici defazări. Poate că Skype ne oferea un ultim moment de claritate, de care noi înșine nu mai avuseserăm parte de mult. Și apoi, inevitabilul s-a produs. Skype-ul a încetat să ne mai transmită vocile. Era o conversație prea dureroasă pentru cablurile de Internet. Poate că nu mai era nevoie de cuvinte. Nu erau prea multe de spus fără să ne rănim unul pe altul. Am încercat de mai multe ori să ne restartăm computerele, Skype-ul, microfoanele, camerele video. Nimic nu mergea. Așa că am vorbit pe mobil, privindu-ne fețele scăldate în lacrimi pe ecranul computerului care pîlpîia trist. Se terminase.

Özgür Özlüc *este profesor asociat în domeniul analiticii și trăiește în San Francisco.*

„Viața are întotdeauna ceva ridicol“

interviu cu regizorul Radu JUDE

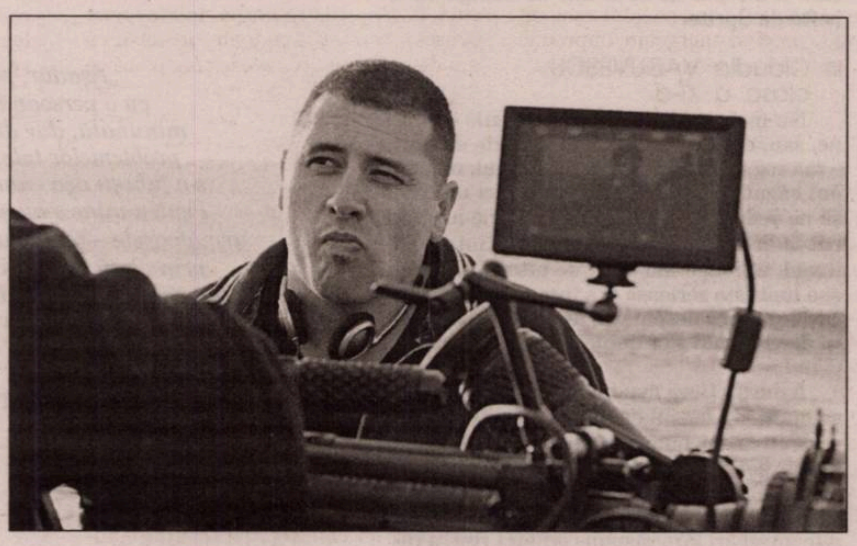

Ce se pune într-un film despre despărțire?

În primul rînd, trebuie să spun că filmul pe care l-am făcut nu este doar despre despărțire, nu în intenția mea, cel puțin. Într-adevăr, personajele principale sînt doi oameni divorțați, despărțiți, dar asta îi definește pînă la un punct. Ce mi s-a părut însă interesant de explorat a fost ridicolul. Un ridicol care, e adevărat, iese parcă mai bine în evidență atunci cînd vorbești despre conflicte între oameni, despre despărțire, divorț, dragoste, „cine are dreptate?“, suflet, inimă etc. Viața poate fi frumoasă, poate fi tragică, dar privită dintr-un anumit unghi, are întotdeauna ceva ridicol. Există ridicol în politică, în sport, în media, dar parcă nicăieri nu e mai evident decît în viața personală. Kundera vorbea chiar de un „comic al sexualității“ și, evident, are dreptate (din fericire!). Iar dacă asculți poveștile de divorț sau de despărțire – și am auzit destule, la oamenii din jur, pe Internet, pe forumurile juridice, la Asociația TATA, care mi-a pus la dispoziție cazuistica lor cînd lucram la scenariu –, descoperi lucruri oribile, desigur, dar care au întotdeauna, inevitabil, și ceva ridicol, stupid și absurd. Iar dacă aș merge pînă la capătul raționamentului, aș spune, fără să fiu Wittgenstein, că ridicolul ăsta apare pentru că problema despărțirii nu e una reală, ci doar una de gramatică. Nu te poți despărți, pentru că nu te poți uni cu cineva niciodată, cu adevărat, decît în mod pur simbolic. Să spui „m-am despărțit de X“ înseamnă să spui o propoziție fără sens. Cum să te desparți dacă nu ai fost unit? Cum poți pierde ceea ce, de fapt, nu ai? Mă rog, sună foarte zen și foarte stoic, dar cred că e un adevăr aici, e drept, foarte greu de asumat. Eu nu pot, mi-e doar ușor să-l spun, sînt ipocrit.

De ce trebuie să vă feriți cînd aveți un subiect sensibil ca în Toată lumea din familia noastră?

Nu știu. Ce mă enervează acum la unii din cei care au văzut filmul e faptul că, știind că unele lucruri provin din viața mea personală, au tendința (plăcută, pentru ei, desigur…), să creadă că de fapt tot ce fac personajele provine din propria mea viață. Inclusiv o doamnă care se pretinde critic de film și care face un fel de emisiuni plicticoase la radio a susținut cretinismul ăsta în mod repetat.

La ce filme v-ați uitat, legate oarecum de acest subiect, înainte sau în timp ce ați scris scenariul?

Din întîmplare, *Promisiuni* de Elisabeta Bostan și filmele lui Maurice Pialat.

a consemnat Ana Maria SANDU

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Dalí, ciorba și biata Marguerita

Site-ul Booktopia.ro poate fi unul dintre motivele pentru care ești recunoscător umanității că a inventat Internetul: nu, nu schimbă lumea, nu salvează vieți, nu strînge bani pentru cauze umanitare. Este doar un site al comunității celor care citesc. Pur și simplu. Vizitatori adolescenți sau maturi, profesioniști sau amatori, fideli sau ocazionali, cu toții au găsit un spațiu virtual în care iau la mărunțit, mai mult sau mai puțin inspirat, cărțile cu care s-au întîlnit. Propun cărți celorlalți membri, își manifestă entuziasmul sau plictiseala, atrag prieteni în joc, primesc premii sau steluțe de recunoaștere pentru hărnicia și fidelitatea lor etc. Fiecare dintre ei este, în fond, un bun motiv pentru edituri, librării, profesori, părinți să vadă viitorul un pic mai roz decît este.

Dar veștile bune se opresc aici. Sub fiecare carte afișată pe site se află așa-zisele recenzii: de fapt, comentarii pe marginea cărților cu pricina. Citindu-le, îmi vin în minte următoarele observații (cu precizarea că acestea nu se referă la recenziile profesioniste, bine făcute, ci la cele ale unor amatori liceeni):

Ești frapat, mai întîi, de aplombul cu care bat cîmpii: site-ul, un spațiu virtual public, pare, pentru tinerii comentatori, mai la-ndemînă decît masa din sufragerie, înconjurată de prieteni, în fața cărora nu ezită să-și expună rapid gîndurile, deși multe dintre ele ar avea nevoie de o reflecție mai atentă și de ceva mai multă cultură generală, ca și de o mai bună cunoaștere a limbii române. Ne întîlnim cu un vocabular sărac, fraze lungi, logică lăsată de izbeliște, interpretări bizare și sfaturi de reviste glossy, cînd nu e pur și simplu ignoranță: *„Moartea lui Ivan Ilici* este o carte motivațională a secolului al XXI-lea, prin care sîntem îndemnați să ieșim din zona de confort și să dăm la o parte normalul de care sîntem sufocați." „Vreau să spun că sînt plăcut surprinsă să aflu că F. Kafka a reușit să mă lase fără cuvinte." „Dalí este chiar genial. Redă atît de bine realitatea în această carte (exact ca în tablourile sale), încît a trebuit să mă opresc din citit la un moment dat, ca să nu vărs. Și nu este o metaforă, efectiv am înțeles cum își amesteca ciorba în farfurie."

Mai apoi, înțelegi repede că pentru tinerii vizitatori ai site-ului, recenzia se rezumă la povestirea romanului, iar comentariul – cu emoții scăpate de sub control – strict la anecdotica de suprafață: *„Anna și sărutul franțuzesc* e o carte drăguță, dar, sinceră să fiu, eu chiar și acum mă mai gîndesc doar la St Claire. (...) Cînd vedeam numele lui, rîndurile deveneau punți de legătură între mine și el... E absolut genial și, deși sînt conștientă că am spus asta, nu mă pot abține..." „OK, am înțeles, tabăra de femei, dar Caleb era rănit, iar alea puteau să îi ofere ajutor. (...) Se vede că ăștia din distopii au cam uitat să fie oameni, dar ei sînt împotriva presupușilor tirani... ceea ce este amuzant." „De la un timp am tot început să mă întreb de ce nimeresc doar cărți de dragoste al căror final nu este cel pe care mi l-aș fi dorit. (...) Biata Marguerita *(sic!)!* O superbă metresă care întîlnește adevărata iubire, (...) dacă aș fi fost eu autoarea, altfel s-ar fi terminat totul..." „Sînt cumva dezgustată de cîtă telenovelă este în romanul *Mara,* și de toată drama aceasta provocată de credința prea mare în Dumnezeu..."

E un lucru bun Booktopia.ro. Și o invitație generoasă: tinerii se „întîlnesc", află, citesc, povestesc, critică, ajustează, recomandă. Atîta doar că nu au școală. Îmi vine să spun chiar: au carte, dar n-au parte.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

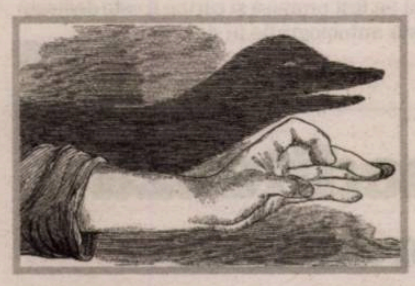

Iaromira POPOVICI

bazar

Luptă și epuizare

Nu am crezut niciodată destul, *à la* Coșbuc, că viața e o luptă în sensul cel mai direct posibil. În sensul în care te scoli, în fiecare zi, de dimineață, și, programatic, te lupți pentru supraviețuire. Supraviețuire pe care o fărîmițezi și o porționezi pe zile, în așa fel încît în fiecare zi să poți lupta pentru ceva mic și concret, ce poate fi „acoperit".

Asta se întîmplă atunci cînd ai pe cineva apropiat foarte bolnav, și faci „totul" să-l ții pe linia de plutire. Atunci, ca în filmele cu supereroi, întreaga existență se structurează pe învingerea a ceva: ori a unui amănunt practic, ori a unuia medical.

Deodată, dintr-o persoană cît de cît calină și visătoare, care se scoală de dimineață și citește cîteva pagini din ce carte îi trece ei prin minte, țesînd vesel proiecte nerealiste și interminabile, devii... stîlpul familiei. Omul care se luptă cu instituțiile, pe viață și pe moarte. Doar cînd am născut copilul am mai avut această îngrozitoare senzație de responsabilitate. Țin minte că atunci am întrebat, cu naivitate, o prietenă psiholog cînd trece povestea asta cu responsabilitatea, la ce vîrstă? Cînd mi-a răspuns că „niciodată", am avut o lungă depresie.

La o vîrstă, răspunderea asta se mută și asupra membrilor seniori ai familiei. Cu toții ajung să depindă de tine: dacă nu faci ce trebuie pentru ei, se prăbușesc de-a binelea. Și nu-i o joacă. Nu face parte din jocurile gureșe ale veșnicei adolescente care-ți doreai să fii, și, tot ca în cazul bebelușului, e fără termen-limită. Ba, mai mult, dacă în cazul copilului lucrurile se simplifică pe măsură ce acesta crește, în ce-i privește pe vîrstnici, din păcate, situațiile alunecă pe pante vădit descendente.

Și momentele în care îi vezi pe oamenii dragi din jurul tău cum devin fragili sînt aproape insuportabile. Îmi aduc și acum aminte cum l-am simțit, pe cînd aveam vreo 14 ani, pe tatăl meu atît de fragil, pe cînd mergeam împreună sub o umbrelă pe șoseaua Giurgiului.

Fragilitatea asta dureroasă te face să vrei să lupți. Să lupți, cu îndîrjire, pentru fiecare moment bun al omului la care ții și pe care nu știi cît îl mai poți avea lîngă tine. Și să te transformi, astfel, într-un personaj negativ și incomod pentru mulți. Un personaj intransigent, excesiv de critic, fără nuanțe sau umor.

Nu o înțelegeam destul pe mama mea, cînd se bătea cu toți pentru toate, inclusiv pe vremea lui Ceaușescu. Cînd mergeam cu ea și cu fiul meu la mall, după Revoluție, ea se certa, zgomotos, pentru fiecare amănunt care nu era în regulă. Pentru orice mărunță încălcare a drepturilor de consumator. La fel cum o făcea și dacă i se încălca vreun drept privind spațiul comun de la bloc, liniștea ei, măsurarea facturilor. O făcea singură, fără să fie susținută de vreun bărbat, fiind o feministă și o avangardistă mereu. Impecabil îmbrăcată și aranjată, cu o siguranță de sine demnă de invidiat, mama mea se bătea pentru orice. Și în general reușea, în ciuda remarcilor răutăcioase ale unora și-ale altora, ori a antipatiilor pe care le stîrnea.

Pe vremea aceea, probabil ca reacție la combativitatea ei, îi țineam discursuri pacifiste, pe linie post-*flower power,* despre rezolvarea pașnică a conflictelor, iubire și înțelegere între oameni. Acum, cînd, într-o situație-limită, m-am trezit brusc responsabilă cu toate, descopăr că am devenit și eu o... scandalagioaică ce stîrnește antipatii. Din fata „delicată" de altădată, luptîndu-mă, pînă la urmă, pentru supraviețuire, se pare că am reușit să devin spaima unora și altora. A unor oameni care nu sînt învățați, probabil, cu conflictele deschise și cu lupta cea dreaptă, ci cu lucrurile învăluite și mișculațiile.

Și nu-i o joacă.

Enostim, dacă ai un ego gonflat, te poți simți chiar un soi de supererou. De fapt, e cît se poate de obositor: atît de obositor, încît riști, uneori, să adormi pe scaun în autobuz, la film sau la spital. Am ajuns și eu la concluzia – pe care am contestat-o mereu – că în România e greu să trăiești, mai ales cînd ai probleme. Că sistemul nu te ajută, iar soluțiile personale funcționează, cu chiu, cu vai, dar te epuizează. Luptele astea cu mori de vînt de toate felurile sînt prea mari pentru niște cetățeni atît de mici. Puțină normalitate, poate?

Selma IUSUF

legende urbane

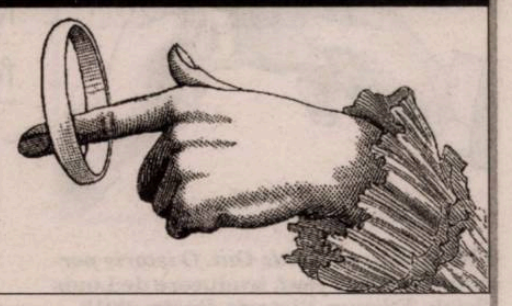

S-a stricat

Omul stă crăcănat, cu mîinile în șolduri, și se uită dezgustat la peretele băii. Pe jos zace o bormașină, în praf ruginiu, de cărămidă măcinată și faianță zdrobită. „S-a ciobit", îi spune proprietarului, care se holbează neîncrezător la cele două plăci de faianță, scumpe, italienești, care arată acum de două ori mai scumpe – ca niște cioburi prețioase, de vase romane, dezgropate cu greu în șantierul arheologic. Faianța căutată cu lunile, pîndită, prețăluită din ochi prin ținuturile fantastice ale gresiei și chiuvetelor de baie, departe, în mitica Vale a Cascadelor, faianța așezată cu migală pe perete era acum ciobită în cel mai vizibil loc: chiar deasupra chiuvetei, unde omul cu bormașina a vrut să dea niște găuri pentru oglindă. „Cum adică s-a ciobit?" îngaimă proprietarul faianței. „Păi, cînd s-a dat gaura, a alunecat bormașina și s-a ciobit", zice meșterul care făcuse paguba. Vorbea ca despre nimeni. Nu exista nici o persoană care *a dat* gaura cu bormașina și care *a ciobit* faianța. Totul era un soi de faianță vie, un glissando metafizic al unei bormașini, o fatalitate, un fenomen al naturii. Ca atunci cînd constați simplu că ninge, fulgeră sau tună. S-a ciobit, s-a înseninat, cam așa ceva. Fapta nu era atribuită, faianța se ciobea din cauza unei misterioase însușiri implicite, iar cu bormașina se dădea generic.

E tare drăguță partea asta neatribuibilă a faptelor. Poți să tragi ca bezmeticul de un capac, fără să vezi că are o încuietoare mică, să-l faci ferfeniță și să spui senin: „S-a rupt." Poți să bîrfești îngrozitor pe cineva, punînd în fața suculentelor dezvăluiri pe inocentul „se spune că"... Poți foarte bine să te duci la o ședință cu șefii, să zicem, să înghiți cîteva urlete și supărări că treaba nu merge bine și să te întorci în birou, între colegi și să spui că „șeful a zis să se facă"... „Să se facă" e mai simplu decît „să facă X sau Y". E atît de generos, încît responsabilitățile se pot pasa pe rînd și într-o perioadă mai lungă de timp. Probabil că d-aia există chiar un banc din seria un neamț, un chinez și un român – cunoașteți genul. Dacă nu, nu vă obosesc povestindu-l pe îndelete (sînt un ascultător neatent și un povestitor cu atît mai anost de bancuri), așa că sar direct la poantă. Un neamț, un chinez și un român (cu variantele neamț și american, sau neamț și elvețian – mă rog, românul e de bază) sînt închiși într-o încăpere cu două bile de fier. Cei doi străini fac minuni din bilele alea; felurite mașinării și alte isprăvi mecanice folositoare. Doar românul e găsit cu mîna la falcă, lîngă o singură bilă, vai de mama ei. Explicația eșecului românesc era așa: „Una s-a stricat" – zice românul – „și una a dispărut."

În contrast-pandant cu fatalistul „s-a" e implicarea forțată a cuiva într-un amical plural. Un funcționar îți poate spune „haideți să vedem ce putem face", cînd tot ce trebuie el să facă e să-ți dea o semnătură. Dar, înțelegeți, efortul trebuie să fie conjugat. Tu ai nevoie de ceva, ai adus toate, absolut toate actele, totuși, în echipă cu funcționarul, trebuie să „vedeți" ce „puteți" face. Un medic voios vine lîngă patul unui bolnav din care ies vreo trei drenuri cu trei pungi pline de zemuri interioare și întreabă zîmbind: „Ei, cum ne mai simțim azi?" Cam ce poți să răspunzi? Că ne simțim în general ca dracu, dar a doua personalitate a noastră e bine mersi, iar halatul alb îi vine ca turnat? Sau, nu știu, ajungi cu o mînă ferfeniță la spital și cineva plin de speranță, ca un copil în fața cadoului de Crăciun, te întreabă: „Dar ce avem noi aici?" Păi ce să avem? Un deget făcut chisăliță, dar n-are nimic, să ne bucurăm împreună de surpriză. Oricum, parcă e mai bine să te întrebe cineva plin de compasiune: „Ei, cum e, azi ne mai doare ficatul?", decît să ai parte de implacabilul „s-a stricat". Pluralul ăsta se poate folosi și în gospodărie. Vă puteți uita la cineva din familie și să-l întrebați senin: „Ducem și noi gunoiul?"

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

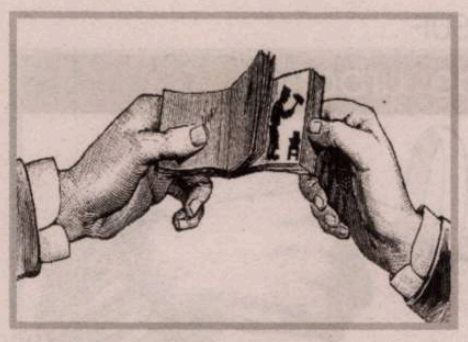

Marius CHIVU

feedbook

Autobiografii rock

● **Nick Mason, *Inside Out. O istorie personală a Pink Floyd*, traducere de Louis Ulrich, Editura Victoria Books, 2013.**

Autobiografiile starurilor pop-rock traduse la noi în ultimul deceniu pot fi numărate pe degete, așa că orice apariție de gen mi se pare un mic eveniment.

Cu doi dintre membri deja morți – Syd Barrett și Rick Wright –, cu unul de o discreție absolută – David Gilmour – și cu un altul de un rar egocentrism – Roger Waters –, bateristul Nick Mason părea predestinat să devină biograful și totodată arhivarul trupei. Nick Mason deține materialele cu tot ce a înregistrat vreodată Pink Floyd, de la demo-uri la variante de piese neincluse pe discuri, iar cartea este doldora de informații și de povești după care orice fan se dă în vînt. Însă marea calitate a acestei „istorii personale" – cum modest își intitulează Mason demersul biografic – o dau lejeritatea și umorul evocării bateristului care nu se ia niciodată în serios ca muzician („sincronizarea și forța n-au fost niciodată punctele mele forte; am fost întotdeauna mai bun la petrecerile de după") și nu încearcă să contribuie la consolidarea legendei trupei, ale cărei momente de grație componistică și concertistică sînt tratate exclusiv în cheia derizoriului. Toate inovațiile sonore din muzica trupei sînt puse pe seama circumstanțelor, accidentelor și hazardului, mai exact a improvizațiilor tehnice greșite și a instrumentelor stricate, a inconștienței eficace și, mai ales, a norocului întotdeauna mai mare decît inspirația și conștiința muzicală („rezistam cu greu tentației de a construi un întreg album cu cîini care latră", „am găurit niște monede vechi de 1 penny și le-am înșirat pe ață – scoteau un sunet în *loop*", „albumele noastre fuseseră concepute mai curînd disperat decît inspirat").

Dincolo de povestea momentelor importante din istoria trupei, de la începutul nebuniei lui Syd Barrett și abandonarea lui (povestea e extrem de emoționantă), pînă la certurile care au dus la înlăturarea lui Rick Wright („cunoscut pentru faptul că se gîndea la gîndire") și, în final, separarea de Roger Waters și înregistrarea ultimelor două albume fără el, Nick Mason oferă foarte multe trivia despre Pink Floyd: au locuit la Hotelul Chelsea din New York („remarcabil de părăginit"); la un moment dat, Jimi Hendrix le-a împrumutat instrumentele lui pentru un concert; au fost contactați să facă muzica pentru un spectacol de balet inspirat de *În căutarea timpului pierdut* de Proust („Într-o perioadă în care SF-ul era principala noastră dietă literară, cititul lucrării alcătuite din mai multe volume de amintiri detaliate despre viața autorului nu a fost o sarcină ușoară; în mod sigur, nici unul din noi nu a trecut de volumul al treilea"); Paul și Linda McCartney au înregistrat niște părți vocale pentru *Dark Side of The Moon* pe care trupa nu le-a folosit niciodată; i-au cunoscut și au băut cu Nureyev („care și-a făcut apariția drapat într-o stofă orientală") și cu Polansky, discutînd posibilitatea unui proiect „inspirat de povestea cu Frankestein ca un film cvasiporno"; banii trupei au fost investiți în diverse afaceri cu bărci, pizzerii, restaurante, fabrici de caramel și de încălțăminte pentru copii, închirieri auto și vînzări de mașini second-hand sau firme de skateboarding; armata URSS-ului le-a oferit o rachetă Sidewinder pentru a o folosi în timpul unui concert etc.

Din păcate, redactarea acestei minunate cărți lasă mult de dorit: numeroase nume de muzicieni și titluri de cîntece sînt transcrise neglijent.

● **Patti Smith, *Pe cînd eram doar niște puști*, traducere de Casiana Ioniță, Editura Polirom, 2014.**

Mai personală și mai spirituală – nu însă și lipsită de umor – este cartea lui Patti Smith, distinsă cu National Book Award for Nonfiction, care nu este atît o autobiografie, cît un *memoir* dedicat complexei relații pe care poeta și muziciana a avut-o cu fotograful gay Robert Mapplethorpe, mort de SIDA în 1989. Cartea seamănă, de altfel, mai mult cu un roman *beat* ce portretizează și evocă relațiile dintre diverși artiști la tinerețe și atmosfera New York-ului boem de la sfîrșitul anilor '60 și începutul anilor '70.

Citind povestea plecării din Chicago-ul natal, abandonînd școala, dar și un copil oferit spre adopție, pentru a-și încerca, fără bani și fără relații, norocul artistic la New York, mi-am amintit de *Inside Llewyn Davis*, filmul atît de subevaluat al fraților Coen de anul trecut. Evocarea caldă, dar mereu conectată la spiritual a lui Patti Smith, îndrăgostită de cultura franceză (Rimbaud, Baudelaire, Cocteau, Genet) și neștiind exact în ce artă să se caute și să se exprime, pendulînd între desen, colaj și versuri, mereu în căutarea unui job, toate astea o leagă de timpuriu și într-un mod norocos de Robert Mapplethorpe, inițial iubit, ulterior devenit un fel de suflet pereche și frate spiritual („pasiunea pentru bărbați îl mistuia, dar nu m-am simțit niciodată mai puțin iubită din cauza asta"). Povestea celor doi puști de 30 de ani, pusă încă de la început sub semnul destinului, este una a formării, a căutării și a supraviețuirii într-un mediu boem new-yorkez, marcat de liberalismul șaizecist: eliberările sexuale, practicile drogurilor psihedelice („toată lumea își închipuia că mă droghez din cauza felului în care arătam, dar am refuzat să mă injectez"), fascinațiile orientaliste sau militantismele epocii care, deși se simt în fundalul cărții, rămîn neradiografiate ca atare. Stones, Doors și Dylan sînt idolii ei muzicali, pe cînd Warhol este modelul absolut al lui Mapplethorpe. Cei doi locuiesc o vreme în același legendar Hotel Chelsea, ducînd o viață plină de lipsuri și de mizerie, dar mereu alimentată de o încredere reciprocă oarbă în destinul lor artistic, căutînd figuri artistice providențiale care să-i ajute să se descopere: Patti apropiindu-se definitiv de poezie și muzică („voiam să însuflețesc cuvîntul scris cu nerăbdarea și atacul frontal al rock'n'roll-ului"), după un efemer ocol prin arta dramatică; iar Robert – de fotografie, dar și de homosexualitatea pe care o vreme și-o negase și care, din păcate, îi va fi fatală. În acest mediu efervescent artistic, în care mulți dispar prematur („toată lumea părea să-și piardă inocența încet-încet"), apar în carne și oase multe dintre figurile azi legendare ale rock-ului, precum Janis Joplin și Jimi Hendrix, sau ale literaturii, ca Gregory Corso, Allen Ginsberg și William Burroughs („acesta era și bătrîn, și tînăr; jumătate șerif, jumătate tîlhar; scriitor sută la sută").

Avem, în primul rînd, o carte a căutării și a formării, cum spuneam; iar asta se vede bine din traseul lui Patti: de la vînzătoare în librărie, pasionată de anticariate, coautoare a unei piese de teatru alături de Sam Shepard (cu care a avut o scurtă relație, acesta fiind și cel care i-a cumpărat prima ei chitară), cititoare de poezii prin baruri, poetă (publicată de o editură mică a celebrului azi Andrew Wylie), performînd în cele din urmă versuri pe textúri de chitară înainte de a-și încropi prima trupă și a se lansa cu adevărat în muzică, devenind celebră înaintea lui Robert Mapplethorpe, fratele și iubitul ei spiritual, cel căruia i-a fost promisă și căruia îi este dedicată această autobiografie în doi.

„Mi-era foame întruna. Digeram repede mîncarea. Robert putea să stea nemîncat mai mult decît mine. Dacă nu mai aveam bani, nu mai mîncam. Robert era în stare să lucreze în continuare, chiar dacă tremura un pic, însă eu simțeam că leșin. Într-o după-amiază cu burniță, mi s-a făcut poftă de un sendviș cu brînză și salată. Am scotocit peste tot și am găsit exact 50 de cenți, mi-am luat haina gri și basca de Maiakovski și m-am dus la restaurantul automat. Mi-am luat tava și am băgat monedele, însă fereastra nu voia să se deschidă. Am încercat din nou, dar degeaba, și apoi am văzut că acum costa 65 de cenți. E puțin spus că eram dezamăgită, cînd am auzit o voce zicînd: «Pot să te ajut?» M-am întors și era Allen Ginsberg. N-aveai cum să nu-l recunoști pe unul dintre cei mai mari poeți de atunci. M-am uitat în ochii lui negri, scoși în evidență de barba neagră și cîrlionțată și am dat numai din cap. Allen a pus încă 10 cenți și mi-a făcut cinste și cu o cană de cafea. L-am urmat la masa lui fără un cuvînt și am început să mănînc sendvișul. Allen s-a prezentat. Vorbea despre Walt Whitman și i-am zis că eram de lîngă Camden, unde era îngropat Whitman, cînd s-a aplecat și s-a uitat la mine foarte atent: «Ești fată?» m-a întrebat. «Da, am răspuns. E o problemă?» A rîs. «Scuze, am crezut că ești un băiat foarte frumos.» M-am prins imediat. «Păi, atunci trebuie să-ți dau sendvișul înapoi?» «Nu, poftă bună. Greșeala mea.» Mi-a spus că scria o elegie lungă pentru Jack Kerouac, care murise recent. «La trei zile după ziua de naștere a lui Rimbaud», am zis. Am dat mîna și fiecare a plecat să-și vadă de ale lui. După ceva vreme, Allen a devenit prietenul și mentorul meu. Ne aduceam aminte adesea de prima noastră întîlnire și o dată m-a întrebat cum aș descrie felul în care ne-am întîlnit. «Aș zice că m-ai hrănit cînd mi-era foame», am răspuns. Chiar asta a făcut."

(fragment din Patti Smith, Pe cînd eram doar niște puști*)*

PUBLICITATE

adevărul te meditează

Biocebral te premiază!

După succesul din 2013, Adevărul revine cu peste **40 lecții video** pentru BAC și Capacitate 2014. **Lecții de consiliere** și **lecții video live** pentru toate materiile de examen, oral și scris. Accesează Adevărul Live online pe **adevarul.ro** pentru a adresa întrebări profesorilor!

bac & capacitate 2014

Concurs pentru elevi silitori!

Câștigă 1000 Euro

și premii ce îți dau energie pentru minte, trup și suflet pe toată perioada examenelor!

Înscrie-te acum în secțiunea Bacalaureat 2014 pe **adevarul.ro** cu un eseu motivațional pe tema "Care este visul tău?", strânge cât mai multe like-uri și share-uri și poți câștiga unul din cele 33 de premii Biocebral. În plus, poți intra în cursa pentru cei 1000 Euro! Noi te motivăm! Tu cât de silitor ești?

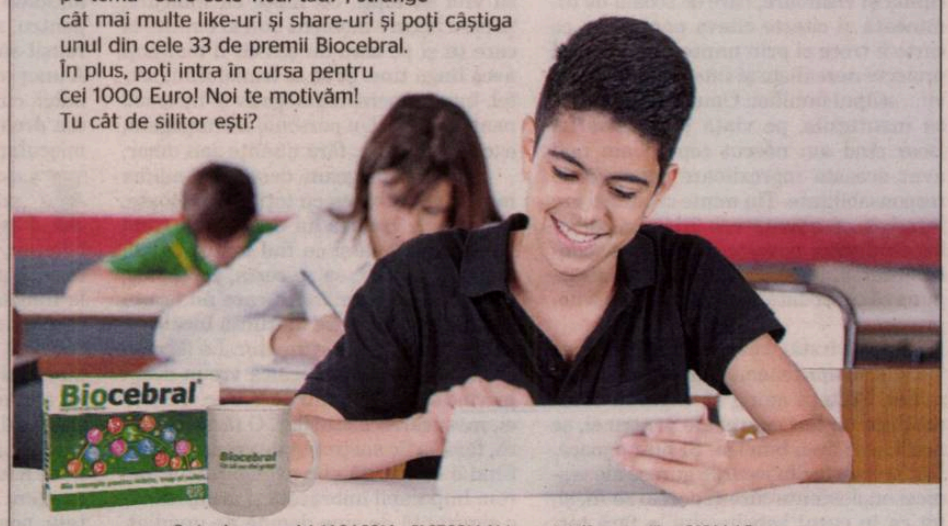

Perioada campaniei: 14.04.2014 - 21.07.2014. Valoarea totală a premiilor: 6.164 lei Brut. Regulamentul complet al campaniei este disponibil pe www.adevarul.ro.

„TIFF-ul e un labirint“

– interviu cu Mihai CHIRILOV –

În perioada 30 mai – 8 iunie va avea loc la Cluj Festivalul Internaţional de Film Transilvania. ***Mihai Chirilov,*** *directorul artistic al festivalului, ne-a dat cîteva motive serioase ca drumul pînă la Cluj să nu ni se mai pară nici anul acesta atît de lung. Ne aşteaptă răzbunări, provocări, lovituri în plex, imagini terifiante, hohote de rîs sau de plîns, după caz. Programul îl găsiţi pe www.tiff.ro.*

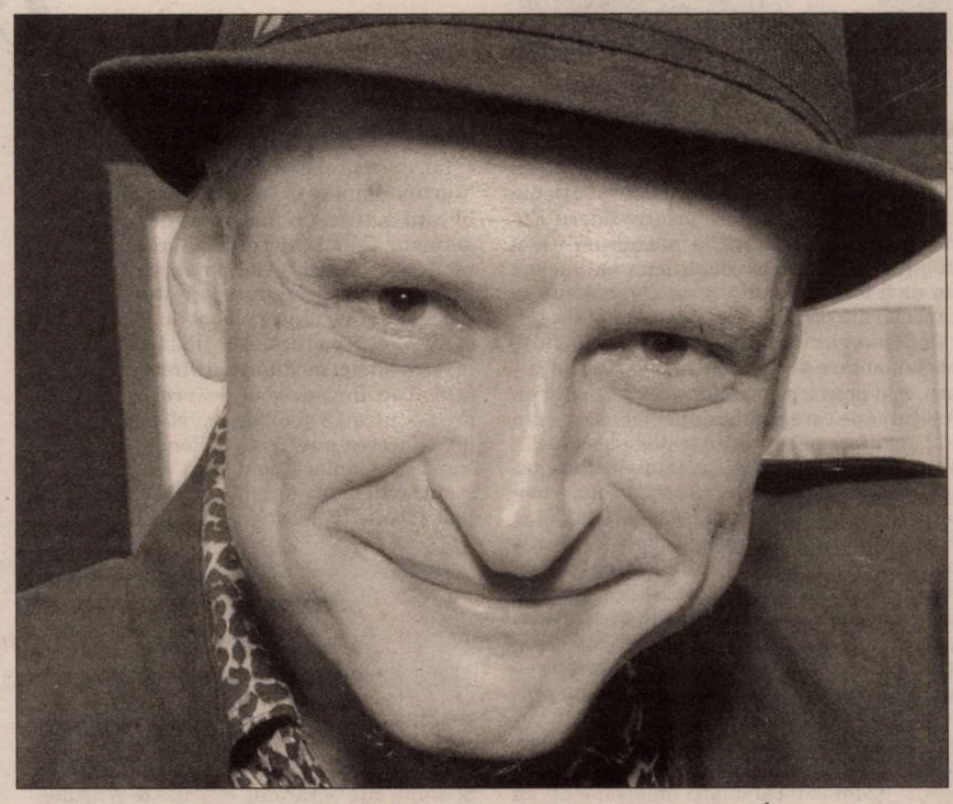

Vă pregătiţi pentru ediţia cu numărul 13. Cum eraţi cînd aţi început această aventură?

Ceva mai tînăr, cu ceva mai mult păr şi cu o poftă nebună să mă arunc în aventura în care m-a antrenat Tudor Giurgiu cu ideea lui nebunească, în care foarte puţini au crezut la vremea respectivă. Fusesem deja la zeci de festivaluri, dar niciodată nu mi-am pus problema ce-nseamnă să organizezi şi să programezi cu adevărat un mamut de acest tip, altfel decît cu aroganţa jurnalistului căruia îi pute dacă n-are cafea bună la centrul de presă şi scrie apoi că organizarea a fost proastă. Scriam mult pe-atunci, prea mult chiar – dar numai aşa putea supravieţui un *freelancer* care scria despre film şi era plătit la bucată –, şi aproape devenise o rutină. Cu atît mai enervantă cu cît mi-am dat seama că recenzam filme văzute afară, la care publicul din ţară nu avea acces. Acumulasem experienţă de programare graţie Festivalului Filmului Britanic, organizat de British Council, dar nu ştiam Clujul şi publicul lui, şi nici cine ştie ce buget nu am avut la prima ediţie. Probabil că inconştienţa vîrstei a făcut posibil acest *bungee jumping* fără să-mi frîng coloana.

Ce aţi pierdut şi ce aţi cîştigat în aceşti ani de cînd sînteţi directorul artistic al celui mai important festival de film din România?

Dincolo de experienţă, am cîştigat abilităţi de programare, am cunoscut oameni mişto şi am dezvoltat o reţea de contacte profesionale cruciale în organizarea unui asemenea eveniment. Să nu uităm, în lume sînt mii de festivaluri care-şi doresc să se impună, contează însă foarte mult să fii recunoscut, acceptat şi validat pentru ceea ce faci – şi ca individ, şi ca instituţie. Am cîştigat (deşi termenul este impropriu) prietenia lui Lucian Pintilie, alături de care am lucrat la editarea boxset-ului DVD care include opera lui integrală. E o relaţie în primul rînd umană, nu doar profesională, la care ţin enorm. Am cîştigat (deşi termenul este, din nou, impropriu) prietenia strînsă, încrederea şi aprecierea Corinei Şuteu, care m-a invitat să particip în calitate de director artistic la naşterea Festivalului de Film Românesc de la New York, actualul şi apreciatul Making Waves. Să răzbaţi în jungla evenimentelor new-yorkeze este un vis pe care orice programator îl are. Am cîştigat un grup select de prieteni şi colaboratori extraordinari, pe care oricînd i-aş lua cu mine într-o aventură editorială (cum a fost *Republik*). Am şi pierdut foarte mult, c-aşa-i în viaţă. Am pierdut un prieten colosal, de la care am învăţat tot ce ştiu în materie de film, pe Alex Leo Şerban, şi îi datorez inclusiv încrederea, sprijinul generos şi necondiţionat pe care l-a oferit TIFF-ului, mie şi lui Tudor, de la început pînă la sfîrşit. Am pierdut prietenia cu Cristian Mungiu, pe care-l cunosc încă din anii mei la revista *Pro-Cinema*, alături de care am început TIFF-ul în forţă cu *Occident*. Am pierdut şi cîteva relaţii, exact în perioadele agitate de pregătire ale TIFF-ului – la un moment dat, am fost pus să aleg între relaţie şi festival. A fost cea mai rapidă decizie de despărţire pe care am luat-o în viaţa mea (că tot e dosarul revistei dedicat despărţirii). Nu în ultimul rînd, mi-am pierdut inocenţa, dar asta cred că vine cu vîrsta.

Mai aveţi răbdare să vedeţi sute de filme în fiecare an? Cum vă mobilizaţi?

Cu răbdarea de a vedea sute de filme e ca-ntr-o relaţie de lungă durată. Dacă-ţi doreşti s-o menţii vie, ajungi să ştii cum s-o gestionezi – mai ales în aspectele ei mai puţin plăcute. Iar cînd vezi sute de filme, care mai de care, îţi vine din cînd în cînd să te urci pe pereţi – „amantul“ meu de serviciu în astfel de crize e serialul american (după cum se vede, rămîn fidel filmului, nu îl înşel cu teatrul). Ediţia din acest an nu ar fi fost posibilă fără pauzele de *refresh* săptămînale, în care m-am decuplat graţie fiecărui nou episod al serialului *Revenge*. *Timing*-ul a fost perfect: serialul s-a sfîrşit exact cînd am închis selecţia TIFF-ului. Ideea de răzbunare mă pasionează (nu întîmplător, romanul meu favorit este *Contele de Monte Cristo*) – de unde şi ideea de a-i dedica o secţiune specială în acest an la TIFF. De neratat filmul de debut suedez *Reunion* – o poveste de răzbunare... prin film.

Ce v-a entuziasmat anul acesta? Ca să ştim ce n-o să ratăm la Cluj şi despre ce o să discutăm în serile lungi la Casa TIFF...

În primul rînd, am mai zis-o şi o repet, filmul lui Richard Linklater – *Boyhood*, care va închide TIFF-ul: e un experiment unic, lovit de graţie. Apoi: filmul slovac din anii '60, *Before Tonight is Over* al lui Peter Solan. Nu se întîmplă, aparent, nimic în acest film a cărui acţiune curge de-a lungul unei nopţi energizate într-un bar de lux în care diverse personaje interacţionează, beau, flirtează şi dansează, dar fiecare gest capătă, în context, percutanţa unei lovituri în plex... sau de teatru. M-a entuziasmat fără margini şi filmul islandez *Of Horses and Men* – m-a trecut prin toate stările. E şi straniu, şi teribil de amuzant, dar şi terifiant. Conţine cea mai şocantă imagine pe care am văzut-o într-un film din acest an (nu spun care). *Finsterworld* – un debut din secţiunea dedicată Noului Film German, e un soi de *Shortcuts* tăvălit prin suprarealism sumbru şi contagios. Documentarul inteligent calibrat al lui Vlad Petri – *Bucureşti, unde eşti?* m-a doborît la podea: întîi de rîs, după care s-a instalat depresia. Scurtmetrajul *Plimbare*, în care Valeria Seciu face un rol de-un curaj amuţitor – prim-planul cu ea de la final este splendid. Cît despre spaniolul *Stockholm*, unul dintre cele 12 filme din competiţie – e un model de minimalism cinematografic atît de captivant şi tulburător, încît n-am mai fost om după ce l-am văzut.

> *„Ador cînd lumea se ceartă pe un film.“*

Festivalul a crescut de an la an. Pe lîngă filme, programul de evenimente conexe a fost din ce în ce mai generos. În acelaşi timp, în 2014, finanţările pentru cultură au fost tăiate drastic. Va fi o ediţie mai austeră, se va simţi?

Am pornit la drum cu un handicap serios, dar cu speranţa că situaţia se va remedia – chiar şi în ceasul al 13-lea. Lucru care s-a întîmplat, din fericire, graţie infuziei de buget venite cu doar zece zile înainte de începutul festivalului de la Ministerul Culturii. Nu poţi concepe un festival de calibrul – deja recunoscut – al TIFF-ului, la parametri inferiori celor care l-au consacrat. E un nonsens – deşi ce vezi în documentarul lui Petri practic validează acest nonsens. Nu va fi o ediţie austeră, cel puţin din punct de vedere al programării: selecţia a crescut cu 40 de filme şi nu am renunţat la nici unul dintre proiectele iniţiate în anii trecuţi. Din contră: am lansat noi iniţiative, printre care instaurarea unui fond care să sprijine producţia locală de film din Transilvania.

Dacă ar fi să descrieţi structura TIFF-ului, cum aţi face-o?

TIFF-ul e un labirint în care intrăm cu toţii ca să ne pierdem, fiecare pe drumul şi spre filmul lui, ca să ne regăsim poate într-un punct median, şi cu siguranţă la final.

S-a tot vorbit de-a lungul timpului despre atmosfera de la TIFF. Selecţia filmelor a fost întotdeauna extrem de importantă. Şi ea cred că a imprimat un spirit efervescent şi viu întregului festival. V-aţi propus asta sau pur şi simplu a ieşit?

Mi-am propus să agit spiritele, recunosc, să-i provoc pe spectatori să-şi exploreze propriile limite, propria viziune despre ei şi despre lume, faţa lor întunecată, să-i scot din zona de confort, din amorţeală şi conservatorism. E o întreprindere riscantă, iar unii încă ne mai taxează pentru asta, dar cred că, vorba ta, pur şi simplu, a ieşit. Ador cînd lumea se ceartă pe un film, cînd e *high* după un film sau cînd e atît devastată după un film, încît simte nevoia să îmbrăţişeze pe cineva. Altfel spus, toate acele momente în care uităm de tot şi de toate şi intrăm în altă dimensiune.

Cum aţi marketa această a 13-a ediţie?

Dacă aş marketa-o în vreun fel, ar însemna că am avut o agendă, un plan. Or, nu militantismele publicitare mă mînă în luptă. Ca atare, am o singură recomandare specială: aceea de a nu căuta „desenul din covor“. Se ştie – de la Henry James citire – că te poate pierde definitiv în labirint.

a consemnat Ana Maria SANDU

Of Horses and Men

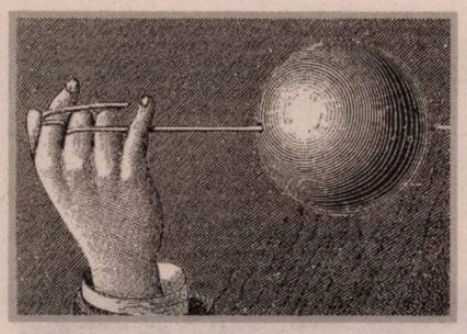

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Care Europa?

„Seismul“ produs în Franţa de procentele mari obţinute de Frontul Naţional şi popularitatea de care se bucură, în Marea Britanie, în Austria, în Danemarca şi în Italia partidele naţionaliste au produs stupoare printre liderii Europei. De parcă frustrările, nemulţumirile şi dubiile cu privire la construcţia europeană nu ar fi fost, de multă vreme, cunoscute în cancelariile occidentale. Aproape peste tot, campania electorală pentru alegerile europarlamentare s-a concentrat pe imigraţie – sau, mai precis, pe presupusele abuzuri şi infracţiuni pe care cetăţenii ţărilor sărace din Est le-ar face pe teritoriul statelor bogate din Vest. Criza economică, şomajul, instabilitatea sistemelor de asistenţă socială etc. – toate acestea şi-au găsit ţapi ispăşitori în „Noua Europă.“ S-a vorbit mult şi despre idealurile părinţilor fondatori ai Uniunii. Şi despre suveranitatea statelor. Era şi firesc ca, pornind de la astfel de teme, discursurile să derapeze. Votul nu face decît să reflecte aceste derapaje. Ele se văd în două tendinţe: creşterea alarmantă a extremismului şi opţiunea pentru partide excentrice.

Peste tot pe unde nu există prag electoral au apărut tot felul de formaţiuni sau candidaţi independenţi cu propuneri care mai de care mai rocambolești. Populiști respinşi chiar şi de partidele cele mai deschise către acest tip de discurs, extremişti de stînga sau de dreapta, partide „satirice“ etc. au candidat şi, pe alocuri, au şi cîştigat fotolii în Parlament. Cazul cel mai ridicol s-a petrecut în Germania, o ţară care a redus, treptat, pragul electoral, eliminîndu-l de tot la alegerile din 25 mai. Astfel, partidul Die Partei a reuşit să obţină un mandat de europarlamentar. Die Partei – adică Partidul, cu articol hotărît! –, al cărui lider este Martin Sonneborn, redactor-şef al unei publicaţii satirice, a fost votat de 180.000 de germani. Cum la alegerile de acolo nu a existat prag electoral, Germania va trimite la Strasbourg reprezentanţi proveniţi din 14 partide. Multe dintre ele nu au, de fapt, nici o relevanţă politică. Die Partei a promis, printre altele: modificarea vîrstei la care cetăţenii au drept de vot („doar cei cu vîrste cuprinse între 12 şi 52 de ani să poată vota“), introducerea unei „cote de leneşi“ în conducerea companiei („pentru că s-a dovedit că ineficienţa managerială specifică ţărilor din Sud e benefică pentru mediul de lucru), construirea unui zid în jurul Elveţiei, o modificare a sistemului educaţional astfel încît „toţi copiii să ia examenul de bacalaureat“. Şi multe alte bazaconii, exprimate şi asumate ca atare.

Martin Sonneborn

„Noua Europa“ devine astfel un fel de garant pentru idealurile afirmate de „Vechea Europă“.

Cazuri asemănătoare cu acesta au existat şi în alte ţări europene. Ele trebuie tratate ca fenomene relativ rare şi izolate. Dar asta nu scade cu nimic gravitatea. Foarte mulţi cetăţeni europeni nu se mai simt reprezentaţi de nici un partid mainstream. Iar actuala configuraţie a Parlamentului nu îi determină pe aceşti oameni să aibă încredere în singura instituţie comunitară pe care – cel puţin teoretic – o pot influenţa direct. Voturile îndreptate spre aceste partide „alternative“ sau „underground“ trebuie privite ca o formă de boicot. Nu atît Europa e în cauză, cît instituţiile ei.

În această degringoladă, ţările din Est par să trimită la Strasbourg reprezentanţi mult mai optimişti sau, măcar, încrezători în construcţia comunitară. Şi la configuraţia de acum, stînga pare să fie soluţia salvatoare pentru această construcţie. „Noua Europa“ devine astfel un fel de garant pentru idealurile afirmate de „Vechea Europă“. E însă doar o iluzie. Aşa-zisa stîngă din România, de pildă, nu se încadrează decît formal în familia socialiştilor europeni. Dacă ar fi să ne amintim numai de reacţiile antieuropene ale liderilor PSD din 2012, atunci cînd Guvernul Ponta a fost aspru criticat de liderii de la Bruxelles pentru forţarea constituţiei; sau de cazurile de corupţie sau de incompatibilitate din acelaşi Guvern; sau de nefericitul caz al fostului europarlamentar Adrian Severin. Cum se vor opune eurodeputaţii de stînga – dar „mîndri că sînt români“ – iniţiativelor populiste ale colegilor din statele occidentale?

PUBLICITATE

PUBLICITATE

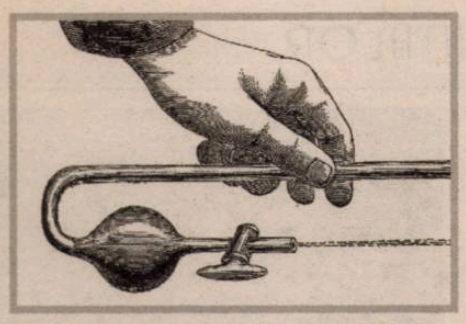

Oana STOICA

rosencrantz & co

Mama, la intersecția cu ea însăși

● *Habemus bebe*, de Elena Vlădăreanu, regia: Robert Bălan. Cu: Dana Voicu, Carmen Florescu, Lala Mișosniky. Guest star: Eva Bălan. Un proiect Art No More, cu sprijinul WASP.

La politică și la fotbal se pricepe toată lumea, zice un aforism urban. Și la meseria de mamă, aș adăuga. Rudele, prietenii, colegii, vecinii, bătrînii care joacă table în parc, studentele la Comunicare, medicul de familie, pediatrul, asistenta, doamna de la ghișeu, domnul cu cățelul, prietena din Anglia pe care n-ai mai văzut-o de 20 ani, dar cu care vorbești pe Facebook, vînzătoarea de la supermarket (care te ceartă că plînge copilul, „așa băiat mare, e prost crescut doamnă, al meu e mai mic și nu plînge"), ba chiar și președintele țării. Toată lumea știe ce trebuie să faci tu atunci cînd copilul țipă, are febră, nu mănîncă, nu vorbește, vorbește prea mult, aruncă jucăriile, nu vrea în brațe, dar nici pe jos, nu vrea la grădiniță, e vaccinat (sau nu), îi ies dinții, îi cad dinții, trebuie să mănînce sănătos, deranjează în spațiul public, ți-a confiscat telefonul pe care ai activat My Talking Tom, are nevoie de diete, rețete etc. Toți au trecut prin așa ceva, au o teorie sau au citit o carte ori pe Internet despre asta. Toți știu mai bine decît tine ce să faci, ce să simți, ce să gîndești.

Habemus bebe nu este o văicăreală despre dificultatea de a fi mamă. Este expresia emotiv-confuză a unei mame aflate la intersecția tuturor acestor sarcini, cerințe, imagini, judecăți și prejudecăți pe care i le cere sau le are societatea despre ea. Este rezultatul frust al experienței de a deveni părinte, al ciocnirii de realități chinuitoare (experiența nașterii ca proces stînjenitor, uneori chiar umilitor), al schimbării de personalitate. A fi mamă înseamnă a deveni altcineva, fără să dispari cu totul. O scindare de sine cu efecte sociale și psihologice. Socializezi cu oameni necunoscuți, brusc faci parte dintr-un club închis (al mamelor), dar dispari din grupul tău de prieteni și abandonezi preocupările personale (din lipsă de timp). Uiți de tine, deși acolo, undeva, în adîncul tău, există rămășițele celei care ai fost.

Scriitoarea Elena Vlădăreanu a scris acest text – o formă de poezie urbană – ca o colecție de norme, sarcini și presiuni sociale, nevoi personale, gînduri intime, frici neexprimate, frustrări reprimate ale unei mame care se zbate să facă față pretențiilor de supererou pe care le are restul lumii față de ea. Să fie o mamă bună, o femeie de carieră, o iubită senzuală și asta în ciuda transplantului de identitate pe care l-a suferit și a cronicei lipse de timp. Este un scenariu pentru multiple voci ale unui singur corp, care emit edicte sociale sau șoptesc dorințe refulate, de unde și prezența a trei actrițe, toate mame (Dana Voicu, Lala Mișosniky și Carmen Florescu funcționează polifonic, cu o încîntătoare autoironie), care expun intim și simbiotic – expresie a multiplelor obligații cărora mama trebuie să le facă față și a confuziei cu care aceasta răspunde – experiența maternității și modul în care aceasta poate „sufoca" femeia. Regizorul Robert Bălan a creat un univers de jucării (cele mai multe aparținînd micuței Eva, fiica sa și a Elenei Vlădăreanu, *guest star* în spectacol) din care cele trei actrițe construiesc și deconstruiesc, sub forma jocului, identitatea de mamă, care nu înseamnă, totuși, sfîrșitul vieții personale sau abandonarea propriilor vise. Spectacolul refuză să fie tezist, moralizator sau militant, mai degrabă arată către cei care au astfel de atitudini, inclusiv statul. De la propaganda lui Ceaușescu („Cea mai mare onoare pentru femei este să nască și să crească copii"), pînă la recenta declarație a președintelui Traian Băsescu („Maternitatea este una dintre misiunile fundamentale ale femeii"), părerea statului în această privință, exprimată de bărbați, este promovată și legiferată. Maternitatea este politizată și manipulată în discursul public. Mama este rezultanta unor proiecții ale altora – stat, societate, familie, prieteni – despre ea, produsul unui mental colectiv care îi conferă un statut social, dar o depersonalizează. Asta cu toate că în procesul maternității sînt implicate elemente care o definesc ca individ – corpul transformat, agresat, privat de intimitate –, iar viața îi este reconfigurată. Societatea se ocupă cu prezervarea modelului, nu cu înțelegerea realității concrete.

© A. Maftei

Elena Vlădăreanu și Robert Bălan au pus în acest spectacol experiența lor de părinți.

> Habemus bebe *este, în esență, o poveste despre schimbare, una profundă, marcantă, și despre modul în care te raportezi la ea și o poți controla.*

Ca și precedentul performance produs de compania lor, Art No More, *sfîrșit (work in progress)*, în care Robert Bălan înregistra trecerea timpului la nivel personal și modificarea, la exterior, a statutului său social, dublată la interior de un subtil proces de „îmbătrînire", manifestat prin detașarea față de sinele tînăr, *Habemus bebe* este un parcurs personal al unei situații care modifică radical existența. Spectacolul nu vizează exclusiv mamele, altfel ar cădea în capcana unui discurs tematic, care triază publicul. *Habemus bebe* este, în esență, o poveste despre schimbare, una profundă, marcantă, și despre modul în care te raportezi la ea și o poți controla. Spectacolul nu oferă soluții, nu are o viziune triumfalistă asupra maternității, nici una catastrofică, nici nu te învață să devii mamă în zece pași, dar împărtășirea, cu umor și emoție, a temerilor și dilemelor cu care se confruntă un părinte se constituie într-o formă de terapie. Iar pentru cei care nu sînt părinți, performance-ul facilitează apropierea de un univers judecat, de multe ori, prin prisma clișeelor.

Habemus bebe face parte din acele showuri care chestionează poziționarea față de pretențiile societății, modul în care omul poate răspunde unor continue reconfigurări care modifică vechile relații sociale. Pornit dintr-o nevoie personală, *Habemus bebe* este un spectacol politic, sincer și comic, uneori dur, de multe ori înduioșător. La final, e posibil ca publicul să plece fredonînd „Elefantul Cici / și-a pierdut cipicii."

Spectacolul a fost realizat exclusiv cu finanțare obținută printr-o campanie de crowdfunding și se joacă la WASP (Str. Ion Minulescu nr. 67-93, București). Soarta lui depinde acum de public.

Nu, nu sînt mamă. Dar am fost copil. Așa că pot să dau niște sfaturi pentru situația în care...

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

© A. Maftei

PUBLICITATE

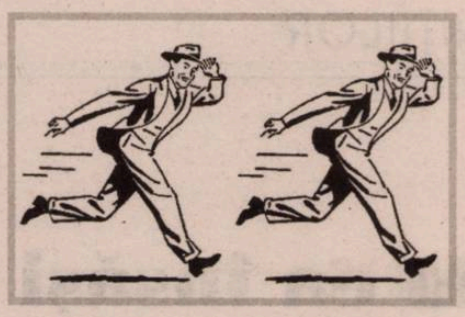

Andrei GORZO

dilematograf

Un cinefil vieux jeu

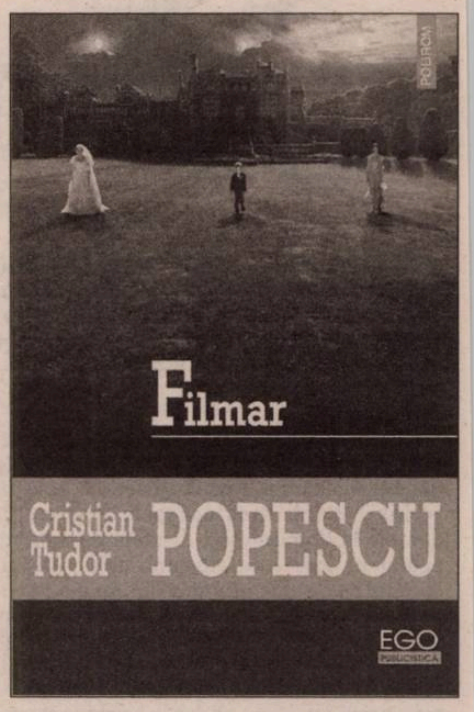

● **Cristian Tudor Popescu, *Filmar*, Editura Polirom, 2013.**

După 2001 și mai ales după 2004-2005, cînd, prin generația Puiu – Rădulescu, România începe să producă, din senin, cinema de nesperat impact internațional-festivalier, tot Cristi Puiu și Răzvan Rădulescu sînt cei care, luînd-o înaintea comentatorilor (fie aceștia specialiști cu patalama academică sau „numai" cinefili), se apucă să pună în circulație, în spațiul cultural românesc, idei de substanță, de reală însemnătate istorică, despre cinema. Preluat rapid și de alți cineaști români (Mungiu, Muntean), vocabularul lui Puiu prezintă, cel puțin pînă nu de mult, numeroase ecouri ale primei perioade din istoria revistei *Cahiers du Cinéma* (1951-1965, să spunem), cînd peste conceptul (deloc convențional) de cinema ca „artă a realului", dezvoltat de André Bazin, se așază *auteurisme*-ul discipolilor săi, cu amețitoarea lor disponibilitate de a sanctifica sau de a anatemiza un regizor pornind de la asumpția că „un *travelling* e o chestiune de moralitate". Dacă, cel puțin în primii ani ai „noului val românesc", un Puiu pare să vorbească uneori ca dintr-un *Cahiers* vechi – de dinainte de '68, adică înainte de politizarea revistei –, despre filmele lui (și nu numai ale lui) s-a vorbit și cel mai adesea continuă să se vorbească la ele acasă, la nivelul elitelor jurnalistice și intelectuale, în termeni mult mai învechiți de-atît – uneori, ca și cînd *Cahiers* nici nu s-ar fi înființat încă. Volumul *Filmar*, în care Cristian Tudor Popescu își adună articolele pe teme (în primul rînd) cinematografice din ultimii ani (presărînd printre ele articole despre spectacole de teatru, concerte, călătorii ș.a.), constituie un bun exemplu.

Un beneficiar al revelației „culturii înalte" – în forma diluată în care se populariza aceasta sub ceaușism, cu artiști din cele mai diverse perioade, receptați în aceeași cheie romantică –, amestecată cu ceva contracultură (Pink Floyd, literatură SF), C.T. Popescu e genul de cinefil care-l caută la film pe Dumnezeu. Vorbește des despre genialitate sau despre lucruri precum „duhul din mașinărie" ori „sufletul colectiv al umanității". Din spionata sau doar imaginata încremenire a unei spectatoare necunoscute, cu mîna în punga de popcorn și cu ochii la *Melancholia*, e în stare să facă o alegorie grandilocvent-pantomimică a puterii artei de a eleva pînă și spirite deloc obișnuite cu înălțimile, iar din presupusul eșec al lui Scorsese cu *Shutter Island* e în stare să facă o nu mai puțin bombastică melodramă personală. Cu sau fără un motiv bun, e mereu gata să-i invoce pe Keaton, pe Murnau sau pe alți autori dintr-un canon pe care aparent continuă să-l identifice cu repertoriul Cinematecii Române din zilele cînd tocmai o descoperea. Tot așa cum, într-o proză de călătorie (greu de spus cît de imaginară) în Japonia, nu pare să vadă nici o problemă în a-și descrie ghida drept „o figurină de porțelan, ca mai toate japonezele", el nu dă nici un semn că ar fi dispus să relativizeze ideea despre canon pe care și-a format-o atunci – ce-a văzut la vremea aceea a rămas sfînt, cu tot cu instrucțiunile de folosire primite concomitent. Cum din cinema-ul cincizecist-hollywoodian pe care-l citează *Shutter Island* nu era disponibil mare lucru, ca să nu mai vorbim de instrucțiuni de utilizare post-*auteur*-istă (sau măcar *auteur*-istă) a acestuia, CTP nu e calificat să recunoască filmul lui Scorsese drept ceea ce este la al doilea nivel al său: critică cinematografică filmată (al cărei fel de a privi cinema-ul cincizecist-hollywoodian ca fiind „simptomatic" constituie, de altfel, un loc comun). Asta nu înseamnă că, privit în acest fel, *Shutter Island* nu poate să apară tot ca un eșec, dar procesul măcar începe să aducă a exegeză, spre deosebire de vorbăria despre cum „Scorsese n-a reușit vreodată să egaleze geniul lui Ford Coppola". Indiferent dacă se lansează în genul de enumerație care se preda la școala Ecaterina Oproiu („nuanță a sentimentului, delicatețe, finețe, precizie, frumusețe mignonă a secvenței cinematografice") sau dacă decade la nivelul celei mai lemnoase superlativeze PR-istice („replicile spumoase sînt interpretate de actori excelenți, conduși cu mînă sigură"), autorul e prea adesea vag: observația că „aidoma unei dălți, camera sculptează pur și simplu scenele prin mișcări iuți și grațioase din unghi subiectiv în plonjeu, din gros-plan în panoramare, cu sărituri peste ax perfect valabile dramatic" etc. se vrea aplicată pe un anumit film, însă ar putea să descrie decupajul (de tip „analitic-intensificat", cum îl numește David Bordwell) din nenumărate filme hollywoodiene de azi, după cum nici epitetul „simfonic", aplicat structurii dialogurilor din *A fost sau n-a fost?*, nu spune nimic concret despre ea. În pofida unor asemenea afectări tehniciste, autoproiectarea în pielea regelui bîlbîit din *The King's Speech* e mai reprezentativă pentru metoda cronicarului. Cît despre calitățile gazetăriei cinefile a lui CTP – căci, așa provincială și *vieux jeu* cum este, are și din astea, și nu numai ardoarea –, acestea sînt calitățile gazetăriei lui în general. Printre ele: faptul că, scriind în presa populară românească, nu ezită să contrarieze credințe aproape unanime (în Dumnezeu sau în caracterul „natural" al capitalismului), faptul că nu se lasă excesiv de impresionat de „greuceni" (vede micimea gesturilor lui Puiu și Mungiu de a se opune premierii cu Gopo a unor filme de-ale lor, deci și a unor colaboratori mai puțin aclamați ca ei prin alte părți) sau faptul că (mă rog, făcînd abstracție de cazul *King's Speech*) empatizează nu cu puterea, ci cu lipsa ei.

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

După zece ani

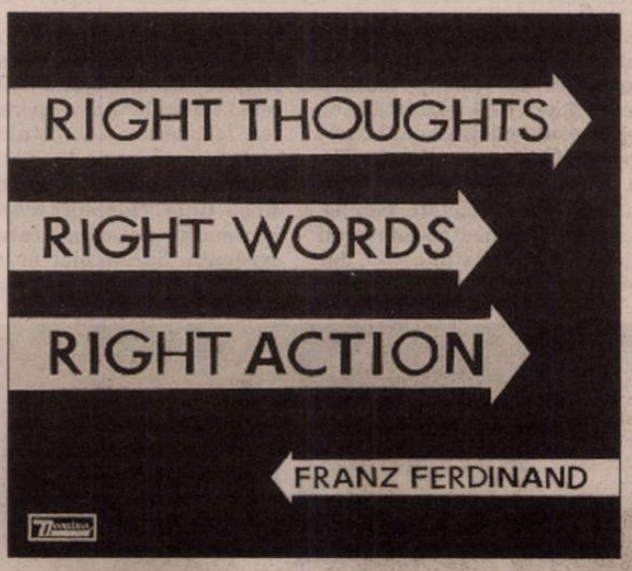

● **Franz Ferdinand, *Right Thoughts, Right Words, Right Action*, Domino Records, 2013.**

A fost odată un an, numit 2004, în care o nouă generație de trupe, *The*-uri au ba, exploda în spațiul comercial al muzicii, gonflate de vîntul *N(ew)M(usical)E(xpress)*-ist al „schimbării". Am pus între ghilimele cuvîntul acesta pentru că însemna, atunci și pentru toate aceste trupe/muzicieni, în esență, o reîntoarcere la eternul trecut-sursă. Fără a fi, cu cîteva excepții, complet retroidiști, aceștia flirtau la nesfîrșit cu sunetul unei alte epoci în care *new-* și *post-* erau cele mai pronunțate prefixe. Una peste alta, anii aceia au pus indie-ul, pentru ultima oară de atunci încoace, acolo unde a ajuns, de fapt, foarte rar: în partea superioară a topurilor muzicale, în *heavy rotation* pe posturile de radio comerciale, în *headline*-urile marilor festivaluri ale lumii, în prima ligă a unei industrii foarte profitabile etc.

Dintre toate acele entități despre care vorbeam mai sus, Franz Ferdinand a adus în muzica momentului ceva de care indie-ul s-a apropiat întotdeauna cu o oarecare circumspecție: *groove*-ul. Moștenire a unei mixturi interesante, în care se amestecă alte două trupe scoțiene, active la sfîrșitul anilor '70 și începutul anilor '80 – Orange Juice și Josef K –, și vehicolul *avant-new wave* al inclasabilului domn David Byrne – Talking Heads, formația lui Alex Kapranos avea ceva în plus față de colegii de generație. Să fie abilitatea de a scrie hit-uri deștepte, în care constructivismul rus și lirica *tongue-in-cheek* funcționa împreună la fel de logic precum secția ritmică a trupei? Să fie grația aceea pasiv-agresivă a muzicii FF, patinînd sclivisit între romantismul neobosit al unui Brian Ferry și pesimismul revoltat al unui Tom Verlaine? Poate. Oricum ar sta lucrurile, Franz Ferdinand e un moment de neocolit dintr-o poveste care pare astăzi, cu toate că nu au trecut nici zece ani, atît de îndepărtată.

Din acest motiv, să asculți în 2013 un nou album FF e un gest care conține, pentru mine, o bună doză de bizarerie. E ca atunci cînd îți deschizi clasorul cu timbre al copilăriei. Sau cînd pui pe platanul unui pick-up un vinil mai bătrîn decît tine. Oricît de incredibil ar suna, relația mea cu generația muzicală 2004 – o cohortă care s-a consumat repede, arsă (și) de accelerationismul unei ere care intrase în viteza a șasea – e o doamnă fanată, incapabilă să-mi recapteze interesul. Poate că tocmai de asta e prima oară cînd îmi permit să ascult critic un album Franz Ferdinand. Și să fiu oarecum surprins de faptul că trupa aceasta, cu ale sale eterne reîntoarceri în timp, reușește să se salveze fără vreo schimbare radicală de direcție, în condițiile în care etosul care a inventat-o e dus. Acest al patrulea album de studio al Franz Ferdinand, numit *Right Thoughts, Right Words, Right Action*, este oglinda debutului eponim din 2004, peste care au fost puse cîteva filtre. Aroganța seducătoare a riff-urilor, țesătura periculoasă a textelor, efervescența optimistă a liniilor de bas sînt acolo unde au fost aproape întotdeauna în biografia acestei trupe, făcînd din noul LP o colecție articulată de cîrlige ale nostalgiei indie pop.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

trei întrebări pentru

ROCCA

„Energie regenerată"

Ce ați făcut în ultimii cinci ani?

Multe, multe lucruri bune și rele. Unele nu pot fi menționate, altele nu merită. Dintre cele bune care îmi vin acum în minte: dragoste, copii, nani, muzică solo și alături de prieteni, filmulețe, coloane sonore, strămutări, fotografii, un profil de Facebook pentru Ife și meditație. Grătare.

De ce ați dispărut, de ce v-ați întors?

Dispariția a fost și rămîne și pentru noi un mister. Ceea ce știm însă cu siguranță este faptul că nu am plecat nicăieri, cel puțin din punct de vedere artistic. „Întoarcerea" este, în consecință, o materializare în ochii publicului, a efortului creativ din ultimii ani. Reculul albumului cu numărul doi ne-a trimis într-un hiatus forțat, departe de tot ce înseamnă mass-media și ascultători. Am fost puși în situația de a alege o carieră internațională fără dreptul de a pune condiții, și scena românească din perioada respectivă. Am ales să nu alegem. Soarele însă a intrat acum în casa noastră și plaja de opțiuni a devenit mai generoasă.

Ce atuuri aveți pentru acest comeback?

Printre altele, energie regenerată, ceva experiență, ținte precise, așteptări rezonabile, mai multă răbdare fără tutun, un as de inimă neagră în mîneca stîngă, o damă de pică în mîneca dreaptă și un joker în buzunar, *just in case*. Principalul atu rămîne însă albumul cu numărul trei, la care am lucrat între timp și care va fi lansat în toamna acestui an. Pînă atunci, vor urma o serie de interviuri scurte, la obiect, despre noi (pentru cei care încă nu au uitat muzica noastră, cît și pentru cei care sînt dispuși să o descopere), și mai multe concerte. Ne vom concentra puterile în a ne regăsi cu publicul nostru de pretutindeni, online și offline. Primul pas este „ComeBack Live Special"-ul din Club Control din data de 5 iunie. Vă așteptăm acolo să mai povestim.

***Rocca** este solistul trupei Firma, care va concerta pe 5 iunie în Club Control.*

a consemnat Marius CHIVU

Bogdan TĂNASE

bolero de travel

Călugării Sol Hill

Eram obișnuit din Coreea, ori de cîte ori eram în preajma unui templu budist, să nu-mi fie prea ușor să văd, chiar și în incinta acestuia, călugări. Or, dacă îi zăream, să fie pentru o fulgurantă impresie, întotdeauna foarte sobră. În țara în care și pietrele zîmbesc, călugării budiști sînt singurii care nu o fac. Aceasta dacă, repet, apuci să îi vezi. Am locuit cîțiva ani buni lîngă un templu sud-coreean, și mi-a luat cam tot pe atît să-mi dau seama de asta. Recluziunea și austeritatea le sînt de-a dreptul efigii. Călugări mai poți vedea, rar, mereu în grabă, trecîndu-ți iute prin fața ochilor, dar zîmbetul lor – niciodată, de parcă au făcut vreun legămînt secret să nu contrazică prin nimic griul tăcut cu care sînt înveșmîntați. Par toți cărturari firoscoși, palizi de la albul pergamentului, gata să-ți semnaleze că le-ai deranjat decorul doar printr-o foșnire mai aprigă de robă apretată. Un templu coreean pare invariabil o grădină bine orînduită a unei biblioteci cu manuscrise rare.

Nici o problemă de acest gen cu călugării thailandezi, laoțieni sau cambodgieni. Ei nu suferă deloc de religiozitatea penumbrei. *Wat*-ul *theravada* – templul budist sud-est asiatic – e tot un umblet, un zumzet, un furnicar. Dar nu numai în temple. Sînt peste tot, în număr mare, singuri, în șir indian sau în grupuri, în procesiune solemnă sau la adunat de bani în bocceluțe pentru temple, prin piețe prăfuite sau pub-uri turistice, în schimbul unor nazale incantații. Desculți sau în sandale precare, îi distingi de departe prin portocaliul pînzei înfășurate sumar și zîmbetul în raze cu care te înconjoară. Căci nu, nu se ascund, ba dimpotrivă, sînt cei mai dornici de conversație dintre localnici. De ieși cu bicicleta pe străzile ploioase ale Vientian-ului, ori de-a lungul picturalului Mekong, de mergi în bazaruri kitschioase, de stai pe treptele dezafectate și amețitoare ale Angkor-ului, ori în centralul Wat Phra Kaew, templul lui Buddha de Smarald din Marele Palat al Bangkok-ului, se oferă imediat să-ți fie umbră plăcut conversațională.

Fiecare are o poveste pe care și-o narează cu vagi inflexiuni melodramatice, dar cu intens căutate accente englezești. Afli tot despre viața lor din primele trei fraze – cam toți din familii foarte nevoiașe, care au ales călugăria dintr-un unic motiv: accesul la o minimă educație. Nici unul dintre cei cu care am discutat nu mi-a pomenit nici măcar într-o semisilabă de vreunul dintre cele Patru Nobile Adevăruri, dar am vorbit mai tot timpul voios despre achiziții ale englezei colocviale ori diferențele în gadget-uri cu care turistul occidental pornit în elan exotic se înconjoară. Tineri firești, egali cu vîrsta lor. Are să stea cu mine mult timp de acum înainte imagea apusului de soare pe dealul Phu Si din Luang Prabang, deasupra templelor acoperite de o culoare oranj incandescentă, coborîtul pe înserat printre mici altare semnalate de lumînări și înfiorarea picturală adiacentă care ne cuprinsese, contrazisă în cel mai haios și firesc mod cu putință de grupul vesel de călugări tineri, întîlnit după un colț. La incantațiile noastre de „ah & oh" în fața explicitului exotic al unui lămpaș de piatră, iluminat, ori al vreunui demi-decor zen, băieții au rămas mai imuni decît piatra de care ne exaltam atîta, au scos rapid un manual de engleză făcut chiar de ei, colaj de imagini lipite și texte și exerciții transcrise, dicționare improvizate și, după cîteva încercări, au reușit să frazeze clar și la obiect: *„Do you have a laptop to send for us?"* Ba unul a încercat și varianta în spaniolă, învățată tot așa. Am avut curiozitatea să intru în școlile din curtea templelor. O tablă simplă, liste lungi de conjugări și fraze-model în engleză, pe foi așezate pe pereții mizeri, și niște mese care i-ar fi făcut nostalgici și pe monitorii lui Creangă. Printre pensionarii nemți din curtea templelor, ieșiți cu șevaletul, ca niște mici foci somnolente în apusul de pictură academistă, al malurilor Mekong-ului, tinerele robe portocalii se mișcă repede, dornice să prindă cît mai mult din pașaportul lingvistic spre o viață mai bună.

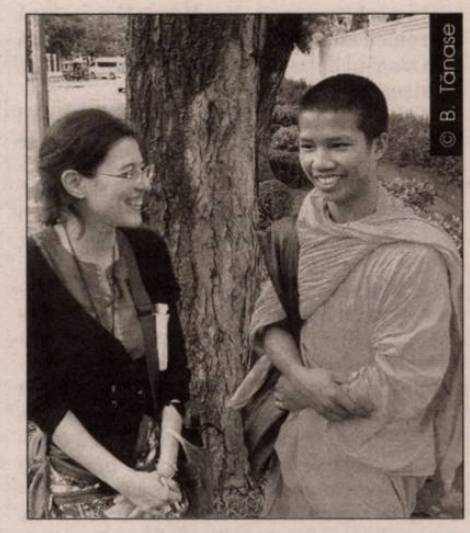

O foșnire aprigă de robă apretată.

Unii sînt și mai ambițioși. Cînd l-am cunoscut pe San Van, tînăr călugăr budist cambodgian, acesta nu avea încă MBA-ul în management de la universitatea locală, cu nume predestinat – Build Bright. Planurile pentru asociația sa de întrajutorare a copiilor defavorizați, a femeilor și a celor cu dizabilități (Cambodian Buddhism Association for Vulnerable Children) erau încă la început, iar site-ul care o promova era încă în construcție. Dar el știa foarte bine ce voia. Mă uit la site-ului lui acum și mă minunez de cîte a putut face în aproape doi ani, dintr-o chilie precară, de la un monitor de muzeu tehnologic.

Dacă m-ar întreba cineva care este cuvîntul care ar caracteriza cel mai bine Asia budistă azi, aș răspunde că e „repede". Totul trebuie făcut repede-repede – *ppali-ppali*, cum ar zice coreenii, mai ales cînd vine vorba de educație. Singura tușă care se vede distinctiv din această intensitate este dată de pasiunea și lipsa de blazare cu care o fac. Filfiitul robelor, gri sau portocalii, în goana după educație, nu poate fi, pentru cineva din afara acestei culturi, o simplă pictură de șevalet, numai bună de pus în rame exotice. E atîta intensitate și nuanță, ca într-o imagine de Sol Hill.

PUBLICITATE

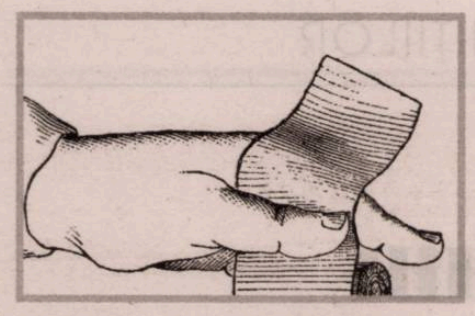

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete**

Cîteva idei creative de jurnalism

Criza media a curățat cam tot ce era bun în redacțiile fostelor mari cotidiene românești, care, în 2014, se zbat pentru supraviețuire, cu tiraje care rivalizează cu ale unor ziare locale ca *Gazeta de Sud* sau *Monitorul de Botoșani*. Totuși, peste Ocean, aceeași criză a generat o serie de idei creative de jurnalism, al căror succes e un motiv de optimism.

■ ***Huffington Post*** aproape că nu mai trebuie menționat, fiindcă e deja foarte cunoscut în România, măcar ca sursă de inspirație pentru design-ul Adevarul.ro și Gandul.info. În branșă se știe că a fost lansat (în mai 2005) de Arianna Huffington, fosta soție a unui politician republican, și că a început ca un blog colectiv, pentru a deveni o organizație de știri extinsă, aflată în proprietatea AOL. Cea mai importantă inovație a site-ului e probabil designul cu o poză-șoc, în primul ecran, care înlocuiește lista de titluri și numeroasele meniuri prezente, pînă la apariția ei, pe majoritatea site-urilor de informație. Imitatorii au preluat acest gen de *deschidere*, cum i se spune în jargon, dar nu au observat că *Huffington Post* are și variante mai cuminți ale primului ecran, cu trei poze, de pildă, pentru cazurile cînd nu există o fotografie suficient de puternică.

■ ***Politico*** e un alt veteran al inovației, dacă putem spune așa, cunoscut în România. A apărut în 2007, înainte de alegerile din SUA, și e și site, și ziar, dar diferă, după spusele fondatorilor, de *outlet*-urile de știri clasice prin faptul că site-ul e cel care generează publicația de hîrtie, și nu pe dos. A fost lansat acum șapte ani de John F. Harris și Jim VandeHei, foști jurnaliști la *Washington Post*, cu un tiraj de 30.000 de exemplare de hîrtie. Edițiile de tipar erau trei pe săptămînă, cît timp Congresul era în sesiune (s-au făcut cinci, între timp) și una – în vacanța parlamentară. Jim VandeHei spunea la vremea lansării că *Politico* se diferențiază prin *staff*-ul de reporteri experimentați, care furnizează conținut original.

Politico e modelul pentru Slugline, site-ul la care Zoe Barnes, din *House of Cards*, se mută pentru a-i face jocurile lui Frank Underwood. Deși *politico* e termen familiar, peiorativ, care ar putea fi tradus oarecum prin *politruc*, site-ul real e mai serios decît cel din serial.

■ **Vox.com.** S-a născut anul acesta, dar face vîlvă cu o abordare care este și numele unei categorii a Premiilor Pulitzer, așa-numitul jurnalism explicativ *(explanatory journalism / reporting)*. Fondatorul lui, Ezra Klein, vorbește în prezentarea site-ului despre „legume jurnalistice", termen fără conotații peiorative, care se referă la produsele media asemănătoare cu mîncărurile hrănitoare, dar ocolite, de felul spanacului. *Vox* are un design spectaculos, defilează cu strigarea „Înțelege știrile" și pornește de la premisa că lucrurile care nu puteau fi explicate în tipar pot fi explicate într-un mediu digital, datorită lipsei constrîngerilor de spațiu pe care o oferă online-ul. Articolele pornesc adesea de la datele existente în abundență în jurul nostru, de la care trag concluzii nebanale. Mai degrabă decît să ofere informație exclusivă, *Vox* încearcă ceva de felul unui săptămînal clasic: explicare și contextualizare.

■ **FiveThirtyEight.com** se bazează pe cifre într-o măsură și mai mare decît *Vox*. Site-ul a fost lansat ca blog în 2008, de către Nate Silver, un jurnalist specializat în statistică, devenit faimos pentru acuratețea cu care a prezis rezultatele alegerilor din SUA; în 2012, a dat în avans cîștigătorii tuturor celor 50 de state americane. Interesant e faptul că Silver și-a bazat metodologia unică pe experiența pe care o avea în predicțiile din baseball, așa-numitele *sabermetrics* (de la SABR – Society for American Baseball Research). După ce primii doi ani a funcționat ca blog independent, FiveThirtyEight.com a intrat în orbita *New York Times*, pentru ca din 2013 să treacă în proprietatea ESPN, rețeaua de sport a Disney. Numele site-ului vine de la numărul electorilor care desemnează președintele și vicepreședintele SUA – 538.

■ **NowThisNews.com** este o tentativă – datorată lui Kenneth Lerer și Eric Hippeau de la *Huffington Post* – de a reinventa un alt domeniu media: știrile video. Miza: tableta și telefonul mobil. E vorba de montaje scurte, de regulă între 25 și 40 de secunde, mult mai puțin decît durata medie a unei știri TV (2 minute și 23 de secunde în 2011, pe rețelele americane). Produse îngrijit, chiar dacă cu mijloace relativ restrînse și imagini preexistente, știrile NowThisNews.com sînt foarte diverse și oferă, în spațiul restrîns pe care îl au, elementele de background (context) necesare nespecialiștilor. Titrajele de dimensiuni mari pot fi citite și pe mobil.

■ **Whisper** poate fi cu greu numit media, fiindcă este un agregator social de mesaje anonime de o frază-două. Cîteva exemple: „La o întîlnire, fata cu care eram s-a scuzat ca să meargă la baie, dar nu s-a întors niciodată, fiindcă vorbisem prea mult despre *Războiul stelelor*", sau: „Simt nevoia să țin volumul de la TV sau radio la un nivel divizibil cu 5." Sau: „Uneori mă închid în baie cîte o jumătate de oră numai ca să scap de copii." Și multe altele în aceeași notă, bîrfitoare și indiscrete, dar uneori mișcătoare prin sinceritate. În ciuda acestora, Whisper are și un redactor-șef pe nume Neetzan Zimmerman, transferat de la Gawker, un alt site tabloid celebru, mai aproape de accepțiunea clasică a termenului. Și, recent, Whisper a fost cel care a lansat informația că Gwyneth Paltrow i-a fost infidelă lui Chris Martin.

De peste Ocean.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

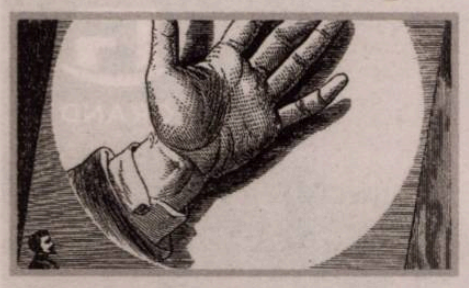

Adina POPESCU

portrete din mers

Buticuri și buticari. Nonstop.

Într-o noapte, la Bruxelles, m-am învîrtit vreo oră printr-un cartier oarecum central, în căutarea unui magazin nonstop, în timp ce lipsa de țigări devenea din ce în ce mai acută. La un moment dat, am întrebat un taximetrist, care mi-a indicat vag într-o direcție, spunîndu-mi că „e aproape, la două străzi distanță". Da, teoretic era, însă storurile erau trase. Mi-am continuat frustrată plimbarea nocturnă, m-am rătăcit un pic, în cele din urmă, m-am întors la hotel, fără țigări. În noaptea următoare, băcănia magrebianului de vizavi de hotel, care în timpul zilei vindea afară fructe ușor fanate și care, de regulă, închidea pe la 10 seara, a devenit brusc un magazin nonstop. Mai mulți tineri, printre care și patronul, au stat în fața magazinului, au rîs tare și au băut cafele pînă spre dimineață. Așadar, treaba cu orarul e după cheful omului – m-am lămurit eu, în funcție de insomnie, stare, disponibilitate de a pierde noaptea. La noi nu e deloc așa – nonstopul a fost dintotdeauna o instituție serioasă, pe care să te poți baza, începînd din anii '90, cînd au apărut aceste mici oaze cu țigări, bere la doză și supe la plic, care luminează nopțile pustii ale orașului, ca într-un deșert.

Pe Calea Moșilor, am asistat la înflorirea și decăderea buticului lui Stelică. De fapt, butic este impropriu spus, vorbim despre coșmelii din tablă, încinse vara și încălzite cu radiatoare improvizate iarna, unde mărfurile stau de-a valma pe rafturi, țigările se vînd și la bucată, în loc de rest primești bomboane sau lame de gumă, frigiderele cu sucuri și bere sînt scoase pe trotuar pentru că nu mai încap înăuntru. Stelică era vechi în branșă, a îmbătrînit rezolvînd integrame pe scaunul de la butic. A început cu o măsuță pliantă în fața unei scări de bloc, cu gume Tuborg cu surprize și sucuri „la carton", cu pai, aducea marfa din primele angrouri de pe la Voluntari și Afumați, o vreme „a făcut" Turcia și a vîndut aur, a avut tarabă la poarta unui liceu, vindea și covrigi sau ștrudele pentru pauza de prînz a copiilor, le dădea și țigări, mai pe șest, așa s-a „ajuns", și-a ridicat coșmelia de pe Moșilor, plasată bine, aproape de intersecție și... următorul *upgrade* n-a mai urmat. A încercat cu un magazin cu haine și nu i-a mers. Apoi, cu cîrciuma de drojdieri, dădea mai mult pe datorie. A renunțat, văzîndu-și de unica și eterna afacere – buticul nonstop. Cunoaște pe de rost orele – fluxul și refluxul de mușterii. Pe la 8-9, mai ales vara – plimbăreții, domnii însetați, dom'șoarele care fac coada la înghețată; pe la 10 – fumătorii întîrziați, bagi o țigară, merge și o bere, ți se face foame, mai bagi și o pîine, un pateu la conservă, un chips; pe la 12 e ora beților, iau bere cu plasele, pe la 1 iau și votcă cu Cola; între 2 și 5 – pustiu și întuneric, picotește și Stelică, mai apare doar cîte un aurolac care cerșește; la 5 se trezesc oamenii muncii – unii dintre ei –, dă-i cu cafeaua la automat, la 6 se apucă Stelică de măturat, că vine schimbul de zi.

O instituție serioasă, pe care să te poți baza.

Buticul lui Stelică s-a desființat în urmă cu cinci ani, cînd o decizie a Primăriei a prevăzut dărîmarea chioșcurilor din tablă amplasate pe trotuare. N-a avut bani de șpagă sau nu a știut cui să i-o dea. Atunci a vîndut „afacerea" și a plecat. Culmea e că nu a dărîmat nimeni coșmelia, s-a transformat mai întîi în Servicii Funerare, nonstop, astăzi e aprozar.

Regretîndu-l pe Stelică, m-am mutat la nea Mișu, tot în intersecție. El a avut noroc, magazinul se afla într-un sfert de scară de bloc, un spațiu închiriat cu acte în regulă, așa că nu putea să i-l dărîme nimeni. Era vechi și nea Mișu, tot de prin '90. El vindea „de noapte", nevastă-sa „de zi". Se întîlneau de două ori, la 7 dimineața și pe la 8 seara, ca să-și predea cheile și să mai povestească și ei de-ale lor. Erau ca luna și soarele. Totuși, aveau împreună o casă frumoasă, pe la marginea Bucureștiului, un labrador și o fată studentă la Arte. Pentru ea, merita tot efortul cu buticul. Ca să picteze.

La Buticul Roșu (coșmelia care de ani de zile e vopsită în roșu aprins), frigiderele de afară sînt ținute sub cheie, căci „se cam fură". Toți beților și cerșetorii profitau de neatenția vînzătorilor ca să pună mîna pe o bere și s-o tulească. Buticul Roșu, unde tot timpul e coadă, funcționează ca o mică fabricuță – sînt mai mulți vînzători, eficienți, în mai multe schimburi. Abia te obișnuiești cu unul, că apare altul, așa că nu merge cu „Hai, mă, Stelică, dă și tu un pachet de țigări pînă mîine!". Toți te privesc impersonal, profesional. De altfel, buticul e o „rampă de lansare" în toată regula – una dintre vînzătoare a reușit să se angajeze la Mega, la casă, cu unul dintre băieți m-am întîlnit la un restaurant, devenise ospătar. Oamenii serioși care lucrează „în comerț" și și-au făcut stagiul la Buticul Roșu.

La Bruxelles, în noaptea în care n-am găsit țigări pentru că n-am dat peste nici un nonstop, căci acolo e după cheful omului de la tejghea, care are libertatea de a alege dacă va merge sau nu la culcare, mi-am amintit de toate aceste personaje. Și de „nonstoapele" noastre, ca niște oaze luminoase într-un oraș pustiu ca un deșert.

Daniel I. IANCU

Cum să ajungi din munte la cîmpie

– un exemplu –

Sînt oameni pe lîngă care treci... Poate nu zilnic, dar îi întîlneşti pe toate drumurile. Oameni simpli, care se feresc din calea ta, pentru că modestia născută din trecerea prin viaţă e cuvîntul de ordine. Uneori, dacă te văd că apari inopinat, în fapt de seară, în pragul casei lor, se ascund după uşa unei încăperi neîncăpătoare şi te lasă pe tine să dormi în odaia mare. În camera de lîngă drum. Pentru că ei ştiu că nu drumul e important, sau poate că şi el, dar contează mai ales unde ajungi şi cum ai parcurs drumul. Cum să curgi, ca o apă, de la Vadu Dobrii la Stretea...

La Faţa Roşie

Două zile de pedalat mi-a luat să parcurg nici 70 de kilometri. Drumuri proaste şi ocolite, furtuni şi ploi, apoi noroaie, apoi muşte şi ţînţari şi tot felul de vietăţi care ţi se aşază pe piele taman cînd împingi de bicicletă pe dealuri în sus (că poţi împinge de velociped şi pe dealuri în jos!), şi panta e prea mare ca s-o mai laşi puţin sprijinită de vreun pom şi să te apuci de plesnit muşte.

Greu, dar am ajuns. În Pădurenimea hunedoreană, frumuseţea constă mai ales în faptul că, după ce ieşi în culme şi treci de păduri, dai de sate. Unele cu casele înghesuite poartă lîngă poartă. Altele – puţine, mai răsfirate. Răsfirată e şi aşezarea de la Faţa Roşie. Am mers multă vreme şi lung drum printre poieni cu şuri acoperite cu paie. Pustii şi părăginite. Şi poienile, şi şurile... Într-un final, spre seară, căutam loc de dormit. Că acoperiş de cort deasupra capului nu aveam şi hamacul mi se sfîşiase cu o seară înainte, în bucăţi. Voiam un loc cu fîn, o şură. M-am oprit lîngă nişte tineri ce făceau clăi. I-am ajutat vreo două ceasuri şi i-am fotografiat, apoi unul dintre ei m-a primit în şura lui. Voia să mă bage în casă, dar n-am acceptat. Casă am şi eu acasă!

Pînă să vină ora somnului, am stat cu gazda la poveşti. În faţa tîrnaţului, la lumina lunii – că Faţa Roşie n-are curent electric. Doar un cablu de fibră optică, pentru Internet, străbate aşezarea, ca să ajungă tocmai în centrul de comună, la primărie în Bătrîna. Administraţie locală din judeţul Hunedoara, cu patru sate componente şi 124 de locuitori. Bine, s-ar putea ca locuitori să fie mai mulţi, dar atît am găsit număraţi neoficial. Că oficial, pe site-ul primăriei, în mai 2014, la „informaţii demografice“ şi „căi de transport“, spaţiile albe îţi dau dureri de cap.

Berea o ţineam la rece, în pivniţă, plutind în butoaie cu apă, adusă de la sute de metri distanţă. Dar tot caldă era. Căci nici apă potabilă şi nici canalizare centralizată nu cred să vadă vreodată Faţa Roşie. Dacă n-a văzut cătunul aşa ceva cînd era plin de lume şi avea şi şcoală, nu prea mai sînt şanse acum. Problema apei în Ţinutul Pădurenilor e veche de cînd lumea. La propriu. Şi oamenii care s-au suit pe dealuri să devină pădureni ştiau de ea. Dar s-au resemnat cu gîndul că vor căra apa în spate toată viaţa. Există un fel de legendă, cum că „Şerban Aurel din Feregi, un sat din Pădurenime, în 1960, după ce şi-o înălţat casă nouă, o vrut şi apă la botul calului. Şi o săpat şapte fîntîni. Toate la peste 15 metri adîncime. N-o găsit nimic, dar nu s-o lăsat. Aşa că, la ultima, o ajuns la 21 de metri. Spre centrul pămîntului. Acolo, în hăul acela, l-o apucat şi pe el disperarea: «Cînd dai de un strat de piatră de var (calcar), nu mai are rost să sapi, n-ai nici o speranţă de apă...»“ (citatul provine din cartea lui Rusalin Işfănoni, *Pădurenii Hunedoarei*, Bucureşti, 2006, p. 102)

Cînd am ajuns eu acolo, mai erau opt oameni în tot satul. Dintre care trei se pregăteau de plecare spre orizonturi şcolare mai bune. Adică adulţii aveau un băieţel care împlinea chiar în acele zile trei anişori. David Andrei. I-am făcut cadou o carabă aurie, strălucitoare, de pe rucsacul meu. Din toamnă, oamenii urmau să se strămute la vale, într-un sat unde-şi cumpăraseră deja casă, şi care sat avea şi grădiniţă, şi şcoală. Stăteam şi priveam şi-mi părea rău de cum o să arate acareturile alea peste cîţiva ani...

Adam... Viorica Adam...

Seara, cît am pierdut vremea la poveşti, nici n-am văzut-o. Posibil doar să-mi fi apărut ca o umbră în colţul ochilor, bîntuind prin bucătăria de vară. Bănuiam, totuşi, că mai e cineva în gospodărie, în afară de David Andrei şi de părinţii lui, pentru că se auzeau zgomote de blide ciocnite în bucătăria de vară şi băieţelul tot mergea să se alinte prin încăperea întunecoasă, luminată doar de focul din sobă...

M-am trezit dimineaţa în fîn proaspăt cosit şi mi-am împachetat bagajele. Am făcut poze la casă şi la anexe. M-am plimbat vreun ceas. Apoi m-au chemat la masă. Că oamenii plecau la biserică pe la 9. La „alduita“ (binecuvîntata) biserică din Bătrîna, normal. Că e singura biserică din cele patru sate ale comunei. Am mîncat (nu că n-aş fi avut mîncare!) cele mai bune bucate, nişte cartofi fierţi cu unt şi sare şi asezonaţi cu castraveciori muraţi. Ăsta e şi acum, se pare, meniul la micul dejun la pădureni. Plus un păhărel de ţuică. Nu mi-o stat mintea la slănina, cîrnaţii, salamul sau pateul ce se plictiseau în rucsac, alături de roşii, castraveţi verzi şi gogoşari. După ce am mîncat, oamenii au plecat. Cu maşina. Eu am dat să mai stau, că nu mă grăbea nimeni. Că eram cu bicicleta. Însă am văzut, la un moment dat, o umbră prin bucătărie. Era Adam. Adam Viorica. Străbunica lui David Andrei şi bunica soaţei stăpînului casei. Venise special pentru ziua strănepotului şi se pregătea de plecare. Avea 77 de ani. Şi era mama lui Achim Aron, singurul locuitor din Piatra. Alt sat din Bătrîna...

Am început să povestim. Încetul cu încetul, mă minunam tot mai mult. Nu înţelegeam nimic, deşi îmi notam totul. Eu o întîlnisem în Faţa Roşie. Ea se născuse în Vadu Dobrii. Un sat dintr-o comună, Bunila, undeva în vîrful munţilor Poiana Ruscă. Circa 1110 m altitudine. Apoi s-a măritat în Piatra. Comuna Bătrîna. 800 m altitudine. Cu primul bărbat a avut un copil, însă omul ei a murit. S-a măritat a doua oară, în Stretea. Din nou alt sat, din nou altă comună, pe malul Mureşului. Dobra. 200 m altitudine. Viaţa ei a curs ca un pîrîu, din vîrf de munte pînă-n luncă de rîu. Ca Valea Dobrii.

Tinereţe-n Vadu Dobrii

Pentru că tot eram hăbăuc, am întrebat-o cum a ajuns acolo. La Faţa Roşie. Mi-a povestit jumătate de ceas şi mi-ar mai fi spus mult şi bine. Doar amintiri. Dar avea o carte de rugăciuni în mîini, aşa că am schimbat vorba şi am întrebat-o unde a făcut şcoala. La Vadu Dobrii? Răspunsul m-a blocat: „N-am fost la şcoală deloc, domnu' meu... Mama a murit cînd aveam trei ani, iar tata s-o-nsurat din nou! Aşa că nu m-o mai dat la şcoală. Că măştioaie avea nevoie de slugă-n casă, nu de altă fată pe care s-o crească şi s-o mărite cu zestre...“

Hainele ei nu mai aveau nimic din cosmă' ce-mi cîştigam io. Munceam mult şi greu. Mă băgam peste zi în groapă de cînepă, în apă, în gheaţă, să scot pentru alţii, ca să-mi deie şi mie mîncare şi fir de lucrat ţoalele, cămeşile pentru zestre. Că de măritat trebuia să mă mărit şi eu. Şi fără haine de zestre nu m-ar fi luat nime. Era bine că tata şi măştioaie nu ştiau. Făceam cămeşi pentru mine noaptea. La lumînare. Mă prindea cusutul şi în ziua Paşti, bătea toaca şi eu coseam la lumina focului. Tata cîrpe de cap nici nu mi-o dat, nici nu mi-o cumpărat. O zis să-mi fac. Aşa că eu a trebuit să-mi fac singură costum cusut, ca ălelalte fete. Şi pînă la urmă mi-am făcut şi mi-am găsit omul...“

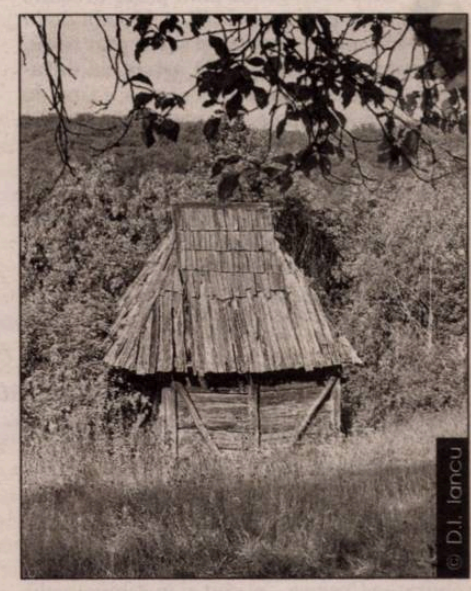

Fuga spre Stretea, cu popas în Piatra...

Femeia povestea, eu eram sătul. Şi am întrebat-o de ce era ea flămîndă, cînd toată zona e aşa de bogată. „Pe vremea aia, cum şi de ce nu ştiu, da' nu erau bucate. Aveam lipsă de detoate. Nu prea aveai pe ce pune mîna, da' de lucrat lucrai...“ Cîteva minute mi-a povestit cum, totuşi, pentru a omeni pe cineva care îţi vine în casă, se găseau şi bucatele trebuincioase. „Şi cu şcoala cum era? Că am văzut că citiţi...“, am insistat eu. „Venea cineva, din cînd în cînd, la Primărie, şi ne învăţa.“ Am insistat să ştiu dacă era şcoală, dacă aveau condiţii, dacă ea a fost acolo. „Nuuu, Doamne feri! Eu la şcoală n-am fost. Doar furam tăbliţe de la alţi copii, care mereau la învăţătoare, că tare mi-o plăcut şcoala. Aşa am învăţat literele. Ştiu să scriu şi să citesc după Biblie, că am buchisit pe ea toată viaţa. Da' la şcoală nu m-am dus...“

Am insistat să ştiu cum a ajuns acolo. „La 17 ani am fugit de acasă de la tata şi de la măştioaie şi m-am măritat în Piatra. Un sat mai jos, mai lîngă vale. 23 de ani am stat acolo. Alţii nici nu trăiesc atît. Am fost mulţămită. Apoi omul meu dintîi a murit şi mai tîrziu m-am măritat iar, în Stretea, pe malul Mureşului, la Dobra. Eu am un copil din prima casă, el are cinci. Că şi el tot văduv rămăsese. Mă bucur că am un nepot care învaţă bine. Foarte bine. Sper să ajungă departe. Îl cresc eu şi îl ajut cum pot, că pensia mea e mică. Foarte mică, de la CAP, că am lucrat şi puţin...“

Chiar n-am ştiut ce să mai zic. O priveam doar admirativ, pentru tenacitatea ei de a-şi găsi un drum, o cale. Ultimele ei cuvinte, înainte să plec, m-au lăsat fără replică: „Cînd umbli aşa, toată viaţa, printre străini, înveţi mai mult ca la şcoală. De la toţi înveţi cîte ceva...“

„Cînd umbli aşa, toată viaţa, printre străini, înveţi mai mult ca la şcoală.“

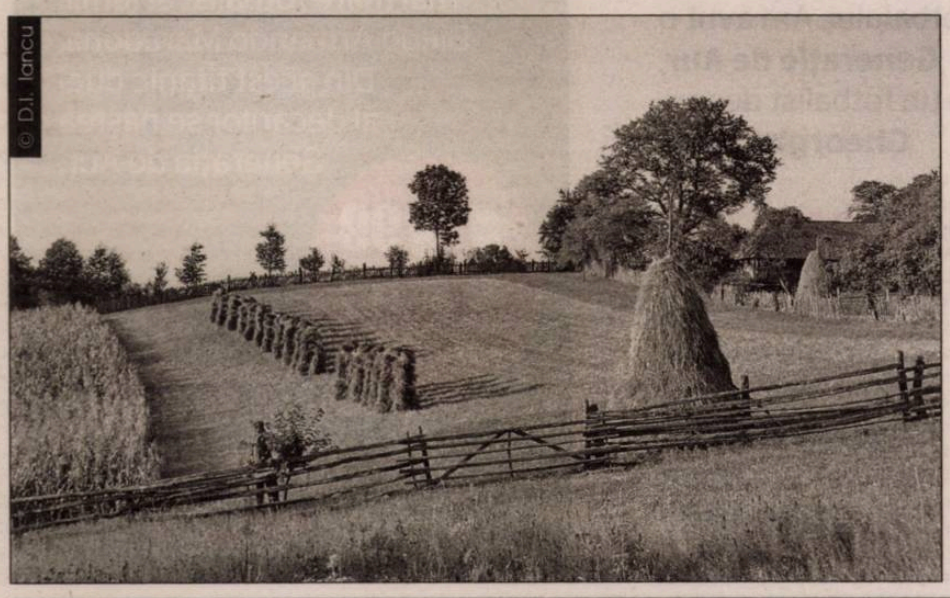

***Daniel I. Iancu** este muzeograf la Muzeul Civilizaţiei Dacice şi Romane Deva şi doctorand al Universităţii din Alba Iulia.*

Valeriu NICOLAE

Zîna Blondă

Am 12 ani, o să fac 13 în decembrie. Sînt îndrăgostit pînă peste urechile mele clăpăuge de Zîna Blondă de la bloc. I-am cerut prietenia şi a acceptat regal, la începutul primăverii. O aştept cu entuziasm să iasă de la ore, pentru a o ţine de mînă. Dan şi Marius, competiţia de aceeaşi vîrstă de la bloc, par brusc mult mai gălbui decît în mod obişnuit, iar eu decid că e din cauza invidiei şi nu a lipsei de soare şi melatonină. Încerc cu greu să mă stăpînesc să nu zbor de fericire; acum, că sînt în gaşca blocului, evităm să discutăm despre faptul că sînt cioară şi ne comportăm ca şi cum m-aş trage direct din urmaşul cel mai brunet al lui Decebal şi nepoata lui Traian.

Grasu' o consideră bunăciunea blocului.

Şcoala Zînei este la vreo 10 minute de alergat de şcoala mea, aşa că mă ajută să fiu în formă şi pentru fotbal. Joc la club – la Universitatea Craiova – şi sînt şi în echipa şcolii – deşi sînt cel mai mic din echipă.

Sînt printre primii trei copii din clasă şi probabil că aş fi primul sau măcar al doilea dacă taică-meu nu ar fi alcoolic şi maică-mea ţigancă. Avem, în plus, norocul să fim şi săraci cu spume. Profu' de mate şi profa de română sînt fumători de Kent şi atît părinţii lui Marcel, cît şi ai Ancăi (rivalii de la şcoală) par că au o investiţie masivă în stocurile nenorociţilor de capitalişti americani. În stridentă deosebire, noi investim exclusiv în producţia autohtonă de Carpaţi, Mărăşeşti, ţuică (mai ales tata şi unchiu' Gogu), ceapă, varză, cartofi, gaz şi ulei (mai ales mama şi mătuşa Ana). Profii mei par să nu fie deloc impresionaţi de opţiunile de stoc ale familionului.

Frate-meu a încercat, într-o mişcare bine gîndită, să treacă Dunărea, la începutul iernii, pe o minge de 13 lei, fără să aibă habar să înoate. A fost din fericire prins şi se pare că mi-a ruinat orice şansă de a mai fi vreodată vreun şef de clasă sau vreo sculă în partid. Norocul lui e că are nişte ochi verzi super, e frumuşel tare şi trage de fiare; altfel, îşi foloseşte creierul cît mai sporadic posibil. Este posibil să ştie că cerebelul consumă cea mai multă energie din organism şi, ca orice tînăr responsabil, ar putea să fie profund preocupat de situaţia energetică de căcat a ţării şi de sprijinirea planului Partidului Comunist de a ne îndobitoci pe toţi. Am îndoieli că o face din convingeri ştiinţifice sau politice, căci folosirea la minim a materiei cenuşii pare să fie talentul lui pentru încă vreo cinci ani.

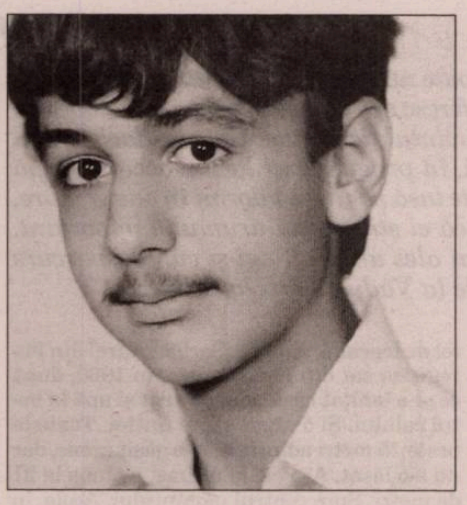

Eu însă nu am aceleaşi gene, aşa că trebuie să mă chinui să citesc, fiindcă singura mea şansă să impresionez zînele este cu poveşti.

A început vara şi mă cam feresc de soare; m-am prins că îmi cad cu tronc gagici blonde şi că părinţii lor nu par să răspundă pozitiv la negricioşi.

Mă frec cu religiozitate pe faţă cu o perie aspră, dar fără a avea efectul scontat – vrăjitoarea care e mă-sa Zînei nu e singura de la bloc care pare să mă perceapă ca subhumanoid.

În retrospectivă, mă bucur că nu existau pe atunci creme de înnălbire, căci fie aş fi dat iama în fondul zilnic de ţuică al lui taică-meu, fie m-aş fi reapucat de mers la înmormîntări (vezi povestea anterioară). Dacă m-ar fi prins taică-meu la banii de băutură, ar fi existat pericolul să fiu personal implicat în procesul de înmormîntare, în ipostaza de personaj principal.

Nu mai sînt prieten cu Costinel, fiindcă s-a apucat de fumat – păcatul fundamental pentru maică-mea, şi îmi iau îndeajuns de multă trosneală şi fără a risca o scoatere de draci ai fumatului cu lingura uriaşă de lemn din dotarea mamei.

Marinela are 14 ani şi stă la etajul 1, la scara vecină. Grasu' o consideră bunăciunea blocului. Nu există consens din cauza Mirelei, care, deşi e mai urîtă, e mult mai ţîţoasă. Se pare că sînt singurul din echipa de fotbal a blocului pentru care mărimea nu contează şi nu mă loveşte bolunzeala atunci cînd se apleacă Mirela. Nu am intrat încă în pubertate – Zîna Blondă are 10 ani şi acum mă ţine de mînă şi cînd ne plimbăm în jurul blocului. Simt că îmi merit porecla pe care mi-o pune cu pizmă Dan: Bulibaşa.

La sfîrşitul verii însă, lucrurile se schimbă.

Septembrie abia a început. E seara tîrziu şi sînt amărît că în curînd începe şcoala. Mă urc în copacul de la scara a treia ca să mă uit la televizorul color al lui nea' Olteanu – şef de gară, tatăl Marinelei. Sînt singur – nici Cristi, nici Duţu nu mai sînt afară. Se aprinde lumina în camera de alături faţă de cea cu televizorul, camera Marinelei. Mă uit curios la ce face Marinela, la televizor e oricum plictiseală mare, e ceva cretinoid cu sau despre Ceaşcă.

Marinela îşi scoate pijamaua din dulap şi începe să se dezbrace. Grasu' devine brusc filozoful meu favorit. Marinela are cei mai frumoşi sîni posibili. E drept însă că nici nu am mai avut onoarea să fac cunoştinţă cu alţii în ultimii 10 ani. Întîlnirea este atît de emoţionantă, încît îmi dau seama că mi-am pierdut controlul asupra glandelor salivare. Cele 2-3 secunde în care mă holbez la gemenii Marinelei îmi afectează echilibrul şi cad de pe cracă. Cad bine, reflexele încă îmi mai funcţionează şi mă simt recunoscător partidului care dădea baştanilor apartamente la etajul 1. Sînt plin de bale şi confuz.

Am intrat în adolescenţă şi în viaţa mea apare în mod dramatic o nouă componentă: sexul.

Despre Neckermann-uri şi aventura cu Gigica, prima femeie din viaţa mea, poate într-o postare viitoare.

***Valeriu Nicolae** este activist pentru drepturile omului şi fondator al Policy Center for Roma and Minorities.*

PUBLICITATE

adevărul
despre
Hagi

Planeta freamătă: miliarde de oameni sunt cu ochii pe **Mondialul din Brazilia**. Acum 20 de ani am fost și noi pe marea scenă a fotbalului. Am avut o **Generație de Aur**, cu un fotbalist de aur: **Gheorghe Hagi**.

Din 5 iunie,

viața lui Hagi în **528 de pagini**, într-o carte marca **Grigore Cartianu**, împreună cu ziarul **„Adevărul“**!

La 25 de ani, Hagi îl ținea la respect pe cel mai mare fotbalist al lumii: Diego Armando Maradona. Din acest titanic duel al decarilor se năștea Generația de Aur.

17,99 lei
Ziar + carte

„Dacă nu eşti liber în meseria asta, nu eşti jurnalist“

– interviu cu Laurenţiu DIACONU-COLINTINEANU –

„Presa este vîndută“, „încrederea românilor în mass-media a scăzut îngrijorător în ultimii ani“; „tabloidizarea presei este iminentă“, „jurnaliştii aleargă numai după senzaţional“– aceasta este, per ansamblu, imaginea presei din România. În acest net de clişee cu care ne-am obişnuit pînă la saturaţie, există însă şi presă de calitate, şi jurnalişti de excepţie. Despre meseria de jurnalist am vorbit, aşadar, cu unul dintre cei mai tineri şi profesionişti jurnalişti din peisajul media românesc, ***Laurenţiu Diaconu-Colintineanu,*** *jurnalist la RFI România.*

Sînteţi specializat în reportaj multimedia, specializare obţinută în cadrul unei burse în SUA; sînteţi, de asemenea, alumnus *al programului International Visitor's Leadership, susţinut de US Department of State. Aţi lucrat la* Deutsche Welle, *în Germania, iar în prezent profesaţi ca jurnalist la RFI, România. Aveţi un CV impresionant, pe care l-am prezentat foarte pe scurt, doar ca să vă întreb: cît de profesionalizat este, la ora actuală, statutul jurnalistului în România?*

Dacă doriţi un răspuns generalizat, aş putea spune că, în prezent, în România, jurnalist poate fi oricine care are o legitimaţie pe care scrie „presă“. Problema este că la noi legitimaţia pe care scrie „presă“ nu este emisă neapărat de către o autoritate care să poată să certifice acest lucru. Iar cînd spun „autoritate“ nu mă refer neapărat la o instituţie care să aparţină de stat, ea poate însemna, de pildă, un sindicat al jurnaliştilor, cum se întîmplă în Germania. Din păcate, noi nu avem acest for. La noi, oricine poate să-şi facă orice fel de fiţuică pe care scrie „presă“ şi să se dea drept jurnalist. Nu trebuie nici măcar să aparţină unei instituţii consacrate de presă sau concern media, ceea ce nu este neapărat un lucru rău, dar nici un mijloc de control. Aşa ajung toţi neaveniţii, dintr-o formă sau alta, să pozeze drept jurnalişti şi să fie, de altfel, şi crezuţi, atît de către cei cu care interacţionează direct, cît şi indirect, prin diferite produse.

Dacă revenim însă la semnificaţia termenului de jurnalist, adică cel care îşi asumă o misiune de informare corectă, care încearcă să îşi facă meseria corect, care poate sta în faţa publicului onest şi fără senzaţia că îi atîrnă o tinichea de coadă, atunci nu putem vorbi despre o majoritate – în România nu există foarte mulţi care chiar au înţeles despre ce este vorba în această meserie.

În România se discută încă foarte aprins despre libertatea presei...

În primul rînd, chestiunea cu libertatea presei este o contradicţie în termeni. Dacă nu eşti liber în meseria asta, nu eşti jurnalist.

Să ne înţelegem: presa nu este niciodată independentă de bani. Problema se pune însă atunci cînd cel care dă bani foloseşte presa în interes personal. În momentul în care România va intra şi ea în era în care patronatul de presă îşi va asuma principiile care stau la baza jurnalismului autentic, atunci vom putea spune că avem un *business* de presă onest – căci presa este pînă la urmă o afacere, care trebuie să vîndă, să facă bani, să facă audienţă, să aducă publicitate – toate acestea făcînd parte din apanajul mass-media. Este firesc să fie aşa, căci jurnalismul nu este o meserie care se face gratuit, ci o meserie care se face pe bani – şi, în unele ţări, chiar pe bani foarte buni. Dar business-ul nu poate, nu are voie să elimine aspectele de etică jurnalistică. Banii nu ţin loc de principii.

Există în mass-media din România principii?

Bineînţeles. Şi există şi oameni (destul de mulţi) care le şi aplică. Vorbim despre jurnalişti care sînt cu adevărat jurnalişti, în ciuda unor constrîngeri, oameni care lucrează şi în televiziuni mai puţin oneste, în radio, în presa scrisă sau online, ori în presa mainstream. Problema este tot una financiară, căci cei care se menţin, ca instituţie, onești, la noi supravieţuiesc la limită, pentru că începînd cu anul 2009, banii rulaţi în presă nu mai sînt aceiaşi, iar multe instituţii au făcut compromisuri – deşi înăuntrul acestor instituţii există oameni onești, care sînt cu adevărat profesionişti. Însă, cînd instituţional nu se mai aplică aceste principii, se ajunge la situaţii care duc la derapajele pe care le vedem zi de zi.

Derapajul major din presa românească, dincolo de ce iese pe post – iar aici trebuie să spun că eu am încredere într-o parte a publicului care discerne corect anumite lucruri şi le sancţionează prin propria gîndire sau telecomandă – este legat de patronat. Patronatul care se identifică cu politicul, cu afacerea afiliată politicului, şi care ajunge să dicteze conform intereselor grupului respectiv de persoane. Cînd se întîmpla asemenea lucruri, nu mai putem vorbi de presă – în aceste condiţii nu mai avem jurnalism, avem propagandă.

Cît de mult afectează politica de patronat libertatea presei în România?

Enorm. Dar asta este problema noastră, a ţării. Bineînţeles, se propagă prin jurnaliştii care acceptă să lucreze în acel spaţiu în care nu conştientizează că nu se pot desfăşura aşa cum şi-ar dori. În momentul în care sursa care informează este viciată, trebuie să te gîndeşti că ţara în care trăieşti are mari probleme. Există oameni extrem de bogaţi în Europa occidentală, vorbim despre patroni ai marilor trusturi de presă, care nici nu s-ar gîndi să-şi permită să intervină în politica editorială. Iar acest lucru este de la sine înţeles, căci ei ştiu că dacă ar avea vreo tentativă să se amestece în politica editorială, a doua zi ar apărea demascaţi în paginile ziarului personal.

Credeţi că în România dependenţa economică a ajuns să dicteze conduita jurnalistului?

Depinde de fiecare. Unora, da. Unii ajung să facă compromisuri pentru că se gîndesc la familie, la creditele pe care au apucat să şi le facă, iar în condiţiile în care piaţa muncii este destul de restrînsă pentru un jurnalist, să fii ameninţat că rămîi fără job este un stimulent puternic în a accepta compromisurile. Nu vreau să îi judec nici o clipă pe cei care, în fond, pun familia pe primul plan. Nici nu îmi pot imagina prin ce trec aceşti oameni.

Nu este şi o vină a publicului? Avem sau nu cultura presei în România?

Din nou, vorbim pe segmente. Demografic, probabil, ponderea celor care posedă acel concept, care la noi nici nu există – este vorba despre *media literacy*, educaţie mediatică – este un procent mai mic decît ar trebui să fie. Dar este o vină pe care şi noi, ca jurnalişti, trebuie să ne-o asumăm, căci în perioada în care presa mergea bine, ca breaslă şi ca industrie, nu ne-am asumat în mod colectiv rolul de „educare prin calitate“. Manifestările istorice care au antrenat mase s-au numit revoluţii. Tot restul de schimbări în bine, paşnice, în esenţă, au fost făcute de către minorităţi urmate de majorităţi. Dacă e să ne referim la jurnalişti ca la o asemenea minoritate, în perioada în care se putea realiza această transformare, atunci trebuie să spunem că nu şi-au asumat misiunea de educare a publicului. Greşit este că nici azi acest rol nu mai este asumat în totalitate.

Se spune că, în ciuda faptului că „este vîndută“, presa este „prea liberă“, în sensul că este prea slobodă la gură – pervertindu-se astfel conceptul libertăţii de expresie.

Una este limbajul în sine, alegerea cuvintelor, ştampila de „pamflet“, ca să poţi înjura cum te taie capul – lucru care mie mi se pare o nesimţire –, şi alta este libertatea de expresie. Libertatea de expresie nu înseamnă că poţi fi măgar. Libertatea de expresie înseamnă că ai libertatea de gîndire şi posibilitatea de a-ţi exprima gîndurile. De ce să înjuri oamenii în numele libertăţii de exprimare? Iar aici vorbim despre cei care îşi dau drumul la vocabular în presă, dar nu se apucă să înjure pe stradă. Cei care înjură la TV nu fac asta pe stradă. Eu nu am voie să spun că un anumit personaj public a făcut orgii naziste la el acasă în numele libertăţii de exprimare. Or, dacă o fac, trebuie să îmi asum şi posibilitatea ca acel personaj să mă dea în judecată şi chiar să cîştige, dacă eu nu pot dovedi ce am spus. Dar, dacă am informaţii verificabile, şi spun că acel personaj este corupt pentru că a făcut anumite lucruri, pe care eu le pot dovedi, atunci asta nu este calomnie. Dar trebuie să facem o diferenţă. Ce scoate un jurnalist pe gură în numele libertăţii presei trebuie să fie şi dovedit.

Vorbind despre acuze şi dovezi, despre jurnalismul de investigaţii... Se întîmplă de multe ori ca în presă să se semnaleze un lucru grav, însă subiectul nu „ţine“ prima pagină decît foarte puţin. Credeţi că avem o presă inconsecventă?

Uneori da. Găsim un subiect, îl afişăm pe termen scurt, dar pe termen lung, uităm de el. În genere, în presa din România nu se urmăreşte subiectul pînă la capăt, în sensul provocării unei schimbări. Presa poate, şi, într-o ţară ca România, cred că trebuie să avem mai multă consecvenţă în urmărirea unui subiect. Nu ajunge doar să public un articol sau un reportaj despre condiţiile extrem de proaste dintr-un spital. Trebuie să sun a doua zi de la publicarea respectivei anchete şi să-i întreb pe cei de la conducerea spitalului: aţi schimbat ceva? Dacă primesc răspuns negativ sau mi se închide telefonul în nas, trebuie să pun mîna şi mai scriu un articol despre acest subiect. E vital să scrii, să vorbeşti, să aduci în atenţia publicului o problemă, pînă cînd acea problemă este rezolvată.

Libertatea de expresie nu înseamnă că poţi fi măgar.

Avem şi un public care uită?

Nu numai atît. Publicul nu este obişnuit să ducă pînă la capăt un raţionament. Pentru că nu este ajutat să facă acest lucru. Cineva care lucrează într-o bancă, de exemplu, nu are timp să stea să se intereseze despre situaţia sănătăţii în România. El are alt job. Nu are timp să stea să caute, să sune el însuşi să întrebe ce s-a mai întîmplat cu paturile din spitalul X. Nu e jobul lui, este jobul meu, de jurnalist care a descoperit acest lucru şi vrea să atragă atenţia în ideea de a provoca o schimbare în bine. Din păcate, în general, în presa din România nu se întîmplă acest lucru. Şi mai este o hibă: subiectele grave sînt tratate superficial. Există presiunea de a produce repede, mult, redacţiile au personal puţin, care trebuie să producă, şi atunci se ajunge la încropirea la repezeală a unui subiect. S-a pierdut noţiunea de investiţie cronofagă în jurnalism. Nimeni nu te aude cînd spui că vrei să lucrezi două săptămîni doar pentru un subiect. S-a pierdut şi noţiunea de lucru în echipă. Astăzi se vrea de la un singur jurnalist să facă de toate. Să filmeze, să vorbească la TV, să scrie, să fotografieze, să monteze etc. Poate va reuşi să facă acest lucru, dar un jurnalist specializat în presa scrisă nu va fi niciodată la fel de bun „pe sticlă“ ca un reporter TV. Şi viceversa. S-a pierdut noţiunea că a investi resurse într-o echipă va face ca profitul să crească, pentru că şi produsul rezultat va fi mai bun.

Aveţi experienţă internaţională în ceea ce priveşte presa. România, Statele Unite, Germania, iar acum sînteţi jurnalist la Radio France Internationale. Puteţi face o paralelă în ceea ce priveşte libertatea presei în cele patru zone de presă în care aţi activat?

La început, cînd lucram la Societatea Română de Radiodifuziune, am avut un conflict în care descoperisem un subiect, un scandal foarte mare, care a fost îngropat. Era vorba despre o excursie pentru jurnalişti, prin care o companie de maşini voia să îşi promoveze un nou model de maşină. În timpul excursiei s-a produs un accident despre care nu s-a auzit nimic, căci nici unul dintre jurnaliştii aflaţi acolo nu a scris. Motivul: erau acolo invitaţi pe banii companiei. Între timp, afacerea este publică, dar la acel moment am avut scandaluri foarte mari, nu am putut face public acel fapt. Atunci am vrut să îmi schimb jobul, dar nu am făcut-o, am ales să plec în Germania, unde am lucrat patru ani la *Deutsche Welle*. Este singurul incident în care libertatea de jurnalist mi-a fost încălcată. Bineînţeles, de-a lungul vremii, au existat telefoane de ameninţări, telefoane de intimidare, am avut şi o spargere dubioasă a casei – spun dubioasă pentru că, deşi toată casa era răvăşită, nimic nu lipsea.

Pe scurt, credeţi că presa din România informează sau stă mai mult la taclale?

În mare parte, stă la taclale. E simplu şi e ieftin să faci un talk-show. E facil să chemi pe cineva să-şi dea cu părerea. Majoritatea părerilor vin gratis. Faci o bălăcăreală de scandal între unii şi alţii, nu ai nici un conţinut informaţional şi ieşi ieftin. Uită-te la canalele străine de ştiri. Chiar şi pe Russia Today, care e canal de propagandă, sau la chinezi, pe CC TV, alt canal de propagandă. Lăsînd la o parte etica, nici măcar acolo nu vezi talk-show-uri nonstop. Acolo se livrează informaţii. Uitaţi-vă pe CNN sau pe BBC, ai reportaje despre toate, ai informaţii din toate domeniile. Ai yachting, ai golf, ai emisiuni de frumuseţe, ai tot ce vrei... Oamenii aceia creează conţinut informaţional şi nu stau toată ziua în *breaking news*. „Victor Ponta va face declaraţii la ora 19.“ Este acesta un breaking news? Avem atîtea alerte de ştiri, încît nu mai facem diferenţa între o ştire cu adevărat importantă şi un anunţ. La noi orice vine pe fluxul de ştiri este breaking news. Iar televiziunile se iau una după alta. Dacă una este în breaking news, intră şi cealaltă în breaking news. Dar cum poate fi un eveniment anunţat breaking news?

a consemnat Stela GIURGEANU

Acest articol face parte din Proiectul „Safety Net for European Journalists“ (http://www.balcanicaucaso.org/) şi a fost realizat cu ajutorul Uniunii Europene. Conţinutul acestui articol intră sub responsabilitatea *Osservatorio Balcani e Caucaso* şi *Dilema veche*, şi nu trebuie considerat că ar reflecta în vreun fel opiniile Uniunii Europene.

Cu ochii-n 3,14

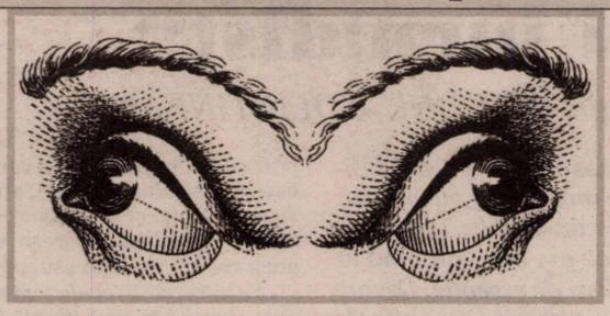

DIN STATISTICILE BLONDE REZULTĂ CĂ TINERII GRĂBIŢI SÎNT MAI PUŢIN ATINŞI DE SINGURĂTATE

■ Institutul Naţional de Statistică a anunţat că, în 2013, lungimea totală a autostrăzilor din România a crescut cu 94 de kilometri. Din statisticile CNADNR, rezultă că s-au deschis circulaţiei 108 km. Pe 8 aprilie, ministrul Dan Şova spunea în Parlament că anul trecut s-au construit 116 km de autostradă (date preluate de pe cursdeguvernare.ro). Morala 1: nu numai că nu sîntem în stare să construim mai mulţi kilometri de autostradă, dar nici să-i numărăm nu ştim prea bine. Morala 2: la fel a fost şi cu populaţia la referendum. Morala 3 (de la Caragiale citire): „44 în cap, Coane Fănică, poate unul-două să le fi dat jos vîntul…“ (**M. V.**)

■ De vreo săptămînă, suntoblonda îmi tot trimite prietenoase mesaje pe mail (Yahoo!): „Vreau să pun pozele astea cu tine pe Facebook, crezi că e OK?“, „Ai apucat să vezi pozele?“ etc. – şi nişte fişiere ataşate. Deşi nu prea cunosc blonde, nu mă pot abţine să descarc zip-urile, să le dezarhivez, să văd că, de fapt, conţin executabile şi, din fericire, să mă opresc aici. Aşadar, dacă întîlniţi blonde pe net, atenţie, sînt virusate. (**A. P.**)

■ Un studiu recent vine să demonstreze că tinerii americani născuţi în anii 1990 şi 2000 sînt mult mai puţin atinşi de diferenţele de rasă decît cei mai mari decît ei. Canalul MTV a descoperit acest fenomen în urma unui studiu realizat pe subiecţi cu vîrste între 14 şi 24 de ani, care a fost făcut în cadrul unei campanii de luptă împotriva discriminării. Rezultatele au fost clare şi îmbucurătoare: e vorba despre o generaţie care nu vede culoarea pielii. S-o numi tot „daltonism“? (**A. M. S.**)

■ Mai deunăzi, pe un trotuar de pe Mendeleev, aud paşi grăbiţi, dar uşori în urma mea. Mă întorc şi mă uit: doi dulăi uriaşi mă depăşesc indiferenţi. (**I. P.**)

■ Dacă francezii au iniţiat, cu ani în urmă, „mişcarea de eliberare a piticilor de grădină“, iar spaniolii au înfiinţat prima agenţie de turism pentru animalele de pluş, japonezii au creat „cafeneaua anti-singurătate“: pentru ca să eviţi momentele stînjenitoare de a-ţi bea cafeaua singur, ţi se aduce la masă un companion de pluş, un hipopotam pe numele Moomin (cafeneaua chiar se numeşte Moomin House Cafe). Cred că stînjeneala abia de atunci va începe: cum deschizi conversaţia cu un hipopotam pe care abia îl cunoşti? (**S. G.**)

NU AI VOIE SĂ VOPSEŞTI ZILELE ÎN ALBASTRU DECÎT DACĂ STRUCTURA OMENEASCĂ NU MAI E CE-A FOST

■ Pe site-ul dumblaws.com sînt publicate legi ciudate de prin lume. Cea mai stranie pe care am găsit-o e din statul american Kentucky: „Nu ai voie să vopseşti o raţă în albastru şi să o oferi spre vînzare decît dacă vrei să vinzi şase raţe albastre în acelaşi timp“. (**M. M.**)

■ E foarte frumos şi foarte bine că se organizează tot felul de „nopţi“: a muzeelor, a galeriilor, a institutelor culturale ş.a.m.d. Şi că publicul e foarte numeros la asemenea evenimente. Da' să nu uităm că Dumnezeu, drăguţul, a lăsat şi zilele. Mai daţi, fraţilor, o tură pe la muzee, galerii etc. şi ziua, în număr la fel de mare. Că pe urmă iar ne plîngem că „moare cultura“… (**M. V.**)

■ Pe huffingtonpost.com a apărut săptămîna trecută un articol mediocru intitulat „5 motive pentru care Bucureştiul este Parisul Estului Europei“: arta neoclasică (fotografie cu interiorul Casei Poporului), perfecţiunea parcurilor (fotografie cu Cişmigiul), cafenele şi viaţa de noapte de pe Lipscani, urmele istorice (fotografie cu Parohia Sfîntului Anton de la Curtea Veche) şi structura pariziană a oraşului (fotografie aeriană cu Piaţa Montréal). Şi noi sîntem atît de pretenţioşi! (**M. C.**)

■ În Ardeal, superbia s-a distribuit uninominal („Mîndru că sînt român“), în timp ce Regatul a fost discriminat exponenţial („Mîndri că sîntem români“), pentru ca marea finală să proclame apoteotic [ss. autografă Victor Ponta]: „Trimitem la Bruxelles oameni mîndri că sînt români care apără România“. Nu ştiu ce o fi trimis PSD-ul la Bruxelles, oameni sau alte vieţuitoare, dar un lucru e sigur: România trebuie într-adevăr apărată, din interior, de prostia omenească şi de mîndria de sine însăşi (a prostiei, *n.b.*). (**R. M.**)

■ Un anunţ, imprimat pe o coală A4, în Timişoara: „Angajăm femeie de serviciu (poate fi şi bărbat). Relaţii la telefon: …“. Concluzie: că tot „se poartă“ transsexualii şi travestiţii, nici femeia de serviciu nu mai e ce-a fost! (**A. P.**)

PRIN DESCHIDEREA LA ÎNTÎMPLARE A UNOR ALTERNATIVE DE ACELAŞI SEX, MÎNA PRINŢULUI CLARIFICĂ UN VIS

■ Pentru vrăjitorii şi ghicitoarele în pană de inspiraţie, cîteva forme de manţie, mai mult sau mai puţin obişnuite: bucomanţia (ghicitul după forma gurii), versiune a fiziognomanţiei; capnomanţia (ghicitul după fum) şi libanomaţia (după fumul de tămîie); catoptromanţia sau enoptromanţia (divinaţia cu ajutorul oglinzilor); coracomanţia (prin observarea ciorilor), formă a ornitomanţiei; koskinomanţia (ghicitul în sită); craniomanţia (după suturile oaselor craniene), înrudită cu cefalomanţia (după conformaţia capului), spatulo- sau omoplatomanţia (după osul omoplat), spondilomanţia (după oasele coloanei), sternomanţia (după conformaţia pieptului), osteomanţii cu toate; critomanţia (în boabe de orz); crommiomanţia (în bulbi de ceapă); kyathomanţia, fialomanţia, calicomanţia, pibactomanţia şi lekanomanţia (ghicitul în suprafaţa apei din felurite recipiente), ramuri ale hidromanţiei; lampadomanţia şi lychnomanţia (în flacăra făcliilor şi a lumînărilor), forme de piromanţie; logaritmomanţia (în numere); stoiheiomanţia şi literamanţia (în litere), onomatomanţia (după nume) şi stihomanţia (prin deschiderea la întîmplare a unor cărţi fundamentale în versuri: Homer, Virgiliu, Sibilinice, Biblia); molibdomanţia (ghicitul în plumb topit); filomanţia (în frunze) cu varianta filodoromanţie (în frunze sau petale de trandafir); selenomanţia (în lună); sideromanţia (prin observarea paielor care, aruncate pe o suprafaţă de fier incandescent, se aprind); skiomanţia (în umbre); somni- şi oniromanţia (vise); sortimanţia (prin tragere la sorţi); spodomanţia şi teframanţia (în cenuşă); coniomanţia (în praf); stereomanţia (în elemente), cu subclasele aero-, piro-, hidro- şi geomanţie; stolisomanţia (după îmbrăcăminte); sicomanţia (în frunze de smochin); simbolomanţia (după semne de tot felul); teriomanţia (prin observarea animalelor); trapezomanţia (după mişcările unei mese); timpanomanţia (prin lovirea unei tobe); tiromanţia (cu ajutorul unor dumicaţi de brînză); ombilicomanţia sau omfalomanţia (după cordonul ombilical sau prin citirea ridurilor din jurul buricului); şi venomanţia (folosită mai ales la nou-născuţi, prin observarea venei albăstrui de pe mijlocul frunţii). (**M. P.**)

■ În autobuz, vocea unei mame relatîndu-i alteia, telefonic, isprăvile odraslei (pe cît înţeleg, un potenţial Ionel din „Vizita“ lui Caragiale), care ar fi descoperit alternative de succes la dulceaţa turnată în galoşi. Una ar fi asta: „I-a aruncat lu' mamaie trei perechi de ochelari pe geam“. (**D. S.**)

■ Două cifre statistice de săptămîna trecută: doar 23% din elveţieni au votat la referendum mărirea salariului minim pe economie la 3300 euro (ar fi fost cel mai mare salariu minim din lume) şi 55% din americani sprijină, conform unui sondaj Gallup, căsătoria între oameni de acelaşi sex. (**M. C.**)

■ Douăsprezece tinere americane au fost păcălite de producătorii unui *reality show* să participe la emisiunea *I Wanna Marry Harry* ca să cîştige mîna prinţului Harry. Au angajat o sosie a prinţului, iar fetele au fost convinse pînă la capăt că se luptă pentru tronul Marii Britanii. Ce naiba să mai spui? (**L. V.**)

■ Nelson Mondialu a fost arestat pentru că avea la el o sabie artizanală şi pentru că s-a întîmplat să stea în acelaşi hotel cu Joe Biden. Precizarea jurnaliştilor de la stiridecluj.ro clarifică neînţelegerea: „Este vorba despre un toiag special, în care este ascunsă o sabie.“ (**L. V.**)

■ Un „Vis a vis“ recent al lui Dan Perjovschi, publicat în revista *22* şi intitulat „Politica şi presa“: „*The New York Times* şi *The Guardian*, care au publicat datele lui Edward Snowden despre sistemul global de spionaj american, au primit Premiul Pulitzer. Snowden este în azil politic în Rusia lui Putin. Rusia lui Putin, care tocmai a ocupat Crimeea, este ţara unde ziariştii independenţi sînt împuşcaţi pe stradă.“ (**M. C.**)

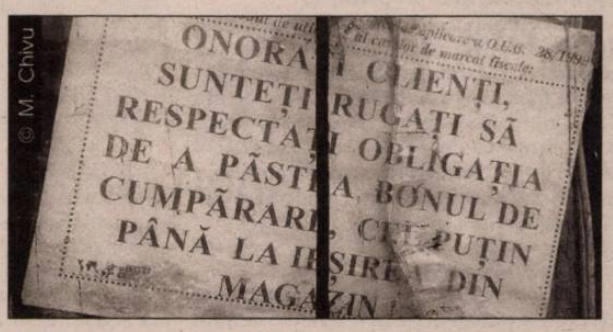

PUBLICITATE

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

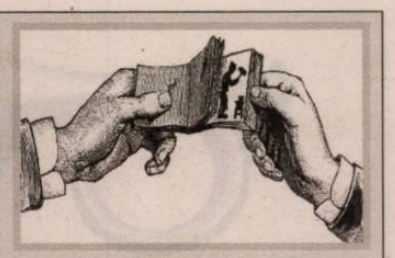

Marius CHIVU
feedbook 14

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul XI ■ nr. 538 ■ 5-11 iunie 2014 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

ANDREI PLEŞU
„Analize stilistice“
pagina 3

LIVIU PAPADIMA
„Sexul şi educaţia“
pagina 4

Interviu cu
GIGI CĂCIULEANU
pagina 15

Bate-n lemn

Cîte ceva despre superstiţii

„Superstiţia pare să nu fie altceva decît o teamă nestăpînită în faţa Divinităţii.“
LA BRUYÈRE

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

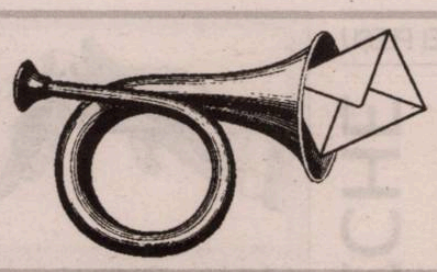

turneu de inbox

NR. 536

Interviul cu Julian Savulescu, „Nu sîntem pregătiți moral pentru viitor"

Care este beneficiul unui rezultat fantastic?

Un interviu foarte interesant, dar sînt unele aspecte care mă încurcă. „Se poate spune, deci, că moralitatea e doar o reacție chimică." Activitatea cerebrală complexă, incluzînd moralitatea, se realizează prin conlucrarea sinapselor între celule, realizarea sinapselor nu este identică la toate persoanele. Procesul este deci mai complex, nu atît de simplist. Exemplul cu oxitocina evidențiază nivelul limitat în care ne aflăm, deoarece pentru anumite situații s-a pus în evidență creșterea concentrației unui hormon. Dar este vorba de modificarea de nivel doar al acelui hormon sau de scăderea nivelului altora? Sau sînt activate anumite zone/nuclei cerebrali și inhibați alți nuclei sau alte zone care, secundar sinapselor, induc modificările psihice observate? Medicamentele se administrează/ar trebui administrate persoanelor cu anumite modificări psihice, pentru a le ajuta să intre în „limitele normalului" – atît cît poate fi actualmente definit. Dopajul – nu cred că libertatea dopajului în sport este benefică. Vor fi competiții între substanțe, vor fi sportivi foarte performanți care se vor stinge în scurt timp, prin supraepuizare. Care este beneficiul unui rezultat fantastic secundar unor substanțe în sport? A, problema substanțelor, care, pe termen scurt, controlate dacă este cazul, să îți amelioreze performanța intelectuală/fizică redusă într-o anumită perioadă proastă (bioritmul în perioada negativă, spre exemplu), poate fi discutată, dar în sport, nu cred.

adăugat de Victor Diaconescu
la data de 28 mai

NR. 537

Nota Stelei Giurgeanu de la rubrica „Cu ochii-n 3,14"

Moomin House Café

Hipopotamul ca hipopotamul, dar Moomins nu sînt hippopotami. :) Moomins sînt o serie de personaje de benzi desenate create de ilustratoarea finlandeză Tove Jansson și sînt iconice în Finlanda și în Suedia. Vă spun asta ca fericită posesoare a colecției complete „Moomin Adventures" (aproape un raft, *hard cover*, primit de Crăciun acum cîțiva ani, de la un prieten finlandez) și a unui număr impresionant de cești de cafea decorate cu aceste personaje. Acum, cum au ajuns Moomins pînă în Japonia, nu știu. Poate cu vreun vapor. :)

adăugat de Zamfir Maria
la data de 31 mai

Dilema veche vă propune

■ Pe data de 14 iunie, la ora 19, în seria Conferințelor Ateneului Român se va desfășura o discuție între sociologul german Wolf Lepenies și filozoful Andrei Pleșu. Tema dezbaterii se intitulează „Fatalitatea politicii, seducția culturii" iar evenimentul este organizat cu ocazia aniversării a 20 de ani de la înființarea Colegiului „Noua Europă" din București. De presupus că discuția va fi pe cît de serioasă, pe atît de savuroasă. (Andrei Manolescu)

■ Intrați pe www.maxblecher.ro/ciupureanu_venea.php și ascultați, în lectura autorului Ionel Ciupureanu, cîteva poeme din volumul său *Venea cel care murise*. Apoi cumpărați și cartea, dacă vă place. Vorba poetului: „Unora le place poezia, altora sarmalele." (Luiza Vasiliu)

■ Pînă pe 6 iunie, în Capitală, are loc cea de-a treia ediție a Festivalului de Vară „Teatru, Stradă și Copil" – un maraton de spectacole desfășurate la Teatru Itinerant „Țăndărică" (Parcul „Alexandru Ioan Cuza"), Sala Lahovari, Sala Studio și la Teatrul de Vară „Țăndărică", etaj 5. (Stela Giurgeanu)

■ Pe Teatrul Odeon din București a apărut un banner pe care scrie, cu litere de-o șchioapă: „De vînzare/*For sale*". Am crezut că a dat norocul peste mine – de cînd îmi doream să cumpăr un teatru. N-a fost să fie. De fapt, banner-ul anunță premiera spectacolului cu titlul *De vînzare*, de Gianina Cărbunariu. E unul dintre cele mai bune spectacole ale ei. Și unul dintre cele mai substanțiale răspunsuri la o groază de dileme care ne frămîntă: afaceri imobiliare, terenuri agricole, gaze de șist, drept de proprietate și de folosire etc. (Matei Martin)

■ Mersul cu autobuzele 331 ori 131 de la Arcul de Triumf spre Romană, puțin după orele de vîrf. Autobuzul merge încet, legănat și, dacă prinzi un loc, poți urmări pe geam, agale, vitrinele și oamenii uneia dintre cele mai dacă nu frumoase, măcar civilizate zone ale orașului: Prăjituri de casă, magazinul Simona's, Cafe Pascucci... (Iaromira Popovici)

■ Între 5 și 7 iunie, în cadrul Festivalului Urban „Femei pe Mătăsari", doamnele și domnișoarele (și nu numai ele) pot vedea o expoziție de reclame cu produse cosmetice, utilități, dar și anunțuri matrimoniale, culese din ziare și reviste din perioada 1870-1945. Un prilej de a analiza și de a compara consumerismul de la începuturile sale cu cel de astăzi. (Adina Popescu)

■ Parcă în nici un an trandafirii n-au fost mai spectaculoși. Nu pierdeți această desfășurare de forțe colorate. O plimbare prin București o să vă convingă că am avut dreptate. S-au dezlănțuit și nimic nu pare să-i mai oprească. (Ana Maria Sandu)

■ „Am îmbinat pentru prima oară în concertele SoNoRo Conac muzica, pictura și arhitectura, și cred că am reușit să creăm un mic *«Gesamtkunstwerk»*. A fost o satisfacție enormă să punem la cale o serată muzicală de excepție, într-un cadru arhitectonic ireproșabil și în fața unui public atît de entuziast, încîntat de a fi de față la renașterea unei veritabile tradiții" – afirma Răzvan Popovici, directorul Festivalului SoNoRo, în deschiderea celei de-a doua ediții a seriei de concerte SoNoRo Conac care a avut loc la Conacul Manasia. Concertele de muzică de cameră vor continua pînă în septembrie 2014, pe un itinerar inedit, unde muzica va înnobila, din nou, tradiția locului: Castelul Huniazilor, Conacul Hodoni, Biserica Neagră, Palatul Cuza ș.a.

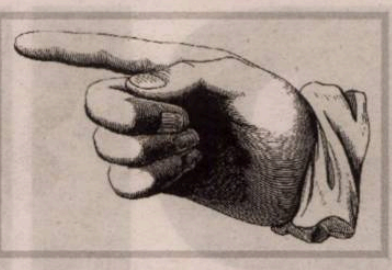

Programul și alte detalii despre proiect aici: conac.sonoro.ro. Fiți cu ochii pe ei, cu urechea pîlnie și cu sufletu-n rai... (Ruxandra Mihăilă)

■ De la Editura Seneca Lucius Annaeus, celor pe care îi interesează textele vechi și fine, trei cărți elegante cu eseurile lui Seneca: *Liniște vă rog (Despre liniștea spiritului. Despre tihnă); M-ai întrebat de ce (Despre providență. Despre fermitatea înțeleptului)* și *Alt timp nu am (Despre scurtimea vieții. Despre viața fericită)*, toate disponibile și în varianta audio-book, în lectura lui Victor Rebengiuc. (Marius Chivu)

■ La ora la care scriu, nu știu dacă Simona Halep va trece de sferturile de finală de la Roland Garros; sper că așa va fi, caz în care, chiar dacă nu vă pasionează tenisul, cred că meciurile ei nu trebuie ratate. Numai și pentru că așa ceva se întîmplă o dată la cel puțin 17 ani. Ultima oară cînd o româncă ajungea în semifinalele unui turneu de Mare Șlem era în 1997, la US Open – Irina Spîrlea. Cu alți 19 ani în urmă, în 1978, Virginia Ruzici cîștiga turneul de la Roland Garros. Și cam atît, cel puțin la femei. (Andrei Manolescu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Capitala culturală europeană**

album dilematic

Lavinia Petrescu

DILEMA VECHE

REDACȚIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție) ● Marius CHIVU
Radu COSAȘU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEȘU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-șef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUȚITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Cătălin TOLONTAN ● Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE: 031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Director Financiar: Florin VIERU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producție: Ionuț MATEI
Director Distribuție: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de Adevărul holding
Publicație audită de BRAT
Tiraj: 10.000
Tipărit la Tipomedia

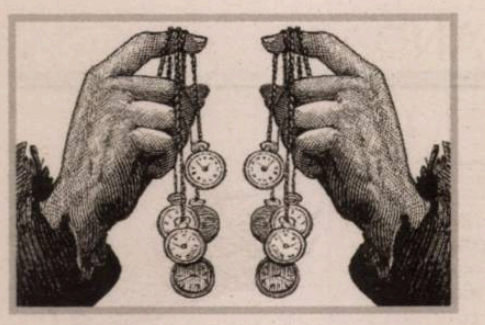

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Analize stilistice

România e inepuizabilă! Așa se explică supraabundența „perlelor“ pe care Radu Paraschivescu le culege și le publică, de mai mulți ani, sub diferite titluri, la Editura Humanitas. Ar putea continua pînă spre dimensiunile unei enciclopedii – și sper să o facă. Să ne înțelegem: gogomănii, enormități, inepții solemne vor fi existînd și pe alte meleaguri. Dar ele nu se înghesuie, într-o proporție atît de mare, la vîrful societății: în instituțiile diriguitoare ale țării, în lumea vedetelor sportive sau culturale, pe micile ecrane, în ziare, în dezbaterile publice. De cîte ori răsfoiesc volumele dlui Paraschivescu, nu mă pot desprinde decît cu greu de sub fascinația lor. Le citesc tuturor celor apropiați, le savurez, insomniac, înainte de culcare, ba, uneori, le învăț pe dinafară. Mi se pare că e păcat să trec prea repede peste „lecția“ lor, să nu scot tot ce se poate scoate din splendoarea barocă a delirului lor...

„E clar, controlau trenul.“

Iată, de pildă, un fragment, care ar putea fi luat ca punct de plecare pentru orice prelegere despre limbaj, logică, strategii de comunicare, retorică, beție de cuvinte etc.:

Aparține unui fotbalist (nu contează numele) și sună astfel: „La mingea asta a fost un gol superb. Deci, chiar mi-a plăcut. Dar, din păcate, din cîte-am văzut, n-a fost. Acuma nu știu, a fost sau n-a fost... Deci a fost un gol frumos în final, într-un final că a anulat golul, dar în schimb, mie, nu știu, n-am văzut. N-am fost nici atent pe fază să văd, dar în prima fază am văzut un gol foarte frumos, un gol superb. Deocamdată, ce să zic?“

Îmi amintesc că, odată, Constantin Noica ne-a explicat, ironic, în ce constă avantajul de a ține jurnal: cînd, după un număr de ani, recitești o însemnare mai veche, se poate întîmpla să nu înțelegi ce-ai vrut să spui. Iar asta te consolează de a fi fost, uneori, incapabil să pricepi o pagină din Hegel sau din Kant. Dacă pe tine însuți nu te mai poți descifra, ce să te mai miri că nu poți descifra spusa altora?! În citatul de mai sus, avem însă de a face cu o situație diferită: nu e vorba de obscuritate metafizică sau de un text complex, care încearcă să comunice inexprimabilul. Autorul e un om simplu, fără pretenții, care – aici e surpriza – nu înțelege nici el însuși ce vrea să spună. „Mesajul“ se caută pe sine (și nu se găsește) în chiar momentul formulării lui. Nebuloasa exprimării produce un tip insolit de mister: episodul descris e cît se poate de concret, dar substanța lui e impalpabilă, pînă la abstracțiune. Nu știm (cum nu știe nici „emițătorul“) dacă golul a existat sau nu, dacă a fost nul sau superb, dacă privitorul l-a văzut sau nu, dacă un comentariu al „fazei“ este sau nu posibil. Declarația vorbitorului e tranșantă („superb“, „mi-a plăcut“), dar deopotrivă inefabilă („nu știu“, „ce să zic?“). Aflăm, în același timp, că ceva a fost „văzut“, dar că același lucru nu a fost văzut. Suspensia este totală. Și greu de imitat. S-a obținut, în mod spontan, un discurs despre relativitatea simțurilor, despre ambiguitatea și tragedia limbajului, despre dimensiunea absurdă a realului.

Alt exemplu. Se pune întrebarea: de ce bălțește apa pe străzile noastre cînd plouă? Un neprofesionist s-ar putea grăbi să spună că e vorba de o proastă canalizare. Edilul Capitalei are însă o explicație mult mai complexă, obținută la capătul unor investigații laborioase: „Deci, am chemat toți profesorii din țara profesorilor, de la construcții, am luat și analiza bitumului. Concluzia este una singură: apa care zace pe caldarîm, pentru că gurile de canal erau înfundate cu gheață, deci nu mai erau decelate, apa care vine dinăuntru pe străzile nerefăcute niciodată, de la țevi, penetrează asfaltul și superior, și inferior.“ Totul e, prin urmare, mult mai complicat. O sesiune de experți a stabilit, analizînd bitumul, gurile de canal și țevile subterane, că penetrația surprinde caldarîmul și de sus, și de jos. Asistăm, așadar, la o subtilitate tehnică fără prea multe șanse de a se transforma în soluție.

Nu pot lungi textul de față atît cît aș vrea. Cum spuneam la început, materia oferită de țărișoară prin intermediul lui Radu Paraschivescu e inepuizabilă. Ca bonus, propun, în încheiere, cititorului o mostră amuțitoare de suprarealism ezoteric (produsă de un revoluționar timișorean): „Noi, cînd mergeam cu trenul, încercam să punem mîna pe locul 66 din fiecare vagon, ca să controlăm energetic trenul, dar de fiecare dată găseam pe locurile acelea diverși tipi. E clar, controlau trenul.“

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Pentru că nouă nu ne pasă...

Ce să spun, mie mi-au plăcut alegerile astea... Stați ușor, nu vă grăbiți să mă înjurați. Nu mă bucur de succesul PSD – este doar o victorie *à la* Pirus, taman bună să închege niște coaliții reactive anti-Ponta, după modelul celor anti-Băsescu. „Plăcerea“ mea nu vine nici din eșecul lui Băsescu sau al dreptei (care dreaptă?): era vizibil pentru oricine avea ochi de privit. În plus, mă refeream la alegerile europarlamentare de-a lungul și de-a latul Europei, nu doar în țărișoara noastră. Mi-au plăcut, deci, doar într-un fel anume: au fost suficient de catastrofale (sper...), încît clasa politică „tradițională“, de orice culoare ar fi ea, să fie atinsă în singurul loc unde o doare: amenințarea propriei puteri. Altfel spus, optimismul meu (destul de fragil...) se datorează faptului că situația este suficient de gravă – nu doar în termeni „obiectivi“, ci și „subiectivi“, ca spaime electorale – pentru a obliga clasa politică să înceapă să *gîndească*. Și, căzînd ea – vrînd, nevrînd – pe gînduri, să învețe și să *comunice*. Căci ceea ce mi se pare că au în comun toate aceste alegeri naționale este condamnarea – reactivă, emoțională, haotică, iresponsabilă, minoră sau deja majoră, ziceți-i cum vreți – *autismului politic*, a prăpastiei cronicizate dintre Putere și Societate. „Cu noi nu mai vorbește nimeni!“ a constatat „prostimea“, cum ne place nouă, oamenii deștepți, să numim grosul societății. Așa că s-a uitat în gura celor care au stat de vorbă cu ei și pe limba lor. Populism? Desigur, din plin. Dar somnul politicului naște totdeauna populism. Și, în plus, nu cumva *captatio benevolentiae* face parte din fișa universală a postului de politician?

Să ne întoarcem însă la cazul românesc. „6% înseamnă eșecul unui fel de a te raporta la cei din jurul tău“ – declară Cătălin Tolontan și avertizează: *„Nu ne mai certați!“* Așa este, dar este și ceva mai mult.

Să luăm, de pildă, unul dintre afișele de promovare ale „generației în blugi“: „Știai că în România un om în vîrstă decide pentru viitorul a trei tineri care refuză să participe la vot?“ Alături, fotografia unui bătrîn în ultimul hal de decrepitudine, mai înspăimîntătoare decît imaginile acelea de pe pachetele de țigări, care vor să te facă să te lași de fumat. În spațiul virtual, această înfierare a bătrînilor s-a cuplat cu un mai vechi articol al lui Mircea Mihăieș: „Matusalem votează“. „M-am săturat ca destinul meu de om activ să fie pecetluit de spaimele, frustrările, hachițele nevrotice ale unei armate în derivă, ale celor care s-au adaptat de minune la situația de cerșetor, după ce, o viață întreagă, au fost simple dispozitive de ventilare a idioțeniilor comuniste.“ Și adaugă: „Miliarde de dolari au fost virate – legal sau ilegal – spre plata pensiilor, pentru că de acolo venea votul cel gras: votul neputinței și-al înapoierii programate.“ Pensiile sînt, deci, un soi de mită electorală?

Desigur, ca persoană privată, domnul Mihăieș are totală libertate să-și exprime opiniile. Nu este deci o acuzare, ci o ilustrare a unui tip de discurs pe care îl regăsim, ca atare, și la actori politici din mai tot spectrul partidelor. Un discurs care face din bătrîni, în general, și din muncitorii bătrîni, în particular, un Celălalt, străinul interior, *jidovul* postmodern al unei ciudate democrații.

Acestei categorii de nonromâni i se alătură, de mult, o alta: țăranii, adică populația rurală, adică jumătate din populația țării. „Acel electorat va vota, și ghici care sînt preferințele sale la vot?“ ne avertiza și Moise Guran, pentru a convinge electoratul urban să iasă la vot și să contracareze astfel, pe cît posibil, votul „ălora“. Alte voci, mai direct politice, nu se sfiesc însă de ceva vreme să-i numească pe toți aceștia, de-a valma – leneși, bețivi, înapoiați etc., pe scurt, alți străini de țară. De țara *adevărată*, vreau să spun, adică a noastră, a oamenilor care *știm* cum ar trebui să fie o *țară*. Și care le explicăm oamenilor de rînd ce trebuie să facă. Și, uneori – constată cu satisfacție Alina Mungiu –, aceștia ne și ascultă: „Mulțumesc că ați făcut cum v-am rugat acum o săptămînă *[adică ați mers la vot în proporție mai mare]*, cînd vă spuneam că prezența noastră trebuie să contrabalanseze pe oameni ca...“ Din păcate însă, majoritatea românilor sînt proști și nu *ne* ascultă!

Majoritatea românilor sînt proști.

Să tragem linie și să facem o socoteală simplă: bătrînii, în general, muncitorii vîrstnici din urban și ansamblul ruralului (adică aproximativ două treimi din electorat) nu sînt români adevărați și adevărații votanți democratici ai țării trebuie să scape de ei. Încercați cu cianură, domnilor, e mai rapid! (Unii dintre dumneavoastră veți spune, poate, că PSD-ul nu intră aici, că toți „ăștia“ sînt bazinul său electoral moștenit de la Iliescu, pe care l-a întreținut cu folos și nu are deci de ce să-l repudieze. De acord, dar asta nu înseamnă că-i și pasă; de fapt, nu-i pasă de nimeni.)

Să tragem altă linie și să facem altă socoteală. Românii sînt nemulțumiți de români. O știm, există studii în acest sens și am vorbit despre acest lucru cu alte ocazii. Parțial cel puțin, această stare de spirit se datorează însă faptului că întreaga clasă politică și făcătorii de opinie din jurul ei sînt nemulțumiți de alegători și le-o repetă cu fiecare ocazie; iar la nervi, îi fac ba pe unii, ba pe alții, ba pe toți, în fel și chip. Problema e că dacă eu sînt nemulțumit de vecinul meu și, eventual, îl înjur peste gard, țara nu va avea de suferit prea mult. Dacă sînt însă om politic și vreau ca vecinul să mă aleagă, mai înțelept ar fi să schimb două vorbe cu el, așa, ca între vecini, și să-l înjur doar după aceea, în gînd. Deci nu din înțelepciune sau moralitate, dar măcar din pragmatism, poate că politicienii vor învăța din aceste alegeri că este bine să *comunici* cu electoratul – iar pentru aceasta, suficiența fudulă nu este premisa cea mai potrivită...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuțu. Despre noua ordine domestică și criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

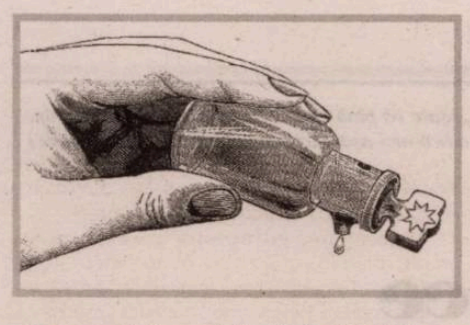

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Déjà-vu

Se aude tot mai des, în limbajul dezinvolt al unor prezentatori de ştiri, pronunţarea *dejavú*, cu accent în silaba finală pe cel mai clar şi mai românesc *u* cu putinţă. Rostirea în cauză e o nouă dovadă a rapidei noastre desprinderi de francofonie; mai direct spus, a pierderii minimelor cunoştinţe de limbă franceză, nu cu mult timp în urmă destul de răspîndite în păturile şcolarizate ale populaţiei. E şi o dovadă (superfluă) a lipsei de curiozitate şi de impuls de autoverificare manifestate în practicile jurnalistice actuale: o cît de firavă îndoială asupra justeţii propriului uz şi o consultare a instrumentelor normative de bază ar conduce la o rapidă autocorectare: în *Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic* (DOOM, 2005) şi în ediţiile mai noi ale unor dicţionare generale (DEX, 2009), substantivul neutru *déjà-vu* e înregistrat ca franţuzism, cu indicarea clară a pronunţiei: *[dejavü]*.

Tendinţa uzului actual de abandonare a pronunţării etimologice poate avea două explicaţii principale. Una ar fi influenţa scrisului şi familiaritatea cu primul element din cuvînt: presupunînd că unii vorbitori ar fi întîlnit forma *déjà-vu* doar în scris (caz extrem: doar pe prompter) şi ar fi recunoscut în componenţa ei adverbul *deja*, de multă vreme integrat lexicului românesc, e foarte probabil ca tendinţa lor firească să fi fost aceea de a citi „exact cum se scrie" şi obscurul final *vu*. A doua explicaţie e mai tulburătoare: e posibil ca unii tineri să fi preluat forma franţuzească prin intermediul limbii engleze, în care cuvîntul (înregistrat ca atare de dicţionarele curente) circulă cu ortografia franceză, dar cu o pronunţie modificată, adaptată – cu finalul [vu].

Modificările din registrul oral nu pot fi dovedite prin exemple scrise: e greu de stabilit ce variante de pronunţare corespund deselor folosiri ale lui *déjà-vu* în mesajele şi textele din Internet. Se constată cu uşurinţă, în schimb, că variaţiile grafice ale formei sînt destul de numeroase: de la frecventa abandonare a accentelor, la scrierea cu sau fără cratimă, în cuvinte separate sau contopite. Articularea sau pluralul încurcă şi mai mult lucrurile, producînd variaţii de la o frază la alta; am păstrat în exemplele următoare modul originar de scriere, pentru că el explică şi neglijenţele care privesc forma *déjà-vu*: „*Deja-vu-ul* apare spontan" (vietianterioare.ro); „Spuneţi-mi cele mai interesante *deja-vuuri* ale voastre. Vă face plăcere să aveţi *dejavu-uri?*" (forum.softpedia.com); „Ideea este că am avut azi 3-4 *deja vu-uri*" (contraboli.ro) etc.

Destule variaţii apar şi în sensurile lui *déjà-vu*. În genere, dicţionarele înregistrează accepţia psihologică a formei („impresie intensă, în faţa unei situaţii prezente, de a fi fost trăită în trecut", DEX), pe care o regăsim

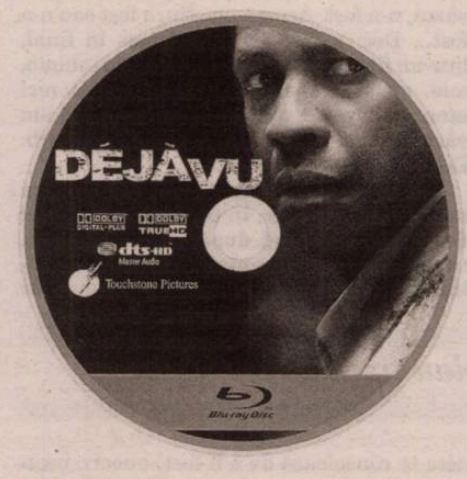

de multe ori în articole şi dezbateri redactate în registru sobru sau colocvial, adresate publicului larg şi mai ales pasionaţilor de fenomene paranormale: „Destul de complex şi îndelung studiat, fenomenul beneficiază de multe teorii diferite care explică de ce simţim *un déjà vu*" (topexperti.ro); „După lecţiile de gătit, au apărut cele de cunoştinţă generală! Andreea I. îţi explică ce este *un deja vu* şi din ce limbă provine denumirea aceasta" (cancan.ro). De foarte multe ori, sensul formei e mai larg, corespunzînd pur şi simplu traducerii sintagmei franţuzeşti; ceva „deja văzut" e un fapt deja întîmplat, previzibil, repetitiv şi banal: „De ce disputa de acum dintre Ponta şi Băsescu *este un deja vu*" (romanialibera.ro); „Halep şi Cîrstea şi-au aflat adversarele din turul 2 de la Miami. (...) Pentru Simona Halep va fi *ca un deja vu*. O va întîlni din nou pe Dellacqua, de data aceasta la Miami" (reporterntv.ro); „Faptul că un asuprit ajunge în poziţie de conducere şi devine un asupritor este *un dejavu* tipic românesc" (apiardeal.ro); „Separatishti ascunshi dupa spatele babelor shi a copiilor *este un dejaVu* pentru noi" (unimedia.info).

În ciuda banalizării cuvîntului, „românizarea" sa accelerată, în scriere şi în pronunţare, e greu de acceptat: într-o perioadă în care tendinţa dominantă de conservare a ortografiei şi a pronunţiei originare acţionează asupra atîtor anglicisme, e regretabilă neglijenţa în privinţa puţinelor franţuzisme care îşi mai conservă statutul de mărci culturale.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Sexul şi educaţia

Nu vă indignaţi deja. Am să mă refer, în cele ce urmează, la o chestiune cîtuşi de puţin frivolă, ce priveşte îndeaproape evoluţia sistemului de învăţămînt: dinamica instituţională.

„Sistemul" nu e compus din „actori" care interacţionează individual – profesori, elevi, studenţi, părinţi etc. –, ci din instituţii. Ele sînt responsabile pentru definirea „rolurilor", cît şi a regulilor şi a practicilor de interacţiune, iar această limpezire, esenţială pentru angrenarea sistemică a diverselor activităţi, poate fi ori impusă din exterior – legi, subordonări ierarhice, presiuni ale altor sisteme etc. –, ori generată intern: regulamente, coduri de conduită, bune practici, raportări atitudinale etc.

Nu toţi înţeleg însă acelaşi lucru cînd vorbesc despre „instituţii". Pentru cei mai mulţi dintre noi, ele se identifică trecînd prin faţa lor şi arătînd cu degetul la o tăbliţă fixată pe perete. Fie că e vorba despre o grădiniţă sau despre un liceu, o instituţie are un obiect de activitate specific, un nume, un sediu, un şef, o schemă de personal, un set de acte juridice care să îi ateste dreptul de a fi ceea ce clamează că este, un număr de telefon sau o adresă de e-mail la care se presupune că va răspunde cineva la apelurile din afară etc.

În perspectivă sociologică însă, de pe la Durkheim încoace, „instituţie" înseamnă ceva mai mult, respectiv o modalitate de a organiza social un anumit tip de comportament uman. Familia, de pildă, în privinţa relaţiei dintre sexe. Educaţia, de pildă, în privinţa asistenţei acordate copiilor, pentru a deveni adulţi.

Mă voi referi, în ceea ce urmează, la o astfel de instituţie menită, în principiu, să asigure adolescentului o integrare cu şanse optime de reuşită în viaţa de adult: universitatea.

Îmi dau seama că răbdarea cititorului a fost deja împinsă dincolo de limitele tolerabile. Aveţi, totuşi, încă puţintică...

Se vorbeşte despre instituţii, în vremea din urmă, tot mai mult ca despre nişte organisme autonome, cu un grad ridicat de autodeterminare. Li se atribuie, de pildă, inteligenţă – „organizaţiile inteligente" din teoria corporatistă – sau capacitatea de a gîndi pe cont propriu. Aşa cum, în secolul al XIX-lea, se vorbea despre „popoare" ca şi cum ele ar fi indivizi care se nasc, se maturizează, îmbătrînesc şi mor sau care au propriile dorinţe şi aspiraţii.

Legat de tema pe care mi-am propus-o – dinamica instituţiei universitare –, n-o să îndrăznesc să speculez asupra modului în care aceasta gîndeşte, limitîndu-mă, pe baza experienţei acumulate, la o perspectivă mai modestă. Aş vrea să vorbesc despre cum *simte* universitatea.

Se spune că, între reacţiile primare din lumea vie, fie că le botezăm „instincte" sau altcumva, două sînt fundamentale: conservarea şi reproducerea. Cea dintîi spune „nu muri", iar pentru asta trebuie să-ţi cauţi hrană, apă, oxigen, căldură şi să ştii cînd să fugi şi cînd să ataci; cea de-a doua zice „nu-ţi lăsa specia să moară", iar pentru asta... Sînt multe glasuri care susţin că, între cele două impulsuri primare, continuitatea speciei bate supravieţuirea individului şi că, în feluri foarte diferite, împărtăşim cu toţii soarta somonilor. În mediul academic, pun mîna în foc că teoria se verifică.

Comparată, de pildă, cu mediul economic, către care e împinsă tot mai presant, în ultima vreme, universitatea e o instituţie bizară.

În primul rînd, universitatea contează drept una dintre cele mai potente „fabrici de viitor" de pe Planetă. În ce sens? Pe de o parte, pentru că ea modelează minţile celor care se presupune că vor putea schimba (în bine, desigur) faţa lumii. Pe de alta, pentru că ea reprezintă, în lumea actuală, nemijlocit, principalul agent de inovare în sfera cercetării şi a tehnologiilor. Şi, cu toate acestea, universitatea este una dintre instituţiile cele mai conservatoare, afişîndu-şi cu ostentaţie ritualurile vechimii – cine se mai îmbracă la momente festive în robe amintind de Evul Mediu? Într-o lume în care abţibildul „Nou!" vinde cel mai bine orice produs, universitatea se încăpăţînează să lupte pentru legitimarea ştampilei „Vechi!", ca o garanţie pentru ce va să vină.

În al doilea rînd, idealul celor mai mulţi membri ai comunităţii academice e de a forma tineri după chipul şi asemănarea lor. Misiunea universităţii poate fi redefinită, din exterior, în fel şi chip. Impulsul intern rămîne însă stabil şi îndărătnic: vrem, întîi de toate, să formăm viitori asistenţi pentru facultăţile în care predăm, capabili să ne ia locul, asumîndu-ne riscul ca lucrul acesta să se întîmple mai devreme şi mai dureros decît ne-am fi dorit.

Consecinţele sînt în bună măsură nefaste. Stă parcă în gena universităţii pornirea de a se apleca asupra celor *a happy few* în care ea îşi recunoaşte zestrea valorică, şi să îi treacă în plan secund pe ceilalţi, marea masă a aspiranţilor la o diplomă cu care să-şi poată cîştiga un loc de muncă mulţumitor. Necazul este că instinctul autoreproductiv se potenţează, de regulă, la nivelul formatorilor de brand ai instituţiei: elitele academice. Nu degeaba mare parte dintre universităţile din Statele Unite păstrează, pentru a tempera şi a echilibra impulsul elitist, altminteri crucial pentru bunul lor nume, cutuma obligativităţii, pentru toate cadrele didactice, indiferent cu ce nivel profesional, de a lua cel puţin un curs la *undergraduate*.

În preuniversitar, impulsul autoreproductiv a avut de înfruntat obstacole şi mai dificile decît presiunea pieţei şi a opiniei publice. Îmi amintesc îndelungile discuţii cu colegii care predau la liceu despre orientarea pe care ar fi cazul să o dăm programei de limba şi literatura română pentru clasele IX-XII. Pentru foarte mulţi, azimutul acesteia era examenul de admitere la Litere, încă obligatoriu la acea vreme. Degeaba încercam să-i conving că acest concurs ar trebui să se plieze pe programa de liceu, şi nu invers, şi, mai ales, că o covîrşitoare majoritate a absolvenţilor nu vor deveni studenţi filologi. Părea, pentru mulţi dintre ei, ca un fel de abdicare de la prerogativele demnităţii profesionale.

Ne aflăm, aşadar, în România, într-o dublă dilemă. Una, mai veche, priveşte disponibilitatea şi posibilitatea celor pe care dorim să îi „naştem" întru cunoaştere şi adevăr de a se recunoaşte drept progenitură a universităţii. Cealaltă, mai nouă, conjuncturală, vine din poziţionarea în interiorul cîmpului academic în raport cu logica instituţională a universităţilor private, în care zbuciumul între *eros* şi *thanatos* e lipsit de sens. Sînt, de fapt, faţete ale incertitudinii legate de statutul actual al studiilor academice. Mai peste tot pe glob, universitatea nu se simte prea bine, oscilînd între un model antreprenorial în expansiune, de sorginte corporatistă, care o califică drept „prestatoare de servicii" şi cel tradiţional, în defensivă, afiliat *ab origine* construcţiei valorilor.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Imagini ale dezolării

– căderea Franței –

Îmi pare rău că, în toată frenezia artistică a celei de-a doua jumătăți a secolului XX, nu s-a găsit nici un pictor care să picteze una dintre marile scene ale dezolării și îmi lasă mie, bietei mele imaginații, sarcina de a o vizualiza. Îmi rămîne, așadar, imaginația ca unică posibilitate să văd curtea interioară a faimosului imobil *(hôtel)* din Quai d'Orsay, nr. 37, în după-amiaza zilei de 16 mai 1940. Sediul Ministerului de Externe al Franței. Maldăre de documente ard în ruguri răspîndite pe iarba verde și grasă, atent îngrijită. Zeci de diplomați și secretare în panică aduc la foc dosare și fișiere, alergînd tăcut din clădire în curte și apoi din nou în clădire, să mai aducă. Prin fum și agitație, într-un colț al curții, se vede un grup de oameni care privesc o hartă întinsă pe un stativ. Generalul Maurice Gamelin, șeful Statului Major francez, strategul apărării Franței pe linia Maginot, cu indicatorul în mînă, îi explică lui Winston Churchill, tocmai sosit la Paris, că nu mai e nimic de făcut. Paul Reynaud, prim-ministrul Franței, dar și ministru de Externe în dezordinea politică lăsată de catastrofalul Édouard Daladier, asistă și el, privind în gol, nedormit de cîteva zile. Auzise deja de cîteva ori pînă acum povestea dezastrului strategic, spusă cu aceeași gravitate și competență de Gamelin și, spre deosebire de Churchill, se obișnuise întrucîtva cu ideea. Era un pic frustrat pentru că nu găsise niciodată, în ultimii ani, suficient sprijin politic să-l dea afară pe Gamelin, despre care credea că e un incompetent de mare clasă. Toată Europa, însă, îl respecta pe generalisim – e adevărat, mai degrabă pentru intelectualul și teoreticianul militar care era, decît pentru abilitățile sale de conducător în luptă. Dar respectul unanim și abilitatea sa de a-și consolida protecția politică blocaseră eforturile lui Reynaud pentru schimbarea sa din fruntea armatei franceze, unde îl vedea mai degrabă pe colonelul De Gaulle, mai modern în gîndire și mai viguros în spirit. Reynaud îl privea acum pe Gamelin explicînd enorma înfrîngere, britanicului care fuma trabuc după trabuc și părea a nu accepta ceea ce auzea. Oricît de bine cunoștea situația, prim-ministrul francez nu a putut să nu fie șocat cînd a auzit acest schimb rapid de replici, la finalul expunerii lui Gamelin. Churchill l-a întrebat pe generalisim: „Și unde e rezerva voastră strategică? Cînd o aruncați în luptă?", iar Gamelin, serios și spontan, i-a răspuns: „Nu avem așa ceva." Stupefacția lui Churchill la acest răspuns fusese atît de puternică, încît, printr-o ciudată contagiune, în acel aer îmbibat de fumul documentelor care erau aruncate grabnic în foc, l-a cuprins și pe Reynaud, deși, cum spuneam, el nu avea de ce să fie surprins pentru că știa foarte bine, de mult timp, că absolut toată armata franceză este la Maginot și în nord, spre Belgia. Odată străpunse liniile acelea de apărare, nimic nu mai stătea în calea invadatorilor, pe tot teritoriul Franței.

Cu o zi înainte, trupele lui Hitler pătrunseseră decisiv în Franța, surprinzîndu-i total pe aliații (belgieni, francezi și britanici) strînși să protejeze Belgia și Franța. Pe de o parte, forța de lovire a trupelor Wermacht fusese cu mult superioară celei pe care aliații o așteptau. Pe de altă parte, tactica nemților fusese și ea imprevizibilă pentru generalii francezi, de vreme ce, odată linia de apărare spartă pe Meuse, adezola trupele britanice de cele franceze. Totul se petrecuse cu o rapiditate uluitoare. Trecerea de la *Sitzkrieg* (francezii îi spuneau *la drôle de guerre)* la *Blitzkrieg* (francezii nu aveau un echivalent în limba lor pentru așa ceva) fusese atît de violentă și de bruscă! Francezii abia au avut timp să închidă gurile căscate, belgienii abia au avut timp să se predea, și englezii abia au avut timp să se înghesuie pe orice obiect care putea pluti la Dunkerque și să se întoarcă pe insulă.

Paul Reynaud, șef al guvernului francez de mai puțin de două luni, îi telefonase deja pe 15 mai lui Churchill, și el prim-ministru la Londra de abia cinci zile, pentru a-i spune că, practic, Franța a căzut. Churchill aproape că l-a implorat să facă tot posibilul să întîrzie avansul german măcar cu o lună. Reynaud i-a spus din nou că nu mai are cu ce. Mai mult, Reynaud îi telefonase sperînd să-l convingă să trimită rezervele RAF pe cerul Franței, să oprească el, astfel, avansul german. Evident, Churchill nu o va face. Avea de mult timp intuiția că ultima bătălie, cea decisivă, se va da deasupra Angliei, și forțele RAF trebuiau să fie capabile să învingă acolo, oprind o invazie înainte ca ea să aibă loc, nu să se piardă în vastul cerului francez pentru a opri o invazie care deja se desfășura. Totuși, Churchill s-a suit în avion și iată-l aici. Vedea cu ochii lui înfrîngerea, vedea cu ochii lui o mare națiune căzută în genunchi, umilită, zdrobită, înfricoșată. Privea cum funcționarii cuprinși de panică tăcută ardeau documente, hărți și chiar dulapuri întregi, și își jura, probabil, că va face orice e posibil și chiar imposibilul să nu ajungă să vadă așa ceva în Whitehall. Spre deosebire de toți cei prezenți în acea după-amiază în curtea din Quai d'Orsay, el era singurul care avea deja conștiința clară că începuse un război mondial și că nu trebuie să se focalizeze exclusiv pe situația Franței, ci trebuie să gîndească cu harta lumii desfășurată în minte.

Preocuparea guvernului francez era, deacum, una singură: să nu se răspîndească în stradă panica ce-i cuprinsese pe înalții săi funcționari și pe oamenii politici informați. Mărturiile din epocă descriu viața pariziană a zilelor de 15-16 mai 1940 ca fiind relativ normală. Parizienii de toate categoriile credeau încă în faptul că aliații îi puteau opri pe nemți pe linia Maginot sau pe-aproape de ea. Sigur că se găseau pesimiști analitici care, imediat ce vestea primei străpungeri a liniei la Sedan a sosit la Paris, se așteptau la ce putea fi mai rău. Primele semne de panică au început să se simtă nu în cartierele modeste sau printre studenți, ci la barurile Ritz și Crillon, iar purtătorii panicii erau străinii, mai ales englezii și americanii, dar și corespondenții de presă acreditați la Paris. Aceștia din urmă au simțit cei dintîi degringolada care a cuprins guvernul, după 15 mai. Pe străzi, printre oamenii simpli, panica a început ușor-ușor să se instaleze cam din 17-18 mai, cînd au sosit la Paris primele grupuri de refugiați din Belgia. Nebunia a început pe 10 iunie, cînd guvernul întreg s-a mutat la Tours, de unde se va muta, cîteva zile mai tîrziu, la Bordeaux, pentru ca apoi să se stabilească la Vichy, în armistițiu cu Germania și sub conducerea lui Petain. Din 10 iunie, milioane de refugiați au început să se miște spre sud și, dacă ar fi fost pe-atunci imagini din satelit, am fi avut fotografia destrămării unei întregi societăți.

Momentul pe care l-aș fi vrut pictat de un maestru cu instinct istoric și geniu portretistic ar fi fost, însă, exact acela în care Gamelin i-a spus lui Churchill că Franța nu mai are rezerve strategice de apărare în fața Germaniei, cu o focalizare pe figura lui Reynaud. Ce capodoperă ar fi putut fi!

***Sever Voinescu** este avocat și publicist.*

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	**18** lei	**41** lei	**68** lei	**131** lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	**49** lei	**89** lei	**149** lei

Cum te abonezi

SMS Abonament digital 1 lună - un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro
VIRAMENT BANCAR sau **MANDAT POȘTAL**: în contul **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.**, cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POȘTALE
FIRMELE DE ABONAMENTE
LIBRĂRIILE ADEVĂRUL din București, Timișoara, Brașov, Craiova, Galați și Iași

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....
Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,
Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,
Telefon..... E-mail.....
Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* ..... Semnatura .....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Euro-şocuri electorale

Acum cinci ani, ne amuzam că în Parlamentul European existau deputaţi ai Partidului Piraţilor, de sorginte scandinavă. Acum, după ultimele alegeri, pornirăm corul vaietelor. Motivele îngrijorării generale vă sînt binecunoscute: victoria domnului Farage în Marea Britanie, a doamnei Le Pen în Franţa şi avansul incredibil al extremei drepte în mai multe ţări europene.

Explicaţiile par a fi standard: criza economică, lipsa de transparenţă şi distanţa faţă de hotărîrile Bruxelles-ului, aparenta ineficienţă a Uniunii pe scena politico-militară a lumii (vezi criza ucraineană). Am zis să mă uit şi eu la harta voturilor şi să mă dumiresc dacă setul de motive este plauzibil sau poate suferi de boala nuanţelor.

Ţările cu bube electorale (în viziunea euro-dedicaţilor trup şi suflet) ar fi, în primul rînd, Marea Britanie şi Franţa. Apoi, pe raftul doi s-ar afla alte state membre: Ungaria, Danemarca, Germania, Grecia, Finlanda, Olanda, Austria, Italia. Fiecare dintre ele a „donat" electoral Parlamentului European politicieni cu apucături şi declaraţii xenofobe, antisemite, şovine. Pe de altă parte, stîngii nu i se poate cînta prohodul. Ţări ca Spania, Grecia (mda, e şi pe lista asta), Italia (aceeaşi situaţie), Portugalia, România sau Irlanda au contribuit binişor la coagularea unui grup politic socialist (sau comunist, după caz), suficient de puternic. Pînă la urmă, exact centriştii par a fi marii perdanţi ai acestui scrutin.

Teza crizei economice care împinge electoratul spre extreme nu are nici o justificare în Marea Britanie, Franţa sau Germania. Englezii au reuşit să jongleze printre pierderile economice, relativ rapid, nemţii sînt în continuare principala forţă industrială a Europei, francezii nu se pot plînge de cifre statistice îngrijorătoare. E drept, în Italia sau în Grecia se poate explica votul înspre fascişti şi comunişti, prin antipatia (nu am scris ura, din motive de corectitudine politică) faţă de nemţii atoateştiutori şi degrabă dătători de sfaturi într-ale austerităţii. În ceea ce priveşte xenofobia, aceasta ar fi oarecum de înţeles în cazul britanicilor, sătui de instalatori polonezi, sau în cel al galilor prea plini de cultura lor de nivel mondial şi excedaţi de magrebienii care le-au invadat periferia. Colac peste pupăză, apar pe lîngă ei şi ţiganii veniţi din România, care le poluează (fonic) metroul sau le şterpelesc de prin buzunare în supermarketuri. Repet: scuzaţi stereotipul, nu fac decît să citez de prin presa de pe ambele maluri ale Canalului.

Nu v-aţi fi aşteptat, este?

Mai greu de explicat este succesul Jobbik-ului unguresc, la cîteva zile după ce procuratura locală deschisese dosare de urmărire penală împotriva unui MEP maghiar acuzat de spionaj în favoarea Rusiei, pe lîngă instituţiile europene. De prin Danemarca, eu nu ştiu decît că partidul de stînga este condus de nora lui Neil Kinnock (laburistul care i-a deschis calea lui Blair), că berea costă enorm şi că umorul localnicilor este similar cu al ardelenilor noştri. Am aflat însă, de curînd, că acolo există un Partid al Poporului care consideră imigraţia a fi „nepotrivită pentru Danemarca". A cîştigat cam 27% din voturi cu acest mesaj, ceea ce nu e de ici, de acolo. Pe aproape este Olanda, ţara care dă lecţii europene şi globale într-ale toleranţei de orice fel, pentru oricare minoritate. E drept, în acelaşi stat membru s-au înregistrat asasinate politice, iar corectitudinea politică împinsă înspre absurd nu a făcut decît să ascundă sub preş tensiuni interculturale semnificative. Este singurul motiv pentru care, în opinia mea, extrema dreaptă rezistă şi prosperă în ţara lalelelor: ipocrizia. Refuzul de a vedea diferenţele. Pretenţia că toată lumea este culturalmente la fel, că religia creştină este un moft anacronic şi că protestanţii din vechime trebuie să dea astăzi lecţii de corectitudine socială oricărui alt stat membru al Uniunii.

Ai noştri s-au comportat relativ firesc, din punct de vedere electoral: au votat cu partidul aflat pe val, au ignorat mesajele excesiv naţionaliste şi, cu excepţia mult lăudatului vot pentru Mircea Diaconu, s-au înscris în parametrii sondajelor de opinie. Plicticos. Adică firesc. Nu v-aţi fi aşteptat, este?

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

un sport la Răsărit

Steaua se destramă, la Rapid nu se mai pot plăti utilităţile, iar Dinamo nu se simte nici ea prea bine. Rămîne Bucureştiul fără echipe? Dar restul ţării? Scăpăm de fotbal?

Să nu ne pierdem cu firea! Chestia asta cu scăpatul de fotbal e ca în politică: îi dăm jos pe unii ca să punem în loc... ce? Dar, ca şi în politică, nu vom scăpa uşor. O dată că Steaua nu se destramă. S-ar putea să-i meargă mai rău o vreme, dar e încă o bună vacă de muls, pentru a fi trimisă la abator. Cu Rapid şi cu Dinamo, pe scurt, e ca după un accident îngrozitor, în care şoferul a vrut să bage maşina în copac ca să ia asigurarea. Pînă la urmă, toţi s-au făcut zob. Cum se spune, diagnostic rezervat. Bip, bip, bip. Nu se ştie dacă scapă. Dar cumva vor renaşte. Sînt nume destul de mari pentru o ţară aşa se mică, cu mese atît de puţine, încît să nu se trezească vreunul că i-ar sta bine cu ele la piept. Bucureştiul, deci, va supravieţui, deşi el, ca atare, nu există în sport, e fărîmiţat între orgoliile sale. E adevărat că acum ar fi o bună oportunitate pentru ca alte sporturi să ridice capul, cu bani mult mai puţini decît suge fotbalul. Cu condiţia ca aceşti bani să nu dispară, ca milionul de euro negăsit pe nicăieri de Curtea de Conturi, evaporat de la Primărie în direcţia unor competiţii care nu s-au mai ţinut niciodată. Ştiţi, pe vremuri, unii visau să mute pentru un an toată România în Vest, ca să se lipească de ea bunele obiceiuri. Poate aşa ar trebui să facem cu tot sportul. Drama e că, la fel ca la matematică, am fost învăţaţi de pe vremea heirupismului că trebuie să ajungem pe Lună. Cînd, de fapt, cea mai mare distracţie e aici, pe Pămînt.

Radu NAUM

PUBLICITATE

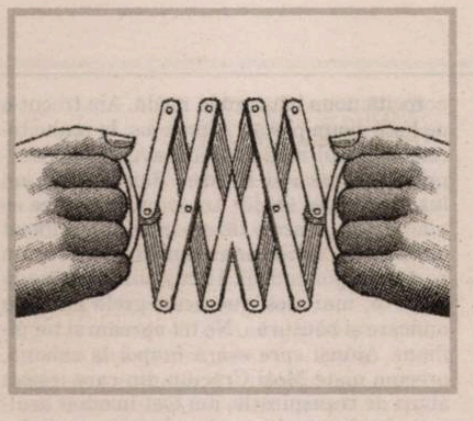

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

„Fără ONG-uri, statul ar duce-o şi mai rău“

– dialog cu Ionuţ SIBIAN –

A început ca voluntar, în 2002, acum e director executiv la Fundaţia pentru Dezvoltarea Societăţii Civile (www.fdsc.ro). Se află, aşadar, în fruntea unei organizaţii care, în primul rînd, administrează fonduri (de la guvernul norvegian, de la guvernul elveţian şi din alte surse) destinate proiectelor iniţiate de alte ONG-uri. De multe ori auzim sau citim în presă tot felul de consideraţii despre „societatea civilă“. ***Ionuţ Sibian*** *este unul dintre puţinii care ştiu direct, din propria experienţă, care e starea reală a societăţii civile.*

FDSC împlineşte anul acesta 20 de ani. E un bun moment să facem puţină istorie...

FDSC a apărut în 1994. Erau momente tulburi, cînd statul încerca să controleze societatea civilă. Existau primele programe europene pentru dezvoltarea societăţii civile. Şefa delegaţiei Comisiei Europene era Karen Fogg, care a venit cu ideea de a ajuta la înfiinţarea unei fundaţii care să administreze banii pentru organizaţiile nonguvernamentale, astfel încît să nu fie administraţi de stat, care nu şi-ar fi plătit criticii (căci pe atunci erau predominante proiectele civice). Un grup de intelectuali, în frunte cu profesorul Dan Manoleli (împreună cu Andrei Pleşu, Ion Caramitru, Smaranda Enache), au înfiinţat fundaţia. Aşa a început. În *board*-ul fundaţiei nu am acceptat niciodată membri care au apartenenţă politică sau membri ai Guvernului. Azi, continuăm cu programe sociale, cu centrul de resurse pentru organizaţii nonguvernamentale, ne-am extins şi în zona economiei sociale, lucrăm şi cu cooperative, cu organizaţii ale pensionarilor. Ne-am dezvoltat sfera, avem în vedere tot mediul asociativ. Cu alte fundaţii, am încercat pe parcursul acestor ani să creăm un mediu legislativ favorabil dezvoltării mediului asociativ. Şi astăzi monitorizăm activitatea unor comisii parlamentare a căror activitate are implicaţii asupra domeniilor de care ne ocupăm.

În anii '90, predominau proiectele civice. Am senzaţia că, în opinia publică, există încă sentimentul că organizaţiile guvernamentale trebuie să se ocupe în continuare de temele civice, deşi, în realitate, activitatea lor e diversă...

Probabil generaţia noastră a rămas cu impresia că societatea civilă trebuie să lupte în arenă şi să schimbe lucrurile. Tinerii însă se orientează spre alte zone ale societăţii civile – zona culturală, zona educaţiei nonformale (care s-a dezvoltat foarte mult în ultima vreme), zona artelor. Dacă avem în vedere înscrierile de asociaţii şi fundaţii, în anii '90 erau preponderente organizaţiile caritabile şi cele sportive. Acum, cele sportive sînt pe locul 3-4. Pe locul 2 se află asociaţiile active în domeniul educaţiei, iar pe locul 1 sînt cele active în domeniul social. Fără ele, statul ar avea o reală problemă cu grupurile vulnerabile, pentru care serviciile sale sociale sînt nereformate sau inexistente. De exemplu, copiii cu autism: acum zece ani, cazurile erau foarte rare (sau nu se vorbea despre ele), acum au crescut foarte mult. Statul nu a reglementat nici măcar legislativ problema: cum privim autismul? Este o boală? Aşa că nu există deloc servicii. Organizaţiile nonguvernamentale au creat primele servicii în acest domeniu, inclusiv servicii de informare pentru cabinetele medicale, astfel încît doctorii să poată pune diagnosticul cît mai devreme. Mai avem exemplul îngrijirilor la domiciliu: statul nu are astfel de servicii, ele sînt furnizate de organizaţii nonguvernamentale şi sînt finanţate din donaţii ori din surse externe, nu de către stat. România este pe ultimul loc în ceea ce priveşte finanţarea de către stat a serviciilor oferite de ONG-uri, deşi fără ONG-uri şi fără serviciile lor, statul ar duce-o şi mai rău decît acum.

Ce a făcut FDSC, concret, pentru dezvoltarea ONG-urilor?

Noi sîntem o interfaţă între donatori şi beneficiarii de finanţare. La început, Comisia Europeană ne distribuia o sumă de bani pe care noi trebuia s-o distribuim către organizaţiile beneficiare, pe baza unor cercetări privind necesităţile şi pe baza unor evaluări independente. Valoarea noastră adăugată aici este: sîntem aproape de beneficiari, cunoaştem sectorul şi îi ajutăm să găsească cele mai bune soluţii pentru implementarea proiectului, astfel încît banii să fie cheltuiţi eficient şi să ajungă la cel mai bun rezultat. Se tot vorbeşte la noi despre absorbţia slabă a fondurilor europene. FDSC are o absorbţie de minimum 96% a fondurilor pe care le administrează (fonduri publice de la Comisia Europeană, de la statul norvegian, de la statul elveţian). Guvernul nu reuşeşte nici pe departe să ajungă la un asemenea grad de absorbţie.

De ce?

Pentru că noi sîntem o echipă, ne-am format într-un anumit spirit, cu o cultură organizaţională solidă. Ca să faci managementul fondurilor, ai nevoie de oameni cu experienţă. Statul nu reuşeşte pentru că a politizat tot sistemul. Oriunde au fost bani, au existat şi numiri politice. Cînd avem un nou guvern, oamenii sînt schimbaţi. Cu numirea domnului Eugen Teodorovici ca ministru pentru fondurile europene, care a fost în trecut „birocrat“ şi s-a ocupat de fondurile ISPA, au revenit în sistem nişte oameni cu experienţă, dar cred că e deja tîrziu, România a pierdut mult pe acest plan. M-am întîlnit la un moment dat cu un director din Ministerul Muncii din Polonia, care lucra în gestionarea fondurilor europene pentru resursele umane (vreo 11 miliarde): lucra de 12 ani în sistem. Era un funcţionar public de carieră, pe care orice ministru şi-l dorea. Polonia tinde spre 100% absorbţie a fondurilor europene, pentru că a ştiut să-şi formeze un corp de funcţionari publici.

„Statul a politizat tot sistemul.“

Pare iraţional. N-ar fi mai bine pentru toate partidele şi guvernele să aibă rezultate bune, deci să păstreze oamenii de valoare?

Una dintre marile probleme ale României în perioada de preaderare a fost reforma administraţiei publice. N-am reuşit s-o facem. N-am reuşit să avem un *gentlemen's agreement* între partidele politice: pînă la ce nivel se politizează administraţia. Cînd avem un nou guvern, directorul general dintr-un minister e funcţionar public, sau om de partid? Cînd se schimbă guvernul, cam toată lumea are poziţia pusă în pericol. O altă greşeală majoră este felul cum s-a gîndit salarizarea personalului din administraţia publică. Înainte de criză, funcţionarii aveau salariul de bază foarte mic, dar şeful le putea da sporuri cît trei salarii; dar pentru a le obţine, trebuiau servite interesele politice. De aici – toate problemele şi costurile pe care le-am avut. Funcţionarii publici au avut totdeauna această sabie deasupra capului: iei sînt aproape inexistente în acest moment. Exista un colegiu al prim-ministrului pentru asociaţii şi fundaţii; de aproape doi ani nu s-a mai întrunit. Nici nu ştiu dacă prim-ministrul are cunoştinţă de existenţa acestui colegiu. La nivelul Parlamentului, exista un sistem de granturi pentru participarea organizaţiilor nonguvernamentale la comisii şi pentru a propune proiecte de legi; nu mai există. La ministere exista un compartiment de lucru cu societatea civilă – nu mai există. Toate lucrurile bune pe care le-am construit pînă în 2007 nu mai există. Nici partidele nu mai au oameni specializaţi în relaţia cu societatea civilă (un singur partid mai are un astfel de om). Aşa că acum ne privim reciproc cu suspiciune – societatea civilă şi mediul politic – şi din asta pierd cetăţenii, pentru că am putea face multe lucruri bune, aşa cum le-am făcut pînă în 2007. FDSC realizează în fiecare an un fel de atlas al economiei sociale: în mediul asociativ sînt peste 76.000 de angajaţi. Şi generăm în continuare locuri de muncă; sectorul nonguvernamental e important pentru economie, pentru că aduce aproape 1 miliard de euro din finanţări externe, conform estimărilor noastre.

Deci serviciile oferite de ONG-uri nu înseamnă doar filantropie şi gesturi umanitare, aşa cum s-ar părea...

Cîteva exemple de proiecte. Avem un fond numit Fondul de Inovare Civică. Ne-am gîndit să venim cu un fond care să finanţeze proiecte mici şi organizaţii mici. Ni s-au alăturat două companii, Raiffeisen Bank şi Petrom, şi CEE Trust. Am strîns peste un milion şi jumătate de dolari şi am finanţat peste 150 de proiecte mici. De exemplu, bancă de date pentru seminţe. Toate soiurile aduse şi cultivate de saşi în Transilvania aproape au dispărut. După 1989, am început să importăm seminţe. Proiectul a finanţat o organizaţie care încearcă să readucă soiurile vechi, autohtone, şi să-i convingă pe fermieri să le cultive. Fabrica de pensule din Cluj a devenit centru de artă urbană. În sectorul 5 am finanţat un proiect care îi ajută pe dependenţii de droguri. Sînt exemple de servicii pe care statul nu le asigură şi nu le finanţează.

Şi de ce nu avem personal calificat?

E o problemă de educaţie. De pildă, acolo unde avem profesori şi învăţători care au participat la cursurile noastre de abilităţi de viaţă (aproximativ 1200 de profesori), materiile se predau altfel. Dacă am face educaţie civică după asemenea metodologii, i-am pregăti pe elevi să devină cetăţeni. Alt instrument în societate nu văd, în acest moment. În România (şi în general în Europa de Est), nu avem organizaţii bazate pe *membership*. În Norvegia, de exemplu, cam toată lumea e membră a unei asociaţii. Politica donatorilor, în anii '90, a fost „aruncăm bani pentru proiecte şi vedem ce iese“, pentru că era o necesitate majoră de finanţare. S-au făcut şi multe greşeli. E nevoie de încă o generaţie ca să se schimbe lucrurile în România.

Dar soluţiile de finanţare pentru ONG-uri sînt eficiente? Ne bazăm în continuare mai mult pe finanţările externe...

Fiecare cetăţean are posibilitatea să doneze 2% din impozit unui ONG. În 2010, 17% dintre cetăţeni au direcţionat 2% spre ONG-uri, iar în 2011 şi 2012 – 25%. E o dovadă de încredere în organizaţii. Sînt aproximativ 26.000 de organizaţii care beneficiază de asta. Iar unele organizaţii nu pot face nimic fără astfel de donaţii, mai ales cele care asigură servicii pe care statul nu le poate asigura. Hospice Casa Speranţei oferă servicii pentru bolnavii de cancer în faza terminală, pe care statul nu le poate oferi. La un moment dat, am dus la spitalul oncologic Fundeni o delegaţie din Elveţia (care finanţează, prin noi, astfel de programe). Acolo lucrează o organizaţie care consiliază părinţii cu copii bolnavi de cancer. Elveţienii au rămas şocaţi: în ţara lor, statul oferă astfel de servicii, nu ONG-urile.

Dar la noi se spune că statul e sărac şi nu îşi poate permite...

Nu cred că e aşa. România este o ţară care are resurse, dar nu le cheltuie cu responsabilitate şi transparenţă. Dacă ne uităm în investigaţiile unor jurnalişti, observăm că domeniul medical este unul dintre cele mai corupte din România, mai ales în zona aceasta a bolnavilor foarte grav. Sînt aproximativ 7500 de organizaţii care oferă servicii sociale; pentru asta, ele trebuie să fie acreditate de stat, plătind nişte taxe. Aceste organizaţii au un număr de beneficiari mai mare decît beneficiarii statului, dar numărul de angajaţi ai statului este de patru ori mai mare decît ai ONG-urilor. Deci raportul între costuri şi eficienţă e în favoarea ONG-urilor. Încercăm de mulţi ani să promovăm o lege a contractării serviciilor sociale, prin care mediul asociativ să aibă acces egal la banul public pentru a furniza servicii sociale. Nu avem nici azi această lege, iar organizaţiile se străduiesc să le finanţeze din contribuţii de la firme şi de la persoane fizice.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit integral pe live.adevarul.ro)

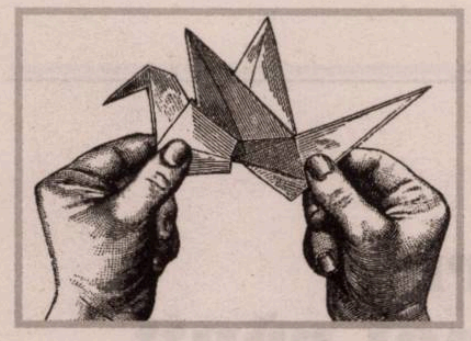

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Brifcor şi alte răsfăţuri

După teribilul şi omniprezentul Cico (cică iar se fabrică), căruia copiii din anii '70-'80 îi mai ziceau şi *citropiş*, şi după mai rara şi cumplita Quik Cola (pentru cine nu mai ştie – un fel de imitaţie de Coca-Cola), regimul comunist din România, puţin înainte să dispară, a produs o băutură răcoritoare nouă: Brifcor (aud că şi ea ar fi fost reînviată). Fiindcă avea un gust ceva mai proaspăt şi părea niţel mai naturală, noua invenţie făcea furori.

Ei bine, şi tocmai Brifcor voia Băleanca, acolo, în creierii munţilor, în pustietatea aceea. Era martie şi zăpada avea peste un metru. Eram vreo zece studenţi, băieţi şi fete, la refugiul Ştevia din Retezat (care între timp a ars), la vreo 1700 de metri altitudine, sub vîrfurile Lolaia şi Retezat. O cabană de lemn, cu priciuri şi sobă, cu buşteni gata pregătiţi pentru tăiat şi cu nişte alimente neperisabile lăsate de cei care stătuseră anterior în refugiu (regula nescrisă, care acolo funcţiona chiar şi în vremurile acelea de penurie alimentară, era ca fiecare să lase pe rafturi cîteva provizii pentru următorii veniţi). Am stat la acel refugiu aproape două săptămîni (pe atunci parcă timpul curgea altfel) şi n-am văzut ţipenie de om. Doar într-o dimineaţă am descoperit urmele unui animal mic care dăduse tîrcoale cabanei, o marmotă sau ceva asemănător, dar pe care fetele, speriate, s-au grăbit imediat să-l înainteze la rang de rîs, dacă nu chiar de lup sau de urs. Ne-am străduit să le explicăm diferenţa, am probat cu propriile noastre urme de paşi, spre comparaţie, dar emoţia lor era mai presus de raţionamentele noastre. Pe atunci, noi, băieţii, ne purtam cu fetele cam la fel cum ne purtam şi între noi. La şcoală, stilul ăsta ţinea. În pustietate, nu. Dar eram prea necopţi ca să ne dăm seama de astfel de „amănunte". Acolo, în mijlocul şi în voia naturii, spre deosebire de noi, care ne abţineam să ne dăm pe faţă fricile, ca nu cumva să ne facem de rîs, fetele nu se fereau să-şi expună cu voce tare multele lor temeri. Ba se mai şi răsfăţau. Principala problemă era apa. O obţineam din zăpadă topită într-un vas pus pe plită. Procesul „facerii" apei începea deci de la tăiatul lemnelor de foc. Topirea dura, iar zăpada îşi micşora volumul, aşa încît dintr-un vas, fie el şi destul de mare, nu obţineam mare lucru. Era de muncă. Şi am constatat că, la un simplu spălat pe mîini, Oana risipea o cantitate importantă. Spălatul ăsta se şi petrecea foarte des. Prietenul ei, Voinicu', a încercat să-i explice că la altitudinea aia şi mai ales iarna, nu prea sînt microbi, aşa încît era cazul să mai economisească apa. Ea i-a replicat tăios că unei fete îi trebuie apă, spre deosebire de el, căruia, oricum, nici la Bucureşti nu-i trebuia prea multă. A ieşit cu scandal. Oana şi-a luat rucsacul şi a plecat singură prin pădure, spre Bucureşti. După vreo jumătate de oră, Voinicu' s-a dus după ea. A găsit-o în prima poiană, înţepenită pînă la brîu, în zăpada de peste un metru. Cu rucsacul foarte greu din spate (plin de săpunuri, creme şi deodorante, după cum glumea Voinicu'), nu mai putea merge nici înainte, nici înapoi. Oricum, înapoi se pare că nu mai voia nici cu preţul vieţii. A scos-o la un loc de unde drumul era cît de cît mai sigur şi a lăsat-o să plece singură,

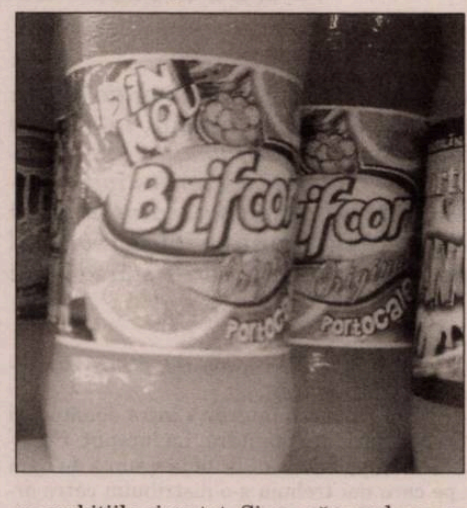

cu ambiţiile ei cu tot. Şi-am rămas doar nouă...

Şi în sfîrşit, ca să revin la Brifcor, într-o zi am constatat că nu prea mai aveam de nici unele. Şi am hotărît ca trei dintre băieţi să coborîm în colonia muncitorească aflată în vale, la vreo trei ore de mers, să facem aprovizionarea. Am făcut o listă cu cele necesare, la care fiecare şi-a adăugat dorinţele personale (probabil că, dacă eram în zilele noastre, n-am fi avut destulă putere să ducem în spate toate dorinţele). Chiar şi atunci, totuşi, Băleanca voia Brifcor, precum ziceam. Ne-am uitat unii la alţii cam descumpăniţi. Nu prea ne era la îndemînă să cărăm atîta drum sticle de Brifcor, în spinare. Dar era puţin probabil să găsim prin acea aşezare nenorocită noua băutură la modă. Am trecut-o pe listă şi am plecat. Ajunşi jos, la muncitoresc-sătescul magazin, am avut totuşi surpriza să găsim şi Brifcor. Băieţi buni, am luat vreo şase sticle. Am cumpărat şi ce se mai găsea pe acolo de-ale gurii, am mîncat ceva frugal, la cantina muncitorească şi am pornit înapoi la deal. Urcuş abrupt, zăpadă mare şi, mai ales, rucsacele grele pline cu mîncare şi băutură... Ne tot opream şi tot gîfîiam. Ajunşi spre seară înapoi la cabană, precum nişte Moşi Crăciun din care ieşeau aburi de transpiraţie, am fost imediat asaltaţi. Am împărţit conservele, pîinea şi alte bucate mult aşteptate, iar fetei care le comandase i-am dat cele şase sticle de Brifcor. Deşi afară era frig, în rucsac sticlele se încălziseră. Fata s-a repezit să deschidă una şi a dus-o pofticioasă la gură. În secunda următoare însă, a pufnit scîrbită. Aruncîndu-ne o privire cruntă, Băleanca ne-a luat la refec: „Ce porcărie mi-aţi adus aici? Ăsta-i Brifcor? E cald şi nasol. Beaaah!"

ready made

„[...] iată în fine ţara care dete lumei pe pateticul maestru Bellini, pe inventatorul şcoalei lirice şi compatriotul tiranului Falaris, ce-şi avea şi el pasiunea sa muzicală, ba chiar şcoala sa fundată pe o teorie proprie, a sa, şi care în marele său amor pentru cultura muzicei vocale inventă faimosul taur de aramă pe care, după ce-l ardea binişor, adică pînă se făcea roşu, apoi băga într-însul cîte un amator de muzică, care abia intrat în pîntecele dobitocului începea să cînte din toate puterile şi pe toate coardele, de la cea de bas profundo pînă la cea de soprano sfogato, iar după aceea devenea maestru perfect."

Nicolae Filimon, *Opere*, vol. II, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1957

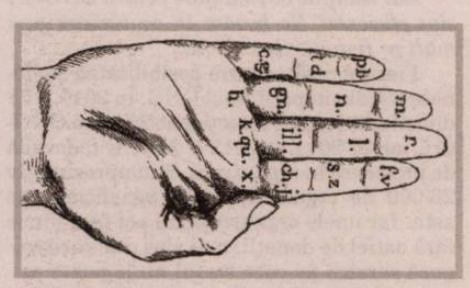

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Scuza formelor fără fond

Într-un articol din 1934, intitulat „Despre mîinile murdare" şi apărut la rubrica sa de fiziologii moderne din *Adevărul literar şi artistic*, G. Călinescu (Aristarc) făcea următoarea descriere naturalistă, pe care o voi cita pe larg: „Despre impuritatea membrelor superioare la poporul român s-ar putea spune multe. Mă mărginesc astăzi să exemplific această caracteristică autohtonă la unii încasatori de tramvai. (...) Încasatorii se înfăţişează îmbrăcaţi în dimii acre de sudori şi unsuroase de secreţiuni. (...) Comoara acestor funcţionari o formează mîinile: nişte mîini crăpate, brăzdate de şanţuri de negreaţă, unsuroase, pline de duhoarea funcţiunilor de peste zi. Moneda măruntă frecată de aceste mîini capătă miros şi patină şi ţi se lipeşte de mînă. (...) Societatea cultivă aceste gunoaie umane din lipsa obişnuită de bun-simţ social al românului, pentru că nu-şi închipuie că un călător ar putea pretinde ca încasatorul să aibă o ţinută elegantă şi cuviincioasă şi o mînă dezinfectată sau acoperită cu mănuşi." Tipic călinescian, vor exclama poate unii. Maliţiozitate, contururi tipologice groase, hiperbolizate, grotesti. Este posibil ca ei să aibă parţial dreptate. Însă, de data aceasta, sarcasmul lui Aristarc nu a rămas la nivelul simplei abstracţiuni publicistice, fiind urmat de o întîmplare nostimă, a cărei morală prezintă interes astăzi, în 2014, mai mult decît în anii interbelici. Să vedem faptele.

La scurt timp după publicarea textului, criticul primeşte o scrisoare anonimă, frumos dactilografiată, cu aer funcţionăresc, venind aparent dinspre un încasator ultragiat. El îl acuză pe Călinescu de antiromânism şi îi face fiziologului literar următoarea observaţie: „Te vei mira, poate, că e invizibilă această străduinţă a Societăţii de a ridica personalului capacitatea lui educativă, dar vei fi ştiind şi d-ta că evoluţia oricărei societăţii omeneşti îşi urmează un proces destul de lent... Se cunoaşte critica ce s-a făcut formei fără fond şi, prin analogie, poţi face deducţia logică... Civilizaţia nu a făcut niciodată salturi... Trăim toţi în această Românie care are un popor suficient de înapoiat." Uşor nedumerit de neaşteptata misivă, Călinescu acceptă, în „Chestia cu mîinile murdare" (publicat în acelaşi an), ceva mai conciliant, că nu s-a gîndit „o clipă că aceşti oameni (încasatorii de tramvai – *n.m.)* n-ar fi nişte fiinţe de treabă şi că la urma urmei n-ar fi printre ei inşi cu mîinile curate şi cu oarecare ştiinţă de carte." Totuşi, el nu poate trece cu vederea îngrijorătoarea mentalitate pe fondul căreia s-a articulat moralizatorul răspuns anonim, exclamînd: „Iată ceva tipic românesc. Eu spun: se cuvine să ne spălăm pe mîini, iar anonimul indignat sare în sus. Cum? Cînd Maiorescu atacă forma fără fond, vrei să mă spăl pe mînă, d-ta vrei să am mîinile curate numai după un secol de civilizaţie. (...) Nu mă spăl. Nu trebuie *încă* să mă spăl."

„Un popor suficient de înapoiat."

Avem aici, într-un fel, prelungirea culturală a unor stereotipuri păguboase, mai active astăzi decît oricînd în istoria noastră modernă. Cine nu a fost apostrofat măcar o dată de către semeni (sau nu a apostrofat el însuşi) pentru neinspirata comparaţie a României actuale cu standardele de civilizaţie apuseană. „Noi ne-am apărat militar pe cînd alţii construiau palate impunătoare", „noi nu am avut colonii", „noi am pierdut cincizeci de ani de evoluţie istorică" reprezintă doar cîteva dintre lozincile asumate în luptă de vocea colectivă, dacă încerci, fie şi benign, minima critică socio-culturală prin metoda analogiei. Pentru unii dintre noi, orice recomandare de îmbunătăţire a calităţii sistemului comunitar, după modele euro-americane deja *existente* şi, mai ales, *accesibile*, este privită cu suspiciune şi reprimată cu încruntări teribile şi glas sugrumat. „Mîinile murdare", descrise de Aristarc, nu sînt deocamdată spălate, întrucît acţiunea ar fi minată din interior de propria incompatibilitate istorică, generînd un lanţ întreg de inconsecvenţe fatale. Nu poţi cere încă rigoarea comportamentului public decent, fiindcă faptul ar periclita fiinţa naţională, nepregătită pentru o insurgenţă psiho-morală de asemenea anvergură.

Fiziologia călinesciană mi-a amintit şi o întîmplare din viaţa mea. În urmă cu mai multă vreme, pe cînd studiam la o universitate americană, un istoric pasionat de România (cu care eram prieten) m-a chemat într-o zi – copleşit de derută – în biroul său ticsit cu cărţi. Contactase o instituţie foarte importantă a statului român, prin intermediul unui intelectual cunoscut, aflat pe o poziţie oficială serioasă în interiorul ei, cu o ofertă extrem de generoasă, la care el – americanul – lucrase multă vreme. Dorea să realizeze istoria poporului român în documente, care ar fi urmat să apară la o prestigioasă editură din SUA, desigur, în limba engleză. Bunul samaritean cerea instituţiei cu nume pompos din România alcătuirea unei echipe de istorici şi traducători de înalt nivel profesional, care să facă munca într-un anumit număr de ani. În acea fatidică zi, istoricul primise reacţia instituţiei şi, în speţă, a intelectualului amintit. Ce conţinea misiva îngrijit computerizată şi cu *en-tête* impozant? Aţi ghicit, fără îndoială. *Era prea devreme* pentru ţărişoara din Balcani să se angajeze într-o asemenea aventură culturală şi academică. Prietenul meu ţinea hîrtia – de unde veneau, aidoma unui ecou lugubru, cuvintele: „Nu mă spăl. Nu trebuie *încă* să mă spăl" – cu mînă moale şi mă privea descumpănit, neştiind ce să facă.

N-am putut să-l ajut, dar i-am răspuns oficialului, în gînd, ca şi Călinescu: „Nu te spăla şi pace!"

Codrin Liviu Cuţitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

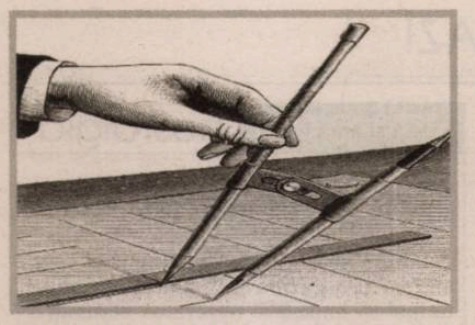

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

O lecţie

N-are rost să rămînem tot timpul preocupaţi numai de spaţiul limitat al oraşului nostru, în care se dă lupta între investitori care vor să înnoiască centrul, şi apărătorii ultimelor vestigii ale unui aspect tradiţional, fie că ele mai supravieţuiesc din vîrsta dinainte de Primul Război Mondial sau din perioada interbelică. În acelaşi timp, un oraş cu totul nou se întinde din ce în ce în zonele exterioare, şi el reflectă epoca noastră, aşa cum e normal. Dar privirea noastră ar putea să se oprească, măcar din cînd în cînd, asupra exemplelor pe care le oferă mari capitale străine, cum ar fi aceea de la Berlin, unde, chiar zilele astea, un gigantic proiect al primăriei a fost învins la un referendum pe care populaţia l-a cerut şi l-a cîştigat.

A avut loc şi acolo un vot la 25 mai şi rezultatul i-a asigurat Berlinului un spaţiu verde întins, cît Central Park din New York. De ani de zile se vorbea de un nou aeroport internaţional, fiindcă pentru această funcţie devine neîncăpător cel actual, Tegel, şi de mult nu mai era accesibil cel mai vechi, Tempelhof. Proiectul de a construi unul nou întîrzie să se realizeze şi costul său s-a dovedit mult mai mare decît se prevăzuse la început. A apărut însă un alt plan pentru Tempelhof. Acolo, unde au fost, în primii ani ai secolului trecut, performanţe celebre în istoria aviaţiei, naziştii au avut un aeroport militar SS şi, alături, un lagăr de concentrare, la care erau aduşi cu forţa muncitori din ţările ocupate, ca să fabrice aparate de luptă. Mitologia Războiului Rece are şi ea un loc pentru Tempelhof, ca simbol al apărării libertăţii, deoarece pe acolo se făcea aprovizionarea Berlinului cînd era sub blocada sovietică.

Ca de obicei, primăria nu ţine seama nici de amintirile istorice, nici de cît de mult viaţa normală, în ziua de astăzi, nu trebuie să se despartă de ecologie. Primarul Klaus Wowereit revendică dreptul de a sacrifica aproape jumătate din această imensă pajişte de 305 ha. Pentru a construi locuinţe. Argumentul este creşterea populaţiei în capitala Germaniei, cu 50.000 de locuitori noi pe an, ceea ce impune extinderea spaţiului ca să-i adăpostească. În condiţiile în care chiriile cresc în ultima vreme, se spune că ar fi un mijloc de a obţine scăderea lor, în întregul oraş. Dar majoritatea celor care au cerut să fie consultaţi sînt de altă părere: 65% dintre participanţii la vot s-au opus transformării acestui vast teren neconstruit într-un cartier de blocuri. Măsura preconizată nu este necesară cîtă vreme există în centru un mare număr de proprietăţi disponibile şi încă mult spaţiu la marginile extreme ale ciorchinelui de localităţi care formează Berlinul.

Parcul Tempelhof

A r însemna a pierde rezerva biologică pe care o reprezintă numeroasele specii de păsări şi animale care trăiesc acolo în libertate. Cineva dintre cei consultaţi spunea: „Lumea uită că animalele au fost aici înaintea oamenilor.“ În prezent, două milioane de persoane vizitează anual parcul Tempelhof şi doresc să-l păstreze ca atare. Cifrele pe care le invocă opozanţii remodelării zonei dau de gîndit. Din cele 305 ha, primăria avea intenţia de a lua publicului 40%. S-au calculat dimensiunile operaţiei: 600 de milioane de euro. Distribuirea terenului preluat astfel este şi ea semnificativă. Numai 9% pentru locuinţe ieftine, 41% pentru altele cu preţuri la un nivel mai înalt, iar 50% destinate unor proprietăţi corporate, unor firme. Cunoaşteţi sistemul: birouri, hoteluri, pe lîngă apartamente de lux.

A ceastă controversă a dezvăluit situaţii care au influenţat, desigur, votul de duminica trecută. La Berlin există 900 ha de terenuri accesibile, proprietate de stat, unde clădirile noi ar fi mai ieftine. Senatul – ceea ce corespunde Consiliului general de la noi – a vîndut deja 200.000 de apartamente proprietate de stat investitorilor. Pentru a pune în cumpănă ce va deveni Tempelhof era nevoie de un referendum, iar condiţia pentru el era de a strînge 175.000 de semnături. S-au adunat cu 10.000 mai multe.

În felul ăsta, berlinezii vor putea, ca şi pînă acum, să vadă vulpi trecînd strada şi se vor întrece alergînd pe cîmp în faţa casei, sub ochii veveriţelor căţărate pe gard. Domnul primar a anunţat că respectă hotărîrea populaţiei şi că se va căuta un alt loc pentru construcţiile pe care el le consideră, totuşi, necesare.

***Andrei Pippidi** este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti.*

PUBLICITATE

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Cum am ajuns să-i urăsc pe eroii neamului

După cum bine ştiţi, anul 2014 a fost declarat Anul Brâncoveanu. Pînă aici, toate bune şi frumoase, care ar trebui să se încheie cu cîteva volume de cea mai înaltă calitate, cu expoziţii şi refaceri de conace, biserici şi mănăstiri. O întreagă elită de cercetători ar fi trebuit stimulaţi şi puşi la lucru pentru a scrie şi pentru a căuta prin arhive „adevărurile" unei lungi şi interesante domnii. Dar...

Mai întîi, văzui cortegii de popi, îmbrăcaţi în odăjdii aurite, defilînd printr-o fierbinte zi de mai, blocînd oraşul pentru a ne aminti de cel mai martir dintre martiri, pentru a evidenţia, de fapt, măreţia şi bogăţia unei Biserici care se sinchiseşte doar cînd arginţii se prăvălesc peste raclele sfinţilor... Am primit apoi, de prin toate părţile, invitaţii la tot felul de manifestări şi simpozioane locale, la Potlogi, Iaşi, Tîrgovişte, la Patriarhie. Sper că se va alege ceva din toate astea şi că la sfîrşit nu vom rămîne tot cu ce am avut... adică cu multe mituri, puţine documente publicate şi doar cîteva studii citabile şi de calitate...

Mai apoi, ascultai, într-o altă dimineaţă de mai, o emisiune la Radio România Oltenia... Cu fiecare cuvînt rostit, cu patos şi patimă, cu evlavie şi admiraţie neţărmurită, mă îndepărtam tot mai tare de vodă Brâncoveanu. Emisiunea, dedicată domnului sărbătorit, nu era decît un eşec total de comunicare, dar reprezenta o stîncă în construcţia unui mit naţional intangibil. Se rosteau aberaţii şi vorbe goale despre măreţia martirului care s-a bătut cu o întreagă lume pentru binele omenirii.

Trecui prin Brâncoveni, un sat uitat de lume, într-o Oltenie săracă şi sărăcită. Poate de aici ar fi trebuit să se înceapă, dar drumurile sînt proaste, iar către ceea ce a fost cîndva Curtea Domnească nu prea ştii cum să ajungi. Insistenţa îţi este răsplătită cu un zid ascuns de buruieni, printre crucile unui cimitir, singurul care a dăinuit.

Cît despre lecturi: Dumnezeule mare, ce de inepţii poate să fabrice mintea omenească, menite să îndepărteze aceste personaje istorice de orice înţelegere a trecutului. Mi se pare lipsită de orice miză şi logică încercarea de a demonstra că Brâncoveanu ar fi fost „mai sfînt decît Ştefan cel Mare" – studiul unui oarecare Dumitru Paraschiv, publicat de *Historia,* o revistă de popularizare destul de cunoscută. „Doresc să evidenţiez", ne spune autorul, „întîietatea sa (a lui Constantin Brâncoveanu – *n.n.)* în rîndul sfinţilor voievozi români." Or, premisa este total greşită şi duce spre mitologizare, eliminare a unor informaţii în favoarea altora şi concluzii triumfale şi triumfaliste, de genul: „despot luminat", dar nu tiran, „prinţ al aurului", dar modest, cinstit şi incoruptibil, Brâncoveanu „a asimilat deopotrivă virtuţile unui adevărat sfînt, unui mare caracter şi unui veritabil politician". Aferim! „Marele caracter" şi „veritabilul politician" m-au dat gata.

Am descoperit, mai apoi, un întreg site dedicat Anului Brâncoveanu, ceea ce nu e rău (sînt acolo şi lucruri bune), dar entuziasmul excesiv şi maniera în care am fost învăţaţi să judecăm istoria ajung pînă la urmă să confişte orice idee bună. Citez doar o invitaţie: „Mănăstirea Brâncoveni ar trebui să fie un loc de pelerinaj cu totul special pentru întreaga suflare românească." Mă tem că „suflarea românească" nu se va dumiri prea curînd ce e cu Constantin vodă Brâncoveanu ăsta, căci pînă la Brâncoveni drumul e mai mult decît lung şi plin de hîrtoape. Dar atîta tămîie şi discurs encomiastic îl vor îndepărta iremediabil pe Constantin vodă Brâncoveanu de tinerii liceeni, sătui de prescuri şi colaci stropiţi cu vinul paseismului.

Lăsaţi-l, oameni buni, pe Brâncoveanu să-şi doarmă somnul de veci. Şi voi, dacă doriţi să-i cinstiţi memoria, faceţi ceva util: citiţi studiile scrise de Ovidiu Cristea şi Gheorghe Lazăr (poate cele mai bune în această direcţie), redactate înaintea acestei mari „iluminări" de sfinţire, fără *partipris*-uri şi cu instrumentele cercetării istorice; scrieţi şi mai ales editaţi documentele epocii Brâncoveanu, mergeţi în arhive, refaceţi Curtea Domnească de la Brâncoveni, aşa cum Eugène Viollet-le-Duc a refăcut Carcassonne; ridicaţi-i un muzeu, în care viaţa cotidiană să fie punctul principal, astfel încît să-i atragă pe cei mici şi mari, fabricaţi costume şi bijuterii, bucuraţi-i invitîndu-i la masa lui vodă. Iată tot atîtea modalităţi de a face istoria altfel, plăcută şi atractivă, pentru că *este* plăcută şi atractivă. Altminteri, dacă vă veţi pierde pe drumul trăncănelii bombastice, parfumate de fumul cădelniţei, vom ajunge să-l urîm pe săracul Brâncoveanu fără să ştim cine a fost.

Constanța Vintilă-Ghițulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniți, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernități românești (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

Demoncratizarea

„Iuliu Maniu, Dinu Brătianu şi elementele reacţionare care îl sprijină au căutat tot timpul să împiedice rezolvarea normală a crizei de guvern ce s-a produs în urma alungării lui Rădescu din fruntea ţării. *(Cetăţenii, la auzul numelui lui Rădescu, indignaţi cer pedepsirea lui, manifestînd împotriva reacţionarilor în frunte cu Iuliu Maniu şi Dinu Brătianu.)* Toate aceste încercări se vor izbi de hotărîrea neclintită a poporului nostru, a tuturor forţelor democraţilor cinstiţi, a clasei muncitoare, a organizaţiunilor democratice. Orice încercare de acest fel o vom lovi pe viitor fără cruţare de oriunde ar veni ea, fie din partea lui Iuliu Maniu, fie din partea lui Dinu Brătianu sau a uneltelor lor. Vă asigurăm că nu ne vom găsi liniştea pînă cînd ţara noastră nu va fi curăţită de elementele duşmănoase, că nu ne vom cruţa puterile pînă cînd nu vom vedea stabilit un regim cu adevărat democratic, pînă cînd nu vom democratiza aparatul de stat, pînă cînd nu vom democratiza viaţa noastră publică, pînă cînd nu vom democratiza armata noastră. Armata trebuie să devină armată democratică, armata care apără interesele poporului. *(Aplauze furtunoase.)* Trăiască poporul român! *(Aplauze puternice.)* Trăiască clasa muncitoare! *(Aplauze puternice.)* Trăiască mişcarea democratică din România! *(Aplauze puternice.)* Trăiască armata poporului, armata democraţiei! *(Aplauze puternice.)* Trăiască lupta unită a Armatei Roşii şi a Armatei Române! *(Aplauze puternice.)* Trăiască prietenia poporului nostru cu popoarele Uniunii Sovietice şi aliate! *(Aplauze puternice.)* Trăiască lupta unită a armatelor marilor Naţiuni Unite, în frunte cu Uniunea Sovietică, şi armata noastră română, împotriva hitlerismului! *(Aplauze puternice.)* Moarte fasciştilor!"

Din cuvîntarea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej la adunarea organizată de FND la instaurarea Guvernului Petru Groza, în *Scînteia,* an II, nr. 161, 8 martie 1945

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

„Basarabia e România!"

Sau: „Basarabia, pămînt românesc!" Sînt texte pe care le vezi deseori pe pereţii gangurilor, în veceuri publice, pe clădiri din toate oraşele, pe zidurile de susţinere dintre dealurile şi stîncile tăiate de cîteva drumuri europene. Entuziasmul nostru public faţă de ceea ce numim „Basarabia" se limitează, de multe ori, la declaraţii mai mult sau mai puţin înflăcărate. Cînd ne loveşte cîte un entuziasm patriotic – cînd avem chef să ne simţim stăpîni pe situaţie, europeni, dar şi cetăţeni ai unei ţări puternice –, vrem să aducem „la trupul ţării" această „parte de suflet românesc". Asta ar fi zona frumoasă, patriotică, sentimentală, uneori uşor patetică, aşa cum îi stă bine unei fiinţe trăitoare în aceste părţi ale lumii. Dar, atunci cînd mergem în vizită – sau cînd „ni puornim în ospeţii", cum ar zice „fraţii noştri de peste Prut" –, o facem, deseori, cu entuziasmul sadic al rudei bogate care merge să-şi viziteze rudele sărace, de la ţară. Chestia cea mai ridicolă în felul ăsta de comportament nu e neapărat aerul de superioritate, altminteri tipic pe la noi, ci iluzia tembelă că sîntem ruda... „bogată".

Manifestăm orice faţă de fraţii noştri, dar *respectul* e ultimul pe listă. Nefiind vecini cu Albania, ne vine foarte la îndemînă să ne uităm la Basarabia, la unii care sînt mai săraci decît noi. Avem ocazia să băgăm sub preşurile conştiinţelor un pic din gunoiul rezultat de la arderile mocnite ale propriilor noastre probleme interioare. Şi mergem la „fraţi", ca şi cînd noi am fi nişte olandezi care vizitează Somalia. De fapt, zicem că mergem în vizită, dar ne simţim ca şi cînd am merge în inspecţie. Iar concluziile sînt dintre cele mai idioate – bomboanele Bucuria, nişte vinuri şi sucuri naturale, gagici mişto care cedează repede, urme grele ale sistemului sovietic şi o sărăcie dezarmantă. Toate astea, ca să uităm nervii de la comentariile pe care le fac unii turişti, sau suporterii echipelor europene ajunse în fiecare an să joace fotbal pe aici – ţară mişto, femei frumoase şi *generoase,* Dracula, sărăcie, romi, infractori, copii ai străzii, sărăcie orgolioasă, lipsă de responsabilitate în gestionarea avuţiilor naturale şi a propriilor valori.

Cei care ar avea un pic de curiozitate, venită dintr-un respect elementar faţă de locurile pe care le vizitează, ar descoperi măcar cîteva lucruri legate de „fraţii noştri de peste Prut". Rusificarea, apoi sovietizarea, cimentarea unei stări interioare care îţi spune că aparţii definitiv unui spaţiu fizic şi mental, impus cu o forţă fabuloasă, toate astea sînt uşor de comentat, dar extrem de greu de resimţit empatic. Acolo s-a trăit sub o teroare şi sub o presiune rusească formidabile. Aici s-a trăit sub teroarea propriilor compatrioţi. Sigur, şi acolo au fost compatrioţi care şi-au terorizat semenii, dar şi ceea ce unii ar numi acum „cîteva lucruri foarte bune" – posibilitatea de a studia în marile şcoli ale Rusiei, şansa de a te integra într-o cultură majoră, ocazia de a fi parte a unui alt fel de a vedea lumea.

Unii dintre românii care trăiesc între Prut şi Nistru simt, extrem de dureros, ce înseamnă nevroza schimbării de paradigmă. Pe de o parte, anvergura impregnării cu „rusism" e colosală. Dar mulţi o resimt ca pe un virus grav, ca pe un simbiot băgat cu forţa, ca-n filmele SF. Limba însăşi – cum altfel? – s-a transformat într-un construct mixt în care, deseori, partea de purism românesc e bizară, partea de regionalism moldovenesc e percepută ca „ţărănie", iar partea de *slang,* rusesc sau provenit din calchieri româno-ruseşti, e văzută ca ceva *ultracool* de către unii, sau ca ceva îngrozitor de către cei care cred că salvarea vine din limba română, mecanic, pur şi simplu. E complicat. Şi nu se rezolvă nici într-un articol, nici într-o serie de conferinţe, ci într-un proces continuu de dezbatere răbdătoare a problemei. Situarea simplă, de o parte sau de alta a unei baricade, nu produce nimic în afară de tensiune. Acceptarea faptului că există o realitate bilingvă poate fi ceva de mare valoare, ceva care propulsează o comunitate.

Soluţia agăţării de nostalgia salvatoare a „limbii române pure" – ca şansă de scăpare de sub propriul sine populat cu un „parazit" cultural nedorit şi necerut – e o soluţie iluzorie. Iar asta se verifică foarte uşor. În „lupta" cu presiunea culturală a Rusiei, deseori, mijloacele folosite sînt extrem de... ruseşti. Imitaţia, de care unii fug cît pot, se insinuează îngrozitor de subtil, fără însă ca ei să o ştie, transformînd orice formă de expresie în ceva pur şi simplu provincial. N-o să simţi niciodată că ai spor în dorinţa de a te exprima altfel decît ruşii, dacă o faci într-o limbă română frumoasă, dar care îmbracă un univers estetic populat cu nostalgie „rusească" nemărturisită. Şi nu e vorba nici măcar de o problemă etern legată de „rusesc/rusificare". E o problemă comună românilor de pretutindeni. Un război al neliniştii situării identitare. O eternă neaşezare şi foială în jurul ideilor legate de identitate.

Nu cred că limba română se poate impune „peste Prut" prin forţa „patriotică" a vorbitorilor săi, pentru că va sfîrşi în derizoriu, ca orice lucru impus. Ea poate cîştiga teren, la fel ca aici, doar dacă e limba în care se fac lucruri foarte bune. Educaţie modernă, evenimente inteligent şi atractiv construite, în funcţie de publicul căruia îi sînt adresate, reeditări – serioase şi spectaculoase vizual – ale unor cărţi importante, traduceri de mare calitate, momente de valoare ale artelor spectacolului.

E sănătos să ne uităm un pic şi în jur. S-au schimbat nişte lucruri. În bine. Ar fi foarte folositor să fim mai interesaţi de specularea inteligentă a momentelor favorabile, decît de deplîngerea propriei condiţii, „mereu aflate la mila vremurilor".

Cătălin Ștefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

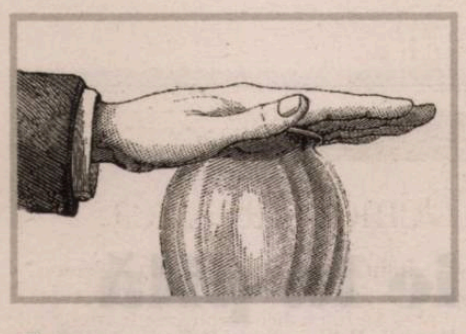

George BANU

scena lumii

„Parisul 1900“

– sau sărbătoarea ca simptom al sfîrşitului –

În *Livada de vişini*, pe fond de aşteptare a rezultatelor de la licitaţie, unde se joacă soarta proprietăţii, Liubov Andreevna, cu toate că admite explicit incongruenţa deciziei, organizează un bal. Un bal ce reuneşte invitaţi mediocri, o copie derizorie a petrecerilor de altădată, strălucite şi exaltate, un bal nu cu invitaţi de seamă, ci doar cu funcţionari de poştă. Un bal nepotrivit! Dar un bal necesar pentru a tempera neliniştea şi a diminua angoasa. Regizorii îl pun în scenă cînd grotesc sau ludic, cînd profund melancolic – acesta-i testul prin petrecere. Peter Brook, cel dintîi, va acorda însă balului statutul unei manifestări extreme, excesive, refractară la orice fel de cenzură, o formă de uitare. El se inspira astfel din *Decameronul* lui Boccaccio şi motivul care l-a impus: *sărbătoare pe timp de ciumă!* Speriaţi, tinerii părăsesc oraşul şi, în afara lui, se dedau fără rezerve plăcerilor de tot soiul: erotice, culinare, intelectuale. Cînd sfîrşitul e iminent şi teama extremă, măcar să profităm de ultimele clipe. Iată simptomul securizant al unei comunităţi înfricoşate. Petrecerea, de la *Decameronul* la *Livada*, e o petrecere socială, amnezică, o terapie antidepresivă.

Aceste amintiri de lectură adolescentină şi de teatru recent s-au reactivat vizitînd expoziţia ce suscită cozi şi îmbulzeli la Musée du Petit Palais: „Parisul 1900, oraş spectacol“. În timp ce, vizavi, la Grand Palais, cîţiva vizitatori optează pentru modernitatea spiritualităţii de bazar al reputatului cuplu rus Kabakov, „Parisul 1900“ atrage zeci de curioşi ce vor să redescopere memoria oraşului mitic la ora sa de glorie. Mă integrez lor, mă pierd printre ei şi vagabondez de la o sală la alta. Progresiv, descopăr locurile privilegiate şi conduitele sociale care, reunite, au fondat mitologia Parisului modern. 1900 e anul împlinirii sale. Graţie reînnoirii radicale a teritoriului urban, efectuată cu succes de baronul Haussmann, a multiplicării divertismentelor şi locurilor de socialitate, de la săli de spectacole la cafenele, graţie libertăţii erotice ce se exersează la toate etajele sociale, de la „fotoliul de voluptate“ al prinţului De Galles, la bordelele diseminate în toate cartierele capitalei. Se impune astfel domnia nopţii festive, avînd ca protagonistă „parizianca“, al cărei mit de femeie elegantă şi dezinvoltă, spirituală şi insesizabilă, expoziţia îl reconstituie subtil. Pe scurt – „oraşul spectacol“ se expune, se consumă, refuză interzisurile şi cultivă plăcerile. Plăcerea – o vocaţie franceză!

De la mitul iniţial – acela al „oraşului lumină“ – se trece la acela al „oraşului spectacol“. Şi expoziţia, fără a o afirma explicit, descoperă astfel, în Parisul anului 1900, un preludiu a ceea ce, mai tîrziu, Guy Debord va numi „societatea spectacolului“. Totuşi, în ciuda absenţei de comentarii, prin evidenţa titlului, înrudirea se afirmă: ciclul „societăţii spectacol“ atunci începe! Mă întreb, în singurătatea mea de vizitator, care-i diferenţa între vechiul motiv shakespearian al „lumii ca teatru“ şi cel recent al „societăţii spectacol“? Cel dintîi desemnează o *condiţie* – aceea a omului care-şi joacă rolul pe scena vieţii, cel de-al doilea vorbeşte despre o *iluzie* – aceea a omului care se alienează prin distracţii. Primul atestă puterile teatrului, celălalt confirmă mirajele spectacolului. La Shakespeare – o ordine se instituie, la Paris – o excitaţie se cultivă. Spectacolul e forma *light* a teatrului.

„Parisul 1900“ – privesc această multiplicare excitată de jocuri urbane, această inflaţie de satisfacţii, această vanitate socială generalizată. În 1900, Parisul se dedică unui brusc delir festiv. Însă, brusc, am revelaţia că tot acest fast, legat de enorma „Expoziţie universală“ organizată la Paris şi de debutul unui nou secol „modern“, a fost „marea iluzie“. Astfel, nu un secol începea, ci cel vechi, strălucit şi delirant, se încheia. Parisul nu o ştia. Sfîrşitul nu-i era departe.

Recent – asociaţia de idei e flagrantă –, vedeam la Viena o serie de expoziţii consacrate, şi ele, aceluiaşi pasaj festiv în noul secol. Valsuri şi chefuri, plimbări licite şi iubiri ilicite, „confuzie a sentimentelor“ şi „febră a corpurilor“. Viena, ca şi Parisul, îşi exaspera repertoriul plăcerilor şi-şi etala seducţia „spectaculară“. Însă, subteran, azi o ştim, căderea se pregătea. Sărbătoarea îi rezista, o întîrzia, graţie unui fel de inconştient colectiv. Exacerbată, ea ne apare azi ca o funestă perspectivă. Imperiul habsburgic, zece ani mai tîrziu, se prăbuşeşte. De fapt, atunci începe secolul. Sărbătorile n-au fost decît spasmuri *fin de siècle*.

În duminica vizitei la Petit Palais, am înţeles înrudirea între „sărbătoarea pe timp de ciumă“ şi „sărbătoarea ca anunţ al ciumei“. Tragedia nu s-a declanşat, dar un presentiment tragic îşi găseşte remediul în fastul sărbătorilor ce preced catastrofa. Un efort nemăsurat e consacrat întîrzierii ei – dansînd uităm, îşi spun parizienii şi vienezii. Petrecere pe marginea prăpastiei. Un ultim exces, un adio adresat fericirii a cărei dispariţie cele două oraşe o intuiesc. Testament involuntar.

După 1900,
Parisul ca mit încetează să fie francez.

După 1900, Parisul ca mit încetează să fie francez. Străinii care sosesc sînt cei ce-l salvează şi continuă să-l cultive. Parisul îşi pierde resursele de creaţie, impresionismul s-a epuizat, naturalismul s-a degradat, şi se reduce la a fi doar teritoriu de recepţie a marilor aventuri ce-şi au ca protagonişti pe Diaghilev şi „baletele ruse“, pe Picasso şi Brâncuşi, pe Modigliani şi Apollinaire... singurii supravieţuitori francezi, Proust şi Matisse! Oraşul spectacol îşi pierde aura. În Europa, „luminile“ se sting, şi Parisul, ca Viena, uită sărbătorile care le-au precedat sfîrşitul. După Primul Război Mondial, pe vechiul continent, „spectacolul“ îşi va găsi un înlocuitor în „tragedie“ şi, de aceea, în 1920, Berlinul expresionist, „oraş al durerii“, va înlocui vechile capitale ale „plăcerii“. „Spectacolul“ va traversa Oceanul pentru a deveni american. Va trebui să vină un american, Hemingway, pentru a adresa un epilog: „Parisul e o sărbătoare“, scrie el, străinul.

Cu „Parisul 1900“ se încheie ultimul secol francez şi declinul debutează. Privindu-i sărbătorile excitate, regăsite acum la Petit Palais, mă gîndesc la el ca la o „livadă de vişini“ a Europei.

***George Banu** este profesor de studii teatrale la Universitatea Sorbonne Nouvelle şi preşedinte de onoare al Asociaţiei Internaţionale a Criticilor de Teatru. A publicat, între altele,* Livada de vişini, teatrul nostru *(Editura Nemira, 2011).*

PUBLICITATE

PUBLICITATE

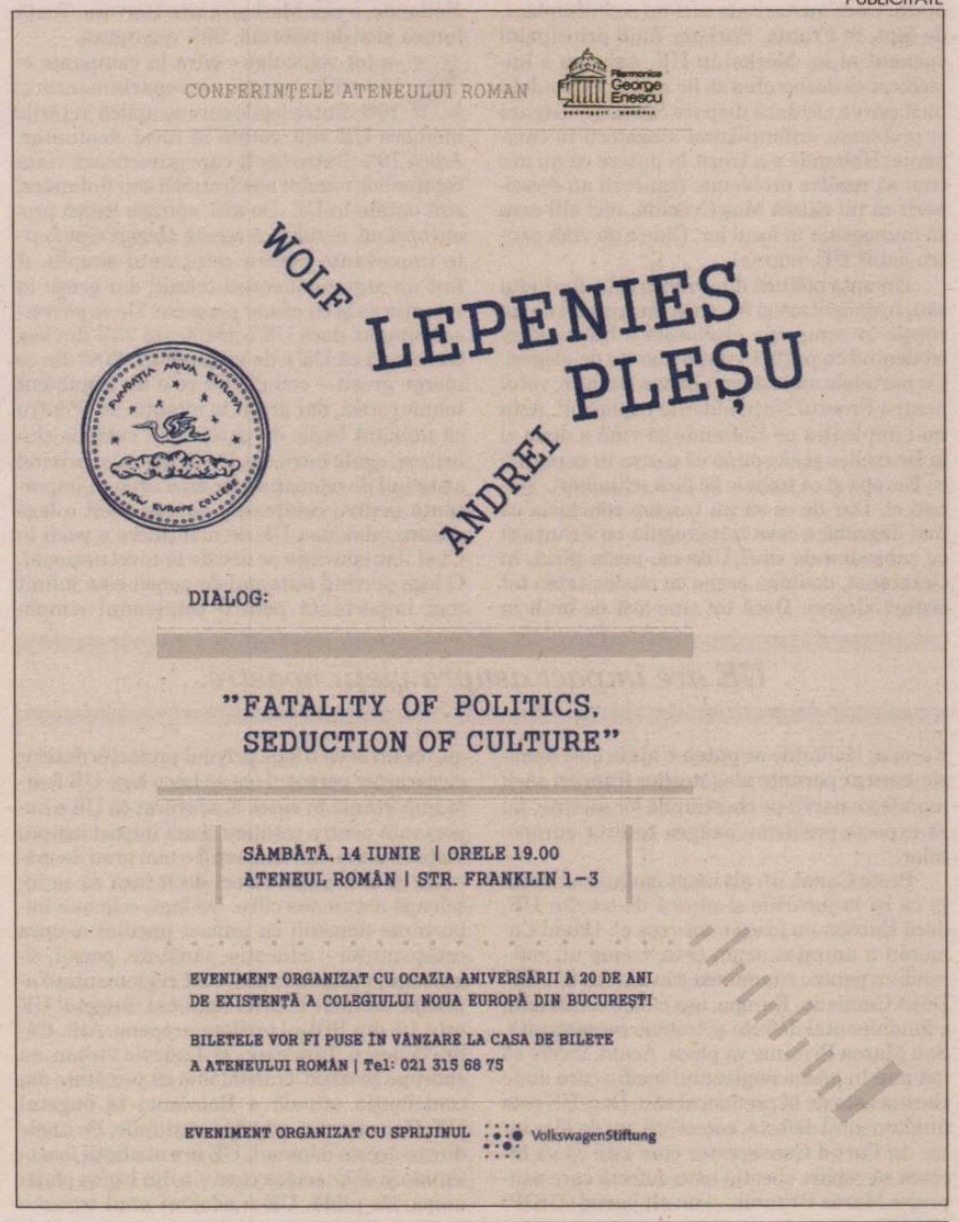

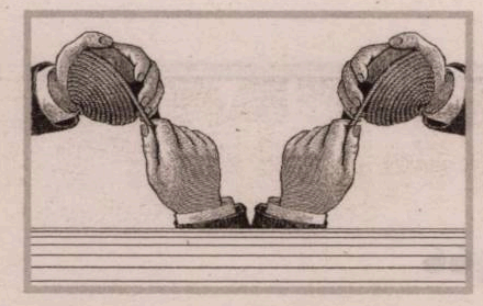

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Doi inepți iau o chestie la pilă

„Neîncredere în Europa și teamă de declin." Asta crede François Hollande că arată votul francezilor. Partidul Socialist a luat 13,9% din voturi, el personal este cel mai nepopular președinte de cînd se fac sondaje de opinie în Franța, dar chestia asta e problema Europei. Șocul acestor alegeri europarlamentare este oferit, de fapt, de două țări: Franța și Marea Britanie. Grecia a produs un rezultat așteptat, cu creșterea extremei stîngi, după cinci ani de tăieri bugetare dure. În restul Europei, extremiștii au avut creșteri modeste sau au avut de pierdut (Finlanda, Bulgaria, România). Ciclurile politice interne cresc sau descresc votul pentru extremiști, cum bine vedem în România – la precedentele alegeri europene, ne văicăream nevoie mare că atît Vadim Tudor, cît și Gigi Becali au intrat în Parlamentul European și vor ameți Europa. Tot atunci intraseră și bulgarii de la Ataka și problema în presa mare era că vine Estul cu valul lui de extremiști și zgîlțîie barca. Acum, atît extremiștii români, cît și cei bulgari au ratat intrarea în Parlamentul European, iar țările din Est au contribuit cu voturile lor la stabilitatea partidelor europene *mainstream*. Dat fiind că alegerile europene depind atît de mult de ciclurile politice interne ale fiecărei țări, judecățile globale lasă mereu pe afară chestiuni importante.

De data asta, s-a vorbit prea puțin de cei doi lideri inepți care au contribuit fiecare la rezultat în țara sa: David Cameron și François Hollande. Președintele francez a venit la putere pe un val populist isteric, promițînd în dreapta și în stînga salarii și job-uri, de parcă președintele francez e Moș Crăciun. Părea atunci că problema Franței nu era lipsa de dinamism economic, ci austeritatea impusă din afară. Care austeritate nici nu se întîmplase, de fapt, în Franța, Sarkozy fiind principalul oponent al lui Merkel în UE. Asta nu a împiedicat ca dezbaterea să fie astfel manipulată încît părea că, dacă dispare Sarkozy, dispare și problema. Infantilizînd alegătorii în campanie, Hollande s-a trezit la putere că nu are cum să rezolve problema: francezii au descoperit că nu există Moș Crăciun, nici elfi care să muncească în locul lor. Cine e de vină pentru asta? UE, normal.

Dreapta politică din Franța este, la rîndul său, fragmentată și în criză, un scandal de corupție în campania electorală a lui Sarkozy izbucnind cu puțină vreme înainte de alegeri. Cu partidele *mainstream* în așa situație, votul pentru Frontul Național este explicabil. Asta nu-l împiedică pe Hollande să vină a doua zi la Bruxelles și să spună că e ceva în neregulă cu Europa și că trebuie să facă schimbări. Tocmai el. Dar de ce să nu tragem concluzia că mai degrabă e ceva în neregulă cu Franța și cu președintele său? Uite că, peste gîrlă, în Germania, doamna aceea cu austeritatea tot cîștigă alegeri. Dacă tot ține atît de mult la care zice că, dacă tot e atît de defectă, haideți să plecăm dracului odată din ea. De ce aș alege conservatorii? Ce a făcut Cameron cu referendumul său este să legitimeze și să confirme ce spune Nigel Farage, de 15 ani. Cameron a modelat dezbaterea de așa natură, încît el însuși și Partidul Conservator au devenit niște surogate ofilite ale lui Farage și UKIP. Dacă problema e așa cum o descrie șeful conservatorilor, atunci soluția onestă e cea propusă de UKIP: să ieșim din UE. Simplu. Cameron a propus o schemă atît de complexă, încît nu avea cum să meargă, le-a zis britanicilor: fraților, UE e greșită, dar o iau eu la pilă și o dreg și apoi voi votați prin referendum dacă mai merită să rămînem în ce am pilit eu. Serios, cine ar vota așa ceva și de ce? Cameron i-a dat dreptate lui Farage că problema e chiar atît de gravă cum spunea Farage, dar a propus o soluție cu totul incomprehensibilă.

UE s-a construit pe principiul „văzînd și făcînd".

Iar tipii ăștia doi vin apoi la Bruxelles și dau lecții. UE e de vină pentru votul pentru Farage și Le Pen. Trebuie să o luăm la pilă. Ce propun cei doi? Cameron propune o UE mai puțin birocratică, care să se rezume la piața comună. Ce propune Hollande? UE trebuie să se concentreze pe șomaj și creștere economică. Bun, cum s-ar putea face aceste două lucruri în același timp? Să dea Bruxelles-ul mai mulți bani Franței pentru creștere economică? Îi luăm de la Marea Britanie? Să tăiem bugetul de la agricultură, cel atît de drag Franței? E o întreagă modă să vorbești despre reforma UE. O zice Cameron, o zice Hollande, o zice Merkel, o zice Barroso. Toată lumea zice de reformă. 95% e gargară.

S-a tot vehiculat o cifră în campania electorală pentru europarlamentare: 70% dintre legile care se aplică în țările membre UE sînt votate la nivel comunitar. Adică 70% dintre legile care guvernează viața cetățenilor români sau francezi sau finlandezi sînt votate în UE. De aici, spunea logica proeuropeană, rezultă că aceste alegeri sînt foarte importante pentru cetățeanul simplu. A fost un argument corect tehnic, dar greșit în intenția sa și cu efecte perverse. De ce perverse? Simplu: dacă UE controlează 70% din legi înseamnă că UE e de vină pentru 70% din ce merge greșit – corect? De ce e un argument tehnic corect, dar greșit în intenția sa? Pentru că numără legile de parcă ar fi cutii de chibrituri, egale între ele. De fapt, o lege privind sistemul de educație este de *n* ori mai importantă pentru cetățeanul simplu decît o lege despre misiunea UE de menținere a păcii în Ciad. Iar educația se decide la nivel național. O lege privind sistemul de pensii este infinit mai importantă pentru cetățeanul simplu decît o lege privind protecția datelor cu caracter personal (ca să iau o lege UE foarte importantă în sine). E adevărat că UE e importantă pentru cetățeni și are impact asupra vieții noastre, dar impactul e mai greu de măsurat și mai puțin direct decît lasă să se înțeleagă asemenea cifre. De fapt, cele mai importante domenii cu impact imediat asupra cetățeanului – educație, sănătate, pensii, siguranță, piața muncii – sînt reglementate aproape exclusiv la nivel național. Bugetul UE este 1% din PIB-ul țărilor europene. Atît. Călin Popescu Tăriceanu și Ludovic Orban au spart pe șoseaua Transalpină cît jumătate din contribuția anuală a României la bugetul UE. Cam acestea sînt dimensiunile. Pe unele dintre aceste domenii, UE are atribuții foarte timide și doar acelea care vin din logica pieței unice. De pildă, UE a adoptat anul trecut o directivă foarte importantă privind sănătatea, aceea care ne permite să ne tratăm pe bani publici în spitale din alte țări europene. Dar deciziile majore (bugetul, regulile, acoperirea sistemului de sănătate) revin parlamentelor naționale, de unde sisteme de sănătate foarte diferite între țări. Afacerile interne (Poliția) sînt un domeniu tradițional de decizie națională, iar UE a căpătat atribuții doar recent și doar limitat. Aș putea continua cu asemenea exemple în fiecare domeniu. Mai mult chiar, acolo unde UE are putere de decizie – să zicem piața comună –, cele mai importante decizii se iau tot de către guvernele naționale, în Consiliu. Abia prin Tratatul de la Lisabona (adică adineaori, la scară istorică) Parlamentul European a căpătat putere de codecizie pe cele mai multe domenii, deci este egal cu Consiliul. Iar Comisia Europeană aplică ce decid Consiliul și Parlamentul.

Atenție, nu spun că UE este perfectă, nu acesta este argumentul meu. Dacă aș spune asta, aș pica în aceeași greșeală, doar că de sens diferit: aș presupune că a existat o schemă de construcție, dar aș afirma că schema a fost perfectă și nu are nevoie de ajustări.

Ce spun eu e că nu a existat o schemă. De fapt, UE s-a construit pe principiul „văzînd și făcînd". Dacă e să continuăm metafora casei, a fost cam așa: niște vecini s-au decis să construiască o chestie împreună, au avut niște idei vagi despre ce ar trebui să fie. Decizia a fost colectivă, nu a existat un arhitect unic. După parter, fiecare s-a apucat să aibă idei. Francezul a avut cu agricultura, neamțul nu a vrut asta, dar s-a lăsat convins pentru că voia la rîndul său o pivniță mișto și un balcon care să dea spre Est. De asta e și foarte greu de explicat Uniunea Europeană, pentru că se muncește la ea fără design prestabilit. Și de asta e și foarte greu de reformat. Dacă ar fi să o luăm la pilă, cum vrea Cameron, ar trebui să facem asta în ideea de a reveni la o idee unică despre UE, care de fapt nu există. De pildă, ar trebui să renunțăm sau să diminuăm dramatic Politica Agricolă Comună (40% din bugetul UE, adică 40% din 1% din PIB-ul european)? Cum am ajuns să avem 40% dintr-un buget comun pentru agricultură? Simplu – atunci cînd s-a decis asta, în anii '50, europenii erau obsedați de foamete, erau generațiile care făcuseră foamea în război. Nu a fost nici un design maiestuos, a fost frica de foame. Așa s-a construit parterul casei și am rămas cu el. Să strici parterul înseamnă să scoți în stradă milioane de fermieri. De atunci, PAC-ul se tot reformează regulat (ultima dată la propunerea lui Dacian Cioloș). Adică se ia la pilă pe ici, pe colo, dar nu pentru a semăna cu planul, ci pentru a mai acoperi asperitățile. Dacă te apuci să studiezi și să explici toate domeniile de politică europeană, observi că absolut toate au aceeași poveste. Cooperarea pe afaceri interne a fost, zeci de ani, în afara instituțiilor europene, Tratatul Schengen a pornit în afara UE, deci în afara casei comune. Cînd a devenit clar că într-o lume globalizată țările mici din Europa nu mai pot fi eficiente în afara casei, Schengen-ul a fost adus în interior. S-a adăugat, deci, un etaj masiv la UE, care nu fusese gîndit să fie acolo. Ia-l la pilă, *mister* Cameron, să vedem ce iese!

Dat fiind că nu există design la care să ne raportăm, discuțiile globale despre reforma UE sînt exerciții politice de bătut cîmpii. Pe care însă toți liderii europeni le practică cu grație. Pentru că e ușor de explicat populației cum alții sînt de vină, unii de la Bruxelles. În mod paradoxal, construcția asta „văzînd și făcînd" face UE mult mai stabilă decît pare. O fi ea o construcție fistichie, fără design și greu de explicat, dar asta înseamnă că fiecare dintre vecini are o miză în a-și apăra propriile jucării adăugate la casă. Vrei să desființezi agricultura? Se supără francezul și românul. Vrei să rupi euro? Se supără neamțul. Vrei să pui sub semnul întrebării balconul dinspre Est? Hai sictir – zic polonezul și suedezul. Bun, cum reformăm chestia atunci? Lasă, că vorbim despre asta și uită lumea cît de inepți sîntem la noi acasă.

facebook.com/Cristian.Ghinea.CRPE

UE are impact asupra vieții noastre.

Europa, Hollande ar putea-o ajuta cu o demisie, care ar permite alegătorilor francezi să-și manifeste nervii pe chestiunile lor interne, nu să exporte problema asupra tuturor europenilor.

Peste Canal, un alt inept emfatic amenință că își ia jucăriile și pleacă de tot din UE, dacă Europa nu joacă cum vrea el. David Cameron a anunțat acum ceva vreme un referendum pentru rămînerea sau ieșirea din UE. După Cameron, Europa, așa cum e construită, e fundamental defectă și trebuie reconstruită. Sau Marea Britanie va pleca. Acum, încerc să mă pun în pielea englezului mediu care aude chestia asta de la premierul său. Deci UE este fundamental defectă, corect? Și am de ales între un Partid Conservator care zice că va încerca să repare chestia asta defectă care asupreste Marea Britanie, și un alt partid (UKIP)

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Ce s-a întîmplat?

Joi m-a sunat Romtelecom-ul. Așa cum cu o săptămînă înainte m-a sunat Vodafone-ul. Aceeași întrebare desprinsă dintr-un scenariu al spaimei între doi amorezi. Aveți de plătit, termenul scadent este... și întrebarea stranie: „Ce s-a întîmplat de nu ați plătit?" Adevărul este că nu-mi pasă de plata Romtelecom-ului și a nimic din ceea ce înseamnă utilitate. O folosesc și, cînd mă asasinează cu texte metafizice, uit de rațiune. Nu este vorba de a nu plăti, nu sînt dintre anarhiști și știu că lumea aceasta nu mi se cuvine doar pentru că m-am născut. De fapt, ceea ce m-a supărat este faptul că operatorul nu ascultă ce-i spui. Sună de pe numere diferite în fiecare lună, de data asta de pe niște numere care de provincie îmi păreau. Niște țărani – mi-am spus – și am deschis aparatul. Vocea mi-a repetat melodia, eu am răspuns dintr-un suflu. Plătesc luni și nu am pățit nimic cu banii. Eh, nu! Te torturează operatorul cu metoda lui. Deci! Ai răspuns, bun, dar de ce luni? De ce nu luni? Nu se poate mai repede? Nu, luni! Îmi făcusem un calcul că pînă atunci nu ies din casă. Și urmează surpriza, la care răspunsesem, pe care o urăsc. Ce s-a întîmplat de nu ați efectuat plata? Abisal! Ce mi s-o fi întîmplat? Răspunsesem la întrebare, dar mai trebuia o dată, fiindcă pur și simplu nu era relevant răspunsul. Am tăcut. Operatorul reia întrebarea. Și răspund nimic. Ce detalii să împărtășesc acestui robot? Așteaptă el adevărul? De ce trebuie să-i spun adevărul? Ce sens are adevărul? Nu-i spun adevărul? Acest robot mă obligă să mint. Da, să mint! Cum clasifică el un răspuns precum: am uitat, firma ta nu este cel mai important lucru de pe lume, mai mult, în ultimii doi ani nu mă uit la televizor, nu folosesc telefonul fix, mobilul rar, deci trei sferturi din serviciile pe care le folosesc îmi sînt inutile. Ce s-a întîmplat? A dat boala în apropiații mei, banii s-au dus pe medicamente, viața este un fir de ață. Ce s-a întîmplat? Nimic, nimic, sau am băut banii, i-am spart azi-noapte la adevărații Arnoteni pînă-n dimineață cu niște Crai. Ce s-a întîmplat? Sînt șomer de trei ani, nu vrei să mă angajezi? Ce s-a întîmplat? Sentimentul acesta de femeie frustrată, de gagică abandonată, de bărbat tembel care anunță că se sinucide în fiecare zi, de băiețel înfricoșat de propriul viitor. Ce s-a întîmplat? Chiar așa, de fapt, ce s-a întîmplat cînd am auzit, repetat, ce s-a întîmplat? S-a întîmplat că mi-am dat seama că nu mă ascultă nimeni. Întrebarea este angoasă, venită de la firme care, sanchi, ar trebui să fie măcar deschise, nu prietenoase. Cînd realizezi că nu te ascultă nimeni, că operatorul vorbește fără să te audă, cînd realizezi că trebuie, pentru încă două secunde, *live* în *life*-ul tău, să minți. Să minți ca să scapi! Să minți! Starea cea mai pură de minciună.

Bate-n lemn

Cîte ceva despre superstiţii

Texte şi opinii de:

● Alexandru OFRIM (istoric)

„Superstiţiile – o scurtă istorie“

● Ioana BOT (prof. univ. la Universitatea „Babeş-Bolyai“)

„Cu superstiţiile pe superstiţii călcînd...“

● Tudor SĂLĂGEAN (director al Muzeului Etnografic al Transilvaniei)

„Despre savanţi, potcoave şi semne“

● Alexander BAUMGARTEN (medievist)

„Petrus despre superstiţie“

● Cristian CHIVU (dr. al Facultăţii de Teologie Thessalonic)

„Cred, Doamne, ajută necredinţei mele!“

argument

Religia artizanală

Articolul lui Mary R. O'Neil din *The Encyclopedia of Religion* despre „superstiţie“ începe cu următoarea definiţie: „În context religios, e vorba de termenul folosit de un anumit grup, pentru a departaja credinţele sale *legitime* de aşa-numitele *superstiţii* ale altui grup. În sens neteologic, termenul se referă la credinţele unei culturi indigene, care persistă după introducerea unei noi culturi dominante.“ O definiţie care reuşeşte să capteze, în numai cîteva cuvinte, vastitatea inepuizabilă a fenomenului superstiţiei, fără să omită sensul peiorativ, discriminator, de „delict de credinţă“ al conceptului. Superstiţia rămîne, într-adevăr, în afara „sistemului“: religia o înfierează ca păgînă şi eretică, ştiinţa o consideră retrogradă şi bigotă, întocmai ca pe religie. Iar superstiţiosul e nefericitul care, fără să creadă în logica şi explicaţia de tip ştiinţific, nu beneficiază nici de consolările credinţei. Spre deosebire de ştiinţă, religia şi superstiţia iau deopotrivă în calcul existenţa unui „lumi de dincolo“. Dacă însă, pentru religie, lumea de apoi înseamnă finalitate, deschidere, perspectivă, superstiţia vede în ea un tărîm ameninţător al umbrelor, un infern de a cărui vecinătate apăsătoare înţelege să se ferească, cu un întreg arsenal de mijloace. Superstiţia e o „religie“ a imanenţei, care urmăreşte *supravieţuirea acum* şi *aici*, în pofida, şi nu în vederea vieţii de după moarte. Sufletul superstiţiei este frica *(deisidaimonía* gr. – frică de zei).

Proasta aşezare a superstiţiei e explicabilă şi din perspectiva luptei pentru străvechiul şi inepuizabilul *capital de nesiguranţă şi inexplicabilitate* al lumii, pe care religiile şi ştiinţa încearcă deopotrivă să-l gestioneze, să-l explice. În această bătălie, superstiţia e speculantul, îmbogăţitul de război detestat de părţile cobeligerante. Combaterea superstiţiilor a creat adesea situaţii insolite, cu ecou pînă în ziua de azi. În secolul al VI-lea, bunăoară, episcopul Martin de Braga a epurat numele zeilor păgîni din calendar, astfel încît portugheza a devenit singura limbă romanică în care zilele săptămînii poartă nume liturgice: *segunda-feira* („a doua liturghie“/luni), *terça-feira* (marţi), *quarta-feira* (miercuri) ş.a.m.d.

Stilistic, superstiţiile sînt alcătuiri inegale: amintesc, uneori, de formule magice şi trimit la texte sacre, sau par, alteori, simple avertizări grijulii – „La vreo fîntînă adîncă să nu te uiţi în fundul ei, căci ameţeşti şi cazi.“ – şi sfaturi gospodăreşti cu miză ultimă, fatală: „Să nu te uiţi la găină cînd ouă, că orbeşti.“, „Cînd dai cu mătura prin pat, îţi mor copiii.“ Vorbind de gospodărie, superstiţia poate fi definită şi ca „religie casnică“, ca versiune *home made* a practicilor religioase şi ştiinţifice, deopotrivă: prişniţe în loc de antibiotice, bătut în lemn în loc de tras clopotele.

Înclin să cred că suma superstiţiilor rămîne constantă în timp, chiar şi în vremuri relativ sigure, aşezate, dominate de „raţiune“. Şi mă gîndesc la cei pe care explicaţia directă, de bun simţ nu-i satisface niciodată: *conspiraţioniştii*. Ei văd în nebuloasă şi obscuritate marca plauzibilităţii, promisiunea adevărului. Iar, dacă vremurile nu le oferă suficiente temeri şi nesiguranţă, şi le fabrică singuri. Se pare că există o nevoie ancestrală de spaimă sau o voluptate a temerii: fiori, suspans, emoţie – este plăcere şi în teama de hazard. (**Matei Pleşu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 5 iunie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Tudor SĂLĂGEAN

Despre savanți, potcoave și semne

Îmi amintesc foarte bine momentul în care, cîndva în primul an de facultate, am auzit pentru întîia oară, de la Emil V., un distins cercetător într-ale fizicii, povestea potcoavei norocoase a lui Niels Bohr. Poveste care, deşi e foarte bine cunoscută, merită să fie spusă şi aici, fie şi numai pentru că, în varianta sa ardelenească, replica finală a lui Bohr mi se pare mai bună decît în toate celelalte.

Aşadar, se spune că într-o zi oarecare („a fost odată ca niciodată"), un grup de ziarişti ar fi vizitat biroul celebrului fizician danez Niels Bohr, laureat al Premiului Nobel, constatînd cu uimire că acesta avea o potcoavă fixată deasupra uşii de la intrare. O ziaristă a îndrăznit să îl întrebe: „Cum se poate? Dumneavoastră, unul dintre cei mai mari savanţi ai lumii, să fiţi oare superstiţios? Dumneavoastră credeţi în noroc?" La care ilustrul savant ar fi răspuns: „Nu, dar asta nu înseamnă că norocul nu există!"

Evident, nu are nici un rost să ne întrebăm dacă această întîlnire a avut loc cu adevărat vreodată, sau dacă Niels Bohr avea într-adevăr atîrnată vreo potcoavă la intrarea în birou, în locuinţa sa personală, în casa de la ţară sau în orice alt loc imaginat de nenumăratele variante ale anecdotei. Dacă o vom face, vom afla se pare, în cele din urmă, că Niels Bohr însuşi le spunea o poveste asemănătoare, auditorilor săi. Poveste în care, însă, personajul cu pricina era nu el însuşi, ci un oarecare vecin de-al său, care avea fixată o potcoavă la intrarea în casă, şi al cărui răspuns la întrebarea savantului („crezi într-adevăr că potcoava îţi va aduce noroc?") ar fi fost: „Bineînţeles că nu cred, dar se spune că funcţionează, şi dacă nu crezi în asta!"

Ajunşi în acest punct, n-ar trebui să ne mire probabil sugestia lui Isaac Asimov, care a repovestit, în cîteva rînduri, această anecdotă şi care a constatat că savoarea ei se pierdea treptat, de-a lungul timpului, din cauza descreşterii accelerate a notorietăţii savantului danez, în rîndurile generaţiilor mai tinere. Într-adevăr, în momentul în care cel care spune mica povestioară trebuie să se apuce să le explice auditorilor săi cine anume a fost Niels Bohr şi cît de avansate erau cercetările sale pentru epoca în care el trăia, întreg farmecul anecdotei se pierde. Pentru cititorii lui Asimov de acum treizeci-patruzeci de ani, Bohr era deja un savant uşor desuet, trăitor în timpuri cam trecute, anecdota stîrnindu-le mai degrabă sentimente de condescendenţă („Ia te uită în ce aiureli credeau oamenii de ştiinţă *pe vremea aia!*"). Propunerea lui Asimov, în vederea remedierii situaţiei, a fost una cît se poate de simplă: spre binele istorioarei cu potcoava, personajul Niels Bohr urma să fie înlocuit cu personajul Albert Einstein, a cărui reputaţie de supremă autoritate în ştiinţă era (şi este şi acum!) perfect intactă. Presa şi literatura de popularizare a anilor '80 au răspuns sugestiei lui Asimov, astfel încît anecdota a ajuns să fie repovestită avîndu-l pe Einstein în rolul principal, spre uşoara derută a generaţiilor care trăiseră cu credinţa în adevărul variantei anterioare. Anecdota cu potcoava savantului pare să îşi fi redobîndit astfel savoarea, devenind bună de transmis şi către generaţiile viitoare. Să credem, oare, că o asemenea substituire a unui savant cu altul ar trebui considerată abuzivă? Poate că mai degrabă nu, de vreme ce nici despre Bohr, nici despre Einstein nu există dovezi că ar fi crezut în potcoave, iar o istorioară similară circula deja cu secole în urmă, fiind pusă pe seama lui Isaac Newton.

„În potcoavă îşi prind demonii ghearele. De aceea se ţine potcoava pe lîngă casă."

„Peste o potcoavă încinsă se picură sînge, ca să oprească sîngerarea nasului, lapte, ca să se vindece vaca deochiată, bere din cana cu care bei, ca să-ţi treacă bolile de pîntec şi stomac."

Iată, prin urmare, felul în care o istorioară legată de superstiţia potcoavei norocoase a traversat ultimul secol, şi se pregăteşte să le înfrunte pe următoarele. Ajunşi aici, ar trebui să ne punem probabil întrebarea de ce anume credea Isaac Asimov că povestea potcoavei savantului trebuie transmisă generaţiilor viitoare. Ce face această anecdotă atît de interesantă, încît să merite pînă şi efortul unei schimbări de distribuţie majore? Cu siguranţă, anecdota poate fi considerată ca fiind amuzantă şi plină de miez, nu doar pentru că ea umanizează o întreagă categorie de personalităţi, aceea a savanţilor laureaţi, supradotaţi şi geniali, reintegrînd-o în tagma umană şi aducînd-o mai aproape de înţelegerea noastră, ci şi pentru că ea ne transmite un mesaj profund şi arhaic, legat de modul în care înţelegem, fiecare dintre noi, să descifrăm marea carte a lumii. Nici măcar ştiinţa cea mai avansată nu ne permite să cunoaştem totul despre lumea care ne înconjoară. Nu avem nici o şansă demonstrabilă ştiinţific de a influenţa evenimente asupra cărora nu avem control. Este motivul pentru care chiar şi un savant genial este, în relaţia sa cu norocul, supus aceloraşi vulnerabilităţi ca un om cu o inteligenţă mai puţin sclipitoare. Arta de a înţelege semnele şi de a te înconjura cu obiecte purtătoare de noroc este, pînă la urmă, o formă de a comunica cu lumea. Iar semnele sînt, adesea, foarte simple, rezultate din experienţe unice şi personale, fără a se regăsi întotdeauna în lunga listă a superstiţiilor validate de tradiţie.

În urmă cu mai mulţi ani, într-o casă simplă şi modestă din Cricău, am avut şansa de a realiza un interviu cu Ileana Lăzărescu, fiica luptătorului anticomunist Ilarie Rus. Îmi spunea povestea ultimei cine a „partizanilor" refugiaţi în munţi, în locul numit Bogoloi, înaintea luării lor prin surprindere de către organele de represiune, care avea să se producă în zorii zilei care a urmat.

„Şi aproape de unde-o fost coliba lor, la coliba lui Traianu Lavinii, o mărs on om din sat la lapte, şi le-o făcut [„partizanilor", *n.n.*] tocană de cartofi şi salată de castraveţi. Şi i-o pus la tata peste tocană salată de castraveţi. Fără voie o pus, nu intenţionat! *Şi s-o amestecat mîncarea!* Şi tata o zis: «Io nu mai mînc nimica, ăsta-i sămn rău!» O avut presimţiri... şi peste noapte el o plecat de la colibă, şi de-aia nu l-o prins..."

Este imposibil de descris în aceste rînduri întregul dramatism, dătător de fiori pe şira spinării, pe care povestitoarea le-a pus în cuvintele „şi s-o amestecat mîncarea!", transmiţîndu-mi astfel o informaţie despre o superstiţie pe care nu o cunoşteam, despre un „sămn rău" pe care nu l-am regăsit în culegerile de superstiţii. Şi totuşi, fie că superstiţia lui Ilarie Rus era una strict personală sau, dimpotrivă, validată de comunitate, ea şi-a îndeplinit menirea de a-l pune în alertă („Şi dac-o avut presimţiri, o plecat tata de-acolo de la coliba unde stăteau ăştialaţi. O plecat la pădurea noastră, şi o stat tot cu ochii-n patru, că aşa trebuia să steie!"), de a-l face să se despartă de camarazii lui, reuşind astfel să supravieţuiască masacrului din ziua următoare şi să îşi continue, norocos, activitatea anticomunistă timp de încă aproape doi ani, pînă la arestarea sa la Tilişca, în Mărginimea Sibiului.

Sînt, oare, superstiţiile semnele secrete pe care ni le transmite Providenţa?

Sînt, oare, superstiţiile semnele secrete pe care ni le transmite Providenţa, aşa cum pretindea că nu crede Antonio Maria Del Chiaro, secretarul personal al lui Brâncoveanu, după ce descrisese totuşi o întreagă serie de semne rele care ar fi trebuit să îl pună în gardă pe voievod, înaintea arestării şi martirizării sale, din urmă cu trei sute de ani? Sînt oare ele doar lucrurile pe care le respingem sau despre care ne amuzăm în public, dar pe care le tratăm cu o cu totul altă consideraţie, în particular? Povestea potcoavei savantului ne arată că cel puţin un lucru rămîne, totuşi, bine stabilit: chiar dacă educaţia primită ne îndeamnă să afirmăm că nu credem în superstiţii, asta nu înseamnă că norocul nu există!

***Tudor Sălăgean** este etnolog, dr. în istorie şi director al Muzeului Etnografic al Transilvaniei.*

Alexandru OFRIM

Superstițiile – o scurtă istorie

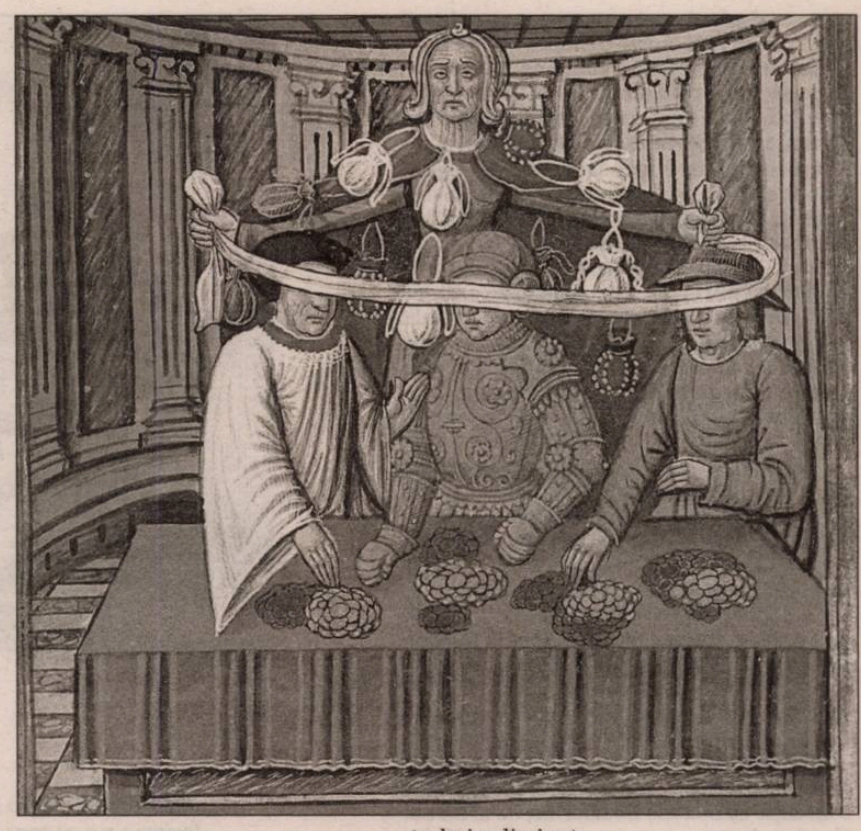

Penelopa află că un străin sosit de departe pretinde că l-ar fi cunoscut pe soţul ei. Plină de speranţă, ea spune că e sigură că Ulise se va întoarce şi îi va pedepsi pe aroganţii peţitori care au pus stăpînire pe palatul ei. Chiar după ce Penelopa termină de vorbit, Telemah strănută zgomotos, fapt interpretat ca un semn de bun augur, ca o confirmare că speranţele ei vor fi îndeplinite. Grecii antici credeau că strănutul este un semn favorabil trimis de zei. Iată încă un exemplu: după înfrîngerea mercenarilor greci în Persia („Expediţia celor zece mii"), în anul 401 î.Hr., Xenofon preia conducerea celor rămaşi în viaţă şi ţine un discurs în care expune mai multe soluţii de a scăpa din situaţia disperată. Tocmai cînd vorbea despre salvarea prin retragerea spre casă, un soldat a strănutat. Reacţia soldaţilor a fost de aprobare unanimă a acestei strategii, considerînd că este un semn salvator trimis de însuşi Zeus.

Şi alte manifestări corporale involuntare aveau semnificaţii premonitorii pentru greci, fiind atribuite intervenţiei unor forţe supranaturale. Zbaterea pleoapei de la ochiul drept anunţa un eveniment fast, iar cea a ochiului stîng – unul nefast. Ţiuitul urechilor – spune Plinius cel Bătrîn – este un semn de avertizare: cineva vorbeşte despre tine. Obişnuim să numim „superstiţii" credinţe de felul acesta, care au supravieţuit pînă în zilele noastre. Pe cît de răspîndite, pe atît de puţin studiate. La noi, folcloriştii şi etnologii ezită în a le defini. În general, datorită conotaţiei peiorative, antropologii se feresc să utilizeze acest termen, în timp ce folcloriştii americani includ, în sfera lui, tot ceea ce ţine de paranormal şi ocultism: stafii, vampiri, talismane, horoscop, practici orientale, precum fengshui, şi chiar relatările despre întîlniri cu extratereştri. Nu doar definirea, ci şi clasificarea superstiţiilor este aproape imposibilă deoarece, sub umbrela acestui termen, se află un număr nesfîrşit de credinţe, practici, comportamente prezente în toate epocile istorice şi în toate culturile.

Etnologul francez Marcel Mauss consideră că superstiţiile sînt o imensă masă informă, o nebuloasă care pluteşte în jurul credinţelor religioase, precum şi în jurul sateliţilor acestora: magia şi divinaţia. În primul rînd, ele sînt tributare gîndirii magice care stabileşte relaţii cauzale între obiecte şi fenomene fără nici o legătură demonstrabilă unele cu altele. Majoritatea practicilor şi a credinţelor superstiţioase au ca obiect prevestirea sau ghicirea viitorului, convingerea că acesta poate fi influenţat de acţiuni (gesturi, comportamente) apte să provoace consecinţe pozitive sau negative asupra destinului individual. Cu speranţa că hazardul poate fi controlat, se recurge la gesturi ritualizate, la practici ce presupun respectarea strictă a unor prescripţii sau interdicţii. Bazate pe interpretarea semnelor, aceste tehnici, prin care se crede că norocul poate fi atras, iar ghinionul poate fi ţinut la distanţă, au evoluat în timp, după cum şi înţelesurile termenului „superstiţie" s-au modificat neîncetat din Antichitate pînă în zilele noastre.

Înainte de aducerea pisicii în Europa, grecii îmblînzeau nevăstuici.

În Grecia antică, echivalentul pentru „superstiţie" era cuvîntul *deisidaimonia*. Iniţial, însemna atitudine respectuoasă faţă de zei, pietate, dar în secolul al IV-lea î.Hr, capătă o conotaţie peiorativă în scrierile filozofilor desemnînd o teamă obsesivă faţă de zei, manifestată prin practici religioase exagerate. În *Caracterele* lui Teofrast, găsim un prim portet al superstiţiosului şi o descriere a comportamentelor sale: dacă un şoarece i-a ros sacul cu făină, dă fuga la ghicitor să-i ceară sfatul, apoi îşi purifică locuinţa, convins că este bîntuit de Hecate, zeiţa vrăjilor şi a fantomelor; cînd vede un nebun sau un epileptic, îşi scuipă cu groază în sîn; se spală pe mîini şi se stropeşte cu apă de la templu, apoi umblă toată ziua cu o crenguţă de laur în gură, iar dacă îi iese în cale o nevăstuică, nu pleacă mai departe pînă nu aruncă trei pietre. (Înainte de aducerea pisicii în Europa, grecii îmblînzeau nevăstuici pentru a combate rozătoarele. O vreme, *ailouros* era cuvîntul ce denumea atît nevăstuica, cît şi pisica.) În Evul Mediu, doar întîlnirea cu o pisică neagră a început să fie considerată purtătoare de ghinion datorită aurei diabolice proiectate asupra acestui animal asociat vrăjitoarelor.

Originea cuvîntului latin *superstitio* este departe de a fi clarificată. Potrivit lingvistului Émile Benveniste, s-au produs mai multe interferenţe de sens: de la *superstare:* „a sta deasupra", adjectivul *superstes:* martor, supravieţuitor, cel care cunoaşte lucrurile aşa cum s-au petrecut şi *superstitiosus,* cuvînt care apare în piesele lui Plaut şi la poetul Ennius, cu sensul de ghicitor, profet, vrăjitor, clarvăzător, cel care vede lucrurile care s-au petrecut în trecut sau care se vor petrece în viitor. Filozofii şi scriitorii romani acceptau doar recurgerea la „specialiştii" în divinaţie, precum augurii şi haruspicii şi dispreţuiau mulţimea şarlatanilor la care alergau naivii. Treptat, termenul *superstitio* a căpătat o nuanţă peiorativă. Elitele romane distingeau între *religio,* cultul autentic şi *superstitio,* formă degradată a religiei, exces ritualistic şi teamă nejustificată de supranatural. Cicero, în *Despre natura zeilor,* consideră că un om superstiţios este cel care nu cunoaşte adevărata natură a zeilor şi îşi petrece toată ziua rugîndu-se pentru orice şi aducînd neîncetat ofrande. Comportamentul superstiţios era asociat mai ales oamenilor de rînd *(vulgus)* şi a celor de la ţară *(rustici).* În timpul Romei imperiale, calificativul *superstitio* începe să fie aplicat religiei străinilor, îndeosebi religiei creştine, cult nerecunoscut oficial, considerat „superstiţie lipsită de judecată, exagerată" – după spusele lui Plinius cel Tînăr.

Cu toţii avem micile superstiţii personale.

La începuturile Evului Mediu, rolurile se inversează. Creştinismul consideră credinţele religioase ale Antichităţii (şi, în general, toate celelalte religii) drept păgînism şi superstiţie. Sf. Augustin a avut o mare influenţă în conturarea acestei concepţii care echivala superstiţia cu idolatria şi cu forţele demonice. În pofida creştinării, au supravieţuit pînă tîrziu, pretutindeni în Europa, numeroase credinţe, obiceiuri şi practici precreştine. La nivel popular, chiar elementele religiei creştine au fost reinterpretate conform gîndirii magice. Biserica nu a încetat să le condamne drept superstiţii contrare dogmei creştine şi să lupte pentru a le distruge. În secolul al XVIII-lea, ofensiva este preluată de ideologia iluministă, care pune superstiţia pe acelaşi plan cu dogmele religioase, misticismul şi obscurantismul. De data aceasta, nu diavolul se află în spatele superstiţiilor, ci ignoranţa. Superstiţiile sînt incompatibile cu raţiunea, de aceea ele trebuie eliminate.

„Se crede că dacă a strănutat cineva îndată după ce a spus ceva, zisele lui sînt adevărate şi se vor împlini."

„Diavolul are un catastif cu numele tuturor oamenilor, din care citeşte la întîmplare. Cînd rosteşte numele cuiva, acela strănută. De aceea i se urează noroc."

„În Midraş se spune că, la început, cel care strănuta urma să moară deîndată. La rugămintea lui Iacob, Dumnezeu a schimbat legea. De atunci, se urează noroc celui care strănută."

„În Japonia, dacă strănuţi o dată, eşti felicitat, de două ori, eşti privit cu suspiciune, la al treilea strănut se rîde de tine, iar dacă strănuţi de patru ori înseamnă că ai răcit."

Şi discursul iluminist românesc, cel al Şcolii Ardelene, a discreditat superstiţiile („credinţele deşarte"), a combătut nenumăratele credinţe şi obiceiuri ţărăneşti, practicile magico-religioase, medicina populară („leacurile băbeşti"), considerate a fi responsabile de starea de înapoiere a românilor. Un inventar al acestora se găseşte în cartea lui Gheorghe Şincai – *Învăţătură firească spre surparea superstiţiei norodului*. Combaterea superstiţiilor „păguboase" s-a aflat pe agenda de lucru atît a preoţilor, cît şi a intelectualilor laici pe tot parcursul secolului al XIX-lea şi începutul celui următor. În paralel, sub influenţa romantismului, aceiaşi intelectuali (mulţi dintre ei preoţi) descoperă folclorul, declanşînd un vast program de culegere a acestuia, inclusiv a credinţelor şi a practicilor magice. Superstiţiile sînt considerate vestigii, curiozităţi, supravieţuiri ale unor vremuri îndepărtate, demne de a fi consemnate. Arthur Gorovei le ordonează alfabetic în masiva sa colecţie – *Credinţi şi superstiţii ale poporului român* (1915).

Multe dintre acestea fie au dispărut, fie şi-au modificat forma, secularizîndu-se şi pierzîndu-şi semnificaţiile originare (magico-religioase). Astăzi, superstiţiile au un înţeles restrîns: sînt atitudini şi comportamente individuale, de atragere a norocului, a reuşitei, şi mici gesturi de evitare a ghinionului. Mecanismele superstiţiilor se pot reactiva în situaţiile de incertitudine şi de risc: boli, examene, afaceri, competiţii sportive, jocuri de noroc, şofatul etc. Unele au devenit automatisme ale vieţii cotidiene: cîţi dintre noi nu batem în lemn, în timpul unei conversaţii, chiar dacă nu credem în eficacitatea gestului? Un eveniment petrecut în timpul vieţii, o serie de coincidenţe pot da un conţinut propriu unei superstiţii (haina, numărul, obiectul norocos). Cu toţii avem micile superstiţii personale, dezvoltăm intoleranţă la hazard şi ne place să credem că nimic nu este întîmplător. Tocmai am strănutat! Precis e un semn că trebuie să închei articolul.

Alexandru Ofrim *este conf. univ. dr., predă cursuri de istorie culturală la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. Cea mai recentă carte publicată:* Străzi vechi din Bucureştiul de azi, *Humanitas, 2011.*

Alexander BAUMGARTEN

Petrus despre superstiție

La capătul unei scrisori pe care editorii tîrzii i-au numit-o *Despre omnipotența divină,* Petrus Damianus le narează, în anul 1067, călugărilor de la Monte Cassino, povestea unui copil și spune despre ea că este o superstiție diabolică. Un copil adormit înăuntrul unei mănăstiri este descoperit a doua zi dimineață în brutărie, în afara mănăstirii, fără ca peste noapte porțile să fi fost deschise. Iar copilul spune că, în vis, a luat parte la o masă bogată cu mulți necunoscuți și că a fost purtat pe sus, oprindu-se o vreme pe turla bisericii. Pentru Petrus, sînt detalii suficiente pentru a declara aici superstiția, iar pentru noi este la fel de suficient pentru a rămîne nedumeriți, într-o uimire care se cască ca un gol istoric peste care trebuie să sărim, ca să înțelegem sensul acestei povești.

De fapt, scrisoarea nici nu vorbește prea mult despre superstiție, iar episodul este inserat în mod straniu, după ce Petrus își luase rămas bun de la destinatarii săi, ca și cum s-ar întoarce și și-ar mai aduce încă aminte de ceva, aparent nesemnificativ. Mai mult, nu am găsit nici o exegeză la acest faimos text care să discute valoarea acestei povești. Dimpotrivă, întreaga exegeză este atentă la ce spune Damianus înaintea acestui bun rămas. Cel mai cunoscut lucru care ni se spune de obicei despre această scrisoare este acela că aici Petrus se întreabă dacă Dumnezeu poate modifica trecutul, și că el pleacă de la o discuție cu abatele Desiderius, de la Monte Cassino, în care ei au comentat afirmația lui Ieronim privind faptul că Dumnezeu nu poate reface virginitatea pierdută. În plus, mai putem afla, din cele mai la îndemînă lecturi explicative, că există astăzi două linii de interpretare a textului: una, a logicienilor modaliști, care îl elogiază pe autor pentru a fi deschis temele acestui domeniu, dar formulează rezerve asupra coerenței poziției sale finale, în sensul în care omnipotența divină ar rămîne, în acest text, de neconciliat cu contingența evenimentelor vieții noastre; alta, a teologilor, care văd în scrisoarea lui Petrus originea distincției dintre potența absolută a lui Dumnezeu și cea relativă la ordinea lumii, lăsînd de înțeles că, dacă Petrus ar fi mers mai mult pe urmele ei, problema lui ar fi făcut, în și mai mare măsură, dreptate – și întîmplării lumești, și necesității divine. Lăsînd complet deoparte aceste lecturi, vreau să citesc această scrisoare ca un amator de literatură, și încă din aceea excepțională: cred că există, în acest scurt text, o *altă coerență,* care ne poate arăta și ce credea Petrus despre omnipotența divină, și faptul că povestea copilului translocat este de nelipsit din scrisoare, deoarece poartă un sens al superstiției care ne interesează,

„Fata care și-a pierdut fecioria nu se mai gîdilă."

„Dacă ramura culeasă de o fată de Sf. Barbara nu înflorește pînă la Crăciun înseamnă că nu mai e fecioară."

„Dacă se scaldă în roua dimineții, chiar și femeia care a născut șapte bastarzi redevine fecioară."

pentru că mai sîntem astăzi foarte puțin familiari cu el.

Dat fiind că această scrisoare va apărea la editura Polirom, peste cîteva săptămîni, în limba română, cititorul va putea judeca locul precis al faptelor următoare: Petrus și Desiderius stau la masă și li se citește pasajul din Ieronim, despre virginitate. Apoi se despart. Peste un an, Petrus le scrie fraților păstoriți de Desiderius că e în dezacord cu abatele lor și că el crede că Dumnezeu poate reface virginitatea pierdută. Un arbore de argumente discută acum ce este contingența, ce e necesitatea, ce e timpul, ce este omnipotența divină și felul în care pasaje echivoce din Scriptură trebuie înțelese alegoric, pentru a salva omnipotența lui Dumnezeu. Argumentarea sare de la întrebarea legată de virginitate la întrebarea privind modificarea trecutului, deși nimic nu ne spune că e chiar o generalizare a problemei refacerii virginității. Toată argumentația se termină pe la jumătatea textului, prin întemeierea unui raport între Dumnezeu și lume, inspirat tacit din ultima parte a *Consolării* lui Boethius: că universul desfășurat în timp se regăsește înfășurat în eternitatea divină, că acest raport salvează omnipotența Celui de Sus, că El e ca un ochi care aruncă o singură privire peste un teatru în care noi vedem doar scena, fiindcă sîntem așezați pe bănci, și că, în general, vorbind *din perspectivă divină,* nu putem găsi limite ale acțiunii Sale. De aceea, ar fi bine ca cei instruiți în arta logicii să nu o extrapoleze asupra naturii divine, ci să o servească așa cum slujnica l-a scos pe Thales din puț. Cam atît reține logicienii și teologii de mai sus, cînd citesc scrisoarea, iar imaginea vulgarizată a filozofiei-slujnice, pusă abuziv ca etichetă pe acest text și pe toată epoca următoare, își are aici nefasta origine. Dar scrisoarea este, de fapt, puțin mai lungă.

Universul desfășurat în timp se regăsește înfășurat în eternitatea divină.

E a vorbește, într-adevăr, în prima ei parte, despre puterea lui Dumnezeu de a reface virginitatea pierdută, dar o face într-un sistem de analogii. Totul începe cu nașterea din Fecioară, unde virginitatea se păstrează, dar nașterea chiar s-a produs. Apoi, palatul lui Romulus se năruie la nașterea din Fecioară, așa încît istoria are sens dacă e marcată și oglindește această naștere. Apoi, fecioara căzută se poate reface simbolic prin monahism (căci Petrus e unul dintre promotorii reformei gregoriene). Sau, se poate reface prin miracol. O lungă serie de exemple miraculoase spune ceva foarte simplu: miracolul intră în lume dacă nu violează, ci împlinește naturalul peste puterile acestuia din urmă; Petrus crede în niște insule vestice unde florile roșii ale unui copac devin, treptat, prin creștere, păsări și își iau zborul la coacere. Apoi, povestea unui adulter în care femeia inocentă, pe un tipar literar altminteri comun în literatura medievală, își mărturisește în comunitate păcatul, refăcînd, prin intermediul confesiunii, curăția unui sacrament suspendat de adulterul la care luase parte fără să știe, confundînd un soț absent cu dublul său adulterin. Iar la final, copilul translocat, *fără ca porțile să se fi deschis,* în ciuda faptului că pînă și miracolul prin care îngerii au eliberat apostoli din închisoare s-a produs prin deschiderea – oricît de fermecată – a porților. Oricine poate pune în analogie aceste evenimente și poate spune: întrebarea privind puterea lui Dumnezeu de a reface virginitatea pierdută este o metaforă a devenirii lumii pe care o putem sau nu înțelege *întru* divin. În primul caz, lumea are nivele pe care se povestește misterul, de la Fiul care se naște și pînă la istoria însăși și sensul ei, de la intrarea răului în lume și pînă la nivelele expierii lui. Iar *după rămasul bun* al scrisorii, povestea diavolului și a superstiției: dacă porțile nu s-au mai deschis (asemenea cazurilor de mai sus), nici miracol nu mai există, deci nu poate fi decît răsturnarea ispititoare a sensului prim al nașterii din Fecioară.

Și nu sînt singurele analogii: cei doi abați stau la masă, apoi doi cumetri (adică tot părinți spirituali) stau la masă și sînt pedepsiți de mînia divină cînd susțin că un cocoș pregătit cu sosuri aromate nu ar putea învia, iar, la final, copilul translocat ia parte la un festin. Ochiul lui Dumnezeu vede deasupra teatrului, iar lui Petrus îi e dor de frații de la Cassino, așa cum ochilor le e dor de capul în care stau, dar pe care nu îl vor vedea niciodată. Ochiul face să existe, în fața noastră, simultan, ceea ce, de fapt, se scurge. Dumnezeu poate oricînd reface trecutul, dar el rămîne același, pentru ca dialogul său cu omul să mai aibă încă loc, și încă într-o istorie cu sens. Sau, în orice caz, puterea sa de a reface trecutul nu este generalizarea întrebării despre refacerea virginității.

N-am avut curajul, în studiul care însoțește cartea, să fac o asemănare care mi se pare acum evidentă. Fie povestea unei deveniri care caută ființa, legitimă prin faptul că cea din urmă o străbate și apare fulgurant în ea, a unei ființe care intervine doar desăvîrșind devenirea, și la final a unei deveniri care contrazice miracolul găzduirii ființei și a nașterii cu porțile deschise (care este tocmai superstiție, deci uimire tîmpă în fața unei scamatorii care nu indică nimic infinit). Ele seamănă frapant cu ceea ce un filozof mult mai intim lecturilor noastre a povestit în altă limbă și în altă epocă: devenirea întru ființă, imobilitatea celei din urmă în sine și nerodnica devenire întru devenire sînt concepte noiciene care fac o bună pereche cu analogiile poveștii lui Petrus.

Alexander Baumgarten *este conf. univ., șef al Catedrei de Istoria Filozofiei Antice și Medievale și cancelar al Facultății de Istorie și Filozofie din Universitatea „Babeș-Bolyai", Cluj-Napoca. Îngrijește colecții importante dedicate filozofiei antice și medievale ale unor prestigioase edituri din România, unde a publicat peste zece volume în ediții bilingve comentate.*

Dan STANCIU

La cules de eresuri prin ograda zilei

Scrie Isidor de Sevilla (în *Etimologiile* sale) despre sepie: „Cerneala ei are atîta putere încît, spun unii, pusă într-o lampă, după ce toate celelalte lumini au fost stinse, îi face pe cei prezenţi să pară etiopieni“. Să stingem aşadar toate celelalte lumini şi să ne umplem lampa cu cerneală de sepie. Vom înşira aici cîteva superstiţii actuale şi am vrea să părem – pe cît se poate – etiopieni.

Un designer de nori (care îmbracă vremea în forme calde sau răcoroase) nu se apucă de croit vata înainte de a bate un cui înbitură, / De întîmpinătură“, ca să nu fii copleşit numeric la Apărătorii Patriei. Există şi superstiţii foarte discrete, pe care un observator neavizat le-ar putea lua drept simple gesturi uzuale (şi deloc elocvente), cum e aceea de a răsfoi îngîndurat o carte, observatorul neavînd de unde şti că răsfoitorul şi-a încrucişat degetele mîinii stîngi în buzunar, ca să nu-i fure Tolstoi sufletul. Sau păstrarea unei distanţe de fix 28 de centimetri între tine şi cel care stă în faţa ta la cinema, pentru ca Uma Thurman să nu se transforme pe neaşteptate într-o ridiche.

Înghiţitul în sec roade certitudinea.

tr-un evantai. E încredinţat că astfel va opri vîntul să-i împrăştie creaţia aiurea. Interogatorii murali (cei care, înarmaţi cu bidinele şi prosoape lichide, aştern pe fiecare zid, în fiecare zi, o întrebare) nu pleacă la drum fără să înghită în sec, fiindcă înghiţitul în sec roade certitudinea. Politologul sumbru şi aproape statuar, din cauza poziţiei constant echidistante a trupului de la brîu în sus, nu deschide gura pentru a se pronunţa asupra conflictelor dintre gabori şi esteţi, care macină pacea în enclava Dristor, pînă cînd nu şi-a încuiat oglinda (lăsată cu uşile vraişte, aceasta i-ar compromite analiza grav). Să contemple peruca unui ou şi să o scuture de rouă este primul lucru pe care-l face, în zori, şefa unui ONG ezoteric, interesat de conservarea unor ocupaţii arhaice ameninţate cu extincţia, precum flocăitul.

Alte superstiţii sînt mai puţin directe: de pildă, aceea de a-ţi împleti un fir de borangic în cosiţe la intrarea într-un KFC, ca să nu aluneci pe ketchup. Sau descîntarea cartelei de metrou cu vorbele „De întîlnitură, / De iz-

La speciile noi (cum ar fi hacker-ul de mahala şi vipera de la PR), superstiţiile sînt, desigur, mai rudimentare. Cel dintîi are grijă să eructeze gros de fiecare dată cînd apasă tasta „Enter“, fiindcă altminteri s-ar trezi cu monitorul plin de surcele. A doua, în ajunul preparativelor pentru un eveniment de răsunet (pe care şi-au anunţat pre-intenţia de a-l sprijini o droaie de sponsori mega-importanţi), îşi unge unghiile cu oja scoasă în miez de noapte din şapte fîntîni, ca să n-o deoache Alina de la HR.

La fel de primitive se arată a fi, din păcate, unele superstiţii ale feţelor bisericeşti (iertat fie-le gîndul). S-au înregistrat cazuri de preoţi ortodocşi care îşi mînau turma către mîntuire de la volanul unui Porsche, cu ultimul CD al Madonnei agăţat de parbriz, ca să-i ferească de ispitele cărnii. În schimb, interpreţii de jazz oltenesc, cu ale lor *Olties but goldies,* au dezvoltat superstiţii întru totul benigne: îşi spală în bere instrumentele (frunze eco, necontaminate electric) înainte de concert, pentru ca sunetul produs

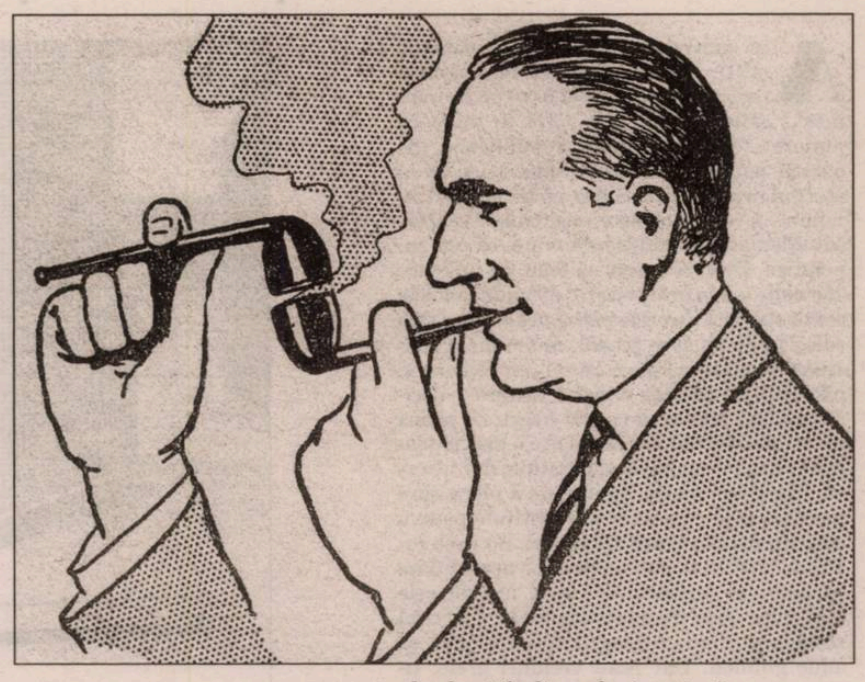

„Dacă se împuşcă norii de furtună cu glonţ sfinţit, în timp ce trag clopotele primei slujbe a zilei, vrăjitoarea va cădea din ceruri, despuiată, şi furtuna va trece deîndată.“

de ele să fie limpede şi amărui.

Nu încape îndoială că s-or mai găsi şi altele asemenea, dar nu ne-am angajat să fim exhaustivi, ci doar piduitori. Potrivit unei datini culese din satul Pustiniş (judeţul Timiş), în anul 1979, şi pe care am extras-o dintr-o culegere de documente etnografice *(Sărbători şi obiceiuri,* vol. II, *Banat, Crişana, Maramureş,* Editura Enciclopedică, 2002), „copilul bolnav de boala rea era pus jos şi se punea fereastra pe faţa lui“.

Pe undeva, asta am şi făcut.

Anamaria IUGA

Superstiţii sărate

Primul meu gînd, cînd mi s-a spus de numărul dedicat superstiţiilor, s-a îndreptat spre sarea pe care gazda mea dintr-un sat din Maramureş mi-a dat-o, într-un an, de Paşti, înfăşurată într-un şerveţel, ca să o ţin în buzunar, să nu se lege de mine toate necazurile aruncate pe la răscruce de drumuri. Nu era ceva nou pentru mine: şi bunicii mei înfăşurau, la sărbătorile mari, într-o batistuţă, puţină sare, pe care o purtam fiecare în buzunar, ori puneau puţină sare în pantofi, ca să nu ştim de ea, acolo, să ne protejeze de toate relele aruncate în ajunul sărbătorii, de oameni, la intersecţii de drumuri. M-am gîndit, aşadar, mai mult la rostul sării, cea care are, în primul rînd, un rost culinar: dă gust bucatelor, ori ajută la păstrarea alimentelor înainte de apariţia frigiderului, ceea ce m-a dus cu gîndul la toate murăturile gustoase, făcute cu apă sărată, la brînza telemea pregătită tot în saramură. Sarea este bună pentru oameni, dar e bună şi pentru animale, astfel că, în staulele de oi, ori în grajdurile cu vaci şi cai, se găseşte mereu un bulgăre mare de sare, pe care animalele îl mai ling. Bunicii mei aveau mereu un astfel de bulgăre gri-verzui, care era atît de lucios, încît uneori aveam impresia că e făcut din sticlă. Sarea mai e bună şi pentru sănătate: salinele fac minuni şi sînt cunoscute pentru proprietăţile lor terapeutice, la fel şi băile în ape sărate. Leacurile folosite de bunici pentru a îndepărta răceala utilizau din plin sarea (gargară cu apă sărată, sare încălzită pusă pe piept, ori apă fierbinte sărată în care făceam baie doar cu picioarele, ca să ne scadă febra), iar pentru reumatism, băile sărate fac minuni. Pînă acum, nimic care să ne facă să ne gîndim la superstiţii, ci doar la cît de bună şi benefică e sarea.

Astăzi, sarea ne e foarte la îndemînă, pentru că nu există magazin alimentar în care să nu o găsim, chiar la un preţ derizoriu. Mai demult, însă, tocmai pentru că are atît de multe proprietăţi benefice, sarea era la mare preţ, cu atît mai mult cu cît era şi rară. Soldaţii romani erau remuneraţi cu bani, dar mai ales erau plătiţi în sare, de unde şi numele soldei, şi chiar şi al salariului nostru.

Sarea ocupă un loc important şi în imaginarul nostru, primind un sens apotropaic şi divinator. Credinţele şi superstiţiile legate de sare sînt destul de numeroase. Cine nu ştie că dacă verşi sare e un semn că urmează o ceartă? Cu atît mai mult cu cît „aurul alb“ nu era, mai demult, chiar la îndemînă, aşa că să verşi sare era de fapt foarte păgubos şi doar acest lucru incita la gîlceavă. Ca să fie contracarat efectul, se aruncă peste umăr sare de trei ori, ori se toarnă apă peste sarea împrăştiată, să se dizolve, să dispară şi efectul negativ. De cîte ori nu am făcut asta!

Sarea este, deopotrivă, un simbol al sporului casei. Se spune că nu e bine să împrumuţi sare, pentru că rămîne casa săracă ori chiar vor muri animale sau oameni din gospodărie. Cînd vine un oaspete mai de seamă, chiar şi azi, este întîmpinat cu pîine şi sare, ca semn de ospitalitate.

Sarea ajută şi la ghicit: este un aliment catalizator şi înlesneşte apariţia viziunilor. De Sf. Andrei (30 noiembrie), în ajun, se pregăteşte, de către fetele nemăritate, o turtă foarte sărată, făcută din aluat, sare şi apă. Ruptă în două deasupra capului, jumătate din turtă este mîncată, iar jumătate se pune sub pernă. Se spune că fata îşi visează ursitul şi că acesta îi aduce, în vis, apă. De Anul Nou, ca să se ghicească felul în care va fi vremea în timpul anului, se pregăteşte un calendar dintr-o ceapă: pentru fiecare lună se alege o felie de ceapă, în care se pune puţină sare. A doua zi, în funcţie de cantitatea de apă adunată în fiecare felie de ceapă, se spune că luna respectivă va fi mai ploioasă ori mai secetoasă. Tot de Anul Nou se pun la colţurile unei mese cîte un ban, un cărbune, pîine şi sare, fiecare avînd cîte un înţeles (banul ca semn pentru bunăstare, cărbunele – pentru supărare, pîinea – pentru alimente, iar sarea – pentru sărăcie). Fiecare membru al familiei alege de trei ori cîte un colţ, iar dacă alege de mai multe ori sarea este semn nefast de sărăcie. Sarea era folosită mai demult şi ca să se ghicească sexul copilului: se presară pe nevăzute şi neştiute puţină sare pe creştetul capului femeii însărcinate, iar apoi se va urmări reacţia acesteia; dacă duce mîna la nas, va fi băiat; dacă duce mîna la gură, va fi fată.

„În noaptea walpurgică, fetele mari să pună pe jos trei grămăjoare de sare, formate cu caliciul unei degetariţe. Dacă a doua zi se surpă una dintre grămăjoare, îşi va găsi bărbat, dacă se surpă două grămăjoare, îşi pierde fecioria, iar dacă sînt năruite toate trei, va muri.“

„Cînd o fată mare pleacă de acasă, ca să nu se îndrăgostească, mama cerne sare în urma ei sau îi coase sare şi pîine în tivul rochiei.“

„Mirele bănuitor de farmece să-i pună miresei sare în încălţări, pe ascuns.“

Sarea e bună la de toate, iar asta mă face să mă gîndesc la basmul „Sarea-n bucate“ de Petre Ispirescu: după ce îşi alungă mezina pentru că spune că îşi iubeşte tatăl ca sarea în bucate, împăratul din poveste îşi dă seama de înţelepciunea fiicei sale abia după ce mănîncă alimente gătite doar cu miere şi zahăr. Nu ţin minte cînd mi-au spus părinţii (sau bunicii) prima dată basmul acesta, dar ştiu că îl ascultam de multe ori la picup şi de fiecare dată aşteptam să aud sfîrşitul, ca şi cînd l-aş fi ascultat pentru prima oară. Magia sării şi a poveştilor sale.

Anamaria Iuga *este etnolog şi şef al Secţiei de Studii Etnologice de la Muzeul Ţăranului Român.*

Ioana BOT

Cu superstiţiile pe superstiţii călcînd...

Am, cum să nu am! Raţională (cum mă ştiţi), ardeleancă (deci luministă... care, vorba unui poet local pe nedrept uitat, „ştiu ce se recere / De la mine ca muiere...“), femeie (deci, republicană, de partea naţiunii, în sfîrşit, cum ştim de la eternul nenea Iancu să fim, cu tot eternul feminin...), voi recunoaşte, ruşinată de contextul dilematic şi mîndră de mine, că am superstiţii. De care încerc să scap, cu mijloace sărmane (as in *arte povera):* de pildă, adolescentă speriată de orice pisică neagră îmi tăia calea în drum spre şcoală, m-am lăsat convinsă de prietena mea, ba mi-am convins şi părinţii!, să îmi iau o pisică neagră – decisesem noi, fetele, că ceasul negru cu pisica nu se manifestă asupra cui are o pisică neagră... Era tot un fel de superstiţie, dar inversă. Mîngîiam pisica înainte de a pleca spre şcoală – cred că e unul din motivele pentru care luam note bune. Că, altfel, nu prea învăţam de musai, citeam doar pe nerăsuflate (cu pisica pe genunchi; era, cred, una din cele mai culte pisici de pe strada mea...) şi, cînd scriam, nu făceam greşeli de ortografie, că aduc ghinion. Dar erau vremuri grele: ţineam, ca tot omul cu curte, găini; tata „salva“ găinile negre care îi ieşeau bunicii şi pe care ea ar fi vrut să le pună în ciorbă – le aducea la oraş, le îngrijeam, le botezam, le iubeam, aveam ouă proaspete... cele mai multe găini mureau la noi de bătrîneţe, sau de obezitate. Aşa se face că ajunsesem să avem pisică neagră, găini exclusiv negre şi un cîine tot negru (asta nu era din superstiţie, era din întîmplare, dar – cui să explici?). Şi tatăl meu, etnologul, să ne spună (cît amuzat, cît trist) cum bătrîna bunică (ţărancă adusă la oraş) a vecinilor îl priveşte de-acum pieziş şi nu mai e prietenoasă ca înainte. Femeia adunase animalele negre de la noi din curte cu amintirea discuţiilor avute cu tata (o iscodise şi el despre cele „folclorice“: cum se ia mana la vaci, cum se alungă spiritele la Sfîntul Andrei, cum se spală de ură şi cum se descîntă de oase rupte) şi ajunsese la concluzia că nu-i bine să mai vorbească cu vecinul, deşi pare om serios şi la casa lui, „că cine ştie ce faci mneata cu ce ţi-am spus io...“ Chiar aşa, cine ştie?

În aceeaşi logică, a pisicii negre proprietate personală, nu mi-e frică să trec pe sub scări şi balcoane (scara bibliotecii de acasă e una din cele mai importante piese de mobilier ale lumii mele), nici să îmi pun poşeta pe jos (la cît e poşeta de mare şi leafa de mică, tot mi se vor scurge banii printre degetele cotidianului!), nici să încep drumurile păşind cu stîngul (sînt stîngace, pentru mine stînga e un fel de dreaptă mai la îndemînă – sau la îndepicior – ca însăşi dreapta), nici să mă întorc din drum (sînt uitucă – şi, mai ales, speriată mereu de propria uituceală posibilă). Spăl şi şmotrui duminica, foarte des, pentru că aceea e, uneori, singura mea zi liberă, şi – vorba bunicii (nu cea cu găinile negre, cealaltă, cea cu şmotruitul obligatoriu al femeii perfecte...) – „o să priceapă El, bunul Dumnezeu, că n-am cînd să o fac decît acum.“ Ştiu (din cărţile tatii, pe care le-am devorat prea repede pentru a înţelege că acelea povestite într-însele erau superstiţii dăunătoare eduţiunii poporului, iar nu precepte de urmat pe puntea mereu legănată între fantastic, real şi suprareal a vieţii...) că nu e bine să te speli pe cap, să coşi, să arunci gunoiul în anumite zile ale calendarului popular; o fac, totuşi, cu conştiinţa pericolului asumat. Şi apoi îmi fac o cafea, pentru că am decis eu, nu mai ştiu cînd, că o cafea bună e ca un descîntec: te apără de rele. Cred în veveriţe: tot prin adolescenţă, cînd nu mă mai temeam de pisicile negre, dar îmi ieşeau veveriţe în cale, dimineaţa, prin cimitirul oraşului, pe unde e *shortcut*-ul meu favorit spre şcoală, am decis că dacă văd o veveriţă e de bine.

Port cu mine obiecte-talisman. N-am să vă spun ce am în poşetă (nu mă refer nici la agendă, nici la chei, nici la iPhone...), pentru că e prea intim. La un moment dat, mi-a fost ruşine de mine şi l-am lăsat acasă. Femeie raţională din veacul 20 şi ceva, pînă cînd să mai las superstiţiile să îmi îngreuneze umărul, să îmi rupă geanta şi să îmi guverneze bunătatea de *psyché?* Mi-a mers aşa de rău cîteva zile, că l-am pus la loc şi de atunci nu mai îndrăznesc să repet mişcarea. Vorba anecdotei rabinice, talismanul meu „cum n-ajută, nici nu strică“. E acolo. Am, pe birou, acasă, un vas întreg de obiecte care, într-un moment sau altul, mi-au folosit de talismane; mai ales în momente de trecere, observ (moştenire de la tata, asta cu observaţia...): în lungile călătorii prin străinătate, la spital, la drum greu, la decizii majore. Nu îndrăznesc să le arunc. Tot aşa cum nu îmi mai vine să îmbrac haine în care mi-a fost rău şi greu: o fi memoria care se lipeşte de ele? Or fi purtătoare de *mala suerte?* Prefer să nu cercetez şi să le uit în dulap.

E important, în meseria noastră, să ne pricepem la superstiţii. Putem ajuta justiţia şi stabili dreptatea. Unei bune prietene, italience, profesoară de română şi şcolită pe la noi, i-au călcat hoţii casa. Au furat, ca găinarii: haine, aparate şi, desigur, bijuteriile. Poliţia locală (care ştie una şi bună) a venit, a cercetat şi s-a încruntat: „o fi vreo grupare de români, doamnă, e plină ţara de hoţi români...“ Iar colega mea i-a corectat, cu argumente: nu, hoţii nu puteau fi români; românii nu se tem de puterea malefică a broşelor, iar cei care îi goliseră cutia cu podoabe lăsaseră absolut neatinsă colecţia ei de broşe, deşi era, poate, cea mai preţioasă parte a *cachet*-ului cu care puteau pleca. Numai un italian adevărat nu pune mîna pe o broşă, că mult rău îi va aduce. Mai mult decît banii pe care îi putea primi hoţul vînzîndu-şi prada. A urmat – înţeleg – o discuţie fructuoasă despre superstiţii italiene şi româneşti. Poliţiştii n-au prins hoţii, dar măcar n-au căutat români, ci alte naţii. Iar ceea ce făcuse prietena mea se numeşte „mediere culturală“. *Good job*. Să îţi faci cruce cu limba în cerul gurii, nu alta.

Drept care închei. Îmi place să termin textul acesta într-o zi de 22. E un multiplu de 11. 11 e o cifră bună, între cifrele vieţii mele. Da, am superstiţii legate de cifre, de numerele prime, mai ales. Textul acesta are, acum, 6218 semne. 6+2+1+8=17. E de bine. Dovadă că nu sînt italiancă: la ei, 17 e adevăratul 13. Dar şi 13 e un număr prim: nu mi-e frică, dimpotrivă. Cum spuneam. 6395 semne = 6+3+9+5 = 23. Da.

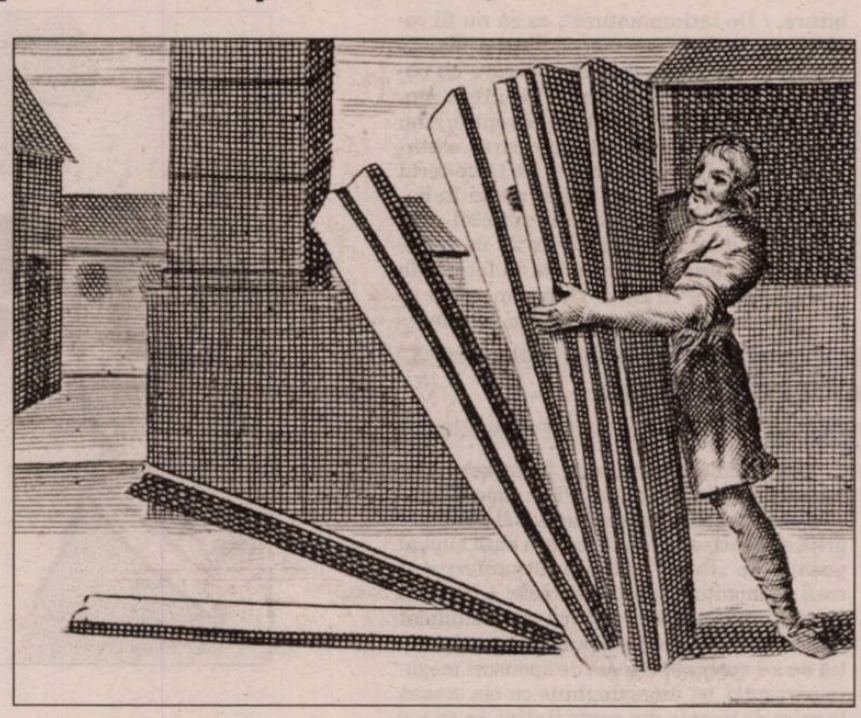

„Dacă aduci în casă rămăşiţele unei veveriţe arse pe rugul de Paşti, vei fi ferit de boală, fulger şi furtuni.“

„Dacă îţi trece o veveriţă peste acoperiş, o să-ţi ardă casa.“

„Dacă mănînci veveriţă, te vindeci de răul de înălţime.“

„Cine are dureri reumatice să doarmă în pat cu o veveriţă femelă.“

„Dacă veveriţele adună multe conuri, o să fie iarnă grea.“

Ioana Bot *este prof. univ. de literatură română la Universitatea „Babeş-Bolyai“; cea mai recentă carte publicată:* Eminescu explicat fratelui meu, *Editura Art, 2012.*

Leacuri de dragoste

■ Afrodiziace: fiere de urs; *castoreum* (secreţie de castor); rinichi de berbec; testicul de măgar, vulpe, iepure sau cerb; sînge de liliac sau vrabie; placentă de căţea; ochi de hienă; creier de pisică; seu de şoarece; balegă de cal; urină de taur; cenuşă din vene sau gene de lup sau coadă de lup (care ar conţine un *amatorium virus);* limbi de gîscă; băşică de hering; raci; şopîrle; furnici; albine; cantaride; fum de mirt.

■ Anafrodiziace şi contraceptive: degetele de la piciorul unui copil care n-a apucat să calce pe pămînt, ferecate în argint şi purtate la gîtul femeii; urina sau ceara de urechi a unei fecioare, puse în băutură; ficat de cameleon; şopîrlă fiartă în urină de om; excremente de iepure; găinaţ de porumbel; testicul drept de leu, pulverizat; testiculul stîng de nevăstuică, învelit în piele de catîr şi purtat direct pe corp; fum de tămîie.

Teama de cadavru

■ Muşcă mortul de degetul mare de la piciorul drept şi o să-ţi piară frica.

■ Strigă mortul pe nume, dacă e ţeapăn, ca să se înmoaie şi să-l poţi îmbrăca.

■ Gura mortului să fie legată, ca să nu rîvnească la cei din jur.

■ Mîinile, picioarele sau degetele mari de la picioarele mortului să se lege cu fir sau pînză, ca să nu se întoarcă şi să ia pe cineva cu el.

■ *Adipocire* sau seul de om – pe care ordinul fraţilor milostivi din Graz avea dreptul să îl extragă, pentru uz farmaceutic, o dată pe an, din cadavrul unui tînăr ucis prin gîdilare – vindecă de boli, îi face nevăzuţi pe hoţi şi goneşte gîngăniile.

Cristian CHIVU

Cred, Doamne, ajută necredinței mele!

Timpul tînjea după clipe filozofale. De aceea, în ajunul Sărbătorii Pogorîrii Sfîntului Duh, ne-am retras în munți la Șirnea, deasupra localității, pe un platou între Bucegi și Piatra Craiului. Vecernia panegirică a creației a început încă de după-amiază printr-un cor fără glas al colinelor cuminți, al munților cu vîrfurile lor golașe, și a continuat seara prin jocul de lumini al stelelor. Întraripați de această liturghie a creației, în amurg ne-am cuibărit în iarbă, am destupat o sticlă de *Abaton* roșu, un vin athonit, potrivit acestui symposion, și am început să filozofăm. Personajele sînt descrise în funcție de ce este Dumnezeu pentru ei: pentru Cristi (Cr.) – o idee încarnată periculos de vie, pentru Ion (I.) – luminița de la capătul tunelului, pentru Mihai (M.) – siguranța zilei de mîine, pentru Clement (Cl.) – nemitarnicul Judecător.

Cr.: Dragi sympotes, întrucît acest symposion se va desfășura în perioada vesperală a Cinzecimii, vom vorbi despre credință în Dumnezeu. Ce înseamnă a crede în Dumnezeu, cum ajungem să credem, cînd apare cunoașterea – înainte sau după credință, cum ne ajută, dacă ne ajută, Cel în care credem, să credem în El; care este raportul dintre credință și moralitate, mai profund zis, dintre credință și existență, precum și raportul dintre credință și frică sau despre credința ca superstiție. Fără îndoială, credința adevărată trebuie să fie un act ontic și ontologic, de cunoaștere și recunoaștere a lui Dumnezeu, și nu unul bigot, irațional și sentimentaloid, de refulare a angoaselor și a frustrărilor noastre existențiale.

Care este raportul dintre credință și frică sau despre credința ca superstiție.

I.: Așa e, mai ales că verbul „a cunoaște" chiar etimologic sugerează asta, de vreme ce vine de la verbul „a naște". A crede în Dumnezeu înseamnă a te naște în El, cu El. Evident este vorba, așa cum ne spune Grigorie de Nyssa, de *gnosis,* adică de cunoașterea care presupune un *ep-aphe,* adică un contact, nu atît de *episteme,* cunoașterea empirică.

Cl.: Stați puțin, fraților, că, deși o dai tare cu raționalitatea, începi să derapezi logic și lași să se înțeleagă precedența credinței în fața cunoașterii. Eu cred că nu poți crede dacă nu-L cunoști, dacă nu-ți dă un semn.

I.: Părinții Răsăriteni s-au ferit de extremele *„credo ut intelligam"* și *„intellego ut credam"*. În gnoseologia teologică, trebuie evitată – așa cum scrie Vasile cel Mare – problema precedenței dintre credință și cunoaștere, deoarece atît scopul, cît și conținutul credinței sînt identice cu scopul și conținutul credinței. Deci, conform acestui mare teolog, putem spune și că credința precede cunoașterii, și că cunoașterea precede credinței.

M.: Dialectică pură și insipidă, mi se pare ce spui. Să mă ierte Sfîntul Vasile! Dar, vă întreb eu, pe voi, misticoizilor, fără să aștept un răspuns clar, Apostolii – cînd au început să creadă și să iasă la propovăduire? Nu după Pogorîrea Duhului Sfînt, adică după un act de cunoaștere? Toma – cînd a crezut? Nu după ce s-a atins de coapsa Lui, după ce L-a pipăit? Și i se spune pe nedrept necredincios, pentru că el a fost singurul dintre Apostoli care a rostit către Hristos „Domnul Meu și Dumnezeul Meu!"

Cl.: Întreb și eu: Apostolul Pavel – cînd s-a convertit? Nu cînd i s-a arătat Hristos în lumină pe drumul către Damasc? La Steinhardt nu a fost mai întîi descoperirea, adică cunoașterea, și apoi credința?

Cr.: Nu este așa! A fost și o credință, una căutătoare, un dor de Dumnezeu cel adevărat. Ion a spus clar că e necesar să evităm această falsă problemă a precedenței. Cunoașterea, de exemplu, precede credința, cînd este una catafatică, cînd „cerurile spun slava lui Dumnezeu și facerea mîinilor Lui o vestește tăria". Credința precede cunoașterea cînd vorbim de o cunoaștere personală a lui Dumnezeu, pentru că, prin credință, omul se purifică de patimi și așa primește iluminarea dumnezeiască. Dar vorbim de o credință ca o căutare cu dor a Creatorului tău, nu de una îngustă, habotnică, fobică.

M.: Aici spuseși un mare adevăr, dar cu jumătate de gură și-n cuvinte ticluite, ca să nu fii acuzat, probabil, de erezie de către Sfînta și Pravoslavnica Biserică. Dar să știi că-ți stă mai bine eretic! Revin și spun cu tărie: credința din frica propovăduită de Biserică cu butada „începutul înțelepciunii e frica de Dumnezeu" e mai mult o superstiție care sfidează logica și chiar bunul simț!

I.: Nu e vorba de frica în înțelesul comun, ci mai mult de o reverență în fața lui Dumnezeu. Butada asta e totuși text din Scriptură!

M.: Și? Inspirată, cum o fi, tot scrisă de mîna omului este. Adicătelea creată. Părinții pe care tot îi clamați voi spun clar că numai Dumnezeu este absolut, deci Scriptura nu este. *Am I wrong?* E retorică întrebarea. Să revenim la credința din frică. Nu sîntem sclavii Lui, totuși, de vreme ce ne-a numit prieteni. Eu unul nu pot să cred din frică, punct!

Cr.: Nici nu trebuie! Expresia *Robii Domnului* exprimă starea liturgică de închinare în fața lui Dumnezeu, ca pleromă ontologică, nu una de sclav. Grigorie de Nyssa ne spune că nu trebuie să ne rupem de viața plină de răutate ca un rob de frica iadului, nici să facem binele pentru nădejdea răsplatei ca un negoț și/sau un schimb, ca niște negustori ai vieții virtuoase, ci să considerăm înfricoșătore numai căderea din prietenia lui Dumnezeu...

Cl.: Așa da! Se pare că și Părinții ăștia, cu trecerea timpului, s-au mai *oxidat,* căci, dacă iau *Hristoitia* lui Nicodim Aghioritul sau *Moartea* – pardon *Mîntuirea păcătoșilor* – mă îngrozesc de pedepse, atît în lumea asta, cît și pe lumea cealaltă. Apare obsesiv peste tot raportul etiologic subsecvent între faptă și pedeapsă, și între frică și virtute.

M.: Ce frică, dom'ne?!? Să stai ca prostu', fără să te întrebi nimic, fără să te revolți? De ce m-a făcut ființă rațională, dacă nu mai am întrebări, îndoieli, căutări? Dacă tot ne-a făcut, bine ar face să ne dea cîteva explicații!

I.: Caută-le! Cercetează, îndoiește-te, nu ne oprește Dumnezeu să facem asta. Vasile cel Mare chiar spune, într-un text, că Dumnezeu nu ni le-a descoperit pe toate, ca să ne invite să exersăm mintea noatră să le afle, dar atunci cînd mintea nu mai poate avansa, simplitatea credinței e mai presus de demostrațiile logice.

M.: Hai că ne băgași iar o poezioară! Aș ataca acum o altă latură pernicioasă a credinței, anume acea credință sentimentaloidă, deșănțată, care a devenit realitate covîrșitoare la noi. Adu spre închinare acum femurul sfintei, nu știu care, al sfintei Eufimia, să zicem, și vezi apoi efervescență spirituală în popor. Mii de oameni îmbrîncindu-se la coadă la moaște, plîngînd – pardon, rugîndu-se – cu lacrimi, litanii interminabile, povești nemuritoare despre viața ei, rostite de clerici la microfonul *loud sound*... Mă iertați, dar, în zilele noastre, credința se reduce la prosternare în fața oaselor sfinte, teleportările *science fiction* ale lui Arsenie Boca, parastase, paraclise...

Cl.: Vă dau un exemplu elocvent. Un prieten a mers la Ierusalim, și mi-a povestit că, la intrare în mormîntul sfînt, a căzut în genunchi și a plîns două ore încontinuu de emoție sfîntă. Eu totuși văd credința ca un act existențial, unul noetic, sobru, discret, fecund periergos, fără jelanii sterile...

„Ca să conjur piaza rea..., aruncam în mare, din timp în timp, cîte trei gologani."

Ion Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*

„Lua ghimbiru, îl făcea în două prim colțuri și îl da la un băiat cu pieze bune, pentru ca cei tineri să aibă traiu bun."

G.I. Pitiș, *Nunta în Șcheiu pînă pe la 1830*

„Țiganul, însă, are pieze bune, căci cînd te-ai întîlni cu el în drum, îți merge bine."

Șezătoarea

„Călugăre, piază rea, Dracul te-a pus-naintea mea."

Nicolaie Păsculescu, *Literatură populară românească*

Cr.: Da, credința este un act al întregii firi a omului, nu se reduce la un sentiment, fie el și unul bun. E drept, implică și partea simțitoare a omului, dar este o lucrare a lui Dumnezeu în toată ființa omului. Credința adevărată nu este irațională, pentru că este o relație cu Cel ce este Rațiunea Supremă. De altfel, relația cu Dumnezeu este *logiki latreia,* „slujbă înțelegătoare".

Cl.: *Pany ge*. Această credință sentimentaloidă, plină de frici și de superstiții, este una searbădă, una care nu-l schimbă pe om. Așa se face că avem mulți oameni credincioși, dar foarte puțini morali.

I.: Bine, dar trebuie să fim atenți la anumite nuanțe. Altceva este a *crede în Dumnezeu,* și altceva – *a crede lui Dumnezeu,* cum spune Palama. A crede lui Dumnezeu presupune și o imitare a lui, în primul rînd în dragostea față de oameni. Dar să conchidem, că lungirăm prea mult vorba. Scurt, te rog!

Cr.: Credința este dorul neostoit al omului după Dumnezeu. Expresia „cred, Doamne, ajută necredinței mele" se poate traduce cu „mi-e dor de tine, Doamne". Dar e mai mult, este și darul lui Dumnezeu către om, atunci cînd îți este dor de Cel pe care Îl ai. Rezum: Este un dor de a-L vedea și un dor pentru că-L vezi.

Noaptea s-a lăsat luminos peste sat. Tăria cerească s-a înflăcărat de o puzderie de stele, prevestind Sărbătoarea Luminii pogorîte în chip de limbi de foc și statornicindu-se în poziția liturgică doxologică față de Creator: Mare ești, Doamne, și minunate sînt lucrurile Tale!

***Cristian Chivu** este dr. în teologie al Facultății de Teologie Thessalonic și doctorand al Facultății de Filozofie a Universității „Aristotel" din București, secția Limbi clasice. Cea mai recentă carte publicată:* Sfîntul Marcu Evghenicul, Opere, *vol. II, ediție bilingvă inedită, introducere, note, traducere, text grec cules de pe manuscris, Fundația Gîndul Aprins, 2014.*

Ce superstiții (nu) aveți?

■ Marius CHIVU

Sînt superstițios față de superstiții. Dacă nu cred și le sfidez, știu sigur că nu mă vor afecta; însă mi-e greu să nu cred în cîteva dintre ele (pe care nici nu le numesc, ca să nu le sporesc puterea). Cînd eram mic și copilăream la țară, bunica mea paternă era toată numai superstiții, de la cele simple, mundane (să nu te joci cu focul, ca să nu faci pipi în pat, să legi mai întîi șireturile de la gheata piciorului drept, ca să-ți meargă bine, să ai un cățel de usturoi în buzunar, ca să ai noroc, să nu spargi coaja oului fiert lovind masa, ca să nu sărăcești, să arunci părul tăiat în sobă, ca să nu te doară capul, să nu deschizi umbrela în casă, să nu fluieri în curte, să nu mergi cu spatele etc.), pînă la altele de-a dreptul metafizice (dacă visam nu-știu-ce, trebuia neapărat să fac nu-știu-ce în ziua aia). Dar bunica mea era și cititoare de semne ale naturii, care nu cred că sînt superstiții: de exemplu, dacă rîndunicile zburau razant cu pămîntul urma să plouă. Pe atunci credeam orice, iar superstițiile funcționau. Acum viața e mult mai imprevizibilă și mai complicată.

■ Stela GIURGEANU

Cînd eram mică, pufneam cu iz de superioritate cînd bunica îmi atrăgea atenția să nu fac anumite lucruri (să nu mănînc din oală, căci nu mă mai mărit, să nu stau sub scară, că atrag ghinionul etc. etc.), pentru că mi se va întîmpla nu știu ce grozăvie, sau, din contră, să fac anumite lucruri, ca să chem asupra mea norocul celest și starea bună. Din îndărătnicie infantilă (și numai cînd nu mă vedea), mîncam direct din oală, stăteam sub scară, de cîte ori coboram la metrou, iar pe stradă căutam din ochi pisica neagră. Ca să nu mai spun că, din casă afară, primul pas îl făceam mai totdeauna doar cu piciorul stîng.

Rezistența mi s-a spulberat însă, într-o singură clipă, pe la 12 ani, cînd am spart din greșeală o oglindă. Și nu știu dacă totul a fost în mintea mea și nu bag mîna în foc dacă totuși învățăturile bunicii nu m-au lucrat, cert este că, de atunci, cîțiva ani de zile nu au fost deloc prea grozavi. Aș spune că au fost întocmai șapte ani, bătuți pe muchie, dar mi-e frică să nu mi se pufnească în nas, cu iz de superioritate.

■ Andrei MANOLESCU

Întîlnirea cu popa pe stradă și pisica neagră care-ți trece prin față sînt superstiții binecunoscute. Se transmit de la o generație la alta. Le-am auzit și eu de la alții, cînd eram copil. Totdeauna mi s-au părut niște prostii enorme. În ciuda rațiunii însă, ceva pare să-mi fi intrat în subconștient, fiindcă, uneori, cînd mi se întîmplă chestiile astea, am o foarte ușoară tresărire, mai degrabă la pisică decît la popă (îl numesc așa pentru că, în cazul superstiției, mai respectuosul termen de *preot* mi se pare inadecvat). Nu mă manifest în nici un fel, nu mă dau trei pași înapoi și nu-mi scuip în sîn, dar o scînteie de teamă apare undeva într-un colț al minții. Apoi, vine și o reacție, probabil din partea a ceea ce numim conștiință, care, tot pentru o secundă, mă face să mă simt ușor vinovat și puțin idiot.

■ Ruxandra MIHĂILĂ

„Ceas cu cuc și să fie de aur!" e urarea pe care ți-o adresează, cu șarm și bucurie, ceasul cel norocos, ca ursitor de bun augur la un nou început. Fratele lui vitreg, însă, e pidosnic și viclean. Nu-și arată fața. Se deghizează cînd în pisică neagră, cînd în popă îmbrăcat în sutană, care-ți taie calea în zori, cînd în găleata goală cu care vecina aleargă spre fîntînă. Iar dacă toate astea se întîmplă într-o marți, poți fi sigur că ai pierdut „trei ceasuri" de bine. Ceasul rău pîndește, din umbră, la orice ungher. Și, odată instalat, insidios și tenace, nu se mai dă dus. El nu are Timp. Și face cu ușurință prozeliți. Chiar și în cîmpul ieșit în primăvară. E bine să ocolești buruiana-de-ceas-rău. Apare mereu pe potecă. Mai ales că e și perfidă. Are proprietăți aromatice, dar și amare. Cum să știi cînd să te oprești din „degustare"?!

■ Matei PLEȘU

Cînd a murit bunica mea maternă, la o vîrstă la care nu auzisem încă de superstiții, am resimțit o serie de temeri și repulsii noi, intense, încadrabile, aș spune azi, în registrul clasic al superstițiilor legate de moarte și cadavru. Tot ce avea legătură cu mortul și cu sicriul – în mod direct: masa din sufragerie, fața de masă, încăperea, casa, sau indirect: tacîmurile, vesela, mîncarea pregătită cu acel prilej – mi s-a părut, vreme îndelungată, contaminat, impur, de neatins. Am rămas pînă în ziua de azi cu o vagă repulsie față de colivă sau hrana de la parastase și pomeni. Și îmi repugnă tot ce are de-a face cu sicriul: cuvintele „raclă", „coșciug", „copîrșeu", „sarcofag" („devorator de carne", în elină), și formele care amintesc de sicriu: prisma trapezoidală alungită (capac de sicriu) sau obiectele în formă de prismă hexagonală (sicriu închis), mai puțin creioanele. Mai tîrziu, în adolescență, dezvoltasem un cult al cifrei 9, pornind de la faptul că pe data de 9 septembrie 1989, în jurul orei 9, am sărutat prima fată. Mă închinam, la ora 9, în direcția orașului ei, ca un arab spre Mecca, și inscripționam obsesiv cifra 9 peste tot, fiind convins că e un număr suprem, esențial, o cheie universală.

■ Adina POPESCU

Am o grămadă de superstiții-jocuri care au rămas probabil din copilărie și de care încă sînt legată, deși uneori sînt sufocante. Bat în lemn și, dacă mă găsesc într-un loc în care sînt înconjurată doar de plastic, intru în panică. Dacă îmi taie calea Pisica Neagră, fac trei pași înapoi și scuip de trei ori. Fac cruce cu vîrful limbii pe cerul gurii cînd trec pe lîngă o biserică, chiar dacă sînt în tramvai. Nu spăl duminica, chiar dacă spală mașina de spălat. Cred că doar lunea îmi merge bine și nu mi-aș face o programare la doctor pe 13. Nu m-aș muta într-o casă unde a murit cineva. N-aș pune flori în număr cu soț într-o vază. Încerc să nu mă visez mireasă, pentru că asta înseamnă moarte sigură, așa că îmi programez doar vise care să nu aibă legătură cu căsătoria. Cred că superstițiile fac parte din anxietatea noastră, a tuturor, de aceea nu încerc să le înlătur, le găsesc creative. Altele, dimpotrivă, sînt pline de bucurie. De cînd lucrez la cartea despre Pricolici *(O istorie secretă a Țării Vampirilor)*, inspirată din mitologia românească, le redescopăr, cu fascinație. Unele dintre ele au o profunzime nebănuită. De pildă, ce poate fi mai frumos decît ca, în ziua de Paști, să arunci cojile de ouă roșii într-o apă curgătoare, ca ele să se ducă pe Apa Sîmbetei și să ajungă pe Tărîmul Celălalt, unde locuiesc Blajinii, să-i anunțe și pe ei că e mare zi de sărbătoare?

■ Iaromira POPOVICI

Din copilărie și pînă acum am tot avut superstiții, le-am privit, pe multe dintre ele, cu frică și am crezut în ele: m-am dat mereu înapoi, am scuipat și mi-am făcut cruce cînd a trecut prin fața mea o pisică neagră; am bătut în toate lemnele posibile, nu am călcat pe canalele cu patru găuri, în schimb m-am repezit spre cele cu șase; am ținut degetele încrucișate, într-un fel anume, cînd trecea Salvarea. Am încetat să mai vorbesc prea bine de cineva sau despre ceva care nu e într-o situație prea bună, dacă nu avea ceva roșu, de frica deochiului. Și, în general, mi-e teamă să spun că ceva este sau va fi foarte bine, chiar dacă așa cred în sinea mea, de spaimă să nu se întîmple contrariul.

■ Ana Maria SANDU

În copilărie, dacă o pisică neagră trecea strada prin fața mea, mă opream, scuipam de trei ori în sîn și făceam și trei pași în spate. Îmi imaginam că așa pot alunga orice semn rău din lume. Acum îmi plac pisicile negre. După ce sparg un pahar, în timp ce strîng cioburile, mă gîndesc întotdeauna că ar fi frumos să se fi făcut țăndări și toate necazurile. Sarea vărsată pe masă încă îmi dă un sentiment de neliniște. „Uite, asta e ceartă!", îmi spunea bunică-mea hotărîtă și n-am s-o uit niciodată. Parcă cearta asta ar fi un nor de furtună care ne plutește pe deasupra capetelor. Păianjenii o să-i văd mereu ca pe niște aducători de vești, așa că mă străduiesc și azi să-i iau cu binișorul și să nu-i omor. Nu-mi place să mă întorc din drum. Dacă uit ceva, mă gîndesc de două ori dacă e musai să fac cale întoarsă.

Bat în lemn și, dacă sînt înconjurată doar de plastic, intru în panică.

■ Mircea VASILESCU

Cînd eram prin clasa a V-a, am observat de mai multe ori că, în datele cu 5 (sau multiplu de 5) îmi mergea bine, iar în cele cu 3 (sau multiplu de 3) îmi merge prost. A început de la un extemporal dat pe data de 3, la care am luat notă mică. Pe urmă m-a ascultat la nu știu ce materie pe data de 9 și iar am luat notă mică. În schimb, teza la română a fost pe data de 10 și am luat 10. Și tot așa, ținînd eu socoteala datelor, m-am autoconvins că e o legătură între ele și ce mi se-ntîmplă. Chestia asta m-a ținut vreo doi-trei ani și, bineînțeles, de la rezultatele școlare am extins-o către alte întîmplări ale vieții. Cînd mi-am rupt racheta de tenis, era pe 3 (păi, sigur că s-a rupt dacă era 3, trebuia să mă aștept la asta, nu?). Cînd l-am bătut pe „rivalul" meu la tenis într-o zi de 15, am stat puțin în dubiu, căci 15 = 5 x 3. N-am știut cum să interpretez chestia asta. Cu timpul, am lăsat baltă socoteala zilelor „bune" și „rele". Și așa s-a încheiat relația mea cu superstițiile. Dar acum cîțiva ani, cînd am văzut, în curtea unei mînăstiri din Moldova, oameni așteptînd cu mașina nouă (cu capota ridicată) rîndul la binecuvîntare, mi-am amintit de episodul meu cu numerele și am avut, așa, un fel de înțelegere umană față de ce-o fi în capul lor...

■ Luiza VASILIU

Ca să ai superstiții, trebuie să fii un om cît de cît ordonat, să ai reguli, să respecți niște „trebuie" și niște „nu care cumva", să fii precaut. Superstițiile te obligă să te gîndești la rău înainte de toate, să te pui la adăpost de belele. Eu n-am superstiții, ceea ce spune destul de multe despre mine. Trec regal pe sub scări, dorm ca un purcel în nopțile cu lună plină, îmi merge și bine, și rău, în zilele de 13, trîmbițez despre proiectele mele cui vrea s-audă, pînă cînd mă satur și eu de ele și nu le mai fac, nu sînt atentă la nimic și la nimeni care mi-ar putea face rău. Ce-i drept, am o căpățînă mică de usturoi legată cu o fundă roșie de dulăpiorul în care stă contorul electric, deasupra ușii de la intrare. Deocamdată n-am avut nici hoți, nici gîndaci de bucătărie. Înseamnă că funcționează.

„Se freacă limba clopotului cu usturoiul care a fost pe masa de Crăciun și se bate clopotul trei zile la rînd, așa se va găsi hoțul."

„Ca să vezi hoțul în vis, leagă-ți usturoi și pîine de brațul stîng, înainte de culcare. La trezire, să nu te freci pe ceafă cu mîna stîngă că-l vei uita deîndată."

„Strigătură, cînd pierzi ceva, ca să-l găsești: «Scoate, drace, ce-ai furat, / că te bat cu maiele, / pînă-ți iasă coaiele!»"

„Fetele mari să nu mănînce lapte din tigvă, că le cresc țîțele cît tigvele de mari."

„Cel care bea urină de om se face pricorici; cînd însă se clătește cu puțină în gură contra brîncii, cu mare băgare de seamă, să nu înghită."

„Cînd te mănîncă țînțarii, zice că cel dintîi care t-a mînca să-l pinzi și să-l mănînci, c-apoi nu te mănîncă țînțar nicicacum."

„Pe partea dreaptă a omului stă îngerul păzitor, pe stînga, Necuratul. Cînd dracul e mai tare, se zice că omul este slab de înger."

„Cîne, mîță să nu ucizi, că nu se fac murăturile bune."

Citate din: Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens, *E. Hoffmann-Krayer & H. Bächtold-Stäubli (ed.), Ed. Walter de Gruyter, 1927-1942;* Credințe și superstiții românești după Artur Gorovei și Gh. F. Ciaușanu, *Irina Nicolau & Carmen Huluță (ed.), Ed. Humanitas, 2000*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Vorbitul pentru alții

Am participat recent la una dintre ședințele Grupului de lectură „Calderon", ședință la care studenți, avocați, profesori sau simpli cititori au vorbit despre studiul lui Titu Maiorescu, „Oratori, retori și limbuți". A fost prima dată cînd m-am întîlnit cu entuziasmul, priceperea, umorul, farmecul, vorba curată și corectă a celor de la Calderon și nu mi-a părut rău. Dimpotrivă: într-o vreme în care țara arde de nepricepere, ignoranță, corupție, brutalitate, cîțiva oameni, adunați la BCU să vorbească despre cărți, personaje, autori și fapte excepționale, aduc normalitatea mai aproape.

Revenind, însă, la subiectul propus de organizatori, pornind de la cartea lui Maiorescu, și anume discursul public de ieri și de azi, am de făcut următoarele observații: mai întîi, felul în care se vorbește astăzi, în văzul tuturor, fie în mass-media, fie în Parlament sau în orice alt loc unde există dezbateri publice, pare grav afectat de două sau trei maladii:

Există o confuzie între privat și public, intens întreținută de mass-media, pentru rating. Ziarele, televiziunile, instituțiile ne invită cu surle și trîmbițe la dezbateri de idei și proiecte, dar, în locul lor, primim, în cel mai bun caz, o tacla de Cișmigiu. Nu idei se iau la mărunțit, ci emoții tari, amănunte stînjenitoare, experiențe personale irelevante și stingheritoare, ghionturi în ficatul adversarului, glume de partid, ironii grosolane etc. Orice, dar absolut orice poate fi și este transformat într-o discuție din fața porții, cu ochii la stradă: mea mondenă.

Orice discurs presupune o construcție rațională, care pornește de la mesajul pe care vrei să-l transmiți, de la auditoriul căruia i te adresezi și de la con-

Cum e cu Uniunea Europeană?

legi fundamentale, proiecte de revigorare economică, reforma din învățămînt, producția de grîu sau lipsa autostrăzilor.

Există un amestec, în dezbaterile sau discursurile publice, de profesionism și amatorism, la fel, bine întreținut de cei care le organizează. Vrei să te lămurești cum e cu Uniunea Europeană sau la ce e bună taxa pe stîlp? Vei primi păreri, indignări, iritări, idei răzlețe, ba de la un profesor de matematică, ba de la un actor. Vrei să știi cum e cu reforma în învățămînt? Va trebui să te mulțumești cu oftatul unui inginer sau cu suspinele unui sindicalist. Finanțistul nimerește într-o dezbatere despre adolescenți, agricultorul – într-una despre manualele de religie, psihologul dă diagnostice într-o emisiune de divertisment, iar deputatul vorbește despre divorțurile din lu-

textul în care te miști. Discursurile auzite în spațiul nostru public nu au nuanțe: ele par a-și descoperi mesajul pe parcurs, profilul celor care le ascultă este cu totul vag și neesențial, construcția lor pornește mai curînd din rărunchi decît din minte.

În întîlnirea de care am vorbit mai sus, am văzut și am auzit studenți cu o bună argumentație, întrebări esențiale și la obiect, replici bine gîndite, interes pentru dialog. Mă bucur că nu sînt lăsați de izbeliște. Și că sînt chemați, din cînd în cînd măcar, să dea alt chip, mai adecvat, mai curat, dialogului din spațiul public. Lăsați și copiii, copiii ultimelor clase de liceu, să participe la asemenea întîlniri!

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

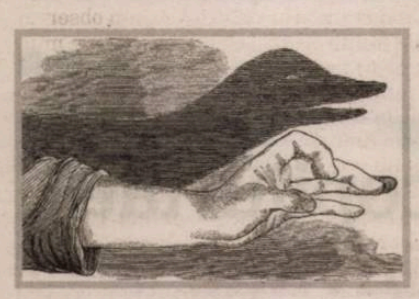

Iaromira POPOVICI

bazar

Adolescenții și filmele lor

Se știe, mulți adolescenți sînt pasionați de filme. Dar, din cîte știu, nu există vreo instituție care să le dezvolte programatic și sistematic gustul ăsta: nu învață, în mod organizat, despre film, la școală. Și nici nu sînt încurajați, explicit, să facă ei înșiși filme – deși mulți probabil că ar fi doritori.

Festivalul de filme făcute de adolescenți, Super, desfășurat în perioada 24-30 mai 2014, a descoperit, însă, că adolescenții sînt interesați de cinema, și chiar regizează filme interesante și foarte diferite între ele. În cele două zile de proiecții de la cinema Studio, din cadrul festivalului, am avut revelația unor producții neașteptate. Nu voi spune închegate ori geniale, pentru că aș fi grandomană: dar capabile să ilustreze idei, să pună probleme și, poate mai important, să observe, cu un ochi agil, mediul înconjurător, cu personajele lui.

Filmul care, în prima zi de proiecții, a stîrnit aplauze frenetice în sală, a fost *Sin City Spoof. The Fridge,* regizat de Achim Scarlat, un elev de 15 ani. Parodiind celebrul film al lui Frank Miller, într-un ritm alert și cu un montaj interesant, acesta dezbate dificila opțiune a unui puști, atunci cînd deschide frigiderul, între o conservă de ton, un croasant și laptele cu cereale. Pe tonul dramatic și creator de suspans al comediilor negre, personajul repetă din ce în ce mai accelerat cele trei posibile alternative. Pînă cînd, în cele din urmă, se hotărăște la laptele cu cereale. Opțiune greșită. Laptele se terminase...

Tot despre accelerare este un film de o cu totul altă factură – una filozofică –, inspirat dintr-o nuvelă a lui Dino Buzzati: *Ceasuri,* de Victor Cioabă. Personajului filmului – domnul bătrîn și credincios interpretat cu grație de Dan Ivănesei – timpul, pur și simplu, i se scurge printre degete...

Cîștigătorul Premiului festivalului, filmul *Carne,* de Alexandra Diaconu – de fapt un episod dintr-un serial intitulat *Un Bîrlad* – este unul antropologic. De fapt, toate filmele aduse de Asociația Vira din Bîrlad chiar asta își declarațiile personajelor, surprinse chiar în „sînul familiei", în care, de fapt, nu sînt cu toatele prezente decît rareori, te emoționează.

O altă categorie de filme este bazată pe testimoniale: cele precum *Golden Globe* de Isaac Lanning (au existat și cîteva filme din SUA) și *Maiștrii Prostiei* de Andrei Călinescu. În cel dintîi se conturează, din mărturiile colegilor, portretul lui Carter Stucki, un adolescent neconvențional din Arlington

Carne *este un film despre tăierea porcului.*

propun: să observe comunitatea din jurul lor. Într-un oraș în care ai senzația că nu se întîmplă nimic, descoperi, din filmele lor, că se petrec chiar lucruri palpitante. Sau că cele pe care le considerăm, din obtuzitate, nesemnificative, sînt, de fapt, fascinante. *Carne* este un film despre tăierea porcului. Scenele, surprinse ca atare, la rece, să zicem, fără comentarii inutile, sînt suficient de grăitoare prin ele însele. Actorii fără fețe vizibile dovedesc o cruzime și un primitivism instinctive, de care nici măcar ei înșiși nu-și dau seama, luîndu-le ca pe niște atitudine firești.

Tot antropologic este filmul *Familia mea, pe scurt,* de Elena Borcea, Dragos Musteață, Lucian Ibănescu. Aici, însă, personajele vorbesc, își povestesc viața și ofurile, surprinzînd un fenomen social important, încă actual, și, dintr-o perspectivă, tragic: migrația celor din orașe mici la lucru în străinătate. De-Country, Virginia. În cel de-al doilea, se încearcă o definiție a... prostiei. Și-ntr-unul, și-n celălalt este fascinantă diversitatea adolescenților întrebați: modul lor de a vorbi și de a fi creează o lume diferită, evident, de a noastră – „adulții"...

Filmele lui Alex Pintică, *Puzzled* și *Who Dunnit,* mici thriller-uri să le zicem filozofice, creatoare de suspans problematizant, se înscriu într-o categorie aparte, originală. Mai ales *Puzzled* te intrigă, fiind construit pe o situație neobișnuită: Ce faci cînd îți spune cineva la telefon că ai cinci minute să îl convingi să nu se sinucidă?

Una peste alta, filmele adolescenților promit. Cu atît mai mult cu cît au fost proiectate într-un festival organizat în totalitate de adolescenți – care se dovedesc mai inteligenți, dar și mai adaptați decît noi.

Selma IUSUF

legende urbane

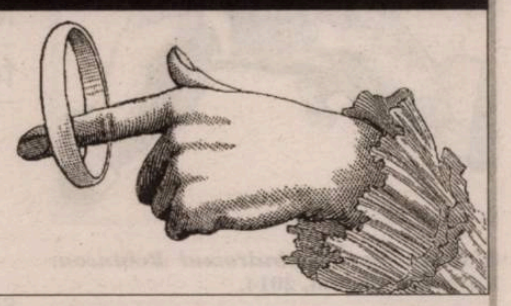

Genul cumsecade

E mai degrabă scundă și oarecum pătrată. Să aibă la vreo cincizeci și, dar e bine încleiată, carnea vîrtoasă stă tare ca piatra pe oasele scurte și zdravene. O măsură de om care-ți învîrte însă gospodăria într-o secundă – face ciorbe, îngrijește la animale și copilește la roșii, fără crîcneală.

A coborît dintr-o preorășenească, cu două sacoșe imense de rafie în fiecare mînă. Nu se vede ce cară acolo, dar pare o greutate îndesată, apăsătoare ca plumbul, ucigătoare. Le duce cu umerii tremurînd, cu pas repede, ai pune pariu că are dinții încleștați. Are rochia de oraș pe ea. A ieșit din pantalonii de trening, din flanelul grena și din papucii de plastic verde, purtați peste ciorapii groși, pentru rochia asta fără mîneci, rotundă la gît, care se termină undeva la jumătatea genunchilor ridați. E un nylon, un soi de elastic care se întinde și fîșîie la fiecare mișcare a trupului îndesat. Cineva, creatorul rochiei, a avut ideea să îmbrace nasturii care o închid la spate de la ceafă pînă spre talie în niște fundițe cît palma. Pe nasturii chinuiți, fundițele erau toate razna. Cîș, scălîmbe, se mișcau și ele sacadat cu fiecare pas hotărît al femeii.

Doamna e cumsecade. Mari păcate n-a înfăptuit. A mințit atîta cît viața normală să poată merge mai departe. A tăcut cînd bărbatu-su era beat, l-a nenorocit cu cicăleala cînd era treaz. E o lege a compensației, pe care o știe bine. A ținut pomenile, sărbătorile, a dat cînd și cît a trebuit. Știe a citi și-a scrie. Rețetele ei sînt notate cu mînă grea, de școlar; cînd scrie, pixul apăsat sapă șanțuri în hîrtia devenită un model ondulat, un Braille pe dos.

Nu-i plac deviațiile, anormalii, negospodarii. La inima ei ajunge cineva despre care-și imaginează că are totuși o cămară cu conserve făcute-n casă, un congelator cu carne pe două săptămîni, ceva vin și țuică de la neamuri și sifon. Cineva care s-a încuibat cum se cuvine la el acasă. Cu perdele, covor și gresie lucioasă. Cu lustră în formă de lalea, cu termopan, cu blocul izolat. La inima ei ajunge cineva care se respectă și iese frumos din casă, vara, cu maiou sub cămășile albe, cu mînecile scurte apretate și călcate lamă. Cu pantofi curați și cu părul ales bine din pieptene într-o cărare pe-o parte. Cineva sigur pe sine, care-i tutuiește pe chelneri și care a născit o duzină de perechi.

În fața necunoscutului, a ciudățeniei, o pocnește o veselie neîncrezătoare. Poate uneori să schițeze o cruce, să șoptească un „Doamneee..." și amuzamentul ei nejucat s-o ducă pe domnișoara cu ruj negru la care se uită pieziș într-un cumplit derizoriu. Pe tipul filiform, în maiou, care face *moonwalking* în stația de autobuz cu căștile pe urechi – la Bălăceanca. Pe liceenii care se bat cu cartofii prăjiți sleiți de la Mc – la reeducare urgentă.

Doamna e cumsecădenia întrupată și hrănește copii de pe stradă cu friganele – de sufletul ei, de sufletul morților. S-a uitat la Eurovision și a privit-o pe Conchita cu mîna la gură. După standardele toleranței luminate, ea e o rasistă. Dar n-o face conștient, nici măcar cu răutate. Lumea așa e așezată; țiganii-s țigani, jidanii-s jidani, iar toată lumea musulmană e la categoria „arabii ăia". N-are sensibilități de protejat pentru că nici pe ale ei nu i le-a menajat nimeni vreodată. Nu că ar fi vrut. Nu că ar fi cerut, nu că s-ar fi gîndit vreodată la așa ceva. Lucrurile mai complicate ca evidența sînt mofturi. Toleranța pentru ăi tineri se oprește abrupt la copiii ei. Iar ei – un ciudat melanj de supunere filială și clubărit prin Centrul Vechi. Ei o să ducă dorul camerei mobilate cu PAL de acasă prin bursele din străinătate. Ei o să învețe cel puțin să se abțină cînd vine vorba de chestiuni rasiale. Ei o să aibă un coleg negru, chinez, arab sau turc – care sînt, la rîndul lor, cumsecade. Ei sînt urmașii doamnei cu rochie de plastic închisă la spate în fundițe ridicole și ei o să vadă pe pielea lor că prejudecățile au două capete. Și că amîndouă mușcă al naibii de tare.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

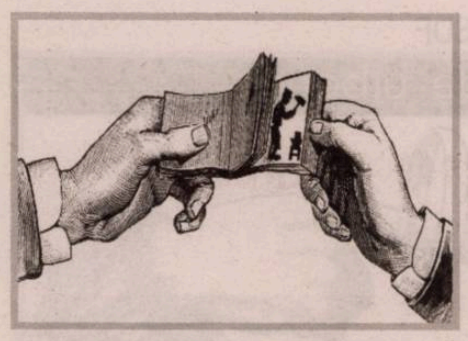

● **Radu Mareș, *Sindromul Robinson*, Editura Polirom, 2014.**

Marius CHIVU

feedbook

Nimfete și singurătăți

De la debutul său din 1972, scriitorul clujean Radu Mareș (n. 1941) a publicat, aproape în egală măsură, și romane, și volume de proză scurtă, situație rar întîlnită la scriitorii români contemporani. În excelenta sa cronică din *România literară* de acum cîteva numere, Marius Miheț pornește chiar de la premisa că cele patru povestiri ale acestui volum – toate narate la persoana întîi de un protagonist scriitor –, ar fi putut alcătui un roman pe care autorul e posibil să-l fi abandonat din lipsă de coeziune, oferind în schimb textelor „o aparentă autonomie să fuzioneze într-un plan conceptual, orientat în jurul pîndei și a seducției". Marius Miheț judecă împreună prozele și le interpretează drept patru variațiuni pe tema singurătății (a evaziunii, a sinuciderii, a prieteniei, și încă una de ordin oniric), fiecare povestire fiind văzută ca „parte din aceeași respirație a ratării, testimonii ale eșecului singurătății" și avînd inclusiv cîte un substrat politizant. Perspectiva lui Marius Miheț este nu doar coerentă și convingătoare, dar și foarte frumoasă – drept pentru care îmi mărturisesc aici invidia colegială –, însă lectura mea, fără să ignore sugestia grilei acestui „sindrom Robinson" (prezentat de personajul scriitor drept o manevră existențială de căutare și prezervare a singurătății), s-a ținut mai aproape de convențiile narative și de micul univers uman al fiecărui text în parte.

În povestirea „O bătaie în ușă", un bărbat misterios, călătorind foarte *light*, se refugiază, în extrasezon și pentru numai trei zile, pe o insulă grecească, unde se cazează la o femeie taciturnă, aproape neprimitoare. Bărbatul, care este totodată și naratorul, nu spune despre sine decît că se află în căutarea liniștii și a odihnei („vreau să tac, să zac, să savurez eliminarea oboselii străvechi prin toți porii, atom cu atom, să urmăresc cum calmul balsamic îmi inundă mușchii și creierul"); nu ne spune de unde vine, nici unde se duce, pare că îi convine indispoziția comunicativă a gazdei, deși e foarte atent la orice mișcare. Siesta (ori supravegherea) lui de pe malul mării este tulburată de apariția unei adolescente gravide, care poartă același nume cu al gazdei, cu care se tatonează încă de la început printr-un joc de tăceri și priviri. Situația îl face deosebit de curios cu privire la relația dintre cele două femei, apoi, pe măsură ce cotrobăie prin casă în absența lor, îl intrigă de-a binelea. În penultima zi a șederii, fata îl invită să înoate împreună (imaginea ei de nimfetă-sirenă-gravidă este tulburătoare – vezi și fragmentul de mai jos) și cei doi se apropie pînă în punctul cînd, în mod inexplicabil și neverosimil, naratorul își abandonează relatarea. Finalul introduce însă o intrigă politică, dar și sugestia unei posibile fantazări, ducînd astfel povestirea într-o zonă ambiguă, de unde nu ne rămîne nouă, cititorilor, decît să speculăm cu privire la onestitatea sau autenticitatea naratorului. Din nefericire, această foarte bună povestire (precum și celelalte) prezintă nenumărate neglijențe stilistice, cea mai importantă fiind inversarea sau alternarea total confuză a timpilor narațiunii („Ești cumva terorist? *se interesă* Eleni. (...) *Am rîs*..." – s.m.), uneori și în aceeași frază, dînd concordanța temporală peste cap (*„Sunasem* la poartă pentru că *mi-a plăcut* poziția stingheră a casei." – *s.m.)* și făcînd acordul greșit cu pronumele demonstrativ („*i-am întîlnit* la *acest* final..." – *s.m.)*. Suita de neglijențe comise de Radu Mareș vine din faptul că perfectul simplu, timp narativ prin excelență, exclude cazul naratorului protagonist a cărui relatare la persoana întîi cere automat, ca timpi ai narațiunii, ori perfectul compus, ori prezentul. Corect ar fi fost așa: „Ești cumva terorist? *s-a interesat* Eleni. (...) Am rîs..."; „Sunasem la poartă pentru că-*mi plăcuse* poziția stingheră a casei." și „i-am întîlnit la *acel* final..." (Știu, sînt cît se poate de nesuferit insistînd, a nu știu cîta oară, pe aceste chestiuni, dar o fac din exasperarea faptului că nimeni, nici scriitorii, nici redactorii de carte de la noi nu par să cunoască aceste reguli narative elementare, care se învață în primul an de liceu.)

În povestirea „Sindromul Robinson", un scriitor însingurat, retras la munte într-un bordei, pentru a face corectura finală a unui manuscris, se bucură doar de prezența și de poveștile pădurarului. La un moment dat, salvează, dintr-un automobil blocat între troiene, o țigăncușă căzută deja în inconștiență din cauza gazelor eliberate în interiorul mașinii de eșapamentul astupat cu zăpadă. Țigăncușa – speriată și purtînd urmele unui abuz fizic, pare fugită de acasă – este descrisă ca un amestec de copilă și femeie (un fel de nimfetă-ială-rănită), iar bărbatul o aduce în bordei și o urmărește tulburat, încercînd să se obișnuiască cu prezența ei nocturnă în propria cameră. Povestirea este, de fapt, o suită de însemnări din jurnalul scriitorului, iar atmosfera de recluziune forestier-hibernală, precum și predispoziția la introspecție și fantazare a protagonistului creează, din nou, premisele unei relatări necreditabile, care ar fi putut la fel de bine să se întîmple în imaginația lui afectată de izolare.

„Antimetafizica" este construită ca un fel de corolar kafkian pe tema sinuciderii: un intelectual pus de fiica emigrată în State să vîndă biblioteca ce conține inclusiv rarități bibliofile, constrîns așadar să-și lichideze trecutul și identitatea, îi oferă prietenului său scriitor (nu înainte de a-l întreba dacă-și amintește finalul „Coloniei penitenciare"), ca gest de adio, o ediție princeps a cărții tehnice referitoare la procedeul gazării condamnaților la moarte. Ultima proză și cea mai întinsă, „Linii și cercuri", este o poveste spusă la mîna a doua de un scriitor căruia i-a fost încredințată – o convenție perfect inutilă și chiar neverosimilă, dată fiind natura și stilistica textului. Irina, ajunsă acum patroană de restaurant în Italia, și-a trăit tinerețea de arhitect în comunism. Fată de știab, Irina întreține încă din copilărie o relație de prietenie cu homosexualul Doru, apoi și cu etern pretendentul Iulian, jucînd la rîndul ei un rol de nimfetă-liceană în fața unui profesor meditator, căruia îi oferă virginitatea ca pe o recompensă pentru admiterea la facultate, înainte de a se îndrăgosti de cineva cu datele unui posibil spion/terorist. Povestirea dezvoltă un plan narativ cu mai multe niveluri: de familie, erotic, politic (mi-a amintit de *Pupa Russa* a lui Gheorghe Crăciun), dar nu mi se pare suficient calibrată și închegată, lasă destule lucruri netratate. Tot Marius Miheț, mai bun cunoscător decît mine al operei lui Radu Mareș, identifică aici un personaj migrat dintr-un roman mai vechi al lui Radu Mareș, ceea ce ar susține ipoteza că această povestire ar fi o piesă dintr-un mozaic mai complex.

Un volum de povestiri ce oferă lucruri interesante, dar care putea fi mult mai bun.

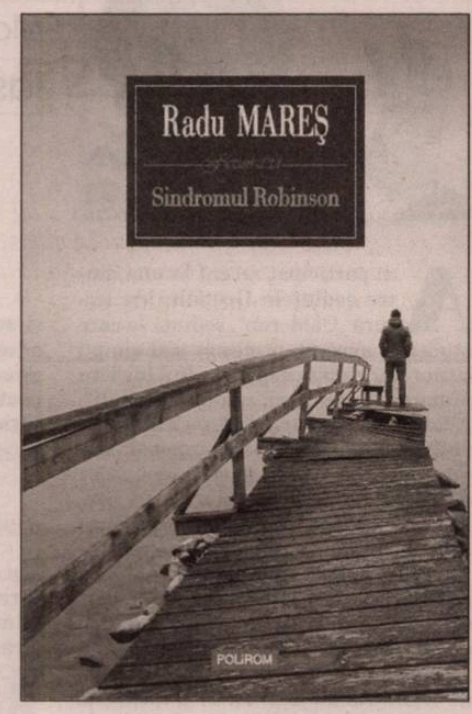

„«Hai cu mine», a încheiat, scoțîndu-și dintr-o mișcare rochia peste cap. Așa a început. Reținsiguranța ei absolută din tot ce-mi spunea și ce făcea, siguranța celui care știe perfect că nu va fi contrazis. Și de altfel nici nu-mi oferi pentru asta răgazul, luînd-o înainte pe trepte spre debarcader, unde intră în apă fără a mai privi în urmă. După scufundarea din prima zi și după bălăceala de răcorire de dimineață, era prima oară cînd o vedeam înotînd. Înaintă cu o ușurință și o viteză care arătau că burta n-o încurcă deloc, cum îmi imaginasem eu, și n-a fost simplu să mă țin de ea. Am bănuit-o inițial că o face demonstrativ și m-am și amuzat accelerînd, cu gîndul că o vom tăia spre larg într-o cursă de viteză spre Africa. Nu-i păsa de mine însă, mi-am dat seama mai tîrziu. Nu era dintre cei care fac pauze cînd sînt în cuplu, în larg, se așteaptă unul pe celălalt, stau pe loc și discută. Nu ținea nici să înotăm alături. Ce era la ea era poftă pură, plăcerea gratuită, explozivă și care se dispersează de orice altceva, așa că m-am ținut la distanță, lăsînd-o în pace, pentru că – se vedea perfect – n-are nevoie de ajutor. Și de data asta plonjă, dispăru pur și simplu la o sută, două de metri în fața mea și părea a fi plăcerea ei secretă la care nu era dispusă să renunțe. Reveni însă la suprafață după un timp rezonabil, fără să-mi mai dea emoții, apoi dispăru iarăși, și încă o dată. De fiecare dată pornea mai departe zgomotos, lovind apa cu picioarele și brațele, într-un roi de stropi și părea a fi și o altă demonstrație pentru mine, cu toate că mai importante cred că erau aceeași dezlănțuire, aceeași ardere a energiei într-o cheltuire necontrolată de nimic. Țărmul de est nu mă ispitise pînă atunci să-l explorez, perspectiva într-acolo fiind închisă de stînca pe care era cocoțată casa celor două Eleni, și nici nu încercasem s-o ocolesc. De la cîteva sute de metri în larg, peisajul se deschidea frumos în adîncime pînă spre cimitir, primele case de la strada litoralului și portul aflat cam la trei kilometri. Golful minuscul și debarcaderul erau abia sesizabile de departe și la fel era și scobitura de pe reversul aceleiași stînci. Într-acolo se îndrepta Eleni pe neașteptate și, docil, am imitat-o."

(fragment din povestirea „O bătaie în ușă")

PUBLICITATE

„Shakespeare nu s-ar fi supărat pe mine“

– interviu cu Gigi CĂCIULEANU –

„În dansul meu, nici nebunia, nici structura nu pot exista singure“, scrie coregraful Gigi Căciuleanu în cartea sa de „gramatică a dansului“ – Vînt, Volume, Vectori. *Recent, a montat la Teatrul Metropolis din Bucureşti spectacolul* Folia, Shakespeare & Co.

Cum se întîlnesc nebunia şi structura, delirul şi luciditatea în acest spectacol?

De fapt, am plecat de la tema muzicală „Folia“, care a avut şansa să fie la modă vreo două sute de ani. O frază muzicală de cîteva măsuri, care a fost interpretată de cei mai mari – Corelli, Vivaldi... Am plecat, muzical vorbind, de la această *folie* a artei, pentru că nu-mi explic cum un lucru atît de simplu a avut acest impact asupra publicului – ne dorim cu toţii să durăm cel puţin zece ani, d-apoi două sute! Am luat bastonul din două capete: cel muzical, această temă – „folia“, şi celălalt capăt, foarte stufos şi ramificat, cel shakespearian, pe care mi-l doresc de foarte multă vreme. Bufonii ăştia nu sînt doar nebunii regelui, nebunii de la curtea nobililor, dar şi Hamlet, şi Regele Lear sînt la rîndul lor nişte bufoni pentru că – gîndesc eu – Shakespeare era un mare bufon. Şi cred că, pe această temă, sigur, păstrînd proporţiile, nu numai eu, ci noi, artiştii, ne întîlnim fără să vrem cu Shakespeare, fiindcă el ne-a ghicit şi toate piesele lui sînt despre teatru în teatru, despre spectacolul vieţii, despre spectacolul nebuniei. Se spune că nici o nebunie nu e mai nebună decît realitatea. Şi aşa este. Acest bufon, pe care l-am dansat de mult la Opera din Bucureşti, a fost unul dintre primele mele roluri, care-mi plăcea la nebunie. Eu am cerut să fiu distribuit, deşi eram în *contre-emploi* acolo, pentru că eu sînt înalt, iar bufonii de obicei sînt mititei şi zvîrlugi. Eu am fost iute şi zvîrlugă şi m-am transformat în bufon. Îmi plăceau foarte mult, în afară de piruetele pe care le face bufonul, şi piruetele spiritului, nebunia minţii. Să vă spun şi-o anecdotă. Cînd dansam atunci bufonul, îmi depăşeam rolul, în loc să fac numai cele cîteva mişcări ale sale şi pe urmă să mă pun deoparte, la picioarele reginei, în *Lacul lebedelor,* eu mă urcam pe tron, îi făceam pe toţi să rîdă. Am fost chemat la conducere şi mi s-a spus: „Tovarăşu' Căciuleanu, vă depăşiţi rolul.“ Şi eu zic: „Da, e mai bine să-l depăşesc eu pe el, decît să mă depăşească el pe mine“. Era să mă dea şi afară. Dar de-atunci mi-am zis: dacă n-am voie aici, am să-l fac eu într-o zi pe acest bufon să trăiască pe scenă în plină putere, în plină lumină, nu numai la umbra reginei sau a prinţesei, sau a ducelui, ci în lumina proiectoarelor. Şi aşa s-a născut această *Folie,* pe care de mult o coc, e în creuzetul alchimic, de foarte multă vreme.

Prin ce transformări a trecut acest bufon de la Lacul lebedelor *pînă la bufonii pe care i-aţi pregătit pentru spectacolul* Folia, Shakespeare & Co*?*

Eu cred că întotdeauna m-am simţit bufon. Cînd eram mic, mă întreba lumea ce vrei să fii şi spuneam că vreau să fiu claun-matematician. Mergeam la circ şi-mi plăceau foarte tare claunii. Nu înţelegeam eu mare lucru atunci, dar îmi plăcea strălucirea lor. În afară de faptul că făceau trăsnăi, erau frumoşi, erau strălucitori, aveau paiete. Făceau acrobaţii mai bine decît acrobaţii, făceau dresuri mai bine decît dresorii. Atunci nu analizam treaba asta, dar mi-am zis: vai, dacă s-ar putea să se aprindă şi pe mine o lumină şi să fiu şi eu la fel de strălucitor şi să-mi permit atîtea obrăznicii cîte-şi permit ei şi să fac să hohotească o sală-ntreagă, nu numai de rîsul acela gros, dar de plăcere. Da, pe undeva cred că întotdeauna am fost bufon. Pentru că bufonul e întotdeauna cumva pe muche de cuţit. Trebuie să fie obraznic, că altfel nu e plătit sau e lăsat flămînd, dar, în acelaşi timp, dacă-şi depăşeşte limitele, nu e bine. Nici o mişcare nu e inocentă la un bufon. Totul e cu nişte gînduri ascunse. Cînd toată lumea mînca la un ospăţ, el trebuia să stea şi să spună trăsnăi. Şi e cam ce ni se întîmplă şi nouă – cînd toată lumea vine la distracţie, la teatru, bufonii sînt pe scenă şi nu se distrează deloc. Un bufon nu se distrează, un bufon arde, pe un bufon îl ia mama dracului pe scenă. Ceea ce se întîmplă şi cu un dansator. Foarte apropiaţi sîntem noi, dansatorii, de bufoni.

> *„Se spune că nici o nebunie nu e mai nebună decît realitatea. Şi aşa este.“*

Poate fi redusă opera lui Shakespeare la cîteva gesturi esenţiale?

Nimic nu poate fi redus din Shakespeare, reducerea ar fi şi de prost gust, şi nemeritată. Ca să vă spun drept, l-am recitit de cîteva ori pe Shakespeare. Ceea ce s-a întîmplat este că mi s-a învălmăşit totul în cap. Dar în acelaşi timp, am citit o carte minunată a lui Victor Hugo despre Shakespeare, carte care mi-a dat voie să fac acest spectacol. De exemplu, am aflat din ea că pe vremea lui Shakespeare nu exista obiectul caiet şi totul era scris pe foi volante. Şi mi-am zis: dar dacă ei au încurcat într-o zi foile alea şi deodată bufonul din *Cum vă place* vorbeşte în *Noaptea regilor* şi dacă Hamlet deodată a greşit şi mai zice şi o trăsnaie de bufon? Mai ales că, tot de la Hugo o ştiu, actorii mai adăugau şi de la ei, aveau nişte libertăţi. Tot bufonească este această posibilitate de libertate pe care le-o dădea Shakespeare actorilor. Shakespeare-regizorul, Shakespeare-autorul pe viu, nu cel care stă pe un soclu. Cel care era în laboratorul foliei shakespeariene. Şi mi-am dat seama că aveam voie, poate, şi Shakespeare nu s-ar fi supărat pe mine dacă aş fi luat anumite replici şi le-aş fi aruncat dintr-o piesă într-alta.

Dar cum găsiţi totuşi o logică sau o coerenţă în nebunie?

Nimic nu-i mai logic decît logica unui nebun. Ştiţi bancul acela cu nebunul care trage un pantof de sfoară şi i se spune „Vai, ce căţeluş frumos aveţi!“ Şi el zice „Da' ce, eşti nebun, nu vezi că-i un pantof?“ Este logica unui Escher, în care vezi drumul care urcă şi deodată el coboară, dar nu ştii cînd s-a întîmplat coborîrea. Sau o apă curge în jos, aşa cum e firesc să fie şi, urmărind cascada aia, deodată o vezi că ea urcă, în loc să cadă. Cred că şi Escher e foarte shakespearian, în acelaşi timp foarte nebun şi foarte matematic. Ca să faci această grafică, trebuie să ai o matematică arhitecturală extraordinară, nu-i numai o trăsnaie.

Cum se traduce în dans discursul nebunului / bufonului din opera lui Shakespeare?

Eu aş zice că se traduce în mişcare. Mişcare este la îndemîna oricui. Orice om, orice pisică, orice cîine, orice stea de pe cer se mişcă. Trăim într-o mişcare continuă şi cred că e limbajul cel mai adecvat ca să sintetizezi nişte lucruri. Aşa cum poezia, în două-trei silabe, puse într-un fel sau altul, sintetizează o lume întreagă, aşa şi cîteva mişcări, puse într-un fel sau într-altul, nu pot să rezume, bineînţeles, dar pot să sintetizeze una dintre esenţele pieselor lui Shakespeare.

Cum vă alegeţi aceşti colaboratori? Cum vă alegeţi dans-actorii?

După sclipirea din ochi. Dacă văd că le sticlesc ochii cînd le propun ceva, îmi spun: da', dom'le, sînt buni. Adică nu neapărat dacă sînt tehnic buni, pentru că tehnica o luăm de la capăt de fiecare dată. Eu am o definiţie a tehnicii, care ar fi disponibilitatea corpului şi a spiritului, şi a minţii, bineînţeles. Adică nu numai posibilitatea de a face un lucru sau altul, dar posibilitatea de a avea antenele şi pîlniile deschise ca să poţi pleca de la punctul zero, de la pagina albă, de fiecare dată. Aşa cum un poet pleacă întotdeauna de la o pagină albă, nu scrie un poem peste alt poem, aşa şi aici, eu îi rog să considere că fiecare mişcare este ca şi cum ar fi prima şi ultima mişcare din viaţa lor, să-şi dea duhul la acea mişcare, să nu se economisească. E exact acea folie a funambulului care, pe lîngă frumuseţea gesturilor pe care le are cînd traversează între două case pe un fir întins, are şi pericolul morţii, el poate să cadă în orice moment şi să-şi frîngă oasele.

interviu realizat de Adela GRECEANU şi Matei MARTIN pentru emisiunea Timpul prezent, *la Radio România Cultural*

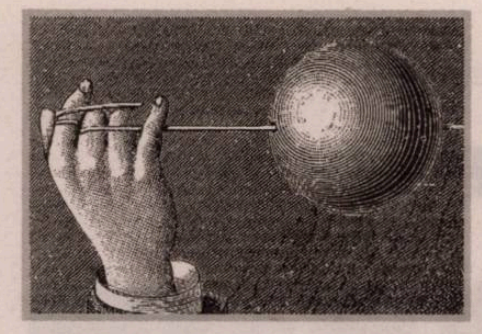

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Snowden

– un an la Moscova –

În curînd se împlineşte un an de cînd fostul spion american Edward Snowden a fost forţat să accepte să rămînă la Moscova, sub protecţia serviciilor secrete ale Rusiei. Dezvăluirile sale legate de modul în care operează serviciile americane au produs frămîntări politice peste tot în lumea occidentală. Că se foloseau de adresele de e-mail, de reţelele de socializare şi de numerele de telefon pentru a spiona se ştia de mult. Dar puţini bănuiau, pînă s-o aflăm de la Snowden, amploarea fenomenului şi implicaţiile acestei supravegheri continue şi sistematice. Milioane şi milioane de comunicaţii, inclusiv între cetăţeni oarecare, au fost stocate pentru eventuale cercetări ulterioare. Inclusiv cetăţeni americani au fost spionaţi, deşi, se ştie, legea interzice serviciilor să facă asta.

Snowden este inculpat în SUA pentru furt de documente şi dezvăluirea unor informaţii clasificate. Dacă este prins, riscă să fie judecat de un tribunal militar. Pedeapsa pentru faptele sale este, în cazul cel mai fericit, închisoarea pe viaţă. Numeroase tentative de a cere azil au eşuat pînă acum, căci SUA au intervenit la nivel diplomatic pentru a disuada alte ţări să-i acorde acest drept. În urmă cu un an, s-a pus problema, în mai multe ţări europene, printre care Franţa şi Germania, să i se acorde azil politic. Pînă la urmă, guvernele au ales să nu-şi pericliteze relaţiile cu Washington, DC. Rusia a rămas singura ţară care i-a acordat azil. Dar viza lui Snowden expiră în iulie. Şi nu e clar ce se va întîmpla în continuare. E puţin probabil ca Rusia să-l predea americanilor. Dar e clar că şi ruşii s-au plictisit de el. Cele două ţări nu sînt în cele mai prietenoase relaţii, iar faptul că Moscova a acceptat să-l protejeze pe Snowden încurcă şi mai mult lucrurile.

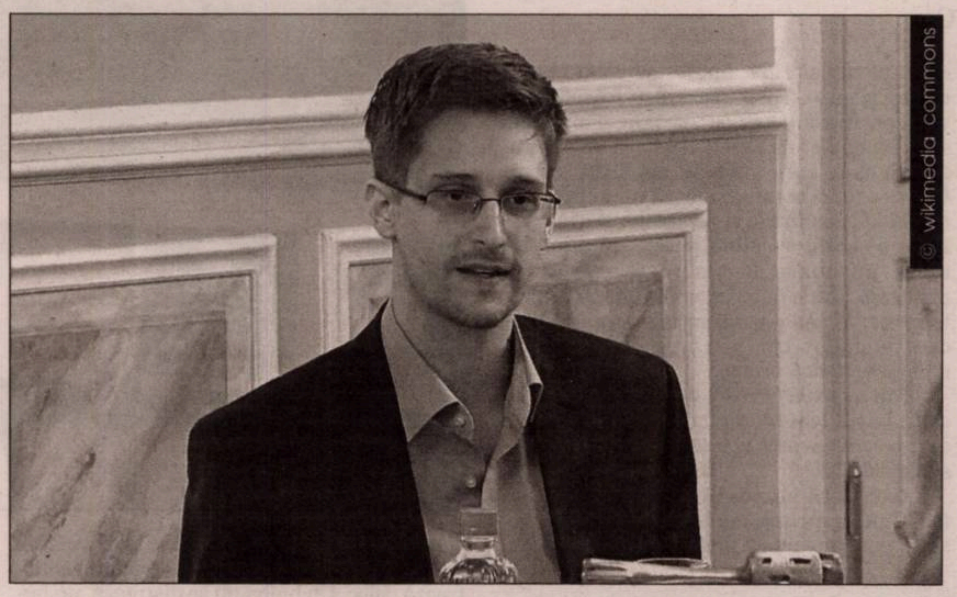

E imposibil să pui în aplicare un tratat antispionaj, fără servicii de spionaj competente.

Revista franceză *L'Express* încearcă acum, printr-o petiţie publicată pe Change.org, să determine guvernul francez să-i acorde lui Snowden azil politic. „Franţa este ţara drepturilor omului şi a libertăţii de exprimare, are obligaţia specială în ceea ce îl priveşte pe Edward Snowden. Constituţia ei prevede că «orice om persecutat din cauza unei acţiuni în favoarea libertăţii are drept de azil pe teritoriile Republicii».“ Documentul semnat iniţial de cincizeci de personalităţi ale vieţii publice franceze, între care fostul, premier Michel Rocard, filozoful Luc Ferry, scriitorul Pascal Bruckner, sociologul Edgar Morin, cere explicit preşedintelui, prim-ministrului şi ministrului de externe să-i acorde lui Snowden „fără întîrziere“ drept de azil cu statutul de refugiat politic. Dar o petiţie rămîne... o petiţie. Nu e deloc sigur că preşedintele Hollande va da curs acestei solicitări – mai ales după primirea deosebit de călduroasă din februarie, la Casa Albă. Mai mult ca sigur, Snowden va rămîne captiv într-un joc de politică internă: numele său va fi folosit pentru a decredibiliza un preşedinte deja destul de impopular.

Altminteri, numeroase state din Europa, între care Germania şi Franţa, au adoptat, după dezvăluirile lui Edward Snowden, un discurs ipocrit. Tot felul de politicieni îşi exprimă uluirea, în public, faţă de comportamentul americanilor: că şi-au folosit ambasadele ca să spioneze! Că înregistrează masiv conţinutul comunicaţiilor şi metadate referitoare la traficul Internet şi conversaţii telefonice! Că folosesc aceste informaţii nu doar în lupta împotriva terorismului, ci şi în competiţia economică şi politică! De parcă alte state puternice n-ar face asta, sau n-ar face-o, dacă ar putea. Nu-i de mirare că tratatul antispionaj *(no-spy agreement)* dintre Germania şi SUA, propus de Angela Merkel după ce s-a aflat că serviciile americane ascultaseră inclusiv convorbirile ei, a picat. E imposibil să renunţi la spionaj după ce, decenii la rînd, decizia politică s-a bazat, în mare măsură, pe informaţiile produse de aceste servicii. Şi, mai ales, e imposibil să pui în aplicare un tratat antispionaj, fără servicii de spionaj competente.

PUBLICITATE

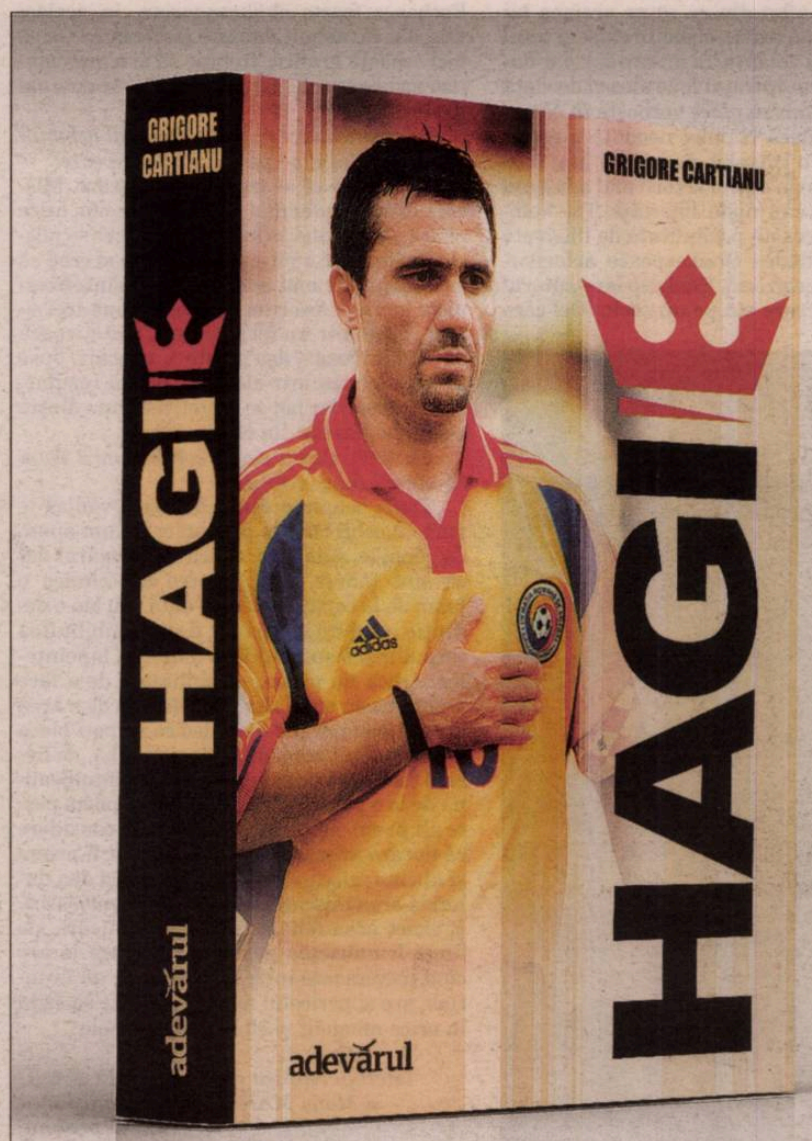

adevărul despre Hagi

Planeta freamătă: miliarde de oameni sunt cu ochii pe **Mondialul din Brazilia**. Acum 20 de ani am fost și noi pe marea scenă a fotbalului. Am avut o **Generație de Aur**, cu un fotbalist de aur: **Gheorghe Hagi**.

Din 5 iunie,

viața lui Hagi în **528 de pagini**, într-o carte marca **Grigore Cartianu**, împreună cu ziarul **„Adevărul“**!

La 25 de ani, Hagi îl ținea la respect pe cel mai mare fotbalist al lumii: Diego Armando Maradona. Din acest titanic duel al decarilor se năștea Generația de Aur.

17,99 lei
Ziar + carte

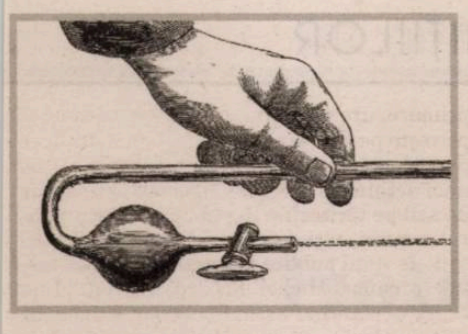

Oana STOICA

rosencrantz & co

Privirea dinăuntru

● *Inside*, intervenţie teatrală pentru doi spectator. Texte: Ella Greenhill, Vera Ion, Peca Ştefan; regia: Tamilla Woodard, Radu Apostol, Ana Mărgineanu; coregrafia: Andreea Duţă; scenografia: Maria Nicola. Cu: Laurenţiu Bănescu, Viorel Cojanu, Toma Dănilă, Sabrina Iaşchevici, Andreea Mateiu, Rolando Matsangos, Oana Mărgineanu, Isabela Neamţu, Maria Nicola, Katia Pascariu, Simona Pop, Cosmin Seleşi. PopUP Theatrics & Doctor's Studio în parteneriat cu MŢR, cu sprijinul Teatrului LUNI.

În 2007, cînd Sibiul era Capitală culturală europeană, compania britanică DreamThinkSpeak a fost invitată să recreeze acolo spectacolul *Don't Look Back*. Necesitatea reconstruirii performance-ului venea din faptul că spaţiul de desfăşurare era esenţial pentru demersul artistic, ba mai mult, avea legătură directă cu unul dintre scopurile acestuia. *Don't Look Back* era un performance *site specific*, gîndit să pună în valoare, printr-o instalaţie performativă bazată pe povestea lui Orfeu, clădiri din diverse oraşe, de la Somerset House din Londra la Majestic Hotel din Kuala Lumpur. Refăcut pentru clădirea Primăriei din Sibiu, spectacolul oferea vizitatorilor o călătorie în lumea de dincolo, exclusiv prin imagini şi sunete, un itinerariu suprarealist postmodern, de o poezie stranie, neliniştitoare, care insinua subtil sentimentul trecerii şi, în acelaşi timp, explora spaţiul cunoscut şi necunoscut al unei clădiri istorice. Jucat seara, pentru serii succesive de cîte trei spectatori, spectacolul era tulburător, în frumuseţea sa, şi incitant ca formulă performativă.

Ceva similar a creat, la Muzeul Naţional al Ţăranului Român din Bucureşti, o echipă internaţională de dramaturgi (Ella Greenhill din Marea Britanie, Vera Ion, Peca Ştefan) şi regizori (Tamilla Woodard din SUA, Radu Apostol, Ana Mărgineanu). Şi aici este vorba tot de o refacere, căci prima versiune a acestui spectacol a fost experimentată anul trecut la Hotelul Intercontinental Madrid, cu alte poveşti. *Inside* se defineşte ca o instalaţie itinerantă *site specific*, cu rol de intervenţie culturală. Serii de cîte doi spectatori sînt invitate într-o călătorie în partea inaccesibilă a MŢR, pentru a parcurge un traseu iniţiatic, pe baza miturilor româneşti privitoare la moarte, de la strigoi la Sînziene, de la viziuni funebre la unele luminoase, de la perspective pragmatice la cele miraculoase, cu poziţionări dincoace şi dincolo de hotarul Trecerii. Personaje-ghizi îi preiau pe spectatori din curtea muzeului, loc profan, şi îi conduc în mai multe spaţii, devenite, datorită performanceului, magice. Aici se resimte, voit sau nu, atmosfera din nuvelele şi romanele lui Mircea Eliade, senzaţia aceea de mister într-un loc aparent bine ancorat în realitate. Spectatorii asistă la scene care configurează diferit viziunea morţii, din perspectiva credinţelor populare, aşa cum sînt ele percepute de localnici şi străini (este esenţială prezenţa artiştilor străini în echipă, căci oferă o privire proaspătă asupra românităţii). Dispariţia mamei lasă în urmă doi oameni neconsolaţi, fiica şi soţul (Sabrina Iaschievici, Laurenţiu Bănescu) care încearcă să înţeleagă rostul morţii. În timpul epocii comuniste, cînd ţara era un teritoriu închis, două fete (Katia Pascariu, Andreea Duţă) încearcă trecerea într-o altă lume, cu ajutorul rituri de Sînziene. Miturile populare legate de strigoi (Rolando Matsangos, delicios de autoironic) şi ritualurile funebre sînt contextualizate în raport cu elemente de identitate naţională şi culturală. Interesantă este modalitatea în care se produce o multiperspectivare asupra poveştilor. Pentru fiecare dintre cele trei scene, spectatorii primesc telefoane mobile prin intermediul cărora li se transmit indicaţii. Telefoanele sînt obiecte care conectează profanul cu miraculosul. Personajele care comunică prin intermediul telefoanelor cu publicul – lucru provocator pentru actori: să se reidentifice sonor drept alt personaj decît cel vizibil sau să se identifice exclusiv audio – sînt diferite pentru fiecare spectator şi pentru fiecare scenă. Identificabile în momentul apelului (numele lor apar pe ecranul telefonului), ele fac parte din poveste, au puncte de vedere diferite asupra ei, oferă detalii importante. Mama, Moartea, Securistul etc. redimensionează povestea la care publicul asistă, prin crearea unor perspective care funcţionează complementar pentru fiecare serie de spectatori. Viziunea asupra întregului este accesibilă doar după spectacol, dacă cei doi spectatori îşi împărtăşesc experienţa. Astfel, spectacolul se derulează, practic, intim şi personal, există o viziune unică pentru fiecare vizitator. În plus, datorită vocilor de la telefon, poveştile se configurează pe două planuri, unul al concretului, al realului, şi celălalt al miraculosului, al ascunsului. „Văzutele" şi „nevăzutele" sînt elemente pe care se întemeiază perspectiva populară românească asupra lumii.

Aici se resimte, voit sau nu, atmosfera din nuvelele şi romanele lui Mircea Eliade, senzaţia aceea de mister într-un loc aparent bine ancorat în realitate.

Traseul include mai multe tipuri de personaje. Pilonii spectacolului sînt călăuzele, figuri ale bonomiei tradiţionale – un fel de Păcală –, reconvertiţi ca ghizi pe drumul spre moarte. Apoi persoanele reale, lucrători ai MŢR, sînt încorporate în performance, în timp ce îşi desfăşoară activitatea, în postura lor civilă. Şi mai sînt spectatorii înşişi care, datorită intimităţii formulei de joc, devin, de la un punct încolo, personaje în povestea altor spectatori. Graniţa între public şi personaj este astfel încălcată. Sîntem, fiecare dintre noi, actor în visul celuilalt. În acelaşi timp, abordarea întregului spectacol, cu detaşare şi umor, conferă o sănătoasă doză de reflecţie pe seama identităţii naţionale. Fără încrîncenare, ostentativitate sau prejudecăţi.

Punctul culminant al traseului este turnul, cu superba sa priveliştе asupra oraşului înverzit, care, din păcate, nu poate fi admirată mult timp, căci locul este obiectiv strategic din cauza apropierii de Palatul Victoria şi nu este permisă staţionarea. Înainte de a părăsi turnul, este însă timp să surprinzi ultimul gest al unui personaj care îşi continuă „drumul", după care cercul se închide şi spectatorul este readus în spaţiul public.

MŢR este reconfigurat în acest spectacol ca un spaţiu eminamente urban, în care credinţele populare, costumele şi obiectele tradiţionale facilitează evadarea într-un univers miraculos. Creat cu un buget infim, spectacolul este în pericol de a dispărea, din lipsă de fonduri, în ciuda interesului arătat de public. Poate că MŢR va prelua *Inside* ca parte performativă a proiectelor sale, cu beneficiu pentru toată lumea – instituţie, public şi artişti. Ar fi o formă de deschidere către alte modalităţi de expunere decît cele clasice, care poate genera public prin reapropierea de spaţiul propriu-zis al muzeului (publicul vine la MŢR cu precădere pentru activităţi extramuzeale – cinematograful, clubul etc.).

Inside este o incursiune în partea miraculoasă a identităţii naţionale. După ce parcurgi acest traseu, înţelegi că orice realitate are doza ei de magie.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

PUBLICITATE

Andrei GORZO

dilematograf

Îngeri exterminatori

● ***Borgman* (Olanda-Danemarca-Belgia, 2013), de Alex van Warmerdam.**

O prezență de umplutură în competiția principală a Cannes-ului de anul trecut, producția (în principal) olandeză *Borgman*, în regia lui Alex van Warmerdam, e o bizaroidă și hipsteresc-macabră parabolă-*mystery* în care nu e întotdeauna clar cine, de ce sau cum, în schimb e clar că burghezia cu vilă în suburbie merită să sufere. Personajul titular (Jan Bijvoet), un vagabond cu barbă, ochi triști, obraji supți și plete încîlcite, intră în scenă încolțit de trei vînători (printre care un preot cu pușcă) în ascunzătoarea lui subteran-forestieră și apoi – odată scăpat de acolo printr-un incongruent tunel cît o galerie de mină – fugărit de ei printr-o pădure aparent presărată cu bîrloguri similare, ocupate de tovarășii de-ai săi. Ajuns la porțile unei cazemate moderniste, înăuntrul căreia pretinde că nu vrea să zăbovească decît preț de un duș, Borgman este luat la bătaie de stăpînul casei, care prin acest act respingător se recomandă ca o țintă legitimă pentru orice i-o fi rezervînd scenariul, oricît de crud. În schimb, stăpîna casei îl ia, în secret, sub protecția ei; dincolo de faptul că pare să fie instantaneu vrăjită sexual de această apariție șamanico-rasputiniană care este Borgman, femeia se recomandă inițial ca fiind, în orice caz, mai sensibilă decît soțul ei – își omoară timpul pictînd, îi evocă pe copiii din *sweatshop*-uri ca să-și rușineze propria fetiță răsfățată –, dar își dă arama pe față refuzînd să-l lase sub acoperișul ei, pentru o noapte, pe prietenul bonei daneze, militar în permisie. Cît despre soț, comportamentul acestuia se mai ameliorează cu ocaziile aparițiilor lui ulterioare, cînd dă dovadă de ceva tandrețe față de soție, dar un alt lucru de care dă dovadă, cînd caută un grădinar și intervievează candidați, este rasismul. Pe scurt, personajele soțului și soției sînt programate să-și dea în petic în feluri previzibile.

Printre precursorii importanți ai filmului lui Alex van Warmerdam se numără *Funny Games* al lui Haneke și *Teorema* al lui Pasolini; mergînd și mai departe în trecut, se ajunge la Bunuel și la vagabondul Boudu, personaj al lui Renoir. Ca și în *Teorema,* o casă dintr-o zonă rezidențială e întoarsă pe dos de un vizitator cu posibile origini supranaturale, deși supranaturalul conjurat de van Warmerdam e unul de sorginte mai puțin angelică și mai mult pop-demonică, pe muchia genului *horror:* vizitatorul e însoțit uneori de o pereche de cîini iviți de nicăieri, iar alteori, cînd stăpînii casei dorm, obișnuiește să se ciucească gol deasupra corpurilor lor. O altă diferență față de filmul făcut de Pasolini în plină revoluție sexuală o constituie frigiditatea intrusului, care preferă să o țină la distanță pe complet subjugata stăpînă a casei, la fel cum și unul dintre oamenii lui (are o echipă întreagă – doi bărbați și două femei, cu nimic mai ușor de etichetat decît el) o ține la distanță pe tulburata bonă daneză. Ce-l apropie de un film ca *Funny Games* e afectarea unui anumit sado-*chic* – tușele de *stylishness* din *look*-urile complicilor lui Borgman (personaje care altminteri nu au parte de caracterizări) și al lui Borgman însuși, sau comicul de descendență clasic-suprarealistă al unui cadru cu două cadavre întinse pe un pat, cu fețele în jos și capetele atîrnînd peste margine, vîrîte în găleți în care s-a turnat ciment. Deși cadrul respectiv își poartă bine puse în evidență calitățile formale de tablou, de natură moartă, regizorul olandez tinde să mizeze mai mult pe ceea ce arată – de pildă, Borgman ucigîndu-l pe grădinarul familiei cu ajutorul unui tub prin care, Amazonia-*like* (deci suprarealist-incongruent), îi suflă în ceafă o săgețică otrăvită –, decît pe cum o face. La nivelul punerii propriu-zise în imagini – mizanscenă, unghiulație, decupaj –, lui van Warmerdam îi lipsește orice urmă de stil personal. Lipsa oricăror *coups de cinema,* a oricăror ambiții de stil personal, cultivate la nivelul mizanscenei, unghiulației sau decupajului, constituie un atu în cazul unui film ca (de pildă) *Îngerul exterminator* al lui Bunuel – plasat, tot așa, într-un spațiu al privilegierii sociale, ai cărui stăpîni, tot fără să-și dea seama ce se întîmplă cu ei, sînt luați prizonieri de niște forțe oculte. Însă la van Warmerdam, în total contrast cu Bunuel, strategia folosită de respectivele forțe, pentru a pune stăpînire pe vilă și pe grădina acesteia, este nu doar ocultă, ci și ocolită și tărăgănată în feluri care sugerează o construcție scenaristică prea capricioasă, cu prea multe idei aruncate în amestecătură, fără să fi fost dezvoltate. Pentru a aminti doar una dintre complicațiile narative care, prin acumulare, pot lăsa o impresie tot mai puternică de arbitrar și, implicit, de lipsă generală de însemnătate, uciderea grădinarului e o manevră de care Borgman și oamenii săi (sau ce sînt aceștia) nu par să aibă nevoie pentru a se infiltra în vilă, mai ales dată fiind puterea ca de hipnotizator pe care liderul o exercită asupra stăpînei casei. Iar dacă o fac de dragul farsei în sine și/sau de dragul demascării stăpînului casei ca rasist, situațiile cu potențial de farsă (interviurile pentru job-ul de grădinar, iar mai tîrziu o scenă cu toată lumea la masă) se fisîie, iar demascările stăpînilor casei sînt bifări obosite ale unor arhibifate puncte de discurs antiburghez. Excentricitatea căutată a acestui film slab nu-i poate camufla lipsa de imaginație.

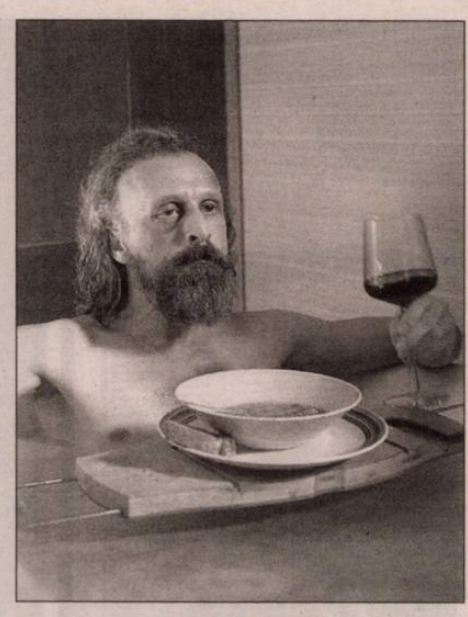

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Tribut nostalgic

● **The Riverside Quartet, *Riverside*, Greenleaf Music, 2014.**

Acești Riverside (alții decît trupa prog rock poloneză cu același nume, dar ceva mai celebră) sînt una din numeroasele forme de înfățișare ale trompetistului american Dave Douglas, fost colaborator al lui John Zorn (în cvartetul său de rezistență Masada) și membru al miniorchestrei Orange Then Blue, activă la finele anilor '80 în aria big band experimental. Ajuns la maturitate artistică, Douglas încearcă, de cîțiva ani, diverse căi de a pune piciorul în prag, atît din poziții manageriale (bunăoară ca patron al casei de discuri la care a apărut materialul de față), cît și ca pionier al trompetei de inspirație folk, ori ca lider de grup. Ocazional, se mai prezintă și cu astfel de albume tributare înaintașilor – în anii recenți, au mai făcut subiectul admirației sale nume precum Joni Mitchell și Mary Lou Williams.

Cu proiectul *Riverside,* Douglas oferă un tribut nostalgic recent răposatului Jimmy Giuffre, pionier de școală italo-americană al dialogului (de improvizație, dar nu numai) cu instrumente de suflat. Cei care dialoghează *in memoriam* pe acest material sînt sus-numitul Dave Douglas și saxofonistul Chet Doxas, acompaniați la tobe de fratele celui din urmă, Jim Doxas, iar la bass de Steve Swallow, vechi colaborator al lui Giuffre și, în consecință, puntea concretă între muzica pionierului și acest material comemorativ. O altă punte, mai subțire, este faptul că Douglas i-a fost, la un moment dat, student celui comemorat. Cuprinsul albumului include două piese recurente în repertoriul Giuffre, „The Train and the River" și standardul „Travelin Light", alături de compoziții originale ale celor doi protagoniști, material cu rădăcini în folclorul american, pe alocuri chiar cu unele tușe de country care sună interesant în varianta bazată pe instrumente de suflat. Rearanjarea muzicii folk/country pentru clarinet și safoxon a fost unul din elementele de inovație lăsate în urmă de Giuffre, folosindu-se de blues ca spațiu de manevră. Materialul de față scoate în evidență cu succes astfel de metode și le duce mai departe, introducînd trompeta în ecuație și reflectînd totodată preocupările generale ale lui Dave Douglas pentru jazzul de inspirație „folclorică".

„Front Yard" și „Backyard" sînt simetrice nu doar în titlu, ci și ca introspecții blues care se complementează reciproc. Pe de altă parte, „Thrush" și „Big Shorty" sînt swinger-e efervescente, ultima fiind o referință la colaborările Giuffre – Shorty Rogers. „Old Church, New Paint" și epilogul „Sing On The Mountain High/Northern Miner" sînt îmbibate cu gospel pastoral, oferind o muzică mai „de rădăcină", beneficiind și de o prezență mai pregnantă a bass-ului bătrînului Steve Swallow. Utilizarea tobelor e oarecum improprie în raport cu filozofia lui Giuffre de a cînta fără baterist; dar nu și fără ritm! Acesta considera ritmul drept o pulsație implicită, derivînd din orchestrație, care nu are nevoie, pentru a se face simțită, de bătaia explicită și insistentă a unui instrument dedicat (și cam rudimentar). Există aici și pasaje care reduc bateria la un nivel pulsatoriu, de susur ritmat, semn că grupul și-a propus să ofere și demonstrații de concept, nu doar aproprieri stilistice.

Materialul e unul derivativ, ceea ce mi se pare firesc, avînd în vedere intențiile sale, dar e și o alternativă proaspătă la obsesia recentă a suflătorilor jazz de a lucra cu big banduri cît mai stufoase și mai bombastice. În ciuda statutului de clasic, Jimmy Giuffre nu e un nume de largă popularitate și e nevoie de astfel de albume pentru a semnala contribuția pionierilor uitați ori rămași în umbră pentru că nu s-au priceput (sau nu au avut sprijinul necesar) în ce privește practicile de business care fac un artist să devină și un brand.

The Riverside Quartet va concerta în seara de 10 iulie în cadrul Festivalului Internațional de Jazz de la Gărîna (10-13 iulie). Mai multe la www.garana-jazz.ro.

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

trei întrebări pentru

Andi VANCA

Bigger, stronger, better!

Ediția precedentă a întrecut așteptările multora; cum veți fi la înălțime anul acesta?

Anul acesta vom avea mai multe zile, mai multe scene și mai mulți artiști. Pe lîngă line-up-ul incredibil, cu o mulțime de premiere (Rusko sau Die Antwoord) și lansări de albume (Thievery Corporation, Bonobo, Die Antwoord), vor fi mai multe activități nonmuzicale (Silent Cinema, workshop-uri muzicale, jocuri, sporturi extreme etc.), iar festivalul va arăta, din punct de vedere al conceptului vizual, într-un mare fel! De asemenea, suprafața festivalului a fost mărită.

Ce opțiuni de acomodare asigurați?

Cei ce vin din țară sau din străinătate (anul acesta se anunță foarte mulți străini) vor avea trei variante de cazare. Cea mai la îndemînă este în camping-ul organizat de noi, unde vor avea toate facilitățile necesare (dușuri, toalete, cutii de valori și chiar un magazin). O altă variantă ar fi la localnici, însă locurile sînt puține și cel mai sigur ar fi să meargă să vorbească în persoană cu oamenii din Bonțida. Sau pot sta în Cluj. Vom avea o flotă de autobuze care vor circula nonstop, la fiecare 10 minute, cu plecare de la Cluj Arena și Iulius Mall.

Dacă ar fi să vă „înfrățiți" cu alte două festivaluri, unul de afară și unul de la noi, care ar fi acestea?

Exit Festival din Novi Sad a fost punctul nostru de plecare. În primul rînd, pentru că au o locație extraordinară (Cetatea Petrovaradin). Ne-am zis că și la noi se poate face un festival într-o locație spectaculoasă. Deci Exit este ca un frate mai mare și ne dorim să ajungem în cîțiva ani la același nivel. Festivalul de la noi, cu care ne-am înfrățit, este Mioritmic. Pentru că este un festival din Cluj care anul trecut a fost un succes și a adus o mulțime de artiști mari. Scena muzicii electronice din Cluj ia amploare și devine treptat cea mai puternică din țară.

***Andi Vanca** este PR-ul Festivalului Electric Castle (19-22 iunie) de la Castelul Bánffy (Cluj-Napoca). Mai multe la electriccastle.ro.*

a consemnat Marius CHIVU

Cristina FOARFĂ

bolero de **travel**

Sari-ul, acele de siguranţă şi-o nuntă ca-n poveşti de Bollywood

„Mergem la nuntă“, mă anunţă Desiree, pe care o cunoscusem de cîteva zile şi care stătea de luni bune în India. „E nunta unui prieten, o să fie cu tam-tam mare, nu ratezi aşa ceva nici mort.“ „Păi, te-a invitat pe tine, nu pe noi“, răspund anemic. „Ba şi pe voi, o să fie o mie de oameni acolo. N-auzi că e de fiţe?“ Despre tipul care se căsătorea, (ne)fericitul mire, adică, aflu că e dintr-o familie foarte bogată din Jaipur, cu business-uri de toate felurile, un băiat foarte deschis la minte, deştept, plimbat prin toată lumea, cu studiile pe afară, care era de mult timp într-o relaţie cu o fată. Dar, cum se întîmplă lucrurile în India, nu ea era fata cu care se căsătorea, ci alta, tot dintr-o familie bogată, pe care o întîlnise o singură dată înainte de nunta aranjată în cele mai mici amănunte de prea grijuliii părinţi. Desiree îmi povestise că a fost deprimat o perioadă după ce-a aflat că urmează să se însoare, apoi s-a resemnat, spunînd că n-are ce să facă, asta e tradiţia.

Ca fetele, prima întrebare a fost: în ce ne îmbrăcăm? Nu prea merge în tenişi şi-n pantaloni scurţi, nu? Nu. *Sari*-uri, am decis. În India, cînd vrei să cumperi ceva, eşti mort. În zonele comerciale, toţi trag de tine într-o parte şi-n alta, e superaglomeraţie, trebuie să negociezi, nu ştii la cît, poveste lungă. După îndelungi tribulaţii, discuţii cu vînzătorii care ne îngropau în materiale, am plecat victorioase acasă cu două sari-uri care cel puţin n-aveau paiete, nu străluceau prea tare şi modelul n-arăta chiar făcut pe un LSD de proastă calitate.

Sari-ul înseamnă, de fapt, şapte metri de material. Şi aici a început adevărata distracţie. După ce ne-am uitat la tutoriale pe You-Tube cum te înfăşori în cei şapte metri fără să te sufoci, fără să arăţi ca o mumie sau ca un pom de Crăciun în dizgraţie, pe stil indian, şi, eventual, să te poţi şi mişca, ne-a luat patru ore, multe rîsete transformate pe parcurs în înjurături la adresa modei milenare şi un milion de ace de siguranţă să le punem pe noi. Ba cădeau, ba nu făceam pliurile bine, ba se vedea prea multă piele, ba prea puţină, ba stăteau strîmb, ba nu respiram, ba ne împiedicam în ele. Distracţie, cum spuneam. Cînd, făcute pachet de nervi şi pachet de sari la propriu, ieşim din cameră pregătite să mergem ca nişte dive la nuntă, dăm nas în nas cu femeile de la pensiune, pe care le pufneşte rîsul cînd ne văd. Nu mai aveam timp şi mai ales chef s-o luăm de la capăt, dar am aflat apoi că pliurile pe umăr stăteau prost, atîrna prea mult material şi nici nu-l legasem prea bine să ne putem mişca. Asta ne-am dat şi noi seama cînd traversam strada printre motorete şi ricşe, cu paşi mici-mici, şi cînd am realizat că nu prea putem sta pe scaun.

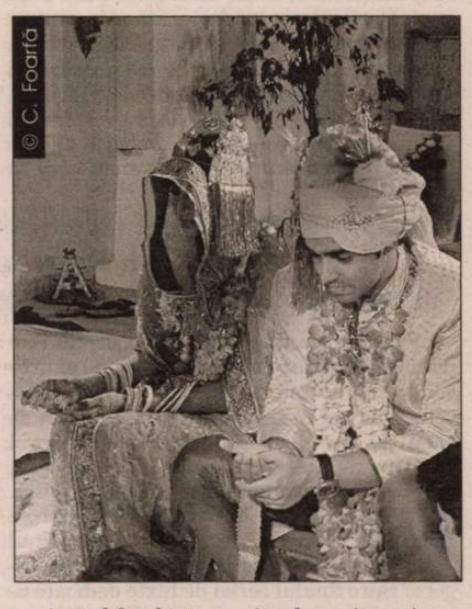

Ajunşi într-un final apoteotic la nuntă, mi-am închis cu greu gura de uimire şi mi-am înghiţit cu greu onomatopeele. Era suprarealist – exact, dar exact ca într-un film de Bollywood, o grădină mare, decorată roz bombon cu alb şi cu statui, flori şi cu o mie de oameni îmbrăcaţi fix ca-n filme (femeile în sari-uri mai bine prinse ca ale noastre şi considerabil mai împodobite, bărbaţii cu pantaloni largi, turbane). Mirii participau, într-un spaţiu separat, la procesiunea de căsătorie – *vivaah sanskar,* înconjurînd focul într-un ritual numit *agni pradakshina,* ardeau beţişoare parfumate şi făceau gesturi simbolice. Ar fi fost minunat dacă n-aş fi ştiut că totul e doar o faţadă, dacă nu s-ar fi citit tristeţe, plictiseală şi resemnare în ochii amîndurora.

Totul era ca un film, de la mirii care-şi jucau deloc convingători rolurile, la decorul kitschos şi la nuntaşii de la care mă aşteptam să facă rapid un dans în linie. Nu greşeam prea mult, am aflat că peste jumătate dintre ei chiar erau actori la Bollywood, unii celebri (incultura m-a împiedicat să-i recunosc, dar eram informată la fiecare pas), ba chiar l-am cunoscut pe Mr. Univers de acum cîţiva ani şi pe nişte producători şmecheri de filme din acelea atît de delicioase.

Toţi erau prietenoşi, mai ales rudele mirilor, era o onoare pentru ei să aibă albi la nuntă, chiar şi aşa bronzaţi cu dungi şi răvăşiţi ca noi. Acolo erau cele mai frumoase femei pe care le-am văzut vreodată, iar cea mai frumoasă dintre ele ne povestea resemnată cum urma să intre în curînd într-o căsătorie aranjată. Contraexemplul era o actriţă de la Bollywood, şi ea acolo, care avusese curajul să se opună familiei, plecase de acasă, o perioadă şi din ţară, şi se căsătorise cu bărbatul pe care-l iubea, în ciuda unor certuri monstruoase şi a oprobiului public. „Şi atunci de ce toate filmele voastre vorbesc despre dragoste? Sau literatura?“ întreb. „Asta e ceea ce vor oamenii să vadă pentru că nu au. Pentru că în India nu există iubiri împlinite. Sînt ahtiaţi după poveşti de iubire pentru că nu le trăiesc.“ Uitîndu-mă la stîngăcia mirilor care abia-şi atingeau mîinile în timpul *saptapadi,* auzind cum îşi rosteau jurămintele ca pe poezie, înţelegeam foarte bine ce vrea să zică.

Sentimentul bollywoodian al fiinţei nu mă părăsea şi, oricît de simpatic şi amuzant arăta peisajul, artificialul tuturor lucrurilor de acolo mă înţepa mai rău ca acele de siguranţă de la sari, intrate deja adînc în piele.

PUBLICITATE

TIFF.13
Transilvania International Film Festival Cluj-Napoca 30.05-08.06.2014
www.tiff.ro
SILVA
Raiffeisen BANK
INSTITUTUL CULTURAL ROMÂN
Mercedes-Benz
TNC
Tenaris Silcotub
HBO
MOL
adevărul

PUBLICITATE

WonderDay
Wish upon a sound
ASAF AVIDAN
Back to Basics Acoustic Show
DELILAH • NOORA NOOR • TAPE FIVE • AYLIN & THE LUCKY CHARMS
EVENIMENT SUSTINUT DE:
VOLKSBANK
SILVA
29 IUNIE DOMENIUL PALATULUI MOGOSOAIA
BILETE: MYTICKET.RO / DIVERTA
magicfm
DILEMA

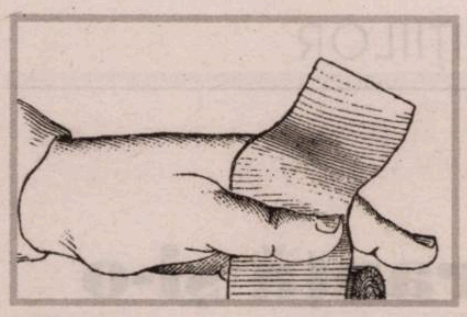

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Două feluri de pamflet

Grigore Cartianu vine la B1 din mila lui Turcescu. Este „un limbric“ şi „un prost“. „Proastă, proastă, dar pînă la urmă o să înveţe cîteva gemete în engleză, parcă văd că o să prindă roluri principale în filme cu negri supradotaţi.“ „Soro, zi sincer, ai avut orgasm?“ „Deci, prostule, dacă asculţi radioul acuma, prostule! În Elveţia, prostule, s-au făcut reguli, prostule, care se respectă, prostule, dar s-au făcut şi şosele, care îţi permit ţie, respectînd viteza legală, prostule, să nu faci...“

Dacă v-am agresat cu zicerile de mai sus, vă cer iertare, dar e cazul să ştiţi că ăsta e genul de vorbe care se aud azi la TV şi la radio. Mă gîndesc că, la fel ca şi mine, nu vă uitaţi prea des la televizor noaptea tîrziu, la orele la care Mircea Badea, Radu Banciu şi Dragoş Pătraru îşi debitează emisiunile. Nu contează cine ce-a spus, din cele de mai sus. Cei trei au destule în comun, printre care faptul că îşi etichetează emisiunile drept „pamflet“.

Iar asta ne aduce la subiect. Eticheta „pamflet“ a stîrnit discuţii în Consiliul Naţional al Audiovizualului, care a luat în discuţie interzicerea acestui gen de emisiuni. O situaţie ciudată, care a dus şi ea la o dezbatere, care a avut loc acum cîteva zile, la Cafeneaua Sociologilor, la instigarea lui Eugen Istodor şi cu participarea lui Vintilă Mihăilescu, a Narcisei Iorga de la CNA, a profesoarei Magda Răduţă şi a subsemnatului. Am ţinut să-mi fac lecţiile şi iată ce-am aflat.

În primul rînd, nu e clar dacă şi cum emisiunile de seara tîrziu, despre care vorbim, se clasifică într-adevăr ca pamflete. Din punctul de vedere al genului, da, dar în sens valorizator, ca etichetă de relevanţă estetică, mai curînd nu.

Am căutat un fragment asemănător cu cele de mai sus în istoria literaturii şi nu am găsit ceva la fel de bădăran şi împiedicat. În schimb, exprimări la fel de dure există, de exemplu: „Din conţinutul gelatinos al craniului său vegetal, cuvintele se desprind anevoie şi, odată libere, o iau razna şi brusc în viteză maximă, ca o garnitură de vagoane scăpată la vale, după ce toate frînele s-au rupt. Gesticulaţia lui disperată şi în contradicţie cu ceea ce spune e o dovadă că vorbirea îi produce dureri fizice şi că mecanismul ei dezlănţuit funcţionează independent şi scapă oricărui control. De altfel scopul vorbirii lui trebuie căutat exclusiv în ea însăşi, Giorge Pascu vorbind numai pentru a nu uita să vorbească.“

Chiar atunci cînd avem de-a face cu un atac la persoană – una dintre caracteristicile pamfletului, după Magda Răduţă –, nu persoana e ţinta ultimă. Consideraţiile estetizante ale lui Păstorel Teodoreanu pot fi citite în cheie moralizatoare, în sensul că problema e nu Giorge Pascu în sine, ci ceea ce e de înfierat la un Giorge Pascu. Textul se ridică peste persoană, la o discuţie etică transcendentă.

Dar, desigur, texte violente şi lipsite de har au mai existat, chiar dacă nu au făcut ulterior carieră. Pamfletul, în sine, e un gen tulbure ca provenienţă. Vine de la francezi, dar etimologia cuvîntului nu e clară: din *palme-feuillet,* de la *Pamfilus seu Amore,* comedie latină în versuri, ori din greceşte, de la *pamphlectos,* format din *pan* – tot, şi *phlégô* – a arde. Echivalentul lui literal nu există ca atare în alte locuri: în engleză, *pamphlet* desemnează în mod curent o tipăritură oarecare, fără legătură cu propaganda, calomnia sau insulta. Engleza are în schimb un alt cuvînt interesant: *libel* – termen juridic care se referă la defăimarea realizată mai ales în scris şi provine din latină, cu sensul iniţial de *declaraţie scrisă.*

Un gen tulbure ca provenienţă.

Fragmentul îi aparţine lui Păstorel Teodoreanu. Iar frazele citate la începutul articolului nu seamănă deloc cu ale lui Teodoreanu, ci mai degrabă cu mizeriile scrise de copii pe pereţii closetelor. Nu sînt genul care vor rămîne în istoria literaturii – sau, apropo, a televiziunii – ca pamflet sau satiră.

Cuvintele dure există, totuşi, în ambele cazuri. Cum de provoacă într-unul plăcere estetică şi într-altul – respingere? Spre finalul seriei de texte dedicate unui profesor ieşean azi uitat, Păstorel mai scrie: „Cînd am citit în ziare că Giorge Pascu, tulburînd planul armonic al arhitecturii mele literare, se încăpăţînează într-o existenţă de-aci înainte inutilă, şarjînd efectele cu trivialităţi bufone şi continuînd porceşte o activitate pe care economia compoziţiei mele cu tîlc proporţionată o reclama imperios finită, am încercat senzaţia stranie pe care aş resimţi-o dacă cineva mi-ar spune că un colonel care nu există decît într-o nuvelă a mea a fost avansat general şi trimis în Basarabia.“

Dovadă mai clară că mediul e mesajul – cum spunea McLuhan – nici nu există. Cam una şi aceeaşi fasciculă-fiţuică exacerbat critică a dat în engleză un termen penal şi în franceză, ceva ce se studiază în istoria literaturii.

Cum-necum, pamfletul s-a răspîndit în timpul Revoluţiei Franceze. Un Marat sau un Desmoulins l-au practicat cot la cot cu numeroşi anonimi. Şi au făcut-o într-o asemenea măsură, încît în 1800, Napoleon a redus numărul ziarelor publicate de la 73 la 13, spre bucuria unei mari părţi a opiniei publice, care se săturase de limbajul violent şi calomniile din diferite fiţuici.

Aşadar, ca să revenim la oile noastre, dacă Badea, Banciu sau Pătraru se revendică de la pamflet, nu primesc automat o distincţie estetică. S-ar putea să intre-n rînd cu calomniatorii şi rău intenţionaţii. Totuşi, acesta nu pare a fi singurul motiv pentru care emisiunile de acest fel îşi lipesc eticheta de pamflet.

Această etichetă a fost invocată în procese cu jurnalişti, printre altele în cel pe care Ion Cristoiu l-a pierdut în faţa Gabrielei Adameşteanu. E o (tentativă de) a scăpa de urmările insultelor revendicîndu-te de la o tradiţie mai mult sau mai puţin literară, legată de libertatea cuvîntului. Cît funcţionează aşa ceva, mi-e greu să vă spun, fiindcă nu sînt jurist. Dar impresia mea e că nu prea bine, orice-ar şti sau n-ar şti completurile de judecată, despre istoria pamfletului.

Aşa ajungem la intenţia CNA de a interzice pamfletul. E o intenţie ciudată, fiindcă pamfletul, ca atare, există doar ca gen literar/publicistic, şi nu în sensul genurilor TV contemporane. Ceea ce fac Badea, Banciu şi Pătraru ar putea fi numit *late night show* (cu toate diferenţele uriaşe faţă de genul american) sau, cu un termen mai larg, *divertisment/entertainment.* Prin urmare, CNA poate interzice, cel mult, o etichetă. După care cei trei gălăgioşi realizatori îşi pot categorisi programele ca *divertisment,* şi basta.

În toată această chestiune încîlcită, singurul lucru care merită reţinut este că pamfletarul simpatic s-a născut în Franţa, în jurul lui 1789, ca exponent al celor mulţi, revoluţionar care a răsturnat totul cu susu-n jos. Dacă nu a trăit atunci, şi eventual a fost de felul lui conservator, a avut cel puţin talent, ca Lucien de Rubempré. Badea, Banciu şi, într-o oarecare măsură, şi Pătraru spun nişte lucruri convenabile pentru nişte angajatori influenţi politic, care îi plătesc bine. Dacă fac pamflete, sînt pamflete de felul celălalt.

Iulian Comanescu *este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

Adina POPESCU

portrete din mers

Lumea copiilor cu superputeri

Pentru o perioadă scurtă de timp, am predat, la o şcoală particulară, un curs opţional de jurnalism. L-am abandonat din mai multe motive, printre care faptul că eram prost plătită sau că şcoala era departe, la marginea Bucureştiului, aşa că îmi petreceam aproape zilnic mai bine de o oră blocată în trafic, în *bus*-ul şcolii, printre 30 de copii obosiţi şi plictisiţi, care ţipau, plîngeau, se jucau jocuri zgomotoase, de care nu auzisem în viaţa mea sau, cîteodată, îmi adormeau în braţe. Însă principalul motiv a fost suprinzător pentru mine, în momentul în care l-am conştientizat – lipsa de comunicare cu copiii, mai ales cu cei din clasa a IV-a. Aşadar, aveam două grupe – şase copii de clasa a III-a şi încă şase de clasa a IV-a, iar diferenţa dintre ei era una de la cer la pămînt. Nu ştiu ce se întîmplase cu ei în vacanţa aceea dinspre a III-a spre a IV-a, însă aveai senzaţia că se maturizaseră cumva brusc şi forţat. Cei de 9 ani încă mai credeau în Moş Crăciun şi în Zîna Măseluţă. Aveau candoare, imaginaţie, o oarecare disciplină (chiar îşi făceau temele „pentru acasă“), însă, din cînd în cînd, alunecau într-o stare de visare (poate şi pentru că opţionalul de jurnalism era fix după masa de prînz, iar copiii îşi au şi ei ritmul lor) şi simţeai că gata, i-ai pierdut. Intrau într-o lume a lor, stranie pentru mine, pe care o descopeream treptat. O lume pe care o ghicem singuratică şi destul de anostă, populată de bone, dar şi de spectrele unor părinţi mai mult absenţi. O fetiţă îmi povestea deseori de „tata şi de bona“, de parcă cei doi formau un cuplu. Ce ai făcut duminică? Am fost cu „tata şi cu bona“ la Zoo. Sau: „Bona a făcut clătite, dar tata n-a vrut să mănînce!“ De obicei, bona venea să o ia de la şcoală, aşa că fetiţa respectivă scăpa de calvarul cu *bus*-ul. Într-o zi întîrziase, iar fetiţa a avut un moment de panică atît de intens, de parcă ar fi pierdut iremediabil ceva drag, nepreţuit. Un băieţel timid şi înalt, de parcă ar fi crescut brusc, dintr-odată, ca într-un basm, mi-a mărturisit cu mîndrie, încă de la primul curs, că tatăl lui este pilot de avion. I-am dat ca temă un soi de interviu cu tatăl său. Era un puşti deştept, părea că a înţeles ce îi cer. A venit fără temă, dar şi fără caiet de jurnalism. Era deja al patrulea curs, iar el era singurul care nu avea caiet, nu-şi nota nimic, în timpul cursului se uita absent pe geam. I-am zis: „De ce nu-i spui tatălui tău că ai nevoie de un caiet de jurnal?“ A venit lîngă mine şi mi-a şoptit la ureche, conspirativ: „I-am spus, dar mi-a zis că n-are acum bani să-mi cumpere un caiet!“ Am rămas fără replică. Nu ştiu dacă puştiul spunea adevărul sau minţea. Era totuşi o şcoală particulară dintre cele mai scumpe, nici nu îndrăzneam să mă gîndesc cît îi costa pe părinţi.

Cu grupa celor de a III-a mă descurcam, de bine, de rău, simţeam că învaţă ceva, însă mi-era groază de orele pe care mi le petreceam cu cei de-a IV-a. Erau cinci fetiţe, care formau o gaşcă, şi un singur băiat, acaparat în totalitate şi în permanenţă de un Game Boy. L-am ameninţat că îi confisc jocul, chiar i l-am luat o dată sau de două ori, dar fără succes. Aşa că l-am lăsat în pace – încercam să-mi ţin cursul, în timp ce el ucidea monştrii în neştire, în mica lui lume virtuală. Fetiţele, în schimb, erau *trendy,* imitau personaje din desene animate pe care eu nu le ştiam (în general, domnişoare cu superputeri, supermachiaj, superhaine şi supersîni, din cîte am înţeles). Şi erau unite. Intram la curs şi le găseam pe toate cinci cocoţate pe bănci. „Doamnă, putem să punem nişte muzică?“ Puteam să zic nu, ele tot puneau, pe un smartphone. Şi, ca la comandă, începeau să se unduiască şi să ţopăie – să danseze. Am crezut că mă dispreţuiau, însă mi-am dat seama că, de fapt, mă ignorau, ceea ce era mult mai grav. Cursul meu nu exista, erau doar ele şi superputerile lor. Odată, le-am surprins înghesuindu-l pe băiatul cu Game Boy într-un colţ şi încercînd să-l sărute. Pe gură. Băiatul se zbătea şi se ştergea. Probabil că aveau nevoie de „un mascul“ în jocul lor. Mi-am zis să pun piciorul în prag: „Fiecare dintre voi are cîte cinci margarete (le-am desenat pe tablă). La fiecare abatere, vi se ia cîte o margaretă. Cine rămîne fără margarete pleacă acasă cu *bus*-ul de 2 (cel mai aglomerat).“ Pentru zece minute, s-au cuminţit. Apoi, fetiţa cu gene lungi şi întoarse (date cu rimel, pe ascuns) a făcut ceva, nu mai ştiu ce, şi i-am tăiat o margaretă. Oricum, bănuiam că o doare pe ea în cot de margaretele mele. Însă s-a uitat la mine şocată şi a avut singura reacţie de copil pe care i-am surprins-o, în vreo trei luni – a început să plîngă şi să zbiere: „Te spun! Te spun lu' mama că mi-ai luat margareta. Şi o să mă retragă de la cursul tău de căcat!“ De precizat că părinţii ei erau ziarişti, din aceia *trendy* şi super, care apăreau pe atunci zilnic la TV, la posturile de ştiri. Însă nu aveau timp de ea, de fetiţa răsfăţată, cu superputeri, aşa că pasau responsabilitatea unei şcoli de fiţe, unde să-i terorizeze pe alţii. Atunci mi-am dat seama brusc de ce margaretele mele erau importante. Există copii cărora li se permite totul. Şi nu li se ia nimic.

O gospodărie ecologică

– interviu cu Laura TRIF, managerul Fermei Bucovina –

Cum v-a venit ideea unei ferme şi de ce?

Totul a pornit cu trei ani în urmă, cînd, într-o seară, privindu-ne fetiţa dormind, ne-am dat seama că, după o lungă perioadă de căutări, nu am găsit soluţia care să îi rezolve problemele produse de pubertatea precoce cu care era diagnosticată, că timpul nostru se consumă între birou, supermarket şi casă, cîteodată o scurtă plimbare prin parcul din apropiere şi rareori o şedinţă de fitness. În mod natural a venit şi prima întrebare: Cum ar fi dacă am creşte noi văcuţa şi păsările de care avem nevoie, fără a pleca în Apuseni, locul de naştere al soţului meu? Rînd pe rînd, au apărut alte întrebări: unde? – întrucît locuiam într-un bloc din Bucureşti; cum vom reuşi să ne împărţim timpul? cum vom îngriji animalele? şi, multe altele. Dar Dumnezeu a orînduit să cunosc o familie bucovineană stabilită de puţini ani lîngă Bucureşti, cu patru copii, al căror tată avea aceleaşi frămîntări şi, împreună, am hotărît să construim răspunsurile.

Aşa s-a produs schimbarea şi am redescoperit aerul ionizat ca de ţară, hrana gustoasă, fără hormoni de creştere şi modificări genetice, munca fizică obositoare, dar şi fortifiantă.

Vă pricepeaţi la creşterea animalelor, aveaţi cunoştinţe în domeniu?

Deloc. Uneori, ştiind ceea ce nu ştii este cea mai potrivită cale de a începe.

Cum aţi început propriu-zis?

După 11 ani de la căsătorie, Dumnezeu ne-a întregit existenţa bucurîndu-ne cu o fetiţă minunată. Am fost foarte atenţi pînă şi la aerul pe care îl respira, asigurîndu-ne că o mare parte din an îl petrece departe de poluarea urbană. Apoi a venit timpul pentru şcoală şi ne-am cufundat din ce în ce mai mult în viaţa oraşului, bucurîndu-ne doar la sfîrşit de săptămînă şi în vacanţe de aerul curat de munte.

Am căutat hrană „curată", pe cît posibil ferită de hormoni de creştere, aditivi şi pesticide. Am mers pînă într-acolo încît am cumpărat zece pui pe care i-am lăsat în îngrijirea unei familii cu o gospodărie în apropierea oraşului, care, de ani buni, ne aproviziona regulat cu lapte, ouă şi brînză. Din nu ştiu ce pricini, puii noştri – cu excepţia cocoşului – au murit după cîteva luni, motiv pentru care am renunţat la ideea creşterii păsărilor, cu atît mai mult cu cît, pînă la şcoală, fetiţa noastră nu a îndrăgit carnea, în aceste condiţii fiindu-ne suficientă carnea de la o pasăre, pentru o întreagă lună. Lucrurile s-au schimbat puţin la şcoală, fetiţa cerînd diverse preparate din carne, pe care, probabil, le vedea în pacheţelul colegilor ei. Mi-amintesc cum, într-o zi, venind de la şcoală, mi-a cerut salam de Sibiu. Cum am fost total împotriva mezelurilor, am căutat surse de hrană sănătoasă, pregătind în casă tot soiul de preparate tip mezel.

Cu toate acestea, prin clasa a III-a, am observat unele simptome care mă duceau cu gîndul la pubertatea precoce, cu atît mai mult cu cît aveam doi colegi de serviciu ai căror copii se confruntau cu dereglări extrem de serioase, la nişte vîrste foarte fragede – de 2, respectiv 4 ani. Medicii au indicat că unul dintre factorii cu ponderea cea mai importantă în aceste dereglări ar fi fost mîncarea cu creştere stimulată, modificată genetic sau excesiv aditivată.

Spre surpriza noastră, analizele au confirmat o dereglare a sistemului endocrin şi prima măsură luată a fost aceea de a stopa orice fel de hrană care nu provenea dintr-o sursă verificată personal. Sigur că sănătatea s-a îmbunătăţit uşor, totuşi nu pe atît cît ne doream noi. Sursele de hrană ne-au dat mari bătăi de cap – pentru că au fost foarte greu de găsit şi încă mult mai greu de verificat.

Şi iată că, într-o seară, privind fetiţa dormind, am conştientizat că trebuie să facem noi ceva.

Primele „active" ale viitoarei activităţi au fost experienţa mea bogată în management şi mai ales în *project management*, şi un partener cu minime cunoştinţe despre creşterea animalelor şi a păsărilor din propria-i gospodărie bucovineană, motivaţi de dorinţa de a oferi copiilor noştri o dezvoltare firească, într-o lume a consumului.

Astfel, am pornit la drum cu cîteva vaci şi păsări, apoi cîteva oi şi capre, crescînd cîte puţin efectivul. Am trecut prin multe încercări. Îmi amintesc cînd am cumpărat primele 50 de raţe leşeşti, despre care ştiam că sînt asemănătoare raţelor sălbatice, însă nimeni nu ne-a spus că zboară atît de sus. Ca urmare, într-o dimineaţă, după ce au fost scoase din coteţe, una cîte una, şi-au luat zborul. Am sperat să revină în obor pînă la lăsatul serii, însă doar cîteva au făcut-o. Abia atunci am aflat că trebuie tăiat vîrful aripilor, tocmai pentru ca să nu se înalţe dincolo de gard.

Sigur că sînt multe întîmplări care acum par amuzante, dar care, la început, ne-au produs mari emoţii.

Cum v-aţi descurcat financiar?

Ne-am pus „la bătaie" toate economiile, am împrumutat bani de la toţi prietenii, am cumpărat pe datorie, am achitat multe dintre datorii, cu produse „din bătătură". A fost şi încă este... oricum, mai puţin... simplu. Ne-am încăpăţînat să ne dezvoltăm din resurse proprii, chiar dacă asta presupune o creştere lentă. Efectivele de bovine, ovine şi caprine sînt înscrise la APIA, subvenţia fiind de numai 500 de lei anual pentru o bovină, suma ce revine pentru ovină, respectiv caprină, fiind şi mai mică.

Anul trecut, am urmat cursuri de preparare a unor specialităţi de brînză, organizate într-o fermă de lîngă Larnaca – Cipru, costuri pe care le-am suportat din propriile economii. Pînă în prezent nu am putut accesa fonduri europene pentru creşterea efectivului de animale şi optimizarea procesului de pregătire a laptelui şi ne dorim să putem accesa fonduri pentru amenajarea unui spaţiu pentru pregătirea acestor brînzeturi, printre care şi renumita lor brînză pentru grătar – *Halloumi*.

Unde este ferma dumneavoastră şi ce aveţi exact acolo? Ce terenuri, ce animale, cîţi angajaţi?

Scopul nostru este acela de a creşte animale şi păsări ferite de hormoni şi orice alte sisteme de accelerare a creşterii. Ca urmare, hrana acestora este complet naturală, fără făinuri animale, fără hormoni şi fără medicamente. După cum v-am mărturisit mai devreme, culturile de cereale şi nutreţ sînt neerbicidate – şi aici mă refer atît la teren, cît şi la seminţe. Sigur că în acest caz, recolta la hectar este mai mică de jumătate şi obiectivul nostru este acela de a oferi produse cît mai sănătoase.

În funcţie de anotimp, în afara cerealelor şi a fînului, vitele sînt hrănite şi cu sfeclă, borhot uscat provenit din prelucrarea sfeclei de zahăr, şroturi de floarea-soarelui, toate acestea neconţinînd substanţe chimice.

În ceea ce priveşte păsările, hrana lor este formată dintr-un amestec de cereale (grîu, secară, orz, ovăz, hrişcă, porumb) şi şroturi.

Simultan cu mulgerea, sînt hrănite păsările.

O mică parte a activităţii se desfăşoară în gospodăria de lîngă Bucureşti, în Baloteşti – Ilfov, unde avem închiriat aproape 1 hectar de teren. Tot aici avem grajdul, halele pentru păsări. Ca efectiv, la Baloteşti sînt 18 vaci de lapte, 120 de curcani, 200 de găini, 200 de raţe şi gîşte. Tot aici avem şi o parte dintre cei 200 de porci din rasele Marele Alb şi Mangaliţa. Mangaliţa este recunoscut pentru grăsimea sa fără colesterol şi cu proprietăţi asemănătoare uleiului de somon.

La stîna din Bucovina, avem 300 de oi şi capre, şi în gospodăria moldovenească – în jur de 800 de păsări, 32 de vaci de lapte şi 46 de tăuraşi de carne. La îngrijirea efectivelor de păsări şi animale lucrează 12 persoane, cărora li se alătură încă patru persoane care pregătesc produsele din lapte.

Cea mai mare parte a necesarului de hrană (cerealele, lucerna şi trifoiul) este cultivată pe terenurile noastre şi ale partenerilor noştri. Hrana achiziţionată provine de la producători certificaţi. Astfel, terenul nostru este de 15 hectare, şi avem 200 de hectare de teren în parteneriat cu mici producători de cereale şi furaje (lucernă şi trifoi). În mod special am ales parteneriate cu micii producători, pentru ne putea asigura că nutreţul şi cerealele sînt netratate chimic.

Înţeleg că totul se desfăşoară ecologic, că animalele sînt hrănite natural. Cum este exact? Cu ce sînt hrănite?

Toate păsările sînt crescute liber în obor, chiar şi năbădăioasele raţe leşeşti, fiind închise seara în coteţe. La noi coteţele sînt spaţioase – hale înalte de 6 m – pentru a asigura cubajul necesar unei creşteri sănătoase.

Ce presupune o zi de lucru la fermă? Care sînt activităţile necesare?

Ca în orice gospodărie, şi la noi activitatea începe dis-de-dimineaţă, adică în jurul orei 4,30-5,00, şi se termină odată cu lăsarea serii. Este o activitate fără week-end şi fără vacanţe! Primul lucru este deschiderea halelor şi scoaterea păsărilor în curte, după care se curăţă grajdul şi halele. Înainte de mulgere, totul trebuie perfect igienizat – hale şi vite. Mulgerea se face automat, cu aparate de muls, laptele fiind dirijat direct în tancul de răcire. Simultan cu mulgerea, sînt hrănite păsările. După mulgere, vitele sînt pregătite pentru plecarea la păşunat vara, sau pentru ieşirea în oborul vitelor în timpul iernii, cînd vremea permite. Indiferent de anotimp, vitele au două mese nutritive în gospodărie, dimineaţa şi seara, mese formate din cereale, tărîţă şi şroturi din floarea-soarelui. Peste zi, alimentaţia se completează cu nutreţ verde – vara şi nutreţ uscat – iarna. După plecarea vitelor, vine rîndul porcilor şi a celor 50 de iepuri.

Odată masa animalelor încheiată, începe pregătirea smîntînei, a brînzei proaspete, a caşului dulce şi sărat. Dintre produse, telemeaua veche este puţin mai sărată, pentru că, nefolosind conservant (nici măcar aspirină), fermentează. Smîntîna este simplă, adunată de deasupra oalelor cu lapte, fără adaosuri de îngroşare.

O activitate importantă este distribuirea produselor – ca să putem oferi produse proaspete, necongelate, carnea trebuie livrată imediat după tăiere şi curăţare. Pornind de la propria noastră lipsă de timp, venim în întîmpinarea celor foarte ocupaţi, livrînd produsele direct la adresa indicată de aceştia.

Ce faceţi dvs. personal pentru fermă?

În timpul discuţiei noastre, vă spuneam că formarea mea academică este aceea de manager de proiect, demarînd, derulînd şi finalizînd o serie de proiecte din domenii diferite de activitate. Şi iată că acum, Dumnezeu a orînduit să mă implic într-un domeniu apropiat sănătăţii şi poate pentru că de mică am fost interesată de sănătatea şi de nutriţia holistică.

La fermă, în principal, organizez activitatea la nivel macro. La scară mai mică, mă implic direct în relaţia cu clienţii, vînzarea şi distribuţia. În gospodărie – consider acest nume mai adecvat decît cel de fermă –, rolul principal îl joacă partenerul meu, pentru că este mult mai priceput în creşterea animalelor şi pentru că este mai voinic!

Ce produse livraţi?

Produsele noastre cuprind sortimente de carne, incluzînd toate animalele şi păsările din curte, lapte şi produse lactate. De curînd avem pe lista noastră şi cîrnaţi uscaţi, din carne de capră – un deliciu – şi brînză pentru grătar tip Halloumi.

Credeţi că asemenea ferme pot fi o soluţie pentru tot mai mulţi dintre noi, pe viitor?

Sigur, da. Cu mulţi ani în urmă, am făcut un studiu de piaţă în România pentru o fabrică de brînzeturi din Franţa, care dorea să deschidă un punct de lucru la noi în ţară pentru a distribui de aici produsele sale. La momentul respectiv, consumul de lapte şi produse lactate în România era foarte scăzut. Iată că astăzi, printr-o educare corectă a populaţiei, procentul acesta s-a dublat, dacă nu triplat.

Hrana sănătoasă presupune timp, documentare, depărtare de casă sau comandă telefonică, achiziţie fără degustare etc. Totuşi, hrana din gospodăriile tip ţărăneşti începe să cîştige din ce în ce mai mulţi adepţi.

a consemnat Iaromira POPOVICI

Victor SCORADEȚ

Spiritul german și budismul

Critic de teatru, traducător, mediator cultural, Victor Scoradeț este o personalitate a vieții teatrale din România. În anul 2002, a organizat, la Teatrul ACT, Proiectul „ACTul lecturii", o serie de spectacole-lectură numite „piețe de texte", cu piese din dramaturgia contemporană de limbă germană. În urma succesului imens al acestor întîlniri, unele dintre aceste piese au fost montate în diverse teatre din țară. Lui Victor Scoradeț i se datorează, printre altele, faptul că, în România, piesele de teatru germane reprezintă repertoriul străin cel mai des jucat. Pe 16 mai, Victor Scoradeț a fost decorat cu Crucea de Merit în grad de Cavaler al Ordinului de Merit al Germaniei.
Textul de față reprezintă discursul de mulțumire rostit la ceremonia de decernare a decorației.

Excelență, stimate doamne, stimați domni, dragi prieteni,

Permiteți-mi să încep prin a vă adresa o rugăminte. Imaginați-vă că un ziarist mi-ar pune acum următoarea întrebare: Ce operă ați lua cu dumneavoastră, dacă ați fi nevoit să vă petreceți restul vieții pe un insulă pustie? După cum se știe, aș avea voie să iau o singură carte. Și vă mai rog să vă imaginați următorul răspuns: *Meditația creatoare și conștiința multidimensională*. Aa, da: de lama Anagarika Govinda. Sînteți în stare să vă imaginați așa ceva? Eu sper că nu. Poate că o astfel de carte s-ar potrivi cu tunsoarea mea... Dar nicidecum cu decernarea Crucii de Merit germane.

Într-o seară ca asta, ar trebui neapărat să aleg un autor german, pentru tot restul vieții mele. Sau măcar să pretind că aș face-o. Orice altă alegere ar fi un *faux pas,* ca să ne exprimăm blînd. Tocmai de aceea, jurnalistul, o persoană îngrozitor de cumsecade, vrea să-mi dea o a doua șansă. *Everybody deserves a second chance* – se spune în mai toate filmele americane. Sau poate că-i amintesc pur și simplu de bunicul lui. Și atunci, omul se gîndește că s-ar putea ca de vină să fie vîrsta mea: nu cumva îmi închipui că mă aflu la reședința ambasadorului Indiei?!... Așa că mă întreabă: Sînteți sigur? Și încearcă, prin intermediul unei priviri disperat-rugătoare, să-mi sugereze răspunsul corect. Iată ce citesc eu în ochii lui: *Faust*-ul lui Goethe! Sau ceva de Günter Grass! Herta Müller! Ori măcar unul dintre cele o mie de romane ale lui Simmel...

După toate aparențele, însă, eu nu vreau sau nu pot să pricep. Prin urmare, situația devine dramatică. Iar dumneavoastră, dumneavoastră trebuie să vă imaginați inimaginabilul: răspunsul meu este un *da* clar și ferm. Și, deoarece jurnalistul tace uimit și-ncurcat, eu repet, ceva mai apăsat, titlul cărții și autorul.

Acum nu mai e loc de formulări diplomatice. Acum nu se mai poate spune că e doar un *faux pas,* o simplă gafă. E o impertinență. Curată nerușinare! Dacă eu aș fi președintele RFG, chiar în clipa asta mi-aș retrage Crucea de Merit. Numai că eu, eu nu aș fi dispus s-o înapoiez. Iată de ce: ce nu știe jurnalistul nostru imaginar, și ceea ce eu însumi am aflat abia mai tîrziu: lama Anagarika Govinda s-a născut pe 17 mai 1898. Doar că nu în Tibet, cum ne-am fi așteptat, ci la Waldheim, în Saxonia. Îl chema Ernst Lothar Hoffmann.

Alegînd această carte, aș lua cu mine, pentru tot restul vieții mele, atît spiritul german, cît și budismul. Cumva, încă de la prima lectură mi se păruse ceva „suspect". Analiza, în această carte, era mult prea riguroasă, prea profundă în comparație cu celelalte scrieri despre meditație și budism. Construcția – mult prea riguroasă. Iar încercarea de a numi chiar și ceea ce nu poate fi numit, sau măcar de a-l descrie cît mai precis – mult prea hotărîtă. Descoperirea că autorul – înainte să ajungă lama – era german m-a surprins, dar m-a și făcut să respir ușurat. Dar asta nu a fost singura surpriză. Cînd, la vîrsta de 30 de ani, Hoffmann a ajuns în Ceylon, primul lui învățător spiritual a fost un anume Nyanatiloka. Acesta era abatele unei comunități monahale budiste.

Aveți trei încercări să ghiciți de unde se trăgea acesta. Corect, din Germania. Numele lui inițial era Anton Gueth. Cînd am citit asta, m-am decis să-mi întrerup mica cercetare biografică. Dar nu înainte să mă asigur, verificînd numeroase fotografii și documente, că Tenzin Gyatso, actualul Dalai Lama, e chiar tibetan. Ce ar trebui să mai adaug la capitolul budist al cuvîntării mele: la mult timp după ce, în Tibet, Hoffmann devenise lama, îl întîlnim pe Anagarika Govinda, într-o renumită universitate din India. Aici, el predă budism și limbi străine. Printre studenții lui se numără și Indira Ghandhi. Limba pe care i-o predă acest lama german e... franceza.

Știm multe despre cultura germană, despre arta germană. Mulți dintre noi consideră că știu cîte ceva chiar și despre spiritul german. O simplă listă cu nume de muzicieni, pictori, savanți, filozofi, politicieni și, de ce nu, sportivi germani pe care îi cunoaște orice român cu un grad de cultură normal ar fi probabil la fel de lungă ca acest discurs.

Știm bine că avem de-a face cu o cultură mare. Nu mai e nevoie să subliniez asta. Cu toate trăsăturile ei caracteristice: deschidere, originalitate, profunzime, iradiere, disponibilitate de a asimila ș.a.m.d. Ceea ce am vrut eu să adaug prin povestea acestui lama saxon: spiritul german e și plin de surprize.

Îmi amintesc cît se poate de bine cît de surprins am fost eu însumi atunci cînd, după decembrie '89, am văzut pentru prima oară teatru german. Și cît de bucuros am fost să scap de toate clișeele românești despre teatrul din această țară.

Spectacolele pe care le-am văzut în Germania erau pline de substanță, de fantezie, erau provocatoare, vii, debordînd de umor și extrem de actuale. Și la fel erau și dramaturgii. Împreună, alcătuiau un peisaj teatral de o diversitate tematică și stilistică fără egal. Fiecare autor era incredibil de diferit de toți ceilalți. Și, frecvent, și de el însuși: e altul, cu fiecare piesă nouă. Să traduc textele lor în limba română a fost o ispită irezistibilă pentru mine. Și un uriaș deliciu intelectual. Iată de ce ar trebui să fiu eu acela care-i conferă fiecăruia dintre ei cîte o Cruce de Merit. Ei sînt primii cărora vreau să le mulțumesc în această seară. Și în numele teatrelor românești care le-au produs piesele. Și al regizorilor, actorilor, scenografilor și coregrafilor români care au avut succes cu piesele lor.

Și, nu în ultimul rînd, în numele publicului nostru, care a avut parte de seri de teatru de neuitat. Aș vrea să mai adresez mulțumiri speciale Institutului Goethe din București, care a sprijinit cu consecvență multe dintre traducerile mele.

Și țin neapărat să-i mulțumesc din toată inima... ei da, Germaniei. Stimate domnule ambasador, mă tem că dumneavoastră vă revine sarcina, deloc ușoară, de a-i transmite mulțumirile mele.

PUBLICITATE

PUBLICITATE

Liliana NICOLAE

De „La doi boi“ la Parlamentul European

The project Be EU 8 media outlets for one Parliament

Ştiam că piaţa e deschisă doar pînă la ora 14, aşa că mă grăbeam să-i prind forfota. În metroul bruxellez, lîngă mine – o familie cu doi copii. Vorbeau franceza şi – după cum erau îmbrăcaţi – nu păreau foarte înstăriţi. În schimb, erau foarte gălăgioşi. Metroul era al lor! M-am gîndit, o clipă, că sînt români. Cărau după ei un cărucior pe care scria „British“ şi poate că mergeau la aceeaşi piaţă ca şi mine. În scurt timp, puţina franceză pe care o ştiau s-a terminat şi au vorbit în română. Tot nu ştiam unde e piaţa, aşa că m-am ţinut după ei.

Aşa am ajuns la *Abattoirs d'Anderlecht* sau „La doi boi“ – cum îi spun românii care trăiesc în Belgia şi cunosc foarte bine piaţa. Numele românesc vine de la cele două statui din bronz aflate la intrare şi care reprezintă, de fapt, nişte tauri, nicidecum boi. N-am aflat pe ce suprafaţă se întinde piaţa, dar ştiu că e vorba de sute de metri pătraţi şi că acoperişul este susţinut de sute de coloane de fontă. Cine mi-a vorbit despre această piaţă a comparat-o cu Piaţa Obor din Bucureşti, cum era pe vremuri. Iar pe un forum al românilor din Belgia, răspunsurile date la întrebarea „unde găsesc produse româneşti, în Bruxelles?“ erau cam aşa: „Renumita piaţă «La doi boi» (piaţa din Anderlecht), de vineri pînă duminică inclusiv, între staţia de metro Clemenceau şi Delacroix. Găseşti de toate: fructe, legume, ţoale, mezeluri şi lactate (şi româneşti), carne, peşte şi tot ce vrei.“

„Şi români... şi manele...“ – completează altul. „Şi se coboară la Clemenceau. Şi care nu ştie de «doi boi», sigur ştie de Abator.“

„Şi ce dacă se ascultă manele? Ce-ai vrea să se asculte? Mozart?“ – intervine un al treilea în discuţie.

Ei bine, „La doi boi“ n-am auzit manele în duminica aceea (era duminica în care a avut loc votul pentru Parlamentul European!). Nici Mozart.

Familia pe care o urmărisem se pierde printre tarabe. Mă pierd şi eu. Sînt strigate toate fructele pămîntului, în toate limbile pămîntului. Tarabele sînt ca un curcubeu, de la roşul căpşunilor, la verdele cepei. De la galbenul bananelor, la verdele spanacului. Vînzătorii par să cînte cu strigături, pe mai multe voci. E un spectacol de sunet, culoare, miros. Peste toate miroase zdravăn a mentă. Dintr-odată, însă, simt miros de bălegar. În mijlocul pieţei. Caut sursa şi o găsesc. Printre tarabe era, nici mai mult, nici mai puţin decît un carusel. Ca într-un film suprarealist, cu cai adevăraţi, călăriţi de copii care ţipau şi ei în toate limbile pămîntului! Cred că am mai văzut prin filmele vechi aşa ceva, într-o scenă cu un bîlci, probabil! Caii erau legaţi cu o sfoară de un stîlp şi, ajutaţi de un

bărbat care-l ţinea pe unul de căpăstru, se învîrteau în jurul stîlpului din lemn, plimbîndu-i pe copii. 4 euro plimbarea.

Mă dezmeticesc din descoperirea făcută în mijlocul pieţei din oraşul din inima Europei şi continui periplul printre tarabe. De fapt, îi caut pe români. Mi se spusese că-i găsesc la mici şi bere. Aşa că întreb primii români întîlniţi unde se pot mînca mici. Aşa ajung – printre vînzători care voiau să-mi vîndă *„Cigarete, madame.* Din Ucraina!“ Sau „Un telefon, doamna?“ – la chioşcul domnului Ifrim. Zeci de mititei sînt învîrtiţi cu o paletă pe un grătar. Domnul Ifrim, un bărbat mărunţel şi slab, cu o mustaţă mică, poartă mîndru un halat alb. A fost măcelar în România. Şi de carne s-a ocupat şi în ultimii 24 de ani, de cînd e în Belgia. „Avem chioşcul ăsta din '98. Înainte am avut restaurant aici, în Belgia. Acum facem mici. 5000-6000 de mici pe săptămînă.“

De la chioşcul lui cu mititei, emigrantul român se vede prin ochii de afacerist ai domnului Ifrim: „Care muncesc, mănîncă, care nu – se uită!“ Cîţiva bărbaţi care aşteptau la rînd rîd şi îi dau dreptate. „E greu. Nu pot să spun că sînt mulţumiţi. Care se descurcă în România se descurcă şi aici!“

„Micul şi berea românească, dorul de casă, nu-i prea bine aici, dar nici acasă nu-i mai bine!“ Bărbatul plescăie cu poftă. Îmi spune că lucrează în construcţii, că a fost şi în Spania, şi în Germania... „Am devenit nomad, doamnă! Caut un loc de muncă, din ţară-n ţară. Şi normal că nu-i bine... că mi-am lăsat ţara şi familia. Dar la vot tot nu mă duc! Mă daţi la PRO TV? Să-i spun nevestimii să se uite!“

Pe drumul de la piaţă la metrou întîlnesc, în cinci minute, trei români. Într-o franceză rostită cu oarecare nobleţe (ca să-ţi inspire încredere: „Doamnă, e lucru serios. Nu vreţi să încercaţi?“), toţi mă îndeamnă să-mi încerc norocul la alba-neagra. Miza e 50 de euro. Îi văd pe complicii bărbatului care mişcă cu repeziciune, ca un magician, borcanele sub care e ascunsă o piatră, cum scot cu nonşalanţă bancnota, dispuşi să piardă

Mă daţi la PRO TV?

sau să cîştige. La trecerea de pietoni aud replica celebră, care i-a exasperat pe francezi: *„S'il vous plaît, madame!“* Un tînăr cocoşat, la bustul gol, ţine în mînă o cutie goală. „De unde eşti?“ „Din Bucureşti.“ „N-ai cîştigat nimic azi?“ „De-abia am venit!“ „Ai învăţat franceza?“ „Vă daţi seama... de şase ani de cînd sînt aici!“ Între timp, apar lîngă mine trei copii, cu cîte o cutie în mînă, şi cu acelaşi text: *„S'il vous plaît, madame!“*

La metrou se aude un acordeon. Da, cîntă un român. *Viva l'amore!* Cobor din metrou. Se aude o vioară. Un vals. Da, alt român. Mă duc să votez. Altă lume. În sediul din centrul capitalei Belgiei, la doi paşi de Parlamentul European, la reprezentanţa României în Uniunea Europeană, sînt aproape 15 persoane care aşteaptă să le vină rîndul la vot. E linişte. Majoritatea sînt tineri. Lucrează sau studiază la Bruxelles. Unii se cunosc între ei şi se salută politicos. „Ce de partide sînt!“ îmi spune o doamnă din faţa mea. „Nu ştiam că în România mai există Partidul Verzilor. Şi mai e şi unul ecologist pe deasupra! Şi au şi cîte 40 de candidaţi fiecare!“

Votăm. Responsabil. Civilizat. Din diferite motive. În Belgia, votul este obligatoriu, iar în ziua alegerilor europarlamentare sînt şi alegeri generale şi regionale. Aşa că belgienii ar trebui să voteze de două ori. Şi de obicei votează, pentru că – în caz contrar – amenda e de peste 200 de euro. Dar oraşul e parcă mai liniştit decît în alte duminici. Unii spun că atentatul de la Muzeul Evreiesc, cu o zi înainte, în care au murit cîţiva oameni împuşcaţi, i-ar fi speriat pe belgieni. Însă incidentul nu are nici o legătură cu alegerile. Şi nici cu turismul. Aşa că, dinspre Piaţa Luxemburg, unde se află Parlamentul European, vine un grup de turişti, cu pălării şi ochelari de soare. Aici e, deja, alt Bruxelles – Bruxelles-ul european (unii îl compară cu celebrul cartier de birouri City, din Londra), dar şi o altă diaspora românească. Oficial, în Belgia trăiesc 55.000 de români, dintre care 30.000 în Bruxelles. Din aceşti 30.000, cam 2500 lucrează în instituţiile europene (Parlament, Consiliu, Comisie...), dar şi în ONG-uri, firme de consultanţă ş.a.m.d.

Dan Luca este unul dintre ei. Este director Euractiv, la Bruxelles, expert în afaceri europene, domeniu pe care îl predă şi la cîteva universităţi, în Belgia, dar şi în România. Ne întîlnim la o cafenea de lîngă Parlamentul European. Dimineaţa, la 8 şi jumătate. Ce e, de fapt, cu Europa? De ce ar trebui să ne intereseze? Şi... cu ce ne ajută? Sînt întrebări la care şi astăzi, la şapte ani de la integrare, unii români nu ştiu să răspundă. Dan Luca îmi vorbeşte despre un paradox din România: există foarte multe şcoli de studii europene, dar poate nici 5% dintre absolvenţi nu lucrează în domeniu. „Apoi, noi, românii, suferim de o bipolarizare. Ar trebui să înţelegem că nu e o Românie şi o Europă, ci doar o Românie europeană. Altfel, vom rămîne tot timpul nişte frustraţi. Vorbim prea mult despre ei şi noi. Pe de altă parte, trebuie să înţelegem că Uniunea Europeană e un potenţial fantastic pentru România. E aşa-zisul aur albastru, de care ar trebui să învăţăm să profităm.“

Pe stradă, însă, în capitala Uniunii Europene, eurooptimismul românilor din sondaje se transformă într-un soi de eurorealism: „Cu ce ne ajută pe noi Uniunea Europeană? Cu nimic, doamnă!“ îmi spune un muncitor în construcţii, aflat în pauza de masă. „Dacă muncim aici, muncim pentru că nu are Belgia forţă de muncă, nu de alta!“

Rezultatul alegerilor europarlamentare a arătat, însă, că mai puţin de jumătate dintre cetăţenii cu drept de vot din statele membre încă mai cred în Uniunea Europeană. 43% au votat. Un pic mai mult decît acum cinci ani. Asta în contextul în care se discută tot mai mult despre eurofobie, europesimism şi euroextremism – toate aceste curente punînd sub semnul întrebării chiar existenţa pe mai departe a Uniunii. Deocamdată, un prim pericol pe care-l văd analiştii i-ar privi direct pe români şi pe bulgari. Ar fi vorba – după cum mi-a spus Doru Frantescu, director VoteWatch, un ONG cu sediul la Bruxelles, care monitorizează activitatea europarlamentarilor – de presiunile pe care reprezentanţii în Parlamentul European ai partidelor antiimigraţie ar putea să le facă asupra propriilor guverne, privind dreptul la liberă circulaţie şi la piaţa muncii în UE.

***Liliana Nicolae** este jurnalist Radio Europa FM.*

Acest articol a beneficiat de asistenţa Uniunii Europene, în cadrul unul grant oferit de Parlamentul European în domeniul comunicării. De conţinutul acestui articol este responsabilă doar revista Dilema veche *şi nu se poate considera sub nici o formă că textul reflectă punctul de vedere al Uniunii Europene.*

Proiectul BeEU „8 organizaţii mass-media pentru un Parlament“ (www.balcanicaucaso.org/BeEU) este cofinanţat de Uniunea Europeană.

Cu ochii-n 3,14

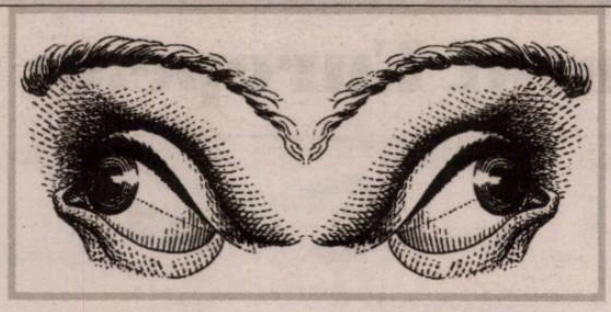

UN PAS FIRESC: DE ANI DE ZILE, UNA DINTRE CELE MAI GRĂITOARE FORME PE CARE LE ÎMBRACĂ O VOCE FURNIZOARE DE SERVICII ESTE SĂ URLE LUCRURI DE NEROSTIT

■ Şeful companiei Levi's ne sfătuieşte să nu mai spălăm blugii. Cică e mai eco. Mi se pare un pas firesc: de ani de zile, denimul are, din fabricaţie, un aspect jegos. Uneori e *stonewashed*. Imitaţie de jeg şi imitaţie de spălare. (**M. M.**)

■ Una dintre cele mai grăitoare imagini urbane bucureştene: o pisică cenuşie cu o bucată de pui KFC în bot – uriaşă pentru ea – strecurîndu-se, printre maşini, s-o îngroape undeva. (**I. P.**)

■ Între multe alte forme pe care le îmbracă (şi le încalţă) patriotismul, avem şi un patriotism al picioarelor. Pe bulevardul Cantemir, o prăvălie (cu tricolorul etalat pe suprafaţa firmei) vinde „încălţăminte românească din piele naturală". (**D. S.**)

■ O voce feminină, rutinată şi inexpresivă mă sună din greşeală, pentru a patra oară, şi întreabă, cu nestrămutată încăpăţînare, dacă vorbeşte cu dl Yasim Mohamed. Întîmplător, este şi numele unuia dintre suspecţii de terorism arestaţi în iunie 2006, cu ocazia raidurilor din Toronto. Credeţi ce doriţi, dar, pentru mine, adevărata teroristă este ea. (**M. P.**)

■ Primind un e-mail din partea unei companii furnizoare de servicii, m-au apucat, brusc, palpitaţiile: e-mail-ul se numea „Vezi ce ţi-am pregătit luna aceasta". (**S. G.**)

■ Sebastian Grapă, senator PNL: „Pornografia este o plăcere care, la fel ca altele, ar trebui accizată." O, ţară de contabili moralişti... (**L. V.**)

■ Din ciclul „Ştiu ce spun", o declaraţie a lui Crin Antonescu: „Chit că o să urle Antena 3 toată noaptea, Victor Ponta e mai periculos decît Traian Băsescu ca preşedinte." Îl putem crede pe cuvînt pe dl Antonescu, dat fiind că ştie „din interior" cum e cu urlatul la Antena 3. (**M. V.**)

■ După ce în ultimii doi ani şi-au spus lucruri de nerostit, Crin Antonescu şi Vasile Blaga vor acum să se alieze. Încă un pic şi-o să-i vedem pe liderii celor două formaţiuni scrijelind, cu briceagul, pe băncile Parlamentului: PDL + PNL = LOVE. (**M. M.**)

ÎNSEAMNĂ CĂ A APĂRUT PE UNDEVA O DIETĂ BOGATĂ ÎN ICOANE...

■ În vara aceasta, copiii de pe strada mea joacă „Ţară, ţară, vrem ostaşi!". Chiar mai există acest joc? Înseamnă că nu e totul pierdut... Le voi sugera şi „Raţele şi vînătorii", „Ţările", „Împărate, împărate". (**A. P.**)

■ Dacă sînteţi trecut de 40 de ani, aţi redescoperit mersul pe bicicletă şi aveţi de gînd să vă cumpăraţi un echipament profesionist, aerodinamic, cu haine de plastic mulate, luaţi aminte: în lumea anglo-saxonă a apărut, pentru cei ca voi, o nouă, usturătoare poreclă: *mamils* – „middle-aged men in Lycra" (bărbaţi de vîrstă mijlocie în lycra). Mîine-poimîine ajunge vorba şi la noi. Păzea! (**M. P.**)

■ Pînă de curînd, în România, gazonul era apanajul bogătaşilor. Astăzi, primăriile întind „covoare" prin te miri ce locuri care altădată erau lăsate de izbelişte. În ultimele săptămîni însă, am ajuns la concluzia că gazonul poluează sonor. Şi mă întreb frecvent cînd se vor inventa (dacă nu cumva s-or fi şi inventat deja pe undeva) maşina de tuns iarbă, motocoasa sau trimmer-ul silenţioase. (**A. M.**)

■ Site-ul www.iflscience.com, dar şi Johns Hopkins Kimmel Cancer Center au publicat, săptămîna trecută, studii care infirmă cele mai frecvente mituri legate de cancer: în realitate, cancerul este o boală cauzată de alterări genetice şi nu este provocat de stilul nostru de viaţă (stres, alimentaţie, poluare); e adevărat că fumatul sau obezitatea (adică o dietă complet defectuoasă, bogată în sare, grăsimi sau zahăr) favorizează îmbolnăvirea, dar nu există alimente care să „hrănească" celulele canceroase, aşa cum nu există alimente miraculoase şi nici suplimente medicamentoase care să prevină cancerul; tratamentele chiar au efect şi pot vindeca cancerul, nu grăbesc moartea şi, de fapt, nu există un tratament definitiv, miraculos, ţinut secret de companiile farmaceutice, deşi s-au făcut mari progrese în vindecarea acestei boli. (**M. C.**)

■ Am fost să votez la Şcoala nr. 163 din Giuleşti şi în holul de la intrare am numărat, expuse pe peretele frontal, nu mai puţin de 34 de icoane. Mi-am făcut cruce şi am votat. Dumnezeu însă a fost PSD-ist în weekend-ul acela. (**M. C.**)

...DAR AŞ PUTEA BĂGA MÎNA ÎN FOC CĂ RITUALUL A AJUNS PE UN RAFT

■ Despre moneda unică europeană s-au spus multe. Dar aş putea băga mîna în foc că mai-marii lumii n-au habar de această formă neaoşă de alint auzită de curînd: nişte *euraşi*... Ei, ce ziceţi? Nu e un apelativ drăgălaş? (**A. M. S.**)

■ O echipă de oameni de ştiinţă vienezi a pus la punct un sistem de lasere care le face pe muşte să danseze, imitînd ritualul de curtare. Sper să se aplice în curînd şi la oameni. (**L. V.**)

■ Aflu că „pirpiriu" vine din turcescul *pîrpîrî* (cheltuitor, risipitor, afemeiat). Cum de-a ajuns un crai şi fante *pîrpîrî* să însemne ins sfrijit şi pirpiriu? Venind în România, pur şi simplu? (**M. P.**)

■ Pe un raft de supermarket am găsit „Zacuscă românească". Era produsă în Bulgaria. (**S. G.**) Dar şi eu am găsit „zacuscă sîrbească". Şi era produsă în România. (**M. C.**)

© D. Purgaru

PUBLICITATE

Tori Amos
EVENIMENT PREZENTAT DE
VOLKSBANK
Unrepentant Geraldines TOUR
19 IUNIE – ARENELE ROMANE
BILETE: MYTICKET.RO / DIVERTA
NOUL ALBUM DISPONIBIL DIN 12 MAI
WWW.TORIAMOS.COM
magicfm Muzica inimii tale
PRIMA TV
ORGANIZAT DE: EMAGIC LIVE NATION
RECOMANDAT DE: DILEMA

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

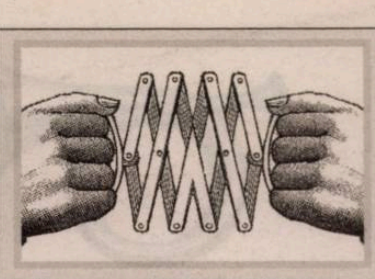

Mircea VASILESCU

oameni de treabă 7

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul XI ■ nr. 539 ■ 12-18 iunie 2014 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

ANDREI PLEŞU

„Note, stări, zile“

pagina 3

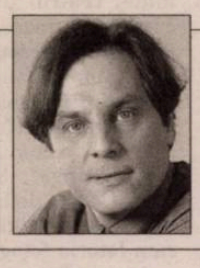

GABRIEL GIURGIU

„Un proiect fără Dumnezeu?“

pagina 6

CONSTANŢA VINTILĂ-GHIŢULESCU

„Educaţie modernă?“

pagina 10

Uniunea Europeană a culturii

„Europa e un stat compus din mai multe provincii.“

MONTESQUIEU

5 948489 141997 23

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

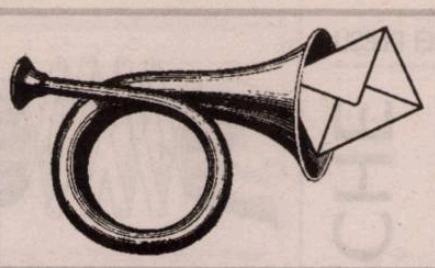

turneu de inbox

Scrisoare deschisă către domnul Mihai Sturdza

Mă adresez dumneavoastră nu în calitate de salariat al Muzeului Naţional al Literaturii Române, ci în calitate de om de cultură, cu speranţa că, în felul acesta, un dialog ar putea fi stabilit mai uşor, de la om de cultură la om de cultură. Ca persoană care cunoaşte bine ţările Apusului, vă veţi fi amintind că există, în unele dintre acestea, nişte ghiduri de orientare, cu obiective culturale care pot fi vizitate, vechi de o sută sau chiar mai mulţi ani. Şi, desigur, cine are curiozitatea să afle în ce măsură aceste ghiduri de orientare au rămas actuale, merge să verifice şi constată, cu plăcută surprindere, că, *acolo,* majoritatea instituţiilor au rămas neschimbate şi statornice în tot acest interval de timp. Şi, mai mult, vor continua să rămînă. Aşa se constituie *tradiţia*. Prin instituţii solide, care rezistă nu numai în timp, ci şi în... spaţiu. Desigur, nu putem cere României *de astăzi* ca lucrurile să se petreacă aidoma. Dar dvs., ca descendent al unei nobile familii româneşti, vă pot aminti că, avînd tot dreptul să vă recuperaţi proprietăţile, dacă v-au fost confiscate abuziv, aveţi, o dată mai mult, dreptul de a recupera *funcţiunea civilizatoare a boierimii române*. Căci să ne aducem aminte de neamurile boiereşti, de funcţia lor de ctitori culturali, pe care istoria îi preamăreşte şi astăzi, şi în veacul veacului. Şi cine, mai mult ca dvs., descendent al unei astfel de familii, poate înţelege mai bine sensul tradiţiei culturale, ca stăruinţă în spaţiu şi în timp?

Astăzi, ne uităm neputincioşi cum bietele instituţii culturale se prăbuşesc rînd pe rînd, sub bocancul unui materialism mercantil, abject. Nu mai putem continua aşa. Nu vrem, în faţa conştiinţei noastre şi a lui Dumnezeu, să fim complici la această autoanulare a fiinţei noastre. Instituţia mecenatului este absentă în România. Însă în toate există un început. La aproape 60 de ani de la prima ctitorire, dvs. aveţi minunatul prilej de a rectitori Muzeul Naţional al Literaturii Române şi să fiţi aşezat culturalmente alături de ilustrul ei prim ctitor, Perpessicius. Aveţi datoria, în faţa fabuloasei dvs. descendenţe, să nu rataţi această înaltă demnitate! Acceptaţi *un mediator,* de preferat, o solidă figură culturală, una căreia chiar îi pasă de cultura română, lăsaţi avocaţii, cu socotelile lor aritmetice şi ameninţătoare, lipsite de spirit, şi primiţi să staţi la aceeaşi masă a negocierilor cu un reprezentat al Primăriei, pentru a găsi o soluţie rezonabilă, care să satisfacă atît cererile dvs., dar care să permită, în acelaşi timp, şi Muzeului Naţional al Literaturii Române să continue să existe, în spaţiul devenit tradiţional, drept reper cultural naţional, şi să-şi exercite în continuare funcţia lui spirituală de revelator al identităţii culturale româneşti. Nimic din ceea ce aţi făurit sau veţi făuri în continuare, vă asigur, nu se va compara cu această faptă, prin care vă arătaţi respectul şi dragostea faţă de cultura care ne determină ca oameni şi ne face să fim ceea ce sîntem! Istoria vă va fi recunoscătoare.

Dora MEZDREA

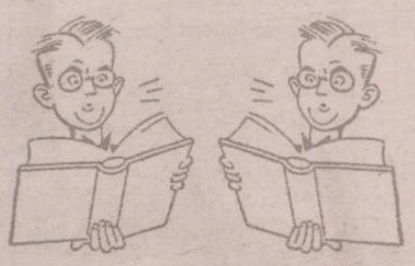

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

■ Site-ul edge.org, un loc unde se adună cele mai luminate minţi ale momentului. Printre ultimele conversaţii urcate pe site: psihologul Steven Pinker despre „actul scrierii în secolul 21", curatorul Hans Ulrich Obrist despre „enzima intelectuală", fizicienii Alan Guth şi Andrei Linde despre „ce mai e nou în Univers". (Luiza Vasiliu)

■ *Open Stage Contest* la Jazz in the Park – primul festival din România care aduce muzica bună în parcurile oraşului, aflat la ediţia a II-a, anunţă un concurs dedicat amatorilor, care se va desfăşura în perioada 4-6 iulie 2014, pe scena special amplasată în Iulius Parc din Cluj-Napoca. Sînt aşteptate în concurs trupe de amatori de jazz care doresc să se afirme pe piaţa muzicală din România. Regulamentul acceptă toate variaţiile de jazz cu influenţe – jazz clasic, nu jazz, fusion jazz, acid jazz, jazz covers etc., precum şi blues. Juriul va desemna cea mai bună trupă, distinsă cu premii în valoare de 1000 de euro, avînd privilegiul de a deschide ediţia a III-a a festivalului Jazz in the Park. Primele trupe care şi-au anunţat deja participarea sînt Mélanie Pain, Luz Azul, Moonlight Breakfast, Jazzybit şi Jazzybirds. Doritorii sînt rugaţi să trimită o înregistrare sau un link cu o înregistrare la adresa play@jazzinthepark.ro pînă în 30 iunie, ora 23,59.

„Prin acest concurs dorim să promovăm talente locale, iar Jazz in the Park să devină o rampă de lansare pentru muzicienii amatori. Nu există limită de vîrstă pentru cei înscrişi, deoarece vrem să îi încurajăm pe toţi iubitorii jazz-ului", a declarat Alin Vaida, directorul festivalului. Mai multe la www.jazzinthepark.ro. (Ruxandra Mihăilă)

■ Cred că n-are rost să vă amintesc că a început Festivalul de Teatru de la Sibiu, aşa-i? Mai ţine pînă duminică. Deci grăbiţi-vă! (Matei Martin)

■ În acest week-end, între 13 şi 15 iunie, Teatrul „Ion Creangă" din Bucureşti organizează prima ediţie a Festivalului interactiv „Amintiri din copilărie", un festival desfăşurat în cîteva parcuri din Capitală (Herăstrău, Cişmigiu şi Kiseleff), la Muzeul Ţăranului Român, precum şi în sălile Teatrului „Ion Creangă". (Stela Giurgeanu)

■ Contul de Facebook intitulat „Istorie în culori" are drept *tagline* „Colorăm Istoria fotografică a României" şi exact asta face: postează fotografii vechi – senzaţionale toate – editate color. Scene de viaţă citadină sau de la ţară din secolul trecut, portrete de oameni obişnuiţi, dar şi de personalităţi (Avram Iancu, Al. I. Cuza, Maiorescu, Caragiale, Aurel Vlaicu, Antipa, Brâncuşi etc.), care par realizate astăzi. Fotografiile sînt creditate şi însoţite şi de date tehnice. O încîntare! (Marius Chivu)

■ Din retrospectiva TIFF la Bucureşti nu rataţi: *Cîinele / Paat,* Regia: Amir Toodehroosta (Iran) – Menţiunea specială a juriului TIFF 2014, *Viktoria,* regia: Maya Vitkova (Bulgaria, România) – Premiul Special al Juriului TIFF 2014, *Despre Oameni şi Cai / Of Horses and Men,* regia: Benedikt Erlingsson, (Islanda, Germania) şi *Stockholm,* regia: Rodrigo Sorogoyen (Spania) – Trofeul Transilvania 2014. (Ana Maria Sandu)

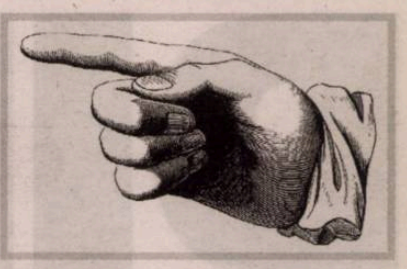

Drept la replică

Colaboratorul dvs. Vintilă Mihăilescu mă citează undeva în numărul precedent din *Dilema veche,* în care beştelеşte pe Mircea Mihăieş, Moise Guran şi pe mine că am discrimina pe votanţii în etate şi săraci, şi i-am considera votanţi de mîna a doua. Ca argument, aduce prima parte din fraza mea către votanţi din textul „Ce avem de învăţat din alegerile astea", în care afirmam „mulţumesc că aţi făcut cum v-am rugat acum o săptămînă, cînd vă spuneam că prezenţa noastră la vot trebuie să contrabalanseze", şi se opreşte aici cu citatul, cînd continuarea era „pe oameni ca Marine Le Pen şi Nigel Farage, care participă la alegerile europene doar ca să le anuleze în ziua cînd vor fi suficient de puternici".

Alina MUNGIU-PIPPIDI

album dilematic

Edi Enea

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Cătălin TOLONTAN ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE: 031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Director Financiar: Florin VIERU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Publicaţie auditată de BRAT
Tiraj: 9.800
Tipărit la Tipomedia

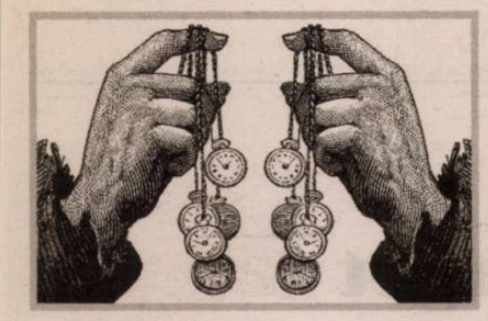

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Note, stări, zile

Să urmărești cu pasiune prestația sportivă a unui conațional este normal. Să te bucuri dacă reușește să cîștige și să te întristezi dacă pierde e normal. Să observi, chiar în cazul unei înfrîngeri, că „omul tău“ a etalat calități remarcabile și a dovedit o înzestrare plină de promisiuni e, de asemenea, normal. Lucrurile încep să nu mai fie în regulă dacă te străduiești să ambalezi eșecul într-o retorică triumfală. Sau dacă parazitezi jurnalistic sau politic meritele altuia. Sau dacă murdărești succesul cu o frazeologie patriotardă, cu sentimentalisme de telenovelă, cu declarații kitsch, cu șmecherii electorale. Simona Halep nu merita un asemenea tratament. Nu merita să devină pretextul unei surescitări de prost gust, chiar dacă euforia publică de după meciul de la Paris era legitimă și, ca atare, inevitabilă.

Evident, nici acreala „competentă“ a cîte unui „pamfletar“, care bombăne ca să-și confirme statutul de excepție în corul euforiei generale nu e neapărat recomandabilă. Dar de partea cealaltă, am citit fraze ametitoare, candid imbecile, comice pînă la capodoperă. Un gazetar prezent pe mai toate canalele de televiziune, inocent, probabil, dar subminat de o stilistică sublicală și de un patriotism libidinos (ca orice formă de iubire, patriotismul poate avea și el momente de inflație divagatorie...), gazetarul la care mă refer descrie competiția Halep – Sharapova în termeni de război mondial. Rusoaica întruchipa deopotrivă imperiul țarist și pe cel american (căci a făcut școală în Statele Unite), în vreme ce „românculța“ s-a luptat vitejește, „ca la Mărășești“ cu „puhoaiele de Ivani“. Sharapova – „tigroaică cu țipete de prădător“, Simona Halep – „gazelă“ obidită, dar mîndră și victorioasă. Înflăcăratul autor nu-și dă seama, desigur, că descriind-o în termeni atît de sumbri pe oponenta „românculței“ nu face decît să bagatelizeze virtuțile și gloria preferatei sale. „Gazela“ nu poate înfrunta o „tigresă“. În cel mai bun caz, se bucură dacă scapă cu viață. Altcineva simte că Simona Halep („fătuca asta“) „ne-a îndatorat definitiv“. Carevasăzică n-am asistat la un meci frumos, care a reușit să ne flateze prin ținuta de joc a reprezentantei noastre. Am asistat la o turnantă istorică, la nașterea unei noi ere. Mai în glumă, mai în serios, ne-am putea gîndi la „Simona președinte“! „Constanta din Constanța“ (un alt subtil encomion jurnalistic) a uimit mapamondul prin „discreția cu care lovea cu racheta“. Publicul parizian a trebuit (chestie de politețe) să o aplaude și pe Sharapova, dar a fost vorba de niște „aplauze resemnate“. Inima tuturor era confiscată „definitiv“ de românculță.

Nu știm nici să pierdem, nici să cîștigăm. Un sportiv de talia lui Boris Becker a putut, la finalul partidei, să le felicite cald pe cele două combatante. Pe *amîndouă*. Noi pendulăm între leșin și scrîșnirea dinților. Cîștigăm pentru că sîntem fenomenali, de neatins, extratereștri, și pierdem pentru că toți ne invidiază și ne urăsc. Cîștigăm pe mîna noastră și a strămoșilor noștri și pierdem pe mîna restului (conspirativ) al planetei. Ne putem retrage liniștiți în munți, ca de atîtea ori, pentru a boicota istoria „de foarte sus, din polul plus“... (P.S. Iubire, iubire, dar instituțiile patriei tot nu funcționează. Simonei Halep i s-au pierdut, la aeroportul Otopeni, bagajele...)

Intelectualii sînt enervanți, imprevizibili...

Unii dintre cititorii mei îmi reproșează, din cînd în cînd, pe forum, că, decît să chibițez critic „situațiunea“, aș face bine să „mă implic“. „Să facă ceva intelectualii! Să nu lase lucrurile pe seama cui nu trebuie!“ – cam așa sună apelul la care mă refer. E drept că există și opinia contrară, a acelora pentru care „intelectualii“ sînt niște „așa-zișii“, demni de dispreț, băsiști, pupincuriști, capabili mai curînd să încurce lucrurile, decît să facă vreo ispravă utilă. Dar să zicem că dorința de a avea mai mulți intelectuali pe scena politică ar fi îndreptățită. Nu mă consider vizat, căci, de bine de rău, n-am stat tot timpul deoparte. Am asumat, în vreo patru rînduri, funcții publice, cu rezultatul că m-am ales cu acuzația de a fi profitat, hapsîn, de banul poporului și de a fi umblat lacom după funcții, pe care le-am ocupat fără să fi făcut nimic. Dar uitați-vă la situația de-acum. Nu știu dacă electoratul ar fi sau nu sensibil la farmecele unor candidați reprezentînd „intelectualitatea“. Dar e limpede că partidele nu sînt. Care sînt intelectualii marcanți (și activi ca intelectuali) ai PSD-ului? (Măcar pe vremuri l-au avut pe Răzvan Theodorescu.) Dar ai PNL-ului? (Vosganian pare mai curînd rătăcit în masa liberală.) PDL-ul a avut cîțiva, pe care însă „conducerea“ i-a marginalizat fără menajamente. Cît despre PMP, s-a văzut la ultimele alegeri de partid că inși de felul lui Adrian Papahagi, Theodor Baconski, Teodor Paleologu nu sînt prizați. Mihai-Răzvan Ungureanu nu s-a bucurat nici el, la europarlamentare, de scorul pe care l-ar fi meritat, iar Mihai Neamțu e aproape dat dispărut. Mi se vor pune imediat dinainte liste cu defecte și greșeli ale fiecăruia dintre cei de mai sus. Da, știu, nu sînt zîne, nu sînt clipă de clipă campioni ai adecvării, ai abilității, ai eficienței. Dar dacă alegătorii preferă „calitățile“ domnilor Mazăre, Ponta, Zgonea, Hellvig, Dan Diaconescu, Fenechiu, Eugen Nicolaescu, Șova, și alții, *ejusdem farinae*, atunci să nu ni se mai spună că e nevoie de intelectuali. Nu e nevoie. Intelectualii sînt enervanți, imprevizibili, gîndesc prea mult și vorbesc prea bine românește. Sînt buni doar ca să ne vărsăm năduful pe ei, să-i facem vinovați că nu-și iubesc țara și să le arătăm că poporul nostru nu se lasă impresionat de fandoselile și cunoștințele lor.

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Baronii cunoașterii

Sînt mai puțin vizibili, căci nu apar la televizor, și mai puțin nocivi, căci nu fură bani sau voturi. Dar ați trecut cu siguranță pe lîngă ei, v-ați confruntat cu ei măcar cînd ați mers prin școli și, dacă ați rămas cumva în cîmpul culturii, cercetării sau educației, v-ați lovit inevitabil de ei. Sînt *baronii cunoașterii*, feudalii mărunți și acri ai cîte unui crîmpei de cunoaștere pe care îl țin sub pernă sau îl pun la păstrare într-o arhivă a cărei cheie o păstrează, cu gelozie, agățată de gît. Sînt preoții patrimoniului, vestalele adevărului și patrioții gîndirii strămoșești, cerberii lui Akademos, gata să sară la gîtul oricărui nou-venit bănuit, din principiu, că vrea să tulbure ordinea bunelor maniere și practici ale sectei pe care o slujesc. Sînt cei care își fetișizează competența moștenită pentru a se putea închina apoi la ea ca la singurul Dumnezeu adevărat. Sînt cei care îți aruncă în față: „Ce doctorat în străinătate, ăla îl poate lua oricine, aici se muncește pentru un doctorat!“ Care își trimit reprezentanții în toate comitetele și comițiile de evaluare și îți reproșează după aceea că: „Eu ți-am semnat pentru proiect, ca să te plimbi tu prin lume pe banii noștri!“ Care se uită cu dispreț peste textele celor mai tineri decît ei și decid că „nu fac doi bani, asta nu e valabil în România!“, de parcă gravitația, cînd trece peste spațiul nostru, ar intra într-o buclă a timpului. Sînt cei care nu se pensionează niciodată sau doar după ce s-au asigurat că au lăsat un moștenitor demn de micimea lor – și care, de regulă, va sfîrși prin a-i trăda. Îi găsiți prin institutele Academiei, acest stat în stat al cunoașterii naționale, prin comisiile de experți, ale Ministerului Educației sau ale Ministerului Culturii, și în alte comitete și comitii menite să selecteze calitatea indivizilor și binele public. Se află mai ales în științele spiritului, unde se crede că poți garanta cu „interpretarea“ și „bunul-simț“, mai mult decît cu probe și dovezi. Sînt, într-un fel, cea mai jalnică specie de „baroni“, căci sînt fără altă putere și miză decît aceea de a se *opune*, apărîndu-și astfel sărăcia și nevoile și neamul lor de aristocrație veleitară.

Urăsc cu patimă pe oricine nu este ca ei, dar sînt și înfricoșați de „invazia“ acestora.

Luptele în care sînt implicați sînt, de regulă, ridicole. Urăsc cu patimă pe oricine nu este ca ei, dar sînt și înfricoșați de „invazia“ acestora. Drept care își țin spatele ca niște frați de cruce, alcătuind ceea ce colegul meu, Alfred Bulai, numește *solidaritatea legitimării mutuale a incompetenței:* între ei, sînt toți adevărul însuși. Regele e gol, în sinea lui știe că e gol, drept care se înconjoară cu disperare de curteni la fel de goi, care pot să-i spună cu toate ocaziile ce bine îi stă noua hlamidă.

Te întrebi uneori, privind agitația aceasta care poate depăși în patos luptele politice, care este, de fapt, miza ce-i mînă pe ei în astfel de lupte aprige. Ei bine, puteți căuta cît vreți, pînă la urmă veți ajunge la aceeași concluzie: propriul *ego*. A se opune înseamnă a se propune, a se autopropune și a se impune ca singur *connaisseur*. Ca barosan cu valoare – cum s-ar spune în manele. Ca narcisiști – cum spune alt coleg al meu, psihanalistul Alfred Dumitrescu. Or, să te ferească Dumnezeu de piticul narcisist, căci ceea ce pune la bătaie – și ceea ce vrea să cîștige, dar riscă mereu să piardă – nu este nimic altceva decît propria ființă, *sensul* vieții lui, *rostul* său în lume! Și pentru această miză e în stare de orice...

Veți spune, poate, că vorbesc despre o categorie de „dinozauri“, mai mult sau mai puțin „expirați“ și, în orice caz, pe cale de dispariție. Fals. Baronii cunoașterii sînt o populație dotată cu mecanismele autoreproducerii – iar noile vlăstare au mai multă energie, dar nu mai au nici bruma de cultură – limitată, dar reală – a părinților. Sau poate veți argumenta cu faptul că toți aceștia sînt funcționari ai statului și intră astfel în „greaua moștenire“ a acestuia. Este adevărat doar parțial. Căci există niște rude apropiate ale baronilor cunoașterii, și în spațiul privat: sînt *antreprenorii cunoașterii*, mult mai tineri, mult mai *trendy*, mult mai *cool*, dar la fel de narcisistici. Și ei fetișizează propriile competențe, învățate din bibliile corporatiste, și se închină la ele ca la singurul Dumnezeu adevărat al pieței. Societatea cunoașterii despre care vorbesc este societatea care crede în ceea ce cunosc ei și se închină la această cunoaștere. A accepta și *altă* cunoaștere le-ar distruge *self-esteem*-ul. Au, desigur, piața, care le mai dă din cînd în cînd peste nas, dar, de regulă, consideră că piața a luat-o razna, și nu că ei au rămas în afara pieței. Sînt mult mai politicoși și *politically correct* cînd îi trimit la plimbare pe ereticii gîndirii sau nu iau în considerare cunoașterea care iese din previziunile lor consfințite de normele firmei, dar au și mijloace mult mai ferme și eficiente de a-și proteja secta atotcunoscătorilor. Din cînd în cînd, credincioși devizei pîine și circ, organizează gale ale cunoașterii, cu experți „din afară“. E, de fapt, showbiz, *infotainment* sau, mai pretențios spus, *gnozotainment;* pe scurt și în limbajul lor – *something fun*. Și corporatiștii sînt oameni și trebuie să fie distrați și ei, dar la nivelul lor mult mai elevat și, conform credinței de piață, într-un mod care să fie și util.

Dincolo de diferențele evidente dintre aceste rude, ceea ce au în comun baronii și antreprenorii cunoașterii este angoasa incompetenței. Nu a celei reale, ci a incompetenței demascate, dezvăluite public. Drept care principala lor grijă este să spargă oglinzile, pentru a se privi doar în ochii senini ai coreligionarilor, în care regele nu este niciodată gol, în care Narcis este veșnic tînăr.

Și totuși, producția de cunoaștere este uriașă, chiar și în România, doar că, de prea multe ori, nu are voie să intre în Templu!...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuțu. Despre noua ordine domestică și criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

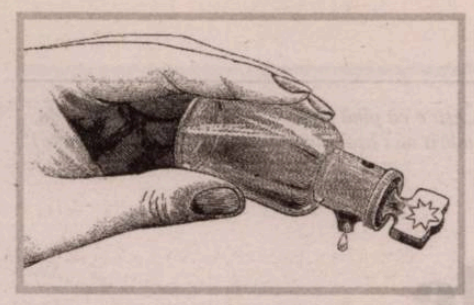

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Get-beget, get-buget

Informaţii despre originea adjectivului invariabil *get-beget* se găsesc în toate dicţionarele noastre. Originea turcească a cuvîntului e cît se poate de clară, astfel încît cei care ar tresări la ideea vreunui ecou daco-get trebuie să se resemneze în faţa unei simple coincidenţe de formă. În turcă, expresia *cet becet* (pronunţată ca în română) este cuprinsă în dicţionarele actuale la cuvîntul-titlu *cet* – „bunic, strămoş", cu explicaţia „din tată în fiu, dintr-o generaţie în alta" *(Redhouse Dictionary,* 2000). Sensul împrumutului nu s-a schimbat foarte mult: autentificarea etnică (sensul actual din română: „autentic, adevărat, neaoş", în DEX) se face prin referire la genealogie. Cuvîntul e atestat în secolul al XIX-lea, în teatrul lui Alecsandri („Vă e ruşine să fiţi Moldoveni curaţi, Români *get-beget")* şi în alte surse; a fost explicat de Lazăr Şăineanu, în *Influenţa orientală asupra limbei şi culturei române*, 1900, cu precizarea că era răspîndit în Muntenia şi Moldova, dar lipsea „în celelalte idiome balcanice". E folosit şi azi, în registrul colocvial, inclusiv în declaraţii publice: „Sînt bucureştean *get-beget* şi vreau o capitală curată" (politicaromaneasca.ro); uneori, apare în context ironic şi paradoxal: *„Venetici get-beget*. Prea mulţi moldoveni în oraşul ăsta. Prea mulţi olteni. Prea mulţi ţărani din Ardeal. Prea mulţi moroşeni din ăia bătăuşi" (adidragos.ro).

Oarece nelămuriri a produs cuprinderea cuvîntului *get-beget* într-o formulă destul de veche şi de stabilă: „get-beget, *coada vacii"*. Atestată la mulţi autori, încă din secolul al XIX-lea – „Noi ăştia *get-beget coada vacii,* născuţi şi îmbătrîniţi în ţara asta" (Ion Ghica) –, expresia e cuprinsă în dicţionarele actuale; de pildă, în DEX, sub cuvîntul-titlu *coadă: „(Get-beget) coada vacii* = neaoş; vechi, băştinaş; de origine rurală". A. Scriban (în dicţionarul său din 1939) o considera o formulă ironică: *„acesta e Român get-beget* (la care se mai adaugă şi *coada vacii,* cînd vrei să rîzi de pretinsa puritate de rasă a cuiva)." Alţi autori i-au căutat expresiei origini cît se poate de serioase. Într-un articol recent („Degradare", în *Lumina,* 2.03.2011), profesorul Stelian Dumistrăcel a prezentat şi a dezvoltat ipoteza lansată de N. Iorga, care considera că expresia ar fi fost legată de un sistem de jurămînt tradiţional. În relatarea misionarului Marco Bandini, călător prin Ţările Române în vremea lui Vasile Lupu, apărea informaţia că, la regăsirea unei vite pierdute sau furate, păgubaşul „trebuie să jure că este a sa ţinînd cu mîna coada ei". Mărturia istorică are avantajul de a înnobila o expresie ale cărei origini pot fi, totuşi, ironice şi depreciative de la bun început – şi transparent legate de viaţa rurală, de exemplu de mînatul vacilor la păscut. Cred că trebuie luată în considerare încă o ipoteză, nu tocmai agreabilă pentru orgoliul naţional, dar credibilă: *coada vacii* asociază originea românească *get-beget* cu pătura ţărănească, subordonată (în opoziţie cu o nobilime de origini preponderent străine).

„Acesta e Român get-beget coada vacii."

Expresia pare a fi avut o circulaţie mai mare în Moldova. Apare, de exemplu, la Kogălniceanu, în *Tainele inimii,* într-un citat în care accentul cade nu pe autohtonism, ci pe originea umilă: „Aşa de ambii veri se putea zice că unul era *moldovanul civilizat* şi celălalt *moldovanul necioplit, get-beget coada vacii";* mai tîrziu, Cezar Petrescu o atribuie personajului său Eminescu: „Mi-s moldovan *get-beget, coada vacii" (Romanul lui Eminescu).* Formula e destul de puţin folosită în zilele noastre, dar nu lipseşte cu desăvîrşire din Internet: „Te anunţ din start ca sînt un tip banal / Am 43 de ani / Bucovinean *get beget coada vacii"* (uirebit.ro); „vezi Doamne, trecuse de la «ceala» la «ăla» şi acum era cu o clasă mai sus, *bucureştean get-beget coada vacii"* (atelier.liternet.ro) etc. Expresia *a fi de la coada vacii,* fără *get-beget,* e mult mai răspîndită, cu un sens net depreciativ, prezentînd originea rurală ca inferioritate socială.

De la *get-beget* s-a creat un joc de cuvinte, atestat acum un secol, dar redescoperit şi de contemporanii noştri. În *Furnica,* 1915, nr. 17, este evocat un calambur al epocii: „români, cum s-ar zice, *get-buget...* cum scria odată d. G. Ranetti". Destul de numeroasele exemple actuale – „U. e *get-buget* din Bucureşti" *(Kamikaze,* 1.04.2011), „Moldovenii sînt rusofili *get buget"* (comentariu, mediafax.ro); „Să vezi operaţiuni militare de elită, *româneşti get-buget,* încercînd să-l scoată pe terorist din subterane" (neinfrantii.forumactual.net) – sînt în mare parte ilustrări ale jocului de cuvinte (nu întotdeauna suficient de motivat şi de amuzant), dar uneori pot fi şi simple greşeli.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

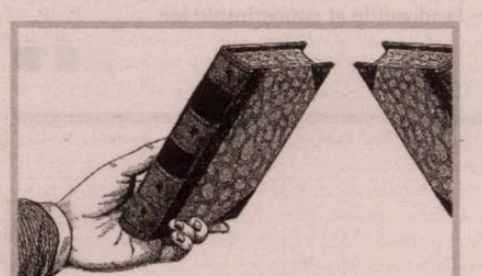

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Universitatea puternică

Universitatea nu se simte prea bine în multe părţi ale globului – ziceam în numărul precedent.

La sfîrşitul săptămînii trecute, a avut loc, la Bucureşti, întrunirea bianuală a Consorţiului „Universitaria". Pentru cine nu ştie, acest Consorţiu, întemeiat acum şase ani, reuneşte cinci universităţi de prim-plan din România: Universitatea din Bucureşti, Academia de Studii Economice din Bucureşti, Universitatea „Babeş-Bolyai" din Cluj, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi şi Universitatea de Vest din Timişoara.

Ce a determinat această asociere şi pe ce criterii s-a constituit? În primul rînd, afinitatea. E vorba despre instituţii de învăţămînt cu profil similar – exceptînd Capitala, studiile economice nu sînt revendicate de către o universitate aparte –, cu numeroase conexiuni, în special în proiectele de cercetare. Totodată, toate cele cinci se bucură de prestigiu în spaţiul academic românesc şi acoperă, mai mult sau mai puţin exact, principalele zone teritoriale ale ţării.

Bun, astea sînt premisele care dau sens asocierii, dar ce o face şi de dorit? Universităţile concurează între ele, cel mai adesea pentru capital simbolic. De curînd, la Gala Industriei de Carte „Bun de Tipar", lucrarea coordonată de Corneliu Iaţu – *Atlasul electoral al României: 1990-2009,* tipărită la Editura Universităţii „Al. I. Cuza", a luat premiul celei mai bune cărţi ştiinţifice din 2013. La UB, vestea a fost primită cu îndreptăţită invidie: felicitări colegilor ieşeni, fir-ar să fie! Cu poveşti de felul ăsta, de azi şi de ieri, aş putea umple lejer un întreg număr al *Dilemei vechi*.

Există, totuşi, suficiente motive pentru care colaborarea a devenit un deziderat mai puternic decît impulsurile orgolioase ale competiţiei.

Ce a vrut şi ce vrea Consorţiul? În primul rînd, să alcătuiască şi să reprezinte un pol de excelenţă în arena învăţămîntului superior românesc, atît de des măturat de tăvălugul uniformizării, deopotrivă la nivelul deciziilor politice, cît şi prin modul în care mass-media şi alţi factori de influenţă gestionează formarea opiniei publice.

În al doilea, şi nu în ultimul rînd, Consorţiul s-a alcătuit din nevoia de a configura un pol de putere în spaţiul academic autohton, asaltat în permanenţă de buldozerele revizuirii şi re-revizuirii politicilor educaţionale.

Pare logic şi simplu. Însă nu tot ce e logic e şi simplu.

Este din capul locului dificil de stabilit ce (fel de) putere poate avea o instituţie academică, fie şi într-o formulă asociativă. La noi, a avea putere pare să însemne, întîi de toate, a avea acces la butoanele de comandă politică. Dac-ar fi doar despre asta, atunci adio Consorţiu!

A avea putere mai poate însemna şi să te bucuri de o anume credibilitate şi autoritate în spaţiul public. Nici asta nu-i un lucru uşor. Instituţii de prestigiu, posturi de televiziune, ONG-uri mai vechi şi mai noi se întrec anual în a decerna tot felul de premii, în diverse domenii de activitate. Şi totuşi, scara valorilor se aşază greu într-o

O universitate este puternică cînd este capabilă să-şi contureze corect identitatea într-un context volatil.

România acaparată de frenezia afirmării dreptului la recunoaştere a celui ce strigă mai tare (sau mai mieros). Îmi aduc aminte cum, la un moment dat, o gazetă, poate bine intenţionată, şi-a propus să facă un top al universităţilor din ţară. Pe locul I s-a clasat o universitate din nord, care ar fi avut un procent de angajabilitate a absolvenţilor către 100% (sau peste?). Iarăşi, o mare instituţie academică ce îşi clama numele pe toţi pereţii metroului şi pe toţi stîlpii de electricitate, sub sloganul „Cea mai bună universitate din România", s-a prăbuşit ca un castel din cărţi de joc, la prima zgîlţîitură mai zdravănă.

S-a acreditat în vremea noastră ideea că o universitate puternică e cea care are un frumos palmares de medalii în competiţiile specifice: faimoasele *ranking*-uri academice. Şi aici avem, pe plan local, destule piedici. O analiză comparativă oficială a performanţelor învăţămîntului românesc a fost amînată de *n* ori de către decidenţii politici, şi după ce, în sfîrşit, a fost pusă pe roate, cu bîlbele inerente oricărui început, a fost înecată într-un val zgomotos de proteste, adusă în instanţă şi, în cele din urmă, abandonată. Se pare că nici acum oficialităţile nu sînt încîntate să reia şi să permanentizeze acest exerciţiu atît de necesar, dar care, din păcate, merge în răspăr faţă de sloganul tradiţional al politicii autohtone: „Tot românul să prospere/cîştige." Sîntem, ce-i drept, o naţie de învingători autoflagelanţi.

Cum putem, aşadar, recunoaşte o universitate puternică? Întrebării acesteia i s-a adresat prelegerea profesorului Ioan Pînzaru, în deschiderea lucrărilor Consorţiului, la înfiinţarea căruia domnia sa, rector al Universităţii din Bucureşti (2005-2011), a contribuit decisiv.

Tabloul învăţămîntului superior din Occident, schiţat de profesorul Pînzaru în deschiderea conferinţei, cu referire la trei ţări europene şi la Statele Unite, arată deprimant. Austria a fost nevoită să suspende taxele generale de studii, altminteri cu o valoare iniţială modică, introduse în 2001, pentru a impulsiona dedicaţia pentru studiu a studenţilor, şi să revină la gratuitate. Motivul invocat? Descreşterea treptată a înscrierilor la facultate. Franţa se străduie să comprime 195 de instituţii de învăţămînt superior, dintre care 74 de universităţi, în 25 de „unităţi mari şi puternice". Reducerea sprijinului guvernamental şi creşterea taxelor de şcolaritate în Regatul Unit au dus la împuţinarea numărului de studenţi britanci, iar tentativa de compensare prin studenţi internaţionali a avut consecinţe jenante în planul calităţii. În Statele Unite, nesiguranţa financiară a universităţilor a atins cote alarmante ş.a.m.d.

Evident, toate acestea sînt efecte nemijlocite ale crizei financiare şi economice din care Occidentul se chinuie să iasă deja de ani buni. Necazul pentru instituţiile academice e însă că aceste şocuri externe se suprapun unei crize interne, mai vechi, despre care am mai vorbit în treacăt: „criza identitară" a universităţii, manifestă în planul misiunii – centrarea pe valori sau pe calificare profesională –, al strategiei – dezvoltare extensivă sau intensivă – şi al managementului – antreprenorial sau colegial.

Potrivit profesorului Pînzaru, „o universitate este puternică atunci cînd ştie să-şi facă selecţiile, atunci cînd prioritizează corect şi cînd îşi asumă riscuri pentru a cîştiga." Sau, în termenii mei, cînd este capabilă să-şi contureze corect identitatea într-un context volatil.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

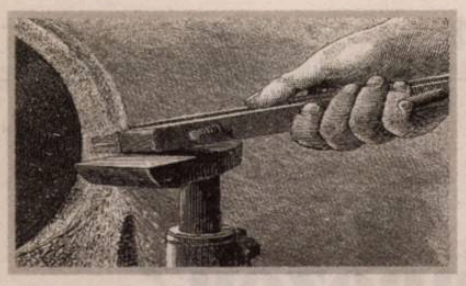

Ovidiu NAHOI

EU şi UE

Trei clişee despre Rusia, Europa şi Ucraina

– mai gîndiţi-vă! –

1.Vladimir Putin este cîştigătorul.

Mai mult a pierdut. Să privim dincolo de manifestările propagandistice şi vom vedea că balanţa nu se înclină de partea Kremlinului, aşa cum s-ar părea. O Ucrainăţinută sub control a fost şi este unul dintre obiectivele istorice ale Rusiei – un întins teritoriu-tampon în faţa unui Occident văzut mereu ca o ameninţare. Rusia priveşte Occidentul cu un amestec de teamă şi fascinaţie, dar de cele mai multe ori teama este cea care predomină. Ei bine, niciînd Rusia nu a fost mai departe de a controla Ucraina precum astăzi.

E adevărat că Moscova a anexat Crimeea – o regiune aparţinînd, teoretic, Ucrainei. Dar o regiune pe care, în realitate, Rusia o controla oricum, prin intermediul trupelor staţionate acolo, al elitelor politice şi economice locale, care răspundeau la apel mai degrabă la Moscova decît la Kiev, al unei populaţii majoritar proruse. Şi mai există insurgenţa prorusă din unele regiuni de est, totalizînd cam şapte milioane de locuitori dintre cele peste 45, cîte numără Ucraina. În plus, Kremlinul nu a reuşit joncţiunea provinciilor ucrainene pe care le controlează. Crimeea rămîne o regiune extrateritorială a Rusiei, cu toate problemele de administrare care decurg de aici. În rest, influenţa rusă se reduce spre inexistenţă. Putin este preşedintele care a anexat Crimeea, dar este şi cel care a pierdut Ucraina. Greu de automat, în viitorul previzibil, un preşedinte prorus la Kiev, aşa cum a fost Ianucovici. Ucraina – ceea ce a mai rămas din ea – va face o politică prooccidentală, sau una naţionalistă, dar nu una prorusă.

2. Occidentul a vîndut Ucraina.

Nu. Mai mult nu putea obţine. Ne place să credem că – poate spre deosebire de cea internă – politica internaţională este bună şi dreaptă. Dar nu e deloc aşa. Pur şi simplu, Vladimir Putin a acţionat aşa pentru că a putut, şi nu a făcut mai mult fiindcă n-a putut. Nimeni nu ar fi fost dispus să facă război pentru Crimeea – Occidentul a admis că acela este terenul de joacă al lui Vladimir Putin. I s-au arătat însă foarte clar şi limitele – vedeţi declaraţiile liderilor americani care au descins, pe rînd, în Europa de Est, culminînd cu preşedintele Obama. La fel, Occidentul nu va mişca un deget pentru a apăra cumva regiunile din estul Ucrainei, aflate acum, mai mult sau mai puţin, sub controlul insurgenţilor. Poate va da cîteva declaraţii indignate dacă Putin va decide să rezolve problema în forţă. Dar atît.

De altfel, proaspătului preşedinte Poroşenko i s-a transmis deja de la Berlin că ar fi bine s-o lase mai moale cu acţiunile militare în est, împotriva insurgenţilor proruşi.

Ar fi frumos să ne imaginăm un scenariu în care Rusia să se retragă din Crimeea şi din estul Ucrainei, iar această ţară să fie primită de urgenţă în familia occidentală, în timp ce în ea s-ar pompa zeci şi zeci de miliarde de euro, care ar transforma-o, peste noapte, într-un paradis economic şi social. Dar un asemenea scenariu este pur şi simplu nerealist.

În primul rînd, pentru că Uniunea Europeană nu are cu ce să susţină o ţară săracă şi cu o populaţie de peste două ori mai mare decît a României. Vremea deciziilor politice de genul admiterii României şi Bulgariei a trecut. Bugetul UE pe următorii şapte ani e bătut în cuie şi, oricum, nu reprezintă decît 1% din PIB-ul Uniunii. Contribuţii suplimentare din partea statelor membre sînt excluse.

O dată pentru că, dacă ar fi bani disponibili, statele i-ar folosi pentru rezolvarea problemelor interne – şomaj, datorie publică, probleme ale băncilor. În al doilea rînd, cetăţenii statelor vest-europene nu ar accepta uşor ca banii lor să meargă în Ucraina, pentru rezolvarea unei crize pe care ei fie n-o resimt, fie o văd ca o ameninţare la adresa livrărilor de gaz din Rusia, ce le asigură lor locurile de muncă.

Ne place sau nu, şeful diplomaţiei franceze, Laurent Fabius, are dreptate cînd spune că Uniunea Europeană nu este pregătită să integreze Ucraina. Nu ştim cît de proeuropeni sînt, de fapt, oligarhii şi liderii politici ucraineni – dar ştim, sau măcar ne imaginăm, cîtă corupţie se află în rîndul elitelor care controlează ţara. Şi nu trebuie să fii neapărat prorus ca să fii corupt în Ucraina.

Asta nu înseamnă că Ucraina – în partea ei aflată sub controlul Kievului – va fi lăsată de izbeliţte. Va semna Acordul de asociere şi liber schimb şi va primi o oarecare asistenţă din partea Uniunii Europene, fără însă ca aceasta să o poată scoate din sărăcie. Poate, cu o bună doză de şansă, va fi admisă şi în NATO. Cu timpul, lucrurile se vor putea schimba în bine, dacă liderii Ucrainei şi elitele economice vor demonstra că merită mai mult. Deocamdată, mai mult nu se poate.

3. Politica paşilor mici va fi cîştigătoare.

Nimeni nu poate spune asta. Occidentul a obţinut nu foarte mult, dar a obţinut ceea ce se putea în chestiunea ucraineană. Dar de aici încolo, orice evoluţie e posibilă.

Dacă Uniunea Europeană începe să se relanseze economic, atunci, de bună seamă, Ucraina va avea şi ea de cîştigat, ca urmare a liberalizării comerţului. Ucraina „de vest" va putea deveni astfel un exemplu pentru ceilalţi, din est, aflaţi sub cizma insurgenţei proruse. Atunci se va vedea cine a făcut alegerea corectă.

Ce se va întîmpa însă dacă Uniunea Europeană nu-şi va relansa economia sau, mai rău, dacă, pe fondul nemulţumirilor generalizate, forţele antieuropene vor prelua guvernarea în mai multe state? Atunci, proiectul european se va prăbuşi, iar în noianul de probleme care vor apărea, Ucraina (cui îi va mai păsa atunci de această ţară?) va fi nevoită să ia decizii pe cont propriu, între o Europă în implozie şi o Rusie ameninţătoare.

La fel de posibil este ca, indiferent de evoluţiile din Europa, Ucraina însăşi să ajungă sub controlul forţelor naţionaliste şi să ducă o politică deloc europeană. Nu este exclus, pentru că la ora actuală aşteptările ucrainenilor sînt mai mari decît poate Europa să ofere. Curînd, frustrarea îşi va face loc, iar de aceasta vor profita tocmai promotorii naţionalismului pur şi dur. Ucraina va însemna atunci o nouă problemă şi din nou un focar de instabilitate la frontiera Uniunii.

Putin nu este un învingător, dar asta nu înseamnă că Occidentul este. Mai curînd avem o confruntare încheiată cu un scor nul la pauză. Nu se ştie ce va urma.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Sever VOINEŞCU

axa dus-întors

Măsura decenţei

Indecenţa produce suferinţă, decenţa niciodată.

Nu e greu să constaţi că dezbinarea românilor nu se manifestă în cuvinte, ci în sensul pe care oamenii îl dau aceluiaşi cuvînt. De pildă, toată lumea e de acord că decenţa este o valoare pozitivă – toţi aplaudă decenţa şi detestă indecenţa. Doar că deosebirea decenţilor de indecenţi ridică probleme mari. Cel mai adesea, operaţiunea aceasta are rezultate radical diferite de la un om la altul. Pentru unii, indecenţi sînt Antena 3, V.V. Ponta, Dan Voiculescu; pentru alţii, indecenţi sînt Traian Băsescu, Elena Udrea şi B1TV – ca să citez exemplul cel mai pregnant. Minoritatea pentru care sînt indecenţi şi unii, şi ceilalţi este tot mai redusă. M-am gîndit că, dacă am căzut de acord unanim asupra valorii, dar sîntem atît de deosebiţi în privinţa mînuirii ei, ar fi bine să găsim unele criterii a căror aplicare să ne ducă spre un rezultat raţional, acceptat de toată lumea.

Recent, un amic mi-a adus aminte de un episod cumva emblematic pentru lumea românească. Sigur vă mai amintiţi scandalul poneiului roz cu svastică pe fund – o jucărie de plastic tatuată de un „artist" şi expusă drept „artă", într-un elan sfidător, adolescentin. Expoziţia aceea, organizată la New York de către ICR, inflamase gustul estetic al patrioţilor şi urlete de mînie proletară se ridicau din studiouri de televiziune. Ba chiar şi din Parlament. Problema nu era expoziţia în sine, ci faptul că ICR mergea foarte bine sub conducerea Patapievici – Mihăieş – Radu, iar această conducere fusese numită de Traian Băsescu. În sfîrşit, sînt sigur că vă amintiţi scandalul, precum şi sensul lui real, aşa că trec mai departe. Acea expoziţie mai conţinea încă ceva scandalos, pe lîngă poneiul cu svastica: o păpuşă de cîrpă cu genitalul la vedere. Amicul mi-a povestit un episod televizat al acelui scandal pe care îl uitasem. La o televiziune oarecare (Antena 3, probabil), dezbăteau chestiunea domnii Adrian Păunescu şi Silviu Prigoană. Ştiţi cum e la televizor, din vorbă-n vorbă poţi ajunge fie la discuţii înalte, pornind de la un subiect minor, fie la discuţii imbecile, pe marginea unei teme mari. Dnii Păunescu şi Prigoană, două forţe ale talk-show-ului autohton, nu puteau decît să meargă de la mic la mare, din ce în ce mai mare, pînă la imens. Aşadar, tot vorbind despre ponei, păpuşa exhibată, ICR şi Băsescu, cei doi ar fi ajuns la o discuţie plină de miez despre deosebirea dintre nudul artistic şi pornografie. De unde ştim noi, cînd vedem organe genitale în reproducere, că e artă ori pornografie? Subiectul are o oarecare istorie în lumea ideilor, dar reperele acestea nu au fost notate de cei doi debateri. Cei doi domni erau genul care nu stă în loc de părerile altora, căci prea ferme şi bine profilate erau ale lor. Deşi proveneau din tabere politice diferite, ba chiar, aşa spune, din şcoli de gîndire diferite, cei doi au ajuns, imediat, la un consens formulat clar, cu recunoscuta-i capacitate de sinteză, de către dl Prigoană: dacă organele sînt arătate gata de acţiune ori sînt arătate în acţiune e pornografie. Dacă sînt arătate în stare contemplativă e artă. Firește, pornografia este ceva scandalos, arta e ceva frumos – şi această teză a strîns imediat unanimitate în studio. Prietenul care îmi relata rîzînd acest episod continua amuzat: asta înseamnă că arta e momentul pleoştit al vieţii.

Povestesc episodul aici pentru că mi se pare elocvent şi pentru tema noastră: de unde ştim cine e decent şi cine nu. Nici prin cap nu-mi trece să pun în discuţie decenţa celor doi titani ai micului ecran. E vorba despre decenţă în general, aşa cum am spus în primele rînduri ale modestului meu articol. Dacă acceptăm că una dintre diferenţele majore între artă şi pornografie constă în faptul că prima e decentă şi a doua e indecentă, şi că avem nevoie de criterii căutînd să deosebim, în general, decenţa de indecenţă, concluzia cuplului Prigoană – Păunescu merită folosită. Cîteva concluzii cu valoare practică se impun: 1. *Decenţa este un potenţial, indecenţa este un act*. Este de discutat dacă decenţa pregăteşte indecenţa, dacă nu cumva scopul ultim este, de fapt, indecenţa, şi nu decenţa, dar şi măsura în care potenţialul realizat al decenţei nu este, cumva, chiar indecenţa. 2. *Decenţa e moale, indecenţa e tare*. Această constatare riscă să ne afunde şi mai tare în obscuritate, căci, ştim bine, nu se poate afirma că „moale" este mereu preferabil lui „tare". Uneori, e nevoie de tărie. Sînt lucruri pe lume care numai cu tărie pot fi făcute. Aşadar, am putea deduce că indecenţa este, uneori, necesară. Periculoasă concluzie! 3. *Decenţa nu produce urmări, indecenţa – da*. Gestul decent este mereu lipsit de consecinţe. Nu produce nimic, nu este fecund în nici un fel – este paşnic, liniştit, nu tulbură cu nimic ordinea lumii, şi nici nu-i răscoleşte misterele. Dimpotrivă, indecenţa este provocatoare, cere reacţii şi continuări. Nu poţi termina un capitol cu indecenţă pentru că, pur şi simplu, „rana" nu se închide dacă o tot scormoneşti. Marile finaluri, finalurile împlinite sînt, întotdeauna, decente. 4. *Decenţa nu produce plăceri, indecenţa – da*. Pur şi simplu aşa este şi nu cred că mai e nevoie de comentarii. Adaug, doar, că şi în cazul suferinţelor situaţia e similară: indecenţa produce suferinţă, decenţa niciodată. De fapt, acesta este şi motivul uriaş pentru care decenţa este mereu preferabilă indecenţei.

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

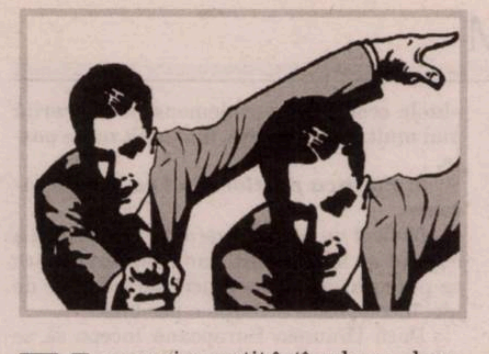

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Un proiect fără Dumnezeu?

V-am mai povestit întîmplarea, dar acum, după alegerile astea pentru Parlamentul European, nu mă pot abţine să nu o reamintesc. Pe vremuri, pe cînd se discuta despre o Constituţie europeană – cea care a devenit ulterior Tratat de reformă instituţională şi a fost denumită mai pe scurt Tratatul de la Lisabona –, făceam un talk-show la TVR care se numea (mă scuzaţi, nu eu am dat titlul) *Orizont 2007*. Una dintre ediţii i-a avut ca invitaţi pe Horia-Roman Patapievici şi pe Jonathan Scheele. Să fii moderatorul unui asemenea dialog este una dintre cele mai agreabile sarcini posibile. Spui un bună seara telespectatorilor, îi prezinţi pe scurt pe cei doi invitaţi, lansezi tema generală, apoi... te relaxezi şi urmăreşti dialogul. Emisiunea se petrecea la scurtă vreme după ce Polonia insistase ca rădăcinile creştine ale Europei să fie menţionate în proiectul de tratat. Alte state membre au privit extrem de corect politic situaţiunea şi au ignorat cererea, argumentînd printre dinţi că Uniunea Europeană nu poate fi privită în lume ca o adunare de bigoţi sau fundamentalişti.

Pe parcursul dezbaterii, domnul Patapievici îi spune domnului Scheele (şeful Delegaţiei Comisiei la Bucureşti) că nu crede că tratatul constituţional propus are vreun viitor. Funcţionarul european îl priveşte oarecum perplex şi îl întreabă care îi este argumentul. „Simplu", răspunde domnul Patapievici, „este un proiect fără Dumnezeu. Şi orice proiect fără Dumnezeu nu poate rezista în timp."

De atunci pînă acum, de multe ori mi-a venit în minte această replică. Prima oară, la cîteva luni după emisiune, cînd electoratul Franţei a respins prin referendum documentul (gîndit, de altfel, de către un conaţional: domnul Giscard d'Estaing). Apoi, alt vot negativ a venit din partea Olandei. Uite-aşa s-a trecut la rescrierea strategiei de reformă, instituţiile şi-au acordat un „răgaz de reflecţie" iar ideea din ce în ce mai răspîndită prin Bruxelles era că proiectul paneuropean a fost opera cîtorva intelectuali vest-europeni în perioada grea de după cel mai recent Război Mondial, ceea ce îl face de neînţeles pentru masele largi de vest- şi est-europeni în perioada roz a începutului de mileniu (totul se petrecea înaintea crizei economice). În plus, sofisticărilele instituţionale nu ar trebui puse la cheremul votului popular pentru că, oricum, campaniile electorale pro sau contra, desfăşurate în statele membre, au ales sloganuri care nu aveau nici în clin nici în mînecă cu subtilităţi precum procesul de codecizie sau etapa trialogului instituţional. În atare hărmălaie mediatică, au fost date uitării cestiuni care nu ar mai fi trebuit demonstrate, succesele Uniunii: pacea şi prosperitatea unui continent atît de frămîntat de istorie. În sensul ăsta, un înalt funcţionar (francez de origine) îmi zicea (în glumă, evident): „Vezi ce se întîmplă dacă dai subvenţiile la hectar în rate, an după an? Fermierii uită ce-a făcut Uniunea pentru ei! Ia să le fi dat pe toate cu o zi înaintea referendumului..." Dacă pacea şi prosperitatea nu sînt suficiente pentru a dori aprofundarea integrării europene înseamnă că lipseşte ceva. Un argument suficient de puternic şi care

să fie împărtăşit drept temelie comună a marii majorităţi a europenilor. Altceva decît renegatele „rădăcini creştine" nu îmi vine în minte.

Văzînd rezultatele ultimelor euroalegeri, îmi vine în minte din nou argumentul dlui Patapievici. Altfel, cum să explici că euroscepticii au cîştigat şi în statele sărace, şi în cele bogate, în cele lovite greu de criză, dar şi în cele care au depăşit-o, în ţări foste imperii, dar şi între cele mici, fără pretenţii globale? Cred cu tărie că Europei îi e (încă) ruşine cu faptul că este un spaţiu creştin.

O coincidenţă simpatică face ca Tratatul fondator al Uniunii să fi fost semnat exact în acelaşi an (1957) în care, în Statele Unite, se tipărea prima bancnotă de 1 dolar, pe care era scris: *„In God we trust."* Nici un european rezonabil, cu capul pe umeri, nu poate afirma despre societatea americană cum că ar fi una bigotă, intolerantă, fundamentalist religioasă.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

PUBLICITATE

RETROSPECTIVA TIFF.13
Transilvania International Film Festival
www.tiff.ro
București
10-19 iunie 2014

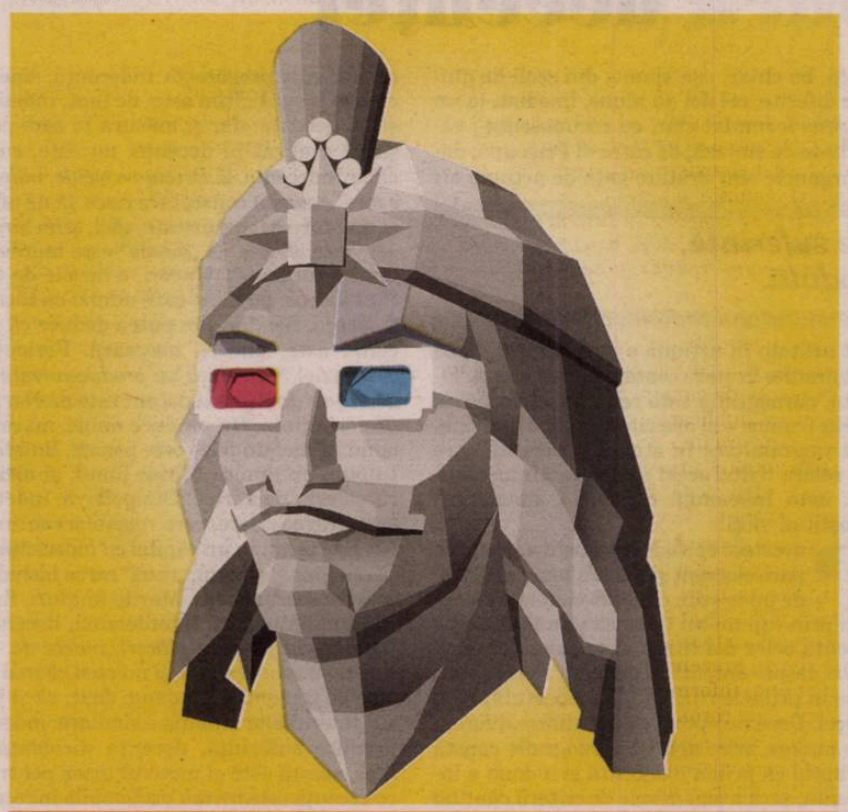

Cinema Studio, Cinema Elvire Popesco, J'ai Bistrot

PUBLICITATE

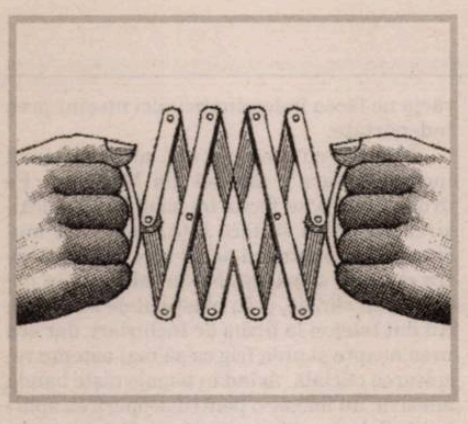

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

„Jurnalistul e un predicator la colţul străzii“

– dialog cu Vlad MIXICH –

Despre jurnalism se spune că e în criză, iar unul dintre motivele invocate este dezvoltarea Internetului, care a „mutat“ ziarele în mediul online. De ani buni, ***Vlad Mixich*** *practică mai ales jurnalismul online. Aşa încît l-am invitat la o discuţie despre ce se întîmplă cu presa.*

S-a nimerit să faci jurnalism online sau a fost o opţiune?

A fost o „opţiune nimerită“. Sînt absolvent de Medicină, am şi practicat medicina timp de doi ani. S-a întîmplat, printr-un concurs, să ajung la Bonn, la *Deutsche Welle*, acolo am început jurnalismul. Nu ştiu dacă există un „microb al jurnalismului“, dar eu, cînd eram mic, am făcut un ziar de mare succes la mine în bloc. Din vînzarea lui mi-am cumpărat o minge de fotbal. Sînt mai optimist în privinţa crizei jurnalismului: nu va muri, căci e nevoie de conţinut de calitate, a trecut „vremea *click*-urilor“. E uşor să faci rost de *click*-uri, dar e foarte greu să faci rost de credibilitate şi să-i convingi pe oameni că eşti serios.

Ce înseamnă, de fapt, „conţinut de calitate“?

Jurnalismul e doar o chestiune de calitate. Restul e circ de iarmaroc, care e o meserie în sine, se cîştigă din ea de secole, dar nu e jurnalism. Adevăratul jurnalism e format fie din ştirile serioase (pe care le citeşte cine vrea să fie informat şi să ştie pe ce lume trăieşte), fie din poveşti despre oameni adevăraţi. Vorba mea preferată este că nimic nu există înainte de a fi povestit. Există o televiziune de ştiri foarte politizată, care face foarte mult circ – Antena 3 – şi face foarte mult rău, dar are şi una dintre cele mai bune şi serioase emisiuni de reportaj, *În premieră*. Antena 3 foloseşte acea emisiune de reportaj pentru a credibiliza mizeria din rest. Chiar şi în asemenea cazuri, cei care administrează şi conduc ştiu că au nevoie de credibilitate. În cine să ai încredere? În cazul Ucrainei, de pildă, eu am trei jurnalişti de la faţa locului pe care îi urmăresc pe Twitter şi ştiu că pot avea încredere în ei...

Şi acum cîteva decenii problema se punea la fel, cînd nu exista tehnologia de azi. Care e noutatea?

A apărut o problemă mare, pe care nu o poate rezolva jurnalistul, indiferent că face *hard news* sau scrie reportaje ori analize care explică o situaţie. Jurnaliştii nu pot oferi un nou model de afacere pentru ceea ce înseamnă jurnalismul. Dezvoltarea Internetului ca prezenţă cotidiană a schimbat ceva fundamental: tot mai mulţi oameni îşi iau informaţia de pe Internet. Înainte de asta, era o legătură directă între jurnalişti şi buzunarul cititorilor: oamenii plăteau pentru ziarul tipărit, ceea ce ţinea o afacere jurnalistică pe picioare şi oferea o anume independenţă ziarului cu pricina. Pe Internet, e o ruptură: publicitatea online nu reuşeşte să susţină afacerea de presă.

O bună parte a publicului consideră că informaţia pe Internet este şi trebuie să rămînă gratis...

În anii '90 şi imediat după 2000, cele mai multe ziare au tratat Internetul ca pe a cincea roată la căruţă – „hai să aruncăm şi acolo ce avem în ediţia tipărită“. A fost o greşeală. Odată ce reflexul s-a împămîntenit, e foarte greu de dat înapoi. Aşa încît singura soluţie mi se pare aceasta: să-l convingi pe cel care te citeşte că merită să-ţi dea un ban pentru ceea ce faci. În România, unii jurnalişti – sau grupuri de jurnalişti – au început să ceară „donaţii“ din partea cititorilor pentru a fi independenţi. Eu mi-am făcut abonament online la *Financial Times*, pentru că nu e zi în care să nu găseşti ceva interesant acolo: nu e extraordinar de scump, nu e nici ieftin. Dar merită.

Şi în alte ţări lucrurile se schimbă în acelaşi sens. În SUA, de pildă, au apărut proiecte jurnalistice online care funcţionează ca ONG-uri, nu ca afaceri...

Eu cred că e o greşeală să comparăm piaţa media din Estul Europei cu cea din SUA – mulţi fac această greşeală, am făcut-o şi eu. *Decît o Revistă* organizează în fiecare an o conferinţă internaţională la care participă jurnalişti americani foarte buni, *crème de la crème*. Anul trecut a fost Tom Junod, care scrie în *Esquire*. L-am întrebat (ştiam, dar am vrut să aud din gura lui) cîte reportaje mari scrie pe an. Mi-a spus că maximum patru-cinci. Şi din cînd în cînd mai scrie cîte un textuleţ zglobiu de o pagină. L-am întrebat dacă şi-ar permite asta dacă ar fi în situaţia noastră şi mi-a răspuns: „Absolut exclus!“ E doar un mic exemplu. E foarte greu să compari media americană (care e de limbă engleză şi are un public global) cu media din România. Noi ne putem inspira de la ei doar în privinţa unor noi unelte multimedia ş.a.m.d. Dar un model economic trebuie să-l inventăm sau să-l preluăm de la ei şi să-l adaptăm la situaţia din estul Europei. Şi ei sînt într-o mare dilemă: unele ziare au dispărut, alte publicaţii revin în print (de exemplu *Newsweek*)...

> *„Jurnaliştii nu pot oferi un nou model de afacere pentru ceea ce înseamnă jurnalismul.“*

Trăim vremuri grele? Sau interesante?

M-am gîndit şi eu uneori cum aş fi fost dacă făceam jurnalism la începutul anilor '90. Probabil că aş fi fost un altfel de jurnalist, mi-ar fi fost mai uşor. Dar nu de asta m-am apucat de jurnalism, ca să-mi fie uşor. Dacă aş fi vrut să-mi fie uşor, aş fi rămas în medicină, aş fi avut o meserie „burgheză“, confortabilă. Dar nu aş fi trăit atît de multe lucruri extraordinar de interesante cîte am strîns în doar şase ani de jurnalism. Mai e ceva interesant la online: îţi oferă o interacţiune directă cu cititorii, ceea ce pentru mine e deopotrivă extraordinar de enervant şi extraordinar de util. De multe ori încep să răspund comentariilor interesante, le mulţumesc celor care mă corectează (căci ei sînt 20.000, eu sînt unul singur). Comunicarea asta naşte un fel de încredere – a mea în ei, dar şi a lor în mine.

Asta nu slăbeşte autoritatea jurnalistului?

Jurnalistul nu are de ce să fie „autoritar“. Principala sa calitate – şi nu în sens ortodox – trebuie să fie smerenia. Jurnalistul nu e o statuie care dă sentinţe, ci un om care pune întrebări şi caută răspunsuri la acele întrebări. Jurnalistul trebuie să fie într-o stare de absolută smerenie. Din păcate, e o calitate tot mai rar întîlnită, în special din cauza platourilor de televiziune, care creează un fel de „autoritate“. E o autoritate goală de conţinut, pentru că la televiziuni (nu doar în România) se fac liste cu cei care trebuie invitaţi în platou: nu totdeauna ajung acolo cei care se pricep la subiect, ci cei care sînt disponibili sau care „au papagalul mai bun“. Atunci cînd ajung oameni care ştiu despre ce vorbesc se vede imediat.

Obiectivitatea jurnalistică este pusă azi în discuţie. De pildă, se spune că e nevoie de explicaţii, nuanţe, se spune că jurnalistul trebuie să-şi orienteze *cititorul într-o lume tot mai complicată, deci informarea seacă şi neutră nu mai e de folos...*

E un mit al obiectivităţii, tot mai des întîlnit printre cititori. Există o explicaţie istorică. În momentul în care au intrat pe piaţă marii cumpărători de publicitate, ei voiau ca mesajele lor să ajungă la cît mai multă lume. Or, dacă un ziar nu era obiectiv – pentru că era citit numai de conservatori sau de liberali – s-a văzut brusc pus în situaţia de a găsi cît mai mulţi cititori. Aşa că a fost nevoit să netezească asperităţile, să „taie colţurile“, pentru că obiectivitatea deranjează mai puţină lume. E o explicaţie documentată istoric. Acum, mitul obiectivităţii moare pentru că, din cauza Internetului, cumpărătorii de publicitate încep să fie interesaţi de publicul de nişă. Publicitatea eficientă e fie cea care ajunge la foarte mulţi, fie cea care ţinteşte o anumită nişă. Internetul oferă această posibilitate: să orientezi publicitatea către o anumită nişă de public. Viitorul presei este ca ştirile serioase să fie păstrate la nivel factual, iar în rest să existe texte în care autorul îşi asumă o opinie, o luare de poziţie.

Publicul conectat la Internet îşi ia ştirile şi de pe Facebook, de pe bloguri, de pe site-uri nu totdeauna credibile şi serioase. Ce-i de făcut?

Sîntem în perioada copilăriei, iar în copilărie faci multe greşeli... Am fost, de pildă, uimit să văd pe Facebook un articol distribuit masiv de oameni serioşi şi informaţi – un articol publicat pe un site în limba engleză, în care era un soi de „comunicat de presă al Vaticanului“ prin care se anunţa că preoţii se vor putea căsători, femeile vor putea deveni preoţi etc. Era foarte uşor, de fapt, să îţi dai seama că era o parodie. Căci „comunicatul“ pomenea despre o decizie a „Conciliului Vatican III“, care nu există, n-a avut loc. Eu am sperat – şi m-am înşelat – că media online va face mai grea manipularea (care e foarte prezentă la televiziune). Am greşit: online, informaţia se răspîndeşte ca un incendiu de coronament, rapid. Oamenii nu sînt obşinuiţi să verifice sursa informaţiei. De aceea, cred că în timp se vor orienta către acei distribuitori de informaţie care funcţionează ca nişte filtre. Jurnaliştii online vor deveni, în viitor, astfel de filtre care selectează informaţia exactă. În mediul online, jurnaliştii comunică direct cu cititorii, ceea ce la televizor, de exemplu, nu se întîmplă.

Şi mai e o schimbare foarte interesantă: în destule redacţii online, se dă o ştire şi se observă că e foarte citită. Atunci, redacţia decide să meargă mai adînc, să transforme ştirea în analiză ori să creeze o poveste din ea. Cu alte cuvinte, cititorii sînt cei care încep să facă sumarul, ceea ce într-un ziar tradiţional ţinea exclusiv de puterea ziaristului. Cititorii încă nu sînt conştienţi de asta, căci şi jurnaliştii sînt reţinuţi în a le comunica această realitate.

Cînd un jurnalist merge într-un loc unde se întîmplă lucruri grave – cum este acum cazul Ucrainei, unde ai fost de mai multe ori – nu există riscul ca el să fie „contaminat“ de o cauză, să fie în favoarea taberei bune şi, deci, influenţabil?

Întotdeauna se întîmplă asta. Am constatat şi la colegi de-ai mei, şi la mine. E interesant cum se schimbă valul. Am fost la un moment dat în Ucraina alături de unul dintre corespondenţii de la *The Economist*, care petrecuse vreo cinci săptămîni la Donetk şi Slaviansk (în zona separatiştilor proruşi). Era, în mod evident, cînd ne-am întîlnit la Kiev, aproape proseparatist. Discutînd apoi şi cu ceilalţi, s-a reechilibrat. Ca jurnalist, ai acces la toate taberele implicate. Am avut acest privilegiu de a mă mişca între toate taberele sociale şi interesele politice. În felul acesta, chiar dacă unii îţi sînt mai simpatici, scrii şi ce vezi rău ori greşit la ei. Dacă nu faci asta, cititorii te vor penaliza. Sau, dacă sînt adepţii unei ideologii, te vor critica. Am fost criticat, de pildă, după ce am scris despre Ucraina, că „ţin cu neonaziştii“, pentru că nu văzusem svasticile de pe Euromaidan. Nu le-am văzut pentru că nu erau. Mi s-a reproşat, dinspre site-urile de extremă stîngă din România, că nu am scris destul despre mişcarea Pravîi Sektor (o mişcare naţionalistă, nazistă). Am scris despre ea, dar nu suficient de mult pentru că nu neonaziştii erau dominanţi în piaţa din Kiev. Ca dovadă, la algerile prezidenţiale au obţinut doar 3%. Lucrurile nu sînt în alb-negru acolo.

În faţa unor reacţii de acest gen, jurnalistul nu poate avea tendinţa umană de a susţine ceea ce i se pare că ar fi direcţia cea bună?

În momentul cînd face asta, devine propagandist. Jurnalistul e un colecţionar al faptelor mărunte şi un soi de traducător cotidian, un predicator la colţul străzii. În fiecare zi, se urcă pe un scăunel, zice „bună ziua“, spune ce-a aflat şi traduce pe înţelesul oamenilor, aşa cum predicatorul traduce Evangheliile în biserică.

Fragmente dintr-un interviu mai amplu, care poate fi urmărit pe live.adevarul.ro.

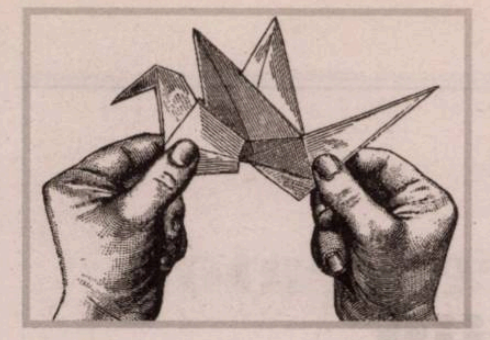

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Filme bune cu maşini proaste

Am văzut serile trecute la TVR2 un film iranian, *Delbaran*, făcut în 2001 în regia lui Abolfazl Jalili, un vechi reprezentant din *noul val* al cinematografiei iraniene. Un film pe cît de sec, pe atît de impresionant, despre un băiat afgan refugiat în Iran în urma războiului din ţara sa. Băiatul găseşte de lucru la un fel de service auto, pe o şosea care traversează aridul podiş iranian. Terenul e uscat şi la fel sînt şi oamenii. Sărăcia e prăfoasă şi fără speranţă. Cu toate astea, oamenii se descurcă. Un fel de laitmotiv al filmului sînt maşinile vechi care se strică. Mecanicii pleacă să remorcheze cîte o maşină rămasă în pană pe şosea, dar pînă să ajungă acolo, rămîn în pană cu propriile maşini. Merg cîte trei sau chiar patru oameni pe o motocicletă care uneori nu porneşte. Totul pare din altă lume, de pe o planetă a mizeriei. Dar, de fapt, nici pe la noi lucrurile – prin anii '80 sau '90, dacă nu şi mai tîrziu – nu erau cu mult diferite. Cel puţin în privinţa mijloacelor de transport.

La ţară, nici măcar nu se putea vorbi de camionete Toyota, cum era cea din filmul iranian, ci de mult mai prăpăditul Aro. Iar Dacia devenise un fel de blestem naţional. Ne aducem încă bine aminte cum prin anii '90 erau deja multe maşini străine, dar majoritatea la mîna a doua sau a treia – nişte hîrburi. Maşina cu capota ridicată, de pe marginea drumului, era o imagine cît se poate de obişnuită (astăzi e mult mai rară). Ca şi iranienii din filmul pomenit, şoferii şi mecanicii români învăţaseră să improvizeze şi să se descurce în tot felul de situaţii.

Era o vreme cînd se vorbea de un legendar *test al pisicii*. El consta în închiderea unei pisici într-o maşină nouă. Se presupunea că într-un automobil bun, care stă pe loc, cu aerisirea închisă, nu trebuie să intre aer. Valoarea maşinii se putea stabili în funcţie de timpul scurs pînă cînd pisica începea să dea semne de sufocare. Cu cît se sufoca mai repede, cu atît maşina era mai bine izolată şi, deci, mai bună. Se spunea că testul e totuşi posibil numai la maşini foarte bune. Ei bine, un amic al meu a făcut testul ăsta, involuntar, nu cu o pisică, ci cu un mare cîine-lup. Pentru că nu era cuminte şi îl deranja în timp ce făcea un grătar, l-a închis în Dacia 1300 pe care o avea în curte. Nu numai că animalul nu s-a sufocat, dar peste cîteva minute reuşise să iasă din maşină şi mişuna din nou prin curte. Uluit, amicul a verificat portierele şi geamurile. Toate erau închise. Într-un tîrziu, a priceput că în podeaua maşinii era o porţiune de tablă ruptă şi ruginită, prin care cîinele a reuşit să iasă. Mai tîrziu, prin acea gaură de la locul din dreapta, dacă nu voiai chiar să frînezi ca în desenele animate cu Fred şi Barney, vara, la semafor, puteai măcar să-ţi răcoreşti picioarele scoţîndu-le afară, spre amuzamentul celor care vedeau scena din lateral.

Era o vreme cînd se vorbea de un legendar test al pisicii.

Un alt amic mi-a povestit cum, la un drum mai lung, i s-a rupt cablul de acceleraţie. Nu s-a împiedicat de atîta lucru. A deschis capota şi a legat o sfoară (avea întotdeauna aşa ceva la el) de tijele care merg spre clapeta de acceleraţie. A trecut sfoara pe sub capota motorului, pe care a lăsat-o întredeschisă, prinsă doar cu siguranţa, şi a băgat celălalt capăt în maşină, pe geamul deschis. Cînd voia să accelereze, trăgea de sfoară cu mîna. A mers aşa cîteva sute de kilometri.

Alteori, se rupea cablul de ambreiaj. Dacă păţeai asta la drum, nu mai puteai schimba viteza şi trebuia să mergi doar într-o singură viteză – a doua de obicei –, fără să opreşti. Nu puţini au trecut prin aşa ceva. De asemenea, scurgerea apei din radiator era o problemă la ordinea zilei. Vara, se completa cu apă de la robinet (trebuia să ai o sticlă la îndemînă). Nici sticla cu ulei de motor nu trebuia să lipsească din portbagaj. Şoferii mai vechi îşi aduc aminte de toate astea.

Clasică era şi faza cu ciorapul de damă, care putea înlocui cureaua alternatorului, în cazul în care se rupea şi n-aveai una de rezervă. Soţia îşi scotea dresurile, care, răsucite şi prinse bine în jurul fuliei alternatorului, funcţionau destul de bine pe post de curea. De fapt, vremurile astea în care sărăcia ne făcea îndemînatici nici nu sînt prea îndepărtate.

În urmă cu vreo trei ani, nişte amici au închiriat seara o maşină din München. Pe drum însă, li se făcea tot mai frig şi încălzirea nu părea să facă faţă. Cercetînd maşina, au constatat că aerul rece de afară intra printr-o spărtură. Nu în tablă, ca în povestea cu cîinele, ci în plasticul de sub bord. Au dat telefon la firma de închirieri, dar era prea noapte şi prea frig ca să mai aştepte rezolvarea oficială. Avînd în bagaje nişte bandă adezivă, au folosit-o pentru acoperirea spărturii. Soluţia a funcţionat perfect întreaga săptămînă cît au folosit maşina. Dar vă spun eu, banda adezivă e bună şi pentru cazul în care loveşti şi rupi vreun spoiler pe care apoi trebuie să-l ţii „legat" de maşină pînă ajungi acasă, ori dacă vrei să înlocuieşti vreun geam spart, cu o pungă de plastic transparentă. Se pare că învăţăturile astea sînt utile nu doar dacă te afli în Iranul profund sau în România de tranziţie, ci şi prin Germania cea tehnologizată şi civilizată. Dar numai celor care am apucat să trăim în anumite împrejurări ne trece prin cap să facem aşa ceva.

ready made

„D. Balş, de aci, care pleacă în august la Moldova, îmi făcu în privinţa viitorului meu nemediat, adecă pentru 3 anii ce urmează, o propunere ce d. Cîmpeanu o sprijineşte, ce în privinţa pecuniară şi spirituală e pentru mine splendidă, ce prin urmare te-ar libera pe d-ta de orice spese pentru mine. Mi-a propus postul de inspeptor peste moşia lui Balş cea mare, inspeptor adecă peste şcoale, biserice şi toate aptele relative spirituali."

Titu Maiorescu, *Jurnal şi Epistolar*, vol. II (martie 1859 – 17 iulie 1860), Editura Minerva, 1978

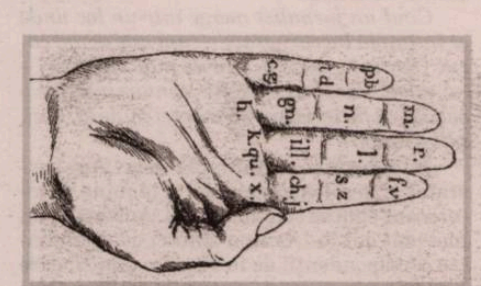

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Poetica drobului de sare

Am trăit zilele trecute o situaţie demnă de cel mai autentic suprarealism. Ea mi s-a părut revelatoare, cu atît mai mult cu cît abia publicasem aici articolul „Scuza formelor fără fond", unde mă ocupam de anumite ipostaze al prostraţiei româneşti. Iată faptele. Primesc la facultate o donaţie de cărţi (noi) din partea unei importante instituţii străine. Mă grăbesc să retransmit volumele către filiala de specialitate a bibliotecii universitare. Surpriză! „Aveţi inventar pe ele?" mă întreabă o doamnă funcţionară din circuit. „N-avem! Au fost donate..." „Vai, faceţi neapărat inventar, pentru că nu sînt ale noastre, sînt ale dumneavoastră. Noi cred că putem să vi le luăm în custodie doar." „Bine, şi dacă vi le donez la rîndul meu printr-o nouă scrisoare de cedare (cedez, carevasăzică, cedarea cedantului)?" „Vai, nu merge, mă tem că trebuie luate în inventar cu valoare de piaţă stabilită, altfel nu au cum să fie înregistrate." „Adică", mă arăt eu tulburat, „nu numai că le inventariem noi în prealabil, ci le stabilim şi preţ de piaţă?" „Exact!" „Păi, le-am primit gratis..." „Nu contează, mi-e frică, domnule profesor, că, în inventar, trebuie musai ca donaţia să aibă o valoare în bani." În sfîrşit, unde-i lege, nu-i tocmeală. Chem administratori, gestionari, economişti şi le cer o inventariere rapidă – cu preţ de piaţă inclus – a cărţilor. „Vai, nu se poate", sînt avertizat din start. „De ce?" întreb, în prag de colaps nervos. „De înregistrat pe o listă le putem înregistra, însă ne temem că valoarea lor nu poate fi stabilită decît de o comisie de audit. Comisia de audit se solicită printr-un memoriu argumentat către conducerea universităţii. Odată aprobată cererea, în termen de 60 de zile, comisia are obligaţia de a se întruni. Ulterior, probabil tot în 60 de zile, vor transmite rezultatul evaluării. Nu e exclus, vai, ca şi biblioteca să-şi convoace propria comisie de audit, la primirea volumelor. Dacă cele două rezultate financiare nu coincid, se reclamă intervenţia unei a treia comisii, de mediere. Cam în doi-trei ani, toate cărţile vor ajunge şi la raft..." În transă, îmi scot celularul şi sun o veche prietenă care lucrează la „Împrumut", la BCU. O întreb dacă nu vrea să-i trimit nişte volume donate, pentru înregistrat. „Cum să nu?" îmi răspunde. „Le dau cote chiar astăzi, iar mîine vor fi la raft. De poimîine, vor fi vizibile şi pe site. În plus, scriu şi o misivă protocolară, de mulţumire, către donator."

Textul cel mai profund, din întreaga cultură română, e snoava „Prostia omenească".

Am căzut, de atunci, într-un fel de compulsie. Spun tuturor cunoscuţilor că textul cel mai profund, din întreaga cultură română, e snoava „Prostia omenească", în special în punctul în care creionează mica parabolă a drobului de sare. Imaginarul – nu neg, supradezvoltat, al românilor – a creat, în timp, o istorie virtuală, unde totul, toţi şi toate sînt colorate apocaliptic. Nu lenea, nu indolenţa, nu irepresibilul avînt poetic, nu conservatorismul şi nici *vita contemplativa* în exces reprezintă adevăraţii duşmani ai progresului autohton, ci fantezia noastră practic nemărginită. Nu reuşim să facem doi paşi înainte, fără să ne imaginăm sute de scenarii catastrofice, mii de consecinţe cataclismice, care pot decurge de aici. Prin urmare, din instinct de conservare, executăm imediat patru paşi înapoi. Ne aflăm într-o perpetuă contemplare încordată şi semiisterică a drobului de sare, situat deasupra capului copilului. La cea mai mică mişcare a cuiva, la cea mai neînsemnată iniţiativă, la cel mai benign gest de acţiune, cerem, disperaţi, starea de împietrire, exsanguinaţi de groaza vreunei minime adieri de vînt, ce ar putea produce dezastrul. În ciuda permanentei senzaţii de agitaţie transmise la suprafaţă, societatea românească, de fapt, constituie, în dimensiunea sa adînc-istorică, un tablou din Pădurea Adormită. Gestica actanţilor pare aici înghеţată chiar în mijlocul derulării faptelor, existenţa are ceva suspendat în nemişcarea ei. Procesele par să se fi oprit, după toate aparenţele, paradoxal, într-o clipă de maxim efort, de opintire convulsivă. Comunitatea a paralizat subit în reprezentarea unui impuls de acţiune absolută. Spaima drobului de sare determină un somn al raţiunii, din care, fără îndoială, nu se pot naşte altceva decît monştrii. Monştrii imposibilităţii noastre de asumare (la vreme) a istoriei, monştrii incorigibilului nostru retard civilizator, în sfîrşit, monştrii delăsării mioritice, ai plîngerii metafizice, ai exasperării poetice şi ai revoltei filozofice. Energia românească, deşi intensă şi adesea copleşitoare, se consumă inutil, în proiecţii imaginare (încărcate de orori), statice şi fără miză istorică, pliabile mai curînd pe atemporalitatea doinelor şi a baladelor, decît pe dinamica vieţii.

Privesc, pe birou, oferta unei importante companii de calculatoare americane de a organiza un *workshop* în facultate, pentru promovarea activităţii sale în România. Scopul: recrutarea unui număr de studenţi foarte buni cunoscători de engleză şi germană, în vederea angajării. Vorbim de joburi remunerate cu două-trei mii de euro pe lună. Mai întîi, mă bucur prosteşte că se mişcă lucrurile spre bine, apoi devin sobru şi intru în panică. Vai, dacă e o capcană pentru *videochat*-uri, dacă sînt căutaţi mici sclavi pentru prosperitatea postindustrialităţii? Vai, dacă vine un cutremur în timpul *workshop*-ului sau dacă se prăbuşeşte cursa TAROM Bucureşti – Iaşi fix peste aripa din universitate unde se va desfăşura întîlnirea? Vai, dar dacă Putin declanşează al Treilea Război Mondial? Ori, vai, dacă pînă atunci vine peste noi ciuma bubonică?

Codrin Liviu Cuţitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

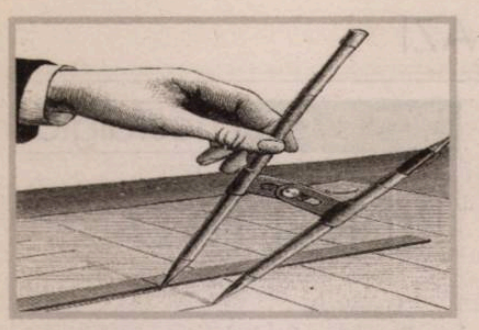

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

Încă un muzeu în pericol

Acum un an număram muzeele pe care le-a pierdut oraşul nostru şi ajunsesem la vreo zece, sau o duzină întreagă. Dispărute din diferite motive: chiar dacă evacuate pentru o mutare care nu s-a mai realizat, ori închise fără explicaţii, sau pur şi simplu desfiinţate. Nu pot uita că, pe strada care şi-a regăsit numele de Thomas Masaryk, după ce fusese Julius Fucik, casa memorială Dr. Gheorghe Marinescu a devenit un restaurant, aşa că amintirea unui mare savant român, care era păstrată acolo chiar în încăperile unde el trăise, s-a spulberat cînd s-au risipit documente, fotografii şi instrumente. Statul nesocoteşte istoria şi restrînge cheltuielile culturale, oricît de mici ar fi, dacă ele nu au fost politizate. O singură excepţie merită menţionată: Muzeul de la Poştă, căruia directorul său, Ernest Oberländer-Târnoveanu, i-a redat viaţă cu expoziţiile şi publicaţiile care, unele după altele, înnoiesc şi subiectele, şi metoda de a trezi interesul. Imaginaţia şi hărnicia lipsesc în atîtea altele, cu scuza obişnuită (şi justificată) că nu sînt bani.

De data asta, pe bd. Dacia, nr. 12, este o mare agitaţie, fiindcă Muzeul Naţional al Literaturii Române trebuie să plece. După un proces de 11 ani, ca urmare a restituirii clădirii. Aceasta reprezintă un monument istoric: construit în 1839 de Alexandru Villara, a trecut repede în familia lui Scarlat Kretzulescu, care avea mari proprietăţi în împrejurimi, ca, de pildă, impunătoarea casă de peste drum, la colţ cu strada numită acum Henri Coandă. Naţionalizarea din 1948 a înstăpînit statul pe casele boiereşti, cele mai frumoase din Bucureşti. S-a instalat aici Muzeul Româno-Rus, avînd ca director un boier tot aşa de autentic, dar comunist, „prinţul roşu" Scarlat Callimachi.

Cînd legăturile cu Uniunea Sovietică n-au mai avut aceeaşi importanţă, localului prestigios i s-a atribuit o destinaţie la care nimeni n-ar fi obiectat: Muzeul Literaturii, cu Perpessicius în frunte. Va fi de ajuns să amintesc că noua instituţie a publicat o revistă, *Manuscriptum*, care a cules, mulţi ani de zile, documente inedite prin care se îmbogăţea istoria literaturii române. O operă de educaţie patriotică se desfăşura în casa deschisă vizitelor şcolare şi conferinţelor, cîtva timp ţinute cu regularitate, iar colecţia revistei a constituit un instrument de lucru. N-am de judecat cum a evoluat instituţia, fiindcă nu din cauza unor neajunsuri în funcţionarea ei este ameninţată acum cu mutarea (unde? nu ştie nimeni). Restituţiile, justificate pentru a repara acele nedreptăţi săvîrşite de regimul comunist dezmoştenind familii istorice, au aplicat legea, de mai multe ori modificată pînă în 2003, atît contra unor particulari care intraseră în asemenea spaţii, fiind bine văzuţi într-o perspectivă politică, şi erau acum chiriaşi împroprietăriţi, cît şi contra statului însuşi, responsabil de interesul public al unor valori abuziv confiscate. Nu numai că ambasadele care fuseseră plasate în case naţionalizate au trebuit să se mute, ci şi destinaţiile culturale pe care le căpătaseră alte clădiri au fost contestate, iar statul a pierdut cu regularitate procesele intentate de moştenitori.

În cazul care ne interesează, deţinătorul – confirmat de justiţie – al titlului de proprietate a cumpărat casa de la ultima descendentă a Creţuleştilor, care, după ce familia emigrase în Italia şi obţinuse chiar un titlu princiar papal, era marchiza Quaranta di Zulino. Domnul Mihai D. Sturdza, pe care-l cunoaştem ca istoric respectat, se prezintă în calitatea de proprietar – plătită şi dobîndită. Deoarece se impune, prin lege, evacuarea muzeului, acestuia trebuie să-i găsească adăpost Primăria, de care depinde. Dar nici Consiliul General, la care s-a făcut apel, nici RAPPS, nici Ministerul Culturii nu vor să ştie de această situaţie. Totuşi, pe străzile din apropiere – Christian Tell, de exemplu – sînt cel puţin trei clădiri care ar putea primi muzeul. Despre consecinţele restituţiilor în privinţa conservării unor monumente istorice din Bucureşti şi din ţară vom mai avea prilejul să vorbim.

***Andrei Pippidi** este profesor la Facultatea de Istorie, Universitatea Bucureşti.*

PUBLICITATE

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Educație modernă sau gloabe și geremele?

Citind presa zilelor noastre și aflînd direcțiile Guvernului nostru, am impresia că n-au trecut două secole de la primele noastre strădanii de a intra în modernitatea europeană, prin construirea unui stat modern eficient. Ce văd mai întîi: ministrul Agriculturii, un anume Daniel Constantin, semnează un protocol cu BOR, cerîndu-i, în schimbul unor beneficii, să informeze comunitățile rurale despre fondurile europene pentru agricultură. Bonus: oamenii Bisericii primesc misiunea de a promova valorile tradiționale ale comunităților rurale, scop pentru care preoții sînt liberi să organizeze seminarii și întîlniri. La începutul secolului al XIX-lea, Guvernul primelor Regulamente Organice, prin anii 1830-1840, își propunea cam același lucru: să implice Biserica în promovarea măsurilor necesare reformării și modernizării statului. Chemați să transmită și să explice unei populații majoritar rurale, fără nici un fel de acces la sursele principale de informare, măsurile propuse de conducerea politică în diferitele aspecte ale vieții cotidiene, preoții au primit puteri nebănuite, dar de care au profitat mai degrabă în propriul folos decît în folosul enoriașilor. De altminteri, educația lor, mai mult decît precară, nu prea le îngăduia să ofere explicațiile necesare. Îmi vin în minte două exemple: vaccinarea și cultivarea cartofului. În ambele situații, stăpînirea cere ajutor mitropoliților pentru promovarea acestor două măsuri importante. Mitropoliții se supun și trimit circulare, cerînd preoților să explice enoriașilor utilitatea și necesitatea vaccinului, cît și eficiența producției agricole de cartofi, mult mai rezistenți la intemperii, în defavoarea altor culturi. Circularele există și pot fi cercetate, cît despre eficiența lor în plan local...

Am aflat apoi că Patriarhia Română este membră în Comitetul Interinstituțional pentru Acordul de Parteneriat – for consultativ pe lîngă Ministerul Fondurilor Europene, cu rol capital în pregătirea României pentru atragerea fondurilor europene nerambursabile, pentru perioada 2014-2020. Păi, și în prima modernitate românească, mitropoliții și episcopii erau membri de drept în Adunările Obștești ale țării. Dar asta nu însemna că erau și primii care puneau în plan reformele capitale necesare elaborării statului modern. Dimpotrivă, mitropoliții sînt primii care se opun cu înverșunare oricărui proiect de modernizare. Am oferit ca exemplu, în cea mai recentă carte, misiunea trasată de Regulamentele Organice cu privire la educarea și profesionalizarea clerului prin intermediul unor seminarii proprii pe lîngă Mitropolie și Episcopii. Mai primesc atunci și misiunea de a se ocupa de Casele Făcătoare de bine, un fel de asistență socială de astăzi. Proiectele s-au tot perindat, ani și ani, între domnie și mitropolie, fără să scoată preoții școliți de care România modernă avea nevoie.

Zilele astea, un alt pas către întoarcerea în timp s-a produs: Ministerul Educației a semnat un protocol cu Patriarhia Română. Secret sau nesecret, un astfel de protocol nu poate fi decît un alt prilej pentru o observație cît se poate de dezamăgitoare în cunoașterea propriei noastre istorii. Și prima modernitate românească încredința educația și școala Bisericii; atunci, argumentul era unul cît se poate de realist: dascălii erau o raritate. Dintr-o statistică a anului 1849 (Nicolae Suțu), Moldova avea 8948 de clerici și parohi, la o populație de 1.462.521 de locuitori. Pentru aceeași populație, învățătorii și medicii erau în număr de 104. Educarea nu avea, așadar, cu cine să se facă. Or, Biserica nu era prea convinsă, cred că nu este nici astăzi, de necesitatea instruirii. Exista o reticență majoră nu numai cu privire la cine trebuia să meargă la școală, dar și cu privire la conținutul și formele acestei educări. Femeile ocupau locul principal al excluderii, dat fiind că erau (mai sînt încă) judecate și tratate ca „vas slab", supuse, așadar, tulburărilor isterice de prin lecturile nesupravegheate. Observînd cum statul ăsta al nostru se îndepărtează pe zi ce trece de la misiunea lui de a garanta o educație de bună calitate poporului, de la care primește taxe cu îndestulare, mă întorc, cu nostalgie, la o litografie de la mijlocul secolului al XIX-lea. Printre crucile și mormintele din curtea bisericii, un preot burtos și sastisit împărtășește unei cete de copii cîte ceva din Ceaslov... Spre asta vrem să ne îndreptăm, anulînd treptat-treptat secularizarea de pe vremea lui Cuza, renunțînd, prin nepăsare și ignoranță, la drepturile și libertățile rîvnite cîndva...

Așa că aștept, cu interes, ca Biserica să primească dreptul de a institui gloaba pîntecului (bani frumușei ar strînge pentru atîta sexualitate premaritală), ca divorțul să devină speță religioasă, judecată în dealul Patriarhiei, că de „ceea ce Dumnezeu a unit, omul nu are voie să despartă", să se ridice iarăși juguri pe la porțile bisericilor, femeile „greșite" să fie întemnițate prin mănăstiri „ca să-și vină în simțire", iar nasurile adulterinilor și adulterinelor să se depună ofrandă păcatului comis... Tot atîtea idei... de făcut bani pe seama norodului educat cu tămîie și geremele...

Constanța Vintilă-Ghițulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniți, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernități românești (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

Protest FND

„Maiestate,

Populația Capitalei întrunită astăzi 24 februarie 1945 într-o uriașă adunare în Piața Națiunii, continuată printr-o demonstrație pașnică pe străzile orașului, în drum spre Piața Palatului regal unde urmau să vorbească domnii miniștri Lothar Rădăceanu și Lucrețiu Pătrășcanu, a fost atacată în mod mișelesc cu salve de mitralieră trase din clădirile Ministerului de Interne, Prefecturii Poliției și din Palatul regal.

Elementele fasciste din armată, concentrate acolo din ordinul asasinului Rădescu, au ucis și au rănit grav mai mulți cetățeni.

În această vreme la Craiova, Caracal, Brașov, alți cetățeni au căzut sub gloanțele elementelor fasciste din armată.

Sub zidurile Palatului regal a curs sîngele poporului. Asasinii Rădescu, Maniu, Negulescu și clica lor compromit astfel Coroana și vor să anihileze actul de la 23 August. După 6 luni de cînd România trebuia să aibă un regim realmente democrat, așa cum o doresc și marile națiuni aliate, se trece la acte dictatoriale de teroare împotriva poporului.

Subsemnații miniștrii ai Frontului Național-Democrat, în numele poporului adînc revoltat, protestează cu indignare împotriva asasinării cetățenilor pașnici și cer demiterea imediată a guvernului condus de călăul Rădescu și arestarea și sancționarea vinovaților răspunzători de acest masacru din ziua de 24 februarie 1945."

[ss.] Petru Groza, Gh. Gheorghiu-Dej, Lothar Rădăceanu, Lucrețiu Pătrășcanu, Ștefan Voitec, Gh. Vlădescu-Răcoasa, Teohari Georgescu, Romulus Zăroni

În *Timpul*, an IX, nr. 2781 din 25 februarie 1945.

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Peisaj vesel

Deci, peisaj vesel, vesel de tot, zile cu vreme schimbătoare, după ruperi de nori, umflări de rîuri, coduri galbene și portocalii, breaking news și alegeri europarlamentare.

Deci, dacii sînt la temelia *catapetesmei lumii*. Se dovedește zilnic, fără putință de tăgadă, că strămoșii noștri nu numai că făceau legea în jumătatea asta de Europă, dar mai sînt și părinții a toate cîte sînt și rîd nevinovate la soare. Sînt compatrioți care susțin că locurile astea pe care călcăm noi acum cu nonșalanță sînt încărcate cu o spiritualitate greu de lămurit în cuvinte. E ceva cu lume magică, „cei mai viteji și mai drepți dintre traci", druizi care vedeau printre planete, sărbători pentru Dionysos Zagreus și mici lecții de alfabetizare pentru așa-zisele civilizații mari, grecii și romanii. Soluția nu e nouă. Dacă ești varză de nervi, deprimat din cauza unui prezent halucinant, creezi un trecut fabulos și, parcă, te simți un pic mai bine.

Deci, urmele poveștilor de viață – impregnate de jurămîntul lui Hipocrate și petrecute la Spitalul de Arși – mai ies și azi la lumină. Imediat, povestea adevărată s-a transformat în banc. Cad la examenul timpului orice discuții despre banii publici, situațiile suprarealiste care colorau viața din spitalul cu pricina, cade orice discuție despre cum a putut să se petreacă așa ceva atîta vreme, la vedere, fără cea mai vagă teamă. Cad toate astea. Pentru că n-au potențial de banc. Rămîn sumele pe care, se zice, le făceau niște domni și doamne din nobila stirpe profesională a *halatelor albe*. Da, sigur, ca nație creativă ce sîntem, ca popor de povestitori, e posibil să exagerăm un pic, de dragul ornării discursului cu cifre grase. Dar nu e doar asta. Cea mai nostimă situație e cea în care vezi lume povestind despre domnii doctori și sumele lor zburătoare, cu aerul că „așa ne trebuie". Cu un soi de respect ascuns pentru unii care au reușit – n-are importanță cum – să facă niște bani cît China. „Hai, bă... Că dacă erau niște idioți sau medici proști, nu făceau, nene, atîta bănet. Tre' să ai ceva în cap să produci atîta..." Cît de frumos, cît de coerent, cît de limpede gîndim.

Deci, ungurii sînt de vină pentru tot ce se întîmplă rău pe aici. De exemplu, acum, după intrarea în vigoare a accizei pentru carburanți. Toată șoferimea tiristă – adică mii de domni care își vîjîie camioanele prin țara asta – fac plinul în Ungaria. Traversează meleagurile celor mai viteji și mai drepți dintre traci cu combustibil cumpărat din țara vecină și prietenă. Păi... e frumos așa ceva? Iar ies ungurii bine dintr-o situație din care noi am ieșit prost? Sigur, cu excepția Trianonului. Dar a trecut atîta vreme de atunci... Iar acum ni l-au furat și pe Prințul Charles, care a învățat un joc unguresc, nu o horă românească, și umblă doar prin sate de unguri. Plus că nu mai știe altceva decît Transilvania. Păi... e frumos? Ce, România nu are și alte locuri frumoase? La Bîrlad nu-i suficient de frumos?

Deci – că tot am zis de Spitalul de Arși. Dar povestea cu decontarea rețetelor false? Aia cum e? Ocolesc faptul că unul dintre personajele centrale s-a sinucis. E un lucru trist în care nu încape bășcălia. Însă aerul cu care se povestește despre bani făcuți din învîrteli și falsuri e, pur și simplu, năucitor. Se ajunge cu povestea la oameni bolnavi de cancer care nu-și primesc medicamentele, dar nimănui nu i se pare că asta e partea tare a poveștii. Partea tare e doar atunci cînd rostești cifre de ordinul milioanelor de euro. Atunci se luminează fețele și încep să curgă poveștile. Nu natura umană cumplită a fondului relatării e chestia de interes, ci un soi de invidie ascunsă, amestecată cu un neverosimil soi de respect pentru oricine „dă lovitura". Și mai e ceva. Un ceva care va învinge lumea și timpul. Replica absolută: „Lasă, frate, că intră la pușcărie și iese peste fo' doi ani. Da' cînd iese, e mai bogat decît cînd a intrat. Păi... nu se merită să faci bulău?"

Deci estetica arestărilor din România începe să capete, la modul cel mai serios, dimensiuni simbolice foarte consistente. A început cu oameni politici și dosare de corupție pentru dumnealor și pentru funcționari publici. A continuat, spectaculos, cu domni primari. Pe urmă, a ajuns la domni doctori. Următorul episod a fost cu domni magistrați. Iar acum pare că se prefigurează o serie cu terenuri pentru biserici și mînăstiri, că n-am curaj să mă gîndesc la înalți domni prelați. Culmea e că, deși arestările populează zornăitor știrile fiecărei zile, lumea pare să fie liniștită ca un lac de munte. Anumiți domni n-au nici o problemă, își notează cuminți sumele din șpăgi pe caiete dedicate șpăgilor, lumea merge înainte, ca și cînd nimeni nu e tulburat de faptul că ar putea fi prins. Iar arestările de la televizor sînt niște filme. Niște seriale. La fel ca *Urzeala Tronurilor*.

Deci, că tot am vorbit de daci, cică s-a găsit pe la Roșia Montană scheletul unuia de zece metri. Asta mai demult. Securitate, ruși, aventuri, chestii. Pe urmă, s-a găsit și o lespede, mai mare ca aia de la Baalbek. Și dintr-o compoziție nemaivăzută, care conține aur în cantități amețitoare. Tare povestea. Te ține. Dacă o fi și ceva adevăr, se-ntoarce lumea cu susu-n jos. Și tot de la români.

Deci, niște tipi *cool* – apăsați de *spleen* și de greutatea propriilor idei pe care le scuipă ca pe cojile de bomboane agricole, mult mai mișto decît Mărgelatu – au zis că „se pișă pe el de vot". Adevărul e că cel mai frumos lucru de pe lumea asta e să crezi că ești *cool*, dar să fii ridicol de ridicol. Sau invers. Și e valabil pentru oricare dintre noi.

Cătălin Ștefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

„Definiţia muzicii o dau cei care ascultă“

– interviu cu Igor NAIDIN şi Vladimir BALSHIN –

Cvartetul Borodin a fost invitat, pentru prima dată după destrămarea Uniunii Sovietice, să concerteze în România, la Festivalul Internaţional de Muzică Clasică Sibiu/Hermannstadt, 24-31 mai. ***Igor Naidin*** *şi* ***Vladimir Balshin*** *sînt violonistul, respectiv violoncelistul grupului.*

N-aţi ştiut cu foarte mult timp înainte de acest festival că veţi veni în România. Cum s-au aranjat lucrurile?

Igor Naidin: Aproape imediat după ce am fost întrebaţi dacă am putea veni aici, am verificat programul şi am confirmat că sîntem liberi pentru aceste cîteva zile. Eram foarte interesaţi şi foarte entuziasmaţi să venim în România, unde grupul nu a mai cîntat de pe timpul Uniunii Sovietice. Bineînţeles, nici unul dintre actualii membri nu mai fusese aici şi, cu atît mai mult, în Transilvania. Există aici o moştenire culturală foarte puternică, iar lucrul acesta se reflectă în felul în care se desfăşoară chiar şi acest festival, în publicul care vine, în muzicienii pe care-i întîlnim. Sibiul nu e un oraş mare, dar asta nu are nici o relevanţă pentru importanţa muzicii propuse. Lucrurile s-au potrivit bine – între celelalte concerte pe care le aveam, Sibiul a fost plăcerea noastră.

V-aţi simţit bine şi în Sala Festivă a Bibliotecii Astra...

I.N.: Da, are sala aceasta o acustică aproape de perfecţiune! Poţi controla foarte bine sunetul, în cvartet auzi foarte bine ce cîntă colegii, poţi lucra la nuanţele muzicale. Deşi e un spaţiu despre care ni s-a spus că a funcţionat mult timp ca sală de lectură, este excelent pentru muzică.

Am asistat, împreună cu alţi tineri, la masterclass-ul pe care l-aţi ţinut. Dumneavoastră aţi cîntat împreună cu alţi patru muzicieni români sextetul Amintiri din Florenţa *de Ceaikovski. A apărut între dvs. starea de confort sonor, de înţelegere?*

Vladimir Balshin: Da, ştim că aici e o mare tradiţie muzicală, în mod special în ceea ce priveşte arta cîntatului la instrumente de coarde. Întîlnirea a fost profundă, am simţit că găsim un limbaj comun. N-a fost o lecţie, am cîntat împreună cu ei.

I.N.: Am făcut muzică împreună.

V.B.: Da, împreună e cel mai important pentru muzica de cameră.

În România nu se pune atît de mult accentul pe muzica de cameră. Tinerii sînt, mai degrabă, pregătiţi să devină solişti. Şcoala nu accentuează calităţile de care e nevoie pentru muzica de cameră.

I.N.: În Rusia, lucrurile se petrec cam la fel, tinerii sînt instruiţi să-şi dorească o carieră de solişti, fără să li se atragă atenţia asupra frumuseţii şi sensului pe care le are muzica de cameră în formarea simţului sonor. Bineînţeles, nu toţi ajung să fie solişti. Arta cîntatului împreună, într-un ansamblu cameral, nu este mai puţin dificilă. Orchestra e altceva.

Cum se păstrează individualitatea într-un cvartet?

V.B.: Individul e important în structura grupului. Acesta devine mai puternic cînd fiecare în parte îşi are propriul sistem de valori. Fiecare dintre noi trăieşte individual ideile muzicale pe care şi grupul, per ansamblu, le generează ulterior.

I.N.: Pentru noi, cîntatul în cvartet este ceea ce numim în rusă „calea mediană de aur“. Ca solist, concentrarea este doar pe tine însuţi. În orchestră, tu nu contezi ca individ, te pierzi cu totul, eşti absorbit. În cvartet, însă, îţi păstrezi personalitatea şi, mai mult, aceasta devine parte a fiinţei grupului.

Se vorbeşte mult despre sunetul cvartetului dvs.

I.N.: Niciodată nu definim noi ceea ce cîntăm. Lăsăm asta pentru public şi pentru critici. Cum am putea noi înşine să ne apărăm? Asta este ce auzim, ce cîntăm. Definiţia muzicii o dau cei care ascultă.

Spunea cineva: „Am auzit de multe ori Şostakovici cîntat excelent, dar Cvartetul Borodin cîntă altceva, aproape altă muzică.“ Cum se ţine această percepţie trează?

I.N.: În grupul nostru, membrii se schimbă unul cîte unul. Dacă schimbul nu s-ar face treptat, n-ar mai exista cvartetul ca entitate. Fiecare muzician care se pregăteşte să devină membru al cvartetului lucrează cu noi, absoarbe ceea ce se află în noi, ceilalţi, ca mod de interpretare, ca filozofie a muzicii, a calităţii sonore pe care o căutăm, ceea ce fiecare dintre membrii din trecut ştia. Ajunge să respire aerul cvartetului. Este o moştenire ale cărei caracteristici le cunoaştem foarte bine şi, pentru a nu o pierde, pentru a o transmite cît mai pur, mai aproape de originar, îi pregătim pe nou-veniţi aşa cum am fost pregătiţi şi noi. Altfel nu funcţionează.

Eraţi conştienţi de toate acestea înainte să cîntaţi în Cvartetul Borodin?

I.N.: Eram foarte tineri, bineînţeles, cînd ne-am apropiat de cvartet. Toţi însă studiasem tehnicile muzicii de cameră, ascultasem mult din ceea ce cîntase grupul înainte. De asemenea, toţi facem parte din aceeaşi tradiţie dezvoltată de Şcoala de la Moscova. Aceasta e lumea din care venim. De asemenea, am prins timpurile în care Şostakovici încă trăia, şi toată moştenirea lui – felul de a se manifesta al gîndirii sale muzicale – era foarte aproape. Influenţa lui făcea parte fizic din vieţile noastre.

Spuneaţi că publicul defineşte sunetul dvs. Credeţi că cei din sală sînt mereu conştienţi de rolul important pe care-l joacă în acest proces? Că, la fel ca în artă, privitorul întregeşte experienţa tabloului, a obiectului?

I.N.: Publicul este, în mod automat, parte din concert. Arta noastră a fost făcută pentru oameni, nu cîntăm pentru noi înşine şi nici pentru săli goale. De aceea, pentru mulţi muzicieni este foarte dificil şi complicat să înregistreze cînd nu au public alături, într-o sală goală. Aşa te poţi concentra asupra calităţii, dar muzica ta nu are ecou în ceilalţi, procesul de rezonanţă este cumva întrerupt. De aceea, multe înregistrări sînt de o calitate foarte bună, dar nu au atît de mult suflet, pentru că, de fapt, nu a existat public cînd a fost cîntată acea muzică. Sviatoslav Richter, de exemplu, într-o anume parte a vieţii sale, a înregistrat doar din concert. Aceea era inspiraţia lui, aceea era o înregistrare reală, a unei muzici care chiar există. Nici un studio nu o să redea lucrul acesta.

Şi dvs.?

I.N.: Nu ne plac înregistrările din concerte. Înregistrările rămîn ceva artificial. Desigur, cunoaştem importanţa lor, este fantastic pentru cei care ne cunosc şi nu au cum să ajungă la concerte, pentru cei care vor să ne audă în mediul lor de viaţă. Dar concertul este mediul în care poţi împărtăşi ceea ce niciodată nu vei putea face altfel.

Sînteţi de acord cu obiceiurile de consum pe care le-a creat societatea contemporană? Poţi să asculţi orice piesă muzicală la orice oră, nu mai există limite în acest sens...

I.N.: Depinde şi de ce muzică alegi să asculţi. Avem şi noi muzici pe care le ascultăm în timp ce facem altceva, în timpul drumurilor, conducînd.

Ce muzici?

V.B.: Jazz, pentru mine. Dave Brubeck, Oscar Peterson.

I.N.: Eu ascult şi folclor rus, muzică veche, în nici un caz modernă.

Cum se poate păstra curată gîndirea muzicală în timpurile acestea care nu invită neapărat la reflecţie?

I.N.: Cred că fiecare dintre cei care fac parte din marea cultură muzicală clasică trebuie să se adapteze la timpurile pe care le trăim. Muzica clasică poate fi percepută ca un atavism în lumea noastră, dar tot de aici ne tragem seva.

V.B.: Avem lumea noastră personală înăuntru, o ducem tot timpul cu noi.

Vă amintiţi timpurile în care nu ştiaţi ce e muzica?

I.N.: Poate da, poate nu, pentru că, desigur, copilul, chiar şi nenăscut, ascultă muzica pe care o ascultă mama sa.

a consemnat Maria BALABAŞ

Cîntatul în cvartet este „calea mediană de aur“.

PUBLICITATE

CLUBUL DILEMA VECHE
ediţie specială

Marţi, 17 iunie, ora 18
Colegiul „Noua Europă”, str. Plantelor, nr. 21

Un dialog pornind de la volumul

Demonul amiezii.
O anatomie a depresiei

de Andrew Solomon, Editura Humanitas, 2014

Invitaţi: Andrew Solomon şi Mircea Cărtărescu
Moderator: Luiza Vasiliu

Intrarea este liberă, pe baza înscrierii la adresa teodora.cirlig@adevarulholding.ro

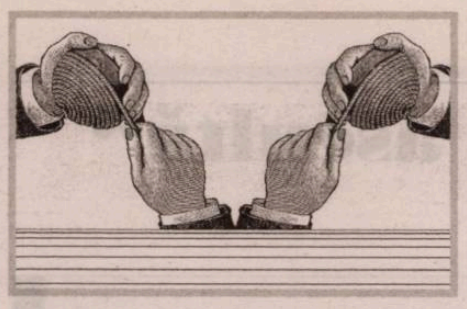

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Cine va clipi primul în această criză?

– de ce pariez că Parlamentul European va cîştiga –

La 45 de minute după ce alegerile europene s-au terminat, Martin Juncker iese din biroul lui Jean-Claude Schulz (sau invers). Cei doi au bătut palma. În alegerile ce tocmai se terminaseră, fuseseră rivali pentru poziţia de preşedinte al Comisiei Europene, Schultz de la socialişti, Juncker de la populari-creştin-democraţi. Nici unul nu a obţinut majoritate, dar partidul lui Juncker a obţinut ceva mai multe voturi şi mandate. La nici o oră după ce s-au închis urnele, cei doi rivali au bătut palma că Juncker este candidatul Parlamentului European pentru preşedinţia Comisiei. Este acesta un gest de maximă, de exagerată eleganţă din partea lui Schultz? În definitiv, nimic nu îl obliga. Mai mult chiar, mulţi susţinători ai săi sperau să negocieze cu liberalii şi cu verzii – astfel ar fi reuşit să aibă mai multe mandate decît Juncker şi să clameze el dreptul de a fi preşedintele Comisiei. Nu aşa se face într-un parlament care nu are o majoritate clară? Nu se negociază pînă cînd cineva ajunge să aibă în spatele său majoritatea mandatelor? Da, s-ar fi putut, dar asta ar fi slăbit poziţia Parlamentului. Care acum începe o altă bătălie.

Martin Schultz este un *insider* al Parlamentului (mai mult decît Juncker chiar, care a condus guvernul din Luxemburg şi Eurogrupul, deci s-a învîrtit printre şefii de guverne). Schultz este omul Parlamentului şi tocmai i-a încredinţat lui Juncker o misiune sacră în felul ei: să continue lupta istorică cu Consiliul. Schultz face parte din cabală. Este unul dintre acei puţini oameni din Parlament care mai ştiu ce a însemnat pentru Parlament să ajungă pînă în acest punct. Este un veteran a ceea ce am numit, acum trei ani, în această rubrică, gherila parlamentară europeană. Pentru Schultz şi pentru cei din cabală, acesta e momentul-cheie. Momentul în care Parlamentul lor va da preşedintele Comisiei, sau îşi va pierde onoarea.

A doua zi după alegeri, la ora 11,30, luni dimineaţa, toţi liderii grupurilor politice *mainstream* din Parlament se reunesc la Schultz în birou. Semnează o declaraţie în care declară sprijinul lor pentru Juncker. După-amiază – reuniune restrînsă a socialiştilor europeni. Dau o declaraţie: îl susţinem pe Juncker. Ar fi ruşinos să nu respectăm votul electoratului european, zice Werner Faymann, cancelarul socialist al Austriei. Ce naiba se întîmplă? De ce se înghesuie socialiştii să-l susţină pe cel care i-a învins în alegeri?

Der Spiegel o citează pe Angela Merkel, care s-ar fi enervat şi ar fi vorbit despre un puci parlamentar. E clar că erau vorbiţi. Că Schultz şi Juncker stabiliseră că cine are mai multe voturi va fi susţinut ferm şi explicit de celălalt. Că şefii de grupuri politice (grupurile politice din actualul Parlament, nu cel viitor) aveau declaraţia deja pregătită. Imediat ce s-au încheiat alegerile, Parlamentul a revenit la starea de gherilă instituţională. Mirarea Angelei Merkel sau indignarea lui David Cameron sînt ipocrite. Cabala şi puciul au fost anunţate din timp şi au fost foarte transparente.

Totul se reduce la modul de a interpreta trei cuvinte din Tratatul de la Lisabona: „luînd în considerare". Zice textul că preşedintele Comisiei Europene este desemnat de către Consiliu „luînd în considerare" alegerile pentru Parlament (cele trei cuvinte au ajuns acolo ca o formă de compromis, după interminabile negocieri şi ameninţări reciproce între Parlament şi Consiliu). Pînă acum, preşedintele Comisiei era numit de Consiliu (adică de şefii de state şi de guverne). După ce era numit, venea în Parlament ca să fie votat (acceptat). „Luînd în considerare" alegerile ar însemna, deci, că şefii de guverne nu mai pot desemna pe cine vor ei, ci pe cine indică Parlamentul.

Chiar înainte ca Tratatul să fi intrat în vigoare, plenul Parlamentului a adoptat o declaraţie politică (7 mai 2009) în care spunea explicit cum îl interpreta, anume că „luat în considerare" nu e aşa o chestie formală, ci că alegerile europene trebuie să aibă „rolul primordial". Declaraţia îndemna partidele politice europene să numească candidaţi pentru preşedintele Comisiei înainte de alegeri şi chiar indică un calendar de consultări, la modul: în mai sînt alegerile, Parlamentul desemnează omul său, Consiliul îl numeşte formal pînă în iunie, Parlamentul adoptă componenţa Comisiei pînă în toamnă. Ce vă zic eu acum apare, repet, într-un document adoptat de plenul Parlamentului în 2009, în care instituţia îşi expune explicit şi transparent tactica şi pretenţiile pentru alegerile din anul 2014. Adică astea de acum. Parlamentul face în 2014 exact ceea ce a zis în 2009 că va face. Coerenţa acestui mamut instituţional e remarcabilă. Şi se explică prin existenţa cabalei, acei oameni din interior care îşi transmit unii altora misiunea sfîntă: mai multă putere pentru Parlament. Aşa se explică rapiditatea cu care Schultz şi Juncker au bătut palma şi au decis că Parlamentul e mai presus de grupul politic. Aşa se explică de ce socialiştii îl susţin pe Juncker. Pentru că, de fapt, nu îl susţin pe Juncker, ci susţin principiul că Parlamentul face propunerea pentru şefia Comisiei.

Totul se reduce la modul de a interpreta trei cuvinte din Tratatul de la Lisabona: „luînd în considerare".

Prima întîlnire a Consiliului de după a înregistrat un rezultat nedecis. Parlamentul trimisese clar mesajul că Juncker trebuie numit. Poziţia asta a fost susţinută clar de premierul Austriei sau de preşedintele Franţei. Deci doi socialişti. Dar şi de premierul Poloniei şi de preşedintele României, deci doi populari. Juncker a fost respins de Viktor Orbán, de David Cameron, de premierul suedez Fredrik Reinfeldt. Ar fi putut fi Orbán şi Cameron ignoraţi? Aici mai apare o şmecherie din aceea cu cuvinte, în tratat, aparent nesemnificative, care însă schimbă jocul politic. Consiliul European propunea pînă acum cine să conducă Comisia, dar cum anume decidea? Ei bine, pînă în 2003 era unanimitate. Trebuiau să fie toţi de acord. Chestia asta s-a schimbat prin Tratatul de la Nisa şi acum se decide prin majoritate calificată. Noua regulă a produs efecte imediate în 2004, la numirea lui Barroso. Se ştie acum că Jacques Chirac nu îl voia pe Barosso, pentru că ţinuse cu Bush în chestiunea Irak, ca premier al Portugaliei. Fără Nisa, discuţia s-ar fi închis în acel moment şi Barroso nu ar fi ajuns niciodată şef al Comisiei: dacă un stat se opune, nu ai ce să faci. Dar cum nu se mai cerea unanimitate, Blair şi alţii i-au sugerat lui Chirac că au o majoritate calificată pentru Barroso şi că discuţia se încheie acolo. Nici nu s-a mai votat formal, Barroso a devenit propunerea Consiliului. Iată deci că primul care a profitat de abolirea unanimităţii a fost premierul britanic. Acum, urmaşul său putea pica în minoritate. S-a pus singur în poziţia asta, ameninţînd că organizează referendum rapid şi că Marea Britanie va ieşi din UE. Din păcate, Angela Merkel a cedat şantajului. Fără Germania, tabăra pro-Juncker (de fapt, tabăra parlamentaristă) din Consiliu a rămas fără leadership. Merkel a amînat decizia. Pe 27 iunie se reuneşte Consiliul European şi să sperăm că vor decide atunci.

Dacă Consiliul European nu îl va accepta pe Juncker, Parlamentul va respinge la vot după alegeri. S-a văzut din pactul dintre Schultz şi Juncker. De cealaltă parte, Consiliul este divizat. Tabăra contra are campioni lamentabili, un Cameron turbat şi un Orbán dispreţuit de colegii săi. Merkel se menţine neutră şi încearcă să-i ţină uniţi, dar mai degrabă dezamăgeşte toate taberele.

În al doilea rînd, timpul curge în favoarea Parlamentului. Nimic nu va convinge Parlamentul să renunţe la ceea ce consideră că e dreptul său: alegerile europene dau şeful Comisiei. Au chemat alegătorii să voteze pentru *Spitzenkandidaten,* ar fi umilitor pentru Parlament ca şefii de state să desemneze pe altcineva din afara listei celor care au candidat. Cum ar arăta următoarele alegeri? Votaţi pe ăştia, deşi nu ştim sigur că vor fi acceptaţi? Parlamentul nu îşi permite să cedeze. Criza constituţională va fi mai onorabilă pentru Parlament decît pierderea acestui meci. De cealaltă parte, Consiliul nu are timp. Fiecare dintre şefii de guverne de acolo are o situaţie politică la el acasă, care cere decizii rapide. Cele mai multe ţări europene ies încet din criză, nu au nevoie de zdruncinături. Consiliul va clipi primul.

În al treilea rînd, acest meci s-a mai jucat. În 1993, la Maastricht s-a adoptat un text legat de ce se întîmplă *după* nominalizarea preşedintelui Comisiei. Urmează o „consultare" cu Parlamentul – spunea tratatul. Ce însemna „consultare"? Din simpla interpretare a acestui cuvînt, a rezultat o criză constituţională, Parlamentul a blocat bugetul. Parlamentul spunea atunci că o „consultare" înseamnă că, dacă el nu acceptă prin vot şeful propus de Consiliu, atunci acesta este retras. Consiliul a spus atunci că nici vorbă, „consultare" înseamnă doar consultare, decizia rămîne doar a Consiliului. Parlamentul a cîştigat acel război. În următorul tratat, cel de la Amsterdam, procedura de „consultare" a devenit un drept de veto explicit al Parlamentului: şeful Comisiei trebuie votat acum de Parlament. Criza de acum este doar continuarea: acum se dă bătălia pentru ce se întîmplă *înainte* de nominalizarea preşedintelui Comisiei. Atunci, Parlamentul a obţinut dreptul de veto, acum Parlamentul va obţine dreptul de a-l nominaliza. Acea criză constituţională a fost dificilă, dar s-a terminat cu victoria Parlamentului. Pentru că nu a clipit. Un tînăr pe nume Martin Schultz intra, în 1994, în Parlamentul European, direct în acea luptă. Primea de la cei mai vechi o lecţie: Parlamentul nu va obţine puteri decît prin gherilă, prin luptă. Şi pentru că nu clipim, noi avem timp, ei nu au.

Deci: pariez pe Parlament. Cel mai probabil, Cameron va primi o funcţie foarte importantă, ca să tacă; se vorbeşte despre secretariatul general al Comisiei sau de comisarul pentru piaţa unică (probabil amîndouă). Se va întoarce acasă zicînd şi că a obţinut mult, şi că a fost trădat de europenii ingraţi. În mod ciudat, publicul va crede aceste două fraze contradictorii. România a făcut bine că l-a susţinut pe Juncker, şi a adus argumentul corect: voinţa electoratului trebuie respectată (Traian Băsescu a spus asta într-un interviu pentru Euractiv, înainte de Consiliu, Ponta a spus la fel, după reuniunea socialiştilor). Am susţinut cel mai probabil cîştigător, într-un moment în care avea nevoie, şi trebuie să cerem pentru asta recunoştinţă, manifestată fie prin păstrarea comisariatului pentru Agricultură, fie prin obţinerea portofoliului Energie. Polonia a jucat iar bine, susţinîndu-l deschis, şi să sperăm că ministrul lor de Externe, Sikorski, va deveni ministrul de Externe al UE. Este o bătălie mult mai importantă decît pare, poate mai importantă decît cea pentru funcţiile mai mari care sînt deschise negocierilor. Sikorski este important pentru noi – cineva cu viziune şi capacitate de alianţă care să aducă coerenţă în noul Război Rece cu fascismul de stat rusesc.

facebook.com/
Cristian.Ghinea.CRPE

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Cine ne mai bobinează?

Ăsta-i viitorul, ştiu eu. Avangarda este aici. Nu ştiu de ce totuşi mustăcesc. Cred că încep să fiu exclus din jocurile astea ale foamei. „Sînt pe sănătate!" – zice un clip. „Sînt pe muzică, sport" – zice o altă reclamă. Pe bune? Îi vezi pe indivizi călare pe situaţie, nu explicaţii filologice pot da eu, dar mă îndeamnă la muncă imaginaţia. Chiar îl văd pe cumpărătorul sau abonatul GSM călare pe nişte baloane de săpun, pe nişte neica nimeni. Adică, chiar reclamele sînt inutile, căutînd sortimente noi de limbaj. Esenţa reclamei este că îţi cumperi lucruri bune de la Mega. Or, Mega îşi bate joc de esenţa poveştii, sănătatea. Nu ea trebuie apărată? Sau dincolo, la telefoane. Reclama vrea să spună că se vinde ieftin un telefon care îţi creează acces către net, muzică şi alte dorinţe acute, milenare. Or, cum poţi să pui să se cţere degeaba nişte ardenţi doritori pe nişte himere? Teoretic, se poate orice, dar mă lasă blocat tocmai expresia. De ce să cumpăr, cînd mi se vînd chestii inexistente. Sănătate, muzică dispar din relaţia mea logică, simbolică cu respectivele. Sau, în stil clasic, mă calcă pe nervi! Îmi stă pe creier. Nu aş fi băgat de seamă expresiile dacă un vînzător tînăr, şampaliu, înfricoşat, nu şuiera sub nasul meu acum două zile: „Frăţică, mă face pe nervi!" Dincolo de faptul că astfel de comunicări particulare nu se fac sub ochii, urechile cumpărătorului, expresia lui verbală era însoţită de o figură de frică. Şi, atunci, îmi dau seama că astfel de expresii verbale nu fac decît să vorbească de teama că nu poţi fi altfel, decît spînzurînd cîte o sănătate, cîte un sport. Pe bune nu mai contează vorbele. Pe bune nu mai contează omul. Contează vînzarea. Ce bine! Dacă se vinde astfel, pe bune nu contează că mă fac ăştia cu nervii.

Uniunea Europeană a culturii

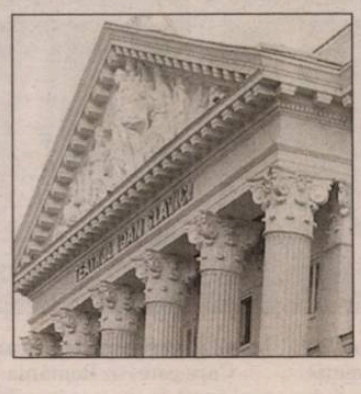

Texte şi opinii de:

● Raluca POP (manager cultural)
„Unde se face planificare culturală?“

● Dan VASILIU (jurnalist)
„Poveşti din Matera“

● Corina ŞUTEU (manager cultural)
„A fost odată ca niciodată... Europa“

● Bogdan GHIU (eseist)
„Euro-cultura de sine“

argument

Procesul e mai important decît succesul

DILEMA VECHE
Uniunea Europeană a culturii

Europa nu înseamnă doar liberă circulaţie, liber schimb şi euro. De multă vreme, cei care construiesc Uniunea Europeană încearcă să-i convingă pe eurosceptici că mai există şi alte valori sau măcar că există un spirit comun european, o cultură împărtăşită de toţi. Cele mai interesante polemici despre Europa sînt tocmai cele legate de acest spirit comun. O fi „conţinut“, sau doar „ambalaj“? Încă nu s-a dat un răspuns definitiv. Dar faptul că numeroşi intelectuali încă sînt preocupaţi de subiect arată că miza e importantă. Încă din 1985, la iniţiativa actriţei Melina Mercouri (pe atunci, ministru al culturii în Grecia) şi a lui Jack Lang s-a instituit un program cu bătaie lungă: capitala culturală europeană. Scopul acestui program este să pună în valoare patrimoniul şi creaţia unui oraş, într-un circuit european mai larg, să evidenţieze diversitatea în unitate. Atena, Florenţa, Amsterdam, Berlin, Paris au fost primele capitale culturale europene. Începînd cu anul 2000, au fost alese nu una, ci două (sau chiar mai multe) capitale culturale europene. Desemnarea oraşului Capitală Culturală Europeană are loc în două etape, una de preselecţie la nivel local, apoi una europeană, în care Parlamentul European decide oraşul care obţine titlul.

După Marseille 2013, au avut loc dezbateri substanţiale despre rostul capitalelor culturale. Una dintre problemele identificate: dacă programele lansate nu sînt susţinute pe termen lung, atunci efortul organizatoric şi financiar poate produce o pauperizare a mediului artistic. Pe de altă parte, capitala culturală întăreşte birocraţia (locală, naţională, europeană) şi complică existenţa iniţiativelor independente. Apoi, acest imens program promovează, în primul rînd, mainstreamul cultural, întărind clivajele. În sfîrşit, cu cîteva excepţii, titlul nu garantează un impact real asupra dezvoltării regionale.

Sibiu 2007 rămîne, în istoria capitalelor culturale, o experienţă pozitivă. Rămîne de văzut ce au învăţat oraşele din România care candidează pentru titlu, în 2021. Deocamdată, cele cîteva oraşe care şi-au declarat intenţia de a candida pentru acest statut nu au programe clare, ci doar nişte cadre generale pe care vor să-şi articuleze acţiunea culturală. Unele dintre oraşele candidate au deja o istorie culturală bogată, altele sprijină cu hotărîre creaţia contemporană sau au resurse importante în domeniul industriilor creative. Concurenţa e mare şi, pînă în 2021, mai sînt multe de făcut. Sigur e că procesul e mai important decît succesul. (Matei Martin)

BARBURISME

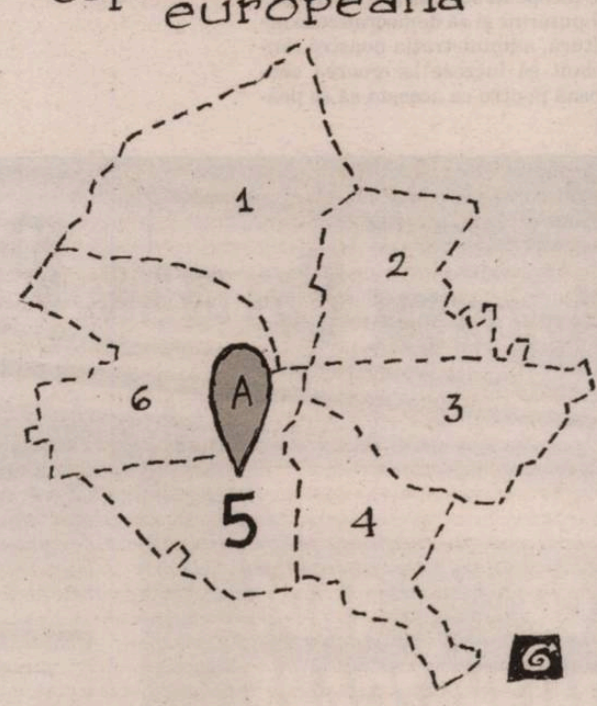

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 12 iunie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Raluca POP

Unde se face planificare culturală?

Politica culturală românească a fost, în ultimii 25 de ani, concentrată pe nivelul central. Sigur, am vorbit şi ne-am mîndrit cu programul Sibiu Capitală Culturală Europeană în 2007, moment în care ne-am minunat cum un oraş poate creşte prin cultură; dar ce învăţăminte au tras autorităţile locale din această experienţă? Deşi există experienţe importante în guvernarea culturală locală, mai ales în microregiuni din mediul rural (vezi Rupea-Cohalm, Valea Hîrtibaciului, Viscri şi împrejurimile), cele mai importante demersuri de cercetare şi teoretizare despre cultură şi dezvoltare privesc în continuare către centru. Impresia persistentă e că, în România, politica culturală care contează este cea naţională.

Situaţia nu surprinde – România descoperă că a fi stat naţional şi unitar ne obligă să discutăm despre situaţiile particulare din teritoriu şi să le punem în dialog, iar pentru asta trebuie, în primul rînd, să cunoaştem cine sînt oamenii de acolo şi cum este viaţa lor. Nu mai tîrziu decît anul trecut, în dezbaterea publică pe marginea strategiei naţionale culturale pentru 2014-2020, unul dintre autori afirma că nu s-a considerat necesară organizarea unor dezbateri regionale, pe marginea politicii publice propuse, deoarece aceasta nu este o strategie regională, iar regiunile îşi pot face planificările culturale proprii.

Deşi este banal să spui că o strategie naţională trebuie să ţină cont de realităţile din ţară, este mai puţin comun să întîlneşti specialişti culturali care, operînd la nivel naţional, consideră că trebuie să se consulte cu omologii lor din diverse părţi ale ţării şi să se intereseze de situaţiile particulare. E adevărat, politica culturală naţională din România, prin legile şi reformele demarate din 1990 încoace, a privit, în primul rînd, necesitatea unor ajustări structurale la noile realităţi economice, ale democraţiei şi liberalizării creaţiei. O parte din aceste ajustări au presupus şi descentralizarea unor servicii culturale, de la transferul responsabilităţii finanţării şi administrării unor instituţii de cultură la primării şi consilii judeţene, la delegarea unor servicii care ţin de administrarea patrimoniului cultural (deconcentrarea din 2009 a Direcţiilor Judeţene de Cultură). Înainte de a începe să susţină efectiv un sector cultural puternic şi să democratizeze accesul la cultură, administraţia noastră centrală a trebuit să lucreze la crearea condiţiilor de bază pentru ca aceasta să se poată dezvolta.

„Baza culturii e agricultura."

MAURICE BÉJART

„Răspunsul la criză e cultura."

NICOLAS SARKOZY

© M. Chivu

Local şi judeţean, administraţia publică a dezvoltat propriile măsuri de intervenţie culturală dincolo de simpla coordonare administrativă a instituţiilor publice din subordine. De la organizarea de evenimente şi programe culturale, la finanţarea unor activităţi pe bază de proiect şi concurs de cereri şi finanţare, primării şi consilii judeţene fac, în România, în acest moment, o politică culturală semnificativă, chiar dacă în general una implicită. Dacă privim strict dimensiunea financiară a intervenţiei publice, datele arată că finanţarea publică provine, în proporţie de 80%, de la nivelurile local şi judeţean şi doar 20% de la nivel central.

Avînd în faţă şansa de a se remarca în faţa altor oraşe, oraşele noastre încep să ia în serios cultura şi să reflecteze asupra valorii ei pentru comunitate. Anul trecut, o colaboratoare cu experienţă semnificativă în planificare strategică mă întreba de ce e nevoie la nivel local de strategii culturale, de ce nu e suficientă o strategie de dezvoltare locală în care să se integreze corespunzător dimensiunea culturală. Întrebarea mi se pare pertinentă. Demersul Agenda 21 pentru cultură, o iniţiativă care a devenit, în zece ani de la lansare, un program internaţional de anvergură, pledează pentru o integrare a culturii printre cele trei dimensiuni de bază ale dezvoltării durabile: economia, politicile sociale şi mediul. În centrul lor se află guvernanţa şi buna guvernare, care fac practic diferenţa între o administraţie democratică şi una personalistă, politică publică şi drepturi doar pentru categoria privilegiată a apropiaţilor celor de la putere. Statul de drept în cultură pare mai greu de impus la nivel local pentru că adesea contravine firescului felului de a face lucrurile pe bază de relaţii şi cunoştinţe personale, dar odată urnit, are şanse să crească comunităţi mai puternice şi unite, cu condiţia ca valorile de bază să rămînă egalitatea în drepturi şi nevoia unor discuţii continue pentru păstrarea unei identităţi vii şi deschise. Prin comparaţie cu nivelul naţional unde practica advocacy-ului pentru cultura în interes public seamănă mai degrabă cu lobby-ul, şi mai puţin cu o acţiune cetăţenească, de consultare publică şi participare, la nivel local contribuţia societăţii civile este promovată de literatura de specialitate drept absolut necesară bunei guvernanţe culturale.

Care este, în România de azi, nivelul cel mai fertil de inovare în politica culturală prin planificare inteligentă? Ministerul Culturii pare că se complace, de ani buni, în decizii pentru care nu consideră că planificarea şi participarea sînt necesare cu adevărat. Chiar şi cînd formulează un document de importanţă maximă, cum s-a întîmplat anul trecut, cînd a fost finalizată strategia pentru cultură şi patrimoniu naţional pentru 2014-2020, acesta este incapabil să declanşeze vreo acţiune concretă, pentru că lipseşte sinteza cu sens în priorităţi concrete şi instrumentarul de reponsabilizare financiară şi instituţională pentru realizarea obiectivelor propuse. Administraţia publică locală şi judeţeană este, de cele mai multe ori, mai săracă în specialişti capabili să administreze competent un sector cultural contemporan (inclusiv patrimoniu), cu excepţii importante în cîteva oraşe şi regiuni ale ţării. De asemenea, suferă de un dezinteres cronic în a monitoriza performanţa culturală şi impactul cheltuirii fondurilor publice pentru cultură. Cu toate acestea, nivelul local este mai potrivit să considere cultura ca o dimensiune vie şi concretă a socialului, să coboare cultura din turnul de fildeş, nu doar prin democratizarea actului cultural, ca expresie şi acces, dar mai ales prin comunicarea firească cu organizaţii şi problematici sociale, de mediu, de tineret, minorităţi, economice şi de coeziune socială.

La nivel local se joacă cartea capitalului social pe care cultura îl poate crea.

Avem probleme care nu pot şi nu trebuie rezolvate la nivel naţional, lucruri care nu funcţionează nu pentru că legile sînt proaste sau pentru că ministerul funcţionează prost, ci pentru că nu cerem suficient de apăsat responsabilitate locală şi judeţeană. Şi pentru că nu dezvoltăm modele de planificare culturală adaptate. La nivel local se joacă cartea capitalului social pe care cultura îl poate crea pentru o viaţă bună, pentru comunităţi mai puternice şi mai deschise.

***Raluca Pop** este manager şi facilitator cultural, membru fondator şi preşedinte al Asociaţiei MetruCub – resurse pentru cultură.*

Sabina BACIU

Top 5 orașe creative în România

Din 1985, de cînd s-a lansat programul Capitală Culturală Europeană, oraşe din toată Europa îşi doresc acest titlu ce promite creşterea atractivităţii şi (re)poziţionarea sa ca un centru cultural european. De asemenea, participarea în program reprezintă cea mai bună ocazie pentru dezvoltarea unor politici culturale care să susţină şi să promoveze comunitatea culturală locală la nivel internaţional.

În plus, titlul de Capitală Culturală Europeană este privit ca un catalizator pentru îmbunătăţirea altor sectoare: dezvoltarea turistică a oraşului, creşterea investiţiilor străine, regenerare urbană, implicarea comunităţilor în societate şi susţinerea dezvoltării unor noi industrii. Printre aceste noi industrii, se numără şi *industriile culturale şi creative* (ICC). Aflate la intersecţia între cultură, economie şi revoluţia digitală, ICC sînt cele mai sexy dintre industriile emergente. Au o rată de creştere peste media altor industrii, au potenţial antreprenorial şi de inovare, iar profesioniştii creativi sînt ceea ce se numesc *highly-skilled workers*.

Fiind un domeniu ce a devenit din ce în ce mai important în politicile publice europene, nici oraşele candidate la titlul de capitală culturală nu au întîrziat să includă strategii dedicate sectorului cultural şi creativ. Oraşul maghiar Pecs, de pildă, scria în formularul de aplicaţie din 2010 că titlul de Capitală Culturală reprezintă „un drum nou de dezvoltare şi creştere... pentru turism şi industriile creative din Pecs şi regiunea mai largă, creînd astfel condiţiile pentru o revoluţie economică într-o regiune care stagnează." De altfel, printre activităţile oraşului Pecs, în 2010, s-a numărat şi înfiinţarea unui incubator de afaceri creative, precum şi a unui *cluster* ICC. Un alt exemplu este Ruhr 2010 care, prin programul de Capitală Culturală, a înfiinţat Centrul European pentru Economie Creativă (ECCE) şi astfel a reuşit să poziţioneze regiunea metropolitană Ruhr într-un centru pentru dezvoltare urbană şi economie creativă.

Includerea de capitole separate industriilor culturale şi creative în aplicaţiile oraşelor pentru Capitală Culturală Europeană este strîns legată de apariţia conceptului de *oraş creativ* – dezvoltat de Charles Landry *(The Creative City: A Toolkit for Urban Innovators,* 1995) şi de acela de *clasă creativă* – propus de Richard Florida *(The Rise of the Creative Class,* 2002).

Ideea de oraş creativ propune integrarea creativităţii ca tactică urbană pentru rezolvarea diferitelor probleme ale unui oraş. Cu alte cuvinte, creativitatea (înţeleasă ca imaginaţie aplicată) este un instrument ca oricare altul, care trebuie pus la treabă de primari, de consilieri şi de ceilalţi *stakeholderi* urbani. Iar aceste tactici promit să crească o „clasă creativă": un grup socio-economic foarte dinamic, care are capacitatea (şi creativitatea) de a genera creştere economică într-o lume postindustrială.

În România, ca de altfel în toată Europa, sectorul cultural şi creativ este foarte important pentru economia ţării, chiar dacă nu este recunoscut ca atare. Astfel, la nivelul anului 2009, industriile culturale şi creative contribuie cu 5,93% din PIB-ul României şi produc 141.000 de locuri de muncă. Adică contribuiau mai mult decît turismul (1,11%) şi serviciile de alimentaţie publică (1,16%) la un loc, sau decît sectorul imobiliar (4,58%).

La nivelul anului 2009, industriile culturale şi creative contribuie cu 5,93% din PIB-ul României şi produc 141.000 de locuri de muncă.

Studiul „Importanţa economică a industriilor creative", realizat de GEA Strategy & Consulting, oferă o perspectivă asupra importanţei sectorului cultural şi creativ în judeţele din România. Astfel, spre deosebire de celelalte industrii din ţară, economia creativă este concentrată în principal la nivelul Bucureştiului. Peste jumătate dintre salariaţii din ICC lucrează în Capitală şi realizează 69,4% din totalul cifrei de afaceri la nivel naţional. Diferenţa între Bucureşti şi celelalte judeţe este colosală: în Capitală se află de şase ori mai multe firme, de opt ori mai mulţi angajaţi şi se realizează o cifră de afaceri de şase ori mai mare faţă de al doilea oraş clasat.

Pe locul 2 în clasament se situează Cluj-Napoca, cu 6,42% din numărul de salariaţi şi o cifră de afaceri de 4,36% din totalul naţional. Judeţele Timiş, Braşov şi Iaşi completează top 5 oraşe creative, fiecare angajînd în jur de 3% din forţa de muncă creativă şi contribuind cu aproximativ 2% din cifra de afaceri la nivel naţional.

Cercetările menţionate în articol au fost realizate în cadrul proiectului „Promovarea Antreprenoriatului în domeniul Industriilor creative" (2010-2013), în care asociaţia ORICUM a fost partener. Datele folosite pentru studiul „Importanţa economică a industriilor creative" au avut ca sursă înregistrările oficiale la Oficiul Naţional al Registrului Comerţului (pentru 2009), respectiv la Agenţia Naţională de Administrare Fiscală (pentru 2008), privind indicatorii de profitabilitate.

Dacă ne uităm la cele mai profitabile industrii culturale şi creative, în fiecare judeţ apar date surprinzătoare. Astfel, Bucureşti pare să fie „Capitala Radioului", Iaşi – „Oraşul conectat pe web", Timişoara – „Oraşul gamerilor", Cluj – „Judeţul Spectacol", Braşov – „Oraşul Muzeelor" iar Ilfov „Cetatea filmului":

- Bucureşti: activităţi de difuzare a programelor de radio (80,3%), servicii ale agenţiilor de publicitate (65,3%)
- Iaşi: activităţi ale portalurilor web (83,0%), spectacole (interpretare artistică) – 63,4%, gestionarea monumentelor şi a clădirilor istorice (58,5%)
- Timiş: activităţi de editare a jocurilor pe calculator (90,2%), activităţi ale bibliotecilor (inclusiv arhive) – 83%, activităţi ale agenţiilor de ştiri (82,3%)
- Cluj: activităţi suport pentru interpretare artistică (spectacole) – 33,3%
- Braşov: activităţi ale muzeelor (43,5%)
- Ilfov: activităţi de postproducţie cinematografică, video şi de programe de televiziune (44,6%).

Este interesant de observat cum acelaşi domeniu de activitate are rate foarte diferite de profit în funcţie de regiune. Activitatea bibliotecilor şi a arhivelor este foarte profitabilă în Timiş (83%), faţă de Iaşi, unde bibliotecile au o rată de 33,9% iar în Bucureşti doar de 20,2%. În Cluj şi Braşov această activitate lipseşte din top 10.

Arhitectura este un domeniu echilibrat, cu o marjă netă de profit în jur de 25%, în toate regiunile menţionate, mai puţin în judeţul Iaşi, unde nu apare în top 10 activităţi profitabile. De asemenea, anumite domenii sînt prinse doar într-o regiune: serviciile de consultanţă IT, traducere şi interpretariat şi radio par a fi profitabile doar în Bucureşti.

Un judeţ atipic este Harghita. Aici, industriile creative au cea mai mare importanţă locală: 5,34% din cifra de afaceri a judeţului din totalul activităţii economice. Harghita are o tradiţie în ceea ce priveşte industria lemnului şi cea textilă, însă cele mai profitabile activităţi sînt în domeniul tipăriturilor (cu o cifră de afaceri de aproape 300 de milioane de lei). După Harghita, activitatea creativă este relativ mai bine reprezentată în cifra de afaceri doar în Iaşi (3,33%), Bucureşti (4,24%), Cluj (2,93%) şi Timiş (2%).

Deja cîteva oraşe care şi-au anunţat candidatura la Capitală Culturală Europeană 2021 au început să lucreze la strategia culturală. Industriile culturale şi creative merită incluse în această strategie pentru că fac parte din ecosistemul cultural al unei regiuni: „creativii" sînt cei care reuşesc să dezvolte business-uri şi proiecte culturale sustenabile, care creează locuri de muncă, generează bunăstare şi contribuie la identitatea creativă a unui oraş.

***Sabina Baciu** este director executiv al Asociaţiei ORICUM – knowledge hub pentru industriile culturale şi creative (www.oricum.ro).*

© M. Chivu

Poziţie	Judeţ	Număr de firme	Număr de salariaţi	Cifra de afaceri (lei)
1	Bucureşti	12.955	78.338	18.409.548.827
2	Cluj	2137	9720	1.156.796.573
3	Timiş	1417	6234	609.096.600
4	Braşov	1322	5081	559.215.178
5	Iaşi	1093	4489	489.843.358

Planuri pentru 2021

În 2021, un oraş românesc va dobîndi statut de capitală culturală europeană. Miza este mare: nu e vorba doar de fondurile europene puse la dispoziţie pentru dezvoltarea ofertei culturale, ci de o vizibilitate care aduce beneficii, pe termen lung, şi de dezvoltarea unor sectoare care pot contribui la consolidarea economică şi socială. Dar şi exigenţele sînt pe măsură: e nevoie de un angajament care să depăşească ciclul electoral, de o infrastructură bună, de un program inteligent şi, evident, de bani pentru a-l susţine. Mai multe oraşe, între care Cluj-Napoca, Iaşi, Sfîntu Gheorghe, Timişoara, Arad, Craiova şi Bucureşti şi-au anunţat intenţia de a participa la competiţia internă pentru obţinerea statutului de capitală culturală europeană. Am adresat aceleaşi trei întrebări cîtorva dintre primarii oraşelor care concurează pentru acest titlu.
1) Care sînt cele mai importante puncte ale strategiei culturale a oraşului?
2) Care sînt elementele pe care se axează profilul cultural al oraşului?
3) Care sînt avantajele oraşului dumneavoastră faţă de celelalte oraşe din competiţie?

Excelenţă, inovaţie, participare

Emil BOC
Primarul municipiului Cluj-Napoca

1) În anul 2013, a avut loc, la nivelul oraşului, un proces de planificare strategică, care a dus la realizarea strategiei pentru perioada 2014-2020. Strategia culturală poziţionează Clujul ca un oraş al excelenţei artistice şi al participării culturale şi vede cultura ca factor de transformare socială şi dezvoltare urbană. Cultura este identificată ca fiind unul dintre factorii strategici care definesc profilul oraşului, apărînd ca un element transversal relevant pentru mai multe domenii. Candidatura pentru titlul de Capitală Culturală Europeană este identificată drept un obiectiv major, care are potenţialul de a mobiliza întreaga comunitate şi de a produce un salt calitativ în dezvoltarea oraşului, ca unul al excelenţei, al inovaţiei, al participării. În cadrul strategiei culturale, au fost identificate o serie de priorităţi strategice şi au fost propuse o serie de măsuri, între care se numără creşterea constantă pe o perioadă de mai mulţi ani a bugetului/susţinerii pentru cultură; creşterea dimensiunii internaţionale a culturii clujene prin sprijinirea de coproducţii, rezidenţe artistice etc.; punerea în valoare a artei contemporane şi a domeniilor de excelenţă din cultura clujeană; creşterea cooperării între sectorul cultural şi celelalte sectoare: economie, mediul academic, turism, IT, tineret.

Un accent deosebit este pus pe creşterea accesului la cultură (extinderea ofertei culturale în cartiere, zona metropolitană, facilităţi de participare la cultură pentru grupurile dezavantajate, facilităţi pentru accesul la cultură al persoanelor cu dizabilităţi – adaptarea unor segmente din programul cultural pentru nevăzători etc.) şi pe dezvoltarea publicului (educaţie culturală în şcoli şi în afara şcolii, proiecte participative, programe artistic-educaţionale pentru familii, copii, vîrstnici etc.).

2) Mediu cultural dinamic (Cluj-Napoca este oraşul cu cel mai mare indice de vitalitate culturală, în afara Capitalei), cadrul intercultural şi diversitatea culturală care definesc identitatea culturală a oraşului fiind şi sursa dinamismului şi a inovaţiei specifice Clujului, infrastructura culturală în dezvoltare. Scena culturală este una deosebit de activă atît la nivelul instituţiilor publice, cît şi la nivelul sectorului artistic independent, existînd un număr important de iniţiative independente la nivel de spaţii artistice, festivaluri, proiecte. De asemenea, sectorul industriilor creative este foarte dezvoltat şi în continuă creştere. În prezent, este în lucru realizarea unui Centru Regional pentru Industrii Creative, construit printr-un proiect european.

Nu în ultimul rînd, volumul *Art Cities of the Future: 21st Century Avant-Gardes* a identificat Cluj-Napoca drept unul dintre cele 12 locuri ale lumii unde tocmai se redefineşte avangarda artistică a secolului XXI, apreciere menţionată şi de *Huffington Post* şi de ziarul *The New York Times*.

Emil Boc

3) Caracteristicile oraşului legate de dinamismul cultural, de interculturalitatea şi de diversitatea culturală ce-l caracterizează, de nivelul crescut de participare şi responsabilitate civică, de mediul academic şi de numărul mare de studenţi se constituie în premise favorabile candidaturii.

Proiectul Capitalei Culturale a fost abordat ca un proiect apolitic, adus în discuţie la momentul potrivit şi dezvoltat prin eforturile comune ale societăţii civile şi ale autorităţilor locale. În acest moment, Asociaţia „Cluj-Napoca 2021 – Capitală Culturală Europeană" lucrează la elaborarea dosarului de candidatură, iar municipiul este doar unul dintre cei 83 de membri ai asociaţiei. Candidatura este văzută ca un proces care poziţionează cultura ca factor de dezvoltare durabilă, ceea ce are potenţialul de a ne face cîştigători, indiferent de rezultatul competiţiei.

„Un oraş al începuturilor"

Gheorghe NICHITA
Primarul municipiului Iaşi

1) Elementele de bază ale strategiei culturale a oraşului Iaşi se regăsesc în strategia de dezvoltare durabilă pe care primăria a stabilit-o pentru orizontul 2020 şi care are ca obiectiv construirea brandului Iaşi în context naţional şi european. Prin proiectele incluse în agenda culturală 2014-2021, oraşul Iaşi îşi consolidează imaginea de „oraş al inspiraţiei", de oraş durabil – verde, ecologic, atractiv, sănătos, în schimbare – şi oraş creativ, în care industriile culturale şi educaţionale sînt parte integrantă din revitalizarea urbană. Iaşiul are ocazia de a crea industrii şi servicii bazate pe cunoaştere, astfel încît dimensiunea culturală să aducă bunăstare pe termen lung. De asemenea, Iaşiul îşi asumă titlul de oraş al culturii şi turismului, prin provocarea turistului de a-şi prelungi şederea în Iaşi, de a participa la evenimente de talie europeană şi de a parcurge itinerarii culturale care leagă atracţiile turistice ale zonei de marile rute de pelerinaj din sud-estul Europei. Un loc important în strategia generală a Iaşiului este marcat de preocuparea de a transforma oraşul într-un spaţiu cît mai plăcut de viaţă pentru locuitorii săi. În plus, deziderатul proiectelor propuse este de a face ca ieşenii să devină parte a ofertei culturale – segment activ, implicat şi prezent. Să fie, altfel spus, nu doar consumatorii actului cultural, ci şi o prezenţă vie – actori ai unui proces artistic în desfăşurare.

Gheorghe Nichita

2) Iaşi este, prin excelenţă, un oraş al începuturilor, al marilor idei, locul unde s-au întîmplat, pentru prima dată, evenimente definitorii în devenirea culturii române şi universale. În apropierea Iaşiului s-au găsit primele vestigii ale Culturii Cucuteni sau Cucuteni-Tripolie, una dintre cele mai vechi civilizaţii din Europa, fapt ce atestă că civilizaţia europeană a început în acest spaţiu (teritoriul actual al Moldovei, Republicii Moldova şi Ucrainei), cu mult înaintea celei greceşti sau romane. Iaşiul este oraşul primei mari Uniri, al primului spectacol de teatru în limba română, al primului muzeu literar memorial şi al primului Muzeu de Istorie Naturală. De Iaşi şi-au legat destinul importante personalităţi şi instituţii de prestigiu care au marcat evoluţia naţiunii române.

Iaşiul are rădăcini culturale şi identitare, cărora trebuie să le adăugăm şi partea de tradiţii artistice, antropologice şi lingvistice; dar construirea strategiei culturale nu se bazează doar pe reveria trecutului glorios, ci şi pe elemente solide, perfect ancorate într-un prezent care îşi asumă o identitate regîndită prin prisma nevoilor actuale şi a încrederii într-un viitor pe care Iaşiul îl merită cu prisosinţă.

În anul 2013, Iaşiul a devenit un oraş al premierelor naţionale, iar acţiunile şi manifestările pe care le-am lansat deja au creat ecouri pozitive care au depăşit graniţele României. Astfel, Iaşiul a fost primul oraş din România care a găzduit un Festival Internaţional de Educaţie (FIE), un concept nou şi modern pentru România, un mix de cultură şi distracţie în aer liber, în spaţii convenţionale şi neconvenţionale, o provocare la „educaţie prin entertainment". Anul acesta, Festivalul Internaţional al Educaţiei se desfăşoară între 20 şi 29 iunie şi va fi o împletire a evenimentelor artistice de vîrf, reuşite incontestabile ale teatrului românesc contemporan prezentate în premieră pe scenele ieşene, conferinţe cu invitaţi de prim rang din lume, împreună cu manifestări populare sau de cultură alternativă. Evenimente care, în premieră, au început să constituie primele semne de impact artistic al străzilor şi al pieţelor centrale, prefigurînd ceea ce urmează a fi, vizionar, o axă culturală a oraşului.

3) Obţinerea titlului pentru Iaşi a devenit, oficial, proiectul cultural prioritar al oraşului, şi pregătirile în acest sens vor avea un rol determinant în planificarea şi managementul strategic al culturii în perioada 2014-2020. Pregătirile pentru CCE 2021 creează cadrul pentru a fi elaborate şi puse în practică măsuri şi mecanisme de dezvoltare socială şi urbană bazate pe cultură, măsuri care vor fi definite şi încadrate, în primul rînd, în strategia municipiului. Acest proiect nu este doar al Iaşiului, ci al întregii regiuni Moldova, de o parte şi de alta a Prutului. Axa Iaşi – Chişinău – Cernăuţi este esenţa acestui proiect şi realizează o legătură şi cu zona Bucovinei, pînă la Cernăuţi.

Pregătirea candidaturii Iaşiului pentru titlul de Capitală Culturală Europeană 2021 este un proces extrem de complex; pe lîngă componente esenţiale ale culturii clasice, dosarul de candidatură va conţine şi elemente ale mişcării culturale „undergound", iar evenimentele propuse vor pune în evidenţă bogăţia şi diversitatea culturilor europene. Proiectele din agenda 2014-2021 îmbină armonios industriile creative cu artele tradiţionale şi exploatează în mod creativ potenţialul artistic al zonei. Procesul de diversificare a ofertei culturale implică prezenţa directă a cetăţenilor în actul cultural sau care pun în evidenţă oraşul, cu spaţiile sale urbane neconvenţionale ca posibile locuri de desfăşurare a experimentelor artistice. Proiectul Iaşi 2021 încurajează experimentele de graniţă care topesc frontierele dintre arte şi care provoacă publicul să devină partener al artistului, fie el artist vizual, muzician, dansator, cîntăreţ sau performer.

Ieşenii au înţeles că, în procesul de construire a agendei anului 2021, mai importantă este „experienţa" pregătirii pentru concurs şi asumarea faptului că, indiferent de rezultate, această încercare va declanşa noi energii creative care vor trasa o etapă superioară în istoria culturală a oraşului.

Terra Siculorum

ANTAL Árpád András
Primarul municipiului
Sfîntu Gheorghe

1) Programul „Terra Siculorum 2021" reprezintă candidatura municipiului Sfîntu Gheorghe în numele întregii regiuni (judeţele Covasna, Harghita şi Mureş). Acordul de principiu privind sprijinirea candidaturii municipiului Sfîntu Gheorghe a fost formulat într-o expunere de motive care a fost publicată la data de 18 aprilie 2013 şi a fost semnată de către preşedintele Consiliului Judeţean Covasna – Tamás Sándor, preşedintele Consiliului Judeţean Harghita – Borboly Csaba, primarul municipiului Tîrgu Mureş – Dorin Florea, primarul municipiului Miercurea Ciuc – Ráduly Róbert, primarul din Odorheiu Secuiesc – Bunta Levente, cel din Gheorgheni – Mezei János, din Tîrgu Se-

cuiesc – Bokor Tibor şi primarul din Sovata – Péter Ferenc.

Astfel, strategia culturală elaborată pentru candidatura la titlul de Capitală Culturală Europeană este una regională şi se bazează pe valorile culturale complementare ale oraşelor participante, ale etniilor convieţuitoare în această regiune (români, maghiari şi romi). Accentul fiind pus pe patrimoniul cultural unic, specific zonei, care nu poate fi caracterizat doar de influenţele unei singure etnii şi care conturează puternicul caracter multicultural al locului. Ţinutul Secuiesc doreşte să se poziţioneze ca regiune a tradiţiilor vii şi a artei contemporane.

2) Considerăm că Ţinutul Secuiesc este cea mai estică insulă a culturii occidentale. Sfîntu Gheorghe, avînd 56 de mii de locuitori, găzduieşte cinci instituţii din domeniul artelor scenice: Teatrul „Andrei Mureşanu" – organizatorul celui mai vechi festival de teatru din România, „Atelier", Teatrul „Tamási Áron", cele mai recente premii fiind obţinute la Gala premiilor UNITER 2014 pentru scenografie şi regie, „Studio M" – prima trupă de teatru-mişcare din România, Teatrul de Păpuşi „Cimborák" şi Ansamblul de Dansuri „Trei Scaune". Sfîntu Gheorghe găzduieşte Bienala Internaţională de Teatru REFLEX, un festival care prezintă o selecţie de spectacole europene renumite, apreciate de critici internaţionali.

Ca şi în cazul oraşului Sfîntu Gheorghe, în cursul pregătirii candidaturii, fiecare oraş îşi va identifica punctele forte, domenii principale şi domenii secundare de interes, iar în funcţie de acestea se vor stabili centrele culturale tematice responsabile de organizarea programelor culturale de teatru, muzică, artă plastică, fotografie, literatură, etnografie etc.

În prezent, este în derulare programul multianual „Sfîntu Gheorghe – Capitala Culturală a Ţinutului Secuiesc", cu prilejul căruia se organizează programe culturale şi educaţionale în domeniul culturii. În acest an, pe care l-am declarat „anul jocului", are loc ediţia a 23-a a Festivalului Atelier.

3) Cel mai mare avantaj este faptul că această candidatură are susţinere regională, ceea ce aduce mai multe beneficii. În primul rînd, această colaborare dintre oraşe conferă diversitate ofertei culturale incluse în propunerea de program; de asemenea, asigură o stabilitate financiară în ceea ce priveşte susţinerea diferitelor acţiuni şi evenimente culturale, iar printr-un plan integrat de dezvoltare regională, putem îndeplini cu uşurinţă cerinţele infrastructurale şi logistice indispensabile pentru Capitala Culturală Europeană. Conform unui studiu naţional realizat în anul 2011, Sfîntu Gheorghe este pe primul loc în clasamentul oraşelor care alocă cea mai mare sumă pe cap de locuitor din bugetul propriu (bugetul local) pentru susţinerea instituţiilor culturale şi pentru sprijinirea sau realizarea unor programe culturale.

Ţinutul Secuiesc doreşte să se poziţioneze ca regiune a tradiţiilor vii şi a artei contemporane.

„Privind din trecut spre viitor"

■ Gheorghe FALCĂ
Primarul municipiului Arad

1) Aradul este oraşul în care au funcţionat prima şcoală pedagogică românească din Transilvania şi prima bancă de economii şi credite de pe teritoriul actual al României, oraşul în care a fost construit primul teatru de piatră din România şi în care au concertat Franz Liszt şi George Enescu, şi care în perioada interbelică era considerat unul dintre cele mai influente centre economice ale Transilvaniei. În deceniile comuniste, Aradul şi-a pierdut din importanţă, printre altele şi din cauză că închiderea graniţelor a diminuat mult avantajele poziţionării sale geografice. Redeschiderea României spre Europa şi libertatea dobîndite odată cu Revoluţia din decembrie '89 i-au redat oraşului nostru contextul de care avea nevoie pentru a se dezvolta. Acest lucru s-a reflectat mai întîi în plan economic, Aradul fiind o atracţie pentru numeroase firme străine şi reconstruindu-şi, în ultimul deceniu, infrastructura, astfel încît la momentul actual este pregătit să promoveze într-o ligă superioară, ca să spunem aşa.

Aceasta este perspectiva pe care se întemeiază strategia culturală a administraţiei publice din Arad. Deviza acesteia ar putea fi „privind din trecut spre viitor". Avem în vedere, o dată, recuperarea trecutului istoric pe care, din păcate, mulţi dintre cetăţenii oraşului nu-l cunosc, ca să nu mai vorbim despre ceilalţi cetăţeni ai României. Apoi, dorim să dezvoltăm activităţile unor instituţii care au funcţionat bine şi pînă acum, cum ar fi Teatrul de Stat sau Filarmonica. De multe ori, cînd în administraţie se vorbeşte despre cultură, se au în vedere numai formele elitiste ale acesteia şi valorile sale deja canonizate. Experienţa ICR din anii anteriori guvernării USL – ne pare rău că trebuie să amintim aici aspecte politice – ne-a demonstrat că formele de artă aparent frivole constituie cel puţin fermentul unui mediu cultural superior. De aceea, vom acorda o importanţă deosebită proiectelor artistice şi culturale inovatoare, vom sprijini pariurile culturale, nu doar certitudinile. În acest sens, credem că potenţialul celor două universităţi din Arad este departe de a fi valorificat. Nu în ultimul rînd, dorim să intensificăm deschiderea internaţională a oraşului nostru, deja semnificativă prin evenimente cum e Festivalul de Teatru Nou, dar nu numai.

Antal Árpád András

Gheorghe Falcă

2) În şah există deschideri care în engleză se numesc *quiet openings*. Sînt deschideri convenţionale în aparenţă, dar care la o privire mai atentă constituie mediul unor combinaţii spectaculoase. Aradul cultural e asemenea unei astfel de deschideri, un oraş liniştit şi, la o primă vedere, convenţional, în miezul căruia se întîmplă multe lucruri spectaculoase. Cel mai bun exemplu în acest sens este Kinema Icon, o grupare care pînă în 1990 a produs filme experimentale, pentru a inova mai apoi în arta digitală. Grupul se bucură astăzi de o recunoaştere internaţională, dovadă fiind participarea sa la bienala din Veneţia în 2003, ca reprezentant al României. Mixul de spirit conservator şi de spirit experimentalist, de tradiţie şi gust pentru noutate, precum şi natura multietnică, sînt cele care individualizează Aradul cultural şi-i dau un farmec aparte.

3) Un prim avantaj ar putea fi ceea ce în ochii multora poate trece drept un dezavantaj, faptul că Aradul cultural este puţin cunoscut publicului larg. Am putea beneficia de avantajul surprizei şi, mai important, sîntem provocaţi să schimbăm această stare de fapt, iar felul în care vom răspunde acestei provocări poate fi, prin el însuşi, o demonstraţie a ceea ce Aradul este cu adevărat. Alt avantaj este infrastructura. Avem, cum deja am spus, o infrastructură bună. În plus, Cetatea Aradului, construită în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, va trece din administraţia Armatei în administraţia Primăriei şi va deveni, sîntem siguri, un oraş interior al culturii. De asemenea, avem un public autentic şi multe, multe oportunităţi de dezvoltare.

anchetă realizată
de Matei MARTIN

Mircea VASILESCU

Cu ochii deschişi

O să mi se spună că „nu se poate", că „tocmai cu ăia?...", că „nu e infrastructură, iar oraşul e prea mic" etc. etc. Nu-i nimic. Nu mă pot abţine să nu visez cu ochii deschişi, de dragul exerciţiului, că diverse oraşe din România ar putea aspira să devină capitală culturală europeană. Sau măcar să-şi croiască o strategie pe termen mediu, pentru a se dezvolta şi a-şi pune patrimoniul în valoare, pornind de la criteriile necesare pentru a dobîndi acest statut. Recunosc – „visarea" mi-a fost influenţată de o scurtă vizită la Maastricht, anul trecut: candidat la titlul de capitală culturală europeană pentru 2018, oraşul era plin de bannere care asta anunţau, pe vitrinele magazinelor şi ale cafenelelor erau lipite afişe cu „susţinem candidatura oraşului" etc. Şi – foarte important – Maastricht candidează *în numele întregii euroregiuni Meuse-Rin*, atrăgînd de partea sa provinciile belgiene Limburg şi Liège, regiunea Aachen din Germania şi comunitatea germană din Belgia. Aşadar, fac şi eu nişte propuneri naive.

Braşov. Cu Sighişoara, Ţara Făgăraşului, cetăţile săseşti din zonă, Rîşnovul, Rucărul etc. Poftim, treacă de la mine: Branul cu Dracula (că oricum nu putem scăpa de povestea asta – şi de ce-am vrea să scăpăm, în definitiv?).

Brăila şi **Galaţi,** împreună (mă rog, să se înţeleagă între ele – care va depune candidatura). Oraşe dunărene. Dacă alţii au scris cărţi excepţionale despre Dunăre (de exemplu, Claudio Magris), noi de ce n-am pune în valoare „cultura dunăreană"? Ar fi greu, nu zic, dar ambele oraşe ar avea de profitat şi ar ieşi cu adevărat din nostalgiile industriei socialiste, cu oţel şi utilaj greu...

Constanţa. Ce-ţi poţi dori mai mult, cultural vorbind, decît un oraş-port? În 2012, reuniunea revistelor culturale europene din reţeaua Eurozine a avut loc la Hamburg şi a dezbătut problema oraşelor-porturi. Căci Hamburg – despre care lumea crede că, fiind port, înseamnă doar industrie şi comerţ – e un oraş cultural şi creativ şi, în ultimii ani, fix pe această linie se dezvoltă. Deci: Constanţa, care să candideze „în numele" Dobrogei – cu tătarii, turcii, lipovenii, aromânii, grecii, Histria, Delta şi cu tot ce mai are. (Şi are!)

Suceava. Ar putea candida cu Bucovina şi Neamţul cu tot (adică mînăstiri, patrimoniu istoric, tradiţii încă vii etc.), ba chiar şi cu judeţul Botoşani (Eminescu). Mai sînt pe-acolo şi ucraineni, şi polonezi, şi alte mici comunităţi ale minorităţilor. Şi – de ce nu? – ar putea găsi o formă inteligentă de a-şi asocia şi oraşul Cernăuţi. (Cu situaţia de acum din Ucraina, ar fi un semnal bun.)

Tîrgu Mureş. Jumătate românesc, jumătate maghiar, are asigurată deschiderea multiculturală. Are şi instituţii culturale, şi tradiţie. A intrat deja în combinaţie cu Sfîntu Gheorghe şi cu zona secuiască, dar după părerea mea ar trebui să fie... viceversa: adică nu Sfîntu Gheorghe să depună candidatura în numele Ţinutului Secuiesc, ci Tîrgu Mureş să depună candidatura în numele unei regiuni care să includă o zonă „mixtă", din Secuime pînă la Năsăudul românesc. Căci, la cea mai mică aluzie de autonomie, şansele de acceptare a candidaturii scad brusc.

Despre **Alba Iulia** nu zic nimic, că sînt subiectiv (dat fiind că Festivalul *Dilema veche* are loc acolo).

Cam aşa visez eu cu ochii deschişi. Acum ne putem întoarce la realitate, aşa că aveţi cuvîntul: „Constanţa e a lui Mazăre", „Suceava e un oraş prea mic", „ăia din Braşov sînt mai mult cu industria, nu cu cultura", „asta cu ungurii e o idee proastă, cum de ţi-a dat prin cap aşa ceva?" Etc. etc.

Dan VASILIU

Povești din Matera

În Italia s-au înscris iniţial 21 de oraşe în competiţia pentru statutul de capitală culturală europeană în 2019. „Toată lumea a crezut că o să cîştige Veneţia. Motiv pentru care unele oraşe nici nu s-au mai înscris în cursă. Dar Veneţia a fost eliminată din cauza strategiei greşite" – spune Jonathan Zenti, jurnalist cultural. „A fost propus un proiect care avea în centrul atenţiei banii. Mai precis, cum să faci bani din cultură, iar acest lucru nu prea a fost apreciat de cei care au evaluat candidaturile." Întîlnirea mea cu jurnalistul italian a avut loc pe o terasă din centrul oraşului Matera. La cîţiva metri de noi, se putea vedea intrarea într-unul dintre uriaşele rezervoare de apă de unde se aprovizionau, pe vremuri, locuitorii. Dacă am fi putut vedea prin zidurile cafenelei, am fi avut în faţă Sassi.

Sassi înseamnă „pietre" în italiană şi, în orice direcţie ai privi, acesta este elementul dominant. O piatră aurie, de culoarea mierii de albine, adesea ascunsă sub negrul fumuriu al abandonului. La suprafaţă, aceste pietre iau forma unui oraş obişnuit. Înăuntru, însă, se întretaie un lanţ de peşteri care ascund o poveste impresionantă. Cine nu ştie istoria acestui oraş va fi surprins să afle că aceste peşteri au fost locuite pînă la mijlocul secolului trecut. Igienă precară, oameni care locuiau împreună cu animalele, focare de epidemii. 90% dintre locuitori erau analfabeţi, mortalitatea infantilă se situa la înfricoşătorul procent de 50%. Cam aşa arăta Sassi imediat după cel de-al Doilea Război Mondial. A fost nevoie de o carte pentru ca situaţia să se schimbe. Carlo Levi, un scriitor antifascist, exilat în Matera, a publicat volumul *Hristos s-a oprit la Eboli,* în care descria ororile trăite de localnici. Cartea a devenit imediat bestseller şi întreaga Italie s-a revoltat: condiţiile de viaţă erau inimaginabile chiar şi pentru Sudul sărac. Sassi era „ruşinea Italiei"! Eustachio Rizzi era adolescent, cînd guvernul, în urma presiunii publice, i-a forţat pe toţi locuitorii să evacueze zona. Oamenii au fost mutaţi din peşteri, la bloc. Acum, la aproape şapte decenii, Eustachio s-a întors în Sassi, unde şi-a deschis un magazin de suveniruri. Vinde magneţi, mici statuete şi alte mărunţişuri care le plac atît de mult turiştilor. Atunci cînd îi treci pragul, rămîi cu privirea pironită asupra machetei care înfăţişează vechiul Sassi. Cu aleile sale înguste, cu micile carturi trase de măgari şi cu oamenii îmbrăcaţi sărăcăcios. Faptul că el a putut reveni în Sassi a fost posibil datorită autorităţilor locale, care, în final, şi-au dat seama de potenţialul turistic pe care îl poate avea o astfel de zonă. La finalul anilor '60, Sassi era încă o ruină, o zonă abandonată unde nu mulţi îndăzneau să se aventureze. „Student fiind, mergeam acolo cînd chiuleam", mărturiseşte primarul din Matera, Salvatore Adduce. Părăsim, pentru cîteva momente, peşterile din Sassi, pentru a ne instala în biroul său elegant, cu canapele şi fotolii din piele, din clădirea administraţiei locale. „Sassi era un loc de refugiu. Mergeam acolo cînd voiam să nu fim găsiţi." Acum, ca primar, Salvatore Adduce nu îşi doreşte altceva decît ca Sassi să fie găsit de toată lumea, să ajungă un punct turistic important al Italiei. Titlul de capitală culturală europeană ar fi o victorie decisivă.

> *„Capitala culturală europeană nu e un concurs de frumuseţe. Nu se alege o miss, ci un program corect din punct de vedere social-economic-cultural."*

„Avem două direcţii în care vrem să mergem. Prima ţine de originalitatea poveştii noastre. A doua ţine de proiectul propus. Acest capitol inclus în dosarul de candidatură descrie experienţa pe care vrem să o creăm. E un proiect motivat de faptul că Sudul Italiei a avut mari dificultăţi în a se evidenţia la nivel naţional sau european" – spune primarul Adduce. Aceste dificultăţi au fost cu atît mai mari în Sassi. Saltul s-a înregistrat, însă, în 1993, cînd Sassi a intrat în patrimoniul UNESCO. Au apărut primii turişti şi, odată cu ei, şi nevoia de hoteluri şi restaurante. Majoritatea se învecinează încă cu clădiri abandonate. Dar şi numărul schelelor este destul de mare, semn că procesul de reconstrucţie e în plină desfăşurare. Faptul că oraşul ar putea deveni capitală culturală europeană îi motivează pe locuitori. Peste tot pot fi văzute pancarte care anunţă candidatura. Au fost create echipe speciale care să îi implice pe localnici în această competiţie. Există chiar şi un loc unde se centralizează idei. Tineri din întreaga lume vin să locuiască în peşteră şi să lucreze împreună spre a găsi soluţii pentru îmbunătăţirea vieţii în Matera, cum ar fi crearea unui sistem de energie regenerabilă sau o aplicaţie unde poate fi verificat orarul mijloacelor de transport în comun. „Capitala culturală europeană nu e un concurs de frumuseţe. Nu se alege o miss, ci un program corect din punct de vedere social-economic-cultural. Iar cultura poate produce importante modificări sociale şi economice" – afirmă primarul Salvatore Adduce. „În oraş se poate deschide o fabrică şi, după cîţiva ani, poate dispărea. Dar Colosseum-ul nu va dispărea. Nici Sassi. Cultura nu e un reziduu, e un element central al activităţii umane."

Discurs de politician? Cu siguranţă! Dar dacă va fi pus în practică, Matera va avea numai de cîştigat. În 2019, s-ar putea să avem parte de teatru, în peşteri, sau de concerte, în rezervoare de apă. Apropo: solistul de la Aerosmith, Steven Tyler, nu s-a putut abţine şi a făcut cîteva vocalize într-un astfel de rezervor. Se pare că acustica l-a dat pe spate!

Călătoria de documentare în Italia a fost posibilă cu sprijinul Ambasadei Italiei la Bucureşti şi al autorităţilor locale din oraşele Lecce şi Matera.

***Dan Vasiliu** este jurnalist la* Radio România Cultural.

Iulia BADEA-GUÉRITÉE

Vilnius, un alt Sibiu?

Nu au fost capitale culturale europene în acelaşi an: Sibiu a fost în 2007, capitala Lituaniei – în 2009. Le-am găsit însă un aer comun, o mîndrie discretă şi foarte calmă. Aceleaşi dimineţi molcome, aceleaşi clădiri parcă desprinse dintr-o poveste, o vedere superbă din avion, cartiere cu nume minunate, colţuri de oraş care se pretează mersului pe jos, localnici cu alt chip datorită a ceea ce li s-a întîmplat timp de un an de zile. Oameni care au devenit primitori. Adăugaţi un cult pentru curăţenie şi un prea plin de activităţi culturale şi întrebaţi-vă acum dacă nu sînteţi în inima Transilvaniei... ei bine, nu chiar, sînteţi în inima ţărilor baltice.

Barocul Vilnius, fondat în secolul al XIV-lea, a fost iniţial o descoperire cu degetul pe hartă: aflasem, în noiembrie 2013, că summit-ul Parteneriatului Estic va avea loc în îndepărtatul oraş. Senamiestis, Uzupis, Paupys, Pilies, nume ciudate dintr-o ţară a cărei limbă nu are nimic de-a face cu ceea ce cunoaşte un european obişnuit cu sonorităţi latine sau anglo-saxone. A fost, cred, pentru prima oară cînd m-am simţit pierdută: nu toţi lituanienii vorbesc engleza! Dar a fost şi prima dată cînd am reuşit să observ dacă şi cum statutul de capitală culturală schimbă ceva din ADN-ul vreunui oraş: fusesem cu două luni înainte la Sibiu, eram acum la Vilnius. Ei bine, pot spune, cu mîna pe inimă, că acest statut reuşeşte să redea cu mult mai bine gradul de intimitate, de europenizare, de multiculturalitate şi deschidere spre... celălalt, decît orice altă iniţiativă europeană. Nu e vorba numai de anul în sine, care trece repede de altfel, ci de *after*. De ceea ce rămîne după efervescenţă: la Vilnius, investiţiile realizate şi înfrumuseţerea urbei s-au păstrat printr-o mulţime de mici detalii. În primul rînd, faima: oraş cochet şi micuţ, pierdut pe tărîmurile marelui duce Gediminas, dar străbătute de campaniile lui Napoleon (care a dat, de altfel, numele prăjiturii naţionale!). Apoi, locurile de vizitat: Muzeul chihlimbarului, Muzeul victimelor genocidului, Republica artiştilor Uzupis (stat în stat, cu propriile reguli, paşaport etc.!), centrul geografic al Europei, aflat ca din întîmplare în apropierea capitalei Lituaniei. Dimineţile sînt identice, senine, chiar sub ploaie, frînturi de Europa se regăsesc la fiecare colţ de stradă (Café Montmartre, de exemplu), străduţele respiră albastru după ploaie, fiecare restaurant încercat este o enciclopedie culinară: Sibiu sau Vilnius?

Mai este, apoi, drumul spre statutul de capitală europeană. Observ, de cîţiva ani, Clujul şi eforturile pe care le face pentru a obţine acest statut: fiecare bucurie este dată de recunoaşterea, internaţională, a efortului. Clujul este acum liderul schimbării imaginii României în Occident. Iar schimbările le văd în fiecare an. Practic, chiar dacă nu va fi să fie, euforia şi încăpăţînarea cu care edilii şi locuitorii vor fi încercat să obţină acest paşaport efemer vor fi avut un sens: acela de a insufla o altă stare de spirit. Un pic ca şi cum fiecare dimineaţă care ar cădea peste acel/acest oraş ar fi similar unei promisiuni. Din acest punct de vedere, al speranţei, al angajării, al stării, dar şi al secundei de eternitate care rămîne, jocul de-a capitala culturală este o adevărată integrare europeană.

În sfîrşit, o stare – un oraş fostă capitală europeană nu va mai fi niciodată doar un oraş. Ci o stare. Nu chiar de euforie, dar o stare de spirit extrem de interesantă. Un oraş care respiră încredere. Măcar şi pentru atît şi tot merită efortul...

***Iulia Badea-Guéritée** este jurnalistă la* Courrier International.

Corina ŞUTEU

A fost odată ca niciodată... Europa

Lansat oficial în aprile 2013, la Bruxelles, după doi ani de pregătire intensă în colaborare cu o inițiativă mai veche de coagulare a forțelor creative și intelectuale („A Soul for Europe"), proiectul „A New Narrative for Europe" a avut o ultimă reuniune la Berlin în martie 2014, cu prilejul căreia a fost semnată declarația finală. Printre semnatari se numără, aleatoriu, artiști, profesori universitari, organizatori și gînditori europeni, dar și politicieni, precum Emil Boc.

Proiectul, inițiat sub patronajul lui José Manuel Durão Barroso, se dorește o platformă progresivă de regenerare a edificiului european prin cultură, un pas de relansare în direcția unei narațiuni comune despre vechiul continent, construită și asumată de reprezentanții luminați ai unor societăți aflate în plină transformare. Dacă, în cei zece ani de existență, prin asiduă coagulare a unor grupuri de lucru „tinere" și de identificare a unor teme importante pe agenda socială europeană, „A Soul for Europe" a fost un proiect care și-a croit drum către o anumită categorie de gînditori și creativi la nivel continental și nu numai, cei trei ani ai „Noii narațiuni despre Europa" ar fi urmat să încununeze fericit acest proces și să îi dea legitimitate și greutate politică. Ce s-a întîmplat însă, de fapt, este diferit.

„Ca artiști, intelectuali și oameni de știință, dar înainte de toate, în calitate de cetățeni, este de datoria noastră să participăm la dezbaterea despre viitorul Europei, cu atît mai mult acum, cînd ceea ce este în joc e foarte important. Încrederea în Europa trebuie cîștigată. În lumina evoluțiilor globale, atît valorile demnității umane, cît și cele ale democrației trebuie reafirmate. Un scenariu de tip naționalist și populist nu trebuie să învingă." Așa începe declarația oficială de pe site-ul proiectului. Or, recentele alegeri parlamentare ne-au arătat-o cu prisosință: scenariul populist și naționalist a învins. Bineînțeles, cauzele sînt complexe și ele nu se explică doar prin evoluțiile globale generate din anul 2008 încoace. Pentru cei foarte rodați în vocabularul conferințelor despre rolul culturii în construcția europeană, divorțul dintre manifestul „A new narrative for Europe" și realitatea arătată de votul cetățenilor europeni nu este o surpriză.

Recentele alegeri parlamentare ne-au arătat-o cu prisosință: scenariul populist și naționalist a învins.

În primul rînd, ca întotdeauna cînd asemenea mobilizări ale „forțelor culturale" au avut loc de sus în jos, gradul de reprezentativitate reală pentru comunitatea pe care o întruchipează rămîne formal, vag și fără o reală forță de impact. Dacă ne uităm, de pildă, la lista celor care compun „comitetul cultural" al NNE, vom descoperi o înșiruire de nume cunoscute, valoroase, provenind din generații, arii de specializare și orientări ideologice variate: renumitul arhitect Rem Koolhaas și secretara generală a Asociației Europene a Festivalurilor (EFA), Kathrin Deventer, se află alături de scriitorul Gyorgy Konrad și de Paul Dujardin, directorul BOZAR din Bruxelles – ca să dau doar cîteva exemple. Se pune însă întrebarea: în ce fel aceste persoane, prin simpla lor prezență, pot să determine o mobilizare și reașezare de natură radicală în privința regîndirii proiectului european ca un proiect al culturilor, înainte ca el să fie unul economic și politic. Numele creativilor, al intelectualilor și al oamenilor de știință „folosiți" ca trofee în componența acestor comitete și ca participanți la conferințe și semnatari de declarații nu reprezintă o garanție în sine pentru ceea ce manifestul pomenit numește „renașterea care întîlnește cosmopolitismul" și care ar fi menită să declanșeze o modificare totală de paradigmă în interiorul societății europene. O nouă „narațiune" despre Europa, formulată într-o limbă de lemn, lansată ca proces de sus în jos, ca o narațiune fără conținut – singurul liant de fond – prin simplificarea lui în mesaj comunicațional nu este un concept viabil și cu atît mai puțin unul covingător pentru individul european.

Cultura ar trebui, da, să fie o prioritate afișată pentru recalibrarea proiectului european, dar inițiativele trebuie să se materializeze cu totul altfel decît prin liste individuale de semnături, conferințe fără impact real sau declarații de intenție.

Cultura nu a fost un punct important pe agenda candidaților la alegerile parlamentare europene, decît în forme minoritare, marginale. În multe cazuri, ea lipsește cu desăvîrșire de pe agendă. Acest lucru ar trebui remediat în profunzime și în mod radical, acordînd, politic, sistemului cultural, în sens larg, o atenție reală și constantă. Susținerea culturii ar trebui să fie un punct central pe agenda politică a Parlamentului, chiar dacă ea nu se supune procedurilor de legiferare ale Comisiei Europene. Alături de accesul la energie, asistență medicală sau ameliorarea condițiilor de transport, cultura este, de fapt, sistemul fundamental al interacțiunii valorilor; or, valorile sînt cele în suferință în Europa de azi. Văzută exclusiv ca un domeniu al investiției, cultura este, de fapt, un domeniu care generează potențialul social necesar reechilibrării decalajelor și redescoperirii sensului.

La rîndul lor, statele europene au marginalizat, fiecare, la nivel central, mai ales, portofoliul culturii, în ultimele decenii, minimizînd importanța ei pentru dezvoltarea și perenizarea mentalităților democratice, educarea spiritului critic și regenerare urbană și comunitară. Prin statutul său de industrie creativă, audiovizualul european se încadrează în domeniul comercial și suscită preocuparea statelor membre, provocînd intense runde de negocieri în confruntarea cu liberalizarea piețelor, negociată cu Statele Unite ale Americii.

Dar restul ariilor culturale se adaptează greu și fără succes unei descreșteri fără precedent a subvenției publice, unei lipse de viziune, de competență și de curaj în reorganizarea administrației culturale și în regîndirea investiției publice și private în cultură, adică în acord cu dezvoltările recente care au adus industriile creative, internaționalizarea artelor și comunitățile reale și virtuale în situația de a fi adevărați catalizatori ai democrației.

Politicile culturale ale statelor europene sînt încă, din păcate, gîndite după modelul secolului trecut, adică insular, privilegiind sectoarele statice, identitare în sens rigid și refuzînd să constate activ și să integreze administrativ interdisciplinaritatea, interculturalitatea, aspectul conectiv, comunicațional și interactiv, la toate nivelurile, al spațiului de creație emergent sau al celui intelectual și academic, cel adaptat fluidității lumii de azi. Politicile publice europene în cultură ar trebui să își redefinească relația cu piețele globale și să integreze, inteligent, dinamica acestora, creînd instrumente legale și administrative adecvate în favoarea promovării la scara globală a creativilor și a *inteligenției* europene.

Se continuă, din păcate, inerțial, la nivelul politicilor publice ale statelor europene în domeniul culturii, o formulă care, de fapt, nu se mai adresează publicului sau vocației formatoare sau celei experimentale a faptului cultural, ci funcționează autoreferențial, menținînd în viață o carcasă consensuală de proceduri care nu mai răspund realității practicilor culturale.

Cu atît mai forțată va apărea, în acest context, dinamica pur declarativă despre unitatea culturală a Europei. Un asemenea tip de dinamică va participa, din păcate, la radicalizarea diferențelor, la insularizarea convingerilor și la crearea unei reacții a „nevoii de diferență", acolo unde Uniunea vrea standardizare politicoasă a ideilor și a atitudinilor naționale prin cultură.

Uitîndu-ne la candidații la președinția Comisiei, vedem oameni formați politic și cultural la școala unor valori și a unei realități europene diferite, trăind încă în paradigma instituțională și valorică a anilor '80. Constatăm că schimbările de paradigmă radicale nu au fost integrate în primul rînd în interiorul culturii instituționale a Comisiei Europene. Cultura, da, ar fi un extraordinar instrument al renașterii proiectului european, dar, înainte de asta, cultura instituțiilor europene și cea a administrațiilor europene ar trebui ea însăși reformată, cu prioritate.

Într-un articol polemic despre „A New Narrative for Europe" publicat de EurActiv la sfîrșitul lui februarie 2014, autorul afirmă: „nimeni nu va nega rolul important pe care îl joacă artele și cultura în viețile noastre, dar europenii doresc azi un viitor, nu cultură."

Problema, cred eu, este însă că, fără o adevărată preocupare pentru cultură și pentru diversitatea valorilor pe care numai ea le conține, acest viitor va fi unul bazat pe naționalism, demagogie și valori securitare. Iar recentele alegeri parlamentare o dovedesc.

„Cred că televiziunea favorizează cultura. Cînd sînt acasă, dacă cineva aprinde televizorul, mă duc în altă cameră și citesc."

GROUCHO MARX

***Corina Șuteu** este expert internațional în management și politici culturale; a fost director al Mastère Spécialisé Européen en management des entreprises culturelles al Școlii de Comerț din Dijon. Este președinte al Making Waves, festivalul de film românesc de la New York.*

Bogdan GHIU

Euro-cultura de sine

„renașteri" și „supraviețuiri"

O stafie bîntuie Europa: Europa

Mai mult decît o substanță, cultura europeană este o mișcare; mai mult decît o statică, o dinamică: stilul unei deplasări; mai mult decît o dominație, o răspîndire, o fugă captivă. „Europa" este principalul fapt de (auto-)cultură al lumii. „Europa" a inventat cultura sinelui, cultivarea de sine.

Așa cum spunea recent, într-un hipersintetic articol publicat în ziarul *Le Monde* în ajunul alegerilor europarlamentare care am văzut la ce-au dus, ce au scos la iveală, ce *simptom* grav au propus spre reflecție, acțiune și tratare, filozoful-filolog-traducător Heinz Wismann (autor, în 2012, al eseului nu întîmplător, europeneşte intitulat *Penser entre les langues*, „A gîndi între limbi": dar nu se desfășoară, nu apare oare, întotdeauna, gîndirea „între", nu tocmai acesta e rolul ei, să fie, să se inventeze acolo unde „nu e nimic"?), „Europa nu este o realitate dată, înscrisă în ordinea naturală a lucrurilor, ci o creație umană, realizată de către locuitorii, autohtoni sau imigrați, de pe minusculul promontoriu al imensului continent asiatic, care a primit [mitologic, se cuvine reamintit] numele de Europa".

Europa e *în sine* un fapt cultural. Europa e o creație mitologică, o perpetuă mitologie trăită care, ca atare, nu putea să „prindă" nici din prima, nici o dată pentru totdeauna. Europa este principala cultură de sine. Principala creație culturală europeană e Europa însăși. Deja, dintotdeauna deja, însă, o „Americă": mai înainte de orice Americă (ceea ce face din America un simplu episod european), Europa înseamnă ruptură de sine și fugă de sine, fără teritoriu la îndemînă însă, de unde, pe de o parte, suprapunerea arheologică, adică profunzimea, producția de sol și subsol, de temei și de subconștient, și, pe de altă parte, „decolarea", „alunecarea" în virtual, în ideal – în cultură.

„Nici o epocă, nici o țară și cu atît mai mult nici un individ nu își pot aroga titlul de depozitare ale spiritului european", continuă Heinz Wismann. „Născută dintr-un gest de ruptură, realitatea europeană nu aparține decît celor care îndrăznesc s-o reinventeze", scrie exegetul lui Heraclit. Tocmai de aceea, încercînd o definire, o reducere la esență a „europenismului", Heinz Wismann propune, ca termen-cheie, „renașterea", dar, evident, la plural, adică „renașterile": „Noțiunea de renaștere este, probabil, cea mai potrivită pentru a califica crizele de creștere ale culturii europene. [...] Căci cea care o incarnează este mișcarea, nu o configurație spațio-temporală sau alta".

Crizele culturii europene sînt necesar recurente: din asta se hrănește, crește, se reinventează ea. Cultura europeană este o cultură a crizei și a criticii, a auto-punerii în/ca criză, a depășirii crizei și a inventării de crize: însuși *conceptul de cultură* este o invenție, o creație europeană. Or, în sens european vorbind, cultura înseamnă tocmai o serie de „crize de creștere". Cînd nevoia permanentă de „creștere" nu o mai pune în „criză", cînd Europa nu-și mai recunoaște, *self-cultural*, nevoie de creștere, cultura europeană, care este cadrul transcendental al înseși ideii de Europa, Europa-cultură se *de-cultivă*, se clatină, este în pericol. Ca acum, de exemplu. Iar!

În momentul de față, Europa nu mai vrea, nu mai îndrăznește, tocmai, să se cultive pe sine, adică să reinventeze, să crească. Se pierde răspîndindu-se, generalizîndu-se. Preferă să se oprească ipostaziindu-se sinucigaș în „ea însăși". Or, a nu mai vrea să se reinventeze pe sine înseamnă, pentru Europa și în cel mai european sens, *de-cultivarea*, ieșirea din propria cultură, înghețarea ideii culturale de „Europa", a proiectului cultural european.

Căci, așa cum s-a tot spus, Europa, ca atare, în sine, este un fapt de cultură. Și poate că nu am avea decît de cîștigat, măcar în curaj și precizie, dacă am „regionaliza" ontic celebrul destin tehno-metafizic heideggerian al Ființei la „Europa" însăși, continent permanent virtual, care a ajuns, a fost nevoit să se caute în întreaga lume.

„Europa", cultural, adică esențial vorbind, este o tehnică de supraviețuire prin reinventare de sine – cu prețul altora. „Europa" se proiectează, în toate sensurile acestui cuvînt, ține de proiect, proiecție și proiectare. Mai mult, mai radical, „Europa" este o tehnică „lingvistică" de realizare, mai precis de auto-perfomare: un act de limbaj încununat de succes.

Numai ce e fragil, precar, pur ideal, silit și reiterat ideal, precum „Europa", devine o realitate compulsiv auto-referențială. Pînă să ajungă să aibă o realitate politică, la care e foarte posibil să ezite mult timp să acceadă, de frică să nu-și piardă sufletul, spiritul, „duhul", Europa este o idee, o proiecție culturală. Europa nu putea să nu inventeze cultural ca dinamică și proces avînd în vedere lipsa ei permanentă de dat, eterna ei problemă teritorială, de auto-proiectare din ideea Europa ca „deconstrucție" virtuoasă în act.

Din hăul acestui elan, din foamea aceasta de realizare nu se știe cît s-a născut Europa însăși, dar căutarea conflictuală de sine a ideii de „Europa" a trezit lumea, a pus întreaga lume în mișcare, a *mobilizat* mapamondul, Europa a sunat apelul către întreaga umanitate să pună, militarizat, umărul la imposibila realizare a proiectului de sine, a cărui esență tocmai lipsa unei esențe date e, tocmai în căutarea tehno-metafizică devoratoare a unei întrupări istorice constă. „Europa", idee pur culturală, *hybris* al realizării unui vis mitologic, este stafia care bîntuie lumea.

Se poate, chiar, spune, că tot restul lumii e „Europa", mai puțin Europa însăși. Privilegiul marilor eroi chinuiți, pătimitori, Europa oedipiană, „oidipiană", cum ar spune azi Purcărete. Europa e dezertată, azi (nu pentru prima oară), de însăși ideea de „Europă", care a modelat în schimb, deja, lumea.

Iată ce ar putea explica fascinația actuală pentru modelul istoric psiho-cultural, cu mare potențial terapeutic, al lui Aby Warburg. Astfel încît, în locul sau, de fapt, în completarea *„renașterilor"* de care vorbește Heinz Wismann, dublînd conceptul plural, voluntarist-constructivist de „renașteri" („Europa nu provine dintr-o genă naturală, ci s-a născut dintr-un gest intenționat", este o „construcție voluntaristă", accentuează, supraliciteză, chiar, Heinz Wismann), pentru a caracteriza nu numai cultura europeană, ci însăși Europa, identitatea europeană ca realitate eminent culturală, pentru a recunoaște în Europa în primul rînd un *complex cultural*, trebuie, e bine, e critic, terapeutic, să vorbim și de *„supraviețuiri"* *(Nachleben)*, de reminiscențe marginale și de renaștere prin marginalități ocultate, refulate.

Pe lîngă un mare proiect „istorial", și tocmai pentru a putea să relansăm marea, eroica, prometeica idee auto-culturală a unei Europe a renașterilor prin rupturi conștiente de sine (auto-originări critice), ar fi, poate, înțelept, medical, dietetic, să facem loc în proiectul european și umbrei sale, stafiei sale, duhului său, și să proiectăm Europa nu numai după auto-cultura marilor națiuni-subiect deja tradiționale, ci incluzînd înțelepciunea istorică a micilor națiuni-obiect, care figurează, poate, o Europă mai aproape de propria origine-lipsă, de cultura de sine a Europei ca fugă pe loc. Singurele integral europene sînt poate tocmai culturile europene „mici", „secunde", „derivate", „periferice", „subalterne". Micro-culturile europene ale ideii de „Europa" prezintă, poate, deja, realizări concrete ale acestei idei, dat fiind că e vorba de țări care au fost obligate să se realizeze european, să împlinească, în grădina din spatele casei, ideea culturală de Europa.

E o idee răpită, *o idee* furată *dintr-o pasiune.*

litatea cartografică pe tărîmul istoriei. Pe rînd, cele care aveau să fie „marile națiuni" europene au preluat, și-au asumat, prin „fugi înainte" și încercări temerare de performare a esenței pur ideale, întruparea cîte unei Europe, ceea ce nu avea cum să nu producă o istorie sîngeroasă: „Europa" în luptă cu ea însăși.

Proiectul și ideea de „Europa" au avut însă, și au încă, un dublu. „Europa"-idee și „Europa"-proiect au fost permanent însoțite, dublate de Europa-fantomă, de Europa-duh, de Europa-stafie. Iar jocul de ghilimele de mai sus vrea să arate că tocmai ipostazierea, înghețarea ideii și a proiectului europene pot ucide credința că Europa e gata înfăptuită într-un anumit fel, naturalizînd-o, alterează esența pur culturală a ideii de Europa.

Așa cum bine face că reamintește Heinz Wismann, Europa s-a născut renăscînd dintr-o ruptură, ba chiar dintr-o fugă: e o idee *răpită*, o idee *furată* dintr-o pasiune, căreia i se tot caută implantarea. Europa e, pur cultural, o idee pe drum, un proiect pe drumuri. Am putea s-o definim, altfel spus, printr-un gest pur european-cultural, să ne autodefinim (deleuzian) ca *nomadism pe loc*, ca „verticalizare" și „arheologizare" de fugi, de căutări „tot înainte", de false reîntoarceri și, deci, de false reamintiri ale adevărului și originilor (Heidegger), *eroarea* și *rarea* reprezentînd tocmai „Europa" ca victorie pur culturală, tehno-politică, asupra lipsei de fundament, de origine, a nelegiuirii originare.

Pentru a putea să se relanseze ca proiect mare, Europa trebuie să se regăsească în mic, în măruntele, dar intensivele hibridări impuse de nevoi. Poate că numai modelul „supraviețuirilor" marginal-minore mai poate salva, resalva, relansa modelul, deja trecut, deja depășit, al „renașterilor" masive, tranșante.

Dacă Europa, și ideea pur culturală de „Europa", zac în momentul de față, e pentru că, asemenea lui Gulliver, confundă măreția cu marele, grandoarea cu masivitatea.

Europa nu se poate relansa decît rupîndu-se din nou, explicit-critic, de ea însăși. Reamintindu-și că nu e decît o *idee răpită* care tot caută să-și dureze o casă. Un pur vis cultural, adică.

***Bogdan Ghiu** este poet, eseist și traducător.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Pilule pentru moralitate

Într-un interviu acordat ziarului *Adevărul*, un profesor de bioetică de la Oxford descrie beneficiile pe care le poate aduce intervenția tehnologiei în planul moralității, al fericirii sau al abilităților cognitive ale omului. Pastile care pot îmbunătăți empatia, pilule care îți ameliorează interesul față de persoana iubită, cipuri care te fac să „privești" bunadispoziție mai de aproape. Acesta este – afirmă cu convingere omul de știință – viitorul bun al omenirii, cu două condiții: 1. Recurgerea la tratamente de acest fel să rămînă la libera alegere a pacientului. 2. Tratamentul să fie folosit cu discernămînt și responsabilitate.

Pînă la un punct, soluțiile descrise de profesorul de la Oxford nu sînt o noutate: știința își oferă de mult timp serviciile în tratamentele psihiatrice, de la cele mai simple disfuncții psihice, pînă la patologii marcant invalidante. Și este adevărat că multe dintre „chimicalele" produse de știință au ameliorat considerabil viața multor pacienți care pînă acum cîteva zeci de ani păreau iremediabil pierduți pentru societate.

Mă întreb, însă, pînă unde ne putem lăsa duși de euforia succeselor de pînă acum în utilizarea tehnologiei ca remediu al derapajelor omului modern? N-am nici o îndoială că știința poate avansa atît de mult pe cît îi cerem să ne ajute. Că putem lăsa în seama ei toată dezordinea vieții noastre actuale, cu certitudinea că ar putea face ordine. Că vor exista cipuri care să ne facă să zîmbim cînd ne e mai greu, pilule care să ne descotorosească de relații improprii, medicamente care să ne stimuleze dragostea față de semeni, terapii chimice care să ne aducă alegeri morale sau care să îi facă pe copiii noștri să învețe pentru bacalaureat, în somn. Tocmai de aceea, privind la puterile nebănuite ale științei, îmi vin în minte două mari semne de îndoială: 1. Dacă succesul acesteia depinde, în exclusivitate, de valori precum libertatea de a alege, discernămînt, responsabilitate, atunci toate aceste așa-zise beneficii ale științei devin înfricoșătoare. Știm bine cîte de rău stă omenirea cu toate cele de mai sus: libertatea de a alege, discernămîntul, responsabilitatea sînt grav avariate de constrîngeri social-economice, de interese majore ale celor puternici, de grave derapaje ale educației pe glob etc. 2. Știința va propune tratamente împotriva a tot ceea ce i se va fi părut ei a fi disfuncție. Va stabili, deci, firesc, înaintea tratamentului, standarde morale, de inteligență, de fericire, de educație, de alegeri optime etc. Și-ți va oferi, ajutată de o campanie publicitară profesionistă, soluția tehnologică pentru evitarea oricăror disfuncții: un parcurs mai greoi la școală, o alegere de tinerețe mai nefericită, niscaiva tulburări adolescentine.

Iată un citat din spusele profesorului de la Oxford: „Dacă știi că înălțimea copilului va fi de un metru și jumătate și accepți că ar putea suferi din cauza acestei înălțimi, ești responsabil! Ai fi putut să faci în așa fel încît copilul să aibă 1,75 metri! Și aici nu-i vorba doar despre perfecționarea sănătății, dar și a bunăstării, a fericirii, a relațiilor sociale, a oportunităților de carieră. Avem o mare responsabilitate cînd alegem dacă încredințăm copilul loteriei naturale sau îi oferim oportunitatea *de a-l îmbunătăți prin folosirea științei*." Cu alte cuvinte, dialogul formator, educația, experiența, moștenirea genetică, mediul social, școala, toate vor putea fi suplinite, în curînd, de soluții tehnologizate. De pilule.

Încet-încet, știința capătă culorile unor ideologii nu prea îndepărtate, care stabileau cu exactitate cum trebuie să arate omul nou și care sancționau cu severitate orice derapaj de la standardele acestuia. Știința ne propune azi, cu alte cuvinte, o fericire măsurată cu șublerul. Alegeri încadrate între valori morale minime și maxime. O educație ca un pat al lui Procust. Cu ajutorul experților, vom fi toți la fel de fericiți, la fel de virtuoși, la fel de deștepți, la fel de înalți.

Iaromira POPOVICI

bazar

Destest autoritatea (inutilă)

În diverse situații, în special în cele de criză, diverse persoane din jur, apropiate sau nu, se înghesuie să-ți dea sfaturi. Fie că e vorba de rude, de prieteni, de femeile de serviciu, de doctori sau de cunoștințe aleatorii.

Evident, mă refer strict la cei care-și oferă... serviciile, în special verbale, fără să le fi cerut. Era o vreme cînd lăsam impresia unei femei neajutorate, nedescurcărețe, fără ochi pentru chestiunile grave ori materiale ale vieții. O fată – cîndva – care plutește brambura pe deasupra lucrurilor, într-un nor roz (de atunci cam negru...) și nu observă nimic din jur. Ca atare, trebuie trasă de mînecă, în cel mai bun caz; și, în cel mai rău, zguduită, ba chiar manipulată.

părinții mei acasă, și-mi și explicaseră de ce nu e bine. Și pentru că țineam la părinții mei, care nu-și exercitau niciodată o autoritate inutilă, ci doar îmi *explicau* lucrurile și cauzele lor, făceam exact cum îmi spuneau ei (motiv pentru care nu m-am apucat niciodată de fumat...).

Autoritatea asta falsă începe cu cei din familia extinsă. Majoritatea au păreri, desigur. Chiar și rudele din străinătate, venite pe aici din cînd în cînd. Îmi explică cum e mai bine pentru mine într-o situație de criză majoră și cum aș avea eu dreptul să intervin în cursul vieții cuiva, dacă aș fi în Australia. Nu se pune problema de credință... Argumentele lor dovedesc un raționament inclusiv medical. Asta în paralel cu o altă categorie, care îmi sugerează să duc bolnavul acasă, căci fiecare om trebuie să ajungă, pînă la urmă, în patul lui...

Doctorii, pe de altă parte, mă sfătuiesc s-o las mai moale, pentru că și-așa am făcut mai mult decît unii dintre ei pentru părinții lor (parafrazez). Ideea e că, dacă cineva e în stare gravă, ce rost are să te agiți chiar așa și să-i terorizezi și pe alții?

În sfîrșit, primesc sugestii și de la femeile de serviciu, în general să le zicem religioase, ori mistice. Să țin post negru (ceea ce nu e rău), să mă duc pe la diverse moaște cu hainele persoanei în sacoșă, să nu „întorc" omul dacă e să se întîmple ceva...

Cele mai tari sfaturi sînt legate de locurile de veci. Astea vin, în general, de la rudele cu care avem norocul să împărțim un loc central la Bellu și care vor să-și managerieze de pe acum cazarea eternă...

În rest, ne sună tot soiul de oameni, unii binevoitori pe bune, care încearcă și ei să ajute cum pot, într-o situație imposibilă. Mai toți termină cu „Doamne ajută!" sau „Cum o vrea Dumnezeu!". Lucruri cu care sînt total de acord, dar cînd le auzi așa, *casual*, toată ziua bună-ziua...

Singura autoritate pe care o accept e a celor care tac și fac.

Din nefericire, și pentru mine, și pentru cei din jur, nu mai sînt așa. De aceea, diversele sfaturi privind sănătatea, conturile în bancă, casele ori chiar locurile de veci nu mă ating. Se preling pe lîngă mine precum un sos care nu intră în mîncare. Nu pentru că sînt o dură ori o pricepută, ci fiindcă fac parte din categoria celor care, atunci cînd erau copii, nu mîncau corcodușe direct din pom – pentru că erau... nespălate. Pentru că eram o încuiată, veți spune. Dar nu numai de asta. Ci mai ales pentru că așa îmi spuseseră de oțel – de fapt, de tinichea –, care mă sperie prin lipsa lui de umanitate. După care mi se pun întrebări despre spitalele din România, de genul: Cînd vine terapeutul ocupațional? De ce nu îi fac bolnavului aromaterapie? Și, cea mai tare dintre toate, văzînd niște brazi în fața geamului de la spital: La ce oră vin la voi veverițele? (La ei, oposumii vin pe-nserat, pe la 10 PM.)

Alții au ce au cu instituțiile: îmi tot sugerează că, dacă am pe cineva bolnav, să-l plasez într-o instituție, spre binele lui. Pentru a fi mai bine îngrijit,

Singura autoritate pe care o accept e a celor care tac și fac – repet – ce pot și ei. Au existat și există și asemenea oameni.

Selma IUSUF

legende urbane

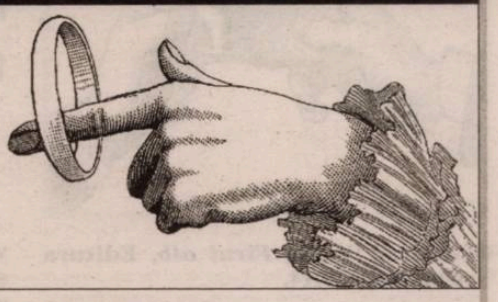

Bună ziua, la revedere

„Te sărut, dragă, ce faci?" Cele două fete își pupă una alteia aerul de lîngă urechi și despart în două șuvoiul de lume care se scurge la metrou spre peronul de la Victoriei – Berceni. Rîul bălțat de oameni curge nedomolit, le ocolește lent pe cele două care-și pipăie admirativ una alteia ba pletele, ba poala rochiței.

Cu un „te sărut" se vor întîmpina două asemenea fete, dar și doamnele mămoase, cu aspect de directoare de grădiniță. Mai sprințar, mai lejer și nu atît de intruziv pare a fi drăgălașul „te pup", cu varianta rostită „pupi", „pusi", uneori „pupu". Persoanele care te pupă sînt prietenoșii de ocazie cărora, slavă Domnului, nu le trece prin cap să te pupe. Se vor pupa, sub formă de salut, colegele de serviciu, amicele, deseori și cunoștințele oarecare. Băieții – nu. Ei vor spune un „salut" scurt; ăia care nu vor să fie atît de seci cu domnișoarele, vor spune, eventual, un „bună". Mai e și „servus"-ul importat și prin Muntenia, și mai e cazonul „să trăiți" pe care și-l adresează între ei, de regulă, bărbații trecuți de 50 de ani. N-am reușit încă să deslușesc prin ce mimetism o fi prins așa bine în civilime soldățescul „să trăiți". Dovadă de respect față de celălalt, plecată din recunoașterea gradului ierarhic în armată? Un salut perceput a fi bărbătesc, de recunoaștere a speciilor, dar și a generațiilor care meștereau odinioară la Daciile din fața blocului, în cămăși cadrilate cu mînecă scurtă? De ce s-ar saluta doi contabili la pensie așa?

În fine, tot bărbații pot spune un „săru-mîna" doamnelor și domnișoarelor. Unii rămîn doar cu salutul rostit, alții se încăpățînează chiar să-ți pupe mîna. Nu contează că momentul e cam nepotrivit și tu poate că nu vrei, mîna va fi ridicată la gură cu forța și pupată în diverse grade de intensitate. „Săru-mîna" mai spun puștii doamnelor în vîrstă, un „săru-mîna" filial îi zic și eu Florichii care face curat în clădire și-mi zice „dă să te pupe mama".

Dincolo de pupatul mîinii, salutul rostit e însoțit de o grămadă de alte gesturi complementare. Cum spuneam, cu un „te pup" poate veni și pupatul efectiv pe obraz sau pe lîngă. Precum francezii sau rușii (nu-mi iese în momentul ăsta din cap sărutul istoric-pasional-iconic dintre Brejnev și Honecker), și românii par a fi niște mari pupăcioși. Prietenii trebuie a se pupa, altminteri ești catalogat a fi retras și rece. Am cunoscut la un moment dat un neamț care și-a exasperat chiar și amicii români cu pupatul. În primele lui contacte cu România, o fi învățat că ăsta-i obiceiul locului și de atunci se deprinsese cuminte și sistematic să ia la țocăit pe toată lumea. Se integrase, adicătelea.

Saluturile bărbătești se dau cu un strîns de mînă. Care strîns de mînă poate fi scurt, direct, ferm cu moderație. La extreme e atingerea moale și fleșcăită, dar și strîngerea de mînă macho. Forțosul cu pricina te va strînge de-ți ies ochii din cap. Va fi atît de bărbat, că-ți va fărîma cele opt carpiene, cinci metacarpiene și-ți va frînge ca nuielușele cele paisprezece falange. După un salut din ăsta, îți vine să-l iei la bătaie pe respectivul Hercule. Și fetele își strîng mîinile atunci cînd fac cunoștință prima oară. Și aici vei avea mîini calde și ferme, mîini evazive și reci, mîini umede și moi ca meduzele. Diferența e că fetele nu-și produc totuși fracturi cînd se salută.

Categoria saluturilor gen *street-gang* e mai săracă aici. Poți cel mult vedea doi tipi care-și strîng mîinile într-un soi de salut roman, în timp ce-și ating ușor umerii. Rar am văzut și liceeni care se salutau cu figuri, știți, cu pocnet din degete și cu șuierat din gură – o întreagă coregrafie care trebuie să fie repetată cu un amic bun. Nu te saluți așa cu oricine, așa cum nu poți dansa un tango cu oricine.

La despărțire, un neutru „la revedere" stă în compania mai amicalelor „pa-pa", *„bye"* și a binevoitorului „să aveți o zi bună", cu varianta scurtă „o zi bună". Chiar dacă e foarte proastă. Vă pup.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

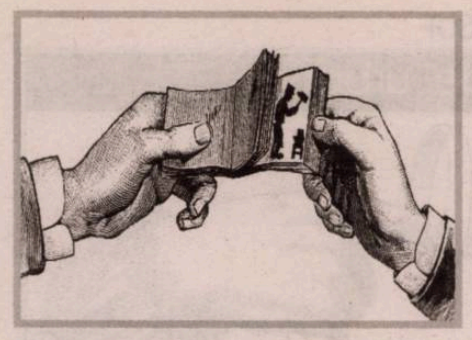

Marius CHIVU

feedbook

Diverse forme ale plecării

● **Andrei Bodiu, *Firul alb*, Editura Tracus Arte, 2014.**

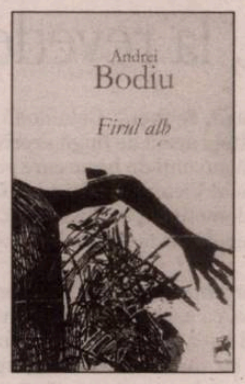

Destinul a făcut ca această a cincea carte de poezie a lui Andrei Bodiu (1965-2014) să apară postum. Citite acum și astfel, multe poeme par că au un aer premonitoriu. Versul cu care se încheie chiar primul poem al cărții – „un fir alb subțire desparte lumea în două" – devine și un fel de laitmotiv metaforic pentru felul în care Andrei Bodiu percepe și descrie lumea ca pe un loc cu o dimensiune stranie în existența ei banală. Pentru că în poemele lui Andrei Bodiu rareori se întîmplă ceva, dar întotdeauna e vorba despre ce nu se vede ori nu se (poate) spune. Versurile sale de notație austeră, minimalismul său descriptiv în care imaginile surprind (ori creează) stări, funcționează ca niște *snapshot*-uri: cîteva cuvinte care decupează detalii sau un moment al realității, mișcări sau un cadru din desfășurarea amplă a existenței. Pentru a face un joc de cuvinte, la Andrei Bodiu poezia *este* strada și sînt necesare doar cîteva versuri pentru încadrarea cuvenită căreia i se adaugă, rareori, o metaforă sau o vagă reflecție, precum un filtru de intensitate. Multe dintre poemele acestei cărți, ca de altfel toată poezia sa, sînt niște concentrate de imagini și stări în care poetul intervine foarte puțin. Fie că e vorba de un vis ori o amintire, un moment al zilei ori o secvență de stradă, un drum ori o pauză, cîteva replici ori un mesaj către un prieten drag. Doar citind titlurile poemelor, și ai imaginea unei hărți a trecerii poetului prin lume și prin viață: străzi, locuri (poduri, baruri, restaurante), orașe din țară sau din străinătate; uneori, însoțite de date și de nume de prieteni – ca într-un haiku-jurnal de existență.

Două lucruri „comunică" foarte bine la nivel metaforic, în acest volum. Primul este motivul prietenilor plecați la figurat – un fel de *ubi sunt:* în chiar al doilea poem al cărții (relatarea unui vis cu socrul mort) este evocat Gheorghe Crăciun; pentru ca spre final, cîteva poeme să-i fie dedicate lui Alexandru Mușina. Al doilea motiv recurent este cel al plecării la propriu: mașini, trenuri, avioane; stații, gări, aeroporturi. Cum spuneam la început, multe poeme par că au un aer premonitoriu, ca și cum poetul se pregătea el însuși să plece la prietenii dragi. Toate acestea, surprinse din doar cîteva linii sau relatate economicos, sînt însuși stilul poeziei lui Andrei Bodiu – o formă a discreției ce distilează nostalgie.

● **M. Duțescu, *franceza un avantaj*, Editura Pandora M, 2014.**

„Viața e un șir de plecări", scrie la începutul unui poem și M. Duțescu, a cărui carte secundă preia lucrurile de unde au fost lăsate în volumul de debut – *și toată bucuria acelor ani triști* (Cartea Românească, 2010). Cîteva poeme de acolo sînt aici reluate pentru a completa un ciclu și a crea astfel o continuitate pe care rar o găsești în cărțile de poezie. De altfel, M. Duțescu este cel care a explorat primul, la noi, în poezie, mediul corporate și a scris ceea ce am numit odată office poeme. Primele două grupaje ale volumului radiografiază aspectele unei lumi de birouri și sticlă, în centrul căreia evoluează un personaj conturat deja în volumul precedent: „dl Corneliu", manager. O lume dinamică, online sau între două check-in-uri, gravitînd în jurul facturilor, conturilor și contractelor, aspirînd la cifre și branduri („aveau converse și lacoste", „dior sau chanel?"), având un limbaj și coduri proprii; o lume plină de suprafețe, jonglînd cu aparențe, jucînd după reguli futile sau absurde. În birouri, la telefoane și prin e-mail-uri, în avioane, între *meeting*-uri și licitații există o zbatere care-și pune în scenă propriul spectacol existențial cu paradoxuri, vanități, drame și mult ridicol. Decorul e cosmopolit, recuzita e de firmă (electronice, papetărie, accesorii), personajele au fițe, ambiții și aroganțe; businessul ca existență, banii ca ideal: „hrube cu un singur om / care apare dimineața se freacă pe net / și pleacă la fel de absent face / un duș și se bagă la somn // înconjurat de calculatoare legate-n rețea rămase / de pe vremea cînd își permitea / angajați și-i plătea // markere evaporate sacoșe / de plastic DVD-uri sparte sau goale // cutii de iaurt baxuri / adunate nedesfăcute de foi / dar oare cîți dintre noi / se pot lăuda cu un leasing la zi / 225 de mii (de dolari) ipotecă achitați integral / în nici 4 ani secretare / engleză fluent (franceza un avantaj) și periodic / alți bani (alt miraj) încadrați la / «cheltuieli curente» rame digitale Panasonic / scaune Knoll și / o mașină de distrus documente." Pe cît de

austeră în notație și de nostalgică în stare este poezia descriptiv-minimalistă, domestic-stradală a lui Andrei Bodiu, pe atît de bogată în detalii și de energică prin ritm este poezia descriptiv-enumerativă de birou a lui M. Duțescu.

Ciclul „nisipurile de aur 2010" oferă imaginea în repaos a acestei lumi pe fondul unei tragedii exterioare, dar acest scurt grupaj face trecerea dinspre tema mediului înspre tema cuplului, cu un ton care cîștigă constant în dramatism, pe măsură ce volumul se apropie de final. Poemele la persoana a treia din ciclul „octombrie" (unele sînt foarte narative și s-ar putea ca M. Duțescu să scrie într-o zi și proză) fac, la rîndul lor, trecerea înspre grupajele finale, care radiografiază tectonica sentimentală de cuplu. Căci, dacă poemele exterioarelor din prima parte a cărții au o dimensiune colectivă și vorbesc despre alienarea mediului corporatist, partea secundă exprimă alienarea afectivității, degradarea intimității și „plecările" din convietuirea în doi. Însă volumul se închide cu un poem fără titlu, lung și confesiv, emoționant prin disperarea surdă conținută, singurul poem în care dispare tonul impersonal și în care se distinge cu adevărat și vocea poetului M. Duțescu, cel care dă aici cel mai bun text al lui *so far;* citez un fragment: „(...) tot mai des în ultimul timp / am ajuns să regret că n-am crescut și eu într-o familie / aproape de Dumnezeu – singurul fapt concret / pe care simt nevoia să mă sprijin acum // ce folos că tatăl meu a fost cel mai inteligent / cel mai bun cel mai / etic om pe care l-am cunoscut pînă azi / dacă a fost și cel mai înverșunat ateu – i se lumina privirea / cînd ne vorbea despre absurdul vieții de dincolo – ce folos / că mama n-a făcut și n-ar face rău nici măcar unei plante / dacă pomenile pentru el le-a ținut din dragoste respect și atît – / nu am auzit-o vreodată rugîndu-se la ceva / sau vorbind despre asta (...) dacă mintea părinților mei ar fi / putut accepta indeterminarea credinței / tatălui meu poate nu i-ar fi plesnit inima la propriu în 2002 / ar fi avut poate rezervele unui scut din care să ricoșeze / ar fi avut aternativele unui refugiu 100% sigur și cald // ce înseamnă să te concentrezi pe discurs etic lucid / să descompui cu aceeași dezinvoltură / cu care descompunea el orice fapt concret cu / o logică implacabilă / o energie pozitivă despre care povesteam altundeva mai demult // și de ce etic lucid / atunci cînd nu rațiunea ajută / ci supapa acelei îmbrățișări imposibil de primit de la toți cei din jur // dureroasa nea neputință din aceste momente / micimea și imposibilitatea de a mă lăsa abandonat în brațele lui (...)."

Viața căprioarei

Sîmbătă dimineața cu plasa în mînă cu
gîndul că trebuie să repar laptopul am
plecat la Carrefour.

Am ajuns în stația lui 17 pentru două
stopuri cînd mai erau două minute să
vină
de pe Zorilor
a apărut o căprioară
speriată mi-am spus

ce convenție cumplită
ce clișeu ordinar

căprioara pe banda a doua gonind spre
ieșirea spre București cu o salvare
cu semnalele pornite în urma ei.

I-am povestit seara
istoria lui Tudor el mi-a arătat precis
cu mîna unde e stația stația din care
plecăm la Zoo
m-a întrebat de unde a venit ce culoare
avea cine
era acolo

„Erau" i-am spus, „erau mai mulți tipi
buimăciți
De somn. Știi cum e dimineața."

Tudor a plecat
la duș cu Adriana cînd a ieșit m-a
întrebat: „Ce ochi
avea tată
verzi roșii albaștri? Avea ochii negri?"

Ce ochi avea?

(extras din volumul *Firul alb*
de Andrei Bodiu)

PUBLICITATE

Ana Maria SANDU

Cluj via Stockholm

– TIFF, o istorie personală –

Sînt cît se poate de sigură că nu există nici un alt eveniment cultural despre care să fi scris la fel de mult și de constant ca despre Festivalul Internațional de Film Transilvania. Am ajuns la Cluj la ediția a doua, iar anul acesta s-a încheiat cea de-a treisprezecea. Mă uit în jurul meu, la toți acești oameni cunoscuți, cu care mă întîlnesc an de an și-mi dau seama că, oricît de agitate și de complicate ne-ar fi viețile, tot vom găsi un răgaz pentru momentul TIFF din existențele noastre.

Șaorma boemă cu de toate

Nici o ediție nu poate să înceapă pînă nu ai reperat locurile unde poți găsi o șaorma bună la orice oră din zi și din noapte. Din kitul de supraviețuire al TIFF n-are cum să lipsească. Doner-ul de vizavi de Hotel Meteor a fost de data asta mană cerească. Într-o dimineață, pe la 4, cînd am descins într-un grup numeros, băieții care vindeau ne-au întrebat cîte filme am văzut.

Revelația anului la capitolul mîncare rămîne însă Terasa Boema: loc spectaculos, feluri multe și gustoase, scumpuț, dar deloc de neglijat, serviciu rapid. Și nu glumesc, în anii trecuți inventaserăm un joc cinic: cîte filme poți să pierzi așteptînd la o cîrciumă din Cluj să-ți vină cea mai simplă comandă.

Zilele încep invariabil la TIFF cu multă cafea și cu semne făcute pe programul tipărit. Titlurile încercuite vor fi mereu mai multe decît vei ajunge să vezi, dar ce contează. Important e să intri în ritmul de festival și să te lași dus de val. Să te bucuri, de exemplu, de un prînz cîmpenesc la Vlasa, o localitate împădurită, aflată la vreo 20 de minute distanță de Cluj de mers cu mașina, unde gazdă ne-a fost artistul Ernö Bartha, autor al unor statui de fin organic. În acest muzeu în aer liber (care le pune minunat în valoare) și colț de rai deopotrivă, ne-am bucurat de bunătățile pregătite în cuptorul de piatră sau fierte în ceaun. Maestru de ceremonii: Ernö Bartha însuși.

Selfie-ul de după Gală ne-a găsit într-un cerc restrîns, la coada calului statuii din Piața Unirii, mîncînd rață și biban din niște caserole de plastic și ciocnind *prosecco* în pahare de carton. Mihai Chirilov, în ținută de marinar, face ca poza noastră strîmbă de pe bancă să pară făcută pe o corabie adevărată. N-am eșuat nici de data asta. În buzunarul sacoului mai am încă o bucățică de peliculă în care DiCaprio zîmbește galeș de pe *Titanic*. Am găsit-o cînd am fost să vedem depozitul de filme, locul din cartierul Gruia lăsat zeci de ani în paragină. Amestecul de ziduri dărîmate și de pelicule răvășite îți rupe sufletul. Ideea de a-i da locului o nouă viață și de a-l transforma, în următorii ani, într-un muzeu al filmului, precum și campania „Salvați marele ecran", inițiată anul acesta, sînt semne de sănătate pe termen lung și de generozitate.

Filme pe alese

De cîteva ediții încoace, fac selecția documentarelor de la TIFF, așa încît, cu vreo două luni înainte de a începe festivalul, stau și văd cam 100 de filme, din care ajung să aleg cam 20. Un procent mic, avînd în vedere că în program au fost, anul acesta, 200 de filme, dar important pentru că e vorba despre titluri care merg cot la cot cu ficțiunea. Mă declar mulțumită că, și la această ediție, n-au fost puțini cei care au venit să-mi spună cît de mult le-au plăcut un titlu sau altul. Campioane la popularitate: *Julia, Normalization, Fuoristrada* și *Sickfuckpeople*.

Dar să ne întoarcem la ficțiune. Competiția a inclus 12 filme, iar *Still Life, Blind, Stockholm, Paat* sînt doar cîteva dintre titlurile despre care s-a vorbit cu pasiune, la cafea sau la bere, seara, la terase. *Stockholm* (Spania, 2013), în regia lui Rodrigo Sorogoyen, a cîștigat Trofeul Transilvania, iar protagoniștii – premiul pentru cei mai buni actori. E genul de film în două personaje, care îți intră pe sub piele și știi că va rămîne acolo, oricîte povești de dragoste vei mai vedea de atunci înainte. La TIFF sau în altă parte. Regizorul a povestit că n-au avut finanțare, ceea ce se întîmplă destul de rar în Spania, dar, cu toate astea, și-a pus în cap să-l facă și cu resurse puține, și în timp scurt, tocmai pentru că și-a dorit foarte tare. Și, cumva, se simte. Totul se întîmplă într-o singură noapte. O noapte ca oricare alta, cînd un el și o ea au un flirt într-un club. Mecanica sentimentelor e, însă, ca întotdeauna, una complicată. Fac un drum împreună. El e în stare de orice ca să-i arate cît de mult își dorește să-și petreacă noaptea împreună. Ea nu se lasă convinsă ușor, dar pînă la urmă o face. Nu, nu e o poveste cu *happy end*. Și nu vor trăi fericiți pînă la adînci bătrînețe. Căci știm toți că cele mai multe diamante strălucitoare sub clar de lună se dovedesc a fi niște tinichele ordinare la lumina zilei. Situațiile sînt construite cu o atenție infinită, nici o replică nu sună fals, iar dramatismul privitului în oglinda celuilalt nu e altceva decît un joc la ruleta rusească. Și aici nu există cîștigători.

Stockholm, *în regia lui Rodrigo Sorogoyen, a cîștigat Trofeul Transilvania.*

Aceeași unitate de timp apare și în filmul regizorului Peter Solan, pe care l-am descoperit cu această ocazie – *Înainte de sfîrșitul nopții* (Cehoslovacia, 1965), proiectat în secțiunea „3x3". O bijuterie cinematografică, un tur de forță actoricesc, peste care timpul a trecut frumos. Povestea e extrem de simplă: într-o noapte, niște necunoscuți beau într-un bar. Felul în care interacționează și cum se schimbă raporturile dintre ei, în acest decor aparent banal te ține însă cu sufletul la gură de la prima scenă și pînă la ultima. Dramă și comedie în egală măsură, *Înainte de sfîrșitul nopții* rămîne un film viu, în care condiția umană e luată la puricat și arătată în toată splendoarea ei.

Experiența vizuală cea mai puternică am avut-o la filmul *Of Horses and Men* (Islanda, Germania, 2013), regia Benedikt Erlingsson. Facem cunoștință cu o comunitate mică, în care relațiile pe care le dezvoltă oamenii cu caii par mai umane decît cele pe care le au unul cu celălalt. Absurd, caligrafic și apăsător, filmul acesta, cu o imagine și o atmosferă incredibile, cred că ar putea să îmblînzească și pe cel mai cîrcotaș spectator.

Cîteva instantanee

Nu fac poze, dar mereu îmi decupez în minte niște imagini pe care știu că le voi păstra de la fiecare ediție de festival. Amintiri-polaroid fără de care Clujul n-ar avea nici un haz: sala plină de la Cinema „Florin Piersic" (tot Republica îmi vine să-i zic), la proiecția celor două calupuri de scurtmetraje românești și marea familie a celor care cred în cinema-ul independent; ecranul mare din Piața Unirii, de care și dacă ai vrea nu ai cum să scapi, pur și simplu pune stăpînire pe întregul centru din oraș; răsăritul intimidant, după o noapte întreagă de dansat într-un bar; energia contagioasă a lui Mihai Chirilov; zenul lui Tudor Giurgiu; bucuria invitaților străini; ușurința cu care ne împrietenim unii cu alții, într-o complicitate marca TIFF; agitația Iuliei Rugină înainte de proiecția scurtmetrajului *Să mori de dragoste rănită*, cînd o avea alături pe Angela Similea, care vedea pentru prima dată filmul a cărei protagonistă era cumva; Zanussi distrîndu-se de fiecare dată cînd cineva făcea vreo glumă pe scenă la Gală; *Boyhood*, în ultima seară, văzut în aer liber, care vorbește cu o candoare infinită despre mașina infernală și fascinantă de tocat, a timpului. Iar protagonist nu mai era de mult puștiul pe care regizorul l-a filmat timp de 12 ani, captînd fiecare transformare prin care a trecut, ci noi, cei care venim de tot atîția ani la TIFF.

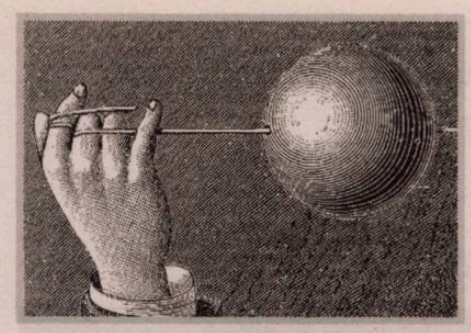

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Fotbalul nu ţine de foame

Cu o săptămînă înainte de începerea Campionatului Mondial de Fotbal, multe dintre oraşele braziliene participante nu erau nici pe departe pregătite. Liniile speciale de transport, planificate acum cîteva luni, nu funcţionau, pentru că încă nu fuseseră livrate autobuzele; pe unul dintre stadioane încă nu fusese modernizată instalaţia de iluminat; şi multe hoteluri încă nu aveau Internet. În fine, peste tot se mai meşterea cîte ceva. Multă vreme am crezut că îngrăşatul porcului în ajun e o treabă românească. Se vede treaba că, avînd rădăcini latine, ne înrudim şi cu brazilienii. Şi ei fac totul pe ultima sută de metri. Şi nici lor se pare că nu le iese.

vertizează *Le monde*. E aproape o catastrofă umanitară în cea mai dezvoltată şi mai bogată ţară din America de Sud. Campionatul Mondial doar accentuează inegalităţile sociale, în loc să niveleze, prin aportul de capital. În loc să fie atacată frontal, prin politici sociale şi subvenţii, sărăcia e ascunsă sub preş.

Totul se învîrte în jurul afacerilor şi a imaginii de putere mondială pe care Brazilia încearcă să o cîştige. Investiţia e uriaşă: peste zece miliarde de euro. Numeroase suspiciuni de corupţie planează asupra celor care au primit contracte bănoase pentru diferite servicii în slujba campionatului. Programe guvernamentale

Ce vor obţine simplii cetăţeni, de pe urma acestui efort financiar? Ce vor cîştiga cei la care banii nu ajung niciodată? Cum se vor bucura de spectacolul fotbalistic oamenii care n-au nici casă, nici televizor?

Dincolo de glumele despre incapacitatea organizatorică (se pare, totuşi, că sînt mai buni decît ruşii, care, dacă vă mai amintiţi, n-au reuşit să termine pregătirile nici după terminarea Jocurilor Olimpice...), există acum reproşuri legate de modul în care operează guvernul. Zeci de cartiere sărace şi periferice au fost „curăţate" înainte de debutul campionatului. Oamenii săraci şi fără adăpost, consideraţi indezirabili, au fost evacuaţi cu forţa în afara zonelor urbane. Sînt sute, ba chiar mii de oameni – după cum au fost închise pentru a putea mobiliza cît mai mulţi bani pentru marele eveniment. Campanii de informare costisitoare, finanţate, şi acelea, tot din bani publici, nu au fost prea convingătoare. Nu e de mirare că au izbucnit revolte şi demonstraţii împotriva organizării acestui campionat în Brazilia. Cei care protestează sînt o minoritate, în comparaţie cu milioanele de microbişti care se bucură. Dar protestele sînt tot mai zgomotoase. Pe reţelele sociale, mai ales, au apărut fotografii cu intervenţii ale poliţiei, evacuările forţate, demolări ale locuinţelor improvizate în *favellas*. Multe organizaţii umanitare (inclusiv din Europa) şi-au exprimat compasiunea şi solidaritatea. Fotbalul (şi banii pe care îi implică) ar trebui să poată face mai mult pentru combaterea sărăciei.

Discursul public se bazează pe miliardele de euro obţinuţi din turism şi din drepturile de difuzare, şi pe imaginea externă pe care o va cîştiga ţara gazdă. În ţara cu cei mai mulţi microbişti, se pot obţine bani şi din fotbal – acesta e mesajul oficial. Preşedintele UEFA, Michel Platini, nu a reuşit, nici el, să depăşească această logică. Pentru el, brazilienii au obţinut statutul de organizator al Campionatului „pentru a putea arăta frumuseţile ţării lor şi marea lor pasiune pentru fotbal. Dacă ar putea să se abţină de la astfel de răbufniri ar fi bine – pentru Brazilia şi pentru planeta fotbal." Cum ar veni: oameni buni, staţi aşa, că avem un pic de treabă, revoltaţi-vă peste o lună. „Sîntem aici ca să vă facem o bucurie", a mai adăugat Platini, ca să calmeze spiritele. Dar ce beneficiu vor obţine simplii cetăţeni, de pe urma acestui efort financiar? Ce vor cîştiga cei la care banii nu ajung niciodată? Cum se vor bucura de spectacolul fotbalistic cei care n-au nici casă, nici televizor?

PUBLICITATE

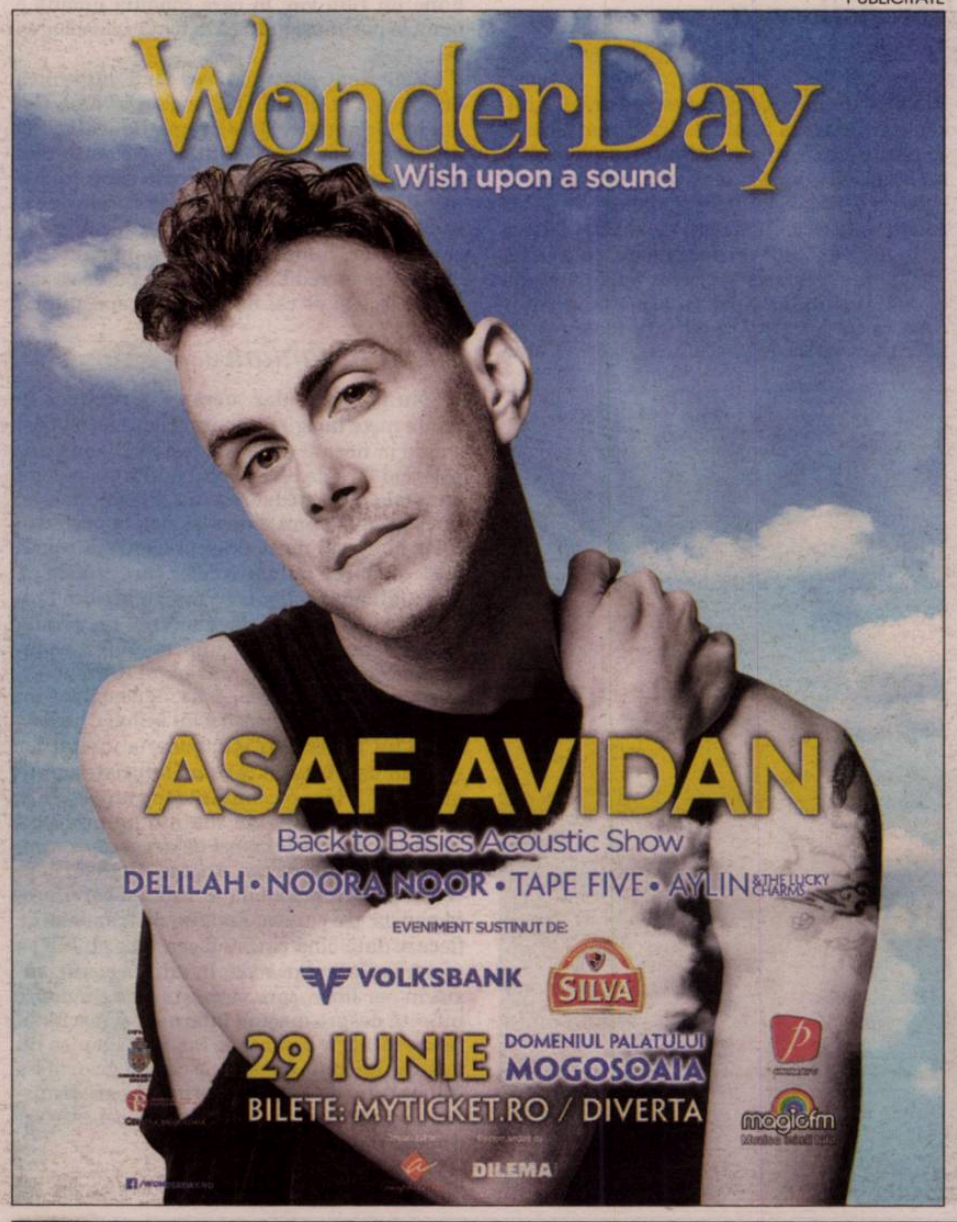

PUBLICITATE

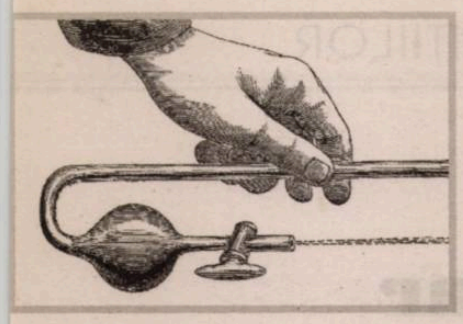

Oana STOICA

rosencrantz & co

Sofocle, între Freud şi Purcărete

● *Oidip*. Scenariul original şi regia: Silviu Purcărete; scenografia: Dragoş Buhagiar; muzica originală: Vasile Şirli. Cu: Constantin Chiriac, Ofelia Popii, Diana Văcaru Lazăr, Diana Fufezan, Cristian Stanca, Adrian Matioc, Florin Coşuleţ, Ioan Paraschiv, Eduard Pătraşcu, Pali Vecsei, Emoke Boldizsar, Veronica Arizancu, Cristina Stoleriu, Cristina Ragos. Teatrul Naţional „Radu Stanca" Sibiu.

Cînd am aflat că Silviu Purcărete a montat *Oidip* (premieră în 13 iunie, în cadrul Festivalului Internaţional de Teatru Sibiu), un scenariu propriu, după cele două piese ale lui Sofocle – *Oedip Rege* şi *Oedip la Colonos*, primul gînd a fost că regizorul s-a reîntors pe un teritoriu familiar, care îl defineşte şi pe care îi place să îl exploreze repetat. Presupunerea este confirmată de artist, care îşi asumă declarat „estetica şaptezecistă" şi recunoaşte, autoironic, că are „un inventar limitat de imagini şi trecuse ceva vreme de cînd nu mai lucrasem cu acest tip de imagini" (autoironia şi detaşarea faţă de propriile creaţii, atribute care se regăsesc şi la Alexandru Dabija, constituie semne de sănătoasă luciditate artistică). Vizionarea spectacolului s-a dovedit a fi, totuşi, surprinzătoare, căci Purcărete este şi nu este acelaşi din anii '90, cînd crea *Fedra* sau *Danaidele*. Imaginile din acel „inventar limitat" sînt prelucrate, reinterpretate, revalorizate estetic, s-a produs o minimalizare a vizualului, reducţie ce operează în favoarea metaforei scenice, care devine, astfel, mai puternică. Există un montaj mai strict decît în anterioarele spectacole cu piese antice, un decupaj al textului care facilitează o naraţiune cu flashback-uri pe o structură cinematografică.

Timpul acţiunii este plasat în preajma celui de-al Doilea Război Mondial. Nu exactitatea este importantă, ci atmosfera stranie, de lume stabilă, în matca ei, asupra căreia planează o indefinibilă senzaţie de rău. Presimţirea dezastrului este inoculată subtil, printr-o combinaţie de scene din intimitatea cuplului Oidip – Iocasta (familie din înalta societate, tributară unui stil de viaţă aristocratic, cu înclinaţii spre opulenţă, purtînd semnele unei viitoare decandenţe, stigmat al păcatelor neştiute) cu unele politice (în care apare corul, orăşeni din anii '40-'50, îmbrăcaţi uniform, cu fişuri cenuşii – aici, regizorul se autocitează ironic, accesorizînd bărbaţii cu bastoane, ceea ce trimite la corul din *Fedra)*. Mixul de scene diferite ca atmosferă este susţinut de întreaga construcţie spectaculară, care mizează pe texturi diverse la nivel de scriitură, scenografie şi muzică.

Spaţiul este esenţial şi oarecum neaşteptat. Dragoş Buhagiar susţine că este vorba de un spectacol de autor, în care el a fost doar „pensula care i-a desenat gîndurile" regizorului. Surpriza vine de la prima vedere: un spaţiu auster, închis, decupat din scenă, ca un teatru de marionete, lăsînd să se vadă doar partea superioară a trupurilor actorilor (excelenta trupă sibiană, fidelă regizorului pentru ale cărui filozofii vizuale constituie un ingredient preţios). Materialul este (sau pare) lemnul frust, nefinisat, care poartă încă urmele îmbinărilor. Uşi şi ferestre, iniţial invizibile, se decupează dintr-un perete. Personajele se deplasează, uneori, cu ajutorul unei benzi care le poartă dintr-o parte în alta, ceea ce accentuează efectul cinematografic, de *travelling*, dar şi pe cel de păpuşi, „mînuite" de forţe potrivnice (prezenţa Sfinxului este resimţită astfel ca o autoritate exterioară, deşi el nu apare fizic în spectacol). Un decor nespectaculos vizual, dar semnificativ în conţinut, căci Teba lui Oidip este izolată în acest spaţiu, recluziune necesară în faţa molimei care bîntuie afară (epidemiile au corespondent în natură – ciuma care s-a abătut asupra Transilvaniei, inclusiv asupra Sibiului în 1553–1554 era „anunţată" de cutremure şi diferite fenomene meteorologice neobişnuite ca expresie a păcatelor oamenilor, pedeapsă divină menită să igienizeze moral – şi implicit fizic – umanitatea). Dezastrul climatic corespunde vinei tragice. În partea a doua, spaţiul se deschide, devine respirabil şi lasă să se vadă fundalul, pe care este proiectată imaginea unui crîng prin care adie neliniştitor vîntul, decor pentru o petrecere cu iz decandent. În prim-plan, Oidip, orb şi compus de Jean Villard – „Cele trei clopote", care a făcut carieră în anii '60–'70, inclusiv în topurile americane, sub diverse interpretări. Clopotele fac referire la cele trei momente esenţiale din viaţa omului – naşterea, nunta şi moartea –, dar subiectul sobru este oarecum subminat de varianta germană folosită în spectacol, care sună ca o şansonetă.

Spaţiul este esenţial şi oarecum neaşteptat. Dragoş Buhagiar susţine că este vorba de un spectacol de autor, în care el a fost doar „pensula care i-a desenat gîndurile" regizorului.

obosit, împlineşte ultima parte a destinului său. Este aici, din nou, un amestec de texturi dramaturgice şi vizuale: acea stranietate mişcătoare a peisajului filmat (care contrastează cu urgia din Teba – video Costin Chesnoiu), cina violentă în surdină care aminteşte, cumva, de atmosfera din filmele lui Federico Fellini, prin plasarea personajelor într-o extrarealitate, la limita dintre oniric şi realitate crudă, şi agonia lui Oidip, orb şi olog, incapabil să acţioneze, dar capabil să distrugă.

Pentru tema muzicală, care captează cumva perfid atenţia şi parazitează auzul, Vasili Şirli prelucrează un cîntec din 1945 Este ceva delicat, nepatetic în această interpretare care se suprapune cu scenele liniştite din căminul lui Oidip şi inoculează un soi de relaxare care conţine răul.

Oidip al lui Constantin Chiriac este o antivictimă. Personajul nu are nimic fragil, este autoritar şi sigur pe el, de unde şi nevoia lui de a şti/controla tot ceea ce îl duce la prăbuşire. Ofelia Popii joacă la dublu: Iocasta – distinsă, senzuală şi Antigona – umilă şi devotată. Distribuirea actriţei în ambele roluri, soţia şi fiica lui Oidip, expresii involuntare ale păcatului, configurează feminitatea ca atracţie maladivă, idee accentuată şi de întruchiparea Eumenidelor ca un vagin uriaş care foşneşte în preajma lui Oidip. Freud îi dă tîrcoale lui Sofocle şi reliefează influenţa nefastă a feminităţii asupra destinului, fără a fi nimic misogin în asta, doar o anume fatalitate a sexualităţii. Desigur, este surprinzătoare renunţarea la ortografierea tradiţională a numelui Oidip. Regizorul declară că a urmat sfatul traducătorilor (Constantin Georgescu, Simona Georgescu, Theodor Georgescu), optînd pentru o formă care se apropie, în acelaşi timp, de original şi de o firească pronunţie în limba română – Oidip, în defavoarea formulei parvenită prin filieră franceză: Oedip.

Spectacol complex, cu o imagine cinematografică, nu neapărat spectaculoasă, cît conceptuală, *Oidip* solicită atenţia publicului, fără să aibă interfaţa populară din *Faust*. Este şi aceasta o formă de provocare.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

PUBLICITATE

Natürlich®
mobilier und decoraţiuni.
Alba Iulia, Baia Mare
Bistriţa, Brăila
Cluj Napoca, Mediaş
Oradea, Piteşti
Sibiu, Tg. Mureş
www.naturlich.ro
www.facebook.com/Naturlich

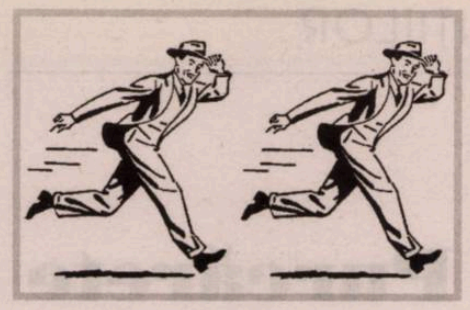

Andrei GORZO

dilematograf

Eroism proletar

● ***Walesa / Walesa. Czlowiek z nadziei* (Polonia, 2013), de Andrzej Wajda.**

După cum sugerează şi subtitlul său polonez, care s-ar traduce prin *Omul speranţei,* noul film al lui Andrzej Wajda, *Walesa,* se cere luat nu doar de unul singur, ca portret al unei personalităţi istorice, ci şi ca volet final al unui triptic de figuri eroice ale clasei muncitoare poloneze, început de Wajda în 1977, cu *Omul de marmură,* şi continuat în 1981, cu *Omul de fier*. În filmul din '77, un zidar stahanovist din anii '50, personaj fictiv în mai mult de un singur sens, devenea, după 20 de ani, subiectul unei investigaţii documentare întreprinse (asupra stalinismului, în ultimă instanţă) de o studentă la Regie. Tot despre o anchetă jurnalistică relatează şi filmul din '81, dar despre una comandată de ştabii de la Partidul Muncitoresc Unit Polonez, în scopul de a-l compromite pe tînărul iniţiator al grevei izbucnite pe şantierele navale Lenin, din Gdansk, în august '79. (Intrat în filmări în ianuarie '81, la numai cîteva luni după înfiinţarea sindicatului „Solidaritatea", *Omul de fier* a fost terminat la timp pentru Festivalul de la Cannes din acel an: o cronică istorică ficţionalizată, dar nu mai puţin în priză directă, menită să fie totodată o intervenţie într-o partidă istorică nici pe departe jucată – căci, la cîteva luni după festival, „Solidaritatea" avea să fie scoasă în afara legii, iar în Polonia avea să fie proclamată legea marţială –, filmul a primit Palme d'Or-ul.) Personaj fictiv, ca şi zidarul stahanovist din *Omul de marmură,* tînărul lider de grevă din *Omul de fier* se dovedeşte a fi chiar fiul zidarului, despre care aflăm cu această ocazie că murise în grevele izbucnite – şi înăbuşite sîngeros – tot la Gdansk, cu un deceniu înainte. Combinînd reconstituiri dramatice cu filmări de arhivă (dintre care unele nedifuzate pînă la acea dată), *Omul de fier* merge înapoi în trecut încă şi mai departe de '70 – pînă la protestele studenţeşti din '68. Iar în prezentul filmului – prezentul istoriei care se scria chiar în timp ce Wajda îi făcea cronica –, regizorul amestecă personaje de ficţiune cu personalităţi reale; însuşi Walesa, liderul „Solidarităţii", vorbeşte la nunta fiului de zidar stahanovist cu studenta care făcuse documentarul despre tatăl acestuia.

Odată reamintite toate acestea, un portret cinematografic al lui Walesa însuşi (tot în perioada „Solidarităţii") pare completarea lor firească în cadrul operei lui Wajda. Dispozitivul narativ al investigaţiei jurnalistice e folosit şi aici, deşi redus la o ramă bătrînicioasă, cu Oriana Fallaci (Maria Rosaria Omaggio) venită să-l intervieveze pe Walesa (perfect imitat de Robert Wieckiewicz), în 1981, şi conversaţia lor tot precipitînd *flash-back*-uri (care încep, iarăşi, din 1970). La fel de clasic (deşi intensificat prin filmări din mînă) este şi decupajul regizoral al lui Wajda, însă nu mai *old school* decît părea la vremea *Omului de marmură* şi a *Omului de fier* (un bard naţional e cam obligat să fie un tradiţionalist în cele ce ţin de formele artei sale, deşi Wajda a avut o perioadă modernistă, la sfîrşitul anilor '60, cu filme ca *Pădurea de mesteceni),* iar mixul de secvenţe puse în scenă cu secvenţe de arhivă (adesea pe muzici rock) rămîne prestidigitativ. De fapt, ce e admirabil la acest film (făcut de un regizor aproape nonagenar), dincolo de cît de *old school* îi sînt tehnicile, este că, evitînd retorica evlavioasă şi inevitabil imprecisă a hagiografiei, simulează acceptabil caracterul urgent, de cronică la cald, cu care, în 1981, *Omul de fier* era binecuvîntat în mod automat. Vivacitatea regiei lui Wajda, bine simulata ei alerteţe reportericească în ceea ce priveşte încărcătura de detalii mundane a momentelor solemnizate ulterior drept „istorice", se leagă cu viziunea asupra liderului sindical ca un om eminamente practic – fie că, în arest fiind, caută pe cineva pe care să testeze ceea ce i s-a dat de mîncare, fie că instrumentează o slujbă religioasă în scopul de a-i aduce înapoi pe greviştii care se dispersaseră. Într-un film care, fără a lăsa nemenţionată influenţa inspiraţională a recent alesului Papă polonez, elogiază mai curînd un tip de virtute ţărănesco-proletară cu picioarele pe pămînt, catolicismul tradiţionalist al lui Walesa (care la vremea evenimentelor avea şase copii) e prezentat ca unul cîtuşi de puţin curios în legătură cu ce anume spune Papa – Walesa se declară de acord din oficiu cu orice o spune. Faptul că în alte chestiuni e capabil de curiozitate sănătoasă ţine de una dintre contradicţiile incorporate în acest portret al lui; şi nu e singura – de pildă, cu jurnalista italiană ba e în stare să evoce posibilitatea propriei morţi fără a face deloc pe martirul, ba devine fudul. Măsura în care popularitatea i se urcă la cap rămîne nedeterminată, dar există scene (bazate pe relatările doamnei Walesa) cu el primind audienţe de dimineaţa pînă seara, sub un tablou cu el însuşi, în micul apartament de bloc pe care-l împarte cu cei şase copii şi cu mama lor, iar aceasta din urmă (Agnieszka Grochowska, într-o partitură mai asertivă decît se anunţă iniţial) trebuind să facă pe chelneriţa pentru toată lumea. Filmul nu intră deloc în subiectul controversatului său mandat prezidenţial, face pîş-pîş în jurul altor aspecte (cum ar fi vehemenţa atitudinii sale antiavort) şi se îngrijeşte, cu explicabilă crispare, de exonerarea lui în afacerea unui angajament de colaborare cu Securitatea, semnat în 1970, dar îl prezintă ca nefiind nici pe departe infailibil sau inspirat de divinitate – ci, cel puţin într-o ocazie importantă, de camarazi cu o viziune mai bună decît a lui. E un portret dinamic şi, în plus, simpatic.

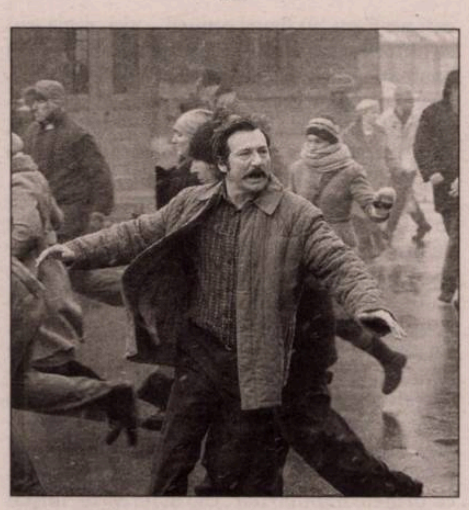

Paul BREAZU

audio şi n-am cuvinte

„Muzică pentru cluburi goale"

● **Damon Albarn, *Everyday Robots*, Parlophone Records, 2014.**

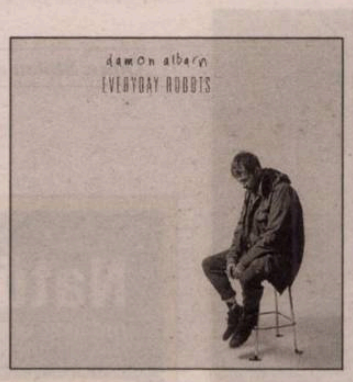

Damon Albarn e un personaj în toată regula. Una dintre figurile populare ale acelei Cool Britannia nouăzeciste, conduse cu un zîmbet în colţul gurii de Tony Blair, adunînd sufragiile unei Londre intelectuale şi *artsy* — în contrapunct cu visul umed al clasei muncitoare manchesteriene, numit Noel Gallagher —, Albarn e un călător curios care s-a extras din propriul cocon britpop pentru a călca, pe rînd, graniţa unor universuri destul de îndepărtate. Vorbesc aici de Gorillaz, proiectul construit în 1998 împreună cu desenatorul Jamie Hewlett. Sau de supergrupul The Good, the Bad & the Queen, alături de legendarul baterist nigerian Tony Allen, fostul basist al The Clash, Paul Simonon, şi Simon Tong, fost membru al trupei The Verve, şi de Rocket Juice & the Moon, un alt supergrup, în care i-a avut alături pe acelaşi Allen şi pe Flea. Sau de colaborările cu diverşi muzicieni africani, de opera *Monkey: Journey to the West,* după un roman al scriitorului chinez din secolul al XVI-lea Wu Cheng'en, de coproducţia ultimului album al lui Bobby Womack, *The Bravest Man in the Universe*. Sau de multe altele, la fel de importante pentru profilul acestui muzician.

Chiar dacă vi s-ar putea părea ciudat, revizitîndu-i cariera lui Damon Albarn, acest *Everyday Robots* este primul său albumul solistic. În 2003, englezul îşi lansa un EP solo, *Democrazy,* care conţinea demo-uri înregistrate în timpul turneului de promovare a ultimului album Blur, *Think Tank,* dar aia a fost cam tot. Asta pînă în 2011, anul în care a anunţat faptul că lucrează la primul album solo, unul care va conţine, ca să-l citez, „muzică pentru cluburi goale". Mi-e greu să spun că a reuşit, la fel cum îmi e greu să înţeleg ce înseamnă această muzică, dincolo de metafora ataşată ei. Ce am putut spune după prima ascultare a acestui album a fost faptul că unul dintre muzicienii majori ai epocii noastre a reuşit să construiască un album minor. Iar ăsta e, oricît de paradoxal ar suna, un compliment. Venit de pe planeta bombastică a britpop-ului, trecut prin maximalismul vizual şi sonor al Gorillaz şi prin două supergrupuri, la cei 46 de ani pe care i-a împlinit pe 23 martie anul acesta, Albarn a devenit un călugăr îmbrăcat în bluză de trening pe *Everyday Robots*. Produs de Richard Russell, şeful *label*-ului XL Recordings – care, printre altele, i-a „inventat" pe The Prodigy –, avîndu-i ca *special guests* pe Brian Eno şi Natacha Khan (Bats for Lashes), proaspătul album e o afacere foarte personală a fostului lider al Blur, care se întinde între propriile experienţe de viaţă şi reflecţii asupra modernităţii lumii noastre condiţionate de tehnologie, povestite muzical în *down-* şi *midtempo*. *„They didn't know where they was going but they knew where they was wasn't it."* Cuvintele comicului american Richard Buckley, aşezate în deschiderea primei piese de pe album, cea care îi şi dă numele, setează perfect tonul pentru această nouă călătorie a pelerinului Albarn într-o oarecare epocă – poate fi, fără îndoială, şi cea pe care o trăim astăzi – în care romantismul şi introspecţia îşi găsesc încă loc.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

trei întrebări pentru

Sebastian SPANACHE

„Stil şi forme neaşteptate"

Cum s-a născut acest trio şi spre ce concept de grup tinde?

Trioul s-a născut la sfîrşitul anului 2011 ca o concretizare a unei formule stabile după sextetul Expanding Time Colours (cu care am avut două turnee naţionale, dar n-am lansat nici un produs pe piaţă). Materialul pe care-l prezentăm acum este unul creat de noi pentru noi, lucrat meticulos, cu stil şi în forme neaşteptate. Bazate pe improvizaţie, influenţele noastre vin dintr-o paletă muzicală largă, cu groove şi atmosferă sugestive muzicii electronice. Jazz contemporan de nouă generaţie. Principalul avantaj pe care-l avem noi este faptul că, deşi majoritatea compoziţiilor sînt semnate de mine, piesele sînt croite special pentru noi şi aranjate pînă la forma finală de toţi trei, în sala de repetiţie.

Ce leagă / desparte felul în care au fost compuse şi înregistrate cele două albume?

A Pasha's Abstinence a fost, de fapt, conceput şi compus înainte de *Humanized,* dar am decis să debutăm anul trecut cu un material nou. Astfel că, după aproape un an de pregătiri, am lansat albumul *Humanized,* care a fost aplaudat şi susţinut de presă şi critică – atît locale, cît şi internaţionale. *A Pasha's Abstinence* este o revenire la un material puţin mai vechi, o reimaginare a pieselor cu care am început trioul. Este un album mai matur, cu o atmosferă mult mai încărcată, şi am profitat de ocazie ca să invităm artişti de renume internaţional să adauge un plus de inovaţie materialului.

A Pasha's Abstinence *are o tematică muzicală otomană; cum aşa?*

Conceptul albumului, legat de introducerea subtilă a unor elemente muzicale tradiţional otomane, a început chiar de la titlu. *A Pasha's Abstinence* este o anagramă a numelui meu, creată de colegul şi prietenul nostru, Tavi Scurtu. Apoi, de la piesa care dă titlul albumului, pînă la finalizarea CD-ului, timp de mai mult de doi ani, am lucrat toţi trei împreună, în sala de repetiţie, la aranjarea compoziţiilor.

***Sebastian Spanache** este pianistul grupului Sebastian Spanache Trio. Mai multe pe sebastianspanachetrio.com.*

a consemnat Marius CHIVU

Bogdan TĂNASE

bolero de **travel**

E.T. Tony

Ân momentul în care fotograful italo-englez cu nume de bufon provincial – Felice Beato – a coborît pe ţărm coreean, de pe puntea unei nave de război americane, venite să pedepsească scufundarea, cu cîţiva ani înainte, a navei „Generalul Sherman“ , acesta nu bănuia deloc ce impact avea să aibă obiectul adus de el. Era anul 1871, iar Felice debutase deja de ani buni ca fotograf în războiul Crimeei, pentru ca mai apoi să se specializeze – odată cu războaiele opiumului, colonialistele incursiuni anglo-franceze în China imperială deja muribundă – în fotojurnalism de război. Fotografiile sale de la Fort Taku din China, extrem-narative, din războiele shogunatului japonez ori mai tîrziu din Burma şi, de-a lungul lor, ale cotidianului asiatic au documentat printre primele orientalismul, Vestul care se uită la Est.

Oglinda magică a început să-i fascineze într-atît pe localnici, încît – ne povesteşte profesorul rus Andrei Lankov – o viitoare soţie a călătorit, pe la începutul secolului trecut, în condiţiile drumurilor vitrege ale epocii – o sută de kilometri pentru a ajunge la cel mai apropiat studio foto, ca să-şi trimită portretul prezumtivului soţ, plecat la muncă în America. Ceea ce micile şi foarte rarele studiouri foto de la începuturi au surprins atunci cu precădere – familia coreeană – s-a încăpăţînat să rămînă o marcă înregistrată pentru o lungă perioadă. Studiourile foto sînt o prezenţă atît de marcantă şi azi în toată Coreea contemporană, iar faptul că propaganda comunistă nordică este atît de vizuală nu poate fi decît o consecinţă naturală.

Din vitrinele din sudul peninsulei, familia coreeană surîde din toate gradele generaţionale în viaţă. De obicei e vorba de un portret de grup, care surprinde fie absolvirea facultăţii de către nepoţi, fie terminarea stagiului militar de către fii, fie căsătoria acestora, ori apariţia unui nou membru al clanului. Regia pozei este cît se poate de conservatoare: bunici îmbrăcaţi în costume tradiţionale, *hanbok*, încheiate pînă la respiraţie, capete înclinate protector înspre nepoţii care zîmbesc, asiguraţi de plasa de siguranţă întinsă sub ei de un protecţionism hipersudat. Fotografia-portret a unei familii coreene e ca un bloc de piatră, incasabil, la care, dacă nu eşti parte, nu te poţi uita prea mult. Apoi fotografiile de nuntă, cele recente mai ales, toate surprinzînd o regie cît mai elaborată, de poveste cu zîne cu trenă şi prinţi cosmopoliţi, au o atît de încărcată prezenţă, încît îţi vine să intri în spaţiul lor – ca un Tom Baxter al lui Woody Allen, făcînd o mişcare inversă – şi să-i zgîlţîi puţin. Toate, dar absolut toate fotografiile de studio construiesc în Coreea ideologia familiei indestructibile. E o ideologie a fericirii cu orice preţ, care pare că spune că o fotografie trebuie să fi apărut pe lume doar ca să imortalizeze momente de bucurie. Tinerii coreeni care fac obligatoriul semn al victoriei, fete care îşi acoperă obrajii a falsă surprindere – de fapt, pentru a părea mai suple, mai prinţese, mîţiială şi zîmbet. Cele mai multe sînt *selfie*. Daum, Naver, Cyworld – site-urile de socializare locale au fost pline de ele cu mult înaintea Facebook-ului. Unul dintre obiceiurile ieşitului în oraş este să mergi în cabinele foto amplasate la orice gură de metrou sau să intri în micile studiouri şi să-ţi faci o serie de mici fotografii, tip polaroid, photoshopate în culori vii şi asezonate cu mici trucuri infantilizante, care

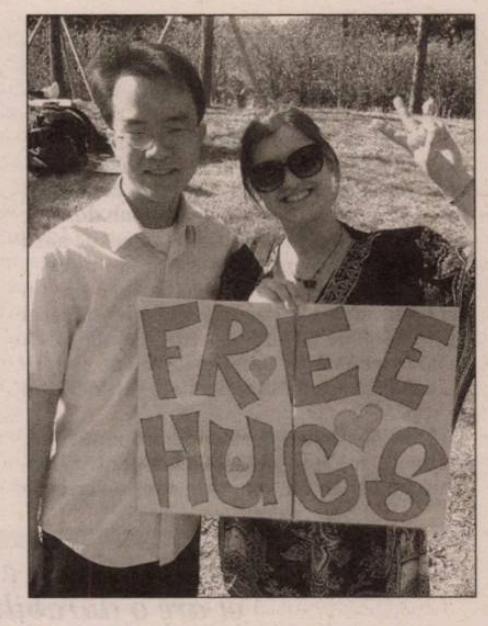

să îngroaşe şi mai mult efectul căutat de bucurie. Se adaugă la arsenalul adiacent al unei vieţi fericite şirul interminabil de *food selfies*, mîncarea cu zîmbete, fotografiată din toate unghiurile şi culorile posibile.

Uniforma fericirii este un element comun al nordului comunist şi al sudului capitalist în Coreea. Cît timp am stat în sud, prezenţa ameninţătoare a nordului era cît se poate de ştearsă. Mai degrabă se impacientează europenii la auzul unei noi testări de rachetă, decît seulezii. „Ah, nu-i nimic! Zice şi Kim aşa, dar nu atacă. Sîntem aceeaşi familie!“

Am simţit o anume neliniştе abia cînd l-am cunoscut pe Tony. Tony e fiul unor emigranţi nord-coreeni care au plecat, ca mulţi alţii, din calea războiului, în patria fericirii-poster – Hawaii. Deşi tatăl său s-a întors în sud, unde a lucrat decenii ca profesor de engleză la o universitate, pînă la pensie, deşi Tony i-a luat acum locul, pentru că e născut american şi educat la o universitate străină (fie ea şi Columbia), Tony e ceea ce se cheamă local, uşor nevesel şi chiar arogant, un *kyopo:* un coreean care, departe de ţara-mamă, şi-a pierdut, prin neexersare, rădăcina ancestrală. De cîte ori treceam prin faţa uşii apartamentului său din rezidenţa profesorilor străini ai universităţii, nu puteam să-mi iau ochii de la fotografia lipită pe aceasta. Un simplu dreptunghi negru sub care scria, mic şi nostalgic, de mînă: *„This is the night time satellite picture of my father's home village in North Korea“*, decupaj din binecunoscuta fotografie din satelit a peninsulei, care arată jumătatea sudică plină de puncte luminoase, ca o farfurie zburătoare, iar cea nordică scufundată într-o beznă totală, punctată ici-colo de cîte o lumină cît un ochi mordoric.

În Coreea de azi nu poţi fi străin doar într-un singur fel. Cuvîntul în coreeană – *oeguk* – îl desemnează atît pe extranaţional, cît şi pe extraterestru, iar lucrul acesta este simţit cel mai bine de coreenii care nu mai încap, cumva, în vesela fotografie. Ce se va întîmpla cu milioanele de nord-coreeni atunci cînd uniforma veseliei impuse va cădea? Oare nu se va trezi atunci sudul în faţa a milioane de *kyopo* care nu prea încap în cosmopolita lor farfurie zburătoare?

PUBLICITATE

PUBLICITATE

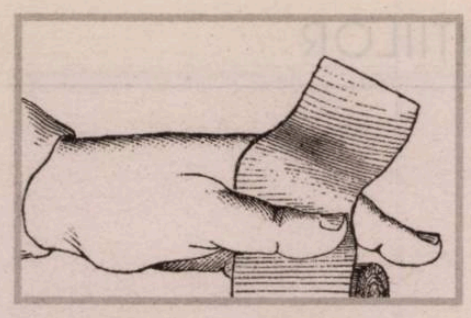

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete**

Arheologie digitală

Dacă ați utilizat intensiv calculatorul în ultimii 15 ani, probabil că aveți undeva în casă o colecție extinsă de CD-uri și DVD-uri care conțin diferite versiuni de documente din trecutul dumneavoastră digital. Problema e însă că acest trecut digital nu va rămîne pe mediile de stocare numite pentru totdeauna. Băgați cîteva CD-uri sau DVD-uri, inscripționate acum zece ani, în calculator și veți avea surprize neplăcute.

Știați poate că, în teorie, suporturile de stocare au o durată de viață limitată. *The Atlantic* a publicat, recent, un articol conform căruia colecțiile de CD-uri puse cap la cap cu grijă și bani cheltuiți, de melomani, în anii '80, sînt amenințate. În România, din cauza decalajului tehnologic moștenit din comunism, am început să cumpărăm pe scară largă aceleași CD-uri în anii '90. Dar, în orice caz, CD-urile multiplicate în fabrică au, conform diferitelor estimări în vigoare, o durată de viață garantată mai mică de zece ani.

Problema e mai acută la CD-urile inscripționabile pe care ne-am pus viața personală și profesională, în ultimele decenii. Acestea sînt mai puțin rezistente la zgîrieturi și mai puțin durabile decît cele zise *originale,* din cauza tehnologiei diferite. Și, de fapt, unele dintre cele mai recente laptopuri nici nu mai includ CD/DVD writer-ul, ceea ce adaugă degradării fizice și o problemă din categoria uzură morală. Umberto Eco observa, în *Să nu credeți că veți scăpa de cărți,* că ceea ce e nou se perimează mai repede decît ceea ce e vechi: nu numai arhivele de diferite tipuri, dar și documentele propriu-zise, create cu ani în urmă, sînt azi inaccesibile, fiindcă sînt incompatibile cu programele mai noi.

Comparativ, hîrtia poate avea o durată de sute de ani, chiar dacă volumele tipărite în ultimele decenii se degradează mult mai repede, din cauza compoziției chimice. Bătrînul disc de vinil rezistă fără mari probleme și un secol, lucru care se vede și din înregistrările arhaice de 78 de rotații care se mai găsesc la mîna a doua și care încă funcționează, în ciuda zgîrieturilor. Memoriile USB stick și hard disk-urile externe folosite azi par o soluție bună pentru arhiva personală, dar durata lor de viață e mai mică decît cea a CD-urilor și DVD-urilor, sub doi ani, în caz de utilizare intensivă. În cazul hard disk-urilor cu capacitate mare, de peste 1 TB, problema e acutizată de faptul că pe un astfel de suport se găsește echivalentul a cel puțin 1500 de CD-uri inscripționabile, ceea ce înseamnă că un astfel de mediu de stocare te lasă fără o jumătate de viață, atunci cînd se strică.

Documentele tipărite la imprimantă sînt, probabil, cea mai proastă idee pentru păstrarea informației, cel puțin dacă e vorba de culori, care își păstrează acuratețea doar cîteva luni. Fotografia clasică se degradează și ea ușor, dacă e color, dar poate rezista cîteva zeci de ani sau chiar un secol, dacă e alb-negru. Filmul foto e destul de longeviv, în funcție de procedeul chimic, dar nu reprezintă o soluție de arhivare a diferitelor date. Banda magnetică își păstrează acuratețea pînă la 20 de ani, dar nu mai prea există, pe scară largă, mașinării care să o redea.

The Atlantic povestește despre un test făcut de experții de la Library of Congress. Două CD-uri identice, lansate în 1987, au fost supuse unui proces de îmbătrînire accelerată, dar unul dintre ele a rezistat cu succes, în timp ce al doilea, fără îndoială dintr-un alt lot, a devenit transparent – deci total distrus din punctul de vedere al informației. Diferite surse spun că durata de viață a unui astfel de obiect depinde de umiditatea din aer, lumină, folosirea unor markere pentru inscripționare și multe altele. Din punctul de vedere al utilizatorului oarecare, CD-urile și DVD-urile trebuie, în principiu, copiate undeva pe un hard disk, pentru prelungirea vieții, inclusiv din motive de compatibilitate. Televizoarele inteligente pot fi cuplate cu media servere și diferite memorii, care permit redarea în condiții bune a diferitelor fișiere digitale, audio, foto sau video. Totuși, soluția e una temporară, care prelungește viața colecției doar alți cîțiva ani.

Cu cît suportul de stocare e mai nou și mai încăpător, el are o durabilitate mai mică. Vechile și problematicile dischete erau enervante prin erorile de scriere și citire, dar, în principiu, fiindcă e vorba de suporturi magnetice, sînt mai durabile decît memoriile folosite azi. S-ar putea, cu alte cuvinte, ca la sfîrșitul vieții să lăsăm mai puține urme, orice-ar însemna acestea, decît fotografiile și scrisorile rămase de la părinți și bunici.

Cu cît suportul de stocare e mai nou și mai încăpător, el are o durabilitate mai mică.

În 2007, doi entuziaști, pe nume Keith Cowing și Dennis Wingo, s-au apucat de ceea ce *Wired* numește arheologie digitală. E vorba de Lunar Orbiter Image Recovery Project, care a recreat peste 2000 de fotografii realizate în 1966-1967 de cinci sateliți din clasa Lunar Orbiter, trimiși de NASA să exploreze solul Lunii pentru aselenizarea misiunilor Apollo. La vremea respectivă, imaginile, stocate pe bandă magnetică, au fost tipărite la rezoluție redusă, singura posibilă din cauza tehnologiei timpului. Benzile și „magnetofoanele" folosite pentru redarea lor au fost puse la păstrare, pentru a fi recuperate de Cowing și Wingo după 40 de ani. După o serie de dificultăți tehnice care au inclus găsirea unui echivalent pentru uleiul de balenă folosit în epocă pentru ungerea capetelor de redare, imaginile au reapărut la rezoluția la care fuseseră stocate, dar niciodată reproduse. Printre ele se numără prima fotografie din spațiul cosmic a Pămîntului, realizată pe 23 august 1966 de Lunar Orbiter 1.

Acest gen de poveste arată că arheologia digitală nu e o metaforă, ci o disciplină pe cale de a se naște. La nivel personal, lucrurile sînt destul de simple: ideal e să ne păstrăm informația vitală pe cel puțin două suporturi, și, dacă e posibil, în două locuri diferite, pentru cazul unor calamități. Serviciile de backup pe Internet (Cloud) sînt fiabile, dar costă bani, la cantități de date mai mari de 5 GB. În principiu, companiile care le asigură au resursele tehnologice și logistice pentru păstrarea datelor pe o perioadă nedeterminată, așa că singurele probleme de avut în vedere sînt durata de viață a companiei respective și existența unei conexiuni la Internet – nu tocmai naivități, dacă avem în vedere un viitor de ordinul deceniilor. De fapt, mai complicat e să avem grijă pur și simplu de arhivele noastre digitale: dincolo de discuția despre durabilitate de mai sus, o problemă este organizarea informației, care dă destulă bătaie de cap. Un astfel de efort arată că, de fapt, dintre sutele de Gigabytes pe care i-am generat în decursul ultimilor ani, o foarte mică parte e utilă sau merită păstrată dintr-un alt motiv.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

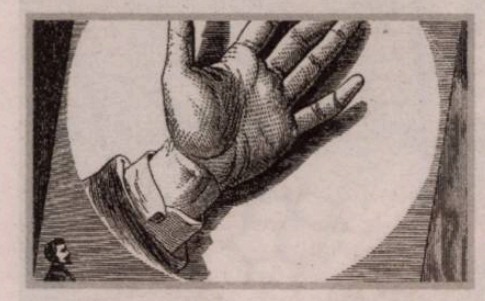

Adina POPESCU

portrete din mers

Cum îi recunoști pe turiștii români?

Se apropie vara și devenim cu toții, cu sau fără voia noastră, turiști. La mare, la munte, în străinătate, pentru un week-end, pentru un sejur. Uneori, pe la sfîrșitul lui iulie, cînd Bucureștiul începe să se golească și cîrdurile de mașini să se împuțineze, cînd totul capătă un alt ritm și o lentoare reconfortantă, mă simt ca un turist în propriul meu oraș. O iau la pas pe străzile aproape pustii, cu o curiozitate nouă, estivală, căutînd umbra și descoperind locuri pe care nu le văzusem înainte, deși trecusem de nenumărate ori pe lîngă ele, dar eram prea grăbită cu treburile „de peste an": o piațetă, clădiri ascunse, cu plăci comemorative despre care habar n-aveam – de tipul „Aici a locuit soprana Arta Florescu" –, curți sufocate de verdeață, intrări înguste, cum ar fi cea a Peșterii sau Margareta, terase cu doar două-trei mese și bere Zăganu, la halbă, la care te așezi și, făcînd abstracție de asfaltul din jur, de tramvaie și troleibuze, te poți simți ca la mare.

Însă nu de Bucureștiul „turistic" voiam să povestesc acum, ci despre cum vara și vacanța se insinuează în viețile noastre și tindem să consumăm calupuri de relaxare, căpătînd deprinderi și apucături noi. Iată cîteva observații:

■ Nu știu cum o fi la *all inclusive,* pentru că n-am fost niciodată, însă în toate hotelurile cu mic dejun inclus (fie ele de 2 sau de 5 stele), turiștii români sînt cei care se reped la mîncare de parcă în asta ar consta esența dimineților lor de vacanță. Formează cozi ca pe vremuri la pui și la unt, țîțîie cînd sucul de portocale sau cafeaua se termină chiar în fața lor. Își umplu farfuriile cu de toate, oameni care acasă, de obicei, nu mănîncă dimineața decît cel mult un covrig, în drum spre serviciu, acum se îmbuibă cu omlete și cîrnăciori, se „alimentează", ca să dea randament în vacanță. Am văzut o scenă halucinantă la un hotel fost „al sindicatelor", din Mamaia capitalistă, unde și acum se cazează familiștii cu bani puțini și cu mulți copii. Dimineața, la micul dejun (sărăcăcios, de altfel), aproape că s-au bătut pe crenvurști, în timp ce chelnerul care supraveghea acțiunea le striga „Luați cîte doi, ca să ajungă la toată lumea!" Nu-l asculta nimeni. În general tații, în calitate de cap al familiei, aveau sarcina de a aduce la masă cît mai mulți crenvurști care, dacă nu se mîncau, dispăreau în poșetele și gențile de plajă ale nevestelor, grijulii în privința gustărilor de mai tîrziu. Părea un soi de concurs al foamei și al disperării.

■ În străinătate, grupurile de turiști români sînt cele mai zgomotoase și mai certărețe. Atrag atenția, localnicii le aruncă priviri stranii, nemulțumite. Înțepenesc la cîte un colț de stradă, blocînd trotuarul, vorbesc tare, fiecare vrea altceva sau să o apuce într-o altă direcție. Unii vor la hotel, alții la shopping, cîțiva sînt nervoși că n-au bifat nu știu ce obiective, bărbații vor la bere, copiii vor cu barca sau vor înghețată și încep să țipe, însă adulții nu-i bagă în seamă, sînt doar niște accesorii. O mică haită pierdută într-o junglă străină. Rareori vezi români călătorind singuri, discreți, anonimi, iar cînd îi întîlnești întîmplător, te bucuri de compania lor.

■ Din ciclul „români la Paris": o familie – mamă, tată, un băiat, toți trei supraponderali, pe o bancă de pe malul Senei, mîncînd cu poftă niște șaorme uriașe și uitîndu-se la vaporașe. Tatălui i-a curs sos pe tricou, înjură. Puștiul începe să se agite brusc: „Uite, a plecat vaporul nostru!" Mama, cu un ton plictisit, ca și cum ar fi așteptat tramvaiul 14: „Las' că-l luăm pe următorul!" În general, am observat lipsa de entuziasm a turiștilor români față de orice. Nu scot exclamații de admirație, nu afișează zîmbete fericite în momentul în care ajung în locul pe care l-au visat/planificat un an întreg, ci doar niște grimase de tipul „se putea și mai bine!" Totul e sub așteptări, totul le pute – Sagrada Familia e cu schele și nu pot vedea mare lucru, *Gioconda* e un tablou prea mic, chiar meschin, plaja din Grecia e prea îngustă și mai sînt și pietre în apă etc. Iar dacă îi auzi comentînd, îi critică de regulă pe alți turiști din alte țări: „O vezi pe americanca aia, ce grasă e și cum bagă în ea înghețată?" „Baba aia franțuzoaică e cu unul de douăj de ani, ai văzut?" „Am stat la camping cu niște nesimțiți de polonezi – toată noaptea au rîs și au băut bere!"

■ Alte manifestări oarecum tipice – bagaje multe, mari și inutile (care pot conține un filtru de cafea, o pernă fără de care cineva nu poate să doarmă, foehn și alte accesorii care se găsesc de regulă și în camerele de hotel), tendința de a marca teritoriul străin (prin inscripții și alte scrijelituri sau prin distrugere – mici fragmente din „obiectivul turistic", pe post de suveniruri), niciodată nu se refuză nimic dacă e gratis și tot ce e gratis trebuie consumat sau, în cel mai rău caz, luat acasă, într-o cameră de hotel pe unde au trecut români nu vor prisosi niciodată pliculețele de șampon, săpunurile, gelul de duș.

Stela GIURGEANU

Cît de politizate ne sînt televiziunile?

În România, conform datelor CNA, există în jur de 700 de televiziuni locale. Deşi cifra este discutabilă, avînd în vedere că unele posturi TV sînt staţii locale ale televiziunilor centrale, iar altele apar doar în campaniile electorale, vorbim totuşi despre un număr destul de mare de staţii locale şi, avînd în vedere că televiziunea locală reprezintă, cel puţin teoretic, baza unui ecosistem informaţional preluat mai apoi de către presa centrală, apare întrebarea legitimă: cît de profesionistă este această bază informaţională în mass-media din România?

La această întrebare nu a existat pînă acum un răspuns coerent şi documentat. Subiectul a fost ocolit şi, chiar dacă din cînd în cînd mai existau discuţii, acestea se învîrteau doar în jurul unor speculaţii, căci nimeni nu avea, de fapt, informaţii reale pentru o discuţie de substanţă.

Această bază a fost însă pusă la începutul anului, cînd ActiveWatch a lansat un studiu fără precedent în România – *Harta politică a televiziunilor locale,* un studiu care a durat mai bine de un an, a implicat voluntari, sociologi, jurnalişti de investigaţie şi care dezvăluie pentru prima oară, prin sute de interviuri realizate în redacţiile celor mai importante televiziuni locale din 15 judeţe, influenţa pe care politica o are, de fapt, asupra televiziunilor locale din România.

Un semnal de alarmă

Conform Eurobarometrului Standard 78 „Opinia publică în Uniunea Europeană", publicat în februarie 2013, televizorul este principala sursă de informare a românilor – ce faci aşadar cînd această sursă este viciată?

Maria Popa, coautoare a cercetării *Harta politică a televiziunilor locale,* îmi răspunde din start: tragi un semnal de alarmă. Dai la o parte perdeaua de îndoială, mergi pe teren, vorbeşti cu oamenii, de la firul ierbii, iei pulsul a ceea ce se întîmplă, chiar la faţa locului şi aduci în faţa publicului realitatea aşa cum este ea.

„Pînă acum nu exista un astfel de studiu în România şi am considerat că este vital ca oamenii să ştie cine sînt cei care susţin că îi informează la nivel local şi în ce măsură informaţia este corectă sau viciată de cei care o transmit."

Proiectul a început printr-o monitorizare a granturilor televiziunilor locale şi a conţinutului materialelor difuzate. Au fost selectate, ca fiind relevante, televiziunile care aveau jurnale de ştiri, emisiuni de reportaj, interviuri – pe scurt, un conţinut mai consistent decît altele. „N-am luat în calcul televiziuni care difuzau anunţuri publicitare şi doar extrem de rar cîte o emisiune informativă."

Cum arată însă acest „conţinut consistent"? Aflu că majoritatea informaţiilor transmise la televiziunile locale sînt cele utilitare – cu alte cuvinte, se spune mai mult despre şanţuri şi lucrări, şi mai puţin despre corupţia la nivel local sau despre neregulile din administraţia locală.

Dar cum să fie altfel dacă, de multe ori, managerul unei televiziuni locale îşi depăşeşte atribuţiile şi nu se ocupă doar de partea managerială, ci are imixtiuni şi în politica editorială – ceea ce devine foarte evident la nivelul conţinutului informaţional. Mi se dă exemplul Corneliei Dunăreanu, patroană de presă şi redactor-şef la Banat TV din Reşiţa, care îndeplineşte atît rolul de administrator, cît şi cel de coordonator editorial. „Este vorba despre un antagonism între teorie şi practică" – îmi spune Maria Popa, amintindu-mi că persoana în cauză a candidat pentru Camera Deputaţilor pe listele ARD, la alegerile din 2012.

Se spune mai mult despre şanţuri şi lucrări, şi mai puţin despre corupţia la nivel local.

O altă problemă majoră care bîntuie integritatea televiziunilor locale este cea legată de sursele de finanţare. „Aproape jumătate dintre televiziunile incluse în studiul nostru sînt influenţate direct sau indirect de către politicienii locali şi cam jumătate dintre acestea sînt finanţate din bani publici. Este foarte important să se înţeleagă ce înseamnă asta, căci, deşi multe dintre aceste televiziuni îşi arogă statutul de entităţi private, ele beneficiază de bani publici – cu alte cuvinte, sînt televiziuni ale cetăţenilor, care ar trebui să ştie acest lucru, să ştie că pot avea o influenţă mult mai mare asupra conţinutului informaţional al respectivelor televiziuni."

O televiziune locală ar trebui să aibă mereu în minte faptul că este în slujba cetăţenilor, dar asta se întîmplă destul de rar. „De multe ori, posturile TV locale sînt în slujba celor care le finanţează, sînt mecanisme de propagandă pentru aceştia şi fac abstracţie de nevoia de informaţie a publicului, de nevoia de reprezentare în mass-media."

Jurnalismul ca instrument de propagandă

Mi se spune că, de fapt, este foarte simplu şi nu încap prea multe dubii: dacă o televiziune este finanţată de către Consiliul Judeţean sau de Primărie, nu poţi avea prea multe pretenţii ca acea televiziune să fie critică la adresa finanţatorilor. Bineînţeles, într-o ţară „civilizată", scenariul ar fi cu totul altul. Din păcate, în România, mai ales în plan local, jurnaliştii ştiu că, dacă vorbesc contra finanţatorului, rezultatul este singular: izvorul finanţării se închide. Aşa ajung să se transforme în instrumente de propagandă pentru finanţator, politicieni sau oameni de afaceri locali, cei care susţin televiziunile respective.

„Există multă autocenzură, există mentalitatea că, atît timp cît lucrezi la un patron care aparţine unui anumit partid politic, este firesc să te abţii de la abordarea unor subiecte sau să fii prea critic la adresa partidului respectiv. Există şi jurnalişti care suferă de un alt complex, spunînd că, locuind într-un oraş mic, făcînd parte dintr-o comunitate mică, nu-şi pot pune comunitatea în cap. Mai sînt şi jurnalişti care, în funcţie de sursele de finanţare ale televiziunii, aleg sau nu să realizeze anumite materiale. Uneori, se ajunge la cazuri de şantaj în televiziunile locale, clienţii de publicitate ştiu că, dacă nu mai sprijină anumite televiziuni, ar putea fi ţinta unor atacuri. Pe de altă parte, sînt clienţi de publicitate descurajaţi de anumiţi politicieni locali să cumpere publicitate la o anumită televiziune critică la adresa acelor politicieni."

Relaţia patron – jurnalist este o relaţie inegală, mulţi jurnalişti îşi privesc patronii ca fiind şefi absoluţi. „Deşi contribuţia lor este foarte importantă" – îmi spune Maria Popa –, „mulţi uită că fără ei, fără jurnalişti, patronii n-ar exista, căci n-ar avea cui să mai fie patroni, iar afacerea s-ar închide. De multe ori însă, jurnaliştii din România nu sînt conştienţi de importanţa lor şi de rolul lor într-o redacţie. Sînt dispuşi să facă multe compromisuri: cînd şefu' vine şi dictează, ei acceptă."

Codul deontologic? Îl avem pe undeva, cred că e pe la secretară...

A fi jurnalist înseamnă să respecţi anumite principii, o anumită conduită etică... Una dintre întrebările studiului viza şi existenţa acestui cod deontolgic în redacţii. O întreb pe interlocutoarea mea care este situaţia pe teren. „Primeam răspunsuri de genul: codul meu deontologic sînt cei şapte ani de acasă. Sau avem un cod deontologic, dar este la secretariat. Pînă acum nu a fost nevoie să apelăm la el..."

Cît despre libertatea de exprimare... „Nu este privită ca fiind un principiu absolut pe care să-l apere toţi angajaţii mass-media. Mulţi dintre aceştia, din contră, caută metode creative de a ocoli adevărul în interesul patronului sau al unei formaţiuni politice, şi sînt răsplătiţi pentru astfel de demersuri. Cu toate acestea, mi se pare nedrept să generalizez la nivelul întregului eşantion, şi asta din respect pentru jurnaliştii care îşi respectă profesia."

Vorbind însă despre ceilalţi, majoritari, aflu că mulţi dintre angajaţii media din posturile TV locale n-au avut niciodată legătură cu jurnalismul, nu făcuseră studii în această direcţie, unii porniseră de la a fi hair-stilişti şi ajunseseră să fie manageri ai televiziunii, sau lucraseră în industria cărnii şi acum erau manageri. „Asta n-ar fi o problemă dacă ar fi doar manageri, dar în condiţiile în care rolurile se confundă foarte mult în redacţii şi cînd patronatele şi managementele au un cuvînt de spus în politica editorială, rămîne un mare semn de întrebare în ce măsură informaţia poate fi una de calitate, corectă, trecînd prin aceste filtre nonjurnalistice."

O altă concluzie a studiului este că mulţi dintre jurnalişti folosesc, de fapt, presa locală ca pe o pîrghie de lansare în politica locală. „Mulţi foşti jurnalişti locali sînt acum purtători de cuvînt sau politicieni locali."

Ce se întîmplă cu publicul?

Mi se spune că de multe ori publicul este disprețuit şi de televiziuni, şi de politicienii locali, fiind considerat un actor pasiv, şi nu unul care ar putea contribui la îmbunătăţirea conţinutului informaţional al unei televiziuni, care are o calitate scăzută.

„De multe ori, acţionariatele şi resursele de finanţare nu sînt transparentizate în televiziunile locale. Oamenii nu ştiu cine se află în spatele televiziunilor. Au o opinie despre cine le influenţează, despre conţinutul comandat. I-am întrebat dacă reuşesc să-şi facă o viziune asupra vieţii politice locale, din informaţiile vehiculate pe la televiziuni. Răspunsul majoritar a fost că ar putea s-o facă, dacă însă ar fi mai multe televiziuni locale, cu mai multe puncte de vedere diferite."

Întreb, la rîndul meu, dacă şi unde există asemenea cazuri. Aflu că, de exemplu, la Braşov, cam fiecare partid sau politician influent deţine direct sau indirect o televiziune. „În aceste condiţii, e mai uşor să extragi informaţii despre fiecare om politic local şi grup politic, pornind de la faptul că sînt cumva reflectate toate sferele importante. Pe de altă parte, în Constanţa nu mai există decît o singură televiziune, Neptun TV, care a devenit televiziune cu acoperire naţională, cu program preponderent regional. A existat Constanţa TV (apropiată PNL-ului), dar a dat faliment. Neptun TV beneficiază în mare parte de publicitate de la instituţiile publice şi e o televiziune care funcţionează ca intermediar publicitar pentru alte entităţi media din presa scrisă."

Pesimism sau optimism?

În afara concluziilor studiului, destul de pesimiste în ceea ce priveşte politizarea televiziunilor locale, Maria Popa îmi mărturiseşte că „am găsit jurnalişti, dar nu instituţii. Nu am găsit televiziuni locale în adevăratul sens al cuvîntului. Sînt mai mult simulacre sau instrumente care folosesc cu totul altor interese decît aceluia de a informa corect publicul."

Cu toate acestea, studiul *Harta politică a televiziunilor* este, probabil, primul pas pentru a remedia situaţia. Căci este vorba despre o realitate pusă pe hîrtie, date concrete, interviuri cu oameni direct implicaţi în mass-media locală. „A fost o experienţă importantă, iar vestea cea mai bună este că există jurnalişti locali veritabili, care ne spuneau că, deşi nu-şi pot face pe deplin munca de jurnalist la o anumită redacţie, aveau un blog, publicau la cîte un ziar sau pe cîte un site; dacă un anumit material nu le e acceptat la o anumită televiziune, au grijă ca acel material să apară în altă parte. Este foarte important să conştientizezi că ai libertate."

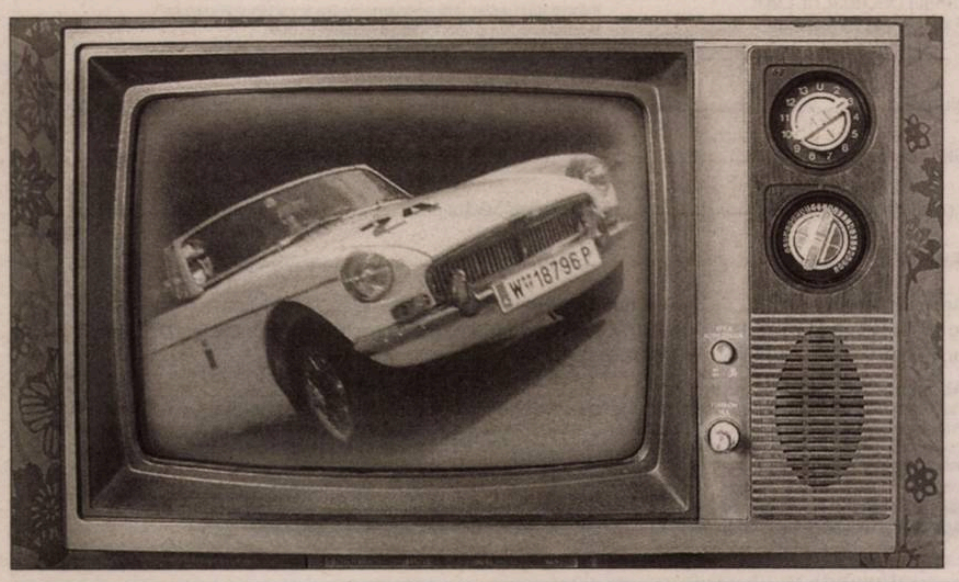

Acest articol face parte din Proiectul „Safety Net for European Journalists" (http://www.balcanicaucaso.org/) şi a fost realizat cu ajutorul Uniunii Europene. Conţinutul acestui articol intră sub responsabilitatea Osservatorio Balcani e Caucaso *şi* Dilema veche, *şi nu trebuie considerat că ar reflecta în vreun fel opiniile Uniunii Europene.*

Valer Simion COSMA

Cîţi încăpem la o conferinţă?

Cînd eşti tînăr şi te prinde dragul de cercetări şi activităţi ştiinţifice, participarea la conferinţe se profilează ca un prag pe care-l treci pentru a fi recunoscut în tagma celor pe care-i citeşti şi pe care, într-o formă sau alta, îi urmezi, continui sau revizuieşti. Pentru mine, iniţierea s-a petrecut cu cîţiva ani în urmă, cînd în vara de după finalizarea masteratului un bun coleg m-a invitat la simpozionul intercultural Diva Deva, pe care-l organiza de ani buni. Plin de emoţii şi aşteptări, m-am pornit spre Apuseni, spre a mă întoarce de-acolo alt om. Eram validat! Plus că m-am ales cu cîteva prietenii faine din acea experienţă. Apoi conferinţele au început să devină rutină şi să se banalizeze, deşi recunosc că nu pot ajunge la mai mult de două-trei pe an. Îi invidiez pe cei extrem de prolifici, care reuşesc să descindă la şase-şapte conferinţe pe an, cu aceeaşi prezentare sau cu alta, ba mai mult, unii dintre ei mai şi produc cîte cinci-şase articole ştiinţifice pe an, pentru revistele de profil, volumele de comunicări sau volumele omagiale. Fundamental cîrcotaş fiind, nu mi-a trebuit mult timp pentru a începe să privesc critic multe din astfel de evenimente. Şi nu mă refer doar la conferinţele cu taxă de participare, care-ţi garantează vreun ISI sau vreun BDI fără a avea loc realmente, după cum se întîmplă la multe dintre stabilimentele universitare autohtone. Mă gîndesc la cele unde se bulucesc populaţiile de vînători-culegători de punctaje ale diferitelor tagme şi la care m-am nimerit să particip şi eu.

Participarea la conferinţe te poate ajuta în multe feluri ca tînăr truditor într-ale umanioarelor şi ştiinţelor sociale. În primul rînd, te poate face să te simţi cît de cît important cînd discuţi cu cercul tău de prieteni sau cunoscuţi. Pare o treabă serioasă, te propulsează în rîndul specialiştilor iniţiaţi în discutarea şi pronunţarea pe anumite chestiuni, iar activitatea ta poate căpăta brusc respectabilitate şi sens. Pe de altă parte, poţi cunoaşte oameni noi din acelaşi domeniu sau din altele, poţi să te apropii de mai-marii domeniului şi poţi încerca un schimb de vorbe cu aceştia. Poţi să-ţi confrunţi ideile şi părerile cu ale altora. Poţi afla ponturi despre finanţări, burse, sau poţi adulmeca ideile şi teoriile altora. La acestea se adaugă publicarea de texte aducătoare de punctaje, contribuţia la construirea unui CV şi a unui profil de cercetător. Eu unul, deşi nu mă pot lăuda cu un număr mare de conferinţe la care am participat, am avut parte de deziluzii în cazul celor mai multe dintre ele, prin urmare nu pot să mă abţin să nu pomenesc, în rîndurile următoare, despre una dintre metehnele de căpătîi de care m-am lovit la cele mai multe dintre conferinţele autohtone.

Numărul mare de participanţi. Cele mai multe conferinţe sînt extrem de ambiţioase şi vor să atragă lume. Multă. Şi nu ca public, pentru că asta se întîmplă destul de rar şi ţine, de regulă, de partea de inaugurare a lucrărilor, unde apar oficialităţile, reprezentanţii instituţiilor organizatoare şi finanţatoare, precum şi cîţiva oameni preocupaţi de viaţa culturală şi ştiinţifică din urbea respectivă. După care rămîn participanţii, care se ascultă ei între ei, mai mult sau mai puţin interesat, asemeni poeţilor contemporani care, în afara cîtorva excepţii notabile, se cam citesc ei între ei, cu admiraţie, invidie sau dispreţ. Deşi de multe ori circulaţia unui *call for papers* lasă impresia unei selecţii, poate chiar să-ţi dea niscaiva emoţii ca novice într-ale evenimentelor academice, afli mai apoi că toţi cei care au aplicat au fost acceptaţi. Se doreşte (şi se reuşeşte, de regulă) atragerea unui număr mare de participanţi, spre a-i înghesui în cîteva zile de comunicări. Noroc că, de cele mai multe ori, nu apar toţi cei menţionaţi în programul evenimentului, din motive variate, şi că există posibilitatea prezentării în paralel, în săli diferite. Conferinţele se vor evenimente mari, care adună spuma şi plebea diferitelor domenii, iar partea bună a grosimii participanţilor este că aşa se creează impresia de sală plină şi pot ieşi fotografii încurajatoare pentru ediţiile viitoare şi pentru presa care reflectă evenimentul, mai ales cînd e vorba de oraşe universitare de mai mică notorietate.

Numărul mare determină de obicei nerespectarea programului, comprimarea timpului de prezentare, mai ales pentru cei nevoiţi să vorbească după „numele grele", imposibil de potolit din avîntul comunicării. Partea cea mai tristă ţine de renunţarea la întrebări şi discuţii sau amînarea lor pentru finalul sesiunii de comunicări, cînd de regulă nu mai iese nimic clar şi coerent, toată lumea fiind nerăbdătoare să se îndrepte spre bucate şi/sau mult aşteptatele cafele şi răcoritoare. Care mai e rostul participării atunci, mai ales cînd ai de-a face cu conferenţiari care-şi citesc grabnic comunicarea şi aşteaptă să-şi reia locul în public spre a se elibera de emoţiile şi neliniştile confruntării cu un auditoriu? Au fost cazuri în care chiar dintre cei care urmau să conferenţieze propuneau, cel puţin celor cunoscuţi, tîrguri de genul „eu nu te întreb, tu nu mă întrebi şi am scăpat amîndoi". Păi, la ce te mai duci să-ţi prezinţi/citeşti comunicarea dacă vrei să eviţi întrebările şi discuţiile? Doar pentru a bifa participarea şi pentru a publica încă un text? Chestiunea bifării este prezentă de ambele părţi, într-un simulacru consimţit. Participanţii bifează participarea şi publicarea necesare vînătorii de punctaje, iar organizatorii bifează un număr mare şi variat de cuvîntători şi de lucrări numai bune de publicat în volume colective sau suplimente de reviste, de asemenea aducătoare de puncte. Conţinutul propriu-zis al evenimentului şi al comunicărilor interesează prea puţin, improvizaţia şi simularea fiind cel mai adesea reginele spectacolului. Noroc cu pauzele de cafea, cînd se mai pot schimba o vorbă, o părere, mai aplicate, asta în cazurile în care nu sînt rărite şi acestea din dorinţa de a permite tuturor celor prezenţi să vorbească măcar 5-10 minute. Vă puteţi imagina cît interes şi entuziasm mai poate stîrni o comunicare, oricît de bună şi antrenantă ar fi, după un tir de patru-cinci alte comunicări, undeva într-o după-amiază leneşă?

Prin urmare, mă întreb – oare nu e mai cinstit şi mai eficient să organizezi evenimente cu un număr mai scăzut de conferenţiari, mai uşor de controlat din perspectiva organizării şi care să permită nu numai respectarea timpului specificat pentru comunicările propriu-zise, ci şi adresarea de întrebări, comentarea sau discutarea pe marginea unor prezentări? Cel puţin pentru tinerii cercetători, confruntarea cu o părere critică înţelept formulată sau cu recomandări venite din partea auditoriului ar trebui să le aducă foloase mult mai importante decît punctajele. Pînă la urmă, nu discuţia şi dezbaterea ar trebui să fie esenţa unei conferinţe?

***Valer Simion Cosma** a studiat istoria şi filozofia la Universitatea „Babeş-Bolyai" din Cluj şi este directorul Ligii Oamenilor de Cultură – Boţideni.*

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îţi dă de gîndit!

Ofertă specială pentru Dilematici!

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	**18** lei	**41** lei	**68** lei	**131** lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	**49** lei	**89** lei	**149** lei

Cum te abonezi

SMS Abonament digital 1 lună – un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro
VIRAMENT BANCAR sau **MANDAT POŞTAL**: în contul **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.**, cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POŞTALE
FIRMELE DE ABONAMENTE
LIBRĂRIILE ADEVĂRUL din Bucureşti, Timişoara, Braşov, Craiova, Galaţi şi Iaşi

Informaţii şi reclamaţii: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....
Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,
Localitate..... Judeţ/ Sector ....., Cod poştal .....
Telefon ..... E-mail.....
Am achitat suma de ..... lei cu mandat poştal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* ..... Semnatura .....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activităţi promoţionale şi să le dezvăluie terţilor conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări şi să solicit ştergerea datelor adresându-mă societăţii S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poştal sau ordin de plată este necesar să trimiteţi talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, Bucureşti, Şos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poştal 020331.

Dorel Dumitru CHIRIȚESCU

Foamea ca destin colectiv

Se vorbea, cel mai adesea în şoaptă, că lumea asta a lor, socialismul, ar fi fost adusă în România din afară şi că ar fi fost impusă cu forţa şi cu preţul unui număr foarte mare de victime omeneşti. Se vorbea despre puşcării în care s-a suferit mult şi chiar despre o rezistenţă armată la comunism. Întîmplările povestite aveau, însă, un aer fantastic, în care faptele reale se combinau cu legende şi fapte mitice de eroism. Din această cauză nu le mai credea nimeni, mai ales că oamenii ultimelor decenii aparţineau unei generaţii noi, care nu a trăit pe viu istoriile respective. Se mulţumeau să-şi manifeste opoziţia faţă de comunism, nu protestînd în stradă, ci spunînd bancuri imbecile despre inadecvările sale de fiecare clipă la spiritul uman şi despre familia de conducători faţă de care poporul nutrea un sentiment amestecat de ură cu invidie. Bancul prost ajunsese o formă de rezistenţă. Spuneau bancuri cu voluptate şi cu iluzia că, iată, ei pot să-şi manifeste cumva libertatea şi împotrivirea faţă de regim. În fapt, asta nu însemna nimic, dincolo poate de o reconfirmare a fricii, a laşităţii şi a complicităţii generalizate.

Cea mai mare problemă a lor era foamea. Nimeni nu ştia ce se întîmplă, dar socialismul victorios construise magazine, numai că rafturile acestora erau în totalitate goale. Nimic de mîncare în „alimentarele" de pe întreg cuprinsul ţării. Din această cauză, a avea ceva în frigider ţinea de noroc, poziţie socială sau de sănătatea şi puterea de muncă a părinţilor de la „ţară". Cu cît te aflai mai aproape de partid, adică de poziţia de slugă a regimului, cu atît o duceai mai bine. „Tovarăşii" aveau la dispoziţie gospodării de partid, ferme agricole şi magazine speciale unde se găseau salam, pîine la discreţie şi de sărbători se putea cumpăra „un kil" de portocale. Dacă doreau ceva dintr-un magazin obişnuit, intrau prin spate, arătau legitimaţia de securist sau comunist şi obţineau ceea ce doreau. Poporul muncitor nu beneficia de aşa ceva. Pentru a putea cumpăra ceva de mîncare, îşi rezerva timp spre a pîndi „alimentarele" şi a le vizita în momentul în care primeau marfă. Se întîmpla asta pentru că niciodată alimentele nu rămîneau în stoc, pe rafturi. Pentru a putea cumpăra un amărît de borcan de iaurt sau o sticlă cu lapte, se aşezau la coadă începînd cu ora 3 sau 4 dimineaţa. În ultimul timp, comportament oferea tabloul jalnic al unei turme înfometate. Acei oameni nu mai erau de mult oameni. Rareori se întîmpla să-şi respecte ordinea de sosire la magazin. Se îmbulzeau, pur şi simplu, spre intrarea în magazin, punînd o presiune de turmă dezorganizată şi înfometată asupra vitrinelor. Se auzeau ţipete şi înjurături. Singurul lor gînd era acela că trebuie să mai „prindă" şi ei ceva. Timpul pînă la descărcarea mărfii dura secole. Admirau bucăţile de salam cu jind, dar şi speriaţi că, din cauza hoţilor de vînzători, s-ar putea ca marfa să fie dosită sau să dispară prin spate. Atunci cînd se deschideau uşile magazinului şi începea vînzarea, lumea se dezlănţuia. Oamenii alergau drept spre punctul de vînzare, călcîndu-se în picioare. Copiii din braţele femeilor începeau să plîngă, iar mamele lor îi ţineau strîns în braţe, de teama de a nu-i pierde în mulţimea scăpată de sub control. Ţipau unii la alţii şi cu toţii la vînzătoare să dea o cantitate mai mică ca să ajungă la toată lumea. Spuneau asta din instinct, pentru că nimeni nu ştia cu adevărat ce cantitate de marfă a sosit şi pînă la care nivel al cozii o să ajungă. Totul era o mare de mîini agitate, ridicate deasupra capului, care ţineau strîns plasa şi o sumă de bani. Vînzătorii alegeau grăbiţi o mînă şi o plasă, cu gîndul că ce bine ar fi dacă toate acestea s-ar sfîrşi mai repede. Marfa era cîntărită grăbit şi aproximativ, şi era

Nimic de mîncare în „alimentarele" de pe întreg cuprinsul ţării.

descoperiseră o soluţie care-i ajuta foarte mult. Aşezau plasele cu sticle goale una în spatele celeilalte, în ordinea sosirii, iar posesorii lor stăteau pe trotuar sau în casa scării şi dormeau. Era un peisaj sinistru, cu plase încremenite, aşteptînd cuminţi la coadă să vină laptele. Cei care locuiau aproape de „centrul" cu lapte mergeau chiar înapoi acasă şi mai dormeau o oră sau două, pînă cînd îi trezea zgomotul maşinii cu lapte. „Du-te, mă, că a venit laptele!" se auzea vocea soţiei, care nici ea nu dormea prea bine, în aşteptarea maşinii. Nu aveai voie să cumperi oricît lapte sau pîine ai fi dorit. Erau raţionalizate de către vînzători sau organele de stat şi nici nu merita să încerci să ceri mai mult decît o sticlă sau două de familie şi o jumătate de pîine de om.

Şi dimineaţa, dar mai ales după-amiaza, oraşul era plin de oameni care se plimbau cu o plasă goală în mînă. Era un spectacol halucinant, în care fuga era accelerată la propriu de spectrul neplăcut de a te întoarce acasă cu plasa goală. Asta însemna că în următoarele zile nu aveai ce să pui pe masă de mîncare. Adulţii mai puteau înţelege situaţia, dar copiii trebuiau să mănînce. Din această cauză, în momentul în care venea marfă la o „alimentară", se forma brusc o coadă lungă de oameni neliniştiţi, al căror pusă în plasă împreună cu restul de bani. Cel care primea marfa şi restul îşi făcea loc cu greu prin mulţime spre ieşire, fiind fericit că, iată, el „a prins" ceva. Erau răvăşiţi, înghiontiţi şi chiar cu hainele rupte, dar mulţumiţi că ziua nu era pierdută şi reuşiseră să cumpere ceva. Nu ştiau nimic despre calitate, pentru că nimeni nu avea timp să se gîndească la aşa ceva. Cînd marfa se termina, vînzătorii strigau cît îi ţineau plămînii că nu mai au, gata. Dezamăgirea celor care nu apucaseră nimic era foarte mare. Pur şi simplu, aproape că plîngeau gîndindu-se la ocazia ratată şi la ceea ce ar fi trebuit să facă şi nu au făcut pentru a nu pleca acasă cu plasa goală.

Fericiţii cumpărători ai unei bucăţi de carne sau de salam mergeau spre casă agale. Din cînd în cînd, îşi atingeau plasa într-un fel anume, ca şi cum ar fi încercat să se convingă că marfa este acolo şi nu le-a luat-o nimeni între timp. Se gîndeau la ce mulţumiţi vor fi copiii lor sau ceilalţi din familie, cînd vor duce salamul acasă. Cei care reuşeau asta mereu căpătaseră renumele de oameni descurcăreţi, care pot face rost de tot felul de lucruri ce se găseau sau nu se găseau în magazine. A nu fi descurcăreţ era o mare problemă, mai ales pentru soţul care trebuia să-şi întreţină familia. El avea mereu parte de reproşuri şi trebuia să facă ceva pentru îndreptarea situaţiei. Din acest motiv, meseria de vînzător la asemenea magazine era ceva ce şi-ar fi dorit oricine. Ei erau adevăraţii boieri ai epocii. Prietenia lor era ceva rar şi foarte căutat. Cei mai mulţi dintre noi explicau existenţa salamului în frigider spunînd că sînt prieteni cu cineva de acolo, dar evitau să spună numele, de teamă că vor pierde relaţia. Vînzătorii de alimente au strîns averi uriaşe din vînzarea unor asemenea produse „pe sub mînă", adică la negru. Cele mai multe asemenea averi au fost apoi investite în fabrici şi uzine pe care le-au falimentat rapid. A fi industriaş era o poziţie mai dificilă decît cea de comerciant sau coafeză.

Socialismul a sfîrşit în foame, întuneric, mizerie şi lipsuri. Scena pe care am evocat-o se repeta zilnic în orice oraş dintr-o ţară care nu mai contenea să se laude cît de bogată şi frumoasă e. Este bine să ne reamintim, şi în speranţa de a nu uita, dar şi pentru că, încet-încet, se produce un schimb de generaţii, apar oameni tineri, care nu-şi pot imagina şi nici nu cred că aşa ceva a fost posibil. Da, a fost posibil! De asemenea, adresez aceste rînduri tinerilor mei studenţi, care vin din familiile lor, dominaţi de educaţia pe bază de clişee, pe care o datorează părinţilor lor. Două dintre ele afirmă că „era mai bine pe timpul lui Ceauşescu" şi că „nimeni nu a murit de foame". A fost incomparabil mai greu să trăieşti într-o lume fără posibilitatea de a alege, iar moartea prin foame nu este una bruscă. De foame se moare încet, în fiecare clipă, zilnic. Dacă am studia cu atenţie modul în care s-au hrănit oamenii în timpul socialismului, am putea spune că s-a murit de foame. Sigur, veţi spune că şi azi există oameni care au probleme de toate felurile, inclusiv de ordin material. Numai că foamea ca destin colectiv, foamea generalizată, chiar şi pentru omul harnic, care avea bani în buzunar, numai socialismul a experimentat-o. Discutăm despre o formă perversă de situaţie economică în care nu lipseau banii, ci mărfurile din magazine. A fost o inflaţie ascunsă de penurie, care a subminat echilibrul economic şi social în ansamblu. Socialismul a fost o lume închisă, măcinată de stagnare, foame generalizată, tăcere şi complicităţi criminale.

***Dorel Dumitru Chiriţescu** este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuşi" din Tîrgu Jiu. În 2010, a publicat cartea* A treia Romă. Despre capitalism, America şi criza din 2007, *Editura Academică „Brâncuşi".*

PUBLICITATE

adevărul te meditează

Biocebral te premiază!

După succesul din 2013, Adevărul revine cu peste **40 lecţii video** pentru BAC şi Capacitate 2014. **Lecţii de consiliere** şi **lecţii video live** pentru toate materiile de examen, oral şi scris. Accesează Adevărul Live online pe **adevarul.ro** pentru a adresa întrebări profesorilor!

bac & capacitate 2014

Concurs pentru elevi silitori!

Câştigă 1000 Euro

şi premii ce îţi dau energie pentru minte, trup şi suflet pe toată perioada examenelor!

Înscrie-te acum în secţiunea Bacalaureat 2014 pe **adevarul.ro** cu un eseu motivaţional pe tema "Care este visul tău?", strânge cât mai multe like-uri şi share-uri şi poţi câştiga unul din cele 33 de premii Biocebral. În plus, poţi intra în cursa pentru cei 1000 Euro! Noi te motivăm! Tu cât de silitor eşti?

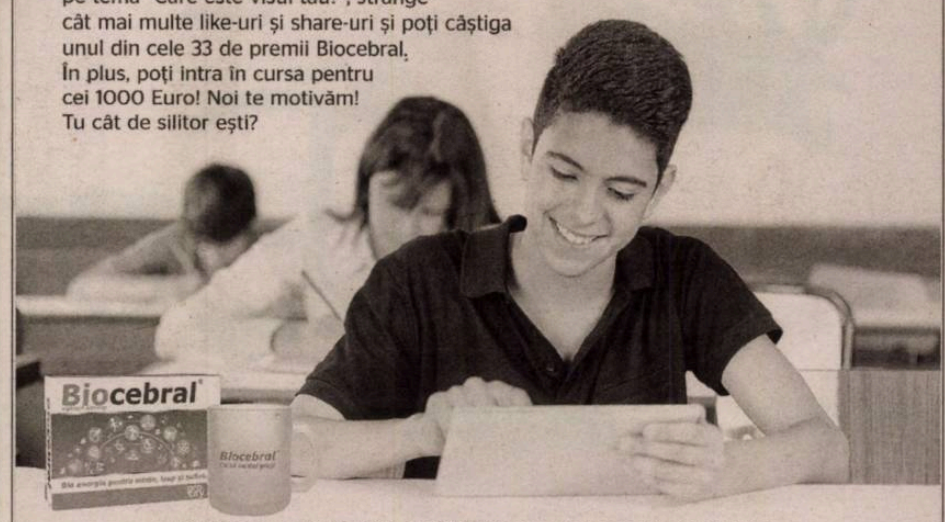

Perioada campaniei: 14.04.2014 – 21.07.2014. Valoarea totală a premiilor: 6.164 lei Brut. Regulamentul complet al campaniei este disponibil pe www.adevarul.ro.

OMUL ESTE CEVA SUAV CU SUFLET ELECTRIC

■ Domnul Ionuţ Caragea, care se prezintă „colaborator la peste 150 de reviste din ţară şi străinătate“, ne-a trimis o selecţie de citate din noua lui carte de panseuri, *Sindromul nemuririi,* însoţite de următorul mesaj: „Dacă doriţi să le publicaţi, menţionez că nu am pretenţii materiale şi las la alegerea dumneavoastră selecţia citatelor.“ Iată, dorim să le publicăm şi am ales cîteva: „Omul este un bulgăre de pămînt cu suflet nemuritor, lovit de valurile timpului. Pămîntul se erodează zi de zi, devine praf şi pulbere, dar sufletul este eliberat în universul nemuririi lui“; „Timpul nu-i decît un angajat al nimicniciei care ridică resturile de pe strada speranţelor deşarte şi le depozitează în spaţiul insalubru al morţii“; „Ar trebui să plîngem cu lacrimi cenuşii, să aibă şi ele culoarea amărăciunii noastre. Ce palidă consolare sînt norii negri care se adună pe cerul făgăduinţei“; „Cioran spunea că «prin orice lacrimă ne priveşte Dumnezeu»; aş exclude, totuşi, «lacrimile de crocodil»“; „Adevăratul pictor al cuvintelor este acela care îşi face autoportretul cu ochii închişi pe pînza imaculată a sufletului“; „Dacă gîndurile noastre ar ţine loc rugăciunilor, în biserici ar fi bineveniţi doar copiii“; „Tot ce-a mai rămas între noi este spaţiul aceasta infinit: WorldWideWeb.Vinoacasă.Com“; „La poarta nemuririi se sinucide blînd iluzia vieţii.“ **(M. C.)**

■ În troleibuzul 66, vizavi de Bucur Obor, vecinul de scaun se ridică, după ce îngurgitase o doză de bere, îndreptîndu-se spre uşă. „Aţi uitat ceva“, îl fac atent, arătînd spre tinicheaua abandonată la piciorul scaunului. „Da' ce, te deranjează?“ „Şi pe mine mă deranjează“, intervine domnul din faţa mea. „Ce vrei, bă, tu vorbeşti, te razi o dată la două săptămîni… ai?“, şi coboară grohăind şi înjurînd. „Vorba lui Brâncuşi: «V-am lăsat proşti şi săraci şi v-am găsit şi mai proşti, şi mai săraci»“, comentează cu tristeţe domnul cu barbă, din faţa mea. „Şi mai mulţi…“ adaug, ca pentru mine. „Nu neapărat. Au mai fost şi războaie…“, punctează, ca pentru sine, acelaşi domn. **(R. M.)**

■ O inscripţie în tramvaiul 1: „Mancaias oci lu Lenuta micuta (pe Facebook). Daca vezi asta sun-ama!“. N-am înţeles nimic, însă probabil era ceva suav. **(A. P.)**

■ Un urs din Canada s-a căţărat pe un stîlp electric, ca să scape de nişte cîini, şi a adormit acolo, în aer. S-a întîmplat în Shellbrook, Saskatchewan. **(L. V.)**

TOT CE-A MAI RĂMAS ÎNTRE NOI ESTE SPAŢIUL LUMINAT DE JOS PRIN RICOŞEU, UNDE A DOUA ZI COPIII VOR AJUNGE BRICHETE

■ A apărut, în sfîrşit, o poreclă binemeritată pentru utilizatorul excesiv, vicios, absorbit peste măsură de telefonul cu ecran tactil: *smartphone zombie.* Îl vedeţi cel mai bine pe înserat, aplecat asupra telefonului, cu chipul luminat de jos, ca personajele malefice din filmele clasice, gîdilînd de zor ecranul şi tastînd cu nefirească îndemînare mesaje către orişicine, numai către cei de faţă nu. **(M. P.)**

■ „Sînt dispus să candidez la preşedinţie, dacă îmi va propune cineva“, a zis dl Klaus Iohannis. Eu m-am cam plictisit de stilul ăsta eufemistic-modest-prin ricoşeu. Toţi candidaţii fac pe mimozele şi folosesc formule de genul „îmi voi

Cu ochii-n 3,14

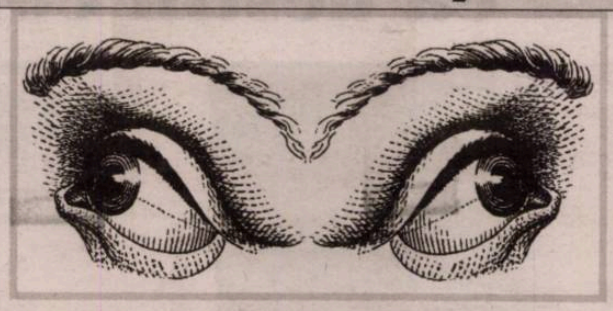

asuma responsabilitatea“, „sînt dispus să…“, „dacă se va pune problema, atunci voi accepta să…“ etc. Vreau să apuc şi eu momentul cînd vremea mimozelor va trece şi cine vrea să fie preşedinte o s-o spună fără ocolişuri (eventual cu cîţiva ani înainte să candideze, ca să-l ştim şi noi din timp): „Vreau să fiu preşedinte.“ **(M. V.)**

■ Potrivit Mediafax, „Un bărbat de 80 de ani, din comuna băcăuană Vultureni, a fost uitat încuiat trei zile în sediul primăriei din localitate, unde se dusese după o adeverinţă, edilul susţinînd că bătrînul s-a simţit bine cît a stat închis în clădire, altfel ar fi deschis o fereastră şi ar fi strigat după ajutor.“ **(L. V.)**

■ S-a descoperit cine a furat taragotul lui Dumitru Fărcaş – un bucureştean de 38 de ani din sectorul 3. Taragotul a fost predat poliţiştilor de un alt individ, care l-ar fi găsit duminică pe o bancă, în timp ce făcea jogging. Apoi, a doua zi, acesta şi-a schimbat declaraţia şi a spus că, de fapt, l-ar fi cumpărat de la hoţi cu 100 de lei. Propun şi un titlu pentru această schiţă absurdă: „Din aventurile urbane ale taragotului“. **(A. P.)**

■ De 1 iunie, Ziua Copilului, un grup de copii a vizitat Casa Parlamentului. La clasica întrebare a reporterilor „Ce vrei să te faci cînd vei fi mare?“, cei mai mulţi au declarat ferm: „politician“. Întrebaţi, din nou, de ce această aspiraţie, copiii au răspuns în cor, entuziasmaţi, că au fost convinşi de „frumuseţea“ sălilor vizitate. Oare asta să-i fi motivat, de fapt, şi pe politicienii noştri să ajungă politicieni? **(S. G.)**

■ Fără glumă, sînt convins că printre politicienii din România sînt unii care nu înţeleg cu nici un chip afirmaţia pe care Barack Obama a făcut-o în Polonia, săptămîna trecută, cum că „liderii trebuie să lupte împotriva corupţiei, nu să fure de la cetăţeni“. Alţii, care înţeleg mai multe despre politică, vor ajunge cu siguranţă la concluzia că e o afirmaţie de formă, dar că aşa dă bine să vorbeşti, dacă eşti preşedintele Americii. **(A. M.)**

■ În tramvai, un vînzător ambulant îşi strigă marfa: brichete, pixuri, autocolante „cu Iisus care a suferit“. **(D. S.)**

PÎNĂ LA URMĂ, DRUMUL SPRE NIMIC ESTE MINUNAT

■ Cică arheologii au descoperit cei mai vechi pantaloni din lume. Au 3300 de ani. Sînt chinezeşti. Mda. Pînă la urmă o să descoperim că şi istoria e tot *made in China.* **(M. M.)**

■ Pe drumul spre Cluj văd scris cu litere imense pe o dubiţă: „Firma de mutări mobilă Mutanţii“. Cu numele ăsta e posibil să le meargă bine prăvălia. **(A. M. S.)**

■ Culmea mîncării de spital: o zeamă roşie, cu iz de bulion şi cerculeţe de grăsime, în care nu pluteşte nimic. Pe lîngă asta, macaroanele tot cu nimic ori piureul apos cu două felii de pîine sînt nişte delicatese. **(I. P.)**

■ Au fost publicate scrisorile lui Einstein către prima lui soţie, Mileva Marić, din care aflăm că, pentru a nu divorţa de ea, savantul i-a pus o serie de condiţii: să facă curăţenie în casă, să-i spele hainele, să-i servească masa la el în cameră de trei ori pe zi, să nu se aştepte la sex şi, mai ales, să nu-i vorbească fără consimţămîntul lui. Femeia a fost de acord, însă, în cele din urmă, cei doi tot au divorţat. Einstein avea deja o aventură îndelungată cu verişoara lui, Elsa Einstein, iar, după pronunţarea divorţului, era cît pe ce să se căsătorească cu fiica acesteia. S-a căsătorit însă cu Elsa, care-i scria unei prietene: „Albert este minunat, dar viaţa cu el este epuizantă şi complicată.“ **(M. C.)**

PUBLICITATE

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul XI ■ nr. 540 ■ 19-25 iunie 2014 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

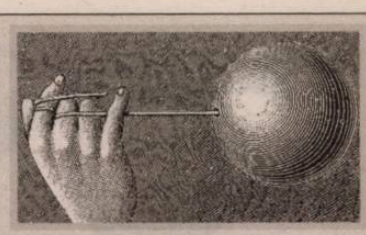

Matei MARTIN
mapamondul de buzunar 16

ANDREI PLEŞU
„Moartea şi viaţa lui Corneliu Coposu“
pagina 3

SEVER VOINESCU
„Imperiul Latin al lui Kojève“
pagina 11

ROBERT P. CREASE
„Un recviem pentru tehnocraţie“
pagina 23

Corneliu Coposu

Politică şi morală

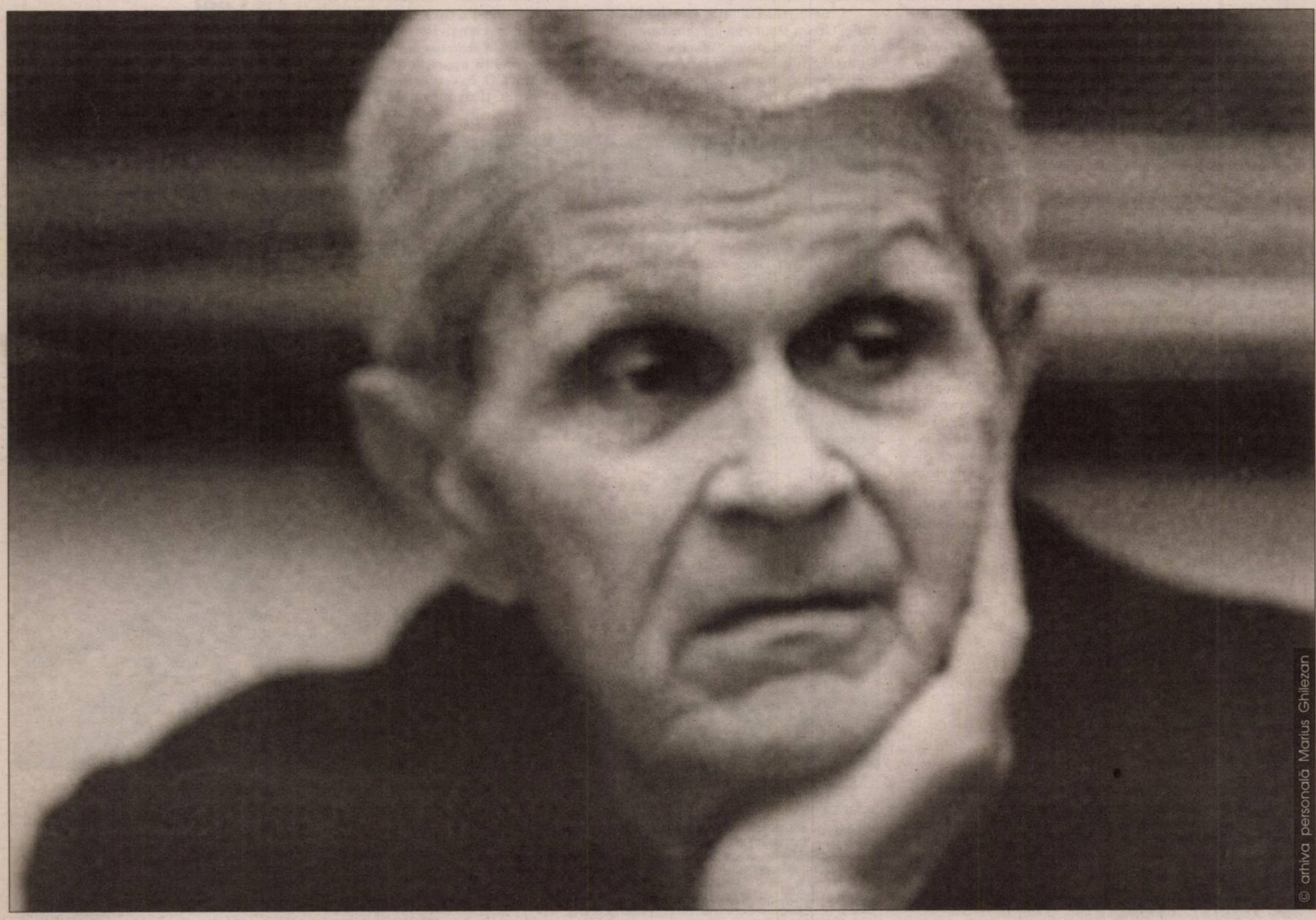

© arhiva personală Marius Ghilezan

„Niciodată nu mi-am pierdut încrederea în oameni şi, foarte curios, nu am fost persecutat niciodată de sentimentul răzbunării...“

CORNELIU COPOSU

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

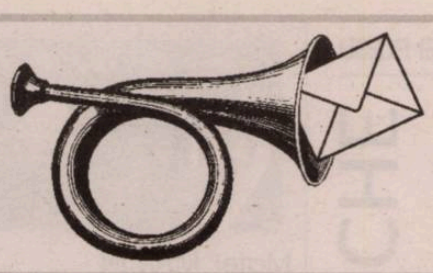

turneu de inbox

Simona Halep, calul negru al sportului alb

S-a spus despre Simona că a fost calul negru de la Roland Garros. Dar ce e un cal negru şi ce caută în tenis? Este un competitor căruia nu i se dau mari şanse la startul cursei, dar care trece primul linia de sosire. Destinul calului negru este unul singur: să învingă.

„Abandonul calului negru" este doar o ficţiune. Un roman de ficţiune. În realitate, calul negru este condamnat la victorii răsunătoare. Iar Roland Garros 2014 este în egală măsură victoria Mariei Sharapova şi a Simonei Halep. Emoţiile teribile pe care ni le-a oferit Simona contează mai mult decît un trofeu. Contează că a fost acolo pînă la capătul cursei, umăr la umăr cu Maria (şi la propriu, şi la figurat) Sharapova. A trecut linia de sosire odată cu ea, agăţîndu-se de fiecare minge şi de fiecare fărîmă de şansă... Dar nu cu disperare, doar cu determinare!

A fost să fie un final decis la fotografie, la capătul a trei ore de încleştare dramatică pe dreptunghiul de zgură devenit tablă de şah a calului negru sosit tocmai de la ţărmul Mării Negre pentru a cuceri Parisul. Fotofinişul a fost urmat de lacrimi – de tristeţe şi de bucurie deopotrivă. Şi de sentimentul că Simona va reveni, mai experimentată, şi se va revanşa. Ce a văzut Parisul acum a fost un spectacol fabulous. Ce n-a văzut Parisul acum – poate că încă nu venise vremea – va vedea în anii ce vin: triumful calului negru. Întrebarea nu e dacă se va întîmpla, întrebarea e doar cînd! Căci – cu talentul, tenacitatea şi luciditatea pe care le dovedeşte la fiecare ghem, set, meci şi turneu – Simona nu are cum să se oprească aici. Şi nici Parisul nu e singur pe lume: Wimbledon-ul bate deja la uşă. Iar dacă, aşa cum se spune, victoriile aduc alte victorii, eu cred cu tărie că finalele de Mare Şlem aduc alte finale. Cu final deschis...

Contează mult şi povestea – dar nu de adormit copiii – din spatele uluitoarei performanţe. O poveste din care aş aminti doar un episod: tatăl campioanei de acum şi-a vîndut cîndva afacerile – o fabrică de lactate şi un magazin de pîine – şi s-a şi împrumutat de la bănci pentru ca fetiţa de atunci să poată merge mai departe în tenis. Din acel moment, Simona a devenit un cal negru, pe care se punea un pariu nebunesc, căci nimeni nu putea garanta nimic. Dar un pariu cîştigat, pentru că Simona avea să meargă departe, foarte departe, pe un drum ce încă e departe de a se fi încheiat...

Acela a fost pariul adevărat pe Simona – nu rămăşagul întîrziat pe care vor să-l pună acum unii sau alţii ce se folosesc de campioni ca de abţibilduri. Ceea ce are nevoie Simona este să fie lăsată în pace. Este tot ce i se poate oferi: un dram de linişte. O legendă a tenisului, Mats Wilander, a spus, după finala cu Sharapova, că Simona „va deveni tot mai puternică". S-o lăsăm să devină!

Victor ALARTES,
abandonulcaluluinegru@yahoo.com

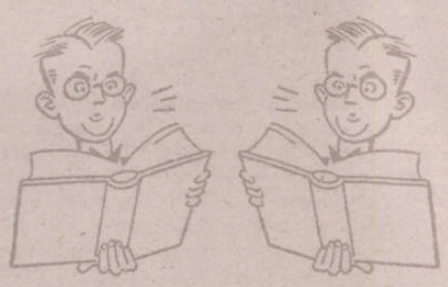

Dilema veche vă propune

■ O carte pentru oricine vrea să înţeleagă mai bine pe ce lume trăim: *Mossad. Istoria sîngeroasă a spionajului israelian*. (Editura Litera, 2014). Autorii Michael Bar-Zohar şi Nissim Mishal s-au documentat minuţios şi, de cele mai multe ori, direct de la surse. Cartea nu este însă scrisă într-un stil arid documentar, ci e concepută ca o serie de poveşti de spionaj, cu personaje reale, care te ţin cu sufletul la gură. (Andrei Manolescu)

■ M. Duţescu, *Franceza, un avantaj* (Editura Pandora M, colecţia „Cercul poeţilor apăruţi"). O carte inspirată de universul companiilor şi al birourilor aseptice; o carte despre micile strategii de supravieţuire în această lume superficială şi crudă. (Matei Martin)

■ *22 Jump street*, o comedie stupidă, dar care (ştiu, din nefericire pentru mine) m-a făcut să rîd cel mai zgomotos după mult timp. Cu frumosul şi musculosul Channing Tatum. Şi cu dialoguri posibile, în stupiditatea lor. (Iaromira Popovici)

■ Vineri, 20 iunie, la ora 19, puteţi asculta la Sala Radio, în interpretarea Orchestrei Naţionale Radio, *Leningrad* – Simfonia a VII-a în do major a lui Dmitri Şostakovici, cîntată pentru prima oară la Leningrad, pe 9 august 1942, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, în plin asediu al oraşului, la cinci luni după premiera absolută din Kuibîşev. (Matei Pleşu)

■ Institutul Polonez, Goethe-Institut şi Green Hours vă propun vineri, în Noaptea Institutelor, Waclaw Zimpel Quartet, în grădina de la Green. Este vorba despre un grup polono-german de jazz contemporan, care va prezenta publicului de la noi reinterpretări ale muzicii celebrului compozitor şi pianist clasic polonez, Andrzej Panufnik, precum şi piese originale. Vor fi două seturi (cu pauză), intrarea – liberă. (Adina Popescu)

■ Pînă pe 24 august, la Muzeul Naţional de Istorie a României, puteţi vizita expoziţia „Haina îl face pe om. Şase secole de istorie vestimentară" – o incursiune în istoria vestimentară a spaţiului românesc, secolele XV-XX. Veşminte, costume, uniforme, accesorii, nobilime, cler, negustori, doamne şi domni de odinioară. (Stela Giurgeanu)

■ Pentru filologi, dar şi pentru iubitorii de limbă română şi cei interesaţi de viaţa cuvintelor, reeditarea *Dicţionarului* Scriban, în ediţie anastatică, este mai mult decît bine venită, chiar necesară. „Un Şăineanu ameliorat, adică un dicţionar cu o ortografie consecventă şi care să redeie exact vorba cum se pronunţă, cu accente, cu definiţiuni precise, cu exemple, cînd e nevoie, şi cu etimologii date pe scurt" – astfel defineşte Augustin Scriban, în 1907, opusul care, deşi apărut după dicţionarul lui Tiktin şi cel al lui Candrea, îşi păstrează originalitatea, depăşind, uneori, în bogăţia surselor şi acribia informaţiei, susţinută prin sistemul de sinonime parţiale, analogii şi asociaţii, chiar *Dicţionarul Academiei* (cf. Iorgu Iordan). Dacă ţinem seamă şi de „destinul" fracturat al volumului în anii comunismului, cînd a fost interzis din cauza poeziei „Straja Nistrului" şi a hărţii României Mari, incluse în ediţia *princeps* din 1939, putem evalua recenta apariţie de la Editura Saeculum I.O. ca o adevărată *restitutio in integrum*. (Ruxandra Mihăilă)

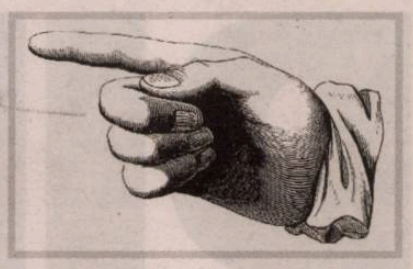

■ A apărut de curînd, în seria de autor Vladimir Nabokov a Editurii Polirom, *Foc palid* (2014, traducere şi note de Veronica D. Niculescu). Publicat în 1962, acest text straniu şi fermecător e deopotrivă poem şi roman cu intrigă poliţistă. Un cîntec de sirenă de un rafinament greu de imaginat. Şi de suportat pentru orice scriitor. (Ana Maria Sandu)

■ O lună plină de concerte, care mai de care: Tori Amos, 19 iunie, la Arenele Romane; Bob Dylan, 25 iunie, la Sala Palatului şi Billy Idol, 29 iunie, tot la Arenele Romane. Ideal ar fi să nu ratăm nici unul, să facem un fel de cură. (Marius Chivu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Artizanat**
- **Jocuri de copii**
- **Cool**
- **Apa**
- **Absurd**

album dilematic Lucian Muntean

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Cătălin TOLONTAN ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE: 031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Director Financiar: Florin VIERU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de
Adevărul holding
Publicaţie auditată de BRAT
Tiraj: 9.900
Tipărit la Tipomedia

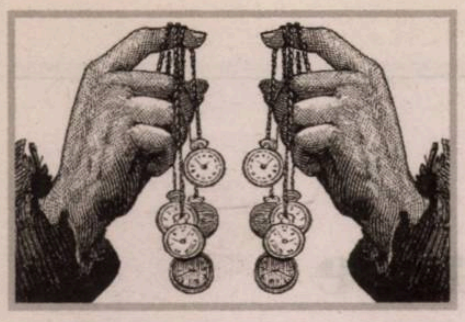

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Moartea și viața lui Corneliu Coposu

Prima sărbătoare postrevoluționară a zilei naționale (1 decembrie 1990) mi-a lăsat o amintire penibilă. Era foarte frig – ceea ce a imprimat întregii ceremonii un ritm precipitat și o psihologie zgribulită – iar organizatorii locali, timorați de prezența „în păr“ a ocîrmuirii, erau vizibil depășiți. Totul se desfășura ca o pepetuă alergare după nucleul prezidențial și – pentru o parte a guvernanților de-atunci – s-a încheiat cu un ultim sprint spre un helicopter militar care ne-a trecut munții destul de anevoios, cu zgomot mare și „confort“ de război. Momentul axial al evenimentului fusese „marea adunare populară“, cu discursurile cîtorva politicieni de vîrf dinaintea unei mulțimi care, la nici un an de la încheierea violentă a dictaturii comuniste, hotărîse că inamicul public cel mai detestabil era opoziția anticomunistă. Oficialitățile – din care făceam parte la acea dată – stăteau în spatele vorbitorilor, pe un podium improvizat, în oarecare devălmășire (îmi amintesc că parlamentarii erau iritați de plasarea lor *îndărătul* guvernului: dl Văcaru făcea, împreună cu un „coleg“, mici glume, dubioase, categoria „băieții din fundul clasei“). În această atmosferă a luat cuvîntul domnul Corneliu Coposu. A fost huiduit fără întrerupere, cu o grosolănie oarbă, grosolănia multiseculară a „boborului“ în delir. Pentru oricine își păstrase – în ciuda climatului – o urmă de bunăcuviință, jalnicul episod era stînjenitor la culme. Indiferent de adeziunea politică și de felurite umori conjuncturale, nu puteai decît să roșești asistînd la dezmățul gregar al auditoriului împotriva cuiva care, fie și numai prin vîrstă și prin biografie, ar fi trebuit să impună decență. Lucrul însă cu adevărat uimitor în această împrejurare a fost, pentru mine, performanța domnului Coposu. Și-a citit cuvîntarea pînă la capăt, cu o tenacitate imperturbabilă, imun la vitregia contextului, recules, fără ostentație, în hotarele mesajului propriu. Discursul său aparținea, în mod vădit, cuiva care a învățat să-și îndeplinească lucrarea dincolo de orice calcul al oportunităților: fructificînd situațiile favorabile, dacă ele există, sau ignorînd situațiile nefavorabile, dacă ele apar. În asemenea cazuri, între vorbitor și vorbirea sa, între făptuitor și fapta sa nu există interstiții, spații de negociere și de cîntărire a riscurilor. Există doar curgerea firească a destinului, asumarea lui calmă și singuratică. În istoria României moderne, tipul acesta uman a fost, pînă la un punct, reprezentativ. După Război însă, el s-a văzut vînat cu o consecvență și cu o eficacitate care dovedesc vigurosul instinct de conservare al comunismului: era limpede că *omogenitatea caracterului,* țesutul etic compact, nefisurabil, constituiau virtuțile cardinale ale rezistenței, piedicile cele mai dure de care se izbea fabricarea „omului nou“: ca atare, trebuiau lichidate. Mai fiecare din noi – cei din generația mea, în orice caz – am avut în familie exponenți ai „speciei“ Coposu; nu vorbesc neapărat de anvengură, ci de croială: oameni „direcți“, adică drepți și simpli, oameni care nu știau să surîdă ironic cînd auzeau de „principii“ și care nu sucombau în semitonuri cînd se punea problema unei opțiuni. În genere, au murit prin închisori, sau au revenit între ai lor surpați trupește și sufletește de experiențe inomabile. Dispariția lui Corneliu Coposu aduce între noi și lumea acestor înaintași o distanță în plus, un spor de abstracțiune. În el se sting unchii și bunicii noștri, „amintirile din alte timpuri“, frigurile „obsedantului deceniu“, farmecul imprecis al poveștilor de familie despre Maniu și Brătieni, despre tînărul rege Mihai, despre România Mare, despre magazinele de pe Calea Victoriei și despre promenadele de la Șosea. (O lume pe care n-o vom putea păstra vie în memoria noastră decît încetînd s-o idolatrizăm...)

Rolul lui de reper, *de punte între democrația interbelică și cea postrevoluționară.*

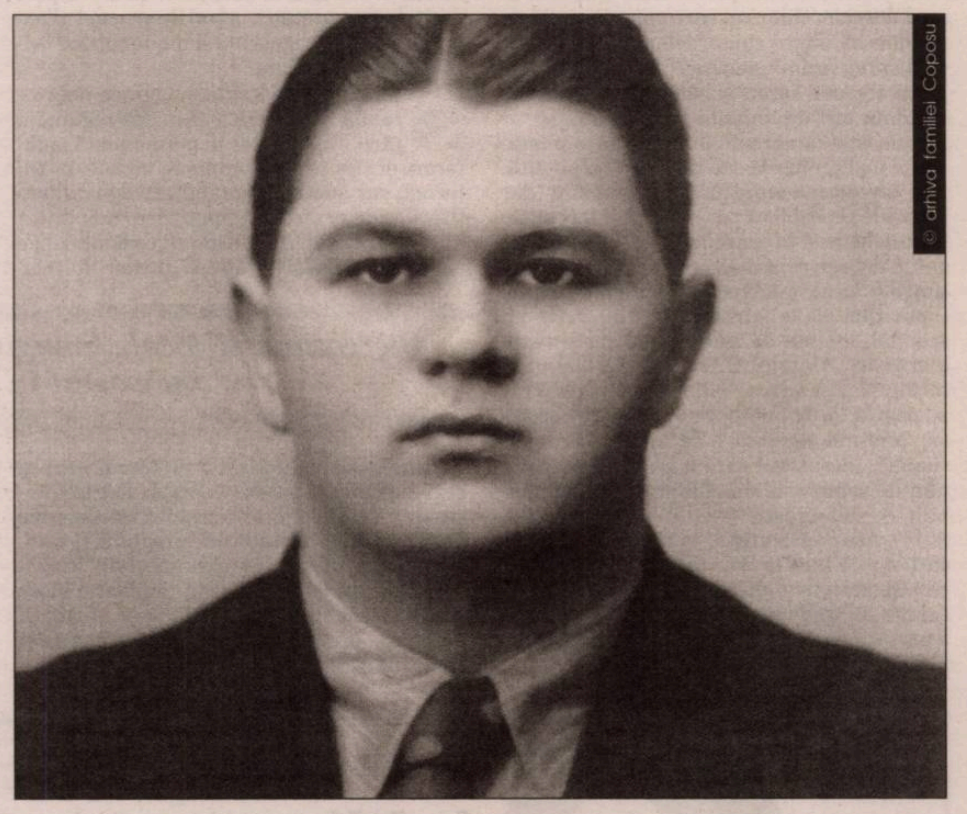

© arhiva familiei Coposu

Cei care își amintesc de furia vulgară cu care era întîmpinat domnul Coposu imediat după Revoluție vor contempla cu oarecare stupoare pietatea cvasiunanimă care îl înconjoară acum. E un semn că mulțimea e, totuși, educabilă: prestigiul adevărat sfîrșește prin a impune, fierbințelile ideologice se domesticesc. Moartea lui Corneliu Coposu iradiază așadar – potrivit unei logici neprogramabile – o subtilă pedagogie: reprezentanții *establishment*-ului au simțit nevoia să vorbească deferent, „concurența“ politică și-a făcut o onoare din a comenta omagial virtuțile fostului ei inamic. Pentru prima oară, cred, „dușmanul“ politic a căpătat – în mod public – *onorabilitatea adversarului*. Pentru prima oară, omul de pe stradă a putut constata că președintele țării, președinții Camerelor, prim-ministrul, directorul SRI-ului și liderii stîngii pot vorbi cu respect, uneori cu afecțiune, despre cineva din „opoziție“. Carevasăzică e posibil. Injuria puturoasă, ura bezmetică, înfruntarea isterică nu sînt obligatorii. Pînă și televiziunea națională a regăsit, pe alocuri, un ton omenesc, ceea ce i se întîmplă rarisim. Domnului Coposu i-a reușit, o dată mai mult, imposibilul: în jurul suferinței și al sfîrșitului său s-a conturat o arvună a *reconcilierii naționale*. De aceea, nu sînt de acord cu puriștii „luptei“, cu cei care vorbesc de ipocrizia discursurilor puterii și vor să se răfuiască, minerește, cu dl Gherman la căpătîiul defunctului. N-au priceput nimic din spiritul în care a acționat mentorul lor în anii din urmă. În ce mă privește, prefer să acord oricui, într-o primă instanță, prezumția de sinceritate și ador ipocrizia care mă ferește de bîtă. Nu mă interesează dacă dl Văcăroiu suferă pînă în străfunduri la moartea dlui Coposu. Esențial este că d-sa socotește *de rigoare* să declare că suferă. Esențial este că d-sa înțelege să se integreze într-un „scenariu“ civilizat, într-un *raport normal* cu o realitate dramatică. E un progres, sau măcar o promisiune de progres. Îmi convine în mult mai mare măsură acest protocol decît spontaneitatea mîrlănească a confruntărilor din anii '90.

© arhiva familiei Coposu

Funeraliile din noiembrie 1995

Va trebui, cîndva, să reflectăm analitic asupra delimitărilor posibile (și necesare) dintre prezența simbolică a lui Corneliu Coposu pe scena politică românească de după 1990 (rolul lui de *reper,* de punte între democrația interbelică și cea postrevoluționară, efectul *coagulant* al personalității sale în interiorul opoziției) și strategia sa politică propriu-zisă. Probabil că accentul pus pe reacție mai mult decît pe ofensivă, un anumit imobilism și o inevitabilă componentă „retro“ a orientării sale au fost salutare în perioada nebuloasă de pînă acum. De aici înainte vom asista, cu siguranță, la schimbări. Dispariția unui om de mare calibru provoacă întotdeauna, în metabolismul comunității sale, o ruptură de continuitate. Se pune întrebarea *cine* va fi capabil să administreze această ruptură. Căci prestigiul n-a fost – în cazul domnului Coposu – doar născător de *emulație*. A fost și născător de *vid*. Vegetația, se știe, evoluează precar în jurul marilor arbori. Cu unele excepții. O excepție a fost domnul Coposu însuși, care a vorbit adesea despre importanța formativă a celor zece ani petrecuți alături de Iuliu Maniu. Rămîne să vedem în lunile următoare cine a profitat intelectualmente și politicește de pe urma celor cinci ani petrecuți alături de Corneliu Coposu...

Vegetația, se știe, evoluează precar în jurul marilor arbori.

articol apărut în Dilema,
nr. 149/17-23 noiembrie 1995

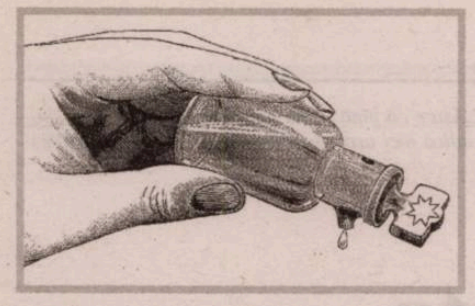

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Identităţi regionale

Tema identităţilor naţionale, a patriotismului local, a conflictelor dintre locuitorii din diferite zone ale ţării e în continuare un tabu în discursul public românesc. Nici discursul privat nu o tratează în mod deschis: chiar cei care spun bancuri cu moldoveni, olteni sau ardeleni şi îşi privesc cu dispreţ vecinii „venetici“, ca pe nişte ocupanţi abuzivi, săraci şi bădărani ai locurilor altădată atît de liniştite şi civilizate, nu ar recunoaşte că vorbele lor reflectă o adversitate mai profundă sau mai larg răspîndită. Nici cercetarea ştiinţifică, din cîte ştiu (dar lucrurile probabil că s-au schimbat, cel puţin în sociologie şi în antropologie) nu a investigat în detaliu construcţia şi negocierea identităţilor locale româneşti. Din cînd în cînd, constatăm că se stîrneşte în presă cîte un scandal, marcat de senzaţionalism şi texte alarmate: „Mesajul HALUCINANT al unui scriitor“; „Un scriitor din Caracal a publicat pe pagina sa de Facebook o scrisoare deschisă, profund jignitoare la adresa Transilvaniei“; „Scriitorul care a publicat mesajul plin de venin este din Caracal, dar s-a stabilit în Bucureşti“ (realitatea.net, 11.06. 2014). Aşa cum a arătat în mai multe dintre cărţile sale Lucian Boia (ale cărui constatări reci şi obiective sînt periodic receptate ca semne de trădare naţională, de subminare a unităţii de neam), aceste atitudini sînt explicabile istoric, într-un stat a cărui unitate s-a produs tîrziu şi mai ales la nivel discursiv. Ideologia oficială naţională, întemeiată pe romantismul secolului al XIX-lea şi continuată temeinic de utopia naţional-comunistă a secolului al XX-lea nu a acceptat decît dogma unităţii, „visul de veacuri al poporului român“, ignorînd şi minimalizînd orice tendinţă contrară.

Stereotipurile locale, imaginea defavorabilă a celuilalt – din altă regiune a ţării – au existat în permanenţă, subteran, şi sînt acum extrem de vizibile în Internet, un spaţiu favorabil afirmării identităţilor de grup şi stigmatizării anonime a altor comunităţi (în forumuri, comentarii pe site-urile ziarelor şi ale posturilor de televiziune). Dezbaterea de anul trecut asupra regionalizării a produs exemple foarte interesante de dialoguri preponderent agresive pe tema superiorităţii unor regiuni şi a inferiorităţii altora. Cei care intervin în discuţii îşi asumă explicit sau implicit o identitate locală, prin pseudonime şi afirmaţii deschise, prin respingerea altor identităţi sau prin utilizarea unui limbaj cu trăsături dialectale stereotipe. Etichetele cele mai frecvente sînt: *oltean, moldovean, ardelean, bănăţean, bucovinean. Muntean* apare destul de rar, pentru că ipostaza prototipică, bine individualizată, a celor din sudul ţării e *bucureşteanul*. Opoziţia principală se stabileşte între *regăţeni* şi *ardeleni;* termenul depreciativ *mitici* e folosit pentru a-i desemna fie pe bucureşteni (ca în Caragiale: „Mitică este bucureşteanul *par excellence*“), fie, prin extensie, pe munteni („Balcanism este felul de a fi al *«miticilor»*, care este foarte asemănător cu acela al bulgarilor, sîrbilor, grecilor“ (forum.softpedia.com); muntenii sînt numiţi şi *sudişti,* moldovenii – *şoldoveni* sau *sîrme*. Identităţile manifestate în pseudonime sînt mai simple – *constantin (un moldovean)* (gandul.info), *un sibian* (tribuna.ro) sau mai complicate: *student valcean cu buletin de sibiu* (tribuna.ro). Afirmaţiile identitare utilizează adesea şi graiul local: „io-s regăţean“ (forum.softpedia.com); „Eu sînt oltean“ (pandoras.realitatea.net); „eu mi-s ardeleancă (născută în Banat)“ *(ibidem);* „eu mi-s ardelean de cînd mă ştiu“ *(ibidem);* „Amu draga me, io mi-s corcitură: jumate ardieleancă, un sfert moldo şi un sfert olti“ *(ibidem).* Etichetele regionale apar foarte des în formule de adresare nu tocmai protocolare: *„bă regăţene,* îţi spun eu a fost gol perfect valabil“ (tribuna.ro); *„Băi «miticilor» de Gorj!“* (pandurul.ro). Adresările jignitoare inovează, adesea, în etichetarea interlocutorilor din alte regiuni: „Sau ce, aveţi impresia că mi-aţi făcut o favoare primindu-mă în el, *şaormarilor?* (mantzy.ro; identitatea *şaormarilor* este lămurită de titlul discuţiei: „bucureştenii-nişte-ţărani“); *„mai, berbecule de Maramureş„; „mocofane de palincar“* (raportdetara.digi24.ro/forum).

Stereotipurile locale, imaginea defavorabilă a celuilalt au existat în permanenţă.

Particularităţile de limbaj sînt folosite cu mîndrie locală, poate puţin autoironică – „nu-i român ca bănăţanu'! girept îi că Banatu-i plin dă vinituri, da' şinei bănăţan, cu Banatu-n suflet moare!“ (facebook.com) – , sau cu sarcasm, cu intenţia de depreciere a adversarului: „se ştie deja că Miticii *e* mai harnici“ (forum.softpedia.com). Evident, exemplele pot continua.

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor“, 2010).*

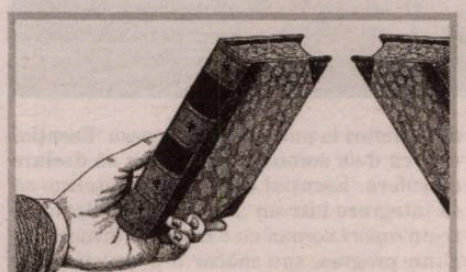

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Calitate, frate!

Ce cuvînt frumos, ce cuvînt irezistibil!

Nu-ţi poţi, de pildă, imagina pe cineva cerînd într-un magazin de textile: „Ştiţi, aş dori un jerseu de culoare mai spălăcită, mai răscroit pe la încheieturi, dacă se poate, să se scămoşeze după cel mult două-trei purtări şi să i se lungească un pic mînecile şi să se decoloreze cît de cît la primul spălat, mă rog, nu reuşesc să mă exprim exact, dar aş dori un jerseu care în nici un caz să nu fie de calitate. Mă scoate din minţi cuvîntul ăsta!“

Tot aşa stau lucrurile şi cu educaţia. Într-un glas, ne dorim cu toţii „un învăţămînt de calitate“. Întrebarea este: cînd rostim formula magică, ne şi gîndim cu toţii cam la acelaşi lucru? Sau e mai degrabă ca-n bancurile cu peştişorul de aur?

Preocuparea pentru calitate a apărut relativ tîrziu, cam la vreun deceniu şi mai bine după căderea comunismului, în sistemul de învăţămînt românesc. După răsturnarea regimului lui Ceauşescu, au răbufnit o serie de probleme mult mai stringente şi mai contondente, faţă de care grija pentru calitate rămînea pe post de tichie de mărgăritar: ce facem cu părinţii intraţi în greva foamei pentru că nu şi-au văzut copiii intraţi pe undeva pe la vreo facultate? Ce facem cu copiii care au intrat în greva spontană a abandonului şcolar? Ce facem cu profesorii care se războiau feroce între ei, pe căprării: titulari, transferaţi, detaşaţi, suplinitori sau pur şi simplu aspiranţi la o catedră? Ce facem cu cadrele didactice universitare, care-şi disputau şi ele, tot pe căprării, de la asistent pînă la profesor, mărimea normei didactice – adică surplusul de timp liber, că despre altceva nu putea fi vorba?

Mi-aduc şi azi aminte, cu nostalgie colorată de o tot mai vie briză de umor, de acele vremuri aurorale, în care era posibil totul şi nimic. Studenţii aveau zilnic o oră a lor în *prime time* pe un post de televiziune nou-înfiinţat, cu o emisiune care se chema – cum altfel? – *Gaudeamus* şi care debuta – tot atît de puţin surprinzător – cu Pink Floyd: *„We don't need no education, We don't need no thought control... Teachers, leave them kids alone!“* Şi cereau „eliminarea repartiţiei, formă de iobăgizare a tineretului român“ (citez din memorie, cu convingerea, totuşi, că e exact), clamau trecerea detestatului modul psiho-pedagogic care consfinţea statutul universităţilor de fabrici de profesori din obligatoriu în facultativ sau deplîngeau soarta ingrată a colegilor lor de la „privatele“ răsărite ca ciupercile după ploaie, dar nici acceptate şi nici refuzate de autorităţi. În cîţiva ani, aveau să afle că ar fi fost mai convenabil, poate, să ceară desfiinţarea repartiţiei „obligatorii“ – o diferenţă de un singur cuvînt, atît – pentru că e în principiu mai bine să ţi se ofere un post pe care să-l poţi refuza decît să fii liber să nu accepţi nici un post disponibil; că să ai în sertar un atestat care să-ţi dea dreptul la o slujbă în învăţămînt nu strică; sau că ai lor colegi derutaţi şi umiliţi de la particulare vor căuta şi ei cîte un job cu studii superioare pe piaţa muncii, după ce-şi vor termina, tîrîş-grăpiş, facultatea.

Cîţi la Sava? Cîţi la Neculce? – pentru ciclurile intermediare.

Ani de zile, cifrele de şcolarizare au fost la latitudinea consiliilor facultăţilor, dat fiind că Ministerul plătea „pe post“, nu „pe student“, ca în zilele noastre. Şi, iarăşi bizar, universităţile de stat, neprimitoare de taxe la vremea respectivă, au răspuns, christic, „lăsaţi tinerii să vină la mine“. La Litere, prima reacţie de stopare a valului entuziast a venit tot din partea studenţilor din consiliu. „De ce avem nevoie de atîţia studenţi în facultate?“ ne-au întrebat ei. Pe moment, mi s-a părut iritant punctul lor de vedere, venind din partea celor care se văzuseră deja cu sacii în căruţă, deşi înţelegeam, şi eu, acest lucru simplu: că preţul dezvoltării cantitative se plăteşte, inevitabil, în contul calităţii. N-ai cum să scoţi Porsche pe bandă rulantă pentru toată suflarea.

Dar să lăsăm istoria, cu farmecele ei, să-şi vadă de treabă. Acum avem o ofertă de locuri la universitate care depăşeşte, per total, numărul reuşiţilor la bac. Acum avem un procent de studenţime, raportat la populaţia ţării, care ne aşază, măcar potenţial, în rîndul ţărilor „civilizate“ – un alt cuvînt savuros –, precum consumul de detergenţi sau de lactate pe cap de locuitor. Acum, certurile dintre diversele categorii de profesori, din preuniversitar, cît şi din universitar, au trecut din faza *hard* – cel dintîi ministru al Educaţiei de după '89 nevoit să iasă prin curtea din spate a Ministerului, pentru că în faţă îl pîndeau reprezentanţii diverselor sindicate concurente – în faza *soft,* a conflictelor perpetuu mocnite pe treptele ierarhiei şi între generaţii. Acum abandonul şcolar nu mai e un fenomen eruptiv, ci unul endemic. Acum aproape toţi studenţii îşi iau şi modulul psiho-pedagogic, trecut cu mari emoţii în facultativ după '90, că cine ştie... Acum avem şi ARACIS, şi ARACIP... şi calitatea e pe toate buzele. Acum ne putem trage un pic deoparte din vîltoarea vremii – oare? – şi să reflectăm.

Urmează, îmi pare rău s-o spun, partea de pedanterie. Vrem învăţămînt de calitate. Dar ştim ce-i aia?

Există multiple definiţii ale calităţii în educaţie. Şi nu prea seamănă una cu cealaltă. Spicuiesc dintre ele.

Dintr-un punct de vedere, calitatea se defineşte prin acţiunea formativă a actului educaţional. Este „valoarea adăugată“ pe care instrucţia o aduce în dezvoltarea personală a beneficiarilor. Se măsoară, ca atare, în diferenţa dintre *input* şi *output,* dintre cum a intrat şi cum a ieşit fiecare subiect într-un/dintr-un program de instruire.

Dintr-altă perspectivă, calitatea se exprimă, la nivel instituţional, prin relaţia dintre misiunea asumată şi realizări. În învăţămîntul public, cel puţin, reperul fundamental îl constituie idealul educaţional proiectat într-o serie de acte normative. Vrem, de pildă, o educaţie care să formeze minţi libere şi caractere independente, sau gîndire aplicată şi adaptabilitate situaţională? Ş.a.m.d. În acest caz, calitatea se măsoară în relaţie invers proporţională, prin distanţa dintre ideal şi realitate. Cu condiţia ca cel dintîi să fie cît de cît limpede, iar cea de-a doua – cît de cît măsurabilă.

Pentru un alt mod de abordare, calitatea e strîns ancorată în criteriul beneficiului social. Aici unitatea de măsură principală e angajabilitatea, pentru ciclurile finale, sau distribuţia pe treptele următoare – Cîţi la Sava? Cîţi la Neculce? – pentru ciclurile intermediare.

În sfîrşit, dar nu în ultimul rînd, calitatea serviciilor oferite de diversele instituţii de învăţămînt poate fi privită şi dintr-un unghi specific oricăror activităţi de „prestare“. Se cheamă, în jargon corporatist, *client satisfaction*. Şi poate urca la cote alarmant de înalte atunci cînd, de pildă, majoritatea „clienţilor“ îşi doresc un raport preţ – beneficii de forma: bani puţini, efort mic, consum de timp aşijderea, diplomă sigură.

Calitate, frate!

Liviu Papadima *este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea Bucureşti; coautor al manualelor de limba şi literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educaţional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

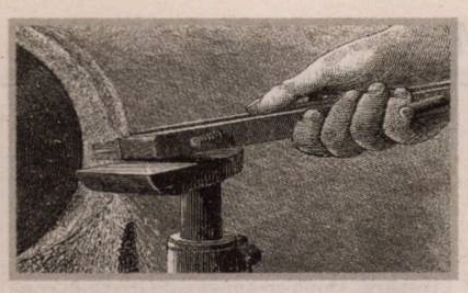

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Două euro-iluzii de vară

„Criza gazelor nu ne afectează în următoarele șase luni."

Ba da, ne va afecta cu mult mai repede. Imediat după ce Moscova a anunțat închiderea robinetului, după eșecul negocierilor UE – Rusia privind livrările de gaze către Ucraina, premierul Victor Ponta a ținut să facă un anunț liniștitor: România nu va fi afectată, cel puțin în următoarele șase luni. Lucrurile s-ar putea complica, așadar, taman în toiul iernii, dar putem spera că, pînă atunci, Uniunea Europeană și Rusia vor găsi o soluție. În definitiv, Rusia are cel puțin tot atîta nevoie de banii Europei pe cît are nevoie Europa de gazul rusesc.

Pe de altă parte, este adevărat că România stă cu mult mai bine în privința gazelor decît suratele europene. Noi importăm cam 20% din consumul de gaze dintr-un an. Iar în sezonul cald, ne descurcăm – lucrurile se pot complica doar în cazul unei ierni mai reci decît în mod obișnuit.

Doar că România nu este singură, iar economia românească nu poate fi privită separat față de cea a Uniunii Europene. Cu o piață internă încă slabă, economia României este puternic orientată către exporturi. Cam 70% dintre acestea merg în Uniunea Europeană, chiar dacă, în ultimii ani, ponderea exporturilor pe alte piețe a mai crescut.

O criză prelungită a gazelor va lovi imediat industria Uniunii Europene, iar România este un furnizor pentru aceasta. State membre din imediata apropiere a României, precum Ungaria, Slovacia sau Bulgaria, depind de gazul rusesc în proporție de 80-90%. Austria, un partener comercial important al României, depinde și ea în proporție de 60%, iar Germania – în proporție de 37%, conform datelor Eurogas, aferente anului 2012.

Aceste state vor resimți aproape imediat consecințele crizei gazului, iar comerțul României ar putea avea de suferit cu mult mai repede decît cele șase luni estimate de șeful Guvernului. Experiența crizei din 2008-2013 ne arată că economia României este puternic dependentă de tendința economiei central și vest-europene. O inversare a actualei tendințe de refacere lentă – dorită, probabil, de Moscova în cadrul Războiului Rece – ne poate afecta mai devreme decît credem.

„Șefia Comisiei Europene nu e treaba noastră."

Este chiar mai mult decît credem.

Minisummitul de săptămîna trecută, de la reședința de vară a premierului suedez Fredrik Reinfeldt, nu a adus nimic nou în complicatul proces de nominalizare a candidatului pentru președinția Comisiei Europene. Cancelarul german Angela Merkel nu a reușit să schimbe opiniile omologilor săi, care i se opun lui Jean-Claude Juncker. Premierul suedez, cel britanic și cel olandez au rămas pe aceleași poziții. O arată editorialul publicat după reuniunea din Suedia, de către premierul britanic David Cameron. Pe scurt, acesta desființează sistemul de candidaturi ale familiilor politice pentru șefia Comisiei și vrea ca liderii europeni să nominalizeze pe cineva din afara grupului de candidați consacrați *(Spitzenkandidaten)*. Va obține satisfacție David Cameron?

Este adevărat că desemnarea de către Consiliul European a candidatului pentru șefia Comisiei se face cu majoritate calificată, ceea ce ar putea însemna că, la limită, cei care i se opun lui Juncker ar putea fi lăsați pe dinafară. Ar fi însă un gest extrem, iar lăsarea „în opoziție" a unui stat membru (cu atît mai mult a Marii Britanii...) ar putea avea consecințe grave pentru viitorul Uniunii.

Negocierile s-ar putea să dureze, iar între timp ne putem aștepta la o paralizie a instituțiilor Uniunii. Și e clar că oponenții lui Juncker trebuie să cîștige ceva. În ce domeniu? În cel al migrației, de exemplu – lucru sugerat chiar de premierul Cameron, după minisummitul din Suedia. Și nu este vorba doar de migrația din afara Uniunii, ci și de cea „internă". Premierul britanic dorește reglementări clare prin care să fie împiedicat „turismul social" – acei migranți care, în loc să-și caute de lucru, se duc direct la birourile de șomaj. De altfel, și o bună parte din mediul decizional german și francez ar fi favorabil unei asemenea reglementări, chit că legislațiile naționale limitează deja posibilitățile pentru acest tip de fraudare a sistemelor sociale.

Pare terenul pe care s-ar putea obține cel mai ușor un consens, altfel ușor de „vîndut" unor opinii publice deja înfierbîntate de campaniile de presă împotriva „hoardelor" de români și bulgari, gata să invadeze paradisul vestic, după 1 ianuarie 2014.

„Turismul social" reprezintă, desigur, un gen de fraudă, deși amploarea lui, în ce-i privește pe români și bulgari, nu este atît de mare precum sugerează campaniile de presă. Doar că în spatele unor noi reglementări se pot strecura, evident, abuzuri din partea statelor membre, se pot introduce bariere artificiale care nu ar avea nimic în comun cu libertățile garantate de tratatele europene. Cu alte cuvinte, sub pretextul limitării „turismului social" vor putea fi loviți și mulți dintre românii care muncesc cinstit.

Iar dacă tot se crede că limitarea libertăților este cheia redresării Europei, atunci măcar statele est-europene să fie chemate să fie parte la aceste negocieri, nu să li se pună în față compromisuri deja stabilite pe firul scurt.

Pare liniște după plimbarea cu barca pe lac a celor patru lideri europeni. O liniște aparentă, desigur – între timp, liniile telefonice s-au înroșit deja. Este destul de clar că o soluție de compromis deja se discută și ar fi bine să prindem și noi jocul. Fiindcă jocul este despre noi, chiar mai mult decît credem.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Peter SINGER

etica vieții

Prețul moral al artei supraevaluate

Luna trecută, la New York, Casa de Licitații Christie's a vîndut obiecte de artă, datînd din perioadele postbelică și contemporană, în valoare de 745 de milioane de dolari, atingînd astfel recordul absolut al sumelor tranzacționate la o singură licitație. Printre lucrările cele mai scumpe ale licitației s-au numărat lucrări semnate de Barnett Newman, Francis Bacon, Mark Rothko și Andy Warhol, fiecare dintre tablouri fiind vîndute cu peste 60 de milioane de dolari. Potrivit *New York Times,* colecționarii asiatici au jucat un rol important în mărirea prețurilor de licitație.

Fără îndoială că unii cumpărători privesc operele de artă ca pe niște investiții, cum ar fi și acțiunile bancare, bunurile imobiliare sau chiar lingourile de aur. În cazul acesta, prețul plătit devine excesiv de mare sau de-a dreptul modest, în funcție de valoarea pe care o va avea în viitor obiectul cumpărat.

Dar, dacă nu urmărești profitul, ce te face să plătești milioane de dolari pe o lucrare de artă, care nu e nici frumoasă, nu dovedește nici prea mare îndemînare artistică și nici măcar nu este distinctă între celelalte opere ale artistului respectiv? Căutați, de exemplu, pe Internet imagini cu numele „Barnett Newman" și veți găsi multe picturi cu dungi verticale, traversate, de cele mai multe ori, de cîte o linie orizontală. Pare că odată ce i-a venit această idee, Newman a vrut să picteze mai multe variațiuni pe aceeași temă.

Luna trecută, cineva a cumpărat o asemenea „variațiune" pentru suma de 84 de milioane de dolari. De asemenea, un tablou mic, reprezentînd-o pe Marilyn Monroe, semnat de Andy Warhol – care are multe asemenea tablouri – a fost vîndut cu 41 de milioane de dolari.

În urmă cu zece ani, Muzeul Metropolitan de Artă din New York a plătit 45 de milioane de dolari pentru *Madonna și Pruncul,* lucrare semnată de Duccio. Ulterior, am scris, în *„The Life You Can Save"*, că există lucruri mai importante pentru care să dai bani.

Nu m-am răzgîndit, dar, bineînțeles, *Madonna și Pruncul* este indiscutabil o operă de artă extraordinară, o lucrare veche de 700 de ani, Duccio fiind o figură marcantă a perioadei-cheie de tranziție a artei occidentale, doar cîteva dintre tablourile sale supraviețuind.

Ceea ce nu se poate spune despre Newman sau Warhol.

Ceea ce nu se poate spune despre Newman sau Warhol.

Probabil că, totuși, importanța artei postbelice constă în capacitatea sa de a contesta ideile noastre. Acest punct de vedere a fost exprimat cu fermitate de Jeff Koons, unul dintre artiștii ale căror lucrări au fost vîndute la Casa de licitații Christie's. Într-un interviu din 1987 cu un grup de critici de artă, Koons a vorbit despre una dintre acele lucrări, pe care a numit-o „opera Jim Beam" (Jim Beam fiind o marcă de whisky). Koons a expus această piesă – un trenuleț de jucărie supradimensionat, umplut cu whisky – într-o expoziție numită „Lux și degradare", operă care, potrivit *New York Times,* a dat dovadă de „superficialitatea, excesul și periculosul lux al euforicilor ani '80".

Tot în acel interviu, Koons a spus că „lucrarea Jim Beam" folosește metafora luxului pentru a defini structura claselor sociale. Criticul de artă Helena Kontova l-a întrebat cum se raportează „intențiile sale socio-politice" la politica președintelui SUA de atunci, Ronald Reagan. Koons a răspuns: „Cu regimul Regan, mobilitatea socială a intrat în colaps și, în locul unei pături sociale compuse din venituri mici, medii și mari, azi avem doar venituri mici și mari... Lucrarea mea vine ca un protest la acest curent."

Arta văzută, așadar, ca o critică a luxului și a excesului! Arta ca opoziție la decalajul tot mai mare dintre bogați și săraci! Cît de nobil, cît de curajos!

Cu toate acestea, piața de artă are o abilitate extraordinară în a recepta revendicările radicale pe care o operă de artă le ridică și de a le transforma într-un obiect de consum pentru cei bogați. Cînd Casa de licitații Christie's a scos opera lui Koon la licitație, trenulețul de jucărie plin cu whisky s-a vîndut cu 33 de milioane de dolari.

Dacă, într-adevăr, artiștii, criticii de artă și cumpărătorii de obiecte de artă ar avea vreun interes în a micșora prăpastia dintre bogați și săraci, și-ar petrece atunci timpul în țările sărace, alături de artiști locali, în locuri unde, dacă plătești doar cîteva mii de dolari pe o operă de artă, aduci bunăstarea pentru sate întregi.

Nu sînt contra importanței artei creative. Pictura, desenul, sculptura, muzica și arta de a cînta la instrumente muzicale – toate sînt forme semnificative a exprimării sinelui, iar viața noastră ar fi săracă fără ele. În toate culturile – și în toate situațiile – oamenii produc artă, chiar și atunci cînd nu au cu ce să trăiască.

Dar nu este nevoie de cumpărători care plătesc milioane de dolari ca să încurajeze oamenii să facă artă. De fapt, nici nu e greu de argumentat faptul că prețurile exorbitante vehiculate în acest domeniu au o influență coruptibilă în ceea ce privește expresia artistică.

Cît despre cumpărătorii care plătesc sume revoltător de mari, părerea mea este că o fac crezînd că, achiziționînd opere ale unor artiști cunoscuți, își vor consolida statutul personal. Dacă este așa, ar putea să-și regîndească poziția, redefinindu-și statutul în direcția unor principii morale.

Într-o lume care s-ar ghida după legi etice, a cheltui milioane de dolari pentru opere de artă ar fi blamat, nu aplaudat. Asemenea fapte i-ar face pe oameni să spună: „Într-o lume în care mai mult de șase milioane de copii mor anual de foame sau de sete, sau pentru că n-au parte de minimum de îngrijiri medicale, murind de pojar sau de mușcături de țînțari, n-ai găsit ceva mai bun de făcut cu banii tăi?"

***Peter Singer** este profesor de bioetică la Universitatea Princeton și profesor emerit la Universitatea din Melbourne. Printre cărțile sale se numără* Animal Liberation, Practical Ethics, The Life You Can Save *și, cea mai recentă* – The Point of View of the Universe *(coautor alături de Katarzyna de Lazari-Radek).*

©Project Syndicate, 2014
www.project-syndicate.org

traducere de Stela GIURGEANU

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Care deficit? Care democraţie?

Ştiţi ce este acela deficit de democraţie... Este boala aia pe care o acuză toată lumea cînd vorbeşte despre procesul decizional de la Bruxelles. Altfel spus, cam tot ceea ce este important acolo este decis în spatele unor solide uşi închise, departe de ochii publicului, în deplină discreţie, astfel încît publicul (sau electoratul, sau contribuabilii, dumneavoastră decideţi) află ultimul despre ce este vorba. Cînd cu Tratatul de la Lisabona, zice-se că s-a încheiat cu deficitu'. Cică Parlamentul (singura dintre instituţiile europene a cărei componenţă este aleasă prin vot direct) ar fi obţinut dreptul de codecizie, pe acelaşi nivel cu Consiliul şi Comisia, precum şi (supremă surpriză) prerogativa de a decide cine va fi preşedintele Comisiei, la propunerea Consiliului. Prima oară, acest mecanism ar fi trebuit să intre în funcţiune în acest an, după alegerile care tocmai se încheiară.

Parlamentul şi-a făcut datoria: a anunţat cele trei candidaturi (de luat în seamă) pentru şefia Comisiei, grupate pe mari familii politice. Am avut parte de dezbateri electorale între cei anunţaţi. Au fost discuţii interesante, marile teme au fost dezbătute alert, polemic, elegant. Trecură şi alegerile, pasarăm şi momentul bocetelor transcontinentale legate de victoriile extremei drepte prin Olanda, Franţa şi Marea Britanie. Veni clipa Marei Hotărîri. Adică a nominalizării candidatului la preşedinţia Comisiei, în deplin acord între Parlament şi Consiliu. Începu balamucul.

Rezultatele electorale indică mai multe: în primul rînd, nici Juncker (de la populari), nici Schulz (de la socialişti) nu au majoritatea necesară. Aşadar, cele două mari familii politice ar trebui să negocieze şi să ajungă la un acord. „Marginalii" – adică extremiştii antieuropeni sau cei cu prea puţine voturi (cum ar fi ecologiştii) – nu sînt băgaţi în seamă prea tare. Rămîne de decis între un fost librar neamţ, afiliat politic stîngii, cu o mare experienţă politică bruxelleză, şi un fost prim-ministru al Luxemburgului, cu o experienţă politică similară (fost şef al Eurogrupului), bun prieten (altminteri) cu primul. Ambii au imagine publică bună, sînt relativ bine cunoscuţi în Europa, se bazează pe cîte o platformă ideologică bine conturată.

O fi un simplu foc de artificii, menit să distragă atenţia opiniei publice.

Vă zic, e jale: şefii de stat şi de guvern (Consiliul, carevasăzică) nu cad la înţelegere. Socialistul Schulz ar avea mai puţine voturi decît popularul Juncker. Carevasăzică, luxemburghezul ar fi mai democratic-potrivit. Nici vorbă. În ciuda rezultatelor electorale obţinute, Germania şi Marea Britanie au făcut un (surprinzător) front comun împotriva celui care a obţinut mai multe voturi. E drept, motivele sînt totalmente diferite. Angela Merkel pare incapabilă să uite faptul că domnul Juncker a colaborat în termeni foarte buni cu predecesorul său, Schröder, pe vremea cînd dînsa era în opoziţie. În plus, domnia sa conduce o coaliţie în care parteneri de drept sînt şi socialdemocraţii nemţi care îl susţin pe Schulz. David Cameron are un cu totul alt motiv pentru a se opune: el, ca britanic, nu poate vota un candidat care, inevitabil, după ce a fost şef la Eurogrup, este în favoarea integrării avansate a ţărilor membre, inclusiv în plan monetar. Ce poate fi mai odios pentru un britanic, mai ales în condiţiile în care UKIP (euroscepticii locali) te-a umilit electoral acum mai puţin de o lună?

În schimb, doamna Merkel propune (încă dinaintea alegerilor) un alt nume: Christine Lagarde (de origine franceză, cu experienţă atestată la FMI). O fi un simplu foc de artificii, menit să distragă atenţia opiniei publice, mă gîndesc. Nu de alta, dar detaliul biografic pe care Schulz şi Juncker îl au în comun este relativa notorietate europeană. Cam ca Tony Blair, acum cinci ani, cînd Rompuy i-a fost preferat, pentru Consiliu.

Nu înţelegem decît un lucru: că şefii de stat şi de guvern au o grijă. Să nu cumva să ajungă şef la Comisie cineva care poate însemna ceva pentru opinia publică. Să rămînă ei, doar *ei*, vedete la şedinţele foto (numite drăgăstos „poze de familie")... Astfel, deficitul rămîne doar vorbă goală! Cum care? Cel de democraţie, evident...

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

un sport la Răsărit

Trişti că nu e România la Mondiale sau bucuroşi că putem urmări relaxaţi un fenomen care nu ne priveşte?

Îmi vine să mă strecor prin mijlocul întrebării. După ce am văzut Grecia în contextul fotbalului care se joacă acum în Brazilia, nu mai trebuie să fim trişti. Dacă vrei să vii la o petrecere pe plajă îmbrăcat în costum cu talie înaltă, cravată lată şi maiou pe sub cămaşă, mai bine stai acasă. E adevărat că, văzînd de pe Stadionul Corinthians meciul de debut, mi s-a strîns un pic inima. Poate fi stupid, dar fotbalul e un schimb cultural fantastic, atunci cînd eşti acolo e ceva de împărtăşit. Că e vorba de bucurie, nervi, urlat la arbitri sau înjurat oamenii politici, nu contează. Ar trebui să facem asta, să ieşim în lume fără frică şi cu fotbalul, cu atît fotbal cît avem. Dacă ne crispăm şi încercăm să păcălim că sîntem ceea ce nu sîntem, o păţim. Poate e vremea să învăţăm. Să învăţăm de la Mexic (o ţară cu care se zice că semănăm în multe), de la Costa Rica. Nu trebuie să fim neapărat Olanda sau Italia, nici măcar Croaţia, că nu putem. Fotbalul pe care îl vedem pînă acum la Cupa Mondială, mai degrabă pasionaţi decît relaxaţi, ne poate învăţa ceva, dacă vrem. Stînd cîteva zile printre oameni din 20 de naţii, am realizat cît de importantă e imaginea în raport cu rezultatul. Şi am verificat încă o dată legenda. „Oooo, Hagiiii!" mi-au spus toţi cînd au aflat de unde sînt. „Hagi era brazilian", mi-a spus un antrenor din Sao Paulo. Mi se pare că în '94 n-am cîştigat vreun titlu, nici n-am fost pe podium, ca Bulgaria. Ca să vezi!

Radu NAUM

PUBLICITATE

PUBLICITATE

Alexandru GABOR

Politicile culturale – profil de disciplină

Termenul „politici culturale“ are conotaţii peiorative pentru Estul şi Centrul Europei. Experienţa comunismului a săpat în memoria colectivă intruziunea ideologică a politicului în ceea ce, tradiţional, constituia sfera autonomă a artei. Faptul că marxism-leninismul aduce cu sine şi o estetică proprie este fără precedent în modernitate. Fără a consimţi la stigmatul lui Karl Popper asupra gîndirii platonice, văzută ca matrice a totalitarismului, dialogul *Republica* se suprapune cu primele încercări de a arăta, din afara esteticului, rostul artelor, prin exilarea poeziei „tînguitoare“, vinovată de aplatizarea virtuţilor de război. Dialogul platonician trece drept prima instanţiere a ceea ce unii numesc „politicile culturale negative“, care – potrivit lui Oliver Bennett – „au ca scop mai degrabă cenzura decît sprijinul“.

Chiar dacă politicile culturale „negative“ aparţin, prin simetrie, „societăţilor închise“, comuniste sau fasciste, istoria a consemnat şi episoade cînd societăţile deschise au reacţionat, de asemenea, prin politici negative, în frontul cultural al Războiului Rece. Experienţa anilor 1950 a mccarthy-ismului şi obsesia infiltrării comuniste în sistemul american, diferită ca esenţă şi intensitate, arată că şi democraţiile reflectă înclinaţia puterii de a urmări scopuri politice într-un domeniu asociat îndeobşte autonomiei esteticului.

În linii mari, suspendarea istoriei în spaţiul ex-comunist şi îngheţarea freneticei vieţi culturale interbelice pot da seamă de actualul decalaj al stadiului cercetării politicilor culturale între societăţile deschise şi cele foste comuniste. Paradoxul este că le uneşte aceeaşi rezervă faţă de termenul ca atare şi faţă de intervenţia publică în domeniul culturii. Firește, în spaţiul ex-comunist, explicaţia rezidă în invazia ideologiei şi aplatizarea estetismului în favoarea realismului socialist, însă aceeaşi atitudine rezervată se regăseşte în societăţile occidentale, din considerentul clasic liberal că statul şi viaţa artelor trebuie separate. Lawrence Rothfield, de la Centrul de Politici Culturale, Universitatea din Chicago, nu se înşela deloc cu afirmaţia că „termenul *politică culturală* suferă de pe urma asocierii cu istoria binecunoscută a comisarilor cultural fascişti şi comunişti, ministerele de cultură şi pervertirea monstruoasă a artelor şi domeniul umanist în maşinării de propagandă.“

Istoric, conceptul „politică culturală“ este asociat, în lipsa altor repere problematizatoare, fie edificării statelor naţionale şi cetăţeniei noilor subiecţi, fie sistemelor închise, totalitare. Pentru primul sens, nu este o coincidenţă faptul că uniformizarea limbii, crearea unei literaturi naţionale şi a unei istorii comune au loc în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Apariţia statelor naţionale a instrumentat diverse politici culturale pentru scopuri politice şi administrative. Pentru cea de-a doua asociere, memoria secolului al XX-lea a lăsat în conştiinţa europeană, indelebil, intruziunea sistemelor fascist şi comunist în sfera artelor şi a literelor. Astfel de experienţe politice, inclusiv comunismul românesc, intră în tipologia „statului-inginer“. Modelarea „omului nou“ a impus subordonarea artelor în numele unui Bine social pe cît de infailibil, pe atît de găunos. Reacţia inteligenţei est-central europene a fost proporţională cu patul procustian al realismului-socialist şi cu asediul statului asupra libertăţii de creaţie şi nonconformismului ideologic. S-au purtat războaie culturale pentru scoaterea lui Kafka de la index, de pildă.

În Statele Unite, termenul „politică culturală“ apare, în anii 1960, la consilierii lui J.F. Kennedy, însă abia trei decenii mai tîrziu s-a cristalizat percepţia că toate aceste programe miriapode la nivel federal cresc pe un trunchi comun de interese. Experienţa americană a artelor şi culturii, respectiv un model cu intervenţie minimală, descentralizat şi deschis oportunităţilor de piaţă, însumează peste 200 de programe în realizarea politicilor culturale, separate de borna cronologică a înfiinţării National Endowments for the Arts (NEA), în 1965.

Problematica cercetării industriilor creative şi a patrimoniului în Europa Centrală şi de Est se află într-un stadiu incipient. Cîteva ONG-uri, relativ puţine intrări în revistele de profil şi relativ puţine titluri din literatura „gri“, adică analize din sectorul guvernamental, epuizează ceea ce ştim despre acest subiect. Studiile publicate la noi de Corina Şuteu şi Dan Eugen Raţiu merită reverenţe. Lipsa de resurse, dificilul drum al reconectării la cercetarea internaţională şi carenţele de expertiză îşi spun inevitabil cuvîntul în problematica studiului politicilor culturale, deşi teme înrudite ajung frecvent pe agenda publică.

Ceea ce a predominat în analizele publicate pe tema politicilor culturale est-central europene a fost analiza legală şi istorică, cu rare accente de politici publice sau economie. Pe de altă parte, de cîteva decenii, o bună parte din cercetarea ştiinţei politice s-a concentrat pe tipurile de eşec al statului şi pe mecanismele care ar preveni şi atenua risipa de resurse cu care a fost asociat sectorul public. Susţinerea că dualitatea eşec de piaţă – eşec al statului este relevantă pentru politicile culturale poate împrumuta argumente chiar din citadele liberale. În aria politicilor culturale, cel care a subliniat dualitatea acestui eşec este Frederick Van der Ploeg. Iniţial, economiştii culturali au folosit tipul de eşec al pieţei pentru a furniza raţionalizări ale sprijinului public. Alţii au considerat că politicile culturale servesc doar interesele egoiste ale unei minorităţi pasionate şi, în nici un caz, interesul public. Avînd în vedere spectrul larg al bunurilor culturale, ambele părţi pot avea dreptate, fără a recurge la o dialectică indiferentă faţă de principiul noncontradicţiei.

Astfel de experienţe politice, inclusiv comunismul românesc, intră în tipologia „statului-inginer“.

Frederick Van der Ploeg afirmă simplu că „trebuie să admitem atît eşecurile de piaţă, cît şi cele ale guvernului, în realizarea unei politici publice.“ Cu alte cuvinte, tipurile clasice de eşec al pieţei, de exemplu externalităţile, pot împiedica apariţia soluţiilor optime în politicile culturale.

Deşi uneori termenul de externalitate a fost extins fără temei, este indiscutabil că clădirile de patrimoniu prezintă externalităţi – şi pozitive, şi negative. Uneori, percepţia lor poate fi atît de severă, încît s-au propus „taxe de paragină“ în locurile de unde se extrag beneficii de pe urma turismului. Turismul cultural, indiferent cît de dificil de diferenţiat de alte variante de turism, solicită o bună conservare a patrimoniului construit sau natural, altminteri starea degradată se transpune în pierderi pentru cei care operează într-o astfel de zonă.

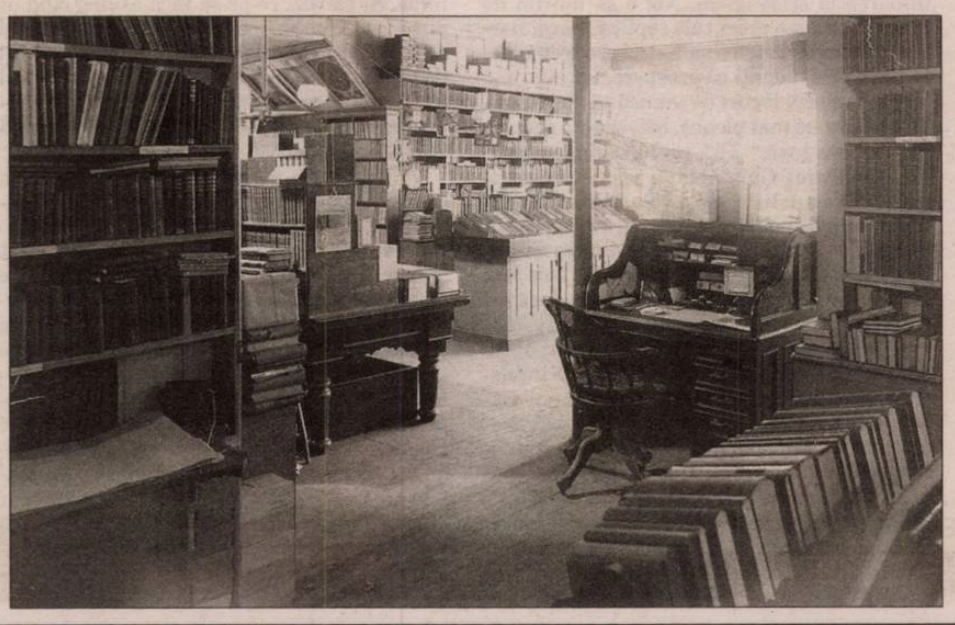

O etapă recentă în politicile culturale este discuţia asupra metodelor de evaluare, iniţiată sporadic în Occident, în anii 1960, însă dezvoltată cu precădere după 1990. Adesea, problemele de eficienţă în alocarea resurselor în politicile culturale ajung în agenda publică fără o mediere informată. Departe de a se fi prefigurat un consens, evaluarea politicilor culturale este încă un şantier în lucru. Dacă periodicele din spaţiul anglo-saxon au preferat mai degrabă abordări cantitative, cu importuri masive din economie şi statistică, jurnalele academice europene s-au axat pe harta instituţională, legală, juridică şi istorică a modelelor culturale naţionale.

Dincolo de divergenţe, actori supranaţionali, centre ale universităţilor şi asociaţii din societatea civilă au în comun ideea că problema evaluării politicilor culturale nu mai poate fi expediată în termenii inadecvării. Metodologiile variate concurează ca abordări legitime pentru a include evaluarea politicilor culturale în rîndul celorlalte politici ale sectorului public. Este firesc ca instituţiile culturale să nu pretindă un statut aparte, privilegiat, îndepărtat de constrîngerile obişnuite de *policy*.

Ceea ce rămîne cert este insatisfacţia faţă de aranjamentele instituţionale prezente, atît la noi, cît şi aiurea. În spaţiile cu politici culturale centralizate, precum Franţa sau Italia, se deplînge lipsa de libertate a antreprenorilor culturali. Autori din spaţiul britanic şi american resimt lipsa unor politici „coerente“, avînd în vedere că descentralizarea, fragmentarea autorităţii este urmată de o capacitate mai redusă de acţiune. Pe de altă parte, europenii din spaţiul ex-comunist tînjesc după descentralizare şi liberalizare, atraşi de succesul modelului anglo-saxon. Răspunsurile sînt departe de a fi univoce. În unele cazuri, o agenţie centrală a statului poate fi recomandată marilor proiecte publice, de pildă de patrimoniu, aşa cum s-ar putea să fie necesare o libertate mai extinsă a autorităţilor locale şi un grad de descentralizare pentru industriile creative.

O notă optimistă inerentă politicilor culturale transpare din coaliţiile trans-ideologice ale grupurilor intelectuale. De exemplu, lista opoziţiei faţă de demolarea Halei Matache a cunoscut adeziunea unor intelectuali şi formatori de opinie cu opţiuni politice şi valorice extrem de eterogene. Chiar dacă temeiurile coaliţiilor pot fi diferite, acest lucru rămîne secundar în raport cu alianţele atît de neaşteptate. Coaliţiile intelectualilor publici pentru prezervarea patrimoniului se pot transpune în reale reţele de influenţă a deciziei. De pildă, în trecut, Oraşul Alb şi Jaffa din Ierusalim au fost salvate de la demolare prin acţiunile unui grup informal de literaţi, arhitecţi şi activişti civici. Identitatea veche a oraşului a fost prezervată şi redată circuitului economic şi cultural datorită acestei alianţe, animată de pictorul şi arhitectul Marcel Iancu. Relevanţa unor astfel de acţiuni de conservare a patrimoniului urban nu şi-a epuizat, astăzi, lecţiile de însuşit. Între activism civic şi pasivitate, sau reactivitate *post-factum*, e de preferat prima variantă. Uneori, pasivitatea e pandantă cu credinţa că piaţă şi cooperarea voluntară vor găsi soluţii mai optime. Nu sînt deloc convins. Dacă problemele de politici culturale rămîn abandonate pe mîna pieţii şi a „suveranităţii consumatorilor“, priorităţile stringente din domeniul cultural, cu precădere în societăţile puţin afluente, vor fi şi ele abandonate. De aceea, am înclinaţia unor supoziţii explicit elitiste în politicile culturale. Aceleaşi argumente invocate de J.St. Mill pentru sprijinul educaţiei ca bun public se impun a fi recitite ca temeiuri pentru politicile culturale: „Cei care au cel mai mult nevoie de a deveni mai inteligenţi şi mai buni sînt şi cei care doresc cel mai puţin acest lucru şi, dacă îl doresc, sînt neputincioşi să găsească drumul cu ajutorul propriilor forţe.“

Fragment din teza de doctorat Patrimoniul construit şi politici culturale în Europa Centrală şi de Est, *cercetare finanţată în proiectul „Burse doctorale în sprijinul cercetării: Competitivitate, calitate, cooperare în Spaţiul European al Învăţământului Superior“, cofinanţat de Uniunea Europeană prin Fondul Social European, POSDRU 2007-2013.*

***Alexandru Gabor** este publicist şi doctor în ştiinţe politice*

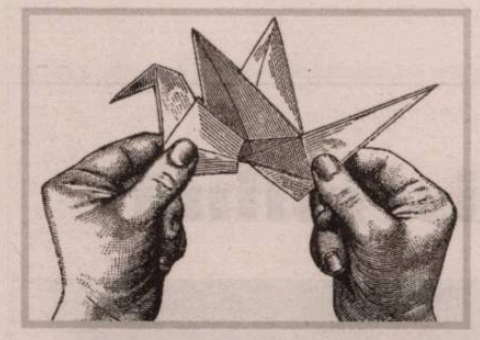

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Tembelism constructiv

De Ziua Copilului am auzit că s-a deschis o jumătate din podul de la Văcăreşti. Cum adică o jumătate de pod? Jumătate-de-om-călare-pe-jumătate-de-iepure-şchiop. N-am dat prea mare atenţie ştirii. Dar în urmă cu cîteva zile am trecut pe acolo şi am observat că maşinile care veneau dinspre Berceni treceau pe proaspăt inauguratul pod iar cele care mergeau invers treceau cumva cam pe sub el. Am văzut cum între timp au răsărit şi nişte picioare cîte un muncitor care ţine în mînă cărticica roşie a lui Mao, iar cum cărticelele au proprietatea de a se atrage reciproc, cei doi se întîlnesc exact la mijloc şi tunelul iese perfect. Aplauze şi mai îndelungate. Cînd a venit rîndul românilor să explice cum fac ei tuneluri, inginerii au spus că şi ei încep săpăturile la fel ca sovieticii şi chinezii, din ambele părţi ale muntelui. „Şi cum vă întîlniţi?“ a venit întrebarea. „Noi nu înţelegem această problemă“ au răspuns românii. „Bine, dar...

Aplauze şi mai îndelungate.

noi, pentru un alt pod, paralel. Brusc am înţeles totul. E exact ca în bancul cu întîlnirea săpătorilor de tuneluri. Cică la acel mare congres sau conferinţă, sau cum s-o fi numit el pe vremea comunismului, au venit constructori de tuneluri din Uniunea Sovietică, din China şi din România, care au început să-şi împărtăşească experienţele. Cînd a venit vorba de felul în care se sapă un tunel, sovieticii au spus că ei pornesc din ambele părţi, cu utilaje şi „oameni ai muncii“, că fac măsurători topografice foarte precise, cu instrumentele oferite de ştiinţa socialistă, aşa încît, la un moment dat, cele două echipe se întîlnesc exact la mijloc iar eroarea de racordare a săpăturilor nu depăşeşte doi-trei centimetri. Aplauze îndelungate. La rîndul lor, chinezii au spus că şi ei încep tunelul din ambele capete, dar că nu au nevoie de măsurători atît de exacte pentru că în fruntea echipelor de săpători din fiecare parte există totuşi, cum vă întîlniţi, dacă plecaţi din ambele părţi?“ „Păi, pentru noi asta nu e o problemă. Dacă ne întîlnim, bine, dacă nu, şi mai bine, fiindcă atunci ies două tuneluri.“

Nu m-am gîndit niciodată că treaba asta se poate aplica şi la poduri. Dar uite că, astăzi, la Văcăreşti ies două poduri. Se pare că, de data asta, constructorii nu s-au întîlnit. În consecinţă, vor fi două rînduri de stîlpi, două rînduri de suprastructuri, două rînduri de căi de rulare, două rînduri de rampe, două rînduri de şantiere şi – chiar un copil îşi dă seama de asta – două rînduri de facturi.

M-am întrebat şi ce traversează podul (mă rog, podurile) cu pricina. Ei bine, ele trec peste podul de peste Dîmboviţa. Două poduri peste un pod. Mi-am mai adus aminte şi că traficul în zonă nu se bloca neapărat pe vechiul pod, ci mai degrabă în zona de la Nitu Vasile şi la Big Berceni, unde sînt nişte semafoare în exces. Aflu că acolo se va face un pasaj, adică un tunel (sau poate două). Cît va mai dura şi acel şantier nu se mai ştie. Ce se ştie e faptul că a fost nevoie de trei ani pentru un pasaj amărît, de cîţiva metri, la Băneasa, pe care un puşcăriaş cu o unealtă de cioplit l-ar fi săpat probabil cam în acelaşi timp (ca Tim Robbins în *Închisoarea Îngerilor),* şi că la jumătatea de pod terminată de Ziua Copilului, lucrările au început acum mai bine de trei ani.

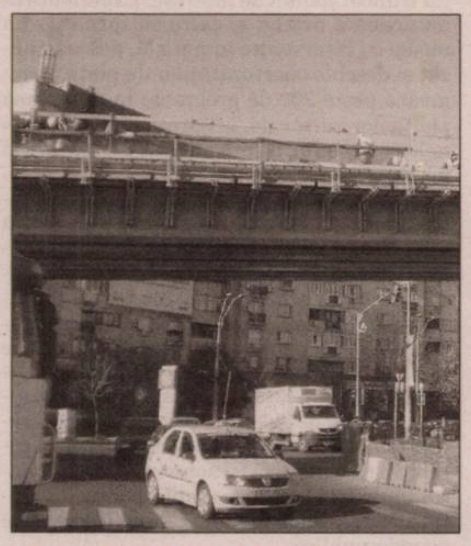

În sfîrşit, de pe noul pod ai priveliştea falnicului complex de blocuri Asmita Gardens, cu miriadele lui de ferestre şi balcoane. Sînt peste 750 de apartamente acolo, dintre care cele locuite se observă seara, cînd se aprind luminile. Iar numărul lor poate fi estimat la „cîteva“. Restul nu s-au mai vîndut. Deşi acolo a fost vorba de constructori privaţi, nicidecum de administraţie publică, tot prost a ieşit. Lumea n-a cumpărat acolo cu preţuri piperate, chiar dacă antreprenorii mizau probabil şi pe peisajul pe care unii îl numesc astăzi „Delta Văcăreştiului“. Asta e o altă poveste locală. O „deltă“ născută dintr-un maidan, de fapt prima „deltă“ din lume care nu face trecerea vreunui rîu către mare, ci mai degrabă trecerea către o altă mare constucţie relativ recentă, cea care a fost inclusă într-un top al celor mai urîte hoteluri din lume. Afacere privată şi aceea. În partea de sud-vest a „deltei“ cu broaşte şi specii rare de păsări, s-a aflat impunătoarea Mănăstire Văcăreşti, construită sub domnitorul Nicolae Mavrocordat în urmă cu vreo 300 de ani. Printr-o proastă inspiraţie, a fost transformată la un moment dat în puşcărie. După ce a acceptat un plan de restaurare, Ceauşescu s-a gîndit, totuşi, că-i mai bine s-o dărîme.

Ce să mai spui, pînă la urmă întreaga zonă pare a fi bine adăpostită împotriva planurilor deştepte.

ready made

„Este locul să vă semnalez un fenomen atmosferic foarte curios. Pe la miezul nopţii, eram sosiţi pe câmpiile Frăteştilor, întunericul era mare, şi fulgerele ţineau întruna. Deodată ne pomenirăm cuprinşi de o electricitate fosforică, mustăţile, favoritele, zulufii părului ne erau pline de scânteie! Marginea cozoroacelor de la chivără, curelele de la patrontaş, asemenea, iar vârfurile baionetelor avant şi ariergardei aveau flăcări, ca şi cum ar fi fost paratonere de trăsnete.“

Dimitrie Papazoglu,
Istoria fondării oraşului Bucureşti,
Editura Curtea Veche, 2005

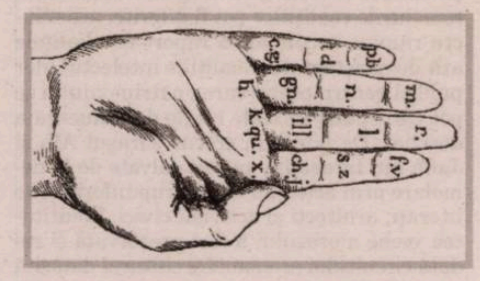

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Conversaţie la Fred's Bar

La cîrciuma Fred's Bar din Pîţîligeni-Neamţ, Pîrîuţ Chişcăbabă, Năsase Moroi, Marinel Belibou şi Dionis Fantasmache beau ţuica obişnuită, de luni dimineaţa, şi păreau cam cătrăniţi. Era lunea de după alegerile europarlamentare şi spiritele se încinseseră încă de la prima oră. Nici unul dintre ei nu reuşise să voteze cu o zi înainte (se ţinuse nuntă mare în sat, băiatul lui Guiţ o luase pe fata lui Încremene, iar lucrurile degeneraseră rapid: pe înserat, fiecare dintre cei patru deschisese ochii în cîte un loc straniu – Chişcăbabă devenise conştient, pe la 9, în prisma unei stîne abandonate, Moroi avea primele amintiri, tot cam de pe atunci, de la marginea pădurii, Belibou se trezise în ogradă la ţaţa Marghioala, femeie de 94 de ani, unde se întreba, sincer şi înfrigurat, ce ar fi putut căuta, iar Fantasmache îşi recăpătase luciditatea pe acoperişul Primăriei, unde se pare că strigase ceva înainte să-l dea jos, cu bobîrnace, şeful de post şi preşedintele Consiliului Local). Noaptea fusese totuşi un sfetnic bun. Se dreseseră cu lapte de bivoliţă şi urmăriseră, cu pasiune, talk-show-urile bucureştene, de pe Satelit, dedicate problemelor electorale. În zori, sîngele politic le clocotea în vine. Simţeau că pot muta munţii din loc şi că este momentul să o şi facă. Dacă nu acum, cînd? – vorba imnului naţional, a cărui primă strofă o cîntau cu înflăcărare la meciurile naţionalei de fotbal. Cătrăneala din Fred's Bar nu era aşadar legată, în vreun fel, de mahmureală (de altfel, marile fapte de pahar se anunţau din nou curajos!). Sîmburele răului sălăşuia în altă parte: în timp ce Chişcăbabă şi Moroi erau „de stînga“, Belibou şi Fantasmache se identificau, înverşunat, ca fiind „de dreapta“.

„Fără dreapta“, spunse pătimaş Belibou, „se duce naibii ţara asta. Ne papă burghezomoşierimea cu fulgi cu tot! Poporul o să se întoarcă la sclavagism. Noi o să murim de foame.“ „Ba s-o crezi tu!“ replică Moroi nervos. „Tocmai stînga o să redreseze treburile. Îi ajută pe ăi bogaţi să prospere, iar ei investesc şi creează locuri de muncă pentru toată lumea. Nu ne mai pleacă, băi, capete seci, tineretu' din ţară.“ „Şi“, preluă mingea la fileu nea Pîrîuţ Chişcăbabă, „aşa cum susţineau nişte analişti ieri, în Parlamentul Europei, stînga noastră se aliază cu popularii europeni – ăia, tot de stînga, din ţările puternice –, care sînt majoritari. Vor face legi bune şi pentru noi.“ „Tu presupui că, dacă azi Europa e de stînga“, se indignă Fantasmache, „aşa o să fie mereu? Va veni ea dreapta, săraca, şi o să-i facă harcea-parcea pe industriaşi şi pe bogătani. Cum i-o făcut domn' Băsescu pe moguli şi pe baroni.“ „Hai, băi Dionis-plictis, ne laşi?“, spuse Moroi. Industriaşii şi bogătanii ăştia de stînga îţi dau păpica. Poporul trăieşte datorită lor. Fără finanţe n-ar fi fericite masele şi s-ar termina cu democraţia. Stînga trebuie să cîştige, şi de aia domnu' Ponta îi sprijină pe aşa-zişii baroni!“ „Eşti prost, Năsase!“ îi răspunse Belibou înţelept. „Dreapta e singura care merge cu poporul şi, ca atare, ăi mai săraci votează cu ea. Plejiatoru' – sau cum dracu' îi mai spune lu' Ponta – e unealta marilor oculte financiare mondiale, hotărîte să sugă seva naţiunilor. Ai să vezi ce-or să facă atunci cînd or pune laba complet pe ţară. Nu m-ar mira să-l aducă şi pe rege să facă din România bîlciul bogaţilor lumii, ăia de vînează pe domeniul lui Ţiriac – cel mai stîngist dintre marii proprietari, pe mama lor!“ Marinel luă o duşcă zdravănă, iritat.

„Hai, băi Dionis-plictis, ne laşi?“, spuse Moroi.

„Nici pe departe“, reveni în forţă Pîrîuţ Chişcăbabă. „Stînga încurajează afacerile pentru a întări capitalismu' şi, totodată, statu' de drept şi nivelu' de trai al poporului. Dreapta este populistă şi demagogică. Daca vrei, Marinele, îţi spun eu foarte exact ce fac pe dreapta ta, paravanul comuniştilor de ieri.“ „Ia zi, ce faci?“ strigă Belibou ameninţător. „Băieţi“ – interveni Fred de la bar – se înţelege, proprietarul lui Fred's Bar, lăsaţi-o mai moale! Deja am două geamuri sparte de azi-noapte, de la cununia lui Guiţ cu Încremene. Animalele alea de Porcea şi Mălanu s-au îmbătat şi s-au caftit aicea cu scaunele. Măcar voi v-aţi făcut pulbere, ce-i drept, dar aţi dispărut. Ce, vreţi să recuperaţi acum ce-aţi pierdut ieri? Hai, mai uşurel cu politica! Beţi acolo în linişte şi vedeţi-vă de treabă!“ „Auzi, băi Fred Patlagică“, întrebă cu ironie Chişcăbabă, „n-ai fi cumva de dreapta, vreun socialist-trepăduş care se cere la mititica?“ „Aş“, spuse Fantasmache în locul lui Fred, „e de stînga, se vede, ăsta-i singurul capitalist prosper şi hoţoman din sat.“ „Tu vorbeşti“, se înfurie Moroi, „neamul lui Fantasmache, care aţi şterpelit pămîntu' lu' socru-meu? Banditule, latifundiarule!“ „Hai sictir!“ se oţărî Dionis. „Tu şi familia ta de bolşevici de dreapta ar trebui să fiţi închişi. Păcat că v-a ratat domnu' Băsescu la final de mandat!“ „Ba pe voi o să vă bage la răcoare domnu' Ponta la început de mandat...“

Se produse o hărmălaie de nedescris, în care cineva ar mai fi desluşit doar cîteva replici tăioase: „Dictachiorule!“, „Michimausule!“, „Ebo!“, „Prostănacule!“, „Băsane!“, „Plejiatorule“, „Paraşuto!“, „Moroiule!“, „Fantasmăule!“, „Chişcăbabo!“, „Beliboule!“. Apoi, după un moment de linişte subită, se auzi urletul straşnic al lui Fred: „Văăăleeeu!“ Bietul proprietar al barului fu văzut zburînd, pînă în stradă, prin singurul geam întreg al localului. În cădere, agăţase un afiş electoral care îi stătea acum, ferfeniţit, pe cap. Acolo se putea totuşi citi cu claritate: „Mîndri că sîntem români!“

Codrin Liviu Cuţitaru *este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Pelicam

– Şi acum, vă urez vizionare plăcută! îşi încheie prezentatoarea discursul de deschidere a festivalului.

– Mulţumim... murmură respectuos un lipovean de pe rîndul din faţa mea, îmbrăcat de duminică.

Este a treia ediţie a Festivalului de Film Documentar despre mediu şi oameni, Pelicam, de la Tulcea. Şi Tulcea, şi festivalul arată mult mai promiţător. Excelent organizat, festivalul a devenit un eveniment, dincolo de selecţia de filme, care a început să aducă localnicii în sălile de proiecţie şi să-i scoată pe invitaţii străini în Delta înconjurătoare.

Juriul competiţiei oficiale exprimă şi spiritul acestui festival despre natură: Cristi Puiu şi Michael Stewart, care *ştiu* film, şi Ivan Patzaichin, care *este* natura. Dar, mai ales, e plin de elevi, inclusiv în juriul uneia dintre secţiuni. În ceea ce priveşte publicul, acesta este încă unul redus, neobişnuit cu filmul documentar, care ştie cîte ceva atît despre oameni, cît şi despre natură, dar mult mai puţin despre ce îi leagă pe primii de aceasta. Şi încep să privească altfel...

În fond, Pelicam nu se vrea un mare festival delocalizat, pentru un public generic, cunoscător şi iubitor de documentare, ci o festivitate uşor iniţiatică a Naturii, într-un loc în care oamenii au aflat relativ de curînd că ceea ce văd şi trăiesc de cînd se nasc este un *patrimoniu* universal. Pe de altă parte, un festival de film documentar, în general, este o chestiune de *privire*. Iar aceasta se educă.

Popor de ţărani, românii nu s-au îndepărtat încă într-atît de natură, încît să-i ducă lipsa, să o caute şi să o privească îngrijoraţi. „Protecţia naturii" este încă un neologism. În plus, tocmai pentru că sînt nişte ţărani, românii nu sînt oameni ai apei, nu au o cultură, şi cu atît mai puţin un cult al ei. În Deltă nu prea sînt români, iar cei dinspre Chilia, de pe la C.A. Rosetti, de pildă, rămîn tot ţărani şi se ocupă de agricultură. Mănîncă peşte pe la dezlegările de post şi, eventual, duminica, atunci cînd au vreun musafir. Lipovenii sau haholii mănîncă peşte zi de zi şi, eventual, duminica, o găină. Vorba unor moldoveni veniţi la lucru în Sfîntu Gheorghe: „Ce noroc pe ăştia, le-a dat Dumnezeu mîncarea de-a gata în apă! Atunci de ce nu te duci să o scoţi?" l-a ironizat un localnic. „Păi, nu ştiu cum..." a recunoscut moldoveanul.

Încet-încet, Dunărea începe să intre în conştiinţa oamenilor.

Privirea comunistă a văzut în Deltă doar ceva resurse – stuful, de pildă, exploatat cu nepricepere, sau icrele negre, păzite precum valuta. Cît despre natură, aceasta trebuia pusă şi ea la muncă, precum apele din hidrocentrale, sau anihilată cînd ameninţa bunurile poporului, precum lupii şi alte „răpitoare", eliminate cu momeli împănate cu stricnină. Au dispărut astfel şi cîteva specii rare. În rest, natura era doar obiect al victoriei Omului – ca pentru întreaga modernitate, de altfel... Delta era mult mai mult decît atît, doar pentru nişte pescari şi cîţiva biologi pasionaţi; pentru localnici, era, pur şi simplu, lumea şi viaţa lor, aşa cum le-a dat Dumnezeu.

Am început să descoperim Natura de-abia recent, dinspre un Occident industrializat, urbanizat şi mai dezvoltat, care o „cucerise" mai de mult şi acum îi ducea lipsa. Au venit apoi turiştii, pentru care însă natura însemna, de regulă, o nouă formă de *entertainment*. Tot din Occident am aflat apoi despre ecologie şi despre activismul de mediu, care la noi începe aproape totdeauna cu *salvaţi!* Majoritatea românilor i-au privit însă cu scepticism pe aceşti „ongişti", care s-au apucat să propovăduiască grija pentru natură, sau i-au trimis direct la plimbare, considerîndu-i „stîngişti". Este adevărat că, proaspăt convertiţi, mulţi „ecologişti" vor să salveze Natura fără Om, acesta devenind *duşmanul*. Mult mai puţini au aflat sau au descoperit pe cont propriu „ipoteza Gaia" a lui James Lovelock sau „contractul natural" al lui Michel Serres, de pildă, respectiv *privirea* pe care o presupun acestea. Cît despre autorităţile locale, aflînd că au devenit stăpîne peste un „patrimoniu", stau cu ochii pe el ca pe butelie şi au impresia că mai toţi ăştia care vin cu proiecte vor să le fure sau să profite de avuţia lor. Şi se împotrivesc din principiu.

Tocmai de aceea, un astfel de festival are o miză aparte şi este mai mult decît un eveniment cinematografic. Cel cu pricina a ajuns la Tulcea, într-un fel, tot dinspre Occident, fiind iniţiativa unui francez, Benjamin Ribout – Ben, cum îi spun acum zecile de voluntari care mişună în jurul său şi al unei echipe care s-a format între timp. Recunosc şi fac *mea culpa:* nu i-am dat mari şanse iniţial, nici în ceea ce priveşte cooperarea cu autorităţile locale, nici în ceea ce priveşte publicul. Tulcea era mai mult un peron, o gară de tranzit a Deltei, unde turiştii se plimbau puţin pe faleză în aşteptarea vaporului. Iar faleza aparţinea încă de Galaţi, care nu avea nici un chef să investească în amenajări la Tulcea, lăsîndu-i însă şi pe tulceni în imposibilitatea de a-şi gospodări cea mai atractivă parte a oraşului. Benjamin a avut însă răbdare şi nu s-a lăsat demoralizat de sălile iniţial aproape goale: „Era firesc", îmi spune el. Între timp, o serie de alte festivaluri şi iniţiative au început să sensibilizeze lumea şi să deschidă ochii autorităţilor; anul acesta am văzut şi săli pline, şi autocare întregi cu elevi veniţi la matinee – şi, nu în ultimul rînd, primarul.

Încet-încet, Tulcea devine o destinaţie, nu doar o poartă a Deltei sau sediul RBDD. Încet-încet, Dunărea începe să intre cu adevărat în conştiinţa oamenilor, nu doar ca apa în care Dumnezeu le-a pus băştinaşilor mîncarea de-a gata sau ca obiect al unui patriotism de Discovery. Iar oamenii încep să înveţe să privească Natura. Pentru ediţia următoare, proiectele Pelicam sînt deja mult mai ambiţioase.

– Mare e natura asta!... murmură admirativ lipoveanul de pe rîndul din faţa mea, la încheierea filmului care a deschis festivalul.

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Şcoala Naţională de Ştiinţe Politice şi Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuţu. Despre noua ordine domestică şi criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

PUBLICITATE

PUBLICITATE

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Educația între „gîrbaci“ și moralitatea feminină

Conținutul educației este una dintre temele de reflecție ale primei modernități românești. Cine trebuie mai întîi de toate să învețe carte? Băieții sau fetele? Ce trebuie să învețe fiecare? Ce trebuie să conțină învățarea? Cunoștințe generale sau practice? Ce metode didactice fac mai ușoară asimilarea? Gîrbaciul sau explicația? Instrucția școlară se va clădi destul de greu în societatea românească; chiar dacă toată lumea vorbește de necesitatea educației, chiar dacă pe hîrtie se compun legi și regulamente, în practică puține „școli“ ajung să producă învățăceii de care modernizarea avea nevoie. Bugetul statului modern găsește întotdeauna alte lucruri de acoperit, mai importante decît educația, judecată totuși, în toate discursurile epocii, ca o prioritate națională. Dar nu despre asta vrem să vorbim. Ci despre conținutul acestei educații și despre punerea lui în aplicare.

„Era odată o vreme cînd dascălii (profesorii) se mîndreau ținînd în mînă gîrbacele, iar școlarii tremurau ca varga văzîndu-i ca pe niște smintiți și îndrăciți.“ Așa își începe Predicatorul, la 1857, pledoaria pentru eliminarea violenței din actul educativ. Bătaia este parte a conținutului educativ în această epocă și va rămîne mult timp o „metodă“ ușor și des utilizată atît de profesori, cît și de elevi. Din ancheta necesară susținerii pledoariei, aflăm mai întîi de toate că nu este o „metodă“ aplicată doar pe meleaguri românești, ci pretutindeni în Europa, pentru că se crede că doar cu bătaie se poate face educație. Se merge chiar pînă la instituționalizarea unei profesii: „bătăușul“. Mai apoi, părinții sînt cei care susțin activitatea acestui „bătăuș“, convinși că o bătaie zdravănă n-are cum să strice: „Părinții pedepseau fără milă copii lor pentru cele mai mici greșeli, socotind proștii că prin asemenea barbarismu sălbatic îi vor înțelepți și-i vor sili la buna orînduială și la silință și supunere.“ De la Ion Ghica și imineii dascălului Chiosea aruncați în capul școlarului leneș, pînă la Teodor Vîrnav și bătăile crunte primite prin școlile sătești, sau la Ion Creangă și povestea dulcioasă a unei violențe educaționale, bătaia merge mînă în mînă cu evoluția învățămîntului. Predicatorul propune în paginile sale o alternativă la violența educațională, plecînd de la modelul englez. Aici, orice formă de violență este sancționată cu plata unei amenzi usturătoare, incluzînd și violența exercitată asupra dobitoacelor. Apoi, în locul biciului, a insultelor, fricilor, a silelor, amenințărilor se propun „puterea de a îndupleca prin cuvînt, dreapta judecată, blîndețea, rîsul și zîmbirea, făgăduința unei răsplăți oarecare“, menite a stimula ambiția și rațiunea. Acest tip de educație este complementar unei educații familiale pe care autorul o consideră capitală. Conflictele și faptele proaste din interiorul familiei „strică“ orice inimă de copil, iar legile, oricît de bune ar fi, nu vor mai reuși să schimbe mare lucru. Or, principala responsabilitate în asigurarea unei bune educații familiale îi revine mamei: „numai prin femei poate societatea să se îndrepteze“. Poziția „respectabilă“ a unei femei se leagă, după autor, de starea politică și morală a națiunii. Dar ce trebuie să știe și să învețe o femeie pentru a deveni o bună „educatoare“? Aici însă, Predicatorul, ca organ ecleziastic, are o serie de ezitări în acceptarea unei educații „moderne“: „întreb acum dacă învățătura lor să privească numai pe cele din afară, adică să facă figură, sbîrniind cu cîteva franțozește, cu cîteva nemțește și cu cîteva de alt fel sau să învețe puține din cele folositoare iconomiei casnice și din cele viitoare ale creșterii și împlinirii sfintelor lor datorii, și multe altele care plac la cei mulți, adecă: muzică, poezie, pictură, operele, împodobirile, lucsul și vizitele?“ „Procopseala“ enumerată există deja, dar fără a aduce mare folos societății, ci dimpotrivă o pervertire a sufletelor tuturor. Femeia trebuie să educe „bărbați patrioți, bărbați stăruitori, bărbați cu înțelepciune adîncă și cu cunoștințe politice“. Or, găteala, „cîte șase ceasuri pe zi“, plimbatul la Cișmigiu și la Șosea, plictisul din fața ferestrei nu pot asigura o educație statornică. Ce e de făcut? „Femeile au trebuință de învățături mai serioase“, ne atrage atenția Predicatorul, dar ar trebui cu totul eliminate „învățăturile limbilor străine“, „cu puțin folos“. Conținutul educației feminine se reduce totuși la foarte puține, în ciuda locului major acordat în învățarea celorlalți: „în genere este de folos ca femeile să învețe de timpuriu a respecta religia, a prețui virtutea, a-și prețui curățenia, a iubi înțelepciunea, a se supune bărbaților, a desprețui în senceritate toate cheltuielile zadarnice... a îngriji mai cu seamă cum să facă pe copii lor vrednici de iubirea și reputația generală.“ Această formă de educație atît de sumară, făcută mai degrabă la biserică și mai puțin la școală, nu se poate săvîrși decît sub paza și îndrumarea unui „bărbat moralist“. Pledoaria Predicatorului oglindește gîndirea unei epoci care nu știe încă unde să așeze gîrbaciul, și care se teme de femeia „instruită“.

articol apărut în Dilema veche, *nr. 422 / 15-21 martie 2012*

anti nostalgia

Grija de popor

„La 24 februarie a.c. [1945, *n.r.* / FND-ul a convocat pe toți membrii săi în mitinguri atît în Capitală cît și în zeci de orașe din țară spre a duce la îndeplinire următoarele puncte: Completa democratizare a țării, distrugerea fascismului, îndeplinirea loială a armistițiului și consfințirea reformei agrare. În Capitală, au participat la acest miting popular o jumătate de milion de cetățeni pașnici care purtau pe stradă portretul regelui Mihai și pe acelea ale conducătorilor marilor aliați. Cînd demonstranții s-au apropiat de Palatul regal, Rădescu a dat ordin ca armata să tragă în cetățeni. Astfel, din palatul Ministerului de Interne s-au tras rafale de arme automate care au omorît și rănit numeroase persoane. Astfel de masacre au avut loc și la Brașov, cînd un grup de legionari din Partidul Național-Țărănesc masați în redacția ziarului *Avîntul* au deschis foc asupra demonstranților FND-iști. După terminarea manifestației, Rădescu a vorbit la radio și a negat actul că s-a tras din ordinul lui în mulțimea pașnică. Gestul său a fost însă demascat de un grup de ofițeri superiori și de fiul său, printr-o scrisoare ce i-a fost adresată. La fel de toate comitetele partidului. În concluzie, Rădescu și complicii lui intenționau să dezlănțuie un război civil în România, folosindu-se de principiile lui Antonescu. Toți acei care se consideră democrați trebuie să renunțe pentru totdeauna la cercurile suprapuse reacționare. În România nu există parlament și din această cauză – cît și din cauze militare – nu pot avea loc alegeri comunale pentru ca poporul să-și poată exprima voința. Actualele evenimente din România nu se pot califica drept mici incidente politice, ci ca un preludiu al războiului civil. A provoca război civil în apropierea frontului, în spatele Armatei Roșii care luptă neprecupețit pentru nimicirea fascismului, nu este puțin.“

6 martie 1945, comentariu la Radio Moscova pe marginea datelor din presa sovietică; în *23 August 1944*, vol. IV, Editura științifică și enciclopedică, 1985

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Simona Halep

– triumful națiunii –

Toți avem o părere despre Simona Halep. E normal. Performanța ei extraordinară vine într-un moment în care multora li se pare că, pe aici, nu prea se mai poate face nimic. Olimpicii de la mate, de la info sau de la fizică pleacă pe capete. Cei mai mulți vor la școli de pe-afară. Cum să nu-i înțelegi?! În povestea asta cu olimpicii e un pic mai greu să vibrezi patriotic. Chiar dacă puștanii ăștia fabuloși ar rezolva conjectura lui Poincaré în direct, la televizor, sub privirile îngăduitoare ale analiștilor, treaba asta nu ne-ar încălzi prea tare. Nu e pe stadion, nu e o chestie cu... public. Plus că habar n-avem ce-i aia. Mulți dintre noi am copiat la bac. OK, asta cu conjectura e o chestie abisal superioară nivelului de bac. Dar tot aia e. O chestie despre care nu pricepem nimic. Nu participăm. Nu scandăm, nu aplaudăm, nu cîntăm cînd cineva înșiră niște calcule pe o hîrtie sau la tablă. Bun, recunoaștem, copiii ăștia sînt cumplit de deștepți. Dar pleacă. Sigur, sînt români, ajung pe la mari universități, fac niște cariere excepționale, dar nu ne reprezintă chiar așa cum am vrea. Nu joacă pentru noi. Nu li se cîntă imnul în direct, la televizor, iar steagul românesc nu „flutură pe cel mai înalt catarg“, în inima unuia dintre marile stadioane ale lumii.

Ce facem în situația asta? Ne urcăm pe prima performanță vizibilă care ne iese în cale. „Oameni sîntem!“ E sport. E cu clasamente și cu tot ce trebuie. Și e firesc să năvălim pe ceva răcoritor, după febra gripei care umple de guturai felul nostru de a vedea lumea. Da, se poate veni cu cele mai elaborate și mai clare concluzii ale unor cercetări „cu baze psihologice și sociologice“. Da, nu putem vorbi despre „noi“ în general. Așa e. Nu sîntem identici. Dar ce spectacol superb e dincolo de toate adevărurile astea frumos și corect argumentate academic. Cît de pasional se învolburează discuțiile de la o bere, cît de artezian spumegă fîntînile articolelor din presa scrisă, cît de gîlgîitor pleacă spre cer gheizerele părerilor care erup din „puțurile gîndirii“. Cum se mai pompează fluviile de magmă patriotică neîmplinită, spre văi pustii, necălcate de pe vremea în care Hagi și Gică Popescu ajungeau pe la Real Madrid și pe la Barcelona. Evident că toate astea sînt lucruri normale. E natural să vibrezi entuziast la uriașa performanță a Simonei Halep, cîtă vreme ai stat pe sec atîta vreme. E simplu și cinstit – „Lasă, dom'le, să ne mai bucurăm și noi de ceva, după tot ce e în țara asta...“

Mai departe, Simona Halep devine „fata noastră“, „micuța noastră“, „marea surpriză românească“, primind – înainte de a o fi cerut – misiunea de căpătîi a eroilor nației: „Simona, să joci și să cîștigi pentru noi!“ Și unde nu-ncep marile ambalări ale colosalelor noastre motoare analitic-dubitative... „Oare n-o fi prea scundă și prea necoaptă ca să ne punem noi chiar toate speranțele în ea? Ce-o să facă atunci cînd o da de huidumele alea de surori Williams și de chinezoaica aia... cum o cheamă, măi... că pe ăia îi cheamă la fel pe toți... O fi adevărat că și-a micșorat sînii?... N-are încă psihic pentru nivelu' ăsta. Acolo tre' să fii tare, frate, nu ca românii noștri, care cad tocma' cînd zici că dau lovitura. N-are, șanse, moșule, e din România. Crezi că te lasă ăia care fac jocurile să ajungi tu, din România? Te lasă, așa, un pic, să-ți ia fața, p-ormă la revedere, pa, mai treci, te mai sunăm noi... Crezi că așa merg chestiile? Cu performanțe și vrăjeli d-astea? E cu bani, nenică. Nu pui tu botu' de la România la cașcavalu' lu' ăia mari... Plus că fata e zgîrcită ce n-ai văzut, frate. Și tac-su la fel. Au ariciu-n buzunar. N-ar lua antrenor străin nici să le rupi o mînă. Păi, fără antrenor străin cum vrei, mă, nene, să le bați p-alea? Plus că e mică, mă. N-are înălțime. Azi, dacă nu ești înalt, stai acasă, tată. N-ai văzut cît sînt ăia?!“

Odată ajunsă în finală la Roland Garros, Simona Halep produce o schimbare radicală în discursul setos de patriotism și victorie: „Hai, Simona! Bravo, Simona! Fata noastră a realizat o performanță incredibilă. Să joci pentru noi, Simona! Sîntem toți alături de tine! O țară întreagă nu mai respiră – servește Simona! După ani de suferință și tristețe, ai adus o rază de lumină în viețile noastre. Dați *like* Simonei! Fetița asta a readus speranța în suflete și a reînviat zîmbetul pe chipurile românilor. Deci se poate. Galopul de sănătate al Simonei nu ține cont de adversară. Simona defilează spre finală. Simona e de neoprit. Du-ne spre victorie, Simona! Avem încredere în tine! În spatele tău sîntem noi toți!“

Știm cu toții, Simona a pierdut finala. Sharapova a fost mai bună. De data asta. Noi am luat-o cu arbitrajul – prost, e drept –, dar asta nu mai folosește la absolut nimic. Sau, mă rog, folosește la discuțiile de după: „Ăla era francez, mă? Poate cum sînt io suedez. N-ai văzut că era... d-ăsta de la ei? Magreb d-ăla. Conlocuitor, vere, ca ăștia de la noi. Cum vrei să țină ăla cu românii? A văzut-o p-aia, s-a speriat. Păi, ai văzut-o p-aia cum arată? Așa sînt rușii, nene, cît casa. Dai în bengă cînd o vezi p-aia. Magrebu' oricum nu le-avea cu arbitraju'. Îți dai seama că d-aia l-au și pus...“

Unii o dau mai pe sentiment și povestesc „cum ne-a spălat fata asta obrazul greu încercat“. Alții strigă în toate felurile: „Luați mîna de pe Simona! Lăsați-o în pace! Nu-i murdăriți performanța!“ Tîrziu, nene! A-ncăput pe mîna noastră, asta e. Noi trebuie să-i suportăm eșecurile, ea trebuie să ne suporte dragostea. Așa e în sport. Ea e doar un pretext. Noi sîntem pe teren. Dacă iese cu victorie, am cîștigat noi. Dacă nu, a pierdut ea. În rest, a zis cu gura ei: „O să dau tot ce pot pe teren pentru a le aduce bucurie românilor.“ Pînă i-o spune cineva că cea mai mare bucurie e a ei. Doar a ei.

Cătălin Ștefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Imperiul Latin al lui Kojève

– o utopie de neuitat, totuşi –

Într-o recentă discuţie publică pe care a avut-o cu domnul Andrei Pleşu la Ateneu (cu ocazia aniversării a 20 de ani de la înfiinţarea Colegiului „Noua Europă"), sociologul german Wolf Lepenies a adus vorba despre un document, deopotrivă provocator din punct de vedere politic şi interesant din punct de vedere cultural. În 1945, Alexandre Kojève a redactat un memoriu pentru generalul De Gaulle, prin care îi propunea instituirea unui Imperiu Latin ca direcţie strategică de politică externă a Franţei pentru viitorul postbelic. După mai bine de jumătate de secol şi mult mai multă istorie petrecută de la redactarea sa pînă la noi, documentul este readus în actualitate de intelectuali precum Bernard-Henri Lévy, Giorgio Agamben şi, iată, Wolf Lepenies.

Alexandre Kojève este cunoscut filozofilor pentru prelegerile despre Hegel, pe care le-a ţinut la Paris între 1933 şi 1939, şi care au influenţat mulţi intelectuali marcanţi ai (post)modernităţii, care fie au asistat la ele (Raymond Aron, Merleau-Ponty, Georges Bataille, Roger Caillois, Henry Corbin ori Jacques Lacan), fie le-au citit doar (Derrida, Foucault etc.). Este cunoscut şi politologilor pentru prietenia sa intelectuală cu Leo Strauss, materializată într-o corespondenţă care face cît suma multor tratate de filozofie politică scrise în modernitate. În sfîrşit, a ajuns cunoscut şi jurnaliştilor din toată lumea, ca fiind, cumva, inspiratorul megabestseller-ului lui Fukuyama – *Sfîrşitul istoriei şi ultimul om*. Kojève era de o capacitate intelectuală remarcabilă, doctor în filozofie la Heidelberg, sub Karl Jaspers, cu o teză despre Soloviov, şi un poliglot legendar (zece limbi, printre care sanscrită, chineză, greacă şi latină, dar şi rusă – limba maternă, de altfel). Imediat după război, unul dintre admiratorii săi a devenit adjunctul lui Jean Monnet şi l-a adus pe Kojève în Ministerul Economiei, la Paris, pentru ca, puţin mai tîrziu, să-l ajute să obţină postul de secretar al Organizaţiei Europene pentru Cooperare Economică (predecesorul actualului OECD). Kojève a fost unul dintre artizanii naşterii primelor structuri economice paneuropene, care, prin dezvoltare şi integrare, au dus la ceea ce vedem astăzi că este Uniunea Europeană. A fost un personaj controversat. Mulţi îl socoteau agent sovietic, el fiind un admirator declarat al lui Stalin, inclusiv în documentul la care ne vom referi aici. E drept, nu era un admirator exclusiv al dictatorului comunist. Îl plăcea, deopotrivă, şi pe Churchill. Aşa sînt filozofii – suficient de complecşi cît să-i poată iubi pe Stalin şi pe Churchill deopotrivă. Alţii îl socoteau psihopat. În sfîrşit, nu puţini sînt cei care cred că, în anii în care a lucrat ca înalt funcţionar (1948-1968), influenţa sa asupra deciziilor politice franceze referitoare la Europa a fost foarte mare, cu mult mai mare decît cea firească pentru posturile – oricum importante – pe care le-a deţinut. Acesta fiind autorul, să vedem documentul.

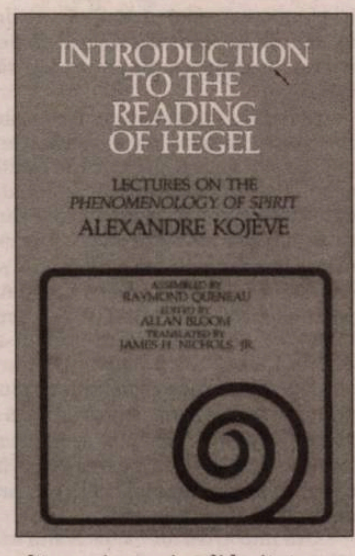

Intitulat *Esquisse d'une doctrine de la politique française*, memoriul pleacă de la convingerea autorului că, deşi înfrîntă crunt în război, suspusă sancţiunilor, ocupată de forţele militare învingătoare şi divizată între Est şi Vest, Germania va redeveni principala forţă economică în Europa, şi asta va pune mari probleme Franţei. Kojève credea că, în Europa, se vor înfrunta politic şi economic două „imperii". Cel din Est, pe care îl numea „slavo-sovietic", şi cel din Vest, „anglo-saxon", alcătuit în jurul Statelor Unite şi Marii Britanii, căruia i se vor alătura atît Germania, cît şi celelalte ţări ale Nordului. Astfel, Franţa va deveni o putere de mîna a doua, dacă asistă impasibilă la aceste schimbări strategice. Soluţia ieşirii din condiţia de putere de rangul doi este un al treilea „imperiu": Imperiul Latin, alcătuit din Franţa, Italia şi Spania (Kojève credea că Portugalia va fi mai degrabă tentată să joace rolul de colonie cuminte a „imperiului" anglo-saxon). Trei sînt temeiurile pe care Kojève îşi bazează viziunea şi propunerea.

Primul: timpurile. Vremea de după al Doilea Război Mondial (să nu uităm că memoriul e scris în 1945) îi părea lui Kojève una în care lumea se va refonda, pur şi simplu. Procesul de înnoire politică este ireversibil, aşa cum a fost în timpul destructurării medievale sub impactul ideilor şi soluţiilor modernităţii burgheze. Franţa trebuie să privească înainte, să se dezbare de toate obişnuinţele care i-au ghidat gîndirea geo-politică pînă atunci. Lumea însăşi se va ordona după criterii şi reguli absolut noi.

Astfel, Franţa va deveni o putere de mîna a doua, dacă asistă impasibilă la aceste schimbări strategice.

Al doilea temei: observaţia că statul-naţiune este epuizat, dar şi că drumul pînă la guvernarea globală e foarte lung. „Dacă naţiunea a încetat, pur şi simplu, să mai fie o realitate politică, umanitatea rămîne în continuare o abstracţie" – zice Kojève. Este, aşadar, vremea unor forme intermediare, ceva între statul-naţiune (forma trecutului) şi statul-global (forma unui viitor mult prea îndepărtat). Kojève propune „imperiul". Dar nu în varianta antică ori medievală, în care un stat domina altele, ci în varianta unei alianţe profunde între state care seamănă imediat, prin ceva evident, care îşi aparţin unul altuia prin istorie şi identitate cu elemente comune sau, mai bine zis, care aparţin natural unei categorii transnaţionale. Este vremea acestui gen de „imperii" – crede Kojève, care nu se poate abţine nici măcar într-un text adresat lui De Gaulle să marcheze, profetic, în stilul marelui clasic german pe care îl admira atît, că „înainte să se încarneze în Umanitate, *Weltgeist*-ul hegelian, care a abandonat naţiunile, se va aşeza în imperii." Kojève mai precizează şi că aceste „imperii" nu pot rămîne doar alianţe politice, ori „pacte", oricît ar fi ele de generale ca substanţă. „Imperiile" sînt uniuni integrate, cam ca Statele Unite ale Americii, Commonwealth-ul britanic ori Uniunea Sovietică. Sau – adăugăm azi zîmbind – cam ca Uniunea Europeană.

În sfîrşit, al treilea temei al propunerii sale este forţa extraordinară a legăturii dintre statele care compun „imperiile" – *parenté* numeşte el această legătură. Această forţă care dă coeziune şi solidaritate naturală ţărilor din „imperiu" este de natură culturală. „Această *parenté* între naţiuni, care devine acum un factor politic primordial, este un fapt concret, indeniabil, care nu are nimic în comun cu ideile rasiale, în general vagi şi incerte. Această *parenté* între naţiuni este, deasupra a orice şi înainte de toate, o filiaţie de limbă, de civilizaţie, de mentalitate generală, de climat, cum s-ar spune. Ea se traduce, de asemenea, între altele, şi prin identitate religioasă" – scrie Kojève în memoriu. Aceste elemente de similaritate îi par decisive, deasupra oricăror altora, pentru lumea care se deschidea după al Doilea Război.

Kojève vede că celelalte două „imperii" sînt deja constituite. Aşadar, Franţa trebuie să acţioneze pragmatic pentru a constitui, împreună cu Italia şi Spania, „o uniune politică şi o uniune economică", zice Kojève. Mai departe, Imperiul Latin astfel constituit avea să fructifice experienţa istorică colonială, fiind cel mai bine plasat în raport cu celelalte două, în această privinţă. Imperiul Latin putea încerca marea sinteză între creştinism şi islam, a cărei realizare – scrie optimist Kojève – nu prea are de ce să fie împiedicată, chiar dacă istoria opoziţiei celor două civilizaţii este lungă şi sîngeroasă. Nu în ultimul rînd, Kojève aduce şi argumente demografice – un Imperiu Latin cu 120 de milioane de locuitori poate da consistenţă unui proiect propriu de mare performanţă economică.

P.S. Pentru că presimt o iritare patriotică, aş face o mică observaţie liniştitoare. Hegelienii au, se ştie, instinctul grandorii istoriei, moştenit de la maestrul lor. Nu cred că e cazul să ne iritäm că nu am avut loc în planul Imperiului Latin, aşa cum a fost el imaginat de Kojève. România e o ţară mică, iar hegelienii gîndesc numai în mare, în foarte mare. Cînd se va face, ne vom strecura noi cumva, sînt sigur.

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

PUBLICITATE

CLUBUL DILEMA VECHE

Joi 26 iunie 2014, ora 18

Colegiul „Noua Europă", str. Plantelor nr. 21

CINEMA PARADISO

Invitaţi: ANDREI PLEŞU ŞI NAE CARANFIL

Moderator: Luiza Vasiliu

Accesul este liber, pe baza înregistrării la adresa teodora.cirlig@adevarulholding.ro

BURSA BINELUI

Un proiect BCR

vodafone

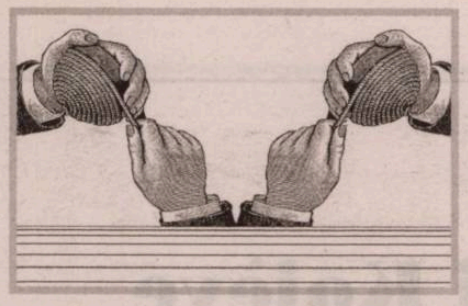

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Pe cine iubim noi toamna asta?

Apropierea dintre PNL şi PDL pare lucrul logic şi de bun-simţ care ar trebui făcut în actualul context. Problema constă tocmai în cît de logic pare. Dacă dăm ceasul înapoi cu numai zece ani, PSD era la putere şi părea logic şi de bun-simţ ca PNL să se apropie de PD. Apoi, în diverse circumstanţe care au făcut ca lucrurile să pară logice, am asistat la următoarele alianţe: PNL şi PSD împotriva PDL, PDL şi PSD împotriva PNL, din nou PNL şi PSD împotriva PDL, iar acum, din nou, PNL şi PDL împotriva PSD. Aceasta nu este istoria relaţiilor partinice de-a lungul a două secole, ci de-a lungul a zece ani. Toţi s-au aliat cu toţi împotriva tuturor. Parcă ar fi cele trei blocuri geopolitice din romanul *1984* – Oceania, Eurasia şi Eastasia –, care se bat pe rînd între ele de nu mai ştie săracul erou al romanului care cu cine se aliază împotriva cui.

Şi, repet, în logica internă a sistemului nostru politic, toate aceste mişcări au avut o logică, la vremea lor. Problema e, deci, cu sistemul. De ce uimesc asemenea schimbări tectonice derulate într-un timp atît de scurt? Pentru că nu ar trebui să se întîmple dacă am avea partide organizate pe un spectru ideologic veritabil. Problema de fond este că, în democraţia noastră, partidele se organizează şi se aliază pe criterii personaliste. Am avut, în anii '90, la început, partid pro-Iliescu şi partide anti-Iliescu. Apoi am avut un mare partid pro-Năstase şi o alianţă anti-Năstase. Apoi a urmat o schimbare majoră, şi personajul central a devenit Traian Băsescu, deci alianţele s-au organizat pe logica pro- şi anti-Băsescu. În ce punct sîntem acum? Care este motorul noii alianţe între PDL şi PNL?

Pare a fi pro- şi anti-Victor Ponta. Rămîne de văzut dacă Ponta se va consolida în această poziţie. Nu îmi e clar dacă asistăm la o alianţă anti-Ponta sau o alianţă anti-PSD. Vom afla doar dacă Ponta va deveni preşedinte şi va reuşi să menţină controlul asupra partidului (cum a fost Iliescu pînă în 1996). Cert este că alegerile europarlamentare au consacrat ieşirea din epoca Traian Băsescu. Alianţa PDL – PNL nu este o alianţă anti-Băsescu. Este o alianţă căreia Băsescu îi este indiferent, cel mult îi este un element marginal de distracţie, care i-ar putea răpi din voturi. Dar ţinta este Victor Ponta.

Pentru Traian Băsescu, poziţia asta este mult mai ingrată decît dacă s-ar fi coalizat împotriva sa. Opusul dragostei nu este ura, ci indiferenţa – spune un citat din nu mai ştiu cine. Similar, în politică, opusul susţinerii nu este ura, ci indiferenţa. Într-o organizare personalistă, aşa cum este viaţa noastră politică, personajul principal nu se teme de ură, ci de indiferenţă.

Eu şor acum să uităm ce forţe formidabile a învins Traian Băsescu în vremurile sale bune. E un politician care s-a hrănit cu ură, i-a prins bine. Coalizarea împotriva sa, în 2009, a majorităţii partidelor şi a majorităţii organelor de presă a făcut ca suporterii săi să se mobilizeze şi să-i aducă o victorie la limită, dar victorie. Era vremea în care oameni care cred despre ei că sînt moderaţi şi independenţi s-au aruncat pe faţă în bătălie, fără jenă, că doar cauza anti-Băsescu părea să merite. Stelian Tănase era frustrat că nu conduce el campania lui Geoană. Acum conduce TVR cu aerul că a fost mereu independent şi de partea bună a baricadei, fără nici o jenă. Doru Buşcu primea ordine de mobilizare de la Sorin Ovidiu Vîntu, ceva scabros prin batistă, că doar vorbim de culmi ale jurnalismului independent. Acum îi ţine lecţii de moralitate publică Monicăi Macovei. Călin Cristea dojenea ONG-urile care s-au scandalizat în 2012 – eram, pare-se, pionii lui Băsescu. Între timp, nu am avut nici un avantaj de la Băsescu, dimpotrivă, sîntem pe liste negre la diverşi consilieri, în schimb Cristea apără Antena 3 la CNA, în nişte şedinţe în care face temenele spre un post care nici măcar nu se pretinde independent. Toate aceste cazuri patologice sînt doar un simptom, tipii ăştia aveau o cauză şi îşi pierduseră capul. Acum, că s-au liniştit apele, se uită în oglindă cu aerul că necesităţile istoriei le cereau să fie cîrpe, deci rămîn onorabili.

Şi în acea atmosferă de necesitate istorică, Băsescu a cîştigat şi a tras sforile. Ce îl învinge pe Băsescu nu este acea ură, ci indiferenţa de acum. Putea reţine ceva din influenţa de altădată dacă acţiona cu inteligenţă din postura sa de preşedinte *lame duck*. Americanii numesc *lame duck* un preşedinte care se apropie de finalul celui de-al doilea mandat. Nu mai poate candida, nu mai are ce oferi suporterilor, lumea se orientează spre posibili succesori. Traian Băsescu ar fi putut gestiona o asemenea situaţie doar dacă menţinea influenţa asupra unui partid mare, eventual dacă scenariul în care ar putea fi premier ar fi fost realist. În loc de asta, s-a rupt cu nervi de partid şi a încercat să lanseze unul nou din postura de *lame duck*. Greu spre imposibil.

Ura împotriva lui Victor Ponta se creionează ca o constantă a anilor ce urmează. Aceleaşi sau alte personaje îşi fac din nou o misiune istorică necesară din lupta cu Tiranul. Doar Tiranul se schimbă. Personal, cred că Ponta are probleme grave în modul în care se raportează la instituţii, dar sînt obosit de jocul urii – este şi motivul pentru care scriu rar despre politica internă. Dincolo de faptul că e obositoare, ura este ineficientă. Dacă critici permanent un personaj, indiferent ce face, atunci nu mai contează ce face. Ura nu funcţionează ca instrument de responsabilizare a politicienilor, pentru că un om trebuie criticat cînd e clar care e greşeala. Statistic vorbind, un om nu poate greşi permanent. Băsescu nu putea, statistic vorbind, să greşească permanent. Nici Ponta nu poate.

Cineva cu care am avut o dispută mi-a aruncat o replică: „Ştim noi ce ai scris în ultimii ani." Asta m-a făcut să intru prin arhivele din *Cotidianul*, *România liberă* şi *Dilema veche* să recitesc articole vechi. A fost un exerciţiu relaxant, ce am scris acolo rezistă. Adevărul e că sînt incapabil să mă îndrăgostesc de sau să urăsc politicieni. Nu că aş fi un tip calm de felul meu, în multe dezbateri publice pot fi nepoliticos spre brutal, aşa cum cititorii paginii mele de Facebook au aflat pe propria piele. Însă mereu mă enervez sau mă îndrăgostesc de idei. Deci devin pasional dincolo de persoana politicienilor care le emit. Asta mă face să fiu complet antipatic şi acru în dezbaterile televizate, unde oamenii se adună în coruri anti- sau pro- anumite persoane. Problema cu modul în care se dezbate în România este că oamenii tind să investească în politică pasiuni care ar trebui să fie private. Nu iei de bărbat un om politic şi nici nu ar trebui să faci vendete de damă părăsită împotriva celor pe care îi critici. Nu ar trebui să rezolvi nici nevroze şi nici puseuri amoroase prin intervenţii publice.

Dezbrăcată de această haină pasională, politica noastră devine greu de urmărit şi de înţeles. Ce va face galeria de lideri de opinie de la Antena 3 dacă Băsescu chiar se ţine de promisiune şi pleacă pe mare? Va trebui să identifice rapid alt obiect la urii. Se ridică acum o nouă galerie de pasiuni anti-Ponta, care probabil vor fi pe val în perioada următoare. Pentru Ponta e un semn bun, nu există un mediu mai propice pentru iresponsabilitate decît un cor al urii. Cum indignarea rămîne constantă, ce face în mod concret şeful PSD contează prea puţin.

Schimbările de alianţe între Oceania/Eurasia/Eastasia duc la poziţii absurde şi, din fericire, aceste partide nu au mijloacele de a ne constrînge să uităm, pe care le aveau guvernele continentale în *1984*. Mă uit amuzat la Crin Antonescu, care este presat de Robert Turcescu să exprime o opinie despre DNA. Acel DNA despre care la Antena 3 spunea, acum doi ani, că este o poliţie politică. Acum spune că e o instituţie performantă, doar are nişte probleme de comunicare. Asta e ca şi cum ai spune că STASI a fost o instituţie OK, doar cu ceva probleme la capitolul PR. Într-un fel mă bucur – cînd am scris *Eu votez DNA!*, acesta a fost şi scopul: să dau un semn clar şi ferm că există voci care se bucură că această instituţie există şi că performează. Atunci moda era, de o parte – să zici că e poliţie politică, de cealaltă parte – să menţii o distanţă sceptică. Instituţia nu s-a schimbat, doar a continuat să performeze la fel de bine cum o făcea şi în 2012. Dar poziţionările publice s-au schimbat pentru că alianţele între Oceania/Eurasia/Eastasia s-au schimbat. Poziţia pro-DNA a devenit *mainstream*, foarte bine că e aşa. Guru ai societăţii civile care m-au admonestat pentru titlul cărţii nu au nici o greaţă să spună că DNA e OK, ceea ce iar mă bucură.

Ideile sînt purtătoare de oameni politici. Doar pare că e invers. Problema la noi este că oamenii politici şi îndrăgostiţii de ei sau nevroticii împotriva lor se urcă şi coboară de pe idei ca într-o cursă bezmetică cu autobuze conduse de şoferi beţi. De aceea, ultimul joc intelectual de la dreapta este absurd: cine este candidatul la preşedinţie? Iohannis, Predoiu, Mihai-Răzvan Ungureanu – parcă ar fi un concurs de miss. Dacă oamenii vor să se obiectiveze oleacă, spun că ar trebui susţinut cel care are cele mai mari şanse de a cîştiga. Sună bine. Dar de ce? Susţinem pe cineva pentru că noi credem că oamenii cred că el poate cîştiga, deci îl vor vota. Dreapta are nevoie de legitimitate pentru candidatul său, dacă e să aibă candidat unic. Negocierile închise între lideri şi sondajele de opinie nu ţin loc de legitimitate. Singura strategie inteligentă a fost propusă de site-ul În Linie Dreaptă: alegeri primare între candidaţii dreptei. Supralicitez şi afirm că ar trebui să fie alegeri deschise, să nu voteze doar membrii partidelor, ci şi cei care se autoidentifică drept susţinători. Modelul încercat de Partidul Socialist francez e unul bun: cine dădea o declaraţie de aderare la principii şi dona 1 euro putea să voteze pentru candidatul socialist la prezidenţiale. Asta este o idee mai mare decît partidele implicate – o idee de deschidere şi reprezentare adevărată. Din dezbatere şi din participare ar putea să iasă mai mult decît un candidat, ar ieşi nişte idei care merită votate. Candidatul ar fi doar călăreţul acestui autobuz cu şofer predictibil. Altfel, rotaţia infinită Oceania/Eurasia/Eastasia va continua. Se vor schimba mereu doar obiectul urii şi cel al dragostei.

facebook.com/Cristian.Ghinea.CRPE

Băsescu nu putea, statistic vorbind, să greşească permanent. Nici Ponta nu poate.

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

Politica preţului şi marketing personal

Femeie bătrînă, cu ochelari prinşi cu lînă. În colţul pieţii. Să-mi facă ea una ca asta? Să-mi facă! Zice baba: ultimele căpşuni, maică, pe anul ăsta! Şi vine coana mare şi urlă: babo, de ce ai făcut 7 lei căpşuna? Păi, nu e aceeaşi căpşună! E, nu este – zice aia mare – cum nu este? Şi baba mormăie şi înfige lopăţica harnică în păroasa căpşună. Cum nu e – are gură mare coana aia, în plină piaţă Rîmnic – cum nu e, că eu văd că e. E mică şi bătută căpşuna lui matale, la 7 lei ca la 6. Şi eu casc gura la lopăţică. De ce n-o fi zis baba mea că este ultima căpşună de pe lume, cum mă vrăjise pe mine? De ce nu spunea? De ce nu grăia? De ce? Tăcea în gura ei lividă, mică, şi rîndul meu se apropia! Iau de 10 lei, că mi se părea că e mult de 10 lei. Şi baba umple plasticul. De 10 lei. Şi privesc în urma mea. Nimeni nu mai era. Nimeni. Gura aia mare răspîndise zvonul şi plecase lumea. Erau sigur cinci-şase oameni în urma mea. Acum – nimeni. Nici umbră. Nici temere. Baba molfăia. Eu deja mă păcălisem la 7 lei. Deci, puteam să fi luat la 6 aceleaşi căzături fragile de căpşună. Puteam, prea tîrziu acum! Luasem. Puteam lua cu 2 lei mai multe căpşuni. 2 lei – zece căpşune de erau, zece îmi făceau seara. Căzătura aia cu gura mare, căzătura asta de babă cu minciuna ei. Privesc înciudat – 2 lei. Şi lîngă babă – zece lădiţe de căpşună, unde e, babă, ultima căpşună, unde mi-este? De ce m-am păcălit? Începe ploaia şi plec cătrănit. Baba mă păcălise cu 2 lei, cu zece căpşuni. Şi m-am dus cocîrjat de 2 lei mai puţin.

Coordonator: Andrei MANOLESCU

Corneliu Coposu

Politică și morală

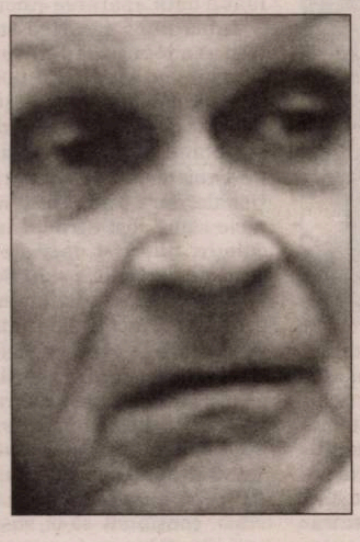

Texte și opinii de:

- Elena ȘTEFOI (publicistă, poetă)

„De la contestarea unui nostalgic la nostalgia neputincioasă“

- Marius GHILEZAN (publicist, scriitor)

„Un aristocrat al spiritului“

- Tudor Călin ZAROJANU (jurnalist)

„De fapt, cine a fost Seniorul?“

- Ionuț GHERASIM (fost șef de cabinet al lui Corneliu Coposu)

„Un om de o vitalitate extraordinară“

- Radu CARP (profesor de Drept Public și Științe Politice la Universitatea București)

„O politică a valorilor“

- Christian MITITELU (fost director al BBC, secția română)

„Ce ar fi putut să fie“

argument

O schimbare

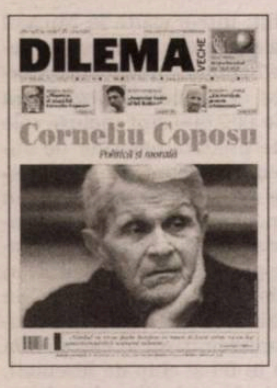

Era într-o zi de marți, 14 noiembrie 1995. O dimineață mohorîtă cu cerul acoperit de nori întunecați. Mergeam cu o mașină veche la un tinichigiu pe care mi-l recomandase nu mai știu cine, ca să-mi repare nu mai știu ce. Avea atelierul într-o curte pe undeva pe lîngă strada Foișor. Era un tip țigănos, scund, cu burtă și purta o salopetă murdară, ca orice tinichigiu. A deschis poarta și m-a așteptat calm să intru. Cînd m-am dat jos din mașină, am văzut că stătea drept, cu capul înclinat ușor pe spate, și mă privea lung și sever. După cîteva secunde de tăcere, a ridicat degetul arătător în sus, a amenințare. „Mergi acolo, da?“ Nu-mi prea venea să cred că se referea la ce-mi trecea mie prin cap, așa că am întrebat nesigur: „În Piață?“ „Da' păi, unde?“ a răspuns la fel de sever. „Toată lumea trebuie să fie acolo. La ora 12, în Piața Revoluției. Știi ce mare om a fost acela?“ Știam, bineînțeles, dar nu înțelegeam cum de un asemenea ins, pe care-l vedeam mai degrabă ca făcînd parte din categoria celor care crezuseră toate mizeriile puse pe seama lui Corneliu Coposu, un obișnuit al contramitingurilor FSN-iste, avea o astfel de atitudine. Îmi cerea, deci, imperativ, să nu cumva să lipsesc de la înmormîntarea marelui lider al opoziției.

Cu o zi în urmă îl văzusem pe Tata Nițu, cum i se zicea comandantului Poliției Capitalei, aproape lăcrimînd în timp ce le spunea jandarmilor care asigurau ordinea în jurul sediului PNȚ-CD-ului (acolo unde mulțimi de oameni veneau să aducă un ultim omagiu la catafalcul Seniorului) că ei nici nu știu ce mare erou a fost cel care tocmai murise. Auzind asta din gura unui șef al Poliției numit de o putere care-i purtase sîmbetele lui Corneliu Coposu, fusesem tot așa de uimit ca în fața felului în care mă luase tinichigiul. Pînă atunci, fusese de-a dreptul riscant să-l vorbești de bine, în popor, pe Corneliu Coposu. Ceva se întîmplase. Sigur, tinichigiul mi-a explicat că, în anii comunismului, lucrase pe un șantier unde fusese angajat și Corneliu Coposu. De atunci îl cunoștea și îl respecta. Cu Tata Nițu nu știu cum or fi stat lucrurile. Cert e că, în acele zile de după moartea Seniorului, s-a petrecut un fel de trezire. Oameni de tot felul îndrăzneau să-și arate o latură mai bună. Ieșea la suprafață o altă față a societății, una în care Corneliu Coposu nu încetase să creadă, pe tot parcursul vieții. Și pe acest fond, un an mai tîrziu, Convenția Democrată avea să cîștige alegerile.

Astăzi, după aproape încă 20 de ani, în linii mari, România este acolo unde și-ar fi dorit liderul PNȚ-CD, adică integrată în NATO și în UE. În linii mai mici însă (amănuntele ne omoară), observăm că modul de a face politică e din nou asemănător cu cel de pe vremea cînd despre Corneliu Coposu se spunea că ar fi mîncat icre negre cu polonicul în Occident, în timp ce noi, în țară, mîncam salam cu soia.

Corneliu Coposu ne apare acum ca o figură de-a dreptul legendară (dacă nu chiar ca o icoană), dar nu a rămas și un model în politică, fiindcă se pare că nimeni n-a putut sau n-a vrut să meargă pe urmele lui, să-l imite. (**Andrei Manolescu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 19 iunie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu și Laurențiu Diaconu-Colintineanu.

Elena ŞTEFOI

De la contestarea unui nostalgic la nostalgia neputincioasă

Din cînd în cînd, mai ales la comemorări aniversare, recunoaştem spăsiţi că politica românească s-a degradat înfiorător, că dialogul între partide e un schimb de insulte pe micile ecrane, şi negocierea poziţiilor publice – o nerușinată formă de şantaj. Fie că-şi mai amintesc atmosfera primilor ani ai democraţiei noastre originale, fie că nu, bucureştenii se înghesuie, la 10 Mai, în Parcul Elisabeta, iar vedetele puterii trag sfori să primească invitaţii la evenimentele organizate sub patronajul Regelui Mihai. Cît a trecut din 20 mai 1990, cînd octogenarul lider al PNŢ-CD, singurul care-şi mărturisise răspicat, în campanie, credinţa în instituţia monarhică, a fost răsplătit cu un simbolic 2,56%?

Despre Corneliu Coposu, generaţia mea nu auzise prea multe înainte de '89. Imediat după căderea dictaturii, deşi nu ridica niciodată tonul şi nu profera injurii, el a fost considerat mai degrabă modelul adversităţii virulente, decît Seniorul de care ar fi avut nevoie societatea postcomunistă în degringoladă. Nu exista pericolul ca liderul ţărănist să devină far călăuzitor al majorităţii, dar noua putere şi-a justificat acţiunile, cultivînd inclusiv spaima că acesta ne-ar putea întoarce în '47. Lui, şi nu altcuiva, i s-au aplicat etichetele de complotist, radical, revanşard, vîndut Occidentului, atras de puciuri şi lovituri de stat. Lui i s-a strigat că e un cadavru viu, strigoi, mumie ambulantă şi că l caută moartea pe-acasă. Am aflat repede că politicianul imperturbabil fusese în tinereţe boxeur – şi se spune că nouă ne plac sportivii. Numai că el făcuse ani buni de puşcărie, conducea un partid istoric şi propunea reinstaurarea monarhiei. Părea din altă lume, îi scotea din sărite pe reprezentanţii revoluţiei dîmboviţene, cu politeţea lui bine stăpînită şi cu discursul intransigent. Era comunicativ fără să fie palavragiu şi jovial fără să se tragă de şireturi cu interlocutorul, dar nu-l idolatriza nici o publicaţie, nu-l promova nici un canal TV şi nu-l luase sub aripă nici un potenţial mogul. N-avea priză la electorat, era vremea oportuniştilor, vîrstnicii inflexibili nu puteau inflama lumea avidă de schimbare. Retorica iliesciană, împăciuitoare, populistă şi pe limba atîtor milioane îndoctrinate era uşor de îngurgitat pentru multe categorii. Sub luminile rampei se înghesuiau profesioniştii făţărniciei zgomotoase şi în spatele scenei jubilau cohorte de profitori. Era vremea adaptării şi a flexibilităţii, lumea nu voia, cu nici un chip, modele din alte epoci. Ne amăgeam cu speranţa că am putea recupera anii pierduţi mergînd pe repede înainte, fiindcă fuseserăm cu toţii –

© arhiva personală Ionuţ Gherasim

„Patriotismul este o dragoste discretă pentru ţară, o disponibilitate de a-ţi da oricînd viaţa pentru ea şi de a nu mărturisi acest sentiment."

CORNELIU COPOSU

Corneliu Coposu şi Bani Ghica, 1993

© arhiva familiei Coposu

nu-i aşa?! – victime ale regimului comunist, nu doar cei cu dosare de opozanţi (mai ales că unele chiar fuseseră fabricate sub ochii noştri). Majoritatea n-avea chef de spirite neîncovoiate şi de partide cu înclinări moralizatoare, iar elita culturală cultiva teoria retragerii în turnul imaculat. Oamenii cu şira spinării şi cu simţul măsurii erau indezirabili, se protesta aprig ori de cîte ori vreo personalitate din alt aluat decît cel pe care-l înghiţim azi (pe tăcute şi resemnaţi) ar fi intrat vremelnic în bătălia politică. Chiar vocile aşa-zisei societăţi civile îi condamnau mai ales pe cei cinstiţi – dacă ei s-ar fi arătat dispuşi să-şi asume vreun rol –, acuzîndu-i prompt de compromis cu puterea cripto-comunistă.

Adversarii nu puteau înţelege cum de minciunile nu-l demobilizau şi cum de invectivele îl lăsau rece.

Cît timp Corneliu Coposu s-a aflat printre noi, energiile antiguvernamentale s-au consumat frenetic pentru a da cale liberă politicienilor fără nici un alt Dumnezeu decît banul, aceiaşi care suprapopulează azi incinta parlamentară. Înainte de a fi ridicat pe soclu ca o instanţă morală a tranziţiei, liderul ţărănist a fost acuzat de toate relele, inclusiv de amantlîc şi de apucături perverse. Se scria despre el că e agent dublu, dubios şi turnător, extremist şi rupt de realitate. În plus, era greco-catolic, deci oricum suspect că ne rupe de ortodoxie. Agricultura şi industria au fost lăsate să se prăbuşească, dar fabrica de dosare lucra harnic la compromiterea oricăror opozanţi încă necompromişi, acreditînd teza că, de fapt, sîntem cu toţii o apă şi-un pămînt. Înainte de a avea acces la arhive şi la documente nefalsificate, am fost beneficiarii avizi ai multor campanii de discreditare, iar în capul listei se afla liderul ţărănist, aşa inofensiv şi fără orgolii de mărire cum s-a dovedit el, de fapt. Asupra lui se abăteau zilnic valuri de minciuni, delaţiuni şi zvonuri greu de contracarat. *Post-mortem* urma să i se confere titlul de Senior al politicii româneşti.

Asupra lui se abăteau zilnic valuri de minciuni, delaţiuni şi zvonuri greu de contracarat.

Foarte puţini ştiau pe-atunci despre Coposu că fusese închis, prima dată, pentru cîteva luni, în 1937, acuzat fiind de corupţie şi de *lezmajestate*, sau că avea să revină în puşcărie zece ani mai tîrziu, de data asta pentru înaltă trădare a clasei muncitoare. Se repeta că fusese bişniţar şi că suferise de obezitate cu tulburări funcţionale, dar nu spunea nimeni că Securitatea comunistă îi dedicase un amplu plan de discreditare, cu măsuri de compromitere şi izolare în rîndul fostelor cadre de conducere ale Partidului Naţional-Ţărănesc. Condeieri mai vechi şi mai noi îl considerau duşman al ţării, pînă şi pentru că jucase cîndva bridge, şi-l acuzau de neloialitate faţă de popor, pe motiv că i-ar fi luat o dată apărarea Anei Pauker.

Abia după moartea sa, puteam afla cu toţii că a refuzat să-l trădeze pe Iuliu Maniu, în schimbul ieşirii din puşcărie. Românilor li se putea spune, în sfîrşit, că adversitatea politică şi ostilitatea nu-l deranjau, că linguşirile nu-l impresionau şi că gloria publică nu-l ameţea. N-a avut parte de funeralii naţionale, dar i s-au ridicat monumente, şi numele său a fost atribuit unor artere de circulaţie. I-au fost dedicate monografii şi lucrări de doctorat, i s-au făcut praznice televizate, i s-au scos la lumină meritele şi i s-a proslăvit caracterul de patriot. Pînă şi fostul preşedinte Ion Iliescu, cel enervat la culme că bătrînul opozant i-ar fi *pus sula-n coaste* atunci cînd iniţiase celebra manifestaţie antifesenistă din 28 ianuarie 1990, avea să-l regrete public în al doilea al său mandat.

Corneliu Coposu ajunsese la concluzia că *e un blestem pe naţia asta*, dar a continuat să-şi susţină cu fermitate opiniile. Adversarii nu puteau înţelege cum de minciunile nu-l demobilizau şi cum de invectivele îl lăsau rece. N-a dezertat, rănit în amorul propriu, nici din pricina huiduielilor bine regizate, nici din cauza judecăţilor nedrepte. Nu s-a sfiit, într-o vizită la Muzeul Holocaustului, să-şi asume demontarea legendei referitoare la numărul evreilor exterminaţi în România, explicîndu-le gazdelor că în cifra oficială de 600.000 sînt incluse cele 400.000 de suflete predate nemţilor de autorităţile din Ardealul de Nord, plus victimele din Basarabia ocupată de sovietici, în 1940. Peste Ocean, în presa vremii, a fost catalogat drept fascist, iar duşmanii săi bucureşteni jubilau de plăcere. Fusese acuzat, în 1937, de corupţie şi *lezmajestate*, iar, în 1947, de înaltă trădare, de ce n-ar fi fost acuzat, în 1995, de antisemitism şi extremism politic? Defăimat în fel şi chip de fesenişti, suspectat şi bîrfit inclusiv de liberali şi de ţărănişti, avea puterea să rămînă senin, deşi cei fără principii îl vedeau şi-l credeau încrîncenat. Nu se temea să-şi afişeze amiciţia de conjudeţean cu primul director al SRI, dar nici să refuze invitaţia unei deplasări în Occident a succesorului acestuia, pe motiv că n-ar vrea să moară peste hotare. Avea să treacă la cele veşnice pe pămînt românesc şi la momentul potrivit. Valul de simpatie care încearcă poporul ori de cîte ori îşi duce marii oameni la groapă a fost destul de solid pentru a propulsa la guvernare Convenţia Democratică, pe care o girase fără să-i poată şi garanta rezistenţa la stres, la strategii de dezbinare ori la reţele de corupţie.

***Elena Ştefoi** este publicistă, poetă şi lucrează în diplomaţie.*

„Un om de o vitalitate extraordinară"

interviu cu Ionuţ GHERASIM, fost şef de cabinet al lui Corneliu Coposu

Cînd şi cum l-aţi cunoscut pe Corneliu Coposu?

Înainte de a vă răspunde, trebuie să spun următorul lucru: peste patru ani, se vor împlini 100 de ani de cînd familiile noastre se cunosc. În 1918, bunicul meu Ilie Lazăr, delegat din cadrul plasei Ocna Şugatag, fiind chiar cel mai tînăr semnatar al Actului Unirii de la Alba Iulia, s-a întîlnit, ei se deplasau cu căruţele, cu părintele Valentin Coposu (tatăl lui Corneliu Coposu) care era delegat pentru Marea Unire din partea zonei Bobota-Şimleu. Prima mea amintire legată de Corneliu Coposu a fost în 1984, cînd domnia sa, într-o vizită pe care a făcut-o la Cluj, s-a întîlnit cu părinţii mei în cartierul Grigorescu, unde locuiam, şi era însoţit de Tita Chiper, văduva scriitorului Alexandru Ivasiuc, cu care atît bunicul meu cît şi Corneliu Coposu erau într-o legătură permanentă. N-am să uit niciodată acea zi cînd am ascultat cu gura căscată toate poveştile lui Corneliu Coposu legate de bunicul meu Ilie Lazăr şi de colaborarea pe care o avuseseră cu Iuliu Maniu.

Cum era Corneliu Coposu în acele vremuri? Era un opozant deschis al regimului comunist, vorbea contra lui pe faţă, sau avea unele precauţii?

Ce vă pot spune clar e că, în 1984, imediat după vizita lui Corneliu Coposu la noi acasă, timp de o lună de zile şi mama, şi tata au trebuit să meargă să dea declaraţii la Securitate, iar Corneliu Coposu era permanent urmărit, nu doar cînd a venit la noi, ci şi cînd a mers la familia Boilă (nişte nepoţi ai lui Iuliu Maniu pe care-i vizita la Cluj). Pe mine m-au impresionat, în primul rînd, statura lui din acele vremuri, şi încă un lucru: faptul că fuma foarte mult. Aveam o scrumieră mică acasă şi mi-aduc aminte că, eu fiind cel mai mic de acolo, mă duceam din zece în zece minute s-o golesc.

Din 1984 şi pînă în decembrie 1989 l-aţi mai văzut?

Ne-am mai văzut în 1986 şi în 1988, cînd am mai mers noi în vizită la rudele noastre din Bucureşti şi, bineînţeles, nu puteam să nu trecem şi pe la familia Coposu. Atunci era chiar întreaga familie şi m-a impresionat că, pe lîngă domnia sa, mai erau cele patru surori – tanti Tuţi, tanti Bobiţa, tanti Uchi şi cu tanti Rodi (cele două care mai trăiesc acum) împreună cu mama lor. Era o desfătare totală, în momentul în care ajungeam în acea casă mică unde simţeam o căldură deosebită, şi din partea lui Corneliu Coposu, şi din partea doamnelor. Mai apoi, imediat după evenimentele din 1989, pe data de 26 decembrie, o zi după împuşcarea familiei Ceauşescu, mama a primit un telefon, la Cluj. Era preşedintele Coposu care i-a spus mamei direct: „Vreau să-l laşi pe Ionuţ să vină alături de mine, să-mi fie şef de cabinet, pentru că aici mişună de securişti şi nu pot să am încredere totală în nimeni şi am nevoie de un tînăr cu sufletul curat care să fie alături de mine." Nu ştiam ce înseamnă să fii şef de cabinet. Dar, după trei zile, am ajuns la Bucureşti şi, din acel moment, timp de un an şi jumătate am stat 25 de ore din 24 alături de preşedintele Coposu, pînă în aprilie 1991, cînd am plecat în Franţa, la Grenoble, să-mi fac studiile de ştiinţe politice. M-am întors în iunie 1995, foarte fericit că, după practica pe care o făcusem în politică, acum absolvisem şi studiile teoretice de ştiinţe politice şi puteam să fiu alături de nenea Puiu, de preşedintele Coposu. Din păcate, am mai fost aproape de el, ca şef de cabinet, doar cîteva luni, pentru că, aşa cum ştiţi, în noiembrie a decedat. Acel an a fost unul negru pentru mine, deoarece şi tatăl meu, Ioan Gherasim, a murit în iunie.

În ce măsură Corneliu Coposu era perceput ca un opozant puternic al regimului comunist, înainte de 1989, în cercurile de oameni care-l cunoşteau?

În primul rînd, el era un vizionar. Nu trebuie uitat că în 1987 i-a trimis o scrisoare lui Jean Marie Doyer, în ciuda tuturor blocajelor făcute de Securitate, prin care cerea înscrierea PNŢ (care era clandestin) în Internaţionala Creştin-Democrată. Nu doar că era perceput ca viitorul lider democrat al României, de către absolut toţi foştii lui colegi de detenţie, dar, de cîte ori venea vreun lider în vizită la Ceauşescu, fie el şi comunist (cazul Gorbaciov, cazul Gromîko, cazul Jivkov), în faţa uşii lui Corneliu Coposu se instalau cel puţin doi oameni care-l supravegheau permanent. Deci „beneficia" de o atenţie sporită din partea organelor statului. Toată lumea ştia cine e. Dar au fost o grămadă de minciuni la adresa lui, mergînd pînă acolo încît unul dintre agenţii care-l urmăreau a ajuns să spună despre el că ar fi un tip imoral pentru că juca bridge.

Juca bridge, fuma... dar era un om religios.

Era profund religios. Chiar atunci cînd v-am spus că a venit împreună cu Tita Chiper, ţin minte că a spus: „Vin după-masă pentru că dimineaţă trebuie să merg la Sfînta Liturghie." Indiferent că era în Bucureşti sau în altă parte, ţinea să meargă la Liturghie. Şi chiar în vîltoarea evenimentelor din 1990, cînd toată lumea trăgea de el să facă una sau alta, ţin minte că mi-a spus – eram în postul Paştelui: „Ionuţ, în orice caz, oriunde ai fi, să nu-l laşi pe Dumnezeu deoparte." Duminica şi de sărbători ne duceam în special la biserica Acvila. Corneliu Coposu avea şi o altă latură incredibilă: a luptat întotdeauna pentru unitatea Bisericilor.

În general, era un luptător încrîncenat, sau mai degrabă senin?

Era foarte tolerant. Şi după ce am citit mai multe lucruri, pot să vă spun că, în proporţie de 90%, Corneliu Coposu a preluat felul de a face politică al lui Iuliu Maniu. Nu era doar tolerant, ci şi foarte deschis. De exemplu, el tot timpul a vorbit cu Ion Iliescu, pînă în momentul în care acesta l-a jignit. De atunci a spus că PNŢ-ul va sta de vorbă cu Ion Iliescu şi cu Frontul Salvării Naţionale, dar nu el personal. Se referea, tăcut, la sintagma aceea din 28 ianuarie 1990, cu „sula-n coaste", pe care o folosise Ion Iliescu.

La un moment dat, în martie 1990, eram în faţa hotelului Bucureşti, pe Calea Victoriei şi dintr-odată preşedintele Coposu a ţîşnit de lîngă noi, a traversat şi s-a dus direct la un individ. Noi abia am putut să ne ţinem după el şi, cînd am ajuns acolo, el îi spunea individului: „Dacă vreodată vei fi adus în proces, să mă chemi. Voi fi martorul tău şi voi spune tuturor că tot ceea ce ai făcut a fost pentru că nu erai în deplinătatea facultăţilor mintale." Ăla era cu gura căscată, noi nu înţelegeam nimic. La un moment dat, ne-a spus: „Ăsta este cel care m-a bătut cel mai crunt în închisoare, la Rîmnicu Sărat, dar – şi s-a uitat către mine şi către colegul meu – voi nu aveţi dreptul niciodată să vă întoarceţi împotriva lor. Singurul care poate să-i judece este Dumnezeu." Deci asta era o altă latură a sa: a fost iertător.

Altfel, pot să vă spun că stătea de vorbă cu toată lumea, cu musulmani, cu evrei, cu budişti. Primea invitaţii de la ambasade şi nu făcea diferenţe între amabasada Statelor Unite şi, să spunem, ambasada Pakistanului. Zicea: „Dacă eşti invitat, dragule, tre' să meri peste tot, pentru că aşa dovedeşti că eşti deschis faţă de cultura şi înţelegerea fiecărui popor."

Înseamnă că avea şi o energie ieşită din comun.

Da, avea. Era de o vitalitate incredibilă. Chiar şi pe 6 octombrie 1995, cu o lună înainte să moară, a primit Legiunea de Onoare din partea statului francez. Stau şi mă întreb cum a putut să aibă atîta vitalitate să participe nu numai la ceremonia de la ambasadă, ci să vină şi la Casa Oamenilor de Ştiinţă, unde a fost petrecerea, cînd a cîntat pînă dimineaţa cîntece populare ardeleneşti şi din toată ţara, împreună cu Stela Popescu, cu Arşinel, cu noi şi cu ceilalţi prieteni. Peste doar o lună, Dumnezeu l-a luat la El. Vorbeam de fumat. Da, din păcate fuma foarte mult. În 1990 ţin minte că şi eu am ajuns să fumez foarte mult, într-un fel din cauza lui, fiindcă stăteam cu el de la 8-9 dimineaţa pînă noaptea tîrziu. Cînd ajungea acasă, pe la ora 2, ştiţi ce făcea? Pînă la 5 citea toată presa zilei. Şi apoi dormea vreo două-trei ore. Ăsta era Corneliu Coposu, un om de o vitalitate extraordinară.

Ţin minte că pînă şi Ion Iliescu, cel mai important adversar politic al său de după 1989 a spus, după moartea sa, nişte cuvinte de apreciere, ceva de genul că era un activist politic extraordinar.

Apropo de relaţia cu Ion Iliescu. Ea a devenit mai contondentă pe data de 23 ianuarie 1990, cînd acesta a anunţat că Frontul Salvării Naţionale va participa la alegeri. Atunci, preşedintele Coposu – eram în biroul lui – a pus mîna pe telefon şi a vorbit şi cu Ion Iliescu, şi cu Petre Roman şi le-a spus în felul următor: „Nu faceţi această mare greşeală a democraţiei tinere din România. Dacă vreţi, aveţi Partidul Naţional Ţărănesc, aveţi Partidul Naţional Liberal, aveţi Partidul Social Democrat. Puteţi să vă înscrieţi toţi liderii FSN în ce partid doriţi. Faptul că provocaţi o criză politică, prin candidatura FSN în alegerile din mai, va crea un vid total între FSN şi celelalte partide, pentru că voi beneficiaţi de absolut totul. În cazul în care nu vă retrageţi, în următoarele 24 de ore, decizia de a candida în luna mai, PNŢ, împreună cu PNL şi PSD vor organiza, pe data de 28 ianuarie, un miting de protest în faţa Guvernului, în Piaţa Victoriei." Asta e o chestie pe care foarte mulţi (culmea, şi foşti colegi de-ai mei) nu vor s-o mai recunoască astăzi. Corneliu Coposu le-a spus apoi celor din jur să facă demersurile la Primărie pentru acest miting. S-au făcut, deci totul era perfect legal şi democratic. Ulterior, Ion Iliescu şi alţii au spus însă că a fost o încercare de lovitură de stat, un miting pe care l-au provocat cei din partidele istorice (spuneau totdeauna „partide istorice" ca să li se dea o tentă negativă).

Corneliu Coposu avea un dar special de a spune lucrurilor pe nume, într-un mod simplu şi percutant.

Dureros e că am trăit – mă refer la întregul popor român – cinci ani alături de acest om şi n-am ştiut să-l apreciem la adevărata valoare. Au făcut-o alţii. În octombrie 1990, una din marile personalităţi ale acestei lumi, care a avut şi un mare rol în căderea Cortinei de Fier, Margaret Thatcher, la congresul Partidului Conservator, în momentul în care a fost anunţat Corneliu Coposu, s-a ridicat în picioare, şi-a plecat capul şi a aplaudat. Jacques Chirac, la rîndul său, a spus, tot în 1990: „Mă plec în faţa celui mai democrat om al României." Mai tîrziu, cînd a devenit preşedinte, i-a acordat Legiunea de Onoare. Deci, oameni mari ai politicii internaţionale au fost cei care l-au apreciat.

Dar, vă spuneam că a fost un vizionar şi mi-aduc aminte că zicea un lucru extraordinar, în 1990, imediat după alegerile din mai: „Blestemul acestei ţări este ca, după 20-25 de ani, să fie condusă, şi pe stînga, şi pe dreapta de acelaşi FSN." Este o vorbă extraordinar de actuală.

O variantă mai amplă a acestui interviu puteţi citi pe dilemaveche.ro

a consemnat Andrei MANOLESCU

© arhiva personală Ionuţ Gherasim

Surorile Coposu şi Ionuţ Gherasim

„Am revenit întremat, după o lungă absenţă, pentru a pune umărul la dărîmarea Guvernului, în vederea instaurării democraţiei."

CORNELIU COPOSU,
declaraţie făcută pe aeroportul Otopeni, 18 noiembrie 1994

„Regele Mihai a reprezentat, singur, elementul de durată şi de permanenţă, pivotul principiului monarhic, de care s-au legat toate speranţele noastre, în viitorul neamului nostru greu încercat."

CORNELIU COPOSU,
Ardealul,
II, nr. 21,
25 iulie 1942

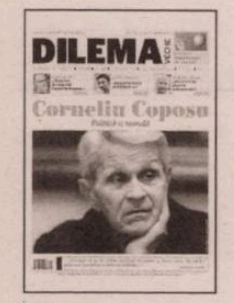

Dorel Dumitru CHIRIŢESCU

„Preşedintele moral al României"

În disputa noastră cu oamenii politici, invocăm în permanenţă morala ca set de reguli scrise şi nescrise care ne îndreaptă spre bine şi adevăr. Le reproşăm lipsa de ataşament pentru doctrina politică pe care o servesc şi faptul că văd în politică şi administraţie doar mijlocul prin care îşi construiesc o viaţă şi o carieră. Le reproşăm lăcomia, violenţa şi prostia, pe care le aduc în spaţiul public, servindu-ni-le ca pe nişte valori dezirabile. La rîndul lor, oamenii politici ne îndeamnă să fim mai atenţi cum ne raportăm la politică, afirmînd că ne este uşor să întreprindem un asemenea demers pentru că cei mai mulţi dintre noi nu au fost niciodată acolo, sau, dacă am activat politic, mai mult sau mai puţin manifest, nu am ocupat funcţii de înaltă decizie politică. Oamenii politici spun că de acolo lucrurile se văd altfel şi politica din interior este cu totul altceva decît cea văzută din afară. Că un fapt ce pare imoral din exterior poate avea o altă percepţie pentru cei iniţiaţi. Cert este că decizia politică nu priveşte niciodată destine sau probleme individuale, ci doar colectivităţi mai mari sau mai mici, în funcţie de forma lor de organizare. Tind să-i înţeleg pe oamenii politici, pînă la un punct. Dincolo de o limită acceptată, totul devine de neînţeles. De fapt, ce le cerem, pînă la urmă? Le cerem să fie fiinţe umane şi să se manifeste ca nişte fiinţe umane. Să-şi impună şi să respecte nişte „limitări" – aşa cum spune Habermas: „În procesul devenirii omului, fiinţele care ies din contextul de viaţă animal se constituie ca subiecţi nu doar prin muncă, ci totodată prin interdicţii. Oamenii se deosebesc de animale şi prin faptul că viaţa lor instinctuală este supusă unor limitări. (...) Normele îşi datorează mai degrabă caracterul obligatoriu autorităţii unui sacru de care noi ne apropiem cu ambivalenţa spaimei şi extazului, fără a-l atinge vreodată." (Jurgen Habermas *Discursul filosofic al modernităţii,* Editura ALL, 2000, p. 223 şi 224)

A fi moral înseamnă a recunoaşte că, dincolo de individualismul nostru natural, ca fiinţe umane existăm şi prin ceilalţi, prin oamenii de lîngă noi. Sîntem fiinţe sociale şi sîntem obligaţi să respectăm colectivitatea şi formele de asociere şi cooperare. Le datorăm celorlalţi, mereu şi necondiţionat, o bună vecinătate – aşa cum se exprimă Galbraith: „Altfel individualizarea care nu mai ţine cont de nici o regulă este sinonimă cu anarhia şi cu anomia ca stare precară a societăţilor care nu mai pot respecta nici o normă." (Cristinel Pantelimon în prefaţa la Emile Durkheim, *Diviziunea muncii sociale,* Editura Albatros, 2001, p. 8)

Morala este „minimul necesar, indispensabil, pîinea de zi cu zi fără de care societăţile nu pot trăi. (...) Se obişnuieşte să se califice ca moral tot ceea ce are o oarecare noblеţe şi un oarecare preţ, tot ceea ce este obiect al unei aspiraţii cît de cît elevate, tocmai acestei extensii excesive a sensului datorîndu-i-se intrarea civilizaţiei în sfera moralităţii." (Emile Durkheim, op. cit, p. 67 şi 69)

În data de 20 mai, anul acesta, s-au împlinit 100 de ani de la naşterea lui Corneliu Coposu, seniorul politicii noastre. Este bine să ne amintim şi să vorbim din nou despre el şi personalitatea sa. Îi voi cere scuze cititorului dacă rîndurile de faţă vor purta urme de patetism. Fac parte din categoria celor care consideră că este bine, uneori, să gîndeşti cu inima şi să visezi cu sufletul. Tocmai pentru că scriu cu sufletul, vă rog, de asemenea, să iertaţi epitetele. Or fi multe?! Mi le asum pe toate. Discutăm doar despre „Preşedintele moral al României", aşa cum l-a numit Vladimir Tismăneanu.

În vîltoarea creată de Revoluţie nu l-am apreciat cum se cuvine pe Senior. S-a întîmplat aşa pentru că am fost crescut şi educat (şcolarizat mai degrabă, pentru că atunci nu-şi propuneau să educe pe nimeni) pe de-a-ntregul în socialism. Nu ni se spunea nimic pentru că nici profesorii şi educatorii noştri nu ştiau mare lucru, sau nu doreau să ne spună nimic despre trecutul, de dinainte de socialism, al ţării. Tînăr fiind, nu aveam cum să identific o asemenea personalitate şi pentru că, în jurul său, fosta şi actuala Securitate a ţesut, din motive lesne de înţeles, o pînză a dezinformării care i-a creat imaginea unui destabilizator. Acum ştim exact pe cine dorea să destabilizeze Seniorul şi de ce punea presiune pe regimul abia instalat, dar care deja construia reperele unui partid unic. Mai tîrziu, am înţeles. În 1996, mă aflam deja pe post de activist al CDR. Schimbam geamurile la sediu, de cîteva ori pe săptămînă, sparte de fiecare dată de cîte „un om de bine" fesenist, care „se întîmpla" să treacă pe acolo. Colegii şi prietenii ne priveau într-un mod ciudat, aşa cum te uiţi la o girafă cînd o vezi pentru prima dată şi te întrebi cum poate natura să creeze aşa ceva. Chiar dacă deţineam o poziţie-cheie în angrenajul electoral al unui judeţ dificil din punct de vedere politic, nu-mi este ruşine să spun că am pus afişe atunci şi mărturisesc că unul din regretele mele a fost acela de a nu fi avut şansa de a ţine în mînă un afiş al omului politic Corneliu Coposu. Trecuse „dincolo" cu ceva timp în urmă, iar emoţia provocată de acest eveniment a fost decisivă în victoria CDR. Şi prin moartea sa, Seniorul a servit cum nu se poate mai clar procesului democratizării României după 1989, proces la care am ţinut atît de mult. A fost un adversar ireconciliabil (spre deosebire de liderii liberali, din păcate, care au fost adesea duplicitari, alături de fesenism, inclusiv prin ieşirea din CDR, în aprilie 1992) al FSN-ului şi fesenismului, ca atitudine. Mă exprim aşa pentru că, fără a exagera, putem discuta despre un mod de a fi fesenist, la începuturile tranziţiei româneşti. A fost unul dintre cei care, cu tact şi cu o profundă înţelegere a situaţiei, au îndreptat România încet, dar sigur, spre democraţie şi libertate. Fără Corneliu Coposu, valorile anticomuniste ale Revoluţiei, atîtea cîte au fost, ar fi fost foarte repede date uitării şi azi ne-am fi zbătut într-o „democraţie originală", sfîşiaţi, asemenea Ucrainei, de cercul de interese geopolitice din jurul nostru. Şi datorită lui stăm azi liniştiţi, aparţinători instituţional ai lumii civilizate şi puternice. Seniorul a fost şi rămîne un model al omului politic de dreapta, creştin-democrat. Cînd discutăm despre lumea politică, ne grăbim adesea să-i criticăm pe toţi, fără nici o excepţie, uitînd, în mod nemeritat, că avem în trecutul nostru politic un Senior. O personalitate rarisimă chiar şi pentru politica unor state cu democraţii consolidate. Distincţia şi *charisma* îi erau rare. A fost un om reţinut şi ferm. I-a îndemnat pe fesenişti să facă alegeri libere, în 1990, deşi ştia că partidele istorice le vor pierde, dar cîştiga ţara prin legitimarea democraţiei. Deşi, spre finalul vieţii, din păcate, a construit instituţii politice, vehicule prin intermediul cărora s-a instalat democraţia în România, negînd cu hotărîre tendinţa celor din jurul fesenismului de a instaura la putere un nou partid unic, totalitar, de esenţă perestroikistă. El este creatorul PNŢCD şi al CDR, cîştigătoare ale alegerilor din 1996, moment esenţial, primul, al rotaţiei politice la putere, de după Revoluţie. Seniorul a fost, fără îndoială, cel mai important om politic român de după Revoluţie. A marcat o epocă şi a deschis un drum. Dacă ar fi să-l aşez în istorie, l-aş învecina cu personalităţile paşoptiste ale secolului al XIX-lea, oameni care au pus bazele excepţionalismului românesc şi care au rupt România de sub suzeranitatea otomană şi au alăturat-o Occidentului civilizat. Spun asta pentru că este o lucrare excepţională ca, la o sută de ani după Revoluţia lui Tudor Vladimirescu (cînd întunericul Evului Mediu stăpînea peste o populaţie nedefinită şi neorganizată politic), să fi avut o ţară unită, una dintre cele mai puternice de centrul şi estul Europei.

Corneliu Coposu este exemplul limpede că oamenii politici pe care noi îi criticăm în permanenţă nu au dreptate şi nu au nici o scuză. Morala poate face casă bună cu politica şi, dacă ambele se sprijină pe credinţa în Dumnezeu, atunci noi oamenii ne putem gîndi că ceea ce construim poate să fie şi trainic. Testamentul său politic ne stă mărturie: „În fond, nu este importantă ideea legată de activitatea mea. Dacă această idee triumfă şi dacă ea este îmbrăţişată de prietenii mei şi de opinia publică, apariţia sau dispariţia mea sînt secundare. Totul este să supravieţuiască o atitudine. Dacă aceasta triumfă, dispariţia mea nu este semnificativă." Cu un cinism nemăsurat se militează azi pentru scoaterea moralei din politică. Sigur, nu toţi putem fi la fel şi nu toţi putem atinge stelele, numai că de încercat am putea încerca. Avem modele şi avem cu cine să ne legitimăm. La decernarea Legiunii de Onoare, ambasadorul Franţei, Bernard Boyer spunea: „N-aţi fost nici şef de stat, nici ministru, nici comandant al armatei, nici academician şi nici măcar ambasador. Dar n-aţi avut nevoie de aceste titluri pentru a vă face un nume recunoscut şi respectat pretutindeni."

Este greşit să spunem despre Corneliu Coposu că a fost un om politic moral. Este greşit şi puţin. A fost mai mult decît atît. Seniorul a fost un creator de morală în politică şi în viaţă. El este un exemplu. Un om cu un destin strălucit, într-o ţară prea adesea descurajată şi sfîşiată de duşmanii ei din interior şi din exterior. Se vor mai plimba mulţi pe sub tabloul lui sau pe la Cotroceni. Mulţi vor spune cu ambiţie sau cu orgoliu că sînt urmaşii săi. Dar greu, foarte greu vor ajunge la statura morală a lui Corneliu Coposu.

Dorel Dumitru Chiriţescu *este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuşi" din Tîrgu Jiu.*

© arhiva familiei Coposu

Corneliu Coposu împreună cu Sanctitatea Sa, Papa Ioan Paul al II-lea, 1992

„Deceniile de comunism au făcut mai mult rău României decît au făcut cele două războaie mondiale la un loc, întrucît acestea nu i-au denaturat spiritualitatea."

CORNELIU COPOSU

„Avea umor, era generos, talentat, mare patriot şi avea caracter fără să simtă nevoia de a-l afirma în fiecare clipă. A făcut abstracţie de interesul lui personal şi a disprețuit vanităţile curente. Modestia lui era fermă, cuvîntul lui era angajament."

NICOLAE CARANDINO
despre Corneliu Coposu,
File de istorie,
New York, 1986

Cu un cinism nemăsurat se militează azi pentru scoaterea moralei din politică.

CORNELIU COPOSU – POLITICĂ ŞI MORALĂ

Adoratori, dar nu urmaşi

interviu cu Cristian PREDA, profesor de politologie şi europarlamentar

Corneliu Coposu a creat senzaţia că politica poate fi făcută într-un acord direct cu morala. Lui i-a reuşit, altora nu. Care să fie secretul?

Fostul lider ţărănist a supravieţuit închisorilor comuniste şi a creat după 1989 un partid care a refuzat orice compromis cu neocomuniştii. Alţii au pactizat cu Iliescu. Secretul e simplu: atitudinea fermă. Coposu a fost stigmatizat de fesenişti şi doar după moarte a fost declarat „reper moral", fiind azi în mod incontestabil respectat de întreaga elită politică. E doar aparent un paradox: cine a refuzat în viaţă consensul e în chip consensual recunoscut ca simbol. Dar e fermitatea o valoare morală, sau pur politică? Asta e o întrebare pentru catedra de etică de la Universitate. În cu totul altă ordine de idei, trebuie spus că PNŢ-CD nu a rezistat probei timpului, fiind marginal în ultimii 15 ani. Dintre partidele interbelice reinventate după căderea comunismului, doar PNL a reuşit să intre, de mai multe ori, la guvernare.

Coposu a devenit un simbol, dar nimeni nu pare că ar fi încercat să îl ia drept model. Nu a prea avut urmaşi politici, deşi el însuşi îl urmase pe Maniu. Aveţi vreo explicaţie?

Cel mai simplu era ca partidul pe care l-a refondat să cultive modelul. Au făcut-o într-o cheie strict memorială, nu practică. Avem de aceea adoratori, nu urmaşi. E valabil şi pentru cei din alte partide, desigur, mai ales că ideea creştin-democrată nu a fost construită pornind de la toleranţă religioasă, aşa cum a fost în epoca interbelică la ţărănişti, care au ştiut să pună împreună nu doar munteni şi transilvăneni, ci şi ortodocşi, şi greco-catolici. Pe de altă parte, după Revoluţia din 1989, nici ţărănismul, nici naţionalismul nu există ca doctrină politică la dreapta, după ce mobilizarea lumii rurale a fost confiscată de PDAR, apoi asumată de PSD, iar sentimentul naţional a fost acaparat de formaţiuni extremiste ca PUNR şi PRM. Ce mai e un partid naţional-ţărănist fără ţărănism şi fără naţionalism?

Există, în partidele de astăzi, ceva moştenit din spiritul sau din ideile lui?

Intransigenţa lui Coposu hrăneşte mai multe spirite partizane. De multe ori, ea e dirijată împotriva unui adversar politic, nu a unei idei. A devenit monedă curentă să spui: vreau să colaborez cu partidul X, dar numai după ce îl elimină pe liderul Ixulescu. Asta e deja altceva, şi anume intoleranţă faţă de persoane. Liderul PNŢ-CD refuza asocierea care dezonora, nu discuţia cu adversarii. E o graniţă foarte diferită de cea stabilită de intoleranţi, adică de politicienii agresivi şi infatuaţi care resping cooperarea, pentru că sînt în poziţii de forţă şi cred că majoritatea are întotdeauna dreptate, sau că adversarii trebuie zdrobiţi.

Dincolo de respectul pe care e normal să-l păstrăm memoriei sale, fiind vorba despre un om politic, putem presupune că şi Coposu era supus greşelii. Ca specialist în ştiinţe politice, aţi observat vreo asemenea eroare?

E important să înţelegem succesul lui, ca să putem pricepe şi unde a greşit. Coposu a reuşit întrucît a impus ideea coeziunii unei opoziţii care fusese zdrobită în primele alegeri libere, PNŢ-CD avînd 2,5%, PNL – un pic peste 6%, iar PSDR – 0,5%. Coposu a forţat crearea Convenţiei Democrate, în noiembrie 1991. În primăvara următoare, Convenţia obţinea 23 de procente la alegerile locale, iar în toamnă, deşi fusese părăsită de liberali, obţinea 20% la legislative, iar candidatul său intra în turul al doilea, în competiţia pentru Cotroceni. CDR a fost menţinută, iar în 1996 a cîştigat şi la legislative, şi la prezidenţiale. Există un episod, din primăvara lui 1992, care merită discutat. După locale, PNL a propus o alianţă cu PNŢ-CD şi PSDR, lăsînd la o parte mulţimea de asociaţii şi formaţiuni mai mici care populau Convenţia. Coposu a preferat varianta unei Convenţii multicolore, din care PNL a lipsit în a doua parte a lui 1992, pentru a reveni în 1996. Ar fi trebuit să accepte liderul PNŢ-CD o alianţă doar cu celelalte două partide istorice? Sau peneliştii sînt cei care au greşit?

„Totul este ca viitorul să asigure pentru ţară ceva bine, în rest nimic nu mai are importanţă, totul e efemer. Important este să biruie ideea."

CORNELIU COPOSU

a consemnat Andrei MANOLESCU

Radu CARP

O politică a valorilor

Corneliu Coposu a intrat, la mai puţin de 20 de ani de la dispariţia sa, în mitologia politică naţională. Atunci cînd este menţionat acest nume, nu mai urmează detalii biografice sau care ţin de activitatea politică: se vorbeşte despre Senior. Dacă un nume atît de uzitat este folosit numai în legătură cu o singură persoană, este clar că acea persoană se identifică atît de bine cu atributele ce sînt asociate senioralităţii, încît nu mai este nevoie de lămuriri suplimentare. Seniorul i s-a spus lui Corneliu Coposu întrucît se ridica, natural, deasupra tuturor celorlalţi oameni politici, fie că este vorba de prieteni sau adversari.

Seniorul este produsul prin excelenţă al democraţiei interbelice. Născut în inima Ardealului şi educat la şcoala românească imediat după 1918, Corneliu Coposu a trăit pe deplin confluenţa dintre rigoarea austriacă, naţionalismele corespunzătoare noii configuraţii a Europei şi încercarea de a crea o punte de legătură între elitele transilvănene şi cele de peste munţi. O atmosferă prielnică pentru crearea unui sentiment de apartenenţă la o nouă comunitate politică. Coposu a fost martorul fuziunii, îndelung teoretizată şi discutată, între Partidul Naţional şi Partidul Ţărănesc, iar de aici pasiunea pentru impunerea unor idealuri şi valori în politică. Familia lui Corneliu Coposu se înrudea, ca şi cea a lui Iuliu Maniu, cu multe alte familii româneşti care au produs oameni politici remarcabili. Ne aflăm în perioada în care elitele erau puţine, iar legăturile de rudenie între cei care practicau politica erau inevitabile. Acesta este contextul în care Corneliu Coposu îl întîlneşte pe Iuliu Maniu. Coposu a preferat să joace rolul, în aparenţă neînsemnat, de secretar al lui Iuliu Maniu şi nu s-a amestecat prea mult în convulsiile interne ale PNŢ din perioada interbelică. Un rol doar aparent modest: din această poziţie, Corneliu Coposu a participat la cele mai importante întîlniri politice ale lui Iuliu Maniu, inclusiv la contactele acestuia cu aliaţii anglo-americani, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Cei care sînt familiarizaţi cu activitatea epistolară a lui Iuliu Maniu, în această perioadă, concretizată prin redactarea de numeroase memorii adresate regelui, mareşalului Ion Antonescu, altor lideri politici aflaţi în imposibilitatea de a activa, datorită interzicerii partidelor politice, ar trebui să ştie faptul că Seniorul a cunoscut aceste demersuri şi a participat nemijlocit la realizarea lor. Numele său nu este des consemnat pentru perioada de pînă la 23 August 1944 – o dovadă de modestie şi de ucenicie în cel mai fecund laborator politic. Abia după acest moment, Corneliu Coposu apare în prim-plan. Perioada 1944 –1947 este una din cele mai roditoare din activitatea sa politică: gazetar la ziarul partidului, *Dreptatea*, autor al unei lucrări despre armistiţiul cu aliaţii din septembrie 1944, conducător al unei organizaţii locale (Sălaj), unul dintre cei mai activi ţărănişti în campania pentru alegerile din 1946, cîştigate de PNŢ şi măsluite de comunişti.

În 23 octombrie 1944, Corneliu Coposu publică, în ziarul *Dreptatea*, articolul „Să înceteze balada meşterului Manole", o pledoarie pentru îmbinarea între idealul democratic şi morala creştină. Este primul text, cu excepţia celor venite din zona teologică, în care se vorbeşte în spaţiul autohton despre această temă. Corneliu Coposu nu a fost totuşi un doctrinar: textele sale sînt de mici întinderi, tratează teme esenţiale, fără note sau trimiteri. Coposu a înţeles pe deplin care este menirea unui autentic lider politic: acesta trebuie să-şi exprime viziunea în documente programatice, prin care se enunţă o viziune pentru viitor, fără a cădea în patima detaliului sau a reflecţiilor prea personale. De atunci datează aplecarea lui Corneliu Coposu pentru democraţia creştină. Cei 17 ani de închisoare l-au determinat şi mai mult să meargă în această direcţie. În perioada comunistă, cînd gîndirea alternativă a disidenţei române, redusă la număr, nu oferea un fundament ideologic, ci doar o înţelegere a necesităţii democraţiei, Corneliu Coposu a făcut un pas înainte. A înţeles că, după căderea regimului comunist, peisajul politic va fi foarte divers, asemănător celui occidental, fie şi din simpla tentaţie a mimetismului. Drept urmare, a pregătit un instrument politic atunci cînd nimeni nu se gîndea decît, cel mult, la ridicarea unor constrîngeri sufocante ale regimului comunist. Gestul său de a înscrie, în 1987, PNŢ în Internaţionala Creştin-Democrată s-a dovedit a fi unul de mare viziune: nici un alt partid din Europa de Est nu a făcut un gest asemănător, în acea perioadă. Corneliu Coposu a înţeles că, într-un regim posttotalitar, nu mai este relevantă nici voinţa ardelenilor lui Maniu, nici cea a ţăraniştilor lui Mihalache şi că este nevoie de un partid popular, de natură conservatoare şi creştin-democrată, care să se contrapună unui partid liberal şi unuia social-democrat. Pariul său a fost acceptat la 28 decembrie 1989, cînd PNŢ-CD devenea unul din primele partide care profita de pe urma libertăţii de exprimare şi de asociere în partidele politice.

„Crima majoră a comunismului este instaurarea complexului relei-credinţe."

CORNELIU COPOSU
în Dialoguri cu Doina Alexandru,
Editura Anastasia, 1996

Activitatea lui Corneliu Coposu în perioada 1989 – 1995 se rezumă la un singur numitor comun: politica sub semnul valorilor. Seniorul a apărat democraţia, chiar şi atunci cînd ea era pusă sub semnul întrebării, în iunie 1990. A intervenit cu fermitate pentru a stabili termenii primelor alegeri libere şi constituirea primelor forme democratice (guvern şi alte instituţii). A fost un adversar al Constituţiei din 1991 şi un devotat apărător al Casei Regale, s-a pronunţat categoric pentru unirea cu Basarabia (ce s-ar fi întîmplat dacă Coposu, şi nu Iliescu ar fi fost preşedintele României în momentul declarării independenţei Republicii Moldova?). A pledat, ori de cîte ori a avut ocazia, pentru democraţia creştină, dar şi pentru unitatea forţelor de centru-dreapta – Convenţia Democrată este în principal creaţia sa.

Moştenirea lui Corneliu Coposu este politica sub semnul valorilor. Exemplul său arată că, dacă ai anumite valori pe care vrei să le impui în spaţiul public, sfîrşeşti prin a le impune, fie şi doar din cauza lipsei unei oferte alternative la un moment dat. Opusul politicii lui Corneliu Coposu este politica aflată în căutarea unui compromis cu orice preţ, chiar şi cel al renunţării la valori. Pe termen lung, politica promovată de Corneliu Coposu este întotdeauna cîştigătoare, chiar dacă cei care o practică sînt din ce în ce mai puţini.

***Radu Carp** este profesor de Drept Public şi Ştiinţe Politice la Universitatea Bucureşti.*

Christian MITITELU

Ce ar fi putut să fie

L-am întîlnit pe Corneliu Coposu abia în 1990. Primul contact a fost telefonic – am sunat din redacţia BBC de la Londra. M-au impresionat vocea, vocabularul şi vorbirea interlocutorului: nici o urmă de rezervă, de afectare sau de balast. Aveam să-l văd pentru prima dată în imaginile transmise în toată Europa, condus sub escortă, de prim-ministrul vremii, spre un vehicul blindat. Era, astfel, „protejat" de furia mulţimii masate în faţa sediului partidului cu conivenţa aceloraşi care, acum, îi veneau în ajutor. Secvenţa, dramatică, reflecta contrastul între două lumi: cea a vechii Românii, a celor sacrificaţi în numele unei ideologii criminale, impusă de la Moscova, şi cea a lumii celor care abia preluaseră puterea şi începeau să o exercite cu instrumentele aceleiaşi ideologii. Iar eroul secvenţei apărea ca o întruchipare a demnităţii şi a seninătăţii în faţa istoriei în curs de desfăşurare. Ceea ce am intuit, din convorbirea telefonică şi, apoi, din aceste imagini, avea să se confirme atunci cînd l-am cunoscut în persoană.

Vîrsta şi suferinţa care îi marcau chipul, prestigiul pe care i-l conferea trecutul său te obligau să păstrezi o distanţă cuviincioasă. Corneliu Coposu, prin felul său curtenitor şi, în acelaşi timp, franc, te îndemna, însă, să te apropii. Nu m-am simţit niciodată tratat ca ziarist sau vizitator descins din străinătate, ci mai degrabă ca un compatriot bine venit.

Pe de altă parte, oricît de informală ar fi fost conversaţia, îşi alegea bine cuvintele. Avea acea calitate, rar întîlnită la politicienii noştri, de a nu face confidenţe presei, de a nu cleveti sau a alimenta speculaţii. În esenţă, nu exista deosebire între ceea ce declara oficial Corneliu Coposu şi ceea ce îţi spunea în particular. Nu puteai citi vreun semnal nici în privirea sa, pe care nu o întîlneai uşor. Nu pentru că te-ar fi ocolit, ci fiindcă te scruta mai curînd la nivelul frunţii, ca şi cînd ar fi privit şi dincolo de tine.

Nu puteai să nu-l admiri pe Corneliu Coposu şi să nu te înclini în faţa unui astfel de om. Elogiile care i-au fost aduse, din păcate majoritatea postum, sînt edificatoare. Nu le voi relua, ci voi căuta pe cît posibil să desluşesc alcătuirea politicianului Corneliu Coposu.

S-a născut în ajunul Primului Război Mondial, conflagraţie care va duce la unirea tuturor românilor sub acelaşi drapel, dar care, pe de altă parte, avea să învenineze istoria întregii Europe, timp de aproape un secol. Promovarea drepturilor românilor din Transilvania şi consecinţa firească a unirii tuturor românilor fuseseră idealurile înaintaşilor lui Corneliu Coposu.

Bunicul său patern, Grigore, protopop greco-catolic, a fost un colaborator apropiat al memorandistului Gh. Pop de Băseşti, primul preşedinte al Partidului Naţional Român din Transilvania. Tatăl său, Valentin, şi el protopop, activ în acelaşi partid, a fost întemniţat la Budapesta şi a votat Marea Unire, în calitate de deputat.

Dinspre mamă, străbunicul lui Corneliu Coposu s-a încadrat şi el în Partidul Naţional Român, fiind însă un adept al pasivismului în lupta pentru emanciparea românilor transilvăneni. Prin el, Corneliu Coposu se înrudea cu Alexandru Vaida Voevod.

Cu asemenea ascendenţă nu surprinde declaraţia lui Corneliu Coposu că „s-a născut în Partidul Naţional Român din Transilvania", care avea să fuzioneze cu Partidul Ţărănesc din Regat, formînd Partidul Naţional Ţărănesc. Adeziunea politică a lui a fost limpede de la bun început. Avea să fie întărită de apropierea dintre tatăl său şi Iuliu Maniu, cu care se vizita reciproc şi în anturajul căruia s-a format Corneliu Coposu.

Am spicuit cîteva date biografice, pentru a sublinia marele atu pe care l-a avut Corneliu Coposu prin apartenenţa la o familie preocupată de aspiraţiile românilor ardeleni, o familie în care se făcea politică naţională. A moştenit de la părinţi şi bunici sentimentul datoriei faţă de semeni şi faţă de ţară, atît de absent astăzi. Iată ce l-a determinat, de altfel, pe tînărul student la Cluj să se angreneze încă de la vîrsta de 16 ani în lupta pentru democraţie şi echitate. Vor trece ani pînă cînd în România, ale cărei elite au fost decapitate, întemniţate sau marginalizate sub comunism, se vor putea ridica politicieni cu asemenea ascendenţă.

© arhiva personală Ionuţ Gherasim

Ilie Lazăr, Lia Lazăr şi Corneliu Coposu

„Legile firii sînt implacabile. Nici violenţa, nici omul nu le poate înfrînge. După iarnă, vine totdeauna primăvara. Să ne gîndim la ghiocei."

CORNELIU COPOSU,
România Nouă,
IV, nr. 43,
3 martie 1938

Atmosfera îmbibată de istorie, în care s-a format, şi îndrumarea de care a beneficiat în familie l-au ajutat, fără îndoială, pe adolescentul Corneliu Coposu să-şi aleagă modele, exemple de împliniri, în primul rînd în lupta pentru drepturi a românilor ardeleni. Din lecturi a desprins personalitatea lui Simion Bărnuţiu, pe care îl considera „omul politic cel mai realizat" din istoria românilor de dincolo de Carpaţi, în veacul al XIX-lea.

Din generaţia părinţilor săi, modelul incontestabil a fost Iuliu Maniu. Pe linia maternă, Corneliu Coposu era înrudit cu Maniu. Cele două familii locuiau în comune apropiate – Bobota şi Bădăcin. Copil fiind, îşi însoţea părinţii în vizitele la Iuliu Maniu. Acolo avea să-i vadă, pentru prima dată, pe Constantin Stere şi pe Ion Mihalache şi să asiste fascinat la conversaţie. În ceea ce-l priveşte, Maniu avea să-i remarce precocitatea. Aflat la primul său mandat de preşedinte al Consiliului de Miniştri, îi propune tînărului student la drept, în vîrstă de numai 16 ani, să devină şeful său de cabinet.

„În fond, nu e importantă persoana mea, e importantă ideea legată de activitatea mea. Dacă această idee triumfă şi dacă ea este îmbrăţişată de prietenii mei şi de opinia publică, apariţia sau dispariţia mea sînt secundare. Totul este să supravieţuiască o atitudine. Dacă aceasta triumfă, dispariţia mea nu mai este semnificativă."

CORNELIU COPOSU,
Comitetul lărgit de conducere al PNŢ-CD,
3 septembrie 1995

Corneliu Coposu declara că, timp de zece ani, din 1937 pînă la arestarea conducerii PNŢ, a fost „umbra lui Maniu". A participat alături de el la toate acţiunile politice – participare „pur pasivă", preciza Corneliu Coposu. Îl considera pe Maniu cel mai mare om politic din perioada interbelică, nu numai al României, ci al Sud-Estului Europei. Îl percepea ca expresia autentică a tuturor revendicărilor româneşti şi a dorinţelor de afirmare a spiritului românesc, după Primul Război Mondial. „A făcut primele alegeri libere, primele legi democratice cu caracter european şi a apropiat România de standardul european al ţărilor democratice civilizate."

Maniu a fost preşedinte al Consiliului de Miniştri, de trei ori. Mandatele au fost scurte şi s-au terminat cu demisia sa. Corneliu Coposu punea aceste retrageri pe seama faptului că nu accepta compromisuri. „Maniu era de părere că, indiferent de maleabilitatea la care îl obligă pe un om politic situaţia pe care o deţine, nu îi este îngăduit să facă tranzacţii cu principiile. Şi Maniu este omul care niciodată nu a tranzacţionat principiile." Acesta este modelul după care s-a călăuzit şi Corneliu Coposu.

În lunga şi chinuitoarea perioadă de detenţie, Corneliu Coposu nu şi-a abandonat crezul politic. A refuzat ofertele de colaborare cu regimul, inclusiv cea pe care i-a făcut-o personal Gheorghiu-Dej, după eliberare. Dej îi cerea lui Coposu să dea o declaraţie de condamnare a acţiunilor lui Maniu! Corneliu Coposu nu şi-a trădat mentorul, cel care, cu ocazia unei scurte întrevederi dramatice la închisoarea Malmaison, îi lăsase un testament verbal: „Voi, cei care veţi supravieţui, aveţi obligaţia de a prelungi viaţa partidului şi de a-l reorganiza... fiindcă existenţa lui este salutară pentru viitorul României."

Corneliu Coposu nu îşi va revizui principiile nici după reînfiinţarea partidului în decembrie 1989. Astfel, îşi va proclama apăsat ataşamentul faţă de monarhie, chiar dacă opinia publică nu părea receptivă la acest mesaj. Se va pronunţa pentru reunificarea cu Basarabia, chiar dacă, la vremea aceea, creştin-democraţii germani, principalul sprijin extern al PNŢ-CD, priveau cu reticenţă declaraţiile de acest gen.

Corneliu Coposu a fost botezat şi crescut în credinţa greco-catolică. Avea în spate mai multe generaţii de preoţi uniţi. Obţinuse, între alte licenţe, una în drept canonic. Dar, la fel ca Maniu, frecventa şi Biserica Ortodoxă, majoritară. Nu îşi etala crezul şi nu făcea uz, în lupta politică, de apartenenţa la greco-catolicism. Era în primul rînd creştin. Şi era credincios. Acesta a fost poate pilonul cel mai important în alcătuirea sa ca om politic. Considera că, spre a se putea consacra intereselor comunităţii sau naţiunii din care provine, un politician trebuie să aibe o concepţie creştină. Altfel, în cariera sa politică interesele personale vor prima în faţa intereselor publice.

Credinţa neclintită în Dumnezeu l-a ajutat să supravieţuiască în anii de detenţie. A păstrat speranţa că va ieşi din închisoare, că regimul comunist se va prăbuşi şi că România se va îndrepta spre un viitor mai bun.

Avea în spate mai multe generaţii de preoţi uniţi. Obţinuse, între alte licenţe, una în drept canonic.

La 75 de ani, credinţa, speranţa şi dragostea de aproapele său i-au dat forţa de a duce la îndeplinire răspunderea pe care şi-a asumat-o de a reînfiinţa partidul în care se născuse; apoi, de a construi o alianţă – Convenţia Democrată, care avea să cîştige alegerile la un an după dispariţia sa.

A făcut-o cu preţul unor mari sacrificii, insuficient sau inadecvat sprijinite de cei care l-au înconjurat, cu excepţia familiei şi a cîtorva camarazi de suferinţă. Nu puteai să nu simţi acest lucru pe culoarele şi în anticamera biroului său de la sediul partidului. De aceea preferam să discut cu domnia sa în atmosfera atît de diferită şi primitoare a căminului său. Într-o astfel de ocazie, la sfîrşitul unei zile istovitoare, cînd s-ar fi putut lipsi de vizita unui ziarist, a insistat totuşi să stăm de vorbă. M-a rugat însă să purtăm conversaţia în camera sa, pentru a se putea întinde pe pat. M-a condus la capătul unui culoar într-o mică încăpere în care se aflau un pat, o noptieră, un dulap şi o iconiţă (Corneliu Coposu nu a cerut şi nu a acceptat niciodată o locuinţă de serviciu).

Am discutat despre evenimentele curente. Apoi, ca şi în alte dăţi, despre ce a fost şi ce ar fi putut să fie...

(citatele provin din înregistrarea unei lungi conversaţii purtate de Christian Mititelu cu Corneliu Coposu, în octombrie 1994, în Germania)

Christian Mititelu *este membru al Consiliului CNA şi a fost, timp de 20 de ani, director la BBC, secţia română.*

Marius GHILEZAN

Un aristocrat al spiritului

Cele mai importante evenimente ale vieţii nu ţi le poţi planifica – ele ţi se întîmplă pur şi simplu. Nu poţi anticipa cînd îţi intră în viaţă o prietenie sau pierzi pe cineva drag. Oamenii pot uita lucrurile neimportante, dar ce intră în suflet nu se va pierde vreodată. Nu sînt vorbele mele, ci ale lui Rob Riemen, fondatorul Institutului Nexus, un centru internaţional de reflecţie intelectuală, care menţine vie gîndirea umanistă europeană, în contrast cu relativismul lumii de azi.

Prin februarie 1990, la cîteva zile de la momentul în care Ion Iliescu a rostit celebra frază „vii dumneata să-mi pui sula-n coaste," adresîndu-i-se domnului Corneliu Coposu în faţa plenului CPUN, am ajuns la Bucureşti de la Timişoara, unde eram angajat ca redactor la ziarul *Dialog liberal,* pentru a realiza un interviu cu Radu Câmpeanu, preşedintele PNL. Îmi amintesc puţin din conţinutul acelui material publicistic. Ştiu că mai aveam cîteva ore bune pînă la tren. La sediul din Magheru al liberalilor, nu m-au servit nici cu un ceai fierbinte. M-am hotărît pe loc să trec şi pe la sediul ţărăniştilor din bulevardul Republicii (acum Carol I). Am bătut la uşa preşedintelui PNŢ-CD. O tînără, plină de solicitudine, m-a introdus rapid în biroul „domnului preşedinte". Ca la un semn, toţi vîrstnicii au părăsit incinta. Am fost întrebat dacă doresc un ceai sau o cafea. Din politeţe, am acceptat, scoţînd rapid carnetul de notiţe pentru a consemna o seamă de gînduri ale omului politic care a reuşit să răstoarne intenţia CFSN de a se transforma în partid unic. În loc să pun eu întrebări, cel chestionat am fost tot eu. Privirea-i caldă, ţigara-i lungă şi atitudinea fermă nu le voi uita niciodată. Timpul zbura. Renunţasem la ideea interviului. M-am ridicat în semn de plecare. Trecuseră cele cincisprezece minute solicitate. S-a ridicat şi domnia sa. Mi-a spus extrem de curtenitor: „ar fi o onoare să cinăm împreună." Nu mai aveam cuvinte. Eu, un puşti, invitat la marele om politic acasă, în Mămulari. „Avem doar un salam, nu sîntem o familie bogată", mi-a spus într-un moment cînd tot insista să mîncăm. Am pierdut şi trenul. I-am fost oaspete pînă la 5 dimineaţa. Fireşte că nu am realizat nici un material publicistic. Nu voi destăinui conţinutul celor zece ore de discuţii care mi-au marcat viaţa.

În celebra sa carte *Noblețea spiritului,* Rob Riemen mărturiseşte cum a planificat, la New York, să susţină o conferinţă care să caute răspunsuri, dacă există, la întrebarea lui Iov: „de unde vine răul?" La River Cafe a invitat-o la cină pe Elisabeth Borgese, fiica cea mică a lui Thomas Mann. Distinsa doamnă i-a cerut permisiunea de a-l invita şi pe prietenul ei, Joe, „un pianist strălucit", Joseph Goodmann, un solitar destul de ciudat. Acesta călătorise cu ea dinspre Europa peste Ocean, în urmă cu vreo şaizeci de ani şi au rămas prieteni de nedespărţit. Olandezul a acceptat. „Bătrînul care a luat loc la masă era scund, firav şi purta un veston vechi de vreo douăzeci de ani." Aşa l-a descris pe invitatul prietenei sale. Nu a intrat în comuniune de idei prea repede. Joe era un mare admirator al operelor poetului Walt Whitman, despre care olandezul nu ştia nimic. La un moment de absenţă a dialogului, bătrînul ponosit a scos o carte aurită, în care se aflau partiturile muzicale ale operei vieţii sale: *Noblețea spiritului*. În timp ce Elisabeth, fină cunoscătoare a muzicii, studia partiturile, Riemen l-a întrebat de ce a ales această temă. „Noblețea spiritului este marele ideal. Este realizarea libertăţii adevărate. Democraţia şi lumea liberă nu pot exista fără acest fundament moral. Capodopera lui Whitman, întreaga sa viziune, nu se bazează pe altceva decît pe conştiinţa adînc înrădăcinată că viaţa este o căutare a adevărului, a iubirii, frumuseţii, bunătăţii şi libertăţii; viaţa este arta devenirii umane prin cultivarea sufletului uman. Toate acestea sînt exprimate în sintagma: «Noblețea spiritului»." Cu acel prilej i-a solicitat prietenei sale ajutorul pentru a pune în scenă o reprezentaţie. A plecat fără să lase manuscrisul, singurul lucru care-i mai rămăsese de preţ în viaţă. Soţia, părinţii, copilul îi muriseră.

Plecat în Europa, Rob Riemen a căutat lucrările lui Whitman. Deunăzi primise de la Joe o singură scrisoare, prin care îi recomanda să scrie adevărul, „faptele fiind bune pentru studioşi". Peste cîteva luni, Rob Riemen şi-a revăzut prietena în aceeaşi cafenea. Aşa află că prietenul ei a murit şi din depresie şi-a distrus opera. Elisabeth Borgese i-a spus cu regret că putea să iasă o capodoperă. Era un amestec de inspiraţie proprie cu cea a marilor săi maeştri. „Ai observat cantinela, din perioada de tinereţe a lui Beethoven, o melodie care dă «voce» luminii şi aduce oamenilor ideea, marea idee? Ai vrea să-i continui opera?" a întrebat bătrîna răvăşită.

Prin octombrie 1995, după primirea Legiunii de Onoare, domnul Corneliu Coposu m-a sunat să vin la el cu un reportofon. Niciodată nu am folosit aşa ceva. M-am eschivat. Am spus că sînt cobză de răcit. Şi că-i indic pe cineva mult mai valoros decît mine. A insistat. Mi-a spus că la starea lui de sănătate nu mai contează o banală răceală. Nu am catadicsit. Nu ştiu nici acum ce voia să-mi mărturisească.

Credeţi că, în 1990, eu ştiam mai mult despre Corneliu Coposu decît Rob Riemen despre poetul Walt Whitman, înainte de evenimentul de la River Cafe?

De la profesorii mei am învăţat să-mi fac fişe. Nu-mi ţineam jurnal. Doar notam idei şi făceam mici comentarii. Nu de altceva – vorba lui Constantin Noica – „vine o vreme cînd nu te mai înţelegi pe tine, darmite pe alţii."

Dosarul meu cuprindea gîndurile, vorbe alese, snoave, întîmplări de viaţă ale ilustrului om politic, pe care l-am însoţit adeseori. Nu le-aş fi scos şi cuprins într-un volum, dacă un coleg de la *Dilema veche,* din pudoare nu-i voi da numele, a spus într-o bună zi că domnul Coposu este singurul om politic care nu are vorbe memorabile. Volumul, parafrazînd cartea lui Petre Ţuţea, se va numi *323 de vorbe celebre*.

Pentru că nu numai prin înălţime şi-a depăşit semenii, pentru că a luat în suveranitate principiile moralei creştine, în vremurile ateismului de stat, pentru că nu şi-a negociat niciodată principiile, pentru că nu a abdicat de la crezul său monarhic, pentru că prin viziune şi-a întrecut semenii, aflaţi în stadiul junioratului politic, pentru că s-a sacrificat pe sine în numele unui ideal, cînd alţii făceau compromisurile supravieţuirii, pentru că a iertat, dar nu a uitat, pentru că nu a avut duşmani, decît adversari, pentru că bunătatea lui era fără egal, pentru că a fost dispus să-şi apere torţionarii în cazul unor procese, nu în ultimul rînd pentru postura sa aristocratică, Petre Ţuţea l-a ridicat la rangul de SENIOR, de unde nimeni nu l-a mai detronat.

După dispariţia sa pămînteană, mulţi au căutat testamentul său. Le-am indicat să nu piardă timpul. În fond, nu e importantă persoana mea – avea să spună Seniorul –, importantă e ideea legată de viaţa mea. Dacă această idee va triumfa şi dacă ea este îmbrăţişată de prietenii mei şi de opinia publică, apariţia sau dispariţia mea sînt secundare. Totul este să supravieţuiască o atitudine. Dacă aceasta va triumfa, dispariţia mea nu mai e semnificativă.

A făcut întotdeauna abstracţie de interesul personal şi a dispreţuit veleităţile şi vanităţile curente. Modestia lui era fermă, cuvîntul lui – angajant. Era un domn înalt, un om de idei, cuvintele lui aveau prozodie, adevărate cantinele, un veritabil aristocrat al spiritului. Fiindcă în acte şi pe cruci trebuia să aibă un nume, i s-a spus Corneliu Coposu.

La 20 mai 2014, am aniversat Centenarul la Ateneu, unde plutesc spiritele marilor valori naţionale. Lume distinsă, prietenoasă, deloc nostalgică. Mulţi m-au întrebat cum ar fi arătat scena politică dacă Seniorul mai trăia astăzi. Le-am răspuns tot cu o întrebare, aşa cum fac mereu: „Dar dacă Corneliu Coposu nu supravieţuia puşcăriilor, era România de azi membră cu drepturi depline a NATO şi aproape integrată în UE?" Să nu uităm vremurile cînd adversarii săi semnau Tratatul cu URSS, domnnul Coposu era supus celor mai abjecte calomnii şi agresiuni fizice şi verbale, pentru că cerea condamnarea *de facto* şi *de iure* a pactului Ribentropp-Molotov. Mai mult, a creat o şcoală de gîndire şi de viziune politică, a pregătit generaţii de tineri în spiritul creştin-democraţiei, a unit forţele democratice şi prooccidentale, a deschis porţile ferecate ale Cancelariilor europene, a trasat linia monarhică, singura formă de stat capabilă să aducă bunăstarea românilor, iar prin moarte – toţi recunosc – a asigurat victoria din alegeri a Convenţiei Democratice Române şi a candidatului său Emil Constantinescu. Dacă apostolii săi nu au ştiut să citească celor mulţi evangheliile – fie că nu s-au priceput sau au fost învinşi de Securitate, fie că au preferat veleităţi publice, în loc să fie servanţi ai binelui –, nu e vinovat Dumnezeu pentru că l-a ridicat la cer şi a creat din personajul politic un erou de legendă. Dacă cineva ar fi interesat ar putea căuta frumoasele sale pilde de viaţă, vorbele sale memorabile şi ar împlini capitolele rămase în uitare, din testamentul său nescris: *Unirea cu Basarabia şi restaurarea Monarhiei*. „Credinţa mea sinceră, pe care o am de cînd eram mic şi cu care voi trece pe lumea cealaltă, este că democraţia şi normalitatea în ţara românească se vor face numai odată cu restaurarea Monarhiei." „Românii nu ar trebui să aibă liniște pînă ce Basarabia nu se va întoarce la patria mamă."

Din discuţiile tumultuoasei ierni ale anului 1990, am încercat să înţeleg de la un om care a biruit vremurile de unde ne vine răul? Nimic duşmănos, nici un gînd de revanşă, doar viziune pură. Peste ani, aveam să-i mărturisesc că poate într-o zi mă voi sătura de lumea politică. Mi-a spus ferm: „N-aveţi voie să abdicaţi de la principiile noastre. După ce vom intra în NATO şi în UE, viitorul ţării noastre va fi asigurat sub aceste pălării protectoare, şi atunci aveţi alte opţiuni."

Să nu uităm că, dacă astăzi ne simţim mai ocrotiţi, mai apăraţi de marele vecin Rusia cu tendinţele sale hegemonice în regiune care – vorba Seniorului – *„nici cînd moare de foame, nu-şi leapădă uniforma de jandarm"*, este şi pentru că un domn înalt cu pălărie, în ţinuta sa aristocratică, vedea clar în întuneric şi vorbea cu predicat, în ceata piţigoilor, despre aspiraţiile noastre istorice şi nevoia de securitate sub umbrelele NATO şi UE.

Varianta completă
o puteţi citi pe dilemaveche.ro

***Marius Ghilezan** este publicist şi scriitor şi a fost un apropiat al lui Corneliu Coposu.*

© arhiva personală Marius Ghilezan

Regele Mihai, Corneliu Coposu şi Marius Ghilezan

„(...) regimul penitenciar de la Moscova era incomparabil mai blînd decît cel care ni s-a aplicat nouă."

CORNELIU COPOSU,
Dialoguri cu Vartan Arachelian,
Editura Anastasia, 1992

„Nu mi-am dorit nici să fiu prim-ministru, ministru sau preşedinte de adunări legiuitoare, ori preşedinte de republică. Eu consider că lucrul cel mai important pe care mi-l oferă viaţa este consolidarea partidului pe care îl conduc."

CORNELIU COPOSU

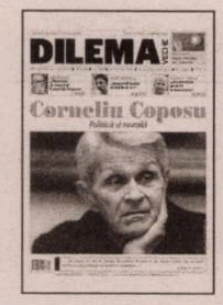

Tudor Călin ZAROJANU

De fapt, cine a fost Seniorul?

Un tînăr politician interbelic, mîna dreaptă a legendarului Iuliu Maniu.

Un om privat de libertate vreme de 17 ani – 15 ani de puşcărie şi Canal, doi ani de domiciliu obligatoriu în Bărăgan –, exclusiv pentru credinţele sale.

Cel care, în decembrie 1989, a reinventat Partidul Naţional Ţărănesc şi l-a lansat pe apele tulburi ale politicii româneşti postrevoluţionare.

Liderul incontestabil al opoziţiei anticomuniste, care – prin activitatea, dar şi prin moartea sa! – a făcut posibilă prima schimbare de putere, în condiţii de democraţie originală.

Să recunoaştem: marea majoritate a românilor n-ar putea adăuga mare lucru la cele de mai sus. Poate aşa se şi explică – e un sarcasm – de ce centenarul naşterii Seniorului este atît de modest celebrat, de ce în 20 mai, cînd orice român aflat în Bucureşti putea aşeza o floare la bustul din Piaţa Palatului, s-au aflat acolo doar vreo treizeci de oameni, majoritatea organizatori şi oficiali, de ce nici o instituţie a statului român n-a întins vreun deget către modesta Fundaţie „Corneliu Coposu", ca să-şi ofere sprijinul în organizarea evenimentelor centenarului. N-a existat nici o sesiune solemnă a Academiei Române (Seniorul fiind totuşi membru de onoare *post-mortem* al unui institut al acesteia), BNR n-a emis nici o monedă omagială, nici o Facultate de Istorie n-a organizat vreo dezbatere, Ministerul Educaţiei, Ministerul Culturii, ICR etc. au tăcut şi ele profund.

De altfel, presupusa recunoaştere a calităţilor lui Corneliu Coposu, inclusiv de către foştii săi adversari politici, este, în multe cazuri, conform sistemului „Bine c-am scăpat de el, acum să fim generoşi şi să zicem ceva frumos că dă bine."

Oricît ar părea de şocant, această atitudine este justificată! Aşa cum a fost justificată urmărirea lui de către Securitate, pas cu pas, vreme de un sfert de secol, între 1964, anul întoarcerii în Bucureşti, şi 1989 (probabil şi după), deşi în acest timp Seniorul n-a ameninţat în nici un fel „ordinea socială". Dar Partidul şi Securitatea, ca şi moştenitorii lor legitimi postdecembrişti, ştiau foarte bine care este forţa lui Corneliu Coposu. Paradoxal sau nu, duşmanii lui îi cunoşteau valoarea mai bine decît mulţi dintre aliaţi şi cu siguranţă mult mai bine decît masele populare.

Această valoare venea, în primul rînd, din experienţă. Coposu n-a fost doar, aşa, un băiat tînăr pe care-l lua Maniu cu el – ci un politician de vîrf al perioadei interbelice, care, aflat în imediata proximitate a liderului

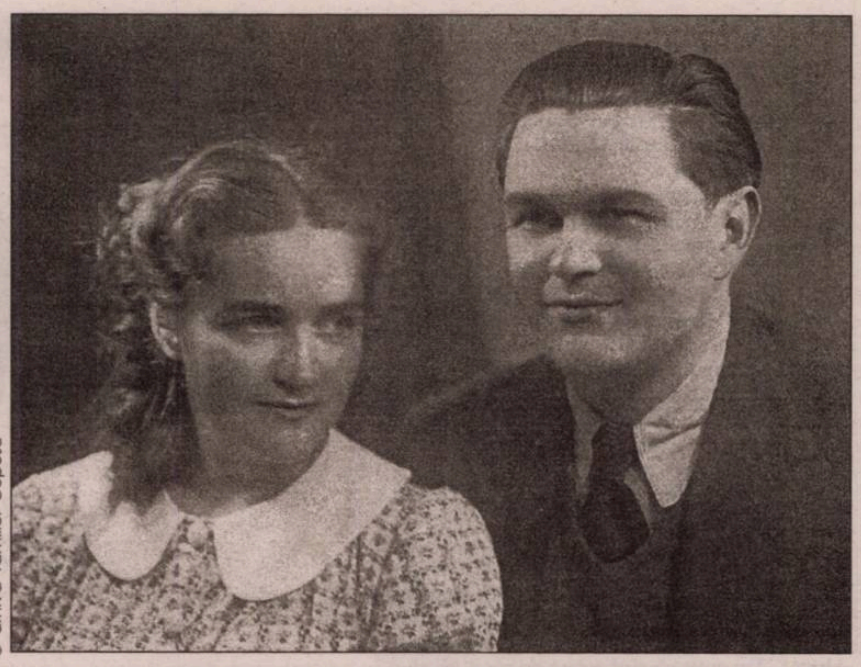
© arhiva familiei Coposu

Corneliu Coposu şi viitoarea sa soţie, Arlette Marcovici, 1941

„Mi-am făcut un examen de conştiinţă. Am trecut în revistă toate suferinţele şi mizeriile prin care am trecut de-a lungul puşcăriilor, a anilor de detenţie, a persecuţiilor postpenitenciare. Dacă ar fi să aleg, aş opta pentru acelaşi destin. Cred că destinele noastre sînt scrise dinainte. Eu nu sînt fatalist, dar, dacă mi s-ar ridica în faţă aceleaşi alternative, ceea ce aş alege ar fi tot trecutul pe care l-am trăit şi pe care l-aş repeta cu seninătate."

CORNELIU COPOSU,
România liberă,
13 noiembrie 1995

Corneliu Coposu împreună cu părinţii, protopop Valentin Coposu şi Aurelia

© arhiva familiei Coposu

ţărănist – dar nu numai – a înţeles şi a învăţat tot ceea ce se putea şti despre politică şi societate.

În al doilea rînd – din cultură. Corneliu Coposu a fost un rafinat intelectual, provenit dintr-o familie cu numeroase generaţii de preoţi, dascăli şi oameni politici. Nepotul său, Cristian Fulger, povesteşte cum, într-o dispută cu un om de stînga, i-a replicat: „Nu e adevărat! Lenin n-a spus aşa, ci aşa...", căci un om ca el nu şi-ar fi acordat dreptul de a fi anticomunist fără a studia comunismul! Am greşit plîngîndu-ne că n-am avut un Vaclav Havel – l-am avut, dar n-am băgat de seamă.

În al treilea rînd – din credinţă. Atît credinţa în Dumnezeu şi în adevărurile creştinismului – cele care au făcut să nici nu încerce să-şi vadă dosarul de Securitate, necum să se răzbune pe torţionarii săi – cît şi credinţa în principiile şi ideile politice pentru care a luptat o viaţă şi a suferit cît pentru şapte vieţi.

În al patrulea rînd – consecvenţa. Uitaţi-vă la scena politică de azi şi din toţi cei 25 de ani postdecembrişti şi imaginaţi-vi-l o clipă pe Senior traseist... Iertată-mi fie blasfemia.

În al cincilea rînd – luciditatea şi perspectiva. Corneliu Coposu a fost primul şi cel mai insistent dintre cei care au sesizat că, în Decembrie 1989, în România, comuniştii au fost înlocuiţi de criptocomunişti – termen esenţial diferit de neocomunişti, care se declară ca atare, în vreme ce primii încearcă să-şi ascundă adevărata orientare, mimînd aderenţa la democraţie. Şi tot el a ştiut cel mai bine şi cel mai repede care trebuie să fie drumul României – spre Occident, Uniunea Europeană, NATO. Să rîzi, să plîngi sau să te indignezi amintindu-ţi că Ion Iliescu îl acuza că ne vorbeşte de rău americanilor? În realitate, Seniorul este unul dintre artizanii integrării europene şi nord-atlantice a României. Nici n-avea cum să fie altfel, dacă ne raportăm la experienţa lui politică anterioară găurii negre a comunismului – în vreme ce denigratorii lor se *formaseră* tocmai în această gaură neagră.

În sfîrşit – fără a avea aici spaţiul necesar pentru a epuiza lista, fie şi prin scurte comentarii –, limpezimea de cristal a exprimării, mărturisind claritatea gîndirii. La sfîrşitul anchetelor marcate de bătăi şi torturări întinse pe patru, şase, opt, 12 ore, obligat să dea declaraţii, aşternea pe hîrtie, cu scrisul său ordonat, perfect lizibil, fraze din care nu răzbate nicicum durerea ori măcar nervozitatea, impecabile stilistic, fără a face vreun pas înapoi de la credinţele sale şi (mai e nevoie oare s-o spun?) fără a oferi vreo informaţie ori vreun comentariu care ar fi putut face rău cuiva. Declaraţiile par scrise acasă, la biroul personal, în linişte şi tihnă! Din cînd în cînd, o notă de subtilă ironie...

Urmăriţi-i, vă rog, interviurile – din fericire există destule şi majoritatea sînt de găsit pe Internet. Încercaţi să identificaţi naţionalul „ăăăă", exprimările lemnoase, repetiţiile plicticoase, frazele fără conţinut sau cele în care, la sfîrşit, vorbitorul a uitat de mult care era începutul. Succes!

Toţi românii – cîteva milioane! – care au făcut puşcărie politică, merită plecăciunea noastră. Inclusiv cei care – spre deosebire de Coposu –, acolo sau ulterior, au cedat fizic ori psihic şi şi-au turnat colegi de suferinţă. Este ruşinos că fenomenul delictului de opinie, închisorile comuniste, experimentele gen Piteşti, decapitarea elitelor, Canalul şi toate celelalte subiecte din această categorie nu sînt nici acum o materie şcolară de sine stătătoare şi nu constituie tema unei campanii naţionale permanente.

Foarte mulţi politicieni interbelici au fost oameni de înaltă calitate, care au făcut ţării servicii incontenstabile. O parte dintre ei au făcut, practic, însăşi România modernă!

Şi, în ciuda ideii „toţi sînt o apă şi-un pămînt" – care nu este doar rezultanta unei exasperări în parte justificate a electoratului dezamăgit, ci şi a unei strategii menite să-i pună pe ticăloşi pe aceeaşi treaptă cu oamenii oneşti –, au existat, în aceşti 25 de ani, şi politicieni de valoare, competenţi, bine intenţionaţi şi dedicaţi ideilor lor.

Dar, între toţi şi între toate, Corneliu Coposu a fost unic! Nu spun asta pentru că nu

A fost primul dintre cei care au sesizat că, în Decembrie 1989, în România, comuniştii au fost înlocuiţi de criptocomunişti – termen esenţial diferit de neocomunişti.

mai e printre noi. N-o spun pentru că a suferit sau pentru că am privilegiul să-i cunosc familia şi anturajul sau pentru că sîntem în anul centenarului naşterii sale. O spun pentru că o cred cu tărie.

Ne plîngem mereu că s-a răsturnat scara de valori, că România e dominată de milionari de carton, politicieni corupţi şi vedete butaforice. Că nu mai avem nici un reper. Ba îl avem! Mai rămîne doar să vrem să-l descoperim, măcar acum. Seniorul a murit, dar ideile lui nu, statura lui nu, modelul lui nu.

Cît de aproape sau cît de departe de Corneliu Coposu este acest candidat? – iată întrebarea pe care ar trebui să ne-o punem în preajma oricăror alegeri! Cît de bine s-ar fi simţit Seniorul în compania acestor oameni? S-ar fi uitat oare la emisiunea asta? S-ar fi dus oare la televiziunea asta? S-ar fi bucurat ori s-ar fi întristat auzind că...?

Dar eu, eu însumi, cît de aproape sau de departe sînt de ceea ce gîndea, credea şi simţea Corneliu Coposu? I-ar fi făcut plăcere să mă cunoască, să stea de vorbă cu mine? Dacă i-aş fi povestit ce-am făcut ieri, luna trecută, în ultimul an, în ultimul sfert de secol – oare ce părere şi-ar fi făcut despre mine?

E un exerciţiu posibil... Poate părea o joacă... Dar dacă nu ne raportăm la reperele fixe, absolute, la ce să ne raportăm?

Tudor Călin Zarojanu *este jurnalist şi a publicat cartea* Viaţa lui Corneliu Coposu, *Editura Maşina de scris, 2005.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Un colegiu care promite și se ține de cuvînt

Școala românească nu mai are de mult prestigiul de care orice școală are nevoie pentru a-și îndeplini rolul firesc: acela de a livra oameni formați armonios și informați, independenți și eficienți, unei societăți bine pregătite, la rîndul ei, să îi primească.

Gimnaziile noastre sînt erodate de rezultatele slabe obținute de elevi la evaluările naționale, de violențele care țin prima pagină în mass-media, de comportamentul imoral al profesorilor, de salariile mici cu care sînt plătiți și cei buni, și cei mediocri, deopotrivă. Liceele noastre reușesc cu greu să-și păstreze autoritatea, în condițiile în care devin celebre mai ales pentru chiulul masiv al elevilor de la cursuri, pentru fiascoul anual, de la bacalaureat, pentru „garniturile slabe" pe care le trimit către admiterea la facultate. Iar universitățile își mențin la fel de greu rangul unor instituții de înalte studii, printre lucrări de licență copiate de pe Internet, diplome false cumpărate de la „privat", plagiate descoperite și nesancționate sau programe de studiu fără utilitate.

Pe scurt, există azi puține argumente mai de Doamne-ajută cu care să îl îmboldești pe un elev să studieze sîrguincios. Tocmai de aceea, și pentru multe alte motive, societatea românească ar trebui să îi fie extrem de recunoscătoare Colegiului „Noua Europă": un institut de studii avansate, care poate deveni reper, speranță pentru tinerii de ispravă, deznădăjduiți de felul în care statul îi sprjină în eforturile lor de autoperfecționare. Cei peste 600 de bursieri care i-au trecut, pînă acum, pragul o confirmă. Cum s-a putut face asta? Un grup de oameni, cu un profesionalism desăvîrșit și un prestigiu fără fisură, se străduiește an de an să găsească bani pentru a le oferi burse tinerilor care demonstrează că au proiecte de cercetare bine construite în toate domeniile științelor sociale. Banii sînt oferiți de importante ministere publice din străinătate, de corporații și fundații private, toate impresionate de eforturile, dar și de statutul profesional al membrilor NEC. Colegiul este precum cei care îl păstoresc: *generos* cu spațiul și utilitățile lui – un important fond de carte, ajutat de un sistem de împrumut peste hotare bine pus la punct, spații de cazare primitoare, *ferm* cu standardele pe care le impune candidaților și bursierilor – examenele se dau în fața unui distins juriu internațional, obligațiile cursanților sînt atent monitorizate, discuțiile din jurul proiectelor sînt ținute după un orar și un tipic academic –, *prietenos* și *stimulator* cu cei pe care îi găzduiește. Este un colegiu la care se înscriu tineri din toată lumea, din Africa și America pînă-n Europa. Un colegiu la ale cărui aniversări participă ambasadori ai marilor țări din UE, alături de intelectuali de vîrf din toate centrele de studii avansate din lume.

NEC
a împlinit 20 de ani.

N-am fost și nu voi fi probabil niciodată bursieră NEC. Dar îi sînt recunoscătoare colegiului fiindcă îi pot spune copilului meu: „Învață. Învață mult și bine, pregătește-ți conștiincios și inteligent un proiect de viață și de cercetare, fiindcă doar astfel vei putea pătrunde într-o lume a elitelor. A celor mai buni. A celor cu diplome curate, respectate, importante pentru viitorul tău profesional. Adică la NEC." Cu alte cuvinte, NEC este o promisiune cinstită pe care le-o putem face tinerilor pentru viitorul lor. Una dintre foarte puținele care ne sînt la îndemînă azi.

P.S. NEC a împlinit 20 de ani de existență. Cu această ocazie, au avut loc consistente evenimente jubiliare. Care nu au fost consemnate, din păcate, pe nici unul dintre site-urile revistelor culturale sau de informare de la noi, decît cu mici, foarte mici excepții. Păcat.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

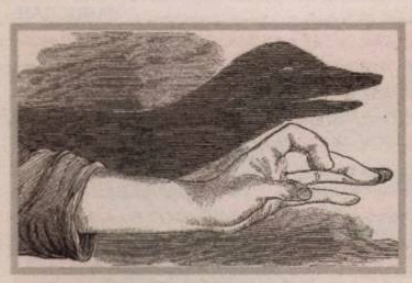

Iaromira POPOVICI

bazar

Mama mea

Întotdeauna mi-am dorit – și cred că am și reușit – ca, în familia mea, să depășim „chestiunea generațiilor". Adică să nu ținem cont de obișnuitele prejudecăți de vîrstă, care implică o segregare a membrilor familiei: în sensul că, evident, cei tineri fac abstracție de cei mai în vîrstă și nu-i includ în proiecte comune.

În familia noastră, copii, mame, bunici erau una. Într-adevăr, vîrsta nu conta. Să-mi petrec mult timp cu bunicul meu nu mi se părea o pierdere de vreme, și nici să-i aduc pe prietenii mei să-l cunoască. De asemenea, mama mea a fost întotdeauna prezentă la toate petrecerile mele. E adevărat că, uneori, mustăceam și-i spuneam că ar trebui, singură, să renunțe la unele, pentru că... așa se întîmplă în alte părți (!). Dar, în fapt, nu a lipsit niciodată. Cît a fost sănătoasă.

Acum, din păcate, nu mai e. Nu mai e deloc printre noi, pe lumea asta. De foarte scurt timp. E uluitor și de necrezut, dar adevărat.

De fapt, mama mea era cea mai bună prietenă a mea. Cu ea vorbeam, de cîteva ori pe zi, despre tot și despre toate, cu o sinceritate de multe ori dureroasă. Ne întrajutoram pînă-n pînzele albe, împărțeam mai totul, decideam împreună. Ne certam crunt și ne împăcam de fiecare dată.

De ce și cum ne certam? Nu știu cum, dar parcă era un făcut: în mai toate părea că aveam principii diferite. Ori, probabil, eu le croiam pe ale mele, dintr-o excesivă dorință de originalitate, exact opuse alor ei. Mama mea încerca să-mi arate și fața mai realistă a lucrurilor, mai pragmatică, și eu, în contrapondere, o tot dădeam cu spiritul comunitar și întrajutorarea între semeni (fără să mă gîndesc de unde puteai avea mijloace concrete s-o faci...). Ea vorbea de armonia dintre exterior și interior, accentuînd că și exteriorul contează. Eu o țineam una și bună cu frumusețea spirituală, care e suficientă, oricît de mizerabil ar fi exteriorul.

În ce privește relațiile cu sexul opus, mama mea spunea, întotdeauna, cu mare înțelepciune, că bărbații trebuie manipulați, dacă vrei să ai relații bune cu ei: e bine să nu te arăți, în fața lor, decît în ipostaze favorabile, și să le spui doar ce vor să audă, în special cuvinte de laudă la adresa lor. Eu mereu o contraziceam și țineam pledoarii deșarte despre egalitatea în relații, comunicarea deschisă și alte aberații lacrimogene (care în practică s-au cam dovedit apă de ploaie).

Mama mea citea imens, mult mai mult decît mine, era la curent cu tot ce mișcă. Și, ce era cel mai grozav la ea, mai ales în ultimii 20 de ani, era că nu pregeta să facă. Ce-și punea în minte, făcea. Și nu oricînd, ci imediat. Distanța dintre intenție și realizarea ei era, în ce o privea, cea mai scurtă posibil (la mine întîmplîndu-se exact opusul).

Și nu numai că făcea, dar alegea soluțiile cele mai curajoase. De aceea a și reușit, după Revoluție, să facă afaceri de succes și... case. Totul curat și legal. Pot spune că a fost un exemplu al... întrupării visului postrevoluționar de succes, dacă a existat vreunul. Dacă mulți dintre noi s-ar fi adaptat vremurilor așa cum a făcut-o ea, ne-ar fi mers mai bine, și nouă, și vremurilor.

De asemenea, mama mea nu a lăsat niciodată nimic comunitar de la ea. Dacă nu se respectau regulile, de orice fel, din jurul ei, ea reacționa. Fie la bloc, fie oriunde altundeva în spațiul public, se certa, reclama, dar, repet, strict pentru drepturile ei. Uneori, ni se părea că exagerează. În timp, am înțeles, însă, că asta era atitudinea corectă. Cea care aduce schimbarea.

Mama mea avea o grozavă poftă de viață, un apetit infinit pentru lucrurile bune, de orice fel ar fi fost ele, de la muzică, haine, cosmetice, bijuterii, cărți și pînă la mîncare. În general, a trăit cum a vrut, adică la cote maxime. Și a făcut o grămadă de bine în jur, în ciuda principiilor aparent egoiste.

Realizez acum, în ceasul al șaisprezecelea (așa cum, de fapt, realizam, dar nu recunoșteam, și în momentele respective), că disputele noastre „de idei" au fost inutile. Nu erau decît... „a filei două fețe". Simțea și ea, sper, același lucru...

Selma IUSUF

legende urbane

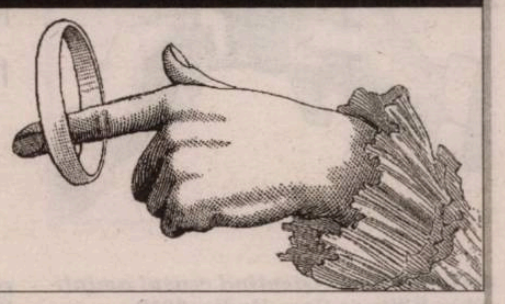

Lucru nemțesc

Expresia asta (cu varianta „marfă nemțească") se rostește cu toată gura, dînd ușor din cap a admirație, cu un licăr în ochi. Se spune așa cînd te afli în fața unei mașini – fie ea nouă sau la mîna a doua –, în fața vreunui obiect electrocasnic care performează, în fața unei case săseşti, în fața unei autostrăzi sau în fața unui ciolan imens pe varză.

Puțini germani or ști ce imagine bună are țara lor în mentalul românesc. Cîte poveşti cu trotuare spălate cu detergent și cîte evocări ale autostrăzilor construite peste noapte! Ordine, disciplină, meticulozitate, corectitudine, trăinicie, punctualitate – toate sînt asociate acestui lucru nemțesc după care tînjim dintotdeauna, într-o contemplație adoratoare. Iar cînd vine vorba de mașinile lor, toată planeta pare să le cadă la picioare. Revista *Fortune* făcea acum cîțiva ani un top al primelor 10 motive pentru care lumea vrea mașini germane – între ele, eternele argumente: tradiție, autostrăzi, tehnologie, „știi pe ce dai banii". Lucrurile astea se aplică și pentru o amărîtă de cafetieră, chit că acum rar mai găsești vreun obiect al vreunei firme cu nume nemțesc, spaniol sau ce vreți dumneavoastră, care să mai fie făcut în țara respectivă.

Probabil că știți cum sînt regretați sașii și șvabii care au lăsat în urmă sate goale prin Ardeal și Banat. Probabil că ați auzit poveşti despre un oarecare vecin Gerhardt care se trezea la 5 dimineața și muncea cu puterea unui cal de bere și din a cărui gospodărie ascunsă bine după gardul înalt și zidurile groase nu lipsea mai nimic. Dar germani au fost și în Dobrogea. Am auzit și de la bunicii mei tătari aceleași cuvinte de laudă pentru hărnicia și onestitatea acestor oameni care au dispărut din satele prăfoase ale stepei dobrogene prin anii '40. Imaginea germanului și a lucrurilor ieșite din mîna lui e excepțională, iar cînd ceva dezamăgește, e mai degrabă catalogat a fi excepția.

Zilele trecute, am observat cu uimire un firicel de apă care curgea de sub frigiderul pe care mi-l dorisem mult. Un Bosch, marfă nemțească, desigur. Bine, habar n-am unde e făcut, dar sigla aia să zicem că-mi dă o stare de siguranță, știți, a lucrului bine făcut. Așadar, de sub lucrul nemțesc curgea apă care se strînsese într-o mică băltoacă în mijlocul bucătăriei. În băltoacă tocmai ce călcasem eu și pisica neatentă, căreia îi puteam reconstitui traseul prin toată casă, în amprentele celor patru pernuțe ca niște flori. Rămăsese destulă apă cît să se oglindească în ea și mușcata gospodărească de pe pervaz. Am trecut prin toate fazele pierderii definite de specialiști. Negarea. „Nu, așa ceva nu e posibil. Pasămite a vărsat cineva apă pe undeva, poate curge din altă parte, s-o fi ivit ca o minune dumnezeiească vreun izvor în peretele din bucătărie." După negare a venit furia. „Fir-ar să fie, precis că l-au bușit oamenii ăia cînd l-au cărat pe scări. Ai naibii nemți au început să facă și ei lucruri de mîntuială!" În a treia fază, a regretelor, mi-am făcut procese de conștiință că nu i-am citit cărțulia cu instrucțiuni, precis am făcut ceva nelalocul lui și am stricat eu mașinăria. „Dar dacă luam mai bine frigiderul ăla italienesc... Uite așa, cu filogermanismul ăsta nu mai văd nimic altceva în jur." La depresie și acceptare n-am apucat să ajung pentru că cineva cu mai multă minte s-a gîndit să-l tragă un pic de la perete ca să vedem ce se întîmplă în spatele frigiderului. Un biet furtun ieșise de la locul lui. Un furtunel amărît, subțirel și transparent a fost în stare să sape la temelia credinței noastre că marfa nemțească e marfă nemțească.

Și nu știu cum, m-am gîndit la Klaus Iohannis. Nu-l văd bine nici pe ăsta. De la primarul iubit cu patru mandate, cu Sibiul trecut prin experiența de capitală culturală, de la neamțul serios și sobru, l-am coborît brusc la traficant de copii, Iohannis-șase-case, încurcat în procese cu Agenția de Integritate. Da, i-au scos furtunul și neamțului ăstuia.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

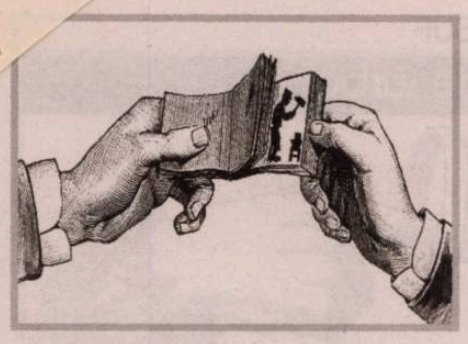

Marius CHIVU

feedbook

Audio-memoriile scriitorilor

● **Dinu Pillat, *Aşteptînd ceasul amintirilor*, Editura Casa Radio, 2013.**

Între 2010 şi 2013, Editura Humanitas a publicat, într-o serie de autor, toată opera lui Dinu Pillat, inclusiv romanul inedit *Aşteptînd ceasul de apoi*, carte prezentată şi analizată de Gabriel Liiceanu, în toată istoria ei nefericită: „Confiscat de Securitate în 1959 şi devenit corp delict în procesul lotului Noica, romanul *Aşteptînd ceasul de apoi* părea definitiv pierdut. După o jumătate de secol, în 2010, dactilograma a fost descoperită în Fondul Bibliotecii CNSAS din sediul Arhivelor de la Popeşti-Leordeni. «Speram să se schimbe regimul şi să-l pot publica», ar fi spus Dinu Pillat despre roman la interogatoriul din 24 februarie 1960. «M-am inspirat din psihoza mistică a mişcării legionare, nu l-am scris cu intenţie subversivă.» Mai mult, cititorii vor vedea că, prin atitudinea critică a autorului faţă de această mişcare, cartea pentru care a fost învinuit este dovada însăşi a nevinovăţiei sale.“

Acest CD – *Aşteptînd ceasul amintirilor*, care conţine singurele şapte înregistrări cu vocea scriitorului, realizate la Radio în perioada 1967-1970 (Dinu Pillat avea să moară cinci ani mai tîrziu) – vine astfel să întregească opera reeditată pe hîrtie. Cele şapte eseuri rostite la Radio sînt însă foarte inspirat montate într-un documentar realizat de Anca Mateescu, care se completează cu alte şase mărturii despre scriitor, semnate de Theodor Enescu, Virgil Ierunca, Cornelia Pillat, Remus Niculescu, Sandu Lăzărescu şi Alexandru Paleologu, toate aceste voci contribuind la conturarea unui interesant audio-portret al acestui fin intelectual. Descrie Anca Mateescu în booklet-ul CD-ului circumstanţele colaborării lui Dinu Pillat cu Radioul: „După ispăşirea anilor de detenţie politică, Dinu Pillat nu va mai scrie niciodată literatură... Arestîndu-i romanul şi pedepsindu-l exemplar pentru această carte, autorităţile comuniste au blocat definitiv orice dorinţă a lui Dinu Pillat de a mai scrie ficţiune. Colaborarea lui Dinu Pillat cu Radio-ul a fost posibilă doar în perioada de relativă destindere a anilor '68-'70 şi a fost una «dificilă». Scriitorul era fost deţinut politic, iar închisoarea îi accentuase caracterul intransigent, Dinu Pillat nefiind dispus să facă nici un fel de concesii ideologice. Ştiu din poveştile redactorilor din anii '60 care au colaborat cu el că, în momentul în care «viza politică» a început să-i cenzureze textele, colaborarea sa cu instituţia noastră a încetat. În fonoteca Radio-ului s-au păstrat doar aceste cîteva înregistrări cu vocea lui.“

Prima dintre înregistrări, şi cea mai personală, este un portret pe care Dinu Pillat i-l face lui G. Călinescu, căruia i-a fost asistent la Catedra de istorie a literaturii române şi sub îndrumarea căruia şi-a susţinut doctoratul în 1947. Îndepărtat de la facultate în urma unei prime serii de epurări politice, Dinu Pillat va fi readus de G. Călinescu în cadrul academic, în toamna lui 1956, pe un post de cercetător la Institutul de Istorie Literară şi Folclor, al cărui director devenise între timp. Arestarea de peste numai trei ani şi condamnarea în urma aşa-numitului proces al intelectualilor Noica – Pillat îi vor întrerupe din nou traseul academic. Nu mai insist şi pe alte detalii biografice sau legate de celebrul proces, căci se regăsesc în detaliu în înregistrările mărturiilor despre scriitor. Voiam însă să subliniez relaţia profesională apropiată pe care tînărul Dinu Pillat a avut-o cu G. Călinescu, profesorul căruia îi dedică un foarte frumos, deopotrivă amuzant, emoţionant şi cald portret în prima înregistrare a acestui CD. Aflăm detalii simpatice din „cadrul domestic“ al marelui critic, cum ar fi, de pildă, că: obişnuia să-şi privească „mica

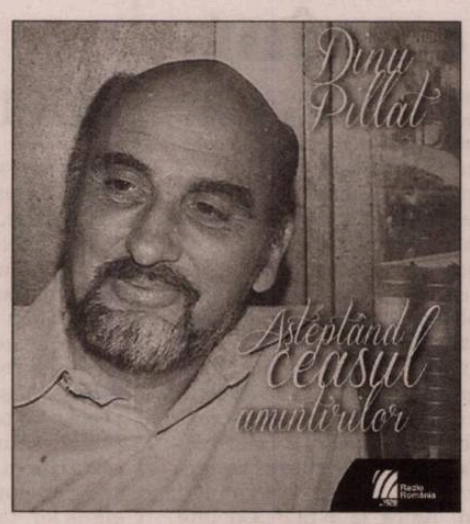

curte-grădină cu binoclul întors, de pe pragul casei, pentru a avea perspectiva unei prelungiri a planurilor peste limita redusă a realităţii“, dar şi să urmărească amuzat mersul broaştei ţestoase pe dalele din curte; deţinea în casă tablouri de Andreescu, Luchian, Pallady sau Iser, covoare cumpărate cu ajutorul lui K.H. Zambaccian şi figurine aduse din China; picta în timpul liber icoane pe sticlă cu vopseluri pe care criticul şi le pregătea singur în propriile combinaţii; avea un căţel din rasa Zeiden-Pinch, pe nume Fofează, la moartea căruia a fost foarte afectat, iar ultimele sale vorbe pe patul de moarte au fost acestea: „Nu mai e nimic de făcut.“ O evocare identică în ton o dedică tatălui său, Ion Pillat (care deţinea în casă tablouri semnate de aceiaşi pictori care se găseau şi în casa lui G. Călinescu), despre care aflăm, printre altele, că scria în pijamale, în pat.

Celelalte texte rostite la Radio sînt eseuri dedicate lui Ionel Teodoreanu şi lui Mihail Sebastian, în dubla lor calitate de romancieri şi teoreticieni, dar şi poeţilor Charles Baudelaire, Ion Vinea şi Emil Botta. Ideile de aici, de altfel, pot fi regăsite în forme mult dezvoltate în eseurile grupate în volumul *Mozaic istorico-literar. Secolul XX*, a cărui nouă ediţie, revăzută şi adăugită (publicată anul trecut la Humanitas, cu o prefaţă foarte bună, semnată de George Ardeleanu), recuperează pasajele cenzurate, oferă un portret inedit al poetului Vasile Voiculescu (cel mai bun prieten al tatălui său) şi mai cuprinde pagini inedite dintr-un jurnal de lectură, cîteva idei de miniantologii lirice româneşti, reeditarea plachetei *Exerciţii de supravieţuire* (1993) cu poeme din opera lui R.M. Rilke traduse de Dinu Pillat în anii '50, precum şi facsimile şi fotografii din arhiva familiei. Cîteva astfel de imagini conţine şi booklet-ul acestui CD, apărut într-o colecţie – „Vocile memoriei“ – care merită toată atenţia.

● **Maria Banuş, *Sub camuflaj. Însemnări 1943-1944*, Editura Casa Radio, 2014.**

Acum cîţiva ani, tot Editura Casa Radio a editat *Zăbale rupte*, carte + CD, cu poezia Mariei Banuş în propria lectură. De data aceasta, avem un audiobook cu pagini de jurnal (aprilie-noiembrie 1943, martie 1944) alese şi citite de autoare într-o înregistrare inedită din anul 1999, pe cînd poeta, în vîrstă de 85 de ani, mai avea de trăit doar cîteva luni. Ca şi în cazul eseurilor rostite de Dinu Pillat, şi acest audiobook face corp comun cu un volum pe hîrtie. Căci pe 10 aprilie s-au împlinit 100 de ani de la naşterea poetei, moment celebrat prin publicarea *Însemnărilor mele* (1927-1999, două volume), ediţie îngrijită de Geo Şerban la Editura Cartea Românească. Amintirile Mariei Banuş mai apăruseră, sub titlul *Sub camuflaj*, într-o carte publicată în 1978, dar numai parţial.

După cum scrie Geo Şerban în prezentarea din booklet, „mărturiile aşternute pe parcursul sumbrilor ani 1934-1944, tributari opresiunii extinse oriunde a intervenit expansionismul nazist, [înregistrează] consecinţele agravante pentru acea parte a populaţiei de sorginte evreiască, în sînul căreia Maria Banuş însăşi a trăit umilinţa legiferărilor discriminatorii, teroarea ameninţărilor la tot pasul cu trimiterea în sinistrele lagăre transnistrene de exterminare colectivă. Este, în demersul scriitoarei, o dublă intenţie. Doreşte, mai întîi, să prevină asupra pericolului resuscitării impulsurilor propagandistice de natură să permită comportamente înrudite opţiunilor ideologice rasiste. Cu discreţie, ea divulgă disparate infiltrate ale unui antisemitism larvar. Culmea, chiar în momentul cînd pregătea alcătuirea volumului *Sub camuflaj*, realitatea românească lăsa deschisă calea distorsiunilor prin măsuri mascate de epuraţie etnică. Duplicitatea ceauşistă a ocrotit, cînd nu a stimulat de-a dreptul derapaje din gama primitivelor răbufniri naţionaliste.“ Frustrată de noua realitate (Maria Banuş nota, cîndva în 1987, că „sărăcia, teroarea «securităţii» prin care trecem sînt tot aşa de suculente ca cele din anii războiului“), scriitoarea ar fi vrut, la sfîrşitul anilor '90, reeditarea integrală a însemnărilor ei, dar acestea n-au apărut, din motive nu foarte clare. S-au realizat însă atunci o serie de înregistrări la Radio, din care au rezultat cartea + CD-ul cu poezii şi acest audiobook ce conţine patruzeci de minute de fragmente de memorii citite cu o voce şi o intonaţie foarte plăcute (se aude şi fişîitul foilor pe fundal); fragmente personale, cu istorii de familie, dintre care cea mai bună – sună ca o proză scurtă – mi s-a părut secvenţa datată „20 martie 1944“ şi dedicată bunicii Raveica, analfabeta ajunsă croitoreasă de mare talent la Tîrgovişte, unde croia rochiile pentru plecările la Paris ale Elenei Văcărescu.

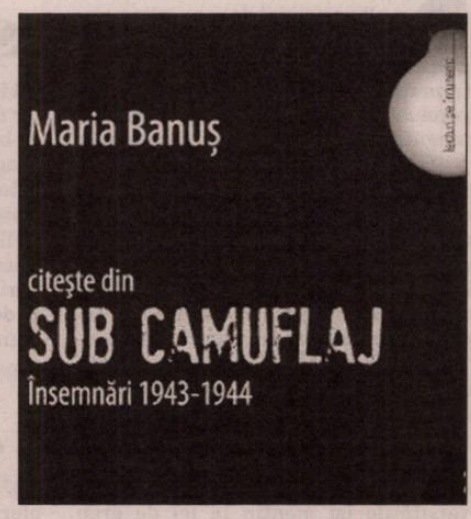

Şi pentru că tot veni vorba de poezii, tot la Casa Radio s-a reeditat şi cartea + CD-ul *Rar*, cu cele 28 de poeme rostite la Radio de G. Bacovia într-o înregistrare, la el acasă, din 1954. Nu voi putea recomanda niciodată îndeajuns acest CD, ajuns la ediţia a treia!

PUBLICITATE

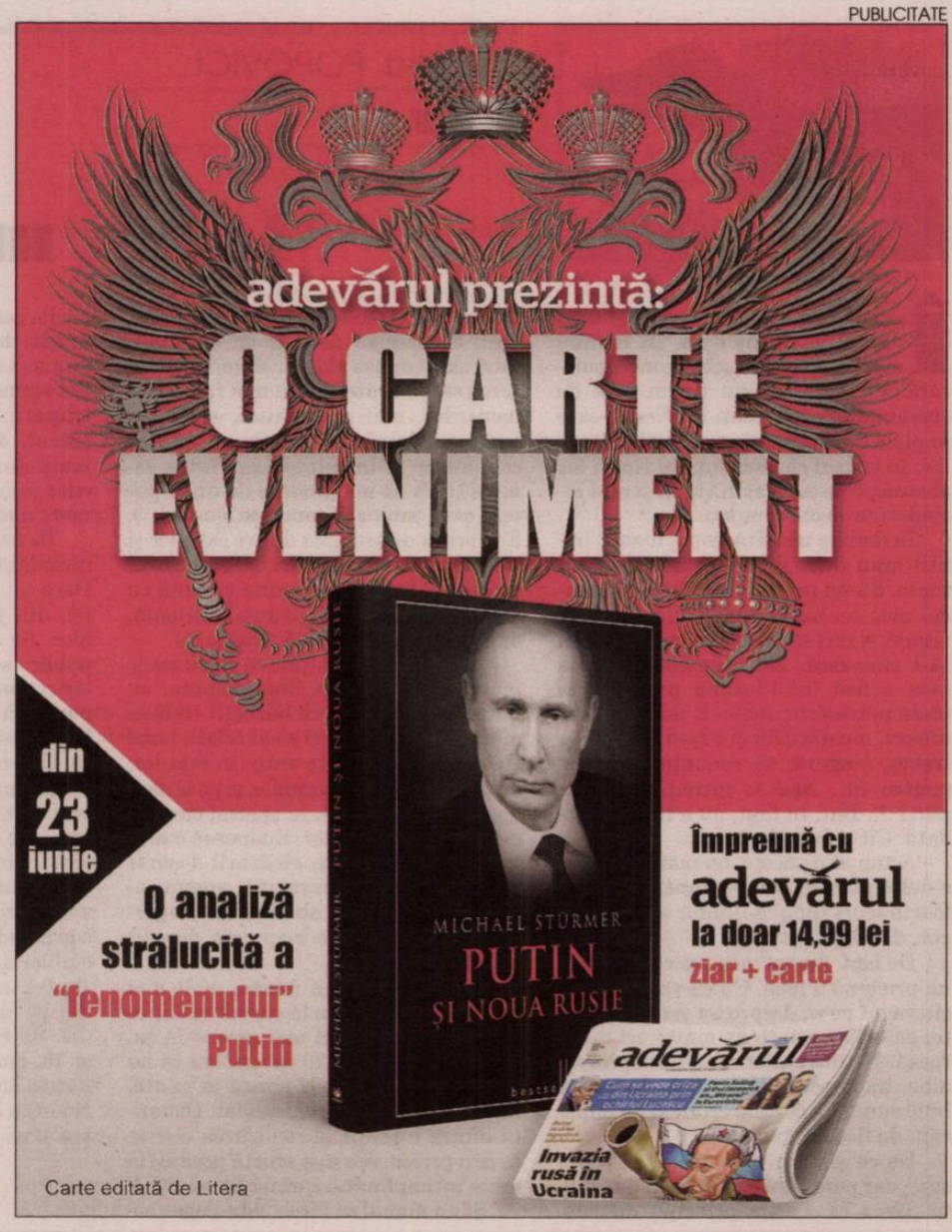

Mirella PATUREAU

Carnet incomplet de note răzlețe

– Festivalul Internațional de Teatru de la Sibiu –

Ca în fiecare an de peste două decenii, Festivalul este același rîu din ce în ce mai imens, ce curge în toate părțile, generos, plin de zgomot și de culoare, unde te pierzi, dar te bucuri de pierzanie, te învinovățești că renunți, că trebuie să alegi, că nu poți vedea tot, că nu poți vorbi despre tot. Totuși, o primă „despărțire de ape" – sau de estetici – se impune cînd alegi să mergi doar la teatru, și nu la tot ce te mai pîndește în margini: pe de o parte, estetica consacrată de marile nume și, pe de altă parte, ceeea ce o carte recentă numește noile practici teatrale *(Noi practici în artele spectacolului din Europa de Est / News Performing Arts Practices in Eastern Europe,* editată de Iulia Popovici, Editura Cartier). Includem aici, cu o formulă ce are tendința să devină clișeu, teatrul noului val, fie el românesc sau de pretutindeni, fără să excludem nici una din aceste estetici, cu riscul de a deveni hemiplegic.

Să începem cu o estetică a anilor '90, dar iremediabil intrată în secolul nostru, pe care nimeni n-o mai poate ignora. L-am regăsit pe Silviu Purcărete cu două mari spectacole despre care s-a spus deja aproape totul, monumentalul *Faust* și neașteptatele *Călătorii ale lui Gulliver*. Și un *Oidip* în premieră la festival, pe un scenariu de Silviu Purcărete după Sofocle – *Oidip rege* și *Oidip la Colona,* și în decorurile lui Dragoș Buhagiar. (Autorii au ales această nouă ortografie, mai aproape, se pare, de greaca veche, decît clasicul *Oedip,* preluat din franceză.) Teatrul antic al Danaidelor a rămas departe, cu explozia sa de mijloace și de colaje clasice. Purcărete face un *Oidip* modern, scăldat în muzica languroasă, obsedantă a anilor '40-'50, filtrată de Vasile Șirli, unde povestea e tratată ca un imens *flashback,* ce nu lasă nici un suspans în ce privește finalul tragic. Spațiul scenic construit de Buhagiar, extrem de funcțional, o adevărată *boîte à jouer,* devine astfel cutia de rezonanță a tragediei, suplă ca un decor de cinema, se deschide spre o pădure mitică în proiecție video sau spre terasa unui banchet ce sfîrșește în carnagiu ca un bal al damnaților... Visconti nu e departe. Personajele alunecă pe o bandă rulantă, de *travelling,* ca împinse de destin, „spurcăciunea" ce apasă cetatea Thebei și palatul ei e încarnată într-un uriaș om-vierme, umbră a nefericitului rege. E neașteptată și extrem de complexă apariția lui Constantin Chiriac în rolul titlu, alături de Ofelia Popii – Iocastă, Antigona sau o femeie din cor...

> *Finalul însă ne-a trezit ca un duș rece și ne-a adus aminte de secolul în care trăim.*

Cu spectacolul *Intrigă și iubire* de Schiller, pus în scenă de Lev Dodin, un text clasic german și un mare regizor rus impus de o generație ce a năvălit pe scenele europene cu toată energia tinereții, acum vreo două decenii, aveam garanția de a ne situa fără riscuri într-o zonă securizată a unui teatru solid și extrem de eficient. Cine nu a auzit de *Gaudeamus* sau de *Viață și destin,* după romanul de război al lui Vasili Grossman, ambele puse în scenă de Dodin? Spectacolul Teatrului Malîi din Moscova era, pînă la un punct, așa cum mă așteptam, superb, deși cam lent, de o eleganță glacială, cu actori formidabili, cu soluții regizorale simple și clare. Finalul însă ne-a trezit ca un duș rece și ne-a adus aminte de secolul în care trăim și a adus în prim-plan o întrebare esențială, pusă în numele unei generații sacrificate. Cei doi tineri îndrăgostiți mor și rămîn în fața scenei, inerți, pe două scaune, în timp ce de undeva de afară se aude, la difuzoare, o voce voioasă ce anunță nunta ducelui și promite o societate nouă, plină de justiție și fericire. Adică demagogia curentă. Cei doi tineri ridică capul și privesc țintă către noi: așa să fie oare?

Wajdi Mouawad, născut în 1968 în Liban, izgonit – copil fiind – de războaiele civile, din țara de naștere, în Franța, apoi în Canada, astăzi om de teatru francofon ce se împarte între trei continente, vorbește și el în numele unei generații sacrificate. Scrisul său are parfumul otrăvitor al poveștilor orientale, căci vine dintr-o lume plină de zgomot și de furie, dar e perfect familiar cu tehnicile cinematografice sau ale noilor tehnologii. La Sibiu a venit cu două texte – *Seuls,* un monolog, și *Ciels,* în lectură, ultima parte a unui quator – *Le Sang des promesses* sau *Sîngele făgăduințelor*. În deschiderea quatorului se află un citat din Hölderlin: „Noi nu sîntem nimic. Ceeea ce căutăm este totul." Primele trei piese sînt, astfel, de fiecare dată, o lungă odisee sau peregrinare a unui personaj principal, ușor de identificat cu autorul, plecat în căutarea originilor sale, peregrinare ce-l scufundă într-o serie de coșmaruri și de încercări limită, în căutarea identității sale pierdute. *Litoral,* prima piesă, pornește de fapt de la moartea tatălui, al cărui cadavru fiul vrea să-l îngroape în țara de baștină, niciodată numită. De fapt, trilogia e dominată de trei figuri literare legate de figura tatălui: Hamlet, Oedip și prințul Mîșkin. Reia, de altfel, o replică din *Idiotul* în *Ciels,* piesă catapultată în viitor, despre frumusețea ce va salva lumea... speranță pusă, de altfel, la îndoială într-o lume din ce în ce mai amenințată de distrugere. *Seuls* reia aceeași temă obsedantă sau descindere către origini, dar narațiunea se întoarce, la un moment dat, pe dos, ca o piele de șarpe jupuit, eroul narator se regăsește închis în propria poveste: moartea sau coma tatălui se confundă cu propria sa moarte. Wajdi Mouawad însuși este un actor uimitor, creator total, aș spune, dar care nu uită să specifice că lucrează și scrie în echipă cu actorii săi, un stil de lucru ce face parte din noile practici ale tînărului teatru de pretutindeni.

Festivalul de la Sibiu a știut însă să rezerve o mare parte din repertoriul său noilor estetici, sau tinerilor creatori, așa-zisul nou val. Fie că este vorba de valori sigure, și pe care e chiar deplasat să le tot citățm la capitolul tinerelor mlădițe, pline de promisiuni. Mă gîndesc la teatrul Gianinei Cărbunariu, extrem de inteligent, de original, de unic în peisajul românesc, și chiar european. Spectacolele sale circulă peste hotare, la festivaluri și alte întîlniri internaționale. Vara aceasta va reprezenta România la Festivalul de la Avignon, tocmai cu un spectacol creat la Teatrul Național din Sibiu – *Solitaritate,* prezent și anul acesta în festival alături de *Tipografic Majuscul,* spectacol ce reprezintă un moment de maturitate artistică al acestei tinere creatoare, care a știut ca întotdeauna să adune în jurul ei o echipă de actori ce încarnează perfect tipul său de teatru: direct, violent, cu picioarele pe pămîntul unei realități necosmetizate. Tot la Sibiu aș cita *Punct triplu* al lui Bogdan Georgescu, din aceeași familie a teatrului realității transfigurate fără să-și piardă luciditatea.

***Mirella Patureau** este critic de teatru și traducătoare, cercetătoare la Atelier de recherche sur l'intermédialité et les arts du spectacle, CNRS, Paris.*

Dan SOCIU

Despre identitate și autenticitate

Ar fi multe de zis despre această ediție FITS, deocamdată însă mă rezum la cîteva însemnări „la cald" despre artiștii străini prezenți în festival. Și mă refer în primul rînd la Angelica Liddell, Oliver Frljic și la compania cehă Handa Gote, nume importante ale scenei contemporane, dar care sînt prea puțin cunoscute la noi. Simpla lor prezență dovedește că am reușit să ne dezbărăm de logica selecției previzibile, care „merge la sigur" și care vizează doar anumiți regizori, unii dintre ei veneraţi în mod necondiționat. Asta nu înseamnă că au lipsit acele nume mari, oarecum familiare teatrului românesc, dar chiar și acești regizori (spre exemplu, Krystian Lupa sau Pippo Delbono) nu sînt chiar cei mai conformiști, și nici nu sînt genul care așteaptă să fie muzeificați.

> *Peisajul teatral internațional trece prin mutații semnificative.*

Peisajul teatral internațional trece prin mutații semnificative, iar în acest context (influențat, firește, și de criza economică) organizatorii unui festival atît de mare precum FITS sînt nevoiți să țină ochii deschiși și să riște mai mult atunci cînd gîndesc o strategie de selecție. Fapt vizibil în cazul acestei ediții, impresia mea fiind aceea că unii regizori n-au fost invitați doar pe baza cotei lor, ci și pentru că spectacolele lor sînt relevante în contextul social actual (acest lucru fiind valabil și în cazul unora dintre spectacolele autohtone). Lucru semnificativ, care presupune depășirea unor complexe provinciale și o (re)poziționare față de imaginea regizorului străin, care nu mai apare ca o figură profetică de neatins, ci mai mult ca un partener de dialog pe marginea unor probleme care ne privesc pe toți, fie că ne aflăm la Zagreb, Ljubljana sau București.

De asemenea, nu pot să nu observ cu satisfacție că se pune un mai mare accent pe miza social-politică a teatrului, și că există un interes mai pronunțat față de fenomenul teatral din Europa de Est și din America Latină: de remarcat prezența celor de la ERRO Grupo (Brazilia) și a lui Yuri Pirondi și Ines von Bonhorst, realizatorii filmului documentar *Tierra Firme,* o panoramă asupra teatrului politic din Bolivia, Brazilia și Columbia.

Oricît de diferite sînt registrele artistice în care se înscriu acești oameni de teatru, există cîteva direcții comune în spectacolele lor: întretăierea dintre istorii personale și istorii sociale, întîlnirea dintre micropolitic și macropolitic, explorarea unor forme de autobiografism colectiv și *storytelling* destinat comunității, fuziunea dintre fapt și ficțiune, preocuparea pentru corp(oralitate), văzut fie ca vehicul narativ, fie un corp în starea lui brută și vulnerabilă, (în acest sens, merită urmărită și expoziția de fotografie a lui Radu Afrim, aranjată de Dragoș Buhagiar).

Imagine din spectacolul Blestemat fie trădătorul de patrie, *de Oliver Frljic*

O ediție FITS în care s-a vorbit mult despre identitate și autentic(itate), despre ce înseamnă să te expui în scenă și care sînt limitele acestei expuneri: fie că o faci prin limbaj (cum se întîmplă în *Ping Pang Qiu,* spectacolul lui Liddell – autoarea unor texte înfricoșătoare și electrizante, cum le descrie Thomas Ostermeier), fie că-ți expui corpul într-un mod frust *(Blestemat să fie trădătorul de patrie* – spectacol în care Oliver Frljic aduce în fața publicului și tensiunile, și conflictele dintre actorii de la Teatrul Mladinsko). În aceeași ordine de idei, aș menționa și grupul Handa Gote, care, în *Nori,* pune la vedere arhive personale de familie (în contextul conflictului dintre comuniști și fasciști în Cehia secolului trecut). Și mai e, firește, și Pippo Delbono.

***Dan Sociu** este critic de teatru, coeditor la* Gazeta de artă politică.

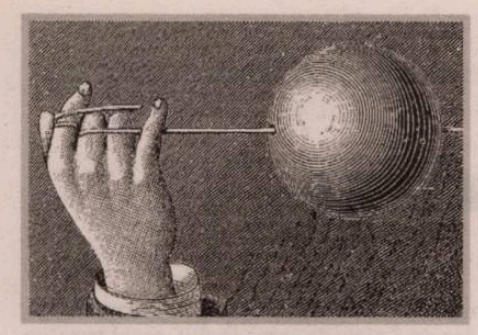

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Douăzeci de ani de NEC

Una dintre cele mai durabile şi de succes iniţiative în domeniul educaţiei este o instituţie independentă. Colegiul „Noua Europă“ (NEC) împlineşte douăzeci de ani. Fondată în 1994 de Andrei Pleşu, a rămas singurul centru independent de studii avansate în domeniul ştiinţelor socio-umane. Gîndit ca o şcoală postdoctorală care privilegiază abordările inter- şi transdisciplinare, NEC a fost înfiinţat odată cu acordarea New Europe Prize For Higher Education and Research lui Andrei Pleşu de către şase institute de cercetări, între care Center for Advanced Study in the Behavioral Sciences – Stanford, The Institute for Advanced Study – Princeton, The Swedish Collegium for Advanced Study in the Social Sciences – Uppsala şi Wissenschaftskolleg zu Berlin. Acesta din urmă este şi modelul care a inspirat arhitectura instituţiei. NEC şi-a propus să ofere bursierilor săi condiţii excepţionale pentru studiile lor. Nu doar din perspectiva îndrumării şi a ofertei intelectuale, ci şi din punct de vedere financiar. Bursele NEC sînt deci motivante inclusiv financiar. Cel mai important centru de cercetări avansate din România e finanţat în cea mai mare parte de instituţii şi organizaţii din afara României. Nu e neapărat o surpriză, dar e, oricum, şocant să afli că în Elveţia sau în Germania, de pildă, există fundaţii şi oameni dispuşi să finanţeze înalte centre de educaţie din altă ţară. (Şi invers: că în România nu se găsesc fonduri pentru a susţine formarea elitelor.)

Discursul dominant în şi despre Europa e în continuare marcat de clişee şi clivaje – şi tocmai pe acestea încearcă să le demonteze cercetările interdisciplinare ale bursierilor NEC. E mai degrabă un proiect cultural, decît o construcţie pur pedagogică: regîndirea Europei începe cu acest circuit al cunoaşterii, eliberat de orice formă de constrîngere ideologică.

În mediul academic, influenţa foştilor bursieri ai NEC e de necontestat. Ei conduc acum catedre în domenii umaniste, predau, coordonează doctorate etc. Au împrospătat, prin contribuţia lor ştiinţifică, universităţile din România. Ei colportează o gîndire critică, liberală, occidentală şi generează – poate – absolvenţi mai destupaţi. Cel puţin trei dintre foştii bursieri ai centrului de studii avansate au reuşit să se impună, pentru perioade de timp relativ scurte, în politica de top. Teodor Baconschi (diplomat, ministru de externe), Mihai Răzvan Ungureanu (prim-ministru), Cristian Preda (parlamentar european). E suficient pentru a arăta că se poate, că oameni foarte bine instruiţi îşi găsesc locul în politică, dar, totuşi, e prea puţin pentru a genera o schimbare durabilă în politica românească. Acest semisucces (sau, dacă vreţi, semieşec) e poate şi punctul nevralgic al unui eventual bilanţ intermediar al instituţiei. Nu e însă o fatalitate, după cum a explicat, la întîlnirea aniversară de la Ateneul Român, Wolf Lepenies de la Wissenschaftskolleg zu Berlin. Păstrînd proporţiile, nici măcar în Germania elitele politice nu sînt compuse doar din oameni cu studii avansate. Iar fenomenul numit *brain-drain* e la fel de îngrijorător şi în Germania, şi în România. NEC a reuşit măcar, prin condiţiile de acordare a burselor, să oprească exodul de inteligenţă şi să-şi ţină bursierii în ţară. „Ce ne facem cu specialiştii români de vîrf, formaţi în străinătate, care, odată întorşi, nu reuşesc să-şi găsească poziţii de influenţă pe măsura pregătirii lor?“ se întreba Andrei Pleşu în cadrul aceleiaşi întîlniri. Sau: ce sfat să-i dai unui om foarte educat, care ezită dacă să stea sau să plece? Sînt întrebări care nu şi-au găsit încă un răspuns definitiv. Spre deosebire de Germania, România are încă dificultăţi pînă şi în a depista valorile. Dar concluziile sînt, pînă la urmă, optimiste. Dacă sînt produşi şi apoi promovaţi, oamenii învăţaţi vor ajunge, pînă la urmă, elite.

E mai degrabă un proiect cultural, decît o construcţie pur pedagogică.

PUBLICITATE

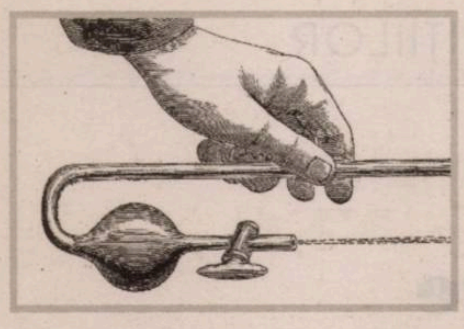

Oana STOICA

rosencrantz & co

Întîlniri, confruntări, revederi

● Festivalul Internaţional de Teatru „Atelier“ (28 mai – 4 iunie), Teatrul „Andrei Mureşanu“, Sfîntu Gheorghe.

Festivalul Internaţional de Teatru „Atelier“ s-a întors acasă, la Sfîntu Gheorghe, Covasna, după cîteva ediţii la Sighişoara, Baia Mare şi Satu Mare. Evenimentul este organizat de Teatrul „Andrei Mureşanu“, sub conducerea creatorului său, dramaturgul Radu Macrinici, director artistic, şi a regizorului Dan Tzopa, directorul executiv al festivalului şi manager al teatrului. Revenirea la matcă a festivalului face bine deopotrivă teatrului din Sfîntu Gheorghe, şi publicului – român şi maghiar. Aflat cîţiva ani în umbră, teatrul de limbă română are nevoie de direcţie artistică şi un management inventiv în condiţiile în care suferă de o cronică lipsă de fonduri şi are o situaţie incertă a spaţiului de joc – împarte scena cu Teatrul „Tamasi Aron“, iar alternativa, fostul cinematograf, redenumit Sala „Artă“, este o soluţie de avarie, căci nu are dotările necesare şi va intra în renovare (pentru a găzdui, pe lîngă teatru, două săli de cinema, în condiţiile în care nu există cinematograf în oraş). Prin urmare, instituţia se confruntă cu o dificilă gestionare a resurselor, foarte puţine, care afectează în mod direct trupa (din care fac parte actori valoroşi – Elena Popa, Fatma Mohamed, Claudia Ardelean, Sebastian Marina, Ion Fiscuteanu Jr., Daniel Rizea).

Selecţia lui Radu Macrinici a funcţionat în acest an în două sensuri: a fost destinată, în egală măsură, publicului local, prin prezentarea unor producţii străine, dar mai ales a unora autohtone, dintre cele mai bine cotate – *Tipografic majuscul, O... ladă, Parallel, Castingul dracului* –, şi jurnaliştilor invitaţi, care au ocazia să vadă producţiile importante din repertoriul teatrelor locale – *Sfîntu din Sfîntu Gheorghe, Hamlet, Paparazzi, Oricine, Lăutarii, Procesul, Viaţă normală, Moartea pentru patrie*. Axat pe zona experimentală şi pe teme care frămîntă omul astăzi, Festivalul „Atelier“ a avut, pentru această ediţie, a 21-a, o selecţie eterogenă care a inclus teatru pe scenă clasică, dans, monodrame, păpuşi, performance-uri *indoor* şi *outdoor*, teatru de amatori.

Unul dintre spectacolele importante, în primul rînd pentru publicul local, este *Sfîntul din Sfîntu Gheorghe*, spectacol de Ana Mărgineanu pe text de Peca Ştefan, produs de Teatrul „Andrei Mureşanu“. Importanţa spectacolului derivă din temă, o analiză a comunităţii locale, cu eclectismul său etnic generator de probleme, dar şi de minunate momente de solidaritate. Îmbrăcat într-o formă atractivă, de joc interactiv, spectacolul se construieşte imaginar din poveştile reale ale locuitorilor oraşului. Am avut ocazia să o cunosc astfel pe Casandra, o fetiţă de vreo 10 ani, de etnie romă, care a fost una dintre sursele de inspiraţie pentru personajul Bella. Casandra este o fiinţă curioasă, inteligentă şi afectuoasă, face fotografii şi îi place îngheţata. Vorbeşte puţin româneşte, fără complexe, suplinind lipsa cuvintelor cu gesturi şi interjecţii. Este un copil comunicativ, dar nu acaparator. Deşi am văzut-o prima dată, îi regăseam gesturile în memorie, coregrafiate de actriţa Claudia Ardelean, cea care joacă personajul în spectacol. Să vezi personajul în realitate, frust, neparazitat de teatralitate este o experienţă. Pentru mine, întîlnirea cu ea a fost esenţială pentru a înţelege cum se aplică filtrul teatralităţii peste materialul de cercetare.

Surpriza cea mai puternică a Festivalului „Atelier“ a venit din partea spectacolului *Lăutarii,* regia şi coregrafia Árpád Könczei, o producţie a Ansamblului Profesionist de Dansuri „Háromszék“ din Sfîntu Gheorghe. Dacă în cazul Casandrei a fost vorba de o întîlnire, show-ul celor de la „Háromszék“ a provocat o confruntare, a spectatorului cu propriile sale prejudecăţi, cu tendinţa de a pune etichete şi a stabili tipare. În mod concret, este vorba despre perceperea folclorului ca o formă de artă fixată, de patrimoniu, fără elemente inovative sau valenţe contemporane. *Lăutarii* desfiinţează aceste preconcepţii. Bazat pe obiceiurile de nuntă la maghiari, spectacolul reconfigurează dramatic acest eveniment ca spectacol, cu o dramaturgie fluentă şi complexă, cu acţiuni în plan secund care dezvoltă naraţiunea şi relaţiile între personaje. Lăutarii ţigani, nuntaşii, mirele, starostele etc. sînt exponenţii unor tipologii umane expresiv exemplificate (actanţii – dansatori şi muzicieni – au reale calităţi histrionice, mai mult decît atît, adaugă şi autenticitate ludică). Coregrafia se supune unei regii care construieşte detaliat, cu mult umor, ironie şi autoironie, o sinteză de mental colectiv, nu una abstractă, ci vie, care are suculenţa unor caractere realiste. Starea de beţie, în continuă agravare, se materializează în pasaje alternative de euforie şi lentoare: competiţia coregrafică, muzicală, dar mai ales alcoolică, muzicanţii care cîntă în timp ce dorm, sau senzaţia de dilatare a timpului, care încetineşte percepţia timpului. Este o reinterpretare teatrală a tradiţiei, care valorizează un patrimoniu cultural, dovedindu-i contemporaneitatea la nivel performativ, chiar şi într-un peisaj spectacular hiperconceptualizat.

Lumea cenuşie a dictaturii birocratice, sfîşiată de roşul pasional al iubirii, se configurează în dans, cursiv şi metaforic.

Teatrul „Tamasi Aron“ a prezentat două spectacole, un *Hamlet* auster şi întunecat (regia László Bocsárdi), în care personajele sînt reduse şi esenţializate şi, la polul opus, *Oricine / Akárki*, un spectacol de Radu Afrim pe un text de Péter Kárpáti, la fel de întunecat, dar foarte bogat vizual. Afrim plasează povestea – care îşi are originea într-un text medieval englez, *Everyman*, despre salvarea sufletului în marea călătorie – într-o staţie de metrou, un loc de staţionare şi de trecere, în care o femeie care se pregăteşte să moară îşi chestionează viaţa. Complexitatea textului (amplificată de necesitatea consultării supratitrării) şi a spectacolului face să fie necesară o a doua vizionare înainte de a exprima opinii. Rămîne însă, în minte şi în urechi, excelentul univers sonor creat live de Bence Kónya-Ütö.

Cu *Procesul,* Studio M coregrafiază romanul lui Franz Kafka. Lumea cenuşie a dictaturii birocratice, sfîşiată de roşul pasional al iubirii, se configurează în dans, cursiv şi metaforic. Axat pe transpunerea textelor în coregrafie, Studio M practică o formă de dans narativ. În rolul lui Josef K. l-am reîntîlnit pe Levente Orbán, primul interpret al lui Iván din *Flori de mină* de Csaba Székely (regia Alexandra Felseghi), una dintre cele mai interesante figuri din teatrul autohton.

Am înregistrat şi un fenomen îmbucurător: la revizionare, unele a patra oară, spectacolele incitante – *Tipografic majuscul, Parallel, Castingul dracului, Zic Zac, O... ladă* – s-au dovedit a fi intense şi vii, semn că atunci cînd există conţinut, el devine preţios în timp, precum vinul.

Festivalul „Atelier“ s-a întors la Sfîntu Gheorghe. Sper ca cei implicaţi – organizatori, finanţatori locali şi naţionali, spectatori – să aibă grijă ca el să rămînă acasă.

***Oana Stoica** este critic de teatru. A făcut parte din juriul Festivalului Internaţional de Teatru „Atelier“.*

PUBLICITATE

Natürlich®
mobilier und decoraţiuni.
Alba Iulia, Baia Mare
Bistriţa, Brăila
Cluj Napoca, Mediaş
Oradea, Piteşti
Sibiu, Tg. Mureş
www.naturlich.ro
www.facebook.com/Naturlich

Andrei GORZO

dilematograf

Street theatre

● ***Bucureşti, unde eşti?* (România, 2014), de Vlad Petri.**

Cu ocazia intrării în circuitul cinematografic a dezamăgitorului său documentar despre manifestaţiile stradale bucureştene din 2012 – *Bucureşti, unde eşti?,* talentatul cineast independent Vlad Petri povestea franc că a pornit cu intenţia de a face un „film foarte revoluţionar" (în primele două luni de proteste anti-Băsescu şi anti-Boc, el s-a aflat zilnic în Piaţa Universităţii), pentru ca, în faza de montaj, nemaiştiind cum să structureze materialul, să sfîrşească prin a acorda întîietate dimensiunii de spectacol a protestelor. O soluţie comodă, căci favorizează o receptare autocomplezent-conservatoare, în care clişee despre caragialism şi despre *mad-city*-ul-în-care-fiecare-cu-propriii-sticleţi-din-cap (a se vedea, de pildă, cronica Oanei Prisăcariu din *Observator cultural)*, sau despre o „naţie îmbolnăvită profund de comunism", ajunsă să semene cu „un spital de nebuni" (Iulia Blaga pe Hotnews), înfăşoară elogii la adresa echidistanţei lui Petri – a abordării lui „antropologice", cum o numeşte Blaga, sigură pe prejudecata post-'89 că această abordare e prin definiţie „mai captivantă" decît ar fi putut fi un documentar militant. Mai modest, sinopsisul pus de realizatori la dispoziţia presei nu vorbeşte despre antropologie, ci doar despre o focalizare la firul ierbii, despre o portretistică preocupată de ceea ce e „intim, personal". Din păcate, o parte din acest *human interest* – promovat, în faza de montaj (80 de minute de proiecţie alese din circa 60 de ore de material filmat), ca principal criteriu de selecţie – e de factură limitat-pitorească: de pildă, un excentric *nineties-style* încearcă să-l recruteze pe documentarist (care cu ocazia asta îşi declară vîrsta: avea 10 ani în '89) într-un partid pe cale de a fi înfiinţat, cu o titulatură ce reuneşte pacea, ordinea, credinţa ş.a.; sau, într-o altă secvenţă, o femeie trecută de 50 de ani stă şi se lasă demascată drept comunistă, în plină stradă, de către un bărbat trecut de 60 de ani. Pe lîngă asemenea obsesii de anii '90, la protestele din 2012 s-au făcut auzite şi idei mai proaspete în spaţiul nostru, sau, dacă nu mai proaspete, atunci parcă proaspăt reînviate din morţi – de pildă, idei de redistribuire economică mai echitabilă, sau idei despre colonialismul Occidentului. Documentarul lui Petri notează prezenţa unor asemenea teme, dar fără a urmări vreuna din ele, fără a le acorda o pondere deosebită, ci prezentîndu-le ca pe nişte mărfuri printre altele, într-o Piaţă a Universităţii văzută ca o aglomeraţie pestriţă de tarabe. Petri e lăudat pentru lipsa lui de *parti-pris,* dar replierea în pitorescul unei asemenea viziuni era, de fapt, cea mai *safe* opţiune posibilă – nu doar mai puţin „revoluţionară" (cuvîntul cineastului), ci chiar involuntar conservatoare, în măsura în care egalizează lucruri inegale (discursuri care n-au acces egal la spaţiul public) şi, dacă nu favorizează, atunci nici nu face mai dificilă bagatelizarea întregului fenomen (după cum sarcastic enumeră Oana Prisăcariu în cronica ei: „Unii ies în stradă pentru că întreţinerea e prea mare, alţii pentru că pare ceva la modă, alţii găsesc în asta un prilej de a vocifera... cetăţeni turmentaţi... tineri teribilişti care aruncă roşii...").

Ceea ce nu înseamnă că eterogenitatea asta nu poate fi văzută şi în culori mai calde, precum cele propuse în sinopsisul filmului: „Ce au în comun un fost ofiţer de poliţie, un dresor de câini, fondatorul unui partid politic şi protestatarii antiguvern? Cu toţii s-au întîlnit pe străzile Bucureştiului la 23 de ani de la Revoluţie, hotărîţi să recucerească spaţiul public." Culorile camerei lui Petri *sînt* calde; ea trage spre cetăţeni cu idiosincrazii de *look* sau cu feluri idiosincratice de a protesta, şi uneori e participativă – ţinîndu-se cu greu după un alergător îmbrăcat doar în slip şi în adidaşi, care flutură un tricolor prin vînt şi fleşcăraie, sau învîrtindu-se în jurul a patru-cinci persoane care, strînse în cerc şi ţinîndu-se de după umeri, scandează cuvintele care dau titlul filmului. La 80 de minute, *Bucureşti, unde eşti?* e prea puţin dens şi prea repezit ca să se împlinească în propriii săi termeni festiv-babilonici: nu e loc în el pentru destule feţe ale Pieţei, iar anotimpurile se succedă pe repede-nainte (filmul se încheie odată cu vara referendumului pentru demiterea lui Băsescu). Dar ce e în el e, într-adevăr, adesea *entertaining* ca *street theatre:* vociferările unui duo de poliţişti în civil, dintre care unul rezervist, împotriva jandarmilor care i-au oprit ca să-i legitimeze, dau o scenetă demnă de flerul unui Răzvan Rădulescu pentru rîca între caste; există şi un moment de farsă cu nişte antiprezidenţiali care se plîng că PSD-ul le-a promis bani şi nu le-a mai dat, şi mai există un gag superb, potenţat şi de unghiul din care s-a întîmplat să fie surprins pe cameră, cu un biciclist antibăsist care, intrînd în cadru pe neaşteptate, se înjură din mers cu un antipontist de pe trotuar. Reversul grav al unor astfel de ciocniri burlesc-partinice e reprezentat cel mai bine de durerea orbesc-furioasă a unui băiat care ţipă îndelung la o femeie ce ar putea să-i fie mamă: „Eu îţi plătesc ţie pensia dacă eşti pensionară... şi tu m-ai adus într-o ţară de căcat... ca pe vremea lui Ceauşescu... oameni ca tine au creat sistemul comunist." Ravagiile unei îndelungi întîrîtări prin discursuri dezbinatoare şi ale difuzării de chei necorespunzătoare de interpretare a realităţii.

Aron BIRO

audio şi n-am cuvinte

Romantic vs epic

● **Alexandru Andrieş, *Interioare*, A&A Records, 2014.**

● **Adrian Enescu, *Invisible Movies*, A&A Records, 2014.**

Atrag prin acest articol atenţia asupra unor materiale relansate în haine noi, creaţii a doi clasici care au făcut istorie în muzica românească.

Despre Alexandru Andrieş am mai scris cu ocazia precedentului disc şi îl prezentam atunci drept un Leonard Cohen al nostru. Un cititor m-a corectat indicînd că ar fi mai potrivită o comparaţie cu Bob Dylan şi, pentru mare parte a carierei lui Andrieş (ţinînd cont şi de miza satirei politice), avea dreptate. Pentru alte părţi ale carierei sale însă – cea de început, cînd artistul nu începuse încă să îşi bage nasul în cele sfinte, respectiv cea mai recentă, cînd artistul nu mai vede sensul să o facă – Andrieş rămîne totuşi un romantic notoriu. Albumul *Interioare* e o potrivită dovadă în sprijinul acestei consideraţii – majoritatea pieselor sînt ori despre iubită, ori despre ochii ei (vezi „Ochii tăi", „Ochi de ciocolată", „Ce albaştri sînt" – titluri ce sugerează că e vorba de măcar trei iubite diferite). Albumul îl reprezintă deopotrivă pe Andrieş începătorul (se fac 30 de ani de la apariţia albumului în forma sa originală) şi pe Andrieş resemnatul (a fost recent reînregistrat cu o echipă de admiratori ai artistului, cunoscuţi profesionişti ai muzicii româneşti). Cei care au pus osul la revigorarea materialului sînt virtuozii Maria Ioana Mîntulescu (voce) şi Sorin Romanescu (chitară), Berti Barbera (percuţie, muzicuţă) şi Victor Panfilov (producţie). Aceştia îşi aduc contribuţia la o versiune bonus, în format DVD, pe care răstălmăcesc în versiuni noi cîteva dintre piesele vechi. Materialul video complementează o versiune remasterizată a albumului original, dar rămîne principalul punct de atracţie, căci actualizarea tehnologică e prea puţin relevantă – Andrieş nu s-a adresat niciodată audiofililor şi tehnicienilor, ci emotivilor, şi mă obişnuisem ca fişîitul de casetă obosită să facă parte din stilul albumului.

Celălalt material îi aparţine lui Adrian Enescu, recuperat cultural pentru o nouă generaţie de public relativ ruptă de spaţiul în care a evoluat compozitorul pentru cea mai mare parte a carierei sale. În cronica pe care am scris-o pentru recent lansatul său proiect de jazz orchestral *Bird in Space,* am deplîns lipsa produsului de tip soundtrack din industria muzicală românească. Tocmai această lipsă se încearcă a fi compensată prin albumul *Invisible Movies,* o antologie de materiale compuse pentru film, acumulate din peste 30 de ani de carieră. Avem bucăţi adunate din 23 de filme pentru care Enescu a compus coloane sonore, filme din cele mai variate soiuri – *Profetul, aurul şi ardelenii, Ringul, Hotel de lux* sau, venind mai încoace, *Chira Chiralina.* Poate e cam puţin pentru cîtă istorie a făcut artistul, iar eterogenitatea materialului rupe adesea ritmul şi sentimentul, dar rezultatul condensat este pînă la urmă un *best of,* probabil cu şanse mai bune să îl reprezinte în faţa noilor generaţii decît un catalog retrospectiv de mai largă acoperire. Antologia izbuteşte să demonstreze diversitatea ideilor compozitorului şi a fazelor care i-au marcat evoluţia, de-a lungul unui proces de explorare care a început cu debutul muzicii electronice în România şi a înghiţit în timp idei din jazz, pop, muzica ambientală, ori de la superstaruri ale muzicii de film precum Vangelis şi Tangerine Dream. Evoluţia muzicii electronice e la rîndul ei reflectată în variatele texturi cu care se joacă Adrian Enescu chiar şi cînd structura generală e cea de şlagăr, atît de iubit la noi în vremurile de altădată (şi în vremuri recente, cu titlu de revival). Majoritatea titlurilor sînt totuşi fără voce, orchestraţii epice aliniate la regulile muzicii de film. Am rămas de pe urma audiţiei cu regretul că cinema-ul românesc modern face o virtute din absenţa muzicii, văzută ca un brizbriz hollywoodian, ceea ce va tăia avîntul tinerilor care ar risca să urmeze exemplul lui Adrian Enescu.

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

trei întrebări pentru

Cristina FLUTUR

„Personajul meu a existat în realitate"

Au trecut doi ani de la rolul Alina din filmul lui Cristian Mungiu – După dealuri, *şi de la Premiul pentru interpretare de la Cannes. Luna aceasta, canalul francez TF1 difuzează* Résistance, *o miniserie în care jucaţi. Ce personaj interpretaţi?*

Personajul meu a existat în realitate. E vorba despre Cristina Boico, pe care, pe vremea cînd era studentă la Sorbona, o chema Cristina Luca şi e chiar mătuşa lui Vladimir Tismăneanu. Ea s-a implicat în mişcarea de rezistenţă în perioada în care a locuit la Paris.

A fost diferită experienţa de a juca într-un serial în Franţa, faţă de un lungmetraj în România?

E diferită în primul rînd la nivel de ritm, de viteză. Cînd am filmat la *După dealuri,* aveam senzaţia că avem foarte mult timp, deşi nu era adevărat, dar modul în care lucram ne permitea să avem senzaţia asta. La miniserie trebuia să fii foarte rapid în reacţii, eventual să vii complet pregătit cu tot ce aveai de făcut şi de spus, să fi căutat înainte.

De ce v-a fost frică atunci cînd aţi primit această ofertă?

Prima dată cînd am citit scenariul, m-am întrebat dacă voi putea juca în franceză. Dacă o să pot să simt personajul, dacă o să fie această limbă străină a mea. Am făcut Facultatea de Litere la engleză şi eram absolut convinsă că, dacă o să vină un rol în altă limbă, acela va fi în engleză. Dar mi-au plăcut foarte tare şi povestea, şi personajul, şi tot ce se întîmpla acolo, aşa că am zis că, dacă a venit acum la mine acest rol în franceză, atunci înseamnă că pot să-l fac. N-a fost simplu, am lucrat singură la text şi a fost o mare provocare. Şi m-au impresionat un fel de curăţenie a acestor personaje şi felul în care se implică şi fac ceva concret, fără să aştepte ca lucrurile să se schimbe de la sine.

***Cristina Flutur** este actriţă.*

a consemnat Ana Maria SANDU

Cristina FOARFĂ

bolero de travel

Pe străduţele întortocheate din Marrakech

Jocul nostru preferat în Marrakech era să ne cronometrăm în cît timp traversăm Djemaa el Fna şi dacă reuşim să facem asta fără să ne aşezăm la masă. Dacă în timpul zilei, Djemaa el Fna era aglomerată, ei bine, seara era incredibil de aglomerată. Nu puteai trece dintr-o parte în alta fără ca zeci de vînzători să tragă de tine în toate părţile, foarte insistenţi, majoritatea să te aşeze să mănînci la mesele improvizate, alţii să-ţi vîndă CD-uri, alţii să te ducă la vreun restaurant sau să pună un şarpe pe tine. Cu şarpele s-a ars (sau, mă rog, s-a răcit, ca să fim exacţi, în ceea ce priveşte temperatura) amicul Sorin, cînd, proaspăt ajunşi în Maroc şi teleportaţi în Djemaa el Fna, s-a trezit cu vreo doi şerpi pe el. Şerpii nu apăruseră singuri, ci fuseseră puşi acolo de îmblînzitorii (impresarii – să le zicem) lor, care la început sînt *ţaca paca smile sir* cu aparatul foto, pentru ca apoi să-ţi ceară enervant de mulţi bani să ia şerpii de pe tine. Ştiu şi ei că, oricît ar cere, rata de succes e de 100%.

De fapt, în Maroc, dar mai ales în Marrakech, cea mai mare greşeală e să faci contact vizual cu vînzătorii, taximetriştii, uneori chiar şi cu trecătorii. Orice vînzător consideră că şi un sfert de secundă cît te-ai uitat la el sau – pericol iminent – la ce vinde, exprimă dorinţa ta ascunsă de-a cumpăra, pe care doar un psiholog iscusit şi insistent ca el o poate scoate la suprafaţă să se manifeste liber. La mine a durat cinci minute să-mi desprind mîna deja vînătă din mîna unui vînzător, după ce am făcut greşeala fatală de a mă uita vag la o geantă. Şi atîta insistenţă n-am văzut în nici un alt colţ de lume – de unde şi jocul de la început, cu cine în cît timp traverseză piaţa. Djemaa el Fna se vede cel mai bine de pe terasele de pe acoperişuri *(rooftops)* de pe margine, singurele locuri de unde-ţi poţi da seama de cît de mare e forfota, cît de divers e peisajul şi cîte lucruri se întîmplă jos – muzicieni, dansatori, actori, vînzători de ceai şi de suc de portocale. Greu să rezişti şi să nu te opreşti măcar la o *harira* sau, dacă ai stomac tare la propriu şi la figurat, la o supă din cap de miel.

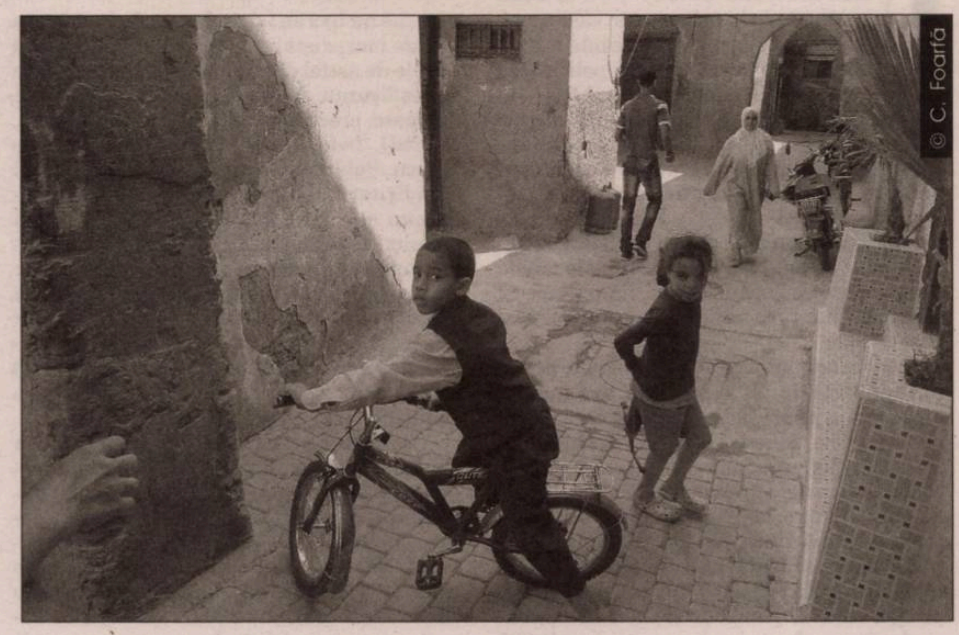

Medina din Marrakech e uriaşă. Te plimbi pe străduţele mici, printre zidurile de un roşu şters, intri prin unghere ascunse sau ajungi în *souk*-uri, zonele comerciale unde ameţeşti de la munţii de condimente aranjaţi perfect, de la strălucirea decoraţiunilor de vînzare, de la mirosul de piele vopsită, de la culorile materialelor agăţate peste tot sau de la zumzetul permanent. În majoritatea moscheilor din Maroc n-ai voie să intri, ca nonmusulman, aşa că trebuie să te mulţumeşti cu medresele, şcolile religioase islamice cu o arhitectură superbă, unele încă funcţionale, altele cu rol de muzeu. Cea mai mare şi cea mai frumoasă este Ben Youssef, fondată în secolul al XIV-lea şi reconstruită în secolul al XVI-lea, cu un bazin în curte, care oglindeşte marmura lucrată din jur, lemnul dantelat sau stucaturile de o bogăţie a detaliilor ce te uimeşte. Mormintele saadiene, ce datează din secolul al XVI-lea, dar descoperite în 1917 şi restaurate apoi, sînt un alt punct de atracţie pe harta încinsă a Marrakech-ului, datorită decoraţiunilor minuţios făcute. Şi lista ar putea continua, Marrakech-ul e o aglomeraţie de locuri vechi, cu aer de poveste, cu palate sau grădini care din afară nu-ţi arată nimic aproape din splendoarea de dinăuntru.

E atît de contrastant Marrakech-ul, încît, la plecare, am rămas cu sentimente opuse. Mi-au plăcut atmosfera de basm oriental, agitaţia, tuşele groase, alăturările neaşteptate, personajele întîlnite pe stradă, dar au fost momente cînd era prea mult, prea turistic, cînd apărea sentimentul de nesiguranţă (de exemplu, cînd, din senin, un tip a început să lovească cu pumnii în zid şi să ne spună, înjurînd, să plecăm de pe strada lui) sau de prea mare presiune din afară.

Cînd însă, obosit de alergat prin soare şi praf, te ascunzi într-un *riad*, într-una din grădini, cu un suc de portocale în faţă, uiţi că de-abia ai scăpat de un vînzător prea insistent şi că altul ţi-a dat indicaţii complet greşit, doar ca să te trimită la magazinul fratelui lui, şi îţi dai seama că găsirea unei oaze în deşert nu e doar în filme.

PUBLICITATE

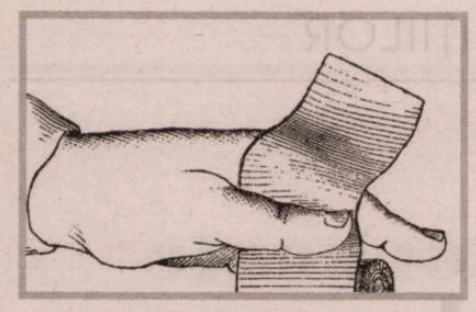

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Bani de la Guvern pentru presa bolnavă, dar prietenoasă

Un raport al Centrului pentru Jurnalism Independent (CJI) care va fi dat publicităţii chiar în ziua în care apare *Dilema veche*, joi, 19 iunie, cuprinde o indicaţie foarte interesantă despre politizarea mediei româneşti: publicitatea publică – adică banii daţi de Guvern şi agenţiile acestuia presei – s-a ridicat, în 2013, la aproape 77 de milioane de euro, o sumă foarte importantă comparativ cu volumul publicităţii comerciale, de 305 milioane. Din cauza procedurilor de atribuire, e puţin probabil că suplimentul de bani s-a dus la canalele media populare, omologate de public. Rămîn cele cu surse de finanţare neclară, dar opţiuni partizane clare.

Dintre cele aproape 77 de milioane de euro, aproximativ 24 reprezintă aşa-numite proceduri anulate, adică servicii care nu au mai avut loc. Reiese că, în 2013, Guvernul şi sateliţii lui au trimis către media, pînă la proba contrarie, aproximativ 52 de milioane de euro. Estimarea referitoare la întreaga piaţă de publicitate, de 305 milioane, aparţine Initiative Media, agenţie care publică anual *Media Fact Book*. Nu e clar dacă metodologia Initiative include şi cheltuieli publice, dar în cazul extrem, în care toate cele 305 milioane provin din privat, guvernele Ponta au oferit presei un supliment de 17% din suma cheltuită de multinaţionale şi alţi advertiseri. Ceea ce e foarte mult.

Ca să ne convingem că e aşa, e cazul să ne amintim că, acum zece ani, în puţinele ziare anti-PSD ale momentului, izbucnea aşa-numitul scandal al publicităţii de stat. Ministere din Guvernul Năstase, ca cel al Transporturilor sau al Industriilor, cheltuiau pentru publicitate o sumă la vremea respectivă neprecizată, în schimbul unor reclame dubioase, la Nuclearelectrica sau CFR Marfă. De ce dubioase? Pentru că apendice guvernamentale de felul celor de mai sus nu lucrau (şi nu lucrează, în măsura în care mai există) cu publicul, deci nu aveau nevoie de astfel de campanii. Campanii care se desfăşurau, de altfel, în publicaţii la fel de dubioase, precum azi uitatul, dar prietenosul, cu PSD, *Independent* al lui Horia Alexandrescu. Publicitatea era atribuită în general prin licitaţii, conform *criteriului preţului celui mai mic*, care lua în considerare, pur şi simplu, cea mai ieftină ofertă. Principiu amatoristic, fiindcă un ziar sau o televiziune mică asigură o răspîndire mult mai restrînsă a mesajului. Profesioniştii mediaplanurilor iau în considerare, dimpotrivă, alţi indicatori, de felul costului pe mia de cititori (CPT) sau al *gross rating point*-urilor (GRP), care cuantifică mai bine publicul propriu-zis.

Scandalul a fost unul de proporţii şi a avut şi o urmare. După ce PSD a pierdut alegerile, în 2005, Guvernul Tăriceanu a dat publicităţii, la solicitarea CJI, o statistică despre cheltuielile cu publicitatea ale executivului Năstase. Conform noii puteri, care avea tot interesul să umfle cifrele, aceste cheltuieli se ridicau la 60 de milioane de euro, în cinci ani. Adică doar puţin mai mult decît cele 52 de milioane disponibilizate de Guvernul Ponta numai în 2013, pentru proceduri finalizate şi în desfăşurare.

Spre deosebire de ultimii ani, de criză, în perioada 2001-2004, piaţa de publicitate era în creştere în România. În 2013, însă, publicitatea publică s-a atribuit în bună parte prin acelaşi mecanism perimat şi suspect din epoca Năstase: peste 43 de milioane de lei, după criteriul preţului celui mai mic, faţă de numai 40, în funcţie de oferta cea mai avantajoasă economic, care, probabil, include calcule corecte, în funcţie de CPT sau GRP. Aproape 89 de milioane au fost distribuite însă după criterii „necunoscute“, ca în cazul achiziţiilor directe, fără licitaţie. Şi e vorba numai de sumele deja atribuite.

La capitolul proceduri, licitaţiile deschise, cele restrînse şi dialogul competitiv au existat doar pentru 88 dintre cele 139 de milioane de lei atribuiţi. Restul de bani s-au dat în urma negocierilor directe, a cererilor de ofertă, a negocierilor fără publicare şi a altor proceduri netransparente.

După scandalul publicităţii din epoca Năstase, la presiunea societăţii civile, echipa Tăriceanu adopta o Ordonanţă de urgenţă (34/2006) care transparentiza şi formaliza cheltuielile guvernamentale cu publicitatea. Ulterior, însă, autorităţile au schimbat un număr de prevederi ale ordonanţei. De pildă, pragul pentru alocare directă a crescut la 20.000 de euro, ceea ce înseamnă că toate cheltuielile punctual sub această sumă au loc fără licitaţie, în condiţii netransparente. Raportul CJI, finanţat de OLAF, arată, de altfel, că site-ul Publicitatepublica.ro, pe care autorităţile ar trebui să anunţe ofertele, nu funcţionează din luna martie.

Date în privinţa grupurilor media care au beneficiat de cele 52 de milioane de euro nu există; cunoscut e doar faptul că majoritatea banilor provin din fonduri europene, dar sînt gestionaţi de autorităţile locale. Unul dintre studiile de caz menţionează doar faptul că PRO TV – care e, pînă la proba contrarie, structura media cea mai dezinteresată de politic din România – a refuzat să preia, la un moment dat, publicitate publică.

Între epoca Năstase şi epoca Ponta, în 22 de luni din anii 2009-2012, guvernele Boc cheltuiseră aproximativ 115 milioane de lei noi (între 25 şi 20 de milioane de euro) pentru acelaşi tip de publicitate. Sursa: un alt raport, pe aceeaşi temă, al CJI, de care s-ar putea să nu ştiţi, fiindcă a fost prea puţin preluat de media beneficiară a acelor bani.

Toate acestea dovedesc, din nou, că politicienii care acuză, în opoziţie, adversarul aflat la guvernare de cumpărarea presei şi altele asemenea nu fac decît să adopte metodele predecesorilor, odată ajunşi la putere. Iar pe o piaţă media aflată în suferinţă, asta se bate cap în cap mult mai tare cu dreptul la informare, decît în presa prosperă a anilor 2006-2009.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

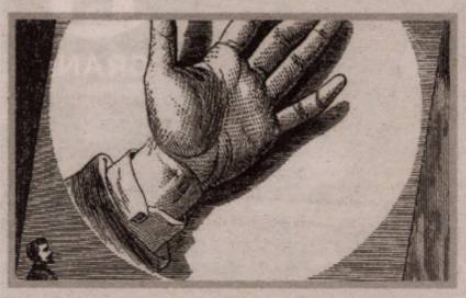

Adina POPESCU

portrete din mers

Să ne schimbăm stilul de viaţă?

Aveam un amic care pe la 30 şi ceva de ani şi-a schimbat fundamental stilul de viaţă. Înainte, era un tip voinic, mînca cît şapte şi, de cînd intrase într-un mediu de artişti, bea cît şapte, dar nimic nu părea să-l doboare, era ca un trol. Eu l-am cunoscut în faza sa boemă, în care pierdeam împreună nopţile, curgeau berile, scrumierele se umpleau de mucuri pînă la refuz. Amicul meu era exuberant şi plin de idei despre ce este viaţa şi arta, apoi îndura cu stoicism răul de a doua zi. Pînă într-o zi cînd şi-a dat seama că ceva nu mai merge sau că scîrţîie (aşa cum mi-am dat şi eu seama, tot după 30, vîrsta la care organismul uman ţine morţiş să-ţi transmită primele semne că există şi altceva în afară de tinereţe şi că nu vei trăi etern). Brusc, „s-a lăsat“ de tot. O fi existat şi un alt declic, nu ştiu, căci abstinenţele lui multiple s-au suprapus şi peste nişte căutări spirituale – pornind de la frecventarea cu regularitate a slujbelor de duminică şi ridicărea în slăvi a Bisericii Ortodoxe şi sfîrşind cu o stare zen şi cu sistemele de credinţă orientale. Renunţarea la ţigări şi alcool i s-a părut insuficientă, aşa că, într-o primă etapă, s-a declarat duşmanul cărnii, în a doua, a devenit complet vegetarian, apoi *raw* vegan. Noi, ceilalţi, care continuam să ne învîrtim în caruselul vieţii noastre boeme (e adevărat, eram ceva mai tineri), ne dădeam coate şi ne spuneam că n-o să-l ţină mult. Dar l-a ţinut, căci schimbarea era totală. Amicul nostru era acum un individ mult mai tăcut şi posac, nu mai avea idei, doar medita. Cînd ieşea în oraş, căuta ceainăriile simandicoase în care nu se fuma. Opiniile lui despre „viaţă şi artă“, care înainte erau îndrăzneţe, căpătau o pertinenţă ce se puteau confunda uşor cu blazarea, apărea şi o doză de snobism. În garsoniera lui, plină înainte de sticle goale şi cutii de bere, găseam pachetele cu toţi soiul de germeni sau ghivece cu grîu încolţit. Pe balcon, îşi cocea pîinea la soare. Cînd îl vizitam, îl găseam mestecînd înverşunat o frunză de salată; dacă scoteam dopul unei sticle cu vin, se uita jenat în altă parte. Nu avea o filozofie personală asupra noului său stil de viaţă, dar făcea totul ca la carte. Nu spunea decît atît: „Înainte mă simţeam rău (fizic şi psihic), acum mă simt bine!“ Oare? După vreo două luni se umpluse de bube şi de eczeme, organismul lui de băiat crescut la ţară, cu lapte de capră şi carne în untură, reacţiona urît la excesul de seminţe şi vegetale. „Mă detoxific!“ Cu timpul, a renunţat însă la *raw* şi s-a întors la vegetarianismul clasic. După un an, arăta ca un călugăr care postise prea mult, era oarecum în formă, doar că nu mai avea nimic în comun cu trolul pe care îl cunoscusem. De ţigări şi alcool nu s-a mai atins şi sînt 15 ani de atunci, iar destinul lui a devenit chiar mai interesant de atît, însă asta e deja o altă poveste. Totuşi, n-a mai fost niciodată omul acela incredibil de tonic al nopţilor noastre de artişti, nu l-am mai simţit niciodată la fel de creativ şi de plin de inspiraţie. De parcă, după Marea Schimbare, nu şi-ar mai fi trăit niciodată viaţa lui, ci doar o viaţă artificială, de împrumut, un soi de ambalaj numit existenţă, pe care singur şi-l confecţionase, ascultînd de unii şi de alţii sau de diferite divinităţi pe care le-a căutat în toţi aceşti ani. Desigur, unii dintre voi vor spune că a procedat bine, că va trăi sănătos şi „curat“ pînă la 100 de ani.

Toate aceste manifestări extreme au ceva de sectă.

Cazul amicului meu – şi alte cîteva, asemănătoare (care implică, la fel, un om *vechi* şi unul *nou*) – mi-au dat de gîndit în momentul în care mi-am pus problema să schimb ceva în propriul stil de viaţă. Însă n-aş merge niciodată atît de departe, nu mă tentează extremele, ba chiar mi se pare că ar conţine ceva ascuns, periculos, de aceea prefer compania oamenilor care ştiu să aprecieze un pahar de vin şi conversaţia plăcută pe care aceasta o întreţine, decît pe a celor care „nu beau din principiu“. Pur şi simplu, nu-mi inspiră încredere. La un moment dat, am renunţat pentru o perioadă de timp la carne, pentru că realizasem că nu mă mai hrănea „eficient“, îmi dădea o stare de sfîrşeală. Abia atunci am observat ura şi dispreţul multora dintre vegetarieni faţă de „carnivori“. Tot „din principiu“. (O prietenă proaspăt vegetariană aproape că a urlat la mine cînd am îmbiat-o cu o musaca: „Tu nu ştii că nu mai mănînc carne de aproape un an?!“ Adică: „Eu m-am schimbat în mod fundamental în *bine* şi tu mă tentezi cu *răul* de dinainte?“) Am revenit la carne şi prima friptură, după post, am devorat-o cu multă plăcere.

Toate aceste manifestări extreme au ceva de sectă. Pentru că, inevitabil, dincolo de ele, se află de fapt nişte frustrări care se adună constant, cu cît privaţiunile sînt mai mari. Şi la un moment dat erup, ca eczemele amicului meu. Renunţînd la mici (sau mari) plăceri ale vieţii, tindem să devenim oameni perfect sănătoşi şi apţi pentru orice (mai puţin pentru nemurire), dar oare nu ne prelungim viaţa într-un mod inutil? Oamenii aceia mai au ceva din noi înşine?

Anda DOCEA

Insula în formă de diamant

Cînd am ajuns pe Insula Wight, cei doi buni prieteni care mă invitaseră acolo mi-au spus, pe un ton conspirativ, că m-am înscris într-un cerc extrem de restrîns: acela al românilor care au pus vreodată piciorul pe cea mai mare insulă britanică, nu mai lungă însă de 27 de mile. Se întîmpla în 2009, taman în ziua în care împlineam 30 de ani.

Pînă să vizitez insula despre care ştiam doar că este locul de baştină al regizorului Anthony Minghella, am aterizat pe Stansted pentru o oprire de două zile la Londra. Era prima călătorie în care planificasem totul pe Internet, dar, la faţa locului, lucrurile nu au mers la fel de lin. Rezervarea făcută de mine la hotel dispăruse, camere libere nu erau, aşa că, sub un soare complet nelondonez, mi-am rostogolit troller-ul pe un drum aflat, culmea, în lucru, spre cel mai apropiat hotel pe care l-aş fi putut găsi. Am închiriat pînă la urmă o cameră în legătură cu care doamna cu trăsături de indiancă de la recepţie mă avertizase că ar fi *really, really small,* la un preţ dublu faţă de cît anticipasem, dar nu mai voiam să pierd timp.

Londra s-a dovedit a fi destul de prietenoasă şi, după ce m-am plimbat pe Tamisa, m-am fotografiat la piciorul podului Waterloo cu Big Ben-ul în spate, exact ca restul turiştilor, i-am văzut pe James Bond, Freddie Mercury şi pe Madame Tussauds însăşi la Muzeul figurilor de ceară care-i poartă numele, după ce am vizitat Turnul Londrei şi am dormit două nopţi într-o *really, really small room* din mansarda unui hotel, aflat pe o stradă în lucru, m-am îndreptat cu noaptea-n cap spre staţia din care aveam să iau un autobuz către Portsmouth. În cîteva ore trebuia să ajung la capăt de linie, taman în portul de unde feribotul m-ar fi dus pe Insula Wight.

Am coborît cînd autobuzul se golise. Aveam instrucţiuni clare, o luam la dreapta şi ajungeam într-o zonă de ghişee, de unde puteam cumpăra un bilet la un feribot care avea mai multe curse pe zi. În mai puţin de o jumătate de oră aş fi ajuns pe Insula Wight, mai precis în Ryde.

Am citit atent tabelul de plecări – sosiri şi m-am apropiat de fiecare ghişeu în parte, dar n-am văzut specificat Ryde nicăieri. Cît am aşteptat, s-au anunţat însă curse spre Franţa, Spania şi alte destinaţii ceva mai îndepărtate. Am decis să cer lămuriri unui domn care semăna cu Hercule Poirot şi care stătea la biroul de informaţii. I-am spus că doresc să ajung pe Insula Wight şi, după oftatul prelung pe care l-a scos în timp ce extrăgea tacticos din pupitru o foaie de hîrtie, mi-am dat seama că nu mă aflu unde trebuie. Eram în portul internaţional din Portsmouth. *„We are here"* – a început el explicaţia, în timp ce îmi desena cu migală o hartă care îmi indica unde sînt, unde trebuie să ajung, la ce intersecţii am de cotit. Cu totul, 40-50 de minute pe jos, mi-a spus, trebuia doar să o ţin paralel cu ţărmul, să fac la un moment dat dreapta (sau era stînga, după regulile lor?!) şi să iau feribotul pentru pasageri către Ryde.

În 2009, nu era încă moda telefoanelor inteligente, aşa că accesul meu la tot ce presupunea hărţi, numere şi indicaţii era limitat. Aveam doar o bucată de hîrtie mîzgălită cu pixul, pe care o roteam în toate părţile, încercînd să găsesc „sensul englezesc". Să cotesc la un moment dat spre dreapta, îmi spusese Poirot, dar cred că am făcut mişcarea asta prea curînd, întrucît am ajuns într-un loc care aducea a bază navală, cu tot felul de ambarcaţiuni şi nici un om. A fost momentul în care mi-am dat seama că pe jos nu voi ajunge unde trebuie şi că risc să pierd ultimul feribot către insulă. Prietenii care mă aşteptau s-au oferit să apeleze la o companie de taximetre, doar că eu nu ştiam exact unde mă aflu. Am găsit în cele din urmă o biserică şi am convenit că voi aştepta acolo un taxi pe care aveau să mi-l trimită. După ce m-am învîrtit cîteva minute în stradă fără să ochesc vreo maşină galbenă, m-am întors în incinta bisericii. Taxiul venise între timp pe altă parte şi parcase exact în faţa intrării în lăcaş, cu spatele, gata pregătit de plecare.

Fiecare orăşel în parte are propria-i atmosferă, un stil şi o arhiectură caracteristice.

De îndată ce am recunoscut ghişeele de pe dreapta şi am văzut afişată destinaţia Ryde, m-am liniştit. Mi-am luat bilet la penultima cursă din acea zi. Englezul de la ghişeu m-a întrebat: *„Single?"* – ceea ce, pe moment, mi s-a părut a fi nu prea politicos din partea lui, chiar dacă am încuviinţat din cap. În scurt timp, am realizat că *single* se referea la biletul fără retur, doar dus.

Călătoria cu feribotul spre insula în formă de diamant nu a fost nici pe departe scăldată în lumina apusului, aşa cum speram, la finalul unei zile interminabile. Din contră, pasagerii nu puteau ieşi pe punte, iar feribotul a parcurs cei puţin peste 10 km cam prea grăbit pentru cineva cu rău de mare. Undeva spre finalul cursei, telefonul meu mobil, prea încercat la ceas aniversar, s-a încărcat definitiv. Cînd am pus piciorul în sfîrşit pe teren solid şi am văzut cîte maşini aşteptau feribotul, mi-am dat seama că nu am cum să îmi sun prietenii şi că va trebui să aştept să mă repereze. A fost relativ uşor, pentru că, în acea mare de maşini, un şofer claxona de undeva nervos. Făcea parte din cercul select al puţinilor români care au călcat vreodată pe Insula Wight.

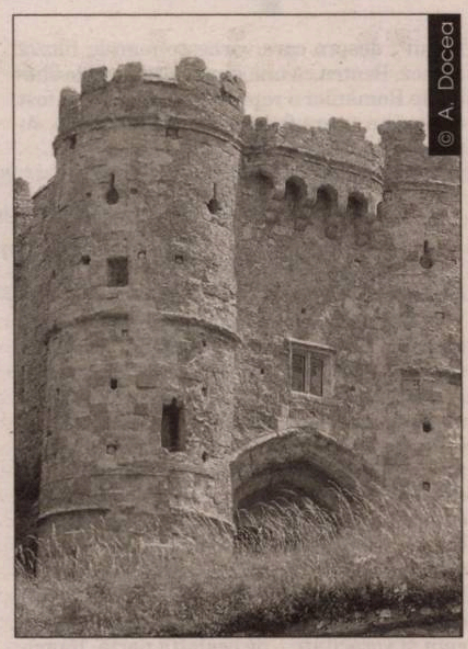

Pe cei nici 380 de kilometri pătraţi aveam să descopăr mult mai multe decît îngheţata locală, denumită chiar Minghella. Fiecare orăşel în parte are propria-i atmosferă, un stil şi o arhiectură caracteristice, un eveniment care să-i sporească prestigiul local. Atracţia plajelor şi a sporturilor nautice s-a îmbinat cu plăcerea de a te plimba prin zone deluroase, de a vizita castele şi reşedinţe regale. Tradiţie, istorie, cultură, distracţie, sport şi o doză mare de inedit la fiecare pas.

Ryde, singurul oraş de pe insulă cu peste 25.000 de locuitori, îţi întinde la picioare o alee lungă de promenadă pe plajă, mărginită de ambarcaţiuni de tot felul, ba chiar şi un patinoar acoperit, aflat tot în zona cu nisipuri aurii, unde se antrenează echipa de hochei locală, Wightlink Raiders. Există cinematograf, cluburi, magazine, aranjate cochet pe străduţe care coboară inevitabil spre mare. La sfîrşitul lunii august, în Ryde are loc cel mai vechi carnaval din Marea Britanie.

Tradiţie, istorie, cultură, distracţie, sport şi o doză mare de inedit la fiecare pas.

Newport este un fel de centru cultural al insulei – de altfel, tot aici, în parcul Seaclose, mai exact, are loc, la jumătatea lunii iunie, din 2002 încoace, un festival de muzică celebru în lume, pe scena căruia au concertat, între alţii, Rolling Stones, REM şi David Bowie. Din Newport am ajuns relativ uşor la Castelul Carisbrooke, unde a fost prizonier Regele Charles I, înainte de execuţia sa din 1649. Se mai păstrează încă fereastra prin care regele a avut o tentativă eşuată de a evada, o încăpere a armurilor, zidurile de apărare, pe care se poate înconjura întreaga fortăreaţă şi admira oraşul de sus, grădinile Prinţesei Beatrice. Fiica cea mică a Reginei Victoria este cea care a transformat, în 1898, acest loc într-un adevărat muzeu al istoriei Marii Britanii.

Osborne House, fosta reşedinţă de vară a Reginei Victoria, se află în East Cowes. Construit între 1845 şi 1851, domeniul este păstrat cu grijă, aşa cum l-ar fi dorit Regina însăşi, care prefera să-şi petreacă timpul în aer liber. Grădinile frumos desenate şi umbroase, vechea „casă de gheaţă" regală de sub pămînt, „maşina de îmbăiat" de lemn, cu roţi şi trepte, închisă de jur-împrejur, aşa încît bucuria mării să fie trăită de înaltele feţe ferite de ochii lumii – te întorc subtil, fără dificultate, în secolul al XIX-lea. Albul reşedinţei de vară, verdele grădinilor şi albastrul mării care se zărea în depărtare mi-au amintit cumva de Balcicul Reginei Maria. Nepoata Reginei Victoria avea locul cuvenit într-un uriaş arbore genealogic al familiei regale britanice, desenat cu acurateţe şi expus într-o cameră de la primul etaj, ale cărei ferestre uriaşe dădeau nestingherit către mare.

Cel mai spectaculos peisaj de pe insulă mi l-a oferit cel mai vestic punct al ei: The Needles, trei stînci uriaşe din calcar răsărind din mare, verticale, perfect aliniate. Se pare că ele reprezintă doar vîrful unei benzi de calcar ce străbate mijlocul Insulei Wight, pînă în est. Pentru a ajunge acolo, am traversat stîncile colorate din Alum Bay şi am ajuns într-o bază militară construită în 1862, cu scopul de a riposta în eventualitatea unei invazii franceze. Transformată în muzeu, baza, activă în cele două Războaie Mondiale, mai păstrează o parte din echipamentul militar. Se spune chiar că aici ar fi fost un loc secret conceput de englezi pentru testarea rachetelor. Un tunel subteran alambicat duce la un reflector uriaş, de unde, deasupra celor trei stînci, ai ceea ce fotografii ar numi una dintre cele mai rîvnite privelişti din lume.

În Godshill toate casele păreau de păpuşi, cochete, pline de flori, cu mici magazine de unde puteai cumpăra ceai, ciocolată sau cidru, iar în parc te plimbai printr-o variantă miniaturală a orăşelului, reprodus dichisit, pînă la ultima străduţă. Din Heavenstreet am ajuns pînă în Wootton cu un tren tras de o locomotivă cu abur, restaurat fidel epocii victoriene, de la compartimente, pînă la felinarele de pe peron. În Sandown, zona de coastă, cu dealuri verzi şi copaci îndoiţi de vînt, mi-a amintit de atmosfera romanelor lui Jane Austen. Iar tradiţionala prăjitură englezească, cu brînză şi dulceaţă de afine, pe care am porţionat-o şi am savurat-o rapid, în prima seară pe insulă, cu ochii în larg, rămîne cel mai bun tort aniversar de pînă acum.

Întoarcerea spre Londra am făcut-o prin Southampton, luînd, împreună cu prietenii mei, feribotul pentru maşini. În timp ce priveam răsăritul de pe punte, fără să mai simt deloc răul de mare, mi-au povestit despre un concurs de iahturi celebru în lume, care are loc în Cowes în prima săptămînă din august, despre grădina zoologică pe care nu mai reuşisem să o vizitez, aşa cum n-am mai apucat să văd nici culturile de lavandă sau cea mai variată colecţie de perle de pe tărîm englez, expusă în Brighstone. Cînd îmi planificasem excursia, mă gîndisem că cinci zile sînt suficiente pentru o insulă de maximum 27 de mile lungime, tăiată în formă de diamant.

Am ajuns pe aeroportul Stansted cu întîrziere din pricina traficului, cînd check-in-ul tocmai se încheia. Doamna de la ghişeu mi-a smuls bagajul din mînă şi m-a împins înainte, spunîndu-mi să mă grăbesc. Am urcat în avion ultima şi am mai găsit loc doar în faţă, sub un aer condiţionat doborîtor. Mi s-a spus la aterizare, cînd toată lumea aplauda, că fusese un zbor dificil, cu goluri de aer şi mişcări bruşte. Eu însă am dormit tot drumul, visînd că sînt în baza militară The Needles, lîngă reflectorul uriaş, admirînd o privelişte pentru care m-ar fi invidiat orice fotograf, în timp ce francezii atacau Alum Bay.

***Anda Docea** este jurnalistă la TVR.*

aduse cu poşta

Despre bunăvoinţă...

„O împărăţie mare trebuie să se coboare pentru primirea ţărilor mici, întocmai ca fluviul cel culegător de ape. O ţară mică trebuie să se plece pentru a fi ocrotită sub o mare împărăţie. Astfel una va cîştiga în întindere, cealaltă în puterea de a guverna oamenii. Tot aşa, cei mari trebuie să se plece atunci cînd este necesar."

Cînd, în urmă cu vreo zece ani, am citit prima oară acest fragment (capitolul 61) din *Tao te Ching*, străvechea scriere a lui Lao Tse, m-am simţit, trebuie să recunosc, foarte indignat, ca cetăţean al unei „ţări mici", aflate mai mereu de-a lungul istoriei sale sub ocupaţie directă sau în sfera de influenţă a diverselor „împărăţii". Mi s-a părut a fi un fel de justificare a aroganţei imperiilor lacome de teritorii şi avuţii, şi o umilire a naţiunilor mici, inocente, fragile şi lipsite de apărare, o justificare cu atît mai surprinzătoare cu cît venea din partea unui mare filozof şi nu a vreunui mare cuceritor. De ce, în fond – mă întrebam – este absolut necesar ca „ţările mici" să se plece în faţa marilor „împărăţii"? De ce nu ar avea ele dreptul, chiar şi teoretic, de a fi pur şi simplu lăsate în pace, să-şi vadă de micile lor necazuri şi bucurii?

Acum, la şapte ani de la intrarea ţării mele în Uniunea Europeană, lucrurile se văd altfel. Am avut în acest răstimp prilejul să observ că ceea ce numim „proces de integrare europeană" este în sine dovada concretă a faptului că o „împărăţie" poate încorpora o „ţară mică", fără vărsare de sînge, şi, mai mult decît atît, îi poate oferi mult mai mult decît pretinde în schimb. Şi mă refer aici nu atît la suportul logistic, misiunile de voluntariat sau fondurile financiare consistente care ne sînt puse la dispoziţie, cît mai ales la acea „putere de a guverna oamenii", despre care vorbeşte marele filozof chinez. Pentru că una dintre problemele-cheie ale României o reprezintă faptul că a fost şi rămîne o ţară foarte greu guvernabilă. Aproape de neguvernat.

De ce este absolut necesar ca „ţările mici" să se plece în faţa marilor „împărăţii"?

Cu o populaţie în covîrşitoare majoritate blazată, plină de prejudecăţi şi frustrări, spaime şi obsesii, cu un simţ civic cvasiinexistent şi o aversiune viscerală faţă de ideea de stat (dar, atenţie, şi cu pretenţii nelimitate de la acesta), care, cînd votează, o face mai mult emoţional decît raţional, confundînd în mod jalnic ideea de echidistanţă cu lipsa crasă de discernămînt (vezi imbatabilul şi irefutabilul „Toţi sînt la fel") – pe de o parte, şi, pe cale de consecinţă, o clasă politică formată preponderent din nonvalori oportuniste, cu vederi înguste, mînată de orgolii şi voracitate – de cealaltă parte, România nu a avut, nici după 1989 şi nici după 2007, o viziune de ansamblu, unitară, proprie şi clară asupra drumului pe care îl are de urmat dinspre statul de tip comunist spre cel european modern. Este şi motivul pentru care, în mod paradoxal (şi jenant în acelaşi timp), ea nu are nevoie doar de susţinere externă, ci şi de insistenţe şi presiuni pentru a accepta această susţinere.

Un exemplu edificator în acest sens este şi neobişnuitul incident diplomatic care a avut loc, nu de mult, la nivel guvernamental între România şi Suedia. Aşa cum se ştie, ministrul suedez de externe Birgitta Ohlsson a declarat că, în urma mai multor runde de discuţii la nivel de secretar de stat cu autorităţile române pe tema fondurilor europene destinate reintegrării sociale a romilor, a constatat că partea română refuză, pur şi simplu, propunerea suedeză referitoare la înfiinţarea unei echipe de experţi europeni care să asiste autorităţile române în procesul de cheltuire a acestor fonduri. Tonul a fost unul vehement, doamna Ohlsson declarîndu-se explicit „furioasă" faţă de atitudinea părţii române şi trimiţînd chiar şi o scrisoare de protest la Bruxelles. „Cred că este o problemă de inerţie şi prestigiu politic: nu se vrea ca alte ţări să se amestece în afacerile politicii interne (ale României – *n.r.*). În plus, nu este un lucru cu care guvernele şi aleşii români să cîştige alegeri. Mă înfurie dezinteresul pe care l-au arătat pentru acest subiect", a declarat diplomatul suedez, potrivit AFP.

Se ştie foarte bine că problema absorbţiei fondurilor europene în general – şi nu doar a celor pentru romi – este una cronică în România, ţară care continuă să se afle pe ultimul loc în Europa la acest capitol, în ciuda îmbunătăţirilor înregistrate în ultimul an, anunţate cu mîndrie de premierul Ponta în urmă cu cîteva săptămîni. Practic, asta înseamnă că, în continuare, autorităţile române lasă să se piardă sume uriaşe de bani, din simplul motiv că nu sînt capabile să le administreze în mod corect şi eficient, pe proiecte concrete şi bine justificate.

În aceste condiţii, gestul unui stat membru cu vechime, care contribuie consistent la aceste fonduri, de a propune o metodă de îmbunătăţire a gradului de absorbţie, chiar dacă această metodă presupune o intervenţie directă, nu ar trebui să pară nimănui ofensator. Totuşi, reacţia Bucureştiului a fost cît se poate de caustică. Atît ministrul de Externe Titus Corlăţean, cît şi cel al Fondurilor Europene Eugen Teodorovici s-au întrecut în declaraţii care mai de care mai indignate, apreciind, nici mai mult, nici mai puţin, că partea suedeză se foloseşte de acest subiect din raţiuni electorale şi că declaraţiile diplomatului suedez sînt o „ofensă" la adresa României, fără a face însă nici cea mai mică referire la intenţiile pe care le au de a îmbunătăţi gestionarea fondurilor europene. Şi nu trebuie neapărat să ne întoarcem la marii clasici ai filozofiei ca să înţelegem această atitudine.

Peste toată această „hărmălaie"... „trece-n zbor un fluture", cum ar spune poetul: în scrisoarea de răspuns, la sesizarea doamnei Ohlsson, comisarii europeni Viviane Reding, Johannes Hahn şi László Andor abordează un ton împăciuitor, uşor favorabil părţii române, apreciind că în problema romilor, „România a dat şi dă în continuare dovadă de angajament politic" (la „angajament politic" am fost totdeauna cei mai buni – i-am putea da lecţii şi doamnei Ohlsson, parol) şi promiţînd că Bruxelles-ul va acorda în continuare „o atenţie specială modului în care autorităţile române intenţionează să promoveze incluziunea romilor în societate." Rămîne de văzut dacă această bunăvoinţă a „Împărăţiei" va da rezultate sau se va risipi în neant, aşa cum s-a întîmplat de atîtea ori pînă acum.

Şerban GEORGESCU

PUBLICITATE

PUBLICITATE

adevărul te meditează

Biocebral® te premiază!

După succesul din 2013, Adevărul revine cu peste **40 lecţii video** pentru BAC şi Capacitate 2014. **Lecţii de consiliere** şi **lecţii video live** pentru toate materiile de examen, oral şi scris. Accesează Adevărul Live online pe **adevarul.ro** pentru a adresa întrebări profesorilor!

bac & capacitate 2014

Concurs pentru elevi silitori!

Câştigă 1000 Euro

şi premii ce îţi dau energie pentru minte, trup şi suflet pe toată perioada examenelor!

Înscrie-te acum în secţiunea Bacalaureat 2014 pe **adevarul.ro** cu un eseu motivaţional pe tema "Care este visul tău?", strânge cât mai multe like-uri şi share-uri şi poţi câştiga unul din cele 33 de premii Biocebral. În plus, poţi intra în cursa pentru cei 1000 Euro! Noi te motivăm! Tu cât de silitor eşti?

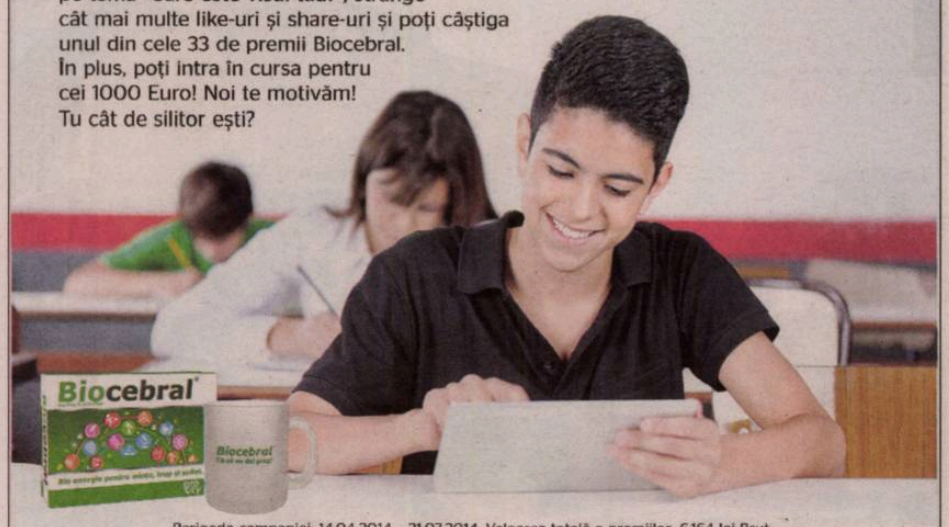

Perioada campaniei: 14.04.2014 - 21.07.2014. Valoarea totală a premiilor: 6,164 lei Brut. Regulamentul complet al campaniei este disponibil pe www.adevarul.ro.

Robert P. CREASE

filozofii lumii

Un recviem pentru tehnocrație

În 2010, cînd guvernatorul Louisianei, Bobby Jindal, a prezentat o schemă de 220 de milioane de dolari, prin care se utilizau diguri de nisip pentru blocarea petrolului scăpat în Golful Mexic de la o platformă petrolieră a British Petroleum, oamenii de știință s-au opus planului, declarînd că, dincolo de daunele asupra ecosistemelor locale, acest sistem ar aduce foarte puțin în plus. Chiar și după ce o comisie națională care a investigat deversarea a declarat inițiativa drept un eșec, dat fiind că a captat numai 1000 dintre cele aproape 5 milioane de barili de petrol (la cît se estimase întreaga cantitate ajunsă în mare), Jindal nu a dat înapoi, numind declarațiile o „poveste revizionistă partizană pe cheltuiala contribuabililor".

Răspunsul lui Jindal reflectă un anumit trend – potențial catastrofic –, de îndepărtare de la elaborarea politicilor pe baze științifice. Nu asta e ceea ce îmi imaginam că ar trebui să fie politica secolului XXI. Cînd am absolvit Științele Umane, în anii '70, mentorii mei tunau împotriva venirii statului tehnocratic. Politicienii, mi se spunea, vor asculta în curînd doar de experții care vor sacrifica valorile umane în interesul eficienței, în vreme ce vocile oamenilor de rînd se vor îneca.

Măcar dacă o parte din acest scenariu ar fi adevărată. Astăzi, chestiunile pentru care realitatea contează cu adevărat – de exemplu, siguranța alimentelor provenite din organisme modificate genetic, riscurile legate de extracția petrolului și a gazelor de șist, precum și impactul încălzirii globale – sînt dezbătute fără a se ține seama de dovezile științifice, sau într-un mod care folosește distorsionat și selectiv informațiile, pentru promovarea poziției alese. Politicienii și activiștii prezintă aceste probleme ca pe niște conflicte sociale sau chestiuni de morală: mari afaceri contra micilor fermieri, opresorii *vs* eliberatorii sau complotiștii urmărind să-i înșele pe cetățenii nevinovați.

De exemplu, după un recent raport al Organizației Mondiale a Sănătății care avertiza că dezastrul nuclear de la Fukushima, din Japonia, a crescut doar cu puțin riscul locanicilor de a se îmbolnăvi de anumite tipuri de cancer, organizația ecologistă Greenpeace, considerînd cifrele prea mici, a denunțat raportul ca fiind „o declarație politică pentru protejarea industriei nucleare". În mod similar, Robert F. Kennedy Jr., un activist american de mediu, a acuzat guvernul Statelor Unite și industria de medicamente de o conspirație în vederea ascunderii legăturii dintre vaccinurile făcute copiilor și autism – o legătură pentru care nu există nici un fel de dovezi științifice.

De asemenea, reprezentantul american Paul Ryan, un fost candidat republican la funcția de vicepreședinte, a acuzat climatologi de vîrf că ar fi complotat în scopul de a dovedi că schimbările climatice ar fi reale și a votat pentru anularea planurilor de protecție climatică și pentru concedierea consilierilor de specialitate ai Casei Albe. Și, în ciuda absenței unor dovezi că telefoanele mobile prezintă vreun fel de pericol, fostul reprezentant democrat Dennis Kucinich, pretinzînd că oficialii ar fi ascuns informații, a introdus *Cell Phone Right to Know Act* pentru a cere înscrierea unor avertismente de radiații pe aparate.

Pseudoștiința și analfabetismul științific erau, de obicei, domeniul astrologilor, al vracilor și al altor șarlatani cărora însă le lipsea influența pentru a deveni o amenințare socială majoră. Astăzi, să acționezi împotriva evidențelor științifice este avantajos din punct de vedere politic: oferă politicienilor de stînga și de dreapta deopotrivă ocazia de a cocheta cu o imagine populistă, antielitistă. Dar această abordare pune în pericol sănătatea publică și planeta, iar unii oameni de știință au început să se teamă de posibila instalare a unei noi „ere întunecate feudaliste".

Ce se întîmplă cu statul tehnocratic bazat pe știință, de care profesorii mei de la umanioare se temeau?

Adevărul este că faptele și dovezile științifice cu greutate nu au avut niciodată vreo autoritate specială în conturarea politicii; pentru liderii politici, viziunea unui savant nu e decît o altă opinie. Profesorii mei umaniști veneau dintr-o epocă imediat următoare celui de-al Doilea Război Mondial – cîștigat cu radarul și încheiat cu bomba atomică –, cînd perspectiva științifică nu avea nevoie de prozelitism pentru a-și garanta autoritatea. Dar asta reflecta nu atît o credință rațională în ideea că știința trebuie respectată în luarea deciziilor, cît mai degrabă o reacție entuziastă la rolul pe care știința l-a jucat în timpul Războiului.

Un asemenea entuziasm a crescut teama de ceea ce politologul Roger Pielke Jr. numea transformarea „politicilor de avort" în „politici de tornadă". Dezbaterea care precede o decizie colectivă despre avort este despre valori – nu există un scop comun, iar informațiile științifice sînt complete, dar irelevante. În schimb, cînd e de luat o decizie colectivă despre cum trebuie să ne confruntăm cu o tornadă care se apropie, există un scop comun indiscutabil și ignorarea experților ar fi pe de-a-ntregul irațională. O cultură tehnocratică în care vocile științei domină – avertiza Pielke – îi ispitește pe politicieni să folosească sfaturile experților în chestiuni tehnice („Întrunește X standardele de securitate?") pentru a-și ascunde agendele politice („X este lucrul corect care trebuie făcut").

Acum, că s-a stins *charisma* științei după al Doilea Război Mondial, politicienii aleg un drum opus. Ei sînt din ce în ce mai tentați să ignore cu totul descoperirile științifice și să facă din valori centrul dezbaterilor de politici publice. Pe scurt, ei se întorc de la „politicile de tornadă" către cele de avort...

Știința e departe de a fi perfectă. Cei care o practică nu sînt născuți mai virtuoși decît oricine altcineva iar munca lor nu e mai puțin vulnerabilă la erori și abuzuri. Diferența este că oamenii de știință s-au luptat pentru a instituționaliza un proces care implică observații extinse, experimente și revizuiri independente care, pe termen lung, oferă o achiziție mai fermă despre lume decît intuiția și atitudinea politică.

Sînt bucuros că nu trăim într-o tehnocrație, condusă de experți care să decidă scopurile noastre, mai degrabă decît să înainteze obiectivele pe care societatea le stabilește. Dar am început să mă tem că trăiesc într-un stat ai cărui politicieni sînt mult mai interesați să proclame noblețea unor obiective care nu pot fi atinse. Fără să avem o cale de aici acolo, ni se garantează rătăcirea.

***Robert P. Crease** este profesor de filozofie la Universitatea Stony Brook din New York.*

©Project Syndicate / Institute for Human Sciences, 2014
www.project-syndicate.org

traducere de Andrei MANOLESCU

PUBLICITATE

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Ofertă specială pentru Dilematici!

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital - acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit - bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

Cum te abonezi

SMS Abonament digital 1 lună – un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni – un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro
VIRAMENT BANCAR sau **MANDAT POȘTAL**: în contul **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.**, cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POȘTALE
FIRMELE DE ABONAMENTE
LIBRĂRIILE ADEVĂRUL din București, Timișoara, Brașov, Craiova, Galați și Iași

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....
Str..... Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....,
Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....,
Telefon ..... E-mail.....
Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* ..... Semnatura .....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

S-A STABILIT: PUTEŢI SĂ VĂ ALEGEŢI UN METEORIT METROSEXUAL CU VOIE DE LA POLIŢIE

■ S-a stabilit: primul locuitor pe Marte va ajunge acolo nu mai devreme de anul 2037, dar nici mai tîrziu de 2050. Nu mai e mult. (**M. C.**)

■ Fanii seriei *Urzeala Tronurilor* pot deveni personaje în saga preferată. E adevărat că plăcerile costă pe lume, iar pentru fantezia asta trebuie să scoţi din buzunar 20.000 de dolari. Autorul cărţii, George R. R. Martin, a fost cu ideea, cînd a iniţiat o campanie de *crowdfunding* pentru salvarea lupilor. Promisiunea sună aşa: „George va crea un personaj pornind de la numele vostru într-o viitoare carte din serie. Există disponibile un personaj masculin şi unul feminin. Puteţi să vă alegeţi statutul (nobil, cavaler, ţăran, prostituată, doamnă, orice vreţi) şi veţi muri cu siguranţă de o moarte atroce.“ Ce altceva ai putea să-ţi mai doreşti? (**A. M. S.**)

■ Pe 21 iunie 1994, în Getafe, Spania, un meteorit de 1,4 kg şi 12 cm diametru a spart parbrizul unei maşini aflate în deplasare, a îndoit volanul şi i-a rupt şoferului un deget. (**M. P.**)

■ Mark Simpson, jurnalistul care a inventat, acum douăzeci de ani, termenul de „metrosexual“, explică într-un text din *Telegraph* că metrosexualilii sînt pe cale de dispariţie: le-au luat locul „spornosexualii“. „Cu trupurile lor umflate şi şlefuite cu mare grijă, cu muşchii puşi în valoare, cu tatuajele, *piercing*-urile, bărbile lor adorabile şi decolteurile adînci, e clar că, pentru a doua generaţie de metrosexuali, nu hainele sînt miza principală. Accesoriul ultim a devenit propriul lor corp.“ (**L. V.**)

■ Mai nou, Poliţia Capitalei sector 6 vine, constată, ia amprente, dar nu mai întocmeşte proces-verbal de constatare. Cel puţin aşa au susţinut, la unison, cei doi lideri „de opinie“ (preşedinte + administrator) la şedinta de bloc la care am participat; şi unde nimic nu s-a schimbat: s-a venit sau nu s-a venit, s-a vorbit sau s-a tăcut majoritar, şi apoi majoritatea tăcută a decis prin vot subînţeles, „închis“. Ba nu, ceva totuşi s-a schimbat. E liber la furat. Cu voie de la Poliţie. Pe locuri, fiţi gata! (**R. M.**)

DIN PUNCTUL DE VEDERE AL PEŞTILOR, DUMNEZEU DIN BRAZILIA A ÎNCEPUT SĂ APARĂ ÎN CÎTEVA CAZURI RARE (PREŢ ESTIMATIV: 700.000 DE DOLARI)

■ Aflu că se desfăşoară, pe Dunăre, un concurs de „pescuit extrem“. N-am ştiut că există aşa ceva. Presupun că „extrem“ se referă la senzaţiile trăite de pescari. Căci, din punctul de vedere al peştilor, orice pescuit e extrem. (**M. V.**)

■ De pe strada mea. Un ţigan mai în vîrstă, cu o cămaşă albă, imaculată, stă pe o bordură şi vorbeşte obidit de unul singur, dar cu voce tare, să-l audă şi alţii – „Sînt necăjit, nu supărat! Că supărarea mai trece, dar cu necazul rămîi!“

Cu ochii-n 3,14

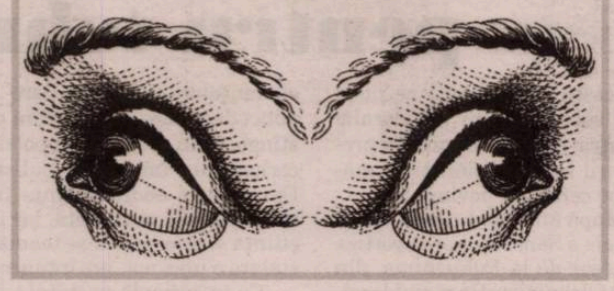

Un angajat de la Gaze, în jur de 40 de ani, în uniformă albastră, discută aprins cu un vecin: „Dumnezeu nu ni se arată aşa, ca un OZN pe cer! A luat înfăţişarea noastră, ca să-l recunoaştem şi noi!“ De cînd a venit vara şi oamenii ies pe la porţi, de căldură sau de plictis, ca odinioară, în mahala, filozofia dă şi ea pe dinafară. (**A. P.**)

■ Exact în prima zi a Campionatului Mondial de Fotbal au intrat în grevă angajaţii aeroporturilor din Brazilia. Solicită, evident, o mărire a salariilor. Şi-au găsit momentul potrivit. La ce presiune e acum pe capul autorităţilor, s-ar putea să obţină lefuri de campioni. (**M. M.**)

■ A început să apară pe Facebook o postare (sponsorizată) de la dl Klaus Iohannis: pe fond galben, sigla PNL şi textul „Cu respect pentru România!“ Începe prost. Adică începe cu un „cu“ urmat de un „r“. (**M. V.**)

■ Cîteva cazuri rare, în care ploile de meteoriţi s-au soldat cu moartea unor animale: o vacă, pe 11 noiembrie 1836, în Macao, Brazilia; un cal, pe 1 mai 1860, în New Concord, Ohio, SUA, şi un cîine, în Nakhla, Egipt, pe 28 iunie 1911. (**M. P.**)

■ Ce cărţi vor fi scoase chiar azi la licitaţie la celebra Christie's? Un manuscris în idiş al *Bibliei* datînd din secolul al XV-lea (preţ estimativ 700.000 de dolari); o ediţie rară a *Micului prinţ*, cu o inscripţie şi o ilustraţie aparţinînd chiar lui Antoine de Saint-Exupéry (preţ estimativ 150.000 de dolari); manuscrisul original al romanului cu Sherlock Holmes *The Adventure of Black Peter*, însoţit de o scrisoare a lui Arthur Conan Doyle din 1908 (preţ estimativ 350.000 de dolari) şi o colecţie de 41 de scrisori, bătute la maşină, dar şi scrise de mînă, pe care Salinger i le-a trimis, în perioada 1966-1976, unei cititoare care la începutul corespondenţei avea 15 ani (preţ estimativ 240.000 de dolari). (**M. C.**)

PE IARBĂ, O FEMEIE HOTĂRÎTĂ, CU OCHI ALBAŞTRI, PREFERĂ BLONDELE CARE SE TERMINĂ CU O TUMBĂ ÎN AER

■ Într-o zi din săptămîna trecută, pe un canal de sport se transmitea un meci de tenis de la Halle - Gerry Weber Open, un turneu pe iarbă (au început minunatele turnee pe iarbă premergătoare celui de la Wimbledon). Toate bune şi frumoase, numai că n-aş fi vrut să fiu în locul bieţilor comentatori români. Jucătorii care se înfruntau pe gazon, unul din Germania şi celălalt din Polonia, se numeau Gojowczyk şi Przysiezny. (**A. M.**)

■ Într-un promo, la Euforia TV, ni se aduce la cunoştinţă că „o femeie hotărîtă ştie întotdeauna ce vrea“. Oare este valabilă şi reciproca: o femeie nehotărîtă nu ştie întotdeauna ce vrea? Una peste alta, cine ar fi bănuit că un promo poate fi atît de adînc? (**S. G.**)

■ Cercetătorii de la Universitatea din Copenhaga au făcut un studiu din care rezultă că primul om cu ochi albaştri a trăit pe ţărmul Mării Negre acum vreo 6-7000 de ani şi că toţi oamenii cu ochi albaştri sînt rude între ei. Care va să zică, Alain Delon îmi vine un fel de unchi, iar Claudia Schiffer îmi e verişoară. Simt cum îmi creşte *self-esteemu'*... (**M. V.**)

■ Tocmai a fost descoperită, a primit numele de KITLG şi este gena responsabilă pentru părul blond al scandinavilor. A apărut în urma unei mutaţii genetice pentru ca oamenii din nord să supravieţuiască în condiţii cu lumină puţină. Dacă gentlemenii chiar preferă blondele, asta e pentru că blondele naturale sînt rare, mai spun cercetătorii. (**M. C.**)

■ Astronauţii americani Reid Wiseman şi Steve Swanson şi germanul Alexander Gerst vor urmări Campionatul mondial de fotbal, de pe Staţia Spaţială Internaţională, la 230 de mile distanţă de Pămînt. Într-un filmuleţ de pe YouTube (http://youtu.be/sLwW3pdXkFo), cei trei trimit mesaje de încurajare către echipa favorită, se amuză dîndu-şi pase prin încăperile Staţiei Internaţionale şi fac cîte-o foarfecă spectaculoasă, care se termină cu o tumbă în aer. Acuma parcă aş vrea mai degrabă să văd Campionatul Spaţial de fotbal. (**L. V.**)

PUBLICITATE

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DIRECTOR FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

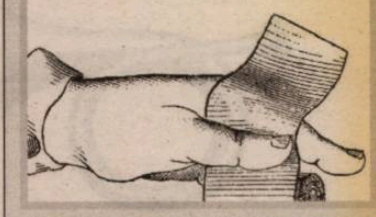

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete** 20

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul XI ■ nr. 541 ■ 26 iunie – 2 iulie 2014 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

ANDREI PLEŞU

„Moartea şi hazul ei“

pagina 3

GABRIEL GIURGIU

„Din bube, mucegaiuri şi noroi“

pagina 6

CONSTANŢA VINTILĂ-GHIŢULESCU

„Idiosincrazii urbane“

pagina 10

Din motive populare,

Folclorul e-n toate

© Vlad Mihai

„Folclorul încă trăieşte, dar în alte forme.“

CONSTANTIN ERETESCU

Redacţia DILEMA VECHE: str. Ion Slătineanu nr. 19, sector 1, 010601 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@satiricon.ro

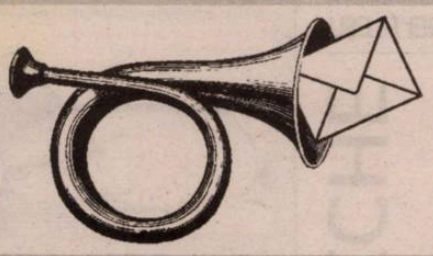

turneu de inbox

NR. 538

articolul Constanţei Vintilă-Ghiţulescu, „Cum am ajuns să-i urăsc pe eroii neamului"

Eu nu-i urăsc pe eroii neamului, aşa cum sînt convins că nici autoarea articolului nu-i urăşte, metafora din titlu fiind, după înţelegerea mea, numai un strigăt disperat al domniei sale, adresat manifestărilor organizate pentru cinstirea acestor eroi, întrucît unele dintre acestea sînt „adevărate inepţii fabricate de mintea omenească, menite să îndepărteze aceste personaje istorice de orice înţelegere a trecutului".

Tragedia Brâncovenilor din 15 august 1714, dar şi a celui care i-a urmat la tron, Ştefan Cantacuzino – ucis la Istanbul la doi ani după aceştia, la 26 mai 1716, împreună cu tatăl său, învăţatul stolnic Constantin Cantacuzino şi cu unchiul său Mihai –, a avut loc într-o perioadă istorică pe care marele cronicar Miron Costin – mort şi el de sabia călăului, nu cu mult timp înainte, în 1691 – a descris-o atît de sugestiv prin cuvintele: „Iară nu sîntu vremurile supt cîrma omului ci bietul om supt vremi." Este perioada în care se semnează tratatul de la Karlowitz (26 ianuarie 1699), prin care se confirmă pierderea influenţei Imperiului Otoman în Europa de Est în avantajul Casei de Habsburg şi are loc bătălia de la Poltava (iunie 1709), care marchează începutul creşterii puterii Imperiului ţarist, începînd cu Petru cel Mare. În acest context politic relativ fluid, Dimitrie Cantemir, în Moldova, se apropie făţiş de ţarul Rusiei, iar Constantin Brâncoveanu, în Valahia, o face mai discret.

Pe lîngă acest context politic deosebit de complex au existat şi unele acţiuni personale cu totul nefavorabile lui Constantin Brâncoveanu, cum a fost trădarea spătarului Toma Cantacuzino, care a trecut pe faţă în tabăra lui Petru cel Mare, sau bănuitele uneltiri ale lui Şerban Cantacuzino la Istanbul împotriva lui Brâncoveanu, pentru a obţine domnia. În acelaşi timp, Constantin Brâncoveanu a acumulat averi mari (era denumit, la Istanbul, pe lîngă Vlahbey, şi Altîn Bey – sau Prinţul Aurului), ceea ce a alimentat invidia şi, mai mult decît atît, interesul pentru bani al unui Imperiu ca cel Otoman, care avea enorme cheltuieli cu campaniile militare. Cronicarul turc Mehmet Raşid (citat de Nicolae Iorga în *Istoria românilor*, vol. II, ed. II, Bucureşti, 1936) scrie despre Brâncovenu: „Adunase multe bogăţii şi arme pentru a se opune şi pregăti o răscoală, aşteptînd ca să-şi arate dorinţa de a domni în chip absolut independent." În legătură cu aceasta, merită amintit şi citatul atribuit cronicarului Miron Costin: „Banul duce la destrămarea împeriilor şi la prăbuşirea cetăţilor."

Înalta Poartă nu a avut ceva împotriva ortodoxiei lui Constantin Brâncoveanu sau a credinţei ortodoxe din Ţările Române, dovada fiind faptul că, în timpul domniei acestuia, s-au ridicat lăcaşe de cult deosebite, cum sînt cele de la: Horezu, Mogoşoaia, Potlogi şi Sfîntul Gheorghe Nou din centrul Bucureştiului, unde este înmormîntat marele domn. Nici măcar după moartea lui Brâncoveanu, în timpul domniilor fanariote, Istanbulul nu s-a amestecat în afacerile religioase ale Ţărilor Române. Nicolae Mavrocordat (domn în două rînduri în Valahia între 1716-1730) a construit ansamblul Mănăstirii Văcăreşti, care nu a fost dărîmat în 1986 de vreo „Înaltă Poartă", ci din ordinul „celui mai mare fiu al poporului român şi erou al neamului". Lui Constantin Brâncoveanu şi fiilor acestuia nu li s-a cerut să treacă la islam că altfel vor fi omorîţi, ci li s-a oferit şansa la viaţă (graţierea) dacă trec la mahomedanism.

Era o problemă fundamentală de conştiinţă.

Teodor OGNEAN

SCRISORI DE RECOMANDARE

Dilema veche vă propune

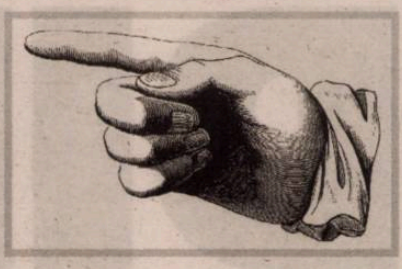

■ În piaţă am auzit o ţărancă strigînd: „Roşii fără moţ!" Avea nişte roşii minunate. Şi mi-am adus aminte de ceea ce mi-a spus anul trecut, într-un interviu, Iuliana Ionel, cercetătoare la Institutul de Economie Agrară, şi anume că roşiile care au un fel de ţurţure în partea opusă codiţei au fost stimulate să crească prin scufundarea inflorescenţei într-o soluţie erbicidă. La fel, zonele verzi şi tari din interiorul roşiei indică exces de pesticide. Dar *ţurţurele* sau *moţul* se vede de la distanţă. Iar în ultima vreme, pieţele au fost invadate de roşiile cu *moţ*. Sfatul e ca astfel de roşii să fie evitate. O recomandare cît se poate de culturală. Cultura legumelor, evident. (Andrei Manolescu)

■ Concertul Hugh Laurie *alias* Dr. House, unul dintre personajele mele preferate – desigur, şi al multor altora); cu Copper Bottom Band, pe 12 iulie, la Sala Palatului. Blues şi jazz, cu influenţe R&B. Şi cu promovarea ultimului său album, *Didn't it Rain*, lansat în mai 2013. (Iaromira Popovici)

■ Vineri, sîmbătă şi duminică, trei seri lungi cu muzică şi film. Vineri, 27 iunie, Control Day Out, la Arena Verde Stop, cu Tricky cap de afiş; sîmbătă, 28 iunie, Noaptea lungă a filmelor scurte, la Grădina Botanică, organizată de ShortsUp; duminică, 29 iunie, Wonder Day, cu Asaf Avidan cap de afiş, la Mogoşoaia. Numai să nu plouă. (Luiza Vasiliu)

■ Un drum la piaţă: mai ales pentru culori, floră şi faună. Personaje pitoreşti o să găsiţi sigur. Pentru roşii bune n-aş putea să bag mîna în foc. Ultimele, pe care le-am cumpărat din Matache, n-au avut nici un gust. Erau doar frumoase. (Ana Maria Sandu)

■ În Braşov, la Casa „Ştefan Baciu", o inedită expoziţie de carte în miniatură: „Marile cărţi mici". Expoziţia, deschisă pînă la 1 septembrie, găzduieşte 38 de astfel de cărţi din patrimoniul Muzeului „Casa Mureşenilor" din Braşov. (Stela Giurgeanu)

■ Unul dintre parcurile din Bucureşti care îmi place din ce în ce mai mult este Parcul Circului. Cochet, relaxant, cu tonetă de îngheţată, lac, pajişte. Iată că, mai nou, parcul are şi un soi de festival doar al lui. Sîmbătă, 28 iunie, a treia ediţie a evenimentului Ziua Cartierului Tei (un proiect coordonat de Asociaţia Komunitas) se desfăşoară aici. O bătălie cu baloane de săpun, şotron şi desene pe asfalt, ateliere de *drumming* şi de confecţionat zmee, Acumulatorul Urban ACUM, unde au loc dezbateri pe teme legate de cartier şi de spaţiul public, acrobaţii cu *poi*-uri în flăcări şi cinema în aer liber. Nu pot decît să mă bucur că, în sfîrşit, cartierele din Bucureşti încep să aibă şi ele viaţa şi individualitatea lor. (Adina Popescu)

■ N-o să înţelegeţi cu adevărat lumea în care trăim dacă nu citiţi cartea lui Mirel Bănică *Nevoia de miracol. Fenomenul pelerinajelor în România contemporană* (Editura Polirom, 2014). (Matei Martin)

■ Roxana Andreea Ghiţă – *Poetica şi poietica Revoluţiei. De la romantismul german la anul 1989 în romanul contemporan din România şi din Germania*. Lucrare realizată în cadrul proiectului „Valorificarea identităţilor culturale în procesele globale", conducător ştiinţific Prof. dr. univ. Silviu Angelescu, volumul apărut la Editura Muzeului Naţional al Literaturii, Colecţia „Aula Magna", reevaluează momentul 1989 în Germania şi România, la graniţa dintre istorie şi literatură. „Germanistă", prin formare, autoarea urmăreşte fenomenele literare apărute în urma momentului de cotitură, aşa numita literatură a schimbării, *Wendeliteratur*, iar afinităţile de motiv literar, dar şi de mijloace stilistice, minuţios analizate într-un inedit paralelism Thomas Brussig şi Cărtărescu, relevă condiţionarea esteticului de istoric, cu referire precisă la totalitarism: „Cred că tema totalitarismului duce, în mod obligatoriu, la anumite mijloace de reprezentare literară" (Thomas Brussig). O lucrare care, prin valorificarea mesajului şi rigoarea demonstraţiei, devine exemplară pentru demersul ştiinţific şi bogăţia informaţiei, mărci identitare ale unui reprezentant de frunte al tinerei generaţii de cercetători. (Ruxandra Mihăilă)

■ Contul de Facebook intitulat „Istorie în culori" are drept *tagline* „Colorăm Istoria fotografică a României" şi exact asta face: postează fotografii vechi – senzaţionale toate – editate color. Scene de viaţă citadină sau de la ţară din secolul trecut, portrete de oameni obişnuiţi dar şi de personalităţi (Avram Iancu, Al.I. Cuza, Maiorescu, Caragiale, Aurel Vlaicu, Antipa, Brâncuşi etc.) ce par realizate astăzi. Fotografiile sînt creditate şi însoţite şi de date tehnice. O încîntare! (Marius Chivu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Jocuri de copii**
- ***Cool***
- **Apa**
- **Absurdul**

album dilematic Lucian Muntean

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie) ● Marius CHIVU
Radu COSAŞU ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct) ● Matei MARTIN
Matei PLEŞU ● Adina POPESCU ● Iaromira POPOVICI
Ana Maria SANDU ● Dan STANCIU
Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● Luiza VASILIU

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU ● Eugen ISTODOR
Selma IUSUF ● Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI
Radu NAUM ● Andrei PIPPIDI ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Cătălin TOLONTAN ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU ● Rodica ZAFIU

CAP LIMPEDE: Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
CORECTURĂ: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE: 031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Director Financiar: Florin VIERU
Director Dezvoltare: Gabriela STAN
Directori Publicitate: Costin VELICU
Director Marketing: Mircea IONESCU
Director Producţie: Ionuţ MATEI
Director Distribuţie: Dana ZAMFIR
Sales Manager: Dan VLAD (dan.vlad@adevarulholding.ro)
MANAGEMENT ADEVARUL HOLDING:
Director General: Peter L. IMRE

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de Adevărul holding
Publicaţie audită de BRAT
Tiraj: 9.900
Tipărit la Tipomedia

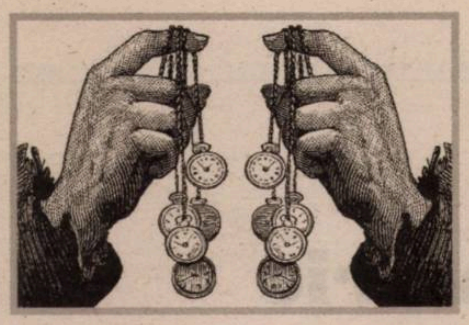

Andrei PLEȘU

nici **așa**,
nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Moartea și hazul ei

Una dintre vorbele preferate ale lui Mircea Dinescu – o vorbă care, de altfel, m-a scos din minți în cîteva rînduri – este: „Să nu ne patetizăm!“ Amestec de relativism autohton, împăciuitorism tandru, umor strămoșesc și iresponsabilitate bonomă, vorba lui Mircea are, totuși, metafizica ei. Ea avertizează asupra pericolului de a lua lucrurile prea în serios. Mai ales lucrurile foarte serioase. Grave. Patetice. Lucrurile, mă-nțelegi, cu care nu se glumește. Ca de exemplu moartea. Glugă neagră, coasă ascuțită, suferință, lacrimi, drum fără întoarcere, trecere în neant – cam astea sînt atributele și conotațiile obștescului sfîrșit. Ce e de rîs? Ei bine, oricît ar părea de ciudat, perimetrul morții lasă destule portițe de scăpare pentru buna-dispoziție. O bună-dispoziție cinică, uneori, dar nu neapărat blasfematoare sau nesimțitoare. Umorul negru, hazul de necaz sînt forme legitime de apărare împotriva incomprehensibilului, a ireparabilului, a inevitabilului. Omenescul își face sieși onoarea de a nu se lăsa demolat cu una, cu doua. Rezistă, contrează, opune fatalității – deriziunea.

Nu e nevoie, întotdeauna, de mari finețuri speculative ca să dezamorsezi teroarea sfîrșitului. Echivalențe „folclorice“ ale verbului „a muri“ reușesc, cu mijloace foarte simple, această performanță. „A da ortul popii“ – iată o formulă care transformă tranzitul într-o măruntă birocrație vamală. Accidentul mai curînd rizibil e semnalat prin expresia „a lovi găleata“ sau „a dea colțul“. Francezii preferă „a-ți sparge pipa“, iar în ceea ce unora li se pare „sumbra“ Germanie, proliferarea unei terminologii mai curînd comice, cînd se încearcă atenuarea dramatismului funerar, e spectaculoasă. „A muri“ se poate „traduce“ prin: „a-ți pune costumul de lemn“, „a închide umbrela“, „a sări în ladă“, „a renunța la lingură“, „a scăpa de impozite“, „a coborî un etaj“, „a pune ochii pe zero“, „a vedea ridichile dinspre rădăcină“ etc. Dar rîsul nu e numai un „comentariu“, cu efect compensator, al morții. Poate fi cauza ei. „A muri de rîs“ a fost, uneori, mai mult decît o metaforă. Pietro Aretino, notoriul scriitor italian din secolul al XVI-lea, a rîs, la o petrecere, cu atîta poftă (după ce a auzit o povestioară deocheată), încît, lăsîndu-se pe spate, s-a răsturnat cu scaunul, s-a lovit la cap și a murit pe loc. În culmea bucuriei a sfîrșit și Sofocle. Aștepta rezultatul unui concurs de poezie și, aflînd că a cîștigat, „a lovit găleata“ euforic.

„A da ortul popii“ – iată o formulă care transformă tranzitul într-o măruntă birocrație vamală.

Umorul e, adesea, „ultimul“ cuvînt al muribundului. Medicului care îl încuraja recitînd o amplă listă de simptome favorabile, Alexandre Pope îi spuse, cu suflarea de pe urmă: „Așadar, mor de prea multe simptome bune! Mor vindecat.“ În cheie englezească a răspuns și Palmerstone mai puțin optimistului său medic: „Să mor? Dar, doctore, e ultimul lucru pe care am de gînd să-l fac!“ Nu întotdeauna umorul e voluntar. Numa Pompilius a cerut să nu se arunce vin peste cenușa trupului său, așa cum o cerea ritualul. Se temea să nu ajungă beat în Cîmpiile Elizee. Exemple amuzante de acest tip sînt nenumărate. (Unele se pot găsi în cartea Isabellei Bricard, *Dicționarul oamenilor celebri în fața morții*, trad. rom. Editura Albatros, 2001). Dar nu numai celebritățile au parte de finaluri hazoase. Se povestește despre un bricoleur trăznit (Charles-Henri Couvreux) că și-a construit o ghilotină domestică, după care, încîntat de reușită, și-a făcut testamentul și și-a tăiat capul.

Moartea se intersectează cu toate „categoriile“ vieții: iubirea, puterea, tristețea, extazul, trădarea, plictiseala, hazardul, credința, disperarea, împlinirea, absurdul. În multe cazuri, ea survine în circumstanțe stupefiante, provocate, parcă, de ironia, de spiritul hîtru al unei zeități ludice. Iată, de pildă, cum a murit Eschil. Făcea plajă, undeva în Sicilia, cînd pe deasupra lui a trecut în zbor un vultur, cu o broască țestoasă în gheare. Ca să-și poată devora prada, vulturul trebuia să-i spargă carapacea, azvîrlind-o peste un corp tare. Chelia strălucitoare a marelui dramaturg a fost „piatra“ aleasă pentru această manevră culinară. Vulturul a slobozit, la timp, broasca, iar Eschil a murit deîndată, cu țeasta crăpată. Cum putem lua în serios o asemenea suprarealistă întîmplare? Cum e cu putință să fii omorît de o acvilă, care îți aruncă în cap o broască țestoasă? Haida de! Să nu ne patetizăm!

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Turist în neo-liberalism

Cînd i-a creat pe englezi, Dumnezeu era prost dispus. A început cu bărbatul, bineînțeles, pe care l-a înzestrat ca pe toți ceilalți bărbați. Pe urmă însă, s-a lăsat pradă proastei Sale dispoziții și l-a hărăzit unei vieți amare: „Să ai parte de cele mai urîte femei din lume și să nu cunoști bucate mai alese decît cartofii copți; hai, treacă de la Mine, duminicile poți să pui și o bucată de pește pe lîngă cartofi și să le zici *fish & chips*.“ După o pauză, un zîmbet malefic – nedemn de El, trebuie să o spunem – a înflorit pe buzele Domnului: „Și să te plouă tot timpul!“ a adăugat El.

Și asta a fost. Lipsit de principalele bucurii umane, englezul s-a retras pe o insulă, unde să nu-i vadă nimeni umilirea de care avusese parte și de unde să poată spune apoi că trăiește ca-n paradis și că, de fapt, de acolo de la el, din sătucul ăla amărît zis Greenwich, începe pămîntul. Trist și plouat, englezul a inventat apoi beția britanică, cea mai ingenuă și spontană amnezie din lume, bucurie pură și infantilă care să-l facă să uite cît ai zice *fish and chips* viața sa tristă. De unde și vorba care a ajuns pînă în zilele noastre: să te ferească Dumnezeu de sîmbătă seara printre englezi!

La un moment dat însă, lui Dumnezeu i s-a făcut un soi de milă creștină de această creație oropsită a Sa: „aia nu, aia nu, trebuie să-i fie greu bietului englez“ – s-a scărpinat El în barbă. „Ce să-i dau oare ca să-l mai îmbunez?“ Și atunci, într-o străfulgerare divină, Dumnezeu s-a hotărît să-i dea englezului Puterea.

Tare s-a mai bucurat englezul de jucăria lui Dumnezeu! Ca orice copil sărman, obișnuit de mic cu greutățile vieții, și-a păzit darul cu strictețe și s-a decis să se bucure de el cu chibzuință. Mai auziseră și alții de putere, dar o foloseau nesăbuit, îmbrăcată în fast și pentru prea umane plăceri. Englezul s-a făcut însă puritan și a folosit puterea pentru plăcerea puterii, inventînd puterea pură, la care nici Dumnezeu nu se gîndise. Și pentru că devenise ceva atît de frumos și pur, a rezervat-o nobililor, pentru care a inventat apoi golful – joc la fel de nobil și pur –, unde aceștia să poată discuta în liniște despre putere. Golful și Puterea au mers astfel mînă în mînă multă vreme, făcînd să înflorească orașele și *golf courses* ale insulei britanice.

Restul e birocrație ideologică, chestiune de certificate de stare civilă a puterii.

Convins că acesta este darul său de la Dumnezeu, care a inventat puterea doar pentru el, englezul a ajuns să considere că el și doar el era îndreptățit – ba chiar consacrat – să o aibă. Și pentru ca acest lucru să fie clar pentru toată lumea, a început să și-o exercite în toată lumea, conferindu-i reguli stricte precum cele ale jocului de golf, cu care o confunda adesea. Așa a apărut The R&A *(The Royal and Ancient Golf Club* – pentru necunoscători); cînd englezul a ajuns pe o altă insulă, mai mare, numită America, a înființat acolo USGA (U.S. Golf Association – pentru necunoscători). În sfîrșit, cînd jocul s-a mondializat, englezul i-a dat și un nume nou: neo-liberalism.

Această „cosmogeneză“ mi s-a revelat mergînd în susul și-n josul straturilor geo-istorice ale Edinburgh-ului. Este și forma cea mai adecvată pe care am găsit-o pentru a-mi exprima *sentimentul* care mă bîntuie de fiecare dată cînd merg în Anglia. I se poate adăuga și o „sociogeneză“, mult mai serioasă și mai *rațională*, pentru care ar fi nevoie însă de o monografie istorică voluminoasă. Nu este cazul. Putem să evocăm totuși, în treacăt, cîteva episoade ale acestei istorii.

Aici, puterea ecleziastică și cea civilă deopotrivă au hotărît, după marea ciumă, să-i împartă pentru prima dată pe săracii milei creștine în „săracii Domnului“ – subiecți ai viitoarei asistențe sociale, și „săracii Diavolului“ – consacrați ca vagabonzi încă din 1349 (de cînd au fost și însemnați cu un V de la *vagrant*, precum evreii mult mai tîrziu) și strămoși ai tuturor speciilor de marginali. Aici s-au consacrat cele două mari clase esențiale, *upper class* – care exercită puterea, și *lower class* – asupra căreia se exercită puterea *(middle class* a fost inventată doar mai tîrziu, cînd clasa de jos n-a mai fost suficientă pentru exersarea eficientă a jocurilor de putere). Aici a fost organizată cea mai feroce – și eficientă – revoluție pașnică din istorie: revoluția industrială, mecanizînd gadget-ul lui Dumnezeu, puterea. De aici au plecat rebelii clasei de jos pentru a-și cîștiga libertatea de a se juca și ei, la fel de eficient, de-a puterea, într-o Lume Nouă. Aici, mai mult decît în orice alt loc din lume, poți vedea la ora prînzului defilînd pe străzi costumații *office* pe un trotuar și *piercing* pe alt trotuar. Aici și-au căpătat aroganța eficientă titlurile de nobleță și a fost realizat filmul *If*. Și doar aici se putea naște Margaret Thatcher.

Toate acestea nu constituie, desigur, un argument, și cu atît mai puțin o demonstrație istorică. Ceea ce vreau să ilustrez este faptul că „neo-liberalismul“ nu este atît o ideologie recentă, cît o stare de spirit, o *frame of mind* – cum le place anglo-saxonilor să spună, care, ca atare, există de mult și s-a hrănit cu secole de istorie. Neo-liberalismul este doar o Mărie cu altă pălărie, care și-a schimbat eventual și numele de fată, dar nu și năravul. Nu neo-liberalismul s-a adaptat la piață, ci această predestinație a puterii a adaptat piața la propriile nevoi. Restul e birocrație ideologică, chestiune de certificate de stare civilă a puterii.

Se poate trăi bine în neo-liberalism? O, da! Cu două condiții: să crezi în el și să ai grijă să nu te afli niciodată de partea cealaltă a puterii. Și o recomandare de ultimă oră: să nu fii turist român în Albion!...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Povestea maidanezului Leuțu. Despre noua ordine domestică și criza omului, *Editura Cartier, 2013.*

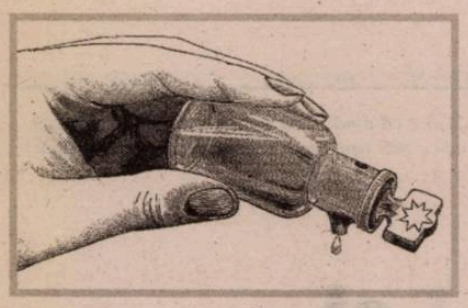

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Încuscrire şi cumetrie

Denumirile relaţiilor de familie nu sînt totdeauna uşor de utilizat; unii termeni sînt chiar rari în uz, vorbitorii încurcîndu-se în ei şi evitîndu-i. Nu e rară situaţia în care cineva îşi pierde şirul şi răbdarea încercînd să explice în ce fel de relaţie e cu vreo rubedenie mai îndepărtată. Un banc din perioada comunistă (păstrat probabil şi în perioada următoare) ilustra un ipotetic test de inteligenţă dat unui ministru al vremii („Cine e fiul tatălui meu şi nu sînt eu?"). La jumătatea secolului al XIX-lea, *O şezătoare la ţară. Călătoria lui moş Albu* a lui Anton Pann propunea ghicitori complicate de tipul „tatăl tău, tată şi mie; eu sor' ţie, el mie soţie"; răspunsul, e drept, nu aducea în discuţie numai logica, ci şi incestul. Gradele de rudenie stabilite de sistemele juridice nu corespund întotdeauna celor populare, care sînt folosite cu o anume aproximaţie şi cu sensuri lărgite.

Nu e deci de mirare că, în comentariile din ultima săptămînă asupra recentului scandal politic şi judiciar, s-a folosit, aproape fără excepţie, verbul *a se încuscri:* „Bomboana pe colivă o reprezintă însă *încuscrirea* cu familia prezidenţială" *(Adevărul,* 19.06.2014); „a dat lovitura vieţii sale în momentul în care *s-a încuscrit* cu fratele Preşedintelui" (evz.ro, 20.06.2014); „interlopii cu care *s-a încuscrit*" (dcnews.ro); „interlopul oltean *încuscrit* cu fratele preşedintelui" (click.ro) etc. Ar rezulta, din aceste citate, că prin botezarea unui copil se produce o *încuscrire* între familii. Nici din punct de vedere juridic sau religios, nici din punct de vedere lingvistic formularea nu e normală: *încuscrirea* priveşte relaţia prin alianţă (prin căsătorie), aşa cum termenii *cuscru* şi *cuscră* descriu raporturile reciproce între părinţii celor căsătoriţi. Din punct de vedere religios, botezul e definit ca „rudenie spirituală", în care botezătorii devin un fel părinţi ai celui botezat – nu *cuscri* cu părinţii acestora. E drept, dicţionarele actuale acceptă un sens lărgit a lui *a (se) încuscri* („a fi sau a deveni rudă prin alianţă cu cineva", DEX), în care elementul-cheie rămîne totuşi *prin alianţă*.

De fapt, în română există un cuvînt vechi şi popular pentru relaţiile stabilite după botez, între naşi şi părinţii botezatului: *cumetrie.* În *Pravila ritorului Lucaci* (1581), vechea legislaţie religioasă stabilea cu extremă rigoare restricţiile *cuscriei* şi ale *cumetriei:* „Cade-se a şti de aceasta, că fiecăruia ce-s însoţiţi în lume, anume bărbatului şi muierei, că părinţii bărbatului, tatăl şi îma şi fraţii şi iarrăşi părinţii muiereei lui şi fraţilor ei întăia cuscrie se cheamă. Iarră verii primari a bărbatului şi a muieriei lui aceştia se cheamă a doa cuscrie. Iarră ai doi veri a muiereei şi a bărbatului iarăşi sîntu a treia cuscrie. Deaci cuscriia dentăiu către cuscria dentăiu şi cu ceaia a doa nu se vor luoa"; „Aşijdere şi pre cumătra cumătrului tău se nu o iai."

Se pare însă că termenii *cumătru* şi *cumetrie* sînt tot mai puţin folosiţi, poate şi pentru că au căpătat sensuri mai vagi sau conotaţii negative. Probabil că unii tineri din mediul urban au întîlnit cuvîntul *cumătru* mai ales în basme *(cumătra vulpe)* sau la Caragiale („«ia mai bine să mă iau eu cu politică pe lîngă el, să mi-l fac *cumătru.*» Şi de colea

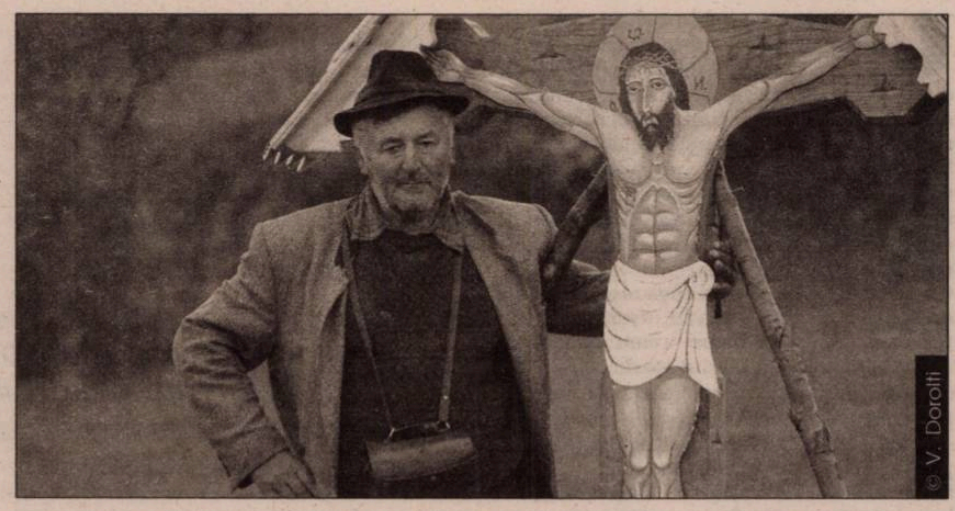

pînă colea, tura vura, c-o fi tunsă, c-o fi rasă, l-a pus pe Galibardi de i-a botezat un copil"); oricum, nu-l folosesc pentru naşii lor din aceeaşi generaţie. *Cumetria* trezeşte asocieri semantice negative, vag suspecte; nu întîmplător s-a clişeizat sintagma depreciativă *capitalism de cumetrie.* În plus, verbul care face parte din familia lexicală a lui *cumătru* e prea puţin cunoscut: *a încumetri* există în dicţionare, dar a cam ieşit din uz. În *Dicţionarul limbii române* (dicţionarul academic al lui Puşcariu), *a încumetri* e ilustrat de citate mai vechi, dar de-o surprinzătoare actualitate: „Apoi, dacă *ne-om încumetri,* cum să nu-l votez?" (Iacob Negruzzi) sau de exemple populare: „Era odată o capră *încumătrită* cu un urs." (Sbiera)

Verbul *a se încuscri* e mult mai răspîndit, iar conotaţiile sale nu par negative. E mai la îndemînă, deci, pentru jurnaliştii grăbiţi şi pentru formulările lor aproximative. E drept, nu putem nici să le recomandăm cu seriozitate să folosească învechitul *a se încumetri.*

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. A publicat, între altele, volumele* Limbaj şi politică *(Editura Universităţii Bucureşti, 2007) şi* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecţia „Viaţa cuvintelor", 2010).*

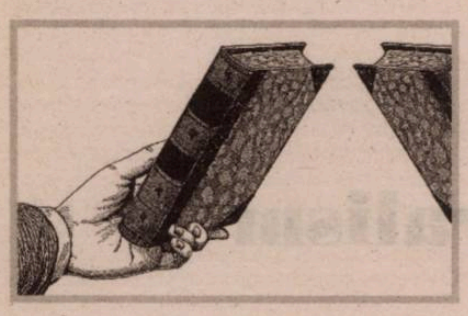

Liviu PAPADIMA

învăţătura de minte

Bacu', lua-l-ar dracu'!

Iar a început! Ziarele duduie, părinţii-s nervoşi, copiii – cu inima cît un purice. În rest, lumea îşi vede de treabă: iar a început, dar de terminat nu se termină niciodată. Reîncepe la anul din nou.

Anul ăsta – aflăm de la ştiri – nu s-au înscris la bac cam un sfert dintre proaspeţii absolvenţi de liceu. Poate au vrut să se mai gîndească. Poate au fost cuprinşi de sentimentul biblic al deşertăciunii. Ce rost are? Nu vom şti niciodată ce s-au gîndit miile de tineri intraţi în pragul maturităţii – cîndva, bacul se numea chiar „examen de maturitate" – care au zis pas. Păcat. Am avea de învăţat de la ei. Măcar cum n-ar trebui să fie un sistem de învăţămînt în care să creadă şi cei cărora – spunem noi – le e destinat.

Acum vreo doi ani, mişcarea *Occupy,* inaugurată pe Wall Street, s-a telepurtat şi în România. Unde? În universitate. Studenţii au ocupat un amfiteatru şi l-au declarat spaţiu de dezbateri. Am fost şi eu să stau de vorbă cu ei, interesat să aflu ce-i preocupă. Printre solicitările lor figura, la loc de cinste, reintroducerea examenului scris la admiterea în facultate, în toate universităţile şi la toate specializările.

Bacul, însă, săracul, e înjurat de toată lumea. Şi e privit drept cel mai negru stigmat al educaţiei autohtone. Sau ca arhanghelul cu sabia de foc, sunînd din goarnă Apocalipsa. Sau ca *Războiul lumilor,* cu oştiri extraterestre puse pe exterminat specia umană. E o agitaţie teribilă în jurul bacului. Cînd un ministru şi-a pus în cap să mai stîrpească fraudele din sălile de examen, s-a stîrnit un tsunami de vociferări. „Să pedepsim păcătoşii fără cruţare" – strigau unii. „Ce-o să facă bieţii copii aruncaţi pe drumuri?" – se lamentau alţii. Revolta unor candidaţi respinşi, care au aruncat cu vopsea pe listele de afişaj, pentru unii a însemnat o manifestare de vandalism, pentru alţii – un act justiţiar, plasat în aura simbolică a mineriadelor.

Mergînd îndărăt pe firul timpului, dăm de un alt episod marcant în zbuciumata istorie a bacului românesc. O jurnalistă primeşte, de la vreo ramificaţie din reţea, o copie a subiectelor care urmau să fie date la examen. Şi le face publice. Jurnalista e năpădită de mesaje injurioase şi/sau ameninţătoare, din partea celor indignaţi că cineva şi-a permis să turbure o bună aşezare. Rating-ul publicaţiei creşte vertiginos şi iradiază în întreaga presă autohtonă. Iar cînd e vorba de rating, oficialităţile nu mai pot sta cu braţele încrucişate. Ministrul Educaţiei prăvale nişte capete, restructurează nişte instituţii şi ordonă nişte anchete pentru a descoperi făptaşul, rămas, pînă azi, necunoscut. Şi pentru ca atari inechităţi – unii cu subiecte cumpărate, alţii cu buzele umflate – să nu se mai producă vreodată, Ministerul găseşte o soluţie ingenioasă, pe care minţi răutăcioase au botezat-o „democratizarea fraudei": pentru ca toţi să aibă acces egal la copiere, vreo sută de subiecte pregătite pentru fiecare materie vor fi postate din timp, gratuit, pe Internet, dintre acestea urmînd, la momentul fatidic, să se extragă lozul cel mare. Cineva îmi povestea cum, în zilele de examen, toaletele erau ticsite cu mapele cu rezolvări ale candidaţilor, cărora nu le rămînea decît să acuze o stringenţă în timpul de lucru pentru a-şi recupera sursa de informaţie rîvnită. Şi, cu toate protestele profesorilor, care considerau că originala formă de examinare are ca efecte îmbogăţirea meditatorilor şi a editurilor capabile să publice contra cronometru seturile de rezolvări, tîmpirea candidaţilor, îndemnaţi să memoreze variantele posibile de concurs, sau avantajarea şmecherilor capabili să găsească drumul cel mai scurt pînă la toaletă, procedura s-a menţinut ani de zile, pentru că oficialităţile nu doreau să mai rişte un nou scandal, iar candidaţii (şi părinţii lor) doreau şi ei... Ce doreau, de fapt? Bănuiesc că, în mare parte, să meargă la facultate.

Tempi passàti. Accidentele trec, bacul rămîne. Cu aceeaşi încărcătură detonantă de controverse: cît a fost de bine organizat? Cît a fost de corect? De ce (numai) atîţia înscrişi? De ce (numai) atîţia promovaţi? Ş.a.m.d.

Ceea ce se uită, de regulă, este că promovarea acestui examen atît de fierbinte nu aduce candidaţilor mai nimic. S-au dus vremurile în care oamenii îşi treceau în cartea de vizită, dedesubtul numelui, „bacalaureat" – ca pe un titlu de glorie. Cu sau fără bac, tot în categoria „studii medii" te trezeşti aşezat, dacă nu ai o diplomă mai înaltă. Bacul nu-ţi dă nimic, dar poate, în caz de insucces, să-ţi ia ceva: dreptul de a merge cu studiile mai departe. De ce să ne mai mirăm, deci, de aversiunea faţă de bac în societatea românească? Cîţi dintre români sînt dispuşi să accepte că un „drept" este, în principiu, ceva pentru care e cazul să te lupţi, pentru a dovedi că îl meriţi?

„Jos bacul!" – strigă unii. „Sus admiterea!" – strigă alţii. În bună măsură, aceiaşi. Ce să mai înţelegi de aici?

Un mare filozof din secolul trecut, K.R. Popper, îl ceartă, într-o lucrare celebră – *Societatea deschisă şi duşmanii ei* –, pe un alt şi mai mare filozof, de acum aproape două milenii şi jumătate: Platon. Discutînd sistemul educaţional gîndit de Platon în utopia statului ideal – *Republica,* sistem axat pe ideea distribuţiei, încă din copilărie, a cetăţenilor ce urmează să fie formaţi pentru a exercita funcţiile specifice construcţiei politice platoniciene, Popper îşi explică propria poziţie ca pe o „critică la adresa tendinţei de a pune pe umerii instituţiilor, în particular ai celor educaţionale, sarcina imposibilă de a selecta pe cei mai buni. O asemenea sarcină n-ar trebui să li se dea niciodată. Această tendinţă transformă sistemul nostru educaţional într-o pistă de alergări şi transformă studiile într-o cursă cu obstacole." (vol. I, Humanitas, 2005, p. 185) O pagină mai încolo, verdictul lui Popper e şi mai răspicat, chiar cu inflexiuni patetice: „S-a spus, cum nu se poate mai adevărat, că Platon a fost inventatorul atît al învăţămîntului nostru secundar, cît şi al universităţilor noastre. Nu cunosc un argument mai puternic în sprijinul unei viziuni optimiste despre omenire, o dovadă mai bună a pasiunii indestructibile a oamenilor pentru adevăr şi decenţă, a originalităţii, tenacităţii şi sănătăţii lor, decît faptul că acest pustiitor sistem de educaţie nu i-a distrus cu totul."

În România ne spargem capetele cum să glisăm pe diversele paliere funcţia de selecţie socială şi profesională a educaţiei: să fie admiterea în facultate? Bacul? Capacitatea? Testările naţionale din gimnaziu sau din primar? Admiterea la clasa 0 sau la grădiniţă? Însă cam uităm să ne întrebăm: să fie această selecţie funcţia primordială a educaţiei?

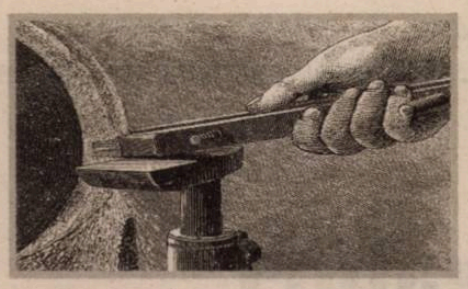

Ovidiu NAHOI

EU şi **UE**

Scandalul polonez: semne rele pentru unitatea europeană

Nu numai România este zguduită în zilele acestea de un seism politic de gradul şapte. Şi Polonia este. Cu o deosebire: în Polonia, tema scandalului face parte din registrul să-i zicem serios. Este vorba despre relaţii „nepotrivite" dintre Banca Centrală şi guvern, sau despre abordări „neortodoxe" ale politicii de alianţe şi de securitate. În România, vorbim despre poveşti cu interlopi, din care Isaura nu poate lipsi, firește. Diferenţă de clasă...

Există şi o asemănare: în ambele ţări, scandalurile au pornit de la nişte înregistrări secrete – în Polonia, acestea au fost publicate de gazeta *Wprost*, în România s-au dat la televizor. Şi iarăşi avem deosebiri. Fiindcă în România îi cunoaştem pe autorii înregistrărilor artizanale: erau chiar interlopii. În Polonia, nu se ştie clar cine sînt autorii, dar bănuiala cade pe servicii, fie ele autohtone sau nu. Pînă la urmă, tema scandalului polonez este una cît se poate de serioasă şi nu oricine poate avea acces la intimitatea liderilor.

Rusia poate profita de instabilitatea de la Varşovia şi Bucureşti.

Aşadar, scandalul polonez a plecat de la o convorbire între guvernatorul Băncii Centrale şi Ministrul de Interne, din care reiese că banca urma să ajute guvernul în perspectivă electorală, primind la schimb, pe tavă, capul ministrului de finanţe – care a şi demisionat între timp. A doua înregistrare îl surprinde pe ministrul de externe Radoslaw Sikorski, spunîndu-i unui prieten politic – nimeni altul decît ex-ministrul de finanţe Jacek Rostowski – că alianţa cu Statele Unite ar fi, în realitate, nocivă pentru Polonia.

Ei bine, dacă scandalul românesc va avea efecte mai ales în plan electoral intern, scandalul polonez poate avea urmări cu mult mai ample.

Guvernul lui Donald Tusk se clatină în acest moment şi alegerile anticipate par iminente. Şi totuşi, guvernul Tusk a fost – sau, mai bine zis, este – unul de succes. Polonia este singura ţară membră a Uniunii care nu a cunoscut recesiunea pe timpul crizei. De asemenea, Polonia a jucat, în ultimii ani, un rol important în mecanismul de negociere şi decizie de la nivel european.

Polonia guvernului Tusk a militat întotdeauna pentru o Europă unită şi solidară. Iar Polonia a avut şi are influenţă, cîtă vreme vorbeşte de pe poziţia unei ţări cu un succes economic incontestabil, cu o democraţie solidă şi – nu în ultimul rînd – o campioană a absorbţiei fondurilor europene. Nu degeaba Polonia este un exemplu pentru România.

Donald Tusk

Dar Polonia nu a fost dintotdeauna aşa. Polonia de dinaintea guvernului liberal al lui Donald Tusk, Polonia conservatoare a fraţilor Kaczynski era mai curînd o problemă la nivel european – aducea, într-un fel, cu Ungaria lui Viktor Orbán din zilele noastre.

Acum, odată cu scandalul interceptărilor de la Varşovia, Europa unităţii, Europa solidarităţii va pierde un actor extrem de important.

Se speculează, în aceste zile, referitor la Polonia, dar şi la România, că la mijloc ar fi mîna Rusiei. Dincolo de speculaţii, un lucru este cert: instabilitatea de la Varşovia şi de la Bucureşti, pierderea de credibilitate suferită de premierul Tusk şi de preşedintele Băsescu slăbesc flancul din răsăritul Uniunii Europene, aflat în „linia întîi" faţă de Rusia: Polonia, România, statele baltice.

Altfel, scandalul din Polonia i-ar putea aduce la putere pe conservatorii lui Jaroslaw Kaczynski. La alegerile europene, partidul conservator Lege şi Ordine (PiS) a obţinut aproape 32% din voturi, cu mai puţin de un procent sub Platforma Civică a lui Donald Tusk. Iar cei din PiS sînt, în realitate, cu mult mai puţin nuanţaţi în relaţia cu Rusia. În definitiv, tocmai sub guvernul Donald Tusk a avut loc reconcilierea de la Katyn, marcată, atît de tragic, de accidentul de avion în care şi-a pierdut viaţa preşedintele Lech Kaczynski. O revenire a conservatorilor la putere nu ar fi chiar cea mai bună veste la Moscova. Chiar înregistrările din *Wprost* sugerează că, în realitate, tocmai actualul ministru de externe Radoslaw Sikorski şi-ar dori o relaţie mai echilibrată cu Rusia.

Cît despre România, totuşi nu ruşii l-au pus pe fratele preşedintelui să se înhăiteze cu interlopii. Că ei pot profita acum de vulnerabilitatea preşedintelui Băsescu e altceva.

Da, Rusia poate profita de instabilitatea de la Varşovia şi Bucureşti. Însă scandalul din Polonia este de rău augur şi pentru unitatea şi solidaritatea europeană. O consecinţă la care, să spunem aşa, scandalul românesc nici că visează.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de emisiuni la Money.ro.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Cum se termină?

Pe la 14 ani, admiram atît de intens muzica operei *Bărbierul din Sevilla*, încît nu puteam să o ascult pînă la sfîrşit. Cam pe la începutul actului al doilea, nu mai puteam asculta mai mult decît ce ascultasem deja – eram ca un butoi care se umpluse ochi de încîntare şi, de-acuma, orice strop în plus îl făcea să dea pe-afară. Muzical vorbind, uvertura este genială, actul întîi e divin şi limitele admiraţiei mele erau atinse cu asta. Urechea mea nu suporta mai multă splendoare, se închidea într-un reflex de autoprotecţie, pentru că prea mult sublim ne poate ucide. Am teama că, în general, dacă ne expunem unei cantităţi prea mari de sublim se produce diluarea fiinţei noastre într-un înalt perfect, impropriu pentru viaţă. Aveam sentimentul că Rossini îmi cere imposibilul – să ascult opera aceasta, perfectă muzical şi dramatic, de la cap la coadă. Aşa că, după primul act, obişnuiam să întreb pe cine găseam în jur: „Cum se termină?"

Pe la 19 ani, cînd România era de-a dreptul respingătoare, voiam să emigrez. I-am propus unui prieten să fugim împreună. Mi-a răspuns: „Eu nu fug, dom'ne. Să fugă toţi, dar eu nu fug. Eu stau aici să văd cum se termină." Nu l-am întrebat niciodată la ce s-a referit. Cum se termină ce? Comunismul? Ceauşescu? Lumea? Viaţa lui? Serialul *Dallas?*

Cum se termină ce? Comunismul? Ceauşescu? Lumea? Viaţa lui? Serialul Dallas?

Un alt prieten – inteligent, ca toţi prietenii mei –, regizor de film cu talent şi faimă, îmi spune că, scriind un scenariu, cel mai greu este să prinzi un final bun. Are dreptate. Cele mai multe filme, oricît de bune ar fi, au finaluri dezamăgitoare. Fie gogonate, fie banale, fie neplauzibile. Adaug că previzibilitatea unui final nu este cel mai mare păcat – mai bine un final previzibil şi onest, curat, emoţionant, decît un final neaşteptat, dar căutat, supt din deget, forţat să fie tare. De cînd am aflat că spectatorii cred că finalul previzibil omoară un film, am o admiraţie uriaşă pentru scenariştii ori regizorii care se încăpăţînează să rămînă în finaluri previzibile. Mi se pare un curaj care ar trebui premiat în orice condiţii. Mai mult, îi aplaud în picioare pe realizatorii care anunţă finalul filmului din titlu – de pildă, *Moartea domnului Lăzărescu*, filmul din 2005 al lui Cristi Puiu.

Între literaţi, Cehov e mereu aplaudat pentru finalurile lui „deschise". Cel din *Doamna cu căţelul* este socotit exemplar. Şi Caragiale are finaluri geniale, precum cele din *Inspecţiune* sau *Două loturi*. Am o slăbiciune şi pentru finalul din *Hamlet*, piesă care nu se termină *închis*, cu măcelul în care mor mai toţi, ci *deschis*, cu intrarea lui Fortinbras în Elsinor, simbolizînd viitorul care tocmai începea după ce teribila răzbunare fusese comisă şi toţi – răzbunaţi, răzbunători şi victime ale răzbunării – au murit.

Mulţi cred că există, în general, o legătură între cum se termină şi cum începe ceva. Gabriel García Márquez – el însuşi autorul uneia dintre cele mai bune prime fraze de roman din istorie, cea cu care începe *Un veac de singurătate* – colecţiona începuturi celebre şi le discuta aprins cu amicii săi literari. Eu nu sînt atît de sigur în privinţa unei astfel de determinări, deşi toată experienţa mea mă îndeamnă să cred că ce începe rău se sfîrşeşte (şi mai) rău. Dacă nu este anume căutată de autor pentru a încerca un efect literar sau simbolic, nu cred că există vreo legătură naturală între prima şi ultima/ultimele fraze ale unei cărţi. Sau, ca să fiu mai precis, nu cred că legătura dintre prima şi ultima frază a unei cărţi este mai puternică decît legătura dintre prima şi oricare dintre frazele unei cărţi. Şi totuşi, cei care scrutează începuturile, anume pentru a detecta sfîrşitul, nu sînt puţini.

Merită văzut şi cum se sfîrşesc epocile politice. Cum sfîrşeşte un lider politic pe care, la început, l-au urmat toţi şi în ultima sa zi nu-l mai urmează nimeni? Cum sfîrşeşte un gînd? Se zice că în Antichitatea greacă, un discipol şi-ar fi întrebat maestrul: „Pînă cînd tot filozofăm?", iar maestrul i-ar fi răspuns: „Pînă cînd vedem că marii generali sînt, de fapt, nişte călăreţi de măgari."

Cum se termină toate astea?

***Sever Voinescu** este avocat şi publicist.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

„Din bube, mucegaiuri şi noroi...“

Nu doream defel să scriu pe tema asta. Dar evenimentul m-a şocat, ca pe majoritatea conaţionalilor (bănuiesc). Evident, este vorba despre arestarea pentru 29 de zile a lui Mircea Băsescu.

Stau şi mă tot frămînt: de ce am o senzaţie teribilă de disconfort văzînd la televizor tamtamul legat de aventurile judiciare ale fratelui preşedintelui? În fond, ar trebui să fiu cetăţeanul perfect al unui stat de drept, convins că nimeni nu este mai presus de lege, aşteptînd cu o cotă medie de interes desfăşurarea unor evenimente care să mă convingă o dată în plus că trăiesc într-o ţară cu justiţie puternică, imparţială, imposibil de influenţat. Ceva, însă, nu se potriveşte în tablou. Prezenţa unui Bercea Mondial în peisaj, familiile de lumpeni şi depoziţiile lor publice, filmările şi dezvăluirile – totul dă impresia unui fir epic grotesc, mizerabil, ordinar. Totul pare o megamanea, cu iz de policier prost, pe un scenariu întocmit de minţi stîlcite de o ură perversă, cu promisiunea unei continuări teribile, trimiţînd spre ideea mituirii procurorului-şef al Republicii. Voi căuta, aşadar, părţile bune ale scandalului, posibile învăţăminte utile, bune, oferind mai degrabă rezon de optimism decît de depresie.

Nu încerc în nici un fel să neg existenţa infracţiunii. Nu mi-aş permite aşa ceva, deoarece nu am suficiente date. Nici să sugerez că este vorba de o înscenare nu îmi vine. Pur şi simplu, habar nu am care este adevărul şi pe unde se ascunde. Rămîn la ceea ce ştiu sigur. În primul rînd, această afacere publică pare ilustrarea perfectă a proverbului referitor la urmarea firească a băgatului în troacă: eşti mîncat de porci. Se plăteşte un populism ca la carte, fără pic de discernămînt, în care *ambii* fraţi Băsescu (chiar dacă Mircea nu are de-a face cu politica) s-au complăcut timp de ani de zile. E drept, un vot e un vot. În principiu, merită să lupţi pentru favorurile oricărui elector. Există, însă, limite de bun-simţ pe care nu e bine să le calci. Există părţi din electorat care nu sînt tocmai frecventabile. Dacă uiţi această regulă banală, rişti. De dragul numărului, ignori calitatea. Ştim, politica nu este pentru cei slabi de înger sau cu prea multe scrupule. Dincolo de o limită, însă, populismul devine păgubos, periculos, sabie cu două tăişuri. De reamintit oricui s-ar mai juca de-a candidatul *tuturor*. Ar putea deveni o învăţătură de minte care să mai răcorească prea încinsa noastră scenă politică. Am, totuşi, dubii că o atare conduită nu se va repeta cît de curînd. Este mult prea mare tentaţia cîştigului electoral rapid, fără scrupule, întru mulţumirea oamenilor din aparatul propriu de partid. Pe de altă parte, nici contextul european al momentului nu-mi hrăneşte speranţele.

Ştim, politica nu este pentru cei slabi de înger sau cu prea multe scrupule.

Altă concluzie „de bine“ ar fi cea standard, conform căreia, iată, Justiţia poate fi scrisă cu majuscule în limba română, pe teritoriul românesc, pe lista de speranţe a românului. Îmi doresc să fie aşa, dar nu sînt convins (încă) de ireversibilitatea procesului. Nu pot crede că un simplu set de arestări spectaculoase ale unor aparent atotputernici, de la şefi de cluburi fotbalistice la fratele unui preşedinte al Republicii, rezolvă hibele de sistem ale mult hulitei administrări a dreptăţii printre români. Ar fi prea simplu. Rămîn problemele mari: vîrsta fragedă şi imaturitatea unor magistraţi aruncaţi prea de tineri să judece cazuri dificile, dar şi greutatea unei finanţări precare a sistemului (în afară de cea a salariilor, care a devenit substanţială) sau precaritatea mijloacelor pe care le au la dispoziţie poliţiştii (parteneri esenţiali pentru procurori şi piesă importantă în ansamblul sistemului de securitate socială).

În fine, tot scărpinîndu-mă în creştet pentru a găsi un al treilea motiv de relaxare, mi-am dat seama că nu mă interesează părerea vreunui alt guvern sau a vreunei gazete de renume global, apropo de amintitul scandal. Pentru prima oară după multă vreme, îmi pare că maturizarea necesară societăţii din care fac parte nu va mai fi neapărat pusă pe seama unei presiuni externe. Cred că, de data asta, în cazul în care va fi ceva de învăţat, vom învăţa şi singuri, fără traduceri din tratate de bună purtare, scrise în limbi străine.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană, la TVR.*

PUBLICITATE

PUBLICITATE

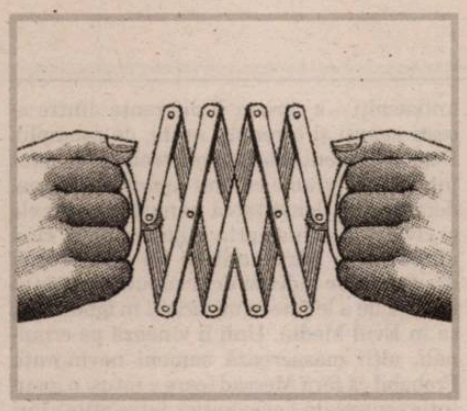

Mircea VASILESCU

oameni de treabă

„Am vrut să mă delectez scriind un roman“

– dialog cu George ARION –

Din 1983, cînd a apărut Atac în bibliotecă, *a scris o serie întreagă de romane polițiste. Genul nu e prea bine reprezentat în literatura noastră, în schimb traducerile de romane polițiste încă merg bine. L-am invitat, așadar, pe* ***George Arion*** *la o discuție despre „dilemele” acestui gen popular.*

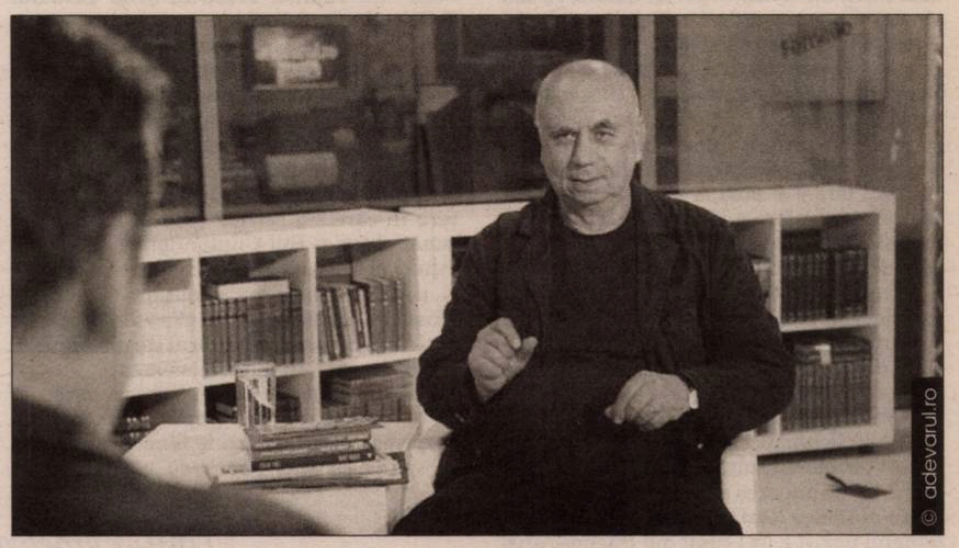

În perioada interbelică a existat o dezbatere pe tema „de ce nu avem roman“. Mi se pare că am putea s-o reluăm astăzi și să încercăm să răspundem la întrebarea „de ce nu avem roman polițist?“.

În urmă cu vreo zece ani, am scris un articol în *Dilema veche* cu exact același titlu. Aminteam de opiniile unor mari cărturari dintre cele Două Războaie Mondiale, care au dezbătut problema romanului polițist românesc și a romanului polițist în general. S-au conturat două tabere: cînd mă gîndesc că într-una erau Alexandru Philippide și Camil Petrescu, iar în cealaltă erau Mircea Eliade și Paul Zarifopol, mă cuprinde un frison. Camil Petrescu era absolut siderat de succesul pe care îl înregistrau romanele lui Edgar Wallace; spunea că romanele polițiste în general sînt o „subliteratură“, mimează doar actul artistic. Philippide spunea că e vorba de o literatură „de astupat ceasurile de plictiseală“. Exprimarea lui Paul Zarifopol era la fel de savuroasă: el susținea că literatura așa-zis serioasă a dat mai multe subproducții decît romanul polițist; și numea aceste subproducții „literatură moluscoasă“. Termenul mi se pare extraordinar: exprimă, într-adevăr, pseudoromanele de dragoste, psihologice, sociale etc. Dar mă întreb oare ce ar zice Camil Petrescu dacă ar afla că, recent, Edgar Wallace a intrat în colecția „Pléiade“? Scriind articolul „De ce nu avem roman polițist?“, am identificat mai multe cauze. Una ar fi lipsa unei tradiții a romanului polițist. Istoricii literari consideră anul 1862, cînd a apărut *Misterele Bucureștilor* de I.M. Bujoreanu, anul nașterii romanului polițist. Am republicat recent acest roman; e paradoxal. Limba e învechită, se vede că încă nu se fixase un stil literar, dar conținutul e pasionant: e un thriller *avant la lettre,* prezintă nu doar crimele și încercarea de a le clarifica, ci și cadrul social al vremii. Romanele scrise de Arthur Conan Doyle sau Agatha Christie, de exemplu, nu acordă atîta atenție ansamblului social, ci rezolvării enigmei. Apariția thriller-ului modern a schimbat fața romanului polițist, căci personajele evoluează într-un cadru social foarte bine conturat. Mateiu Caragiale a lăsat, în *Sub pecetea tainei,* cîteva mostre despre ce ar fi putut să fie un roman polițist în anii '20. Din păcate, mostrele acelea nu sînt terminate, enigmele nu sînt dezlegate. Și încă un lucru paradoxal despre tradiția pe care *nu* o avem: la începutul anilor '30, Victor Eftimiu a publicat o carte – *Chimonoul înstelat.* O parodie savuroasă a romanului polițist american. Ne întrebăm acum, în anul 2014, cum e posibil ca la noi să se miște lucrurile invers: mai întîi avem o parodie excelentă a genului, înainte de a avea cu adevărat un roman polițist.

Răspunsul ar fi, probabil, că s-a tradus foarte mult din alte literaturi...

Asta este explicația: s-au tradus multe romane polițiste, publicul a prizat genul, dar „încăierarea“ dintre elitele intelectuale i-a descurajat pe autorii români care ar fi putut scrie romane polițiste. Existau și producții autohtone, dar în care personajele se numeau John sau Smith – erau plasate în afara lumii noastre. La un moment dat, a venit Rebreanu cu *Amîndoi* – o carte polițistă de mare valoare, în care prezintă nu numai istoria a două crime, ci și un oraș de provincie – Pitești –, cu toată atmosfera vremii.

În perioada comunistă, apăreau colecții numite „Enigma“, „Aventura“, „Sfinx“, în care erau publicate multe traduceri, dar și cîțiva autohtoni care aveau o anumită notorietate (Haralamb Zincă, Horia Tecuceanu, Rodica Ojog-Brașoveanu și alții). Se întregește tradiția cu aceste nume?

E un capitol interesant. Nu vreau să întinez memoria unora, dar acest tip de literatură a fost numit de Dana Dumitriu „literatură milițistă“. Păcatul unei astfel de literaturi este că autorii glorificau performanțele milițienilor, îi socoteau neprihăniți și îi propuneau drept eroi fără pată. Boileau-Narcejac au scris un eseu despre romanul polițist în care regăsim această frază: „Nici o dictatură nu iubește romanul polițist.“ La un moment dat însă, dictaturile se pot folosi de romanul polițist pentru a arăta că în societățile totalitare nimic nu rămîne nepedepsit și există oameni care veghează ca totul să meargă în bună rînduială. E un capitol în istoria săracă a romanului polițist, dar genul înseamnă și altceva.

În 1983, cînd ați publicat Atac în bibliotecă *și ați lansat personajul Andrei Mladin, Ovid. S. Crohmălniceanu (un rafinat cunoscător al genului) spunea că „în sfîrșit, avem roman polițist autohton“. Cum v-ați simțit atunci?*

Nu m-am simțit făcînd parte dintr-o tradiție. Dar în colecția „Enigma“ apăruseră nume extraordinare ale literaturii polițiste – Chandler, Hammet, Sébastien Japrisot, Boileau-Narcejac. Cartea mea n-a fost născută dintr-un spirit de frondă, pur și simplu am vrut să mă delectez scriind un roman. A fost surprinzător pentru mine că a apărut și i-a cucerit pe cititori, mai ales pe tineri. Spre stupoarea mea, la Bookfest 2014, a venit cineva la mine și a început să-mi recite pasaje din *Atac în bibliotecă.* Și asta mi s-a mai întîmplat și în alte rînduri, cu oameni de vîrsta mea, care au fost marcați de apariția acestui personaj: un tînăr care avea și defecte, dar care era dornic de libertate; pînă și modul lui de a se exprima (în argou, cu jocuri de cuvinte) reprezenta tot un mod de a fi liber și de a ieși din tipare. Nu înțeleg cum a apărut cartea asta în 1983, în perioada cea mai neagră a lui Ceaușescu. Acolo sînt aluzii chiar îngrijorătoare la adresa regimului. Din cînd în cînd, eroul meu citează din „zicerile“ bunicului său, iar la sfîrșit spune „am încheiat citatul“. În epocă, replica asta a fost foarte gustată, căci la orice citare din Ceaușescu se punea la sfîrșit „am încheiat citatul“. M-am întrebat de multe ori cum de a apărut acest roman...

Și care ar fi răspunsul?

Am mai multe explicații. În primul rînd, eroul meu pare neserios; cenzorii și-au spus, probabil, că nimeni nu va da doi bani pe el. Mi s-au amputat multe fraze din carte, dar au și rămas destule (de pildă: „Ce e mai rece decît apa rece? Apa caldă.“). Apoi, acești cenzori care mă citeau erau oameni ca mine, trăiau în apartamente de bloc în care se întrerupea curentul electric și nu curgea apa caldă, aveau două ore de televiziune pe zi... Mă gîndesc și acum că au devenit, poate, un pic complici cu cartea mea. Nu pot să cred că eu eram mai deștept și i-am păcălit. E drept că, la a doua carte, *Profesionistul,* lucrurile au fost mai dure: acolo atacam un întreg sistem constituit la nivelul unui orășel, erau implicați și primarul, și directorul celei mai mari fabrici, și toți erau corupți. Din a doua carte mi s-au tăiat zeci de pagini...

Aveați în spate primul volum, care avusese un anume ecou... De ce ați continuat cu o serie întreagă de romane? Spuneați că, inițial, ați vrut doar să vă delectați scriind un roman...

Veți rîde, poate, dar a fost la mijloc presiunea cititorilor. Unii se constituiseră într-un „Club Andrei Mladin“. Pe 30 noiembrie, de Sfîntul Andrei, îmi trimiteau felicitări să le transmit personajului. Așa mi-am dat seama că eroul meu are priză la cititori și m-am hotărît să merg mai departe.

Dar asta se întîmplă și în lumea largă: filme, seriale și cărți sînt continuate la cererea publicului, americanii au și „patentat“ metoda de a implica publicul în continuarea unui serial...

Da, și Conan Doyle se plictisise de Sherlock Holmes, „l-a omorît“ înainte să fi dorit cititorii și apoi a trebuit să mai scrie... Eu am scris patru cărți cu Andrei Mladin și m-am oprit. Nu-i mai găseam rostul după '90, căci caracteristica lui principală era aceea de a căuta să se simtă liber: se comporta cum credea de cuviință, nu cum i se spunea. După 1990, într-un climat în care puteai spune liber ce gîndești, cu greu i-am regăsit un statut, astfel încît *Fortăreața nebunilor* a apărut de-abia în urmă cu cîțiva ani. La Chandler, eroul rămîne la aceeași vîrstă, cam 38 de ani. Eu am vrut să păstrez o creștere în vîrstă a eroului – acum are o cu totul altă viziune asupra vieții, mai puțin mucalită, mai gravă și mai înțeleaptă.

Există un fel de mecanism industrial în lume: romanele polițiste ajung foarte repede filme. Aveți și dumneavoastră experiențe de acest gen. Cum vedeți raportul între carte și film?

S-au ecranizat *Atac în bibliotecă* și *Trucaj,* am scris scenariul pentru un serial TV de 10 episoade *(Detectiv fără voie).* Ai un sentiment complex cînd îți vezi personajul pe ecran. Eroul meu a fost interpretat de Șerban Ionescu, Florin Călinescu și Mircea Rusu. Fiecare a cuprins o anumită latură a lui. Cartea și filmul se sprijină reciproc, au de cîștigat ambele. Totul este să găsești tonul potrivit cînd ecranizezi o carte. Dar sînt limbaje diferite și autorii care cred că pot să scrie și scenarii trebuie să aibă foarte multă grijă.

Literatura polițistă clasică a lansat personaje celebre (mai ușor se uită numele autorilor decît al personajelor). Ați gîndit de la început un erou de acest tip, i-ați prevăzut cumva popularitatea?

În nici un caz nu i-am prevăzut popularitatea. De fapt, Andrei Mladin sînt eu: m-am jucat pe mine, m-am transpus pe mine. Din pricina asta, totul a devenit credibil: sinceritatea cu care am creionat personajul l-a făcut, probabil, cuceritor. Cînd a apărut *Atac în bibliotecă,* am privit cu teamă teancurile de volume venite de la tipografie, care stăteau în librării, și m-am întrebat în cît timp se vor vinde. În cîteva săptămîni, s-au epuizat. Iar pe vremea aceea nu era marketing, n-am avut parte de lansări, nu s-a vorbit la radio și la televiziune despre carte...

Cum ați ajuns să fiți tradus în limba franceză?

Dintr-o întîmplare. Sylvain Audet, un tînăr studios francez, deținător de masterate, a trăit mai mulți ani în România și a învățat românește. Dornic să se perfecționeze, într-o zi a cumpărat mai multe cărți polițiste – genul îl pasionează. Și-a zis să ia și o carte a unui american tradus în limba română. După ce a citit cîteva pagini din romanul achiziționat, și-a dat seama că autorul, George Arion, este român, și că în *Atac în bibliotecă* se vorbește despre realități românești. Cartea i-a plăcut, mi-a cerut permisiunea s-o traducă, a tălmăcit-o cu mult har și va apărea anul viitor la Genèse-Edition. Editura a preferat să înceapă colaborarea cu mine cu *Cible royale,* un roman de-al meu mai recent și de mai mare impact. Am avut o primă lansare la Bruxelles, apoi și în alte locuri. Am fost de mai multe ori în Franța, am participat și la Salonul de carte de la Paris, apoi la un festival – sînt vreo 80 de festivaluri dedicate acestui gen în Franța – Festivalul „Goéland masqué“ de la Penmarc'h, o localitate din Bretagne cu vreo 5000 de locuitori. Au fost 60 de scriitori francezi și opt scriitori din afara Franței, și foarte mulți vizitatori care, spre uimirea mea, mi-au pus întrebări foarte pertinente despre genul „Polar“, cum îl numesc ei. Oamenii de acolo m-au considerat unul de-al locului. M-am întrebat: dacă am organiza un astfel de festival într-o comună din România, oare cîți oameni ar veni?

Fragmente dintr-un interviu mai amplu, care poate fi urmărit pe live.adevarul.ro.

Apariția thriller-ului modern a schimbat fața romanului polițist

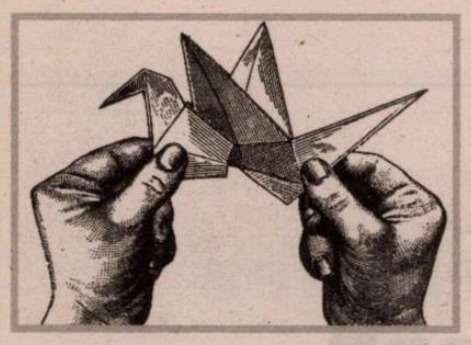

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Mossad

În mintea multora, numele serviciului secret israelian e asociat cu tot felul de teorii ale conspiraţiei mondiale, cu asasinate şi operaţiuni ca-n filmele cu James Bond. Într-o carte scrisă de Michael Bar-Zohar şi Nissim Mishal, tradusă recent şi în România, intitulată *Mossad – istoria sîngeroasă a spionajului israelian*, sînt descrise o serie de operaţiuni importante ale acestui serviciu, de la înfiinţarea sa de după crearea statului Israel şi pînă în zilele noastre. Primul dintre autori e istoric şi politician israelian, al doilea este jurnalist, şi nu par să-şi fi propus să scrie o istorie academică, ci o carte care să se vîndă. Şi, într-adevăr, ea a devenit imediat un bestseller. Se citeşte cu sufletul la gură, fiind concepută ca o serie de scurte istorii ale unor operaţiuni de spionaj, unele descrise aproape vizual.

Bineînţeles, nu e uitată povestea răpirii lui Adolf Eichmann, ofiţerul nazist care a inventat termenul „soluţia finală“ şi a fost răspunzător de punerea ei în practică, în timpul cel de-al Doilea Război Mondial. În 1960, criminalul nazist a fost răpit din Buenos Aires, unde se ascundea, printr-o complicată operaţiune a unui comando israelian, care l-a adus în Israel, unde a fost judecat şi condamnat la moarte.

Sînt povestite şi eşecuri, precum asasinarea unui individ nevinovat în Norvegia, pe care agenţii Mossad l-au confundat cu şeful organizaţiei teroriste „Septembrie Negru“. Mai mult, cîţiva membri ai echipei Mossadului, care au participat la operaţiune, au fost arestaţi de autorităţile norvegiene şi condamnaţi la închisoare.

Un alt mare eşec a fost încercarea nereuşită, din 1997, de asasinare a lui Khaled Mash'al, şeful Biroului Politic al mişcării Hamas, cu o otravă teribilă, din care, dacă doar cîteva picături atingeau pielea cuiva, acesta murea după un timp, cu simptomele unui atac de cord. Agenţii au reuşit să-l stropească cu cîteva picături pe o ureche, dar au fost prinşi asupra faptului şi arestaţi, iar chestiunea a ajuns imediat pînă la regele Hussein al Iordaniei, ţara în care s-a produs atentatul, şi a fost sunat chiar şi Bill Clinton, preşedintele de atunci al Statelor Unite. Din motive politice şi pentru eliberarea agenţilor israelieni, Mossad-ul a fost nevoit să ofere iordanienilor antidotul otrăvii, cu ajutorul căruia Mash'al a fost „înviat“, în ultimul moment.

Mai sînt şi alte operaţiuni descrise în carte, care par de-a dreptul halucinante, desprinse parcă din acele filme despre care se spune că sînt „trase de păr“. Aşa s-a întîmplat cu uciderea, în 2008, a unui general sirian, responsabil de înfiinţarea unui reactor nuclear. E mai puţin ştiut că în acei ani, Siria, cu ajutorul Coreei de Nord, încerca să construiască bomba atomică. Pentru Israelul vecin şi veşnic duşmănit, era un pericol existenţial. Aşa că aviaţia sa a distrus reactorul iar apoi s-a hotărît uciderea generalului Muhammad Suleiman, care plănuia deja construirea unui alt reactor. Individul a fost împuşcat pe terasa vilei sale aflate pe malul Mediteranei, de la mare distanţă, de către doi scafandri ieşiţi pentru cîteva secunde din valurile mării, care au dispărut apoi de unde veniseră.

Dar, legat de bombele atomice pe care ţările din apropierea Israelului tot încearcă să le fabrice, toată lumea ştie povestea cu reactoarele din Iran, despre care, în ciuda suspiciunilor occidentale, Teheranul spune că au scopuri paşnice. S-a vorbit mult în ultimii ani şi despre posibilitatea unui bombardament israelian sau american asupra acestor reactoare. Din această carte aflăm că, pînă una-alta, agenţii Mossad au sabotat în fel şi chip proiectul Iranului, întîrziind obţinerea bombei şi făcînd să pară că tot ce se construieşte acolo noaptea se dărîmă în noaptea următoare.

Unii îi vînează pe criminali, alţii masacrează oameni nevinovaţi.

Din cele povestite în carte reiese că lucrurile nu sînt chiar departe de imaginea populară şi legendară pe care o are Mossadul, excluzînd, evident, teoria paranoică a unei conspiraţii mondiale. Aflînd despre atîtea asasinate şi operaţiuni ilegale săvîrşite de agenţii Mossad, întrebarea pe care ştiu că şi-o pun multe categorii de oameni – fie ei ignoranţi, dezinformaţi, pacifişti naivi sau antisemiţi – e care ar fi diferenţa dintre aceşti agenţi şi teroriştii arabi, de exemplu. Deşi e evident, răspunsul trebuie repetat întruna: în vreme ce unii apără libertatea, democraţia, demnitatea umană, progresele şi civilizaţia, chiar prin mijloace dure, cînd altfel nu se poate, ceilalţi nu apără decît dreptul unor indivizi de a supune populaţii întregi, de a le ţine în mizerie şi în ignoranţă, ca în Evul Mediu. Unii îi vînează pe criminali, alţii masacrează oameni nevinovaţi. Probabil că fără Mossad (care e totuşi o instituţie controlată democratic), între atîtea ţări duşmane, Israelul cu toată civilizaţia lui ar fi fost şters de pe hartă pînă acum, exact aşa cum îşi dorea Ahmadinejad, fostul preşedinte radical al Iranului.

În sfîrşit, revenind la carte, parcă pentru ca să aibă tot ce-i trebuie unui bestseller, cei doi autori au fost acuzaţi că ar fi copiat pasaje întregi din alte cărţi sau articole. A fost o adevărată investigaţie pe această temă, a ziarului *Haaretz*, iar autorii s-au apărat spunînd că unele surse au fost comune cu ale altora, care descriau exact aceleaşi întîmplări.

ready made

„Chiar mai deunăzi, vorbind cu dr. Schwarzfeld, ne-am adus aminte, cu încîntare, de frumoasele seri ce le-am petrecut împreună, în casa ospitalieră a părintelui d-tale. Şi acum încă nu pot uita acea frăţească primire, acele excursiuni în domeniul gîndirii sau în domeniul Cioplei, cari au marcat un punct luminos pe orizontul tristei mele existenţe.“

Lazăr Şăineanu către M. Gaster,
în volumul *M. Gaster în corespondenţă*,
Editura Minerva, 1985

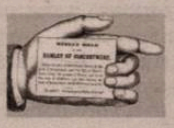

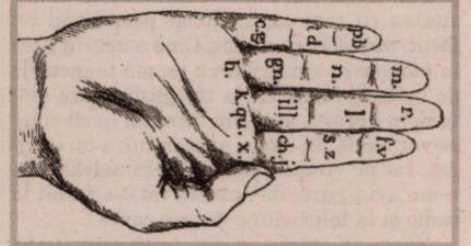

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Mic dejun la Casa Balmuş

Casa Balmuş – pentru cine nu ştie – este o cochetă vilă interbelică, situată în partea cea mai selectă (aristocratică) a Dealului Copou din Iaşi. Lăsat moştenire Universităţii de către proprietar (fost profesor al instituţiei), imobilul reprezintă, de mult timp, locul de găzduire a oaspeţilor academici de seamă, care-şi vizitează periodic confraţii din învăţămîntul superior moldav. Scriind, în ultimele două săptămîni, despre diversele forme de „neputinţă“ românească, disimulată cînd în complexul „mîinilor murdare“, cînd în sindromul „drobului de sare“, mi-am amintit o întîmplare nostimă, din aceeaşi gamă, petrecută la vila respectivă, chiar la începutul anilor '90, cînd mijeau şi la noi zorii viitorului european. Venise atunci, la Engleza ieşeană, pentru două săptămîni, un excepţional profesor de la Universitatea din Edinburgh (galez însă la origine, nu scoţian!), Colin Nicholson pe numele său. Nick (cum ne rugase pe toţi să-i spunem) urma să conferenţieze pe diverse teme de literatură. Cunoscut pentru virtuţile lui oratorice şi spectacolul intelectual pe care îl făcea la cursuri, profesorul era aşteptat cu mult interes de întreaga suflare anglistică locală.

Datorită prestigiului care îl precedase, Nick nu a fost tratat ca un musafir obişnuit, ci ca un adevărat VIP universitar. A primit, prin urmare, vila Balmuş pentru toată perioada şederii în urbe. În prima zi a vizitei, noi, gazdele de la Engleză, ne-am dat seama că frumoasa casă din Copou avea totuşi un mic neajuns. Nu se putea mînca acolo (deşi, paradoxal, exista o menajeră permanent şi o bucătărie dotată corespunzător), deoarece nimeni nu gîndise încă aşezămîntul drept un microsistem hotelier, cu servicii multiple. Lucrul nu părea prea în regulă, mai ales cînd oaspetele venea din Regatul Unit, unde *english breakfast*-ul, cel puţin, constituie un ritual obligatoriu pentru fiecare individ. Am hotărît, prin urmare, ca, (şi) dimineaţa, să-l luăm pe Nick mai devreme de la vilă şi să-l ducem la un restaurant, înainte de conferinţă. Profesorul a apreciat gestul, dar a menţionat faptul că nu ar fi trebuit să ne formalizăm. Înţelegea, aparent, dificultatea administrativă din interiorul Casei Balmuş. De altfel, preciză el, pentru a evita previzibila complicaţie a restaurantului, încercase să rezolve singur problema, rugînd-o pe menajeră să-i prepare nişte *cîsîlichesc*.

„Sariţi cî ni lichim di podiaua istoriei, uăi!“

Colin Nicholson pronunţase strania sintagmă-lexem *cîsîlichesc* cu aer ghiduş, de parcă ar fi vrut să adauge: „Vedeţi, sînt numai de o singură zi aici şi deja ştiu cuvinte în limba voastră!“ Rememorez distinct momentul în cauză. Mă aflam împreună cu şeful de atunci al Catedrei de Engleză. Aşteptam amîndoi, nedumeriţi, o minimă clarificare, temîndu-ne totodată să nu facem vreo gafă. Văzîndu-ne stupefacţia, Nick a continuat: „Ochiuri, i-am cerut să-mi facă două ochiuri, bineînţeles, prin multe gesturi, arătîndu-i pînă şi ouăle din frigider.“ După o secundă de ezitare, observînd figurile noastre în continuare perplexe, reveni uşor intrigat: „*Cîsîlichesc* spuneţi voi la *ochiuri*, nu-i aşa?“ „Nu chiar...“, răspunse stingherit şeful de Catedră, căutîndu-şi cuvintele. Am intervenit, cerîndu-i profesorului să încerce să-şi amintească precis ce-i zisese menajera, întrucît expresia *cîsîlichesc* părea să vină din alt film. După sforţări uriaşe, Nick reuşi să articuleze următoarea frază „românească“ (*i.e.* răspunsul femeii de serviciu la solicitarea bietului britanic de a i se prăji nişte ouă): „Nu pot, cî sî lichesc, domn' profiesor!“ Cuvintele au sunat morbid-grotesc în gura musafirului nostru, nedegat la fonetica moldav-mioritică, dar, în mintea mea îngrozită, ele au avut un ecou şi mai sinistru. Nu ştiu de ce, am avut impresia (premonitorie?) că aud lumea românească, în integralitatea sa, strigînd sfîşîietor, la proaspăta noastră intrare în mecanismele democraţiei: „Văleu! Sariţi, uăi, cî nu putem sî ni mişcăm! Sariţi cî ni lichim di podiaua istoriei, uăi!“

Spre înfiorarea noastră, am aflat că Nick învăţase şi alte cuvinţele băştinaşe în acea inubliabilă dimineaţă de mai. Credea, de pildă, că, la draperie se spune în română *cîsîzbîrceşti*. Ceruse – tot printr-un elaborat dans al mîinilor, se înţelege – să-i fie aranjată draperia la fereastra dormitorului, în aşa fel încît să nu fie deranjat de lumina matinală (pînza era, pare-se, înţepenită). Răspunsul invariabil al doamnei a fost: „Nu pot, cî sî zbîrceşti la geam, domn' profiesor!“ Fusese, în mod similar, convins că la ceai noi zicem *cîsîbîhleşti*. Decepţionat de imposibilitatea prăjirii unor ouă, dorise să soarbă ceva fierbinte, măcar înaintea întîlnirii cu noi. Replica menajerei i-a tăiat însă orice elan: „Nu pot, cî sî bîhleşti, domn' profiesor!“ Interesant, Colin Nicholson înţelesese perfect *nu pot*-ul, cu toate că îi era greu să priceapă de ce el se asocia unor acţiuni atît de simple. *Nu pot* ochiuri, *nu pot* draperie, *nu pot* ceai. Dintr-o altă perspectivă însă, cineva putea constata că limba română se învaţă uşor, cu precădere, în latura ei negativistă, atît de dezvoltată! De aceea, mărturisesc că aş mai scrie multe pe tema neputinţelor ancestrale moldo-vlahe, dar, vă spun drept, de vreo trei săptămîni încoace, de cînd o tot fac, mi s-o lichit ochii de ecranul monitorului, mi s-o zbîrcit degetele pe tastatura calculatorului şi mi s-o bîhlit creierăşul în scoarţa cerebrală. Cu alte cuvinte, *nu (mai) pot*.

***Codrin Liviu Cuţitaru** este prof. dr. la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi (Catedra de Engleză). Cea mai recentă carte publicată:* Istoreme, *Editura Institutul European, 2009.*

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

Iar polistiren!

A mai fost vorba aici de strada Sfinţii Voievozi, care, pînă acum, s-a păstrat în centrul unei insule de clădiri vechi, la vest de Calea Victoriei. De cîtva timp, a dat şi pe aici grija de economii. Sigur că oamenii n-au tot ce le trebuie – cînd au avut? –, dar se mai şi iau unii după alţii. Dacă vecinul se laudă că are mai puţină cheltuială de cînd placarea cu polistiren a zidurilor exterioare ţine căldura în casă, hai să încercăm şi noi. Se mai adaugă căutarea de popularitate a primarilor, care îndeamnă la îmbrăcarea clădirilor în această platoşă termoizolantă. Nu sînt în măsură să spun cît de folositoare este, în general, această metodă – o servi la ceva în cazul blocurilor socialiste la care plăcile prefabricate se lipeau imperfect. Ştiu doar un singur lucru, pe care mă mir că nu-l spun profesioniştii – anume că, la casele vechi, cărămida izolează suficient, mai ales la o grosime a zidurilor de 40 cm. Deci anveloparea termică a pereţilor exteriori este inutilă, ba chiar, în cazul zonelor protejate – dăunătoare. De notorietate publică sînt situaţiile din str. George Georgescu şi nr. 3 din str. Sfînta Ecaterina. Învelitoarea, făcută fără grija restituirii ulterioare a exteriorului, desfigurează faţadele, aşa că vechile case devin de nerecunoscut. Respectînd dreptul proprietarilor de a nu se ruina cu factura de curent, reparaţiile astea costisitoare nu vor fi uşor recuperate. Ele sînt cel mai adesea făcute de firme cu experienţă scăzută în domeniu, care ştiu o singură tehnologie, şi ar înveli la fel o mumie, ca un frigider. Vedem, în ţări cu experienţă în protejarea patrimoniului, că nu se pierde căldură nici cu o tîmplărie de lemn bine făcută, dar ştiinţa construcţiei rămîne inaccesibilă multor firme româneşti.

Iată, de pildă, la nr. 34 al străzii Sfinţii Voievozi începuseră acum zece zile lucrări care vor transforma înfăţişarea acestei clădiri neoclasice. Din fotografia pe care mi-a trimis-o o prietenă se văd frumoasele stucaturi în partea superioară a ferestrelor, care erau înalte. În locul lor se fac altele, mai mici, de termopan. Probabil, şi înăuntru, rigipsul, pe care arhitecţii noştri l-au îndrăgit, a creat tavane mai joase. În loc de bolţi cu candelabre, facem hrube cu becuri minuscule, ascunse în tavan fals. Altădată, era nevoie de spaţiu. Acum, ne-am obişnuit să trăim în cutii de chibrituri. Mi-aduc aminte că în Rusia, odinioară, pentru a se apăra de iernile geroase, mujicii îşi lipeau fereastra izbei pînă la primăvară, de cădea musca din zbor.

Alt pericol de care este ameninţată aceeaşi stradă este apariţia unor building-uri care ar străpunge ţesătura de construcţii tradiţionale. Există un proiect care ar ridica un bloc de 8-10 etaje pe parcela alcătuită prin comasări (cu o latură scurtă pe Calea Griviţei), la numerele 18-24. Dacă urmărim evoluţia PUZ-urilor între 2000 şi 2007, constatăm că Sfinţii Voievozi (numele străzii fiind dat de biserica Sf. Arhangheli Mihail şi Gavril) se găseşte într-o zonă protejată, nr. 97 – Occidentului, al cărei caracter îl dau locuinţele private sau colective, cu parter şi unul sau două etaje, aşa încît înălţimea maximă este de 10 metri. Dinspre străzile învecinate – Calea Victoriei, Dr. Polizu, Ecaterina Teodoroiu, Mihail Moxa şi Calea Griviţei – a apărut presiunea unor clădiri noi, ceea ce se răspîndeşte contagios. Am semnalat altădată existenţa a două bătrîne şi frumoase case negustoreşti, aflate pe Calea Griviţei între str. Sfinţii Voievozi şi biserica amintită. Starea lor de degradare, teribilă, durează de ani de zile şi aş fi scris mai mult despre ele dacă aş fi avut la dispoziţie date despre trecutul lor sau numele proprietarilor de pe vremuri. Intrarea în aceste ruine e liberă, dar descurajată de avertismentul că se pot prăbuşi peste cine s-ar strecura înăuntru.

Într-un fel sau altul, această zonă în care mai subzistă un patrimoniu arhitectural dintre ultimele decenii ale secolului al XIX-lea şi 1930 suferă alterări grave. Criza economică – şi numai ea – a mai stăvilit din elanul constructorilor şi de asta inclusiv planuri de construcţie aprobate în zonă au rămas temporar în suspensie. Dar unda de şoc propagată de diametrala sud – nord a oraşului continuă să facă ravagii pornind de la Berzei – Buzeşti. Violenţa cu care s-a manifestat dispreţul faţă de trecut în jurul Halei Matache, care e foarte apropiată, incită la agresiuni asemănătoare. Acolo vedem marea viziune a urbaniştilor noştri, în strălucitoarea pistă de biciclete care trece doar pe lîngă terenuri virane de pe care vîntul împroaşcă praful. Sănătate curată! Ba mai mult, gurile rele spun că epopeea noilor borduri care lăţesc trotuarele pe Calea Victoriei şi îi îngustează cursul de trafic ar avea scopul de a sili şoferii să folosească mai mult „diametrala“. Altfel, lipsa lor de interes pentru ea arată ce mare nevoie era de ea.

PUBLICITATE

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

ceaslov story

Idiosincrazii urbane

V-am povestit în această gazetă multe despre procesul modernizării și despre modalitățile de prelucrare a modernității de către societatea noastră. Gîndiți-vă numai la Norbert Elias și la *Civilizația moravurilor*, la rolul acordat de acesta furculiței și batistei în individualizarea gesturilor, în construirea unui autocontrol, în etica delicatei civilități. Gîndiți-vă mai apoi la Erasmus și la poezia lui de Anton Pann, într-o desfătare a politiei politicoase de la început de lume nouă: „Este fără cuviință, / Și prea fără socotință, / Să ridici la gură vasul, / Și să sorbi să vezi rămasul."

Prestigiu social și conservatorism comportamental.

Toate acestea mi-au venit în minte zilele trecute, cînd, în curte fiind, mă strigă peste gard o vecină. Ținea în mîini două sacoșe: una neagră, din care răsăreau capetele albastre a două bidoane; cealaltă, tot neagră, flutura pe umăr. „Vino, fată, vino!" mă îndemnă. „Unde-i mă-ta?" mă întrebă, în timp ce vecinul, soțul, se ridică pe vîrfuri, scrutînd curtea în căutarea adevăratului stăpîn. Nu știam pe unde-i mama. „Lasă, lasă, și vino aci, că și io am fost la nunta ta", zise, zîmbind printre dinți. Nuntă? M-am prins: vecinii își măritau fata și treceau din poartă în poartă, chemînd satul la nuntă, îndemnîndu-l, cu vin și țuică, „așa cum se face", astfel încît să se simtă obligat. Înainte să deschid gura, trase din sacoșa fluturînd o invitație frumoasă, decorată cu trandafiri aurii și legată cu panglică din mătase albă. „Să zici dacă vii sau nu. Uite numărul aci unde trebuie să zici, că n-am bani de aruncat", mă îndemnă ferm. Am îngăimat ceva, sperînd că am scăpat. Dar... „Ce bei? Vin sau țuică?" și trase repede un bidon din sacoșă, desfăcu dopul și mi-l întinse. „Hai, ia, că-i bun! Gusti, că așa se face. Îi făcut în casă, fără zahăr. Hai!" Bidonul ăsta, cu vin roșu, pe jumătate plin, trecuse prin mîinile a jumătate din sat: guri lacome sugînd cu îndîrjire, salivă și salive amestecate, buze subțirele pupînd cu prefăcătorie lichidul... Stomacul meu dansa... „Nu prea obișnuiesc", încercai să refuz. „Ei, nu obișnuiești. Ce, te-ai făcut orășancă acu?" N-am îndrăznit să refuz de tot, așa că am înghițit o gură de țuică, sperînd că tăria și mai ales eticheta cu „Izvorul minunilor", de pe bidonul din plastic, mă vor „salva". N-am murit atunci, dar aveam să mor duminica următoare, cînd, mergînd să felicit mireasa, am fost invitată la o dulceață... Sigur v-ați amuzat atunci cînd v-am povestit experiențele străinilor ajunși prin casele boierești, în alte timpuri, îndopați cu șerbet și apă rece, cu folosirea pînă la sațietate a acelorași linguriște și farfuriuțe. Or, asta urma să experimentez: chiseaua plină ochi cu dulceață de nuci verzi trona pe masa din camera bună, alături de o farfuriuță pe care se afla încă o linguriță proaspăt linsă (se mai zăreau încă urmele siropului zaharisit), o carafă cu apă rece și două pahare cu picior. Mireasa o trecu repede printr-un bol cu apă rece (să o dezinfecteze, pesemne), apoi o afundă în chisea, o umplu cu vîrf și mi-o vîrî sub nas... Tocmai mă încrucișasem cu baba Ioana, care mesteca de zor... nuci verzi, probabil...

Lumea satului se agață încă de multe astfel de veșnicii ritualice, amestecîndu-le, fără să le suprapună, cu cele mai „noi cuceriri ale tehnicii", ca să zic așa. Dincolo de idiosincraziile mele recent urbane, satul meu copiază fără a se adapta modernității; un fel de talmeș-balmeș din toate: invitații de carton și dușca comună, restaurant și linguriță partajată. Nu știu cine va sucomba mai întîi. Cam tot pe aici se află și noile comodități introduse de modernitate; în fapt, doar lux aparent de care săteanul are nevoie pentru a părea, pentru a fi mai tare decît celălalt, un celălalt în permanență inventat. Prestigiu social și conservatorism comportamental. Că altminteri, cum să-mi explic faptul că sătenii mei și-au făcut cele mai moderne și luxoase bucătării, dotate cu cele mai faine ustensile, dar de care nu se servesc decît cu mare grijă și obidă, în prezența musafirilor? Lîngă bucătăria de lux, ridică o șandrama în care îngheață de frig iarna și e plină de muște vara, fără să îndrăznească să treacă pragul „farmaciei" inutile. Sau toalete urbane, dar aleargă mai departe la WC-ul din fundul curții...

Pariind pe veșnicie, sătenii mei se îngrijesc deocamdată de aparențe, lăsînd confortul pentru alte timpuri și alte lumi... mai bune.

Constanța Vintilă-Ghițulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Evgheniți, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernități românești (1750-1860), *Humanitas, 2013.*

anti nostalgia

Vizită

„În ultima zi a anului 1944, Gheorghe Gheorghiu-Dej sosea la Moscova. Călătorise într-un vagon special pus la dispoziție de guvernul sovietic. Venea în calitatea sa de ministru al transporturilor și a fost întîmpinat la sosire de omologul său sovietic. Știrea a fost dată publicității în România la 3 ianuarie 1945. După toate probabilitățile, Gheorghiu-Dej a fost primit de generalissimul Iosif Visarionovici Stalin și de Viaceslav Molotov. Gheorghiu-Dej i-a relatat lui Silviu Brucan întrevederea de la Kremlin. «Te-am chemat – a spus I.V. Stalin – ca să discutăm problema conducerii partidului vostru și am să trec direct la subiect.» «S-a oprit din mers», – relatează Brucan – și s-a apropiat doar la un pas, privindu-l pe Gheorghiu în ochi, ca și cum voia să afle ce e în capul lui. Pe moment, spuse Dej, m-am simțit ca în fața procurorului militar, dar Stalin a sesizat situația și coborînd tonul, a zis: «Sîntem doar între tovarăși și aș vrea să ne spui care crezi că este sarcina cea mai urgentă a partidului vostru?» (adică PCdR). Gheorghiu-Dej a enumerat două sarcini «egal de urgente»: a) mobilizarea tuturor resurselor pentru asaltul final, «dacă e nevoie pînă la Berlin» și b) «să punem pe picioare economia țării, ca să asigurăm producția și, totodată, aprovizionarea populației. Una fără alta nu merge.» A intervenit Viaceslav Molotov: «Da, Iosif Visarionovici, am vorbit ieri la telefon cu tovarășa Ana [Pauker] și ea a subliniat prioritatea frontului și a spus că lozinca partidului este 'Totul pentru Front'.» «Molotov o prefera pe Ana» notează Silviu Brucan. I.V. Stalin a replicat: «Sigur, sigur, dar trebuie avut grijă și de populație, nu numai de soldați, iar tovarășul român [Dej] a pus bine problema. Așa să rămînă!» După o perioadă lungă de tăcere, I.V. Stalin a reluat: «Dragă Viaceslav Mihailovici, Ana e o tovarășă bună, de încredere, dar, vezi tu, ea este evreică și de origine burgheză, iar partidul din România are nevoie de un conducător din rîndurile clasei muncitoare, un adevărat român.»"

În Dinu C. Giurescu, *Guvernarea Nicolae Rădescu*, Editura All, 1996

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Domnu' Costel

Sau Mișu. Sau Vasia. Sau Nelu. Sau Karcsi. Nu contează numele. E domnul care se pricepe la toate. Știe cum merg lucrurile și rezolvă chestii. Întotdeauna, dacă nu se pricepe el – ceea ce se întîmplă foarte rar –, atunci știe pe cineva care se pricepe. Iar ăla pe care-l știe e „de departe, cel mai bun". Domnu' Costel e, în general, cam jumătate bune intenții, jumătate gafe legendare, care ar acoperi de ridicol orice ființă de pe lumea asta. Nu și pe el. Pentru că gafele, în situația asta, sînt doar mici nepotriviri sau „ghinioane" în complicatele arhitecturi ale gîndirii domnului Costel. În rest, e meșterul absolut, repară orice instalație, orice mixer care miroase a ars, orice mașină de călcat care nu mai scoate aburi, orice frigider care nu se mai închide cum trebuie. Știe să fixeze și chederele de la ușa mașinii, după cum îți spune și prognoza meteo de săptămîna asta, pentru că „ăștia... vai de capu' lor, săracii, habar n-au pe ce lume trăiesc..."

Domnu' Costel nu e doar un meșter pentru care nu există secret în nici un domeniu tehnic. E și un fin politolog. Întotdeauna știe ce se ascunde în spatele disputelor de la televizor: „Lumea nu știe. Da' ei, acuma, după emisiune, se duc la restaurant și rîd de cît de proști sîntem noi, care ne-am uitat. Banu' să iasă, că lumea, săraca, nu știe, domnule, că e proastă. Și ei pe asta se bazează. Aici, la nivelu' lor, că mai departe sînt alții care fac jocurile în lumea asta, nu tiriplicii ăștia de pe la noi..." Întotdeauna, culmea e că domnu' Costel are un fel de dreptate foarte personală. Munții de enormități pe care le debitează cu nonșalanță și aer de cunoscător se sprijină pe niște paradoxuri care devin cetăți de necucerit, dacă ai imprudența de a le ataca în vreun fel cu idei normale. În lumea lui, pe orice teren ai intra, o să ai soarta lui Sinan Pașa, la Călugăreni. Asta îl face simpatic, atunci cînd e prizat în doze mici, la fel de bine cum poate să devină un coșmar, dacă i-a cășunat ceva.

Firește că e șef de asociație la bloc, adună banii pentru apă și scrie afișele de la avizier într-o limbă care le produce cîrcotașilor crize de rîs delirant. Dar felul de aranjare, de cîteva ori pe zi, a prețului împăturit cu grijă, de la intrarea în apartament, trădează un alt mare talent pe care personalitatea complexă a domnului Costel îl conține din plin. „Intuiția psihologică." Domnu' Costel e o resursă naturală de „intuiție psihologică", mult mai mare decît rezerva mondială de petrol. Ei, bine, știți cine mai avea așa o „intuiție psihologică"? E simplu. „Ceaușescu, domnule! Ascultă-mă pe mine cînd îți spun. Nu era prost deloc. Toți proștii dau din gură că era cizmar, că nu știu ce, că vorbea gîngav... Păi, cum să mai vorbească după ce i-au tăiat limba în închisoare? Ia mai arată-mi mie unu', acuma, să-l primească americanii cînd are el chef, să se uite la el ăia din Africa și din Arabia ca la Dumnezeu, să-l respecte chinezii și să-l ducă Regina Angliei cu trăsura... Nu vezi că la ăștia, acuma, nici nu se uită? A venit americanu', a zis c-o fi și-o păți, un praf în ochi, dup-aia nici nu-i bagă-n seamă. Ai trăit mai bine după ce-a venit p-aici? Crezi că știe cine e Băsescu? Aiurea. Poate și-aduce aminte că e unu' chel. Da' atîta. Deci, pe Ceaușescu îl respectau ceva ce nu s-a văzut. Că era corect. A plătit datoria și n-a stat la mîna lor, cum ar veni..."

„Intuiția psihologică" dă rezultate perfecte mai ales cînd e vorba de evaluat oamenii dintr-o privire. Asta e proba supremă a unui om dotat cu „intuiție psihologică". „Să-l văd eu o dată, și ți-am spus tot despre el, fără să deschidă gura. Asta e intuiția psihologică, domnule. Să te pricepi la oameni." Păi, ce-ar putea fi altceva? Ar putea fi deducția logică în conformitate cu care, dacă te pricepi la oameni atît de bine înseamnă că te pricepi la... lume în general. Iar dacă te pricepi la lume înseamnă că te pricepi la tot. Cei cu gîndire superficială ar spune că ăsta e un lucru bun. Dar ei habar n-au cît de greu e să te pricepi la tot. E un efort continuu. Un consum nervos, o luptă eternă cu neștiința și cu naivitatea oamenilor în slujba cărora trebuie să te pui, din moment ce știi atîtea.

Pe la începutul primăverii, am auzit, de la o prietenă, o poveste tipică despre un domn Costel. Prietena în cauză se simțea foarte rău și voia să cheme Salvarea. Mama ei intrase în panică. Nu pentru că fiica ei se simțea foarte rău, ci pentru că trebuia chemată Salvarea. Nu poți chema Salvarea... așa. Asta e o chestie foarte serioasă. Trebuie să te gîndești foarte bine înainte de a face un asemenea pas. Ce-or să zică vecinii cînd or să vadă Salvarea? Nu, nu putem face așa ceva. Dar mama pacientei, care se tăvălea pe jos de dureri, a avut, totuși, o idee. Știa ea un domn de la Salvare. Șofer sau... ceva pe-acolo. Mai bine să-l sunăm întîi pe el și să-i cerem o părere. Domnul în cauză a răspuns îndată. Evident că primul lucru pe care l-a făcut a fost să ceară pacienta la telefon. A urmat o „consultație". Pacienta, năucită de dureri și de absurdul situației – alături de o mamă care guverna momentul –, a trecut prin cîteva proceduri standard de configurare a unei anamneze. Mda... totul era clar. Era vorba de o inflamație, un proces acut, nimic foarte grav, necesita niște examinări ulterioare și un tratament medicamentos cu antiinflamatoare. Nu, nu era nici o problemă că pacienta nu avea o rețetă. Domnul știa pe cineva la o farmacie. Condiția era să se meargă îndată pînă acolo și să se spună că pacienta sau mama vin din partea dumnealui. O să rîdeți, dar s-a rezolvat. La ceva timp după treaba asta, același domn și-a făcut apariția în apartamentul fostei sale paciente de la telefon. Tot mama ei îl chemase. Avusese dovada clară că omul se pricepe. Și așa a fost. Domnul a pus gresie în baie și în bucătărie.

Cătălin Ștefănescu *este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Alexandru OFRIM

Paradisul artificial revizitat

Despre cărţile pe care nu le-ai recitit se spune că ar fi precum prietenii cărora nu le întorci vizita. Noua ediţie a cărţii lui Andrei Oişteanu – *Narcotice în cultura română. Istorie, religie şi literatură* (Polirom, 2014), revăzută şi adăugită, după patru ani de la prima apariţie, mi-a prilejuit bucuria unei astfel de reîntîlniri.

Timp de mai bine de un sfert de secol de la apariţia primului său studiu (1988) referitor la utilizarea plantelor cu proprietăţi narcotice la vechi populaţii de pe teritoriul ţării noastre şi apoi la români, Andrei Oişteanu a adulmecat urmele substanţelor psihotrope, cu flerul unui adevărat detectiv experimentat al Brigăzii Antidrog. Părea că nimic nu a scăpat privirii exhaustive a cercetătorului, că toate filoanele au fost epuizate, însă autorul descoperă noi şi noi probe. Astfel, această ediţie păstrează structura anterioară, dar oferă o versiune substanţial adăugită, atît prin aducerea la zi, prin tratarea unor autori apăruţi după 2010 (cum ar fi cei din zona „narco-literaturii"), cît şi prin includerea unor informaţii omise anterior, fapt inerent oricărei munci de o asemenea amploare.

Titlul şi subtitlul cărţii constituie indicii semnificative despre mizele demersului întreprins de autor. Cultură, istorie, religie, literatură: iată tot atîtea dimensiuni în măsură să decupeze discursul dedicat utilizării substanţelor pe care noi, astăzi, le numim sub termenul generic de „droguri". Ediţiile anterioare ale acestei cărţi au fost întîmpinate cu precădere de către critici şi istorici literari, entuziasmaţi de curajul abordării fenomen complex, el pune în scenă nenumărate domenii ale existenţei umane, ceea ce face din el un „fapt social total", în sensul dat de etnologul francez Marcel Mauss. Din punct de vedere istoric şi antropologic, studiul conduitelor asociate substanţelor psihoactive reprezintă o cale privilegiată de acces către practici culturale şi sociale, ritualuri magico-religioase, imagini şi simboluri, discursuri medicale, juridice, morale şi politice, transfigurări literar-estetice, reprezentări ale Celuilalt, structuri economice etc. Toate aceste mize, nu numai cele literare, se regăsesc în cartea lui Andrei Oişteanu, căruia nu îi scapă niciodată din vedere dubla dimensiune – individuală şi colectivă – a utilizării narcoticelor, surprinse atît în realitatea lor concretă, cît şi ca fenomene simbolice.

Antropologii vorbesc despre universalitatea folosirii diverselor tipuri de droguri, iar arheologii au găsit dovezi ale folosirii lor încă din preistorie. Oamenii societăţilor arhaice au descoperit şi au învăţat să utilizeze preparate derivate din plante sau ciuperci cu proprietăţi halucinogene, psihedelice, capabile de a modifica rapid starea de conştiinţă, dispoziţia, percepţiile senzoriale. Consumul drogurilor era asociat experienţelor religioase şi magice, fiind o cale de comunicare cu lumea spiritelor, prin intermediul transei şi al *trip*-ului halucinogen. Ingestia sau inhalarea acestor substanţe nu făcea parte din practicile curente ale membrilor comunităţii, fiind strict rezervată persoanelor autorizate (şamani, vraci, sacerdoţi), ocaziilor sociale legate de festivităţi (riturile de iniţiere sau de trecere), scopurilor medicale, sedative sau roborante.

În prima parte a cărţii, Andrei Oişteanu aduce noi argumente în favoarea opiniilor lui Mircea Eliade şi Ioan Petru Culianu referitoare la folosirea în scopuri rituale a fumigaţilor de cînepă *(cannabis)*, provocatoare de transe extatice, de către preoţii geto-daci. Aceste folosinţe au supravieţuit mai ales în medicina populară românească (al cărei arsenal terapeutic conţinea o mare varietate de plante psihotrope: mătrăguna, cînepa, măselariţa, pelinul etc.), dar şi în unele practici magico-religioase, cum ar fi utilizarea seminţelor de cînepă sau a sucului de mac în alimentele rituale destinate pomenirii morţilor. Autorul este de părere că, deşi medicina populară cunoştea efectele narcotice ale macului, preparatele pe bază de opiu *(afion, teriacă)* au pătruns la noi în timpul regimului fanariot, pe filieră turcească.

Spre deosebire de spaţiul otoman, unde opiul era consumat pe scară largă, ca un drog euforizant, de evaziune, în Ţările Române nu putem vorbi de un consum de masă. Deşi există atestări ale obiceiului de „a bea afion" dizolvat în vin, utilizările opiaceelor s-au limitat la sfera medicală, ca soporifice şi analgezice. Preparatele erau prezente în trusele spiţerilor şi ale doctorilor

Nici în Occident şi nici la noi, discursul medical încă nu trăsese semnalul de alarmă în ceea ce priveşte pericolul toxicomaniei

prezenţei acestor substanţe în viaţa şi în operele scriitorilor români (subiect tabu, ocultat şi trecut cu vederea înainte de 1989) sau încîntaţi de inedita interpretare, în cheie „narcotică", a baladei „Riga Crypto şi lapona Enigel" de Ion Barbu. Dacă mizele literare au fost bine receptate, cele istorice şi antropologice încă îşi aşteaptă comentatorii şi continuatorii.

În istoriografia românească, puţini sînt cercetătorii care au inspiraţia de a lua în considerare astfel de subiecte ce par marginale, dar care, odată ridicate la rangul de obiect de studiu, se dovedesc deosebit de fecunde. Consumul substanţelor psihotrope este un din perioada fanariotă. Fiind produse de import, aveau preţuri destul de mari, ceea ce le făcea accesibile doar curţilor domneşti şi boiereşti sau tîrgoveţilor înstăriţi. Autorul aminteşte şi primul caz de moarte cauzată de o supradoză de *teriacă*, cea a domnului fanariot Grigore II Ghica (1752), substanţa fiindu-i administrată în scopuri medicale.

Dacă opiomania otomană n-a prins teren la noi, în schimb alte tabieturi orientale s-au instalat deplin în viaţa cotidiană a românilor: este vorba despre consumul de excitante precum cafeaua şi tutunul. Aflăm că Dimitrie Cantemir obişnuia să se trezească la 5 dimineaţa, iar primul lucru pe care îl făcea era să bea o cafea şi să fumeze o narghilea. Iată că acest cuplu indisociabil – cafeaua şi ţigara – deţine, de secole, un rol de *starter* matinal, desigur *à jeun*, spre disperarea medicilor. În cartea sa, autorul face incursiuni în istoria tutunului (a narghilelei, a ciubucului), a cafelei, a ceaiului (adus la noi de ofiţerii ruşi, la începutul secolului al XIX-lea), precum şi a consumului de alcool.

Această deplasare a atenţiei spre substanţele *soft* nu constituie o anexă a cercetării, ci este o parte integrantă a demersului urmărit. Încă din „Cuvîntul înainte", autorul îşi defineşte precis termenii cu care operează, prin „narcotic" înţelegînd orice substanţă care modifică starea psiho-mentală. Drogul nu desemnează doar o categorie ştiinţifică, farmacologică, el se referă mai mult la maniera în care o societate a decis să definească o substanţă psihoactivă. Există o mulţime de alte substanţe care ne fac plăcere şi care dau dependenţă, precum tutunul şi alcoolul, însă nu le includem în categoria „droguri". Mai mult decît atît, Andrei Oişteanu lărgeşte aria de investigare, fiind preocupat şi de alte stări de alterare a conştiinţei: narcoza olfactivă, prezentă nu numai în imagini literare, ci şi în legende urbane (este memorabil exemplul extras dintr-o fragment autobiografic aparţinînd lui Gabriel Liiceanu, în care apare credinţa că se poate muri dacă dormi într-o cameră plină de crini), apoi utilizarea preparatelor afrodiziace (mătrăguna, *cantarida)*, experienţe de hiperoxigenare (tehnici de respiraţie) sau de hipooxigenare (lipsa de oxigen poate provoca halucinaţii – în acest sens sînt prezentate experimentele de strangulare controlată ale doctorului Nicolae Minovici). Trebuie amintită aici şi preocuparea pentru surprinderea unor aspecte ale culturii materiale: obiecte şi ustensile pentru fumat (pipe, tabachere) sau pentru administrarea stupefiantelor, reconstituite cu ajutorul iconografiei, al textelor literare sau al cataloagelor unor expoziţii muzeale.

Istoria utilizării substanţelor psihotrope în spaţiul romînesc nu poate fi disociată de istoria europeană modernă a drogurilor. Primul mare val de opiu ajuns în Occidentul secolului al XVIII-lea poartă miresmele exotice ale Orientului, Imperiul Otoman fiind principalul furnizor al acestei substanţe. La începutul secolului următor, importurile masive din China ieftinesc preţurile. În Anglia victoriană, opiumul a fost la fel de banal ca aspirina, consumul devenind o practică socială, nu numai în scopuri medicale (analgezice şi somnifere), ci şi hedonist-recreative. Progresele chimiei duc la diversificarea substanţelor şi la intensificarea efectelor lor adictive: în 1804 este extrasă morfina din opiu, iar în 1853 apare seringa hipodermică. La mijlocul secolului al XIX-lea – arată Andrei Oişteanu –, ca urmare a occidentalizării elitei româneşti şi a abandonării modelului cultural turco-fanariot, moda consumului de narcotice începe să vină din Vest. *Afionul* este înlocuit de morfină. Din nou, fenomenul opiomaniei şi al morfinomaniei nu a atins proporţii de masă în spaţiul românesc (nimic surprinzător, dată fiind componenta majoritar rurală a populaţiei), consumul rămînînd în sfera medicală sau în cercurile scriitorilor şi artiştilor boemi, aflate în căutarea unor experienţe neobişnuite sau a stimulentelor creatoare. Nici în Occident şi nici la noi, discursul medical încă nu trăsese semnalul de alarmă în ceea ce priveşte pericolul toxicomaniei, graniţa dintre medicament şi drog era încă fluidă. Victimele morfinomaniei au fost în primul rînd pacienţii trataţi cu această substanţă analgezică, puternic adictivă.

Prezentarea paletei largi a experienţelor narcotice trăite de scriitorii români este o ocazie de a interoga minuţios practicile medicale şi farmaceutice ale epocii. Este cazul lui Eminescu (mare consumator de tutun şi de cafea), ale cărui căderi psihice au fost tratate de către doctorul Alexandru Şuţu, conform protocolului medical de atunci al bolilor nervoase, cu administrări intensive de substanţe psihotrope (morfină, cloral). Citînd articole de presă, autorul constată că în perioada interbelică a crescut numărul consumatorilor de narcotice, de noi substanţe de sinteză precum cocaina şi heroina. Diversele toxicomanii devin mai vizibile, mai expuse privirii sociale şi blamului. În 1925 este promulgată Legea pentru combaterea abuzului de stupefiante, semn că statul începe să-şi constituie aparatul penal şi opresiv. Urmarea a fost profilarea aspectului criminal al lumii drogurilor: contrabandă, filiere interlope, corupţia medicilor şi a farmaciştilor. Clandestinizarea a modificat practicile şi gesturile consumului de stupefiante. De exemplu, poetul Ion Barbu, mare consumator de narcotice puternice, avea dificultăţi în a-şi procura substanţele, întrucît farmaciştii, cunoscîndu-i dependenţa, refuzau să i le vîndă. Poetul recurgea la intermediari, unul dintre ei fiind Şerban Cioculescu. Treptat, drogul a devenit şi la noi o categorie juridică şi poliţienească.

Ar trebui investigată dimensiunea socială şi juridică a fenomenului narcoticelor în istoria noastră contemporană.

Dorindu-se cu precădere o istorie culturală şi literară a narcoticelor în spaţiul românesc, lucrarea de faţă lasă deliberat nenumărate uşi deschise, tot atîtea invitaţii pentru aprofundări ulterioare. Noi direcţii de cercetare, deosebit de promiţătoare, îşi aşteaptă curioşii, mai ales că subiectul drogurilor şi al toxicomaniei este unul de mare actualitate. Ar trebui investigată dimensiunea socială şi juridică a fenomenului narcoticelor în istoria noastră contemporană. Cu siguranţă, documentele din arhivele judiciare şi poliţieneşti ar avea multe de spus unor cercetători înarmaţi cu perspectiva antropologiei culturale şi a sociologiei istorice. N-ar trebui neglijată nici perioada comunistă, de prohibiţie totală a substanţelor narcotice şi chiar de penurie a excitantelor precum cafeaua şi alcoolul, mai ales în ultimii ani ai regimului. Drogurile au continuat să fie prezente, populînd reprezentările propagandistice, în presă şi emisiuni de tipul *Din lumea capitalului*, asociate cu decăderea şi putrefacţia societăţii capitaliste. Imaginarul propagandistic al drogurilor s-a reactivat şi în primii ani după '89, cînd opinia publică era intoxicată cu informaţii despre „drogaţii" din Piaţa Universităţii şi indignări stîrnite de „drogurile" descoperite în sediile partidelor istorice, cu ocazia mineriadei din iunie 1990.

Provocîndu-ne să pătrundem într-un univers care deopotrivă intrigă, nelinişteşte, înspăimîntă şi fascinează, cartea lui Andrei Oişteanu este o întreprindere deocamdată unică în spaţiul istoriografiei româneşti. Aşteptăm cu interes viitoarea sa carte, anunţată deja, cea despre drogul cel mai puternic: sexualitatea.

***Alexandru Ofrim** este conf. univ. dr., predă cursuri de istorie culturală la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. Cea mai recentă carte publicată:* Străzi vechi din Bucureştiul de azi, *Humanitas, 2011.*

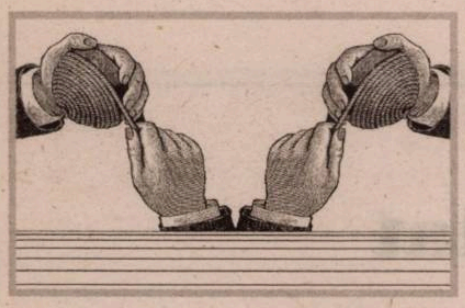

Cristian GHINEA

atitudini mic-burgheze

Integrarea Ucrainei şi a Republicii Moldova în planurile de securitate energetică ale UE

Vulnerabilitatea pieţei energetice interne a UE a devenit mai accentuată odată cu criza Rusia – Ucraina, subliniind în special importanţa securizării surselor de energie. În luna martie a acestui an, Consiliul European a cerut un nou plan pentru a reduce dependenţa energetică a UE. Comisia Europeană a răspuns acestei cereri cu o comunicare privind securitatea energetică, publicată la 28 mai, care va fi discutată la Consiliul European programat la sfîrşitul lunii iunie, unde se anticipează unele decizii.

Documentul Comisiei include o referire specifică la Republica Moldova şi Ucraina: „Uniunea ar trebui să lucreze îndeaproape cu vecinii şi partenerii săi din cadrul Comunităţii Energetice, în special cu Ucraina şi Republica Moldova, pentru a îmbunătăţi securitatea energetică." Din păcate, această referinţă singulară nu este însoţită de măsuri concrete, chiar dacă cele două ţări plasate între UE şi Rusia ar merita atenţie specială şi sprijin. Îmi propun să furnizez aici cîteva asemenea măsuri pe care UE ar putea să le ia, pentru transformarea obiectivelor politice asumate de Consiliu şi Comisie în politici concrete.

Doar 4-5% din consumul de energie al Republicii Moldova este acoperit de surse interne. Restul este importat din Rusia (gaze), şi de asemenea din Ucraina şi România (energie electrică). Republica Moldova importă 1,5 miliarde de metri cubi de gaze naturale pe an (fără regiunea separatistă Transnistria). Spre deosebire de Ucraina, Republica Moldova nu dispune de depozite de gaze, şi rolul său ca ţară de tranzit este limitat. Republica Moldova şi Ucraina s-au angajat să pună în aplicare al treilea pachet energetic al UE, care este o condiţie a Acordului Aprofundat şi Cuprinzător de Liber Schimb (DCFTA), parte componentă din Acordurile de Asociere cu UE. Aceste ţări sînt, de asemenea, membre ale Comunităţii Energetice Europene. Ambele state vor deveni parte a spaţiului economic al UE, inclusiv în piaţa energetică.

O modalitate de a ajuta cele două ţări ar fi includerea acestora în cadrul Programului „Conectarea Europei" (Connecting Europe Facility). Acest program a fost răspunsul UE la întîrzierile şi modul incoerent în care statele membre au implementat proiectele de interconectare a pieţelor de energie. 5,8 miliarde de euro au fost puse deoparte pentru aşa-numitele Proiecte de Interes Comun (PCI) – o listă care a fost publicată de către Comisie în octombrie 2013. Fiecare stat membru a promovat proiecte în această listă, care a ajuns astfel la 248 de proiecte. Bugetul total estimat necesar pentru a finaliza toate proiectele este mai mult de 150 de miliarde de euro. Deci se va face o prioritizare.

Comunicatul Comisiei din 28 mai 2014 selectează 33 de proiecte (27 în zona gazelor naturale şi şase în energie electrică), care „au fost identificate ca fiind critice pentru securitatea energetică a UE, pe termen scurt şi mediu". Cele mai multe dintre acestea se concentrează pe distribuirea de gaz dinspre Coridorul Sudic (ruta gazelor din Asia Centrală şi Orientul Mijlociu, care ocoleşte Rusia, prin Turcia) spre ţările din Sudul şi Estul Uniunii Europene. De asemenea, sînt incluse proiecte care ajută membrii UE din Est să caute o aprovizionare alternativă (mai ales gaz natural lichefiat). Propunerea Comisiei este bine-venită, prioritizarea proiectelor trebuie făcută pe criteriul contribuţiei la securitatea energetică, Consiliul European ar trebui să accepte această prioritizare.

Însă lista priorităţilor ar putea fi îmbunătăţită. Include doar un singur proiect care interconectează un stat membru cu o ţară din Parteneriatul Estic – conducta de flux invers între România şi Ucraina (Isaccea). Deşi este necesar, acest proiect este o noutate pentru cei mai mulţi experţi din regiune şi are un sprijin politic limitat la Bucureşti. Pe de altă parte, lista nu include două domenii în care atît UE, cît şi România au investit în ultimii ani: explorarea potenţialului Mării Negre şi interconectarea cu Moldova.

Anexarea Crimeii de către Rusia a dat acces Moscovei la resursele neexplorate din Marea Neagră. Unele studii au concluzionat că apele Mării Negre au un potenţial similar cu resursele din Marea Nordului. Marea Neagră a fost considerată, chiar de către guvernul Ianucovici, ca principala şansă a Ucrainei de a diminua controlul Rusiei asupra securităţii sale energetice. În 2012, s-a semnat un acord cu ExxonMobil, pentru a începe explorarea în Marea Neagră. În septembrie 2013, un nou acord a fost anunţat de către Kiev între compania ucraineană Nadra Ukrainy şi un consorţiu internaţional format din Shell şi Petrom, pentru a explora sectorul Skifska al Mării Negre. Estimarea a fost de 8-10 miliarde de metri cubi pe an (în jur de 20% din consumul actual de gaze al Ucrainei). Această oportunitate este închisă acum – o lovitură importantă pentru planurile de diversificare energetică a Ucrainei. Pretenţiile Moscovei asupra zonei marine din jurul Crimeii nu vor fi recunoscute de către cea mai mare parte a comunităţii internaţionale, dar zona va fi controlată efectiv de către Rusia, care nu are nici un interes de a exploata potenţialul său de gaz. Noua zonă economică marină rusească are acum frontiere cu UE (România).

Petrom şi ExxonMobil au anunţat descoperirea unui depozit de gaze de aproximativ 80 de miliarde de metri cubi în apele româneşti, care ar trebui să intre pe piaţă în 2018-2019. Numai această descoperire în sine are potenţialul de a acoperi consumul României şi al Republicii Moldova şi de a atenua situaţia Ucrainei. Este important ca proiectele de infrastructură să fie făcute pînă în 2018, pentru a permite accesul la reţeaua de transport din România şi prin România spre cele două ţări din cadrul Parteneriatului Estic. România şi UE ar trebui să promoveze aceste proiecte pe lista de priorităţi.

Comunicarea Comisiei face recomandarea foarte importantă de a acorda prioritate proiectelor care diversifică sursele de aprovizionare (conducta TAP şi conexiunile sale cu Grecia şi Bulgaria, terminale de gaze lichefiate în Polonia, Lituania şi Croaţia). Dar este necesară o decizie politică pentru a deschide lista PCI pentru proiectele care includ Ucraina şi Republica Moldova.

În prezent, România construieşte un interconector cu Republica Moldova, cu finanţare provenită din alt program european (Programul de cooperare transfrontalieră România – Ucraina – Republica Moldova, implementat la Bucureşti). Această conductă va fi finalizată în luna august şi ar putea furniza pînă la 10% din consumul de gaze al Republicii Moldova. Sînt de aşteptat decizii importante din partea guvernului Republicii Moldova în crearea legislaţiei necesare care ar putea deschide conductele interne (deţinute de către o filială locală a Gazprom) pentru gazul românesc. Cu toate acestea, 10% este prea puţin pentru a face Republica Moldova cu adevărat independentă energetic.

Această nouă conductă ar costa aproximativ 70 de milioane de euro, iar guvernul Republicii Moldova şi-a exprimat deja intenţia de a contracta un împrumut de la BERD (Banca Europeană de Reconstrucţie şi Dezvoltare) sau BEI (Banca Europeană de Investiţii) pentru construirea ei. Connecting Europe Facility oferă statelor membre garanţii pentru astfel de împrumuturi de la bănci de dezvoltare europene. Conducta din Republica Moldova este vitală pentru securitatea energetică a ţării şi va avea o interconexiune cu România în luna august 2014. Se întrevăd posibilităţi concrete de alimentare dinspre România, date fiind descoperirile din Marea Neagră (o altă sursă pot fi gazele de şist, care sînt, de asemenea, explorate în prezent în România). Avînd toate acestea în minte, este nevoie de o decizie politică pentru a deschide lista de PCI pentru acest proiect şi de a asigura cofinanţarea/garantarea împrumutului dorit de Chişinău.

Un alt punct-cheie pentru cele două ţări asociate (se aşteaptă finalizarea semnării Acordurilor de Asociere la UE în 27 iunie) este ancheta deschisă de UE împotriva Gazprom în domeniul concurenţei. În septembrie 2012, Comisia Europeană a lansat ancheta antitrust împotriva gigantului energetic rus. Deşi a fost anunţată ca „o prioritate" în comunicatul de presă al Comisiei de la acea vreme, finalizarea cazului este încă în curs. Direcţia pentru Competiţie din cadrul Comisiei (DG Competition) are un istoric bun în lupta cu jucători puternici, inclusiv cu puternice companii energetice europene. O piaţă comună şi competitivă în energie este de neconceput fără domolirea celui mai mare agresor de pe piaţă europeană împotriva legislaţiei în domeniul concurenţei: Gazprom. Ancheta a pornit de la plîngeri lituaniene, dar a fost extinsă rapid la alte state membre din Est. Ea vizează chiar baza modului în care Gazprom face afaceri în UE: fragmentarea pieţelor de gaze, interzicerea accesului terţilor la conducte şi interzicerea revînzării gazelor. Toate aceste practici sînt utilizate în mod tradiţional de către Gazprom, şi în Republica Moldova, şi Ucraina. Comisarul UE pentru energie, Günther Oettinger, a promis solidaritate cu Moldova, în momentul în care Rusia a ameninţat iarna trecută Chişinăul cu tăierea gazelor. Astfel de declaraţii politice majore ar trebui să fie urmate de acţiuni. Avînd în vedere angajamentul Republicii Moldova de a pune în aplicare directivele din al treilea pachet energetic european (care va însemna chiar şi obligarea Companiei naţionale de gaze a Republicii Moldova – deţinută de Gazprom – să deschidă accesul la conducte pentru alte companii), ar trebui să beneficieze, de asemenea, de mecanismele de aplicare a legii UE. O decizie a DG Competition împotriva Gazprom ar trebui să fie, de asemenea, aplicabilă şi la practicile Gazprom în Republica Moldova şi Ucraina.

Toate recomandările incluse în acest comentariu reprezintă paşi mici, care ar putea fi făcuţi de către Consiliu şi Comisia Europeană pentru a-şi dovedi solidaritatea cu două ţări care caută adăpost înainte de furtună. Aceşti paşi vin doar să completeze decizii deja luate şi scopuri deja anunţate de UE. Paşi mici, cu impact mare.

Textul de mai sus este versiunea românească, prescurtată, a unui comentariu pe care l-am publicat pentru European Policy Center. Materialul circulă în mediul expert şi oficial de la Bruxelles şi scopul său este punerea pe agenda decidenţilor (mai ales la Consiliul European din 27 iunie) a unor soluţii pentru Moldova şi Ucraina, unele dintre ele venind în prelungirea iniţiativelor luate de către România. Materialul a fost documentat şi publicat în cadrul proiectului „UE – Moldova Think Tank Dialogue", finanţat prin Programul de Asistenţă Oficială pentru Dezvoltare a României în parteneriat cu Programul Naţiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD) – Bratislava Regional Centre. Responsabilitatea informaţiilor şi opiniile îmi revin în exclusivitate.

Eugen ISTODOR

negustori şi muşterii

La pepeni

Medicii vizaţi în dosarul operaţiilor estetice pretindeau mită sume cuprinse între 450 şi 3400 de euro, în funcţie de tipul intervenţiei, banii fiind împărţiţi între membrii echipei operatorii, iar în cazul în care raportările acestora erau validate, CASMB deconta aproape 5000 de lei pe operaţie. Judecătorii de la Tribunalul Dolj Bogdan Diaconescu şi Traian Laurenţiu Anghel au fost trimişi în judecată de procurorii anticorupţie, împreună cu doi avocaţi, într-un dosar de luare de mită de 45.000 de euro, toţi patru fiind arestaţi preventiv. *„Medic Sorin Parască:* O să faceţi nişte analize, da. Simple, nu cerem nişte analize foarte complicate. O să primiţi anestezie generală. O să fie nasol, primele 24 de ore se respiră numai pe nas, exclusiv, pentru că... *Investigator:* Şi, aşa, ca şi costuri totale... ale operaţiei? *Medic Sorin Parască:* Păi... cam 1500 la 1600 de euro, da? *Investigator:* Îhm... *Medic Sorin Parască:* ...totuşi... *Investigator:* ...că vreau să văd diferenţa între spital şi... particular... *Medic Sorin Parască:* Bun. La spital ni s-a întîmplat următorul lucru şi... pe care eu am să vi-l spun... Au venit cu «am cunoştinţe... chestii...» Şi am spus: «Domnule, la spital, eu nu pot să vă cer bani...» Şi atunci oamenii au dat cît vor... Nu e corect asta faţă de pacientele care vin în privat... Adică... sigur că poate să fie mai... e mai ieftin la spital, dar şi aicea [neinteligibil]... şi aicea sînt nişte bani. Probabil că la spital ar costa cu vreo 2-300 de euro mai puţin, da? Ca idee... *Investigator:* Mai negociabil... *Medic Sorin Parască:* Ă... Dar 1000 de euro... trebuie să fie... da... Ă... eu sînt un pic aşa... Adică, la spital mi-e şi ruşine să cer bani, dar... pe de altă parte e anormal să nu cer bani... pentru că... pacientele de aici beneficiază de aceleaşi operaţii ca şi cele care se duc în privat şi-s făcute tot de mine... *(rîde)* [neinteligibil]" Îhm, rîde, vă daţi seama, şi s-a luat şpagă şi haine de nurcă şi plată saună şi excursie la locurile sfinte şi uite treabă: o judecătoare de Ploieşti a fost la bulgari, la mare şi, dragă, s-au uitat doi bulgăroi la judecătoare în slip, că era la soare, la nisip şi tare le-au plăcut pepenii judecătoarei, dar cînd, săraca, s-a întors, bulgăroii au fost dezamăgiţi. Şi judecătoarea a cerut şpagă o operaţie de pepeni, oriunde-s pepeni.

Folclorul e-n toate

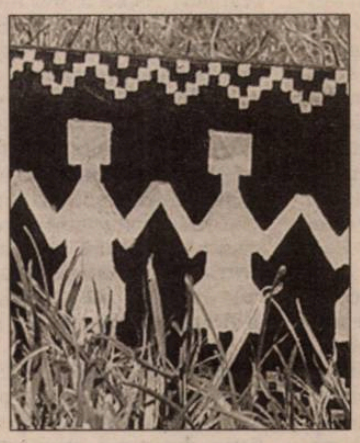

Texte şi opinii de:

- Alexandru BRĂTIANU (blogger)

„Folclor 2.0“

- Julien BRITNIC (copywriter)

„Brâncuşi se îmbracă de la Puma“

- Ioana CORDUNEANU (retail designer)

„Semnele în epoca de plastic“

- Florin DUMITRESCU (scriitor)

„Producători mari, mici şi mitici“

- Mădălina GEORGESCU (cofondator Designist.ro)

„Trendul tradiţional în design“

argument

Homemade in Ro

Cine-ar fi zis că, la două decenii după comunism, tot ce e românesc va fi considerat mai bun, mai de încredere, mai *chic*? Mai natural, mai autentic, deci mai valoros. De la mîncare la design.

În ultima vreme, Tom Ford, Isabel Marant, Yves Saint Laurent şi Oscar de la Renta au introdus în colecţiile lor elemente din portul românesc; la *fashion week*-uri şi la bienale, folclorul s-a dovedit a fi cea mai *fresh* sursă de inspiraţie; au apărut serii, colecţii şi proiecte de artă & design ori comunităţi pe Facebook („La Blouse Roumaine“ sau „Semne Cusute“), dezvoltate în jurul tradiţiei populare; cuvinte şi expresii din fondul lexical vechi („mîndră“, „bălană“, „urzeală“, „cutare“, „potop“, „chitră“, „cai verzi pe pereţi“) au ajuns brand-uri şi mărci înregistrate; altfel zis, artişti şi creatori din toate domeniile au descoperit roata de olărit şi acul de cusut.

Într-un singur cincinal, bunicii au ajuns pe ambalajele de mezeluri şi pe conserve; ciobanul a devenit figură rurală iconică; proverbele şi zicătorile au fost cusute pe rochii de seară; ia se poartă la concerte electro (se aşteaptă hipsterii cu clop); hăulitele se aud din laptop-uri în cluburile de noapte (care aspiră acum la statutul de cîrciumă selectă); hipioţii au înlocuit orientalismul cu ortodoxismul; hipsterii au părăsit magazinele second-hand şi au dat iama în cufărul bunicii... Tricouri, rochii, poşete, bijuterii şi accesorii, mobilier şi decoraţiuni, porţelanuri, carcase de telefon, semne de carte, sacoşe, ambalaje, afişe electorale şi stickere – toate s-au umplut, ca peste noapte, de semne şi motive tradiţionale convertite în valori *chic*.

Acest fenomen de recuperare şi reinterpretare culturală a motivelor tradiţionale a fost numit de antropologi revivalism. Creatorii şi consumatorii de produse şi de artă revivalistă sînt, cu predilecţie, cei aparţinînd generaţiei născute şi crescute (la ţară sau nu) în comunismul naţionalist, dar maturizate în capitalismul cosmopolit, în sufletul cărora nostalgia a întîlnit nevoia de identitate. (Mai nou, Vama Veche s-a umplut de copii: vamaioţii au devenit părinţi.)

Drept concluzie, un mesaj pentru hateri: tendinţa de a revalorifica vechiul nu e deloc nouă. (**Marius Chivu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 26 iunie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Laurenţiu Diaconu-Colintineanu.

Florin DUMITRESCU

Producători mari, mici și mitici

Redeșteptarea interesului pentru practicile tradiționale în România ultimilor ani este pe cale să genereze un reviriment al sectorului meșteșugăresc și al producției locale, cu precădere în domeniul gastro-alimentar. În paralel, cu o intensitate și o amploare considerabil mai mari, se înregistrează un amplu fenomen care simulează și parazitează discursiv formele genuine de manifestare a tradițiilor artizanale, fenomen generat de marea industrie de larg consum și de fluxul comercial-mediatic conex acesteia.

Efortul marilor producători și advertiseri de a-și adapta discursul la cultura locală completează, în mod logic, strategia de localizare a ofertei de produse și sortimente la nevoile, la obiceiurile de consum și la gustul consumatorilor. Avansul pe care îl au multinaționalele în fața companiilor locale – și companiile respective în fața producătorilor mici și mijlocii – marchează endemic dezvoltarea retailului românesc postsocialist. Contextul politico-economic al tranziției a favorizat accesul marilor operatori la rutele majore și la fluxurile mediatic-comerciale principale, în momentul deschiderii pieței autohtone către circuitul global de mărfuri și capital.

În acest timp, inițiativa locală a fost mai degrabă inhibată, marginalizată și împinsă către sectorul economiei informale. Micii producători, meșteșugarii și cultivatorii *terroir*-ului, împiedicați să se dezvolte în perioada socialistă, au supraviețuit constrîngerilor și controlului politic, venite din partea instituțiilor etatiste și cooperativiste, „descurcîndu-se" în semiclandestinitatea micii producții artizanale. După '90, acest sector artizanal, deși liber (în mod oficial) să se dezvolte, în condițiile unei cereri firești a consumului local, suferă alte forme de represiune politică, în condițiile unei piețe concurențiale, dar dominate de lideri ai pieței internaționale.

Supermarketizarea tradițiilor

În acest peisaj, un culoar oportun a fost identificat de către unitățile regionale ale vechilor centrale de industrie alimentară (care controlau și rețelele locale de colectare și procesare). Puțin înainte de anul 2000, aceste entități industrial-comerciale, între timp complet privatizate și recapitalizate, își dezvoltă distribuția și retailul pînă la nivel național. O exemplificare a tranziției, de la modelul raional al unităților etatist-socialiste la cel al entităților descentralizate/privatizate și intrate în concurență unele cu altele (precum și cu terți producători globali), este competiția actuală dintre Napolact și Covalact.

Ajunul anului 2000 este momentul în care marketerii acestor companii conștientizează avantajul competitiv pe care îl pot avea în fața brandurilor multinaționale: savoarea locală, gustul remanent cu care produsele și sortimentele lor sînt prezente în conștiința publicului consumator. Este momentul lansării primelor branduri naționale cu tușă locală, care fac apel la tradiții. Este momentul în care se înregistrează primele forme de supermarketizare a tradițiilor. Atașamentul, vecin cu mîndria locală, al consumatorilor față de produsele cu care s-au obișnuit în timp și pe care le apreciază (și) sub aspectul comuniunii cu „obîrșia", a constituit un punct de plecare în elaborarea multora dintre aceste constructe retoric-imagologice.

În decursul cercetării, mi-au fost relatate cazuri de favorizare populară, de tip „local patriotic", a brandului Napolact, în zona Clujului. Am aflat amănunte despre atașamentul „tradițional" al sibienilor (din oraș și din Mărginime) față de fabrica (și produsele) Scandia, nu doar din punct de vedere consumeristic (pentru calitate, gust etc.); ci și pentru meritul vechii unități industriale de a fi angrenat forța de muncă și bunăstarea a mai multor generații de muncitori industriali (urbani) și crescători de animale (rurali). De asemenea, am aflat de tristețea și demoralizarea cvasiunanime ale clujenilor, atunci cînd, acum aproximativ doi ani, fabrica Ursus s-a relocalizat în Buzău, la abia cîțiva ani de la celebrarea a 130 de ani de la înființare.

„Actualmente, brandul Matache Măcelaru' aparține producătorului Cristim, ceea ce-l apropie de nordul Bucureștiului, locul istoricei hale a lui Matache Lolescu. Hala a fost construită înainte de 1900 și demolată anul trecut, în timpul unor controversate lucrări urbanistice. Dispare un toponim, rămîne un merceonim: figura lui Matache Măcelaru' dăinuie azi pe ambalajele vidate de mezeluri."

Am putut afla că unele tradiție-brand-uri aparent arbitrare au fost generate prin opoziții semiotice de tip urban *vs* rural sau alogen *vs* autohton. Astfel, Matache Măcelaru' a fost numit (și semnificat) ca atare, în polaritate inversă față de Salonta, produsul „de regiune" fabricat inițial în aceeași unitate de procesare a cărnii. Dacă salamul maturat Salonta reprezenta tradiția rurală, noilor mezeluri rafinate „mai de oraș" (parizer, șuncă de Praga, cabanos etc.), care extindeau producția fabricuței orădene, li s-a alocat numele legendarului carmanger de București. Cînd unitatea de procesare a grăsimii vegetale a firmei Topway din Craiova și-a diversificat producția – de margarină Wiesana (aliment „nemțesc", publicizat ca o marcă a distincției) – cu un ulei rafinat de floarea-soarelui, acestuia i s-a destinat, prin opoziție, un teritoriu de reprezentări nostalgic-localizante; și i s-a spus Untdelemn de la Bunica.

E de remarcat că majoritatea acestor mari producători naționali – nu la fel de mari ca liderii globali ai largului consum; dar nici la fel de mici ca meșteșugarii, a căror cultură o „reduc și reproduc" sintetic – dovedesc o netă preferință pentru *brand-characters* (personaje emblematice, precum Bunica, despre care antropologul Bogdan Iancu spune că „dau societății de consum o față umană"). O parte sînt figuri de artizani legendari, ca măcelarul Matache, breslașul sibian Josef Theil care a fondat Scandia, coana Chiva cea neîntrecută în prepararea lactatelor, precum și cei doi ardeleni hîtri care adaugă „fainoșag" în pateul Ardealul etc. O altă bună parte sînt figuri de utilizatori tutelari, a căror contaminare ilustră are darul de a brandui fantasmatic produse, chiar sortimente întregi. Dintre acestea, se evidențiază Bunica cu ale ei Untdelemnuri (două sortimente), Mușchi și alte Bunătăți (gamă care în 2000 număra nu mai puțin de optsprezece sortimente); dar și cu o emisiune TV culinară, o rubrică de rețete în revista *Avantaje* și chiar o carte-florilegiu de amintiri-povestiri-portrete alcătuită de Marius Chivu *(Cartea cu bunici,* Editura Humanitas, 2007), în care aproape o sută de scriitori, artiști și figuri publice își evocă duios bunicii. Un alt *brand-character* de referință este imemorialul Boier gastronom, din precedenta campanie Scandia Sibiu, căruia îi datorăm încă actuala poziționare „cu dichis" a brandului.

Mitizare sintetică

Fără îndoială, ne-am fi bucurat mai mult de autenticitatea mesajului dacă, în cazul artizanilor, am fi știut că aceste personaje sînt adevărații fondatori ai unei afaceri care, prosperînd în timp, s-ar fi dezvoltat, moștenită de la o generație la alta, preferabil ca afacere de familie (precum acelea ale distilatorilor italieni sau ale parfumierilor francezi). Un astfel de artizan-fondator legendar, Colonelul Sanders (brandificat în logoul KFC), reprezintă poate cel mai bun exemplu de mitizare sintetică a istoriei unei antreprize, în tranziția (tipică pentru mijlocul secolului trecut) de la bucătărie tradițională la fast-food. Dar nu toate food-characterele americane, alocate unor actuali giganți, sînt certificate de istorie. Dacă bătrînul bucătar din Kentucky chiar a existat, Uncle Ben de pe ambalajele de orez e o figură a cărei existență se pierde – chipurile – în legendă. Fondatorii afacerii din 1942, în plin război, au preferat ca, în locul neamțului care a descoperit procedeul de prefierbere a orezului, să folosească drept erou tutelar pe un unchieș afroamerican care – pasămite – era neîntrecut în cultivarea orezului. Așadar, nu: supermarketizarea tradițiilor nu e tocmai invenție românească.

Un caz românesc, care combină istoria romanțată a Colonelului Sanders cu mitizarea istorică a Unchiului Ben, mi-a fost raportat în cazul biscuituluisandvici Eugenia. Fără îndoială, Eugenia este unul dintre cele mai populare comubranduri. Astăzi marca înregistrată Eugenia (emfatizată uneori ca Eugenia Original) aparține entității Dobrogea Grup, moștenitoare a unității socialiste de pati-panificație raionale din Constanța, care producea eugenii din primele decenii socialiste, asemeni altor unități similare din țară, dotate cu linii de producție identice pentru fabricarea (standardizată și centralizată) a biscuiților-sandvici. Producătorii constănțeni își legitimează primatul asupra brandului Eugenia prin două mituri fondatoare, transmise pe ruta PR-ului: „fabrica Eugenia" din anii '40 și „Doamna Eugenia" de la controlul tehnic al calității.

Și utilizatorilor mitici li se pot găsi strămoși în „panteonul" personajelor fictive americane. Betty Crocker este un personaj fictiv, desemnat în primă instanță să răspundă la scrisorile consumatorilor (în 1921, de către una dintre firmele concernului General Mills). Cu timpul, Betty Crocker, în persoana unei actrițe, devine brand de ingrediente culinare; apoi, cu timpul, extinzîndu-se și la ustensile pentru gătit. În răstimp, generațiile de actrițe se succed, Betty Crocker, rămasă mereu tînără, găzduiește o emisiune TV culinară și, mai nou, girează un portal online.

Întrucîtva, este cariera tipică a brandurilor similare românești, Bunica și Scandia Sibiu. Să reținem această predilecție pentru emblema antropomorfă, ce poate prinde viață prin interpretarea unui actor, care pare să-l cheme pe consumator chiar de pe etichetă, să stabilească o formă de contact cu acesta. Brand-characterul este fantasma – depozitară de emoție umană – a meșteșugarului sau a preparatorului/oarei iscusit(e). Mai mult, însă, este avatarul (infinit multiplicabil) al negustorului, al coțcarului, al comerciantului de mărfuri și idei. E o fantasmă care bîntuie imaginarul nostru consumerist. E figura idilizată a micului producător care, deși a supraviețuit socialismului, pare să nu facă față dictaturii multinaționalelor.

Brand-character-ul este fantasma meșteșugarului iscusit

P.S. Am vrut să scriu și despre Ghiță Ciobanul, dar nu am făcut-o. Publicitarii de la McCann și clienții lor de la Vodafone tocmai au cîștigat un important premiu de eficiență, pentru o campanie a cărei însemnătate socială – însă – poate fi încununată, de acum încolo, în mod emblematic; din momentul în care Ghiță, persoană reală care crește oi adevărate, va izbuti în tentativa sa antreprenorială: agroturism la Jina și retail de produse bio la București. După ce voi cumpăra urdă sau cîrnați de la Ghiță, promit să scriu despre el pe îndelete.

Florin Dumitrescu *este scriitor și doctorand în sociologie și antropologie la SNSPA. A fost publicitar. Cea mai recentă carte publicată:* Bîlciul Universității *(2013), e-book ce poate fi descărcat gratis de pe www.humanitas.ro.*

Mădălina GEORGESCU

Trendul tradiţional în design

În timp ce iile încă fac furori pe Facebook, e deja tardiv să vorbim despre designul contemporan inspirat de motive tradiţionale. Discuţia era însă la gradul ei maxim de interes public, acum un an. Cît a ţinut trendul? Aproximativ un an; între 2012-2013 am avut cu toţii experienţa vizuală a versurilor: „folcloru-i oxigen pentru un popor astmatic".

De unde a pornit totul? Întîi şi întîi a fost fashion design-ul. Designerul Adrian Oianu impusese deja acest trend: iile lui urbane şi mantourile tradiţionale erau în paginile şi wishlist-urile tuturor revistelor de lifestyle. Explozia însă a marcat-o Lana: cine nu ştie rochiile imprimate cu desenele „naive" din Cimitirul vesel? Sau, în caz că acestea v-au scăpat, jacheta Puma, cu motive tradiţionale, semnată Lana, trebuie să vă spună ceva. În aceeaşi perioadă, la ştirile PRO TV, Andreea Esca apărea într-un tricou cu motive tradiţionale stilizate contemporan de designerul Ciprian Vrabie. România (tradiţională) era într-un fel sau altul pe buzele (chiar şi în garderoba) tuturor: pe stradă vedeai ii. Acum, nu trebuie musai să citeşti *Capcanele Istoriei* de Lucian Boia, ca să înţelegi că tot ce-i trend ca valul trece şi că puţini sînt cei care rămîn pe poziţie, odată cu schimbarea curentului. Singura întrebare importantă acum, cînd iureşul a trecut, este: ce a lăsat acest val în urmă, la ce a contribuit el?

Înainte de a ajunge la comparaţii şi argumente, în anul care a urmat de la apogeul acestui trend, am văzut aceleaşi motive împrumutate de la cutiile de detergent, la muzeal, iar evenimentul a fost organizat de Designist.ro şi Fundaţia DALA, în cadrul Programului Anima ASTRA. Într-un oraş ca Sibiul, unde manifestările de design sînt foarte rare, răspunsul vizitatorilor a confirmat din nou că acest trend reuşeşte să-i introducă în ceea ce a început deja să se întîmple şi la noi: designul de produs. Trendul tradiţional a apăsat acceleraţia afirmării pentru public a designului de obiect în România.

Ca în orice trend, e uşor să-l reproduci, mai greu să-l aprofundezi. Una dintre confuziile mari pe care le-a produs trendul tradiţional e că oricine aplică semne vechi unor piese contemporane e designer. În cazul unui public fără cultura designului, care abia acum îl percepe manifestîndu-se, confuzia e uşor de înţeles. Mulţi dintre creatorii afirmaţi odată cu trendul etno au mizat pe acest context drept principalul „cîrlig" în promovarea lor – mai ales atunci cînd „demersul" a constat doar în aplicarea semnelor vechi pe obiecte noi. Provocarea ediţiei tîrgului de design „Made in RO" a fost tocmai aceasta: o selecţie reprezentativă pentru un demers de design, care reinterpretează coerent semnele vechi şi tradiţiile, continuă sugestiv o poveste. Dincolo de formă, interesant era fondul, motivaţia obiectului, povestea pe care o duce mai departe.

Miza ediţiei a fost şi un premiu, oferit de Designist.ro şi HoneyWood: premiul Best Design Made in RO a constat într-o călătorie de design în perioada Vienna Design Week, plus cazare la un design hotel. Cîştigătorii

„Folcloru-i oxigen pentru un popor astmatic."

stickerele de Paşti de la benzinăriile Petrom şi, în final, la afişele electorale cu ocazia europarlamentarelor, menite să exprime „Mîndria de a fi roman". Şi astfel, trendul şi-a cam dat obştescul sfîrşit: de la elită a coborît pînă la mase, iar pe oricine vei întreba acum ce e cu trendul tradiţional sau etno îţi va spune că *s-a cam fumat*.

Dacă fashion-ul a dat startul, designul de obiect l-a continuat. Şi aşa revenim la întrebarea noastră: la ce a contribuit acest trend? În 2012, abia începuse să se vorbească despre designul de obiect *made in Romania*. Designist.ro, prima platformă online dedicată designului din România, se lansase în decembrie 2011, iar spre sfîrştiul lui 2012, atît trendul tradiţional, cît şi designul de obiect din România începeau să se contureze, să capete consistenţă. Practic, acest trend a pus pe o scenă mult mai expusă publicului designul românesc de obiect. A lărgit brusc perspectiva: de la atenţia unei nişe de cunoscători la un fenomen mai cuprinzător, care ne priveşte pe toţi.

În mai 2013, tema celei de-a doua ediţii a Made in RO – Tîrg de design românesc (eveniment bianual organizat de Designist.ro) a fost chiar „Motive tradiţionale în designul contemporan". Iar succesul tîrgului de design a fost dat, în mare măsură, de această temă: cu toţii voiau să vadă acele obiecte create în ţară, ce puteau ajunge în casele lor, care reinterpretau motivele şi elementele cu care bunicii lor crescuseră. În iunie 2013, expoziţia „Made in RO" a mers la Institutul Cultural Român, la Noaptea Institutelor Culturale. Iar creaţiile a şapte dintre designerii români, inspirate de semne vechi şi tradiţii, au ilustrat cărţi poştale ce au călătorit în reţeaua Institutelor Culturale Româneşti din străinătate. Acelaşi succes a făcut ca această ediţie a „Made in RO – Tîrg de design românesc" să ajungă, în septembrie 2013, la Muzeul ASTRA din Sibiu. Motivele de pe obiecte se integrau perfect şurilor şi caselor tradiţionale din complexul lui au fost Arhidot Design (arhitecţii Dana şi Vlad Boştină), cu seria „Furca", colecţia „Vatra". Dana şi Vlad au preluat forma furcii tradiţionale şi au transformat-o într-un obiect tridimensional, ce a devenit baza unei măsuţe a şi a unor taburete: „Transpunerea formei furcii într-un obiect tridimensional aduce aminte de rotaţia acesteia în timpul toarcerii", spun ei. Iar căucul, vas folosit pentru băut, a devenit o masă „în jurul căreia se vor aduna familia şi prietenii. De aceea am multiplicat mînerul său pentru suport, iar recipientul în sine a devenit un taburet care poate fi introdus şi în golul din mijlocul mesei." – povestesc Dana şi Vlad.

Tot în 2013 a apărut întrebarea: ştie cineva sensurile acestor motive tradiţionale despre care a început toată lumea să vorbească? Evident, puţini ştiau. „Responsabilul" de propagarea lor în mai toate mediile vizuale a fost Ioana Corduneanu. Ioana este la bază arhitect şi, pentru prima oară în România, a arhivat motivele tradiţionale în format vectorial pe blogul Semne Cusute, oferindu-le designerilor ce voiau să le folosească. Ceea ce a făcut în plus Ioana Corduneanu a fost să le însoţească de explicaţiile pe care nici bunicile noastre nu le ştiau atunci cînd le aplicau – erau un dat, nimeni nu le chestiona pe atunci.

Anul trecut, tot Designist.ro, în timpul pregătirilor ediţiei a doua „Made in RO", cu tema „Motive tradiţionale în designul contemporan", a organizat workshop-urile „Pe firul motivelor tradiţionale," în care Ioana Corduneanu a explicat de unde vin aceste motive, care este limbajul lor şi cît de important e să le respectăm sensurile: asemenea unui alfabet căruia nu-i confunzi literele. Dar trendul tradiţional nu înseamnă doar motive tradiţionale: mai înseamnă şi reintroducerea în prezent a unor meşteşuguri vechi, obiecte, materiale specifice, tehnici tradiţionale. Dincolo de suprafaţa motivelor, povestea trebuie să se dezvolte în profunzime.

O tendinţă a Europei Centrale şi de Sud-Est

Fenomenul reîntoarcerii la tradiţii nu este nici pe departe unul specific românesc. Insistenţa asupra românismului ne duce, firesc, cu gîndul spre alte vremuri (cele interbelice), de aici şi apelul la *Capcanele Istoriei* a lui Boia: cel mai bine e să rămînem obiectivi, pe cît posibil, în faţa „capcanelor" trendurilor, să spunem. E foarte important să-ţi cunoşti şi să-ţi asumi tradiţiile, iar în momentul afirmării unei identităţi, întoarcerea la trecut e una dintre soluţiile fireşti, la îndemînă. Însă acelaşi lucru s-a întîmplat şi în ţările din jur, iar exemplul cel mai bun în acest sens e cel al Poloniei. Anul trecut, între 25 octombrie – 1 decembrie, la Muzeul Ţăranului Român a avut loc expoziţia „Polska Folk" – designul tînăr din Polonia inspirat de arta populară.

Similitudinea e clar denunţată de titlul expoziţiei, iar Institutul Cultural Polonez a ţinut ca „Polska Folk" să vină în România într-un moment în care discursul aborda acelaşi subiect în design. Diferenţa este că, aşa cum explică şi curatoarea expoziţiei, Agnieszka Jacobson-Cielecka, obiectele selectate vorbesc mai subtil şi în profunzime despre recuperarea tradiţiilor: unele nici nu o declară la prima vedere, trebuie să te apropii şi să recunoşti meşteşugul, materialul sau obiectul tradiţional recuperat, să citeşti despre intenţia designerului. În plus, demersul polonezilor e încărcat de un stop de ironie, ludic. În paranteză fie spus, designul polonez este cu mulţi ani înaintea celui românesc: datorită strategiilor de dezvoltare gîndite de stat şi implementate de la începutul anilor 2000.

Apropo de reîntoarcerea la tradiţii specifică întregului context sud-est european, tot Agnieszka Jacobson-Cielecka este şi curatoarea expoziţiei „Common Roots. Design Map of Central Europe", ce a avut loc între 15 noiembrie 2012 – 3 martie 2013 la Muzeul Designului din Holon, aflat în apropierea Tel Aviv-ului. În expoziţie au fost prezenţi şi designeri din România, iar asemănările între pattern-urile, materialele şi formele obiectelor de design, inspirate de tradiţiile locale din ţările Europei Centrale, erau izbitoare.

Ce va urma? Greu de spus. Un alt trend coexistă deja: recuperarea memorabiliei comuniste, a obiectelor ce construiau designul anilor '50-'70.

***Mădălina Georgescu** este cofondator Designist.ro.*

Ioana CORDUNEANU

Semnele în epoca de plastic

„Decît să se piardă, mai bine le dau de pomană“, aşa zic bătrînii noştri despre lucrurile care contează. Cred că au dreptate. Mi-am dorit mult să pot face ceva pentru ce-avem noi frumos. Şi s-a întîmplat să fiu persoana potrivită la locul potrivit la momentul potrivit. Adică arhitect cu chef de-a construi ceva ce nu s-a mai făcut, în biroul doamnei Varvara, în iunie 2012, înainte ca trendul tradiţiei să ne lovească în plin. Dar n-a fost totul pură întîmplare. Din iunie 2011, cînd am participat la Festivalul de Design de la Berlin, ştiam că valul va veni oricum şi că ne va găsi nepregătiţi. Atunci Google nu oferea mai nimic celor ce ar fi avut nevoie de inspiraţie şi educaţie pentru „tradiţional românesc“. Iar în ziua de azi, ce nu e pe Google cumva nu există. Şi mai ştiam că nu-s mulţi dispuşi să joace rolul fetei moşului, să repare cuptorul, să cureţe fîntîna, apoi să dea mîncare la lighioane şi, la final, să aleagă lada de zestre a mai mică şi mai ponosită.

Aveam adunate, pentru bucuria ochilor mei, sute de planşe cu modele. Ştiam să cos, dinainte de-a merge la şcoală, şi desenez ca o maşină de cusut: precis şi repede. Mi se părea că ar fi păcat să ţin toate astea doar pentru mine. Ca să mă bucur pe deplin de ele, trebuia să le împart cu alţii. Voiam să fac cunoscut efortul acestor oameni care au adunat, spre păstrare, tot ce au putut mai bun: Elena C. Cornescu, Elise Brătianu, Elena Cuparencu, Alexandrina Cantemir Enăchescu, ing. Erich Kolbenheyer, Dimitrie Comşa. Voiam să onorez munca lor, completînd-o, pentru că mai sînt încă mii de modele şi motive nedesenate – nu avem voie să risipim zestrea culturală moştenită. Speram ca aceste simboluri, motive tradiţionale, să fie, iniţial, inspiraţie pentru designeri. Prin realizările lor, să fie popularizate, vizibile, multiplicate; oamenii să se familiarizeze din nou cu ele. Astfel, munca mea să aibă ecou şi materializare. Speram ca, dincolo de grafică, ele să fie sursă de inspiraţie pentru noi toţi, prin mesajele pe care le poartă, prin valorile de care amintesc.

Stăteam, deci, cu sufletul la gură şi aşteptam un verdict de la doamna Varvara (dir. adj. al Muzeului de Etnografie din Chişinău). Îmi imaginam cum dînsa pune în balanţă, pe de-o parte, toate riscurile, nepriceperea şi amatorismul meu. Pe de altă parte, dosarul cu munca mea de un an, care demonstra ceva, promisiunile şi argumentul: „Oamenii nu le respectă pentru că nu le mai înţeleg. Dacă nu le dăm înapoi oamenilor, acum, ele se pierd. Definitiv. Şi mai rău de atît nu se poate.“ Ştiam, amîndouă, că odată oferite mură-n gură şi gratuit orişicui, oamenilor care s-au rupt de tradiţie şi celor însetaţi de mister sau celor înfometaţi de cîştig rapid, motivele noastre străvechi vor fi distorsionate, schilodite, folosite în scop comercial, folosite abuziv şi fără discernămînt. Şi totuşi! Vorbele de încurajare au venit. Şi ne-am luat ca aliat timpul. În timp, toate se vor cerne, am zis. Ţine de noi să avem o sită deasă.

Semne, motive, poveşti

M-am întors în Bucureşti şi am deschis un fel de cutiuţă a Pandorei (sub formă de blog), care a generat, din plin: şi bine, şi mediocru, şi rău, şi lăcomie, şi trufie, şi kitsch, dar şi frumos sau omenos şi, mai ales, speranţă. Oamenii şi-au recăpătat ceva de care, în mod evident, le era dor. Motivele tradiţionale au ajuns pe: tricouri, carcase de telefon, căni, agende, invitaţii de nuntă, ambalaje, bannere, tapet, lămpi, inele, brăţări, mărţişoare, poşete, şosete; au ajuns tatuate pe piele şi ilustraţii în cărţi. Poate că unora li se pare prea mult şi se simt agresaţi şi plictisiţi.

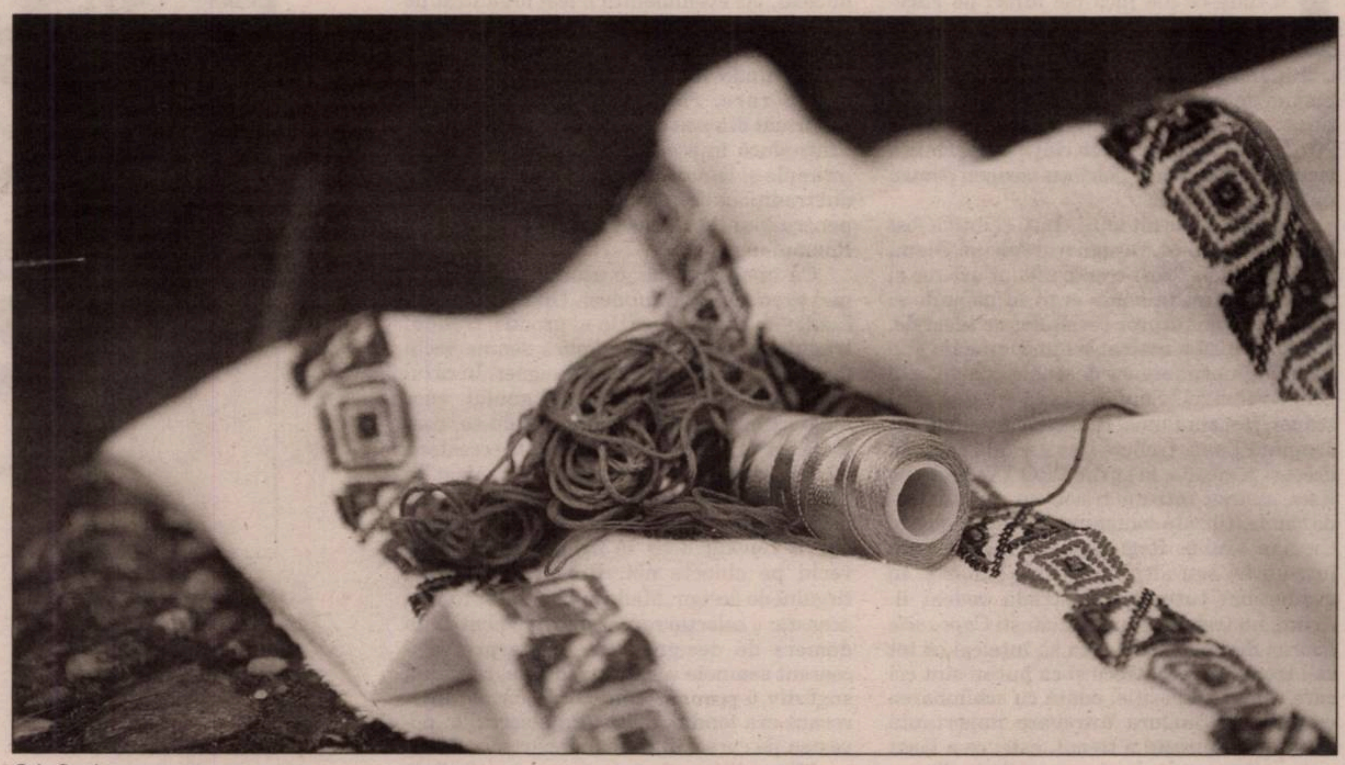

© I. Corduneanu

Dar trebuie să experimentăm un pic. În epoca de piatră, semnele au stat întîi pe piatră. În alte epoci, pe măsură ce oamenii au descoperit şi au folosit noi materiale, au transferat şi semnele. Pe ceramică, textile, bronz, aur sau fier. Şi iată-ne acum aducînd semnele şi-n epoca de plastic, stîngaci, fiind la începutul ei. În sfîrşit, eu mă bucur că au ajuns şi cusute pe ii, acolo unde le stă, de fapt, cel mai bine.

Am numit blogul Semne Cusute şi acolo arhivez modele de ii, pe care le desenez după izvoade de încredere; motive tradiţionale traduse în cuvinte şi tot soiul de poveşti menite să atragă interesul şi apetitul pentru altceva. Nu neapărat pentru „românesc“, căci semnele nu-s numai ale noastre, aşa cum nici literele alfabetului nu le folosim numai noi. Felul în care le folosim noi, în limba română, în ornamentica română, este însă inconfundabil. Pentru cunoscători. „Cin' le vede nu le crede, cin' le paşte le cunoaşte.“ Păstorii nomazi şi negustorii au purtat semnele în drumurile lor şi, dacă le urmărim traseul, ajungem în nordul Africii, în sudul Anatoliei, ne învîrtim în jurul Mării Negre, zăbovim în Carpaţi, în Caucaz şi în Balcani. Urcăm şi spre Nord, pînă în Belarus, în ţările Baltice, Norvegia şi Finlanda.

Şi pentru că eu am învăţat semnele odată cu literele, mi-am dorit ca ele să ajungă şi la copii. Cum? Prin doamnele învăţătoare. Cît ar fi ajuns să coste un album tipărit? Şi l-ar fi permis oare şi studenţii? De-asta am ţinut ca arhiva să fie la dispoziţia tuturor. Drepturi de autor? Modelele au autor colectiv/anonim. Au fost culese de cineva şi am menţionat tot ce am găsit legat de asta. Planşele pe care eu le-am desenat sînt protejate de legea bunului-simţ. Sînt atîţia oameni politicoşi şi cu bun-simţ. Deşi am menţionat că fiecare poate folosi orice model doreşte, am primit sute de mesaje de la persoane care mi-au cerut voie, mi-au cerut un sfat, o sugestie, sau doar mi-au mulţumit. Din pură curiozitate, am „protejat“ anumite motive cu un blestem de junghi. Mi-am zis că cine crede în blesteme crede şi în semne, şi-am vrut să văd cît de superstiţioşi mai sîntem. Şi sîntem, mai ales bărbaţii! Şi m-a impresionat plăcut felul în care oamenii au luat semnele în grijă, acum fiind din nou ale lor.

Ia, bluza ideală

După cinci luni în care am pompat în blog modele şi poveşti, am început să mă folosesc şi de Facebook pentru a putea comunica mai direct cu cei interesaţi, iar numărul lor creştea. Facebook este o unealtă grozavă şi poate fi şi portavoce, şi barometru, şi oglindă. Vezi ce oameni te urmăresc, afli studiile lor, vîrsta, reacţiile. Încerci să le înţelegi aşteptările ca să le depăşeşti, dar nu cu prea mult, doar cît să le menţii viu interesul, să îi ajuţi şi să îi convingi. Prin Facebook am observat progresul, interesul crescînd, am înţeles unde trebuie să insist cu explicaţii. Mai mare dragul să văd cum doamnele ştiu acum motivele de bază şi semnificaţia lor, ştiu ce-i alţi şi brezaraul, deosebesc o ie românească de una ruteneasc, dintr-o zonă cu populaţie mixtă precum Cernăuţiul etc. Şi mai mare bucuria să văd contribuţia lor. Toate împărţim ce vedem frumos: în cărţi, în muzee, ce avem de la bunici. Toate sînt fericite să ajute, să contribuie, să fie parte. Tot prin Facebook îi urmărim, din cînd în cînd, şi pe vecinii noştri; nici ei nu stau degeaba şi au şi ei zestrea lor impresionantă. Şi tot aşa pot urmări cine ne urmăreşte pe noi. Ucraina ne suflă în ceafă; pe de altă parte, în Ucraina sînt şi mulţi români. Dar avem musafiri şi din Turcia, Polonia, Bulgaria şi Serbia. Pe blog (vizibil pe Google), ca număr de vizitatori, Moldova urmează firesc după România; apoi vin SUA, Germania, Franţa, Italia, UK, Rusia, Canada, Spania şi Suedia.

Şi-aşa, uşurel, au ajuns (cei ce se lasă învăţaţi) la momentul în care haina cu poveste bate haina cu etichetă pentru că nici un designer nu-i ca străbunica. Momentul în care chiar nu mai contează ce fac, ce spun şi ce ie poartă vedetele. Ele sînt cumva politicos ignorate, în favoarea anonimilor adevăraţi. Mişcarea nu poate fi furată, folosită sau acaparată; şi nici controlată. Motivele, iile, poveştile sînt „ale nimănui şi ale tuturor“, aşa cum am scris pe blog şi aşa cum este de drept. Instituţiile, muzeele pare că încă nu s-au dumirit. În muzee, iile nici nu mor, dar nici nu trăiesc. Sînt patrimoniul nostru intangibil, inabordabil, inert. Oamenii vor să vadă ii vii. Cu om în ele.

Oferta comercială a explodat, şi nu doar ca varietate. Găsiţi de cumpărat obiecte mai mult sau mai puţin inspirate, „crîmpeie“ de tot felul, „ferestre spre tradiţie“ etc. Fiecare oferă ce poate, oamenii aleg, iar asta îi defineşte. Eu am oferit o poartă deschisă, şi cine a înţeles asta a păşit deja dincolo. Într-o altă lume, una din multele lumi posibile. Unii se miră de ce nu vînd şi eu ii şi mă sfătuiesc prietenește să fac asta, pentru că aş avea

credibilitate şi succes. Dar eu nu vînd ii, eu îi învăţ pe oameni să şi le facă singuri. De ce? Pentru că omul face haina, nu haina pe om.

Cu iile am căzut de acord că ne unesc (în timp ce filmele de prezentare a României arată o ţară pe bucăţi: un pic de munte, un pic de mare, o biserică pictată, o cetate fortificată, un pic de mămăligă, un mic). Uite, noi avem un pic din toate şi nimic memorabil. Dar ce ne ţine pe noi împreună şi ce ne diferenţiază de alţii, acel ceva noi nu l-am dibuit încă. O fi ia bună de brand de ţară, cum zic unii? Eu nu mă pricep. Dar ca produs şi idee de export e grozavă. O bluză cu poveste, incredibil de versatilă, potrivită în orice moment şi care avantajează orice siluetă. Bluza ideală!

Ar trebui să se studieze serios despre ii în şcolile noastre? Ce-ar trebui să ştie designerii despre ii? Designerii sînt şi ei o mînă de oameni şi fac ce pot în condiţiile în care noi n-avem şcoală şi tradiţie în design. N-avem de unde, n-avem bază, n-am avut centre industriale care să continue centrele de meşteşuguri, pentru că nici

Ultimul răcnet este să-ţi coşi singură ia.

pe acelea nu le-am avut, ca polonezii sau ca turcii. La noi, fiecare familie îşi asigură majoritatea celor necesare: *handmade, homemade*. Noi n-am avut un Lodz, un Bergama, Kutahya, Konya sau Ladik. Recent, avem o Breaza şi o Tismana. Şi un „artizanat" care a adus la numitor comun iile, ca pe nişte uniforme. După ce oamenilor li s-a luat pămîntul, li s-a luat şi identitatea, tot cu japca. Înainte de colectivizare, nu erau două ii la fel, cum nu erau două femei la fel. Conştiente că realizează lucruri unice, ele îşi însemnau cămăşile şi lăsau autografe pe covoare. Se simţeau Autoare. Acum oamenii înţeleg că au fost păcăliţi şi vor să fie clar: ce-i kitsch, ce-i artizanat, ce-i autentic. Ei vor să aleagă în cunoştinţă de cauză. Artizanat înseamnă produs de serie, realizat manual sau nu, dar seria optimizată pentru vînzare înseamnă compromisuri, înseamnă comercial. Adică vei găsi şi produse de calitate, dar să nu te superi dacă le vezi şi la alţii sau că nu seamănă cu ce-i în muzee şi în albumele interbelice.

O şezătoare virtuală

Autentic e un obiect imaginat, făcut, simţit, purtat şi trăit după adevăr. Nici o ie nu poate fi mai autentică, pentru tine, decît cea pe care ţi-o coşi chiar tu. Da, am ajuns pînă aici. În anul 2014, ultimul răcnet este să-ţi coşi singură ia. O experienţă pe care banii n-o pot cumpăra. Şic! Pentru asta am deschis, pe Facebook, grupul „Semne Cusute în acţiune". O şezătoare virtuală în care au intrat, în trei luni, 3000 de femei. O şezătoare non-stop, unde eu sînt gazdă. Romînce din 14 ţări s-au apucat de cusut; ele dau viaţă modelelor străvechi. Cine îşi coase ia are ce lăsa moştenire spre amintire. Cine îşi coase ia are, dintr-odată, o poveste proaspătă de spus; preocupările se schimbă; ochiul, mîinile, răbdarea şi gustul se educă. Cine ia zilnic o doză de frumuseţe ajunge dependent şi ajunge să radieze frumuseţe şi bunătate. Inimă se schimbă. În timp ce mîinile cos, mintea se relaxează, eşti zen, ajungi la ritual. Cine coase o ie prinde putere nouă. Cine coase o ie va apăra orice altă ie cu dinţii. Pentru că abia acum îi înţelege adevărata valoare. Valoarea iilor stă în zecile de mii de împunsături de ac necesare, în luni de muncă, dar şi în imperfecţiunile inerente, în creativitate, expresivitate şi unicitate. Ia ideală este un lux.

De ce a început povestea tocmai la Chişinău? Atunci, la început, în Bucureşti nu m-a ascultat nimeni. N-am găsit înţelegere la muzeele noastre. Eram un nimeni de pe stradă care cerea ajutor. M-au poftit afară sau m-au refuzat politicos, explicîndu-mi că ceea ce vreau eu să fac este imposibil. La Muzeul din Chişinău m-au primit şi m-au ascultat cu atenţie; nu mă cunoşteau, mai eram şi străină, dar ei au zis: „Noi sîntem în slujba oamenilor; ajutăm cît putem." La Chişinău s-a organizat, două luni mai tîrziu, în august 2012, primul festival de mare amploare dedicat iei. Pentru mine, acest muzeu va rămîne cel mai drag şi eu sînt în slujba lui, deci a oamenilor. Din puţinul rămas prin depozitele lor, am adus la viaţă, după 100 de ani, „Frumoasa adormită": ia basarabeană. Aproape moartă, pentru că a fost persecutată sistematic; portul fiind, împreună cu limba, unul din pilonii identităţii. Dacă arheologii pot reconstitui forma unui vas plecînd de la cîteva cioburi, eu de ce n-aş putea să desenez modele de ii din fragmente textile şi fotografii vechi şi înceţoşate? 41 de modele de ii străvechi, uimitoare, au ieşit la lumină şi încă atîtea îşi aşteaptă rîndul la desen, aşteaptă să surprindă ochii oamenilor.

Dacă aş fi designer de produs, eu aş încerca să văd dincolo de motive. Aş studia compoziţia costumului, a caselor, a oalelor, aş încerca să pricep ce-şi imagina românul despre propriul corp, cum şi-l reclădea din arhitectura pînzei şi cum şi-l prelungea cu cele trebuincioase (unelte, mobilier). Aş încerca să descopăr ce era „frumosul" la români şi cum se baza pe rost. Cum erau respectate cutumele şi de ce, cum şi în ce măsură se încuraja libertatea de creaţie, ce să faci să nu umbli peticit şi de rîsul curcilor. Aş medita la regenerare, transformare, aş încerca să imaginez obiecte cu mai multe vieţi, care mereu devin altceva şi niciodată nu ajung gunoi. Aş încerca să mă gîndesc la ceilalţi 90%, cei care nu sînt în targetul nimănui şi la ce au ei nevoie; şi să dau dovadă de responsabilitate. Aş încerca să export idei proaspete, neaoşe, într-o Europă vlăguită – aşa cum încearcă designerii polonezi, spre exemplu. Dacă aş fi designer şi aş folosi un model din arhiva pusă la dispoziţie de altcineva, m-aş simţi dator să-i întorc favoarea şi să contribui, la rîndul meu, desenînd un model cînd aş avea un pic de timp.

© I. Corduneanu

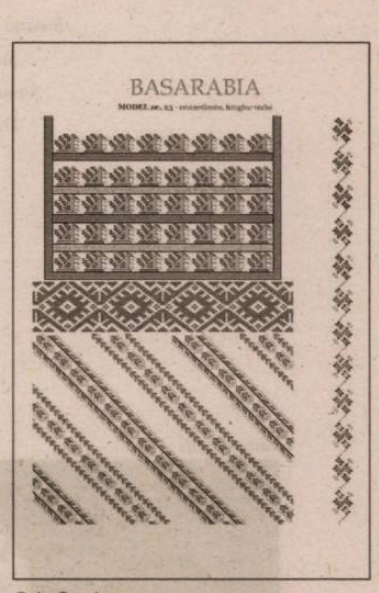

© I. Corduneanu

Celor ce doresc să aibă succes temeinic: reinterpretările neputincioase nu au viaţă lungă. Covoarele realizate sub îndrumarea doamnei Tătărescu, expuse la Expoziţia de la New York, n-au reuşit. Au luat motive de pe scoarţe olteneşti şi le-au presărat fără poveste şi fără rost. Nimeni nu a vrut să cumpere un covor fără poveste. Cine vrea o scoarţă oltenească va cumpăra una adevărată. Reinterpretările nu bat originalul. Designerii trebuie să experimenteze şi greşelile sînt inevitabile, dar măcar să nu repete greşelile de acum 80 de ani. Căci toate acestea s-au mai întîmplat. Nu e prima data cînd, zăpăciţi de prezentul haotic, derutaţi de lipsa viziunilor pentru viitor, ne întoarcem ochii spre trecut. În speranţa că vom găsi idei bune, idei care au funcţionat, idei pe care le putem recicla şi adapta la problemele de azi. Greu să priveşti în trecut fără nostalgie, nu? Bunii noştri ne apar mai buni ca noi, ne ruşinăm. Eu însă cred că au fost tot cam aşa. Oricum, noi vrem să ne reconectăm; ne uităm la poze vechi, redescoperim mersul desculţ, leurda, ştevia, reţetele şi hainele lor. Le purtăm şi ne simţim mai bine, mai liniştiţi. Ia face anumite complexe de inferioritate să dispară. Ce se întrevede în spatele motivelor? O lume orînduită altfel. Or, noi la lumea aceea nu ne mai putem întoarce. Dar nici nu-i putem întoarce spatele, ruşinaţi de ea, căci nu trebuie să ne justificăm nimănui. Ai noştri n-au ţinut să modifice lumea, s-au simţit bine în ea aşa cum era; nu le-a fost frică de pădure şi nici de cerul liber. Lumea asta n-a fost mai importantă ca cea de dincolo, omul doar zăbovea prin ea şi, trăind, se pregătea pentru o trecere frumoasă. Sîntem un popor care încă mai mănîncă şi mai bea pe morminte, din cînd în cînd.

O prietenie frumoasă s-a legat şi cu Echipa Naţională de Rugby a României. Ei şi-au dorit tricouri cu semne româneşti şi cu tricolor, aşa cum l-au purtat ai noştri, pentru a fi ambasadori ai tradiţiei. Le-am arătat, le-am povestit şi au ales „coarnele berbecului". Element grafic derivat din spirală, simbol de forţă, putere şi energie, semn strămoşesc. L-au purtat şi au reuşit ce şi-au propus: bonus ofensiv în trei meciuri consecutive şi calificarea la Cupa Mondială. Apoi am participat la cîteva workshop-uri organizate de echipa Designist. Pentru ca doamnele să aibă parte de o introducere frumoasă în ale cusutului. Am fost alături de Muzeul Naţional de Artă al României pentru expoziţia „Podoabe din trecut", cu evenimente dedicate paftalelor. Începem prin a îmbrăca ia/cămaşa, dar portul se desăvîrşeşte prin podoabe. Trebuie să ajungem să ni le amintim pe toate.

Propuneri de colaborare au tot fost, multe interesante şi probabil or să mai fie. Însă eu am idei puţine şi fixe. N-aş vrea să mă abat din drum, vreau să termin ce-am început, să pot lăsa ceva bun în urmă şi în ordine. Vreau să actualizez toate modelele de ii din albumele editate înainte de 1940 şi totodată să completez harta iilor pentru toate zonele rămase descoperite. Asta am promis doamnei Varvara atunci, în birou, şi am promis în gînd bunicilor şi străbunicilor mele şi tuturor doamnelor romînce. Ce bine va prinde arhiva asta peste 100 de ani!

Versiunea integrală a textului poate fi citită pe dilemaveche.ro

„Ca student la Modă, pot să spun că hype-ul care s-a învîrtit în chiloţii folclorului în ultimii ani este unul dintre acele lucruri pe care ajungi să le studiezi, să le accepţi şi în cele din urmă să le urăşti. Este imposibil să nu te fi izbit pe stradă de invazia de ii sau să nu fi auzit de un singur designer care a abordat portul tradiţional în mai mult de o colecţie. De la şindrilele pe casă la dantelă de rochie de mireasă, de la pufoaică de cioban la broderii fin geometrizate manual pe ii, de la caftanele boiereşti la fotografii banale cu Brâncuşi şi Margareta Pîslaru furate de pe Net, cineva s-a ocupat de tot. Folclorul este fără îndoială ţîţa de la care designerii curajoşi au supt aprig. Şi chiar dacă acum ţîţa asta este vînătă şi trecută de vreme, brînza a dat tot zerul afară prin tifon, iar nişa s-a transformat în cîmpie, unii mai încearcă să stoarcă un strop de bani şi faimă de mîna a doua. Şi nu greşesc în totalitate: hainele de inspiraţie tradiţională încă gîdilă spiritul naţionalist, fie că ţii în chiloţi o poză cu Corneliu Zelea Codreanu sau un DVD cu *Sex and The City*. [...]

Pentru că nu sîntem în stare de nimic şi tot străinii trebuie să vină să ne arate ce avem frumos în ţara asta, a apărut *100% RO*. Născut din iniţativa francezului Philippe Guilet de a sparge prejudecăţile legate de România, proiectul s-a ţinut între 2011 şi 2012. La lansare, el a scuipat cu brio în gura multor designeri autohtoni, care, înveliţi în blănuri, încă spărgeau la vremea aia nuci cu pietroiul Swarovski. La proiect au lucrat cinci designeri autohtoni şi 50 de meşteri populari care mi-au demonstrat că poţi arăta foarte bine cu un acoperiş din şindrilă tras pe cap. În plus, ca să scoţi hibridul ăsta matur şi sexi între tradiţional românesc şi *haute couture* contează doar calitatea materialului, dimensiunea, şi să ai 50 de meşteri, cinci designeri şi un francez binevoitor."

(din articolul „Designul vestimentar naţionalist este o ţîţă vînătă de la care au supt prea mulţi" de Matei Norbert, publicat pe www.vice.com)

***Ioana Corduneanu** este retail designer. A iniţiat semne-cusute.blogspot.ro – arhivă de modele şi motive; „Semne cusute în acţiune (open grup)" – şezătoare virtuală; perpetualicons.com – cu simboluri din toată lumea şi Iipedia – un fel de Wikipedia a iilor bazată pe contribuţii colective. Mai multe la ioana-corduneanu.com.*

Alexandru BRĂTIANU

Folclor 2.0

O întîlnire simptomatică cu folclorul de stat

Cînd bunicul meu, buzoian din Gura Teghii, bea un păhărel în plus, erau în curtea de la ţară o veselie şi o petrecere fără obiect: scotea pe fereastră difuzorul mic şi negru al unui pick-up mono, *Made in Ro;* şi punea muzică populară din marea lui colecţie de viniluri cu muzică populară românească scoase de Electrecord, casa de discuri a statului. Se întîmpla prin anii '80, şi era una din porţile mele de intrare în universul muzicii populare româneşti. Cealaltă poartă a fost deschisă tot de el şi era, de această dată, televizată. Era o poartă dublă batantă: „Cîntarea României" împreună cu *Tezaur folcloric*, singurele emisiuni TV la care se uita bunicul meu, în afară de sacrul *Telejurnal* alb-negru. N-am văzut în viaţa mea o horă reală, într-un context care să nu fie regizat, cu vecini îmbrăcaţi în costume populare, fredonînd cîntece bucolice sau dansînd cu frenezia cuminte de la televizor. Nu l-am văzut nici pe bunicul meu dansînd („jucînd") nici o horă, învîrtită, răsucită, bătută etc., deşi fratele meu spune că era bun la dansuri populare. După cum nu am văzut niciodată intrînd pe poarta curţii de la Nehoiu români în frumoase costume populare, atraşi ca albinele de dulcele nectar al muzicii revărsate prin difuzorul mono scos pe fereastră.

Pentru mine, întîlnirea cu muzica populară, parte a folclorului românesc, e cristalizată de aceste două experienţe: singurătatea unui pick-up mono cîntînd pentru un singur om, în zile călduroase de vară, pe un fond de extaz uşor alcoolic, şi irealul emisiunilor TV de la „Cîntarea României", impresia că e ceva dubios cu toţi tipii şi tipele alea îmbrăcate în haine pe care nu le regăseam nicăieri în jur, care păreau că trăiesc în altă lume, şi care de obicei cîntau pentru munţi, cîmpii, copaci, flori sau grădini, pentru că public – în clipuri – nu exista. Aveam să aflu mai tîrziu că, de fapt, aveam intuiţia corectă a unui *fake* politic pus la cale de Partid şi de Stat, ce credeam că e popular era de fapt „folclor de stat", iar ceea ce credeam că reprezintă tradiţia era, de fapt, o versiune ultracosmetizată şi uniformizată a ceea ce dorea statul să înţelegem din tradiţie. Să facem rapel la *Historia* şi să ne reamintim că „ideea Festivalului naţional «Cîntarea României» a fost lansată la primul Congres al Educaţiei Politice şi Culturii Socialiste, desfăşurat la Bucureşti între 2 şi 4 iunie 1976, fiind prezentată drept «o acţiune de masă de importanţă deosebită pentru dezvoltarea mişcării artistice, angajarea oamenilor muncii atît în calitate de creatori, cît şi de beneficiari ai actului de cultură, pentru educarea politică, patriotică şi revoluţionară a întregului popor.»" Pentru mai multe detalii e de citit articolul informat al lui Florin Iordan, „Fuziuni pan-balcanice optzeciste", publicat mai demult chiar în *Dilema veche*.

Folclorul ca metonimie a unei tradiţii întrerupte iremediabil

Folclorul la care eram expus era un folclor acusmatic, o emisie de ritmuri şi versuri fără interpreţi care să aibă mai mult decît concreteţea unei poze prelucrate de copertă de album. Nu că ei nu ar fi existat, dar nu au existat niciodată într-un context viu în care să fiu şi eu actor: o nuntă, o horă, un eveniment real integrat în viaţa mea şi care să mă integreze şi pe mine altfel decît ca spectator sau ascultător pasiv. Era lumea neînţeleasă a bunicului, pe care nu s-a străduit nimeni să mi-o explice şi pe care nici nu m-am chinuit prea tare să o înţeleg: nu şi-a cîştigat niciodată locul în contemporaneitate, fiind doar un univers paralel, în care intram în vacanţe, printr-o combinaţie magică de un păhărel în plus, un disc negru de vinil şi un difuzor mono cît o cutie de pantofi.

De reţinut, din această poveste, faptul că folclorul muzical funcţiona, pentru bunicul meu, ca un soi de metonimie a unei realităţi sociale amputate de comunism. Dacă în tinereţea lui ar fi avut ocazia să participe la fapte de folclor autentice, ingineria socială a eliminat aceste contexte, din desfăşurarea vieţii tradiţionale la sat (aşa cum îmi închipui că s-a întîmplat). Hora sătească a dispărut ca eveniment public, locul ei a fost luat de discoteca de la Căminul Cultural. Muzica pe care o asculta bunicul meu putea funcţiona ca simbol al acelui tip de experienţă, concretizată organic în jurul unui eveniment real, prin intermediul muzicii. Ca o metonimie afectivă, folclorul (cel falsificat) era partea sensibilă care rămăsese dintr-un întreg social eliminat pentru totdeauna din tradiţiile româneşti de pe la sate.

Etno-pop-ul, caricatura sonoră a clubbing-ului nouăzecist

Mai tîrziu, pe la jumătatea anilor '90, am descoperit oripilat că această funcţie de legătură prin ricoşeu cu trecutul a fost înlocuită de o legătură perversă cu un prezent dominat strict de principii de marketing. Dar şi de funcţii sociale adaptate noului context. Muzica populară – aceeaşi muzică populară tip „Cîntarea României", adică una uniformizată şi imposibil de localizat altundeva decît în difuzoare – era pur şi simplu cusută peste beat-uri orăşeneşti de discotecă, uniforme, în combinaţiile imposibile ale celor de la Etno, Ro-mania, K1 sau Ho-ra (produsele de laborator ale casei Cat Music). Era epoca etno-pop-ului românesc, o horă sinistră a ce a fost mai primitiv şi mai clişeistic în muzica electronică tip techno/rave şi ce a fost mai superficial şi mai inautentic în muzica „tradiţională". Mişcare de marketing de mare succes, fără îndoială, pentru că reuşea să livreze, dintr-un foc, ceea ce era background-ul audio al noului spaţiu destinat petrecerii timpului liber, la ţară: discoteca, urmaşă a clubului cultural, surogat al horei săteşti. Era clar că generaţiile adăstate la emisiunile şi propaganda tip „Cîntarea României" făcuseră, fără efort, saltul de la mediul aspiraţional al părinţilor şi al bunicilor prelucraţi în comunism la idealul noului tip de economie, păstrînd o voioasă identitate populară de suprafaţă şi de conjunctură, ca element de ornamentaţie, ca un milieu aruncat peste televizor.

Playlist:

Cobzality
Danaga
Steaua de Mare
Subcarpaţi
Şamanul Mut
Trei parale

Subcarpaţi

Între revivalism cult şi naţionalism subcarpatic de cartier

Anii din urmă au adus o schimbare, o reconsiderare a filonului tradiţional, care se împarte între proiecte cu abordare cultă, tip Şamanul Mut şi Trei Parale, şi proiecte de fuziune, tip Subcarpaţi şi Steaua de Mare (label-ul Future Nuggets). Dacă primele pun în circulaţie forme de expresie cît mai apropiate de ceea ce însemna actul creator al lăutarilor de demult, Subcarpaţi şi Steaua de Mare încearcă o hibridizare între teme şi motive populare (româneşti sau balcanice) şi muzici contemporane. Însă, dincolo de dragostea declarată şi autentică pentru muzica veche/marginală românească sau a minorităţilor, în cazul acestora există un motor mai profund decît cel pur estetic/artistic.

E vorba de o mişcare ideologică, o contraideologie raportată atît la efectele „Cîntării României", cît şi la critica pierderii identităţii din cauza mai noilor mişcări globalizatoare. În mod paradoxal, folclorul promovat de Subcarpaţi, prima trupă românească de hip-hop care integrează muzica populară pe beat, într-un mod inteligent, este promovat ca „oxigen pentru un popor astmatic", pe fondul unei crize identitare acute în viziunea artiştilor. E o mişcare paradoxală pentru că folclorului, fenomen care porneşte din fiinţa vie (şi anonimă) populară, de la multiple centre creatoare, i se găseşte o nouă origine, o nouă sursă identificabilă în demersul unei trupe urbane. E un fel de „Cîntarea României" inversă, iar versurile lui Bean fac referire directă la „cîntarea ţării" şi la tezaurul naţional, cam în aceiaşi termeni în care o făcea şi vechiul festival regizat de statul comunist. Faptul că Bean îşi extrage esenţa tot la modul acusmatic („mi s-a pus pata într-o seară să ascult ce asculta bunica odinioară" în piesa „Lăutar de Bucureşti") trimite tot la o expunere similară celei descrise la începutul acestui articol.

O scurtă incursiune în universul liric şi imagistic al lui Bean de la Subcarpaţi dezvăluie şi mai multe din mecanismele care pun în mişcare acest tip de demers. Coperta primului material discografic semnat de Subcarpaţi ilustrează un peisaj urban dominat de blocuri comuniste, peste care veghează un personaj ce trimite mai degrabă la un dac decît la un cioban/ţăran. În vreme ce videoclipul „Balada românului", dar şi măştile alese pentru diverse alte albume ale colectivului Subcarpaţi ilustrează un folclor al tradiţiilor păgîne de tip fluo, adaptat acestor vremuri, dar anterioare a ceea ce înseamnă expresia populară a diverselor rituri care organizau viaţa sătească.

Folclorul promovat de Subcarpaţi devine astfel un pretext pentru o critică a civilizaţiei vestice („Drumul spre pace" *feat*. Georgiana Mănăilă) de pe poziţiile unui tradiţionalism idealizat şi idealizant. La mulţimea de ideologii protocroniste care cresc ca buruienile pe cîmpiile ideatice unde se adapă parte din românii din straturile de jos, lăsate libere de o abordare a statului care cultivă, în continuare, mecanisme de propagare pentru un folclor de tip „Cîntarea României" (Florin Iordan), e de văzut dacă viziunea Subcarpaţi va fi una care să asigure o coeziune sănătoasă, sau una disociativă, uşor de dreapta, uşor xenofobă şi radicală. Deocamdată, ne bucurăm că avem parte de surse alternative de muzică populară, concurînd fiecare, în felul ei, pentru o depărtare de un centru care a promovat vreme de decenii o imagine falsă despre folclor.

Alexandru Brătianu *scrie pe boingbumchak.blogspot.ro.*

Julien BRITNIC

Brâncuși se îmbracă de la Puma

despre mîndria de a fi *sheepster*

Abia terminase de făcut primele teste la imprimanta 3D pe care și-o cumpărase de pe un site nemțesc, cu cîteva săptămîni înainte, pentru atelierul său, și, în principiu, Constantin era destul de mulțumit: coloanele pe care le plămădise lent și sigur aparatul electronic (pe care artistul începuse deja să-l alinte „Cumințenia pămîntului") arătau chiar mai bine decît primele sale versiuni sculptate.

Se uită încă o dată la schița desenată pe iPad și avu, pentru o secundă, viziunea *Coloanei...* ridicate printr-o hologramă în Piața Revoluției din centrul Capitalei, în timp ce mii de blitz-uri de smartphone-uri încearcă să îi prindă într-un .jpeg infinitul efemer. O alarmă de SMS îl trezi din reverie: o prietenă curatoare îl invita neapărat, în seara aceasta, la un vernisaj (și ținuse să precizeze cu un *smiley:* „știu că nu obișnuiești să dai *attend* la *event*-urile de pe Facebook"). Așa era. Deși folosea des mesageria online, avea în plan o instalație, *Masa Tăcerii,* unde vizitatorii să se așeze, lăsîndu-și în prealabil mobilele la garderobă, pentru cîteva clipe de liniște și abstinență social media. Se mai gîndea să aducă un elogiu *selfie*-ului feminin, printr-o altă instalație, *Domnișoara Pogany,* dar toate la timpul lor. Îi răspunse pozitiv curatoarei, uitîndu-se la jacheta Puma cu imprimeu folcloric, pe care o primise cadou aseară printr-un curier, aparent de la o admiratoare misterioasă. Diseară părea o ocazie bună să o poarte în public. Cu un zîmbet, deschise iTunes-ul și dădu play la *Murder To Excellence,* îl amuza destul de mult cum Kanye West și Jay-Z se jucau samplînd cîntecul Fetelor de la Căpîlna pe care bunicii săi obișnuiau să i-l pună la pick-up cînd era de-o șchioapă. Zîmbi și mai larg cînd deschise un link trimis de un amic în care trendul purtatului de barbă era descris ca un „flagel al pilozității barbare".

Ficțiunea de mai sus ori ceva asemănător o aveam în cap atunci cînd, anul trecut, am decis, împreună cu designerul vestimentar Lana Dumitru, să facem o blasfemie *soft* și să ni-l imaginăm în format tricou pe Brâncuși prezentat ca un om al *Timeline*-ului de azi, un tip de artist pe care unii l-ar fi catalogat admirativ iar alții depreciativ, folosind aceeași formulă: hipster. Dintr-o nișă destul de discretă, valul motivelor etno luaseră avînt (jacheta cu motive tradiționale a Lanei fusese îmbrățișată de brandul Puma, într-o ediție limitată) și atunci – de ce să nu ne apucăm să-i facem un nou *styling* personalității românești care a remixat în stilul său fondul patriarhal al țării în care se născuse? Desigur, e ironie, e și omagiu în cantități bine dozate ca în orice Oreo (cremă sau biscuit sau și și?). Fantezia noastră a fost întîmpinată cu puține unlikeuri și, deși am creat alte zeci de modele de tricouri, vizualul cu Brâncuși a rămas cumva chintesența esteticii noastre textile. Iar ceva ne spune că, undeva acolo sus, printre eoni, barba Maestrului surîde și ea.

Și cum hainele Lanei au fost un factor important al propagării acestui curent folcloric, devenit peste noapte trendy, am luat la disecat antropologic tipul socio-uman cu simpatii rurale care s-a format pe scheletul osos cu mustață al hipsterului urban și l-am denumit academic și popular *sheepster,* formulă pe care am afișat-o pe un alt tricou din seria noastră, decorat firesc de patternul trademark al Lanei. Cum trăim oricum într-o cultură globală dominată de branduri de fashion aspiraționale, am împachetat această viziune locală drept *Romanian Apparel,* un nume ce face insolent cu ochiul la adresa unei mărci care definește în mare măsură imaginea hipsterului american – *American Apparel*. Iar ficțiunea continuă.

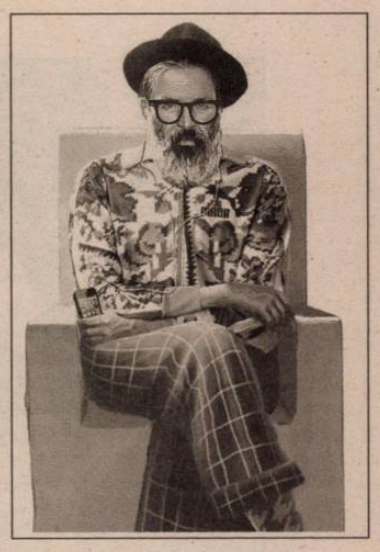

după o ilustrație de Elena Ciolacu

Era mai puțin de o oră pînă să înceapă vernisajul la care promisese că va ajunge (se anunța destul de atipic, atît timp cît în deschidere era programat concertul live al unei trupe numite Subcarpați) și Constantin primi pe Gmail încă o invitație la a-și face un cont pe Twitter. Se uită prelung la desenul din logo-ul site-ului cu limită de caractere și o altă imagine începu să i se contureze ușor pe display-ul minții: o „Pasăre Măiastră" al cărei mesaj să îl înțeleagă toată lumea, fie ea sumeriană, afro-americană sau androidă.

Dădu un *save* mental ideii, în folderul său de proiecte, dar abia trecu o secundă și pe e-mail primi deodată, bing-bing-bing, trei invitații de colaborare cu niște branduri mainstream din partea a trei agenții de PR. Deși nu le cunoștea personal pe account-ele care îi făcuseră propunerile, invariabil toate cele trei e-mail-uri se încheiau *friendly* cu un „Te pup!" Constantin, ușor intrigat de adresarea excesiv de familiară, căzu iarăși pe gînduri și văzu o poartă unde „Te pup!" era expus minimalist în esența sa interumană, ca un act de comunicare intim între două ființe aparent opuse. Îi puse numele provizoriu de „Poarta Sărutului" și salvă ferm și această idee.

***Julien Britnic** este copywriter și remixer cultural. Împreună cu designerul Lana a lansat o serie de tricouri pop-art sub umbrela Lana X Britnic ce poate fi admirată pe facebook.com/Lanaa.ro.*

Bogdan IANCU

Patriotismul șăgalnic

Am văzut semnele iei – vorbesc de semnele cusute sau colaje reciclate, adică despre ia purtată și ia ca valoare de semn – și am știut că vor înflori și vor deveni epidemia care va dantela în curînd totul de la haine, ambalaje alimentare, afișe electorale, pînă la pereți și poșete, în urmă cu vreo patru ani. Nu sînt Mafalda, cred doar că era cumva inevitabil ca după isteria post-H&M-istă să apară angoasa lipsei de autenticitate, iar panaceul cel mai la îndemînă a fost cam peste tot în lume întoarcerea la *tradiții* de tot felul.

Am văzut semnele iei, spuneam, în ziua în care un designer sofisticat, *trendsetter*-ul arhetipal, s-a arătat interesat să facă, la Muzeul Țăranului, o arheologie în căutarea unor modele de design vestimentar „cu adevărat tradiționale", pentru a le recicla conceptual. Printre interesele lui, ia ocupa un loc privilegiat: „N-ai văzut? E plină curtea voastră de ii!" Nu văzusem. Trecusem plictisit de sute de ori prin curtea muzeului în perioadele de tîrg, ticsită cu *tradiționale* de tot felul, și nu remarcasem iile. Pentru că se regăseau într-un număr relativ restrîns în galeria de artizanat autohton. Dar de-atunci n-am văzut nimic altceva.

Le-am văzut pe Andreea Esca, Elena Băsescu, Elena Udrea, Daciana Sârbu, Maria Grapini afișînd cu demnitate șăgalnică ia românească pe copertele revistelor glossy, la evenimente mondene sau, în unele cazuri, în campanie electorală. Un număr impresionant de cunoscuți și cunoscute m-au sunat în ultimii ani să le înlesnesc legătura cu epicentrul tradiției vestimentare (autentice!) autohtone, aflat în incinta MȚR. Cînd îmi mai scapă, sporadic, un „și tu?" nevinovat, sînt pus la punct cu priviri acre, în care se citește simplu: „Nu-nțelegi nimic!" Ca unul care am prins, cînd eram la grădiniță, naționalismul socialist al serbărilor în costume populare de la Romarta sau de la bunici, am senzația că înțeleg, totuși, cîteva ceva.

Lăsată pradă moliilor cîteva decenii, după ce ultimii hipioți au făcut pactul cu *dress-code*-urile corporatiste, ia a fost resuscitată ca element cu potențial autentificator (în termenii lui Handler și Linnekin) și s-a revărsat în aproape toate cotloanele peisajului cultural autohton și a devenit instrumentul autentificării unui sine sensibil la natura și patriotismul activat de procesele standardizării aduse de aderarea la Uniunea Europeană. Sacerdoții ei îi descoperă moaștele în fotografiile interbelice, în albume rare, în fotografii de familie și le dau cu tifla ageamiilor care nu discriminează între *semnele* (cuvînt-cheie în arsenalul semantic specific) iei autentice și cele poluante ale iei de consum. Și, ca orice alt obiect de consum, *la blouse roumaine* este supusă proceselor inerente ale hibridizării care pun în dialog universul fantasmat al trecutului cu cel al prezentului, în permanență reconfigurat de dinamicile globale. O ilustrare interesantă oferă, în acest sens, „atelierul-șezătoare" Mîndra Chic: „Un studio de creație unic, autentic, românesc, în care se realizează un *fusion old / new,* fără pretenții de absolut... Un soi de concentrat artistic neaoș, croit pe tipar modern. Redescoperim și prețuim pînza autentică, o recreăm, o dichisim, o celebrăm urban & contemporan, o promovăm și o ridicăm la rang de artă, alături de vorbele noastre vechi, de duh." Un univers retoric nu foarte departe de cel exprimat de un sătean din Pucheni, într-o discuție despre recenta rusticizare a gospodăriei rurale, cu Corina Cimpoieru: „Sîntem în pas cu moda și în urmă la vechea tradiție."

În fapt, rusticul și revitalizarea produselor tradiționale, în formule simple sau *fusion,* au precedat și au fertilizat terenul pentru apariția semnelor cusute ale iei. Eric Hobsbawm leagă procesele de revitalizare/reinventare a tradițiilor, cum sînt cele de mai sus, de momentele de criză care pot fi domesticite prin intermediul miturilor fondatoare. O parte din muzica de fond a acestor momente, în cazul românesc, a fost asigurată inspirat de seria interminabilă de reclame produse (cu un fel de monopol deținut de McCann Erickson Romania – un exemplu: campania Marea Unire Digitală în parteneriat cu ROM Autentic) care metabolizează, în diferite formule, autohtonismul reactiv. Dantela de inspirație *la blouse roumaine* de pe afișele cu care PSD a defilat, recent, în campania pentru europarlamentare este cheia de boltă a unui fenomen cultural din ce în ce mai bogat în resurse de mobilizare a ceea ce Michael Billig numea, în mod inspirat, *banal nationalism*. Semnele iei au, în aceste condiții, toate datele unei declarații de gust care se substituie, în aceeași măsură, unui drapel la purtător.

***Bogdan Iancu** este antropolog și predă la SNSPA. Volumul său de poezie,* Fata din lift, *a fost reeditat anul acesta la Editura ART, cu ilustrații de Mircea Pop.*

De ce folosiți motive tradiționale?

■ BEAN, subcarpati.com

Bunica m-a pus în legătură cu muzica folclorică, mai ales că mă ruga să dau mai încet casetele cu rap, îmi cerea să am respect şi mă îndemna să ascult muzica noastră. Am speculat lipsa de sunet autentic şi frumos, am speculat lipsa de promovare a folclorului şi rezultatele au fost minunate. Ce auzeam la TV nu avea nici o legătură cu ce ascultam odinioară în Dolhasca. Poate asta a fost *main drive*-ul, motorul începutului, căutarea sunetului pierdut. Între timp am descoperit că şi foclorul are partea sa underground. Îmi place să cred că e stilul natural de a produce muzică. Exact aşa cum face un cioban care găseşte un lemn, îl scobeşte şi începe să cînte la el de dor, de jale, de ce se întîmplă. „Underground folclor" înseamnă locul în care uiţi tot ce ai învăţat despre folclor şi începi mai mult să simţi. Mă simt aproape de sentimentul pe care îl are oierul acela, şi asta e underground.

■ Nicoleta CHIRICA, iutta.ro

Iutta are în portofoliu genţi şi accesorii din piele cu motive de inspiraţie tradiţională, dintr-un motiv destul de simplu de concentrat într-un cuvînt: dor. Brandul reflectă dorul de românesc prin valorificarea folclorului, suplinind nevoia de identitate care caracterizează prezentul. Am început creaţia din dorinţa de a materializa acest dor şi a-i da o formă cît mai coerentă. Simbolurile alese pentru ultima colecţie (intitulată chiar „Dor de românesc") reflectă tradiţia fiecărei zone din ţară şi exprimă principalele valori ale acesteia, putînd fi regăsite şi în arhitectura veche sau în straiele populare româneşti. Prin reinterpretarea motivelor populare în creaţiile Iutta, dorim aducerea în contemporan a unor surse strămoşeşti de echilibru, autenticitate şi putere.

■ Anca DRAGU, unacaluna.ro

Pictez obiecte din porţelan, seturi pentru servirea ceaiului, a cafelei, platouri, farfurii, casete pentru bijuterii şi bijuterii din porţelan. Porţelanul cu motive româneşti combină obiecte funcţionale, actuale, cu motive româneşti şi nu numai. Pictez colecţii cu teme sau motive care mă inspiră: nori, pădurea, animalele, cerul, oraşul, poveştile, fac toate parte din universul meu.

Mi-am propus să încapsulez în porţelan diverse obiecte tradiţionale pe care le iubesc, care fac parte din moştenirea noastră tradiţională şi care pot deveni obiecte de artă decorativă contemporană. Sînt toate obiecte cu poveste, iar provocarea pentru mine a fost să aştern aceste poveşti pe porţelan şi să le redau cu fidelitate prin intermediul culorilor. Prima cană îmbrăcată am pictat-o acum vreo trei ani, cînd mi-am petrectut mai multe săptămîni la ţară, în casa bunicilor soţului meu, într-un sat din Ardeal, la Pîrîu. Am studiat şi am pozat toate iile din lăzile de zestre şi mi-am făcut schiţe. Motivele cusute pe veştmintele româneşti sînt frumoase, unele ii sau compoziţii mi se par perfecte. Echilibrul dintre alb şi culori e desăvîrşit, mi-am dat seama că am ce învăţa din aceste cusături. Le-am reinterpretat şi am transpus pe porţelan „florile de ie", cum le spun eu.

■ Lana DUMITRU, lanaa.ro

În esenţă, ceea ce fac poate fi denumit generic „haină, veştmînt, îmbrăcăminte", dar eu prefer să îmi descriu creaţiile drept „păreri purtabile". În 2009, pe cînd motivele populare nu erau „populare", le-am folosit ca print digital pe hainele din lucrarea mea de licenţă. M-am gîndit cum să transfer o frumuseţe clasică, veche, pe ceva nou, fără să o periclitez sau fără să o copiez, am încercat să ajung la o interpretare contemporană a motivelor etno, prin print digital, prelucrare şi recontextualizare. De la rochia etno, conceptul s-a extins la colecţia „Romanian Apparel", apoi pe o jachetă Puma by Lana, numită chiar „T7 Etno Shake", pe prima mea colaborare de design de produs, scaunul Lana pentru Photoliu, în poemul urban „Lana X Britnic" şi acum reinterpretat în pixeli, cu efecte *glitch*, în noua colecţie care exprimă cel mai bine era suprasaturată de digital în care trăim. Am vrut să trec această moştenire culturală printr-un filtru contemporan, aşa că etnoul meu e adesea absurd, suprarealist sau amuzant, dar foarte aproape în spirit de naivitatea originalului.

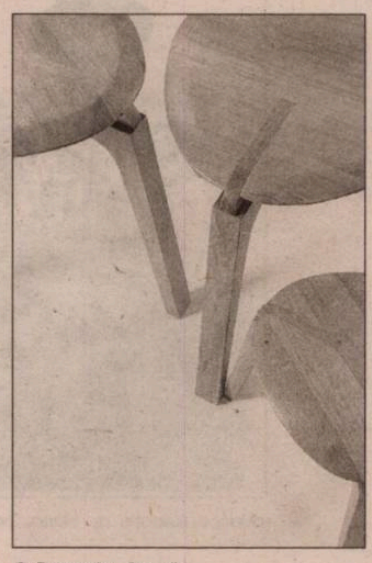

© Ruxandra Sacalis

■ Mihaela IVANA

Modul în care mă exprim este bijuteria contemporană, o formă încă nouă de bijuterie, care are la bază un concept, fiecare piesă conţinînd o poveste. Piesele pe care le-am realizat sînt: inele, cercei, pandante, coliere, broşe şi butoni de cămaşă, în care am prins, în monturi de argint, pînză cusută cu motive tradiţionale din portul popular al neamului nostru. Prin colecţia „Portul Tradiţiei", în care am folosit motivele tradiţionale, am dorit să aduc în actualitate tradiţia şi am dorit să ajut la promovarea ei, făcînd-o prezentă. Avem nevoie ca tradiţia să fie vie, pentru a vedea drumul parcurs de strămoşii noştri şi a fi conştienţi de unde venim, cine sîntem şi către ce putem să ne îndreptăm ca popor.

■ Vlad MIHAI, cutarica.com

Mă ocup cu ilustraţie şi design grafic. Propriul pseudonim – Cutărică, a plecat de la intenţia de a crea un personaj românesc anonim, un oarecare, ignorînd creatorul pentru a muta atenţia pe creaţie. Logo-ul personal este inspirat din tipografia arhaică românească, aşa că am explorat zona aceasta mai în profunzime şi am descoperit un folclor frumos şi bogat în simboluri. Ca artist vizual, am simţit nevoia să încerc cît mai multe stiluri pentru a găsi ceva care îmi place, ceva în care să mă regăsesc. Înainte să explorez ce e de explorat în sensul acesta, am considerat că trebuie să văd „pe ce stau", ce e lîngă mine, şi aici mă refer la motivele populare româneşti.

■ Dorin NEGRĂU, dorinnegrau.ro

Folosesc motive tradiţionale în creaţiile mele vestimentare pentru că îmi doresc ca identitatea noastră naţională să nu se piardă şi să revină mereu ca o parte din noi în portul contemporan, atît al clienţilor mei din România, dar şi în rîndul celor din străinătate. În creaţiile mele vestimentare nu se va regăsi niciodată o reproducere a acestor elemente, dar cu siguranţă sursă de inspiraţie vor fi motivele şi portul tradiţional românesc de fiecare dată. Iar Ţara Crişurilor va fi izvorul meu nesecat de inspiraţie, dat fiind că e zona mea de baştină.

© Arhidot Design

■ Alina TURDEAN, alinaturdean.ro

Pentru mine inspiraţia din tradiţional se aplică asupra unui singur proiect, mai exact lămpile româneşti, o miniserie care cuprinde două corpuri de iluminat: lămpile B şi C, realizate din metal traforat cu motive bucovinene, respective ilfovene. Iar inspiraţia tradiţională în acest caz este strîns legată de oamenii, călătoriile şi zonele care m-au influenţat în descoperirea unei nebănuite doze de interes faţă de propria-mi ţară.

■ Alina ZARĂ, mandrachic.blogspot.com

Creăm cîteva colecţii de tricouri speciale, unicat, pe care celebrăm, urban şi contemporan, pînza autentică, semnele, simbolurile şi vorbele româneşti vechi. Avem „Tricoul cu tricolor", o colecţie care înseamnă printurile a şase dintre cele mai interesante combinaţii de semne vechi din cultura populară de la noi, cu tricolorul, aşa cum se regăseau ele în iile şi ţesăturile sau cusăturile cu care îşi dichiseau trupul şi casa româncele din vremurile vechi. Avem „Tricoul fain", pe care aplicăm pînze vechi, recuperate din poduri, lăzi de zestre sau colecţii bătrîne şi uitate de lume – într-o adevărată vînătoare de comori (acestea sînt completate de vorbe de duh din folclorul românesc, brodate pe pînză de casă). Avem, de asemenea, pînze pregătite de fetiţele din atelierul nostru-şezătoare, care sînt în plin proces de identificare, împreună cu bătrînele satului şi arhitectul Ioana Corduneanu, a 30 de modele de cusături vechi, pe care le reproduc şi îmbogăţesc cu viziunea şi mînuţele lor, pentru colecţia specială „Tricoul mîndru". Avem şi „Colţul românesc", care este o pernă sub formă de triunghi – colţ (reinterpretarea în design modern a unuia dintre cele mai populare simboluri din folclorul românesc: colţii lupului).

De ce folosim motive populare? Nu le folosim, le celebrăm urban şi contemporan, pentru că sînt legătura noastră cu rădăcinile, cu sufletul neamului şi pentru că ne ţin treji. Şi mai ales pentru a ne aduce aminte mereu că modernismul nu s-a născut pe loc gol. Pentru a exista, el are nevoie, la bază, de tradiţii.

■ Miruna ŞTEFĂNESCU, culture-soup.ro

Am început cu tricouri, un mediu ultrasaturat, tocmai de aceea o provocare pentru noi. Nu credem că facem modă şi nu dorim să ne poziţionăm aşa. Sîntem mai degrabă un studio care experimentează diverse medii ca suport pentru ideile şi mesajul nostru. În momentul de faţă, avem cîteva colecţii de tricouri „Caleidoscop" şi „UFOlk", hanorace „Dorel de Viorel" şi „UFOlk4", coaster-ele şi un nou produs scos în iarna asta, „şosete UFOlk". Culture Soup se află şi pe Society 6, unde avem cu totul alt *range* de obiecte, carcase de laptop sau telefon, ceasuri de perete, feţe de pernă şi *tote bags*. De ce motive tradiţionale româneşti? Pentru că mereu ne-a plăcut geometrismul sintetizat şi foarte actual al motivelor tradiţionale româneşti. De aceea, acum trei ani am vrut să le aducem în contemporan, fixîndu-le pe alte suporturi şi remixînd anumite elemente în maniera noastră grafică. Este plăcut pentru noi să ne jucăm cu aceste mici piese de ornamentică populară, formînd noi şi noi *pattern*-uri, reinterpretînd şi recombinînd aceste elemente.

Ceea ce ne-a atras în mod deosebit este în mare parte o singură faţetă a artei decorative populare româneşti şi anume arta ţesutului covoarelor. De aici ne-am hrănit imaginaţia pentru realizarea colecţiilor „UFOlk" şi a ultimei colecţii „Caleidoscop", cît şi a suporturilor de pahare ce pot fi găsite în secţiunea Deco, pe site-ul nostru. Credem că, în ultimul an, arta decorativă românească şi elementele ei au devenit un izvor de creaţie pentru multă lume, ceea ce nu este ceva negativ, atît timp cît mesajul nu escaladează într-un naţionalism defectuos şi butaforic, iar estetica – într-un kitsch.

■ urzeala.ro

Urzeală înseamnă un brand de *streetwear* care foloseşte motive tradiţionale româneşti reinterpretate într-o grafică modernă. Motivele folosite sînt grupate pe categorii de elemente, de la *pattern*-uri extrase din semne foarte vechi, pînă la instrumente muzicale, obiecte din ceramică, modele sculptate în lemn etc. Produsele noastre înseamnă pînă acum: tricouri, bluze, hanorace, rochii, miniurzeli – adică tricouri pentru copii –, traiste. Modelele sînt produse în serii limitate, undeva între 50-100 de bucăţi per design.

anchetă realizată de
Marius CHIVU

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Întîlnire altfel la televizor

Există suficiente motive să nu îmi placă bombăneala mea săptămînală, alături de a celorlalți, mulți, nemulțumiți de felul în care merg treburile în țara asta. Iată cîteva asemenea motive: teama de acreală demobilizatoare, impresia întristătoare că nu facem decît să adăugăm poveri suplimentare pe sufletul tinerilor și copiilor cu care dialogăm, și ghiulele la picioare, și așa șubrezite de interminabilul marș al tranziției. Dincolo de toate acestea, există un moment în care bombăneala mi se pare de-a dreptul stînjenitoare: momentul în care întîlnesc oameni nemulțumiți care, totuși, fac ceva. Care încearcă să schimbe. Care fac pași mărunți, dar perseverenți către îndreptarea relelor.

Un astfel de personaj al zilelor noastre este scriitorul Radu Paraschivescu, cu încercările sale temerare de a proteja limba română de mîrlănii, vicii, stupidități. Pe lîngă culegerile savuroase de citate culese din spațiul public, scriitorul are două noi emisiuni la Digi 24: *Dă-te la o carte* și *Pastila de limbă*. De fapt, două invitații prietenoase de a citi, pe de o parte, și de a vorbi corect limba română, pe de alta. Două excelente emisiuni, adevărat aer proaspăt numai bun de livrat copiilor și tinerilor intoxicați de televiziuni în cel mai bun caz frivole.

Misiunea scriitorului nu este așa de simplă cum ar părea la prima vedere: cum să ții lumea în fața televizorului fără să încarci sonorul și ecranul cu decibelii și culorile scandalului? În ce fel să vorbești despre vicii, delăsări, ignoranțe, greșeli și corijările lor, fără să devii pedant, iritant, cicălitor? Ce cărți și exemple de vorbire stîlcită să alegi astfel încît să fii convingător, fără să fii patetic, bombastic sau arogant?

Ce cărți și exemple de vorbire stîlcită să alegi astfel încît să fii convingător, fără să fii patetic, bombastic sau arogant?

Trebuie spus că lui Radu Paraschivescu misiunea îi reușește din plin: invitațiile lui la citit și la cultivarea limbii române corecte sînt cordiale, inteligente, pline de umor. Scriitorul este o gazdă tolerantă cu slăbiciunile omenești, dar fermă cu regulile „casei", generoasă și atașantă cu autorii prezentați. Relația cu privitorul este una extrem de naturală: nu se sfiește să aibă uimiri, amărăciuni, curiozități nemimate, indignări, amuzamente, ironii, toate ambalate într-o eleganță stilistică desăvîrșită. Nu dăscăleală acră, ci mai degrabă atenționări fraterne. Nu bricolaje lingvistice, ci simplitate, onestitate, francheță.

Cu alte cuvinte, emisiunile lui Radu Paraschivescu nu sînt lecții ținute de la catedră. Ci invitații făcute cu panașul omului bine educat și cultivat, către o lume în care vorba spusă sau scrisă este bine îmbrăcată, cu dichis și cu ștaif.

M-aș bucura să aibă viață lungă. Și să producă entuziasme largi, pe măsura calității lor, nu numai în rîndul copiilor și al tinerilor, ci și în al acelora care cred că tot ce mai au de făcut este să predea, fără să mai învețe nimic.

Iaromira POPOVICI

bazar

Despre timpul ireversibil

În *Deșertul tătarilor*, al lui Dino Buzzati, timpul nu poate fi stăpînit. Ori trece mult prea încet, cel puțin aparent, ori mult prea repede. Ca și în *Muntele vrăjit* al lui Thomas Mann (evident, altfel).

Repartizarea locotentului Giovanni Drogo la singuratica, izolata Fortăreață și șederea lui de durată acolo, în locul unde nu se întîmpla nimic, dar se aștepta, duce la o altă perspectivă asupra timpului. Întîi – una excesiv de optimistă, datorată așteptării aparent fără limită, și tinereții: „Viața i se părea inepuizabilă – iluzie îndărătnică –, deși tinerețea începuse deja să i se ofilească. Dar Drogo nu voia să știe de timp. (...) «Cît timp mai am înainte!» se gîndea. Și totuși, auzise spunîndu-se că există oameni care, la un moment dat (părea atît de straniu!) se pregăteau să aștepte moartea, acest fenomen atît de binecunoscut și absurd, care nu părea să aibă nici o legătură cu el."

Și pentru Hans Castorp, din *Muntele vrăjit*, timpul părea a fi aproape infinit, la începutul ședерii în sanatoriu. Dar pentru el „sejurul" acolo e, de fapt, viață, oferindu-i experiențele vitale: dragoste, un maestru – ba chiar mai mulți – de la care putea învăța lucruri esențiale, o lume... Pe cînd Fortăreața lui Drogo e goală de orice: nu numai că acolo nu se întîmplă nimic și așteptările sînt deșarte, dar statul în acel loc izolat îl face să nici nu se mai poată adapta la vechea lui viață. Adăstarea acolo e drumul spre moarte. Doar că Drogo nu realizează asta de la început. E adevărat, și sfîrșitul lui Hans Castorp e tot moartea – dar una ce a urmat vieții... Pe cînd cea a lui Drogo e una ce pare să fi venit după... nimic. O moarte care nu s-a sfiit să se arate după o viață zadarnică.

Cel puțin la început, locotenentul Drogo nu-și dă seama de efemeritatea vieții, combinată cu eternitatea zădărniciei ei. La Fortăreață, el crede că stă pentru puțin timp, că va fi transferat (așa cum și Hans Castorp crede că va tot pleca de la sanatoriu). Trăiește mereu nu într-un prezent, nici măcar într-un viitor apropiat. Ci într-un condițional ce i se pare viitor: „Și Drogo se leagănă în iluzia unei glorioase revanșe, cu o scadență lungă, crede că mai are încă în față o imensitate de timp disponibil și renunță astfel la lupta măruntă pentru viața de fiecare zi."

O moarte care nu s-a sfiit să se arate după o viață zadarnică.

După această privire plină de speranță, urmează senzația premonitorie de neliniște: „De la o vreme, într-adevăr, o teamă pe care nu izbutea s-o deslușească îl urmărea fără încetare. Impresia că într-o zi avea să-și dea seama că e prea tîrziu, că ceva foarte important avea să se petreacă și să-l ia prin surprindere." Apoi urmează înțelegerea propriu-zisă a situației: „Drogo înțelese (...) că el ajunsese dincolo de culmea vieții, trecînd de partea celor bătrîni. Giovanni privea în jurul lui înspăimîntat, simțind cum apune propriu-i destin." Înțelegea cum timpul îi scapă printre degete, înainte de a apuca să facă ceva.

Aceeași înțelegere o ai cînd îți moare cineva apropiat. Cineva cu care te sfătuiai în mai tot ce făceai, cu care analizai ce făceai. Sentimentul că n-ai putut duce lucrurile pînă la capăt, ca să te integrezi în timpul celui apropiat, care nu mai este. Că te-ai lăsat furat de micile și insignifiantele fracțiuni de timp ale fiecărei zile capricioase și leneșe, și nu ai mai văzut fluxul central al timpului, mai ales din perspectiva celui drag de lîngă tine. Că timpul lui ți-a scăpat din mînă pentru fleacurile tale.

Irremediabil și ireversibil (sînt bune și cuvintele astea cu „i" – nu-i așa? – măcar în situații dificile...). Dac-ai mai fi avut puțin timp, zici, i-ai fi arătat că poți. Că poți fi mai bun, poți face mai mult, că poți fi omul model, aproape perfect, pe care crezi tu că celălalt și l-ar fi dorit.

Altfel, nu-ți rămîne decît să te resemnezi precum locotentul Drogo în final. Deși nu a făcut nimic, nu a mai reușit nici să iasă din camera de la hanul unde trăsese (alungat fiind de la Fortăreață, cînd nu mai era de ajutor), totuși, la sfîrșit, înainte să moară, zîmbește. Zîmbește „în întuneric, deși nu-l vede nimeni". Acceptă, pînă la urmă, ironia și absurditatea propriei vieți. Și timpul ireversibil care-ți scapă, tragic, printre degete.

Selma IUSUF

legende urbane

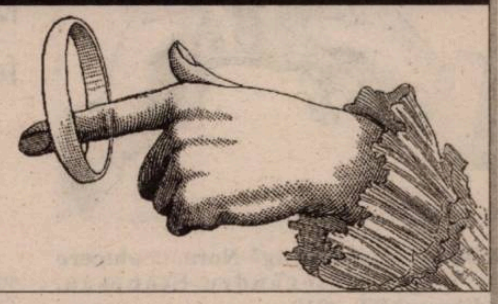

Înduioșătoarele fotografii ratate

Un cuplu la vreo șaizeci și ceva de ani pleacă la mare în Turcia. Au doi copii care-s deja pe la casele lor, cu vacanțele lor. Au și un aparat de fotografiat din cele digitale, celebrele savoniere, ușor de folosit și ușor de cărat. Se întorc din vacanță cu un sac de fotografii pe cardul minuscul, pe care unul dintre copii îl descarcă în calculator.

O duzină de fotografii sînt făcute în frumoasa grădină a hotelului, unde au pozat obsesiv niște tufe de trandafiri, blurate, și, neintenționat, cîte o parte a corpului (în fiecare zi alta) a tînărului turc care se ocupa de flori. Într-una i se vede gamba cu o sanda, în alta – turul pantalonilor, cum stă ciucit și moșmondește ceva în pămînt, în a treia – jumate de față zîmbitoare și mîna care ține un furtun.

O altă duzină de fotografii înfățișează niște dreptunghiuri negre tăiate de dîre luminoase și tremurătoare ca niște lacrimi șterse cu podul palmei – luminile, noaptea, pe țărmul mării. Din seria nopților luminoase, cuplul a mai adus acasă și imaginea unei înghețate gigant, un imens *blob* rozaliu din care ies tremurat niște artificii precum trompetele care stropesc steluțe de jur împrejur. *Blob*-ul fusese servit într-una din seri, după cină, în all-inclusive-ul în care au stat. Tot din seara aceea, care pare că a fost enorm de distractivă, apar și alte cîteva fotografii ale unui grup de dansatori îmbrăcați în costume tradiționale, prinși, desigur, în plină mișcare. Mai multe instantanee au surprins și podeaua de piatră albicioasă a terasei, laolaltă cu cîteva perechi de picioare și încălțări ale unor necunoscuți. Altele – figura unui domn care pare, de la o fotografie la alta, din ce în ce mai tulburat de vinul alb pe care-l bea. Domnul tulburat s-a nimerit să stea la o masă vecină cu a cuplului care fotografia evenimentele serii. A ajuns acasă, în România, pe cardul lor, pururea îmbujorat.

În sfîrșit, imaginile din vacanță documentează și o excursie pe care cuplul a făcut-o cu vaporașul pe o Mediterană turcoaz, de-a lungul unei coaste frumoase și zimțuite. Tangajul, hula, vîntul, mîinile și ochiul lor nesigur au iscat altă serie de fotografii triste. Grupul de turiști de pe vas, care admirînd marea și țărmul, care zîmbind în uitare de sine cu ochii mici de la soare, care făcînd, la rîndul lor, fotografii unora care fac fotografii într-o metapunere în abis. La prora vasului cu pricina, proprietarul vasului – sau, cine știe, *skipper*-ul turc – pusese un leu auriu de înălțimea unui stat de om. Leul avea gura deschisă într-un răget încremenit, iar cuplul și-a făcut fotografii, precum restul turiștilor, cu mîinile băgate în botul animalului. El – în tricou în dungi, curajos și semeț, ușor autoironic. Fotografia era destul de clară, făcută de ea. Ea – sfioasă și ușor jenată de situație, dar totuși fericită. În colțul de sus al pozei – o pată de culoarea pielii: degetul lui, care acoperise pe sfert obiectivul. În sfîrșit, în cîteva fotografii apar și împreună; instantanee făcute la schimb cu alte cupluri – niște ruși și niște germani –, aflate și ele în vacanță.

E atîta inocență și neafectare în fotografiile astea, încît mă declar un admirator înfocat al lor. Las că n-au nici o pretenție de artisticăraie, ca ale multor alți neaveniți care se trezesc cu cîte un aparat în mînă, dar le găsesc de-a dreptul înduioșătoare. Nimic din unghiurile interesante din care mă mai trezesc și eu că fac, chipurile, fotografii cu schepsis. Nimic din filtrele de Instagram, nimic din aranjamente minuțioase de obiecte care au cică sens. Nimic din studiile alb-negru cu figuri de oameni chinuiți de probleme. Astea ale oamenilor mai în vîrstă sînt descentrate, blurate, mișcate și multe. Dar, jur, sînt atît de sincere, că eu una sînt dispusă să stau să mă uit la toate și să ascult și poveștile despre grădina de trandafiri, grădinarul turc și desertul de Șeherezadă de bazar din care țîșnesc artificii. Jos DSLR-ul, trăiască savonierele!

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

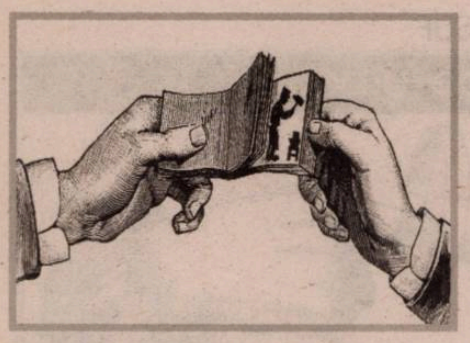

Marius CHIVU

feedbook

Joyce. James Joyce

● James Joyce, Dragă Nora, traducere de Bogdan-Alexandru Stănescu, Editura ART, 2013.

A fost nevoie să se-mplinească 70 de ani de la moartea lui Joyce şi opera lui să intre în domeniul public pentru a putea citi din nou cărţile irlandezului în limba română. Astfel că, în numai doi ani de zile – în 2012 şi 2013 – trei edituri i-au (re)-editat deja aproape toată opera; şapte titluri: Humanitas Fiction a scos *Oamenii din Dublin* (traducere Radu Paraschivescu) şi *Portretul artistului la tinereţe* (traducere Antoaneta Ralian); Univers a retipărit traducerea lui *Ulise* realizată de Mircea Ivănescu, precum şi două plachete, una cu trei *Texte inedite* publicate postum, cealaltă cu piesa de teatru *Exilaţi* (ambele în traducerea lui Dan Ciobanu); în timp ce ART s-a concentrat pe epistole: *Corespondenţă* (traducere de Radu Lupan) şi *Dragă Nora*. Cum *Finnegans Wake* e intraductibil/ilizibil, iar varianta *Stephen Hero* şi cele două volume de poezie nu vor interesa niciodată vreo editură de la noi, doar o nouă traducere a lui *Ulise* s-ar mai putea adăuga în viitor operei lui Joyce în limba română. N-am să comentez propriu-zis textele sau traducerile în sine (aş fi redundant-didactic), dar am să fac cîteva conexiuni între aceste titluri.

Ca prefaţatoare a ambelor titluri apărute la Humanitas Fiction, Dana Crăciun face o treabă foarte bună însoţind textele cu mici sinteze critice suficiente pentru a înţelege, măcar la un prim nivel, geneza şi importanţa scrierilor, precum şi locul lor în opera autorului. La *Oamenii din Dublin*, spre exemplu, volum ale cărui povestiri au apărut mai întîi în publicaţia unei organizaţii agricole, Dana Crăciun subliniază structura foarte unitară, de roman, a cărţii gîndite în ipostazele vieţii, de la copilărie spre maturitate, totul în geografia unui Dublin detestat la început, dar faţă de care sentimentele lui Joyce s-au îmblînzit ulterior. Se ştie că Joyce a avut mari dificultăţi în a publica această carte (chiar şi la şapte ani după finalizarea ei, şi oricum într-un tiraj de abia 1250 de exemplare), iar odiseea tipăririi celor 15 povestiri reiese foarte bine din volumul de *Corespondenţă:* „Mi-am irosit zece ani din viaţă cu litigiile privind această carte. A fost respinsă de 40 de editori; a fost culeasă de trei ori şi o dată aruncată în foc. Poşta, cheltuielile, biletele de tren şi de vapor m-au costat 3000 de franci, dat fiind că am corespondat pe tema cărţii cu 110 ziare, 7 avocaţi, 3 societăţi, 40 de editori şi mai mulţi oameni de litere. Toţi au refuzat să mă ajute, cu excepţia dlui Ezra Pound. În cele din urmă, a fost publicată în 1914, cuvînt cu cuvînt, aşa cum am scris-o în 1905." În acest „cuvînt cu cuvînt" se ascunde, de fapt, diavolul stilisticii, căci Joyce era un maniac din acest punct de vedere; foarte sigur pe el şi, prin urmare, foarte încăpăţînat. Din scrisorile către fratele său Stanislaus (un personaj foarte inteligent şi interesant; lui voia să-i dedice Joyce volumul de povestiri şi el este cel care i-a sugerat titlul *Portretului...),* aflăm cît de minuţios îşi gîndea Joyce formulările („Fraza «şi să susţină în persoană etc.» nu se justifică dacă fraza «şi să protejeze prin urmare» e între virgule, dar se justifică dacă e între paranteze" sau „În povestirea «Pensiunea» e o frază perfectă de cinci cuvinte, găseşte-o!"), singurul compromis stilistic al scriitorului faţă de cerinţele editorului fiind că a scos cuvîntul *bloody* de şase ori din toată cartea şi a rescris un mic paragraf.

Tot legat de *Oamenii din Dublin,* găsesc inspirată ideea de a scoate povestirea „Cei morţi" şi în varianta audiobook (în lectura lui Gabriel Liiceanu, Humanitas Multimedia), asta oricît de mult mi-ar plăcea mie, spre exemplu, povestirea „Un caz dureros", textul cu, probabil, cele mai multe formulări memorabile din tot volumul – dacă tot e să acordăm frazelor lui Joyce meritul cuvenit. „Cei morţi" este ultima povestire scrisă, cea mai lungă şi cea mai complexă, şi tot ea închide şi cartea. Dana Crăciun îi acordă atenţia meritată şi subliniază faptul că finalul ei se numără printre cele mai cunoscute şi mai comentate pasaje din opera lui Joyce. În prefaţa volumaşului de corespondenţă *Dragă Nora,* Bogdan-Alexandru Stănescu preia informaţia că episodul final al povestirii, declanşatorul crizei protagonistului Gabriel Conroy, a fost inspirat din biografia sentimentală a Norei. Faptul că Gretta, soţia lui Gabriel, ar avea atributele Norei e afirmat chiar de scriitor într-una din scrisorile către ea, cea datată 22 august 1909: „Îţi aminteşti cele trei adjective pe care le-am folosit în «Cei morţi», referindu-mă la trupul tău. Acestea erau: «muzical şi straniu şi parfumat»." (Ca fapt divers, în traducerea din 1969 a Fridei Papadache, această enumerare apare formulată astfel: „melodios şi straniu şi parfumat"; pe cînd în varianta lui Radu Lupan, apare „muzical, ciudat şi parfumat"; iar la Radu Paraschivescu „melodios, straniu şi parfumat", ambii bărbaţi renunţînd, după cum se vede, la primul „şi".)

Dacă tot am apelat la epistole, să vorbesc puţin şi despre cele două volume distincte. *Corespondenţă* este o selecţie consistentă (340 de pagini) din scrisorile lui Joyce – cu fratele, prietenii, editorii – legate de operă, constituindu-se, de fapt, într-o anexă analogică la *Ulise,* în primul rînd, şi la *Finnegans Wake,* atunci cînd nu funcţionează ca nişte memorii în fărîme. Din ediţia lui Radu Lupan aflăm foarte multe despre frustrările vieţii mizere pe care scriitorul le-a îndurat pe continent pînă la succesul cu *Ulise,* vîndut în SUA în primele două luni în 30.000 de exemplare („Cînd mă va plăti revista, o să fac o baie" sau „Două mese în 60 de ore, cred că nu e rău"), dar, mai ales, despre zbaterile şi tracasările deopotrivă artistice şi editoriale. Foarte interesante sînt şi scrisorile schimbate cu alţi scriitori – Yeats, Wells, Eliot, Svevo, Gide, Zweig, Fitzgerald, Jung ş.a. –, dintre care cele trimise de Ezra Pound denotă din partea acestuia, de fiecare dată, o foarte mare preţuire („Stimate Joyce, eu nu mă prea pricep la proză, dar sînt de părere că romanul dumitale *[Portretul...]* e al dracului de bun"), cea primită de la Jung fiind absolut memorabilă: „Cartea dvs. *[Ulise]* mi-a provocat nesfîrşite complicaţii şi am reflectat asupra sa cam vreo trei ani pînă am reuşit să intru în lumea ei... Nu ştiu dacă vă va plăcea ce am scris despre ea, deoarece nu am putut să nu spun lumii cît de plictisit am fost, cît am bombănit, cît am blestemat şi cît am admirat. Cele 40 de pagini de neîntreruptă curgere de la sfîrşit sînt un şirag de adevărate perle psihologice. Presupun că doar bunica diavolului ştie tot atît de multe lucruri despre adevărata psihologie a femeii. Eu nu." Altfel, sute de detalii picante! Cum ar fi, spre exemplu, că, aflat la Paris în 1920, Joyce află că presa irlandeză răspîndea despre el tot felul de zvonuri: ba că *Ulise* ar fi fost scris în aşa fel încît să funcţioneze ca un cod progerman, ba că el ar fi fondat la Zürich dadaismul... Corespondenţa din *Dragă Nora,* tradusă *ex-ce-lent* de Bogdan-Alexandru Stănescu, este însă tot ce s-ar putea citi mai intim legat de Joyce. Nu reiau toate consideraţiile – esenţiale despre relaţia celor doi şi contextul schimbului epistolar – făcute de traducător în „Cuvîntul înainte", prefer să citez mai jos, ca încheiere, un fragment mai cuminte dintre cele aşa-zis scandaloase.

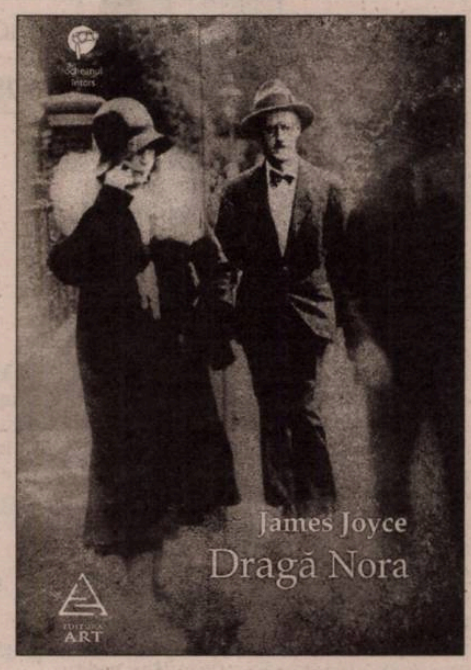

„Noretta mia! Mi-aş dori să porţi chiloţi cu trei sau patru volănaşe suprapuse pornind de la nivelul genunchiului şi urcînd pe coapsă şi cu noduri mari, purpurii, adică vreau să spun că nu chiloţi de şcolăriţă cu tiv subţire şi jerpelit, strîmţi pe picior şi atît de subţiri încît se vede carnea prin ei, ci chiloţi de femeie (sau, dacă preferi cuvîntul, de doamnă) cu fundul plin şi bombat şi picioare groase, plini de jabouri şi dantelărie şi funde şi îmbibaţi în parfum, încît, de fiecare dată cînd îi arăţi, fie că îţi ridici rochia în grabă ca să faci ceva, fie că te giugiuleşti frumuşel înainte de futut, nu văd decît o adunătură doldora de chestii albe şi de jabouri şi, cînd mă aplec deasupra lor ca să-i deschid şi să-ţi dau un sărut arzător şi plin de dorinţă pe poponeţul gol, simt parfumul rufăriei, cît şi mirosul cald al pizdei tale, dar şi mirosul greu al curului tău. Te-am şocat cu lucrurile murdare pe care ţi le scriu? Poate crezi că iubirea mea e un lucru murdar. Este, draga mea, dar în unele momente. Te visez în ipostaze obscene cîteodată. Îmi imaginez lucruri *atît* de obscene încît nu am să le pun pe hîrtie pînă cînd nu văd cum îmi scrii şi tu. Cele mai mici lucruri mă fac să mi se scoale pula – o mişcare de curvîştină a gurii tale, o mică pată maro pe fundul chiloţilor tăi albi, un cuvînt obscen bălmăjit pe neaşteptate de buzele tale umede, un sunet impudic scos de fundul tău şi apoi mirosul care ţi se strecoară uşor din spate. În asemenea momente simt o dorinţă nebună s-o fac în cele mai murdare feluri, să-ţi simt buzele fierbinţi şi desfrînate sugîndu-mi pula, să te fut între ţîţele cu sfîrcuri rozalii, să-mi dau drumul pe faţa ta, să te împroşc cu spermă pe obrajii înfierbîntaţi şi pe ochi, să ţi-o înfig bine-ntre buci şi să te fut în cur.

Basta per stasera! La revedere, draga mea pe care încerc s-o degradez şi s-o transform într-o depravată. *Cum e posibil* să iubeşti o chestie ca mine? O, sînt atît de nerăbdător să-ţi primesc răspunsul, draga mea! Jim."

PUBLICITATE

„Gărîna e o carte deschisă“

– interviu cu Marius GIURA –

Festivalul Internaţional de Jazz de la Gărîna, ajuns la ediţia cu numărul 18, se va desfăşura anul acesta în perioada 10-13 iulie. ***Marius Giura*** *este directorul festivalului. Programul şi mai multe informaţii despre artiştii invitaţi găsiţi la www.garana-jazz.ro.*

După 18 ediţii, un DVD şi o carte cu istoria lui, e mai uşor de organizat festivalul?

Nu! Nici mai uşor, nici mai greu. Experienţa acumulată, relaţiile bine sedimentate cu partenerii colaboratori sînt elemente care, în acest moment, fac ca organizarea să fie mai uşoară. Asigurarea fondurilor necesare acestui eveniment e însă foarte dificilă, de la an la an fiind tot mai greu. Gărîna are un standard, pe care doreşte să-l menţină şi chiar să-l depăşească. Dacă am aduce mai puţini muzicieni sau mai puţine vedete, lucrurile ar fi mai simple, dar am nemulţumi publicul. Mai mult, aş fi nemulţumit de mine, deci voi face în continuare ceea ce fac de vreo 15 ani: voi invita artişti mari şi mulţi cu zece luni înainte de a şti ce sprijin financiar am. Dacă aş proceda invers, cu siguranţă anvergura evenimentului nu ar fi aceeaşi.

Cum a fluctuat sprijinul instituţional acordat festivalului în aceşti ultimi ani de (aşazisă) criză?

Sprijinul de care vorbiţi a fost într-adevăr fluctuant. Anul trecut, „coşmarul“ Andrei Marga a întrerupt o colaborare lungă şi statornică. Anul acesta se pare că norii negri vin dinspre ministerul de resort, după vreo zece ani de sprijin neîntrerupt. Dacă mai iau în calcul şi efectele crizei din oraşul meu, pot spune că, de la o ediţie la alta, nu te poţi baza pe nici un partener tradiţional. Mai mult, dacă pierzi o susţinere pe care te bazezi, şi acest lucru se întîmplă cu trei săptămîni înainte de eveniment, chiar poţi spune că nu (prea) există sprijin instituţional. Criză economică se manifestă în cazul unor sponsori, în celelalte cazuri e vorba de altceva. Cred că e vorba de o anumită necunoaştere, de lipsă de interes pentru acest gen. Dar aş putea umple două numere de revistă vorbind despre acest subiect.

Ce s-a păstrat şi ce s-a schimbat în mod fundamental de-a lungul anilor, în conceptul acestui festival?

Nu s-au schimbat multe. Începînd cu ediţia a 8-a, festivalul s-a mutat din curtea hanului din sat în Poiana Lupului. A fost o schimbare necesară, dar butucii şi gulaşul s-au păstrat. Apoi, numărul zilelor de festival a crescut de la trei la patru, la fel numărul de concerte a crescut de la trei la patru în fiecare zi.

Festivalul a crescut însă valoric de la an la an, rămînînd fidel jazzului contemporan, preponderent european. Desigur, an de an se regăsesc pe *line-up* muzicieni din nordul Europei. E o alegere care-mi aparţine, dar care a fost şi este pe gustul miilor de spectatori care vin an de an la Gărîna. Deci nu se poate vorbi de schimbări spectaculoase, pînă şi prezentatorul e mereu acelaşi: Florian „Moşu“ Lungu.

Ştiu că opţiunile invitaţilor vă aparţin, dar în ce măsură ţineţi cont şi de preferinţele publicului?

Gărîna e o carte deschisă, sînt o mulţime de grupuri pe Facebook în care publicul îşi exprimă dorinţele, preferinţele şi sugestiile. În cele din urmă, ce apare într-un an pe scenă e un mix între ce vreau eu, ce vor cei din public şi ce e disponibil pe piaţă.

Avem în acest moment mai multe festivaluri de jazz, mai mari sau mai mici, indoor *şi* outdoor*; există vreo conexiune între ele, vreun sprijin reciproc, sau fiecare e pe cont propriu şi îşi vede de felia lui?*

Conexiuni şi afinităţi există între unele festivaluri, există şi sprijin între cîteva. O realizare importantă este reţeaua de festivaluri creată în jurul Festivalului de la Sibiu, artiştii prezenţi aici putînd fi văzuţi şi la Alba Iulia, Braşov, Ploieşti. Selecţia artiştilor ţine peste tot de opţiunea organizatorilor. Colaborările (unele foarte bune) se manifestă prin consultări, sfaturi, schimb de informaţii. Există şi situaţii în care anumiţi organizatori nu comunică şi nu colaborează cu nimeni.

Cum mai stă jazzul românesc; există ceea ce se cheamă o scenă a jazzului românesc?

Întrebarea vine într-un moment în care două tabere au opinii total diferite vizavi de acest subiect.

Eu cred că traversăm o perioadă de schimbări semnificative, multe pozitive, în care o nouă generaţie de muzicieni se manifestă cu pasiune. Avem muzicieni cu premii internaţionale importante: Luiza Zan, Sorin Zlat, Vernescu, Elena Mîndru; alţii vor lua în curînd alte premii: Teodor Pop, Iordache, Sebastian Spanache şi grupurile lor. Lucian Ban realizează o premieră prin apariţia unui disc la ECM. Muzicienii consacraţi – Mircea Tiberian, Teodora Enache, Liviu Butoi, Pedro Negrescu –, alături de cei plecaţi în alte zări sînt extrem de prolifici şi prezenţi pe scenele noastre. Marea problemă este însă faptul că nu reuşesc să se facă cunoscuţi în alte ţări. Numeri pe degete prezenţele româneşti la festivalurile din Europa. Bulgarii, ungurii, polonezii, cehii, sîrbii, chiar şi ruşii au apariţii la marile case de discuri ECM, ACT etc. Noi nu reuşim.

Cred că lipsa managementului, a impresarilor profesionişti e una din cauze. Investiţia în promovare, răbdarea în aşteptarea succesului sînt mai mult decît necesare în evoluţia unui artist talentat. Dar cel mai important element al situaţiei în care se găseşte jazzul românesc este lipsa totală de sprijin din partea celor care ar trebui să realizeze că prezenţa artiştilor români pe scenele lumii e o imagine foarte bună pentru ţară, pentru cultură română.

Şi pentru că se vorbeşte de criză, cred că e vorba de o criză de competenţe şi de una morală în felul în care e gestionată acum cultura şi implicit şi jazzul românesc.

O să plouă anul acesta?

În urmă cu cîţiva ani, am realizat o emisiune TV în care invitat a fost Johnny Răducanu. La întrebarea unei colege despre cele trăite de Johnny la Gărîna, după cîteva secunde de gîndire, a venit răspunsul: „Gărîna-i o gărînă.“

Toate site-urile meteo anunţă secetă şi călduri toride. Nu luaţi haine prea groase, să rămînă loc de pelerină şi umbrelă. N-o să le folosiţi!

interviu realizat de Marius CHIVU

Cred că e vorba de o criză de competenţe şi de una morală în felul în care e gestionată acum cultura şi implicit şi jazzul românesc.

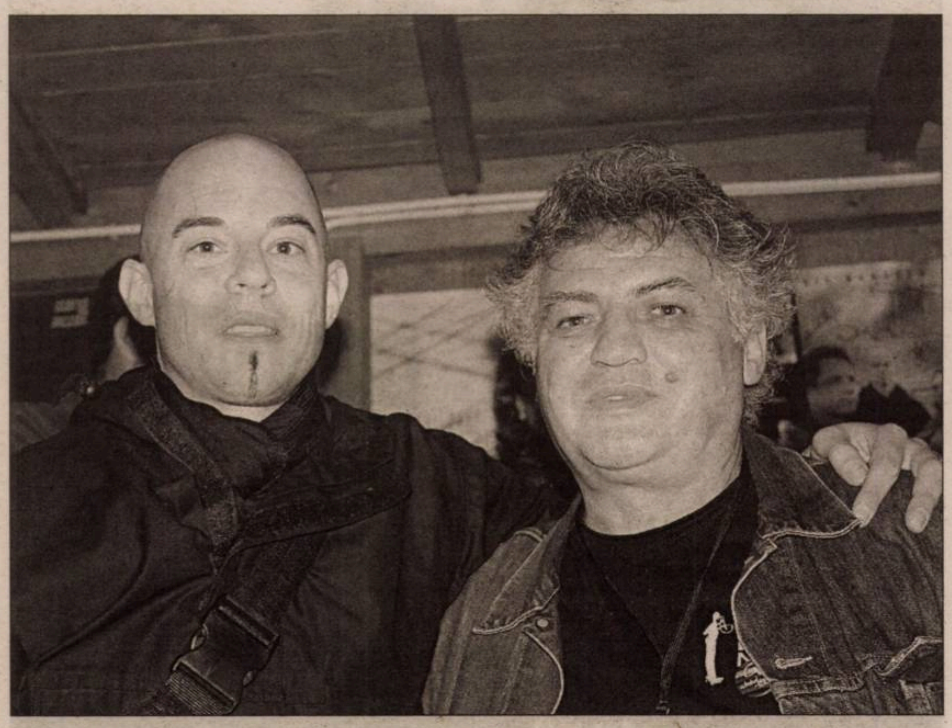

Nik Bärtsch şi Marius Giura

Line-up-ul ediţiei de anul acesta:

- Adam Baldych Imaginary Quartet (Polonia)
- Andy Sheppard Trio Libero (Anglia, Franţa)
- Dave Douglas – The Riverside Quartet (USA)
- Marius Neset Quartet (Norvegia)
- Elena Mîndru Finnection (România, Finlanda)
- Joey DeFrancesco Trio (USA)
- Ulf Wakenius Band (Suedia, Danemarca)
- Arve Henriksen Band (Norvegia)
- Tiberian / Dahlgren / Betsch (România, USA)
- Pedro Negrescu Trio (România, Ungaria)
- The Crimson Projekct (USA)
- Kimmo Pohjonen (Finlanda)
- Stian Westerhus (Norvegia)
- Jazzybit (România)
- Mike Stern / Bill Evans Band feat. Dennis Chambers & Tom Kennedy (USA)
- Tom Harrell Colors of a Dream with Esperanza Spalding (USA)

PUBLICITATE

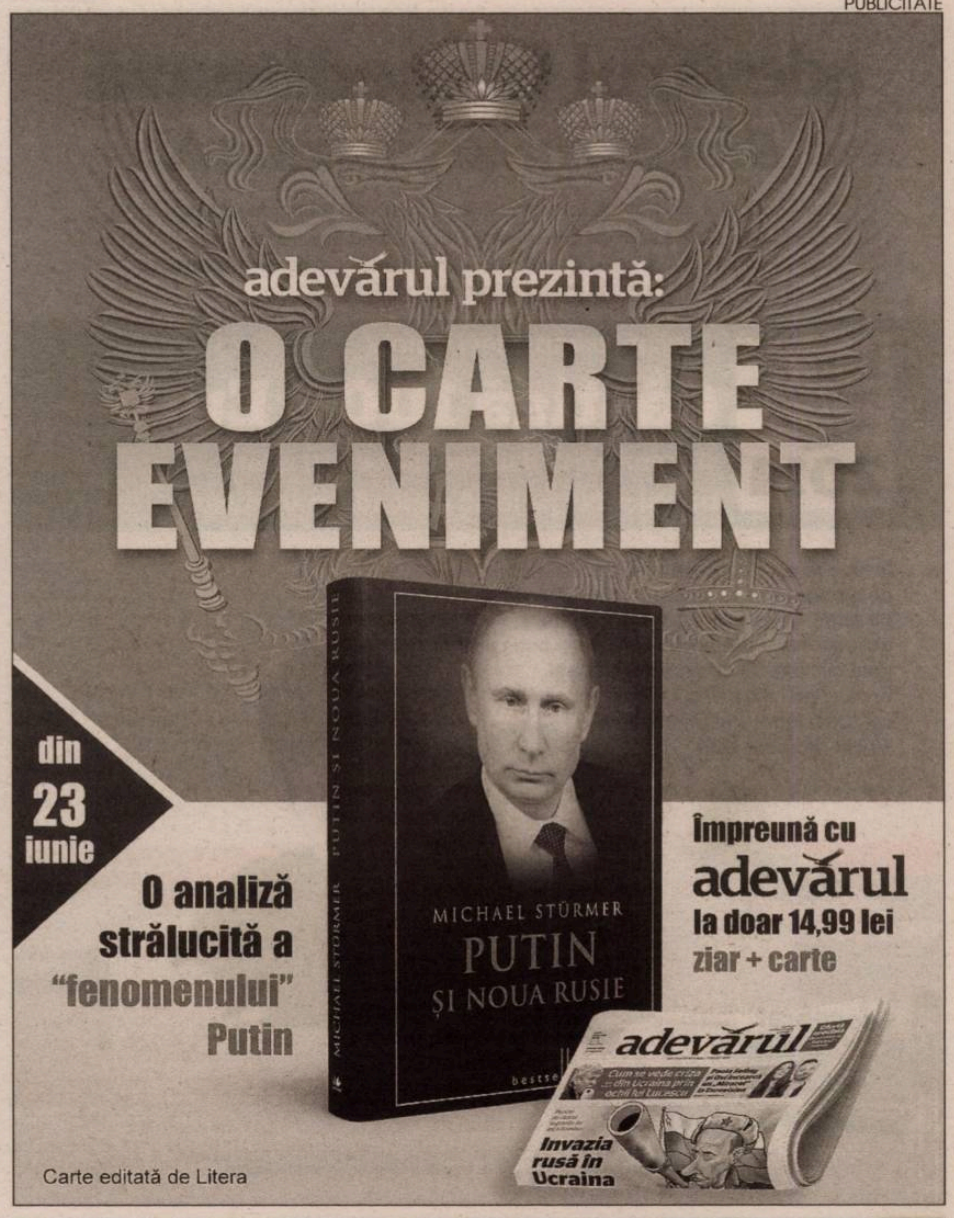

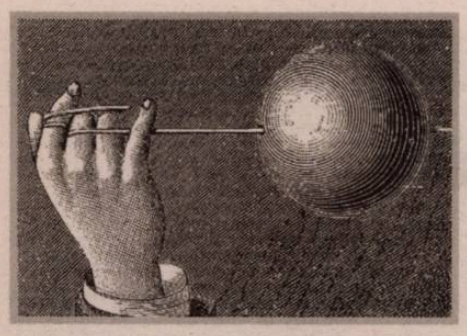

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Bacul la control

În ultimii ani, am tot urmărit isteria generală iscată de cifrele mici de promovabilitate la bacalaureat. După vreo două decenii în care (aproape) oricine a luat diploma de bac, a crescut, în sfîrșit, nivelul de exigență. A crescut în așa grad, încît supraveghetorii au început să-și facă treaba, adică nu au mai permis elevilor să copieze. De cîțiva ani încoace, statisticile arată în sfîrșit adevărul. Adică: doar jumătate dintre examinați merită diploma. De unde și isteria! În România se consideră cumva firesc ca parcursul școlar să se încheie cu diploma de bacalaureat și să continue, eventual, cu studiile universitare. E o prejudecată: doar elevii capabili au de ce să obțină diplomele. Examenele de pe parcursul școlarizării și examenul final, bacalaureatul, sînt modalități prin care sînt verificate și atestate cunoștințele dobîndite. Diploma de bac e dovada unor competențe – tocmai raritatea, dificultatea de a o obține îi conferă valoarea. Dacă primele opt clase sînt obligatorii, liceul e facultativ. Nu toți cei care au absolvit opt clase trebuie să meargă la liceu, nu toți care au intrat la liceu trebuie să-l și termine, nu e obligatoriu ca toți cei care au reușit să treacă prin 12 clase să și obțină diploma de bacalaureat.

În Germania, de pildă, unde examenele se dau „pe bune", promovabilitatea era pînă nu de mult undeva pe la 40%. Chiar și numai obținerea diplomei de *Abitur* reprezintă un merit recunoscut și un avantaj pe piața muncii. Guvernul a încercat, ani la rînd, să crească rata de promovabilitate – și implicit numărul abiturienților –, însă niciodată nu s-a pus problema unor subiecte mai ușoare la teze. Ceea ce cer responsabilii cu educația din landuri (căci materia predată și examenele se hotărăsc la nivel de land) este o mai bună pregătire, încă din timpul ciclurilor gimnaziale. Căci la ce bun un număr mare de „diplomați" dacă se va constata ulterior că sînt insuficient pregătiți?

La ce bun un număr mare de „diplomați", dacă se va constata ulterior că sînt insuficient pregătiți?

Astăzi, rata de absolvire a examenului de Abitur se apropie de 50%. Numărul tot mai mare de abiturienți e privit cu suspiciune de specialiștii în educație. Cum de a crescut atît de mult și atît de repede numărul „diplomaților"? O comisie federală studiază cauzele acestei creșteri și măsoară consecințele. Premisele studiului sînt următoarele: 1) a crescut nivelul de pregătire în școală; 2) a scăzut nivelul/exigența la examen; 3) a crescut substanțial frauda.

Această ultimă pistă a fost exclusă rapid din calcul, căci nimeni nu-și poate imagina în Germania că examinatorii ar putea accepta mită, ca să închidă ochii, în timp ce elevii copiază. Dincolo de cîteva cazuri izolate, nici nu se poate documenta o asemenea teorie. Să fi scăzut exigențele la examen? Și asta e puțin probabil – spun cercetătorii. Regulile, baremurile, programele sînt tot mai stufoase. E clar – spun specialiștii –, a crescut nivelul de cunoștințe al elevilor. Dar e greu de stabilit cum se poate măsura asta dincolo de examenul propriu-zis. Germania nu are un sistem de învățămînt unitar: fiecare land decide asupra materiilor și a modului în care sînt predate. În plus, paleta de opțiuni în învățămîntul preuniversitar e mult mai largă decît în România. Ceea ce s-a întîmplat – cred specialiștii – este o uniformizare a ofertei educaționale și o creștere a exigențelor în filierele considerate mai puțin pretențioase (cicluri serale, cu frecvență redusă, licee profesionale etc.). Cei care, pe vremuri, picau examenul căci erau mai slab pregătiți, reușesc acum să-l treacă mult mai ușor. Dar asta nu e neapărat o veste bună pentru Germania. Căci promisiunea de acum 10-15 ani că oricine a trecut bacul își va găsi cu ușurință un loc de muncă nu mai e valabilă. Din cauza crizei. Dar și pentru că angajatorii cer tot mai mult de la candidații la un post. În acest segment al studiilor medii e, de fapt, cea mai mare concurență. Cei fără diplomă (și, prin urmare, cu pretenții mult mai mici) își găsesc job ceva mai ușor. Fără studii superioare, examenul de maturitate nu mai valorează mare lucru.

PUBLICITATE

adevărul te meditează
Biocebral te premiază!
După succesul din 2013, Adevărul revine cu peste **40 lecții video** pentru BAC și Capacitate 2014. **Lecții de consiliere** și **lecții video live** pentru toate materiile de examen, oral și scris. Accesează Adevărul Live online pe **adevarul.ro** pentru a adresa întrebări profesorilor!
bac & capacitate 2014
Concurs pentru elevi silitori!
Câștigă 1000 Euro
și premii ce îți dau energie pentru minte, trup și suflet pe toată perioada examenelor!
Înscrie-te acum în secțiunea Bacalaureat 2014 pe **adevarul.ro** cu un eseu motivațional pe tema "Care este visul tău?", strânge cât mai multe like-uri și share-uri și poți câștiga unul din cele 33 de premii Biocebral. În plus, poți intra în cursa pentru cei 1000 Euro! Noi te motivăm! Tu cât de silitor ești?
Biocebral
Perioada campaniei: 14.04.2014 - 21.07.2014. Valoarea totală a premiilor: 6.164 lei Brut. Regulamentul complet al campaniei este disponibil pe www.adevarul.ro.

PUBLICITATE

Din 16 iunie, numai cu revista Historia
DVD
PRIMUL RĂZBOI MONDIAL
CU STEAGURILE ÎN VÂNT
Un documentar captivant ce tratează cauzele conflictului care va schimba lumea!
PROIECT SUSȚINUT DE:
INSTITUT FRANÇAIS
Ediție de colecție!
FRUMOASA VARĂ A ANULUI 1914 CÂND S-A SFÂRȘIT O LUME
ARMATA ROMÂNĂ, VICTIMA DULCII NEPĂSĂRI
IONEL BRĂTIANU SAU GENIUL DE A AȘTEPTA
19,99 lei revista + DVD

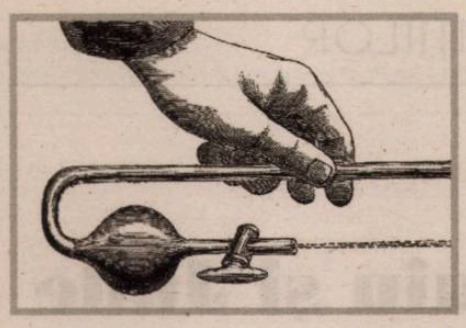

Oana STOICA

rosencrantz & co

Moştenirea tovarăşului Tito

● *Blestemat să fie trădătorul de patrie!* – regizor, scenograf, selecţie muzicală: Oliver Frljic. Cu: Primoz Bezjak, Olga Grad, Uros Kaurin, Boris Kos, Uros Macek, Draga Potocnjak, Matej Recer, Romana Salehar, Dario Varga, Matija Vast. Mladinsko Theatre, Ljubliana (la Festivalul Internaţional de Teatru Sibiu).

Ca în fiecare an, în luna iunie, Festivalul Internaţional de Teatru Sibiu coagulează energiile performative. Sibiul în festival este un oraş tumultuos fără agresivitate, seducător în agitaţia sa. FITS 2014 a avut o structură densă şi, ca în ultimii ani, programul matinal şi al după-amiezelor (calde şi mirositoare a tei şi caprifoi) a fost consistent şi incitant. A fost dificil de ales ce e de văzut sau de ascultat, între Wajdi Mouawad (scenaristul filmului *Incendii),* Angélica Liddell (senzaţia performativă a ultimilor ani), Pippo Delbono, dramaturgul Neil LaBute, criticii Marina Davidova şi George Banu, Lev Dodin *(icon*-ul teatrului clasic rus), Jan Klata şi Krystian Lupa (unii dintre cei mai importanţi regizori polonezi) etc. Ceea ce a recuperat FITS în ultimele ediţii este domeniul teoretic, cel care permite reconfigurarea conceptelor şi contextualizarea demersurilor artistice, inclusiv autohtone, dintr-o perspectivă globală. În plus, asta presupune întîlniri, ceea ce scoate artistul şi teoreticianul din izolarea în propriile discursuri. În acest an, FITS a dus lucrurile mai departe, prin cel puţin două evenimente: o carte proprie – *Noi practici în artele spectacolului în Europa de Est* (Editura Cartier), volum coordonat de criticul Iulia Popovici, şi discuţia dintre doi teoreticieni de teatru, rusoaica Marina Davidova şi ucraineanul Serghei Vasiliev, despre „Dubla cetăţenie a teatrului". În ambele situaţii este vorba despre contextul artelor performative, influenţa politicului asupra esteticului şi modul în care se reconfigurează teatrul în noua geografie politică mondială. Volumul bilingv (român – englez) cuprinde interviuri cu regizori est-europeni şi eseuri despre teatrul din Bulgaria, Cehia, Croaţia, Republica Moldova, Polonia, România, Rusia, Slovacia, Slovenia, Ungaria şi Ucraina.

Discuţia celor doi critici a vizat, pe de altă parte, relaţia ruso-ucraineană din perspectivă artistică şi modul în care teatrul se poziţionează ca vasal sau ca oponent al politicii, felul în care arta se raportează la putere.

În acest context teoretic, unele dintre cele mai incitante spectacole din programul FITS au fost cele explicit politice, care au vizat poziţionarea omul contemporan faţă de agresiunea – fizică sau psihologică – a statului. Spectacolul lui Oliver Frljic de la Mladinsko Theatre, Ljubljana – *Blestemat să fie trădătorul de patrie* – pune în discuţie resursele de autodistrugere care rămîn într-o comunitate după divizarea sîngeroasă a acesteia, o formă de prelungire a conflictului armat. Primul plan al spectacolului vizează fragmentarea Iugoslaviei prin război, care generează şi resuscitează rezerve uriaşe de ură etnică. În familie, între prieteni sau colegi, acuzele încep ca ironii nevinovate şi se amplifică pînă cînd capătă accente periculoase. Există o frisonantă şedinţă de înfierare, care seamănă izbitor cu cele din perioada comunistă, de demascare a „duşmanilor poporului". Este important de precizat că, pe fondul disputelor interetnice în spaţiul post-iugoslav, spectacolul este realizat în Slovenia de un regizor croat, născut în Bosnia, unul dintre cei mai incomozi artişti din regiune, care investighează constant tiparele naţionalismului şi manipularea istoriei, mai ales a celei recente. Un al doilea plan trimite la ideea de spectacol în sine, la mecanismele scenice convenţionale, la trezirea spectatorului prin agresiune – sonoră, vizuală, dar mai ales

Scopul show-ului este crearea unei stări de inconfort pentru spectator, care să ducă la activarea lui, atît în configuraţia spectacolului, cît şi în cea civică.

prin chestionarea pasivităţii acestuia. De fapt, scopul show-ului este crearea unei stări de inconfort pentru spectator, care să ducă la activarea lui, atît în configuraţia spectacolului, cît şi în cea civică. Pentru reprezentaţia de la Sibiu, trupa slovenă a înlocuit o scenă care nu era relevantă pentru spectatorii români, cu una special creată, extrasă din realităţile româneşti, de la corupţia generalizată la obedienţa politică faţă de Occident. Rechizitoriul virulent, scormonitor în tarele naţionale, l-a îngheţat pe spectatorul român, actorul a lăsat suficient timp pentru instalarea inconfortului în public, pentru a răsuci apoi paradigma teatrală, revenind brusc la convenţie („relaxaţi-vă, e doar teatru"). Cu un scenariu bazat pe improvizaţiile actorilor, *Blestemat să fie trădătorul de patrie* mizează pe o combinaţie de text, mişcare şi muzică (hit-uri turbofolk – manele sîrbeşti care au virusat întreaga regiune şi pe care le cîntă, printre alţii, Ceca, văduva criminalului de război Arkan) într-o arhitectură neriguroasă, aparent improvizată. În esenţă, spectacolul este zguduitor tocmai prin această familiaritate a urii care erodează societatea şi generează o formă cangrenată a naţionalismului (parada de modă cu haine făcute din steagul sloven).

Interesant este faptul că la FITS a fost prezent regizorul polonez Jan Klata, managerul Stary Teatr, Cracovia, care a vorbit într-o conferinţă şi despre conflictul său cu Oliver Frljic. Invitat să lucreze la Stary Teatr *Comedia Ne-Divină,* după un text de Zygmunt Krasinski, Frljic a construit un spectacol care chestiona antisemitismul polonez. În urma unui articol dintr-un ziar de dreapta care mobiliza publicul împotriva spectacolului, au apărut ameninţări la adresa actorilor şi a teatrului. Jan Klata a oprit repetiţiile, cu cîteva zile înainte de premieră, motivîndu-şi public gestul prin grija pentru siguranţa actorilor. Institutul de Teatru din Varşovia a organizat însă o dezbatere despre acest caz, la care au fost prezentate cîteva fragmente din spectacolul suspendat. Povestea este spusă de Frljic în volumul *Noi practici în artele spectacolului din Europa de Est*. La Sibiu, Jan Klata a declarat însă că a oprit spectacolul din cauză că „şi-a dat seama că nu valora nimic". Regizorul polonez nu a vorbit despre atacurile din presa poloneză de dreapta, nici despre ameninţări, nici despre conservatorismul catolic al Cracoviei, căruia i-a căzut el însuşi victimă. Cu *Spre Damasc,* o adaptare după Strindberg pe care a prezentat-o la FITS, Klata a scandalizat publicul cracovian printr-o scenă de sex (coregrafiată discret), pentru care a fost acuzat de pornografie, şi prin decorul alcătuit din sute de cranii, pentru care i s-a pus eticheta de satanist. Disputa dintre cei doi regizori se îndepărtează însă de zona artistică şi demonstrează că tensiunile naţionaliste mocnite pot oricînd răbufni violent. Un spectacol interzis în secolul XXI pare un nonsens. Şi totuşi se întîmplă, semn că Oliver Frljic, prin *Comedia Ne-Divină,* a zgîndărit un subiect sensibil. Şi acesta este unul dintre rosturile teatrului.

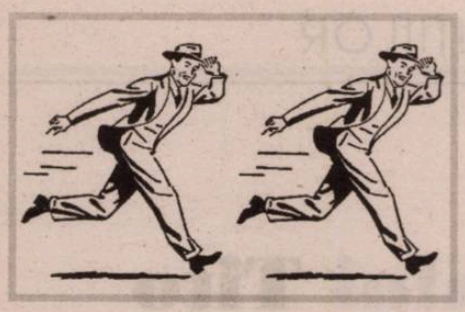

Andrei GORZO

dilematograf

Noi scurtmetraje de Puiu şi Jude

Din seria de proiecţii publice gratuite de cinema românesc recent, desfăşurate sub sloganul „Să film!“, urmate de întîlniri cu realizatorii şi oblăduite de neobositul meu coleg Andrei Rus (ale cărui iniţiative cineclubistice au contribuit mult, în ultimii ani, la deschiderea spre lume şi la *sex-appeal*-izarea Facultăţii de Film a Universităţii Naţionale de Artă Teatrală şi Cinematografică, unde sîntem amîndoi angajaţi), UNATC a găzduit de curînd un „minimaraton“ de scurtmetraje. Printre ele – şi *Das Spektrum Europas* al lui Cristi Puiu, proiectat pentru prima dată în România după ce şi-a avut premiera internaţională la Cannes, ca piesă într-o culegere-comandă tematică, *„Ponts de Sarajevo“*, reunind 13 semnături auctoriale (printre care a lui Godard) şi comemorînd, în feluri lăsate la latitudinea fiecărui autor în parte, 100 de ani de la izbucnirea Primului Război Mondial. Împrumutînd titlul original al lui Hermann Keyserling la *Analiza spectrală a Europei* (1928), pe care soţii jucaţi de Valeria Seciu şi Marian Râlea o comentează în pat, această glosă la *Conu Leonida faţă cu reacţiunea* a fost apreciată în *Variety* drept net superioară celorlalte piese din *omnibus*-ul de la Cannes, dar venind de la Puiu, este dezamăgitor de facilă. Exegeza pe două voci la Keyserling e compusă de Puiu astfel încît soţii, deşi nu nişte mahalagii ca în Caragiale (îl citesc pe filozoful german în franceză), să exhibe un semidoctism colcăind de stereotipuri otrăvite (ungurii, americanii, evreii etc.), dar ei înşişi sînt gîndiţi ca personaje în limitele unui stereotip depreciativ (românesc) despre români – „românii cred că le ştiu pe toate“, „românii e deştepţi“ etc. Dat fiind faptul că acei români care o ard sarcastic apropo de „românisme“ tind să se excludă pe ei înşişi, ar fi fost de sperat că Puiu, ca duşman declarat al autocomplezenţei spectatoriale, va depune mai multe eforturi de a-i face să se simtă incomod-incluşi. Ce se întîmplă este că, în timp ce soţii stau ţintuiţi în cadrul fix al regizorului ca într-o ramă de insectar, regurgitînd clişee pentru care degustătorii de Cristi Puiu sînt prea deştepţi, filmul pune prea puţine frîne autocomplezenţei de tip Iulia Blaga, care scrie pe Hotnews că soţii reprezintă „omul simplu“ şi, cîteva rînduri mai sus, „românul simplu“ pe care, desigur, „îl ştim cu toţii de la Caragiale“. La nivelul ăsta comod-superior, spectacolul acestui cuplu robo-marionetic – programat de Puiu să demonstreze iar şi iar un semidoctism prejudecător, deloc în măsură să destabilizeze vreun pic şi prejudecăţile spectatorului-ţintă – poate să amuze (soţul o ia ca lumea prin păpuriş, bîjbîind după decodări numerologice ale datei atentatului de la Sarajevo), dar e un număr pe care Puiu ştia să-l execute mai proaspăt, mai puţin mecanic (pe atunci în colaborare cu Răzvan Rădulescu), pe vremea personajului Flo din *Niki Ardelean, colonel în rezervă* (2004). Genul ăsta de vînat e de multă vreme prea uşor pentru el. (Cît despre amuzament, eu unul am găsit mai mult în scurtmetrajul plasat imediat după aceea în programul de la UNATC: *Şi băieţii cîteodată* – un scheci cinstit-comercial, în regia lui Matei Lucaci-Grunberg, despre un actor de telenovelă

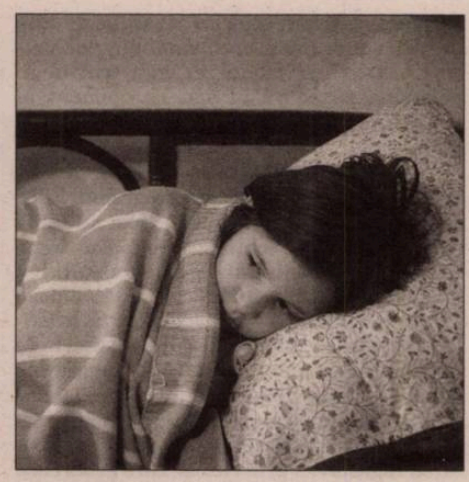

care nu poate să plîngă în timpul unei scene. Regizorul telenovelei e un purist nevricos şi dezarticulat verbal, care, nevrînd să apeleze la glicerină, îi vorbeşte incoerent-abstract despre motivaţii. Partenera actorului, a cărei lipsă de inhibiţii lacrimale e la fel de mare ca blocajul lui, îi demonstrează pe nerăsuflate – şi la fel de neajutător – uşurinţa cu care-şi poate ea accesa stocul personal de amintiri lacrimogene. Alţi membri ai echipei se ţin la el să nu clipească, ceea ce nu produce pe faţa lui decît o expresie constipată – în fine, actorii au cu ce să se joace.)

Celălalt „greu“ din program a fost Radu Jude, cu un scurtmetraj intitulat *Trece şi prin perete*. Acţiunea constă în agitaţia din jurul unei morţi petrecute la bloc, ceea ce era parţial valabil şi pentru admirabilul scurtmetraj regizat de Jude anul trecut – *O umbră de nor*, cu diferenţa că, aici, pe toată durata filmului, scena propriu-zisă a morţii e ascunsă în *off-screen* ca în culisele unei piese de teatru (filmul e adaptat liber după Cehov, deşi după o povestire – *În magazie)*, camera de filmat rămînînd în apartamentul spaţios şi rece, cu atmosferă de casă veche, al unui vecin pensionar. Ambiţiosul *O umbră de nor* sonda empatic vicisitudinile urmăririi cît de cît (fie şi minimal) exigente ale unei vocaţii preoţeşti, într-un mediu precum Bucureştiul zilelor noastre. În noul său film, Jude umblă printr-o zonă tematică mult mai bătătorită, iar ce face el e, din punct de vedere dramaturgic – nu şi regizoral – mai simplu: căutînd-o în permanenţă, cu aparatul de filmare (la fel ca Puiu, Jude preferă să nu taie), pe fetiţa (Sofia Nicolaescu) rămasă peste noapte în apartamentul pensionarului (bunicul ei), el invită publicul să-şi imagineze frica unui copil prins între vocile care intră pe fereastră, venind de la locul sinuciderii, şi nu cu mult mai liniştitoarele voci dinăuntru – a bunicului şi ale celor doi prieteni cu care acesta trăncăneşte, nici unul prea atent la fată, tustrei opunînd morţii descinse în cartier un amestec nerecomandat minorilor, de înţelepciune lumească brutală şi frison superstiţios. (Un detaliu *scary* suplimentar: ochelarii de orb ai unuia dintre ei.) Marea întrebare e ce anume le-ar fi recomandabil minorilor, în situaţia dată.

Paul BREAZU

audio şi n-am cuvinte

Zef's not dead, baby

● Die Antwoord, Donker Mag, Zef Recordz, 2014

Cînd, în 2009, o trupă al cărei nume tradus în limba română era *Răspunsul* arunca în spaţiul www 23 de cîntece pentru a fi ascultate gratis, aproape nimeni nu bănuia ce avea să se întîmple. Ieşiţi din laboratoarele contraculturale ale mişcării *Zef* — o cultură a tinerilor sud-africani albi (dar nu numai) care pune înaintea unui semn de întrebare chestiuni precum identitatea, rasa, clasa şi relaţiile dintre ele în contextul social postapartheid; dacă vreţi, echivalentul pe nedrept blamatei şi proaspăt descoperitei de media „culturi a hipsterilor“ din România, în fapt încercarea unei noi generaţii de a se configura identitar în raport cu trecutul recent, într-o lume bîntuită de stereotipurile „tranziţiei“ şi de reflexele „părinţilor“ —, trupeţii Die Antwoord arătau straniu şi cîntau piese cu nume precum „Jou Ma se Poes in 'n Fishpaste Jar“.

În luna august a aceluiaşi an, totul începea să aibă un oarecare sens, odată cu lansarea videoclipului pentru „Wat Pomp?“. Dar sfîrşitul lui 2009 era cel care avea să aducă totul: viralizatul video pentru „Enter the Ninja“ îi transforma peste noapte pe Watkin Tudor Jones *(aka* Ninja), Anri du Toit *(aka* Yo-Landi Vi$$er) şi Justin de Nobrega *(aka* DJ Hi-Tek) în starurile noii generaţii, unele apte să polarizeze triburi antinomice cultural în jurul unor dispute care includeau (şi încă includ) chestiuni precum adevărat/fals, bun/rău, valoros/nonvaloros etc. Ninja, Yo-Landi şi Hi-Tek performau un mix de eurodance, electro, techno şi hip-hop mitraliate în engleză, afrikaans (rave-rap, cum l-au numit revistele de specialitate) care îi aducea, preţ de două EP-uri *(5* şi *Ekstra)* şi un album *(O),* în portofoliul artistic al Interscope Records, o subsidiară a gigantului Universal. După scurtul mariaj cu casa americană, grupul din Cape Town îşi inventează în 2011 propriul *label,* Zef Recordz, la care apar, pînă acum, două LP-uri, *Ten$ion* (2012) şi *Donker Mag* (2014).

Acesta din urmă, lansat pe 3 iunie şi precedat de *single*-urile „Pitbull Terrier“ şi „Cookie Thumper!“ (de altfel, şi unele dintre cele mai consistente momente de pe album), e o afacere bazată pe puterea acestui grup sud-african de a şoca şi de a seduce în egală măsură, de a aluneca între extremele unei isterice reprize hard trance, precum dementa „Happy Go Sucky Fucky“, pe care Yo-Landi îşi scuipă maţele, şi ale unui piano blues caricaturizat pînă în măduva oaselor, „Strunk“, pe care îl poţi auzi pe Ninja cîntînd cu voce suavă o propoziţie precum *„Love lifts you up like an eagle, baby girl...“*. Pe *Donker Mag,* Die Antwoord reuşeşte să conserve atitudinea unei trupe care o oferea masă de prînz unui leu pe inaccesibila Lady Gaga („Fatty Boom Boom“), după ce aceasta îi invita să cînte în concertele din deschiderea turneului ei, şi îl lua peste picior pe „Uncle Jimmy“ (Jimmy Iovine, temutul boss al Interscope), după ce le-a cerut „să fie mainstream“, cu nonşalanţa ironică şi confuzantă a dialogului din finalul mai vechii „Zef Side“: *„Die Antwoord? / What does that mean? / The answer. / The answer to what? / Whatever, man... fuck!“*

***Paul Breazu** este jurnalist.*

trei întrebări pentru

Iulia POPOVICI

„Un arbore genealogic...“

Ce v-aţi propus cu această investigaţie?

Multe lucruri, poate chiar prea multe pentru o singură carte, fiindcă atunci cînd am pornit la drum, împreună cu Ioana Mălău, nu ştiam dacă nu cumva asta va fi prima şi ultima noastră posibilitate de a discuta despre arta spectacolului din Est. E vorba, mai întîi, despre cartografierea momentului actual pe scena performativă a Europei de Est, apoi – pentru că volumul se distribuie în principal în România –, despre crearea unui context specific de referinţă pentru teatrul românesc, un fel de arbore genealogic în care să ne regăsim rudele de sînge de mult pierdute, în favoarea unor filiaţii închipuite.

Există trăsături comune ale teatrului din Europa de Est?

Făcînd această carte, am plecat de la experienţa mea concretă – şi surprinzătoare, de altfel – din ultimii vreo şapte ani: o senzaţie de familiaritate în faţa unor practici artistice răspunzînd la aceleaşi întrebări, în România, Polonia sau Ungaria, chiar dacă fiecare răspuns îşi avea diferenţa lui specifică. Pe urmă, e o conjectură... logică: arta performativă din ţările fostului bloc socialist s-a dezvoltat pe un unic schelet sistemic (instituţia de repertoriu, cu ansamblu stabil de artişti, subvenţionată public), introdus la scară largă, post-1945, şi supravieţuind pînă în zilele noastre, de către/prin influenţa Uniunii Sovietice.

Cum e influenţată modul de finanţare?

Direct şi fără rest. Teatrul independent maghiar arată, estetic vorbind, altfel decît cel românesc, pur şi simplu pentru că schemele de finanţare sînt cu totul diferite. Minimalismul (o estetică în sine, pînă la urmă) scenei independente româneşti, de pildă, e în mare măsură rezultatul finanţării pe bază de granturi de proiect, care duce la costuri de producţie mici şi timp de repetiţie redus, în vreme ce teatrul de artă n-ar fi posibil în absenţa unor trupe stabile de actori şi a perioadelor generoase de repetiţie şi producţie (adică, pe scurt, a subvenţiei sau a echivalentelor ei).

***Iulia Popovici** este critic de teatru şi jurnalist cultural. A publicat recent volumul* Noi practici în artele spectacolului din Europa de Est, *Editura Cartier.*

a consemnat Matei MARTIN

Bogdan TĂNASE

bolero de **travel**

Sarmale cu kimchi

„Păi ce, nene? Aşa se face şaşlîcu"?! Ce-i cu maclavaisul ăsta? Şi cît costă! Incredibil!" Cam aşa părea că spune clientul rus din faţa noastră, în timp ce lăsa să-i cadă moale şi dezabuzat lingura pe muşamaua înflorată a restaurantului uzbek Samarkand. Restaurantul, ca mai toate restaurantele noilor imigranţi, e înghesuit pe o străduţă în competiţie liberă cu strada Sforii din Braşov, lîngă cea mai mare piaţă de bunuri din Seul, Dongdaemun – Marea Poartă de Est. Gestul nemulţumitului client nu mişcă cu nimic sictirul blajin al patronului restaurantului, care îi reumple calm farfurioara de plastic, tipică unui aperitiv coreean de restaurant de cartier, cu cîteva murături. Şahriur, patronul uzbek, nu e deloc impresionat. Înghesuitul lui restaurant din „cartierul rusesc" al Seulului, cu televizor deschis pe canale ruseşti şi cu bere Baltica îndesată lîngă sticle de votcă şi pungi cu ceapă verde, a apărut într-un *travelog* CNN – se poate vedea din *screenshot*-ul uşor blurat, aşezat mîndru pe perete – iar el crede reconfortant despre sine că e printre pionierii (dacă nu e chiar primul absolut!) care au introdus carnea de miel în Coreea.

Carnea de miel nu a fost introdusă de uzbeci în Coreea, o avuseseră chinezii în meniu mai de mult, pe nişte ţepuşe făcute pe un mic jăratec, de mîna proprie a clientului. Dar Şahriur trebuie să creadă asta, pentru că altfel nu ar avea ce poveste să spună clienţilor pe care el îi vînează cu adevărat – localnicii.

În Coreea – ca, de altfel, oriunde altundeva –, îmi plăcea să merg la restaurantele imigranţilor de dată mai recentă. Mi se pare interesant să observi concesiile făcute gustului şi manierei locale de a face lucrurile, iar în Coreea reţeta nu e deloc complicată: trebuie să aibă o poveste care să înceapă cu: „noi sîntem primii care" – noutatea absolută, să fie iute, să fie din belşug şi să fie asezonabile cu specialităţi locale, aici incluzîndu-se de la sine Cass şi Hite, berea locală. Iar dacă mai îmbină şi misteriosul cu niscai doze de umor, fie şi involuntar, e totul perfect. Dar, ca peste tot, ca să poată fi digerată cum se cuvine, noutatea nu trebuie să fie cu totul şi cu totul excentrică. Străinul nu trebuie să fie cu totul extraterestru, că nu cade prea bine la digestie. La începuturile poveştii, pentru coreeni a fost destul de simplu. Toţi caucazienii trebuie că sînt mai întîi *oegugin*, străinii absoluţi, apoi, în faza mai clarificată a imaginii, trebuie că sînt *miguk saram*, americani, în aceeaşi măsură uniformizatoare cu care, pentru un european, să zicem, toţi asiaticii sînt „chinezi". Prilej de firească supărare pentru toate părţile vizate. Ei, şi cu cît reuşeşti să desfaci povestea asta în falduri mai specifice, cu atît capeţi o identitate.

Şahriur o desfăcuse doar pînă la învelişul „rusesc" al identităţii sale postsovietice, dar numai aşa putea să le îmblînzească gustul şi curiozitatea pentru *samsa* – pateuri uzbece cu carne. Restaurantele imigranţilor spun destul de multe, cred, despre identitatea permisă şi gradul de toleranţă al unei ţări faţă de aceştia. Cum coreenilor le place foarte mult să mănînce bine, în veselie (cam o treime dintre programele TV locale sînt adresate artei culinare), şi cum cultivă sănătos tradiţia mesei de împăcare (orice stare de tensiune trece dacă ştii să stai la masă cu cineva cu care eşti în – sau pasibil de – dispută), la care se adaugă orgoliul de a dovedi că sînt – spre deosebire de încrîncenatul lor termen de referinţă, japonezii – chiar toleranţi şi deschişi, atunci imigrantului de dată nouă, mai ales celui venit din spaţii estice, îi e mai simplu.

Cu cît ai o identitate mai cu blazon, cu cît ai o poveste verosimilă, amestec de tradiţie, prestigiu şi curiozitate mereu alimentabilă, cu atît bulevardele sînt ale tale în Coreea. Din punctul acesta de vedere, restaurantele americane, chinezeşti, japoneze, franţuzeşti, italieneşti, nemţeşti au de mult locul asigurat în traficul local cu identităţi *fusion*, stau ferm în panteonul economic al unui cartier precum Gangnam. Cele care nu au ajuns încă acolo sînt îngrămădite pe străduţe dosnice şi aşteaptă cuminţi ieşirea la bulevard, sau, ca restaurantul uzbec, din minicartiere identitare făcute din motive economice. Itaewon, cartierul străinilor, numără restaurante cu specific arab, australian, austriac, brazilian, bulgar, canadian, ceh, grecesc, indian, irlandez, irakian, mexican, nepalez, spaniol, turcesc, toate gestionate de imigranţi. Ca să vîndă bine, bulgarii şi grecii folosesc identitatea „balcanică", austriecii pe cea „nemţească", nepalezii pe cea „indiană".

De ceva vreme, s-a deschis şi un restaurant românesc, care se cheamă, fireşte, Dracula's Lounge, iar micii, sarmalele, tochitura şi papanaşii din meniu par dintr-un tablou „nemţesc", teutonic. Noroc cu vinul Vampire şi cu bagheta înmuiată în *vinaigrette*, cu tuşele, că ai noştri au şi o tuşă franceză în plus pe piaţa integrării locale. Nemaivorbind de acea Bela Lugosi în bordel coloristic de pe pereţi. Patroana româncă e de ceva vreme acolo, ca să ştie cum merge treaba cu deschiderea spre lume a Coreei de Sud, în care modul amestecat al aşezatului mesei poate fi un semn al acceptării de mai tîrziu. N-am apucat să mănînc încă acolo, dar sînt sigur că inimoasa Jeni ar aduce de îndată, pe ritmul jucăuş al dansului Braşoveanca, farfurioara cu *kimchi*, ca să-i tihnească cum se cuvine sarmaua coreeanului. Şi amîndoi ar zîmbi foarte larg şi foarte cald.

PUBLICITATE

PUBLICITATE

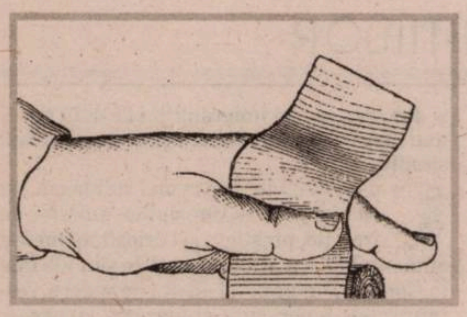

Iulian COMANESCU

oameni şi **etichete**

Attenborough cel din spatele ecranului

Fragment de documentar din 2013: Björk, cîntăreaţa islandeză, se învîrte în jurul unui schelet de dinozaur uriaş. Lîngă ea şchioapătă vizibil un bătrîn dichisit, cu cămaşă bleu. Ce caută Björk la muzeu e clar: cîntăreaţa face un documentar pe nume *Biophilia,* care se lansează la pachet cu albumul cu acelaşi nume. Dar cine e bătrînelul dichisit care se-nvîrte şchiopătînd în jurul islandezei?

Vocea, chiar gîjîită de bătrîneţe, e legendară. E aceea care se aude pe tot felul de documentare despre balene, urşi, cimpanzei şi reptile. S-a născut în sens public înainte de *Teleenciclopedia,* în anii '50, iar posesorul ei, David Attenborough, avea, în 2013, 87 de ani.

Dincolo de glasul familiar, iată un indiciu apropiat de noi despre importanţa şi influenţa lui Attenborough, omul care s-a apucat de televiziune în 1952, fără să aibă televizor acasă; şi după ce urmărise, în viaţa lui, doar un program TV: la ICEEfest, întîlnirea specialiştilor în new media care a avut loc la jumătatea lui iunie la Bucureşti, una dintre cele mai apreciate prezentări a fost internaţional astfel de producţii. Brandul este operat de BBC Natural History Unit (NHU), departament care n-ar fi existat, în forma în care o ştim, fără David Attenborough. NHU este cel mai mare producător de programe din genul numit din lume şi a fost înfiinţat în 1957. Cu alte cuvinte, ceea ce se întîmplă în 2014 pe net depinde de ceea ce-i trecea prin cap lui Attenborough în anii '50 sau '60.

Dar ce-i trecea acestuia prin cap? După ce, la începuturi, fusese dezamăgit de interdicţia de a intra pe post, pe care un şef de la BBC i-o motivase prin faptul că avea dinţi prea mari, devenea – dacă nu inventatorul documentarului TV – cel puţin unul din oamenii cei mai importanţi pentru definirea genului. După o pauză pentru studii de antropologie, în anii 1965 accepta oferta de a deveni şeful nou-lansatului BBC 2, dar numai cu condiţia de a putea realiza, sporadic, în continuare, documentare. Dincolo de poziţionarea premium, Attenborough avea să-şi lege numele de o altă inovaţie audiovizuală, fiindcă BBC 2 a fost primul canal TV din Europa care a emis color. Cu

„Mi-aş fi dorit ca Lumea să fie de două ori mai mare şi pe jumătate neexplorată."

cea a lui Guy Hughes-Wilson de la BBC. Era vorba despre *storytelling,* clişeul favorit al experţilor în online şi social media, în aceste sezoane. Clişeul rezumă oarecum axioma că, în aceste vremuri, important e să spui anecdote sau poveşti de dimensiuni mai extinse, emoţionale (mai ales pe site, aplicaţie de tabletă sau mobil), fiindcă vremea ştirilor piramidale, neutre, împănate cu cifre a trecut. Hughes-Wilson şi-a construit prezentarea despre *storytelling* pe exemple de documentare din natură, realizate de BBC Earth, brandul sub care BBC distribuie o grilă revoluţionară, constînd în programe de artă, istorie, entertainment, travel ş.a., Attenborough a definit poziţionarea ce caracterizează pînă azi al doilea post al BBC şi e căutată în multe ţări de canalul echivalent al televiziunii publice. BBC este probabil instituţia care a definit şi a redefinit televiziunea în cea mai mare măsură, de la începerea emisiei regulate, în 1936, şi pînă azi.

Pentru toate aceste realizări, în 1972, Attenborough era în cărţi pentru poziţia de director general al BBC, echivalentul CEO-ului sau al directorului executiv, în cazul corporaţiei britanice. În momentul în care oricine şi-ar fi optimizat şansele de a urca o treaptă în management, realizatorul şi-a dat demisia şi a plecat în Indonezia pentru un nou ciclu de documentare, cu statut de freelancer (colaborator). Au urmat programe-mamut ca *Wildlife on One,* cu un total de 253 de episoade şi audienţe de vîrf de ordinul a 10 milioane de telespectatori. Seria s-a terminat în 2005, cînd Attenborough avea aproape 80 de ani, dar, deşi depăşise cu mult vîrsta pensionării, în 2006 acesta lansa, împreună cu Alastair Fothergill, primul serial despre natură filmat de BBC în HD – şi cel mai scump program BBC de acest tip – *Planet Earth.*

După ce a fost în avangarda documentarului, a televiziunii color şi a HD-ului la BBC, Attenborough a trădat corporaţia publică, dar cu un motiv bun, pe nume Sky 3D. Adică documentarele tridimensionale realizate pentru Sky, dintre care primul, *Flying Monsters,* a fost lansat în 2010.

Acest text nu este un necrolog, ci un semn de respect şi de curiozitate. La 88 de ani, Attenborough continuă să lucreze şi să-şi lege numele de inovaţii. La Glastonbury, unde anul acesta se desfăşoară, între 25 şi 29 iunie, binecunoscutul festival de rock din Marea Britanie, va avea loc o proiecţie specială cu *David Attenborough's 3D Journey,* o sinteză din documentarele de acest tip ale realizatorului, proiectată pe ecrane speciale, care nu necesită folosirea ochelarilor, pe nume *Ultra-D™ glasses-free 3D screens.*

Una dintre zicerile lui Attenborough reproduse destul de des pe site-urile de citate este: „Mi-aş fi dorit ca Lumea să fie de două ori mai mare şi pe jumătate neexplorată." Un gînd, mai degrabă, de specialist. Pentru noi, cu oameni ca Attenborough, aceeaşi lume se face cu adevărat mai mare, iar explorările devin posibile.

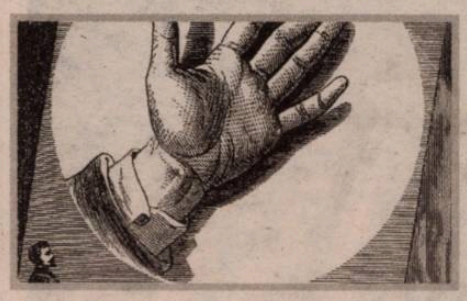

Adina POPESCU

portrete din mers

Ciocate-man

Este un om al străzii, al unei singure străzi. Nu l-am văzut bîntuind aiurea prin cartier, cerşind în faţă la Mega Image, dormind pe bancă în părculeţul de la Obor, alături de alţi boschetari, bînd spirt pe bordura de la Buticul Roşu. El stă cuminte doar la colţul lui de stradă de la dos, departe şi totuşi aproape de aglomeraţia de pe Moşilor. E ca şi cum ar avea un apartament proprietate personală, de 60 de metri pătraţi, nu? Sub cerul liber. Niciodată nu iese din acest perimetru – holul de la intrare e pe Făinari, o coteşte pe un coridor îngust de asfalt, sufrageria e în faţă la magazinul mixt – acolo l-am văzut mîncînd dintr-o caserolă de plastic –, mai face doi paşi şi ajunge în dormitor – o Dacie 1300 hîrbuită, pe care cineva i-a făcut-o cadou ca să aibă şi el un culcuş. Nu ştiu însă unde e baia, dar nu l-am văzut făcînd pipi la stîlp, aşa că şi-o fi aranjat el ceva, pe undeva.

Este un om fără chip sau cu un chip şters şi roşu de la băutură sau de la soare, pe care nu-l reţii. Poate să aibă între 30 şi 50 de ani. Corpul, în schimb, are ceva caraghios, de Hopa-Mitică. Scund, cu picioare scurte. Ai senzaţia că dacă s-ar îmbăta atît de tare şi s-ar prăbuşi (ceea ce se şi întîmplă, uneori), ar putea să se ridice imediat de pe jos, de parcă ar fi fost pe arcuri. E îmbrăcat cu haine de căpătat, însă nu e atît de mizerabil şi de rufos, precum Baba vagaboandă şi beţivă, cea cu şapte cojoace, atît vara, cît şi iarna, care doarme pe Moşilor, în faţă la ING. Doarme atît de adînc, cu sute de oameni care trec pe lîngă ea, de zici că a murit, însă din cînd în cînd se mai aude dinspre ea o sforăitură profundă, ca un horcăit. E vie. Pe lîngă Babă, omul nostru e chiar cochet. Ce ţi-atrage cu adevărat atenţia sînt ciocatele. După atîta timp de purtare (şi cred că nu se descalţă niciodată de ele), arată ca noi. Poate că şi le lustruieşte în secret, pentru că e foarte mîndru de ele. Ciocatele şi Dacia sînt singura lui avere. Îl vezi vara cum stă pe bordură la umbră (sau poate pe canapeaua lui din living), bea cu sete din berea la PET şi-şi tot suceşte picioarele, mişcînd din tălpi. Şi le admiră. De-asta l-am poreclit Ciocate-man.

Cînd m-am mutat, mi-a inspirat la început milă, după-aia scîrba din reflex pe care o capeţi cu timpul faţă de boschetari. Îl ocoleam. Mă revoltam cînd mergeam la magazinul mixt pe la prînz şi-l găseam beat mort, în plin soare, la 40 de grade, dormind fericit, lungit pe trotuar, cu sticla goală alături. Îl observam cum, spre seară, se trezea şi, mahmur, se dregea cu o altă bere la PET, la 2 litri. Dimineaţa pe la 9, cînd toată lumea de pe stradă – inclusiv ţigăncile în şlapi şi halate pufoase de baie – se înghesuie la magazin să-şi ia cafea la 1 leu, la pahar, el e deja la a doua bere. Vioi şi cu forţe proaspete, ţopăie în mijlocul străzii de parcă ar fi la el acasă şi cîntă ceva. Un cîntec fără cuvinte, pe care doar el îl pricepe.

De unde au ăştia bani să bea? Cine le dă de băut? – mă tot întrebam. Şi, mai ales, cum de nu le e rău niciodată, cum de rezistă? (Gîndeam prin prisma faptului că eu şi alţii ca mine, după o seară decentă, cu vin, prelungită ceva mai tîrziu, în noapte, a doua zi avem nevoie de fresh-uri şi ciorbe, de un pat şi de linişte.) Ce fel de organisme-minune, perfect adaptate exceselor şi străzii are această specie de oameni?

Cu timpul, m-am obişnuit cu Ciocate-man, în fond, mi-era vecin. De altfel, toţi de pe stradă îl cunoşteau, iar atitudinea lor era mai degrabă una de prietenie. Nu de multe ori, am văzut oamenii oprindu-se să-i dea bineţe, să-l întrebe cum o mai duce, chiar să-i spună păsurile. Pe el nu l-am auzit vorbind niciodată, probabil că este ascultătorul ideal. Ţiganul bătrîn care, plictisindu-se, ia în fiecare zi strada la pas, îi vorbeşte deseori, pe un ton conspirativ. Femeile îi dau de pomană şi îi împărtăşesc frînturi din vieţile şi necazurile lor, „cu soţul, cu boala, cu mama decedată". Un bărbat tînăr de la casa de pe colţ îl strigă de la fereastră, ca să-l întrebe una, alta. Cei doi par chiar apropiaţi, căci locuiesc „perete-n perete" – al bărbatului, din cărămidă, al lui Ciocate-man, din aer. Proprietarii magazinului mixt îi mai dau uneori „de muncă". Mătură cu sîrg în faţa magazinului, alungă cîinii vagabonzi care nu sînt ai străzii, poate că face treburi şi mai grele, cum ar fi descărcatul mărfii – cine ştie? Primeşte în schimb bere, mai mult ca sigur, dar şi cîte ceva de mîncare. Se aşază din nou pe bordură şi îşi mănîncă tacticos sandviciul său uriaş – o franzelă întreagă, din care ies fluturînd capetele feliilor de parizer. Cînd plouă, se retrage discret în maşină. Ca să nu-şi ude ciocatele. Prin geamurile care şiroiesc de apă, îl poţi zări pe locul şoferului, căci în spate îşi are patul, cu plăpumi şi perne. Stă pur şi simplu la volan, fără să plece nicăieri, trage din bere şi priveşte strada mohorîtă, prin parbriz. Cine ştie spre ce meleaguri fantastice a pornit-o el, de fapt, o călătorie doar a lui, la care noi, ceilalţi, nu vom avea acces niciodată?

Mălina AMORTOAIE

Cu ochii-n direcţii teribiliste şi despre cum se „rupe lesa“

– poveşti cu adolescenţi –

Urmărirea

„Să nu te prind că-mi vii mirosind a fum acasă!“ zise T. imitînd-o pe maică-sa, în timp ce îşi ţinea ţigara cu o frunză, să nu îi miroasă degetele a tutun. Aruncă ţigara pe jos sictirit, nu înainte de a mai trage un fum ca să ajungă la filtru, să nu se facă risipă. După, îşi caută în ghiozdan pachetelul cu şervetele umede parfumate şi gelul antibacterian şi se spală pe mîini. Apoi se parfumează. „Gata, e bine? Mai miroase?“ şi îşi întinde mîna înspre mine. Îi zic că am nasul înfundat, ca să scap de misiune. Îmi face semn să îl urmez şi mergem la chioşcul din faţa casei lui. Cere un pachet de gumă şi începe să molfăie. „Aoleu, aşa mi s-a luat de femeia asta. De parcă ea nu fumează. Aşa persecuţie?“ Îmi povesteşte că ieri i-a zis că acasă e ca la hotel, s-a luat de el că nu trece pe acasă decît ca să doarmă cîteva ore şi să mănînce. Nici bani de ieşit nu mai vrea să îi dea. T. zice că e nasol, că nu se descurcă deloc cu banii, mai ales că iar s-au scumpit ţigările. Se gîndeşte să se apuce de pariuri sportive, că la cazino nu poate intra că e prea scund şi mic şi nu îl lasă paznicii.

Au trecut doi ani de atunci, T. e în clasa a XI-a acum şi mama lui T. ştie că odrasla ei fumează. A încercat să-l facă pe T. să se lase de fumat, dar nu a reuşit. În casă au încercat toţi trei să se lase – mamă, tată şi copil. Au ţinut pactul şi încă îl mai ţin, teoretic, deşi, într-o zi, întorcîndu-se de la tenis, T. şi-a găsit mama fumînd în hamacul familiei. De atunci, T. merge la toate majoratele şi are bani de buzunar suficienţi pentru stat în oraş şi pentru ţigări. Mama lui T. nu vrea ca tatăl lui T. să afle că ea nu se poate lăsa de fumat. Aşa că T. este acum un om fericit. Mai face bani şi singur, dar mai mult îi pierde. A început să meargă la sală şi să mănînce proteine şi s-a mai înălţat, a făcut şi nişte muşchi pe care îi imortalizează cu noul lui smartphone de ultimă generaţie şi îi afişează pe Facebook. Paznicii din cazinouri îl lasă, din cînd în cînd, suficient de multe ori cît să lase prin cazino oareşce sume mai mari decît cîştigurile. Dar lui îi place treaba cu ruleta şi uneori chiar face suficienţi bani să o scoată „pe banii lui“ pe A. în oraş.

Lupta

Din cînd în cînd, mă sună prietena „din turn“ (aşa îi zicem şi vă voi explica de ce, în continuare), disperată, lamentîndu-se, înjurînd, ţipînd, plîngînd – depinde, uneori afişînd numai una dintre manifestările astea, alteori, din nefericire pentru mine, pe toate. Maică-sa e strictă şi o pedepseşte constant, îmi spune O., care, deşi a făcut 18 ani, nu poate sta în oraş mai tîrziu de ora 10. În caz contrar, dacă nu ajunge la ora 10 fix ori mai devreme, dacă întîrzie fie şi cinci minute, mama ei îi confiscă telefonul şi laptopul şi le pune în seif. Dacă întîrzie mai mult de cinci minute, nu mai are voie să iasă în oraş două săptămîni. Ultima oară, acum vreo trei săptămîni, a ajuns acasă la 10 fix de la un majorat, dar era puţin ameţită, că dăduse un *shot* de tequila. N-am mai văzut-o pe afară de atunci, dar am vorbit la telefon cu ea acum o săptămînă, să-mi spună că a spart combinaţia de la seif şi că a desenat slide-urile de la o prezentare Powerpoint pe foi A4, că nu avea pe ce să facă prezentarea. Mi-a zis că nu mai suportă şi că vrea să sune la Protecţia Copilului. Dar îi e frică. Mi-a zis că o dor ochii de la atîta citit, că altceva n-are ce să facă în casă şi că a terminat de citit cărţile din bibliotecă. Ieri m-a sunat să îmi spună că a fugit de acasă. Că iarăşi s-a certat cu maică-sa din cauză că are două medii de 9 şi nu o să-i iasă media generală 10. A fugit pe la bunici, prin Maramureş, a luat trenul frumos şi acum e acolo bine-mersi. A zis că nu vrea să se mai întoarcă şi nu ştie ce să facă în viitor, că nu o mai suportă pe maică-sa.

Ştiu pe cineva care doarme pe acasă vreo două nopţi pe săptămînă, de regulă. În rest, doarme pe unde apucă, mai mereu petrece – cînd albeşte nopţi, n-are nevoie de pat. Îl întreb ce zice mama lui de asta. „A! Lu' maică-mea nu îi mai pasă, ştie că sînt vagabond, ştie că-s cîine rău şi că rup lesa!“ îmi spune rîzînd. Îl întreb de unde face rost de bani să îi ajungă pentru cluburi şi cafenele şi îmi zice că are el treburi de băiat deştept. Îi mai dă şi taică-su bani, că ai lui sînt divorţaţi şi el încearcă, dîndu-i banii ăştia, să îşi mai spele din păcate şi din vina pe care o mai resimte din cînd în cînd, remuşcare cauzată de faptul că nu are grijă de el. Cînd se simte singur, o sună pe prietena lui, cu care se împacă şi se desparte de vreo trei ori pe săptămînă. „N-o iubesc, dar merge, face maică-sa o ciorbă de perişoare fainâ şi, în plus, ea e şi mai fainâ! Nu maică-sa, ea. E de-aia cu peste 1000 de like-uri la o poză pe Facebook. Să te uiţi să o cauţi şi tu şi să vezi dacă nu e bună...“

Lu' maică-mea nu îi mai pasă, ştie că sînt vagabond, ştie că-s cîine rău şi că rup lesa!

Strategii

R. îşi stinge ţigara, apăsînd hotărît în scrumieră. Mai ia o gură de cafea şi le zice tuturor de la masă: „Eu i-am prostit. Trebuie să ştii să îi educi.tu pe ei, nu ei pe tine.“ Şi apoi îi face cu ochiul lui E., care îl ascultă cu ochii mari. „Măi, nu ştiu cum reuşiţi voi. Eu nu pot. Mă ţin din scurt rău. Eu trebuia să fiu acasă acum deja...“ Altul întreabă cînd să mergem la mare, pe cînd una se plînge de cum trebuie să spele rufe două ore pe zi ca să iasă la un suc. Ne zice tuturor că altfel nu ştie cum să facă, pentru că ai ei îi zic că trebuie să muncească pentru tot în viaţă. „E obligaţia lor de părinţi să îmi dea lucrurile de care am nevoie.“ Şi cu asta îşi încheie pledoaria nervoasă. D. zice că stă cu sora ei mai mică şi are grijă de ea, fapt care o îndreptăţeşte la ieşitul în oraş măcar de trei ori pe săptămînă. La masă sînt vreo 18 adolescenţi. Se vorbeşte despre plecatul la mare după ce se termină şcoala. Gaşca se micşorează şi din 18 vin vreo şapte, dintre care doi sînt cu semne de întrebare. Se pune problema unde e de mers şi se decide cu uşurinţă. Mamaia e plină de cluburi faine. Cu destinaţia aleasă, mai rămîne de găsit cazare şi de făcut rost de bani. Toţi stabilesc să ceară bani pentru 12 zile şi se gîndesc la tactici cît mai bune ca să facă rost de cît mai mulţi.

Resemnarea

Doamna Margareta E. este vecina mea de cîţiva ani. Are o fată de 19 de ani, Marina, care a renunţat la ideea de a da la facultate şi a decis să rămînă acasă, să stea cu mama ei. A renunţat pentru că nu a luat bacul şi nu mai vrea să îl dea. I-a fost de ajuns cît s-a chinuit cu liceul şi Marina e convinsă că

© L. Muntean

sistemul nu o vrea şi nici ea nu vrea să facă parte din acest sistem defectuos. Dacă şi-ar lua un job, nu ar putea să stea seara tîrziu în oraş – spune ea, întristîndu-se la gîndul că ar putea pierde o noapte dormind. Marina „fumează ca o şerpoaică“, după spusele mamei ei, dar „măcar nu fumează etnobotanice, d-alea periculoase“. Marina mi-a zis că a descoperit iarba la liceu şi că are pe cineva care îi aduce marfă bună şi m-a întrebat dacă mă interesează, că-mi face rost. Am întrebat-o dacă nu e scumpă, mi-a zis că e, dar poate să fie cît o fi, că îi dă prietenul ei bani. Doamna Margareta e tristă că fiica ei şi-a găsit „un arab“ şi ea crede că nu e a bună. Dar o lasă pe fiica ei să trăiască liber, că ea nu a putut, şi copilul ei merită. „Înainte de prietenul ăsta pe care şi l-a găsit, n-o duceam tare bine. Dar acum e fericită, şi ce îşi doreşte un părinte mai mult decît să îi fie copilul fericit? Acu' nu ştiu dacă chiar a făcut bine şi face bine, dar pînă acum îi merge mai bine decît mi-a mers mie, e mai deşteaptă decît mine, aşa că o las în pace. Mai îmi dă emoţii uneori fata asta, dar, serios, să ştii că nu e copil rău.“

Doamna Margareta e tristă că fiica ei şi-a găsit „un arab“ şi ea crede că nu e a bună.

Motive

Am întrebat mulţi tineri de ce au nevoie ca să se simtă fericiţi şi să îşi considere viaţa una plăcută, agreabilă. Peste tot am primit acelaşi răspuns. Socializarea reprezintă, fără doar şi poate, una dintre cele mai mari nevoi ale noastre, se manifestă foarte evident şi, dacă nu e satisfăcută, poate avea urmări destul de grave pentru psihicul neintegratului. Dar socializarea implică spaţii de socializare, unde, din păcate, consumaţia e pe bani (parcurile nu prea mai sînt la modă de la o anumită vîrstă), şi mai implică atingerea unui anumit nivel, al unui anumit statut în ochii persoanelor pe care le vrei în grupul tău sau în grupul din care vrei să faci parte. Şi ca să atingi acel nivel, îţi trebuie mai mult decît să fii tu ca atare, aşa cum eşti acasă la tine în cameră. E nevoie să ieşi în evidenţă, să ai ceva al tău, să ai bugetul şi personalitatea suficient de flexibilă ca să te faci plăcut.

Nu o să vorbesc despre frica de singurătate, dar mulţi mi-au mărturisit că, în secret, le este frică să fie singuri. Şi tot ceea ce fac este ca să scape de sentimentul copleşitor de singurătate.

Final

7,31 dimineaţa, luni, ora de biologie. Iar am întîrziat. Azi am întîrziat un minut, trebuia să fiu la şi 30 în clasă. Se poate spune că progresez. Absenţa e luată, biologia – neinteresantă, aşa că mă întorc din drumul către clasă şi mă duc să îmi iau o cafea de la furgoneta din faţa liceului. Nici dacă le-aş face reclamă la mall-uri nu ar putea avea mai mulţi clienţi decît au: adolescenţii chiauni de somn beau tare multă cafea, ca să reziste chinului învăţării şi să n-adoarmă în timpul preţiosului proces de predare derulat de profii puţin sau mai mult sătuli de feţele noastre (da, sentimentul acesta copleşitor devine reciproc, mai ales la sfîrşitul anului şcolar).

Mă întorc apoi tîrîndu-mi tenişii prin băltoace. A plouat, am dormit prost şi mă dor picioarele de la alea 15 ture în jurul şcolii, de la proba de la sport. Nu ştiu dacă au fost 15, poate exagerez, dar cert e că au fost suficiente ca să nu mai vreau să mă mai mişc o vară întreagă. Îl salut pe nenea portarul iarăşi, am uitat că i-am dat bună dimineaţa mai devreme, şi mă întreabă cît ne mai ţin ăştia la şcoală. Îi răspund „să sperăm că nu cît e nevoie“ şi zîmbesc, apoi îmi tîrăsc picioarele obosită pînă în gang, unde mă întîlnesc cu trei colege care fumau nervoase. O aud pe A. nervoasă şi o văd dînd din mîini, deşi mai aveam ceva pînă să ajung lîngă ea. Ţipă dintr-odată:

– Băi, şi am zis că mă las de fumat! Numai de nervi fumez!

***Mălina Amortoaie** are 17 ani şi e elevă la Colegiul „Sf. Sava“ din Bucureşti.*

Florentin ȚUCA

Eoierparlamentarul în lumea diplomatică

Deşi e-n puşcărie, celebrul euroiparlamentar se lăfăie constant în pagini de reviste serioase, pretins serioase sau vădit neserioase.

Recent, a ajuns şi-n *Le monde diplomatique*. Numărul din iunie al cunoscutei publicaţii, dedicat tratatului SUA – UE aflat la baza lui *grand marché transatlantique,* se ocupă şi de subiectul de pe prima pagină a planetei, *le grand marché fotbalistique*.

În articolul *„Ballons, millions et postillons"* („Baloane, milioane şi scuipături" – scuze, în traducere nu rimează – poate mai potrivit ar fi „Baloane, milioane şi şmenuri grosolane"), Balthazar Crubellier face o analiză a evoluţiei cluburilor de fotbal în lumea actuală, în special a celor *nouveau riches* din Europa Centrală şi de Est. Steaua Bucureşti nu putea fi ignorată, *evidemment*. Asta pentru că zisul ei „finanţator" e personajul care *„fait la pluie et le bon temps"* la nivelul clubului, e cel care taie şi spînzură, e reprezentantul de seamă al noilor feudali ai fotbalului. (Iniţial, intenţionam să scriu că e un arhetip, dar am renunţat rapid pentru că, aşa cum ştim cu toţii, Gigi e unic.)

După ce îi schiţează biografia (fără a ignora detaliile relative la ucenicia de cioban, antifacerile imobiliare, schimbul de terenuri cu Ministerul Apărării, transferul acţiunilor steliste pe numele zişilor nepoţi, achiziţionarea partidului-portofel şi, în final, cariera de euroiparlamentar), domnul Crubellier insistă pe viziunile aşa-zis politice ale Marelui „Finanţator" şi „Latifundiar": xenofobia, extremismul, apucăturile fasciste, rasismul. Şi, după ce aminteşte de rivalitatea dintre Steaua şi CFR Cluj (un club controlat, în viziunea domnului Gigi, de „bozgori francmasoni"), autorul articolului evocă o declaraţie a omului nostru demnă de colecţia de vorbe de duh ale lui Radu Paraschivescu. După ce iniţial se făcea că la Steaua nu joacă şi nu vor juca decît români (albi, evident, sau, preferabil, verzi), eoierparlamentarul a decis să transfere taman de la CFR Cluj un jucător de culoare şi să-şi explice decizia cu o justificare memorabilă: „Mie nu-mi plac negrii, dar nu am ce face, ăsta e prea bun ca să-l lăsăm bozgorilor." Două dintr-o lovitură.

Cred că mai mult e plînsu'.

Rîsu'-plînsu'... Cred că mai mult e plînsu'. Şi asta nu neapărat pentru că euroiparlamentarul ne-a tras după el în lume (inclusiv cea strasbourgheză sau lemondiplomatică). Şi nici pentru că omu' „face", cum vine vorba, „rating" (în fapt, tabloide şi caraghioşi există peste tot în lume). Necazurile amintite mie de articolul menţionat stau, cred, în altă zonă. Întîi, că ştirile despre Gigi şi de-alde Gigi ocupă scena nu doar la secţiunea de caraghioslîc a presei sau în vulgaroide, ci şi în prima pagină pretins serioasă. Şi doi – că pe noi, poporul, chiar ne interesează, cu adevărat, Gigi şi de-alde Gigi şi, în general, deriziunea şi nonştirea.

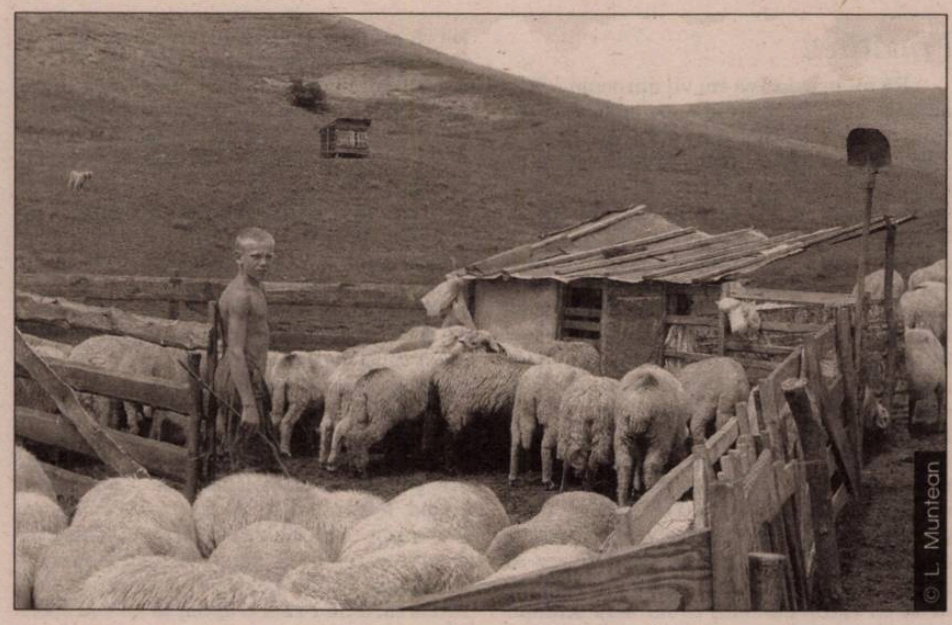

Nu de puţine ori mi s-a întîmplat să constat că evenimente cu adevărat importante din lume (inclusiv din lumea sportivă) au fost ignorate cu nonşalanţă de mass-media noastră ori evocate, cel mult, ca note de subsol. Îmi amintesc, bunăoară, de o ediţie de ştiri difuzată relativ recent. Într-o vreme tensionată şi tulbure, marcată de numeroase conflicte şi răzmeriţe: dispute dure în Ucraina, război civil în Siria, revolte violente la Caracas, fierbere în întreaga Turcie, scandal în Egipt, disensiuni riscante între China şi Japonia, noi agresiuni israeliene în Gaza, scandaluri de spionaj la scară mondială. Presa internaţională era cutremurată de toate aceste evenimente şi, în ciuda distorsiunilor manipulatorii de ici şi de dincolo, încerca să ne ajute în a le prinde sensul: informaţii fierbinţi, editoriale şi analize, dezbateri înverşunate, toate laolaltă menite să scrie istoria contemporană.

În paralel, în perioada respectivă (era prin aprilie, cred), buletinele noastre de ştiri începeau cu buletine medicale despre starea de sănătate a puşcăriaşului feudal, ţintuit la pat de prefăcătorie cervicală cronică şi tupeu lombar, ambele tratabile doar la Viena. După asta urmau, desigur, *talk-show*-urile în care analişti-doftori şi tălmaci-felceri radiografiau vertebrele bolnavului de coloană vertebrală şi de cap înţepenit. Telejurnalul şi emisiunile de dezbateri se transformaseră, carevasăzică, în cursuri şi seminarii de anatomie ce-şi asumaseră misiunea să demonstreze dacă atomii afectaţi de spondiloză mai pot sau nu încăpea într-o celulă. Iar concluzia experţilor tălmaci părea să fie că, într-adevăr, mititica Poartă Albă e prea meschină ca prin ea să treacă un om cu aşa coloană. Motiv pentru care, cînd suferindul a ieşit din Academia de fotbal-zdup pentru o zi, ca să facă baie de TV, toate televiziunile s-au bulucit, în *prime time,* să-l îmbăieze.

Între timp, tensiunile mondiale s-au înteţit. Separat de asta, în lume s-au întîmplat şi se întîmplă acţiuni care fac istorie cu adevărat în toate planurile: economic, cultural, politic, sportiv etc. Şi în curtea noastră, separat de cafteala zisă politică, mai au loc şi evenimente care merită notate şi popularizate (mă întreb, de exemplu, cîtă lume a auzit de ultima ediţie a Festivalului Internaţional de Film Transilvania sau de recenta aniversare a Colegiului „Noua Europă" şi de dezbaterile organizate cu aceste prilejuri). Cu toate astea, noi, aceia care l-am trimis pe nea Gigi în lumea diplomatică, continuăm să ne îmbătăm cu apă de la robinet. Iar robinetul conectat la canalele TV ori la canalele presei ne oferă aceleaşi zoaie: numeroase informaţii şi competente analize despre „deflagraţia" din Colentina (explozia nu prea sună, deflagraţia e mai rezonantă), despre „autostrada morţii" (majuscule obligatorii), „mafia cărnii" (muzica din La Piovra pe fundal), Cioacă şi Elodia (varianta românească a episodului în care sora lui Sue Ellen îl împuşcă pe J.R., dar ne lasă cu ochii în soare pînă cînd regizorul termină sondajul de opinie referitor la identitatea criminalului), România „de sub ape" (indiciu că suntem pe cale să descoperim Atlantida) ş.a.m.d. Apoi, informaţii din sport: fotbal (noul tatuaj al lui Mutu), tenis (noua iubită a lui Ilie Năstase) şi Formula 1 (noua metodă prin care Maybach-ul iese de la standuri printr-o singură lovitură de rangă), iar la final, un fapt divers: explicaţiile „halucinante" ale învăţătorului care i-a rupt „pur şi simplu" urechile unei eleve.

Exemplele indicate nu sunt singulare, din păcate. Apetitul pentru cancan, senzaţionalism ieftin şi divertisment-kitsch continuă să mobilizeze trupele mass-media şi astăzi, şi-o va face şi-n viitor, evident. Întrebarea esenţială este însă cînd ne vom putea bucura de o separaţie netă între pagina primă şi pagina despre nimeni şi nimic.

Florentin Ţuca *este managing partnet la casa de avocatură Ţuca, Zbârcea & Asociaţii.*

PUBLICITATE

PUBLICITATE

Stela GIURGEANU

Raţiune fără simţire

– libertatea de exprimare vs *lezarea demnităţii umane –*

Cînd este politizat şi dus în extremă, orice principiu se urîţeşte, ajungînd, într-un mod paradoxal, să-şi pervertească însuşi nucleul existenţei sale. Ajunge să-şi renege originea şi să funcţioneze ca o armă îndreptată contra menirii sale iniţiale, să dinamiteze orice construcţie logică, prin mijloacele unei logici extreme, autodistrugînd calea prin care a ajuns în punctul unde raţiunea se dezbracă de simţire, creînd monştri.

Căci a defăima pe cineva invocînd libertatea de exprimare este un abuz, o deraiere de la normele democraţiei şi o pervertire a unuia dintre cele mai valoroase cîştiguri pe care le-am avut după Revoluţia din '89.

Cum astăzi o bună parte a mass-media din România a devenit un vehicul al libertinajului şi al instigărilor cu tentă mai mult sau mai puţin politică – afirmaţie susţinută de mai multe studii şi sondaje de opinie recente –, subiectul este unul la ordinea zilei. Acum cîteva săptămîni am participat la o conferinţă pe această temă. Organizată de către Fundaţia pentru Dezvoltarea Societăţii Civile şi ActiveWatch, dezbaterea s-a axat pe problema discursului ofensator din mass-media, între libertatea de exprimare şi lezarea demnităţii umane. Cine şi de ce foloseşte discursul instigator la ură şi cum poate fi combătut acesta, fără a limita libertatea de exprimare?

„Cînd aplicăm o amendă, trebuie să fim foarte atenţi să nu încălcăm libertatea de exprimare“

Perspective istorice

Invitaţi la conferinţă au fost Teodor Tiţă (jurnalist şi content manager al www.digi24.ro), Haller Istvan (membru în colegiul director al Consiliului Naţional pentru Combaterea Discriminării), Florin Buhuceanu (Fundaţia ACCEPT), Delia Panait (Asociaţia FRONT), Mircea Toma (preşedintele ActiveWatch) şi Irina Ursu (Prima TV).

„Am încercat să introducem această dezbatere pe agenda ONG Fest pentru că vedem din nou derive şi escaladări ale violenţei în limbajul public din România“ – a declarat, în debutul dezbaterii, Valentin Burada, director de programe în cadrul FDSC şi moderatorul discuţiei.

Haller Istvan, membru în colegiul director al Consiliului Naţional pentru Combaterea Discriminării, a continuat cu o perspectivă istorică a discursului ofensator în mass-media românească. „Dacă ne uităm la presa de la începutul anilor '90, observăm că, la momentul respectiv, încă nu apăruse un mesaj atît de discriminator cum putem vedea astăzi, dar acest discurs s-a dezvoltat treptat. La sfîrşitul anilor '90, aveam parte de un discurs ofensator foarte vehement. În perioada 2002-2003, a început să scadă, dar, din păcate, între 2007-2008, acest tip de discurs a reapărut.“

Pe de altă parte, Florin Buhuceanu (Fundaţia ACCEPT) este de părere că lucrurile sînt mai nuanţate. „Referindu-ne la anii '90 şi pînă spre mijlocul anilor 2000, am asistat la un soi de discurs mediatic aproape violent faţă de comunitatea LGBT. Era un discurs motivat de lipsa de informaţii, de lipsa de vizibilitate a acestor persoane şi de un bagaj cultural moştenit din perioada comunistă. Îmi amintesc, cu aceeaşi neplăcere, şi de discursul la fel de violent la adresa romilor şi a maghiarilor – un discurs incitator la ură care a dus la violenţe stradale, un discurs întreţinut de politicieni şi cauzat de mass-media.“ Cu toate acestea, Florin Buhuceanu crede că „evoluţia mass-media, începînd cu anii 2000, a contribuit şi la relaxarea discursului public la adresa minorităţilor sexuale. Mass-media a fost probabil cel mai important vector care a modificat mentalităţi publice, a adus în faţă persoane din această comunitate, a umanizat cumva această temă. Trebuie să vedem şi impactul pozitiv mass-media, şi capacitatea sa de a se implica.“

Despre existenţa unor anumite momente ale intensificării discursului ofensator, Teodor Tiţă (Digi24) a amintit discursul care ţine de calendarul politic. „Vedem mai ales în preajma alegerilor o explozie de nervi, o neputinţă a diverselor categorii angajate în competiţie, care se manifestă cel mai des prin celebrii postaci – despre care s-a tot discutat în ultima vreme. Postacii vin şi spun orice despre oricine. Se ajunge la un nivel al discursului pe care doar elegant l-am putea numi suburban. Haller Istvan remarca o diminuare a discursului urii în perioada 2000-2004. Acest fapt se pliază pe ceea ce s-a întîmplat în presă în perioada respectivă. Cu cît presa este mai liberă şi mai bine dezvoltată, tentaţia de abuz este mai mare pentru că mijloacele sînt mai multe. Poţi abuza astfel în mai multe feluri de libertatea de exprimare. În acea perioadă, presa din România nu a fost teribil de liberă. Discursul a fost controlat. Guvernul de atunci făcea în aşa fel încît să controleze discursul, controlîndu-şi reacţiile asupra a ceea ce se întîmpla în spaţiul public. Se controla presa într-un mod nefericit, iar asta avea şi efecte sesizabile. Ulterior s-a dezvoltat tehnologia. De vreo şapte ani încoace, online-ul prinde foarte bine şi apar moduri noi de exprimare. O categorie din ce în ce mai mare de oameni are acces la mijloace de exprimare noi şi, tehnologic, oricine poate să comenteze oricum, oricînd.“

Cu toate acestea, în România există un for de control al discursului public, şi anume Consiliul Naţional pentru Combaterea Discriminării, a cărui misiune declarată este de a garanta respectarea şi aplicarea principiului nediscriminării. Ce se întîmplă aşadar cu sancţiunile CNCD? Cît sînt ele de eficiente?

„Cînd aplicăm o amendă, trebuie să fim foarte atenţi să nu încălcăm libertatea de exprimare“ – declara Haller Istvan. „Ca autoritate naţională, trebuie să acţionăm însă moderat, ca să nu fim acuzaţi că încălcăm această libertate de exprimare. Cu toate acestea, victimele discriminării se pot adresa mai departe instanţelor de judecată şi pot cere daune morale. Vă puteţi gîndi că, dacă preşedintele ţării face o afirmaţie şi 2000 de persoane se vor duce în instanţă cerînd 1 leu daune morale, preşedintele va simţi. Dacă noi dăm o amendă de 1000 de euro, nu se simte, dar dacă oamenii merg mai departe, folosind deciziile CNCD pentru a avea o hotărîre pozitivă luată în acest sens, atunci se poate face ceva. Oricum, şi amenzile noastre au crescut, amenda maximă fiind acum 100.000 de lei.“

Sursele discursului ofensator

Studiul FDSC a identificat ca principale surse ale vehiculării discursului instigator la ură: mass-media, sfera politică şi publicul. Care este însă sursa cu cel mai mare impact?

„Depinde de subiectul despre care vorbim, despre ţinta acestui tip de discurs“ – a afirmat, în cadrul dezbaterii, Mircea Toma, preşedintele ActiveWatch. „Dacă vorbim despre romi, sursa este populaţia României, pentru că majoritatea e încă intolerantă, vorbim despre un procent de 60%. Dacă vorbim despre maghiari, surse pot fi actori politici. Ziariştii devin vehicule şi, dacă sînt orientaţi să facă audienţă, atunci vor dansa pe melodia impusă. Trebuie totuşi să fac o analiză scurtă a modului în care mass-media a evoluat în rolul de vehicul intermediar între public şi scena politică. În anii '90, ziaristul era cel care îşi asuma afirmaţiile, care rotea paloşul răzbunărilor antirome. Cînd însă cochetam cu aderarea la Uniunea Europeană, peisajul s-a schimbat. Maghiarii au dispărut din aria de ostilitate şi, deşi romii au rămas expuşi discursului urii, nu mai era un discurs asumat de către ziarist, ziaristul doar cita. După ce am intrat în UE, ne-am năpustit pe urma romilor din străinătate.“

Care sînt „beneficiile“ acestui discurs al urii? Cine trage foloase din aceste instigări?

În primul rînd, participanţii la dezbatere au vorbit despre rating şi publicitari.

Florin Buhuceanu (Fundaţia ACCEPT) a dat unul dintre exemplele personajelor puternic mediatizate din presa românească, Gigi Becali. „Cînd îl susţii pe Becali pe toate canalele media, construieşti un curent care se mulează pe personalitatea lui Becali.“

Haller Istvan (CNCD): „Din păcate, acest discurs aduce unora nişte beneficii. Vorbind de Becali, acesta s-a mîndrit cu faptul că e citat de CNCD, că rupe amenzile de la CNCD. Este un personaj care face afirmaţii extrem de grave la adresa femeilor; cu toate acestea, femeile îl votează. Nu am văzut mulţi politicieni care să fie retraşi din funcţie din cauza unor afirmaţii, însă avem un ministru care a negat în public Holocaustul şi nu a păţit nimic, deci aceste chestiuni nu au relevanţă pentru public, care pare că încă ignoră aceste afirmaţii.“

„Rasismul este o manifestare a iraţionalului“

Libertatea de exprimare şi discursul ofensator

Una dintre ideile vehiculate în dezbatere a fost aceea că, dacă se pune o cenzură prea mare pe atitudinea de discriminare, se pierde astfel şi şansa de a o corecta, în ideea că reduci posibilitatea victimei de a răspunde unor defăimări cu argumente raţionale, în spaţiul public – pierzi astfel posibilitatea de a explica –, potenţialului agresor şi altora care înclină să-i dea dreptate – greşelile pe care acesta le face.

„Personal, cred că rasismul este o manifestare a iraţionalului“ – a fost de părere Haller Istvan. „Nu poţi veni, aşadar, cu argumente să combaţi un punct de vedere iraţional. Orice argument este anulat din start. La începutul anilor '90, au fost mulţi jurnalişti condamnaţi la închisoare pentru diferite afirmaţii contra Guvernului, a politicienilor etc. Atunci, mai multe ONG-uri s-au coalizat cu aceştia, i-au sprijinit, au susţinut că libertatea de exprimare este una dintre marile valori ale democraţiei, pe care trebuie să o păzim. După acest episod însă, limbajul urii a început să fie promovat chiar de presă. Consider că limbajul urii nu este libertate de exprimare, iar negarea Holocaustului sau afirmaţii rasiste, sau modul în care anumite persoane găsesc de cuviinţă să se exprime nu reprezintă modul prin care o societate democratică îşi afirmă valorile. Noi luăm în considere soluţiile date de Curtea Europeană a Drepturilor Omului şi analizăm cazurile din aceste puncte de vedere. De exemplu, cînd un ziarist critică Guvernul sau o autoritate, are tot dreptul să o facă prin orice mijloace. Dar cînd atacul se declanşează contra unor grupuri vulnerabile, nu mai e permis.“

Despre aparenta dilemă între libertatea de exprimare şi lezarea demnităţii umane, Mircea Toma (ActiveWatch) a dat exemplul unei dispute dintre un artist şi curatorul expoziţiei acestuia. „Această dilemă este un subiect fierbinte, şi în cadrul ActiveWatch, pentru că implică două echipe. Una se bate pentru libertatea de exprimare, cealaltă – pentru responsabilizarea comunicării publice. Răspunsul corect e legat de fiecare situaţie în parte. Vă dau exemplul unei fotografii care reprezintă un zid pe care cineva a scris *«No gypsies»*. Fotografia a fost făcută de către un artist care a avut 30 de fotografii despre un anumit oraş din România. Văzînd poza respectivă, curatorul i-a spus artistului să o scoată din expoziţie, din motive lesne de înţeles. Fotograful nu a fost de acord, invocînd libertatea de exprimare. Cum n-au ajuns la nici un rezultat, întreaga expoziţie s-a anulat. Personal, cred că, dacă fotografia ar fi fost singură, putea fi percepută ca avînd un mesaj instigator la ură, dar cînd fotografia respectivă se află într-un context – viaţa oraşului respectiv –, trebuie văzută ca o înregistrare a vieţii cotidiene, nu ca o instigare.“

Instigări la ură există şi pe site-urile ziarelor şi revistelor, la rubrica de comentarii, unde fiecare, la adăpostul anonimatului, îşi permite să spună orice despre oricine. Cine ar trebui să fie responsabil pentru apariţia comentariilor instigatoare? Teodor Tiţă (Digi24) este de părere că moderarea site-urilor ţine de alegerea fiecărei redacţii. „Sînt site-uri care nu moderează nimic pentru că se tem că pierd trafic – ceea ce uneori se şi întîmplă, din cauza unei moderări foarte stricte. Cineva care provoacă obţine de obicei efect, dar uneori îţi pierzi şi cititorii. Omul a venit să citească ceva, nu să se bată cu diverşi instigatori. În redacţia noastră, cînd găsim comentarii violente, interzicem accesul respectivului comentator pe site. Este alegerea noastră să renunţăm la cititorii care nu respectă normele. Bineînţeles, nu întotdeauna limbajul neprietenos înseamnă instigare. Sînt oameni care se exprimă mai ciudat, dar nu sînt rasişti – şi abia de aici încolo începe sarcina dificilă a moderării.“

Acest articol face parte din Proiectul „Safety Net for European Journalists“ (http://www.balcanicaucaso.org/) şi a fost realizat cu ajutorul Uniunii Europene. Conţinutul acestui articol intră sub responsabilitatea Osservatorio Balcani e Caucaso *şi* Dilema veche, *şi nu trebuie considerat că ar reflecta în vreun fel opiniile Uniunii Europene.*

CA SUBSTITUT AL PIEPTULUI GOL, FEREASTRA DESCHISĂ SFÎRŞEŞTE LA DOI PAŞI DE O AURĂ SACRĂ

■ După o anumită specie de lilieci, ursul brun se adaugă pe lista foarte selectă a animalelor care practică felaţia. Un grup de cercetători polonezi au studiat comportamentul urşilor bruni mai bine de şase ani şi au ajuns la concluzia că felaţia este foarte frecventă între masculii orfani. Practicată la început ca un substitut al suptului matern, felaţia sfîrşeşte în joc şi plăcere, mai spun cercetătorii polonezi. *Duh!* **(M. C.)**

■ Aflu de pe un site că un grup de cercetători – nemţi, de data aceasta – au descoperit că spălatul vaselor ajută la creşterea sînilor, iar femeile care vor un bust mai generos şi mai ferm trebuie să spele mai ales farfurii întinse, căci, spun cercetătorii, plimbatul buretelui pe o suprafaţă întinsă este mai eficient pentru antrenamentul muşchilor pieptului decît exerciţiile din sala de sport. Din această descoperire trag o singură concluzie: nici nemţii nu mai sînt ce-au fost odată. **(S. G.)**

■ N-avem echipă anul ăsta la Mondiale, dar avem nişte campioni mondiali – comentatorii TVR. Citez: „E penalty

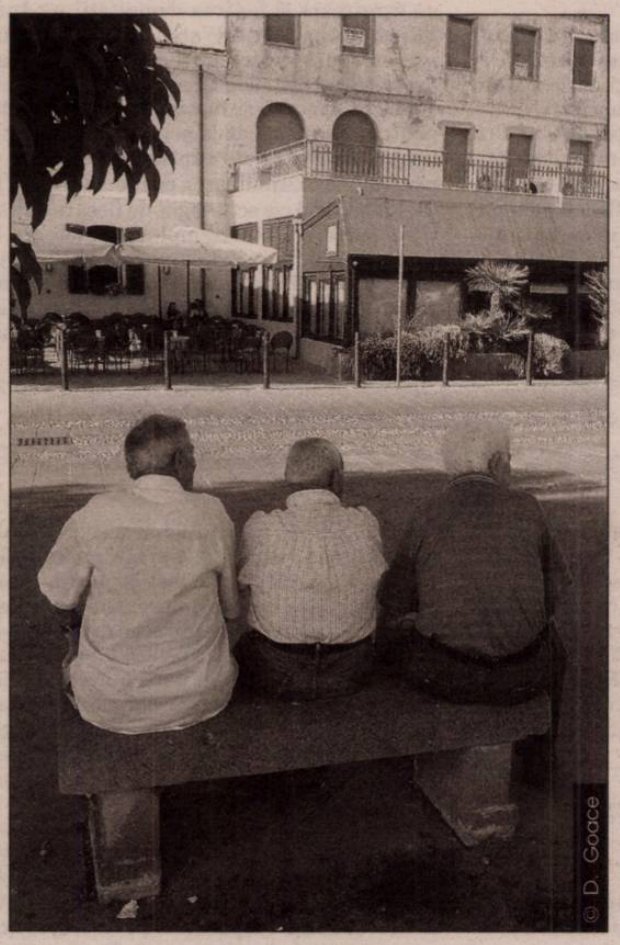
© D. Goace

Cu ochii-n 3,14

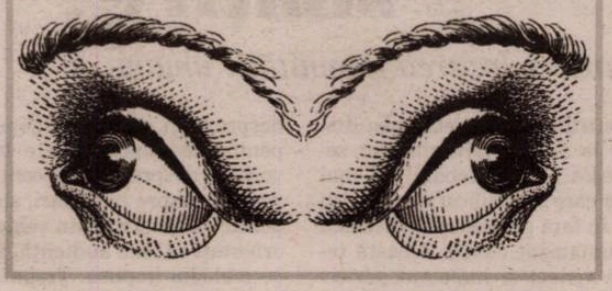

pentru Franţa. Arbitrul nu va da cu spray, fiindcă nu e nevoie de zid“, „Şi acum... NO GOAL! Nu este gol! Asta înseamnă că... E gol, e gol, e gol!“, „Hogdson a antrenat 16 echipe de pe opt continente!“, „În Brazilia este iarnă, la ora 18, întuneric bocnă“. **(L. V.)**

■ Conversaţie auzită, prin fereastra deschisă, între doi copii de pe stradă care se jucau cu mingea, pase-pase: „Nu mai da, bă, în Logan!“, „Las' că Loganul e tare, te nenoroceşte dacă te loveşte o dată!“ De precizat că era vorba de maşina mea. Aşadar, să-i iau la bătaie sau să mă simt mîndră că am un soi de tanc? **(A. P.)**

■ La o căutare sumară pe net, Apa Nova Bucureşti apare şi cu o adresă pe aleea Cricovul Dulce, la doi paşi de aleea Cricovul Sărat. Furnizorul de apă se află aşadar între două ape, de partea celei dulci. Mai sînt şi lucruri la locul lor în oraşul ăsta. **(M. P.)**

■ Ziarele au scris că Patriarhul Daniel a sfinţit sediul Trinitas TV cu trafaletul. Purtătorul de cuvînt al Patriarhiei a zis că „trafalet e doar pentru neiniţiaţi“, de fapt este o tijă specială pentru sfinţirea încăperilor mai înalte. Am o sugestie pentru magazinele de bricolaj: să scrie, pe etichetele obiectelor cu pricina, „tijă de sfinţire pentru iniţiaţi“. La un popor atît de credincios ca al nostru, s-ar putea să crească vînzările. Iar meseria de zugrav o să capete o aură sacră. **(M. V.)**

ÎNTRE TIMP, ÎN FAŢA GALANTARULUI CU DEZAMĂGIRI AU FOST FOLOSITE ABUNDENT MACAZE

■ În 2004, la Zoo Cincinnati, unui rinocer indian pe moarte i-a fost prelevată o mostră de spermă, ulterior criogenizată. Între timp, la Zoo Buffalo, o rinoceriţă a rămas văduvă şi oamenii s-au gîndit să o insemineze artificial (în lume mai există doar trei mii de rinoceri indieni) cu sperma îngheţată acum un deceniu. Ei bine, pe 5 iunie, rinoceriţa a născut primul pui de rinocer rezultat dintr-o astfel de inseminare. E fetiţă şi cîntăreşte 65 de kilograme. **(M. C.)**

■ Duminica trecută, la un supermarket, în faţa galantarului cu mezeluri, o doamnă respectabilă cere entuziastă o pereche de polonezi: „Am văzut că le faceţi şi reclamă la TV!“. „Păi, dumneavoastră mai credeţi în reclame?!“ – răspunde, sastisită, vînzătoarea. Să ai clienţi duminica, şi veseli pe deasupra, e cu atît mai iritant. **(M. P.)**

■ În anunţurile sexy s-au înmulţit „transsexualele“: „Transsexuală, 1,73 cm, slim, discretă, ofer companie intimă doar domnilor care se respectă, dacă v-aţi săturat de atîtea poze false şi dezamăgiri caută-mă calitate nu cantitate“ *(Anunţul telefonic)*. Să fie un nou trend? **(I. P.)**

■ Aflăm din surse sigure că, şi anul acesta, la subiectele de limba şi literatura română de la bac au fost folosite abundent texte apărute în *Dilema veche*. Mulţumim celor care fac subiectele pentru încrederea acordată şi îi invităm pe elevi (fie că au luat bacul, fie că nu) să citească *Dilema veche*, şi în afara examenului. **(M. V.)**

■ Din 1989, Yang Chao-shun se ocupă de trafic şi de macaze în gara Heren, din estul Taiwanului, şi lucrează pentru compania feroviară naţională. În cei 24 de ani de cînd e angajat, n-a avut nici o zi de concediu. În comunicatul companiei nu se precizează dacă omul a avut vacanţă sau nu, în aceşti ani. Se pare că, în Taiwan, mulţi dintre angajaţi preferă să nu plece de la serviciu, în schimbul unui bonus financiar. Omului i s-a decernat acum titlul de „angajat model“. Cînd vă veţi plînge că nu mai vine odată concediul sau că e prea scurt, gîndiţi-vă la Yang Chao-shun. **(A. M. S.)**

ÎN CONTINUARE, IATĂ CHEIA FERICIRII: O BARIERĂ EFICIENTĂ ÎMPOTRIVA UNUI EVENIMENT CA O ROATĂ

■ Soţia lui Felipe, noul rege al Spaniei, este Letizia Ortiz Rocasolano. Înainte să devină regină a fost jurnalistă. Mă aştept ca reflexele să-i funcţioneze în continuare. Şi să facă, din cînd în cînd, dezvăluiri despre ce se întîmplă la Palat. **(M. M.)**

■ Duminică, 29 iunie, între 9 şi 15, se distribuie Ulei Sfinţit. „Prin aplicarea Uleiului Sfinţit, veţi găsi toate oportunităţile de care aveţi nevoie, ca să preluaţi controlul asupra vieţii dumneavoastră, rezolvînd toate problemele, cu eficienţă! Dacă nu credeţi, veniţi şi experimentaţi!“ Iată deci cheia fericirii. O găsiţi în Catedrala Locaşul Credinţei, Şos. Fundeni nr. 11, Bucureşti. „Pentru mai multe informaţii puteţi suna la linia SOS Spiritual: 021/255.73.00.“ – fluturaş din zona Pieţei Obor. Nu rataţi! **(R. M.)**

■ Într-un articol din publicaţia *Everyday Health*, un doctor cercetător semnează un articol în care ne spune că e inutil să ne ferim de contactul neprotejat cu capacele de WC din toaletele publice: „Pot conţine bacterii dăunătoare, e-adevărat, dar pielea feselor noastre are suficiente calităţi pentru a funcţiona ca o barieră eficientă împotriva lor. Mult mai important este spălatul pe mîini de după.“ Aparent, dacă nu ne săpunim cel puţin 20 de secunde, n-am făcut nici o treabă. **(M. C.)**

■ Patru băieţi bruneţi vorbesc tare în autobuz. Aud (fără să vreau) şi reţin (la fel) ecoul unui eveniment de răsunet care s-a petrecut în lumea lor: „O ştii pe ailantă care vorbeam io cu ea? A apărut în clipu' lu' Vijelie!“. **(D. S.)**

■ *New York Magazine* a publicat un grafic ca o roată a norocului cu programul de somn al geniilor (http://nymag.com/health/bestdoctors/2014/genius-sleeping-habits-2014-6/). De-acolo am aflat că dorm la fel ca Tolstoi şi Kingsley Amis. Mai urmează să şi scriu la fel. **(L. V.)**

PUBLICITATE